PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS, ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA ; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS ;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES PENE JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, DUCENTIS ET VIGINTI DUOBUS VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, DECEM ET CENTUM SUPRA MILLE FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, NOVEMQUE ET CENTUM VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA SEXAGINTA VOLUMINA PROBABILITER NON SUPERABIT ; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA TRIGINTA VOLUMINIBUS ABSOLVETUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES FUTURIS PATROLOGIÆ SERIEBUS APPLICANTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NON NOBIS DEEST.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXV.

ZONARAS. EUSTATHIUS THESSALON. ALII.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUT*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1864

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SIVE BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III (ANN. 1216) TEMPORA FLORUERUNT;

AD USUM OMNIUM ORDINUM CLERICORUM ACCURATE EDITUS.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ

AB ÆVO POSTQUAM CESSUM AD ORIENTEM IMPERIUM TEMPORA, IL-ARELIUS;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ olim editore.

CUI CURAM COMPLETORUM IN HUNCCE SCRIPTAE SOCIETATEM ADJUNXIT.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ
AB ÆVO POSTQUAM CESSUM AD ORIENTEM IMPERIUM TEMPORA, IL-ARELIUS;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ olim editore.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXIV.

ZONARAS. HISTARICUS TIMESARUS. ALII.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA D'ARFART, OLIM D'ENFER, PRIOR PORTAM ANTIQUAM VILLÆ
D'ERFER NORMATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII. ANNI 1190-1200.

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

JOANNIS ZONARÆ

OPERA OMNIA

HISTORICA, CANONICA, DOGMATICA.

ACCEDUNT

EUSTATHII THESSALONICENSIS

SCRIPTA AD REM CHRISTIANAM SPECTANTIA.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

ZONARÆ TOMUS POSTERIOR, EUSTATHII PRIOR.

ALMA COLLEGE
208
LIBRARY
M58
Alma, California

VENEUNT DUO VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA *THIBAUT*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1864

8220

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII, ANNI 1190-1200.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXV CONTINENTUR.

JOANNES ZONARAS.

Annales (*Continuatio*). col. 9

Epitome annorum ab Adam usque ad annum 6589, hoc est ad initium Alexii Comneni. 327

Argumenta rerum quæ in Joannis Zonaræ Annalibus continentur. 333

De Hebdomo Cpolitano Du Cangii Disquisitio topographica.] 387

Canon in SS. Deiparam. 413

Expositio Canonum Anastasimorum Damasceni, ex editione Romana, cum interpretatione nostra. 421

Quod non debeant duo sobrini eamdem in matrimonium accipere. 429

De seminifluis. 437

Epistolæ. *Ibid.*

(*Joannis Zonaræ Commentarius in Canones conciliorum, et in Epistolas canonicas SS. Patrum cum Commentariis Theod. Balsamonis, quibus in codicibus mss. subjiciuntur, infra editus tom. CXXXVII.*)

GEORGIUS XIPHILINUS CPOLITANUS PATRIARCHA.

Decretum de juribus territoriorum. *Ibid.*

ISAACIUS ANGELUS CPOLITANUS IMP.

Novellæ Constitutiones. 439

NEOPHYTUS PRESBYTER.

De calamitatibus insulæ Cypri imperantibus Latinis. 495

JOANNES CHILAS EPHESI METROPOLITA.

Notitia, cui insunt fragmenta dogmatica 501

De processione Spiritus sancti ad imp. Andronicum seniorem. 506

NICOLAUS METHONENSIS IN PELOPONNESO METROPOLITA.

De corpore et sanguine Christi. 509

(*Consulto omisimus, ut ab instituto nostra aliena, Nicolai Refutationem Institutionis theologicæ Procli, quam Francofurti 1825 ediderunt Creutzer et Voemel; item ejusdem Quæstiones et responsiones in Programmate Academico ibidem, an. 1825 et 26, ab ipso Voemel editas.*)

EUSTATHIUS THESSALONICENSIS METROPOLITA.

Notitia. 517

Oratio in Psalmum XLVIII. 519

Oratio anno auspicando habita. 539

Orationes quatuor in S. Quadragesimam. 561

De emendanda vita monachica. 729

Dialogus Theophilus et Hierocles inscriptus. 909

Supplicatio Manueli Comneno imp., nomine civitatis Constantinopoleos oblata cum pestilentia laboraret. 925

Allocutio ad imp. Manuelem Comnenum, cum esset Myrorum metropolita electus. 933

Laudatio funebris Manuelis Comneni. 973

Epistola ad Thessalonicenses. 1031

(*Reliqua in tomo sequenti continuantur.*)

Index analyticus in Joannis Zonaræ Annales. 1061

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

JOANNIS ZONARÆ

ANNALIUM

LIBER DECIMUS SEXTUS.

Α'. Ὁ μὲν οὖν Θεόφιλος ἐπὶ τούτοις ἀπεβίω, ἡ δὲ τῆς βασιλείας ἀρχὴ πρὸς τὸν ἐκείνου μετεδιδάσθη παῖδα τὸν Μιχαήλ, ἔτι παιδίον τυγχάνοντα, ᾧ καὶ ἐπιτρόπους ὁ πατὴρ καταλέλοιπε τὸν μάγιστρον Μανουὴλ καὶ τὸν πατρίκιον (34) Θεόκτιστον. Τὴν δὲ τῶν πραγμάτων διοίκησιν ἡ βασιλὶς Θεοδώρα μετεχειρίζετο, καὶ πρῶτον αὐτῇ γέγονε σπούδασμα, ἡ τοῦ διωγμοῦ τῶν ὀρθοδόξων διὰ τὰ σεπτὰ ἐκτυπώματα λώφησις, καὶ τοῦ πατρικίου Θεοκτίστου συνευδοκοῦντος. Ὁ γὰρ Μανουὴλ τῇ τῆς αἱρέσεως οὐκ ἦν καθαιρέσει συγκάταινος, διὸ καὶ ἀνεβάλλετο ἡ πρᾶξις. Ἀλλὰ γὰρ θραύει νόσῳ τοῦτον ἡ Πρόνοια, καὶ ἡ νόσος ἦν κραταιά, καὶ ἀπέγνωστο αὐτῷ ἡ ζωή. Μοναχῶν δέ τινων εἰς ἐπίσκεψιν ἀφικομένων αὐτοῦ, καὶ ὅπως ἔχει πυνθανομένων, ἐκεῖνος λεπτῇ καὶ ἀδρανεῖ τῇ φωνῇ ὅσον ἤδη ἐκλείπειν ἀνταπεκρίνατο. Οἱ δὲ, *Εἰ σύνθοιο*, ἔφησαν, *τῇ τῶν εἰκόνων συνευδοκήσαι τιμῇ καὶ τὴν βασίλισσαν εἰς τοῦτο παρακροτῆσαι, οὐκ εἰς μακρὰν ἔστηι σοι καὶ ῥῶσις σώματος, καὶ σωτηρία ψυχῆς.* Καὶ ὁ μὲν ἐπηγγέλατο, ἡ δὲ νόσος ἠσθένει, καὶ ὁ Μανουὴλ ἀνερρώννυτο. Ἤδη δὲ τὴν ὑγίειαν ἀπολαβὼν, πρόεισι τῇ βασιλίσσῃ, καὶ περὶ τῶν σεβαστῶν εἰκόνων ὡμίλει, καὶ τὴν αὐτῶν κατήπειγεν ἀναστήλωσιν, ταῦτα καὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ τῶν συγγόνων πρεσβευόντων τῶν πατρικίων. Ἡ δὲ ξυρὸς ἦν εἰς ἀκόνην. Καὶ πρότερον μὲν τοὺς ἐν ὑπερορίαις (35) παραπεμφθέντας παρὰ τοῦ Θεοφίλου, καὶ τοὺς καθειργμένους ἐν φυλακαῖς, καὶ τοὺς ἄλλως κακώσεσι προσπαλαίοντας πάντας ἀνῆκεν. Εἶτα καὶ ζήτησιν γενέσθαι προσέταξε περὶ τῆς αἱρέσεως, καὶ γενομένης, ἡ τῶν ὀρθοδόξων ὑπερέσχε πληθύς. Πρὸ τῆς ζητήσεως δὲ τὸν ψευδώνυμον πατριάρχην τὸν γόητα Ἰωάννην τοῦ ἀρχιερατικοῦ κατασπᾷ θρόνου, ἀθέσμως ἐπιβεβηκότα τούτου ἐπὶ ἐνιαυτούς ἐξ· ἀντεισάγει δὲ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον Μεθόδιον (36). Καὶ αὐτοῦ προεστῶτος τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος, ἡ ζήτησις γέγονε, καὶ ἡ τῶν ἁγίων ἐκτυ-

I. Theophilo ad hunc modum defuncto, imperium ad Michaelem ejus filium est translatum, puerum adhuc, cui pater tutores reliquit, Manuelem magistrum, et Theoctistum patricium. Rerum autem administratio penes Theodoram imperatricem fuit, cujus 153 illa prima cura fuit, ut persecutio orthodoxorum ob venerandas imagines instituta, compesceretur, etiam Theoctisto patricio assentiente. Nam Manuel eversionem hæreseos non probabat, eaque de causa res differebatur. Sed eum providentia numinis morbo, eoque tam vehementi, ut de vita ejus desperaretur, frangit. Cum autem monachi quidam ad eum visendum venissent, et ut se haberet, interrogassent : ille tenui et imbecilla voce respondit, se jamjam deficere. Cui monachi : *Si*, inquiunt, *cultui sacrarum imaginum suffrageris, et imperatricem ad eumdem cohorteris : non multo post et corporis vires recuperabis, et animi salutem adipisceris.* Quod cum recepisset, et morbus decrescebat, et valetudo confirmabatur. Sanitate recuperata imperatricem adit, et de venerandis imaginibus disserit, earumque restitutionem urget, cum eadem et mater ejus et fratres patricii postularent. Illa vero erat, quod aiunt, novacula in cote : cumque prius relegatos a Theophilo revocasset, et vinctos aliisque ærumnis conflictantes dimisisset : postea inquisitionem de hæresi fieri jussit, qua facta, orthodoxorum multitudo superior fuit. Sed ante eam inquisitionem, patriarcham Joannem, indignum illum quidem eo nomine, pontificia sede detraxit, quam per sexennium nefarie tenuerat, in ejusque locum introduxit sacrum et divinum Methodium, quo populum orthodoxum gubernante, inquisitio facta est, et sacræ effigies palam et restitutæ et adoratæ. Tum aiunt imperatricem instantissime orasse patriarcham, alios que pontifices et monachos, ut communibus precibus imperatoris et conjugis sui salutem a Deo exo-

Variæ lectiones et notæ.

(34) *Πατρίκιον Θεόκτιστον*. Præfectum Canicleo, ut habet idem scriptor, p. 724. Illius etiam meminit Constantinus Porph. *De adm. imp.* c. 50. initio.

(35) *Ὑπερορίαις*. Eadem Oratio de orthodoxia, p. 725.

(36) *Τὸν ἅγιον Μεθόδιον*. Vita ms. S Joannicii : Βρυχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ Θεόφιλος μὲν τῶν τῆδε μετεχώρει· Μιχαὴλ δὲ καὶ Θεοδώρα τὴν ἀρχὴν διαδέχονται. Μεθόδιος δὲ τοῖς ἱεροῖς, ὡς ἱερὸς τῷ ὄντι καὶ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἐνιδρύεται θρόνοις, καὶ συνελόντα φάναι, πάντων αὐτῷ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μεταθεμένων, κλύδωνος δὲ πάντως καὶ τριχυμίας κατευνασθείσης, καὶ τῶν πραγμάτων ἡρεμούντων, ἑτέρα τις παρὰ τῶν εὐσεβῶν ἐγείρεται στάσις, καὶ εἰς διττὰς δόξας ἐχώρει. Οἱ μὲν γὰρ συλλειτουργοὺς ἔχειν ἠξίουν τοὺς παρὰ τῶν εἰκονομάχων τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα λαβόντας, ὡς οὐδὲν τούτου τῇ εὐσεβείᾳ λυμαινομένου· οἱ δὲ βεβήλους ἅγια χερσὶν ἐκδιδόναι ἀνοσίως ὅλως, ἤγουν τὸ γε οὐ θεοφιλὲς οὐδὲ ἀπόδεκτον· καὶ μὴν ὡς ἀληθῶς

rarent : quod cum illi ferventibus animis fecissent, Deum preces servorum suorum non esse aspernatum, sed ignovisse imperatori Theophilo. Celebrantur hæc, et ab eis qui Dei humanitatem intuentur, et recipiuntur, et creduntur. Neque vero quisquam eis fidem abrogarit, nisi qui parum posse intercessiones sanctorum apud Deum senserit, et Dei bonitatem cum humanis erratis componere ignorarit. Ita igitur sacræ imagines restitutæ sunt. Joannes vero patriarcha ejectus aut Jannes potius, et in monasterium quoddam relegatus, cum illic Christi **154** imaginem, et ejus quæ eum sine semine peperit, reperisset, oculos sacrarum imaginum effodit. Quo imperatrix cognito, sancto zelo incitata, impio homini oculos erui jussit, sed mandatum ejus non est peractum, justs illius ira a nonnullis mitigata : nihilominus tamen eum flagris cædi jussit, plagis ducentis illatis. Sed eo quoque statu impostor ejusque suffragatores, eodemque modo suis privati dignitatibus, quiescere non potuerunt, sed facinus contra sanctum Methodium machinati sunt, sua desperatione et vecordia dignum. Mulierculam quamdam multo auro corruptam subornarunt, quæ se corruptam esse ab inclyto illo viro quereretur. Ejus accusationis principes senatus quæsitores fuere : astitit mulierecula, eaque dixit, quæ ab impiis illis sycophantis edocta fuerat, virumque sanctum in faciem scilicet arguit. At ille ad tempus quietus, cum Ecclesiæ frequentiam tristem videret, ac præ cæteris Manuelem magistrum, surgit, et in conspectu omnium fimbria vestis sublata, pudenda detegit, quæ omnino erant frigefacta et contabuerant : ut satis appareret, ea inutilia esse ad rei venereæ usum. Ea res recte sentientibus lætitiæ et stupori fuit, sycophantis pudori et desperationi magnæ. Cum autem vir sanctus rogaretur, unde verenda contabuissent, revera verendus ille ad hunc modum respondit : *Profectus aliquando sum Romam, negotii cujusdam conficiendi causa : ibi degenti mihi carnis inflammationem intulit dæmon, et fuit affectus ille vehementissimus, neque amoris desinebat ardor, sed in dies vehementius incendebatur. Igitur de sana mente sollicitus, ne forte necessitate carnis opprimeretur, principes apostolorum Petrum et Paulum adeo oravi, ut mihi periclitanti succurrant. Noctu dormiens, illos astantes vidi, ac Petrus mihi visus est pudenda mea contrectare digitis, mihique dicere, ne terrerer : ego vero putabam igni virilia mea consumi,*

πωμάτων εἰς τοὐμφανὲς προσκύνησίς τε καὶ ἀναστήλωσις. Ὅτε φασὶ καὶ (37) τὴν βασίλισσαν θερμότατα διατεθῆναι τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων καὶ μοναχῶν κοινὴν προσενεγκεῖν δέησιν (38) τῷ Θεῷ ὥστε σωτηρίας τυχεῖν τὸν βασιλέα καὶ ξυνευνέτην αὐτῆς· καὶ μέντοι θερμότατα διατεθῆναι αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν μὴ παριδεῖν τὴν αἴτησιν τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀξιῶσαι συγγνώμης τὸν βασιλέα Θεόφιλον. Ἀδεται ταῦτα καὶ τοῖς ἀφορῶσι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον τοῦ Θεοῦ, καὶ δέχεται, καὶ πιστεύεται. Ἀπιστήσει δ' οὐδείς, ἢ ὅστις οὐ μέγα οἰήσεται δύνασθαι τὰς τῶν ἁγίων ἐντεύξεις τὰς πρὸς τὸν Θεὸν, οὐδ' ἀντιμετρεῖν οἶδε τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς τὰ ἀνθρώπινα ἁγνοήματα. Ἡ μὲν οὖν τῶν ἁγίων εἰκόνων οὕτω γέγονεν ἀναστήλωσις. Ὁ δὲ καθαιρεθεὶς πατριάρχης Ἰωάννης, ἢ Ἰάννης, ἐν μονῇ τινι περιορισθεὶς, καὶ εὑρηκὼς ἐκεῖ εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτὸ ἀσπόρως τεκούσης, τὰ ὄμματα τῶν σεβασμίων ἐκτυπωμάτων ἐξώρυξεν. Ὁ μαθοῦσα ἡ βασιλὶς, καὶ ζῆλον θεῖον ζηλώσασα, τοὺς τοῦ ἀσεβοῦς ἐκείνου ἐκκοπῆναι προσέταξεν ὀφθαλμούς· ἀλλ' οὐκ εἰς ἔργον ἐξέβη τὸ πρόσταγμα, τῇ βασιλίδι τὴν δικαίαν ὀργὴν καταπραΰναντων τινῶν. Πέμψασα δὲ σκυτάλῃ τοῦτον ἠχίσατο, τῶν αἰκισμῶν παραταθέντων μέχρις ἑκατοντάδος διπλῆς (39). Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων ὁ γόης καὶ οἱ ὁμοδοξοῦντες αὐτῷ, καὶ τῇ αὐτοῦ καθαιρέσει ὑποβληθέντες, οὐκ ἠνείχοντο ἡσυχίαν ἄγειν. Συσκευάζουσι (40) δὲ κατὰ τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου σκαιώρημα, τῆς αὐτῶν ἀπονοίας ἢ κακονοίας μᾶλλον ἄπαξιον. Γύναιον γάρ τι χρυσίου δόσει πολλοῦ ὑποφθείραντες, κατηγορῆσαι πεπείκασι τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου ἀνδρὸς, ὡς συμφθαρέντος αὐτῇ. Καὶ τῆς κατηγορίας οἱ προὔχοντες τῆς συγκλήτου παρῆσαν ἐξεταστα[ί]. Καὶ παρῆκτο τὸ γύναιον, λέγον ὅσα παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐκείνων συκοφαντῶν προκατήχητο, καὶ εἰς πρόσωπον ἐλέγχον ὄθεν τὸν ἅγιον. Ὁ δὲ τέως μὲν ἡσυχίαν ἦγεν· ὡς δὲ σκυθρωπάζον ὥρα τῆς Ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸν μάγιστρον Μανουὴλ, ἀνίσταται μὲν, αἴρει δ' ἐπ' ὄψει πάντων ταῖς χερσὶ τὴ[ν] κράσπεδον τῆς περιβολῆς, καὶ ἀπογυμνοῖ τὴν αἰδώ· ἡ δὲ ἦν κατεψυγμένη πάντη, καὶ μαρασμὸν ἀπό τινος συμβάματος ὑπομείναντα, ὡς δῆλον εἶναι, μὴ δύνασθαι ταύτην πρὸς ἀφροδίσια ἐνεργεῖν. Τοῦτο τοῖς μὲν διέφρησι χαρμονῆς καὶ θάμβους ἐγένετο αἴτιον, τοῖς δὲ συκοφάνταις αἰσχύνης καὶ ἀθυμίας πολλῆς. Ὡς δ' ἠρωτᾶτο ὁ ἅγιος ὅθεν ὁ τῶν αἰδοίων αὐτῷ μαρασμὸς, ὁ αἰδοῖος ὄντως ἐκεῖνος, Ἐστάλην, εἶπε, ποτὲ κατὰ

Variæ lectiones et notæ.

τῷ Θεῷ ζῶν Μεθόδιος ἡσχάλλεν, ἠνιᾶτο, τὴν καρδίαν ἐκόπτετο, τὸν μέγαν τοῖς ὠσὶν ἐντυχεῖν Παῦλον μονονουχὶ τοιαῦτα φθεγγόμενον, ὥστε καὶ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου κατὰ σάρκα, εἰς.

(37) *Φασὶ καὶ*, etc. Id etiam pluribus commemorat auctor Orationis historicæ in festum Restitutionis imaginum a Combefisio editus, p. 732, 755.

(38) *Κατὰ προσενεγκεῖν δέησιν*. Nempe ea Græcorum opinio est, infidelibus, impœnitentibus, et in peccatis mortuis, preces sanctorum profucuas esse. Vide Allatium, *De libris Eccles. Græcor.* diserl. II, p. 125, 125, 128.

(39) *Μέχρις ἑκατοντάδος διπλῆς*. Symeon Logotheta : Μαστίζει αὐτὸν διακοσίοις λώροις. Solebant nempe numerari flagellorum ictus, ut in *Vitas. med. Lat* docuimus. Contin. Theophanis, lib. IV, n. 22 : Ἐτύφθη μαγκλάβια ἑξήκοντα.

(40) *Συσκευάζουσι*. Varia S. Methodii certamina attigit etiam auctor, *De orthodoxia*, p. 718.

τινα χρείαν εἰς Ῥώμην, ἂν ταύτῃ διάγωσι πρώωθεν μοι τῆς σαρκὸς ὁ δαίμων ἐπήγειρε. καὶ ἦν τὸ πάθος σφοδρότατον, καὶ ἡ τοῦ ἔρωτος οὐκ ἔλαττε φλεγμονὴ, ἀλλ' ὀσημέραι δριμαιότερον ἐξέκαιετο. Δείσας οὖν περὶ τῷ σώφρονι λογισμῷ, μήποτε τῆς σαρκὸς ἀνάγκῃ ὑποσυρῇ, πρόσειμι τῇ κορυφαίᾳ τῶν ἀποστόλων θυάδι, Πέτρῳ καὶ Παύλῳ, καὶ ἐδεόμην ἀμῦναί μοι κινδυνεύοντι. Ὑπνώττων τοίνυν νυκτὸς, ὁρῶ τὼ ἄνδρε καθ' ὕπνους μοι ἑστῶτε, καὶ ὁ Πέτρος ἔδοξέ μοι τοῖς δακτύλοις ἅψασθαι τῆς αἰδοῦς, καὶ λέγειν μοι μὴ ἀκούεσθαι, πῦρ δέ μοι ἔδοκει τὰ παιδογόνα μόρια βόσκεσθαι, ὡς ἐκ τῆς ἀληθοῦς καὶ τὸν ὕπνον ἀνεῖναί με. Ἐκ τότε γοῦν μοι τὰ μόρια ταῦτα νενέκρωται, καὶ πύρωσις οὐκέτι μοι πεφυκὸς ἔκλησε. Τοῦτα ὁ μάγιστρος Μανουὴλ καὶ θεασάμενος καὶ πυθόμενος, αὐτίκα τὴν γυναῖκα παραστησάμενος, ἤρώτα εἴ ποτε εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἁγίου συκοφαντίαν ὥρμηται, καὶ ἤπειλει, εἰ μὴ πᾶσι θέλοι τὴν ἀλήθειαν ἐκθεῖν, αὐτίκα βασάνοις αὐτὴν παραβοῦναι, δι' ὧν ἐκβιασθεῖη ἀνεκκαλύψαι λαμπρῶς τὸ σκαιώρημα. Ἡ δὲ οὐδὲν ἀπεκρύψατο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ δράματος ἀπήγγειλε πρωτουργοὺς, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀπάτην, καὶ τοῦ χρυσίου τοῦ μὲν τὴν δόσιν, τοῦ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν. Ἐμελλον οὖν οἱ κακοῦργοι ταῖς τῶν συκοφαντῶν ὑποσληθῆναι ποιναῖς, ἀλλ' ὁ μέγας Μεθόδιος αὐτοὺς τῆς τιμωρίας ἐρρύσατο· καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γέγονεν.

Ε'. Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχων γυναικὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν καὶ παιδὶ νεαρῷ κυβερνωμένην μαθὼν, στέλλει τινὰς τῶν αὐτοῦ, ἀπειλῶν, ἀφίστασθαι τῶν σπονδῶν, καὶ ἅραι ὅπλα κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Πρὸς ταῦτα τοίνυν δηλοῖ αὐτῷ ἡ βασίλισσα, ὡς Ἀντιτάξομαί σοι πάντως κἀγὼ, καὶ εἰ μὲν Θεοῦ διδόντος ὑπερίξω, ἴσῃ νικηθεὶς ὑπὸ γυναικὸς, καὶ ὅσον σοι τὸ τῆς αἰσχύνης ὀπόγυιον λόγισαι· εἰ δὲ καὶ νικήσεις ἴσως αὐτὸς, οὐκ ἔσται σοι σεμνὸν τὸ εὐτύχημα, γυναῖκα νικήσαντι. Ὡς οὖν ταῦτα τῷ βαρβάρῳ ἠγγέλθησαν, ἀνέστειλαν αὐτῷ τὴν ὁρμὴν, καὶ οἱ συμφέρον ἐκρίθη ἀνανεώσασθαι τὰς σπονδὰς, καὶ αὖται ἀνεκαινίσθησαν. Ἀδελφὴ δὲ τοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας αἰχμαλωτισθεῖσά ποτε καὶ ἐν βασιλείοις διάγουσα τῷ θείῳ τε ἐπείσθη βαπτίσματι, καὶ γραμμάτων ἐν μυήσει ἐγένετο. Ταύτην ὁ ἀδελφὸς ἀναδοθῆναί οἱ ἐξίωσε, καὶ ἡ μὲν ἐδόθη αὐτῷ· ὁ δ' ἀντέδωκεν ἄνδρα τῶν λογίων, Θεόδωρον τὸν Κουφαρᾶν. Ἡ δὲ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντος ἀδελφὴ ἀφικομένη πρὸς τὸν ὁμαίμονα, ἐνῆγεν αὐτὸν εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν θρησκείαν, διὰ παντὸς αὐτῷ περὶ αὐτῆς διαλεγομένη, καὶ τὰ Χριστιανῶν μυστήρια ἐκθειάζουσα. Ὁ δὲ ταῦτα καὶ πρὸς τοῦ Κουφαρᾶ πρακατήχητο, ἀλλ' οὔπω ἐπέπειστο τῶν πατρίων ἀποστῆναι ἐθῶν. Λιμὸς δὲ τοῖς Βουλγάροις συμβὰς, καὶ αὐτὸν καὶ τὸ ἔθνος εἰς θεοσέβειαν μετερρύθμισεν. Ὁ μὲν γὰρ τὸ ἔθνος ἅπαν ἐπίστευε, καὶ οὐκ ἦν ἀποφυγὴ τοῦ κακοῦ, φθορὰ δὲ τοῦ ἔθνους ἐγίνετο, καὶ ὁ σφῶν ἀρχηγὸς ἦν διὰ τοῦτο περιαλγὴς, καὶ ἀπορήσας, εἰς τὸν παρὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῷ καταγγελλόμενον καταφεύγει, καὶ τοῦτον τοῦ λιμοῦ λυτῆρα καὶ τῆς τοῦ ἔθνους φθορᾶς ἐπικέκλητο. Ὡς δ' ἐνεργὴς ἦν ἡ ἐπίκλησις, καὶ τῶν κακῶν ἀπηλλάγησαν, ἔγνω τοῦ ἐπικληθέντος τὴν δύναμιν, καὶ ἀξιοῖ σταλῆναι αὐτῷ τινα τὸν τὸ μυστήριον αὐτὸν μυήσοντα τῶν Χριστιανῶν, καὶ τελέσοντα τῷ θείῳ βαπτίσματι. Καὶ ἀποστέλλει μὲν ἀρχιερεὺς

A *adeo ut præ dolore expergiscerer. Ab eo tempore mihi partes hæ sunt mortuæ, neque ulla mihi flamma libidinis molesta fuit.* Manuel magister his visis et auditis, statim mulierem in medium productam interrogat, unde ad virum sanctum calumpiandum impulsa esset? comminatus, nisi veritatem coram omnibus profiteretur, se mox eam **155** iis quæstionibus adhibiturum, quibus commentum perspicue declarare cogeretur. Illa igitur nihil celat, sed et fabulæ primos inventores, et suam imposituram, et aurum partim acceptum, partim promissum recenset. Itaque homines malefici pœnas temere litigantium subiissent, nisi magnus Methodius pro eis intercessisset; atque hæc ita acta sunt.

B II. Bulgarorum autem princeps cum Romanorum imperium a muliere et tenello puero gubernari cognovisset, suorum quosdam misit, se rupto fœdere arma illaturum Romanis minitans. Ei rescribit imperatrix, se omnino ei resistere velle: quod si Deo annuente superior fuerit, eum a muliere foro victum: quod quam ignominiosum ei futurum sit, cogitandum esse: sin victa fuerit, successum illum parum fore honestum, muliere superata. Hæc nuntiata impetum barbari ita represserunt, ut utilius sibi judicarit renovare fœdus, idemque factum est. Soror porro Bulgariæ principis aliquando capta, dum in aula degit, sacro baptismate est initiata, et litteris erudita. Eam frater repetitam recepit, ejus loco reddito viro erudito Theodoro Cuphara. Quæ cum in Bulgariam redisset, fratrem ad Christianam religionem perducere studuit, assidue de ea cum illo disserens, et Christianorum mysteria, ut divina celebrans. Quamvis autem ille eadem e Cuphara quoque audivisset, non prius tamen a patriis moribus recedere voluit quam pestilentia, fames et ipsum et gentem ad pietatem perduxit. Quæ cum populum universum premeret, neque ullum esset mali effugium, plurimis pereuntibus: princeps ea de causa æger et animi dubius, ad eum confugit, qui sibi a sorore annuntiabatur, eumdemque depulsorem famis et interitus populi invocat. Quæ invocatio cum depulsis malis efficax esset: cognita invocati numinis potentia, petiit misit sibi aliquem, a quo arcanis Christianæ religionis eruditur, et sacro baptismate initiaretur. Idque misso pontifice factum est. Cum autem eum Bulgari ob deserta majorum instituta, per seditionem et medio tollere conarentur: ille præcedente crucis signo fretus, victis adversariis, effecit, ut omnes Christianismum amplecterentur. **156** Deinde per legatos ab imperatrice petiit, ut, quia gens sua

locorum angustiis premeretur, Romani agri aliquid sibi concederetur, perpetuam pacem et belli societatem pactus. Annuit imperatrix, et quidquid inter regionem, quæ Ferrea dicitur, ac prius Romanos et Bulgaricos fines distinguebat, ac Debeltum interjacet, eis concessit. Eam regionem Bulgari cum accepissent, Zagoram appellarunt. Hinc pax in Occidente constituta est. Verum in Oriente magna fuit Manichæorum multitudo, qui et Pauliciani vulgo imperitius appellantur, vocabulo ex Paulo et Joanne composito, qui etsi apud illos celebres, hæresiarchæ tamen et perversæ opinionis auctores non fuerunt, sed ejus sectatores et studiosi supra modum, et præcones. Eos imperatrix cum in animo haberet ab hæresi ad veram religionem retrahere, viros illustres mittit, qui cum negotium nulla dexteritate nulloque ingenio administrassent, non modo inanem laborem ceperunt, sed et ad defectionem populum omnem, cujus multa millia numerabantur, impulerunt: ut cum Ismaelitis conjunctus, et Romanos oppugnaret, eisque multas clades inferret. At imperator Michael, annos puerilitæ egressus, et jam adolescens, iniquo ferebat animo regni administrationem esse penes alios, simulque ab avunculo Barda, uno e suis tutoribus, ad principatus, suo arbitratu, gerendi cupiditatem incitabatur. Manuel vero quodam tempore orta cum Logotheta cursus Theoctisto controversia (erant et hi ambo tutores imperatoris) regia, in qua tum degebat, relicta, in suas ædes remigrat, atque inde regiam frequentans, rerum administrationem capessit. Ea res Bardæ singulari voluptati fuit, et Theoctistum etiam amovere studuit. Nam cum regni cupiditate flagraret, metuebat, ne ab illo impediretur. Imperatori porro pædagogus erat homuncio vilis et improbus, sed adolescenti adeo gratus, ut eum illustriore dignitate ornatum vellet, eamque rem a matre peteret. Verum Theoctistus negabat pædagogo tribuendam dignitatem, quæ illius conditionem superaret, ne dignitates indignitate afficerentur. Ex eo Theoctistus pædagogo invisus fuit, idque Bardæ **157** peropportunum accidit ad desiderium suum exsequendum. Per pædagogum igitur varias contra Theoctistum calumnias imperatoris auribus instillat, ejusque facilitatem in illum concitat, denique ejus etiam amovendi fit auctor. Id vero aliter posse fieri negabat, quam si occideretur. Nam eum viventem ab imperatrice defensum iri, et auctoritate valiturum. Decreta viri cæde, observatur ejus e thalamo imperatricis egressus. Nam ad eam et quid actum, et quid agendum esset, referebat. Egredienti percussor immittitur. Cum autem ille strictum ensem, contra se elatum cerneret, scamnum subiit, percussor ensem in ventre ejus defigit, Barda etiam strictum ensem vibrante, et necem ei minitante, qui morienti illi opem ferret.

πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ καὶ ἐμυήθη καὶ ἐβαπτίσθη. (οἱ Βούλγαροι δὲ ὡς τῆς πατρίου τιμῆς καὶ δόξης ἀποστάντος, κατεξανίστανται τοῦ σφῶν ἀρχηγοῦ, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὁ δὲ τῷ σταυρῷ σημείῳ θαῤῥήσας προπορευομένῳ αὐτοῦ, νικᾷ τοὺς ἀντιστάντας· αὐτῷ καὶ οὕτω πάντες εἵλοντο τὰ Χριστιανῶν. Εἶτα διεπρεσβεύσατο ὁ τούτων ἐξάρχων πρὸς τὴν βασίλισσαν, αἰτῶν γῆς αὐτῷ παραχωρηθῆναι Ῥωμαϊκῆς, στενοχωρεῖσθαι γὰρ τὸ ἔθνος αὐτοῦ, καὶ ἀδίους σπονδὰς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὁμαχίαν ἐπαγγελλόμενος. Καὶ ἡ βασιλὶς αὐτῷ τὴν αἴτησιν ἐξεπλήρωσε, καὶ οἱ τῆς ἀπὸ τῆς λεγομένης Σιδηρᾶς παρεχώρησε χώρας, ἣ τὰ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων διώριζε πρίν, μέχρι τῆς Δεβελτοῦ· ἣν λαβόντες οἱ Βούλγαροι, κεκλήκασι Ζαγοράν (41). Κἀντεῦθεν εἰρήνη γέγονε περὶ τὰ Ἑσπέρια. Κατὰ τὴν Ἑῴαν δὲ τὸ τῶν Μανιχαίων πλῆθος ἦν πολύ, οἳ καὶ Παυλικιάνοι ἀγροικότερον παρὰ τοῦ δημώδους ὄχλου καλοῦνται, ἐκ Παύλου καὶ Ἰωάννου τῆς κλήσεως συγκειμένης αὐτοῖς· τὼ δ' ἄνδρε τούτω παρὰ Μανιχαίοις ἐγνώσθην ὀνομαστὼ, εἰ καὶ μὴ ἦστην αἱρεσιάρχα, καὶ τῆς κακοδοξίας γεννήτορα, ζηλωτὰ δὲ ταύτης καὶ σπουδαστὰ διαφερόντως, καὶ κήρυκα. Καὶ τούτους τοίνυν ἡ βασιλὶς εἰς νοῦν ἐβάλετο μεταγαγεῖν εἰς ὀρθοδοξίαν ἐκ τῆς αἱρέσεως, καὶ στέλλει τοὺς τοῦτο σπεύσοντας ἄνδρας τῶν ἐπιφανεστέρων. Οἱ δὲ ἀδεξίως τὸ πρᾶγμα καὶ ἀφυῶς μετεχειρισάμενοι, οὐ μόνον ἀνήνυτον ἔθεντο τὴν σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀποστασίαν ὁρμῆσαι τὸ γένος ὅλον εἰς μυριάδας πολλὰς ἀριθμούμενον ἐβιάσαντο. Ὅ καὶ τοῖς ἐξ Ἰσμαὴλ συμμιγνύμενον, κατὰ Ῥωμαίων σὺν αὐτοῖς ἐστρατεύετο, καὶ πολλῶν αἴτιον αὐτοῖς γέγονε συμφορῶν. Ὁ δέ γε βασιλεὺς Μιχαὴλ τὴν μείρακα παρελάσας, καὶ νεανίσκος ἄρτι καταλειγόμενος, ἠσχάλα παρ' ἄλλοις τὴν τῆς βασιλείας βλέπων διοίκησιν, ἠρέθιστο δὲ καὶ πρὸς τοῦ πρὸς μητρὸς θείου τοῦ Βάρδα τῆς αὐταρχίας πρὸς ἔρωτα· εἷς δ' ἦν καὶ οὗτος τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Μιχαὴλ. Διαφορᾶ δέ ποτε τῷ μαγίστρῳ Μανουὴλ γενομένης πρὸς τὸν λογοθέτην τοῦ δρόμου Θεόκτιστον (καὶ ἄμφω δὲ συνεπιτρόπω τοῦ βασιλέως ἐτυγχανέτην), ὁ Μανουὴλ τῶν ἀνακτόρων ὑποχωρεῖ (ἦν γὰρ ἐκεῖ διαιτώμενος) καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον οἶκον μεταχωρεῖ, κἀκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια ἀπιὼν, τῶν διοικήσεων εἶχετο. Τοῦτο τῷ Βάρδᾳ θυμηρέστατον ἔδοξεν, ἀποσκευάσασθαι γοῦν καὶ τὸν Θεόκτιστον διὰ σπουδῆς αὐτῷ ἦν· βασιλειῶν γὰρ ἐδεδοίκει τοῦτον, ὡς οἱ πρὸς τοὔργον ἀντιστησόμενον. Ἦ βασιλεῖ τοίνυν παιδαγωγὸς ἦν, ἀνδράριόν τι φαῦλον καὶ πονηρόν· ὃν δι' ἐφέσεως εἶχεν ὁ βασιλεὺς ἀξιώματι τῶν λαμπροτέρων τιμῆσαί τινι, καὶ ἐποιεῖτο περὶ τούτου τὴν πρὸς τὴν μητέρα ἀξίωσιν. Ὁ δὲ Θεόκτιστος μὴ δεῖν ἔλεγε μείζονι τὸν παιδαγωγὸν τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως τιμηθῆναι τιμῇ, ἵνα μὴ ἀτιμοῖντο τὰ ἀξιώματα. Ἐντεῦθεν δ' ἐχθρὰς ἦν τῷ παιδαγωγῷ ὁ Θεόκτιστος. Τοῦτο τοίνυν ὁ Βάρ-

Variæ lectiones et notæ.

(41) *Ζαγορᾶν*. Vide Cedrenum, p. 746, et *Familias Dalmaticas*, p. 310.

δας (42) τῆς οἰκείας σπουδῆς προὐτρήσατο σύστασιν, καὶ διὰ τοῦ παιδαγωγοῦ ποικίλας διαβολὰς ἐνήγκετο τοῖς τοῦ βασιλέως ὠσὶ, καὶ τὴν ἐλαφρίαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Θεοκτίστου ὑπέκνιζε, καὶ τέλος ἐκ μέσου αὐτὸν ποιήσασθαι ὑποτίθησι. Τοῦτο δὲ μὴ ἂν ἄλλως γενήσεσθαι ἀνυστὸν, εἰ μὴ ἀναιρεθείη ὁ ἄνθρωπος· ζῶντος γὰρ ἀνθέξεσθαί τε αὐτοῦ τὴν βασιλίδα, καὶ περιέξεσθαι. Ὡς οὖν ὁ τοῦ ἀνδρὸς ἐκεκήρυκτο θάνατος, ἐπιτετήρητο ἐκ τῶν τῆς βασιλίδος ἐξιόντων θαλάμων· (ἦν γὰρ ἀναφίρων αὐτῇ περὶ ἀναφορῶν τε καὶ διοικήσεων) κἀκεῖθεν ἐξιόντι καθιᾶσιν αὐτῷ τὸν σφαγέα. Ὁ δὲ γυμνὸν ἰδὼν τὸ ξίφος ἠρμένον καθ' ἑαυτοῦ, ὑπὸ σκάμνον εἰσέδυ, καὶ ὁ σφαγεὺς κατ' αὐτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖ τῆς γαστρὸς, καὶ τοῦ Πάρδα ξίφος ἐσπασμένου καὶ ἀναστέοντος, καὶ ἀπειλοῦντος πλήξειν αὐτῷ τὸν ἀμυνοῦντα τῷ θνήξοντι. Ὁ μὲν οὖν Θεόκτιστος (43) ἀνῄρητο ὥσπερ εἴρηται. Ἡ δέ γε βασιλὶς ὡς ἔγνω τὸ γεγονὸς, ἐξέθορε τοῦ θαλάμου γοωμένη, καὶ τῷ υἱῷ λοιδορουμένη, τοιούτῳ τέλει τὸν βίον ὑπεξελθεῖν. Ὁ δὲ Βάρδας ἐπισυνάπτων κακὸν τῷ κακῷ, καὶ τὰ πρὸς τὴν οἰκείαν μελέτην προκαθιστῶν τε καὶ προοικονομούμενος, καὶ αὐτὴν τὴν βασιλίδα Θεοδώραν συνεβούλευσε τῶν ἀνακτόρων κατενεγκεῖν. Ἡ δὲ συνεῖσα τὸ βουλευόμενον, ἀνιστῆναι οὐχ ἡρεῖσατο, ἵνα μὴ σχάλαι ἀνθρώπων συμβῶσιν ὁμογενῶν. Μεταπεμψαμένη δὲ τοὺς τῆς βουλῆς, Αὐτὴ μὲν, ἔφη, *τῶν βασιλείων ἐξίσταμαι· ἵνα δὲ μὴ ἔχῃ λέγειν ὁ βασιλεὺς, ὡς κενὰ θησαυρῶν τὰ ταμιεῖα εὕρηκε τὰ βασίλεια, διὰ τοῦτο ὑμῖν τὰ τεθησαυρισμένα δηλῶ·* καὶ αὐτίκα τοὺς ταμίας εἶπεν ἐκθλῦσαι τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου τὸν ἀριθμόν. Οἱ δὲ χίλια μὲν καὶ ἐννενήκοντα χρυσοῦ ἔχειν κεντηνάρια κατετίθεντο, ἀργύρου δὲ ὡσεὶ τρισχίλια κεντηνάρια. Ἡ δὲ βασιλὶς, *Πρὸς τούτοις ἔφη, καὶ ἄλλος πολὺς πλοῦτος, καὶ παντοδαπῶς τεθησαύρισται·* καὶ ταῦτα εἰποῦσα, τῶν ἀνακτόρων ἀπῄθεν.

Γ. Ὁ δέ γε Μιχαὴλ τῆς αὐταρχίας ἐγκρατὴς γεγονὼς, ταχὺ τὸν τοσοῦτον διεσκόρπισε πλοῦτον, μίμοις, καὶ κόλαξι, καὶ ἡνιόχοις τοῦτον καταπρέμενος, καὶ ὅλαις ἁμάξαις, τὸ τοῦ λόγου, αὐτὸν ἐκκενῶν. Ὡς ἐπὶ τὰ ταμιεῖα κεχένωτο· ὁ δὲ καιρὸς ἐφίστατο τῆς τοῖς ἀξιώμασιν (44) ἀνηκούσης διανομῆς, καὶ οὐκ εἶχεν ὅθεν ταύτην ποιήσεται, τὴν πλάτανον τὴν χρυσῆν (45), καὶ τοὺς δίττοὺς λέοντας, καὶ τοὺς τοσούτους γρύπας, καὶ τὰ ὄργανα, ἐκ χρυσοῦ ἅπαντα εἰργασμένα, καὶ εἰς κόσμον ὄντα τῆς βασιλείας, ἐκπληξιν δὲ ἐμποιοῦντα τοῖς ἐξ ἐθνῶν, χωνεύσας, ἐδίδου εἰς

A Theoctisto ad hunc modum sublato, imperatrix facinore cognito, ejulans thalamo exiliit, conviciis filium et fratrem insectata, et utrique similem interitum imprecata. Bardas vero malum malo cumulans, et ad consilia sua exsequenda viam præparans, ipsam quoque imperatricem e regia removendam esse suadet. Quo consilio Theodora intellecto, ad vitandas cognatorum cædes, non resistendum esse illis censuit, sed accersito senatu: *Ipsa quidem*, inquit, *regia cedo. Ne vero imperator dicere possit, se thesauris vacua invenisse conclavia imperatoria: ea de causa repositam pecuniam vobis significo.* Et quæstores statim auri argentique numerum referre jussit. Illi, se centenarios auri mille et nonaginta, argenti circiter mille habere affirmarunt. Imperatrix vero: *Præter hæc*, inquit, *multæ omnis generis opes sunt repositæ.* His dictis, regia excessit.

B

C III. Michael vero rerum potitus, tantas copias brevi tempore dilapidavit, in mimos, adulatores, et aurigas insumptas, cum quidem eas totis plaustris, ut aiunt, effunderet. Thesauris jam exhaustis, cum tempus instaret pecuniæ iis distribuendæ qui dignitatibus præditi sunt, neque haberet unde largiretur: auream platanum, duos leones, totidemque gryphes, et organa, ex auro facta omnia, quæ et regiam ornabant, et exteris gentibus admirationi erant, conflavit, atque inde numismata cudi jussit. Idem et in regiis stolis fecit, quarum nonnullas adhuc integras, post

Variæ lectiones et notæ.

(42) *Βάρδας*. Id ipsum narrat etiam anonymus in Vita S. Nicolai Studitæ, p. 934.

(43) *Ὁ μὲν οὖν Θεόκτιστος*. Cæsum Theoctistum εἰς κοῖλα τοῦ Ἱπποδρομίου scribit Codinus, in *Orig. CP.* n. 109.

(44) *Τοῖς ἀξιώμασιν*. Vide *Gloss. mediæ Græcit.* in Ῥόγα.

(45) *Τὴν πλάτανον τὴν χρυσῆν*. Sed dubitare licet an hæc platanus cæteraque hic memorata palatii ornamenta a Michaele conflata fuerint, cum eadem Romano Lacapenó imperante adhuc exstitisse tradat exserte αὐτόπτης ipse Luitprandus, lib. VI, cap. 2, nisi quæ Michaelis tempore erant, prorsus aurea fuerint, hæc porro ærea duntaxat deaurata: *Ærea*, inquit, *sed deaurata quædam arbor ante imperatoris oculos stabat: cujus ramos itidem æreæ diversi generis deauratæque volucres replebant, quæ secundum species suas diversarum avium voces emittebant.* Mox: *Sed sedile quod erat immensæ magnitudinis, incertum utrum ærei an ligneum verum auro tecti leones, qui si custodiebant*, etc. De hac platano, Porphyrogenitus in ani Vita, n. 29, edit. Combefisii: Λέγω δὴ τὴν χρυσῆν ἐκείνην καλουμένην πλάτανον, καὶ τοὺς δύο ὁλοχρύσους γρύπας, καὶ τοὺς δύο χρυσοῦς σφυρηλάτους λέοντας, etc. Verum hic satis innuit aliud esse ὁλόχρυσον, aliud χρύσεον, posteriori enim voce quidquid inauratum, aut auro obductum est, videtur intelligere. Neque aliter Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Phil. in Theophilo: Φιλόκοσμος δὲ ὢν ὁ αὐτὸς Θεόφιλος, κατεκαύχησε διὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ χρυσοχείου, λογιωτάτου πάνυ ὄντος, καὶ συγγενοῦς τοῦ Ἀντωνίου πατριάρχου, τὸ λεγόμενον Πενταπύργιον ἐξ ἀρχῆς, καὶ τὰ μέγιστα δύο ὄργανα διόχρυσα, διαφόροις λίθοις καὶ ὑελίοις καταχαλλύνας αὐτά· δένδρον τε χρύσεον, ἐν ᾧ στρουθοὶ ἐφαλλόμενοι διὰ μηχανῆς τινος μουσικῶς ἐκελάδουν, τοῦ πνεύματος, διὰ χρυσῶν πόρων ἐκπεμπομένου. Sic alii. Ita in Iambis theriacæ reliquiariæ Annæ Comnenæ carpum manus S. Joannis Baptistæ continentis, in formam manus compactæ, ascriptis, quosque in nostra *Constantinopoli*, lib. IV, sect. 3, n. 1, descripsimus, illa χεὶρ χρυσῆ dicitur, licet prorsus ærea sit, primitus aurata. Ita statuæ aureæ quæ viris de re-

D

illius interitum imperio potitus Basilius recepit, tribus duntaxat centenariis de tanta summa repertis. Matrem vero suam Michael regia digressam quiescere non est passus, sed Bardæ instinctu, et ipsam et sorores capillis tonsis, in ædibus Cariani includit, ademptis omnibus quæ habuerant. Theodora his rebus animo sauciato, in illius loci monasterium commigrat, neque diu tantæ calamitati superstes mansit. Ejus vero filiæ, imperatoris sorores, malis in quæ conjectæ erant, tolerabant : donec eas Basilius Macedo rerum potitus, in monasterium aviæ maternæ, quod Gastriorum nomen habet, deduxit. Matre imperatoris e regia amota (ut dictum est) totius imperii administratio ad Bardam venit, cui nepos caropalatæ honorem detulit. Post hæc Michael prima succrescente lanugine bellum Agarenis infert, eorumque urbem Samosata ad Euphratem sitam obsidere aggreditur. Ismaelitæ, portis vectibus occlusis, intra urbem manent, hostibus opinionem afferentes, quasi timerent, eo quod se muris tuerentur. Ea res Romanis auxit audaciam, ut et incircumspecte tentoria figerent, et incaute palarent. Agareni vero timore per triduum simulato, tandem portis subito apertis, cum impetu vehementi et clamore Romanorum castra sunt aggressi. Neque vero quisquam eorum impetum sustinuit, sed fugam fecerunt omnes, atque ab hostibus oppressi, partim cæduntur, partim capiuntur. Manichæi quoque Ismaelitis opem ferentes, multos illustres duces captos magna pecunia vendiderunt. Nec multum abfuit quin imperator ipse caperetur, nisi equi velocitate hostibus evitatis, evasisset. Castra et imperatorium tabernaculum cum omni instrumento capta sunt, cæteraque direpta omnia. Ac tum recessit Michael. Cum vero Agarenos denuo Romanas provincias invasisse cognovisset : cum majoribus copiis contra eos proficiscitur. Illi vero per invia compendia subito Romanos aggressi, in fugam verterunt, ac ipse captus esset imperator, nisi Manuel magister legionum domesticus, eum conservasset. Cum autem hostes Romanas ditiones vastare non desisterent, Petronas avunculus imperatoris, cum Romanis copiis contra eos mittitur : qui cum 159 prælium committere non auderet, sed a bello abhorreret, monachum quemdam in monte degentem, virtute et rerum futurarum prævisione celebrem consulit, an Martis aleam experiri debeat ? Qui cum annueret, eique victoriam polliceretur : cum hostibus congreditur, Agarenorum exercitus succumbit, ejusque

A τὸ κοπῆναι νόμισμα δι' αὐτῶν. Ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐπὶ βασιλικαῖς στολαῖς τοῦτο ἐποίησεν, ὧν τινα ἐκείνου φθαρέντος ἔτι περισωζόμενα, ὁ μετ' αὐτὸν βασιλεύσας Βασίλειος ἀνεκομίσατο, τρία μόνα κεντηνάρια εὑρηκὼς ἐκ τῆς ἀπριθμημένης ποσότητος. Τὴν ἑαυτοῦ δὲ μητέρα ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλείων ὑποχωρήσασαν οὐκ εἴασεν ἡρεμεῖν, ἀλλ' ὑποβήκαις τοῦ Βάρδα τέμφας ἀποκείρει καὶ αὐτὴν καὶ τὰς ἀδελφάς, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Καριανοῦ (46) περιορίζει, καὶ ὅσα πρόσθεν αὐταῖς ἀφαιρεῖται. Τούτοις ἡ Θεοδώρα πληγεῖσα τὴν ψυχὴν μεταχωρεῖ πρὸς τὰς ἰκείσε μονάς, ὀλίγον τῇ συμφορᾷ ἐπιζήσασα. Αἱ δὲ θυγατέρες αὐτῆς καὶ τοῦ βασιλέως ὁμαίμονες ἦνεγκον τὰ αὐτοῖς ἐπηνεγμένα κακά, ἃς ὁ Μακεδὼν μετὰ ταῦτα

B Βασίλειος τῆς βασιλείας ἐπιλαβόμενος πρὸς τὴν τῆς πρὸς μητρὸς αὐταῖς μάμμης μονὴν ἡ Γαστρία καλεῖται ἀπήγαγε. Τῆς δὲ τοῦ βασιλέως μητρὸς, ὡς εἴρηται, τῶν ἀνακτόρων ἐκστάσης, ἡ πᾶσα τῆς βασιλείας διοίκησις ὑπὸ τὸν Βάρδαν ἐγίνετο, τιμηθέντα κουροπαλάτην πρὸς τοῦ ἀνεψιοῦ. Εἶτα ἐκστρατεύει ὁ Μιχαὴλ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἄρτι πρώτως ὑπηνήτης γενόμενος, καὶ πόλιν αὐτῶν τὰ Σαμόσατα (αὕτη δὲ τῶν παρευφρατιδίων ἐστὶ)

C πολιορκεῖν ἐπεχείρησεν. Οἱ δ' Ἰσμαηλῖται, τῆς πόλεως τὰς πύλας τοῖς πολιορκοῦσιν ἐπιζευγώσαντες, ἐντὸς ἔμενον, δόκησιν διδόντες αὐτοὺς, ὡς δειλαινόμενοι, ἔνδον τοῦ περιβόλου συνέκλεισαν ἑαυτούς. Τοῦτο τοὺς Ῥωμαίους εἰς θράσος ἐνῆκε, καὶ ἀπερισκέπτως ἐσκηνώντο, καὶ ἀφυλάκτως ἐσκέδαντο. Ἐπὶ τρισὶ δ' ἡμέραις ὑποκριθέντες δειλίαν οἱ Ἀγαρηνοὶ, ἄθρόαν τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, μετὰ βύμης σφοδρᾶς καὶ ἀλαλαγμοῦ τῷ τῶν Ῥωμαίων

D ἐπέπεσον χάρακι, καὶ οὐδεὶς ὑπέστη τὴν τούτων ὁρμήν· πρὸς δραπετμὸν δ' οἱ πάντες ἐτράποντο καὶ καταλαμβανόμενοι, οἱ μὲν ἀνῃροῦντο, οἱ δ' ἐζωγροῦντο. Ὅτε καὶ οἱ Μανιχαῖοι τοῖς Ἰσμαηλίταις συμμαχοῦντες πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν ἐζώγρησαν στρατηγῶν, καὶ χρημάτων αὐτοὺς μεγάλων ἀπέδοντο. Τότε τοίνυν μικροῦ καὶ ὁ βασιλεὺς ἁλῴφθη αὐτὸς, εἰ μὴ τῇ ταχυτῆτι τοῦ ἵππου τοὺς πολεμίους ὑπεξεδραμὼν διεσέσωστο. Ἐλῃφθη δὲ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἡ βασιλικὴ σκηνὴ, καὶ ἡ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως ἀποσκευὴ, καὶ τἄλλα πάντα διήρπαστο. Τότε μὲν οὖν ὑπέστρεφεν ὁ Μιχαὴλ. Αὖθις δὲ τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐπιόντας ταῖς τῶν Ῥωμαίων χώραις μαθὼν, ἔξεισι κατ' αὐτῶν μετὰ βαρυτέρας δυνάμεως. Οἱ διὰ δυσόδων τόπων, ἐπιτόμων δὲ, διελθόντες, ἀπροσδόκητοι τῷ Ῥωμαίων ἐπῆλθον στρατῷ, καὶ τρέπονται τοῦτον.

Variæ lectiones et notæ

publica bene meritis olim decernebantur in senatu, aut locis aliis, non revera ex auro solido erant, sed *aurea auro superfusa*, ut est in veteri inscriptione 353, 4, *auro illustrea*, ut in alia 370, 3 : quod satis præterea innuit Isidorus Pelusiota, lib. I, epist. 393 ; lib. II, epist. 286, et lib. III, epist. 411. In Anthelog. lib. IV, *De Statua aurea Aureliani* : Χρύσεος ἑστηκεν Αὐρηλιανός. Quomodo Virgilius, Eclog. VII :

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus : at tu, Si fortuna gregem suppleverit, aurea cæso.

Ita apud Harpocrationem, de quodam Epicrate. Ὃς χαλκοῦς ἑστάθη διὰ τὸν νόμον τὸν περὶ τῶν ἰφήκων, id est, *aurea statua donatus fuerat*. Vide *Chronicon Alexandrinum*, an. 10 Theodosii M. et an. 36 Theodosii Jun.

(46) *Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Καριανοῦ.* Nicetas Paphlago, ἐν τοῖς Καριανοῦ λεγομένοις Vide nostram *Constantinopolim. Christ.*

Ἦλω δ' ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς, εἰ μὴ μάγιστρος Μανουὴλ, τῶν σχολῶν τυγχάνων δομέστικος, αὐτὸν διέσωσατο. Οἱ δ' ἐναντίοι κακοῦντες τὰ τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἔλιγον. Στέλλεται γοῦν κατ' αὐτῶν ὁ τοῦ βασιλέως μητράδελφος ὁ Πετρωνᾶς μετὰ Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων αὐτοῖς ἀντιτάξασθαι. Ὁ δὲ οὐκ ἐθάρρει τὴν συμβολήν, ἀλλ' ἐδεῖλία τὸν πόλεμον. Μαθὼν οὖν ἐν ὄρει τινὶ μοναχὸν ἀσκούμενον, τὴν ἀρετὴν διαβόητον, καὶ προορῶντα τὰ μέλλοντα, ἄπεισι πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐρωτᾷ εἰ τῷ πολέμῳ ἐπιχειρήσειε; καὶ ὃς ἐπιτρέπει, καὶ νίκην αὐτῷ ἐπαγγέλεται. Ἀπῆλθε τοίνυν ὁ Πετρωνᾶς, καὶ τοῖς ἐναντίοις προσέβαλε, καὶ ἡττᾶται μὲν ἡ τῶν Ἀγαρηνῶν στρατιὰ, πίπτει δὲ ὁ ταύτης κατάρχων Ἄμερ. Ὁ δὲ τούτου υἱὸς ἐκ τοῦ πολέμου ἀπὼν (εἰς γὰρ λείαν ἐτύγχανεν ἀποδεδημηκώς) τὴν ἧτταν καὶ τὴν φθορὰν μαθὼν τοῦ πατρὸς, ἀπεδίδρασκεν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐν τῷ δρασμῷ συλληφθεὶς παρεδόθη τῷ στρατηγῷ. Λέγεται δὲ πρὸ τοῦ πολέμου τούτου ὁ Ἄμερ τῶν αἰχμαλώτων πυθέσθαι τινὸς πῶς ὁ τόπος ἐν ᾧ ἡ παρεμβολὴ καλοῖτο, καὶ πῶς ὁ παραῤῥέων λέγεται ποταμός· καὶ τίνος ἡ ὅλη ἐκείνη χώρα ἔτυχε κλήσεως. Ὡς δὲ τὴν μὲν χώραν Ἀλαλαχάωνα (47) εἶπεν ἐκεῖνος κεκλῆσθαι, Πτώσαντα δὲ τὸν τόπον τοῦ χάρακος, καὶ Γῦρην τὸν ποταμὸν, ἐκεῖνος ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων οἰωνισάμενος ἴφη τὰς κλήσεις ταύτας οὐκ ἀγαθὸν αὐτῷ τὸ τοῦ πολέμου τέλος παραδηλοῦν. Λαοῦ μὲν γὰρ κάκωσιν ἐκάλει τὸν Ἀλαλαχάωνα, πτῶσιν δὲ σημαίνειν τὸν Πτώσαντα· γυρωθῆναι δὲ μέλλειν ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοὺς ἐκ τῆς τοῦ ποταμοῦ κλήσεως ἐμαντεύετο. Τὰ μὲν ἐκ τῆς νίκης οὕτως εἶχον τῷ Πετρωνᾷ· ὁ δὲ προπομπεύσας ἐπανῆκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ ὑπεδέχθη μετὰ τιμῆς, καὶ τῶν σχολῶν προεβλήθη δομέστικος. Ἤδη γὰρ ὁ μάγιστρος Μανουὴλ ἀπέβιω. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ αὐτὸς ἀπέτισε τὸ χρεών.

A princeps Amer cadit. Cujus filius qui prælio non intererat (prædatum enim exierat), clade patrisque interitu cognito, fugam capessit, e qua tamen retractus est, et duci traditus. Fertur autem Amer ante pugnam hanc e captivo quodam perconatus, quomodo castrorum locus vocaretur? ut amnis præterfluens diceretur? quæ toti ei regioni indita esse appellatio? Cum autem ille respondisset, regionem Lalacaonem, valli locum Ptosantem, fluvium Gyrem appellari: omine e nominibus sumpto dixisse, inauspicatum sibi belli exitum iis vocabulis portendi. Nam Lalacaonem, *populi afflictionem*: Ptosantem, *casum* interpretabatur: e fluvii autem nomine suos ab hostibus circumventum iri divinabat. Petronas victoria parta triumphans Byzantium reversus, honorifice excipitur, et legionum domesticus designatur. Jam enim Manuel magister in vivis esse desierat. Neque multo post et ipse naturæ debitum persolvit.

B

Δ'. Τούτους δὲ πάντας ὁ Βάρδας ἀποσεισάμενος, τὴν μὲν τῶν πραγμάτων διοίκησιν ὡς ἠβούλετο διετίθετο. Ὁ γὰρ Μιχαὴλ οὐδενὸς ἐπεστρέφετο, μόνοις δὲ θεάτροις καὶ ἱππηλασίαις ἐσχόλαζεν, οὐκ ἄλλων ἡνιοχούντων, αὐτοῦ δ' ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἁρματηλατοῦντος τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἀγωνιζομένου τοῦ βασιλέως, καὶ ἀντὶ τῆς βασιλείου στολῆς ἐνδεδυκότος ἡνιόχου στολήν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἦν τὸ δεινὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι καὶ τιμαῖς ὑπερέχοντας τοὺς μὲν αὐτῷ συναγωνίζεσθαι, τοὺς δ' ἀνταγωνίζεσθαι ἐν ταῖς τῶν ἵππων ἁρπάλαις καὶ ἁρματηλασίαις ἠναγκάζε. Ποτὲ τοίνυν αὐτὸς μὲν ἡμφίεστο τὸ χρῶμα τὸ Βένετον, ὁ δὲ τοῦ δρόμου λογοθέτης τὸ πράσινον, καὶ ἕτεροι τῶν ἐπιφανεστέρων τὰ ἕτερα· καὶ ἦδη τῶν ἁρμάτων ἐτέθησαν, καὶ ἦσαν πρὸς τὸ δραμεῖν. Ἐν τούτῳ δὲ γράμματα τῷ πρωτονοταρίῳ τοῦ δρόμου παρά του παφλαγόνος ἄρτι ἐνεχειρίσθησαν, ὡς ἐν τοῖς Μαλάγγελοις ἐστρατοπεδεύσαντο οἱ Σαρακηνοὶ διαγγέλλοντα· ταῦτα δ' εἰσὶν ἃ νῦν ἀγροικότερον καλεῖται Μαλάγγα. Ὁ γοῦν πρωτονοτάριος σκυθρωπάσας ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ, προσῄλθε τῷ βασιλεῖ, καὶ ταῦτα ἐδίδασκε, καὶ ὑπεδείκνυ τὰ γράμματα. Ὁ δὲ, ὀργίλον τι καὶ μανικὸν αὐτῷ ἐνιδὼν, Ἐν τοιούτῳ μοι, ἔφη, ὄντι

IV. Bardas autem his omnibus amotis, suopte arbitratu administrabat omnia. Michael enim nihil curabat, sed theatris tantum et equitationibus vacabat, non aliis habenas moderantibus, sed ipso imperatore Augusto regente currum, et decertante, ac pro regia chlamyde aurigæ vestitu induto. Neque vero malum ibi sistebat, sed viros etiam dignitatibus et honoribus præstantes, partim a se, partim contra se stare in equorum certaminibus, et currus agitare cogebat. Cum vero aliquando ipse colore Veneto, cursus logotheta Prasino, atque alii viri illustres, cæteris vestiti coloribus, jam currus ascensuri et decursuri essent: protonotario cursus, a quodam qui recens advenerat, litteræ afferuntur, quibus continebatur, Saracenos in Melangeis castra posuisse: ea sunt quæ nunc minus eleganter Malagina dicuntur. Protonotarius igitur ob eum nuntium tristi vultu imperatorem adit, rem exponit, et litteras ostendit. At ille iracunde et torve eum intuitus: *Cum*, inquit, *in tali certamine sim, et qui medius est, eum ad locum propellere properem: tu, inepte, de Sarracenorum incursione verba mihi facis?* Talis fuit præclarus imperator, itaque de communibus rebus et imperia

C

D

160

Variæ lectiones et notæ.

(47) *Λαλαχάωνα*. Leo Grammaticus: Ἀσχήσαντες τὴν ὁδὸν τῆς ὑποστροφῆς αὐτοῦ συναντῶσιν αὐτῷ εἷς τῶν Ἀλαλαχάωνα, καὶ συμβολῆς γενομένης, πρέπουσιν αὐτόν. Zonaram longe magis illustrat Continuator Theophanis lib. IV, n. 25, licet ab eo dissentiat quoad locorum nomina: Lalacaonem enim fluvii, Gyrin prati, Ptosontis denique regionis nomen fuisse scribit. Sed potior videtur Zonaras qui Ἀλαλαχάωνα nomen esse regionis ait, cui astipulatur Photius in epistola 147 quæ inscribitur Θεοδότῳ σπαθαροκανδιδάτῳ κατὰ τοὺς Ἀλαλάκωνας.

sollicitus. Eo autem sic affecto, Bardas versabat omnia, eoque pertrahebat, quo erat libitum, et ad Cæsaris fastigium evectus, imperii invadendi opportunitatem quæritabat. Nihil autem fecit boni, nisi quod eruditionis provehendæ magnum studium habuit. Nam philosophia neglecta jacebat, ac prope omnino exstincta erat, ut ne scintilla quidem ejus superesset: in causa fuerat imperatorum inscitia. Sed hic cuique disciplinæ scholas constituit, et doctores designavit, et singulis publica stipendia decrevit, et omnibus magnum et communem doctorem præfecit Leonem philosophum, cujus doctrinæ inclyta fama erat, etiam ab imperatore Theophilo honoratum, hac occasione. Cum multos haberet discipulos, accidit ut eorum quidam accurate in geometria eruditus, dum in Oriente peregrinatur, a Saracenis captus, cuidam inter barbaros illustri in servitutem traderetur. Agarenorum porro princeps theoremata erudita et philosophica studiose audiebat, præ cæteris tamen geometricis methodis erat deditus. Cum autem captivi heros auditorium frequentaret, aliquando et ipse cum comitatus, auditis doctoribus, qui figuras geometricas delinearant, et triangulum omnis figuræ principium esse docebant, omnesque figuras ex eo et oriri, et in eumdem resolvi, et circulum omnium figurarum quæ ambitu æquali contineantur, esse capacissimum, et ejus generis alia: rogavit dominum, an liceret magistros de iis quæ docerent, percontari? Quod cum ille permisisset, petiit, rationes eorum quæ docuissent, sibi declarari. Verum illis quod responderent, non habentibus, Agarenorum princeps captivo accersito, num ipse id posset? interrogavit, eumque se scire affirmantem, afferre in medium jussit. Captivus igitur ab initio declarat singula, rationibus adductis et causis expositis. Auditores verbis ejus intellectis, theoremata acutius perspexerunt, quasi dilatatis ingeniis, virumque admirati rogarunt, **161** an Constantinopolis alios similes haberet? At ille: *Multos*, inquit, *me præstantiores habet, sed unum magistrum omnium, virum in philosophicis rationibus incomparabilem.* His auditis, Agarenorum princeps amore illius magistri captus, eum et videre et audire desideravit, ac litteras, quibus hortabatur ut ad se veniret, suamque sapientiam sibi communicaret, captivo liberaliter et benigne tractato, ad illum perferendas tradit. At Leo veritus ne in crimen veniret, ob missas ab hoste litteras, epistolam cursus logotheteæ tradit, captivo etiam a ducto, qui argumentum ejus exponeret. Ex hoc Theophilo innotuit, et beneficiis affectus, publice docere jussus est: post etiam Thessalonicæ pontifex designatus. Verum Theophilo mortuo, inter cæteros Iconomachos pontifices, et ipse ob honorem

A ἀγῶνι, καὶ τὸν μέσον εὐώνυμον καταστήσασθαι στενόδοντι, αὐτὸς, μάταιε, περὶ Σαρακηνῶν ἐπιδρομῆς διαλέγει μοι; Τοιοῦτος ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἦν βασιλεὺς, καὶ οὕτω περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ τῆς βασιλείας ἐφρόντιζεν. Ἐκείνου δὲ τοῦτον διακωμῳδοῦντος τὸν τρόπον, ὁ Βάρδας ἐστρέφετο τὰ πράγματα, καὶ ἦγε τὰ πάντα ὅπη ἦν αὐτῷ πρὸς βουλῆς, καὶ εἰς τὴν τοῦ Καίσαρος ἀναβιβᾶται τιμὴν, καὶ ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν ἐμνᾶτο, καὶ εὐκαιρίαν ἐζήτει ἵν' αὐτῆς ἐπιτύχοιτο. Οὐδὲν δὲ οἱ εἴργαστο ἀγαθὸν, ἢ τὸ τῶν λόγων φροντίδα θέσθαι πολλήν. Ἠμέλητο γὰρ τὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἀπέσβη σχεδὸν εἰς τὸ παντελὲς, ὡς μηδ' ἴνασμά τι περιλειφθῆναι αὐτῆς. Τοῦτο δὲ ἡ τῶν κρατούντων εἴργαστο ἀλογία. Ὁ δὲ καὶ διατριβὰς ἑκάστῃ ἀφώρισε τῶν ἐπιστημῶν, καὶ διδασκάλους προὐστήσατο, καὶ σιτήσεις δημοσίας τούτων ἑκάστῳ ἀπένειμεν· ἐπὶ πᾶσι δὲ μέγαν καὶ κοινὸν (47*) διδάσκαλον ἐγκατέστησε τὸν φιλόσοφον Λέοντα, οὗ κλέος ἐπὶ σοφίᾳ πολὺ, ὃς καὶ τῷ βασιλεῖ Θεοφίλῳ γέγονεν ἔντιμος ἐκ τρόπου τοιοῦδε. Πολλῶν αὐτῷ φοιτητῶν ὄντων, ἵνα συνίδῃ τούτων κατὰ τὴν Ἔφαν ἀποδημήσαντα τοὺς Σαρακηνοὺς γνῶσθαι ἁλώσιμον, ὃς τὰ τῆς γεωμετρίας μεμύητο ἀκριβῶς, καὶ οὗτος τῶν παρὰ τοῖς βαρβάροις ἐπισήμων τινὶ δουλεύειν ἀπανενέμητο. Ἦν δ' ὁ τότε τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ πρωτεστηκὼς φιλολογῶν, καὶ φιλοσόφων θεωρημάτων ἐπιμελῶς ἀκροώμενος, πλέον δὲ τῶν ἄλλων ταῖς γεωμετρικαῖς μαθέσει προσκείμενος. Ἔφοιτα δὲ καὶ ὁ τοῦ αἰχμαλώτου δεσπότης παρὰ τὸ ἀκροατήριον, καί ποτε αὐτῷ καὶ ὁ αἰχμάλωτος εἵπετο, καὶ τῶν διδασκόντων ἀκούσας, καὶ σχήματα τούτους ἰδὼν διαχαράττοντας γεωμετρικὰ, ἀρχὴν τε παντὸς τὸ τρίγωνον εἶναι διδάσκοντας σχήματος, ὥστε ἐξ αὐτοῦ ἅπαν σχῆμα συνίστασθαι, καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύεσθαι, καὶ ὡς πάντων ὁ κύκλος τῶν ἰσοπεριμέτρων αὐτῷ καὶ ἰσοπλεύρων ἐστὶ πολυχωρητότερος, καὶ ἄλλα τοιαῦτα· ἤρετο τὸν ἑαυτοῦ κύριον ὁ αἰχμάλωτος, εἰ πύθοιτο τῶν διδασκάλων, περὶ ὧν διδάσκουσι· καὶ ὃς ἐπέτρεψεν. Ὁ δὲ τοὺς λόγους τῶν διδασκομένων ἐζήτησεν εἰδέναι αὐτούς. Οἱ δ' ἠπόρουν πρὸς τοῦτο, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀγαρηνῶν, προσκαλεσάμενος τὸν αἰχμάλωτον, Σὺ δ', ἔφη, δύναιο ἂν ἀποδοῦναι τοὺς λόγους τούτους; κἀκεῖνος κατίθετο. Οὐκοῦν λέξον, εἶπε. Καὶ ἀρξάμενος ὁ αἰχμάλωτος ἐσαφήνιζεν ἕκαστον, καὶ λόγους ἀπεδίδου, καὶ τὰς αἰτίας κατέλεγε. Καὶ οἱ ἀκούοντες ἐν συνέσει τῶν λεγομένων ἐγίνοντο, καὶ ὀξύτερον ἐπέβαλλον τοῖς θεωρήμασι, καὶ σφίσιν ἠρύνετο ἡ διάνοια, καὶ τὸν ἄνδρα ἐθαύμαζον, ἡμῶν τε, εἰ καὶ ἄλλους ἔχει ἡ Κωνσταντινούπολις τοιούτους; Ὁ δὲ, *Πολλοὺς*, ἔφη, *κρείττους ἐμοῦ κέκτηται, ἕνα δὲ τῶν ἁπάντων διδάσκαλον ἄνδρα ἐν τοῖς τῆς φιλοσοφίας λόγοις παντὶ ἀπαράμιλλον.* Ἐρωτᾷ τοίνυν ἀκούσας ταῦτα ὁ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀρχηγὸς ἔθος τοῦ διδασκάλου ἐκείνου, καὶ ἐθέλειν ἰμείρετο

B

C

D

Variæ lectiones et notæ.

(47*) *Κοινὸν.* Infra de eodem Leone: Τοῦτον οὖν ὁ Βάρδας σχολάζοντα εὑρηκὼς, τῶν λοιπῶν διδασκάλων ἐπέκεινα ἔταξε. Cur vero ita dicatur, vide apud continuator. Theophanis lib. IV. n. 29, ubi multa de hoc Leone, cujus opera varia mathematica habentur in Bibl. Colbertea.

εἰς θέαν τούτου καὶ εἰς ἀκρόασιν, καὶ ἐγχειρίζας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἄνδρα παρακαλοῦσαν ἀφικέσθαι, καὶ μεταδοῦναι αὐτῷ τῆς σοφίας αὐτοῦ, διὰ τοῦ αἰχμαλώτου στέλλει αὐτὴν, φιλοτίμως τοῦτον δεξιωσάμενος. Ὡς δὲ τῷ Λέοντι κεκόμιστο ἡ γραφὴ, δείσας μὴ αἰτιαθείη ὡς γράμμα δεξάμενος ἐξ ἐχθρῶν, ἐγχειρίζει τῷ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου τὸ ἐπιστόλιον, καὶ παρίστησι τὸν αἰχμάλωτον. κἀκεῖνος τὴν ὑπόθεσιν διηγήσατο. Ἐντεῦθεν γνώριμος ὁ φιλόσοφος Λέων τῷ Θεοφίλῳ ἐγένετο, καὶ ὑπεργετεῖται, καὶ δημοσίᾳ διδάσκειν προτρέπεται, εἶτα καὶ ἀρχιερεὺς χειροτονεῖται Θεσσαλονίκης. Θανόντος μέντοι τοῦ Θεοφίλου καὶ τῶν Εἰκονομάχων ἀρχιερέων καθαιρέσει ὑποβληθέντων, καὶ ὁ Λέων οὐτωσὶ συγκαθήρητο, ὅτι μὴ τιμὴν ταῖς θείαις εἰκόσιν ἀπένειμε. Τοῦτον οὖν ὁ Βάρδας σχολάζοντα εὑρηκὼς, τῶν λοιπῶν διδασκάλων ἐπίκεινα ἴταξε, καὶ οὕτως ἀναθαλῆσαι τοὺς λόγους ἐποίησε, καὶ εἰς ἐπίδοσιν προήγαγεν, οὐ διὰ μακροῦ. Καὶ τοὺς νόμους δὲ τοὺς πολιτικοὺς ἀνηβῆσαι πεποίηκε, φοιτῶν αὐτὸς εἰς τὰ δικαστήρια, ἤδη καὶ τῆς τούτων γνώσεως σχεδὸν ἐκ λελοιπυίας παντάπασιν. Ἡ μὲν οὖν περὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ μαθήματα τοῦ Βάρδα σπουδὴ ἀξιέπαινος, τὰ δ' ἄλλα καὶ λίαν ψεκτὰ καὶ κατάπτυστα. Τοῦ γὰρ ἱεροῦ Μεθοδίου ἔτη τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος τέσσαρα, καὶ πρὸς τὰς ἀϊδίους μεταστάντος μονὰς, ὁ μοναχὸς Ἰγνάτιος τῆς Ἐκκλησίας προέστη, ὃς θυγατριδοῦς μὲν ἦν Νικηφόρου τοῦ βασιλέως τοῦ ἀπογενικῶν, υἱὸς δὲ Μιχαὴλ βασιλέως τοῦ Ῥαγγαβέ, καὶ μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἔκπτωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, παρὰ τοῦ Λέοντος ἐκτομίας γενόμενος, ἐκείρατό τε τὴν τρίχα, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀσκητικοῖς ἱδρῶσι τὸ σαρκίον ἐδάμασεν, ὃν ἡ βασιλὶς Θεοδώρα τὰ τῆς βασιλείας ἰθύνουσα εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνήγαγε θρόνον. Οὗτος τοίνυν ὁ θεῖος Ἰγνάτιος τὸν Καίσαρα Βάρδαν, τὴν γαμετὴν ἀναιτίως ἀποπεμψάμενον, συμφθείρεσθαι δὲ λεγόμενον τῇ νύμφῃ τῇ ἑαυτοῦ, τῶν ἱερῶν ἐπίβηναι περιβόλων ἐκώλυεν. Ὁ δὲ διὰ τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας μεθίστησι τὸν ἀρχιερέα, καὶ πολλὰ κακώσας, τέλος ἐγκλείει τάφῳ (48). Εἶτ' ἐκεῖθεν ἐξενεγκὼν εἰς Μιτυλήνην τὸν νῆσον ὑπερορίζει. Καὶ οὐ τοῦτον μόνον οὕτω διέθετο, ἀλλὰ καὶ πλείους ἄλλους τῶν ἀρχιερέων, ὅσοι τῷ Ἰγνατίῳ γεγόνασι σύμψηφοι, αὐτὸν ἀφορίσαντες· προχειρίζεται δὲ πατριάρχην τὸν Φώτιον (48') ἄνδρα τῶν ἐπιστημῶν πρωτοστατήσαντα τότε συγχόνους, καὶ ἐν λόγοις ὀνομαστότατον. Ὡς δ' ἔτυχε παρεῖναι καὶ τοπαντηρητὰς τοῦ πάπα Ῥώμης κατὰ τῶν εἰκονομάχων (49) σταλέντας, κἀκείνους ὁ Βάρδας πείθει τῆς αὐτῆς γενέσθαι γνώμης. Ἐν γοῦν τῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναῷ ἀθροισθέντας ἄγουσι καὶ τὸν ἱερώτατον Ἰγνάτιον ἐκ τῆς ὑπερορίας καὶ ποιοῦνται τούτων ὑπὸ καθαίρεσιν. Καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πως συνέβησε.

Ε'. Τὸ δ' ἔθνος τῶν Ῥὼς Σκυθικὸν (50) ὃ, τῶν περὶ τὸν Ταῦρον ἐθνῶν, στόλῳ τὰ τοῦ Εὐξείνου πόν-

A sacris imaginibus non delatum, est ea dignitate privatus. Hunc igitur Bardas cum otium agentem invenisset, cæteris magistris præposuit, itaque effecit ut litteræ reflorescerent, exiguoque tempore incrementa caperent. Idem etiam leges civiles, quarum cognitio jam pene omnino obsoleverat, revocavit, cum ipse judicia frequentaret. Ob quod disciplinarum et eruditionis studium ut laude dignus est; sic ob alia supra modum vituperandus et despuendus. Nam cum sanctus Methodius, Ecclesia annis IV gubernata, in cœlestes mansiones migrasset: Ignatius monachus, imperatoris Nicephori generalis, ex filia nepos, Michaelis Rangabis filius, quo regno pulso, a Leone castratus comam deposuit, et longo tempore asceticis sudoribus carnem domuit, ab imperatrice Theodora rerum potiente, in pontificiam Constantinopolim sedem est evectus. Is sanctus Ignatius Bardam Cæsarem, qui uxorem sine causa dimiserat, et cum ea nuru consuevisse dicebatur, sacram ædem ingredi vetuit. At ille pontificem ea de causa Ecclesia pellit, et multis malis exagitatum sepulcro tandem inclusit. Post inde exstractum in Mitylenem insulam relegat. Neque vero hunc solum ita tractavit, sed alios etiam pontifices, qui sancto Ignatio, a quo sacris interdictus fuerat, assentiebantur: et in ejus locum suffecit Photium virum insignem, primarium a secretis, et eruditionis nomine celeberrimum. Cum autem Papæ Romani legati contra Iconomachos missi adessent, iis etiam Bardas persuasit, ut in suam sententiam irent. Igitur in æde Sanctorum Apostolorum congregati, sancto Ignatio ab exsilio reducto, dignitatem abrogant. Atque hæc ad hunc fere modum acta sunt.

V. Gens autem Scythica Russi, Tauri montis accola, classe Euxinum Pontum aggressa, ipsi By-

Variæ lectiones et notæ.

(48) *Ἐγκλείει τάφῳ.* In Copronymi urna, ut tradit continuator Theophanis, lib. IV, cap. 31; et Simeon Logotheta in Michaele, n. 28. Nicetas Cappadox in Ignatii Vita: Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς αὐτὸν τοῦ Κοπρωνύμου τῆς λάρνακος ἐκθέτους ἀναβιβάζοντας, καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ κάτωθεν λίθους ἐξαρτῶντες βαρεῖς· καὶ ἐπὶ πλεῖον τῇ τοῦ μαρμάρου τὴν ἕδραν ὀξύτητι πικρῶς ἄγαν πλήσαντες, ἔτριβον. Vide Zonaram et alios in Theophilo, ubi de Methodio patr. Constantinopol.

(48') *Τὸν Φώτιον.* Photius igitur Bardæ Cæsaris ope patriarchæ dignitatem adeptus est, quem tamen causæ suæ minus favisse testatur idem Photius, epist. V.

(49) *Κατὰ τῶν εἰκονομάχων.* Hoc loco ad marginem scripserat Wolfius. *Papæ legati Iconomachis assentiuntur*; immo Bardas hos in suam de Ignatii abdicatione sententiam pertrahit, ut tradit continuator Theophanis lib. IV, n. 32, quam quidem novatoris ineptiam carpit Leo Allatius, lib. III, *De consensu utriusque Ecclesiæ*, cap. 20, n. 14.

(50) *Τὸ δὲ ἔθνος τῶν Ῥὼς Σκυθικὸν.* Chronicon ms. Symeonis Logothetæ: Ῥὼς δὲ οἱ καὶ Ἀρωμῖται, φερώνυμον, ἀπὸ Ῥὼς τινος σφόδρα διάδραμεν ἀπηχήματος, τῶν χρησαμένων ἐξ ὑποθήκης ἢ θεοκλυτίας τινὸς, καὶ ὑπερχόντων αὐτοὺς ἐπιχέλυντες. Ἀρωμῖται δὲ ἀπὸ τοῦ ἐξέως τρέχειν αὐτοῖς προσγένετο· ἐκ γένους δὲ τῶν Φράγγων καθίστανται.

zantio agro minabatur. Sed consilium ei non successit, divina Providentia impeditum, quæ effecit ut invita, vel potius iram nimiam experta, rebus infectis discedere cogeretur. Sed et Cretenses, Agareni, Cycladès insulas et oram maritimam prædabantur. Terra etiam sæpius vehementer concussa, maxime autem horrendus is terræ motus fuit, qui in diem Assumptionis Servatoris nostri incidit. Verum nihil horum Michaelem ab equestribus certaminibus, eorumque studio abduxit : quem nus ipse in Steni regione, quæ Sancti Mamantis appellatur, exerceretur. Idem etiam ignes extulit a priscis imperatoribus institutos, ne Agareni Romanas provincias ex improviso aggressi, omnibus obvias vastatis, homines in servitutem abducerent : eaque de causa Tarsi in edito colle Lulum castellum ædificarant, in quo qui erant, cognita Ismaelitarum incursione, ignem incendebant, quo in Argeo colle conspecto, alius ad Issmum, atque inde ad Ægilum, ad Mamantem, nec non ad Cyzicum et ad Mocilum, ac postremo omnium in sancti Auxentii colle ignis incendebatur. Iis igitur ignibus provinciales brevi conspectis, locisque munitis occupatis, barbarorum grassationes declinabant. E colle porro Auxentii, hostium incursio imperatori significabatur. Ne igitur ab equestribus certaminibus impediretur, iis ignibus illorum tempore sæpe elatis, præclarus ille vir ignes locorum Byzantio vicinorum abrogavit. Superiorum temporum imperatores reprehendere solebat, quod spreta frugalitate, luxui et fastui regio studuissent. Unde ipse moderationem præ se ferens, cum aliquando in mulierem incidisset, quæ e balneis domum redibat : de equo descendit, eamque cum pancis

A του κατέτρεχε, καὶ αὖθις Βυζαντίδι ἐπείνατε διεμέλετο. Ἀλλ' οὐκ εἰς ἔργον ἦλθε σφίσι τὸ βούλευμα, κωλυσάσης τοῦτο τῆς Προνοίας τῆς ἄνωθεν, ἣ καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἀπράκτους, μᾶλλον δὲ καὶ θείου πειραθέντας μηνίματος, ἀπαλθεῖν ἠναγκάσθησαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ Κρήτης Ἀγαρηνοὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, καὶ τὰ παράλια ἐληΐζοντο. Καὶ κλόνει δὲ σφοδρότατος τῆς γῆς συμβεβήκασιν, ὃν ἡ φρικωδέστατος τὴν γῆν συνέσεισε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἀναλήψεως. Τούτων δ' οὐδὲν τῶν ἱππηλάτων ἀγώνων ἀπήγαγε τὸν Μιχαὴλ, οὐ τῆς περὶ τούτους σπουδῆς, ἐν τῇ κατὰ τὸ Στενὸν (51) τοποθεσίᾳ, τῇ τοῦ ἁγίου Μάμαντος καλουμένῃ, αὐτοῦ ἐκείνου αὐτουργοῦντος τὰ ἱππηλάσια. Ὅθεν καὶ τοὺς φρυκτοὺς ἔπαυσεν (52), οὓς οἱ πάλαι βασιλεῖς ἐπενόησαν, ἵνα

B μὴ ἄθρόον οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ τῶν Θεμάτων ταῖς χώραις ἐπιβάλλοντες ληΐζωνται τὰ ἐν ποσὶ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους αἰχμαλωτίζωσι. Διὰ ταῦτα ἐν τῇ Τάρσῳ ἐπὶ λόφου μετεώρου τινὸς ἐδομήσαντο φρούριον, Λοῦλον (53) κεκλημένον, καὶ οἱ ἐν τούτῳ πυρὸν ἀνῆπτον, ἡνίκα ἴχνων ἐπιδρομὴν Ἰσμαηλιτῶν, ἐν ὄρεσι τοῖς ἐν τῷ Ἀργαίῳ βουνῷ (54), ἄλλον ἐποίουν πυρόν, καὶ οἱ κατὰ τὸν Ἴσαμον ἕτερον, τοῖς δὲ κατὰ τὸν Αἴγιλον (55) ἰδοῦσι τοῦτο ἦρτο ἄλλος, καὶ τοῖς κατὰ τὸν Μάμαντα (56) ἀνεκαίετο ἕτερος, καὶ οἱ κατὰ τὸν Κύζικον (57) ἕτερον ἐφρυκτώρουν, καὶ οἱ κατὰ τὸν Μάκιλον (58) ὁμοίως ἐπύρσευον. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου βουνῷ (59) πυρσὸς ἦρτο. Οὓς ὁρῶντες οἱ ἐν ταῖς χώραις, διὰ βραχέος εἰς ὀχυρώματα συνέκλειον ἑαυτοὺς, καὶ τὰς τῶν βαρβάρων ληϊσσίας ἐξέκλινον. Ἐκ δὲ τοῦ βουνοῦ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου τῷ βασιλεύοντι τῆς τῶν δυσμενῶν ἐπιδρομῆς ἰδίδοτο γνῶσις. Ἵνα τοίνυν μὴ ἀνακόπτοιτο τῶν ἱππηλάτων ἀγώνων, ἐν χειρῷ

circiter millibus a Chalcedone dissitus, qui primo Ὀξεῖα, deinde Βουνὸς τοῦ Αὐξεντίου dictus est, ex quo S. Auxentius, qui Marciano et Leone M. imperantibus vixit, in montis vertice monasterium extruxit S. Michaeli sacrum, ut docent Menæa ad 1, 5 et 13 Junii, in sanctis Hermylo et Stratonico, in S. Luciliano, et in S. Hermylo. Mentio præterea fit in iisdem Menæis 19 Januarii οἴκου Ἀναστασίου πατρικίου ἐν Ὀξείᾳ, in quo celebrabatur memoria SS. Luciani et Paulæ martyrum. In eo porro monasterio vitam exegit, ac demum sepultus est idem S. Auxentius, ut est apud anonymum in illius Vita, n. 9, et in Synaxario ad 14 Febr. ubi præterea admonetur illius σύναξιν celebrari solitam Constantinopoli ἐν τῇ μονῇ τοῦ Καλλιστράτου. Montem hunc haud procul a Damatry statuit Theophanes, pag. 367, ubi agit de quodam incluso Monacho, quem ἐγκλείστον τοῦ Αὐξεντίου vocat, cujus etiam meminit Nicephorus Constantinopolit. in Brev. Ἐντεῦθεν συλλαμβάνονται Στέφανός τινα, ἄνδρα ὅσιον καὶ θεοφιλῆ τυγχάνοντα, μοναστὴν δὲ τῷ σχήματι, καὶ περιειργμένον ἐν οἰκίδιῳ στενοτάτῳ πάνυ ὑπάρχοντι ὑπὸ τὴν τοῦ μεγίστου ὄρους ἀκρώρειαν, ὃ καλοῦσι τοῦ Αὐξεντίου λόφον. Meminit præterea ejusdem monasterii Sancti Auxentii idem Theophanes pag. 373, et auctor Vitæ S. Stephani Junioris, quod alias a veteri montis appellatione, μονὴ τῆς Ὀξείας dicitur Niceæ in Mandra, lib. i, n. 2; Cinnamo, lib. ii, n. 2; et Pachymeri, lib. iv, cap. 8.

Variæ lectiones et notæ.

(51) *Στενόν*. *In angustiis* verlit interpres : in *Steno*. Vide *Constantinopolim, Christ.* lib. iv, sect. 10, n. 1.

(52) *Καὶ τοὺς φρυκτοὺς ἔπαυσεν*. Idem narrant Scylitzes et Constantinus Manasses. Scholiastes Theognidis : Ἔθος ἦν ἀπὸ τῶν πύργων καὶ ὀρεινῶν τόπων σημεῖα διὰ πυρὸς τοιαῦτα παρασκευάζεσθαι, καὶ αὐτὰ φρυκτωρίαι ἐκλήθησαν, καὶ φρυκτωρεῖν τὸ σημαίνειν ἔφοδον πολεμίων.

(53) *Λοῦλον*. Λόλον, Scylitzæ, castrum Tarso vicinum, cujus præterea mentio occurrit apud Constantinum, lib. i, *De Themat.* cap. 2, et in Vita Basilii n. 32, 35, edit. Allat. et apud Annam Comnenam p. 411.

(54) *Ἐν τῷ Ἀργαίῳ βουνῷ*. Ita continuator Theophanis : at Scylitz. Ἀργὲᾳ habet. Claudianus lib. ii, in Eutropium : *Cappadocum tepidis Argeus accrescit Natual.*

(55) *Αἰγιλον*. Αἰγυλὸν, Scylitz., Αὔγιλον, continuator Theophanis.

(56) *Κατὰ τὸν Μάμαντα*. Scylitzes, Κατὰ τὸν λεγόμενον Μάμαντα. Continuator Theophanis, lib. iv, cap. 36 : Κατὰ τὸν Μάμαντα πάλιν βουνόν. Mimantis Asiæ promontorii meminit supra Zonaras in Valente.

(57) *Κατὰ τὸν Κύζικον*. Scylitzæ ὁ Κίρκος dicitur.

(58) *Μάκιλος*. Scylitz. ὁ Μόκιλος.

(59) *Τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου βουνῷ*. Sic appellatus collis seu mons in partibus Bithyniæ desertis, 40

τούτων παλλακὶς τῶν πυρσῶν αἰρομένων, τῶν τῇ A βασιλίδι (60) γεττουδύντων πυρσῶν σχολὴν ὁ θάνμάσιος ἐκεῖνος καταψηφίσατο. Κατεγίνωσκε δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ βασιλευσάντων, ὅτι μὴ λυτότητι ἔχαιρον, σοβαρότητος δ' ἀντεποιοῦντο καὶ ὄγκου βασιλικοῦ. Ὅθεν αὐτὸς μητρότητα δοκῶν δι' ἀδελτερίας μετιέναι, συνήνεσέ ποτε γυναικὶ ἅρτι λουσαμένῃ, καὶ οἰκαδε ὁπονοστούσῃ, καὶ τοῦ ἵππου ἀποδὰς ἅπτεται μετ' αὐτῆς γυναικὸς σὺν ὀλίγοις τισὶ νεανίαις οἱ τῶν ἀπορρήτων συμμετεῖχον αὐτῷ, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς γεγονὼς, καὶ συμμασχὼν τραπέζης αὐτῇ, πεζοπορῶν ἅπτεται πρὸς τὰ ἀνάκτορα. Καὶ ὁ μὲν ἐν θεοῦσι ὡς μέγα τι κατορθῶν ἐθρυθόμενο, τοῖς δ' ἄλλοις ἀνοητίζειν ἐκρίνετο, καὶ μῦσος ὑπέτρεφον κατ' αὐτοῦ. Οὐχ ἥκιστα δὲ μισητὸς ἐδόκει διὰ τοὺς παρατρεφομένους αὐτῷ ἐναγεῖς νεανίας B οἱ πρὸς ἅπαν κακὸν αὐτὸν ὑπεξῆκαιον. Οἱ καὶ ἀρχιερεῖς (61) ἐπλαττον ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν τελεῖν ὑπεκρίνοντο, καὶ αὐτὸν τὸν Μιχαὴλ συνιερουργοῦντα δῆθεν ἔχοντες ἑαυτοῖς· παίζοντες ἐν δὲ πατικτοῖς, ἢ μᾶλλον ἐν τοῖς φριατοῖς, ἔξης τε μιγνύντες καὶ σίνηπι, καὶ ἐν σκεύεσι χρυσοῖς καὶ λιθοκολλήτοις παρ' αὐτοῦ χορηγουμένοις τὸ κρᾶμα ἐγχέοντες, μεταδίδουν τούτου τοῖς συμμύσταις αὐτῶν καὶ συμπαίσταρσιν. Ἀλλὰ πάντα καταλέγειν τοῦ τοιούτου χώρου, οἷς συνθιασώτης καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐτύγχανεν ὤν, πολλῆς ἂν εἴη λάσχης καὶ ἀηδίας. Ἦκει δ' ὁ λόγος τὴν τοῦ Βάρδα διηγησόμενος ἀποβίωσιν· καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ· καὶ πρὸ τούτων τὴν τοῦ βασιλείου τοῦ Μακεδόνος οἰκείωσιν πρὸς τὸν Μιχαὴλ, ὃς ἐκ Μακεδονίας μὲν ἦν·

adolescentibus arcanorum suorum conciis domum comitatus est, et cum ea cœnatus, 163 pedes in regiam est egressus. Hujusmodi nugis quasi re bene gesta gloriari solebat, cum aliis delirare videretur, atque odium sibi conciliaret. Eam tamen ob causam maxime invisus fuit, quod nefarios adolescentes alebat, a quibus ad mala omnia inflammabatur. Ii pontificum sibi habitum sumebant, et incruentam victimam se immolare simulabant, ipso etiam Michaele in eo cœtu versante : ludum minime ludicrum, sed horrendum potius ludentes, et acto se sinapi in vasis aureis et gemmatis temperato, eam potionem sodalibus et collusoribus suis impertiebant. Enimvero illius collegii, cujus et ipse imperator erat particeps, omnem licentiam recensere, ineptum ac permolestum fuerit. Quare ad obitum Bardæ et ipsius imperatoris se convertat oratio, et ad narrandum occasionem, quæ Basilio fuit contrahendæ cum Michaele familiaritatis.

VI. Fuit Basilius ex Macedonia, parentibus obscuris ortus, etsi quidam rerum ejus gestarum scriptor cum genus ab Arsacidis ducere comminiscitur. Occupata vero a duce Bulgarorum Crumo Adrianopoli, etiam parentes ejus capti, in Bulgarium adducuntur, hunc infantem et lactantem adhuc secum gestantes. Crumo defuncto, successor ejus multis cladibus a Romanis acceptis, pacem cum imperatore fecit, captivis quos habebat (ita enim convenerat) dimissis : quo tempore adolescens erat Basilius, cui infantili ætate multis ostensis imperium significatum esse ferunt, quorum id quoque fuit, quod referam. Cum infans esset, ac parentibus messe occupatis sub sole dormiret, aquila prope terram circumvolans, expansis alis umbram ei faciebat : quam mater cum infanti appropinquantem videret, sublata voce accurrit, et aquilam lapidibus abegit. Ea ad opus reversa, eadem aquila idem officium infanti dormienti præstitit, adest ; et mater perterrita, denuo illam abegit. Sed cum idem sæpius fieret, re cognita,

Ζ'. Ἦν δὲ πατέρων ἀσήμων (62) καὶ ἀφανῶν, εἰ καί τις τῶν τὰ περὶ αὐτοῦ ἐξιστορησάντων ἐκ τοῦ τῶν Ἀρσακιδῶν αὐτὸν γένους κατάγεσθαι στρατεύεται. Τοῦ Κρούμου δὲ (τῶν Βουλγάρων δ' ἦν οὗτος ἀρχηγὸς) τὴν Ἀδριανούπολιν κατασχόντος, καὶ οἱ τούτου γεννήτορες αἰχμάλωτοι γεγονότες εἰς τὴν ἐκείνων χώραν μετήχθησαν, ἀρτιγενῆ τοῦτον καὶ ὑπομάζιον φέροντες. Τοῦ Κρούμου δὲ ἀποβεβιωκότος ἤδη, ἕτερος τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρων ἐπελήφατο, ὃς πολλάκις ἐν πολέμοις τοῖς πρὸς Ῥωμαίους θρασυθείς, σπουδὰς πρὸς τὸν τότε κρατοῦντα Ῥωμαίων ἐποιήσατο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερώσας συνέθετο, καὶ μέντοι καὶ κατὰ τὰς συνθήκας ἐποιήσαν. Ἐφήβου δ' ἦν ἡλικίας τότε ἀγόμενος ὁ Βασίλειος. Νηπιόθεν μέντοι πολλὰ σημεῖα γενέσθαι φασὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ προμηνύοντα, ὧν ἓν ἦν καὶ τὸ ῥηθησόμενον. Νήπιος μὲν ἦν ὁ Βασίλειος, οἱ δὲ τοῦ γονεῖς περὶ θέρος ἐσχόληνον, καὶ τὸ νήπιον ὑπνοῦντα ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐκτιθέ· ἀετὸς δὲ περιπετόμενος πρόσγειος ἠλιωμένοις ταῖς πτέρυξιν ἐσκίαζε τῷ βρέφει σκιάν. Ἡ δὲ μήτηρ, ὡς εἶδε τὸν

VII. Fuit patribus haud obscuris, etsi quidam rerum ejus gestarum scriptor eum genus ab Arsacidis ducere comminiscitur. Occupata vero a duce Bulgarorum Crumo Adrianopoli, etiam parentes ejus capti, in Bulgarium adducuntur, hunc infantem et lactantem adhuc secum gestantes. Crumo defuncto, successor ejus multis cladibus a Romanis acceptis, pacem cum imperatore fecit, captivis quos habebat (ita enim convenerat) dimissis : quo tempore adolescens erat Basilius, cui infantili ætate multis ostensis imperium significatum esse ferunt, quorum id quoque fuit, quod referam. Cum infans esset, ac parentibus messe occupatis sub sole dormiret, aquila prope terram circumvolans, expansis alis umbram ei faciebat : quam mater cum infanti appropinquantem videret, sublata voce accurrit, et aquilam lapidibus abegit. Ea ad opus reversa, eadem aquila idem officium infanti dormienti præstitit, adest ; et mater perterrita, denuo illam abegit. Sed cum idem sæpius fieret, re cognita,

Variæ lectiones et notæ.

(60) *Βασιλίδι.* Ita non semel urbem Constantinopolitanam vocant scriptores. Anonymus in Monodia in Constantinum imp. Constantini M. filium : Ἡ εἰσὶς τῶν ἐπιδυτηρίων ἐξέτασε τε ἡ βασιλὶς ! In veteri inscript. apud Reinesium p. 330 : ΑΝΕΣΤΗΣΑΝ ΕΝ ΤΗ ΒΑΣΙΛΙΔΙ ΡΩΜΗ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ. S. Asterius Amasenæ episcop. in S. Phocæ martyrio ms. : Κατὰ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, τὴν κόσμου τῆς Τραλλίας, καὶ βασιλίδα τοῦ κόσμου.

(61) *Οἱ καὶ ἀρχιερεῖς.* Vide præter Porphyrogenitum in avi Basilii Vita, n. 31, edit. Combefis, et alios scriptores Byzantinos, Balsamonem ad can. 62 Synodi Trullanæ.

(62) *Ἦν δὲ πατέρων ἀσήμων.* Luitprandus, lib. 1 cap. 2 : *Basilius imperator Augustus, avus hujus, Macedonia humili fuerat prosapia oriundus, descenditque Constantinopolim ob vitæ cujusdam quod est paupertatis jugo, ut quidam servitet Igumeno abbati. Igitur imperator Michael, qui hunc temporis erat, cum orationis gratia ad monasterium istud in quo ministrabat descenderet, vidit hunc forma præ cæteris egregia : accitumque ad se abbatem rogavit ut sibi donaret hoc puero, quem suscipiens in palatio, cubicularii donavit officio. Tantus deinque post paululum potestatis effectus est, ut alter ab omnibus imperator sit appellatus.* In quibus aliquantum discessit a scriptoribus Byzantinis, quibus potior est fides adhibenda.

bonum augurium esse judicavit. Cum jam adolevisset, pater ejus obiit, mater ultra paupertatis incommoda, viduitatis etiam malis premebatur: ipse, qui non haberet unde viveret, decrevit operam suam alicui mercede locare. Profectus igitur in magnam urbem, et vesperi per Aueam portam ingressus, juxta 164 ædem S. Diomedis prostratus obdormivit. Noctu ædituo (nec dum enim ibi erat monasterium) martyr apparet, et imperatorem introducere jubet. Qui egressus cum Basilium humi dormire videret, somnium nugas esse ratus est. Cum sanctus idem denuo jubere videretur, rursus egressus, nemine præter Basilium invento, eadem opinione rediit. Sed martyr tertium ædituo apparet, eumque introduci jubet, qui foris jaceat, enm enim esse imperatorem. Egressus igitur Basilium excitat, exceptumque hospitio pro suis copiis, tractat. Erat autem ædituo frater medicus, Theophilitzi inserviens, qui Cæsari Bardæ et imperatori Michaeli genere conjunctus erat, et ob staturam brevissimam, per diminutionem Theophilitzes vocabatur. Æditnus fratri suo igitur, arcano somnio detecto, petit, ut hominem principi alicui ad ministerium commendet. Is eum ad suum dominum deducit. Sed in primis ambo fratres Basilium, illo somnii oraculo communicato, jurejurando obstringunt, ut imperio potitus ipsorum meminisset. Theophilitzes Basilio delectatus (erat enim procerus, formosus, manu promptus et agilis, promissumque capillum alebat, eumque crispum) suis equisonibus eum præfecit, quo munere qui fungitur, vulgo protostrator dicitur. Quærebat et imperator equisonem strenuum et solertem. Adducius enim ei fuerat equus, omnibus ille quidem equi virtutibus præditus, sed præfractior, et sessorem ægre patiens. Ad quem spectandum imperator cum venisset, aliquem conscendere jubebat. Quod cum plures tentarent, ille ferox atque insolens, excutiebat omnes. Id imperatori molestum fuit, se idoneo equisone carere indignanti. Ibi Theophilitzes ipse talem se habere ait, eumque, si vellet imperator, allore. Illius igitur jussu Basilius accersitus, frano prehenso, equum cum poppysmo demulcet, sese leviter allevans conscendit, ac eo principio parum excitato, post etiam toto flagello concitato, excurrit. Ea re delectatus imperator, Basilium inter imperatorios equisones refert, ac progressu temporis protostratorem designat, qui honos insignis est, et a familiaritate imperatoris non alienus. Tantum autem imperatoris benevolentia erga illum in dies augebatur, ut ei Cæsari invidiosus esset.

A ἀετὸν τῷ παιδὶ προσεγγίζοντα, ἠρέτο τὴν φωνὴν, καὶ προσέδραμε τῷ υἱῷ, καὶ λίθοις τὸν ἀετὸν ἀπεδίωκε. Τῆς δὲ πρὸς τὸ ἔργον χωρησάσης, αὖθις ὁ ἀετὸς προσῆει τῷ βρίφει κοιμωμένῳ, ἐπιτελῶν τὸ λειτούργημα. Καὶ ἡ μήτηρ πάλιν τεθορύβητο, καὶ αὐτὸν ἀπεδίωκεν. Ὡς δὲ πολλάκις τοῦτο ἐγένετο, εἰς συναίσθησιν ἦκε, καὶ χρηστὸν ὑπέλαβε τὸ πρᾶγμα οἰώνισμα. Ἤδη δὲ αὐτοῦ ὑπερβεβηκότος τὸν μείρακα, ὁ πατὴρ μὲν κατέλυσε τὴν ζωὴν, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ πρὸς τῇ πενίᾳ καὶ τοῖς τῆς χρείας κακοῖς ἐπίζητο. Ὁ δὲ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων μὴ εὐπορῶν, ἔγνω μισθῷ πρὸς ὑπηρεσίαν ἑαυτὸν ἐκδοῦναί τινι· καὶ ἆρα ἔρχεται πρὸς τὴν Μεγαλόπολιν. Ὀφίας δὲ τὴν τῆς πόλεως εἰσελθὼν πύλην, ἡ καλεῖται Χρυσέα, παρὰ τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Διομήδους κατέλυσεν· καὶ πεσὼν ἔξω τοῦ τεμένους, κατέδαρθε. Νυκτὸς δὲ τῷ τοῦ ναοῦ νεωκόρῳ (οὔπω γὰρ ἦν γενόμενος μοναστῶν εὐκτήριον) ὄναρ ὁ μάρτυς ἐφίσταται, καὶ τὸν βασιλέα ἐντὸς εἰσαγαγεῖν ἐγκελεύεται. Ὁ δὲ ἐξελθὼν καὶ τὸν Βασιλέιον εὑρὼν ἐπὶ ψιλοῦ τοῦ ἐδάφους ὑπνώττοντα, φάντασμα εἶναι τὸν ὄνειρον ὑπέλαβε μάταιον. Ὡς δὲ καὶ αὖθις τὰ αὐτὰ ἐδόκει ὁ ἅγιος ἐγκελεύεσθαι, ὁ δὲ καὶ πάλιν ἐξελθὼν οὐχ ἕτερον εὗρεν ἢ τὸν Βασιλέιον, ὑπέστρεφεν ὑπιλήφως τὰ αὐτά. Ἐκ τρίτου τοίνυν ὁ μάρτυς τῷ νεωκόρῳ ἐφίσταται, καὶ προτρέπεται αὐτὸν εἰσαγαγεῖν τὸν ἐντὸς κατακείμενον. Οὗτος γάρ ἐστιν, ἔφη, ὁ βασιλεύς. Ἐξελθὼν οὖν ὁ νεωκόρος ἀνίστησι τὸν Βασιλέιον, καὶ ξενίζει τοῦτον παρὰ τῇ κατοικίᾳ αὐτοῦ, καὶ μεταδίδωσιν ὧν εὐπόρει. Ἦν δὲ τῷ νεωκόρῳ ἀμφοῖν τὴν ἰατρικὴν μετιόντων, καὶ τῷ Θεοφιλίτζῃ ὑπηρετοῦντι. Ὁ δὲ Θεοφιλίτζης οὗτος τῷ Καίσαρι Βάρδᾳ καὶ τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ κατὰ γένος ἐφείλετο, διὰ τὸ τῆς ἡλικίας βράχιστον ὑποχωρίζόμενος, καὶ Θεοφιλίτζης καλούμενος. Τούτῳ τοίνυν τῷ ἀδελφῷ ὁ νεωκόρος τὰ ἀπόῤῥητον ἐκκαλύψας ἐνύπνιον, ἠξίωσε συστῆσαί τοῦτόν τινι τῶν ἀρχόντων εἰς ὑπηρέτησιν· ὁ δὲ τῷ οἰκείῳ κυρίῳ τοῦτον συνίστησι. Πρότερον δὲ τὸ περὶ τῆς βασιλείας δι' ὀνειράτων χρησμῴδημα τῷ Βασιλείῳ ἀνεκάλυψαν ἄμφω τὼ ἀδελφὼ, καὶ μεμνῆσθαι σφῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ὅρκοις αὐτὸν προκατέλαβον. Ἡσθεὶς οὖν ὁ Θεοφιλίτζης ἐπὶ τῷ Βασιλείῳ (ἦν γὰρ εὐειδὴς τε καὶ εὐμήκης, καὶ τὴν χεῖρα γενναῖος καὶ περιδέξιος, βαθείαν τε τρέφων κόμην, καὶ ταύτην οὐλὴν) τοῖς οἰκείοις ἱπποκόμοις τοῦτον ἐπίστησε· πρωτοστράτορα τοῦτον οἶδεν ὀνομάζειν ἡ διάλεκτος ἡ κοινή. Ἐζητήθη δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ γενναῖός τις ἱπποκόμος, καὶ περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εὐφυῶς διακείμενος. Κτκόμισατο γάρ ποθεν ἵππος τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ, εἰς πᾶσαν μὲν ἀρετὴν ἵππῳ πρέπουσαν ἐπιτήδειος, σκληραύχην δὲ καὶ μὴ ῥᾳδίως ἀναβαινόμενος. Τούτου εἰς ὄψιν ἦκεν ὁ βασιλεὺς, ἀναβῆναί τινι τούτου ἐπέτρεπεν. Πλειόνων δ' ἐπιχειρούντων, ἐκεῖνος ἐθρασύνετό τε καὶ ἐγαυρία, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα ἀπέσειτο. Ἐγκλίπησεν ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅτι μὴ ἔχει ἱπποκόμων περιδέξιον ἤσχαλε. Παρὼν δὲ ὁ Θεοφιλίτζης, ἔχειν εἶπεν αὐτὸς τοιοῦτον, καὶ, Εἰ βούλει, φησὶ, βασιλεῦ, πορίτω. Καὶ ὅ; ἐπέτρεψε, καὶ ὁ Βασιλεὺς μετεκτήσατο, καὶ τοῦ χαλινοῦ τοῦ ἵππου λαβόμενος, καὶ περικροπύσας καὶ καταβήσας σφόδρα, κούφως τε μετεωρίσας ἑαυτὸν ἐπεβίβασε, καὶ περιελάσας μικρὸν, εἶτα καὶ ὅλον αὐτῷ τὸν ἱππέα ἐνεδείξατό τε καὶ ἐξεπαίδευσε. Ἤδη τούτοις ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν Βασιλέιον προσελάβετο, καὶ τοῖς βασιλικοῖς ἱπποκόμοις συνέταξε, καὶ πρωΐων καὶ πρωτοστράτορα τὸν ἄνδρα ἐτίμησεν· ἡ δὲ ἀξία τῶν

B

C

D

ἐπιξήμων καὶ τῶν ὠχειωμένων τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπεδίδου καθ' ἑκάστην ἡ περὶ τὸν Βασίλειον τοῦ βασιλέως διάθεσις, καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ εἰς φθόνον κινῆσαι τὸν Καίσαρα.

Ζ'. Ποτὲ δὲ τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς συνεστιωμένης τῷ βασιλεῖ, ὁ πρωτοστράτωρ εἰσεκλήθη Βασίλειος τοῦτο τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Καὶ ἡ βασίλισσα συνεχῶς αὐτῷ ἐνητένιζε, καὶ ὥρα τὸν ἄνδρα περιεργότερον, εἶτα καὶ ἀπεφθέγξατο τοῦτον εἶναι τὸν ὀλετῆρα τοῦ γένους αὐτῆς, ἐκ τινων σημείων τοῦτο γνοῦσα, ὡς ἔλεγε, πάλαι αὐτῇ γνωρισθέντων ἐκ τοῦ οἰκείου ἀνδρός. Ἀλλὰ τῷ Μιχαὴλ ταῦτα λῆρος ἐδόκει, καὶ οὐδὲν ἀπῆγεν αὐτὸν τῆς εὐνοίας τῆς περὶ τὸν Βασίλειον, ἤδη δὲ καὶ παρακοιμώμενον αὐτὸν προεβάλετο. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς κατὰ τοῦ Βασιλείου βασκανίας ἐπίδοσις τῷ Καίσαρι γέγονε, καὶ ἐπεβούλευε τῷ ἀνδρὶ, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀντεπεβουλεύετο. Ἐκστρατείας δὲ κατὰ τῶν τὴν Κρήτην ἐχόντων Ἀγαρηνῶν κηρυχθείσης τῷ Μιχαὴλ, ὁ Καίσαρ πρὸς τὸν τῆς Θεοτόκου ναὸν, τὸν τῶν Ὁδηγῶν κεκλημένον, ἀπῆλθε, τῇ Θεομήτορι συνταξόμενος (63), καὶ ἤδη τῷ θυσιαστηρίῳ αὐτοῦ προσεγγίσαντος, ἐξ οὐδεμιᾶς ἐμφανοῦς αἰτίας ἡ χλαμὺς τῶν ὤμων αὐτοῦ ἐξώλισθεν. Ὅπερ σημεῖον, καὶ τῷ Καίσαρι, καὶ τοῖς ἰδοῦσιν, ἀπαίσιον ἔδοξε. Πολλῶν δὲ τὸν βασιλέα κακιζόντων ὅτι πᾶσαν ἐνέδωκε τὴν ἐξουσίαν τῷ Καίσαρι, ὥστε ἐκεῖνον ἅττα βούλεται πράττειν καὶ πολλὰ παρὰ τὸ δέον ποεῖν, τῇ τῶν ὀνειδῶν ἐνδελεχείᾳ ἔδοξέ ποτε μικρὸν ἀνανῆψαι τοῦ βαθυτάτου κάρου ἐκεῖνος ὁ ἀβέλτερος ἄνθρωπος, καί τινα τῶν ὠχυωμημένων τῷ Καίσαρι καὶ διωρθοῦτο καὶ ἀνεκτᾶτο. Ὁ τῷ Βάρδᾳ οὐκ ἦν ἀνεκτὸν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦτο καὶ ἐβαρυθύμει καὶ ἐμηνία. Ἐκστρατεύσαντι δὲ τῷ βασιλεῖ, ὡς εἴρηται, καὶ ὁ Καίσαρ συνεξεστράτευσε, καὶ πυκνὰς κατ' αὐτοῦ τῷ Μιχαὴλ ὁ Βασίλειος, καὶ οἱ περὶ ἐκεῖνον πεποίηντο τὰς διαβολὰς, καὶ κεκύρωτο ἡ κατ' ἐκείνου διὰ ταύτας ἐπιβουλή. Πελλὴν δὲ δύναμιν περιβεβλημένου τοῦ Καίσαρος, οἱ τὴν ἐπιβουλὴν ἀρτύοντες ἐδειλαίνοντο. Πρωΐας δέ ποτε τοῦ Βάρδα ἐκ τῆς οἰκείας σκηνῆς προελθόντος μετὰ λαμπρότητος, καὶ δορυφορίας πολλῆς, καὶ τῷ βασιλεῖ προσελθόντος, συγκαθίσαντός τε καὶ συνομιλοῦντος αὐτῷ, ὁ Βασίλειος ὄπισθεν αὐτοῦ ἑστηκὼς τὴν χεῖρα ἐπέσειεν, ἀπειλῶν ὥσπερ τῷ Καίσαρι. Ὁ δὲ κατά τινα χρείαν ἑτέραν ἀθρόον ἐπιστραφείς, καὶ ἰδὼν σὴν χεῖρα τοῦ Βασιλείου, καὶ συνεὶς τὸ δηλούμενον, τοῖς ποσὶ τοῦ βασιλέως ἐπέρριψεν ἑαυτόν. Ὤκνουν δ' οἱ κατ' αὐτοῦ συνομοσάμενοι τὴν ἐγχείρησιν, μέχρις αὐτὸς ὁ Βασίλειος πρῶτος αὐτῷ τὸ ξίφος ἐπήνεγκεν. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι ἀναθαρσήσαντες, μελῃδὸν, τὸν Βάρδαν περιστάντες συνέκοψαν (64), καὶ τῷ μὲν τοιοῦτον τὸ τέλος τῆς βιοτῆς συνεκόρησεν. Ὁ δέ γε

VII. Cum vero imperator aliquando 165 matrem suam convivio excepisset, jussu illius etiam Basilius protostrator est advocatus. Eam imperatrix continenter dextris oculis est intuita, eoque curiosius perspecto, veluti numine afflata, dixit illum esse pestem familiæ suæ : idque se nosse de signis quibusdam sibi olim a marito indicatis. Verum Michael pro nugis id habuit, nulla re a benevolentia erga Basilium se abduci passus, eumque tandem etiam cubicularium fecit : quo Cæsaris erga Basilium invidia aucta est, ut virum insidiis appeteret, ab eoque vicissim appeteretur. Cum autem imperator Michael expeditionem contra Cretenses Agarenos edixisset, Cæsar ad Deiparæ ædem cognomento Hodegorum abiit, Dei Genitrici vale dicturus. Cumque jam sacrario appropinquasset, chlamys nulla evidenti de causa ei humeris delapsa est. Id omen et Cæsari, et aliis qui id viderunt, inauspicatum visum. Multis porro imperatorem vituperantibus, quod omnem Cæsari potestatem dedisset, ut quidvis ageret, multaque contra officium faceret : assiduitate reprehensionum tandem nonnihil e profundissimo veterno experrectus esse visus homo ille vecors, quædam a Cæsare constituta correxit et revocavit. Id Bardæ intolerabile visum, auctoritatem imminutam graviter et iniquo animo ferenti. Imperatorem tamen in militiam profectum comitatus est, quem Basilius cum suis sæpius apud Michaelem detulit, comparatæque jam erant insidiæ, sed iis quibus id negotii datum erat, Cæsaris opes et potentiam reformidantibus, accidit, ut quodam tempore Bardas mane cum splendore et comitatu magno tabernaculum suum egressus, imperatorem adiret, atque illi assidens colloqueretur. Tum Basilius a tergo stans, minitabundus manum agitavit. Cum autem Cæsar alia de causa subito respexisset, manuque Basilii visa, intellexisset, quid is sibi vellet : pedibus imperatoris advolutus est, neque conjurati eum prius aggredi ausi fuerunt, quam Basilius primus ensem in eo defixisset. Tum etiam alii receptis animis circumstetere, et membratim hominem dissecuerunt. Atque ille hunc vitæ exitum est sortitus. Imperator autem expeditione omissa Byzantium reversus, Eudociam Ingeris filiam, concubinam dudum suam, Basilio 166 despondet. Post, etiam imperatorem ipse in Magna ecclesia designat, ac per Photium patriarcham diademate ornat. Basilio filius Leo ex Eudocia nascitur, qui Michaelis esse

Variæ lectiones et notæ.

(63) *Συνταξόμενος*. De hac voce agimus in *Gloss. med. Græcit.* De templo vero Hodegorum copiose disseruimus in nostra *Constantinopoli*, lib. IV.

(64) *Τὸν Βάρδαν περιστάντες συνέκοψαν*. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. Ἐπιγομένῳ γὰρ κατὰ Κρήτης τῷ Μιχαὴλ, καὶ αὐτὸς ὁ Βάρδας ἄχρι τῶν λεγομένων Κήπων συστρατεύων ἐκεῖ δὴ τὴν ἰσχάτην ἔτισε δίκην· πρόφασιν γὰρ ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ βασιλεῖ ἡ θεήλατος αὐτὸν μετῆλθεν ὀργὴ, καὶ ξίφεσι μελῃδὸν ἀθλίως καταχοπτόμενος. Infra : Τότε μὲν οὖν ὁ αὐτοκράτωρ παρευθὺς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν πλησιοστεῖ.

potius credebatur, quasi prægnans fuisset Endocia Basilio collocata. Michael porro, qui omnem æstatem equitando et compotando consumeret, frequenterque inebriatus, mente alienaretur, quam ne sobrius quidem sanam admodum habebat, Basilium in sui cædem irritavit. Nam cum post equestre ad Sancti Mamantis certamen, in quo ipse cum proceribus suis aurigaret, victor ad cœnam accubuisset, eique Basilius et Eudocia intercessent, Basilius quidam dudum imperatoriæ triremis remex, sed ob corporis elegantiam in imperatoris familiaritatem ascitus, eique tum cœnanti astans, illius aurigandi solertiam et dexteritatem divinis laudibus extollebat. Quibus laudibus ille multo jam exhausto mero, et mente turbata, delectatus, calceos purpureos ei tradit, ac induere jubet, et imperatorem salutat. Illo verecundante et Basilium intuente, imperator irascitur, Basilius autem ei innuit, ut obtemperet, et calceos induat. Qui cum paruisset, imperator Basilio iratus sit: *Imperii insignia isti aptiora sunt quam tibi. An vero mihi non licet, quemadmodum te imperatorem feci, ita et alium facere?* Ex eo Basilius et de imperio et de vita sollicitus, vim facere quam pati maluit, consilioque suo cum aliis communicato, cum denuo Michael vino in cœna obrutus torperet, manuque ductus in cubiculum regiæ, quæ est ad Sancti Mamantis, somno profundissimo oppressus jaceret: egressus, primum claustra cubiculi imperatorii confregit, ne fores a cubicularis claudi possent. Deinde cum conjuratis advenit. Iis autem qui ante cubiculum excubabant, paucis adeo, percussores aditu prohibere conantibus, orto tumultu imperator experrectus, quodam cum stricto gladio ingresso, manus sustulit, quibus ille ambabus resectis, ad cæteros rediit. At Michael cum ex vino titubans ebrietate impediente, fugere non posset, miserabiliter ejulans jacebat: quem alius quidam ex Basilianis, adhuc vivere conspicatus, insilit, ensemque ita in ejus pectus adegit, ut ventre etiam trajecto inteſtina elaberentur.

A βασιλεὺς τῆς ἐκστρατείας ἐκέρινος, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἐφαπέζευξε, καὶ ζεύγνυσι τῷ Βασιλείῳ Εὐδοκίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰγνατίου, ἥτις αὐτῷ τῷ κρατοῦντι πρώην ἐπαλλαχεύετο· εἶτα καὶ βασιλέα τοῦτον ἀνεῖπεν αὐτὸς ἐν τῇ Μεγάλῃ παραγενόμενος ἐκκλησίᾳ (65'), καὶ διὰ τοῦ πατριάρχου φωτὸς περιδεῖς αὐτῷ τὸ διάδημα. Τίκτεται δὲ τῷ Βασιλείῳ ἐκ τῆς Εὐδοκίας παιδίον ἄρρεν ὁ Λέων, ὃ τοῦ Μιχαὴλ (66) μᾶλλον εἶναι ἐλέγετο, ὡς ἐγκύου τῆς Εὐδοκίας οὔσης ὅτε τῷ Βασιλείῳ συνῴκιστο. Ἡ παλλακὶς δὲ καὶ συμπότις ἦν σχολάζων ὁ Μιχαὴλ, καὶ συνεχῶς μεθυσκόμενος, καὶ τῶν φρενῶν ἐξιστάμενος (67), ὃς οὐδὲ νήφων ἔβρωτο, εἰς φόνον ἑαυτῷ τὸν βασιλέα ἐξηρέθισεν. Ἐκ γὰρ ἵππων ἀγῶνος, ἐν τῷ ἁγίῳ Μάμαντι τελεσθέντος, ἐν ᾧ αὐτὸς ἡνιόχησε καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ, καὶ νενικήκει, ἐπὶ δεῖπνον ἀναπεπταμένον, καὶ ὁ Βασίλειος καὶ ἡ Εὐδοκία συναναπέκλινε. Βασιλίνος (68) δέ τις τῆς Βασιλείου πρώην ἐρίφους πρώην ἐρίφης ὤν, διὰ τὸ σώματος ὡραιότητα προσληφθεὶς παρὰ τοῦ κρατοῦντος, καὶ τούτῳ οἰκειωθείς, παρεστὼς τότε διετέλει τῷ βασιλεῖ ἐξελαύνειν αὐτὸν ὡς εὐφυῶς ἄγειν καὶ ἡνιοχεῖν ἠνοχλήσαντα. Ὁ δὲ ἤδη γὰρ ἠκροατίσατο, καὶ τὸν νοῦν ἐκτεθόλωτο), ἠνθεῖς τοῖς ἐπαίνοις, ἐδίδου αὐτῷ τὰ φοινικόχροα πέδιλα, καὶ προσέταττεν ὑποδήσασθαι, καὶ βασιλέα ἀνεῖπε. Τοῦ δὲ ὀκνοῦντος, καὶ πρὸς τὸν Βασίλειον ἀποβλέποντος, ὁ βασιλεὺς ἐχαλέπαινε. Καὶ ὁ Βασίλειος ἐνένευσεν αὐτῷ πειθόμενα καὶ ὑποδήσασθαι· καὶ ὃς λαβὼν ὑπεδήσατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ Βασιλείῳ ἔφη χολούμενος, *Τούτῳ μᾶλλον ἢ σοὶ τὰ τῆς βασιλείας παράσημα ἐπρεπέτην.* Ἢ ῥᾳδίως ἐξεστί μοι, ὡς σὲ βασιλέα ἐποίησα, ποιῆσαι καὶ ἕτερον; Ἐνταῦθεν δεδοικὼς ὁ Βασίλειος (68') καὶ περὶ τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ ζωῇ, ὁρᾷ πρὸ τοῦ παθεῖν ἐμελέτησεν. Ἐπεὶ τε τὸ μελέτημα κοινωσάμενος, ἐπεὶ αὖθις ἐν δείπνῳ ἀκρατοποσίαις χρησάμενος ὁ βασιλεὺς ἔδη κεκράκτα, καὶ τῷ ἑαυτοῦ κοιτῶνι ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Μάμαντα βασιλείοις (69) χειραγωγούμενος ἀνεκλίθη, καὶ ὕπνῳ βαθυτάτῳ κατεῖληπτο, πρῶτον μὲν ἐξῶν Βασίλειος τὰ κλεῖθρα τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος κατέλυεν, ἵνα

B

C

Variæ lectiones et notæ.

(65) Ἐν τῇ Μεγάλῃ παραγενόμενος ἐκκλησίᾳ. Ipso die Pentecostes. Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii patr. Constantinopol. Τότε μὲν οὖν ὁ αὐτοκράτωρ παρευθὺς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀπῆνεστο. Πανταχοῦ δ' ἀρ' ἦν, καὶ Βασίλειον πατρίκιον ὄντα καὶ παρακοιμώμενον στέμματι κατακοσμήσας, ἀναγορεύει βασιλέα.

(66) Ὁ τοῦ Μιχαήλ. Vide Glycam, p. 297, ubi hunc Zonaræ locum expendit.

(67) Καὶ τῶν φρενῶν ἐξιστάμενος. Luitprandus, lib. 1, cap. 5: *Verum quia omnipotens Deus servos suos juste visitat quacunque vult censura, hunc imperatorem Michaelem sanæ mentis ad tempus esse non permiserat, ut quo eum gravius premeret in infimis, eo misericordius remuneraretur in summis. Nam, ut fertur, hujus temporis patricius, familiares etiam capitis jusserat damnari sententia, quos tamen ad se rediens hoc pacto requirebat, ut nisi quot jugulari jusserat redderentur, pari ipsi qui hoc effecerant sententia damnarentur. Hoc igitur terrore, quos damnari jusserat, servabantur.* Ex his sontico laborasse Michaelem videtur indicare Luitprandus, quod silent Byzantini scriptores, qui ebrietate et compotationibus mentem subinde perturbatam volunt. D

(68) Βασιλῖνος. Basilicum vocat Manasses: Βασιλισκιανόν, Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Phil., ut et Georgius monachus, a quo patricii dignitate donatur.

(68') Δεδοικὼς ὁ Βασίλειος. Idem Luitprandus: *Sed cum hoc sæpius ei iterum Basilio faceret, hujusmodi a sibi obsequentibus (proh nefas!) accepit consilium: Ne forte insana regis jussio aliquando ex industria a te non diligentibus, imo odio habentibus, implentur, eum tu potius occidito, atque imperialia sceptra suscipito. Quod sine dilatione, tum terrore compulsus, tum etiam regnandi cupiditate deceptus complevit.*

(69) Ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Μάμαντα βασιλείοις. Nicetas Paphlago: Πρὸς τῷ τεμένει τοῦ μάρτυρος Μάμαντος δολοφονεῖται.

μὴ κλεῖσαι τὰς θύρας· οἱ περὶ τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα στρεφόμενοι δύναιντο. Εἶτα καὶ τοὺς συνωμότας παραλαβὼν ἄπεισι. Τῶν δὲ προκειτούντων ὀλίγων ὄντων καὶ κωλύειν ἐπιχειρούντων, θόρυβος ἦρθη καὶ διυπνίσθη ὁ βασιλεύς. Εἰσελθόντος δέ τινος τῶν σὺν τῷ Βασιλείῳ, καὶ τὸ ξίφος ἡρκότος κατὰ τοῦ Μιχαὴλ, ἐκεῖνος τὰς χεῖρας ἦρε, καὶ ἅμφω ταύτας ὁ ξιφηφόρος πλῆξας ἀπέκοψε καὶ ὑπέστρεφε πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὁ δὲ Μιχαὴλ μὴ φυγεῖν οἷός τε ὢν ἀκροσφαλῶς τε τοῦ οἴνου βαίνων, καὶ τῇ μέθῃ συμποδιζόμενος, ἐκεῖτο δεινῶς ἀπολοφυρόμενος (70), καί τις ἕτερος τῶν περὶ τὸν Βασίλειον ἔτι ζῶντα τοῦτον ἰδών, εἰσεπήδησε, καὶ κατὰ τῶν στέρνων αὐτοῦ τὸ ξίφος ἔθηκε· καὶ τὴν γαστέρα τοῦτο προήνεγκεν, ὡς ἐκπεσεῖν αὐτῆς καὶ τὰ ἔγκατα.

Η'. Τῷ μὲν οὖν Μιχαὴλ οὕτως ἐπιλέλοιπε τὸ βιώσιμον ἄξιως τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Ὁ δὲ Βασίλειος αὐτίκα εἰς τὰ βασίλεια παρεγένετο, καὶ τούτων γενόμενος ἐγκρατὴς ἔπεμψέ τινα τῶν τοῦ κοιτῶνος κηδεῦσαι τὸν Μιχαήλ. Ὡς ἀπελθὼν αὖρε τὸν δεῖλαιον ἵππου ἐγκεκορδυλημένον σαγίσματι, καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸν, ἐν τῇ μονῇ τῆς Χρυσοπόλεως ἔθαψεν. Ὃς σὺν τῇ μητρὶ μὲν ἐβασίλευσεν ἔτη δέκα καὶ τέσσαρα, ἐν δ' ἐπὶ δέκα μόνος· ἦρξεν αὐτός. Ἤδη δὲ τῆς βασιλείας θραξάμενος ὁ Βασίλειος, καὶ παρὰ πάντων αὐτοκράτωρ ἀναρρηθείς, τοὺς βασιλικοὺς, παρόντων τῶν τῆς συγκλήτου λογάδων, ἀνέωξε θησαυροὺς ἐν οἷς οὐδὲν ἕτερον εὑρητο ἢ μόνα χρυσίου κεντηνάρια τρία. Βουλῆς οὖν προτεθείσης ἐψήφιστο παρὰ πάντων τοὺς ἐξ οὐδεμιᾶς χρήματα λαβόντας εὐλόγου λαβῆς, ἀναδιδόναι ταῦτα, ἢ τόγε δὴ μετριώτερον, τὰ ἥμισυ. Καὶ ἀκολούθως τῇ ψήφῳ τὰ ἥμισυ ἐπράττετο, καὶ οὐ μείω τριακοσίων ἐντεῦθεν κεντηναρίων τὸ ταμεῖον τὸ βασιλικὸν εἰσωδίασεν. Εἰς δὲ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐν ἑορτῇ ἀπελθὼν ὁ Βασίλειος, καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας μετασχεῖν βουληθεὶς, ἐκωλύθη παρὰ τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ἀνδροφόνον ἀποκαλοῦντος αὐτόν. Ὀργισθεὶς οὖν διὰ τοῦτο σύνοδον συνήθροισε, καὶ τὸν Φώτιον τῆς Ἐκκλησίας ἐξώθησεν (71), ὡς τάχα παρανόμως τοῦ Ἰγνατίου κατασπασθέντος τοῦ θρόνου τοῦ ἀρχιερατικοῦ παρὰ Βάρδα τοῦ Καίσαρος, καὶ αὐτοῦ μὴ κανονικῶς, ἐκείνου ζῶντος, τοῦ θώκου τοῦ θείου ἐπιβατεύσαντος, πάτροκλον τοῦτο πρόφασιν προβαλλόμενος. Ἀνάγει γοῦν πάλιν εἰς σὴν τῆς ἀρχιερωσύνης περιωπὴν τὸν θεῖον Ἰγνάτιον. Ἄρτι δὲ τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένου αὐτοῦ, ἀναίρρυσιν αὐτῷ χεῖρα τῶν πατρικίων τινὲς Εὐώργιος καὶ Σαββάτιος, οἱ γνωσθέντες ληφθέντες τε, ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ἐκολάσθησαν. Ἔστεψε δὲ βασιλεῖς Κωνσταντῖνον καὶ Λέοντα τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, μετέπειτα δὲ καὶ τὸν τρίτον Ἀλέξανδρον. Τὸν δὲ τέταρτον Στέφανον, πατριάρχην βουλόμενος προχειρίσασθαι, νεώτατον ὄντα τότε, τῷ κλήρῳ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καταριθμεῖ. Τὰς δὲ θυγατέρας αὐτοῦ τέσσαρας οὔσας τῇ βασιλικῇ μονῇ τῆς ἁγίας Εὐφημίας κατέταξε. Κατὰ δὲ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Ἀγαρηνῶν ἐστράτευσας, ἡττήθη,

167 VIII. Michaele digno ac ita vita exitio sublato, Basilius regia statim occupata, quemdam ex cubicularibus misit, qui funus illi faceret. Is miserum equino sago involutum, in monasterio Chrysopolitano sepelivit. Regnavit cum matre annos XIV, solus XI. Basilius imperio firmato, et jam ab omnibus imperator salutatus, senatus principibus advocatis, imperatorios thesauros aperuit, in quibus nihil præter auri tres centenarios est repertum. Ita deliberata, consentientibus suffragiis est decretum, ut qui nulla probabili de causa pecuniam accepissent, eam, aut saltem ejus semissem, restituerent. Cum igitur ex decreto semissis exigeretur, non minus CCC centenariis in fiscum est relatum. Basilius die festo Magnam Ecclesiam ingressus, ut sacrorum victimæ particeps esset, a Photio patriarcha est prohibitus, eum homicidam appellante: ob quam repulsam iratus, indicto concilio, Photium Ecclesia expulit, quasi sanctus Ignatius contra leges a Barda Cæsare sede pontificia dejectus esset, et ille, non rite divinum thronum eo superstite occupasset, eoque prætexto abusus sanctum Ignatium in pontificatus apicem restituit. Basilio recens sceptris potito, quidam ex patriciis se opposuere, Georgius et Sabbatius, qui deprehensi et capti, pœnas corporibus dederunt. Filios tres Constantinum, Leonem et Alexandrum augustalibus coronis ornavit. Quartum natuque minimum Stephanum patriarcham creare volens, in numerum cleri Ecclesiæ retulit. Filias quatuor in regio monasterio Sanctæ Euphemiæ collocavit. Bello contra Cretenses Agarenos suscepto, victus est, multisque cæsis, et ipse captus esset, nisi Theophylactus Abastactus, Romani Lacapeni, qui post imperavit, pater, eum eripuisset. In magnam urbem reversus, affinem suum Christophorum in Cretam contra Agarenos misit, qui cum eos acie vicisset, barbaricam audaciam fregit. Idem Basilius etiam contra Orientales Agarenos et Manichæos, qui cuidam Chrysochiri parebant, est profectus, et castellis quibusdam captis, actaque præda, etiam Tephricam eorum metropolim obsidere statuit, sed cum eam et longam obsidionem postulare, et alioqui expugnatu

Variæ lectiones et notæ.

(70) Ἀπολοφυρόμενος. Gregorius in Vita S. Basilii Junioris, n. 2, de Basilio: Ὁ καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότα Μιχαὴλ ἀνελὼν, καὶ οὕτω τὰ σκῆπτρα κατασχὼν, ὃν δὴ καὶ ψυχορραγῶν ἐβλέπειν ἐγκαλοῦντα τούτῳ καὶ λέγοντα· Τί σοι ἐποίησα, ὦ Βασίλειε, ἢ τί σοι ἐβλαψα, ὅτι οὕτως ἀνηλεῶς με κατέκτεινας; καὶ οὕτω· ἐξαγορεύων τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο.

(71) Καὶ τὸν Φώτιον τῆς Ἐκκλησίας ἐξώθησεν. Ut exinde pessime habitus fuerit, et carceri mancipatus, denegatis quibus interim vacaret, libris, pluribus ipse Photius enarrat in epist. ad Basilium imp. 97, et in altera ad Branem præfectum et patricium 144.

168 difficilem ess cognovisset, inde discessit: et Euphratem exundantem, navibus junctum transiit, ac circumjacentia loca populatus, multis castellis expugnatis, cum barbarorum aliis pace facta, aliis in deditionem acceptis, triumphans per mediam urbem invectus, in regiam est reversus. At Manichæorum principe Chrysochire, Romanas provincias invadente, easque populante, imperator domesticum legionum contra eum mittit: qui quia justas copias non adducebat, acie cum hoste decernendum esse non putabat, sed ubi res ferebant, in excursionibus palantes et male tractatos, inhibuit, quominus securi prædatum exirent. Quare Chrysochir, abducta quam ceperat præda, domum rediit. Ac legionum domesticus duos duces se cum suis legionibus sequi jussit, neque pati Manichæos palantes prædas agere. Vesperi cum Chrysochir cum suis ad radices montis castra haberet, jugo a Romanis præoccupato, contentio de præcellentia et vi bellica inter utriusque ducis milites est exorta. Ut vero singuli se præstare aliis gloriabantur, quidam litem sedaturus: *Quid*, inquit, *commilitones, frustra nos jactamus, cum hoste propinquo, non verbis sed factis jam demonstrare liceat, qui sint viri fortes?* Eo consilio probato, statim hostes invaserunt, quos subita aggressione perculsos terga dantes diu persecuti, tantam eorum stragem ediderunt, ut interjecta planities cadaveribus impleretur. Cecidit et Chrysochir, multique capti et vincti ad imperatorem missi, una cum Chrysochiris capite. Ignatio patriarcha defuncto, post Ecclesiam undecim annis gubernatam, Photius a Basilio secundum in Pontificia sede collocatur. Insidiæ imperatori structæ non latuerunt, ejusque princeps Romanus Curcuas oculis est privatus, reliqui flagris cæsi, rasisque pilis relegati.

A καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, ἁλὼς δ' ἂν καὶ αὐτὸς, εἰ μὴ ὁ Ἀβάσκαντος Θεοφύλακτος (72), ὁ πατὴρ τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, αὐτὸν διεσώσατο. Ἐπανιλθὼν δὲ εἰς τὴν Μεγαλόπολιν, τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Χριστοφόρον κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν Κρήτην ἐκπέμψαν· ὃς συμβαλὼν αὐτοῖς, καὶ τραπόμενος, τὸ θράσος σφῶν ἐταπείνωσεν. Ἐξιστράτευσε δὲ καὶ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἑῴᾳ μοίρᾳ Ἀγαρηνῶν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος, καὶ κατὰ τῶν Μανιχαίων ὧν ἐξῆρχεν ὁ Χρυσόχειρ (73) χαλούμενος, καὶ φρούρια τινα κατασχὼν, καὶ λείαν ἐλάσας, ἐπεχείρησε μὲν πολιορκῆσαι καὶ τὴν Τεφρικὴν τὴν αὐτῶν μητρόπολιν. Γνοὺς δὲ ταύτην καὶ προσεδρίᾳ δεομένην πολλῆς, καὶ ἄλλως δυσάλωτον, ἄρας ἐκεῖθεν ἀπῆει· καὶ τὸν Εὐφράτην εὑρὼν πολὺν ῥέοντα, ζεύξας τοῦτον ναυσὶ διεπέρασε, καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ λῃσάμενος καὶ φρούρια ἑλὼν ἕτερα, τὰ τοὺς μὲν τῶν βαρβάρων σπεισάμενος, τοὺς δὲ προσεχωρηκότας αὐτῷ δεξάμενος, εἰς τὴν τῶν πόλεων προκαθημένην ἐπανελήλυθε, καὶ θριαμβεύσας διὰ μέσης τῆς πόλεως, εἰς τὰ βασίλεια ἐπανῆκεν. Ὁ δὲ τῶν Μανιχαίων προστησὼς ὁ Χρυσόχειρ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπῆρε χωρῶν, καὶ αὐτὰς ἐληΐζετο. Στέλλει τοίνυν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτοῦ τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν. Ὅτι δὲ μὴ ἀξιόχρεων ἐπῆγετο δύναμιν κατὰ συστάδην αὐτῷ συμβαλεῖν οὐκ ἔκρινε δεῖν. Ὅπη δὲ παρήκοι, τοῖς αὐτοῦ συμπλεκόμενος σκιδναμένοις καὶ ποιουμένοις καταδρομὰς, ἐκάκου αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀξιῶς εἶα ποιεῖσθαι τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς λῃλασίας. Διὸ καὶ ἦν ἤδη ἰσχυρὸς λαβεῖν λείαν ὁ Χρυσόχειρ ἐπαγόμενος, οἴκαδε ἐπανίστρεφεν. Ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν δύο στρατηγοὺς ἐνετείλατο παρίπεσθαι οἱ μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς ταγμάτων, καὶ μὴ ἐᾶν τοὺς βαρβάρους σκίδνασθαι καὶ λῃλατεῖν. Ἐσπέρας δὲ τοῦ μὲν Χρυσόχειρος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν αὐλισαμένων ἐν ὑπωρείᾳ, τῶν δὲ Ῥωμαίων τὰ μετεωρότερα προκατειληφότων, ἔρις ἐνέπεσε περὶ πρωτείων, καὶ τοῦ τίνες ἂν εἶεν ἀγαθοὶ μᾶλλον τὴν ἰσχὺν τοῖς ἀμφοῖν τῶν στρατηγῶν στρατιώτας. Ὡς δ' ἕκαστοι ἑαυτοὺς κρειττονεύειν τῶν ἄλλων ἐμεγαλαύχουν, εἷς τις λῦσαι τὴν ἔριν σφίσι βουλόμενος, *Ἵνα τί μάτην, συστρατιῶται*, φησὶ, *θρασυνόμεθα, ἐνὸν μὴ λόγοις ἀλλ' ἔργοις ἄρτι φανῆναι τίνες ἀνδρες εἰσὶν ἀγαθοὶ, τῶν πολεμίων παρόντων;* Ἔδοξεν οὖν ἡ βουλὴ τοῦ ἀνδρὸς ἀγαθὴ, καὶ αὐτίκα τοὺς πολεμίους ἐπῄεσαν. Οἱ δὲ, τῷ αἰφνιδίῳ καταπλαγέντες, νῶτα τοῖς βάλλουσιν ἔστρεψαν, καὶ τῆς διώξεως ἐπὶ πολὺ γενομένης, κατεστρώθη τὸ μεταξὺ πεδίον νεκρῶν. Καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Χρυσόχειρ ἔπεσε τότε, καὶ πολλοὶ δ' ἐζωγρήθησαν, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐστάλησαν δέσμιοι, καὶ αὐτὴ δ' ἡ κεφαλὴ τοῦ Χρυσόχειρος. Ἰγνατίου δὲ (74) τοῦ πατριάρχου μεταστάντος εἰς τὰς ἐκεῖθεν μονὰς, ὃς ἐνδεκα ἔτη τὰ

B

C

Variæ lectiones et notæ

(72) *Θεοφύλακτος*. Nescio an is sit Theophylactus patricius et Armeniacorum prætor, ad quem exstat epistola Photii 21.

(73) *Ὁ Χρυσόχειρ*. Bellum Basilii cum Chrysochire narrat pariter Constantinus in Basilio, cap. 30, et lib. 1 *De Themat.* cap. 10, præter Scylitzem, Glycam, et alios.

(74) *Ἰγνατίου δέ*, etc. Obiit Ignatius 13 Octobr. die S. Jacobo sacro, ut scribit Nicetas. Stylianus Neocæsareæ Euphratesiæ episcopus in epist. ad Orientales, quæ exstat in Appendice Concilii Constantinopol. cap. 4, videtur indicare malis Photii artibus subtalum fuisse et exstinctum Ignatium, quod tamen silet idem Nicetas. Sepultus autem fuit in monasterio Satyri ab eo condito, quod S. Michaeli Ἀνατέλλοντι dicatum tradunt, ac in primis, qui nominis originem tradit, Symeon Logotheta in Chron. ms. in Basilio: Τῷ ς' ἔτει αὐτοῦ Ἰγνάτιος ὁ πατριάρχης τὴν τοῦ Σατύρου ἐκκλησίαν εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἀνατέλλοντος ἐποίησεν. Εἶτα καὶ μονὴν αὐτὴν ἀνδρῶν εἰργάσατο, ἔνθα καὶ ἐτάφη. Καὶ Σάτυρος μετονομάζεται, ὅτι ἐκ μικροῦ διαστήματος τῆς τοιαύτης μονῆς ὁ παλαιὸς ὀνομάζεται Σάτυρος. Ἐκεῖ ἦν ἱερὸν παρ' Ἕλλησιν οἰκοδομηθὲν τῷ αὐτῷ Σατύρῳ, καὶ ἐξ ὁμωνυμίας διὰ τὸ πλησίον εἶναι τὴν εἰρημένην μονὴν, τῷ τοιούτῳ καλεῖται ὀνόματι· ἐξ οὗ καὶ ὁ τὸ παλάτιον τοῦ Βρυάντος κτίσας Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς, τὴν ὕλην ἀφελόμενος, ταύτην ἰδείματο. Ἀνατέλλων δὲ καλεῖται δι' αἰτίαν τοιαύτην· κυνηγοῦντί ποτε Νικηφόρῳ

D

πάντα τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἔθυνεν οἴακας, ὁ Φώτιος· τὸ δεύτερον παρὰ τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον ἀνάγεται. Ἐπιβουλὴ δὲ συσκευαζομένη κατὰ τοῦ βασιλέως οὐκ ἔλαθεν, ὅθεν ὁ μὲν ἐξάρχων αὐτῆς Ῥωμανὸς ὁ Κουρκούας ἐξεκόπη τὰ ὄμματα· οἱ δὲ τούτῳ συνομοσάμενοι, αἰκισθέντες, καὶ καρέντες τὴν τρίχα, ὑπερορίαν κατεδικάσθησαν.

Θ'. Ἤδη δὲ τοῦ ἔαρος ἀναλάμποντος, ἐκστρατεύει A κατὰ τῆς Συρίας, ἵνα τῶν υἱῶν τὸν Κωνσταντῖνον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ εἴλε τῶν φρουρίων τινά· ἔνιοι δὲ καὶ προσεχώρησαν αὐτῷ διὰ τὴν τῶν ἄλλων ἅλωσιν δειλιάσαντες. Εἶτα τῇ Γερμανικείᾳ προσβάλλει, καὶ τὰ προάστεια δηώσας αὐτῆς, ἀφίκετο πρὸς πόλιν τὴν Ἀδάταν, καὶ ταύτην ἐπολιόρκει. Ὀλιγώρως δὲ πρὸς τὴν πολιορκίαν διακειμένων τῶν πολιτῶν αὐτῆς, ἤρετο αὐτοὺς ὁ Βασίλειος ὅτῳ πεποιθότες, οὐ προσέρχονται οἱ, ἤδη τῆς πόλεως ἁλισκομένης. Καί τις τῶν χρόνῳ προβεβηκότων φησὶν ἀκριβῶς εἰδέναι ὡς Οὐχ ὑπὸ σοῦ πέπρωται τὴν πόλιν ἁλῶναι νῦν, ἀλλ' ὑφ' ἑτέρου τῶν ἐξ ὀσφύος καταγομένων τῆς σῆς Κωνσταντίνου τὴν κλῆσιν. Τοῦ δὲ βασιλέως τὸν υἱὸν ἐπιδείξαντος, καὶ, B Οὗτος ὁ Κωνσταντῖνός ἐστι, φήσαντος, ὁ γηραιός· ἐκεῖνος, Οὐχ οὗτος, εἶπεν, ὁ Κωνσταντῖνός ἐστιν, ὑφ' ἡμῶν ἡ πόλις ἁλώσεται, ἕτερος δέ τις τῶν ἀπογόνων τῶν σῶν. Μηνίσας οὖν ἐπὶ τοῖς τοῦ πρεσβύτου προμαντεύμασιν ὁ Βασίλειος, κραταιότερον τῇ πολιορκίᾳ ἐπίθετο. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦνυε, καὶ ψῦχος δὲ γεγονὸς ἐλύπει σφόδρα τὸ στράτευμα, τὴν πολιορκίαν λιπὼν, ἐπανέδου ἐμέμνητο, τοὺς αἰχμαλώτους ἀναιρεθῆναι προστάξας, ἵνα μὴ φυλακῆς δέωνται, ἤ τι νεωτερίσωσιν ἀδείας λαβόμενοι. Οἱ δ' ἐκ Ταρσοῦ καὶ Μελιτηνῆς Ἀγαρηνοὶ τὰς Ῥωμαϊκὰς κατέτρεχον χώρας, οἷς ἀντεπιὼν ὁ στρατηλάτης Ἀνδρέας τὰς ὁρμὰς αὐτῶν ἀνέκοπτεν. Ἐπιστείλαντος δὲ αὐτῷ τοῦ Ἀμηρᾶ τῆς Ταρσοῦ ὡς Οὐδέν σε ὁ τῆς Μαρίας υἱὸς ὄνησει κατὰ σοῦ C ἐπιόντος μου, ἐκεῖνος, τὴν βλάσφημον ἐπιστολὴν λαβών, εἰκόνος τῆς Θεομήτορος ἐξαρτήσατο, Ἀνταπόδος τῷ ἁλιζόνι, λέγων, ὦ Δέσποινα, τοῦ φρυάγματος τὰ ἐπίχειρα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐχώρει κατὰ τοῦ βλασφημήσαντος, καὶ μάχης κροτηθείσης τρέπονται οἱ πολέμιοι, καὶ γίνεται τούτων φόνος πολύς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀμηρᾶς ἀποσφάττεται, μετρίων διαφυγόντων τινῶν. Φθονηθεὶς δὲ ὁ στρατηλάτης διεβέβλητο, ὡς δυνάμενος καὶ τὴν Ταρσὸν ἐξελεῖν οὐκ ἠθέλησε. Διὸ ἀφαιρεῖται μὲν ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχὴν ἀπ' αὐτοῦ, δίδωσι δὲ ταύτην τῷ Στυππιώτῃ, ἐπαγγελλομένῳ καὶ τὴν Ταρσὸν ἐκπορθῆσαι, καὶ ἄλλα πλείω κατορθωκέναι νεανιευομένῳ· ὃς οὐ μόνον οὐδὲν ὧν ἠύχει κατώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ δυστυχήματι περιπέπτωκεν ἐξ ἀμελείας καὶ ἀπερισκέπτου σκηνώσεως. Γνόντες γὰρ οἱ Βάρβαροι τὸ ἐκείνου στρατόπεδον ἀφυλάκτως ἔχον, νυκτὸς αὐτῷ ἐπιτίθενται, καὶ ἀναιροῦσι πολλούς, οἱ πλείους δὲ ὑπ' ἀλλήλων συμπατούμενοι διεφθείροντο, καὶ οὕτως

IX. Sub vernum tempus imperator una cum filio Constantino Syriæ bellum infert, castella quædam capit; quædam, injecto ex aliorum expugnatione terrore, in deditionem accipit. Deinde Germanicium invadit, et suburbiis incensis, urbem Adatam obsidet. Civibus negligenter se defendentibus, Basilio rogante qua re freti se non dederent, urbe jamjam capienda, quidam 169 provectæ ætatis homo ait, se certo scire non esse in fatis, ut nunc urbs ab ipso capiatur, sed ab alio, qui ex ejus lumbis descenderet, nomine Constantino. Cum vero imperator, filio demonstrato, eum esse Constantinum dixisset, et senex eum esse Constantinum, a quo ista urbs capienda esset, negaret, sed alium quemdam ex ejus posteris, Basilius ob eam divinationem iratus, oppugnationem acrius urget; sed cum nihil proficeret, ac frigus exercitum infestaret, soluta obsidione, reditum cogitat, captivis interfici jussis, ne custodia opus esset, neve opportunitatem nacti, aliquid novarent. Cum autem Tarsenses et Melitenæi Agareni provincias Romanas incursarent, dux Andreas eorum insolentiam reprimebat, et missis ad se ab Amera blasphemis litteris, quibus scribebat, si ipse illum invasisset, nihil ei Mariæ filium profuturum, illa accepta epistola et imagini Dei Matris appensa, dixit: *Domina, remunerare fremitum hominis arrogantis.* His dictis, contra blasphemum eduxit copias, commissaque pugna, hostes in fugam versi, maxima ex parte cadunt, ipsoque Amera jugulatur, paucis fuga elapsis. Sed dux ex invidia delatus, cum Tarsum etiam capere potuisset, noluisse: imperator ducatum illi ademptum Stypiotæ tradit, et Tarsi excidium pollicenti, et alia magnifica juveniliter jactanti: qui adeo nihil eorum quæ gloriabatur, effecit, ut etiam ex negligentia et inconsiderata castrametatione in cladem inciderit. Nam Barbari castra ejus, in quibus nullas agi excubias cognorant, noctu aggressi, multos cædunt, sed plures a sese invicem obtriti periernnt, itaque superiores fuere Agareni. Eo rerum Orientalium statu, Occidens pejus etiam se habebat. Nam Italia quæ Romanis imperatoribus parebat, et maxima Siciliæ pars, multæque gentes aliæ, sub Michaele tributariæ factæ sunt Carthaginensibus. Carthaginenses enim Agareni, classe instructa, multisque oppidulis captis, Ragusium obsident. Ragusinis per legatos auxilia petentibus, Basilius centum naves bellicas subsidio mittit, quas contra se ire Agareni ubi cognoverunt, soluta obsidione

D

Variæ lectiones et notæ.

τῷ βασιλεῖ, ἐν οἷς ἀρτίως ἐστὶν ἡ μονὴ ἡμερησίη, ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ χειρωθείσης ἱλάφου, ἐν ᾧ τὸ τῆς μονῆς θυσιαστήριον ἵδρυται, εὑρέθη τράπεζα πλατὰ ὑπὸ κίονος βασταζομένη, γράφουσα οὕτως· Τοῦτό ἐστιν τὸ ἅγιον θυσιαστήριον τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ τοῦ Ἀνατέλλοντος, ὅπερ ἐνεθρόνισεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος Ἀνδρέας. Vide nostram Constantinopolim, lib. IV, pag. 189.

Longobardiam invasere, captaque Bari urbe, ejusque tuto recepta usi, **170** totam Longobardiam occuparunt. Cæteræ quoque gentes quæ ab Agarenis premebantur, cum audissent quid Ragusii accidisset, et ut hostes, reformidatis imperatoris auxiliis, ab obsidione destitissent : auxilia et ipsæ petunt, se Romano imperio subjicientes. Basilius

A ὑπερίσχυον οἱ ἐκ τῆς Ἀγαρ. Ἀλλὰ τὰ μὲν Ἑῴα τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον, χειρόω; δὲ διέκειντο τὰ Ἑσπέρια. Ἤ τε γὰρ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν ὑπήκοος Ἰταλία, καὶ τὰ πλείστα τῆς Σικελίας (75), ὑπόφορα τοῖς Καρχηδονίοις ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ γεγόνασιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἄλλα τῶν ἐθνῶν πλείονα. Στόλον γὰρ (76) ἐξαρτύσαντες οἱ ἐκ Καρχηδόνος

Variæ lectiones et notæ.

(75) *Τὰ πλεῖστα τῆς Σικελίας.* Vide Constantinum, lib. II *De themat.* cap. 10.

(76) *Στόλον γὰρ.* Michaele Theophili filio imperante. Saraceni Ægyptii Græcorum provincias Occidentales, atque imprimis maximam Siciliæ partem pervasere. Dehinc cum Basilius Macedo regni habenas excepisset, classe instructa, in Dalmatiæ maritima, facta exscensione, complurimis expugnatis oppidis, Ragusium obsedere. At ut subsidium Ragusinis submitti a Basilio, ac centum Chelandia, quæ πολεμιστήριους νῆας vocat Zonaras, Niceta patricio cognomento Orypha, rei navalis drungario, duce advenire perceperunt, trajecere in Italiam, captaque urbe Bari, inde in continentem Calabriam et Apuliam effusi, harum fere provinciarum domini effecti sunt. Capta autem Baris sub annum 851, Erchempertus, in *Hist. Langob.* cap. 20 : *Per idem tempus Agareni Barim insidentes ceperunt, devastantes stirpitus, deprædare totam Apuliam, Calabriam, et pedetentim Salernum ac Beneventum depopulari initiarunt.* Evocati autem Saraceni a Radelgiso principe Beneventano in auxilium suum contra Capuanos, per Pandonem Castaldeum Barensem fidelem suum, ut habent Leo Ost. lib. I, cap. 27; anonymus Casin. cap. 8, et Chronicon S. Vincentii de Vulturno, pag. 694. Ut porro in finitimas provincias effusi, dominatum suum dilatarint in Italia, pluribus prosequitur idem Erchempertus, cap. 29, ut et Leo Ost. lib. I, cap. 32. Sed et Porphyrogenitus, *De adm. imp.* cap. 29, rem sic narrat : Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ, μαθόντες τὴν μετὰ τοῦ στόλου τοῦ πατρικίου δρουγγαρίου τοῦ πλοίμου, ἔφυγον καταλιπόντες τὸ κάστρον Ῥαουσίου, καὶ ἀντικράτησαν ἐν Λογγιβαρδίᾳ, καὶ πολιορκήσαντες τὸ κάστρον Βάρεως, τοῦτο ἐπόρθησαν. Τότε ὁ σολδανὸς κτίσας ἐκεῖσε παλάτια, κατεκράτησε πᾶσαν Λογγιβαρδίαν μέχρι Ῥώμης ἔτη τεσσαράκοντα. *Saraceni ubi adfuturum mox cum classe patricium rei navalis drungarium resciverunt, ab obsidione Ragusini castri recesserunt, et in Longobardiam trajicientes, urbem Barin obsederunt, expugnaruntque. Tunc soldanus structis, ibi palatiis, Longobardiam omnem Romam usque annos quadraginta tenuit.* Quæ totidem verbis habet ac repetit lib. II *De themat.* cap. 2 et in avi Basilii Vita, n. 55, unde hausit quæ in hanc rem scripsit Scylitzes, pag. 577. Varie autem soldani nomen affertur a scriptoribus : quippe Porphyrogenitus, et ex eo Scylitzes, narrant Saracenos ducibus Saba, vel Saban et Calpho, τῷ Σάβᾳ καὶ τῷ Καλφοῦς, cum triginta sex navibus in Dalmatiam appulisse. *Calphon* soldani meminit etiam Leo Ost. lib. I cap. 27. At qui Σάβα, Porphyrogenito, et Σάβιν Scylitzæ, eidem Porphyrogenito lib. II *De themat.* Σάμαν, Erchemperto *Seodam*, anonymo Casin. cap. 28, 33 et Leoni Ost. lib. I, cap. 37, *Seodan*; denique auctori Chronici S. Vincentii de Vulturno *Sangdam* dicitur. Tot igitur oppressi malis, crebrisque Saracenorum excursionibus fatigati Longobardi, legatos ad Basilium miserunt opem exposcentes, voluntariam præterea subjectionem polliciti : quibus ille admissis, non modo destinatam pro Dalmatis classem in eorum subsidium misit, sed et Romanum antistitem et Ludovicum II imperatorem, ut suis copiis miseros Italos adjuvarent, per epistolas impulit. Ita quidem Porphyrogenitus in Basilio, et ex eo Græci scriptores. At Latini, Erchempertus scilicet et auctor Chronici S. Vincentii, evocatum tradunt Ludovicum a Capuanis et Beneventanis, *Beneventi fines per Soram ingressum*, Capuaque, cujus princeps rebellaverat, expugnata, anno sequenti, *multis fultum auxiliatoribus Barim perrexisse, ac cum prædicto Sangdam Augustalem exercitum pugnam commisisse*, fuisseque Saracenos : deinde Materam expugnasse ac Canusium; reversum denique Beneventum, *cum Saraceni ad extremitatem pervenissent, misso exercitu Barim cepisse, capto in ea Sangdane effert (al. effero Rege) cum aliis satellitibus ejus.* Similia narrat Leo Ostiensis, lib. I, cap. 28, qui expeditionem Ludovici in annum 866, conjicit. Barimque quatuor annis ab eo obsessam ait, sed Ludovicum Basilii copiis maritimis, terrestres suas adjunxisse, unaque et simul Barim obsedisse par est credere, siquidem verum, sit capta a Ludovico Bari die tertia Februar. anno 868, ind. 1, ut est apud Lupum Protospatham et anonymum Barensem, civitatem ipsam Basilio, soldanum vero Ludovico in belli præmium cessisse. ut diserte habet Porphyrogenitus : Καὶ τὸ μὲν κάστρον Βάρεως καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν πᾶσαν ἀνελάβετο ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων· τὸν δὲ σολδανὸν καὶ τοὺς λοιποὺς Σαρακηνοὺς ἀνελάβετο Δολιήχος ὁ ῥὴξ Φραγγίας καὶ ἀπήγαγεν αὐτοὺς ἐν τῷ κάστρῳ Βενεβέντου. *Et urbem quidem Barin, totamque regionem ac prædam universam sibi habuit imperator Romanorum; soldanum autem cum ceteris Saracenis rex Franciæ Ludovicus, et Beneventum adduxit.* Verum an ista fidem omnino mereantur, dubium facit quod tradunt iidem Erchempertus, auctor Chronici S. Vincentii et Protospatha, demum scilicet Barim ingressos Græcos post excessum Ludovici, ut a Saracenis, quorum vires quotidie invalescebant, sese tutarentur. Erchempertus, cap. 29, et Chronichon S. Vincentii : *Hoc audientes qui Bari residebant, Gregorium Bajulum imperatorem Græcorum, qui tunc in Tdronto degebat, cum multis exercitibus ob Saracenorum metum Barim introduxerunt; qui statim apprehensum Castaldeum, illiusque primores Constantinopolim misit, quibus jurejurando fidem dederat.* Quod in annum 871, ind 8, rejiciunt Protospatha et anonymus Barensis, proinde post excessum Ludovici, qui Ravennæ diem extremum clausit 13 Augusti anno 874. Quod de soldani risu, et ut a Capuanis et Beneventanis, libertatem adeptus fuerit, hoc loco tradit Zonaras, Porphyrogenitus pariter et Cedrenus commemorant. At quod addunt Ludovico a venatione revertenti Beneventanos portas occlusisse, non omnino Erchemperti narrationi convenit : ita enim ille cap. 34 : *Quibus ita patratis,* (capta scilicet Bari) *videns diabolus suos eliminari, Christoque universa restaurari, et damna inferni dolens, suo instinctu cæperunt Galli graviter Beneventanos persequi, ac crudeliter vexare. Qua de re et Adelgisus princeps* (Beneventanus) *adversus Lodoguicum Augustum erectus cum suis Beneventi infra mœnia degentem, ac secure quiescentem astu dolose sanctissimum virum, salvatorem scilicet Beneventanæ provinciæ, cepit, et custodiis mancipavit, bonaque ejus diripiens, ditatus est, cunctosque viros exercitales*

Ἀγαρηνοί, πολλὰ μὲν εἶλον πολίσματα, τέλος δ' ἐπολιόρκουν καὶ τὸ Ῥαγούσιον (77). Στέλλουσιν οὖν οἱ Ῥαγουσαῖοι πρεσβείαν πρὸς τὸν βασιλέα Βασίλειον, ἐπικουρίαν παρ' αὐτοῦ αἰτούμενοι, καὶ ὃς ἐκατὸν αὐτοῖς πολεμιστηρίους νῆας ἐκπέμπει, ἃς ἐπίναι σφίσι μαθόντες οἱ πολιορκοῦντες Ἀγαρηνοί, λύσαντες τὴν πολιορκίαν τοῦ Ῥαγουσίου τῇ Λογγιβαρδίᾳ προσέβαλλον, καὶ τὸ ἄστυ τῆς Βάρεως εἶλον, καὶ τούτῳ κεχρημένοι ὁρμητηρίῳ, πάσης τῆς A recepta legatione, supplicibus et classe illa, et per Francorum regem opem tulit : a quo per litteras petiit, ut Romanis legionibus in bello Agarenico adesset, ab iisque Agarenorum exercitu devicto, eorum princeps, quem sultanum vocant, captus, et a rege Capuam perductus. Ubi cum biennium versatus esset : nunquam a quoquam risisse visus est, ut rex miratus, diceret se ei qui Barbarum risisse nuntiaret, præmium daturum. Quem cum quidam

Variæ lectiones et notæ.

exspoliavit' et fugere compulit. His consimilia habent Leo Ost. lib. I cap. 58, et auctor Chronici S. Vincentii de Vulturno, p. 696. Unde patet Ludovicum custodiæ mancipatum ab Adelgiso, ex qua, *infra quadraginta dies innumerabili Saracenorum exercitu ab Africa adveniente*, tandem dimissus est, ait Leo Ostiens. Paulo aliter rem recitat auctor *Annalium Francorum Metensium*, an. 871 : *Adalgisus imperatorem destitutum suorum viribus cernens, jamdudum conceptam iniquitatem parturit, et cum suis fautoribus palatium, in quo imperator meridie quiescebat, occupare nititur. Imperator clamore irruentium excitatus, lecto desilit, arma corripit, et cum perpaucis corporis sui custodibus ad ostium domus turbatus procedit, aditumque ferro intercludens, hostem a liminibus arcet. Adalgisus sentiens non sine discrimine ostia domus esse penetranda, ab introitu pedem retrahit, palatiumque flammis exuri jubet. Interea imperator dextras sibi dari petit, pacemque obnixe deposcit. Cui responsum est, non aliter petita imperaturum, nisi prius jurejurando promitteret, nunquam se diebus vitæ suæ Beneventi fines intraturum, neque pro calumnia, quam tunc patiebutur, vindictam aliquando exacturum. Allatis itaque sanctorum pignoribus, necessitate constrictus, sacramentum quod ab eo exigebatur juravit, statimque postero die a Benevento exiit.* Mox narrat ut anno C sequenti Ludovicus Romam venerit, et a Joanne PP. a sacramento absolutus, Adelgisum tyrannum denuntiatum in Corsicam fugere compulerit, ac tandem Ludovicus anno 874 vitam finierit : quo loco illius pietatem cæteraque animi dotes brevi elogio perstringit. De Ludovici captione similia habet Leo Ost. lib. I, cap. 38 ubi de Capua a Saracenis obsessa, et a Ludovico fusis ibi Saracenis quædam, nihil tamen de legato Basilii ad Capuanos misso, de quo Zonaras commemorat. Sane dimisso Ludovico, soldanum et ipsius asseclas Annosum et Abadelbachum, ac imperatoris thesaurum sibi retinuisse Adelgisum diserte cum Zonara tradunt Erchempertus, cap. 28, et auctor Chronici Sancti Vincentii de Vulturno, et Sangdanem libertate donatum fuisse satis innuant. Adde præterea *Annales Francorum Bertinianos*, ann. 873, Reginonem et Hermannum Contractum. Fuit porro Ludovicus II imperator, Lotharii imperatoris filius, D Ludovici Pii nepos, cujus nomen varie effertur a scriptoribus Græcis : Λολίχος enim nuncupatur Porphyrogenito, lib. *De administ. imp.* cap. 29 et Scylitzæ, Λοδοῦχος, eidem Porphyrogenito, lib. *De them.* cap. 11. Enimvero, ne ab Italia, quam semel ingressus sum, discedam, exstincto Radelgiso Adelgisi filio, *Radelgis filius princeps est constitutus, qui tribus vix annis imperans, a Beneventanis ejectus est, et Ajo frater ejus* (Adelgisi) *loco illius subrogatus est.* Ita quidem Erchempertus et auctor Chronici S. Vincentii, p. 698. De Ajone principe Beneventano, qui Ἄγιων Zonaræ, et Leoni Grammatico et auctori *Chronici principum Beneventi et Salerni*, Ἀγγαίων Scylitzæ, Ἔγιων, anonymo Combefisiano n, 6, dicitur. Principatum autem iniit ille an. 884, obiitque an. 890, ut est apud Lupum Protospatham. Audita Ajo Basilii morte, reliquas, quæ Græcis in Longobardia parebant, urbes, posthabitis quæ cum Græcis pepigerat fœderibus, suo asseruit imperio, quod in annum secundum Leonis Philosophi conjicit Scylitzes, p. 595, qui est Christi 887, quo quidem anno imperabat Occidenti Carolus cognomento Crassus, cujus gener fuisse dicitur Ajo Zonaræ et Scylitzæ, vel certe regis Francie, B quisquis ille fuerit : Ὁ δὲ Λογγιβαρδίας δοὺξ Ἄγιων τοῦ Ῥηγὸς Φραγγίας τυγχάνων γαμβρός. Sed sive *gener* hoc loco sumatur pro filiæ marito, sive pro affine, uti interdum hanc vocem a Græcis perinde ac Latinis usurpatam ostendimus in notis ad Alexiadem, affinitatem hanc omisere scriptores Francici. Ut porro Ajo in Græcos insurrexerit, recitat Erchempertus, cap. 66. *Idem Ajo adversus Augustale dominium rebellionis furgium initiavit.* Mox cap. 71, ut Ajo, Bari Græcis erepta, *Græcos impugnantes se impugnaverit* commemorat. Annum vero captæ Baris notat Protospatha : *Anno 886, facta fuit proditio in Baro meuse Junii, quando princeps* (Ajo) *fecit prælium cum stratigo Trapezi et Græcis.* Qui vero *Trapezi* hic nominatur, is est Constantinus patricius Ἐπὶ τῆς τραπέζης, seu præfectus regiæ mensæ, quem cum Occidentalibus legionibus contra Ajonem misit Leo Augustus ; dignitas enim τοῦ Ἐπὶ τραπέζης apud Byzantinos eadem fuit quæ apud nos dapiferi et senescalli, quem *præfectum regiæ mensæ* vocat Eginhardus in Vita Caroli M. *magistrum regiæ mensæ* monachus Sangallensis, lib. II, cap. 9 cujus præter Codinum meminit Porphyrogenitus, *De adm. imp.* cap. 51. At cladem, quam Zonaras, Scylitzes, anonymus, et Leo Grammaticus passum Constantinum narrant, prorsus reticent scriptores Longobardi, nisi forte exstiterit in eo prælio quod cum illo iniit Ajo post captam Barim, de quo Protospatha. Sed ut Græcos ab Ajone primum superatos, dehinc a Constantino patricio adeo profligatum Ajonem ipsum, ut Barim reverti vix ei licuerit, recitat Erchempertus cap. 76 : *Ajo denique a Benevento per Sipontum Barim profectus, super quem Constantinum Augustorum aulicum et patricium insidentem reperit, rebelles imperatorum viriliter impugnantem : adversus quem dictus Ajo fultus auxilio Ismaelitarum, et vallatus agmine pedestrium Apuleiensium audacter insurgens primo impetu victor existens, de hostibus plures interfecit : deinde a Constantino, qui cum tribus millibus equis tuto considebat in loco, valide contritus, vix cum aliquot urbem ingredi valuit Barim, reliquis aut gladiis aut captivitati traditis.* Tandem, ut ait idem Erchempertus cap. 80, *Ajone obsesso infra urbem a Græcis — legatos suos ad Constantinum patricium destinavit, qui residebat supra dictam urbem, et cum eo pacem faciens urbem remisit, et ad propria remeavit.* Sic igitur Baris rursum in Græcorum potestatem venit, expulso Ajone a Constantino patricio, donec a Guiscardo iis adempta est, ut narrat Leo Ost. lib. III, cap. 44. Hæc porro fusius prosecuti sumus, quod historiam Francicam quodammodo illustrent.

(77) *Ῥαγούσιον.* Quod Ῥαοῦσιν vocat Constantinus Porph., *De adm. imp.* cap. 29, ex Ital. *Rausa.*

semel risisse nuntiasset, accersito sultano, risus causam quæsivit? At ille : *Rotas currus* (inquit) *vidi, quarum cum altera terræ incumberet, altera sursum tolleretur : mox ea quæ sublimis fuerat, depressa : quæ humilis, in altum elata est. Unde conjectura capta, res humanas etiam eodem modo moveri et transferri, in risum erupi : posse fieri cogitans, ut ei mearum rerum idem status esset : ac me, quemadmodum e sublimi sum humi depressus, sic ex humili loco in altum elatum, sublimem fore.* Rex et veritate orationis considerata, et soldani ob fortunæ commutationem misertus : cum liberius habitum in familiaritatem suam ascivit, et ejus ut viri prudentis consiliis usus est. Is vero, homo callidus, regem dolo circumvenit. Nam cum Capua et Benevento recens politum vereri cognovisset, ne eæ urbes de vindicanda libertate cogitarent : *Si*, inquit, *imperium istarum urbium firmum habere studes : cives clariores alio transferto. Nam vulgus per se, novis rebus non studebit.* Id consilium rex sibi utile futurum ratus, exsequi statuens, clam vincula ferrea fabricabatur. At improbus ille vir, cum utriusque civitatis principibus colloquens, atque in eorum familiaritatem sese insinuans, secreto dicit, regem in animo habere primarios rives vinctos in suam transferre regionem. Quod vere a se dici, illud argumento esse quod ferreas catenas, manicas, aliaque vincula fabricaretur. Id illi cum verum deprehendissent, hominem sibi bene velle opinati, regi renatum **171** egresso portas clauserunt. Is igitur non admissus domum rediit. Sultanus autem a civibus libertate remunerationis ergo accepta, pristinoque imperio recuperato, iisdem Capuanis et Beneventanis bellum infert. Qui cum obsidione urgerentur, per legatos

A Λογγιβαρδίας ἐκράτησαν. Γνόντα δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, τὰ παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν τούτων, ὡς εἴρηται, πιεζόμενα, τὸ γεγονὸς κατὰ τὸ Ῥαγούσιον, καὶ ὅτι τὴν ἐκ βασιλέως συμμαχίαν δείσαντες οἱ πολέμιοι, τῆς πολιορκίας ἀπέστησαν, πρεσβεύουσι καὶ αὐτοὶ συμμαχίαν αἰτοῦντες, καὶ ἑαυτοὺς τῇ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ὑποτιθέμενοι. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν πρεσβείαν προσήκατο, καὶ ἐπεκούρησε τοῖς αἰτήσασι διά τε τοῦ προειρημένου στόλου καὶ διὰ τοῦ Φράγγων ῥηγός (78). Ἐπίστειλε γὰρ ἐκείνῳ, συνεπιλαβέσθαι τοῦ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν πολέμου τῷ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματι, ὑφ' ὧν ἡ τῶν Ἀγαρηνῶν κατεπολεμήθη στρατιὰ, καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἑάλω σουλτάνος καλούμενος, ὃν ὁ Ῥὴξ τῶν Φράγγων ἐν Καπύῃ ἀπήγαγεν. Ὅπῃ δύο διατρίψας ἐνιαυτούς, οὐκ ὤφθη παρά του μειδιάσας οὐδέποτε, ὥστε τὸν ῥῆγα θαυμάζειν, καὶ εἴ τις ἀπαγγείλειεν αὐτῷ γελῶντα τὸν βάρβαρον, δώσειν τι ἀπαγγείλαντι τῆς ἀγγελίας μισθόν. Εἶπεν οὖν τίς ποτε ἰδὼν τὸν σουλτάνον γελάσαντα. Καλέσας οὖν τὸν βάρβαρον ὁ ῥὴξ, τὴν αἰτίαν τοῦ γέλωτος ἤρετο. Ὁ δὲ, Τροχοὺς (79) εἶπεν ἁμάξης ὁρῶν, ὧν τὸ μὲν πρόσγειον ἦν, τὸ δ' ἦρτο μετέωρον, εἶτα τὸ μὲν μετέωρον κατῆκτο πρὸς γῆν, τὸ δὲ πρόσγειον μετεώριστο. Οὕτω δ' εἰκάσας καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα κινεῖσθαι καὶ μεταφέρεσθαι ἐξεγέλασα. Λογισάμενος ὡς οὐκ ἀδύνατον οὕτω διατεθῆναι καὶ τὰ κατ' ἐμαυτὸν, καὶ ὥσπερ ἐξ ὕψους κατηρέχθην εἰς ταπεινότητα, οὕτως αὖθις ἴσως ἐκ χθαμαλότητος εἰς ὕψος ἐπαρθῆναι καὶ γενέσθαι μετάρσιος. Ταῦτα μὲν εἶπεν ἐκεῖνος. Ὁ δὲ ῥὴξ, καὶ τὴν τῶν λόγων ἀλήθειαν εἰς νοῦν εἰληφὼς, καὶ τὸν σουλτάνον τῆς μεταβολῆς κατοικτείρας, ὡκειώσατό τε αὐτὸν καὶ παῤῥησίας μετέδωκε, καὶ συνετὸν τὸν ἄνδρα οἰόμενος, ἐχοινώνει καὶ βουλευμάτων αὐτῷ.

B

C

D

Variæ lectiones et notæ.

(78) *Φράγκων ῥηγός.* Fuit is, ut supra dixi, Ludovicus II, imp. Lotharii imp. filius, cujus uxor fuit Ingelberga, ducis Spoleti filia. Utriusque meminit Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. scribens Photium patr. Constantinopol. Adhuc superstite Michaele Theophili filio, cum in Nicolaum papam anathema pronuntiasset, sollicitasse missis muneribus Ludovicum Ῥῆγα τῆς Φραγγίας, καὶ Ἠγγιβέργαν αὐτοῦ γαμετὴν, ut Nicolaum e sede sua expellerent, imperatores, si id exsequerentur, Constantinopoli creatum iri pontificem : quod ii statim totis ulnis amplexi fuerint. Idipsum refertur in appendice ad concilium IV Constantinopolitanum, cap. 2 ac Photium in concilibulo ab eo coacto contra Ignatium et Nicolaum PP. Ludovicum imperatorem, et Ingelbergam Augustam acclamasse : Οὕτως οὖν πλαστογραφήσας ἰδιοχείρους πάντων ὑπογραφὰς, ἀνεγόρευσε καὶ ἀνευφήμησεν εἰς τὴν ἀναπλασθεῖσαν αὐτῷ σύνοδον βασιλέα τὸν Λοδόηγον, καὶ τὴν Ἠγγελβέργαν Αὐγούστην· πρὸς ἣν καὶ γέγραφεν ἐπιστολὴν εὐφημίας πεπληρωμένην, ὡς ἀξιωθεῖσαν ἀναῤῥήσεως ἐν οἰκουμενικῇ δήθεν συνόδῳ τῇ Πουλχερίᾳ παραπλησίως, ὡς ὅριτο. Καὶ κατηντιβόλει καὶ κατεσκύθιζε παρακελεύσαι τὸν ἴδιον σύζυγον Λοδόηγον, ἀπελάσαι τῆς Ῥώμης τὸν πάπαν Νικόλαον, ὡς ὑπὸ συνόδου καθηρημένον οἰκουμενικῆς καὶ καθολικῆς, ἧς τὸ ἴσον καὶ πρὸ αὐτῆς ἐξαπέστειλε μετὰ δώρων. Sed deturbato paulo post ipso Photio, res in vanum abiit, Basilio post necem Michaelis imperium adepto, cujus amicitiam Ludovicus, quandiu visit, videtur coluisse : nam non solum Augustinos contra Agarenos, Basilii hortatu, copiis suis juvit, ut scribit Zonaras; sed etiam legatos suos Constantinopolim misit, cum concilium contra Photium coactum est, qui in eo una cum Michaelis Bulgariæ regis legatis consederc. ut docemur ex actione 9 e usdem concilii.

(79) *Ὁ δὲ Τροχούς.* Simile quid narrat Theophylactus Simocatta lib. VI *Histor. Mauric.* cap. 11, et ex eo Theophanes ann. 13 ejusdem Augusti, de rege quodam a Sesostri Ægyptiorum rege captivo facto. Cum enim ex devictis regibus, quatuor selegisset Sesostris qui currum, quo triumphum ducens vehebatur, equorum more traherent, alter ex iis cunctari visus est, dum crebro retro conversis oculis rotæ volubilitatem contemplaretur. Rex vero toties respicientem compellans : Quid est, inquit, bone vir, quod oculos in tergum toties retorques? cui ille respondit : Τεθαύμακα τῶν τροχῶν τὰ κινήματα· ἄνω, ἄλον ἔχει τὴν κίνησιν· τὰ τοίνυν τούτων μέρη μετεωρούμενα, αὖθις καταχθόνια γίνεται, καὶ ἔμπαλιν τὰ περιπίπτεια μετὰ τοῦτο ἀπεωρίζεται. Quibus auditis Sesostrim aiunt ad modestiam correctum esse, mandasseque denuo junctis mulis a collo regum jugum demi.

Ὁ δέ, περίεργος ὢν, δόλῳ τὴν ῥῆγα μετέρχεται. Ὁ μὲν γὰρ ῥὶξ τὴν τε Καπύην καὶ τὴν Βενεβεντὸν τὰς πόλεις νέον κτησάμενος ἐδεδοίκει περὶ αὐτῶν, μή ποτε τῆς ἐλευθερίας ἀντιποιήσωνται. Ὁ δὲ Βάρβαρος ἐκεῖνος τοῦτ' ἐγνωκὼς πρόσεισι τῷ ῥηγὶ, καὶ φησιν· *Εἰ βούλει σοὶ τὴν τῶν πόλεων τούτων ἀρχὴν βεβαίαν προσεῖναι, τοὺς λογιμωτέρους τῶν ἐν αὐταῖς μέταγε ἀλλαχοῦ, καὶ οὐκέτι τὸ πλῆθος καθ' ἑαυτὸ γεγονὸς, οὐδὲν φρονήσει νεώτερον.* Συνοίσουσαν οὖν τὴν συμβουλὴν ὁ ῥὶξ σπεύσας, ἔδοτο τῷ σὺν πᾷ, καὶ ἀσυμφανῶς δεσμὰ ἐχαλκεύοντο. Ἔπειτα καὶ τοῖς ἐξόχοις τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ὠμίλει ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ ὅσπερ φιλικώτερον προσιέμενος, καὶ ἐν ἀπορρήτοις λέγει αὐτοῖς· ὡς ὁ ῥὶξ βούλεται τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν πολιτῶν ὑπὸ διαφόροις πεπεισμένος τί; τὴν ἑαυτοῦ χώραν μεταγαγεῖν, καὶ πίστις, ἔφη, τῶν λόγων τὸ τὰς σιδηρᾶς ἀλύσεις χαλκεύειν καὶ χειροπέδας, καὶ ἄλλα δεσμά. Τοῦτο τοίνυν ἐκεῖνοι ἀληθὲς εὑρηκότες, εὐσεβεῖν αὐτοῖς αὐτὸν ὑπειλήφασι, καὶ ἐξελθόντι πρὸς κυνηγέσιον τῷ ῥηγὶ τὰς πύλας τῶν πόλεων ἐπεζύγωσαν, καὶ οὐκέτι τοῦτον ἐντὸς εἰσεδέξαντο. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτόν· ὁ δὲ σουλδάνος παρὰ τῶν πολιτῶν ἐκείνων ἀντιμισθίαν εὕρατο τὴν ἐλευθερίαν. Ἀπελθὼν οὖν καὶ τὴν πρωτέραν ἀρχὴν αὖθις κατακτησάμενος, ἐκστρατεύει κατὰ τῶν εἰρηνέων πόλεων τῆς τε Καπύης καὶ τῆς Βενεβεντοῦ. Οἱ δὲ, τῇ πολιορκίᾳ πιεζόμενοι, στέλλουσι πρὸς τὸν Ῥῆγα, συγγνωμονῆσαί σφισι, καὶ συμμαχῆσαι θερμῶς· ἐξαιτούμενοι. Ὃς δ' ἐκεῖνος τὴν πρεσβείαν οὐ προσήκατο, ἐπιχαίρειν εἰπὼν τῇ ἀπωλείᾳ αὐτῶν, πρὸς τὸν βασιλέα Βασίλειον ἑτέραν πρεσβείαν ἐστάλκασι, παρακαλοῦντες ἐπαρῆξαι αὐτοῖς κινδυνεύουσι. Καὶ ὃς ὑπέσχετο, καὶ ὁ πρεσβευτὴς ἐπανῆκε θαῤῥεῖν παρεγγυήσων τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ. Ἐκάλω δ' ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ μάθὼν ὁ σουλδάνος ὅπη τε ἦν, καὶ οἷα κομίζει τοῖς ἀστοῖς εὐαγγέλια, φησὶ πρὸς αὐτόν· *Εἰ ζῆν ἐθέλεις, ἀπατορρεῦσαι τὸν βασιλέα τὴν συμμαχίαν τοῖς πέμψασί σε ἀπάγγελλον ἐκ τοῦ τείχους προκύπτουσιν. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω πρήσεις, ἴσθι αὐτίκα δὴ τεθνηξόμενος.* Ὁ δὲ συνίθετό ποιήσειν ὡς ἐντέλλοιτο, καὶ στὰς πρὸ τοῦ τείχους δίσμυς μετεχόμενος, ἔφη καὶ τὴν πρεσβείαν ἀνῦσαι, καὶ ἥξειν ὅσον ἤδη ἐκ βασιλέως βαθέσειν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα λέγων, τοῖς ξίφεσι κατεσείσμηνο. Ὁ δὲ σουλδάνος, ἀπολισθὼν τὴν τῶν πόλιων ἕλωσιν, ὑπεχώρησε. Καὶ ὁ τῆς Ταρσοῦ δὲ ἀμηρᾶς Ἐσμὴν μετὰ πλοίων μεγάλων, ἃ κουμπάρια τοῖς ἐκ τῆς Ἄγαρ ὀνόμασται, τῇ πόλει τοῦ Εὐρίπου προσέβαλεν· ἦνυτε δὲ οὐδέν, ἀλλ' αὐτός τε ἀπόλετο κατρίως πληγείς, καὶ τὸ πλέον τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Ἀλλὰ μέντοι καὶ ὁ τῆς Κρήτης κρατῶν Σαὴς ὁ Ἀτζικὰφ, ἕτερον στόλον ἑτοιμασάμενος, Φώτιόν τινα δραστήριον ἄνδρα τούτῳ ἐπίστησεν, ὃς τά τε παράλια τοῦ Αἰγαίου, καὶ τὰς νήσους ἐκάκου. ὯΙ συναντήσας ὁ τῶν Ῥωμαίων στόλος, οὗ ναύαρχος ἦν ὁ τῶν πλοίμων δρουγγάριος ὁ πατρίκιος Νικήτας ὁ Ὠμορφᾶς (80), πολλὰς μὲν τῶν πολεμίων νεῶν τῷ ὑγρῷ πυρὶ ἀπετέφρωσε, καὶ τοὺς ταύτας ἐμπλέοντας, πολλοὺς δὲ μαχαίρας ἔδοτο ἔργον, καὶ πλείους ὑποδρυχίους ἐποίησεν. Ὅσοι δὲ τὸν πολυειδῆ τοῦτον ἔφυγον κίνδυνον, αἰσχρῶς ἀποδράντες ἐσώθησαν. Οὐκ ἠγάσθη μέντοι σωζόμενος πειρατικὰς δὲ νῆας ἑτοιμασάμενος τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς ἐκεῖ κατέτρεχεν νήσους. Ἀλλ' αὖθις αὐτοῖς ὁ ῥηξ τοῦ στόλου δρουγγάριος ἔπεμπε· τῷ γὰρ λιμένι προσορμίσας τῶν Κεγχρειῶν, καὶ τὰ πολέμια πλοῖα περὶ Μεθώνην καὶ Πύλον καὶ Πάτρας ἐμφιλοχωρεῖν ἐγνωκὼς, διὰ τοῦ κατὰ Κόρινθον ἰσθμοῦ ταχὺς διαγαγὼν τὰς τριήρεις ἐν τῇ ζηρᾷ, ἐπιτίθεται τοῖς πολεμίοις ἀνοίξασι, καὶ τῷ ἀνοίξαι ἐκπεπληγμένοις αὐτῶν,

A admissi facinoris veniam a rege precati, suppetias sibi ferri enixe petunt. Sed ut ille, repudiata legatione, se interitu illorum lætari dixit: ad imperatorem Basilium alia legatione missa, ut sibi periclitantibus subveniret, cum legatus impetratis auxiliis rediret, cives sues bonis animis esse jussurus: captus est ab hostibus, ex quo cum Sultanus cognovisset, unde veniret, et quam lætum civibus nuntium afferret, ait ille: *Si vivere volueris, tuis de muro prospectantibus renuntiato, imperatorem auxilia negasse. Quod ni feceris, te e vestigio moriturum scito.* Promisit ille se facturum quemadmodum juberetur, et vinctus astans ante mœnia, dum se legationem obiisse, et auxilia stetim ab imperatore ventura dicit, gladiis dilacerat. B Sultanus vero urbium expugnatione desperata, recessit. Tarsi quoque Ameras Esman cum magnis navigiis, quæ Agareni Cumparia vocant, Euripi urbem aggressus, nihil effecit, sed et ipse lethali accepto vulnere periit, et maxima pars exercitus illius. Cretæ porro princeps Saet Apochaps, Photium virum strenuum alteri classi a se instructa præfecit, qui et Ægæi maris oram, et insulas populabatur. Cui cum Romana classis, cujus navarchus erat classis drungarius patricius Nicetas Ooryphas, occurrisset: multas hostilium navium una cum vectoribus igni Græco in cineres redegit, multas ferro confecit, ac plures demersit. Qui multiplex hoc discrimen turpi fuga evaserant, C incolumitate non contenti, piraticis navibus paratis, Peloponesum et vicinas insulas vexaverunt. Sed eos idem drungarius, cum ad portum Cenchrearum applicuisset, ac naves hostiles circa Methonam, Pylum et Patras crebro stationes habere didicisset: triremibus per Isthmum Corinthiacum celeriter terra traductis, subito aggreditur: iisque improvisa impressione perculsis piraticas naves partim cremat, partim cum ipsis viris demergit, duce quoque hostium Photio interfecto. Et sic classis Cretensium periit.

Variæ lectiones et notæ.

(80) *Νικήτας ὁ Ὠμορφᾶς.* Nicetæ Paphlagoni Ὠμόφας. Is est Nicetas patricius, cujus meminit Ludovicus II imp. in Epist. ad Basilium imp. Constantinopolit. ubi *Hadriatici servator* dicitur.

τὰς μὲν τῶν ληστρικῶν νηῶν ἐπυρπόλησε, τὰς δὲ καὶ αὐτάνδρους κατέδυσε, καὶ αὐτοῦ τῶν πολεμίων ἡγουμένου Φωτίου ἀναιρεθέντος. Οὕτω μὲν οὖν ὁ καὶ τῶν Κρητῶν ἀπώλετο στόλος.

172 X. Verum ex Africa aliæ naves sexaginta ingentes Romanis provinciis vastandis usque ad Cephaleniam et Zacynthum processerunt. Contra eas Narsan classis præfectus missus est. Sed cum multi ex remigibus fugam cepissent, et triremes semivacuæ essent : navarchus ita cum hostibus non congrediendum esse ratus, casum illum ad imperatorem refert, et desertores inquisiti, ac cito reperti sunt. Ut autem terrorem incuteret nautis, nec ullum tamen Christianum supplicio afficeret : triginta captivos Agarenos carcere noctu extractos, fuligine inungi ne agnoscerentur, flagrisque cæsos per forum circumduci, et in Peloponesum perductos palis affligi jussit. Quo facto classiarii perterriti, noctuque hostes aggressi profligarunt, aliis cæsis, aliis captis. Deinde in Siciliam quoque transvecti, urbes Carthaginensibus obnoxias vexarunt et vastarunt. Cæterum Mesembriaci Arabes, cognito Romanæ classis otio navibus advecti, Phœnicibe et Syriæ oram infestarunt. Basilius enim cædem Michaelis decessoris sui expiaturus, multis in locis urbis regiæ cœlestis militiæ principi Michaeli nova templa, atque in ipsa regia magnificam et sumptuosam ædem, Novæ Ecclesiæ indito nomine, construxit. Nautis igitur his substructionibus occupatis, cum eorum terga a tollendis oneribus nunquam vacarent, cum manus in cophinis occupatæ essent, classis otiosa fuit. Qua de causa Agareni oram maritimam impune prædabantur. Neque vero illam duntaxat infestarunt, sed Syracusas etiam devastarunt, imperatore nautas ædificationibus defatigante, qui etiam Eliæ Thesbitæ, quem eximia veneratione colebat, ædem exstruxit, fore sperans ut ab eo, curru igneo, in cœlum tolleretur. Tamen Syracusarum captivitate et reversione cognita, misit qui nefariis Agarenis resisterent : sed nihil profecit. Deinde Nicephorum Phocam, ejus Phocæ qui post imperavit, avum, cum justis copiis ablegavit, virum fortissimum, et rei militaris peritissimum, qui Agarenos sæpe profligavit. Dum autem Basilius Imperator Theophilitzi, ut supra dictum est, adhuc inserviret una cum illo Peloponesum descendit, et templum Andreæ est ingressus, in quo **173** degebat monachus

A — Ἐξ Ἀφρικῆς δ' αὖθις ἕτεραι νῆες ἑξήκοντα πεμμεγίθεις ἐξώρμησαν, καὶ τῇ ὑπὸ Ῥωμαίους καὶ αὗται ἐλυμαίνοντο, καὶ μέχρι Κεφαληνίας καὶ Ζακύνθου προήλθοσαν. Στέλλεται τοίνυν ναυτικὸν κατ' αὐτῶν, ναυαρχοῦντα τὸν Νάρσαν ἔχον. Πολλῶν δ' ἐκ τῶν περὶ τὴν εἰρεσίαν πονούντων ἀποδρασάντων, αἱ τριήρεις ἦσαν ἡμίκενοι· διὸ καὶ ὁ ναύαρχος οὐκ ἔκρινε δεῖν οὕτω συμμίξαι τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ἀναφέρει τῷ βασιλεῖ τὸ συμβὰν, καὶ οἱ λιποτάκται ζητηθέντες ταχὺ κατεσχέθησαν. Ἵνα δὲ καὶ φόβον ἐμποιήσῃ τῷ ναυτικῷ, καὶ μηδένα κολάσῃ Χριστιανὸν, τριάκοντα τῶν ἐν εἰρκταῖς φρουρουμένων αἰχμαλώτων Ἀγαρηνῶν ἐκβληθῆναι κελεύει νυκτὸς, καὶ περιχρίσαι μὲν δοθῆναι τὰς ὄψεις αὐτῶν, ὡς ἂν μὴ ἐπιγινώσκοιντο, εἶτα αἰκίσασθαι σφᾶς, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς περιαγαγεῖν, ἀναστολοπισθῆναί τε ἀπαχθέντας εἰς Πελοπόννησον. Οὗ γενομένου, οἱ τοῦ στόλου ναυτικοὶ ἐξεδειματώθησαν, καὶ οὕτω τοῖς ἐναντίοις ἐπῆλθον νυκτὸς, καὶ τρόπαιον ἤραντο, τῶν μὲν ἀπολομένων, τῶν δὲ ἁλωκότων. Εἶτα καὶ εἰς Σικελίαν διέβησαν, καὶ τὰς ἐπὶ πόλεις ὅσαι τοῖς Καρχηδονίοις διέφερον ἐκάκωσάν τε καὶ ἐξεπόρθησαν. Καὶ οἱ ἐκ Μεσημβρίας δὴ Ἄραβες, ἐσχολακέναι τὸν Ῥωμαϊκὸν μαθόντες στόλον, τὰ τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Συρίας νανσὶ προσπλέοντες ἐκάκουν παράλια. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, ὅτι Μιχαὴλ ἀνεῖλε τὸν περὶ αὐτοῦ βασιλεύοντα, οἷον ἐξιλασκόμενος τὸν Θεὸν, πολλαχοῦ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων τῷ ἀρχιστρατήγῳ Μιχαὴλ (81) ναοὺς ἐδείματο ἐκ καινῆς· καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀνακτόροις ἐδομήσατο τούτῳ πολυτελῆς τε καὶ πολυδάπανον τέμενος, ὃ καὶ Νέαν Ἐκκλησίαν ἐκάλεσεν. Ἐν τούτοις οὖν τοῖς δομήσασιν ἀσχολουμένων τῶν πλοίμων, καὶ τῶν νώτων αὐτῶν οὐκ ἀφισταμένων ἀπὸ τῶν ἄρσεων, τῶν τε χειρῶν αὐτῶν ἐν τοῖς κοφίνοις (82) δουλευούσῶν, ὁ στόλος ἐσχόλασε· διὸ οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀδεῶς, ὡς εἴρηται, τὰ παράλια ἐλῃζοντο, καὶ οὐ μόνα ταῦτα ἐκάκουν, ἀλλὰ καὶ τὴν Συράκουσαν ἐξεπόρθησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ ναυτικὸν τοῦ στόλου κατέτρυχε ταῖς οἰκοδομαῖς, καὶ τῷ προφήτῃ Ἠλίου τῷ Θεσβίτῃ ναὸν ἀνεγείρας· ἐτίμα γὰρ τοῦτον διαφερόντως, καὶ ἔφετο προσληφθήσεσθαί ποτε παρ' αὐτοῦ καὶ τῷ πυρίνῳ συνεπαρθήσεσθαι ἅρματι. Ὅμως μέντοι, τὴν ἅλωσιν καὶ κατασκαφὴν τῆς Συρακούσης (83) μαθὼν, ἔστειλε τοὺς ἀντιξουσομένους

Variæ lectiones et notæ.

(81) *Ἀρχιστρατήγῳ Μιχαὴλ.* De variis S. Michaelis ædibus exstructis sacris egimus in nostra *Constantinopoli*, lib. III, sect. 3, n. 4, ubi præsertim de hac *Nova* dicta : in his etiam, de ea quæ in Conchylio stetit, imperante Justiniano, quam eamdem esse existimo, quæ palatio adjacuisse dicitur in concilio CP. sub Mena, act. 2 : Ἐγινόμεθα καὶ ἐν τῷ εὐαγεῖ εὐκτηρίῳ οἴκῳ τοῦ ἁγίου ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τῷ προκειμένῳ τῷ εὐσεβεῖ παλατίῳ. Paulo supra exstitisse ἐν τῷ παλατίῳ scribitur. Hanc *S. Michaelis de Bucelone ecclesiam* vocat Innocentius III PP. lib. XII, epist. 70.

(82) *Ἐν τοῖς κοφίνοις.* Κόφινος dicitur vas ex virgultis terræ portandæ idoneum. Codinus in *Orig. CP.* n. 110 : Ἵστατο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι στήλη μαρμάρινος Ἐλευθερίου, φέρουσα πτύον καὶ κόφινον.

(83) *Κατασκαφὴν τῆς Συρακούσης.* Hoc Syracusæ excidium attigit etiam Constantinus in Basilio, n. 49, et ex eo Scylitzes, et alii : sed præ cæteris hanc urbis calamitatem descripsit Theodosius monachus in Epistola ad Leonem archidiaconum de Syracusanæ urbis expugnatione, quæ servatur in Bibliotheca S. Servatoris Messanæ, et quam ex Græco Latinitate donatam descripsit Rocchus Pyrrhus in *episcopis Syracusanis*, in qua et famem ingentem a civibus perpessam in urbis obsidione, et clades a Barbaris istis Saracenis illatas Christianis

μένους τοῖς ἁλτῆρίοις Ἀγαρηνοῖς· ἀλλ' οὐδὲν ἦνυστο. Εἶτα τὸν Φωκᾶν Νικηφόρον, τὸν πάππον τοῦ μετέπειτα βασιλεύοντος Φωκᾶ μετὰ δυνάμεως ἀξιο- A

chus quidam virtutis studiosus, qui Theophilitæ nullam rationem habuit, sed Basilio conspecto, honoris causa surrexit, eumque adoratum

Variæ lectiones et notæ.

luculenta oratione describit, ut qui ei obsessa urbe, in ea cum aliis famem ipsam, et ea expugnata, duram captivitatem perpessus fuerit. Quæ quidem epistola Latina duntaxat oratione exarata, interim dum Græca prodeant, quorum quædam fragmenta habentur in bibliotheca Regia, si hic describatur, haud ingratum forte rerum Byzantinarum studiosis fuerit, tum quod horum temporum illustrandæ historiæ non parum conducat, tum etiam quod Pyrrhi Sicilia haud omnibus obvia sit. *Eorum quæ nobis evenerunt, vir divinissime, singula persequi velle, sane diuturnius, opportunisque temporis spatium postulare videtur; brevioreque epistola est, quam ut totam rerum gestarum seriem complectatur. Contra vero penitus hæc silere, communemque do-* B *loris sensum, quem ex his cepit potius ferme terrarum orbis (facile enim mihi persuadeo condoluisse nobis eos, apud quos vel solum Syracusarum nomen devenerat) valde stupentis animi, morboque indolentiæ apprime laborantis futurum fuisse existimavi. De qua re prophetarum quidam tanquam ex ore Dei sic est locutus:* Male illos accepi flagris, nec tamen doluerunt. *Ac si quocunque modo narrationem harum rerum instituam, bene utrisque consultum erit: mihi quoque aliquam afferet orationem, quæ mœrentibus illis revelatum iri confido, quibus nunc male discrucior. Quippe sic natura comparatum est, ut ea quæ nobis molestiæ sunt, si sermone vulgaveris, animi levent ægritudinem, tibi vero merces minime fluxa hinc accedet, si compatiendo lacrymis narrationem prosequeris. In hostium tandem potestatem deveninus: capti demum fuimus, o vir divinis honoribus perfuncte, nec sane pejora sunt Hierosolymæ* C *experiæ cum caperentur, nec Samaria prior Hierosolymis expugnatæ. Tandem passi sumus direptionem, quam non insulæ Chelim unquam agnovere, non regiones barbaricæ, non urbes quæcunque in medium afferri possent. Ejusmodi fuit hoc excidium, ut eodem die, quibus antea propugnatum erat, arcus et pharetras contriverit, arma, gladium, et bellum dejecerit, strennos quosque debilitaverit, propugnatoresque gigantes (sic enim magnanimos illos appellaverim, qui egregie operum suam præstiterunt, qui et famem antea tolerare, et labores quoscunque subire, et vulneribus confici prope infinitis pro Christi amore non dubitarunt, et post captum urbem gladiis contrucidati sunt) hostium violentiæ cedere coegerit. Tandem in hostium manus incidimus, cum antea diu ac sæpius fuisset ad muros propugnatum, cum etiam navali prælio (horrendum sane spectaculum, ipsisque intuentium oculis consternationem ingenerans: consternatur enim aspectus rerum atrocitate quæ sæpe illi objiciantur) fuerit multoties decertatum. Victi* D *fuimus post multas nocturno tempore factas obsidiones, et hostiles insidias, post admotas muris machinas, quibus totum fere diem tundebantur, post gravem illam in nostra propugnacula lapidum projectorum procellam, post illas urbium vastatrices testudines, murosque subterraneos, quos vocant: nihil enim horum quæ ad urbis expugnationem censebantur idonea, intentatum reliquerunt ii quibus obsidendæ urbis cura incumbebat, quorum jampridem potiundæ urbis cupiditas animos inflammaverat, summa animorum contentione decertabant, quo quisque pacto cæteris præstaret, novas in dies singulos machinas excogitando, quibus urbs capi diruique facilius posset. Quanquam ab hisce Deus altissima consilii ratione admirabili nos quodammodo protexit. Quid verro necesse est more tragico ejulantem latius per equi, quantam et qualem in nos malorum congeriem invexerit summo situ conati sunt hostes? quid indictum infectumque reliquerunt, quod ad timorem incutiendum iis qui detinebantur obsessi, animosque consternendos facere visum esset? tempus admonet, ut ad ea quæ intus gerebantur orationem convertamus, deque iis excursim aliqua dicamus. Foris vastabat gladius, et intus pabor, ut pervetusto illo oracula Moysen res nostras vaticinatum esse plane asseveraverim. Cum enim æque ac populo Israelis in Deum ante a nobis peccatum esset, eumdem quem olim ille, divinæ iracundiæ calicem potavimus, capti sumus, posteaquam ægre diuturnam famem herbarumque victu toleravimus: postenquam sordida quæque rerum egestate compulsi, in os congessimus. Quin et ad liberorum etiam comestiones (rem nefariam et silentio prætereundam) processimus, cum antea nec ab humanæ carnis esu (heu quam horrendum spectaculum) abhorruimus. Sed quis hæc pro dignitate tragice deploraverit? non a coriis bubulisque pellibus abstinuimus, non ab aliis quibuscunque rebus, quæ fame enectis quidquam solatii afferre posse crederentur, ne ossibus quidem aridis parcentes, injucundam nobis cænam apparabamus. Novum profecto, et ab omni mortalium usu abhorrens alimenti genus. Etenim Syracusanorum complures, (quid homines non cogit fames importuna?) quadrupedum ossa molere primum, tum aquæ perpauxillo conspergere, quamvis abunde nobis aquas ad hos usus Arethusæ fons suppeditaret, atque hoc inventu famem sedare miserrimi homines cogebantur. Jam enim tritici modius centum et quinquaginta nummis aureis vænalis erat, pistores vero pluris vendebant, quippe ducentis aureis; unde fiebat ut duarum unciarum panis (rem mirum!) nummo aureo venderetur. Adde quod trecentis aureis* E *et eo amplius, quomodocunque edule vænum ibat, et quinque supra decem, quandoque etiam viginti constabat equinum caput: asininæ carnes etiam in deliciis habitæ. Jam vero domesticarum avium defecerat genus: oleum autem et salsamentorum cujusque generis obsonia, vel ea quæ, ut ait Gregorius Theologus, pauperum esse cibus solent, jam erant absumpta. Casei, leguminum et piscium esus omnino nullus: jam enim unius atque alterius portus, quibus interjacent Syracusæ, per vim hostes potiti fuerant, rum antea arces, quæ Brachiolia dicebantur, et ob ingressu portuum hostes arcebant, solo funditus adæquassent. Illud vero longe molestissimum accidit: nam sævissima pestis (proh dolor!) famem subsecuta est. Morbus etiam tetanus, a nervorum contractione sic dictus, quosdam divexabat: quibusdam autem apoplexia dimidiam partem corporis arefaciebat, alios repentino mori cogebat, nec defuere qui eodem genere morbi correpti, aut corporis dimi-* D *dium movere tantum poterant, aut omnino omni movendi corporis facultate destituebantur. Alii instar utrium influto corpore horrendum sui spectaculum intuentium oculis exhibebant, quousque mors illis superimminens (num hæc quoque divino imperio parebat, atque ex hujus præscripto nonnihil retardabatur) ægre tandem miseros gravissimis doloribus liberabat. Enimvero iis quæ jam a nobis memorata sunt, permulta alia adjungi possent, quæ longiore indigerent oratione, quam ea quæ ab homine in custodiam dato proficisci potest. Quid enim aliud potero quam res tam grandes paucis perstringere ac tenuare, qui carcere inclusus ne horum quidem habeo pacati otii? densissimis carceris caligo, quæ ob oculos versatur, aspectum hebetat atque obtundit: tumultus eorum qui simul in eadem asservantur custodia, mentem agitant atque perturbant: turris quæ ad majorem portum in dextro urbis angulo erat exstructa, catapultarum vi, quibus hostes saxa-

amanter excepit. Eo mulier quædam vidua illius loci primaria, et magnis opibus affluens cognito, hominem pro familiaritate accersitum interrogat,

A μάχου ἐκπέμψειεν, ἄνδρα γίνεσθαι δοκοῦντα τὸ δημοῦ καὶ στρατηγικώτατον, ὃς καὶ πολλὰ κατὰ τῶν τῆς Ἀγαθοκλέους γένους ἐπράξατο τρόπαια. Ὅτε δὲ τῷ θορύβῳ ὡς προ-

Variæ lectiones et notæ.

prægrandia jaculabantur, concussa primum, mox ex parte cecidit, ab hujus turris excidio quinque post diebus murus propugnaculi, qui fuerat antea turri conjunctus, eodem catapultarum impetu disruptus est: quo facto magnus timor in obsessorum animos injectus est. Hostium tamen oppressionem sustinebant egregii illi viri valdeque strenui sub auspiciis beatissimi ducis patricii, summæque hujus contentioni obsecundare conabantur, supra quam orutione explicari possit. Dies viginti, totidemque noctes, ubi murus corruerat contra eos qui aditum ex illa parte tentabant, egregie strenueque depugnabant, animi ingenitam nobilitatem præ se declarabant: insignem quoque laudem esse ducebant pro tuenda urbe vulnera toto corpore excipere. Jam vero si quis ad illud urbis propugnaculum se contulisset, quod adversum vulgi sermone dici consueverat, permultos ibi viros poterat intueri miris diversisque modis mutilatos. Erant qui effossos oculos haberent, his quidam nares truncæ, his vero aures cerebantur amputatæ, aliis palpebræ, aliis maxillæ ex telorum et sagittarum ictibus sanguine rubescebant, quibusdam frons et cor etiam ipsum modis variis vulnerabatur; venter aliis, aliis pectus acceptis vulneribus patebat, atque ut compendio dicam, non aliquid tantum, sed omni ex parte laborabant. Hostes enim totis copiis urbem obsidebant, erantque numero superiores adeo ut eorum ex illis (quod vix assequitur fidem) cum uno e nostris manus consererent, gloriaque non vulgari antagonistas augerent egregiæ virtutis facto periculo. Equidem athletarum studium appellabam, quoties eo loci ventitarem, in quo fortiter præclareque agentes magnam sibi ex præclare gestis gloriam comparabant. Tum vero flagitiorum nostrorum numerus usque adeo excrevit, ut districtum in nos divinæ ultionis gladium inebriaret die prima post vicesimam mensis Maii. Quanta vero ab ea die, quo murus corruit, civitas in hostium potestatem redacta est? Modum autem quo fuit expugnata operæ pretium erit dicere: fuit enim horroris plenus. Cum enim Dei severa in nos animadversio eorum qui fortiter hostibus resistebant strenuissimum quemque hinc atque illinc dissipasset, et inclytum patricium cum ejus commilitonibus ad corpora procuranda a manibus in domos proprias avocasset, Barbarorum animos impulit ut ad fatalem illam turrim, de qua supra vius, obsidionem integrarent, machinis illis adhibitis quæ ad lapidum projectum usui erant. Tali enim ludicro parricidæ illi urbem invadentes sese oblectabant: nec sane difficili negotio grassabantur, paucis admodum millibus custodientibus partem illam, propterea quod opportunum illud pugnandi tempus cives non æstimabant, securique propugnatores alia omnia quam ad propugnacula se conferre meditabantur. Ilum igitur hostes in urbem lapides horrendum in modum conjectarent, totumque illius ambitum complerent, scala quædam lignea per quam propugnatoribus erat pervia, semidirula, turris effringitur: quo facto tumor ingens exortus est, quem cum audivisset patricius, continuo surrexit impransus e mensa, pro scala valde sollicitus animi. Jam vero Barbari signal illam disruptam persensere (quippe cum prope ipsum lapidum projectio contigisset) maro magna cum alacritate propinquant: cumque nonnisi paucos in turris præsidio positos conspirati essent, hos fortiter sibi repugnantes contrucidarunt, inter quos etiam et beatus Joannes patricius, quo facto libere in illam conscendunt, eaque demum potiti sunt. Hinc vero deinceps in modum fluminis per totam urbem diffusi in illorum conspectu volitabant qui ad repugnandum adhuc congregabantur. Ac primum iis qui ad Servatoris ædis vestibulum contra eos aciem instruebant ad unum trucidatis, magno impulsu valvas aperiunt, templumque jubent strictis ensibus crebro anhelitu iguem naribus oculisque spirantes. Tum vero omnis ætas eodem temporis momento in acie gladii corruit, principes et omnes judices terræ (quod in Psalmis canere solemus) juvenes et virgines, senes cum junioribus, monasticam professi, tum matrimonio copulati, sacerdotes et populus, servus et liber, quique in lectis multo jam tempore valetudinarii decumbebant. Nam ne his quidem parcere, Deus bone, carnifices illi didicerunt: animus enim humani sanguinis sitiens eorum uteribus, qui primo irati occurrunt, minime satiantur. Erat igitur tum videre, (ut Sophoniæ verbis utar) diem illum, diem calamitatis et miseriæ, diem angustiæ et ruinæ, diem tenebrarum et caliginis. Post hæc autem (quid enim pluribus oportet) singula eorum percensere quam primarii urbis viris evenere, præsertim cum auribus ipsis, ne dum animis horrorem incutiant? Inelytus patricius, qui se in aream quamdam receperat, postridie una cum septuaginta viris vivus capitur, atque octavo ab urbe expugnata die, capitali supplicio plectitur. Quod quidem adeo excelso fortique animo pertulit, ut nihil humile, nihil una constantiæ indignum admiserit, ne leve quidem timiditatis alicujus argumentum monstraverit, nec mirum, quando antea nulla pacto adduci potuit ut urbis proditionem salutis propriæ causa faceret, præsertim cum permultos haberet hujus consilii non probatores tantum, verum si voluisset etiam administros. Ille vero maluit cum honestate mortem oppetere, ut eorum qui eum ipso erant saluti prospiceret, atque unum pro multis ad Christi imitationem caput objicere periculo (quanquam hoc homicidarum animos ad commiserationem neutiquam flexit) quam aliquid nobilitate sua indignum mente complecti. Cujus animi magnitudo, atque ad intrepidum supplicium alacritas ipsi quoque Buam Amiræ Chagebis filio, qui mortis auctor fuit, magnæ admirationi fuere. Verum ipse ut bene beateque moriendum hinc sibi talia præsidia comparaverat, propterea quod omne belli tempus in mortis contemplatione transegerat, eique, qui secum obsessi erant, viam, quæ ducit ad immortalitatem optimis cohortationibus commonstraverat. Unde per hæc pietatis officia excessum vitæ minime habuit formidandum. Quibus enim assidua meditatione cautum est, ne imparatum pectus habeant ad hæc extrema subeunda, hisce non injucunda erit ad cælum, cum contigerit, transmigratio. Cæterum Barbari in illos etiam quos cum patricio reperant (erant autem omnes hi Syracusis honestissimo loco nati), cum quibusdam aliis captivis extra urbem ductos, et in orbem dispositos uno impetu invadunt agrestium cunium in morem, et hos quidem lapidibus, hos vero baculis, alios hastis, quas præmanibus habebant, quosdam etiam quibuscunque quæ se fortuito obtulissent instrumentis crudelissime insectantes, mori dubant, et adhuc animis immanissime sævientes, horum corpora combustione absumebant. Nec vero silentio præteribo qualia barbara crudelitatis exempla in Nicetam exercuerint. Erat hic Tarsensis genere, atque in re militari apprime eruditus, et strenuus, qui oppugnationis tempore impium Mahometem apud eam nationem prophetarum eminentissimum habitum maledictis compluribus quotidie proscindebat. Hunc ab interficiendorum numero sevocatum humi rectinantes supinum (tuam, Deus, clementiam imploro) thorace pectoris ad pubem usque virum decorticarunt, effusa vero per sectionem viscera coutis diluminbant. Ad hæc eo ipsum moribus avulsum ab homine adhuc spirante plusquam im-

εἰρηται, ἐξυπηρέτει, οὗτος ὁ βασιλεὺς συγκατῆλθεν ἐκείνῳ εἰς Παλοπόννησον, καὶ εἰς τὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου ναὸν εἰσῆλθε σὺν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ. Ἠνώ-

A Cur Theophilitzem principem illustrem, et imperatoribus cognatum neque alloquio neque ullo officio dignatus esset, ministrum vero ejus affatus esset et

Variæ lectiones et notæ.

maniter dentibus mandebant primum, postea ad terram allisum, petitumque lapidibus, tum demum exsaturati reliquerunt. Verum de his alias. Ego vero qui jam iterum cum episcopo in gratiam redieram, atque in episcopii templo una cum ipso statis precibus hora sexta operam dabam, turrim a Barbaris expugnatam auribus cepi, cum ad finem cantici ventum esset. Quo nuntio non mediocris fuit audientium animis pavor injectus. Etenim quidni timendum esset in cruentas hostium manus mox certissime incursuris? animum tamen quoquomodo recipientes, dum adhuc hostes ante prospectum templi in depræcandæ essent occupati, nudi ac verecundi (quippe detractis omnibus aliis indumentis præter illa quæ ex corio confecta B gestabamus), ad altare ædis maximæ cum duobus aliis clericis perfugimus. Consueverat ad hanc aram beatissimus Pater Deum iratum conciliare, opemque ipsis pro suis filiis implorare, ac voti compos fieri; qua in re illum experientiæ mirificum sæpissime comprobavit: quanquam id temporis arcano divinorum judiciorum consilio preces ejus rejectæ fuerant. Cum ergo in his essemus periculis constituti, alter ab altero si quid peccatum esset, veniam petebamus, ac vicissim donabamus. Deo vero gratiæ agebantur, quod ista nos perpeti decrevisset. Jam vero dum episcopus angelo tutelari suam Ecclesiam commendaret, et adsunt extemplo hostes districtis gladiis, sanguineque perfusis, qui per totam ædem vagantes alius alio deflectebant, quorum unus a circumfusa multitudine digressus sacrum altare adit, ibique nos inter sedem et aram latitantes offendit, comprehenditque, nihil tamen barbarum in nos est molitus, nempe Deo cor ipsius aliqualenus permulcente, nihil C iracundum sonuit aut minax, vultu ad terrorem composito, quamvis esset ense nudato armatus, qui fumabat adhuc calidum sanguinem atque distillabat. Is in episcopum intuitus, ab illo quam recte perconstatus est, quisnam esset, remque ut erat edoctus: Ubinam, inquit, sunt ecclesiæ sacra vasa? Cum autem cognovisset de loco, educit e sacro templo episcopum seorsim ab omni turbatione atque tumultu, nosque cum ipso tanquam agnos suum pastorem sequentes. Cumque in sacellum ubi reposita sacra vasa asservabantur nostro ductu perveniisset, in eo nos inclusos detinet, idemque satagit ut majores nata barbaræ nationis quamprimum conveniant. Quo facto, de nobis apud ipsos narrationem instituit. Semnoen, id enim nomini tum illi indito, tum claris orium esse parentibus postea comperimus: cujus oratione permoti, dicam melius, Deo ad bonum exitum omnia perducente, bene animati hostes in nos esse cœperunt, eodemque die sacra depœdati D (erant autem hæc omnia perfecti operis quinque millia librarum ponderis) captivos nos ex urbe egredi fecerunt: dolore, ut omittam cætera, vehementi confectos, atque ad Amiram, qui in veteri majore ecclesia consederat traduxerunt. Hic autem in una earum, quæ ibi reperiebantur, camera conclusos reliquit. Illic omnimodis incommodis affici corpusculum fuit necesse: nam et gravi odore locus repletus est, eo scilicet qui ex naturalibus excrementis exoritur, vermibus etiam qui solent in diem ingenerari et scatere, nec non muribus consueto ibi degentibus, tum pediculorum examine, et cimicum, et pulicum propemodum exercitibus inhorrui. Ut vero nox facta est, tenebris obruti sumus sub tectum fermè cadentibus. Fumo etiam qui forte externo ficbat oppleta domus, qui et respirationem miseris intercludit, et suavos aspectus maxima ex parte nobis ademit. In hac ipse camera cum sacro antistite, et altero a clericis fratribus conjecti fuimus: nam qui reliqui fuerunt, urbis excidio una omnes contrucidati sunt. Dies ibi triginta complevimus: propterea quo ad Syracusanas munitiones emolliendas id temporis voluerunt consumptum. Per totam spatium ea quæ intra murorum ambitum continebantur, incendiis absumpta sunt. Capiæ vero prædæ spolia tot fuerunt, tantique pretii, ut ejus subducta ratio millies mille nummum reperta sit. Non multo post iter Panormum versus aggressi, quod sex dierum intervalla persecimus, vecti jumentis serendis oneribus natis. Abduxerunt vero immites efferique Æthiopes. Tandem diurnis æstibus, nocturnisque frigoribus divexati, die septimo, cum interdiu noctuque iter facere non fuisset desitum, celeberrimam civibusque frequentem urbem Panhormum ingressi sumus, obviam factis nobis urbem ingredientibus, popularibus qui ob lætitiam effusi, epinicia concinebant; utique prædas in urbem victores importare videremur. Pœanis faustisque acclamationibus excipiebant. Jam vero in urbem secedentes, tum demum comperimus conscenarum ac civium multitudinem juxta sensum illius, nihilque imparem opinioni nostræ fuisse. Illuc enim universum Saracenorum genus confluxisse putares a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari, juxta beatissimi Davidis consuetum loquendi morem. Unde in tanta hicolentium colluvie congustuti, in circuitu ædes struere atque habitare incœperunt adeo ut permultas adjacentes urbes posuerint, primariæ, si quis vellet, ad oppugnandum et repugnandum non impares. Cum igitur, ut dicere institui, nequissima urbs omnium potiretur, contarchum, imperii nomen id est, sui nominis celebritate neutiquam dignum putavit, donec nos sub jugum mitteret. Quin et se facturum promittit et comminatur, ut abs se longe positos, atque adeo ipsius imperatricis urbis uires in suam redigat potestatem.... His ita se habentibus, post diem quintum ad majorem Amiram introducimur. Is autem ad solarium superbe in solio considens valde sibi ex tyrannica potestate placebat, et quasi mantile nobis, ipsique medium suspensum utrimque aspectibus obverabatur. Sistunt episcopum ministri: tum ille per interpretem: Tenes, inquit, nostrutem ornandi modum? Minime, inquit sapientissimus præsul. Is vero: Cujus rei gratia? Respondet episcopus: Quod summus ego sacerdos Christi sum, Christique servorum magistogogus, de quo prophetæ ea justi olim vaticinati sunt. Non sunt, inquit Amiras, apud vos veteri prophetæ, sunt vero nostri; non enim ab id a dienatus esse ob tuas doctrinas, neque a recta fide deflexisse: in circuitu enim impii ambulant. Quid enim prophetum nostrum blasphemis impetiis vos? Minime nos prophetas blasphemamus. Excipit episcopus: Propterea quod non in prophetas invehi, sed pro ipsis loqui magnificeque sentire condidicimus: hunc vero qui apud vos colitur ignoramus. His responsis actionibus, extemplo nos in carcerem retrudi jubet. Ducti incedebamus media urbis platea in popularium conspectu: Christianorum permulti subsequebantur, de nostra miseria non obscure ejulantes, nec non contrariæ sectæ homines spectandi studio excitati nos constipuerant, inquirebantque quinam essent celeberrimus ille Siciliensis archiepiscopus. Hunc admodum populum ejusmus; tandem in domisterium [δεσμωτήριον] conjicimur. Id autem tectus est quatuor supra decem cubitis depressum habens pavimentum, adeo ut illi ostiolum pro fenestra esset. Tenebræ hic merse et palpabiles, lumine inutum incerne vel interdiu aliquatenus collustrutæ. Neutiquam in isto carcere lucifernm mane exorientem fas est aspicere, nec lunam radios emittentem. Corpusculum hic æstivis caloribus percussum (æstus enim erat)

honorasset, longe supra conditionem ejus? Nam cum monachum nosset, id eum non temere fecisse arbitrabatur. At ille: *Theophilitzem*, inquit, *privatum vidi, Basilium vero imperatorem, eaque de causa honorem ei ut imperatori habui. Scito enim eum a Deo imperatorem designatum esse.* Quibus mulier auditis, Basilium post discessum sui domini, ægrotum illic relictum, in suas ædes recepit, curataque et confirmata valetudine, persuasit ut sui filii frater adoptivus esse vellet, ac data pecunia, imperium ei prædixit, orans ut principatum adeptus, filii suique (si adhuc in vivis esset) non oblivisceretur. His actis Basilius discessit, illa vero, ei recens imperio potito, cum filio Constantinopolim profecta, multa pretiosa munera obtulit, quam ille honorifice excepit, ejusque filium, quem fratrem spiritualem nactus fuerat protospatharii dignitate ornavit. Ædes sacras diversis terræ motibus collapsas instauravit, atque etiam magnum fornicem templi Sanctæ Sophiæ ruptum ruinamque minitantem, machinis artificum constrinxit, et firmavit. Multis Judæis præbita promissaque pecunia persuasit, ut Christiani fierent. Pace cum gente Russica facta, effecit, ut illa in cognitionem arcanorum nostrorum perveniret: et cum se baptizari velle promisissent, pontificem eis misit. Cæterum a sua religione ad nostram transituri, tergiversabantur et dubitabant: *Ac nisi miraculum viderimus*, inquiunt pontifici, *qualia tu multa a Christo facta esse docesi: nunquam doctrinam tuam amplectemur.* Tum is: *Petite*, inquit, *quod vultis.* At illi dixerunt: *Liber qui de Christo docet, est in ignem conjiciendus: qui*

A ἐκεῖσε προσμένων μοναχός τις, ἀντιποιούμενος ἀρετῆς, ὃς τοῦ μὲν Θεοφιλίτζου οὐδαμίαν φροντίδα πεποίητο, τὸν δὲ Βασίλειον θεασάμενος, καὶ ὑπεξανίστη καὶ προσεκύνησε, καὶ φιλοφρόνως ἐδεξιώσατο. Γυνὴ δέ τις χήρα ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τυγχάνουσα, καὶ τῶν ἐγχωρίων πρωτεύουσα, πλούτῳ τε περιῤῥεομένη πολλῷ, συνήθης οὖσα τῷ μοναχῷ, καὶ μαθοῦσα τὸ γεγονὸς, μετεπέμψατο τοῦτον καὶ ἤρετο πῶς τὸν μὲν Θεοφιλίτζην ἄρχοντα περιφανῆ, καὶ τοῖς βασιλεῦσι κατὰ γένος προσήκοντα οὔτε προσρήσεως οὔτε δεξιώσεώς τινος κατηξίωσε, τῷ δ' ἐκείνῳ ὑπηρετοῦντι καὶ προσφώνησε καὶ τιμῆς μετέδωκεν, οὐκ ἀναλογούσης τῇ καταστάσει αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν ὑπερβαλλούσης αὐτήν· εἶχαζε γὰρ, εἰδυῖα τὸν μοναχὸν, μὴ ἀλόγως ποιῆσαι τὸ γεγονός. Ὁ δὲ, *Τὸν μὲν Θεοφιλίτζην ἰδιώτην*, εἶπεν, *ὦρων, Βασιλέα δὲ τὸν Βασίλειον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὡς Βασιλέα τὸν ἄνδρα τετίμηκα. Ἴσθι γὰρ ὡς πρὸς τοῦ Θεοῦ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἀφώρισται.* Ταῦτα ἀκούσασα ἡ γυνὴ, ἐπὶ νοσήσας ἐκεῖ κατελείφθη ὁ Βασίλειος, ἀπάραντος ἐκεῖθεν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, προσέλαβέ τε αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ θεραπείας ἠξίωσε, καὶ ἀναῤῥωσθέντα εἰσποιητὸν ἀδελφὸν τῷ υἱῷ αὐτῆς γενέσθαι πέπεικε, καὶ χρήματα παρέσχεν, εἶτα καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ προηγόρευσε, καὶ ὅτι τεύξεται τῆς ἀρχῆς, μὴ ἐπιλαθέσθαι τοῦ παιδὸς αὐτῆς ἀξιοῖ, μήτ' αὐτῆς, εἰ τοῖς ζῶσιν ἔτι συγκαταλέγοιτο. Ὁ μὲν οὖν Βασίλειος ἐπὶ τούτοις ἀπῆλθεν. Ἐκείνη δὲ, βασιλεύσαντος ἄρτι τοῦ Βασιλείου, πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων μετὰ τοῦ υἱοῦ παρεγένετο, δῶρα προσαγαγοῦσα πολυτελῆ καὶ πολλά· ἣν ἐντίμως ὁ βασιλεὺς προσεδέξατο, καὶ τὸν υἱὸν

B

C

Variæ lectiones et notæ.

et cohabitantium habitu torridum, præterea cimices et pediculi et pulicum examina, cæteraque hisce bestiolis similia per tenebricosum hoc pavimentum serpentia miserum hominem stigmatium redduni. Sunt et eodem in carcere conclusi, promiscueque nobiscum harum miseriarum mercaturam facientes, Æthiopes, Tharsenses, Hebræi, Longobardi, tum Christiani nostrates e diversis locis profecti, in queis erat quoque sanctissimus [Manas, seu Menas *Vide* Pyrrhum t. II, p. 592.] *Melitensis episcopus duobus compedibus pedes astrictus. Tum vero pontifices alterutrum complexi, sacroque osculo exosculati, paululum ob ea quæ sibi evenerant sunt collacrymati; mox Domino eadem de re gratias agentes, ex nostra philosophia depromptis rationibus doloris sensui repugnabant. Dum in his versamur, exsecrabilis ille dies olati apud hosce sacrificii recurrit; quo die memoriam facere se jactitant sacri illius, quod olim Abraham fecerat, quando datum arietem pro rationis participe victimam Deo immolavit. Hunc per insciliam Pascha nominant: nec abs re diem sic indigitant: non enim ab Ægypto in terram promissionis est illis transitus, juxta veterem Paschatis nomenclaturam: neque ex hac terra in cœlestem oram aut ex morte ad vitam, ut Christiana fides hoc vocabulo uti nos docet; sed ex vita ad mortem, et ex hoc corporeo interitu, et sub sensum cadente, ad sempiternum illum, et ad id quod nunquam fine sit carilurum incendium. In hac dici celebritate (o dementiam singularem!) archiepiscopum comburendi fit consilium, malisque dæmonibus hostiam offerendi sanctissimum Christi pontificem. Quidam enim ex iis qui populo præerant, os habens patente sepulcro adæque spirans: Æquum est, inquit ad circumstantes conversus, o cives, in hunc Christianorum antistitem manus injicere pro nostra incolumitate, tum quo festivius ac si unquam alias celebre nobis Paschatis festum agamus: sic enim prospere nobis res nostras cessuras, et incrementa meliora facturas esse confido. Hæc ille. Verum hæc audientes senes quidam canitie juxta ac priores, togaque honestissimi, ad populum habito consilio, factum improbarunt. Non enim hæc esse dicebant satis; putabant illius dici celebritatem cohonestandam insigne pervigilium egisse excidium Syracusanæ urbis. Itaque mali consiliarii in archiepiscopum et nos consilium dissipatum est, Deo volente. Jam ex illo in hunc usque diem persistimus arumnis multis detenti, mortemque ipsam, quæ semper nobis capitis imminet, quotidie præstolantes. Tu vero, o dilectum et venerabile caput, tui Theodosii fac sis usque memor, Deumque placatum propitiumque reddito, ut nostros hosce fluctus componat, sistat atque compescat, nostramque captivitatem convertat sicut torrens in austro, juxta Prophetam Regem Deique parentem. Amen.*

D

Sequuntur hæc carmina ex Græco Latine scripta.

Fructus laborum sume meorum, Pater,
Sunt quippe pleni quæstuum, et lacrymis madent.
Sume, Pater, mandata, sume his litteris
Excidia, quæ in nos hostis invexit feros.
Deum rogato, tendat ut amicas manus,
Jamjam propinquo funeri charo huic tuo.

αὐτῆς, ὃν ἀδελφὸν ἐκ πνευματικῆς διαθέσεως (84), ὡς εἴρηται, ἔσχηκε, πρωτοσπαθάριον τατίχηκε. Σεισμῶν δὲ διαφόρων (85) συμβάντων, ἐξ ὧν πολλοὶ ναοὶ διερράγησαν, ὁ βασιλεὺς αὖθις αὐτοῦ, ἀνορθώσατο· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν δυτικὴν μεγάλην ἀψῖδα τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ῥαγεῖσαν, καὶ πεσεῖν συγχάνουσαν προσδοκήσιμον μηχαναῖς τεχνιτῶν συνεσφιγξέ τε καὶ ἤδρασε. Καὶ τῶν Ἰουδαίων πολλοὺς δόσεσι χρημάτων καὶ ὑποσχέσεσι Χριστιανοὺς γενέσθαι πέπεικε, καὶ τῷ ἔθνει τῶν Ῥὼς σπεισάμενος, εἰς ἐπὶ γνῶσιν ἐλθεῖν τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου πεποίηκε. Συνθεμένοις γὰρ αὐτοκράτορος. Οἱ δὲ μεταθέσθαι μέλλοντες ἐκ τῆς οἰκείας θρησκείας εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὕστερόν τε καὶ ἐδίσταζον· καὶ *Εἰ μή τι θαῦμα ἴδοιμεν*, εἶπον πρὸς τὸν ἀρχιερέα, *οὐκ ἂν ποτε δέξασθαι πεισθείημεν τὸ δόγμα τὸ σόν*. Καὶ ὅς, *Αἰτήσασθε*, εἶπεν, *ὃ βούλεσθε*. Κἀκεῖνοι *τὴν βίβλον*, εἶπον, *ἣ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ διδάσκει, βληθὲν εἰς πῦρ, καὶ εἰ διαμείνῃ ἀνάλωτος, πίστις ἔσται τοῦτο ἡμῖν ἀληθῶς εἶναι Θεὸν τὸν παρὰ σοῦ κηρυττόμενον*. Συνέθετο ποιῆσαι τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος· ἀνῆφθη πυρκαϊὰ, ἦρε πρὸς οὐρανὸν ὁ ἀρχιερεὺς τὰς χεῖράς τε καὶ τὰ ὄμματα, *Δόξασόν σου τὸ ὄνομα*, εἶπε, *Χριστὲ ὁ Θεός*. Ἐνίετο τῇ πυρκαϊᾷ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τὸ χρονίσαν ἐν τῇ φλογὶ, ἀδιαλώβητον ἐμεινε. Οἱ Βάρβαροι ἐξεπλάγησαν, ἐπίστασαν τῷ κηρύγματι, καὶ τελεσθῆναι κατηπείγοντο τῷ θείῳ βαπτίσματι. Ταῦτα μὲν οὖν ταύτῃ συμβέβηκεν.

ΙΑ'. Ὁ δὲ εἷς τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν ὁ Κωνσταντῖνος (86), ὃν καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐφίλει, νοσήσας ἐξέλιπε, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ βαρέως τὸν ἐκείνου ἤνεγκε θάνατον, καὶ ἦν ἀπαράκλητος, καὶ ἐζήτει ζῶντα τοῦτον ἐμφανισθῆναι αὐτῷ. Ἦν δέ τις μοναχὸς Θεόδωρος, ᾧ Σανταβαρηνὸς (87) τὸ ἐπώνυμον· οὗτος τῷ βασιλεῖ προσφιλέστατος, εἰς ἄκρον ἀρετοῦ βίου αὐτὸν ἐφθακέναι πιστεύοντι, ὡς ἐντεῦθεν καὶ σημεῖα ἐργάζεσθαι. Οὗτος τοίνυν ὁ Σανταβαρηνὸς, ὃς καὶ τῆς μητροπόλεως τῶν Εὐχαΐτων ἐχρημάτισε πρότερος, λέγεται δεῖξαι τῷ βασιλεῖ τὸν τεθνηκότα υἱὸν αὐτοῦ ζῶντα δῆθεν. Ἐν γὰρ λόχμῃ τινὶ φαντάσαι τὸν Κωνσταντῖνον ἱππικῶς τῷ οἰκείῳ συναντῆσαι πατρὶ· ᾧ καὶ περιπλαχῆναι δόξαι, ὁ βασιλεὺς, καὶ καταφιλῆσαι, οὐκέτι τοῦτον ἰδόντα. Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα ποιήσας ὁ Σανταβαρηνὸς, καὶ τούτοις ἐκπλήξας τὸν βασιλέα, ὅλον εἰς ἑαυτὸν περιήγαγεν, ὡς πίστιν εἰς αὐτὸν κεκτῆσθαι, καὶ κατὰ μηδὲν αὐτῷ ἀπιστεῖν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτω διέκειτο πρὸς τὸν Σανταβαρηνόν. Ὁ δὲ Λέων ὁ δεύτερος τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν, ἤδη νεανίας γενόμενος, καὶ γυναικὶ συζευχθεὶς τῇ θυγατρὶ τοῦ Μαρτινακίου (88), καὶ ἀναρρηθεὶς βασιλεὺς παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τῷ Σανταβαρηνῷ οὐκ ἠρέσκετο, ἀλλὰ φαρμακὸν ἀπεκάλει καὶ γόητα,

si inviolatus manserit, argumento nobis erit, vere Deum esse, qui a te prædicatur. Assenso episcopo, rogus est incensus 174. Pontifex cum manibus et oculis in cœlum sublatis dixisset: *Glorifica nomen tuum, Christe Deus*, sacrum Evangelium in rogum imponit, quod diu in flamma relictum, illæsum mansit. Eo miraculo Barbari obstupefacti, prædicationi crediderunt, et ut sacro baptismate initiarentur flagitarunt. Et hæc sic acta sunt.

XI. Cæterum unus ex imperatoris filiis Constantinus, patri præ cæteris charus, ex morbo obiit, cujus mortem graviter ferens, omni consolatione repudiata, illum sibi viventem offerri cupiebat. Fuit autem quidam monachus Theodorus, cognomento Santabarenus, imperatori ob summam de ipsius virtute persuasionem, ut etiam miracula edere crederetur, familiaris, idemque metropolis Euchaitorum antistes. Is igitur imperatori defunctum filium ostendisse viventem, cum effecisset ut Constantinus equo insidens patri occurrere videretur, quem cum amplexus et deosculatus esset, non amplius viderit imperator. Sed et aliis similibus factis Santabarenus imperatore in admirationem adducto, effecerat, ut is totus ex ipso penderet, ut fidem ei haberet, neque ulla in re dissideret. Imperator igitur hoc modo erga Santabarenum affectus fuit. Sed Leo filius ejus jam adultus, et Martinacii filia uxore ducta, a patre imperator salutatus, Santabareno non delectabatur, sed eum veneficum appellabat, et præstigiatorem, et imperatoris deceptorem. His ille veluti spiculis quibusdam ictus, ad ultionem insurgit, simulataque erga Leonem benevolentia: *Cum sis*, inquit, *adole-*

Variæ lectiones et notæ.

(84) Ὃν ἀδελφὸν ἐκ πνευματικῆς διαθέσεως ἔσχε. Wolfius: *Quem spiritus impulsu fratrem nactus fuerat*. Reposuimus pro his verbis, *fratrem spiritualem*. Intelligitur enim ἀδελφοποίησις, *Adoptio in fratrem*, quæ in ecclesia fieri coram sacerdote consueverat. Vide *Gloss. med. Græcit.*

(85) *Σεισμῶν δὲ διαφόρων*. Quos inter exstitit ille terræ motus qui post depositionem Photii et restitutionem Ignatii exstitit, quo adeo concussa est urbs, ut Ecclesias aliasque ædes a fundamentis subruerit, et ἀντὶ πόλεως, πολυάνδριον effecta illa fuerit, ut scribit idem Photius, epist. 100 et 101, ubi hunc divinæ ultioni adscribit ob injurias sibi irrogatas.

(86) *Κωνσταντῖνος*. Ex priore Basilii uxore genitus, ut indicavimus in *Fam. August. Byzant.* de quo hæc præterea scribit Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. Ἐσθὼς μὲν τότε τῷ βασιλεῖ τέθνηκε Κωνσταντῖνος ὁ τριπόθητος καὶ πρωτότοκος υἱὸς, ὃν καὶ ἔτιον ὁ τολμηρὸς οὗτος (Φώτιος) εἰς τὴν τοῦ πατρὸς χάριν ἐξ ἑαυτοῦ χειροτονῶν, μοναστηρίοις τε καὶ ναοῖς ἀνθρωπαρεσκείᾳ τιμῶν οὐκ ἠλάβετο.

(87) *Θεόδωρός ὁ Σανταβαρηνός*. Quis ille Santabarenus, et unde ortus illiusque fortunam describit Stylianus Neocæsareæ episcopus in Epist. ad Orientales, descripta in Appendice ad concilium Constantinopolitanum IV, c. 4, p. 1404, 1405.

(88) *Μαρτιναχίου*. Meminit Codinus in *Orig. CP.* n. 110 Martinacæ patricii, avunculi Theophanonis Augustæ, sub Michaele et Basilio, a quo ædificatum monasterium quod illius nomen retinuit.

scens, imperator, et cum patre veneris atque equites : pugio etiam tibi ferendus est, quo et contra feram utaris, et patri porrigas, cum res tulerit, aut etiam insidiatores ejus ulciscaris. Is dolo non animadverso, pugionem, ut ille suaserat, in calceo fert. Eo pugione Santabarenus ad ultionem Leonis usus : *Imperator*, inquit, *filius tuus tibi insidiatur, indicio illud est, quod in venatu pugionem occultum gerit.* His auditis, venatum exit Basilius, Leo patrem comitatur, inventus est pugio in calceo Leonis occultatus. Visus est vera dixisse delator. Rei defensio non admittitur, ardet iracundia pater contra filium : in quodam imperatorio **175** cubiculo concludit, et, ut quidam tradunt, ei oculos eruere in animo habebat, Santabareno ad id instigante : idque omnino futurum fuisse, nisi patriarcha et principes senatus, multis precibus imperatorem a sententia deduxissent. Ea ita durat, Leo in custodia tenetur, longum tempus intercedit, donec imperator quibusdam senatoribus in convivio adfuit : *id* quod veteri quadam consuetudine certis temporibus fiebat. Erat autem in iis ædibus, ubi convivium agitabatur, psittacus in cavea suspensus, qui, ut id genus avium ad imitationem proclive est, cum quemdam continenter Leonem deplorantem et appellantem audisset, vocem imitatus, subinde clamabat, *O Leo, Leo.* Ex ea volucris voce convivæ occasione arrepta pro Leone deprecandi, e convivio surrexerunt, et oppleti lacrymis dixerunt : *An non ista volucris nos accusabit, imperator, cum ipsa dominum suum appellet, nos autem majestati tuæ epulis fruentes, illius jam longo tempore inclusi oblivisceamur? Omitte iram, Domine, contra illum conceptam. Deme illi custodiam, placido eum ac potius paterno vultu aspicito.* His verbis ira mitigata imperator, cum filio in gratiam rediit, dignitate pristina restituta. Post, cum venatum exisset, in cervum incidit inusitata magnitudine, elata in altum cornua gestantem, quem persequendo assecutus, cum stricto gladio percussurus esset, bellua se defendit, et ramo uno cornuum zonæ imperatoris infixo, illum sublimem fert cornibus suspensum, ac forsitan ita periisset, nisi a quodam, ense dissecta zona, fuisset ereptus. Cui mercedem salutis suæ præclaram reddidit ille, capitis truncationem, speciosa causa quæsita, quod ensem contra imperatorem strinxisset; neque reputavit, pro

καὶ ἀπατῶντα τὸν αὐτοκράτορα. Τούτοις ἐκεῖνος, ὡς τισι κέντροις πληττόμενος, εἰς ἄμυναν διανίσταται, καὶ πλασάμενος εὐνοιαν πρὸς τὸν Λέοντα, *Νεανίαν ὄντα σε*, λέγει, *ὦ βασιλεῦ, καὶ τῷ πατρὶ συνιπεύοντα καὶ συνθηρῶντα, δεῖ σε καὶ ἐγχειρίδιον ἐπιζέσασθαι, ἵνα τοῦτῳ καὶ κατὰ θηρίου χρήσῃ ὁπότε δέοι, καὶ τῷ πατρί σου ἴσως ἀρέξῃς κατὰ καιρὸν, ἢ τυχὸν καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ ἀμυνῇ.* Ὁ δὲ, μὴ φωράσας τὸν δόλον, ξιφίδιον ἔνδον φέρειν τοῦ ὑποδήματος (89) ἐπείσθη κατὰ τὴν συμβουλήν. Τούτῳ τοίνυν τῷ ξιφιδίῳ ὁ Σανταβαρηνὸς κατὰ τοῦ Λέοντος χρῆται εἰς ἄμυναν, καὶ τῷ βασιλεῖ, *Ἐπιβουλεύει σοι*, φησὶν, *ὁ υἱός σου· καὶ τούτου δεῖγμα τὸ φέρειν, ὅτε σοι συνθηρᾷ, κεκρυμμένον ξιφίδιον.* Ἐξῆλθεν οὖν εἰς κυνηγέσιον ὁ Βασίλειος, καὶ ὁ Λέων παρίπετο τῷ πατρὶ, εὑρέθη καὶ ἐγχειρίδιον κεκρυμμένον ὑπὸ τὸ τοῦ Λέοντος πέδιλον. Ἔδοξεν ἀληθεύειν ὁ κατειπών. Ἀπολογούμενος ὁ κατηγορούμενος οὐ προσίετο, ἐξώργιστο κατὰ τοῦ υἱοῦ ὁ πατὴρ, ἐγκλείει τοῦτον τῶν βασιλικῶν θαλάμων ἐνὶ (90), καὶ τὸ τοῦ κράτους ἀφαιρεῖται παράσημα, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ τὰ ὄμματα τῷ υἱῷ πηρῶσαι διεμελέτα, παρὰ τοῦ Σανταβαρηνοῦ πρὸς τοῦτο ἐρεθιζόμενος· καὶ ἔργον ἂν ἐγένετο τὸ μελέτημα, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης καὶ τῆς συγκλήτου οἱ προὔχοντες, πολλὰ δεηθέντες, τοῦ βουλεύματος τὸν βασιλέα μετέστησαν. Τέως δ' οὖν ἐπέμενεν ἡ ὀργὴ, καὶ ὁ Λέων ἔμφρουρος ἦν, καὶ χρόνος ἐτρίβη συχνὸς, συνευωχεῖτο δ' ὁ βασιλεὺς τῶν τῆς συγκλήτου τισί· τοῦτο δὲ κατὰ καιροὺς (91) ὡρισμένους ἐκ συνηθείας ἐγίνετο παλαιᾶς. Ἦν δ' ἐν τῷ οἴκῳ, καθ' ὃν ἐγίνετο τὸ συμπόσιον, ζῶον ἐν κλωβῷ (92) ἠωρημένον τῶν μιμητῶν, καλούμενον ψιττακός· τοῦτό τινος ὀδυρομένου καὶ ἀνακαλουμένου τὸν Λέοντα συνεχῶς, ἀκοῦσαν ἐμιμήσατο τὴν φωνὴν, καὶ, *Λέων, Λέων*, ἐβόα πυκνά. Τὰς οὖν φωνὰς ταύτας τοῦ ὄρνιθος οἱ τῷ βασιλεῖ συνεστιώμενοι λαβὴν εὑρόντες τῆς ὑπὲρ τοῦ Λέοντος παρακλήσεως, ἀνέστησάν τε τοῦ συμποσίου, καὶ δακρύων πλησθέντες, εἶτά φασιν· *Οὐκ εἰς κατηγορίαν ἔσται ἡμῖν τοῦτο τὸ ζῶον, ὦ βασιλεῦ, ὅτι αὐτὸ μὲν τὸν εἰωθότα ἀνακαλεῖται δεσπότην, ἡμεῖς δὲ, τῆς μὲν τοῦ κράτους σου παιδαιρίας ἐκπολαύοντες, ἀμνημονοῦμεν ἐκείνου, ἐπὶ χρόνον ἤδη καθειργμένου πολύν; Ἄνες, δέσποτα, τὴν κατ' ἐκείνου ὀργὴν, καὶ λῦσον αὐτῷ τὴν φρουράν, καὶ πρόσβλεψον εὐμενὲς, ἢ μᾶλλον πρόσιδε ὡς πατήρ.* Τούτοις ὁ βασιλεὺς (93) ἐγάλασε τὴν κατὰ τοῦ

Variæ lectiones et notæ.

(89) *Ξιφίδιον ἔνδον τοῦ ὑποδήματος.* Leo Grammaticus, ἐν τῷ τουβίῳ, *in tibiali.* Porphyrogenitus in avi Vita, n. 99 edit. Combefisii, κέλευσον περιαιρεθῆναι τὰ πέδιλα τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ita Santabarenus ad Basilium. Symeon Logotheta in Basilio n. 21, et in Chronico ms. in quo corporis loco παρημήριον habuerit Leo non tradit. Scylitzes ἔντος τοῦ ὑποδήματος, ut Zonaras et Glycas, ubi Leunclavius *sub veste* vertit, et recte, ni fallor : neque enim in calceis vel in tibiali pugionem gestare potuit Leo, nisi per tibi alia braccæ intelligantur.

(90) *Ἐγκλείει τοῦτον τῶν βασιλικῶν θαλάμων ἐνί.* Errat igitur Damascenus Studita hom. 54 dum scribit Thessalonicam relegatum Leonem una cum uxore Theophanone.

(91) *Κατὰ καιροὺς.* Verbi gratia, in Nativitate Christi, in tribunali novemdecim accubitorum, de quibus statis conviviis egimus in nostra *Constantinopoli*, l. II, sect. 6, n 1.

(92) *Ἐν κλωβῷ.* Wolfisius scripserat *in corte : in cavea* restituimus. Vide *Gloss. med. Græcit.* in Κλωβός.

(93) *Τούτοις ὁ βασιλεύς.* Vide nostram *Constantinopolim*, l. IV, sect. 4, n. 1.

υἱέως ὀργήν, καί οἱ ἐπείσατο, καὶ τὴν τιμὴν ἀπέδωκε τὴν βασίλειον. Εἰ δ' ὑήραν δὲ ἀπελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐλάφῳ ἐντυγχάνει, τὸ μέγεθος ὑπερφυεῖ, καὶ εἰς ὕψος ἠρμένα κέρατα φέροντι, καὶ τοῦτον ἐδίωκε, καὶ πλησιάσας αὐτῷ, ἦρε τὴν χεῖρα ξιφήρη πλῆξαι τὸ ζῶον βουλόμενος. Τὸ δὲ τοῖς κέρασιν ἠμύνετο τὸν διώκοντα, καί τινος τῶν αὐτεῖ παραφυομένων ὄζων ἐμπερίεντος τῇ ζώνῃ τοῦ βασιλέως, μετέωρος ἐκείνος ἐφέρετο, ἠωρημένος τοῦ ζώου τοῖς κέρασι· καὶ τάχα ἂν καὶ ἠνάλωτο, εἰ μή τις (91) φθάσας καὶ ξίφει τειμὼν τὴν ζώνην αὐτὸν διεσώσατο, ᾧ καὶ σῶστρα καλὰ δέδωκεν ὁ ὑπ' ἐκείνου σωθείς, τὴν τῆς κεφαλῆς ἐκτομήν· καὶ ἡ σκῆψις ὡς εὐπρεπής. Ὅτι ξίφος, ἔφη, ἐπὶ βασιλέα γυμνώσειε· μὴ λογισάμενος ὅτι ὑπὲρ βασιλέως ἦρκε τὸ ξίφος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀμοιβῆς μᾶλλον ἦν ἄξιος καὶ δωρημάτων βασιλικῶν. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπώνατο τῆς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως σπουδῆς. Ὁ δὲ πληγεὶς τὸ σῶμα τῷ κέρατι καὶ περιδινηθείς, τὰ σπλάγχνα, ἐπεβίω μὲν, ἀλλ' οὐκ εἰς μακρόν· ἀπεβίω δ' ἐντεῦθεν, συμβασιλεύσας μὲν τῷ Μιχαὴλ ἔτος ἕν, αὐταρχήσας δ' ἐννεακαίδεκα, τῷ υἱῷ Λέοντι τὴν βασιλείαν λιπών, ὄντι πρεσβυτέρῳ τῶν περιόντων υἱῶν.

A imperatore potius strinxisse, ac remuneratione magnisque præmiis esse dignum. Is igitur sui ergo imperatorem studii hunc fructum cepit. Imperator vero cornu percussus, conversisque intestinis, supervixit ille quidem; sed non diu, mortemque obiit. Regnavit cum Michaele annum unum, solus decem et novem, imperio Leoni filio ex superstitibus nato maximo relicto.

ΙΒ'. Αὐτοκράτωρ δὲ γεγονὼς ὁ Λέων (94'), αὐτίκα πρὸς ἄμυναν διανίστη τοῦ Σανταβαρηνοῦ. Ὑποπτεύων δὲ ὡς ἀντιλήψεται τούτου ὁ πατριάρχης Φώτιος, φιλίως πρὸς αὐτὸν διακείμενος, αἰτίας πλάττει κατὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐξωθεῖ τῆς Ἐκκλησίας αὐτὸν, καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀρμενιακῶν περιορίζει μονῇ, πατριάρχην δὲ Στέφανον προεχειρίσατο (95), τὸν οἰκεῖον ὁμαίμονα· καὶ ὅτι μὴ ἦν Ἡρακλείας ἀρχιερεὺς, ὑπὸ τοῦ πρωτοθρόνου κεχειροτόνητο. Ἀχθῆναι δ' ἐξ Εὐχαΐτων ἐκέλευσε τὸν Σανταβαρηνόν· τῆς γὰρ ἐκεῖ Ἐκκλησίας προήδρευε. Πέμψας δὲ εἰς τὴν ἐν Χρυσοπόλει μονὴν τοῦ Φιλιππικοῦ, ὅπου ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐτέθαπτο, ἐξάγει τὸ σῶμα τούτου ἐκ τῆς σοροῦ, καὶ μετὰ προπομπῆς πολλῆς καὶ βασιλείου τιμῆς εἰς τὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναὸν κατατίθησιν ἐν λάρνακι μαρμαρίνῃ, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ παρόντων ἐπὶ τῇ προπομπῇ, τοῦ τε Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ πατριάρχου Στεφάνου. Τῇ δὲ τοῦ Ζαούτζη Στυλιανοῦ (96) θυγατρὶ συμβιβάσας ἔτι ζώσης Θεοφανοῦς τῆς αὐτοῦ γαμετῆς, τὸν πατέρα ταύτης μάγιστρον ἐτίμησε, καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου, μετέπειτα μέντοι καὶ βασιλεοπάτορα, αὐτὸς τὸ ὄνομα ἐφεύρων. Ἐξ ἐμπρησμοῦ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ ναοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ πυρ-

XII. Imperator factus Leo, statim de ulciscendo Santabareno cogitat. Sed cum timeret, ne is a Photio **176** amico defenderetur, patriarcham, causas quasdam commentus, Ecclesia ejectum, in Armenianorum relegat monasterium, fratremque suum Stephanum patriarcham designat: qui, quia Heracleæ pontifex nullus erat, a protothrono consecratus est. Santabarenum Euchaitis, cujus urbis Ecclesiæ præsidebat, adduci jussit. Misit et Chrysopolim in Philippici monasterium, ubi Michael imperator sepultus erat, ejusque cadaver loculo eductum, cum magno comitatu et regio honore in Sanctorum Apostolorum æde, in marmorea area reponit: etiam fratribus suis Alexandro et patriarcha Stephano præsentibus. Zautzem Stylianum, cujus filiam, superstite adhuc Theophanone conjuge, subigebat, magistrum designavit et cursus publici logothetam, post etiam, novo excogitato nomine patrem imperatoris. Ædem Sancti Thomæ apostoli, una cum aliis ædificiis incensam, renovavit. Santabarenum jam adductum in regia Pegana custodiit, et inclementer flagris cæsum Athenas relegavit, neque multo post, oculos ei effodi jussit. Verum pluribus annis elapsis, hominem ab exsilio

Variæ lectiones et notæ.

(94) *Εἰ μή τις.* Vocabatur is Jacobitzes. Vide Symeonem logothetam in Basilio n. 3 et Leonem Grammatic.

(94') *Βασιλεία Λέοντος Φιλοσόφου.* Ita ad marginem scriptum in codd. mss. Negat Allatius Leonem imp. appellatum Φιλόσοφον, hocque cognomen uni convenire Leoni Philosopho, de quo agunt scriptores Byzantini in Theophilo, illum vero Σοφὸν appellatum. Certe Constantinus Porphyrogenitus filius in avi Vita, n. 48, 76 et 89 edit. Combefisii, Leonem Σοφώτατον semper appellat. Promiscue vero apud Balsamonem Σοφὸς et Φιλόσοφος indigitatur. Sed et Novella Alexii Commeni apud eumdem Balsamonem ad *Nomocan* Photii, p. 140, 142, 1 edit. Λέων Φιλοσοφώτατος dicitur. In cod. Reg. in quo describuntur libr. II, Περὶ θεμάτων Constantini Porphyrogeniti, hic titulus præfertur: φιλοπόνημα Κωνσταντίνου υἱοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

(95) *Στέφανον προεχειρίσατο* Gregorius in Vita S. Basilii Junioris, n. 2: Στέφανος δὲ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως προχειρίζεται, ἀνὴρ πάσῃ ἀρετῇ διαπρέψας· εἰ καὶ οὗτος ἐν συντόμῳ τὸ χοιὸν ἐλειτούργησε, καὶ συνεχῆ καθάρσια παρὰ παίδων ἰατρῶν δεξάμενος, διὰ τὴν ἐνοχλοῦσαν αὐτῷ ἐκ (*f.* πυρετοῦ) πυρκαϊὰν, ὑφ' ὧν κακῶς ψυχρανθεὶς τὸν στόμαχον, καὶ εἰς νόσον δυσδιήγητον περιπεσὼν ἐτελεύτησε. Erchempertus cap. 52: *Serenissimo Basilio Augusto æque his diebus defuncto, duo filii ejus in imperio sunt electi, id est Leo, primogenitus, et Alexander subsequens: tertius vero Stephanus nomine archiepiscopatum ejusdem urbis, ejecto Pothio, qui olim a Nicolao primæ sedis pontifice ob invasionem episcopatus Ignatii adhuc superstitis perpetuo anathemate fuerat multatus, et a Joanne papa, ut ita dicam, ignaro, ad pristinum gradum resuscitatus regendum suscepit.*

(96) *Στυλιανοῦ.* Exstant in obitum nescio cujus Styliani, primi a secretis, iambi Symeonis logothetæ et magistri, vulgo Metaphrastæ appellati, et ab Allatio in Dissert. de Symeonum scriptis descripti. Obiit vero hic Stylianus de quo Zonaras, Leone imperante, ut est apud anonymum Combefii ianum n. 14.

revocatum benigne tractandum curavit. Cæterum Hagio Longobardiæ dux, regis Franciæ affinis, audita Basilii morte, Romano fœdere sublato, omnem sibi provinciam vindicavit. Quare imperator mensæ præfectum cum Occidentalibus legionibus contra eum misit, qui prælio victus, fere omnibus quos adduxerat, amissis, fuga ægre elapsus est. Stephano patriarchæ defuncto, Antonius cognomento Cauleas successit. Cum Bulgari pace facta, cum Romanis commercia haberent, et telonæ iniqua ab eis vectigalia exigerent : id Symeoni illorum principi jam dudum occasionem captanti, satis causæ visum ad bellum Romanis inferendum. Sed Romanus exercitus contra eum missus, succubuit, multis cæsis, ipsoque duce interfecto, multis captis, quos Symeon, nasis præcisis, Byzantium redire passus est. Ea fœditate irritatus imperator, Turcos Istrum accolentes, qui et Ungari vocantur, muneribus impulit, ut Bulgaros ulciscerentur, et pro virili affligerent. Ipse quoque terra marique arma inferre eisdem parat, summa rerum patricio Nicephoro Phocæ, quem domesticum legionum **177** designavit, mandata. Verum ante bellum, quæstorem de pace legatum ad Symeonem mittit. Quem Barbarus dolo adesse suspicatus, in vincula conjectum includit, et Phocæ resistit. Quo bello dum occupatur, Ungari ejus ditionem populantur. Quare Phoca omisso, contra illos proficiscitur, et acie congressus, superatur, multis Bulgaris interfectis, pluribus captis, Symeon ipse vix Dorostolum, quæ Dristra est confugit. Captivos Bulgaros imperator ab Ungaris emit, ad quem Symeon legatos de pace misit, cujus verbis Leo fide habita, Chærosphartem ablegavit ad pacem faciendam. Sed Barbarus eo detento et vincto, Turcos invasit, iisque in fugam versis, et agris eorum vastatis, Leoni scripsit, se cum eo pacem non facturum, nisi captivos Bulgaros receperit, quos cum recepisset, tamen pacem non fecit. Igitur imperator contractis in unum omnibus et Orientalibus et Occidentalibus legionibus, contra Bulgaros usus est : quæ tamen cum Symeone congressæ, succubuerunt. Deinde cum in agris quibusdam Zoes, Zautzis filiæ, consuetudine uteretur, insidiis a quibusdam est appetitus : quas cum Zoe ex murmure animadvertisset, ac imperatorem dormientem excitasset, statim in regiam reversus, evitavit, eamdemque Zoen paulo post imperatricis Thephanonis obitum, Augustam appellavit, et dudum concubinam, legitimam uxorem duxit. Verum brevis illa felicitas fuit. Nam cum annum unum et octo menses in imperio vixisset, obiit. Sunt et aliæ insidiæ imperatori nuntiatæ, quas Zautzis consobrinus, Basilius Pectes struebat. Is arcanum cum spadone Samona communicavit, quem jurejurando prius adegerat,

πολιηθέντος, ὁ βασιλεὺς οὗτος αὐτὸν ἀνεκαίνισεν. Ἦδη δὲ καὶ ὁ Σανταβαρηνὸς ἦχθη, καὶ εἰς τὰ ἐν ταῖς Πηγαῖς ἐφρουρεῖτο βασίλεια, ἔνθα πέμψας ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀφειδῶς αὐτὸν αἰκισάμενος, ἐν Ἀθήναις ὑπερόριον ἔθετο. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ πέμψας ἐκεῖ, τοὺς αὐτοῦ ἐξέκοψεν ὀφθαλμούς. Μετὰ δὲ πλείους ἐνιαυτοὺς τῆς ὑπερορίας τε τὸν ἄνθρωπον ἐπανήγαγε, καὶ προνοίας ἠξίωσεν. Ὁ δὲ Λογγιβαρδίας δοὺξ Ἁγίων τοῦ ῥηγὸς Φραγγίας τυγχάνων γαμβρὸς, ἐπεὶ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου ἐπύθετο, τὰς πρὸς Ῥωμαίους συνθήκας ἠθέτησε, καὶ τὴν χώραν ἅπασαν ᾠκειώσατο. Διὸ τὸν ἐπὶ τῆς Τραπέζης ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτοῦ μετὰ τῶν δυτικῶν ταγμάτων, ὃς συμμίξας αὐτῷ ἡττήθη· καὶ πάντας σχεδὸν οὓς ἐπήγετο ἀπεβάλετο, μόλις αὐτὸς διαδράς. Τοῦ δὲ πατριάρχου Στεφάνου ἐκλειποντος, Ἀντώνιος προκεχείριστο πατριάρχης, ὃς Καυλέας (97) ὠνόμαστο. Τῶν δὲ Βουλγάρων ἐνσπόνδων ὄντων, καὶ ἐμπορίας ποιουμένων μετὰ Ῥωμαίων, οἱ τοῖς τελωνήμασιν ἐφεστῶτες ἄδικα αὐτοὺς εἰσέπραττον τέλη. Τοῦτο τῷ αὐτῶν ἄρχοντι Συμεὼν λαβὸς ζητοῦντι τοῦ κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἄρασθαι, εἰς μάχης πρόφασιν ἤρκεσε. Καὶ μέντοι καὶ ἤρατο, καὶ Ῥωμαϊκὸν αὐτῷ ἀνθοπλισάμενον στράτευμα ἥττητο, καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὁ στρατηλάτης αὐτός· πολλοὶ δ' ἐάλωσαν, ὧν τὰς βίνας ὁ Συμεὼν ἐκτεμὼν, ἐπανιέναι ἀφῆκε πρὸς τὸ Βυζάντιον. Τούτοις περιαλγήσας ὁ βασιλεὺς, δώροις τοὺς Τούρκους ἔπεισε, τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον, οἳ καὶ Οὔγγροι καλοῦνται, τοῖς Βουλγάροις ἐπεξελθεῖν, καὶ ὅση δύναμις κακῶσαι αὐτούς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς, διά τε θαλάσσης καὶ διὰ γῆς ἑτοίμαστο ὅπλα κινῆσαι κατὰ Βουλγάρων, τῷ πατρικίῳ Νικηφόρῳ τῷ Φωκᾷ τὸν κατ' αὐτῶν ἀναθέμενος πόλεμον, δομέστικον τῶν σχολῶν αὐτὸν προβαλλόμενος. Πρὸ τοῦ πολέμου δὲ τὸν κοιαίστορα στέλλει ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς Συμεὼν περὶ εἰρήνης πρεσβεύοντα. Ὁ δὲ Βάρβαρος, δόλῳ τοῦτον ὑποτοπήσας ἐλθεῖν, καθείργνυσι τὸν ἄνδρα καὶ δεσμεῖ, καὶ τῷ Φωκᾷ ἀντεμάχετο. Ἐκείνου δὲ περὶ τοῦτον ἀσχολουμένου, οἱ Οὔγγαροι τὴν χώραν αὐτοῦ ἐλῃΐσαντο. Διὸ τὸν Φωκᾶν λιπὼν, κατ' ἐκείνων ἐξώρμησε, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ἥττητο, πολλῶν μὲν σφαγέντων Βουλγάρων, πλειόνων δ' ἁλόντων, αὐτοῦ δὲ τοῦ Συμεὼν μόλις ἐν Δοροστόλῳ φυγόντος, τοῦτο δ' ἡ Δρίστρα ἐστί. Τοὺς δ' αἰχμαλώτους Βουλγάρους ὁ βασιλεὺς παρὰ τῶν Οὔγγρων ἐπρίατο, καὶ ὁ Συμεὼν περὶ εἰρήνης ἱκέτευε. Καὶ πιστεύσας τοῖς λόγοις ἐκείνου ὁ βασιλεὺς, ὧν Χοιροσφάκτην ἀπέστειλε σπονδὰς ποιησόμενον, ὃν ὁ Βάρβαρος κατέσχε τε καὶ ἐδέσμησεν. Αὐτὸς τοῖς Τούρκοις ἐπῆλθε, καὶ ἐτρέψατό τε αὐτοὺς, καὶ τῇ χώρᾳ σφῶν ἐλυμήνατο. Εἶτα ἐπέστειλε τῷ Λέοντι μὴ ἂν ποτε σπείσασθαι, εἰ μὴ τοὺς αἰχμαλώτους Βουλγάρους λήψοιτο πρότερον· καὶ τούτους λαβὼν, οὐκ ἐσπείσατο. Ὁ γοῦν βασιλεὺς τοῖς τάγμασι τοῖς

Variæ lectiones et notæ.

(97) *Ἀντώνιος ὁ Καυλέας*. Cujus elogium descripsit Nicephorus Philosophus, editum a Lipomano Surio, et Bolando 12 Febr.

ἐφοις καὶ τοῖς ἐσπερίοις ὁμοῦ συνελθοῦσι κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐχρήσατο· ἀλλ' ἠττήθησαν ἅπαντα προσβαλόντα τῷ Συμεών. Καὶ τὰ μὲν τῶν Βουλγάρων τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐν ἀγροῖς τισι τῇ τοῦ Ζαούτζη συνὼν θυγατρὶ τῇ Ζωῇ, ἐπεβουλεύθη παρά τινων. Αἰσθομένης δὲ τῆς Ζωῆς ἐκ θροῦ τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ διυπνισάσης τὸν βασιλέα κοιμώμενον, αὐτίκα ἐκεῖνος ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ οὕτω διέφυγε τὴν ἐπιβουλήν. Ἄρτι δὲ τῆς βασιλίδος Θεοφανοῦς, τὴν εἰρημένην Ζωὴν (98) ὁ βασιλεὺς Λύγούσταν ἀνηγόρευσε, καὶ νόμιμον ἔθετο γαμετὴν (98') τὴν πρὶν αὐτοῦ παλλακὴν, ἡ ἐπ' ὀλίγον τῆς εὐτυχίας ἀπώνατο· ἐνιαυτὸν γὰρ ἕνα ἐπὶ μησὶν ὀκτὼ τῇ βασιλείᾳ ἐπιδιώσασα, τέθνηκεν. Ἑτέρᾳ δ' αὖθις ἐπιβουλῇ μηνύεται τῷ βασιλεῖ, ἣν ἐμελέτα ὁ Πήχτης Βασίλειος, τοῦ Ζαούτζη ὑπάρχων ἀνεψιός. Ὃ; τὸ ἀπόῤῥητον τῷ ἐκτομίᾳ Σαμωνᾷ ἐκοινώσατο ὄρκοις πρότερον βεβαιώσαντι, ὡς ἀνέκφορον τηρήσει τὸ ῥηθησόμενον. Ἦν δὲ ὁ Σαμωνᾶς ἐξ Ἀγαρηνῶν, καὶ μαθὼν τὸ κατὰ τοῦ κρατοῦντος μελέτημα, εὐθὺς ἐκφέρει πρὸς αὐτὸν τὸ μυστήριον. Καὶ κατεσχέθη μὲν ὁ Βασίλειός καὶ οἱ συνίστορες τοῦ βουλεύματος, ὁ δὲ Σαμωνᾶς (99) ἐτιμήθη πρωτοσπαθάριος, καὶ ᾠκειώθη τῷ βασιλεῖ.

ΙΓ'. Ἠγάγετο δὲ καὶ τρίτην ὁ Λέων εὐνέτειραν, ἡ Εὐδοκία μὲν ἐκαλεῖτο, ἐκ δὲ τοῦ Ὀψικίου τὸ γένος εἶλκε, καὶ τὴν ὥραν ἦν περιττή. Ἀλλὰ καὶ αὕτη βραχύ τι συνεζήκει τῷ βασιλεῖ· συλλαβοῦσα γὰρ καὶ πρὸς τῷ τεκεῖν γενομένη, σὺν τῷ τεχθέντι ἀπέθανεν. Ἔχων δὲ δι' ἐφίσεως οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ παῖδα ἐσχηκέναι, μᾶλλον μέντοι καὶ κεχρηματισμένον ἐσχηκὼς τοῦτο (ἦν γὰρ ἐραστὴς σοφίας παντοδαπῆς, καὶ αὐτῆς δῆτα τῆς ἀπορῥήτου, ἣ δι' ἐπῳδῶν μαντεύεται τὰ ἐσόμενα, καὶ περὶ τὰς τῶν ἀστέρων δ' ἐσχολάκει κινήσεις, καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀποτελεσματικὴν ἐπιστήμην μετήρχετο, καὶ εὗρισκεν ὡς ἕξει παῖδα τῆς βασιλείας διάδοχον), καὶ τετάρτην ἄγεται γαμετὴν, τὴν Καρβωνυψίναν Ζωήν. Οὐκ εὐθὺς μέντοι αὐτῇ τῆς βασιλείας μετέδωκεν ἀξιώματος, ἀλλ' ἐφ' ἱκανὸν αὐτῷ συμβιοῦσα ἦν ἀταινίωτος, μέχρις οὗ παιδίον ἐξ αὐτῆς ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ, ὃ πρὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ θείου κατηξιώθη βαπτίσματος. Τοῦ γὰρ Ἀντωνίου τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιζήσαντος ἔτη (1). . . καὶ μεταθεμένου τὴν ζωὴν, ὁ Μυστικὸς Νικόλαος πατριάρχης κεχειροτόνητο. Μετὰ δὲ τὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοκετὸν, ὃν Κωνσταντῖνον ὠνόμασεν ὁ βασιλεὺς, καὶ σύνευνον αὐτοῦ ἀνηγόρευσε. Διὰ γοῦν τὸν τέταρτον γάμον ἀφώριστο παρὰ τοῦ πατριάρχου ὁ Λ ων. Τιμῶν δὲ τὴν πρώτην αὐτοῦ γαμετὴν τὴν μακαρίαν Θεοφανὼ, τέμενος ἀνήγειρεν εἰς ὄνομα ἐκείνης, ἔγγιστα τοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναοῦ, ἐν ᾧ καὶ τὸν νεκρὸν αὐτῆς κατέθετο. Καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Λαζάρου (2) ναὸν ἐδείματο ἕτερον, εἰς ὃν καὶ τὸ ἱερὸν ἐκείνου σῶμα ἀπεθησαύρισεν ἐκ τῆς Κύπρου μετενεχθὲν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ τῆς Μαγ-

A ne id quod auditurus esset, effutiret. Erat autem Samonas Agarenus, et cognitum in imperatorem facinus, statim ei indicat. Sic Basilius et conscii consilii, comprehenduntur, Samonas protospatarii honorem et imperatoris familiaritatem adipiscitur.

B XIII. Leo tertiam quoque uxorem duxit, Eudociam, genere Opsicianam, excellenti forma. Sed et hæc non diu cum eo vixit. Nam cum uterum ferret, inter parturiendum una cum fœtu edito periit. Verum imperator suscipiendæ prolis avidus, præsertim cum id a **178** vatibus ei prædictum esset (fuit enim doctrinarum omnis generis amator, et arcanæ quoque illius quæ per incantationes futura divinat: versatus etiam in doctrina de motibus siderum, eorumque effectibus, in qua inveniebat, se filium habiturum imperii successorem) quartam etiam uxorem ducit Carbonopsinam Zoen: quam non statim honore imperatorio est dignatus, sed diu sine diademate habuit, donec filiolum peperisset, qui a patriarcha Nicolao sacro

C baptismate est initiatus. Nam cum Antonius sede Constantinopolitana annis . . . . . gubernata decessisset, Mysticus Nicolaus patriarcha est designatus. Imperator post filii partum, cui Constantini nomen indidit, conjugem etiam suam Augustam appellavit. Sed ob quartas nuptias a patriarcha Leo censura ecclesiastica est notatus, et nomine Sancti Theophanonis primæ conjugis suæ, honoris ergo, ædem exstruxit proxime Sanctorum Apostolorum templum, in eaque corpus illius reposuit. Condidit et aliam ædem Sancti Lazari nomine, in qua sacrum ejus corpus e Cypro translatum, nec-

D non Mariæ Magdalenæ condidit. Cum autem nautis ædificando impeditis, classis vacaret: Agarenorum classis Tauromininm vastavit, et Lemnum insulam occupavit, in quibus multi mortales perierunt. Imperator vero cum in Pentecoste in Sancti Mocii ædem

Variæ lectiones et notæ.

(98) *Ζωήν*. Hanc Zoïzonem vocat Liutprandus, l. III, c. 7 qua cum, *venerea dulcedine junctum* fuisse Lacapenum scribit post pulsos æmulos.

(98') *Τὴν γαμετήν*. Vide anonymum in Vita sancti Nicolai Studitæ, p. 934.

(99) *Ὁ δὲ Σαμωνᾶς*. Illius meminit Constantinus, *De adm. imp.* c. 50 et Gregorius in Vita S. Basilii Junior. n. 3, ubi πατρίκιος καὶ π ρακομώμενος indigitatur.

(1) *Ἔτη*. Deest. etiam in mss. codd. annorum patriarchatus Antonii numerus. Catal. ms. Nicephori Call. ὁ Ἀντώνιος ὁ Καυλέας; ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Λέοντος) ἔτη β'. Sed reponendum ζ' observat. Joan. Bollandus ad 12 Febr. p. 622.

(2) *Καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Λαζάρου*. De hac æde S. Lazari pluribus egimus in nostra *Constantinopoli*, in quam a Leone imp. illatum ejusdem sancti corpus, tradit pariter auctor incertus in homil. in Sabbatum Lazari, pag. 9: Τοῦτο τὸ τίμιον καὶ ἅγιον λείψανον ὁ σοφώτατος βασιλεὺς Λέων, ἔκ τινος ὄψεως θειοτέρας ἐκεῖθεν μεταχομισάμενος, ἐν τῷ πανσέπτῳ καὶ ἁγίῳ τούτου ναῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου σεμνῶς καὶ πολυτελῶς κατατίθησιν, ὃ καὶ νῦν εἰσέτι μένει, ἄῤῥητόν τινα εὐωδίαν ἀποτελοῦν, καὶ ἰάσεις ψυχῶν καὶ σωμάτων ἡμῖν παρεχόμενον.

de more supplicatum iret, jamque sacrarii cancellis appropinquaret : quidam ex ambone prodiens, baculum gravissimum, quem manibus gestabat, imperatoris capiti impegit : quod plane contudisset, nisi fustis dependenti lychno illisus, maximam vim amisisset. Proceres cum sanguinem e capite imperatoris manantem viderent, turbati sunt : et quia frater ejus Alexander non aderat, apud plerosque suspicio invaluit, eum insidiarum fuisse conscium. Sed qui id facinus ausus fuerat, quæstionibus adhibitus nullo conscio nominato, pedibus et manibus amputatis, in ignem est conjectus. At Marcus monachus qui Tetraodium magni Sabbati supplevit, tum præsens, *Imperator*, inquit, *istud a Davide prædictum est, his verbis : Quæ hostis tuus in sancto improbe egit, et qui te oderunt, in medio festivitatis gloriati sunt. Scito igitur te ab* **179** *hoc tempore decem annos regnaturum*. Quemadmodum dixit, ita factum est. Nam Leo post decennium ea ipsa die, qua caput ictus fuerat, est mortuus. Samonas autem, de quo supra diximus, cum apud imperatorem multum posset, cum magnis opibus fugam ad Agarenos, unde ortus erat, capessit. Sed in transitu Halys captus, quamvis se ex voto crucem Sirichanam adire diceret, nihilominus a Constantino ducæ Andronici filio, Byzantium est reductus. Cui imperator, conservato pristino erga Samonam affectu, mandavit ducæ, ut coram senatu interrogatus, diceret eum non cepisse fugam, sed ad Sirichanam crucem peregrinatum esse. Cum autem postridie senatu præsente Constantinum jurejurando obstrictum rogaret, an fugisset Samonas, ille perjurio reformidato dixit, eum in patriam suam Melitenen abiisse; is vero per iracundiam ab imperatore dimissus est. Samonas autem præter veterem necessitudinem, etiam patricii dignitate ornatus, et cubicularius designatus, imperatorem sæpe impulit, ut ab officio decederet : quorum illud fuit, quod patriarcham coegit, ut se reciperet, et censuræ eximeret : quem cum accersisset, neque illa ratione exorare posset : statim e regia in Iriam navi transvehendum, atque inde pedestri itinere in Galacrenæum monasterium quod ipse struxerat, transferendum curat, cum annos undecim Ecclesiæ præfuisset. Ejus vero loco patriarcha designatus est syncellus Euthymius, vir sacer, qui omni studio obstitit, ne lex ab imperatore promulgaretur, ut iosius exemA δαληνῆς Μαρίας. Ἀσχολουμένων δὲ ταῖς οἰκοδομαῖς τῶν πλωΐμων, καὶ τοῦ στόλου μὴ πλέοντος, τὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ναυτικὸν τὸ Ταυρομένιον (3) ἐξεπόρθησε, καὶ τὴν νῆσον κατέσχε Λῆμνον, καὶ πολλὴ τῶν ἀνθρώπων ἐν αὐτοῖς συνέβη φθορά. Προόδου δὲ κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν γενομένης τοῦ βασιλεύοντος εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου Μωκίου ναὸν (4), κατὰ τὸ ἔθος, καὶ ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐποιήσατο τὴν προέλευσιν, καί τις ἤδη ταῖς κιγκλίσι τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ αὐτοκράτορος πλησιάζοντος, ἐξώρμησεν ἐκ τοῦ ἀμβωνος, βάκτρον μετὰ χεῖρας ἔχων βαρύτατον, καὶ κατὰ τῆς βασιλικῆς ἐπήνεγκεν αὐτὸ κεφαλῆς, καὶ συνέτριψεν ἂν αὐτὴν, εἰ μὴ τῇ ἠωρημένῃ λυχνίᾳ προσαρράξαν τὸ βάκτρον, ἀφῆρητο ταύτῃ τῆς καταφορᾶς τὸ σφοδρότατον. Τέως δ' οὖν αἷμα τῆς τοῦ βασιλέως κεφαB λῆς καταῤῥέον θόρυβον τοῖς ἄρχουσιν ἐνεποίησεν· ὅτι δ' οὐ παρῆν ἐκεῖ Ἀλέξανδρος ὁ τοῦ βασιλέως αὐτάδελφος, ὑπόληψις παρὰ τοῖς πλείοσιν ἐπεκράτησε τῆς ἐπιβουλῆς αὐτὸν μὴ εἶναι ἀμέθεκτον. Ὁ δὲ τὸ τόλμημα ποιήσας, βασάνοις ὑποβληθείς, καὶ μηδένα μηνύσας συνίστορα, χεῖρας ἀπετμήθη καὶ πόδας, καὶ τέλος παρεδόθη πυρί. Ὁ μοναχὸς Μάρκος, ὁ τὸ τετραῴδιον τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἀναπληρώσας, ἔφη παρὼν πρὸς τὸν βασιλέα τοῦτο· *Προείρητο παρὰ τοῦ Δαβὶδ εἰρηκότος· Ὅσα ἐκοντρεύσατο ὁ ἐχθρός ἐν τῷ ἁγίῳ σου, καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου. Ἴσθι γοῦν, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἀπὸ τοῦδε χρόνον βασιλεύσεις δεκαετῆ*. Καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο· ἔθανε γὰρ ὁ Λέων μετὰ δέκα ἐνιαυτοὺς κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐπλήγη τότε τὴν κεφαλήν. Ὁ ἤδη δὲ ῥηθεὶς Σαμωνᾶς, παρὰ τῷ βασιλεῖ μεγάλα δυνάμενος, πλοῦτόν τε δαψιλῆ περιβαλόμενος, καὶ τοῦτον λαβὼν, εἰς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ὅθεν ὥρμητο ἀπεδίδρασκεν. Ἀλλ' ἐάλω τὸν Ἅλυν διαC βάς· ὁ δὲ εἰς τὸν ἐν Σιριχᾷ σταυρὸν ἔλεγεν ἀπιέναι, τούτῳ εὐχὴν ποιησάμενος, ὃν λαβὼν Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Δούκας Ἀνδρονίκου υἱὸς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπανῆγαγεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἔτι τηρῶν τῷ Σαμωνᾷ τὴν πρώτην διάθεσιν, ἐνετείλατο τῷ Κωνσταντίνῳ, εἰ ἐρωτηθείη ἐνώπιον τῆς συγκλήτου περὶ τοῦ Σαμωνᾶ, μὴ εἰπεῖν ὅτι ἀπεδίδρασκεν, ἀλλ' ὅτι εἰς τὸν ἐν Σιριχᾷ ἀπῆει σταυρόν. Τῇ δ' ἑξῆς, τῆς συγκλήτου παρούσης, ἤρετο μεθ' ὅρκων ἐπαγωγῆς τὸν ΚωνστανD τῖνον ὁ βασιλεὺς εἰ ἔφευγεν ὁ Σαμωνᾶς· ὁ δὲ, διὰ τοὺς ὅρκους ψεύσασθαι μὴ θελήσας, εἶπεν ὅτι εἰς τὴν οἰκείαν πατρίδα τὴν Μελιτηνὴν ἀπῆει. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸν μὲν Κωνσταντῖνον μετ' ὀργῆς ἀπε-

Variæ lectiones et notæ.

(3) *Ταυρομένιον*. Vide Constantinum, l. II, *De Themat.* c. 10.

(4) *Τοῦ Ἁγίου Μωκίου*. Idem narrant Anonymus Combefisianus, Leo Grammaticus, Symeon logotheta, Scylitzes, etc. De æde vero S. Mocii pluribus egimus in nostra *Constantinopoli*, in qua præ aliis festum S. Euthymii, cujus reliquiæ ibidem asservabantur, 3 Januar. celebratum observant synaxaria mss. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου κειμένου ἐν τῷ Ἁγίῳ Μωκίῳ. Hinc proxima fuit S. Anthimi ædes sacra, uti docet Scriptor mss. Vitæ S. Josephi Hymnographi : Καὶ σὺν αὐτῷ τῇ Βασιλίδι ἀνῆει μεγαλοπόλει, μεθ' οὗ ναῷ ἱερομάρτυρος ἑαυτὸν ἐγκαταλείσας, σεπτῷ λέγω δὴ Ἀνθίμου τοῦ θείου, πλησίον ὑπάρχοντι τοῦ Ἁγίου Μωκίου, τὰς ἐκείνου ἀρετὰς παρεζήλου. In eam ædem illatum fuisse corpus S. Sampsonis xenodochi docemur ex illius Vita ms. Τὸ δὲ ἱερὸν σῶμα καὶ ἅγιον τῷ μεγίστῳ ναῷ τοῦ Μωκίου τοῦ μάρτυρος πανσεβάστως ἐγκατατίθεται, ἅτε δὴ καὶ συγγένειαν ἔχειν ἐκεῖθεν τοῦ μεγάλου φημιζομένου.

πέμψατο. Τὸν δὲ Σαμωνᾶν μετὰ ταῦτα τῆς προτέρας ἠξίωσεν οἰκειώσεως, εἶτα καὶ πατρίκιον ἐτίμησε, καὶ παρικοιμώμενον προεβάλετο, ὃ, εἰς πολλὰ τῶν οὐ καθηκόντων τὸν αὐτοκράτορα προεβίβαζεν, ὧν ἓν καὶ τὸ βιάσασθαι τὸν πατριάρχην δέξασθαι αὐτὸν, καὶ τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπολῦσαι. Μεταπεμψάμενος οὖν τὸν ἀρχιερέα ὁ βασιλεὺς, ἐδεῖτο δεχθῆναι. Ὡς δ' ἐκεῖνος ἦν ἀδυσώπητος, ἐκ τῶν βασιλείων αὐτίκα διαπερᾶται πρὸς τὴν Ἰρίαν (5), κἀκεῖθεν πεζοπορεῦντα εἰς τὸ ἐν Γαλακρήναις ἄγουσιν αὐτὸν μοναστήριον, ὃ αὐτὸς ἐδομήσατο, ἔτη προστὰς τῆς Ἐκκλησίας ἑνδεκα. Προεχειρίσθη δὲ πατριάρχης ὁ σύγκελλος Εὐθύμιος, ἀνὴρ ἱερὸς, ὃς καὶ βουλόμενον τὸν βασιλέα νόμῳ θεσπίσαι ἄγεσθαι κατ' αὐτὸν τὸν βουλόμενον γυναῖκας δύο καὶ τρεῖς ἄχρι καὶ τεσσάρων, πάσῃ σπουδῇ διεκώλυσε.

A plo cuivis liceret secundam, tertiam et quartam etiam uxorem ducere.

ΙΔ'. Τῶν δὲ Ἀγαρηνῶν (6) ναυσὶ τὰς τῶν Ῥωμαίων ληιζομένων χώρας, ὁ βασιλεὺς Ἰμέριον τὸν λογοθέτην (7) τοῦ δρόμου τοῦ στόλου προβαλόμενος ἀρχηγὸν, κατὰ τῶν ἐκ τῆς Ἄγαρ ἀπέστειλεν, ἐντειλάμενος αὐτῷ, καὶ τὸν δοῦκαν προσλαβέσθαι Ἀνδρόνικον. Ὁ δὲ δόλιος Σαμωνᾶς ἄσπονδον ἔχων ἔχθραν κατὰ τοῦ γένους τοῦ δουκικοῦ, ὑποτίθησί τινι τῶν φίλων τοῦ Ἀνδρονίκου δηλῶσαι αὐτῷ, μὴ συμπλεῦσαι τῷ Ἰμερίῳ, ἐκκόψαι οἱ τὰ ὄμματα μέλλοντι κατὰ βασίλειον πρόσταγμα. Διὸ οὐκ ἐπείσθη τῷ Ἰμερίῳ συνελθεῖν ὁ Ἀνδρόνικος, ὅθεν καὶ μόνος ἐκεῖνος ναυμαχήσας ἐκράτησε, καὶ τοῦ τῶν πολεμίων περιεγένετο ναυτικοῦ. Ἐντεῦθεν ἀπεγνωκὼς ὁ Ἀνδρόνικος, συγγενεῖς τε καὶ δούλους αὐτοῦ προσλαβόμενος, κατέσχε τὴν Κάβαλαν, ὀχυρόν τι φρούριον τοῦ Ἰκονίου οὐ πάνυ τι διακείμενον μήκοθεν. Ὁ δὲ Σαμωνᾶς οὐ διέλιπε τὸν βασιλέα ἐρεθίζων, καὶ εἰς ὀργὴν παρακινῶν κατὰ τοῦ ἀνδρός. Μαθὼν δ' ἐκεῖνος καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου Νικολάου ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐξώθησιν, καὶ πάντοθεν ἀπογνοὺς, πανοικεσίᾳ τοῖς Ἀγαρηνοῖς προσελήλυθεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο γνοὺς ὑπερήλγησεν, ἐναντίον ἕξειν τὸν ἄνδρα ἀνθ' ὑπερμάχου πτούμενος. Γραφὴν τοίνυν ἐγχαράσσει βασίλειον, δι' ἧς τῷ Ἀνδρονίκῳ καὶ ἀμνηστία τῶν πραχθέντων ἐπρυτανεύετο, καὶ ὑπονόστησις ἐπετρέπετο, καὶ πολλῶν δόσις ἐπήγγελτο ἀγαθῶν. Ταύτην ἐμβαλόντες κηρῷ τὴν γραφὴν, καὶ λαμπάδι τὸν κηρὸν (8) ἀπεικάσαντες, Σαρακηνῷ τῶν αἰχμαλώτων ἐνὶ ἐκδληθέντι τῆς εἱρκτῆς ἐγχειρίζουσιν, ἐντειλάμενοι τῷ Ἀνδρονίκῳ

XIV. Cum autem Agareni Romanas provincias infestarent, imperator Himerium cursus publici logothetam, classi præfectum, contra illos misit, mandavitque ut et am Andronicum Ducam assumeret. Verum dolosus Samonas internecinas cum familia Ducæna inimicitias exercens, quemdam ex Andronici amicis subornat, qui eum moneat, ne cum Himerio proficiscatur, qui ei jussu imperatoris oculos sit effossurus. Itaque Himerium comitari noluit Andronicus, et cum ille solus prælio victor hostilem classem subegisset, desperatis rebus, assumptisque cognatis et servis suis, Cabalam occupavit, munitum castellum **180** non procul Iconio dissitum. Cum autem Samonas imperatorem irritare, et contra illum inflammare non desineret, atque is patriarcham Nicolaum Ecclesia pulsum esse cognovisset : spe omni destitutus, cum tota familia se ad Agarenos confert. Quo imperator cognito, supra modum doluit, se illum habiturum hostem quo defensore usus esset. Litteras igitur scribit, quibus Andronico et delictorum venia concedebatur, et reditus permittebantur, et multa beneficia promittebantur. Eas litteras in ceram candelæ instar effictam conjectas, Saraceno cuidam e carcere educto tradunt, Andronico reddendas. Cui Samonas accersito, clam ait : *Numquid scis te totius Syriæ interitum gestare in manibus? Ut igitur patriam et populares conserves : ceram istam Uxeri tradito.* Id enim hospiti Andronici nomen erat. Facit ille ut jussus fuerat. Agareni

Variæ lectiones et notæ.

(5) *Ἰρίαν.* Ἠρίαν scribit Constantinus Porphyrogenitus in Basilio, et in lib. *De adm. imp.* Ἱερείαν alii, Ἠρίον Ἡραῖον, denique cæteri : Palatium imperatorum Asiaticum, de quo multis egimus in *Constantinopoli Christ.* l. IV, sect. 13 n. 11, cujus conditorem Justinianum M. agnoscunt Excerpta quædam historica ex cod. Reg. ms. 2023, fol. 97 : Ὅτι τὸ τῆς Χαλκηδόνος ἀκρωτήριον τὸ παλαιὸν Ἠρίον καὶ ὃν καὶ λεγόμενον ταφεῖον γὰρ ἦν τῶν κτητόρων τῆς πόλεως Χαλκηδόνος· ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἀνασκάψας τὸ ὅλον ἀκρωτήριον, καὶ ἀναχαθάρας τὸν τόπον, βασίλεια ἔκτισε περιφανέστατα, καὶ Ἠρεία ὁ τόπος μετωνομάσθη, ἤγουν ἀερία. Perperam vero istius palatii nomen describitur in orthodoxorum Invectiva adversus Iconomachos edita a Combefisio cum continuatore Theophanis. p. 304, n 5, ubi pseudosynodus coacta sub Copronymo contra cultum imaginum dicitur ἐν Κλόλει εἰς τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Ὀνερία Legendum enim ἱερία, delendumque ἐν Κλόλει.

(6) *Τῶν δὲ Ἀγαρηνῶν.* Nescio an ea tempestate Saraceni Nicæam tentarint, illiusque muros subverterint, quod certe videtur suadere inscriptio ad ejusdem urbis muros versus Occidentem, quos a Leone et Constantino filio refectos innuit, eo quo superati sunt hostes loco : Ἔνθα θείᾳ βοηθείᾳ τὸ τῶν ἐχθρῶν κατησχύνθη θράσος, ἐκαί οἱ φιλόχριστοι ἡμῶν βασιλεῖς Λέων καὶ Κωνσταντῖνος ἀνεκαίνισαν πόθῳ τὴν πόλιν Νίκαιαν ἀνεγείραντες, διὰ τῆς τοῦ ἔργου ἐπιδείξεως νικητικὸν ἀναστήσαντες σημεῖον κεντηναρίων χιλίων καὶ μόχθον ἐγνώρισαν Ἀρτάνασδος Πανευφάτα κουροπαλάτης. Nisi hæc murorum Nicæensium subversio referri debeat ad annum 10 Leonis Isauri, cujus meminit Theophanes, scribens Maviam Saracenorum ducem Nicæam obsedisse, ac μετὰ πολιορκίαν πολλὴν καὶ καθαίρεσιν τῶν τειχῶν, Sanctorum Patrum, qui ibi colebantur, intercessionibus, urbe tamen minime potitum fuisse.

(7) *Ἰμέριον τὸν λογοθέτην.* Meminit istius expeditionis Himerii Scriptor cœvus vitæ S. Theoctistæ Lesbiæ : Ἐπεμπόμην δὲ συστρατευόμενος Ἰμερίῳ τῷ πάνυ, τῷ στρατηγικωτάτῳ ὄντι, καὶ ἄρχοντι τοῦ τε δρόμου καὶ τοῦ στόλου παντός.

(8) *Κηρόν.* Vide Gloss. med. Græcit. in φάτλιον.

cognita litterarum sententia, Andronicum cum omnibus suis in vincula conjiciunt, in quibus ille obiit : quidam vero ex illis, carceris ærumnas non ferentes, fidem abjurarunt. At Constantinus, et quidam cum ipso, carcere elapsi, in Romanos limites, persequentibus Agarenis fortiter profligatis, evaserunt. Eum imperator et hilariter excepit, et magnifice donavit, et exquisitis honoribus affecit. Deinde etiam ei dixit : *Ne te decipiat nomen, Constantine, tuum, nec putaris, eo quod Constantinus Romanis imperaturus sit, te imperio potiturum; certo enim scito, filium hunc meum, illum esse. Quod si tu Spartam tuam ornaris, bene tibi erit; sin rebus novis studueris, et tyrannidem affectaris : noli dubitare, quin per hanc portam* (demonstrata occidentali Aurei triclinii porta) *caput tuum absque reliquo corpore sit transiturum, id quod postea factum est.* Cum Samonæ pater cum quibusdam aliis Melitenam venisset, viso honore et opulentia filii, cum eo vivere voluit. Nam imperator eos honorifice exceperat, et contra quam decebat, homines profanos in Magnam Ecclesiam introduxerat. Sed a filio prohibitus est, suadente, ut suam religionem conservaret, atque in patriam reverteretur, quod et ipse per occasionem facturus esset. In festo Pentecostes Leo filium suum coronavit, et imperatorem appellavit. Cæterum odiosus **181** Samonas eunuchum ministrum suum Constantinum, ex Paphlagonia oriundum, dominæ ad ministerium tradidit, qui cum et imperatrici et ipsi imperatori percharus esset, profanus Samonas invidia stimulatus illum apud imperatorem detulit, quasi ab imperatrice amaretur, quem Leo ex æmulatione, pro monacho tonderi, nec multo post revocari, et monastico habitu exuto, civilem vestem resumere jussit, eoque familiarius etiam quam prius usus est. Id Samonæ intolerabilius visum. Curat igitur per suorum quemdam, libellum conviciis plenum scribi, eumque abjicit, qua imperator transiturus erat : quo is invento et lecto, doluit, auctoremque requisivit. Unus igitur ex ejus rei conscriis, Samonam scripti auctorem esse indicat. Cum autem eclipsis lunæ tum fuisset, imperator metropolitam Synadorum de ea quæsiturus accersit, quem cum Samonas privatim de illa sciscitaretur, respondet : *Tuum infortunium portendit ista lunæ affectio. Sin decima tertia Julii dies ante tuam calamitatem præterierit; et tu infortunium evitabis.* Deinde ab imperatore quoque interrogatus Synadorum episcopus, respondet, malum istud in eum qui esset ab illo proximus, grassaturum. Imperator porro personam proximam Alexandrum fratrem judicabat, sed falso : nam homini pessimo tandem male esse oportebat. Leo igitur, ubi cognovit eum esse famosi libelli auctorem, et regia exigit, et rasum

A δοῦναι αὐτήν. Τοῦτον δὴ τὸν Ἀγαρηνὸν ὁ Σαμωνᾶς μεταπαλεσάμενος, ἐν ἀπορρήτοις φησὶ πρὸς αὐτόν· *Οἶδας ὅτι τὸν ὅλεθρον τῆς Συρίας ὅλης φέρεις ἐν ταῖς χερσίν; Ἵνα γοῦν καὶ τὴν πατρίδα περισώσῃς καὶ τοὺς ἐμογενεῖς, τὸν κηρὸν τοῦτον ἐγχείρισον τῷ Οὐζίρ.* Οὕτω γὰρ ὁ παρ' ᾧ ἦν ὁ Ἀνδρόνικος ὠνομάζετο. Ὁ δὲ πεποίηκεν ὡς παρήγγελτο, καὶ γνόντες οἱ τῆς Ἄγαρ τὴν δύναμιν τῆς γραφῆς, καὶ τὸν Ἀνδρόνικον δεσμοῦσι καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ. Ὁ μὲν οὖν Ἀνδρόνικος ἐν τοῖς δεσμοῖς τὸν βίον κατέλυσε. Τινὲς δὲ τῶν σὺν αὐτῷ τὴν ἐκ τῶν δεσμῶν μὴ στέργοντες κάκωσιν, τὴν πίστιν ἑαυτῶν ἐξωμόσαντο. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος καὶ τινες τῶν σὺν αὐτῷ τῆς εἱρκτῆς ἐκφυγόντες πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἀπῆσαν, καὶ τοὺς καταδιώκοντας

B αὐτοὺς Ἀγαρηνοὺς γενναίως τρεψάμενοι, διεσώθησαν. Ὃν ὁ βασιλεὺς ἐδέξατό τε περιχαρῶς, καὶ ἐδεξιώσατο μεγαλοπρεπῶς, καὶ διαφερόντως ἐτίμησεν· εἶτα καὶ πρὸς αὐτὸν ἔφη· *Μὴ ἀπατάσω σε, Κωνσταντῖνε, τὸ ὄνομα, μηδ' οἷον τῆς βασιλείας τυχεῖν, ὡς Κωνσταντίνου Ῥωμαίων μέλλοντος ἄρξαι· Ἴσθι γὰρ ἀκριβῶς τοῦτον εἶναι τὸν υἱὸν τὸν ἐμόν. Σὺ δὲ εἰ μὲν ἦν ἔλαχες Σπάρταν κοσμεῖς, ἔσται σοι εὖ· εἰ δὲ νεωτερίσεις, καὶ τυραννίδι ἐπιχειρήσεις, ἔσω βεβαίως εἰδὼς ὡς διὰ τῆς δὲ τῆς πύλης* (τὴν πρὸς δύσιν οὖσαν τοῦ Χρυσοτρικλίνου δείξας αὐτῷ) *ἡ κεφαλή σου τοῦ λοιποῦ σώματος χωρὶς εἰσαχθήσεται· ὃ καὶ γέγονεν ὕστερον.* Ἐκ δὲ Μελιτηνῆς ἐλθόντων τινῶν, ἐν οἷς

C ἦν καὶ ὁ τοῦ Σαμωνᾶ πατήρ, ὑπεδέξατο τούτους ἐντίμως ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν μὴ δεόντως ἀπίστους ὄντας εἰσήγαγεν. Ἰδὼν δὲ ὁ τοῦ Σαμωνᾶ πατὴρ, ἣν εἶχεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ τιμὴν ἐν τοῖς βασιλείοις, καὶ τὸν πλοῦτον ὃν περιέχειτο, ἤθελε συνδιάγειν αὐτῷ. Ἐκωλύθη δὲ παρ' ἐκείνου, τὴν οἰκείαν θρησκείαν τηρεῖν συμβουλεύοντος, καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἐπανελθεῖν. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς, ἔφη, τύχω καιροῦ, ὑπονοστήσω πρός σε. Τῆς δ' ἑορτῆς (9) τῆς Πεντηκοστῆς ἐνστάσης, ἔστεψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν βασιλέα. Ἐκτομίαν δ' ἔχων θεράποντα ὁ μυσαρὸς Σαμωνᾶς, Κωνσταντῖνον ὀνομαζόμενον, ἐκ δὲ Παφλαγονίας γενόμενον, τῇ δεσποίνῃ τοῦτον δέδωκεν εἰς ὑπηρεσίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ βασιλίσσῃ καὶ αὐτῷ

D τῷ κρατοῦντι λίαν ὁ Κωνσταντῖνος ᾠκείωτο, εἰς βασκανίαν ὁ βεβηλὸς ἠρέθιστο Σαμωνᾶς, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα κατεῖπεν αὐτοῦ, ὡς ἐρωμένου τῇ βασιλίσσῃ. Ζηλοτυπήσας οὖν ὁ Λέων ἀποκαρῆναι τοῦτον προσέταξε μοναχὸν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνακαλεῖται τοῦτον, καὶ ἀποδυθῆναι κελεύσας τὰ μοναχικὰ ἄμφια, καὶ κοσμικὴν περιβαλέσθαι στολὴν, μᾶλλον ἢ πρότερον αὐτὸν ᾠκειώσατο. Οὐκ ἀνεκτὰ δ' ἦσαν ταῦτα τῷ Σαμωνᾶ. Γράφει τοίνυν λοίδορόν τι γραμμάτιον διά τινος τῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ῥίπτει ἵνθα ὁ βασιλεὺς διελεύσεσθαι ἔμελλεν, ὅπερ εὑρὼν ἐκεῖ-

Variæ lectiones et notæ.

(9) **Τῆς δὲ ἑορτῆς.** Lupus Protospatha : *Anno* 913, *ind.* 1, *coronatus est Constantius* (Constantinus) *imp. filius prædicti Leonis, qui regnavit an* 47.

νος; καὶ ἀναγνοὺς, ἤλγησέ τε καὶ τὸν πεποιηκότα A τοῦτο ἐζήτει. Εἷς οὖν τις τῶν συνειδότων τὴν πρᾶξιν ταύτην τῷ Σαμωνᾷ, τοῦτον εἶναι τὸν ἐργάτην τοῦ λοιδόρου βιβλίου τῷ κρατοῦντι ἐδήλωσεν. Ἐκλείψεως μέντοι τότε τῆς σελήνης συμβάσης, τὸν μητροπολίτην Συνάδων ὁ βασιλεὺς μετεπέμψατο, περὶ ταύτης πευσόμενος. Ὃν ὁ Σαμωνᾶς ἰδίᾳ παραλαβὼν, ἤρετο περὶ τῆς ἐκλείψεως· κἀκεῖνος ἔφη ὅτι· *Σὸν τὸ τῆς σελήνης πάθος σημαίνει δυστύχημα. Εἰ δὲ ἡ τοῦ Ἰουλίου τρισκαιδεκάτη* (10) *παρελεύσεται πρὸ τοῦ σε παθεῖν, ἐκφεύξει καὶ σὺ τὸ δυστύχημα.* Εἶτα καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως ὁ Συνάδων ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίνατο, ὡς εἰς τὸ δεύτερον μετά σε πρόσωπον ἐνσκήψει ἡ κάκωσις. Δεύτερον δὲ πρόσωπον ὁ βασιλεὺς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἀλέξανδρον ἔκρινεν, ἀλλ' ἐσφάλη περὶ τὴν κρίσιν· B ἔδει γάρ ποτε τῷ κακίστῳ Σαμωνᾷ γενέσθαι κακῶς. Μαθὼν οὖν ὁ Λέων, ὡς ἐκεῖνος ἦν ὁ τοῦ λοιδόρου βιβλίου πατὴρ, ἐξωθεῖ μὲν τῶν βασιλείων αὐτὸν, καὶ ἀποχειρίζει, καὶ περιγραπτοῖς ὁρίοις καθείργνυσι. Καὶ ταῦτα γέγονε μήπω τῆς τρισκαιδεκάτης τοῦ Ἰουλίου παρελθούσης. Παρακωλυόμενος δὲ ἀντὶ τοῦ Σαμωνᾶ ὁ παρ' ἐκείνου βασκαινόμενος Κωνσταντῖνος καὶ ἐπιβουλευόμενος προεχειρίσατο, ᾧ καὶ μονὴν ὁ βασιλεὺς ἐδομήσατο ἐν ταῖς Νοσσιαῖς (11). Νοσήσας δὲ ὁ Λέων κοιλιακὸν νόσημα, τοσοῦτον κατειργάσθη τὴν δύναμιν, ὡς μηδὲ δυνηθῆναι διαλεχθῆναι τῇ συγκλήτῳ, περὶ Νηστείας τὴν συνήθη διάλεξιν ἣ καλεῖται Σελέντιον. Ὅμως ὀλίγα τινὰ ταύτῃ διαλεχθείς, καὶ ἀξιώσας αὐτοῦ μεμνῆσθαι, καὶ πίστιν εἰς τὴν αὐτοῦ σύμβιον τηρεῖν καὶ εἰς τὸν υἱὸν, καὶ τελευταίαν ταύτην προσλαλιὰν πρὸς αὐτὴν ποιεῖσθαι εἰπὼν, οὐκ αὐτίκα ἐξέλιπεν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ Μαΐου διήρκεσε. Τότε δὲ τελευτῶν τὴν αὐταρχίαν τῷ ἀδελφῷ κατέλιπεν Ἀλεξάνδρῳ, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ παραδίδωκεν, ἀξιώσας ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ, καὶ ἀνάγειν βασιλικῶς, καὶ αὐτῷ τὸ κράτος καταλιπεῖν· ὃν βλέπων ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἤδη ἐκλείπειν, ὡς φασιν, ἔφη· *Ἴδε ὁ κακὸς καιρὸς, μετὰ τοὺς δεκατρεῖς μῆνας.* Ἐβασίλευσε δὲ ὁ Λέων ἔτη εἴκοσι καὶ πέντε, ἐπὶ μησὶ τρισίν.

ΙΕ'. Ἀλέξανδρος δὲ ἅμα τε τοὺς πόδας ἤρεισε τῇ C ἀρχῇ, καὶ ἅμα τὸν πατριάρχην Νικόλαον ἐκ τῶν Γαλακρηνῶν ἀγαγὼν, εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀνήγαγε, τὸ δεύτερον καταγαγὼν τὸν Εὐθύμιον. Καὶ ἐπὶ βήματος τὴν τούτου ποιήσας καθαίρεσιν, ἐνυβρισάντων εἰς τὸν ἄνδρα πολλὰ τῶν προσκειμένων τῷ Νικολάῳ, εἶτα καὶ ὑπερόριον

certis finibus includit, idque accidit ante diem Julii XIII. Constantinus cui Samonas et invidebat et insidiabatur, illius loco cubicularius est designatus, eique monasterium in Nossiis exstructum. Imperator autem cœliaco morbo laborans, viribus ita exhaustis fuit, ut de jejunio apud senatum de more orationem habere non posset, quæ oratio Silentium appellatur. Pauca tamen est locutus, petiitque ut patres conscripti sui memores, conjugi filioque suo fidem servarent : quamvis autem diceret, se eos nunc prostremo affari, non tamen statim defecit, sed ad Maium usque vixit. Tum vero moriens, imperium fratri Alexandro reliquit, eidemque filio suo tradito, petiit, ut eum curaret, regaliterque educato, imperium relinqueret: quem cum jam moribundus **182** ad se venire vidisset, dixisse fertur : *Ecce infaustum tempus post* XIII *menses.* Imperavit annos XXV et III menses.

XV. Alexander firmato imperio, patriacham Nicolaum statim e Galacrenis in sedem Constantinopolitanam reduxit, pulso in exsilium Euthymio, et dignitate in amboñe abrogata, cum quidem Nicolai sectatores multis hominem contumeliis affecissent. Rerum potius nihil imperatore dignum gessit, deliciis, venationibus, ebrietati, comessationibus,

Variæ lectiones et notæ.

(10) *Ἡ τοῦ Ἰουλίου τρισκαιδεκάτη.* Legendum Ἰουνίου, quomodo habent Leo Grammaticus, anonymus Combefisianus, n. 31; Scylitzes, et Glycas.

(11) *Ἐν ταῖς Νοσσιαῖς.* Subdit, quod ab aliis scitur, Symeon Logotheta in Chron. mss. Ἄξιον δὲ ὀλίγα εἰπεῖν ποιῷ τρόπῳ ἡ μονὴ τῶν Νοσσιῶν κέκτηται· οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε πατέρα γέροντα εὐλαβῆ καὶ φοβούμενον τὸν Θεὸν, ὃς καὶ ἐν D αὐτῷ τῷ τόπῳ τῶν Νοσσιῶν προαστίτζην ἐκέκτητο πρὸς τῇ θαλάσσῃ πάνυ μικρὸν, ἐν ᾧ καὶ ὕδωρ ἐπὶ δεξαμενὴν ἐκβαλὼν τοῖς ὁδίταις ἐποίει παραψυχήν. Ἐν τούτῳ τῷ ὕδατι συνέβη στρατιώτην διέρχεσθαι καὶ ἀναφύξαντα ἐκβαλεῖν ἅπερ ἐκ δικαίου πόρου εἶχεν νομισμάτων, καὶ ἀριθμῆσαι, ἃ καὶ ἦσαν εἰς νθ τρεῖς ἀριθμούμενα· εἶτα ἀναστὰς, οἷα συμβαίνει, καὶ τῷ ἵππῳ ἐπιβὰς, ᾤχετο τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· τὸ χρυσίον κατὰ τὸν τόπον ἀφεὶς. Ὡς οὖν ἔδος εἶχεν ὁ γέρων, ἐξῆλθεν πρὸς τὴν δεξαμενὴν, καὶ εὑρὼν τὸν χρυσίον, ἐλυπήθη τὴν τοῦ ἀπολέσαντος ἀθυμίαν· ὁμως ἐν ἑαυτῷ φυλάττων, οὐ διέλιπεν ἀπὸ νυκτὸς εἰς νύκτα εὐχόμενος τῷ Θεῷ τοῦτον ἐλθεῖν καὶ ἀπολαβεῖν τὸ ἴδιον. Ὁ μέντοι στρατιώτης τὰς πύλας περάσας, καὶ ἐπιμνησθεὶς, ὅμως τι ποιῆσαι μὴ δυνάμενος, τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἀπῆει λυπούμενος· καὶ μετὰ τρίτον ἐνιαυτὸν, ἔρχεται πρὸς τὸν τόπον τῶν Νοσσιῶν, καὶ τοῦ ἵππου ἀπὸβας, αὐτὸν μὲν ἐπότισεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πιὼν ἐκάθητο σύννους, καὶ στενάξας εἶπεν ὅτι Ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀπώλεσά μου τὴν ζωήν. Τοῦτο ἀκούσας ὁ τίμιος γέρων, ἐπηρώτησεν αὐτῷ, τί ἄρα τὸ συμβὰν, κύριέ μου; Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι Ἐν ταύθα ἀπώλεσαν νν· καὶ παρευθὺ καὶ τὸν τόπον ὑπεδείκνυεν, καὶ τὰ σημεῖα τοῦ βλαντίου, καὶ τὸ πόσον ἔλεγεν· καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ εὐθὺς ἐξέλκει τοῦτο τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ φησι, Γνωρίζεις τοῦτο; ὁ δὲ ἀφωνίᾳ ἐπὶ πολὺ κατασχεθείς, ὅμως ναὶ εἶπεν, ὅπερ ἀπώλεσα αὐτό ἐστιν· καὶ φησι, Ἀπόλαβε αὐτὸ, πληροφορούμενος ὡς οὐκ ἄνοιξα αὐτὸ οὐδὲ εἶδω τί ἐστιν ἔσωθεν. Τοῦτο λαβὼν ὁ ἄνθρωπος, παρακαλῶν λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ ὅσα καὶ βούλεται· ὁ δὲ οὐκ ἠθέλησεν τὸ σύνολον, ὅθεν ὁ στρατιώτης ἀπέρχεται τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, χαίρων καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Τῇ οὖν νυκτὶ ἐκείνῃ ὁρᾷ κατ' ὄναρ τὸν Χριστὸν ἐλθόντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ· Ἀνθ' ὧν ἐποίησας εἰς τὸν στρατιώτην, ἰδοὺ αὔριον ἀκούσεις γενόμενον παρακωλύμενον τὸν υἱόν σου, καὶ τὸ προάστειον τοῦτο εἰς μονὴν μεγάλην γενησόμενον πρὸς δοξολογίαν ἐμήν· καὶ σὺ δὲ αὐτὸς τὸν ὑπὲρ τούτων μισθὸν κομιεῖ. Πρωΐας δὲ γενομένης, τὸ μήνυμα ἦλθεν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῇ θελήσει τοῦ βασιλέως καὶ τῇ ἐξόδῳ, ὡς εἴρηται, τὸ δονατήριον οἰκοδομεῖται, καὶ ἐνιδρύνισθη.

uxuriæ deditus. Res imperii et reipublicæ mandavit circulatoribus et hominibus e triviis, quos ante imperium clandestinorum facinorum habuerat socios : quorum unum Basilitzem successorem imperii declarare in animo habuit. Nam fratris filium Constantinum et privatum esse, et virilibus privare volebat. Idque nisi vitam celeriter finisset, consiliis ejus a divina Providentia eversis, quantum quidem in ipso fuit, re ipsa fortasse factum esset. Cum præstigiatores percontaretur, an diu victurus esset? audivit ex eis, se fore longævum, si apro æneo in theatro, dentes et pudenda addidisset : *Tuum enim*, aiebant, *is est elementum, seu atum, quia adversus Leonem fratrem tuum stetisti*; neque ulla in re alia recte judicarunt, nisi quod hominem gulæ conviviisque mancipatum, luxuque continenter diffluentem, sui compararunt. Credidit homo porcis amentior, illorum verbis, easque partes æneo operi adjecit. Cum Bulgarorum princeps Symeon per legatos ex eo quæreret, an pacem conservaturus esset? eos Alexander contemptim excepit, superbe allocutus est, et arroganter comminatus. Cujus contumeliæ Symeon impatiens, se contra Romanos armavit. Alexander vero conviviis et ebrietati perpetuo indulgens, cum a balneo pransus, ventre epulis meroque distento, pila luderet, equitando, et pilæ inflexionibus, vasis quibusdam ruptis, multoque sanguine per nares et veretrum rejecto, uno die post exstinctus est : cum nepoti suo tutores, et imperii administratores scripto ordinasset, patriarcham Nicolaum, magistrum Stephanum, magistrum Joannem Eladam, Joannem rectorem, et duos, quos e circulis vocatos, ad senatoriam et patriciam **183** dignitatem evexerat, Basilitzem et Gabrielopolum.

ποιήσας αὐτόν. Ἀνταρχήσας δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτοσι, οὐδὲν ἐοικὸς εἰργάσατο βασιλεῖ, ἀλλὰ τρυφαῖς καὶ θήραις καὶ κώμοις καὶ ἀσελγείαις ἐξέδωκεν ἑαυτόν. Τὰ δὲ τῆς βασιλείας καὶ κοινὰ πράγματα ἀνθρώποις ἀνέθετο ἀγύρταις καὶ τοῖς ἐκ τριόδων, οὓς πρὸ τῆς μοναρχίας ἀποῤῥήτων εἶχε πράξεων κοινωνούς, ὧν ἕνα Βασιλείτζην λεγόμενον, καὶ διάδοχον τῶν σκήπτρων διενοεῖτο ποιήσασθαι. Τὸν γὰρ ἀδελφόπαιδα Κωνσταντῖνον καὶ ἰδιωτεῦσαι ἐβούλετο, καὶ τῶν παιδογόνων ἀφελέσθαι μορίων. Καὶ εἰ μὴ ταχὺ τὸ τέλος αὐτῷ τῆς ζωῆς ἐπελήλυθε, καὶ οὕτως αὐτῷ παρὰ τῆς ἄνω προνοίας ἐσφάλησαν τὰ βουλεύματα, τάχ' ἂν ὅσον τὸ ἐπ' ἐκείνῳ, καὶ εἰς ἔργον ἐξέβησαν. Γοήτων δὲ πυνθανόμενος εἰ ἐς μῆκος αὐτῷ τὰ τῆς ζωῆς προελεύσεται, ἤκουσεν ἐξ ἐκείνων ὡς ἔσται αὐτῷ μακροχρόνιον τὸ βιώσιμον, εἰ τῷ ἐν τῷ θεάτρῳ συῒ ὃς ἐκ χαλκοῦ πέπλασται ὀδόντας καὶ αἰδοῖα περίθοιτο· *Σὸν γὰρ* (12), ἔλεγον, *οὗτος στοιχεῖόν ἐστιν, ἀρτίως ἱστάμενος Λέοντι τῷ σῷ ἀδελφῷ* · οὐδὲν ἕτερον κρίνοντες ὑγιὲς, ἢ τὸ συῒ τοῦτον ἀπεικάσαι τὸν αὐτοκράτορα, διὰ τὸ περὶ γαστέρα κεχηνέναι τε καὶ συσσίτια, καὶ ἀκολασίαις προσκεῖσθαι διηνεκῶς. Πιστεύσας οὖν τοῖς λόγοις ἐκείνων, ὁ καὶ χοίρων ἀνοητότερος, τὰ λείποντα ταῦτα τῷ χαλκουργήματι ἐξειργάσατο. Τοῦ μέντοι τῶν Βουλγάρων ἀρχηγετοῦντος Συμεὼν εἰ τὴν εἰρήνην ἀσπάζοιτο ἐρωτῶντος διά τινων ὑπ' αὐτοῦ πεμφθέντων, ὁ Ἀλέξανδρος ἀτίμως τε τοὺς πεμφθέντας ἐδέξατο, καὶ ὑπερηφάνως ὠμίλησε, καὶ ὑπερόγκως ἠπείλησεν. Ὅθεν ὁ Συμεὼν τὴν ὕβριν μὴ ἐνεγκὼν, κατὰ Ῥωμαίων ὡπλίσατο. Συμποσίοις δὲ καὶ μέθαις διόλου προστετηκὼς ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπαξ ἀριστήσας μετὰ λουτρὸν, καὶ κοίλῃ χρησάμενος τῇ γαστρὶ, καὶ ἀπλήστως ἀκρατησάμενος, σφαιρίσαι προῄρετο, καὶ κατατείνας τὸ σῶμα τῇ ἱππασίᾳ, καὶ ταῖς τῆς σφαίρας ἐκτροχηλίσεσι, ῥῆξιν ὑπέστη, καὶ αἷμα διά τε τῆς ῥινὸς κενώσας καὶ τῆς αἰδοῦς, μετὰ μίαν ἡμέραν ἐξέλιπεν, ἐπιτρόπους (13) τῷ ἀνεψιῷ καὶ τῆς βασιλείας διοικητὰς γράψας, τόν τε πατριάρχην Νικόλαον καὶ τὸν μάγιστρον Στέφανον, καὶ τὸν μάγιστρον Ἰωάννην τὸν Ἐλαδᾶν τόν τε ῥαίκτορα Ἰωάννην, καὶ δύο τῶν ὑπ' αὐτοῦ προαχθέντων ἐκ τύχης ἀγύρτιδος εἰς συγκλητικὴν ἀξίαν, καὶ εἰς πατρικιότητα τὸν Βασιλείτζην καὶ τὸν Γαβριηλόπωλον.

XVI. Alexandro, cum imperium annum unum et mensem ludificatus esset, defuncto, potestas ad Constantinum Leonis filium devoluta est, admodum puerum adhuc : septimum enim agebat annum. Enimvero Constantinus Andronici Ducæ filius, domesticus legionum, Alexandri obitu audito (nam

ΙϚ'. Ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος ἕνα ἐνιαυτὸν καὶ μῆνα τὴν βασίλειον διαπερσεύσας ἀρχὴν, κατέλυσε τὴν ζωήν· τὸ δὲ κράτος ἐς Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν τοῦ Λέοντος περιέστη, παῖδα ἔτι τυγχάνοντα (14) κομιδῇ· ἑβδομον γὰρ αὐτῷ τῆς ἡλικίας ἔτος ἠνύετο. Ὁ μέντοι τοῦ Δούκα (15) Ἀνδρονίκου υἱὸς, ὁ

Variæ lectiones et notæ.

(12) *Σὸν γάρ.* Hæc varie efferuntur a scriptoribus : Symeon logotheta ait præstigiatores Alexandro dixisse τὴν ζωὴν αὐτοῦ προσαναχεῖσθαι apri statuæ in Circo. Neque aliter Leo Grammaticus : Ἀπὸ τοῦ συάγρου στοιχεῖον τὸ ἐν τῷ ἱππικῷ σοι καὶ τῇ σῇ ζωῇ προσανάκειται Zonaræ vero acredit Scylitzes : Στοιχεῖον γὰρ αὐτοῦ τοῦτον εἶναι προφανῶς, Λέοντι γὰρ ἀντιμάχεται τῷ αὐτοῦ, φασὶν, ἀδελφῷ.

(13) *Ἐπιτρόπους.* Gregorius in Vita S. Basilii Jun. n. 10 : Παρελθόντος οὖν τούτου τε τὰ σκῆπτρα κατέχοντος Λέοντος, μετ' ἐνιαυτὸν καὶ μικρόν τι πρὸς, καὶ ὁ τούτου ἀντάδελφος μετέστη Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ δοχον καταλείψας; τῇ βασιλείᾳ τὸν ἐκ τοῦ Λέοντος ἀνεψιὸν Κωνσταντῖνον, σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ζωῇ, νήπιον δὲ κομιδῇ ὄντα· ἐπιτρόπους δὲ καὶ φύλακας αὐτῷ ἐπαφῆκε τόν τε ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαον, καὶ Ἰωάννην τὸν μάγιστρον τὸν Γαριδᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, τὴν βασίλειον ἀρχὴν τῷ παιδὶ συντηροῦντας μή τις ἁρπάσῃ αὐτήν.

(14) *Παῖδα ἔτι τυγχάνοντα.* Liutprandus, l. III, cap. 7, de Leone imp. : *Unicumque filium Constantinum, qui nunc usque superest, et feliciter regnat, parvulum, et ut Græci aiunt, ἁλαλον id est mutum et infantem dereliquit.*

(15) *Ὁ μὲν τὸν τοῦ Δούκα*, etc. Tyrannidis Constantini Ducæ historiam præ cæteris accurate descripsit Gregorius in Vita S. Basilii Junioris, c.

Κωνσταντῖνος, δομέστικος ὢν τῶν σχολῶν, καὶ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνωτισάμενος τελευτὴν, (ἀπεδήμει γὰρ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων) τὸ μέν τι ὂν ἔκρυπτεν ὑπὸ σποδιᾷ σπινθῆρα τοῦ ἔρωτος τῆς βασιλείου ἀρχῆς ἐκκαλύπτων τε καὶ ἀναῤῥιπίζων, τὸ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων πρὸς τοῦτο ἐρεθιζόμενος, ὧν εἷς εἶναι λέγεται (16) καὶ ὁ πατριάρχης Νικόλαος, (μήπω γὰρ τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου διαθήκης ἀναγνωσθείσης, οὐκ ἤδει καὶ αὐτὸς καταλελειμμένος ἐπίτροπος) τυραννίδι (17) ἐπιχειρήκει, καὶ τοὺς ἐκκρίτους τῶν στρατευμάτων παραλαβὼν τῷ Βυζαντίῳ ἐπιδεδήμηκε, καὶ διά τινος πυλίδος νυκτὸς εἰσελθὼν τὴν τοῦ Ἱπποδρόμου πύλην μετὰ λαμπάδων καταλαμβάνει, καί τινας τῶν συγκλητικῶν προσεταιρισάμενος, πολλοῦ καὶ δημώδους ὄχλου συναθροισθέντος, οἵ καὶ ὡς βασιλέα αὐτὸν εὐφήμουν καὶ ἀνηγόρευον. Τῶν δ' ἐντὸς τὰς πύλας μὴ ἀνοιγνύντων, ὁ πρωτοστράτωρ τοῦ Κωνσταντίνου ταῖς χερσὶ πεπιθὼς καὶ θρασύτερον προσαράξαι τὰς πύλας καὶ καταβαλεῖν βιαζόμενος, νύττεται λόγχῃ παρά του τῶν ἔνδον διά τινος ἀμυχῆς, καὶ ὁ μὲν ἦν αὐτίκα νεκρός. Ὁ δέ γε Κωνσταντῖνος ἐκεῖθεν εἰς τὸ τῶν ἵππων ὄπισθεν ἀμιλλητήριον θέατρον, εἶτα εἰς τὴν λεγομένην ἦλθε Χαλκῆν, καὶ ἄχρι τῶν ἐξουσίτων προῆλθεν. Ὁ δὲ τῶν ἐπιτρόπων εἷς ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Ἐλαδᾶς, ἐκ τῶν ἑταιρῶν καὶ τῶν πλωΐμων συλλέξας τινὰς, ἀντικαταστῆναι τῷ τυραννοῦντι αὐτοὺς ἐξαπέστειλε. Καὶ συμπλοκῆς γενομένης, πολλοὶ πεπτώκασιν ἑκατέρωθεν, ἔσφακτο δὲ καὶ Γρηγορᾶς ὁ τοῦ Δούκα υἱὸς, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ, καὶ Κουρτίκιος ὁ Ἀρμένιος. Τούτοις οὖν περιαλγήσας ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπιῤῥῶσαι προθυμούμενος σύνταγμα, τὸν ἵππον ἤλαυνε, συμμίξαι θέλων τοῖς ἔμπροσθεν· ἐστρωμένου δὲ τοῦ ἐδάφους πλαξὶν, ὑπολισθήσας ὁ ἵππος ἔπεσε καὶ τὸν ἀναβάτην κατήνεγκε, κἄί τις αὐτῷ εὐθὺς ἐπελθὼν ἐξέτεμε τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν (18) καὶ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ προσήνεγκε, διὰ τῆς δυτικῆς τοῦ Χρυσοτρικλίνου πύλης εἰσελθών, κατὰ τὴν πρόῤῥησιν τοῦ βασιλεύσαντος Λέοντος. Ὅτι δὲ οὐ τεύξεται ὁ Δούκας Κωνσταντῖνος τῆς βασιλείας, καὶ ἐτέρωθι τοῖς περὶ τὸν βασιλέα ἐπέγνωστο. Ἦν γάρ τις τελώνης Νικόλαος, ὃς χρεώστης πολλῶν χρημάτων τῷ δημοσίῳ γενόμενος, πρὸς τοὺς Ἰσμαηλίτας κατέφυγε, καὶ τὴν πίστιν ἐξομοσάμενος, ἀστρολογίαν μετῆει. Οὗτος τῷ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου ἀπεστάλκει γραμμάτιον· ἡ δὲ τούτου περιληψις ἦν τοιαύτη· *Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τοῦ Δούκα· νεωτερίσει γὰρ ἀῤῥόντως, καὶ εὐθέως ἁλοθήσεται.* Καὶ ἡ μὲν

tum aberat ab urbe), partim veluti scintillas cupiditatis imperii quas sub cineribus tegebat, detegens et ventilans: partim ab aliis quoque incitatus, quorum unus fuisse perhibetur patriarcha Nicolaus (nam Alexandri testamento nondum lecto, ignorabat se quoque relictum esse tutorem), tyrannidem invasit, delectisque militibus assumptis, Byzantium noctu per quamdam portulam ingressus, Circi equestris portam cum facibus occupat, conciliatis sibi senatoribus quibusdam, et magna plebis turba congregata, qui eum faustis omnibus prosequebantur, et imperatorem salutabant. Custodibus autem portam non aperientibus, Constantini Protostrator, manibus fretus, dum eam audacius cædere et revellere nititur, per foramen lancea confossus, statim concidit exanimis. At Constantinus inde in equestrium certaminum theatrum discedit. Deinde in Chalcen, et usque ad excubitorum stationem progreditur. Verum unus tutorum, Joannes Eladas magister quosdam ex sodalitatibus et classiariis collectos misit, ut tyranno resisterent. Pugna commissa, multi utrinque ceciderunt: cæsus Gregoras Ducæ filius, et patruelis ejus Michael et Curticius Armenius. Ob hos amissos Constantinus dolens, dum exercitum suum confirmaturus, concitato equo in primam aciem provehitur, equo in solo tabulis lapideis strato prolapso, præcipitatur: cui quidam statim caput amputat, idque imperatori Constantino offert, per occidentalem aurei triclinii portam ingressus, quemadmodum Leo imperator vaticinatus fuerat. Constantinum autem Ducam imperio non potiturum, imperatori et auficis etiam aliunde innotuerat. Erat quidam publicanus Nicolaus, qui grandi ære alieno reipublicæ obstrictus, abjurata religione, ad Ismaelitas se contulerat, et astrologiam tractabat. **184** Is cursus publici logothetæ litteras miserat, quarum hæc summa erat: *Nolite timere a Duca: nam temere novis rebus studebit, et statim funditus peribit.* Defectione compressa, seditiosi socer magister Gregoras, et Leo Chærosphactes, in Magnam Ecclesiam se contulerunt: quos tutores inde ejectos totonderunt, ut in monasterio Studii monachi essent. Alios flagris cæsos in triumpho circumduxerunt, nonnullis oculos effoderunt, quosdam obtruncarunt, alios a Chrysopoli usque ad Leucaten trabibus affixerunt. Ac plures eorum licentia periissent, nisi quidam ex judicibus eos a temeritate illa puniendi retraxissent, hujusmodi verbis: *Cur vos*

Variæ lectiones et notæ.

9 14, a quo excusatur, multisque laudibus extollitur, ob vitæ probitatem, et bellicam virtutem.

(16) Ὧν εἷς εἶναι λέγεται. Quod et testatur in primis idem Gregorius, c. 10 et 11.

(17) *Τυραννίδι.* In hujusmodi reipublicæ mutationibus, sceptrique ab una familia ad aliam per usurpationem aut tyrannidem translatione, fere semper accidebat, ut imperii provinciis paullo remotioribus, seditiones novique motus excitarentur Liutprandus, l. II, c. 12: *Et sicut fieri assolet, primo quo Romanus suscepit imperium, nonnullæ ei gentes, præsertim* Ἀνατολικαὶ, *hoc est Orientales.*) *visæ sunt rebellare.*

(18) Ἐξέτεμε τὴν κεφαλήν. Ita Leo Grammaticus, Scylitzes, Logotheta, et alii. At auctor Vitæ S. Basilii Junioris sagittæ ictu in dextra vulneratum primo scribit, continuoque in terram decidisse, posteaque interemptum.

ita facilis injussu imperatoris? qui cum puer sit, in ea quæ geruntur, consentire non creditur? Sed et Constantini uxorem tonsam, et filium ejus Stephanum virilibus exsectis, in Paphlagoniam domum suam ire permiserunt. Imperatoris igitur tutores tam patriarcha quam cæteri, suo arbitratu res gerentes, multa contra quam oportuit, egerunt, neque consenserunt inter sese: aliis id quod alii statuerant, abrogantibus, ut imperium non unius, sed multorum esset. At Symeon Bulgarus, opinatus se, quod nullus esset imperator, urbis Regiæ facile potiturum: Byzantium cum maximis copiis aggreditur, et extra muros castris locatis, expugnationem meditatur. Sed cum firmitatem mœnium vidisset, et multitudinem ea defendentium, et frequentes in iis machinas: veluti vertigine oborta, ad Hebdomum regressus, pacem facere studuit. Patriarcha igitur et cæteri tutores imperatorem secum in Blacherniam regiam adduxerunt, quo et Symeon venit, obsidibus datis et acceptis, et a patriarcha, submisso capite, fausta comprecatione accepta, cum Imperatore cibum cepit. Sed cum ei pacis conditiones displicerent, discessit sine pactionibus: muneribus et ipse et liberi ejus donati. Jam quia imperator matrem perpetuo revocabat, et ejus absentiam deplorabat: quam Alexander pridem regia eduxerat, tutores reducere sunt coacti. Reversa curam rerum suscepit, et cubiculario Constantino, duobusque fratribus Gongyliis ascitis, primum patriarcham regia movet. Deinde Alexandri ministros, rectorem Basilitzem, **185** Gabrielopolum, et cæteros etiam. Constantinus autem sacri cubiculi præpositus poterat omnia. Cæterum Bulgarus Symeon Thraciam incursionibus populatus, vallo excitato se Adrianopolim expugnaturum confidebat. Quo conatu cum se frustrari videret, alia via rem aggreditur, et quibusdam præsidiariis pecunia corruptis, urbem proditam vastabat, quam imperatricis studium Romano imperio recuperavit. Quæ cum crebras Symeonis in Thraciam excursiones non ferret: pace cum Ismaelitis facta, et legionibus tam orientalibus quam occidentalibus convocatis, magistro Leoni Phocæ legionum domestico, bellum in Symeonem mandat, qui pugna commissa, Bulgaros insigni victoria superat, multis eorum cæsis. Sed præ defatigatione et sudore vix sui compos, equo descendit, seque ad fontem quemdam recreavit. Interea equus ministri manibus elapsus, in planicie castrorum sine sessore exsultabat. Qui cum insignis esset, tantum terorem incussit exercitibus, domesticum cecidisse ratis, ut et pugna et perse-

A ἀποστασία ἐπέπαυτο. Ὁ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου πενθερὸς ὁ μάγιστρος Γρηγορᾶς, καὶ Λέων ὁ Χοιροσφάκτης τῇ τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προσπεφοιτήκασιν, οὓς ἐκβαλόντες τοῦ θείου τεμένους, μοναχοὺς ἀπέκειραν οἱ ἐπίτροποι, ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ. Ἄλλους δ' αἰκησάμενοι ἐθριάμβευσαν, ἑτέροις τὰ δήματα ἐξεπήρωσαν, ἐνίων δὲ τὰς κεφαλὰς ἀπέτεμον, καὶ ἄλλους ἐκ Χρυσοπόλεως (19) μέχρι τοῦ Λευκάτου ἀνεσκολόπισαν. Καὶ ἄλλοι δὲ πλείους τῆς τῶν ἐπιτρόπων ἐξουσίας γεγόνασιν ἂν παρανάλωμα, εἰ μή τινες τῶν δικαστῶν τῆς πρὸς τὰς τιμωρίας ῥοπῆς αὐτοὺς ἀνεκαίτισαν, εἰπόντες· *Πῶς ταῦτα ποιεῖτε ὑμεῖς κελεύσεως ἄτερ βασιλικῆς, ἐπεὶ παῖς ὢν ὁ βασιλεύς, τοῖς πραττομένοις οὐ συναινεῖ.* Ἀποκείραντες δὲ οἱ ἐπίτροποι, καὶ τὴν
B τοῦ Κωνσταντίνου γυναῖκα, καὶ τὸν υἱὸν Στέφανον ἐκτομίαν ποιήσαντες, εἰς τὸν ἐν Παφλαγονίᾳ οἶκον αὐτῶν ἐστάλκασι τούτους. Οἱ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπίτροποι ὅ τε πατριάρχης, καὶ οἱ λοιποὶ, ἐναυθεντοῦντες τοῖς πράγμασι, πολλὰ τῶν οὐ δεόντων ἐποίουν, καὶ πρὸς ἀλλήλους δὲ διεφέροντο, τῶν μὲν τάδε εἰσαγόντων, τῶν δὲ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἦν ἡ τούτων διοίκησις πολυαρχία τις, ἀλλ' οὐ μοναρχία. Ὁ δὲ Βούλγαρος Συμεὼν (20), ὡς μὴ βασιλέως ἐπιστατοῦντος τοῖς πράγμασι, ῥᾳδίως ἐλπίσας κρατῆσαι
C τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἔπεισι κατὰ τὰ τῆς μετὰ πλείστης δυνάμεως, καὶ ἔξω στρατοπεδεύεται τῶν ταύτης τειχῶν, καὶ πολιορκῆσαι ταύτην διενενόητο. Ἰδὼν δὲ τὸ τῶν τειχῶν κρατερὸν, καὶ τὸ πλῆθος τὸ ἐπ' αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς τείχεσι μηχανημάτων τὸ δαφιλὲς, εἰλιγγιάσας μετέπεσεν εἰς τὸ Ἑβδόμον, ζητῶν σπείσασθαι. Ὁ γοῦν πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἐπιτρόπων λαβόντες τὸν βασιλέα, εἰς τὰ ἐν Βλαχέρναις ἦλθον βασίλεια, ὅπου καὶ ὁ Συμεὼν παρεγένετο, ὁμήρους δοὺς καὶ λαβὼν, καὶ τῷ πατριάρχῃ κλίνας τὴν κεφαλὴν, ηὐλογήθη παρ' ἐκείνου, καὶ συνειστιάθη τῷ βασιλεῖ. Εἶτα μὴ ἀρεσθεὶς ταῖς
D συνθήκαις, ἐπανῆλθεν ἀσύμβατος, δώροις δεξιωθεὶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Ἀνακαλουμένου δὲ διὰ λύπου τὴν ἑαυτοῦ μητέρα τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐπὶ ταύτῃ δακρύοντος, (ἔφθη γὰρ ταύτην τῶν ἀνακτόρων καταγαγεῖν ὁ Ἀλέξανδρος) ἠναγκάσθησαν αὐτὴν ἀναγαγεῖν οἱ ἐπίτροποι. Ἡ δὲ ἀνελθοῦσα, τῆς διοικήσεως εἶχετο, προσλαβοῦσα καὶ τὸν Παρακοιμώμενον (21) Κωνσταντῖνον, καὶ τοὺς αὐταδέλφους ἅμφω τοὺς Γογγυλίους, καὶ πρῶτον μὲν τὸν πατριάρχην ἀπάγει τῶν βασιλείων, εἶτα καὶ τοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου θεράποντας ἐξωθεῖ, τὸν ῥαίκτορα τὸν Βασιλείτζην καὶ τὸν Γαβριηλόπωλον, ἀλλὰ μέντοι καὶ τοὺς λοιπούς. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ παρακοιμώμενος τὰ πάντα ἠδύνατο. Ὁ μέντοι Βούλγαρος Συμεὼν τὴν Θρᾴκην κατέτρεχέ τε καὶ ἐληίζετο, καὶ ἐν τῇ Ἀνδριανου-

perstrinximus.

Variæ lectiones et notæ.

(19) *Ἐκ Χρυσοπόλεως.* Symeon logoth. et Scylitzes, ἀπὸ τοῦ Δαμαλίου μέχρι τοῦ Λευκατίου.

(20) *Ὁ δὲ Βούλγαρος Συμεών.* Vita S. Lucæ Junioris, p. 977: Συμεὼν γὰρ ὁ τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνους ἄρχων Βουλγάρους αὐτοὺς οἴδαμεν συνήθως καλεῖν etc. Vide quæ de Symeone adnotamus in *Familiis Dalmaticis* ubi regum Bulgariæ seriem et gesta

(21) *Καὶ τὸν Παρακοιμώμενον.* Quem Leo et Alexandro et filio Constantino tutorem reliquerat. Liutprandus, lib. III, cap. 7: *Quibus ad tuendum palatium, tutandamque rem privatam, ut istic mos est, eunuchum officio paracœmomenon dedit.*

πόλει βάλλεται γάραξ, πολιορκία ταύτην ἐλπίζων ἑλεῖν. Ὡς δ' ἑώρα ἑαυτῷ κινόσπουδον τὸ ἐγχείρημα, ἑτέρως τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως μέτεισι. Χρήμασι γάρ τινας τῶν φυλάκων αὐτῆς ὑποφθείρας, ἐκ προδοσίας αὐτὴν ἐξεπόρθησεν. Ἀλλὰ ταύτην μετέπειτα πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίους ἡ τῆς βασιλίσσης σπουδὴ ἐποιήσατο. Μὴ φέρουσα δὲ τὰς κατὰ τῆς Θρᾳκῴας χώρας πυκνὰς ἐπελεύσεις τοῦ Συμεὼν, σπένδεται τοῖς ἐξ Ἰσμαὴλ, καὶ τά τε ἑῴα τάγματα καὶ τὰ ἑσπέρια συναθροίσασα, τῷ μαγίστρῳ Λέοντι τῷ Φωκᾷ (22) τῶν σχολῶν δομεστίκῳ τυγχάνοντι, τὸν κατὰ τοῦ Συμεὼν ἀνέθετο πόλεμον. Ὃς καὶ μάχην συνάψας, ἡττᾷ τοὺς Βουλγάρους περιφανῶς, καὶ φόνον αὐτῶν ποιεῖται πολύν. Κατάκοπος δὲ γεγονὼς καὶ ἱδρῶτι διάβροχος, κἀντεῦθεν λειποθυμῶν, ἐπί τινι πηγῇ τοῦ ἵππου ἀποβὰς, ἀνέψυχεν ἑαυτόν. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ ἵππος αὐτοῦ τὰς τοῦ κατέχοντος αὐτὸν χεῖρας διαφυγὼν, ἐν τῷ τοῦ στρατοπέδου πεδίῳ ἐκρόανεν ἀναβάτου χωρίς. Ἐπίσημος δὲ τυγχάνων, εἰς δειλίαν ἐνέβαλε τὰ στρατεύματα, οἰηθέντα πεσεῖν τὸν δομέστικον, καὶ τοῦ μὲν πολέμου ἀπέσχοντο, καὶ τῆς διώξεως ἔστησαν, θόρυβος δ' ἔσχεν αὐτούς. Ὁ δέ γε Συμεὼν ἐκ περιωπῆς τινὸς ἰδὼν τὸ συμβεβηκὸς περὶ τὰ στρατεύματα, τοῖς περὶ αὐτὸν ἐγκελεύεται, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ἐξώρμησε, καὶ τεθορυβημένοις αὐτοῖς ἐμβαλὼν, εἰς φυγὴν ἅπαντας ἀθρόον ἐτρέψατο, καὶ τοὺς μὲν οἱ Βούλγαροι διώκοντες ἔκτεινον, οἱ δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀπώλλυντο συμπατούμενοι. Ὁ δὲ τῶν σχολῶν Δομέστικος, μόλις εἰς Μεσημβρίαν ἀποδράναι δεδύνητο· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ ταγματάρχαι τότε ἐφθάρησαν.

cutione hostium abstinerent. Quod cum Symeon e specula quadam vidisset : suos cohortatus, contra Romanos ducit, subitoque in perturbatos impressione facta, universos in fugam convertit, in qua alios Bulgari assecuti occiderunt, alii invicem concilcati perierunt. Legionumque domesticus ægre Mesembriam evadere potuit, multis ducibus etiam et tribunis interfectis.

ΙΖ'. Ἰωάννης δὲ ὁ Βογᾶς ἐστάλη Πατζινάκας εἰς συμμαχίαν ἀγαγεῖν κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ὁ Πατρίκιος Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνὸς, Δρουγγάριος ὢν τῶν πλωΐμων (23), ὡρίσθη μετὰ τοῦ στόλου παραπλεῖν, ἅμα μὲν εἰς συνεργίαν τοῦ τῶν σχολῶν δομεστίκου, ἅμα δὲ καὶ εἰ ἀχθεῖεν σύμμαχοι παρὰ τοῦ Βογᾶ, διαπεραιώσασθαι σφᾶς. Ἦκεν οὖν ὁ Βογᾶς μετὰ τῶν συμμάχων. Στάσεως δ' ἐμπεσούσης αὐτῷ τε καὶ τῷ Λακαπηνῷ, ὁρῶντες οἱ Πατζινάκοι αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους διαπληκτιζομένους, καὶ ἀμελῶς περὶ τὴν αὐτῶν διακειμένους διάβασιν, εἰς τὰ ἑαυτῶν ἐπανῆλθοσαν. Οἱ μὲν οὖν οὕτω ταῦτά φασι (24) καὶ τὴν ἧτταν τῶν Ῥωμαίων ἐντεῦθεν συμβῆναι, μὴ τυχόντων συμμαχίας. Οἱ δὲ ἀλλοίως τὸ πρᾶγμα ἱστόρησαν (25)· ἡττήσαντος γὰρ, φασὶ, τοῦ Φωκᾶ τοὺς Βαρβάρους, καὶ διώκοντος, φήμην γενέσθαι, ὡς ὁ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ἅπεισι σὺν τῷ στόλῳ, τὴν βασιλείαν παραληψόμενος· τοῦτο δὲ τῷ δομεστίκῳ πεσὸν εἰς ὦτα, ἐκταράξαι αὐτὸν, ὡς ἀποσχέσθαι

XVII. Joannes autem Bogas missus est, ut Patzinacas ad belli Bulgarici societatem adduceret, Romanus vero Lacapenus patricius, classis drungarius, littus classe legere jussus, simul ad opem ferendam legionum domestico, simul, ut adductos e Boga socios transveheret. Ac venit Bogas cum sociis. Orta autem inter ipsum et Lacapenum rixa, Patzinacæ videntes eos inter sese convitiantes, ipsorum transvectionem parum curare : ad sua redierunt. Quidam igitur hæc ita narrant, et negata sociorum auxilia Romanæ cladis fuisse causam tradunt, alii aliter. Nam cum Phocas Barbaros profligatos persequetur, rumorem esse ortum, drungarium cum classe abire, ut imperium occupet. Quo domesticus **186** audito, ita perturbatus fuerit, ut et a persequendo desisteret, et in vallum rediret, rumorem certius cogniturus, et sic Martis alea mutata, fugisse Romanos, domestici in castra reversionem, fugam interpretatos, Bulgaros vero

Variæ lectiones et notæ.

(22) *Λέοντι τῷ Φωκᾷ.* Quem Leo imp. paulo ante mortem magnum domesticum dixerat. Liutprandus, lib. III, cap. 7. *Focam vero domesticum majorem, hoc est terrestris ducem exercitus fecit.* Deinde, ubi de hac expeditione : *Denique tempore quo magnus imperator Leo migravit ad Christum, Phocas prædictus domesticus terrestris dux exercitus, contra Symeonem Bulgarorum regem copias duxerat, eique Constantinopolim venire cupienti non inutiliter repugnabat.*

(23) *Δρουγγάριος ὢν τῶν πλωΐμων* Hanc dignitatem nactus fuerat Leone Sapiente imperante, ob singularem animi fortitudinem, quam in cæde Leonis potissimum ostenderat. Liutprandus, lib. III, cap. 6. *Unde factum est, ut tam pro cæteris, quam pro præclaro hoc præsenti facinore, non multo post a Leone imperatore tanto donaretur honore, ut omnes naves ipsius essent in manibus, ejusque jussionibus obedirent.* Et cap. 7. *Romanum autem non claro natalium ortu, sed corporis magnanimitate nobilem, navalis exercitus principem ordinavit.*

(24) *Οἱ μὲν οὖν οὕτω ταῦτά φασι.* Vide Symeon. Logoth. n. 10.

(25) *Οἱ δὲ ἀλλοίως τὸ πρᾶγμα ἱστόρησαν.* Atque in iis Liutprandus ejusce ævi scriptor, lib. III, cap 8. *Cum Bulgaris præterea pugnanti Focæ domestico, qui et ipse Pater Basileos ardenter fieri cupiebat, in ipso bello jam de hostibus triumphum tenenti, quid a Romano actum sit nuntiatur. Qui mox animo consternatus, nimio dolore compulsus, victoriæ signum quo hostes insequebatur, projecit, terga vertit, et quos prius adverso Marte fugarant, prospero postmodum insequuntur : tantaque tunc Argivorum strages effitur, ut longo post tempore campus plenus ossibus videretur. Omni denique cum festinatione jam nominatus Focas domesticus Constantinopolim redit, palatium ingredi cupit, et arte fieri Pater Basileos satagit. Sed quia consilii vis expers mole ruit sua, et, ut Flaccus dicit, Dii rem temperatam provehunt in majus, a Romano domesticus iste capitur, atque utroque lumine privatur. Bulgaris non minima vis augetur, iisque Græcos depopulandi vicissitudo dupla rependitur.* Neque tamen hæc cum Zonaræ et aliorum scriptorum Byzantinorum narrationibus omnino consentiunt.

ei fuga conversos, illorum terga cæcidisse. Ut autem domesticus ad vallum rediret, in causa fuit imperii cupiditas : qua cum æstuaret, si rumor de drungario verus esset, antevertere, et sibi vindicare principatum cupiebat. Lacapeno et Boga a clade reversis, judicioque de eorum controversia facto, Romanus damnatus est, ut ei oculi effoderentur, ut qui acceptæ cladis auctor, sive de industria, sive per negligentiam exstitisset. Sed ab illo suffragio per quosdam apud imperatricem gratiosissimos est ereptus. At Bulgarus Symeon victoria elatus imperatoriam urbem aggreditur, cui legionum domesticus Phocas est oppositus, commissaque in Catasyrtis pugna, Barbari succubuerunt. Cum autem multi, iique viri illustres, regni amorem alerent : nemo tamen eo magis flagrabat, quam Leo Phocas, legionum domesticus, cum se ipso fretus, ob genus et potentiam, tum vero Constantino eunucho cubiculario, qui in regia poterat omnia, cujus sororem in matrimonio habebat. Quæ cum imperatoris Constantini pædagogus cerneret, illique timeret, persuadet ut classis drungarium Romanum sibi devinciat, et custodem adjungat. Imperator igitur litteras sua manu scriptas drungario mittit, quibus ille acceptis, pollicetur, se cubiculi præfecti potestatem (modo possit) eversurum. Qui cum aliquando ad classis stationem pervenisset, ac propere solvi juberet : drungarius servilem in modum ei obviam processit, ac reverenter colloquens, paulatim ad triremes hominem deduxit. Ut vero navi prætoriæ appropinquavit, multis viris strenuis, quos secum paratos habebat, *Tollite istum*, inquit : a quibus comprehensus est, et triremi impositus, comitibus illius statim dispersis. Ejus facti nuntius et imperatricem et proceres turbavit, eumque ad drungarium misisset, percontatum quid id sibi vellet? ii a classiariis lapidibus repulsi sunt. Postridie imperator, patriarcha et magistro Stephano accersitis, misit **187** qui matrem e regia abduceret. Sed eam suis amplexibus cum lacrymis inhærentem, misericordia victus, reliquit : ac potestate in se translata, domesticum legionum designavit Joannem Garidam magistrum. Drungarius vero Lacapenus, classe haud secus atque ad pugnam instructa, die

μὲν τῆς διώξεως, ἐπανελθεῖν δ' εἰς τὸν χάρακα, τὰ τῆς φήμης ἀκριβωσόμενος, κἀντεῦθεν παλίντροπον γενέσθαι τὸν πόλεμον · φυγεῖν μὲν γὰρ τοὺς Ῥωμαίους ἀπόδρασιν τῆς μάχης οἰηθέντας τὴν εἰς τὸν χάρακα τοῦ δομεστίκου ἄπλευσιν, τοὺς δὲ Βουλγάρους ἐκ τῆς φυγῆς ἐπαναστραφέντας, διώκειν αὐτούς. Τὴν δὲ πρὸς τὸν χάρακα τοῦ δομεστίκου ὑποστροφὴν, τῆς βασιλείας ἐπιθυμία πεποίηκεν. Ἐρῶν γὰρ αὐτῆς, ἐσπεύδεν, εἰ ἀληθὲς ἦν τὸ τὸν δρουγγάριον ἀπιέναι, προκαταλαβεῖν αὐτὸς καὶ οἰκειώσασθαι τὴν ἀρχήν. Μετὰ δὲ τὴν ἧτταν ἐπανελθόντων τοῦ τε Λακαπηνοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, ἐζητήθη τὰ μέσον αὐτῶν, καὶ κατεκρίθη ὁ Ῥωμανὸς πηρωθῆναι τὰ ὄμματα, ὡς αἴτιος τῆς ἥττης, ἢ κακούργως ἢ ῥᾳθύμως γενόμενος, ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν τῆς ψήφου ταύτης ἐξήρπασάν τινες, μέγα παρὰ τῇ βασιλίσσῃ δυνάμενοι. Ὁ δὲ Βούλγαρος Συμεὼν τῇ νίκῃ ἐξογκωθεὶς ἐπῆει κατὰ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων. Ἀντικατέστη δὲ αὐτῷ πάλιν ὁ τῶν σχολῶν δομέστικος ὁ Φωκᾶς, καὶ μάχης συγκροτηθείσης ἐν Κατασύρταις, οἱ Βάρβαροι ἥττηντο. Πολλῶν δὲ καὶ τούτων περιφανῶν ἔρωτα τρεφόντων τῆς βασιλείας, μᾶλλον τῶν ἄλλων περὶ τὸν ταύτης ἐφλέγματινεν ἔρωτα Λέων ὁ τῶν σχολῶν δομέστικος, ὁ Φωκᾶς, πεποιθὼς μὲν ἑαυτῷ, διὰ τὸ γένος καὶ διὰ τὴν ἰσχὺν, οὐχ ἥκιστα δὲ τῷ παρακοιμωμένῳ Κωνσταντίνῳ τῷ ἐκτομίᾳ, τὰ πάντα τότε παρὰ τοῖς ἀνακτόροις ἰσχύοντι οὗ ἐπ' ἀδελφῇ κηδεστὴς ἐτύγχανεν ὤν. Ταῦτα τοίνυν ὁρῶν ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου παιδαγωγὸς (26), καὶ δείσας περὶ αὐτοῦ, πείθει τοῦτον, τὸν τοῦ στόλου δρουγγάριον τὸν εἰρημένον Ῥωμανὸν, οἰκειώσασθαι, καὶ φύλακα προσλαβέσθαι. Ἐγχαράττει τοίνυν βιβλίον ὁ βασιλεὺς οἰκειόγραφον, καὶ στέλλει τῷ δρουγγαρίῳ. Ὁ δὲ τοῦτο δεξάμενος, ὑπέσχετο τὴν τοῦ παρακοιμωμένου (27) δυναστείαν (εἰ οἷόν τε) καθελεῖν. Καί ποτε τοῦ παρακοιμωμένου, ἔνθα ὁ στόλος ὥρμιστο, παραγενομένου, καὶ ἐπισπέρχονος ἐκπλεῦσαι αὐτὸν, ὁ δρουγγάριος δουλικώτερον αὐτῷ προσυπήντησε, καὶ μεθ' ὑποστολῆς ὁμίλει, καὶ περὶ τὰς τριήρεις ἠρέμα πῶς προεβίβαζεν. Ὡς δὲ τῇ ναυαρχίδι προσήγγισεν, ἑτοίμους ἔχων ἄνδρας παρεπομένους αὐτῷ, γενναίους τε καὶ πολλοὺς, Ἄρατε τοῦτον, εἶπεν. Οἱ δὲ συσχόντες αὐτὸν, εἰς τὴν τριήρη ἐνέθεντο, τῶν περὶ αὐτὸν αὐτίκα διαA

B

C

D

Variæ lectiones et notæ.

(26) *Παιδαγωγός*. Theodorus, Symeoni logothetæ, Scylitzæ, et aliis. Vide Lambecium lib. II, de Bibl. Cæsar. p. 13.

(27) *Καὶ τότε τοῦ Παρακοιμωμένου*, Rem paulo secus narrat Liutprandus, lib. III, cap 7 : *Romanus vero, ut non incallidus, audito imperatorum, hoc est Leonis atque Alexandri interitu, haud longe ab urbe collecto classium exercitu fugit, atque in insulam parvam juxta Constantinopolim, ita ut e palatio videri pene posset, ratibus collectis advenit. Ad palatium autem minime transfretavit, laudesque juxta consuetudinem Porphyrogenito minime decantavit. Quæ res eunucho Paracœmomeno, cunctisque Constantinopolèos principibus stuporem timoremque non parum attulit. Internuntiis itaque, quid hoc monstri sit quod regem non adierit, laudesane debitas non solverit sciscitantur. His a Romano respondetur, quod propriæ vitæ timens palatium declinarit : et adjecit, Quod si Paracœmomenos cæteris cum principibus se non adiret, vitamque jurejuranda promitteret, mox se ad Cretensium Saracenorum regem conferret, regnumque Argivorum sui auxilii fortitudine debellaret. Quod quam callide dixerit exitus doclarabit. Igitur qua præfati sumus principes terrore compulsi, ignorantesque quod lateret anguis in herba, omnes hunc fiducialiter adeunt, quod mandaverat gratuiter cupientes implere. Quos omnes non malo consilio accepto, projectos in sentinam ligci, sicque securus ad urbem magno cum comitatu festinat, hisque quos suspectos habuerat palatium purgat, sui parentes ibi collocat, etc.*

σπερόντων. Τοῦτο τῇ βασιλίδι ἐνιστισθὲν εἰς θόρυβον αὐτὴν καὶ τοὺς ἐν τέλει ἐνέβαλε. Πέμπει τοίνυν πρὸς τὸν Ῥωμανὸν ἐρωτῶσα τί ἂν εἴη τὸ γεγονός, ἀλλὰ τὸ ναυτικὸν λίθοις τοὺς πεμφθέντας ἐξοδίωξε. Τῇ δ' ἑξῆς τὸν πατριάρχην ὁ βασιλεὺς μεταπαλεσάμενος, καὶ τὸν μάγιστρον Στέφανον, ἐπεμψε τοὺς ἐκ τῶν βασιλείων, τὴν αὐτοῦ μητέρα κατάξοντας. Τῆς δὲ τῷ υἱῷ προσφυσίσης μετὰ δακρύων, εἰς οἶκτον ἐκεῖνος ἐκλίθη, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν, εἰς ἑαυτὸν δὲ τὴν ἐξουσίαν μετήνεγκε, καὶ προσχειρίσατο δομέστικον τῶν σχολῶν τὸν Γαριδᾶν Ἰωάννην τὸν μάγιστρον. Ὁ δὲ δρουγγάριος ὁ Λακαπηνὸς, ἐξαρτύσας τὸν στόλον ὥσπερ εἰς ναυαρχίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τοῖς βασιλείοις προσέπλευσεν εἰς τὸν Βουκολέοντα. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης καὶ ὁ μάγιστρος Στέφανος εὐθὺς ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἐξίστησαν. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς, ὅρκους πρότερον τελέσας φρικωδεστάτους μή ποτε κατὰ τοῦ βασιλέως φρονῆσαι μηδ' ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ, ἀνῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ εἰς τὸν ἐν τῷ Φάρῳ ναὸν τῷ Κωνσταντίνῳ συνεισελθών, καὶ πίστεις δούς τε καὶ εἰληφώς, μέγας ἑταιρειάρχης προβάλλεται. Ἐπέστειλε δὲ τῷ Φωκᾷ ὁ βασιλεὺς μὴ ἀθυμῆσαι μηδ' ἀπογνῶναι, προσμεῖναι δὲ μικρὸν, ὡς μελλούσης αὐτοῦ γενέσθαι προνοίας μετὰ βραχύ. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Ἑλένην μνηστεύεται τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, καὶ τῇ τρίτῃ τοῦ Πάσχα τετέλεστο τὰ γαμήλια, τοῦ πατριάρχου Νικολάου τὴν ἱερολογίαν ποιήσαντος, καὶ αὐτίκα τετίμητο βασιλοπάτωρ ὁ Ῥωμανὸς, μέγας δ' ἑταιρειάρχης Χριστοφόρος ὁ τούτου υἱός. Ταῦτα δὲ μαθὼν ὁ Φωκᾶς τυραννίδι ἐπέθετο, Κωνσταντῖνον τὸν παροικιμώμενον προσλαβόμενος, καὶ ἑτέρους τῶν ἀρχόντων, καὶ διαβεβαιούμενος ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πράξειν ὃ πράττει. Ὁ Ῥωμανὸς δὲ, γραφὴν γεγραφὼς ἀνατροπὴν περιέχουσαν τῆς τοῦ Φωκᾶ προφάσεως, καὶ ταύτην τῇ τοῦ βασιλέως ὑποσημασίᾳ καὶ χρυσῇ σφραγῖδι βεβαιωσάμενος, πέμπει ταύτην πρὸς τὸ μετὰ τοῦ Φωκᾶ στράτευμα μετά τινος γυναίου ἑταιρικοῦ. Κἀκεῖνο πολλοῖς τὴν χρυσοσήμαντον ὑποδεικνύον λάθρα γραφὴν, πολλοὺς καταλιπεῖν πεποίηκε τὸν Φωκᾶν, καὶ προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ Φωκᾶς, ἐν Χρυσοπόλει γενόμενος, καὶ καταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ μετ' αὐτοῦ πλήθους τῷ βασιλεῖ προσφοιτήσαντος, ἐτράπετο εἰς φυγὴν, καὶ ἔν τινι χωρίῳ γενόμενος, ὅπερ ἀνέκαθεν παρὰ τῶν ἐγχωρίων Γοηλίων κατωνομάζετο, συλλαμβάνεται, καὶ τυφλωθεὶς εἰσάγεται εἰς τὴν βασιλεύουσαν· καὶ τοῦτο τέλος τῇ αὐτοῦ τυραννίδι ἐγένετο. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἑτέρα ἐπιβουλὴ κατὰ τοῦ βασιλέως συνίστη· νεανίαι γάρ τινες καθῆκαν κατ' αὐτοῦ θηρῶντος, ἵνα αὐτῷ ἐν τῇ θήρᾳ ἐπίθωνται. Ἀλλ' ἐγνώσθη τὸ βούλευμα, καὶ οἱ πρωτουργοὶ ἐκολάσθησαν. Ἐξεβλήθη δὲ τῶν βασιλείων καὶ ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ Ζωὴ, ὡς ἐπιβουλεύουσα δῆθεν τῷ βασιλοπάτορι, καὶ ἀπεκάρη ἐν τῇ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας μονῇ. Τῇ δὲ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς εἰς τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν ἀνήχθη ὁ Ῥωμανὸς, καὶ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τῷ τῆς βασιλείας διαδήματι τετανίωτο παρὰ τοῦ πατριάρχου Νικολάου, τοῦ Κωνσταντίνου δῆθεν ἐπιτροπῇ.

ΙΗ'. Καὶ ὁ μὲν Λακαπηνὸς (28) Ῥωμανὸς οὕτω

A Annuntiationis ad regiam in Bucoleonte appulit. Ac patriarcha et Stephanus magister statim ex regia discesserunt. At Romanus cum prius sanctissimo jurejurando adactus promisisset, se nunquam imperatori insidiaturum, neque imperium affectaturum : in regiam ascendit, et cum Constantino Phari ædem ingressus, fide data acceptaque, magnus hetæriarcha designatur. Jussit autem imperator Phocam bono esse animo, neque spem abjicere, sed paulisper exspectare : nam paulo post ejus rationem habitum iri. Romani porro filia Helena imperatori Constantino desponsa, tertia feria Paschatis nuptiæ celebratæ sunt, sacras preces Nicolao patriarcha peragente. Statim igitur Romanus, imperatoris pater, filius ejus Christophorus, magnus hetæriarches est appellatus. Quibus Phocas cognitis, tyrannidem invasit, Constantino cubiculario et aliis proceribus ascitis, se quæ ageret, pro imperatore Constantino agere, affirmans. Romanus autem litteras quæ Phocæ prætextum everterent, subscriptione imperatoris et aureo sigillo munitas, pervulgati corporis mulierculam in Phocæ castra mittit, quas cum ea multis clam ostenderet, effecit ut multi Phoca deserto, se ad imperatorem conferrent. At Phocas Chrysopolim profectus, et a suis destitutus, in fugam convertitur, et in castello quodam, quod ab antiquis temporibus Goeleon ab indigenis vocatur, comprehenditur, cæcatusque Byzantium perducitur. Et hic tyrannidis illius fuit exitus. Enimvero aliæ quoque insidiæ imperatori sunt paratæ. Nam adolescentes per quosdam conducti sunt, qui eum venantem aggrederentur, sed illo consilio cognito, de auctoribus facinoris supplicium sumptum. Est et imperatorismater Zoe regia ejecta, quasi patri imperatoris insidiaretur scilicet, tonsaque capillo Sanctæ Euphemiæ monasterium ingressa. Romanus vero vicesima 188 quarta die Septembris, ad Cæsaris dignitatem est evectus, et in Decembri, imperii diademate ornatus a patriarcha Nicolao, permissu Constantini scilicet.

XVIII. Romanus Lacapenus iis honoribus non

Variæ lectiones et notæ.

(28) Λακαπηνός. Constantinus Manasses :

Τὸν γέροντα τὸν Ῥωμανὸν τὸν ἀπὸ τῆς Λα-
[κάπης.

An Lacape nomen sit urbis aut regionis, mihi prorsus incertum. Cæterum *senex* seu *senior* hic Romanus dicitur, ad discrimen Porphyrogeniti.

D Michael Psellus in Synopsi legum :

Μάθε καὶ τὸν ζητούμενον σήμερον πλέον νομον,
Ὃν ὁ πρεσβύτης Ῥωμανὸς εἰσήνεγκε τῷ βίῳ.

Meminit Constantinus Porphyrog. in Novella de fundis Armeniacis τῆς βασιλικῆς τῆς Λακάπης μονῆς, Myrelæi forte ab eo ædificati.

contentus, paulo post uxorem quoque suam Theodoram diademate ornat. Deinde et filium Christophorum, voluntate, ut videri volebat, Constantini, sed revera invito illo et conquerente apud eos, quibus fidebat, et acta illa abominante, quamvis refragari non auderet. Insidiis quas Romano Anastasius sacellarius princeps conjurationis, pro defensione utique Constantini pararat, deprehensis, conscii, arbitratu Romani, puniti sunt, sacellarius tonsus, eaque Romano occasio fuit Constantini infra se collocandi, cum is hactenus in proclamationibus et salutationibus priorem locum tenuisset. Cumque Symeon exercitum contra urbem misisset: Romanus quoque milites illi opposuit, ne suburbanæ amœnitates ab hoste vastarentur. Quos cum Bulgari aggressi essent, multi etiam ex principibus ceciderunt, milites partim ad prætereuntes triremes festinantes, in mare prolapsi a fluctibus ferebantur, partim ab hostibus interibant, partim vivi capiebantur. Romano exercitu ad Pegas sic accepto, Bulgari regiam illius loci cremarunt, et cætera quæ in eo littore sunt e regione urbis, interjacente freto. Mortua Romani uxore Theodora Augusta imperatoris Christophori uxor Sophia Augustæ nomen accepit. At Bulgarorum princeps Symeon, denuo Adrianopolim obsedit: neque sane quidquam effecisset, nisi cives commeatu destitutos, et semetipsos et urbem hosti dedere, fames coegisset. Tunc etiam Leo Tripolitanus cum navalibus copiis Romanos invasit: sed triremes Romanæ circa Lemnum insulam eis obviam profectæ, Agarenos pene omnes occiderunt, navesque demerserunt, Tripolita ægre fuga elapso. Symeon vero Macedoniam et Thraciam cum ingenti exercitu devastatus, ad urbem profectus, prope Blachernas castris positis, colloquium Romani imperatoris petiit, qui cum ab eo non abhorreret, cum classe ad Cosmidii littus abiit, eodemque Symeon cum suis copiis venit: **189** et inter se collocuti sunt. Sed quamvis Romanus Symeoni magnifica dedisset, rebus infectis discesserunt, id quod par aquilarum significare videbatur, quas supra eos volitasse ferunt, et cum clangore inter sese congressas, statimque segregatas esse, altera versus urbem volante, altera in Thraciam tendente. Romanus potestate imperii insatiabilis, ac veluti oblitus sacramenti, quo sese astrinxerat, suo et filii natu maximi diademate non contentus; etiam reliquos duos filios, et nepotem ex Christophoro coronavit, Romano imperio quod hactenus penes unum esse consueverat, in multa capita distributo. Filium natu minimum Theophylactum, cui pontificatum urbis imperatoriæ ambiebat, detonsa coma clericum fecit, a patriarcha Syncellum quoque

A τῆς ἀναῤῥήσεως ἔτυχεν· οὐκ ἠγάπα δὲ ταύτης τυχὼν αὐτὸς, ἀλλὰ μετὰ βραχὺ καὶ τὴν οἰκείαν ὀρευνέτην τὴν Θεοδώραν ταινιοῖ· εἶτα καὶ τὸν υἱὸν Χριστοφόρον, προαιρέσει μὲν τῷ δοκεῖν τοῦ Κωνσταντίνου, τῇ δ' ἀληθείᾳ βιαζομένου, ἀσχάλλοντός τε πρὸς οὓς ἐθάῤῥει, καὶ ἐν συμφορᾷ τιθεμένου τὰ πραττόμενα, μὴ θαῤῥοῦντος δὲ ἀντερεῖν. Ἐπιβουλῆς δὲ κατὰ τοῦ Ῥωμανοῦ γενομένης, ἧς ὁ σακελλάριος πρωτουργὸς ἦν Ἀναστάσιος, ὡς τῷ Κωνσταντίνῳ δῆθεν ἀμύνων, ἐγνώσθη τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ οἱ μὲν συνίστορες, ὡς ἔδοξε τῷ Ῥωμανῷ, ἐκολάσθησαν, ὁ δὲ σακελλάριος ἀπεκάρη. Ἦν δὴ πρόφασιν ἔσχεν ὁ Ῥωμανὸς τοῦ ὑποβιβάσαι τὸν Κωνσταντῖνον ἑαυτοῦ, μέχρι τότε πρῶτον εὐφημούμενον ἐν ταῖς ἀναῤῥήσεσιν. Ὁ Συμεὼν δὲ κατὰ τῆς πόλεως ἐκπέμπει στρατόν· ἵνα δὲ μὴ ἐλθόντες τὰς B πρὸ τῆς πόλεως διαφθείρωσιν ἀγλαΐας, ἐπεμψε καὶ ὁ Ῥωμανὸς τοὺς ἀντιταξομένους αὐτῷ, καὶ τῶν Βουλγάρων ἐπελθόντων αὐτοῖς, πίπτουσι μὲν καὶ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ, τῶν δέ γε στρατιωτῶν οἱ μὲν, εἰς τὰς τριήρεις σπεύδοντες ἐμβῆναι παραπλεούσας, ἐξωλίσθαινον εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὑπὸ κυμάτων ἐφέροντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων διώλλυντο, οἱ δὲ καὶ ζῶντες συνελαμβάνοντο. Οὕτω δὲ διατεθείσης τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς· κατὰ τὰς Πηγὰς, τά τε ἐκεῖ ὄντα ἀνάκτορα οἱ Βούλγαροι ἐνεπρόλησάν, καὶ τἆλλα ὅσα ἐν τῷ αἰγιαλῷ τοῦ καταντικρὺ τῆς πόλεως ἦσαν διακειμένου πορθμοῦ. Θανούσης δὲ τῆς τοῦ Ῥωμανοῦ συμβίου τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας (29), ἡ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου γυνὴ C Σοφία τοῦ τῆς Αὐγούστης ἠξιώθη ὀνόματος. Ὁ τῶν Βουλγάρων δ' ἐξηγούμενος Συμεὼν τῇ Ἀδριανουπόλει προσέβαλε, καὶ ταύτην ἐπολιόρκει. Ἤνυσε δ' ἂν οὐδὲν, εἰ μὴ τοῖς ἔνδον ἐπιλελοίπει τὰ ἐπιτήδεια. Βιαζόμενοι δὲ τῷ λιμῷ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν τοῖς πολεμίοις παρέδοσαν. Τότε μὲν καὶ ὁ ἐκ Τριπόλεως Λέων μετὰ δυνάμεως ναυτικῆς κατὰ Ῥωμαίων ἐχώρησεν· ἀλλὰ τούτῳ περὶ τὴν νῆσον Λῆμνον τριήρεις ἐπελθοῦσαι Ῥωμαϊκαὶ, τοὺς μὲν Ἀγαρηνοὺς σχεδόν τι ξύμπαντας διεφθάρκασι, τὰς δὲ νῆας αὐτῶν ὑποβρυχίους ἐποίησαν, μόλις τοῦ Τριπολίτου φυγεῖν ἐξισχύσαντος. Καὶ ὁ Βούλγαρος δὲ Συμεὼν τά τε κατὰ Μακεδονίαν καὶ τὰπὶ Θράϊκης σὺν βαρεῖ στρατεύματι ἐληΐζετο, καὶ παρὰ D τὴν πόλιν ἐλθὼν, ἀγχοῦ τῶν Βλαχερνῶν πεποίητο τὴν παρεμβολὴν, καὶ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ ἐζήτησεν ἐντυχεῖν· καὶ τὴν ἔντευξιν καὶ ὁ βασιλεὺς ἠρτίσατο, καὶ κατὰ τὸν τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλὸν, ὁ μὲν βασιλεὺς σὺν τῷ στόλῳ ἀφίκετο, ὁ δέ γε Συμεὼν μετὰ τῆς οἰκείας παρεγίνετο στρατιᾶς, καὶ ἀλλήλοις ὡμίλησαν, καὶ ὁ βασιλεὺς μεγαλοπρεπῶς τῷ Συμεὼν ἐδωρήσατο. Ἀσύμβατοι δὲ ἀπ' ἀλλήλων διέστησαν, ὃ καὶ δυὰς ἔδοξε δηλῶσαι ἀετῶν. Φασὶ γὰρ ἄνωθεν αὐτῶν διαπτῆναι τούτους, καὶ ἀλλήλοις

Variæ lectiones et notæ.

(29) *Τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας.* Isaius et Sophiæ, de qua mox meminit Gregorius in Vita S. Basilii Jun. n. 23 : Αὐτὴ δὲ ἡ Αὐγουστα Ἑλένη πρώτη τῶν ἄλλων βασιλίδων ἦν· ἡ γὰρ δευτέρα σύνδυος τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ῥωμανοῦ Θεοδώρα τελευτήσασα ἦν, ἡ τε Σοφία ἡ τοῦ Χριστοφόρου ἐκείνου τελευτήσαντος κατηνέχθη τῆς βασιλείας.

συμμίξαι μετὰ χλαγγῆς, εἶτ' εὐθὺς διαστῆναι ἀλλήλων, τοῦ μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀποπτάντος, τοῦ δ' ἐπὶ Θράκην κινήσαντος τὸ πτερόν. Ὁ βασιλεὺς δὲ Ῥωμανὸς, ἀπληστευσάμενος ἐπὶ τῇ τῆς βασιλείας ἀρχῇ, καὶ ὥσπερ ἐπιλελησμένος τῶν ὅρκων, οὓς ὡμοσέκει καθ' ἱερῶν, καὶ μὴ ἀρκούμενος, ὅτι ἑαυτὸν καὶ τὸν τῶν υἱέων πρεσβύτερον ἠξίωσε διαδήματος, καὶ τοὺς λοιποὺς δύο τῶν παίδων αὐτοῦ βασιλικῶς τεταινίωκεν, εἶτα καὶ τὸν ἐκ τοῦ Χριστοφόρου γενόμενον αὐτῷ υἱωνὸν, καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀντὶ μονάρχου βασιλείας εἰς πολυαρχίαν μετήνεγκε. Τῷ τελευταίῳ δὲ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Θεοφυλάκτῳ τὸν θρόνον τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς βασιλίδος, τῶν πόλεων μνηστευόμενος, ἀπείρατε κληρικὸν, διὰ τοῦ πατριάρχου προχειρισθέντα καὶ σύγκελλον. Τοῦ πατριάρχου δὲ Νικολάου ἔτη τρισκαίδεκα τὸ δεύτερον τῆς Ἐκκλησίας κρατήσαντος, καὶ μεταθεμένου τὴν βιοτὴν, ὁ μητροπολίτης Ἀμασείας Στέφανος εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετήνεκτο. Ὁ μέντοι τῶν Βουλγάρων ἄρχων ὁ Συμεὼν, ἀνὴρ ὢν αἱμάτων, ἡσυχίαν ἄγειν οὔποτε ὅλως προῄρητο, ὅθεν καὶ κατὰ τοῦ ἔθνους τῶν Χριστιανῶν ἐστράτευσεν· ἀλλ' ἥττητο ὑπ' ἐκείνων, κάν ταῖς τῶν ὀρῶν δυσχωρίαις τὸ οἰκεῖον ἀπέβαλε στράτευμα. Ἐν τούτῳ δὲ πρόσεισί τις τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ, λέγων τὴν ἄνωθεν τῆς ἐν τῷ Ξηρολόφῳ ἀψῖδος καθιδρυμένην στήλην, καὶ πρὸς τὰ ἑσπέρια ἀποβλέπουσαν, εἰς τὸν Συμεὼν ἐστοιχειῶσθαι τὸν Βούλγαρον, καὶ εἰ τὴν ταύτης ἀποτέμοι τις κεφαλὴν, ἕψεται τῇ ἐκτομῇ τοῦ Συμεὼν ἡ φθορά. Ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα, καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς στήλης οὐκ εἰς μακρὰν ἐξετέτμητο, καὶ τῷ Συμεὼν αὐθωρὸν ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, ληφθέντι καρδιωγμῷ, ὡς μετὰ ταῦτα ἐγνώσθη τῷ βασιλεῖ, ἀκριβωσαμένῳ τῆς ἐκείνου τελευτῆς τὸν καιρόν. Ὡς δὲ ἐξ ἀνθρώπων ὁ Συμεὼν ἀπελήλυθεν, ἡ τῶν Βουλγάρων ἀρχὴ πρὸς Πέτρον (30) τὸν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικὸς αὐτῷ τεχθέντα περιελήλυθεν, ὃς, ἐπεὶ καὶ λιμῷ τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἦν πιεζόμενον, καὶ τὰ πέριξ ἔθνη μὴ κατ' αὐτοῦ ὁρμήσαιεν ἐδεδίει καὶ πρὸ τῶν ἄλλων Ῥωμαίους, στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα, σπονδὰς ποιησόμενος, εἰ δ' αἰροῖτο καὶ κῆδος εἰς ἑαυτόν. Ὡς δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἄμφω καταθύμια ἔδοξε τὰ αἰτούμενα, καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος ἀφίκετο, καὶ γεγόνασι μὲν συνθῆκαι περὶ σπονδῶν· συνήφθη δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς συμβίωσιν γαμικὴν καὶ ἡ τοῦ βασιλέως ἐγγόνη, ἡ ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν υἱῶν αὐτοῦ τοῦ Χριστοφόρου γεγένητο.

ιθ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς, οὐκ ἀρκοῦν ἡγούμενος ὅτι ἑαυτοῦ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ὑπεβίβασε, λαθὼν ἐζήτει καὶ τὸν Χριστοφόρον προθεῖναι αὐτοῦ, καὶ παρεσκεύασε τὴν τῶν Βουλγάρων πληθὺν ἐν τῷ τοῦ γάμου καιρῷ στασιάσαι, ζητοῦσαν πρὸ τοῦ Κωνσταντῖνου τὸν Χριστόφορον ἀναγορεύεσθαι, καὶ διὰ τὴν στάσιν δῆθεν ὡς ἐκ βίας οἰκονομῶν τι, παρεχώρησε τὸ αἰτούμενον γίνεσθαι. Εἶτα μήτε τὸ θεῖον δείσας, ὃ τὰς ὁμολογίας αὐτοῦ ἐμπεπέδωκε, μήτ' αἰδεσθεὶς τὸ ὑπήκοον, καὶ ἄμφω τοὺς ἄλλους υἱεῖς αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου προτέρους εὐφημεῖσθαι πεποίηκε, καὶ ὁ πρῶτος πέμπτος ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ ὁ μικρὸς Ῥωμανὸς ὁ τοῦ Χριστοφόρου υἱὸς ἔφθη θανὼν, κἀκεῖνος ἂν αὐτοῦ προτετίμητο. Ἦν οὖν ὁ αὐθιγενὴς βασιλεὺς, καὶ ᾧ κατὰ κλῆρον ἡ βασιλεία διέφερεν, ὥσπερ παρέγγραπτος. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἡ δίκη οὐκ ἐπενύσταξε δὲ τὴν τούτου ἀρχὴν Πέτρος, ὁ μὲν αὐτοῦ υἱὸς, οὐχ ὅπως δὲ τῆς δόξης καὶ τῆς οὐσίας, οὕτω δὴ καὶ τῆς ὠμότητος καὶ μισανθρωπίας φανεὶς κληρονόμος, ἀλλὰ πολλῷ ταύτης ἀλλότριος.

XIX. Romanus porro Constantinum infra se collocasse non contentus, occasionem quæritat etiam Christophori illi præponendi. Itaque instructa Bulgarorum turba, ut per seditionem postularet ut Christophorus **190** ante Constantinum nominaretur : quasi propter motum illum, necessitati parendum esset scilicet, postulatis illorum annuit. Deinde neque Deum veritus, cujus numine invocato, pactiones firmarat, neque subditorum pudore deterritus : etiam duos reliquos suos filios ante Constantinum salutari jussit, et primus quintus est factus, eique minor etiam Romanus præpositus fuisset, nisi ante decessisset. Ita indigena imperator, ad quem hæreditario jure imperium pertinebat, instar ascriptitii fuit. Cæterum vindicta sui muneris non oblita, et si lento gradu processit, tamen venit tandem : sed hoc alio loco narrabitur.

Variæ lectiones et notæ.

(30) *Πρὸς Πέτρον*. Vita S. Lucæ Junioris. p. 981 : Οὐ γὰρ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ μὲν ἀληθήριος Συμεὼν, καὶ πολλῶν αἱμάτων Χριστιανικῶν ἐκχύσεως αἴτιος, ἐξ ἀνθρώπων γίνεται· ἐκδέχεται

Stephano autem Amaseno, cum sedem principis urbis per triennium occupasset, mortuo : Tryphon monachus quidam ea conditione successit, ut post certum tempus, Theophylacto imperatoris filio, puero adhuc, ultro sede cederet. Hoc tempore sævissima hiems fuit, et fames maxima, et horrendum incendium. Tum quoque Christophorus imperator obiit. Jam præfinito tempore elapso, patriarcha Tryphon sede pontificia, ut convenerat, cedere noluit, sed eam retinere manibus pedibusque est conatus. Imperatore autem verba sibi data esse ægre ferente : Cæsariensis, ut ei gratificaretur, patriarchæ simplicitatem dolo circumvenit, assumptaque amici persona, illi ait : *Imperator vehementer sane te oppugnat, sed desunt ei crimina, ob quæ loco moveri possis, et jam qui contra te stant, eo sunt redacti, ut te litterarum penitus esse rudem dicant. Sed propera, ut tuis accusatoribus istam quoque calumniam præripias, quam facile propulsabis, si coram multis charta sumpta, nomen tuum et pontificatus dignitatem scripseris, qua scriptura ad imperatorem perlata, nihil porro erit, de quo te criminentur.* Huic consilio paret ille, et coram multis in charta pura hæc scribit : *Tryphon ex Dei misericordia archiepiscopus novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha.* Eam chartam Cæsariensis imperatori offert, syngrapha supra subscriptionem, patriarchæ nomine, in ea contexitur : Tryphon, quasi renuntiarit, ecclesia ejicitur, et imperatoris filius patriarcha designatur. Posthæc classis Russica non mille, sed decies et **191** quinquies mille navium urbem aggressa esse dicitur. Contra eam Romana classis juxta Pharum in procinctu stetit, ac subito invecta Barbaros profligavit, multis eorum navibus igni Græco crematis. Reliquæ versus orientem profectæ, in Bardam Phocam patricium, qui exercitui præerat, inciderunt, qui multos ad conquirenda necessaria navibus egressos, sustulit. Idem et Curcuas legionum domesticus fecit, multis et occisis et captis. Sic terra marique male accepti, se in navibus continebant, donec commeatu destituti, ad sua redire decreverunt. Sed cum solvissent, denuo Romanæ triremes eos aggressæ, duobus navalibus prœliis devicerunt. Paucæ igitur Barbaricæ naves interitu vitato ad suos redierunt, nuntiæ malorum et acceptæ cladis. Russi igitur pluribus malis acceptis, quam ut sperarant, datis, a lacessendis Romanis abstinuerunt.

ξεν, εἰ δὲ καὶ σχολαίῳ στείχουσα ἦκε ποδί, ἀλλά γε ἦκέ ποτε· ἀναβεβλήσθω δ' ἡ περὶ τούτων διήγησις.

Ὁ Ἀμασείας δὲ Στέφανος, ἔτη τρία διαγαγών, ἐν τῷ θρόνῳ τῆς ὑπερκειμένης τῶν πόλεων ἐτελεύτησε, καὶ ἐχειροτονήθη Τρύφων τις μοναχὸς ἐπὶ συνθήκαις τοῦ μετὰ χρόνον ὡρισμένον ἐκὼν ἐκστῆναι τοῦ θρόνου τῷ τοῦ βασιλέως υἱῷ τῷ Θεοφυλάκτῳ· ἦν γὰρ ἔτι μειράκιον. Γέγονε δ' ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις χειμὼν τε ἄφορητος λιμός τε σφοδρότατος, καὶ ἐμπρησμὸς φρικωδέστατος· ὅτε καὶ Χριστοφόρος τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν. Ἤδη δὲ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ παρῳχηκότος, ὁ πατριάρχης Τρύφων (31) οὐ μεθίετο τοῦ θρόνου τοῦ πατριαρχικοῦ κατὰ τὰ συγκείμενα, ἀλλ' ὅλαις χερσὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀντείχετο. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠνιᾶτο διὰ τὴν ἀπάτην, ὡς ἐμπαιχθείς. Ὁ γοῦν, Καισαρείας χαρίσασθαι τῷ βασιλεῖ προθυμούμενος, δόλῳ μετεισι τὴν τοῦ πατριάρχου ἀφέλειαν, καὶ φίλου προσωπεῖον ἑαυτῷ περιθέμενος, τῷ πατριάρχῃ φησίν· Ἡ μὲν κατὰ σοῦ τοῦ κρατοῦντος ἐπίθεσις σφοδρὰ, ἀλλ' ἐπιλείπουσιν αὐτῷ αἰτιάματα ὑπὲρ καθαιρέσεώς σε τιθέμενα, καὶ λοιπὸν εἰς τὸ μηδὲν ὅλως εἰδέναι σε γράμματα οἱ λέγοντες κατὰ σοῦ περίστανται. Ἀλλὰ σπεῦσον καὶ τούτους τοὺς μελετῶντας κατὰ σοῦ ἀποκρούσασθαι. Διαλύσεις δὲ τούτοις τὸ σπούδασμα, εἰ ἐνώπιον πολλῶν χάρτην λαβὼν τὸ ὄνομα ἐγχαράξεις τῇ σῇ, καὶ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα. Καὶ τούτου ἀποκομισθέντος τῷ βασιλεῖ, οὐκέτι κατὰ σοῦ αἰτίαμα περιλείψεται. Ὁ μὲν οὖν συνεβούλευσε ταῦτα, ὁ δὲ ἐπείθετο, καὶ πολλῶν παόντων ἀγράφῳ χάρτῃ ταῦτ' ἐγγράφει· *Τρύφων ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, οἰκουμενικὸς πατριάρχης.* Καὶ λαβὼν τὸν χάρτην ὁ Καισαρείας, ἀπῆει ἐμφανίσων τοῦτο τῷ βασιλεῖ, ἔγγραφον οὖν ἐν αὐτῷ παραιτήσεως, ἐξ ἐκ τοῦ πατριάρχου ἄνωθεν τῆς ὑπογραφῆς ἐξυφαίνεται, καὶ ὡς παραιτησάμενος τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλεται, καὶ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς πατριάρχης κεχειροτόνητο. Στόλος δὲ Ῥωσικὸς (32) ἐπῆλθε κατὰ τῆς πόλεως, καὶ ὁ στόλος οὐ χιλιόναυς ἦν, ἀλλ' εἰς πεντακαίδεκα χιλιάδας, ὡς λέγεται, τὰ τούτου πλοῖα ἠριθμηντο. Τούτοις περὶ τὸν Φάρον προσορμισθεῖσιν ἀντίπρωρος ἔστη στόλος Ῥωμαϊκὸς, καὶ ἀθρόοις αὐτοῖς προσβαλὼν, ἐτρέψατο τοὺς Βαρβάρους, καὶ πολλὰ τῶν πλοίων ἐκείνων τῷ ὑγρῷ πυρὶ ἀπετέφρωσεν. Ὅσα δέ γε περιελείπετο, πρὸς ἓω περαιωθέντα, τῷ πατρικίῳ Βάρδᾳ ἐνίκησε τῷ Φωκᾷ στρατιωτικοῦ στρατηγοῦντι συντάγματος, ὃς πρὸς συλλογὴν τῶν ἀναγκαίων πολλοὺς ἐξιόντας τῶν πλοίων, καταλαμβάνων ἀνῄρει. Ἀλλὰ καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ Κουρκούας, ἐτέροις ἐντυγχάνων κατὰ ζήτησιν τῶν ἐπιτηδείων ἐκβαίνουσι τῶν νηῶν, καὶ ἐζώγρει καὶ μαχαίρας ἔργον ἐτίθετο (33). Οὕτω δὲ καὶ διὰ θαλάσσης καὶ διὰ γῆς παθόντες

Variæ lectiones et notæ.

(31) Ὁ Πατριάρχης Τρύφων. Hujus memoriam colunt Græci 19 April. ut est in Menæis.

(32) Στόλος δὲ Ῥωσικός. Liutprandus, lib. v. cap. 6, hanc Russorum cladem pluribus narrat. Qui autem fuerint Russi, ita mox docet : *Gens quædam est sub Aquilonis parte constituta, quam a qualitate corporis Græci vocant Russos : nos vero a positione loci vocamus Nordmannos. Lingua quippe Teutonum* Nord, *Aquilo*, Mau. *autem mas seu vir dicitur.*

(33) Καὶ ἐζώγρει, καὶ μαχαίρας ἔργον ἐτίθετο. Liutprandus : *Græci vero victoria potiti, e*

κακῶς, οὐκέτι τῶν πλοίων ἐξώρμων. Ὡς δὲ τὰ πρὸς τροφὴν αὐτοῖς πανταπασιν ἐπιλέλοιπεν, ἐπανελθεῖν εἰς τὰ οἰκεῖα διανενόηντο, καὶ ἤδη τοῦ ἔκπλου κατήρξαντο. Ἀλλ' αὖθις αὐτοῖς αἱ Ῥωμαϊκαὶ τριήρεις ἐπίθεντο, καὶ ὅς οἱ Βάρβαροι κατεναυμαχήθησαν, ὡς ὀλίγας πάνυ τῶν σφετέρων νηῶν ἐκφυγεῖν, καὶ ἀνθυπονοστῆσαι πρὸς τοὺς οἰκείους, ἀγγέλους γενομένους ἐκείνοις τῆς συμφορᾶς. Καὶ οἱ μὲν Ῥὼς, παθόντες πλέον κακῶς ἢ ὡς ἤλπιζον δεδρακότες, τῆς κατὰ Ῥωμαίων ἀπέσχοντο ἐπιθέσεως.

Κ'. Καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ δὴ διὰ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν, Ἰωάννου τοῦ Κουρκούα (34) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου (πάππος δὲ ὁ Ἰωάννου) ἡττηντό τε πολλάκις, καὶ τεταπείνωντο, καὶ πόλεις οὐκ ἐλαχίστας ὧν κατεῖχον ἀφῄρηντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς (35) Ῥωμανὸς εἰς συναίσθησιν τάχα δόξας ἐλθεῖν τῆς ἐπιορκίας, καὶ τῆς τῶν συνθηκῶν παραβάσεως, ἃς πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον πεποιηντο, δι' εὐποιιῶν ἔσπευδεν ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεόν. Καὶ διαδόσεις (36) μὲν καὶ ἀλλοίας ἐτίθετο. Ἐπὶ δὲ ταύταις καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει χρεωστούμενα τοῖς δανεισταῖς ἀποδιδοὺς, τοὺς ὀφειλέτας ἀπέλυσε τοῦ βάρους τῆς ὀφειλῆς, καὶ τὰ γραμματεῖα λαβών, ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ πυρὶ κατηνάλωσεν· εἰς ἐνεακαίδεκα δὲ κεντηνάρια τὰ τῶν ὀφειλῶν ἠριθμήθησαν. Παρέσχε δὲ καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν οἰκούντων μισθωτικῶς. Τοὺς μὲν οὖν ὀφειλέτας ὠφέλουν ταῦτα, τῷ δέ γε Ῥωμανῷ μικρὸν ἢ οὐδὲν, οἶμαι, λυσιτελεῖν, ὅτι τε ἀλλότρια ἐτύγχανον τὰ διδόμενα (δημόσια γὰρ) καὶ ὅτι τὴν βασιλείαν ἁρπάσας καὶ ταύτην κατέχων, καὶ ἀπολαύων αὐτῆς, καὶ τὸν, ᾧ προσῆκε, ταύτης ἀποστερῶν, ἑαυτῷ μὲν ἀπεκλήρου τῆς βασιλικῆς εὐκληρίας τὰ ξύμπαντα· ταῖ, δ' εὐποιίαις ῥανίδα μικρὰν ἀπεμέριζε, τοιοῦτόν τι πράττων, οἷον ἄν τις ἐποίησεν, εἰ βοῦν ἀπελάσας τοῦ γείτονος, καὶ καταθύσας αὐτὸν, τοὺς μὲν πόδας ἄκρους διένειμε πένησι, τὸ σῶμα δ' ὅλον αὐτὸς ἐθοινήσατο· ἢ εἰ γυναῖκά τις ἁρπάσας τοῦ γείτονος κατεῖχε ταύτην, καὶ αὐτῇ συνεφθείρετο, τοῦ νομίμου γαμέτου ἀφροντιστῶν· ἐκ δὲ τῶν ἐκείνου χρημάτων διένειμε πένησιν, ἵν' αὐτῷ τάχα δι' ἐλέου ἀφεθείη τῆς μοιχείας τὸ ἔγκλημα. Ἀλλὰ ταῦτα κατὰ ἀνθρωπίνην κρίσιν. Εἰ δέ τις πρὸς τὴν θείαν ἀποβλέψειεν ἀγαθότητα, οὐδὲ ταῦτ' ἂν ἴσως εἴποι ἀσυντελῆ. Τούτου τῶν σκήπτρων κρατοῦντος, καὶ τὸ ἀχειροτεύκτον ἐκτύπωμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τὸ θεῖον χειρόμακτρον ἐκομίσθη πρὸς τὴν προκαθημένην τῶν πόλεων. Εἶχε μὲν γὰρ τέως τοῦτο ἡ Ἔδεσα· ἡ δὲ ἁλῶναι παρὰ τῶν Ῥωμαίων πολιορκούντων αὐτὴν ἐκινδύνευεν, κατεχομένη παρὰ Ἀγαρηνῶν· ἵν' οὖν φύγοιεν οἱ Ἐδεσηνοὶ τὴν ἐκπόρθησιν, λύτρον ταύτης τὸ θεῖον παρέσχον ἐκτύπωμα. Ἀφίκετο δὲ τότε ἐξ Ἀρμενίας

XX. Sed et Agareni a legionum domestico Curcua et fratre ejus Theophilo, Joannis qui post imperio politus est, avo, sæpe victi sunt et oppressi, atque urbes complures quas occuparant, eis ademptæ. At imperator Romanus, considerato, ut apparet, perjurio suo, violataque quam cum Constantino fecerat pactione, beneficentia placare Deum statuit. Præter igitur alias distributiones, etiam a se alienum pro debitoribus dissolvit, cujus summa ad XIX centenarios excreverat, tabulis in medio foro crematis; item pretium pro iis qui Constantinopoli in conductitiis domibus habitabant, numeravit. Ac debitoribus illa sane profuerunt, Romano autem parum, opinor, ac nihil potius utilitatis attulerunt; cum quæ de alieno largiebatur, quippe ex publico, tum quod imperio quod ex rapto tenebat, fruebatur, eoque fraudato cujus erat, cum imperatoria felicitate ex asse potiretur, perexiguam beneficentiæ portionem tribuebat: quod perinde est ac si quis vicini bove immolato, extremos pedes largiatur pauperibus, totumque corpus ipse devoret: aut spreto legitimo conjugio, in alienæ uxoris stupris volutetur: deque mariti illius pecunia pauperibus largiatur, ut sibi adulterii gratia fiat scilicet, atque hæc secundum humanum judicium. **192** Si quis autem divinam bonitatem intueatur, fortasse ne hæc quidem inutilia dixerit. Romano rerum potiente, Christi effigies nullis facta manibus et divinitus in linteo expressa, in imperatoriam urbem est translata. Eam tum Edessa habuerat, quæ cum in periculo excidii esset, Agareni qui tum urbem tenebant, incolumitatem hac effigie a Romanis redemerunt. Tum etiam ex Armenia venere duo adolescentes concreti, quorum altero mortuo, cum medici nexum resecuissent, alter quoque nihil ea re adjutus, nec diu fratri supersites, obiit. Quemadmodum Romanus sine ullo justo titulo imperium sibi vendicarit, suosque liberos imperatorio honore et nomine ornarit, et principe loco cum suis occupato, nativum imperii successorem Constantinum, nullo pene numero habitum, infra cæteros omnes collocarit, jam est a me expositum. Nunc cætera exsequenda sunt, ut ostendatur, etiamsi

Variæ lectiones et notæ.

vos secum multos ducentes, Constantinopolim regressi sunt læti: quos omnes in præsentia regis Hugonis nuntii, vitrici scilicet mei, decollari præcepit.

(34) *Ἰωάννου τοῦ Κουρκούα.* Joannis Curcuæ stemma perstrinximus in *Familiis Byzantinis*, sect. 22. Historiam vero et res ab eo præclare gestas octo libris complexus est Manuel protospatharius et judex, ut scribit anonymus Combefisianus in Romano Lacapeno, n. 41. Is Κρυκόας dicitur Georgio Monacho.

(35) *Ὁ δὲ Βασιλεύς.* Has eleemosynas pluribus commemorat anonymus Combefisianus, n. 44, et idem Georgius, n. 38, 39.

(36) *Καὶ διαδόσεις.* Hinc ob liberalitatem laudatur a Liutprando, lib. III, cap. 5. *Imperabat vero his* (Achivis) *tunc temporis memoria satis et laude dignus Romanus imperator, liberalis, humanus, prudens, ac pius.* At Gregorius in Vita S. Basilii Junioris, n. 24, hunc perstringit, ὡς χρυσομανῆ καὶ θηλυμανῆ, καὶ τὰς τῶν λιτῶν διαφθείροντα θυγατέρας, licet cætera esset φιλομόναχος, quod posteremum testatur Georgius monachus, n. 58.

Providentia tardius invadat injurios, concesso pœnitentiæ spatio, tamen nisi a militia discesserint, lento gradu eos assequi et pœnas exigere. Romanus igitur annum jam sextum et vicesimum imperitabat. Constantinus autem qua ratione imperium recuperaret, animum in omnes versabat partes, utque voti compos fieret, per alios, filios contra patrem concitat, vel unum potius Stephanum. Nam Constantinus majore animi constantia præditus, instigatoribus non obtemperabat. Alter vero sociis ascitis, aggressus est patrem, eumque comprehensum, et in insulam Proten relegatum, tonderi jussit : ipse cum affine et fratre imperatoria munia obiit. Sed fieri non poterat, ut tres consentirent ; cumque nonnullis in rebus dissiderent et invicem adversarentur, suspicionibus ortis, Stephanus affinem Constantinum pellere studuit, et Constantinus vicissim Stephanum, qui quidem ad rem patrandam multo celerior, etiam Helena uxore incitante, ascitis quibusdam militaribus præfectis, ambos fratres secum prandentes comprehendit, atque alterum statim in insulam Panormum seu Antigoniam, alterum in Terebinthum mittit, et utrumque tonderi clericum jubet. Unde cum transferendi essent, in patris venire conspectum desiderarunt, **193** quos cum ille vidisset : *Filios*, inquit, *genui, et evexi ; ipse vero me ad nihilum redegerunt.* Stephanus igitur inde in Præconnesum, ex ea in Rhodum, ex Rhodo Mitylenen est translatus, Constantino Samothracia assignata, quam egredi non liceret. Qui cum sæpe fugam molitus esset, eaque de causa custodum principem veneno sustulisset, a cæteris est interfectus. Stephanus vero in Lesbo decessit, cum XIX annos ibi vixisset. Pater eorum in insula Prote vitam exegit. Sic eorum quisque scelerum pœnas dedit.

A μειρακίσκων δυὰς συμφυῶν, τοῦ ἑνὸς δὲ θανόντος ἰτμήθη ἡ συμφυΐα παρὰ τῶν ἰατρῶν· ἀλλ' οὐδὲν τὸ περίλοιπον ὤνησε, μικρὸν δ' ἐπιβιώσας τῷ ἀδελφῷ κἀκεῖνος ἐξέπνευσεν. Ὅπως μὲν οὖν (37) μηδὲν αὐτῷ προσήκουσαν τὴν βασιλείαν ὁ Ῥωμανὸς ἐσφετερίσατο, καὶ τοὺς αὐτοῦ παῖδας τῆς βασιλικῆς ἠξίωσε τιμῆς τε καὶ κλήσεως, καὶ ὅπως καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς παῖδας τῶν πρωτείων ἠξίωσε, τὸν δ' ἐγγενῆ τῆς βασιλείας διάδοχον τὸν Κωνσταντῖνον πολλοστὸν ἔθετο πάντων ὑποβιβάσας, ἤδη μοι προῖστόρηται. Ἥκει δὲ νῦν ὁ λόγος προσθήσων καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ δείξων, ὡς κἂν βραδύτερον ἴσως μέτεισι τοὺς ἀδικοῦντας ἡ πρόνοια, μετανοίας αὐτοῖς ἐπιμετροῦσα καιρὸν, ἀλλά γε τοῦ κακοῦ μὴ ἀπεχομένους μέτεισι σχολαίῳ ποδὶ, καὶ δίκας εἰσπράττεται. Ἦνυε μὲν οὖν ὁ Ῥωμανὸς αὐταρχῶν εἰκοστὸν ἐνιαυτὸν καὶ ἕκτον. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ὅπως ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν ἐπανασώσηται, διαπαντὸς ἔστρεφε κατὰ νοῦν, καὶ ἵνα τὸ ἐφετὸν αὐτῷ διαπράξηται, δι' ἑτέρων ἐπεγείρει τῷ πατρὶ τοὺς υἱοὺς (38), ἢ μᾶλλον τὸν ἕνα τὸν Στέφανον. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος σταθηροτέρας τυγχάνων φρενὸς, τὴν προσβολὴν οὐ προσήκατο. Ὁ προσεταιρισάμενος καὶ ἄλλους, ἐπέθετο τῷ πατρὶ, καὶ κατασχὼν αὐτὸν ἐν τῇ νήσῳ τῇ Πρώτῃ περιώρισε, καὶ ἀπέκειρεν, αὐτὸς δὲ τῆς βασιλικῆς ἀντεποιήσατο διοικήσεως σὺν τῷ γαμβρῷ καὶ τῷ ἀδελφῷ. Ἀλλ' οὐκ ἦν ὁμοφωνῆσαι τοὺς τρεῖς. Ἔν τισιν οὖν διεφέροντο, καὶ ἀλλήλοις ἀντέλεγον· κἀντεῦθεν ἀλλήλους ὑπώπτευον, καὶ κατασπᾶσι τῆς βασιλείας τὸν γαμβρὸν τὸν Κωνσταντῖνον ὁ Στέφανος διὰ φροντίδος ἐτίθετο, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος αὖθις τὸν Στέφανον. Ἀλλ' ἦν ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τὸ ἔργον ὀξύτερος πάνυ πρὸς τοῦτο, καὶ τῆς συζύγου (39) Ἑλένης ἐπισπερχούσης αὐτόν. Προσλαβόμενος τοίνυν καί τινας τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων (40) κατέσχε καὶ ἄμφω τοὺς ἀδελφοὺς συναριστῶντας αὐτῷ, καὶ αὐτίκα τὸν μὲν εἰς τὴν νῆσον τὸν Πάνορμον, ἣ καὶ Ἀντιγονία λέγεται, ἐξαπέστειλε, τὸν δὲ εἰς τὴν καλουμένην Τερέβινθον, καὶ κληρικοὺς καὶ ἄμφω ἀπέκειρεν. Εἶτ' ἐκεῖθεν μεταχθῆναι μέλλοντες, ἐζήτησαν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τῷ πατρὶ (41), οὓς ἰδὼν ἐκεῖνος εἶπεν· *Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν.* Ἐκεῖθεν οὖν ὁ μὲν Στέφανος ἐν Προικονήσῳ περιωρίσθη, κἀκεῖθεν εἰς Ῥόδον, κἀκ ταύτης εἰς Μιτυλήνην μετετέθη· τῷ δὲ Κωνσταντίνῳ ἡ Σαμοθρᾴκη περιγραπτὸν ἐγένετο ὅριον. Ὃς ἀποδρᾶναι δοκιμάσας πολλάκις, καὶ διὰ τοῦτο φαρμάκῳ τὸν πρωτεύοντα τῶν φυλάκων αὐτοῦ ἀνελὼν, ἀνῃρέθη παρὰ τῶν ἄλλων. Ὁ δὲ Στέφανος ἐν Λέσβῳ ἀπέβιω, ἐννεακαίδεκα διαγαγὼν ἐνιαυτοὺς παρ' αὐτῇ. Ὁ δὲ τούτων πατὴρ ἐν τῇ Πρώτῃ τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε (42), καὶ οὕτω τούτων ἕκαστον ἡ δίκη μετῆλθεν.

Variæ lectiones et notæ.

(37) *Ὅπως μὲν οὖν.* Ut Romanus a filiis, deinceps que filii a Porphyrogenito sceptro exuti in monasterium tonsi relegati fuerint, pluribus narrat Liutprandus, lib. v, cap. 9.

(38) *Δι' ἑτέρους ἐπεγείρει τῷ πατρὶ τοὺς υἱούς.* At hanc in patrem filiorum conjurationem inscio Constantino factam scribit Liutprandus, lib. v, cap. 9 : *His itaque quatuor imperantibus, Stephanus atque Constantinus fratres, ignorante Constantino Leonis imperatoris filio, adversus Romanum patrem suum quædam dolosa machinabantur. Tædebat enim eos, patris severitate opposita, quæcunque vellent facere non licere.* Ita illi patris severitatem causabant, quod rursum mox repetit : *Non ferentes patris justam severitatem.*

(39) *Καὶ τῆς συζύγου.* Sed præsertim cujusdam Diabolini, a quo initæ in se conjurationis admonitus est.

(40) *Καὶ τινας τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων.* Hos fuisse Macedones scribit Liutprandus, lib. v, cap. 10.

(41) *Ἐζήτησαν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τοῦ πατρός.* Ut vero quam facete admodum sermone excepti fuerint a patre, belle describit Liutprandus, cap. 11.

(42) *Τὴν ζωὴν διεμέτρησε.* Illius corpus in urbem relatum, et in monasterio Myreleæ ab ipso ædificato sepultum scribunt alii, ut a nobis observatum in *Constantinopoli Christ.*, ubi ex Codino duo monasteria in urbe exstitisse ejusdem nomenclaturæ ex Codino docuimus, quorum alterum

ΚΑ'. Ἄρτι δὲ τῆς μοναρχίας ὁ Κωνσταντῖνος τυχών, καὶ τῷ υἱῷ Ῥωμανῷ διάδημα περιέθετο, τούς τε συναραμένους αὐτῷ εἰς τὴν τῶν βασιλευόντων καθαίρεσιν, ἀμοιβὰς ἐκτινυὺς, τὸν μὲν Φωκᾶν Βάρδαν μάγιστρον ἐτίμησε, καὶ δομέστικον προεχειρίσατο τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀμφοῖν δὲ τῶν τοῦ Βάρδα υἱῶν τὸν μὲν Νικηφόρον, τὸν ὕστερον βασιλεύσαντα τῶν ἀνατολικῶν προεβάλλετο στρατηγὸν, τὸν δὲ Λέοντα τῆς Καππαδοκίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἄλλως ἠμείψατο. Τὸν δὲ τοῦ Στεφάνου τοῦ βασιλέως υἱὸν Ῥωμανὸν, ἐκτομίαν ἐποίησεν· ἀλλὰ μὴν καὶ Βασίλειον τὸν νόθον υἱὸν τοῦ γέροντος Ῥωμανοῦ, ὃν ἐγείνατο δούλῃ τινὶ συμφθαρείς. Τὸν δὲ τοῦ Χριστοφόρου υἱὸν Μιχαὴλ ἀπέκειρε κληρικόν. Ἦν δὲ Κωνσταντῖνος τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβὴς, καὶ λόγοις προσκείμενος (43) ὡς ἔστι καταμαθεῖν ἐκ συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐξ ἐπιστολῶν, ἃ κἂν μὴ πρὸς τέχνην ἠκρίβωντο τὴν ῥητορικὴν, ἀλλά γε σχήμασι ταύτης καί τισιν ἰδέαις ποικίλλονται. Ἐῴδου δὲ καὶ ῥυθμοῖς ἑαυτὸν, καὶ μέτροις παντοδαποῖς. Γνοίη δέ τις τοῦτο ἐξ ὧν ἐπὶ θανούσῃ αὐτῷ τῇ κοινωνῷ τοῦ βίου ἐμμέτρως ἐθρήνησεν. Ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς, ἐπιλελησμένης ἤδη σχεδὸν, ἀλλὰ μέντοι καὶ τῶν

A XXI. Constantinus cum primum recuperasset imperium, filium quoque Romanum diademate ornavit, et ut iis quorum ope collegas amoverat, referret gratiam : Phocam Bardam magistrum fecit, et legionum Orientalium domesticum renuntiavit. Nicephorum ejus filium, qui post imperio potitus est, prætorem Orientis, alterum Leonem Cappadociæ præsidem designavit, et ex cæteris aliis alios honores habuit. Filium autem imperatoris Stephani Romanum juniorem, itemque Romani senioris filium Basilium, ex ancilla procreatum, castravit. Christophori filium Michaelem clericum fieri jussit. Fuit Constantinus religiosus erga Deum, et studiis litterarum deditus, quod ex scriptis et epistolis ejus apparet, quæ licet ad artem B oratoriam perpolita non sint, tamen rhetoricis ornamentis et figuris quibusdam scatent. Operam quoque rythmis et omnis generis versibus dedit, quod in iis scriptis cernitur, quibus obitum conjugis suæ deploravit. Ipsius etiam philosophiæ rationem habuit, quæ pene in oblivionem venerat, aliarumque disciplinarum, quas doctoribus ordinatis jam deficientes refocillavit. Atque has virtutes habuit. In regno autem administrando fuit

Variæ lectiones et notæ.

Leone M. imperante stabat, cujus meminit Nicephorus presb. in Vita ms. S. Andreæ propter Christum Sali (uterque porro vixit sub eodem Augusto), qui hæc de illo tradit : Καταφεύγει οὖν πρὸς τὸν εὐκτήριον οἶκον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῷ C ἐπονομαζομένῳ Μυρελαίῳ, διὰ τὸν τίμιον αὐτῆς χαρακτῆρα βλύζειν τὸ μύρον ὡς ἔλαιον.

(43) *Καὶ λόγοις προσκείμενος.* Ad imperii habenas adhuc puer, vixque septennis pervenerat Constantinus, statimque rerum summam arripuerat Romanus Lacapenus Βασιλεοπάτορος dignitate donatus, usurpato deinde imperatoris titulo, eoque filiis indulto, quibus etiam Constantinum tandem postposuit, ita ut nullo is (quandiu vixit) fere haberetur loco : qui, dum ita se res haberent, seu necessitate coactus, seu dissimulata quam in tyrannum, licet socerum, gerebat simultate, libris legendis ac disciplinis ediscendis, atque adeo scriptioni totum se dedidit, quod in primis testatur Liutprandus, libro III, cap. 9, ubi illius pietatem ac studia commendat : *Constantinus itaque Porphyrogenitus tum orationi tum lectionibus vacans, totum se Domino commendabat, opere manuum victum quæritans. Sane* τὴν ζωγραφίαν, *id est picturam, pulchre exercebat* ; et lib. V, cap. 10, ubi de quodam Diabolino : *Constantinum denique libris incumbentem ita convenit*, ut scilicet uxoris fratrum insidias præverteret. Suæ demum factus potestatis, et ad se unicum reversa imperii administratione, philosophiæ et rhetorices studia, cæterarumque omnium et artium et scientiarum studia pene deperdita ita instauravit, ut urbs imperii primaria viris eruditis, quos ex universo imperio accivit, abundare coperit. Quin etiam optimorum scriptorum in omni doctrinæ genere exemplaria undique conquisivit, Palatina iis instructa bibliotheca, quæ non tam ipsius quam publico omnium usui dicarentur. Verum cum tantam tamque immensam librorum molem plerosque ab eorum lectione deterrere posse existimaret, ipse, ut principem decuit, singulorum utilitati consulens, auctores omnes qui idem argumentum tractaverant, ut in unum corpus compingerentur curavit, resectis superfluis, ac selectis ex unoquoque scriptore locis iis quæ quisque elegantissime tractaverat. Tales sunt Γεωπονικῶν libri ab illo collecti, ut libri titulus et argumentum declarat. Alii non ipsius esse Constantini, sed ejusdem Augusti jussu collectionem istam factam volunt, quam nescio cui Dionysio Uticensi ascribit Nicolaus Guibertus in Assertione de Murrhinis pag. 23, cum alii, ut Jacobus Maussacus ad Plutarchum, De *fluminibus*, pag. 194, auctoris nomen ignorari omnino contendant. Ita Ἱππιατρικῶν libros ab eodem esse collectos plerique volunt. Sed et Nonus medicus, in libri *De morborum curatione* Proœmio Constantini jussu præceptiones omnes medicas ex variis scriptoribus (horum tamen suppressis nominibus) collegisse se testatur. Similis argumenti, id est medicinæ, liber exstat anonymi in Bibliotheca Regia περὶ διαίτης, seu de ciborum facultate, cujus auctor in Præfatione, illius præcepto id se operis aggressum profitetur. Verum his et si qui præterea ejusmodi libri ad notitiam nostram non venerunt, et magnitudine operis et utilitate longe præstant collectanea historica in tres D et quinquaginta titulos, seu locos communes ab eodem Constantino, aut illius jussu comprehensa, ex quibus duo duntaxat ad nos pervenere, de legationibus scilicet, et de virtutibus et vitiis. Libri vero quos ipse conscripsit, plures editi habentur, quorum aliquot in unum volumen compegit Joannes Meursius ; nam seorsim aliquot alii editi prostant, atque in primis Vita Basilii avi imperatoris publicata primum a Leone Allatio, deinde a Combefisio, qui et ejus de imagine Edessena narrationem pariter edidit, ut et anonymi historiam libris IV comprehensam a Michaele Theophili filio, in quem desinit Chronicon Theophanis, usque ad Michaelem Methystam, quam quidem ipsius Constantini jussu conscripsisse testatur in libri titulo ac proœmio, in quo et Vitam Basilii Macedonis ab ipso nepote Constantino mira sermonis elegantia conscriptam testatur. Laudatur præterea ab Allatio in syntagmate de Symeombus, sermo de relatione

segnior, iracundus, et sævus in delinquentes, in pœnis sumendis inexorabilis, vini avidior. In conferendis magistratibus, non dignos præturis aliisque muneribus præficiebat, sed minus bonos ac potius improbos, et quos vel imperatrix vel sacri cubiculi præpositus Basilius commendabant, qui magistratus venales habebant. Ita fiebat, ut imperium non in omnibus bene administraretur. Imperatori autem 194 structæ sunt insidiæ, primum a cubiculi præfecto Theophane, qui multos habebat conscios, et Romanum e Prote insula : deinde ab aliis, qui Stephanum ex Lesbo in regiam reducere conabantur. Sed imperator utrasque deprehendit, ac insidiatoribus supplicio affectis, imperii cupidis, diligentiorem custodiam adhibuit Turci (Ungaros autem sic vocari supra diximus) alias Romanas provincias incursare soliti, ad tempus quieti fuerunt. Nam dux eorum Bologudes, et partis cujusdam princeps Gylas, imperatorem convenerunt, amboque sacrosancto regenerationis lavacro initiati, et arcanis nostræ religionis imbuti, ac patricia dignitate ornati, onustique pecuniis in suas sedes redierunt, adducto pontifice, per quem multi ad Dei cognitionem pervenerunt. Ac Gylas quidem in fide permansit, pacemque servavit. Alter fœdere quod cum Deo icerat, rupto, arma Romanis intulit, idemque contra Francos facere aggressus, captus est, et in crucem actus. Elga quoque uxor ducis Russorum, qui Romanos classe infestarat, defuncto marito, se ad imperatorem contulit, ac baptizata et pro dignitate tractata, domum rediit. Imperator autem, defuncta nuru sua, regis Francorum Hugonis filia, de alia filio Romano despondenda cogitans, uxorem ei dat puellam, humilis illam quidem generis ac potius sordidi (nam cauponibus orta dicebatur) sed forma præditam elegantissima, et naturæ miraculum quoddam, quæ cum Anastasia diceretur, id nomen in Theophanonem est mutatum.

A ἐπιστημῶν διδασκάλους ἐπιστήσας, καὶ ἀναζωπυρήσας ἐκλειπούσας αὐτάς. Καὶ ταῦτα μὲν τῆς κρείττονος μοίρας ἐκείνῳ προσῆν. Περὶ δὲ τὴν τῆς βασιλείας διοίκησιν διέκειτο μαλακώτερον, δύσοργός τε (44) καὶ βαρύμηνις τοῖς πταίουσιν ἦν, καὶ κολαστὴς ἀπαραίτητος, οἴνῳ τε τοῦ αὐτάρκους ἐκέχρητο πλείονι. Καὶ ἀρχαιρεσιάζων οὐ τοὺς ἀξίους ἐφίστα ταῖς στρατηγίαις, ἢ ταῖς τῆς πολιτείας ἀρχαῖς, ἀλλὰ τοὺς μοχθηροτέρους καὶ ἀδοκίμους, καὶ οὓς ἡ βασιλὶς καὶ ὁ παρακοιμώμενος εἰσῆγον Βασίλειος (45), ὠνίους χρημάτων τιθέμενοι τὰς ἀρχάς. Ἀλλ' οὕτω μὲν τὰ τῆς βασιλείας, εἰ καὶ μὴ ἐν πᾶσι καλῶς, ὡκονόμητο. Ἐπιβουλαὶ (46) δὲ κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐμελετήθησαν, ἡ μὲν παρὰ τοῦ παρακοιμωμένου Θεοφάνους, πολλοὺς καὶ ἄλλους συνίστορας ἔχοντος, καὶ βουλομένου τὸν Ῥωμανὸν ἀναγαγεῖν ἐκ τῆς Πρώτης νήσου εἰς τὰ βασίλεια· ἡ δὲ παρ' ἑτέρων, τὸν Στέφανον ἐκ Λέσβου λαβεῖν μελετησάντων, καὶ ἀποκαταστῆσαι τῇ βασιλείᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἄμφω τὰς ἐπιβουλὰς ὁ Κωνσταντῖνος ἐφώρασε, καὶ τοὺς μὲν συνωμότας ἐκόλασε, τοὺς δὲ βασιλειῶντας ὑπ' ἀσφαλεστέραν ἕθετο τήρησιν. Τῶν Τούρκων (τοὺς Οὔγγρους δ' οὕτω καλεῖσθαι καὶ πρώην εἰρήκαμεν) τὰ Ῥωμαίων ληΐζομένων ἐπί τινα καιρὸν ἠρεμῆσαι τὸ ἔθνος συμβέβηκεν. Ὁ γὰρ τούτων ἀρχηγετῶν Βολογουδῆς κεκλημένος, καὶ ἕτερο δ' αὖθις Γυλᾶς, καὶ αὐτὸς μέρους ἄρχων, προσηλθέτην τῷ βασιλεῖ· καὶ ἕκαστος αὐτῶν τοῦ θείου τῆς παλιγγενεσίας ἠξιώθη λουτροῦ, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ἐμυήθη μυστήριον, καὶ πατρίκιος ἐτιμήθη ἑκάτερος, καὶ κατηντλήθησαν χρήμασι, καὶ οὕτως ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἤθη τὰ ἑαυτῶν, λαβόντες καὶ ἀρχιερέα, δι' οὗ πολλοὶ πρὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετηνέχθησαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Γυλᾶς καὶ τῇ πίστει ἐνέμεινε, καὶ τὴν εἰρήνην ἐτήρησεν. Ὁ δὲ λοιπὸς τὰς πρὸς Θεὸν συνθήκας ἠθετηκὼς, αὖθις κατὰ Ῥωμαίων ὡπλίζετο, τοῦτο δὲ καὶ κατὰ Φράγγων ποιῆσαι ἐπιχειρήσας, ἐάλω καὶ ἀνεσταύρωτο. Καὶ ἡ τοῦ κατὰ Ῥωμαίων ἐκπλεύσαντος Ῥὼς (47) γαμετὴ Ἕλγα, τοῦ ξυνευνέτου αὐτῆς τελευτήσαντος, προσῆλθε τῷ βασιλεῖ, καὶ βαπτισθεῖσα, τιμηθεῖσά τε ὡς ἐχρῆν ὑπενόστησεν. Ἐρρόντιζε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ἧδη θανούσης τῆς τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ῥωμανῷ συζυγείσης θυγατρὸς τοῦ τῶν Φράγγων ῥηγὸς Οὔγωνος, ἑτέραν ἀγαγέσθαι αὐτῷ γαμετὴν, καὶ συνοικίζει αὐτῷ κόρην, τύχης μὲν χαμερποῦς ἢ καὶ χυδαίας εἶποιεν ἂν τινες (καπήλων γὰρ ἐκφῦναι ταύτην φασὶ) τὸ δὲ εἶδος εὐπρεπεστάτην, καὶ ἀντικρὺς ἄγαλμα πλασθεῖσαν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἥτις Ἀναστασία καλουμένη, Θεοφανὼ μετωνόμαστο.

B

C

XXII. Anno imperii Constantini XII, patriarcha Theophylactus decessit, pontificatu annis III et XX functus. Nam sacerdotio contra morem majorum potius annorum fuit XVI regnanteque patre, præda-

ΚΒ'. Ἔτει δὲ δωδεκάτῳ τῆς Κωνσταντίνου αὐταρχίας, ὁ πατριάρχης Θεοφύλακτος ἀπέβιω, ἐπὶ ἔτη τρία καὶ εἴκοσι ἀρχιερατεύσας· ἐκκαίδεκα δὲ ἦν ἐνιαυτῶν, ὅτε τῆς ἀρχιερωσύνης ἀθέσμως (48)

D

Variæ lectiones et notæ.

corporis S. Joannis Chrysostomi in urbem. Multa etiam stricta oratione composuisse testatur hoc loco Zonaras. Ex quibus patet omnino, Constantinum non modo fuisse omnibus disciplinis excultissimum, sed et litterarum extincta pene studia rursum instaurasse, viroseque eruditos, propositis præmiis, ad ea promovenda impulisse.

(44) Δύσοργος. Contra Græci ipsi, apud Liutprandum in legat. *Constantinus imperator, homo lenis, in palatio manens perpetuo*, etc.

(45) Ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος. Istius Basilii meminit præterea Constantinus, *De admin. imp.* cap. 43 et 50, et Codinus in Orig. n. 60, ex quibus docemur domum, quæ olim Asparis fuerat, possedisse. Vide Lambecium ad eumdem Codinum.

(46) Ἐπιβουλαί. Istius conjurationis meminit Anonymus, in Vita S. Lucæ Junioris, p. 996.

(47) Κατὰ Ῥωμαίων ἐκπλεύσαντος Ῥώς. Inger appellatur a Liutprando, l. v. c. 6.

(48) Ἀθέσμως. Liutprandus in Legat.: *Romanus imperator filium suum Theophylactum eunuchum*

ἠξίωτο. Ὅθεν καὶ ὑπὸ παιδαγωγοῦ ἐτέλει ὁ πατριάρχης, ἕως αὐτῷ ἐβασίλευσεν ὁ πατήρ· εἶτα τούτους ἀποσεισάμενος, πολλὰ τῶν οὐ δεόντων ἢ τῶν ἀπειρημένων (εἰπεῖν οἰκειότερον) διεπράττετο, ἱππομανῶν τε καὶ κυνοτροφῶν, καὶ θήραις προσκείμενος, καὶ τὰ τούτοις πράττων ἀκόλουθα. Ἔτρεφε δὲ καὶ ἵππων σφοδρότατον ἔρωτα, καὶ εἶχε θηλείας ἵππους πάνυ πολλάς. Μία τοίνυν αὐτῶν ἡ τῶν λοιπῶν ἐπισημοτέρα κατὰ γαστρὸς ἔχουσα, ἔτυχε τεκοῦσα κατὰ τὴν ἱερὰν τῆς μεγάλης πέμπτης ἡμέραν, καὶ λειτουργοῦντι τότε τῷ πατριάρχῃ, ἦκέ τις κομίζων περὶ τοῦ τῆς ἵππου τοκετοῦ εὐαγγέλια· ὁ δὲ ὑπερήσθη, καὶ τὴν θείαν ἱερουργίαν συντεμών, σπουδῇ πρὸς τὸ Κοσμίδιον ἀπελήλυθεν (ἐκεῖ γὰρ εἶχον αἱ ἵπποι αὐτοῦ τὰς διατριβάς) καὶ τὸν νεογνὸν πῶλον ἐωρακὼς, ὑπενόστησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐτέλεσε τελετήν. Κατέστρεψε δὲ τὴν ζωὴν ἐξ ἱππασίας· θρασύτατα γὰρ ἱππαζόμενος, καὶ πρὸς τεῖχός τι τῶν παραθαλασσίων προσαρραχθείς, αἷμα διὰ στόματος ἀνήγαγε, κἀντεῦθεν ἐπὶ δύο ἔτη νοσήσας, εἶτα καὶ ὑδέρῳ περιπεσὼν ἀπέβιω. Καὶ προσεχειρίσθη πατριάρχης Πολύευκτος (49) μοναχὸς ἐκτομίας, καὶ λόγῳ διαπρέπων καὶ ἀρετῇ, ὃς παρὰ τοῦ Καισαρείας κεχειροτόνητο. Ὁ γὰρ Ἡρακλείας προκεκρουκὼς κατά τι τῷ βασιλεῖ, ἐκωλύθη τοῦ προνομίου αὐτοῦ· καὶ τοῦτο τοῖς φιλοστώμμοσιν εὗρητο κατὰ τοῦ πατριάρχου αἰτίαμα. Ἐπεὶ δ' ἐχειροτονήθη, τῷ βασιλεῖ ἐντυχὼν, καταδρομὴν ἐποιήσατο τῶν συγγενῶν τοῦ γέροντος Ῥωμανοῦ, καὶ ἀναστεῖλαι τὴν τούτων πλεονεξίαν παρῄνει. Ὅπερ οὔτ' αὐτὸς ἀνεπαχθῶς ἤκουσε, καὶ ἡ βασιλὶς Ἑλένη, παρὰ τοῦ ἐκτομίου βασιλείου, ὃς μετέπειτα παρακοιμώμενος γέγονε, προβιβασθεῖσα, ἠρέθισε κατὰ τοῦ πατριάρχου τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐζήτει λαβὴν, δι' ἧς αὐτὸν τὴν ἀρχιερωσύνην ἀφέληται. Τότε δὲ καὶ ἡ τιμία χεὶρ τοῦ Προδρόμου εἰς τὴν ὑπερκειμένην ἀπεκομίσθη τῶν πόλεων ἐξ Ἀντιοχείας διά τινος διακόνου Ἰώβ. Τῶν δ' ἐν τῇ Κρήτῃ Ἀγαρηνῶν τὰ παράλια τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας λῃζομένων, ὁ βασιλεὺς στόλον ἑτοιμασάμενος, ὃν πλεῖσται συνίστων νῆες πολεμιστήριοι, κατ' ἐκείνων ἐκπέμπει. Ἀλλ' ἐσφάλησαν τὰ τοῦ στόλου τῇ τοῦ ναυάρχου ἀπειρίᾳ καὶ ἀμελείᾳ. Καὶ τὸ μὲν πλεῖστον τοῦ πληρώματος τῶν νηῶν ἀπώλετο, τὸ μὲν ἁλωκὸς, τὸ δὲ μαχαίρας ἔργον γενόμενον, πολλοστὸν δὲ διασέσωστο. Καὶ

A gogis adhuc paruit: post, eorum jugo excusso, multa præter decorum, aut (ut rectius dicam) contra officium fecit. Nam alendi equos et canes ac venationum similiumque rerum insano studio tenebatur. Cum igitur inter equas plurimas quas alebat, unam insigniorem sacro Magnæ Quintæ die peperisse sacra celebranti patriarchæ nuntiatum esset: lætitia elatus, divinoque sacrificio properanter absoluto, ad Cosmidium **195** festinavit (nam ibi ejus equi stabulabant) visoque pullo recens nato, in ecclesiam reversus, festum sanctæ Passionis Servatoris peregit. Mortis ei causa fuit equitatio, qua cum audacissime uti soleret, semel ad murum quemdam maritimum alliso corpore, sanguinem per os rejecit. Unde cum biennium

B ægrotasset, ex aqua intercute obiit. Ei successit Polyeuctus monachus spado, et eloquentia et virtute præstans, a Cæsariensi episcopo consecratus. Nam Heracliensis offenso Cæsare, jus suum usurpare non potuit, quæ res criminandi patriarcham ansam obtrectatoribus præbuit. Sed cum renuntiatus esset, imperatorem convenit, cognatisque senioris Romani accusatis, monuit ut eorum avaritiam coerceret. Quod nec ille citra molestiam audivit, et imperatrix Helena, Basilio spadone instigante, qui post præpositus cubiculi exstitit, maritum contra patriarcham incitavit, causam quæritans qua pontificatum ei eriperet. Eo tempore veneranda manus Præcursoris, per quemdam diaconum Jobum Antiochia Byzantium est translata.

C Porro Cretensibus Agarenis maritimam Romanorum oram infestantibus: imperator maximam bellicarum navium classem contra eos misit. Verum ea navarchi imperitia et negligentia impegit, maxima parte classiariorum vel capta vel interfecta, paucissimis elapsis; ac ipse etiam navarchus captus fuisset, nisi ejus satellites eum conglobati circumstetissent, ac pulsis Agarenis, prætoriæ triremis conscendendæ, et fugæ facultatem præbuissent. Cæterum Bardas Phocas, legionum domesticus, rem aliter gessit contra Orientales Agarenos, qui cum bellum arte imperatoria peritequo administraret, multas hostibus urbes ademit, et obvia quæque prædatus est. At imperatoris filius Roma-

D nus, ex imberbi jam vir factus, potestatis ad se pertrahendæ cupiditate, vitæ patris, adjutante uxore, insidiatur, medicamento purganti, quod

Variæ lectiones et notæ.

patriarcham constituit: cumque eum Alberici cupiditas non lateret, missis ei muneribus satis magnis effecit, ut ex papæ nomine Theophylacto patriarchæ litteræ mitterentur, quarum auctoritate cum ipse tum successores ejus absque paparum permissu palliis uterentur. Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solum patriarchæ, sed etiam episcopi totius Græciæ palliis utantur. Quod postremum an omnino verum sit, disquirimus in *Glossario med. Græcit.* in v. Ὠμοφόριον.

(49) *Πολύευκτος.* Hujus memoriam colunt Græci 5 Febr., ut est in Menæis: de quo hæc præ cæteris narrat Symeon logotheta in Chron. ms. in Porphyrogen.: Ὁ ἀνωτάτω εἰρημένος Πολύευκτος μοναχὸς, τίμιος ἀνὴρ καὶ ἁγιώτατος, τότε καὶ ἀποστολικῶν ἐσθήτων ἀποχερυμμένων ἐν τινι γωνίᾳ τῆς πόλεως δηλωθεισῶν τῷ Βασιλεῖ, μετὰ πάσης τιμῆς καὶ δοξολογίας ἀνελόμενος αὐτὰς, τῷ μεγάλῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀπεθησαύρησε ναῷ, καὶ τὰ λείψανα τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου· ἃ καὶ μερισθέντα, τὰ μὲν ἐν τῷ σηκῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐτέθησαν· τὰ δὲ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας μάρτυρος Ἀναστασίας.

imperator hausturus erat, toxico clam admisto. Sed eo, cum illi offerendum esset, sive divinitus, sive fortuito, maxima ex parte effuso, et exiguo, quod superfuerat, hausto: doloribus quidem, et terroribus periculorum non parvis est conflictatus, vitæ tamen discrimen, quamquam **196** ægre, evasit. Anno autem imperii decimoquinto in Olympi montem egressus est, per speciem sese precibus monachorum contra Agarenos armandi, cum revera id ageret (ut ferunt) ut Theodorum Cyzicenum conveniret, cum eoque deliberaret, quomodo Polyeuctum Ecclesia pelleret. Inde male affectus in regiam redit, nec multo post est defunctus, sive ex intemperie corporis, sive insidiis filii repetitis. Vixit annos quinquaginta quatuor, menses duos. Regnavit cum patre Leone, Alexandro patruo et matre annos tredecim, cum Lacapeno tyranno viginti sex, postremo solus quindecim: et usque ad mortem anxie cogitavit de pontificatu Polyeucto abrogando. Fertur autem, aliquot diebus ante ejus obitum, noctu multos lapides cum magno stridore contra imperatorios thalamos esse delatos. Quod cum pluribus noctibus fieret, imperatorem ratum, eos ab hominibus jaci, multos circum regiam observatores ejus rei collocasse: sed neminem esse visum a quo mitterentur: unde existimatum sit, non fieri illud humanitus.

Θειοδώρῳ συγγένηται, καὶ ὅπως τὸν Πολύευκτον ἐξωθήσῃ τῆς Ἐκκλησίας, σκέψηται μετ' αὐτοῦ. Ἔνθα δὴ γεγονὼς, κακῶς ἔχων ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ μετ' ὀλίγων τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ὡς μέν τισι δοκεῖ, ἐκ δυσκρασίας σωματικῆς· ὡς δ' ἑτέροις δοξάζεται, καὶ αὖθις ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ἐπιβουλευθείς. Ἦν δὲ ὁ σύμπας τῆς βιοτῆς αὐτοῦ χρόνος ἐνιαυτοὶ πεντηκοντατέσσαρες, καὶ δύο μῆνες, συμβασιλεύσαντος (50) τῷ πατρὶ Λέοντι καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ θείῳ καὶ τῇ μητρὶ ἔτη τρισκαίδεκα, καὶ τῷ Λακαπηνῷ Ῥωμανῷ τὴν βασιλείαν ἁρπάσαντι ἔτη ἓξ ἐπὶ εἴκοσι· μοναρχήσαντος δὲ τελευταῖον ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα. Ἦν δὲ καὶ μέχρις ἀποδιώσεως ἐν πολλῇ φροντίδι τὴν τοῦ ἀρχιποίμενος καθαίρεσιν μετὰ ῥοίζου πολλοῦ κατὰ τῶν αὐτοῦ θαλάμων, καὶ τοῦτο συμβαίνειν ἐπὶ πλείους νύκτας, καὶ νομίσαι μὲν τὸν βασιλέα παρά τινων ἀνθρώπων λιθολευστεῖσθαι, καὶ πολλοὺς περιστῆσαι τοῖς βασιλείοις, οἳς ἐπιτετήρητο τὸ γινόμενον· ἀλλ' οὐδεὶς ὤφθη τῶν ἀνθρώπων λίθων πομπεύς· ὅθεν οὐδ' ἐξ ἀνθρώπων τὸ ἔργον γενόμιστο πράττεσθαι.

XXIII. Constantino ad hunc modum defuncto, Romanus filius ejus imperium capessit, qui Puer dicebatur, non quod puerili ætate regno potitus esset (jam enim vir erat), sed ad discrimen Romani avi materni, senis provectæ ætatis. Si quis autem eum puerum dictum putet ob vitam pueriliter actam, id quoque moribus ejus est convenientissimum. Sceptrum recens adeptus, filium suum Basilium diademate et imperatorio nomine ornat. Sed et alter ei filius natus est, cui avi Constantini nomen indidit. Ipse deliciis voluptatibusque deditus, et luxu diffluens, cum hominibus corruptis et pestilentibus vitam agebat, rerum administratione præposito et cubiculi præfecto Bringæ Josepho mandata. Nicephorus Phocas magister, domesticus legionum, cum justis copiis contra Cretenses Saracenos missus, et septem

ΚΓ'. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος τοῦ ἐπικλωσθέντος αὐτῷ μίτου ῥαγέντος τοῦ ὁρισθέντος αὐτῷ χρόνου τῆς βιοτῆς, ὡς εἴρηται, ἀπέβιω. Ὁ υἱὸς δὲ αὐτοῦ Ῥωμανὸς, ὃς καὶ Παιδίον ἐλέγετο, τῆς αὐταρχίας ἐπείληπτο. Παιδίον δ' ἐλέγετο, οὐχ ὅτι παιδικῆς ὢν ἡλικίας τῆς βασιλείας ἐκράτησεν (ἤδη γὰρ ἀνδράσι συντέτακτο), ἀλλ' ἀντιδιαστελλόμενος πρὸς τὸν μητροπάτορα Ῥωμανὸν, ὄντα πρεσβύτην καὶ ὑπερήλικα. Εἰ δέ τις εἴποι Παιδίον αὐτὸν καλεῖσθαι ὅτι καὶ παιδαριώδης ἦν αὐτῷ ἡ ζωὴ, καὶ τοῦτο τῷ ἐκείνου ἤθει ἁρμοδιώτατον. Ἄρτι δὲ τῶν σκήπτρων γενόμενος ἐγκρατὴς, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Βασίλειον ταινιοῖ, καὶ κλήσεως βασιλικῆς ἀξιοῖ. Εἶτα καὶ δεύτερος αὐτῷ ἐτέχθη υἱὸς, ἐπὶ τῷ πάππῳ Κωνσταντίνῳ τὴν κλῆσιν λαχών. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Ῥωμανὸς τρυφαῖς καὶ ἡδυπαθείαις ἐξέδωκεν ἑαυτὸν, καὶ ἐκδεδιητημένῃ ζωῇ, καὶ ἀνδράσι συνῆν διεφθαρμένοις τε καὶ λοι-

Variæ lectiones et notæ.

(50) *Συμβασιλεύσαντος*. Conferendus Catalogus imperatorum Codino, *de orbis orig.*, subjectus.

μοῖς, τὴν δὲ τῆς βασιλείας διοίκησιν ὑπὸ τὸν πραιπόσιτον καὶ παρακοιμώμενον τὸν Βρίγγαν Ἰωσὴφ ἐποιήσατο. Πέμπεται τοίνυν Νικηφόρος μάγιστρος ὁ Φωκᾶς ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ Σαρακηνῶν σὺν ἀξιομάχῳ στρατῷ, καὶ δι' ἐπτὰ μηνῶν πολλάκις τοῖς Βαρβάροις συμπλακείς, καὶ πᾶσαν πολιορκητικὴν τοῖς αὐτῶν ἄστεσιν ἐπαγαγὼν μηχανὴν, ὑφ' ἑαυτὸν αὐτὰ ἐποιήσατο, εἶτα καὶ τὴν αὐτῶν μητρόπολιν τὸν Χάνδακα (51) ἐξεπόρθησε, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν Κρήτῃ Σαρκηνῶν, Κουρσούπην καλούμενον, ἐχειρώσατο, καὶ τὸν μετ' αὐτὸν τῶν ἄλλων πρωτεύοντα, ὠνομασμένον δὲ Ἀνεμᾶν. Καὶ εἰ μὴ διὰ φήμην κρατοῦσαν, ὡς ὁ τῆς Κρήτης τοὺς Σαρακηνοὺς ἐξελάσων (52) Ῥωμαῖος, τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιλήψεται σκήπτρων, ἐκεῖθεν ὁ Φωκᾶς μετεκέκλητο, τάχα τέλεον ἂν ἡ νῆσος Ῥωμαίοις ἐπανασέσωστο, καὶ οἱ Σαρακηνοὶ ταύτης ἂν ἀπηλάθησαν. Καὶ τὸν Λέοντα δὲ τὸν Φωκᾶν τὸν τοῦ Νικηφόρου ὁμαίμονα κατὰ τῶν Χαμαδᾶν, ὃς τοῦ Χάλεπ ἐκράτει, ὁ Ῥωμανὸς σὺν δυνάμει ἀπέστειλε, καὶ οὗτος δὲ τῷ Χαμαδᾶν συμμίξας, ἡττᾶ κατὰ κράτος τὸν Βάρβαρον, ὡς τὸ πολὺ μὲν τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς ἐν τῇ μάχῃ πεσεῖν, τὸ δ' ἄλλο γενέσθαι ἁλώσιμον, αὐτὸν δὲ τὸν στρατάρχην μόλις σὺν εὐαριθμήτοις δυνηθῆναι φυγεῖν. Καὶ ὁ μὲν Λέων ἐπανελθὼν, καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑπεδέχθη, καὶ ἐπινικίῳ θριάμβῳ τετίμητο. Μελέτῃ δὲ τινῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφωράθη, καὶ οἱ ταύτην συῤῥάψαντες, καὶ οἱ τούτων συνίστορες κατεσχέθησαν, πλὴν οὐκ ἀπηνῶς ἐκολάσθησαν. Ὁ μάγιστρος δὲ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐκ τῆς Κρήτης μεταληθείς, οὐκ εἰάθη πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐπαναδραμεῖν, ἀλλ' ἐκελεύσθη πρὸς τὴν Ἐφὰν μετὰ πάσης χωρῆσαι τῆς στρατιᾶς. Ὁ γὰρ Χαμαδᾶν αὖθις κατὰ Ῥωμαίων χωρήσειν ἠλπίζετο. Ἐν οὖν Συρίᾳ γενόμενος (53) ὁ

A mensibus sæpissime cum eis congressus, atque omnibus obsidionalibus machinis eorum oppidis admotis, ea subegit; Chandacem metropolim eorum vastavit; Curupem ducem eorum, et ab illo auctoritate proximum nominatum Anemam cepit, ac nisi ob constantem **197** famam, qua ferebatur, Romanum qui Agarenos Creta pulsurus esset, omnino Romana sceptra arrepturum, Phocas inde revocatus fuisset: fortassis insula penitus subacta Saraceni pulsi essent. Leonem quoque Phocam Nicephori fratrem Romanus cum exercitu contra Chamadam Chalepi dominum misit, qui Barbaro acie superato, magnam partem exercitus ejus in prælio cecidit, reliquam cepit, ipso duce cum admodum paucis ægre elapso. Leo igitur reversus B honorifice exceptus est, et ob victoriam triumpho ornatus. Deprehensis consiliis contra imperatorem initis, auctores et conscii comprehensi, non tamen crudeliter puniti sunt. Phocas autem Nicephorus magister e Creta revocatus, non situs est recurrere Byzantium, sed cum omni exercitu in Orientem ire jussus. Nam altera Chamadæ impressio exspectabatur. Profectus igitur in Syriam, pugnaque commissa, hostes illustri victoria superavit, et Berrœa, præter arcem, vastata, maximis divitiis est potitus, et captivis pene innumeris, multosque Christianos vinctos liberavit. Romanus initio imperii sui, Agarenis omnes provincias vastantibus, animo æstuans, Phocam Nicephorum rogasse fertur qui fieret, ut Romana res ita pessum iret? cui C ille magna libertate respondit: *Ideo fit, quod tu imperas, et pater meus exercitum ducit. Nam et tu imperium perperam administras, et ille pecuniæ studet. Verum si tu volueris, et animi et res Romanorum mutabuntur. Enim tamen mutationem noli*

Variæ lectiones et notæ.

(51) *Τὴν Χάνδακα.* Quam hodie inde *Candiam* vocant. Vide *Gloss. med. Græcit.* in v. Χάνδαξ.

(52) *Ἐξελάσων.* Capta fuerat ea insula sub Michaele Theophili filio, ut est in Actis S. Nicomis ad 27 Novembr., cursum vero in Græcorum potestatem rediit sub Romano Juniore. Leo Protospatha: *anno 961, capta est insula Cretes a Græcis sub romano mense Martio.* Vide Vitam S. Nicolai Studitæ, p. 891. et Leonem Diacon lib. I Hist. nondum editæ, ubi de Creta expugnata fuse agit.

(53) *Ἐν οὖν Συρίᾳ γενόμενος.* In hac expeditione, Phocas sanguinem, qui ex imagine Christi crucifixi Berytensi manaverat, a se inventum, Constantinopolim in ecclesiam Omnium Sanctorum deferendum curavit anno Chr. 962, uti pluribus observamus in nostra Constantinopoli lib. IV, p. 151, de qua quidem sanguinis Christi et aliarum reliquiarum translatione, habetur tractatus ms. hoc titulo: Νικηφόρου τοῦ ἀναχτος, καὶ ὅπως παρ' αὐτοῦ ἀνεκομίσθη τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος ῥεῦσαν αἷμα θεῖον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. In fine vero hæc subduntur: Ἐν οἷς καὶ μία τῶν πόλεων ὀνομαζομένη Ἱεράπολις εὑρέθη ἔχουσα τὸν πολύτιμον ὄλκον τοῦ τιμίου καὶ θείου αἵματος καὶ ὕδατος, περὶ οὗ ἡμῖν καὶ ἡ παροῦσα διήγησις· ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος κέσαμος· ὁ τὴν ἀφομοίωσιν ἔχων τοῦ Δεσπότου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἕτερα πλεῖστα τῶν ἁγίων λείψανα. Τοῦτον οὖν τὸν θησαυρὸν ἐδωρήσατο ἡμῖν ὁ δεσπότης Νικηφόρος, ἀνενεγκὼν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ ἀναπαύσας αὐτὸν ἐν τῷ ἱματοθρύτῳ σηκῷ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῷ ἐν Βλαχέρναις, ἐπέχοντος τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς κβ', ἐν τῷ ἑνοὶ ἐ' χρόνῳ, εἶτα ἐκεῖθεν πάλιν μετεκομίσθη ὑπὸ τῶν Μεγάλης ἐκκλησίας λογάδων καὶ κληρικῶν εὐλαβῶν λαμπαδηφορούντων καὶ ᾀδόντων τὸ χρησίμως καὶ καλῶς ἁρμοσθὲν τούτοις τροπάριον· Θεορρύτα αἵματι κενωθέντι, Δέσποτα Κύριε, ἐκ σῆς ἀχράντου πλευρᾶς καὶ ζωοποιοῦ, θυσία μὲν πέπαυται ἡ δολιχὴ, πᾶσα δὲ ἡ γῆ σοι τῆς αἰνέσεως τὴν D θυσίαν ἀναφέρομεν· καὶ λοιπὸν ἀπετίθησαν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Πάντων εἰς μνήμην ἅληστον, εἰς δόξαν, εἰς ἔπαινον τοῦ ἐπιθησαυρίσαντος ἡμῖν τοῦτο Νικηφόρου ἄνακτος. Sic porro istius inventæ imaginis historiam narrat Leo Diaconus, lib. X Hist. ms. (*a*): Ἐντεῦθεν ἀπάρας, ἐς Φοινίκην κάτεισι, καὶ τὰς τε Βαλαναίας τὸ φρούριον αἱρεῖ, καὶ τὴν Βήρυτον πολιορκεῖ, ἐν ᾗ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐν εἰκόνι σταύρωσιν εὑρηκὼς, καὶ ταύτην ἐκεῖθεν ἀνειληφὼς, ἐν τῷ τοῦ Σωτῆρος νεῷ, ὃν ἐκ βάθρων ἐδείματο, παρεκπέμπει. Λέγεται δὲ περὶ ταύτης τῆς θείας εἰκόνος ἐξαίσιόν τι συμβεβηκέναι τεράστιον· φασὶ γὰρ κατά τινα ἑστίαν τῆς Βηρύτου ἄνδρα τὰ Χριστιανῶν πρεσβεύοντα παροικεῖν, καθ' ἣν καὶ τὴν ῥηθεῖσαν εἰκόνα σεβόμενον ἀναθέσθαι· χρόνου δὲ

(*a*) *Patrologiæ* tom. CXVII.

putare fore subitam. Iis dictis, ab imperatore jussus rem suo arbitratu administrare : statim disciplinæ militari animum intendit, et legiones veteres ordinavit, et novas conscripsit, omnibusque bellicis studiis exercuit. Sic cohortibus expletis, et fossoribus armatis, contrariaque prophetico dicto ratione inita, falcibus in gladios et aratris in jacula conflatis, celebres illos triumphos facile est adeptus. Romanus autem cum triennium et ultra imperio insultasset, ex hac vita decessit, vel, ut quidam tradunt, veneno hausto, vel voluptatibus et libidine viribus corporis exhaustis, imperio utrique filio et matri eorum Theophanoni relicto. Eo mortuo Nicephorus Phocas ab imperatrice **198** Byzantium accersitus, de manubiis Berrœanis triumphavit : unde etiam partem quamdam venerabilis vestis Joannis Baptistæ apportavit. Bringam autem cui de cupiditate imperii suspectus erat, sic lusit. Cum uno famulo vesperi ædes ejus ingressus, eoque in secretum locum ducto, jurejurando, et diris exsecrationibus confirmavit, *solitariæ vitæ se longo jam tempore fuisse cupidissimum, eamque jampridem fuisse amplexurum, nisi imperatorum se benevolentia remorata esset. Non igitur frustra suspectum esse debere de regni cupiditate. Se enim jamjam rerum administratione cessurum.* Ea verba confirmabat, ostensa lacerna e pilis contexta, quam nudo corpore cæteris vestibus tectam gestabat. Ea oratione et lacerna effecit, ut cubiculi præfectus pedibus ejus advolutus, veniam peteret. Stephanus porro imperator, Lacapeni filius, qui Methymnæ Lesbi custodiebatur, et ipse suspectus erat, subito nullaque causa mortuus, ab imperatrice Theophanone sublatus esse credebatur. At Petrus Bulgarorum princeps, uxore sua mortua fœdus renovaturus, filios Borisem et Romanum Byzantium obsides misit : quibus post illius obitum, ad sua se recipere est permissum, et patrium

A Φωκᾶς, καὶ τούτῳ κατὰ συστάδην μαχεσάμενος, καὶ ἥττησε περιφανῶς, καὶ τὴν Βέροιαν, ἄτερ τῆς ἀκροπόλεως, ἐξεπόρθησε, καὶ πλοῦτον ἐκεῖθεν πλεῖστον συνήγαγε, καὶ δορυαλώτους ἤλασεν οὐκ εὐαριθμήτους, καὶ πολλοὺς δισχιλίους Χριστιανοὺς τῆς αἰχμαλωσίας ἀπέλυσε. Λέγεται γοῦν ἐν ἀρχῇ τῆς αὐταρχίας οὗτος τοῦ Ῥωμανοῦ, τῶν Ἀγαρηνῶν πᾶσαν χώραν λεηλατούντων, εἰς ἀπορίαν περιστῆναι τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὸν Φωκᾶν Νικηφόρον προσκαλεσάμενον, ἔρεσθαι τοῦτον πῶς εἰς τὸ κατόπιν Ῥωμαίοις περιηνέχθη τὰ πράγματα· τὸν δὲ μηδὲν ὑποστειλάμενον ἐλευθέρᾳ ᾠδῇ φρονήματι, *Διότι σὺ μὲν βασιλεύεις, ὁ δ' ἐμὸς πατὴρ στρατάρχει, σὺ μὲν τῆς ἀρχῆς, οὐχ ὡς δέον, ἐπειλημμένος, ἐκεῖνος δὲ φιλοχρημάτων. Εἰ βούλοιο δὲ, μεταβληθήσονται Ῥωμαίοις καὶ τὰ φρονήματα καὶ τὰ πράγματα· πλὴν μὴ ἀθρόαν οἷον γενήσεσθαι τὴν μεταβολήν.* Ὁ δὲ βασιλεὺς, τούτων ἀκούσας, ἐπέτρεπεν αὐτῷ μεταχειρίσασθαι τὴν πρᾶξιν ὡς βούλεται, καὶ ὃς αὐτίκα ἐπεμελεῖτο τοῦ ὁπλιτικοῦ, τό τε ὂν διατάσσων, καὶ ἄλλο ἐγκαταλέγων, καὶ γυμνάζων εἰς ἅπαν στρατιωτικὸν ἐπιτήδευμα. Καὶ οὕτω τὰς τάξεις ἀναπληρώσας, καὶ καθοπλίσας τοὺς βωλοκόπους, καὶ τὸ προφητικὸν αὐτοῖς ἀντίρροπον θέμενος, εἰς μαχαίρας αὐτοῖς δηλαδὴ συγκόψας τὰ δρέπανα, καὶ εἰς ζιβύνας τὰ ἄροτρα, σὺν αὐτοῖς τὰ θρυλλούμενα ῥᾳδίως ἔστησε τρόπαια. Τρισὶ δ' ἔτεσι διαπεττεύσας τὴν βασιλείαν ὁ Ῥωμανὸς, καὶ μικρόν τι ἐπέκεινα, μετέστη τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, ἢ φαρμάκῳ δηλητηρίῳ, κατά τινας, ἢ φιληδονίαις καὶ μίξεσιν ἑαυτὸν κατατείνας, καὶ ταύταις ἐκδαπανήσας τὴν ἰσχὺν τοῦ σαρκίου, τὴν βασιλείαν λιπὼν τοῖς υἱοῖς ἀμφοῖν καὶ τῇ τούτων μητρὶ τῇ Θεοφανοῖ. Τοῦ δὲ Ῥωμανοῦ θανόντος, ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος κελεύσει τῆς βασιλίσσης ἦκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ κατήγαγε θρίαμβον (53*) ἐπὶ τοῖς ἐκ Βερρόιας κεκομισμένοις λαφύροις, ὅθεν καί τι μέρος τῆς τιμίας ἐσθῆτος τοῦ Βαπτιστοῦ (54) Ἰωάννου ἐκόμισε. Τὸν Βρίγγαν δὲ

Variæ lectiones et notæ.

ὕστερον κατ' ἐτέραν ἑστίαν μεταναστεῦσαι, κατὰ θείαν τινὰ πρόνοιαν λήθης περ σχεθέντα κατὰ τὴν προτέραν οἰκίαν παντελῶς ἐνιδρυμένην τινὰ, ὥστε καὶ κατοικεῖν· τῶν δὲ τῶν ὁμορθόχων αὐτοῦ τινα εἰς τὴν ὑστεραίαν ἡστιακέναι, οὓς τῷ δόμῳ ὑπεισελθόντας, καὶ πρὸς ἐνώπια τὴν τοῦ Σωτῆρος σταύρωσιν ἀνατεθριμμένην ἀθρήσαντας, δεινῶς λοιδορεῖσθαι τὸν Ἰουδαῖον, ὡς ἐκπονδὸν τῆς σφῶν θρησκείας, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν σέβοντα, τὸν δὲ ὅρκοις αὐτοὺς βεβαιοῦσθαι, ἢ μὴν, μὴ τὴν τοιαύτην εἰκόνα ἕως τοῦ παρόντος θεάσασθαι· αὖθις δὲ πρὸς αὐτὸν τοὺς πελαμναίους ἐκείνους εἰπεῖν. Καὶ εἰ μὴ τὰ τῶν Χριστιανῶν ὀργιάζεις, ἔργοις ἡμᾶς πληροφόρησον, καὶ ταύτην τὴν λόγχην ἀνειληφὼς, νύξον τὸ τοῦ Ναζωραίου εἰκόνισμα κατὰ τῆς πλευρᾶς, τὸν τρόπον ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ πάλαι τοῦτον σταυρώσαντες ἐλόγχευσαν· τὸν δὲ τὴν λόγχην μεταχειρισάμενον, ὡς εἶχε θυμοῦ, καὶ μάλιστα πληροφορεῖν ἐκείνους βουλόμενος, καὶ τὸ περιαπτόμενον αὐτῷ ἔγκλημα κατεπειγόμενον ἀποτρίψασθαι, νύξαι τὴν τῆς εἰκόνος πλευράν· ἅμα δὲ τῇ προβολῇ τῆς αἰχμῆς, πλῆθος καταῤῥεῦσαι σὺν ὕδατι αἵματος· τοὺς δὲ δυσμενεῖς Ἰουδαίους πεπηγέναι τῷ φρικτῷ τοῦ θεάματος, καὶ τῆς φήμης διαδοθείσης, τοὺς τὰ Χρι-

στιανῶν σέβοντας εἰσκηδῆσαί τε τῶν Ἑβραίων ἑστίαν, καὶ τιμῇ μεγαλοπρεπῶς. Ταύτην ὁ βασιλεὺς τὴν θεάνθρωπον μορφὴν ἐκεῖθεν ἀνειληφὼς, τῷ Βυζαντίῳ παρέπεμψεν, ὡς μοι ἤδη δεδήλωται.

(53*) *Κατήγαγε θρίαμβον.* Ob toi victorias Nicetes, seu *Victor*, appellatus, et ex Symeone logotheta docemur in Alexandro, n. 1, et ex Anonymo Combefisiano in eodem Alexandro, n. 1; in Lecapeno, n. 44, et in Porphyrog. n. 44. Καλλίνικος, apud Scylitzem, p. 645.

(54) *Τοῦ Βαπτιστοῦ.* Cedrenus pariter μέρος τι τοῦ ἱματίου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ὅπερ εὗρεν ἐν τῇ Βερρόᾳ ἐνιποκείμενον, Constantinopolim attulisse Nicephorum Phocam narrat. At scriptor Vitæ Basilii Junioris hisce temporibus proximus, pag. 122, in Creta insula, in presbyteri cujusdam domo, a centurione quodam sancti Joannis vestem repertam videtur innuere, a quo ille persoluto quingentorum aureorum pretio postmodum redemerit. Ait quippe centurionem (ἑκατόνταρχον) obtulisse sancto Nilo πεντακοσίους χρυσίνους, insuperque cum jurejurando confirmasse, ὅτι Οὐκ εἰσί μου ταῦτα ἐξ ἀδικίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ σπαθίου. Ἡνίκα γὰρ ἐκρατήσαμεν τῆς Κρήτης, εὑρήκαμεν παρά τινι πρε-

ὑφορώμενον αὐτὸν, ὡς βασιλεύοντα, κατεσοφίσατο οὕτω. Σὺν ἑνὶ τῶν θεραπόντων ἐσπέρας κατέλαβε τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, καὶ ἰδιαίτατα τὸν Βρίγγαν παραλαβών, ὅτι ἔρωτος εἶναι αὐτῷ πρὸ μακροῦ τὴν μοναδικὴν βιοτὴν, ὄρκοις ἐβεβαίου καὶ παλαμναιοτάταις· ἀραῖς, καὶ *Πάλαι ἄν*, ἔλεγε, *πρὸς ταύτην ὡρμήκειν, εἰ μή με τῶν βασιλέων ἡ χρηστὴ πρός με ἐπέσχε διάθεσις. Μὴ γοῦν μάτην ὑπόπτευε κατ' ἐμοῦ, ὡς τῆς βασιλείας ἔρωτα στρέφοντος· ἐγὼ γὰρ ὅσον ἤδη καὶ τῶν πραγμάτων ἐκστήσομαι.* Καὶ τοῖς λόγοις πίστιν ἰδίου, δείξας αὐτῷ ῥάκος τι τρίχινον, ὃ ἐν χρῷ περιέκειτο, τῇ δ' ἔξωθεν αὐτοῦ περιβολῇ κατακρυπτόμενον. Τούτοις τοῖς λόγοις, καὶ τῷ τριχίνῳ ἐσθήματι τὸν παρακοιμώμενον συναρπάσας, ἔσχε τῶν ποδῶν αὐτοῦ προκυλινδούμενον ὁ Φωκᾶς, καὶ συγγνώμην αἰτοῦντα. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Στέφανος ὁ τοῦ Λακαπηνοῦ παῖς ἐν Λέσβῳ τηρούμενος κατὰ Μηθύμναν ὕποπτος ἦν, αἰφνίδιον δὲ καὶ ἐξ οὐδεμιᾶς φανερᾶς αἰτίας θανὼν ὑπαφίαν δέδωκε, παρὰ τῆς βασιλίσσης κατεργασθῆναι Θεοφανοῦς. Ὁ μέντοι τῶν Βουλγάρων ἀρχηγετῶν Πέτρος τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θανούσης, τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἀνικαινίζων σπονδὰς, ὁμήρους παρέσχε δύο οἰκείους υἱοὺς Βορίσην καὶ Ῥωμανὸν, καὶ ὁ μὲν ἀπεδίδου, οἱ δ' ἐκείνου παῖδες ἀπελθεῖν εἰάθησαν εἰς τὰ οἰκεῖα, καὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν κατάσχησασθαι. Ἐνὸς γὰρ τῶν κομήτων τῶν ἐν Βουλγάροις τέσσαρες παῖδες, Δαβὶδ, καὶ Μωσῆς, καὶ Ἀαρὼν, καὶ Σαμουὴλ ἀποστατήσαντες, τοὺς Βουλγάρους ἀνέσεισον. Τοῦ Φωκᾶ δὲ Νικηφόρου εἰς τὸν οἶκον ἑαυτοῦ τὸν ἐν Καππαδοκίᾳ ἀποδημήσαντος, ὁ παρακοιμώμενος μετεμέλετο ὅτι παρεχώρησεν αὐτῷ τῆς ἐπ' οἴκου ἀποδημίας· καὶ ἦν αὐτῷ διὰ φροντίδος ὅτι πολλῆς τὸν ἄνδρα ἀποσκευάσασθαι. Γράφει τοίνυν πρὸς Ἰωάννην μάγιστρον τὸν Τζιμισκῆν, ἄνδρα γνήσιον καὶ ἐν ἀριστεύμασι διαβόητον, στρατηγοῦντα τότε τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ πρὸς τὸν μάγιστρον Ῥωμανὸν τὸν Κουρκούαν, ἐπίσημον ὄντα κἀκεῖνον ἐν στρατηγήμασι, καὶ τῆς Ἀνατολῆς τότε στρατηλατοῦντα, ὡς εἰ τὸν Φωκᾶν κατασχόντες, ἢ μονάχὸν ἀποχείρουσιν, ἢ ἄλλως ἐκ μέσου ποιήσουσι, τὴν μὲν τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀρχὴν λήψεται ὁ Ἰωάννης, καὶ δομέστικος ἔσται τῶν ἑῴων δυνάμεων, ὁ Ῥωμανὸς δὲ τῆς Δύσεως κληθήσεται δομέστικος. Ἐπεὶ δὲ τὰ γράμματα καὶ ἀμφοῖν ἐκομίσθησαν, καὶ ἄμφω ταῦτα δεικνύουσι τῷ Φωκᾷ, καὶ πρὸς ἀποστασίαν τὸν ἄνδρα ἠρέθιζον. Τοῦ δὲ ἀναδυομένου πρὸς τὴν ἐγχείρησιν, εἴτε πλαττομένου τοῦτο εἴτε καὶ ἀληθεύοντος, ἐκεῖνοι τὰ ξίφη γυμνώσαντες ἀνελεῖν ἠπείλουν αὐτὸν εἰ μὴ πείθοιτο. Καὶ ἐς τῇ βίᾳ τάχα νικώμενος ἐδέξατο τὴν ἀνάῤῥησιν, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἑῴων ταγμάτων αὐτοκράτωρ εὐφημήθη Ῥωμαίων. Λέγεται δὲ ὅτι οὐ μόνον ἦρα τῆς βασιλείας, ἀλλ' οὐχ ἧκιστα τῆς Θεοφανοῦς, καὶ ὡς ἐνέτυχε ταύτῃ διάγων κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν.

ΚΔ'. Ἄρτι δὲ τῆς φήμης εἰς τὸ Βυζάντιον κηρυξάσης τὰ κατὰ τὸν Φωκᾶν, ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσὴφ ἠγωνία. Ὁ μέντοι τοῦ τυραννοῦντος πατὴρ ὁ Φωκᾶς (55) ὁ Βάρδας τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ προσπέφευγεν. Ὁ τοῦ Νικηφόρου δὲ σύγγονος Λέων (56) ἴσχυσεν ἀποδρᾶναι, καὶ ἑνωθῆναι τῷ ἀδελφῷ. Τοῦτο τὸν παρακοιμώμενον εἰς ἀμηχανίαν πολλὴν περιέστησε· δυσέντευκτος δὲ ὢν, πᾶσιν ἦν μισητὸς, ὅθεν ἅπαντες ἔχαιρον, εἰ περισταίη τὰ τῆς βασιλείας εἰς ἕτερον, καὶ περιαιρεθείη οὗτος ἐκ μέσου, διὸ καὶ συνέτρεχον ἅπαντες εἰς τὸ μέγα τέρενος τοῦ Θεοῦ. Ὅπερ μαθὼν ὁ Βρίγγας, δέον ἐπείκεσι λόγοις τὸ πλῆθος μετελθόντα τὴν τούτου κατασβέσαι ἐπ' ἀληθείας τὸ ἐνδυμα τοῦ Προδρόμου, ἐκ τριχῶν καμήλου τυγχάνον καὶ περὶ τὸν τράχηλον ἠμαγμένον· ὅπερ λαβὼν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἅπαν τὸ χρυσίον ἐμοὶ παρεχώρησεν.

principatum firmare. Nam comitis cujusdam Bulgarici quatuor filii, David, Moses, Aaron et Samuel, Bulgaros ad defectionem sollicitabant. Cum autem Nicephorus Phocas domum se in Cappadociam contulisset, cubiculi præfectum id ei concessisse pœnituit. De eo igitur amovendo sollicitus, scribit ad Joannem Tzimisceem magistrum, et ad Romanum Curcuam magistrum, utrumque illustrem in re militari virum, et Orientis ducem: si Phocam comprehensum, vel monachum totondierint, vel alias e medio sustulerint, Joannem imperio legionum Orientis accepto, domesticum fore Orientalium copiarum: Romanum vero domesticum Occidentis designatum iri. Eas litteras ad se perlatas uterque Phocæ ostendit, et ad defectionem virum exstimulant. Tergiversanti, et sive ex animo, sive simulate detractanti, strictis gladiis necem minitantur, nisi obtemperet. Ea igitur necessitate victus, non repugnavit, quominus ab omnibus Orientalibus copiis imperator Romanorum **199** appellaretur. Fertur autem non imperii duntaxat, sed et Theophanonis amore in primis flagrasse, et dum in magna urbe degeret, cum ea consuevisse.

XXIV. Phocæ rebus in urbe recens nuntiatis, Josephus cubiculi præpositus angebatur. Nicephori pater Phocas Bardas, in Magnam Dei ecclesiam confugit, cujus alter filius Leo fuga elapsus, cum fratre se conjunxit. Hæc cubiculi præpositum animi valde dubium reddiderunt, qui ob morositatem omnibus adeo invisus erat, ut optarent enim, alio rerum potito, e medio tolli, eaque de causa omnes in magnum Dei templum concurrerunt. Quo Bringas cognito, cum blandis verbis mulcendus esset multitudinis impetus, eam minis et sævitia magis exasperaturum, qui ordinasset, ut sin-

Variæ lectiones et notæ.

(55) *Ὁ τοῦ τυραννοῦντος πατὴρ ὁ Φωκᾶς.* Quem sic describit Liutprandus in Legat.: *Cui* (mensæ) *pater assedit, homo ut mihi videbatur, natus centum quinquaginta annis: cui itidem ut filio, Græci laudibus, imo inventis suis, Deus annos ut multiplicet, conclamant.*

(56) *Λέων.* Postmodum europalates et logotheta, quem pariter ita depingit idem Liutprandus: *Homo ipse ad personam sat procerus, falso humilis, cui si invisus homo fuerit, maxum ejus perforabit.*

guli empti frumenti pretium, in suum sinum afferrent. Quo audito, populi furor vehementius exarsit: et Basilius quondam cubiculi præfectus, Bringæ infensus, cum magnum comitatum circum se haberet, ubi advesperasset, ministros suos armatos in diversa urbis loca dimisit, qui urbanæ multitudini conjuncti, adversariorum ædes, et ipsius etiam Bringæ everterunt, multis quoque interfectis. Quæ dum facerent, Nicephorum passim imperatorem proclamabant. Unde fortuna Bardæ et Bringæ commutata est. Nam ille recepto animo ecclesiam egressus, hic supplex et miserabilis ingressus est. At Basilius cubiculi præpositus cum suis classe instructa, ipsa etiam imperatoria nave adducta, Chrysopolim profecti, Nicephorum inde in Hebdomum, ex Hebdomo, universo populo prosequente, in Magnam ecclesiam perduxerunt, ubi a patriarcha Polyeucto coronatus est. Cæterum Theophano imperatrix statim ex regia pulsa, in Petrium abducitur, et Josephus cubiculi præpositus in Paphlagoniam relegatus, biennio post moritur. Bardas vero Nicephori pater, Cæsar salutatur, et paucis diebus elapsis, Theophanc imperatori nubit, qui cum ex eo tempore, quo filius suus Bardas inter colludendum a patrueli Pleuse casu hasta interfectus fuerat, carnibus abstinuisset, tum iis denuo vesci cœpit. Cum autem patriarcha **200** in nova palatii ecclesia nuptialia sacra perageret, et imperator in sacrarii aditu jam cancellis appropinquaret: non passus eum patriarcha de more secum ingredi, dixit, non debere tam confidentem esse, ut sacrarium intraret, nisi prius pœnas subiret repetiti matrimonii. Eam rem ægre ferens imperator patriarchæ iratus fuit. Sed deinde rumore vulgato, eum etiam Theophanonis liberos e sacro baptismate suscepisse: ab eodem ecclesiæ liminibus est prohibitus, postulante, ut aut divortium faceret, aut procul a sacris facesseret. Verum ille Theophanone non abstinuit, flagrante adhuc amore, sed quæstionem ad summos sacerdotes, et senatus principes retulit: qui responderunt, eum canonem qui a Copronymo homine impio constitutus esset, valere non oportere, scriptoque ratum ejus matrimonium habuerunt. Sed patriarcha suum propositum urgebat,

μαλάξαι ὁρμὴν, ὁ δὲ ἀπειλαῖς μᾶλλον αὐτὸ καὶ τραχύτησιν ἐξετράχυνεν, εἰπὼν, ὡς, Ἐγὼ καταπαύσω αὐτοῖς τὰ ὁρμήματα, οἰκονομήσας ὠνουμένους αὐτοὺς σῖτον εἰς τὸν ἑαυτοῦ κόλπον φέρειν τὸ τοῦ νομίσματος ἕκαστον. Τοῦτο τὸ πλῆθος ἀκουσθὲν ἐξέμηνεν. Ἀπεχθῶς δὲ πρὸς τοῦτο δὴ τὸν Βρίγγαν ἔχων ὁ πρώην παρακοιμώμενος ὁ Βασίλειος, καὶ θεραπείαν ἔχων περὶ ἑαυτὸν δαψιλῆ, ἐσπέρας ἤδη καταλαβούσης, τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας καθοπλίσας, εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως ἐξαπέστειλε, καὶ πολλὰς οἰκίας ἐκεῖνοι πλήθει ἀστυκῶν ἐνωθέντες, τῶν ἀντιπραττόντων κατέστρεψαν, καὶ αὐτοῦ δῆτα τοῦ Βρίγγα, καὶ ἄνθρωποι δὲ πολλοὶ ἀνῃρέθησαν. Ταῦτα δ' ἐποίουν, καὶ ἅμα Νικηφόρον εὐφήμουν πανταχοῦ αὐτοκράτορα. Ἐντεῦθεν ἀμείβονται τὰ τῆς τύχης τῷ Βάρδᾳ Φωκᾷ καὶ τῷ Βρίγγᾳ. Καὶ ὁ μὲν τεθαῤῥηκὼς ἐξῆει τῆς ἐκκλησίας, ὁ δὲ Βρίγγας εἰς αὐτὴν ἀντεισῆει ἱκέτης ἐλεεινός. Ὁ δὲ παρακοιμώμενος Βασίλειος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τριήρεις ἑτοιμάσαντες, καὶ αὐτὴν τὴν βασίλειον, καὶ σὺν αὐταῖς ἐν Χρυσοπόλει γενόμενοι, τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἑβδομον ἄγουσι, κἀκεῖθεν σὺν προόδῳ δημοτελεῖ εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἀφίκοντο, καὶ ταινιοῖ τὸν ἄνδρα ὁ πατριάρχης Πολύευκτος. Ἡ δὲ βασιλὶς Θεοφανὼ, αὐτίκα τῶν ἀνακτόρων ἐξωθεῖσα, εἰς τὸ Πέτριον ἀπάγεται· ὁ δὲ παρακοιμώμενος Ἰωσὴφ εἰς Παφλαγονίαν περιορίζεται καὶ μετὰ δύο ἐνιαυτοὺς ἀπέβιω. Βάρδας δὲ ὁ τοῦ Νικηφόρου πατὴρ Καῖσαρ τετίμητο. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἑαυτῷ τὴν Θεοφανὼ συνοικίζει ὁ βασιλεὺς, καὶ κρεῶν ἀπεχόμενος ἐξότου Βάρδας ὁ παῖς αὐτοῦ τῷ οἰκείῳ ἀνεψιῷ τῷ Πλεύσῃ προσπαίζων δόρατι παρ' ἐκείνου βληθεὶς ἄκοντος τέθνηκεν, ἔκτοτε καὶ τούτοις ἐτρέφετο. Ἐν δὲ τῇ κατὰ τὰ βασίλεια νέᾳ ἐκκλησίᾳ τῆς ἱερολογίας τῆς γαμικῆς τελουμένης παρὰ Πολυεύκτου τοῦ πατριάρχου, ἐν τῇ εἰσόδῳ τῇ πρὸς τὸ θυσιαστήριον (57) ἤδη ταῖς κιγκλίσιν ἐγγίσας ὁ βασιλεὺς, ἐκωλύθη παρὰ τοῦ πατριάρχου συνεισελθεῖν, ὡς ἔθος αὐτῷ, φήσαντος, Εἰ μὴ πρότερον ἐπιτιμίοις δουλεύσῃ τῶν δευτερογαμούντων, μὴ δεῖν αὐτὸν τῆς πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἰσόδου κατατολμᾷν. Τοῦτο δυσφόρως ἤνεγκεν ὁ κρατῶν, καὶ ἐμηνία τῷ πατριάρχῃ. Ἐγένετο δέ τις μετὰ ταῦτα καὶ λόγος, δι' ὃν οὐδ' ἐπιβῆναι αὐτὸν ὅλως τοῦ ἱεροῦ δαπέδου συνεχώρει ὁ πατριάρχης. Ἐλέγετο γὰρ ἀνάδοχος γενέσθαι (58)

Variæ lectiones et notæ.

(57) *Ἐν τῇ εἰσόδῳ τῇ πρὸς τὸ θυσιαστήριον.* Rem etiam narrat, sed paulo aliter, Scylitzes, p. 648. Observavimus in nostra *Constantinopoli Christ.* lib. III, sect. 42, cum solis sacerdotibus bema pervium esset, concessum tamen imperatori, κατά τινα παλαιὰν παράδοσιν, illud ingredi, cum sacra dona oblaturus esset, ex synodo Trull. can. 69. Hic vero imperator Phocas, post peracta nuptialia sacramenta (ἐν ναῷ, ut est in Euchologio, p. 385) cum patriarcha in bema ingressurus, ὡς ἔθος αὐτῷ, ab illo arcetur ab eodem patriarcha: unde conjici daretur, ea tempestate imperatorem in bemate sedem suam habuisse. Certe auctor incertus post Theophanem in Leone Armenio, p. 439, testatur imperatores bema ingredi solitos: Καὶ προτελθὼν τῇ Χριστοῦ γεννήσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰσῆλθεν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, κατὰ τὸ ἔθος τῶν βασιλέων, etc. Exstitere tamen aliquot ecclesiæ in quarum bemata quibusvis ingredi fas erat, ex nescio quo incerto ac tolerato abusu. Scholion ad can. 69 synodi Trullanæ: Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ φύλαττε τοῦτον· κἂν ἐγὼ οὐκ ἠδυνήθην κωλῦσαι τοὺς εἰσερχομένους κοσμικοὺς εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς Ὑδηγητρίας, λέγοντας ἀρχῆθεν κρατῆσαι τὴν τοιαύτην συνήθειαν, ἔν τε τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τῆς Θεομήτορος, καὶ ἐν τῷ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐν τῇ Χαλκῇ.

(58) *Ἐλέγετο γὰρ ἀνάδοχος γενέσθαι*, etc. Liutprandus in Legat. de Nicephoro: *Qui non incongrue silvestri asino comparatur ob vanam et inanem glo-*

ὁ Νικηφόρος τῶν τῆς Θεοφανοῦς παίδων ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἀπῄτει ὁ πατριάρχης, ἢ διαζυγῆναι τῆς βασιλίσσης, ἢ πόρρω εἶναι τῶν ἱερῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνος τῆς Θεοφανους οὐκ ἀπείχετο· ἔτι γὰρ ὁ ταύτης ἔρως ἐφλέγμαινε, κοινοῦται δὲ τοῖς παροῦσι τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῖς τῆς γερουσίας λογιωτέροις τὸ ζήτημα. Οἱ δὲ τὸν περὶ τούτου κανόνα τῷ Κοπρωνύμῳ ἐπιγραφόμενοι, μὴ δεῖν ἔλεγον ἐνεργὸν λογίζεσθαι τοιοῦδε ἀνδρὸς νομοθέτημα, καὶ πάντες αὐτῷ ἔγγραφον παρέσχον τὴν περὶ τούτου συγχώρησιν. Ὁ δέ γε πατριάρχης ἔτι τῆς οἰκείας ἐνστάσεως εἶχετο, μέχρι; οὗ ὁ τοῦ Βασιλέως πατὴρ ὁ Καῖσαρ Βάρδας ἐνόρκους αὐτῷ πίστεις παρέσχετο, ὡς οὐ γέγονεν ὁ βασιλεὺς τῶν τῆς Θεοφανοῦς παίδων ἀνάδοχος, καὶ ὁ πρωτοπαπᾶς, δὲ τῶν βασιλείων Στυλειανὸς, ὃς ἐλέγετο πρῶτος κήρυξ τῆς φήμης ταύτης γενέσθαι, ἐπ' ἀνόδου μήτ' ἰδεῖν μήτ' εἰπεῖν περὶ τούτου πρός τινας, ἐξωμόσατο. Τούτων δὲ γενομένων ἐδέξατο τὸν Νικηφόρον ὁ πατριάρχης. Τῶν δ' ἐν Σικελίᾳ Σαρακηνῶν δασμὸν πραττόντων ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐκ παλαιῶν συνθηκῶν, ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐκ ἀνασχετὸν ᾤετο αὐτοῦ βασιλεύοντος τοῖς Ἀγαρηνοῖς Ῥωμαίους φορολογεῖσθαι. Διὸ κατ' αὐτῶν ἐκπέμπει Μανουὴλ πατρίκιον (59), νόθον ὄντα παῖδα τοῦ πατραδέλφου αὐτοῦ Λέοντος, ὃς δομέστικος γεγονὼς τῶν σχολῶν, ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος τυραννίδι ἐπιχειρήσας ἐπηρώθη τοὺς ὀφθαλμούς. Οὗτος τοίνυν ὁ Μανουὴλ σὺν ναυτικῷ περιφανεῖ τῇ Σικελίᾳ προσορμισάμενος, οὐ μόνον οὐδέν τι κατώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐσφάλη ἐξ ἀπειρίας καὶ νεωτερικῆς ἀγερωχίας, ἢ μᾶλλον ἀτεσθαλίας. Αὐτός τε γὰρ διώλετο καὶ ἅπαν τὸ σὺν αὐτῷ στρατιωτικὸν, καὶ τὰ μὲν κατὰ Σικελίαν συνέκυρσεν οὕτω. Κατὰ Κιλικίας δὲ (καὶ ταύτης δὲ οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐκράτουν) ἐκπέμπει ὁ βασιλεὺς Ἰωάννην μάγιστρον τὸν Τζιμισκῆν, τῆς Ἀνατολῆς προκεχειρισμένον δομέστικον. Ὁ δὲ πρὸς Ἄδαναν ἀφικόμενος, τοῖς ἐν ταύτῃ τε συνεπλάκη Ἀγαρηνοῖς, καὶ κατ' αὐτῶν ἐστήσατο τρόπαιον. Κἀντεῦθεν μέγαν αὐτὸν ἡ πρότερον ἐν στρατηγίαις ἡ φήμη ἐκήρυττεν.

A donec imperatoris pater Bardas Cæsar jurejurando negavit, Theophanonis liberos ab illo ex baptismate susceptos esse: et Stylianus palatii Protopapa, qui eum rumorem primo vulgasse ferebatur, se ea de re neque scire quidquam, nec dixisse ad quemquam, in concilio juravit. His demum factis patriarcha Nicephorum recepit. Cum autem Sicilienses saraceni ex antiquis pactis tributum a Romanis postularent, Nicephorus non ferendum esse ratus, si se imperante Romani illis essent tributarii, Manuelem patricium, patris sui Leonis nothum filium, qui Leo cum sub priore Romano legionum domesticus esset, ob regnum affectatum cæcatus fuit, contra eos misit. Is cum in Siciliam cum illustri classe appulisset: non B modo nihil memorabile gessit, sed, etiam ex inperitia, et juvenili ferocia, vel potius temeritate, graviter impegit, ipse cum omni exercitu cæsus. Ac in Sicilia res ita actæ sunt. Contra Ciliciam autem, quam et ipsam Agareni tenebant, magistrum Joannem Tzimiscem Orientis domesticum designatum, ablegavit. Qui cum Adanam venisset, de ejus loci Agarenis triumphavit. Qua victoria celebritas nominis ejus, ut strenui ducis, multum aucta est.

ΚΕ'. Ἤδη δὲ δεύτερον ἐνιαυτὸν ἀνύων ὁ Νικηφόρος ἐν τῇ ἀρχῇ, αὐτὸς ἐξεισι κατὰ Κιλικίας μετὰ βαρείας χειρὸς, καὶ τὴν Θεοφανὼ μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς ἐπαγόμενος, καὶ τὴν μὲν πρὸ τῆς Κιλικίας κατὰ τὸ Δριζίδιον (φρούριον δὲ τοῦτο) κατέλιπεν, ἐκεῖνος δὲ τῇ Κιλικίᾳ προσβαλὼν, αἱρεῖ τὴν Ἀνάβαρζαν, Ῥωσόν τε καὶ Ἄδαναν (πόλεις δ' αὗται Κιλίκων) ἀλλὰ μέντοι καὶ φρούρια πλείονα. Τῇ δέ γε Ταρσῷ καὶ τῇ Μοψουεστίᾳ (60) οὐκ ἔκρινε προσβαλεῖν διὰ τὸν χειμῶνα, ἢ τοῦ ἔρωτος αὐτὸν τῆς Θεοφανοῦς πρὸς ἐκείνην ἀνθέλκοντος· ἀπῄει γὰρ σὺν αὐτῇ πρὸς Καππαδοκίαν. Κἀκεῖθεν τοῦ ἔαρος ἠργμένου, εἰς Κιλικίαν ἀνθυπενόστησε, καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Μοψουεστίαν ἐπολιόρκει, τῇ Ταρσῷ δὲ τὸν ἀδελφὸν ἐπίστησε Λέοντα. Τῆς δὲ Μοψουεστίας μέσον ποταμῷ τῷ Σάρῳ διαιρουμένης, τὸ μὲν ἐν μέ-

C XXV. Nicephorus porro secundo imperii sui anno, ipse cum magna manu Ciliciam invadit, Theophanone **201** quoque cum liberis ejus adducta, eaque Drizibii, quod est castellum in Ciliciæ aditu collocata, Anabarzam, Rosum et Adanam ejus provinciæ urbes capit, aliaque plura castella. Tarsum vero et Mopsvestiam oppugnare non statuit, sive ob hiemem, sive amore Theophanonis avocatus, cum qua Cappadociam petiit. Unde veris initio in Ciliciam reversus, fratre Leone contra Tarsum misso, ipse Mopsvestiam obsedit, quam cum mediam flumen Sarus dividat, altera ejus parte expugnata, Agareni igne injecto, in alteram se receperunt: qua et ipsa capta nemo effugit. Tarsenses quoque audita Mopsestiæ expu- D gnatione, imperatori accersito urbem tradiderunt.

Variæ lectiones et notæ.

riam, incestumque dominæ et commatris suæ conjugium. Infra : *Nicephorus perjurio atque adulterio regni apicem est adeptus.*

(59) *Μανουὴλ πατρίκιον.* Annum istius cladis notat Lupus protospatha : *Anno 965 introivit Manuel patricius in Siciliam, et ibi mortuus est.* Liutprandus in Legatione, triennio post obita : *Scribit etiam præfatus Hippolytus Græcos non debere Saracenos, sed Francos conterere, qua lege Saraceni animati, ante triennium cum Manuele patricio, Nicephori nepote, juxta Scyllam et Charybdim in mari Siculo bellum parant, cujus immensas copias cum prostrassent, ipsum comprehenderunt, capiteque truncum suspenderunt.*

(60) *Τῇ δέ γε Τάρσῳ καὶ τῇ Μοψουεστίᾳ.* Mopsuestiæ expugnationem a Nicephoro Phoca fuse narrat Leo Diaconus, lib. IV.

Triduo elapso classis Ægyptia Tarsensibus auxilio missa, ad terram appellendi facultatem non habuit, eademque in reditu et ventorum procellis, et Romanarum triremium incursionibus major ex parte periit. Imperator Constantinopolim reversus, æreas Tarsi et Mopvestiæ portas exquisiti artificii, novis ornamentis additis, partim muro juxta Acropolim orientali, partim occidentali accommodavit, atque etiam Deo quasi primitias expeditionis suæ obtulit: venerandis crucibus, quibus Barbari potiti fuerant, cum Stypiota legionum domesticus, in obsidione Tarsi, re per imprudentiam male gesta, cladem accepisset, Sanctæ Sophiæ templo dedicatis, Cyprum quoque ab Agarenis occupatam, Romano imperio restituit. Deinde Syriam invasit, et urbibus ad Libanum, et juxta mare sitis partim expugnatis, partim vastatis, ad Antiochiam venit. Sed Antiochenis acrius resistentibus, accedente etiam commeatus penuria, et solo imbribus inundato, soluta obsidione in urbem principem est reversus, allata Servatoris Christi sacra divinaque effigie, Hierapoli Syriæ in olla reperta, et parte capillorum Joannis Baptistæ sanguine concreta. Ac in rebus bellicis talis fuit hic imperator, Romanique imperii fines longe lateque propagavit. Sed certis de causis, omnium odia suscepit. Eæ fuerunt, quod cum ii milites, quos defectionis socios habuerat, obvia quæque vastarent, eos qui damna fecerant, non curabat, et multis ædibus tum **202** illustrium tum plebeiorum hominum direptis, sic affectus erat, quasi nihil mali accidisset: sed delectabatur potius injuriis, quibus cives onerabantur, quamvis eorum ope ad imperium pervenisset. Præterea, continentium bellorum prætextu novis tributis instituendis, et veteribus augendis, omnis generis exactionibus subditos premebat, quos milites quocunque venerant nihilo clementius tractabant quam hostes. Ad hæc ob frequentes expeditiones, pecuniæ inopiam causando imperatorias largitiones senatui dari solitas, ex parte imminuebat, et annua dona ab antiquis temporibus templis et aliis piis domibus attributa penitus sustulit. Decreto quoque sanxit, ne fundi ecclesiarum augerentur, quod (ut ipse asserebat) a sacerdotibus non in ecclesiarum utilitatem opes illæ conferrentur. Orta porro inter patriarcham et episcopos de suffragiis contentione, cum hi decernendi licentiam et approbandi potestatem sibi vindicarent, ille suffragia reprehenderet, ut quæ nec sine affectibus, nec recto judicio ferrentur, operamque daret, ut ab iis judicium facturis et ipse in consilium adhiberetur: imperator ex hoc sumpta occasione, et omni auctoritate designandi episcopos sibi vindicata, edixit ne quisquam injussu suo in ullam Ecclesiam mitteretur. Mortuo igitur episcopo, ex ministris suis in Ecclesiam vacantem mittebat aliquem, quo sumptus necessarios parce faciente, ipse reliqua sibi vindicabat. Neque vero eo imperante in ullis provinciis un-

A ρος ταύτης ἐάλω πολιορκούμενον, οἱ δ' ἐν τούτῳ Ἀγαρηνοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν μετεχώρησαν, τῷ καταλελειμμένῳ πῦρ ἐμβαλόντες· εἶτα καὶ τὸ ἕτερον ἐλώκει. καὶ οὐδεὶς ἐκεῖθεν διέδρα. Τὴν δὲ τῆς Μοψουεστίας ἐκπόρθησιν οἱ ἐν τῇ Ταρσῷ μαθόντες, τὸν βασιλέα ἐπεκαλέσαντο, καὶ τὴν πόλιν παραδεδώκασιν. Ἡμερῶν δὲ τριῶν διελθουσῶν, στόλος ἐξ Αἰγύπτου τῇ Ταρσῷ βοηθήσων κατέπλευσε, προσοχεῖλαι δὲ τῇ χέρσῳ οὐ συγκεχώρητο· διὸ καὶ αὖθις ἀπέπλευσεν· ἀνέμων δὲ βιαίαις πνοιαῖς περιπεπτωκὼς καὶ τριήρεσι Ῥωμαϊκαῖς ὁ πλείων ἀπώλετο.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανέζευξεν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, τὰς τῆς Ταρσοῦ πύλας καὶ τὰς τῆς Μοψουεστίας ἐπαγόμενος, ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας, καὶ τείχης δεικνυούσας ἀκρίβειαν, ἃς κἀκεῖνος ἐπικοσμήσας, B τὰς μὲν τῷ κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἑῴῳ τείχει προσήρμοσε, τὰς δὲ τῷ τείχει τῷ δυτικῷ. Καὶ τῷ Θεῷ δὲ ἀπαρχὰς οἷον τῆς αὐτοῦ στρατείας ἀποδιδοὺς, τοὺς τιμίους σταυροὺς, οὓς οἱ Βάρβαροι ἔλαβον, ὁπηνίκα ὁ Στυπειώτης τῶν σχολῶν δομέστικος ὤν, καὶ πολιορκῶν τὴν Ταρσὸν, ἐκ κακοβουλίας δυστυχήματι περιέπεσε, τῷ θείῳ τεμένει τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἀνέθετο. Καὶ τὴν Κύπρον δὲ παρὰ Ἀγαρηνῶν κατεχομένην, δι' αὐτοῦ ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ προσεκτήσατο. Εἶτα τῇ Συρίᾳ ἐπῆλθε, καὶ πόλεις ἐκπορθήσας, καὶ χώρας ἑλὼν πρὸς τῷ Λιβάνῳ καὶ τῇ παραλίᾳ κειμένας, ἦλθεν εἰς Ἀντιόχειαν. Τῶν δ' ἀντικαθισταμένων ἐῤῥωμενέστερον, ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐπιλειπόντων τοῖς στρατιώταις, καὶ τέλματος ἐξ ὑετοῦ γεγονότος πολλοῦ, C ἀπέστη τῆς πολιορκίας, καὶ πρὸς τὴν τῶν πόλεων ὑπερκειμένην ἐπανελήλυθεν, ἐπηγμένος καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἱερὸν καὶ θεῖον ἐκτύπωμα, ὃ ἐν κεράμῳ εὗρε κατὰ τὴν Ἱεράπολιν τὴν τῶν Σύρων, καὶ βόστρυχον τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου αἵματι πεφυρμένον. Ἐν μὲν οὖν στρατηγίαις τοιοῦτος ἐγεγόνει ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἐπὶ μακρὸν ηὔξησε Ῥωμαίοις τὰ ὅρια, καὶ τῆς αὐτῶν ἡγεμονίας ἐξέτεινε τὰ σχοινίσματα. Ἀλλὰ δι' αἰτίας τινὰς πᾶσιν ἦν στυγητός. Αἱ δ' αἰτίαι, ὅτι τῶν σὺν αὐτῷ τῇ ἀποστασίᾳ ἐπιχειρησάντων στρατιωτῶν κακῶς διατιθεμένων τοὺς οἷς ἂν ἐντύχοιεν, τῶν κακουμένων οὐκ ἐπεστρέφετο, καὶ οἰκιῶν πολλῶν περιφανῶν τε ἀνδρῶν καὶ δημοτικῶν διαρπαγεισῶν, ὡς οὐδενὸς κα- D κοῦ γεγονότος, διέκειτο, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐντρύφα ταῖς εἰς τοὺς ἀστοὺς παροινίαις, καὶ ταῦτα συναραμένους αὐτῷ πρὸς τῆς βασιλείας τυχεῖν. Καὶ ὅτι προφάσει τῶν συνεχῶν πολέμων, καιναῖς εἰσφοραῖς καὶ τῶν ἀρχαίων αὐξήσεσι, καὶ εἰδῶν εἰσπράξει παντοδαπῶν ἐξέτρυχε τὸ ὑπήκοον, καὶ οὐδὲν ἄμεινον πολεμίων τὸ στρατιωτικὸν διετίθετο πρὸς οὓς ἂν τῶν ὑπηκόων ἐπεχωρίασεν. Ἐπὶ τούτοις διὰ τὰς πυκνὰς ἐκστρατείας ἔνδειαν ἔχειν χρημάτων προφασιζόμενος, τὰς μὲν διανεμομένας τῇ γερουσίᾳ βασιλικὰς δωρεὰς κατὰ μέρος ἠλάττωσε, τὰς δ' ἀπονεμημένας ἀνέκαθεν τεμένεσιν ἱεροῖς καὶ εὐάγεσιν οἴκοις ἐπιτείους δόσεις ἐχώλασε τέλεον. Εἶτα καὶ ψήφισμα βασίλειον ἔθετο, ἐν ἀκινήτοις τὰς Ἐκκλησίας μὴ ἐμπλατύνεσθαι, καὶ ἡ τρόφασις, ὅτι

καὶ ἐκεῖνον ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων οὐκ εἰς δέοντα τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναλίσκονται. Εἶτα τῶν τότε ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἀρχιποίμενος Πολυεύκτου διαφερομένων περὶ τῶν ψήφων, καὶ τῶν μὲν εἰς ἑαυτοὺς ἑλκόντων τὴν ἄδειαν τοῦ ψηφίζεσθαι οὓς ἂν ἐγκρίνοιεν, τοῦ δὲ τὰς ψήφους αἰτιωμένου, ὡς οὐκ ἀπαθῶς γινομένας οὐδὲ κατὰ γνώμης εὐθυτάτης, καὶ σπεύδοντος κοινοῦσθαι αὐτῷ τοὺς ἀρχιερεῖς περὶ τῶν μελλόντων ψηφίζεσθαι, ὁ βασιλεὺς ἀφορμὴν ἐκ τούτου ὀρεξάμενος, εἰς οἰκείαν ἐξουσίαν τὸ πᾶν τῆς τῶν ἐπισκόπων μετήνεγκε προχειρίσεως, μηδένα κελεύσας γνώμης ἄτερ αὐτοῦ εἰς Ἐκκλησίαν οἱανδή τινα στέλλεσθαι· ἀλλὰ κἂν ἐτεθνήκει ἐπίσκοπος, βασιλικὸν ὑπηρέτην εἰς τὴν χηρεύουσαν Ἐκκλησίαν ἐξέπεμπε, καὶ γλίσχρως παρ' ἐκείνου τῶν ἀναγκαίων γινομένων ἀναλωμάτων, αὐτὸς ᾠκειοῦτο τὰ περιττεύοντα. Οὐ διέλιπον δ' ἐν ταῖς χώραις ἁπάσαις, αὐτοῦ βασιλεύοντος, ἀπογραφεῖς στελλόμενοι, ἐππῆται τε καὶ στρατευτικοί, καὶ οἱ κεκλημένοι πρωτονοτάριοι, οἳ παντοίαις κακώσεσιν ἐξεπίεζον τὸ ὑπήκοον, καὶ εἰς ἰσχάτην ἀπορίαν συνήλασαν, οὐδὲ τῶν παντάπασιν ἀπόρων φειδόμενοι. Ἀλλὰ τούτους μὲν ταῖς δρομικαῖς στρατίαις ἐγγράφοντες, τοὺς δὲ πρώην ταύταις ὑποκειμένους εἰς τὰς πλευστικὰς μεταγράφοντες, τοὺς δὲ πλωΐμους μετατιθέντες εἰς στρατιώτας πεζούς, τοὺς δὲ πρὶν τοιούτους τοῖς ἱππόταις ἐγκαταλέγοντες, καὶ τοὺς ἱππότας εἰς καταφράκτους ἀμείβοντες, καὶ ἑκάστῳ βαρύτερον στρατιωτικὸν ἐπιθέντες λειτούργημα. Ἐώκει γὰρ τὸ πᾶν τῇ στρατιώτιδι μεταχειρίσει ἐπιγραφόμενος (61)· ὅθεν καὶ δόγμα, ὅσον τὸ κατ' ἐκεῖνον, ἐθέσπισε, τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιρουμένους στρατιώτας, ἐπίσης τιμᾶσθαι τοῖς μάρτυσι καὶ ὕμνων ὁμοίων τυγχάνειν, καὶ παραπλησίως γεραίρεσθαι. Καὶ εἰ μὴ ὁ πατριάρχης καὶ τινες τῶν ἀρχιερέων, ἀλλὰ μὴν καὶ ἕνιοι τῶν λογάδων τῆς γερουσίας γενναίως ἀντέστησαν, λέγοντες Πῶς ἂν οἱ ἐν πολέμοις ἀναιροῦντες καὶ ἀναιρούμενοι λογίζοιντό τισι μάρτυρες, ἢ τοῖς μάρτυσιν ἰσοστάσιοι, οὓς οἱ θεῖοι κανόνες (62) ὑπὸ ἐπιτίμιον ἄγουσιν, ἐπὶ τριετίαν τῆς φρικώδους καὶ ἱερᾶς αὐτοὺς ἀπείργοντες μεταλήψεως; τάχα ἂν τὸ θεσπέσιον ἐκεῖνον κεκύρωτο θέσπισμα. Ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χρημάτων ἧττων, ὡς ἔοικε· μέχρι γὰρ ἐκείνου παντὸς νομίσματος ἑξαγίου σταθμὸν ἑλκοντος, ἐκεῖνος τὸ Τεταρτηρὸν ἐπενόησε, κολοβώσας αὐτὸ κατὰ τὸν σταθμόν, καὶ τὰς μὲν εἰσπράξεις διὰ τοῦ βαρυτέρου, τὰς δὲ δόσεις καὶ πάντα τὰ ἀναλώματα διὰ τοῦ κεκολοβωμένου πεποίητο. Ἔθους δ' ἐπικρατήσαντος παλαιοῦ, στατῆρα πάντα, βασιλικὸν ἐκτύπωμα φέροντα, ἰσότιμον εἶναι τῷ ἄρτι κοπτομένῳ παρὰ τοῦ βασιλεύοντος, ἐκεῖνος τὸ ἑαυτοῦ προτιμᾶσθαι κεκέλευκε νόμισμα. Ἵνα τί γένηται; ἵν' ἐκεῖνο μόνον τοῖς ἐμπόροις ζητούμενον, κέρδος αὐτῷ πορίζῃ ὑπὲρ ἑκάστου νομίσματος, ἀδρὰ πραττομένῳ ἀλλάγια. Οὕτω δὲ τούτοις κακουμένων τῶν πολιτῶν, οὐδέ τις παρὰ τῶν ἀγορανόμων ἦν ἐπὶ τοῖς ὠνίοις προμήθεια, ἀλλ' ἕκαστος τῶν ἐμπόρων νόμον εἶχε τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, καὶ οἱ ὠνούμενοι τὰ χρειώδη, ἐγίνοντο καθ' ἑκάστην πενέστεροι.

ΚϚ'. Ταῦτα καὶ πλείονα ἕτερα (πάντα γὰρ ἀπαριθμήσασθαι δυσχερὲς) ἐξέμηνε πάντας κατὰ τοῦ Νικηφόρου, καὶ πᾶσιν ἦν δι' εὐχῆς, τῆς τούτου τυραννίδος ἀπαλλαγῆναι. Οὐχ ἥκιστα δ' ἐλύπησε τοὺς

quàm defuerunt descriptores, inspectores et militares et protonotarii : qui subditos omni malorum genere oppressos ad summam egestatem redegerunt, ne egentissimorum quidem habita ratione. Nam eos in dromicos exercitus referebant : qui prius in iis fuerant, in nauticos transfereban : classiarios in pedestres exercitus, pedites in turmas equitum, equites in cataphractos inserebant : singulis gravius militiæ munus assignantes. Nam ad unam rem militarem referebat omnia. Unde, quod in se fuit, decreto sanxit ut milites in bellis interfecti, pari cum martyribus honore colerentur, et similibus hymnis ac veneratione celebrarentur. Quod si patriarcha et quidam ex primariis sacerdotibus 203 et senatus principibus non strenue restitissent : rogassentque, quo pacto ii qui in bellis et cæderent et cæderentur, martyres judicari possent, aut martyribus pares, quos sacrorum canonum censura notaret, triennium a tremenda illa et sancta communione arcens, forsitan egregium illud decretum ratum fuisset. Apparet eumdem avaritiæ quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma exagium penderet, ille Tetarterum excogitavit pondere imminuto, et exactiones graviore, largitiones et omnes impensas mutilato numismate fecit. Jam cum antiquitus receptum esset, ut omnis vetus stater, imperatoris imagine insignitus, tantumdem valeret, quantum recens ab imperatore excusi : ille suam monetam pluris fieri jussit. Quo fine? ut illam solam mercatoribus expetentibus, e commutationis auctario, quod magnum exigebat, multum sibi lucri accederet. Quibus rebus cum cives vexarentur, Ædiles rerum venalium nullam rationem habebant, sed quisque mercator suo arbitratu pretium statuebat. Unde, qui res necessarias emebant, in dies fiebant pauperiores.

XXVI. Hæc aliaque plura (nam omnia persequi difficile fuerit) atrox omnium odium Nicephoro concitarunt, ut optarent omnes, ejus tyrannide liberari. Illud tamen vel in primis, hominibus mo

Variæ lectiones et notæ.

(61) Ἐώκει γὰρ τὸ πᾶν τῇ στρατιώτιδι μεταχειρίσει ἐπιγραφόμενος. Liutprandus in Legat. sic Græcum loquentem induxit : *Constantinus, inquit, imperator, homo lenis, in palatio manens..., Nicephorus vero Basilius homo* ταχύχειρ, *id est militiæ deditus, palatium ceu pestem abhorret, et vocatur a nobis prope simultatis amator, atque argumentosus, qui non pretio sibi gentes amicas, sed terrore et gladio sibi subditas facit.*

(62) Θεῖοι κανόνες. Vide eumdem Zonaram, ad can. 13, epist. 1 S. Basilii ad Amphilochium.

lestum fuit, quod regiam muro circumdedit. Nam A cum oraculum accepisset, se in ea interfectum iri, putabat se mœnibus tutum fore. Enimvero sic ei ratiocinandum fuit : Si verum esset oraculum, etiam fatum (ut ita loquar) divinitus ordinatum, esse inevitable et immutabile ; sin id aliqua solertia prohiberi posset, non utique esse verum, omnemque solertiam supervacaneam. Sed ille nulla harum rerum considerata : magnis sumptibus regiam eo muro, qui etiam nunc cernitur, circumdedit, quem cives Acropolim et castellum tyrannicum contra se exstructum judicabant. Verum munitione perfecta, cum se jam res suas in tuto collocasse putaret, tum demum cum intra eam ipsam cæderetur, intellexit, inventum illud nihil sibi B profuisse. Sed hoc in præsentia omisso, res ejus gestas exsequamur. Antiochia, **204** quam flumen Orontes alluit, revertens, castellum in Tauro monte, quem hodie vulgo Maurum vocant, construxit : Michaele Burze, quem patricium fecit, et Tauri montis ducem nominavit, ad infestandos Antiochenos ibi relicto. Petrum vero quemdam ex ministris suis, castratum illum quidem, sed strenuum hominem, constantem, et militum regundorum peritum, stratopedarcham designavit : ut locum exercitui daret ad hibernandum in Cilicia. Imperatore Byzantium reverso, Burzes crebris excursionibus Antiochenos Agarenos infestabat, assidue de capiendæ urbis facultate, parandaque sibi gloria cogitans. Quodam igitur tempore turris cu- C jusdam altitudinem clam mensus, paratis scalis illi paribus, nocte hiberna, illuni et nivosa, tacite mœnibus urbis succedit, affixisque scalis cum trecentis (tot enim advertente nemine adduxerat) ascendit, custodes turris et obvios quosque cædit, statimque stratopedarchæ nuntiat quid fiat, et ad opem ferendam accersit. Id ille detrectabat. Ferebatur enim imperator illi mandasse, ne Antiochiam invaderet, quod urbis ejus captivitatem interitum imperatoris consecuturum vulgata fama erat. Antiocheni cum turres occupatas esse cognovissent, eo alacriter convenere, ad Romanos expellendos, stratopedarcha, quamvis anticipiti cura distineretur, et mandati imperatoris, et exitii Burzæ, cum D coborte sua, tamen non committendum esse ratus, ut tot viri perirent, cum omnibus copiis Antiochiam invadit. Quo facto stati a et manus et animi Barbarorum conciderunt. Burzes vero cum suis jam desperata salute, revixit, et porta bipenni resecta, liberum ingressum stratopedarchæ præbuit. Tanta facilitate, illustris Antiochia in Romanorum potestatem venit. Id imperatori nuntiatum plus doloris attulit quam voluptatis, et præclarum facinus, iratus stratopedarchæ et Burzæ, contumeliis et

ἀνθρώπους, καὶ ἡ τῶν βασιλείων τῷ τείχει περιβολή. Κεχρησμοδοτημένον γὰρ ἔχων, τὸ ἐν τοῖς βασιλείοις μέλλειν ἀναιρεθήσεσθαι, ἔδοξε· ἑαυτῷ περιποιεῖσθαι διὰ τοῦ τείχους ἀσφάλειαν, δέον λογίσασθαι, ὡς εἰ μὲν ἀληθὲς εἴη τὸ χρησμοδότημα, εἴη ἂν καὶ πεπρωμένον, ἵν' οὕτως εἴποιμι, τὸ ἐκ Θεοῦ ὡρισμένον, ἄφυκτόν τε καὶ ἀμετάθετον. Εἰ δὲ δύναιτο κωλυθῆναι δι' ἐπινοίας τινὸς, οὐ πάντως ἀληθὲς, καὶ τὰ ἐπινοούμενα περιττά. Ὁ δὲ τούτων οὐδὲν λογισάμενος, μεγάλαις δαπάναις τῷ νῦν ὁρωμένῳ τείχει τὰ βασίλεια ἐστεφάνωσεν, Ἀκρόπολιν δ' οἱ πολῖται τοῦτο καὶ τυραννεῖον καθ' ἑαυτῶν γινόμενον ἔκρινον. Ὅτε τοίνυν ἀπήρτισε τὸ ὀχύρωμα, καὶ ἔδοξεν ἑαυτῷ περιποιήσασθαι τὴν φύλακὴν ἀσφαλῆ, τότ' ἔγνω μηδὲν αὐτῷ λυσιτελῆσαν τὸ ἐπινόημα, ὑποστὰς ἐντὸς ἐκείνου τὸν ὄλεθρον. Ἀλλὰ μήπω περὶ τούτου, ἔτι δ' ὁ λόγος πράξεις διεξίτω ἐκείνου. Ὑπονοστῶν ἐξ Ἀντιοχείας (63), τῆς πρὸς Ὀρόντην οὗτος ὁ βασιλεὺς, φρούριον ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ταύρου ἐδείματο, Μαῦρον δὲ ὄρος ἐκεῖνο λέγει νῦν ὁ πολὺς ἄνθρωπος, ἐν ᾧ Μιχαὴλ τὸν Βούρτζην κατέλιπε, πατρίκιον τιμήσας, καὶ τοῦ Μαύρου ὄρους στρατηγὸν ὀνομάσας αὐτὸν, τοὺς Ἀντιοχεῖς κακοῦν ἐντειλάμενος. Καὶ Πέτρον δ' ἕνα τῶν ἑαυτοῦ θεραπόντων, ἐκτομίαν μὲν, δραστήριον δέ γε καὶ ἐμβριθῆ, καὶ ἄρχειν εἰδότα στρατιωτῶν, Στρατοπεδάρχην ὀνομάσας κατέλιπεν, ἵν' ἐν Κιλικίᾳ δοίη χώραν τῇ στρατιᾷ τὸν χειμῶνα διαγαγεῖν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἦκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὁ δὲ Βούρτζης συνεχῶς ἐξελαύνων ἐκάκου τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἀγαρηνούς, καὶ διεσκόπει ὅπως ἕλοι τὴν πόλιν εἰ δύναιτο, καὶ κλέος ἕξει. Ἔλαθεν οὖν ποτε μέτρον τοῦ ὕψους ἑνὸς τῶν πύργων λαβὼν, καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀναλόγους ἡτοιμάσατο κλίμακας. Φυλάξας οὖν νύκτα μίαν χειμέριον, ἀσέληνόν τε καὶ νιφετώδη, πρόσεισιν ἠρέμα τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ τὰς κλίμακας ἐρείσας αὐτῷ, ἀνέβη μετὰ τριακοσίων (τοσούτους γὰρ ἐπήγετο, μηδενὸς αἰσθομένου) καὶ τοὺς μὲν τοῦ πύργου ἐκείνου φύλακας ἀνεῖλε, καὶ ἑτέρων πλησιαζόντων, στέλλει δὲ αὐτίκα πρὸς τὸν στρατοπεδάρχην, δηλῶν αὐτῷ τὸ γενόμενον, καὶ πρὸς βοήθειαν ἐκκαλούμενος. Ὁ δὲ ἀνεδύετο· λέγεται γὰρ ἐντεῖλασθαί οἱ τὸν βασιλέα, μὴ προσβαλεῖν τῇ Ἀντιοχείᾳ, ὅτι παρὰ πᾶσι πεφήμιστο, τῇ τῆς Ἀντιοχείας ἁλώσει ἕψεσθαι καὶ τοῦ κρατοῦντος τὸν ὄλεθρον. Οἱ δὲ Ἀντιοχεῖς, γνόντες τῶν πύργων τὴν ἅλωσιν, ἐκεῖ συνηθροίσθησαν, ἐξελάσαι τοὺς Ῥωμαίους αὐτῶν προθυμούμενοι. Πρὸς δύο τοίνυν ἐναντία μαχόμενον ἔχων ὁ στρατοπεδάρχης τὸν λογισμὸν, τήν τε βασιλικὴν ἐντολὴν, καὶ τὸν ὄλεθρον τοῦ Βούρτζη, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τριακοσίων ἀνδρῶν, ἔθετο μὴ ἐᾶσαι τοσούτους ἄνδρας ἀπολέσθαι, καὶ ἅρας σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, προσβάλλει τῇ Ἀντιόχου· καὶ αὐτίκα οἱ μὲν πολέμιοι παρείθησαν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὰς ψυχάς.

Variæ lectiones et notæ.

63) Ὑπονοστῶν ἐξ Ἀντιοχείας. Expeditionem hanc in Agarenos, quæ sub anno 968, accidit, attigit Liutprandus in Legat. *Quarta feria ipsius Hebdomadæ Nicephorus Constantinopolim egreditur, in Assyrios profecturus.*

Οἱ δὲ περὶ τὸν Βούρτζην, καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, ἤδη ἀπειρηκότες ἀνεζωώθησαν, καὶ τὰ κλεῖθρα τῶν πυλῶν ὁ Βούρτζης πελέκει διακόψας, ἄνετον παρέσχε τῇ στρατοπεδάρχῃ τὴν εἴσοδον, καὶ ἡ περιφανὴς Ἀντιόχεια ῥᾳδίως οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο. Ὁ τῷ βασιλεῖ ἀγγελθὲν ἄλγος, ἀλλ' οὐ χαρμονὴν ἐνεποίησεν. Ἐμηνία τε τῷ στρατοπεδάρχῃ, καὶ τῷ Βούρτζῃ τῆς σπουδῆς· καὶ τοῦ ἀνδραγαθήματος ἀμοιβὴν παρέσχεν ὕβρεις καὶ ἀπειλάς, ἀφεῖλετό τε αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν, καὶ παρὰ τῷ οἴκῳ μένειν ἀπρόϊτον διωρίσατο.

minis est remuneratus, ademptoque imperio, illum domo exire vetuit.

ΚΖ'. Συνέβη δέ τι καὶ ἕτερον ὅ τὸν δῆμον ἐξέμηνε κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ κατὰ δήμου τὸν αὐτοκράτορα. Κατά τι παλαιὸν ἔθος (64) ἐν μιᾷ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν εἰς τὸν ἐν τῇ Πηγῇ θεῖον ναὸν πρόοδον ἐποιεῖτο ὁ βασιλεὺς, καὶ συνέβη μέσον Ἀρμενίων καὶ πλωΐμων φιλονεικίαν προβῆναι, κἀκ ταύτης συμβολὴν ἀλλήλων καὶ θροῦν καὶ κρότον πολλὴν, καὶ φόνον ἀνδρῶν ἑκατέρωθεν. Τῆς δὲ φήμης τὸ γεγονὸς τοῖς ἐν τῇ πόλει πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως καταγγειλάσης, οἱ τοῦ δήμου ἀτάσθαλοι κατὰ συμμορίας γενόμενοι πολλαχοῦ, καὶ τοῖς Ἀρμενίοις ἐπανιοῦσιν ὑπαντιάζοντες, ξύλοις ἐκείνους συνέκοπτον. Ὡς δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐφθάκει κατὰ τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀρτοπρατίων, ὕβρεις κἀκείνου κατέχεον, καὶ θόρυβος ἦρτο, καὶ βοαί τε καὶ συνδρομαὶ, καὶ οἱ μὲν λίθους ἠφίουν κατὰ τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ κόνιν ἔπαττον κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐδυσφήμουν αὐτὸν μέχρι τῆς ἀγορᾶς, ἥ τις ἔστρωται ταῖς πλαξὶ, καὶ τὸν κίονα φέρει τὸν κυκλοτερῆ τε καὶ πορφυροῦν. Καὶ εἰ μή τινες τῶν ἐντιμοτέρων πολιτῶν ἐκεῖσε τὸν βασιλέα δεξάμενοι, τοὺς μὲν ἐφεπομένους αὐτῷ καὶ δυσφημοῦντας, ἄλλως τε ἀτακτοῦντας, ἀνεχαίτισαν, ἐκεῖνον δὲ κύκλῳ περιλαβόντες, εὐφήμουν, καὶ οὕτως αὐτὸν εἰς τὰ βασίλεια διεσώσαντο, τάχα ἂν τι μέγα συνέβη κακὸν. Ἐντεῦθεν διεδέδοτο λόγος, ὡς ἐν ἱπποδρομίᾳ ὁ βασιλεὺς ἐγκοτῶν τῷ δήμῳ, μέλλει αὐτὸν ἀμύνασθαι. Ἀμιλλης οὖν τελουμένης ἵππων μετὰ καιρὸν, στρατιώτας ὁ βασιλεὺς ἐνόπλους προήγαγεν εἰς μέσον τὸ θέατρον, ἐπιδειξομένους τάχα τῷ δήμῳ, ὡς ἐν τύπῳ πολεμίων οἷα τῆς μάχης ἡ συμβολὴ, ὡς δῆθεν αὐτῷ κἀντεῦθεν περιποιούμενος ἡδονὴν, ἢ καὶ φόβον αὐτοῖς ἐπισεῖσαι θέλων. Ὡς οὖν οἱ στρατιῶται τὰ ξίφη ἐγύμνωσαν, ὁ ἐν τῷ θεάτρῳ λαὸς τοῦτ' ἐκεῖνο τὸ φημιζόμενον εἶναι νομίσαντες, ἀποδιδράσκειν τοῦ θεάτρου ὡρμήκεσαν, καὶ περὶ τὰς ἐξόδους στενοχωρούμενοι, ὑπ' ἀλλήλων τε συμπατούμενοι, ἀπώλοντο οὐ βραχεῖς. Τάχα δ' ἂν καὶ πολλῷ πλείους ἐκινδύνευσαν, εἰ μὴ οἱ βασιλεὺς ἀμετακίνητος ἐπὶ τῆς ἰδίας ὤπτο καθέδρας. Ἰδὼν γὰρ ὁ δῆμος ἐκεῖνον μηδόλως τῆς ἕδρας μεταχωρήσαντα, ἔστησαν τῆς φυγῆς. Οἱ δὲ τοῖς θανοῦσι τότε προσήκοντες τοὺς οἰκείους θρηνοῦντες, δημοσίᾳ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέσκωπτον. Διὰ ταῦτα τοίνυν

XXVII. Accidit et aliud quiddam, quod et populum contra imperatorem, et imperatorem contra populum exacerbavit. Quodam festo Dominico imperatore, ex veteri consuetudine, in Peganum templum **205** supplicatum egresso, accidit, ut Armenii et nautæ orta contentione cum magno murmure et tumultu inter se congrederentur, et utrinque viri aliquot caderent. Quo ante reditum imperatoris, civibus nuntiato, temeraria plebs in cohortes divisa, Armenios redeuntes, obviam egressa, fustibus cædebat, et ipsum imperatorem jam in forum Panarium progressum maledictis insectabatur : ortoque tumultu et concursu facto, et clamore sublato, alii lapidibus imperatorem petunt, alii pulverem in eum spargunt, et maledictis usque in forum tabulis lapideis stratum prosequuntur, in quo columna rotunda porphyretica sita est. Ac nisi quidam ex honoratioribus illius loci civibus imperatore suscepto, insectantes eum et maledicta ingerentes, nulloque ordine tumultuantes, repressissent ac depulissent, illumque corona cinctum cum faustis acclamationibus in regiam usque perduxissent, fortasse magnum ex ea seditione malum exstitisset. Inde rumor emanavit, imperatoris dissimulatam iram ludis equestribus in populi ultionem erupturam. Aliquanto post cum certamen equestre ederetur, imperator milites armatos in medium theatrum produxit, sive ut populo bellici congressus imaginem adumbrarent, jucundam et ipsam futuram scilicet, sive terroris incutiendi causa. Ut autem milites gladios strinxerunt, populus qui in theatro erat, illud esse ratus, quod diu hominum sermonibus jactatum esset : cum impetu fugiebat, inter exeundum autem in angustiis multi invicem conculcati perierunt, ac periculum latius vagatum esset, nisi viso imperatore in sua sede immoto, fugere destitissent. Mortuorum vero propinqui suos lugentes, publice imperatorem dicteriis incesserunt; ob quæ cum se civibus invisum esse sciret, regiam muro cinxit : quo absoluto, relatis ad se clavibus, tum demum id ei quod timebat, evenit, neque ulla excogitatæ munitionis fuit utilitas. Turcis autem, Ungaris

Variæ lectiones et notæ.

(64) *Κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος.* Festum quo hæc fiebat processio, indicat Leo Diaconus, lib. IV Hist. ms.: Πρόκενσον δὲ κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν, κατὰ τὸ εἰθισμένον, ἔξω τειχῶν, ἐπὶ τὴν καλουμένην Πηγὴν, ποιησαμένου τοῦ βασιλέως· νεὼς δὲ ταύτῃ περικαλλὴς τῇ Θεοτόκῳ δεδόμηται, etc. Istius præterea imperatoriæ προελεύσεως εἰς Πηγὰς meminit Liutprandus in Legatione, cujus apparatum et pompam ita describit : *His ergo tribus hebdomadibus habuit Nicephorus extra Constantinopolim metastasim, id est stationem, in loco qui dicitur εἰς Πηγὰς, id est ad Fontes, eodemque me venire præcepit.* Sed an ea sit cujus hic meminit Zonaras, haud omnino constat. Vide nostram *Constantinopolim*, lib. IV, ubi de hoc templo agimus.

scilicet, Thraciam vastantibus, Bulgariæ principi scripsit, ne illos Istrum transire pateretur, et Romanas provincias infestare. Id ille recusavit, *quod imperator ipsi quoque auxilia negasset, cum ab iisdem invaderetur. Nunce autem postquam pacem cum eis facere coactus sit, postulare* **206** *ut fœdus rumpat, et armis sumptis bellum suscipiat, cujus rationem reddere non possit.* Ibi igitur repulsam passus, Calocyrum, Chersonis principis filium, ad Russiæ principem Sphendosthlavum contra Bulgaros concitandum ablegavit. Russicus igitur exercitus Bulgariæ agros longe lateque populatus, prædam pene innumerabilem abegit, idque sequenti anno æque factum.

A μισεῖσθαι παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπιστάμενος, τείχει περιέζωσε τὰ βασίλεια· ἀλλ' ὅτε τοῦτο ἀπήρτιστο, καὶ οἱ τῶν πυλῶν αἱ κλεῖδες ἀπεκομίσθησαν, τότε, ὃν ἐφοβεῖτο φόβον, ἦλθεν αὐτῷ, καὶ οὐδὲν τῆς ἐπινενοημένης αὐτῷ ἀσφαλείας ἀπώνατο. Τῶν δὲ Τούρκων, τῶν Οὔγγρων δηλαδή, τὰ Θρᾳκῶα ληζομένων, τῷ Βουλγαρίας ἔγραψεν ἄρχοντι ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος μὴ παραχωρεῖν αὐτοῖς διαβαίνειν τὸν Ἴστρον, καὶ τῇ Ῥωμαίων λυμαίνεσθαι. Ὁ δὲ οὐχ ὑπήκουσε, λέγων ὡς *Ὅτε καὶ ἡμῶν οὗτοι ἐστράτευον, παρακαλούμενος συμμαχῆσαι ἡμῖν, οὐκ ἠθέλησας. Καὶ νῦν ὅτε βιασθέντες σπονδὰς ἐθέμεθα πρὸς αὐτούς, ἀξιοῖς ἡμᾶς παρασπονδῆσαι, ὅπλα τε κατ' ἐκείνων ἄρασθαι, καὶ κινῆσαι πόλεμον ἀπροφύσιστον.* Ἀποκρουσθεὶς τοίνυν ἐντεῦθεν, εἰς τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας, τὸν Σφενδοσθλάβον (65) διεπρεσβεύσατο, ἐξορμῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων αὐτόν, διὸ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἐν Χερσῶνι πρωτεύοντος τὸ Καλόκυρον (66) πρὸς Ῥωσίαν ἐκπέπομφεν. Ἐπιστρατεύει τοίνυν κατὰ Βουλγάρων σύνταγμα Ῥωσικὸν, καὶ χώραν αὐτῶν πολλὴν ἐληΐσατο, καὶ λείαν οὐκ εὐαρίθμητον ἐκεῖθεν ἀπήλασε, καὶ τῷ ἐπιόντι δ' ἐνιαυτῷ οὐχ ἧττον τῶν *προτέρων* οἱ Ῥὼς τὰ Βουλγάρων ἐκάκωσαν.

XXVIII. Phoca regnante fuit terræ motus horrendus, qui etsi Constantinopoli plane innoxius, aliis tamen urbibus plurimum nocuit, et mense Maio spirarunt venti, qui fruges peremerunt. Unde fame laboratum, quam Nicephorus in suum lucrum convertit, in granaria congesto frumento, et esurientibus magno vendito, non reputans, se (ut in proverbiis Salomon ait[1]) publicis exsecrationibus obnoxium esse, sed benignitatem potius suam erga subditos jactans, quod binos medimnos aureo venderet, quamvis exemplum Basilii Macedonis haberet, qui in tali penuria se, non ita olim, magnifice gesserat. Nam cum aliquando de more in Sanctorum Apostolorum ædem iret, et cives quosdam gravitatis aliquid præ se ferentes, mœstos conspexisset: causam tristitiæ quæsivit. Illi responderunt: *Domine, qui non tristes esse possumus, cum mortem nobis instantem videamus, et bini frumenti medimni aureo nummo sint emendi?* Quibus ille auditis ingemuit, dataque pecunia tristitiam illorum discussit, civiles magistratus exsecratus, quod ab iis de penuria non factus esset certior, ac statim imperatoriis granariis apertis, duodenos medimnos uno aureo vendi jussit. Ac ille quidem, ut imperatorem decet, egit; hic pro caupone se gessit, qui populo penuria laboranti,

B ΚΗ'. Γέγονε δὲ (66') τοῦ Φωκᾶ βασιλεύοντος καὶ λιμός τῆς γῆς φρικωδέστατος, ἐξ οὗπερ ἡ μὲν Κωνσταντίνου οὐ πάνυ τι πέπονθε, πόλει· δ' ἕτεραι καὶ σφόδρα πεπόνθασιν. Ἔπνευσαν δέ γε ἄνεμοι κατὰ Μαΐον μῆνα, δι' ὧν ἐφθάρησαν οἱ καρποί, καὶ γέγονε λιμὸς ἰσχυρὸς (67), ὃν εἰς οἰκεῖον κέρδος ὁ Νικηφόρος μετήνεγκε, ταμειουλκῶν τὸν σῖτον, καὶ πολλοῦ τοῦτον ἀποδιδόμενος τοῖς λιμώττουσι, μηδὲ φροντίζων, ὅτι δημοκατάρατος ἦν, κατὰ τὸν Σολομῶντα παροιμιαζόμενον, ἀλλ' αὐχῶν μᾶλλον ὡς εὐεργετῶν τὸ ὑπήκοον, ὅτι δύο μεδίμνους ἐπίπρασκε τῷ νομίσματι. Καὶ ταῦτα παράδειγμα ἔχων τὸν Μακεδόνα Βασίλειον, οὕτω πάνυ πρώην μεγαλοπρέπειαν πρὸς τοιαύτην ἐνδειξάμενον ἔνδειαν. Ἀπῆει γάρ ποτε ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, συνήθη ποιούμενος πρόοδον, εἰς τὸν τῶν C Ἁγίων Ἀποστόλων ναὸν, καί τινας τῶν τῆς πόλεως ἄνδρας ὑπόσιμον δεικνύντας κατάστημα, θειασάμενος σκυθρωπάζοντας, ἤρετο τὴν αἰτίαν τῆς σκυθρωπότητος. Οἱ δὲ, *Καὶ πῶς οὐκ ἂν σκυθρωπάζοιμεν*, ἔφασαν, *δέσποτα, ἐπηρτημένον ἡμῖν ἐρῶντες τὸν θάνατον, οἷ δή γε δύο μεδίμνους σίτου εἰς νόμισμα χρυσοῦν ἐξωνούμεθα;* Τοῦτο ἀκούσας ἐκεῖνος ἀνώμωξε, καὶ τοῖς μὲν χρήμασι τὴν κατήφειαν ἔλυσε, τοῖς δὲ τὰς πολιτικὰς ἐγχειρισμένοις ἀρχὰς ἐλοιδορήσατό τε καὶ ἐπηράσατο, ὅτι μὴ αὐτὸν τὰ τῆς ἐνδείας ἐδίδαξαν, καὶ εὐθὺς τοὺς βασιλικοὺς σιτῶνας (68) ἀνοι-

[1] Prov. xx, 28.

Variæ lectiones et notæ.

65) *Σφενδοσθλάβον*. Cujus meminit Constantinus Porphyrog. *De Adm. imp.* cap. 9. *Wenceslaum* ita efferunt Græci scriptores.

(66) *Καλόκυρον*. Is est, ni fallor, Calocyrus patricius cujus meminit Lupus protospatha, sub an. 982.

(66') *Γέγονε δέ*, etc. De hoc terræ motu sub Nicephoro Phoca agunt Excerpta quædam historica ex cod. Reg.: Ὅτι ἐπὶ τοῦ Φωκᾶ τοῦ κυρίου Νικηφόρου τοῦ βασιλέως ἐκλείψις ἡλίου περὶ χειμῶνα ἐγένετο· καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σεισμὸς φοβερώτατο· τῷ δὲ σεισμῷ καὶ ὄμβρος ἄμετρος ἐπηκολούθησεν ἐπὶ ὥρας τρεῖς, καὶ πάλιν ὄμβρος τεθολωμένος σύμμικτος τέφρᾳ.

(67) *Καὶ γέγονε λιμὸς ἰσχυρός*. Hæc αὐτόπτης narrat Liutprandus in Legat.: *Est et aliud* D *quod nunc Nicephorum compulit copias in Assyrios educere: Argorum enim omnem regionem instans tempus Deo jubente, eousque fames attrivit, ut neque tritici duo Papienses sextarii aureo comparentur, hocque ubi ubertas quasi regnat. Hanc pestem nivibus cooperantibus ita dilatavit, ut messionis tempore, quidquid ubique terrarum annonæ erat, minimo dat pretio, possessoribus ejulantibus, congregarit. Quod cum juxta Mesopotamiam faceret, ubi frugum copia muribus absentibus creverat, arenæ maris multitudini annonæ multitudinem coæquavit. Igitur cum vili hoc commercio turpiter fames ubiubi desæviret, octoginta millia mortalium, obtentu militiæ, secum congregavit, quibus per continuum mensem, quod emerat aureo, duobus vendidit.*

(68) *Βασιλικοὺς σιτῶνας*. Horrea publica, de

γῆναι ἐκέλευσε, καὶ δώδεκα μεδίμνους σίτου νομίσματος ἑνὸς ἀποδίδοσθαι. Ἀλλ' ἐκεῖνφ μὲν ἡ πρᾶξις αὕτη βασιλικὴ, τῷ δ' ἱστορουμένῳ νῦν βασιλεῖ καὶ λίαν καπηλικὴ, ὃς τῷ λιμῷ τὸ ὑπήκοον ὁρῶν πιεζόμενον, οὐκ ἐπήμυνεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐνετρύφα ταῖς αὐτοῦ συμφοραῖς, καὶ τοῖς τοῦ λιμοῦ τραυματίαις ἐπιξαίνων ὑπῆρχε τὰ τραύματα. Καὶ ὁ τοῦ βασιλέως δὲ ἀδελφὸς ὁ Λέων οὐχ ἧττον ἔθλιβε τόν τε δῆμον τῆς πόλεως καὶ τοὺς οἰκήτορας τῶν χωρῶν, καπηλείας καὶ αὐτὸς μετιών. Καὶ οἱ μὲν οὕτω διέκειντο πρὸς τοὺς πάσχοντας, οἱ δὲ πρὸς τὸν κρατοῦντα διὰ ταῦτα ἀπέσκωπτον. Ποτὲ γὰρ νεολέκτους στρατιώτας ὁρῶντος τοῦ βασιλέως, ἐπεὶ καί τις τούτοις συνηρίθμητο πολιὸς, ἔφη πρὸς ἐκεῖνον ὁ αὐτοκράτωρ, *Πῶς τοῖς στρατιώταις, ἄνθρωπε, γέρων ὢν συγκαταλέγεις σαυτόν;* Ὁ δ' αὐτίκα εὐφυῶς ἀντεφθέγξατο ὡς *Πολὺ δυνατώτερος νῦν εἰμι, ἢ ὅτε ἡχμαζον, δέσποτα· τότε γὰρ οὐδ' ἡμίσεως ἂν ἐπωμισάμην σῖτον νομίσματος, νῦν δὲ ῥᾴον καὶ δύο νομισμάτων σῖτον ἐπὶ τῶν ὤμων ἀρῶ.* Συνῆκε μὲν οὖν τὴν εἰρωνείαν ὁ βασιλεὺς, ἀταράχως δὲ ταύτην ἐνεγκὼν μετέστη πρὸς ἕτερον. Ἐρωτικῶς δὲ σφόδρα πρὶν διακείμενος ὁ Νικηφόρος πρὸς τὴν Θεοφανὼ, μετέπειτα τῆς πρὸς αὐτὴν συνουσίας ἀπείχετο, ἢ κορεσθεὶς ταύτης, ἢ καὶ δ' ἐγκράτειαν, μέσως ἀπεχόμενος· οὐδὲ γὰρ πάνυ τι καὶ νέος ὢν, πρὸς ἔρωτας ἐτύγχανεν εὐκατάφορος. Ἡ δὲ μισήσασα τὸν ἄνδρα διὰ τὸ ἀνομίλητον, ἢ καὶ περὶ τοῖς υἱέσι δείσασα (ἦν γάρ τισιν ὑποτονθορυζόμενον, βούλεσθαι τὸν Νικηφόρον τὰ βασιλείδια ἐκτεμεῖν, καὶ τῶν παιδογόνων στερῆσαι μορίων, καὶ τὸν ἀδελφὸν βασιλεῦσαι τὸν Λέοντα) εἰς λόγους ἦλθε λάθρα τῷ Τζιμισκῇ, ἢ ἔρωτι τοῦ ἀνδρὸς ἁλοῦσα (ἦν γὰρ τῷ κάλλει διαπρεπὴς, καὶ τοῦ εἴδους χάριτας ἀφιεὶς) ἢ καὶ ἀξιόχρεων τοῦτον τῷ Νικηφόρῳ λογισαμένη ἀντίῤῥοπον, ὡς δέ τινές φασι, καὶ εἰς συνουσίαν ἐλήλυθε τῷ ἀνδρὶ, καὶ κατὰ τοῦ Νικηφόρου ἠρέθισε, καὶ τὸ τῆς παροιμίας, σφαῖραν ἄφῆκε κατὰ πρανοῦς (69). Ἦν γὰρ καὶ ἄλλως ὁ Ἰωάννης τῷ βασιλεῖ μηνιῶν, ὅτι τῷ ἀδελφῷ πειθόμενος ἐκεῖνος βασκαίνοντι τούτῳ, ὑποπτόν τε τὸν ἄνδρα ἐνόμισε, καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς παύσας αὐτὸν, εἰς πολιτικὴν μετατίθησι, λογοθέτην τοῦ δρόμου προχειρισάμενος, ὃ οὐκ εἰς δυναστείαν, ἀλλ' εἰς τιμωρίαν καὶ ταύτην βαρεῖαν ἐκείνῳ λελόγιστο. Εἶτα τῇ κακώσει τοῦ ἀνδρὸς προστιθεὶς, καὶ οἶκοι μένειν αὐτὸν ἐκέλευσε· ᾤκει δὲ κατὰ τὸ Θέμα (70). Διὰ ταῦτα ἐμηνία ὁ Ἰωάννης. Ὃς δὲ καὶ τὴν μαχλάδα ἐκείνην εὗρηκεν αὐτὸν παραθήγουσαν, διαπραξαμένην δέ οἱ καὶ κάθοδον κελεύσει βασιλικῇ, τῇ τυραννίδι ἐπίθετο, συμπράττουσαν ἔχων, καὶ τὴν βασίλισσαν, καὶ

A non modo nihil opis tulit, sed et calamitatibus insultavit : vulneribus eorum, quos fames sauciarat, inhumaniter divellendis. Sed et frater ejus Leo, et ipse cauponando, nihilominus et urbanum populum et provinciales premebat. Qui cum se tales erga afflictos præberent, vicissim dicteriis a populo incessebantur. Nam cum aliquando imperator novitios milites lustrans, canum quemdam inter cæteros vidisset, rogavit : *Cur homo senex militiæ nomen dedisset?* Ibi ille ingeniose respondit : *Se nunc multo robustiorem* **207** *esse quam in juventute. Tum enim ne dimidii quidem aurei frumentum tollere potuisse : nunc vero duorum aureorum facilius in humeros sublaturum.* Intellexit cavillum imperator, eoque dissimulato, ad alium transiit.

B Quamvis autem Theophanonem prius vehementer deperisset, post, ejus congressu abstinuit, sive ex satietate, sive ex continentia. Nam vel in adolescentia parum proclivis ad libidinem fuerat. At illa maritum vel ob eam alienationem exosa, vel de filiis sollicita (quidam enim murmurabant, velle Nicephorum, regiis pueris castratis, imperium in fratrem Leonem transferre) clam cum Joanne Tzimisce colloquitur, sive amore ejus capta (nam formæ excellentia et venustate, hominum oculos in se convertebat), sive eum parem Nicephoro adversarium rata. Quidam etiam tradunt eam consuevisse cum illo, et homine contra Nicephorum instigato, plaustrum per se nutans, ut proverbio dicitur, opportune perculit. Nam Joannes alioqui succensebat imperatori, qui ex fratris invidia et calumniis suspectus, a militari potestate ad civilem translatus fuerat, et logotheta cursus publici designatus, quam ipse non potestatem, sed grave supplicium judicabat. Accesserat malis, quod cum versus Themate habitaret, domi manere jussus erat. Ob hæc Joannes iratus, cum etiam a meretrice illa irritaretur, quæ reditum ei jussu imperatoris confecerat, regnum affectavit, illa adjutrice : eodemque tempore suis necessariis arcanum aperuit, et facinus aggressus, intempesta nocte cum iis lembo conscensus, ad regiam pervenit, quæ mari Austrino alluitur. Bucoleon is locus dicitur, quod ibi lapideus leo excisus est, qui cum bovi ejusdem materiæ insideat, pene sinistro cornu illius tenet, et collum distorquet. Quo cum ventum esset, sportam demissam videt, in eaque cum suis a Theophanonis ancillis attrahitur. Habebat autem secum Michaelem Burzem, imperatori ob inconsideratam illam iram infensum, et Leonem Abalan-

Variæ lectiones et notæ.

quibus egimus in *Constantinopoli*, lib. II, sect. 10. Ea conflagrasse Theodosio Juniore imperante scribit Socrates lib. VII, cap. 39, ubi τὰ μέγιστα τῶν ὡρίων vocantur.

(69) *Σφαῖραν ἀφῆκε κατὰ πρανοῦς.* Proverbium quod, ni fallor, omisere paræmiographi : quo referri possunt ista ex Gellio lib. VI, cap. 2, de cylindro : *Sicut*, inquit, *lapidem cylindrum, si per spatia terræ prona atque deruta jacias, causam quidem ei et initium præcipitantiæ feceris, mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, sed quoniam ita sese modus ejus, et formæ volubilitas habet.*

(70) *Ὤκει δὲ κατὰ τὸ Θέμα.* Hæc verba absunt ab uno e mss. Reg.; habentur vero in duobus aliis cum defectus nota, et in quarto, ubi Θέμα videtur esse forum Theodosiacum, vel tractus ita ad illud forum appellatus, uti indicavimus in nostra *Constantinopoli*, lib. I, p. 80.

Manichæorum Philippopolim transtulit. At patriarcha Polyeuctus, cum post Tzimiscæ proclamationem triginta quinque dies vixisset, obiit, in ejusque locum successit Basilius monachus Scamandrenus. Agareni vero non ferendum esse rati, si ademptis modo urbibus carendum esset : undecunque convenerunt, pactaque belli societate, Carthaginensium ductu et auspiciis Antiochiam juxta Daphnem obsederunt. Sed dum cives constantius illis resistunt, gentium illa conspiratione cognita imperator, Mesopotamiæ ducem obsessis opem ferre jubet, Prælio commisso, Barbari etsi numero longe superiores, a Romanis profligati dissipantur. Cæterum Russi Bulgarorum natione et provincia subacta, una cum ducibus Borise et Romano, obliti patriæ, illic imperii sedem constituere voluerunt, Calocyri potissimum impulsu : qui, si ab eis Romanorum imperator appellaretur, se et Bulgaria cessurum, et pacem perpetuam facturum, et longe plura quam promissa essent præstiturum est pollicitus. Illi et provinciarum bonitate illecti, et Calocyri verbis inflati, neque litteris imperatoris, omnia quæ Nicephorus promisisset se confecturum affirmantis, auscultarunt, et legatos insolentius tractarunt. Qua de causa bello eos petere coactus, **210** Romanas legiones Barda Sclero magistro duce, fratre uxoris nuper defunctæ, contra Russos misit Quo Barbarorum dux Sphendosthlavus intellecto, Bulgaris armatis et Patzinacis Scythis, nec non Turcis qui Pannoniam tenent ad belli societatem ascitis, exercitu circiter 300 millium coacto, Thraciam omnem populatur. Sclerus qui cum tanta multitudine acie congredi non auderet, quippe copiis longe inferior, militari solertia Barbaros devicit. Nam primum Patzinacas solos callide in insidias pellectos partim cecidit, partim vivos cepit. Deinde cum cæteris aliquandiu æquo Marte pugnavit. Sed cum quidam ex Scythis et proceritate corporis et animi vigore omnibus suis popularibus superior, Sclerum suas legiones equo circumvehi, et ad rem strenue gerendam cohortari vidisset : concitato equo ensem capiti viri impegit, qui et duritie et levore galeæ repulsus non penetravit. Sclerus vicissim tanta vehementia gladium in caput hostis illisit, ut Barbarus in duas partes dissecaretur, mediæque partes ejus utrinque de equo laberentur. Quo facinore Barbari perterriti, fugæ se mandarunt, quos Romani a tergo insecuti, multos occiderunt multos ceperunt. Persequendi reliquias Barbarorum, quæ quidem vulneribus affectæ erant, finem noctis interventus attulit.

A ουσα ἦν, προχειρίζεταί τινα μοναχὸν Θεόδωρον, ὃς αὐτῷ προέφη τῆς βασιλείας τυχεῖν, καὶ μὴ σπεῦσαι μηδ' ἁρπάσαι αὐτὴν, ἀλλ' ἀναμεῖναι τὴν ἐκ τοῦ θείου προχείρησιν. Ὅσπερ τὴν ἀρχιερωσύνην κατα-
B δεξάμενος, ἀξίωσιν ἔθετο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην, τοὺς Μανιχαίους ἐκ τῆς Ἑῴας μετοικίσαι πρὸς τὰ Ἑσπέρια, πολλοὺς τῇ αὐτῶν μυσαρᾷ αἱρέσει διαφθείροντας. Οὗ τὴν ἀξίωσιν πληρώσας, εἰς Φιλιππούπολιν μετήγαγε τὸ γένος τῶν Μανιχαίων. Ὁ δὲ πατριάρχης Πολύευκτος τῇ τοῦ Τζιμισκῆ ἀναῤῥήσει τριάκοντα καὶ πέντε ἡμέρας ἐπιβιούς, τὸν βίον μετήλλαξε, καὶ ἀντεισήχθη εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων ὁ μοναχὸς Βασίλειος ὁ Σκαμανδρηνός. Οἱ δ' ἐκ τῆς Ἄγαρ μὴ ἀνεκτὸν ἡγούμενοι, στερεῖσθαι τῶν πόλεων
C ἃς ἤδη ἁφῄρηντο, συνελέγησαν πανταχόθεν, καὶ συνθήκας περὶ ὁμαιχμίας πεποιηκότες, καὶ τοῖς Καρχηδονίοις τὴν σφῶν ἡγεμονίαν προσνείμαντες, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς ἐν τῇ Δάφνῃ Ἀντιοχείας, καὶ ταύτην ἐπολιόρκουν. Τῶν δ' ἐν τῇ πόλει ἀνθισταμένων αὐτοῖς κραταιότερον, ἠγγέλθη τῷ βασιλεῖ τῶν ἐθνῶν ἡ συνέλευσις. Ὁ δὲ κελεύει τῷ στρατηγῷ Μεσοποταμίας ἐπικουρῆσαι τοῖς πολιορκουμένοις· καὶ πολέμου πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς συῤῥαγέντος, οἱ Βάρβαροι, καὶ τοι πολλαπλάσιοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὄντες, τρέπονταί τε καὶ σκίδνανται. Οἱ δέ γε Ῥὼς τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιησάμενοι, καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ ἔθνους τὸν Βορίσην καὶ τὸν Ῥωμανὸν, οὐκέτι
D τῶν οἴκοι ἐμέμνηντο, ἀλλ' ἤθελον αὐτοῦ που μένειν τὴν χώραν κατέχοντες, πρὸς τοῦτο δ' αὐτοὺς καὶ ὁ Καλοκυρὸς ἀνηρέθιζεν. Εἰ γὰρ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναῤῥηθήσομαι παρ' ὑμῶν, ἔλεγε, τῆς τε τῶν Βουλγάρων χώρας παραχωρήσω ὑμῖν, καὶ διαθήσομαι πρὸς ὑμᾶς εἰρήνην διαιωνίζουσαν, καὶ τὰ ὑπεσχημένα παρέξω κατὰ τὸ πολλαπλάσιον. Οἱ δὲ τῇ τε τῶν χωρῶν ἀρετῇ θελχθέντες, καὶ τοῖς λόγοις τοῦ Καλοκυροῦ χαυνωθέντες, οὔτε τῷ βασιλεῖ πάντα ποιήσειν ἐπιτελῆ τὰ παρὰ τοῦ Νικηφόρου σφίσιν ὑπεσχημένα ἐπείθοντο γράφοντι, καὶ τοῖς πρέσβεσιν ὠμίλησαν ἀλαζονικώτερον. Ἐντεῦθεν ἄρασθαι κατ' αὐτῶν ὅπλα ἠνάγκαστο, καὶ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς δυνάμεσιν ἐπιστήσας στρατάρχην, ὃν στρατηλάτην ὠνόμασε Βάρδαν μάγιστρον τὸν Σκληρὸν, τῆς ἤδη θανούσης αὐτοῦ γαμετῆς αὐτάδελφον ὄντα, ὁρμῆσαί οἱ κατὰ τῶν Ῥὼς ἐνετείλατο· καὶ ὁ μὲν ἀπῆει. Οἱ Βάρβαροι δὲ τοῦτο μαθόντες, καὶ ὁ τούτων ἔξαρχος ὁ Σφενδόσθλαβος, τούς τε Βουλγάρους ὁπλίσαντες, καὶ συμμάχους πρισειληφότες Σκύθας, οἱ Πατζινάκαι καὶ κικλήσκονται, καὶ τοὺς τὴν Παννονίαν οἰκοῦντας Τούρκους, καὶ στρατιὰν εἰς τριάκοντα μυριάδας ἀριθμουμένην συστησάμενοι, τὴν Θρᾴκην ἅπασαν ἐλῄζοντο. Τούτοις οὖν μὴ θαῤῥῶν ὁ Σκληρὸς συμμίξαι, καὶ κατὰ συστάδην μαχέσασθαι (πολλοστὸν γὰρ ἦν πρὸς τὸ πλῆθος· ἐκείνων τὸ μετ' αὐτοῦ στρατιωτικὸν) στρατηγικαῖς μεθόδοις τοὺς Βαρβάρους κατηγωνίσατο. Καὶ πρῶτον μὲν λόχους καθίσας, καὶ μόνοις τοῖς Πατζινάκαις ἐπελθών, καὶ εὐφυῶς αὐτοὺς παραγαγὼν εἰς τοὺς λόχους, τοὺς μὲν ἀνεῖλε, τοὺς δ' εἷλε ζῶντας· εἶτα καὶ τοῖς ἄλλοις συμμίξαντι μέχρι μέν τινος ἰσόῤῥοπος ἦν ἡ μάχη αὐτῷ. Ὡς δέ τις τῶν Σκυθῶν καὶ ὄγκῳ σώματος, καὶ ψυχῆς παραστήματι γενναίος εἶναι δοκῶν, καὶ τῶν ὁμογενῶν ἁπάντων ὑπερτερεῖν, ὁρῶν τὸν Σκληρὸν ἐφίππιον διώντα τὰς ὑφ' ἑαυτὸν τάξεις, καὶ ταύτας εἰς ἀλκὴν διεγείροντα, ὥρμησε κατ' ἐκείνου, καὶ κατήνεγκε τὸ ξίφος κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνδρός· τὸ

δὲ τῇ τοῦ κράνους ἰσχύϊ καὶ τῇ λειότητι οὐχ ἥψατο αὐτοῦ. Ὁ δὲ Σκληρὸς αὖθις κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸν Σκύθην ἀντέπληξε, καὶ ἡ τοῦ ξίφους καταφορὰ εἰς τοσοῦτον γέγονεν ἐνεργὸς, ὡς διχῇ τμηθῆναι (78) τὸν Βάρδαρον, καὶ ἡμίτομα τὰ μέρη αὐτοῦ τοῦ ἵππου ἐκπεσεῖν. Οἱ Βάρδαροι τὸ ἔργον ἐκπλαγέντες εἰς δειλίαν ἐξέπεσον, καὶ εἰς φυγὴν αὐτίκα ἐτράπησαν, οἷς οἱ Ῥωμαῖοι κατόπιν ἐλαύνοντες, πολλοὺς μὲν ἀνῄρουν, πολλοὺς δ' ἐζώγρουν. Ἔπαυσε δὲ τῆς διώξεως τοὺς περὶ τὸν Σκληρὸν ἐπελθοῦσα ἡ νύξ· τέως δὲ καὶ ὅσοι περιελείφθησαν τραυματίαι ἦσαν.

Β'. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τοὺς Ῥῶς ἐν τούτοις ἦσαν. Βάρδας δὲ ὁ Φωκᾶς ὁ τοῦ Λέοντος παῖς, ἐξ Ἀμασείας φυγὼν ἐν ᾗ περιώριστο τὴν τῶν Καππαδοκῶν κατειλήφει Καισάρειαν, πολλοὺς προσεταιρισάμενος, καὶ τυραννίδι ἐπιχειρήκει, ἑαυτῷ περιθέμενος τὰ τῆς βασιλείας παράσημα. Καὶ ὁ πατὴρ δὲ τούτου ὁ Λέων σὺν τῷ Νικηφόρῳ ἐκ Λέσβου πρὸς Θρᾴκην ἐβουλεύσατο διαβῆναι, ἔχων συμπράττοντά οἱ καὶ τὸν Ἀβύδου ἀρχιεπίσκοπον. Γνωσθεὶς δὲ, τοὺς ὀφθαλμοὺς πηρωθῆναι καταδικάζεται σὺν τῷ υἱῷ Νικηφόρῳ. Λέγεται δὲ τὸν βασιλέα κατὰ τὸ λεληθὸς ἐντεῖλασθαι τοῖς ἐπιτραπεῖσι τὴν πήρωσιν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἐγκόψαι τούτοις τὰ ὄμματα, ἀλλὰ δόκησιν μὲν παρασχεῖν ἐκτυφλώσεως, παραφυλάξαι δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀλώβητον τὸ ὁρᾶν. Τούτων οὖν οὕτω συνενεχθέντων, γραφὴ καταλαμβάνει βασιλειος τὸν Σκληρὸν, ἄρτι τοὺς Σκύθας τρεψάμενον, διαπεραιωθῆναι πρὸς τὴν Ἑῴαν, καὶ τῷ Βάρδᾳ τῷ Φωκᾷ ἀντικαταστῆναι. Καὶ αὐτίκα ἀπῆει, καὶ εἰς Καισάρειαν γέγονε, καὶ οἱ περὶ τὸν Φωκᾶν, ἐκεῖνον λιπόντες, τῷ Σκληρῷ προσερρύησαν, μόνος δὲ μετὰ τῶν θεραπόντων περιλειφθεὶς, πρὸς τὸ φρούριον κατέφυγε τὸ Τυροποιόν. Ἤδη δ' ἐγγὺς ὄντα τοῦ εἰρημένου φρουρίου, καταλαμβάνουσιν αὐτὸν ἱππεῖς πεμφθέντες πρὸς τοῦ Σκληροῦ, ὧν εἷς Κωνσταντῖνος ὁ Χάρων, θρασύτερος τῶν ἄλλων, ὡς ἔοικεν, ὤν, προφθάσας τοὺς συστρατιώτας, μεθ' ὁρμῆς συντονωτέρως ἐπήρχετο τῷ Φωκᾷ, ὁ δὲ οὐραγεῖ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ περιεῖπε, καὶ ὁ Χάρων ὕβρεσι τοῦτον ἔβαλλε καὶ ὀνείδεσι. Καὶ ὁ Φωκᾶς, *Οὐκ ἔδει σε*, εἶπεν, *ἄνθρωπον ἐν συμφοραῖς τοιαύταις γενόμενον, ἐπιπλήσσειν*. Τοῦ δὲ Χάρωνος ἐν τούτοις ἐγγίσαντος τῷ Βάρδᾳ, καὶ βαλεῖν ἐπιχειροῦντος αὐτὸν, ἐκεῖνος τὴν κορύνην ἀνατείνας, παίει τὸν Κωνσταντῖνον κατὰ τῆς κόρυθος, καὶ ταύτην συνέτριψε μετὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνδρὸς, καὶ εὐθὺς εἶλε τὸν πεπληγμένον πορφύρεος θάνατος, μιᾷ θανατωθέντα πληγῇ. Οἱ δὲ κατόπιν ἐλαύνοντες, ὁρῶντες τὸν πεσόντα, ἀφίσταντο τῆς διώξεως, καὶ ὁ Φωκᾶς εἰσέδυ τὸ φρούριον. Εἶτα καὶ ὁ Σκληρὸς παρεγένετο, καὶ πέπεικεν αὐτὸν προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ· καὶ προσελθόντα, κληρικόν τε γενόμενον, εἰς τὴν Χίον περιορίζει ὁ Τζιμισκής. Καὶ ὁ Σκληρὸς αὖθις προστάττεται μεταβῆναι εἰς τὰ Ἑσπέρια. Νυμφεύεται δ' ἑαυτῷ γυναῖκα ὁ βασιλεὺς σπουδῇ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου Θεοδώραν τὴν θυγατέρα Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἔτει δὲ δευτέρῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἔαρος ἀναλάμψαντος, ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Ῥῶς

II. Dum hæc contra Russos geruntur, Bardas Phocas Leonis filius relicta Amasia ubi exsulabat, Cæsaream Cappadociæ occupavit, et factiosorum hominum opibus fretus, tyrannidem affectavit, sumptis imperii insignibus. Sed et pater ejus Leo cum altero filio Nicephoro in animo habuit Lesbo transire in Thraciam, adjutore Abydeno archiepiscopo. Verum eo consilio cognito, damnatur una cum filio Nicephoro ut ei oculi effodiantur; imperator tamen clam ministris mandasse fertur, ut simularent duntaxat excæcationem, eorumque visum illæsum conservarent. His ita gestis, Scythis recens fusis, Sclero litteræ ab imperatore afferuntur, ut trajecto in Orientem exercitu Bardam Phocam opprimat. Qui cum Cæsaream pervenisset, Phocas a sua factione desertus (nam ad Sclerum confluebant omnes) solus cum suis ministris ad castellum Tyropœum properat : a **211** quo cum non multum abesset, equites eum a Sclero missi consequuntur. Quorum unus Constantinus Charon, cæteris audacior scilicet, commilitones suos antevertit, et impetu vehementiore ac pertinacius in Phocam, extremum suorum agmen curantem, illatus, hominem maledictis et probris insectatur. Cui ille : *Non te decet*, inquit, *homini tali calamitate conflictanti insultare*. Cum autem Charon interim propior factus, telum in eum conjecturus esset, clavam sic in galeam ejus impegit, ut una cum illa caput etiam confringeret, quo uno ictu prostratus, *purpuream vomit ille animam*. Eum jacentem conspicati qui pone sequebantur, a persequendo destiterunt. Phocæ porro castellum jam ingresso persuasit Sclerus ut imperatoris fidei se committeret; cujus jussu clericus factus, et in Chium relegatus est, Sclerus in Occidentem revocatus. Imperator studio Basilii cubiculi præpositi Theodora Constantini Porphyrogeniti filia uxore ducta, anno secundo imperii, verno tempore cum multis exercitibus et classe illustri bellum Russis infert, cui inter abeundum Scytharum speculatores, Romanorum vires exploraturi, per speciem legationis occurrerunt : quos imperator cur adesset non ignarus, per omnia castra circumduci jussit, iisque perlustratis abire. Digressis illis ipse cum expeditorum quinque et equitum quatuor millibus secutus, ex improviso ad magnam Perstblavam accedit, et vallum communit : quæ res Tauroscythis terrorem attulit. Calocyrus autem qui

Variæ lectiones et notæ.

(78) Ὡς διχῇ τμηθῆναι. Nota sunt quæ de Godefrido Bullioneo dicunt historici, atque in iis Albertus Aquensis, lib. III, cap. 65; Petrus Tudebodus p. 789. et Will. Tyrius, lib. IV, cap. 6, *qui scilicet unum de hostibus proterritus instantem, licet lorica indutum per medium divisit*, etc.

tum ibi erat, omnis mali auctor, cognito imperatoris adventu, in Russorum castra confugit, præsentiæ illius nuntium afferens: quo etsi perturbati sunt, tamen juxta Romanos castra posuerunt. Imperator vero Persthlavam profectus, extra urbem circiter octo millia hominum sese exercentium deprehendit, qui impetu ejus paulisper tolerato terga dederunt. Oppidani arripientes arma, ut res ferebat, ad opem ferendam popularibus, incomposito agmine egressi, a Romanis partim occiduntur, partim in urbem se recepturi, obsepto equitibus itinere, in campo dissipati sunt, aliis cæsis, aliis captis. Qui intra urbem erant, clausis portis sunt obsessi. Postridie cum Basilius cubiculi præpositus **212** cum toto exercitu advenisset: imperatore oppugnationem vehementius urgente, quidam scalis conscenso muro Barbaros aliquot deprehensos ibi cecidérunt, apertisque portis exercitui facilem ingressum patefecerunt. Persthlava sic expugnata, Borises quoque Bulgarorum rex captus est, quem cum omnibus Bulgaris imperator humaniter tractatum dimisit. Negabat enim se Bulgaris intulisse bellum, sed Russis. Cum autem multi Scythæ in munitionem quamdam confugissent, imperator eam quoque excindi jussit. Quia vero milites a difficili ob situm loci oppugnatione abhorrere videbat, ipse primus castellum pedes adortus, effecit ut milites ex verecundia secuti, capto castello, alios cæderent, alios caperent. Urbi Persthlavæ valido præsidio imposito, Dorostolum, quæ et Dristra dicitur, petit, ubi Sphendosthlavus Russorum dux castra habebat, atque obiter quasdam urbes capit et castella vastat. Ut in hostium conspectum ventum est, ambo exercitus statim congressi, magnam diei partem æquo marte pugnaverunt, donec sub crepusculum Russi defatigati in fugam inclinarunt: Romanisque persequentibus, multi cæsi sunt, nec pauciores capti: cæteri Dorostolum se receperunt. Imperator vero vallo ante urbem excitato, triremes quæ Istrum tuerentur exspectabat, ne Russi aufugerent. Sphendosthlavus autem quos habebat Bulgaros, qui ad viginti millia esse dicebantur, in vincula compegit, veritus ne vel seditionem moverent, vel ad Romanos deficerent. Cum classis accesset, urbem oppugnat imperator, ad quem Constantia et ex aliis castellis legati venerunt, veniam petentes, ac semetipsos et castella dedentes. Quibus Romani acceptis, in Dorostoli obsidione dies complures sunt commorati, Barbaris fortiter sese defendentibus. Cum autem crebris præliis multi vulnerarentur, et jam annona destituerentur, cœperunt frangi animis: cum Sphendosthlavus nocte illum et tempestuosa, cum viris circiter bis mille in trabarias impositis frumentatum abiit, et rebus necessariis conquisitis, Dorostolum rediit: Romanorum aliquot ministris, qui in ripa fluminis, aliis atque aliis de causis vagabantur, exscensu facto interfectis. Ea res adeo molesta **213** fuit imperatori, ut classis præfectis

A σὺν στρατεύμασι πλείοσι καὶ στόλῳ περιφανεῖ, καὶ ἀπιόντι συναντῶσιν αὐτῷ πρεσβευταὶ ὄπισθεν τῶν Σκυθῶν· οἱ δὲ κατοπτῆρες ἦσαν καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἰσχύος κατάσκοποι, ὃ οὐδὲ τὸν βασιλέα διέλαθε. Προστάξας οὖν περιαχθῆναι αὐτοὺς κατὰ πᾶν τὸ στρατόπεδον, καὶ τοῦτο καταμαθεῖν, ἐκέλευσεν ἀπαλλάττεσθαι. Ἐκείνων δὲ ἀπιόντων, καὶ αὐτὸς εὐζώνους παραλαβὼν πεζοὺς ἐς χιλιάδας πέντε, καὶ ἱππότας τετρακισχιλίους, ὀπίσω τῶν πρέσβεων ἀπῆει, καὶ ἀθρόον ἐγγὺς τῆς μεγάλης Περσθλάβας γίνεται, καὶ βάλλεται χάραξι, ὃ τοὺς Ταυροσκύθας εἰς ἀμηχανίαν ἐνέβαλε. Καλοκύρης δὲ ὁ τῶν κακῶν πρωτουργὸς, ἐκεῖ τότε παρὼν, καὶ γνοὺς τὸν βασιλέα παραγενόμενον, πρὸς τὴν τῶν Ῥὼς ἀπέδρα παρεμβολὴν, ἀφ' οὗ τὴν τοῦ βασιλέως παρουσίαν

B μαθόντες, ἐτεθορύβηντο, ὅμως μέντοι παραστρατοπεδεύονται τοῖς Ῥωμαίοις. Οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα ἐλθόντες εἰς τὸ τῆς Περσθλάβας ἄστυ, ὡς εἴρηται, καταλαμβάνουσιν ἐκτὸς γυμναζομένους ὡς ὀκτακισχιλίους, κἀκείνοις συνέμιξαν. Οἱ δὲ πρὸς μὲν ὀλίγον ἀντέσχον, εἶτα νῶτα στρέψαντες ἔφευγον. Καὶ οἱ ἐντὸς, ὡς ἕκαστος ἠδύνατο, ὁπλισάμενοι, ἐπικουρήσοντες τοῖς ὁμοφύλοις ἐξῆεσαν, καὶ ἀσυντάκτως αὐτοῖς χωροῦσιν, ὑπαντιάζοντες οἱ Ῥωμαῖοι ἀνῄρουν πολλοὺς, οἱ δὲ εἰς τὴν πόλιν αὖθις ἀνυπενόστουν. Ἀλλ' ἱππέων τινῶν ἐξιππασαμένων Ῥωμαίων, καὶ τὴν εἰς τὴν πόλιν ἀπάγουσαν ἀτραπὸν ἐπιτειχισάντων, οἱ Βάρβαροι ἀνὰ τὸν ἐκτὸς τοῦ

C ἄστεος χῶρον ἐσκίδναντο, ἔνθα οἱ μὲν ἐζωγροῦντο, οἱ δὲ καὶ ἐκτείνοντο, οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰς πύλας κλείσαντες, ἐπολιορκοῦντο. Τῇ δ' ἑξῆς τοῦ παροικιωμένου Βασιλείου μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς ἐλθόντος, ἐῤῥωμενέστερον ὁ βασιλεὺς τῇ πολιορκίᾳ ἐπιχειρήσας, καί τινες διὰ κλιμάκων εἰς τὸ τεῖχος ἀναβεβήκασι, καὶ τοὺς ἐκεῖ τῶν Βαρβάρων καταληφθέντας συγκόψαντες ξίφεσι τὰς πύλας ἀνέῳξαν, καὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ στρατιᾷ πάσῃ ῥᾳδίαν παρέσχον

D τὴν εἴσοδον. Καὶ οὕτω μὲν τὸ τῆς Περσθλάβας ἄστυ Ῥωμαίοις κατέστη ἁλώσιμον, ἔνθα καὶ ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς ὁ Βορίσης ἑάλω, ᾧ καὶ πᾶσι τοῖς Βουλγάροις ἐπιεικῶς ὁ αὐτοκράτωρ ἐχρήσατο, ἀνέτους αὐτοὺς ἀφιείς, οὐ κατὰ Βουλγάρων, λέγων, ἄρασθαι ὅπλα, κατά γε τῶν Ῥώς. Πολλῶν δὲ Σκυθῶν εἰς ὀχύρωμά τι προσπεφευγότων, ἐξελεῖν καὶ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν. Οἱ δὲ στρατιῶται διὰ τὸ τοῦ τόπου δυσάλωτον ἦσαν ἀπρόθυμοι. Ὁ γνοὺς ὁ Ἰωάννης, αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων πεζὸς ἀπῆει πρὸς τὸ ὀχύρωμα, καὶ οὕτω καταιδέσας τοὺς στρατιώτας, ἔσχεν ἑπομένους αὐτῷ, καὶ ἧλω τὸ φρούριον, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ οἱ μὲν διεφθάρησαν, ἔνιοι δὲ καὶ ἁλωτοὶ Ῥωμαίοις ἐγένοντο. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ ἄστει φρουρὰν ἐγκατέστησεν ὁ βασιλεὺς ἀξιόμαχον, ἐκεῖνος δὲ ἀπῆει πρὸς τὸ Δορόστολον, ὃ καὶ Δρίστρα καλεῖται, καί τινας πόλεις ἑλὼν κατὰ πάροδον, καὶ φρούρια ἐκπορθήσας, ἐφθάκει πρὸς τὸ Δορόστολον. Ἦν δὲ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης ἐστρατοπεδευκὼς ὁ τῶν Ῥὼς ἀρχηγὸς ὁ Σφενδόσθλαβος. Ὡς οὖν εἶδον ἀλλήλας αἱ στρατιαὶ, συνεῤῥάγησαν ἐπ' ἀλλήλαις εὐθὺς, καὶ τὸ μὲν πολὺ τῆς ἡμ-

ἀγχωμάλως ἐμάχοντο. Περὶ δὲ δείλην ὀψίαν ἀπειρηκότες οἱ Ῥὼς ἐνέκλιναν πρὸς φυγήν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐδίωκον, πλεῖστοι μὲν οὖν τῶν Βαρβάρων ἀπέλοντο, οὐ μείους δὲ ἐζωγρήθησαν, οἱ δ' εἰς τὸ Δερόστολον ἐπανῆλθοσαν· καὶ ὁ Βασιλεὺς πρὸ τῆς πόλεως πηξάμενος χάρακα, τὰς τριήρεις τὰς Ἴστρον φυλαξούσας προσέμενεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥὼς ἀποδράσαιεν. Ὁ δὲ Σφενδόσθλαβος οὓς κατεῖχε Βουλγάρους, εἰς εἴκοσι χιλιάδας ὄντας, ὡς λέγεται, πάντας ὑπὸ δεσμοῖς ἐποιήσατο, δείσας μὴ ἐπανασταῖεν αὐτῷ, ἢ τῷ βασιλεῖ προσχωρήσωσιν. Ὡς δὲ καὶ ὁ στόλος παρῆν, ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ὁ βασιλεύς. Ἐκ Κωνσταντίας δὲ καὶ φρουρίων ἑτέρων πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκοντο αἰτοῦντες συγγνώμην, καὶ ἑαυτοὺς παραδόντες αὐτῷ καὶ τὰ φρούρια. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον. Ἡ δὲ τοῦ Δοροστόλου πολιορκία ἐφ' ἡμέρας διήρκεσε πλείονας, τῶν Βαρβάρων εὐψύχως ἀνταγωνιζομένων. Ὡς δ' ἐκ τῶν πολέμων τῶν συνεχῶν πολλοὶ τραυματίαι γεγόνασιν, ἤδη δὲ αὐτοὺς καὶ τὰ ζωαρκῆ ἐπιλέλοιπεν, ἤρξαντο σφίσι θραύεσθαι τὰ φρονήματα. Ἀλλ' ὁ Σφενδόσθλαβος νύκτα φυλαξάμενος ἀσέληνον καὶ χειμέριον, ἐν μονοξύλοις ἄνδρας ἐμβιβάσας ὡσεὶ δισχιλίους, καὶ αὐτὸς ἐκείνοις συνεμβεβηκὼς, ἀπῆλθεν ἐπισιτίσασθαι, καὶ συλλέξαντες τὰ χρειώδη, εἰς τὸ Δορόστολον ἐπανῆεσαν. Καί τινας τῶν Ῥωμαίων θεράποντας περὶ τὸν ποταμὸν ἐσκεδασμένους κατ' ἄλλας καὶ ἄλλας χρείας ἰδόντες, ἐκβάντες τῶν πλοίων ἑνίους ἀπέκτειναν, καὶ λαθόντες, αὖθις εἰς τὸ Δορόστολον ἐπανῆλθοσαν. Τοῦτο πάνυ τὸν Βασιλέα ἐλύπησε, καὶ τοῖς τοῦ στόλου κατάρχουσιν ἐπιχόλιος εἶχε, καὶ εἴ τι λάθοιεν αὐτοὺς οἱ Βάρβαροι ἀποπλεύσαντες, ἠπείλησε θάνατον εἶναι σφισὶ τὸ ἐπιτίμιον. Ἐφ' ὅλαις δὲ ἡμέραις ἑξήκοντα πολιορκήσας τὴν πόλιν, καὶ μήπω ταύτην ἑλών, ἔγνω λιμῷ τοὺς ἔνδον καταγωνίσασθαι, καὶ περιεκάθητο ταύτην, ἐπιτηρῶν ἀκριβῶς, ἵνα μή ποθεν αὐτοῖς χρειώδές τι κομισθῇ. Οἱ δὲ Βάρβαροι πολλάκις ἐκδρομὰς ποιησάμενοι ἥττηντο, ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ λιμῷ δὲ ἐπιέζοντο, καὶ οὔτε τῆς τῶν ἀναγκαίων ἦν αὐτοῖς χορηγίας ἐλπὶς, οὐ μέντοι συμμαχίας, οἱ μὲν ἀποδράναι νυκτὸς συνεβούλευον, οἱ δὲ Ῥωμαίοις ἑαυτοὺς πιστεῦσαι, καὶ οὕτως ἐπανελθεῖν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δ' ἄλλο τι ὑπετίθουν.

Γ. Ὁ δέ γε Σφενδόσθλαβος ἔτι ἅπαξ Ῥωμαίοις παρῆνει μαχέσασθαι, καὶ ἢ περιγενέσθαι τε καὶ σωθήσεσθαι ἢ προτιμῆσαι θάνατον εὐκλεᾶ ζωῆς δυστυχοῦς. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπε, τὸ δὲ πλῆθος ἐπῆνεσε, καὶ τῇ ἑξῆς θανατῶντες, τοῖς Ῥωμαίοις συμπλέκονται, καὶ μέχρι πολλοῦ ποτὲ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι περιεγίνοντο τῶν Σκυθῶν, ποτὲ δὲ τῶν Ῥωμαίων οἱ Βάρβαροι. Ὡς δ' ἐφωράσατο τὴν τοῦ τόπου στενοχωρίαν ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐναντίοις εἶναι πρὸς λυσιτέλειαν, μὴ οἷόν τε ὄντων τῶν Ῥωμαίων ἐπιέναι αὐτοῖς ἀθρόον, τοῖς στρατηγοῖς ὑπετίθετο, τὰ τάγματα πρὸς τὸ πεδίον ἠρέμα ὑπάγειν, ὑποχωροῦντα κατὰ βραχύ. Τοῦτο γενόμενον, τοῖς Βαρβάροις δειλίας τῶν Ῥωμαίων καὶ φυγῆς παρέσχετο δόκησιν, καὶ εἵποντο ἀλαλάξαντες. Ὡς δὲ πρὸς εὐρύτερον πεδίον ἐγένοντο, σύνθημα τοῖς Ῥωμαίοις ὁ βασιλεὺς ἐπιστροφῆς δέδωκε, καὶ ἀναστρέψαντες, προσβάλλουσι τοῖς Βαρβάροις, καὶ γίνεται φρικώδης ὁ πόλεμος. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸν μάγιστρον Βάρδαν τὸν Σκληρὸν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγμάτων ἀποκλεῖσαι τὴν πρὸς τὴν πόλιν εἴσοδον τοῖς Βαρβάροις ἐκπέπομφεν. Ἡ δὲ μάχη μέχρι πολλοῦ ἰσόρροπος ἦν. Λέγεται δὲ καὶ θειοτέρας ἐπικουρίας τότε τοὺς Ῥωμαίους τυχεῖν. Θύελλα γὰρ κατὰ πρόσωπον τοῖς Σκύθαις προσέβαλλε, καί τις ἔφιππος ἐωρᾶτο πολλοῖς, τῶν Ῥωμαίων ὑπεραγωνιζόμενος, καὶ συγκλονῶν τῶν Βαρβάρων τὰς φάλαγγας. Ἦν δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς μάχης ἡ τοῦ στρατηλάτου ἁγίου Θεοδώρου, τοῦ ἐν μάρτυσι περιωνύμου, τελουμένη μνήμη. Τρέπονται γοῦν οἱ Σκύθαι, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ὠρ-

iratus mortem minitaretur, si denuo Barbarorum egressum neglexissent: cumque urbem integris sexaginta diebus frustra obsedisset, eam fame domare statuit, coronaque circumdata, accurate observavit ne alicunde commeatus importaretur. At Barbari multis eruptionibus victi, urgenteque fame, spe et commeatus et auxiliorum destituti: partim noctu fugiendum, partim deditione Romanis facta, ad sua cuique redeundum esse, partim alia quædam censuerunt.

III. Sphendosthlavus autem monuit suos, ut denuo Martis aleam experirentur, vel victoria salutem quæsituri, vel honestam mortem calamitosæ vitæ prælaturi. Ea sententia populo probata, postridie mori non recusantes, cum Romanis congrediuntur, ac diu nunc his nunc illis vincentibus, imperator qui loci angustias hostibus subsidio esse animadverterat, in quibus sui conferti irruere non possent, duces monuit ut cohortes paulatim recedendo in planitiem subducerent. Quod cum fieret, Barbari opinati Romanos metu fugere, cum clamore sunt insecuti. Cum in patentiorem campum ventum esset, imperator tesseram dedit Romanis ut se converterent: et pugna atrocissima orta, Bardam Sclerum magistrum cum suis cohortibus ad intercludendum Barbaris aditum urbis, amandavit. Cum diu victoria anceps esset, Romani divinitus adjuti esse perhibentur. Nam et procellam Scytharum facies verberasse, et quemdam in equo a multis visum, qui Romanos defenderet, et Barbarorum phalanges conturbaret. Eo porro die memoria sancti Theodori magistri militum, insignis martyris celebrabatur. Scythæ igitur in fugam compulsi urbem versus fugiebant, quam cum intrare non possent, a Sclero interclusi, in suburbia dispersi cæduntur, et a se invicem opprimuntur et conculcantur, ut interfectorum numerus haud facile iniri queat. Reliqui omnes vulneribus affecti fuerunt. Theodorum porro magistrum militum Romanis contra Barbaros auxilio fuisse, ex eo cognitum est. Muliercula quædam Byzantia, reli-

gious et modesta, pridie illius pugnæ in somnis sanctam Deiparam **214** procedere cum magno comitatu videre visa est, ac dicere : *Domine Theodore, meus et tuus Joannes gravia sustinet : propere igitur illi opem ferto.* Id somnium illa quibusdam aperuit, qui die notato compererunt, id pridie postremæ pugnæ contigisse. Imperator vero ut martyri pro navata opera gratiam referret, elegantissimum ei templum Euchaniæ sive Euchaitæ struxit, vetere diruto, in quo corpus ejus multis certaminibus defunctum repositum erat, et urbem, vetere nomine abolito, Theodoropolim appellavit. At barbarus Sphendostlavus undique desperatus, per legatos veniam ab imperatore petiit, ac domum redeundi facultatem, et locum inter Romanorum fœderatos et liberum Tauroscythis in Romanorum provinciis commercium. Quæ cum imperator omnia concessisset, Sphendostlavus ipse eum adiit, orans ut cum Patzinacis ageret, ut Russis domum redituris per suam provinciam transitum darent. Imperator cum et hoc et belli societatem, atque illud etiam ab eis petiisset, ne Istro trajecto Bulgariam vastarent : Patzinacæ cæteris assensi transitum Russorum duntaxat negarunt.

IV. Bello Russico ad hunc modum confecto, imperator Byzantium reversus, ab omnibus ordinibus splendide excipitur. Nam et patriarcha cum omnibus sacerdotibus ei obviam est progressus, et senatus, et populus coronas offerentes, et currum cum quatuor albis equis, rogarunique ut eo conscenso triumpharet. At ille coronas accepit, et equo singulari candido triumphavit, et vestibus Bulgaricorum regum currui impositis, supraque eas imagine Deiparæ collocata, currum antecessit. Cum in forum Placotum pervenisset, Borisem Bulgaricis insignibus depositis dignitate magistri ornavit. At Sphendosthlavus cum Russis suis, in reditu Patzinacarum insidiis exceptus, ad internecionem cæsus est. Idem hic imperator Christi Servatoris templum in Chalce magnificum exstruxit. Patriarcha Basilius Scamandrenus cum post quadriennium suæ designationis, ob quædam objecta crimina per concilium loco motus esset : Antonius Studites patriarcha est designatus. Imperator vero

A μήκεσαν, ἀλλ' ἦν ἐκείνη αὐτοῖς οὐκ εἰσιτητὴ (ἤδη γὰρ παρὰ τοῦ Σκληροῦ ἀποκέκλειστο ἡ εἰς ταύτην εἰσέλευσις·) καὶ λοιπὸν ἐπὶ τὰ ταύτης προάστεια διεσκίδναντο, καὶ καταλαμβανόμενοι διεφθείροντο, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀπώλλυντο συνωθούμενοί τε καὶ συμπατούμενοι, ὡς δυσαριθμήτους τοὺς ἀνῃρημένους εἶναι. Οἱ δὲ περιλειφθέντες τραυματίαι γεγόνασι ξύμπαντες. Ἐγνώσθη δὲ ὅτι ὁ στρατηλάτης ἅγιος Θεόδωρος (79) ἦν, ὃς τοῖς Ῥωμαίοις τότε κατὰ Βαρβάρων ἐπεκούρησέ τε καὶ συνεμάχησεν. Ἐντεῦθεν γύναιόν τι εὐλαβείᾳ συνεζηκὸς καὶ σεμνότητι κατὰ τὸ Βυζάντιον, μιᾷ πρὸ τῆς μάχης ταύτης ἡμέρᾳ ἔδοξε καθ' ὕπνους τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ὁρᾷν προϊοῦσαν, καὶ προπεμπομένην ὑπὸ πολλῶν, ἀκοῦσαί τε τῆς Θεομήτορος λεγούσης πρὸς ἕνα B τῶν προϊόντων αὐτῆς· *Κύριε Θεόδωρε, ὁ ἐμὸς καὶ σὸς Ἰωάννης ἀγῶνας ἔχει βαρεῖς· σπεῦσον οὖν, αὐτῷ ἐπικούρησον.* Ἐξέφηνεν οὖν τισιν ἡ γυνὴ τὸ ἐνύπνιον. Οἱ δὲ τὴν ἡμέραν ἐσημειώσαντο, καὶ ἦν ἡ πρὸ τῆς τελευταίας μάχης. Τὸν μάρτυρα δ' ὁ βασιλεὺς τῆς βοηθείας ἀνταμειβόμενος, ναὸν αὐτῷ κατὰ τὴν Εὐχανίαν ἢ Εὐχαΐταν περικαλλῆ ἐδομήσατο, τὸν πρώην καταβαλών, ἐν ᾧ τὸ πολύαθλον ἐκείνου σῶμα κατέθετο, καὶ τὴν πόλιν ἀντὶ τῆς προτέρας αὐτῆς κλήσεως Θεοδωρόπολιν ἐπωνόμασεν. Ὁ δὲ Βάρβαρος Σφενδόσθλαβος πάντοθεν ἀπογνούς, διεπρεσβεύσατο πρὸς τὸν βασιλέα, συγγνώμην αἰτῶν, καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπανελθεῖν ἐξαιτούμενος, καὶ τοῖς συμμάχοις Ῥωμαίων συντάττεσθαι, καὶ τὸν βουλόμενον Ταυροσκύθην εἶναι πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἦθη, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐμπορεύεσθαι. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰς αἰτήσεις προσήκατο, καὶ πάσας ἐπλήρωσεν· εἶτα καὶ αὐτὸς ὁ Σφενδόσθλαβος ἀφίκετο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ αὐτῷ συνωμίλησεν. Ἠτήσατό τε τοῖς Πατζινάκαις δηλῶσαι, μὴ κωλῦσαι τοὺς Ῥὼς οἴκαδε ἀποῦσι διὰ τῆς σφετέρας χώρας τὴν ὁδόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦτ' ἐκείνους ποιῆσαι ἠξίωσε, καὶ συμμάχους ἔχειν αὐτούς, μηδὲ διαβαίνειν τὸν Ἴστρον, καὶ τὴν Βουλγαρίαν ληΐζεσθαι. Οἱ δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις συνίθεντο, πρὸς δὲ τὴν ὁδὸν τῶν Ῥὼς ἀπηγόρευσαν.

C Δ'. Τοιούτῳ δὲ τέλει τοῦ πρὸς τοὺς Ῥὼς πολέμου καταλυθέντος, ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐπανέζευξε, καὶ ὑπεδέχθη λαμπρῶς ὑφ' ὅλου τοῦ πολιτεύματος. Ὅ τε γὰρ πατριάρχης προῦπηντήκει αὐτῷ μετὰ τοῦ κλήρου παντός, καὶ οἱ τῆς γερουσίας, καὶ οἱ τοῦ δήμου, στεφάνους προσάγοντες, καὶ τέθριππον ἅρμα, οἱ δ' ἵπποι τούτου λευκοί, ἐδέοντό τε τοῦ ἅρματος ἐπιβεβηκότα, τελέσαι τὸν θρίαμβον. Ὁ δὲ τοὺς μὲν στεφάνους ἐδέξατο, ἵππῳ τε κέλητι καὶ τούτῳ λευκῷ ἐθριάμβευσε, τῷ δέ γε τεθρίππῳ τὰς βασιλικὰς στολὰς τῶν Βουλγάρων βασιλέων ἐπέθετο, καὶ τούτων ἄνωθεν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος (80), καὶ προῆει τὸ ἅρμα. Κατὰ δὲ τὴν Πλακωτὴν λεγομένην γενόμενος ἀγοράν, ἀπέδυσε τὸν Βορίσην τὰ τῆς παρὰ τοῖς Βουλγάροις D βασιλείας παράσημα, καὶ τῷ τῶν μαγίστρων ἐτίμησεν ἀξιώματι. Ὁ μέντοι Σφενδόσθλαβος μετὰ τῶν Ῥὼς ἐπ' οἴκου ἀναζευγνύς, λόχοις περιπίπτει τῶν Πατζιναχῶν, καὶ πάντες ἀθρόοι ἀπώλοντο. Οὗτος ὁ βασιλεὺς τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ ναὸν τοῦ Σω-

Variæ lectiones et notæ.

(79) *Ὁ στρατηλάτης ἅγιος Θεόδωρος.* Hausit a Leone diacono, qui Joannis Tzimiscæ res gestas pluribus prosecutus est

(80) *Εἰκόνα τῆς Θεομήτορος.* Addit idem Leo Diaconus in Hist. ms. : Τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα ἐναγκαλισμένην τὸν θεάνθρωπον Λόγον, ἣν ἐκ Μυσίας εἴληφεν, ubi cæteros triumphi Zimisciani apparatus pluribus prosequitur.

τῆρος Χριστοῦ (81) μεγαλοπρεπῶς ἐδομήσατο. Τοῦ δὲ πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Σκαμανδρηνοῦ ἐπί τισι κατηγορηθέντος ἐγκλήμασι, καὶ καθαιρεθέντος συνοδικῶς, μετὰ τέσσαρας ἐνιαυτοὺς τῆς αὐτοῦ προχειρίσεως, ἐχειροτονήθη πατριάρχης ὁ Στουδίτης Ἀντώνιος. Ὅτι δὲ αἱ προσκτηθεῖσαι τοῖς Ῥωμαίοις πόλεις κατὰ τὴν Ἑω πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον, καὶ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν ἀπεσείσαντο, καὶ τοὺς δεσμοὺς διέῤῥηξαν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἐξεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν, καὶ οὓς μὲν ἀπραγμόνως ὑποχύψαντας αὖθις, οὓς δὲ σιδήρῳ καὶ ἀνάγκῃ πολλῇ τῷ ζυγῷ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ὑπηγάγετο. Ἀναζευγνὺς δ' ἐκεῖθεν, καὶ γενόμενος κατὰ τὴν Ἀνάβαρζαν καὶ τὸ Ποδανδὸν, ὁρῶν τε κἀνταῦθα καὶ ἐν ἄλλαις χώραις πολλαῖς, χωρία πολυάνθρωπά τε καὶ πάμφορα, ἠρώτα οὗ εἶεν· καὶ μανθάνων ὅτι τοῦ παρακοιμωμένου εἰσὶ Βασιλείου, τὰ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ δομεστίκου τυγχάνοντος τῶν σχολῶν, τὰ δὲ παρ' ἑτέρων προσκτηθέντα τῇ βασιλείᾳ καὶ δωρηθέντα αὐτῷ, ἤλγησέ τε καὶ δεινὸν εἶπεν, εἰ τῶν δημοσίων κτημάτων, καὶ ἐφ' οἷς πολλοὶ μὲν ἔπεσον ἀγαθοὶ ἄνδρες, πλείους δ' ἐκακουχήθησαν, εἷς ἐκτομίας καταπολαύει. Ταῦτα παρά του τῷ παρακοιμωμένῳ καταγγελθέντα, πρὸς ἐπιβουλὴν τοῦ βασιλέως αὐτὸν ἀνηρίθμησαν, καί τι δηλητήριον κερασάμενος φάρμακον, οὐ δραστήριον οὐδ' ὠκύμορον, ἀβληχρὸν δὲ καὶ χρόνῳ κατεργαζόμενον τὸν πεπωκότα, καὶ ὑπελθὼν δώροις τὸν οἰνοχοεύειν εἰωθότα τῷ βασιλεῖ, ἐγχεῖ τοῦτο τοῦ κρατοῦντος τῇ κύλικι, ὃ ποθὲν, κατὰ βραχὺ τὴν τοῦ πίνοντος ἰσίνετο δύναμιν, καὶ διέφθειρε τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, ἕως συνήλασε καὶ εἰς μόρον τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτος οὖν τῶν τῇδε μετεστὰς ὁ Τζιμισκὴς Ἰωάννης, καταλείπει τὴν βασιλείαν τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς, τῷ Βασιλείῳ (82) δηλαδὴ καὶ τῷ Κωνσταντίνῳ τοῖς υἱέσι τοῦ Ῥωμανοῦ, βασιλεύσας ἓξ πρὸς τῷ ἡμίσει ἐνιαυτούς. Ὁ δέ με μικροῦ διέλαθεν ἂν, ἥκω διηγησόμενος, ὅπως μὲν οὖν ὁ κουροπαλάτης Λέων ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ ἐκείνου υἱὸς ὁ Νικηφόρος κατακριθέντες ἐκτύφλωσιν, οὐκ ἐστερήθησαν τοῦ φωτὸς, λάθρα τοῦτο τοῦ βασιλέως περὶ αὐτῶν ἐπισκήψαντος, ἤδη ἱστόρηται. Ἔχοντες δ' ἔτι τὰ ἑαυτῶν ἀλώβητα ὄμματα, οὐκ ἠγάπων σωζόμενοι, ἀλλὰ τῇ βασιλείᾳ, καὶ πάλιν ἐπιθέσθαι διεμελέτων, πολλοὺς τῶν περὶ τὴν πόλιν, καὶ τὰ βασίλεια ἑαυτοῖς ὁμοφρονοῦντας κτησόμενοι. Ἀλλ' ἐφωράθησάν τε καὶ συνεσχέθησαν, ἑνὸς τῶν συνωμοτῶν τὸ μελέτημα καταγγείλαντος. Οὐκέτι γοῦν φιλανθρωπίας ἠξίωντο,

A contra urbes Romano imperio acquisitas, quæ ad defectionem spectabant, excusso jugo servitutis, ruptisque Romanæ ditionis vinculis expeditione suscepta, quasdam citra negotium ultro ad officium reversas, quasdam ferro et magna vi sub jugum pristinum reduxit. Cum inde rediens circa Anabarzam et Podandum, atque in multis aliis provinciis prædia frequentia et fertilissima videret, rogavit cujus ea essent. Cum Basilii præpositi cubiculi esse cognovisset, partim a Nicephoro Phoca, partim a se, dum legionum domesticus esset, partim ab aliis adjecta imperio illique donata esse: indoluit, et iniquum esse dixit publicis possessionibus multorum præstantium virorum sudoribus et sanguine partis unum spadonem B perfrui. Ea verba per quemdam nuntiata, Basilium ad comparandas imperatori insidias impulerunt, ac veneno temperato, non illo quidem efficaci et celeri, sed lento et tabifico, largitionibus pincernam imperatorium corrupit, ut id calici imperatoris infunderet: quo ille hausto paulatim habitudine corporis prostrata tandem interiit, imperio hæredibus relicto Basilio et Constantino Romani filiis, cum annos sex, totidemque menses regnasset. Jam vero id exponendum est quod me pene fefellisset. Nam quemadmodum Leo Phocas europalata, et Nicephorus ejus filius, lata in eos excæcationis sententia, arcano imperatoris mandato oculos conservarint, ante retulimus. Sed cum ea liberalitate non contenti denuo regnum affectarent, multis et civibus et aulicis sibi conciliatis: eoque consilio a C quodam ex conjuratis prodito deprehensi essent, sine ulla clementia effossis oculis, et felicitatis suæ et ambitionis finem invenerunt.

Variæ lectiones et notæ.

(81 *Τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ*, etc. In qua quidem æde S. Joannis Baptistæ capillos postmodum deposuit, ut narrat Leo Diaconus, lib. x Hist. ms. de Joanne Tzimisce: Ἐνταῦθα φρουρίῳ προσβάλλει, τῷ τῇ Συρᾷ φωνῇ καλουμένῳ Μεμπετζὲ, ὃ καὶ πολέμῳ, καὶ ταῖς παντοδαπαῖς μηχαναῖς παρατησάμενος. τὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ σανδάλια ἐκεῖσε ἀνευρηκὼς, ἀνεῖλημεν ὡς τι δῶρον οὐράνιον, καὶ τὰς τοῦ σεβασμίου δὲ Προδρόμου τρίχας, τοῦ Κήρυκος· καὶ τὰ μὲν αὖθις ἐν τῷ περιπύστῳ τῆς Θεομήτορος σηκῷ, τῷ κατὰ τὴν ἀναχτορικὴν ἑστίαν ὃ δημιμένῳ ἀπέθετο, ὡς τινα πολύολβον θησαυρόν· τὰ δὲ ἐν τῷ τοῦ Σωτῆρος ναῷ ὃν αὐτὸς ἐκ βάθρων ἀνήγειρεν. Meminit præterea istius ædis a Tzimisce conditæ Michael Psellus, lib. v Hist. ms.: Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λαμπρὸς πάνυ καὶ ὑψηλὸς προὐκάθητο τῆς οὕτω λεγομένης Χαλκῆς φυλακῆς, μετ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θείου τεμένους, ὃ ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσιν Ἰωάννης ὁ μετὰ Φωκᾶν Νικηφόρον ἐδείματο. Falso igitur hæc Nicephoro Phocæ ascribunt excerpta Historica ex cod. Reg.: Ὅτι ἐν τῷ Μεμπιτζὲ εὗρεν ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος τὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ σανδάλια, καὶ τὰς σεβασμίας τοῦ Προδρόμου τρίχας· καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν κατέθετο· τὰς δὲ ἐν τῇ τῆς Χαλκῆς ναῷ, τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκ βάθρων ἀνεγερθέντι. Alia de hac æde observamus in *Constantinopoli Christ.*

D

(82) *Βασιλείῳ*. Qui Νέος dicitur Balsamoni ad can. 1 synodi Constantinopolitanæ sub Photio: aliis vero, Πορφυρογέννητος, ad discrimen Basilii Macedonis imp. Versus inscripti Menæis, quæ illius nomen præferunt:

Ἄναξ ὅλης γῆς, ἥλιος τῆς πορφύρας,
Βασίλειος, τὸ θρέμμα τῆς ἁλουργίδος,
Κράτιστος ἀμφοῖν, καὶ τροπαίοις καὶ λόγοις.

Ita etiam πορφυρογέννητος dicitur Michaeli Psello in Synopsi legum sub finem.

ἀλλ' ἀσυμπαθῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρύχθησαν· καὶ τοῦτο τέλος αὐτοῖς τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ περὶ τὴν βασιλείαν ἐγένετο ἔρωτος.

V. Sic Romanorum imperium iis restitutum est ad quos hæreditario jure pertinebat, Basilio et Constantino, quorum ille xx, hic xvii ætatis annum agebat. Qui cum imperii insignia gestarent, omnis penes Basilium præsidem erat auctoritas: idque Basilius nondum sibi ipsi fidens tolerabat, cubiculi præposito tamquam præceptori auscultans, seque ad illius reipublicæ tractationem et administrationem conformans, ut et ipse, cum tempus postularet, in militaribus catalogis et civili æquitate tuenda, rationem **216** eamdem sequeretur. Erat enim alacri et excitato ingenio, non dissolutus, et ignavia mancipatus, ut frater. Cum primum autem hi rerum potiti essent, præses matrem eorum ab exsilio revocatam filiis restituit: et [quia Bardam Sclerum magistrum militum, et cui omnes Orientales copiæ parebant, suspectum habebat: ea dignitate erepta, Mesopotamiæ ducem designat. Quam ille rem iniquissimo ferens animo, et alioqui regni cupiditate æstuans, ad defectionem incitatus: initio magistratu illo, arcanoque cum multis comunicato, propter res fortiter gestas apud milites gratiosissimus, omnes fere dicto audientes habuit, et filio Romano qui in urbe regia degebat, clam per quemdam accersito, statim regnum affectavit, diademate et calceis puniceis sumptis. Imperator salutatus, pecunias studiose conquirit, et Amidæ, quæ et Emet dicitur, et Martyropolis et Miephercim Ameram et Arabes socios asciscit. Illis secum conjunctis Constantinopolim properat, spe bona elatus, somnio cujusdam monachi virtutis studiosi aucta, qui sibi visus erat mulierem quamdam in sublimi specula sedentem cernere, quæ illi flagellum imperatorium porrigeret. Quod flagellum eum utique iram Dei et Romanorum ex intestinis bellis interitum significaret: Sclerus, pro imperii omine sua cupiditate visionem æstimans, interpretabatur. Fama de tyrannide Scleri in urbem perlata, imperatores quidquid militum restabat contrahentes, ad resistendum se parabant. misso interim Nicomediæ pontifice ad illum, qui etsi multas pacis conditiones haud aspernandas proponeret, nihil tamen impetravit. Nam Sclerus coccineo calceo ostenso, non fieri posse dixit, ut qui eum semel induisset, temere abjiceret. Quo responso accepto, necessitas imperatoribus imposita est bello decertandi, copiarum duce Petro spadone, Phocæ, cujus supra quoque facta est mentio, filio. Exercitibus ad Liparam congressis, quæ et Licandus appellatur, imperatorii aliquantisper strenue restiterunt, sed tandem profligantur multis cæsis **217** castrisque direptis. Tzamandus quoque urbs frequentissima Sclero deditionem fecit, e qua magnam pecuniæ vim coegit. Sic imperatorum copiis superatis, multos inde ad se attraxit, opibus et salute illorum jam desperatis, neque ob scuri duntaxat milites, sed multi etiam ex illustribus

Ε'. Ἀποκατέστη τὸ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρον τοῖς τούτῳ κατὰ γένος προσήκουσι, τῷ βασιλείῳ καὶ τῷ Κωνσταντίνῳ, φημὶ, ὧν ὁ μὲν εἰκοστὸν ἦνυε τῆς ἡλικίας ἐνιαυτὸν, ὁ δέ γε Κωνσταντῖνος ἐπτακαιδέκατον. Ἀλλ' οὗτοι μὲν τὰ τῆς βασιλείας περιέκειντο σύμβολα, τὴν δ' ἐξουσίαν ὁ πρωτοπρόεδρος Βασίλειος περιέζωστο ἀτεχνῶς. Ἠνείχετο δὲ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος μήπω πεποιθὼς ἑαυτῷ, καὶ οἷον παιδοτρίβῃ τῷ παρακοιμωμένῳ προσεῖχε, καὶ ἑαυτὸν ἐῤῥύθμιζε πρὸς τὴν ἐκείνου τῶν δημοσίων πραγμάτων μεταχείρισιν καὶ διοίκησιν, ὡς ἂν, καιροῦ καλοῦντος, οὕτω καὶ αὐτὸς τὰ περὶ τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους, καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς εὐνομίας μεταχειρίσηται. Ἦν γὰρ τὸ ἦθος ἐγρηγορὼς καὶ δραστήριος, ἀλλ' οὐκ ἀνειμένος κατὰ τὸν ἀδελφὸν, καὶ περὶ τὸν ἀργὸν βίον ἐσχολακώς. Ἄρτι γοῦν εἰς τοὺς ὁμαίμονας τούτους περιέστη τὸ κράτος, καὶ αὐτίκα ἐκ τῆς ὑπεροψίας κατάγει τὴν τούτους τεκοῦσαν ὁ πρόεδρος, καὶ τοῖς υἱοῖς ἀποδίδωσιν. Ὑποπτεύων δὲ τὸν μάγιστρον Βάρδαν τὸν Σκληρὸν στρατηλάτην ὄντα, καὶ πάσας ὑφ' ἑαυτὸν ἔχοντα τὰς ἑῴας δυνάμεις, ἀφαιρεῖται μὲν αὐτοῦ τὴν στρατηλάτου ἀρχὴν, δοῦκα δὲ Μεσοποταμίας αὐτὸν προχειρίζεται. Τοῦτο σφόδρα ἤνιασε τὸν Σκληρὸν, καὶ ἄλλως ἀεὶ τράφοντα παρ' ἑαυτῷ τῆς βασιλείας τὸν ἔρωτα, πρὸς ἀποστασίαν ἠρέθισε. Καταλαβὼν οὖν τὴν ἀρχὴν εἰς ἣν προβέβλητο, πολλοῖς ἀνεκάλυψε τὸ ἀπόῤῥητον. Φιλούμενος δὲ διὰ τὰς ἀριστείας ὑπὸ παντὸς τοῦ στρατεύματος, πειθηνίους εἶχε σχεδὸν ἅπαντας. Ὅτι δ' ἦν ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ὁ παῖς αὐτοῦ Ῥωμανὸς, ἔσπευσε σχεῖν κἀκεῖνον παρ' ἑαυτῷ, καὶ στεῖλας λάθρα τινὰ ἠδυνήθη καὶ τὸν υἱὸν λαθόντα ὑπαγαγέσθαι, καὶ αὐτίκα τῇ τυραννίδι ἐπεχείρησε, ταινίᾳ τε βασιλείῳ τὴν κεφαλὴν ἀναδεῖται, καὶ φοινικοῖς πεδίλοις τοὺς πόδας ὑποδεῖται, καὶ εὐφημεῖται ὡς βασιλεὺς, καὶ χρήματα συλλέξαι ποιεῖται σπουδὴν, καὶ συμμάχους προσελήφει, τόν τε τῆς Ἀμίδης Ἀμηρᾶν· οὕτω γὰρ τὸ Ἔμετ καλεῖται, καὶ τὸν τῆς Μαρτυροπόλεως (ἡ δὲ Μιεφερκεὶμ ὀνομάται), ἀλλὰ μέντοι καὶ Ἄραβας. Τούτου οὖν συμπεριλαβὼν ἠπείγετο πρὸς τὴν Κωνσταντίνου, ἐλπίσι χρησταῖς αἰωρούμενος, ἃς καὶ ἄλλοθεν ἔθαλπε, μᾶλλον μέντοι ἐξ ὀνείρου τινὸς μοναχοῦ ἀρετὴν μετιόντος. Ἔδοξε γὰρ ἐκεῖνον ὁρᾷν τὸν Σκληρὸν γυναικί τινι ἐφ' ὑψηλῆς καθημένῃ περιωπῆς προσελθεῖν, τὴν δὲ μάστιγα αὐτῷ ἐγχειρίσαι βασιλικήν. Ἡ μάστιξ δ' ὡς ἔοικεν, ἦν σύμβολον τῆς θείας ὀργῆς, καὶ τῆς ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Ῥωμαίων φθορᾶς, ἣν ὁ Σκληρὸς δηλοῦν τὴν βασιλείαν ἐνόμιζε, πρὸς τὴν οἰκείαν ἔφεσιν κρίνων τὸ ὅραμα. Τῇ δὲ περὶ τῆς τυραννίδος τοῦ Σκληροῦ φήμῃ φθασάσης πρὸς τοὺς κρατοῦντας, ἡτοιμάζετο τὸ περιλειφθὲν στρατιωτικὸν ἀντικαταστῆναι τῷ ἀποστάτῃ. Ἐν τοσούτῳ δὲ στέλλεται πρὸς ἐκεῖνον ὁ Νικομηδείας ἀρχιερεὺς, πρεσβεύσων, καὶ πολλὰ μὲν ἐπαγωγὰ πρὸς εἰρήνην

διελέχθη αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἔπεισε. Δείξας γὰρ αὐτῷ A ad eum confluxere. Quæ cum præposito cubiculi
ὁ Σκληρὸς τὸ κοκκοβαφὲς πέδιλον, ἀδύνατον εἶπε nuntiata essent, Leo protovestiarius cum summo
τὸν ἅπαξ τοῦτο ὑποδησάμενον ῥᾳδίως ἀποβαλεῖν. imperio et auctoritate, suo arbitratu gerendi
Ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ὡς ἔγνων οἱ περὶ τὰ βασίλεια, omnia quæ imperatori licent, mittitur, quam po-
ἐξ ἀνάγκης πρὸς μάχην ὡρμήκεσαν. Ἦν δὲ τῆς testatem Latini dictaturam nominant. Is eum
βασιλικῆς δυνάμεως στρατοπεδάρχης ὁ ἑκτομίας stratopedarcha congressus, pollicitationibus et ho-
Πέτρος, ὁ τοῦ Φωκᾶ, οὗ καὶ πρώην ἐμνήσθημεν. noribus frustra tentatis militum animis, noctu
Ὡς οὖν ἀλλήλοις ἀντεστρατοπεδεύσαντο τὰ στρα- prælergressus Sclerum invasit. Quare factum est
τεύματα, περὶ Λίπαραν, ἣ καὶ Λιχανδὸν ὠνο- ut milites suis charissimis timentes, Sclero reli-
μάζετο, πρὸς ἄλληλα συνερράγησαν, καὶ ἐπὶ cto ad illum se conferrent : et Sclerus territus,
μέν τινα καιρὸν ἀντεῖχον οἱ βασιλικοὶ γενναίως, Michaelem Burzem magistrum suas secutum
ἔπειτα τρέπονται, καὶ ἀναιροῦνται πολλοί, καὶ partes, et Romanum Taronitem patricium cum
τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τοὺς ἐναντίους γενόμενον exercitu, contra protovestiarium mitteret : quibus
διαρπάζεται. Εἶτα καὶ τὴν Τζαμανδὸν πολυ- prælio superatis, ipse cum omnibus copiis eum-
πληθῆ πόλιν ἐκ προσελεύσεως τῶν οἰκούντων dem aggressus vicit, vivumque cepit, Petro stra-
B αὐτὴν εἰληφὼς, χρημάτων ἐσμὸν ἐξ αὐτῆς συνηθροί- topedarcha interfecto. Ea victoria, ut Scleri opes
κει. Οὕτω δὲ περιγενόμενος τοῦ στρατεύματος τοῦ multum auxit, sic imperatorum rem ad despera-
βασιλικοῦ, πολλοὺς ἐκ τούτου πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπά- tionem depressit, præsertim cum tyrannus mare
σατο, ἀπεγνωκότας ἤδη τὰς σωζούσας ἐλπίδας παρὰ quoque teneret. Quamobrem præpositus cubiculi
τοῖς βασιλεῦσι, καὶ αὐτῷ προσερρύησαν οὐ τῶν classe missa, commisso cum Scleri navibus prælio,
ἀνωνύμων μόνον στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν περιω- classem ejus devicit et dissipavit, idemque mari
νύμων πολλοί. Ὡς δὲ ταῦτα τῷ παρακοιμωμένῳ pacato provinciarum suscepta cura, Eroticum ad
ἠγγέλθησαν, στέλλεται αὖθις Λέων ὁ πρωτοβεστιά- Nicæam Bithyniæ metropolim tuendam misit : quam
ριος, ἄκρατον ἐξουσίαν ἐμπιστευθείς, καὶ πάντα Sclerus vi expugnare frustra conatus, fame subigi
πράττειν ὅσα καὶ βασιλεῦσιν ἀνεῖται ἄδειαν εἰληφώς, per proditionem posse ratus, obsidionem traxit.
εἴποτ ἄν τις τῇ Λατίνων φωνῇ τὸν ἄνδρα δικτά- Eroticus vero dolo circumvenire hostem statuit,
τορα, καὶ συνελθὼν τῷ στρατοπεδάρχῃ ὁ πρωτο- illataque in granaria arena et frumento superne
βεστιάριος, ἐπειράθη μὲν ὑποσχέσεσι καὶ τιμαῖς injecto, ut totus acervus frumentum videretur,
τοὺς περὶ τὸν Σκληρὸν ἐπισπάσασθαι. Ὡς δ' ἀνηνύ- captivis granaria demonstrat semiplena, et Sclero
τοις ἔγνω ἐπιχειρεῖν, παρελάσας νυκτὸς τὸν Σληρὸν, C nuntiare jubet, quamvis a fame nihil sibi periculi
ἐχώρει. Πρός τ' ἐντεῦθεν δέος τοὺς περὶ τὸν Σληρὸν sit, tamen si tuto cum certis hominibus exire liceat,
εἶλε περὶ τῶν φιλτάτων αὐτῶν, καὶ τὸν ἀποστάτην se urbe tradita partes ejus secuturum. Quo nuntio
καταλιμπάνοντες, τῷ πρωτοβεστιαρίῳ προσῆεσαν. lætatus Sclerus, cum fidem dedisset, ille cum ma-
Κἀκ τούτου δείσας ὁ Σκληρὸς, τὸν μάγιστρον Μιχαὴλ jori civium et militum suorum parte Constanti-
τὸν Βούρτζην προσκεχωρηκότα αὐτῷ, καὶ Ῥωμανὸν nopolim abiit. Sclerus autem Nicæam **218** in-
πατρίκιον τὸν Ταρωνίτην μετὰ στρατιᾶς ἔπεμψε gressus, dolo se circumventum esse intellexit.
κατὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου, εἰ προσβαλόντες ἐκείνῳ Cubiculi vero præpositus Sclero inde digresso et
ἡττήθησαν. Ὡς δ' ἐγνώσθη τῷ Σκληρῷ ἡ τῶν πεμ- urbi appropinquante, quamvis animi dubius hæ-
φθέντων ἧττα, αὐτὸς σὺν παντὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν στρα- reret, tamen mutata sententia, Phocam Bardam
τεύματι κατὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου χωρεῖ, καὶ ab exsilio revocatum, et sanctissimo jurejurando
συῤῥήγνυται τῇ μετ' αὐτοῦ στρατιᾷ, καὶ νικᾷ, καὶ adactum, ne unquam regnum affectare, aut consi-
ὁ μὲν στρατοπεδάρχης Πέτρος ἀνῄρητο, ὁ δὲ πρω- lia contra imperatores inire vellet, magistrum
τοβεστιάριος ἐλαύνει. Αὕτη ἡ νίκη ἐπὶ μέγα μὲν appellat, et reliquiis copiarum præficit, pecuniaque
ἦρε τὰ τοῦ Σκληροῦ, τὰ δὲ τῶν βασιλέων εἰς ἀπό- liberaliter suppeditata contra Sclerum mittit. Quo
D γνωσιν ἤνεγκε, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ἐθαλασσοκράτει ille cognito, tum demum se parem adversarium
ὁ ἀποστάτης. Στόλον οὖν ὁ παρακοιμώμενος ἑτοι- habiturum ratus, inde digreditur, et circa Amo-
μάσας, ἐκπέμπει κατὰ τοῦ στόλου τοῦ ἀποστάτου, rium pugna commissa superior evadit, profligatis
καὶ ναυμαχίας γενομένης, ὁ στόλος ὁ τοῦ Σκληροῦ adversariis. Prostridie duces exercituum decrevere
κατεναυμαχήθη καὶ διεσκέδαστο. Ὡς οὖν ἠρέμει singulari certamine congredi, deque summa re-
τὰ κατὰ θάλασσαν, τὰ κατὰ τὴν ἤπειρον ὁ παρακοι- rum decernere. Sclerus prior, ut quidam tradunt,
μώμενος διετίθετο, καὶ τὸν Ἐρωτικὸν εἰς Νίκαιαν clavam in Phocæ caput impegit : ut alii, ensem in
ἔπεμψε τῆς Βιθυνίας μητρόπολιν, ταύτην φρουρή- eum libravit, qui cum ictum declinasset, extremo
σοντα, ᾗ προσβαλὼν ὁ Σκληρὸς, ἀπεκρούσθη, καὶ λιμῷ ense aurem equi ejus resecuit. At Phocas contra
τοὺς ἐν αὐτῇ προδοῦναι ταύτην ἠλπίκει, καὶ μέντοι Scleri capiti clavam ita illisit, ut oborta vertigine
καὶ χρονοτριβήσας ἐκεῖ, σιτοδείᾳ τοὺς ἔνδον in equi collum prolapsum et cruentatum satellites
πιέζεσθαι παρεσκεύασεν. Ἔγνω οὖν ὁ Ἐρωτικὸς eriperent, ac destitutum viribus equo depositum,
ἀπάτῃ καταστρατηγῆσαι τὸν ἐναντίον, καὶ τοὺς σι- sanguine absterso ad fontem recrearent. Interea
τῶνας ψάμμου ἐπλήρωσε, καὶ τὴν ψάμμον σίτῳ ejus equus, dum illi hac cura occupantur, elapsus
ἐπέχωσεν, ὡς δοκεῖν τὸν ὄγκον ἅπαντα σῖτον εἶναι, ejus manibus a quo tenebatur, sine sessore in ca-

siris juba sanguine manante exsultans, effecit ut Sceleri exercitus eo agnito (insignis enim erat nomine Ægyptius) ducem cecidisse putans, effuse fugeret. Qua occasione Phocas arrepta, suosque cohortatus, fugientes persequitur, multos cædit, multos capit : plures etiam a se invicem conculcati perierunt. Tum demum Sclerus desperatis rebus cum reliquiis ad Chosroen Babylonium confugit, a quo imperator per legatos petit, ne tyrannum admittat domini sui oppugnatorem : alioqui malum exemplum ipsi fraudi futurum. Cum autem Babylonius cognovisset, eumdem Sclero quoque et militibus ejus afferre litteras illius manu subscriptas, quibus eis impunitas promitteretur, modo cœptis desisterent, seque imperatori **219** submitterent, tam legatos quam Sclerum cum suis in carcerem compegit. Et hic fuit exitus defectionis illius.

Α Ἔχων οὖν τινὰς ἁλωτοὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐναντίων, αὐτοῖς τοὺς σιτῶνας ἡμιδεεῖς ὄντας ὑπέδειξε, καὶ δι' αὐτῶν ἐδήλωσε τῷ Σκληρῷ μὴ δεδιέναι τὴν πολιορκίαν τὴν ἐκ λιμοῦ. Εἰ δέ μοι, ἔφη, πίστεις δοίης, μεθ' ὧν βούλομαι, παραχωρῆσαί μοι ἀπελθεῖν, ὑπεκστήσομαί σοι τῆς πόλεως τὰ σὰ φρονῶν. Περιχαρῶς τούτων ἤκουσεν ὁ Σκληρὸς, καὶ πίστεις αὐτῷ παρέσχε, κἀκεῖνος τούς τε πλείους τῆς πόλεως καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ στρατιώτας παρειλήφως, τῆς πόλεως ἔξεισι, καὶ πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν ἄπεισι, καὶ ὁ Σκληρὸς εἴσεισιν εἰς τὴν Νίκαιαν, τότε ἔγνω καταστρατηγηθείς. Ὁ δέ γε παρακοιμώμενος τοῦ Σκληροῦ ἐκεῖθεν ἀπάραντος, καὶ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων πλησιάζοντος, ἀμηχανῶν ἦν. Γνωσιμαχήσας οὖν τὸν Φωκᾶν Βάρ-

Β δαν ἐκ τῆς ὑπεροχίας ἀνεκαλέσατο, καὶ ὅρκοις αὐτὸν φρικώδεσιν ἐνδησάμενος καὶ παλαμναιοτάταις ἀραῖς, μὴ ἄν ποτε τῇ βασιλείᾳ ἐπιθέσθαι, μηδὲ κατὰ τῶν βασιλευόντων βουλεύσασθαι, ταῖς περιλοίποις δυνάμεσι τὸν ἄνδρα ἐφίστησι, μάγιστρόν τε τιμήσας, καὶ χρήματα δαψιλῆ παρασχόμενος, καὶ τὴν κατὰ τοῦ Σκληροῦ μάχην αὐτῷ ἀναθέμενος· ἄπεισιν οὖν ὁ Φωκᾶς. Καὶ ὁ Σκληρὸς δὲ τοῦτο μαθὼν, τότ' ἔγνω μέλλων μαχέσασθαι πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἀξιόμαχον, καὶ ἄρας ἀπῆει, καὶ περὶ τὸ Ἀμόριον συμπλέκεται τῷ Φωκᾷ, καὶ γίνεται μάχη τῶν στρατευμάτων, καὶ ἦσαν ὑπερτεροῦντες οἱ τοῦ Σκληροῦ, οἱ δὲ περὶ τὸν Φωκᾶν τὰ νῶτα ἐτρέψαντο· καὶ οὕτω μὲν τὰ τῆς μάχης ταύτης συμβέβηκε. Τῇ δι' ἑξῆς οἱ τῶν στρατευμάτων ἐξάρχοντες αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους μαχέσασθαι εἵλοντο, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ τοῦ παντὸς ἀναδέξασθαι. Ἐπῆλθον οὖν ἀλλήλοις καὶ πρῶτος ἔφθη παίσας τὸν Φωκᾶν ὁ Σκληρὸς, ὡς μὲν ἔνιοι λέγουσι, κορύνῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς, ὡς δ' ἕτεροι, ξίφος ἐπανατείνατο κατ' αὐτοῦ, τοῦ δὲ κλιθέντος πρὸς θάτερον μέρος, καὶ τὴν πληγὴν ἐκκλίναντος, ἔφθασε τὸ τοῦ ξίφους ἄκρον τὸ οὖς ἐκτεμεῖν τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ. Ὁ δέ γε Φωκᾶς ἀντέπληξε τὸν Σκληρὸν κορύνῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ ὁ πληγεὶς σκοτοδινιάσας τῷ τοῦ ἵππου τραχήλῳ ἐπέπεσεν, ὃν οἱ περὶ αὐτὸν κακῶς ἔχοντα θεασάμενοι, καὶ τῷ ἐκ τῆς πληγῆς αἵματι πεφυρμένον περιστάντες συνέσχον, καὶ ὑπήγαγον εἰς πηγὴν, ἀνακτησόμενοί τε λειποψυχοῦντα τὸν ἄνδρα τῷ ὕδατι, καὶ τὸ καταῤῥεῦσαν φοῦ αἵματος ἀποῤῥύψαντες, καὶ τοῦ ἵππου ἐκεῖνον ἀποδιδάσαντες, ἐποίουν τὰ εἰρημένα. Ἐν τούτῳ δ' ὁ ἵππος ὁ τοῦ Σκληροῦ τὸν κατέχοντα ἐκφυγὼν, καὶ ἀποσκιρτήσας ἐπὶ δάτου χωρὶς, ἐκράνεν, ἀνὰ τὸ στρατόπεδον αἵματι τὴν γαῖτην διάβροχος, ὃν ἰδόντα τὰ τοῦ Σκληροῦ στρατεύματα (ἐπίσημος γὰρ ἦν ὁ ἵππος, κεκλημένος Αἰγύπτιος) καὶ οἰηθέντα πεσεῖν τὸν αὐτῶν ἡγεμόνα, ἀκρατῶς ὡρμήκεσαν πρὸς φυγήν. Κατανοήσας δὲ τὸ γινόμενον ὁ Φωκᾶς, ἔπεισι τοῖς φεύγουσι τοὺς οἰκείους παραθαῤῥύνας, καὶ πολλοὶ μὲν ἀνῃρηντο ἀπὸ τῶν ἀντιπολέμων, πολλοὶ δὲ καὶ ἠλίσκοντο, πλείους δ' ὑπ' ἀλλήλων ἐκτείνοντο συμπατούμενοι. Ἐντεῦθεν ὁ Σκληρὸς ἐξαπορηθεὶς μετὰ τῶν περιλειφθέντων καταφεύγει πρὸς Χυσρόην τὸν Βαβυλώνιον. Καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἔπεμψε πρὸς Χοσρόην, ἀξιῶν, μὴ προσδέξασθαι τὸν τυραννήσαντα, καὶ κατὰ τοῦ οἰκείου δεσπότου γενόμενον, ἵνα μὴ καὶ καθ' ἑαυτοῦ ὑπόδειγμα δοίη οὐκ ἀγαθόν. Ἔφερε δ' ὁ πεμφθεὶς καὶ πρὸς τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς μετ' ἐκεῖνον ἐγγραφα, τῇ βασιλικῇ βεβαιωθέντα χειρὶ, ἀμνηστείαν αὐτοῖς τῶν πεπραγμένων βραβεύοντα, εἰ ἀποσταῖεν τῆς ἐγχειρήσεως, καὶ τῷ βασιλεῖ ὑποκύψαιεν. Ταῦτα τὰ πρὸς τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς μετ' ἐκείνου βασίλεια γράμματα ὡς ἔγνω ὁ Βαβυλώνιος, αὐτόν τε τὴν πρεσβείαν πληροῦντα, καὶ τὸν Σκληρὸν, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας κατείργνυσιν. Ἐνταῦθα μὲν οὖν τότε τὰ τῆς ἀποστασίας ἔληξε τῷ Σκληρῷ.

VI. Antonius porro patriarcha, cum sacerdotio renuntiasset, quod per sex annos tenuerat, ac paulo post obiisset, et Ecclesia annis IV cum dimidio vacasset, Nicolaus Chrysoberges est designatus. Interea Bulgari cognito Tzimiscæ interitu, tumultuantur, et quatuor fratribus Davidi, Mosi, Aaroni et Samueli deferunt imperium, qui Comitopoli appellabantur, quod filii essent viri apud illos illustris, et ex iis quos comites vocant. Nam stirps regia defecerat, uno Petri filio Romano superstite, qui eunuchus erat. Ex iis quatuor David statim mortem obiit, Moses in oppugnatione Serræ la-

C Γ'. Ἀντωνίου δὲ τοῦ πατριάρχου τὴν ἱερωσύνην ἀπειπαμένου, ἣν ἐπὶ ἔτη ἦνυσεν ἕξ, καὶ μετὰ μικρὸν τελευτήσαντος, τέσσαρσι πρὸς τῷ ἡμίσει ἐνιαυτοὺς ἀρχιερέως ἡ Ἐκκλησία ἐχήρευσεν, εἶτα ὁ Χρυσοβέργης Νικόλαος προσεχειρίστο. Τὰ δὲ τῶν Βουλγάρων αὖθις κεκίνητο· ὡς γὰρ ἡ τοῦ Τζιμισκῆ κατήγγελτο τελευτὴ, τέσσαρσιν ἀδελφοῖς ἀνατιθέασι τὴν σφετέραν ἀρχὴν, Δαβὶδ, Μωσῆ, Ἀαρών τε καὶ Σαμουὴλ, οἱ Κομητόπουλοι ὠνομάζοντο, ὅτι υἱοὶ γεγόνασιν ἑνὸς τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπισήμων, καὶ λεγομένων κομήτων. Οἱ γὰρ ἐκ τοῦ βασιλείου γένους σφίσιν ἐπιλελοίπασι, μόνου περιλειφθέντος ἑνὸς τῶν

παίδων τοῦ Πέτρου, ζημὶ δῆτα τοῦ Ῥωμανοῦ, ὅστις ἐκτομίας ἦν, τῶν δὲ τεσσάρων συγγόνων τῶν Κομητοπώλων, ὁ μὲν Δαβὶδ τάχιστα τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ὁ δέ γε Μωϋσῆς τὰς Σέρβας πολιορκῶν, λίθῳ βάλλεται, καὶ θνήσκει εὐθύς. Τὸν δὲ Ἀαρὼν παγγενῆ τοῦ βίου ἐξήγαγεν ὁ ἀδελφὸς Σαμουήλ, ἢ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ μόνῳ περιποιούμενος, ἢ τὰ Ῥωμαίων αἱρούμενον (λέγεται γὰρ καὶ ἀμφότερα) ἑνὸς μόνου τῶν παίδων ἐκείνου περισωθέντος, ὃς Σφενδόσθλαβος καὶ Ἰωάννης διωνύμως ἐκέκλητο. Καὶ ἡ τῆς Βουλγαρίας ἀρχὴ εἰς μόνον περιέστη τὸν Σαμουήλ, ὃς, τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις ἀσχολουμένων, ἄδειαν εὑρηκὼς, τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας Ἑσπέρια ξύμπαντα περιῆει, οὐ λῃζόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χώρας ἅμα καὶ τὰς πόλεις περιποιούμενος ἑαυτῷ. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἱστόρηται, τὴν τοῦ Σκληροῦ τυραννίδα ὁ βασιλεὺς ἀπεσείσατο, ὧργα πρὸς ἅμυναν τοῦ βαρβάρου, καὶ δι' ἑαυτοῦ ἔδοξεν αὐτῷ τὴν ἐκστρατείαν ποιήσασθαι. Ἐξεισιν οὖν μήτε τῷ μαγίστρῳ Βάρδᾳ τῷ Φωκᾷ, καίτοι δομεστίκῳ ὄντι τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, περὶ τῆς πράξεως κοινωσάμενος, μήτε μὴν ἑτέρῳ τῶν Ἑῴων στραταρχούντων δυνάμεων. Ἤδη δὲ πρὸς τὰ Βουλγάρων εἰσιὼν, τὸν μάγιστρον Λέοντα τὸν Μελισσηνὸν κατόπιν ἐκέλευσεν εἶναι, καὶ τὰς δυσχωρίας τηρεῖν· αὐτὸς δ' εἰσελθὼν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Σαρδικῆς (αὕτη δ' ἐστὶν ἡ Τριαδίτζα (83) ἐπιχειρεῖν ἡτοιμάζετο. Τῶν δυτικῶν δὲ ταγμάτων δομέστικος ὢν ὁ Κοντοστέφανος, καὶ λογισάμενος, ὡς εἰ εὐτυχηθείη τὰ τῆς στρατείας τῷ βασιλεῖ, οὐκ ἂν ποτε παύσαιτο δι' ἑαυτοῦ τοὺς πολέμους διατιθέμενος, καὶ οὔτ' αὐτὸς οὔθ' οἱ λοιποὶ στρατάρχαι ἔτι αὐτῷ λόγου πολλοῦ νομισθήσονται ἄξιοι, σφῆλαί οἱ διεμελέτησε τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ τὴν ὁρμὴν ἀνακόψαι. Προσελθὼν οὖν φησὶ τὸν Μελισσηνὸν τυραννίδι ἐπιχειρεῖν, καὶ ἀπέναι σὺν ταχυτῆτι πρὸς τὸ Βυζάντιον, τὴν βασιλείαν καθέξοντα, καὶ ἧξίου μὴ μέλλειν, ἀναζευγνύειν δὲ καὶ μὴ ὑπερτίθεσθαι. Τοῦτο τὸν βασιλέα ἐτάραξε, καὶ ἐπάνοδον ἐσήμανε τῷ λαῷ. Ὁ δέ γε Σαμουὴλ ταῖς τῶν ὀρέων ἐμφιλοχωρῶν κορυφαῖς (οὐ γὰρ ἐθάρρει κατασυστάδην μαχέσασθαι) καὶ τὴν ἀθρόαν ἀναζυγὴν ἰδὼν, δειλίαν ἔκρινε τὸ πραττόμενον, καὶ ἔπεισι τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τῷ ἀνελπίστῳ ἅπαντας κατεθρόησε, καὶ εἰς φυγὴν ἔτρεψε, καὶ τῆς τε παρεμβολῆς ἐκράτησε, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς βασιλικῆς, καὶ τῶν παρασήμων τῆς βασιλείας. Ὁ δὲ βασιλεὺς μόλις εἰς Φιλιππούπολιν διεσέσωστο, κἀκεῖ τὸν Μελισσηνὸν εὑρηκὼς, κατὰ τοῦ Κοντοστεφάνου ἐξώργιστο, καὶ ὕβρεις κατέχει τοῦ ἀνδρός. Ὁ δὲ δυσανασχετῶν ἐτραχύνετο, καὶ ἀναζέσας ὁ βασιλεὺς τῷ θυμῷ ἀνέθορέ τε τοῦ θρόνου, καὶ τῆς κόμης τοῦ Κοντοστεφάνου δραξάμενος καὶ τοῦ πώγωνος προσέῤῥηξε τὸν ἄνδρα τῇ γῇ. Ἐντεῦθεν οἱ τῶν δυνάμεων τῶν Ῥωμαϊκῶν προεξάρχοντες μη-

A pide ictus moritur statim. Fratrem Aaronem cum omni familia, uno illius filio conservato, qui duplici nomine Joannes Sphendosthlavus dicebatur, Samuel interficit, sive quod summam rerum sibi soli vendicaret, sive quod Romanis studere visus erat : nam utrumque fertur. Is igitur Samuel Bulgarorum principatum solus adeptus dum Romani bellis civilibus distinentur, Occidentales eorum provincias omnes impune circuit : nec populatur tantum, sed et regiones et urbes suæ ditionis facit. Qua de causa imperator, depulsa Seleri tyrannide, ulciscendi barbari cupiditate flagrans, suis auspiciis bellum ei inferre statuit. Egreditur igitur consilio suo, neque cum magistro Barda, Orientalium legionum domestico, neque cum ullo alio ducum B Orientalium communicato. Bulgarorum fines jam ingressus, magistro Leone Melisseno pone sequi jusso, ad locorum angustias tutandas : ipse Sardicam, quæ et Triaditza dicitur, obsidere instituit. Verum Occidentalium legionum domesticus Contostephanus, cogitans re bene gesta imperatorem nunquam non suopte ductu atque auspiciis bella administraturum, se cæterisque ducibus parvi æstimatis : operam dedit, ut conatus illius labefactaret, atque impetum retardaret. Accedit igitur, et Melissenum tyrannidem affectantem festinanter ire Byzantium ad regnum occupandum ait, non cunctandum esse monens, sed citra moram reducendum exercitum. Id imperatorem ita perturbavit, ut C exercitui reditum denuntiaret. **220** At Samuel cacumina montium insidens (neque enim acie decernere audebat) subito discessu viso, Romanos aggreditur, quos metu illud facere arbitrabatur, et inexspectata impressione in fugam compellit, nec castris tantum, sed et tabernaculo, atque insignibus imperatoris potitur, qui quidem vix Philippopolim evasit : ubi cum Melissenum invenisset, Contostephanum iratus contumeliosis dictis insectatur, quæ ille iniquo animo ferens exasperatur, effervescente bile solio exiliens, Contostephanum coma et barba prehensum terræ illidit. Ex hoc Romanarum legionum principes imperatori irati, Phocas quod spe frustraretur et res suæ, ut proverbio dicitur, Mandraboli more procederent : alii, quod se contemni putabant, non communicatis consiliis : alii, aliis de causis in Charsiano congressi, Phocam Bardam diademate ornatum imperatorem appellant, defectione, ut ipsi putabant, probe administrata. Sclerus autem qui Babylone custodiebatur, præter spem custodia eluditur. Nam Persarum imperio a Sarracenis everso, vir quidam Persa, nomine Inargus, verbis concitat populares, suadens ut rupto servitutis jugo arma contra Sarracenos se duce sumant. Chosroes porro quamvis sæpe cum illis congres-

Variæ lectiones et notæ.

(83) Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ Τριαδίτζα. Leo Diaconus, lib. x Hist. nondum editæ : Κατὰ τὴν Σαρδικὴν ἐπεχωρίασεν, ἣν καὶ Τραλίτζαν ἡ Σκυθικὴ συνήθεια κέκληκεν. Infra Τριαδίτζαν vocat.

sus, tamen nunquam non discessit inferior, desperataque victoria ad Romanos qui in custodiis erant confugit : quibus carcere eductis, cum Sclero de ratione gerendi belli agit, petita venia malæ tractationis, qui principio bello recusato, tandem illo urgente annuit : sed ea conditione, ut solos Romanos in aciem educat. Carceribus igitur perquisitis, ad tria millia Romanorum sunt inventa, et arma eis data, qui cum Scleri ductu et auspiciis Persas vicissent, nec ipsi, nec ille ad Chosroen redeundum esse statuerunt, veriti ne denuo a Barbaro in carcerem compingerentur, præsertim tanto virtutis suæ specimine edito. At Chosroes dum in fugam intenti sunt, magnam turbam ad eos persequendos mittit : qui etsi numero longe superiores, commisso prælio, pauciores evaserunt iis quos persequebantur, cæteris ibi Romanorum manibus interfectis.

A νιῶντες τῷ βασιλεῖ, ὁ μὲν Φωκᾶς ὅτι αὐτῷ αἱ ἐλπίδες ὑπέῤῥεον, καὶ τὸ τῆς παροιμίας, ἐπὶ τὰ Μανδραβόλου (84) ἐχώρουν · οἱ δὲ ὅτι ὑπερηφάνως αὐτοῖς προσεφέρετο, καὶ οὐκ ἐκοινώνει σφίσι τῶν βουλευμάτων, οἱ δὲ καὶ δι' ἑτεράττα, ἐν τῷ Χαρσιανῷ συναθροίζονται, καὶ τῷ Φωκᾷ Βάρδᾳ διάδημα περιέθεντο, καὶ τῆς βασιλείας ἠξίωσαν, καὶ ὁ μὲν τὰ τῆς ἀποστασίας, ὡς αὐτοῖς ἐδόκει, οὐ διετίθεντο. Ὁ δέ γε Σκληρὸς ἐν Βαβυλῶνι φρουρούμενος, ἀνελπίστως ἐξάγεται τῆς φρουρᾶς. Τῆς γὰρ τῶν Περσῶν ἀρχῆς καταλυθείσης ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀνήρ τις Πέρσης, Ἴναργος ὄνομα, λόγοις παρακινήσας τὸ Περσικὸν, πείθει ἀποστατῆσαι τῆς τῶν Σαρακηνῶν δουλείας, καὶ ὅπλα ἄρασθαι κατ' αὐτῶν, αὐτοῦ τοῦ Ἰνάργου στρατηγοῦντος αὐτῶν. Πολλάκις B μὲν οὖν ὁ Χοσρόης τοῖς Πέρσαις ἀντηγωνίσατο, τοσαυτάκις δ' ἡττήθη, ὁσάκις σφίσι προσέμιξε, καὶ ἀπογνοὺς πρὸς τοὺς ἐμφρούρους καταφεύγει Ῥωμαίους, καὶ ἀνίησι μὲν αὐτοὺς τῆς εἱρκτῆς, διαλέγεται δὲ τῷ Σκληρῷ περὶ τοῦ πολέμου, καὶ μὴ μνησικακῆσαι τῆς κακώσεως αὐτῷ ἀξιοῖ. Ὁ δὲ πρότερον μὲν παρῃτεῖτο τὸν πόλεμον, εἶτ' ἐγκειμένου τοῦ Βαβυλωνίου, κατανεύει μὲν, σὺν μόνοις δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπίσχετο τὸν πόλεμον ὑπομενεῖν. Ἠρευνῶντο τοίνυν τὰ δεσμωτήρια, καὶ ὅσοι εὑρηντο ἐν αὐτοῖς Ῥωμαῖοι, ἐξήγοντο καὶ ὡπλίζοντο, καὶ ὡσεὶ τρισχίλιοι συνηθροίσθησαν, οὓς παρειληφὼς ὁ Σκληρὸς ἐχώρησε κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ συμβαλὼν νικᾷ · ἀναζεῦξαι δὲ πρὸς τὸν Χοσρόην οὐκέτ' ἔκρινεν οὔτ' αὐτὸς οὔθ' οἱ μετ αὐτοῦ. Ἐδεδοίκεσαν γὰρ μὴ καὶ αὖθις αὐτοὺς καθελὼν ὁ βάρβαρος, καὶ μᾶλλον ὅτι ἐν πείρᾳ γέγονε τῆς αὐτῶν γενναιότητος. Εἶχοντο γοῦν τῆς φυγῆς, καὶ ὁ Χοσρόης πλῆθος εἰς αὐτῶν ἐπιδίωξιν ἔστειλε, καὶ οἱ σταλέντες κατειληφότες τοὺς φεύγοντας, ἐκείνων ὑπάρχοντες πολλαπλάσιοι, μείους τῶν φευγόντων ἀποδρᾶναι δεδύνηντο, τῶν ἄλλων ἐκεῖ πεσόντων, καὶ Ῥωμαϊκαῖς δαμέντων χερσίν.

VII. Sclerus igitur cum suis Romanorum fines ingressus, ad Phocam **221** se confert, quem regnum spectare ac tyrannidem jam affectasse cognorat, et belli et imperii socius futurus. Ille societatem amplexus, si votorum compotes fierent, sibi urbem imperatoriam et plurimum gentium ac provinciarum imperium vindicat : Sclero Antiochiam, Cœlesyriam, Phœniciam, Palæstinam, Mesopotamiam et Ægyptum attribuit, eaque pacta jurejurando sancit. Quo Sclerus fretus, cum ad illum se contulisset, ac jam intra cassas esset, primum habitu regio privatur, deinde in carcerem conjecto custodia adhibetur : et copiis illius ascitis, Phocas tyrannidem suam firmat. Enimvero Sclerus prinsquam ab illo comprehenderetur, ut si res male cessisset, receptum aliquem haberet ac spem salutis, curarat ut filius suus Romanus, clam arrepta fuga, ad imperatorem deficeret, a quo cum gaudio exceptus est, et statim magister designatus. Phocas autem Delphina patricio cum parte copiarum Chrysopolim, quæ est e regione urbis regiæ, misso, ipse cum reliquo exercitu Abydum proficiscitur. Imperator vero Delphinam ad Chrysopolim castrametatum, subito cum Russico exercitu adortus (nam cum Uladimero ducem eorum, sorore Anna ducta, affinitatem junxerat, atque auxilia inde accersierat), hostibus facile superatis,

C Ζ'. Ὁ μὲν οὖν Σκληρὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἰς τὰ Ῥωμαίων ἐπανελήλυθεσαν ὅρια. Μαθὼν δὲ καὶ τὸν Φωκᾶν ἤδη βασιλεύοντα καὶ τυραννίδος ἀρξάμενον, ἀπονενεύκει πρὸς τὸν Φωκᾶν, κοινωνὸς ἀξιῶν εἶναι καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς. Ὁ δὲ τὴν κοινοπραγίαν ἐδέξατο, καὶ εἰ τῶν ἐφέσεων τύχοιεν, ἑαυτῷ μὲν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἀπένειμε καὶ τῶν πλειόνων ἐθνῶν καὶ χωρῶν τὸ κράτος · τῷ δὲ Σκληρῷ προσεκλήρου τὴν Ἀντιόχειαν, τήν τε Κοίλην Συρίαν, καὶ Φοινίκην, καὶ Παλαιστίνην, καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰς συνθήκας ὅρκοις καθιερῶν ἐμπεπέδωκεν. Ἐπὶ τούτοις τεθαῤῥηκὼς ὁ Σκληρὸς, πρόσεισι τῷ Φωκᾷ. Ὁ δ' ἐντὸς ἀρχὼν τοῦτον λαβὼν, ἀφαιρεῖται μὲν αὐτοῦ τὸ σχῆμα δὴ τὸ βασίλειον, καθείργνυσι δὲ, καὶ φρουρὰν D αὐτῷ περιίστησιν. Ὑφ' ἑαυτὸν δὲ καὶ τὴν σὺν ἐκείνῳ στρατιὰν ποιησάμενος, τοῦ τυραννεύειν εἶχετο κραταιότερον. Ὁ μέντοι Σκληρὸς, προμηθευόμενος ἑαυτῷ πρὸς τὸ μέλλον ἐξ ἀποτυχίας σωτηρίαν τινὰ, πρὸ τοῦ κατασχεθῆναι πρὸς τοῦ Φωκᾶ, τὸν υἱὸν Ῥωμανὸν λάθρα φυγεῖν παρεσκεύασεν, ὡς αὐτομολοῦντα τῷ βασιλεῖ, ὃς καὶ περιχαρῶς παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐδέχθη, καὶ μάγιστρος ἐτιμήθη εὐθύς. Ὁ Φωκᾶς δὲ, ἀπόμοιράν τινα τῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν πατρίκιον τάξας τὸν Δελφινᾶν, εἰς τὴν ἀντικρὺ τῆς βασιλίδος ἐκπέμπει Χρυσόπολιν, αὐτὸς δὲ σὺν τῇ λοιπῇ δυνάμει ἀφίκετο πρὸς τὴν Ἄβυδον. Τῷ μέντοι Δελφινᾷ

Variæ lectiones et notæ.

(84) *Ἐπὶ τὰ Μανδραβόλου.* Vide Apostolium, centuria 8, n. 93, et Maussacum ad Harpocrationem, p. 148.

ἐστρατοπεδευκότι κατὰ Χρυσόπολιν αἰφνίδιον ἐπῆλθεν ὁ βασιλεὺς μετὰ λαοῦ Ῥωσικοῦ (κῆδος γὰρ πρὸς Βλαδιμηρὸν τὸν ἄρχοντα τούτων ἐπὶ Ἄννῃ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ θέμενος, συμμαχικὸν ἐκεῖθεν ἰδίξατο), καὶ ῥᾷον τῶν ἐναντίων ἐκράτησε, καὶ αὐτὸν τὸν Δελφινᾶν χειρωσάμενος ἀνεσκολόπισεν. Εἶτα πρὸς τὴν Ἄβυδον ἄπεισι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου· καὶ ἦδη ἀντιμέτωπα ἕστησαν τὰ ἐναντία στρατεύματα, καὶ τοῦ μὲν οἰκείου προετέτακτο ὁ Φωκᾶς, τὸ δ' ἀντίμαχον ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἔφιππος περιὼν παρεθάρρυνεν, ὃν ὁ Φωκᾶς θεασάμενος, κατ' αὐτοῦ τὸν ἵππον ἐλαύνει, ὅλην ἐκείνῳ τὴν ἡνίαν ἐνδεδωκώς, κρίνας ὡς, εἰ ἐκεῖνον καταβαλεῖ, ἔσεσθαι τὸν ἀγῶνα νενικηκώς. Ἀλλ' οὔπω τῶν οἰκείων προελήλυθει πολύ, καὶ οἱ μὲν αὐτὸν ἐκκυλισθῆναι τοῦ ἵππου φασὶν, οἱ δὲ εἴς τινα λόφον ἐκκλῖναι, καὶ ἀποβάντα τοῦ ἵππου ἐκταθῆναι κατὰ τῆς γῆς, καὶ εὐθὺς αὐτὸν τὸ πνεῦμα λιπεῖν. Οἱ μὲν οὖν πληγῆναι παρά του καιρίαν τὸν ἄνδρα ἔλεγον. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖνος ἑαυτῷ τὴν ἐκείνου ἀναίρεσιν ἐπεφήμιζε· τοῦτο δ' ἦν λόγος ἄλλως, οὐδὲ γὰρ τετρωμένον αὐτοῦ τὸ σῶμα εὑρητο μηδαμῆ. Οἱ δὲ φαρμάκῳ δηλητηρίῳ ἐδόξαζον κατεργασθῆναι αὐτὸν, ὃ καὶ μᾶλλον ἔδοξε πιθανώτερον. Τὸ μέντοι φάρμακον ἡτοιμάσατο μὲν ὁ Βασίλειος, προσέφερε δὲ τῷ Φωκᾷ ὁ τούτῳ οἰνοχοεύων, παρὰ τοῦ βασιλέως ὑποκλαπείς. Πεσόντος δὲ τοῦ Βάρδα, τὸ μετ' αὐτοῦ στράτευμα διεσκέδαστο, καὶ οἱ μὲν ἐκτείνοντο καταλαμβανόμενοι, οἱ δ' ἐζωγροῦντο, καὶ συσχεθέντες κατὰ τὸ δόξαν τῷ βασιλεῖ ἐκολάσθησαν. Ὁ δὲ ἀγριώτερος ἦν ἢ τὸ πρότερον· σοβαρός τε γὰρ ἐγεγόνει, καὶ τὸ ἦθος ὑποκαθήμενος, καὶ πάντας ὑπώπτευε, καὶ τὴν ὀργὴν ἐτύγχανεν ἀπραίτητος, καὶ οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον τὸ σοβαρὸν ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ μὴν καὶ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτῷ, ἤχθετό τε τῷ ἀνδρὶ, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἔσπευδε μετενεγκεῖν τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν, καὶ μέντοι καὶ μεθίστησι τῆς τῶν κοινῶν οἰκονομίας αὐτὸν, οἴκοι μένειν ἀπρόϊτον ἐπιστελλας αὐτῷ, εἶτα μετὰ μικρὸν ὑπερόριον τίθησι, καὶ τῶν ἐκείνῳ πεπραγμένων ἕκαστον ἀνακρίνων, ἀπραξίαν τῶν πλειόνων κατεψηφίσατο, καὶ τοῦ παρ' ἐκείνῳ δομηθέντος σεμνείου (85) τὰ πλεῖω ἀφεῖλετο, καὶ οὐκ ἀγρῶν ἥψατο μόνον ἢ χωρίων καὶ οἰκιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀναθημάτων τε καὶ πλακῶν, καὶ κιόνων πολυτελῶν. Ὅθεν ἐκεῖνος, διὰ ταῦτα νέᾳ περισχεθεὶς ἀθυμίᾳ, παρεῖτο τὰ μέλη, καὶ ἔμπνους ὥπτο νεκρὸς, καὶ βραχύ τι διαλιπὼν, οἰκτρῶς τὸν βίον ἐξέλιπεν. Ὁ δὲ τότε πρῶτον γέγονεν αὐτοκράτωρ ὡς ἀληθῶς, καὶ γνοὺς πηλίκων δεῖται φροντίδων ἡ τῆς βασιλείας διοίκησις, τῆς τε

A ipsum Delphinam captum palo affixit. Deinde Abydum cum fratre Constantino proficiscitur. Cum exercitus utrique in procinctu starent, et Phocas suas copias antecedens, Basilium equo circumvectum legiones cohortari vidisset, totis habenis laxatis, equo concitato, in illum fertur, eo prostrato se toto discrimine fore defunctum ratus: sed antequam suos multum antecessisset, alii eum equo devolutum ferunt, alii cum in tumulum quemdam declinasset, equoque descendisset, humi extentum statim exspirasse: alii a quodam lethali vulnere affectum esse. Constantinus quidem imperator cædem ejus sibi arrogabat, falso utique, cum ejus cadaver nusquam vulneratum fuerit: alii, quod quidem probabilius est, putavere, toxi-
B cum ei a Basilio præparatum, a pincerna corruptо largitionibus imperatoriis fuisse propinatum. Barda strato, illius exercitus dissipatus est, aliis cæsis, aliis captis, in quos imperator suo arbitratu **222** animadvertit, mutatus ab illo qui dudum fuerat, et factus arrogans, demisso ingenio, suspicax in omnes, iracundia inexorabili: nec in alios duntaxat, sed in ipsum etiam præpositum cubiculi talem se præbuit. Quem cum odisset, atque ipse rerum administrationem capessere vellet, tum a reipublicæ negotiis removit, tum domo egredi vetuit, nec multo post relegavit, tum actis ejus omnibus perquisitis, pleraque rescidit, tum monasterium ab eo exstructum maxima ex parte spo-
C liavit, nec agros duntaxat aut fundos invasit et ædes, sed etiam donaria, tabulas, columnas pretiosas. Quas ille ob res animi ægritudine oppressus, membrisque resolutis, nihil aliud nisi spirans cadaver, brevi miserabiliter est exstinctus. Basilius vero tum demum vere imperator factus, cum intellexisset, quantam sollicitudinem regni administratio postularet, delicias regias sprevit, splendidis vestibus abstinuit, omnemque suavitatem repudiavit: cum prius haud ita vixisset, sed et amoribus indulsisset, commessationibus et voluptatibus deditus, regioque luxu delectatus: et omni auctoritate sibi vindicata, fratri nihil nisi nomen et colorem insignem impertiit, custodia illi quidem attributa, cæterum exigua et non magnifica. Quæ
D ille, ut homo remissioris ac mollioris ingenii et voluptarius, venationibus et æqualium suorum consuetudine gaudens, æquo ferebat animo, neque fratri adversabatur. Ac illorum hic status erat. Sclerus autem, Barda mortuo, vinculis solutus, a

Variæ lectiones et notæ.

(85) *Καὶ τοῦ παρ' ἐκείνῳ δομηθέντος σεμνείου*, etc. Istius monasterii meminit Michael Psellus, lib. I Hist, ms. ubi de eodem Basilio: Καὶ πάντα τρόπον ὁπόσα εἰς κάκωσιν ἐκείνῳ καὶ συμφορὰν ἐμηχανᾶτο ποιεῖν· ἀμέλει καὶ ἦν ἐκεῖνος ἐδείματο λαμπροτάτην μονὴν, Βασιλείῳ τῷ πάνυ ἀναθέμενος, ἐπώνυμον τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως, μεγαλοπρεπῶς μὲν κατεσκευασμένην, καὶ πολλῇ δαπάνῃ χειρὸς τὸ ποικίλον μετὰ τοῦ καλοῦ ἔχουσαν, ἀφθόνοις δὲ χορηγίαις τὸ πλέον τοῦ αὐταρκοῦς ἀποκληρωσαμένην, ἐβούλετο μὲν ἐκ θεμελίων καθαιρῆσειν τὸ δὲ τῆς πράξεως ἀναιδὲς εὐλαβούμενος, τὸ μὲν ἐκεῖθεν ἀφῆσει, τὸ δὲ κατασείει, τὰ ἐπίπλα, τὰς ἐφηρμοσμένας λίθους· τὸ δ' ἄλλο τι ποιῶν τοιουτότροπον, οὐκ ἀνίει, ἄχρις οὗ φροντιστήριον εἰ δεῖ χαριεντισάμενον εἰπεῖν, τὸ μοναστήριον δέδρακε, διὰ φροντίδος τιθεμένων τῶν ἐν αὐτῷ, ὅπως ἂν ἑαυτοῖς τὰ ἀναγκαῖα πορίσαιτο. Atque illud est monasterium S. Basilii, de quo egimus in nostra *Constantinopoli*.

priore instituto non recedebat, regnum propere affectaturus. Sed ab imperatore per litteras monitus, ut tandem omissa desperatione, continentium bellorum auctor esse desineret, neque terram sanguine pollueret, eoque Christianorum : cum et senectute jam affligeretur, et spem non optimam foveret, per pactiones ad illum se confert : qui cum in regio tabernaculo sedens Sclerum peditem accedere videret, utrinque suffultum, cum ob senium, tum ob molem corporis (grandis enim erat) celebratum illud dixisse fertur : *Quem timueram, is ad me manu ducitur.* Alii Sclerum in illo accessu ad imperatorem visum amisisse ferunt, eaque de causa ductoribus fuisse usum. Cum prope tabernaculum venisset, imperator **223** animadversis puniceis in eo calceis (nam cætera insigni'a regia deposuerat, calceis solis sive per oblivionem, sive per incogitantiam retentis) statim aver'it oculos, neque cum eo nisi habitu privati colloqui sustinuit. Cum igitur ante tabernaculum invidiosos illos calceos abjecisset, ingresso imperator assurrexit, porrectaque dextera, collocutus, et eadem uterque mensa usus est, atque ex eodem calice biberunt. Hoc modo sopita Scleri tyrannide, ipse curopalata est designatus, et quem quisque adjutorum ejus dignitatis et potestatis gradum, quasve possessiones ab illo regnante acceperat, ea retinere licuit. Imperator curis defectionum levatus, in Thraciam abiit, et Thessalonicam accessit, ut celebri martyri gratias ageret, ibique viro illustri cum magnis copiis duce relicto ad excursiones Samuelis coercendas, Byzantium regreditur. Inde in Iberiam proficiscitur, Davide curopalata mortuo, a quo ejus ditionis hæres institutus fuerat, quam ille tenuerat. Ibi relicta sibi ditione occupata, cum Georgium Davidis fratrem interioris Iberiæ principem compescuisset, ut suis finibus contentus esset, filio ejus obside accepto : Phœniciam adiit, et principem Tripolitanum, Damascenum, Tyrium et Derytium, qui conspiratione inita, Daphneæ Antiochiæ agrum incursionibus vexabant, coercuit, et Romanis servire coegit, acceptisque ab his etiam obsidibus, domum rediit. Et hoc quidem ita se habuerunt.

A βασιλικῆς ἀδρότητος κατεφρόνησε, καὶ τῶν λαμπρῶν ἐπιβλημάτων ἀπέσχετο, καὶ γλυκυθυμίαν ἅπασαν ἀπεσείσατο. καί τοι πρώην μὴ οὕτω βιοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐρώτων ἡττώμενος, καὶ κώμοις καὶ τρυφαῖς ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς καὶ βασιλείας περιττότησιν ἐνηδόμενος. Ἑαυτῷ δὲ μόνῳ προσκληρώσας τὴν ἐξουσίαν, τοῦ ὀνόματος μόνον τῆς βασιλείας καὶ τοῦ ἐπισήμου χρώματος μετεδίδου τῷ ἀδελφῷ, καί τινα δορυφορίαν ἐκείνῳ ἀπέταξε, βραχεῖαν μέντοι καὶ οὐχ ὑπέρογκον. Ὁ δὲ ἔφερε, καὶ οὐκ ἠμφισβήτει τῷ ἀδελφῷ, ἦθος ἀνειμένου τυχὼν, οἶμαι, καὶ χαίρων ὑγροτέρᾳ ζωῇ καὶ διαγωγῇ τρυφερᾷ, καὶ θήραις καὶ ἡλικιωτῶν συνουσίᾳ τῶν οἷς συνετρέφετο. Τὼ μὲν οὖν ἀδελφὼ καὶ ἄμφω εἰχέτην οὕτως. Ὁ δέ γε Σκληρὸς, τοῦ Φωκᾶ θανόντος, λυθεὶς τῆς εἰρκτῆς, εἶχετο καὶ
B αὖθις τοῦ πρὶν ἐγχειρήματος, καὶ τυραννεῖν καὶ πάλιν οὐκ ἀνεβάλλετο. Ὁ δὲ βασιλεὺς γράμμασι πρὸς αὐτὸν ἐγχαραχθεῖσι παρῄνει τὸν ἄνδρα παύσασθαι τῆς ἀπονοίας ποτὲ, καὶ μὴ ἀεὶ βούλεσθαι αἴτιον εἶναι πολέμων ὁμογενέσι, καὶ τὴν γῆν αἵμασι χραίνειν, καὶ τούτοις Χριστιανῶν. Ὁ δὲ τῷ τε γήρᾳ τρυχόμενος ἤδη, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐλιγγιάσας, σπένδεται, καὶ πρόσεισι τῷ κρατοῦντι· κἀκεῖνος ὑπὸ σκηνὴν καθῆστο βασίλειον, καὶ ὁ Σκληρὸς βάδην ἦει πρὸς τὴν σκηνὴν, ὑπερερειδόμενος ἑκατέρωθεν, τὸ μέντοι διὰ τὸ γῆρας, τὸ δὲ διὰ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος (ἦν γὰρ εὐμεγέθης) ὅτε καὶ τὸ ᾄδεσθαι ἐν τοῖς βασιλεῖς Βασίλειος λέγεται· *Ὃν ἐδεδοίκειν, προσάγεταί μοι χειραγωγούμενος.* Οἱ δὲ ἀορασίᾳ πληγῆναί φασι τὸν Σκληρὸν ἐν τῷ ἅπτεσθαι πρὸς τὸν
C αὐτοκράτορα, καὶ διὰ τοῦτο χειραγωγεῖσθαι. Ἐγγίσαντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τῇ σκηνῇ, κατανοήσας ὁ βασιλεὺς ἔτι τοὺς πέδας αὐτοῦ ὑποδουμένους ὑποδήμασι φοινικοῖς (τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς βασιλείας γνωρίσματα ὁ Σκληρὸς ἀπεδύσατο, τὰ δέ γε πέδιλα οὐκ ἀπέθετο, ἢ γὰρ λάθεν' ἢ οὐκ ἐνόησεν (86) ἀπέστειλε τὰς ὄψεις εὐθὺς, μὴ ἄλλως; αὐτῷ ἐντυχεῖν ἀνεχόμενος εἰ μὴ ἐν ἰδιώτου στολῇ. Ὁ δὲ, πρὸ τῆς σκηνῆς ἀποβλίψας τὰ ἐπίχρυσα πέδιλα, οὕτως ὑπέδυ αὐτὴν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξανέστη, καὶ τὸν ἄνδρα ἐδεξιώσατο, καὶ ὠμίλησάτην ἀλλήλοιν, καὶ ἐκοινώσατο τραπέζης, καὶ ἐπιέτην ἐκ τῆς αὐτῆς κύλικος. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον καὶ ἡ τοῦ Σκληροῦ τυραννὶς καταλέλυται, αὐτοῦ μὲν κουροπαλάτου τιμηθέντος, τῶν δὲ συναραμένων αὐτῷ παραχωρηθέντων ἔχειν ὃ ἂν ἕκαστος ἐξ ἐκείνου τυραννοῦντος εἴληφει, εἴτ' ἐν ἀξίαις ἦν, εἴτ' ἐν ἀρχαῖς, εἴτε μέντοι ἐν κτήσεσιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τὰς τῶν ἀποστασιῶν φροντίδας ἀποφορτισάμενος, ἐπὶ τὴν Θρᾴκην ἐξῆει, καὶ εἰς Θεσσαλονίκην ἐφοίτησε, τῷ περιωνύμῳ μάρτυρι ἀνθομολογούμενος. Καταλείψας δ' ἐκεῖ στρατάρχην τῶν ἐπισήμων μετὰ βαρείας δυνάμεως, ἵνα κωλύῃ τὰς τοῦ Σαμουὴλ ἐκδρομὰς, ἐπάνεισι πρὸς τὴν Βύζαντος, καὶ εἰς Ἰβηρίαν ἀπῄει, κληρονόμος καταλειφθεὶς παρὰ τοῦ κουροπαλάτου Δαβὶδ θανόντος τῆς ἐκείνῳ διαφερούσης ἀρχῆς. Ἔνθαπερ γεγονὼς, καὶ τῆς καταλειφθείσης αὐτῷ χώρας ἐπιλαβόμενος, καὶ τὸν τοῦ Δαβὶδ ἀδελφὸν τὸν Γεώργιον τῆς ἐνδοτέρας Ἰβηρίας ἡγεμονεύοντα παρασκευάσας ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τοῖς ἰδίοις ἀρκεῖσθαι, καὶ ὅμηρον τὸν ἐκείνου παῖδα λαβὼν, ἐπὶ Φοινίκην ἐχώρησε, καὶ τόν τε τῆς Τριπόλεως ἄρχοντα καὶ τὸν τῆς Δαμασκοῦ, καὶ τὸν τῆς Τύρου καὶ Βηρυτοῦ, κατὰ συνθήκας τῇ πρὸς τῇ Δάφνῃ Ἀντιοχείᾳ ἐπόντας, καὶ κακοῦντας τὰ ὑπ' αὐτὴν, ἀνέστειλε, καὶ δούλωσιν Ῥωμαίοις τηρεῖν ἀνέπεισε, καὶ ὁμήρους κἀκ τούτων λαβὼν, ἐπανέζευξεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶχον οὕτω.

Variæ lectiones et notæ.

(86) Ἢ γὰρ λάθεν' ἢ οὐκ ἐνόησεν. Hemistichium Homericum ex *Iliad.* I, vers. 533.

Η'. Τοῦ δὲ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Χρυσοβέργη ἐπ' ἔτεσι δυοκαίδεκα καὶ μησὶν ὀκτὼ τῇ Ἀρχιερωσύνῃ ἐνδιατρίψαντος, εἶτα τὸν βίον ἐκλελοιπότος, ὁ μάγιστρος Σισίννιος, ἀνὴρ λόγοις ἐντεθραμμένος, προχειρίζεται πατριάρχης. Καὶ τούτου δὲ ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος καὶ θανόντος, Σέργιος κεχειροτόνηται πατριάρχης, ὃς καθηγεῖτο μὲν τῆς τοῦ Μανουὴλ μονῆς, τῷ πατριάρχῃ δὲ Φωτίῳ κατὰ γένος προσήκων ἐτύγχανεν. Τοῦ Σαμουὴλ δὲ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἐξάρχοντος· οὐ τὰ Θρᾳκῶν οὐδὲ τὰ Μακεδόνων μόνα λῃζομένου, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτήν γε τὴν Πελοπόννησον, τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Οὐρανὸν ἐκπέμπει ὁ βασιλεύς, τῆς δύσεως ἄρχοντα, ὃς παρὰ τῷ Σπερχειῷ ποταμῷ τοῦ Σαμουὴλ κατεσκηνωμένου, παρὰ τῇ ἀντικρὺς ἠπείρῳ ηὐλίσατο. Ὅτι δ' ὕστε τότε πολλὰ καὶ ὁ ποταμὸς ἐντεῦθεν ἄπλωτος ἦν, ἀνέλπιστος ἐδόκει τῷ Σαμουὴλ ἡ κατ' αὐτοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσις. Ὁ Οὐρανὸς δὲ, νυκτὸς ἀνερευνήσας, καὶ κατά τινα τόπον βατὸν κατανοήσας τὸν ποταμὸν, διαβαίνει τοῦτον ἡσύχως μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ ἀφροντιστοῦσιν αἰφνίδιον ἐμβάλλει τοῖς περὶ τὸν Σαμουὴλ, καὶ τῷ ἀδοκήτῳ καταπλαγέντες οἱ Βάρβαροι ἔπιπτον, μηδὲ χεῖρας ἀναίροντας καὶ τῷ Σαμουὴλ δὲ καὶ τῷ ἐκείνου υἱῷ Ῥωμανῷ πλῆγαι ἐπηνέχθησαν, καὶ ἐάλωσαν ἂν, εἰ μὴ τοῖς νεκροῖς συνανεμίχθησαν σῶμασι, καὶ οὕτω λαθόντες διέφυγον. Εἶτα καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ τῶν ἐν Σαρδικῇ φρουρίων καταστρεψάμενος ἕνια, ἐπανῆλθεν εἰς Μοσυνούπολιν. Εἶλε δὲ καὶ τὴν μεγάλην Περσθλάβαν, καὶ τὴν μικρὰν, καὶ τὴν Πλίσκοβαν διὰ στρατηγῶν. Καὶ ἡ Βέρροια δὲ παρεδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ Δοβρομηροῦ, προσχωρήσαντος τοῖς Ῥωμαίοις. Τὰ μέντοι Σέρβια πολιορκίᾳ ἑάλω, καὶ ὁ τὴν αὐτῶν φυλακὴν ἐμπεπιστευμένος Νικόλαος, ὃν Νικολιτζᾶν ὑποχορίζοντες ὡς βραχὺν τὴν ἡλικίαν ὠνόμαζον, ὃς, καίτοι πατρίκιος τιμηθείς, ἀπέδρα πάλιν, καὶ πρὸς τὸν Σαμουὴλ ἀπελήλυθεν. Εἶτ' αὖθις κατὰ Βιδίνης ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε, καὶ τὴν πόλιν αἱρεῖ. Ἐν ὅσῳ δὲ ταύτην ἐπολιόρκει ὁ βασιλεὺς, ἔπεισιν ὁ Σαμουὴλ τῇ Ἀδριανουπόλει ἀθρόον, καὶ πανηγύρεως ἐκτὸς τελουμένης, τάς τε ἐμπορίας λείαν πεποίητο, καὶ αἰχμαλώτων πλῆθος λαβὼν, ὑπενόστησε. Τὴν Βιδίνην δὲ ὑφ' ἑαυτὸν ὁ βασιλεὺς ποιησάμενος καὶ ἐπανερχόμενος κατέλαβε παρὰ τῷ Ἀξίῳ ποταμῷ (87) τὸν Σαμουὴλ αὐλιζόμενον· ὃς Βαρδάριος (88) οὕτω παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὠνομάζετο. Πολλοῦ δὲ τοῦ ποταμοῦ ῥέοντος, ἀμελῶς οἱ Βάρβαροι κατεσκήνωντο· οὐ γὰρ ἂν ποτε δυνηθῆναι διαβῆναι τὸν ποταμὸν ἤλπιζον τὸ Ῥωμαϊκὸν σύνταγμα. Πόρου δὲ γνωσθέντος, δι' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς διέβη καὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ πολλοὶ μὲν

VIII. Interea Nicolao Chrysoberge, cum pontificatum annos XII et VIII menses ornasset, defuncto, Sisinnius magister, vir ab ineunte ætate in litteris versatus, patriarcha designatur: quo et ipso cum triennium Ecclesiam rexisset, mortuo, Sergius patriarcha eligitur, qui Manuelis monasterio præerat, patriarchæ Photio genere conjunctus. Cum autem Samuel Bulgarorum princeps non Thraciam tantum et Macedoniam, sed Græciam ipsamque Peloponesum popularetur, imperator Nicephorum Uranum magistrum prætorem Occidentis ablegat, qui cum Samuel ad Sperchium fluvium tentoria fixisset, in opposita continente castra posuit. Quia vero flumen ob crebras pluvias navigari non poterat, Samuel Romanorum aggressionem minime verebatur. **224** Cum autem Uranus noctu quodam in loco vadum pervestigasset, eo tacite traducto exercitu Samuelem securum subito invadit, ac Barbari re inexspectata attoniti, ne armis quidem contra illatis, cadunt. Vulneratus est et Samuel una cum filio, et ambo capti essent, nisi inter cadavera occultati, clam aufugissent. Post hæc ipse imperator bellum intulit Bulgaris, et quibusdam Sardicæ castellis expugnatis, Mosynopolim rediit. Sed et magnam et parvam Perstblavam et Pliscovam per duces cepit. Est ei et Berrœa per Dobromerum, qui ad Romanos se contulerat, tradita. Servia vero expugnata sunt, et Nicolaus, quem per diminutionem ob staturæ brevitatem Nicolitzam vocabant, cujus ea custodiæ tradita erant, captus: qui quamvis patricii dignitate ornatus esset, tamen aufugit, atque ad Samuelem rediit. Deinde imperator Bidinam expugnat, quam dum obsidet, Samuel Adrianopolim subito invadit, cum nundinarum celebritas extra mœnia agitaretur, mercibusque direptis, ac plurimis captis recedit: quem imperator Bidina capta rediens ad Axium fluvium (Bardarius olim sic dictus est) stativa habentem deprehendit. Is cum exundaret, Barbari castra negligenter tuebantur. Neque enim Romanas legiones eum transituras putabant. Sed vado ab imperatore indagato, traductoque exercitu, multis Bulgaris cæsis, Samuelis tentorium et castra universa direpta sunt, Samuel ipse aufugit. Sed et Scopiorum urbem accepit imperator, a Romano Petri Bulgarorum olim principis filio traditam, cui ejus custodia a Samuele commissa fuerat. Posthæc Constantinopolim reversus, decrevit tributum pauperum, qui perlissent, a locupletibus exigendum esse, quod allelengyum vocabatur. Etsi autem multi atque ipse patriarcha Sergius deprecabantur, ut iniqua illa et inusitata exactio tolleretur, tamen

Variæ lectiones et notæ.

(87) Ἀξίῳ ποταμῷ. Joannes Tzetzes, chil. x, cap. 316, Ἄξιον quosdam perperam scribere observat:

Παίονες δὲ οἱ Βούλγαροι, μὴ πείθου τοῖς βουβάλοις,
Ἄλλους τινὰς τοὺς Παίονας νομίζειν, παρὰ τούτους,
Οἳ Ἄξιον νομίζουσιν ἕτερον τῷ Βαρδάρῃ.
Καὶ Ἄξιον, οὐκ Ἀξιόν φασι, γραφῇ διῳθόγγῳ.

Idque Homeri auctoritate probat. De Alexio et Bardario diximus in Notis ad Historiam Comnenicam.

(88) *Βαρδάριος*. Vide idem Glos[illegible] Βαρδαριῶται.

imperator a proposito non recedebat. Nam tempore ac tot victoriis elatus, insolentem se erga omnes præbuit : ac subditis formidabilis quam charus esse maluit : neque cives neque milites pro recepta consuetudine, quam et legumlatores instar legis habere pronuntiant, sed suo judicio et arbitratu tractare voluit. Proinde nullam **225** doctorum virorum rationem habuit, ipsamque doctrinam rem inutilem et supervacaneam judicans : viros neque genere nec eruditione claros et ab epistolis et a consiliis habuit, quibus litteras simpliciter, nullaque cum cura dictavit. Sed et fiscum obstructis foribus pecunia refersit. Fertur enim ducenta millia talentum auri in thesauris habuisse. Nam alterius pecuniæ nullus iniri numerus potest, adeo ut conclavibus repletis, eam terræ mandarit, anfractibus instar labyrinthorum effossis : sed et cistellæ plenæ erant gemmis cum aliis tum candidis illis, quæ peculiari nomine margaritæ dicuntur. Neque vero iis utebatur, paucis exceptis ad insignia purpuræ exornanda, qua, cum prodibat, aut legatis respondebat, aut alias publicas festivitates celebrabat, utebatur. Reliquæ in conclavibus inutile pondus jacebant. Belli temporibus ingenio fuit tario et multiplici, rebus tranquillis et pacatis vehementior. Iram dissimulabat, apud sese suppressam per occasionem proferens, delinquentibus vicem reddebat : cumque pertinaci esset ingenio, decreta sua non facile immutabat. Quare si quibus iratus erat, iis non facile placabatur. Atque hæc ad declarandos imperatoris mores dicta sint. Nunc ad res sub eo gestas ordine referendas oratio redeat.

A τῶν Βουλγάρων ἀπώλοντο. Ὁ δὲ Σαμουὴλ διέδρα, τῆς τούτου σκηνῆς καὶ τῆς παρεμβολῆς ἁπάσης διαπαγείσης. Καὶ τὴν πόλιν δὲ τῶν Σκοπίων ὁ βασιλεὺς παρειλήφει, δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ Πέτρου τοῦ ἄρξαντος τῶν Βουλγάρων, ᾗ ἡ ταύτης φυλακὴ παρὰ τοῦ Σαμουὴλ ἐμπεπίστευτο. Εἶτα εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπανελθών, ἐδογμάτισε τὰς τῶν ἀπολωλότων ταπεινῶν συντελείας εἰσπράττεσθαι ἐκ τῶν δυνατῶν· τοῦτο δὲ ἐκλήθη Ἀλληλέγγυον. Πολλῶν δὲ περὶ τούτου δεηθέντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, ὡς ἂν ἡ ἄδικος αὕτη σχολάσῃ καὶ παράλογος εἴσπραξις, ἦν ὁ βασιλεὺς ἀμετάπειστος. Τῷ χρόνῳ γὰρ καὶ ταῖς νίκαις ἁπάντων κατεπαρθείς, ὑπεροπτικὸς πρὸς πάντας ἐδείκνυτο, καὶ οὐκ εὐνοεῖν αὐτῷ, φοβεῖσθαι δ' ἐβούλετο

B τὸ ὑπήκοον, καὶ τό τε στρατιωτικὸν τό τε πολιτικὸν, οὐ πρὸς τὸ κρατῆσαν ἔθος, ὃ καὶ νόμον δοκεῖν τοῖς νομοθέταις τεθεσπίσθαι, διεξάγειν ἠθέλησεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν κρίσιν καὶ τὸ θέλημα ἑαυτοῦ. Διὸ οὐδὲ τῶν λογίων ἀνδρῶν ἐπεστρέφετο, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους ἤγητο περιττόν τι χρῆμα καὶ οὐκ ὀνήσιμον ὄθεν ἄνδρας ἀπολεξάμενος ἑαυτῷ, οὔτε τῷ γένει, οὔτε μέντοι ἐν λόγῳ τὸ ἐπίσημον ἔχοντας, ἐκείνοις τάς τε βασιλείους ἐπιστολὰς ἐνεχείρισε, καὶ ἐκείνων ἐτίθει τῶν βουλευμάτων, καὶ αὐτὸς ἐκείνοις ἀφελῶς τὰς γραφὰς ὡς ἔτυχεν ὑπηγόρευεν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ταμείοις ἀποφράξας τὰς διεξόδους, χρημάτων ταῦτα πλήρη πεποίηκε. Φασὶ γοῦν ἐς εἴκοσι μυριάδας τα-

C λάντων χρυσοῦ ἐναποτεθησαυρίσθαι αὐτῷ. Τὸν γὰρ ἄλλον χρηματισμὸν οὐκ ἄν τις ὑπ' ἀριθμὸν δύναιτο ἀγαγεῖν, ὃς, τῶν ταμείων αὐτῷ πληρωθέντων, ὑπὸ γῆν τὰ λοιπὰ ἐθησαύρισεν, ἕλικας ὀρύξας λαβυρινθώδεις. Καὶ ὑπερχειλῆ μὲν ἦσαν λίθων πολυτελῶν, τῶν τε ἄλλων καὶ τῶν λευκῶν, οἷς ἰδιάζουσα κλῆσις οἱ Μάργαροι (89) τὰ κιβώτια. Τῷ δὲ εἰς χρῆσιν οὐκ ἦσαν, ἀλλὰ βραχεῖς τινες αὐτῷ τὴν πορφύραν ἀνεκόσμουν, ἵν' ἔχῃ τοὐπίσημον ἥπερ ἐν προόδοις ἐκέχρητο, καὶ ὅτ' ἐχρημάτιζε πρόσωθεν, καὶ ὅτε τινὰ ἄλλην δημοτελῆ ἐτέλει πανήγυριν. Οἱ δ' ἄλλοι τοῖς ταμείοις ἐναποκείμενοι ἄχθος ἦσαν ἐτώσιον. Ἦν δ' ἐν μὲν πολέμου καιροῖς ποικίλος τις, καὶ τὴν γνώμην πρὸς τοὺς ὑπὸ χεῖρα πολυειδής· ἐν δὲ ἠρεμίαις καὶ εἰρηνικαῖς καταστάσεσιν ἀρχικώτερος, καὶ τὰς ὀργὰς ἐταμίευε, καὶ ταύτας συνέχων παρ' ἑαυτῷ, ἐδημοσίευεν ἐν καιροῖς, καὶ ἀνταπεδίδου τοῖς ἁμαρτήσασιν. Ὧν δὲ τὴν γνώμην στερρὸς, οὐ ῥᾳδίως ἠλλοίου τὰ δόξαντα. Διὸ καὶ πρὸς οὓς ἂν ἔτυχε μήνιμά τι τρέφων, οὐ ταχὺ μετήλλαττε τὸ ἦθος αὐτοῖς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παραστατικὰ τοῦ ἤθους τούτου τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ δ' ἱστορία ἐχέσθω τῶν ἐπ' αὐτοῦ πεπραγμένων, καὶ διηγείσθω τὰ ἑφεξῆς.

IX. Ægypti princeps, soluto Romano fœdere, et

D Θ'. Ὁ τῆς Αἰγύπτου κατάρχων, τὰς πρὸς Ῥωμαίους λύσας σπονδὰς, τόν τε ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Κυρίου μνῆμα, κατηρείπωσε, καὶ τὰ ἐκεῖ μοναστήρια. Ὁ δὲ Βασιλεὺς, συνεχῶς τῇ Βουλγαρίᾳ προσβάλλων, ἐκάκου ταύτην καὶ ἐκεράϊζε. Μὴ δυνάμενος δέ γε ὁ Σαμουὴλ ἀντιπαρατάξασθαι τῷ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματι, τάφρους τὰς εἰσόδους ἀποκλείσαι αὐτῷ ἐπεχείρησε, τὰς δυσχωρίας ἀποφράξας οἰκοδομαῖς, καὶ φύλακας ἐπιστήσας αὐταῖς. Ἦκεν οὖν ὁ βασιλεὺς αὖθις, καὶ ἐδιάσατο μὲν τὴν πάροδον, ἀπεκρούσθη δὲ τῶν φυλάκων ἀνθισταμένων ἐρρωμενέστερον, πλὴν οὐκ ἀπέστη τῆς ἐγχειρήσεως, ἀλλ' αὐτὸς μὲν προσέμενεν, ἅτι πειρώμενος τοῦ ἐρύματος· ἐκπέμπει δὲ τῶν στρατηγῶν ἕνα μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν τάγματος ἐτεροθύπου-

flierosolymitanum templum, in quo Christi sepulcrum est, et illius loci monasteria destruxit. At imperator Bulgariam crebris impressionibus vastabat et urebat, cui cum Samuel acie resistere non posset, operam dabat ut aditus regni occluderet, et angustias locorum castellis et præsidiis occuparet. Imperator autem reversus, magnaque vi penetrare aggressus, etsi virtute præsidiariorum repulsus : tamen cœptis non destitit, sed permansit, subinde castellum tentans, uno ex ducibus cum sua legione misso, an uspiam alibi per ambages ingressum aperire posset. Is per montes multasque difficultates Bulgaris deceptis ingressus, a tergo in præsidiarios irruit, qui re subita perterriti, non

Variæ lectiones et notæ.

(89) *Οἱ μάργαροι.* Vide idem Gloss. in Μάργαρος.

θεν, εἰ δύναιτο περιελθεῖν, καὶ μηχανήσασθαί τι πρὸς τὴν διέλευσιν. Ὁ δὲ, δι' ὀρῶν καὶ δυσχωριῶν πολλῶν διελθὼν, καὶ λαθὼν τοὺς Βουλγάρους, ἐμπίπτει κατὰ νώτου τοῖς τοῦ ἐρύματος φύλαξιν, οἳ, τῷ ἀθρόῳ περιδεεῖς γεγονότες, οὐκέτι τῆς φυλακῆς ἐφρόντιζον τοῦ φραγμοῦ, ἀλλ' ὅπως αὐτοὶ τὸν ὄλεθρον φυλάξωνται περὶ πλείστου ἐτίθεντο. Τότε δὴ ἀδείας τὸ Ῥωμαϊκὸν δραξάμενον στράτευμα, ῥήγνυσι τὸν φραγμὸν, καὶ δίεισι καὶ διώκει, καὶ πολλοὺς μὲν ἀναιρεῖ, πλείονας δέ γε ζωγρεῖ μόλις διαβράντος τοῦ Σαμουὴλ. Ὁ γε μὴν βασιλεὺς τοῖς δορυαλώτοις εἰς πεντεκαίδεκα χιλιάδας ἀριθμουμένοις ἐξέκοψε πᾶσι τὰ ὄμματα, ἑφ' ἑκάστῃ ἑκατοστύῖ ἕνα καταλιπὼν ἑτερόφθαλμον, ἵν' εἴη τούτοις χειραγωγὸς, καὶ οὕτως αὐτοὺς ἀπέναι κελεύει πρὸς τὸν σφέτερον ἄρχηγόν. Οὓς ἐκεῖνος ἰδὼν, καὶ τὸ πάθος μὴ ἐνεγκὼν, ὀλιγυῇ τε καὶ εἰς γῆν λειποθυμῶν καταβάλλεται· μικρὸν δέ τι ἀνενεγκὼν, καρδιωγμῷ περιπίπτει καὶ θνήσκει (90). Ἡ δὲ τῶν Βουλγάρων ἡγεμονία τῷ υἱῷ αὐτῷ Γαβριὴλ τῷ καὶ Ῥωμανῷ περιῆλθεν, ὃν οὔπω ἐνιαυτὸν ἄρξαντα ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς ἀδέλφου αὐτοῦ Ἀαρὼν ὁ Βλαδίσθλαβος Ἰωάννης (διώνυμος γὰρ καὶ οὗτος ἦν) ἀπέκτεινε. Διελθὼν δὲ τὸ ἐν ταῖς δυσχωρίαις ἔρυμα ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς εἴρηται, ἄλλα τε φρούρια ἐχειρώσατο ἐρυμνὰ καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς Βουλγάρους, καὶ ἦκεν εἰς Μοσυνούπολιν, ὅπου αὐτῷ ἡ τοῦ Σαμουὴλ τελευτὴ ἀπηγγέλη. Ἆρας οὖν αὐτίκα προσβάλλει τῇ Βουλγαρίᾳ, καὶ πόλεις τε αὐτῆς αἱρεῖ καὶ φρούρια. Ὁ δέ γε τοῦ Σαμουὴλ υἱὸς ὁ Ῥωμανός τε καὶ Γαβριὴλ (οὔπω γὰρ ἀνῄρητο), πέμψας πρὸς τὸν βασιλέα δούλωσιν ὑπισχνεῖτο· μετὰ δέ τινα καιρὸν τοῦ τὸν Γαβριὴλ ἀνελόντος Ἰωάννου τοῦ Βλαδισθλάβου θεράπων ἀφίκετο, εὐαγγελιζόμενος τὴν ἀναίρεσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ καὶ γράμματα κομίζων, ἐπαγγελλόμενα τῷ βασιλεῖ δούλωσιν, προσερρύησαν δὲ αὐτῷ καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισήμων παρὰ Βουλγάροις. Γνοὺς μέντοι τὸν Βλαδίσθλαβον ὁ βασιλεὺς οὐ κατὰ τὰς ἐπαγγελίας διανοούμενον, ἐπῆλθεν αὖθις τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ πολλὰς μὲν αὐτῆς εἵλησατο χώρας, τὴν δὲ τῆς Ἀχρίδος πόλιν, ἐν ᾗ τὰ βασίλεια τοῖς τῶν Βουλγάρων ἀρχηγοῖς ᾠκοδόμηντο, πολιορκίᾳ λαβὼν, καὶ ἕτερα φρούρια διὰ στρατηγῶν, ἐπανέζευξεν εἰς τὴν Κωνσταντίνου. Καὶ αὖθις δὲ κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσε, καὶ αὖθις φρούριά τε καὶ πολλοὺς τῶν Βαρβάρων τοὺς μὲν διέφθειρε, τοὺς δὲ συνέσχε ζωού.

Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχων ὁ Ἰωάνης καὶ Βλαδίσθλαβος κατὰ τοῦ Δυῤῥαχίου ἐξώρμησε, καὶ πολιορκῶν αὐτὸ πίπτει, ἄρξας ἔτη δύο καὶ μῆνας πέντε. Ὁ μαθὼν ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἔξεισι, καὶ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν γενομένῳ προσίασιν αὐτῷ τῶν Βουλγάρων ἐπιφανεῖς τινὲς, παραδιδόντες αὐτῷ τὸν Πέρνικον, καὶ ἕτερα φρούρια τριάκοντα ἐπὶ πέντε· καὶ ἄλλοι δὲ τῶν Βαρβάρων τούτων αὐτῷ προσερρύησαν. Καὶ

A jam de munitione tuenda, sed de interitu vitando laborabant, ubi Romanus exercitus nemine prohibente rupta munitione transit, hostesque persequens **226** multos occidit, plures capit, Samuele vix elapso. Imperator captivis omnibus qui circiter quindecim millia erant, oculos effodit, singulis centuriis uno monoculo duce relicto, eosque sic ad suum ducem abire jubet. Quibus ille visis, atrocitatem rei non ferens, oborta vertigine viribusque destitutus humi procidit, ac parum recreatus, ex cardiogmo interit, principatu Bulgarorum in Gabrielem filium, qui et Romanus dicebatur, translato : quem nondum anno elapso frater patruelis, Aaronis filius Uladisthlavus Joannes (binominis enim et hic erat) occidit. Imperator vero castello B angustiarum, ut diximus, superato, cum alia firma præsidia una cum defensoribus cepisset, Mosynopolim pergit : ubi nuntio de Samuelis interitu accepto, Bulgarica oppida et præsidia expugnat. At Samuelis filius Romanus Gabriel (necdum enim cursus erat) per legatos imperatori servitutem pollicebatur, et tempore aliquanto interposito, Joannis Uladisthlavi minister adest, cædem Gabrielis ab hero suo factam nuntians, aliique multi ex illustribus Bulgaris ad imperatorem confluunt : qui cum intellexisset aliud agitare animo Uladisthlavum quam promisisset, iterum impressione in Bulgariam facta, longe lateque prædas egit, et Achrida urbe regia Bulgarorum expugnata, aliisque castellis per duces suos captis, Constantinopolim regreditur. Sed rursus bello illato Barbaris C illis et castellis occupatis, Bulgaros complures partim interfecit, partim cepit. Quorum princeps Joannes Uladisthlavus, dum Dyrrhachium obsidet, cadit, cum genti biennium et quinque menses præfuisset. Quo imperator intellecto statim egreditur, cui ad Adrianopolim quidam illustres Bulgari se dedunt, tradito Pernico et aliis triginta quinque castellis. Sed et alii multi ex his Barbaris ad eum confluxerunt. Maria quoque Joannis Uladisthlavi uxor, Davide Bulgariæ archiepiscopo cum litteris ad illum misso, se illi Bulgaria cessuram pollicita, si ea quæ vellet impetrasset, paulo post ipsa cum tribus filiis et sex filiabus advenit. Sunt et D tres ejus alii filii, Prusianus cum duobus fratribus qui in montes profugerant præsidiis occupatos, coacti ad imperatoris fidem se conferre : e quibus Prusianum magistrum, **227** cæteros patricios fecit. Universa Bulgaria subacta, et castellis aliis eversis, aliis munitis, justisque præsidiis impositis, Athenas ad exsolvenda Deiparæ vota est profectus, ac dedicatis in æde ejus multis pretiosis donariis, in principem urbem reversus triumphum duxit, recta tiara ornatus, quam vulgus tuphan vocat, a

Variæ lectiones et notæ.

(90) *Καὶ θνήσκει.* Lupus protospatha : *Anno 1015 apparuit cometa mense februarii, et Samuel rex obiit, et filius ejus regnavit.* Mox : *Anno 1016, occisus est filius prædicti Samuelis ab ejus consobrino filio Aroni, et regnavit ipse.* Ubi cod. al. *a Fierada ejus consobrino filio Arronii.* Consule *Familias* nostras *Dalmaticas.*

typho nimirum et superbia, quam in animis gestantium excitat : et sic usque ad Sanctæ Sophiæ ædem pervenit, ibi quoque vota Domino exsoluturus. Quo cum venisset, patriarcha multum eum obtestatus ut allelengyum aboleret, nihil impetravit, quamvis pollicitus fuisset se id Bulgaris subactis facturum. Is patriarcha Sergius cum Ecclesiam ad annos viginti rexisset, mortem obiit, ac in ejus locum suffectus est Eustathius, sacerdotum ædis palatinæ princeps. Bulgaria domita, etiam Cravatarum genus, et Sirmium Romano imperio se submiserunt. Deinde in Abasgiam expeditionem suscipit, cujus princeps pacta violarat. Quo cum venisset, a tergo defecerunt Xiphias et Nicephorus Bardæ Phocæ filius, patricii : sed motus ille celeriter est compressus, Phoca a Xiphia interempto, et Xiphia capto et Byzantium perducto. Qua cura imperator defunctus, cum Abasgis congreditur, validaque pugna commissa, et multis utrinque cæsis, æquo marte discessum est. Sed altero prælio Romani vicerunt, Abasgorumque princeps Georgius in Iberiæ interiora profugit, nec multo post tantum agri cessit imperatori, quantum is postulavit, filio Pancratio obside dato. Illis prospere gestis castra movit, et cum in animo haberet ire in Siciliam, consilium ejus fatalis morbus interrupit. Sed paulo ante ejus obitum Eustathius patriarcha moritur, cum orthodoxorum Ecclesiæ annos octo præfuisset. Cum autem monasterii Studii abbas Alexius imperatori ægrotanti sacrum caput Præcursoris attulisset, illo statim patriarcha designato, eodem vespere mortuus est. Vixit et regnavit annos septuaginta duos, solus rerum potitus est annis quinquaginta et amplius. Reliquo tempore collega fuit primum patris, deinde Phocæ, ac post illum Tzimiscæ.

A ἡ γυνὴ δὲ τοῦ Ἰωάννου καὶ Βλαδισθλάδου Μαρία ἔπεμψε πρὸς τὸν βασιλέα τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας Δαβὶδ μετὰ γραμμάτων ὑπισχνουμένη ἐκστῆναι τῆς Βουλγαρίας, εἰ ὥνπερ βούλεται τεύξεται. Καὶ μετὰ μικρὸν ἦκεν ἡ γυνὴ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, υἱοὺς ἐπαγομένη τρεῖς καὶ θυγάτερας ἕξ. Καὶ ἕτεροι δὲ τρεῖς ταύτης υἱοὶ φυγάδες ἐγένοντο ἐν τοῖς ὄρεσιν· ἀλλὰ κἀκεῖνοι τῶν ὀρῶν φυλαττομένων βιασθέντες προσῆλθον τῷ βασιλεῖ· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Προυσιάνος, καὶ ἄμφω οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὧν τὸν μὲν Προυσιάνον ἐτίμησε μάγιστρον, πατρικίους δὲ τοὺς λοιποὺς. Ὑφ' ἑαυτὸν οὖν τὴν ἅπασαν Βουλγαρίαν (91) πεποιηκὼς, καὶ τὰ μὲν τῶν φρουρίων καταστρεψάμενος, τὰ δὲ κατοχυρώσας, καὶ φρουρὰς αὐτοῖς ἀρκούσας καταλιπὼν, αὐτὸς εἰς
B Ἀθήνας ἀφίκετο θύσων τῇ Θεοτόκῳ τὰ χαριστήρια, καὶ ἀναθέμενος τῷ ναῷ πολλὰ καὶ πολυτελῆ, ἐπανέζευξεν εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων, καὶ κατήγαγε θριαμβον, τιάρᾳ ταινιωθεὶς ὀρθίᾳ, ἣν Τούφαν καλεῖ ὁ δημώδης καὶ πολὺς ἄνθρωπος, τῦφον οἶμαι ὠνομασμένην, ὡς τετυφῶσθαι ποιοῦσαν τοὺς ταύτῃ ἀναδουμένους, καὶ οὕτως ἄχρι τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἀφίκετο, ἀποδοὺς ἐν ταύτῃ τῷ Κυρίῳ τὰ χαριστήρια. Ἔνθα γενόμενον ὁ πατριάρχης πολλὰ ἱκέτευσας ἐκκόψαι τὰ ἀλληλέγγυον, οὐ κατεδυσώπησε, καὶ ταῦτα ὑπισχόμενον τοῦτο ποιήσειν, εἰ τῶν Βουλγάρων κρατήσειεν. Οὗτος ὁ πατριάρχης Σέργιος τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ εἴκοσι ποιμάνας ἔτη, μετέθετο τὴν ζωὴν, καὶ προεχειρίσθη τῆς Κωνσταντινουπόλεως
C Ἐκκλησίας ἀρχιτρεὺς Εὐστάθιος, ὃς τῶν ἐν τῷ παλατίῳ ναοῦ ἱερέων ἐπρώτευε (92). Τῆς Βουλγαρίας δὲ δουλωθείσης, τῇ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ καὶ τὰ τῶν Κραβάτων ἔθνη (93) ἀπέκυψαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ Σίρμιον. Εἶτα κατὰ Ἀβασγίας ἐκστρατεύει ὁ βασιλεὺς, τοῦ ταύτης κρατοῦντος παρασπονδήσαντος. Ἐκεῖ δὲ τούτου γεγονότος, ὄπισθεν ἀποστατοῦσιν ὅτε Ξιφίας (94) καὶ Νικηφόρος ὁ υἱὸς Βάρδα τοῦ Φωκᾶ, οἱ πατρίκιοι· ἀλλὰ ταχέως ἡ τούτων ἐσβέσθη ἀποστασία, τοῦ μὲν Ξιφία τὸν Φωκᾶν ἀνελόντος, αὐτοῦ δὲ συλληφθέντος, καὶ δισμύου ἀπαχθέντος εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν. Ἄρτι δὲ τὰς περὶ τῆς τυραννίδος ταύτης φροντίδας ὁ βασιλεὺς ἀποσκευασάμενος, συρρήγνυται τοῖς Ἀβασγοῖς, καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης, ἔπεσον πολλοὶ ἀμφοτέρωθεν, καὶ ἦν ἰσόροπος ὁ ἀγὼν, εἶτ' αὖθις κρατηθέντος πολέμου νικῶσι Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ τῶν Ἀβασγῶν ἡγεμὼν ὁ Γεώργιος (95) εἰς τὰ τῆς Ἰβηρίας ἀπέδρα βαθύτερα, καὶ μετὰ βραχὺ σπονδὰς αἰτήσας, ἐξέστη τῷ βασιλεῖ χώρας ὁπόσης ὁ αὐτοκράτωρ ἐβούλετο, εἰς ὁμηρείαν παρασχὼν Παγκράτιον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα διανύσας ὁ βασιλεὺς ἐπανέζευξεν. Ἦν δὲ διὰ μελέτης αὐτῷ καὶ πρὸς Σικελίαν (96) ἀπᾶραι. Ἀλλ' οὐκ εἰς ἔργον αὐτῷ προῆλθε τὸ βούλευμα· ἤδη γὰρ αὐτῷ πρὸς τέλος κα-

Variæ lectiones et notæ.

(91) *Τὴν ἅπασαν Βουλγαρίαν.* Joannes Tzetzes Chil. x, cap. 316.

(92) *Ἐπρώτευε.* Protopapas Palatii. Vide *Gloss. med. Græcit.* in Πρωτοπαπᾶς.

(93) *Τὰ τῶν Κραβάτων ἔθνη.* Ut Croatia et Sirmium in Græcorum potestatem venerint, et ut exso per insignem perfidiam Sermone, Sirmii domino, a Constantino Diogene, qui missus a Basilio fuerat ad debellandos Croatas, illiusque uxor in urbem sit adducta, narrat pluribus Scylitzes, *p.* 717. At quod Diogeni ille, Lupus protospatha Bugiano, seu Βοσουάννῃ tribuit, sub an. 1024. *Et transfretavit Bugianus in Curbatia, et comprehendit ipsam principissam uxorem Cosmici.* Al. *Cisigni.*

(94) *Ξιφίας.* Alius a Xiphia Italiæ Catapano, cujus ille fortasse filius fuerit. Lupus protospatha, an. 1006 : *Descendit Xiphea Catapanus in civitate Bari.* Nam is obiit anno sequenti in Italia. Idem an. 1007 : *Defunctus est prædictus Catapanus in civitate Bari.* Xiphiæ vero, cujus hic meminit Zonaras, defectio cadit in annum 1022, ut est apud Scylitzem.

(95) *Ὁ τῶν Ἀβάσγων ἡγεμὼν ὁ Γεώργιος.* Vide Constantinum, *De adm. imp.* cap. 46.

(96) *Καὶ πρὸς Σικελίαν.* Scribit Scylitzes Basilium molitum expeditionem in Siciliam, Orestam quemdam de fidissimis suis eunuchis præmisisse cum magnis copiis : deinde post exstinctum Basilium revocatum e Sicilia ob imperatam in re militari, et missum in Italiam cum imperio : quod

τήντησε τὸ βιώσιμόν καὶ ἐνοσηλεύετο. Πρὸ βραχέως δὲ τοῦ αὐτὸν ἐκλιπεῖν ὁ πατριάρχης Εὐστάθιος θνήσκει, πρόστας τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων ἐπ' ἔτεσιν ὀκτώ (97). Τοῦ βασιλέως δὲ νοσοῦντος, Ἀλέξιος ὁ τότε τὴν προστασίαν ἔχων τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκετο, τὴν ἱερὰν χάραν τοῦ τιμίου Προδρόμου κομίζων αὐτῷ, καὶ αὐτίκα τοῦτον ὁ βασιλεὺς πατριάρχην προχειρίσατο, κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην καὶ τὴν ζωὴν ἐκλιπών, ζήσας μὲν καὶ βασιλεύσας χρόνους ἑβδομήκοντα ἐπὶ δυσὶν, αὐταρχήσας δὲ ἐπὶ πεντήκοντα καὶ πρὸ ἔτεσι· τοὺς γὰρ ἄλλους συνεβασίλευσε τῷ πατρὶ, εἶτα τῷ Φωκᾷ, καὶ μετ' ἐκεῖνον τῷ Τζιμισκῇ (98).

I. Τέθνηκε μὲν οὖν γηραιὸς ὁ Βασίλειος, τῆς δ' A ἐξουσίας εὐθὺς ὁ ἐκείνου σύγγονος ἐπελάβετο, τὸν Κωνσταντινόν φημι, μικρόν τι ἐκείνου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἐλαττούμενος. Ῥᾳθύμου δὲ πεφυκὼς ἤθους καὶ ἀνειμένου, ἢ καὶ εἰς ἕξιν ἐλθών β'ου ἐρρᾳστωνευμένου τε καὶ ἀργοῦ (οὐδὲ γὰρ ἐκεινώνει αὐτῷ βασιλείου τινὸς ὁ σύγγονος πράξεως), καὶ αὐταρχήσας τοιαύτην εἶχε διαγωγὴν, ὑπ' ἄλλοις μὲν τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν θέμενος, καὶ τούτοις οὐ τοῖς ἑαυτῶν ἤδη παρασχεμένοις δοκίμιον, ἀλλ' ἀνδράσιν οὐχ ὅτι τῶν εὖ γεγονότων, ἀλλ' οὐδ' ἐλευθέρας τύχης τυγχάνουσιν, ἰδιωτικοῖς δὲ καὶ μὴ δυναμένοις ὀρθοπεῖν, ἀλλ' ἀκριβῶς βαρβαρίζουσιν. Ἐκεῖνος δὲ τρυφαῖς ἐξέδωκεν ἑαυτόν· ἡττᾶτο γὰρ γαστρὸς καὶ ἀφροδισίων, καὶ ἐμεμήνει περὶ τοὺς κύβους τε καὶ τὰ θέατρα, ἀλλὰ μέντοι καὶ περὶ τὰ κυνηγέσια. B Ἦν δ' εὐμεγέθης μὲν τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἀλκὴν γενναιότατος, δειλὸς δὲ τὴν ἕξιν τὴν ψυχικὴν, ὅθεν οὐδὲ πολέμοις κατευνάζειν ἔκρινε τὰς τῶν Βαρβάρων ὁρμὰς, ὥρεται δὲ μᾶλλον καὶ ἀξιώμασι. Τοὺς δ' ὑπηκόους καὶ ἐκ φιλῆς ὁπονοίας ἐκόλαζε, καὶ διαβολαῖς ῥᾳδίως ὑπεῖχε τὸ οὖς, καὶ πρὸς θυμὸν ὀπῆρχεν ὀξύῤῥοπος, οὐ κατὰ τὸν ἀδελφὸν δ' ἐμηνία, οὐδ' ἐνέμενε τῇ ὀργῇ, ἀλλὰ ῥᾷον ἐς τὴν ἀντίῤῥοπον διάθεσιν μετετίθετο, καὶ ἠνιᾶτο κακῶς τινα διαθέμενος. Πολλοὺς δὲ τιμωρούμενος, τοῦ φωτὸς ἐστέρει τοὺς πλείονας, ἐκκόπτων σφίσι τὰ ὄμματα, καὶ κουφοτέραν τῶν ἄλλων ταύτην τὴν κόλασιν ἔκρινε, καὶ ταύτῃ ἐκέχρητο μᾶλλον, ὡς ἀπράκτους ποιούσῃ τοὺς καταδικαζομένους αὐτῇ. Γυναικὶ δὲ νέος ὢν συζυγεῖς Ἑλένῃ (99) τῇ θυγατρὶ Ἀλυπίου, C ἀνδρὸς τῶν ὑπερλίαν τότε τυγχάνοντος, τρία ἐξ

X. Basilio jam sene mortuo, frater Constantinus statim suscepit imperium, illo non multo natu **228** minor: qui cum esset socors et dissolutus, vitæque otiosæ et ignavæ assuevisset (neque enim frater quidquam cum eo communi sententia gesserat), etiam rerum potitus eamdem vitæ rationem tenuit, et administratione aliis mandata, iisque qui nullum suæ industriæ specimen præbuerant, hominibus non modo ignobilibus, sed ne ingenuæ quidem conditionis, gentilibus, indiserlis, ac plane barbaris: ipse voluptatibus indulsit, ventris et veneris mancipium, insanoque studio aleæ, theatri, venationis occupatus. Et quamvis corpore procero et robustissimo esset, tamen præ animi ignavia barbarorum motus, non bellis, sed muneribus et honoribus compescendos statuebat. Subditos autem ob nudam suspicionem puniebat; calumniis faciles præbebat aures; iracundus, sed iræ non ita tenax ut frater, ac placabilior, et si quem male tractasset, facti pœnitens. Cum autem multos puniret, plerisque oculos effodiebat: id supplicium ut cæteris levius, quodque condemnatos quiescere cogeret, magis usurpans. Ex Helena uxore, Alypii viri illis temporibus potentissimi filia, tres filiolas adolescens susceperat, quas illa mortua in regia educabat. Cæterum Eudocia natu maxima ultro se Deo consecrarat, ob formam pestilenti morbo læsam. Reliquas nulla patria cura imperator factus complectebatur. Erat ille quidem manu ad largiendum prompta, sed cum benignitate non recte uteretur, in opposita liberalitati vitia impingebat. Nam in barbaros familiares suos,

Variæ lectiones et notæ.

et attigit Lupus protospatha: *Anno* 1028, *descendit Oresti Chetoniti mense Aprilis.* Idem anno seq. *Venit Eustachius cum Basilico et Mandatora, et elegit Catapanum Christophorum: et Orestes prædictus ascendit in Constantinopolim cum Bugiano*, etc., ubi *chetoniti* idem valet ac Gr. Κοιτωνίτης, *cubicularius, præfectus sacri cubiculi*, quæ dignitas spectabat potissimum eunuchos. Revocatus est rursum ex Italia, et ei subrogatus Leo Opus, cui concreditæ pedestres copiæ, quod ad an. mundi 6542, Chr. 1034, refert idem Scylitzes. At Lupus protospatha Leonem in Italiam venisse anno 1027, auctor est: *Anno* 1027 *Despotus* (leg. *Leo Opus*) *Nicus in Italia descendit cum ingentibus copiis Russorum, Wandalorum, Turcarum, Bulgarorum, Blachorum, Polonorum, Macedonum, aliarumque nationum, ad Siciliam capiendam. Captum est autem Rhegium, et ob civium peccata destructum est a Vulcano Catapano, et Basilius imperator obiit anno secundo. Itaque Græci recesserunt die S. Martini. Jam vero Basilius vivens renuntiavit imperio, sibi substituens Romanum, cui uxorem dedit Zoam filiam suam.*

(97) Ἐκ' ἔτεσιν ὀκτώ. Alius cod. τέσσαρσι.

(98) Τῷ Τζιμισκῇ. Sepultus porro fuit Basilius imp. in æde seu monasterio S. Joannis evangelistæ in Hebdomo, unde illius corpus translatum postmodum Selybriam a Michaele Palæologo imp. ut narrat Pachymeres, lib. II, cap. 21, et lib. VII, cap. ult. qui priore loco meminit versuum illius tumulo ascriptorum, quos ex cod. Reg. 3130 hic damus:

Ἄλλοι μὲν ἄλλοι τῶν πάλαι βασιλέων
Τόπους προηυτρέπισαν εἰς ταφὴν ξένους
Ἐγὼ δὲ Βασίλειος, πορφύρας γόνος,
Εἴσειμι τύμβον ἐν μέσῳ τῆς Ἑβδόμου,
Καὶ σαββατίζω τοὺς ἀμετρήτους πόνους,
Οὓς ἐν μάχαις ἔστεγον, οὓς ἐχαρτέρουν.
Ἀφ' οὗ γὰρ βασιλέα Θεὸς κέκληκέ με,
Οὐ γάρ τις εἶδεν ἡρεμοῦν ἐμὸν δόρυ.
Καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο Σκῦθαι καὶ Πέρσαι,
Σὺν οἷς Ἰσμαὴλ, Ἄβασγος, Ἴβηρ, Ἄραψ.

(99) Γυναικὶ δὲ νέος ὢν συζυγεὶς Ἑλένῃ, etc. Michael Psellus in epist. inedita ad Constantinum Monomachum imper. de Constantino Basilii fra-

mancipia quæ ipse empta castrarat, cubiculoque curando et somno conciliando præfecerat, summos honores et magistratus conferebat, eisdemque tota plaustra pecuniarum largiebatur : cæteris parce admodum manum porrigebat. Ac hi mores ejus fuerunt. Nunc qua fortuna fuerit exponamus. Patzinacæ, quam Scythicam esse gentem supra diximus, trajecto Istro, Bulgariæ non parva detrimenta inferebant. Verum eos Constantinus Diogenes Sirmii præfectus, qui et Bulgariæ dux appellatus est, ultra Istrum profligatos quiescere coegit. Cum autem Basilio mortuo (is enim tributariis clementer spatium dabat) biennii vectigalia deberentur : et ea et ejus triennii, quo ipse imperavit, tributa **229** immisericorditer exegit, quamvis toto tempore imperii ejus pauperes ex magna sicitate inopia premerentur. Classem Agarenorum contra Cycladas insulas missam Sami dux devicit, duodecim navibus una cum vectoribus captis, reliquis dissipatis. Imperator porro jam provectiæ ætatis, præter senectutis tabem etiam alio morbo affectus, de successore imperii deligendo deliberans, in animo habebat Constantinum Dalassenum patricium, desponsa filia, et generum asciscere, et imperatorem creare. Mittit igitur, qui eum ex Armeniaca provincia, ubi vitam agebat, accerserent: sed ante adventum ejus, mutata sententia, quemdam virum primarium, nobilique genere ortum, et ad præfecti dignitatem evectum, tam successorem imperii quam filiæ maritum eligit. Sed cum res difficultatem haberet, propterea quod illustris ille vir Romanus Argyrus uxorem habebat : quid machinatur? Iram gravissimam et præcipitem contra hominem simulat, et satellites mittit qui eum ad supplicium ducerent, et uxorem ejus, coma tonsa, ad aliud vitæ genus transferrent. Illa simulationis ignara, mutationem eam alacri animo admittit, resectoque capillo nigrum vestitum sumit. At illi in regiam traducto altera filia imperatoris nubit; nam tertia, quod prior illius uxor invita ab eo segregata esset, conjugium ejus recusasse ferebatur. Sic ille Cæsar declaratus Zoen duxit. Constantinus vero triduo post nuptias debitum naturæ persolvit, septuagenario major, cum imperio tres annos, uno mense demptis, insultasset.

τὴν διαδοχὴν καὶ πρὸς κῆδος τῶν θυγατέρων μιᾶς. γυναικὶ γὰρ ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος συνεβίω ἀνήρ, ἣν δ' οὗτος πρὸς τοῦτο μηχανᾶται ὁ βασιλεύς; Σκήπτεται κατὰ βίαιον, καὶ στέλλει τοὺς ἐκείνου μὲν ἐπὶ κολάσει ἀπάξοντας, τῇ δ' αὐτῷ συνοικούσῃ κειροῦντας τὴν

ἐκείνης ἔσχε θυγάτρια, καὶ τὴν μὲν ταύτας τεκοῦσαν θανάτῳ ἀπέβαλεν, αἱ δὲ παῖδες αὐτῷ ἐν τοῖς βασιλείοις ἦσαν τρεφόμεναι. Ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα Εὐδοκία (1), λοιμῷ τὸ κάλλος λωβηθεῖσα νοσήματι, θελήματι τῷ Θεῷ καθιερώθη· αἱ δέ γε λοιπαὶ ἦσαν παρὰ τῷ πατρὶ αὐταρχήσαντι, μηδέν τι περὶ αὐτῶν πατρὶ προσῆκον λογισαμένῳ. Τὴν χεῖρα δ' ὢν ἐλευθέριος, οὐκ ὀρθῶς ἐχρῆτο τῇ ἀρετῇ, ὅθεν καὶ εἰς τὰς ἀντιθέτους κακίας ἐξέπιπτε. Τοῖς μὲν γὰρ περὶ αὐτὸν οἱ Βάρβαροι ἦσαν ἀνδράποδα, ἅπερ αὐτὸς ἐκτήσατο καὶ ἐξέτεμε, καὶ θαλαμηπόλους καὶ κατευναστῆρας ἐκέκτητο, οὓς καὶ τιμῶν καὶ ἀρχῶν τῶν πρώτων ἠξίωσεν, ἀμάξαις ὅλαις ἐχορήγει τὰ χρήματα, τοῖς δ' ἄλλοις πεφεισμένως ἄγαν τὴν χεῖρα προέτεινε. Τὰ μὲν οὖν τῆς γνώμης οὕτως εἶχε τούτῳ τῷ αὐτοκράτορι. Τὰ δ' ἐκτὸς συμπεσόντα διεξίτω ὁ λόγος. Οἱ Πατζινάκαι (Σκῦθαι δ' οὗτοι, ὡς καὶ ἔμπροσθεν εἴρηται), διαβάντες τὸν Ἴστρον, τῇ χώρᾳ τῆς Βουλγαρίας οὐ μικρὰς ἐλυμήναντο. Ἀλλὰ τούτοις ἀντεπελθὼν Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης ὁ τοῦ Σιρμίου κρατῶν, ὃς καὶ δοὺξ ὠνομάσθη τῆς Βουλγαρίας, ἐτρέψατό τε αὐτούς, καὶ ἠρεμεῖν ἠνάγκασε, τὸν Ἴστρον διαπεράσαντας. Τοῦ βασιλέως δὲ Βασιλείου θανόντος, δύο ἐνιαυτῶν ἦσαν φόροι ἀνείσπρακτοι (ἰδίδου γὰρ ἐκεῖνος ὑπέρθεσιν ταῖς εἰσπράξεσι, φειδόμενος τῶν ὑποτελῶν), οὗτος δὲ καὶ τὰ τῶν παρελθόντων ἐνιαυτῶν καὶ τὰ τῶν ἐφ' οἷς αὐτὸς ἦρξε τριῶν ὄντων ἀσυμπαθῶς εἰσεπράττετο, καὶ ταῦτα αὐχμοῦ συμβάντος πολλοῦ ἐφ' ὅλῳ τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅθεν οἱ πένητες ἐξετρίβησαν. Στόλον δὲ τῶν Ἀγαρηνῶν κατὰ τῶν λεγομένων Κυκλάδων νήσων ἐκπεπλευκότα ὁ τῆς Σάμου στρατηγὸς κατηγωνίσατο, δώδεκα μὲν νῆας αὐτάνδρους ἑλών, τὰς δὲ λοιπὰς σκεδασθῆναι πεποιηκώς. Ἴλιδη δ' ἐς γῆρας ἐλάσας ὁ αὐτοκράτωρ βαθὺ, καὶ τῷ ἐκ τούτου μαρασμῷ καὶ νόσον τινὰ συνεισπεσοῦσαν τῷ σώματι ἀχηκώς, περὶ τοῦ διαδεξομένου τὸ κράτος ἐσκέπτετο. Ἔγνω τοίνυν τὸν πατρίκιον Κωνσταντῖνον τὸν Δαλασσηνὸν ἐπὶ μιᾷ τῶν θυγατέρων κηδεστὴν ποιήσασθαι, καὶ τῆς βασιλείας διάδοχον, καὶ στέλλει τὸν αὐτὸν ἄξοντα, ἐν τῷ τῶν Ἀρμενιακῶν θέματι τὴν κατοικίαν ποιούμενον. Ἀλλὰ μήπω τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἀφικομένου, ἑτέρας γίνεται γνώμης ὁ Κωνσταντῖνος, καί τινα τῶν ἐν τέλει ἄνδρα εὐγενῆ τε τὰ ἐξ αἵματος καὶ ἀνηγμένον εἰς τὴν τοῦ ὑπάρχου ἀρχὴν, αἱρεῖται πρὸς Ἀλλ' εἶχέ τι πρὸς ἔκβασιν ἡ αἵρεσις πρίσαντες· οὗτος ὁ κατὰ τοὺς Ἀργυροὺς Ῥωμανός· τί γοῦν τοῦ ἀνθρώπου χθόνιον, καὶ τοῦτον ὑπαχθῆ τε κ.τ βίαιον, καὶ στέλλει τοὺς ἐκείνου μὲν ἐπὶ κολάσει ἀπάξοντας, τῇ δ' αὐτῷ συνοικούσῃ κειροῦντας τὴν

Variæ lectiones et notæ.

tre (a). Τήμας δὲ προτέραν θυγατέρα τινὸς τῶν ἐν τέλει, κάλλει διαπρεπῆ καὶ καλλιτεκνότητος ἐξ αὐτῆς γεγονυίας, οὐ Σκιπίωνα τεκούσης, Φάβιον, οὐδὲ Τερτίαν τινὰ Πυθικοῦ ἔμπλεον πνεύματος, ἀλλὰ Χάριτας ὡς ἀληθῆ ταῖς θρυλλουμέναις ἐκείναις ἰσαρίθμους καὶ ἀνθαμίλλους, καὶ τῷ θείῳ τούτῳ ἀριθμῷ τὸ τῆς γονῆς περιορίσας φιλότιμον, etc.

(1) Ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα Εὐδοκία. Idem Psellus : Καὶ τούτων τὴν πρεσβυτέραν, ἀρρενωποτέραν δὲ ἢ μᾶλλον θειοτέρων τι φρονήσασαν, καὶ ἀγγέλων ἐντεῦθεν συναριθμηθῆναι ἐθελήσασαν τάγμασι, τὴν βασιλικὴν ὄντως στολὴν ἀμφιέννυσι, καὶ τῷ θείῳ νυμφίῳ νύμφην εἰσάγει ἀκήρατον, καὶ ταῖς παστάσι ἐγκαθιδρύει ταῖς κρείττοσι.

(a) Hic in margine exemplaris nostri manu docti Boissonadii, cujus olim fuit, notantur variæ lectiones, ex collatione locorum Psellii hic adductorum cum codice ms. Paris. 1182; hanc collationem vir doctus instituerat cum Psellii epistolarum editionem prelo pararet, quæ Norimbergæ prodiit cum aliis Psellii opusculis anno 1838. Vide *Patrologiæ* tom. CXXII.

τρίχα, καὶ ἐφ' ἑτέραν ζωὴν μεταστήσονται;. Ἡ δὲ, τὸ σκηνουργούμενον ἀγνοήσασα, ἑτοίμως ἑαυτὴν παρέσχε πρὸς τὴν τοῦ βίου ἀπαλλαγήν. Ἡ μὲν οὖν τὴν κόμην τε ἀπετμήθη, καὶ μέλανα μετημφίαστο. Ὁ δὲ μετῆχθη πρὸς τὰ βασίλεια, καὶ ἡ δευτέρα τῶν θυγατέρων τοῦ Κωνσταντίνου συζεύγνυται αὐτῷ πρὸς συμβίωσιν· ἡ γὰρ τρίτη, διὰ τὸ τὴν ἐκείνου εὐνέτειραν ἄκουσαν διαζυγῆναι αὐτοῦ, πραιτήσασθαι τὴν μετ' αὐτοῦ συμβίωσιν λέγεται. Καὶ ὁ μὲν Καίσαρ ἀναῤῥηθεὶς συνήρμοστο τῇ Ζωῇ (2). Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τρεῖς ἐπιβιοὺς ἡμέρας τῇ συνοικήσει αὐτῶν, ἀπέτισε τὸ χρεών, ἑβδομηκοντοῦτης καὶ πρὸς γεγονὼς, ἐνιαυτοὺς δὲ τρεῖς ἐνὸς ἐνδέοντος μηνός, τῆς βασιλείας κατορχησάμενος.

ΙΑ'. Ῥωμανὸς δὲ λοιπὸν, ὃς Ἀργυρόπωλος ἐκαλεῖτο, τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται, καὶ αὐτίκα τὸ Ἀλληλέγγυον φορολόγημα ῥιζόθεν ἐξέκοψε, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ ὑμνῳδοῖς, τοῖς τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κεκληρωμένοις, τὴν ἐκ τῶν βασιλείων ταμείων χορηγουμένην τῶν χρυσίνων διανομὴν προσθήκῃ ἐπηύξησεν, εἰδὼς ἐνδεῶς αὐτοῖς ἔχειν τὰ χορηγούμενα. Γέγονε γάρ ποτε τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐπωνύμου Σοφίας μέγας οἰκονόμος, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ ἀνεῖτο πρόσθεν οἰκονόμους (3) τῆς ἐκκλησίας ταυτησὶ πραγειρίζεσθαι, καὶ τοὺς διὰ χρέα δημόσια καθειργμένους· ἢ καὶ ἰδιωτικὰ ἠλευθέρωσε, τὰ μὲν ἀποτίννυς, τὰ δὲ δημόσια ἀφιείς, καὶ χρημάτων πολλῶν διάδοσιν ἐποιήσατο ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, καὶ αἰχμαλώτους πλείστους ἐπρίατο, καὶ ὅσοι τῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ Ἀλληλεγγύου φορολογήματος εἰς ἔνδειαν συνηλάθησαν, παρ' αὐτοῦ ἀνεκτήθησαν, καὶ τοὺς κακωθέντας παρὰ τοῦ τελευτήσαντος βασιλέως ἢ ἐν πήρωσι μελῶν, ἢ ἐν δημεύσεσιν οὐσιῶν, ἢ ἀλλοίως παρημυήσατο. Ὑποπτευθεὶς δὲ ὁ μάγιστρος Προυσιάνος ὁ Βούλγαρος λάθρα τῇ τῆς Αὐγούστης Ζωῆς ἀδελφῇ τῇ Θεοδώρᾳ κοινολογεῖσθαι, καὶ τῇ βασιλείᾳ ἐποφθαλμεῖν, συλλαμβάνεται καὶ φρουρεῖται, εἶτα καὶ πηροῦται τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἡ Θεοδώρα εἰς τὸ Πέτριον περιορίζεται, καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφιδῇ δὲ τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης, ὡς τοραννίδα μελετῶν κατηγορηθείς, δεσμεῖται ἐν πύργῳ καθειργνύται. Τοῦ μέντοι τῆς Ἀβασγίας ἡγεμονεύοντος Γεωργίου θανόντος, ἡ τούτου σύζυγος σπονδὰς ἐζήτησε, καὶ σύνοικον τῷ υἱῷ. Καὶ ὁ βασιλεὺς τάς τε σπονδὰς ἀνεκαίνισε, καὶ τὴν παῖδα Βασιλείου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τὴν Ἑλένην νύμφην εἰς Ἀβασγίαν ἀπέστειλε, τὸν νυμφίον Παγκράτιον κουροπαλάτην τετιμηκώς. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ τοῦ Χάλεπ ὁρμῆσαι, ὃ καὶ Βέῤῥοια λέγεται, ἐβούλετό τε καὶ ἡτοιμάζετο. Πολλὰς γὰρ τῶν πόλεων τῆς τε Φοινίκης καὶ τῆς Συρίας τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Ἰωάννου τῶν βασιλέων ὑπαγαγόντων τῇ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ, ὁ μετ' ἐκείνους Βασίλειος, ταῖς μετὰ Βουλγάρων σχολάζων μάχαις, καιρὸν οὐκ ἔσχε τὰς ἁλωκυίας ἀσφαλίζεσθαι πόλεις· αἳδ' ὅμως, μέχρι μὲν περιῆν ἐκεῖνος, οὐκ ἐτόλμων εἰς προὔπτον τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν ἀποσείσασθαι. Τοῦ δὲ Κωνσταντίνου τῶν σκήπτρων ἐπιλημμένου, καὶ ἀνειμένως τὴν βασιλείαν ἰθύνοντος, οἱ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονοι, τοῦτον εἶναι τὸν καιρὸν γνόντες πρὸς τὸ μελετώμενον αὐτοῖς ἐπιτήδειον, τοῖς τῶν πόλεων φρουροῖς ἐπιτίθενται, καὶ τούτους διαχειρι-

XI. Romanus deinceps, qui Argyropolus vocabatur, sceptris potitus, tributum allelengyum statim funditus exstirpavit: Dei cantoribus Magnæ Ecclesiæ attributis, imperatoriam aureorum largitionem e fisco tritui solitam adauxit: cum ex eo sciret id stipendium eis non sufficere, quod aliquando ædis Sanctæ Sophiæ œconomus fuerat, dum id munus ab imperatore tribui solebat. Ob æs alienum sive publicum sive privatum nexos liberavit, illo abolito, hoc soluto: pro Constantino socero maximam pecuniam distribuit; plurimos captivos redemit; **230** episcopos per allelengyum ad egestatem redactos, refocillavit; a defuncto imperatore sive mutilatione corporis, sive bonorum publicatione, sive aliis modis afflictos consolatus est. Sed Prusianum magistrum, Bulgarum, suspectum quasi clandestina cum Theodora Zoes Augustæ sorore consilia tractaret, regnoque inhiaret, compreliensum in custodiam dedit, ac postea cæcavit; Theodoram in Petrium relegavit; Constantinum Diogenem neptis ex sorore maritum, ob affectatæ tyrannidis crimen, vinculum in turrem conjecit. Mortuo Georgio Abasgiæ principe, viduam ejus, renovationem fœderis, et filio uxorem petentem, utriusque voti compotem fecit, renovato fœdere, et Helena ex fratre Basilio nepte, in Abasgiam missa, cujus sponsum Pancratium curopalatam designavit. Chalepum urbem, quæ et Berrœa dicitur, oppugnare instituit, ad eamque rem se paravit. Nam cum Nicephorus et Joannes imperatores multas urbes Phœniciæ et Syriæ Romanorum imperio subjecissent, Basilius qui secutus est, Bulgaricis expeditionibus occupatus, eas firmandi otium non habuit: neque tamen, quoad is vixit, illæ ausæ fuerunt jugum servitutis aperte excutere. Cæterum Constantino rerum potito, et dissolute imperium administrante, Agareni tempus id exsequendi ea quæ animis agitarant, commodum esse rati, cæsis præsidiis urbes occupant. Chalepi vero princeps continentibus excursionibus et populationibus ipsam Antiochiam, aliasque finitimas Syriæ gentes Romanæ ditionis vexabat: a quo dux Antiochenus, Constantino adhuc superstite, turpiter victus, plerisque suorum amissis, vix effugerat: cui Romanus successore dato, ipse quoque ad bellum ivit. Cum autem in itinere Chalepitæ legati cum muneribus multis ei occurrissent, veniam petentes, ac servitutis renovatio-

Variæ lectiones et notæ.

(2) *Συνήρμοστο τῇ Ζωῇ.* Lupus protospatha: *Anno 1029 mortuus est Constantinus imp. in vigilia S. Martini, et se vivente imposuit in sede sua Romanum, et dedit ei uxorem Zoam filiam suam.*

(3) *Οἰκονόμους.* Vide *Gloss. med. Græcit.* in Οἰκονόμος.

nem et pensionem non solutorum tributorum, quæ in posterum etiam citra tergiversationem daturi essent, pollicentes : quamvis multis illustribus ducibus ab ulteriore progressu tanquam inutili deterrentibus, pacemque suadentibus, tamen cœptis non destitit, Agarenos facile se victurum opinatus. **231** et re bene gesta magnum et memorabile nomen consecuturum. Progressus igitur in Syriam vallum communit. Sed Arabes, homines audaces atque expediti in celeribus equis, et nudi, ab utraque valli parte collocatis insidiis, si qui pabulatum aut aquatum exibant, eos impetu facto cædebant aut capiebant, qua re fiebat, ut et milites et equi præ siti deficerent. Deinde incursionibus illis magis assuefacti, et Romanos ignaviæ damnantes, subito ex montibus decurrere, et clamore barbarico sublato, speciem multitudinis ingerentes, quod non densata acie, sed laxata excurrerent, citraque ordinem vallum invaderent, omnem exercitum territum in fugam verterunt, atque ipse imperator captus esset, a turbata custodia incustoditus relictus, nisi quidam eum in equum sublatum ad fugam cohortatus esset metu pene exanimatum. Romani igitur nullo ordine temereque fugiebant : Barbari vero inexspectata fuga stupefacti, fugientes non sunt persecuti, sed vallum ingressi, paucis illustribus captis, direptoque imperatorio tabernaculo, variarum opum et regiæ magnificentiæ plena, cæterisque impedimentis in equos suos impositis recesserunt.

A σάμενοι, αὐτοὶ τῶν πόλεων γεγόνασιν ἐγκρατεῖς. Ὁ δὲ τοῦ Χάλεπ ἀρχηγὸς, καὶ ἐκδρομὰς ποιούμενος συνεχεῖς, αὐτήν τε τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ὅσα πρόσοικα ἔθνη τῇ Σύρων γῇ, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήκοα, ἐληίζετο. Ὧ ἀντιπαραταξάμενος ὁ τῆς Ἀντιοχείας δοὺξ, ἔτι περιόντος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, αἰσχρῶς ἡττήθη, καὶ τοὺς πλείους τῶν σὺν αὐτῷ ἀποβεβληκὼς, μόλις ἠδυνήθη φυγεῖν ἐκεῖνος. Τοῦτον ὁ Ῥωμανὸς ἀφελόμενος τὴν ἀρχὴν, προεχειρίσατο ἕτερον· ἐξώρμησε δὲ κἀκεῖνος, καὶ ἀπιόντι προσίασι πρέσβεις μετὰ δώρων πολυτελῶν, πρὸς τοῦ Χαλεπίτου ἐσταλμένοι, αἰτούμενοι συγγνώμης τυχεῖν, καὶ τὴν δουλείαν ἀνανεώσασθαι, καὶ ἀποδοῦναι τὰς εἰσφορὰς, αἵπερ ἔτυχον ὑστερήσασαι, καὶ ταύτας ἐτησίως εἰσφέρειν μετ' εὐγνωμοσύνης εἰς τὸ ἐπιόν. Ὁ δὲ, καίτοι πολλῶν καὶ στρατηγίαι; ἐπιφανῶν ἀποτρεπόντων αὐτῷ τὴν εἰς τὰ πρόσω φορὰν ὡς ἀσύμφορον, καὶ σπείσασθαι συμβουλευόντων, οὐκ ἀνείργετο τῆς ὁρμῆς, ἀλλὰ ῥᾷον κρατῆσαι τῶν Ἀγαρηνῶν ἐφαντάζετο, καὶ τοῦτο κατωρθωκὼς; μέγα τι καὶ ὑπέρογκον ᾤετο ἑαυτῷ περιποιήσασθαι σεμνολόγημα. Ἅπασιν οὖν ἐν Συρίᾳ, καὶ βάλλεται χάραξ. Ἄραβες δὲ αὐτόσκευοί τινες ἄνθρωποι καὶ τολμηταὶ κίλητες ἐφ' ἵππων ὠκυπόδων γυμνοὶ ἑκατέρωθεν ἐλόχων τοῦ χάρακος, καὶ τοὺς εἰς συλλογὴν ἀπιόντας χιλοῦ ὕδατός τε ἀρδείαν ἐκθοροῦντες ἀνῄρουν ἢ καὶ συνήρπαζον, ὡς τούς τε στρατιώτας καὶ τὴν ἵππον αὐτῶν ἀπειρηκέναι τῷ δίψει. Εἶτα συνηθέστεροι γεγονότες ταῖς ἐκδρομαῖς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους οἱ Ἄραβες, καὶ οἷον καταγνόντες δειλίαν B C αὐτῶν, ἀθρόον ἀπὸ τῶν μετεώρων ἐξωρμηκότες, καὶ βαρβαρικὸν ἀλαλάξαντες, καὶ πλῆθος φαντασίαν ἀπεργασάμενοι τῷ μὴ συνασπισμὸν τηρεῖν, ἀλλὰ διεσπασμένως ἐκτρέχειν, καὶ ἐπιέναι ἀσυντάκτως τῷ χάρακι, ἐκδειματοῦσιν ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν, καὶ εἰς φυγὴν τρέπουσι, καὶ ἂν ἐάλω καὶ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς, τῆς περὶ αὐτὸν ἐκταραχθείσης φρουρᾶς, καὶ λελοιπυίας ἀφρούρητον τὸν φρουρούμενον, εἰ μή τις αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνέλαβε, καὶ φεύγειν ἐπέρρωσεν ἐκπεπνευκότα τῷ δέει μικροῦ. Ἀπῆσαν μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι ἀτάκτως, ὡς ἕκαστος ἔτυχε θέοντες. Οἱ δὲ Βάρβαροι τὸ παράλογον τῆς τροπῆς τεθηπότες, κατὰ τῶν ἀποδιδρασκόντων οὐκ ἐπεξέθεον, ἀλλὰ κατὰ τοῦ χάρακος ἔθεον, ὀλίγους τῶν ἐπιφανεστέρων ζωγρήσαντες, καὶ τήν τε σκηνὴν διηρπάκασι τὴν βασίλειον, μεστὴν οὖσαν πλούτου παντοδαποῦ καὶ πολυτελείας βασιλικῆς, καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν ἐφ' ἑαυτοὺς ἀναθέμενοι, ἐπανέζευξαν.

XII. Imperator vero studio militum suorum Antiochiam perductus, atque inde propere Byzantium regressus, non eumdem animi habitum conservavit, sed mutatus in deterius, ut amissa pensaret, pro imperatore factus est exactor et acerbus quæstor, obsoleta patrum debita a liberis exigens, regis contra subditos redaccensis, quos temporis diuturnitas vel exstinxerat, vel cineribus obruerat. Inde multi paternis ædibus et fundis pellebantur, et pristinis opibus spoliati ad insignem egestatem adigebantur. Quæ quum fierent, nihil in fiscum inferebat, sed monasterio magnifico et æde in matris Dei honorem exstructa, non eam modo pecuniam, verum et e fisco depromptam consumebat, dum, ut ille ait,

ΙΒ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς Ἀντιόχειαν διασείσωστο σπουδῇ τῶν περὶ αὐτὸν, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνέδραμε, οὐκέτι τὴν πρόσθεν τῆς ψυχῆς δεικνύων διάθεσιν, ἀλλ' ἀλλοιωθείς· τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀλλοίωσιν. Ἵνα γὰρ τῶν ἀπολωλότων ἰσοστάσια κτήσηται, πράκτωρ ἀντὶ κρατοῦντος ἐγένετο (ϛ'), καὶ πικρὸς λογιστὴς, παῖδας πατέρων γεγηρακότα χρέα πραττόμενος, καὶ πυρκαϊὰς ἀνάπτων κατὰ τῶν ὑπηκόων, ἅπερ ὁ χρόνος ἤδη πολὺς πρεσβεύσας κατέσβεσεν, ἢ τέως κατέχωσεν ὑπὸ σποδιᾷ. Ἐντεῦθεν πολλοὶ τῶν πατρῴων οἰκιῶν καὶ ἀγρῶν ἀπηλαύνοντο, καὶ τὴν πρὶν εὐκληρίαν ἐκδιδυσκόμενοι, εἰς πενίαν λαμπρὰν συνηλαύνοντο. Τῶν δ' οὕτως εἰσπραττομένων οὐδὲν εἰς τὸ δημόσιον εἰσεφέρετο, ἀλλὰ σεμνεῖον οἰκοδομῆσαι, καὶ ναὸν τῇ Θεομήτορι προθέμε-

Variæ lectiones et notæ.

(ϛ') *Πράκτωρ ἀντὶ κρατοῦντος ἐγένετο.* Psellus in laudata Epistola ad Monomachum, de Argyro : Ἀπαραίτητός τε τὸ ὀφειλόμενον εἰσπράττεσθαι, καὶ ἀνδαπάνας τὸ χρεωστούμενον κατεβάλλετο. Infra : Ἐντεῦθεν γνώμαι· φαύλαις συνομιλῶν, καὶ διανοίαις συνδιαιτώμενος κακοήθεσι, μετεβλήθη τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς πράξεις τὸν λογισμὸν ἠλλοίωσεν οὐ καλάς.

νος (4) καθιδρύσασθαι, ἐκεῖ καὶ κατεδαπάνα, καὶ ἐκ A
τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν ἀνήλισκεν ἕτερα, ἄρτι μὲν
ἀνιγείρων, ἄρτι δὲ καταστρέφων τὸ ἤδη ἀνεγερθέν,
καὶ ἢ μετεωρότερον ἀνοικοδομῶν αὖθις αὐτὸ, ἢ εὐ-
ρύτερον, ἢ τὸν σχηματισμὸν ποικίλλων, ἢ τρόπον
ἄλλον τὸ καινιζόμενον ἀλλοιῶν. Ἀπένειμε δὲ καὶ
προσόδους τοῖς μοναστᾶις, οὐκ ἀναλόγους μονάζου-
σιν, ἀλλὰ τρυφῶσι προσηκούσας, καὶ βίον ἔλκουσιν
ἀνειμένον καὶ ἀβροδίαιτον, χώρας ὅλας καὶ πόλεις
τῶν δημοσίων, καὶ ταύτας τὰς πιοτάτας καὶ παμφό-
ρους ἀφιερώσας αὐτοῖς· ἀλλὰ μὴ πλείω περὶ τού-
των. Κατέλαβε δὲ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ἀμερ
ὁ τοῦ Χαλεπίτου υἱὸς σὺν δώροις πολλοῖς, τὴν εἰρή-
νην ἀνανεούμενος, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ταύτῃ ἐπένευ-
σεν. Ἡ βασιλὶς δὲ Ζωὴ, ἀφικομένη εἰς τὸ Πέτριον (5), B
τὴν ἑαυτῆς ἀδελφὴν Θεοδώραν ἀπέκειρε μοναχήν.
Ἐκδημήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως τῆς πόλεως, ὁ Διο-
γένης Κωνσταντῖνος, τυραννίδα μελετῶν, καὶ ἀπο-
δρᾶναι μέλλων εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν, κατεσχέθη, καὶ
ἑταζόμενος ἑαυτὸν κατεχρήμνισε καὶ ἀπέθανεν, ἵνα
μὴ τοὺς συνειδότας ἐκφανίσῃ, τῇ βίᾳ νικώμενος.
Τότε μέντοι Ἄραβες μὲν τὴν Μεσοποταμίαν κατέ-
δραμον, οἱ δέ γε Πατζινάκαι τὴν Βουλγαρίαν, καὶ τὴν
τοῦ Ἰλλυρικοῦ παράλιον οἱ Ἀγαρηνοί. Τούτοις δὲ
μόνοις στόλος Ῥωμαϊκὸς προσβαλὼν, τὰ πλείω τῶν
σκαφῶν ἐνέπρησε καὶ κατέκαυσεν· οἱ δ' ἐκ τῆς ναυ-
μαχίας ἀποδιδράσκοντες κλύδωνι περὶ τὸ Σικελικὸν
διεφθάρησαν πέλαγος. Καὶ αὖθις ἐξ Ἀφρικῆς περί
που τὰς χιλίας νῆας ἐξέπλευσαν, καὶ πολλὰς τῶν
νήσων, ἅπερ τε τῶν παραλίων ἐδῄωσαν. Ἀλλὰ τούτων C
μοῖρά τινι περιτυχοῦσαι τριήρεις Ῥωμαϊκαὶ πολ-
λοὺς ἀνεῖλον, καὶ πεντακοσίους εἷλον ζωοὺς, οἳ τῷ
βασιλεῖ ὑπὸ δεσμοῖς ἐκομίσθησαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πρω-
τοσπαθάριος Γεώργιος ὁ Μανιάκης (6) τῶν παρευ-
φρατιδίων πόλεων στρατηγῶν τῆς Ἐδέσσης ἐκράτη-
σεν, ἔνθα καὶ τὴν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Θεοῦ
καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εὑρηκὼς, τῷ βα-
σιλεῖ ἐξαπέστειλε. Λιμοῦ δὲ τὴν Καππαδοκίαν, καὶ
τὸ Ἀρμενιακὸν, καὶ τὴν Παφλαγονίαν πιέζοντος, καὶ
πολλοὶ μεταναστεύσαι τῶν πατρίδων αὐτῶν ἠναγκάσθησαν, οὓς χρυσίου διανομαῖς ἀναπτησάμενος ὁ
κρατῶν, πέπεικεν αὖθις τὰς ἐνεγκούσας καταλαβεῖν. Σεισμῶν δὲ γενομένων, ξενῶνές τε κακῶς διετίθη-
σαν, καὶ οἱ ἀντίπορθμοι τῆς Βυζαντίδος ἀνδρῶνες, οἳ διαιτητήριον ἔκπαλαι τοῖς τὰ σώματα λελωβημέ-
νοις ἐκ τῆς νόσου τῆς ἱερᾶς, καὶ τοῖς λελεπρωμένοις τετάχατο. Ἀλλὰ καὶ τούτου ὁ βασιλεὺς ἀνεκαίνισε,
καὶ τοῦ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν μεγάλην πόλιν εἰσάγοντος ὅλκοῦ διαῤῥηχθέντος ἐπεμελήσατο.

Dirait, ædificat, mutat quadrata rotundis. Sumptus monachis suppeditavit, non illi vitæ generi, sed hominibus delicatis et voluptariis aptos, consecratis e publico provinciis totis **232** et urbibus, iisque pinguissimis et fertilissimis. Atque hæc hactenus. Amer autem Chalepitæ filius urbem regiam ingressus, pacem multis muneribus ab imperatore impetratam renovavit. Zoe imperatrix in Petrium profecta sororem Theodoram pro monacha totondit. Constantinus Diogenes post imperatoris ex urbe discessum, regnum affectans, dum in Illyricum aufugit, captus est : qui cum interrogaretur, se præcipitem dedit, morique præoptavit potius quam vi coactus prodere conscios. Iis temporibus Arabes Mesopotamiam incursarunt, Patzinacæ Bulgariam, et oram Illyrici maritimam Agareni : cum quibus solis congressa classis Romana, plerasque naves eorum incensas combussit : qui e pugna evaserant in mari Siculo tempestate perierunt. Ex Africa quoque circiter mille naves egressæ, multas insulas et loca maritima quædam vastaverunt. Sed Romanæ triremes partem quamdam earum adeptæ, multos sustulerunt, et quingentos captos ad imperatorem in vinculis miserunt. Georgius vero Maniaces protospatharius, urbium ad Euphratem prætor, Edessa politus, epistolam Servatoris nostri Jesu Christi manu scriptam, quam ibi invenerat, imperatori misit. Fame porro Cappadociam, Armeniam et Paphlagoniam premente, locustis vero pene totum Orientem infestantibus, multi coacti sunt patria relicta, novas sedes quæritare : quibus imperator auri largitionibus sublevatis persuasit ut ad sua reverterentur. Idem hospitales domos atque ædificia Byzantio obversa, in quæ antiquitus ii quorum corpora vel sacro morbo vitiata, vel lepra infecta erant, recipiebantur, terræmotibus labefactata renovavit; aquæductum etiam urbis fractum refecit.

Variæ lectiones et notæ.

(4) *Τὸν ναὸν τῇ Θεομήτορι προθέμενος.* Τῆς Περιβλέπτου nomine insignis ædes, de qua sic Michael Psellus, lib. III Hist. ms. Βουλόμενος δὲ καὶ τὴν Θεομήτορα καλλίονι τῶν ἄλλων κατακοσμῆσαι ὀνόματι, ἔλαθεν ἀνθρωπικώτερον ταύτην ἐπονομάσας, εἰ καὶ περίβλεπτός ἐστι τοὔνομα, ὡς ἀληθῶς ἡ Περίβλεπτος. Ἐπὶ τούτοις καὶ πρυσθήκη τις ἑτέρα προσεγεγόνει, καὶ ὁ ναὸς καταγωγὴ γίνεται μονιστῶν. Ut porro sub ædis condendæ prætextu thesauros publicos exhauserit, et subditos vexarit, paulo supra enarrat. Sed de hac æde alia observavimus in nostra *Constantinopoli christiana*, lib. IV, pag. 94.

(5) *Εἰς τὸ Πέτριον.* Quid sit Petrium, diximus in Notis ad Alexiadem, p. 249. Locus scilicet fuit extra urbem versus sinum Ceratinum, in quo exstructa varia ædificia, ac monasteria, in quibus præsertim recensetur quod S. Joannis Baptistæ nomen prætulit, de quo hic Zonaras intelligendus, et alia quorum passim meminimus in nostra *Constantinopoli*, quibus adjungenda ædes S. Stephani, ex scriptore ms. Vitæ S. Theodori Syceotæ : Αὐτοῦ δὲ ἐμβληθέντος ἐν τῷ ναῷ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου τῷ καλουμένῳ Πετρίῳ, etc. Monasterium vero Petri seu τὰ Πέτρια, inter imperatoria monasteria recensel Theodorus Hermopolites ms. lib. V, tit. 2.

(6) *Γεώργιος ὁ Μανιάκης.* Michael Psellus, lib. V Hist. ms. de Maniace : Τοῦτον ἐγὼ τὸν ἄνδρα καὶ τεθέαμαι καὶ τεθαύμακα· συνενήνοχε γὰρ αὐτῷ ἡ φύσις, ὁπόσα συμπρέπει τῷ στρατηγήσοντι· ἦν γὰρ ἡλικίαν εἰς δέκατον ἀνιστηκὼς πόδα· καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν ὁρῶντες ὥσπερ εἰς κολωνὸν ἢ κορυφὴν ὄρους ἀνέβλεπον, etc.

XIII. His peractis fata ei instabant : quo autem pacto sit defunctus exponendum est. Imperio recens potitus, longa sibi et vitæ et regni tempora pollicebatur, quamvis eo jam sexagenarius potitus, seque imperii successorem e lumbis suis ortum relicturum somniabat : neque reputabat imperatricem quam in matrimonio habebat quinquagenariam, effeto utero ineptam esse ad semen prolificum
233 excipiendum : ac principio rei venereæ magna contentione incumbebat unctionibus quibusdam utendo, et conjugi lapillos appendendo, quæ conceptum adjuturæ viderentur, illa ferente omnia, ac ne a carminibus quidem et incantationibus abhorrente. Sed cum omnia frustra esse, neque se voti compotem posse fieri cerneret : non perinde erga uxorem affectus, rarius illam invisebat, cum natura segnior ad coitum et mollior, tum vero ætate salacitate hebetata. Ut igitur exactis aliquot in imperio annis, imperatricem aversabatur, illa et sui contemptu et libidine irritata est ad viri odium. Erat autem Romano privato adhuc spado, cujus fratris Michaelis faciem natura ad exquisitam pulchritudinem expolierat : qui jam imperatori a fratre commendatus, inter cubiculi ministros ascitus fuerat. Ejus igitur amore capta imperatrix ardebat animo, quem ardorem quotidianus conspectus pulchritudinis illius inflammabat. Cum autem spadonem illum pridem odisset, tum hominem accersebat, et inter familiarius colloquendum percontationes de Michaele interjiciebat. Id cum sæpius fieret, homo acutus, amore intellecto, fratrem monuit ut imperatricem conveniret : sique ab illa tentaretur, nihil verecundatus eam et contrectaret, et oscularetur, et amplecteretur. Quid multa? usque ad coitum processit amor, ac tandem eo res devenit, ut mulieris erga Michaelem affectus palam erumperet, neque in regia tantum, sed et in triviis susurraretur, soli imperatori ignotus, cui in eodem cum imperatrice lecto cubanti, fricare pedes jubebatur Michael. Quis vero eum mulieris quoque pedes non attrectasse credat? Ita factus est imperator amborum quasi leno et concubinus. Ut autem eum et soror Pulcheria, et alii eam fabulam edoctum, ut sibi caveret monuerunt : nihil egit aliud, nisi ut suspectum rogaret, num ab imperatrice amaretur? eumque inficiantem et negantem sacramento obstringeret : eumque ille pejerasset, calumniam esse putavit verba aliorum. Cæterum Michaelem, ob id perjurium, atrox morbus invasisse fertur : nam, ut quidam tradunt, certis intervallis et mente alienabatur, 234 et oculos distorquebat, et tremore corripiebatur, et humi procidebat : deinde ad se

ΙΓ'. Ἤδη δέ οἱ πρὸς τέλος ἤγγικε τὸ βιώσιμον· τὸ δ' ὅπως ἀπιβίω, διηγητέον. Ἄρτι τῆς βασιλείας ἐπιτυχών, χρόνους ἑαυτῷ καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀρχῆς ἐπεμέτρει μακρούς, κατὰ ταῦτα ἑξηκοντούτης (7) ὢν ὅτε τῶν σκήπτρων ἐπελήφθη καὶ διαδοχὴν τῇ βασιλείᾳ καταλιπεῖν ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐφαντάζετο, μηδ' ὅτιπερ ἡ βασιλὶς ἦ συνῴκιστο πεντηκοντούτης ἦν, καὶ ὑπέραχμος, καὶ ἄνικμος τὴν νηδὺν πρὸς σπερμάτων ὑποδοχήν, δυνάμενος συνιδεῖν. Πρότερον μὲν οὖν ἐσπουδάκει περὶ τὰ ἀφροδίσια, καὶ κατέτεινεν ἑαυτὸν, καὶ χρίσμασί τισιν ἐκέχρητο, καὶ τῇ συνοίκῳ προσήρτα λιθίδια, ὡς δή τι ἐνεργοῦντα περὶ τὴν κύησιν. Ἡ δὲ καὶ ἀμμάτων καὶ ἐπᾳσμάτων ἠνείχετο, καὶ προσίετο ἐπῳδάς. Ἐπεὶ δ' ἐγνώκει πάντα μάτην γινόμενα ὁ κρατῶν, καὶ ἀπεγνώκει τὸ σπουδαζόμενον, οὐκέθ' ὁμοίως διέκειτο περὶ τὴν εὐνέτειραν, ἀλλ' ἧττον αὐτῇ προσῄει. Ἦν γὰρ καὶ φύσει νωθὴς πρὸς μίξιν καὶ μαλθακώτερος. Ἤδη δὲ καὶ ὁ χρόνος αὐτῷ τὴν κίνησιν ἠμβλυνεν. Ὡς δέ τινες αὐτῷ ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ ἐξεμετρήθησαν ἐνιαυτοὶ, καὶ ἀποστρόφως εἶχε πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἡ δὲ καταφρονουμένη πρὸς μίσος ἠρίθιστο, καὶ πλέον ἢ ὁμιλίαν ἀνδρός. Ἦν δέ τις καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ἐκτομίας ὑπηρέτης τῷ βασιλεῖ, τούτῳ δ' ἦσαν ὁμαίμονες, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Μιχαὴλ, ἀνὴρ ᾧ τὴν ὄψιν ἡ φύσις ἀπέξεσεν εἰς ἀκριβῆ ὡραιότητα. Τοῦτον ὁ ἀδελφὸς μετὰ τὴν βασιλείαν παρέστησε τῷ Ῥωμανῷ προσληφθησόμενον ὑπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ τοὺς θαλαμηπολοῦσι τὸν νεανίαν κατέταξε. Τούτου τῷ ἔρωτι ἁλοῦσα ἡ βασιλὶς ἐπυρπολεῖτο τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκείνου κάλλος καθ' ἑκάστην ὁρώμενον ὑπανέφλεγε. Μισούμενος δ' αὐτῇ πρώην ὁ ἐκτομίας, τότε καὶ προσκαλεῖτο, καὶ ὁμιλίας ἠξίωτο γνησιωτέρας, εἶτα καὶ περὶ τοῦ Μιχαὴλ ἠρωτᾶτο τοῦ ἀδελφοῦ. Πολλάκις δὲ τούτου γενομένου, δεινὸς ὢν ἐκεῖνος, συνῆκε τὸν ἔρωτα, καὶ τῷ ἀδελφῷ ὑπέθετο καὶ προσέναι τῇ βασιλίσσῃ, καὶ εἰ πειρῷτο ἐκείνη αὐτοῦ, μὴ ὑποστελλῆναι, ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι καὶ φιλῆσαι καὶ προσρῦναι αὐτῇ. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; μέχρι καὶ συνουσιασμοῦ τὰ τοῦ ἔρωτος κατηντήκεσαν, καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου εἰς προὔπτον σχεδὸν τὸ περὶ τὸν Μιχαὴλ ἐξερράγη φίλτρον, καὶ ἦν ὑποψιθυριζόμενον οὐ τοῖς περὶ τὰ βασίλεια μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ταῖς τριόδοις, μόνῳ δ' ἠγνοεῖτο τῷ αὐτοκράτορι, ὅθεν καὶ συγκειμένῳ τῇ βασιλίσσῃ αὐτῷ ἐπὶ τῆς εὐνῆς ὁ Μιχαὴλ εἰσκαλούμενος ἀνατρίβειν οἱ τοὺς πόδας κεκέλευστο. Τί γοῦν ἂν τις οἰήσαιτο ἢ ὅτι καὶ τῶν ἐκείνης ἥπτετο ποδῶν ; Καὶ οἷον προαγωγὸς ἀμφοῖν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁμευνέτης ἐγίνετο. Ὡς δὲ καὶ ἡ ἀδελφὴ Πουλχερία (8) καὶ ἕτεροι περὶ τοῦ δράματος αὐτὸν ἐνεδίδαξαν, καὶ φυλάττεσθαι παρῃγγύησαν, οὐδὲν ἕτερον ἐποίησεν, ἀλλὰ τὸν ὑποπτευόμενον αὐτῷ καλέσας, εἰ ἐρῷη

Variæ lectiones et notæ.

(7) Ἑξηκοντούτης. Michael Psellus, lib. III, Hist. ms. Πλέον γὰρ ἢ δέκα ἔτεσι τὴν τῆς βασιλίδος ἡλικίαν ὑπεραναβεβήκει.

(8) Καὶ ἡ ἀδελφὴ Πουλχερία. Quæ nupsit Basilio Sclero patricio, cui Constantinus imp. Basilii frater oculos eruit ob tyrannidem : ex quo conjugio nata filia unica nupta Constantino Monomacho, postmodum imperatori, ut scribit Michael Psellus, lib. V Hist. ms.

πρὸς τῆς βασιλίσσης ἠρώτα· ὁ δὲ ἀπηγόρευσε, καὶ A
ἀνηνάμενος, πίστεις τοῦ λόγου καὶ ὅρκους ἐπῃτήθη
καθ' ἱερῶν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἐπιορκήσας τοὺς ὅρκους
ἐτέλεσε, διαβολὴν τοὺς τῶν ἄλλων ἤγητο λόγους.
Λέγεται μέντοι διὰ τὴν ἐπιορκίαν νόσημά τι δεινὸν
ἐνσκῆψαι τῷ Μιχαὴλ. Τὸ δ' ἦν κατά τινας περιόδους
αὐτῷ παρακοπὴ τοῦ νοὸς, τῶν ὀφθαλμῶν τε διασ-
τροφὴ, καὶ κλόνος τοῦ σώματος, καὶ κατάπτωσις
ἐπὶ γῆς, εἶτ' ἐκνήφει εἰς ἑαυτὸν, καὶ ἀποκαθίστατο.
Τοῦτο πολλάκις καὶ τοῦ βασιλέως ἐνώπιον ἔπαθεν·
ὁ δὲ, τοῦ πάθους οἰκτειρήσας τὸν Μιχαὴλ, ὅτι μᾶλ-
λον ψευδῆ ᾠετο τὰ λεγόμενα, καὶ μήτ' ἰᾶσθαι μήτ'
ἐρᾶσθαι τοῦτον οὕτως ἔχοντα ᾠετο. Εἰσὶ δ' οἱ λέ-
γουσι μηδ' ἀγνοῆσαι τὸν βασιλέα τὸν ἔρωτα, εἰδότα
δ' ὅτι σφριγᾷ ἡ βασίλισσα, καὶ περὶ τὰ ἀφροδίσια
μέμηνε, τῆς πρὸς τὸν Μιχαὴλ αὐτῆς ῥοπῆς ἠνείB
χετο, ὑποκρινόμενος ἄγνοιαν, ἵνα μὴ πλείοσιν ὁμι-
λοίη. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὁ αὐτοκράτωρ ἐνό-
σησε, καὶ οἱ διῳδήκει τὸ πρόσωπον, καὶ τὸ ἄσθμα
ἦν συνεχὲς, καὶ ἡ ὄψις αὐτῷ ὠχρὰ νεκρῷ, καὶ τῆς
κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ πλέον ἐψιλώθη· αἱ γὰρ τρίχες
αὐτῆς ἀπερρύησαν. Λέγεται γοῦν φαρμάκοις περιερ-
γασθῆναι ὁ ἄνθρωπος. Οὕτω δ' ἔχων ἀπῆρε πρὸς
βαλανεῖον τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις λουσόμενος, καὶ
ἀπῆρε οὔτε χειραγωγούμενος, οὔτ' αὐτίκα τεθνήξε-
σθαι προσδοκώμενος. Ὡς δὲ τὸ σῶμα ἐκάθηρεν,
εἰς ἕδυ τὴν ἰκαὶ κολυμβήθραν, ἔνθα δὴ τὸ πᾶν ᾤχεται
γενέσθαι τοῦ δράματος· συμπίσαι γάρ τινες αὐτῷ
τὴν κεφαλὴν φασιν ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἐφ' ἱκανὸν, καὶ
οὕτως ἐκεῖθεν ἀπηνυν ἀνιμηθῆναι σχεδὸν, καὶ ἀνακλιθῆναι πρὸς τὴν στρωμνήν. Θροῦ δ' ἐπὶ τούτῳ
συμβάντος, παρῆλθε καὶ ἡ βασιλὶς, ὡς δή τι τῷ πάθει ἐπιστενάζουσα, καὶ πληροφορηθεῖσα τοῦ βασιλέως τὴν τελευτὴν, ἀπῆλθεν εὐθύς. Ὁ δὲ, βραχύ τι ἐπιβιοὺς ἀναυδὸς, εἶτα καὶ μελάντερόν τι ἀναγαγὼν διὰ τοῦ στόματος, ἄφηκε τὸ πνεῦμα, ἕκτῃ βασιλεύσας πέντε πρὸς τῷ ἡμίσει, λόγοις μὲν ἐντραφεὶς (9), Ἑλληνικῆς τε παιδείας μετεσχηκὼς, καὶ τῶν τῆς πολιτείας νόμων οὐκ ἀδαὴς, πλείω δ' εἰδέναι, ὧν ἤδει ὡς ἀληθῶς, οἰόμενός τε καὶ σεμνυνόμενος.

ΙΑ'. Τοῦτον μὲν οὖν τοιοῦτον κατειλήφει τὸ τέρμα C
τῆς βιοτῆς. Ἡ δὲ βασιλὶς ὅλη τοῦ τὸν Μιχαὴλ ἐγκαθιδρῦσαι τῷ θρόνῳ τῆς βασιλείας ἐγένετο, καὶ τῶν
περὶ αὐτὴν, τῶν πατρῴων δηλαδὴ θεραπόντων αὐτῆς,
ἀναβολὴ τὸ πρᾶγμα δοῦναι καὶ σκέψει συμβουλευόντων, ἡ δὲ οὐκ ἠνείχετο, κατεπειγομένη πρὸς τὴν
τελεσιουργίαν καὶ παρὰ τοῦ ἐκτομίου Ἰωάννου τοῦ
συγγόνου τοῦ Μιχαὴλ, λάθρα πρὸς αὐτὴν ὑποψιθυρίσαντος, ὡς *Ἀπολούμεθα αὐτίκα, εἴ βραχύ τινι καιρῷ τὸ ἀποτέλεσμα βραδυνεῖ.* Λαβοῦσα τοίνυν
εὐθὺς τὸν Μιχαὴλ, καὶ στολὴν αὐτῷ περιθεμένη
βασίλειον, καὶ διαδήματι τὴν ἐκείνου κεφαλὴν αὐτὴ
ἀναδήσασα, καὶ ἐπὶ θώκου βασιλικοῦ καθιδρύσασα,
καὶ αὐτὴ παρακαθισαμένη, πᾶσι τοῖς τότε παροῦσι
καὶ εὐφημεῖν καὶ προσκυνεῖν προετρέπετο. Ἔνιοι
δὲ καὶ τότε αὐτίκα νυκτὸς τὴν ἱερατελείαν τὴν D
γαμικὴν ἐπ' αὐτοῖς γενέσθαι ἱστόρησαν, τοῦ πα-

redibat. Idque sæpius ei etiam imperatore vidente accidebat, qui vicem hominis dolens, magis etiam suspicionem falsam judicabat: neque enim talem vel amare vel amari posse putabat. Sunt etiam qui dicunt amorem illum non latuisse imperatorem: sed cum sciret mulierem lascivire ac insanire libidine, tolerasse propensionem ejus erga Michaelem, simulata ignorantia, ne illa cum pluribus rem haberet. Quæ cum ita essent, imperator in morbum incidit, inflata facie, quæ quidem mortui similis erat, et crebro anhelitu ægre spiritum trahebat, maxima parte capitis calvus, capillis delapsis. Quod malum ei veneficiis conciliatum putabatur. Sic affectus in quoddam regiæ balneum lavatum abit, a nemine sustentatus, neque ullo putante eum statim moriturum. Ut autem purgato corpore in alveum descendit, ibi tota fabula peracta esse fertur: nam quosdam caput ejus diu in aquam depressisse, et jam fere exanimem inde extractum, et in lecto reclinatum. Qua de re rumore orto, etiam imperatrix, ob casum illum gemens scilicet, accessit: ac jam certa de illius nece statim recessit. Is vero cum paulisper adhuc sine voce jaciusset, rejecta per os nigra quadam materia, spiritum edidit. Regnavit annos quinque cum dimidio, ab ineunte ætate in litteris eruditus, et Græca doctrina institutus, legumque civilium non ignarus. Plura tamen omnino se scire quam sciebat et putabat et gloriabatur.

XIV. Quo hunc vitæ exitum sortito, imperatrix tota in eo fuit ut Michaelem in regio solio collocaret. Quamvis autem familiares ejus, paterni videlicet ministri, suaderent ut mora interposita deliberaret: id aspernata consilium, rem ad finem perducere festinabat, incitante præsertim spadone Joanne fratre Michaelis, qui ei clam insusurrarat: *Sese omnes statim perituros, si qua in negotio mora interponeretur.* Statim igitur Michaeli ornatum regium accommodat, eique in regio solio collocato assidens omnes qui aderant hortatur, ut cum consalutent et adorent. Quidam auctores sunt, 235 eadem nocte sacrum nuptiale peractum, Alexio patriarcha in regiam accersito, qui et Romanum mortuum, et Michaelem imperii auspicia adhuc peragentem invenerit. Enimvero eo facinore etiam foris vulgato, tota civitas novum imperatorem

Variæ lectiones et notæ.

(9) *Λόγοις μὲν ἐν τραπέλῃ.* Psellus in laudata Epistola ad Monomachum, de Argyro: Λόγου δὲ καὶ παιδείας οὐδαμῶς ἅμοιρος ἦν, ἀλλὰ τῇ πρὸς ταῦτα ἕξει τοῖς πρώτοις ἐφάμιλλος. Infra: Ἐν δὲ πρῶτον ἔργον ἐκείνου καὶ σπουδασμα, λύειν τὰ τῆς ἱερᾶς ἅπορα, καὶ τὸν κεκρυμμένον ἀναρύτειν νοῦν, καὶ τὸν σκοπὸν ἀνευρίσκειν τοῦ αἰνίγματος· ὅθεν φιλοσόφοις ὁμιλεῖ καὶ ῥήτορσι, καὶ περὶ τούτων μᾶλλον ἐσπουδάκει ἢ τὰ δημόσια. Idem lib. III Hist. ms. Ἦν μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ καὶ λόγοις ἐπιτεθραμμένος Ἑλληνικοῖς, καὶ παιδείας μετεσχηκὼς ὅση τοῖς Ἰταλῶν λόγοις ἐξήρτητο.

consalutavit, partim huic gratificantes, partim læti, qui defuncti odio liberati essent. Imperatrix porro cum se quam rectissime sibi prospexisse, omnique potestate in se translata, Michaelem ministri vice habiturum putaret, opinione sua decepta est. Nam ad tempus ille quidem pristinum amorem simulans, obsequiis mulierem demulcere, eaque facere quæ illi grata et jucunda essent. Sed cum simulationem longius producere non posset, mutatis moribus eam suspectam habere : sibique metuens primarios illius ministros regia ejicere, ancillis item familiaribus amotis, alias substituere : denique gynæconitidem claudere, custodiaque adhibita, a nemine illam adiri pati, ni satellitum præfecto exposuisset, unde et ad quid veniret. Nam et suopte exemplo terrebatur, et fratris Joannis spadonis impulsu potissimum id facere putabatur. Qui spado homo erat acutus et acer, obscuroque ingenio, varius erga eos quibuscum agebat, promptus, mole curarum indefessus, neque epulis neque vino deditus. Proinde nihil de reipublicæ gerendæ studio remittebat. Ac imperatricis hic status fuit. Michael vero communium rerum cura suscepta, cum morbus ejus ingraveseceret, quem alii vindictam Numinis offensi perjurio interpretabantur, quo non secus atque olim Saul angebatur, alii amentiam et insaniam : in Joannem spadonem totius imperii gubernatio incubuit, cum quidem monachi vestem jam olim sumpsisset, sed habitu duntaxat illud vitæ genus profiteretur. Enimvero Constantinus Dalassenus patricius, domi degens, cum de novo imperatore audivisset, indignabatur summam rerum ad talem hominem esse devolutam. Quare Michael cum suis vehementer perturbatus verebatur ne Dalassenus regnum affectaret. Itaque Joannes quemdam mittit, qui jurejurando affirmaret nihil ei metuendum esse mali, viroque persuaderet ut imperatorem conveniret. **236** Qui cum venisset, ab imperatore benigne susceptus, ac muneribus et dignitate auctus, in urbe degere jussus est. Nicetas vero imperatoris frater, dux Daphneæ Antiochiæ designatus, non est in urbem ab Antiochenis admissus. Nam publicorum vectigalium exactore, a quo se durius tractatos putabant, interfecto, veriti ne ejus facinoris pœnas darent, portas ei clauserant : nec prius admisere quam jurejurando confirmasset cædem illam eis fraudi non futuram. Verum eo jurejurando nihil deterritus, multos occidit, et quibusdam insignibus civibus vinctis, in magnam urbem missis, fratri Joanni scripsit se ab Antiochenis ob benevolentiam eorum erga Dalassenum exclusum fuisse. Hinc Dalassenus in insulam Platen relegatur, et Constantinus Ducas ejus gener, de injuria queritans et perjurium non dissimulans turri cuidam includitur. Post Dalassenus etiam e Plata translatus in turrim compingitur. Sub id tempus Agareni Myra ceperunt : Patzinacæ passim e Romanis provinciis prædas egerunt. Antiocheno duce Niceta

A τριάρχου Ἀλεξίου ἀγικομένου πρὸς τὰ βασίλεια, καὶ τὸν μὲν Ῥωμανὸν τεθνεῶτα καταλαβόντος, τὸν δέ γε Μιχαὴλ ἔτι τὰ ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τελούμενον. Ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἔξω διαβοηθέντος τοῦ γεγονότος, καὶ πᾶσα ἡ πόλις τὸν νέον ἀνηγόρευεν αὐτοκράτορα, τὸ μὲν αὐτῷ χαριζόμενοι, τὸ δ' ὅτι τὸν ἀπιόντα ἀπεφορτίσαντο χαίροντες. Ἡ μὲν οὖν βασιλὶς ὤετο βουλεύσασθαι ἄριστα, καὶ ἑαυτῇ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν περιποιήσασθαι, καὶ τὸν Μιχαὴλ ὑπηρέτην ἕξειν· τὸ δέ τι ἕτερόν συμβέβηκε. Μέχρι μὲν γάρ τινος ἐσχημάτιζετο τηρεῖν τὴν πρὸς τὴν βασιλίδα διάθεσιν, καὶ ταύτῃ χαρίζεσθαι, καὶ τὰ ἐκείνῃ θυμήρη ποιεῖν, εἶτα οὐκ εἰς μακρὰν ἐκτείναι τὴν προσποίησιν ἀνασχόμενος, μεθαρμόττεται, καὶ ὑποπτεύει αὐτὴν, καὶ δείσας περὶ ἑαυτῷ, μεθίστησι μὲν τῶν B βασιλείων τοὺς ἐκτομίας τοὺς αὐτῆς πατρῴους θεράποντας, καὶ τὰς αὐτῇ συνήθεις θεραπαίνας αὐτῆς διαιρεῖ, ἑτέρας δ' αὐτῇ πρὸς θεραπείαν ἀντικαθίστησι. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὴν γυναικωνῖτιν αὐτῇ ἀποφράγνυσι, καὶ φρουρὰν περιίστησι, καὶ οὐδενὶ προσιέναι ταύτῃ παρακεχώρηται, εἰ μὴ τὸν προσιόντα ὁ φρούραρχος κατεξήτασεν, ὅθεν ἥκοι, καὶ τίνος δεόμενος παραγένοιτο. Ἐδεδίει γὰρ οἰκόθεν ἔχων τοῦ δέους τὰς ἀφορμάς. Εἰς ταῦτα δ' ἐνάγεσθαι πλέον ὁ Μιχαὴλ λέγεται παρὰ τοῦ συγγόνου αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκτομίου. Ἦν γὰρ δεινὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ δραστήριος, καὶ τὸ ἦθος ὑποκαθήμενος, καὶ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ποικίλλόμενος, περισπερχής τε καὶ πρὸς φροντίδων ὄγκον ἀκάματος, καὶ οὐδὲ γαστριζόμενος, οὐδὲ περὶ τὸν ἄκρατον λιχνευόμενος, οὐδὲ C ἡττώμενος οἴνου, τῆς περὶ τὰς δημοσίας διοικήσεις καθυφίει σπουδῆς. Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν βασίλισσαν ᾠκονόμητο οὕτωσί· ὁ δὲ Μιχαὴλ τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων οἰκονομίας ἀντείχετο· εἶτα τῷ μὲν ἐκρατοῦτο ἡ νόσος, ἣν οἱ μὲν ἐκάλουν δαιμόνιον μήνιμα διὰ τὴν ἐπιορκίαν ἐνσκῆψαν αὐτῷ, καὶ συμπνίγον τὸν ἄνθρωπον, ὡς πάλαι δὴ τὸν Σαοὺλ, οἱ δὲ μανίαν τε καὶ παραφορὰν· ὁ δ' ἐκτομίας Ἰωάννης τὴν ὅλην ἀνεδέξατο τῆς βασιλείας κυβέρνησιν, μοναχικὸν μὲν ἔνδυμα πάλαι ἀμφιασάμενος, τοῦτο δὲ τηρῶν ἄχρι μόνου τοῦ σχήματος. Κωνσταντῖνος δὲ πατρίκιος ὁ Δαλασσηνὸς, οἴκοι διατρίβων, καὶ περὶ τοῦ νέου βασιλέως πυθόμενος, δυσανασχετῶν ἦν, ὅτι εἰς ἄνδρα τοιοῦτον ἡ βασιλεία περιέστη Ῥωμαίων. D Τοῦτο θορύβου τοὺς περὶ τὸν βασιλέα ἐμίστωσε, πτοηθέντας μή ποτε ὁ Δαλασσηνὸς τυραννίδι ἐπίθηται. Καὶ στέλλει ὁ Ἰωάννης τὸν ὅρκους αὐτὸν βεβαιώσοντα ὡς οὐδενὸς ἀνιαροῦ πειραθήσεται, καὶ πείσοντα τὸν ἄνδρα τῷ βασιλεῖ προσελθεῖν. Καὶ ὁ μὲν προσῆλθε, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ἀσπασίως προσήκατο, καὶ ἐδεξιώσατο δωρεαῖς, καὶ μείζονι ἀξιώματι ἐτίμησε, καὶ ἐν τῇ πόλει διάγειν ἐκέλευσε. Νικήτας δὲ ὁ τοῦ βασιλέως ὁμαίμων, δοὺξ τῆς ἐπὶ Δάφνῃ Ἀντιοχείας προχειρισθείς, εἰσῆλθε παρὰ τῶν Ἀντιοχέων τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου. Πράκτορά γάρ τινα τῶν δημοσίων τελῶν, ὡς αὐτοῖς φορτικῶς προσενηνεγμένον, ἀνελόντες οἱ τῆς Ἀντιοχείας πολῖται, καὶ δεδοικότες μὴ δίκας τῷ δουκὶ τοῦ τολμήματος διδῶσιν, ἐπεζύγωσαν αὐτῷ τὰς πύλας τῆς

πόλεως. Ὁ δὲ ἐνόρκους αὐτοῖς παρασχόμενος πίστεις A
ὡς οὐδὲν διὰ τὸν φόνον ὑποστα῀ιεν κακὸν, παραχωρεῖ-
ται τῆς εἰσόδου· εἶτα τοὺς ὅρκους οὐδὲν λογισάμε-
νος, πολλοὺς μὲν ἀποκτίννυσιν, ἑνίους δὲ τῶν παρ'
αὐτοῖς ἐπισήμων δεσμίους ἔστειλε πρὸς τὴν μεγα-
λόπολιν, γράψας τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ, διὰ τὴν πρὸς
τὸ Δαλασσηνὸν εὔνοιαν ἀπεῖρξαι αὐτῷ τὴν εἴσοδον
τοὺς Ἀντιοχεῖς. Ἐντεῦθεν ὁ Δαλασσηνὸς εἰς τὴν
νῆσον τὴν Πλάτην περιορίζεται, καὶ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ
κηδεστὴς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ δούκας τὴν ἀδικί-
αν ἐπιθοώμενος, καὶ τὴν ἐπιορκίαν οὐ σιωπῶν, πύργῳ
τινὶ καταχλείεται. Εἶτα μετάγεται ὁ Δαλασσηνὸς
ἐκ τῆς Πλάτης, καὶ πύργῳ καθειργνυται. Ἑάλω
δὲ τότε τοῖς μὲν ἐκ τῆς Ἄγαρ τὰ Μύρα, καὶ τοῖς
Πατζινάκαις λεία γέγονε τῶν Μυσῶν (10). Τοῦ δὲ
δουκὸς Ἀντιοχείας Νικήτα καταστρέψαντος τὴν B
ζωὴν, ὁ Κωνσταντῖνος ἀδελφὸς ὢν καὶ οὗτος τοῦ
βασιλέως ἐπὶ τῇ Ἀντιοχείᾳ τὸν τελευτήσαντα δι-
εδέξατο, καὶ ὁ ἕτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς πρωτοβεστιά-
ριος προεχείριστο. Ἐξ Ἀφρικῆς μέντοι καὶ Σικελίας στόλος ἀποπλέων Ἀγαρηνῶν ἔκαιτ τάς τε
νήσους καὶ τὰ παράλια. Ἀλλὰ τούτοις στόλος ἐπιπλέων Ῥωμαϊκὸς πολλὰ μὲν τῶν σκαφῶν κατέδυ-
σεν αὐτανδρα, πολλοὺς δ' ἐζώγρησε· καὶ τοὺς μὲν πρὸς τὸν βασιλέα ἐκπέμψας, οἱ δὲ ἀνασκολοπι-
σθησαν κατὰ τὴν παράλιον. Ἰσγκράτιος δὲ ὁ ἄρχων Ἀβασγίας, ᾧ τὴν οἰκείαν ἀνεψιὰν ὁ βασιλεὺς ἡρμό-
σατο Ῥωμανὸς, τάς τε πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς ἔλυσε, καὶ ὧν παρεχώρησε πρὶν Ῥωμαίοις φρου-
ρίων καὶ πόλεων, ἐπελάβετο πάλιν, ὡς τάχα δίκας Ῥωμαίους πραττόμενος ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ
θείου τῆς αὐτῷ ἐμμενέτιδος. Πολλάκις δ' οἱ Πατζινάκαι, καὶ τὸν Ἴστρον διαβαίνοντες, τὰ Ῥωμαίων
κακῶς διετίθεντο, τοὺς ἁλισκομένους ἤδηδὸν ἀναιροῦντες. Καὶ Ἄραβες τὴν Ἔδεσσαν ἐπολιόρκησαν,
καὶ ἥλω ἂν ἡ πόλις, εἰ μὴ ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφὸς αὐτῇ ἐπεκού-
ρησεν, ὃν ὁ βασιλεὺς, τῆς σπουδῆς ἀμειβόμενος, τῶν ἑῴων ταγμάτων δομέστικον προεβάλλετο.

ΙΕ'. Τοῦ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατοῦντος Ἄμερ θα- C
νόντος, ἡ ἐκείνου γυνὴ, Χριστιανὴ οὖσα, σπείσασθαι
σὺν τῷ υἱῷ μετὰ Ῥωμαίων ἐζήτησε· καὶ ὁ βασιλεὺς
ἐκύρωσε μεθ' αὐτῶν τριακοντούτεις σπονδάς. Ἀδελ-
φοὶ δὲ δύο Σαρακηνοὶ, τῆς Σικελίας κρατοῦντες,
πρὸς ἀλλήλους ἔσχον διαφορὰς, ὧν ἕτερος τῷ βα-
σιλεῖ Ῥωμαίων προσπέφευγε, συμμαχίαν αἰτῶν.
Στέλλεται τοίνυν ὁ πατρίκιος Γεώργιος ὁ Μανιάκης
ἐπικουρήσων αὐτῷ, Λογγιβαρδίας προχειρισθεὶς
στρατηγός. Μήπω δὲ τὴν Σικελίαν καταλαβόντος
τοῦ Μανιάκη, οἱ ταύτης ἡγεμονεύοντες σύγγονοι
πρὸς ἀλλήλους ἐσπείσαντο, καὶ καταλαβόντα τὸν
Μανιάκην ἀπελάσαι τῆς νήσου διεμελέτων, καὶ συμ-
μαχίαν ἐξ Ἀφρικῆς μετεπέμψαντο. Συρραγέντος
δὲ πολέμου, τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκράτησε στράτευμα, D
καὶ φόνου πολλοῦ τῶν Καρχηδονίων γεγονότος, πό-
λεις μὲν πρότερον ἐξεπόρθησε δέκα ἐπὶ τρισὶν·
εἶτα κατὰ μικρὸν προβαίνων ὁ Μανιάκης, καὶ πᾶ-
σαν τὴν Σικελίαν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ προσήγαγε.
Μικροῦ δ' ἂν ἑάλω ἡ Ἔδεσσα, δόλῳ αὐτὴν τῶν Ἀρά-
βων μελετησάντων χειρώσασθαι. Δώδεκα γὰρ αὐτῶν
ἄρχοντες, ἐπαγόμενοι καμήλους πεντακοσίας, ὧν
ἑκάστη κιβώτια δύο ἐπῆχθετο, ἦκον εἰς Ἔδεσσαν·
ἕκαστον δὲ τῶν κιβωτίων ὁπλίτην εἶχεν ἐντός. Ἔλε-
γον δὲ ἀπιέναι πρὸς βασιλέα δῶρα κομίζοντες καὶ

mortuo, Constantinus et ipse imperatoris frater successit, altero ejus fratre protovestiario designato. Cum autem Agareni Africani et Siculenses insulas et oram maritimam infestarent, Romana classis multas eorum naves cum viris demersit, multos vivos cepit, quorum alii ad imperatorem missi sunt, alii in littore trabibus affixi. Pancratius vero Abasgiæ princeps, cui Romanus imperator suam neptem desponderat, fœdus Romanum solvit, et quibus castellis et urbibus olim Romanis cesserat, ea rursus sibi vindicabat, fortassis ut Romanorum injuriam imperatori, suæ conjugis patruo factam ulciscereturur. Patzinacæ Istro sæpe trajecto provincias male tractarunt, captivis omnibus interficiendis. Arabes Edessam obsederunt, eamque expugnassent, nisi Antiochiæ dux Constantinus imperatoris frater opem tulisset: cujus industriam sic remuneratus est imperator, ut eum Orientalium legionum domesticum crearet.

XV. Amere Ægypti principe mortuo, vidua illius, quæ christiana erat, una cum filio pacem cum Romanis facere studuit. Quare 237 imperator inducias triginta annorum cum ea pepigit. Cum duo fratres Agareni Siciliæ imperantes, inter se dissiderent, eorumque alter imperatoris opem implorasset, Georgius Maniaces patricius auxilio illi missus est, Longobardiæ prætor designatus. Qui antequam in Siciliam venisset, illi inter se reconciliati, et Maniacem insulæ aditu prohibere conati, auxilia Carthagine evocarunt. Sed pugna commissa, Romanus exercitus vicit, magnaque cæde Carthaginensium edita, tredecim urbes principio vastavit: deinde paulatim progrediens Maniaces totam Siciliam Romano imperio restituit. Edessa vero parum abfuit quin ab Arabibus dolo caperetur. Nam duodecim eorum principes quingentos camelos Edessam adduxere, binas cistellas gestantes, quæ totidem armatos claudebant, simulantes se imperatori munera oblaturos: sed si intromissi essent, in animo habebant noctu eductis armis urbem capere. Prætor principes ad se ingressos honorifice excepit, eorum ministris cum camelis adhuc extra urbem relictis. Sed cum quidam Armenius mendicus, Arabicæ linguæ gnarus, apud

Variæ lectiones et notæ.

(10) *Καὶ τοῖς Πατζινάκαις λεία γέγονε τῶν Μυσῶν.* Notum proverbium, de quo in notis ad Alexiadem quædam attigimus. In Alexii Comneni Novella apud Balsamonem ad *Nomocan.* p. 140, 1 edit. Τὰ Φρυγῶν καὶ Μυσῶν, ἡ παροιμία.

Arabes foris diversantes mendicaret, audivit quemdam e cista percontantem ubi essent? et urbem ingressus commentum prætori aperuit. Is Arabum principes in urbe convivantes reliquit, et cum suis egressus, apertis cistis, armatos omnes interfecit, ac in urbem regressus, duces qui reliqui erant gladio confecit, uno tantum dimisso, ambabus manibus, naso et auribus truncato : qui cladem illam domi nuntiaret. At Carthaginensis suarum copiarum interitu cognito, ipse cum majore exercitu in Siciliam proficiscitur. Maniaces castris contra eum positis, et classis præfecto Stephano patricio imperatoris affini (nam is quoque una missus erat) mandat ut oram maritimam diligenter tueatur, ne Carthaginensis victus effugere queat. Prælio commisso, tanta multitudo Afrorum periit, ut nullo propemodum numero comprehendi queat. Sed eorum princeps pugna elapsus, conscensa celoce, deceptis classiariis, domum rediit. Id Maniaces ægerrime ferens, classis præfecto conviciatur. Is vero imperatoris affinitate fretus, **238** cum iniquo animo contumelias accepisset, ac vicissim aliquid dixisset, a Maniace ira percito verberatus, statim litteris scriptis ad spadonem Joannem uxoris suæ fratrem Orphanotrophum, Maniacem calumniatur ut defectionem molientem. Qua ille de causa vinctus in urbem ductus custodiæ mandatur, omni auctoritate in Stephanum translata : neque multo post insula in Agarenorum potestatem rediit, ducis imperitia, socordia, ac sordibus imprimis, sola Messana (quæ et ipsa Siciliæ urbs est) virtute Catacalonis Ambusti præfecti Romanis conservata : qui idem multa hostium millia cecidit. At imperatoris frater spado Joannes, pontificatus cupiditate flagrans, quosdam ex primariis sacerdotibus sibi conciliavit, qui ei pollicebantur se loco moturos Alexium patriarcham, ut qui non communibus suffragiis, sed imperatoris auctoritate creatus esset. Ille vero : *Si*, inquit, *contra canones me patriarcham esse factum asseritis, ii etiam qui a me electi sunt loco moveantur.* Id responsum effecit ut cæteri sacerdotes a patriarchæ accusatoribus dissiderent, et Orphanotrophus impos voti redderetur : qui ad quæstus excogitandos calidissimus, cum multis insoliitis exactionibus subditos vexaret, accidit ut soror ejus Maria Michaelis Calaphatæ qui post imperavit mater, votis exsolutis, Epheso reversa narraret quam misere subditi novis illis exactionibus tractarentur, ac peteret ut onus illud laxaretur. Cui cum cachinno respondit Orphanotrophus, eam sentire ut mulierem, quæ ignoraret quantam pecuniam postulet imperium. Zoe vero imperatrix illi insidiata esse fertur : medico enim potionem purgantem ei propinaturo muneribus et pollicitationibus persuasit ut toxicum pro salutari medicina offerret : sed ille animadversis insidiis peri-

A ἐδούλοντο, εἰ παραχωρηθεῖεν ἔνδον εἰσαγαγεῖν τὰ κιβώτια, νυκτὸς τοὺς ἐν αὐτοῖς ὁπλίτας ἐξαγαγεῖν, καὶ τὴν πόλιν ἑλεῖν. Εἰσελθόντας οὖν πρὸς τὸν τῆς πόλεως στρατηγὸν τοὺς ἄρχοντας φιλοτίμως ἐκεῖνος ἐδέξατο. Οἱ δ' ἐκείνοις ὑπηρετοῦντες μετὰ τῶν κημήλων ἔτι τῆς πύλεως ἦσαν ἔξω. Προσαίτης δέ τις Ἀρμένιος εἰδὼς καὶ τὴν Ἀράβων διάλεκτον προσῆλθε τοῖς ἐκτὸς αὐλιζομένοις Ἄραψι μισταπόδων· ἤκουσε δὲ ἐκ κιβωτίου τινὸς ἐρωτῶντος, ὅπη εἶεν· καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐλθὼν ἀπήγγειλε τὸ δρᾶμα τῷ στρατηγῷ. Ὁ δὲ τοὺς μὲν ἄρχοντας τῶν Ἀράβων εὐωχουμένους ἐν τῇ πόλει κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξελθών, καὶ τὰ κιβώτια διαρρήξας, τοὺς ἐν αὐτοῖς ὁπλίτας ἀπέκτεινεν ἅπαντας, καὶ εἰς τὴν πόλιν αὖθις ὑπονοστήσας, τοὺς μὲν λοιποὺς τῶν

B ἀρχόντων αὐτῶν μαχαίρας ἔθετο ἔργον· ἑνὸς δὲ τὰς χεῖρας ἀποτεμών, τὰ ὦτά τε καὶ τὴν ῥῖνα ἀφῆκεν, ἵνα τοῖς οἴκοι τὸ σῶρα τὴν συμφορὰν καταγγέλλοιεν. Ὁ δὲ Καρχηδόνιος, τὸν ὄλεθρον τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεμφθέντων εἰς Σικελίαν μαθών, αὐτὸς εἰς τὴν νῆσον ἐστράτευσε μετὰ δυνάμεως πλείονος. Καὶ ὁ Μανιάκης ἀντιστρατοπεδεύεται τοῖς Ἀγαρηνοῖς, καὶ τῷ τοῦ στόλου κατάρχοντι τῷ πατρικίῳ Στεφάνῳ τῷ τοῦ βασιλέως γαμβρῷ (συνέσταλτο γὰρ καὶ οὗτος αὐτῷ μετὰ τοῦ στόλου) ἀσφαλῶς τηρεῖν ἐνετείλατο τὴν παράλιον, ἵνα μὴ ἡττηθεὶς ἴσως ὁ Καρχηδόνιος

C ἀποδρᾶναι δυνήσεται. Μάχης τοίνυν συστάσης, πλῆθος μὲν τῶν Ἄφρων ἀνῄρητο, σχεδόν τι κρεῖττον καὶ ἀριθμοῦ, ὁ δὲ αὐτῶν ἀρχηγὸς διαδρὰς ἐκ τῆς μάχης, καὶ κελητίῳ ἐμβεβηκὼς λαθών τε τοὺς ἐν τῷ στόλῳ οἰκαδε διασέσωστο. Τοῦτο τῷ Μανιάκῃ ἐν συμφορᾶς ἤγητο μέρει, καὶ τῷ τοῦ στόλου ἄρχοντι ἐλοιδορεῖτο. Τοῦ δὲ τῇ συγγενείᾳ τῇ βασιλικῇ πεποιθότος, καὶ δυσχεράναντος πρὸς τὰς ὕβρεις, καί τι ἀνθυπενεγκόντος, θυμῷ ληφθεὶς ὁ Μανιάκης, καὶ

D πληγὰς ἐντείνει αὐτῷ. Ὁ δὲ αὐτίκα γράφει τῷ γυναικαδέλφῳ (11) Ἰωάννῃ τῷ ἐκτομίᾳ, Ὀρφανοτρόφῳ ὀνομασθέντι, ἀποστασίᾳ ἐπιχειρεῖν τὸν Μανιάκην. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Μανιάκης, δίσμιος ἐκεῖθεν ἀναχθείς, φυλακῇ παρεδόθη, ἡ σύμπασα δ' ἀρχὴ τῷ Στεφάνῳ περιελήλυθε. Καὶ ἡ νῆσος οὐκ εἰς μακρὰν ὑπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ αὖθις ἐγένετο ἀπειρίᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ τοῦ ἄρχοντος, καὶ πρὸ τούτων αἰσχροκερδείαις, μόνης τῆς Μεσσήνης (πόλις δὲ αὕτη τῶν Σικελικῶν) περιλειφθείσης Ῥωμαίοις, καὶ ταύτης τοῦ ἐν αὐτῇ στρατηγοῦντος· ἀνδραγαθίᾳ, οὗτος δ' ἦν ὁ Κεκαυμένος Κατακαλών· οὐ γὰρ τὴν πόλιν μόνον περιεφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ χιλιάδας ἀνῄλε τῶν ἐναντίων. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς, ὁ ἐκτομίας Ἰωάννης, δριμύτατον τρέφων ἔρωτα τοῦ προστῆναι τῆς Ἐκκλησίας, ἑνίους τῶν ἀρχιερέων προσηταιρίσατο, οἳ αὐτῷ ἐπηγγέλλοντο καθαιρῆσαι τὸν πατριάρχην Ἀλέξιον, ὡς οὐ ψήφῳ κοινῇ προχειρισθέντα, ἀλλ' ἐξουσίᾳ βασιλικῇ. Ὁ δὲ, *Εἰ οὐ κανονικῶς, ὡς φατε, γέγονα πατριάρχης, ἀντίθετο, καὶ ὅσοι παρ' ἐμοῦ ἐχειροτονήθησαν, καθαιρεθήτω-*

Variæ lectiones et notæ.

(11) *Τῷ γυναικὶ ἀδελφῷ*. An γυναικαδέλφῳ, uxoris fratri? Mss. Regii omnes, Ὁ δὲ αὐτίκα γράφει τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ, etc., præferunt.

σαν σὺν ἐμοί. Τοῦτο τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχιερέων στασιάσαι κατὰ τῶν τοῦ πατριάρχου κατηγορούντων ἠρέθισε, καὶ ἔμεινεν ἀτέλεστος τοῦ Ὀρφανοτρόφου ἡ ἔφεσις. Πολλαῖς δὲ καὶ ἀσυνήθεσιν εἰσπράξεσιν οὗτος ἐξέτρυχε τὸ ὑπήκοον, περιμώτατος ἐν τοιούτοις γενόμενος. Τῆς οὖν ἀδελφῆς αὐτοῦ Μαρίας, ἡ μήτηρ ἦν τοῦ ὕστερον βασιλεύσαντος Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου, δι' εὐχὴν εἰς Ἔφεσον ἀπελθούσης, κἀκεῖθεν ἐπανελθούσης, καὶ διηγουμένης ὅσα πάσχοιεν οἱ πέντητες, τὰς καινὰς δασμοφορίας πραττόμενοι, καὶ ἀξιούσης ἀνεθῆναι τοῖς ὑπηκόοις τὸ τοῦ ἄχθους πολὺ, ὁ Ὀρφανοτρόφος ἐπικαγχάσας, Ὡς γυνὴ φρονεῖς, ἀνταπεκρίθη αὐτῇ, μὴ εἰδυῖα ὅσων ἡ βασιλεία δεῖται ἀναλωμάτων. Οὗτος ἐπιβουλευθῆναι λέγεται παρὰ τῆς βασιλίσσης Ζωῆς. Φαρμακεῦσαι γὰρ αὐτὸν καθαρσίῳ τοῦ ἰατροῦ μέλλοντος, ἀναπεῖσαι τὸν φαρμακεύοντα δώροις καὶ ὑποσχέσεσι διά τινων τὴν βασίλισσαν ἀντὶ σωτηρίου προσενεγκεῖν αὐτῷ δηλητήριον· γνωσθέντος δὲ τοῦ ἐπιχειρήματος, διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον. Ἀλλ' οὕτω μὲν παρὰ τοῦ Ὀρφανοτρόφου Ἰωάννου τὰ κοινὰ φκονόμητο· οὐ μεῖον δ' ἐκείνου οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ μέντοι καὶ μᾶλλον ἱκάνουν ξύμπαντας, ἀδικώτατοι ὄντες καὶ φιλοχρηματώτατοι· οἷς διὰ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπηχθάνετο· ἀναστεῖλαι δὲ τὴν κακίαν αὐτοῖς οὐ συνεχωρεῖτο παρὰ τοῦ μείζονος ἀδελφοῦ τοῦ ἐκτομίου Ἰωάννου, ποτὲ μὲν παραιτουμένου αὐτοὺς, ποτὲ δὲ τὰς αὐτῶν πράξεις περικαλύπτοντος, καὶ οὐκ ἐῶντος εἰς γνῶσιν ἥκειν τῷ αὐτοκράτορι.

culum evitavit. Cum autem respublica sic ab eo administraretur, fratres ejus non minus omnes exagitabant, homines injustissimi et avarissimi: quos cum imperator etiam ea de causa odisset, tamen major frater spado Joannes eos coerceri non patiebatur, alias excusando, alias tegendo facinora eorum, ne ad cognitionem imperatoris pervenirent.

ΙϚ'. Ἤδη δὲ τῆς νόσου νεανιευομένης (12) τῷ βασιλεῖ, καὶ θαμὰ τῆς τοῦ λογιζομένου παραφορᾶς αὐτῷ ἐπιούσης, οὔτε προὔδοις (13) ἐκέχρητο συνεχῶς, οὔτε βασιλείοις πομπαῖς, οὔτ' ἐν βήμασιν ἐχρημάτιζε τῷ βασιλείῳ θρόνῳ ἄνετος ἐφεζόμενος, ἀλλὰ παραπετάσματα περὶ αὐτὸν ἀπηώρηντο, καί τινες ἐπιτηρεῖν τεταγμένοι αὐτὸν περιίσταντο, οἳ, ὁπηνίκα τι σημεῖον εἶδον τῆς τοῦ νοῦ παρατροπῆς (πολλὰ δὲ ταύτην αὐτῷ προεμήνυον), εἶλκον ἐπ' ἐκεῖνον εὐθὺς τὰ παραπετάσματα, καὶ τούτοις τὸν πάσχοντα συγκαλύπτοντες, ἐξιέναι τοῖς παρεστῶσιν ἐνεκελεύοντο. Τῷ δὲ ἀρρόνου τε τὸ πάθος ἐπῆει, καὶ ἀθρόον ἀφίστατο. Οὕτως οὖν ἔχων ὁ Μιχαὴλ κατὰ βραχὺ καὶ τοῦ ὁρᾶν τὴν βασίλισσαν καὶ τοῦ προσιέναι ἀπείχετο, ἢ αἰδούμενος, ὅτι οἷα ἀνθ' οἵων αὐτῇ ἀνταπέδωκεν· ἢ ὅτι, θαμὰ καὶ ἑτοιμότατα τοῦ πάθους αὐτῷ ἐπιγινομένου, ᾐσχύνετο πάσχων οὕτω παρ' ἐκείνης ὁρᾶσθαι· ἢ διὰ τὸ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος διεφθάρθαι οἱ, καὶ πρὸς μίξιν μὴ πεφυκέναι. Ἔνιοι δέ φασιν ὡς ἀνδράσι πνευματικοῖς ἐξομολογησάμενος τὸ τῆς μοιχείας καὶ τοῦ φόνου τοῦ βασιλέως ἁμάρτημα, παρ' ἐκείνων ἄλλας τε ἐδέξατο ἐντολὰς, καὶ τοῦ ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι· ἔνθεν τοι καὶ διαδόσεις ἐποιεῖτο χρημάτων πολλῶν, καὶ σεμνεῖα φκοδόμει, καὶ εἰς Θεσσαλονίκην ἀπῆλθε, τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Δημητρίου δεόμενος, ἵνα τι τοῦ πάθους εὕρῃ ἀλέξημα. Τῷ δὲ καὶ νόσος ὑδερικὴ προσεγένετο. Ὡς οὖν οὕτως ἔχοντα τὸν ἀδελφὸν ἐώρα ὁ Ἰωάννης, δείσας περὶ τῇ βασιλείᾳ, μὴ, ἀθρόον θανόντος τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπὶ τῇ Ζωῇ γένηται ὡς κληρονόμῳ αὐτῆς, κἀντεῦθεν αὐτός τε καὶ τὸ γένος ὅλον εἰς ἐξολόθρευσιν γένηται, μέτεισι τὸν αὐτοκράτορα πιθανότησι, καὶ πείθει τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ, τὸν Μιχαὴλ, προ-

239 XVI. Cæterum morbo invalescente, et mentis alienatione sæpius invadente, neque frequenter in publicum prodiit imperator, neque pompa regia usus est, neque securus in solio regio sedens responsa dedit, sed vela circum suspensa, ii qui signa mali adventantis observabant (quæ quidem complura erant), animadversa mentis alienatione, statim obducebant, et astantes secedere jubebant. Is vero morbus ut subito accedebat, ita etiam subito recedebat. Sic affectus Michael paulatim a conspectu et accessu imperatricis abstinebat, seu verecundia, quod pro tantis meritis talem ei gratiam reponeret, seu pudore, ne in morbo suo quo sæpissime et subito corripiebatur, ab ea videretur, seu ob corruptum corporis habitum, et ad conjugalem consuetudinem jam ineptum. Quidam vero aiunt eum confessariis et adulterium et cædem imperatoris confessum, cum alia ab eis præcepta accepisse, tum ut re veneréa abstineret: eademque de causa multum pecuniæ erogabat, et sacras ædes exstruebat, et ad inclytum martyrem Demetrium Thessalonicam peregrinabatur, illius mali depulsionem orans. Verum ad illud etiam hydrops accessit. Quæ cum frater ejus Joannes videret: veritus ne eo subito exstincto, imperium ad Zoen jure hæreditario rediret, ipseque cum omni familia exstirparetur, probabilibus verbis imperatori persuadet, ut nepotem ex sorore Michaelem in imperii successionem Cæsarem appellet: cujus quia Zoe hæres erat, ut dictum est, illam quoque arte tractat. Ita matronam nobilem matrem ignobilis pueri fingunt. Ambo enim fratres ea de re cum illa collocuti, Michaelem filium ejus

Variæ lectiones et notæ.

(12) Ἤδη δὲ τῆς νόσου νεανιευομένης. Idem Psellus de morbo imperatoris: Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ὑδέρῳ περιεπεπτώκει, οὐ περιοδικῇ φρενίτιδι ἑκάμνεν, εἴτε τινὸς βασκανίᾳ δαίμονος πονηροῦ, αὐτὸ δὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν περιτρέποντος, εἴτε τοῦ μελαντέρου καὶ γεωδεστέρου χυμοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀμαυροῦντος, οἷα δὴ τὰ πολλὰ γίνεσθαι εἰώθεν· ὁ μὲν οὖν ἀμφοτέρωθεν ἑκάμνε, καὶ τὸ ἐνεργὸν τῆς βασιλείας διὰ τῆς νόσου ἀποσεσύλητο.

(13) Οὔτε προὔδοις, etc. Vide *Gloss. med. Græc.* in v. Πρόκυψις.

adoptivum nominant. Ea vero quæ nec voluntatibus eorum refragari auderet, et alioqui facilis ac tractabilis esset, annuit. Senatu igitur et iis qui comitatum imperatorium explent, in Blachernam ædem convocatis, imperatrix producta in medium, et intra sacrarii cancellos progressa, inde Michaelem adoptatum pro filio ulnis excipit, eumdemque imperator statim Cæsarem appellat, et populi frequentia consalutat. Ac Joannes quidem se negotium omne confecisse jam, et imperium **240** suæ familiæ constabilisse putabat: sed eo pacto et semetipsum et omnes suos necessarios funditus evertit, ut suo loco referetur.

A χειρίσασθαι Καίσαρα, ἵν' ἔρεδρος εἴη τῇ τῆς βασιλείας ἀρχῇ. Ἐπεὶ δὲ τῆς βασιλείας, ὡς εἴρηται, κληρονόμον τὴν Ζωὴν ἥδει, μέτεισι κἀκείνην, καὶ μητέρα τὴν εὐγενῆ τοῦ δυσγενοῦς ἀναπλάττουσιν. Ἄμφω γὰρ τὼ ἀδελφὼ, διαλεχθέντε αὐτῇ περὶ τούτου, εἰσποιητὸν ταύτης τὸν Μιχαὴλ υἱὸν ὀνομάζουσιν. Ἡ δὲ, μήτ' ἀντειπεῖν θαρροῦσα τοῖς ἐκείνων θελήμασι, καὶ ἄλλως εὐχολος οὖσα καὶ τὴν γνώμην εὐάγωγὸς, κατένευσε. Καὶ συνήθροιστο μὲν εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις θεῖον ναὸν ἡ γερουσία ἐκ προχειρύγματος, καὶ οἱ πληροῦντες τὴν τάξιν δὴ τὴν βασίλειον (14), ἐν δὲ μέσοις τούτοις ἡ βασιλὶς προαχθεῖσα κἀν ταῖς κιγκλίσι γενομένη τοῦ θυσιαστηρίου,

XVII. Bulgari porro ab imperatore Basilio, ut dictum est, subacti, suo regno everso jugum servitutis ad tempus tulerunt. Tandem vero cum de eo excutiendo, et detrectandis imperatis cogitantibus dux et auctor deesset: vir quidam obscuro ille quidem genere ortus Dolianus, sed doli et astutiæ plenus, Byzantio, ut fertur, fuga elapsus, et se filium naturalem, non legitimum Aaronis, qui frater Samuelis fuit, principis Bulgarorum professus, a Barbaris rex eligitur. Ex eo tempore gens aperte defecit, et ad latrocinia conversa est. Ad eorum igitur grassationes coercendas quidam dux cum copiis missus, cum milites suos male tractaret, eorum iracundia periisset, nisi aufugisset noctu. Ejus vero exercitus metu pœnæ defecit, et quemdam e suo numero Tichomerum Bulgarum genere ducem creat, et regem Bulgariæ nominat. Sic res Bulgarorum divisæ sunt, aliis ad Dolianum, aliis ad Tichomerum confluentibus. Sed Dolianus adversarium dolo aggressus, ad regni et belli Romani consortium accersit. Qui cum parvisset, congregato Bulgarico exercitu, Dolianus ait: *Res Bulgarica nunquam salva erit sub duobus regibus. Quod si vestræ saluti consultum cupitis, alterum nostrum e medio tollite. Ac si me ex genere Samuelis esse notis, Tichomerum amovete. Sin minus, illi parete, meque tollite.* Hinc clamore sublato, ab omnibus rex consalutatur, Tichomerus lapidibus obruitur. Dolianus ita rerum potitus, Dyrrachium capit, et Græciam aggressus, Nicopoli cum finitimo agro potitur, ultro deditione facta a civibus Orphanotrophi insatiabilem rapacitatem non ferentibus, ac, ut proverbio dicitur, Mysorum prædam facit Romanas ditiones. At imperator defectione nuntiata, ad auctorem ejus comprehendendum incitatus, iniquum esse dicebat, si ipse, qui nihil ad imperium attulisset, partem ejus aliquam rapi ab ullo pateretur. Sed quia de salute ejus jam desperatum

ΙΖ'. Τῶν δὲ Βουλγάρων, ὡς ἤδη ἱστόρηται, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ βασιλέως καταπολεμηθέντων, καὶ τῆς αὐτῶν βασιλείας καθαιρεθείσης, μέχρι μέν τινος ἔφερον οἱ Βάρβαροι τὸν τῆς δουλείας ζυγόν· εἶτα τοῦτον ἀποσείσασθαι διανενόηντο καὶ ἐφάδαζον, ἀλλά σφισι τὸ ἀναρχον ἐκώλυε τὸ ἐννόημα. Ἀνήρ δέ τις ἄσημος μὲν τὸ γένος, Δολιάνος καλούμενος, δόλου δὲ μεστὸς καὶ δεινότητος, υἱὸν ἑαυτὸν ἐπιφημίσας τοῦ Ἀαρὼν, ὃς τοῦ Σαμουὴλ τοῦ ἄρξαντος τοῦ ἔθνους ἦν ἀδελφὸς, ἐκ Βυζαντίου, ὡς λέγεται, ἀποδρὰς, καὶ πείσας τὸ ἔθνος παῖς εἶναι τοῦ Ἀαρὼν, ἐξ ἡμιγάμου ἐκείνῳ γεγόμενος, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐννόμου εὐνῆς, εἰς βασιλέα τοῖς Βαρβάροις ἠρέθη. Ἐντεῦθεν εἰς φανερὰν ἀποστασίαν ἐξερράγη τὸ ἔθνος, καὶ εἰς ληστείας κεχίνητο, καὶ τὰ Ῥωμαίων κατέτρεχε. Στέλλεται τοίνυν στρατηγός τις μετὰ δυνάμεως, ἵν' ἀνακόπτῃ τὰς ἐπιδρομὰς τοῖς ληστεύουσιν. Ὁ δὲ κακῶς τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσφερόμενος, ἐξηρίθισε τούτους καθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπώλετο ἄν, εἰ μὴ ἀπέδρα νυκτός. Ἡ γοῦν ὑπ' αὐτὸν στρατιὰ, δείσασα, πρὸς ἀποστασίαν ἐχώρησε, καί τινα ἐξ ἑαυτῶν Τειχομηρὸν κεκλημένον, ἐκ δὲ γένους φύντα Βουλγαρικοῦ, ἀρχηγὸν ἑαυτοῖς προχειρίζονται, καὶ βασιλέα Βουλγαρίας αὐτὸν ὀνομάζουσι. Καὶ τὰ τῶν Βουλγάρων διῄρητο, τῶν μὲν τῷ Δολιάνῳ, τῶν δὲ Τειχομηρῷ προσρυῖσκομένων. Ἀλλὰ δόλῳ μετῆλθεν ὁ Δολιάνος τὸν ἀντικαθιστάμενον. Μεταχαλεῖται γὰρ αὐτὸν ἐπὶ κοινωνίᾳ καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους μάχης, καὶ ὃς πείθεται. Ἐπεὶ γοῦν ἠνώθησαν ἄμφω οἱ ἀρχηγοὶ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν Βουλγάρων συνήθροιστο, ὁ Δολιάνος πρὸς τοὺς συνειλεγμένους ἔφη, *Μὴ ἄν ποτε σωθήσεσθαι τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος, ὑπ' ἀρχηγῶν δυοῖν κυβερνώμενον*, καὶ, *Εἰ τὴν σωτηρίαν ὑμῶν βούλεσθε, τὸν ἕνα ἐξ ὑμῶν ποιήσατε ἐκποδών· εἰ μὲν οὖν ἐμὲ τοῦ γένους εἶναι τοῦ Σαμουὴλ οἴεσθε, ἀποσκευάσασθε τὸν Τειχομηρόν. Εἰ δ' οὐ τοῦτο, αὐτῷ μὲν ἑαυτοὺς ὑποτάξατε, ἐμὲ δ' ἐκ μέσου ποιήσατε.* Ἐπὶ τούτοις θορῦς ἦρθη,

Variæ lectiones et notæ.

(14) *Οἱ πληροῦντες δὲ τὴν τάξιν τὴν βασιλικήν.* Wolfius, *ordinem imperatorium.* Reposuimus, *comitatum imperatoris.* Vide *Gloss. med. Græcit.* in τάξις.

καὶ οἱ τὴν βασιλείαν ξύμπαντες ἐπευφήμησαν, καὶ ὁ Τετχομηρὸς κατελεύσθη. Ὁ δὲ Δολιάνος, αὐτοκράτωρ γενόμενος, εἶλέ τε τὸ Δυρράχιον, καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐχώρησε, καὶ τὴν Νικόπολιν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν προσεποιήσατο, τῶν ἐν αὐτοῖς ἐχόντων προσχωρησάντων αὐτῷ, ἐπεὶ μὴ ἕφερον τὴν τοῦ Ὀρφανοτρόφου ἁπληστίαν καὶ τὸ ἀκόρεστον. Καὶ ὁ μὲν οὕτω λείαν Μυσῶν, τὸ τοῦ λόγου, τὰ Ῥωμαίων ἐτίθετο. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τῆς ἀγγελίας κομισθείσης αὐτῷ (15), αὐτίκα ὥρμα καταλαβεῖν τὸν ἀποστατήσαντα, δεινὸν ἡγεῖσθαι λέγων, εἰ μηδὲν αὐτὸς τῇ βασιλείᾳ προσενεγκὼν, μοῖραν ταύτης ἀφαιρεθεῖσάν τινα παραβλέψεται. Ὅτι δέ οἱ ἀπέγνωστο τὸ βιώσιμον (ἤδη γὰρ ὁ ὕδερος αὐτοῦ κατεκράτησε, καὶ αὐτοῦ τὸ σῶμα ἐξώγκωτο), τό τε συγγενὲς ἀπεῖργε τὴν ἐκστρατείαν αὐτῷ παρακλήσεσι, καὶ οἱ προὔχοντες τῆς βουλῆς οὐκ ἐπῄνουν τὸ βούλευμα. Ἀλλ' ἐκεῖνος ζήλῳ ῥωννύμενος, καὶ ἀντεπάγων τῇ ἀσθενείᾳ τὸ πρόθυμον, ἐπὶ τοὺς ἀποστάτας χωρεῖ, καὶ ἦν τὸ πρᾶγμα θαύματος ἄξιον. Νυκτὸς γὰρ τῇ νόσῳ καταπονούμενος, καὶ οὐκ ἂν ἐς αὔριον ἀναστήσεσθαι προσδοκώμενος, ὁ δὲ ἡμέρας ἄρτι διαφαινούσης ἔφιππός τε ἐωρᾶτο, καὶ προῄει τῆς στρατιᾶς. Ὡς δ' ἐν τοῖς τῶν Βουλγάρων ὁρίοις ἐγένετο, ἡτοιμάζετο πρὸς ἀντιπαράταξιν. Οὕπω δ' ἀλλήλοις τὰ τάγματα συνερρώγεσαν, καί τι συμβὰν ἀπόνως τάχα τῷ βασιλεῖ τὴν νίκην προσένειμεν. Ὁ γάρ τοι τοῦ Ἀαρὼν ἐκείνου υἱὸς, ὁ πατρίκιος Ἀλουσιάνος, παρὰ Ῥωμαίοις ὤν, καί τι προσκεκρουκὼς τῷ κρατοῦντι, ἐπ' οἴκου μένειν καταδεδίκαστο, καὶ μήτε προσιέναι πρὸς τὰ ἀνάκτορα, μήθ' ὅλως εἰσιέναι πρὸς τὸ Βυζάντιον, εἰ μὴ ἐπιτραπείη τὴν εἴσοδον. Ἠθύμει γοῦν διὰ ταῦτα, ἐπεὶ δ' ἐγνώκει τὴν τοῦ ἔθνους ἀποστασίαν, καὶ τὴν τοῦ Δολιάνου αἵρεσιν εἰς τὸ ἄρχειν αὐτοῦ· ἀποδιδράσκει μὲν τῆς οἰκίας αὐτοῦ, καὶ μεταμφιέννυται, Ἀρμενίου τε στολὴν περιθέμενος ἑαυτῷ, θεράπων εἶναι τοῦ Θεοδωροχάνου πλαττόμενος, καὶ ἀπιέναι πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἔλαθε πάντας, καὶ πρὸς Βουλγαρίαν κατήντησεν. Ἀλλ' οὐκ αὐτίκα δῆλον ἦθετο ἑαυτὸν, προσομιλῶν δέ τισι, τοῦ Ἀαρὼν ἀνεμίμνησκε, καί, Ἄρα, ἔλεγεν, εἴ τις τῶν ἐκείνου παίδων παρῆν, ἔδοξεν ἂν ὑμῖν εἰς τὴν τοῦ ἔθνους ἀρχὴν προτιμότερος τοῦ νόθου ὁ γνήσιος; Ὡς δὲ πάντες πεποίηντο δι' εὐχῆς τὸ ὑπὸ γνησίου παιδὸς ἄρχεσθαι τοῦ Ἀαρὼν, καὶ τὴν βασιλείαν αὖθις αὐτῶν εἰς ἀναμφίβολον περιστῆναι ἄνδρα, καὶ τῷ πάλαι βασιλεύσαντι γένει προσῆκοντα καθαρῶς, πιστεύει τινὶ τὸ ἀπόῤῥητον τῶν μᾶλλον εἰδότων τὸ γένος τοῦ Ἀαρών. Ὁ δὲ, περιεργότερον αὐτῷ ἀνιχνεύσας τὸ εἶδος τοῖς ὀφθαλμοῖς, εἶτα καί τι σημεῖον εἰδὼς προσὸν αὐτῷ ἀναμφίβολον, καὶ τοῦτο ἰδεῖν ἀπαιτεῖ. Τὸ δ' ἦν περὶ τὸν

A erat (invaluerat enim hydrops tumefacto corpore), tum cognati expeditionem ejus deprecabantur, tum primores **241** senatus consilium improbabant. Ille vero æmulatione confirmatus, et corporis imbecillitatem animi viribus sustentans, contra seditiosos proficiscitur, ac res mira quædam accidit. Nam cum noctu morbo opprimeretur, nec postridie surrecturus putaretur, diluculo in equo conspiciebatur, et exercitum præcedebat. Ut in Bulgarorum fines venerat, seque ad acie decertandum parabat, priusquam exercitus congrederentur, quiddam intervenit quod imperatori celerem victoriam sine labore ullo peperit. Nam Aaronis illius filius Alusianus patricius, cum apud Romanos esset, atque imperatorem nonnihil offendisset, ea

B pœna mulctatus erat, ut domi se tenens, neque regiam frequentaret, neque Byzantium intraret, sine permissu imperatoris. Ea calamitate dolens, ubi gentis suæ defectionem cognovit, et Doliani electionem, cui parendum esset : domo effugit, mutatoque vestitu, et Armenii habitu sumpto, Theodorocani se famulum esse, et in castra ire simulans, a nemine agnitus est donec in Bulgariam pervenisset : ac ne ibi quidem statim se cognoscendum præbuit, sed inter colloquendum Aaronis mentionem apud quosdam interjecit, ac dixit : *Si quis illius liberorum adesset : numquid vobis legitimus spurio in regni suffragiis præferendus videretur?* Cum omnes germanum Aaronis filium regem optarent, ut principatus in virum cujus natales haud ambigui essent, quique ex vetusta regia stirpe citra controversiam originem duceret : arcanum cuidam ex iis quibus Aaronia familia notior erat, aperit : qui cum faciem illius oculis curiosius perlustrasset, tandem signum etiam indubitatum videre cupit. Id vero erat nigra macula in cubito dextro, densis pilis circumdata. Quod cum vidisset, jam omni scrupulo exempto prostratus, viri pedes amplectitur, ac cæteros quoque docet adesse regii generis hominem. Multi igitur ab ambiguo illo avulsi ad germanum se contulerunt. Sed cum diviso imperio, principibus inter se dissidentibus regnum consistere omnino haud posse censerent, inter sese paciscuntur, ut communi consilio rempublicam administrarent, nihilo secius uterque alteri suspectus atque insidians. **242** Verum Alusianus ad insidiandum promptior Doliani dolum antevertit. Nam convivio apparato, et collega invitato, miserum hominum inter pocula comprehensum excæcat. Sic Scythicæ gentis imperio solus potitus, imperatori secreto nuntiari jubet, se illi deditionem facturum, si clementer suscipiatur, et

Variæ lectiones et notæ.

(15) *Ὁ δὲ βασιλεὺς, τῆς ἀγγελίας κομισθείσης αὐτῷ.* Ut Michael Paphlago in Bulgaros expeditionem susceperit, quamvis hydrope laborans, enarrat Psellus in Epistola ad Monomachum : Ζῆλος ἐντεῦθεν τῇ νόσῳ σβεννύμενον ἀνάπτει τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὃς μηδὲ ἐννοήσας τὰ ὅσα μαλακίζειν εἰώθει, μὴ τὴν διπλῆν δαπάνην τοῦ σώματος, μὴ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, μὴ τὸ τοῦ πολέμου δύσελπι, μηδ' ἄλλο μηδὲν, τῆς πόλεως ἔξεισι, καὶ κατὰ τοῦ ἀποστήναντος ἔθνους στρατεύεται, καὶ, ὦ τῶν κριμάτων σου! Κύριε, λογίζεται, παρατάττεται, ἐλαύνει ἐφ' ἵππου νεκρός.

justis præmiis non fraudetur. Ille nec accessum ejus abnuit, et parem gratiam relaturum pollicetur. Cum igitur venisset, magister creatur: imperator vero gentem rege destitutam et dispersam, statim haud difficulter superatam Romano imperio rursus subjicit, et in urbem reversus triumphat, cum multos alios captivos, tum Dolianum cæcatum adducens. Sed cum male haberet, nec longe a dissolutione compagis abesset, despecto imperio, relictaque regia, in monasterium suburbanum a se exstructum, sanctorum Anargyrorum indito nomine, secedit: ibique purpura cæterisque insignibus imperii abjectis, raso capillo initiatur, et christianæ submissionis lacerna induta, sacro vellere voluntariæ mortificationis signo cingitur, jam vel ingratis mo tificandus. Eo facto nuntiato, imperatrix pedes illo profecta excluditur, ad colloquium non admissa: haud scio num verecundia malæ tractationis, an quod totus pœnitentiæ deditus, veteris erga illam affectionis memoriam renovare noluerit. Sic illa Michaelem non allocuta discessit. Ipse vero isti mutationi haud diu superstes, usque ad extremum spiritum admissum, in Romanum facinus deplorare nunquam destitit. In imperio se clementem et æquum præbuit, quantum in ipso fuit, sed fratres bonitati ejus quamdam ignominiæ quasi maculam asperserunt. Regnasse fertur ab aliis annos septem, ab aliis paulo diutius.

A δεξιὸν ἀγκῶνα χρῶμά τι μέλαν, καὶ θρὶξ δασὺς περὶ αὐτό. Ἰδὼν οὖν καὶ τοῦτο, καὶ οὐκ ἔτι ἔχων ἐνδοιαστῶς, καταβάλλει μὲν ἑαυτὸν ἀνώπιον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ περιπτύσσεται· διδάσκει δὲ καὶ τοὺς ἄλλους τὸν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους αὐτοῖς ἀφικόμενον. Καὶ πολλοὶ τοῦ ἀμφιβόλου ἀπορραγέντες τῷ γνησίῳ προσέθεντο, καὶ μεμέριστο ἡ ἀρχή. Ὡς δ' οὐ πάντως τῆς βασιλείας αὐτοῖς στησομένης, εἰ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀρχηγοὶ διαφέροιντο, κοινοπραγοῦσι, καὶ σπένδονται· ἀλλήλους δὲ καὶ ὑπώπτευον καὶ ἐνήδρευον. Ἀλλ' ὀξύτερος εὑρέθη ὁ Ἀλουσιάνος πρὸς τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ τὴν τοῦ Δολιάνου προφθάσει δολιότητα. Καὶ πότον ἑτοιμασάμενος, καὶ συμπότην παραλαβὼν τὸν συνάρχοντα, ἐπιτίθεται οἱ συμποσιάζοντι, B καὶ ἐξορύττει τῷ ἀθλίῳ τὰ ὄμματα, καὶ εἰς μίαν ἐντεῦθεν ἀρχὴν τὸ Σκυθικὸν περιίστατο. Εἶτα δὲ ἀπορρήτων μηνύει τῷ βασιλεῖ βούλεσθαι προσχωρῆσαι αὐτῷ, εἰ αὐμενοῦς αὐτοῦ τεύξεται, καὶ ἀναλόγων οὐκ ἀμοιρήσει τῶν ἀμοιβῶν. Ὁ δὲ τὴν ἐντευξίν τε προσήκατο, καὶ ἀξίως ἀμείψασθαι αὐτὸν ἐπηγγείλατο. Καὶ ὃς αὐτίκα προσελήλυθει, καὶ τετίμητο μάγιστρος. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔπεισι τῷ ἴθνει εὐθύς· τὰ δὲ, ἀναρχον ὂν καὶ διεσπαρμένον, οὐ δυσέργως κατεπολεμήθη, αὖθις τῇ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ὑπέκυψε, καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐπανέζευξε, καὶ κατήγαγε θρίαμβον, αἰχμαλώτους τε πολλοὺς διαγαγὼν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸν Δολιάνον αὐτὸν πεπηρωμένον τὰ ὄμματα. Εἶχε δ' ὁ αὐτοκράτωρ κακῶς, καὶ ἤδη τῇ λύσει προσήγγιζε τῆς συνθέσεως. Καταφρονεῖ γοῦν τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐκ τῶν βασιλείων μεταχωρεῖ, καὶ ἄπεισιν εἰς ὄπερ αὐτὸς πρὸ τῶν τειχῶν (16) τῆς πόλεως ἱδρύσατο ἀσκητήριον, ὃ ἐπὶ τῇ κλήσει τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων ὠνόμασεν. Ἔνθα δὴ γεγονὼς, ἐκδιδύσκεται μὲν τὴν ἁλουργίδα καὶ τἆλλα πάντα τῆς βασιλείας γνωρίσματα, κείρεται δὲ τὴν τρίχα (17), καὶ τελεῖται τὴν ἱερὰν τελετὴν, καὶ ἐπενδύεται τὸ βάκος τῆς ἐν Χριστῷ ταπεινώσεως, καὶ περιζώννυται τὸ θεῖον δέρας, τὸ τῆς ἑκουσίου νεκρώσεως σύμβολον, ὁ ἤδη καὶ ἄκων νεκρούμενος. Ὡς οὖν ἠγγέλθη τῇ βασιλίσσῃ (18) τὸ γεγονὸς, πεζὴ τῶν βασιλείων ὑπέξεισι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀφίκετο. Ὁ δὲ ταύτῃ τὰς θύρας ἐπιζυγοῖ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπείργνυσιν εἴσοδον, οὐκ οἶδα εἴτ' αἰδούμενος ἀνθ' ὧν πρὸς αὐτὴν ἐνεδείξατο, εἴθ' ὅλως τῆς μετανοίας γενόμενος, καὶ μὴ θέλων εἰς μνήμην ἐλθεῖν τῆς πρὸς ἐκείνην παλαιᾶς διαθέσεως. Ἡ μὲν οὖν, μὴ ἐντυχοῦσα τῷ Μιχαὴλ, ὑπενόστησεν. Ὁ δὲ, βραχύ τι τῇ μεταθέσει τῆς βιοτῆς ἐπιβιώσας, πρὸς τὰς ἰδίους μονὰς μετέθετο τὴν ζωὴν, μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς τὸ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν αὐτῷ τολμηθὲν ἀπολοφυρόμενος· βασιλεὺς γεγονὼς ἐπιεικὴς καὶ χρηστὸς, ὅσον τὸ εἰς αὐτὸν, τὸ συγγενὲς δέ οἱ ὥσπερ τις κηλὶς προσεπεφύκει αὐτῷ ῥυπαίνουσά πως τὴν ἐκείνου χρηστότητα. Ἱστόρηται δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος τοὺς μὲν ἐπ' ἔτος ἑβδομον τὸ σκῆπτρον κατασχεῖν τὸ Ῥωμαϊκὸν, τοὺς δὲ καί τι τούτου ἐπὶ πλεῖνα.

XVIII. Romanorum vero imperium ad Cæsarem devenit, avunculi ejus industria. Nam Michael

ΙΗ'. Ἦκε δ' ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ πρὸς τὸν Καίσαρα, πάντα τοῦ μητραδέλφου αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου

Variæ lectiones et notæ.

(16) *Καὶ ἄπεισιν εἰς ὅπερ αὐτὸς πρὸ τῶν τειχῶν*, etc. Michael Psellus, l. IV Hist. ms.: Καὶ δὴ καὶ ναὸν τοῖς Ἀναργύροις αὐτοῦ που πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ ἄστεως πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς τοῦ ἡλίου λαμπρὸν ἱδρύσατο· οὐ πᾶσαν χρηπῖδα καταβαλλόμενος, ἀλλὰ μείζονα θεμελίοις περιβαλλόμενος· ἦν γὰρ ἐκείσε σηκὸς λαμπρότητα μὲν οὐδεμίαν ἔχων, οὐδ' ἐπίσημος τῇ κατασκευῇ. Τοῦτον ἐκεῖνος εἰς κάλλιον μεταθέμενος σχῆμα, καὶ περιβολὰς ἔξωθεν ποιησάμενος, τείχεσί τε περιβαλών, καὶ οἰκοδομημάτων λαμπρύνας κατασκευαῖς, ἀσκητήριον θεῖον ἀπέδειξε. Ex quibus plane docemur eamdem fuisse ædem quæ a Paulino magistro sub Theodosio Juniore ædificata fuerat, quam Monomachus in ampliorem C magnitudinem instauraverit. Vide nostram *Constantinopolim christ.* l. IV. p. 182.

(17) *Κείρεται δὲ τὴν τρίχα.* Psellus: Μεταμφιέννυται τὴν ἁλουργίδα τοῦ πνεύματος, τὸ νεκρὸν ἀποβάλλεται τῶν τριχῶν, καὶ ἀναίσθητος σταυροῦται τῷ κόσμῳ· ὁπλίζεται τὰ νοητὰ ὅπλα, ζώννυται τὴν μάχαιραν, τῇ περικεφαλαίᾳ σκέπεται, καὶ τροπαιοφόρος ἀναίμακτος πρὸς τὸν Δεσπότην χωρεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπῆλθε.

(18) *Ὡς οὖν ἠγγέλθη τῇ βασιλίδι.* Idipsum narrat Michael Psellus, l. IV extr. Hist. mss. adhuc sepultum ἐν αὐτῷ τῷ νεῷ (SS. Anargyrorum) εἰσιόντι κατὰ τὴν λαιὰν πλευρὰν ἔξωθεν τοῦ βήματος.

ἀνόητος. Ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς Μιχαὴλ Καίσαρα τοῦτον ἐτίμησεν, ὡς προγέγραπται, εἶτα ὥσπερ μεταμελόμενος, οὐ χρηστὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐτήρει διάθεσιν. Ὅθεν καὶ ἔξω που τῆς πόλεως ὥριστο αὐτῷ ἡ καταγωγὴ, καὶ οὐδ' ἐφεῖτο τούτῳ, εἰ μὴ κελευσθείη, πρὸς τὴν βασιλέα φοιτᾷν. Ἐπεὶ δὲ τῶν βασιλείων ὑπεξῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς εἴρηται, οἱ ἐκείνου αὐτάδελφοι βασίλειον πλάττονται γράμμα, ἐπιτρέπον ἐκείνῳ τὴν πρὸς τὰ ἀνάκτορα πάροδον. Καὶ ὁ μὲν εἰσελήλυθεν· ὁ δὲ πρῶτος τῶν ἀδελφῶν ὁ Ὀρφανοτρόφος μὴ δεῖν συνεβούλευσεν ἐπιχειρῆσαι πράξει τινὶ γνώμης τῆς βασιλίδος χωρίς. Προσίασι τοίνυν αὐτῇ, καὶ τοῖς ἐκείνης ποσὶ τὸν Καίσαρα καταβάλλουσι, καὶ προβάλλονται τὴν εἰσποίησιν, καὶ πίστεις διδόασι, καὶ φρικώδεις ὅρκους ὀμνύουσιν ἢ μὴν τοῦ ὀνόματος μόνου τῆς βασιλείας μετέχειν τὸν Μιχαὴλ, ἐκείνης δ' εἶναι τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὡς ἀργυρωνήτῳ, εἰ βούλεται, κεχρῆσθαι αὐτῷ. Τούτοις ἐκείνην, καὶ ἄλλως εὐάγωγον οὖσαν, κατηγορεύσαντες, καὶ κατηθέλξαντες τοῖς μειλίγμασι, συλῶσι καὶ τοῦ ἑαυτῶν ποιοῦσι θελήματος. Καὶ ἐγχειρίζεται τῷ Μιχαὴλ τὸ σκῆπτρον, καὶ ἀναδεῖται τῇ βασιλικῇ στεφάνῃ, ὁ ταύτης ἀνάξιος, οὐ μᾶλλον ἐκ γένους, καίτοι τούτου τυχὼν δυσγενεστάτου καὶ ὀφκνοῦς (τῶν γὰρ τὰς νῆας καταπιττούντων ἦν (19) αὐτῷ ὁ πατήρ), ὅσον ἐκ τρόπων κακότητος. Ἦν γὰρ ὕπουλος μὲν τὴν γνώμην, ἀγνώμων δὲ τὴν ψυχὴν καὶ ἀχάριστος, καὶ μήτε συγγενείας θεσμοὺς μήτε φιλίας αἰδούμενος. Ἦν δὲ οἱ καὶ ἡ γλῶττα πρὸς τὰ βουλεύματα τῆς ψυχῆς ἀσύμφωνος καὶ ἀσύμβατος, ἄλλα μὲν ἐνὶ φρεσὶ κεύθοντι, ἄλλα δὲ λέγοντι, καὶ ἐπὶ τούτοις εἴπερ τις ἄλλος βάσκανος ὁ ἀνὴρ, δουλοπρεπής τε περὶ τὰς τῶν κρειττόνων δυσκολίας καὶ ἀνελεύθερος, δύσοργός τε καὶ εὐμετάβολος, οὐκ ἐξ ὀργῆς ῥᾷον μεταβαλλόμενος εἰς πραότητα, ἀλλ' ἐκ χρηστοτέρας διαθέσεως εἰς μῖσος ἐκ τοῦ τυχόντος μεταφερόμενος. Ὁ μὲν δὴ τοιοῦτος ὢν ἐπὶ τὸν ἄξονα τῆς βασιλείας ἀνάγεται· τῷ δὲ Ὀρφανοτρόφῳ, καὶ θείῳ αὐτοῦ, καὶ τῷ συγγενικῷ ξύμπαντι ὁ κολοφὼν ἐντεῦθεν ἐπῆκτο τῶν συμφορῶν. Οὐ γὰρ ἐπὶ μακρὸν ἐτήρησε τὴν σκηνήν τε καὶ τὴν προσποίησιν, ἀλλ' ἐπί τινας βραχίστας ἡμέρας δεσπότην τὸν θεῖον ὀνομάζων, καὶ συνθακοῦν αὐτῷ ἀξιῶν, καὶ πάντα ἐπ' ἐκείνῳ τιθέμενος, εἶτα ὑφῆρει τι τῆς τιμῆς, εἶτα οὐκ ἦν αὐτῷ πειθήνιος ἐν τοῖς πλείοσι, καὶ ἄλλοτε ἄλλο τι πρὸς τὸν θεῖον ὑπανιζόν αὐτὸν ἐνεδείκνυτο. Τῷ δὲ μετέμελε τῆς εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦτον σπουδῆς, οὐκ εἶχε δ' ὅ τι καὶ δράσειεν ἐξ ἑτοίμου· ἀλλ' ἐδυσχεράνετο τὸ ἐγχείρημα, τέως δὲ οὐ συνεχῶς προσῄει τῷ βασιλεῖ. Διαφορᾶς δὲ πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν αὐτῷ γενομένης, ᾧ μόνῳ ἐξ ἁπάσης

A imperator Cæsarem illum quidem appellarat, ut supra scripsimus, sed veluti facti pœnitens, benevolentiam erga illum non conservarat. Unde et extra urbem diversorium ei constitutum erat, neque permissum adire imperatorem, nisi juberetur. Sed cum is regia excessisset, ut dictum est, fratres illius nomine 243 imperatorio litteras confinxerunt, quibus illi accessus in regiam permittebatur. Quo cum venisset, auctore Orphanotropho nullam rem sine consensu imperatricis suscipiendam censuit. Eam igitur adeunt, et Cæsare ad pedes illius prostrato, adoptionis commonefaciunt, fideque data sanctissime jurant Michaelem verbotenus duntaxat imperatorem fore, illius vero auctoritatem omnem esse oportere, usuramque ipsius
B non secus ac ære et libra emptis mancipiis. Illis illam, per se quoque facilem præstigiis ac blanditiis delinitam ita ceperunt, ut in ipsorum potestate esset. Itaque Michael sceptrum accipit, et regia corona redimitur, qua indignus erat, non tam ob genus vilissimum et obscurum (pater enim ejus naves picare solebat), quam ob morum improbitatem. Fuit enim ingenio subdolo, animo iniquo et ingrato, neque cognationis nec amicitiæ jura reverens, lingua porro ab animi sententia dissentiente ac discrepante, alia tegere, alia dicere solitus. Ad ea accedebat singularis invidentia. Temporibus difficilibus servilis erat et illiberalis, iracundus et mutabilis : sic tamen, ut a benevolentia facilius quavis de causa ad malevolentiam
C declinaret, quam ab iracundia ad clementiam. Quamvis autem talis esset, ad gubernacula imperii ascendit, in ruinam et exitium Orphanotrophi avunculi, et totius familiæ suæ. Neque enim fictos et simulatos mores diu tenuit, sed perpaucis diebus avunculum despotam appellavit, consessu suo dignatus, et omnia ad illum retulit. Deinde paulatim aliquid de honore subtraxit : post plerisque in rebus ejus auctoritatem nihili fecit, et alias aliud egit, quo ille morderetur. Qui etsi studium erga nepotem suum damnabat, tamen quid in præsentia faceret non habebat : sed clam nescio quid cum animo suo agitans rarius adibat imperatorem. Enimvero controversia inter ipsum et fratrem Constantinum
D orta, cui soli ex omnibus necessariis imperator adhærebat ac nobilissimi titulum concesserat : cum imperator non castigasset, ob Joannem asperius se præsente increpatum : Joannes, dolore contumeliæ exacerbatus, longius ab urbe recessit. 244 Quo cognito magnam senatus partem ad se attraxit, non quod eum tanta benevolentia prose-

Variæ lectiones et notæ.

(19) *Τῶν γὰρ τὰς νῆας καταπιττούντων ἦν.* Psellus in ead. Epist. Καὶ τὴν βασίλειον ἀρχὴν περιζώννυται, οὐκ Ἀντίοχος, οὐδὲ Σέλευκος, ἄνδρες καὶ πολεμῆσαι δεινότατοι, καὶ τὸ δέον φρονῆσαι ὀξύτατοι, ἀλλ' ἀνὴρ χθές τε καὶ πρώην νῆας ἁρμόττων καὶ συμπηγνύμενος, καὶ πίτταν ἐπεμβάλλων, τοῖς γόμφοις καὶ ἀσβόλαις πληρούμενος, οὐκ εἶδος ἔχον τυραννικὸν, οὐ φρόνημα μεγαλοπρεπὲς, οὐ λόγον ἐμμουσον καὶ χαριεντα, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν ἐκ ψυχῆς οἶδε καλλύνειν καὶ φύσιν σώματος. Ὦ Νέα Ῥώμη, καὶ γένος μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐλεύθερον, ὧ οἱ ἀνίκαθεν βασιλεῖς, καὶ βῆμα βασιλικὸν καὶ βασίλεια, οἵαν αἰσχύνην τότε περιεβάλεσθε, οἵοι; ὑμεῖς δαίμων ἐφθόνησε βάσκανος! Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο, εἰ μέν τις μὴ αἰτιῶτο, τῷ αὐτομάτῳ δοτέον· εἰ δὲ φιλευσεβοῖη, τοῖς ἀῤῥήτοις τοῦ Θεοῦ κρίμασι.

querentur. sed ut ejus benevolentiam colligerent. Imperator vero multorum ad illum conventum metuens. per litteras ei superbia objecta petit ut ad se veniat. Sed cum ille iret, non exspectato avunculi adventu, ludis circensibus in theatrum se contulerat. Eo igitur non invento, ob contumeliam adhuc ira æstuans Orphanotrophus recedit. Tum vero imperator in manifestas inimicitias erumpit, missaque nave eum adesse jubet, ut superbiæ suæ rationem reddat, et ad regiam navigantem, ex superiore loco, nota iis a quibus vehebatur tessera, aditu prohibet statimque missa triremi hominem relegat: hoc modo remuneratus eum, cujus beneficio primum Cæsar, post etiam imperator fuerat designatus. Quem cum amovisset, cognatos invadit. et viros non sexu duntaxat, sed ætate etiam barbatos jam maritos et patres, virilibus exsectis eunuchos facit.

A τῆς συγγενείας ὁ Μιχαὴλ προσέκειτο, καὶ ἐτίμησε γωβελλίσιμον, καὶ τραχυνθέντος ἐκείνου κατὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ βασιλέως ἐνώπιον, ὁ Ἰωάννης τοῖς λόγοις δηχθεὶς καὶ μᾶλλον ὅτι μὴ πρὸς τοῦ βασιλέως διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν λοιδορίας ἐπιτετίμητο, ἀπεδυσπίτησέ τε καὶ πόρρω ποι τοῦ ἄστεος γέγονε. Τοῦτο δὲ γνωσθὲν, πολύ τι τῆς γερουσίας μέρος συνεπεσπάσατο, ὥστε αὐτῷ προσφοιτᾶν, οὐκ εὐνοίᾳ, ἀλλ' ἵν' ἐφ' ἑαυτοὺς τὴν αὐτοῦ εὐμένειαν ἐφελκύσωνται. Καὶ ὁ βασιλεὺς, τὴν πρὸς ἐκεῖνον συνέλευσιν τῶν πολλῶν εὐλαβηθεὶς, διὰ γραμμάτων αὐτῷ τὴν ὑπερηφίαν προσωνείδισε, καὶ κακοήθως ἠξίωσε ἀφίξεσθαι. Καὶ ὁ μὲν ἦει· ὁ δὲ, μὴ ἀναμείνας τοῦ θείου τὴν ἄφιξιν, πεπόρευτο πρὸς τὸ θέατρον· ἦν γὰρ ἡμέρα ἵπποις ἀμιλλητήριος. Ὡς δ' ἐλθὼν ὁ B θεῖος οὐχ εὗρε τὸν βασιλεύοντα, ἔτι τῷ θυμῷ ὑπερζέσας ὡς περιυβρισμένος ἐπάνεισι. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῷ τὴν δυσμένειαν εἰς προῦπτον ἐκρήγνυσι, καὶ στέλλει νῆα κελεύων αὐτῷ δι' αὐτῆς ἥξειν, δώσοντι λόγους τῆς εἰς ἐκεῖνον ὑπερηφίας. Καὶ ὁ μὲν ἔπλει πρὸς τὰ βασίλεια· ὁ δὲ βασιλεὺς ἄνωθεν διά τινος συνθήματος, ὃ τοῖς ἄγουσι τὸν Ἰωάννην προήγνωστο, ἐπέχει τῇ νηῒ τὴν εἰς τὰ βασίλεια πάροδον· αὐτίκα δὲ τριήρης ἐπελθοῦσα λαμβάνει τοῦτον καὶ ὑπερόριον τίθησι. Τοιούτοις ἠμείψατο τὸν εὐεργέτην ὁ δι' ἐκείνου Καῖσαρ, εἶτα καὶ βασιλεὺς γεγονώς. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνον ἐκ μέσου πεποίηκε, μέτεισι (20) τὸ συγγενὲς, καὶ ἄνδρας οὐχὶ τῇ τῆς φύσεως μόνῃ δηλωτικῇ σημασίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ σημαινούσῃ τοὺς γήμαντας καὶ εἰς τοὺς ἀνδρῶν ἡλικίαν ἐλάσαντας ὑπηνίτας ἤδη καὶ παίδων γεγονότας πατέρας τῶν παιδογόνων μορίων ἀποστερεῖ, καὶ ἐκτομίας ἐργάζεται.

XIX. Cum de cognato sanguine ita triumphasset, unum sibi Herculanum certamen superesse ratus, imperatricis etiam exigendæ, ad id quoque se parat, suasu et impulsu Constantini avunculi. Filius igitur ignobilissimus contra matrem nobilissimam rumores spargit, et crimina comminiscitur, eamque insontem veneficam vocat, vitæque C suæ insidiari queritur. Et quid ambages agam? Ejicit eam regia et in Principis insulam relegat, denique bene de se meritam tondet, aliumque habitum sumere cogit, et pro purpura quæ ab atavis inde illi conveniebat, lacernam induere. Quo ille facto, quasi rebus omnibus confectis lætus atque insolens, lusibus et deliciis se dedebat. Cæterum vindicta non dormitans, celeriter iniquum et ingratum hominem est assecuta. Nam facinore illo in urbe vulgato, omnes mœstos et tristes erat cernere, nec secus atque in propria calamitate affectos. Tandem etiam convicia in tyrannum jaciebant. Mulierem vero cœtus lugebant, et imperatricem vocabant. Postremo tota civitas in manifestam erupit seditionem. Et ut audaciam illius ulciscerentur, vita neglecta quidquid erat obvium, eo 245 dexteras armantes, ad regiam concurrerunt. Illum vero principio motus populi non adeo commovit, sed cum plebem furere videret, seque

ιθ'. Ὡς δὲ κατὰ τοῦ ὁμογενοῦς αἵματος τοιοῦτον ἤρατο τρόπαιον, ἵνα ἔτι περιλειφθῇ αὐτῷ ἐνόμιζεν Ἡράκλειον ἆθλον, τὸ καὶ τὴν βασιλίδα ἀποσκευάσασθαι, καὶ πρὸς τοῦτον λοιπὸν ἀποδύεται ἐνάγοντα πρὸς τοὔργον καὶ τὸν θεῖον ἔχων Κωνσταντῖνον καὶ παραθήγοντα. Λογοποιεῖ τοίνυν ὁ δυσγενέστατος παῖς κατὰ τῆς εὐγενεστάτης μητρὸς, καὶ συμπλέκει κατ' αὐτῆς αἰτιάματα, φάρμακόν τε καλεῖ, καὶ ἐπιβουλεύειν αὐτοῦ τῇ ζωῇ τῆς ἀθώου κατηγορεῖ. Καὶ τί δεῖ κύκλους ἐλίττειν; Ἐξωθεῖ τῶν βασιλείων αὐτὴν, καὶ περιορίζει τῇ νήσῳ τοῦ Πρίγκιπος λεγομένῃ, καὶ τέλος ἀποκείρει τὴν εὐεργέτιν, καὶ μεταμφιέννυσι, καὶ ἀντὶ τῆς ἐκ προγονίας προσηκούσης αὐτῇ πορφύρας ἐνδιδύσκει τριβώνιον. Καὶ ὁ μὲν, ὡς ἤδη τὸ πᾶν ἐνικῶς, ἔχαιρέ τε καὶ γαῦρος ὤπτο, καὶ παιδιαῖς ἑαυτὸν ἐπίδωκε καὶ τρυφαῖς· ἡ δὲ δίνη οὐκ ἐπενόησεν, ἀλλ' αὐτίκα μετῆλθε τὸν ἀλιτήριον. Ὡς γὰρ τὸ περὶ τὴν βασιλίδα δρᾶμα τοῖς ἐν τῇ πόλει κεκήρυκτο, κατήφειαν ἦν ὁρᾶν παρὰ πᾶσι καὶ σκυθρωπότητα, καὶ ὡς ἐν εἰκείᾳ συμφορᾷ διετίθετο ἕκαστος, εἶτα καὶ D φανερῶς ἐλοιδοροῦντο τῷ τυραννήσαντι. Αἱ δὲ γυναῖκες καὶ θρήνους συνίστων ἀνακαλούμεναι τὴν βασίλισσαν. Καὶ τέλος εἰς στάσιν φανερὰν ἀνερράγησαν οἱ τῆς πόλεως ξύμπαντες. Καὶ ἵνα τὸν τολμητίαν τιμωρήσωνται, οὐδεὶς ἐφείδετο τῆς οἰκείους συγγενεῖς τῆς κακίας ἰὸν ἐκκενοῖ, καὶ εὖ μὲν ὑπερορᾷ καταδικάσας, οὓς δὲ τῶν παιδογόνων μορίων ἀποτεμόμενος, ἤδη που γενείας ἔχοντας, καὶ υἱέας, ὄντας τοκεῖς, στεφανοφορεῖ καὶ λαμπρύνεται, οὐ Περσέα καθελών, οὐδ' Ἀντίγονον, οὐδέ τι βάρβαρον ἀπελαύνων φῦλον, ἀλλὰ τοὺς ἐφ' αἵματος ὁ δυσμενὴς καταγωνισάμενος.

Variæ lectiones et notæ.

(20) *Μέτεισι*, etc. Psellus: Ὁ δὲ σαλευόμενος, ὁρῶν ἀκμὴν ἑαυτῷ τῆς ἀρχῆς, καὶ πῆξαι βεβαίωσιν οὐκ ἔχουσαν, κρύπτει μὲν ἐν βάθει τῆς ψυχῆς τὸ κακόηθες, θεραπείαν δὲ πρὸς τὸ συγγενὲς ὑποκρίνεται, καὶ ταῖς μεγίσταις λαμπρύνει τιμαῖς. Ἔπειτα ῥηγνύει τὸ κατακτάσμα, τὰς πύλας τῆς καρδίας ἀναπετάννυσι, καὶ τὸν ἐκεῖσε δείκνυσι ἐμφωλεύοντα δράκοντα, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων, ἐπὶ τοὺς

κείας ζωῆς, ἀλλ' ἕκαστος τῷ προστυχόντι τὴν δεξιὰν ὀπλίσας, συνέθεον ἐπὶ τὰ ἀνάκτορα. Τὸν δὲ πρῶτον μὲν οὐ πάνυ τι τὸ τοῦ πλήθους συγκίνημα ἐθορύβησεν. Εἶτα τὸν δῆμον ὁρῶν ἐκμαινόμενον, εἰς λόχους τε συνιστάμενον, καὶ τὸν λαὸν ἐπιῤῥέοντα, τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν ἀμφιβόλους ταῖς γνώμαις κατανοῶν (κἀκείνοις γὰρ τὸ περὶ τὴν βασίλισσαν μεμίσητο τόλμημα), περιδεὴς τε καὶ ἐναγώνιος γέγονεν. Ἀλλά τι μικρὸν τὴν ἀγωνίαν αὐτῷ ὁ νωθέλισιμος ἐπεκούφισεν. Οἶκοι γὰρ ὢν, καὶ τὴν στάσιν μεμαθηκὼς, τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίσας (πολλοὶ δ' αὐτῷ παρετῤῥφοντο) διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς παριὼν, ἀπῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ αὐτίκα στέλλουσι (21) τοὺς ἐπανάξοντας τὴν βασίλισσαν, τοῖς δὲ στασιώταις ἀντέστησάν τινες ἐκ τάφανοῦς βέλη κατ' αὐτῶν ἀφιέντες, καὶ λίθους ἐκ σφενδονῶν, ἐξ ὧν οὐ βράχιστοι ἀνῃρέθησαν. Ἤδη δὲ τὴν βασιλίδα ἀναμεμισθεῖσαν στήσαντες ἐπὶ μετεώρου ἐν τῷ θεάτρῳ, τοῖς στασιάζουσιν ἐπεδείκνυον, ἵνα ὄῆθεν αὐτοῖς κατευνασθῇ ὁ θυμὸς, ἀνακληθείσης τῆς σφετέρας δεσπότιδος. Τοῖς δὲ τοῦτο μᾶλλον ἀνῆψε τὸν θυμὸν, καὶ ἐξέκαυσε τὴν ὀργήν. Ὡς γὰρ μετημφιεσμένην αὐτὴν ἐωράκεισαν, ἐπὶ πλέον ἀνερρόγησαν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ τῆς κακοηθείας τὸν τυραννοῦντα μισήσαντες, ἀφίστανται μὲν τῆς βασιλίδος Ζωῆς, πρὸς δὲ τὴν Θεοδώραν τὴν ταύτης αὐγγονον τρέπονται ἤδη προσχηματισθεῖσαν κἀκείνην παρὰ τῆς ἀδελφῆς, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδίδαξε, καί τινα τῶν πατρῴων αὐτῆς θεραπόντων παραλαβόντες, ἀφίκοντο ἐπ' αὐτὴν, καὶ ταύτην τῆς κατοικίας ἐξαγαγόντες, καὶ οἷον περὶ αὐτὴν συνασπίσαντες, εἰς τὸ μίγα τέμενος ἄγουσι τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, καὶ παρὰ πάντων τῶν τε τῆς βουλῆς, καὶ τῶν τοῦ δήμου καὶ αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡ Θεοδώρα Αὐγούστα βασιλὶς ἀνηγόρευτο. Τοῦτο δὲ πᾶσαν ἐλπίδα τῷ Μιχαὴλ καὶ τοῖς περὶ ἐκεῖνον ἀπέσβεσε, καὶ δεδιὼς περὶ τῇ ζωῇ, τῶν βασιλείων μεθίσταται, καὶ νηῒ κώπαις βασιλικῶν ἐμβεβηκὼς αὐτός τε καὶ ὁ νωθέλισιμος, εἰς τὴν περιώνυμον ἀπῆλθον τοῦ Στουδίου μονὴν, τὰ μὲν τῆς βασιλείας γνωρίσματα ἀποθέμενος, μοναστοῦ δ' αὐτῷ περιθέμενος ἅμφια. Ἐπεὶ δ' ἐγνώσθη τοῦτο τῷ δήμῳ, οὐκ εἶχον ὅπως ἐκ τῆς χαρᾶς κατάσχωσιν ἑαυτούς, καὶ ἐπ' ἐκεῖνόν συνέθεον. Ἤδη δὲ κλινούσης ἡμέρας, οἱ περὶ τὴν Θεοδώραν θείσαντες, μὴ ἡ βασιλὶς Ζωὴ αὖθις τὸν ἐκβεβληκότα ἀνακαλέσηται, ἵνα μὴ ἡ ἀδελφὴ αὐτῇ συγκοινωνήσῃ τῆς βασιλείας, στέλλουσι τοὺς τὰ δόγματα καὶ ἀμφοῖν ἐξορύξοντας. Οἱ μὲν οὖν ἐξ αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς ἐκσπασθέντες, ἀπήγοντο. Τὸ δὲ πλῆθος συῤῥεῦσαν περὶ αὐτοὺς, ἐνύβριζόν τε καὶ ἐπετώθαζον, καὶ μέλη συντιθέντες, ἐπετραγῴδουν αὐτοῖς. Ὡς δ' ἦκον περὶ τὸ Σίγμα (τόπος δ' ἐστὶ κεκλημένος τουτὶ) ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεκόπησαν (22), ὁ μὲν Κωνσταντῖνος γενναίως φέρων τὴν συμφορὰν, ὁ δὲ Μιχαὴλ θεο-

A centuriare et affluere turbam, suos autem satellites animi essè dubios esse cerneret (nam ii quoque facinus in imperatricem admissum oderant) territus æstuare cœpit. Sed cum angorem nobilissimus ei nonnihil levavit : qui cum domi seditionem cognovisset, suis ministris quos alebat plurimos armatis, per medium forum in regiam abiit, statimque mittit qui imperatricem reducant, et seditiosis quosdam opponit, qui ex occulto eos telis peterent, et fundis incesserent, unde non sane pauci perierunt, imperatricem vero jam reductam, atque in summo theatro collocatam tumultuantibus ostenderent, ut visa domina furor eorum compesceretur. Id vero velut incentivum quoddam seditionis fuit, et iracundiam populi inflammavit. B Nam conspecta vestium mutatione, bellum violentius exarsit, ac tyrannicæ malignitatis odio, relicta imperatrice Zoe, ad sororem ejus Theodoram conversi, quam et ipsa, ut supra expositum est, sororis jussu habitum mutarat, duce quodam paterno ejus famulo, veluti militari globo circumdatam, ex ædibus in Magnam ecclesiam divini Verbi Sapientiæ perduxerunt : ubi a toto senatu, populo et sacerdotibus Augusta et imperatrix est consalutata. Ea res Michaeli et suis omnem spem ademit. Itaque vitæ metuens, relicta regia cum nobilissimo, navi imperatoria consecensa, in celebre Studii monasterium, abjectis imperii insignibus, habituque monastico sumpto, concessit. Quo populus cognito, lætitiam dissimulare nequiens, ad illum concurrit. Die vero jam ad occasum vergente, Theodoræ studiosi veriti ne Zoe ejectum revocaret, quo sororem consortem imperii habere non cogeretur, mittunt, qui utrique oculos effodiant. Cum igitur ex ipso sacrario Studiensis monasterii extracti abducerentur : multitudo quæ illo confluxerat eis illudebat et insultabat, cantilenas quasdam tanquam in tragœdia occinens, donec eis in loco qui Sigma dicitur oculi sunt effossi, Constantino calamitatem ea fortiter ferente, Michaële vero **246** quiritante et lamentante. Ea re peracta, ministri pœnæ ad Theodoram adhuc in templo versantem redierunt. Zoæ vero in regiam reversæ minime placebat, ut erat ambitiosissima, sororem in potestatis consortium admittere. Verum senatus utramque venerans, hanc ut jam pridem imperatricem suam, illam ut recens designatam, et eversæ tyrannidis causam, natu majori persuadet ut sororem collegam admittat. Theodora igitur regiam ingressa pari cum Zoe potestate usa est : cæcati autem exsilio multati sunt, imperio eorum quatuor mensibus et quinque diebus terminato, quod utinam citius amisissent.

Variæ lectiones et notæ.

(21) *Στέλλουσι.* Anonymus Barensis in Chron. an. 1052 : *Michael imp. defunctus est, et surrexit Michael Cæsar nepos ejus, qui direxit in Apulia Maniaki. Post menses* 5 *cæcaverunt illum ipsum puditi qui exsiliavit Zoi. Et surrexit Constanti Monomacho, etc.*

(22) *Τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεκόπησαν.* Catalogus imp. Codino subjunctus : Ἐν τῷ χιονίῳ τοῦ Σίγματος ἐτυφλώθη παρὰ Νικηφόρου Ἐπάρχου τοῦ Καπανάου.

λυτῶν τε καὶ δῳρούμενος. Ἐπεὶ δὲ ἅμφω σκῆπτρα ἐκάλυψε, πρὸς τὴν Θεοδώραν οἱ τὴν πρῶσιν ἐκείνοις σχεδιάσαντες ἐπανῆλθοσαν, ὅτι τῷ μεγάλῳ τεμένει προσμένουσαν. Ἡ δὲ Ζωὴ ἐτύγχανε περὶ τὰ βασίλεια. Ἦν μὲν οὖν αὐτῇ τὸ βουλόμενον· μὴ προσήκεσθαι τοῦ κράτους, κοινωνὸν τὴν ἐμπάθειαν ἐζηλοτύπει γὰρ ἐντόμως. Ἀλλ' οἱ τῆς γερουσίας καὶ ἅμφω σεβόμενοι, τὴν μὲν ὡς βασιλίδα σφῶν ἐκ μακροῦ, τὴν δὲ, ὡς ἄρτι ἀναῤῥηθεῖσαν, καὶ τοῦ καταλυθῆναι τὴν τυραννίδα τε ὀμήνην αἰτίαν, πᾶσιν τὴν πρεσβυτέραν, κοινωνὸν τοῦ κράτους προστιληφέναι τὴν ἀδελφήν. Ἦκει τοίνυν καὶ ἡ Θεοδώρα πρὸς τὰ βασίλεια, καὶ συμμετέχει τοῦ κράτους τῇ ἀδελφῇ, ἐντεῦθεν ὑπερορίαν δ' πηρωθέντες τοὺς ὀφθαλμοὺς κατακρίνονται, τῆς βασιλείας αὐτοὶ, ἐπὶ μῆνα, τέσσαρας καὶ πέντε ἡμέρας συνταλαίπησ, ὡς εἶδός γε καὶ βραχύτερον.

XX. Romanorum imperio in gynæceam devoluto, nemo insidiatus est mulieribus, sed paruerunt omnes tam principes senatus, quam prætorianorum præcipui. Sederunt igitur ambæ pro tribunali, omnes regiæ cæremoniæ apud eas peractæ, adhibita de more custodia, primariis senatoribus et magistratibus venerabundis circumstantibus: quæstiones pofro controversiarum, responsa ad publica dubia, auscultationes legatorum, comitia, cæteraque regni solemnia usurpata apud illas. Cæterum vel metu, ne soror rerum sola potiretur (susurrabant enim quidam ad solam Theodoram pertinere imperium quod causa fuisset pellendi tyranni), vel desiderio viri et coitus impulsa Zoe de imperatore et marito in regiam accersendo deliberavit. Adductus igitur est Constantinus Dalassenus, quasi alia de causa accersitus. Sed cum asperius locutus esset, et ingenio videretur præfracto et intractabili, repudiatus est. Deinde ad alium inclinavit neque nobilitate neque dignitatibus aut magistratibus illustrioribus gestis insignem, sed ob formam imperio dignum, quæ animum etiam non deditum luxuriæ in amorem pellicere posset. Ad eum igitur imperatrix plenis velis ferebatur, sed ejus suffragio morbus intercessit, qui virum subito e vita sustulit. Neque suspicionis expers fuit conjux illius, ut quæ eum ex zelotypia toxico dato necarit, ne vivente adhuc marito privaretur, atque aliam ei accubantem videret. Sic ille spe, imperatrix voto suo frustrata est. Verum ejus calculi ad Constantinum Monomachum **247** inclinarunt, virum nobilem et illustrem, formaque excellenti præditum, qui prima conjuge defuncta, Romani imperatoris nepte ex fratre ducta, nihil ab illo magnificum consecutus erat: tamen cum propter affinitatem in aula versaretur, imperatrici charus et familiaris factus, multorum talentorum munera ab ea, ut erat manu liberali et animo regio, acceperat. Unde suspiciaces et malevoli ansam male de eis loquendi arripuerunt, et Michael Romani successor, quod illa quoque audierat, rerum potitus, virum confictis quibusdam criminibus Lesbum relegavit, cum vera causa una zelotypia esset. In eo exsilio, toto imperii Michaelis tempore, fuit, nec alterum Michaelem magis

Κ'. Κατηντήκει τοίνυν περὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ, καὶ οὐδέν τι περὶ ταύτας πονηρότερον· ἀλλὰ πάντες αὐταὶ ὑπεῖχον, τό τε τῆς γερουσίας ἔξοχον, καὶ τὸ τοῦ στρατηγίου ἐπισημότατον. Αἱ δ' ἄμφω ἐκάθηντο ἐπὶ βήματος, καὶ πᾶσα περὶ αὐτὰς ἐτελεῖτο τελετὴ ἡ βασίλειος, καὶ τῇ δορυφορίᾳ τὸ ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσι σχῆμα τετήρητο, καὶ οἱ τῆς πρώτης βουλῆς καὶ οἱ ἐν τέλει σὺν αἰδοῖ παρειστήκεισαν ξύμπαντες. Καὶ ζητήσεις δικῶν, καὶ λύσεις (23) δημοσίων ἀμφισβητήσεων, ἐντεῦθεν ἐντυγχίαι τε πρεσβευτῶν καὶ ἀρχαιρεσίαι, καὶ τἄλλα τὰ τῇ βασιλείᾳ προσήκοντα ἐγίνοντο παρ' αὐταῖς. Ἀλλ' εἴτε φόβος, μὴ τῇ ἀδελφῇ μόνῃ περιοιτὸ τὰς ἀρχῆς (ὑπεψιθυρίζετο γάρ τισιν, αὐτῇ μᾶλλον πρέπειν τὰ τῆς ἀρχῆς, ὅτε καὶ τῆς τυραννίδος καθαιρέσεως αἰτίᾳ), εἴτ' ἀνδρὸς ἐπιθυμία καὶ μίξεως ἵμερος ἀνέπεισαν τὴν Ζωὴν, ἐπεισαγαγεῖν τοῖς βασιλείοις τὸν βασιλεύσοντα, καὶ αὐτῇ συμβιώσοντα. Καὶ ἦχθη μὲν ὁ Δαλασσηνὸς Κωνσταντῖνος, ὡς ἐπ' ἄλλο τι μετακεκλημένος. Ἀποτομώτερον δὲ τοῖς λόγοις χρησάμενος, καὶ τὸ ἦθος φορτικός τις δόξας καὶ δυσχερὴς, ἀπεδοκιμάσθη. Εἶτα ἐπ' ἄλλον ἀπίνευσεν οὔτε τῶν ἄγαν ἐν τοῖς εὐπατρίδαις, οὔτε τῶν ἐν ἀξίαις λαμπροτέραις ἐξητασμένων, οὔτε τῶν ἐν περιφανέσιν ἀρχαῖς, τὸ δὲ εἶδος ἄξιον τυραννίδος, καὶ οἷον πρὸς ἔρωτας ἑφελκύσασθαι καὶ μὴ μαλακόψυχα προσκειμένην ψυχήν. Ἐπ' ἐκεῖνον οὖν βίοις ἰσταῖς ἔνευσεν ἡ βασίλισσα, ἀλλ' ἠκύρωσε τὰς ψήφους αὐτῇ νόσος ὀθρόον τὸν ἄνδρα τῆς ζωῆς ἐξαρπάσασα. Ὑπωπτεύθη δὲ καὶ ἡ συνοικοῦσα τούτῳ ὡς τὸν θάνατον αὐτῷ σχεδιάσασα, καὶ φάρμακον αὐτῷ διὰ ζηλοτυπίαν κεράσασα δηλητήριον, ἵνα μὴ ἔτι ζῶντος στερήσοιτο τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὁράψη ἑτέραν αὐτῷ παριαύουσαν. Ὁ μὲν οὖν οὕτω τῶν ἐλπίδων ἐκπέπτωκε, καὶ τῆς ὁρμῆς ἡ βασίλισσα. Αἱ δὲ ψῆφοι πρὸς τὸν Μονομάχου Κωνσταντῖνον ἀπέκλιναν, ἄνδρα τῶν εὖ γεγονότων (24) καὶ τῶν ἐπισήμων, καὶ κηδεστὴν τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ ἐπ' ἀδελφόπαιδι (25) χρηματίσαντα (ταύτῃ γὰρ κατὰ δευτέρους γάμους ὡμίλησε), καὶ τὴν ὥραν ὑπέρλαμπρον. Τούτῳ οὖν μὲν μεγαλοπρεπές τι ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐν δόξῃ ἔδωκε, διὰ δέ γε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγχιστείαν περὶ τὰς βασιλείους αὐλὰς ἀναστρέφετο, κἀντεῦθεν συνήθης τῇ βασιλίδι ἐγένετο, κἀκείνη φιλίως πρὸς τὸν ἄνδρα

Variæ lectiones et notæ.

(23) *Λύσεις*. Vide *Gloss. med. Græcit.* in hac voce.

(24) *Εὐγενέτην*. Alii τῶν εὐγενεόντων. Vide *Gloss. med. Lat.* in *Benenatus*.

(25) *Ἐπ' ἀδελφόπαιδι*. Duxerat igitur Constantinus Monomachus filium fratris vel sororis Romani imperatoris: nam hæc vox utrumque significat. Romani fratrem nullum memorat Historia Byzantina: Theodoram unicam sororem nuptam Joanni Tzimiscæ habet.

διέκειτο, καὶ ὠκειοῦτο αὐτὸν, καὶ χάριτιν ἐξεπιοῦτο πολυταλάντοις, οἷα ἐκείνη τὴν χεῖρά τε ἀφειδὴς καὶ βασιλικὴ τὴν προαίρεσιν, ὥστε ταῦτα τοῖς κακοήθεσι καὶ λοιδορίας κατ' αὐτῶν ἐγίνετο ἀφορμή. Ὅθεν ὁ μετὰ τὸν Ρωμανὸν αὐτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ (26) οὐκ ὢν τῶν λεγομένων ἀνήκοος, βασιλεύσας, εἰς Λέσβον περιορίζει τὴν ἀνδρα, ἐπ' αἰτίαις δέ τισι πεπλασμέναις, τὸ δ' ὅλον ἦν τὸ ζηλότυπον. Καὶ ἦν τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ ὑπερόριος, καὶ οὐδὲ τοῦ δευτέρου Μιχαὴλ εὐμενεστέρου τετύχηκεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ κράτος ἐπανῆλθε πρὸς τὴν Ζωὴν, λύεται μὲν τῆς ὑπερορίας ὁ ἀνὴρ, καὶ ἦγετο πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, Ὦ δ' ἐγγὺς ἐγεγόνει, ἐπεσχέθη τοῦ πρόσω, καί τις ἐκ τῶν βασιλείων πεμφθεὶς, καὶ περὶ τὸν ἐν Δημοκρανείᾳ τοῦ ἀρχιστρατήγου ναὸν αὐτῷ ἐντετυχηκὼς, στολὴν αὐτῷ ἐνδιδύσκει βασίλειον, καὶ σὺν χορυφορίᾳ βασιλικῇ ἐκεῖθεν ἀπάρας, εἰσελαύνει τὴν βασιλεύουσαν. Καὶ τελεῖται μὲν τοῖς βασιλεῦσι παρά του τῶν ἱερέων ἡ γαμικὴ ἱεροτελεστία· ὁ γὰρ πατριάρχης Ἀλέξιος διὰ τὴν τριγαμίαν (27) ἠλαθήθη τὴν ἐπὶ τῇ συναφείᾳ τελετὴν αὐτουργῆσαι αὐτός. Τῇ δ' ἑξῆς τὴν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ στέφει μεταχειρίζεται τελετὴν, καὶ ἀναδίδεται ὁ Μονομάχος, καὶ τὸ σκῆπτρον τὸ βασιλικὸν ἐγχειρίζεται.

ΚΑ'. Ἐντεῦθεν ἡ μὲν τῶν αὐταδέλφων ἀρχὴ τέλος ἔσχεν, ἐπὶ τρίτον διαρκέσασα μῆνα, ἡ δὲ τῶν κοινῶν διοίκησις πρὸς τὸν Μονομάχον μετέπεσε· καὶ ὃς αὐτίκα οὐ σὺν λόγῳ οὐδὲ μετά τινος ἐμφρονος οἰκονομίας, οὔτε τὰς τῶν ἀξιωμάτων ἐποιεῖτο τιμὰς, οὔτε τὰς τῶν χρημάτων διανομὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς τιμὰς χύδην παρεῖχε, καὶ οἷς μὴ προσῆκεν αὐτὰς ἐχαρίζετο, καὶ τοὺς βασιλικοὺς θησαυροὺς εἰ αὐθημερὸν ἐκκενωθῆναι συμβέβηκεν, οὐδὲν αὐτῷ τι πρᾶγμα λελόγιστο. Τοῖς γε μὴν ἰδιωτεύουσι προσεκερκυκόσιν αὐτῷ, ἀφῆκεν ἅπασι τὰς αἰτίας, καὶ ἐμηνία τούτων οὐδέ τινι· ἡδυπαθείαις δ' ἑαυτὸν ἐκδέδωκε καὶ τρυφαῖς, τὸ μὲν τὴν ἐκ τοῦ σάλου τῶν συμφορῶν ἀηδίαν ἀποπτύσαι πειρώμενος, ὅτι πρὸς ἄλυστον τάχα λιμένα κατάρας τὴν ἀρχὴν τὴν βασίλειον, τὸ δέ τι ταῖς βασιλίσσαις χαριζόμενος (28), καὶ γλυκυθυμίας αὐταῖς μνώμενος ἀνειμένων οὕσας ἠθῶν. Λόγοις δὲ προσεῖχεν ἢ μᾶλλον τοῖς λόγους μετιοῦσι καὶ δόξαν ἔχουσι λογιότητος, αὐτὸς τῶν λόγων ἅψορρ μόνον ἁπτόμενος, τὸ τοῦ λόγου, γευσάμενος. Τὰ μὲν περὶ τὰ βασίλεια οὕτως εἶχε, τὰ δ' ἐκτὸς οὐκ εὐτυχῶς τοῖς Ῥωμαίοις ἐφέρετο. Ἀποδρὰς γάρ τις ἐκ Βυζαντίου Σκύθης ἀνὴρ, Βοΐσθλαβος ὀνομαζόμενος, καὶ χεῖρα περὶ αὐτὸν συλλέξας, κἂν τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἐμφανεύων ὡς τις ἄγριος θὴρ, τὰ πρόσ-

A propitium habuit. Sed potestate Zoæ restituta, ab exsilio in urbem regiam revocatur. Cui cum appropinquasset, subsistere jubetur et jux a Damocranium Sancti Michaelis templum a quodam ex aula misso veste imperatoria exornatus urbem cum imperatorio comitatu ingreditur : ac nuptiale sacrum a quodam sacerdote peragitur, Alexio patriarcha id munus ob tertias nuptias defugiente, idem tamen postridie solemnitatem coronationis peregit. Sic Monomachus et coronam et sceptrum imperatorium accepit.

B XXI. Ex eo finita sororum potestas, quæ trimestre durarat, ad Monomachum est translata. Is nulla ratione prudentive consilio vel dignitatis vel pecuniæ est largitus. Sed et dignitates promiscue in indignos contulit, et si fiscum eodem exhauriri die contigisset, nihil referre putavit. Iis tamen a quibus privatus offensus fuerat injurias bona fide condonavit, seque voluptatibus et deliciis dedidit, partim ut molestiam ex tempestate calamitatum conceptam ex animo exspueret, reverens in tranquillum imperatoriæ potentiæ veluti portum pervectus, partim ut imperatricibus gratificaretur, jucundumque se præberet, quæ levibus erant ingeniis. Eruditioni ac potius viris eruditione

C claris operam dedit, cum ipse doctrinam vix primis labris, ut dicitur, degustasset. Hoc regiæ statu provinciæ Romanæ fortuna parum secunda utebantur. Nam Scytha quidam Boisthlavus, Byzantio **248** profugus collecta manu Illyrici montes instar feræ insedit, gentesque iis montibus finitimas Romanæ ditionis, ut Triballos, Servios, et id genus alios latrociniis infestavit. Quo nuntiato imperator Dyrrachii præfecto scribit ut cum Stephano (nam id quoque nomen Boisthlavus habebat) congrediatur. Qui cum pugnam temere commisisset neque enim artis imperatorum peritiam

Variæ lectiones et notæ.

(26) *Μιχαὴλ*. Michael Paphlago primus Zoes conjux.

(27) *Διὰ τὴν τριγαμίαν*. Theodorus Balsamon ad *Nomocanonem* Photii, tit. XIII, cap. 1. Ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου τρεῖς γάμοι ἐπεγινώσκοντο· ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου γέγονε σχίμα (leg. σχῆμα) εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μέσον τῶν ἀρχιερέων· οἱ πλείους γὰρ οὐ παρεχώρουν τὴν τριγαμίαν, καὶ ἔφθασεν ἡ διαίρεσις μέχρι καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου· ἐξηνέχθη τηνικαῦτα τόμος ὁ λεγόμενος τῆς Ἑνώσεως, διαλαμβάνων πότε ὁ τρίτος γάμος παραχωρεῖται, καὶ πότε οὔ. Addit deinde ejusmodi tomum haberi in Scholiis ad IV Canon. S. Basilii.

D vavit, sed et Theodora soror. Utramque innuit Joannes Euchaitarum episcopus, et imperatorem alloquens :

Ἔπειτα ταῖς σαῖς πανσεβάσταις Αὐγούσταις.

Infra :

Καὶ τὰς Αὐγούστας ὡς συνεργοὺς λαμβάνω.

Sed et Theodoram una cum Zoe imperitasse non semel innuit :

Διοσσαῖς Ἀνάσσαις αὐταδέλφαις Αὐγούσταις
Δώρημα χοινὸν ἐξ ἑνὸς ζυγοῦ τόδε.

Rursum de Zoe :

Ἔχουσα συλλάμπουσαν ἐκ τοῦ πλησίον
Ἄλλην σεαυτὴν, τὴν ἐμὴν μὲν δεσπότιν,
Σὴν δ' αὐταδέλφην γνησίαν, καὶ φιλτάτην,
Ἣ συμμερίζῃ τοῦ κράτους τὰς ἡνίας.

(28) *Ταῖς βασιλίσσαις χαριζόμενος*. Nam non modo Zoe Monomachi conjux Augustæ titulum ser-

habebat), suos milites in magnam cladem conjecit, ipse cum paucis ægre elapsus, reliquo exercitu omni illic cæso, qui nec manibus uti, nec interfectores ulcisci potuit. Et hæc in Illyrico gesta sunt. Monomachus autem (nam de rebus ejus domesticis agendum est prolixius) altera uxore mortua, tertias sibi nuptias celebrandas non putabat: sed consobrinæ uxoris suæ, viduæ consuetudine, principio clam, post etiam haud dissimulanter utebatur. Ea vero et adolescentula erat, et formosissima, et nobili Sclerorum stemmate orta. Eo porro animorum nexu devincti, eo amoris ardore inflammati erant, ut nisi una essent, vitam sibi morte acerbiorem putarent. Itaque illum mulier ultro in exsilium, cujus supra facta est mentio, relictis omnibus, est consecuta, ut amans redamantem videret, neque ab illo exsularet. Comitata igitur virum, omnibus obsequiis delinivit, calamitatem pro virili levavit, de suo suppeditatis sumptibus, ne præter alias molestias etiam inopia conflictaretur. Nam et ipsa spe principatus inani quidem illa tum utebatur. Ut vero ille in culmen imperii sublatus fuit, nec in rebus secundis mulieris est oblitus, sed cum imperatrice egit ut revocaretur, et commodis ejus consuleretur. Ea vero tum zelotypia ob provectiorem ætatem abolita, tum experientia malorum facta moderatior, non abnuit. Sic Scleræna ex Mitylene reducitur, cui non statim splendidum domicilium aut delicatum ministerium est paratum, sed progressu temporis et regia custodia est adhibita, et domus ejus in palatium transformata. Nam se sibi ædes exstruere simulabat Monomachus, quo in loco illa habitabat, ut per speciem inspiciendæ structuræ sæpius eam viseret. Ac ad tempus quasi verecundans amorem velo 249 quodam obducebat, tandem vero et pudore et dissimulatione abjecta, mulierem non ut concubinam et ex semisse conjugem, sed plane pro uxore tractabat. Itaque illi ex imperatoriis thesauris fluminis instar divitiæ affluebant, et aureæ venæ aperiebantur, imperatore aperte illam conveniente: qui intolerabile sibi fore existimans, nisi perpetua ejus consuetudine frueretur, re prius cum imperatrice communicata, et ejus consensu impetrato, Scleræ nam in regiam traducit. Quin imo fœdus amicitiæ inter mulierculas ictum esse de imperatoris sententia perhibetur: ac mulier Augustæ honorem adepta est, et dignitate et appellatione pridem imperatoria, in primam eam collata, cum domina vocaretur. Quæ omnia imperatrix nec iracunde nec moleste tulit. Sed cum maritus medius et inter ipsam et Augustam habitaret: prius eum imperatrix convenire non solebat, quam accurate perquisisset, adamatam apud eum non esse. Quæ

οἰκα τοῖς ὅρεσι τούτοις ἔθνη καὶ Ῥωμαίοις ὑπήκοα ἐλαύνετο, Τριβαλλούς τε καὶ Σέρβους, καὶ ὅσα τούτοις ὁμογενῆ. Ὡς δ' οὖν ἠγγέλθη τοῦτο τῷ βασιλεῖ, γράφει τῷ εἰς τὸ Δυρράχιον ἄρχοντι, τῷ Στεφάνῳ συμβαλεῖν· καὶ τοῦτο γὰρ ὁ Βοϊσθλαβος ὠνόμαστο. Ὁ δὲ ἀτέχνως ἐγχειρήσας τῇ πρὸς ἐκείνον μάχῃ (ἦν γὰρ στρατηγικῆς ἐμπειρίας ἀμέτοχος) μεγάλης τοῖς μετ' αὐτοῦ στρατευομένοις ἐγένετο παραίτιος συμφορᾶς, αὐτὸς μὲν μόλις μετὰ βραχέων σωθείς, τὸ δ' ἄλλο στράτευμα σύμπαν καταστρώσας ἐκεῖ. μηδὲ χειρὶ δυνάμενον χρήσασθαι. καὶ τοὺς ἀναιρέτας ἀμύνασθαι. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. Ὁ δὲ Μονομάχος (εἰς τὰ κατὰ οἶκον γὰρ αὐτῷ πάλιν ὁ λόγος ἐμφιλοχωρησάτω) ἐπεὶ καὶ ἡ δευτέρα σύνοικος αὐτῷ ἐτεθνήκει, εἰς τρίτον μὲν γάμον ἀποκλίναι οὐκ ἔκρινεν, ἀνεφιᾗ δὲ τῆς αὐτῷ γαμετῆς χηρείᾳ συζώσῃ, λάθρα μὲν πρώην, εἶτα καὶ εἰς τοὐμφανὲς συνεφοίρητο. Ἡ δὲ καὶ νέας ἦν ἡλικίας, καὶ κάλλους εἶχε τοῦ σώματος περιττῶς, καὶ γένους ἐπιφανῶς· ἐξέφυ γὰρ τοῦ σπέρματος τῶν Σκληρῶν. Οὕτω δ' ἀλλήλοις ἐνετετήκεσαν, καὶ οὕτω σφίσιν ὁ ἔρως ἐγκέκαυτο, ὡς εἰ μὴ συνεῖεν ἀλλήλοις μηδὲ ζῆν δοκεῖν μηδ' ἀνέχεσθαι. Διὸ καὶ ὑπερορίαν, ὡς εἴρηται, καταδικασθέντι τούτῳ τῷ βασιλεῖ, κἀκείνη τῶν ἁπάντων ἑαυτὴν ὑπερώρισεν, ἵν' ὁρῴη τὸν ἐρῶντά τε καὶ ἐρώμενον, καὶ μὴ εἴη αὐτοῦ ὑπερόριος, καὶ συναπῇει τἀνδρί, πάντα γινομένη αὐτῷ καὶ τὴν συμφορὰν, ὡς οἷόν τε, συνεπικουφίζουσα, κἀκ τῶν οἰκείων ἐπιχορηγοῦσα τούτῳ, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς ἄλλους λυπηροῖς καὶ ἐνδεὴς πλέζοιτο. Ἔτερόν γὰρ κἀκείνην ἠγιμονία ἐλπίς. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος εἰς τὴν τῆς βασιλείας ἦρθη περιωπὴν, τῇ δὲ αἱ ἐλπίδες οὐκ ἐκβεβήκεσαν, οὐκ ἠμνημόνησε τῆς γυναικὸς οὐδ' ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ προσάγει λόγους τῇ βασιλίδι περὶ αὐτῆς, καὶ ἀξιοῖ ἀναληθῆναί τε τὴν γυναῖκα, καὶ τυχεῖν εὐστερίας τινός. Ἡ δὲ οὐκ ἀνένευσεν· ὁ τε γὰρ χρόνος παρῆγεγκεν αὐτῇ τὸ ζηλότυπον, ἤδη τυγχανούσῃ παρήλικι, καὶ οἱ συμβεβηκότες αὐτοῖ πειρασμοὶ μετριωτέραν εἰργάσαντο. Ἀνάγεται τοίνυν ἐκ Μιτυλήνης ἡ Σκληραινα, καὶ οὐκ εὐθὺς αὐτῇ περιφανῆς κατοικία ἡτοίμαστο, ἀλλ' οὐδὲ θεραπεία ἁβρά. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ βασίλειος αὐτῇ δορυφορία νενέμητο, καὶ ὁ οἶκος αὐτῇ μετεσχημάτιστο εἰς ἀνάκτορον. Οἶκον γὰρ οἰκεῖον οἰκοδομεῖν ὁ Μονομάχος ἐσχηματίσατο τὴν ἐκείνης καταγωγὴν, ἵνα θαμὰ πρὸς ἐκείνην ἀφοῖτο, ὡς δή τι τῶν δομουμένων ὀψόμενος. Μέχρι μὲν οὖν τινος ἐσκηνοποίει τὸν ἔρωτα, καὶ ὥσπερ ἡρυθρία πρὸς τὸ γινόμενον. Εἶτα καὶ τὴν αἰδῶ, καὶ τὴν σκηνὴν ἀποτίθεται, καὶ τῇ γυναικὶ συνῆν οὐχ ὡς παλλακῇ, οὐδ' ὡς ἡμιγάμῳ (29), ἀλλ' ὡς ἐμφανῶς συνοικεσίδι· καὶ αὐτῇ ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καθ' ἑκάστην ἐκέρδει τὰ χρήματα κατὰ ποταμὸν, καὶ φλέβες ἀνεστομοῦντο χρυσίτιδες, καὶ ἀπαρακαλύ-

Variæ lectiones et notæ.

(29) Ἡμιγάμῳ. Concubinas uxorum loco non modo habitas, sed et uxores concubinas dictas, docuimus in *Gloss. med. Lat.* in v. *Concubina*; unde apud S. Augustinum Tract. II, *super Joann.* c. VII, et Columbanum in epist. 5 adulterium fieri dicebatur cum concubina, perinde ac cum uxore legitima.

πτως αὐτῇ προσφοίτα ὁ βασιλεύς. Ἀλλὰ δεινὸν ἡγούμενος εἰ μὴ καὶ συμβιώσῃ αὐτῇ καὶ συνοικήσῃ διηνεκῶς, μετάγει ἐκεῖθεν τὴν γυναῖκα εἰς τὰ βασίλεια, τῇ βασιλίδι πρότερον περὶ τούτου κοινολογησάμενος, καὶ πείσας μὴ δυσχεράναι πρὸς τὸ γενόμενον. Μᾶλλον μέντοι καὶ φιλίας ὄρκια λέγεται παρὰ τῶν γυναικῶν ἀμοιβὴν τελεσθήσεσθαι, τοῦτο τοῦ αὐτοκράτορος ἀξιώσαντος. Τετίμητο δὲ ἡ γυνὴ σεβαστὴ, αὐτῇ πρώτῃ τῆς πρὸην βασιλικῆς ἀνομασμένη θείσης καὶ ἀξίας καὶ κλήσεως, καὶ ὠνομάζετο δέσποινα. Καὶ ἡ βασιλὶς ἐπὶ τούτοις οὔτ' ἐμηνίσατο, οὔτ' ἤχθετο, μέσον δὲ σκηνοῦντος τοῦ βασιλέως ἑκατέρωθεν ὤκουν παρελλὰξ ἡ βασιλὶς καὶ ἡ σεβαστή. Καὶ οὔποτε ἡ Αὐγούστα προσῆει (30) τῷ βασιλεῖ, εἰ μὴ τῆς ἐρωμένης μεμοῦσθαι τοῦτον ἀπηκριβώσατο, ἀλλ' οὕτως ἔχουσα, καὶ εἰς τοσοῦτον εὐκληρίας ἀρθεῖσα, καὶ μείζονας δ' ἐλπίδας παρ' ἑαυτῇ θάλπουσα, ἀθρόον ἀναρπάζεται νόσῳ, καὶ θνήσκει, μέγα πένθος καταλιποῦσα τῷ βασιλεῖ.

A cum eo loco tantumque felicitatis adepta esset, ac majora etiam speraret, magno cum luctu imperatoris, subito ex morbo decedit.

ΚΒ'. Καὶ ἡ μὲν ἀπῆλθεν, τῷ δὲ βασιλεῖ πόλεμος ἐπῆλθεν ἐμφύλιος. Ὁ γάρ τοι Μανιάκης Γεώργιος (31), ἀνὴρ καὶ τὴν ψυχὴν ἀνδρειότατος, τήν τε χεῖρα γενναιότατος, καὶ στρατηγεῖν δεξιώτατος, παρὰ ταῖν βασιλίδαιν, ὅτ' ἐκεῖναι τοῖς τῆς βασιλείας πράγμασιν ἐφειστήκεσαν, εἰς Ἰταλίαν πεμφθείς, πολεμήσων (32) τοῖς αὐτῇ ἐπεμβαίνουσι, καὶ ταύτης οἰκειωσαμένοις ἔνια, καὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων αἴθει ἡγεμονίᾳ ἐπανασώσων αὐτὰ, τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἀντιπολέμοις ἀντικαθίστατο. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν Μονομάχον ὁ τῆς βασιλείας ἄξων μετακεκύλιστο, καὶ ὁ Σκληρὸς Ῥωμανὸς (ἀδελφὸς δ' ἦν ὁ ἀνὴρ τῆς ἐρωμένης τῷ βασιλεῖ) μέγα δεδύνητο διὰ τὴν ὁμαίμονα, καὶ μάγιστρος καὶ πρωτοστράτωρ τετίμητο, τῷ κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀνατολικῶν οἴκῳ τοῦ Μανιάκη ἀγχιτερμόνων, κακῶς διετίθει τὰ τοῦ ἀνδρὸς, μνησικακῶν ὅτι πρώην διαφερόμενος ἐκείνῳ κατεπονεῖτο. Λέγεται δὲ καὶ τῆς εὐνῆς ἐπιβῆναι τοῦ Μανιάκη. Ταῦτα τῷ ἀνδρὶ ἀγγελλόμενα, εἰς θυμὸν ἐκίνει αὐτὸν, καὶ ἄχθος ἐνεποίει πολὺ· εἶτα καὶ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεῖται, καὶ τοῦτο κατεργασαμένου τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἐννοῶν τοιγαροῦν, ὡς εἰ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου ἐπανελεύσεται, οὐ χρηστῶς αὐτῷ διατεθήσεται ὁ κρατῶν διὰ τὸν Σκληρὸν, τυραννίδι ἐπιχειρεῖ. Καὶ οἱ ὡς κορυφαιοτάτῳ τῶν στρατηγῶν καὶ ἀρχῇ ἀνδρὶ πολλοὶ τοῦ στρατιωτικοῦ προσῴκησαν. Ὁ δὲ ἐξ Ἰταλίας πρὸς τὴν ἀντικρὺ ταύτης ἤπειρον, πλοίοις ἐμβιβάσας τὸ στράτευμα, γίνεται. Τοῦτο εἰς θόρυβον τὸν βασιλέα ἐνέβαλε, καὶ γραφὴν ἐγχαράττει τῷ Μανιάκῃ, παντὸς μὲν δείματος αὐτὸν ἀπολύουσαν, εἰ τὰ ὅπλα κατάθοιτο, ἐπαγγελλομένην δὲ τὰ χρηστότερα· ὡς δ' ἐκεῖνος ἅπαξ κύβον ἀναῤῥίψας, οὐκέτι τῶν ὅπλων μεθίετο, ἀντιστρατεύει κατ' αὐτοῦ καὶ ὁ βασιλεύς. Ἐφιστᾷ δὲ τῷ στρατεύματι οὔ τινα τῶν γενναίων ἀνδρῶν, ἢ τῶν ἐν στρατηγίαις ἐξητασμένων, δεδιὼς μὴ κἀκεῖνος τολμήσειε τὰ

XXII. Post ejus obitum idem bello civili conflictatur. Nam Georgius Maniaces, vir et animo fortissimo, et manu promptissima, et ducendi exercitus peritissimus, dum mulieres rerum potiebantur, ad Italiam tutandam, et ad ea quæ ab exteris occupata erant, recuperanda ablegatus, cum hostibus decertabat. Verum ære imperii ad Monomachum devoluto, Romanus Sclerus, ademptæ mulieris frater, cujus ob sororem magnæ opes erant (nam ab imperatore et magistri et protostratoris honorem adeptus erat), domum Maniacis, in Orientali provincia sibi finitimam, male tractavit, memor veteris injuriæ, qua ab illo in contentione quadam oppressus fuerat. Idem eorum quoque Maniacis polluisse ferebatur. Quæ viro nuntiata magnam et indignationem et mœrorem attulerunt. Post magistratu etiam Romani opera erepto, si Constantinopolim reverteretur, se imperatorem propter Sclerum male propitium habiturum cogitans, regnum affectat. Multi igitur milites ad eum, ut summum ducem et virum bellicosum confluxerunt. Itaque exercitum navibus impositum in continentem Italiæ obversam trajicit. Ea re imperator perturbatus, Maniacem per litteras omni metu liberat, si ab armis discesserit, pollicitationibus additis. Cum vero ille jacta semel alea arma retinere constituisset, bellum contra eum suscipit imperator, duce copiis præposito non strenuo aliquo viro et in re bellica exercitato, veritus ne talis idem auderet, sed spadone perspecto sibi fideli, cubiculi ministro. Quo cum exercitu abeunte, Maniaces festinat, ut hostes imperatos adhuc opprimat; cosque commisso prælio in prima acie versans profligat. Sed Providentiæ nutu res nostras gubernantis, subito commutata belli fortuna, milites

B C D

Variæ lectiones et notæ.

(30) *Ἡ Αὐγούστα προσῆει.* Sic mss. ubi Wolfius: *Mallim ἡ βασιλὶς, nam Sclerena, et Augusta et ἐρωμένη fuit.*

(31) *Ὁ Μανιάκης Γεώργιος.* Res a Georgio Maniace in bellis variis præclare gestas multis prosequitur Joannes Scylitzes, p. 727, 731, 737, 738, 739, 741, 743, 753, 756 et 853, et ex eo Joannes Bollandus ad Historiam corporis S. Agathæ ab eodem Maniace Constantinopolim ex Sicilia transmissi, scriptam a Mauricio Catanensi episcopo, a quo *in rebus bellicis expertissimus* dicitur. De eo etiam agit Lupus protospatha sub an. 1038, 1041, 1043, quo illius rebellionem ita attigit: *Mense Septembri reversa est civitas Barum in manu imperatoris, et descendit Pardus patricius cum multo auro; quem Maniaches fecit occidi, seque imperatorem ab omnibus appellari; et mense Octobri venit Barum, minimeque illum recepit. Mense vero Febr. descendit Theodorus Canus magister et Catapanus, Maniaches prædictus perrexit Durrhachium.* Agunt etiam de Maniace Gaufredus Malaterra, Leo Ostiensis, Ordericus Vitalis, et alii laudati in Notis ad Alexiadem, p. 237 et 339.

(32) *Πολεμήσων.* Πολεμήσων ms. reg. et ita legendum censebat Wolfius. Duo alii priorem lectionem retinent.

ejus vincuntur. Nam dum aciem obequitans phalanges dissipat, et ii quos inclamat, statim dissolvit' estudine cedunt, lethale vulnus accipit; ac mutui sanguinis profluvio caligine oculis oborta, habenis manu elapsis scita devolvitur, stalimque mortuus concidit, non longe a campo in quo prælium committebatur. Imperatorii tamen non prius eum aggredi ausi, quam ejus milites ducis interitu cognito perterriti ac dissipati sunt: tum demum miseri caput amputatum suo duci attulerunt, quod ille statim ad imperatorem misit, qui id in sublimi theatro suspendit, et spadoni cum exercitu reduci, ut re bene gesta, triumphum decernit: ipse in vestibulo ædis Servatoris in Chalce, forum spectante medius inter imperatrices cum magna majestate præsidens. Ac Maniacis hic fuit exitus. Verum alia tyrannis est exorta, auctore Theophilo Erotico. Is cum secundi Michaelis, qui primi nepos erat, exitum, et mulierum imperium cognovisset, Cypriis quorum tum prætor erat, arte sibi conciliatis, deficit. Sed motus ille, citra moram classe missa, est suppressus, victo Erotico, et insula in servitutem redacta. Alexio patriarcha mortuo, cum sedem illam annos 18 quiete tenuisset, Michael cognomento Cerularius, in ejus locum est suffectus. Monomachus vero auri centenarios 25 e monasterio Alexii ab illo in thesauros relatos, abstulit. Joannes **251** porro spado, Orphanotrophus, imperatoris Michaelis Paphlagonis frater, Monomacho imperante, Mitylenen translatus, cæcatur, sive Theodoræ jussu, ignorante imperatore: sive imperatoris mandato, ei propter numerium tot annorum exsilium irato qui cladi oculorum paucos dies supervixit.

Θεόφιλος ὁ Ἐρωτικός. Ὃς τὰ κατὰ τὸν δεύτερον γυναῖξιν ἡ βασιλεία πεπίστευται, τοὺς Κυπρίους ἐπιχειρεῖ. Οὐ μέντοι (33) τριβῆς τῷ Μονομάχῳ ἐδέησε πρὸς τὴν τούτου καθαίρεσιν. Στόλον γὰρ στείλας, δι' αὐτοῦ τὸν Ἐρωτικὸν ἐχειρώσατο, καὶ τὴν νῆσον ῥᾷον εἰς δουλείαν ὑπηγάγετο. Θυήσκει δὲ ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος· ὧν ἔτη δέκα πρὸς τοῖς ὀκτὼ καταπαλαύσας τοῦ θρόνου τοῦ πατριαρχικοῦ, καὶ Μιχαὴλ ὁ λεγόμενος Κηρουλάριος (34) πρὸς αὐτὸν ἀνθιδρύεται. Χρυσίου δὲ κεντηνάρια πέντε καὶ εἴκοσι ἐκ τῆς τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου μονῆς ὁ Μονομάχος ἀφεῖλετο, παρ' ἐκείνου τοῦ πατριάρχου θησαυρισθέντα ἐκεῖ. Ὅ γε μὴν ἐκπομπὸς Ἰωάννης, ὁ γεννὼς Ὀρφανοτρόφος, ὁ τοῦ βασιλεύσαντος Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος αὐτάδελφος, εἰς Μιτυλήνην, τοῦ Μονομάχου κρατήσαντος, μεταχθεὶς, ἐκεῖ πηρούται τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς μέν τισι δοκεῖ, παρὰ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας γνώμης ἄτερ τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς δ' ἑτέροις, αὐτοῦ τοῦ κρατοῦντος τοῦτο κελεύσαντος, μηνιθέντος αὐτῷ διὰ τὸ τῆς ὑπερορίας πολυετὲς καὶ ἀνήτιον. Ὃς, βραχείας ἡμέρας τῇ πηρώσει ἐπιθιώσας, τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν.

XXIII. Cæterum alia tyrannis atrocior est contra Monomachum exorta, Leone Tornicio auctore, materno ejus cognato. Qui cum Orestiadem habitaret (sic enim olim Adrianopolis appellata est ab Oreste Agamemnonis filio), Macedones habebat circa

ΚΓ'. Ἄλλη δ' αὖθις τυραννὶς τῷ Μονομάχῳ δευτέρα ἐξυπανίστη. Ἡ τοῦ Τορνικίου δ' ἦν αὕτη Λέοντος, ὃς μητρόθεν κατὰ γένος προσῆκε τῷ αὐτοκράτορι. Οὗτος τοίνυν τὴν Ὀρεστιάδα εἶχεν (οὕτω δὲ πάλαι ἡ πόλις ἐκαλεῖτο τοῦ βασιλέως

Variæ lectiones et notæ.

(33) *Οὐ μέντοι.* Alter ex Reg. καὶ μὲν δὴ.

(34) *Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος.* Hic ille est qui virus hæreseos in apostolicam sedem serius evomuit post Photium, cum ad conciliandam Ecclesiam Leo IX pontifex cancellarium suum Humbertum episcopum Silvæ Candidæ et Petrum archiepiscopum Amalphitanum legatos ad Monomachum misit anno 1054. Historiam narrant Leo Ostiensis, lib. II, *Chron. Casin.* cap. 89, et alii scriptores rerum ecclesiasticarum, ac præ cæteris cardinalis Baronius, et Leo Allatius, in dissertat. II. *De libris ecclesiast. Græcor.*, et in libro *De utriusque Ecclesiæ consensu.*

'Αδρ ανοῦ ἐξ Ὁρίστου τοῦ Ἀγαμέμνονός) τοὺς Μακεδόνας εἶχε προσέχοντας αὐτῷ, ὡς δή τινι κρείττονι. Ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ οὔτε τὸ εἶδος φαῦλος οὔτε τὸ φρόνημα. Εἶχε δέ τι καὶ ἕτερον ᾧ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς πλείστους ἐφείλκετο. Ἐχρησμολόγει γὰρ ἡ φήμη περὶ αὐτοῦ, οἷα δὴ περὶ ἄλλων λέγεται μάτην, ὡς τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων ἐσοιτό ποτε ἐγκρατής. Πρὸς ὃν ὁ βασιλεὺς οὔτε ὡς αὐτῷ προσήκοντα διετίθετο, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἀπηχθάνετο τῷ ἀνδρί. Ἡ δὲ τοῦ κρατοῦντος ὁμαίμων ἡ Εὐπρεπία ᾠκειοῦτό τε καὶ ἐδεξιοῦτο αὐτὸν, γυνὴ γενναία τε καὶ σταθηροτάτη τὸ φρόνημα, καὶ εἰς τύχης ἐλάσασα περιφάνειαν καὶ εἰς πλούτου δαψίλειαν. Ἦ τῷ ἀδελφῷ στερκτέα οὐκ ἦν, ἠλαύνετο δ' αὐτὴν διὰ τὸ περιὸν τῆς φρονήσεως. Ἡ δὲ μή τινος ἐξ ἐκείνου τυγχάνουσα τῶν μειζόνων, οὔτε συχνάκις αὐτῷ προσῄει, καὶ ὑπερηφάνως, ὅτε προσελήλυθε, προσεφέρετο, διελέγχουσά τε καὶ ὀνειδίζουσα. Εἰ δ' ἐπὶ τούτοις ἐωράκει τὸν ἀδελφὸν ὀργιζόμενον, ἀπεδυσπίτει καταφρονητικῶς. Ὁρῶν οὖν τὴν πρὸς τὸν Τορνίκιον τῆς ἀδελφῆς ὁ βασιλεὺς γνησιότητα, ὑπώπτευέ τε καὶ ἐμηνία, καὶ ἵνα πόρρω ἀλλήλων θεῖτο αὐτούς, τῶν ἐν Ἴβηρσι τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ διαφερόντων αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ἀνατίθησι, κατεσχηματισμένην εὐπροσώπως ὑπεροψίαν αὐτοῦ καταψηφισάμενος. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆλθεν· ἡ δέ γε φήμη ἡ πρὸς μέγα τύχης αὐτὸν ἐξῆρεν ἐν ἐλπίσιν οὐκ ἐλεγε. Καί τινες ἐκ τούτου τὸν ἄνδρα πρὸς τὸν βασιλέα διέβαλλον. Ὁ δὲ τοῖς λόγοις τούτοις τὴν γνώμην διαστιοθεὶς ἀτέλλει καὶ κείρει μὲν τὴν κόμην τῷ Τορνικίῳ, συγκείρειν αὐτῷ ταῖς θριξὶ καὶ τὰς ἐλπίδας οἰόμενος, ῥᾴκος δὲ μέλαν αὐτὸν ἀμφιέννυσι, ζοφοῦν αὐτῷ νομίζων ἐντεῦθεν τὴν προσδοκωμένην τῆς τύχης λαμπρότητα, οὗτω δ' ἐπανελθόντα μήτ' οἰκτίρας, ἀλλὰ καὶ ἐπικαγχάσας ἀφῆκεν. Οἱ δέ γε Μακεδόνες (34') καὶ πρώην, ὡς εἴρηται, προσκείμενοι τῷ ἀνδρὶ, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἐπ' αὐτῷ θάλποντες, νυκτὸς αὐτὸν ὑπεξαγαγόντες τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, ἐς τὴν αὐτῶν μητρόπολιν ἄγουσιν αὐτὸν τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ἡ σπουδὴ τῶν προτεθειμένων αὐτῷ ταχὺ τὰ πλείω τῶν στρατευμάτων ἐκεῖ συνηθροίσθησαν, ἡ καὶ μίσει τῷ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Διά τινας γὰρ αἰτίας οὐτ' ἐκεῖνος καλῶς τοῖς στρατιώταις ἐκέχρητο, ἀλλὰ καὶ ὑποψίας ὑπέτρεφε κατ' αὐτῶν, κἀκεῖνοι διὰ ταῦτα πρὸς ἔχθος κατ' αὐτοῦ ἠρεθίζοντο. Ὡς δ' οὖν συνελέγησαν, εὐφημίας αὐτίκα βασιλικῆς καὶ ἀναῤῥήσεως κατηξίωσαν. Ὁ δὲ εἰν αὐτοῖς αὐθὶς ἔργου εἶχετο, καὶ ἀθρόον τῇ βασιλευούσῃ ἐπιφοιτᾷ, καὶ οἱ προσιόντι προσεφοίτων πολλοὶ καὶ στρατιῶται καὶ ἀστυκοὶ, κἀκεῖνος ταῖς ἐλπίσιν ἠώρητο, ὡς οὔ τινος αὐτῷ ἀντιστησομένου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναπετασόντων αὐτῷ εὐπετῶς τῶν ἄστεων, καὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως, ὅτι τε τὰ Ἕῳα στρατεύματα πολέμοις ἐκεῖ προσησχόλητο, καὶ ὅτι

A audientes, tanquam vir præstantior cæteris. Nam neque facie neque ingenio erat contemnendo: inerat ei etiam aliud quiddam, quod homines alliciebat. Fama enim temere de illo, ut et de aliis, ratiocinabatur, fore ut Romanis sceptris potiretur. Imperator vero non modo non erga eum, ut cognatum affectus fuit, sed et odio eum persecutus est. Contra soror illius Euprepia virum sibi et conciliabat et amplectebatur, generosa matrona constantique animo, ad illustrem fortunam et opum affluentiam erecta, ne ipsa quidem fratri chara, quod eam ob insignem prudentiam verebatur. Quæ cum nihil ab illo magnificum consequeretur, neque frequentabat regiam, superbeque cum eo agebat, si quando B accesserat, eum arguens et objurgans, et ejus ob illa iracundiam per contemptum silentio dissimulans. Imperator vero sincerum illum sororis erga Tornicium affectum graviter molestequo ferens, ut eos longe sejungeret, Tornicium Iberibus Romanæ ditionis præfecit, relegatione speciosa titulo obumbrata. Cum igitur ille abiret, et fama eum spe magnæ fortunæ prosequi non desisteret: quidam inde ansam arripuerunt ejus apud imperatorem calumniandi. Quorum verbis commotus ille Tornicio comam tondet, se spem ejus una detonsurum ratus, nigramque lacernam induit, quasi eo colore exspectato illi fortunæ splendori tenebras offusurus. Ita reversum adeo non est miseratus, ut cachinno etiam prosecutus sit abeuntem. Enimvero Macedones prius etiam, ut dictum est, illi C addicti, ac bene de eo sperantes eum 252 noctu ex urbe imperatrice in metropolim suam Adrianopolim abduxerunt, ubi seu fautorum ejus studio, maxima pars exercituum convenit: seu imperatoris odio, qui ob causas quasdam milites non bene tractarat, et suspectos habebat, unde illis invisus esse cœperat. Statim igitur illic congressi, Tornicium faustis acclamationibus prosecuti, imperatorem consalutarunt. Ille vero, citra moram rem cum sua factione aggressus, subito Constantinopolim invadit, eumque multi ad eum tam cives quam milites confluerent, in spem erigebatur, neminem fore qui sibi resistere auderet, sed cives portas urbis potius non gravatim aperturos, tum quod D Orientales exercitus bellis ibi gerendis occupati, tum quod cives imperatori irati essent, a quo aliter quam vellent haberentur. Hujusmodi spe inflatus, castra ante urbem ponit, oppugnaturus eam, nisi alacriter reciperetur. Mane igitur instructa acie ad mœnia urbis circa Blachernas progressus, portas aperiri sibi petit, custodes ad id facinus magnis pollicitationibus invitans. Qui eum cum ei negligerent penitus et deriderent et dictériis incesserent, oppugnationem inchoat. Imperator

Variæ lectiones et notæ.

(34') *Οἱ δέ γε Μακεδόνες.* Anonymus Barensis in Chron.: *An. 1058, ind. 1, rebellavit Torniki cum Macedonis et Bolatze consocianeo suo, perrexit Constantinopolim, ut faceret se imperatorem. Argyro magistro exivit sub nocte cum aliquantis Francis et Græcis, et fecerunt ei damnum maximum. Postea comprehensus est ipse Torniki a Monomacho, et jussit eum cæcare, et Balatzi cæcati sunt ambo.*

vero cum paucis militibus urbanaque multitudine, et aliis quibusdam viris senatus ministris, qui omnes vix millenarium numerum explebant, se ad defensionem parat : quos cum pro mœnibus tyranni militibus opposuisset, putabat se terrorem adversariis incussurum : atque ipse in quodam imperatorio conclavi prominente ante cætera, pro majestate consedit, ut hostes et videret, et vicissim ab iis videretur. Macedones vero scurrilitati assueti, conspectum imperatorem partim palam contumeliis insectati sunt partim cœlibus institutis comicas quasdam cantilenas ex tempore cecinerunt, et saltarunt, pedibus terram pulsantes, immissaque cohorte in eos qui extra mœnia objecti fuerunt, homines partim ad portas, partim ad fossas compulerunt, in quas præcipitati perierunt, tantaque formido incessit omnibus ut ii etiam qui in mœnibus stabant, desilientes fugerent, et qui ad tutandas urbis custodiebant, ne portis quidem clausis se subducerent. Quod si bellum illud virum **253** habuisset, qui uti victoria scisset, nihil Tornicium ab urbis ingressu vel exsecutione conatus sui prohibuisset. Sed eam occasionem, cum Deo aliter visum esset, tyrannus amisit. Imperator tamen periculo proximus fuit : nam quidam, emissa contra illum sagitta, ipsum quidem non perculit, sed adolescentem cubiculi ministrum, ac ne eum quidem lethaliter vulneravit. Tamen satellites territi, statim recesserunt, et ipse imperator cum sella alio translatus est. Tornicio, tanta tel citate neglecta, res in contrariam vertit. Nam urbe denuo custodiis munita, tyrannus mane rursus impetu in mœnia facto, repulsus est, nec multum abfuit, quin ipse periret. Nam cum ex machina saxa talenti pondere in hostes excuterentur, unum in ipsum directum, aberravit illud quidem, sed et ipsi et satellitibus ejus terrorem incussit, ut dissipata acie, in castra reversi, ab oppugnatione desisterent. Paucis igitur diebus ibi commoratus, cum e suis alios ad imperatorem deficere, alios dispergi et aufugere videret : relicta urbis obsidione, castella Thraciæ se facile occupaturum ratus, ab illis quoque repulsus est. Interea copiæ Orientales revocatæ adsunt, et contra tyrannum mittuntur. Quo defectionis socii cognito, sibi metuentes, cum Orientalium quoque dux castra prope illos posuisset, et alios colloquiis, alios litteris impulisset, ut ad imperatorem transfugerent, fere omnes deserto tyranno cum imperatoriis se conjunxerunt : neque ii gregarii tantum milites, sed etiam viri illustres, duces et magistratus. Unus duntaxat ex insignioribus Bataizes apud illum mansit. Tornicius igitur destitutus ab omnibus, nulla spe evadendi relicta, cum Bataize in templum quoddam confugit. Unde in compedibus ad Monomachum perducti atque effossis oculis cæcati sunt, seditione penitus compressa.

ἐπιχειρήσειν. Ἀλλά τινας βραχείας ἡμέρας οἰκείοις προσχωροῦντας τῷ βασιλεῖ, τοὺς δὲ σκιδναμένους καὶ ἐκδιδράσκοντας, ἀπανίστατο μὲν τῆς περὶ τὸ ἄστυ προσεδρίας, ἀπῆει δὲ ὡς εὐπετῶς τῶν Θρᾳκῴων χρατῆσων φρουρίων, ἀλλ' ἀπρορρύστῃ

καὶ οἱ τῆς πόλεως δι' ὀργῆς ἐποιοῦντο τὸν αὐτοκράτορα, ὡς δή τι μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῖς προσφερόμενον. Τοιαύταις οὖν αἰωρούμενος ταῖς ἐλπίσι, στρατοπεδεύεται πρὸ τῆς πόλεως, πολιορκήσων αὐτήν, εἰ μὴ δέχοιτο αὐτὸν ἑτοιμότατα. Ἐωθεν οὖν παραταξάμενος, καὶ ἀγχοῦ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως γεγονὼς περὶ τὰς Βλαχέρνας, ἀνοῖξαι οἱ τὰς πύλας ἠξίου τοὺς ἔνδον, ὑποσχέσει τοὺτους πρὸς τὴν πρᾶξιν παραθαρρύνων λαμπρᾷ. Τῶν δὲ μηδ' ἐπιστρεφομένων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ χλευαζόντων, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀποσκωπτόντων, ἐπεχείρει· τῇ προσβολῇ. Ἀντιπαρετάττετο δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς, στρατιώταις ὀλίγοις καὶ ὄχλῳ δημοτικῷ καὶ τισιν ἄλλοις ἀνδράσιν ἐνίων τῶν τῆς γερουσίας θεράπουσι, τῶν πάντων οὐδ' εἰς ἀκριβῆ συναριθμουμένων χιλιοστύν· καὶ τούτους πρὸ τοῦ περιβόλου στήσας τῆς πόλεως ἀντιμετώπους τοῖς τοῦ τυράννου, ᾠετο κατάπληξιν αὐτοῖς τὸν ἀντίπαλον. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τινι τῶν βασιλικῶν θαλάμων προβεβλημένῳ τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἐστραμμένῳ πεδίον καθῆστο βασιλικῶς, ἵν' ὁρῴη τοὺς ἐναντίους καὶ ὁρῷτο αὐτοῖς. Οἱ δὲ Μακεδόνες βωμολοχίας ὄντες ἐθάδες, ἰδόντες τὸν βασιλέα, οἱ μὲν ἄντικρυ; ἐξύβριζον εἰς αὐτὸν, οἱ δὲ, καὶ χορούς συνιστῶντες, μέλη τέ τινα σχεδιάζοντες κωμῳδίας ὠρχοῦντο, καὶ ᾖδον ταῦτα. τοῖς ποσὶν ἐπικροτοῦντες τὴν γῆν. Εἶτα τοῖς ἔξω τοῦ τείχους προβεβλημένοις βασιλικαῖς μοίραις τινὶς ἐπελθούσης τῶν ἐναντίων, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς πύλας ὥρμησαν, οἱ δ' ἐπὶ τὴν τάφρον ἐνέπιπτον καὶ ἀπώλλυντο, τοσοῦτον δ' ἄπασι τὸ δέος ἐγένετο, ὥστε τοὺς τε τοῖς τείχεσιν ἐφεστῶτας ἑαυτοὺς ἐκ τούτου καταβάλλοντας φεύγειν, καὶ τοὺς τὰς εἰσόδους φρουροῦντας τῆς πόλεως φρούδους αὐτίκα γενέσθαι, μηδὲ τὰς πύλας ἐπιζυγώσαντας. Εἰ γοῦν εἶχεν ὁ τότε πόλεμος τὸν εἰδότα νικᾶν, οὐδὲν ἦν τὸ κωλῦον εὐθὺς τὸν Τορνίκιον ἐντὸς γενέσθαι τοῦ ἄστεος, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῷ ἐγχειρήματι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἐπεὶ μὴ τῇ ἄνωθεν ἐδέδοκτο διοικήσει, τὸν τυραννοῦντα διέφυγεν. Ὅ δέ γε βασιλεὺς μικροῦ ἂν ἐκινδύνευσε· τῶν γάρ τις ἐναντίων τόνδ' ἐπιτοξάζεται, καὶ βέλος ἀφίησι κατ' αὐτοῦ· τὸ δ', ἀτευκτῆσαν τοῦ βασιλέως, βέλτι μειράκιόν τι τῶν θαλαμηπολούντων. Ἀλλ' οὐδ' ἐκείνῳ καιρία γέγονεν ἡ ἐκ τοῦ βέλους πληγή. Οἱ δέ γε περὶ τὸν βασιλέα, δείσαντες, αὐτίκα μετίστησαν, κἀκεῖνος αὐτὸς ἄλλοσε πη σὺν τῷ ὄχλῳ μετήνεκτο. Ὅν δ' εἴρηται τρόπον τὸν Τορνίκιον διαφυγὸν τὸ εὐτύχημα, εἰς τοὐναντίον αὐτῷ τὰ πράγματα περιέτρεψεν. Ἡ τε γὰρ πόλις αὖθις ὑπὸ φρουρὰν ἐγεγόνει, καὶ ὁ τύραννος πάλιν ἔωθεν προσβαλὼν καὶ ἀποχρουσθεὶς παρὰ βραχὺ καὶ ἀπώλετο ἄν. Λίθων γὰρ ἐκ μηχανῆς ταλαντιαίων σφενδονουμένων κατὰ τῶν ἐναντίων, εἷς ἐπὶ τὸν τύραννον ἦτο, καὶ τοῦ μὲν οὐ καθίκετο, δεινὸν δὲ κἀκεῖνῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐνεποίησε, καὶ λύσαντες τὴν παράταξιν ὑπενόστησαν εἰς τὴν αὖτέρω παρεμβολήν, καὶ οὐκέτι τῇ πολιορκίᾳ προσμένας ὁ τύραννος, ἐπεὶ ἐώρα τοὺς μὲν τῶν

χικεί ων. Ἐν τοσούτῳ δὲ παρῆσαν αἱ τῆς Ῥώας δυνάμεις ἀναχεκλιμέναι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ κατὰ τοῦ τυραννοῦντος ἀφεῖθησαν. Οἱ δ' αὐτῷ τὴν ἀποστασίαν συγχροτοῦντες, ὡς ἴγνων τοῦτο, δείσαντες περὶ σφίσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Ῥώων ταγμάτων ἐξάρχοντος παραστρατοπεδευσαμένου τοῖς ἀποστάταις, καὶ τοὺς μὲν ὁμιλίαις, τοὺς δὲ καὶ γράμμασι πείθοντος αὐτομολῆσαι τῷ αὐτοκράτορι, πάντες σχεδὸν ἀπολιπόντες τὸν τυραννήσαντα, προσήνεγκαν τοῖς βασιλικοῖς, καὶ οὐ τῶν ἀσήμων μόνων ἦσαν οὗτοι στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, καὶ ἑστρατηγηκότων καὶ λαμπρυνθέντων ἀρχαῖς, ἑνὸς μόνου τῶν ἐπισήμων παραμεμενηκότος αὐτῷ τοῦ Βατάτζη. Ὡς δ' οὖν ἐγκατελείφθη πρὸς τῶν λοιπῶν ὁ Τορνίκιος, καὶ πάντοθεν αὐτῷ ἄφυκτος ἦν ἡ κατάληψις, εἰς ναῦν προσπεφύγασιν αὐτός τε καὶ ὁ Βατάτζης. Ἐκεῖθεν δὲ πεδῆται (35) τῷ Μονομάχῳ προσήχθησαν· ὁ δὲ στέρησιν ἀμοῖν καταψηφίζεται τοῦ φωτὸς, καὶ τοῖς μὲν ἐσβέσθησαν εὐθὺς οἱ λύχνοι τοῦ σώματος, ἡ δ' ἀποστασία διελύθη τέλεον.

Κδ'. Μέχρι μὲν οὖν τοῦδε μάχας ἐμφυλίους ὁ λόγος διηγησάμενος, μεταβήσεται νῦν πρὸς μάχας βαρβαρικάς. Προκείσθω δὲ τῶν ἄλλων τῶν Ῥῶς ἡ ἐπίλευσις. Τοῦτο τὸ ἔθνος καὶ ἄλλοτε πλειστάκις κατὰ Ῥωμαίων ἐγένετο, ἠττήθη δὲ, τέλος καὶ σπονδὰς ἐποιήτο πρὸς Ῥωμαίους καὶ κῆδος, ἵνα διὰ τὴν ἀγχιστείαν πρὸς ὁμόνοιαν τὰ γένη συνδέοιτο, καὶ παρ' ἀλλήλους ἐφοίτων ἐμπορευόμενοι. Ἦσαν οὖν καὶ τότε Ταυροσκύθαι πολλοὶ παρὰ τῇ Κωνσταντίνου, τὰ παρ' ἑαυτῶν ἀποδιδόμενοι, καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἀντωνούμενοι. Συνέβη δέ τισι τῶν Σκυθῶν ἔριν γενέσθαι πρὸς Ῥωμαίους τινὰς, πληγαὶ δ' ἐπηκολούθουν ταύτῃ καὶ τραύματα, τοῖς δὲ παρείποντο θάνατοι, καὶ τοῖς θανοῦσι καὶ εἷς τις τῶν ἐπισήμων παρ' αὐτοῖς συνηρίθμητο. Τοῦτο τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι πρόφασις τῆς συγκινήσεως καθ' ἡμῶν γέγονε, καὶ αὐτίκα πλοῖα συμπηξάμενος, ἃ παρ' αὐτοῖς μονόξυλα λέγονται, σφόδρα πολλὰ, καὶ τούτοις ἐμβιβάσας πλῆθος ὑπερεκπίπτον σχεδόν τι καὶ ἀριθμὸν, ἀκήρυκτον Ῥωμαίοις ἐπέστησε πόλεμον, καὶ γίνεται τῆς Προποντίδος ἐντός. Ὡς δ' ἴγνω τὴν ἐπίλευσιν ὁ κρατῶν, στέλλει παρ' αὐτοὺς τοὺς πρεσβεύσοντας, καταθέσθαι τὰ ὅπλα σφᾶς, ὡς ἑτοίμως τοῦ βασιλέως, εἴ τι γέγονεν αὐτοῖς πρὸς λύπην, ἐξιασομένου καὶ θεραπεύσοντος. Ὁ δὲ Βάρβαρος ὑπερηφάνως τε τοὺς πρέσβεις ἐδέξατο, καὶ λόγους μεγαλαύχους καὶ σοβαροὺς ἐξηρεύξατο, καὶ ἀτίμως αὐτοὺς ἀπεπέμψατο. Ἀπογνοὺς τοίνυν τὰς σπονδὰς ὁ κρατῶν, καὶ αὐτὸς πρὸς ναυμαχίαν παρεσκευάζετο, καὶ ἐπεὶ μὴ ἦν χειρὸς ναυτικὸν ἐνδημοῦν, παρρωτάτω δ' ὄν, φυλακὴς χωρῶν προσησχόλητο, τριήρεις τινὰς καὶ ὁλκάδας ἄλλας ἐτοιμασάμενος, καὶ ταύτας τὸ πῦρ τὸ ὑγρὸν (36) ἐνθέμενος ἄφθονον, ἀντέταξε ταύτας τοῖς σκάφεσι τοῖς βαρβαρικοῖς, καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ παρῶν, καὶ ἄνω που τοῦ λιμένος καθήμενος. Ὡς δὲ τὸ πολὺ τῆς ἡμέρας παρῆλθε καὶ ἠρέμουν οἱ Βάρβαροι, καὶ τὴν σύνταξιν οὐ διέλυον, τρεῖς τῶν τριηρῶν ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς τῷ Θεοδωροκάνῃ λαβεῖν, καὶ ἀκροβολίσασθαι κατὰ τῶν Βαρβάρων, ἵν' αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἐπισπάσηται. Ὁ δ' οὐκ ἀκροβολισμοῖς ἐπεχείρησεν, ἀλλὰ καθαρᾷ ναυμαχίᾳ, καί τινα μὲν σκάφη βαρβαρικὰ κατέφλεξε τῷ διύγρῳ πυρὶ, τινὰ δὲ κατέδυσεν αὐτανδρα, ἐν δὲ κατέσχεν ἔνδον αὐτὸς εἰσπεπιδηκώς, καὶ οὓς μὲν τῷ ξίφει συγκόψας, οὓς δὲ καταπλήξας, καὶ δεσμοὺς ὑπερ

XXIV. Hactenus intestina bella commemoravimus. Nunc ad externa se convertat oratio, ac Russorum in primis expeditio narretur. Quæ gens cum alias quoque sæpissime Romanos aggressa esset, victa fuit. Tandem fœdere icto, et affinitate juncta, utrumque populum devincire studuerunt, et commercia invicem agitarunt. Cum 254 autem tunc multi Tauroscythæ Constantinopoli merces suas venderent, et nostrates commercarentur: accidit ut, inter eos et Romanos quosdam contentione orta, a pugnis ad vulnera, a vulneribus ad cædes fieret progressio, et inter cæteros illustris quidam Scytha caderet. Ex eo Russorum princeps ocrasione sumpta, statim plurimis navigiis compactis, quæ apud eos monoxyla vocantur, multitudine quæ omnem prope numerum excedit, iis imposita, Propontidem penetrat, bellumque Romanis non ante indictum infert. Quos ubi imperator adventare cognovit, missis legatis petit, ut arma deponant, se paratum esse si quid molesti eis accidisset, satisfacere. At Barbarus legatos superbe excepit, eosque insolentibus et molestis verbis eructatis, cum ignominia dimisit. Imperator igitur pace desperata, et ipse ad bellum navale se parat, et quia classis longissime aberat, tutandis provinciis occupata, triremes alias et onerarias naves, plurimo Græco igni imposito adversus hostilem classem mittit, atque ipse in summo portu considet. Ut autem magna diei parte elapsa, Barbari quiescebant, nec tamen aciem solvebant, Theodorocanum jubet cum tribus triremibus lacessere Barbaros, et ad pugnam elicere. Is vero non vellitari cœpit, sed plane pugnam est auspicatus, et Græco igni aliquot naves Barbaricas cremavit, alias una cum viris demersit, unamque comprehendit, in quam ipse insilit, aliis cæsis, aliis perterrefactis et metu quasi constrictis. Tribus triremibus feliciter ista ausis, signo ab imperatore dato plures onerariæ solvunt: quibus Barbari conspectis, pugnæ immemores, soluta acie in fugam conversi, paulatim recesserunt, Romanis in ea pugna divinitus etiam adjutis. Nam subito ventus Orientalis coortus, fluctibus versus occidentem ingentibus in Barbarorum naves devolutis, multas submersit, multas petris et occultis scopulis illisas comminuit; vectores porro partim undæ absorpse-

Variæ lectiones et notæ.

(35) *Πεδῆται.* Reposuimus ex mss. πεδῆται.

(36) *Πῦρ ὑγρὸν.* Vide *Gloss. med. Græcit.*

runt, partim fluctu in terram ejectos milites obcessis littoribus trucidarunt. Barbarorum multitudine ad hunc modum debellata, imperator victoria illustris in regiam reversus est.

255 XXV. Exposito uno Barbarico bello Tauroscytharum, ad alterius gentis, Turcorum videlicet, motum est transeundum, qui Orientem tum invaserunt, et in hunc usque diem infestant. Sunt autem Turci gens Hunnica, populosissima et libera, Caucasiorum montium septentrionale latus accolens. Nam cum Persæ, Macedonibus inter sese dimicantibus, regnum suum, ut supra ostensum est, recuperassent, idem a Sarracenis victi et oppressi, rursus amiserunt. Sarraceni vero, non uni principi paruerunt, sed seditione inter ipsos orta, in factiones divisi, alii alios oppugnarunt. Muchumetus igitur Imbraelis filius, Persidis, Chorasmiorum, Mediæ, et aliorum quorumdam populorum princeps, temporibus Basilii Porphyrogeniti, cum suscepto contra Indos et Babylonios bello succubuisset, Turcorum auxiliis accersitis Tangrolipice Mucaleto duce, hostes superavit : domumque reversus, Turcos ad sua redire non sivit, sed retinere voluit, ut eorum opera contra alios quoque uteretur. Qui cum domum redire, nisi per Araxidis pontem nequirent (fluvius is est, qui nonnisi ponte superari potest utrinque turrito, quem præsidiarii milites tenebant), deficiunt, et montes occupant (nam cum tribus millibus plures non essent, cum multis millibus acie decernere non audebant), unde procurrentes, Saracenos prædantur. Muchumetus vero ad xx millia contra eos mittit, decem ducibus e suis popularibus summa fide credita, quos Turci noctu aggressi maxima ex parte facile trucidarunt; reliquiæ cum suis ducibus ad Muchumetum redierunt. Is decem illis ducibus excæcatis, et militibus atrocissima quæque comminatus, effecit ut præ metu ad Turcos confugerent. Ii vero jam aliis quoque multis confluentibus, servis et facinorosis hominibus, qui manubiis et rapinis gaudebant, numeroso confecto exercitu, prælio cum Muchumeto circa Apascham commisso, multos Sarracenos cecidérunt, ac inter alios ipse quoque Muchumetus cecidit. Tangrolipix igitur consensu exercituum imperio omnium gentium quæ Muchumeto paruerunt, accepto, turres pontis Araxidis evertit. Fluvii porro transitu patefacto, magna **256** Turcorum multitudo

A τῷ δέει παρειλημμένοι. Ὡς δ' οὕτω ταῖς τρισὶ τριήρεσι κατευτυχήθη ἡ κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπίπλευσις, καὶ ἄλλαις τῶν ὁλκάδων σύνθημα παρέσχεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνήγοντο πλείονες· ἃς ὁρῶντες ἐπιούσας σύνταξιν διαλύσαντες, πρύμναν ἐκροῦσαντο, καὶ ὡρμήκεσαν εἰς φυγήν. Συναμάχησε δὲ Ῥωμαίοις τότε καὶ ἄνωθέν τις ροπὴ· πνεῦμα γὰρ ἐξαίφνης σκληρὸν πνεῦσαν ἐξ Ἑῴας πρὸς τὰ Ἑσπέρια, καὶ καταιγίδα κινῆσαν, τοῖς τῶν Βαρβάρων ἐπήνεικτο σκάφεσι, καὶ πολλὰ μὲν ἐπέκλυσε, καὶ τῷ βυθῷ παρέδωκε, πολλὰ δ' ὀφάλοις πέτραις καὶ σκοπέλοις προσήρραξε καὶ συνέτριψε. Τὰ δέ γε τούτων πληρώματα, τοὺς μὲν τὸ ὕδωρ ἐκάλυψε, τοὺς δὲ σύνταγμα στρατιωτικὸν ἐφεδρεῦον ταῖς ἠιόσι διέφθειραν, ἐκβρασσομένους τοῦ κλύδωνος· οὕτω δὲ καταπολεμηθέντος τοῦ τῶν Βαρβάρων πλήθους, ὁ βασιλεὺς τροπαιοφορῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπανέζευξεν.

B ΚΕ'. Εἷς μὲν δὴ πόλεμος βαρβαρικὸς οὑτωσὶ δεδιήγηται, εἰρήσθω δὲ καὶ ἑτέρα τις συγκίνησις ἔθνους, ἣ τότε τὴν Ἑῴαν διέλαβε, καὶ μέχρι τοῦ νῦν αὐτὴν ἐπιβόσκεται, τοὺς Τούρκους φημί. Εἰσὶ μὲν οὖν (37) οὗτοι γένος τι Οὐννικὸν (38), οἰκοῦν τὰ προσάρκτια τῶν Καυκασίων ὀρῶν, πολυπληθὲς καὶ αὐτόνομον. Ἐπεὶ δ' ἡ Περσῶν ἀρχὴ, τῶν Μακεδόνων ἐφ' ἑαυτοὺς τραπέντων, καὶ ἀντιμαχομένων ἀλλήλοις, ἴσχυσε πάλιν τὴν ἀρχὴν ἀνασώσασθαι, ὡς ἔμπροσθέν μοι ἱστόρηται, ἡ δ' αὖθις ὑπὸ Σαρακηνῶν τὴν ἐξουσίαν ἀφῃρητο δεδούλωτό τε Σαρακηνοῖς, καὶ οὐχ ἑνὶ ἦσαν ἡγεμόνα τελοῦντες, πρὸς ἀλλήλους τε καὶ οὗτοι στασιάσαντες, εἰς ἀντιπάλους μοίρας διῄρηντο, καὶ ἀλλήλοις ἐπῆσαν. Μουχούμετ οὖν ὁ τοῦ Ἰμβραὴλ, Περσίδος ἄρχων καὶ Χωρασμίων, καὶ Μηδίας, καί τινων ἄλλων, πόλεμον ἤρατο κατὰ τοὺς χρόνους Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου, κατὰ Βαβυλωνίων τε καὶ Ἰνδῶν, ἡττώμενος δὲ συμμαχικὸν ἐκ Τούρκων μετεπέμψατο. Ἦν δὲ τοῖς εἰς συμμαχίαν ἐλθοῦσι τῷ C Μουχούμετ ταγματάρχης Ταγγρολίπιξ Μουκάλετ, μεθ' ὧν ὁ Μουχούμετ τοὺς ἀντιθέτους προσβαλὼν, τροποῦται αὐτοὺς, καὶ ἀναζεύξας εἰς τὰ οἰκεῖα, οὐκ εἴα τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ἑαυτῶν ὑποστρέψαι, ἀλλ' ἤθελε παρακατέχειν αὐτοὺς, ἵνα καὶ ἐφ' ἑτέρους χρῷτο συμμάχοις αὐτοῖς. Οἱ δὲ μὴ οἷοί τε ὄντες ἀπιέναι πρὸς τὴν ἀφετέραν, εἰ μὴ αὐτοῖς ἀνοιχθείη ἡ τοῦ Ἀράξιδος γέφυρα (ποταμὸς δ' οὗτός ἐστιν, εἰ μὴ διὰ τῆς γεφύρας οὐ περατὸς, ἡ δὲ γέφυρα ἐπαπύργωτο ἑκατέρωθεν, καὶ τοῖς πύργοις φρουροὶ ἐφειστήκεσαν), ἀποστατοῦσι, καὶ εἰς ὄρη καταφυγόντες (οὐ γὰρ ἐθάρρουν ὄντες τρισχίλιοι, πρὸς πολλὰς κατὰ συστάδην μαχίσασθαι μυριάδας), ἐκτρίχοντες ἐκείθεν, τὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐληΐζοντο. Ἐκπέμπει D τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ Μουχούμετ στράτευμα περὶ πεντε τὰς εἴκοσι χιλιάδας, δέκα τῶν ὁμογενῶν ἀνδρῶν τὴν αὐτῶν ἐγχειρίσας ἡγεμονίαν. Οἷς οἱ Τοῦρκοι νυκτὸς ἐπιθέμενοι, ῥᾷστα τοὺς πλείους κατέκοψαν. Οἱ δὲ περισωθέντες σὺν τοῖς αὐτῶν στρατηγοῖς εἰς τὸν Μουχούμετ ἀνθυπενόστησαν. Ὁ δὲ τοὺς μὲν δέκα τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνας ἐξετύφλωσε, κατὰ δὲ τῶν περισωθέντων στρατιωτῶν ἠπείλει διαθήσειν αὐτοὺς τὰ χείριστα. Οἱ δὲ δείσαντες, τοῖς Τούρκοις προσέθεντο. Ἤδη δὲ καὶ ἄλλων προσρυέντων συχνῶν, δούλων τε καὶ κακούργων, ληλασίαι; χαιρόντων

Variæ lectiones et notæ.

(37) *Εἰσὶ μὲν οὖν.* De Turcorum origine copiose satis egimus in Notis ad Nicephori Bryenii Hist. lib. 1, n. 7.

(38) *Οὐννικόν.* Mss. Οὐνικόν.

καὶ ἁρπαγ..., πολυπλῆθες ἐγένοντο στράτευμα, καὶ τῷ Μουχούμετ περὶ τὸ Ἀπασχὰν (39) συμβήγνυνται, καὶ πολλῶν πεσόντων καὶ Σαρακηνῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Μουχούμετ διέφθαρτο. Ὁμονοησάντων οὖν τῶν στρατευμάτων, παρὰ πάντων ὁ Ταγκρολίπιξ τὴν ἀρχὴν τῶν ὑπὸ τὸν Μουχούμετ ἐνεχειρίσθη χωρῶν. Αἱρεθεὶς δ' εἰς ἡγεμονίαν, πέμψας τοὺς ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Ἀράξιδος πύργους κατέβαλεν. Οὕτω δ' ἀνεθέσης τοῖς Τούρκοις τῆς διόδου τοῦ ποταμοῦ, πολὺ τῶν Βαρβάρων τούτων πλῆθος προσερρύη τῷ Τάγκρολίπικι, καὶ χεῖρα βαρεῖαν ἐκ τούτων ὁ τῶν Τούρκων κτησάμενος; ἀρχηγὸς, ἀφαιρεῖται μὲν πάντοθεν τοὺς Σαρακηνοὺς τὴν ἀρχὴν, ἑαυτῷ δὲ ταύτην καὶ τοῖς ὁμογενέσι ἀπένειμε, καὶ εἰς ὑπηκόους τοὺς ἐκ τῆς Ἄγαρ κατέστησεν. Εἶτα αὐτὸς μὲν μάχῃ τοὺς Βαβυλωνίους προσεκτήσατο, τὸν δὲ ἀδελφόπαιδα Κουτλουμοὺς σὺν στρατῷ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐξέπεμψεν· ὁ δὲ ἡττηθεὶς ὑπέστρεφε, καὶ διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν τῆς Μηδίας ἄρχοντα (οὕτω δ' ἐκαλεῖτο πάλαι τὸ Βασσπρακᾶν) αἰτῶν παραχωρηθῆναι διὰ τῆς χώρας αὐτοῦ διελθεῖν. Ὁ δὲ τῆς χώρας ταύτης ἐκ βασιλέως ἄρχειν προχειρισθεὶς, οὐ μόνον αὐτὸ ἀνῆκε τούτῳ τὴν δίοδον, ἀλλὰ καὶ ἀντετάξατο κατ' αὐτοῦ, καὶ συμβαλὼν ἡττᾶται, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν οἰκείων ἀπέβαλεν, ἦλω δ' αὐτός. Ὁ γοῦν Κουτλουμοὺς πρὸς τὸν Ταγκρολίπικα ἐπανελθὼν τὰ περὶ τοῦ κατὰ τὴν Μηδίαν διηγεῖται πολέμου, καὶ τῆς χώρας ἐξυμνεῖ τὸ πάμφορον, καὶ προστίθει, εὐάλωτον εἶναι ταύτην, παρὰ γυναικῶν κεκρυμμένην, οὕτω καλῶν τοὺς μαχεσαμένους αὐτῷ. Ὁ δὲ Ταγκρολίπιξ αὐτῷ μὲν διὰ τὴν ἥτταν ἐμηνίε, ἐκεῖνος δὲ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐχώρει. Καὶὸ Κουτλουμοὺς δείσας ἀπέδρα μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ τὸ Πάσαρ (πόλις δ' ἐστὶ τῶν Χωρασμίων) τουτὶ κατασχὼν, ἀφίσταται τοῦ σουλτὰν (οὕτω γὰρ ὁ Ταγκρολίπιξ ὠνόμαστο) καὶ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὸν θεῖον ἀντικαθίστατο, πολιορκοῦντα αὐτὸν, διὰ δὲ τὴν τῆς πόλεως ὀχυρότητα μηδὲν ἀνύσαι δυνάμενον. Καὶ ὁ μὲν σουλτὰν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Πάσαρ προσηνέχθητο· στέλλει δὲ κατὰ Μηδίας Ἀσὰν σὺν ἀξιομάχῳ δυνάμει. Ὁ δὲ προσβαλὼν τῇ χώρᾳ, καὶ συμμίξας Ῥωμαίοις, πίπτει μὲν αὐτὸς, ἡττᾶται δὲ τὸ σὺν αὐτῷ στρατιωτικὸν, καὶ βραχίστων ἄτερ, τὸ πᾶν ἀπώλυται. Ὁ μαθὼν ὁ σουλτὰν ἠθύμησε μὲν, ἐπαναλαβεῖν δ' αὖθις ἔσπευδε τὸ δυστύχημα, καὶ Ἄλιμ Ἀβραμίῳ ἀτιρεθαλεῖ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ στρατιὰν ἐγχειρίσας εἰς ἑκατὸν ἀριθμουμένην χιλιοστύας, κατὰ Ῥωμαίων ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ τοῦ Βασσπρακᾶν στρατηγὸς τῷ βασιλεῖ περὶ τούτων διὰ γραμμάτων ἐδήλωσε, συμμαχίαν αἰτῶν. Καὶ ὁ τῷ Αἰπαρίτῃ δυνάστῃ μοίρας τῶν Ἰβήρων τυγχάνοντι ἐπέστειλε συνελθεῖν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ἐπαρῆξαι κατὰ τῶν Τούρκων. Τῶν Τούρκων δὲ ἐπιστάντων ἤδη, οἱ Ῥωμαῖοι πολεμῆσαί σφισιν οὐκ ἐκρινον, εἰ μὴ ἐνωθεῖεν κατὰ τὴν βασιλικὴν ἐντολὴν καὶ τοῖς Ἰβήρσιν. Ἀτρεμούντων δὲ τῶν στρατιωτῶν, μὴ δυνάμενος αὐτοῖς ὁ Ἄλιμ συμβαλεῖν, εἰς ὀχύρωμά τι προσκαθημένοις, ἔπεισι

ad eum se contulit. Sic magnis copiis Turcicis suffultus, omnibus Sarracenis ademptum imperium, in se et populares suos transtulit, et Agarenos sibi parere coegit. Deinde Babyloniis bello subactis, fratris filium Cutlumum cum exercitu contra Arabes misit, a quibus superatus per legatos a principe, quem imperator Mediæ (sic enim olim vocabatur Baaspracan) præfecerat, transitum postulat: quem is adeo non concessit, ut armatus illi occurreret. Sed multis suorum amissis, victus et captus est. Cutlumus autem ad Tangrolipicem reversus, Medicum prælium referens, ejus regionis fertilitatem celebrat, eam expugnatu facilem esse asserens, ut qua mulieres fruerentur: sic enim appellabat eos, cum quibus pugnarat. Cæterum Tangrolipix illi ob cladem acceptam iratus, ipse contra Arabes proficiscitur. Cutlumus autem cum suis pœnæ metu aufugit, et Pasare Chorasmiorum urbe occupata, a sultano (sic enim Tangrolipix appellabatur) defecit, et patruo a quo obsidebatur, diu restitit, ob loci munitionem frustra laboranti. Qui ea obsidione occupatus, Asanem cum justis copiis contra Mediam mittit. Is impetu in provinciam facto, et prælio cum Romanis commisso, ipse cadit, amisso, paucissimis exceptis, toto exercitu. Quo sultanus cognito, sane doluit, sed jacturam illam resarcire cupiens, Alimo Abramio fratri ex altero parente exercitum centum milliem circiter contra Romanos ducendum commisit. Sed Baasparacanis prætor petitis ab imperatore auxiliis, Liparitam, paris Iberiæ dynastam exspectabat, neque cum Turcis dimicandum sibi censebat, priusquam ex mandato imperatoris Iberum auxiliares copiæ advenissent. Romanis igitur intra munitiones se continentibus, Alimus negata pugnandi copia, Arzem oppidum nullo muro circumdatum, quod mercatores pene innumerabiles, homines ditissimi incolebant, se primo impetu capturum ratus, spe sua frustratus est, cum illud invasisset. Nam incolæ aditus lignis obstruxerunt, et telis ex ædibus conjiciendis multos sustulerunt. Eo per sex dies facto, cum Turcorum dux Arzenos fortissime se defendere 257 nec obsidione facile capi posse cerneret, igni eos superare instituit: quo ædibus injecto, cum incendium undique sæviret, civibus in fugam versis, Barbari oppido potiti, multum auri et aliarum opum invenerunt, quas flamma non absumpserat. Inde iterum contra Romanum exercitum properarunt. Cum Liparites cum Iberibus jam adesset, sub vesperam commisso ad Bulgrino prælio Alimus et Chorosanes alter Barbarorum dux, cum suis conversi fugerunt, Romanis eos in multam noctem persecutis. Liparites vero in alio cornu pugnans ab hostibus captus fuerat, quem dum Romani in castra reversi diu exspectant, casus illius ignari, quidam nuntiat, captum

Variæ lectiones et notæ.

(39) Ἀπασχάν. Alter e Reg. Ἀπισγάν

hostibus festinanter abduct. Quo cognito illi in mœrore erant, Barbari vero Lipariten ad sultanum perduxerunt. Imperator autem liberandi illius cupidus, magnam pecuniam ejus redimendi ergo et munera sultano misit, petens, ut Turci cum Romanis fœdus ferirent. Cui sultanus Liparitem gratis restituit, omni pecunia illi tradita, pro quo missa erat: hortatus, ne in posterum arma contra Turcos sumeret: atque ipse etiam legatum ad imperatorem misit, quem illi Seriphen vocant, cujus eadem fere conditio fuit, quæ olim apud nos syncelli. Nam ut is patriarchæ mortui locum occupabat, sic etiam Seriphes chalipha defuncto succedebat. Is igitur magnam urbem ingressus, et superbe cum imperatore collocutus, cum ab eo postulasset, ut tributa sultano penderet, infecta re est dimissus. Qua de causa iratus sultanus, ipse Romanus aggressus est, eoque tempore Turcica gens longius progressa, totum Orientem subegit, et usque ad continentem Byzantio obversam processit. Ac ita se res Turcicæ habuerunt.

A τῷ Ἄρτζῃ (κωμόπολις δ' ἦν τοῦτο)· πλῆθος δ' ἐνῆκει αὐτῷ, ἵν' οὕτως εἴποιμι, καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαίνουσα, ἔμποροι δ' ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πλοῦτος ἦν αὐτοῖς περιττός. Ὡς οὖν ἀτείχιστον τὴν κωμόπολιν ἐξ ἐφόδου αὐτὴν ἑλεῖν οἱ Βάρβαροι ἤλπιζον, ἀλλ' ἔγνωσαν, παραβουκολούμενοι ταῖς ἐλπίσιν, ἐπίπαν ταύτῃ προσέβαλον. Ταῖς γὰρ διόδοις ὕλας ἐπαγαγόντες οἱ ταύτῃ κάτοικοι, καὶ ταύταις αὐτὰς ἀποφράξαντες, ἐκ τῶν ὡραίων ἔβαλλον τοὺς ἐναντίους, καὶ ἀνῄρουν πολλούς, καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας ἐγίνετο ἕξ. Ὡς δ' ἔγνω ὁ τῶν Τούρκων ἀρχηγὸς ὁ Ἄλλιμ ἐρρωμενέστατα τοὺς Ἀρτζηνοὺς ἀντεχομένους, καὶ πολιορκίᾳ βραδυτάτῃ μὴ ἁλωτοὺς, πυρὶ τῶν ἀνδρῶν περιγενέσθαι διέγνωκεν· αὐτίκα τοίνυν ἀνῆπτο τοῦτο, καὶ τοῖς οἰκήμασιν ὑπεβάλλετο. Ὡς δ' ἐξήφθη πανταχόθεν πυρκαϊὰ, τρέπονται μὲν οἱ ἐγχώριοι, οἱ δὲ Βάρβαροι κρατοῦσι τῆς κωμοπόλεως, καὶ πολὺν ἐν αὐτῇ χρυσὸν καὶ ἄλλον πλοῦτον εὑρήκασιν, ὅσος μὴ κατανάλωτο πυρί. Ἐντεῦθεν αὖθις κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ὥρμησαν στρατιᾶς. Ἤδη δὲ καὶ τοῦ Λιπαρίτου σὺν τοῖς Ἴβηρσι παραγενομένου, συμβολὴ τῶν στρατευμάτων ἐγένετο περὶ Βουλυτόν. Ὁ μὲν οὖν Ἄλλιμ καὶ ὁ Χαρσάνης (ἕτερος δ' οὗτος ἦν στρατηγὸς τῶν Βαρβάρων) μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τρεπόντας, ἐνέκλιναν εἰς φυγὴν, καὶ σφᾶς οἱ ἀντιτεταγμένοι Ῥωμαῖοι μέχρι πόρρω νυκτῶν κατεδίωκον. Ὁ δὲ Λιπαρίτης κατ' ἄλλο κέρας μαχόμενος, ἐᾶλω τοῖς ἐναντίοις. Ὡς δ' ἐπαύσαντο τῇ διώξει οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν Λιπαρίτην προσίμενον, μὴ εἰδότες, ὃ περὶ ἐκεῖνον συμβέβηκεν. Ἐν τοσούτῳ δέ τις αὐτοῖς ἀγγέλλει τοῦ Λιπαρίτου τὴν ἅλωσιν, καὶ ὅτι λαβόντες αὐτὸν οἱ ἁλόντες ἀπίασι σὺν σπουδῇ. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ταῦτα μαθόντες, ἐν ἀθυμίαις ἦσαν, οἱ Βάρβαροι δὲ τῷ σουλτὰν τὸν Λιπαρίτην ἐκόμισαν. Ὁ μέντοι βασιλεὺς τοῦ Λιπαρίτου μαθὼν τὴν ἅλωσιν, πέμπει πρὸς τὸν σουλτὰν, ἐλευθερίας ἀξιῶσαι τὸν Λιπαρίτην ζητῶν, καὶ λύτρα τούτου πέμψας πολλὰ, καὶ ὧρα δὲ τῷ Σουλτὰν, καὶ σπονδὰς μέσον Ῥωμαίων καὶ Τούρκων γενέσθαι αἰτῶν. Ὁ δὲ σουλτὰν τὸν μὲν Λιπαρίτην δωρεὰν σπένδει αὐτῷ, τὰ δέ γε λύτρα πάντα τῷ, ὑπὲρ οὗ ἐπεπόμφεισαν, δέδωκε, καὶ μηκέτι ὅπλα κατὰ Τούρκων ἄρασθαι παρηγγύησεν. Ἐκπέμπει δὲ κἀκεῖνος πρέσβυν πρὸς βασιλέα, ὃν ἐκάλουν ἐκεῖνοι σερίφην. Οὗτος δ' ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὅπερ πάλαι ἦν παρ' ἡμῖν ὁ λεγόμενος σύγκελλος· ὡς γὰρ ὁ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίστατο, οὕτω καὶ ὁ σερίφης, τοῦ χαλιφᾶ θανόντος, τὸν τελευτήσαντα διεδέχετο. Εἰσελθὼν οὖν εἰς τὴν μεγάλην πόλιν ὁ σερίφης, καὶ εἰς ὁμιλίαν τῷ κρατοῦντι ἐλθὼν, καὶ ὁμιλήσας ὑπερηφάνως φόρου τε τελεῖν ἀπαιτῶν τῷ σουλτὰν, ἀπεπέμφθη. Ἐντεῦθεν βαρυθυμήσας ὁ σουλτὰν, αὐτὸς κατὰ Ῥωμαίων ἐχώρησε, καὶ ἕκτοτε προχωροῦν τὸ τῶν Τούρκων γένος, τῆς Ἑῴας ἁπάσης ἐκράτησε, καὶ μέχρι τῆς ἀντιπόρθμου τῇ Βυζαντίδι ἠπείρου κατήντησε. Τὰ μὲν οὖν τῶν Τούρκων τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

B

XXVI. Patzinacæ vero in Europa grassabantur, gens Scythica et populosa, ultra Istrum incolens, cui tum Tyrachus imperabat, vir nobilis ille quidem, sed ignavus. Alius vero quidam Cegenes, ut genere obscuro ortus, ita homo acer et strenuus, ob multa egregia facinora in bellis edita populo charus erat. Qua de causa Tyrachus eum per insidias tollere studebat. Quo ille animadverso, duabus e tredecim tribubus sibi conciliatis, trajecto Istro in Romanorum fines venit, se transfugisse ad imperatorem, eique non inutilem fore, professus. Ea re indicata, Monomachus præsidem Scythas suscipere jubet. Cegenes vero Byzantium profectus, in conspectum imperatoris venit, et salutari baptismate initiatus, patricius est appellatus, suisque Scythis persuasit, ut et ipsi divino illo lavacro abluerentur. Cum vero in ripis Istri stativa haberet, et flumine subito trajecto, Tyrachios cædibus et rapinis infestaret: Tyrachus per legatos

C

ΚΖ'. Τὸ δὲ τῶν Πατζινάκων ἔθνος κατὰ τὴν Εὐρωπαίαν μοῖραν κεκίνητο· Σκυθικὸν δὲ τὸ ἔθνος καὶ πολυάνθρωπον, πέραν Ἴστρου νεμόμενον. Ἦν δὲ τότε τοῦ ἔθνους ἄρχων Τυράχ, ἀνὴρ τὸ μὲν γένος παρὰ τῷ ἔθνει λαμπρὸς, τὸ δὲ ἦθος νωθής. Ἕτερος δέ τις Κεγένης καλούμενος, ἄσημος μὲν ὅσον εἰς γένους ἀναφοράν, ἀνὴρ δὲ ῥέκτης τε καὶ δραστήριος, καὶ πολλάκις ἐν πολέμοις ἀνδραγαθήσας, παρὰ τοῦ ἔθνους περῆλητο. Διὸ καὶ παρὰ τοῦ Τυράχ ἐλοχᾶτο, ζητοῦντος αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὁ γνοὺς ἐκεῖνος, καὶ δύο τῶν φυλῶν προσεταιρισάμενος, οὐσῶν πασῶν δέκα ἐπὶ τρισὶ, σὺν αὐτοῖς διέβη τὸν Ἴστρον, καὶ ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων ὅρια γέγονεν, αὐτόμολος ἥκειν λέγων τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ ἐσεσθαί οἱ ἀσυντελῆς. Ἐμηνύθη ταῦτα τῷ Μονομάχῳ, καὶ ὁ τῆς χώρας ἄρχων κελεύεται δέξασθαι τοὺς Σκύθας. Ὁ δὲ Κεγένης καὶ εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων φοιτήσας, ἐς ὄψιν ἦλθε τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸ σωτήριον δεξάμενος βάπτισμα

D

ἐτιμήθη πατρίκιος. Ἔπεισε μέντοι καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Σκύθας, τοῦ θείου τούτου λουτροῦ μετασχεῖν. Ποιούμενος δὲ τὰς διατριβὰς κατὰ τὰ παρίστρια, καὶ διαβαίνων τὸν ποταμὸν ἀθρόον, ἐκάκου τοὺς τοῦ Τυρὰχ, ἀναιρῶν τε καὶ ληΐζόμενος. Πρεσβείαν τοίνυν ὁ Τυρὰχ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπεσταλκὼς, ᾐτεῖτο ὅτι τὸν ἀποστάτην τοῦ ἔθνους ἐδέξατο, καὶ εἰ μὴ κωλύσῃ κακοῦν τὸ ἔθνος τὸν πρόσφυγα, ἠπειλει τὸ ἔθνος ὅλον ἕξειν πολέμιον. Πρὸς ταῦτα δ' ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε προδότης ἔφη τοῦ προσελθόντος γενήσεσθαι, οὔτε κωλῦσαι, μὴ ἀμύνασθαι τοὺς ἐπιβουλεύσαντας. Τούτων τῶν μηνυμάτων τῷ Τυρὰχ κομισθέντων, ἐπεὶ χειμὼν ἐπέστη, καὶ ὁ Ἴστρος ἐξ ὄχθης εἰς τὴν ἐτέραν τῷ κρύει πηγνύμενος κεκρυσταλλώτο, πεζῇ διέβη τὸν ποταμὸν σὺν τῷ ἔθνει παντὶ, καὶ τὴν Ῥωμαΐδα χώραν κατειληφὼς, τὰ ἐν ποσὶν ἐκεράϊζεν. Ὁ δέ γε βασιλεὺς τοῦτο μαθὼν στρατιὰν αὐτίκα τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι καὶ τῷ Κεγένῃ ἐπίκουρον ἔπεμψεν. Οἱ μέντοι Πατζινάκαι τροφῶν ἀφθονίαν εὑρόντες, καὶ οἴνου καὶ ἄλλων ποτίμων ἐσκευασμένων ἐκ μέλιτος, καὶ περὶ ταῦτα ἀπληστευσάμενοι, νοσήματι κοιλιακῷ περιέπεσον. Καὶ τοῦτο ἐξ αὐτομόλου γνοὺς ὁ Κεγένης, ἀναπείθει καὶ τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἐπιθέσθαι τοῖς ἐναντίοις. Ὡς οὖν εἶδον οἱ Βάρβαροι τὴν κατ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν, κατειργασμένοι τῇ νόσῳ τυγχάνοντες, διηγίασαν, καὶ ἀποδειλιάσαντες μεθῆκαν τὰ ὅπλα καὶ ἱκέται γεγόνασι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς παρέδωκαν ἑαυτούς. Τούτων δ' ὅσοι μὲν ὑπὸ τὸν Κεγένην γεγόνασιν, οἱ μὲν ξίφεσι παρεδόθησαν, οἱ δὲ πρὸς δουλείαν χρυσοῦ ἀπεδόθησαν. Τὸ πλῆθος δὲ τὸ λοιπὸν χρήσιμον ἐνομίσθη γενέσθαι Ῥωμαίοις, εἰ τὰ ὅπλα ἀφαιρεθὲν, εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν κατοικισθείη, ἔρημον οὖσαν τὴν πλείονα, πρὸ μικροῦ τοῦ ἔθνους ἐκείνου καταλυθέντος. Ὃ καὶ γέγονε, τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Ὁ δέ γε Τυρὰχ σὺν τοῖς ἐξόχοις τοῦ ἔθνους ἦλθε πρὸς τὸν κρατοῦντα, καὶ τοῦ θείου καταξιωθέντες βαπτίσματος, ἀξιώμασι λαμπροῖς ἐτιμήθησαν. Ὡς δὲ μάχαι τότε Ῥωμαίοις καὶ τὴν Ἑῴαν μετὰ τῶν Τούρκων ἦσαν, πεντεκαίδεκα χιλιάδας Πατζινάκων ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιλεξάμενος, καὶ καθοπλίσας αὐτοὺς, ἵππους τε παρασχόμενος, καὶ ἐπιστήσας στρατάρχας αὐτοῖς ἐκ τῶν ὁμογενῶν, ἐν Χρυσοπόλει τάξας αὐτοῖς καὶ προηγήτορα τῆς ὁδοῦ. Ὡς δ' οὖν περὶ τὸν Δαμαρτὺν ἦκαν, ἵστησαν, καὶ πρόσω βαίνειν οὐκ ἤθελον· εἰς τοὐπίσω δὲ χωρήσαντες, καὶ ἄχρι τοῦ παρθμοῦ ἐφθακότες, σὺν τοῖς ἵπποις τὴν θάλασσαν διαπορθμευσάμενοι κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ταρασίου μονὴν, αὐτίκα συντεταγμένην ποιησάμενοι τὴν ὁδοιπορίαν, τοῖς ὁμογενέσι προσήνεγκαν, καὶ ἐπὶ ὁμοῦ συνηθροίσθησαν, ἀπῆλθον καὶ ἐν τοῖς παριστρίοις πεδίοις ἐπῆξαντο τὰς σκηνὰς, ἐκεῖθεν δ' ὁρμώμενοι, τὰ Θρᾳκῶα κατέτριχον. Πολλάκις δὲ τοῦ βασιλέως κατ' αὐτῶν στράτευμα ὥστε καὶ ἀδεῶς κατὰ πάσης τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας σκεδάννυσθαι, καὶ λείαν ἅπαντα τίθεσθαι, καὶ οὐ τὰ πόρρω μόνον, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὰ τῇ πόλει ἀγχίθυρα. Τῶν δὲ σπένδονται Ῥωμαίοις τριακοντούτεις σπονδὰς, καὶ οὕτως ὁ τῶν Πατζινάκων ἔληξε πόλεμος.

ΚΖ'. Ὁ δὲ σουλτὰν οὐκ ἔληγεν ἐπιὼν τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους χώρας καὶ πόλεις, καὶ τὰς μὲν ληΐζόμενος, τὰς δ' ἐκπορθῶν τε καὶ οἰκειούμενος. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους καὶ ἐπιβουλὴν καθ' ἑαυτοῦ ὁ αὐτο-

cum imperatore ob transfugam susceptum exposulat, quem nisi coerceret, totam gentem hostem illi fore. Ad ea respondet imperator, se neque deditilium proditurum, neque prohibiturum, quominus insidiatores ulciscerentur. Hoc nuntio accepto, Tyrachus, cum Ister hiberno tempore totus conglaciasset, cum tota gente pedibus flumen transiit, Romanaque provincia occupata, obvia quæque vastavit. Sed imperator exercitum provinciæ præsidi et Cegeni statim subsidio misit. Patzinacæ vero cum annonæ et vini aliarumque potionum quæ ex melle conficiuntur, copiam invenissent, et iis avide se ingurgitassent, in cœliacum mortum inciderunt. Quo Cegenes e transfuga cognito, Romanis copiis fit auctor hostes invadendi. Eas cum Barbari morbo confecti contra se ire vidissent, æstuantes, et animis armisque abjectis, facti supplices, hostibus se dediderunt. Quicunque vero in Cegenem inciderunt, partim gladiis sunt trucidati, partim auro ad servitutem venditi. Reliqua multitudo Romanis usui fore visa est, si armis adempti in Bulgaria, maxima ex parte deserta, ob gentem illam non ita pridem eversam, collocaretur : idque jussu imperatoris factum est. Tyrachus vero et proceres ejus, ad illum perducti, baptizati, magnisque dignitatibus ornati sunt. Ut autem eo tempore Romanis cum Turcis bella erant in Oriente, imperator, delectu acto XV millia Patzinacarum armis, equis, et suæ gentis ducibus datis, Chrysopolim transvectos in Iberiam ire jussit : viæ quoque monstratore addito. Qui cum ad Damatrim pervenissent, restiterunt, nec ultra progredi voluerunt, sed regressi usque ad fretum, mari juxta D. Tarasii monasterium **259** equis transmisso, continenter profecti sunt, donec se cum popularibus suis conjunxissent, quo facto tabernaculis in campis ad ripas Istri fixis, Thraciam incursarunt, copiis imperatoriis contra se missis subinde superiores, ut impune per totam Thraciam et Macedoniam vagarentur ; et omnia prædarentur, non remota duntaxat, sed et urbi finitima. Tandem vero XXX annorum inducias cum Romanis paciscuntur. Et hic belli Patzinacarum fuit exitus.

XXVII. Sultanus vero Romanas urbes et provincias infestare non destitit, aliis direptis, aliis vastatis, aliis suo regno adjectis. Sub id tempus imperator insidias sibi factas deprehendit, a Ro-

mano Bolla instructas. Is vir obscurus erat, lingua semimuta, et vi articulate loquendi destituta, partim naturæ vitio, partim simulatione et affectatione, qua insitum sibi vitium augebat. Eo homine imperator plus quam ullo alio delectabatur, et nugas illius perperam et confuse loquentis omnibus aliis voluptatibus præferebat: unde ita familiaris illi factus est, ut quavis hora illum convenire et alloqui auderet. Nec minus illi gynæceum quam imperatoris conclave patebat, quandocunque volebat, et utrinque ei divitiæ affluebant, ita ut liceat a triviis, ad senatorium fastigium evectus esset: ea tamen felicitate non contentus, regnum etiam concupiscit, idque sibi vindicare contendit, imperatore interfecto. Quos igitur imperatori male velle sciebat, iis arcanum detegebat: qui si orationem ejus probarent, eos magna spe propositâ ad facinus confirmabat. Sin eum conatum aversarentur, aiebat, se id tentandi gratia dixisse, ut eorum fidem erga imperatorem exploraret, eorumque integritate collaudata, benevolentiam illorum imperatori testaturum sancte affirmabat. Cum autem sic plerosque tractaret, conjurati ejus rem facillime posse confici opinabantur. Nec enim in imperatoris duntaxat cubiculum, ipso dormiente, aut cum imperatrice cubante, homini patebat aditus, sed et occultorum adituum claves creditæ erant. Quare omnino destinata exsecutus fuisset, nisi a quodam ex conciis delatus, in manifesto scelere deprehensus esset, gladium ipsum adhuc 260 tenens, quo imperatorem percussurus erat. Cæterum ipse ob illius vecordiam nullas pœnas dedit, insidiarum conciis duntaxat supplicio affectis. Hic imperator cum se benignum et liberalem perhiberi vellet, in eo tamen neque artem neque modum adhiberet, a virtute magnificentiæ in vitium profusionis est devolutus. Publicam enim pecuniam ita dilargiebatur, ut neque quibus, neque quantum, neque quando esset tribuendum, observaret. Nam cum Manganorum monasterium ædificaret, quod ob adamatam Sclerænam inchoasse fertur, ut eam tum in Cynegesio habitantem, per speciem structuræ inspiciendæ, crebrius viseret, fisco et publicis thesauris exhaustis, ad pecuniæ inopiam redactus, nec illicitis quæstibus abstinuit. Sed cum provinciæ quædam essent immunes, quæ pro omnibus vectigalibus, locorum angustias tuerentur, et Barbaros aditu Romanarum ditionum prohiberent: custodiis abolitis, tributa iis provinciis imperavit: unde Barbaris sine ullo negotio patuerunt. Illud certe quidem, si quis vere consideret, ei acceptum ferri potest, quod Oriens Marte Barbarico est subactus.

A κράτωρ ἐφώρασεν, ἣν Ῥωμανὸς ὁ Βοῦλας συνεστήσατο. Ἦν δ' οὗτος τῶν ἀσήμων ἀνήρ, καὶ τὴν γλῶσσαν εἶχεν ἡμίφωνον, μηδ' οἵαν ὀρθοεπεῖν, ὀλισθαίνουσαν δ' ἐν τοῖς ὁμιλίαις, καὶ ἀναπαίστην τοῖς ἀκροατοῖς φθεγγομένην. Τοῦτο δ' ἦν τὸ μὲν ἐλάττωμα φυσικὸν, τὸ δὲ προσποίησις καὶ σκηνὴ, τὴν τῆς φύσεως διαμαρτίαν τῇ ὑποκρίσει τοῦ σκηνουργοῦ ἐπιτείνοντος. Τῷ τοιούτῳ τοίνυν ἀνδρὶ ὡς οὐδενὶ τῷ ὁ βασιλεὺς ἥδετο, καὶ εἰ διημαρτημένα καὶ ἀδιάρθρωτα ἤκουε φθεγγομένου αὐτοῦ, ὑπὲρ πᾶσαν ἠγεῖτο τὰς ἐκείνου φλυαρίας γλυκυθυμίαν. Καὶ οὕτω διὰ ταῦτα τῷ βασιλεῖ προσφκείωτο, ὡς πάντα καιρὸν εἶναι αὐτῷ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εἰσόδου καὶ τῆς ἐντεύξεως. Καὶ οὐχ οὕτως αὐτῷ τὰ περὶ τὸν ἀνδρῶνα διέκειτο, ἢ δὲ B γυναικωνῖτις οἱ ἀπεκέκλειστο, ἀλλ' ἄνετος ἦν αὐτῷ κἀκείνη, καὶ ὅτ' ἐβούλετο βάσιμος, καὶ ὁ πλοῦτος ἐπῆρτο τῷ ἀνδρὶ ἐκπέρωθεν, καὶ ἐκ τῶν τριόδων ἀναρπασθεὶς, εἰς αὐτὴν ἀνήχθη τὴν συγκλητικὴν χορυφήν. Ὁ δὲ οὐκ ἠγάπα τοῦτον εὐδαιμονήσας τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας ἐρᾷ, καὶ μελετᾷ ταύτην ἑαυτῷ προσνείμασθαι, κτείνας τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ εὖ ἤδει δύσνους τῷ βασιλεῖ, τούτοις τὸ ἀπόρρητον ἀνεκάλυπτε. Καὶ τοὺς μὲν τὸν λόγον προσιεμένους μεγάλαις ἐλπίσιν ἐξαίρων, πρὸς τοὔργον ἐρώννυεν. Εἰ δέ τινες καὶ πρὸς τὴν προσβολὴν ἀδυσχέραινον, ὁ δὲ πεῖραν ἔλεγε τὸν λόγον προσαγαγεῖν, ἵνα γνῷ τὴν ἐκείνων πίστιν τὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐπῄνει τοὺς ἄνδρας τῆς διαθέσεως, καὶ γνωρίσαι τῷ βασιλεῖ σύνους αὐτῷ τυγχάνειν διώμνυτο. Ὁ μὲν οὖν οὕτω μετῄει τοὺς πλείονας, καὶ οἱ ἐκείνῳ συνομοσάμενοι ῥᾷστα τὸ βούλευμα ᾤοντο γενέσθαι ἀνύσιμον. Οὐ μόνον γὰρ ἡ πρὸς τὸν βασιλικὸν κοιτωνίσκον πάροδος ἐκείνῳ ἄνετος ἦν, κἂν ἔτυχεν ὑπνώττων ὁ βασιλεὺς, κἂν καὶ τῇ βασιλίδι συνέλαυνεν, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀπορρήτων εἰσόδους κλεῖς ἐμπεπίστευτο. Καὶ ἦχθ' ἂν εἰς ἔργον τὸ διαβούλιον, εἰ μή τις αὐτὸ τῷ βασιλεῖ κατεμήνυσε τῶν κοινωνησάντων τοῦ σκέμματος. Ἦλω τοίνυν ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ τὸ ξίφος αὐτὸ κατέχων ᾧ τὸν αὐτοκράτορα ἔμελλεν αὐτίκα διαχειρίσασθαι. Ἀλλ' ὁ μὲν διὰ τὸ τοῦ κρατοῦντος ἀβέλτερον, οὐδὲν ὑπέστη ἀνιαρὸν, οἱ δὲ τῆς ἐπιβουλῆς ἐκείνῳ συνίστορες οὐκ ἔμειναν C ἀτιμώρητοι. Οὗτος ὁ βασιλεὺς φιλότιμος δοκεῖν εὐέλπις καὶ ἐλευθέριος, μὴ μετιὼν δὲ σὺν ἐπιστήμῃ τὴν ἀρετὴν ὡς ἐχρῆν, εἰς κακίαν ταύτην μετήνεγκεν. Ἀντὶ γὰρ μεγαλοπρεπείας εἰς ἀσωτίαν μετακεκύλιστο, οὔτε οἷς ἔδει παρέχων τὰ δημόσια χρήματα οὔτε ὅσα περ ἔδει οὔθ' ὅτε χρεών. Καὶ τὴν μονὴν δὲ τὴν τῶν Μαγγάνων (40) οἰκοδομῶν (λέγεται δὲ τῆς οἰκοδομῆς ἄρξασθαι διὰ τὴν ἐρωμένην αὐτῷ, τὴν Σκληραιναν λέγω, ἵν' ἐκείνῃ προσ-

D ἀτιμώρητοι. Οὗτος ὁ βασιλεὺς φιλότιμος δοκεῖν ἐὐέλπις καὶ ἐλευθέριος, μὴ μετιὼν δὲ σὺν ἐπιστήμῃ τὴν ἀρετὴν ὡς ἐχρῆν, εἰς κακίαν ταύτην μετήνεγκεν. Ἀντὶ γὰρ μεγαλοπρεπείας εἰς ἀσωτίαν μετακεκύλιστο, οὔτε οἷς ἔδει παρέχων τὰ δημόσια χρήματα οὔτε ὅσα περ ἔδει οὔθ' ὅτε χρεών. Καὶ τὴν μονὴν δὲ τὴν τῶν Μαγγάνων (40) οἰκοδομῶν (λέγεται δὲ τῆς οἰκοδομῆς ἄρξασθαι διὰ τὴν ἐρωμένην αὐτῷ, τὴν Σκληραιναν λέγω, ἵν' ἐκείνῃ προσ-

Variæ lectiones et notæ.

(40) *Μονὴν τῶν Μαγγάνων.* Ut in condendo S. Georgii ad Mangana monasterio imperii thesauros exhauserit Monomachus, qualisve fuerit et quam magnifica illius structura, præ cæteris narrat Michael Psellus, lib. v Hist. ms., neque in ea duntaxat, sed et in aliis Deo vel sanctis dicatis ædibus exstruendis: Εἶτα δὴ καὶ πρυτανεῖον νέον ἐπηρκέδμησε, πτωχοτροφεῖον τοῦτο ἐπονομάσας, καὶ χρυσοῦ ῥεῦμα ἐντεῦθεν πολὺ τοῖς ἀσκεῖν προῃρημένοις ἀφῆκεν.

φοιτῇ συνεχῶς, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κυνηγεσίου ἐχούσῃ τότε δὴ τὴν κατοίκησιν, πρόφασιν ἴσχον τοῦ σεμνείου τὴν δόμησιν, ἐξήντλησε τοὺς βασιλείους, ἢ κοινοὺς θησαυροὺς, δ' ἐν χρημάτων δεόμενος, οὐδὲ τῶν ἀπειρημένων παρεσμάτων ἀπείχετο. Ἀλλὰ καὶ χωρῶν οὐσῶν, αἳ πρὸς τὸ δημόσιον τοῖς βασιλεῦσιν οὐ δασμοὺς συνεισέφερον, ἀλλ' ἀντὶ πάσης δασμοφορίας, δυσχωρίας ἐφρούρουν, καὶ τοῖς Βαρβάροις τὴν εἰς τὰς Ῥωμαίους ὑποκειμένας χώρας ἀπατείχιζον πάροδον, ἐκεῖνος φόρους ταῖς χώραις ἐπιτάξας, ἰσχύλασε τὰς φρουράς. Κἀντεῦθεν ἡ πρὸς τὰς Ῥωμαΐδας χώρας βάσις τοῖς Βαρβάροις ἐγένετο πάροδος. Ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ αἴτιος τοῖς ἀπαθῶς λογιζομένοις κριθήσεται, τοῦ τὴν Ἑῴαν μοῖραν δουλοσυρισυθῆναι βαρβαρικῷ.

ΚΗ'. Τῆς δὲ βασιλίδος Ζωῆς (41) ἐν γήρᾳ βαθεῖ (ὑπὲρ γὰρ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη παρεξετάθη αὐτῇ τὸ βιώσιμον) καταλυσάσης τὴν ζωὴν, οὐκ ἀνδρικῶς ἐκείνος ἐθρήνησεν, ἀλλὰ μέντοι γε μειρακιωδῶς. Λέγεται δὲ καὶ ἀγγέλοις αὐτὴν παρεξισοῦν, ἐπειδή που τοῦ μνήματος ἐκείνης μύκης ἐκ τινος ὑγρότητος ἀνεβλάστησε, καὶ τοῦτο καλεῖν σημεῖον ἀνωθεν οἰκονομηθῆν, ἵνα μὴ ἀγνοῆται ἡ βασιλὶς ταῖς νοεραῖς συντεταγμένη δυνάμεσι. Τῆς δ' ὡς εἴρηται θανούσης, ὁ βασιλεὺς ἔτι φλεγμαίνων περὶ τοὺς ἔρωτας ἐπεσάγει τοῖς βασιλείοις μείρακά τινα δμηρὸν δοθεῖσαν Ῥωμαίοις ἐξ Ἀλανῶν, παιδά τινος τῶν παρ' ἐκείνοις ἀρχηγετούντων, καὶ ταύτην σεβαστὴν ὀνομάσας, βασίλειον αὐτῇ τὴν θεραπείαν ἐπίταξε καὶ πλούτου χορηγίαν δαψιλεστάτην. Καὶ εἰ μὴ τὴν βασιλίδα, τὴν Θεοδώραν λέγω, πεποίητο δι' αἰδοῦς, ἢ μᾶλλον τὸ τῆς τετραγαμίας ἠσχύνετο ἄθεσμον, καὶ βασίλισσαν ἂν τὴν ἐρωμένην ταύτην ἀνεῖπε, καὶ διαδήματι κατεκόσμησεν ἄν. Ἐκείνου δὲ θανόντος, οὐ παρέμεινε τῇ σεβαστῇ τὸ εὐτύχημα, ἀλλ' εἰς τὴν προτέραν τῆς δμηρίας τύχην ἀπανελήλυθεν. Ἄρτι δὲ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἱστορητέον τούτου τοῦ αὐτοκράτορος. Οὐ μακρὸς ἐξεμετρήθη χρόνος, ἐξότου τῆς ἡγεμονίας τῶν Ῥωμαίων γέγονεν ἐγκρατής, καὶ οἱ νόσοι ἀρθρῖτις ἐνδεκηφεν, ἡ πρότερον τοῖς ποσὶν ἐκείνου τοῦ ῥεύματος ἐπήνεγκε τὴν φοράν, ὥστε τὰς βάσεις αὐτοῦ πρὸς πορείαν καὶ στάσιν ἀδυνατεῖν. Εἰ δέ ποτε καὶ κινήσεως ἀνάγκην ἴσχηκεν, ἢ πρός τινων ὑποστηριζόμενος προέβαινε δυσχερῶς, ἢ καὶ πάμπαν ἀτρεμεῖν ἐκινητος ἦν. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ ταῖς χερσὶν ἐπερρύητο αἴτιον· εἶτα καὶ τοῖς ὤμοις ἐπήνεκτο, καὶ τέλος ὅλον αὐτῷ τὸ σῶμα τῷ ῥεύματι κατεκλύζετο, καὶ παρεῖτο, καὶ ἐξηρθροῦτο, τοῖς τῶν ἄρθρων κοιλώμασιν ἐγκλειομένου τοῦ ῥεύματος. Ἐκαμνεν οὖν οὕτω πρὸ μακροῦ τὸ σῶμα τῷ βασιλεῖ. Εἶτα καί τι ἕτερον ἐπαυμβεβηκὸς (τὸ δ' ἦν ἐκ πνεύματος νυγμὸς περὶ τὴν πλευρὰν) προσβασκήσιμον ἐκείνῳ καὶ τοῖς αὐτῷ παραδυναστεύουσιν ἔθετο τὸ τέλος τῆς βιοτῆς, ὧν τὰ πρῶτα ὁ λογοθέτης ἦν Ἰωάννης, ἐκτετμημένον ἀνδράριον, ἄσημον μὲν ἐκ γένους καὶ δυσγενέστατον, πρὸς δὲ πραγμάτων μεταχείρισιν ἀφυέστατον, γραμματικῆς δὲ τέχνης τοσοῦτο μετεσχηκὸς, ὥστε μήτ' ὀρθοεπεῖν ἀκριβῶς ἀττικίζον, μήτ' ἀπταίστως ὀρθογραφεῖν. Ἐφ' ᾧ δὴ τὴν τῶν

XXVIII. Imperatrice Zoe provecta ætate mortua (septuagesimum enim annum excesserat) obitum ejus non ut viro dignum est, tulit, sed muliebriter luxit, eamque angelis æquiparasse fertur : cum ob loci humiditatem ex ejus monumento fungus germinasset, quem signum divina providentia editum vocavit, ut ne ignoraretur imperatricem in cœtum intelligentium Potestatum esse receptam. Verum adhuc amoris incendio flagrans, adolescentulam quamdam Alani principis filiam, obsidem Romanis datam, in regiam introductam Augustam appellat, addita custodia regia et sumptibus liberalissimis. Quod ni Theodoram imperatricem reveritus esset, ac potius quarti conjugii dedecus et nefas, amicam suam etiam imperatricem appellasset, et diademate exornasset. Cæterum illa Augustæ felicitas non diu duravit : nam post imperatoris obitum ad pristinam conditionem est reversa. Nunc de exitu imperatoris est dicendum. Non multo post quam sceptro politus esset, morbus eum articularis **261** invasit, humoribus principio ad pedes decurrentibus, ut neque stare, neque ingredi posset. Quando autem eum moveri necesse erat, aut ab aliis suffultus ægre ingrediebatur, aut gestabatur. Verum progressu temporis, fluxiones in manus etiam incumbebant, deinde humeros vexabant, denique totum corpus infestabant et laxabant, cavitatibus articulorum se insinuantes. Ad hæc aliud accessit malum, vellicatio lateris ex anhelitu, qua flebat, ut nec ipse vitæ diuturnioris spem haberet, nec ejus proceres, quorum primarius erat logothetes Joannes, castratus homuncio, obscuro et ignobilissimo genere ortus, et ad res gerendas ineptissimus, grammaticæ artis adeo peritus, ut in affectatione Atticismi, neque recte loqui, neque citra errorem scribere posset. Ei summam rerum imperator commisit : eumdem principem senatus designavit. Nam prius reipublicæ administratio penes virum, huic omnino et genere et facundia et scientia regendæ civitatis dissimilem fuerat : qui cum imperator aliquid secus quam conveniret, juberet, non statim ad voluntatem ejus propendebat, sed refragabatur et deterrebat. Quod cum sæpius fieret, ille graviter et iniquo animo liber-

Variæ lectiones et notæ.

(41) *Τῆς δὲ βασιλίδος Ζωῆς.* Annum obitus Zoes indicat Lupus Protospatha : *An.* 1050, *indict.* 3, *obiit Zoe imp. soror Theodoræ, quæ fuerunt filiæ Constantini imp. Zoe enim habuit viros tres, primum Romanum, secundum Michaelem, tertium Constantinum Monomachum. Regnavit cum his tribus viris ann.* 22, *post mortem vero prædictæ Zoes regnavit ipse Constantinus imperator cum Theodora sua cognata jam novem annis.*

tatem illius ferens, homini (Lichudes is vocabatur), ut adversatore careret, munus id ereptum, in Joannem transfert, ne suæ cupiditates inhiberentur. Is igitur Joannes et alii magnates, desperata imperatoris vita, ei auctores sunt de successore deliberandi : monentque, Protevontem aptum esse ad imperium, qui cum Bulgariam regeret, ab urbe aberat. Missus igitur est, qui eum accerseret : idque clam Theodora, non tamen ita, quin arcano illo consilio deprehenso, ægrotum potestatem in alium transtulisse cognorit. Itaque illa moribundo in Manganis regia relicto, industria ministrorum suorum conscensa nave ad magnam regiam appellit. Ibi et imperatoriis satellitibus, et selectis senatoribus ad eam confluentibus, imperatrix ab omnibus est salutata, ut ad quam imperium jure hereditario pertineret. Ea res Monomacho dolorem auxit : cumque non amplius vixisset, quam ut suspirio dolorem et tristitiam inde **262** conceptam testari posset, exspiravit. Regnavit annos XII et menses octo; sepultus est in Manganorum monasterio a se condito.

A κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν ὁ βασιλεὺς ἀποτήσατο, καὶ τῶν τῆς βουλῆς ἀπέδειξεν ἁπάντων κορυφαιότατον. Ἦν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν διοικήσεων πρώην ἀνὴρ τούτῳ τὰ πάντα ἀντίρροπος καὶ γένος καὶ λόγον, καὶ τὴν περὶ τὰς πολιτικὰς οἰκονομίας ἀκρίβειαν. Τοιοῦτος δ' ὢν, ὁπηνίκα τι παρὰ τὸ καθῆκον ἐπέταττεν αὐτῷ ποιῆσαι ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἦν τῇ προαιρέσει τοῦ κρατοῦντος ἐπικλινὴς, ἀλλ' ἀντίλεγέ τε καὶ ἀνείργε τοῦ μὴ προσήκοντος. Ὃ δὲ ἐχαλέπαινε, καὶ πολλάκις τούτου γινομένου, μηνὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἐλευθερίᾳ, καὶ ἵνα τὸ ἀνεπίφθονον ἀποφορτίσαιτο, μεθιστᾷ μὲν ἐκεῖνον τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως (ἦν δὲ Λειχούδης οὗτος), ἀντεισάγει δὲ τὸν Ἰωάννην, καὶ τούτῳ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων

B ἐγχειρίζει κυβέρνησιν, ἵνα μὴ πρός τινος ἐφ' οἷς ὁρμήσαι ἀνείργοιτο. Οὗτος τοίνυν ὁ Ἰωάννης καὶ ἕτεροι, μέγα κάκεῖνοι δεδυνημένοι παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἀπεγνωκότες αὐτῷ τὸ βιώσιμον, πείθουσι τὸν κάμνοντα φρονῆσαι περὶ ὧν ἀσχολεῖ, καὶ ὑποπτεύσαι αὐτῷ εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐπιτήδειον τὸν Πρωτεύοντα (42)· ὁ δὲ τὴν τῆς Βουλγαρίας ἀρχὴν περιέζωστο, καὶ ἀπεδήμει τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἐκταλεῖ τοίνυν ὁ τὸν ἄνθρωπον μετακαλεσόμενος· ἐκ δὲ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας ἡ βουλὴ ἀπεκήρυττο. Ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος τὸ βούλευμα τὴν βασιλίδα διέλαθε. Γνοῦσα δὲ ὡς οὐκ ἐπ' αὐτῇ ποιεῖται τὰ κράτη ὁ τελευτῶν, τὸν μὲν ἐᾷ δυσθανατοῦντα κατὰ τὰ ἐν τοῖς Μαγγάνοις βασίλεια· ἐκείνη δὲ σπουδῇ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῇ ἐμβεβηκυῖα νηΐ, εἰς τὸ μέγα προσωρμίσθη ἀνάκτορον. Καὶ αὐτῇ ἡ τε βασιλικὴ δορυφορία προσέρρυη αὐτίκα, καὶ τῆς γερουσίας τὸ ἔκκριτον, καὶ αὐτοκράτωρ πρὸς πάντων ἀνερρήθη, ὡς αὐτῇ κατὰ κλῆρον τῆς ἀρχῆς προσηκούσης. Τοῦτο τῷ Μονομάχῳ γνωσθὲν, προσέθηκεν ὄλγημα, καὶ βραχύ τι ἐπιβιούς, ὅσον ἐπιστενάξαι τοῖς γενομένοις καὶ ἀθυμῆσαι ἐξίστη, βασιλεύσας ἔτη δώδεκα καὶ μῆνας ὀκτὼ, καὶ κατετέθη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ δομηθεῖσαν μονὴν τῶν Μαγγάνων.

XXIX. Theodora sola potita rerum, jam effeta ætate, imperatorem sibi adjungere noluit, sed delectata imperio, quoad vixit, omnia in sua potestate habuit, idque consilio et opera ministrorum quoque suorum, quos summis magistratibus præfecit. Rerum civilium administrationem Leoni syncello, cognomento Parasphondylo, mandavit, qui olim imperatori Michaeli operam navarat. Ipsa vero pro tribunali præsedit, legatis respondit, magistratus creavit, jus dixit, suffragia tulit, sententiam suam in rebus privatis et communibus interposuit. Ac fortunata fuit ejus gubernatio. Neque enim quisquam illi se opposuit, neque subditi decreta ejus neglexerunt, neque ulla gens tum Romanis bellum fecit, sed et anni partes suam temperiem habuerunt, et terra uberes fructus tulit. Quamvis autem natu grandis, ut dictum est, sceptris potita esset, tamen adhuc longum sibi vitæ tempus pollicebatur, cum corpore firmiore esset, quod laboribus haud facile cederet. Sed cum et ipsam fata urgerent (etsi monachi quidam nescio quot ei sæcula vitæ promittebant) et familiares ejus ob morbum gravissimum, quem Iliacum medici vo-

C Κθ'. Ἡ δὲ βασιλὶς Θεοδώρα, ἔξωρος τῆς αὐταρχίας κρατήσασα, βασιλέα τοῖς πράγμασιν ἐπιστῆσαι οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἡδυνθεῖσα τῇ ἐξουσίᾳ, παρ' ὅσον ἐπαβίω τῇ βασιλείᾳ καιρὸν, αὐτὴ τῶν ὅλων ἦν ἐγκρατὴς, πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τῶν αὐτῇ θεραπόντων ἐμβιβασθεῖσα, οὓς καὶ ταῖς μεγίστοις ἀπέστησε τῶν ἀρχῶν. Τὴν δὲ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων διοίκησιν τῷ συγκέλλῳ (43) λέοντι, ὃς Παρασπόνδυλος ὠνόμαστο, ἐνεχείρισε, τὸ πάλαι τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ ὑπηρετήσαντι. Ἡ δὲ προὐκάθητο ἐπὶ βήματος, καὶ ἐχρημάτιζε πρίσβεσι, καὶ ἦν ἀρχαιρεσιάζουσα, καὶ δίκαις ἐνθεμιστεύουσα, καὶ ψήφους ἐκφέρουσα, καὶ διαιτῶσα δημοσίαις καὶ κοιναῖς ὑποθέσεσι, καὶ εὐδαίμων ὑπῆρξεν αὐτῇ τὸ αὐτοκρατές. Οὔτε γάρ τις ἀντῆρε χεῖρα αὐτῇ, οὔτ' ἀλιγώρως πρὸς τὰ

D ἐκείνῃ δεδογμένα ὥρθη διατεθὲν τὸ ὑπήκοον, οὔτ' ἔθνη τότε κατὰ Ῥωμαίων κεκίνηντο, ἀλλὰ καὶ εὐκρασία γέ τις ὠρῶν, καὶ ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἀφθόνους ἐξήνεγκεν. Ἔξωρος (44) δὲ, ὡς εἴρηται, καὶ πλήρης ἡμερῶν ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν σκήπτρων κρατήσασα, ὅμως μακρὸν ἔτι τῆς ζωῆς ἑαυτῇ ἐπεμέτρει ἐνιαυτούς. Εἶχε δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐρρωμενέστερον, καὶ μὴ ῥᾳστα πόνοις καμπτόμενον. Ἐπὶ

Variæ lectiones et notæ.

(42) *Πρωτεύοντα.* Nicephorum vocat Scylitz. Vide *Gloss. med. Græc.* in Πρωτεύων.

(43) *Συγκέλλῳ.* Ita reposuimus ex duob. Reg. pro Συγγέλῳ, quomodo scripserat Wolfius, et alter e Reg. præfert. Sic hanc vocem corrupisse sequiorem Græciam constat. Vide *Gloss. med. Græcit.*

(44) *Ἔξωρος.* Addunt duo codd. μοναρχήσασα, pro τῆς αὐταρχίας κρατήσασα. Ita non semel habentur in mss. synonyma, quæ sæpe omisimus, ut et Wolfius.

δὲ καὶ ταύτην κατήπιγε τὸ χρεὼν (εἰ καί τινες αὐτῇ μοναχοὶ εἶδωλα ἐπ' ζωῆς ἐπηγγέλλοντο) καὶ ὥσπερ περιεπεπώκει δεινῇ, ἡ τοῖς Ἀσκληπιάδαις ὠνόμαστο εἶλαδς, καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν αἱ ἐλπίδες αἱ περὶ αὐτῆς ἀπεγνώσθησαν, συλλεγέντες βουλεύονται, τίνα ἂν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀντεισαξωσιν, ὃς αὐτοῖς τὴν εὐστηρίαν τηρήσει καὶ τὸ εὐτύχημα. Ἔδοξεν οὖν πρὸς τοῦτο σφίσι κατάλληλος ὁ Στρατιωτικὸς Μιχαὴλ (45), ἀνὴρ ἐκ Βυζαντίου μὲν γεγώς, πρὸς πραγμάτων δὲ, καὶ ταῦτα τοσαύτης ἡγεμονίας μεταχειρίσεων ἀποπνυκώς, ἔκ τε φυσικῆς νωθείας καὶ ἀφελείας, καὶ διὰ χρόνου μῆκος, ὃ τῇ ἐκείνου παρεξιτάδη ζωῇ. Βὴν γὰρ οὐ γέρων ἦν, ὡς παρὰ τοῦ δημώδους πλήθους ὠνόμαστο, ἀλλὰ πρεσβύτης. Τούτῳ οὖν πείθουσι τὴν Θεοδώρων ἀντικαταστῆσαι τῇ βασιλείᾳ. Ἡ δὲ αὐτίκα ταινιοῖ τῷ βασιλείῳ τὸν Μιχαὴλ διαδήματι, πρότερον ὁρκίοις προκαταληφθέντα φρικώδεσι, μήτε τῆς ἐκείνων γνώμης χωρὶς ἐπὶ τοῖς τῆς βασιλείας οἰκονομήσασθαι διοικήσεσιν. Ἐπὶ τούτοις τὴν βασιλίδα τὸ πνεῦμα ἐξέλιπε, μοναρχήσασαν ἔτος ἓν ἐπὶ ἑνδεκα μησίν.

A cant, de salute illius desperassent : in unum congressi deliberant, quis in ejus locum substituendus esset, a quo prosperitas illa et felicitas conservaretur. Eis porro deliberantibus talis visus est Michael Stratioticus, vir Byzantius ille quidem, sed ad tractationem rerum, tanti præsertim principatus, cum ob naturalem socordiam et simplicitatem, tum ob ætatem longissimam ineptus. Neque enim senex erat, ut vulgo vocabatur, sed pene decrepitus. Persuadent igitur imperatrici, ut eum in imperio collocet : a qua statim diademate redimitus est, sanctissimo prius jurejurando adactus, se nihil sine illorum consensu in imperatoriis administrationibus decreturum. His peractis, imperatricem spiritus defecit, cum annum unum et B menses novem imperasset.

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

Α'. Ὃν οὖν εἴρηται τρόπον ὁ πρεσβύτης (46) Μιχαὴλ αὐτοκράτωρ ἀναρρηθείς, τοὺς μὲν τῆς γερουσίας καὶ τῷ δημώδει πλήθει καὶ παρὰ τὸ προσῆκον ὥπτο φιλοτιμώτατος, ἕκαστον τούτων εἰς βαθμοὺς προβιβάζων ἀξιωμάτων, καὶ τιμὰς προσνέμων ἀκαταλλήλους τοῖς πλείοσι. Τοῖς δὲ στρατιωτικοῖς καταλόγοις, καὶ μάλιστα τοῖς τούτων ἐξόχοις, οἷς στραταρχεῖν τε καὶ ἡλαρχεῖν ἀπονενέμητο πρὸ πολλοῦ, καὶ λίαν ἀντιβράττως τοῖς ἄλλοις ἐκέχρητο. Οὔτε γὰρ φιλότιμόν τι πρὸς αὐτοὺς ἐπεδείξατο, ἄρτι καταλαβόντας τὴν βασιλίδα τῶν πολέων, οὔτε μὴν πραεῖοι αὐτοὺς ἐδεξιώσατο ῥήμασιν. Ἦστην δὲ τούτων πρωτεύοντε ἀνδρε διττώ, μαγίστρω μὲν ὄντε καὶ ἄμφω, λαμπρὸ δὲ τὰ γένη, καὶ οὐχ ἥττον στρατηγικῇ συνέσει καὶ κράτει χειρῶν καὶ θάρσει ψυχῶν εἰχέτην τὴν περιφάνειαν. Τοῦτων ἕτερος ἦν ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος (47), ὁ δὲ λοιπὸς ὁ Κεκαυμένος Κατακαλών, ᾧ Κόλώνεια ἡ πατρὶς, ὃν καὶ δοῦκα Ἀντιοχείας τυγχάνοντα, ἅμα τῇ ἀναρρήσει παρίλυσε τῆς ἀρχῆς, τὸν οἰκεῖον ἀνεψιὸν Μιχαὴλ D αὐτίκα μάγιστρόν τε καὶ δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας προχειρισάμενος, καὶ Οὐρανὸν ἐκείνῳ θέμενος τὸ ἐπώνυμον, ἵνα πρὸς τὸν ἀρχαῖον Οὐρανὸν ἀναφέρειν δοκῇ τὸ γένος. Τοῦτον τοίνυν τὸν Κεκαυμένον, ὡς δῆθεν μὴ καλῶς χρησάμενον τῇ ἀρχῇ, ἀλλὰ τῆς τε δυνάμεως καταλελυκότα, καὶ φορτικὸν τοῖς ὑπὸ χεῖρα

263 I. Michael senex hoc modo imperator appellatus, senatoris et plebeiam multitudinem benignissime tractavit, ad dignitatum gradus promovendo, et honores plerisque tribuendo, qui captum illorum excederent. Cum militaribus autem catalogis, ac iis potissimum qui ceteris antecellentes, multo ante exercituum alarumque ductores fuerant, longe secus egit. Nam recens urbem ingressis, neque ullum honorem habuit, neque benignis alloquiis eos delinivit. Eorum primarii duo viri fuere, utrique magister, et illustri genere ortus, splendorem illum imperatoria arte, robore manuum et fiducia animorum magis etiam asseruit : alter, Isaacius Comnenus, alter Ambustus Catacalo, patria Colonensis, cui simul ac designatus fuerat imperator, Antiochiæ ducatum ademit, suumque consobrinum Michaelem statim magistrum et decem Antiochiæ declaravit, Urani cognomento addito, ut genus ad veterem illum Uranum referre videretur. Eum igitur Ambustum, quasi male gesto magistratu, et copiis militaribus imminutis, et gravem obvio cuique, acrius objurgavit, ac ne probris quidem et contumeliis abstinuit : cumque alii splendidissimi viri, collegæ ejus, hominem defensuri essent, ne contra illos quidem linguæ moderatus est, aut ipsum Comnenum reveritus.

Variæ lectiones et notæ.

(45) Ὁ Στρατιωτικὸς Μιχαήλ. Hunc *Bringam* cognominat Lupus protospatha : *Anno* 1057 *mortua est Theodora Augusta, et Michael Bringa factus est imperator.* Mox : *Mortuus est Bringa imperator, et Isachius Ochonus* (Compenus) *factus est imperator.* Meminit Zonaras in Romano puero, et in Nicephoro Phoca Josephi Bringæ cubiculi præfecti, cujus magna fuerit apud aulam auctoritas.

(46) Πρεσβύτης. Anonymus Barensis, *an.* 1056, ind. 9 : *Elevatus est Michael imp. nobicio.* Sed quid sonet hæc postrema vox non omnino percipio.

(47) Ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος. Quem Coloneæ urbe (de qua agit Constantinus, lib. I *de Themat.* cap. 10) oriendum scribit Michael Psellus, in Hist. ms. Ἦν δὲ ὁ Κομνηνὸς οὗτος Κολωνειάθεν. Vide *Famil. Constantinopolit.*

Ea res militum animos dejecit, qui Michaelem in alios liberalissimum, se ne verborum quidem benignitate dignari viderent: neque tamen ad res novandas concitati sunt, priusquam denuo periculum ejus fecissent. Sed antequam ad illorum seditionem veniam, alius motus est exponendus. Constantini Monomachi patruelis, Theodosius præses, Michaelis designationem ægre ferens, statim ministris suis assumptis, et nonnullis aliis eadem animi levitate laborantibus ascitis, crepusculo iis satellitibus circumdatus, per medium forum incessit, imperium ob Monomachi cognationem ad se pertinere dicens, atque injuriam sibi fieri clamitans. Cum vero ad publicum carcerem, quod Prætorium 264 dicitur, venisset, claustris perruptis, exitum clausis patefecit. Idem in ea quoque custodia fecit, quæ ad Chalcen est, eorum opera se voti sui fore compotem sperans. Verum ubi cognovit militares copias circa regiam contra se collectas jamjam affore, ad Magnam ecclesiam convertitur, ex eaque solus cum filio relictus, gregalibus suis dilapsis, educitur, et relegatur. Hoc eventu conatum ejus consecuto, plebeia multitudo per ludibrium hanc cantilenam in eum cecinit:

Fatuus Monomachus, quod cogitavit, egit.

Tales quidem ita se habuerunt.

II. Cæterum Orientales duces injuriis affecti, denuo fortunam periclitaturi, Leonem protosynccellum communia negotia procuraniem adeunt, eo intercessore imperatorem precaturi, ne soli negligerentur, cum cæteri omnes liberalitatis ejus fructum aliquem percepissent; aliis præsertim suaviter viventibus, se vero in acie stantibus, Romanumque imperium propugnantibus. At ille nihilo dexterior imperatore, ad tractandos viros dolentes, et tumorem ex dolore ortum reprimendum, asperitatem eorum adeo non lenivit, ut etiam auxerit, singulorum virtutem elevando, et omnes sine honore dimittendo. Hac secunda repulsa irritati, non diutius sibi cunctandum esse censuerunt, sed quisque proximum cohortatus, animo conceptum facinus ad exitum perducere decreverunt. Visum autem eis est Bryennium quoque virum illustrem, Macedonicarum copiarum ducem, et Cappadociæ præfectum in consilium et auxilium adhibere, qui causas et ipse simultatis contra imperatorem habebat. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τούτων τοῦ κατὰ σκοπὸν ἐπιτεύξασθαι ἐλπίσας διὰ τούτων τοῦ κατὰ σκοπὸν ἐπιτεύξασθαι· Ὡς δ' ἔμαθε στρατιωτικὴν ἀθροίζεσθαι περὶ τὸ βασίλεια δύναμιν, συλλεσθαι κατ' αὐτοῦ, πρὸς τὴν Μεγάλην τρέπεται ἐκκλησίαν, καὶ μόνος σὺν τῷ υἱῷ περιληφθείς, τῶν ἑπομένων αὐτῷ διασκεδασθέντων ἐξάγεται τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὑπερορίαν καταδικάζεται. Εἰς τοῦτο δὲ τέλος τοῦ ἐπιχειρήματος αὐτῷ καταντήσαντος, ὁ δημώδης ὄχλος ἐπιγελῶντες αὐτῷ, ῥήματά τινα συνθέντες, ἐψδον αὐτῷ· τὰ δ' ἦσαν,

Ὁ μωρὸς ὁ Μονομάχος, εἴ τι ἐρρόνει, ἐποίησε.

Καὶ ταῦτα μὲν ἴσχυε οὕτως.

Β'. Οἱ δ' ἐμπαροινηθέντες τῶν Ἑῴων ἀρχόντων, καὶ αὖθις πεῖραν προσάγουσι, καὶ προσίασι τῷ τοῦ κοινὰ διοικοῦντι τῷ πρωτοσυγκέλλῳ (49) Λέοντι, καὶ ἱκετεύειν δι' ἐκείνου ἐπιχείρουν τὸν βασιλέα, μὴ μόνοι αὐτοὶ καταλειφθῆναι ἀγέραστοι, πάντων τοῦ φιλοτίμου καταπολαυσάντων τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ταῦτα τῶν ἄλλων εὐπαθούντων, αὐτοὶ καὶ παρ' ἀσπίδα ἱστάμενοι, καὶ προπολεμοῦντες τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Ὁ δὲ οὐδὲν ἧττον τοῦ βασιλέως ἀδέξιος, ὃν μεταχειρίζεσθαι λυπουμένους ἄνδρας, καὶ κατεστελλαι τὸ ἐκ τῆς λύπης αὐτοῖς γενόμενον εἴθισμα, οὐ μόνον οὐκ ἐλάσσων ἐν λόγοις τῶν ἀνδρῶν τὴν τραχύτητα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐξερέγουσι, ἐκφαυλίσας ἕκαστον, καὶ ἀτίμως πάντας ἀποπεμψάμενος. Οὕτως οὖν καὶ τῆς δευτέρας πειραθέντες πείρας, οὐκέτι μᾶλλον ἐκρίναν, ἀλλ' ἕκαστος τὸν πλησίον παρακροτήσαντες, ἐπινοοῦσιν εἰς προῦπτον ἐκφῆναι τὸ μελετώμενον. Ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς καὶ τὸν Βρυέννιν σχεῖν συνίστορα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἐπιχειρήματος, ὄντα τε τῶν ἐπιφανῶν, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν, καὶ ἐπάρχου τῆς Καππαδοκίας, καὶ συμβούλιον καὶ βοηθὸν ἐπὶ τὸν βασιλέα προσλαβεῖν· ἔχειν γὰρ καὶ αὐτὸν πρόφασιν ἔχθρας πρὸς τὸν βασιλέα.

Variæ lectiones et notæ.

(48) *Πραιτώριον*. De prætorio et carceribus prætorii egimus in *Constantinopoli*, lib. II, sect. 9, n. 6, quibus hæc addi velim ex Vita ms. S. Stephani junioris: Ὡς δὲ ἐξῆει συρόμενος εἰς τὴν πρώτην πύλην τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, etc.

(49) *Πρωτοσύγκελλος*. Quem supra nunc σύγκελλον appellavit.

τηγοῦντα τῶν ἐκ Μακεδονίας δυνάμεων, καὶ τὴν τῆς Καππαδοκίας περιζωσαμένου ἀρχὴν, λύπης τ' αἰτίας κἀκείνῳ ἐσχηκότα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὡς δ' οὖν κἀκεῖνον ἕτοιμον εὗρον πρὸς τὸ σφίσιν βούλευμα, ἀζήτουν τὸν ἐξ αὐτῶν βασιλεύσαντα, καὶ πᾶσιν ὁ Κομνηνὸς ἁπάντων προὐκήρυττε. Ἐπὶ δὲ ταῦτα συνίεντο, ἐπ' οἴκου ξύμπαντες ἀνεχώρησαν, τῷ βασιλεῖ προαειπόντες τὰ ἐξιτήρια. Ἀπῆει δὲ καὶ ὁ Βρυέννιος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγμάτων, καὶ ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν γεγονὼς, τὴν τῶν στρατιωτικῶν ὀψωνίων διανομὴν ἐκεῖ διετίθετο· συνῆν γὰρ αὐτῷ καὶ ὁ πατρίκιος Ἰωάννης ὁ Ὀψαρᾶς χρυσίον ἐπιφερόμενος. Ἤδη δὲ τῆς διανομῆς ἠρτημένης, ὁ Βρυέννιος προσετίθει τοῖς στρατιώταις τὰ σιτηρέσια, καὶ ἠύξει τὸ ἑκάστῳ γενεμηνόνων ποσόν. Ὁ δὲ τοῦ χρυσοῦ ταμίας ὁ αἰρημένος ἀνὴρ μὴ τοῦτο ἔλεγεν ἐντετάλθαι οἱ πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ ὁ Βρυέννιος σωπᾶν αὐτῷ, καὶ ποιεῖν τὸ ἐπιτασσόμενον ἐνεκελεύετο Ἰταμώτερον. Ὡς δ' ἔξι ὁ Ὀψαρᾶς οὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ καὶ θρασύτερον ἐκείνῳ ἀντέλεγεν, ὁ Βρυέννιος, θυμῷ ληφθεὶς, ἀνέθορέ τε τῆς καθέδρας, καὶ τῶν τῆς κεφαλῆς τριχῶν, τῆς τε ὑπήνης λαβόμενος τοῦ ἀνδρὸς προσαράσσει τῇ γῇ, καὶ περιβάλλει δεσμοῖς. Ἔγγυς δέ που στρατοπεδεύων ὁ τῶν Πισιδῶν καὶ τῶν Λυκαόνων στρατάρχης, καὶ τὰ περὶ τοῦ Ὀψαρᾶ μαθὼν, καὶ τυραννίδος ταῦτα κρίνας ἀρχὴν, ἀθρόον ἐπεισι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγμάτων τῇ τοῦ Βρυεννίου σκηνῇ. Καὶ δεσμεῖ μὲν ἐκεῖνον, λύει δὲ τὸν Ὀψαρᾶν τῶν δεσμῶν, καὶ αὐτῷ τὸν Βρυέννιον παραδίδωσιν· ὁ δὲ αὐτίκα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόπτει ἐκείνου, καὶ οὕτω τὸν ἄνδρα τῷ βασιλεῖ ἐξαπέστειλεν, ἐπιστέλλας αὐτῷ καὶ ὅσα τετόλμηκε. Καὶ ταῦτα μὲν συνεκύρησεν οὕτωσί· ὁ δέ γε Κομνηνὸς καὶ οἱ ἐκείνῳ συνομοσάμενοι συνελθόντες, ἔργου ἥπτοντο, τῶν στρατιωτικῶν κατελόγων ἄλλοθεν ἄλλου προσρυῆσκομένων αὐτοῖς. Ἦν μὲν γὰρ τῷ στρατιωτικῷ παντὶ ἔφεσις ἀστρατήγητον τὴν βασίλειον ἀρχὴν περιζώσασθαι. Ἤχθετο γὰρ ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ μέρους ἀρχόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐθάρρει τὸν πόθον εἰς προῦπτον ἐξενεγκεῖν, ἔκρυπτε δὲ τὸν ἔρωτα, καὶ ὤδινε τὸν περὶ τούτου ἀνώδινα. Ἤδεσαν δὲ τὸν Κομνηνὸν τυραννίδι ἐπιχειρήσαντα μεμαθήκεσαν, καὶ αὐτὸν μὲν κορυφαῖον εἶναι τοῦ δράματος, τὰ δὲ κράτιστα τῶν γενῶν τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῷ συλλαμβάνεσθαι· τοῦτ' εἶναι τὸ ὑπ' αὐτῶν μελετώμενον δόξαντες, ἁρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ ἕκαστος τὸν πέλας προφθάσαι ἠπείγετο. Ἐντεῦθεν τῷ Κομνηνῷ βαρεῖα συνίστηκε δύναμις· στεῖλας οὖν κατὰ ξύμπασαν τὴν Ἑῴαν, τοὺς φόρους ἐκράττετο, ἀποδεκτῆρας τούτων τάξας, καὶ τῶν προσαγομένων ἀπογραφεῖς. Εἶτα ἅρας ἀπῆει πρὸς Νίκαιαν, ἔνθα βασιλεὺς πρὸς πάντων τῶν σὺν αὐτῷ στρατευομένων ἀναρρηθεὶς, ταύτης ἐγκρατὴς γενέσθαι βουλόμενος, ἵν' ἔχῃ τὴν πόλιν ὁρμητήριον ἢ καταφύγετον, ὁπότερως ἂν ῥέψῃ τὰ τῆς τύχης αὐτῷ, καὶ τὴν μὲν λαμβάνει, αὐτὸς δὲ φρουρὰν ἀρκοῦσαν ἐγκαταστήσας αὐτῇ, πρὸ δώδεκα σταδίων ταύτης στρατοπεδεύεται. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Μιχαὴλ τὰς Ἀντικὰς ἀγείρας δυνάμεις, καὶ εἴ τινές που τῶν Ἑῴων

ret. Qui cum operam promisisset, in deliberatione deligendi imperatoris, omnium suffragiis Commenus cæteris est prælatus. His compositis, domum omnes redierunt, discessu suo imperatori denuntiato. Abiit et Bryennius cum suis legionibus: eumque in Orientalem provinciam una cum Joanne Opsara patricio, qui aurum vehebat, venisset, militarium stipendiorum distributionem administrabat: qua jam inchoata, singulis militibus frumentum admetiebatur, et pecuniæ summam augebat. Opsara vero quæstore negante, se id ab imperatore in mandatis habere: Bryennius cum insolentius tacere, et quod juberetur, facere jussit. Adhuc detrectantem et audacius reluctantem, ira percitus, arrepta coma et barba ejus, solo illisum, in vincula conjecit. Quo dux Pisidarum et Lycaonum, qui castra in propinquo habebat, cognito, id facinus tyrannidis principium judicans, Bryennii tabernaculum cum suis legionibus ex improviso invadit, solutoque Opsaræ illum tradit, qui hominem statim effossis oculis ad imperatorem cum facinorum ejus commemoratione misit. Hoc ita gesto, conjurati congressi in unum, rem nihilominus urgebant, ex militaribus catalogis aliunde alio ad ipsos confluente. Omnibus enim militibus in votis erat, ut miles imperio potiretur. Nam iniquis animis togato parebant, neque tamen desiderium suum prodere ausi, cupiditatem illam, dum se maturandi facinoris offerret occasio, tegebant. Verum ubi Comnenum affectasse regnum compererunt, atque ipsum caput esse negotii, et a fortioribus provinciis adjuvari: id demum esse reti, quod diu animis agitassent, arrepta opportunitate alii alios antevertere properarunt. Unde Commenus maximis copiis comparatis, tributa per totam Orientem exegit, quæstoribus et inscriptoribus eorum quæ allata essent, constitutis. Deinde versus Nicæam movit, jam imperator ab omnibus suis militibus appellatus, ea potiri cupiens, ut haberet urbem unde progredi, quoque confugere tuto velut in asylum quoddam quovis eventu posset, eaque occupata, et justo præsidio imposito, duodecim inde stadiis castrametatur. Michael vero imperator, Occidentalibus legionibus convocatis, et si quæ ex Orientalibus a fide non discesserant: ducem cum imperio præfecit Orientis domesticum Theodorum spadonem, imperatricis Theodoræ ministrum, a juncto collega magistro Aarone fratre conjugis Comneni. Qui castris contra hostes positis, prælium commisere in loco qui ab incolis Orcus appellatur. Ubi a sinistro cornu imperatoriorum, dextrum Commenianorum profligatum est, et qui in eo curabat, Romanus Sclerus vivus captus. Sed hostium sinistram cui Ambustus præerat, dextrò imperatoriorum cornu in fugam verso, in castra usque penetravit, et tentoria discerpta subvertit. Id factum ut Commenianorum animos vehementer auxit, sic imperatoriorum adeo dejecit, ut se fugæ mandarent, in qua multi cæsi sunt non gregarii duntaxat

milites, sed duces etiam, pluribus captis, Comneno victoria minime dubia potito.

Ἀ περιελείφθησαν, μὴ συναπαχθεῖσαι τῷ Κομνηνῷ, ἐπιστᾷ τούτοις στρατηγὸν αὐτοκράτορα, τὸν δομέστικον τῆς Ἀνατολῆς τὸν ἐκτομίαν Θεόδωρον, τὸν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας θεράποντα· συζεύξας αὐτῷ συνάρχοντα καὶ τὸν μάγιστρον Λέοντα, σύγγονον ὄντα τῆς συνοικούσης τῷ Κομνηνῷ. Οἱ τοῖς ἐναντίοις ἀντιστρατοπεδευσάμενοι, συγκροτοῦσι καὶ πόλεμον κατά τινα τόπον, Ἅδην τοῖς ἐγχωρίοις καλούμενον, καὶ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας τῶν βασιλικῶν ἥττησε τὸ δεξιὸν κέρας τῶν περὶ τὸν Κομνηνόν, καὶ τὸν ἐφεστηκότα τούτῳ Ῥωμανὸν τὸν Σκληρὸν συνέσχε ζῶντα. Τὸ δέ γε τῶν ἐναντίων εὐώνυμον οὐ κατῆρχεν ὁ Κεκαυμένος, τὸ δεξιὸν ἐτρέψατο τῶν βασιλικῶν, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ στρατόπεδον εἰσῆλθεν αὐτῶν, καὶ τὰς σκηνὰς διέρρηξε, καὶ ἁρπάζειν κατὰ γῆς. Τοῦτο τοὺς περὶ τὸν Κομνηνὸν θάρσος μὲν μάλιστα ἐνεποίησε, τοῖς δ' ἀντιπολεμοῦσι κατέβαλε τὰ φρονήματα, καὶ φεύγειν ἀνέπεισε. Γίνεται τοίνυν τῶν βασιλικῶν φόνος πολὺς, οὐ κοινῶν μόνον στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ στρατηγῶν, καὶ πλείους δὲ ἐζωγρήθησαν, καὶ ἡ νίκη ἀναταλὸν τῷ Κομνηνῷ ἐπεμιδία.

III. Eo cognito Michael desperato bello, imperium deponere voluit: sed id consilium, familiaribus improbantibus, exsequi non potuit. Legantur igitur ad Comnenum selecti viri ex Patribus conscriptis, Constantinus Lichudes præses, Leo præses Alopus, et Michael Psellus, princeps philosophorum, cujus legationis ea summa fuit: Comnenum ab imperatore adoptatum iri, et Cæsarem designandum esse, concessa venia et oblivione injuriarum iis qui tyrannidis adjutores fuerunt. Quæ cum audiente exercitu Comneno nuntiarentur, milites tumultuabantur: negantes se passuros suum præfectum in alio habitu conspici, aut exui vestem imperatoriam, qua jam indutus esset. Quæ verba a pluribus per assentationem, quam ex animo, jactabantur. Soluto convento, Comnenus legatis seductis, ait: *Si arcana quædam imperatori se renuntiaturos promisissent, se expositurum ea, quæ animo celaret.* Qui cum taciturnitatis fidem dedissent, *se nunc*, ait, *habitu Cæsaris contentum esse, nec requirere imperatorium: sed id postulare, ut imperator nulli alii unquam traditurum imperium, et iis, quos donasset, præmia non ereptura confirmet, et aliquid imperatoriæ potestatis impertiatur, ut minoribus dignitatibus nonnullos ornare liceat, et ad militares magistratus evehere. Quæ si impetrasset, se pace facta in urbem venturum, et quia illa suis displicerent, binas scripturum litteras, quarum alteris fucum militibus faceret, alteris arcana mandaret. Præterea rerum communium administrationem ei adimendam esse, qui nunc sibi et suis infensus, ea fungeretur.* Iis dictis litterisque traditis, hortatur abire legatos. Senex Michael cum litteris acceptis, tum arcanis mandatis auditis, delectatus, ad omnia illius postulata annuit, atque adjecit: *Quemadmodum Comnenus sibi per illos occulta quædam significasset, ita se illi per* 267 *eosdem occultiora nuntiaturum, ut jurejurando confirmarent videlicet, non multum temporis intercessurum, quin illum collegam imperii asciturus esset: nunc vero se id certis de causis differre.* Hæc per legatos nuntiata Comnenus cupide admisit, nec alii inviti acceperunt, præsertim quod rerum communium procuratori potestas adimenda esset, jamque omnibus decretum erat, positis armis tyrannide abstinere. At senex imperator, priusquam cum Comneno transigeret, togatorum erga se benevolentiæ, ut putabat, confirmandæ ergo,

Γ'. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἀπεγνώκει τὰ τοῦ πολέμου, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι ἐβούλετο, ἀλλὰ τοῖς περὶ ἐκεῖνον τοῦτο ἀβούλητον ἦν, ὅθεν οὐδὲ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν συνεχωρήθη τὸ βούλημα. Στέλλονται τοίνυν πρὸς τὸν Κομνηνὸν πρεσβεύσοντες, ἄνδρες τῶν ἐκκρίτων τῆς συγκλήτου βουλῆς· οἳ ἦσαν ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος, ὁ Λειχούδης, ὁ πρόεδρος Λέων ὁ Ἄλωπος, καὶ Μιχαὴλ ὁ σοφώτατος Ψελλὸς, τῶν φιλοσόφων ὢν ὕπατος. Τὰ δὲ παρὰ τούτων καταγελλόμενα, υἱοθέτησις ἦν τοῦ Κομνηνοῦ εἰσποιηθησομένου τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀναγωγὴ πρὸς τὴν τιμὴν τὴν τοῦ Καίσαρος, καὶ τοῖς τὴν τυραννίδα συμπεπολιτευκόσιν ἄφεσίς τε καὶ ἀμνηστία τοῦ πλημμελήματος. Οἱ μὲν οὖν ταῦτα τῷ Κομνηνῷ ἀπηγγέλκασιν ἐν ἐπηκόῳ τοῦ πλήθους, τὸ δὲ ἐθορυβήθη, μὴ βούλεσθαι λίγον ἐν ἄλλῳ σχήματι τὸν αὐτῶν προεστηκότα θεάσασθαι, μηδ' ἀποδύσασθαι ἀνασχίσθαι αὐτὸν τὴν στολὴν τὴν βασίλειον ἣν ἤδη ἐνδέδυται. Ἔλεγον δὲ ταῦτα οἱ πλείοις οὐχ οὕτω φρονοῦντες, ἀλλὰ τὸν τυραννοῦντα διωπεύοντες. Ἐπεὶ δὲ διεκόθη ὁ σύλλογος, ἰδίᾳ τοὺς πρέσβεις ὁ Κομνηνὸς προσλαβόμενος, *Εἴ τινά μοι*, φησὶν, *ἀπόῤῥητα διαπορθμεῦσαι πληροφορήσατε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἐρῶ ὑμῖν ὅσα μοι κατὰ τὴν καρδίαν ἐγκέκρυπται.* Τῶν δὲ καταθεμένων ἀνέκῤῥορον τηρῆσαι ἅπαν ἀπόῤῥητον, ἔφη *ἀρκεῖσθαι τῷν τῷ σχήματι τῷ τοῦ Καίσαρος, καὶ μὴ ζητεῖν τὸ βασίλειον, αἰτεῖν δὲ πληροφορίαν ἐκ τοῦ κρατοῦντος, ὡς οὐκ ἄλλῳ δώσει τὴν ἀρχὴν ποτε, καὶ ὡς συντηρήσει ἑκάστῳ τῶν σὺν ἐμοὶ, εἴτι τούτοις περιλοίπηται παρ' ἐμοῦ, καὶ ὡς καί τινος μεταδώσει μοι νῦν ἐξουσίας βασιλικῆς, ἵν' ἔχω τινὰς τιμᾶν τοῖς τῶν ἀξιωμάτων ἐλάττοσι καὶ εἰς ἀρχὰς ἐνίους στρατηγικὰς προχειρίζεσθαι, καὶ εἴ μοι ταῦτα ἐπιτελῆ γίνοιτο, σπείσομαι καὶ ἀρίξομαι.* Ὅτι δὲ τοῖς πλήθεσι ταῦτα τοῖς σὺν ἐμοὶ ἀπαρίσκουσι, διττὰς πρὸς τὸν κρατοῦντα ἐγχαράξω ἐπιστολὰς, καὶ τῇ μὲν καταδημαγωγήσω τὸ στρατιωτικὸν, τῇ δ' ἐγγράψομαι τὰ ἀπόῤῥητα. Ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν τὰ κοινὰ μετακειριζόμενον ἤτει μετατίθεσθαι τῆς διοικήσεως, ὡς δύσνουν αὐτῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῖς ἐγχειρίσας, ἀπελθεῖν προετρέπετο. Οἱ δ' ἐπανῆλθον ἐπὶ τὸν γηραιὸν αὐτοκράτορα, τάς τε ἐπιστολάς τε φέροντες, καὶ ὅσα ὁ Κομνηνὸς αὐτοῖς ἐν ἀπορῥήτοις ἐφ' διὰ ζώσης φωνῆς ἀπαγγέλλοντες. Ἤσθεὶς οὖν

τούτοις ὁ βασιλεὺς, πάντα πληρῶσαι ὅσα ἐκεῖνος A scriptum quondam conficerat, quo singulos jurejurando et diris obstringebat, ut Comnenum neque imperatorem nominarent, neque imperatorium honorem ei deferrent, atque senatorum alios pecunia, alios dignitatum largitionibus, alios aliis illecebris impulerat, ut subscriptione sua earum litterarum sententiam confirmarent. Verum audito Comneni adventu, qui postridie urbem ingressurus esset, quidam ex Patribus conscriptis factiosi homines mane se in templum divini Verbi Sapientiæ contulerunt, quibus se etiam sodalitatum principes aggregarunt, et patriarchæ præsentiam vociferationibus efflagitarunt. At ille foribus undique occlusis, fratris filios percontatum misit, quid vellent? quos illi, concursu multitudine aucta, comprehensos male tractaturos esse, comminati sunt, nisi patriarcha statim egrederetur. Feruntur autem illa ficta fuisse et simulata, ut patriarcha invitus ad seditiosos prodire videretur. Cum igitur ex superiori ædium parte descendisset, pontificia stola indutus, eos qui aderant incusans, ut a quibus vis sibi fieret scilicet: audaciores ex seditiosis ac potius seditionis auctores, corona circa eum facta petiverunt, ut legatus ad imperatorem iret, ac scriptum sibi restitui postularet, cui subscribere coacti essent. Sed id quoque commentitium erat. Nam paulo post Comnenum aperte imperatorem salutarunt, etiam patriarcha suffragante et adjutante, qui illi nuntiarat, ne cunctaretur, et præmium suffragii postularat, et imperatori insolentius denuntiarat, ut regia decederet. Quo nuntio a primariis sacerdotibus accepto, senex 268 Michael percontatus est: *Quod sibi præmium pro imperio haturi essent*, illisque respondentibus, *Regnum cœleste*, statim insignibus abjectis regia decessit. Commenus autem Ambustum, quem curopalatem fecerat, cum copiis ad regiam occupandam misit, populo ad novi imperatoris occursum effuso, ac illustrissimum reddente ejus in urbem ingressum.

ἤτησεν ἐκηγγείλατο, καὶ προεπήγαγεν, ὅτι *Ὅπερ ἐκεῖνος ἀποβρήτους μοι γνώμας ἐδήλωσε δι' ὁμῶν, οὕτως αὖθις κἀγὼ δι' ὁμῶν μυστικωτέρά τινα ἐκείνῳ διὰ τῶν αὐτῶν ἀναστέλλομαι ὁμῶν. Διόμνυσθε τοίνυν τῷ ἀνδρὶ ὅτι οὐ μακρὰν ἂν εἴη τὸ μέσον διάστημα, καὶ συμμέτοχον αὐτὸν τοῦ κράτους ποιήσομαι, τὴν δ' ἀναβολὴν ταύτην διά τινα αἰτία.* Ἐπὶ τούτοις ἀπῆλθον αὖθις οἱ πρεσβεύται, καὶ ὁ Κομνηνὸς ἅσμενος τὰς ἀγγελίας ἐδέξατο, καὶ τοῖς ἄλλοις οὐκ ἀποθύμια τὰ μηνύματα ἔδοξαν· καὶ μᾶλλον, ὅτι μεταστῆναί τῶν διοικήσεων τὸν ἐγκεχειρισμένον αὐτὰς μεμαθήκεσαν, καὶ ἤδη καταθεῖναι τὰ ὅπλα ἔδοξεν ἅπασιν, ὡς καὶ τῆς τυραννίδος ἀφέξεσθαι. Ὁ πρεσβύτης δὲ βασιλεὺς, πρὸ B τοῦ τὰς συμβάσεις αὐτῷ πρὸς τὸν Κομνηνὸν γενέσθαι, τῆς καλυπτικῆς μοίρας εὔνοιαν περιποιούμενος ἑαυτῷ, ὥσπερ ἦτο, ἐγγραφόν τι συγγεγραφὼς, ὅρκοις καταδεσμοῦν καὶ ἀραῖς ἕκαστον, ὥστε μήτε βασιλέα καθίσαι τὸν Κομνηνὸν, μηδὲ τιμὴν αὐτῷ προσοίσειν βασίλειον, τοὺς μὲν τῶν συγκλητικῶν χρήμασι, τοὺς δ' ἀξιωμάτων διανομαῖς, καὶ ἄλλους ἄλλοις θελκτηρίοις, ἀνέπειθε τῷ ἐγγράφῳ ὑποσημαίνεσθαι, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βεβαιοῦν. Ἐπεὶ δ' ἥκειν τὸν Κομνηνὸν ἠκηκόεισαν, ὡς κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν εἰσελευσόμενον· στασιώδεις τινὲς τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς ἔωθεν τῷ τεμένει τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας προσεληλύθεσαν, οἷς καὶ οἱ τῶν ἑταιρειῶν συνῆγεσαν ἄρχοντες, καὶ κραυγαῖς προεκαλοῦντο τὸν πατριάρχην εἰς θέαν σφίσιν ἐλθεῖν. Ὁ δὲ τὰς θύρας C αὐτοῖς ἀπανταχόθεν ἐπιζυγώσας, τοὺς ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ ἐκπέμπουσι πυνθανομένους ὅ τι φασὶν οἱ δὲ θορυβοῦντες εἰς πλῆθος ἤδη συστάντες, πολλῶν συῤῥευσάντων ἐκεῖ, συνέσχον τοὺς τοῦ πατριάρχου ἀδελφιδοῦς καὶ, εἰ μὴ αὐτίκα πρὸς αὐτοὺς ἐξελεύσεται ὁ ἀρχιερεύς, διαθήσειν ἐκείνους ἠπείλουν κακῶς. Λέγεται δὲ ταῦτα σκῆψις εἶναι καὶ προβουλεύματα, ἵν' ἄκων δοκοίη συνελθεῖν ὁ πατριάρχης τοῖς στασιάζουσι. Κατῆλθεν οὖν ἐκ τῶν ὑπερῴων, τὴν ἱερατικὴν ἐνδεδυμένος στολὴν, ἐπικαλῶν δῆθεν τοῖς παροῦσιν ὡς βιαζόμενος. Οἱ δὲ τῶν στασιαζόντων θρασύτεροι, ἢ μᾶλλον δι' ὧν ἡ στάσις συνίστατο, μέσον ἀπειληφότες αὐτὸν, πρεσβυτὴν ἠξίουν γενέσθαι πρὸς τὸν βασιλέα, ἵν' αὐτοῖς ἀποδοθείη τὸ ἐγγραφον, ᾧ βεβαίοῦντες ὑπογεγράφασιν, ἐπὶ τῷ Κομνηνῷ ἐκεῖνος ἐσπείσατο. Ὁ δὲ πληρώσειν αὐτῶν τὸ αἴτημα κατεύθυνεν· ἀλλ' ἦσαν προσοίκησις ἅπαντα. Βραχείας γὰρ παρελθούσης ὥρας βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα φανερῶς ἀνεῖπον τὸν Κομνηνὸν, αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου συνευδοκοῦντός τι καὶ συμπράττοντος, καὶ τῷ μὲν Κομνηνῷ μὴ μέλλειν δηλώσαντος, ἀλλὰ σπεύδειν, καὶ ἀμοιβὰς αἰτοῦντος τῆς ἀναῤῥήσεως, τῷ δ' ἐκείνου τότε βασιλεύοντι κατιέναι τῶν ἀνακτόρων ἑταμώτερον ἐκπέμποντος. Ἀρχιερέων δὲ τῷ γέροντι Μιχαὴλ τὰ τοῦ πατριάρχου κομισάντων μηνύματα, ἐκεῖνος ἔφη, *Τί δέ μοι ἀντὶ τῆς βασιλείας πήξεσε; Οἱ δὲ, Τὴν οὐράνιον βασιλείαν*, ἀντεπεκρίθησαν. Αὐτίκα τοίνυν ἀποῤῥίψας τὰ τῆς βασιλείας πάρασημα, ἀπῆλθε τῶν βασιλείων (50). Ὁ δὲ γε Κομνηνὸς κουροκαλάτην τιμήσας τὸν Κεκαυμένον, στέλλει τὸν ἄνδρα μετά τινος δυνάμεως παραληψόμενον τὰ ἀνάκτορα. Τὸ μέντοι πλῆθος τῆς πόλεως εἰς ὑπαντὴν τοῦ νέου βασιλέως ἐκκέχυτο, λαμπρότατά οἱ ποιοῦν τὰ εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰσιτήρια.

Α'. Ἕνα μὲν οὖν ὁ γηραιὸς Μιχαὴλ αὐταρχήσας D ἐνιαυτὸν, τῆς βασιλείας ἐκπέπτωκε, καὶ οὐ πολὺ ἐν ἰδιωτικῷ σχήματι βιώσας, ἀπέτισε τὸ χρεών. Ὁ

IV. Senex igitur Michael cum unum imperasset annum regno excidit, neque diu post superstes fuit. At Comnenum, firmato imperio, adoptionem

Variæ lectiones et notæ.

(50) Ἀπῆλθε τῶν βασιλείων. Et in monasterium concessit. Anonymus Barensis: *An.* 1058, *ind.* 11: *Surrexit Comninano imp.*; *Michael vero imp. induerat habitum monachicum.*

ejus non Deo, sed sibi ascripsisse ex eo apparet, quod in nummis suam imaginem stricto ense insculpendam curavit, tantum non clamitans, *eum sibi nec quidquam aliud regnum peperisse*. Eos a quibus adjutus fuerat, liberalissime est remuneratus, relataque festinanter omnibus gratia, operam dedit, ut domos suas quique redirent, ne in urbe oberrantes vel tumultum excitarent, vel contra populum insurgerent. Patriarcham magnopere veneratus est, et fratris ejus filios magnis honoribus affectos superbis magistratibus præfecit. Præterea in patriarchæ gratiam, etiam ecclesiasticarum rerum procurationem Ecclesiæ attribuit. Nam cum ad id usque tempus et magnus œconomus, et scevophylax ab imperatore designari solerent, utrumque id munus patriarchæ potestati subjecit, amota publica auctoritate. Deinde vitæ sociam Augustam appellavit, fratrem autem Joannem curopalatem et magnum domesticum nominavit. Porro cum omnes ejus post Basilium Porphyrogenitum decessores, fisci et ærarii pecuniam parum recte collocassent, partim in suas voluptates, et monasteriorum ædificationes insumptam, partim sine delectu ac pro libidine sua condonatam : tam imperatorii thesauri exhausti fuerunt, quam ærarium pecunia vacuum : id vitium correcturus, emendationem non pedetentim est aggressus, sed ut in statere se incidi jussit, erecta manu stricium ensem sustinentem, ita etiam in negotia se ingessit, statim ad secandos tumores paratus, non adhibitis medicamentis, quæ exulceratas partes mollirent ac foverent. Itaque ex quo tyrannidem cum legitimo 269 imperio commutavit, decessoris sui acta sine discrimine abrogavit : si quid ille cuiquam largitus fuerat, id eripiebat : sed et superiorum imperatorum multa acta evertit, et abrogavit, neque id in vulgi duntaxat fraudem, sed ne senatui quidem pepercit. Denique progressu temporis contra res sacras se convertit, multa monasteriis quæ ab iis constructa fuerant, collata truncavit, ac potius monachos publicis rationibus subjecit, sumptibus necessariis duntaxat illis relictis, cæteris vero fisco attributis. Dum igitur in dies hoc modo aliud ex alio novat, omnium in se odia suscepit, tam Patrum conscriptorum quam plebis, atque etiam militum, quibus nec ipsis pepercit, quominus opes eorum imminueret, præ cæteris autem omnibus eorum qui in monasteriis ætatem exigunt. Verum nihil illum ab instituto deduxit, non oratio, non metus, non odium, non reprehensio : adeo sustulerat animos atque intumuerat.

A δὲ Κομνηνὸς τῇ βασιλείᾳ ἐγκατασκὰς, ἑαυτῷ τὴν ταύτης ἐπιτυχίαν, καὶ οὐ τῷ Θεῷ ἐπεγράψατο, καὶ τοῦτο δῆλον, ὅτι τῷ νομίσματι ξιφήρη ἑαυτὸν ἐνεχάραξε, μόνον οὐχὶ βοῶν, ὅτι *Τοῦτό μοι τὴν βασιλείαν, καὶ οὐχ ἕτερόν τι περιεποίησε*. Τοὺς δὲ συναραμένους αὐτῷ φιλοτιμότατα ἀντημείψατο, καὶ ἔσκευεν ἑκάστῳ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδοὺς, πάντας οἴκαδε παρασκευάσαι ἀποχωρεῖν, ἵνα μή τι θορυβήσωσιν, ἢ τοῦ δήμου κατεξαναστῶσιν ἀστυπολοῦντες. Τὸν δὲ πατριάρχην δι' αἰδοῦς ἦγεν ὅτι πολλῆς, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοπαῖδας δι' ἐκεῖνον τιμαῖς ἐτίμησε μείζοσι, καὶ ἀρχαῖς ὑπερηφάνοις ἐπέστησε. Χαριζόμενος δ' ἔτι τῷ πατριάρχῃ, καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οἰκονομίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπένειμε, μέχρι τότε τοῦ μεγάλου οἰκονόμου προχειριζομένου παρὰ τοῦ βασιλεύοντος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σκευοφύλακος, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἄμφω ὑπὸ τὴν τοῦ πατριάρχου ἔθετο ἐξουσίαν, ἀποξενώσας ἀμφοῖν τὸ δημόσιον. Εἶτα τὴν μὲν τοῦ βίου αὐτῷ κοινωνὸν (51) Αὐγούσταν ἀνηγόρευσε, τὸν δὲ ἀδελφὸν Ἰωάννην κουροπαλάτην τετίμηκε, καὶ ὀνόματι μέγαν δομέστικον. Τῶν δὲ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ὅσοι μετὰ τὸν Πορφυρογέννητον ἐκεῖνον Βασίλειον τῆς βασιλείας ἐπέβησαν, οὐ καλῶς χρησαμένων τοῖς βασιλείοις καὶ κοινοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς οἰκείας ἀπολαύσεις, καὶ εἰς ἀσκητηρίων κατασκαθηδάνων οἰκοδομὰς, τὰ δὲ δωρουμένων οἷς ἔτυχεν, ἢ τέως οἷσπερ ἐβούλοντο, οἱ βασιλικοὶ θησαυροὶ ἐκενώθησαν, καὶ τὰ δημόσια πρυτανεῖα χρημάτων ἐσπάνιζον· τοῦτο τοίνυν ὁ Κομνηνὸς προθέμενος διορθώσασθαι, οὐκ ἠρέμα οὐδὲ κατὰ βραχὺ τῇ διορθώσει ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ὃς τῷ σταθμῷ ἑαυτὸν ἀνεστήλωσεν, ἀναστεμένον τὴν χεῖρα, φέρουσαν τὸ ξίφος γυμνὸν, οὕτω καὶ τοῖς πράγμασιν ἐπήγειρεν ἑαυτὸν, καὶ τέμνειν αὐτίκα παρεσκεύαστο τὰ οἰδήματα, ἀλλ' οὐ μαλάσσειν οὐδ' ἁπλᾶττειν τὰ ὑπουλα. Ὅθεν οὐδὲ ἐξ οὗπερ τοῦ κράτους ἐπέβη, καὶ εἰς ἔννομον ἀρχὴν τὴν πρὶν αὐτοῦ τοραννίδα μετήνεγκεν, ἀναποδίσας τὴν τοῦ πρὸ αὐτοῦ πρᾶξιν ἀνέτρεψεν, καὶ εἴτι ἐκεῖνός τισιν ἐδωρήσατο, ἀφῃρεῖτο καὶ ἀπεστέρει τοὺς εἰληφότας, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ ἐκείνου πολλὰ καθῄρηκε καὶ ἠθέτηκε, καὶ οὐ μόνον ταῦτα πρὸς τὸ δημοθὲς ἐποίει, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τῆς γερουσίας ἐφείδετο. Εἶτα προβαίνων καὶ κατὰ τοῦ θείου ἐχώρησε, καὶ πολλὰ τῶν τοῖς πάρ' ἐκείνων δομηθεῖσι φροντιστηρίοις ἀφιερωμένων ἡκρωτηρίασεν, ἢ μᾶλλον ἐκλογισμοῖς ὑποβάλλων τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀσκουμένους, καὶ τὴν ἀποχρῶσαν αὐτοῖς δαπάνην ἀπονέμων, τὰ λοιπὰ τῷ δημοσίῳ ἀφωσίου καὶ ἀνελάμβανε. Καὶ ἄλλο ἐπ' ἄλλῳ καθ' ἑκάστην ἀνεχώμου τοιοῦτον. Ἐντεῦθεν ἅπασιν ἦν μισητὸς, τῷ τε δημοτικῷ πλήθει, τῇ τε συγκλήτῳ βουλῇ, ἀλλὰ μέντοι καὶ τῷ στρατιωτικῷ, οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐκείνου ἀπείγετο, ἀλλὰ κἀκείνους ἀπεμείου τὰς εὐπορίας, καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις τὴν ζωὴν διανύουσι. Τὸν δὲ οὐδὲν ἀπῆγε τῶν ἐγχειρήσεων, ὁ λόγος, οὐ δέος, οὐ μῖσος, οὐ ψόγος, οὕτως ἐπῆρτο τὸ φρόνημα καὶ οἰδῶσαν ἐκέκτητο τὴν ψυχήν.

B

C

D

V. Neque vero patriarcha superbia illi cedebat, sed

Ε'. Ἀλλ' οὐδ' ὁ πατριάρχης ἦττον ἐκείνου πε-

Variæ lectiones et notæ.

(51) *Τοῦ βίου αὐτῷ κοινωνόν*. *Aicatherinam*, ad quam scripta legitur Pselli epistola in cod. Reg. hoc titulo, Τῇ δεσποίνῃ Αἰκατερίνῃ.

φρονημάτιστο. Ἤθελεν οὖν ἐπιτάσσειν αὐτῷ, καὶ εἴποτε πρὸς τὰ αἰτούμενα ἀκαιτύγχανεν, ὁ δὲ ἰδυσχέραινε, καὶ ἠπείλει καὶ ἐπετίμα, εἶτα καὶ ὡς αὐτὸς αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἀποκενεμηκὼς, αὐτὸς καὶ ἀφελέσθαι ταύτην εἰσαῦθις ἠπείλησε. Ταῦτα οὐκ ἦν ὅπως τὸν βασιλέα ἐκεῖνον ἐπιεικῶς, διὸ καὶ δράσαι πρίν τι πάθοι προμηθεύσατο. Τοῦ γοῦν πατριάρχου εἰς τὴν οἰκείαν ἀπελθόντος μονὴν, ἤδη τῆς πανηγύρεως ἐφεστώσης τῶν ἐν αὐτῇ τιμωμένων οὐρανίων Δυνάμεων, ἵν' ἑορτάσῃ λαμπρότερον πέμψας ἐκεῖ χεῖρα στρατιωτικὴν ὁ κρατῶν (οὐ γὰρ ἤθελεν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας τὸν ἄνδρα καταγαγεῖν, ἵνα μὴ παρὰ τῷ κλήρῳ, ἢ καὶ τῷ δήμῳ θόρυβος γένηται), ἐκεῖνόν τε καὶ τοὺς ἐκείνου ἀνεψιοὺς συνάγας αὐτῷ ὑπερορίους ποιεῖ. Εἶτα καὶ καθαιρίσει ὑποδεδιὼς αὐτὸν διὰ φροντίδος ἐτίθετο, καί τισι τῶν ἀρχιερέων συνεργοῖς πρὸς τοῦτο ἐκέχρητο, καὶ τῷ Ψελλῷ αἰτιαμάτων (52) πολλῶν καὶ ἀλλοκότων συναγωγεῖ, ἃ ἐν τῷ κατ' ἐκείνου λόγῳ συνέθροισέ τε καὶ συνεγράφατο, δηλοῖ τε διά τινων τῷ ἀνδρὶ, ἀπείπασθαι τὴν ποιμαντικὴν, ἵν' ἐκὼν αὐτὴν δοκῇ παραιτεῖσθαι, ὡς εἰ μὴ τοῦτο, καὶ ἄκων αὐτὴν ἀφαιρεθήσεται, εἰς μέσον κατ' αὐτοῦ προτιθεμένων αἰτιαμάτων. Ὡς δ' ἐκεῖνος οὐκ ἦν ὑπείκων τῷ τοῦ βασιλέως θελήματι, φρονεῖ ἦν τῷ κρατοῦντι περὶ τῆς αὐτοῦ καθαιρέσεως. Ἀλλ' ἔφθη λύσας τὴν φροντίδα τοῦ πατριάρχου ὁ θάνατος. Μετ' ὀλίγον γὰρ μεθίσταται τῶν ἐνθένδε ὁ πατριάρχης, καί τις τῷ Κομνηνῷ τὴν ἐκείνου εὐηγγελίσατο τελευτὴν, ὡς φροντίδων αὐτὸν ἀπαλλάττουσαν. Ὁ δ' εὐθὺς μετεγνώκει καὶ ἀνωλόλυξε, καὶ τὸν ἐκείνου νεκρὸν μετ' ἐντίμου τῆς προπομπῆς ἐκ τῆς ὑπερορίας ἀναγαγὼν, εἰς τὴν αὐτοῦ μονὴν ἐνεπίθετο, καὶ τοὺς ἐκείνου ἀδελφιδοῦς αὖθις ἀποκατίστησεν εἰς τὰς προτέρας τιμάς. Τῇ δ' Ἐκκλησίᾳ τὸν πρόεδρον καὶ πρωτοβεστιάριον Κωνσταντῖνον τὸν Λειχούδην ἀνεκατέστησε, ἄνδρα ταῖς τῶν κοινῶν πραγμάτων ἐπὶ μακρὸν ἐμπρέψαντα διοικήσεσι, καὶ ἀνεγκλήτων διαμείναντα, ὅπερ ὁ Μονομάχος καὶ τὴν τῶν Μαγγάνων ἀνέθετο πρόνοιαν, καὶ τὰ περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐνεπίστευσεν ἔγγραφα. Ἅπερ ὀψ' ἐκυνὸν ὁ Κομνηνὸς ἰδέλων ποιήσασθαι, σκέμμα τι μηχανᾶται πονηρίας ἀνάμεστον, καὶ τέκνον νυὸς κακοδαίμονος. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Λειχούδης ἠψήφιστό τε καὶ προκεχείριστο, καὶ ἱερεὺς ἤδη κεχειροτόνητο, δι' ἀπορρήτων αὐτῷ μηνύει, λέγεσθαί τινα κατ' αὐεαῦ, ἀπειρηνται τοῦ ἱεράσθαι αὐτὸν, καὶ εἰ μὴ ταῦτα λαληθείη καὶ λυθείη συνωδικῶς, μὴ οἷόν τε εἶναι τοῦ χρίσματος αὐτὸν τῆς Μαγγάνου τὰ δικαιώματα, παραβλέψομαι τὰ λεγόμενα. Λειχούδης, ὡς οὐκέτι αὐτῷ εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν κατάστασιν ἔξεστιν, οὕτω δὴ μένειν δι' αἰσχύνης ποιούμενος, φέρων δίδωσι τὰ αἰτούμενα, καὶ οὕτω παραχωρεῖται τελευτῶν τὴν ἀρχιερατικὴν τελετήν.

A imperare illi volebat, ac si quando non impetrasset ea quæ petierat, ægre ferebat, increpabat : denique minabatur quemadmodum imperium illi contulisset, se idem illi erepturum. Quæ cum talis imperator ferre æquo animo haud utique posset, providit, ut malum daret potius quam ferret. Cum igitur patriarcha in suum monasterium, instante sanctorum Angelorum, qui ibi colebantur, festo, ut illud splendidius celebraret, iturus esset : missa illuc cohorte militum (nec enim cum ex ecclesia Verbi divini Sapientiæ avellere voluit, ne vel cleri vel populi motus oriretur) et ipsum et nepotes ejus relegat. Deinde de abrogando illi patriarchatu cogitans, opera quorumdam primariorum sacerdotum utitur, et Pselli variarum et absurdarum criminationum B cuscervatoris, quas in oratione contra illum scripta congessit, et per quosdam viro significat, ut simulet, se ultro pontificatu cedere, quem aliquin invitus cum publica infamia sit amissurus. Ut autem ille refragabatur, imperatoris de ejus exauctoratione sollicitudinem mors sustulit. Neque enim multo post illius obitus a quodam est ei nuntiatus. Qui cum se **270** lætum illi afferre auntium et curas adempturam putaret : ille statim mutata sententia ejulavit, ejusque cadaver cum honorifico comitatu ab exsilio revocatum in monasterio ab illo condito reposuit, nepotibus ejus pristina dignitate restituta. In Ecclesia vero Constantinum Lichudem præsidem et protovestiarium constituit, virum longo tempore in administrationibus rerum communium cum laude versatum, spectatæque fidei, cui Monomachus etiam Manganorum œconomia commissa, tabulas de illorum immunitate commiserat, quas cum sibi vindicare Comnenus conaretur : commentum improbitatis plenum excogitat, ac plane partum quemdam diabolicæ mentis edit. Nam cum Lichudes per suffragia clerus, ac sacerdos jam creatus esset, arcano cum monet, dici quædam quæ a patriarchali officio illum arcerent, et si in synodo agitarentur, nec rite confutarentur, non posse cum pontificatus unctionem adipisci. Verum si Manganorum sibi privilegia traderet, se neglecturam criminationes illas neque impedimento foro quominus nugatur. Lichudes, qui videret non licere sibi ad pristinam conditionem redire, sic vero manere turpe esse, propere allatis iis quæ petebantur, nemine obstante, pontificio ritu initiatur.

VI Posthæc Comnenus expeditione contra Hungaros et Scythas, qui Patzinacæ dicuntur, sus-

Variæ lectiones et notæ.

(52) *Καὶ τῷ Ψελλῷ αἰτιαμάτων.* Exstat inter opera Pselli calumniatoria ista in Michaelem Cærularium patr. Constantinopol. ad synodum dicta oratio, quæ propediem cum ejusdem [illegible], et aliquot aliis opusculis et epistolis, prodibit cum versione Combefisii ex typographia Regia.

cepta. Hungaris petentibus pacem concessit. Scythas vero aggressuro, cæteri quidem cessere, pacem et ipsi amplexi (neque enim eidem omnes duci parebant): unus vero eorum Seltes, cæteris audacior, cum parte quadam Romanarum copiarum congressus, vincitur, et multis suorum amissis, aufugit. Imperator autem castris inde motis, sub finem mensis Septembris, Lobitzum concessit: ubi vehementi imbri et nive intempestiva et maxima plerique equi perierunt, multique milites ex frigore sunt periclitati; cumque flumina exundantia et stagnantia commeatum subito intercepissent, et homines et jumenta rerum necessariarum penuria laborarunt. Cæterum, pluvia et nive paulisper sedata, imperator tabernaculo egressus sub magnam **271** quamdam quercum in proximo concessit, circumstantibus procerum quibusdam. Orto autem in eo loco frigore, et ipse et sui inde discesserunt, atque arbor statim radicitus evulsa concidit. Reversus igitur in magnam urbem, ad grates ob salutem acceptam Deo persolvendas, intra palatium Sanctæ Theclæ protomartyris ædem illic quidem condidit, quod eo die, quo illius memoria celebratur, quercus illud periculum effugerat, sed talem, quæ magnam ejus animi pusillitatem arguat: quam ejus ex fratris filio nepos imperator Joannes, Alexii filius, magnificentissime instauravit, nomine Servatoris nostri Jesu Christi.

A τοῖς μὲν Οὔγγροις εἰρήνην αἰτησαμένοις ἐπέτρεψατο. Κατὰ δὲ τῶν Σκυθῶν ὁρμήσαντι, οἱ μὲν ἄλλοι ὑπεκύφαν καὶ εἰρήνευσαν (οὐ γὰρ ὑφ' ἓνα καὶ πάντες ἡγεμόνα ἐτάττοντο), εἷς δ' αὐτῶν ὁ Σαλτὲ θρασυθεὶς, καὶ μοίρᾳ τινὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως συμβαλὼν, ἡττᾶτο, καὶ τὸ πολὺ τῶν οἰκείων ἀποβαλὼν, μετὰ τῶν περιλειφθέντων ἀπέδρα. Ἀναζευγνὺς δ' ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς, ἐσκήνωσεν ἐν τῷ Λοβίτζῳ, ἤδη τοῦ τέλους ὄντος ἐχθὺς τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ὄμβρου δὲ χαλάζαν καταφέροντος, καὶ χιόνος πεσούσης πρὸ ὥρας πολλῆς, τῆς ἵππου τε τὸ πλέον διέφθαρτο, καὶ στρατιῶται πολλοὶ τῷ ψύχει κακοδυσκόλως εἶχον, καὶ ποταμοὶ δ' ὑπερχειλεῖς γεγονότες καὶ πελαγίσαντες τὰ ἐπιτήδεια αὐτῶν ἀθρόον παρέσυρον, ὡς καὶ τῷ στρατιωτικῷ καὶ τοῖς B ὑποζυγίοις αὐτοῦ τὰ ἀναγκαῖα ἐπιλιπεῖν. Εἶτα τοῦ δεῖν τε καὶ τοῦ νίφειν ἐπὶ μικρὸν παυθέντων, τῆς βασιλείου σκηνῆς προῆλθεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὑπὸ δρῦν ἑστὴ παμμεγέθη, ἐκεῖ που ἑστῶσαν καὶ τινες τῶν ἐν ὑπεροχαῖς αὐτὸν περιέστησαν. Βοῆς δ' ἐν τῷ τόπῳ συμβάσης, μετέστησαν τῆς δρυὸς ὁ βασιλεύς τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἡ δ' αὐτίκα ῥιζόθεν ἐκπεσθεῖσα κατέπεσεν. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐπανελθὼν εἰς τὴν μεγάλην πόλιν, καὶ ἀποτινύσ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ταύτης τῷ Θεῷ χαριστήρια, ναὸν ἐντὸς τῶν βασιλείων ἀνήγειρε τῇ πρωτομάρτυρι ἁγίᾳ Θέκλᾳ. Κατὰ τὴν ἡμέραν γὰρ ἐν ᾗ τελεῖται ἡ μνήμη ταύτης, τὸν ἐκ τῆς δρυὸς ἐξέφυγε κίνδυνον, ναὸν μικροπρέπειαν, ὃν ὁ ἐκείνου καθελὼν ἐξανέψιος ὁ μεγαλοπρεπῶς ἀνεδομήσατο εἰς ὄνομα τοῦ Σωτῆ-

δὲ πολλὴν κατηγορούντα τῆς ἐκείνου προαιρέσεως αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ τοῦ Ἀλεξίου υἱὸς, σφόδρα ρᾳ (53) ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

VII. Nunc illud dicendum est, quemadmodum C Isaacius hic imperium deposuerit, etsi scriptores in eo non consentiunt. Nam eruditissimus et eloquentissimus Psellus narrat, eum venationibus deditum, cum hasta sæpe et ursos et apros feriret: frigido vento ictam esse latus, atque inde febrim ex imo coortam efferbuisse. Postridie cum lateris doloribus urgeretur, et spiritum ægre traheret, dubia spe vitæ, ac potius plane desperata vita, Constantino Ducæ imperio tradito, vitæ melioris institutum amplexum esse. Thracesius autem refert, circa Neapolim venanti visum esse aprum horrendum aspectu, quem dum laxatis equo habenis perseque-

Ζ'. Ἀλλ' ἤδη ῥητέον καὶ ὅπως τὴν βασιλείαν ἀπέθετο οὗτος ὁ Ἰσαάκιος, εἰ καὶ μὴ συμφρονοῦσιν οἱ συγγεγραφότες περὶ αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ πολὺς τὴν γλῶτταν (54) ὁ σοφώτατος Ψελλὸς ἐν θήραις ἐκεῖνον ἐᾷ τὸν βασιλέα σχολάζοντα, καὶ συχνάκις τὴν δεξιὰν λογχοφόρον ἐπ' ἄρκτους καὶ σῦς ἐπανατείνοντα, βληθῆναι πνεύματι ψυχρῷ τὴν πλευρὰν· κἀντεῦθεν φρίκην ἐπισυμβῆναι αὐτῷ, καὶ πυρετὸν ἐκ τοῦ βάθους ἀναπλαγῆναι, εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν νύττεσθαι τὴν πλευράν, καὶ τὸ ἄσθμα, μὴ ἐῤῥῶσθαι αὐτοῦ, κἀκ τούτων ἀμφισβητήσιμον γενόμενον εἰ βιώσεται, ἢ καὶ ἀπαγωνιάσαι τέλεον τὴν ζωὴν, καὶ τὸν δοῦναι Κωνσταντίνου (55) τῇ βασι-

Variæ lectiones et notæ.

D

53) *Εἰς ἔχωμεν τοὺς Σαρδῆνας.* De hac æde egimus in *Constantinopoli Christi*, ubi de æde S. Theclæ. Videtur porro illa ipsa ædes quam a Joanne conditam aiunt sub nomine τοῦ Παντοκράτορος. De hac pariter in eadem lucubratione sat multa a nobis observata: cujus etsi, ut hoc obiter moneam, ea erat prærogativa, ut illius liegumenus multis aliis monasteriis una esset præfectus, nisi forte exarchii obierit dignitatem, de qua consulere licet Glossarium ad scriptores med. Græcit., ita ut visitatoris potius officium exercuerit. Balsamon, ad *Nomocanon*. Photii, tit. 1, c. 20: Εἰ γὰρ οὐκ ἔφείται χλιροῦσθαί τινα εἰς δύο Ἐκκλησίας, πολλῷ πλέον οὐδὲ κεφαλὴ μία δύο σωμάτων. Τὸ δὲ προστασθαι τῶν παντοκρατορικῶν Ἡγουμένων πολλῶν μοναστηρίων, οὐκ ἐναντιοῦται τῷ κανόνι· τὰ γὰρ πολλὰ μοναστήρια ὡς ἓν λογίζονται, διὰ τὸ κατ' ἐπίδοσιν περιελθεῖν εἰς παντοκράτορα.

(54) *Πολὺς τὴν γλῶτταν.* *Eloquentissimus* reposuimus, prò *homo verbosus*. uti verterat interpres, quem inde multis exagitat Allatius in Dissertat. de Psellis, p. 38. Porro Michaelis Pselli verba sunt: Πολλάκις δὲ τῇ βολῇ τῆς λόγχης ἐπὶ τὰς ἄρκτους καὶ συνεχῶς ἐπανατείνων τὴν δεξιὰν ψυχρῷ πνεύματι βάλλεται τὴν πλευράν, καὶ τότε μετὰ οὐ πάνυ κατάδηλος ἡ πληγὴ ἐγεγόνει· τῇ δ' ἑξῆς ῥιγώσαντα, πυρετὸς διαδέχεται, etc.

(55) *Κωνσταντίνου.* Anonymus Barensis: *Anno 1060, ind. 13, Comminiano voluntaris dedit* (forte *cedit*) *domino suo Constantino Dukizzi, et indut sibi habitum monachicum.*

λειᾳ ἐγκαταστήσαντα, πρὸς τὴν κρείττω μετατάξασθαι βιοτήν. Ὁ δέ γε Θρᾴκησιος, θηρᾶν κἀκεῖνος τὸν βασιλέα τοῦτον ἱστόρησε περὶ τὴν Νεάπολιν, σὺν ὃ' ἐπιφανῆναί ποθεν, τὴν θέαν φρικτὴν, καὶ τὸν Κομνηνὸν ἐνδεδωκότα τῷ Ἵππῳ τὸν χαλινὸν, διώκειν τὴν σῦν, τὴν δὲ εἰσδῦναι τὴν θάλασσαν, γενέσθαι τε ἀφανῆ, ὃν οὐ σὺν οἱ πολλοὶ, φάντασμα δέ τι δαιμόνιον ὑπειλήφασιν· ἐν τοσούτῳ δ' ὡς ἐξ ἀτρεπῆς ἐνσκῆψαι λαμπηδόνα τῷ βασιλεῖ, καὶ τῇ ταύτης βολῇ διαταραχθέντα τὸν αὐτοκράτορα, τοῦ Ἵππου τι ἐκπεσεῖν, καὶ κεῖσθαι πρηνῆ τῇ γῇ ἀφρὸν τοῦ στόματος ἀποπτύοντα, καὶ μηδὲν τῶν κατ' αὐτὸν αἰσθανόμενον, ἀκατίῳ δ' ἐκεῖθεν ἐμβιβασθέντα, κομισθῆναι εἰς τὰ βασίλεια, καὶ νοσήσαντά τι βραχὺ, εἶτα δὴ καὶ ἀπογνωσθέντα, κείρασθαί τε τὴν τρῖχα, καὶ ἀντὶ τῆς πορφύρας τραχὺ τριβώνιον ἀμφίσασθαι, τὸν Δοῦκα Κωνσταντῖνον βασιλέα προχειρισάμενον, καὶ οὕτω τῇ τοῦ Στουδίου προσορμίσαι μονῇ, κἀκεῖ τὸ λοιπὸν καταβιῶναι τῆς βιοτῆς ἀναρρωσθέντα ἐκ τοῦ νοσήματος. Ἐβασίλευσε δὲ δύο ἐνιαυτοὺς καὶ μῆνας τρεῖς, δραστήριος ὢν, καὶ τὸ ἦθος σοβαρὸν ἐνδεικνύμενος, πρὸς πράξεις ὀξύτατος, στρατηγικώτατος τὰ πολέμια. Λόγοις μὲν οὐχ ὁμιλητικὸς, προσέχων δ' αὐτοῖς, καὶ τοὺς τούτων τροφίμους ἀποδεχόμενος, σώφρων τε τὰ πρὸς εὐνήν. Λέγεται γὰρ ποτε νοσῆσαι τῆς οἰκίας ἀποδημῶν, καὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν γυναικὶ μιγῆναι πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου προτρέπεσθαι· τὸν δὲ μὴ ἀναγκάσθαι ἑτέρᾳ πλησιάσαι παρὰ τὴν σύνοικον. Αἰτιώμενος δὲ ὅτι τυραννίδι ἐπιχειρήκαν, *Δῶνον*, ἔλεγε, *τῷ συνδούλῳ δουλεύειν, καὶ τῶν εἰκότων μὴ τυγχάνειν.*

A retur, in mare demersum evanuisse, et a plerisque non aprum, sed spectrum quoddam diabolicum esse judicatum: atque interim fulgore quodam instar fulguris perstrictum imperatorem, equo præ terrore excussum, et spumam ore rejicientem, humi attonitum jacuisse, atque inde navicula in regiam revectum, cum paulisper ægrotasset, jam deploratum, raso capillo et purpura laco aspera lacerna sumpta, atque Constantino Duca imperatore designato, in Studiense monasterium se contulisse, ubi recuperata etiam valetudine, vitæ reliquum exegerit. Regnavit biennium et tres menses, homo strenuus, ingenio arroganti, in rebus gerendis celerrimus, rei bellicæ peritissimus. In litteris non quidem versatus, sed litterarum studiosus, et doctorum amans: in conjugio adeo castus, ut cum peregre in morbum incidisset, et a medicis **272** moneretur, ut consuetudine mulieris morbum levaret, cum ulla præter uxorem suam, rem habere recusarit. Cum ei regni affectatio objiceretur, respondit: *Se pati non potuisse conseri imperium, a quo justa sibi præmia negarentur.*

B

Η'. Ὁ πρόεδρος δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, τῆς βασιλείας τυχὼν ἀπραγμόνως, ὡς εἴρηται, πολλοὺς τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τοῦ δημώδους πλήθους εἰς μείζονας ἀξιωμάτων βαθμοὺς προεβίβασε. Καὶ ὅσους δ' ὁ Κομνηνὸς ἀφείλετο τὰς οἰκείας τιμὰς (πολλοὶ δ' ἦσαν καὶ οὗτοι), εἰς ταύτας αὖθις αὐτὸς ἐκείνους ἀποκατέστησεν. Ἐπιβουλῆς δὲ κατ' αὐτοῦ συσκευασθείσης, μικροῦ δεῖν ἐγένετο ἂν ὑποβρύχιος. Ἦν μὲν γὰρ ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Μαγγάνων ἐσκέψαντο δὲ οἱ συνομοσάμενοι, ὡς εἰ θόρυβος ἐν τῇ τῆς πόλεως γεγονὼς ἀγγελθείη αὐτῷ ἀγορᾷ, αὐτίκα διὰ τῆς θαλάσσης ἐκεῖνος ἀπελεύσεται πρὸς τὸ μέγα ἀνάκτορον. Προμηνόμητο δ' αὐτοῖς, μὴ εἶναι τὴν βασιλικὴν τριήρη ἐκεῖ, καὶ τοὺς ἐκείνης οἰακοστρόφους, οὓς πρωτοκαράβους ἡ δημώδης λέγει φωνὴ, τῆς συνωμοσίας μεσέχειν σπουδάσαντες. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ὡς τὸν θόρυβον ἐνωτίσατο, ἐπείγει δεῖν ἔκρινε τῶν ἀνακτόρων εὐθύ. Ἐπεὶ δ' οὐχ εὑρητο ἡ βασιλικὴ τριήρης ἐκεῖ, εἰς τὸ τυχὸν ἐμβεβήκει ἀκάτιον· ἀπιόντος δὲ, ἀναφάνη καὶ ἡ ναῦς ἡ βασίλειος, καὶ εἰρεσίᾳ πολλῇ σὺν ῥύμῃ σοβερᾷ τὸ ῥόθιον τέμνουσα, πρὸς τὸ πλοιάριον, ᾧπερ ὁ βασιλεὺς ἐμβεβήκει, πρὸς τῶν πηδαλιούχων ἰθύνετο. Ἦν δ' αὐτοῖς τὸ βουλόμενον, ἐπιβιβάσαι τὴν τριήρη τοῦ πλοιαρίου, ἵν' αὐτὸ καταδύσῃ καὶ σὺν τῷ βασιλεῖ ποιήσηται ὑποβρύχιον. Ὡς δ' εἶδόν τὴν τῆς τριήρους ἐπιφορὰν οἱ τῷ κρατοῦντι συμπλέοντες, ἀνίκραξάν τε καὶ ἐπέχειν θρασύτερον ἐξεβόησαν, καὶ μετατρέπειν τοὺς οἰακας. Ταῖς οὖν ἐκείνων βοαῖς ὥσπερ ἐμβροντηθέντες οἱ ἐπὶ τῶν οἰάκων (θείᾳ δ' ἦν τὸ ξύμπαν προμηθείᾳ) ἀπέδειλίασαν. Καὶ οὕτω τὸν κίνδυνον ὁ βασιλεὺς ἐκφυ-

VIII. Constantinus Ducas præses, imperio citra laborem, ut dictum est, potitus, multos senatorii C ordinis et plebeiæ conditionis ad altiores dignitatis gradus evexit: atque illos etiam, quos Comnenus honoribus spoliarat, qui multi fuerunt, in integrum restituit. Sed parum abfuit, quin per insidias submergeretur. Nam cum in Manganico palatio ageret, conjurati ratione inita, si ei tumultus in foro urbis nuntiatur, statim mari in magnam regiam transiturum, curarant, ut imperatoria triremis, illiusque gubernatores, qui protocarabi vulgo appellantur, et in conjurationis societatem asciti erant, abessent. Imperator, audito tumultu, recta in regiam abeundum esse censuit. Sed cum imperatoria triremis ibi non inveniretur, proximum lembum conscendit. Inter navigandum vero etiam navis imperatoria apparuit, quæ frequenti remigio D et vehementi impetu fluctus secans, a gubernatoribus recta ad lembum dirigebatur, eo consilio, ut illo suppresso imperator demergeretur. At vero qui cum eo vehebantur, exclamantibus, et confidentius vociferantibus, ut inhibitis remis gubernacula converterent: gubernatores velut attoniti, Deo ita volente, paruerunt. Sic periculo evitato, quo pacto et a quibus paratæ essent insidiæ cognovit, ac sontes bonis dumtaxat ademptis ultus est. Etsi autem ex veterum Ducarum Andronici, Pantherii, et Constantini familia se ortum esse gloriabatur, tamen eam familiam, cum Constantinus (ut supra dictum est) regnum affectasset, Constantino Porphyrogenito imperatoris Leonis Philosophi filio regnante, et ob immaturam ætatem adhuc sub tu-

loribus agente, funditus eversum esse constat, nullo mare relicto. Hujus igitur majores, ut fertur, a femina quadam originem duxerunt. Unde non germanus Ducas censebatur, sed promiscuus, cognatione illa velut adulterata. Itaque a plerisque non 273 Ducas, sed Ducitzes per diminutionem vocabatur. Cæterum vir pius fuit erga Deum, moribus commodis, justitiæ amans, sed ingenio tardo et hebeti; et ut iis delectabatur, quorum spectata erat integritas, sic pecuniam supra modum amabat, et rationes excogitabat, quibus multos thesauros coacervaret. Quamobrem duabus rebus magnum impendit studium, quarum una erat, ut publica vectigalia augeret, eaque de causa curias rationibus quæstoriis destinatas quibusvis vendebat, et vectigalium collectionem publicanis cum pacto auctarii credebat; altera, ut controversias audiret, et decreta scriberet. Verum in jure dicendo non semper præscripta legum observabat, sed alicubi etiam erat pro ratione voluntas, ut commutatis calculis in pronuntiando personarum rationem haberet. Jam ut erat tenax et parcus, cum animo suo constituit, nolle se bellis conflictari, sed gentes muneribus et aliis obsequiis devincire, et Romano imperio reconciliare; qua re duo commoda venabatur, alterum ne plura in expeditionibus consumeret: alterum, ut per summum otium cumulandis thesauris invigilaret. Ita fiebat, ut militares catalogos negligeret, ac potius fortissimos quosque ob stipendii magnitudinem deleret. Unde Barbari feruciores evadebant: Romanæ vero legiones timidiores et humiliores, atque imperium minuebatur. Nam multæ tum Orientales provinciæ partim diripiebantur et vastabantur, partim ab hostibus occupabantur.

IX. Neque etiam in Occidente omnia se rectissime habebant, ob militum et paucitatem et ignaviam. Uzos enim fest autem hæc quoque Scythica gens, quæ Patzinacis et generis præstantia et multitudine illis in locis anteferatur) fretum cum uxoribus et liberis trajicientes, rectores finitimarum urbium magister Nicephorus Botaniates, et magister Basilius Apocapes, transitu prohibere frustra conati, victis legionibus, ambo capti sunt et abducti a Barbaris, qui Danubio superato, omnem ejus tractum compleverunt. Nam plerique consentiunt, eorum qui arma ferre possent, ultra sexaginta millia fuisse. Inde progressi ex Macedonia,

φροσύνας ἄλλας· αὐτὰ οἰκειοῦσθαι, καὶ καταλλάττειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. Δύο ἐντεῦθεν ταῦτα μνώμενος ἑαυτῷ, τό τε μὴ πλείω δαπανᾷν ἐν ἐκστρατείαις, καὶ τὸ αὐτὸς ἡρεμεῖν, καὶ σχολάζειν ὡς ἐπίπαν τῶν χρημάτων τῇ συλλογῇ· διὸ καὶ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ἠμέλησεν, ἢ μᾶλλον πολλοὺς καὶ τοὺς γενναιοτέρους τῶν ἀπογραφῶν ὑπῆλειφε διὰ τὸ βαρύμισθον. Ὅστε συμβαίνειν θρασύνεσθαι μὲν τὸ βαρβαρικὸν, συστέλλεσθαι δὲ καὶ καταπονεῖσθαι τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα, καὶ μειοῦσθαι τὴν ἡγεμονίαν τὴν Ῥωμαϊκήν. Πολλαὶ γὰρ τότε τῶν Ἑῴων χωρῶν αἱ μὲν ἐληΐζοντο καὶ εἰς ἀφανισμὸν προὐχώρουν, αἱ δὲ καὶ ὑπὸ τοὺς πολεμίους ἐγίνοντο.

Θ'. Καὶ τὰ μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον οὕτως εἶχον κακῶς, τὰ δ' Ἑσπέρια καὶ ταῦτα κακῶς ἔπασχε, διὰ στρατιωτῶν καὶ σπάνιν καὶ ἀγριότητα. Τοῦ γὰρ τῶν Οὔζων ἔθνους (Σκύθαι καὶ τοῦτό ἐστι τῶν Πατζινάκων, καὶ κατὰ γένους ὑπεροχὴν καὶ κατὰ πλῆθος ὑπερβολὴν παρὰ τοῖς Σκυθικοῖς πρωτιμώμενον ἔθνος) τὸν Ἴστρον παγγενεὶ διαβαίνοντος, ἐπειράθησαν μὲν οἱ τῶν παριστρίων πόλεων ἄρχοντες (ἦσαν δ' οὗτοι ὁ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης, καὶ ὁ μάγιστρος Βασίλειος ὁ Ἀποκάπης) ἀπείρξαι αὐτοὺς τὴν διάβασιν, οὐ μέντοι γε ἠδυνήθησαν. Ἀλλὰ συμμίξαν σφίσι τὸ βάρβαρον, τήν τε συνοῦσαν αὐτοῖς κατηγωνίσατο στρατιὰν, καὶ τοὺς εἰρημένους

Variæ lectiones et notæ.

(56) Δουκίτζης. Ita appellatur in Chronico anonymi Barensis loco laudato. Vide *Familias Byzantinas* in Ducena familia.

ἄνδρας καὶ ἅμῳω δορυαλώτους ἀπήγαγον, καὶ διαβάντες τὸν Δάνουβιν (57), τὴν περὶ αὐτὸν χώραν ἐπλήρωσαν ἅπασαν. Ἦσαν γὰρ, ὡς ὁ λόγος, ὑπὲρ ἑξήκοντα χιλιάδας, οἱ αἴρειν ὅπλα δυνάμενοι. Ὅθεν ὁρμώμενοι τήν τε Μακεδονίαν ἐληΐζοντο, καὶ μέχρις Ἑλλάδος προῆσαν. Ταῦτα ἀθυμίαν ἐνεποίει τῷ βασιλεῖ, συλλέξαι δὲ δυνάμεις ὤκνει καὶ ἀναβάλλετο, ἵνα μὴ πρόῃται ὀβολόν. Ἐκεῖνος δ' ἔλεγεν ὅτι ἀκαταγώνιστον τὸ ἔθνος ἐστί. Πρόσθεν δὲ πρὸς τοὺς αὐτῶν ἡγεμονεύοντας μετὰ δώρων ἐταλκεύς ἐπειρᾶτο τούτοις πεῖσαι τὸν βάρβαρον στρέψασθαι. Πάντων δὲ ἀναφανδὸν λοιδορουμένων τῷ βασιλεῖ, ὡς διὰ φιλαυλίαν μὴ κατὰ τῶν Βαρβάρων ἐπεξιόντι, τῆς μὲν πόλεως ἐξεδήμησε (58), περὶ δὲ Χοιροβάκχους (59) ἐσκήνωσεν, οὐ πλείους, ὡς λέγεται, στρατιώτας τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα μεθ' ἑαυτοῦ ἐκαγόμενος. Φροντίζων δὲ περὶ στρατεύματος συλλογῆς, ἐν τούτοις δ' ἠγγέλθη αὐτῷ ἡ τοῦ ἔθνους καταστροφή. Ἐναπήλπιστος γὰρ ἐκείνῳ λοιμοῦ, καὶ κακωθέντι σφοδρῶς ἐξ αὐτοῦ, οἱ τε Πατζινάκαι καὶ οἱ παρακείμενοι Βούλγαροι ἠσθενηκότι ἐπέθεντο, καὶ ἔρθην αὐτὸ διαφθάρκασι, βόλις τῶν ἡγεμόνων μετ' ὀλίγων δυνηθέντων διαβῆναι τὸν Ἴστρον. Ἦν δὲ τὸ σύμπαν τοῦ στρατηγήματος τῆς θείας δυνάμεως. Ἀπογνοὺς γὰρ ὁ βασιλεὺς πανταχόθεν, πρὸς τὸ θεῖον κατέφυγε δάκρυσι, καὶ συντριβῇ καρδίας τούτου δεόμενος, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλούμενος ἀγωγήν. Ταῦτα δ' ἐν τῷ ἕκτῳ ἔτει τῆς βασιλείας ἐπράχθη τούτου τοῦ αὐτοκράτορος. Πρὸ δὲ τούτου σεισμὸς ἐγένετο μέγας κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην (60) τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ὑφ' οὗ καὶ ναοὶ καὶ οἰκίαι πολλαχοῦ ἠρειπώθησαν. Ὅτε καὶ τὸ κατὰ Κύζικον Ἑλληνικὸν κατέπεσε τέμενος (61), ἔργον κάλλιστόν τε καὶ θαύματος ἄξιον, καὶ ὁ ἐν Νικαίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων (62) μέγιστός τε καὶ περιώνυμος κατεσείσθη ναός. Κατὰ δὲ τὸν Μαΐον μῆνα τῆς τετάρτης Ἰνδικτιῶνος, κομήτης ὤφθη ἀστὴρ κατόπιν τοῦ ἡλίου πρὸς δύσιν ἰόντος. Ἦν δὲ πρότερον μὲν κατὰ σελήνην πλήρη τὸ μέγεθος, εἶτα κόμην ὥσπερ ἐκρέων, ἐμειοῦτο,

A 274 prædas agebant, et in Græciam usque penetrabant. Quæ etsi imperatori molesta erant, tamen conscribere copias negligebat, ne obolum impenderet : sed præ se ferebat, gentem illam esse insuperabilem. Itaque per legatos missis muneribus, pacem a ducibus illorum redimere parabat. Sed cum palam ab omnibus convicliis lacceraretur, quod ex tranquillitate contra Barbaros non iret, urbem egressus est, et ad Chœrobacchos castrametatus, cum, ut fertur, non plures centum quinquaginta militibus secum haberet. Enimvero de conscribendis copiis sollicito, gentis illius subitum nuntiatur excidium. Nam cum sævissima pestilentia graviter afflicta esset, Patzinacæ et Bulgari finitimi debilitatam aggressi, funditus deleverunt, ducibus B cum paucis ægre ultra Istrum elapsis. Fuit autem tota res divinæ potentiæ opus. Nam imperator, omni humana ope desperata, ad Deum confugerat, cum lacrymis et animi submissione illius auxilium efflagitans. Hæc sexto ejus imperii anno acta sunt, quem magnus terræ motus die xxiii mensis Septembris antecessit, quo et templa et ædes multis in locis conciderunt. Tum Cyzici gentile fanum opus pulcherrimum et admirandum corruit, et Nicææ sanctorum Patrum maximum et celebre templum dejectum est. Mense vero Maio, quarta indictione, stella crinita apparuit, solem occiduum sequens : quæ principio magnitudine lunæ plenæ par, deinde veluti coma cuata minuebatur, ac tantum decrescebat, quantum illa augebatur. Conspectus est per dies quadraginta, radiis versus C Orientem conversis. Quum autem patriarcha Constantinus Lichudes, Ecclesia per annos quatuor et sex menses gubernata, in aliam migrasset vitam : Joannes Xiphilinus in pontificiam Constantinopoleos sedem evehitur, Trapezunte quidem oriundus, sed omni doctrinæ genere eruditus, et in præcipuos senatores relatus. Qui omnibus sua sponte relictis, coma rasa, Olympica monasteria frequenta-

Variæ lectiones et notæ.

(57) *Δάνουβιν.* Ita Wolphius : at Regii duo alii Δάνουβιν, duo alii Δούναβιν habent. *Dunubium* dixit Lactantius, in libro *De mortibus persecutor.* n. 18.

(58) *Τῆς μὲν πόλεως ἐξεδήμησε.* Dum in hac expeditione versaretur, exoria, si fallor, ista seditio vel rebellio, in urbe, quam attigit Eudocia conjux in præfatione ad Ionia, cujus mox mentionem agemus, ubi disciplinarum ac studiorum, quæ tum in ea florebant, laudes prosequitur : Ὁρῶμεν μετὰ γὰρ ὡς αὐτῆς φανείσης (τῆς παιδείας) ἡ στάσις πέπαυται, καὶ αἱ τῆς εἰρήνης διαλλαγαὶ βέβαιαι ἀδιστάκτως ἐγένοντο. Ubi ad marginem codicis ms. hæc describuntur : Τὴν τοῦ Παλατινοῦ στάσιν λέγει, καὶ τὴν τοῦ ἀκαλέστου Μαυρομᾶ, οἱ τῇ βασιλείᾳ ἐπιθέμενοι, ἀπόντος τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως, οὓς ὁ σοφώτατος Ἀστραβηνὸς παρελήσει τε καὶ προστάξει τῆς Ἰλλυριωτάτης βασιλίδος ῥητορεύσας, τῆς ἐπιθέτως κατέπαυσε, καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· περὶ οὗ καὶ καλαιτεῦ μνείαν ἐποιήσατο. Meminit porro Scylitzes variarum insidiarum in Constantinum Ducam structarum, tametsi earum auctores non nominet.

(59) *Περὶ δὲ Χοιροβάκχους.* De hoc oppido diximus ad Alexiadem Annæam pag. 340, et ad Cinnamum, p. 480.

(60) *Κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην.* Exstat inter Pselli Opuscula in cod. Reg. fol. 95, monodia in hunc terræ motum, hoc titulo : Εἰς τὸν σεισμὸν τὸν γεγονότα τῇ ἑπομένῃ τρίτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ Πρεσβρόμου.

(61) *Ὅτε καὶ τὸ κατὰ Κύζικον Ἑλληνικὸν κατέπεσε τέμενος.* Vide quæ ad Philonem de septem mundi miraculis commentatur Leo Allatius.

(62) *Καὶ ὁ ἐν Νικαίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων ναός.* Nicæna major ecclesia, S. Sophiæ, perinde ac Constantinopolitana, dicata, *Sanctorum Patrum ecclesia dicitur*, ob coactos in eu sanctos Patres in primo concilio Nicæno, sed et in secundo. Nescio porro an ad istius Sophianæ ecclesiæ ruinam referri debeat Pselli λόγος εἰς τὴν τῆς ἁγίας Σοφίας σύμπτωσιν, qui describitur in cod. operum Pselli Regio fol. 83, an vero ad terræ motum, quem sub Alexio accidisse scribit Zonaras, tametsi non legimus eo concussam vel labefactatam ædem Sophianam Constantinopolitanam.

vit, solitariam vitam amplexus, ubi cum longo tempore permansisset, patriarchica sede dignus est habitus. At imperator gravi et diuturno morbo oppressus, **275** cum jam nullum mortis effugium esse cerneret, imperium tribus filiis reliquit, quorum duos Michaelem et Andronicum Eudocia privato adhuc, Constantinum vero imperatori peperat, cum et ipsa Augusta appellata esset. Unde is solus Porphyrogenitus fuit, ab eoque statim præ cæteris imperii insignibus adornatus. Post etiam reliquos designavit. Ac hos quidem imperio præfecit : ipsis vero matrem imperatricem et nutricem, et ut paucis complectar, dominam reliquit, mandata imperii administratione, quod ei modesta videretur, nec minus ad tractationem rerum apta, quam ad liberos educandos ingeniosa. Sed prius scriptum jusjurandum ab ea exegit, quo promitteret se a secundis nuptiis temperaturam. Ea syngrapha ab illa firmata, patriarchæ custodienda est tradita. Sed et senatores omnes jurejurando adacti, scripto promiserunt, se non alium imperatorem nisi liberos ipsius creaturos. His peractis obiit. Regnavit annos septem cum semestri : vixit sexaginta et amplius. Cæterum fratrem suum viveus Cæsarem appellarat, et consiliarium habuerat et

A καὶ καθ' ὅσον τὰ τῆς κόμης ἠῤῥάνετο, ἠλαττονοῦτο τὸ μέγεθος. Πρὸς δὲ τὴν Ἀνατολὴν τὰς ὀπτῖνας ἀπέτεινεν, ἐφ' ἡμέρας φαινόμενος τεσσαράκοντα. Τοῦ πατριάρχου δὲ Κωνσταντίνου τοῦ Λειχούδη ἐπὶ ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας ἓξ τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος, καὶ μεταβεμένου πρὸς ἑτέραν ζωήν, Ἰωάννης ὁ Σιφιλῖνος (63) εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀνάγεται, ὃς ἐκ Τραπεζοῦντος μὲν ὥρμητο, πεπαίδευτο δὲ παιδείαν λόγων παντοδαπὴν, καὶ τοῖς ἐξόχοις τῆς σύγκλήτου βουλῆς συνηριθμήτο. Πάντα δὲ ἐκνυσίως λιπὼν, τοῖς κατὰ τὸν Ὄλυμπον προσφοιτήσας σεμνείοις, χεῖρεται τε τὴν κόμην, καὶ τὸν μοναχικὸν διήρχετο βίον, ἔνθα καὶ συχνὸν διανύσας χρόνον ἄξιος ἐκρίθη τοῦ θρόνου τοῦ πατριαρχικοῦ. Ὁ δέ γε βασιλεὺς νόσῳ ληφθεὶς, καὶ

B ταύτῃ κάμνων ἐπὶ μακρὸν καὶ ταλαιπωρούμενος, καὶ ἤδη κατεργασθεὶς, καὶ ἀπαραίτητον αὐτῷ γνοὺς ἐπίνειαν τὴν τελευτὴν, τὴν μὲν βασιλείαν αὐτοῦ καταλέλοιπε τρισὶν υἱέσιν (64), οὓς αὐτῷ ἡ σύνοικος Εὐδοκία (65) ἐγείνατο, τοὺς μὲν δύο τὸν Μιχαὴλ καὶ τὸν Ἀνδρόνικον (66) ἰδιωτεύοντι ἔτι, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον βασιλεύσαντι, καὶ αὐτῇ Αὐγούστα ἀναῤῥηθεῖσα. Ὅθεν οὗτος μόνος Πορφυρογέννητος ἦν, ὃν αὐτίκα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς βασιλικοῖ παρασήμοις ἐκόσμησεν. Εἶτα καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνηρό-

Variæ lectiones et notæ.

(63) *Ἰωάννης ὁ Σιφιλῖνος*. Vide quæ de eo observamus ad Annam Comnenam, p. 267.

(64) *Τὴν μὲν βασιλείαν καταλέλοιπε τρισὶν υἱέσιν*. Scribit Psellus in *Hist.* Constantinum Ducam tres filios et duas filias ante adeptum imperium habuisse, quorum filiorum secundus mortem obiit patre tum imperante ; alter Michael postmodum imperator ; tertius vero Andronicus. Filiarum prima vitam monasticam amplexa est, etiam superstes, cum idem Psellus scribebat : altera viro nupsit, Dominico forte Sylvio Venetorum duci, uti docuimus in *Fam. Byzant.* : nam conjugis familiam silet Psellus. Post adeptum vero imperium Constantinus Porphyrogenitus natus est, quem duobus locis Constantium, alibi Constantinum vocat idem scriptor.

C

(65) *Ἡ σύνοικος Εὐδοκία*. Michael Psellus in Hist. nondum edita tradit bis nuptias iniisse Constantinum Ducam adhuc privatum : ac primo quidem cum nobili orta genere, ut quæ ἦν παῖς ἐκείνου, ὃν τὸ μὲν χωρίον ἡ θάλασσα ἤνεγκεν, ἡ δὲ ῥώμη πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκήρυξε, quibus vocibus e Dalassena familia fuisse innuit : proinde filiam Constantini Dalasseni, qui sub Michaele Paphlagone vixit, cujus quidem Constantini Constantinus Ducas gener dicitur a Scylitze et a Zonara, unde cum de primis hisce nuptiis sileant iidem scriptores, Eudociam alteram Ducæ conjugem filiam Dalasseni perperam scripsimus in nostris *Familiis Byzantinis*. Eudociæ vero genus et familiam non prodit Psellus : sed hanc *Macrembolitissam* cognominatam docuimus in *Familiis Augustis Byzantinis*, in addit. quæque singularis fuit eruditionis, quod testantur quæ in Bibliotbecis asservantur illius opera, in quibus legere contigit ex Colbertea vastum illud opus, quod Ἰώνια inscripsit, et Romano Dugeni imperatori alteri conjugi dicavit, hac præposita Epigraphe : Εὐδοκίας τῆς Μακρεμβολιτίσσης βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως Ἰώνια ἤτοι συναγωγὴ θεῶν, ἡρώων τε καὶ ἡρωϊκῶν γενῶν λογίων, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ μεταμορφώσεων, μύ-

D θων τε καὶ ἀλληγοριῶν τῶν περὶ τοὺς παλαιοὺς εὑρισκομένων, ἐν ᾗ καὶ περὶ διαφόρων σοφῶν, πρὸς τὸν φιλόχριστον καὶ εὐσεβέστατον βασιλέα Ῥωμανὸν τὸν Διογένην, Νικητὴν, Τροπαιοῦχον. Opus, inquam, multifaria rerum varietate refertum, quodque immensam principis feminæ eruditionem, et assiduam librorum lectionem testatur, tum, ut ipsemet ait, ex propria bibliotheca, tum aliunde magnis sumptibus comparatorum : Οἷσπερ ἐσπαργανώθη ἐκ τῆς τιμαλφεστάτης ἡμῶν βασιλικῆς ἁρπασμένη, ἢ τινι καὶ πολλὰ τῶν βιβλίων προσέθηκε ἐκ διαφόρων μοι χωρῶν συναθροισθέντα μελέτῃ καὶ δαπάνῃ πολλῇ. Tum addit hocce opus adjungendum cæteris quæ hactenus confecerat : Τῆς σῆς τοίνυν βασιλείας χρυσᾶς ἐκδοθήσεται, καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν παρίσεται. Ubi ad marginem hæc describuntur : Μετὰ τῶν ἀδελφῶν παρίσεται λέγει ὅτι καὶ ἄλλα τινὰ συνέθετο ἡ δοίδιμος βασίλισσα, πρό τε πλόκαμον τῆς Ἀριάδνης ἀτικῶς, καὶ τὰ τῶν γυναικῶν χρεῖας, καὶ τί δαὶ τὰς βασιλίδας ἀσκεῖν ἐν σεζῷ λόγῳ, χρησιμόν τι χρῆμα, καὶ περὶ διαίτης μοναζόντων, ὅπερ καὶ νῦν καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ τῆς Πρεκωήσου σεμνείῳ σώζεται. Cæterum in Ionius nonnulla sunt quæ ex Suida exscripsit iis locis ubi de scriptoribus agit, siquidem is vixit sub Joanne Zimisce, quod ipsemet videtur innuere in V. Ἀδὰμ.

(66) *Καὶ τὸν Ἀνδρόνικον*. Quem et imperatoria titulo donatum cum duobus aliis fratribus mox scribit. Proinde iste est Andronicus cujus mortem deplorat in Monodia Psellus in cod. Reg. hoc titulo : Μονῳδία εἰς τὸν βασιλέα κύριον Ἀνδρόνικον τὸν Δοῦκαν, in qua βασιλεὺς υἱὸς dicitur. Deinde saltis innuit una cum fratre imperasse, hisce verbis : Κεῖται βασιλεὺς, ἵνα καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν λόγον ὥσπερ ἐκ περιῤῥοῶν ἱρῶν, ἐκ σπαργάνων μὲν σχεδὸν τὰ βασιλεύειν λαχὼν, κατάλληλος δὲ τῷ κράτει γενόμενος, ubi observanda vox σχεδὸν, solus enim Constantinus tertius filius Porphyrogenitus fuit. Denique in Andronici elogio, quod sub extremum *Historiæ* apposuit idem Psellus, exserte imperatorem appellat, hisce verbis : χαριέστατος οὗτος ὁ βασιλεὺς, εἰς

ρευσε. Τούτους μὲν οὖν ἐπέστησε τῇ ἀρχῇ, αὐτὴ δὲ τὴν μητέρα βασιλίδα τε καὶ τροφὸν καὶ κυρίαν, τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, καταλείποιτε, ἐπ' αὐτῇ τὴν τῆς βασιλείας μεταχείρισιν ποιησάμενος, δοκιῦσῃ αὐτῷ σώφρονί τε καὶ πρὸ παίδων ἀγωγὴν δεξιᾷ, καὶ περιφυκυίᾳ πρὸς πραγμάτων διοίκησιν, πρότερον ὅρκον ἐξ αὐτῆς ἀπαιτήσας ἔγγραφον, ὡς οὐ πρὸς γάμον βεβαιωθὲν τῷ πατριάρχῃ ἐδόθη φυλαχθησόμενον· ὡς δὲ τὴν μὲν βασιλέα ἕτερον ἀνειπεῖν, εἰ μὴ τοὺς παῖδας αὐτοῦ. Τούτοις ὁ μὲν ἐξέλιπε, βασιλεύσας ἑπτὰ πρὸς τῷ ἡμίσει ἐνιαυτούς. ζήσας δ' ἐξήκοντα ἢ καί τι τούτων ἐπίπλεον. Τὸν μέντοι ἀδελφὸν αὐτοῦ Καίσαρα βασιλεύσας ἐτίμησε, καὶ ξύμβουλον εἶχε, καὶ τῶν μυστηρίων συνίστορα. Λόγοις δὲ οὐχ ὡμιλημένῃ (67) ἠγάπα τούτους, καὶ τοὺς λογίους (68) ἐσέβετο, καὶ ἔλεγε βούλεσθαι μᾶλλον ἐκ λόγων ἢ τῆς βασιλείας γνωρίζεσθαι. Τοὺς δ' ἐπιβούλους αὐτοῦ, μὴ ἄλλως καιρὸν διαθέσειν ἔρασκεν, εἰ μόνον ὡς ὠνητοῖς κεχρῆσθαι αὐτοῖς, ὡς τῶν νόμων αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένων.

Γ. Κατὰ γοῦν τὰς τοῦ τελευτήσαντος βασιλέως διαταγὰς, ἥ τε βασιλὶς Εὐδοκία καὶ οἱ παῖδες ἐκείνου τῆς βασιλείας ἦσαν διάδοχοι, καὶ ἡ βασιλίσσα τὴν τῶν κοινῶν μετακεχείρισιο πρόνοιαν, τῶν υἱέων καθάρχουσα, καὶ ἐπὶ βήματος σὺν ἐκείνοις προὐκάθητο, μεσίουσα μὲν αὐτὴ, ἐκείνους δὲ παρακαθίζουσα ἑκατέρωθεν, οὕτως ἐν ἀρχαιρεσίαις, οὕτως ἐν ζητήσεσι πολιτικῶν ὑποθέσεων, οὕτως ἐχρημάτιζον πρέσβεσιν, οὕτως ἐν συνήθεσι προόδοις προῆσαν. Οἱ δὲ τὴν Ἑῴαν λῃζόμενοι Βάρβαροι, οὐκ ἐπαύοντο τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους κατατρέχοντες χώρας, καὶ ταύτας ὀσημέραι σινόμενοι. Οἱ γὰρ στρατιῶται, ὡς ἦδη μοι εἴρηται, διὰ τὴν τοῦ βασιλέως γλισχρότητα ὠλιγώθησάν τε καὶ ἐκακώθησαν. Καὶ εἴ τινες δ' ἦσαν ἔτι στρατείας ἐχόμενοι, κἀκεῖνοι ἀντεπεξιέναι τοῖς πολεμίοις ἦσαν ἀπρόθυμοι, τῶν συνήθων ὀψωνίων στερούμενοι. Ὅθεν οἱ Βάρβαροι ποτὲ μὲν τῇ Μεσοποταμίᾳ ἐφέρεσυν, ποτὲ δὲ τὰ περὶ τὴν Μελιτινὴν ἐπόρθουν, ποτὲ δὲ τὴν Κιλικίαν ἐσίνοντο, καὶ ἄλλοτε τοῖς Καππαδόκαις ἐπῆσαν, καὶ τοῖς κατὰ Κοίλην Συρίαν ἐνίοτε. Ταῦτα τῇ βασιλίσσῃ καταγγελλόμενα θόρυβον ἐνεποίει, καὶ βασιλέως πολλῶν λεγόντων δεῖσθαι τὰ πράγματα, δείσασα ἐκείνη, μὴ τὸ κοινὸν βασιλέα τινὰ προστήσηται ἑαυτοῦ, καὶ οὕτως αὐτὴ καὶ οἱ παῖδες τῆς βασιλείας ἐκπέσωσιν, ἔκρινεν αὐτή τινα ἐπαγαγεῖν τῇ ἀρχῇ, ἵνα καὶ ἑαυτῇ καὶ τοῖς τέκνοι διατηρήσῃ τὸ κράτος, καὶ μείνῃ αὐτοῖς ἀνεπηρέαστος.

A arcanorum conscium. Quamvis autem indoctus esset, tamen doctrinam amabat, et eruditos colebat, dicere solitus, malle se ex doctrina quam imperio nobilitari. Insidiatores suos dicebat se non alia ratione male tractaturum, quam pro mancipiis utendo, quod leges eis libertatem eriperent. Ἐλεύσεται δεύτερον. Τὸ δ' ἔγγραφον παρ' ἐκείνης ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἅπαντες ἐγγράφως κατέθεντο, μὴ ἄν ποτε βασιλέα ἕτερον ἀνειπεῖν, εἰ μὴ τοὺς παῖδας αὐτοῦ. Τούτοις ὁ μὲν ἐξέλιπε, βασιλεύσας ἑπτὰ πρὸς τῷ ἡμίσει ἐνιαυτούς. ζήσας δ' ἐξήκοντα ἢ καί τι τούτων ἐπίπλεον. Τὸν μέντοι ἀδελφὸν αὐτοῦ Καίσαρα βασιλεύσας ἐτίμησε, καὶ ξύμβουλον εἶχε, καὶ τῶν μυστηρίων συνίστορα. Λόγοις δὲ οὐχ ὡμιλημένῃ (67) ἠγάπα τούτους, καὶ τοὺς λογίους (68) ἐσέβετο, καὶ ἔλεγε βούλεσθαι μᾶλλον ἐκ λόγων ἢ τῆς βασιλείας γνωρίζεσθαι. Τοὺς δ' ἐπιβούλους αὐτοῦ, μὴ ἄλλως καιρὸν διαθέσειν ἔρασκεν, εἰ μόνον ὡς ὠνητοῖς κεχρῆσθαι αὐτοῖς, ὡς τῶν νόμων αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένων.

B X. Eudocia igitur cum liberis suis ex testamento defuncti imperatoris, et imperio successit, et rerum communium tractationem suscepit, filiorum quasi magistra, atque una cum eis pro tribunali sedit, medium ipsa occupans, illis utrinque assidentibus: sic in comitiis, sic in civilium controversiarum quæstionibus, sic in audiendis legationibus, sic in solemnibus processibus se gerebant. Verum Barbari Orientem diripere soliti, Romanas provincias incursare et in dies vexare non desistebant, militibus, ut jam dixi, tenacitate imperatoris et imminutis et afflictis. Quod si qui adhuc restabant militiæ dediti, ii propter negata solita stipendia minime erant alacres ad confligendum cum hostibus. Unde Barbari alias Mesopotamiæ 276 imminebant, alias Melitenes confinia vastabant, alias Ciliciæ nocebant, alias Cappadociam invadebant, nonnunquam etiam Cœlesyriam. Quæ nuntiata imperatricem turbabant: cumque multi dicerent res imperatorum requirere, verita ne aliquando a republica creato, ipsa et liberi imperio excideret, aliquem asciscendum censuit, ut ea ratione et sibi et liberis potestatem inviolatam tueretur. Negant enim eam Diogeni nupsisse ex lascivia, aut studio voluptatis, sed virum eum ut strenuum et in re bellica probatum, et robore incomparabili præditum summæ rerum præfecisse, ut Barbarorum impetus

C

Variæ lectiones et notæ.

67) *Τοῖς δὲ λόγοις οὐχ ὡμιλικώς*. Contra Scylitzes: Τοῖς δὲ λόγοις ἐξόχως προσκείμενος, ὄφελον ἔλεγεν, ἐκ τούτων ἡ τῆς βασιλείας ἐγνωριζόμην. Nisi forte legi debeat λογίοις.

(68) *Καὶ τοὺς λογίους*. Quo referri debent quæ Eudocia conjux ait in Præfatione ad Ἰωνία, ubi ita Romanum Diogenem alloquitur: Καὶ τοῦτό γε τοῖς πολλοῖς ἄλλοις, τοῖς εὐφρανομένοις γε εἰς τὰ βασίλεια ἐπανήξοντα, Τροπαιοῦχε βασιλεῦ, συγκατάρθμήσεσθαι εὐελπίς εἰμι· οὐχ ὅπως γὰρ τὴν βασιλείαν εὖ διοικουμένην εὑρήσεις τὸ κατ' ἐμὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν πάσῃ ἀρετῇ καὶ ἤθεσι χρηστοῖς κεκοσμημένην· παιδείᾳ τε, φημὶ, ἧς οὐδὲν τιμιώτερον τῇ τε τῶν λογίων ἀνδρῶν ἀναγνώσει, καὶ τῇ τῶν σπουδαίων μελέτῃ, ἣ τις δίκην Ἀδώνιδος κήπου παντοδαποῖς ἄνθεσι εὐώδεσι βρύοντος, τῇ καλλονῇ τῶν ἀρετῶν αὐτὴν ἐνηγλάϊσαν ἐφαμίλλον τῷ Μακεδονικῷ ἄστει τῷ πολλοὺς ἰσχνηκότι λογίων ἀνδρῶν γενομένην, καὶ πάντα τρόπον τὰς παλαι κλεινὰς Ἀθήνας, ὧν τὸ κλέος οὐρανόμηκες, ἐζηλωμένην. Οὕτω γὰρ ἡ παιδεία καλῶς τὰ πάντ' ἐπανορθοῦν οἶδε, ὥστε καὶ τὸ βάρβαρον σβεννύειν, καὶ τὸ εὔφραδὲς τῆς φωνῆς ἀναπτύσσειν, καὶ πάντα κατὰ κόσμον ῥυθμίζειν δύνασθαι, ἥσπερ ὄργανον αἱ τῶν λογίων ἀνδρῶν ὀσημέραι παραινέσεις δι' ἀναγνώσεως τῶν τὴν τῆς ψυχῆς ἀπαιδευσίαν ἀποπώντων, καὶ κατάληψιν σταθερὰν ἐμφυτευόντων· καὶ τόδ' οὐ μόνον ἐν τῇ τῶν πόλεων βασιλίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι· φιλεῖ γὰρ τὸ ὑπήκοον φύσει τῇ τοῦ ἡγεμόνος γνώμῃ διαιτᾶσθαι πρὸς αὐτὸν ὡς ἐπὶ σκοπὸν στοχαζόμενον. Ex quibus colligere licet quanto studio litterarum ac disciplinarum in urbe primaria atque adeo in universa Græcia, instaurationem aggressus fuerit Constantinus Ducas, sed et Eudocia uxor post illius excessum, dum sola cum filiis rerum potiretur. Hinc vox illa Constantini, cujus supra memini, apud Psellum in Hist. et ex eo, Zonaram: Τοῖς δὲ λόγοις ἐξόχως προσκείμενος, Ὤφελον, ἔλεγεν, ἐκ τούτου, ἡ τῆς βασιλείας γνωρίζεσθαι.

nonnihil retunderetur, illo armis eorum resistente. Fuit autem et genere illustri ortus, et rebus gestis clarus. Cujus pater cum Romani Argyri neptem ex fratre uxorem haberet, regni affectati convictus, seipsum præcipitavit, ne quæstionibus adhibitus, conscios prodere cogeretur. Hic vero Diogenes Romanus vestarcharum dignitate ornatus, et a Duca Sardicæ dux designatus fuerat, et cum illic alicubi in Patzinacas incidisset, multis occisis, nec pauciores captis, et virentes et cæsorum capita miserat ad imperatorem : a quo ea de causa vestarcha designatus fuerat, cum honorificis litteris, quibus scribebat, *eam dignitatem illi non donari, sed pro egregii facinoris remuneratione dari.* Illic igitur cum ageret, se ad occupandum regnum parabat, cognito imperatoris obitu. Quo ejus consilio intellecto, imperatrix eum comprehendendum curarat. Ita in vinculis Byzantium perductus, facinoris convincitur, et ut insidiator condemnatus intra præscriptos limites coercetur. Deinde rursus ut condemnatus ad tribunal imperatorium adducitur, ut sententia in eum lata confirmetur. Verum omnibus astantibus misericordia viri incessit, et animi doluerunt. Nec enim robore duntaxat erat incomparabili, sed forma etiam præstanti. Ac imperatrice una cum cæteris illius miseria, an vero amore quoque capta, dicere non possum, sententia damnatoria in absolutoriam commutata, crimine solutus, in Cappadociam patriam abit. Imperatrix vero eum ex itinere 277 revocatum, magistrum et ducem copiarum designat. Cumque jam secum constituisset, eum ut virum fortissimum, imperatorem creare, tamen jurejurando et syngrapha, quam a patriarcha, cui asservanda data erat, recuperatam volebat, impediebatur. Init igitur improbum et profundum consilium, idque cum eunuchorum suorum quodam communicat, illo ministro pro lenone usa, monetque quemadmodum cum patriarcha agendum esset, is cum pontifice congressus : *Scito*, inquit, *domine, imperatricem nepotis tui amore captam esse* (habebat enim nepotem Bardam adolescentem lascivum et rei venereæ deditum), et addit, *quod si tu annueris, hoc est, si jurisjurandi chirographum ei reddideris, et persuaseris, nullum ex ea re periculum ipsi immineri, statim eam fratris tui filio nupturam, et potestatem imperatoriam traditurum.* Patriarcha his illecebris irretito, ac de statu mentis dejecto, eunuchus postulare pergit, ut senatorum quoque animos tentet. Is igitur senatoribus singulatim accersitis ait : tempora postulare imperatorem, qui defensionem reipublicæ suscipiat. Romanum enim imperium, si a mulierecula et pueris solis administretur, haud ita multo post, non remotas duntaxat provincias et hostibus finitimas, sed suburbanas etiam perituras. His jurisjurandi et syngraphæ reprehensionem acrem subjungebat, et mortuo imperatori maledicebat, quasi non reipublicæ studio, sed ex privata zelotypia inusitatum

A ἀφαίρετον. Οὐ γὰρ δι' ἀκολασίαν αὐτὴν φασιν, οὐδ' ἡττηθεῖσαν ἡδονῆς, ἑαυτῇ προσαρμόσαι τὸν Διογένην, ἀλλ' ὡς ἄνδρα δραστήριον, καὶ τὰ πολέμια δίκαιρον, καὶ τὴν ἰσχὺν ἀπαράμιλλον, ἐπιστῆσαι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ, ἵν' ἡ βαρβαρικὴ φορὰ ἐπισχεθείη τέως, αὐτοῦ τούτοις ἀντερείσαντος τοὺς βραχίονας. Ἦν δ' ὁ ἀνὴρ οὗτος καὶ τῶν ἐκ γένους λαμπρῶν, καὶ τῶν διαβοήτων ἐπὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασιν. Οὗ ὁ πατὴρ ἐπ' ἀδελφοπαιδεῖ τοῦ βασιλεύσαντος πάλαι τοῦ κατὰ τοὺς Ἄρμενους Ῥωμανοῦ κηδεστὴς γεγονώς, καὶ ἐπὶ τυραννίδι ἁλούς, ἑαυτὸν κατεκρήμνισεν, ἵνα μὴ ἐκεῖθεν κρατηθεὶς γνωρίσῃ τοὺς συνίστορας ἐπεζήμενος, κἀντεῦθεν καὶ οὗτος τιμωρηθῶσι. Τετίμητο δὲ τῷ τῶν βεσταρχῶν ἀξιώματι. Δοὺξ γὰρ παρὰ τοῦ Δούκα τῆς Σαρδικῆς γεγονὼς, καὶ Πατζινάκαις ἐπί-

B που περιτυχών, καὶ τούτοις συμβαλών, πολλοὺς τε διώλεσε, καὶ οὐ μείους ἐζώγρησεν, ὧν τοὺς μὲν ἁλωκότας ζωοὺς, τῶν δ' ἐσφαγμένων τὰς κεφαλὰς ἀτελίας τῷ βασιλεῖ, βεστάρχης τετίμητο, γράψαντος δὲ τοῦ κρατοῦντος αὐτῷ, ὡς *Οὐ δῶρόν σοι, ὦ Διόγενες, τὸ ἀξίωμα, τοῦ δ' ἀνδραγαθήματος ἀμοιβή.* Διατριβῶν οὖν ἐκεῖ, τυραννῆσαι παρεσκευάζετο, ἐπεὶ ἔγνω τεθνάναι τὸν αὐτοκράτορα. Ὡς δ' ἐμηνύθη τῇ βασιλίσσῃ τὸ βούλευμα τοῦ ἀνδρὸς, στεῖλαι συνέσχεν αὐτὸν, καὶ ἦχθη δεσμώτης εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἁλοὺς ὡς ἐπίβουλος, κατακρίθη, καὶ τέως ὁρίοις κατεκλείσθη περιγραπτοῖς. Εἶτ' αὖθις ὡς κατάκριτος εἰσῆκτο πρὸς τὸ βῆμα δὴ τὸ βασίλειον, ἵν' ἡ ψῆφος κυρωθείη κατ' αὐτοῦ. Ἔλεος οὖν εἰσῆλθε τοῦ ἀνδρὸς τοὺς παρεστῶτας, καὶ πᾶσιν ἐπεβαίνετο ἡ ψυχή. Ἦν γὰρ οὐ μόνον τὴν ἰσχὺν ἀπαράμιλλος, ἀλλὰ καὶ ἰδέσθαι καλός. Συνέπαθεν οὖν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ βασιλὶς ἐπ' αὐτῷ, καὶ οἰκτος ἔλαβε τοῦ ἀνδρὸς καὶ αὐτὴν, εἰ δὲ καὶ ἔρως, οὐκ ἔχω λέγειν, καὶ ἀντὶ τῆς ψήφου τῆς ὁριζούσης ἐκείνῳ τὴν κάλασιν, τῆς κολάσεως ἐλευθεροῦν αὐτὸν ἐξήνεγκε

C ψήφισμα. Καὶ ὁ μὲν λυθεὶς τοῦ ἐγκλήματος, ἐξῆρε πρὸς τὴν Καππαδοκίαν (αὐτὴ γὰρ ἐκείνῳ πατρὶς), ἡ δὲ βασιλὶς μεταπεμψαμένη αὐτὸν, μάγιστρον καὶ στρατηλάτην προχειρίσατο ἤδη καὶ βασιλέα τοῦτον ἀναιρεῖν, ὡς ἄνδρα κρίνουσα παρ' ἑαυτῇ γενναιότατον. Ἀνῳκάπτετο μέντοι διὰ τὰ ὄρκια, καὶ τὸ ἔγγραφον, ὃ παρὰ τοῦ πατριάρχου τετήρητο, Καὶ ἦν αὐτῇ μέλημα, ὅπως τοῦτο ἀφέληται. Σκέπτεται τοίνυν περὶ

D τούτου βουλὴν πονηράν τε καὶ βαθυγνώμονα, καὶ ταύτην ἑνὶ τῷ τῶν περὶ αὐτὴν ἐκτομιῶν κοινοῦται, καὶ οἷον προαγωγῷ τῷ θεράποντι κέχρηται, ὑποθεμένη ὁπόσα ἂν καὶ οἷα τῷ πατριάρχῃ προσομιλήσῃ. Ὁ δὲ τῷ ἀρχιερεῖ προσελθὼν· *Ἴσθι*, φησὶν, *ὦ δέσποτα, ὡς ἐρῶν τοῦ ἀνεψιοῦ σου ἡ βασιλὶς* (ἦν γὰρ ἀνεψιὸς αὐτῷ Βάρδας, υἱός τε καὶ σφριγῶν, καὶ ἀφροδισίοις ἡτιῶμενος), καὶ προσέπῃγεν, ὡς *Εἰ σὺ ἐπινεύσειας, τὸ δ' ἴστι τὸ τοῦ ὅρκου τὸ χειρόγραφον ἀποδοῦναι τῇ βασιλίσσῃ, καὶ κεῖσθαι μή τινα κίνδυνον ἐκ τούτου ἐπηρτῆσθαι αὐτῇ, αὐτίκα συνοικίσει μὲν ἑαυτῇ τὸν σὸν ἀδελφιδοῦν παῖδα, καὶ οἱ τὸ κράτος ἔσται τὸ βασίλειον.* Ὡς δὲ τούτοις ὁ πατριάρχης παρεδουκολήθη, ὅλον ἐνέδωκεν ἑαυτὸν, καὶ τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς ὁ

ἐκτομίας ἀφῆκτο θέσθαι ἀκίνδυνον. Ὁ δὲ τούτων ἕκαστον προσκαλούμενος, τὰ πράγματα ζητεῖν, ἔλεγε, βασιλέα τὸν τούτων ἀντιληψόμενον. Εἰ γὰρ ἔτι γυναικὶ μόνῃ καὶ παιδαρίῳ ταῦτα διοικηθήσεται, οἰχήσεται πάντως οὐκ εἰς μακρὰν τῷ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ, οὐ τὰ πόρρω μόνον, καὶ τοῖς ἐγγὺς ἀγχιτέρμονα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐγχώρια. Καὶ ἐπὶ τούτῳ τῶν ὅρκων καὶ τοῦ ἐγγράφου πολλὴν ἐποιεῖτο καταδρομήν, καὶ τὸν βασιλέα τοῦτον ἐκκηρύττει, ὡς μὴ τοῦ κοινῇ συμφέροντος θέμενον πρόνοιαν, ἀλλ' ἐκ ζηλοτυπίας ἐκθέσιμους ὅρκους ἀναγκάσαι, καὶ παράνομα ἐγγράψαι. Τούτοις τοὺς πλείους συνετίθεμένους ἐσχηκὼς ἐκεῖνος, εἴ τέ τινες καὶ ἀντέλεγον, τοὺς μὲν δώροις, τοὺς δ' ὑποσχέσει συμφήφους πείσας, αὐτῷ γενέσθαι, στέλλει τῇ βασιλίσσῃ τὸ τῶν ὅρκων χειρόγραφον. Ἡ δὲ τούτου λαβομένη εἰς ἔργον τὸ βούλευμα ἀπέτελεσε, καὶ ἄγεται μὲν τὸν Διογένην, καὶ τούτῳ συζεύγνυται. Κοινοῦται δὲ τὴν πρᾶξιν τῷ πρεσβυτέρῳ τε τῶν υἱῶν, καὶ τῷ Καίσαρι μεταλήψεσθαι πρὸς τὰ βασίλεια, καὶ μεταλαγχάνει τῶν ὑμεναίων, καὶ τῶν ἐπιγαμίων ἀπαγευσαμένη κρατήρων (69), καὶ Διογένης βασιλεὺς ἀναγόρευτο, τῆς βασιλίδος Εὐδοκίας μετὰ τῶν υἱέων ἀρξάσης ἐπὶ μῆνας ἑπτὰ καὶ ἡμέρας τινάς.

ΙΑ'. Ῥωμανὸς δὲ ὁ Διογένης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς γενόμενος ἐγκρατής, οὐ κατὰ τὰς ἐλπίδας τῆς βασιλευσάσης αὐτὸν Εὐδοκίας ἀποβεβήκει. Ἡ μὲν γὰρ ἐκ καταιρέτου, καὶ ἤδη σχεδὸν τὸν δῆμιον ἐφεστηκότα ὁρῶντος αὐτῷ, οὐ μόνον κινδύνου προφανοῦς ἐξαρπάσασα, ἀλλὰ καὶ τηλικαύτης ἀρχῆς ἀξιώσασα, ὥστε ἐν πᾶσιν ἔχειν τοῦτον ὑπήκοντα καὶ αὐτὴ κατάρχειν τοῦ βασιλεύοντος. Ὁ δὲ καὶ ἄλλως ὢν ἀλαζονικὸς καὶ ἀδούλωτος, ἐπ' ὀλίγον μὲν βιασάμενος τὸ ἦθος, ὑπέπιπτε ταῖς τῆς Αὐγούστης θελήσεσι, καὶ ὑπεκρίνετο τὴν ὑπόπτωσιν. Εἶτα μὴ στέγων τὴν βίαν, ταχὺ πρὸς τὸν οἰκεῖον τρόπον ἐπανελήλυθε, καὶ τὴν ὑπαχθὴν ἀδυσχέρανε, καὶ ἤθελεν αὐτὸς τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδήσασθαι. Κακῶς δὲ τῶν Ἑῴων διακειμένων, καὶ τῶν μὲν ἤδη ἀπεγνωσμένων, τῶν δὲ πρὸς τοῦτο χωρούντων, ἐκστρατείαν κηρύττει, καὶ πήγνυσι τὴν σκηνὴν τὴν βασίλειον κατὰ τὸ τῆς Ἑῴας τμῆμα τὸ τῇ Βυζαντίδι ἀντίπορθμον· δύο ταῦτα πραγματευόμενος, ἀποτειχίσαι τε τοῖς Βαρβάροις τὴν ἔφοδον, καὶ οὕτω σωτηρίαν, ὡς ἐνὸν πρυτανεῦσαι τῷ ὑπηκόῳ, καὶ ἑαυτῷ γαυριάμα τι περιποιήσασθαι, καὶ μὴ πάντα ὑπείκειν τῇ βασιλίδι, ἀλλ' αὐτὸς αὐταρχεῖν. Ἆρα; οὖν ἐκ τῶν βασιλείων ἀνοπλίτης ἐπειράθη πρὸς τὴν Ἑῴαν, οὔτ' ἀξιόμαχον ἐπιγόμενος στράτευμα, καὶ ὃ δὴ ἐπίλητο, ἀπορίᾳ καὶ ὅπλων καὶ ἵππων καὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν ἐτετρύχωτο. Ἐκ μακροῦ γὰρ κατολιγωρηθεῖσαν τὴν στρατιάν, ὥσπερ εἴρηται, ἀθρόον ἀναστρατοῦναι οὐκ ἦν εὐχερές. Ἀθροισθέντων οὖν τῶν οὔτω; ἐχόντων στρατιωτῶν, κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀνατολικῶν, ὃ τῆς Φρυγίας (70) τί; ἐστι μέρος, οἱ ἐναντίοι μαθόντες τὸν βασιλέα ἐπεῖναι σφίσιν αὐτὸν, καὶ τοιοῦτον εἶναι, ὡς ἑτοίμως προκινδυνεύειν τῶν ὑπηκόων, ἀρῆϊόν τε καὶ τὴν ὁρμὴν ἀνυπόστατον (τὰ γὰρ τῆς στρατιᾶς ὅπως διέκειτο, οὐκ

XI. Romanus Diogenes Romanorum imperio potitus, Eudociæ tanti fastigii auctoris spem eluit. Quæ cum eum 278 condemnatum, et tantum non carnificem instare videntem, non modo manifesto periculo eripuisset, sed ad tantum imperium evexisset, putabat se illum in omnibus dicto audientem habituram, et ipsi imperatori imperaturam. At ille qui ingenio esset arroganti atque indomito, ad tempus naturæ suæ vi facta Augustæ voluntati cessit, submissione simulata. Sed cum eam vim ferre non posset, celeriter excusso jugo ad ingenium redit, atque libera potestate uti voluit. Cum autem Orientalia male se haberent, atque alia desperata essent, alia desperationi propinqua, expeditione denuntiata, imperatorium tabernaculum in regione Orientis Byzantino obversa figit, duabus de causis : tum ut Barbarorum incursionibus prohibitis, subditorum, quantum res sineret, saluti consuleret : tum ut gloriæ occasionem captaret, nec imperatricis mancipium, sed ipse imperator esset. Relicta igitur regia, in Orientem trajecit, nec justo exercitu educto, et eo ipso quem educebat, armorum, equorum et rerum necessariarum inopia laborante. Nam exercitum longo tempore per socordiam neglectum, subito in integrum restitui non expeditum erat. Militibus igitur hoc modo affectis in Orientali provincia, quæ Phrygiæ pars est, congregatis, cum hostes cognovissent ipsum imperatorem adesse, eumque talem, qui pericula pro suis adire haud reformidaret, virum bellicosum et robore immenso præditum (neque enim, ut exercitus se haberent, accurate noverant Barbari), ante agendum esse rati, acie decernere recusabant. Unde sultanus retro cessit, et duabus partibus ab exercitu Barbarico segregatis,

Variæ lectiones et notæ.

(69) *Κρατήρων*. Hunc locum explicamus in Gloss. med. Græcit. in V. ποτήριον.

(70) *Τῆς Φρυγίας*. Constantinus, l. 1 *Themat.* c. 1, ait Anatolicum Thema habitatum fuisse a quinque gentibus, Phrygibus videlicet, Lycaonibus, Isauris, Pamphyliis, et Pisidis : continuisse vero partem Phrygiæ Salutatis et Phrygiæ Capatianes.

alterius duces in australem et superiorem Asiam, alterius in Aquilonarem contendere jussit. Ii obvia quæque populati, ac Neocæsarea subita incursione vastata manubiis graves inde recesserunt. Quo nuntio accepto, imperator dolens, expeditioribus militibus assumptis, per loca invia et montosa proficiscitur, ut hostes anteverteret. Quos ex improviso aggressus, perterrefecit omnes, ut statim, arrepta fuga, illic et prædam et impedimenta relinquerent. Non tamen Barbarorum magna strages est 279 edita, quod milites itinere fatigati, longius eos persequi haud potuerunt. Captivi tamen, et si quid aliud prædam explebat, in libertatem asserta sunt omnia. Inde Syriæ iter ingressus, phalange una Melitenam missa, Chalepum magnam et hominum et animantium prædam abduxit. Inde Hierapolim Syriæ, cum obsidionem pararet, per deditionem capit. Deinde cum Barbari Romanarum copiarum partem superassent, cæterorum nemo illis opem ferre studuit, sed imperator illo eventu cognito, in capta urbe degens, celerrime victis suppetias ivit. Chalepi autem præfectus, Romanorum clade nuntiata, et ipse cum suis copiis ad Barbaros descivit, sperans se imperatorem statim captivum abducturum. Cum autem Romana castra corona circumdedissent, imperator, prælio eis non denuntiato, eduxit exercitum, et nullo tubarum sonitu, nullo alio manifesto signo dato, hostes profligatos in fugam conjecit. Quod si Romanus exercitus longius illos persecutus esset, victoria potitus esset maxima et illustri. Nam Arabibus equi sunt primo impetu veloces atque omnium celerrimi, sed cursum non longe extendunt, celerrimeque fatiganter. Verum revocati, ut hostes non persequendo conservarunt, ita semetipsos magno successu et gloria spoliarunt. Imperatori tamen abunde visum, quod Romani hostes invadere ausi essent, pristina timiditate abjecta. Imperatoris jussu Hierapolitana arx condita est. In progressu aliis oppidis captis, aliis, quod inexpugnabilia essent, relictis, in Ciliciæ urbem Alexandriam pervenit. Unde discedenti nuntiatur Amorium multis occisis esse direptum. Quod etsi ægre ferebat, tamen cum nihil opis ferre posset, militibus in hiberna deductis, ubi nulla commeatus inopia premerentur, ipse in urbem regiam revertitur, factus arrogantior, quasi plura confecisset, non ergo alios duntaxat, sed ergo ipsam etiam imperatricem. Illa vero spem suam in contrarium vertisse cernens, mœsta cor edebat, nec objurgationes ferre poterat.

A ἐχρίσουν οἱ Βάρβαροι) εὐλαβῶς εἶχον, καὶ ὅκνων κατὰ συστάδην μαχέσασθαι. Ἔνθεν τοι ὁ μὲν Σουλτὰν εἰς τοῦτο τιποίητο τὴν ὁρμὴν, δύο δὲ μοίρας τῆς βαρβαρικῆς διαλὼν στρατιᾶς, τὴν μὲν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἀσίαν τὴν ἄνω, τὴν δὲ πρὸς τὴν βορειοτέραν ὁρμῆσαι τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ἐνετείλατο. Οἱ ἐπιόντες τὰ προστυχόντα τε ληΐζόμενοι, τὴν Νεοκαισάρειαν, αἰφνίδιον ἐπεισπεσόντες αὐτῇ, ἐξεπόρθησαν, καὶ λαφύρων ἐμπλησθέντες, ἐκεῖθεν ἐπανῆεσαν. Τοῦτο τῷ βασιλεῖ ἀγγελθὲν ἀθυμίαν ἐνέσταξε, καὶ τοὺς εὐζωνοτέρους ἀναλαβὼν τοῦ στρατεύματος, ἄπεισι, διὰ δυσβάτων ὁδῶν καὶ ὀρῶν, φθάσαι τοὺς ἐχθροὺς ἐπειγόμενος. Ὡς οὖν αὐτοῖς ἐπῆλθεν ἀδόκητος, εἰς πτοίαν ἐνέβαλεν ἅπαντας, καὶ πρὸς δρασμὸν ἀπεῖδον εὐθὺς, αὐτοῦ που καταλιπόντες, καὶ τὴν λείαν καὶ τὴν ἀποσκευήν. Φθορὰ μὲν οὖν τῶν Βαρβάρων οὐ πάνυ τι γέγονε, τῶν περὶ τὸν βασιλέα κεκοπιακότων ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, καὶ μὴ οἷόν τε ὄντων διώκειν ἐπὶ πολύ. Οἱ μέντοι ληφθέντες αἰχμάλωτοι καὶ εἴ τι ἕτερον ἐπλήρου τὴν λείαν, ξύμπαντα ἠλευθέρωντο. Ἐκεῖθεν τῆς πρὸς Συρίαν ἦψατο ἀπαγούσης, καὶ φάλαγγα μὲν εἰς Μελιτηνὴν ἐξαπέστειλεν, αὐτὸς δὲ εἰς τὸ Χάλεπ ὁρμήσας, πολλὴν ἀπήγαγε λείαν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἄλλων. Κἀκεῖθεν εἰς Ἱεράπολιν τῆς Συρίας ἐγένετο, καὶ πολιορκεῖν ἐπιχειρήσας αὐτὴν, ὁμολογίᾳ τὴν πόλιν παρέλαβεν. Εἶτα τῶν Βαρβάρων ἐπιθεμένων μέρει τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς, καὶ ἡττησάντων αὐτὸ, οὐδεὶς τῶν ἄλλων εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἡττημένων γενέσθαι προεθυμήθη. Ὁ δέ γε βασιλεὺς ἔνδον τῆς ἁλωκυίας πόλεως ὤν, καὶ τὸ συμβὰν ἐγνωκὼς, ταχύτατα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς ἀρωγὴν τῶν ἡττημένων ἐξώρμησε. Μαθὼν δὲ ὁ τοῦ Χάλεπ ἡγεμονεύων τὴν τῶν Ῥωμαίων ἧτταν, προσέθετο καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις Βαρβάροις μετὰ τῆς οἰκείας πάσης δυνάμεως, αὐτίκα τὸν βασιλέα προσδοκῶν ἀπαγαγεῖν δορυάλωτον. Καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν κύκλῳ στρατόπεδον περιέλαβον. Ὁ μέντοι βασιλεὺς ἀκήρυκτον αὐτοῖς τὴν μάχην ἐπενεγκὼν (ἤδη γὰρ τοῦ χάρακος καὶ τὸ στράτευμα συνεῖχε ἀγαγε, μήτε σαλπίγγων γενομένης ἠχῆς, μηδ' ἑτέρου διαθήλου συνθήματος) ἐτρέψατο τοὺς ἐναντίους, καὶ εἰς φυγὴν ἠνάγκασεν ἀπιδεῖν. Εἰ γοῦν ἐπιποιὸ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐπεδίωξε στράτευμα, νίκην ἂν ἥρατο μεγίστην καὶ περιδόητον. Οἱ γὰρ ἵπποι τοῖς Ἀραψὶ ταχεῖς μέν εἰσι τὴν πρώτην ὁρμὴν, καὶ τῶν λοιπῶν ποδωκέστατοι, οὐκ ἐπὶ πολὺ δὲ τὸν δρόμον ἐκτείνουσιν, ἀλλ' ἀποκναίουσι τάχιστα. Ἀναχληθέντες δὲ, καὶ τῆς διώξεως ἀποσχόμενοι, τοὺς ἐναντίους περιέσωσαν, ἑαυτοὺς δὲ μεγάλου καταρθώματος καὶ εὐκλείας ἐστέρησαν. Ὅμως τῷ βασιλεῖ, ὅτι ὅλως οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς ἐχθροῖς ἀντεπίοιεν ἀπεθάῤῥησαν, καὶ τὸ πολὺ τῆς πρώην δειλίας ἀπέθεντο, ἀρκοῦν ἐδόκει εὐτύχημα. Ἐνῴκιστο δὲ τῆς Ἱεραπόλεως ἡ ἀκρόπολις, τοῦ βασιλέως προστάξαντος. Καὶ ἑτέροις δὲ πολίσμασιν ἐπελθὼν, καὶ τὰ μὲν διὰ τὸ ἀνάλωτον παρελθὼν, τὰ δὲ κατασχὼν, εἰς πόλιν τῆς Κιλικίας, τὴν Ἀλέξανδρον λεγομένην, κατήντησε. Κἀκεῖθεν ἀπιόντι λαφυραγωγηθῆναι τὸ Ἀμόριον διαγγέλλεται, καὶ κτανθῆναι πολλούς. Ἐδυσφόρησε μὲν οὖν πρὸς ταῦτα ὁ βασιλεὺς, μὴ δυνάμενος δ' ἐπαρῦναι τοῖς πεπονθόσι, τὰ περὶ τὸν οἰκεῖον στρατὸν οἰκονομησάμενος, ἵνα τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν ἀνενδεῶς τῶν ἀναγκαίων παρέλθωσιν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἐπανῆλθεν, ἀλαζονικώτερον διακείμενος ὡς τάχα κατωρθωκὼς πλείω, οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν βασίλισσαν. Ἡ δὲ πρὸς τοὐναντίον αὐτῇ τὰς ἐλπίδας τραπείσας κατανοοῦσα, ἐδυσχέρανε καὶ τὴν καρδίαν εἶχεν οἰδαίνουσαν, τὰς ἐπιπλήξεις μὴ στέγουσα.

ΙΒ'. Ἄρτι δ' ἀναλάμπειν ἠργμένου τοῦ ἔαρος, αὖθις A ὁ βασιλεὺς ἑτέρας ἐκστρατείας ἐμέμνητο. Ἐκδημήσας τοίνυν τῆς Βυζαντίδος καὶ γενόμενος εἰς Καισάρειαν, ἔμαθε Τούρκων πλῆθος πολὺ κατατρέχειν τὴν χώραν, καὶ τούτοις πῇ μὲν μέρος τῆς στρατιᾶς ἐπαφιείς, πῇ δὲ καὶ αὐτὸς συμβάλλων, ἐτρέψατο τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τοὺς ζωγρηθέντας τῷ ξίφει πάντας ὑπαγαγὼν πρὸς τὸν Εὐφράτην ἐτίθει τὸ ὁρμημα. Τὸν μέντοι Φιλάρετον στρατηγὸν προβαλλόμενος; (ἦν δὲ τοῦ Βραχαμίων γένους, ὁ ἀνὴρ, δοκῶν μὲν πρὸς στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν ἱκανῶς ἔχειν, βίου δὲ τυγχάνων οὐκ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἀντιῤῥόπου πάνυ πρὸς τὴν κλῆσιν αὐτοῦ), τούτῳ τὸ ἥμισυ παραδίδωσι τοῦ στρατεύματος, αὐτὸς δ' ἀπένευσε πρὸς τὰ βορειότερα. Τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Φιλαρέτου ἐπιφανέντες B οἱ Βάρβαροι πτολαν ἐνέβαλον, καὶ τοὺς τόπους κατελιπούσιν, οὓς φυλάττειν ὡρίσθησαν, καὶ εἰς φυγὴν τραπέσιν εἵποντο οἱ πολέμιοι, καὶ εἶλον ἅπασαν τὴν ἐκείνων ἀποσκευήν. Τοῦτο ἐλθὸν εἰς γνῶσιν τῷ βασιλεῖ, σκυθρωπάσαι πεποίηκεν. Οἱ δ' ἔνα τίνι, κατὰ τὴν Καππαδοκίας τὸ ὁρμημα θέμενοι, αὐτήν τε ἐπόρθουν, καὶ πρὸς τὸ Ἰκόνιον (71) ἦσαν, ἀνθρώπων τε πολυπλήθειαν ἔχον, καὶ πᾶσι τοῖς δοκοῦσιν ἀγαθοῖς εὐθυνούμενον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς Σεβάστειαν ἀφικόμενος, καὶ μαθὼν τὴν κατὰ τοῦ Ἰκονίου τῶν Τούρκων ἐπίλευσιν, συνέστησε καὶ αὐτὸς τὴν πορείαν (72) ὀπίσω αὐτῶν. Γνοὺς δὲ ἤδη ἐκπεπορθηκέναι αὐτοὺς τὸ Ἰκόνιον, καὶ τὴν αὐτοῦ εὐλαβουμένους κατάληψιν, ἀπᾶραι, τῷ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας δουκὶ τῷ Κατατουρίῳ μοῖραν ἐκπέμψας C τινὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων, ἐνετείλατο εἰς Μοψουεστίαν ἀφίξεσθαι, καὶ τοῖς Τούρκοις ἐκεῖ διιοῦσι συμμίξαι. Ἀλλ' οἱ πολέμιοι, εἰς τὴν τῆς Ταρσοῦ παδιάδα γενόμενοι, τοῖς Ἀρμενίοις ἐνέπεσον, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν λείαν ἀπέβαλον. Ἐνωτισθέντες δὲ καὶ τὴν ἐν Μοψουεστίᾳ τῶν Ῥωμαίων ἐφέδρευσιν, ᾤχοντο διὰ τῆς νυκτὸς καὶ διέφυγον. Ὁ τῷ βασιλεῖ λύπης ὑπόθεσις γέγονε, καὶ ἀκηχοὺς ὡρμήκει πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἤδη γὰρ ἐπέστη καὶ τὸ μετόπωρον. Ὅτε καὶ ὁ μέγας τῶν Βλαχερνῶν (73) ἐπυρπολήθη ναὸς, ἔτους ἑνιστημένου (74) ἐξ χιλιοστοῦ πεντακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου. Ἐφεστημένου δέ γε τοῦ ἔαρος, Μανουὴλ Πρωτοπρόεδρον τὸν Κομνηνὸν, τὸν τοῦ βεβασιλευκότος ἦδη Ἰσαακίου ἀδελφιδοῦν, κουροπαλάτην τιμήσας, ἐφίστησι τοῖς στρατεύμασιν. Ὁ δὲ νέος μὲν ἐτύγχανεν ὤν, ἦρχε δὲ κατὰ γέροντας, καὶ Βαρβάρων ἐντυχὼν στρατιᾷ, προσμίγνυσι καὶ νικᾷ. Τοῦτο λέγεται τῷ Διογένει φθόνον κινῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο τῆς περὶ ἐκείνων στρατιᾶς μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην ἀποδιελεῖν, καὶ στεῖλαι κατὰ Συρίας. Εἶτα, τοῦ

XII. Sub veris initium imperator altera expeditione suscepta, cum Cæsaream venisset, et magnam Turcorum multitudinem **280** eam provinciam incursare cognovisset: etiam in illos nunc parte copiarum immissa, nunc ipse invectus, profligatis illis, captivisque cæsis omnibus, ad Euphratem contendit, Philareto duce designato. Erat is ex genere Brachamiorum, qui ut satis habere peritiæ militaris videbatur, ita improbæ vitæ erat, et nomini suo, quod virtutis studiosum notat, plane contrariæ. Huic semisse exercitus dato, ipse ad septemtrionem declinavit. Hostes autem Philareti militibus terrore illato, ut locis quibus præsidii causa erant, relictis, fugerent, insecuti, omnibus eorum impedimentis potiuntur, quod imperatori tristitiam attulit: et in Cappadociam progressi, agris vastatis Iconium petunt, urbem frequentia hominum, et omnibus iis quæ bona dicuntur felicem. Quo imperator Sebastiæ cognito, et ipse iter eodem intendit. Verum nuntiata ejus urbis vastatione, et Turcorum suum adventum timentium discessu, magnæ Antiochiæ duci Catataurio Romanorum legionum parte missa, mandavit, ut ad Mopsibestiam veniret, et Turcos illac transituros aggrederetur. Cæterum hostes cum in Tarsi planitiem venissent, ab Armeniis omni fere præda spoliati sunt, auditisque Romanorum ad Mopsibestiam insidiis, noctu iter ingressi diffugerunt: quæ res imperatori causa mœroris fuit, ut rebus desperatis Byzantium rediret. Jam enim autumnus instabat, qua tempestate Blachernium quoque magnum conflagravit, anno ab orbe condito sexies millesimo, quingentesimo, septuagesimo octavo. Instante vere Manuelem Protoproedrum Comnenum, Isaacii imperatoris ex fratre nepotem, europalatem designatum, legionibus præfecit, qui quamvis adolescens, cum senili prudentia exercitum regeret, Barbaros vicit. Ob quem successum Diogenes illi invidens, parte non minima copiarum adempta, in Syriam eum misit. Unde Comneno cum reliquis Sebastiam profecto, Turcorum multitudo se ostendit: qui simulata fuga, illo persequente, ex composito conversi, Romanos dispersos invaserunt, et multis cæsis, nec paucioribus captis, ipsoque duce Manuele, castra diripuerunt. Ea res, nec minus fama **281** de Chonarum republica et celebri Sancti Michaelis templo a Barbaris occupato, imperatorem pertur bavit, ut totus in eo esset, ut quamprimum bello eis illato periclitantes conservaret. Sed dum quorumdam monitu cunctatur, adest Comnenus cum eo Turca, a quo captus fuerat. Nam is, cum sultanus

Variæ lectiones et notæ.

(71) *Ἰκόνιον*. A quo expugnatum fuerit Iconium diximus in serie Iconiensium sultanorum in *Hist. Byzant. illustrata*, part 1. p. 354.

(72) *Συντεῖναι τὴν πορείαν*. Expeditionem istam Romani Diogenis ad Antiochiam et Ciliciam videtur intellexisse Joannes Tzetzes in Epistola ad Patrensem metropolitanum: Καὶ αὐτὸς γινώσκεις τὴν ἐκστρατείαν τοῦ κρατιστοῦ ἡμῶν αὐτοκράτορος τὴν πρὸς Κιλικίαν καὶ Ἀντιόχειαν. Vixit enim Tzetzes hac tempestate.

(73) *Βλαχερνῶν*. Eadem verba habet Scylitzes, p. 833.

(74) *Ἔτους ἑνισταμένου*. Anno Chr. 170.

ob crimen quoddam homini infensus, exercitum ad eum comprehendendum misisset, metu pœnæ ad imperatorem confugit, et statim præsectus est dignatus. Erat autem parva statura, et fœdissimo aspectu.

A Κομνηνοῦ μετὰ τῶν ὁπολελειμμένων γενομένου κατὰ Σεβάστειαν, Τούρκων ἀνυράνη πληθὺς, καὶ ἐφ' ἡμᾶς τούτοις ἐκεῖνος. Οἱ δὲ φυγῇ ὑπαχρίθησαν, καὶ οἱ περὶ τὸν Κομνηνὸν τοὺς φεύγοντας ἐπεδίωκον. Ἐκ δέ γε συνθήματος μεταστρέψαντες τὰ νῶτα οἱ Πάρθοι, ἐσκεδασμένοις τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέθεντο, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνεῖλον, καὶ εἶλον οὐ μείονας, καὶ αὐτὸν τὸν στρατάρχην τὸν Μανουὴλ, καὶ τὸ στρατόπεδον διηρπάκασιν. Ἡ δὲ περὶ τούτων ἀγγελία τὸν αὐτοκράτορα διετάραξε, καὶ ἔτι φήμη τις γενομένη, ὡς ἡ ἐν Χώναις πολιτεία (74), καὶ τὸ ἐκεῖ τοῦ Ἀρχιστρατήγου περίπυστον τέμενος τοῖς Βαρβάροις παρεληπτοίη. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς κατ' αὐτὸν ἔδοξε σύστασιν αὐτίκα χωρῆσαι τῶν πολεμίων, καὶ ἐπαρξαι τοῖς κινδυνεύουσιν. Ἀλλά τινες αὐτῷ συνεβούλευον ἐπέχειν τέως. Ἐν τούτοις δὲ ἦκεν ὁ Κομνηνὸς Μανουὴλ μετὰ καὶ τοῦ ἑλόντος αὐτὸν Τούρκου προσελθόντος τῷ βασιλεῖ. Ἐκ γάρ τινος αἰτίας δυσμένειαν ὁ σουλτὰν ἐσχηκὼς κατὰ τοῦ ἀνδρὸς, στρατιὰν ἐξαπέστειλε κατ' αὐτοῦ συλληψομένην αὐτόν. Ὁ δὲ ὁείσας εἵλετο τῷ βασιλεῖ προσφυγεῖν, ὃν αὐτίκα τετίμηκε πρόεδρον. Ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν βραχύτατος, καὶ τὴν μορφὴν εἰδεχθέστατος.

XIII. Appetente vere, triremem imperatoriam conscendit. Cum vix e portu solvisset, columba non prorsus nigra, sed ad nigredinem inclinans, triremem ejus circumvolavit, nec circa illam alas agitare destitit, donec manibus comprehensam imperatrici misit, quod inauspicatum omen visum est, tam ei qui cepisset, quam ei quæ accepisset. Sed et imperatorium tabernaculum ligno, quo in medio fulcitur, sponte confracto concidit; id quòque ominosum est habitum. Verum neutrum horum imperatoris alacritatem inhibuit, quominus usque ad Orientales provincias pervenirct, parcimoniæ præter morem suum intentus. Cum in domunculis quibusdam diversaretur, ignis nescio unde illapsus, eas consumpsit, equos imperatorios, frenos et vehicula adussit, quod et ipsi malum augurium visum. Inde digressus, Aly superato, relictaque Cæsarea, ad locum qui Fons Frigidus dicitur, vallum munivit. Ubi cum ob Nemitzorum quosdam, propter facinora, severius multatos, legio defecisset, ipse statim in equo advolans, adducto exercitu desertores perterritos in belli societatem recepit. Deinde Theodosiopolin profectus, singulos duorum mensium commeatum secum ferre jussit, quod per loca deserta iter facturus esset, diviseque exercitu, Ru-elium Latinum, virum bellicosissimum, una parte attributa, contra Cblatum misit: alium quemdam, altera parte attributa, Mantziciertum vastare jussit, reliquos ipse retinuit,

ΙΓ'. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ὑπέλαμπεν, ἐμβιβᾶται μὲν τῇ τριήρει τῇ αὐτοκρατορικῇ · διαπεραιουμένου δ' ἄρτι, περιστερὰ οὐ πάνυ μὲν μέλαινα τὴν χροιὰν, πρὸς δὲ τὸ μελάντερον ἀποκλίνουσα, τὴν τριήρη αὐτοῦ περίπτατο, καὶ οὐκ ἀπέστη πτερυσσομένη περὶ αὐτὸν ἕως ἐκεῖνος ταῖς χερσὶν αὐτῆς ἐπελάβετο. Ὃ δὲ ταύτην τῇ βασιλίσσῃ ἐκπέμπουσιν · ἐκρίθη δὲ τὸ τῆς περιστερᾶς οὐκ ἀγαθόν τι τεκμήριον οὔτε τῷ ταύτην ἑλόντι, οὔτε μὴν τῇ πρὸς ἣν ἔστελτο. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ξύλου, ᾧ μέσον ἑσταμένῳ ἡ βασιλικὸς σκηνὴ ἐπερείδεται, αὐτομάτως κατεαγέντος, κατέπεσεν ἡ σκηνὴ · καὶ τοῦτο δὲ σύμβολον ἀνομίσθη ἀπαίσιον. Ὅμως οὐδὲν τὸν βασιλέα τῆς προθυμίας ἀνέκοψεν, ἀλλὰ προῆει ἕως τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν, φειδωλίας ἡγούμενος παρὰ τὸ εἰωθός. Ἐκεῖθεν δὲ μετελθὼν, καὶ τὸν Ἅλυν διαπεράσας, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν Καισάρειαν, εἰς τὴν λεγομένην Κρύαν Πηγὴν χάρακα ἔβαλε, ἔνθα τισὶ τῶν Νεμιτζῶν ἀπηνέστερον προσηνέχθη διὰ ἁδικήματα. Τοῦ δὲ τάγματος τούτων ἀποστατήσαντος, ἐπαίτης αὐτὸς αὐτίκα ἐπιφανεὶς, καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἐπαγάγεται, κατέλιπέ τε τὸ ἀποστατῆσαν, καὶ αὖθις συμμαχικὸν αὐτῷ ἐποιήσατο. Ἔτα ἄπεισιν εἰς Θεοδοσιόπολιν (77), κἀκεῖ δύο μηνῶν ἕκαστον ἐπάγεσθαι κελεύσας τροφὴν, ὡς διὰ ἐρήμου μέλλων πορεύεσθαι, διεῖλε τὸ στρα-

XIII. Appetente veris, triremem imperatoriam B conscendit. Cum vix e portu solvisset, columba non prorsus nigra, sed ad nigredinem inclinans, triremem ejus circumvolavit, nec circa illam alas agitare destitit, donec manibus comprehensam imperatrici misit, quod inauspicatum omen visum est, tam ei qui cepisset, quam ei quæ accepisset. Sed et imperatorium tabernaculum ligno, quo in medio fulcitur, sponte confracto concidit; id quòque ominosum est habitum. Verum neutrum horum imperatoris alacritatem inhibuit, quominus usque ad Orientales provincias pervenirct, parcimoniæ præter morem suum intentus. Cum in domunculis quibusdam diversaretur, ignis nescio unde illapsus, eas consumpsit, equos imperatorios, frenos et vehicula adussit, quod et ipsi malum augurium visum. Inde digressus, Aly superato, relictaque Cæsarea, ad locum qui Fons Frigidus dicitur, vallum munivit. Ubi cum ob Nemitzorum quosdam, propter facinora, severius multatos, legio defecisset, ipse statim in equo advolans, adducto exercitu desertores perterritos in belli societatem recepit. Deinde Theodosiopolin profectus, singulos duorum mensium commeatum secum ferre jussit, quod per loca deserta iter facturus esset, diviseque exercitu, Ru-elium Latinum, virum bellicosissimum, una parte attributa, contra Cblatum misit: alium quemdam, altera parte attributa, Mantziciertum vastare jussit, reliquos ipse retinuit,

C

Variæ lectiones et notæ.

(74) *Ἡ ἐν Χώναις πολιτεία.* Ita Scylitzes τὴν ἐν Χώναις πολιτείαν dixit. Chonæ vero olim Palassæ dictæ, urbs episcopalis Laodiceno metropolitano subjecta, ut est apud Nicetam in Vita S. Ignatii patr. Constantinopol., ob templum S. Michaelis Archangeli, magnitudine, pulchritudine et mirabili artificio insigne celeberrima: de qua ita Niceias, ipse Choniates, in Manuele, l. VI, n. 4: Ἀφικνεῖται εἰς Χώνας, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, πάλαι τὰς Παλασσὰς, τὴν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως πατρίδ , καὶ τὸν Ἀρχαγγελικὸν νεὼν εἰσιὼν μεγίστου μεγίστου καὶ κάλλει κάλλιστον ὄντα, καὶ θαυμασίας χειρὸς ἔργον, ἅπαντα ἐκεῖθεν ἐξελάσας, etc. Et in Isaacio, l. II, n. 11, de eodem templo: Ἀλλὰ καὶ τὸν νεὼν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ὁ ἄνομος οὗτος διεφθείρειν ἐμπρήσει, ἔργον μίγιστον καὶ περίπυστον ὄντα, καὶ ὑπερβαίνοντα ἐς κάλλος καὶ τὴν εἰς μῆκος ἔκτασιν τὸ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει τοῦ καλλιστου τυρος Μωκίου τέμενος. Constantinus Porph. l. I, them. 3, ubi de themate Thracesio: Κολοσσαὶ, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, οὗ ἐστι ναὸς διαβόητος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Celeberrimum nempe fuit et famosum S. Archangeli Michaelis Chonense templum, ob miraculum in archippo illius Mansionario patratum, cujus historia passim exstat apud Metaphrastem, hoc titulo: Διήγησις τοῦ γενομένου θαύματος παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, etc. et apud Pantaleonem diaconum et chartophylacem Magnæ ecclesiæ, hoc titulo, Περὶ τοῦ Προσμεναρίου Ἀρχίππου, καὶ τοῦ θαύματος τῶν ποταμῶν ἐν Χώναις. In cod. Reg. 2455 et 2459.

(75) *Τὰ δωμάτια.* Ita 2 Regii: alii duo δώματα.

(76) *Ὃ καὶ τούτῳ κακὸν οἰώνισμα.* Sic mss. Wolfius legendum putabat, καὶ τούτῳ σεβίσει Diogeni.

(77) *Θεοδοσιόπολιν.* Ita codd. Reg.

τουμα, καὶ μοῖραν μὲν τῷ Ῥουσελίῳ (78) παρέσχεν. Ἀνὴρ δ' οὗτος Λατῖνος πολεμικώτατος, καὶ κατὰ τοῦ Χλιάτ αὐτὸν ἐξαπέστειλεν. Ἑτέραν δὲ μοῖραν ἑτέρῳ προσίνειμε, προστάξας αὐτῷ πορθῆσαι τὸ Μανζικίερτ (79)· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν λοιπῶν, οὐκ ἀξιομάχων ὄντων, περιελείπετο. Τὸ μὲν οὖν Μανζικίερτ δι' ὁμολογίας τῷ βασιλεῖ παραδίδοτο, ἀποδεδιλιακότων τῶν Τούρκων καὶ πίστιν αἰτησαμένων, καὶ τοῦτο ἐκστάντων. Στρατιώταις δὲ εἰς συλλογὴν ἐξελθοῦσι τῶν χρειωδῶν πολέμιοι ἀθρόοι ἐπῆλθοσαν. Ὁ γνοὺς ὁ βασιλεὺς τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον ἐπ' αὐτοὺς ἐξαπέστειλε μετά τινος συντάγματος, ὃς, τοῖς Τούρκοις προσβαλών, καὶ κάμνουσαν βλέπων τὴν μετ' αὐτοῦ δύναμιν, στέλλας ἤτει ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀγνοῶν τῶν ἐναντίων τὴν δύναμιν, δειλίαν κατέγνω τοῦ Βρυενίου, καὶ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐτραχύνετο. Ἔτυχε δὲ τότε ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκων τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ λέγων· *Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν.* Ὅμως ἔστειλε καὶ τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Βασιλάκιον μετὰ μοίρας στρατιωτῶν, ὧν προστεθέντων τῷ Βρυενίῳ, μέχρι μέν τινος ἰσοπαλὴς ἦν ὁ ἀγών· εἶτα τοῦ Βασιλακίου ὁρμήσαντος ἐν προμάχοις κατὰ τῶν ἐναντίων μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, τὰ νῶτα ἔστρεψαν οἱ πολέμιοι, ὁ δὲ ἔδοικε, τοῦ Βρυενίου σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν μὴ διώκοντος. Ὡς δὲ περὶ τὸν χάρακα τῶν ἐναντίων ἐγένετο, πλιγέντος αὐτῷ τοῦ ἵππου, ἀπέβη αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ τῶν ὅπλων βάρος οὐκ εὐκίνητος ὢν κυκλοῦται παρὰ τῶν πολεμίων, καὶ ζωγρηθείς, τῷ σουλτάνῳ προσάγεται· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος δουλικώτερον αὐτῷ προσῆλθε, οὔτε μὴν ὁ σουλτὰν ὡς αἰχμαλώτῳ αὐτῷ προσηνέκτα. Ἐκ νυκτὸς δὲ τὸν ἄνδρα μεταπαλούμενος, περὶ τοῦ βασιλέως διεπυνθάνετο, καὶ τὰς οἰκείας δυνάμεις ἐδείκνυεν. Ὁ δὲ καὶ ἔπηνε τὸν σουλτὰν καὶ ἐθαύμαζεν, οὐ μέντοι συμφέρειν αὐτῷ ἔλεγεν ἀντιπαρατάξασθαι τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς μετὰ τῶν περιλοίπων ἐξῆλθε τοῦ χάρακος κατασκοπήσων τὸ γινόμενον· ἕστὼς δ' ἐπὶ γεωλόφων μέχρις ἑσπέρας ὑπέστρεψε. Καὶ αὐθὶς οἱ Τοῦρκοι ἐκύκλωσαν τὸ στρατόπεδον, καὶ τοῦτο περιπεδόντες βέλη ἔβαλλον, καὶ βοαῖς ἀσήμοις καὶ ὑλακαῖς περιήχουν τὴν στρατιάν. Οὕτω μὲν οὖν ἡ νὺξ ἐκείνη παρῆλθεν. Ἑωθεν δὲ Οὔζων τι σύνταγμα πρὸς τοὺς πολεμίους ἀπηυτομόλησε. Καὶ τοῦτο ὑποπτον καὶ τὸ μένειν ἔτι πλῆθος τῶν Οὔζων ἐποίησαν.

ΙΔ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὀξύτατα πέμψας εἰς τὸ Χλιάτ, μετακαλεῖται τὰ ἐκεῖσε στρατεύματα. Ὡς δ' οὐκ ἀφίκοντο (ὁ γὰρ Ταρχανειώτης, οὗτος γὰρ ἦν ὁ εἷς τῶν ἐκεῖ στραταρχῶν, μαθὼν τοῦ σουλτὰν τὴν ἄφιξιν, παρέπεισε καὶ τὸν Ῥουσέλιον· καὶ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεων ἅπαντες, φυγῇ πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἐχώρησαν ὅρια), ἔγνω ὁ Διογένης μετὰ τῶν φυγόντων αὐτῷ διαγωνίσασθαι ἐς τὴν αὔριον, καὶ ἅμα πρωΐ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτύετο. Ἐν τούτῳ δὲ πρέσβεις ἦκον ἐκ τοῦ σουλτὰν περὶ εἰρήνης διαλεξόμενοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ πάνυ φιλανθρώπως τοὺς πρέσβεις ἐδέξατο· ὅμως μέντοι καὶ λόγου αφίσι μετέδωκε, καὶ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν κύριον αὐτῶν προσ-

A bello gerendo non pares. Ac Mantziciertum quidem, Turcis perterritis, fide accepta, et urbe relicta, deditionem fecit. Milites autem pabulatum **282** egressi, ab hostibus sunt subito oppressi, quo imperator cognito, Nicephorum Bryenium magistrum cum aliquot cohortibus adversus eos misit, qui cum Turcis congressus, cum suas copias fatigatas videret, subsidium petiit. Imperator vero vires hostium ignorans, Bryenium ignaviæ accusavit, viroque succensuit (acridit autem ut sacerdos eo tempore Evangelium illud recitaret: *Si me persecuti sunt, et vos persequentur*[1]), et tamen Nicephorum Basilacium magistrum cum parte copiarum misit, quibus Bryenio conjunctis, aliquantisper utrinque par certamen fuit. Deinde Basilacius cum B suis, Bryenio non consecuto, inter primos invectus, hostes in fugam conjecit, quos dum ad vallum usque persequitur, equo vulnerato in pedes desilit: et quia ob armorum pondus parum se movere poterat, ab hostibus circumventus capitur. Dum vero ad sultanum adducitur, nec ipse aliter quam ingenuum decet, se gerit, nec sultanus eum pro captivo tractat, sed sæpius accersitum de imperatore interrogat, copiis suis ostentatis, quas ille etsi laudabat, tamen e re ejus esse negabat, ut cum illo decerneret. Imperator vero cum reliquis exercitus vallo egressus, ut specularetur quid fieret, in collibus usque ad vesperam stetit. Cum in castra redisset, Turci ea circumdederunt, C et obequitantes tela conjecerunt, clamoribus inconditis et ululatibus exercitum circumsonantes, et hoc modo nocte illa exacta. Mane Uzorum quædam cohors ad Turcos transfugit, atque eos etiam Uzos qui manserant, suspectos fecit.

XIV. Imperator igitur celerrime Chliatum misit, ad revocandos exercitus, qui cum non venirent (nam Tarchaniotes, unus ex illic ducibus, cognito sultani adventu, persuaserat Ruselio, ut una cum suis copiis in Romanorum fines confugeret), decrevit Diogenes postridie cum suis Martis aleam experiri. Interea legati a sultano veniunt de pace acturi, quos imperator parum humaniter suscepit, tamen et dicendi copiam fecit, et hortatus est, ut suo domino renuntiarent: *Si de conditionibus loqui vellet, ut relicto loco in quo jam castra haberet, tabernacula procul transferret, ut ipse vallum ibi* **283** *communiret, ubi tum Barbarorum [sentiri] esset.*

[1] Joan. xv, 20.

Variæ lectiones et notæ

(78) Ῥουσελίῳ. Ita Scylitzes: at Nicephorus Bryenius, l. II, n. 4, Οὐρσέλιον vocat, ut et Latini Scriptores, de cujus gestis et familia pluribus egimus ad eumdem Bryenium, p. 310.

(79) Μανζικίερτ. De hoc oppido quædam etiam observamus in Notis ad eumdem Bryenium, qui consulendus ad ea quæ hic narrat Zonaras.

Hæc arrogantius locutus, legatos statim abire jussit. Qui cum sultano imperatoris verba renuntiassent, illo cum suis de pacis conditionibus deliberante, imperator superbia elatus, fidem quibusdam habuit familiarium suorum, qui sultanum timere dicebant, et quod justas copias non haberet, propterea de pace agere, ut per inducias alium exercitum adduceret : non expectato legatorum reditu, nec ulla re alia considerata, signa canere jussit. Barbaros etsi res improvisa commovit, tamen aciem instruxerunt, nec quamvis a Romanis invaderentur, contraibant, sed sensim recedebant, neque fugientes, neque pugnantes. Cum autem serum diei esset, imperator, ut qui castrorum custodiam justo minorem esse sciret, veritus ne ab hostibus diriperentur, statuit omissa pugna redire ad vallum. Cum igitur imperatorio vexillo converso, exercitui denuntiasset, ut idem faceret : li qui circa ipsum erant, citra tumultum jussa sunt exsecuti, sed quorum ordines longius distabant, recessum imperatoris, fugam interpretati sunt, eo sermone ab Andronico Cæsaris filio apud phalanges sparso. Nam Cæsar ejusque filii subinde imperatori obtrectabant, et clanculum insidiabantur. Is igitur Andronicus, cum non minimæ parti exercitus imperaret, statim cum suis equo concitato, in vallum rediit, quæ res cæteros etiam in fugam convertit. Quos cum ita perturbate reverti videret imperator, substitit, et abeuntes etiam ut subsisterent, hortatus est : sed obsurdueranl omnes, nec fugam remittebant. Cum autem hostes inopinatam Romanorum fugam ex divina ira coortam intelligerent, statim imperatorem invaserunt. Is vero cum suis pugna non detrectata, ad tempus fortiter restitit. Deinde aliis cæsis, aliis captis, circumventus a Barbaris, ne sic quidem cessit. Enimvero cum multos vulnerasset, multos occidisset, tandem et ipse fatigatus, cum manu vulnerata, nec vim amplius propulsare, nec, equo cæso, extra telorum jactum fugere posset, captivus est abductus ad Barbaros Romanorum imperator. Quo nuntio accepto, sultanus nomine Axan, gavisus est, **284** ut natura ferl, neque tamen superbia elatus. De cujus moderatione et justitia multa memorantur. Unde captivitatem imperatoris haud credebat, ob immoderatum successum : eoque viso non prius acquievit, quam legati quos dudum miserat, eum agnoverunt: et Basilacius, qui ibi tenebatur, adductus, ad pedes ejus flens se prostravit. Tum quasi numine afflatus e solio exiliit, et de more humi jacentem calcavit. Deinde erexit atque amplexus est, cum hujusmodi verbis : *Noli mœrere, imperator, ita enim sunt res humanæ. Ego vero te non ut captivum, sed ut imperatorem tractabo.* Et statim ei tabernaculum designat, et ministeria imperatoria, mensæque adhibi-

A τρέψατο καὶ ἀπαγγεῖλαι ὡς Εἰ βούλοιτο περὶ συμβάσεων διαλέξασθαι, καταλιπέτω τὸν τόπον ἐν ᾧπερ ἐστρατοπέδευται, καὶ πόρρω ποι κατασκηνωσάτω, ὥστε με μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς τὸν χάρακα πῆξασθαι, ὅπου νῦν ἐστιν ἡ τῶν Βαρβάρων παρεμβολή. Ταῦτα τοῖς πρίσβεσι διαλιχθεὶς ἀλαζονικώτερον, συντόμως ἐπανελθεῖν ἐνετείλατο. Οἱ μὲν οὖν τῷ σουλτὰν τοὺς τοῦ βασιλέως λόγους ἀπήγγελλον, κἀκεῖνος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν περὶ τῶν τῆς εἰρήνης συνθηκῶν ἐβουλεύετο. Ὁ δέ γε βασιλεὺς, ὑπερφρονήσας, καί τισι πεπεισμένος τῶν ὡκειωμένων αὐτῷ, διδεειλιακέναι λέγουσι τὸν σουλτὰν, ὡς μὴ ἀξιόμαχον ἐπαγόμενον δύναμιν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν εἰρήνην ζητεῖν, ἵνα, τῆς μάχης ὑπερτεθείσης, καὶ ἄλλην δύναμιν προσαγάγηται, μήτε τὴν τῶν B πρίσβεων ἀναρείνας ὑποστροφὴν, μήθ' ἕτερόν τι σκοπήσας, τοῖς σαλπιγκταῖς ἐκέλευσεν ἠχῆσαι τὸ ἐνυάλιον. Τοὺς δὲ Βαρβάρους τὸ αἰφνίδιον διεθόρυβησεν, ἀλλὰ καὶ οὕτω εἰς ἀντιπαράταξιν ἔστησαν, καὶ ἐπιόντων αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἀντεπῆσαν, ἀλλ' ἀνεχάζοντο, μήτε τὰ νῶτα τρέποντες, μήτε μέντοι μαχόμενοι. Ὡς δὲ περὶ δείλην ὀψίαν ἡ ἡμέρα ἐγίνετο, εἰδὼς ὁ βασιλεὺς ὅτι φυλακὴ περὶ τὸ στρατόπεδον οὐκ ἦν ἀξιόλογος, δείσας μὴ ἐπιθόντων τῶν ἐναντίων αὐτῷ διαρπαγῇ, ἔγνω τὴν μάχην λῦσαι καὶ ἐπαναζεῦξαι περὶ τὸν χάρακα. Ἐπιστρέψας οὖν τὴν βασιλικὴν σημαίαν, αὐτός τ' ἀπανῆει καὶ τὴν στρατιὰν ταυτὸ ποιεῖν διεσήμαινεν. Οἱ μὲν οὖν περὶ αὐτὸν ὄντες ἀθορύβως ἐποιοῦντο τὸ κελευσθέν. Ὅσοι C δὲ πόρρω ποι τὰς παρατάξεις ἐκέκτηντο, φυγὴν τοῦ βασιλέως τὴν ὑποστροφὴν ὑπετόπασαν. Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Καίσαρος τὸν λόγον ὑποβαλόντος ταῖς φάλαγξιν. Ἀεὶ γὰρ ὅ τε Καῖσαρ καὶ οἱ τούτου υἱεῖς ἐψθόνουν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀφανῶς ἐπεβούλευον. Ἄρας οὖν αὐτίκα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὁ Ἀνδρόνικος (ἐξῆρχε γὰρ οὐκ ἐλαχίστης μοίρας στρατιωτῶν) ἀπὸ ῥυτῆρος ἐπανελήλυθεν εἰς τὸν χάρακα. Τοῦτο καὶ τοὺς λοιποὺς ἐτρέψατο εἰς φυγήν, οὐ τοῦτο ἀκόμως ἐπανιόντας· ὁ βασιλεὺς θεασάμενος, ἔστη, στῆναί τε καὶ τοῖς ἀπιοῦσιν ἐνεκελεύετο. Ἀλλ' ἐξεκώφευσαν ἅπαντες, καὶ τῆς φυγῆς οὐ μεθέστο. Ὡς δὲ τὸ παράλογον τῆς φυγῆς δυστύχημα τῶν Ῥωμαίων, καὶ μήνυμα θεῖον ἔγνωσαν οἱ πολέμιοι, εὐθὺς ἐπῆλθον τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τὴν D μάχην ἐδέξατο, καὶ μέχρι μέν τινος ἐρρωμένως ἀντεῖχον· εἶτα τῶν μὲν πεσόντων, ἁλωκότων δ' ἑτέρων, περιεστοιχίσθη πρὸς τῶν Βαρβάρων ὁ βασιλεύς. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐνέδωκε. Πολλοὺς δὲ πλήξας, καὶ ἀνελών, ἁλήγη κἀκείνος τὴν χεῖρα, καὶ οὕτως ἀποκαμών, καὶ μηκέτι ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας δύνάμενος, μήτε μένειν φυγεῖν, ἤδη τοῦ ἵππου αὐτοῦ πεπτωκότος ἐκ τῶν βελῶν, ἑάλω καὶ ἀπήχθη τοῖς Βαρβάροις ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων αἰχμάλωτος (80). Ἀγγελθεῖσα δὲ ἡ τοῦ βασιλέως ἅλωσις τῷ σουλτὰν, χαρὰν μὲν, ὡς εἰκὸς, ἐνεποίησεν, οὐ μέντοι ἐπῆρεν

Variæ lectiones et notæ.

(80) Αἰχμάλωτος. Accidit hæc clades mense Julio an. 1072, ind. 10, ut est apud anonymum Barensem.

αὐτὸν, ὥστε καὶ ὑφηλοφρονῆσαι· Ἄξιον ἐκεῖνος ὠνόμαστο, οὐ πολλὰ ἐπὶ δικαιοσύνῃ καὶ μετριοφροσύνῃ ᾤδοντα διηγήματα. Ὅθεν ἡπίστει καὶ τῇ τοῦ βασιλέως ἀλώσει διὰ τὸ τοῦ εὐτυχήματος ἄκρατον. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν, οὐ πρότερον πιστὸν τὸ πρᾶγμα ἐδέξατο, ἕως καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ σταλέντες πρέσβεις αὐτὸν ἀνεγνώρισαν, καὶ ὁ Βασιλάκιος ἐκεῖ κατεχόμενος, ἀχθεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ θρηνῶν κατέβαλεν ἑαυτόν. Τότε δὲ τοῦ θρόνου τε ἀνεπήδησεν ἔνδους ὥσπερ, καὶ τεθέντα κατὰ γῆς, ὡς ἔθος (81), πατήσας αὐτὸν, ἀνίστησί τε καὶ περιεπτύξατο, καὶ, *Μὴ λυποῦ, βασιλεῦ, ἔφη· τοιαῦτα γὰρ τὰ ἀνθρώπινα. Ἐγὼ δέ σοι οὐχ ὡς αἰχμαλώτῳ, ἀλλ' ὡς βασιλεῖ προσεγεχθήσομαι.* Καὶ αὐτίκα σκηνὴν αὐτῷ ἀποτάττει, καὶ θεραπείαν βασίλειον, κοινωνεῖ τε τραπέζης, ὁμόθρονον ἑαυτῷ ποιησάμενος, λύει τε τῶν αἰχμαλώτων αὐτῷ ὁπόσους ἤτησε, καὶ οὕτως ἐφ' ἡμέρας τινὰς συνομιλήσας καὶ συνδιαιτηθεὶς τῷ ἀνδρὶ, καὶ τιμήσας ὑπερβαλλόντως, εἶτα καὶ συνθήκας θέμενος ἐπὶ εἰρήνῃ διηνεκεῖ, καὶ κτῆσιν ὑπόσχεσιν ἐπὶ παισὶ ποιησάμενος, ἀφῆκε τὸν Διογένην ἀπέναντι μεθ' ὅσης οὐκ ἂν τις ἤλπισε δορυφορίας τε καὶ τιμῆς. Ὅτε εἰς Θεοδοσιόπολιν ἀπελθὼν, ἐσταλμένος βαρβαρικῶς (ὁ γὰρ σουλτὰν οἰκείας αὐτῷ παρέσχε στολὰς), τὴν τε χεῖρα ἐκεῖ προσμένης ἐθεραπεύετο, καὶ τὴν ἀμφίασιν πρὸς τὸ Ῥωμαϊκώτερον μεθηρμόζετο. Ἐκεῖθεν δὲ προῆει ἐπαινῶν, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ πρέσβεις τοῦ σουλτάν. Ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐπανῆει· τῆς δ' ἁλώσεως αὐτοῦ ἀγγελθείσης εἰς τὰ βασίλεια, ἐν διχονοίᾳ οἱ περὶ ταῦτα γεγόνασιν. Οἱ μὲν γὰρ τῇ βασιλίσσῃ καὶ αὖθις τὴν ἐξουσίαν ἐδίδοσαν, οἱ δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν ταύτης υἱέων τὸ ξύμπαν ἐπεψηφίζοντο, οἱ δὲ κοινοκραξίαν τῇ τε μητρὶ καὶ τῷ υἱεῖ ἀπένεμον.

ΙΕ'. Ἐν τούτοις δὲ λυθεὶς τῆς αἰχμαλωσίας ὁ Διογένης ἀγγέλλεται· κομίζεται δὲ καὶ ἰδιόγραφος ἐκείνου ἐπιστολὴ, τὰ αὐτῷ συμβεβηκότα διδάσκουσα. Τοῦτο μείζονα θροῦν ἦρε, καὶ ἀπορία πάντας εἶλε τοῦ τί δέοι δρᾶν. Ὁ γοῦν Καῖσαρ Ἰωάννης καὶ οἱ ἐκείνου υἱοὶ ἀεὶ, ὡς εἴρηται, ἐγκοτοῦντες τῷ Διογένει, ἁρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσλαβόμενοι τῶν τῆς συγκλήτου ἑνίους, ὅσοι ὠμοφρόνουν αὐτοῖς, ὧν ἐξῆρχεν ὁ Ὑπέρτιμος ὁ Ψελλὸς (82), δύσνους καὶ αὐτὸς τῷ Διογένει τυγχάνων, τὴν βασίλισσαν Εὐδοκίαν εἰς τὴν παρ' αὐτῆς δομηθεῖσαν μονὴν κατὰ τὸν ἐν τῇ Προποντίδι πορθμὸν περιορίζουσι, τὸν δὲ Μιχαὴλ ἀναχηρύττουσιν αὐτοκράτορα. Εἶτα πανταχοῦ διαπέμπονται βασίλεια γράμματα μήθ' ὑπεδέχεσθαι, μήτε τιμῆς βασιλικῆς ἀξιοῦν ἐπανιόντα τὸν Διογένην, κελεύοντα. Τούτου δὲ τοῦ βουλεύματος εἰσηγητὴς ὁ Ψελλὸς γέγονεν, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν

A tum juxta se collocat, captivis quotquot peteret, redditis. Ad hunc modum per dies aliquot cum eo versatus et collocutus, et insigni honore prosecutus, pace perpetua sanctia, promissaque affinitate inter liberos ipsorum contrahenda, Diogenem dimisit, cum majore comitatu et honore, quam sperari potuisset. Imperator igitur Barbarica veste ornatus (sultanus enim gentilitium illi stolam dederat) Theodosiopolim profectus, ibi exspectavit, dum vulnus manus curaretur, et vestem pro Romana consuetudine immutavit. Inde cum sultani legatis urbem versus contendit. Cæterum ejus captivitate in regia nuntiata, inter proceres controversia fuit, aliis imperatrici potestatem restituendam consentibus, aliis natu maximo ex ejus filiis imperium decernentibus, aliis communem et matri et filiis auctoritatem tribuentibus.

B

XV. Interea Diogenis liberatione nuntiata, allataque ab eo epistola, ipsius manu scripta, quæ docebat ut secum esset actum, major ortus est tumultus, magisque dubitatum quid agendum esset. Joannes igitur Cæsar ejusque filii, Diogeni semper (ut dictum est) infesti, arrepta occasione, quibusdam ex senatu sui facinoris, quorum Psellus Hypertimus princeps erat, et ipse Diogenis inimicus, adhibitis, imperatrice Eudocia in monasterium, quod ipsa circa fretum Propontidis struxerat, relegata, Michaelem imperatorem appellat. Deinde quovis imperatorias litteras mittit, quibus provinciales **285** Diogenem redeuntem neque suscipere, neque imperatorio honore dignari jubebantur: cujus consilii auctor fuit Psellus, ut ipse in illius historia commemorat. Quo Diogenes cognito, cum ad Doceam castellum castra posuisset, Cæsar Con-

C

Variæ lectiones et notæ.

(81) *Ὡς ἔθος.* Continuator Theophanis, l. III, n. 24, ubi de Theophilo imp. quem ab hostibus capiendum exemit Manuel: Ἐτρώθη τὴν ψυχὴν ὁ ἀνὴρ, βασιλέα Ῥωμαίων αἰχμάλωτον γενέσθαι φοβούμενος, καὶ τῶν ἐχθρῶν ὑποπόδιον. Vide notata ad Nicephorum Bryennium, l. I, n. 17. Neque tamen id Saracenis peculiare fuisse docemur ex Chronico ms. Georgii Hamartoli in Michaele Balbo qui devicto Thoma tyranno, τὸν τράχηλον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν πεπατηκώς, καὶ ἀκρωτηριάσας αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ οὕτως ἀνασκολοπίσας, civili bello post triennium finem imposuit. Sed et legimus apud Theophanem, Cedrenum, et nostrum Zonaram, Constantinum Copronymum, captis Apsimaro et Leontio, iisque in circum traductis, eorum colla pedibus calcasse: Καὶ ἐπάτησε τὸν τράχηλον αὐτῶν ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαΐου.

D Apud Scylitzem, p. 637, legimus Constantinum Porphyrogenitum Apolasserum, Chabdani Tarsensis Amiræ cognatum, captum in prælio a Nicephoro Phoca, θριαμβον ποιήσαντα κατὰ τοῦ τραχήλου calcavisse.

(82) *Ὑπέρτιμος Ψελλός.* De Hypertimi titulo quædam adnotamus in *Gloss. med. Græc.* Wolfius *vir honoratissimus*, verterat, reponimus *Hypertimus*, cum sit nomen dignitatis. Is porro Psellus, Constantinus vocatur a Scylitze, p. 835, qui emendandus videtur: Ἦσαν δὲ ὅ τε Παλαιολόγος Νικηφόρος ὁ Ὑπέρτιμος καὶ τῶν φιλοσόφων ὕπατος Κωνσταντῖνος ὁ Ψελλός. Interserenda enim particula καὶ ante ὁ Ὑπέρτιμος, quam vocem per *honestissimo loco natus*, perperam vertit interpres. Ita etiam Constantinum p. 846, ubi Zonaras paulo infra Michaelem, vocat.

stantinum filium præsidem contra eum mittit Inde Diogenes in Cappadociam profectus, cum Crispinus Francus cum suis popularibus Constantino se sociasset, Theodorum Halyatem contra illos misit, cui victo et capto oculi sunt effossi. Id molestissime ferenti Diogeni, et in Tyropœo castello munitissimo castra habenti, Antiochiæ dux Chataturius Armenius se conjungit, multos adducens milites, assumptoque Diogene, et in Ciliciam perducto, a sultano exspectat auxilium, et ipse copias colligit. Quare denuo contra eos mittitur natu maximus Cæsaris filius Andronicus præses. Commisso autem prælio, et Chataturio interfecto, milites ejus ad Diogenem Adanam confugiunt. Quam urbem Andronico obsidente, Diogenes deditionem facit, iis conditionibus, ut imperio deposito, rasaque coma, privatam vitam ageret. Nam primarii sacerdotes ab imperatore missi, jurejurando confirmarant, nihil eum molesti passurum esse. Quibus fretus, pulla veste indutus, Andronici fidei se permittit. Is eo accepto, ubi Cotyæum pervenit, exspectavit, dum mandaretur quid sibi faciendum esset, ægrotante Diogene ex veneno per insidias, ut putabatur, propinato. Ibi igitur imperatorio mandato, insonti statim sunt effossi oculi, primariis quoque sacerdotibus præsentibus, et hominis calamitatem graviter ferentibus. Verum nemo eos curabat. Ita luminibus crudelissime orbato, justa curatione non adhibita, caput intumuit, et e vulneribus vermes scaturierunt, adeo ut ex putrefactione illa aer circa ipsum teterrimo fœtore compleretur. In tanta calamitate in Protam insulam perducitur, in cujus editiore loco monasterium ædificarat. Ubi non diu superstes, corpus terræ reddidit, ab imperatrice Eudocia funere ejus splendidissime curato, cum triennium et menses octo imperasset. Ea vero quæ hic vir perpessus est, jussu Cæsaris acta esse omnia feruntur, Michaele imperatore **286** ignaro, qui quidem molli esset ac socordi ingenio, atque adeo

τῇ περὶ τούτου φησὶ συγγραφῇ. Ὅπερ ὁ Διογένης μαθὼν, τὴν Δόκειαν (83) κατασχὼν (φρούριον δ' αὕτη) παρ' αὐτῇ ἐστρατοπεδεύσατο. Καὶ ὁ Καίσαρ τῶν ὀφτέρνων υἱῶν τὸν νεώτερον τὸν πρόεδρον Κωνσταντῖνον στέλλει κατὰ τοῦ Διογένους μετὰ δυνάμεως. Ὁ δὲ Διογένης εἰς Καππαδοκίαν ἀφίκετο. Προσγενομένου δὲ τοῦ Κρισπίνου (84) (Φράγγος δ' οὗτος) σὺν ὁμοφύλοις τῷ Κωνσταντίνῳ, ὁ Διογένης Θεόδωρον τὸν Ἀλυάτην κατ' αὐτῶν ἐξαπέστειλεν. Ὁ δὲ συμμίξας αὐτοῖς ἡττήθη, καὶ ἀλοὺς ἐξεκόπη τὰ ὄμματα. Τοῦτο τὸν Διογένην λίαν ἤνιασεν. Ὄντι δ' ἐν τῷ Τυροποιῷ (τοῦτο δ' ἐστὶ φρούριον ἐρυμνότατον), πρόσεισιν αὐτῷ τῆς Ἀντιοχείας ὁ δοὺξ (οὗτος δ' ἦν ὁ ἐξ Ἀρμενίων ὁ Χατατούριος), στρατιώτας συχνοὺς ἐπαγόμενος. Παραλαβὼν οὖν τὸν Διογένην οὗτος, καὶ εἰς Κιλικίαν ἀπαγαγὼν, ἐκ τοῦ σουλτὰν ἐκαρδόκει βοήθειαν, καὶ αὐτὸς δὲ συνήθροιζε στράτευμα. Στέλλεται γοῦν αὖθις κατ' αὐτῶν ὁ πρεσβύτερος τῶν παίδων τοῦ Καίσαρος ὁ πρόεδρος Ἀνδρόνικος, καὶ εἰς Κιλικίαν γενόμενος, τῷ Χατατουρίῳ (85) προμίγνυται, καὶ ἀναιρεῖται μὲν ὁ Χατατούριος, οἱ δὲ περὶ ἐκεῖνον εἰς Ἀδάναν (86) συμπεφύγασιν, ἔνθα ὁ Διογένης διέτριβε. Περικαθίσας δὲ τὴν πόλιν ὁ Ἀνδρόνικος ἐπολιόρκει αὐτήν. Εἶτα ἐπὶ συνθήκαις ἑαυτὸν ὁ Διογένης παρέζωκεν· αἱ δὲ συνθῆκαι ἀποθέσθαι μὲν τὴν βασιλείαν αὐτὸν, καὶ ἰδιωτεύειν, τὴν τρίχα κειράμενον. Ἐπὶ ταύταις γὰρ καὶ ἀρχιερεῖς ἐστάλησαν πρὸς τοῦ βασιλεύοντος, πληροφορίαν ἐνόρκων διδόντος αὐτῷ, ὡς οὐδέν τι πείσεται ἄχαρι. Θαρρήσας οὖν τούτοις ὁ Διογένης, ἔξεισι μελανείμων, καὶ ἑαυτὸν ἐγχειρίζει τῷ Ἀνδρονίκῳ. Ὁ δὲ τοῦτον λαβὼν ἀπανῆει, καὶ εἰς τὸ Κοτυάειον ἀφικόμενος προσίμενεν ἐν αὐτῷ ἕως ἂν αὐτῷ κελευσθείη τὸ ποιητέον, τοῦ Διογένους νοσηλευομένου ἐκ πόσεως, ὡς ὑπώπτευε, φαρμάκου δηλητηρίου, ἐπιβούλως πιασθέντος αὐτῷ. Ἐκεῖ τοίνυν ἐπέμφθη ψῆφος βασίλειος (87), τοῦ φωτὸς στερηθῆναι τὸν μηδὲν ἠδικηκότα κελεύουσα. Καὶ αὐτίκα

Variæ lectiones et notæ.

(83) *Δοκίαν.* Tres mss. Reg. Δόκειαν. Alter Ἀδάναν. Δοκίαν χωρίον Δαρβιδοῦν, versus Armenium memorat anonymus Combefisianus in Romano Lacapeno, n. 41.

(84) *Κρισπίνου.* Crispini gesta et familiam singulari dissertatione prosecuti sumus in Notis ad Nicephori Bryenii *Hist.* l. i, n. 24.

(85) *Χατατουρίῳ.* Ita appellatur a Scylitze : Χουτατούριος, a Nicephoro Bryenio l. i, n. 22. Seriem Ducum Antiochenorum damus in *Familiis Ultramarinis*, necdum editis.

(86) *Εἰς Ἀδάναν.* Lupus Protospathæ : anno 1089 *Romanus Diogenes, qui cum prædicto Michaele privigno suo tenebat imperium, fraude prædicti Michaelis privigni sui apud quamdam civitatem Armeniæ comprehensus et cæcatus est.*

(87) *Ἐκέμφθη ψῆφος βασίλειος.* Postquam narravit ut Diogenis libertatis nuntius in urbem venit, quam sua ipsius manu scripta epistola ad Eudociam significavit, Ὀφρύδος οὖν (inquit) εὐθὺς καὶ διαδρομαὶ περὶ τὰ βασίλεια, τῶν μὲν θαυμαζόντων τὸ γεγονὸς, τῶν δὲ ἀπιστούντων τῷ πράγματι· ἀπορίᾳ γὰρ καὶ ἡ βασιλὶς συνείχετο, καὶ ὁμοίβολος ἦν ὅ τι καὶ δράσειεν. Ἐν μέσοις τοῖς ἀπορουμένοις καὶ αὐτὸς γεγονὼς, καὶ πάντων προτρεπομένων με τὸ συμφέρον εἰπεῖν, καὶ μάλιστα δὲ τοῦ καλλίστου με βασιλέως· προσκειμένου καὶ συναναγκάζοντος, ἐγὼ μὲν ἀπεφαινόμην μὴ δεῖν αὐτὴν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ προσδέξασθαι, ἀλλ' ἐκ μέσου ποιεῖν, καὶ πανταχοῦ πέμπειν προστάγματα τὴν ἀρχὴν τούτῳ ἀπαγορευόμενα, ὅπερ τοῖς μὲν λυσιτελὲς ἐδόκει τοῖς καθεστηκόσι, τοῖς δ' ἄλλο τι ἐδέδοκτο. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν πραγμάτων ὄντων, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, περὶ ἑαυτῷ δείσας, καὶ τὴν τοῦ Διογένους ὑποκτεύσας ὠμότητα, βουλὴν βουλεύεται ἀσφαλεστάτην ἑαυτῷ, εἴτοι δ' ἄν τις, καὶ συνετωτέραν· ἀποτρέχει τῆς μητρὸς, καὶ ἑαυτῷ γίνεται. Τοῖς τε ἐξανεψιοῖς συμβούλοις χρησάμενος, φησὶ δὲ τοῖς υἱέσι τοῦ Καίσαρος, τοὺς περὶ τὴν αὐλὴν φύλακας οἰκειοῦνται. Ipsum repetit in epistola ad eumdem Diogenem postquam excæcatus fuit, de Michaele imp. Ἤλγησεν ἀκούσας τὴν ψυχὴν, ἐσ:έναξε μέγα, ἐθρήνησεν, ἐκόπτατο περιπαθῶς, etc. Μὴ ἀπιστήσῃς μοι γράφοντι· οὐ ψευδὴς ὁ λόγος, οὐδὲ πρὸς χάριν, ἀλλ' ἀληθὴς, καὶ φωτὸς ἐπιλαμπέστερος.

τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορώρυκτο, παρόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἐν δεινῷ ποιουμένων τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον συμφορὰν, μηδεμιᾶς μέντοι ἀξιουμένων ἐπιστροφῆς. Ὠμότατα δὲ τὰ ὄμματα ἐκκοπαὶς καὶ μηδ' ἐπιμελείας τῆς δεούσης τυχὼν, διαβήκει τὴν παφλὴν, καὶ αἱ πληγαὶ οἱ ἐξέζεσαν σκώληκας, καὶ ὁ ἀὴρ ὁ περὶ ἐκεῖνον δυσωδίας μεμέστωτο ἐκ τῆς σηψεως. Οὕτως οὖν κακῶς διακείμενος εἰς τὴν καλουμένην Πρώτην νῆσον ἀπάγεται, ἐν ᾗ σεμνεῖον ἐκεῖνος ἀνήγειρε περὶ τὸ τῆς νήσου μετεωρότερον. Βραχύ τι τοίνυν ἐπιβιώσας, ἐκεῖ τὸν χοῦν ἀποτίθεται ἐν αὐτῇ, παρὰ τῆς βασιλίδος Εὐδοκίας λαμπρότατα κηδευθείς, βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ μῆνας ὀκτώ. Λέγεται δὲ τὰ εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον γενόμενα πάντα τοῦ Καίσαρος εἶναι διαταγὰς, μηδὲν εἰδότος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ. Ἦν γὰρ χαῦνος ἄγαν τὸ ἦθος ὁ βασιλεὺς καὶ ἀνετμένος, καὶ πρὸς μεταχείρισιν πραγμάτων καὶ τῶν τυχόντων ἀδέξιος, πολλοῦ γε δεῖ πρὸς βασιλείας διοίκησιν. Κἀντεῦθεν τῆς εὐημερίας ἐκείνου κατατρυφῶν ὁ θεῖος αὐτοῦ Καίσαρ, πάντα τὰ εἰς τὸν Διογένην ἐτύρευσεν (88) ἐγκοτῶν τῷ ἀνδρί.

ΙϚ'. Ἀποπεφυκὼς δὲ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ πρὸς τὴν τῆς βασιλείας διοίκησιν, τὸν μητροπολίτην Σίδης Ἰωάννην (89), ἐκτομίαν ὄντα, δραστήριον δὲ, τοῖς πράγμασιν ἐφιστᾷ. Εἶθ' ἕτερον ἐκτομίαν τὸν Νικηφόρον, ὃς, νέος προσληφθεὶς παρὰ τοῦ Μονομάχου εἰς τὰ βασίλεια, ὑποκοριζόμενος διὰ τὴν νεότητα Νικηφορίτζης ὠνόμαστο, καὶ ὥσπερ ἐπωνυμίαν ἔσχηκε τοῦτο, ἐξ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου τὰς κρίσεις ταῦτον διέποντα μετεπέμψατο. Ἔφθασε γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος καὶ τῷ πατρὶ τοῦ βασιλέως τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ τῷ Δούκᾳ ὑπηρετήσασθαι. Ἦν δὲ περὶ πραγμάτων μεταχείρισιν δεξιὸς, καὶ λόγοις ὠμιληκὼς, τὸ δὲ ἦθος ἔχων ὑποκαθήμενον, καὶ γέμον δεινότητος. Τούτῳ γοῦν ἐγχειρίζει τὰς ἡνίας τῆς βασιλείας, λογοθέτην ὀνομάσας αὐτόν. Ἐντεῦθεν ὁ Σίδης παραγκωνίζεται, καὶ ὁ Καίσαρ καθίσταται ὑποπτος, καὶ πᾶσα ἡ τῆς βασιλείας διοίκησις ὑπὸ τὸν λογοθέτην ἠγένετο, καὶ ὁ βασιλεὺς ὅτ' αὐτοῦ ὡς ἀνδράποδον ἦγετο. Καὶ οὐκ ἦν, ὃ μὴ διὰ τοῦ λογοθέτου ἐγίνετο, καὶ πολλοὶ τῶν περιουσιῶν ἐστερήθησαν, ἄλλοις ἄλλων ἐπενηνεγμένων λαβῶν, καὶ ἦν τῶν ἀνθρώπων σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία, καὶ ὁ τούτων ἐπιστραφόμενος οὐδαμοῦ. Ὁ γὰρ βασιλεὺς παιδαριώδεσιν ἐσχόλαζε πράξεσι (90), τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων καὶ Ὑπερτίμου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ λόγοις τῷ ὀκνεῖν αὐτὸν ἐμβιβάζοντος, καὶ διδάσκοντος· νῦν μὲν τὴν γραμματικὴν τέχνην, καὶ μέτρα καὶ διαλέκτους, νῦν

A ad imperium ineptus, ut ne levissima quidem negotia administrare posset. Itaque patruus Cæsar, ejus simplicitate abutens, ex privato odio illa omnia in Diogenem perpetravit.

XVI. Michael imperii minime idoneus; Joannem Sidæ metropolitam, spadonem illum quidem, sed virum strenuum, rebus gerendis præfecit. B Deinde alium spadonem Nicephorum, qui adolescens a Monomacho in aulam ascitus, ob ætatem per diminutionem Nicephoritzes cognominabatur, ex Græcia et Peloponneso revocavit, ubi judicia exercebat, qui patri etiam Constantino Ducæ inservierat: vir solerti ingenio et erudito, sed animo dejecto et calliditatis pleno. Is logotheta designatus, imperii habenis acceptis, Sidenem loco movet, et Cæsarem suspectum reddit, ipse omnia imperatoris munia obiens, eumdemque instar municipii ducens. Neque quidquam erat, quod a logotheta non gereretur. Itaque cum multi bona sua, alii per alias causas, amitterent, hominesque atterrerentur, et ærumnis premerentur: nemo erat, cui illa curæ essent. Nam imperator puerilibus rebus C occupatus, a supremo philosophorum et Hypertimo Michaele Psello ad litterarum studia deduci videbatur, ac modo in arte grammatica, versibus et linguarum differentiis eruditebatur, modo declamationibus rhetoricis, modo historiis assuefiebat, modo ad audienda philosophica præcepta parabatur, quamvis ad hæc omnia ineptus. Hujusmodi igitur studiis Romanorum imperator affixus, rerum administrationem alteri, eique uni commisit, ut legis auctoritatem haberet, quod logothetæ virum esset.

Variæ lectiones et notæ.

(88) *Ἐτύρευσεν.* Ita duo mss. Reg. Alii duo ἐπόησεν habent.

(89) *Μητροπολίτην Σίδης Ἰωάννην.* Idipsum prodit Balsamon ad can. 4 concilii Chalcedonensis, ubi ait episcopos interdum ab imperatore publicæ rei administrationi præfici posse, Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔοικε, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος ὁ Σίδης ἀπερριμμοδίτιτος τὰ τῆς βασιλείας ᾠκονόμει προσώπου τοῦ βασιλέως κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δουκός.

(90) *Ὁ γὰρ βασιλεὺς παιδαριώδεσιν ἐσχόλαζε πράξεσι.* Infra: Ὁ γὰρ βασιλεὺς περὶ λόγους ἠσχόλητο, καὶ ἰάμβους συντιθέναι πρὸς τοῦ Ψελλοῦ ἐδιδάσκετο. Eadem habet Scyl. Id porro testantur tot Michaelis Pselli scriptæ tum versibus iambicis tum politicis, atque adeo soluta oratione in Epitomen disciplinarum fere omnium redactæ, eidemque inscriptæ lucubrationes, de quibus copiose egit Allatius in laudata dissertatione: ex quarum altera, illa scilicet quam Synopsin legum inscripsit, discimus Psellum a Constantino Duca imperatore supersitte Michaeli filio præceptorem datum: sic D enim illa concipitur in editione Bouquetii: Τοῦ ὑπατωτάτου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ καὶ Ὑπερτίμου. Σύνοψις τῶν νόμων διὰ στίχων ἰάμβων καὶ πολιτικῶν πρὸς τὸν βασιλέα Καίσαρα Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν ἐκ προστάξεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλέως. Eo vero pacto effecit parens, ut hisce studiis, dum minus etiam idoneus Michael vacat, πρὸς ἅπαν ἔργον ἀδέξιος καὶ ἄπρακτος effectus sit, inquit Zonaras. Hinc Procopius, l. 1 *De bello Gothico*, c. 2, procères Gothos Amalasunthæ Theodorici regis uxori graviter succensuisse scribit, quod Athalaricum filium præceptoribus litteris imbuendum tradidisset, et oportere longe potius ut in re bellica faturus animosus gloriaque insignis, amoto doctorum metu, armis exerceretur. Sed quibus potissimum disciplinis Michaelis animum informarit Psellus, vel potius quas ille præsertim calluerit, ipsemet Psellus indicat in Historia nondum edita: Ἀλλ' ἐροιτό τις, τίνα τῷ βασιλεῖ παιδικὰ, καὶ οἷς ἂν

Proinde respublica male habebat. Orientales vero provinciæ gravius quam prius vexabantur. Nam sultanus cum didicisset, quemadmodum cum Diogene actum esset, eumque a suis crudelissime interfectum, quem ipse captivum honorifice ad suum imperium remisisset, et pacis conditiones cum illo initæ manere irritas: magno dolore affectus, suas copias contra Romanorum provincias concitavit, quas non jam prædabundi 287 invadebant, sed ut subacturi et possessuri, cum nemo esset, qui obsisteret. Quæ cum illi facerent, imperator coacto exercitu, Isaacium Comnenum ducem creat, Ruselio Latino collega addito, cui cccc populares ejus parebant. Verum is exercitu ad Iconium perducto, cum suis certa de causa deficit, ac per se alias cum Turcis pugnat, alias Romanas provincias vastat. Isaacius vero Comnenus cum reliquo exercitu a Turcis vincitur, ac multis cæsis, multis captis, castrisque direptis, ipse quoque in hostium potestatem venit, a quibus magna pecunia se redemit. Imperator vero Cæsarem patruum bello præficit, quo Ruselius cognito, Sangario antequam ille trajiceret, occupato, castra contra eum locat, et quamvis illo veniam delicti promittente, si armis positis ad imperatorem rediret, barbarica insolentia de deditione minime cogitans, prælio commisso, Cæsarem vincit, et cum pluribus aliis captum et vinctum, unaque Basilium Malesam, paulo ante ex captivitate cum Diogene liberatum, Byzantium versus ducit. Botaniata Cæsaris collega cum paucis elapso, ac Chrysopolim se recipit, ubi statim domibus ignem injecit: neque homo barbarus, cum imperator, si arma deponeret, europalatæ honorem ei offerret, uxoremque cum liberis misisset, ulla re est mitigatus. Itaque Turcis mercede contra se evocatis, cum illis se non esse parem intelligeret, Cæsarem vinculis solutum, imperatorem salutat, multos se cum eo conjuncturos esse ratus. Cum autem Turcos barbarica ferocia inconsiderate aggressus esset, Franci multos straverunt, cæteros in fugam conjectos continenter sunt persecuti: plures tamen substiterunt, equis ita fatigatis, ut longiorem insectationem ferre non possent. Sed Ruselius et Cæsar paucis comitantibus instantes, et longius a suis provecti in aliam Turcarum

A δ' ἵνα κατὰ ῥήτορα διαλέγοιτο, νῦν δ' ἱστορίας αὐτὸν προσθίζοντος, ἄλλοτε δὲ φιλοσόφων θεωρημάτων ἀκροᾶσθαι παρασκευάζοντος. Ὁ δὲ πρὸς οὐδὲν ἐπαφύκει. Τούτοις οὖν ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ προστατηκώς, ὑφ' ἕτερον, καὶ τοῦτον ἵνα, τὴν τῶν κοινῶν κυβέρνησιν ἐποιήσατο, καὶ νόμος ἦν τὸ τῷ λογοθέτῃ δοκοῦν. Τὰ μὲν οὖν τῆς πολιτείας οὕτως εἶχον κακῶς. Τὰ δὲ κατὰ τὴν ἑῳ χεῖρον ἔσχον ἢ πρότερον. Ὁ γὰρ σουλτὰν (91), τὰ κατὰ τὸν Διογένην μαθὼν, καὶ ὅτι ὃν ἐκεῖνος λαβὼν δορυάλωτον ἐτίμησε, καὶ ἀφῆκεν εἰς τὴν οἰκείαν ἀπελευσόμενον βασιλείαν, τοῦτον οἱ συμφυλέται ἀπηνῶς οἰκτίστῳ θανάτῳ παρέδωκαν, καὶ αἱ πρὸς ἐκεῖνον περὶ σπονδῶν συνθῆκαι ἄπρακτοι μεμενήκασιν, ὑπερήλγησε, καὶ τὰς οἰκείας δυνάμεις κατὰ

B τῶν Ῥωμαϊκῶν χωρῶν χωρεῖν ἐξηρέθισεν· οὐκέτι τοίνυν ὡς ληζόμενοι ταῖς χώραις ἐπῆσαν, ἀλλ' ὡς ταύτας καθέξοντές τε καὶ κυριεύσοντες, τοῦ σφᾶς ἀνείργοντος μὴ παρόντος. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα ἐποίουν· ὁ δὲ βασιλεὺς, δύναμιν ἀγείρας, στρατάρχην ταύτης τὸν Κομνηνὸν προβάλλεται Ἰσαάκιον, συζεύξας αὐτῷ καὶ τὸν Λατῖνον Ῥουσέλιον, ὁμογενῶν ἄρχοντα τετρακοσίων ἀνδρῶν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὴν Ἰκόνιον ἐγεγόνει τὸ στράτευμα, ἐξ αἰτίας τινὸς ἀποστατεῖ ὁ Ῥουσέλιος, καὶ τοὺς ὁμοφύλους παραλαβὼν, καθ' ἑαυτὸν ἦν, καὶ πῇ μὲν τοῖς Τούρκοις προσέμισγε, πῇ δὲ τὰς χώρας τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐκπορίζεν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, μετὰ τοῦ περιλοίπου στρατεύματος τοῖς Τούρκοις προσβαλών, ἥττητο, καὶ ἔπεσον μὲν πολλοὶ, καὶ ἐζωγρήθησαν ἕτεροι καὶ αὐτὸς ὁ στρα-

C τάρχης, καὶ διήρπαστο ἡ παρεμβολή. Ὁ μὲν οὖν Κομνηνὸς πολλῶν χρημάτων τὴν ἐλευθερίαν ὠνήσατο· ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν θεῖον τὸν Καίσαρα τῷ πολέμῳ στρατάρχην ἐφίστησι. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ῥουσέλιος, πρὸ τοῦ τὸν Σαγγάριον τὸν Καίσαρα διαβῆναι καταλαβὼν, ἀντιστρατοπεδεύσατο αὐτῷ, καὶ ὁ Καίσαρ ἀμνηστίαν αὐτῷ τοῦ πταίσματος ἐπηγγείλατο, εἰ προσχωρήσειε τῷ βασιλεῖ. Ἀλλ' ἐκεῖνος, βαρβαρικῇ φρυαττόμενος, οὐδὲν ἐφρόνει ἐνδέσιμον. Συμβάλλονται τοίνυν πόλεμοι, καὶ ἡττήθησαν οἱ περὶ τὸν Καίσαρα, καὶ αὐτὸς ἐόλω σὺν πλείοσιν ἄλλοις τοῦ Βοτανειάτου, ὃς συνεστρατήγει τῷ Καίσαρι, μετ' ὀλίγων φυγόντος. Ὁ μέντοι Ῥουσέλιος πρὸς τὸ Βυζάντιον ἴετο ἄγων τὸν Καίσαρα δέσμιον, καὶ

D τὸν Μαλέσην Βασίλειον, ἅρτι τῆς μετὰ τοῦ Διογένους

Variæ lectiones et notæ.

ἀγλαΐζοιτο. Βιβλία σοφίας παντοδαπῆς, λόγων χαρακτῆρες σοφῶν, ἀπόφθεγματα Λακωνικὰ, γνωμολογίαι, καλλιῤῥημοσύνη συνθήκης, ὁ ποικίλος τῶν λόγων σχηματισμὸς, ἡ τῶν ἰδεῶν ἐξαλλαγὴ, ἡ καινολογία, ἡ ποιητικὴ τοῦ λόγου κατασκευή· πρὸ δὲ τούτων ἁπάντων ὁ πρὸς φιλοσοφίαν ἵμερος, τὸ τῆς ἀναγωγῆς ὕψος, ἡ τῆς ἀλληγορίας μεταβολή. Οὐ γὰρ εἶδα εἴ τις βαθυγνώμων ἕτερος ἐγεγόνει τῶν βασιλέων, ἢ πρὸς ἕκαστον τῶν ζητουμένων εὐθυβολώτατος. Infra: Καὶ γὰρ φιλοσόφοις συνετάζετο, καὶ μετὰ ῥητόρων εἰπόν τι περὶ ζεύγματος καὶ ἐμφάσεως· καὶ μετὰ ὀπτικῶν περὶ ἀποστάσεως· ἀστέων καὶ διαστάσεως· ἀλληγορεῖν δὲ ἔφησαν, πολλάκις τὸν συγγραφέα ὑπερεβάλλετο, ὃ δὴ καὶ καθηγητὴν πρὸ πάντων εἵλετο, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐδημοσίευ τοὔνομα. Ἰάμβων δὲ μὴ προσχὼν μέτρος, σχεδιάζει τούτους, εἰ καὶ μὴ ἐπιτυγχάνων τὰ πολλὰ τοῦ ῥυθμοῦ, ἀλλ' ὑγιαίνουσαν τὴν ἔννοιαν ἐκδιδούς.

(91) *Ὁ γὰρ σουλτὰν.* Ac tum primum Turci ad Bithyniam usque pervenere, quod Sibyllæ oraculo prædictum volebant Constantinopolitani. Joannes Tzetzes chil. 9, cap. 288:

Καὶ περὶ Διογένους δὲ ἐφοίβασε καὶ Τούρκων·
Καὶ τὰ λοιπὰ ἐάσωμεν, λέξωμεν δὲ βραχέα.
Δὴ τότε Βίθυνον γαῖαν λύκοι οἰκήσουσι,
Ζηνὸς ἐπιφροσύνῃσι, κακὸν δ' ἐπιθήσετ' ἀνδράσι,
Ἄνδρας οἱ Βύζαντος ἔδος κατανιστάουσιν.

λελυμένον αἰχμαλωσίας, καὶ ἡ Χρυσόπολις εἶχεν A τὸν ἀποστάντην, καὶ αὐτίκα τῷ ταῖς ἐκεῖσε οἰκίαις ἐνῆκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀξιωμά τε κουροπαλάτου αὐτῷ ἐπηγγέλλετο, εἰ τὰ ὅπλα κατάθοιτο, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μετὰ τῶν τέκνων ἐξέπεμψεν· ἀλλ' ὁ βάρβαρος ἀτιθασσος ἦν. Μετεπέμψατο τοίνυν ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ Ῥουσελίου Τούρκους ἐπὶ μισθῷ· ὁ δὲ, μὴ ἀξιόχρεως ὢν πρὸς τὸν πόλεμον, λύει τὸν Καίσαρα τῶν δεσμῶν, καὶ εὐφημίαις ἀναγορεύει βασιλικαῖς, οἰόμενος προσθήσεσθαί οἱ πολλούς. Αἴφνης δὲ Τούρκων ἀναφανέντων, ὁ Ῥουσέλιος κατ' αὐτῶν βαρβαρικῇ θρασύτητι ἀπερισκέπτως ἐχώρησε, καὶ πολλοὺς μὲν οἱ Φράγγοι τῶν Τούρκων κατέβαλον, τοὺς δ' ἄλλους ἐτρέψαντο εἰς φυγήν, καὶ ἀκρατῶς ἐδίωκον. Οἱ μὲν οὖν πλείους ὀπίσω που ἀπελείφθησαν, τῶν ἵππων σφίσι μὴ εὐτονούντων B πρὸς τὸ πολὺ τῆς διώξεως. Ὁ Ῥουσέλιος δὲ μετὰ τοῦ Καίσαρος σὺν ὀλίγοις ἐπήλαυνον. Ἤδη δὲ τῶν οἰκείων ἐκμεμυνθέσι πολὺ, ἑτέρα πληθὺς ἀνεφάνη Τούρκων εἰς πολλὰς πάνυ χιλιάδας ἀριθμουμένη· ὡς δ' ἐπῆλθον αὐτοῖς οἱ φανέντες, καὶ ἄκοντες αὐτοῖς συνερράγησαν, περιεληθέντες δ' ὑπὸ τοῦ πλήθους, καὶ τοὺς ἵππους ἀποβαλόντες, ἐάλωσαν ὅ τε Καῖσαρ καὶ ὁ Ῥουσέλιος. Ἀλλὰ τὸν μὲν Ῥουσέλιον ἡ σύνευνος προλαβοῦσα ἐπρίατο, τὸν δὲ Καίσαρα ὁ βασιλεὺς ἐλυτρώσατο. Ὁ δὲ, ἀπαγόμενος πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἐν τῇ Προποντίδι γενόμενος, κείρεται τὴν τρίχα καὶ μεταμφιέννυται τὴν στολὴν, βάκος μοναχικὸν μεταθέμενος· ἠλάβετο γὰρ μή τι πάθοι πρὸς τοῦ ἀνεψιοῦ διὰ τὴν ἀνάῤῥησιν. Ὁ δὲ Ῥουσέλιος, λυθείς, ὡς εἴρηται, τῆς αἰχμαλωσίας, τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν περιλειφθέντων Φράγγων λαβὼν, εἰς τὸ τῶν Ἀρμενιακῶν θέμα ἐγένετο, ἐν ᾧ δέῃγε καὶ πρότερον. Στέλλει τοίνυν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτοῦ τὸν πρωτοσπαθάριον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν, νέον μὲν ὄντα, ἄνδρα δέ γε σύνετόν καὶ δραστήριον. Ὃς, γενόμενος κατὰ τὴν Ἀμάσειαν, δι' ἀπορῥήτων δηλοῖ τοῖς Τούρκοις ὡς, εἰ κατασχόντες τὸν Ῥουσέλιον παραδοῖεν τοῦτον αὐτῷ, πολλῶν αὐτοὺς ἐμπλήσει χρημάτων. Φιλίαν οὖν ὑποκριθέντες ἐκεῖνοι πρὸς τὸν Ῥουσέλιον κατέσχον τὸν ἄνδρα καὶ πολλῶν αὐτὸν χρημάτων ἠλάξαντο, ὃς αὐτίκα παρὰ τοῦ Ἀλεξίου δέσμιος ἀπήχθη πρὸς τὸ Βυζάντιον, καὶ σφοδρῶς αἰκισθεὶς εἰς πύργον δέσμιος κατακέκλειστο. Εἴτου δὲ γενομένης ἐνδείας ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως τούτου, ὥστε μὴ ὅλον μέδιμνον εἰς νόμισμα ἀποδίδοσθαι, ἀλλὰ παρὰ πινάκιον, ὃ ἔστι μεδίμνου τὸ τέταρτον, εἰς ἐπώνυμον τῷ βασιλεῖ τὸ κοινὸν δυστύχημα ἐχρημάτισε, ὡς καὶ μέχρι τοῦδε οὕτω τοῦτον καλεῖσθαι τὸν ἄνακτα· οὐ γάρ τις ἄλλως γνωρίζει τοῦτον τοῖς περὶ αὐτὸν λέγουσιν, εἰ μὴ τὸν Παραπινάκιον εἴπῃ.

ΙΖ'. Τῷ τρίτῳ δ' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸ C τῶν Χροβάτων ἔθνος, οὓς δὴ καὶ Σέρβους τινὲς καλοῦσι, ἐκκεκίνητο, τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐπιχειρητικῶς κατασχεῖν. Ἀλλὰ μὴν καί τινα ταύτης κατεσχηκὼς, πολλαῖς δὲ μάχαις καὶ φθορᾷ πολλῶν ἑκατέρωθεν, τῶν τε κατεσχημένων ἐκπέπτωκε, καὶ καταπολεμηθὲν τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁρίων ἐξώσθη, καὶ εἰς τὰ σφέτερα ἦθη μένειν ἠνάγκαστο. Δοῦλος δέ τις τοῦ πατρὸς τούτου τοῦ αὐτοκράτορος Νίστωρ ὄνομα, βεστάρχης δὲ τὸ ἀξίωμα, δοὺξ τῶν Παριστρίων προχειρισθείς. ἦρτο ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁμαιχμίαν γὰρ θέμενος μετά τινος ἀρχηγοῦ Πατζινάκων, ὃς ἐκαλεῖτο Τατοῦς, εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν παρεγένοντο, καὶ παρενέβαλον πρὸ αὐτῆς. Καταθέσθαι δὲ τὰ ὅπλα τοῦ D βασιλέως δηλοῦντος αὐτῷ, ἐκεῖνος ἕτοιμος εἶναι τοῦτο ποιῆσαι ἔλεγεν, εἰ αὐτῷ ὁ λογοθέτης ἐκδοθείη Νικηφόρος, ἢ τέως ἐκ μέσου γένηται, ὡς κοινὴ συμφορὰ καὶ κακὸν ἐπιδήμιον. Τοῦτο δὲ τοῦ

multitudinem quæ multa millia complebat, incidunt: cum quibus vel inviti pugnare coacti, et a multitudine circumventi, amissis equis ambo capiuntur. Ac Ruselium uxor mature redemit, Cæsarem vero imperator; ad quem dum perducitur, cum ad Propontidem venisset, capillo raso, mutataque 288 veste, monasticam lacernam sumit, metuens ne ob imperii titulum a nepote supplicio afficeretur. At Ruselius a captivitate redemptus, ut dictum est, cum uxore et reliquis Francis in provinciam Armeniacorum se contulit, ubi prius etiam vitam egerat. Imperator igitur Alexium Comnenum præsidem, adolescentem illum quidem, sed prudentem et strenuum, contra eum mittit. Qui cum Amasiam pervenisset, Turcis occulte significat, si Ruselium sibi traderent, se illis grandem pecuniæ summam daturum. Itaque illi amicitia simulata, virum comprehensum magna pecunia commutarunt, qui statim ab Alexio Byzantium perductus, et post atrocia tormenta in turri quadam est inclusus. Quia vero sub hoc imperatore annona caritate laboratum est, ut non integer medimnus numismate venderetur, sed pinacio minus, qui est medimni quadrans: publica calamitas cognomen illi fecit, ut etiam hodie sic vocetur, neque aliter agnoscatur, nisi Parapinacium dixeris.

XVII. Tertio porro anno imperii illius gens Crovatorum, quos nonnulli Servios vocant, Bulgariam occupare aggressa est, ac quædam loca cepit, sed multis prœliis factis, multis utrinque cæsis, tum iis excidit, quæ tenuerat, tum devicta, et Romana ditione expulsa, in suas redire sedes coacta est. Servus porro quidam paternus imperatoris, Nestor nomine, dignitate vestarches, ripæ Istri dux designatus, arma contra illum cepit, et conspiratione cum quodam Patzinacarum duce Tato inita, castra ante urbem imperatricem posuit. Monitus autem ab imperatore, ut ab armis discederet, id se facturum respondit, si logotheta Nicephorus reipublicæ pestis et clades populi, sibi vel dederetur, vel e medio exerderet. Eo ab imperatore negato, relicta urbe, Thraciam et Macedoniam et his finitima Bulgariæ loca prædatus, ad Patzinacas se confert. Michael filium ex Maria Alana, quam Augustam appellarat, susceptum, Constantinum ob patria

memoriam vocavit, et imperii insignibus adornato Longobardiæ ducis Roberti filiam despondit, cui adductæ nomen Helenæ indidit. Ea tempestate Byzantii **289** puer natus caprinis pedibus, uno oculo in fronte præditus. Barbaris autem Orientem vastantibus, et obvios quosque ferro trucidantibus, Asiani Constantinopolim confugerunt. Nemine autem bonum publicum curante (nam imperator studiis vacans, iambos scribere a Psello docebatur) urbanos annonæ penuria premere cœpit, quam calamitatem ut evidentius et atrocius declarem, id malum fames fuit, eam pestis comitabatur. Unde hominum interitus tantus et tam frequens est consecutus, ut viventes morientibus sepeliendis essent impares. Tot enim peribant, ut sæpe multi in uno lectalo efferrentur, multi in biviis insepulti jacerent. Quare cum hac de causa, tum ob iniquas exactiones omnia luctu et mœrore plena erant. Eo rerum statu, Orientalium prætorum principes defectionem parturientes, Nicephorum Botaniatem europalatem prælatum cæteris, imperatorem salutant. Id Michaelem perturbationis et terroris complevit. Canebatur enim litteram N fore superiorem littera M. Erat autem Botaniates claro natus genere, atque a Phoca originem ducere putabatur. Imperator igitur per caduceatores ingenti promissa pecunia, a Turcis petit, ut seditiosos sibi tradant. Botaniates autem imperatorio, ut dictum est, et nomine et habitu usurpato, Byzantium contendit. Sed et ab Occidente alia seditionis tempestas exstitit. Nam Nicephorus Bryenius Dyrrachii dux, cum sibi abrogatam esse dignitatem cognovisset, et ipse deficit, imperii insignibus arreptis, et legionum quas ibi habebat custodia munitus, Adrianopolim petit, unde ortus erat : ubi fratre Joanne adjuncto, et militibus gentilibus et Macedonibus multis ad se pellectis, tyrannidem auspicatur. Theodorocanus autem cum parte copiarum illius congressus et vincitur et capitur. Quin et Rædestini et Panii incolæ ad Bryenium confluxerunt. Itaque defectionem naviter urgens, fratrem europalatem designatum cum copiis Byzantium misit, quasi id statim capturus esset. Eam enim spem alebat, te a senatu tam ex logothetæ Nicephori odio, quam ob Michaelis simplicitatem, obviis (quod dicitur) ulnis susceptum iri. Verum **290** res illi non ex animi sententia cesserunt. Nam ii quos miserat, Blachernarum mœnia adorti, levia quidem prælia fecerunt, sed nihil profecerunt. Unde per pontem in

A βασιλέως μὴ ποιοῦντος. Ἀπανίσταται μὲν τῆς πόλεως, τὰ Θρᾳκῶν δὲ καὶ τὰ Μακεδόνων λῃζεται, καὶ ὅσα τούτοις τῆς Βουλγαρίας παράκειται, καὶ εἰς τὴν τῶν Πατζινάκων μετεχωρεῖ. Υἱοῦ δὲ τεχθέντος αὐτῷ ἐκ τῆς ἐξ Ἀλανῶν Μαρίας, ἣν καὶ βασίλισσαν ἔστεψε, Κωνσταντῖνον αὐτὸν ὠνόμασεν ἐπὶ τῷ πατρὶ, καὶ βασιλικῶς ἐτιμήσατο. καὶ στεῖλας πρὸς τὸν Ἀσγυλιαρδίας ἡγεμονεύοντα Ῥομπέρτον, τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα τῷ υἱῷ ἐμνηστεύσατο, ἣν καὶ ἀχθεῖσαν Ἑλένην (92) μετωνόμασεν. Ἐτύγχθη δὲ τότε ἐν τῷ Βυζαντίῳ παιδίον ἵνα ἔχον κατὰ τὸ μέτωπον ὀφθαλμὸν, τραγοσκελές. Τῶν μέντοι Βαρβάρων τὴν Ἑῴαν λῃζομένων, καὶ οἷς ἐντύχοιεν ἔργον τιθεμένων μαχαίρας, φεύγοντες οἱ Ἀσιανοὶ τῇ Κωνσταντίνου προσῆεσαν. Μή τινος δὲ προνοουμένου τῶν κοινῇ

B συμφερόντων (ὁ γὰρ βασιλεὺς περὶ λόγους ἠσχόλητο, καὶ ἰάμβους συντίθεσθαι πρὸς τοῦ Ψελλοῦ ἐδιδάσκετο), σιτοδεία τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπίεζεν. Ἵνα δ' ἐκφαντικώτερον τὸ πάθος ἐκτραγῳδήσωμι, λιμὸς ἦν ἄντικρυς τὸ κακὸν, τῷ δὲ παρεῖπετο καὶ λοιμὸς, κἀκ τούτου συνέβαινον θάνατοι, καὶ οὗτοι συχνοί τε καὶ ἀλλεπάλληλοι, ὥστε ἀδυνατεῖν τοὺς ζῶντας ταφῇ παραδιδόναι τοὺς θνήσκοντας. Τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν, ὡς πολλάκις πολλοὺς ἐν μιᾷ κλίνῃ ἐκφέρεσθαι, κἂν ταῖς ἀμφόδοις δὲ ἀτάφους κεῖσθαι πολλούς. Ἐντεῦθεν πάντα κατηφείας μεμίστωτο διά τε ταῦτα, καὶ ὅτι καὶ ἀδίκοις εἰσπράξεσιν ἐπίεζεν τὸ δημόσιον. Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων ἐχόντων, οἱ τῶν Ἑῴων

C ἀρχόντων προέχοντες, συνελθόντες, ἀποστασίαν ὠδίνησαν, καὶ τὸν κουροπαλάτην Νικηφόρον τὸν Βοτανειάτην εἰς βασιλέα προεβάλοντο καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα. Τοῦτο τὸν βασιλέα (93) θορύβου καὶ δέους ἐπλήρωσεν. Ἤδετο γὰρ ὡς ὑπερτερήσει ποτὲ τοῦ Μ στοιχείου τὸ Ν. Ἦν δὲ τῶν εὐπατριδῶν ὁ Βοτανειάτης, ἐκ τοῦ Φωκᾶ τὴν τοῦ γένους ἕλκειν σειρὰν νομιζόμενος (94). Διαπεπρυχεύσται τοίνυν πρὸς τοὺς Τούρκους ὁ βασιλεὺς, ἀδρὰς αὐτοῖς ἐπαγγελόμενος δωρεὰς, εἰ, τοὺς ἀποστατήσαντας συσχόντες, παραδοῖεν αὐτῷ. Ὁ μὲν οὖν Βοτανειάτης ἐξ

D Ἑῴας, ὡς εἴρηται, βασιλείας αὐτῷ περιθέμενος καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα, ἐφοίτα πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἐξ Ἑσπέρας δ' αὖθις ἑτέρας ἀποστασίας ἐπεκυμάνθη κλυδώνιον. Ὁ γὰρ πρόεδρος Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος δοὺξ Ἀνδριανουπόλεως τυγχάνων, ἐπεὶ μεμαθήκει ἀφαιρεθεὶς τὴν ἀρχὴν, ἀφίσταται καὶ αὐτὸς, καὶ περιβάλλεται τὰ τῆς βασιλείας παράσημα, καὶ τοῖς ἐκεῖ παροῦσι δορυφορούμενος τάγμασιν, εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπῆει, ἀφ' ἧσπερ καὶ ὥρμητο, καὶ τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ ἐκεῖ ἐνωθείς, πλῆθός τε στρατιωτῶν

Variæ lectiones et notæ.

(92) *Ἑλένην*. Consule Notas nostras ad Annam Commenam. p. 229, 233, 234.

(93) *Τοῦτο τὸν βασιλέα*. Quin etiam tradit Lupus Protospatha Michaelem, audita Botaniatæ rebellione, venisse in Apuliam ann. 1080 et auxilium petiisse a Roberto Guiscardo duce contra eumdem Botaniatam : quod certe simillimum vero non videtur.

(94) *Ἐκ του Φωκᾶ τὴν τοῦ γένους ἕλκειν σειρὰν νομιζόμενος*. Ex Phocis igitur Botaniates natalium originem arcessebat, quorum gens perillustris fuit, ut quæ imperatorem Nicephorum Phocam protulerit, et ex eo viros dignitatibus et bellica laude eximios, quorum elogia perstrinximus in *Familiis Augustis Byzantinis*, qua quidem tempestate Φωκάδων familiam summa potentia ad sua usque tempora floruisse testatur Basilius Bulgaroctonus imp in Novella, quæ describitur in Jure Græco Romano, t II, p. 173.

ἐνεῖδεν ἐθνικῶν τε καὶ Μακεδόνων πίσας συνάραισθαι οἱ, τῆς τυραννίδος ἀπήρξατο. Τισὶ δὲ τῶν τοῦ Βρυενίου ὁ Θεοδωροκάνος συμμίξας, ἡττᾶταί τε καὶ ἁλίσκεται. Προσερρύησαν δὲ τῷ Βρυενίῳ καὶ οἱ Ῥαιδεστηνοί, ἀλλὰ μένειν καὶ οἱ οἰκοῦντες τὸ Πάνιον. Εἶχετο τοίνυν τῆς ἀποστασίας ὁ Βρυένιος κραταιῶς, τὸν ἀδελφὸν κουροπαλάτην τιμήσας, καὶ στεῖλας σὺν δυνάμει πρὸς τὸ Βυζάντιον, ὡς αὐτίκα τοῦτο παραληψόμενον. Ἠώρητο γὰρ ἐλπίσιν ὡς ὑπίοις, τὸ τοῦ λόγου, χερσὶν οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς αὐτὸν ὑποδέξονται διὰ τὴν πρὸς τὸν λογοθέτην Νικηφόρον ἀπέχθειαν, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἀφλεψίαν· ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ὑποπτον αὐτῷ καὶ τὰ πράγματα ἀπηνεήκασιν. Ἐπελθόντες γὰρ οἱ σταλέντες τῷ τείχει τῶν Βλαχερνῶν, ἠρεβολίσαντο μὲν, ἦνυσαν δὲ οὐδέν. Ὅθεν διὰ τῆς γεφύρας (95) διαβάντες εἰς τὴν ἀντικρὺ τῆς πόλεως ἤπειρον, τὰς ἐκεῖ τυγχανούσας οἰκοδομὰς παρέδοσαν τῷ πυρὶ, καὶείθεν εἰς τὸν Ἀθύραν ὑπεστρεψαν. Οὕτω δὲ ὁ βασιλεὺς περιστατούμενος πάντοθεν, τὸν Ῥουσίλιον λύει τε τῶν δεσμῶν, καὶ ῥήμασι καὶ χρήμασι τὸν ἅδρα ἐκπιτιλίξάμενος, ἐπελθεῖν πείθει τῷ τοῦ Βρυεννίου ὁμαίμονι μετὰ τοῦ πρόεδρου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ στρατάρχουντος τῆς τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ Βυζάντιον προσούσης δυνάμεως. Ὁ μὲν οὖν ὁ τοῦ Βρυεννίου ἀδελφὸς ἔφθη διαδρᾶς. Τῶν Μακεδόνων μένειν καταλειφθέντες πολλοὶ, οἱ μὲν ἔκτεσον, οἱ δ' ἐλώσαν.

ΙΗ'. Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ Πατζινάκων πλῆθος ἐπῆλθε κατὰ Ἀδριανουπόλεως, καὶ περὶ ταύτην παρεμβαλόντες, τὴν περὶξ αὐτῶν ἐληίζοντο χώραν, οὓς ὁ Βρυένιος δεξιωσάμενος χρήμασι, μεταστῆναι τῆς πόλεως ἔπεισε. Περὶ δὲ γε τὴν Κύζικον τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπελθόντι, καὶ πειρωμένῳ ὑπαγαγέσθαι τοὺς ἐκεῖ, ὁ Ῥουσίλιος ἐντυχὼν, ἐτρέψατο κατὰ κράτος αὐτόν. Ἄρτι δὲ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου (96) πρὸς τὰς αἰωνίους μεταθεμένου μονὰς, ἐπὶ δέκα ἐνιαυτοὺς ἐφ' ἑνὶ καὶ μησὶν ἐπτὰ τὴν Ἐκκλησίαν ποιμάναντος, προεχειρίσθη πατριάρχης Κοσμᾶς μοναχὸς (97), λόγοις μὲν οὐχ ὁμιλητικῶς, ἀρεταῖς δὲ παντοίαις κοσμούμενος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως ἐξόχως τιμώμενος. Ὁ μέντοι Βοτανειάτης, ἐκ διαφόρων γενῶν ἑαυτῷ περιποιησάμενος τάγματα, καὶ Τούρκους προσηταιρίσατο, ὧν ἐξῆρχεν ὁ Κουτλουμοῦς (98), τῶν παρὰ Πέρσαις τυγχάνων περιφανῶν, ὃς, τῷ σουλτὰν κατὰ γένος προσήκων, περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ διαφέροντο, καὶ πρὸς πολέμους ἤδη χωρεῖν ἑτοιμάζοντο. Τοῦτο τῷ χαλιφᾷ ἀπαγγελθὲν (οὗτος δὲ παρ' αὐτοῖς ὑπερβαλλόντως τετίμηται, ὡς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Μαχουμὲτ κατάγεσθαι νομιζόμενος) εἰς ἀγωνίαν ἐνέβαλεν, ἵνα μὴ παρ' αὐτοῖς ἐμφύλιος γένηται πόλεμος. Αὐτίκα τοίνυν, εἴ καὶ τῆς οἰκείας διατριβῆς μὴ ἐξιέναι τῷ χαλιφᾷ, μηδὲ δημοσιεύειν νενόμιστο, ἐκεῖνος, τοῦ ἔθους καταφρονήσας, ἔξεισι καὶ ἅπεισι πρὸς τοὺς περὶ τῆς ἀρχῆς ἀντερίζοντας, καὶ πείθει τούτους τῆς μὲν μάχης ἀφέξεσθαι, τὸν δὲ σουλτὰν ἔχειν μὲν τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἀναχωρησάντων, συνάρασθαι δὲ τῷ συγγενεῖ παντοίως ἐν κατασχέσει γενέσθαι χώρας Ῥωμαϊκῆς, καὶ ταύτης ἄρχειν. Ἐπὶ τούτοις

A obversam urbi continentem progressi, ædificia incenderunt, atque inde Athyram redierunt. Imperator in tantis undique malis Rusellio vinculis soluto, et verbis et pecunia delinito persuadet, ut cum Alexio Comneno præside, qui copiis Byzantiis præerat, Bryenii fratrem Joannem invadat. Sed Joannes ea re mature cognita, fuga salutem quæsivit. Multi tamen Macedones, qui ibi relicti erant, partim cæsi, partim capti sunt.

B XVIII. Interea Patzinacarum multitudo Adrianopolim aggressa, castris positis agros suburbanos vastat, a quibus Bryenius data impetravit, ut ab urbe recederent. Rusellus vero fratrem ejus Joannem Cyzicum invadentem, ac gentem illam subigere conantem adeptus, prælio victum profligavit. Joanne Xiphilino patriarcha in æternas mansiones translato, cum Ecclesiam annos XI et menses VII rexisset, patriarcha designatus est Cosmas monachus, inerudilus ille quidem, sed omnis generis virtutibus ornatus, qua de causa etiam ab imperatore in maximo pretio habebatur. Cæterum Botaniates legionibus e diversis gentibus conflatis, Turcas etiam sibi conciliavit, quorum

C Cutlumus dux erat, Persa illustris, qui cum sultano, cui genere propinquus erat, de regno contendebat, jamque ad arma res spectabat. Id chalipha, cujus apud illos maxima erat auctoritas, ut qui a Mahumeto ortum sumere putaretur, magnum dolorem attulit, si inter ipsos bella civilia orirentur, et quamvis moris non esset, ut suo loco excederet, ac in publico versaretur, tamen instituto contempto, ad eos ubi qui de regno litigabant, eisque persuadet, ut omisso bello sultanus principatum suum integrum teneat, cognatoque omni ope præsto sit, ut Romanis provinciis subactis imperet. His pactionibus firmatis, Cutlumus Romanam ditionem ingressos Botaniatæ operam navat, qui justis copiis instructus Niceam occupare properavit: jam enim præsidiarii milites prodita urbe

D ultro se cum ipso conjunxerant, et a magna 291 urbe in dies aliqui ad illum confluebant. Ita rebus ex sententia succedentibus, Botaniates in urbe

Variæ lectiones et notæ.

(95) *Γεφύρας*. De hoc ponte diximus in *Constantinopoli Christ.* lib. IV, sect. 14.

(96) *Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου*. Extat in cod. Regio Michaëlis Pselli Oratio funebris in eumdem Xiphilinum.

(97) *Προεχειρίσθη πατριάρχης Κοσμᾶς μοναχός*. Similia habet Scylitzes, p. 860. Hierosolymitanum cognominatum esse tradit auctor Catalogi Patr. CP. in Jure Græcorom. ad discrimen forte Cosmæ Attici dicti, sub Manuele Commeno, ubi pontificatum gessisse an. 5, menses 6 scribitur, cum dignitatem abdicasset. Causam vero abdicationis refert Anna Commena, lib. III, *Alexiad.* pag. 79.

(98) *Κουτλουμοῦς* Scylitzes, p. 861.

principe, frequentissimo conventu plebis, primorum ex magistratibus, et sclectorum sacerdotum, celebri Annuntiationis festivitate, imperator appellatur, Antiocheno patriarcha Æmiliano, et metropolitano Iconii auctoribus. Igitur reipublicæ primores tributim divisi, et phalangis instar conglobati, regiam orienti obversam invadunt, eamque præsidio suorum militum impositio firmant. Michaelem vero qui cum uxore Maria et filio in Blachernam regiam confugerat, erepto imperio lacernaque monastica indutis, in Studii monasterium abducunt, cum imperium annos sex et menses totidem tenuisset. Id eo Sabbato actum, quo Ecclesia, more a majoribus accepto, Domini et Servatoris nostri in Lazari resurrectione miraculum celebrare solet. Michaele ad hunc modum pulso, Botaniates imperio citra negotium potitus, ad urbem proficiscitur. Verum Nicephorus logotheta clam egressus ad Ruselium Heracleæ stativa habentem, se contulit. Urbani vero qui Michaelem pepulerant, asservata regia per triduum principe destituta, Botaniatem per litteras monent, ut propere veniat. Is igitur Borilæ ministro misso, qui illam occuparet, ipse haud multo post est consecutus.

XIX. Botoniates cum in regiam pervenisset, a patriarcha feria tertia magnæ hebdomadis coronatur, ac primum illud liberalitatis specimen edidit, ut quidquid fisco deberetur, id universum citra exceptionem aboleret, ac novas tabulas illustri edicto institueret. Bryenio vero, qui adhuc in Occidente tyrannidem tenebat, per legatos Cæsaris honorem pollicetur, si tyrannide abstineat, et adjutoribus ejus, honorum quos jam ab illo accepissent, confirmationem. Sed cum ille imperii cupiditate æstuans, non cederet, atque alteram et tertiam legationem superbe repudiasset, legatis aliter quam moris est, exceptis, et cum ignominia dimissis: desperatis quietis conditionibus, invitus bellum suscepit, et Alexium Comnenum Nobilissimi titulo ornatum, et magnum domesticum **282** designatum, præfectumque Romanis legionibus, contra illum misit. Is cum eo congressus, in loco qui a frequentibus bonæ aquæ scaturiginibus Calabrya

γενομένων ἐκείνοις συμβάσεων, ὁ Κομνηνὸς εἰς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἠγένετο, καὶ τότε τῷ Βοτανειάτῃ συνεστρατεύετο. Ἔχων οὖν στρατιὰν ἀξιόλογον ὁ Βοτανειάτης μετ' ἑαυτοῦ ἔσπευδε τὴν Νίκαιαν καταλήψεσθαι. Ἤδη γὰρ προὐδίδοτό οἱ ἡ πόλις αὐτὴ παρὰ τῶν τεταγμένων αὐτῆς ἐπὶ φυλακῇ, κἀκεῖνοι ἐθελονταὶ αὐτῷ προσεχώρησαν, κἀκ τῆς μεγάλης πόλεως δὴ πολλοὶ καθ' ἑκάστην προσεφοίτων αὐτῷ. Οὕτω μὲν οὖν τῷ Βοτανειάτῃ κατὰ ῥοῦν ἐχώρει τὰ πράγματα. Ἐν δὲ τῇ τῶν πόλεων ὑπαρχεμένῃ παμπληθεῖ συνελθόντες, τό τε δημοτικὸν ταύτης, καὶ τὸ ὑπερέχον ἐν ἄρχουσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κεκληρωμένων τὸ ἐκκριτον, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ πανηγύρεως αὐτοκράτορα τὸν Βοτανειάτην ἀναγορεύουσι, προεξάρχοντος τοῦ τοιούτου συλλόγου τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας, τοῦ καλουμένου Αἰμιλιανοῦ, καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰκονίου. Διαιρεθέντες οὖν κατὰ φρατρίας τῆς πολιτείας οἱ ἔξοχοι, καὶ κατὰ φάλαγγας συνασπίσαντες, ἐπίασι τῶν ἀνακτόρων τοῖς πρὸς τὸν ἀνίσχοντα ἥλιον (99), καὶ τούτων κρατήσαντες, στρατιώτας οἰκείους ἐφιστῶσιν εἰς αὐτῶν φυλακήν. Τὸν δὲ βασιλέα σὺν τῇ βασιλευούσῃ Μαρίᾳ καὶ τῷ υἱῷ εἰς τὰ ἐν Βλαχέρναις καταπεφευγότα ἀνάκτορα μοναχοῦ, καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου ἀπάγουσιν, ἀπολελευκότα τῆς βασιλείας ἐν ἔτεσιν ἓξ καὶ μησὶ τοσούτοις. Ταῦτα κατὰ τὸ Σάββατον γίγνεται, ἐν ᾧ τὴν ἐπὶ τῇ ἐκ νεκρῶν ἐγέρσει τοῦ Λαζάρου (1) θαυματοποιΐαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν πανηγυρίζειν ἡ Ἐκκλησία παρείληφε. Τοῦ γοῦν Μιχαὴλ οὕτω τῆς βασιλείας ἐκπεπτωκότος, ἀπραγμάτευτον εὗρε τὴν αὐτοκρατορίαν ὁ Βοτανειάτης, καὶ ἦει πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ὑμέντοι Νικηφόρος ὁ λογοθέτης τῷ Ῥουσελίῳ ἐν Ἡρακλείᾳ σκηνουμένῳ τῆς πόλεως ὑπεξελθὼν προσεχώρησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει, τὸν Μιχαὴλ κατασπάσαντες, ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις βασιλέως χηρεύοντα συντηρήσαντες τὰ βασίλεια τῷ Βοτανειάτῃ ἐπισπεῦσαι καὶ ἐλθεῖν ἐπιστέλλουσιν. Ὁ δὲ, ἵνα τῶν οἰκείων δούλων πρόπεμψας, τὸν Βορίλαν φημὶ, καὶ δι' αὐτοῦ κατασχὼν τὰ ἀνάκτορα, ἐπικατέλαβε κἀκεῖνος μετ' οὐ πολύ.

ΙΘ'. Ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς βασιλείοις (2) ὁ Βοτανειάτης ἠγένετο, ἀναδείκνυται κατὰ τὴν μεγάλην Τρίτην παρὰ τοῦ πατριάρχου ταινίᾳ βασιλικῇ, καὶ πρῶτον ἅπασι παρέσχε τὸ φιλοτίμημα, τὰς εἰς τὸ δημόσιον ἁπάντων κοινῶς ὀφειλὰς ἐκτιμῶν ἀπροσδιορίστως, καὶ χρεωκοπίαν τούτων θεσπίσματι μεγαλοπρεπῶς ἐργασάμενος. Ἔτι δὲ τῷ Βρυενίῳ κατὰ τὴν Ἑσπέραν ἐχομένῳ τῆς τυραννίδος στέλλει τοὺς ἀπαγγέλλοντας τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν αὐτῷ διδόναι, εἰ τῆς τυραννίδος ἀπόσχοιτο, καὶ τοῖς αὐτῷ συναραμένοις τὰς τιμὰς ἐπιβεβαιῶσαι, αἷς αὐτοὺς ἐκεῖνος ἐτίμησεν. Ὁ δὲ σφόδρα τῆς βασιλείας ἐφίετο καὶ ἀνένδοτος ἦν. Πάλιν οὖν ἕτερα πρεσβεῖα καὶ ἐπὶ ταύτῃ τρίτη. Ὁ δ' ὑπερηφανεύετο, καὶ οὐδὲ κατὰ τὰ τῶν πρίσβεων νόμιμα τοὺς πρίσβεις ἐδέχετο, ἀλλ' ἀτίμως αὐτοὺς ἀπεπέμπετο. Ὡς οὖν οὐδὲν εἰρηνικῶς ἀνύειν ἔγνω ὁ βασιλεὺς, καὶ ἄκων πρὸς μάχην ἀπένευσε, καὶ τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον τετιμημένον νωβελίσιμον (3), καὶ προχειρισάμενος μέγαν δο-

Variæ lectiones et notæ.

(99) *Ἐπίασι τῶν ἀνακτόρων πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον.* Scylitzes : Κυριεύουσι δὲ τῶν ἀνακτόρων ἐξ ἑῴου, etc., quibus verbis Magnum Palatium intelligitur, quod ad orientem urbis exstitit.

(1) *Λαζάρου.* Vide *Gloss. med. Græcit.* in v. Λάζαρος.

(2) *Ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς βασιλείοις.* Anonymus Barensis : *Anno 1078 ind. 1, elevatus est imp. Nicforo Botaniati, mense Martii, et deposuit Michail imp. et tulit uxor ejus sibi uxorem, fecitque eum monachus, et fecit vocare Basilaki et Brioni.* Hæc admodum barbara, ut cætera ejusdem scriptoris.

(3) *Νωβελίσιμον.* Vide *Gloss. med. Græcit.*

μέστικον, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν αὐτὸν δυνάμεων προστησάμενος, κατὰ τοῦ Βρυεννίου ἐξέπεμψεν· ὃς, τούτῳ συμβαλὼν κατά τι χωρίον Καλαβρύτην (4) λεγόμενον, διὰ τὸ κατάρρυτον εἶναι τὸν τόπον βρύσεσιν ὑδάτων πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν, ῥᾳδίως τῆς ἐκείνου περιεγένετο στρατιᾶς, καὶ τῶν μὲν πεσόντων, τῶν δὲ φυγόντων, εἷλε μονωθέντα τὸν τυραννήσαντα, καὶ τοῦ ζωτὸς τὸν δεῖλαιον ἀπεστέρησε, καλείσθαι τε αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Καὶ ἡ μὲν τοῦ Βρυεννίου εἰς τοῦτο τέλους κατήντησεν ἐπανάστασις. Ἐπανέστησαν δὲ καὶ οἱ Βάραγγοι (5) κατὰ τοῦ βασιλέως, ἀνελεῖν αὐτὸν μελετήσαντες. Ἀντιταξαμένης δ' αὐτοῖς χειρὸς ἑτέρας Ῥωμαϊκῆς, εἰς ἱκεσίαν ἐτράποντο, καὶ συγγνώμης ἐπέτυχον. Τῷ δὲ βασιλεῖ τούτῳ τῆς ὁμοζύγου τελευτησάσης, πολλαὶ μὲν ἐμνηστεύοντο παρθένοι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ τοῦ βασιλέως τοῦ Δούκα θυγάτηρ Ζωή. Ὁ δὲ ἦ τὴν βασιλίδα Εὐδοκίαν ἤθελεν ἀγαγέσθαι, ἢ τὴν ἐξ Ἀλανῶν Μαρίαν, τὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ συνοικήσασαν. Στέλλει γοῦν τὴν Εὐδοκίαν μετακαλούμενος. Ἡ δὲ, ὡς λόγος, οὐκ ἀπηνήνατο, ἐκωλύθη δὲ πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς παρά τινων μοναχῶν. Καὶ ἄγεται τὴν βασιλίδα Μαρίαν, τὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ συνοικήσασαν, οὐδὲν ἧττον παρανομήσας ἢ εἰ τὴν Εὐδοκίαν ἠγάγετο. Μοιχεία γὰρ ἦν ἀπηρυθριασμένη τὸ τολμηθέν. Διὸ καὶ ὁ τὴν ἱερολογίαν τετελεκὼς ἐπ' αὐτοῖς τῆς ἱερωσύνης ἐκπέπτωκεν. Ὁ μέντοι προβιβασιλευκὼς Μιχαὴλ, ὡς εἴρηται, τὴν τρίχα χαρείς, καὶ ψήφῳ συνοδικῇ μητροπολίτης Ἐφέσου (6) χειροτόνητο, καὶ ἅπαξ φοιτήσας ἐκεῖ, ἐπανῆλθε, καὶ ἐν τῇ τοῦ Μανουὴλ μονῇ (7) ἐποιεῖτο τὴν δίαιταν. Μετὰ δὲ τὸ τὸν Βοτανειάτην τῆς βασιλείας ἐκπεπτωκέναι, θνήσκων οὗτος ὁ Μιχαὴλ, πολλὰ δεηθείσης αὐτοῦ τῆς βασίσσης Μαρίας, ἤδη κἀκείνης μοναχῆς γεγονυίας, συγγνώμην ἔνειμε ταύτῃ, καὶ συγχώρησιν ἐπηύξατο ἐκ Θεοῦ. Ὁ δὲ πρωτοπρόεδρος Νικηφόρος ὁ Βασιλάκιος (8), τοῦ Βρυεννίου γενόμενος ἐπὶ τῷ Δυρραχίῳ διάδοχος, καὶ αὐτὸς ἔρωτα τῆς βασιλείας ἐνεκυμόνησε, καὶ στρατιὰν ἀθρόισας, σὺν αὐτῇ πρὸς Θεσσαλονίκην ἀνῆει. Ἔνθα μαθὼν ὡς ὁ Βοτανειάτης βεβασιλεύκει, ἐκεῖνῳ μὲν ἐπέστειλε δουλικῶς, λάθρα δὲ τὰ τῆς ἀποστασίας ἐτύρευε, καὶ πρὸς συμμαχίαν μεταπέμπεται Πατζινάκους. Ὁ γοῦς ὁ Βοτανειάτης, χρυσόβουλλον αὐτῷ στέλλει γραφὴν, ἅμα μὲν περιποιοῦσαν αὐτῷ ἐφ' οἷς ἐτόλμησε τὸ ἀμέριμνον, ἅμα δὲ καὶ τιμὴν αὐτῷ νωβελισσίμου βραβεύουσαν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀτεγκτος ἦν. Ὅθεν καὶ κατ' αὐτοῦ ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος στέλλεται, τιμηθεὶς Σεβαστὸς, καὶ κατὰ Θεσσαλονίκην γενόμενος, καὶ τῷ Βασιλακίῳ συμμίξας, τοὺς περὶ

A dicitur, illius exercitu facile superato, tyrannum aliis cæsis, aliis fugatis destitutum, cepit, ac miserum hominem evectum in urbem perduxit. Hunc Bryenii motus exitum habuit. Sed et Varangi imperatorem per seditionem interficere conati, ab alia Romana manu oppressi, conversique ad preces, veniam impetrarunt. Cum autem Botaniatæ uxor obiisset, multæ virgines, quamvis effeto imperatori offerebantur, ac præ cæteris Constantini Ducæ filia Zoe. Verum illi placebat, aut imperatricem Eudociam ducere, aut Mariam decessoris sui conjugem. Misit igitur ad Eudociam, quæ cum (ut fertur) conjugium non recusaret, monachis quibusdam vetantibus, Mariam imperatricem ducit, in quo nihilo rectius fecit, quam si Eudociam accepisset, aut deterius etiam. Id enim faciens impudens erat adulterium. Ille certe qui sacrum nuptiale peregerat, sacerdotio excidit. Michael vero pridem imperator, tonsa coma, ut dictum est, concilii suffragiis Ephesi metropolitanus est creatus, et cum semel eo venisset, reversus, in Manuelis monasterio vitam egit. Post amissum a Botaniata imperium, a Maria imperatrice, et ipsa jam monacha facta, moribundus veniam supplicter oratus, ignovit mulieri, ac Deum rogavit, ut itidem ei ignosceret. Cæterum Protoproedrus Nicephorus Basilacius, qui Bryenio in Dyrrachii præfectura successerat, et ipe imperii cupiditate æstuans, collecto exercitu Thessalonicam proficiscitur. Ubi cum didicisset, Botaniatem rerum potitum esse, serviles ad eum litteras dedit, interim vero clam defectionem molitus est, Patzinacis in auxilium evocatis. Quo Botaniates cognito, aurea bulla missa, et impunitatem ei et Nobilissimi honorem pollicetur. Verum cum ille non flecteretur. Alexium Comnenum, quem Sebastum appellarat, contra illum mittit. Is Thessalonicam profectus, copiis ejus profligatis, ipsum, arce urbis expugnata, captum, jussu imperatoris, oculis privavit. Qua Bryenii et Basilacii clade, 293 etiam alii, qui seditionem contra imperatorem moverant, modestiores facti, arma posuerunt. Contra Turcos porro Orientem incursantes, justo exercitu attributo imperator Constantinum, Constantini Ducæ pridem imperatoris filium, cum imperio misit. Is vero cum Chrysopolim trajecisset, statim novis rebus studet, et a militari turba quæ illic erat, imperator salutatur. Verum imperator militibus partim muneribus adductis, partim dignitatum honoribus conciliatis, partim aliter atque aliter

B

C

D

Varia lectiones et notæ.

(4) *Καλαβρύτην*. Vide idem Gloss. in Βρύαις, et Dissert. de Hebdomo hisce notis subjectam.

(5) *Οἱ Βάραγγοι*. De Varangis copiose egimus in Notis ad Villharduinum, et ad *Alexiadem*.

(6) *Μητροπολίτης Ἐφέσου*. Vide Allatium *De Psellis*, p. 41.

(7) *Ἐν τῇ τοῦ Μανουὴλ μονῇ*. De Manuelis monasterio agimus in nostra *Constantinopoli Christ.*, lib. IV, p. 158.

(8) *Νικηφόρος ὁ Βασιλάκιος*. Cujus rebellionem et fortunam pluribus enarrant Nicephorus Bryenius in *Hist.* et conjux Anna Comnena, lib. I *Alexiad.*

illectis, effecit, ut Constantinus sibi traderetur. Adolescens igitur raditur (quidam etiam sacerdotem unctum ferunt) et in insulam relegatur. Æmiliano Antiocheno patriarcha mortuo, in ejus locum successit Nicephorus cognomento Maurus. Imperator hic partim ob provectam ætatem, partim ob naturalem mollitiem rebus administrandis parum intentus fuit, sed Sidensi metropolitano et ipse curam negotiorum mandavit. Ad hæc servos habuit duos, quorum alteri Borilus, alteri Germanus nomen fuit: hi pro sua libidine sursum deorsum miscebant omnia, atque ipsi etiam imperatori et domino imperabant: ob quorum audaciam et arrogantiam ipse quoque viris dignitate præditis invisus fuit. Nicephorus vero logotheta, cum se ad Ruselium contulisset, ab eo in vinculis est asservatus, et Ruselio subito exstincto in suspicionem venit dati illi veneni. Unde ab illius cognatis, Botaniatæ traditus, in quamdam insulam, ante urbem imperatricem sitam, relegatur. Aulici porro veriti, ne si in imperatoris conspectum veniret, assumeretur, atque omnes loco moveret, imperatori dicunt, hominem immensam habere pecuniam, eamque in fiscum esse referendam. Igitur Straboromanus, tum magnus hetæriarcha, mittitur, qui hominem rogaret, ubi ea occultaretur? cui fidem persuadent, ut eum omnibus modis tollat. Is igitur in insulam pervectus, miserum ita torsit, ut in quæstionibus exspirarit: quamvis promitteret, se scripto expositurum omnia, si quæstionibus liberaretur. Ac ille quidem ita periit.

ἐκεῖνον κατετροπώσατο, κἀκεῖνον, εἰς τὴν τῆς Θεσσαλονίκης συμφυγόντα ἀκρόπολιν, πολιορκίᾳ ἐξώγρησε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξέκοψε τοῦ ἀνδρὸς κελεύσει βασιλικῇ. Καὶ ἄλλοι δὲ ἀντάραντες ἦσαν χεῖρας τούτῳ τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ τὸν Βρυέννιον συμβάντων καὶ περὶ τὸν Βασιλάκιον σωφρονισθέντες, τὰ ὅπλα κατέθεντο. Τῶν Τούρκων δὲ τὴν Ἔφαν κατατριχόντων, στέλλει κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς σὺν ἀξιομάχῳ στρατεύματι Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν τοῦ πρωβεβασιλευκότος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἐκεῖνον στρατάρχην τῆς κατὰ τῶν Τούρκων στρατιᾶς προστησάμενος. Ὁ δὲ, πρὸς τὴν καλλωπίζην Χρυσόπολιν διαπεραιωθεὶς, νεωτερίζει εὐθύς, καὶ παρὰ τῆς ἐκεῖσε οὔσης στρατιωτικῆς πληθύος ἀναγορεύεται βασιλεύς. Ἀλλὰ τοὺς μὲν τῶν στρατιωτῶν δώροις ὁ βασιλεὺς ὑπηγάγετο, τοὺς δ' ἀξιωμάτων τιμαῖς ᾠκειώσατο, ἄλλους δ' ἄλλως μετεχειρίσατο, καὶ παρ' αὐτῶν συσχεθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος, παρεδόθη τῷ βασιλεῖ. Κείρεται τοίνυν ὁ νεανίας, καὶ εἰς νῆσον περιορίζεται. Λόγος δ' ἔχει καὶ ἱερέα χριοθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Τοῦ πατριάρχου δὲ Ἀντιοχείας τοῦ Αἰμιλιανοῦ τὸν βίον μετηλλαχότος, προκεχείρισται ἕτερος Νικηφόρος ὁ Μαῦρος λεγόμενος. Οὗτος τοίνυν ὁ βασιλεὺς τὸ μὲν τοι καὶ διὰ γῆρας βαθύ, εἴ δέ τι καὶ διὰ φυσικὴν χαύνωσιν οὐ πάνυ τι τῆς τῶν πραγμάτων ἥπτετο διοικήσεως, ἀλλὰ τὸν Σίδης μητροπολίτην καὶ οὗτος προσλαβόμενος, ἐκείνῳ τὴν τῶν κοινῶν ἀνέθετο πρόνοιαν. Ἦσαν δὲ τῷ βασιλεῖ τούτῳ καὶ δύο δοῦλοι, ὧν ὁ μὲν Βόριλος, ἕτερος δὲ Γερμανὸς ὠνομάζοντο· οὗτοι τοίνυν ἦγον τὰ πάντα καὶ ἕφερον ὡς ἐβούλοντο, καὶ αὐτὸν τὸν κρατοῦντα

XX. Comneni vero Isaacius et Alexius ab imperatore supra modum et honorabantur et diligebantur, 296 et imperii successores nominabantur. Qua de causa aulicorum et in primis duorum servorum, quos diximus, obtrectationibus fuere obnoxii, qui eos apud illum criminati sunt quasi regnum cogitarent, et imperatoris erga illos affectum eam vellicarunt et exulcerarunt. Quo illi cognito, veriti, ne quid in se gravius consuleretur, et, ut fama est, regni cupiditate jam olim æstuantes, communicato cum iis quibus fidebant, consilio, urbe excedunt, et Adrianopoli occupata, universas pene legiones ad se attrahunt. Alexius autem salutatur imperator, natu majori fratri prælatus, cum

Κ'. Οἱ δὲ Κομνηνοὶ ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ Ἀλέξιος ὑπερβαλλόντως πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ ἐτιμῶντο καὶ ἠστέργοντο, καὶ διαδόχους αὐτοὺς τῆς βασιλείας ὠνόμαζε. Διὸ καὶ παρὰ τῶν περὶ τὸν Βοτανειάτην σφόδρα ἐβασκαίνοντο, καὶ μᾶλλον παρὰ τῶν εἰρημένων δύο δούλων αὐτοῦ, οἳ καὶ πρὸς ἐκεῖνον τοὺς ἄνδρας διέβαλλον, ὡς τυραννίδα μελετῶντας, καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ βασιλέως διάθεσιν ὑπώρυττόν τε καὶ παρεσάλευον. Ὁ γνόντες οὗτοι, καὶ μή τι πάθωσι πτοηθέντες, ὡς δὲ λόγος, καὶ πάλαι παρ' ἑαυτοῖς τῆς βασιλείας τρέφοντες ἔρωτα, καὶ ἄλλοις οἷς ἐθάρρουν, τὸ βούλευμα κοινωσάμενοι, ἐξῆλθον τῆς πόλεως, καὶ τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ κατειληφότες, μικροῦ ἅπαντας τὸ στρατιωτικὸν ξύμπαν σχεδὸν ἐπισπά-

σχυτο, καὶ ἀναγορεύεται βασιλεὺς ὁ Ἀλέξιος, τοῦ μείζονος προτιμηθεὶς ἀδελφοῦ, ὅτι τε προσέχειντο ταύτῃ μᾶλλον ὡς στρατηγικωτέρῳ οἱ στρατιῶται, καὶ ὅτι σπουδῇ τε καὶ ὑποχρίσει παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν μεθειλκύσθησαν. Οὕτως οὖν ἀναῤῥηθεὶς ὁ Ἀλέξιος, καὶ τοῦ Ἰσαακίου μὴ πάνυ πρὸς τὴν ἀνάῤῥησιν δυσχεράναντος, τὴν βασιλίδα καταλαμβάνει, καὶ πρὸς πολιορκίαν ἡτοίμαστο. Ὁ δὲ Βοτανειάτης τοῖς τείχεσιν ἐπίστησε φύλακας. Ἦσαν δὲ παρά τινα πύργον πρὸς τῇ πύλῃ τῆς πόλεως ἡ Χαρσίου καλεῖται, φυλάσσοντες Νέμιτζοι (ἔθνος δ' οἱ Νέμιτζοι κελτικόν)· οὗτοι λάθρα τοῖς περὶ τοὺς Κομνηνοὺς ἐκοινολογήσαντο περὶ προδοσίας τῆς πόλεως. Ἕωθεν οὖν κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην τῆς ἑβδομάδος τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἱ μὲν περὶ τοὺς Κομνηνοὺς τῷ καταντικρὺ καὶ παρὰ τῶν Νεμιτζῶν κατεχομένου πύργου ἐξωτέρωθεν εἶχε προσβαλὸν κατὰ σύνθημα, οἱ δὲ ἐφεστῶτες αὐτῷ τοὺς προσβάλλοντας ἐβάλλον, καὶ ἀπείργον τοῦ προσιέναι ἀγχοῦ. Ὡς δ' ὑπὸ τῶν Νεμιτζῶν ἐκ τοῦ πύργου οἱ ἐν τῷ τείχει ἐβάλλοντο, μὴ οἷοί τε ὄντες καὶ πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἀνθίστασθαι καὶ πρὸς τὰ ἐντὸς ἀπομάχεσθαι, ἐξ ὑπερδεξίων εἰς αὐτοὺς ἀκοντίζοντας, ἐνέδωκαν τῆς ὁρμῆς. Οἱ δὲ τειχομαχοῦντες, κλίμακι αὐτίκα πρὸς τὸ τεῖχος ἀνῆσαν, καὶ τὰ κλιθρα τῶν πυλῶν διατεμόντες πελέκεσιν, ἄνετ. τοῖς συνωμόταις παρέσχον τὴν εἴσοδον. Ὑπερ ἰδόντες οἱ τὸν ἐντὸς τηροῦντες περίβολον, σύγκλυδες ἄνθρωποι, καὶ πολέμων οἱ πλείονες ἀδαεῖς, ἢ μᾶλλον ἐξ ἀγοραίων ἀθροισθέντες καὶ πλῆθος δημότιδος, οἱ μὲν κατιόντες ἔφευγον, οἱ δὲ καὶ ἑαυτοὺς ἐπισφαλῶς καταχρημνίζοντες ἔφευγον. Ὅθεν κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύοντος ἐρημίαν καὶ τὸν ἐντὸς περίβολον οἱ περὶ τοὺς Κομνηνοὺς παρεισέλθρασι, καὶ τὰς ταύτου πύλας ὁμοίως ἀναπετάσαντες, βατὴν τὴν πόλιν παντὶ τῷ παρέχοντο, καὶ αὐτίκα πρὸς διαρπαγὴν χρημάτων οἱ εἰσελθόντες ὥρμησαν σύμμικτον πλῆθος ἐκ Θρᾳκῶν τε καὶ Μακεδόνων, καὶ Ῥωμαίων ἄλλων καὶ Βαρβάρων συνεστηκὸς, οὐδὲν ἄμεινον πολεμίων πρὸς τοὺς ἀμφιῤῥύτους διατιθέμενοι. Καὶ μέχρι γὰρ ἐκχύσεως αἱμάτων προὐχώρησε τὸ κακὸν, καὶ παρθένοι δὲ τῷ Θεῷ καθιερωμέναι ἀσεβῶς ἐμιάνθησαν, καὶ γυναῖκες ἀνδράσι συνεζεύγνυντο πρὸς βίαν ὁδρίσθησαν, καὶ θεῖοι καὶ τὸν κόσμον αὐτῶν ἐσυλήθησαν, καὶ οὐδὲ τῶν ἁγίων ἀπέσχοντο. Ἀλλὰ καὶ τούτους οἱ πάντολμοι καὶ τὰς ἱερὰς φιάλας τῆς ἀναιμάκτου καὶ φρικώδους θυσίας πλήρεις διήρπαζον, ἐκχέαντες τὰ Ἅγια κατὰ γῆς. Καὶ ὅσοις δὲ τῆς γερουσίας συνήντων, καταπαῖοντες τῶν ἡμιόνων αὐτοὺς, ἐνίους δὲ καὶ ἀποδύοντες, ἐν μέσαις ταῖς ἀγυιαῖς εἶων ἡμιγύμνους τε καὶ πεζούς. Καὶ ταῦτα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπράττοντο, καὶ τὸ δεινὸν ἄχρι τοῦ Βοὸς ἐπεφθάκει γινόμενον, κοινόν τε καὶ πάνδημον, ἤδη δέ τινες καὶ μέχρι τοῦ Φιλαδελφίου ἢ καὶ προσωτέρω ἐπίδρομον. Οἱ δὲ Κομνηνοὶ, εἰς τὴν προνομὴν σκεδασθέντων πάντων, μόνοι σὺν εὐαριθμήτοις σφέδρα τοῖς περὶ αὐτοὺς κατελείφθησαν, καὶ ἕως τοῦ Ταύρου γενόμενοι, προσωτέρω ἀπεῖναι οὐκ ἀπεθάῤῥουν.

A quod ob rei militaris peritiam exercitibus charior erat, tum quod familiarium studiis et pollicitationibus commendatus. Is igitur sic declaratus, Isaacio non admodum ægre ferente, urbem imperatricem, ad obsidionem paratus, invadit. Botaniates vero custodes in mœnibus collocat. Erant autem in turri quadam ad urbis portam Charsiam custodes Nemitzi, gens Gallica: hi clam cum Comnenis de proditione egerunt. Mane igitur in magna feria quinta septimanæ salutaris Passionis Salvatoris nostri, Comneni in murum exteriorem e regione turris illius, quam Nemitzi tenebant, ex composito fecerunt impetum, quos subeuntes telis arcebant defensores. Ut autem a Nemitzis, il qui in muris erant, ex turri petebantur, nec simul et externis B et internis hostibus e superiore loco jaculantibus resistere poterant, impetum remiserunt. Qui vero mœnia oppugnabant, scalis statim muro consecensa, portarumque claustris bipennibus perfractis, liberum conjuratis ingressum patefecerunt. Quo il viso, qui interiora mœnia tuebantur, confusanea turba, et belli plerique rudes, ac potius ex circumforaneis collecti plebeiaque multitudine: alii descendere, alii se cum periculo præcipitare, ac fugam capessere. Itaque Comneni etiam interiora mœnia defensoribus plane vacua occupant, eorumque portis itidem patefactis, undique in urbem aditum aperiunt, statim ad direptiones se convertentes, quippe turba permista ex Thracibus, Macedonibus, Romanis atque aliis, barbaris constans, nihilo melius quam bestes, erga populares affecti. Nam 295 ad effusionem sanguinis malum processit, et virgines Deo consecratæ impie pollutæ sunt, et matronæ violatæ, et templa ornatu spoliata, nec a sacrosanctis crateribus temperatum, sed homines audacissimi hos etiam et phialas incruenti et terribilis sacrificii plenas diripuerunt, Sancti humi effusis. Senatores quoque obvios multis detraxerunt, nonnullos detractis vestibus semiunudos et pedites in viis reliquerunt. Hæc per totum diem acta sunt, ac malum usque ad Bovem publice ac sine discrimine vagatum est. Jamque nonnulli ad Philadelphium et ultra procurrerant, Comnenique, omnibus ad manubias discurrentibus, soli cum C exiguo numero relicti, cum ad Taurum pervenissent, non sunt ausi ulterius progredi, ita justis nudati copiis, ut si qui eos aggressi essent, facile capti ac vincti Botaniatæ traditi essent. Sed divinum decretum everti jam non poterat. Quamobrem Botaniates Comnenorum ingressu cognito, palatio statim relicto, temereque abjectis purpureis calceis, Peribleptæ monasterium ingressus, cujus post Romanum Argyrum imperatorem secundus conditor vocabatur, coma rasa, mutatisque vestibus, lacernam monasticam induit. Ubi cum aliquandiu vixisset, pulvere pulveri restituto sepelitur. Comneni autem obsistente nemine regiam ingressi aulam citra laborem, plana et expedita via. Tale fuit

corum initium, talis in urbem imperatricem ingressus, talia imperii auspicia.

XXI. Comneni, rebus suis jam in tuto collocatis, matrem et conjuges ex Caniclei monasterio in regiam accersiverunt. Nam cum ipsi defecissent, mulieres statim in magnum divini Verbi Sapientiæ templum confugerunt. Unde a Botaniata in aliud monasterium sunt translatæ, ne ad seditiosos missitare nuntios possent, nulla alia ab eo molestia affectæ. Enimvero fere priusquam pedem in imperio firmassent, statim multa Botaniatæ acta abrogarunt, non ab eo auspicati tempore, quo tyrannidem invaserant, sed illud supergressi, brevi scripto complura illius decreta tyrannice aboleverunt. Deinde Alexio augustali corona ornato, secundæ dignitatis partes Isaacio sunt tributæ, nove **296** indito Sebastocratoris nomine, quod Cæsariano esset excellentius. Eorum vero mater ob monasticum habitum, imperii insignium, celebrationis, et proclamationis expers, solius nominis imperatorii fuit particeps : nihilo tamen secius omnium rerum administrationem suscepit. Sic imperio inter utrumque apud matrem distributo, alios duos fratres juniores, Adrianum protosebastum, Nicephorum sebastum, et classis drungarium declararunt. Habuere quoque affines, sororum maritos Nicephorum Melissenum, et Michaelem Taronitem : quorum hunc primæ sorori junctum, et matri charissimæ, et ab ipsis honoratæ, Panhypersebastum appellarunt, ea quoque dignitate novata. Melissenum autem, qui et ipse in Oriente a Botaniata defecerat necdum arma posuerat, Cæsaris honore tributo et Thessalonica ad habitandum assignata, in suas partes attraxerunt, et reditus tam huic quam cæteris omnibus tali fortunæ tantoque dignitatum fastigio pares attribuerunt. Unde vectigalibus imperatoriis ac potius communibus et publicis ita distributis, imperatorius fiscus, sive publicum ærarium, exhauriebatur : imperator vero pecuniæ egens, non annua donativa tantum viris dignitate ornatis antiquitus dari solita sustulit, sed et senatoribus opes eripuit.

Τοιοῦτον γὰρ ἐφιλοτιμοῦντο ἀξιομάχου δυνάμεως, ὡς, εἰ τότε τούτοις ἐπῆλθόν τινες, ῥᾷον ἂν εἶλον αὐτούς, καὶ δεσμίους τῷ Βοτανειάτῃ προσήγαγον. Ἀλλὰ τὸ δόξαν ἦδη Θεῷ μετατραπῆναι οὐκ ἦν. Ἔνθεν τοι ὁ μὲν Βοτανειάτης, μαθὼν τῶν Κομνηνῶν τὴν εἰσβλησιν, ἅπασιν αὐτίκα τῶν βασιλείων, αὐτοῦ που ῥίψας ὃ ὑπεδεῖτο φοινικόχροα πέδιλα, καὶ εἰς τὴν δὲ Περιβλέπτου μανὴν ἀπελθών, ἧς ἐκεῖνος μετὰ τὸν κατὰ τοὺς Ἀργυροὺς (Ῥωμανὸν ἐκεῖνον τὸν αὐτοκράτορα) κτήτωρ δεύτερος ἐχρημάτισε, κείρεται τὴν τρίχα, καὶ μεταμφιέννυται τὴν στολήν, τριβώνιον κατὰ μονάζοντας ἐνδυσάμενος. Ἔνθα καὶ χρόνῳ ἐπιδιούς τινα, τὸν χοῦν ἀπέθετο τῷ χοΐ, ταφεὶς παρ' αὐτῇ. Οἱ δὲ Κομνηνοὶ, μηδενὸς αὐτοῖς ἀντιβαίνοντος τοῖς ἀνακτόροις προσπεφοιτήκασιν, ἀταλαιπώρως τούτοις ἐπιβάντες καὶ ὁμαλῶς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς λειότητος. Τοιαῦτά σφισι τὰ προοιμία γέγονε, τοιαῦτα τὰ εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων εἰσιτήρια, τοιαῦτα τὰ τῆς βασιλείας ἐπιβατήρια.

ΚΑ'. Ἤδη δ' ἐν ἀσφαλεῖ γεγονότες οἱ Κομνηνοὶ, καὶ τὴν μητέρα (9) σφῶν καὶ τὰς ὁμευνίτιδας ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Κανικλείου (10) πρὸς τὰ βασίλεια μετεστείλαντο. Ἐκείνων γὰρ ἐπιχειρησάντων ἀποστάσει, εὐθὺς αἱ γυναῖκες εἰς τὸ μέγα τέμενος τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας προσπεφοιτήκασιν. Ὅθεν παρὰ τοῦ Βοτανειάτου εἰς τὴν ῥηθεῖσαν μονὴν μετηνέχθησαν, ἵνα μὴ ἔχοιεν πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας διαπέμπεσθαι, οὐδὲν δ' ἕτερον ἀναρδὲν ἐκείναις ἐπήνεγκε. Μήπω δὲ σχεδὸν τοὺς πόδας τῇ βασιλείᾳ ἐρείσαντες, αὐτίκα πολλῶν τοῦ Βοτανειάτου πράξεων σχολὴν κατεψηφίσαντο, καὶ οὐδὲ ἐξόντως ἦσαν ἐπιχειρητικοὶ τῇ τυραννίδι τὴν ἀτιμίαν τοῖς παρ' ἐκείνου πραχθεῖσιν ἐπήνεγκαν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπερῆντο τοῦ καιροῦ, καὶ πολλὰ τῶν ὑπ' ἐκείνου πεπραγμένων βασιλικῶς ἀνῃρήκασιν οὕτω γράμματι βραχυσυλλάβῳ τυραννικῶς. Εἶτα ὁ μὲν Ἀλέξιος βασιλικὸν ἀναδεῖται διάδημα, τῷ δ' Ἰσαακίῳ τὰ δευτερεῖα νενέμηνται τῆς τιμῆς, καινοῦ αὐτοῦ ἐπιφημισθέντος ὀνόματος (σεβαστοκράτωρ γὰρ ἐπεκλήθη) καὶ ὑπερεῖχε τοῦ Καίσαρος. Ἡ δὲ μήτηρ τούτων, παρασήμων μὴ μετασχοῦσα βασιλικῶν διὰ τὸ ἔνδυμα τὸ μοναχικὸν, μήτε μὴν εὐφημίας καὶ ἀναῤῥήσεως, μόνου μετεῖχε τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος· αὐτὴ δὲ τὴν τῶν πραγμάτων πᾶσαν διοίκησιν ἀνεζώσατο. Οὕτω μὲν οὖν τὰ τῆς βασιλείας παρὰ τῇ μητρὶ νενέμηντό καὶ ἀμφοῖν τὼ ὁμαίμοσιν. Ἥστην δ' αὐτοὶς καὶ ἑτέρω διττὼ ἀδελφὼ νεωτέρω τὴν ἡλικίαν, ὧν τὸν μὲν πρωτοσέβαστον ἐτίμησαν καὶ μέγαν δομέστικον τὸν Ἀδριανὸν, τὸν Νικηφόρον δὲ Σεβαστὸν καὶ τοῦ στόλου δρουγγάριον. Εἶχον δὲ καὶ ἐπ' ἀδελφαῖς κηδεστὰς, τὸν Μελισσηνὸν (11) Νικηφόρον, καὶ Μιχαὴλ τὸν Ταρωνίτην. Τὸν μὲν οὖν Ταρωνίτην τῇ πρώτῃ συνεζευγμένον τῶν ἀδελφῶν, πάνυ στεργομένῃ πρὸς τῆς μητρὸς, καὶ πρὸς αὐτῶν τιμωμένῃ, πανυπερσέβαστον ὠνόμασαν, καὶ τοῦτο κατίσωντες τὸ ἀξίωμα. τὸν δέ γε Μελισσηνὸν, ἀποστασίαν κἀκείνου κατὰ τοῦ Βοτανειάτου ἐν τῇ Ἑῴᾳ φρονήσαντα, καὶ ἔτι ταύτης ἐχόμενον, ἐπὶ συμβιβάσει τετιμήκασι

Varim lectiones et notæ.

(9) *Τὴν μητέρα*. Anna Dalassena, de qua in *Familiis Byzant.*

(10) *Ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Κανικλείου*. Τοῦ Νικολάου scribendum ex Anna Comnena monuimus in notis ad ejus *Alexiadem*, p. 246, ubi docuimus intelligi debere oratorium S. Nicolai quod intra Magni Palatii septa ædificavit Basilius Macedo, quodque idem videtur cum monasterio S. Nicolai sanctimonialium, et Πατριαρχικὴ γυναικεία μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου appellatur in Typico ms. τῆς Κεχαριτωμένης, ubi exserte statuitur in tractu ædis Sophianæ.

(11) *Μελισσηνόν*. Melissenorum familiæ meminit Anonymus in Vita S. Nicolai Studitæ, p. 944. Plura etiam de ea congessimus in *Familiis Byzantinis*, pag. 175.

Καίσαρα, καὶ τὴν πόλιν αὐτῷ Θεσσαλονίκην εἰς κατοικίαν ἀπένειμαν, καὶ χορηγίαν χρημάτων καὶ τούτῳ καὶ παισὶ τοῖς αὐτῷ κατὰ γένος προσήκουσι τύχῃ τοιᾷδε καὶ ἀξιωμάτων ὄγκῳ τηλικούτῳ ἀνάλογον προσαφώρισαν. Ἐντεῦθεν τῶν βασιλείων προσόδων, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τῶν κοινῶν καὶ δημοσίων οὕτω διανεμηθεισῶν, τὸ βασιλικὸν ταμιεῖον ἢ τὸ κοινὸν πρυτανεῖον ἐστένωτο. Καὶ ὁ κρατῶν σπανίζων χρημάτων, τάς τε τοῦ ἀξιώματος ἀνηκούσας ἀνίκαθεν ἐτησίας δόσεις ἐξέκοψε (12), καὶ τὰς τῶν συγκλητικῶν οὐσίας προσαφῃρεῖτο. Ἔστεψε δὲ καὶ τὴν κοινωνὸν αὐτῷ τοῦ βίου Εἰρήνην (13), καὶ Αὐγούσταν ὠνόμασεν· ἡ δ' ἦν ἐγγόνη τοῦ Καίσαρος Ἰωάννου τοῦ Δούκα. Ἡ τὲ πρώην βασίλισσα ἡ ἐξ Ἀλανῶν Μαρία σὺν τῷ ἰδίῳ υἱῷ Κωνσταντίνῳ τῷ Δούκᾳ, ὃν τῷ Δούκᾳ Μιχαὴλ ἐν τῇ πορφύρᾳ ἐγείνατο, στεφθέντι παρὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς, ἔτι βραφυλλίῳ τυγχάνοντι, καὶ πεδίλοις φοινικοῖς ὑποδουμένῳ, τῶν ἀνακτόρων μεθίσταται, καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγγάνων βασίλεια ἄπεισιν. Ἤδη γὰρ εἰλήφει ταῦτα καὶ τὴν μονήν· ἀλλὰ μέντοι καὶ τὴν τοῦ Ἑβδόμου (14) διὰ χρυσοσημάντου τοῦ Βοτανειάτου γρυφῆς, ἵνα διῆγε σὺν τῷ υἱῷ, βασιλικὴν ὑπηρεσίαν ἑαυτῇ καὶ τῷ υἱῷ ἀποτάξασα. Ἔτι γὰρ ὁ παῖς αὐτῆς περιέκειτο τὰ τῆς βασιλείας γνωρίσματα, καὶ εὐφημεῖτο μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὰς χρυσοβούλλους γραφὰς μετ' ἐκεῖνον ὑπεσημαίνετο. Μετὰ δέ τινα χρόνον καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετημφιάσθη, μέλαν ἐνδῦσα χρῶμα κατὰ τοὺς μοναχούς, τὸ μὲν ἐκδῦσα, τὸ δέ τι τυραννουμένη· καὶ ὁ παῖς ἀφῃρέθη τὰ περιπόρφυρα πέδιλα, καὶ μόνῳ τῷ Κομνηνῷ ἡ τῆς αὐτοκρατορίας κλῆσις καὶ ἡ βασιλεία περιελέλειπτο. Οὕτω μὲν οὖν ταῦτα. Ὁ δὲ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἀρχιερατεύων, ὁ θεσπέσιος ἐκεῖνος Κοσμᾶς (15), τῇ τῶν κοινῶν πραγμάτων μεταχειρίσει ἀπαρεσκόμενος, καὶ ἀπεγνωκὼς τὴν διόρθωσιν, τῷ ὑπηρέτῃ τῆς Ἐκκλησίας ὑπανεχώρησε, καὶ πολλὰ παρὰ τῶν κρατούντων παρακληθεὶς ὑποστρέψαι, οὐχ ὑπένόστησεν, ἔτη πέντε καὶ μῆνας ἐννέα τὸν πιστὸν ποιμένα λαόν. Διὸ καὶ ἄλλον τινὰ ἀρχιερέα τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντικατέστησαν, ἐκτομίαν τινὰ μοναχὸν, κεκλημένον Εὐστράτιον, οὔτε λόγοις ὡμιληκότα, οὔτε πραγμάτων ἐγγεγυμνασμένον μεταχειρίσεων, ἀφελῆ δὲ ἄνθρωπον καὶ ἡσυχίᾳ ἢ γνώμῃ μᾶλλον προσήκοντα. Ἤδη δὲ τρεῖς οὕτως ἐνιαυτοὺς τῷ θρόνῳ ἐνσεμνυνόμενος, κατηνίχθη τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων παρὰ τῶν κρατούντων. Ἡ δ' αἰτία οὐκ ἔγνωσται ἀκριβῶς, καὶ λοιπὸν προκεχείριστο πα-

Uxorem Irenem, Joannis Cæsaris Ducæ neptem coronavit, Augustamque dixit. Prior vero imperatrix Maria Alana, cum filio Constantino, quem Michaeli Ducæ in purpura peperierat, patrique infantulum adhuc coronarat, purpureis utenie calceis, regia excedit, et in Manganici monasterii palatia se confert. Jam enim utriusque loci, et monasterii in Hebdomo possessionem aurea Botaniatæ bulla firmatam tenebat. Ibi cum filio agebat, imperatoriis ministeriis et illi et sibi constitutis. Nam filius ejus insignia regni adhuc gerebat, et post imperatorem celebrabatur, et aureæ bullæ diplomatibus post illum subscribebat. Cæterum aliquanto post, mutato vestitu, nigrum habitum monasticum, partim ultro, partim a tyranno coacta sumpsit. Sed et filio ejus purpurei calcei sunt adempti, soli Comneno et nomine et potestate imperii relicta. **297** Atque hæc hactenus. At imperatricis urbis pontifex, inclytus ille Cosmas, qui communium rerum tractationem improbaret, atque emendationem desperaret, ministro suo *psalterium auferre, seque sequi jusso*, Ecclesia excessit, nec in eam rediit, quamvis imperatoribus id magnopere flagitantibus : cum fidelem populum annos quinque et menses novem pavisset. Aliumitaque pontificem Ecclesiæ præfecerunt, spadonem quemdam monachum, nomine Eustratium, neque eruditum, neque in rebus gerendis versatum, sed hominem simplicem et otio ac potius angulo aptiorem : qui cum eam dignitatem per annos tres usurpasset, ob causam non satis notam ab imperatoribus sacra æde est deductus, atque in ejus locum suffectus Nicolaus monachus cognomento Grammaticus, qui in studio virtutis ætate acta, litterarum non rudis erat, etsi non exquisite peritus.

Ἄρον, εἶπων, τὸ ψαλτήριον, καὶ συνέπου μοι, τῆς Ἐκκλησίας ὑπανεχώρησε, καὶ πολλὰ παρὰ τῶν κρατούντων παρακληθεὶς ὑποστρέψαι, οὐχ ὑπένόστησεν, ἔτη πέντε καὶ μῆνας ἐννέα τὸν πιστὸν ποιμένα λαόν. Διὸ καὶ ἄλλον τινὰ ἀρχιερέα τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντικατέστησαν, ἐκτομίαν τινὰ μοναχὸν, κεκλημένον Εὐστράτιον, οὔτε λόγοις ὡμιληκότα, οὔτε πραγμάτων ἐγγεγυμνασμένον μεταχειρίσεων, ἀφελῆ δὲ ἄνθρωπον καὶ ἡσυχίᾳ ἢ γνώμῃ μᾶλλον προσήκοντα. Ἤδη δὲ τρεῖς οὕτως ἐνιαυτοὺς τῷ θρόνῳ ἐνσεμνυνόμενος, κατηνίχθη τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων παρὰ τῶν κρατούντων. Ἡ δ' αἰτία οὐκ ἔγνωσται ἀκριβῶς, καὶ λοιπὸν προκεχείριστο πα-

Variæ lectiones et notæ.

(12) Ἐτησίας δόσεις ἀνέκοψε. Vide Notas ad *Alexiadem*, p. 270. Cæterum quidquid deinceps de rebus ab Alexio imperatore gestis narrat Zonaras, pluribus exposuimus in Notis ad *Alexiadem Annæam*, proinde hic duntaxat delibabimus quæ auctori nostro illustrando necessaria videbuntur.

(13) Εἰρήνην. Fuit Irene Ducæna, Alexii imp. uxor, Joannis Ducæ Cæsaris neptis, filia vero Andronici Ducæ protovestiarii, et magni ducis scholarum Orientis. Ita inscribitur in typico ms. monasterii τῆς Κεχαριτωμένης ab Irene condit. Obiit autem Andronicus, ut ibidem habetur, 14 Octobr. cum sub vitæ exitum monachicum habitum induisset, Antonius appellatus. Hinc uxor fuit Maria nobilis Bulgara, quæ sub vitæ pariter exitum sumpta angelica veste Xene appellata est, obiitque 21 Novemb. Michael vero Irenes frater obiit 9 Januarii : Joannes frater alter morieus monachica veste sumpta Antonius appellatus est. Denique Theodora sanctimonialis ejusdem Irenes soror obiit 20 Febr. Ita idem Typicum.

(14) Τὴν τοῦ Ἑβδόμου. Vide infra Dissertationem de Hebdomo et nostram *Constantinopolim*, ubi de hoc monasterio, et ejus situ, plura.

(15) Κοσμᾶς. Laudatur ex cod. ms. Bibl. Caroli de Montchal archiep. Tolosani, quæ nunc est illustrissimi archiepiscopi Remensis, σημείωμα τῆς καθωσιρώσεως τοῦ γεγονότος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κοσμᾶ. Ex quo quidem titulo, colligere liceret, non sponte patriarchatu cessisse Cosmam, sed depositum fuisse, licet contrarium etiam dicit Anna Comnena, lib. III, p. 79. Illius memoriam agunt Græci 1 Januarii, ut est in Menæis et Synaxariis.

τεταγχης ἀνὴρ μοναχὸς, ὁ Γραμματικὸς ὀνομαζόμενος Νικόλαος, ἐν ἀσκήσει τὸν βίον διηνυκὼς, καὶ οὐδὲν τῆς ἐν λόγοις παιδείας ἀμοίρητος ὤν, κἂν μὴ κατακόρως ταύτης μετέσχηκεν.

XXII. Commenus recens potitus rerum, nuntiata Roberti Franci, viri callidi et bellicosissimi, contra Epidamnum expeditione, et ipse illuc profectus, commissoque prælio victus, turpiter fugit, multis non gregariis militibus duntaxat, sed viris etiam dignitate præstantibus et regii sanguinis interfectis, totisque castris captis ab hostibus. Cumque imperator Byzantium victus redisset, Barbari victoria inflati, confidenter omnes invaserunt, et oppida quædam ceperunt, ut Castoriam et Larissam, imperatricis quoque urbis excidium somniantes. Verum imperator denuo eductis copiis, et Barbarico præsidio Castoria pulso, contra Robertum abit, ejusque calliditatem arte eludit. Nam fratri Adriano habitu imperatorio accommodato, exercituque dato mandat, ut contra Robertum in procinctu stet, eoque pugnam ciente, tergo dato fugiat, ipse vero cum reliquo exercitu per ambages et invia loca vallum Francorum aggressus, tentoria eorum diripit, magnamque cædem edit. Roberto autem in fictitium imperatorem impetum faciente, ille cum suis laxatis habenis fugit. Qua de causa Barbarus magis etiam gloriabatur et insolescebat, quasi nemo congredi secum auderet. Interim vero nuntiata valli vastatione et interitu eorum qui illic fuissent, **298** statim et animis et manibus dimissis, recessit. Imperator Constantinopolim reversus, insidiis detectis, præcipuos earum auctores comprehendit, e quibus erant et legionum duces, et multi ex popularibus et patribus conscriptis, qui conjurationis esse conscii putabantur, falso plerique, ut ferunt, ea de causa in crimen vocati, ut bonis privarentur. Compressis Roberti insultibus, aliunde Romani imperii hostes exstitere. Nam Turci, Oriente subacto, ne insulis quidem abstinebant. Tzachas enim Turcus, non illustris ille quidem, sed vir acer et magnæ improbitatis, cum paucis naviculis insula Chio ex improviso capta, et classe ibi ædificata, Lesbum, Samum, Rhodum, et plures alias insulas occupavit : unde tamen a Romana classe pulsus est. Sed et insula Creta atque etiam Cyprus defecerunt, altera a Carice occupata, imperatori se opponente, altera a Rhapsommate. Verum hæ quoque multo post Romano imperio sunt recuperatæ. Unde imperator impensarum egens, pecuniæ faciendæ rationes, a ratione

ΚΒ'. Ἄρτι δὲ τῆς βασιλείας ἐπιβεβηκότι τῷ Κομνηνῷ ἠγγέλη ὁ Φράγγος Ῥομπέρτος εἰς τὴν Ἐπίδαμνον διαπερα:ούμενος, ἀνὴρ πανοῦργός τε καὶ πολεμικώτατος. Αὐτίκα τοίνυν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε, καὶ γενόμενος κατὰ τὸ Δυρράχιον, προσβάλλει τοῖς πολεμίοις, καὶ ἡττηθεὶς (16) ἀκλεῶς ἔφυγε, πολλῶν ἐκεῖ πεσόντων οὐ τῶν τυχόντων μόνον στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ὑπεροχαῖς καὶ βασιλείου τυγχανόντων ἐξ αἵματος, καὶ ἡ παρεμβολὴ ξύμπασα ἐάλω τοῖς πολεμίοις. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἡττημένος ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Οἱ δὲ Βάρβαροι τῇ νίκῃ πεφυσημένοι, ἐμόσε κατὰ πάντων ἐχώρουν, καὶ εἷλον τῶν πολισμάτων τινὰ, ὧν ἦσαν ἡ Καστόρια τε καὶ ἡ Λάρισσα. Ὀνειροπόλουν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καταλήψεσθαι. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν ἐκστρατεύει, καὶ ἀπελαύνει μὲν τῆς Καστορίας τοὺς αὐτὴν φρουροῦντας Βαρβάρους, ἅπεισι δὲ κατὰ τοῦ Ῥομπέρτου, καὶ στρατηγήματι τὴν ἐκείνου δεινότητα μέτεισι. Τῷ μὲν γὰρ ἀδελφῷ Ἀδριανῷ τὸ σχῆμα τὸ βασιλικὸν περιτίθησι, καὶ στράτευμα δοὺς αὐτῷ, ἐναντίον τοῦ Ῥομπέρτου στῆναι διακελεύεται. Εἰ δ' ἐκεῖνος ὁρμήσει μαχέσασθαι, στρέψαι τὰ νῶτα καὶ αὐτίκα φυγεῖν. Ταῦτα μὲν οὖν τῷ ἐσχηματισμένῳ βασιλεῖ ἐνετείλατο· ἐκεῖνος δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς δι' ὁδῶν ἀδήλων περιοδεύσας, καὶ τῷ τῶν Φράγγων ἐμβαλὼν χάρακι, τάς τε σκηνὰς αὐτῶν καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἐλῄσατο, καὶ φόνον πολὺν ἐποιήσατο. Τοῦ Ῥομπέρτου δὲ κατὰ τοῦ ἐσχηματισμένου βασιλέως ὁρμήσαντος κἀκεῖνος καὶ ἡ σὺν αὐτῷ στρατιὰ τὰ χαλινὰ χαλάσαντες ἔφυγον. Ὁ δὲ βάρβαρος ἐγαυρία μᾶλλον καὶ ἐπῆρτο, ὡς ἀπροσμάχητος. Ἐν τούτῳ δ' ἀγγέλλεται αὐτῷ τοῦ χάρακος ἡ ἐκπόρθησις, καὶ ἡ φθορὰ τῶν ἐκεῖ, καὶ εὐθὺς παρεῖτο καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπιὼν ᾤχετο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανελθὼν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, μηνυθείσης ἐπιβουλῆς αὐτῷ, τούς τε ταύτης πρωτουργοὺς, συνέσχεν ἐκ τῶν ταγματικῶν ὄντας ἀρχόντων καὶ πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ὡς τάχα συνίστορας τοὺς πλείους, ὡς φασιν, οὐ δὲ πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ' ἵνα σφᾶς γυμνώσῃ τῶν ὑπαρχόντων. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Ῥομπέρτου ἐπιθεσις πέπαυτο, ἐτέρωθεν δ' αὖθις τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ἐχθροὶ ἐπανίστανται. Οἱ γὰρ Τοῦρκοι, τὴν Ἑῴαν ὁρῶντες ἑαυτοὺς ποιησάμενοι, οὐδὲ τῶν νήσων ἀπέσχοντο. Ἀλλ' ὁ Τζαχᾶς, Τοῦρκος δὲ καὶ οὗτος, οὐ τῶν ἐπιφανῶν, δεινὸς δὲ καὶ τὴν πονηρίαν πολὺς, διὰ πλοίων

Variæ lectiones et notæ.

(16) *Καὶ ἡττηθείς.* De hac Roberti victoria ad Dyrrachium, sic Lupus protospatha : *Anno* 1082, *hoc anno completur ab initio mundi* 6231, *ab Urbe* 824, *Alexius imperator, collecto grandi exercitu, iniit bellum cum Roberto duce haud longe a Dyrrachio, et terga versus fugit, cecideruntque in ea pugna plusquam* 6000 *ex suis, fuerunt autem in ejus exercitu* 70 *millia hominum.* De altera ad Cassiopem Roberti victoria, quam etiam Anna commemorat, sic ille ad an. 1085 : *Prædictus dux grandi apparatu navium, hominumque innumerabili exercitu Brundusiopolim veniens deposita ibidem navali machinatione, ingressus est Adriaticum pelagus, perrexitque in insulam nomine Cassiopim, ubi Stolus Veneticorum, et filius ducis Venetiæ cum plurimis navibus, erat infestus duci Roberto : sed bello in mari inter eos confecto, victoria ad Normannos concessit. Cæsa sunt in ea pugna plusquam quinque millia hominum : præterea quinque naves captæ et duæ cum hominibus submersæ sunt, ita ut qui gladium potuere evadere bellatoris, pelagi eos vorago glutiret.*

ὀλίγων ἀνωΐστι τῇ νήσῳ Χίῳ προσορμισθείς, κατ- A humanitatis abhorrentes excogitavit, exactoribus
έσχε ταύτην, καὶ στόλον ἐν αὐτῇ ναυπηγεῖ, δι' οὗ τὴν iniqua tributa postulantibus, et iis bona eripientibus,
τε Λέσβον ἀνήρπασε, καὶ τὴν Σάμον, τήν τε Ῥόδον qui nihil debebant. Itaque procuratores quolibet
ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ πλείονς ἄλλας τῶν νήσων. mittebantur, qui possessiones subditorum in agris
Ἐξηλάθη δ' αὖθις αὐτῶν, στόλου Ῥωμαϊκοῦ ἐπελ- et prædiis describerent, ac novis nominibus excogitatis, ea hypertima et hyperpera appellabantur:
θόντος ταῖς ἐκείνου τριήρεσι. Καὶ ἡ νῆσος δ' ἡ atque alias alii vexationum modi reperiebantur,
Κρήτη, πρὸς δὲ τῇ καὶ ἡ Κύπρος ἀποστασίαν ἐνό- sed et donaria e templis auferebantur. Idem imperator dum monetam a decessoribus suis adulteratam reperisset, æneam fecit qua in imperii expensis uteretur : in vectigalibus vero probos aureos exigebat, aliquando etiam nummos semiaureos interdum æreos. Cum igitur ære egeret, ex obolis nummos fecit, et opera quædam publica ænea destruxit, ut stateres inde cuderent, novas quoque decimas instituit. Puella, quam Augusta peperera, Anna est appellata, propter aviam, et desponsa Mariæ Alanæ filio Constantino : quo ante nuptias mortuo, eamdem jam nubilem Nicephori Bryenii, quem supra memoravimus ob regni affectationem exœratum fuisse, filio natu majori uxorem dedit, Panhypersebasti titulum eidem impertitus 299
Filium inde sibi natum, et a patriarcha sacro baptismate in templo divini Verbi Sapientiæ baptizatum, Joannem appellavit, statimque diademate ornavit. Eidem alii quoque duo nati sant filii, Andronicus et Isaacius, et aliæ tres filiæ, Maria, Theodora et Eudoxia. Mariam despondit Gabræ illius Theodori sebasti et martyris filio Gregorio. Deinde affinitate pro sua libidine repudiata, illoque dimisso, alium filiæ sponsum ascivit, Phorbeni Catacalonis filium Nicephorum, Eudoxiæ Constantini lasitæ filium matrimonio junxit, qui uxorem non ut imperatoris filiam tractavit, sed quasi e superiore loco cum illa egit, et imperatrice ac soeru sæpissime offensa, effecit ut illa filiam ægrotantem statim tonderet, atque ipsum regia ejiceret. Postremam filiam collocavit pater adolescenti non sane illustri orto familia, sed forma prædito præstantissima. Sub hoc imperatore terræ motus horrendus fuit eo die quo memoria divi Nicolai ob miracula celebris agitur, multaque domicilia, multa templa, multæ porticus quibus viæ publicæ teguntur, collapsæ mortales plurimos oppresserunt.

ἔσχε ταύτην, καὶ στόλον ἐν αὐτῇ ναυπηγεῖ, δι' οὗ τὴν τε Λέσβον ἀνήρπασε, καὶ τὴν Σάμον, τήν τε Ῥόδον ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ πλείονς ἄλλας τῶν νήσων. Ἐξηλάθη δ' αὖθις αὐτῶν, στόλου Ῥωμαϊκοῦ ἐπελθόντος ταῖς ἐκείνου τριήρεσι. Καὶ ἡ νῆσος δ' ἡ Κρήτη, πρὸς δὲ τῇ καὶ ἡ Κύπρος ἀποστασίαν ἐνόσησαν, τὴν μὲν τοῦ Καρίκη κατεσχηκότος, καὶ ἀντάραντος χεῖρα τῷ βασιλεῖ, τὸν Κύπρον δέ γε τοῦ Ῥαφομμάτου. Ἀλλὰ καὶ αὗται τῇ Ῥωμαίων αὖθις οὐκ εἰς μαχρὰν ἐπανεσώθησαν ἡγεμονίᾳ. Ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς, ἀναλωμάτων δεόμενος, τρόπους ἀποτροπαίους συλλογῆς χρημάτων ἐξεύρισκε, καὶ ὀφειλὰς ἀδίκους εἰσῆγον κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἐπ' αὐτῷ τεταγμένοι, καὶ ἁρπηροῦντο τὰς οἰκείας οὐσίας εἰ μηδὲν δικαίως ὀφείλοντες. Ἐντεῦθεν ἀπογραφὲς πανταχοῦ τῶν ἐν ἀγροῖς καὶ χωρίοις διαφερουσῶν τοῖς ὑπηκόοις ἐστέλλοντο κτήσεων, καὶ τὰ καινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπινενόητο, τὰ Ὑπέρτιμα (17) λέγω καὶ τὰ Ὑπέρπλεα, καὶ ἄλλοτε ἄλλοι τρόποι ἐπηρειῶν κατὰ τῶν ὑπηκόων εἰσήγοντο, καὶ ἱερὰ δ' ἀφῄρηντο ἐκ θείων ναῶν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ νόμισμα κεκιβδηλευμένον παρὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ εὑρηκὼς, χάλκεον ἔθετο, ᾧ εἰς τὰ τῆς βασιλείας ἐκέχρητο ἀναλώματα, τοὺς δέ γε φόρους διὰ χρυσίνων δοκίμων εἰσέπραττε, πῇ δέ γε καὶ δι' ἑτέρων χρυσίνων μὲν κἀκείνων, ἀλλ' ἡμιχρύσων. Ἔστι δ' οὗ καὶ διὰ τῶν χαλκέων ἐδασμοφόρει. Ὅθεν χαλκοῦ δεόμενος πλείονος, τοὺς ὀβολοὺς εἰς νόμισμα μετετύπωσε, καί τινα τῶν δημοσίων ἔργων τῶν χαλκουργημάτων φημὶ κατασπάσας, εἰς στατῆρας συνέχεψε, καὶ νέας δεκάτας ἐκαίνισεν. Ἐγείνατο δὲ θυγάτριον ἡ Αὐγούστα τῷ βασιλεῖ, ὅπερ Ἄννα ὠνομάσθη διὰ τὴν πατρομήτορα, ἐφ' ᾧ τὸν τῆς βασιλίσσης Μαρίας υἱὸν Κωνσταντῖνον τῆς ἐξ Ἀλανῶν ὁ βασιλεὺς ἐμνηστεύσατο· ἐκείνου δ' ἐπὶ τῇ μνηστείᾳ τὴν ζωὴν καταλύσαντος, ὡς ὥραία γάμου ἡ θυγάτηρ ἐγεγόνει τῷ ἄνακτι, νυμφίον ἕτερον ἐπ' αὐτῇ εἰσῳκίσατο, τὸν μείζω τῶν υἱῶν Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου, ὃν ὁ λόγος προῄφηνε τῇ τυραννίδι ἐπιχειρήσαντα, καὶ ἁλόντα καὶ πηρωθέντα τοὺς ὀφθαλμούς. Τούτῳ τὴν θυγατέρα ταύτην κατεγγυήσας, τετίμηκε τὸν ἀνδρα πανυπερσέβαστον. Γίνεται δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ υἱὸς, ὃν ἐν τῷ θείῳ τεμένει τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, παρὰ τοῦ πατριάρχου καταξιωθέντα τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ Ἰωάννην κληθέντα, αὐτίκα ὁ πατὴρ καὶ διαδήματι ταινιοῖ. Γεγόνασι δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἕτεροι δύο υἱοὶ, Ἀνδρόνικός τε καὶ Ἰσάκιος καὶ θυγατέρες ἕτεραι τρεῖς, Μαρία, Εὐδοκία καὶ Θεοδώρα. Τῇ μὲν οὖν Μαρίᾳ τὸν τοῦ Γαβρᾶ ἐκείνου Θεοδώρου τοῦ σεβαστοῦ καὶ μάρτυρος υἱὸν τὸν Γρηγόριον ἐμνηστεύσατο. Εἶτα τὴν μνηστείαν ταύτην λύσας, οὕτω δόξαν αὐτῷ, κἀκείνον ἀποπεμψάμενος, ἕτερον μνηστῆρα τῇ θυγατρὶ ταύτῃ τὸν τοῦ Φορβηνοῦ υἱὸν τοῦ Κατακαλὼν τὸν Νικηφόρον εἰσεποιήσατο. Τῇ δ' Εὐδοκίᾳ τὸν τοῦ Ἰασίτου Κωνσταντίνου παῖδα συνέζευξεν. Ὃς τῇ τε συνεύνῳ οὐχ ὡς βασιλίδι ἐκέχρητο θυγατρὶ, ἀλλ' ἐκ τοῦ κρείττονος ὡμίλει ταύτῃ καὶ προσεφέρετο, καὶ τῇ βασιλίσσῃ δὲ πλειστάκις προσκεκρούκει καὶ πενθερᾷ, ἥτις αὐτῷ προσοχθίσασα τὴν θυγατέρα νοσήσασαν εὐθὺς ἀποκείρει (18) καὶ τὸν Ἰασίτην ἀπαλλύνει τῶν

Variæ lectiones et notæ.

(17) *Ὑπέρτιμα.* Vide *Gloss. med. Græcit.*

(18) *Τὴν θυγατέρα νοσήσασαν εὐθὺς ἀποκείρει.* Id porro egit mater Irene, infensa Iasitæ genero, ut cum ab omni spe cum uxore reconciliationis abduceret, cum sumpta semel ab ægrotis veste monachica, hanc dimittere non liceret, si pristinam valetudinem consequerentur, ut docuimus in *Gloss. med. Lat.* in v. *Monachus ad succurren-*

βασιλείων. Τῇ δέ γε τελευταίᾳ τῶν θυγατέρων συνῴκισεν ὁ πατὴρ νεανίαν (19) τὸ μὲν εἶδος ἀγαλμασίαν, τὸ δὲ γένος οὐ τῶν ἐπιφανῶν. Γέγονε δ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου κλόνος τῆς γῆς φρικωδέστατος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ ἐν θαύμασι περιωνύμου ἁγίου Νικολάου, ὑφ' οὗ πολλαί τε οἰκίαι καὶ ναοὶ κατηρείκοντο, καὶ στοαὶ, δι' ὧν αἱ τῆς πόλεως ὠρόφωνται ἀτραποὶ, καὶ πλεῖστοι ἐν τοῖς συμτώμασι συνεχώσθησαν καὶ ἀπέθανον.

XXIII. Iisdem temporibus gens Patzinacarum suis sedibus relictis, in Romanas provincias immigravit, totam Thraciam et Macedoniam populata. Quos cum bello peteret imperator, turpiter victus est ob arrogantiam militum. Repetita pugna, cum milites modestiores facti, ab auxilio numinis duntaxat penderent, hostes nec prima coitione tolerata, humi arma projecerunt, et suspiriis misericordiam tandem a Romanis impetrarunt. Magna igitur Scythicæ gentis multitudo periit, cæteri in vinculis habiti sunt, ac pro corona venditi. Imperator vero, delectu acto, Scytharum robustorum juvenum magnum numerum in Moglena provincia cum uxoribus et liberis collocavit, eximia legione ex eis confecta, qui hodieque per successiones manent, ex loco in quo consederunt, cognomentum adepti, ut Patzinacæ Moglenitæ dicantur. Delatis insidiis, auctores earum præcipuos Umbertopolum Francum genere, et Ariebem Armenium, utrumque illustrem, 300 et ducem exercitus una cum conjuratis comprehensos, publicatione bonorum et ignominioso triumpho multatos, relegavit. Manichæorum quoque legionem, quæ ad id tempus vetere lege omnino vetante militarat, exauctoravit. Rursus aliæ insidiæ imperatori comparatæ sunt, quarum princeps fuit Diogenis imperatoris filius Nicephorus Porphyrogenitus, vir invicti sane roboris, sed ingenio atque animo non perinde felici et generoso. Qui cum inchoatum facinus distulisset, non peregit, sed pertulit ea quæ molitus fuerat. Captus enim et quæstionibus admotus, ut conjuratos indicaret, effossis oculis bonorum publicatione multatus est. Deinde Francorum gens ab Occidente versus imperatricem urbem est profecta, ut inde in Orientem trajiceret : quorum motus portentis est denuntiatus. Nam locustarum

ΚΓ'. Κατὰ τούτου τοὺς χρόνους καὶ τοῦ τῶν Πατζινάκων ἔθνους ἡ συγκίνησις γέγονεν, ἐκ τῶν ὀφετέρων ἠθῶν μεταναστεύσαντος εἰς χώραν Ῥωμαϊκὴν, καὶ τὴν Θρᾴκην πᾶσαν καὶ τὴν Μακεδονίαν λῃζομένου. Κατὰ τούτων ἐκστρατεύσας ὁ βασιλεὺς, τῶν στρατιωτῶν ἀλαζονευομένων, αἰσχρῶς ἥττητο. Εἶτ' αὐθις ἅπτεται κατὰ τῶν Βαρβάρων, ταπεινωθείσης τῆς στρατιᾶς, καὶ τὸ πᾶν τῆς θείας ἐξαρτώσης ῥοπῆς, καὶ προσβάλλει τοῖς πολεμίοις. Οἱ δὲ οὐδὲ τὴν ἔφοδον ὑπομείναντες, τὰ ὅπλα κατὰ γῆς ἐρρίπτουν, καὶ οἰμωγαῖς τοὺς Ῥωμαίους ἐξεκαλοῦντο πρὸς ἔλεον. Ὅλεθρος μὲν οὖν πολύ τι τοῦ Σκυθικοῦ, οἱ λοιποὶ δὲ συνελαμβάνοντο, καὶ ἦσαν ὑπὸ δεσμοῖς, καὶ εἰς δουλείαν οἱ αἰχμαλωτεύσαντες αὐτοὺς ἀπεδίδοντο. Ὁ αὐτοκράτωρ πλῆθος ἀπολεξάμενος σφριγώντων καὶ ῥωμαλέων Σκυθῶν, εἰς τὸ τῶν Μογλένων θέμα (20) τούτους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατῴκισε καὶ τάγμα τούτους κατέστησεν ἰδιαίτατον, οἳ καὶ μέχρι τοῦδε κατὰ διαδοχὰς διαμένουσιν εἰς ἐπίθετον σχόντες τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατῳκίσθησαν, καὶ Πατζινάκοι Μογλενῖται καλούμενοι. Ἐπιβουλῆς δὲ μηνυθείσης αὐτῷ, πρωτουργοὺς ἐχούσης τὸν Οὐμπερτόπωλον (21) καὶ τὸν Ἀριέβην, ὧν ὁ μὲν ἐκ Φράγγων εἵλκε τὸ γένος, ὁ δ' Ἀριέβης ἐξ Ἀρμενίων καὶ ἄμφω δὲ τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ στρατηγίαι; ἐφεστηκότων, ἐκεῖνοί τε συνεσχέθησαν, καὶ ὅσοι συμμετεῖχον αὐτοῖς τοῦ βουλεύματος. Τοὺς οὖν τῆς μελέτης ἐξάρχοντας δύο ἄνδρας δημεύσει κατεδικάσας καὶ ἀτίμῳ θριάμβῳ καὶ ἐπὶ τούτοι; ὑπερορίᾳ, ἐν τούτοις περιώρισεν αὐτοῖς τὴν ποινήν· ὅτε καὶ τὸ τῶν Μανιχαίων τάγμα τῆς στρατείας ἀπήλασεν, ἐκθέσμως· μέχρι τότε δὴ στρατευόμενον. Στρατεύεσθαι γὰρ τοὺς Μανιχαίους ἀρχαῖος νόμος καθάπαξ ἀπείργνυσιν. Αὖθις δ' ἑτέρα κατὰ τοῦ βασιλέως τούτου συνῳδὴ ἐπιβουλὴ, ἧς ἦρχεν ὁ τοῦ βασιλεύσαντος ἐκείνου Διογένους υἱὸς ὁ Νικηφόρος;

A

B

C

D

Variæ lectiones et notæ.

dam. Receptum hunc apud Græcos potissimum morem, sub vitæ extrema habitum sumendi monachicum improbat Zonaras, vel, ut alii volunt, Michael Glycas, in Epistola ad Esaiam monachum, ex qua placet nonnulla hic inserere : Οὐκ οἶδα γὰρ, inquit, ὅ τι καὶ πράξειεν ὁ τοῦτο (ἱερὸν σχῆμα) περιβαλλόμενος, ἤδη πνέων τὰ ἔσχατα· ἑτοιμάζεται μὲν εἰς παράταξιν, ἀλλὰ τὰς χεῖρας κεκώλυται· τὴν πανοπλίαν ἐνδέδυται, καὶ οὐκ ἔτι πολέμου κυρίως· προσμένειν τῇ μονῇ ἐπήγγελται, καὶ τῶν ὧδε βιαίως ἁρπάζεται· ὑπέχειν τῷ πρεσβύτῃ καθυπισχνεῖται, καὶ ἡ τοῦ θανάτου τυραννὶς οὐκ ἐᾷ· γυναικὸς καὶ παίδων ἀποδύλειν ὁμολογεῖ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παραχρῆμα ψυχὴν ἀποτίθεται· μαρτύρεται μὴ κατὰ βίαν τῷ σχήματι προσελθεῖν, ἀλλ' ἡ πλευρίτις· ἐπικειμένη καὶ μὴ βουλόμενον ἐκβιάζεται τὰς χεῖρας τεμεῖν. Ἐκεῖνο; τοί; δεομένοις χαρίζεται, ὅσα καὶ ἄκων ἀφῆσιν ἐκπυθεῖ, etc. Omitto reliqua; observo duntaxat, hunccc inductum morem, quod existimarent idem posse monachatum quod baptismus, ac quemadmodum baptismus omnia remittit peccata baptizatis, ita et ingressis in religionem ipsa religionis professio, quod quidem multis refellit in eadem epistola Zonaras, seu Glycas. Eudoxia igitur a morbo convalescens, in monasterium τῆς Κεχαριτωμένης, a matre haud procul ab æde Sophiana conditum, cujus peculiaris situs describitur in Typico ms. ejusdem monasterii cap. ult. concessit, obiitque parentibus superstitibus, ut ex eodem Typico colligimus.

(19) *Neanïar*. Constantino Angelo nobili Philadelphiensi filiarum postremam Theodorum despondit Alexius, quem panhypersebastohypertati dignitate donavit, ut docemur ex eodem Typico ms. monasterii τῆς Κεχαριτωμένης.

(20) *Εἰς τὸ τῶν Μογλένων θέμα*. Vide Notas ad *Alexiad*. p. 297.

(21) *Οὐμπερτόπωλον*. Ita unus e codd. Regalii Οὐμπερτόπουλον habent, cujus quidem Humbertopuli gentem et familiam expendimus in Not. ad *Alexiad*.

ὁ τῆς πορφύρας βλαστὸς, ἀνὴρ τὴν μὲν ἰσχὺν ἀπαρ- A infinita multitudo ab occidente orta, et tanta
ἀμιλλος, τὴν δὲ τῆς γνώμης ξύν καὶ τὴν τῆς ut inter volandum nubibus æquipararetur, et
ψυχῆς γενναιότητα οὐ κατὰ τὴν σωματικὴν πλου- solem obumbraret, urbe maxima et finibus ejus
τήσας ἰσχύν. Οὗτος, τὸ μὲν δρᾶμα συνθέμενος, τὴν pervolatis, quievit. Cum trajecissent Nicæam
δὲ πρᾶξιν ὑπερτιθέμενος, ἑλαθε παθὼν ἡ δρᾶσας Bithyniæ, quam Turci tenebant, multis utrinque
ὡς ἐβουλεύσατο. Ἐάλω γὰρ, καὶ ἐτασμῶν ἀνάγκαις cæsis, tandem vi expugnatum, cum magna pecunia
παραδοθεὶς, ἵν' ἐκκαλύψῃ τοὺς συνωμότας, τέλος imperatori reddiderunt. Deinde progressi ulterius,
ἐξεκόπη τὰ ὄμματα, καὶ τὴν περιουσίαν ἀφῃρέθη. alii Antiochiam ad Orontem cum labore multoque
Εἶτα τὸ τῶν Φράγγων ἔθνος, ἐκ τῶν Ἑσπερίων συγ- sanguine ceperunt; alii Hierosolymitanæ urbi non
κινηθὲν, ἀφῆκε πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ὡς sine magnis certaminibus potiti sunt. Atque hæc
ἐκ ταύτης εἰς τὴν Ἑῴαν διαπερωθησόμενον· ὧν τὴν a Francis gesta breviter hic perstrinximus. His
συγκίνησιν θεοστυγία τις προεμήνυσεν. Ἀκρίδων temporibus secta nefaria Bogomilorum exstitit,
γὰρ ἄπειρόν τι πλῆθος ἐκ τῆς ἑσπέρας τὴν γένεσιν cujus præco doctorque primarius et apostolorum
ἐσχηκὸς, καὶ τοσοῦτον, ὡς νέφεσιν ἱπτάμενον ἐπει- præsidium fuit quidam Basilius medicus, habitu
κάζεσθαι, καὶ συσκιάζειν τὸν ἥλιον, διὰ τῆς μεγί- monachus, sed ipso potius Satana indutus, qui
στης τῶν πόλεων καὶ τῶν ταύτης ὁρίων τὴν πτῆσιν B cum annis xv erroris illius perniciosa dogmata
ποιούμενον πρὸς τὴν ἑῴαν ὥρμητο, κἀκεῖσε κατέ- didicisset, ut docuisset, totum fere orbem suæ
πανσε. Παραπεσόντες οὖν, καὶ τῇ κατὰ Βιθυνίαν pestis implevit. Tandem etiam urbem imperatri-
προσβαλόντες Νικαίᾳ, παρὰ τῶν Τούρκων κατεχο- cem ingressus, in manifesto crimine est veritatis
μένῃ, σὺν χρόνῳ μὲν καὶ φθορᾷ πολλῇ ἑκατέρωθεν, inimicus deprehensus. Nam imperator ejus impie-
τέως· μέντοι τὴν πόλιν ᾑρήκασι, καὶ ταύτην μετὰ tate cognita, simulavit se fidem habere homini
πολλὰ ὅσα ἀπέδοντο χρημάτων τῷ βασιλεῖ. Οἱ δ' εἰς τὸ infelici, et magistrum appellavit, ac servatorem
πρόσω προύχώρουν. Καὶ οἱ μὲν τὴν πρὸς τῷ errantium animorum. His et pluribus aliis ægre
Ὀρόντῃ εἷλον σὺν μόχθῳ καὶ φόνῳ πολλῷ Ἀντιό- quidem et tarde, sed tamen effecit tandem, ut
χειαν, οἱ δὲ τῆς Ἱεροσολύμων μεγάλοις ἀγῶσιν ἐκράτησαν πόλεως. Ἀλλ' οὕτω μὲν τὰ τοῦ ἔθνους ἔσχον homo pestilens evomeret virus suæ improbitatis:
τῶν Φράγγων, συντετμημένως εἰπεῖν. Αἵρεσις δέ τις et fera cassibus **301** irretita, doctrinam ejus
κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀναπέφηνε μυσαρὰ, ἡ vulgavit, et dogmata contempsit, communique
τῶν Βογομίλων. Τῆς δὲ τοιαύτης αἱρέσεως κῆρυξ suffragio in Hippodromo impostorem comburi
ἦν καὶ μέγας διδάσκαλος καὶ προβολεὺς τῶν παρ' jussit. Alia porro seditio contra imperatorem orta
αὐτοῖς ἀποστόλων, Βασίλειός τις λεγόμενος ἰατρὸς, C est, quodam auctore qui se Diogenis imperatoris
σχῆμα μὲν περικείμενος μοναχοῦ, αὐτὸν δ' ἐκεῖνον filium professus, Comanorum turba ascita Thra-
ἐνδεδυμένος τὸν Σατανᾶν, ὃς ἐν ἕξεσι μὲν πεντε- ciam populabatur et vastabat, petens ut urbibus
καίδεκα τὰ τῆς πλάνης μαθὼν ὀλέθρια δόγματα, ἐν reciperetur, atque imperator saluteretur. Deinde
δὲ δυσὶ καὶ πεντήκοντα διδάξας αὐτὰ, πᾶσαν σχε- cum oppidulum Thraciæ quoddam, fraude civium
δὸν τὴν οἰκουμένην τῆς οἰκείας λύμης ἐνέπλησεν. imperator salutatus, cum paucis ingressus esset,
Εἶτα καὶ τῇ τῶν πόλεων Βασιλίδι ἐπεχωρίασεν, ἀλλ' comprehensus oculis privatur. Sic ejus tyrannis
ἐπ' αὐτομώρῳ ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρός. Γνοὺς finita est, Comanis qui vivi evaserant, in suas
γὰρ τὴν ἐκείνου ἀσέβειαν ὁ κρατῶν, ὑπεκρίθη πίστιν ἔχειν εἰς ἐκεῖνον τὸν κακοδαίμονα, καὶ διδάσκα- sedes reversis.
λον ἐκάλει, καὶ σωτῆρα πλανωμένων ψυχῶν. Τούτοις οὖν καὶ πλείοσιν ἄλλοις, μᾶλις μὲν καὶ σὺν
χρόνῳ, ἴσχυσε δέ ποτε πεῖσαι τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἐξεμέσαι τὸν ἰὸν τῆς πονηρίας αὐτοῦ. Ἐπεὶ δ' ἦν
ἐντὸς ἀρκύων τὸ θήραμα, ἐδημοσίευσε μὲν τὴν ἐκείνου διδασκαλίαν, καὶ τὰ δόγματα ἐξεφαύλισε,
κοινῇ δὲ ψήφῳ πυρὸς αὐτὸν ἐν τῷ τῆς Ἱππηλασίας θεάτρῳ (22) παρανάλωμα ἔθετο. Αὖθις δ' ἐπανάστα-
σις ἑτέρα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος γέγονε, καὶ ὁ ταύτην συστησάμενος υἱὸν ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι τοῦ
βασιλεύσαντος Διογένους, ὃς Κομάνων πλῆθος προσεταιρισάμενος, εἰς τὰπὶ Θρᾴκης τε χωρία γενό-
μενος, καὶ τὴν χώραν κεραΐζων καὶ λῃζόμενος, ἀπήτει τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι δέχεσθαί τε αὐτὸν, καὶ
ἀξιοῦν βασιλικῆς ἀναρρήσεως. Εἶτα εἴς τι πολίχνιον τῶν Θρᾳκικῶν ἀπελθὼν, ἀπατήσεις τε παρὰ τῶν
ἐν αὐτῷ καὶ ἀναρρηθεὶς, εἰσελθών τε μετ' ὀλίγων ἐντὸς, συνεσχέθη, καὶ ἐξεκόπη τοὺς ὀφθαλμούς.
Καὶ οὕτως ἡ ἐπιχειρηθεῖσα παρ' αὐτοῦ τυραννὶς διελέλυτο, τῶν Κομάνων, ὅσοι μὴ διεφθάρησαν, εἰς
τὰ ἤθη παλινοστησάντων τὰ σφέτερα.

ΚΔ. Οὗτος ὁ βασιλεὺς, τοῦ ὀρφανοτροφείου (23) D XXIV. Hic imperator, cum orphanotrophium et

Variæ lectiones et notæ.

(22) Ἐν τῷ τῆς ἱππηλασίας θεάτρῳ. Wolf. *in equestri theatro : in Hippodromo* reposuimus.

(23) Ὀρφανοτροφεῖον. Quod Zotici appellabant : Τὸ κατὰ Ζωτικὸν εὐαγὲς ὀρφανοτροφεῖον, in Novella iv Heraclii, De eo pluribus agimus in *Constantinopoli Christ.* lib. iv, sect. 9, n. 19. in quo ædificatam a Justino Juniore imp. SS. Petri et Pauli apostolorum ecclesiam observamus in eadem lucubratione, lib. iv, sect. 5, n. 21, quod et innuere videntur synaxaria mss. ad 12 Novemb. in S. Nilo, ubi narrant illius corpus depositum· ἐν τῷ σεβασμίῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν ὀρφανοτροφείῳ, ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου, ὑπὸ Ἰουστίνου τοῦ θεολογίστου τοῦ βασιλέως.

alia plura gerocomia vacarent : omnium possessionibus orphanotrophio attributis, ac aliis de suo adjectis, id renovavit statim, et magnis impensis instauravit, multis quorum senectus ibi foveretur, in eo collocatis. Ibidemque monachorum et monacharum diversoria construxit. Præterea scholam grammaticorum, in qua pupilli docerentur et pauperum liberi, magistris et pædagogis constitutis, victuque tam docentibus quam discentibus ordinato : quæ huc usque observantur. Alia rursus inita est contra imperatorem conspiratio, cujus dux fuit Michael Anemas, conscii vero multi ex primis militiæ dignitatibus. Sed antequam facinus aggrederentur, cognitis et comprehensis, capilli et barbæ ademptæ sunt non novacula, sed dropace. Anemas vero ad oculorum effossionem condemnatus, dum triumphus de iis agitur, interposito imperatorio edicto pœna excæcationis liberatur. Itaque publicatione bonorum multati, alius alio

A ἐσχολακότος, ἀλλὰ μὴν καὶ ἄλλων γηροκομείων πολλῶν, τὰς πάντων κτήσεις τῷ ὀρφανοτροφείῳ προσνείμας, καὶ αὐτὸς ἑτέρας προσαφορίσας, ἀνεκαίνισέ τε αὐτὸ, καὶ ἀνενέωσε πολλοῖς ἀναλώμασι, καὶ πλῆθος γηροκομουμένων αὐτῷ ἐγκατέστησεν. Ἀλλὰ μὴν καὶ μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν ἐν αὐτῷ ἐδείματο καταγώγια· πρὸς δὲ τοῖς διδασκαλείοις γραμματικῶν, ἵν' ἐν αὐτῷ διδάσκοιντο παῖδες ὀρφανοὶ ἢ γονέων ἀπόρων, διδασκάλους ἐντάξας αὐτῷ καὶ παιδαγωγοὺς, καὶ σιτήσεις ἀποτάξας τοῖς διδάσκουσί τε καὶ τοῖς μανθάνουσι· Καὶ τὰ μὲν οὕτως ἔσχε, καὶ μέχρι τοῦδε διατετήρηται. Ἄλλο δ' αὖθις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνεστήσαντό τινες διαβούλιον, οὗ κορυφαῖος μὲν ἦν ὁ Ἀνεμᾶς Μιχαὴλ (24), συνίστορες δὲ πολλοὶ τῶν τὰ πρῶτα πραττομένων ἐν τῇ μοίρᾳ τῇ στρατιώτιδι. Ἀλλὰ μήπω τῷ ἔργῳ ἐπιχειρήσαντες ἐγνώσθησάν τε καὶ συνελήφθησαν, καὶ τοῖς μὲν συνωμόταις ψήφοις ἐπήχθη τῶν τριχῶν καὶ τοῦ πώγωνος, οὐ ξυρῷ, ἀλλὰ δρώπακι (25). Τῷ

B

Variæ lectiones et notæ.

(24) *Ἀνεμᾶς Μιχαήλ.* Genus ducebant Anemæ isti Constantinopolitani ab Anema Curupæ Cretensis Ameræ filio, qui sub Joanne Zimisce contra Russos fortiter dimicans vitam amisit, cujus in re bellica virtutem prædicat Scylitzes, p. 678 et 681. Laudat Lambecius, lib. v Commentar. de Bibl. Cæsar. p. 233, Epistolam Consolatoriam Gregorii abbatis monasterii in Oxia insula, πρὸς τὴν πορφυρογέννητον κυρίαν Θεοδώραν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πανυπερπρωτοσεβάστου δεσπότου τοῦ Ἀνεμοῦς. Is porro Manuel appellator in versibus iambicis incerti scriptoris in cod. Reg. hoc titulo : Μανουὴλ τῷ ἐπὶ τῷ γαμβρῷ τῶν βασιλέων κυρῷ Μανουὴλ τῷ Ἀνεμᾷ, in quibus ob animi magnitudinem, et res præclare gestas potissimum celebratur, ut in hisce versibus :

Σοφὲ στρατηγὲ, πυρὲ Ῥωμαίων μέγα.

Infra :

Ἐζημιώθης τὸν στρατάρχην τὸν μέγαν,
Τὴν ὡς ἀληθῶς ἀδαμαντίνην σπάθην,
Τὸν χάλκεον χάρακα τῆς Βυζαντίδος.

Rursum :

Ὁλωλέ σοι τάφρευμα τῆς σκηπτουχίας,
Πεπτῆλθέ σοι στήριγμα τῆς μοναρχίας,
Τὸ χαλκόδαφες κατεβλάσθη σου δόρυ,
Καὶ βαρβαροξιήτειρα τεθλάσθη σπάθη.

Denique :

Ὦ πάμμεγα φρόνημα, καὶ βουλῆς κλάτος,
Ὕψος τύχης ἀτεγκτον, ὄγκος ἀξίας,
Ὦ κόσμος ἠθῶν, ἀγχινουστάτη φύσις,
Καὶ νοὺς ἀκάμας εἰς κυβέρνησιν μάχης·
Ὦ βλέμμα βασίλειον, ἀρχικὴ θέα,
Βραχιόνων κράτυνσις, ἀλκὴ καρδίας,
Καὶ πρώτων εἶδος ἄξιον τῆς τυραννίδος.

Sed et Theodoræ uxoris ibidem meminit poeta :

Ἡ πορφύρα πένθησον ἡ τρισολβία
Τὸ σὸν καλὸν βλάστημα, τὸ χρυσοῦν δῶρον,
Μελενδυτοῦν βλέπουσα τὴν Θεοδώραν·
Τῷ γὰρ ἑαυτῆς συμφώνουσα φωστῆρι,
Καὶ δύντι συνέδυνεν ἐν τοῖς ἀμφίοις.

Monachum nempe, seu angelicum habitum induerat moriens Manuel, ut solemne fuit istius ævi Græcis :

Καὶ πολλὰ τῆς γῆς οὐρανῷ θησαυρίσας,
Κειράμενός τε τὴν κάτω ταύτην τρίχα,
Καὶ τὸ τρίχινον ἐνδυσάμενος ῥάκος,
Μὴ ἦρες ἔνθεν εὐχερεστέρῳ τέλει.

Meminit præterea liberorum, etiam conjugio illigatorum :

Οἱ παιανικὰ καὶ γαμηλίοις λόγοις
Τοὺς τῶν τέκνων σου συγκροτήσοντες γάμους,
Ἐμέλλομέν σε καὶ θανόντα δακρύσθαι.

Et infra :

Θυγατέρες, πενθεῖτε τὸνφυτοσπόρον, etc.

Theodoræ vero sororum :

Συγγαμβρικὴ σύνταξις, οἱ συνδεσπόται,
Τὸ ῥῆγμα πενθήσατε τῆς τετρακτύος,
Ἀπορραγεῖσα γὰρ ἡ τετράπλευρος φάλαγξ,
Ἀδελφικὴ σύμπνευσις ἡ τῆς πορφύρας,
Τὸν τῆς ἀδελφῆς συμμετρήσατε στόνον
Ἔκδοτε γαμβροὶ τὴν ὅλην πανοπλίαν,
Ἡ πενθερικὴν οὐκ ἀπήμυνε βλάβην.

Ex quibus versibus tandem docemur cujus imperatoris filia fuerit Theodora Porphyrogenita, Joannis scilicet Comneni, cujus trium duntaxat mentionem agunt scriptores, Mariæ scilicet Rogerio Cæsari, alterius Stephano Contostephano, tertiæ denique Theodoro Vatatzæ nuptarum, quibus quarta Theodora adjungenda, proinde Manuelis Comneni tum imperantis, cum Manuel Anemas obiit, soror. Idem poeta :

Ἄναξ Μανουὴλ πορφυράνθητος κλάδος,
Εἴπερ ποτὲ στένα στύγνασιν ἐν τῷ νῦν πένθει,
Καὶ πολλαπλασίοις δάκρυσιν, οὐχ ἕνα τρόπον
Ἐζημιώθης τὸν στρατάρχην τὸν μέγαν.

Hæc licet prolixiora haud ingrata fore lectoribus rerum Byzantinarum amatoribus confidimus. De turri vero quæ Anemæ nomen servavit ab incluso isto Michaele Anema apostata, diximus in *Constantinopoli Christ.* lib. I, sect. 13, qui quidem, ut par est conjicere, pater fuit Manuelis Anemæ despotæ et panhyperprotosebasti, de quo hocce loco egimus.

(25) *Δρώπακι.* Ubi cod. ms. et edit. ad marg. Δρώπαξ, τὸ χρίσμα δι' οὗ τρίχωσις ἀφαιρεῖται, cujusmodi est compositio illa, cujus meminit Petrus Belonius lib. III *Observ.* cap. 53. qua mulieres apud Turcos pudendorum pilos evellunt. Vide quæ de hac voce adnotant critici.

δ' Ἀνεμᾶ ἄψαυστος μὲν ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ πώγων τε- A relegantur. Matri imperatoris, administratione
τήρητο, πήρωσις δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ κατεψή- rerum, ut dictum est, diu functæ, mala quibus
φιστο. Ἔτι δὲ θριαμβευομένων αὐτῶν, ἐπικατα- subditi vexabantur, plerique ascribebant. Quam
λαμβάνει βασίλειον θέσπισμα, τῆς ποινῆς τὸν Ἀνε- rem filius, ut qui nomine tenus fere dumtaxat
μᾶν ἐξαιρούμενον, καὶ οἱ συγχωροῦν τῶν ὀμμάτων regnaret, etsi moleste ferebat, tamen illam invitam,
τὴν ἐκκοπήν. Ἀφαιρεθέντες δὲ τὰς οὐσίας ὑπερορίαν pro reverentia sua, potestate privare noluit. Quo
ἄλλος ἀλλαχόθι κατεδικάσθησαν. Ἡ μήτηρ δὲ τοῦ mulier animadverso, verita ne vel invita excedere
αὐτοκράτορος τούτου, τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων cogeretur, relicta regia, omni auctoritate illi
ἀναδεξαμένη, ὡς εἴρηται, τὴν διοίκησιν, μέχρι cedit, et in Pantepopti monasterium a se ædifica-
πολλοῦ ταύτην μεταχειρίζεται, ὅθεν καὶ τὰ πρὸς tum migrat, ubi cum aliquot annos honorifice et
κίνησιν τῶν ὑπηκόων τότε γινόμενα ἐκείνη οἱ regaliter **302** vixisset, provecta ætate obiit. Sed
πλείονες ἐπεγράφοντο. Ἦλθετο μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς et sebastocrator paulo amplius uno post matrem
ὡς ἐν μόνῳ σχεδὸν τῆς βασιλείας ἀπολαύων ὀνόματι, anno debitum naturæ persolvit, raso capillo et
ᾔδειτο δὲ τὴν μητέρα, καὶ ἀκούσης ἐκείνης ἀφελέ- habitu monastico sumpto, cum vitæ finem instare
σθαι τὴν ἐξουσίαν, οὐκ ἤθελεν. Ἐπεὶ δ' ἐκείνη συν- sibi videret, multis liberis relictis : quibus, cum
ἦκεν ἀχθόμενον τὸν υἱὸν, πτοηθεῖσα μὴ βιασθείη. B mater etiam non integrum annum marito super-
καὶ ἀδέκητον δόξῃ ποιήσασθαι τὴν μετάστασιν, πᾶ- sites, terrena reliquisset, imperator susceptis,
σα ἐχωρήκει πάντων τῷ υἱῷ τε καὶ τῷ αὐτοκρά- adolescentibus uxores, puellis maritos dedit,
τορι, καὶ τῶν βασιλείων ὑπενεχώρησε, τὴν τοῦ Παντε- fratris liberos et benevolentia et beneficentia
πόπτου μονὴν, ἣν ἐκείνη ἐδείματο, κατοικίαν prosecutus. Verum conjugem suam principio nec
κοιτσαμένη, παρ' ᾗ καί τινας ἐνιαυτοὺς παροικήσασα aversabatur, nec immodice amabat, sed libidini
ἐντίμως τε καὶ βασιλικῶς, ἐς γῆρας τε βαθὺ deditus jura matrimonii parum sancte observare
καταντήσασα, μετῆλλαξε τὴν ζωήν. Ἕνα δ' ἐνιαυ- ferebatur : unde Augusta telis æmulationis sau-
τὸν καὶ μικρόν τι πρὸς ὁ σεβαστοκράτωρ ἐπιδιὼς ciabatur. Ut autem ætas grandior ignitas illas
τῇ μητρὶ, κἀκεῖνος ἀπέτισε τὸ χρεών, κειράμενος cupidinis sagittas nonnihil hebetarat, tum in
καὶ τρίχα, καὶ μεταμφιασάμενος κατὰ μοναχούς, ὡς Augustam converso amore, totus in ejus charitate
ἔγνω ἐπιλείπειν αὐτῷ τὸ βιώσιμον. Ἀπεδίω δ' ἐπὶ acquiescebat, nec facile ab illa divelli poterat.
παισὶ πολλοῖς, οὓς ἐπεὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν (26), Ex eo deinceps affectu magna imperatricis potentia
οὐδ' ὅλον ἐνιαυτὸν ἐπιζήσασα τῷ ἀνδρὶ, μετέστη τῶν fuit, etiam valente imperatore. Cum autem is
νεκρῶν, ὁ βασιλεὺς προσελάβετο, καὶ τοὺς μὲν ἄρ- C ex pedibus laborare cœpisset, nec ambulare
θρενας συνῴκισε γυναιξὶ, τὰς δέ γε θηλείας ἀνδράσιν possel, et corruptis humoribus ad articulos con-
ἐξέδοτο, καὶ ἔστεργε καὶ εὐηρέτει τοὺς ἀδελφόπαι- fluentibus, in lecto decumberet : ipsa imperabat,
δας. Πρὸς δὲ τὴν κοινωνὸν τοῦ βίου ὁ βασιλεὺς οὗτος illo comprobante omnia, et jam id animo agitabat,
οὔτ' ἀποστρόφως εἶχετο πρότερον, οὔτε λίαν ἐκείνῃ ut post mariti decessum tota potestate et imperii
προσέκειτο, ἀφροδισίων δ' ἡττώμενος οὐ πάνυ τὰ gubernatione in se translata, filium imperatorem
ἐς εὐνὴν ἐτύγχανε δίκαιος, ὅθεν καὶ βέλεσιν ἡ Αὐ- dicto audientem haberet, cui jam adulto ac
γούστα ζηλοτυπίας ἐβέβλητο. Ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος pridem marito, ducta Hungarorum principis filia,
προήκων τῷ αὐτοκράτορι τὰ πυρφόρα βέλη τοῦ ἔρω- procreatisque liberis, id ferendum non erat.
τος ἠμβλυνε, τότε πρὸ; τὴν Αὐγούστην τρέψας τὸν Nam ne imperio excideret, aut vita etiam priva-
ἔρωτα, ὅλος ἦν τῆς πρὸς ἐκείνην στοργῆς, καὶ ἤθε- retur timebat, cum quanto amore mater filiam
λεν εἶναι σχεδὸν αὐτῆς ἀδιάσπαστος. Τοιαύτη μὲν natu maximam et generum Bryenium prosequere-
οὖν τῇ βασιλίσσῃ ἐσύστερον ἡ διάθεσις, καὶ μεγάλα retur, cerneret. Itaque cognatos conveniebat,
τότε ἠδύνατο, καὶ εἶχεν οὕτω μέχρις ἂν ἔῤῥωτο τὸ atque adeo populum, statuque rerum suarum
σῶμα τῷ βασιλεῖ. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τοὺς πόδας ἦλγει, apud singulos clam deplorando, jurisjurandi viros
καὶ τὰς βάσεις ἐβέβλαπτο, καὶ περὶ τὰ ἄρθρα τούτῳ D commonefaciebat : quo plerique obstricti promi-
μοχθηρὰ; ὕλης συνερρύηκεσαν ῥεύματα, καὶ ἦν ἐν- serant, se non nisi ipsi detaturos esse imperium. Ii
τεῦθεν χλινοπετὴς· κατῆρχεν ἡ βασιλὶς, καὶ τῷ vero eum confirmabant, auxilia pollicentes, et
ταύτης ἦν ὡς ἐπίπαν τιθέμενος ὁ αὐτοκράτωρ θε- quæ pollicebantur jurejurando sancientes. Quæ
λήματι, καὶ πᾶσα ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τῆς βασιλείας cum imperatricem non laterent, irata edixit, ne
διοίκησις ἀνατεθῆναι αὐτῇ μετὰ παῤῥίλευσιν τοῦ quisquam eum conveniret, passim speculatoribus
ἀνδρὸ; ἐμελέτητο, ὡς καὶ τὸν υἱὸν καὶ βασιλέα et observatoribus collocatis. Nihilo tamen ille se-
ὑποκαίεσθαι αὐτῇ. Τῷ δὲ τὸ σκέμμα οὐκ ἀνεκτὸν ἐς cius fere omnes ad se allicere non desistebat,
ἄνδρας ἤδη τελοῦντι, καὶ γυναικὶ πρὸ πολλοῦ συν- alios per semetipsum, alios per sui studiosos.
αφθέντι, τοῦ ἔθνους τῶν Οὐγγρων ἀρχηγοῦ θυγατρὶ, Habebat autem **303** studia junioris quoque fra-

Variæ lectiones et notæ.

(26) *Καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν.* Irene Alanorum principis filia, de qua egimus in *Familiis Byzantinis*, p. 174. Huic dicavit Theodorus Prodromus poema astronomicum, quod asservari in bibliotheca Cæsarea monet Petrus Lambecius, lib. VI de aud. bibl.

tris, altero Andronico, fratri eidemque imperatori adversante. Nam hi quoque jam adulti uxores duxerant, Andronicus sebastocrator, Isaacius et Bryennius Cæsares appellati, alterius vero filiæ maritus Pborbenus panhypersebastus. Atque hæc ita se habebant, etsi temporum ordine immutato, posteriora prius exposuimus.

A καὶ παίδων γεγονότι πατρί. Ἐδεδοίκει γὰρ περὶ τῇ ἀρχῇ, ἢ καὶ περὶ αὐτῇ τῇ ζωῇ, ὁρῶν τὴν μητέρα πολλὴν περὶ τὴν πρεσβυτέραν τῶν θυγατέρων ἐνδεικνυμένην σχέσιν, καὶ περὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ κηδεστὴν τὸν Βρυέννιον. Ὅθεν μετῆσι τὸ συγγενὲς, ἀλλὰ μένει καὶ ξύμπαντας, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν πρὸς ἕκαστον λαθραίως ἀποκλαιόμενος, ἀνεμίμνησκε τῶν ὅρκων τοὺς ἄνδρα-, οὓς οἱ πλείονες αὐτῶν ἦσαν ὁμωμοκότες, ὡς οὐχ ἕτερον ἂν παρὰ τοῦτον μετὰ τὸν πατέρα ἐξέστιντο αὐτοκράτορα. Οἱ δ' αὐτὸν ἐπεθάρρυνον, καὶ ἐπαρῆξαι οἱ καιροῦ καλοῦντος προθυμότατα ἐπηγγέλλοντο, ὅρκοις ἐμπεδοῦντες τὰς ὑποσχέσεις. Ταῦτα δὲ τὴν βασιλίδα οὐκ ἐλελήθεισαν, δι' ἃ καὶ προσώχθισε τῷ υἱῷ. Ἐντεῦθεν παντὶ που καθάπαξ προτείναι οἱ ἀπείρητο, καὶ πάντοθεν σκοπιά τε καὶ κατοπτῆρες ἦσαν αὐτῷ. Ὁ δὲ καὶ οὕτως οὐκ ἐπαύετο πρὸς ἑαυτὸν σχεδὸν τοὺς σύμπαντας ἑφελκόμενος, τοὺς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ διὰ τῶν προσκειμένων αὐτῷ. Προσίκειτο δ' αὐτῷ καὶ τῶν ἀδελφῶν ὁ νεώτερος· θάτερος δέ γε, δηλαδὴ ὁ Ἀνδρόνικος (27), τῷ συγγόνῳ καὶ βασιλεῖ ἠναντίωτο. Ἤδη γὰρ καὶ οὗτοι, ἀνδρωθέντες, γυναιξὶ συνεζεύχθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος σεβαστοκράτωρ τετίμητο, ὁ δ' Ἰσάκιος καὶ ὁ Βρυέννιος Καίσαρες, ὁ δ' ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως γαμβρὸς ὁ Φορβηνὸς πανυπερσέβαστος. Εἶχον μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, εἰ καὶ προδραμὼν ὁ λόγος τὰ ὕστερον διηγήσατο.

XXV. Unus porro ex Latinis ab Occidente in Orientem profectus, Roberti, cujus supra meminit historia, filius, nomine Boemundus, servitium suum imperatori obtulit, et pactis jurejurando firmatis, acceptaque pecunia fere innumerabili, capta Syriaca Antiochia, non modo pacta et conventa violavit, sed et de bello Romanis inferendo cogitavit. Enimvero reditu in Occidentem destinato, metuens, ne in transitu Romanarum provinciarum a prætore aliquo prehensus, ad imperatorem in vinculis, ut homo fœdifragus perduceretur : quid facit ? Rumorem de suo obitu spargendum curat, et cistæ impositus, famulis mandat, ut cadaver suum domum ferri dicant. Hoc astu in patriam reversus, et multum de imperatore conquestus, multos popularium ad sumenda contra Romanos arma concitavit, eorumque dux creatus, superato mari, Epidamnum magno studio capere contendit. Cum autem obsidio traheretur, civibus magnis detrimentis illatis, nec paucioribus acceptis, expugnatione desperata, ad alia loca æque irrito conatu progressus, denique pacem per legatos ab imperatore petit, Thessalonicæ tum agente : qui inde digressus, juxta Coloneam Europæam vallum munivit, ibique cum Barbaro de pacis conditionibus transegit. Ac Boemundicum bellum hoc fere modo compositum est. Patriarcha vero Nicolaus Ecclesia per annos viginti septem gubernata, senex admodum decessit : cujus funus imperator magnificis honoribus prosecutus, alium in patriarchico solio collocavit, e cleri Ecclesiæ numero illum quidem, sed ordinis diaconorum, et unus ex patriarchicis principibus, ex fratre nepotem ejus qui tum Chalcedonensi præerat Ecclesiæ, in litteris tum profanis tum sacris ab 304 ineunte versatum ætate, quem ipse imperator in Ecclesia declaravit. Aliquanto

B ΚΕ'. Εἷς δὲ τῶν εἰς τὴν Ἑῴαν διαβάντων Λατίνων καὶ ὁ τοῦ Ῥομπέρτου ἐκείνου, οὗπερ ἤδη ἡ ἱστορία ἐμνήσθη, ὑπῆρχεν υἱὸς, Βαϊμοῦνδος ὀνομαζόμενος, ὃς, ἐκ τῶν Ἑσπερίων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνιῶν, δουλωσίν τε τῷ βασιλεῖ ἐπηγγείλατο, καὶ συνθήκας θέμενος πρὸς αὐτὸν, ὅρκοις αὐτὰς ἐμπεπέδωκε, καὶ χρήματα λαβὼν σχεδὸν ὑπὲρ ἀριθμὸν, τῇ κατὰ Κοίλην Συρίαν Ἀντιοχείᾳ ἐπιδεδήμηκε, καὶ ταύτην πολιορκίᾳ ἑλὼν, οὐ μόνον τῶν ὡμολογημένων παραβάτης ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ πόλεμον κατὰ Ῥωμαίων ἄρασθαι μεμελέτηκεν. Ἐπανιέναι δὲ φροντίζων ἐκ τῶν Ἑῴων εἰς τὰ Ἑσπέρια, ἐδεδίει μὴ, ἐν τῇ ἐπανόδῳ χώρας Ῥωμαϊκὰς διιὼν, κατασχεθείη παρά του τῶν χωρῶν ἐκείνων τὰς ἀρχὰς ἐμπεπιστευμένων, καὶ ἀπαχθείη δεσμώτης, ὡς παραβάτης ὢν ὅσα ἔθετο συνθηκῶν. Τί γοῦν μηχανᾶται; C Ἑαυτοῦ καταψεύδεται θάνατον, καὶ λόρναξι ἐμβεβήκει, ἐντειλάμενος τοῖς θεράπουσι λέγειν ὡς ἐτεθνήκει, καὶ ὁ νεκρὸς ἐκείνου κομίζεται οἴκαδε. Οὕτω λαθὼν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ διασῴζεται· ἔνθα πολλὰ κατειπὼν τοῦ βασιλέως, πολλοὺς τῶν ὁμοεθνῶν ἆραι κατὰ Ῥωμαίων ὅπλα ἠρέθισεν, ὧν στρατάρχων ἐκεῖνος διεπεραιώθη πρὸς τὴν Ἐπίδαμνον, καὶ πολλὴν ἔθετο σπουδὴν ἐκπορθῆσαι τὸ ἄστυ αὐτῆς. Χρόνον δὲ διατρίψας ἐν τῇ πολιορκίᾳ μακρὸν καὶ κακώσας μὲν τοὺς ἐν τῇ πόλει, οὐ μείω δὲ καὶ αὐτὸς κακωθείς, ἀπέγνω μὲν τὴν τοῦ Δυρραχίου τὴν ἅλωσιν, προῆλθε δ' εἰς ἑτέρα· ἀλλὰ κἀκείνων διήμαρτεν, ὅθεν διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, D συμβάσεις ζητῶν. Ὑπὸ δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ ἦν ἐνδημῶν, καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν κατὰ τὴν Εὐρωπαίαν Κολώνειαν τὸν χάρακα ἔθετο, ἔνθα καὶ προσωμίλησε τῷ βαρβάρῳ καὶ τὰς συνθήκας τῶν σπονδῶν ἐποιήσατο. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Βαϊμούνδου μάχη οὕτω πως διελέλυτο. Ὁ δὲ πατριάρχης Νικόλαος, ἐπὶ εἴκοσι πρὸς ἑπτὰ ἐνιαυτοὺς τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνας, καὶ ἐς γῆρας ἐλάσας

Variæ lectiones et notæ.

(27) Ἀνδρόνικος. Andronicus Comnenus Porphyrogenitus sebastocrator, qui in ipso ætatis flore contra Turcos fortiter pugnans interiit : huic uxor fuit Irene, uti nominatur in Typico ms. monasterii τῆς Κεχαριτωμένης ab Irene Augusta et illius matre condito.

βαθὺ, νοσήσας ἀπεδίω· οὗ τὴν ἐκφορὰν μεγαλοπρεπῶς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίμησεν, εἶτα ἕτερον εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν ἐγκαθίδρυσεν, ἵνα μὲν τοῦ κ ήρου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ τῶν διακόνων δέ γε βαθμοῦ, καὶ τοῖς πατριαρχικοῖς συνταττόμενον ἄρχουσιν, ἀδελφιδοῦν δὲ τοῦ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τότε προεδρεύοντος Ἐκκλησίας, λόγοις ἐντεθραμμένον τοῖ; τε θώραθεν καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιδεδημηκὼς, καὶ αὐτὸν ἐν ταύτῃ προχειρισάμενος. Μετὰ δέ τινα χρόνον νοσεῖ ὁ κρατῶν, καὶ οὕτως ἡ νόσος ἐκείνου κατίσχυσεν, ὡς ἐκλελοιπέναι δοκεῖν. Ἐν τούτῳ δὲ τοῦ σωτηρίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐκτυπώματος, ὃ ἐν τῇ Χαλκῇ ἀνεστήλωται, τὸ θεῖον πέπλον (28), ὃ πρὸ τῆς εἰκόνος ἠώρηται, κομισθὲν, ἐφηπλώθη τῇ κλίνῃ ἐφ' ἧς ὁ κάμνων κατέκειτο, καὶ αὐτοῦ τὸ σῶμα περιεκάλυψε, καὶ ἡ τῆς νόσου σφοδρότης ὑπεδίδου εὐθύς. Ὁ δὲ κεκίνητό τε καὶ ἀνεκάθισε, καὶ ἐφώνησε, καὶ ἤτησεν ὕδωρ κατὰ χειρὸς, καὶ τροφῆς ἀπεγεύσατο, καὶ πολλοῖς ἄπιστος ἦν ἡ ἀνάῤῥωσις. Ἵνα γοῦν πληροφορηθῶσι περὶ ταύτης οἱ ἀμφιβάλλοντες, ἐξιππος με.' ὀλίγον διῆλθε τὴν ἀγοράν. Ἀλλ' οὕτω μὲν τῆς νόσου ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήλλακτο. Αὖθις δὲ τὸν ἀστυπολοῦντα λαὸν δίος ὑπεισῆει ἀναίτιον· φήμη γὰρ περιῆει ἁπανταχοῦ τεθνάναι μέλλειν κατὰ τὸ μέγα Σάββατον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκεῖνον τὸν αὐτοκράτορα, καὶ οὐ τοῦ δημώδους μόνον πλήθους ἡ φήμη κατεκράτησε αὕτη, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν περὶ τὸν κρατοῦντα, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλέως διέσεισε τὴν ψυχήν, καὶ ταῦτα μηδὲ νοσοῦντος μηδέ τι τὸ ἐνοχλοῦν ἔχοντος. Ἐπιστάσης δὲ τῆς λεγομένης ἡμέρας, ἠλάγχθη τὸ φημιζόμενον μάταιον, καὶ τῶν πονηρῶν προσδοκιῶν ἀπηλλάγησαν ξύμπαντες.

A post tanto morbo oppressus, ut exspirasse videretur, sacrosancto velo, quod ante imaginem Servatoris nostri in Chalce erectam pendet, in lecto ægrotantis expanso, et ejus corpori applicato, nonnihil mitigata morbi vehementia, se commovit, assedit, locutus est, malluvium petiit, cibumque cepit, et morbo paulatim decedente convaluit. Quod cum vulgo incredibile videretur, ut de sua valetudine constaret, paulo post equo per forum transiit. Eo morbo propulsato, nihilominus urbanæ multitudini metus inanis incessit ex rumore passim vulgato, imperatorem eo anno in magno Sabbato esse moriturum. Is rumor non in plebe tantum, sed et in curia regia versabatur, atque ipsius etiam imperatoris animum commoverat, etsi nec ægrotantem, nec ulla molestia conflictantem, donec eo die elapso vanitate sermonis illius refutata, malorum metus omnibus est ademptus.

B

Κϛ'. Οὐ πολὺς ἐπὶ τούτοις παρῆλθε καιρὸς, καὶ τῆς Βυζαντίδος ὁ αὐτοκράτωρ ἀποδημεῖ, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν συνεπαγόμενος, καὶ ταῦτα καθ' ὥραν χειμέριον, καὶ σκηνοῖ κατὰ τὴν Θρᾳκῴαν Χερρόνησον. Τοῦ δὲ χειμῶνος παρελθόντος, καὶ τοῦ ἔαρος ἀναλάμψαντος, ἤδη καὶ τὸ θέρος ἐφίστατο, κἀκεῖνον ὁ κρατῶν οὐ μεθίστατο, ἕως νόσος τῇ βασιλίσσῃ ἐνέσκηψε· τότε δὴ προεκπέμφθη ἡ Αὐγούστα τριήρει βασιλικῇ. Ὁ βασιλεὺς δ' ἔτι ἔμενε διάγων ἐκεῖ, καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους ἐπισκεπτόμενος, μέχρις ἂν ἐμεμαθήκει ὡς ἡ βασιλὶς κατηντήκει πρὸς τὰ βασίλεια. Εἶτ' ἐκεῖθεν ἀπάρας, διὰ μιᾶς ἡμέρας τατειλήφει τὴν Μεγαλόπολιν. Καὶ ἡ μὲν ἀνερῴώννυτο, ὁ δὲ τῶν διοικήσεων εἶχετο, ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τὸ Φιλοπάτιον ποιούμενος τὰς διατριβάς. Καί οἱ τοιοῦτόν τι ἐπιτετῄδευτο, τεταγμένας ἡμέρας ὡρίσατο, καθ' ἃς ἐκεῖσε δημοσίᾳ προὐκάθητο, ἀφορῶν πρὸς πεδιάδα πλατεῖαν. Τῷ βουλομένῳ δὲ ἡ εἰς ἐκεῖνον εἴροδος συγκεχώρητο, καὶ ἕκαστος τῶν δεομένων

XXVI. Parvo deinde tempore elapso, imperator cum gynæceo, quamvis hiberno tempore, Byzantio in Chersonesum transiit : nec inde discessit, interim militares catalogos perlustrans, donec sub æstatis initium, imperatrice ægrota, imperatoria triremi præmissa cognovit, eam in regiam pervenisse. Tum et ipse uno die in magnam urbem pervenit, eaque convalescente, rerum administrationi intentus fuit, plerumque in Philopatio degens, eaque ratione inita, ut certis diebus in amplam planitiem prospectans, ibi publice pro tribunali sederet, liceretque omnibus ei porrigere libellos supplices : quos ante se depositos a secretariis legi, et cujusque petitionem indicari, statimque responsa scribi, eaque confirmata supplicantibus restitui jussit. Ea ratione satis longo tempore observata, rursus cum imperatrice et gynæceo egressus, circa radices montis Papycii per totam hiemem, cum omni familia habitavit. 305 Sub ve-

C

Variæ lectiones et notæ.

(28) *Τὸ θεῖον πέπλον.* Ita tradunt Synaxaria, Zoen Leonis Philosophi imp. uxorem, cum a dæmone vexaretur, divino monitam oraculo, si sacra Deiparæ zona, quæ in Chalcopratiana æde asservabatur, ad eam afferretur, fore ut liberaretur ; mox Augusti præcepto aperta capsa, et zona a patriarcha supra Augustæ corpus expansa et explicata pristinam sanitatem recepisse. Idem habent Menæa et Synaxaria ad 31 Augusti, adduntque, aperta hac theca, quam ἁγίαν σορὸν appellatam etiam dicunt, in ea zonam Deiparæ inventam Σὺν σφραγῖδι διὰ χρυσίνης βούλλης, καὶ κωδικέλλου ἐμφαίνοντα λεπτομερῶς, καὶ τὸν τε χρόνον, τὴν ἰνδικτιῶνα, καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐν Κωνσταντινουπόλει προσεκομίσθη ἡ ἁγία ζώνη Ejusmodi vero

D vela quæ ad sacras imagines appendebantur, colebant Græci, ut ex hoc loco patet, et ex Synaxario ms. ubi narrat Manuelem Comnenum imp. ex S. Demetrii templo Thessalonicensi, ejusdem sancti τὸ παλαιγενὲς πέπλον, καὶ ἐπικείμενον τῇ κολυβίθρῳ καὶ κοσμοτήτῳ σορῷ, seu ἱερὰν σκέπην, σοροῦ προκάλυμμα τοῦ ἀφθάρτου μάρτυρος Δημητρίου, vetus scilicet velum quo contegebatur S. Demetrii feretrum, solemni pompa excepisse sub an. 1164. et in ædem τοῦ Παντοκράτορος a Patre Joanne conditam, intulisse, anno Christi 1164, indict. 13, Octobris 23. Rem pluribus narrat idem Synaxarium ad 26 ejusdem mensis. Vide Menæa 11 Augusti. *Gloss. med. Græcit.* in Hobia, et nostram *Constantinopolim*, lib. IV, p. 84, 85.

ris initium juxta Philippopolim, vernum æstivumque tempus, et magnam autumni partem exegit, ea re ibi occupatus, ut cum Manichæis qui Pauliciani vulgo dicuntur, disputaret. (Nam magna ejus gentis multitudo ibi versabatur, a Joanne Zimisce ex Oriente in ea loca translata) eorumque multos ad orthodoxam fidem traduxit. Autumno jam medio fere exacto, in regiam est reversus. Quia vero imperatrix multum poterat, etiam generi ejus Bryennii magna erat potentia, ac jam vulgo celebre, illius nutu in regia geri omnia. Quare omnes ad eum se conferebant, juris dicundi, et pro imperii auctoritate sententias ferendi potestate præditum. Erat autem et ipse studiis doctrinarum deditus, et uxor ejus in iisdem operam nihilo minorem, ac potius majorem ponebat, exquisite atticissans, ingenioque prædita acutissimo ad abstrusissimas quasque contemplationes, eam facultatem partim naturæ bonitate, partim industria consecuta. Affixa etiam erat libris, et eruditorum consuetudine haud obiter utebatur Hoc rerum suarum statu Cæsar omnibus linguis celebratur. Quæ cum imperatoris filium eumdemque imperatorem angerent et cruciarent, tamen tolerabat. Sed hæc in progressu orationis exponentur. Nunc vero ea referantur, quæ omissa sunt. Temporibus imperatoris hujus multa exstitere incendia, diversis urbis locis igne desolatis. Sed et aliquando verno tempore vehementis venti procella cum alia multa corruerunt, tum statua in rotunda illa maxima columna porphyretica, in foro, quod Placotum vocant, dejecta, multos qui forte ibi erant, contrivit. Ea statua et mole ingens, et pulchritudine mirabilis, casu illo in multa fragmenta est comminuta. Alio tempore imber maximus eo die quo principum Christi apostolorum Petri et Pauli memoria celebratur, erupit, vesperique auspicatus ad idem usque tempus postridie sine intermissione duravit. Tum impetu aquarum multa ædificia sunt dejecta, et valles aquis redundantes a mari nihil discreparunt, et homines non pauci, ac multæ animantes perierunt. Atque hæc ita se habuerunt.

λόγος ἐκθήσεται, ἄρτι δὲ διηγησάσθω ἃ παραλέλοιπε.

A ἐπανετείνετο δεητήριον διδακτικὸν ὅτου δέοιτο. Καὶ ταῦτα, ἐνώπιον αὐτοῦ τιθέμενα, ἐπέτατε τοῖς ὑπογραμματεύουσιν (29) ἐπινεύειν, καὶ γνωρίζειν αὐτῷ τὰς ἑκάστων αἰτήσεις, καὶ αὐτίκα τὴν ἐφ' ἑκάστῳ ἀντιγραφὴν προσέτατε γίνεσθαι, καὶ βεβαιουμένην τοῖς δεομένοις παρέχεσθαι. Καὶ τοῦτ' ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν ἐτηρεῖτο τῷ αὐτοκράτορι. Εἶτ' αὖθις ἀποδημεῖ τῆς Βυζαντίδος, φθίνοντος ἤδη τοῦ μετοπώρου. Συνῆν δὲ ἐκείνῳ καὶ ἡ βασίλισσα, καὶ ἡ γυναικωνῖτις συνεῖπετο, καὶ περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τοῦ Παπυκίου (30) κατασκηνοῖ. Ἔνθα τὴ τῆς ὥρας χειμέριον διαγαῶν παγγενεὶ, ἅρτι ἠργμένου τοῦ ἔαρος ἐκεῖθεν ἀπᾴρας, τὴν Φιλιππούπολιν κατέλαβε. Περὶ ταύτης οὖν τὰ ὄρια ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος σκηνωσάμενος, ἐκεῖ τὸν ἐαρινόν τε καιρὸν καὶ τὸν θέρειον, ἤδη δὲ καὶ

B πολὺ τοῦ μετοπώρου διέτριβε, καὶ ἦν ἔργον αὐτῷ τῆς ἐκεῖσε διατριβῆς ἡ μετὰ τῶν Μανιχαίων (31) διάλεξις, οὓς Παυλικιάνους ἡ δημώδης ὀνομάζει φωνὴ (πολὺ γὰρ τοῦτο τὸ γένος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατῴκισται, τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ μεταγαγόντος ἐκ τῆς Ἑῴας αὐτὸ κἀν ταύτῃ ἐγκατοικίσαντος), οἷς διαλεγόμενος, πολλοὺς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μετήνεγκεν. Ἤδη δὲ μεσοῦντος τοῦ μετοπώρου, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια. Τῆς δὲ βασιλίσσης μέγα δεδυνημένης, καὶ τῷ κηδεστῇ τῷ Βρυεννίῳ τῷ Καίσαρι πολλή τις ἦν ἰσχύς, καὶ δι' ἐκείνου πᾶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις οἰκονομούμενον ἐπεφώνητο. Διὸ καὶ πάντες ἐκείνῳ προσῆσαν, καὶ δικάζειν αὐτῷ ἐπιτέτραπτο καὶ βασιλικῶς ἐθεμίστευ-

C σεν. Ἦν γὰρ καὶ λόγοις προσκείμενος (32) ὁ ἀνὴρ, καὶ ἡ σύνοικος δέ οἱ οὐδὲν ἧττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἐκείνου τῆς ἐν λόγοις παιδείας ἀντείχετο, καὶ τὴν γλῶτταν εἶχεν ἀκριβῶς ἀττικιζούσαν, καὶ τὸν νοῦν πρὸς ὕψος θεωρημάτων ὀξύτατον. Ταῦτα δ' αὐτῇ προσεγένετο φύσεως ὀξύτητι καὶ σπουδῇ. Προσετετήκει γὰρ ταῖς βίβλοις, καὶ λογίοις ἀνδράσι, καὶ οὐ παρέργως ὡμίλει αὐτοῖς. Οὕτω δ', ὡς εἴρηται, τῷ Καίσαρι τῶν πραγμάτων συνενεχθέντων, διὰ πάσης ἦν γλώττης φθόμενος ὁ ἀνὴρ. Ταῦτα δὲ τῷ βασιλεῖ τε καὶ βασιλεῖ πολλὴν τὴν ἀθυμίαν ἐνέτεκον, καὶ εἰς ἀγωνίαν ἐνέβαλον· ὁ δὲ καὶ οὕτως ἔχων ἐκαρτέρει. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων πρώτων ὁ

Πολλοὶ κατὰ τοὺς τῆς αὐταρχίας χρόνους τοῦ βασ-

λέως τούτου γεγόνασιν ἐμπρησμοὶ ἐν διαφόροις τῆς πόλεως μέρεσι καὶ πολλὰ ταύτης κατενεμήθη τὸ

Variæ lectiones et notæ.

(29) *Ὑπογραμματεύουσιν.* Interpres a *notariis* vertit : malim *a secretariis* ; nam etsi *notarius* et *secretarius* idem forte haberi possint, tritior ea tempestate fuit vox posterior, licet qui linguæ puriori studebant, ab ea abstinerent, ac secretarios γραμματέας et ὑπογραμματεύοντας fere semper appellarent. Nicephorus Constantinopol. in *Hist.* Ἀρτέμιον Φιλιππικοῦ γραμματέα· οὓς τῇ Ἰταλῶν φωνῇ καλοῦσι ἀσηκρῆτις. Ignatius Diacon. in ejusdem Nicephori Vita, n. 4 : Ἔλαχε γὰρ αὐτὸν τὴν τοῦ ὑπογραφέως ἀποπληροῦν χρείαν, καὶ τοῖς βασιλείοις μυστηρίοις ὑπηρετεῖσθαι. Et n. 7 : Ἦν γὰρ ὑπογραφεὺς τῶν κρατούντων μυστηριωδῶς ὑπηρετούμενος. Alia vide in *Gloss. med. Græcit.* in v. Ἀσηκρῆτις.

(30) *Τοῦ ὄρους τοῦ Παπυκίου.* Papycii montis versus Strymonem fluvium, mentio est apud Joannem Cinnamum, lib. VI, n. 6, et Nicetam in Isaacio, lib. III, n. 1, et monasteriorum in eo ædificatorum.

(31) *Μετὰ τῶν Μανιχαίων.* De Manichæis circa Philippopolim, consule Notas nostras ad *Alexiadem*, pag. 284.

(32) *Λόγοις προσκείμενος.* Quod testatur in primis ejus quam prælo manibus habemus historia, Petri Possini studio typis Regiis edita, et quam Commentario illustravimus. Nicetas in Joanne, n. 1, de Irene generum conjugi Alexio ad imperii successionem proponente : Ἅτε εἰσὶν ἱκανώτατον, καὶ οὐκ ἐλάττονα διαπράξασθαι, καὶ μαθημάτων ἐλευθερίων ἐπασχόντα, ῥυθμίζειν τὸ ἦθος εἰδότων καὶ πρὸς βασιλείαν ἀδιαλώβητον οὐ βραχέα συνειρέμενον τοῖς ἄρχειν μέλλουσιν.

πῦρ καὶ ἠρείπωσεν. Ἔπνευσε δέ ποτε τούτου κρατοῦντος καὶ ἄνεμος σφοδρός τε καὶ βιαιότατος, ὥρας οὔσης ἐαρινῆς, ὅθ' οὗ πολλά τε ἄλλα συνέβη συμπτώματα, καὶ ἡ ἐν τῷ κυκλοτερεῖ καὶ μεγίστῳ πορφυρέῳ κίονι τῷ κατὰ τὸ λεγόμενον Πλακωτὸν ἑστῶτι ἱδρυμένη στήλη (33) κατήνεκτο, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλε τῶν παρατυχόντων ἐκεῖ. Ἦν δὲ τὸ ἄγαλμα μεγέθει μὲν πάμμεγα, κάλλει δέ γε θαυμάσιον, ὃ καὶ πεσὸν συντέθραυστό τε καὶ εἰς πολλὰ διετέτμητο. Καὶ ὑετὸς δ' ἐν ἄλλῳ χρόνῳ κατερράγη σφοδρότατος, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν κορυφαίων τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν Πέτρου καὶ Παύλου, ὃς, περὶ δείλην ὀψίαν ἠργμένος, διήρκεσεν ἄχρι τῆς αὐτῆς ὥρας τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ἀνένδοτος γεγονώς. Ὅτε πολλαί τε τῇ φορᾷ τῶν ὑδάτων οἰκίαι κατέπεσον, καὶ αἱ κοιλάδες ὑδάτων πλησθεῖσαι οὐδὲν διέφερον θαλασσῶν, καὶ ἀνθρώπων οὐκ ὀλίγων καὶ ζώων πολλῶν συμβεβήκει ἀπώλεια. Ταῦτα μὲν οὕτω συνήνεκτο.

ΚΖ'. Ἀπηγγέλη δέ ποτε τῷ βασιλεῖ Τούρκων ἀθροίζεσθαι στρατιάν, βουλομένην ἐπελθεῖν ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίους χώραις, καὶ ταύτας ληΐσασθαι. Ἔτυχε δὲ τότε τοὺς πόδας ἀλγῶν, τοῦ ῥεύματος σφοδρότερον ἐπιῤῥεύσαντος, καὶ περιωδυνίαις αὐτὸν καὶ ἀλγηδόσιν ὀξυτάταις πιέζοντος· ἐπεὶ γοῦν οὐκ εἶχε δι' ἑαυτοῦ κατὰ τῶν Βαρβάρων στρατεύσασθαι, φάλαγγα κατ' αὐτῶν ἐκπέμπει στρατιωτῶν, φαλαγγάρχην ἐπιστήσας αὐτοῖς τὸν Καμμύτζην Εὐστάθιον (34), ἄνδρα τοῖς πρώτοις τεταγμένον τῶν στρατηγῶν. Ὁ δὲ, οὐκ ἐλαχίστῃ τῶν πολεμίων μοίρᾳ περιτυχών, προσβάλλει τούτοις, ἡττήθη δὲ προσβαλών, καὶ αὐτὸς μὲν ἑάλω, οἱ δ' ἀπ' αὐτὸν οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ φυγόντες ἐσώθησαν. Ὡς δὲ ταῦτα τῷ βασιλεῖ κατηγγέλθησαν, οὐκέτι καθεκτὸς ἦν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔξεισι, καὶ Τούρκοις μὲν ἐνέτυχεν οὐδαμοῦ (μαθόντες γὰρ τὴν κατ' αὐτῶν τοῦ βασιλέως ὁρμὴν, τοῖς ἵπποις ἐνδόντες τοὺς χαλινοὺς, ἔφευγον ἀμεταστρεπτί), ἴσχυσε δὲ καὶ ὁ Καμμύτζης τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐκφυγεῖν, τοὺς αὐτὸν φρουροῦντας μεγάλαις ὑποσχέσεσι πείσας συναποδρᾶναι αὐτῷ, καὶ προσελθεῖν τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἦλθε προσάγων, καὶ τοὺς αὐτοῦ φύλακας αὐτομόλους. Ὁ δὲ κρατῶν ἐκεῖνον μὲν ἡδέως εἶδε, τοὺς δ' ἐκείνου λευκότας ἐδεξιώσατο χρήμασι, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Οὐ πολὺς παρεῤῥύη χαιρὸς, καὶ ἔξεισιν αὖθις κατὰ τῶν Βαρβάρων τούτων ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἅπασιν εἰς τὸ Φιλομήλιον· εὗρε δὲ τὸ ἄστυ τοῦτο κενὸν ὁπλιτῶν (πάντες γὰρ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐγνωκότες κατ' αὐτῶν ἐφοδον, τὰ μὲν φίλτατα μετέθεντο, ἐκεῖνοι δ' ἀνεχώρησαν)· τὸ μὲν οὖν ἄστυ ἀπόνως ἐλήφθη. Ἀλλὰ μέντοι καί τινα φρούρια καὶ σπήλαια, ἃ Καταφύγια τοῖς ἐγχωρίοις ὠνόμασται, παρὰ τῶν κατεχόντων αὐτὰ τῷ βασιλεῖ παρεδόθησαν. καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς μετῳκίσθησαν, τοῦτο συμφέρον τοῦ αὐτοκράτορος κρίναντος. Οὓς μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν ἐκεῖνος, ἐπανῆλθεν, ἐπεὶ μὴ πολεμίοις ἐνέτυχε. Τῶν δὲ μετοικιζομένων ὅσοι μὲν ἀκμάζοντες ἦσαν ἢ καὶ νεάζοντες, δι' ἑαυτῶν τὴν πορείαν ἐποιήντο· οἷς δὲ τὸ γῆρας βραδεῖ; ἐτίθει τοὺς πόδας εἰς βάδισιν, τούτοις παρεῖχεν ὁ κρατῶν

A **306** XXVII. Cum autem aliquando imperatori nuntiaretur, Turcicum exercitum colligi, Romanas provincias populaturum, atque ipse pedibus æger, fluxionibus uberius decurrentibus cum doloribus ac cruciatibus acerrimis, Barbaris occurrere non posset : Eustathio Camitze duce, phalangem contra eos mittit, viro inter duces primario, qui cum non minima hostium parte congressus, victus est et captus, militibus partim cæsis, partim fuga elapsis. Quo imperator nuntiato teneri non potuit, quin ipse egrederetur, ac Turcos quidem nusquam adeptus est, quod audito ejus adventu, laxatis habenis continenter fugerant. Sed Camitzem, qui suis custodibus, magnorum præmiorum spe proposita, persuaserat, ut secum ad imperatorem transfugerent, libenter vidit, et liberatoribus ejus pecunia donatis Byzantium rediit. Neque multum temporis intercessit, cum alia expeditione contra Barbaros suscepta, Philomelium urbem armatis vacuam repertam (omnes enim ejus accessu cognito, charissimis quibusque ablatis discesserant) sine labore cepit. Sed et castella quædam et speluncæ, quæ ab incolis Cataphygia, hoc est, confugia nominantur, per deditionem accepit, et illos quod ita expedire videretur, in colonias secum abduxit, cum nemo esset, cum quo bellum gereret : iis qui integra ætate erant, et viribus vigebant, pedibus iter facientibus : qui vero senectute tardiores ad ambulandum erant, iis jumenta præbuit. Si qui vero vel morbis, vel aliis calamitatibus, vel afflicti senio corporibus lassis erant, eos clypeis impositos a robustis juvenibus, qui oneri ferendo pares essent, gestari jussit, ipseque obequitans, si quem eorum vel siti laborantem, vel cibum desiderantem, vel alioqui male affectum videret, eum pro virili recreabat. Sic proficiscenti et divertenti Turci Occidentales occurrerunt, qui principem suum ferire cum Romanis fœdus velle dicerent. Quod cum nec imperatori displiceret, mane Barbarorum princeps venit, non satrapa, sed ex sultani genere, qui et ipse a suis sultanus vo-

B

C

Variæ lectiones et notæ.

(33) Στήλη. De hac statua Constantini et columna porphyretica, ejusdemque statuæ casu, egimus in Notis ad *Alexiadem Annæam*. Illius præterea meminit Nicetas in *Thesauro orthod. fid.* lib. v, cap. 11, ex versione Petri Morelli : *Cum pervenisset ad Sigma, locus hic est urbis Constantinopolcos ita dictus nec procul a Purpurea columna*

D *dissitus : ea, inquam, cui maxima Constantini statua imposita est, quæ Ἀνθήλιος dicitur, quæ terræ motu etiam confracta est imperante Comnenorum primo Alexio*, etc.

(34) *Τὸν Καμύτζην Εὐστάθιον*. Cujus non semel meminit Anna Comnena lib. XIII *Alexiadis*.

caretur, et eminus de equo descendit, atque imperatorem insidentem **307** pedes convenit, et adoratione sic peracta, fœdere icto, magnaque pecunia cum suis donatus, in sedes suas rediit, imperator in regiam est reversus. Ab eo tempore auctis pedum doloribus plerumque decubuit, imperatrice rerum potiente. Quæ cum omnem auctoritatem sibi vindicatura videretur, filius ejus, idemque imperator, omnibus modis conatibus matris obsistere non desistebat.

A ὑποζύγια. Εἰ δέ τινες ἢ νόσοις ἢ πάθεσιν ἄλλοις εἶχον παρειμένα τὰ σώματα, ἢ γήρᾳ μακροχρονίῳ τε καὶ λυγρῷ, τούτους ἀσπίσιν ἐπετίθει μακραῖς, καὶ τὰς ἀσπίδας νέους φέρειν ἐπέταττε σθεναροῖς, δεδυνημένους ἀχθοφορεῖν, αὐτὸς δὲ περιών, εἴ τινα τῶν οὕτω κομιζομένων ἢ δίψει κάμνοντα εὕρισκεν, ἢ τροφῆς ὀρεγόμενον, εἰ ἄλλως ταλαιπωρούμενον, ὡς ἐνὸν, ἀνεκτᾶτο τὸν κάμνοντα. Οὕτω δὲ δόλιποῤῥήσαντί τε καὶ καταλύσαντι καὶ Τοῦρκοι πρὸς ἐσπέραν ἀνεφάνησαν, σπονδὰς πρὸς Ῥωμαίους λέγοντες

ἐθέλειν θέσθαι τὸν σφέτερον ἀρχηγόν. Τοῦτο δὲ οὐδὲ τῷ βασιλεῖ ἀποθύμιον ἔδοξεν. Ἔωθεν οὖν ἦκεν ὁ τῶν Βαρβάρων κρατῶν, ὁ δὲ ἦν οὐ σατράπης, ἀλλ' ἐκ τοῦ γένους τοῦ σουλτανικοῦ καταγόμενος, καὶ σουλτάνος ὑπὸ τῶν οἰκείων ὀνομαζόμενος, ὃς ἐφίππῳ τῷ βασιλεῖ ἐντυχὼν, πόῤῥωθεν αὐτὸς ἀποβὰς τοῦ ἵππου, καὶ πεζὸς προσεληλυθὼς, καὶ οὕτω τὴν προσκύνησιν αὐτῷ ἀφοσιωσάμενος, συνθήκας τε ἔθετο, καὶ χρήμασι πολλοῖς φιλοτιμηθείς, ἐκεῖνός τε καὶ ὅσοι σὺν αὐτῷ ἐληλύθασιν, ὁ μὲν ἐπανῆγε πρὸς τὰ ἤθη τὰ ἑαυτοῦ, ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια. Ἐντεῦθεν ηὔξητο τὸ τῶν ποδῶν ἄλγος αὐτῷ, καὶ ἦν κλινήρης ὡς τὰ πολλὰ, κατῆρχε δ' ἡ βασιλὶς, καὶ ἦν ἐπίδοξος τὴν αὐτεξουσίαν σφετερίσασθαι. Ὁ δὲ ταύτης υἱὸς καὶ βασιλεὺς οὐκ ἠρέμει, παντοίως πρὸς τὴν δοκοῦσαν τῆς μητρὸς ἐπιχείρησιν ἀντιστρατευόμενος.

XXVIII. Imperator porro morbo fatigatus, in magnum palatium, quod est ad orientem, est translatus, ubi quotidianis medicorum conventibus curabatur, quorum judicia variaverunt, donec tandem communi consilio decreverunt, stomacho imperatoris ferrum candens imprimere : et quia eis regiæ aer, ut australior, parum temperatus videbatur, in Mangana transfertur, sive id fortuito factum, sive fatis, moribundum hominem, ut ibi animam exhalaret, compellentibus. Nam illud, *In Acesodynis cadet*, qui talia admirantur, de eo interpretabantur : esse enim Mangana Acesodynum, ob medicam officinam quæ ibi erat, quod dolores ibi propulsarentur. Quin et cauterium non temere imperatori adhibitum ii contendebant, qui de istiusmodi studio sibi placent, sed id quoque ex vetere præscientia et prædictione factum. Nam alicubi scriptum esse de eo, ab iis qui regum fata ambagibus involuta descripserunt, eum *hamo ustum casurum*, quod illi scriptores ferrum quo stomachus uri solet, ob acumen inflexum, hamo comparârint. Verum neque ustio, neque loci mutatio quidquam ægroto profuit, paulatim ad terminum

B ΚΗ'. Ὡς δὲ τῇ νόσῳ κατεπονεῖτο ὁ αὐτοκράτωρ, εἰς τὸ μέγα τὸ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον μετεκομίσθη ἀνάκτορον, καὶ ἦν νοσοκομούμενος. Καὶ ὁ τῶν Ἀσκληπιαδῶν περὶ ἐκεῖνον καθ' ἑκάστην ἐγίνετο ἀθροισμός. Οὐκ ἦν δὲ μία πᾶσι διάγνωσις, μᾶλις δὲ οὖν εἰς μίαν γνώμην ἦλθόν ποτε· ἡ δ' ἦν σιδήρῳ τὸν στόμαχον καυτηριάσαι τοῦ αὐτοκράτορος· σίδηρον οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ στομάχου ἐλογίσατο δέχεται. Οὐκ εὔχρητος μέντοι ἐδόκει τοῖς ἰατροῖς ὁ τῶν ἀνακτόρων ἀὴρ, οἷα δὴ νοτιώτερος. Διὸ καὶ εἰς τὰ τῶν Μαγγάνων ἀνάκτορα μετακεκόμιστο ὁ κρατῶν, εἴτε τυχαίως οὕτω συμβὰν, εἴτε τοῦ χρεὼν τὸν θνήσκοντα συνελαύνοντος, ἐκεῖ τὴν ψυχὴν ἐρυγεῖν. Τὸ γὰρ, *Ἐν ἀκεσωδύνοις πεσεῖται*, περὶ ἐκείνου γεγράφθαι λέγοντες οἱ περὶ ταῦτα ἐπτοημένοι· ἀκεσώδυνα τὴν τῶν Μαγγάνων κατοικίαν ἐξηγοῦντό τε καὶ ὠνόμαζον, διὰ τὸ ἰατρεῖον τὸ ἐν αὐτοῖς, ὡς ἄκος ταῖς περιωδυνίαις περιποιούμενον. καὶ οὐδὲ τὸ καυτηριάσαι τὸν βασιλέα, γενέσθαι μᾶλλον ἐλέγετο τοῖς ταῦτα κομψοῖς, ἀλλὰ κατὰ παλαιγενῆ καὶ τοῦτο πρόῤῥησίν τε καὶ πρόγνωσιν. Γεγράφθαι γάρ που περὶ αὐτοῦ τοῖς πονήσασι τὰς περὶ τῶν βασιλέων αἰνιγματώδεις (35) γραφὰς ὡς

Variæ lectiones et notæ.

(35) *Αἰνιγματώδεις*. Omisit Petrus Lambecius hanc de imperatorum fatis prædictionem in sua Collectione præfixa Leonis imp. Oraculis rui hanc addi velim, quam ex cod. Reg. 1595, fol. 75, olim descripsimus.

ΧΡΗΣΜΟΣ.

Ὅτ' ἐξ Ἐφὰς καὶ δυσμῶν ἥξει μάχη,
Ὅτ' ἐνδεκάτης ὅτε μὴν κορυφαίος,
Ἀνὴρ Λιβύης ἀσπίδος συνετογαῖα
Σκυτεινοειδὴς πλατογάνων καὶ μίγα,
Οὗτος ῥοφήσει τὸν ἀνακτόρων μίγα
Καὶ σφᾶνιξ πάμπολλα τῇ Βυζαντίδι.
Ῥοῦς γὰρ μέγας ἐκδράμῃ τῶν αἱμάτων
Ὥστε γεμεῖσαι τὰς ἀγυιὰς ἁπάσας,
Ὡς οἰκτρὸν οἰκτρὸν ἐδίωσε πᾶς βλέπων,
Καὶ συγκλωνηθήσονται τὰ περιξ Ἑπταλόφου.
Αἲ, αἲ, ἔξη ἡ σύμπασα γὰρ γῆ τότε,
Οἶμοι τὸ Κάππα βραχὺν ἄρξει τὸν χρόνον,

D Ἀλλὰ Βαβυλὼν δυσμενεστάτη πόλις.
Σφαγαὶ γὰρ εἶσι καὶ προχύσεις αἱμάτων,
Οἰκτρὸν γὰρ οἰκτρὸν μὴ ἐκποθήσεις φάος.
Δημοκρατήσει πρὸς μακρὸν, ἄρξει Κάππα,
Τῆς ἐνδεκάτης εἰρημένης ἐκλείψει,
Καὶ πάντε πρωτεῖα τῆς μοναρχίας,
Αἰχμὰς φέροντας, καὶ σπορὰι ἐγκομμένοι,
Δράκοντα συσφίγξουσι τὸν Λιβοκτόνον
Ἄσαρκα μὴ σθένονται τὰ τούτων κρέη,
Καὶ πρὸς μάχην ἔσφυλον ἠλλοιωμένον,
Ἠρίθμῳ ἔρῳ ταρβήσω σῖτα ξίφει,
Πρὸς χιλιάδας ἐξ ἑπτὰ μετριμένας,
Καὶ πᾶς ἀσελγὴς καὶ φονεὺς καὶ κραμμένος,
Κήρυξ βοήσει, πᾶς ἀναφωνήσει μέγα,
Δράμετε πάντες πρὸς δυσμὰς ἑπταλόφου,
Ἑώρηται δ' ἀνδρὰν οἰκέτην ἐμὴν φίλον,
Μυλόκρανον μήλιθον πράδον λαβόντες,
Τὸν δεξιὸν αὐτοῦ ἐξαγάγεται πόδα,
Καὶ τούτου θίασθαι πρὸς βασιλέως δόμους,

Ἀγκῆρι καυθεὶς πεσεῖται· ἀγκῆρι λέγοντες τοὺς A
συγγραφεῖς ἐκείνους τὸ σιδήριον ἀπεικάσαι, δι' οὗ
τὸν στόμαχον καυτηριάζεσθαι εἴθισται διὰ τὸ κεκάμ-
φθαι πρὸς τὸ ἄκρον αὐτόν. Ἀλλ' οὔθ' ἡ καυτηρία,
οὔτε μὴν ἡ τοῦ ἀέρος ἐναλλαγὴ τῷ κάμνοντί τι ἐλυ-
σιτέλησαν, ἠρέμα δὲ πρὸς τὸ τέλος ἐχώρει, οὔτε δὲ
οἱ ἰατροὶ ἀπεγνῶσθαι αὐτῷ τὸ βιώσιμον ἔλεγον· καί
τινες μοναχοὶ προὔλεγον αὐτῷ μὴ ἄλλως ἐκλιπεῖν,
εἰ μὴ πρότερον πρὸς Ἱερουσαλὴμ ἀφίκηται εἰς
προσκύνησιν τοῦ ζωηφόρου τάφου τοῦ Κυρίου καὶ
Σωτῆρος ἡμῶν, ὅπου καὶ τὸ διάδημα αὐτὸν ἀποθέ-
σθαι μέλλειν ἐχρησμολόγουν. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα
αὐτῷ ἐπηγγέλλοντο, ὁ δὲ τοῖς λεγομένοις ἐπίστευεν.
Ὁ γὰρ ἡμῖν πρὸς βουλῆς, τοῦτο ῥᾴδιον εἰς πίστιν
καταγγελλόμενον. Οὕτω δὲ κλεπτόμενος ἔλαθε τῷ
τέλει προσεγγίσας τῆς βιοτῆς, καὶ πρὸ τῆς εἰς Ἱε- B
ρουσαλὴμ ἀφίξεως, ἀποθέμενος, ἀλλ' οὐχ ἑκών, τὸ
δ ἄθλημα. Εἴη δ' εἰπεῖν πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ
ἐκδημήσας, τὴν τῶν πρωτοτόκων μητρόπολιν, τῶν
ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. Πεντεκαιδεκάτην μὲν
ὁ Αὔγουστος ἦγε τῆς ἐνδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ
τὰ τελευταῖα ἔπνει ὁ Αὔγουστος, καὶ ὁ μὲν ἐκεῖτο
ἀναφέρων τὸ ἄσθμα πυκνόν τι καὶ ἀδρανές. Ἡ δέ
γε βασίλισσα ὅλη τοῦ πάθους ἦν, καὶ συνῆκτο περὶ
αὐτὴν τὰ θυγάτρια. Ἤδη μὲν οὖν τῆς ἡμέρας πα-
ρελήλυθει τὸ πλέον, καὶ ὁ ἥλιος οὐχ ὑπὲρ κεφαλῆς
ἦν ἑστώς, οὐδ' οἷον εἰπεῖν κατὰ κάθετον ἀλλ' ἐκλίνε-
θη βραχύ τι κατιὼν πρὸς δυσμὰς, καὶ δηλοῦται τῷ
τοῦ βασιλέως υἱῷ καὶ βασιλεῖ ἐκλιπεῖν ἄρτι τὸν
πατέρα. Ὁ δ' εἰσῆλθε τὸν οἶκον, ἔνθα περ ὁ θνήσκων C
κατέκειτο, οὔτε τὸν ἀπιόντα θρηνήσων, τὸ δὲ πιστὸν
τοῦ θνήσκειν ἐκεῖνον τῇ ὄψει ληψόμενος. Καὶ ἰδὼν
αὐτίκα ἐξῆλθε, καὶ ἀναβὰς τὸν ἵππον, ἐξῆει τῶν
Μαγγάνων σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν, ἐξιόντι δὲ πολλοὶ
συναπῆχθησαν. Ἄρτι δ' ἐξελθόντι τὸν τῶν Μαγγά-
νων περίβολον προὔπαντῶσιν οἱ Ἀβασγοί· οὗτοι
δ' ἦσαν οἱ τῇ ἐξ Ἀβασγίας κομισθείσῃ παιδὶ, καὶ
νυμφευομένῃ τῷ μείζονι τῶν υἱέων τοῦ Καίσαρος
ἐκεῖθεν συνεπεστάλησαν, καὶ ὑπαντηκότες, ἐπηλά-
λαξάν τε καὶ προσεκύνησαν. Τότε φασὶ τὴν βασιλίδα
τῷ θνήσκοντι βασιλεῖ περιπαθῶς ἀπαγγεῖλαι τὴν
τοῦ υἱέως ἀπέλευσιν, τὸν δὲ φθέγξασθαι μὲν πρὸς
τοῦτο μηδὲν, ἢ μὴ βουλόμενον ἢ μὴ δυνάμενον·
διᾶραι δὲ τὰς χεῖρας ὑψοῦ, οὐκ οἶδ' εἰ' ὑπερευχό-
μενον τοῦ υἱοῦ, εἴτε μὴν κατευχόμενον. Ἕτεροι δέ D
φασι μὴ τὰς χεῖρας διᾶραι τὸν θνήσκοντα, μηδὲ γὰρ
οἷόν τ' εἶναι ἤδη ἐκλείποντα. Τῆς δὲ βασιλίδος πολ-
λάκις ἀνακραγούσης, ὡς Ἄπεισιν ὁ υἱός σου ἔτι
ζῶντά σε τὴν βασιλείαν ἀφαιρησόμενος, ἐκεῖνον
ὑπομειδιᾶσαι βραχύ τι καὶ ἀμυδρὸν, ἢ τῶν λεγομένων καταγελῶντα, εἰ νομίζοιτο περὶ τῆς βασιλείας
φροντίζειν ἐκπνέων ἤδη καὶ τῶν νεκρῶν μεθιστάμενος, ἢ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπὶ τῷ πραττομένῳ διάθε-
σιν ὑπεμφαίνοντα. Ἐλέγετο γάρ τοι καὶ παρ' ἄλλων καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ Πορφυρογεννοῦς αὐτοκράτορος,
μὴ γνώμης ἄτερ πατρικῆς θέσθαι τὴν εἰς τὰ βασίλεια πάροδον, ἀλλὰ παρ' ἐκείνου ἐπιτετράφθαι τὴ
τὴν ἔξοδον, καὶ σύνθημα ταύτης ἐκ τοῦ πατρὸς λαβεῖν τὸν ἐκείνου δακτύλιον· ταῦτα δὲ μὴ παρούσης

vitæ progredienti. Negabant tamen medici, vitam ejus esse deploratam: ac monachi quidam prædicebant ei, non moriturum prinsquam Hierosolyma venisset ad vivificum sepulcrum Domini et Servatoris nostri adorandum, ubi diadema depositurum eum vaticinabantur: quorum ille pollicitis credebat. Nam orationem quæ nobis cordi est, facile comprobare solemus. Ita per imposituram non animadvertit se vitæ finem attigisse, antequam Hierosolyma perveniret, diademate quanquam non ultro posito: etsi dici **308** queat ad superna Hierosolyma profectus esse, primogenitorum metropolim, qui sunt in cœlis inscripti. Igitur Augusti xv undecimæ indictionis, Augustus extremum ducebat spiritum, qui cum crebrum infirmumque trahens anhelitum jaceret, imperatrix mœrore oppressa aderat, filiabus etiam præsentibus. Jam majore diei parte exacta, cum sol non supra caput staret, nec (ut ita dicam) ad perpendiculum, sed nonnihil inclinatus ad occasum tenderet, imperatoris filio significatur, patrem agere animam. Ingressus igitur ædes, in quibus moribundus decumbebat, non ut decedentem deploraret, sed ut de ejus morte certior redderetur, eo viso statim exiit, et equo conscenso, cum suo comitatu et multis aliis, Manganis excessit. Quo facto statim Abasgi, qui puellæ ex Abasgia adductæ, ut natu maximo Cæsaris filio nuptura adjuncti fuerant, obviam facti, sublato clamore eum adorarunt. Tum simul imperatricem filii discessum morienti imperatori dolenter narrasse: eum vero ad id nihil respondisse, seu non vellet, seu non posset: sed manus sustulisse, haud scio, bene an male precantem filio. Alii manus eum sustulisse negant, neque enim id facere potuisse morientem, sed imperatrice sæpius vociferante, *abire filium, ei viventi erepturum imperium*, illum parum obscureque subrisisse, sive eam orationem deridentem, si putaretur adhuc de imperio sollicitus esse exspirans, terrenaque jam relicturus: sive quid de illo facto sentiret, indicantem. Nam et ab aliis et ab ipso Porphyrogenito imperatore narrabatur, eum non sine patris consilio regiam esse ingressum, sed exitum ab illo ei fuisse concessum: cujus rei tesseram illius annulum accepisset: eaque facta esse absente imperatrice, et illa ignorante. Cum igitur abiret, fama quid actum esset, celeriter divulgante, ad hunc imperatorem ei cognati, et ex tribunis militum et ex senatu multi se contulerunt.

Variæ lectiones et notæ.

Αὐτὸς κρατήσει τετράγε ὀκτὼ χρόνους,
Ὡς νεκρὸς ἤδη καὶ θεὰ λελεμένος,
Οἴδασιν πολλοὶ καὶ μηδὲ τοῦτον βλέπων,
Ὃς ἐκ μίθης δὲ φανερωθεὶς τοιοῦτος,
Σκηπτροκρατήσει τῆσδε τῆς βασιλείας,
Καὶ πάλιν ἥξει ἐπταλόφου τὸ κράτος.

γενίσθαι τῆς βασιλίδος, καὶ ἀγνοούσης ὅτι γεγόνασιν. Ὁ μὲν οὖν ἀπῆει. Τῆς φήμης δὲ κηρυξάσης ταχὺ τὸ πραχθὲν, τῷ βασιλεῖ τούτῳ καὶ τὸ συγγενὲς προσῆει, καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων πολλοὶ καὶ τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς.

XXIX. Cæterum ad magnam regiam properanti nuntiatur, Varangos stationis excubitorum, ubi iidem habitabant, via occupata, neminem illac transire pati, aut **309** accedere ad regiam Quo nuntio perturbatus, quemdam ad illos mittit percontatum, quid sibi velint. Mittit et ad Ecclesiam qui diceret, imperatorem esse mortuum, seque celebrari velle ut imperatorem. Ac id quidem a clero et summo pastore factum. Sed Varangi responderunt ei qui rogabat, cur regiæ aditu imperatorem excluderent, se imperatore vivente neminem passuros ingredi. Illo vero affirmante, jam esse mortuum : Varangi jurejurando tancita ejus rei fide, imperatori regiam ingredi concesserunt. Quo cum pervenisset, cum suis deliberabat, quomodo tractanda esset mater, fratres, sororesque, et Cæsar Bryenius : illos enim adhuc metuebat, suspectosque habebat, ne res novas molirentur. At pater totum adhuc diem spirabat, difficulterque moriebatur, sub vesperam demum exstinctus. Vixit annos septuaginta, aut circiter, regnavit septem et triginta, menses quatuor, et dies aliquot. Obiit anno mundi sexies millesimo, sexcentesimo vicesimo sexto, imperio feliciter administrato, vitæ exitum non æque prosperum sortitus. A ministris enim fere omnibus est desertus, ut prope nulli essent, qui cadaver ejus postremis lavacris purgarent : neque ornatus imperatorius præsto eis esset, quo cadaver ejus pro dignitate ornaretur, neque funus ei factum est imperatori conveniens. Idque non alieno, sed filio imperii successore : et eo filio, quem ipse imperio ornarat. Sic rerum humanarum nihil stabile et firmum est, sed infida omnia, et tessera mutabiliora. Fuit autem ille vir, ut et mores ejus expressos ad posteritatis memoriam propagemus, neque ferox et arrogans, neque iracundus, neque avarus, nec pecuniæ nimium cupidus, ut eam conflaret, et in thesauros occultos et subterraneas opes reconderet. Unde neque post obitum ejus in ærario magna pecunia est reperta : ad misericordiam propensus, ad sumendas pœnas tardus, moribus moderatis, accessu facilis, in victu non intemperans, non vino deditus : virtute præditis auscultare et honorem habere solitus. Eruditionem non ut conveniebat, sed utcunque colebat : commodus, **310** non insolens erga eos quibuscum vivebat, comis et jucundus, quasi cum æqualibus viveret. Unde illi securis erant animis, neque metu attoniti illi astabant, præsertim absente imperatrice, quæ imperiosum aliquid et severum præ se ferebat, et modestiæ oblitos acrius increpabat. Ac pulchra quidem ista sunt : quis enim neget? quæque privati hominis laudes absolvant, non tamen ejusmodi, quæ imperatorem omnino bonum demonstrent. Nam homini privato satis est moderatio, æquitas, placabilitas, et in omni

A Κθ'. Τῷ δ' ἦν ἡ ὁρμὴ πρὸς τὸ μέγα ἀνάκτορον· ἀπιόντι δὲ ἀγγέλλεται ὡς οἱ Βάραγγοι τὴν ἐν τοῖς ἐξκουβίτοις διειλημμένην ὁδὸν, ἔνθα περ τούτοις καὶ ἡ κατοίκησις, ἀπελθεῖν δι' ἐκείνης· οὐ παραχωρεῖσί τινι, οὐδὲ μὴν πλησιάσαι τοῖς βασιλείοις. Τοῦτο εἰς ἀγωνίαν τὸν βασιλέα ἐνέβαλε. Καὶ στέλλει πρὸς ἐκείνους τινὰ ἐρωτῶντα τί τὸ σφίσι βουλόμενον· στέλλει δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τεθνάναι λέγων τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ζητῶν αὐτὸς εὐφημηθῆναι ὡς αὐτοκράτωρ. Καὶ τοῦτο μὲν ἤνυστο, καὶ αὐτοκράτορα αὐτὸν ὁ κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας γνώμῃ καὶ τοῦ ἀρχιποιμένος ἀνηγόρευσεν. Ὁ δὲ πρὸς τοὺς Βαράγγους ἐστελμένος ἠρώτα ἐκείνους, ὅτου χάριν κωλύουσι τῷ βασιλεῖ τὴν εἰς τὰ βασίλεια πάροδον· οἱ δὲ μὴ ποτε παραχωρῆσαι τῶν βασιλείων ἑτέρῳ, ζῶντος τοῦ αὐτοκράτορος, ἔφασαν. Ἐκεῖνος δὲ τεθνηκέναι διεβεβαιοῦτο τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ οἱ Βάραγγοι ὅρκῳ τοῦτον πληροφορῆσαι αὐτοὺς ἀπῄτησαν. Καὶ ὃς ὤμοσεν ἡ μὲν τεθνάναι τὸν βασιλέα, κἀκείνοι ἐνέδοσαν, καὶ τῆς παρόδου τῷ βασιλεῖ παρεχώρησαν. Ὁ δὲ ἀπῆει πρὸς τὰ βασίλεια, καὶ τούτων ἐντὸς γεγονὼς, πῶς ἂν χρήσαιτο τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ὁμογνίοις, καὶ τῷ τῶν κηδεστῶν ἑνὶ τῷ Βρυεννίῳ, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβουλεύετο. Ἔτι γὰρ ἐδεδοίκει τούτους, καὶ οἱ ἦσαν ἐν ὑποψίαις, ἐλπίζοντι νεωτερίσειν ἴσως αὐτούς. Ὁ δὲ τούτου πατὴρ παρ' ὅλην μὲν τὴν ἡμέραν ἐμπνέων ἦν, καὶ δυσθανατῶν, περὶ δὲ τὴν ἑσπέραν ἐξέλιπε· ζήσας μὲν ἔτη ἑβδομήκοντά που B τὰ πάντα ἢ ὅτι ἐγγυτάτω, βασιλεύσας δ' ἐκ τούτων ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, ἐπὶ μησὶ τέσσαρσι καὶ ἡμέραις τισίν. Ἔθανε δὲ κατὰ τὸ ἑξακισχιλιοστὸν ἑξακοσιοστὸν εἰκοστὸν ἕκτον ἔτος· τὴν μὲν βασιλείαν διηνυκὼς εὐτυχῶς, τὸ δέ γε τέλος οὐχ ὅμοιον ἰσχηκώς. Καταλέλειπτο γὰρ πρὸς τῶν θεραπόντων σχεδὸν ἁπάντων, ὡς μηδ' εἶναι τάχα τινὰς, τοὺς τὸν ἐκείνου νεκρὸν τοῖς λοισθίοις λουτροῖς ἀπορρύψαντας, καὶ οὔτε κόσμος βασίλειος προσῆν τοῖς περὶ αὐτὸν, ἵν' αὐτῷ τὸ σῶμα κοσμηθείη βασιλικῶς, οὔτε μὴν ἐκφορᾶς ἔτυχε βασιλεῖ καταλλήλου. Καὶ ταῦτα οὐκ ἀλλοτρίου, ἀλλ' υἱέως δεξαμένου τὴν βασιλείαν αὐτῷ, καὶ υἱέως, ὃν ἐκεῖνος τῆς βασιλείας ἠξίωσεν. Οὕτως οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων μόνιμον, οὐδὲ πάγιον, οὐδὲ πιστόν τε καὶ βέβαιον, ἀλλ' ἄπιστα πάντα, καὶ κύβου μᾶλλον ῥᾷον μετατιθέμενα καὶ μεταῤῥᾳπτόμενα. Ἦν δ' ὁ ἀνὴρ (ἵνα καὶ τὸν τρόπον ἐκείνου δῆλον θείημεν τοῖς μετέπειτα, καὶ τὸ ἦθος τοῖς ὀψιγόνοις χαρακτηρίσωμεν) οὔθ' ὑπεροπτικός τε καὶ ἀλαζὼν, οὔτε μὴν ὀξὺς εἰς θυμὸν, ἀλλ' οὐδὲ χρημάτων ἥττων, οὐδ' ἄγαν ἐρασιχρήματος, ὥστε βούλεσθαι καταχωννύειν αὐτὰ καὶ ταμιεύειν, ἵν' εἶεν αὐτῷ θησαυροὶ κεκρυμμένοι, καὶ ὑπόγαια χρήματα, ὅθεν οὐδὲ θανόντος πλεῖστα παρὰ τοῖς ταμίοις εὑρέθησαν· πρὸς ἔλεον εὐκατάφορος, πρὸς κόλασιν οὐκ ὀξύῤῥοπος, μέτριος τὸ ἦθος, εὐπρόσιτος, περὶ τὴν δίαιταν οὐκ ἀκόλαστος, οὐκ οἴνου ἡττώμενος,

τιζ ἐναρέτως βιοῦσι προσέχων καὶ ἀπονέμων τιμὴν, λόγους οὐχ ὡς ἔδει τιμῶν, τέως δέ γε τιμῶν, ἐπιεικής τε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν οὐ σοβαρῶς προσφερόμενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἴσου σχεδὸν ὁμιλῶν τε καὶ χαριεντιζόμενος. Ὅθεν κἀκείνοις θαρρεῖν ἐπῆει, καὶ οὐ μετὰ δέους αὐτῷ παρεστάναι, καὶ μᾶλλον ὅτ' ἀπῆν ἡ βασίλισσα. Ἐπεστέλλοντο γὰρ ἐκείνης παροῦσης ἀρχικόν τε καὶ ἐμβριθὲς ἐνδεικνυμένης ἰδίωμα, καὶ τοῖς ἀτακτοῦσιν ἐπιτιμώσης σφοδρότερον. Ὁ μὲν οὖν τοιοῦτος ἦν. Ταῦτα δὲ καλὰ μέν, καὶ πῶς γὰρ οὔ; ἰδιώτῃ δ' ἀποχρῶντα πρὸς ἔπαινον, οὐ μήν γε καὶ βασιλέα δεικνύντα τὰ πάντα χρηστόν. Οὐ γὰρ αἱ αὐταὶ καὶ βασιλέως καὶ ἰδιώτου γένοιντ' ἂν ἀρεταί. Ἰδιώτῃ μὲν γὰρ ἀπόχρη καὶ μέτριον ἦθος, καὶ ἐπιείκεια, καὶ τὸ πρὸς θυμὸν οὐκ εὐκίνητον, καὶ τὸ σῶφρον τὸ πρὸς τὴν δίαιταν. Βασιλεῖ δὲ πρὸς τούτοις, καὶ ἡ τῆς δικαιοσύνης φροντίς, καὶ ἡ τῶν ὑπηκόων προμήθεια, καὶ ἡ τῶν παλαιῶν ἐθῶν τοῦ πολιτεύματος τήρησις. Τῷ δὲ μέλημα μᾶλλον, ἡ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν γένοιτ' ἂν τῆς πολιτείας ἀλλοίωσις, καὶ τὸ μετατάξαι ταῦτα ἔργον ἦν αὐτῷ σπουδαιότατον, καὶ τοῖς πράγμασιν οὐδ' ὡς κοινοῖς, οὐδ' ὡς δημοσίοις ἐκέχρητο, καὶ ἑαυτὸν οὐκ οἰκονόμον μόνον ἡγητο τούτων, ἀλλὰ δεσπότην, καὶ οἶκον οἰκεῖον ἐνόμιζε καὶ ὠνόμασε τὰ βασίλεια. Καὶ τοὺς τῆς συγκλήτου βουλῆς οὔτε τιμῆς, ἧς ἐχρῆν, ἠξίου, οὔτε πρόνοιαν αὐτῶν ἐτίθετο κατὰ τὸ ἀνάλογον. Μᾶλλον μέντοι καὶ ἔσπευσε ταπεινῶσαι τούτους· ἀλλ' οὐδ' ἐν ἅπασι τὴν τῆς δικαιοσύνης ἦν τηρῶν ἀρετήν. Ταύτης γὰρ ἴδιον, τὸ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ διανεμητικόν. Ὁ δὲ τοῖς μὲν συγγενέσι καὶ τῶν θεραπόντων τισὶν ἀμάξαις ὅλαις παρεῖχε τὰ δημόσια χρήματα, καὶ χορηγίας ἐκείνοις ἀδρὰς ἐτησίας ἀπένειμεν, ὡς καὶ πλοῦτον περιβαλέσθαι βαθὺν, καὶ ὑπηρεσίαν ἑαυτοῖς ἀποτάξαι, οὐκ ἰδιώταις, ἀλλὰ βασιλεῦσι κατάλληλον, καὶ οἴκους προσκτήσασθαι, μιγέθει μὲν πόλεσιν ἰσοκότας, πολυτελείᾳ δὲ βασιλείοις ἀπεοικότας οὐδέν· τοῖς δὲ λοιποῖς τῶν εὖ γεγονότων οὐχ ὁμοίαν ἐνεδείκνυτο τὴν προαίρεσιν, ἵνα μή τι ἕτερον φαῦλον ἐρῶ, φειδόμενος τοῦ ἀνδρός. Βασιλία μὲν οὖν οἷον τὸ ἀκριβὲς ἀπαιτεῖ, οὐκ ἐῶσι τὰ εἰρημένα ἐκείνον νομίζεσθαι· ἀλλ' οὐδὲ μέντοι φαῦλον εἶποι τις τὸν Κομνηνὸν αὐτοκράτορα. Εἰ δὲ τὴν ὄγαν ἀκρίβειαν ζητοίη τις ἐν τοῖ. αὐτοκράτορσιν, οὐκ οἶμαί τινα τῶν ἀνέκαθεν τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατούντων ἡγεμονίας ἐν πᾶσιν εὐδοκιμηκότα κριθήσεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλεονάσοντος ἐν τοῖς ἤθεσι σφῶν καὶ ταῖς πράξεσιν ἑκάστῳ ἡ πολιτεία κεχαρακτήριστα. Ἀνέγκλητος γὰρ οὐδεὶς ἂν ποτε δόξῃ οὐδ' ἀμιγὴς τῆς χείρονος ἕξεως· θειοτέρας γὰρ τοῦτο μοίρας, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης εἴη ἂν ποτε φύσεως. Ἐνταῦθά μοι τὸ πέρας ἤτω τῆς συγγραφῆς, καὶ ὁ δρόμος στήτω τῆς ἱστορίας, ὃς μοι πρὸς μακρὸν ἐκμεμήκισται. Δοῦναι γὰρ γραφῇ νυνὶ καὶ τὰ λείποντα, οὔ μοι λυσιτελὲς οὐδ' εὔκαιρον κέκριται. Εἰ μὲν οὖν ὀνήσιμόν τισι δόξει τὸ πόνημα, τῷ Θεῷ χάρις, δι' οὗπερ ἅπαν κατορθοῦται καλόν· εἰ δ' ἀσυντελὲς, εἴη ἂν ἡμίτεμον τὸ αἰτίαμα, καὶ ἐπανίτω πρός με τὸν τεκόντα τὸ ἀποκύημα, ἐτόμενόν μοι μνήμης ἐμπύρευμα.

A cultu et victu modus. Imperatori vero præter hæc et justitia est colenda, et ratio civium habenda, et vetera instituta sunt tuenda. Ille vero magis in eo elaboravit, summo adhibito studio, ut veteres mores immutaret et abrogaret, et res non ut communes et publicas tractavit, neque se illarum administratorem, sed dominum esse censuit, ac regiam suas ædes et putavit et appellavit. Patres conscriptos nec justo prosecutus est honore, neque eam illorum habuit rationem, quam recta ratio postulabat, sed potius deprimere illos studuit. Neque justitiæ regulam in omnibus observavit: cujus proprium est, id cuique tribuere, quod meretur. Ille vero cognatis et ministris quibusdam tota plaustra publicæ pecuniæ præbuit, et annuos B sumptus largissimos suppeditavit, ut et magnis opibus abundarent, et comitatum alerent, non privatis hominibus, sed imperatoribus convenientem, atque ædes compararent, ut magnitudine urbibus pares, ita magnificentia regiis palatiis non impares. Erga reliquam vero nobilitatem non perinde benignum se præbuit, ne quid aliud de viro dicam, cujus honori consultum volo. Quæ res Comnenum imperatorem perfectum judicari non sinunt. Neque etiam malum Comnenum imperatorem quisquam dixerit: nam qui severius in imperatores inquisierit, equidem non arbitror ullum Romanorum principatu antiquitus potitum inventurum esse, in quo nihil ad consummatam laudem desideretur. Quo fit, ut cujusquam gubernatio ex morum et C actionum ejus majori parte judicetur. Sine crimine certe quidem, **311** et deteriorum affectionum prorsus expers nemo reperietur: id enim divinæ felicitatis proprium fuerit, nec unquam in hominis naturam cadet. Hic scribendi finem faciam, et historiæ cursum inhibebo, longe progressum. Nam ea mandare litteris quæ restant adhuc, nec utile, nec tempestivum judicavi. Quod si opus bonæ alicui videbitur utile, gratia sit Deo, cujus auxilio bona omnia conficiuntur. Sin supervacaneum, mea culpa illa fuerit, et ad me auctorem redeat fœtus, cujus memoriam excitare queat.

312 QUÆ SEQUUNTUR

ex Eusebio Pamphili collecta sunt, libro qui inscribitur *Basilicus*.

INITIUM MUNDI.

Epitome annorum ab Adam usque ad an. 6589, *hoc est ad initium Domini Alexii Comneni.*

Adam genuit Seth an. 230	230	Ἀδὰμ ἐγέννησε τὸν Σὴθ ἐτῶν σλ'	σλ'
Seth genuit Enos an. 260	435	Σὴθ ἐγέννησε τὸν Ἐνὼς ἐτῶν οξ'	υλε'
Enos genuit Cainam an. 190	625	Ἐνὼς ἐγέννησε τὸν Καϊνὰν ἐτῶν ρι'	χκε'
Cainam genuit Malaleel an. 170	795	Καϊνὰν ἐγέννησε τὸν Μαλαλεὴλ ἐτῶν ρο'	ψιε'
Malaleel genuit Jared an. 165	960	Μαλελεὴλ ἐγέννησε τὸν Ἰαρὲδ ἐτῶν ρξε'	ϡξ'
Jared genuit Enoch an. 162	1122	Ἰαρὲδ ἐγέννησε τὸν Ἐνὼχ ἐτῶν ρξβ'	,αρκβ'
Enoch genuit Mathusalam an. 165	1287	Ἐνὼχ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα ἐτῶν ρξε'	,ασπζ'
Mathusalam genuit Lamech an. 167	1454	Μαθουσάλα ἐγέννησε τὸν Λαμὲχ ἐτῶν ρξζ'	,αυνδ'
Lamech genuit Noe an. 188	1642	Λαμὲχ ἐγέννησε τὸν Νῶε ἐτῶν ρπη'	,αχμβ'
Noe genuit Sem an. 500	2142	Νῶε ἐγέννησε τὸν Σὴμ ἐτῶν φ'	,βρ ϐ'
Sem genuit Arphaxad an. 101	2243	Σὴμ ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξὰδ ἐτῶν ρα'	,βσμγ'
Arphaxad genuit Cainan an. 130	2373	Ἀρφαξὰδ ἐγέννησε τὸν Καϊνὰν ἐτῶν ρλ'	,βτογ'
Cainan genuit Salam an. 135	2608	Καϊνὰν ἐγέννησε τὸν Σάλα ἐτῶν ρλε'	,βφη'
Salam genuit Heber an. 130	2638	Σάλα ἐγέννησε τὸν Ἔβερ ἐτῶν ρλ'	,βχλη'
Heber genuit Phalec an. 133	2771	Ἔβερ ἐγέννησε τὸν Φαλὲκ ἐτῶν ρλγ'	,βψοα'
Phalec genuit Ragau an. 130	2901	Φαλὲκ ἐγέννησε τὸν Ῥαγαῦ ἐτῶν ρλ'	,βϡα'
Ragau genuit Seruch an. 132	3033	Ῥαγαῦ ἐγέννησε τὸν Σεροὺχ ἐτῶν ρλβ'	,γλγ'
Seruch genuit Nachor an. 130	3173	Σεροὺχ ἐγέννησε τὸν Ναχὼρ ἐτῶν ρλ'	,γρϱζ'
Nachor genuit Thare an. 79	3242	Ναχὼρ ἐγέννησε τὸν Θάρα ἐτῶν οϑ'	,γσμβ'
Thare genuit Abraham an. 70	3312	Θάρα ἐγέννησε τὸν Ἀβραὰμ ἐτῶν ο'	,γτιβ'
Abraham genuit Isaac an. 100	3472	Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰχ ἐτῶν ρ'	,γυιβ'
Isaac genuit Jacob an. 60	3472	Ἰσαὰχ ἐγέννησε τὸν Ἰακὼϐ ἐτῶν ξ'	,γυοβ'
Jacob genuit Levi an. 82	3554	Ἰακὼϐ ἐγέννησε τὸν Λευῒ ἐτῶν πβ'	,γφνδ'
Levi genuit Caath an. 47	3601	Λευῒ ἐγέννησε τὸν Καὰθ ἐτῶν μζ'	,γχα'
Caath genuit Amram an. 60	3736	Καὰθ ἐγέννησε τὸν Ἀμραμ ἐτῶν ξ'	,γχλϛ'
Amram genuit Mosen an. 75	3736	Ἀμραμ ἐγέννησε τὸν Μωϋσῆ ἐτῶν οε'	,γψις'
Moses vixit an. 120	3856	Μωϋσῆς ἔζησεν ἔτη ρκ'	,γων'
Jesus dux fuit Israelis an. 24	3880	Ἰησοῦς ἡγήσατο Ἰσραὴλ ἔτη κδ'	,γωκ'
Phinees pontificatum tenuit apud Israelitas an. 24	3904	Φινεὲς ἱεράτευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη κδ'	,γϑδ'
Chusar regnum in Israelitas exercuit an. 50	3955	Χουσὰρ ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη ν'	,γϑνε
Othoniel judicavit Israel an. 40	3903	Γοθονιὴλ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη μ'	,γϑλϛ'
Eglom regnum in Israelitas exercuit an. 18	4013	Ἐγλὼμ ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη ιη'	,διγ'
Aod et Sephora judicant Israelem an. 80	4126	Ἀὼδ καὶ Σεπφόρα ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη π'	,δρκϛ'
Jabim Israelitis imperavit an. 20	4126	Ἰαβεὶμ ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη κ'	,δρκϛ'
Debora judicat Israelem an. 40	4166	Δεβώρα ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη μ'	,δρξϛ'
Oreb judicat Israelem an. 7	4173	Ὼρὴϐ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη ζ'	,δρογ'
Gedeon judicat Israelem an. 40	4213	Γεδεὼν ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη μ'	,δσιγ'
Abimelech judicat Israelem an. 3	4216	Ἀβιμελὲχ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη γ'	,δσιϛ'
Tholas judicat Israelem an. 23	4239	Θωλᾶς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κγ'	,δσλϑ'
Jaar judicat Israelem an. 22	4261	Ἰαὰρ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κβ'	,δσξα'
Ammonitæ Israeli imperant an. 18	4279	Ἀμὰν ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη ιη'	,δσοϑ'
Jephthe judicat Israelem an. 6	4285	Ἰαφθὰε ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη ϛ'	,δσπε'
Esbal judicat Israelem an. 7	4292	Ἐσϐὰλ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη ζ'	,δσϙ'
Elom judicat Israelem an. 10	4302	Ἐλὼμ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη ι'	,δτϐ'
Abdom judicat Israelem an. 8	4310	Ἀϐδὼν ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη η	,δτι'
Philistæi imperant Israeli an. 30	4340	Φιλιστιεὶμ ἐβασίλευσαν τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη λ'	,δτμ
Samson judicat Israelem an. 20	4360	Σαμψὼν ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κ'	,δτξ

Ἀναρχία καὶ εἰρήνη τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη λβ'	,δτιβ'	interregnum an. 32	4592
Ἤλει ὁ ἱερεὺς; ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κ'	,δυιβ'	Heli sacerdos judicat Israelem an. 20	4412

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Ἤλει τοῦ ἱερέως ὁ πρὸς τοὺς Τρῶας πόλεμος συνέστη τοῖς Ἕλλησιν· καθ' οὓς καὶ Ὅμηρος ἤκμαζεν.

Circa tempora Heli Græcorum adversus Trojanos bellum accidit, quo etiam tempore Homerus floruit.

Σαμουὴλ ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κ'	,δυλβ'	Samuel judicat Israelem an. 20	4432
Σαοὺλ ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη κ'	,δύνβ'	Saul regnat in Israel an. 20	4452
Δαβὶδ ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ ἔτη μ'	,δυμβ'	David regnat in Israel an. 40	4492

Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας Δαβὶδ ἕως τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἔτη ,θμ', ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου ἔτη πενταχισχίλια υν'.

A David usque ad Romanos imperatores anni sunt 940. A mundi conditu anni 5450.

Γαΐος Ἰούλιος ἐβασίλευσεν ἔτη δ'	,φμν'	C. Julius imperat an. 4	5450
Αὔγουστος ἐβασίλευσεν ἔτη νς'	,φφς'	Augustus imperat an. 56	5506

Τῷ τούτου μβ' ἔτει τῆς βασιλείας γεννᾶται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ σάρκα ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάσχει τὸ ἑκούσιον πάθος ἐν τῷ ιη' ἔτει τῆς βασιλείας Τιβερίου Καίσαρος· τῷ γὰρ ιε' τοῦ αὐτοῦ Τιβερίου ἐβαπτίσθη.

Hujus imperii an. 42 nascitur Dominus noster Jesus Christus secundum carnem in Bethleem Judæ de Virgine Maria, et voluntarias pœnas perpessus est an imperii Tiberii Cæsaris 18. Nam 15 ejusdem anno baptizatus est.

Τιβέριος ἐβασίλευσεν ἔτη κβ'	,φκη'	Tiberius imperat an. 22	5528
Γαΐος ἄλλος ἐβασίλευσεν ἔτη δ'	,φλβ'	Caius alter imperat an. 4	5532
Κλαύδιος ἐβασίλευσεν ἔτη ιδ'	,φμς'	Claudius imperat an. 14	5546
Νέρων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐβασίλευσεν ἔτη ιδ'	,φξ'	Nero hujus filius imperat an. 14	5560
Γάλβας μῆνας ζ'		Galba mens. 7	
Ὄθων μῆνας γ'		Otho mens. 3	
Οὐιτέλλιος μῆνας η		Vitellius mens. 8	
Οὐεσπασιανὸς ἐβασίλευσεν ἔτη ι'	,φοα'	Vespasianus imperat an. 10	5571
Τῖτος ἐβασίλευσεν ἔτη γ'	,φοδ'	Titus imperat an. 3	5574

Ἐπὶ τούτου καὶ ἡ τῶν Ἱεροσολύμων ἅλωσις γέγονε, καὶ ἡ παντελὴς τῶν Ἰουδαίων ἐρήμωσις. Ἀπὸ δὲ τῆς τοιαύτης ἁλώσεως ἕως τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἤτοι τῆς τῶν Χριστιανῶν βασιλείας, ἔτη σλζ', ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου ἔτη ,ωμα', ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναλήψεως ἕως τῆς ἁλώσεως Ἱεροσολύμων ἔτη μη'.

Sub hoc Hierosolymorum excidium contigit et omnimoda Judæorum desolatio. Porro ab hoc excidio ad Constantini M. sive Christianorum imperium an. sunt 237. Ab O. C. 5841. A Christi Domini ascensione ad excidium Hierosolymitanum an. 48.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἔτη λγ'	,ωμα'	Constantinus M. an. 33	5841
Κωνστάντιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κδ'	,ωξε'	Constantius ejus filius an. 24	5865
Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης ἔτη β'	,ωξζ'	Julianus Apostata an. 2	5867
Ἰοβιανὸς ἔτος α'	,ωξη'	Jovianus an. 1	5868
Οὐαλεντινιανὸς ἔτη ιβ'	,ωπ'	Valentinianus an. 12	5880
Οὐάλης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη γ'	,ωπγ'	Valens hujus frater an. 3	5883
Γρατιανὸς ἔτη γ'	,ωπς'	Gratianus an. 3	5886
Θεοδόσιος ὁ Μέγας ἔτη ιζ'	,ϡ	Theodosius M. an. 17	5900
Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιγ'	,ϡιγ'	Arcadius ejus filius an. 13	5913
Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς ἔτη μβ'	,ϡνε'	Theodosius Minor an. 42	5955
Μαρκιανὸς ἔτη ς'	,ϡξα'	Marcianus an. 6	5961
Λέων ὁ Μέγας ἔτη ιζ'	,ϡοη'	Leo M. an. 17	5978
Λέων ὁ Μικρὸς ἔτος α'	,ϡοθ'	Leo Minor an. 1	5979
Ζήνων ἐβασίλευσεν ἔτη ιϛ'	,ϡϟς'	Zeno an. 16	5996
Ἀναστάσιος ἐβασίλευσεν ἔτη κϡ'	,ϛκγ'	Anastasius an. 27	6023
Ἰουστῖνος ὁ Γέρων ἔτη θ'	,ϛλ'	Justinus Senior an. 9	6032
Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας ἔτη λθ'	,ϛοα'	Justianus M. 39	6071
Ἰουστῖνος ὁ Νέος ἔτη ιγ'	,ϛπδ'	Justinus Minor an. 13	6084
Τιβέριος ἔτη δ'	,ϛπη'	Tiberius an. 4	6088
Μαυρίκιος ἔτη κ'	,ϛρθ'	Mauricius an. 20	6109
Φωκᾶς ὁ τύραννος ἔτη η'	,ϛριζ'	Phocas tyrannus an. 8	6117
Ἡράκλειος ἔτη λα'	,ϛρμη'	Heraclius an. 31	6148

Constantinus ejus filius an. 1	6149	Κωνσταντῖνος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α'	,ϛρμθ'
Heraclius ejus filius mens. 6		Ἡράκλειος ὁ υἱὸς αὐτοῦ μῆνας ϛ'	
Constantinus ejus filius an. 27	6176	Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κζ'	,ϛροϛ'
Constantinus Justiniani pater an. 17	6193	Κωνσταντῖνος ὁ πατὴρ Ἰουστινιανοῦ ἔτη ιζ'	,ϛρϟϛ'
Justinianus primum an. 10	6203	Ἰουστινιανὸς τὸ πρῶτον ἔτη ι'	,ϛσγ'
Leontius an. 3	6206	Λεόντιος ἔτη γ'	,ϛσϛ'
Tiberius Apsimarus an. 7	6213	Τιβέριος Ἀψίμαρος ἔτη ζ'	,ϛσιγ'
Justinianus secundum, et Tiberius ejus filius an. 6	6219	Ἰουστινιανὸς τὸ β' καὶ Τιβέριος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ϛ'	,ϛσιθ'
Philippus Bardanes an. 2, mens. 8	6221	Φίλιππος ὁ Βαρδάνης ἔτη β' μῆν. η'	,ϛσκα'
Anastasius Artemius an. 2	6223	Ἀναστάσιος ὁ Ἀρτέμιος ἔτη β'	,ϛσκγ'
Theodosius Atramyttenus an. 1	6224	Θεοδόσιος ὁ Ἀτραμυτινὸς ἔτος α'	,ϛσκδ'
Leo Isauricus an. 24	6248	Λέων ὁ Ἴσαυρος ἔτη λδ'	,ϛσμη'
Constantinus ejus filius Copronymus an. 34	6282	Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Κοπρώνυμος ἔτη κδ'	,ϛτκβ'
Leo ejus filius an. 5	6287	Λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ε'	,ϛτπζ'
Constantinus ejus filius cum matre an. 10	6297	Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ σὺν τῇ μητρὶ ἔτη ι'	,ϛτϟζ'
Constantinus solus filius filius an. 7	6304	Κωνσταντῖνος μόνος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ζ'	,ϛτϟ'
Irene sola mater ejus an. 5	6309	Εἰρήνη μόνη ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἔτη ε'	,ϛτθ'
Nicephorus generalis an. 8, mens. 9	6317	Νικηφόρος, ὁ ἀπὸ Γενικῶν ἔτη η' μῆν. θ'	,ϛτιζ'
Stauracius ejus filius mens. 3		Σταυράκιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ μῆνας γ'	
Michael Ragabe an. 1, mens. 9	6329	Μιχαὴλ ὁ Ῥαγαβὲ ἔτος α' μῆν. θ'	,ϛτκε'
Leo Armenus an. 6, mens. 5	6337	Λέων ὁ Ἀρμένιος ἔτη ϛ' μῆν. ε'	,ϛτλζ'
Michael Balbus an. 8, mens. 9	6336	Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς ἔτη η' μῆν. θ'	,ϛτλϛ'
Theophilus ejus filius an. 12, mens. 3	6348	Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιβ' μῆν. γ'	,ϛτμη'
Michael ejus filius an. 26	6374	Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κϛ'	,ϛτοδ'
Basilius Macedo an. 19	6393	Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἔτη ιθ'	,ϛτϟγ'
Leo ejus filius an. 25, mens. 8	6419	Λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κε' μῆν. η'	,ϛυιθ'
Alexander ejus frater an. 1	6420	Ἀλέξανδρος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτος α'	,ϛυκ'
Constantinus Leonis filius an. 48	6468	Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Λέοντος ἔτη μη'	,ϛυξη'
Romanus ejus filius an. 3	6471	Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ'	,ϛυοα'
Nicephorus Phocas an. 6	6478	Νικηφόρος, ὁ Φωκᾶς ἔτη ϛ'	,ϛυοη'
Joannes Zimisces an. 6	6484	Ἰωάννης ὁ Τζιμίσκης ἔτη ϛ'	,ϛυπδ'
Basilius Bulgaroctonus an. 55 cum fratre Constantino	6557	Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, ἔτη νε' σὺν τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ	,ϛφιζ'

Quibus imperantibus Sergius patriarcha Romanum pontificem e diptychis erasit.

Ἐν οἷς βασιλεῦσι Σέργιος ὁ πατριάρχης τὸν πάπαν Ῥώμης ἀπὸ τῶν διπτύχων ἐξέωσεν.

Romanus Argyropolus an. 5, mens. 6	6542	Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυροπόλος ἔτη ε' μῆν. ϛ'	,ϛφμβ'
Michael Paphlago an. 7	6549	Μιχαὴλ ὁ Παφλαγὼν ἔτη ζ'	,ϛφμθ'
Michael ejus consobrinus an. 4	6553	Μιχαὴλ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη δ'	,ϛφνγ'
Constantinus Monomachus an. 13	6563	Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἔτη ιγ'	,ϛφξγ'
Theodora Porphyrogeneta an. 1	6565	Θεοδώρα ἡ Πορφυρογέννητος ἔτος α'	,ϛφξε'
Michael Militaris an. 1	6566	Μιχαὴλ ὁ ἀπὸ στρατιωτικῶν ἔτος α'	,ϛφξϛ'
Isaacius Comnenus an. 2	6568	Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ἔτη β'	,ϛφξη'
Constantinus Ducas an. 6	6575	Κωνσταντῖνος ὁ Δοῦκα ἔτη ϛ'	,ϛφοε'
Romanus Diogenes an. 3	6579	Ῥωμανὸς ὁ Διογένης ἔτη γ'	,ϛφοθ'
Michael Ducæ filius an. 6	6585	Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τοῦ Δούκα ἔτη ϛ'	,ϛφπε'
Nicephorus Bataniates an. 3	6588	Νικηφόρος ὁ Βατανιάτης ἔτη γ'	,ϛφπη'
Alexius Comnenus an. 38	6626	Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἔτη λη'	,ϛχκϛ'

Hic imperare cœpit ab an. 6589, indict. 4, Aprilis 1, magna feria 5, qua et raptus contigit.

Οὗτος ἦρξε τῆς βασιλείας ἀπὸ τοῦ ,ϛφπθ' ἔτους, ἰνδικτιῶνος δ', καὶ μηνὸς Ἀπριλίου α', τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, ὅτε καὶ ἡ ἁρπαγὴ γέγονε.

Additum hoc a librario.

A tempore Alexii imperatoris ad hoc tempus anni sunt 245 qui est mundi 6868.

Ἀπὸ κυρίου Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως ἕως ἄρτι ἔτη ,σμε', ἔτους ,ϛωξη'.

RERUM

QUÆ IN JOANNIS ZONARÆ ANNALIBUS TRACTANTUR

ΣΥΝΟΨΕΙΣ, seu ARGUMENTA,

quæque in aliquot codd. mss. ac in editione Wolfiana marginibus ascribuntur; de quibus agitur in Præfatione.

—

PROŒMIUM.

Numero 1. Προοίμιον.

N. III. Κεφαλαιώδης μνεία τῶν περιεχομένων τῇ βίβλῳ ἱστοριῶν, ἡ τοῦ α' τόμου περιοχή.

N. IV. Ἡ τοῦ β' τόμου περιοχή.

LIBER PRIMUS.

N. I. Περὶ κοσμοποιίας. Ἡμέρα α'. Ἡμέρα β'. Ἡμέρα γ'. Ἡμέρα δ'. Ἡμέρα ε'. Ἡμέρα ς'. Ἡμέρα ζ', ἡ Σάββατον κέκληται.

N. II. Ὅπως ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν. Παράβασις τῶν προσταγμάτων.

N. III. Ὅπως μετετέθη Ἐνώχ.

N. IV. Ὅπως ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς φησιν ἡ Γραφή, τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας. Ὅπως εὗρε Νῶε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὅπως διεσώθη Νῶε διὰ ξυλίνου λάρνακος. Ὅπως ἔθετο ὁ Θεὸς τὸ τόξον ἐν τῇ νεφέλῃ μετὰ τὸν κατακλυσμόν.

N. V. Ὅτι ἄμπελον ἐφύτευσε Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμόν, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Οἱ τοῦ Νῶε ἀπόγονοι, διασκεδασθέντες ὑπὸ τῆς ἀλλογλωσσίας, μετεκλήθησαν καὶ μετωνομάσθησαν. Ὅτι τῆς Ταρσοῦ Περσεὺς δομήτωρ. Περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ἀρχῆς, καὶ ὅθεν ἐκλήθησαν.

N. VI. Περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ὅτι πρῶτος ἐπέγνω τὸν Θεὸν ποιητὴν τοῦ παντός. Περὶ τῆς τῶν Σοδομιτῶν αἰχμαλωσίας, καὶ ὅπως ἐτρώθησαν, καὶ ἠχμαλωτίσθη Λώτ. Ὅτι τῷ Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς δώσειν υἱὸν ἐπηγγέλλετο, ὡς τὸ σπέρμα αὐτοῦ γενέσθαι ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὅπως περιετμήθησαν, καὶ ὅτι τὸ Ἰσαὰκ γέλως ἑρμηνεύεται. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ περιτέμνονται, οἱ Ἄραβες δὲ τῷ τριπαιδεκάτῳ ἔτει. Ὅτι ὁ Ἰσμαὴλ ἐκ τῆς Ἄγαρ. Εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἦν Ἰσαὰκ, ὅτε θυσιάσαι προσετάχθη αὐτὸν Ἀβραάμ.

N. VII. Ἀναχώρησις Ἰακὼβ εἰς Μεσοποταμίαν, καὶ πέρι τῆς διαθείσης κλίμακος καθ' ὕπνους. Κατοίκησις Ἰακὼβ πρὸς Λάβαν τὸν μητράδελφον, καὶ ἔρως τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. Συνέλευσις Ἰακὼβ πρὸς Λείαν, καὶ τεκνογονία αὐτῆς. Ἡ δὲ Ῥαχὴλ μὴ τίκτουσα τῇ οἰκείᾳ θεραπαίνῃ τὸν Ἰακὼβ ἐξίωσε συνελθεῖν, καὶ τὰ τεχθέντα δύο τέκνα ᾠκειώσατο. Ζηλώσασα δὲ ἡ Λεία, τὴν ἑαυτοῦ θεράπαιναν παρακατέκλινε τάνδρὶ, καὶ τὰ γεννηθέντα ἐξιδιώσατο. Ὅτι ἡ Ῥαχὴλ ἔτεκε τὸν Ἰωσήφ.

N. VIII. Ὑποχωρήσαντος Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ Λάβαν, καὶ ἡ Ῥαχὴλ τὰ εἴδωλα τούτου ἀφαιρεῖται. Πάλη Ἰακὼβ μετὰ τοῦ ἀγγέλου. Ἁρπαγὴ τῆς Δείνης ὑπὸ τοῦ τῶν Σικίμων βασιλέως, υἱοῦ Σχὲμ, καὶ ἀπώλεια αὐτῶν, καὶ φθορὰ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς. Θάνατος Ἰσαάκ.

N. IX. Ὅπως ἐπεκλήθη Ἐδὼμ ὁ Ἡσαῦ. Βουλὴ τῶν ἀδελφῶν κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ κατάσχεσις αὐτοῦ, καὶ ἀπόδοσις πρὸς τοὺς ἐμπόρους. Ὅτι ὁ Πετεφρῆς ὠνήσατο τὸν Ἰωσήφ. Κατηγορία ψευδὴς ὑπὸ τῆς γυναικὸς Πετεφρῆ κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ κατάσχεσις αὐτοῦ ἐν φυλακῇ. Δήλωσις τῶν ἐνυπνίων τῶν συνδεσμίων παρὰ τοῦ Ἰωσήφ.

N. X. Ἐνύπνια τοῦ Φαραὼ. Δήλωσις τῶν ἐνυπνίων Φαραὼ ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ δίδωσι τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ Φαραὼ πάσης γῆς Αἰγύπτου. Τί σημαίνει τὸ θεμφάνηχος. Ἐπανέλευσις τῶν ἀδελφῶν Ἰωσὴφ διὰ τὸν λιμόν. Ἀναγνωρισμὸς Ἰωσὴφ καὶ τῶν ἀδελφῶν.

N. XI. Ἔλευσις τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς Αἰγυπτον παροικεῖ. Ἐκλογὴ Ἰακὼβ τοῖς ἐγγόνοις ἐναλλάξ. Τελευτὴ Ἰωσήφ.

N. XII. Ὅτι ἐκάκουν οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς Ἰσραηλίτας. Περὶ τῆς γεννήσεως Μωϋσέως. Ὅτι περικαλὴς ἦν τὴν ἰδέαν Μωϋσῆς, καὶ ὅτι προσέτετο θηλὴν Αἰγυπτίαν. Ἐπωνυμία τοῦ ὀνόματος Μωϋσέως, καὶ ὅτι ἑβδομος ἦν ἐξ Ἀβραάμ. Ὅπως ἐπιτίθησι τὸ διάδημα Φαραὼ τῷ Μωσεῖ. Οἷος ἦν τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀρετὴν ὁ Μωσῆς, καὶ ὅπως κατ' Αἰθιόπων ἐστρατεύει. Ὅτι προμάχοις ταῖς ἴβεσι κατὰ τῶν ἰοβόλων ἐχρήσατο. Ἡ Σαβὰν πόλις Αἰθιοπίας. Ὅτι Μωσῆς ἔλαβε γυναῖκα τοῦ Αἰθιόπων κρατοῦντος θυγατέρα. Ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐμίσουν αὐτὸν καὶ σωζόμενοι. Ὅθεν ἔφυγε Μωσῆς ἐξ Αἰγύπτου εἰς Μαδιὰμ, κἀκεῖ λαβὼν γυναῖκα, καὶ ποιμὴν γίνεται.

N. XIII. Ὅτι νέμων ἐν ὄρει Σινᾶ ἔρχ τὴν βάτον ὁ Μωσῆς, καὶ ἐνυπνιάσθη ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἀπιδεῖν. Τὸ περὶ τῆς βαντηρίας τοῦ Μωσέως θαῦμα. τὴν εἰς τὸν κόλπον βληθεῖσαν δεξιὰν, καὶ τὸ εἰς αἷμα μεταβληθὲν ὕδωρ. Ὅτι Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἦλθον εἰς Αἴγυπτον πρὸς Φαραώ. Ὅπως ἡ ῥάβδος μετεβλήθη εἰς ὄφιν. Ὅσα ὁ Μωσῆς κακὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπήγαγε, σκληρυνομένου τοῦ Φαραώ. Ὅπως τὸ Πάσχα διάβασις, καὶ ὑπερβασία ἐξ ἐκείνου εἰκονίζεται. Ὅσοι ἦσαν οἱ στρατεύεσθαι δυνάμενοι Ἰουδαῖοι, ὅτε ἐξῆλθον τῆς Αἰγύπτου. Πόσους ἐνιαυτοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον ἦνυσαν Ἰουδαῖοι.

N. XIV. Πόσος ἦν ὁ διώκων τοὺς Ἰουδαίους λαὸς τῶν Αἰγυπτίων. Ὅπως διεῖλεν εἰς δύο τὴν Θάλασσαν μέρη, καὶ διεβίβασε τὸν λαόν. Ὅτι ὤμνυσεν ᾠδὴν Μωσῆς, καὶ τοῖς ὅπλοις Αἰγυπτίων ἐχρήσαντο Ἰουδαῖοι. Ὅτι Μὰρ καὶ Μαιδὰν ὁ τὸ ὕδωρ τὸ

πικρὸν ἔχων τόπος ἐκλήθη. Ὅπως; διὰ ξύλου ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ, καὶ ὅπως τὸ τοιοῦτον θαῦμα Ἰώσηπος ἑρμηνεύει. Περὶ τῶν ὀρτύγων καὶ τοῦ μάννα. Ὅτι τὸ Μὰν ἐπερώτησιν δηλοῖ. Ὅτι τὸ ἀσσάριον μέτρον ἐστίν. Ὅπως ἡ πέτρα παρὰ Μωσέως ὕδωρ ἔβλυσεν. Ὅπως ὁ Μωσῆς κατετροποῦτο τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν. Ὅπως Ὤρ καὶ Ἀαρὼν ἀνεῖχον τὰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ.

N. XV. Ὅτι μετὰ τρίμηνον ἐξ Αἰγύπτου ἐπὶ τὸ Σινᾶ ὄρος παρῆσαν Ἰουδαῖοι. Συμβουλὴ τοῦ πενθερροῦ Μωϋσέως, ὅπως χρὴ δημαγωγεῖσθαι τὸν λαόν. Κατὰ τὸ ὄρος Σινᾶ ἔλεγε Μωσῆς τὰς ἐντολάς. Ὅτι χρονίζοντος εἰς τὸ ὄρος ὁ λαὸς ἐγόγγυζε, καὶ τί ἐποίησεν Ἀαρών. Πῶς ὁ Μωσῆς συνέτριψε τὰς πλάκας, ὀργισθεὶς διὰ τὴν μοσχοποιίαν, καὶ συντρίψας τὸν μόσχον, ἐπότισε τὸν λαὸν ἐκ τοῦ χοὸς, καὶ ἀπέκτεινε πολλούς. Ἀνέβη Μωσῆς εἰς τὸ ὄρος, B λέγων· *Κύριε, ἡμάρτηκεν ὁ λαός*. Καὶ λαβὼν δύο πλάκας, αὖθις ὑπέστρεψε πρὸς τὸν λαόν Περὶ τῆς κατ' ἐπιταγὴν γεγενημένης σκηνῆς, καὶ τῆς εἰς αὐτὴν προσαγωγῆς τοῦ λαοῦ, ὧν εἶχον.

N. XVI. Ὅτι ἀρχιτέκτονες τῆς σκηνῆς Βεσελεὴλ καὶ Ἐλιφάζ. Περὶ τῆς κιβωτοῦ, ἐν ᾗ αἱ δύο πλάκες, καὶ τίνες οἱ δεκάλογοι, οἱ ἐν αὐτῇ. Οἱ δεκάλογοι. Περὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ καταθέσεως, καὶ τῶν δώδεκα ἄρτων τῶν ἀζύμων. Ὅτι ἀρχιερεὺς Ἀαρὼν ἐψηφίσθη. Ὅτι Ἑβραῖοι εἰσίφερον. Ὅτι τὴν εἰσφορὰν ἐλευθέρως ἐποιοῦντο οἱ Ἑβραῖοι. Ὅτι παρὰ τὰ διατεταγμένα θυσάντων τινὰ μέρη τοῦ σώματος κατεκαύθησαν. Ὅτι ἐξήκοντα μυριάδες εὑρέθησαν, καὶ ἐπέκεινα.

N. XVII. Ἡ Λευϊτικὴ φυλὴ ὑπὲρ δισμυρίους καὶ τρισχιλίους ἀριθμηθέντες πρὸς ὀκτακοσίοις καὶ ἑξηκοντα. Ὅπως ἐξ ἑκάστης φυλῆς ἕνα λαβὼν κατασκοπήσοντα τὴν γῆν, τήν τε δύναμιν τῶν Χαναναίων. Περὶ τῆς στάσεως τοῦ πλήθους καὶ τοῦ Κορὲ καταβρώντος διὰ τὴν ἱερωσύνην Ἀαρών. Ὑποθήκη Μωσίως, καὶ ὅπως ἐγνώσθη, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν Ἀαρὼν ἱεράσαι ἐθέλει. Ὅπως Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν ὑπὸ γῆν κατεχώσθησαν. Κρίσις Θεοῦ δικαία τοῖς περὶ τῆς ἱερωσύνης ἀμιλλωμένοις. Περὶ τῶν βακτηρίων τῶν ἐχουσῶν τὰ τῶν φυλῶν ὀνόματα, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀαρὼν ἐβλάστησε ῥάβδος. Ὅπως ἡ τῶν Λευϊτῶν φυλὴ στρατειῶν ἀφείθη, καὶ οἵας προσόδους ἔσχεν.

N. XVIII. Ὅπως τέθνηκε Μαριὰμ ἡ τοῦ Μωσίως ἀδελφὴ, μὴ ἰδοῦσα τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ Ἀαρὼν ὁμοίως καταλιπὼν ἀρχιερέα τὸν υἱόν. Ὅπως οἱ Ἑβραῖοι κατὰ Ἀμοραίων ἐμαχέσαντο. Καὶ ἀναίρεσις τῶν αὐτῶν βασιλέων Σηὼν καὶ Ὤγ. Περὶ στρατοπεδεύσεως πρὸ Ἰεριχοῦντος. Περὶ Βαλαὰμ καὶ τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπιφανείας ἀγγέλου. Ὅτι ὁ Βαλαὰμ Μωσέα μὲ κατηράσατο, ἀλλὰ καὶ εὐλόγησε κινούμενος, ἄκων ἐκ Θεοῦ. Ὅτι κατὰ συμβουλὴν Βαλαὰμ παρθένους ἀφῆκε τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ παρηνόμησαν δεινῶς. Ὅπως ὁ Φινεὲς τὸν Ζαμβρῆν σὺν τῇ Μαδιανίτιδι ἐξεκέντησεν. Ἥττα Μαδιηναίων καὶ ἀναίρεσις πάντων ἄνευ γυναικῶν παθένων. Ὅτι γηράσας Μωσῆς Ἰησοῦν κατέλιπεν.

N. XIX. Ὅτι τὴν Ἀμορίτιν τῷ Γὰδ καὶ Ῥουβὶμ ἀφώρισε Μωσῆς, διαταξάμενος, ἵνα ἕκαστος τῆς οἰκείας φυλῆς μένων ἔχῃ τὸν κλῆρον. Εἰ δὲ τῆς φυλῆς ἀλλοτριωθῇ, καὶ τοῦ κλήρου στερηθῇ. Ὅπως, εἰς ὄρος ὑψηλὸν στὰς Μωσῆς, εἶδε τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ οὕτως ἀφανὴς γέγονε, βιώσας ἔτη ἑκατὸν εἴκοσιν, ὧν ἦρξε τὸ τρίτον τούτων. Περὶ τῶν τῆς Ἰεριχοῦντος κατασκόπων. Περὶ Ῥαὰβ τῆς ἐν Ἰεριχοῦντι χρυσᾶσης τοὺς κατασκόπους, καὶ ὅσα ὑπέσχοντο αὐτῇ ποιῆσαι μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν. Καὶ ὅτι φοινικίδα ἀπαιωρῆσαι εἰς γνώρισμα τῆς οἰκίας· ἐνετέταλτο ἡ γυνὴ, Ὅτι πρῶτοι ἱερεῖς καὶ Λευῖται τὸν Ἰορδάνην εἰσελθόντες, ἀνέκοψαν αὐτὸν, καὶ οὕτως ὁ λαὸς διεπέρασεν.

N. XX. Περὶ τοῦ βωμοῦ καὶ τῶν λίθων οὓς ἔλαβεν Ἰησοῦς κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν ἐκ τοῦ Ἰορδάνου. Ὅτι κατὰ τὴν πρώτην τῆς τοῦ Πάσχα ἡμέραν ἦρξατο ὁ Ἰησοῦς πολιορκεῖν Ἰεριχώ. Καὶ ἕως τῆς ἑβδόμης ἡμέρας τὸ τεῖχος κυκλῶν μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τῆς κιβωτοῦ, καὶ μετὰ σαλπίγγων, καὶ κατέπεσε τὸ τεῖχος, καὶ ἁρὰς κατὰ τῶν ποτε βουληθησομένων ἀνεγεῖραι τὴν πόλιν Ἰεριχοῦντα ἐποιήσατο. Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων χρημάτων, ἃ ἀνετέθησαν τῷ Θεῷ. Καὶ περὶ τοῦ ἀποκρύψαντος τὸ χρυσίον, καὶ ὅτι ἀνηρέθη διὰ τοῦτο. Ὅπως ἐσπείσαντο Γαβαωνῖται ὡς ὄντες ἀλλότριοι Ἰεριχοῦντος. Ὅτι Ἰησοῦς, μαθὼν ψευσθῆναι, ἐποίησε τούτους ξυλοκόπους καὶ ὑδροφόρους τῆς Συναγωγῆς. Ὅπως τὸν βασιλέα Ἱεροσολύμων ἠτήσατο Ἰησοῦς, συμμαχῶν Γαβαωνίταις, ὅτε καὶ ἡ ἡμέρα ηὐξήθη. Ὅτι Γάλγαλα τὴν ἐλευθερίαν οἱ Ἑβραῖοι καλοῦσιν.

N. XXI. Περὶ τῆς σκηνῆς ἣν ἔστησεν Ἰησοῦς εἰς Σηλώμ. Ὅτι ὑπέργηρως Ἰησοῦς ἐτελεύτησεν, ἐτῶν γεγονὼς ἑκατὸν δέκα. Ὅτι μετὰ θάνατον Ἰησοῦ κατὰ τῶν Ἑβραίων Χαναναῖοι ἐπανέστησαν, καὶ ἡττήθησαν. Ὅτι εὐθηνούμενοι Ἰσραηλῖται κατεμαθύμησαν τῶν νόμων καὶ τῶν ὅπλων.

N. XXII. Περὶ τοῦ ξενωθέντος ἐν Γαβαὼ Λευίτου, C καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Βηθλεεμίτιδος, ἣν οἱ εἰς αὐτὴν πορνεύοντες διέφθειραν. Καὶ ὅτι ταύτην εἰς δώδεκα μέρη διεῖλεν ὁ ταύτης ἀνὴρ, καὶ ταῖς δώδεκα φυλαῖς ἔστειλε τὰ μέρη εἰς ἔλεγχον τοῦ γενομένου. Περὶ Γοθονιὴλ, καὶ ὅπως ἦρξε τοῦ Ἰσραηλιτῶν λαοῦ. Μετὰ τὸν Γοθονιὴλ ἄναρχοι ὄντες, οἱ Ἰσραηλῖται κατεφρονήθησαν. Περὶ τοῦ Βενιαμίτου Ἀὼδ ἢ Ἰούδα, καὶ ὅτι τὸν Αἰγλὼμ ἀνεῖλε δόλῳ. Ὅπως ἦρξε τοῦ λαοῦ Ἀώδ.

N. XXIII. Περὶ Δευώρας τῆς προφήτιδος καὶ Βαρὰχ, τῶν κατὰ τοῦ Σισάρα στρατευσάντων. Ὅτι φεύγων Σισάρας ἀνηρέθη παρὰ γυναικὸς γάλακτι μεθυσθείς. Θάνατος Δευώρας καὶ Βαρὰκ. Περὶ Γεδεὼν, καὶ ὅσα ἐποίησεν ὁ ὀφθεὶς αὐτῷ ἄγγελος, παραθαρρύνων αὐτὸν εἰς τὸν κατὰ τῶν ἐναντίων πόλεμον. Περὶ τοῦ πόκου καὶ τῆς δρόσου. Περὶ τῶν ἐν τῷ πίνειν λαφύγτων. Περὶ τῆς ἐν ὕπνοις κριθίνης μάζης, τί δηλοῖ; Ὅπως τὸν οἰκεῖον λαὸν συνέταξε Γεδεών. Ὅτι γηραιὸς ἐτελεύτησε Γεδεὼν καταλιπὼν υἱοὺς ἐκ διαφόρων γυναικῶν ἑβδομήκοντα, καὶ ἕνα ἐκ παλλακῆς, ὃς τοὺς ἑβδομήκοντα ἔκτεινε καὶ ἐτυράννησεν. Ὅτι γύναιον ἄνωθεν βαλὸν κτείνει τὸν Ἀβιμέλεχ. Ὅτι Ἰεφθὰε ὑπέσχετο θῦσαι τὸ πρῶτον συναντῆσαν, εἰ νικήσει· καὶ οὕτω θύει τὴν θυγατέρα.

N. XXIV. Ὅτι Σαμψὼν ἰσχὺν σημαίνει. Ὅπως ἐγεννήθη Σαμψών. Ὅτι Ναζωραῖος, ὁ ἀφωρισμένος Θεῷ. Ὅτι ὁ πατὴρ Σαμψὼν Μανωὲ ἐζήτει μαθεῖν τοῦ προσομιλοῦντος ἀγγέλου τὸ ὄνομα. Ὁ δὲ θαυμαστὸν εἶπεν εἶναι τοῦτο, καὶ ἀπεσιώπησεν. Ὅτι θείῳ πυρὶ κατεκαύθη ἡ θυσία Μανωέ. Ὅπως ἠράσθη ὁ Σαμψὼν γυναικὸς ἀλλοφύλου. Καὶ ὅπως ἀνει-

ρεῖ τὸν λέοντα, καὶ εὑρίσκει σμῆνος μελισσῶν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Καὶ ὅτι τὰ περὶ τούτου πρόβλημα ἔθετο· καὶ ὅπως τοῦτο τῇ γυναικὶ ἐξηγήσατο αἰτησαμένῃ σὺν δάκρυσιν. Ὅτι διὰ τὸ τὴν γυναῖκα ἑτέρῳ συζυγῆναι, ὠργίσθη Σαμψών, καὶ λαβὼν ἀλώπεκας τριακοσίας, λαμπάδας ἡμμένας ταῖς ἐκείνων οὐραῖς προσέδησε. Καὶ οὕτω τὰ τῶν Παλαιστινῶν κατέκαυσε λήϊα. Οἱ δὲ κατέκαυσαν τὴν γυναῖκα. Ὅτι ἐκὼν ἑαυτὸν δεδεμένον τοῖς ἀλλοφύλοις παρέδωκεν ὁ Σαμψών. Ὁ δὲ διὰ σιαγόνος ὄνου ἀπέκτεινε πολλούς. Ὅθεν καὶ Σιαγόνα τὸν τόπον ἐκάλεσαν. Ὅπως ἀπὸ τῆς σιαγόνος ἔπιε Σαμψών. Ὅπως τὰς πύλας σὺν ταῖς παραστάσι μετέθετο Σαμψών. Ὅτι ἠπάτησε Σαμψὼν ἡ Δαλιδά. Καὶ μαθοῦσα τὴν ἀπὸ τῆς τριχὸς ἰσχύν, ἐκκόπτει τὴν τρίχα· καὶ αὐτοῦ ἀσθενήσαντος, ἐκκόπτουσιν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ ἐχθροί. Ὅπως τῆς κόμης αὐξομένης, καὶ ἡ ἰσχὺς ηὐξάνετο τοῦ Σαμψών. Καὶ ὅπως τοὺς κίονας κατέσεισε, καὶ τὴν οἰκίαν ἔρριψε καθ' ἑαυτοῦ καὶ πάντας ἀπέκτεινε σὺν ἑαυτῷ.

N. XXV. Ὅτι μετὰ τὸν Σαμψὼν οὐκέτι Κριταὶ ἦγον τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' ὁ ἀρχιερεὺς Ἠλεί. Περὶ τῆς Νοεμίν, καὶ τῆς Ὀρφὰ, καὶ τῆς Ῥούθ. Ὅπως ἡ Νοεμὶν εὐτυχίαν δηλοῖ, Μάρα δὲ ὀδύνη. Ὅπως ὁ Βοὸς τὴν Ῥοὺθ εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Γερουσίαν, καὶ τὸν συγγενῆ ἤρετο εἰ ταύτην βούλεται ἀγαγεῖν. Τοῦ δὲ παραιτησαμένου, λαμβάνει αὐτὴν, καὶ ὅτι κατὰ τὸν νόμον γέγονε τὰ σημεῖα τῆς παραιτήσεως. Ὅτι Ἰωσὴδ δουλεύων ἑρμηνεύεται. Περὶ Σαμουήλ. Ὅτι ὁ Ἠλεὶ προεῖπε τῇ Ἄννῃ τὴν τοῦ Σαμουὴλ γέννησιν. Ὅτι προσήχθη τῷ Ἠλεὶ μετὰ τὸ γεννηθῆναι Σαμουήλ. Ὅτι κοιμώμενον τὸν Σαμουὴλ ἐκάλεσεν ὁ Θεός. Προῤῥήσις διὰ τοῦ Σαμουὴλ τῶν ἐσομένων τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τοῖς παισὶ τοῦ Ἠλεὶ συμφορῶν.

N. XXVI. Κίνησις Παλαιστινῶν κατὰ Ἰσραηλιτῶν. Καὶ τῆς Κιβωτοῦ ἀποστολὴ εἰς βοήθειαν, καὶ Ἑβραίων ἥττα, καὶ φόνος τῶν παίδων Ἠλεὶ, καὶ ἅλωσις τῆς Κιβωτοῦ, καὶ θάνατος διὰ τοῦτο τοῦ Ἠλεὶ, ἐνενήκοντα ἐτῶν γενομένου. Ὅτι εἰς Ἄζωτον πόλιν οἱ ἀλλόφυλοι τὴν Κιβωτὸν ἀπήγαγον, καὶ ἀνέθεντο ἐν εἰδωλείῳ θεοῦ Δαγὼν, καὶ διαπέπτωκε τὸ εἴδωλον. Ὅτι δυσεντερία ἐνέσκηψε τῇ πόλει Ἀζωτίων, καὶ μῦες ἐκ τῆς γῆς ἀντεδόθησαν. Ὅτι ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἡ Κιβωτὸς περιπομένη παρὰ τῶν Παλαιστινῶν, ἐκάκου αὐτάς. Ὅπως ἀπεστάλη ἡ Κιβωτὸς ἐπὶ ἀράξης ἀναθεμάτων. Ὅτι βόες ἀπῆγαγον μόνοι εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὴν Κιβωτόν. Ὅτι τοὺς ἁψαμένους τῆς Κιβωτοῦ ἀνίερους ἐθανάτωσεν ὁ Θεός. Ὅτι ὁ Σαμουὴλ ἀντὶ ἐλευθερίας ἐπείσατο. Ὅτι οἱ Παλαιστινοὶ προσβαλόντες τοῖς Ἑβραίοις ἡττήθησαν, βροντῶν καὶ σεισμοῦ γεγονότων, καὶ ἀστραπῶν, αἷς ἐξεδειματώθησαν, καὶ οὐκέτι προσέβαλον.

N. XXVII. Ὅτι ὁ Σαμουὴλ, γεγηρακὼς, τοῖς υἱοῖς τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ ἀνατίθησιν. Ὅτι ὁ λαὸς διὰ τὴν τῶν υἱῶν τοῦ Σαμουὴλ κακίαν βασιλέα ἐζήτησαν, καὶ ὁ Σαμουὴλ δεδωκέναι ὑπέσχετο, προειπὼν μεταμελήσειν αὐτοῖς. Περὶ Σαοὺλ, καὶ ὅπως εἰς βασιλέα ἐχρίσθη, ἀναζητῶν τοὺς ὄνους τοῦ πατρός. Τίνα σημεῖα ἐπὶ τῷ χρίσματι δέδωκε τῷ Σαοὺλ ὁ Σαμουήλ. Ὅτι ὁ κλῆρος ἐπὶ τὸν Σαοὺλ ἔπεσε. Καὶ ἀνεζήτησαν αὐτὸν, καὶ εὗρον ἀπόντα. Ὅτι ἐζήτησεν ὁ τῶν Ἀμμανιτῶν βασιλεὺς ἐξελεῖν ἑκάστου δεξιὸν ὀφθαλμὸν τῶν Γαλααδιτῶν, καὶ οὕτως ἀπαλλαγῆναι αὐτῶν. Ὅτι Σαοὺλ προσφήτευσε τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐχθρῶν. Ὅπως κατετροπώσατο Ἀμμανίτας ὁ Σαούλ. Ἡ δευτέρα τοῦ Σαοὺλ ἀναγόρευσις. Πότε ἦσαν Ἑβραῖοι ἀριστοκρατούμενοι, καὶ πότε ἄναρχοι, καὶ πότε ἐκρίνοντο, καὶ πότε ἐβασιλεύοντο.

N. XXVIII. Ὅτι ἐν ἀκμῇ θέρους χειμὼν γέγονεν. Ὅτι καὶ πάλιν οἱ Παλαιστινοὶ τοὺς Ἑβραίους κατέτροπωσαν. Ὅπως ὁ Ἰωνάθαν προσέβαλε τοῖς πολεμίοις, καὶ ἥττησεν αὐτούς. Ὅτι ἀρὰν ἔθετο Σαοὺλ τοῦ μὴ φαγεῖν τινα ἕως νυκτὸς, ἀλλὰ διῶξαι ἀκρατῶς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ὅτι μὴ ἀκούσας τῆς ἀρᾶς ἔφαγεν Ἰωνάθαν, διὰ τοῦτο γέγονεν ἧττα. Καὶ ὅτι τοῦτον ἔμελλεν ἀνελεῖν ὁ πατὴρ, εἰ μὴ ἥρπασεν αὐτὸν ὁ λαός.

N. XXIX. Ὅτι κατὰ κέλευσιν Θεοῦ εἶπε Σαμουὴλ τῷ Σαοὺλ, συμβαλεῖν Ἀμαληκίταις, καὶ πάντας κτεῖναι. Καὶ ὅτι προσβαλὼν ἐνίκησε, τὸν δὲ βασιλέα αὐτῶν οὐκ ἀπέκτεινε. Καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει ἀπὸ Σαμουὴλ ἀφαιρεθῆναι τὴν βασιλείαν. Ὅτι τοῦ Σαμουὴλ ὑποχωροῦντος κατέσχε τὴν διπλοΐδα αὐτοῦ Σαοὺλ, παρακαλῶν ἱλεώσασθαι τὸν Θεόν. Καὶ ἰσχίσθη ἡ διπλοΐς, καὶ εἶπε Σαμουὴλ, οὕτω διαιρεθῆναι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Καὶ ὀψὲ παρεκλήθη Σαμουὴλ εἰπὼν, ἱκετεῦσαι τὸν Θεὸν εἰ τὸν βασιλέα Ἀμαληκιτῶν κτείνει Σαούλ. Ὅτι ἀπὸ πάντων τῶν ἀδελφῶν ὁ Δαβὶδ ἐχρίσθη εἰς βασιλέα, καὶ ὅτι ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα προφητείας ὑποχωρῶν ἀπὸ Σαούλ. Ὅτι πνεῦμα πονηρὸν ἔπνιγε τὸν Σαοὺλ, ὁ κατεπῇδε Δαβὶδ ψάλλων μετὰ κινύρας. Καὶ ὁπλοφόρος τῷ Σαοὺλ ἐχρημάτιζεν. Περὶ τῶν ἐπελθόντων ἀλλοφύλων τοῖς Ἰσραηλίταις· καὶ περὶ Γολιάθ. Καὶ ὅπως ὁ Δαβὶδ αὐτὸν ἐκίνησε. Καὶ περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Γολιάθ. Ὁ Δαβὶδ θαῤῥεῖν λέγει ἐπὶ τῷ ἐνισχύσαντι αὐτὸν κατὰ τῆς ἄρκτου καὶ κατὰ τοῦ λέοντος. Ὅτι ὅπλοις προσέβαλε Δαβὶδ τῷ Γολιάθ, μόνους πέντε λίθους φέρων, καὶ τὴν σφενδόνην. Ὅπως λίθῳ διὰ σφενδόνης τὸν Γολιὰθ κατέβαλε Δαβὶδ, καὶ ἀνεῖλεν αὐτὸν τῇ οἰκείᾳ ῥομφαίᾳ αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἡττῶνται οἱ ἀλλόφυλοι.

N. XXX. Ὅτι ἀνέθετο Δαβὶδ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιὰθ τῷ Θεῷ. Ὅπως φθονῆσαι τὸν Δαβὶδ ἐκίνησε Σαούλ. Ὅπως ἔφαλλε Δαβὶδ ἐπὶ Σαοὺλ δαιμονιζομένῳ, ὁ δὲ ἐπεχείρησε βάλλειν τῷ δόρατι, καὶ ἐτύχησεν. Ὅτι ἦρα Δαβὶδ ἡ θυγάτηρ Σαούλ, καὶ ὑπέσχετο τὸν γάμον, εἰ ἑκατὸν ἀκροβυστίας ἐνέγκοι αὐτῷ Δαβίδ. Ὃ καὶ πεποίηκεν ὁ Δαβίδ. Ὅπως ἐπεβούλευεν ἀεὶ Σαοὺλ τῷ Δαβίδ. Ὅπως καὶ πάλιν ὁ Δαβὶδ ἐνίκησε τοὺς πολεμίους. Ὅπως πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σαοὺλ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἀντεμηχανήσατο, τὸν Δαβὶδ προπέμψασα, καὶ ἅπαρ αἰτὸς νεοσφαγοῦς ἐν τῇ κλίνῃ κατακρύψασα. Ὅπως διαφόρως προεφήτευον τότε πολλοί. Ὅτι εἴρηται τὸ, Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις.

N. XXXI. Αἱ φυγαὶ τοῦ Δαβίδ. Ὅπως τοὺς ἁγίους ἄρτους ἔφαγε Δαβὶδ, καὶ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιὰθ ἔλαβεν. Ὅτι μανίαν ὑπεκρίθη Δαβίδ. Περὶ Δωὴκ τοῦ δούλου Σαοὺλ, καὶ ὅπως κατήγγειλε περὶ τῶν ἄρτων καὶ τῆς ῥομφαίας. Καὶ ὅπως δι' αὐτοῦ ἐκτάνθη ὁ ἀρχιερεὺς ἐκεῖνος, καὶ τὸ γένος αὐτοῦ. Πάλιν ἐπιβουλὴ κατὰ Δαβίδ. Ὅπως διὰ τὴν τῆς γαστρὸς ἀνάγκην εἰσῆλθε Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον, ἔνθα ἦν ὁ Δαβὶδ, καὶ οὐκ ἀπέκτεινεν αὐτὸν, ἀλλ' ἔλαβε μέρος τῆς διπλοΐδος. Ὅρκος Δαβὶδ πρὸς Σαοὺλ, ὅτι οὐ κακώσει τὸ γένος αὐτοῦ.

N. XXXII. Περὶ Νάβαλ τοῦ ἀπανθρώπως ἀποκριναμένου πρὸς τοὺς παρὰ τοῦ Δαβὶδ σταλέντας,

καὶ περὶ τῆς γυναικὸς Νάβαλ ὅπως ἐξιλεώσατο τὴν γυναῖκα τὸν Δαβίδ. Ὅτι τὴ Νάβαλ ἀφροσύνην δηλοῖ. Ὅπως ἐκ λύπης ἀπέθανε Νάβαλ δεισματωθεῖς, καὶ ἔλαβε Δαβὶδ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Καὶ ὅπως ἐπεβούλευσεν αὐτὸν Σαούλ. Ὅπως κοιμωμένῳ τῷ Σαοὺλ ἐπίστη Δαβίδ, καὶ οὐκ ἀνεῖλεν αὐτόν. Φανὸς ἀγγεῖον ὑδατηρόν. Περὶ τῆς ἐγγαστριμύθου, καὶ ὅπως ἐδόκει ἀναχθῆναι Σαμουὴλ ἐκ νεκρῶν, καὶ οἷα εἶπεν ὁ ἀναχθεὶς τῷ Σαούλ. Περὶ τῶν μετὰ Δαβὶδ στρατευσαμένων τετρακοσίων, καὶ τῆς νίκης, καὶ περὶ τῶν φυγόντων ἐν δρομάσι καμήλοις, καὶ τῶν λοιπῶν διακοσίων, οὓς ἀφῆκεν εἰς φυλακὴν τῶν σκευῶν ὁ Δαβίδ. Καὶ ὅτι συμμεριστὴ τοῖς τετρακοσίοις γέγονασιν οἱ διακόσιοι, οἱ τὰ σκεύη φυλάττοντες. Θάνατος τῶν παίδων τοῦ Σαοὺλ, καὶ ὅτι ἐσφαξεν ἑαυτὸν ὁ Σαοὺλ, καὶ ὁ ὁπλοφόρος αὐτοῦ. Ὅτι μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν Σαοὺλ καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, ἀφῃρέθησαν τὰς κεφαλὰς, τὰ δὲ σώματα τούτων ἀνεσταυρώθησαν.

LIBER SECUNDUS.

N. I. Ὅτι ἐκόλασεν ὁ Δαβὶδ τὸν κατὰ τὸν Σαοὺλ ἐπελθόντα, καὶ πρώτιστα διὰ τὸ εἶναι χριστὸν Κυρίου. Ὅπως ὁ Ἀβεννὴρ διωκόμενος ἔπληξεν ἐξόπισθεν κατὰ λόγον τὸν διώκοντα Ἀσαὴλ καὶ ἔκτεινεν. Ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπολέμουν ἀλλήλοις οἱ τοῦ Σαοὺλ καὶ οἱ τοῦ Δαβίδ, ὑπερίσχυον δὲ οἱ τοῦ Δαβίδ. Ὅτι ὁ Ἀβεννὴρ προσερρύη τῷ Δαβὶδ, καὶ ἔπεισε καὶ τοὺς λοιποὺς προσελθεῖν αὐτῷ. Ὅτι ἀνεῖλεν Ἰωὰβ τὸν Ἀβεννὴρ ἐν δόλῳ. Ἀναίρεσις Ἰεβοσθὲ υἱοῦ Σαοὺλ, καὶ ὅτι τοὺς ἀνελόντας αὐτὸν ἀνεῖλε Δαβίδ. Πότε παρὰ παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐχρίσθη εἰς βασιλέα Δαβὶδ, καὶ ὅτι τριακονταέτης ἦν, ὅτε μόνης τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς ἦρξεν. Ὅτι τὴν πόλιν Ἰεβοῦς πολιορκήσας καὶ ἑλὼν ὁ Δαβίδ, τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας ἐδίωξεν. Ἐπὶ οἰκείῳ δὲ ὀνόματι ταύτην ἀνῳκοδόμησε τὴν νῦν Ἱεροσόλυμα καλουμένην.

N. II. Προσβολὴ Δαβὶδ κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ἥττα αὐτῶν. Περὶ τῆς εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπαγωγῆς τῆς Κιβωτοῦ, ὅτε καὶ ὁ Δαβὶδ ἤλατο ἔμπροσθεν αὐτῆς. Καὶ ὁ ἁψάμενος αὐτῆς τέθνηκεν, ὡς ἀνίερος. Ὅτι οὐκ ἀσχημοσύνην ἡγεῖτο Δαβὶδ τὸ ὀργεῖσθαι καὶ ψάλλειν ἔμπροσθεν τῆς Κιβωτοῦ. Ὅτι ἐκωλύθη Δαβὶδ οἶκον κατασκευάσαι τῇ Κιβωτῷ. Περὶ ὧν ἀγαθῶν ἐποίει ὁ Δαβὶδ τῷ ἐγγόνῳ Σαούλ.

N. III. Περὶ τῶν διὰ παρηγορίαν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ Δαβὶδ πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἀμμανιτῶν, καὶ δοξάντων κατασκόπων, καὶ ξυρηθέντων τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς πώγωνας. Διὸ καὶ πόλεμος ἤρθη κατὰ Ἀμμανιτῶν. Περὶ τῆς Βηρσαβεὲ, καὶ ὅπως ἡράσθη αὐτῆς ὁ Δαβίδ, καὶ ὅπως ἀνεῖλεν Οὐρίαν τὸν ἄνδρα αὐτῆς. Ὅτι μετὰ τὰ κατὰ τὸν Οὐρίαν ἔλαβε τὴν Βηρσαβεὲ ὁ Δαβὶδ εἰς γυναῖκα, καὶ ὅπως ὁ Νάθαν διὰ παραβολῆς ἤλεγξεν αὐτὸν, καὶ τὴν δι' αὐτὸ ὀργὴν τοῦ Θεοῦ προεῖπε. Καὶ ὅτι συνῆκε Δαβὶδ, καὶ μετενόησεν. Περὶ τῆς νόσου τοῦ ἐκ τῆς Βηρσαβεὲ υἱοῦ τοῦ Δαβὶδ, καὶ ὅπως ἐν τῇ νοσεῖν ἐπένθει αὐτὸν Δαβίδ. Καὶ ὅπως μετὰ θάνατον τοῦ πένθους ἐπαύσατο. Περὶ Σολομῶντος, ὃν ἐκ τῆς Βηρσαβεὲ ἔσχε Δαβίδ. Περὶ τοῦ πολυτίμου στεφάνου, ὃν ἔλαβε Δαβὶδ πορθήσας Ἀμμανίτας.

N. IV. Περὶ τοῦ ἔρωτος ὃν ἔσχε πρὸς Θάμαρ τὴν ἀδελφὴν ὁ Ἀμνών. Καὶ περὶ τοῦ μίσους· ὃ ἔσχε μετὰ τὸ διακορήσασθαι αὐτὴν, καὶ περὶ Ἀβεσαλὼμ, καὶ ὅπως ἠμύνατο φόνῳ τὸν ἀδελφὸν, καὶ περὶ τῆς διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀμνὼν φυγῆς τοῦ Ἀβεσαλὼμ, καὶ ὅτι ὠργίσθη ὁ Δαβίδ. Ὅπως Ἰωὰβ ἐτορίσατο ἐξιλάσασθαι τὸν Δαβὶδ πρὸς τὸν παῖδα Ἀβεσαλώμ. Περὶ τῆς κατὰ τοῦ Δαβὶδ ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀβεσαλὼμ, καὶ περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ τοῦ συναποστάτου Ἀβεσαλώμ. Περὶ τῆς πεπλασμένης αὐτομολήσεως Χουσὶ τοῦ ἑταίρου Δαβίδ. Περὶ τῆς ἀνοχῆς Δαβὶδ ἧς ἔδειξεν ὁπὶ τοῦ Σεμεὶ καταρώμενος.

N. V. Ὅπως ἐμίγη ταῖς τοῦ πατρὸς παλλακαῖς ὁ Ἀβεσαλώμ. Ὅπως τὴν τοῦ Ἀχιτόφελ βουλὴν ἄκρατον ἔδειξεν Χουσί. Ὅπως ὁ Ἀχιτόφελ ἀπήγξατο. Ὅπως ἡττηθεὶς ἐδιώκετο Ἀβεσαλὼμ, καὶ ὅπως ἐν τριχῶν ἐν δένδρῳ κατεσχέθη καὶ ἀνῃρέθη. Ὅπως τὸν θάνατον τοῦ Ἀβεσαλὼμ ἐθρήνει Δαβίδ.

N. VI. Ὅπως αἱ λοιπαὶ φυλαὶ ἄνευ τῆς τοῦ Ἰούδα B ἀπέστησαν ἀπὸ Δαβίδ. Ὅπως ὁ Ἰωὰβ ἀνεῖλε τὸν Ἀβεσσὲ. Περὶ τοῦ ἐπὶ ἔτη τρία κρατήσαντος λιμοῦ. Καὶ ὅπως ἐλύθη διὰ τὸ ζοβῆναι εἰς φόνον ἐπὶ ἀνδρὶ ἀπὸ τοῦ οἴκου Σαοὺλ κατὰ θεῖον χρησμόν. Ὅπως ἠγάπων τὸν Δαβὶδ οἱ περὶ αὐτόν. Περὶ τοῦ γιγαντιαίου ἀνδρὸς τοῦ ἔχοντος ἐν ταῖς χερσὶ καὶ ἐν τοῖς ποσὶν ἀνὰ δακτύλους ἕξ.

N. VII. Ὅπως συνέθετο τοὺς ψαλμοὺς ὁ Δαβίδ, καὶ οἷα τὰ τοῦ ψαλμοῦ ὄργανα. Περὶ τῆς ἀπαριθμήσεως, καὶ ὅπως μετὰ ταῦτα μετεμελήθη Δαβίδ. Περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν τριῶν, ἐν οἷς αὐτῶν λαβεῖν, διὰ τὴν τοῦ λαοῦ ἀπαρίθμησιν. Καὶ ὅτι τὸ αἱρεθὲν κακὸν τὸ ἐπελθεῖν τῷ λαῷ θάνατον, καὶ ἐπῆλθεν ἀπὸ πρωῒ ἕως ἀρίστου. Πῶς ἔπαυσεν ὁ Θεὸς τὴν τοῦ λαοῦ φθοράν. Ὅτι καθ' ὃν τόπον ἔμελλε σφαγιάσαι Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, ἠβουλήθη ναὸν οἰκοδομῆσαι C Δαβὶδ καὶ ἐκωλύθη παρὰ Θεοῦ. Ὅτι Δαβὶδ διὰ τὴν θέρμην νεάνιδα ἐπῆγεν. Ὅτι Ἀδωνίας τέταρτος υἱὸς τοῦ Δαβὶδ ἐπεχείρησε βασιλεῦσαι. Ὅπως ἐχρίσθη Σολομὼν εἰς βασιλέα. Τί ἐνετείλατο τῷ Σολομῶντι Δαβὶδ τελευτῶν. Περὶ τοῦ τὸν ναὸν κτισθῆναι. Πόσα ἔτη ἔζησε Δαβίδ.

N. VIII. Ὅτι συνετάφη τῷ Δαβὶδ πολλὰ χρήματα. Ὅτι ὠδεκαετὴς ἐβασίλευσε Σολομών. Ὅτι ἐζήτησεν Ἀδωνίας τὴν παλλακὴν Δαβὶδ, καὶ διὰ τοῦτο ἀνῃρέθη παρὰ Σολομῶντος. Ὅπως ἀνῃρέθη Σεμεεί. Ὅτι ἔλαβε Σολομὼν τὴν θυγατέρα Φαραώ. Ὅσα ἔτεσε Σολομὼν τῷ Θεῷ. Περὶ τῶν προσελθουσῶν γυναικῶν, καὶ αἰτησαμένων κρίσιν περὶ τοῦ θανόντος παιδός. Ὅσα συνεγράψατο Σολομών. Περὶ τοῦ δακτυλίου οὗ ἡ σφραγὶς ἐδίωκε δαίμονας.

N. IX. Πότε ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ Σο- D λομών. Ὅτι ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ συνετελέσθη ὁ ναός. Οἷα δι' ὀνείρου ἐνέφηνε Σολομῶντι Θεὸς περὶ τῶν μελλόντων. Τίνα ᾠκοδόμησε Σολομών. Περὶ ὧν ἔπλυσεν αἰνιγμάτων Σολομών. Περὶ τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων. Ὅθεν ἐν Παλαιστίνῃ ἐφύη τὸ βάλσαμον.

N. X. Ὅτι ἀλλοφύλοις γυναιξὶν ἐμίγη Σολομών. Ὅτι τὴν κατὰ τοῦ Σολομῶντος ἀρὰν εἰς τὸν ἑξ αὐτοῦ ἔφη ἀποπληρῶσαι Θεός. Περὶ Ἄδερ. Περὶ Ἱεροβοάμ. Περὶ τῶν χρόνων Σολομῶντος, ὅσους ζῆσαι λέγεται.

N. XI. Περὶ Ῥοβοὰμ τοῦ υἱοῦ Σολομῶντος. Περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν δέκα φυλῶν. Περὶ τῶν δύο ἁμαλέων. Καὶ ὅπως ἐκώλυσεν εἰς Ἱεροσόλυμα πορεύεσθαι τὸν λαὸν Ἱεροβοάμ. Ὅτι Ἱεροβοὰμ, θυσιάσαι ἐλθών, ἠκουσεν ἃ πείσεται. Περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου τοῦ ἀπατῶντος τὸν Ἱεροβοάμ. Ὅτι πεισθεὶς ἐξενίσθη ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης τῷ ψευδοπροφήτῃ, καὶ ἐβρώθη παρὰ λέοντος ὑποστρέφων.

N. XII. Περὶ τῶν πωλούντων τὴν χάριν τοῦ πνεύματος. Περὶ ὧν προεῖπεν ἐσομένων τῇ γυναικὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ Ἀχιά. Ἔπέλευσις Σουσακὶμ κατὰ Ῥοβοὰμ, καὶ ὅτι παρασπονδήσας ὁ Αἰγύπτιος πολλὰ χρήματα ἐσύλησεν. Περὶ τῶν χρυσῶν ὅπλων Σολομῶντος, καὶ τῶν δοράτων τῶν χρυσῶν τοῦ Δαβὶδ ἃ ἀνέθετο Θεῷ. Ἔπέλευσις Ἱεροβοὰμ, καὶ νίκη τοῦ υἱοῦ Ῥοβοὰμ. Θάνατος Ἱεροβοὰμ, οὗ διάδοχος ὁ υἱός. Ὅτι ὁ Βασσὰν παγγενεὶ τὸν οἶκον Ἱεροβοὰμ ἐξωλόθρευσεν. Περὶ τοῦ εἰσόδντος εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ἑαυτὸν κἀκεῖνα καύσαντος. Περὶ τοῦ πῶς ἐκλήθη Σαμάρ. Ὅτι οἱ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖς ὀλιγοχρόνιοι τότε ἦσαν διὰ τὴν παρανομίαν. Ὅτι προεῖπεν ὁ προφήτης νίκας ἔσεσθαι, καὶ λοιπὰς εὐκληρίας τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις, εἰ ἀντιποιοῦνται δικαιοσύνης. Περὶ Ἀχαὰβ, ὅτι ἐν Σαμαρείᾳ ἐκέκτητο τὰ βασίλεια.

N. XIII. Περὶ Ἠλιοὺ, καὶ περὶ τῆς ἀνομβρίας, καὶ περὶ τοῦ τρέφεσθαι αὐτὸν ὑπὸ κόρακος, καὶ περὶ τῆς χήρας ἣ ἔτρεφε τὸν Ἠλιού. Περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ὃν ἀνέστησεν Ἠλιού. Περὶ Ἀβδιού, ὅτι, χρηστὸς ὢν, φεύγειν συνῆνει τὸν Ἠλιού, ἵνα μὴ ἀναιρεθῇ. Περὶ ὧν ἐκρυπτεν Ἀβδιοὺ ἑκατὸν προφητῶν. Περὶ ὧν ἐπαρρησιάσατο Ἠλίας πρὸς Ἀχαάβ. Περὶ τῆς θυσίας τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ τῆς θυσίας Ἠλιού, καὶ ὅπως ἀνεῖλε τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης. Ὅτι εἶπεν Ἠλίας εἶναι ὑετὸν, καὶ ἐγένετο. Καὶ ὅτι ἔφυγε διὰ τὴν Ἰεζάβελ. Ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέρας ἄσιτος ἐπορεύετο Ἠλιού. Ὅπως ἔχρισεν Ἠλίας τὸν Ἀζαὴλ εἰς βασιλέα, καὶ τὸν Ἰηοὺ, καὶ τὸν Ἐλισσαῖον εἰς προφήτην.

N. XIV. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος Ναβουθαί. Ὅπως ἐξ ἐπιβουλῆς τῆς Ἰεζάβελ ὁ Ναβουθαὶ τέθνηκε, καὶ ὅπως ἔκτοτε τὸν ἀμπελῶνα κατέσχεν Ἀχαάβ. Πρόρρησις Ἠλιοὺ περὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ Ἀχαὰβ παγγενεὶ διὰ τὸν φόνον τοῦ Ναβουθαί. Ὅτι διὰ τὴν μετάνοιαν τοῦ Ἀχαὰβ τὰ ἠπειλημένα ὑπερθέσθαι εἶπεν ὁ Θεὸς, καὶ τελέσαι ταῦτα ἐπὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Ὅτι ὁ βασιλεὺς Συρίας ἐστράτευσε κατὰ Σαμαρείας. Ὅτι ὁ Ἀχαὰβ πεισθεὶς τῷ προφήτῃ μετὰ σὰξ ἦτταν τὸν Ἀσσύριον, καὶ σκυλεύει αὐτοῦ τὸ στράτευμα. Ὅτι καὶ πάλιν ἐπεστράτευσε κατὰ Σαμαρείας ὁ Σύρος. Ἧττα καὶ πάλιν τῶν Σύρων. Ὅπως οἱ τοῦ Ἀβὲρ προσῆλθον δεδεμένοι ἐκόντες τῷ Ἀχαάβ, καὶ ὅπως τὸν Ἀβὲρ μετὰ τιμῆς ἐδέξατο. Περὶ τοῦ προφήτου Μιχαίου, καὶ ὅπως ἤξίου καταχθῆναι. Ἐκστρατεία Ἀχαὰβ κατὰ τῆς πόλεως Ῥεμμάν. Ὅπως προεῖπε Μιχαίας τὸν Ἀχαὰβ πεσεῖσθαι ἐν Ῥεμμάν. Ὅπως ἐν τῷ πολέμῳ τοξευθεὶς Ἀχαὰβ ἔθανεν. Ὅτι κατὰ τὴν πρόρρησιν Ἠλιοὺ τὸ αἷμα Ἀχαὰβ κύνες ἔλειξαν, καὶ πόρναι ἐλούσαντο.

N. XV. Ὅτι τὸν Ἀχαὰβ διεδέξατο ὁ υἱός. Ὅπως ἐπῆλθον κατὰ Ἱερουσαλὴμ πολέμιοι. Ὅπως τῇ κελεύσει τοῦ Θεοῦ οἱ πολέμιοι ἀλλήλους ἐφόνευσαν, καὶ οὕτως ἡ νίκη γέγονε τοῖς ἐν Ἱερουσαλήμ. Ὅτι μυῖα ἦν ἡ τῶν Ἀκκαρὼν θεὸς, καὶ ὅτι ἤρετο ταῦτα, εἰ ἀναστήσεται νοσῶν Ὀχοζίας. Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν Ἠλιοὺ μὴ ἀναστῆναι αὐτόν. Καὶ ὅτι ἀπέστειλεν Ὀχοζίας ἀγαγεῖν τὸν Ἠλίαν. Ὅτι οἱ ἀποσταλέντες πυρὶ θείῳ ἐκαύθησαν. Ὅπως ἐπαύσατο Ὀχοζίας, ὃν διεδέξατο Ἰωρὰμ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Περὶ τῆς ἀναλήψεως Ἠλιού. Ὅπως ἐζητήθη Ἐλισσαιέ. Ὅπως ἐν ἅλατι τὰ ὕδατα ἐγλύκανεν Ἐλισσαιέ. Ὅτι ἐξ ἀρᾶς ἄρκτοι κατέφαγον τὰ παιδία. Ὅπως ἐν ἐρήμῳ διῆλθεν ὁ στρατός. Ὅπως τὰ ὕδατα διὰ

A τὴν τοῦ Ἠλίου αὐγὴν ἐρυθρὰ ἐφαίνοντο. Ὅπως ἔθυσε Μωαβιτῶν ὁ βασιλεὺς τὸν οἰκεῖον υἱόν. Περὶ Ἰωσαφάτ.

N. XVI. Ὅπως Ἐλισσαῖος ἐπλήθυνε τὸ ἔλαιον τῇ χρεωστούσῃ γυναικί. Ὅτι ἐγεννήθη ὁ παῖς, καθὼς προεῖπεν Ἐλισσαιέ, καὶ ὅτι τεθνηκότα τὸν παῖδα πάλιν ἀνέστησεν Ἐλισσαῖος. Ὅτι διὰ μετρίων ἄρτων Ἐλισσαῖος πλῆθος ἐχόρτασε πολύ. Ὅπως προσήγαγε χρήματα τῷ Ἐλισσαίῳ Νεεμάν, ἵνα τῆς λέπρας λυτρωθῇ. Ὅτι κατ' ἐντολὴν τοῦ προφήτου εἰς τὸν Ἰορδάνην ἐλούσατο Νεεμάν, καὶ ἐκαθαρίσθη. Περὶ τῆς εἰς τὸ ὕδωρ πεσούσης ἀξίνης. Καὶ ὅπως ἀνέβη διὰ τοῦ ξύλου. Περὶ τοῦ ληψομένου λαοῦ τὸν Ἐλισσαῖον. Ὅπως ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς μέσους τοὺς πολεμίους, καὶ ὅπως πάλιν ἐρρύσατο τούτους, καὶ ὅπως εἶδεν αὐτὸν ὁ οἰκεῖος διάκονος πυρίνοις ἅρμασι κεκυκλωμένον.

B

N. XVII. Ὅτι ἐν καιρῷ λιμοῦ ἡ κεφαλὴ τῆς ὄνου πολλοῦ ἐπωλεῖτο. Περὶ τῆς ἐγκαλούσης γυναικὸς, ὅτι μὴ πείθεται ταῖς συνθήκαις. Ὅτι προεῖπεν Ἐλισσαῖος τὴν τῶν ἐναντίων καταστροφήν. Ὅπως ἀθρόοι οἱ Σύροι ἠττήθησαν. Περὶ τῶν λεπρῶν οἳ κατεμήνυσαν τὴν τῶν ἐναντίων ὑποχώρησιν. Ὅτι μετὰ τὴν τῶν πολεμίων ὑποχώρησιν ἄφθονα γέγονε τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ δὲ ἀπιστήσας τῇ προρρήσει τοῦ προφήτου συμπατηθεὶς τέθνηκε, καὶ οὐκ ἔφαγε κατὰ τὴν πρόρρησιν Ἐλισσαίου. Ὅτι προεῖπεν ὁ προφήτης τῷ Ἀζαὴλ τὴν βασιλείαν Συρίας. Ὅτι Ἀζαὴλ ἔπνιξε τὸν βασιλέα Δαμασκοῦ, καὶ ἐκράτησεν.

N. XVIII. Ὅτι προεῖπε τῷ Ἰωρὰμ ὁ προφήτης τὰ ἑπόμενα τούτῳ κακὰ διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτοῦ. Ὅτι διὰ τοῦ μαθητοῦ τοῦ προφήτου ἐχρίσθη εἰς βασιλέα Ἰηοὺς, ἵνα τὸ γένος Ἀχαὰβ ἀπόλεσῃ. Ὅτι βέλει κτείνει τὸν Ἰωρὰμ Ἰηοὺς, καὶ ἔπεσεν ὁ νεκρὸς εἰς τὸν τοῦ Ναβουθαὶ ἀγρὸν, καθὼς προεῖπεν Ἠλιού. Ὅτι καὶ Ἰεζάβελ ἄνωθεν ῥιφεῖσα τέθνηκε, καὶ διεσπάσθη τὸ σῶμα αὐτῆς ὑπὸ κυνῶν. Ὅτι οἱ παῖδες Ἀχαὰβ πάντες ἀπετμήθησαν, καὶ πᾶσα ἡ συγγένεια αὐτοῦ. Ὅπως οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται τοῦ Ἀχαὰβ πάντες ἀνῃρέθησαν, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Βαὰλ ἐκαύθη, καὶ ἡ στήλη αὐτοῦ.

N. XIX. Ὅτι διὰ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ γένους Ἀχαὰβ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς μακρὰν τὴν βασιλείαν τῷ γένει τοῦ Ἰηοῦ. Καὶ ὅτι ἡ Γοθολία ἀνεῖλε πάντας τοὺς τοῦ γένους Δαβὶδ, πλὴν ἑνός. Ὅπως ὁ περιλειφθεὶς τοῦ γένους Δαβὶδ ἀνηγορεύθη βασιλεύς. Ὅπως ἀνῃρέθη ἡ Γοθολία. Ὅτι ἐπτασετὴς ἦν ὁ ἐκ γένους Δαβὶδ τότε βασιλεύσας. Περὶ τοῦ κιβωτίου, οὗ τὸ πόμα τετρημένον ἦν, καὶ ἐνέβαλε διὰ τῆς ὀπῆς ἕκαστος κατὰ δύναμιν εἰς τὸν ἀνοικοδομισμὸν τοῦ ναοῦ. Ὅτι ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν ἰδὼν Ἰωδαέ. Ὅτι ὁ υἱὸς Ἰωδαὲ Ζαχαρίας ἐλέγχων τὸν βασιλέα ἀνῃρέθη.

N. XX. Ὅτι θυήσκων Ἐλισσαιὲ ἐθρηνεῖτο παρὰ βασιλέως Ἰωάς. Περὶ τοῦ βιφέντος παρὰ τῶν λῃστῶν εἰς τὸν τάφον Ἐλισσαιὲ, καὶ ζήσαντος. Τελευτὴ Ἰωάς, ὃν διεδέξατο Ἀμασίας ὁ υἱὸς, καὶ ἐκδίκησε τοὺς τὸν πατέρα ἀνελόντας, τοὺς δ' υἱοὺς αὐτῶν ἀφῆκεν. Ὅτι Ἀμασίας ὑπερηφανευσάμενος ἐμήνυσε δριμέα πρὸς τὸν βασιλέα Ἰσραήλ. Ὁ δὲ ταπεινοφρονεῖν αὐτῷ ἀντεμήνυσε διὰ παραδείγματος. Ὅτι ὁ Ἰωὰς νικᾷ Ἀμασίαν.

N. XXI. Περὶ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, καὶ ὅτι ἀπεστάλη εἰς Νινευΐτας, καὶ ὅτι ὁ κλῆρος ἐπὶ τὸν Ἰωνᾶν ἔπεσεν. Ὅπως ὁ τῆς Νινευὶ βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς ἅπας μετενόησαν. Περὶ τοῦ Ὀζίου, ὅπως ὡς

ἱερεὺς θυμιάσαι ἐπιχειρήσας ἐλεπρώθη. Περὶ τοῦ προφήτου Ναούμ.

Ν. XXII. Ὅτι Φακεὲ πολλοὺς αἰχμαλώτους εἰς Σαμάρειαν ἤγαγεν, εἶτα τούτους ἀπέλυσεν ὡς ὁμοφύλους. Ὅτι στρόβρα ἠσέβησεν Ἀχάζ. Ὅτι εὐσεβὴς ἦν Ἐζεκίας. Πολιορκία καὶ κατάσχεσις Σαμαρείας. Ὅτι μετῳκίσθησαν οἱ Σαμαρεῖται ἀπὸ Σαμαρείας. Ὅτι ἐγκατῳκίσθησαν ἐκεῖ οἱ Χουθαῖοι. Μετὰ δὲ τὴν κατοίκησιν λέοντες τούτους διέφθειραν· διὸ καὶ ἐπείσθησαν τῷ Θεῷ προσελθεῖν.

Ν. XXIII. Πότε Σεναχηρεὶμ ἐστράτευσε κατὰ τῆς Ἰουδαίας. Ῥήματα Ῥαψάκου πρὸς Ἐζεκίαν, καὶ ὅτι οὗτος, τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενος, ἐνίκησε κατὰ τὴν πρόῤῥησιν Ἡσαΐου. Ὅτι διὰ νυκτὸς ἄγγελος ἀπέκτεινε ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας τῶν ἐναντίων. Περὶ τῶν μυῶν τῶν φαγόντων τὰ τόξα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τὰ λοιπὰ ὅπλα. Περὶ τῶν ἐν μιᾷ νυκτὶ διὰ λοιμώδους νόσου ἀναιρεθέντων Ἀσσυρίων μυριάδων πολλῶν. Ἀναίρεσις Σεναχηρεὶμ. Νόσος Ἐζεκίου, καὶ προφητεία Ἡσαΐου ὅτι θνήσκει. Καὶ μετάνοια Ἐζεκίου, καὶ προσθήκη αὐτοῦ τῆς ζωῆς. Καὶ περὶ τοῦ ἀναποδισμοῦ τοῦ ἡλίου ὃν ἐποίησεν Ἡσαΐας. Ὅτι Ἐζεκίας ἠνοιξε τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, καὶ τὰ ὅπλα τοῖς πρέσβεσι τοῦ βασιλέως Βαβυλωνίων. Καὶ ὅτι Ἡσαΐας ἠτιάσατο τοῦτο. Θάνατος Ἐζεκίου. Ἀνάῤῥησις Μανασσῆ, καὶ Βαβυλωνίων ἐπέλευσις καὶ νίκη. Ὅτι μετανοήσας Μανασσῆς ἐλυτρώθη τῆς αἰχμαλωσίας.

Ν. XXIV. Περὶ τῆς προφήτιδος Ὁλδα. Ὅτι ἔρκον ἀπῃτήθη ὁ λαὸς φυλάττειν τοὺς νόμους Θεοῦ. Ὅτι τρεῖς θεοὶ; Ἰωσίας τέθνηκεν. Περὶ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου. Περὶ Ναβουχοδονόσορ. Περὶ ὧν προεῖπεν Ἱερεμίας. Ὅτι ὁ Βαβυλώνιος ᾐχμαλώτευσε μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ. Ὅτι Ἰωακεὶμ παραδέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως.

Ν. XXV. Ὅπως τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ Σεδεκίας ἐβασίλευσεν. Περὶ τῶν δοκουμένων διαφωνιῶν τῶν προφητῶν, καὶ ὅπως ὁμόφωνοι εὑρέθησαν. Ὅτι ὁ Σεδεκίας τυφλωθεὶς οὐκ εἶδε τὴν Βαβυλῶνα. Περὶ ὧν προεῖπεν Ἱερεμίας ἐσομένων κακῶν. Ἡ δευτέρα ἐπέλευσις τῶν Βαβυλωνίων κατὰ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ὅπως τὰ ἐσόμενα εἶδὼς Ἱερεμίας παρεκάλει τὸν λαὸν δέξασθαι τοὺς Βαβυλωνίους. Ὅπως εἰς λάκκον ὁ προφήτης ἐνεβλήθη. Κατάσχεσις τῆς Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῶν Βαβυλωνίων. Ὅτι ἐζωγρήθη Σεδεκίας παγγενεὶ, καὶ ἐτυφλώθη. Οἱ δὲ ἐκείνου ἀνῃρέθησαν. Ὅπως ὁ Ναβουζαρδὰν τὸν ναὸν, τὰ βασίλεια, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψεν.

LIBER TERTIUS.

Ν. I. Ὅτι ὁ Ἰωαχὰζ τὸν Γοδολίαν ἀπέκτεινεν. Φυγὴ πρὸς Αἴγυπτον τῶν Ἰουδαίων, ἀγόντων καὶ τὸν Ἱερεμίαν καὶ τὸν Βαρούχ. Ὅτι λίθοις τέθνηκεν Ἱερεμίας. Πότε αἱ δέκα φυλαὶ ἠχθησαν εἰς Σαμάρειαν. Πότε αἱ δύο παρὰ Ναβουχοδονόσορ ᾐχμαλωτίσθησαν.

Ν. II. Περὶ τῶν εὐνουχισθέντων αἰχμαλώτων παρὰ τοῦ Βαβυλωνίου. Περὶ Δανιὴλ καὶ τῶν τριῶν παίδων. Ὅπως οὐκ ἐκρεωφάγησαν οἱ παῖδες καὶ ὁ Δανιήλ. Ὅτι τὴν Χαλδαϊκὴν παιδείαν ἔμαθον οἱ παῖδες καὶ ὁ Δανιήλ. Περὶ τοῦ ἐνυπνίου Ναβουχοδονόσορ. Ὅπως ἱκέτευον οἱ παῖδες τὸν Θεὸν ἀποκαλυφθῆναι αὐτοῖς τὸ ἐνύπνιον. Διήγησις τοῦ ἐνυπνίου καὶ κρίσις. Ποίας βασιλείας εἰκόνιζεν ἡ εἰκὼν ἡ ὀφθεῖσα τῷ Ναβουχοδονόσορ.

A Ν. III. Οἷα νῦν ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία, οὐκ ἰσχυρὰ ὡς τὸ πρότερον. Δι' ἣν αἰτίαν ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία σιδήρῳ εἰκονίσθη ἀναμεμιγμένῳ μετὰ ὀστράκου. Τί δηλοῖ ὁ λίθος, ὃς τὴν εἰκόνα κατέλυσεν; Χρῆσις ἐκ τῆς Γραφῆς, ὅτι λίθος ὁ Χριστός. Ὅτι ὄρος ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ, καὶ λίθος ὁ Χριστός. Καὶ τὸ ἄνευ χειρῶν τμηθῆναι ἡ ἄνευ ἀνδρὸς γέννησις. Ὅτι δώροις ἐδεξιώσατο τὸν Δανιὴλ ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ Βαλτάσαρ τοῦτον μετωνόμασεν.

Ν. IV. Περὶ τῆς εἰκόνος ἧς ἔστησε Ναβουχοδονόσορ εἰς τὸ προσκυνηθῆναι. Περὶ τοῦ ἀγγέλου ὃς τέταρτος ὤφθη μετὰ τῶν παίδων. Ὅπως ἐτιμήθησαν οἱ τρεῖς παῖδες. Ἐνύπνιον ἕτερον τοῦ Ναβουχοδονόσορ περὶ τοῦ δένδρου. Πάλιν ἀγνοεῖ τὸν ὄνειρον, καὶ καλεῖ τοὺς εἰπεῖν αὐτῷ μέλλοντας. Καὶ καλεῖ τὸν Δανιὴλ, ὃς καὶ ἔκρινε τοῦτο. Ὅτι τὸ Ἴρ ἄγγελον
B δηλοῖ, τοῦτ' ἔστι τὸν ἐγρηγορότα. Ὅτι μανίαν νοσήσας ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὡς θηρίον διέτριβεν. Ὀνόματα τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν.

Ν. V. Τίς διεδέξατο τὸν Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἐξῆς περὶ Βαλτάσαρ. Καὶ ὅπως ἐχρήσατο τοῖς ἱεροῖς τῶν Ἰουδαίων σκεύεσιν. Περὶ τοῦ ἀστραγάλου τῆς χειρὸς, ὃν εἶδεν ἐν τῷ τοίχῳ Βαλτάσαρ. Ὅπως ὁ Δανιὴλ διασαφεῖ τῷ Βαλτάσαρ τὸν θεαθέντα ἀστράγαλον. Τί σημαίνει τὰ γραφέντα διὰ τοῦ ἀστραγάλου. Ὅτι, Κύρου ἐπελθόντος κατὰ Βαλτάσαρ, ἀνῃρέθη Βαλτάσαρ. Ὅτι τὸν Δανιὴλ ὁ Δαρεῖος εἰς Μηδίαν μετήγαγε μετὰ τὴν τῆς Βαβυλῶνος ἅλωσιν. Ὅτι ὁ Δαρεῖος καὶ Κυαξάρης ἐκαλεῖτο. Ὅτι διὰ τὸ δόξαι παραβῆναι τὸν τεθέντα τότε νόμον περὶ τοῦ μὴ ἐξαστεῖσθαι, ὁ Δανιὴλ ἐνεβλήθη εἰς τὸν λάκκον μετὰ τῶν
C λεόντων. Ὅτι οἱ κατὰ τοῦ Δανιὴλ εἰπόντες ἐνεβλήθησαν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων.

Ν. VI. Περὶ τοῦ ἐνυπνίου ὃ εἶδεν ὁ Δανιὴλ, ἤτοι τῶν τεσσάρων θηρίων τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀναβάντων· καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἦν λέαινα. Τὸ δεύτερον ἄρκτος. Τί ἐστι τὸ εἶδος τῆς τιμωρητικῆς σκαφεύσεως. Τίνα; ὁ Κῦρος, καὶ τίνας ὁ Καμβύσης, καὶ τίνας ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε, καὶ τίνα; ὁ Ξέρξης. Τὸ δὲ τρίτον πάρδαλις. Τίνες δ' οἱ διαδεξάμενοι τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀρχήν.

Ν. VII. Τί τὸ τέταρτον θηρίον. Εἰς τί ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας τὸ ἐσθίειν καὶ λιπτύνειν ἐξείληπται. Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. Περὶ τοῦ ὀφθέντος Δανιὴλ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν. Περὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ Ἀντιχρίστου. Περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

D Ν. VIII. Περὶ τῆς ἑτέρας ὀπτασίας τοῦ Δανιήλ. Ἦν δ' αὕτη κριὸς κερασφόρος, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅτι τὰ Σοῦσα μητρόπολις ἦν τῶν Περσῶν. Ὅτι Καμβύσης παῖς Κύρου, καὶ τοῦτον διεδέξαντο Μάγοι, καὶ τούτους ὁ Ὑστάσπου Δαρεῖος. Περὶ τοῦ τράγου ὃν εἶδε Δανιὴλ, καὶ τί ἐσήμαινε. Ὅτι Ἀλέξανδρος τῶν Περσῶν καὶ Μήδων βασιλεὺς κατέστη, καὶ Δαρεῖον ἥττησε, συλλαβὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰς θυγατέρας. Ὅτι Πέρσαι καὶ Μῆδοι κατέλυσαν τὴν βασιλείαν Ἀσσυρίων. Περὶ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, καὶ τῆς αὐτοῦ κατὰ Ἱερουσαλὴμ ἐπιτεύξεως, καὶ ὧν ἐποίησεν ἐκεῖ. Ἑσπέρα σημαίνει τὴν ὀργὴν τῶν ἀνιαρῶν, ἢ τὸν ὅλον χρόνον καθ' ὃσον τοῦτα.

Ν. IX. Ὅτι ὤφθη τῷ Δανιὴλ ὁ ἄγγελος Γαβριήλ. Διὰ τί ἐκλήθη Δανιὴλ ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν. Ὅτι ἑκάστην ἡμέραν εἰς ἑαυτὸν ἐλογίσαντο. Ὅτι τὸ σφραγίσαι τοῦ πανθῆναι σημαντικόν. Πότε ἤρξατο ὁ

ναὸς τῶν Ἰουδαίων οἰκοδομεῖσθαι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὅτι ἡγούμενος ἐκλήθη ὁ Χριστός.

N. X. Ὅτι οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὸν σεληνιακὸν δρόμον μετροῦσι τὸν ἐνιαυτὸν, ἔχοντες αὐτὸν ἡμερῶν τριακοσίων καὶ πεντήκοντα. Ὅτι τὸ παράνομον χρίσμα τῶν ἱερέων οὐδὲν δοκεῖ.

N. XI. Ἰουδήθ. Ὅτι τὰ Ἐκβάτανα βασίλεια τῶν Μήδων ἦσαν. Περὶ Ἀχιὼρ τοῦ συμβουλεύσαντος τῷ Ὀλοφέρνῃ μὴ στρατεῦσαι κατὰ Ἰουδαίων, καὶ ὅπως αὐτὸν ὁ Ὀλοφέρνης παρέδωκε τοῖς Ἰουδαίοις, ἐλπίζων καὶ αὐτὸν συλλαβεῖν μετ' αὐτὸν καὶ κολάσασθαι. Ὅτι ἐστενοχωρήθησαν οἱ Ἑβραῖοι δι' ἔνδειαν ὕδατος.

N. XII. Οἶκ ἦν Ἰουδήθ. Ὅτι ἐξῆλθε πρὸς Ὀλοφέρνην ἡ Ἰουδὴθ στολισαμένη λαμπρῶς, καὶ ἀποβαλλομένη τὴν τῆς χηρείας στολήν. Πρόρρησις τῆς Ἰουδὴθ περὶ τῆς Ὀλοφέρνου σφαγῆς. Ὅτε ἀπῆλθε πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην. Ὅτι ἀρχαῖον ὡς ἔοικε τοῖς εὐνούχοις τὸ ὑπηρετεῖν εἰς τοιαῦτα. Τί ἐστιν ἀκινάκης, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἀνῃρέθη ὁ Ὀλοφέρνης. Ὅπως εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν πόλιν Ἰουδὴθ μετὰ τῆς κεφαλῆς Ὀλοφέρνου, καὶ οἷα συνεβούλευσε μετὰ ταῦτα γενέσθαι. Περιτομὴ Ἀχιὼρ. Ἥττα κατὰ Ἀσσυρίων. Ὅτι Ἰουδὴθ ἐστεφανώθη ἐλαίας θαλλῷ, καὶ ἦσεν ᾠδὴν τῷ Θεῷ, ᾧ καὶ ἀνέθετο τὴν Ὀλοφέρνου σκηνήν.

N. XIII. Τωβίτ. Ὅτι ἡ Νινευὶ τῶν Ἀσσυρίων μητρόπολις. Τύφλωσις Τωβίτ. Ὅτι δικαιότατος ὁ Τωβὶτ, ὃς καὶ ἐν πενίᾳ τοῦ δικαίου ἐφρόντισεν. Περὶ Σάρρας, ἧς τοὺς ἄνδρας ἀπέπνιγε τὸ συνὸν αὐτῇ δαιμόνιον, ὡς ἐρῶν αὐτῆς. Περὶ τοῦ ἀρχαγγέλου Ῥαφαήλ. Ὅπως ὁ υἱὸς Τωβὶτ Τωβίας ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὴν παρακαταθήκην, καὶ ὅπως Ῥαφαὴλ ὁ ἀρχάγγελος ὡδήγησεν αὐτόν. Περὶ τοῦ ἰχθύος οὗ τὸ ἧπαρ καὶ τὴν χολὴν ἐκελεύσθη Τωβίας φυλάττειν, καὶ εἰδιάχθη εἰς τί ταῦτα συντελεῖ.

N. XIV. Ὅτι Ἀζαρίαν μετωνόμασεν ἑαυτὸν ὁ ἄγγελος Ῥαφαήλ. Ὅπως ὁ Τωβίας ἰάσατο τὰ λευκώματα τοῦ πατρός. Ὅτι ὁ Ῥαφαὴλ ἀπήγγειλε τῷ Τωβὶτ ἄγγελος εἶναι Θεοῦ, καὶ ἀποσταλῆναι πρὸς αὐτούς. Διήγησις τῶν ἐσομένων Νινευὶ τῇ πόλει κατὰ τὴν πρόρρησιν Ἰωνᾶ ἀπὸ Τωβὶτ πρὸς Τωβίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἱερουσαλήμ. Ὅτι ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν γενόμενος Τωβὶτ τέθνηκεν. Ὅτι τὰ Ἐκβάτανα πόλις τῆς Μηδίας ἐστίν.

N. XV. Περὶ τῆς βασιλείας Μήδων καὶ Περσῶν, καὶ ὅτι Ἀστυάγης ἦρχε Μήδων, ὁ Καμβύσης δὲ Περσῶν. Ὅπως οἱ Πέρσαι ἐπολιτεύοντο λίαν ἐννόμως καὶ δικαίως. Ὅπως οἱ παῖδες παρὰ Πέρσαις διῄγον. Ὅτι μέχρι τοῦ ἐπταικαιδεκάτου ἐνιαυτοῦ παῖδες ἐλέγοντο, ἐξῆς δ' ἐφηβοι. Ὅπως περὶ τὴν θήραν ἠσχολοῦντο Πέρσαι. Ὅτι ἔστιν, οὗ καὶ κάρδαμον εἶχον ὄψον. Ὅτι κε' ἐτῶν οἱ τέλειοι ἦσαν. Ὅτι μετὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη εἰς τοὺς γηραιοὺς ἐτάττοντο, καὶ οὐκέτι ἐστρατεύοντο, ἀλλ' ἐδίκαζον. Ὅτι τοῖς Πέρσαις αἰσχρὸν τὸ ἔχειν περιττώματα.

N. XVI. Ὅτι μητροπάτωρ Κύρου ὁ Ἀστυάγης ἀρχὴν μὲν Μήδων, πενθερὸς δὲ Καμβύσου ἄρχοντος Περσῶν καὶ πατρὸς Κύρου, καὶ ὅτι ἕτεροι Ἀσπίριοι, καὶ ἕτεροι Σύριοι. Ὅτι ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς πολλῶν κρατήσας ἐθνῶν, καὶ κατὰ Μήδων ἐστράτευσεν. Ὅτι πρὸς Κυαξάρην ἄρχοντα Μήδων τὸν καὶ Δαρεῖον ὁ Καμβύσης ὁ ἄρχων Περσῶν Κῦρον τὸν υἱὸν ἀπέστειλε συμμαχον κατὰ Ἀσσυρίων. Ὅτι λιτότητι οἱ Πέρσαι χαίρουσι. Ὅπως ὁ Κῦρος ἐβούλησε κατὰ Ἀρμενίων ἐλθεῖν. Ὅτι ἐγγίζουσι τὰ ὅρια Μήδων καὶ Ἀρμενίων. Περὶ Χρυσάντα, καὶ ὅπως πρὸς τὸν Ἀρμένιον ἀπῆλθεν ὁ Κῦρος. Ὅτι οὐκ ἦν πόλις ἐν Ἀρμενίᾳ. Ὅτι ἐάλωσαν πάντες οἱ οἰκεῖοι τοῦ Ἀρμενίου καὶ αὐτὸς προσῆλθεν.

N. XVII. Ὅπως ὁ Κύρος λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Ἀρμενίου, καὶ συμμαχίαν, διέλυσε τὴν μάχην. Ὅτι ὅμοροι Ἀρμένιοι καὶ Χαλδαῖοι. Συνέλευσις Μήδων καὶ Ἀσσυρίων εἰς πόλεμον. Τί ἐστι παρασάγγης. Συμβολὴ Περσῶν καὶ Μήδων μετὰ Ἀσσυρίων, καὶ ἥττα Ἀσσυρίων. Ὅτι ἀφάντης νυκτὸς οἱ Ἀσσύριοι ἔφυγον, καὶ Κῦρος σὺν Κυαξάρῃ διέδησαν τὸ τῶν Ἀσσυρίων χαράκωμα, καὶ ὁ Κῦρος ἐδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν, προσελθόντων αὐτῷ καὶ τῶν Ὑρκανίων, οὓς συνομόρους εἶχον καὶ συμμάχους Ἀσσύριοι. Ὅτι κατέλαβε τοὺς Ἀσσυρίους ὁ Κῦρος, οἱ δὲ καὶ ἔτι ἔφευγον.

N. XVIII. Ὅτι καὶ γυναῖκες εἵποντο Κροίσῳ τῷ συμμάχῳ τῶν Ἀσσυρίων. Ἅμαξαι καὶ Ἁρμάμαξαι. Ὅτι, ὡς ἔοικε, μέχρι τότε οὐκ ἦν παρὰ Πέρσαις ἱππικόν. Τί διελέχθη πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους Ἀσσυρίους ὁ Κῦρος. Διαμερισμὸς τῶν ἐξ Ἀσσυρίων λαφύρων, ἐξ ὧν τοὺς ἵππους οἱ Πέρσαι ἔλαβον, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἱππεῖς γένωνται, μὴ πρὶν ὄντες.

N. XIX. Περὶ προσελεύσεως Γωβρύου πρὸς Κῦρον. Ὁ δὲ Γωβρύας Ἀσσύριος ἦν. Ὅρα, εἰς ἀρχοὺ τύπον τὸ λαμβάνειν καὶ διδόναι τὴν δεξιάν. Τὰ ἐπινεμηθέντα τῷ Κύρῳ λάφυρα, ἐν οἷς ἦν καὶ ἡ τοῦ Ἀβραδάτου γυνή. Ὅτι εἰς Βαβυλῶνα ἔρχεται πάλιν Κῦρος κατὰ Ἀσσυρίων. Ὅτι ἐζήτησε Κῦρος μονομαχῆσαι μετὰ τοῦ ἄρχοντος Βαβυλῶνος. Ὁ δὲ εἶπε, μὴ εἶναι παρεσκευασμένος, καὶ ἀνέμενε τὴν παρασκευὴν ἐκείνου Κῦρος. Περὶ Γαδάτα, ὃς εὐνοῦχος ὢν ἦρχεν. Προσέλευσις πρὸς Κῦρον τοῦ Γαδάτα ὃς τῶν Ἀσσυρίων ἦν. Ἑτέρων ἐθνῶν προσέλευσις πρὸς Κῦρον. Ὅτι ἀρχαῖον τοῖς βασιλεῦσι τὸ, δέσποτα.

N. XX. Ὅπως εὐζώνως ἐξῆλασε Κῦρος συμμαχῆσαι Γαβάτᾳ, καὶ ὅπως αὐτὸν ἀνελπίστως ἐρρύσατο τῆς ἀνίδρας. Ἥττα Καδδουσίων συμμάχων Κύρου. Δῶρα παρὰ Γαδάτου τῷ Κύρῳ, ἐν οἷς καὶ ἵπποι, δι' ὧν μυρίους τοὺς οἰκείους ἱππεῖς ὁ Κῦρος ἐποίησεν. Ὅτι φρούρια κατέσχε Σύρων ἐν μεθορίοις Σύρων καὶ Μήδων ὁ Κῦρος. Ὅτι ἠχθέσθη ὁ Κυαξάρης ἰδὼν τῷ Κύρῳ τῷ ἰδίῳ συμμάχῳ παρεπομένην πολλὴν δύναμιν ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὅπως αὐτοῦ τὴν λύπην κατέπαυσεν ὁ Κῦρος.

N. XXI. Κύρου συμβουλὴ, ὅπως χρὴ χειμῶνος ἐπόντος λῦσαι τὸν πόλεμον. Ὅτι ἀεὶ κοπιᾷν τοὺς οἰκείους ἤθελε Κῦρος ἵνα, φησὶν, ὑγιαίνωσιν. Περὶ Ἀράσπα, καὶ ὅπως ἦρα τῆς γυναικὸς ἦν ἐφύλαττε τῷ Κύρῳ. Καὶ ὅπως αὐτῆς μὴ πεισθείσης τῷ Ἀράσπᾳ, καίτοι βιαζομένῳ ὁ Κῦρος ἔμαθε, καὶ οὐκ ὠργίσθη, ἀλλὰ συνέγνω αὐτῷ ὡς ἀνθρώπῳ, εἰπών καὶ θεοὺς ἐρᾷν. Ἑαυτὸν μᾶλλον, εἶπεν, αἰτιῶμαι, ὅτι συγκαθεῖρξα τῷ Ἀράσπᾳ θηρίον τοιοῦτον ἄμαχον, τὴν γυναῖκα θηλυνθέτι. Ὅτι κατὰ συμβουλὴν Κύρου ἔδοξε φεύγειν ὁ Ἀράσπας, καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὸν Ἀσσύριον, ἐπὶ τῷ μαθεῖν τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ ἡ Πάνθεια (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ γυναικὶ), ἐζήτησεν ἐλθεῖν ἀντὶ Ἀράσπα εἰς φιλον Κῦρον, καὶ ὑπηρετεῖν τὸν ἄνδρα αὐτῆς Ἀβραδάταν, ὃ καὶ γέγονε. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἀβραδάτας, καὶ μαθὼν τὰ πρὸς τὴν γυ-

νεῖκα αὐτοῦ Πάνθειαν, καὶ τὴν σωφροσύνην Κύρου, A τίνας κατέλειφε διαδόχους. Ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἄλλως
ἠὐχαρίστει αὐτῷ. τὰ κατὰ τὸν Κῦρον ἱστόρησεν.

N. XXII. Ἀποστολὴ χρημάτων τῷ Κύρῳ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ φιλία; ἀρχή. Ὅτι εἶχε μυρίους ἱππεῖς; ὁ Κῦρος, καὶ ἅρματα δρεπανηφόρα ἑκατόν, καὶ ὁ Ἀβραδάτας ἑκατόν, καὶ τὰ Μηδικὰ ἑκατόν, καὶ ὅτι ἑκάστη κάμηλος εἶχε τοξότας δύο. Πόλιν Κύρου συνέλευσις κατὰ Ἀσσυρίων. Ὅτι χιλὸς ἐνταῦθα ἡ τῶν ἀλόγων τροφή. Ὑποστροφὴ Ἀράσπου καὶ ἐγκώμιον αὐτοῦ ἀπὸ Κύρου. Ὅτι ἡ Πάνθεια τὸν ἑαυτῆς κόσμον συνέκοψεν εἰς ὁπλισμὸν τῷ ἀνδρί. Ὅτι κόσμον ἠγεῖτο τὸν ἄνδρα, καὶ οἷα αὐτῷ προσεφθέγξατο ὁπλιζομένῳ, καὶ ὅπως ἠὐχαρίστει Κύρῳ, ὡς συντηρήσαντι ταύτην ἀνδριστον. Οἷα εἶπε πρὸς Πάνθειαν ὁ ἀνήρ.

N. XXIII. Ὅπως ἀντέταξε τοὺς ἑαυτοῦ τεῖχος τοῦ Κύρου ὁ Κροῖσος. Ὅτι ὁ παιὰν ᾠδή ἐστι πολέμου. B Ὅτι αἱ κάμηλοι τοῖς ἵπποις δειλίαν ἐνέβαλον. Συμβολὴ Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ὃς ἐκπεσὼν τοῦ ἅρματος κατεκόπη. Ὅτι πεσὼν τις μαχαίρᾳ τὸν ἵππον τοῦ Κύρου ἔπληξε, καὶ οὕτως ὁ Κῦρος ἐκ τοῦ ἵππου κατεβλήθη. Ὅτι κυκλωθέντες οἱ Αἰγύπτιοι ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο ἄπρακτοι, εἶτα ῥίψαντες τὰ ὅπλα ἔφευγον. Ἐστρατοπεδεύσατο, ἀντὶ τοῦ, Ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον.

N. XXIV. Ὅτι Κῦρος Κροίσου φυγόντος ἐπὶ Σάρδεις, καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ἀπῆλθεν. Εἶλε δὲ καὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Πρόῤῥησις Κροίσου πρὸς Κῦρον, καὶ πρόκλησις μὴ διαρπάσαι τὴν πόλιν, ἀλλὰ λαβεῖν ἡσυχῇ τὰ χρήματα. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀβραδάτου, καὶ ὅσα εἶπεν ἡ γυνὴ πρὸς Κῦρον, καὶ ὅπως ἀπέσφαξεν ἑαυτήν. Ὅπως ὁ Κῦρος Ἀβραδάτην καὶ C τὴν Πάνθειαν ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς.

N. XXV. Περὶ Καρῶν καὶ τῶν ἐπὶ Φρυγίαν παρ' Ἑλλήσποντον. Περὶ τῶν ἁμαξῶν τῶν ἐλκουσῶν τὰ χρήματα ἃ ἔδωκεν ὁ Κροῖσος, καὶ οἷον εἶπε λόγον ὁ Κῦρος. Περὶ τῆς μεγάλης Φρυγίας. Πολιορκία Βαβυλῶνος, καὶ μετένεξις τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου, καὶ κατάσχεσις τῆς πόλεως δι' αὐτό. Ὅπως πρώτως τὰ βασίλεια κατοχέθησαν. Ὅτι ὁ ἄλους βασιλεὺς Ἀσσυρίων ἐν Βαβυλῶνι ὁ Βαλτάσαρ ἦν, ᾧ καὶ ἡ χεὶρ ὤφθη κατὰ τὸν τοῖχον, ὡς φησι Δανιὴλ ὁ προφήτης.

N. XXVI. Ὅτι ἐκτομίας εἶχεν ὁ Κῦρος ὑπηρέτας. Οἷα ἦν ἡ διαγωγὴ Κύρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὡς λίαν καλή. Ὅπως τὸν Κροῖσον ὁ Κῦρος ἤλεγξε κακῶς. Ὅτι κόσμον οἰκεῖον ὁ Κῦρος ἠγεῖτο, τὸν κόσμον τῶν ὑπηκόων. Καὶ διὰ τί περὶ τὴν ἀριστερὰν τοὺς οἰκειοτάτους ἐκάθισεν. Ὅτι πολλὰ ἔλεγεν ἔχειν ὁ Κῦρος χρήματα, ἵνα τοῖς ἀξίοις αὐτὰ διανέμῃ, οὐ μὴν γε καὶ ἑαυτοῦ χάριν.

N. XXVII. Ὅτι εἰς τὰ οἰκεῖα Κῦρος ὑποστρέψαντι, δίδωκε Κυαξάρης, καὶ ἄλλα μὲν, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα γυναῖκα, καὶ τὴν χώραν Μήδων. Ὃ δὲ μὴ ἄλλως λαβεῖν εἶπεν, εἰ μὴ συναινέσαι τῶν γονέων. Ὃ δὴ καὶ ἐποίησεν, ἀπελθὼν ἐκεῖ, καὶ δοὺς πᾶσι τοῖς Πέρσαις ζῶρα πολλά. Ὅτι πάλιν εἰς Βαβυλῶνα ὑπέστρεψε, καὶ ὅσα κατέσχεν ἔθνη, ἐν οἷς ἦν καὶ Κύπρος. Περὶ τῶν λεγομένων κοντούρων. Ὅτι τὰ πρὸς Συρίαν ἔθνη οἰκοῦντα ὑπέταξε, καὶ Αἴγυπτον. Καὶ ὅθεν ἦρχετο αὐτῷ ἡ ἐξουσία. Καὶ ὅπως δι' ὅλου τοῦ ἑαυτοῦ περιῆκε τὴν οἰκείαν ἐπικράτειαν. Καὶ ὅτι γέρων γέγονεν, οἷά τε διετέλεσε τοῖς οἰκείοις, καὶ

LIBER QUARTUS.

N. I. Ὅτι μόναι αἱ δύο φυλαὶ ἀνέβησαν εἰς Ἱεροσόλυμα. Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων. Ὅτι Καμβύσης τὴν ἀρχὴν Κύρου διεδέξατο, ὃς καὶ ἐκώλυσε τὴν ἀνοικοδομὴν τοῦ ναοῦ, βασιλεύσας ἔτη ἑπτά. Περὶ Καμβύσου, καὶ ὅπως αὐτὸν διεδέξατο Σμέρδης ὁ Μάγος. Καὶ ὅπως ὁ Καμβύσης τὸν ἀδελφὸν Σμέρδην ἐξ ὀνείρου δειματωθεὶς ἀπέκτεινεν. Ὅπως ὁ Καμβύσης ἀπέθανεν ἐν Ἐκβατάνοις τῆς Συρίας, κεχρηματισμένον σχὼν τοῦτο.

N. II. Ὅτι ὁ Μάγος Σμέρδης ὡς υἱὸς τοῦ Κύρου ἐκράτησεν. Ἠλέγχθη δ' ὕστερον ἕτερος εἶναι παρ' ἐκεῖνον, ὢν; μὴ ἔχων ὦτα. Ἀπετμήθη γὰρ ταῦτα διὰ πταῖσμα παρὰ τοῦ Κύρου. Ἐπανάστασις κατὰ Σμέρδου. Ὅπως ὁ Πρηξάσπης τεθνάναι τὸν υἱὸν Κύρου Σμέρδην ἐκήρυξεν, καὶ ἕτερον δὲ ὁμώνυμον εἶναι τὸν κρατοῦντα, καὶ ὅπως οὗτος διὰ τοῦτο ἀπέθανεν. Ὅπως οἱ μάγοι ἀνῃρέθησαν ὧν εἷς ὁ Σμέρδης.

N. III. Ὅπως ἐκράτησε Περσῶν ὁ Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου ἐκ περιουσίας τοῦ οἰκείου ἱπποκόμου. Τί ηὔξατο τῷ Θεῷ, εἰ κρατήσει ὁ Δαρεῖος. Οἷα προέθετο ἐρωτήματα ὁ Δαρεῖος, τοῖς οἰκείοις φίλοις, καὶ οἷα ὑπέσχετο τῷ διαλύσοντι ταῦτα. Ὅτι ὁ Ζοροβάβελ ἐν τούτοις ἠρίστευσε, τοῦ οἴνου καὶ τῶν βασιλέων τὴν γυναῖκα κρειττονεύειν εἰπών. Ὅτι ἐξ αἰτήσεως Ζοροβάβελ παρεχώρησε τὴν ἀνοικοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ Δαρεῖος δι' αὐτοῦ γενέσθαι.

N. IV. Δευτέρα ἀνάβασις εἰς Ἱεροσόλυμα, μετὰ τοῦ Ζοροβάβελ. Οἱ δὲ ἀναβάντες μυριάδες υξβ' καὶ χιλιάδες η', ἄνευ ὑπηρετῶν. Περὶ Σαμαρειτῶν, καὶ ὅπως ἠχθέσθησαν. Πότε ἦν Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας οἱ προφῆται. Ὅτι ὁ Δαρεῖος ἐπέτρεπε δίδοσθαι τοῖς Ἰουδαίοις καθεκάστην τὰ εἰς θυσίαν συντελοῦντα ζῶα καὶ τὴν σεμίδαλιν. Ὅτι δι' ἐτῶν ἑπτὰ ὁ ναὸς ἐκτίσθη. Πότε ἐβασιλεύοντο οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πότε ὑπὸ κριτῶν ἦρχοντο.

N. V. Ὅτι τὸν Δαρεῖον Ξέρξης διεδέξατο, καὶ εὐσεβῶς περὶ τὸν ναὸν καὶ αὐτὸς διετέθη, ὅτι καὶ Ἔσδρας ἀνεπώθη ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ πολλοῦ πλήθους Ἰουδαίων. Ὅτι πολλαὶ μυριάδες πέραν Εὐφράτου μεμενήκασιν Ἰουδαίων. Περὶ Νεεμίου τοῦ Ἑβραίου, ὅπως καὶ αὐτὸς ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Ἱεροσόλυμα ἦλθε, καὶ τὸ τεῖχος ἀνῳκοδόμησεν. Ὅτι πρώτη ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ ἐκ Βαβυλῶνος D ἀνέβη, ὅθεν καὶ Ἰουδαῖοι οἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐκλήθησαν.

N. VI. Ὅτι τὸν Ξέρξην υἱὸς Κύρου, ὁ καὶ Ἀρταξέρξης, διεδέξατο. Περὶ Ἐσθὴρ ἣν ἔλαβε γυναῖκα ὁ Ἀρταξέρξης, καὶ περὶ Μαρδοχαίου. Ὅτι νόμον ἔθετο Ἀρταξέρξης, μηδένα οἱ ἀκλήτων ἐπὶ θρόνου καθημένῳ προσέρχεσθαι. Ὅπως ὁ Μαρδοχαῖος ἐπεβουλήν ἐμήνυσε κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὃ Ἀμὰν Μαρδοχαῖον ἀνασταυρῶσαι ἐβούλετο, ἀλλ' ἐσταυρώθη ἐκεῖνος προνοίᾳ Θεοῦ. Ὅτε Ἐσθὴρ γνοῦσα τὴν μελετωμένην τῶν Ἰουδαίων ἀπώλειαν παρὰ Ἀμὰν διὰ τὸν Μαρδοχαῖον, ἐδεήθη πρότερον τοῦ Θεοῦ, εἶτα καὶ ἄκλητος εἰσῆλθε πρὸς βασιλέα. Καὶ διὰ τοῦτο θορυβουμένου ἵππεσε πρὸς ποδῶν αὐτοῦ ἀχανής, καὶ ὅπως εἰς ξεῖπνον αὐτὸν ἐκάλεσε, καὶ τὸν Ἀμάν. Ὅτι πεντήκοντα πήχεων ἦν τὸ ξύλον, ἐν ᾧ τὸν Μαρδο-

χαλον ὁ Ἀμὰν ἀνασταυρῶσαι ἐμελέτα. Ὅτι ἀνεμνήσθη ὁ βασιλεὺς τοῦ Μαρδοχαίου διὰ τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐκεῖνον ἐτίμησεν. Οὕτω διασκεδάζει βουλὰς πονηρὰς ὁ Θεός.

N. VII. Ὅπως ὁ Ἀμὰν ἐκρεμάσθη εἰς τὸ ξύλον, ὃ κατὰ τοῦ Μαρδοχαίου ἡτοίμαζεν. Ὅτι καὶ οἱ τοῦ Ἀμὰν παῖδες ἀνεσταυρώθησαν. Ὅπως Ἰωάννας τὸν οἰκεῖον ἀπέκτεινεν ἀδελφὸν ἐν τῷ ναῷ. Ὅπως τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀρχιερέως συνοικήσαντα ἀλλοφύλῳ γυναικὶ ἐκώλυον ἀπὸ τοῦ ναοῦ. Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν τῷ Γαριζὶν, τοῦ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ.

N. VIII. Ἀρχὴ τῆς κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἱστορίας, τίνος υἱὸς ἦν Ἀλέξανδρος. Οἷον ὄνειρον εἶδε Φίλιππος ἐγκυμονούσης τῆς γυναικὸς τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ πότε ἐγεννήθη. Περὶ τοῦ σώματος Ἀλεξάνδρου. Περὶ τοῦ ἵππου τοῦ Βουκεφάλου. Ὅτι ὁμιλητὴς Ἀριστοτέλους ἐγένετο. Ὅτι καὶ πρακτικὸς ἰατρὸς ἦν ὁ Ἀλέξανδρος.

N. IX. Ὅτι εἰκοσαετὴς τῆς βασιλείας ἐκράτησεν. Περὶ Τιμοκλείας τῆς τὸν βιασάμενον αὐτὴν εἰς τὸ φρέαρ βαλούσης. Οἷα ὁ Σινωπεὺς Διογένης πρὸς Ἀλέξανδρον εἶπεν. Τὸ φιλότιμον Ἀλεξάνδρου. Ὅσων ἐκράτησε πόλεων. Περὶ Ἀχαρνᾶνος τοῦ ἰατροῦ, καὶ ὅπως ἐξ αὐτοῦ τὸ φάρμακον ἔλαβεν Ἀλέξανδρος, καὶ ἀντέδωκε τὴν τῆς συκοφαντίας ἐπιστολήν. Ἡ ἐν Ἰσσῷ συμπλοκὴ Δαρείου καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ Δαρείου ἧττα. Περὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῆς μητρὸς Δαρείου ἁλουσῶν παρὰ Ἀλεξάνδρου.

N. X. Ὅτι καὶ Δαμασκὸν εἷλεν Ἀλέξανδρος, καὶ Κύπρον, καὶ Φοινίκην. Περὶ τοῦ κατ' ὄναρ Σατύρου. Περὶ τῆς κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ κατ' ὄναρ Ὁμήρου, καὶ ὅτι νῆσος ἦν αὕτη πρότερον. Περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐν ἐρήμῳ διάβασιν Ἀλεξάνδρου ἐξαισίων. Πῶς παῖς Διὸς ἐλογίσθη ὁ Ἀλέξανδρος. Ὅτι λύτρα ὁ Δαρεῖος ἔπεμψε, καὶ οὐκ ἔλαβε ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος. Περὶ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς Δαρείου. Περὶ τῆς μαρτυρίας τῆς πρὸς Δαρεῖον, διὰ τὴν Ἀλεξάνδρου σωφροσύνην.

N. XI. Ὅτι Ἀλέξανδρος οὐ λάθρα συμβαλεῖν ἤθελε τοῖς πολεμίοις. Φυγὴ Δαρείου. Ὅσον πλοῦτον εὗρεν Ἀλέξανδρος τοῦ Δαρείου. Ὅπως ὠνείδιζε τοὺς τρυφῶντας Ἀλέξανδρος. Τί ἔλεγεν Ἀλέξανδρος περὶ τῶν γογγυζόντων εἰς αὐτόν. Περὶ τῆς δίψης, ἣν εἶχεν Ἀλέξανδρος διώκων Δαρεῖον. Ὅπως ἐν τῷ θανάτῳ Ἀλέξανδρος τὸν Δαρεῖον ἐτίμησε, τὸν δ' ἀνελόντα διεσφενδόνησεν. Περὶ Ὑρκανίας, καὶ τοῦ Κασπίου πελάγους.

N. XII. Ὅτι Ἀλέξανδρος βαρβαρικὴν στολὴν ἐνδυσάμενος τοῖς Μακεδόσιν οὐκ ἤρεσεν. Καὶ περὶ Ῥωξάνης, ἣν Ἀλέξανδρος ἔγημεν. Ὅπως παρὰ Ἀλεξάνδρου ἀνῃρέθη Φιλώτας, καὶ Κλεῖτος. Ὅσα ὁ Ταξίλης καὶ οἷα ἐμήνυσεν Ἀλεξάνδρῳ κατὰ τῆς Ἰνδικῆς ἐρχομένῳ χώρας.

N. XIII. Περὶ Πώρου τοῦ τῆς Ἰνδικῆς ἄρχοντος, οἷος ἦν τὸ σῶμα. Ὅσα ὁ Ἀλέξανδρος ἤλγησε τοῦ Βουκεφάλου ἵππου θανόντος, καὶ περὶ τοῦ ποταμοῦ Γάγγη, ὅσος ἦν κατ' εὖρος καὶ βάθος. Ὅτι Μαλλοὶ ἔθνος Ἰνδικόν. Ὅπως Ἀλέξανδρος πρῶτος ὥρμα ἐν τοῖς πολεμίοις, καὶ τυχαίως ἐνίκα.

N. XIV. Περὶ τῶν Γυμνοσοφιστῶν, καὶ τοῦ διὰ τῆς Βύρσης ὑποδείγματος, ἵνα μὴ μακρὰν ὁ βασιλεὺς ἀποδημῇ. Ὅτι εἰς τὸν Ὠκεανὸν ἦλθεν Ἀλέξανδρος, καὶ ὅσον τοῦ στρατοῦ πλῆθος ἀπώλετο, καὶ περὶ τῶν ἰχθυοφάγων προβάτων. Περὶ τοῦ τάφου τοῦ βασιλέως Περσῶν Κύρου, καὶ τῆς τούτου ἐπιγραφῆς. Ὅτι ἔγημεν Ἀλέξανδρος καὶ τὴν θυγατέρα Δαρείου, καὶ ὅσα ἐν τῷ γάμῳ χρήματα ἀνάλωσε, δοὺς καὶ τοῖς ὀφειλέταις τὰς ὀφειλάς. Ὅσα ἐπένθησεν ἐπὶ τῷ Ἡφαιστίωνι ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ οἱ τὸν αὐτῷ. Περὶ τοῦ διὰ κοράκων σημείου, καὶ τοῦ θύματος. Περὶ τοῦ εὐρεθέντος ξένου καθημένου ἐν τῷ τοῦ Ἀλεξάνδρου θρόνῳ. Ὅτι ὁ θάνατος Ἀλεξάνδρου ἄλλοι μὲν ἄλλως λέγεται. Περὶ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος. Ὅτι ἐν τῇ τελευτῇ ἠβουλήθη ἀφανίσαι αὐτὸν, ἵνα δόξῃ καὶ Θεός.

N. XV. Ὅπως ὑπήντησαν Ἀλεξάνδρῳ οἱ ἱερεῖς τῶν Ἑβραίων καὶ ὁ ἀρχιερεύς. Ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὸν ἀρχιερέα, εἰς μνήμην ἦλθε τοῦ κατ' ὄναρ ὀφθέντος αὐτῷ Θεοῦ. Ὅτι ἔθυσε τῷ Θεῷ ὁ Ἀλέξανδρος, κατὰ τὴν ὑφήγησιν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ πολλὰ ἐχαρίσατο, ἀνέγνω τε καὶ τὴν βίβλον τοῦ Δανιήλ. Περὶ τοῦ ἐγγαριζὶν ἱεροῦ, ἐν ᾧ κατέφευγον οἱ παρανομοῦντες.

N. XVI. Ὅτι εἰς τέσσαρα ἐμερίσθη ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀρχή. Καὶ περὶ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, ὅπως Ἱεροσολύμων ἐκράτησε. Ὅτι Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος διεδέξατο τὴν ἀρχήν. Τί ἐστι δραχμὴ, καὶ πόσα τάλαντα ποιοῦσι. Ὅσα ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὸ Ἰουδαίων ἱερὸν ἔστειλε δῶρα. Περὶ τῶν ἑβδομήκοντα δύο τῶν ἑξελληνισάντων τὰ Ἑβραϊκὰ βιβλία. Ὅτι οἱ πρὸ τούτου ἐπιχειρήσαντες τὸ τοιοῦτον ἔργον, οὐκ ἀτιμώρητοι ἔμειναν. Ὅτι τινές φασι διηρημένους ποιῆσαι τὴν ἑρμηνείαν τοὺς ἑρμηνεῖς, ὕστερον δὲ εὑρεθῆναι ἐκ πάντων τὰ αὐτά.

N. XVII. Ὅτι ἔλαβε Πτολεμαῖος τὴν Κλεοπάτραν, καὶ ὅσα ἦν ἡ ταύτης φέρνη. Οἷος ἦν δεξιὸς περὶ τὰ πράγματα ὁ πρὸς Πτολεμαῖον ἀποσταλεὶς πρεσβεὺς Ἰωσήφ. Ὅτι τὰ τὰ τέλη τῶν πόλεων ἐπὶ αὐξήσει πωλεῖσθαι τοῖς ὠνουμένοις παλαιὸν ἦν.

N. XVIII. Ὅπως συνῴκησεν ἡ ἀδελφὸς πατὴρ τῷ Ἰωσήφ. Ὅπως Ὑρκανὸς ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ καὶ ἐν μειρακίοις τελῶν ἦν φρονιμώτατος. Ὅτι ἀτίμως ὠνήσατο ὁ Ὑρκανὸς τοὺς γραμματικοὺς δούλους. Ὅτι βάρις, τὸ ὀχύρωμα.

N. XIX. Ὅτι ὁ Ἐπιφανὴς Ἀντίοχος κατέσχε τὰ Ἱεροσόλυμα. Περὶ Ἐλεάζαρ καὶ τῶν Μακκαβαίων. Ὅτι ἐν Σαββάτῳ πόλεμου συγκροτηθέντος, ἐμάχοντο Ἰουδαῖοι.

N. XX. Νίκη Ἰουδαίων κατὰ τῶν τοῦ Ἀντιόχου. Ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἐνόσησε διὰ τὰ κατὰ τῶν Ἰουδαίων κακὰ, καὶ ἀπέθανεν.

N. XXI. Ὅπως τὸν ἐλέφαντα ὁ Ἐλεάζαρ πλήξας ὑπ' αὐτοῦ τέθνηκεν ἐν τῷ πολέμῳ.

N. XXIII. Περὶ Κλεοπάτρας τῆς θυγατρὸς Πτολεμαίου. Ὅτι ὁ Πτολεμαῖος δύο διαδήματα περιέθετο, οἷα δύο ἀρχῶν χώρας.

N. XXIV. Ὅτι ὄρος καθήρησαν ἄνθρωποι λίαν ὑψηλὸν, διὰ τριῶν ἐνιαυτῶν.

LIBER QUINTUS.

N. I. Περὶ Ἀντιόχου τοῦ ἐπικληθέντος Θεοῦ. Ὅρα γυναικὸς καρτερίαν.

N. II. Ὅτι οἱ Σαδδουκαῖοι τὰ ἄγραφα καὶ ἐκ παραδόσεως οὐκ ἐτήρουν.

N. III. Ὅπως ὁ Ἀντίγονος ἀνῃρέθη κατὰ Στρατίωνος πύργον, κατὰ τὴν Ἰούδα τοῦ Ἐσσαίου πρόρρησιν, κἂν ἐδόκει ἐψεῦσθαι.

Ν. IV. Περὶ φοινίκων καὶ κιτρίων τῶν ἐν τῇ σκηνοπηγίᾳ. Ὅτι ἐπὶ τρία ἔτη ἐνόσει τεταρταῖον.

Ν. V. Περὶ Ὑρκανοῦ καὶ Ἀριστοβούλου. Περὶ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου. Βασιλεία Ὑρκανοῦ καὶ Ἀριστοβούλου. Ὡς εὖ σοι τῆς εὐχῆς, ἄνθρωπε.

Ν. VI. Περὶ Πομπηίου καὶ τῆς δοθείσης αὐτῷ χρυσῆς ἀμπέλου ἐξ Ἀριστοβούλου ἐκ πεντακοσίων ταλάντων. Περὶ τῆς Μιθριδάτου τελευτῆς, καὶ περὶ τοῦ ὀπισθαλσάμου, ὅπερ τῶν μύρων ἄριστον. Ὅπως ὑπὸ Πομπηίου τὰ Ἱεροσόλυμα ἑάλω.

Ν. VII. Ὅσα ἦσαν τὰ τοῦ ἱεροῦ Ἰουδαίων χρήματα, ἐν οἷς καὶ δοκὸς ἐκ χρυσοῦ. Καὶ ὅτι ἡ μνᾶ ἕλκει λίτρας δύω πρὸς τῇ ἡμιτελίᾳ. Κύπρος, ὄνομα γυναικός. Ὅτι ὁ Ἡρώδης ἑλθὼν εἰς τὸ δοκιμάσασθαι, ἐξέπληξε τοὺς παρόντας, διὰ τὸ ἐλθεῖν μετὰ δορυφορίας πολλῆς, διὸ καὶ ἠτιάθη.

Ν. IX. Ὅπως ὁ Ἀντώνιος ἦρα τῆς Κλεοπάτρας. Περὶ Πακόρου τοῦ Πάρθων βασιλέως.

Ν. X. Διὰ τί ἀπετμήθη τὰ ὦτα Ὑρκανός. Ὅπως ὁ Φασάηλο τέθνηκεν.

Ν. XI. Ἀναίρεσις Ἀντιγόνου.

Ν. XIII. Περὶ τῆς ἀρχιερωσύνης Ἀριστοβούλου ἐν νέᾳ τῇ ἡλικίᾳ. Ὅπως ἡ Ἀλεξάνδρα ἔφυγε διὰ λάρνακος, καὶ ἐφωράθη. Ὅπως ἀπεπνίγη Ἀριστόβουλος.

Ν. XIV. Ὅτι ἠράσθη Ἡρώδου ἡ Κλεοπάτρα. Περὶ τοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ μεγάλου γεγονότος σεισμοῦ.

Ν. XV Ὅπως καὶ παρὰ τοῦ Καίσαρος Ἡρώδης ἀτιμήθη. Ὅπως εἰς τὸ φανερὸν Ἡρώδην ἐφάνη μισοῦσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Ὅπως ἡ τοῦ Ἡρώδου γυνὴ θανάτῳ καταχριθεῖσα, τέθνηκεν.

Ν. XVI. Ὅπως οὐδὲ τοῦ οἰκείου κόσμου Ἡρώδης ἐφείσατο ἐν καιρῷ λιμοῦ διὰ τὴν πόλιν, καὶ αὐτὸν ἀποδοὺς εἰς τὸ ἀγοράσαι σῖτον. Πόσος ἦν ὁ διαδοθεὶς σῖτος, πόσοι μόδιοι ὁ κόρος.

Ν. XVII. Ὅπως ὁ Ἡρώδης ἐκώλυε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀλλήλοις συνέρχεσθαι, δεδιὼς τὰς ἐπιβουλάς. Τίνες οἱ Ἐσσαῖοι, καὶ οἷα χρῶνται διαίτῃ, καὶ ὅπως εἷς τῶν Ἐσσαίων προεῖπε τῷ Ἡρώδῃ παιδίῳ ὄντι τὴν βασιλείαν. Ὅπως ὁ Ἡρώδης τὸν ναὸν ἐπὶ τὸ μεῖζον μετεσκεύασε. Καὶ περὶ τοῦ πύργου, ὃν Ἀντωνίαν ἐκάλεσεν. Ὅτι ὁ ναὸς ἐν ἐνιαυτῷ ἐνὶ πρὸς τῷ ἡμίσει ᾠκοδομήθη, ὅτι καὶ οὐδὲ ὑετὸς γέγονεν ἐν ἡμέρᾳ. Περὶ τοῦ πιπράσκεσθαι τοὺς κλέπτας.

Ν. XVIII. Περὶ τῶν παίδων Ἡρώδου, οἱ ἦσαν. Ὅπως ἐμίσησε τοὺς υἱοὺς ὁ Ἡρώδης. Ὅπως κατηλλαξε τὸν Ἡρώδην τοῖς παισὶν ὁ Καῖσαρ.

Ν. XIX. Οἷος τὸ ἦθος, καὶ τοὺς τρόπους ὁ Ἡρώδης. Ὅσα Ὑρκανὸς καὶ Ἡρώδης ἔλαιον ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ τάλαντα ἐκ τοῦ τάφου Δαβὶδ, καὶ ὅπως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σώματα Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος ἐκωλύθη Ἡρώδης εἰσελθεῖν θείῳ πυρί.

Ν. XX. Οἷα ἡ διαβολὴ ἀεὶ κακὰ εἰργάζετο, καὶ ἔτι ἐργάζεται.

Ν. XXI. Περὶ τοῦ κακίστου Εὐρυκλέους. Ὅτι ἐδίσημησε τοὺς υἱοὺς ὁ Ἡρώδης Ἀριστόβουλον καὶ Ἀλέξανδρον. Τὸ συνέδριον τὸ τοὺς παῖδας Ἡρώδου κρῖνον σὺν τῷ Ἡρώδῃ.

Ν. XXII. Περὶ τοῦ παρρησιασαμένου στρατιώτου εἰς Ἡρώδην, βουλευόμενον θάνατον τῶν οἰκείων παίδων. Ὅπως ἀπηγχόνησε τοὺς οἰκείους παῖδας ὁ Ἡρώδης. Ὅτι πάτριον ἦν τότε ἔθος τὸ πολλαῖς συνοικεῖν γυναιξί. Ὅτι ἀνεψιοὶ οἱ ἐξάδελφοι.

Ν. XXIII. Ὅτι οἱ Φαρισαῖοι οὐκ ἐπείσθησαν ὁμόσαι, καὶ ὅτι προεῖπον τὸν τοῦ Ἡρώδου θάνατον, διὸ καὶ ἀπεκτάνθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν.

Ν. XXIV. Περὶ λιμένος τοῦ λεγομένου Σεβαστοῦ. Κατηγορία Ἀντιπάτρου. Ὅτι ὁ Ἡρώδης καὶ τὸν υἱὸν Ἀντίπατρον δέσμιον εἰς Καίσαρα ἐπεμψεν.

Ν. XXV. Ἀκμή, ὄνομα γυναικός. Κύκηθρον τὸ τραχὺν ἐμποιοῦν. Περὶ τῶν καθελόντων τὸν ἀνατεθέντα ὑετὸν εἰς τὸν μέγαν πυλῶνα τοῦ ναοῦ.

Ν. XXVI. Τίνα νόσον ἐνόσησεν Ἡρώδης, ποικίλην τε καὶ ὀδυνηράν. Περὶ τῶν τῆς Καλλιρόης θερμῶν. Οἷαν ἐπίνοιαν ὁ Ἡρώδης ἐπενόησε τὸ κάκιστος ὤν, ἵνα κλαυθῇ μετὰ θάνατον. Τελευτὴ Ἡρώδου. Ὅτι ὁ Ἀρχέλαος διεδέξατο Ἡρώδην.

LIBER SEXTUS.

Ν. I. Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων στάσεως κατὰ Ῥωμαίων, ὅτε καὶ ὁ ναὸς ἐνεπρήσθη. Ὅτι δοῦλος Ἡρώδου διάδημα περιέθετο.

Ν. II. Ὅτι καὶ ὁ Ἀρχέλαος ὡμὸς ἦν κατὰ τὸν πατέρα. Περὶ τοῦ πλοῦ Ἀλεξάνδρου. Κατηγορία κατὰ Ἀρχελάου. Περὶ τοῦ ὀνείρου οὗ εἶδεν Ἀρχέλαος. Ἕτερος ὄνειρος τῆς Ἀρχελάου γυναικός. Περὶ τῆς ἀπογραφῆς τῆς ἐπὶ Καίσαρος γεγενημένης.

Ν. III. Αἵρεσις Φαρισαίων. Αἵρεσις Σαδδουκαίων. Αἵρεσις Ἐσσηνῶν. Αἵρεσις Γαλιλαίων. Πότε ἐγένετο ἡ ἀπογραφή. Πότε ὁ Καῖσαρ ἔθανε, καὶ πόσα ἔτη ἐκράτησεν. Ὅτι διεδέξατο Καίσαρα ὁ Τιβέριος.

Ν. IV. Περὶ Ποντίου Πιλάτου. Περὶ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου, καὶ τῆς πόλεως Τιβεριάδος. Περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐνστάσεως. Πότε ἐφάνη ὁ Χριστὸς ἐν Ἰουδαίᾳ. καὶ οἷά φησιν ὁ Ἰώσηπος περὶ αὐτοῦ. Ἔτι περὶ Χριστοῦ φησιν ὁ Ἰώσηπος.

Ν. V. Περὶ τῆς Ῥωμαίας Παυλίνης. Ὅτι μέγα τὸ τῶν ἱππέων ἀξίωμα. Περὶ τῆς πονηρίας Ἴδης. Ὅπως ἡ Παυλίνα τῷ ἐρῶντι αὐτῆς συνεγένετο, οἰομένη τοῦτον Θεόν. Ὅπως τὸ κατὰ τῆς Παυλίνης σκίμμα ἐξήτασε Τιβέριος καὶ ἐκόλασε τοὺς τοῦτο συνεργήσαντας. Περὶ τῆς βάρεως τῆς μετωνομασθείσης Ἀντωνίας.

Ν. VI. Περὶ Φιλίππου, ὅτι καὶ καθ' ὁδὸν ἔκρινε, καὶ ὁ χρόνος αὐτοῦ ἐπιφερόμενος ἐτίθετο κατὰ τὸν τόπον ἔνθα καθήμενος ἠκροᾶτο. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου οἷά φησιν ὁ Ἰώσηπος. Περὶ τῆς τοῦ Τιβερίου τελευτῆς, ὃν διεδέξατο Γάϊος.

Ν. VII. Περὶ Ἀγρίππα, ὅπως εὐηρετήθη παρὰ Ἡρωδιάδος τῆς ἀδελφῆς. Διὰ τί πρίσθεσιν οὐ προσωμίλει συχνοῖς. Διὰ τί τοὺς ἐν ἀρχῇ οὐ παρέλυε, καὶ περὶ τοῦ παραδείγματος τούτων.

Ν. VIII. Περὶ Ἀντωνίας, καὶ ὅπως ἐτίμα αὐτὴν ὁ Τιβέριος. Περὶ ὧν τις προεῖπεν ἐσεσθαι οἰνοσκοπήσας. Ὅπως τὸν Γάϊον διάδοχον ἑαυτοῦ κατέλιπε Τιβέριος.

Ν. IX. Ὅτι ἀρχαῖον τὸ τοὺς ἐξαρίστους ἀκιρκάμους εἶναι. Ὅπως ἔλυσε τῶν δεσμῶν τὸν Ἀγρίππαν Γάϊος, καὶ βασιλέα ἀπέδειξεν. Ὅπως κατὰ Ἡρώδου Ἀγρίππας ἐπέστειλε τῷ Γαΐῳ. Ὅτι τὸ ὀπίσω ἔχειν τοὺς ἄρχοντας, οὐκ ἀνύποπτον.

Ν. X. Ὡς Γάϊος μὴ ὢν θεὸς παρὰ Ἰουδαίων τῶν ἐνος, ὠργίζετο, καὶ τὸν Φίλωνα ὑπεραπολογούμενον οὐκ ἐδέχετο. Ὅπως οὐ παρεχώρησαν Ἰουδαῖοι στῆναι ἀνδριάντα Γαΐου ἐν τῇ πόλει αὐτῶν. Ὅτι ὁ Ἀγρίππας ἔπεισε Γάϊον συγχωρῆσαι μὴ στῆναι ἐν Ἰουδαίᾳ τὸν οἰκεῖον ἀνδριάντα. Ὅτι ἀνῃρέθη Γάϊος, καὶ Κλαύδιος αὐτὸν διεδέξατο.

N. XI. Ὅτι χρυσῆν ἅλυσιν Γάϊος τῷ Ἀγρίππᾳ / δήματι. Ὅτι καὶ διὰ τῆς νυκτὸς ἐπολέμουν, καὶ ὅτι καὶ ἡ Ἀντωνία ὁ πύργος μετεσείσθη. Περὶ τῆς γυναικὸς, ἥτις τὸ οἰκεῖον τέκνον εἰς τροφὴν οἰκείαν ἀπέσφαξεν.

N. XII. Περὶ τῆς ἐγκυμονούσης γυναικὸς, ἧς ἐκ τῆς κοιλίας ἔδοξε φωνὴν γενέσθαι, λέγουσαν τὴν τοῦ ἐμβρύου τύχην. Ὅπως ὁ Ἰζάτης μετετέθη εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, καὶ ἡ τούτου μητὴρ Ἑλένη ὁμοίως, καὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπῆλθεν εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερόν. Περὶ Ἀρταβάνου τοῦ Πάρθων βασιλέως, ὅπως εἰς Ἰζάτην ἦλθε ξεόμενος. Ὅτι ἀποκατέστη πάλιν ὁ Ἀρταβάνης εἰς τὴν Πάρθων βασιλείαν.

N. XV. Πόλεμοι Ἀράβων πρὸς Ἰζάτην τὸ πρῶτον ἐκ προδοσίας τῶν οἰκείων, εἶτα ἥττα Ἀράβων. Περὶ τοῦ γόητος Θευδᾶ. Ἡ ἴλη ἱππέων σύλλογος. Περὶ Ἀλαβαρχίας. Περὶ τῶν φευγόντων ἐκ τοῦ ἱεροῦ διὰ τὸ στενὸν τῆς ἐξόδου καταπατηθέντων καὶ θανόντων. Ὅπως ἀτιμωρήθη ὁ εἰς τοὺς νόμους Μωσέως ἐνυβρίσας.

N. XV. Ὅτι μετὰ τὸ ἡγεμονεύειν Συρίας. Ὅτι πυρφόρον ἦν τὸ Βέσβιον ὄρος. Τελευτὴ Κλαυδίου.

N. XVI. Ὅτι Νέρων Κλαύδιον διεδέξατο. Οἷα καὶ νῦν οἱ ἀρχιερεῖς ποιοῦσι τοὺς οἰκείους ἀδικοῦντες· κληρικούς.

N. XVII. Περὶ τῶν Σικαρίων ληστῶν. Περὶ Ἰαχώβου τοῦ ἀδελφοθέου. Πόσοι ἐξ Ἀαρὼν μέχρι Φινεὲς γεγόνασι κατὰ συγγένειαν ἀρχιερεῖς.

N. XVIII. Ὅτι Οὐεσπασιανὸς ἀπεστάλη κατὰ τῆς Ἰουδαίας παρὰ Νέρωνος. Περὶ τῆ πόλεως Ἰωταπάτων, καὶ τοῦ Ἰωσήπου. Ὅτι ὁ Νέρων ἀνεῖλεν ἑαυτὸν, καὶ Γάλβα· ἦρξε μετ' αὐτὸν, καὶ αὐτὸς μετὰ μικρὸν ἀνῃρέθη, καὶ ἦρξαντο Ὄθων καὶ Οὐιτέλλιος, καὶ ἀλλήλοις ἐπολέμουν. Ἀνάρρησις Οὐεσπασιανοῦ.

N. XIX. Τίτου πολιορκία κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὅτι τρίτειχος ἦν ἡ Ἱερουσαλήμ. Περὶ τοῦ μηχανήματος τῶν κριῶν τῶν κατὰ τῆς πόλεως ἐπαχθέντων. Περὶ τῶν ξυλίνων πύργων, οὓς ὁ Τίτος ἐποίησεν.

N. XX. Περὶ τῆς ἐπινοίας τοῦ Ἰουδαίου Κάστορος, δι' ἧς ὑπερετέθη ἡ κατὰ τοῦ πύργου ἐπιβουλὴ τῶν Ῥωμαίων. Ὅτι ὁ Τίτος φιλανθρωπότερον περὶ τοὺς Ἰουδαίους διέκειτο, καὶ νικῶν αὐτούς. Ὅτι τριπλῶς ἡ πόλις τετείχιστο. Περὶ ὧν ἐκακούργουν οἱ στασιασταὶ, καὶ μάλιστα λιμώττοντες. Περὶ ὧν ἐποίει κακῶν ὁ λιμὸς τοῖς Ἰουδαίοις.

N. XXI. Περὶ τῶν διὰ χωμάτων ἑλεπόλεων· περὶ τῆς ἐπινοίας τῶν Ἰουδαίων, δι' ἧς καθηρέθησαν αὗται αἱ ἑλεπόλεις τῶν Ῥωμαίων εὐμηχάνως. Ὅτι ἑτέρῳ τείχει τοὺς Ἰουδαίους ἐξωθεν Τίτος περιέκλεισεν. Ὅπως ὁ λιμὸς τοὺς Ἰουδαίους διέθετο. Περὶ τῶν αὐτομολούντων Ἰουδαίων, καὶ ὅτι, ἀπὸ τοῦ λιμοῦ ἐμπιπλάμενοι, διερρήγνυντο. Καὶ ὅτι τινὲς αὐτῶν εὑρέθησαν ἔχοντες εἰς τὰ γαστέρα χρυσόν· διὸ καὶ πολλοὺς αὐτῶν καὶ πρὸ τοῦ θνήσκειν ἀνῄρουν οἱ Ῥωμαῖοι ἀνηλεῶς.

N. XXII. Ὅτι ζώων κόπρους ἤσθιον. Ὅτι, τοῦ τείχους καταπεσόντος, ἕτερον εὑρέθη ἐντός. Περὶ τοῦ εἰσελθόντος διὰ τοῦ τείχους Ῥωμαίου ἀνδρὸς ὁρίστου. Ὅτι ἥλους εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς ὑπο-

N. XXIII. Ὅτι αἱ πύλαι τοῦ ἱεροῦ ἐνεπρήσθησαν, ἀργυραῖ οὖσαι. Ὅτι ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις τοὺς εἰς τὸ ἱερὸν καταφυγόντας σῴζεσθαι Ἰουδαίους, εἰ μὴ ἀνταμύνανται, καὶ ὅτι ὁ Τίτος τὴν τοῦ ναοῦ οὐκ ἐβούλετο καταστροφήν. Ὅτι καὶ χρυσᾶς εἶχε θυρίδας ὁ ναός. Ὅτι ὁ Τίτος παντοίως ἐσπούδαζε μὴ καυθῆναι τὸν ναόν. Ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνέπεσε γενέσθαι τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ ναοῦ ὑπὸ Βαβυλωνίων πρότερον, καὶ ὕστερον ὑπὸ Ῥωμαίων.

N. XXIV. Περὶ τοῦ τοίχου, οὗ τὸ εὖρος πήχεις η'. Περὶ τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ χρημάτων. Περὶ
B τῶν γενομένων σημείων τῆς ἁλώσεως. Οἷον τὸ μέγεθος τῆς πύλης. Περὶ τοῦ βοῶντος πρὸ μακροῦ τὰ τῆς ἁλώσεως, καὶ ὅπως καὶ οὗτος ἀπώλετο.

LIBER SEPTIMUS.

N. I. Περὶ Λατίνων. Περὶ Ῥουτούλων. Ὅπως ὁ Αἰνείας ἐνομίσθη θεός. Περὶ Ἄλβας τῆς πόλεως, καὶ ὅπως οὕτως ἐκλήθη. Πόθεν Τίβερις ὁ ποταμὸς τὴν ὀνομασίαν ἔσχεν. Ὅπως ὁ Ἀμούλιος ἐθεοποίει ἑαυτόν. Ὅτι ἀπὸ Νομίτορος καὶ Ἀμουλίου ἔσχε τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀρχήν. Ὅτι δίδυμοι ἦσαν Ῥῶμός τε καὶ Ῥωμύλος, οἳ καὶ γεγόνασιν ἔνδοξοι, καὶ ὅτι παρὰ λυκαίνης ἐτράφησαν, καὶ οἵαν φασὶ τὴν λύκαιναν.

N. II. Ὁποῖοι ἦσαν Ῥῶμός τε καὶ Ῥωμύλος. Ὁ ἀναγνωρισμὸς Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου. Ἀναίρεσις
C Ἀμουλίου.

N. III. Θάνατος Ῥώμου, καὶ ὅθεν ἐπικίνδυνον ἐνομίσθη τὸ τὴν τάφρον τοῦ στρατοπέδου τινὰ διελθεῖν, ἀφέντα τὴν συνήθη ὁδόν. Ὅπως διεγράφη τὸ τεῖχος τῆς Ῥώμης. Ὅτι τὰ τείχη ἱερά, οὐ μὴν καὶ αἱ πύλαι. Ποίᾳ ἡμέρᾳ ἡ Ῥώμη ἐκτίσθη, καὶ πόθεν τὸ Παλάτιον ἐκλήθη, καὶ περὶ λεγεῶνος. Ὅτι ἑκατὸν ἦσαν οἱ βουλευταὶ, οἳ καὶ πατρίκιοι ἐκαλοῦντο, καὶ διὰ τί ἐκλήθησαν πατρίκιοι. Ὅπως ἥρπασαν τὰς τῶν Σαβίνων θυγατέρας· οἱ Ῥωμαῖοι οἱ δὲ Σαβῖνοι Λακεδαιμονίων εἰσὶν ἄποικοι. Ὅτι ὑπὸ τῶν Σαβίνων ἐάλω ἡ Ῥώμη παρὰ γυναικὸς προδοθεῖσα, ὑπόσχεσιν λαβοῦσα τοῦ βραχιονιστῆρα Σαβίνων, οὓς μετὰ τὴν προδοσίαν ἐπιρρίπτουσα τῇ προδούσῃ, ἀπέκτειναν αὐτήν.

N. IV. Ὅτι κοινῇ Ῥωμαῖοι καὶ Σαβῖνοι τὴν πόλιν ᾤκησαν, καὶ Τάτιος Ῥωμύλῳ συνεβασίλευεν. D Φόνος Τατίου. Περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ γεγονότος λοιμοῦ διὰ τὸν Τατίου θάνατον καὶ τὴν αἱματώδη βροχήν. Ὅτι ἐπὶ ἑκατὸν χρόνους συνέθεντο εἰρηνεύειν μετὰ Ῥωμαίων Οὐήϊοι, ὄντες καὶ ὁμήρους πεντήκοντα. Ὅτι τὴν μοναρχίαν καὶ τὰ βασιλικὰ σύσσημα πρῶτος Ῥωμύλος ἔδειξεν. Ὅτι οἱ καλούμενοι πατρίκιοι ὕστερον ἄπρακτον εἶχον τὸ ὄνομα. Ὅπως ἠφανίσθη Ῥωμύλος, καὶ θεὸς ἔδοξεν. Ὅπως ὁ Ῥωμύλος μετὰ τὸ ἀφανισθῆναι Κυρῖνος ἐκλήθη.

N. V. Ὅτι μετὰ τὸν Ῥωμύλον οἱ πατρίκιοι οὐκέτι ἕνα βασιλέα ᾑρετίσαντο, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἡμέρᾳ ἡμέρᾳ καὶ νυκτὸς ἐβασίλευεν, ὃ καὶ μεσοβασιλείαν ἐκάλεσαν. Ὅτι πάλιν εἷς ἀνερρήθη βασιλεὺς ὁ Νομᾶς Πομπήλιος. Ὅτι πρότερον ἔθυτε τοῖς θεοῖς, καὶ οὕτως ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Νομᾶς, καὶ τὰ

βασιλικὰ πράσημα. Ὅτι καλῶς ἄγαν καὶ θεοφιλῶς ὁ Νομᾶς τὴν ἀρχὴν διήνυσεν, εὐσεβῶς παρὰ τοὺς τότε Ἕλληνας διακείμενος; περὶ τὸ θεῖον. Ὅτι δικάμηνος ἦν ὁ χρόνος παρὰ Ῥωμαίοις, παρὰ δὲ τοῖς λοιποῖς διαφόρως εἶχε, μηνιαῖος, τετραμηνιαῖος, ἐξαμηνιαῖος.

N. VI. Ὅτι Ὁστίλιος Τοῦλλος μετὰ Νομᾶν ἦρξε. Περὶ τῶν τριδύμων ἀδελφῶν τῶν τε ἀπὸ Ῥώμης καὶ τῶν ἐξ Ἀλβανῶν, οὓς ἔτεκον μητέρες δίδυμοι. Ὅτι ἦν ποτε ἡ Ἄλβα τῆς Ῥώμης μητρόπολις.

N. VII. Ὅτι οἱ Λατῖνοι ἐναντίοι ἦσαν Ῥωμαίοις.

N. VIII. Περὶ τοῦ καταπτάντος αἰτοῦ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ταρκυνίου. Ὅτι ὁ Ταρκύνιος ὁλοπόρφυρα εἶχε, τό τε ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα, καὶ χρυσόπαστα, καὶ στέφανον διὰ λίθων, καὶ σκῆπτρον, καὶ δίφρον, καὶ τέθριππον. Περὶ τοῦ στοχαστικοῦ οἰωνιστοῦ. Περὶ τοῦ τιμηθέντος χαλκῆ εἰκόνι. Περὶ τῆς διαπαρθενευθείσης ἱερείας, ὅπως ἐκολάσθη, καὶ περὶ τῶν διαπαρθενευόντων αὐτάς.

N. IX. Περὶ τοῦ σημείου τοῦ εἰς τὸν Τούλλιον. Ὅτι ἔθνος οἱ Οὐολόσκοι. Ὅτι τοὺς πάντων δούλους ἠλευθέρωσαν. Ὅτι τὰ ἀστυκὰ ὑπιδήματα τῶν εὐπατριδῶν ἦσαν, καὶ οἷα ταῦτα. Ὅτι ἄλλοι Ῥωμαῖοι παρὰ τοὺς Λατίνους.

N. X. Ὅτι κακῶς ἦρξε Ταρκύνιος Κάντεῦθεν ἄλλοι παρὰ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Λατῖνοι. Ὅτι ἔθνος Γαβῖνοι. Ὅπως συνεβούλευσεν ὁ πατὴρ μηδὲν εἰπὼν, ἀλλὰ πράξας. Ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ Θρασύβουλός ποτε διεπράξατο.

N. XI. Περὶ τῆς μάντιδος Σιβύλλης. Περὶ τῶν βιβλίων Σιβύλλης. Περὶ τῆς δὶς βυρσῶν τιμωρίας. Περὶ τῆς εὑρεθείσης ἀνδρώας κεφαλῆς εἰς τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ, καὶ τί ἐδήλου τὸ τέρας. Ὅπως ὠνομάσθη τὸ Καπιτώλιον. Περὶ τῶν σημείων τῆς ἐκπρώτου τοῦ Ταρκυνίου. Ὅτι Βροῦτος ὁ μωρὸς παρὰ Λατίνων. Ὅπως, ὁ Βροῦτος τὴν γῆν ὡς κοινὴν μητέρα ἐφίλει. Περὶ Λουκρητίας, ἣν ἐβιάσατο ὁ τοῦ Ταρκυνίου υἱὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέσφαξεν ἑαυτήν. Ὅπως ὁ Βροῦτος τὸν Ταρκύνιον κατέλυσε, καὶ τῆς βασιλείας ἠξιώθη σὺν Κολλατίνῳ, ἵνα μὴ δοκῇ μοναρχεῖν· διὸ καὶ ὕπατοι οὗτοι ἐκλήθησαν.

N. XII. Ὅτι διὰ τὴν μελετωμένην προδοσίαν τῶν υἱῶν τοῦ Βρούτου κολαζομένων, ὁ πατὴρ οἷον ἀπαθὼς διέκειτο, ὁρῶν αὐτοὺς πάσχοντας. Ἥτοι διὰ πελέκεως ἀπέθανον. Ποπλικόλας ὁ δημοτικός. Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Τυρσηνῶν. Ἐν μάχῃ πολλῶν πεσόντων ἑκατέρωθεν, εἶπε τὸ δαιμόνιον, ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους ἵνα πεσεῖν ἐπέκεινα, καὶ εὑρέθη οὕτως. Ὅτι Ῥωμαίοις οἱ Ἰταλοὶ ἐναντίοι ἦσαν τότε. Ὅπως ὁ Σκαιόλας εὐμηχάνως εἰρήνην ἐποίησε μεταξὺ Ἰταλῶν καὶ Ῥωμαίων.

N. XIII. Ὅτι τετράκις ὑπάτευσεν Οὐαλέριος, καὶ Ῥωμαῖοι δυσχεραίνουσιν. Ὅτι ῥαβδούχους μετὰ πελέκεων εἶχε προϊόντας, καὶ οἰκίαν λαμπράν, ἣν καὶ καθῄρησαν. Πότε ταμίαι ἐγένοντο, οἳ καὶ κοιαίστορες ἐκαλοῦντο, καὶ τί τὸ τῶν κοιαιστόρων ἔργον. Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Σαβίνων. Ὅτι Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν. Ἥττα Σαβίνων. Ὅτι ἐπ' ἐναυτὸν ἐθρηνεῖτο τελευτήσας, Ποπλικόλας. Αὖθις πόλεμος Λατίνων καὶ Ῥωμαίων. Περὶ δικτάτορος.

N. XIV. Περὶ τοῦ ἔθνους Οὐολούσκων. Ὅτι ἀρχικὸν ἦν τοὺς ἐν ἐκστρατείᾳ μὴ ἀπαιτεῖσθαι. Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Αἰκουῶν, καὶ ὅτι τὸν Μάξιμον τὸν μίγιστον σημαίνει. Περὶ τοῦ μύθου ἐν ᾧ ἡ γαστὴρ ὠνειδίζετο παρὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος μερῶν. Ὅπως ἐν ταῖς πολιτείαις οἱ ὀφείλοντες χρεώδας.

N. XV. Τίνες οἱ τριβοῦνοι. Οἷα ἦν ἰσχὺς τότε τῶν τριβούνων. Πόθεν λέγεται, Καθωσιώθη. Τίς ὁ Ἀγορανόμος.

N. XVI. Ὅτι ὠνομάσθη Κοριολᾶνος ὁ Μάρκιος ἐκ τοῦ ἡττῆσαι τὸ ἔθνος τοῦ Κορίολου. Ὅτι ἐν καιρῷ ἱπποδρομίας καὶ οἱ πρόσχωροι εἰς Ῥώμην συνέθεον. Κάνταῦθα οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Λατίνοις ἐχθροί.

N. XVII. Περὶ τῆς τιμωρίας τῆς δεκατεύσεως, ἥτις τοῖς ἁμαρτήσασι στρατιώταις ἐπάγεται. Ὅτι τίνης ἀνὴρ, καὶ γεωργίᾳ ζῶν, δικτάτωρ γέγονε διὰ τὴν λοιπὴν ἀρετήν. Ὅτι κατὰ Ῥωμαίους Κικινάτοι οἱ ἀκεραχόμαι. Τί τὸ ὑπὸ ζυγὸν ἀγαγεῖν τοὺς ἡττηθέντας.

N. XVIII. Ὅτι μετὰ τὴν τῶν νόμων ἐξ Ἑλλάδος μεταγωγὴν ἐπαύσαντο Ῥωμαίοις οἱ δήμαρχοι, καὶ στρατηγοὶ προεβλήθησαν. Ὅτι σανίσιν οἱ νόμοι γραφόμενοι τότε, εἰς τὴν ἀγορὰν προετίθεντο. Πόθεν ἡ Δωδεκάδελτος. Πότε ἡ Δεκαρχία κατελύθη.

N. XIX. Πότε χιλίαρχοι ἀνθ' ὑπάτων ἐκλήθησαν. Περὶ τιμητῶν. Ἐντιμότεροι τῶν τιμητῶν καὶ τῶν ἐππάρχων δικτάτορες. Τί ἐστι Πρίγκιψ.

N. XX. Πότε μισθοφορεῖν τὸ στρατιωτικὸν ἤρξατο. Τί σημαίνει ὅταν ὕδωρ ὑπερεκλύσῃ.

N. XXI. Πότε ἐδόθη ταῖς γυναιξὶ τὸ ἐπ' ὀχήμασι περιιέναι. Ὅτι πρῶτος λευκῷ τετρίππῳ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε, καὶ ὅπως ὁ θρίαμβος ἐτελεῖτο. Οἷον ἦν τὸ ἅρμα τοῦ θριάμβου. Περὶ ἵππων ζυγίων, καὶ σειραφόρων, καὶ κελήτων. Ὅτι ἐκωδονοφόρουν οἱ κριθέντες θανεῖν. Ὅτι καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξῆρκει ἡ πομπή.

N. XXII. Ὅπως Φαλίσκοι κατεφρόνουν Ῥωμαίων πολεμούντων, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς παῖδας ἐξήγον εἰς τὸ τεῖχος γυμνασομένους. Καὶ ὅπως ὁ διδάσκαλος προὔδωκε τούτους, καὶ ὅπως αὐτὸν οἱ πολέμιοι δεδεμένον ἀντέστρεψαν.

LIBER OCTAVUS.

N. XIV. Ὅπως ὁ Μέτελλος τοὺς τῶν πολεμίων κατασκόπους ἐφώρασε. Ὅτι πολέμου Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις σύῤῥαγέντος, ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας αὐτῶν ἀνεῖλον. Ὅπως τοὺς ἐλέφαντας οἱ Ῥωμαῖοι διεπεραίωσαν τὸν πορθμὸν, καὶ εἰς Ῥώμην ἀπήγαγον.

N. XV. Ὅτι πρέσβεις εἰς Ῥώμην οἱ Καρχηδόνιοι ἔπεμψαν, καὶ αὐτὸν τὸν Ῥηγοῦλον τὸν ὕπατον, εἰρήνην αἰτοῦντες. Ὅσα Ῥωμαίοις ὁ Ῥηγοῦλος συνεβούλευσε, γνώμην δοῦναι ἐπιτραπείς, καὶ ὅπως ἀνακομισθεὶς ἐκεῖνος εἰς Καρχηδόνα, ἵνα μὴ ἐπιορκήσῃ, ὠμότατα διεφθάρη. Στρατεία Ῥωμαίων εἰς τὴν Λιβύην, καὶ πολιορκία τοῦ Λιλυβαίου. Ὅσα οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Λιλυβαίου παρὰ τῶν Καρχηδονίων ὑπέστησαν.

N. XVI. Ὅτι ἀφῆκαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ναυμαχεῖν. Ὅτι μετέστησαν πρὸς Ῥώμην οἱ Γαλάται τοῖς Καρχηδονίοις συμμαχοῦντες, καὶ ὅτι αὖθις ναυπηγοῦν οἱ Ῥωμαῖοι συνεστήσαντο, καὶ ναυμαχίᾳ τοὺς Καρχηδονίους ἐνίκησαν.

N. XVII. Ὅτι τὸν σφέτερον στρατηγὸν οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεσταύρωσαν, καὶ σπείσασθαι Ῥωμαίους ἤτουν. Ὅτι οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ φυσηθέντες διὰ τὴν νί-

κην, βαρυτέρας τὰς τῶν σπονδῶν συνθήκας τοῖς Καρχηδονίοις ἐπήνεγκαν, καὶ οὕτως ὁ πόλεμος ἔληξε σφισιν.

N. XVIII. Πόλεμοι Ῥωμαίων πρὸς ἔθνη. Ὅτι τὴν Σαρδὼ ἔλαβον οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν Καρχηδονίων καὶ χρήματα. Πόλεμοι Ῥωμαίων πρὸς Γαλάτας καὶ Λίγυας, καὶ Κυρνίους. Πόλεμοι Ῥωμαίων πρὸς Σαρδονίους, καὶ Κυρνίους, καὶ Λίγυας. Ὅτι πολέμιοι τοῖς Ῥωμαίοις ἐκρίθησαν Καρχηδόνιοι. Κηρύκιον, ἡ τοῦ κήρυκος ῥάβδος. Μάχαι πρὸς Σαρδόνας καὶ Κυρνίους.

N. XIX. Ὅπως Ἀμίλκας ἐνικήθη παρὰ Ἰβήρων καὶ ἐφθάρη. Περὶ Βοουλῶν καὶ Γαλατῶν. Περὶ Ἴσσης τῆς νήσου, καὶ ὅπως οἱ κάτοικοι ταύτης Ῥωμαίοις προσεχώρησαν, καὶ περὶ τῆς ἀρχούσης αὐτῶν γυναικός. Πόλαι χῶραι καλοῦνται Ἰλλυρικόν.

N. XX. Ἰνσούβρων ἐπίθεσις κατὰ Ῥωμαίων, καὶ μάχη, καὶ ἧττα. Τέρατα συμβεβηκότα Ῥωμαίοις. Ὅτι τοὺς ὑπάτους οἱ Ῥωμαῖοι μετεπέμψαντο. Οἱ δὲ οὐκ ἀπῆλθον, ἕως τὸ πᾶν ἡνυσαν. Ἕτερα στρατεία κατὰ Ἰνσούβρων. Περὶ Δημητρίου τοῦ Σαρδιαίων ἄρχοντος ὅπως ὑπὸ Ῥωμαίων ἐκολάσθη.

N. XXI. Ὅτι αὖθις πόλεμοι μεταξὺ Ῥωμαίων ἀνερρήγησαν, καὶ Καρχηδονίων Ἀννίβου στρατηγοῦντος αὐτῶν τοῦ Ἀμίλκου παιδός. Περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἰβηρίας, ὅπου ἐστι, καὶ μέχρι τίνος διήκει. Ὅτι ὁ Ἀννίβας ἐπολιόρκει τοὺς ἐν Ἰβηρίᾳ Ζακυνθίους. Ἅλωσις τοῦ περιβόλου τῶν Ζακυνθίων. Ὅτι ἔκαυσαν οἱ Ζακύνθιοι τὰ τιμιώτερα τῶν χρημάτων αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ σὺν ἀπονοίᾳ τοῖς ἐναντίοις συμμίξαντες, κατεκόπησαν.

N. XXII. Ὅτι πόλεμος ἐψηφίσθη Ῥωμαίοις κατὰ Καρχηδονίων. Ὅτι πρέσβεις ἐπέμφθησαν εἰς Καρχηδονίους. Περὶ σημείων γενομένων πρὸ τῆς μάχης τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Καρχηδονίων, καὶ περὶ ὀνείρου τῷ Ἀννίβᾳ φανέντος.

N. XXIII. Ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι τῶν ὑπάτων τὸν μὲν εἰς Σικελίαν ἐπεμψαν, τὸν δὲ εἰς Ἰβηρίαν· καὶ ὅπως ὁ Ἀννίβας ἐπεραιώθη τὸν Ῥοδανόν. Ὅτι οἱ πεμφθέντες παρὰ τῶν ἀντιμαχομένων εἰς κατασκοπὴν, συνήντησαν ἀλλήλοις, καὶ ἐμαχέσαντο. Καὶ ὅτι ὁ Ἀννίβας ἀτρέπτως ὁδὸν δι' ὀρῶν διαβὰς ἐκακοπάθησε, καὶ πολλοὺς ἀπώλεσε τῶν οἰκείων. Μάχαι διάφοροι Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων τοῦ Ἀννίβου αὐτῶν στρατηγοῦντος.

N. XXV. Ὅτι κατεστρατήγησε τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἀννίβας, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλε, καὶ οὐ μείους ἐζώγρησε, καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπείγετο. Ὅσα ἐκολουν οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ μαθόντες τὰ κατὰ τὸν Ἀννίβαν. Ὅτι περιέκλυσαν τοὺς πολεμίους οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Καμπανίαν.

N. XXVI. Μηχάνημα τοῦ Ἀννίβου. Ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι ἐσφάλησαν ἐκ κακοβουλίας τοῦ σφῶν στρατηγοῦ. Ὅτι εἰς κίνδυνον κατέστησαν οἱ περὶ τὸν Ῥοῦφον ἐξ ἀφροσύνης αὐτοῦ, καὶ ὅτι ταχὺ μετεβάλετο, καὶ τῷ δικτάτορι ὑπετάγη.

LIBER NONUS.

N. I. Περὶ χρησμῶν. Ὅπως ἡ ἐν Κάννας ἧττα τοῖς Ῥωμαίοις συνέπεσε, καὶ ὅσα ὁ Ἀννίβας ἐποίησεν, εἰς μάχην αὐτοὺς ἐκκαλούμενος, καὶ ὅσα ἐμηχανήσατο ἐκείνῳ τὴν νίκην κατεργαζόμενα. Ὅτι εἰ τότε ὁ Ἀννίβας εἰς τὴν Ῥώμην ὥρμησεν, εἶλεν ἂν αὐτήν.

N. II. Περὶ τοῦ Σκιπίωνος. Ὅπως οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ διετέθησαν, τὴν ἧτταν τῶν οἰκείων μαθόντες. Ὅπως τοῖς αἰχμαλώτοις ὁ Ἀννίβας ἐχρήσατο. Βούλευμα θαυμαστὸν, ὅπως ὁ Ἀννίβας τοὺς Νεαπολίτας ψκειώσατο, καὶ τὴν Καμπανίαν τῶν Ῥωμαίων μετέστησε, καὶ ἄλλους εἶλε, καὶ ἀπηνῶς αὐτοῖς χρησάμενος, ἀνέκαψε τοὺς λοιποὺς μὴ προσιέναι αὐτῷ. Ὅπως οἱ ἐν Βασιλίναις Ῥωμαῖοι τῆς πολιορκίας ἐρρύσθησαν.

N. III. Στρατήγημα τοῦ Ἀννίβου. Ὅτι διὰ τρυφὴν καὶ ῥᾳστώνην οἱ Καρχηδόνιοι ἡττήθησαν. Ὅσα Σκιπίωνες ἐν Ἰβηρίᾳ ἐποίησαν.

N. IV. Ὅτι οὐδὲν ἔχοντες οἶκοι στέλλαι οἱ Σκιπίωνες, ἀστραγάλους τισὶ παισὶν ἔστειλαν. Ὅσα ὁ Ἀρχιμήδης κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐμηχανήσατο πολεμούντων τὰς Συρακούσας.

N. V. Ὅσα τοῖς Ῥωμαίοις συνίβη δεινά. Ὅπως ὑπὸ Μαρκέλλου ἑάλωσαν αἱ Συρακοῦσαι. Ὅπως ὁ Ἀρχιμήδης ἀνῃρέθη.

N. VI. Ὅσα οἱ Καρχηδόνιοι ἐν Σικελίᾳ ἐποίησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐλθὼν εἰργάσατο, καὶ ὅπως ἐκεῖθεν ἀνεχώρησεν. Ὅπως τὴν Καπύην οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον, καὶ ὅπως αὐτοῖς ἐχρήσαντο. Ὅσα ὁ Ἀσουίνιος πρὸς Φίλιππον ἀντιστρατευόμενος ἔπραξεν.

N. VII. Ὅπως ὁ Ἀσδρούβας ἐν Ἰβηρίᾳ τὸν Γάϊον Κλαύδιον ἡπάτησε καὶ διέβη. Ὅτι Σκιπίων ὁ Πούπλιος ἤρεθη στρατηγὸς τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ. Σημείωσαι τόλμαν καὶ μηχανὴν τοῦ κατηγορηθέντος. Ὅπως ὁ Πομπώνιος ἐκ Καρχηδονίων Ῥωμαίοις προσεχώρησεν.

N. VIII. Ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Τάραντα ἔλαβον. Ὅτι οὐκ ἠδυνήθη ὁ Ἀννίβας ἀπατῆσαι τὸν Φάβιον. Ὅπως ὁ Σκιπίων τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχηδονίων εἶλε, καὶ ὅπως τὸν θόρυβον κατέπαυσε τῶν στρατιωτῶν, καὶ τοὺς Κελτίβηρας ὑπηγάγετο. Ὅπως τὸν Ἀσδρούβαν ὁ Σκιπίων ἐνίκησε, καὶ οἷος τοὺς τρόπους. Ὅπως ὁ Σκιπίων τοὺς ἐναντίους μετεχειρίσατο, καὶ ἐνίκησεν.

N. IX. Ὅτι ὁ Ἀννίβας ἐν μάχῃ ἐνίκησε, καὶ πεσόντος τοῦ Μαρκέλλου, τὸν σημαντῆρα ἐκείνου δακτύλιον εὑρηκὼς, ἐπλάττετο γράμματα, ὡς ἐκείνου αὐτὰ ταῖς πόλεσι στέλλοντος, καὶ πλείστους ἡπάτησεν, ἕως ἐγνώσθη. Μάχη Ῥωμαίων πρὸς Ἀχαιοὺς συμμαχουμένους ὑπὸ Μακεδόνων. Πόλεμοι πάλιν ἄλλοι Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων, καὶ στρατήγημα τοῦ ἑνὸς τῶν ὑπάτων τολμηρότατον.

N. X. Ὅσα ὁ Σκιπίων ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ ἐν Λιβύῃ ἐποίησεν. Ὅπως ὁ Σκιπίων τοὺς ἀποστατήσαντας τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν διὰ τὴν νόσον αὐτοῦ προσηγάγετο, καὶ ὅπως αὐτοῖς ἐχρήσατο, καὶ τίνας ἐκφλάσε. Ὅτι τῆς Ἰβηρίας ὁ Σκιπίων ἐκράτησεν. Περὶ τῶν Γυμνησίων νήσων.

N. XI. Δι' ἣν αἰτίαν ὁ Μασινίσσας τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν. Ὅτι ἐπαύθη τῆς ἀρχῆς ὁ Σκιπίων. Ὅπως ὁ Φίλιππος Ῥωμαίοις ἐπεβούλευσε, καὶ ὁ Σκιπίων τῆς πόλεως τῶν Λοκρῶν, πολλὰ ἐκ προδοσίας συνέσχε, εἶτα καὶ αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν.

N. XII. Ὅτι ὁ Μασινίσσας κατηλλάγη δήθεν Καρχηδονίοις, ἵν' αὐτοῖς οὕτω σφήλῃ. Ὅτι ὁ Σκιπίων διέβη πρὸς Καρχηδονίους, καὶ πόλεις εἷλέ τινας. Ὅτι ὁ Μασινίσσας Ῥωμαίοις ἐβοήθησε κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Στρατήγημα τοῦ Σκιπίωνος.

N. XIII. Περὶ Μασινίσσου, καὶ τοῦ Σύφακος, καὶ τῆς Σοφωνίβας. Ὅτι σπονδὰς οἱ Καρχηδόνιοι ἔτησαν.

Ὅτι τῷ Σκιπίωνι ἐν Λιβύῃ Καρχηδόνιοι ἐπεβούλευσαν. Ὅτι τῷ Ἀννίβᾳ πᾶσα ἡ ἡγεμονία ἐδόθη.

N. XIV. Ὅτι ὁ Σκιπίων τῷ Ἀννίβᾳ συμβολὰν ἐνίκησε. Ὅτι σπείσασθαι ὁ Ἀννίβας ἐζήτησεν. Ὅτι συμβολὰν ὁ Σκιπίων τῷ Ἀννίβᾳ ἤττησεν αὐτόν. Ὅτι πολιορκούμενοι παρὰ τοῦ Σκιπίωνος οἱ Καρχηδόνιοι, περὶ σπονδῶν διειλέχθησαν. Ὅτι πρέσβεις οἱ Καρχηδόνιοι πρὸς Ῥώμην ἔστειλαν, καὶ συμβάσεις αὐτοῖς ἐψηφίσθησαν.

N. XV. Ὅτι τὰς Ἀθήνας πολιορκουμένας ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἐρρύσαντο οἱ Ῥωμαῖοι. Ὅτι ἡττήθη Φίλιππος Ῥωμαίοις συμβολῶν, καὶ ἐτρώθη.

N. XVI. Μάχη ἑτέρα Ῥωμαίων πρὸς Φίλιππον. Μάχη καὶ πάλιν Ῥωμαίων πρὸς Φίλιππον, καὶ ἥττα αὐτοῦ. Ἐπὶ ποίαις συνθήκαις Ῥωμαῖοι τῷ Φιλίππῳ ἐσπείσαντο.

N. XVII. Ὅπως ἐλύθη ὁ κελεύων μὴ κομεῖσθαι τὰς γυναῖκας νόμος. Ὅσα ὁ Κάτων ἐν Ἰβηρίᾳ ἐποίησεν. Ὅπως ὁ Κάτων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰ τείχη τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ πόλεων παρὰ τῶν πολιτῶν αὐτῶν κατασκαφῆναι ἐποίει.

N. XVIII. Ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ Ἄργος, καὶ τὴν Σπάρτην ἐστράτευσαν, καὶ ὅπως ἐσπείσαντο, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἠλευθέρωσαν. Ὅτι ἐγειωτέρισαν οἱ Ἕλληνες. Ὅτι τοῦ Σκιπίωνος ἀφικομένου πρὸς Ἀντίοχον ὁ Ἀννίβας ὑποπτος ἔδοξεν.

N. XIX. Ὅτι διὰ τὸν Ἀντίοχον οἱ Ῥωμαῖοι ἐθορυβοῦντο. Ὅτι ὁ Φίλιππος Ῥωμαίοις ἐφιλιώθη. Ἐξέλασις Ἀντιόχου ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι ἐν Ναυπάκτῳ σπείσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἐζήτησαν, οὐκ ἐσπείσαντο δέ.

N. XX. Ὅτι οἱ Σκιπίωνες τῷ Ἀντιόχῳ ἀντετάχθησαν. Ὅτι ἤτησεν ὁ Ἀντίοχος εἰρήνην, οὐκ ἔτυχε δ' αὐτῆς. Καὶ ὅτι ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ οἱ αὐτοῦ. Ὅτι ἐπιχείρησεν ὁ Ἀντίοχος ἑλεῖν τὸ τῆς Ῥώμης στρατόπεδον, ἀπεκρούσθη δέ, τὸ δ' αὐτοῦ εἷλεν ὁ Σκιπίων. Ὅτι σπονδὰς ἤτησεν ὁ Ἀντίοχος, καὶ ὁ Ἀννίβας, δείσας ἵνα μὴ ἐκδοθῇ, ἔφυγε πρὸς Προυσίαν. Ὅτι φθονηθέντες οἱ Σκιπίωνες, κατεκρίθησαν. Ὅπως οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Γαλάται ἄποικοι τῶν Εὐρωπαίων ἐγένοντο Γαλατῶν. Ὅπως ὁ Μάλλιος τὴν Ἄγκυραν εἷλεν.

N. XXI. Ὅτι οἱ Αἰτωλοὶ πρέσβεις ὑπὲρ εἰρήνης ἔπεμψαν. Καὶ ὅπως ὁ Μάρκος ἐπολιόρκει τὴν Ἀμβρακίαν, καὶ ὅσα οἱ Αἰτωλοὶ ἀντετεχνήσαντο, καὶ ὡς ἐπείσαντο αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι. Τίνες θανόντος τοῦ Ἀντιόχου μετ' ἐκεῖνον ἐβασίλευσαν. Ὅτι ὁ Ἀννίβας ἑαυτὸν διεχρήσατο, ἵνα μὴ ἐκδοθῇ Ῥωμαίοις.

N. XXII. Ὅτι ὁ Φίλιππος τὸν υἱὸν Δημήτριον ἔκτεινεν ἐκ διαβολῆς τοῦ Περσέως. Καὶ ὅτι καὶ τοῦτον κτεῖναι θέλων, οὐκ ἴσχυσεν. Πόλεροι Ῥωμαίων πρὸς Περσέα βασιλέα τῶν Μακεδόνων. Ὅτι τοῦ Κράσσου πόλεις Ἑλληνίδας ἑλόντος, καὶ τινας κατασκάψαντος, καὶ τοὺς ἁλόντας ἀποδομένους, οἱ Ῥωμαῖοι ὠργίσθησαν. Ὅτι ἠτύχησαν οἱ Ῥωμαῖοι οἱ μαχόμενοι τῷ Περσεῖ. Ὅτι αὐτυχῶν ὁ Περσεὺς διὰ φειδωλίαν ἠτύχησε, καὶ σπονδῶν ἐδεήθη.

N. XXIII. Ὅτι Παῦλος Αἰμίλιος ὕπατος ᾑρέθη, καὶ κατὰ τοῦ Περσέως ἐπέμφθη. Ὅτι ἐκλιπεῖν τὴν σελήνην μέλλειν προμαθὼν ὁ Παῦλος, προεῖπε τοῖς στρατιώταις, ἵνα μὴ ταραχθῶσιν. Ἥττα τοῦ Περσέως καὶ τῶν Μακεδόνων. Ὅτι στενοχωρηθεὶς ὁ Περσεὺς, ἐπίστευσε τῷ Παύλῳ περὶ σπονδῶν, βασιλέα δὲ αὐτὸν ὀνομάσας οὐ προσεδέχθη. Ὅτι οἱ Κρῆτες χρῦ Περσέως χρήματα εἰς τὰ πλοῖα ἐνθέμενοι ἀπ-

A ἦραν. Ὅτι κρυπτόμενος ὁ Περσεὺς ἑαυτὸν εὑρέθη, καὶ ὅπως αὐτῷ ὁ Παῦλος ἐχρήσατο. Ὅσα ὁ Πλούταρχος περὶ τοῦ Περσέως λέγει, καὶ περὶ τοῦ Παύλου.

N. XXIV. Ὅτι καὶ τὸν Γέντιον οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν. Ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες τὴν τοῦ Παύλου νίκην ἔχαιρον, καὶ ὁ Παῦλος λαμπρῶς ἐθριάμβευσεν, ὅτι καὶ δύω υἱοὶ αὐτοῦ ἐτελεύτησαν. Ὅπου ὁ Περσεὺς ἐφρουρεῖτο, καὶ διεχειρίσατο ἑαυτόν. Περὶ Ῥοδίων καὶ Κρητῶν, καὶ Προυσίου, καὶ Εὐμένους. Περὶ τῶν παίδων Ἀριαράθου τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως.

N. XXV. Περὶ Ἀντιόχου τοῦ υἱοῦ Ἀντιόχου, καὶ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ Σελεύκου. Ὅτι ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν, καὶ τούτους ὑπέταξαν.

N. XXVI. Ὁ τρίτος Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς Καρχηδονίους πόλεμος, ὅτε τέλεον αὐτοὺς ἐξενδραποδίσαντο, καὶ τὴν Καρχηδόνα κατέσκαψαν. Ὅτι, πόλεμον κατὰ Καρχηδονίων τῶν Ῥωμαίων ψηφισαμένων, ἐκεῖνοι ὑπήκοοι αὐτοῖς εἶναι ἐπλάττοντο, καὶ ὁμήρους ἔδωκαν. Ὅτι ἔλυσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν πολιορκίαν.

N. XXVII. Περὶ Σκιπίωνος, οὗ ἦν. Ὅπως ὁ Σκιπίων οἰκονομῆσαι καταλειφθεὶς περὶ τοῦ Μασινίσσου τελευτῶντος, τὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῖς ἐκείνου παισὶ τὰ πράγματα προσεκλήρωσεν. Ὅτι ὁ Φάβιος πρὸς Ῥωμαίους ἠτιάσθη. Περὶ Προυσίου τοῦ Βιθυνῶν βασιλέως, καὶ Νικομήδου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

N. XXVIII. Περὶ Ἀνδρίσκου, ὃς ἐπλάσατο τοῦ Περσέως εἶναι υἱὸς, καὶ διάδημα περιθέμενος, τὴν Μακεδονίαν κατέσχε, καὶ τῆς Θεσσαλίας· πολλὰ, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἤττησε προσβαλόντας αὐτῷ. Ὅτι ὁ Ἀνδρίσκος ὑπὸ Μετέλλου ἡττηθεὶς προεδόθη ὑπὸ Βύζου, καὶ ἐκολάσθη, καὶ περὶ Ἀλεξάνδρου υἱὸν ἑαυτὸν τοῦ Περσέως λέγοντος.

N. XXIX. Περὶ Καρχηδονίων, καὶ ὅτι τῷ Σκιπίωνι ὁ κατ' αὐτῶν ἀντέθη πόλεμος. Ὅπως ὁ Σκιπίων τῷ Μαγκίνῳ ἐπήμυνε χωρίον τι τῆς Καρχηδόνος ἐλόντι καὶ κινδυνεύοντι. Ὅπως ὁ Σκιπίων μέρος τῆς πόλεως Καρχηδόνος εἷλε. Καὶ ὅτι ὁ Ἀσδρούβας μετὰ τῶν Καρχηδονίων εἰς τὸν Κώθωνα καὶ εἰς τὴν Βύρσαν κατέφυγον. Καὶ ὅτι ὁ Σκιπίων τὸ στόμα τοῦ λιμένος συνέχωσεν, ἵνα μὴ τοῖς Καρχηδονίοις τροφαὶ κομίζωνται.

N. XXX. Ἅλωσις τελεία τῆς Καρχηδόνος, καὶ ταύτης κατασκαφή. Ψήφισμα τοῦ κατασκαφῆναι τὴν Καρχηδόνα.

N. XXXI. Ἐξ οἵας αἰτίας τοῖς Ἕλλησιν ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὴν τε Κόρινθον κατέσκαψαν, καὶ τοὺς Κορινθίους ἀπέδοντο.

LIBER DECIMUS.

N. I. Περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ μοναρχησάντων. Ὅπως ἐφθάρη ὁ Κίννας, καὶ Κάρβων αὐτὸν διεδέξατο, καὶ ὁ Πομπήϊος τῷ Σύλλᾳ προσῆλθεν. Ὅσα κατώρθωσεν ὁ Πομπήϊος πρὸς Σύλλαν ἀπὼν, καὶ ὅπως αὐτὸν ὁ Σύλλας ἐδέξατο. Ὅτι κῆδος ὁ Σύλλας πρὸς Πομπήϊον ἔθετο. Ὅτι τὴν Σικελίαν ὁ Πομπήϊος ἐχειώσατο, καὶ τὸν Κάρβονα ἀνεῖλεν.

N. II. Ὅτι καὶ ὁ Δομέτιος προσβαλὼν τῷ Πομπηΐῳ ἡττήθη καὶ ἀνῃρέθη. Οἷαν ἐτήρουν διάθεσιν πρὸς Πομπήϊον τὰ στρατεύματα. Ὅτι Μάγνον ὁ Σύλλας προσεῖπεν αὐτόν. Ὅπως ἔτυχε τοῦ θριάμβου Πομπήϊος, καίπερ τοῦ Σύλλα κωλύοντος. Ὅτι στρατεύματος ἡγεμὼν ἡρέθη Πομπήϊος κατὰ Λεπίδου, καὶ

ὅπως ἀπέθανε Λέπιδος. Ὅτι κατὰ Σερτωρίου ἱστάλη ὁ Πομπήϊος. Ὅπως ὁ Σερτώριος ἐθεράπη, καὶ ὅπως τὸν Περπέννην ἀνεῖλε Πομπήϊος. Ὅτι ἠγάπα τὸν Πομπήϊον ὁ δῆμος, κἀκεῖνος τῷ δήμῳ προσέκειτο. Ὅπως οἱ τιμηταὶ τὸν Πομπήϊον ἐδέξαντο προσιόντα αὐτοῖς.

N. III. Περὶ τῶν πειρατικῶν, καὶ ὅσας εἶλον πόλεις, καὶ ὅπως τοῖς ἁλισκομένοις Ῥωμαίοις ἐνέπαιζον, καὶ οἷα ἐξουσίᾳ τῷ Πομπηΐῳ κατ' αὐτῶν στελλομένῳ ἐψηφίσθη. Ὅπως ταχέως τὸν πειρατικὸν ἐνίκησε πόλεμον, καὶ τὴν θάλασσαν τῶν ληστηρίων ἐκάθηρε, καὶ ὅπως παρ' Ἀθηναίων ἐδέχθη.

N. IV. Ὅσα ἐψηφίσθη τῷ Πομπηΐῳ μαθόντων τῶν Ῥωμαίων τὴν νίκην τοῦ πειρατικοῦ πολέμου. Ὅπως τὸν Μιθριδάτην ὁ Πομπήϊος ἐπολέμησεν. Ὅτι ἑαυτὸν παρέδωκε τῷ Πομπηΐῳ Τιγράνης, ὁ τῶν Ἀρμενίων βασιλεύς. Καὶ ὅπως αὐτῷ ἐχρήσατο ἐκεῖνος, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Περὶ Ἀλβανῶν καὶ Ἰδήρων. Ὅτι τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἴδηρας ἐνίκησεν ὁ Πομπήϊος. Περὶ Ἀμαζόνων. Περὶ τῆς σωφροσύνης Πομπηΐου, καὶ τῆς τῶν χρημάτων καταφρονήσεως.

N. V. Ὅτι τοὺς περὶ Ἄμανον Ἄραβας, καὶ Συρίαν, καὶ τὴν Ἰουδαίαν ὑπέταξεν. Ὅτι ὁ Μιθριδάτης ἔθανε, καὶ ὁ ἐκείνου υἱὸς προσῆλθε τῷ Πομπηΐῳ. Ὅτι ὑποπτευόμενος ὁ Πομπήϊος τῆς μοναρχίας ἀνθέξεσθαι, χωρὶς στρατιωτῶν τὴν Ῥώμην κατέλαβε. Ὅτι σιτοδείας οὔσης ἐν Ῥώμῃ Πομπήϊος ἐκπλεύσας συνήθροιστο σῖτον, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισεν.

N. VI. Ὅτι ἑαυτοῦ θυγατέρα Καίσαρ τῷ Πομπηΐῳ κατηγγύησεν. Ὅσα ὁ Καῖσαρ κατώρθωσε.

N. VII. Ὅτι ὁ Καῖσαρ καταλῦσαι τὸν Πομπήϊ ν ἐμελέτα, καὶ τὸν Καίσαρα ἐκεῖνος. Ὅτι ἐψήφιστο ὑπὸ τῆς βουλῆς καταθέσθαι τὰ ὅπλα τὸν Καίσαρα, οἱ δὲ περὶ Ἀντώνιον καὶ τὸν Πομπήϊον ἠξίουν καταθέσθαι τὰ ὅπλα. Ὅτι ἤρξατο τῆς τυραννίδος ὁ Καῖσαρ. Ὅτι ἐξῆλθε τῆς Ῥώμης ὁ Πομπήϊος, καὶ οἱ πλείους αὐτῷ εἵποντο.

N. VIII. Ὅτι πρὸς Πομπήϊον ἀπιὼν ὁ Καῖσαρ, εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, καὶ τῆς Ἰταλίας ἐκράτησε. Ὅτι αὖθις ἐπὶ Πομπήϊον ἀπῆει. Τόλμα παράβολος τοῦ Καίσαρος. Ὅτι ἡττήθη ὁ Καῖσαρ, καὶ μικροῦ ἐκινδύνευσεν ἄν. Ὅτι ὁ Πομπήϊος ὑπερτίθεσθαι τὸν πόλεμον ἤθελε, οἱ δ' ἄλλοι ἐκ θράσους εἰς μάχην ὥρμων.

N. IX. Περὶ σημείων πρὸ τῆς μάχης φανέντων. Τροπὴ τοῦ Πομπηΐου. Οἷα ἦν ἡ τοῦ Πομπηΐου γυνὴ, καὶ ὅσα εἶπεν ἰδοῦσα αὐτὸν φεύγοντα, καὶ οἷα ἐκεῖνος πρὸς αὐτήν. Ὅτι εἰς Αἴγυπτον ὁ Πομπήϊος κατηνέχθη, καὶ ὅπως ἀνῃρέθη ἐκεῖ. Οἷας ἔτυχε ταφῆς ὁ Μάγνος Πομπήϊος.

N. X. Ὅπως ὁ Καῖσαρ διετέθη πρὸς τοὺς ἀναιρέτας Πομπηΐου. Περὶ τῆς Κλεοπάτρας, καὶ ὅπως ὁ Καῖσαρ ἑάλω ταύτῃ τῷ ἔρωτι. Ὅτι, πολέμου μέσον τοῦ Καίσαρος καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων συστάντος, ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη ἐκαύθη. Ὅτι τὴν Κλεοπάτραν Αἰγύπτου βασιλίδα κατέλιπε Καῖσαρ, ἔγκυον οὖσαν ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ὅπως τὸν Φαρνάκην ἐνίκησεν. Ὅσον πλῆθος Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις διέφθαρτο, καὶ ὅπως τοῖς υἱοῖς τοῦ Πομπηΐου ἐμαχέσατο Καῖσαρ.

N. XI. Ὅτι δικτάτωρ ὁ Καῖσαρ διὰ βίου ἐψηφίσθη. Ὅτι διὰ τὸν τῆς βασιλείας ἔρωτα ἐμισήθη ὁ Καῖσαρ. Ὅθεν ἐκαλεῖτο Καῖσαρ. Ὅσα ὁ Καῖσαρ ἐκ φιλαρχίας ἐπείησε, δι' ἃ ἐμισήθη, καὶ ἐπεβουλεύθη. Περὶ Βρούτου καὶ ὅπως αὐτὸν κατὰ τοῦ Καίσαρος παρώξυνον πολλοί. Σημεῖα γενόμενα δηλωτικὰ τῆς τοῦ Καίσαρος ἀναιρέσεως. Σφαγὴ τοῦ Καίσαρος. Ὅσα τῷ Καίσαρι ἐψηφίζοντο.

N. XII. Ὅτι οἱ τοῦ Καίσαρος ἀναιρέται εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνῆλθον. Ὅτι Κικέρων ἔπεισε πάντας σπείσασθαι ἀλλήλοις καὶ τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος πραχθέντα κρατεῖν. Ὅτι ὁ Ἀντώνιος, τὸν τοῦ Καίσαρος νεκρὸν προθέμενος, πολλὰ πρὸ ἔπαινον ἐκείνου, καὶ κινοῦντα τὸν δῆμον πρὸς ὀργὴν κατὰ τῶν φονέων εἶπεν. Ὅτι ὁ δῆμος, ἐκ τῆς τοῦ Ἀντωνίου δημηγορίας ἐρεθισθεὶς, τὸν νεκρὸν τοῦ Καίσαρος ἔκαυσε, κατὰ δὲ τῶν φονέων αὐτοῦ κεκίνητο.

N. XIII. Σημεῖα δηλωτικὰ τῆς τοῦ Ὀκταβίου Καίσαρος εὐτυχίας.

N. XIV. Συμβουλαὶ Κικέρωνος, καὶ τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ, καὶ μηνύματα τῆς βουλῆς πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Ὅτι, μὴ πειθομένου τῇ βουλῇ τοῦ Ἀντωνίου, ἐψηφίσθη πολέμιον εἶναι αὐτόν. Μάχαι μέσον Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος. Τροπὴ τοῦ Ἀντωνίου.

N. XV. Ὅπως οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ πρὸς τὸν Καίσαρα διεχρίθεντο. Ὅτι τὸν πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ τὸν Λέπιδον πόλεμον οἱ Ῥωμαῖοι τῷ Καίσαρι ἀνέθεντο. Ὅτι καὶ ἄκοντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ὕπατον τὸν Καίσαρα ἐψηφίσαντο. Ὅτι καὶ παρὰ τῆς βουλῆς εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος τοῦ Ἰουλίου εἰσεποιήθη γένος ὁ Ὀκτάβιος.

N. XVI. Διὰ τί τὰς πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ τὸν Λέπιδον συνθήκας ὁ Καῖσαρ ἐτήρησε, καὶ ὅτι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοὺς κατήλλαξε δι' ἑτέρων. Πῶς συνῆλθον ὁ Καῖσαρ, καὶ ὁ Ἀντώνιος, καὶ ὁ Λέπιδος, καὶ ὅπως ἑαυτοῖς ἀρχὰς ἐθνῶν ἀπένειμαν. Ὅτι τῷ Καίσαρι ἐμνηστεύθη ἡ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀντωνίου θυγάτηρ. Περὶ σημείων. Ὅτι ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐλθόντες, ἀγορὰς πολλῶν ἐποιήσαντο, ἀντιδιδόντες ἀλλήλοις τοὺς ἑαυτοῦ φίλους ἕκαστος.

N. XVII. Ὅπως ὁ Κικέρων ἀνῄρηται, καὶ ὅπως πρὸ; αὐτὸν καὶ νεκρὸν διετέθη ὁ Ἀντώνιος, καὶ ἡ γαμετὴ αὐτοῦ Φουλβία. Πίστις θαυμαστὴ δούλου πρὸς δεσπότην. Ἀγάπη πατρική. Ὅσα βίαια τότε ἐπράχθη.

N. XVIII. Ὅτι ὁ μὲν Λέπιδος τὰ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἰταλίας διοικήσων ἐλάθη, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος κατὰ Βρούτου καὶ Κασσίου ἐστράτευσαν. Ὅσα ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐποίουν ἑτοιμαζόμενοι ἀνθίστασθαι τῷ Καίσαρι καὶ τῷ Ἀντωνίῳ. Ὅτι τῶν Ῥοδίων ὁ Κάσσιος ἐκράτησε, τῶν δὲ Λυκίων ὁ Βροῦτος.

N. XIX. Περὶ σημείων γεγονότων ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τοῖς στρατοπέδοις. Μάχη Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου πρὸς Βροῦτον καὶ Κάσσιον, καὶ ἥττα Κασσίου, καὶ τῶν ταφρευμάτων πόρθησις, καὶ Κασσίου ἐκούσιος σφαγή.

N. XX. Ἥττα τοῦ Βρούτου. Αὐτοχειρία Βρούτου. Περὶ Πορκίας τῆς τοῦ Βρούτου γυναικός.

N. XXI. Ὅτι καὶ ὁ Κάσσιος καὶ ὁ Βροῦτος τοῖς ξίφεσιν, οἷς ἀνεῖλον τὸν Καίσαρα, ἀνῃρέθησαν. Ὅτι ἐν Ῥώμῃ τῷ Καίσαρι διενέχθη ἡ τοῦ Ἀντωνίου γυνὴ, καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου ὑπατεύων. Ὅτι ἡ στάσις μέσον τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο. Ὅτι ἔσπευσεν ὁ Καῖσαρ σπείσασθαι τῷ Σέξτῳ, καὶ τῶν σπονδῶν διήμαρτε.

N. XXII. Οἷα ἐν Ἀσίᾳ ὁ Ἀντώνιος ἔπραξε, καὶ ὅπως ἐδουλώθη τῆς Κλεοπάτρας τῷ ἔρωτι. Περὶ Λαβιηνοῦ καὶ Πακόρου. Ὅτι ἐπολεμώθη τῷ Καίσαρι ὁ Ἀντώνιος διὰ τὴν Φουλβίαν, καὶ ὅτι ἐκείνης θανούσης

σης ἐσπείσαντο. Ὅτι κοινῶς μαχέσασθαι τῷ Σέξτῳ A τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶδε νεκρόν. Ὅπως διετέθησαν οἱ
συνέθεντο ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος. Ὅτι ἐστασία- Ῥωμαῖοι πρὸς τὸν Καίσαρα ἐπανελθόντα εἰς Ῥώ-
ζον οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ διὰ τὸν λιμὸν, καὶ ἦσαν τῷ μην.
Σέξτῳ σπείσασθαι· καὶ ἐφ' αἷς συνθήκαις ἐσπείσαν- N. XXXII. Ὅσα τότε οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν ἔθνη.
το. Ὅτι εἰστίασεν ὁ Σέξτος τὸν Ἀντώνιον καὶ τὸν Ὅτι ἔκτοτε μοναρχεῖσθαι ἤρξαντο οἱ Ῥωμαῖοι.
Καίσαρα ἐν τῇ νηῒ αὐτοῦ, καὶ δυνάμενος αὐτοὺς Ὅσα τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ ὁ Καῖσαρ ἐποίησεν. Ὅτι
κατασχεῖν, οὐκ ἠθέλησε. ἐσκήπτετο ὁ Καῖσαρ παραιτεῖσθαι τὴν μοναρχίαν.
N. XXIII. Ὅσα ὁ Ἀντώνιος εἰς τὴν Ἑλλάδα πλεύ- Οἱ δὲ τῆς βουλῆς, τὴν σκῆψιν γινώσκοντες, ἐβίαζον
σας ἐποίησεν. Περὶ Βεντιδίου καὶ Λαβιηνοῦ, καὶ τῶν δῆθεν αὐτὸν μοναρχεῖν. Ὅτι ἐπ. δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν
Πάρθων. Ὅτι τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς τελώνας ἐστασία- ἔλεγε καταδέχεσθαι ὁ Καῖσαρ. Καὶ παρελθούσης δ'
σε. Ὅτι τὴν Λιβίαν ἔγημεν ὁ Καῖσαρ ἔγκυον οὖσαν, αὐτῆς, αὖθις ἦρχεν εἰς τὸ ἑξῆς. Τί δηλοῖ τὸ Αὔγου-
τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ταύτην ἐκδόντος αὐτῷ. Τίσι πά- στος. Ὅθεν ἡ κατοικία τῶν αὐτοκρατόρων ὠνομάσθη
λαι τῶν Ῥωμαίων δακτυλίοις κοσμεῖσθαι ἐξῆν. Διὰ παλάτιον.
τίνας αἰτίας ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Σέξτος ἐπολέμησαν. N. XXXIII. Ὅπως ἦρχεν ὁ Καῖσαρ. Ὅτι ἐνόσησεν
N. XXIV. Ὅτι ἡ Ὀκταβία ἡ τοῦ Καίσαρος ἀδελφὴ ὁ Αὔγουστος, καὶ ὅπως ἀνερρώσθη. Ὅτι δικτάτωρ
τῷ Ἀντωνίῳ συνῴκησε. Ὅτι ἑαυτοῖς ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Καῖσαρ ψηφισθεὶς, τὴν κλῆσιν παρῃτήσατο.
Ἀντώνιος τὰς ἡγεμονίας ἐπίτρεπον. Ὅτι ἐσφάλη ὁ B N. XXXIV. Ὅτι τὸν Ἀγρίππαν ὁ Καῖσαρ τῇ ἰδίᾳ
Καῖσαρ στόλῳ τῇ Σικελίᾳ προσβαλών. Ναυμαχία θυγατρὶ τῇ Ἰουλίᾳ συνῴκισεν. Ὅσα ὁ Καῖσαρ ὁ
τοῦ Σέξτου καὶ τῶν τοῦ Καίσαρος. Μάχη Σέξτου καὶ Αὔγουστος ἐποίησε διαφόροις ἔθνεσι. Θάνατος Ἀγρίπ-
τοῦ Καίσαρος. πα. Οἷος ἦν ὁ Ἀγρίππας. Ὅπως ὁ Καῖσαρ ὡχειώσατο τὸν Τιβέριον. Περὶ φάσματος.
N. XXV. Ὅτι διηνέχθη ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Λέπιδος. N. XXXV. Περὶ τῶν ἐγγόνων τοῦ Καίσαρος.
Ἦττα Σέξτου. Φυγὴ Σέξτου. Ὅτι οἱ τοῦ Λεπίδου N. XXXVI. Ὅπως οἱ τοῦ Καίσαρος ἐτελεύτησαν
ἠυτομόλησαν πρὸς τὸν Καίσαρα, καὶ αὐτὸς ὁ Λέπι- ἔγγονοι. Ὁπόσαι δραχμαὶ ποιοῦσι νόμισμα. Ὅτι
δος προσῆλθεν αὐτῷ. Περὶ τῶν στρατιωτῶν στασια- υἱοθετήσατο τὸν Τιβέριον ὁ Καῖσαρ, καὶ τὸν Γερμα-
ζόντων, καὶ ὅπως· αὐτοὺς, ὁ Καῖσαρ μετῆλθε. Περὶ νικόν. Ὅσα ἡ Λιβία περὶ τῶν ἐπιβουλευσάντων τῷ
Σέξτου. Ὅσα ἐνενόει ὁ Σέξτος. Ἀναίρεσις Σέξτου. Αὐγούστῳ συνεβούλευσεν.
N. XXVI. Νίκη κατὰ Πάρθων. Περὶ Ὁρώδου, καὶ N. XXXVII. Ὅτι ὁ Τιβέριος κατὰ τῶν Παννονι-
ὅπως ἀνῄρητο. Περὶ Πάρθων, καὶ Μήδων, καὶ τοῦ κῶν ἐστάλη ἐθνῶν. Ὅτι ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ
Ἀντωνίου πολεμοῦντος αὐτοῖς. Οἷον ἦν τὸ τῆς χε- τοὺς Παννονίους καὶ τοὺς Δαλμάτας. Ὅσα ἐν τῇ
λώνης πάλαι σύνταγμα, καὶ ὅτε τούτῳ Ῥωμαῖοι Κελτικῇ οἱ Ῥωμαῖοι ἔπαθον, τῶν βαρβάρων ἐπιθε-
ἐκέχρηντο. μένων αὐτοῖς.
N. XXVII. Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Παννονίων οἵτί N. XXXVIII. Περὶ τοῦ τέλους τοῦ Αὐγούστου Καί-
εἰσι, καὶ ὅπου οἰκοῦσιν. Ὅτι δόλῳ συνέσχε τὸν Ἀρ- C σαρος. Ὅτι ἀρχαῖόν ἐστι τὸ τὰς σφραγῖδας τῶν δια-
μένιον ὁ Ἀντώνιος. Ὅτι καὶ τὸν Ἀρμένιον καὶ τοὺς θηκῶν τοὺς σφραγίσαντας ἐπισκέπτεσθαι. Οἷος ἦν ὁ
αὐτοῦ τῇ Κλεοπάτρᾳ ὁ Ἀντώνιος ἐχαρίσατο, καὶ ὅτι Αὔγουστος· Καῖσαρ. Περὶ Ἀθηνοδώρου ἀνδρὸς σο-
ἀταπείνωτοι πρὸς αὐτὴν ἐκεῖνοι ἔμειναν. Ὅτι τὴν φοῦ.
μὲν ὀημοκρατίαν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπώλεσαν, οὕπω δὲ
ἐς φανερὰν περιέστησαν μοναρχίαν. Αἰτίαι δι' ἃς LIBER UNDECIMUS.
ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐχθροὶ ἀλλήλων ἐγένοντο.
Ὅπως ἡ Κλεοπάτρα τὸν Ἀντώνιον ἐδουλώσατο, ἢ N. I. Ὅτι ἀπέκτεινε τὸν ἔγγονον τοῦ Αὐγούστου
ἐκ γοητειῶν, ἢ ἐξ ἔρωτος. Ὅτι ἡτοιμάζοντο εἰς τὸν τὸν Ἀγρίππαν. Ὅτι οἱ ἐν τῇ Γερμανίᾳ στρατιῶται
κατ' ἀλλήλων πόλεμον ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος, καὶ τὸν Γερμανικὸν ὠνόμασαν αὐτοκράτορα, ὁ δὲ λαβεῖν
περὶ σημείων τότε συμβάντων. τὴν ἀρχὴν οὐκ ἠθέλησε. Οἷος ἦν ὁ Τιβέριος· μέχρις ὁ
N. XXIX. Περὶ τοῦ καλουμένου Γλυκέος λιμένος. Γερμανικὸς περιῆν.
Συνέλευσις Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος. Ναυμαχία καὶ N. II. Περὶ Κλήμεντος τοῦ δούλου τοῦ Ἀγρίππου.
νίκη τῶν τοῦ Καίσαρος. Ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἀπᾶραι Τελευτὴ τοῦ Γερμανικοῦ, καὶ οἷος ἦν. Ὅτι τοῦ Γερ-
εἰς Αἴγυπτον συνεβούλευσε τῷ Ἀντωνίῳ. Ναυμαχία μανικοῦ τελευτήσαντος ὁ Τιβέριος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἠλ-
τῶν τοῦ Καίσαρος, καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου, καὶ τῆς λοίωτο. Ὅπως ὁ Δροῦσος ἀπώλετο. Τελευτὴ τῆς Αἰ-
Κλεοπάτρας ἔκπλους, καὶ Ἀντωνίου αὐτῇ ἀκολού- D βίας. Καὶ ὅπως· ὁ Τιβέριος πρὸς αὐτὴν διετέθη, καὶ
θησις. Ἦττα παντελὴς τοῦ ναυτικοῦ Ἀντωνίου. ὅτι ἡ βουλὴ αὐτὴν ἐτίμησε, καὶ οἷα ἦν ἐκείνη. Περὶ
N. XXX. Ὅτι μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ἀντωνίου Σειανοῦ, καὶ ὅπως ἀπώλετο.
μόναρχος ὁ Καῖσαρ ἐλογίζετο. Περὶ Νικοπόλεως, N. III. Ὅτι καὶ ἀσελγὴς ἦν ὁ Τιβέριος. Τελευτὴ
καὶ περὶ τοῦ φάσματος ὃ πρὸ τῆς ναυμαχίας ἐφάνη τοῦ Τιβερίου Καίσαρος. Ὅπως διέκειτο περὶ τοὺς
τῷ Καίσαρι. Ὅτι ἡ Κλεοπάτρα, εἰς Αἴγυπτον γε- Χριστιανοὺς ὁ Τιβέριος.
νομένη, παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον σὺν τῷ Ἀντω- N. IV. Ὅσα καὶ ὅπως ἀνῄλισκεν ὁ Γάϊος. Ὅτι
νίῳ. Ὅσα ὁ Καῖσαρ τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐμήνυσε. Μάχη καὶ ἀσελγέστατος ὁ Γάϊος ἦν. Ὅτι καὶ ἄστατον ἦθος
τῶν τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου. Ὅτι ἑαυτὸν εἶχεν. Ὅτι ἐθέου ἑαυτόν.
ἀπέκτεινεν ὁ Ἀντώνιος, καὶ ὅσα ἡ Κλεοπάτρα ἐποί- N. V. Περὶ Κλαυδίου τοῦ ὕστερον βασιλεύσαντος.
ησεν ἐκείνου θανόντος. Ὅτι καί τινα καλὰ ὁ Γάϊος ἔπραξεν. Ὅπως συνέλε-
N. XXXI. Ὅπως ἐζωγρήθη ἡ Κλεοπάτρα. Ὅτι γεν ὁ Γάϊος χρήματα. Ὅτι καὶ ῥᾴτωρ δοκεῖν εἶναι
ἀπῆλθε πρὸς τὴν Κλεοπάτραν ὁ Καῖσαρ, καὶ ὅτι ἠπάτησεν αὐτὸν ἐκείνη ὡς φιλοψυχοῦσα, καὶ ὅπως ἤθελε δεινότατος ὁ Γάϊος.
ἀπέθανεν ἀσπίδος ὡς εἰκάσθη δήγματι, ἢ ἄλλῳ τινὶ N. VI. Ὅτι καὶ φόνους πολλοὺς ἀκρίτως ἐποίει.
φαρμάκῳ. Κύνησις, ἡ μάχαιρα. Ὅτι ὁ Καῖσαρ τὸν Περὶ ἐπιβουλῆς κατὰ Γαΐου γενομένης. Περὶ Πρωτογένους, καὶ τῶν αὐτοῦ βίβλων.

N. VII. Οἷαν ἐμάνη μανίαν ὁ Γάϊος. Περὶ τῆς τοῦ Γαλατου ἐλευθερίας καὶ παῤῥησίας. Ὅτι αὐτὸν ὁ Λούκιος εὐφυῶς παρελογίσατο. Ὅτι ἀπῄτει ὁ Γάϊος ναοὺς αὐτῷ ἀνεγείρεσθαι ὡς θεῷ, καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν οἰκεῖον ὠνόμαζε. Περὶ τοῦ Πιλάτου. Ἐπιβουλὴ κατὰ Γαΐου. Ἀναίρεσις Γαΐου. Ὅρα ζῆλον καὶ παῤῥησίαν ἀνδρός. A

N. VIII. Οἷος ἦν τὰ ἤθη ὁ Κλαύδιος. Ὅτι τοὺς ἀπεκτονότας τὸν Γάϊον ἐκόλασε, καὶ ἃ δεόντως ἐποίησεν. Ὅτι οὐδὲ φιλοχρήματος ὁ Κλαύδιος ἦν. Ὅτι, ἀφθονίαν σίτου προμηθούμενος τοῖς Ῥωμαίοις, λιμένας ἐποίει ὁ Κλαύδιος. Ὅτι μετριόφρων ἦν.

N. IX. Ὅτι φονικὸς ἐγένετο. Ἐπιβουλὴ κατὰ Κλαυδίου. Εὔστοχος ἀπόκρισις, καθαπτομένη τοῦ ἐρωτήσαντος. Ἀῤῥείας γυναικὸς καὶ ἔργον καὶ λόγος. Οἷα ἐποίουν οἱ τοῦ Κλαυδίου ἀπελεύθεροι καὶ ἡ γυνή. Στρατεία Κλαυδίου κατὰ Βρεττανῶν, καὶ νίκη. Περὶ τῆς ἀκολασίας τῆς Μεσσαλίνης. B

N. X. Ὁ καὶ νῦν ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου περιζώννυται. Καὶ αὐτῆς περὶ τῆς ἀκολασίας τῆς Μεσσαλίνης, καὶ ὅπως ἐφθάρη. Ὅτι Ἀγριππίναν ὁ Κλαύδιος ἔγημεν ἀδελφιδῆν αὐτοῦ οὖσαν, ψηφίσματος παρὰ τῆς βουλῆς γενομένου ἐξεῖναι ἀδελφιδᾶς καὶ Ῥωμαίους γαμεῖν. Οἷα ἦν ἡ Ἀγριππίνα. Ὅτι Αὐγούσταν τὴν Ἀγριππίναν ὁ Κλαύδιος ὠνόμασε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰσεποιήσατο.

N. XI. Αἰτίαι δι' ἃς ἐπεβούλευσε τῷ Κλαυδίῳ ἡ Ἀγριππίνα. Τελευτὴ Κλαυδίου. Ἔργον ἀξιάπιστον. Περὶ σημείων. Περὶ Θευδᾶ καὶ Σίμωνος τοῦ Μάγου. Περὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, καὶ ὅπως τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη.

N. XII. Ὅτι καὶ πολυδάπανος ἦν ὁ Νέρων. Ὅτι φαρμάκῳ ἔκτεινε τὸν Βρεττανικὸν ὁ Νέρων. Ὅτι καὶ C τὴν μητέρα αὐτοῦ ὁ Νέρων ἀπέκτεινεν. Ὅτι καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπαπίμψατο, εἶτα καὶ ἀνεῖλεν. Ὅσα ἐποίει ὁ Νέρων ἐκπλήκτως καὶ μιαρῶς.

N. XIII. Ὅτι πρῶτος ὁ Νέρων τοῦ κατὰ Χριστιανῶν ἤρξατο διωγμοῦ, καὶ ὅτι τοὺς ἀποστόλους ἀπέκτεινε Πέτρον καὶ Παῦλον, καὶ περὶ ἀρχιερέων τῆς Ῥώμης. Ἀποστασία κατὰ Νέρωνος. Ἀναίρεσις Νέρωνος.

N. XIV. Ὅτι υἱοθετήσατο ὁ Γάλβας τὸν Πείσωνα, καὶ ὁ Ὄθων ἐπεβούλευσε τῷ Γάλβᾳ. Ἀναίρεσις Γάλβου.

N. XV. Περὶ τοῦ Ψευδονέρωνος. Ὅτι οἱ τοῦ Ὄθωνος τῷ Οὐιτελλίῳ προσβαλόντες ἡττήθησαν. Ὅτι οἱ τοῦ Ὄθωνος καὶ πάλιν ἡττήθησαν.

N. XVI. Οἷος ἦν Οὐιτέλλιος. Ὅπως Οὐεσπασιανὸς ἐπανέστη. Οὐεσπασιανοῦ Καίσαρος ἀναγόρευσις. Ὅθεν D ὁ Ἰώσηπος προεῖπε τῷ Οὐεσπασιανῷ ὡς ἄρξει. Ὅπως καὶ παρὰ τίνων ὁ Οὐιτέλλιος ἀνῃρέθη.

N. XVII. Ὅτι ὁ Οὐεσπασιανὸς αὐτοκράτωρ καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἀνερῥήθη, καὶ ὅτι ὁ Μουκιανὸς διοικῶν ἦν τὰ πράγματα. Ὅσα ὁ Οὐεσπασιανὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐποίησε. Ὅσα ἐν τῇ Ῥώμῃ γενόμενος ἐποίει. Ὅτι ἐβριάμβευσαν ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Ἱερουσαλὴμ Οὐεσπασιανὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Τελευτὴ Οὐεσπασιανοῦ.

N. XVIII. Περὶ τοῦ Ψευδονέρωνος. Περὶ τοῦ Βεσβίου ὄρους καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀναδιδομένου πυρὸς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ γενομένων ἐπὶ Τίτου. Οἵους ἀγῶνας ὁ Τίτος ἐποίησεν. Περὶ ἀρχιερέων τῆς Ῥώμης. Τελευτὴ Τίτου.

N. XIX. Οἷος ἦν ὁ Δομετιανός. Ὅτι καὶ θεὸς ἤθελε νομίζεσθαι. Ὅτι ἀναριθμήτους ἐκόλασεν. Ὅτι ἐμισήθη παρὰ πάντων ὁ Δομετιανὸς, καὶ ἐπεβουλεύθη. Περὶ τῶν προειπόντων τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ Ἀναίρεσις Δομετιανοῦ. Ὅτι Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς, ἐν Ἐφέσῳ ὢν, ἔγνω τὴν τοῦ Δομετιανοῦ σφαγήν. Περὶ ἀρχιερέων. Ὅτι καὶ ὁ Δομετιανὸς διωγμὸν ἐκίνησε κατὰ Χριστιανῶν, καὶ τὸν Θεολόγον Ἰωάννην περιώρισεν ἐν Πάτμῳ. Περὶ τῶν ἐκ γένους Δαβὶδ τοῦ Κυρίου συγγενῶν.

N. XX. Ὅτι ἐπανῆλθεν ὁ Θεολόγος ἀπὸ τῆς ὑπερορίας. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι τὸν Τραϊανὸν υἱοθετήσατο, καὶ Καίσαρα ἀνεῖπεν ὁ Νερούας.

N. XXI. Οἷος ἦν ὁ Τραϊανὸς τοὺς τρόπους. Ὅτι ἀπολίμησε τοὺς Δακοὺς, καὶ ἐλίκησεν. Εἶτα καταβεμένους τὰ ὅπλα ἐσπείσατο αὐτοῖς. Ὅτι οὐκ ἐνίμειναν οἱ Δακοὶ ταῖς ὁμολογίαις αὐτῶν, καὶ ὅτι στρατεύσαντες αὖθις, κατὰ τοῦ Τραϊανοῦ ἐπεχείρησαν δόλῳ αὐτὸν ἀνελεῖν. Ἐγνώσθησαν δὲ, καὶ ἡττηθέντες ὑπετάγησαν Ῥωμαίοις. Ὅπως ὁ βασιλεὺς τῶν Δακῶν τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ ἔκρυψεν. Ὅπως τοῖς φίλοις ἐπίστευεν ὁ Τραϊανός. Ὅτι τῆς Ἀρμενίας ἐκράτησεν ὁ Τραϊανός.

N. XXII. Ὅσα Ῥωμαίοις ὑπέταξε κατὰ Πάρθων στρατεύσας, καὶ ὅθεν ἔσχε τὴν ἐπωνυμίαν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα. Περὶ Ἰουδαίων. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XXIII. Οἷος ἦν ὁ Ἀδριανός. Ὅτι χρεωκοπίαν ὁ Ἀδριανὸς ἐκήρυξεν. Ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ πόλιν ἀντὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ Ἀδριανὸς ᾠκοδόμησεν, Αἰλίαν καλέσας αὐτήν. Περὶ τῆς κατ' Ἀδριανοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπαναστάσεως.

N. XXIV. Περὶ Ἀλβανῶν, καὶ ὅτι Μασσαγέται εἰσίν. Περὶ Σευηριανοῦ. Οἷος ὁ Τούρβων ἦν καὶ οἵος ὁ Σίμιλις. Ὅτι τὸν Ἀντωνῖνον ὁ Ἀδριανὸς προεχειρίσατο αὐτοκράτορα. Τελευτὴ Ἀδριανοῦ. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ Ἰουδαίων. Περὶ αἱρεσιαρχῶν. Περὶ Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου καὶ Μάρτυρος.

LIBER DUODECIMUS.

N. I. Διὰ τί Εὐσεβὴς ἐπεκλήθη Ἀντωνῖνος. Νομοθεσία αὐτοῦ. Τελευτὴ Ἀντωνίνου. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος.

N. II. Μάρκου Ἀντωνίνου πόλεμοι πρὸς διάφορα ἔθνη. Περὶ τοῦ δι' ἐντεύξεως Χριστιανῶν πρὸς τὸν Θεὸν γενομένου θαύματος ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ.

N. III. Ἀποστασία κατὰ Μάρκου Ἀντωνίνου. Νομοθέτημα. Ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐν Ἀθήναις ἔταξε τῶν λόγων ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου μισθὸν λαμβάνοντας. Περὶ πατριαρχῶν.

N. IV. Οἷος ἦν τὰ ἤθη ὁ Κόμοδος. Ὅτι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὴν οἰκείαν γυναῖκα ἀνεῖλεν ὁ Κόμοδος. Περὶ πολέμων γενομένων ἐπὶ Κομόδου. Περὶ Περενίου, καὶ ὅπως ἐξεδόθη τοῖς στρατιώταις. Οἷα ἦσαν οἱ Καισάρειοι, καὶ οἷα ἐποίουν. Ὅπως ὁ Κλέανδρος διεφθάρθη ὑπὸ τοῦ δήμου. Ὅτι φονικώτατος ἦν ὁ Κόμοδος.

N. V. Τὰ Κομόδου ἐπίθετα. Ὅτι ἡμαθηλάτει καὶ ἐμονομάχει ὁ Κόμοδος, καὶ ὅτι ὠμότατος ἦν. Ἡ ῥάβδος τοῦ κήρυκος. Ἀναίρεσις τοῦ Κομόδου. Περὶ πατριαρχῶν.

N. VI. Οἷου γένους ἦν ὁ Περτίναξ. Ὅπως διετέθη περὶ τὰ πράγματα ὁ Περτίναξ καὶ τοὺς Ῥωμαίους. Ὅπως ὁ Περτίναξ τὴν παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτοκράτορα μέλλοντα γενέσθαι οὐκ ἐκόλασεν.

N. VII. Στάσις τοῦ δήμου πρὸς τὸν Ἰουλιανόν.

Περὶ Σευήρου καὶ Νίγρου καὶ Ἀλβίνου στασιασάντων κατὰ Ἰουλιανόν. Περὶ τοῦ εἰς Ῥώμην Ἀθηναίου, καὶ ὅπως ὠνομάσθη.

N. VIII. Ὅπως ὁ Σευῆρος ὑπέσχετο, καὶ οὐκ ἐπλήρωσε ταῦτα. Οἷα πρὸ τῆς βασιλείας σημεῖα τῷ Σευήρῳ ἐγένοντο τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσημαίνοντα. Ὅτι τῷ Νίγρῳ πολεμήσας ἐνίκησε, καὶ Νίγρος ἀνῃρέθη.

N. IX. Πόλεμοι Ῥωμαίων πρὸς διάφορα ἔθνη. Ὅτι πόλεμος συνερράγη τῷ Σευήρῳ καὶ τῷ Ἀλβίνῳ, καὶ ὁ Ἀλβῖνος ἡττήθη. Ὅτι κατὰ Πάρθων ὁ Σευῆρος ἐστράτευσε, καὶ πόλεις εἶλε. Ὅτι πολυπράγμων ἦν ὁ Σευῆρος. Περὶ τοῦ Νείλου. Περὶ Πλαυτιανοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀπληστίας, καὶ ὅπως ἀπώλετο. Περὶ τοῦ ἀρχιληστοῦ Φήλικος. Ὅτι εἰς τὴν Βρεττανίαν ὁ Σευῆρος ἐστράτευσε, καὶ περὶ Βρεττανῶν καὶ τῶν ἠθῶν αὐτῶν. Ὅσον τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς Βρεττανίας. Ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀντωνῖνος ἐπεβούλευε τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ. Τελευτὴ Σευήρου.

N. XI. Περὶ Ὠριγένους. Τίνα εἰσὶ τὰ Ἑξαπλᾶ Ὠριγένους. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XII. Ὅπως ἀνεῖλε Γέταν τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ὁ Ἀντωνῖνος. Ὅτι καὶ ἄπιστος ἦν. Ὅθεν ὠνομάσθη Καράκαλος. Ἀναίρεσις Ἀντωνίνου.

N. XIII. Περὶ Ἰουλίας τῆς μητρὸς Ἀντωνίνου, καὶ ὅπως ἐτελεύτησεν. Ἐπιβουλὴ κατὰ Μακρίνου. Ἀναίρεσις Μακρίνου.

N. XIV. Ὅτι οὐ μόνον ἦν ἀσελγέστατος, ἀλλὰ καὶ ἀσεβέστατος, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θρησκείαν. Οἷα ὁ Ψευδαντωνῖνος ἐποίει πᾶσαν ἀσέλγειαν ὑπερβάλλοντα. Ὅτι τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Βασιανὸν υἱοθετήσατο, Ἀλέξανδρον μετονομάσας αὐτόν. Ἀναίρεσις τοῦ Ψευδαντωνίνου. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XV. Περὶ στάσεων μέσον τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν γενομένων. Ὅπως τοῖς Πέρσαις αὖθις ἡ βασιλεία περιελήλυθε, καταλυθεῖσα παρὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Οἷα οἱ πεμφθέντες παρὰ Ἀρταξέρξου εἶπον. Καὶ ὅπως αὐτοῖς ἐχρήσατο ὁ βασιλεὺς οὗτος, καὶ ὅπως τοῖς Πέρσαις ἐπολέμησεν. Ὅτι καὶ τοῖς Γερμανοῖς ἐμαχέσατο. Ἀνάῤῥησις Μαξιμίνου. Ἀναίρεσις Ἀλεξάνδρου. Ὅτι ἡ Μαμαία Χριστιανὴ γέγονεν. Περὶ ἀρχιερέων.

N. XVI. Αἰτία δι' ἣν ὁ Μαξιμῖνος διωγμὸν κατὰ Χριστιανῶν κεκίνηκεν. Ὅτι κατὰ Γερμανῶν ἐστρατεύσας ὁ Μαξιμῖνος ἐνίκησεν. Ὅτι δύο στρατηγοὺς ἢ Καίσαρας ἡ βουλὴ προεβάλετο κατὰ Μαξιμίνου. Ἀναίρεσις Μαξιμίνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

N. XVII. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XIX. Στάσις κατὰ Φιλίππου. Περὶ Δεκίου, καὶ ὅπως παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἠναγκάσθη δέξασθαι τὴν βασιλείαν. Ἀναίρεσις Φιλίππου.

N. XX. Περὶ μαρτύρων. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τοῦ Ὠριγένους καὶ τῶν αὐτοῦ διαστρόφων δογμάτων. Περὶ Ναυάτου. Ἐπιστολὴ Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. Περὶ τῆς τοῦ Δεκίου τελευτῆς.

N. XXI. Ὅτι καὶ ὁ Γάλλος διωγμὸν ἐπήγειρε κατὰ Χριστιανῶν. Ἐθνῶν κινήσεις, καὶ χωρῶν πλείστων καταδρομαὶ, καὶ φθορὰ πολυπληθὴς ἐκ λοιμοῦ. Ὅπως Αἰμιλιανὸς τὴν αὐταρχίαν ἥρπασεν. Ἀναίρεσις Γάλλου.

N. XXII. Ἀναίρεσις Αἰμιλιανοῦ. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XXIII. Ὅτι ὑπὸ Περσῶν ἑάλω Οὐαλεριανός. Ὅτι εἶλον οἱ Πέρσαι πόλεις πολλὰς, καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, καὶ ὅπως αὐτοῖς ἐκέχρηντο. Ὅπως ἑάλω ἡ Καισάρεια. Ὅτι ἐπέθεντο τοῖς Πέρσαις Ῥωμαῖοι ἀθρόον, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀνεῖλον, καὶ παλλακὰς τοῦ Σαπώρου εἶλον. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XXIV. Ὅσοις ἔθνεσιν ἐπολέμησεν. Περὶ Αὐρίολου, καὶ περὶ Ἰγγενούου τυραννίδι ἐπιχειρήσαντος. Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως Ποστούμου. Μάχη πρὸς Ποστοῦμον, καὶ ἧττα αὐτοῦ. Ὅτι ἐτυράννησεν ὁ Μακρῖνος. Ὅτι τὸν Αὐρίολον ἔπεμψε κατὰ Μακρίνου ὁ Γαλιῆνος, καὶ ὅπως οἱ τοῦ Μακρίνου τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν. Ἀναίρεσις Μακρίνου καὶ Μακριανοῦ. Ἧττα Κυίντου, καὶ ἀναίρεσις. Ὅπως ὁ Ὀδενάθος ἀνῃρέθη.

N. XXV. Ὅτι καὶ ὁ Αὐρίολος τυραννίδι ἐπιχειρήκειν. Ὅτι μικροῦ ἑάλω ἂν τοῦ βασιλέως ἡ γαμετή. Ἑτέρα ἐπιβουλὴ κατὰ Γαλιήνου, καὶ ἀναίρεσις αὐτοῦ. Οἷος ἦν τοὺς τρόπους ὁ Γαλιῆνος. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XXVI. Περὶ Θεσσαλονίκης. Ὅτι καὶ ὁ Κυντιλιανὸς παρὰ τῆς συγκλήτου βασιλεὺς ἀνερρήθη.

N. XXVII. Ὅτι οὗτος διωγμὸν κατὰ Χριστιανῶν ἐγείρει ἐμελέτα. Ὅσα ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐστράτηγησεν. Ἀναίρεσις Αὐρελιανοῦ.

N. XXVIII. Πόλεμοι κατὰ Σκυθῶν. Ἀναίρεσις Ταχίτου.

N. XXIX. Ἀναίρεσις Φλωριανοῦ. Ἀποστασία κατὰ Πρόβου. Κάρου ἐπανάστασις.

N. XXX. Ἐκστρατεία τοῦ Κάρου κατὰ Περσῶν, καὶ νίκη, καὶ κατὰ Σαρματῶν. Τελευτὴ Κάρου. Αὐταρχία Νουμεριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἀναίρεσις. Περὶ τοῦ αἱρεσιάρχου Μάνεντος. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XXXI. Ὅτι Μαξιμιανὸν τὸν Ἑρκούλιον ὁ Διοκλητιανὸς κοινωνὸν προσειλήφει τῆς βασιλείας, καὶ περὶ τοῦ διωγμοῦ, ὃν οὗτοι ἐποίησαν. Ὅτι πόλεών τινων ἀποστασῶν ὁ Διοκλητιανὸς αὖθις ταύτας ὑπέταξεν. Ὅτι τοὺς γάμβρους αὐτῶν καὶ ἀμφω οἱ βασιλεῖς Καίσαρας πεποιήκασιν. Ὅτι τοῖς Ἀλεμαννοῖς ὁ Κώνστας μαχεσάμενος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ἡττήθη καὶ νενίκηκε. Ὅτι Ναρσοῦ τοῦ Περσῶν βασιλέως λεηλατοῦντος τοὺς ὑπηκόους Ῥώμης ὁ Γαλλέριος αὐτῷ ἐπολέμησε, καὶ πρῶτον μὲν ἡττήθη, εἶτα δὲ περιφανῆ ἐνίκησε νίκην. Ὅτι ὑπερφρονήσας ὁ Διοκλητιανὸς προσκυνεῖσθαι ἀπῄτησε, καὶ λίθους καὶ μαργάρους ἑαυτῷ περιέθετο.

N. XXXII. Ὅπως ἀποδέμενοι τὴν ἀρχὴν καὶ ἀμφω οὗτοι οἱ τύραννοι, ἰδιώτευσαν. Ὅτι ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Περσῶν ἐθριάμβευσαν. Ὅθεν ἐκλήθη θρίαμβος. Ὅτι οἱ Καίσαρες γεγόνασιν αὐτοκράτορες. Καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ παρὰ τῶν στρατιωτῶν βασιλεὺς ἀνερρήθη Μαξέντιος. Οἷος ἦν ἕκαστος τοὺς τρόπους τῶν βασιλέων τούτων.

N. XXXIII. Περὶ γυναικὸς κοσμίας διὰ σωφροσύνην ἑαυτὴν διαχειρισαμένης. Περὶ τῆς τελευτῆς Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ. Τελευτὴ Κώνσταντος. Ἀνάῤῥησις τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὅτι ἐξ ἀποκαλύψεως ὁ Κώνστας τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν. Ὅτι ὁμηρεύων παρὰ Γαλλέρῳ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεβουλεύετο παρ' ἐκείνου.

N. XXXIV. Τελευτὴ Μαξιμίνου. Περὶ πατριαρχῶν.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

N. I. Περὶ τῆς ἁγίας Ἑλένης. Ἐκστρατεία τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κατὰ Μαξεντίου. Περὶ τοῦ

φανέντος τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ δι' ἀστέρων σταυροῦ, καὶ ὅπως ἀπώλετο ὁ Μαξέντιος. Ὅτι καὶ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἰταλίας ἐκράτησεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Ὅτι κατὰ Λικινίου ἐστρατεύσας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐνίκησεν· εἰς δὲ Θεσσαλονίκην αὐτὸν περιώρισεν, ἔνθα καὶ ἀνῃρέθη. Περὶ ὀπτασιῶν τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ φανεισῶν.

N. II. Ὅτι λελόβητο τὸ σῶμα οὗτος ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅπως παίδων αἵματι λούσασθαι προτραπεὶς, οὐκ ἠθέλησεν. Ὅτι οἱ κορυφαῖοι τῶν ἀποστόλων ὄναρ τῷ βασιλεῖ ἐφάνησαν, καὶ ὑπέθεντο τρόπον, δι' οὗ λαθήσεται· καὶ ὡς βαπτισθεὶς λάθη. Καὶ τὰ εἰδωλεῖα ἀπέκλεισεν. Περὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς διαλέξεως τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου, καὶ τοῦ ἐπὶ τῷ ταύρῳ θαύματος. Περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ θείου σταυροῦ. Περὶ τῶν παίδων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Καὶ ὅπως ἀνεῖλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κρίσπον, διαβολῇ τῆς μητρὸς, εἶτα κἀκείνην. Ὅτι τοὺς Σαρμάτας καὶ τοὺς Γότθους ἐνίκησεν.

N. III. Περὶ τῆς κτίσεως Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ οἷον ἦν τὸ Βυζάντιον. Περὶ τοῦ ἐπὶ τῷ γενεθλίῳ τῆς πόλεως γενομένου θεματίου. Περὶ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὅσα ὁ Δίων περὶ αὐτοῦ ἱστορεῖ. Περὶ τοῦ ἐν τῷ Πλακωτῷ κίονος, καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγάλματος. Περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς νέας Ῥώμης. Περὶ τοῦ ἁγίου Μητροφάνους.

N. IV. Περὶ Ἀρείου καὶ τῆς κακοδοξίας αὐτοῦ. Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου. Περὶ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου. Περὶ τοῦ ἁγίου συμβόλου. Ὅπως ἐτίμησε τοὺς ἁγίους Πατέρας ὁ βασιλεύς. Ὅτι τοῦ ἁγίου Μητροφάνους θανέντος, ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος γέγονε πατριάρχης. Τελευτὴ τῆς ἁγίας Ἑλένης. Τελευτὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Οἷος ἦν τὰ ἤθη ὁ θεῖος οὗτος αὐτοκράτωρ.

N. V. Ὅπως ἡ βασιλεία Ῥωμαίων εἰς τοὺς τρεῖς ἐμερίσθη παῖδας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Κοττίζι ὠνομάσθησαν ἀπὸ Κοττίου βασιλέως τῶν τόπων τούτων γενομένου. Ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐπελθὼν τῷ τοῦ Κώνσταντος λάχει, ἡττήθη καὶ ἀνῃρέθη. Ὅτι ὁ Κώνστας καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἐκράτησε μοίρας, καὶ ὑπὸ Μαγνεντίου ἀνῃρέθη. Περὶ τῆς πρὸς Πέρσας μάχης τοῦ Κωνσταντίου. Καὶ περὶ Ὁρμίσδου τοῦ Πέρσου.

N. VI. Ὅπως ὁ Μαγνέντιος τυραννίδι ἐπιχειρήσας. Ἀναίρεσις Κώνσταντος. Ὅτι πολλοὺς τῶν ἀξιολογωτέρων ἀπώλεσεν ὁ Μαγνέντιος.

N. VII. Ὅτι Σαπώρης ὁ Περσῶν βασιλεὺς, τὴν Ῥωμαίων χώραν ἐπέθετο καὶ Νίσιβιν πολιορκήσας, ἄπρακτος ἀνεχώρησεν. Ὅτι καὶ Βρετανίων τυραννίδι ἐπιχειρήσας. Ὕναρ τῷ Κωνσταντίῳ ὀφθέν. Ὅτι προσῆλθεν ὁ Βρετανίων τῷ Κωνσταντίῳ.

N. VIII. Περὶ Μαγνεντίου τυραννήσαντος καὶ συμβαλόντος τῷ Κωνσταντίῳ ἡττηθέντος. Ὅτι ἡττηθεὶς ὁ Μαγνέντιος ἔφυγεν. Ὅτι καὶ αὖθις πρὸς πόλεμον ὁ Μαγνέντιος ἡτοιμάζετο. Ὅτι ἐπεβούλευσεν ὁ Μαγνέντιος τῷ Γάλλῳ. Περὶ τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ. Ὅπως ἐγνώσθη ἡ κατὰ Γάλλου ἐπιβουλή.

N. IX. Ὅτι καὶ αὖθις ἡττήθη ὁ Μαγνέντιος, καὶ ἑαυτὸν διεχρήσατο. Ὅτι μόναρχος ὁ Κωνστάντιος κατέστη καὶ ὁλοκλήρου τῆς ἀρχῆς γέγονεν ἐγκρατής. Ὅπως ὁ Γάλλος ὑπερεφρόνησε, καὶ τοὺς συγκλητικοὺς ἀνεῖλεν ἄνδρας, καὶ αὐτῆς τοῦ Καίσαρος ἀξίας ἐξέπεσε καὶ τῆς ζωῆς ἐστερήθη ἀναιρεθείς. Ἀποστασία Σιλβάνου καὶ ἀναίρεσις. Ὅσα ὁ Σαπώρης τῷ Κωνσταντίῳ ἐπέστειλε, καὶ ὁ Κωνστάντιος αὖθις ἐκείνῳ.

N. X. Ὅτι Καίσαρα τὸν Ἰουλιανὸν ἀνεῖπε Κωνστάντιος, καὶ τὴν ἀδελφὴν Ἑλένην αὐτῷ συνέζευξεν. Ὅτι ἐν πολέμοις εὐτύχησεν Ἰουλιανός. Ὅτι ἀπεστάτησεν Ἰουλιανὸς καὶ Αὔγουστος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἀνηγορεύθη. Οἷα τῷ Κωνσταντίῳ ἐπέστειλεν Ἰουλιανός. Οἷα αὖθις ἐμήνυσε τῷ Ἰουλιανῷ ὁ Κωνστάντιος. Οἷα πρὸς τὰ τοῦ Κωνσταντίου μηνύματα ἀντέθετο ὁ Ἰουλιανὸς, καὶ ὅσα αὐτῷ ἐπέστειλεν.

N. XI. Ὅτι κατὰ τοῦ Κωνσταντίου ἐπῆρε ὁ τύραννος μήπω τὴν ἑαυτοῦ ἐκφήνας ἀσέβειαν. Τελευτὴ Κωνσταντίου. Οἷος ὁ Κωνστάντιος ἦν. Περὶ τῆς Ἀρείου διαφθορᾶς. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι ὁ Μακεδόνιος τὸ σῶμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου μετήνεγκεν Ἀκακίου, αὖθις δὲ ὁ Κωνστάντιος εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων αὐτὸ μετεκόμισεν. Περὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ. Περὶ Εὐσεβίας τῆς γαμετῆς Κωνσταντίου.

N. XII. Ὅτι ἐτίμησε τὸν τοῦ Κωνσταντίου νεκρὸν ὁ Ἰουλιανός. Ὅτι μιτότητα ὁ παραβάτης μετῆει. Ὅτι μετὰ τὴν μοναρχίαν φανερῶς τὰ Ἑλλήνων ἐσέβετο. Ὅτι ἐκώλυσε τοὺς Χριστιανοὺς μαθημάτων μετέχειν. Ὅτι ἐπέτρεψε τοῖς Ἰουδαίοις τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν ἀνεγεῖραι. Περὶ Εὐσεβίου, καὶ τῶν ἄλλων εὐνούχων. Ὅτι τὸ ἐν ταῖς Δάφναις τοῦ Ἀπόλλωνος ἄγαλμα, καὶ τὸν ναὸν σκηπτὸς κατέκαυσεν. Περὶ τῶν ἁγίων Ἀρτεμίου, καὶ Εὐγενίου, καὶ Μακαρίου.

N. XIII. Ὅπως ὁ παραβάτης τοῖς Πέρσαις μαχόμενος, ἀφανῶς κατὰ τῆς πλευρᾶς ἐτρώθη, καὶ θνήσκων κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐβλασφήμησε, καὶ οὕτως τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπηρεύξατο. Οἷος ἦν τὰ ἤθη ὁ Ἰουλιανός. Περὶ τοῦ ὀνείρου. Περὶ σημείου δηλοῦντος τὸν τοῦ παραβάτου θάνατον.

N. XIV. Οἷας ὁ Ἰοβιανὸς ἔθετο πρὸς Πέρσας σπονδάς. Περὶ τῆς τελευτῆς Ἰοβιανοῦ. Περὶ Σαλουστίου. Ὅτι παρὰ πάντων βασιλεὺς Οὐαλεντινιανὸς ἐψηφίσθη. Οἷος ἦν Ἰοβιανός.

N. XV. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι τὸν ἀδελφὸν Οὐάλεντα κοινωνὸν τῆς βασιλείας ὁ Οὐαλεντινιανὸς προσελάβετο. Περὶ Ῥοδάνου, καὶ ὅπως τοῦτον ἀδικοῦντα ἐκόλασεν Οὐαλεντινιανός. Τελευτὴ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ.

N. XVI. Περὶ τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος, καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐμπρησθέντων παρὰ αὐτοῦ ἱερέων. Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου γενομένου θαύματος. Περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ Οὐάλεντος, καὶ τῆς περὶ ταύτης προρρήσεως τοῦ ὁσίου Ἰσαακίου. Περὶ τῆς Προκοπίου τυραννίδος, καὶ τῆς καθαιρέσεως τῶν τειχῶν Χαλκηδόνος. Περὶ τῆς ἀλεκτορομαντείας Ἰαμβλίχου καὶ Λιβανίου.

N. XVII. Ὅτι τὸν νέον Οὐαλεντινιανὸν ἡ στρατιὰ βασιλέα ἀνεῖπεν. Περὶ Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἱσπανίας, καὶ ὅπως τοὺς Σκύθας ἐνίκησεν. Τελευτὴ Γρατιανοῦ.

N. XVIII. Ὅτι ὁ Μάξιμος τυραννίδι ἐπιχειρήσας ἀπανθρώπῳ κατὰ τοῦ νεοῦ Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ κρατηθεὶς παρὰ Θεοδοσίου ἀνῃρέθη. Ὅτι ἑαυτὸν ἀνεῖλεν ὁ Οὐαλεντινιανός. Ὅτι ἐστασίασε κατὰ Θεοδοσίου ὁ δῆμος τῶν Θεσσαλονικέων· ὁ δὲ ἔκτεινεν αὐτῶν ὡσεὶ πεντεκαίδεκα χιλιάδας, καὶ ὅπως ἠλέγ-

χθη παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀμβροσίου. Ὅτι ἀνεῖλεν ὁ Θεοδόσιος τὸν τύραννον Εὐγένιον. Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς, ἣν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις ἔκτισαν, καὶ ὅπως καὶ διὰ ταύτην ὁ μέγας Ἀμβρόσιος ἐπαρρησιάσατο. Περὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ γενομένης ἀταξίας.

N. XIX. Περὶ τῆς δευτέρας συνόδου. Περὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου. Ὅτι βασιλεῖ; καὶ ἄμφω τοὺς υἱοὺς ἀνηγόρευσεν ὁ Θεοδόσιος, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως; Θεοδοσίου.

N. XX. Περὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπως γέγονε πατριάρχης, καὶ ὅπως ἐξωρίσθη. Τελευτὴ Εὐδοξίας. Τίνες μετὰ τὸν Χρυσόστομον ἐγένοντο πατριάρχαι. Τελευτὴ Ἀρκαδίου.

N. XXI. Περὶ τοῦ βασιλέως; Ὀνωρίου. Τελευτὴ Ὀνωρίου.

N. XXII. Περὶ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν Εὐδοκίας ἡ συνώκησε τῷ Θεοδοσίῳ. Περὶ τοῦ εὐνούχου Ἀντιόχου. Περὶ τῶν τῆς βασιλίδος ἀδελφῶν. Περὶ τοῦ εἰς τὸν παράλυτον Ἰουδαῖον θαύματος.

N. XXIII. Περὶ πατριαρχῶν, καὶ περὶ Νεστορίου καὶ τῆς αὐτοῦ αἱρέσεως. Περὶ τῆς τρίτης συνόδου. Περὶ τῶν ἀπολειφθέντων τῆς συνόδου ἀρχιερέων, καὶ ὅσα ἐποίησαν. Ὅτι εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταχληθέντες οἱ τῆς συνόδου, ὠμονόησαν. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ σώματος τοῦ Χρυσοστόμου. Ὅτι ὁ υἱος Θεοδόσιος μετέθετο τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ περὶ Κύρου τοῦ ἐπάρχου.

N. XXIV. Περὶ τοῦ πατριάρχου Φλαβιανοῦ, καὶ περὶ Εὐτυχοῦς τοῦ αἱρετικοῦ. Ὅτι τῷ Ἀλεξανδρείας Διοσκόρῳ ἐπατράπη ἡ ζήτησις τῶν τοῦ Εὐτυχοῦς δογμάτων, καὶ ὅσα ἐκεῖνος ἐποίησεν. Ὅτι τοῦ Φλαβιανοῦ θανόντος, πατριάρχης κεχειροτόνητο Ἀνατόλιος. Ὅτι τὴν Πουλχερίαν μετέστησε τῆς διοικήσεως ὁ Θεοδόσιος. Ὅτι αὖθις τῇ ἀδελφῇ τὴν διοίκησιν. Ὅπως ἡ Πουλχερία ἐβελτίου τὸν ἀδελφόν. Ὅπως τὴν Αὐγούσταν Εὐδοκίαν ἀπέστερξεν ὁ Θεοδόσιος. Τελευτὴ Θεοδοσίου. Οἷος ἦν ὁ Θεοδόσιος.

N. XXV. Περὶ σημείων προμηνυόντων τὴν βασιλείαν τῷ Μαρκιανῷ. Περὶ τῆς τετάρτης συνόδου.

N. XXVI. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τοῦ γενομένου θαύματος παρὰ τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας ἐπὶ τῇ κρίσει τῶν τόμων τῆς πίστεως. Τελευτὴ Πουλχερίας τῆς βασιλίσσης. Περὶ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ ἀνεψιοῦ Ὀνωρίου τοῦ ἐν Ῥώμῃ βασιλεύσαντος. Ὅπως ἐάλω παρὰ Γιζερίχου τοῦ Οὐανδήλων ἡγητὸς ἡ Ῥώμη. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Μαρκιανοῦ.

LIBER DECIMUS QUARTUS.

N. I. Ὅτι τὸν υἱὸν τοῦ Ἄσπαρος ὁ Λέων ἐποίησε Καίσαρα, καὶ ὅτι ὁ δῆμος ἐστασίασε διὰ τοῦτο, καὶ ὅτι ὡς ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ ἀνεῖλεν ὁ Λέων τὸν Ἄσπαρα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀρδαβούριον. Περὶ τοῦ Κοιαίστορος Ἰσαακίου. Περὶ τοῦ γενομένου ἐμπρησμοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος. Περὶ τοῦ γενομένου ἐν Ἀντιοχείᾳ σεισμοῦ. Ὅτι ὁ Βασιλίσκος στρατοπεδάρχης προβληθείς, καὶ προσβαλὼν τοῖς τοῦ Γιζερίχου, ἡττήθη. Ὅτι ἔγγονον αὐτοῦ ὁ Λέων ἔστεψε διαδήματι εἰς βασιλέα. Περὶ τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου. Περὶ πατριαρχῶν. Τελευτὴ Λέοντος τοῦ μεγάλου.

N. II Ὅτι οἱ παρὰ Βασιλίσκου πεμφθέντες κατὰ τοῦ Ζήνωνος αὐτῷ προσετέθησαν. Ὅτι ἐπανῆλθεν ὁ Ζήνων εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ὁ βασιλίσκος ἁλὼς καὶ διεφθάρη. Περὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ γενομένου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Βασιλίσκου, ὑφ' οὗ καὶ Ὅμηρος ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ διεφθάρη. Ὅτι πολλοὺς ὁ Ζήνων ἐφόνευσε βασιλεύσας τὸ δεύτερον. Τελευτὴ Ζήνωνος.

N. III. Ὅθεν Δίκορος ἐκαλεῖτο ὁ Ἀναστάσιος. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι χρεωκοπίαν ὁ Ἀναστάσιος ἔθετο, καὶ τὸν τοῦ Χρυσαργύρου δεσμὸν ἐξέκοψεν. Ὅτι τῆς τῶν συγχυτικῶν αἱρέσεως ὁ Ἀναστάσιος γεγονὼς, τὸν πατριάρχην ἐξώρισε. Περὶ Ἀσγγίνου τοῦ ἀδελφοῦ Ζήνωνος τυραννῆσαι ἐπιχειρήσαντος, καὶ περὶ τῶν Ἰσαύρων. Περὶ τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης. Περὶ τῶν Βουλγάρων. Περὶ Βιταλιανοῦ τυραννήσαντος. Καὶ ὅπως κατεπολεμήθη, καὶ περὶ Πρόκλου. Ὅτι προσθήκην εἰς τὸ Τρισάγιον βουληθέντος ποιήσασθαι τοῦ Ἀναστασίου, τὸ ὀρθόδοξον τοῦ λαοῦ ἐστασίασε, καὶ ὅσα ἐποίησεν.

N. IV. Περὶ Ἀλαμουνδάρου, καὶ ὅπως τοὺς τοῦ Σευήρου ἐπισκόπους διέπαιζεν. Περὶ τῶν Βουλγάρων, καὶ ὅπως ἥττησαν τοὺς Ῥωμαίους. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τοῦ τῆς τύχης τῆς πόλεως ἀγάλματος. Περὶ τῶν ὀνειράτων ὧν εἶδεν ὁ Ἀναστάσιος. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου. Ὅτι ὁ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ Μακρὸν τεῖχος.

N. V. Ὅπως ὁ Ἰουστῖνος εἰς τὴν βασιλείαν ἀνῆχθη. Ὅτι ἀνῃρέθη ὁ εὐνοῦχος Ἀμάντιος. Ὅτι τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἐκύρωσεν Ἰουστῖνος, καὶ τὴν γαμετὴν ἔστεψεν· καὶ περὶ Βιταλιανοῦ. Περὶ τοῦ δυσσεβοῦς Σεβήρου, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ἀρχιερατεύσαντος Παύλου. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι ἐσπείσατο τοῖς Πέρσαις Ἰουστῖνος. Ὅτι αὖθις μάχη μέσον Ῥωμαίων καὶ Περσῶν γέγονεν. Περὶ Μανιχαίων. Περὶ Ἀναβάρζου, καὶ Ἐδέσσης, καὶ Πομπηϊουπόλεως. Περὶ γυναικὸς γιγαντώδους. Ὅτι στρατηλάτης ὁ Ἰουστινιανὸς προεβλήθη. Ὅτι νοσῶν ὁ Ἰουστῖνος ἔστεψε βασιλέα τὸν Ἰουστινιανόν. Τελευτὴ Ἰουστίνου.

N. VI. Περὶ κομήτου. Περὶ τῆς γενομένης στάσεως τῶν δήμων. Ὅτι ὑπάτιόν τινα συγγενῆ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου οἱ δῆμοι ἀνηγόρευσαν. Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων ἐκ τοῦ δήμου ἐν τῷ θεάτρῳ. Περὶ τῆς ἀνοικοδομῆς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Περὶ τοῦ Αὐγουστεῶνος. Περὶ τοῦ τερατουργοῦ κυνός.

N. VII. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῶν Οὐανδήλων, καὶ ὅπως τῆς Λιβύης ἐκράτησαν, καὶ ἐπὶ πόσον καὶ ὅπως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ κατεπολεμήθησαν παρὰ τοῦ Βελλισαρίου. Ἥττα τοῦ Γελίμερος, πολιορκία τε καὶ κατάσχεσις. Οἷος ὁ θρίαμβος γέγονεν. Περὶ τῆς τῶν λαφύρων πομπῆς.

N. VIII. Ὅτι ὁ Βελλισάριος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐστάλη, ταύτην τε καὶ τὴν Ῥώμην ὑπέταξεν τῷ βασιλεῖ ὑπὸ Γότθων κατεχομένην. Περὶ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ καὶ περὶ μερικῆς συνόδου ὑπ' αὐτοῦ καὶ πάπα Ῥώμης; Ἀγαπητοῦ συστάσης. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῆς πέμπτης συνόδου. Ὅπως ὁ Βελλισάριος τὴν Ῥώμην ἔλαβε, καὶ πόλεις ἑτέρας.

N. IX. Ὅτι καὶ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν ὑπέταξεν ὁ Βελλισάριος. Τελευτὴ Θεοδώρας τῆς βασιλίδος. Περὶ τοῦ κήτους. Ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ ἡ τῆς μετάξης γένεσις ἐγνώσθη τῷ βασιλεῖ, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις. Περὶ ἐπιβουλῆς, καὶ περὶ τοῦ Βελ-

λισωρίου. Ὅτι αἱρέσει ἁλοὺς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐτε- A τοῦ τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν. Ὅπως παρὰ τοῦ
λεύτησε. υἱοῦ αὐτοῦ ὁ Χοσρόης καθηρέθη τῆς βασιλείας, καὶ
ἀνηρέθη. Ὅτι ὁ Σιρόης βασιλεύσας ἐσπείσατο Ῥω-
μαίοις.

N. X. Περὶ τῶν ναῶν τῶν παρὰ Ἰουστίνου δομη- N. XVII. Ὅπως ὁ Ἡράκλειος εἰς τὴν τῶν Μονο-
θέντων. Ὅτι τὰς ὀφειλὰς τῶν τότε χρεωστούντων θελητῶν αἵρεσιν ἐξεκυλίσθη. Περὶ τοῦ ἱεροῦ Σεργ-
ἀπέτεισεν ἡ Αὐγούστα Σοφία. Περὶ τοῦ ἐπάρχου, καὶ ρονίου, καὶ τῆς παρ' ἐκείνου γενομένης συνόδου.
τοῦ ἀδικοῦντος, καὶ μὴ ἀπαντήσαντος εἰς τὸ δικα- Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ Μουχούμετ, καὶ ὅπως καὶ
στήριον. Ὅτι τὰς πρὸς Πέρσας σπονδὰς ἔλυσεν πότε εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας ἐγκατῳκίσθη.
Ἰουστῖνος. Ἀνάῤῥησις Τιβερίου, καὶ τελευτὴ Ἰου- Ἡρακλείου τελευτή.
στίνου.

N. XI. Ὅτι ἐπῆλθον Πέρσαι τῇ Ἀρμενίᾳ, καὶ N. XIX. Βασιλεία Κώνσταντος τοῦ ἐγγόνου Ἡρα-
συμμίξαντες τοῖς Ῥωμαίοις ἡττήθησαν. Ὅτι τὸ κλείου, ὃς καὶ Μονοθελητὴς ἦν. Ὅτι ὁ τῶν Σαρακηνῶν
λουτρὸν τῶν Βλαχερνῶν παρὰ Τιβερίου οἰκοδομεῖ- ἀρχηγὸς στόλῳ κατὰ Ῥωμαίων ἐχώρησε, καὶ ἀντιτα-
σθαι ἤρξατο. Περὶ Χαγάνου, ὅτι σταλεὶς κατὰ Περ- ξάμενος αὐτῷ ὁ Κώνστας ἡττήθη. Ὅτι ἐπὶ καιροῦ
σῶν Μαυρίκιος καὶ συμβολῶν αὐτοῖς ἐνίκησε, καὶ ἠρέμησαν οἱ Ἀγαρηνοί. Περὶ πατριαρχῶν, καὶ
γαμβρὸς τοῦ βασιλέως ἐγένετο. Ἀνάῤῥησις Μαυρι- τοῦ Πύῤῥου. Ὅπως ἐμισήθη ὁ Κώνστας παρὰ τῶν
κίου, καὶ Τιβερίου τελευτή. ὑπηκόων, καὶ εἰς Σικελίαν ἀπάρας ἐκεῖ ἀνῃρέθη.

N. XII. Περὶ Χαγάνου. Περὶ Βαρὰμ τοῦ Περσῶν B N. XX. Ἀπελθὼν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς Σικε-
στρατηγοῦ. Καθαίρεσις Ὁρμίσδου ἐκ τῆς ἀρχῆς. λίαν τοὺς φονεῖς τοῦ πατρὸς ἐκόλασε, καὶ ὕθεν ἐπα-
Ἀνάῤῥησις Χοσρόου, Ἀναίρεσις Ὁρμίσδου. Ἐπανά- κλήθη Πωγωνάτος. Ὅτι σὺν στόλῳ οἱ Ἀγαρηνοὶ
στασις κατὰ τοῦ Χοσρόου, καὶ φυγὴ αὐτοῦ πρὸς ἐπολιόρκουν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ ἐπτὰ
Ῥωμαίους. Περὶ τῶν ἁλωκότων Τούρκων, Ὅσα ὁ ἐνιαυτούς, καὶ ἀπῆλθον παθόντες ἃ δράσαντες.
Χοσρόης περὶ τοῦ μέλλοντος ἀπεφοίβασεν, ὡς τὰ Ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως τὸ ὑγρὸν πῦρ εὑ-
ἐσόμενα εἰδὼς ἐξ ἀστρολογίας. Ὅτι τὸν υἱὸν ὁ ρέθη. Ὅτι ἀπογόνοντες οἱ τῆς Ἄγαρ εἰρήνην ᾔτη-
Μαυρίκιος ἔστεψεν. Περὶ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων μ'. σαν, καὶ δασμὸν φέρειν ἐτήσιον τῇ βασιλείᾳ Ῥω-
Ὅπως ὁ Μαυρίκιος πολιορκοῦντα τὸν Χαγάνον τὴν μαίων κατέθεντο.
Τζουρουλὸν πρεσκεύασε καὶ ἄκοντα σπείσασθαι.

N. XIII. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῶν παρὰ τοῦ N. XXI. Ὅτι καὶ οἱ Ἐσπέριοι τῶν Ῥωμαίων
Χαγάνου πωλουμένων αἰχμαλώτων, οὓς ὁ βασιλεὺς πολέμιοι ἐσπείσαντο. Περὶ πατριαρχῶν, καὶ τῆς
Μαυρίκιος οὐκ ὠνήσατο. Ὅτι μὴ ὠνησαμένου τοῦ συνόδου ἔκτης. Ὅτι ἐξεστράτευσε κατὰ Βουλ-
βασιλέως τοὺς αἰχμαλώτους, ὁ Χαγάνος πάντας γάρων οὗτος ὁ βασιλεύς, εἶτα τῶν Ῥωμαίων τρα-
ἀνεῖλεν. Ὅτι διὰ τὴν τῶν αἰχμαλώτων ἀπώλειαν πέντων, ἠναγκάσθη σπείσασθαι, καὶ φόρους διδόναι.
ἐτιμήθη ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ δῆμος ἐστασίαζεν. Ὅτι Τελευτὴ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου.
τῷ υἱῷ αὐτοῦ γυναῖκα ὁ βασιλεὺς συνέζευξεν. Περὶ C N. XXII. Περὶ τῶν Μαρδαϊτῶν, καὶ ὅπως αὐτοὺς
τοῦ ὀνείρου ὃ ὁ βασιλεὺς ἐθεάσατο. Ὅτι ἐδέετο ὁ ἐκ τοῦ Λιβάνου μετῴκισεν οὗτος ὁ βασιλεὺς, ἀπατη-
βασιλεὺς τοῦ Θεοῦ ἐνταῦθα δίκας ἐκτίσαι. Ὅτι θεὶς παρὰ τῶν Ἀράβων. Ὅτι ὑπέταξε τὴν Ἰβηρίαν
στασιάσαν τὸ στρατιωτικὸν τὸν Φωκᾶν ἀνηγόρευσε καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Ὅτι ἔλυσε τὰς πρὸς τοὺς Βουλ-
βασιλέα. γάρους σπονδὰς, καὶ ἐθνη Σθλαβικὰ ὑπηγάγετο.
Περὶ τῶν Ἀγαρηνῶν, ὅτι ἐμισήθη παρὰ πάντων ὁ
N. XIV. Ὅτι ὁ Φωκᾶς ἐστέφθη παρὰ τοῦ πα- βασιλεὺς οὗτος διʼ εὐνοῦχόν τινα Θεοδόσιον. Ὅτι κα-
τριάρχου. Ἀναίρεσις Μαυρικίου καὶ παντὸς τοῦ τηνέχθη τῶν ἀνακτόρων ὁ Ἰουστινιανὸς, καὶ τὴν
γένους αὐτοῦ. Ἀπόστασις Ναρσοῦ, εἶτα προσέλευσις ῥῖνα ἐτμήθη.
αὖ, καὶ κατάφλεξις. Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων ὑπὸ
Φωκᾶ. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ N. XXIII. Ὅπως τὴν Ἀφρικὴν εἷλον οἱ Ἄραβες,
Ἰουδαῖοι ἐπανέστησαν κατὰ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν. καὶ ὅπως αὐτὴν ἀφῃρήντο. Ὅτι αὖθις εἷλον τὴν
Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ὁ Ἀφρικὴν οἱ Ἄραβες. Ἐπανάστασις τοῦ ναυτικοῦ,
Φωκᾶς κατηγγύησε τῷ στρατηλάτῃ Ἡρίσκῳ, καὶ ἀνάῤῥησις Ἀψιμάρου. Καθαίρεσις Λεοντίου.
ὅ ὡς καὶ παρ' ἐκείνου καὶ παρὰ πάντων ἐμισήθη.
Ἐπανάστασις τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ στρατευμάτων N. XXIV. Περὶ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ὅσα
κατὰ τοῦ Φωκᾶ. Ἧττα τοῦ Φωκᾶ. Ἀναίρεσις Φωκᾶ. D ἐποίησάν τε καὶ ἔπαθον. Περὶ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ὅτι
ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Χαγάνου, καὶ ὅτι
N. XV. Ὅτι πάντοθεν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ἐγίνοντο ἐπεβούλευεν ὁ Χαγάνος τῷ Ἰουστινιανῷ, τοῦ Ἀψιμάρου δώσειν αὐτῷ χρήματα πολλὰ ὑποσχομένου, καὶ
δυστυχήματα. Ὅτι δύο παῖδες τῷ Ἡρακλείῳ ἐκ τῆς ὅτι τοῦτο γνοὺς ἐκεῖνος πρὸς Βουλγάρους κατέφυ-
Αὐγούστης Εὐδοκίας ἐτέχθησαν. Τελευτὴ τῆς Αὐ- γεν. Ὅτι μετὰ τῶν Βουλγάρων τῇ πόλει ἐπιστρα-
γούστης Εὐδοκίας. Ὅτι τὴν ἰδίαν ἀνεψιὰν ὁ Ἡρά- τεύσας νύκτωρ ἀνεῴχθη διὰ τοῦ ἀγωγοῦ.
κλειος ἔγημεν. Ὅτι διεπρεσβεύσατο πρὸς Χοσρόην Ἡ-
ράκλειος περὶ εἰρήνης, ὅθʼ δὲ τὴν πρεσβείαν ἀπώσατο. N. XXV. Ὅπως ἐκόλασε τὸν Λεόντιον, καὶ τὸν
Περὶ Κρίσπου, καὶ ὅπως διετέθη πρὸς τὸν Ἡρά- Ἀψίμαρον καὶ ἑτέρους ὁ Ἰουστινιανὸς, καὶ τὸν
κλειον. Ὅτι τὸν Κρίσπον κληρικὸν καρῆναι προσέ- πατριάρχην. Ὅτι ἔστεψε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ
ταξεν. Περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀναιρεθέντων τὸν υἱόν. Ὅτι ἐπῆλθε κατὰ Βουλγάρων, καὶ ἡττήθη.
Χριστιανῶν, καὶ περὶ τῶν τιμίων ξύλων καὶ τοῦ Ἀποστασία Χερσωνιτῶν, καὶ ἀνάῤῥησις Φιλιππικοῦ
πατριάρχου. Ὅτι τῷ Σαρβάρῳ συμπλακεὶς ὁ Ἡρά- τοῦ καὶ Βαρδάνη. Ὅτι καὶ οἱ τοῦ στόλου τὸν Φιλιπ-
κλειος, ἐνίκησεν. πικὸν εὐφήμησαν. Ἀναίρεσις Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ
παιδὸς αὐτοῦ.

N. XVI. Ὅτι παραβὰς τὰς συνθήκας ὁ Χαγάνος, N. XXVI. Ὅθεν ἀθετήσει τὴν ἕκτην σύνοδον
ἐπῆλθε τῇ πόλει, καὶ ἡττηθεὶς ἔφυγεν. Ὅσα ὁ προήχθη. Οἷος ἦν περὶ πράξεις ὁ Φιλιππικός. Περὶ
Ἡράκλειος τοῖς Πέρσαις μαχόμενος κατώρθωσεν. πατριαρχῶν. Περὶ Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀγα-
Ὅπως ὁ ἀρχισατράπης Σάρβαρος, καὶ οἱ μετʼ αὐ-

ρηνῶν. Καθαίρεσις ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλιππικοῦ.

N. XXVII. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι στόλον ὁ βασιλεὺς οὗτος κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ἔστειλε. Καὶ οἱ τοῦ στόλου τὸν ἄρχοντα στασιάσαντες ἀνεῖλον, καί τινα Θεοδόσιον ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα. Ὅτι τοῦ Ἀρτεμίου ἐν Νικαίᾳ διάγοντος, ὁ Θεοδόσιος ἐκ προδοσίας τὴν πόλιν εἷλε. Καὶ ὁ Ἀρτέμιος καρεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ περιωρίσθη.

N. XXVIII. Ὅτι ὁ Ἰσαυρὸς Λέων καὶ ὁ Ἀρτάβασδος ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ Θεοδοσίου. Καθαίρεσις τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου.

LIBER DECIMUS QUINTUS.

N. I. Περὶ Ἀβασγῶν, καὶ ὅτε καὶ ὅπως εἰς θεογνωσίαν μετῆλθησαν. Ὅτι τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν οἱ Ἀβασγοὶ καθελόντες ἐκ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἐδέχοντο ἄρχοντας. Ὅτι Ἄραβες ἐξ Ἀβύδου περάσαντες, τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν, καὶ κακῶς ἀπηλλάγησαν ἀμφοτέρωθεν.

N. II. Ὅτι ὁ στρατηγὸς Σικελίας τυραννίδι ἐπεχείρησεν. Ὅπως ἡ ἐν Σικελίᾳ ἐπανάστασις κατέλυθη. Ὅτι ἄνευ ε' νηῶν αἱ ἄλλαι τῶν Ἀράβων ἀπώλοντο σὺν αὐτοῖς. Περὶ τοῦ Κοπρώνυμου. Ὅτι ἔστειψε τὸν Κοπρώνυμον ὁ Λέων. Ὅτι κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ὁ Λέων εἰς τοὐμφανὲς ἐξελύττησεν. Περὶ πατριαρχῶν.

N. III. Ὅτι οἱ τὴν βασιλείαν προμαντευσάμενοι Ἑβραῖοι τῷ Λέοντι τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων καθαίρεσιν ἧτησαν. Περὶ τοῦ πλησίον τῶν Χαλκοπρατίων βασιλικοῦ οἴκου, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ βιβλιοθήκης, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διδασκάλων.

N. IV. Ὅτι διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ Λέοντος ὁ πάπας Ῥώμης τοὺς Φράγγους ἐπείσατο, καὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἰταλίας τῇ βασιλείᾳ κομιζομένους ἐπίσχε ὅρους. Καὶ ὅτι Γερμανικὸν ἔθνος οἱ Φράγγοι, καὶ οὐ Ῥωμαῖοι. Οἷα κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐποίει ὁ Λέων. Καὶ ὅτι τὴν τοῦ Χαγάνου θυγατέρα ἔγημεν ὁ Κοπρώνυμος.

N. V. Οἷος ἦν ὁ μισόθεος οὗτος. Ἐπανάστασις τοῦ Ἀρταβάσδου κατὰ τοῦ Κοπρωνύμου. Ὅτι ὁ Κοπρώνυμος, περαιωθεὶς εἰς Θρᾴκην, τὴν πόλιν ἐπολιόρκει, καὶ ταύτης ἐκράτησε, τὸν Ἀρτάβασδον, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν πατριάρχην δημοσίᾳ τύφας, ἐθριάμβευσεν, εἶτ' αὐτῆς πατριάρχην αὐτὸν εἶσεν εἶναι.

N. VI. Περὶ πατριαρχῶν, καὶ περὶ τῆς τοῦ Κοπρωνύμου ἀθροισθείσης τῶν ἀνιέρων ἐπισκόπων συνόδου. Περὶ Βουλγάρων.

N. VII. Οἷος χειμὼν γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δυσωνύμου. Οἷα ἐφρόνει ὁ ἄθεος, καὶ οἷα ἐποίει. Ὅσα ἐποίει ὁ Κοπρώνυμος κατὰ τῶν μὴ πεισθέντων βεβαιῶσαι τὴν κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων συγγραφήν. Ὅτι κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας ἄπρακτος ἐπανῆλθε, καὶ οἷα κατὰ τῶν μοναχῶν ἐποίει, καὶ κατὰ ἀρχόντων. Ὅπως καὶ τὸν πατριάρχην αὐτοῦ ἐξῶσε τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκόλασε, καὶ ἀπέκτεινεν.

N. VIII. Ὅτι τινὰς τῶν Βουλγάρων ᾠκειώσατο ὁ Κοπρώνυμος, οἳ ἐδήλουν αὐτῷ τὰ τοῦ ἄρχοντος σφῶν βουλεύματα. Ὅπως ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς ἡπάτα τὸν βασιλέα, καὶ ἔγνω τοὺς αὐτῷ ᾠκειωμένους Βουλγάρους. Ὅπως κατὰ Βουλγάρων ἐξεστράτευσε, καὶ νοσήσας ὑπέστρεψε, καὶ κατέστρεψε τὴν ζωήν. Οἷα κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν μοναστηρίων καὶ κατὰ τῶν σεπτῶν λειψάνων τῶν ἁγίων ὁ πάντολμος ἐτόλμα. Περὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας.

N. IX. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι διὰ τὰς ἁγίας εἰκόνας ὁ Λέων ἐκόλασέ τινας τῶν ἀρχόντων. Τελευτὴ τοῦ Λέοντος.

N. X. Ὅτι ἐπιβουλῆς γενομένης ἡ Θεοδώρα τοὺς μὲν ἄλλους ἐκόλασε, τοὺς δὲ ἀνδραδέλφους αὐτῆς ἀπέκειρε, καὶ ἱερέας παρεσκεύασεν. Περὶ τῆς εὑρεθείσης λάρνακος ἐν τῇ Θρᾴκῃ κατὰ τὸ μακρὸν τεῖχος. Ὅτι κατηγγυήσατο τῷ υἱῷ γυναῖκα ἡ Εἰρήνη. Ὅτι ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς μέχρι Χρυσοπόλεως ἐλθὼν ἐσπείσατο, φόρους αὐτοῖς διδόναι τῶν Ῥωμαίων συνθεμένων. Περὶ τοῦ πατρικίου Ἐλπιδίου.

N. XI. Ὅτι ὁ πατριάρχης Παῦλος ἐξέστη τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι ὁ ἐν ἁγίοις Ταράσιος πατριάρχης προεχειρίσθη. Περὶ τῆς ἑβδόμης συνόδου. Ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος νεανίας γενόμενος εἰς ἑαυτὸν τὴν διοίκησιν μεταγαγεῖν ἐμελέτησε. Γνωσθεὶς δὲ παρὰ τῆς μητρὸς ἐτύφθη, καὶ δημοσιεύειν ἐκωλύθη. Ὅτι τοῖς Ἀρμενιακοῖς καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων συμφρονήσαντες τὸν Κωνσταντῖνον μόνον εὐφήμουν, καὶ ὅσα ἐκεῖνος προελθὼν ἐποίησεν.

N. XII. Ὅτι ὁ Θωμαΐτης τρίκλινος ἐκαύθη. Ἐκστρατεῖαι τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀράβων. Ὅτι αὖθις ἀνήγαγε τὴν μητέρα εἰς τὰ βασίλεια, καὶ εὐφημεῖσθαι αὐτὴν παρεχώρησεν· οἱ δὲ Ἀρμενιακοὶ αὖθις ἐστασίαζον· καὶ περὶ τοῦ Μωσηλέ. Ὅτι τοῖς Βουλγάροις συμβαλὼν ὁ Κωνσταντῖνος ἡττήθη, καὶ ὅτι ἐστασίασε τὸ στρατιωτικὸν, καὶ ὅτι τοὺς θείους ὁ Κωνσταντῖνος ἐτιμωρήσατο. Ὅτι, τὴν οἰκείαν γαμετὴν ἀκουσαν ἀποκείρας ὁ Κωνσταντῖνος, ἑτέραν ἠγάγετο. Ὅτι κατὰ Βουλγάρων ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε.

N. XIII. Περὶ τοῦ μοναχοῦ Πλάτωνος. Ὅτι ἐτυφλώθη ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἰδήσει τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Περὶ Λέοντος πάπα Ῥώμης, καὶ ὅπως οἱ Φράγγοι, καὶ πότε τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς ἐκυρίευσαν. Περὶ τῶν ἀνδραδέλφων τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης. Ὅτι ἐζήτει ὁ τῶν Φράγγων ἀρχηγὸς συζευχθῆναι τῇ βασιλίσσῃ. Ὅπως καὶ παρὰ πάντων εἰς τὰ βασίλεια ὁ ἀπὸ γενικῶν ἀνήχθη Νικηφόρος.

N. XIV. Ὅσα πρὸς τὴν βασιλίδα Εἰρήνην ὁ Νικηφόρος εἵρηκε, καὶ ὅσα πρὸς ἐκεῖνον ἐκείνη, καὶ ὅτι πολλὰ ὑπέδειξεν αὐτῷ χρήματα τεθησαυρισμένα, καὶ ὡς αὐτίκα ὑπερωρίσθη. Οἷος ἦν τοὺς τρόπους ὁ Νικηφόρος. Τελευτὴ Εἰρήνης. Ἀνάῤῥησις Σταυρακίου τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι μετὰ τὸν ἐν ἁγίοις Ταράσιον ὁ θεῖος Νικηφόρος προεχειρίσθη πατριάρχης. Ὅπως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος ἐστασίαζεν. Οἷας κερδῶν ἐπινοίας ἐπανέδει ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος ὁ ἀπὸ γενικῶν. Περὶ τοῦ εἰσβραδύντος ξιφηφόρου εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ζητοῦντος ἀνελεῖν τὸν βασιλέα.

N. XV. Ὅτι Μανιχαίοις καὶ Ἀθιγγάνοις ἐκέχρητο ἐν μαντείαις Ἐκστρατεία κατὰ Βουλγάρων, ἐν ᾗ εὐτυχήσας, καὶ ἐπαρθείς, ὕστερον ἡττήθη καὶ ἀπώλετο. Ὅτι τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως ὁ Κροῦμος ἀνεσταύρωσεν, εἶτα ἀντὶ κύλικος ἐκέχρητο.

N. XVI. Ἀνάῤῥησις τοῦ Ῥαγγαβῆ Μιχαήλ.

N. XVII. Ὅπως διετέθη ὁ Μιχαὴλ πρὸς τὴν τοῦ

Σταυρακίου σύμβιον. Ὅτι ἔστειλεν ὁ Μιχαὴλ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον. Ὅτι τοὺς κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων νεανιευομένους ἡσίσατο. Περὶ τῶν Ἀγαρηνῶν. Ὅτι ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων ᾔτει σπονδάς, ὁ δὲ βασιλεὺς ἃ ἐκεῖνος ἐζήτει μὴ πληρῶν, παρητήσατο σπείσασθαι, καὶ οἱ Βούλγαροι κατὰ μεσημβρίας ἐχώρησαν, καὶ τὸ ἄστυ εἷλον.

N. XVIII. Ὅτι μαθὼν ὁ βασιλεὺς μέλλειν τοὺς Βουλγάρους τῇ Θρᾴκῃ ἐπελθεῖν, ἐξῆλθε, καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι ἅπρακτοι ἔμειναν, ἐκεῖνος δὲ τὴν οἰκείαν χώραν διὰ τῆς προσεδρίας τοῦ στρατοῦ ἐκάκου. Ἥττα τῶν Βουλγάρων ἐπελθόντων· ἠττήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπιβουλῇ τοῦ Ἀρμενίου Λέοντος. Ὅπως ὁ Λέων ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν περιεποιήσατο. Ὅτι βίᾳ τὴν βασιλείαν κατεδέχεσθαι ὁ Λέων ἐσχημάτιζετο, καὶ ὅπως ὁ Μιχαὴλ ἀπραγμόνως ἐξίστη τῆς ἀρχῆς, καὶ ὅσα ἔπαθεν.

N. XIX. Ὅσα συνέβη σημαντικὰ τοῦ τὸν Μιχαὴλ τοῦ Λέοντος διάδοχον ἔσεσθαι. Ὅτι περὶ σπονδῶν διαπρεσβευσάμενος ὁ Λέων πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγάρων, ἐπεὶ οὐκ ἐδέχθη, ἐξεστράτευσε κατ' ἐκείνου, καὶ ἐνίκησε. Ὅπως ὁ Ἀρμένιος Λέων ἔθετο τῇ τῶν εἰκονομάχων αἱρέσει. Περὶ τοῦ Μελισσηνοῦ Θεοδότου, καὶ ὅπως τὸν Λέοντα ἠπάτησε κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυττῆσαι. Ὅτι ἀντιλέγοντα αὐτῷ περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων τὸν θεῖον Νικηφόρον τὸν πατριάρχην ἐξώρισεν. Περὶ τῆς προγνώσεως τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου καὶ τοῦ ὁμολογητοῦ Θεοφάνους.'

N. XX. Ὅτι ὁ Μελισσηνὸς Θεόδοτος προεβλήθη πατριάρχης, καὶ ὅθεν ὡκειώθη οὗτος τῷ Λέοντι. Περὶ τοῦ Πρωτοφάλτου, καὶ ὅπως ἠρέθισε τὸν βασιλέα κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ὅτι ὀργίλος ἦν ὁ Λέων, καὶ κολαστὴς ἀπαραίτητος.

N. XXI. Περὶ τοῦ Τραυλοῦ Μιχαὴλ, καὶ ὅπως, ἐπὶ τυραννίδι ἁλούς, διέφυγε τὴν τιμωρίαν καὶ ἐβασίλευσε. Ὅσα προεῖπεν ὁ Λέων περὶ τοῦ Μιχαὴλ. Περὶ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐν τοῖς ἀνακτόροις, καὶ τῶν ἐν ἐκείνῳ εἰκονισμένων, καὶ ὅπως ἡρμηνεύθησαν ἐκεῖνα, καὶ παρὰ τίνος. Περὶ τοῦ ἐνυπνίου τῆς μητρὸς τοῦ Λέοντος. Ἕτερον ἐνύπνιον. Ὅτι πεδηθεὶς τοὺς πόδας ὁ Μιχαὴλ τῷ Παπίᾳ παρεδόθη φυλάττεσθαι. Ὅπως ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν τοῦ Παπίου καταγωγὴν ἀπῆλθε, καὶ ὅσα εἶδε, καὶ ὡς ἠπείλησε, καὶ ὡς οὐκ ἔλαθεν. Ὅσα ὁ Μιχαὴλ τοῖς συνωμόταις ἐπέστειλε. Ἀναίρεσις Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου.

N. XXII. Ὅθεν ὥρμητο ὁ Μιχαὴλ, καὶ οἷος τὴν πίστιν καὶ τὰ ἤθη. Ὅτι καὶ οὗτος τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἐμιμήσατο. Ὅσα ὁ ματαιόφρων Μιχαὴλ ἐφρόνει. Περὶ τῆς τοῦ Θωμᾶ τυραννίδος. Ὅτι περιέθετο ἑαυτῷ ὁ Θωμᾶς τὰ τῆς βασιλείας παράσημα. Ὅτι οὐτύχει ὁ τύραννος οὗτος, καὶ ἐκρατύνετο.

N. XXIII. Ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν προσβαλὼν ὁ Θωμᾶς τῇ πόλει πολλάκις, οὐδὲν ἀνύσαι ἰσχυσεν, ἀλλ' ἠττητο συνεχῶς· ὁ δὲ καὶ ἡττώμενος τοῦ τυραννεῖν οὐκ ἀπείχετο. Ὅτι ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς, σπονδὰς μετὰ Ῥωμαίων θέμενος, ἅμα καὶ ἐνίκησε, καὶ αἴτιος γέγονε τῆς αὐτοῦ καταλύσεως. Κατάσχεσις τοῦ Θωμᾶ. Περὶ τῆς Ἡρακλείας καὶ τοῦ Πανίου μηδὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Θωμᾶ τῆς ἀποστασίας ἀφισταμένων.

N. XXIV. Ὅπως ἡ Κρήτη γέγονεν ὑπὸ τοὺς Ἀγαρηνούς. Ὅπως καὶ τίνα δευτέραν γαμετὴν εἵλῃρε ὁ Μιχαήλ. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Ἀγαρηνῶν. Περὶ στάσεως ἐν Σικελίᾳ συστάσης.

N. XXV. Ὅτι τὴν μητρυιὰν ἑαυτοῦ εἰς τὴν μονὴν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἐγκατέστησεν. Περὶ τῆς γυναικὸς Εἰκασίας. Ὅπως περὶ τοὺς ἀδικοῦντας διέκειτο ὁ Θεόφιλος, καὶ ὅπως τῆς εὐθηνίας τῶν ὠνίων ἐφρόντιζε. Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Αὐγούστης τοῦ Πετρωνᾶ. Περὶ τοῦ πλοίου τῆς Αὐγούστης.

N. XXVI. Περὶ τῶν γονέων τῆς Θεοδώρας, καὶ περὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως. Περὶ τῆς δεσποίνης Θεοδώρας, καὶ τοῦ παράφρονος Δενδερί. Ὅτι βαρὺς ἦν τῶν εὐσεβῶν κολαστὴς ὁ Θεόφιλος. Περὶ τοῦ συγκέλλου Ἰωάννου, καὶ ὅπερ πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἀπιστάλη, καὶ ὅσα ἐποίησε.

N. XXVII. Περὶ τῶν τῆς πόλεως παραλίων τειχῶν. Περὶ τοῦ ξενῶνος τοῦ Θεοφίλου. Περὶ τοῦ μοναχοῦ Λαζάρου τοῦ ζωγράφου. Περὶ τῶν ὁμολογητῶν αὐταδέλφων Θεοφάνους καὶ Θεοδώρου, τῶν γραπτῶν. Ὅτι ἐπὶ θυγατρὶ ἐποιήσατο γαμβρὸν Ἀλέξιον τὸν Μωσηλὲ, ὃν καὶ Καίσαρα ἐτίμησε. Περὶ τοῦ Μανουὴλ καὶ τοῦ Θεοφόβου. Ὅτι τοῖς Πέρσαις μαχόμενος ὁ Θεόφιλος ἠττήθη, καὶ ἦλω ἂν εἰ μὴ ὁ Θεοφόβος ἐβοήθησε.

N. XXVIII. Περὶ τοῦ περιδεξίου Ἀγαρηνοῦ, καὶ τοῦ ἐκτομίου Θεοδώρου τοῦ Κρατερῆ. Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ νίκη τοῦ βασιλέως. Ὅτι πίστεις λαβὼν ὁ Μανουὴλ ἐκ τοῦ βασιλέως, αὖθις ἐπανῆλθε, κατασοφισάμενος τὸν τῶν Ἀγαρηνῶν ἀρχηγόν. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι τὸν ἱερὸν Μεθόδιον ὑπερώρισε, καὶ ὅσα ὑπέμεινε.

N. XXIX. Ὅτι, κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐκστρατεύσας ὁ Θεόφιλος, ἠτύχησε. Ὅπως παρὰ τῶν μισθοφορούντων Περσῶν ὁ Θεόφοβος βασιλεὺς ἀνερρήθη καὶ ἄκων. Ὅτι ὁ Θεόφοβος προσῆλθε τῷ βασιλεῖ. Περὶ τῆς τοῦ Ἀμορίου ἁλώσεως. Ὅπως προεδόθη τοῖς Ἀγαρηνοῖς τὸ Ἀμόριον. Ὅτι διεπρεσβεύσατο πρὸς τὸν τῶν Ἀγαρηνῶν ἀρχηγὸν ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἁλόντων ὠνήσασθαι θέλων· ὁ δὲ τὴν πρεσβείαν οὐ προσήκατο, καὶ ὅτι ἐκ λύπης ὁ βασιλεὺς ἐνόσησε δυσεντερίαν. Ὅτι θνήσκων ὁ Θεόφιλος ἀνεῖλε τὸν Θεόφοβον. Τελευτὴ Θεοφίλου.

LIBER DECIMUS SEXTUS.

N. I. Ὅπως ὁ Μανουὴλ, μὴ συναινῶν πρότερον τῇ τῆς αἱρέσεως τῶν εἰκονομάχων καθαιρέσει, ὕστερον καὶλίαν ἐκθύμως συνῆνει. Ἐξώθησαν Ἐκκλησίας τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, τοῦ δὲ ἱεροῦ Μεθοδίου προχείρισις, καὶ ὅπως δι' ἐντεύξεων λέγεται σωτηρίας τυχεῖν ὁ Θεόφιλος. Ἔτι περὶ τοῦ καθαιρεθέντος Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου. Ὅσα τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς ἠπείλησε τῇ βασιλίσσῃ, καὶ ὅσα ἐκείνη αὐτῷ ἀντεμήνυσεν.

N. II. Ὅπως οἱ Βούλγαροι εἰς ἐπίγνωσιν ἦλθον τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως γῆς τῷ ἔθνει τῶν Βουλγάρων ἡ βασιλὶς παρεχώρησεν. Ὅπως ὁ Μιχαὴλ τὸν λογοθέτην ἀνεῖλε θεόκτιστον. Ὅτι καὶ ἡ βασιλὶς Θεοδώρα τῶν ἀνακτόρων ἀπῆλθε, γνωρίσασα τοῖς τῆς βουλῆς ὅσα χρήματα παρὰ τοῖς ταμείοις καταλιμπάνει.

N. III. Ὅτι ταχέως ὁ Μιχαὴλ τὰ ταμεῖα ἐκένωσε τὰ βασιλικά. Καὶ ὅτι τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς ἀπέκειρε. Ὅτι ἡ τῆς βασιλείας διοίκησις τῷ Βάρδᾳ ἀνετέθη. Ὅτι, ἐκστρατεύσας ὁ Μιχαὴλ, καὶ πολιορκῶν τὰ Σαμόσατα, κακῶς ἐκεῖθεν ἀπήλλαξε. Αὖθις στρα-

τεία κατὰ Ἀγαρηνῶν, καὶ αὖθις ἦττα Ῥωμαίων. Ὅτι ὁ Πετρωνᾶς ἐστάλη κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ὅτι συμβαλὼν αὐτοῖς ἐνίκησε, μοναχοῦ τινος τὴν νίκην αὐτῷ προειπόντος. Ὅτι τοῦ Μανουὴλ θανόντος ὁ Πετρωνᾶς προεβλήθη δομέστικος τῶν σχολῶν.

N. IV. Ὅτι ἠνιόχει ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ. Ὅπως τῶν κριτῶν ἐφρόντιζεν ὁ βέλτιστος βασιλεὺς οὗτος. Ὅπως περὶ λόγους ἐσπούδασεν ὁ Βάρδας. Περὶ τοῦ Φιλοσόφου Λέοντος, καὶ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος μαθητοῦ αὐτοῦ. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅσα ὁ θεῖος Ἰγνάτιος ἔπαθεν ἀφορίσας τὸν Καίσαρα Βάρδαν.

N. V. Περὶ τῶν Ῥώς. Περὶ τῶν ἐκ Κρήτης Ἀγαρηνῶν. Περὶ τῶν τόπων ἐν οἷς ἀνήπτοντο πυρσοί. Περὶ τῆς ἀνοήτου τοῦ Μιχαὴλ μετριότητος, καὶ τῶν ἀνοητοτέρων παιγνίων αὐτοῦ. Περὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος.

N. VI. Σημεῖον περὶ τὸν Βασίλειον γεγονὸς προδηλοῦν ὡς βασιλεύσει. Περὶ τοῦ ὀνείρου τοῦ φανέντος τῷ νεωκόρῳ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Διομήδους. Ὅτι πρότερον ὁ Βασίλειος τῷ Θεοφιλίτζῃ ἐξυπηρέτησεν. Ὅθεν καὶ ὅπως εἰς τὰ βασίλεια εἰσήχθη ὁ βασιλεύς, καὶ ὅπως ᾠκειώθη, καὶ ἐτιμήθη. Περὶ τῆς προρρήσεως τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως τῆς περὶ τοῦ Βασιλείου.

N. VII. Περὶ τῆς προρρήσεως τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως τῆς περὶ τοῦ Βασιλείου. Ὅτι ἐπεβούλευον ἀλλήλους ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Βασίλειος. Σημεῖόν τι περὶ τὸν Καίσαρα γεγονός. Ὅτι πολλὰ τῶν ᾠκονομημένων ἀνέτρεπεν ὁ βασιλεύς. Ἀναίρεσις τοῦ Καίσαρος Βάρδα. Ἀνάῤῥησις τοῦ Βασιλείου. Ὅθεν ὁ Βασίλειος ἀνελεῖν ἠρεθίσθη τὸν Μιχαήλ. Ἀναίρεσις τοῦ βασιλέως Μιχαήλ.

N. VIII. Ὅτι τῶν κακῶς δαπανηθέντων χρημάτων, ὁ βασιλεὺς συνάξας εἰς τρία ἐπέσωσε κεντηνάρια. Ὅπως ὁ Φώτιος ἐξώσθη τῆς Ἐκκλησίας. Περὶ ἐπιβουλῆς. Ὅτι ἔστεψε βασιλεῖς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, τὰς δὲ θυγατέρας ἀπέκειρε. Ὅτι ἐν τῇ Κρήτῃ ἐκστρατεύσας ἠττήθη. Ὅπως ὁ Χρυσόχειρ ἠττήθη παρὰ Ῥωμαίων καὶ ἀνῃρέθη. Ὅτι, τοῦ Ἰγνατίου τελευτήσαντος, ὁ Φώτιος αὖθις ἀνῆχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικόν.

N. IX. Περὶ ἐπιβουλῆς. Ἐκστρατεία κατὰ Συρίας. Ὅτι, πολιορκῶν τὴν Ἄδαταν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁρῶν τοὺς ἐντὸς μὴ φροντίζοντας τῆς πολιορκίας, ἥρετο τὸν τρόπον, καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ. Ὅπως οἱ ἐκ Ταρσοῦ καὶ Μελιτηνῆς Ἀγαρηνοὶ ἠττήθησαν. Περὶ τῶν ἐκ Καρχηδόνος Ἀγαρηνῶν. Ὅτι ὁ ῥὴξ Φραγγίας συνεμάχησε τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ἠττηθέντων, ἑάλω καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν παρὰ τοῦ ῥηγὸς, καὶ ὅσα ἐμηχανήσατο, καὶ διέδρα, καὶ ὅσα ἐποίησεν. Ὅτι ἐκ Ταρσοῦ πλοῖα ἐπολιόρκουν τὴν Εὔριπον, ἦνυσαν δὲ οὐδέν, καὶ ἐκ Κρήτης ἕτερα τὰς παραλίας Ῥωμαϊκὰς ἐᾴουν χώρας, ἀλλὰ κἀκεῖνα κακῶς ἀπηλλάγησαν. Περὶ τῶν ἐξ Ἀφρικῆς νηῶν, καὶ περὶ τῶν ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου ἀποδράντων, καὶ ὅπως οὐδένα ἐκείνων ἀνελὼν τοῖς λοιποῖς ἐνεποίησε φόβον.

N. X. Ὅτι ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ. Ὅτι τῶν τοῦ στόλου εἷς οἰκοδομᾶς ἀσχολουμένων, οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀδεῶς τὰ παράλια ἐκάκουν. Περὶ τῆς γυναικὸς ἣ προεῖπεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου μοναχῷ περὶ τοῦ Βασιλείου, ὡς βασιλεύσει. Ὅτι βασιλεύσαντος τοῦ Βασιλείου προσῆλθεν αὐτῷ ἡ γυνὴ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ ἐτιμήθησαν. Ὅπως τὸ ἔθνος τῶν Ῥὼς εἰς ἐπίγνωσιν ἦλθε Χριστοῦ.

N. XI. Ὅτι, θανόντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ὁ βασιλεὺς ἀπαρηγόρητος ἦν, καὶ ὅπως ὁ Σανταβαρηνὸς ἔδειξεν αὐτῷ τὸν τεθνεῶτα ἔφιππον. Ὅσα ὁ Σανταβαρηνὸς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως Λέοντος ἐτύρευσε, καὶ ὅπως αὐτοῦ κατεῖπε πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ὅσα ὁ Λέων ἔπαθεν. Ἐξ οἵας λαβὴς ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ περὶ τοῦ διασώσαντος αὐτὸν ἐκ τοῦ ἑλάφου.

N. XII. Ὅτι ἐξώθησε τῆς Ἐκκλησίας ὁ Λέων τὸν Φώτιον, καὶ τὸν ἀδελφὸν Στέφανον πατριάρχην προεχειρίσατο. Ὅπως ἐτίμησε τὸν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ νεκρόν. Ὅτι πυρποληθέντα τὸν τοῦ ἁγίου Θωμᾶ ναὸν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀνεκαίνισε. Ὅπως τὸν Σανταβαρηνὸν ἠμύνατο. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ Βουλγάρων καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν Συμεών, καὶ ὅσα συνέβη ἐξ ἐκείνου Ῥωμαίοις. Ὅτι ἐπῆλθον τοῖς Βουλγάροις οἱ Οὔγγροι. Ἐπιβουλὴ κατὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος. Ὅτι τὴν τοῦ Ῥαούτζη Ζωὴν ἔστεψε ὁ Λέων.

N. XIII. Ὅτι καὶ τρίτην γαμετὴν ὁ Λέων ἠγάγετο. Ὅτι καὶ τετάρτῃ ὡμίλησε γυναικί. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι ἐν τῇ εἰς ἅγιον Μώκιον προελεύσει ἐπλήγη ὁ βασιλεὺς τὴν κεφαλήν. Περὶ τῆς προρρήσεως τοῦ μοναχοῦ Μάρκου. Ὅτι ἀποδιδράσκων ὁ Σαμωνᾶς κατελήφθη. Ὅτι ἐξώρισε τὸν πατριάρχην Νικόλαον ὁ Λέων.

N. XIV. Ὅτι ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ Σαμωνᾶ ὁ θοὺς Ἀνδρόνικος τοῖς Ἀγαρηνοῖς προσελήλυθε. Οἷα ἐμηχανᾶτο ὁ Σαμωνᾶς κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ δουκός. Ὅτι διέδρα Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου υἱὸς, καὶ ὅσα ἐλθόντι αὐτῷ ὁ βασιλεὺς προεφοίβασε. Ὅτι ἔστεψεν ὁ Λέων τὸν οἰκεῖον υἱόν. Ὅσα κατεῖπεν ὁ Σαμωνᾶς τοῦ ἐκτομίου Κωνσταντίνου, καὶ ὅσα εἰς ἐκεῖνον ἐγένετο. Ἐξώθησις ἐκ τῶν βασιλείων τοῦ Σαμωνᾶ. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Λέοντος.

N. XV. Ὅτι τὸν ἀνεψιὸν Κωνσταντῖνον ἐκτομίαν ποιῆσαι Ἀλέξανδρος ἐβούλετο. Τελευτὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τίνας ἐπιτρόπους κατέλιπε τῷ ἀνεψιῷ ὁ Ἀλέξανδρος.

N. XVI. Ἀποστασία Κωνσταντίνου τοῦ δουκός. Ἀναίρεσις τοῦ δούκα Κωνσταντίνου. Ὅτι πολλοὺς οἱ τοῦ βασιλέως ἐπίτροποι τῶν συναραμένων τῇ ἀποστάτῃ ἐκόλασαν. Ὅτι διεφέροντο ἀλλήλων οἱ τοῦ βασιλέως ἐπίτροποι. Ὅτι ἀνήχθη τοῦ βασιλέως μήτηρ εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τῆς διοικήσεως εἵχετο.

N. XVII. Ὅπως ὁ Λακαπηνὸς παρὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς ἐπικουρίαν προσελήφθη. Ὅπως ὁ παρακοιμώμενος κατεσχέθη παρὰ τοῦ Λακαπηνοῦ. Ὅτι ὁ βασιλεὺς κατενεγκεῖν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα τοῦ παλατίου ἐπεχείρει, τοῖς δὲ δάκρυσιν ἐκείνης μαλαχθεὶς ἀφῆκεν αὐτήν. Ὅτι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα ἐμνηστεύσατο ὁ Λακαπηνὸς τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ. Ὅτι ὁ Φωκᾶς Λέων τυραννίδι ἐπικεχείρηκε, καὶ ἄλους ἐτυφλώθη. Ἐπιβουλὴ κατὰ τοῦ βασιλέως.

N. XVIII. Ὅτι ἦλω παρὰ τῶν Βουλγάρων ἡ Ἀδριανούπολις. Ὅτι ὁ ἐκ Τριπόλεως στόλος ἀπώλετο. Ὅτι ὠμίλησαν ἀλλήλοις ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων καὶ ὁ Συμεών, οὐκ εἰρήνευσαν δέ. Μετάθεσις τῶν ἀρχιερέων. Ὅτι Πέτρος ὁ τοῦ Συμεὼν υἱὸς ἐσπίσατο, καὶ συνήφθη αὐτῷ ἡ τοῦ βασιλέως ἐγγόνη.

N. XIX. Ὅπως καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Χριστοφόρον

προεβίβασε τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, εἶτα τοὺς λοιποὺς δύο. Περὶ πατριαρχῶν. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου.

N. XX. Ὅτι διαδόσεις ἐποίει ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς, ἐξιλεούμενος τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐπορκίαν, καὶ τὰ χρέα τῶν ἐν τῇ πόλει ἀπέτισεν. Περὶ τοῦ ἁγίου Μανδηλίου. Περὶ τῶν συμφυῶν μειρακίων. Ἐκ τῆς βασιλείας καθαίρεσις Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ· *Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου.*

N. XXI. Οἷος ἦν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ περὶ τὰ ἤθη. Περὶ ἐπιβουλῆς. Περὶ Οὔγγρων.

N. XXII. Περὶ τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου. Περὶ τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου. Περὶ τῆς τιμίας χειρὸς τοῦ Προδρόμου. Περὶ Ἀγαρηνῶν. Ὅτι ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς Ῥωμανὸς ἐπεβούλευσε τῷ πατρί. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

N. XXIII. Ὅτι ἔστεψεν ὁ Ῥωμανὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Βασίλειον. Ὅτι τὰ πλείω τῆς Κρήτης εἶλεν ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος. Ὅτι ὁ Φωκᾶς Λέων, ὁ τοῦ Νικηφόρου ἀδελφὸς, τῷ Χαμαδᾶν πολεμήσας ἐνίκησε. Ὅτι αὖθις ὁ Νικηφόρος τῷ Χαμαδᾶν συμβαλὼν ἡττησεν αὐτὸν, καὶ τὸ Χάλεπ ἐπόρθησε. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ. Ὅπως ὁ Φωκᾶς βασιλείαν ὑποπτευόμενος κατεσοφίσατο τὸν παρακοιμώμενον Βρίγγαν. Ὅτι, θανόντος τοῦ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντος Πέτρου, οἱ Κομητόπουλοι ἀπεστάτησαν. Ὅπως ὁ Φωκᾶς βασιλεὺς ἀνερρήθη.

N. XXIV. Οἷα ὁ Βρίγγας ἠπείλησε τῷ δήμῳ παντί. Ὅτι ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος λαὸν ἀπέστειλε καὶ τὴν τοῦ Βρίγγα οἰκίαν κατέστρεψε καὶ ἄλλων. Ὅτι ἐστέφθη παρὰ τοῦ πατριάρχου ὁ Φωκᾶς. Ὅτι συνεμίγη ὁ βασιλεὺς τῇ Θεοφανοῖ. Ὅτι ἐκωλύθη ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐπιβῆναι τοῦ θυσιαστηρίου. Περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀγαρηνῶν. Ὅτι ὁ Τζιμισκῆς κατετροπώσατο τοὺς ἐν Κιλικίᾳ Ἀγαρηνούς.

N. XXV. Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐν Κιλικίᾳ ἐστράτευσε, καὶ πόλεις αὐτῶν εἶλεν. Περὶ τῶν πυλῶν τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας. Περὶ τῆς Κύπρου. Ὅτι τῆς Συρίας πόλεις πορθήσας, καὶ τὴν Ἀντιόχειαν πολιορκῶν ἀπανέστη, καὶ περὶ τῆς ἁγίου κεραμίδος. Ὅπως ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος διέκειτο περὶ τὸ ὑπήκοον, καὶ ὅτι οὐδὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀπείχετο. Ὅσα εἰς κάκωσιν τῶν ὑπηκόων οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐπενόει καὶ οἷα ἐθέσπισεν ἄθεσμα. Ὅτι παρὰ τοῦ Φωκᾶ τὸ τεταρτηρὸν ἐπενοήθη, καὶ ἡ προτίμησις τῆς νέας χαραγῆς.

N. XXVI. Περὶ τοῦ τείχους τῶν ἀνακτόρων. Ὅπως ἐάλω ἡ Ἀντιόχεια ἐπὶ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὅπως ἐκεῖνος διετέθη πρὸς τοὺς ἁλόντας αὐτήν, καὶ διά τινα αἰτίαν.

N. XXVII. Περὶ τῆς μέσον τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν πλωτῶν φιλονεικίας, καὶ ὅπως ὁ δῆμος διὰ ταύτης ἐξεμήνα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὅπως τοῦ δήμου φοβηθέντος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου ἀποδιδράσκοντος πολλοὶ διεφθάρησαν. Περὶ τῶν Οὔγγρων. Ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν Ῥὼς κεκίνηκε κατὰ τῶν Βουλγάρων.

N. XXVIII. Ὅτι λιμὸς γέγονεν ἐπὶ τοῦ Φωκᾶ. Ὃ δὲ τούτῳ εἰς κέρδος ἐχρήσατο. Τί ἐποίησεν ὁ Μακεδὼν Βασίλειος, αἰτοδείας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ γενομένης. Περὶ Λέοντος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φωκᾶ. Ὅτι κατὰ τοῦ βασιλέως ἠρέθισε τὸν Τζιμισκὴν ἡ Θεοφανώ. Ὅτι λογοθέτην τοῦ δρόμου προεβάλετο τὸν Τζιμισκὴν ὁ Φωκᾶς. Ἐπιβουλὴ τοῦ Τζιμισκῆ κατὰ τοῦ Φωκᾶ, συμπραττούσης καὶ τῆς Θεοφανοῦς. Ἀναίρεσις τοῦ Φωκᾶ Νικηφόρου.

LIBER DECIMUS SEPTIMUS.

N. I. Ὅτι τὸν παρακοιμώμενον Βασίλειον τοῖς τῆς βασιλείας ἐπίστησε πράγμασι. Ὅτι ἐκωλύθη ὁ Τζιμισκῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πότε ἑστέφθη ὁ Τζιμισκῆς. Πότε οἱ Μανιχαῖοι ἐκ τῆς Ἑῴας εἰς τὰ Ἑσπέρια μετηνίχθησαν. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῶν Ἀγαρηνῶν. Ὅτι οἱ Ῥὼς μετακληθέντες κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ αὐτοὺς καταγωνισάμενοι, ἐπανελθεῖν εἰς τὰ ἴδια οὐκ ἤθελον, καὶ περὶ τοῦ Καλοκυροῦ. Ὅτι ὁ Σκληρὸς Βάρδας ἐστάλη κατὰ τῶν Ῥώς. Ὅπως ὁ Σκληρὸς τοὺς Ῥὼς κατηγωνίσατο, καὶ τοὺς συμμαχοῦντας αὐτοῖς.

N. II. Ὅπως ὁ Φωκᾶς Βάρδας τυραννίδι ἐπεχείρησε, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἀποδρᾶναι μελετήσαντες ἐγνώσθησαν. Ὅτι, τοῦ Σκληροῦ ἐπελθόντος τῷ Φωκᾷ, οἱ σὺν ἐκείνῳ προσῆλθον τῷ Σκληρῷ, καὶ ὁ Φωκᾶς τῷ βασιλεῖ προσεχώρησε, καὶ ἐκάρη κληρικὸς, καὶ περιωρίσθη εἰς Χίον. Ὅτι ἐγημεν ὁ βασιλεὺς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὅτι ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ῥώς, καὶ πόλεις καὶ φρούρια ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα ἔλαβε. Ἅλωσις τῆς Περσθλόβας. Πολιορκία τοῦ Δοροστόλου ἤτοι τῆς Δρίστρας, καὶ ὅπως γέγονεν ἡ πολιορκία.

N. III. Ἡ τελευταία μάχη πρὸς Σφενδόσθλαβον καὶ τοὺς Ῥώς. Ὅτι καὶ τῆς ἐκ Θεοῦ βοηθείας ἴτυχον οἱ Ῥωμαῖοι. Ἅλωσις τῆς Δρίστρας. Ὅπως ἐγνώσθη ὅτι ὁ ἅγιος Θεόδωρος τῷ βασιλεῖ συνεμάχησε. Ὅτι προσῆλθε τῷ βασιλεῖ ὁ Σφενδόσθλαβος καὶ προεδέχθη.

N. IV. Ὅτι ἐπανελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐθριάμβευσε. Περὶ τοῦ ἐν τοῖς Χαλκοῖς ναοῦ τοῦ Σωτῆρος. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι ἀποστατησάντων τῶν Ἑῴων Βαρδάρων ἐξεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν, καὶ ὅθεν ὁ παρακοιμώμενος ἠρεθίσθη ἐπιβουλεῦσαι αὐτῷ, καὶ ὅπως ἐπεβούλευσε. Τελευτὴ Ἰωάννου τοῦ Γζιμισκῆ. Ὅτι αὖθις ὁ Φωκᾶς Λέων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος μελετήσαντες ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ, ἐτυφλώθησαν.

N. V. Ὅτι ἀπεκλήθη ἐκ τῆς ὑπερορίας ἡ μήτηρ τῶν βασιλέων. Ὅτι ἀπεστάτησεν ὁ μάγιστρος Βάρδας ὁ Σκληρὸς, καὶ ὅσα ἐν τῇ ἀποστασίᾳ αὐτοῦ γεγόνασι. Πῶς ὁ Σκληρὸς τῆς Νικαίας ἐκράτησεν. Ὅτι τῷ Φωκᾷ Βάρδᾳ τὸν κατὰ τοῦ Σκληροῦ ἐνεπίστευσε πόλεμον ὁ παρακοιμώμενος. Ὅπως ἐμονομάχησαν ὁ Σκληρὸς καὶ ὁ Φωκᾶς, καὶ ὅπως οἱ περὶ τὸν Σκληρὸν ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Φυγὴ τοῦ Σκληροῦ πρὸς Βαβυλῶνα, καὶ κάθειρξις αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ.

N. VI. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ Βουλγάρων καὶ τοῦ Σαμουὴλ, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε κατὰ Βουλγάρων, καὶ τὴν Τριάδιτζαν ἔμελλε πολιορκεῖν. Ὅπως ὁ Κοντοστέφτνος ἀπάτῃ μετῆλθε τὸν βασιλέα, καὶ πέπεικεν ἀναζεῦξαι, καὶ ὅσα οἱ Βούλγαροι ἐποίησαν τοῖς Ῥωμαίοις ἀναζευγνύουσι. Ὅτι ὁ Φωκᾶς βασιλεὺς ἀνερρήθη. Ὅτι ὁ Σκληρὸς καὶ οἱ παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς Ῥωμαῖοι ἀνείθησαν τῶν δεσμῶν, καὶ ἐπανελθεῖν εἰς τὰ Ῥωμαίων ὅρια ἠδυνήθησαν. Ὅτι κοινωνίαν θέσθαι μετὰ τοῦ Φωκᾶ ἐπὶ τῇ τυραννίδι ἠθέλησεν ὁ Σκληρὸς, καὶ ὅπως κατεσχέθη καὶ ἐδεσμήθη.

N. VII. Ὅτι πρὸ τοῦ δεσμηθῆναι, λάθρα ὡς

αὐτόμολον ἔπεμψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Σκληρός. Περὶ τοῦ Δελφινᾶ. Ὅπως ἐάλω καὶ ἀνεσκολοπίσθη. Ὅπως ὁ Φωκᾶς κατέστρεψε τὴν ζωήν. Οἷος ὁ βασιλεὺς Βασίλειος τὸ ἦθος ἐγένετο μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Φωκᾶ. Ὅπως τὸν παρακοιμώμενον ὁ βασιλεὺς ἀπεσκευάσατο, καὶ ὅπως πρὸς ἐκεῖνον διετίθη. Τελευτὴ τοῦ παρακοιμωμένου. Οἷος ἦν ὁ βασιλεὺς πρὸ τοῦ τῆς ἐξουσίας ἐπιλαβέσθαι, καὶ οἷος μετὰ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ὅπως ἐκίχρητο τῷ ἀδελφῷ, καὶ οἷος ἦν ἐκεῖνος τὸ ἦθος. Ὅτι αὖθις ὁ Σκληρὸς τῆς τυραννίδος εἵχετο, καὶ ὅπως ἐσπείσατο, καὶ προσῆλθε τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐδίχθη. Ὅτι κληρονόμος τῆς Ἰβηρίας καταλειφθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπῆλθεν ἐκεῖ. Ὅστε ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Φοινίκῃ κατώρθωσε.

N. VIII. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τοῦ Σαμουὴλ καὶ τῶν Βουλγάρων, καὶ ὅσα κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐστήσατο τρόπαια, τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ διὰ τῶν στρατηγῶν, καὶ ὅσας πόλεις εἶλε καὶ φρούρια. Οἷα ὁ βασιλεὺς ἐδογμάτισε. Οἷος ἦν ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸ ἦθος. Καὶ οἷος ἦν περὶ χρήματα, καὶ ὅσα συνῆξε καὶ ἐθησαύρισεν.

N. IX. Ὅτι οἱ Ἀγαρηνοὶ τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ καθεῖλον ναόν. Ὅσα ἐν Βουλγαρίᾳ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος. Ὅπως τοὺς φραγμοὺς τῶν ὁρῶν καθεῖλεν ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰς Βουλγαρίαν εἰσέβαλε, καὶ περὶ τῆς τελευτῆς Σαμουήλ. Ὅτι ὁ τοῦ Σαμουὴλ υἱὸς ἀνῃρέθη παρὰ συγγενοῦς αὐτοῦ. Ὅτι πολλοὶ τῶν ἐπισήμων Βουλγάρων προσερρύησαν τῷ βασιλεῖ. Ὅτι καὶ αὖθις ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε κατὰ Βουλγάρων, καὶ ὅσα ἐποίησε. Ὅτι προσερρύη τῷ βασιλεῖ ἡ γυνὴ καὶ οἱ παῖδες τοῦ Βλαδισθλάβου Ἰωάννου, τοῦ υἱοῦ Ἀαρών. Ὅτι κατασχὼν τὴν Βουλγαρίαν ὁ βασιλεὺς, εἰς Ἀθήνας ἀπῆλθε τῇ Θεομήτορι ἀνθομολογούμενος. Περὶ πατριαρχῶν. Ἐκστρατεία κατὰ Ἀβασγίας. Νίκη Ῥωμαίων κατὰ τῶν Ἰβήρων. Περὶ πατριαρχῶν. Τελευτὴ Βασιλείου.

N. X. Οἷος ἦν τὸ ἦθος ὁ Κωνσταντῖνος καὶ τὴν διαγωγήν. Περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν ἐκτομιῶν αὐτοῦ θεραπόντων. Περὶ Πατζινάκων. Ὅπως ταῖς εἰσπράξεσιν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐξέτριψε τὸ ὑπήκοον. Ὅπως τὸν Ἀργυρόπωλον Ῥωμανὸν γαμβρὸν εἰς τὴν θυγατέρα ὁ βασιλεὺς ἐποιήσατο, τὴν ἐκείνου σύμβιον ἀποκαρῆναι ποιήσας. Καὶ Καίσαρα τοῦτον ἀνεῖπε καὶ διάδοχον τῆς βασιλείας κατέλιπεν. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

N. XI. Ὅτι ἐξέκοψε τὸ ἀλληλέγγυον, καὶ ἐπηύξησε τὴν ῥογὰν τῶν κληρικῶν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ χρεωκοπίαν ἐποίησε. Ὅτι ὁ Προυσιάνος ὑποπτευθεὶς ἐπὶ τυραννίδι ἐτυφλώθη. Καὶ ὁ Διογένης Κωνσταντῖνος ὁμοίᾳ αἰτίᾳ καθείρχθη. Ὅτι ἐσπείσατο τοῖς Ἀβασγοῖς, καὶ τὴν ἰδίαν ἀνεψιὰν νύμφην ἔδωκεν. Ὅτι οἱ Ἀγαρηνοὶ, καιρὸν λαβόμενοι, τῶν πόλεων ἐπελάβοντο, ἃς παρὰ τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Τζιμισκὴ ἀφῃρέθησαν. Ὅτι ἐστράτευσε κατὰ τὸ Χάλεπ, καὶ προσῆλθεν αὐτῷ πρεσβεία εἰρήνην αἰτοῦσα, ὁ δὲ οὐκ ἐσπείσατο. Ὅτι Ἄραβες ἀθρόον τῷ χάρακι ἐπελθόντες, ἐτρίψαντο τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὁ βασιλεὺς ἔφυγε, καὶ τὸ στρατόπεδον διηρπάγη.

N. XII. Ὅτι ἐπανελθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πόλιν, βαρέως τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο. Περὶ τῆς παρὰ τοῦ Ῥωμανοῦ δομηθείσης μονῆς. Περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Χαλεπίτου. Περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Διογένους. Περὶ διαφόρων ἐθνῶν τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους. Περὶ τῆς ἀντιγράφου ἐπιστολῆς τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῶν μεταναστευόντων διὰ τὸν λιμόν. Περὶ σεισμῶν.

N. XIII. Ὅτι πρότερον ὁ βασιλεὺς κατέτεινεν ἑαυτὸν, περὶ μίξιν παιδοποιίας ἐφιέμενος, ἀπογονὸς δὲ ταύτης, οὐ συνεχῶς προσῆει τῇ βασιλίσσῃ, ἡ δὲ αὐτὸν ἐμίσησεν. Ὅπως ὁ Παφλαγὼν Μιχαὴλ προσελήφθη παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς ἠράσθη αὐτοῦ ἡ Ζωὴ, καὶ ὅτι διὰ τὸν ἔρωτα ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπεβουλεύθη καὶ τέθνηκε. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ.

N. XIV. Οἵως διετέθη πρὸς τὴν βασιλίδα ὁ Μιχαὴλ. Οἷος ἦν τὸ ἦθος ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς Ἰωάννης. Περὶ τῆς νόσου τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ. Περὶ τοῦ Δαλασσηνοῦ καὶ διὰ τίνα αἰτίαν καθείρχθη. Περὶ τοῦ ἐξ Ἀφρικῆς στόλου. Περὶ Παγκρατίου τοῦ ἄρχοντος Ἀβασγίας. Περὶ Σκυθῶν. Περὶ Ἀράβων.

N. XV. Ὅτι μετὰ τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ῥωμαῖοι ἐσπείσαντο. Ὅτι ὁ Μανιάκης τὴν Σικελίαν ὑπὸ Σαρακηνῶν κατεχομένην Ῥωμαίοις ὑπέταξε. Ὅπως ὑπὸ Ἀράβων ἐπεβουλεύθη ἡ Ἔδεσσα, καὶ ὅπως ἐγνώσθη τὸ τῆς ἐπιβουλῆς. Ὅτι ὁ Καρχηδόνος κρατῶν κατὰ τῆς Σικελίας ἀπῆλθε. Καὶ ὅπως ἡττήθη παρὰ τοῦ Μανιάκη, καὶ ἔφυγε, καὶ ὅπως ὁ Μανιάκης δέσμιος ἐκείθεν ἀχθεὶς, καθείρχθη. Ὅτι ἡ Σικελία αὖθις ἐλήφθη ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἄνευ μιᾶς πόλεως τῆς Μεσήνης. Ὅτι ἐφίατο τοῦ πατριαρχείου ὁ Ὀρφανοτρόφος. Ὅπως πρὸς τὸ ὑπήκοον διέκειτο ὁ Ὀρφανοτρόφος, καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ. Ὅτι ἐπεβουλεύθη παρὰ τῆς βασιλίδος Ζωῆς ὁ Ὀρφανοτρόφος.

N. XVI. Ὅτι ἡ νόσος τῆς παραφορᾶς κατεκράτησε σφόδρα τοῦ βασιλέως. Ὅπως ἔσχε περὶ τὴν βασίλισσαν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ. Ὅτι καὶ ὀδίρῳ περιέπεσεν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ. Ὅτι ὁ Καλαφάτης Μιχαὴλ υἱοθετήθη τῇ βασιλίσσῃ, καὶ Καῖσαρ ἀνηγορεύθη.

N. XVII. Ὅπως ἀπεστάτησε πάλιν τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος, καὶ ὅπως εἰς δύο ἀρχηγοὺς περιέστη, καὶ ὅπως ὁ εἷς τὸν ἄλλον διέφθειρε, παρασκευάσας τὸ πλῆθος λιθολευστῆσαι αὐτόν. Ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑστεριῶν ἐξεστράτευσε κατὰ Βουλγάρων. Ὅπως ὁ Ἀλουσιάνος ἔφυγεν ἐκ τῶν Ῥωμαίων εἰς τοὺς Βουλγάρους, καὶ ὅπως ἐγνωρίσθη τοῦ Ἀαρὼν εἶναι υἱός. Καὶ ὅπως τὸν Δολιάνον κατασχὼν ἀπετύφλωσε. Ὅτι προσῆλθεν ὁ Ἀλουσιάνος τῷ βασιλεῖ. Ὅπως ἀπῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν μονὴν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, καὶ ἀπεκάρη. Τελευτὴ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος.

N. XVIII. Ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια ὁ Καῖσαρ Μιχαήλ. Ἀνάῤῥησις εἰς βασιλέα τοῦ Καίσαρος, καὶ οἷος ἦν τὸ ἦθος ὁ Μιχαήλ. Ὅπως διετέθη πρὸς τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν Ὀρφανοτρόφον. Ἐξορία τοῦ Ὀρφανοτρόφου. Ὅτι τοὺς οἰκείους συγγενεῖς ὁ Μιχαὴλ ὑβρίζει.

N. XIX. Ὅτι αἰτιάσεις κατὰ τῆς βασιλίδος Ζωῆς πλασάμενος ὁ Μιχαὴλ ἀποκείρει αὐτὴν πρότερον, εἰς τὴν τοῦ Πρίγκιπος νῆσον περιορίσας αὐτήν. Ὅτι διὰ τὴν στάσιν ἀνεκομίσθη ἡ βασιλὶς, καὶ ὁ λαὸς μελενδυτοῦσαν ἰδὼν αὐτὴν εἰς πλέον τεθύμωται. Ὅτι πρὸς τὴν τῆς Ζωῆς ἀδελφὴν τὴν Θεοδώραν τὸ πλῆθος τραπὲν, Αὐγούσταν αὐτὴν ἀνηγόρευσεν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅτι εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπῆλθον. Ὅτι ἐτυφλώθησαν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ ὁ νοβελλίσιμος Κωνσταντῖνος, εἶτα καὶ ὑπερωρίσθησαν.

N. XX. Ὅτι ἄνδρα ἡ βασιλὶς Ζωὴ ἐμνηστεύετο. Ὅπως ἀπεδοκιμάσθη ὁ Δαλασσηνός. Περὶ τοῦ Μονομάχου, καὶ ὅπως παρὰ τῆς βασιλίσσης Ζωῆς ἠρέθη πρὸς βασιλείαν καὶ πρὸς συνοίκησιν. Ὅτι ἐστέφθη ὁ Μονομάχος.

N. XXI. Οἷος ἦν τὴν γνώμην ὁ Μονομάχος. Περὶ τοῦ Βοϊσθλάβου, καὶ ὅσα παρ' ἐκείνου ἐγένοντο. Περὶ τοῦ Μονομάχου, καὶ τῆς Σκληραίνης τοῦ πρὸς ἀλλήλους ἔρωτος. Ὅτι ἐπανήχθη ἐκ τῆς Μιτυλήνης ἡ Σκληραινα, καὶ ὅπως αὐτῇ ἐχρήσατο ὁ βασιλεύς. Τελευτὴ τῆς Σκληραίνης.

N. XXII. Περὶ τῆς τοῦ Μανιάκη ἀποστασίας, καὶ ὅπως διελύθη. Ἀποστασία τοῦ Ἐρωτικοῦ. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι ἐτυφλώθη ὁ γεγονὼς Ὀρφανοτρόφος Ἰωάννης. Ἀποστασία τοῦ Τορνικίου Λέοντος.

N. XXIII. Ὅτι ἐτυφλώθησαν ὁ Τορνίκιος καὶ ὁ Βατάτζης.

N. XXIV. Περὶ τῶν Ῥὼς κατὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐπελεύσεως. Ναυμαχία κατὰ τῶν Ῥὼς καὶ ἥττα αὐτῶν.

N. XXV. Ὅπως οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῆς ὑποκειμένης Ῥωμαίοις Ἑῴας μοίρας ἐχώρησαν, καὶ τίνες οὗτοι. Ὅπως οἱ Τοῦρκοι ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίους ἐπῆλθον χώραις. Περὶ τῆς κωμοπόλεως τοῦ Ἄρτζε. Πόλεμοι Ῥωμαίων συμμαχουμένων Ἰβήρσι πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἅλωσις τοῦ Λιπαρίτου ἄρχοντος τῶν Ἰβήρων. Ὅτι αὐτὸς ὁ σουλτὰν κατὰ Ῥωμαίων ἐχώρησε.

N. XXVI. Περὶ Πατζινάκων, καὶ ὅπως εἰς τὰ παρίστρια διέβησαν. Περὶ τῆς τῶν Σκυθῶν προσελεύσεως. Περὶ τῆς τῶν ἑτέρων Σκυθῶν ἐπελεύσεως, καὶ ὅπως ἑάλωσαν. Ὅπως οἱ Σκύθαι τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους δουλείας ἀφηνίασαν, εἶτα ἐσπείσαντο.

N. XXVII. Περὶ ἐπιβουλῆς τοῦ Βοΐλα, καὶ οἷος ἦν ἐκεῖνος. Ὅτι οὐ κατὰ λόγον ἀναλίσκων τὰ δημόσια χρήματα, εἰς πόρους ἀπείδεν οὐκ εὐαγεῖς ὁ Μονομάχος.

N. XXVIII. Τελευτὴ τῆς βασιλίδος Ζωῆς. Περὶ τῆς ἐξ Ἀλανῶν παλλακευομένης τῷ βασιλεῖ. Περὶ τῆς νόσου, ἣ τῶν νόσων τοῦ Μονομάχου. Περὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου Ἰωάννου. Περὶ τοῦ Λειχούδου Κωνσταντίνου. Ὅτι τὸν πρωτεύοντα ἐβουλήθη ὁ βασιλεὺς καταλιπεῖν διάδοχον τῆς ἀρχῆς.

N. XXIX. Ὅτι εὐτυχοῦσα ἦνυσε τὴν ἀρχὴν ἡ Θεοδώρα. Ὅτι ὁ στρατιωτικὸς Μιχαὴλ εἰς τὴν τῆς βασιλείας ἀνήχθη περιωπήν. Τελευτὴ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας.

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

N. I. Ὅτι τοῖς στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν οὐ δεξιῶς ἐχρήσατο ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ. Ἀποστασία τοῦ μονομάχου Θεοδοσίου.

N. II. Προσέλευσις τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων πρὸς Παρασπόνδυλον. Ὅπως ὁ Βρυέννιος ἐτυφλώθη. Ἀποστασία τοῦ Κομνηνοῦ καὶ στρατιωτικῶν ἀρχόντων. Ὅτι ἐκράτησε Νικαίας ὁ Κομνηνός. Ὅτι συμβαλόντες τοῖς περὶ τὸν Κομνηνὸν οἱ βασιλικοὶ ἡττήθησαν.

N. III. Ἀποστολὴ πρέσβεων πρὸς τὸν Κομνηνὸν περὶ εἰρήνης. Ὅσα τῷ βασιλεῖ διὰ τῶν πρέσβεων ὁ Κομνηνὸς ἐδήλωσε. Ὅτι ἃ ᾔτησεν ὁ Κομνηνὸς πληρῶσαι ὁ βασιλεὺς ἐπηγγείλατο, καὶ πάλιν οἱ πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἀπεστάλησαν. Οἷα ἐγγράφῳ τοὺς συγκλητικοὺς ἀπῄτησεν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ.

A Ὅτι στασιώδεις τινὲς εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν συνῆχθησαν, καὶ ὅτι βασιλέα τὸν Κομνηνὸν ἀνηγόρευσαν, καὶ τοῦ πατριάρχου συνευδοκοῦντος. Ἔκπτωσις τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ γέροντος.

N. IV. Ὅτι, πρώην οἰκονόμων καὶ σκευοφυλάκων τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ τοῦ βασιλέως προβαλλομένων, ὁ Κομνηνὸς καὶ ἅμ᾽ ᾧ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπένειμε. Ὅτι ἀποτόμως τῇ τῶν κοινῶν πραγμάτων διορθώσει ἐπεχείρησε, καὶ γέγονεν ἅπασι μισητός. Ὅτι οὐδὲ αὐτῶν τῶν τῷ Θεῷ καθωσιωμένων ἐφείσατο.

N. V. Ὅτι ὁ πατριάρχης ἤθελεν ἐπιτάσσειν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἠπείλει αὐτῷ. Ἐξορία τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ. Τελευτὴ τοῦ πατριάρχου ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅπως τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας τῶν Μαγγάνων Ἴσαβιν ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ
B Λειχούδου.

N. VI. Ὅτι στρατεία κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Πατζινάκων. Ὅπως τὸν ἐκ τῆς Δρυὸς κίνδυνον ἐξέφυγεν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτόν.

N. VII. Ὅπως τὴν βασιλείαν ἀπέθετο ὁ Κομνηνός, καὶ ἐμόνασε, τὸν Δούκαν προχειρισάμενος βασιλέα. Οἷος ἦν τὸ ἦθος ὁ Κομνηνός.

N. VIII. Ἐπιβουλὴ κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ὅπως ταύτην διέφυγεν. Οἷος ἦν ὁ δούκας τοὺς τρόπους. Ὅτι ἐκ φειδωλίας δώροις ἤθελε φιλιοῦν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

N. IX. Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Οὔτζων. Περὶ στεισμῶν. Περὶ ἀστέρος κομήτου. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι νοσήσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκλείπων τοῖς υἱοῖς βασιλείαν κατέλιπε, κἀκείνος τὴν μητέρα ἐπέστησεν, ὁμόσασαν ἐγγράφως μὴ δευτερογαμῆσαι. Τελευτὴ Κωνσταντίνου βασιλέως τοῦ δούκα.

N. X. Ὅτι ἡ βασιλὶς Εὐδοκία βασιλέα τοῖς πράγμασιν ἐπιστῆσαι ἐβουλεύσατο. Περὶ τοῦ Διογένους, καὶ οἷος ἦν τὸ γένος καὶ τὴν ἰσχύν. Ὅτι τυραννῆσαι βουλευσάμενος κατεσχέθη ὁ Διογένης, καὶ μέλλων κολασθῆναι ἀφείθη. Ὅπως ἠπατήθη ὁ πατριάρχης, καὶ δέδωκε τῇ δεσποίνῃ τὸ τοῦ ὅρκου αὐτῆς ἔγγραφον. Ὅτι συνήφθη τῇ βασιλίδι Εὐδοκίᾳ ὁ Διογένης, καὶ ἀνερρήθη.

N. XI. Ὅτι ἐξεστράτευσεν ὁ Διογένης ἐν τῇ Ἑῴᾳ καὶ ὅσα ἐποίησε. Ὅτι καὶ πρὸς Συρίαν ὥρμησεν ὁ βασιλεύς, καὶ τὴν Ἱεράπολιν ἔλαβε, καὶ τοὺς Χαλεπίτας ἐτρέψατο. Ἥττα τῶν βαρβάρων. Ἅλωσις ὑπὸ Ῥωμαίων φρουρίων τινῶν βαρβαρικῶν καὶ ἀγγελία τῷ βασιλεῖ λαφυραγωγηθῆναι τὸ Ἀμόριον.

N. XII. Ἑτέρα ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως, καὶ
D ὅσα ἐν ταύτῃ συνέβησαν. Περὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ νεὼ τῶν Βλαχερνῶν. Περὶ τοῦ Κομνηνοῦ Μανουὴλ, καὶ ὅπως ἐλήφθη αἰχμάλωτος, καὶ ὅπως ἐπανῆλθεν, ἄγων καὶ τὸν ἁλόντα αὐτὸν Τοῦρκον πρόσφυγα τῷ βασιλεῖ.

N. XIII. Ἡ τελευταία ἐκστρατεία τοῦ Διογένους καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ σημεῖα συνέβησαν. Περὶ τῆς τῶν Νεμίτζων ἀποστασίας, καὶ ὅτι διεῖλεν ὁ Διογένης τὸ στράτευμα, καὶ οὐ μετὰ πολλῶν ἐκεῖνος περιελείφθη.

N. XIV. Ὅτι Οὔζοι πρὸς τοὺς Τούρκους ἠτομόλησαν, καὶ ὅτι μετεκαλέσατο, καὶ τὸ στράτευμα, ὃ διεῖλεν ὁ βασιλεύς, οἱ δὲ οὐκ ἀφίκοντο, καὶ ὅτι, τοῦ βασιλέως ἑτοιμαζομένου πρὸς πόλεμον, ἐκ τοῦ σουλτὰν πρέσβεις ἦκασι περὶ εἰρήνης. Ὅτι, ὑποστρεψάντων τῶν πρέσβεων, ὁ βασιλεὺς πρὸς μάχην

ὥρμησε, καὶ ὅπως ἡττήθη καὶ ἐάλω. Ὅπως ὁ σουλτὰν ἐχρήσατο τῷ βασιλεῖ ἀπαχθέντι πρὸς αὐτόν.

N. XV. Ὅτι προστάγματα ἐπέμφθησαν παντα-χοῦ μὴ δέχεσθαι τὸν Διογένην ὡς βασιλέα, καὶ ὅτι τοῦ Καίσαρος υἱοὶ ἐστάλησαν κατ' αὐτοῦ. Ὅπως κατεκλείσθη ὁ Διογένης. Καὶ ὅτι ἐπὶ συνθήκαις παρέδωκε ἑαυτόν. Ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ νήσῳ ἀπα-χθεὶς ἐτελεύτησεν ὁ Διογένης.

N. XVI. Ὅτι τὸν Σίδην ἐπέστησε τοῖς πράγμασι πρότερον, εἶτα τὸν Νικιφορίτζην. Ὅτι ἀμελῶν τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων, λόγοις ἐσχόλασεν ὁ Μι-χαήλ. Ὅτι ὁ σουλτὰν, τὰ κατὰ τὸν Διογένην μαθὼν, τὴν Ἔφαν κατέτρεχε. Ὅτι ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος ἐστάλη μετὰ τοῦ Ῥουσελίου, τοῖς Τούρκοις ἀντιτα-ξόμενος, καὶ ἡττηθεὶς ἐάλω, καὶ ὁ Ῥουσέλιος ἀπε-στάτησε. Ὅτι ὁ Καῖσαρ σταλεὶς κατὰ τοῦ Ῥουσε-λίου ἡττήθη, καὶ ἐάλω. Ὅτι ὁ βασιλεὺς Τούρκους κατὰ τοῦ Ῥουσελίου μετεπέμψατο, ὁ δὲ, λύσας τὸν Καίσαρα, βασιλέα ἀνεῖπε· καὶ συμμίξας τοῖς Τούρ-κοις, αἰχμάλωτος καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Καῖσαρ ἐλήφθη-σαν. Ὅτι ὁ Καῖσαρ διὰ τοῦ βασιλέως ἐξωνηθεὶς ἐχειρώθη, καὶ μοναχὸς γέγονεν. Ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος εἶλε τὸν Ῥουσέλιον. Ὅπως ἐκλήθη Παρα-πινάκιος οὗτος ὁ βασιλεύς.

N. XVII. Περὶ τοῦ τῶν Χροβάτων ἔθνους. Περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ δούλου Νέστορος. Ὅτι υἱὸς ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐστρέφθη παρ' αὐτοῦ. Περὶ τοῦ τεχθέντος σημειώδους παιδός. Περὶ τοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τούτου γενομένου λιμοῦ καὶ λοιμοῦ. Ὅτι ὁ Βοτανειάτης παρὰ τῶν Ἐφίων ἀρχόντων βασιλεὺς ἀνερρήθη. Ὅτι καὶ ἐν τῇ δύσει ὁ Βρυέννιος Νικηφό-ρος ἀποστασίαν ἐπεχείρησε. Ὅτι ὁ Κομνηνὸς Ἀλέ-ξιος καὶ ὁ Ῥουσέλιος ἀπεστάλησαν κατὰ τοῦ Βρυ-εννίου.

N. XVIII. Περὶ πατριαρχῶν. Ὅτι οἱ Τοῦρκοι τὰς Ῥωμαϊκὰς κατέσχον χώρας ἐν τῇ Ἐφῳ, καὶ ᾠκειώ-σαντο. Ὅτι ὁ Βοτανειάτης κατέσχε τὴν Νίκαιαν. Ὅτι ὁ δῆμος τῆς πόλεως βασιλέα ἀνεῖπε τὸν Βοτα-νειάτην, καὶ τὸν Μιχαὴλ καθεῖλον καὶ ἀπέκειραν. Ὅπως ὁ Βοτανειάτης τῆς βασιλείας ἐδράξατο.

N. XIX. Ὅπως ὁ Βρυέννιος τυράννων ἐάλω, καὶ ἐτυφλώθη. Ἐπανάστασις τῶν Βαράγγων. Ὅτι τὴν πρὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως γυναῖκα ἔγημεν ὁ Βοτανειά-της. Ὅτι μητροπολίτης Ἐφέσου ἐχειροτονήθη ὁ τῆς βασιλείας ἐκπεσὼν Μιχαήλ. Ἀποστασία τοῦ Βασιλακίου, καὶ ἅλωσις, καὶ πήρωσις τῶν ὀφθαλ-μῶν αὐτοῦ. Ἀποστασία Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Δούκα. Ὅτι τὸν Σίδην εἰς διοίκησιν τῶν κοινῶν ὁ βασιλεὺς προεστήσατο, καὶ περὶ τοῦ Γερμανοῦ, καὶ τοῦ Βοτανειάτου. Περὶ τοῦ Λογοθέτου Νικηφόρου, καὶ ὅπως ἀνῃρέθη.

N. XX. Περὶ τῶν Κομνηνῶν, καὶ πῶς εἰς ἀποστα-σίαν ὥρμησαν, ὅπως τῆς πόλεως ἐκράτησαν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπέτυχον. Ὅτι ὁ Βοτανειάτης ἀπεκάρη, καὶ εἰς τὴν Περιβλέπτου ἀπελθὼν, ἐκεῖ ἐτελεύτησε.

N. XXI. Περὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς μητρὸς, καὶ τῶν γαμβρῶν. Περὶ πατριαρχῶν.

N. XXII. Περὶ τῶν νήσων, ὅπως ἐάλωσαν. Περὶ τοῦ Τζαχᾶ. Περὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου. Ὅσα ἐποίησεν οὗτος ὁ βασιλεὺς πρὸς κάκωσιν τῶν ὑπη-κόων. Περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν υἱῶν, καὶ τῶν ἐπὶ θυγατράσι γαμβρῶν. Περὶ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ.

N. XXIII. Περὶ τῶν Πατζινάκων, καὶ ὅπως κατε-τρώθησαν. Περὶ ἐπιβουλῆς κατὰ τοῦ βασιλέως με-λετηθείσης. Ἑτέρα ἐπιβουλή. Περὶ τῆς τῶν Φράγ-γων συγκινήσεως, καὶ πρὸς τὴν Ἔφαν αὐτῶν διε-περαιώσεως. Περὶ τῆς τῶν Βογομίλων αἱρέσεως, καὶ ὅπως ὁ ταύτης κῆρυξ διεφθάρη. Ἐπανάστασις τοῦ Ψευδοδιογένους.

N. XXIV. Περὶ τοῦ Ὀρφανοτροφείου. Μελέτη κατὰ τοῦ βασιλέως, οὗ ὁ κορυφαῖος ὁ Ἀνεμᾶς. Δρέ-πανον, τὸ χρίσμα δι' οὗ ἡ τρίχωσις ἀφαιρεῖται. Ἀνα-χωρηθεῖσα τῶν βασιλείων ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὴν Παντεπόπτην, ἐκεῖ ἐτελεύτη-σεν. Τελευτὴ τοῦ σεβαστοκράτορος. Ὅπως διέκειτο πρώην πρὸς τὴν κοινωνὸν τοῦ βίου ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅπως μετέπιπτε. Ὅτι ἡ τῆς βασιλείας ἐξουσία τῇ βασιλίδι ἀνατεθῆναι μεμελέτητο, ὁ δὲ υἱὸς ταύτης καὶ βασιλεὺς ἀντέπραττε τούτῳ, ὡς ἐνὸν, καὶ ὡς ἀπείρητο πᾶσιν αὐτῷ προσιέναι.

N. XXV. Περὶ πατριαρχῶν. Περὶ τῆς νόσου τοῦ βασιλέως, καὶ ὅπως ἀνερρώσθη. Περὶ τῆς φήμης γενομένης κατὰ τὸ μέγα Σάββατον.

N. XXVI. Περὶ τῆς εἰς Χερρόννησον ἐκθημί-ας τοῦ βασιλέως. Περὶ ἐμπρησμοῦ καὶ ἀνέμων.

N. XXVII. Ἐκστρατεία Τούρκων.

N. XXIX. Οἷος ἦν τοὺς τρόπους καὶ τὸ ἦθος ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος.

DE HEBDOMO CP.

DISQUISITIO TOPOGRAPHICA.

—

SUMMA SECTIONUM.

I. Scopus auctoris in statu Controversiæ.

II. Hebdomum septimus ab urbe lapis propriè appellatur.

III. Campus inter septimum istum lapidem et urbem Constantinopolit. eadem pariter Hebdomi nomenclatura donatus: in quo exstitere ædificia omnia, quorum habetur mentio apud scriptores Byzantinos.

IV. Id firmatur horum allatis locis. Patriarchæ Constantinopolit. in litaniis publicis curru vecti, etiam intra urbem.

V. Processus sacri in Hebdomo, in campo Hebdomo appellato facti intelliguntur.

VI. Hinc Hebdomum in conspectu urbis esse dicitur.

VII Campus Hebdomi urbi Constantinopol. campi Martii vicem obtinuit.

VIII. Varia et multa in campo Hebdomi exstitere

ædificia, atque in iis Tribunal et Palatium Hebdomi. In Tribunali levari soliti imperatores Constantinopolitani, qui, quod urbis mœnibus illud adjaceret, in urbe levati interdum dicuntur.

IX. In Tribunali et in Campo inaugurati passim Augusti.

X. Campus, Tribunal et Palatium urbi adjunctum, promiscue Hebdomi nomine a scriptoribus donatur. Hebdomi seu Campi Hebdomiani pars intra urbem subinde inclusa.

XI. Promontorium Hebdomi proximum fuisse urbis mœnibus ostenditur.

XII. Hebdomum non ad Propontidem, sed versus Ceratini sinus caput exstitit.

XIII. Id astruitur scriptorum allatis auctoritatibus.

XIV. De Palatii, quod nuda interdum Hebdomum appellari diximus, situ, et an idem fuerit cum Consistorio Gratiani et Justiniani.

XV. Hebdomum nuncupatum istud Palatium probatur ex scriptoribus.

XVI. Huic Tribunal vestibuli, seu προαυλίου, vicem præbuit.

A *XVII. An προάστεια seu suburbana oppidis proxima fuerint.*

XVIII. Suburbana etiam interdum intra urbem exstitere.

XIX. In Hebdomo, seu in Campo ita appellato, varia exstitere ædificia, tum ædes sacræ, quæ recensentur.

XX. Ædes S. Joannis Baptistæ, quam Hebdomum nude interdum vocant scriptores, an intra urbem exstiterit.

XXI. De aliis intra urbem eidem sancto Præcursori dicatis ecclesiis.

XXII. An dissertator Hebdomianus vere primus situm Hebdomi explicuerit.

XXIII. In litterariis controversiis sine nostro invicem dolore licet ludere, id est, urbanitate ac moderatione servata.

XXIV. Auctor nihil novi docetur ex dissertatoris Dissertatione.

XXV. Conclusio hujusce Disceptationis de hac Controversia, quam impeditam existimabat Henr. Valesius.

I. Hactenus quidem, ni fallor, præstitimus quod B in hujusce operis Præfatione sumus polliciti, nihil nos nisi nova, ac in hocce genere argumenti nobis indicta, de iis quæ ad urbis Constantinopolitanæ vel ædificia vel regiones pertinent, in Notis ad Zonaræ Annales observaturos. Verum ut faciam satis viro pererudito Hadriano Valesio, cui Petri Gyllii longe doctissimi, et nostram de Hebdomi situ sententiam minime probari advertimus, huic rursum asserendæ, pauca ex iis quæ in *Constantinopoli Christiana* copiose satis a nobis descripta sunt, hic rursum delibari haud ingratum lectori fortasse fuerit, cui de hac dijudicanda controversia liberum erit arbitrium. In ea vero pertractanda, ut sancti Augustini verbis mihi præfari liceat (*in Epist. ad S. Hieron.*) : *Si aliter quam is sensisse reperiar, non contra illum dictum, sed quod mihi videbatur a me scriptum esse putem lectorem debere cognoscere : aut si cognosci non potest, credere debere.*

II. Atque ut hujusce disceptationis ducatur initium, in confesso debere esse agnoscimus Hebdomum ita appellatum, quod septimo ab urbe (veteri scilicet Byzantio ad promontorium Ceratinum) milliari distaret : indeve quod Græci Ἕβδομον, Latini *Septimum* vocant, quosdam *Septimilliare* nuncupare ; quemadmodum in utroque isthmo, Thraciæ Chersonesi et Corinthiaco, a mari ad mare deducto muro Hexamilii a sex milliarium spatio nomen inditum est. Id at multis in ea lucubratione docuimus, allatis auctorum locis fere D omnibus, præter quos ab eodem viro docto alios proferri non advertimus, adeo ut pudeat toties cramben repetere, *atque eadem cantare versibus iisdem.* Sed cum hæc quæstio definiri vix queat absque prolatis et in medium adductis eorumdem scriptorum auctoritatibus, ac iis præsertim, quas aut non observasse, aut de industria omisisse videtur, ut quæ sententiæ quam tuendam susceperat adversarentur, breviter quantum licebit, et selectis duntaxat qui ad hanc dirimendam controversiam conducunt locis, quæ in hanc rem habent expedire operæ pretium videtur.

III. Tametsi igitur Hebdomum ita appellatum constet, quod septimo ad urbe milliari distaret, difficultas tamen de Hebdomi istius, cujus passim mentio apud scriptores occurrit, situ, minime inde solvitur, cum aliud et diversum sit a septimo lapide, licet eidem, ut et urbi Constantinopolitanæ contiguum, cum inter septimum lapidem et urbem intersitus ager, vel Campus, Hebdomi pariter appellationem haberet, quod non modo in hac Disceptatione probandum suscepi, sed et Campum istum Hebdomianum non ad Propontidem, sed ad sinus Ceratini, versus illius caput, littora, exitisse, ut et tribunal et palatium Hebdomi, ecclesiam Sancti Joannis Baptistæ, cæteraque recensita a scriptoribus in Hebdomo ædificia, in hoc fuisse postremo C Hebdomo, seu in Campo Hebdomi, non vero ad septimum ab urbe milliare, quod vult dissertator Hebdomianus. Priusquam vero rem aggrediar, ut res planior deinceps fiat, ponemus in exemplum suburbanum Parisiense, seu regis nostri Christianissimi palatium, quod Versalias appellamus, simili fere ab urbe Galliarum primaria disparatum spatio, quo Hebdomum a Byzantio. Quo posito, primo quidem non septimum duntaxat milliare, id est septimum ab urbe lapidem, Ἑβδόμου appellationem habuisse, sed etiam inter septimum istud milliare et urbem Constantinopolitanam interjectum Campum, in quo ædificia omnia quorum meminerint Byzantini scriptores, nullaque in ipso milliari septimo stetisse ausim omnino contendere : quod mihi præsertim probandum incumbit, ut disputationis totius fundamentum : quod haud ægre fecerim, si ita appellatum ab iisdem scriptoribus ostenderim.

IV. Primus igitur ex iis prodeat Theophylactus Simocatta, qui libro VIII, cap. 13, scribit defixa ad spectaculum a tyranno Phoca, Mauricii et filiorum capita, πρὸς τὸ πεδίον τὸ ἀναχείμενον ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ, ὃν Κάμπον Ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν. Ubi observanda vox ἀναχείμενον, quæ campum urbi adjacuisse satis prodit : neque enim Campus in ipso septimo milliario esse potuit, alio-

qui Campus in suburbano seu in villa esse diceretur, quod absurdum esset. Deinde Hebdomum, Campum fuisse appellatum diserte ait Simocatta; proinde idem est Hebdomum cum Campo. Theophanes etiam Campum ad urbem Constantinopolitanam statuit, cum ait ad ann. 30 Theodosii Junioris, Byzantios terræ motu consternatos ac territos, ἔξω τῆς πόλεως, ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ secessisse: cujus terræ motus memoriam quotannis agi 26 Januarii, quo is accidit, in Campo, scribit auctor *Chronici Alexandrini*: Ὅθεν καὶ ἡ μνήμη κατ' ἔτος ἐπιτελεῖται τῆς λιτανίας μέχρι καὶ νῦν ἐν τῷ Κάμπῳ ὑπὲρ τῆς τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μακροθυμίας. In qua quidem supplicatione imperatorem, senatum, populum et clerum pedibus nudis processisse tradit idem scriptor: Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐλιτάνευσε μετὰ τῆς συγκλήτου, καὶ ὄχλου, καὶ τοῦ κλήρου, ἀνυπόδετος ἡμέρας πολλάς. Theodorus Lector ecl. 1, et ex eo idem Theophanes et Symeon Logotheta in Chron. ms. scribunt Marcianum ἐν ταῖς λιταῖς γενομέναις ἐν τῷ Κάμπῳ πεζὸν ἐξερχόμενον, multas pecunias pauperibus erogasse: Anatolium vero patriarcham, cum a Tauro ad Campum, juxta morem episcoporum urbis regiæ, lectica vectus ad supplicationem procederet, et Marcianum pedibus incedentem vidisset, ipsum quoque πεζεύοντα processisse. Quis porro Theodosium Junior. ἀνυπόδετον, cum universa plebe et clero, vel Marcianum pedibus usque ad septimum milliare quotidie processisse putet? Neque hic opponat vir eruditus, quod patriarcha Anatolius curru vectus supplicationem instituerit, inde satis patere longius fuisse iter, quam ut ad proximum urbi campum fuerit processurus. Nam præterquam quod id factum *more episcoporum urbis regiæ* tradant iidem scriptores, etiam in urbe hoc apparatu litanias instituisse patriarchas colligere est ex eodem Theophane an. 11 Justiniani: Καὶ ἐξῆλθεν ἡ λιτὴ τῆς ἀπὸ Ἁγίας Ἀναστασίας, καθημένου Μηνᾶ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι, καὶ τοῦ βασιλέως συλλιτανεύοντος τῷ λαῷ. Et an. 23: Καὶ διῆλθεν ὁ ἐπίσκοπος Μηνᾶς μετὰ τῶν ἁγίων λειψάνων καθήμενος ἐν ὀχήματι χρυσῷ βασιλικῷ διαλίθῳ, κρατῶν τὰς τρεῖς ῥῆκας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐποίησε τὰ ἐγκαίνια, scilicet ædis SS. Apostolorum. Idem Theophanes an. 25 ejusdem Augusti: Γεγόνασι τὰ ἐγκαίνια τῆς ἁγίας Εἰρήνης πέραν ἐν Συκαῖς, καὶ ἐξῆλθεν τὰ ἅγια λείψανα ἐκ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας μετὰ τῶν δύο πατριαρχῶν Μηνᾶ τῆς ΚΠ. καὶ Ἀπολιναρίου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐκάθισαν ἀμφότεροι ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι, κατέχοντες ἐν τοῖς γόνασιν αὐτῶν τὰ ἅγια λείψανα, etc. Denique idem Scriptor anno 36 ejusdem imperatoris, ubi de fecundis Encæniis ædis Sophianæ: Ἡ δὲ πανυχὶς τῶν αὐτῶν ἐγκαινίων γέγονεν εἰς τὸν ἅγιον Πλάτωνα, καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν ὁ πατριάρχης ΚΠ. Εὐτύχιος μετὰ τῆς λιτῆς, συμπαρόντος καὶ τοῦ βασιλέως, καθεζόμενος ἐν τῷ ὀχήματι, καὶ φορῶν τὸ ἀποστολικὸν σχῆμα, καὶ κρατῶν τὸ ἅγιον Εὐσγγέλιον.

V. Verum ut disceptationis seriem prosequamur, Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus, in Historia, agens de Avaribus circa urbem dispersis, Heraclio imperante: Καὶ μόλις πρὸς τὸ πεδίον τὸ πρὸ τῆς πόλεως, ὃ Ἑβδομον καλοῦσι, καταλαβόντες ἱδρύσαντο, ἔνθεν δέ τε σκεδαννύντες ἄχρι καὶ εἰς τοῦ Βαρνύσσου ποταμοῦ γίφυραν. Ex hoc unico præterea loco patet omnino voce Hebdomi non septimum ab urbe milliare, sed Campum ad urbem indigitari, quem occupavere Avares urbem obsessuri, usque ad Barnyssi fluvii pontem: qui scilicet fluvius Campo Hebdomo appellato adjacebat. Sed quin idem Campus Hebdomi proxime urbi adjacuerit, scrupulum omnem eximit Euchologium Goari, pag. 810, ubi describitur εὐχὴ λεγομένη ἐν λιτῇ γενομένῃ διὰ φόβου εἰς τὸν Κάμπον, εἰς τὸν ἅγιον Διομήδην ἐξώπορτα, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν πέτραν. Supplicatio igitur fiebat a Tauro, seu a foro Tauri, ad ædem S. Diomedis extra portam, et ad veterem Petram, quam Anonymus Combefisianus in Constantini Porphyrogeniti Vita, τὸ παλαιὸν πετρίν vocat. Neque alia est εὐχή, quæ pag. seq. in eodem Euchologio habetur, hocce lemmate: τάξις γινομένη ἐν τῷ Τριβουναλίῳ ἐν ταῖς ἐξ ἔθου; ἀπερχομέναις ἐκεῖσε λιταῖς. Ubi observare licet litanias promiscue dici factas in Campo et tribunali. Sed neque etiam diversa videtur ista supplicatio ab ea, cujus quotannis memoriam celebrari ἐν τῷ Κάμπῳ λιτανεύοντος τοῦ λαοῦ, ob terræ motum qui 15 Augusti anno 27 Justiniani accidit, scribit Theophanes et ex eo Cedrenus et Symeon Logotheta. Sic in *Chronico Alexandrino*, an. 1 Heraclii in terræ motu qui accidit 20 Aprilis, λιτὴν γενέσθαι εἰς τὸν Κάμπον, καὶ ψαλθῆναι τὸ Τρισάγιον decretum legitur. Enimvero nemo erit, opinor, qui quod nude dicitur esse extra portam, ad septimum milliare exstitisse velit asserere, nisi etiam velit Romam dici exstitisse extra urbis Constantinopolitanæ portas. Meminit denique idem Theophanes anno 36 Justiniani supplicationis ad S. Diomedis ædem, scribens Eutychium patriarcham, cum mense Augusto, solo vigente Borea ac flante, naves ad urbem non possent accedere, λιτὰς ἐκβαλεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ, τοῦτ' ἔστι εἰς τὸν ἅγιον Διομήδην. Ex quibus docemur hanc S. Diomedis ædem, quæ extra portam urbis erat, Jerusalem appellatam, aliamque fuisse ab æde S. Diomedis, quæ antea S. Eliæ nuncupabatur, ut testatur Symeon Logotheta in Michaele et Theodora, et intra urbem erat, ad portam urbis Auream. Monasterii porro Jerusalem appellati abbates conciliis Constantinopoli interfuisse alibi observamus: nam cum prius catholica esset ecclesia, seu plebalis, monachis est attributa. Consimiles alias in Campum Hebdomi institutas litanias ob terræ motus, vel ob alias quasvis calamitates, habent scriptores, ac præsertim illam de qua Cedrenus agit in Justino seniore, quem percepto terræ motu eversæ Antiochiæ nuntio lugubres vestes induisse scribit, et

Byzantios per septem dies εἰς πρὸ τῆς πόλεως πεδίον ἑπτὰ σημείοις ἀπίχον litanias instituisse. Qua quidem loquendi formula usus est Cedrenus recepta apud Græcos et Latinos scriptores qui linguæ venustati studebant : quod satis vel inde percipere est, quod statim addat campum exstitisse πρὸ τῆς πόλεως. Neque enim campus in prospectu urbis esse potuit, si ab ea septem milliaribus dissitus fuit, nec indici aut fieri potuere supplicationes, neque plebs continuis septem diebus orationis gratia ad septimum ab urbe milliare procedere (quod velim serio attendat vir doctus), quotidie ad urbem vel ad urbis proxima reversura. Urbs Parisiorum terræ motu concussa fuerit, cives ne ædium ruina obruantur, Versalias sese conferent : et si publicæ indicantur supplicationes, ad tres aut quatnor leucas quotidie secedent reversuri? an aliquis sanæ mentis id sibi persuadeat? In urbis certe vicinis locis tentoria explicuisse non abnuerim in ejusmodi terræ motuum terroribus; civesque extra urbem, non vero ad septimum usque milliare, prorupisse, donec ii desinerent : ut in terræ motu, qui accidit 9 Februarii, indict. 15, anno 10 Constantini et Irenes, quo, ut ait Symeon Logotheta in Chron. ms. et Theophanes, σεισμὸς γίγονε φοβερώτατος, ὥστε καὶ μὴ τελμῶντός τινος ἐν οἴκῳ καθευδῆσαι, ἀλλὰ πάντας εἰς τοὺς κήπους, καὶ τὰ ἐξάρα σκηνὰς ποιήσαντας διάγειν· ἡ δὲ βασίλισσα ἄρα τῷ υἱῷ αὐτῆς ἐξῆλθεν ἐν τῷ Ἀγίῳ Μάμαντι, ad palatium scilicet, quod ad urbis muros versus sinum Ceratinum erat, secessit imperatrix : quo etiam sese recepisse Leonem M. in simili terræ motu scribit *Chronicon Alexandrinum*.

VI. Deinde, ut diximus, qui fieri potest ut Campus πρὸ τῆς πόλεως fuerit, si ab ea septem millibus dissitus fuit? hac certe loquendi formula quæ mœnibus proxima sunt et in illius prospectu vulgo intelligere scriptores palam est. Atque ut id uno aut altero firmem loco, scribit auctor *Chronici Alexandrini* Constantinum M. instaurata Drepano, Bithyniæ urbe, eaque Helenopoli de matris nomine appellata, hanc vectigalium immunitate donasse ἕως φανερᾶς περιοχῆς πρὸ τῆς πόλεως, *quousque patet ante urbem prospectus*, in honorem S. Luciani martyris. Unde patet quidquid in prospectu est civitatis, dici esse πρὸ τῆς πόλεως. Latino Barbari in *banleuca* dicerent. Sed et de quadam ad sinus Ceratini caput insula verba faciens Michael Psellus in Hist. ms. in Isaacio Comneno, ita hæc verba usurpat : Καὶ βασίλειος τοῦτον καταγωγὴ αὐτοῦ που πρὸ τῆς πόλεως ὑποδέχεται περίκυκλος τῇ θαλάσσῃ καθ' ἑκατέρου μέρους, ἀνδρὶ αὐτάρκης θηρατικῷ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ βασιλεῖ τούτῳ. Scylitzes in eodem Isaacio : Ὅθεν δὴ τῆς τῶν Ἀρχαγγέλων ἑφισταμένης ἑορτῆς ἔξεισιν εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως, φιλοτίμως τὰ τῆς ἑορτῆς ἐκτελέσαι σπουδάζων, in ædem scilicet XI Ordinum, quæ muris terrestribus adjacebat, uti observavimus in nostra *Constantinopoli*. Tradit Zonaras in Romano Lacapeno, Symeone Bulgarorum rege ad urbem cum valido exercitu tendente, eam oppugnaturo, Romanum imperatorem, ne quæ ante urbem erant amœnitates ab hoste vastarentur, copias suas extra mœnia eduxisse : Ὁ Συμεὼν δὲ κατὰ τῆς πόλεως ἐκπέμπει στρατόν· ἵνα δὲ μὴ, ἐλθόντες τὰς τῆς πρὸ τῆς πόλεως διαφθείρωσιν ἀγλαΐας, ἐπεμψε καὶ ὁ Ῥωμανὸς τοὺς ἀντιταξομένους αὐτῷ. Neque aliter Continuator ejusdem Theophanis, lib. III, n. 4, dum scribit Theophilum imp. palatii muros excedisse, ut liber esset in urbis proxima prospectus, atque adeo in ipsam Propontidem : Ὅθεν ἐπί τινα τῶν ὀφθαλμῶν ἑστίασιν τὰ πρὸ τῆς πόλεως ἔχοντα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἑαυτὰ καλοῦσι τοὺς βασιλεῖς, τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ παλατίου τείχη τῶν ἀρχαίων θεμελίων οὗτος παρεκβαλών, καὶ πρὸς τὰ ἡλιακὰ — παραδείσους ἐργασάμενος, ἐκεῖθεν τὸ λοιπὸν ἂν ἐπλήρου, καὶ ἑαυτὸν ἔτερπε τούτοις, καὶ ἐψυχαγώγει, ὡς τὸ εἰκός. Diruerat Lacapenus Palatii muros, ut eorum quæ πρὸ τῆς πόλεως erant conspectu visum oblectaret : ita exserte hic scriptor. Sed et ita hanc vocem usurpat Constantinus Porphyrogenitus in avi Vita, n. 22 editionis Combefisii, ut alios omittam.

VII. Non alius igitur fuit Campus iste ab eo qui urbis mœnibus terrestribus seu Theodosianis obversabatur, qui Hebdomi nomen retinuit, quod inter urbem et septimum milliare protenderetur, quemadmodum planities inter Lutetiam et Sandionysianum oppidum, non Lutetiana, sed Sandionysiana appellatur. Is vero Campi Martii vice urbis Constantinopolitanæ fuit : nam majores omnes civitates ejusmodi ad mœnia compos habuisse alibi (in *Gloss. med. lat.*) docuimus, in quibus militares civium fierent exercitationes : quos ideo χάμπους στρατιωτικοὺς vocat Theodorus Hermopolites inditus (*Lib.* I *fol.* 12, *Cod. Reg.*) : Ἡ γίγονε χάμπος στρατιωτικὸς, καὶ ἐγυμνάζοντο ἐν αὐτῷ οἱ στρατιῶται. Hos Μαρτίους unice appellat Mauricius, lib. III *Strateg.* cap. 2. Ὃν πρῶτον ἐν τῷ Μαρτίῳ ποτὲ οἱ καβαλλάριοι ἔπαιζον ἐν τοῖς παραχειμαδίοις. De iis etiam ita Vegetius, lib. I, cap. 10 : *Romani veteres, quos toti belli et continuata pericula ad omnem rei militaris eruditionem artem, Campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum sudorem pulveremque diluerel.* Hinc ejusmodi Campi, ubi et censebantur milites, ut est apud Leonem Grammaticum et Anonymum Combefisianum, in Lacapeno, n. 6, ubi de Campo ad urbem Constantinopolitanam, γυμνάσια πολεμικὰ dicuntur Theodorito, lib. IV *Hist. Eccl.* cap. 25 et 26, si novi interpretis versio spectetur : Ἡδέα τὰ πολέμου δεχόμενα μελέτας, Libanio, in Presbeutico ad Julianum imp. quo respexit Cicero, *cum ludo campestri et exercitatione uti* dixit. De militari vero Byzantiorum in Campo exercitatione, quædam habet Theophanes, an. 7 Phocæ, ut et Palladius in Vita Chrysostomi, ubi scribit Arcadium urbe egressum τοῦ γυμνασθῆναι ἐν τῷ

παρακειμένῳ πεδίῳ. Qui quidem Campus non alius est ab Hebdomiano : quod præterea inde colligere licet quod Ruffinus, præfectus prætorio, in *Chronico Alexandrino* interemptus dicatur in Hebdomo ; apud Philostorgium vero lib. xi, cap. 3, ἐν τῷ λεγομένῳ τριβουναλίῳ, apud Zosimum, lib. v, et Socratem, lib. vi, cap. 1, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως apud Marcellinum Comitem *ante urbis portas* : apud Claudianum denique lib. ii, in eumdem Ruffinum, in Campo urbi proximo, quem ita describit :

Urbis ab Augusto tractu, qua vergit in austrum,
Planities vicina patet, nam cætera pontus
Circuit, exiguo dirimi se tramite passus.

Mox in ea planitie exstitisse tribunal, sic innuit, dum Ruffinus Arcadium compellat :

. . . . . graviterque apprensa veste morantem
Increpat Augustum, scandat sublime tribunal,
Participem sceptri, sociumque declaret honoris.

Quis non videt hisce laudatis locis, non modo Hebdomum, Tribunal, et Campum pro uno eodemque loco sumi, sed etiam Campum ipsum urbi proximum fuisse, non vero ad 7 milliare ? cujus tandem situ cognito, superest ut quæ in eo exstiterint ædificia percurramus.

VIII. Ex his præcipua fuere *Tribunal et Palatium* Constantinianeum vel Justinianeum, utrumque Hebdomi nomenclatura pariter donatum a scriptoribus : quod hic nobis in primis probandum. Atque ut a Tribunali ordiamur, in quo levari et inaugurari solebant imperatores, illud cum in Campo, tum in Hebdomo, atque adeo in ipsa urbe exstitisse tradunt passim scriptores, ita ut interdum *Campus Hebdomi*, ab eo *Campus Tribunalis* : interdum *Tribunal Hebdomi*, interdum denique ac nude *Hebdomum* ab iis appelletur. Nam ecce, si liceat alias a nobis adnotata hic rursum recudere, in *Chronico Alexandrino*, Valens a fratre Valentiniano εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν τῷ Ἑβδόμῳ levatus imperator dicitur : ab Idatio, *Constantinopoli in milliario* 7 *in Tribunali*. Nec abludit Themistius, cujus verba præstat hic adducere, quod suburbanum istud, Hebdomum scilicet, in urbe exstitisse exserte testetur. Ita ille in Philadelphis : Ὅσον γὰρ πλείονος ἄξιον τὸ κτήσασθαι τὰ ἀγαθὰ τοῦ τὸν κεκτημένον μείζω ποιῆσαι, τοσοῦτον καὶ σοὶ δικαιοτέρα πρὸς τὴν πόλιν ἐστὶν ἡ τῆς εὐνοίας ὑπόθεσις. Ἢ πῶς οὐκ ἄτοπον τὴν μὲν ἐσχατιὰν, ἐφ' ἣς τὴν ἀλουργίδα ἀνῆψαι, περιφανεστέραν ποιῆσαι χρηπῖδι, καὶ βήμασι καὶ ἀνδριᾶσι, τῇ πόλει δὲ ἣν οὐκ ὀκνεῖς ὀνομάζειν μητέρα τῆς ἀναῤῥήσεως, μὴ οἴεσθαι ἐποφλίσκειν τὰ χαριστήρια ; Ex quibus verbis omnino conficitur, ut recte conjectat Petavius, ἐσχατιὰν illam, esse suburbanum, quod Hebdomum appellabant, in extrema urbis parte situm, ubi in tribunali, cujus hoc loco meminit, inaugurari solebant imperatores : neque enim urbis ἐσχατιὰ appellari debuit septimus ab ea lapis, cum illius extremum esse non potuerit, quod velim attendat vir doctus. Proinde *matrem suæ inaugurationis* urbem Constantinopolitanam jure appellaverit Valens, quod revera in ea facta esset ; quod minime dixisset, si in septimo ab urbe milliario fuisset peracta. Et sane Ammianus, lib. xxvi, Valentem a fratre Valentiniano imperatorem dictum Constantinopoli in Suburbano prorsus etiam innuit, cujus verba hic apponam, quod Themistiana illustrent : *Indeque cum venisset Constantinopolim*, (loquitur de Valentiniano) *multa secum ipse devolvens, et magnitudine urgentium negotiorum jam se superari considerans, nihil morandum ratus, quintum Kal. Aprilis productum eumdem Valentem in Suburbanum, universorum sententiis concinentibus*, (*nec enim audebat quisquam refragari*) *Augustum pronuntiavit : decoreque imperatorii cultus ornatum, et tempora diademate redimitum, in eodem vehiculo reduxit*. Ubi per *Suburbanum*, Hebdomum intelligi constat, quod ad urbem exstitit, ex quo in Palatium Valens una cum fratre vehiculo reversus est. Ita porro apud Marcellinum comitem, Arcadius *levatus* Augustus dicitur *Constantinopoli, in milliario septimo*. Ubi idem *Chronicon Alexandrinum*, Ἀρκάδιος Αὔγουστος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου ἀνηγορεύθη. Apud eumdem Marcellinum comitem, *Honorium pater suus Theodosius in eodem loco qua fratrem ejus Arcadium, Cæsarem fecit, id est foris septimo ab urbe milliario*. Idem *Chronicon Alexandrinum* Theodosium Juniorem levatum etiam Augustum scribit ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Ἕβδομον ἐν τῷ τριβουναλίῳ, Marcianum vero ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, omissa voce Tribunalis. Zenon *in septimo* levatus scribitur apud Victorem Tunnensem : Basiliscus ἐν Κάμπῳ, apud Theodorum lectorem, Theophanem, Symeonem Logothetam, Zonaram, et alios : Mauricius a Tiberio ἐν Τριβουναλίῳ, apud eumdem Theophanem et Zonaram : ἐν προαστείῳ τοῦ Ἑβδόμου, in *Chronico Alexandrino* : Phocas in æde S. Joannis Baptistæ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, apud Simocattam et Theophanem : *in septimo quod dicitur Secundianas*, apud Gregorium M. Ut porro tyrannus in urbem venerit, sic narrat Theophanes : Οἱ δὲ Πράσινοι, ἐξελθόντες εἰς τὸ Ῥήγιον, μεγάλαις εὐφημίαις ἐτίμων τὸν τύραννον Φωκᾶν, καὶ παίθουσιν αὐτῷ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ παραγενέσθαι. Πέμπει τοίνυν Φωκᾶς Θεόδωρον τὸν ἀσηκρῆτις, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπανέγνωσεν τῷ λαῷ ὅπως ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ὅδημοι, καὶ ἡ σύγκλητος ἀφίκωνται ἐν τῷ Ἑβδόμῳ. Τούτου τοίνυν γεγονότος, καὶ πάντων ἐν τῷ Ἑβδόμῳ ἀφικομένων, Κυριακὸς ὁ πατριάρχης ἀπῄτησε τὸν τύραννον ὁμολογίαν περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἡ δὲ ἀναγόρευσις τοῦ τυράννου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ γέγονεν. Nimirum Prasini Phocam ad Hebdomum accedere suadent, ubi scilicet inaugurari et levari solebant imperatores : quo cum accessisset, in æde S. Joannis Baptistæ, palatio Hebdomiano vicina, a patri-

archa Cyriaco solenni ritu coronatus est, cum alias imperatores in æde duntaxat Sophiana corona donari solerent. Is vero triduo postquam in urbem venit, Eudociam uxorem Augustam coronavit, in æde scilicet Sophiana, cum ille antea in Hebdomo, seu in æde S. Joannis Baptistæ, a patriarcha coronatus fuisset. Ita porro Constantinus Copronymus a patre Leone Isauro ἐν τῷ τριβουναλίῳ, et Leo Armenius ἐν τῷ πρὸ τῆς πόλεως τριβουναλίῳ, levati leguntur apud eumdem Theophanem, Symeonem Logothetam, et Georgium Hamartolum in Chronicis mss., ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ τριβουναλίου, in Chronico ms. ab Adamo ad Leonem Sapientem. Illisce addere placet quod tradunt Simocatta, idem Theophanes, et Georgius Hamartolus, Mauricii imp. et filiorum in Eutropii ad Calchedonem portu cæsorum capita, per aliquot dies plebi exposuisse Phocam in Campo Tribunalis. Quod si factum id esset septimo ab urbe milliari, eo certe concedere oportuisset plebem Constantinopolitanam, quod nemo opinor sibi persuadeat.

IX. Ex his igitur patet omnino Hebdomum, Tribunal, et Campum, promiscue usurpari apud laudatos scriptores pro uno eodemque loco, ubi acclamari et inaugurari solebant imperatores, more ab antiquo recepto, cum in Campis Martiis, seu qui ad majores civitates erant, id ferme semper peragi solitum doceant scriptores, ac in primis Flavius Vopiscus, quo loco scribit, Tacito a senatu in imperatorem electo, *inde itum ad Campum Martium, ibi Comitiale Tribunal ascendisse* eumdem Tacitum, et præfectum urbi Ælium Cæsonium nuntiasse militibus et civibus *in principem de sententia omnium exercituum* Tacitum a senatu electum. Tradit præterea idem scriptor Probo militari quodam consensu in imperatorem acclamato, *factum concursum, et cespititium Tribunal, appellatumque imperatorem, atque ornatum pallio purpureo, quod de statua templi ablatum est, atque inde ad Palatium reductum.* Et Lactantius, in libro *De mortibus persecutorum* n. 32, de Maximino: *Victus contumacia, tollit Cæsareum nomen, et se Liciniumque Augustos appellat, Maxentium et Constantium filios Augustorum* (id est Cæsares) *Maximinus postmodum scribit quasi nuntians, in Campo Martio proxime celebrato Augustum se ab exercitu nuncupatum.* Mitto quæ de Juliani in Campo et in Tribunali in Gallia Ammianus Marcellinus, et de Gratiani *apud Ambianos in Tribunali*, et Valentiniani Junioris *ab exercitu in Tribunali in civitate Acinco*, inauguratione, Idatius, scribunt; ubi duntaxat observare liceat, Tribunal dici fuisse in civitate, tametsi rem actam in Campo, proximum vero sit, secundum receptum morem. Sed et Campum et Tribunal etiam Romæ idem fuisse firmat Theophanes, ubi de Constantio solemni pompa urbem ingresso: Ἐξελθὼν δὲ ἐν τῷ τριβουναλίῳ Κάμπῳ, καὶ στὰς ἐφ' ὕψους, συμπαρόντος αὐτῷ τοῦ στρατοπέδου, ἐδημηγόρει, id est in Campo Martio qui urbi proximus fuit: ubi locutus videtur Theophanes more, ut ita dicam, Constantinopolitano; quo loco *Chronicon Alexandrinum* habet, ἐν τῷ Κάμπῳ τριβουνάλιον ἐφ' ὑψηλοῦ ποιήσας, etc., cujus quidem Tribunalis Constantii meminit Themistius orat. 3. Non mirum igitur si qui purpuram arripiebant, priusquam in urbem venirent, ad Campum, et ad Tribunal quod in Campo urbi proximo erat, secedebant, ut ab omnibus, ac militibus præsertim, quorum ea tempestate id juris esse videbatur, imperatores more recepto acclamarentur. Quin etiam observatum pridem a viris doctis, Ægyptios reges post celebrata ἀναλημπτήρια, Memphi in Palatio solitos inaugurari, non vero Alexandriæ, quæ Ægypti caput erat, ut regum Persarum inaugurationem, quam τελετὴν appellabant, factam Parasgadis: quomodo etiam reges nostri Durocottori Remorum inaugurari et coronari solent, non vero Parisiis, urbe regni primaria.

X. Aliud proinde fuit Hebdomum, seu septimus ab urbe lapis, aliud Campus ad urbem, Hebdomi appellatione donatus, aliud Tribunal, eique adjunctum Palatium Constantinianeum, utrumque etiam eadem nomenclatura notissimum apud scriptores Byzantinos, quod satis superque probasse arbitramur. Quæ quidem non observata distinctio, viro erudito, aliisque forte fuerit fucum fecit, adeo ut vix ac ne vix quidem sibi persuadere potuerint, Hebdomum non modo ad urbem pertinuisse, sed et partem illius intra ipsius muros includi, vel saltem ad ipsa suburbia potuisse protendi, ac Hebdomi servari appellationem. Quod sane accidit, quemadmodum, ut attigimus, Campum ad Lutetiæ mœnia versus Septentrionem, Sandionysianum vulgo appellamus, ab oppido et monasterio S. Dionysii, quatuor milliaribus ab urbe dissito. Vere enim dici potest partem istius agri, prolatis subinde civitatis pomœriis, esse intra ipsam Parisiorum urbem, ut pars Hebdomiani agri, qui usque ad vetus Byzantium protendebatur, prolatis pariter a Constantino pomœriis, intra novam urbem inclusa est: quod quidem planum fiet, prolatis scriptorum auctoritatibus, ne gratis id proferri dicatur.

XI. Theophanes anno 5 Constantini Pogonati, quem laudavimus in nostra *Constantinopoli*, scribit Saracenos in Thracicas partes appulisse, urbemque obsedisse ab occidentali promontorio Hebdomi, seu Magnaura, usque ad orientale promontorium, quod Cyclobium vocant. Illius verba sunt expendenda, quod controversiam omnem dirimant: Τούτῳ τῷ ἔτει ὁ προλεχθεὶς τῶν θεομάχων στόλος ἀναβὰς προσώρμησεν ἐν τοῖς Θρᾳκῴοις μέρεσιν ἀπὸ τῆς πρὸς δύσιν ἀκρότητος τοῦ Ἑβδόμου, ἤτοι τῆς λεγομένης Μαγναύρας, μέχρι πάλιν τοῦ πρὸς ἀνατολὴν ἀκρωτηρίου τοῦ λεγομένου Κυκλοβίου. Κατὰ πᾶσαν τὴν ἡμέραν συμβολὴ πολέμου ἐκροτεῖτο ἀπὸ πρωΐ ἕως ἑσπέρας, ἀπὸ βραχιολίου τῆς Χρυσῆς πόρτης μέχρι τοῦ Κυκλοβίου ἑαυτοὺς ὠθοῦντες, καὶ ὠθούμενοι. Quæ

quidem ita reddidit auctor Miscellæ : *Anno 5 imperii Constantini, prædictus Deum impugnantium stolus ascendens applicavit in Thracensibus partibus, a summitate videlicet septimi, quæ vergit ad Occidentem, id est a domo quæ Magnaura dicitur, et rursus usque ad arcem, quam Cyclobium dicunt, quæque spectat ad Orientem. Per totum itaque diem congressio belli tenebatur, id est a mane usque ad vesperam, a brachialio Aureæ portæ usque Cyclobium, invicem utraque parte in uno pulvere impellente.* Cedrenus idipsum enarrans : Τῶν θεομάχων στόλος ἐλθὼν προσώρμησεν ἐν τοῖς Θρῃκῴοις μέρεσιν, ἀπὸ τοῦ Ἑβδόμου μέχρι Κυκλοβίου. Ubi Ἑβδομον nude vocat, quod Theophanes promontorium Hebdomi. Zonaras iisdem fere verbis quibus Theophanes rem recenset : Εἶτα στόλῳ βαρεῖ κατ' αὐτῆς ἀπῆλθον τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ ναύσταθμον τοῦ ἑτέρου στόλου ἐποιήνετο ἀπὸ τοῦ πρὸς δύσιν ἀκρωτηρίου, τοῦ κατὰ Ἑβδομον, μέχρι τοῦ Κυκλοβίου. Ubi scriptor Narrationis historicæ in festum τῆς Ἀναθίστου, de ipsis Agarenis urbem obsidentibus sub eodem Pogonato verba faciens : Προσώρμησαν τῇ παραθαλασσίᾳ τοῦ Ἑβδόμου. Et Georgius Hamartolus in Chronico ms. : Καὶ προσορμήσαντες κατὰ τὴν παρὰλιον τοῦ Ἑβδόμου, etc., scilicet versus ἀκρωτήριον τοῦ Ἑβδόμου, a quo usque ad Cyclobium, non terrestri, sed maritima obsidione, ut exserte scribit Theophanes, urbem circumsedederunt. Denique tradit idem Theophanes in Leone Isauro an. 1, eosdem Saracenos urbem obsedisse ἀπὸ τῆς Μαγναύρας ἕως Κυκλοβίου, maritima scilicet pariter obsidione. Ex quibus hic allatis locis, quos paulo accuratius cum urbis topographica descriptione ac ichnographia, quam in nostra *Constantinopoli Christiana* delineari curavimus, expendat velim novus ac primus assertor Hebdomianus, nemo nisi nimium pervicax inficiari poterit Hebdomum ad urbem pertigisse, ejusque partem intra urbem potuisse includi, cum Cyclobium ad muros urbis terrestres versus orientem et Propontidem, Magnaura vero ad eosdem muros, imo intra ipsam urbem versus occidentem et promontorium Hebdom. exstiterint, quod multis in nostra lucubratione doculmus. Si enim promontorium Hebdomi ad septimum milliare exstitit versus Orientem et Propontidem, quod is videtur velle, qui fieri potest ut proximum fuerit Magnauræ palatio, quod in urbe et ad urbis muros versus occasum exstitit? Quis denique in mentem sibi induxerit, vel scribere voluerit, Saracenos urbem obsedisse a septimo milliari versus Rhegium, (quod 12 ab urbe lapide ad Propontidem in Charta Peutingeriana statuitur) ad Cyclobium, seu castellum rotundum, quod eidem Propontidi adjacuit, hodie etiamnum Heptapyrgio inclusum? Veluti si quis diceret Lutetiam hostes circumsedere a Versaliis ad Lupareum usque Palatium, is certe deridiculo haberetur. Videat quid reponat, et nodum hunc solvat vir erudilus, si tamen potest, vel certe aliquid probabilius afferat, ut cum Seneca loquar, tum non gravate ab opinione mea in sententiam illius discessionem fecero.

XII. Sed ut nec promontorium Hebdomi, ita neque Hebdomum ipsum ad Propontidem fuit, sed ad sinus Ceratini caput, ubi Cydaris et Barbysses fluvioli confluunt, haud procul ab urbe, quod supra allati loci omnino declarant. Ex quibus evidenter patet, non modo Hebdomum ad occidentem versus Magnauram recte statui, quod quidem Palatium proximum fuit sinui Ceratino; sed et per eumdem sinum Saracenos in Hebdomum, seu in Campum urbi proximum, pervenisse, a quo ad Cyclobium usque urbem mari obsedere. Proinde cum παράλιον τοῦ Ἑβδόμου, Georgius Hamartolus, et αἰγιαλοὺς τοῦ Ἑβδόμου dixit scriptor vitæ S. Basilii Junioris, n. 7, ejusdem superioris sinus littora intelligi debent, ubi portus qui in Hebdomo exstitisse narratur, quem πρὸς Βλαχέρνας κάλπον vocat Scylitzes, statui debet, non ad Propontidem. Qui quidem portus is videtur, quem λιμένα τοῦ Ἑβδόμου vocat, et purgatum fuisse anno 25 Justiniani scribit idem Theophanes : ad quem scilicet Tiberii Constantini imperatoris, qui ἐν προκήσσῳ τοῦ Ἑβδόμου obierat, cadaver πλοῖ, seu navigio, ut est in *Chronico Alexandrino*, delatum est. Sed et de similibus allis in Hebdomo, et ad sinum Ceratinum νεωρίοις egimus in nostra *Constantinopoli*. Non mirum igitur si Hebdomum παραθαλάσσιος τόπος dicatur Procopio et Nicephoro Constantinopol. in Hist. quod scilicet sinus Ceratini littoribus adjacuerit.

XIII. Scribit Theophanes Nicephorum Phocam imperatorem acclamatum, Chrysopoli, quo cum classe appulerat, imperatorio dromone assumpto, εἰς τὸ Ἑβδομον a Prasinis deductum, ubi scilicet, secundum receptum morem, imperator in Tribunali acclamaretur. Chrysopoli nempe, quæ Ceratino promontorio obversabatur, non in urbem transiit, sed emenso ipso sinu Ceratino, ad Hebdomum pervenit : quod clarius narrat Scylitzes, tradens Nicephorum cum tota classe Chrysopolim trajecisse, indeque ad Hebdomum, atque hinc πάντα τὸν δῆμον τῆς πόλεως μετ' εὐφημιῶν καὶ χρότων, δημοσίας γινομένης προόδου, in urbem introduxisse, διὰ τῆς Χρυσῆς πόρτας, per quam scilicet solennes ingressus fieri solitos alibi observavimus, quod et exserte docet Constantinus in Vita Basilii imp. n. 40 edit. Combefisii. Et Zonaras : Τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθεν (Chrysopoli) εἰς τὸ Ἑβδομον ἄγουσι, κἀκεῖθεν σὺν προόδῳ δημοτελεῖ εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν. Ubi nemo, opinor, ex iis quibus notus est Constantinopoleos situs, sibi in animum induxerit, Nicephorum ad locum tendentem, ubi inaugurandus erat imperator, siquidem ad Propontidem exstiterit, cum tota classe Chrysopolim appulisse, eo rursum reversurum : ut urbanam omnem multitudinem ad septimum usque lapidem egressam, indeque solemni processu

Nicephorum Phocam ad urbem deduxisse. Neque aliter intelligendus Anastasius Bibliothecarius, quo loco narrat Constantinum papam cum ad Cæsaris insulam appulisset, deductum fuisse in Hebdomum, indeque in urbem : *a quo loco navigantes venerunt a septimo milliario Constantinopolim.* Ubi Septimi milliaris vocabulo Magnauræ palatium intelligitur, in quo excipi primo solebant exteri magnates, vel etiam legati, quod præ cæteris testatur supra laudatus Constantinus in avi Vita, n. 74, et in nostra de urbe lucubratione docemus. Eadem plane ratione intelligendi etiam Anonymus Combefisianus, Scylitzes, et alii in Romano Lacapeno, dum scribunt Petri Bulgarorum regis cum ejusdem imperatoris filia Maria in urbe celebratis nuptiis, eamdem Mariam una cum conjuge in Bulgariam profecturam, ad Hebdomum usque a parentibus deductam, hicque navim conscendisse. Appulerat vero Petrus Constantinopolim versus Blachernas, ut exserte tradit Georgius monachus, ad Portum scilicet proximum Hebdomianum : ubi et reversurus in patriam navim conscendit. Sed et idem scriptor subdit, Maria a parentibus ad Hebdomum deducta, ipsos cum Petro in eodem Hebdomo epulatos, scilicet in Hebdomiano Palatio. Enimvero quod Leo Grammaticus, Symeon Logotheta, et idem Scylitzes, Symeonem Bulgarorum regem urbem primum circumsedisse commemorant, ducto a Blachernis vallo ad portam Auream, ac deinde urbis potiundæ spe abjecta, ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ recessisse, de pacis conditionibus acturum, hæc capienda sunt non de septimo milliari, sed de campo Hebdomi, in quo castra fixerit : cum tota hæc interpositia planities ita nuncuparetur, ut passim hic observamus. Unde cum auctor *Chronici Alexandrini*, ubi de Victoriatorum seditione sub Justiniano agit, milites venisse scribit ἀπὸ τοῦ Ἑβδόμου, καὶ τοῦ Ῥηγίου, καὶ τοῦ Ἀθύρα, καὶ ἀπὸ Καλαβρίας, id ita intelligendum, ut ex vicinis urbi locis ii acciti fuerint, tum ex Hebdomo versus Occidentem, tum ex Rhegio et Athyra versus Orientem, tum ex Calabrya, loco scilicet in Asia sic appellato, quem Καλοβρύην vocat Bryennius, Καλαβρύην, Scylitzes et Zonaras : Anna vero Comnena, Καλαύρην.

XIV. Tribunali porro, de quo mox egimus, adjacuit amplum et spatiosum Palatium, quod ut Tribunal, ita et illud Hebdomi appellatione donatur passim a scriptoribus, cui Tribunal vicem præstiti vestibuli, adeo ut pro uno eodemque suburbano fere semper usurpetur, ad quod processum facere dicantur imperatores, in eo scilicet moram acturi, in *Chronico Alexandrino*, apud anonymum Combefisianum, Leonem Grammaticum, et Cedrenum in Romano Lacapeno, uti in *Constantinopoli Christiana* docuimus. Processus enim in alia palatia duntaxat, seu etiam suburbana, fieri dicebantur, mutandi aeris gratia : quod facere solent summi pontifices, cum a Quirinali ad Vaticanum, aut contra secedunt. Unde Constantinus Porphyrogenitus in Basilii Vita n. 90 ejusmodi palatia seu suburbana βασιλικὰ μεταβολῆς ἕνεκα καταγώγια appellat, ubi de Pegano palatio agit, quod ad urbis muros erat versus portam Auream, ut et palatium quod Hebdomi appellabant versus Blachernas et sinum Ceratinum, et πρὸ τῆς πόλεως erat, ut est apud Theophanem in Michaele an. 2. Illud porro ipsum est quod in regione 14 exstitit, ut est in veteri urbis descriptione, et Constantini nomen retinet, a conditore Constantino M., a quo conditum primo extra urbis mœnia, postea iis productis intra urbem, vel certe ad ipsa mœnia etiamnum conspicitur. In eo vero exstitit Consistorium Gratiani et Justiniani imperatorum, de quo multis egimus. Istud vero Palatium, Hebdomum nude a scriptoribus fere semper nuncupari constat; quod præsertim eruimus ex ejusdem Justiniani Constitutionibus in eo Consistorio exaratis, quæ subscribi solent hac formula : *Recitata Septimo milliario hujus inclytæ civitatis in Novo Consistorio Justiniani*, vel *Septimiliario in Novo Palatio*, vel *Septimo in Novo Consistorio*. Locos protulit Jacobus Cujacius, lib. xx, Observat. cap. iii, nos etiam lib. ii *Constantinopoleos Christianæ*. Ex quibus omnino conficitur *Hebdomum*, et *Septimum milliare*, vel *Septimiliarium civitatis* Constantinopolitanæ ideo appellari, quod revera ad urbem esset, et ad illius mœnia, ita ut ipsius urbis pars fuerit, etsi primitus extra ipsos muros, atque adeo ut a Septimo ab Urbe milliari distingueretur : unde quæ in Septimo, id est, vel in hoc Palatio vel in Tribunali acta dicuntur, recte in ipsa urbe acta referuntur in supra allatis auctorum locis. Atque inde Justiniani Palatii appellationem deinceps etiam retinuit, ut ex Bondelmontio docuimus, a quo supra mœnia statuitur, et juxta ædem Novem Ordinum, seu SS. Angelorum, quam Cantacuzenus ad ipsos urbis muros pariter statuit, adeo ut nullus dubitandi supersit locus, quin Consistorium Justiniani in Septimo milliari, illud idemque sit cum eodem Justiniani Palatio, quod Constantini etiam vocant. Sed et hinc colligere licet cur Marcellinus comes scribat, *Honorium a patre suo Theodosio in eodem loco quo fratrem ejus Arcadium, Cæsarem fecisse, id est Septimo ab urbe milliario.* Quippe cum Arcadius *Constantinopoli in Milliario septimo* levatus dicatur Augustus ab Idacio, sequitur quod factum est Septimo ab urbe milliario, non potuisse fieri in urbe, nisi hac locutionis formula, tum apud Marcellinum, tum apud Socratem et Cedrenum, locis infra allatis, ipsum Palatium Hebdomi, vel Tribunal quod ad urbem stetit, intelligatur.

XV. Proinde igitur apud scriptores Hebdomum pro ipso Palatio usurpari omnino constat. Apud Zonaram in Theodosio Juniore et Nicephorum Callisti, Pulcheria regia exacta, εἰς τὸ Ἑβδόμον concessisse legitur, id est in Palatium Hebdomi. Rufinus lib. iii *De vitis Patrum* de quodam monacho : *Habitabat autem in parva cella foris civitatem, prope proastium qui vocatur in Septimo, ubi solent imperа-*

tores egressi de civitate libenter degere. Neque aliter intelligendus Theophanes, an. 31 Justiniani, ubi de terræ motu qui eo anno accidit, quo urbis muri a Constantino et a Theodosio conditi, non modo conciderunt, sed et ἐν ἐξαιρέτῳ (*præsertim*, ita hæc vox vertenda fuit) ἐκκλησίαι, καὶ τὰ ἐπέκεινα τοῦ Ἑβδόμου, ædes S. Samuelis, Delparæ Petalæ dictæ, et S. Vincentii, multaque ecclesiarum altaria et ciboria, a porta Aurea ad portam Rusii. Hic enim per *Hebdomum* exserte intelligitur Palatium Hebdomianum urbi ac illius muris adjunctum, cum de ruinis urbis duntaxat hic agatur. In Chronico ms. ab Adamo ad Leonem Sapientem, in Mauricio, Campus Tribunalis Hebdomo proximus dicitur : Καὶ μὴ τοῦτο καταδεξαμένου τοῦ βασιλέως, Θεμωθὶς ὁ βάρβαρος, ἀπέκτεινεν χιλιάδας δέκα ἐν τῷ Κάμπῳ τριβουνάλίου, τῷ πλησίον τοῦ Ἑβδόμου, hoc est, *In Campo Tribunalis Palatio ad urbis muros, Hebdomo appellato, proximo.* Notant Menæa 29 Julii, SS. Benjamini et Verii memoriam celebrari πλησίον τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου. Neque forte aliud est Palatium ab Hebdomiano, de quo Zonaras in Constantino Monomacho, scribens Tornicio urbem oppugnante versus Blachernas, imperatorem ἔν τινι βασιλικῶν θαλάμων προβεβλημένῳ τῶν ἄλλων, καὶ ἐπὶ τῷ πρὸ τῆς πόλεως ἐστραμμένῳ πεδίῳ, pro majestate consedisse, ut videret hostes, et ab iis vicissim videretur. Ubi observare licet, non modo hanc locutionis formulam, πρὸ τῆς πόλεως, denotare quod est in urbis prospectu, sed et πεδίον illud πρὸ τῆς πόλεως non aliud esse a Campo Hebdomi vel Tribunalis, quem ad urbem, et ante urbem exstitisse produnt passim scriptores.

XVI. Neque porro, quod supra attigi, Palatium Hebdomi et Tribunal unum idemque fuere, si stricte res sumatur. Nam Tribunal erectum erat in Campo Hebdomi sub dio, in quo levari et inaugurari solebant imperatores, cui adjunctum erat ingens Palatium, quo se recipiebant exacta inauguratione, quod Hebdomi pariter appellabant, quod in campo Hebdomi esset ædificatum. Id omnino declarat Theophylactus Simocatta, lib. I, cap. 1. Nam ubi scriptor *Chronici Alexandrini* ait mortuum Tiberium Constantinum ἐν προκίτσῳ τοῦ Ἑβδόμου, id est dum in Palatio Hebdomi moraretur, post renuntiatum in Augustum Mauricium generum in Tribunali, ut habent Theophanes et Zonaras, hæc ait, ubi de inauguratione Mauricii : Φοράδην γὰρ ἀχθεὶς ὁ βασιλεὺς Τιβέριος ἐπὶ τὴν ὑπαίθριον τῶν βασιλείων αὐλὴν, ἥτις παρήνωται τῇ πολυστιβάδι τῶν ἀνακτόρων οἰκίᾳ, προαυλίῳ περιφανεῖ, καὶ παρεδέξω τῷ προσηνεῖ, Mauricium scilicet imperatorem renuntiavit. Quæ quidem verba ita Latine sonant : *Raptim adductus Tiberius imperator in subdiale palatiorum atrium, multis constanti trichinio palatiorum ædi adjunctum, vestibulum illustre, viridumque proscenium.* Ex his quippe colligitur Atrium in quo exstructum erat Tribunal, vestibuli vicem præbuisse adjacenti Palatio : hincque Palatium et Tribunal promiscue ut unum idemque ab Himerio Παλάτιον τὸ τριβουνάλιον, et *Hebdomum* appellari ab aliis scriptoribus. Non mirum igitur videri debet si utrumque exstitisse Constantinopoli tradant quos supra laudavimus scriptores, cum Urbi proxime adjacuerit in Hebdomiano Campo ad ipsa mœnia ædificatum : quemadmodum suburbanum Sangermanense, vel S. Marcelli, in ipsa Parisiorum urbe esse dicimus, etsi mœnibus et portis nuper ab ea utrumque disparatum. Neque enim Hebdomum, ubi inaugurari solebant imperatores, Constantinopoli esse potuit, quod exserte tradunt supralaudati scriptores, si ad septimum milliare exstitit : quasi aliquis quod actum legitur Versaliis, id Parisiis factitatum scriberet, quod nemo unquam, nisi stupidus, et minus sanæ mentis, litteris mandare audeat.

XVII. Enimvero non omnino pro certo haberi debet quod ait vir doctus, Προάστεια, et *Suburbana* dici duntaxat quæ millibus aliquot ab urbe distant, quæque προάστεια τῆς πόλεως videntur appellari a Theophane, an. 7. Justini Junioris, et quorum præ cæteris meminit concilium Nicænum II, can. 18, imo quævis prædia rustica, ut in Vita Basilii Junioris, n. 42 et 44, quemadmodum apud Anonymum Sirmondeum, Constantinus M. mortuus dicitur in suburbano Constantinopolitano, villa publica, juxta Nicomediam, rectius tamen in *Chronico Alexandrino*, ἐν προαστείῳ τῆς αὐτῆς πόλεως, scilicet Nicomediæ, adeo ut inde elicere velit suburbanum Hebdomum procul ab urbe fuisse : cum quæ urbi statim obversantur, etiam ad ipsos urbis muros, ita appellare solere scriptores ipsemet non difficeatur. Nam ideo dicta προάστεια, quod πρὸ τῆς πόλεως, et in illius sint prospectu. Ita enim προάστειον apud Hesychium exponitur, πρὸ τῆς πόλεως, et apud Papiam, *viridarium prope murum*, apud Hugutionem vero *locus ante civitatem, id est suburbanum.* Quidquid igitur extra urbem, vel illius muros, et in illius conspectu est, *suburbanum* dicitur, etiamsi interdum ab ea millibus aliquot remotius, ut est in Glossis interlinearibus ad hunc versum Gregorii Theologi in Dramate de Christi passione : Ἐπυγχάνομεν ἀγρόθεν πυλῶν ἔσω, ubi Glossator, ἢ ἀπὸ προαστείου. Ejusmodi sunt villæ quæ delectationis causa coluntur, de quibus exstant aliquot Epigrammata in Anthologia, lib. IV, cap. 30, et Tullius, *Deliciarum causa et voluptatis quondam in hortis aut suburbanis suis cum mitella sua videmus.* Unde in horum ejusmodi suburbanorum propylæis Martem effingere solebant veteres, quod cum extra urbium essent mœnia, hostium paterent incursibus, cum ædibus interjacentibus Minervam appingerent, quia, inquit Isaacius Tzetzes ad Lycophronem, ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς οἰκίαις χρὴ συμβουλῆς καὶ φρονήσεως, ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ (προαστείοις, ut ea supra appellarat) ὑπὲρ τούτων ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους. Quæ igitur urbi vicina sunt, προάστεια, et esse πρὸ τῆς πόλεως dicuntur;

quomodo accipienda constat verba Theophylacti Simocattæ, lib. VI, cap II, cum ait : εἰς τὰ πρὸ τῆς πόλεως nata παράδοξα τέρατα, id est in agro circumjacenti, et in *suburbanis*, ut recte vertit interpres. Jam vero προάστεια, urbi Constantinopolitanæ, atque adeo ipsis mœnibus adjuncta palatia vocare scriptores Byzantinos vel inde constat, quod Sycas, seu Galatam unico freto ab urbe discretam, cujus etiam decima tertia regio exstitit, ac proinde illius pars fuit, ita appellet *Chronicon Alexandrinum*, an. 1 Justiniani : et Cosmidium, seu Palatium, ad ædem SS. Cosmæ et Damiani, quod Emporium dicitur Georgio monacho in Michaele Theophili filio, et scriptoribus nostris *Castellum Boemundi*, ut suo loco doculmus, ad littus ejusdem Ceratini sinus, ipsosque muros maritimos, proinde urbi contiguum, προάστιον perinde a Symeone logotheta in eodem Michaele n. 13 appelletur. Sic etiam Palatium Peganum ad portam Auream, eique continuum a Cinnamo lib. II, n. 17 appellatur, cum ait Ludovicum VII Francorum regem, salutato Manuele imperatore in Magno Palatio, εἰς προάστιον, ὃ Φιλοπάτιον ὀνόμασται τοῖς πολλοῖς, concessisse. Neque enim aliud est Philopatium a Palatio Pegano, quod pluribus aliis probavimus, tum in Notis ad Villharduinum, tum in nostra *Constantinopoli*. Idem vero Cinnamus n. 14, illud ipsum Palatium τὸ καταντικρὺ τειχέων βασιλικὸν ἐνδιαίτημα vocat. Non igitur contendat vir doctus suburbana solum appellari quæ longius ab urbe distant, vel prædia deliciis et voluptati addicta, quemadmodum *Siciliam populo Romano jucundam suburbanitatem* fuisse dixit Cicero IV in Verrem : qua quidem voce usus etiam Sidonius, lib. III, epist. 1 : *Ecclesiam Arverni municipioli, cui præpositus etsi immeritus videor, peroppportuna oblatione locupletando, cujus possessioni plurimum contulisti, Cuticiacensis prædii suburbanitate, non minus nostræ possessionis fraternitatem loci proximitate dignatus ditare.* Proximum igitur urbi Arvernæ fuit Cuticiacense prædium.

XVIII. Neque vero proxima duntaxat civitatibus loca, vel prædia, aut palatia προαστείων nomine donata, sed etiam intra ipsam urbem, ac in remotioribus et ad ipsos muros partibus, quævis ædes amplos hortos habentes delectationis gratia, ut sunt hodie, quas vocant, *Vineæ* intra urbem Romam, quæ προαστείων vice sunt magnatibus : cum ita appellentur, quod revera primis reipublicæ ac imperii Romani temporibus intra urbes vineæ colerentur, quod vetuisse Domitianum scribunt. Nam, ut ait lex 6 Cod. de præd. et al. reb., *Prædium rusticum vel suburbanum ab urbanis non loco, sed qualitate discernitur.* Quæ totidem verbis habentur in lib. XXXVIII *Basilic.* tit. 9, cap. 37 : Προάστειον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ οἰκήματος οὐχ ὁ τόπος, ἀλλ' ἡ ποιότης χωρίζει. Ubi Scholiastes : Τὸ προάστειον, φασὶ, χωρίζεται ἀπὸ τῆς τοῦ τόπου θέσεως, ὅτι ἐξώκιστα τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ προσήκειν πάροικον, ὥστε, καὶ εἰ ἐν πόλει ἐστὶ, πρόσοδον δὲ παρέχει, σουβουρβάνον λέγεται· καὶ ἔξω δὲ πόλεως εἰ ἔστιν, ἀπροσόδευτον δέ ἐστι τὸ οἴκημα, πρὸς τέρψιν μόνον κατασκευασμένον λέγεται. Vel inde patet *suburbana* intra ipsam urbem exstitisse, proindeque non mirum si quæ ipsis extra mœnibus adjuncta erant eamdem nomenclaturam obtinuerint. Atque hac quidem notione, id est pro suburbanis intramuraneis, προάστεια appellat concilium Constantinopolitanum sub Mena, act. III, ubi de perquisitione Anthemii in urbe facta agitur, et episcopis, qui a Patribus concilii ad hoc missi fuerant : Ἔφησαν δὲ προάστειον αὐτὸν ἔχειν πλησίον τοῦ προφητείου, ἐν ᾧ συνεχέστερον εὑρίσκετο ἀπιών. Prophetæum autem istud infra S. Isaiæ appellatur : Ὅτι ἔστιν αὐτὸν ἔχοντα προάστειον πλησίον τοῦ προφητείου τοῦ Ἁγίου Ἡσαΐου. Rursum : Παραγενόμενοι καὶ ἐν τῷ προαστείῳ τῷ διαφέροντι τῷ αὐτῷ Πέτρῳ πλησίον ὄντι τοῦ εὐκτηρίου οἴκου τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θύρσου. Denique : Κἀκεῖθεν παραγενόμενος ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θύρσου, ἔγνωμεν ὡς προάστειον πλησίον διάκειται Πέτρου τοῦ ποτὲ τῆς Ἀπαμέων ἐπισκόπου, etc. Ea porro hic recensitæ ecclesiæ intra urbis Constantinopolitanæ muros ædificatæ erant, de iisque sat multis egimus in nostra *Constantinopoli*, libro IV. Neque enim extra urbem missi episcopi, quo Anthemium et Petrum Apamecnsem perquirerent, cum id non exigant canones, sed in suis ipsorum intra urbem ædibus, ubi habitare solebant. Quin etiam de hujusmodi intramuraneis suburbanis intelligendus videtur Theophanes, an. 22 Anastasii, qui in seditione orta Constantinopoli, fugæ se dedit, ὥστε κρυβῆναι ἐν προαστείῳ ἐγγὺς Βλαχερνῶν. Sive enim Suburbanum istud intra aut extra urbem fuerit, saltem Blachernano Palatio, quod intra urbem postmodum inclusum fuit Heraclio imperante, proximum fuisse dicendum est. Verum quis dissertatori concedat Petrum Gyllium sola agnovisse suburbana quæ urbi contigua sunt, et ignorasse ita appellari quæ aliquot millibus ab ea distant : quasi vero singularis omnino eruditionis scriptori, et quem eo nomine summis laudibus non semel extollit Jacobus Cujacius, ignota fuerint quæ pueri sciunt in scholis : sed is scivit quod ignoravere alii, προάστεια non modo urbi continua, quorum præ cæteris meminit Joannes Biclariensis, an. 1 Tiberii, sed etiam quæ in ipsa urbe sunt interdum appellari.

XIX. Jam vero cum Hebdomum, seu Campus Hebdomi, amplus esset ager, ut qui ab urbe ad septimum usque lapidem pertingeret, varia, ut diximus, in eo exstitere ædificia et suburbana, quæ in Hebdomo excitata esse dicuntur a scriptoribus, non indicato fere semper eorum peculiari situ, et an urbi, vel an septimo lapidi proxima fuerint. Nam præter Tribunal et adjunctum Constantinianeum Palatium, de quibus egimus, ut omittam etiam Castellum Theodosianum, quod in Hebdomo statuit Theophanes, an. 7 Phocæ legimus

apud Procopium, lib. I *De ædific. Justiniani*, cap. 4, ædificatam ab eodem Augusto S. Theodotæ ædem ἐν προαστείῳ τῷ καλουμένῳ Ἑβδόμῳ : aliam præterea S. Joannis Baptistæ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ καλουμένῳ, et aliam denique in eodem Hebdomo SS. Menæ et Menæo martyribus dicatam. Quod vero spectat ad ecclesiam S. Præcursoris, quin illa sit, quam a Theodosio M. ædificatam tradunt scriptores, et quam Justinianus instauraverit, dubitare non licet, quæ μονὴ τοῦ Ἑβδόμου dicitur Scylitzæ et Zonaræ in Alexio, et Ἕβδομον nude in Vita Auxentii sub initium : quam Sozomenus lib. VII, cap. 21 πρὸ τοῦ ἄστεως, idem cap. 24 ἐν Ἑβδόμῳ μιλίῳ, *Chronicon Alexandrinum* an. 13 Theodosii M. ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ Κωνσταντινουπόλεως, Nicephorus denique Callisti πρὸ τῆς Κωνσταντίνου ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ, ab eodem Theodosio excitatam scribunt, in Hebdomo scilicet quod urbi proximum et in illius conspectu fuit : nam, ut est apud Georgium Alexandrinum in Vita S. Joannis Chrysostomi, ita vocabatur ὁ τόπος τῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐκκλησίας. Illisce porro loquendi formulis satis innuunt iidem scriptores, hanc ædem non ad septimum ab urbe milliare ædificatam fuisse. Quid enim sibi vult aliud, πρὸ τῆς πόλεως, quam in urbis ipsius prospectu ? vel Hebdomum Constantinopoleos quam pars Hebdomiani Campi urbi proxima? deinde Phocam in hac æde coronatum imperatorem tradunt Simocatta, *Chronicon Alexandrinum*, et Theophanes, scilicet juxta Tribunal, ubi acclamatus fuerat Augustus. Tribunal vero urbis mœnibus proximum fuisse supra docuimus. Verum quin ad septimum milliare non exstiterit, hinc patet omnino quod ad sinus Ceratini littus statuatur a Socrate, lib. VI, cap. 11, unde septem ab Urbe millibus disparata esse non potuit, siquidem littus Ceratinum ad sinus caput ultra unum milliare non protenditur, ubi Cydaris et Barbyses fluvioli confluunt, et in sinum Ceratinum aquas suas evolvunt. Ita porro Socrates ubi de Epiphanio Cypri episcopo ad Urbem appellente : Προσορμήσας οὖν ἐν τῷ ἐπὶ Ἰωάννην μαρτυρίῳ, ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ σημείοις τῆς πόλεως, καὶ ἐξελθὼν τῆς νεώς, etc. Paulo aliter Sozomenus, lib. VIII, cap. 14, ubi de eodem Epiphanio : Ἐκπλεύσας τῆς Κύπρου, κατῆλθεν εἰς πρὸ τῆς πόλεως καλούμενον Ἕβδομον· εὐξάμενος δὲ ἐν τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ, ἦκεν εἰς τὴν πόλιν. Appulerat scilicet Epiphanius ad portum Hebdomi, per sinum Ceratinum, indeque, cum in æde S. Joannis Baptistæ orasset, in urbem proximam venit, non navigio, sed itinere terrestri. Neque tamen ad ipsum maris sinus Ceratini littus, versus illius caput, exstitit ædes S. Joannis Baptistæ, sed in continenti, licet eidem forte vicina. Quod colligere est ex eodem Procopio, lib. I, cap. 8, ubi οὐκ ἐπιβαλάσσιον τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ καλουμένῳ Martyrium fuisse diserte ait, contra quam ædes S. Michaelis in Anaplo, quæ eidem quoad structuram similis fuit. Hebdomum porro non ad Propontidem, sed ad sinum Ceratinum exstitisse satis pluribus supra probavimus.

XX. Præallatis vero non obstat quod Socrates lib. VI, cap. 6, S. Prodromi Μαρτύριον septem ab urbe milliaribus dissitum scribat, hisce verbis, Ἑπτὰ δὲ σημείοις τοῦτο ἀπέχον τῆς πόλεως. Et cap. 11 : Ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως. Hæc enim intelligenda, non de martyrio ipso, sed de Hebdomiano campo, qui revera initio sumpto a septimo lapide ab urbem pertinente, septem ab ea milliaribus dissitus fuit. Hebdomum igitur vocabatur hæc ædes, quod in Hebdomo excitata esset, hoc est in campo Urbi proximo, ut et alia eidem ædi adjuncta, S. Joanni evangelistæ dicata, ut est apud Codinum, in *Originibus Constantinopoli*. cujus verba attulimus in nostra *Constantinopoli* : et apud Pachymerem, qui lib. II, cap. 21, monasterium, quod τὴν κατὰ τὸν Ἕβδομον τοῦ Θεολόγου μονήν, infra lib. VII, cap. ult. nude Ἕβδομον vocat, ubi de sepulcro Basilii Bulgaroctoni in eo sepulti agit, cujus Epitaphium, quod descripsimus in Notis ad Zonaram, observat illius τύμβον ἐν μέσῳ τῆς Ἑβδόμου fuisse, qua verborum formula satis indicatur hanc ædem exstitisse in campo Hebdomi, non vero ad septimum ab Urbe milliare. Sed an S. Prodromi Hebdomiana ædes intra urbem postmodum inclusa fuerit, quod velle videtur Gyllius, dubium facit ne quid dissimulem, quod Constantinus Porphyrogenitus tradat Basilium avum ædem S. Joannis Baptistæ, eidem ædi S. Joannis evangelistæ in Hebdomo proximam, et a Basilio instauratam, extra Urbem statuat, cap. 63 edit. Allatianæ : ita ut ædes S. Præcursoris, quam sua ætate dirutam fuisse a Turcis scribit Gyllius, illa forte fuerit, quæ vetus dicebatur, et urbis muris incumbebat, a Constantino M. ædificata, ut est in Πατρίοις ΚΠ. a nobis laudatis.

XXI. Mirari porro hoc loco subit, tam fidenter affirmare virum eruditum, neminem veterum (indulgendum tamen quod addiderit, *quos legerit*) ecclesiæ S. Joannis Prodromi Christi intra muros urbis Constantinopoleos ullam fecisse mentionem : cum præter celeberrimum illud Studiense monasterium nemini non notum, ad duodecim eidem S. Præcursori intra urbem dicatarum ædium historiam in nostra *Constantinopoli* perstrinxerimus ; quibus duas insuper alias addere licet, in quas non incideramus, dum illa prodiit, quarum altera est S. Joannis Baptistæ ἐν τῷ Λοφαδίῳ, cujus meminit Codex Cæsareus apud Petrum Lambecium, lib. V Commentar. de Bibl. Cæsar. pag. 79 : Ἐπὶ δὲ ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου τοῦ Κυρβυνιάτου, τοῦ ἐκ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπιλεγομένης τοῦ Λοφάδ, etc., qui quidem Nicolaus patriarcha non alius est ab eo qui Alexio Comneno imperante vixit, ut docemur ex Catalogo Patr. Constantinopol. descripto in Jure Græcorum : Νικόλαος μοναχὸς ὁ γραμματικὸς

ὁ ἐν Ἀσφαλῷ θεοπρόβλητος ἀρχιερεὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ A Tullium, eadem ferme de causa ab iis insimulatum : adeo ut ne locos quidem auctorum semel a se laudatos ab aliis rursum laudari patiantur, jure, ut aiunt practici nostri, præventionis. Quasi vero philologi partibus fungi cuivis non liceat, qui si, ut verbis utar Plutarchi, ἐν ἀλλοτρίῳ χώρῳ multo magis, in eo qui omnibus patet, omniumque est disciplinarum campo, πόδα τίθεσθαι, nullo jure prohibetur. Quin etiam non desunt qui ab ea quam in rei litterariæ, ut fieri solet, dubiis ac controversis protulere sententia, decedi piaculum existimant, cum in eorum verba juraturos quotquot scriptioni delinceps calamum apponent, sibi in animum inducant, ac suammet in iisdem conjecturam vel opinionem expromendi facultatem omnem simul adempturi : quasi denique ipsi errare se non posse putent, licet id neque cuiquam unquam contigerit, et majus sit quam ut convenire in humanam fragilitatem queat.

χυροῦ Ἀλεξίου, etc. Aliam, quæ Danielis nomen prætulit, ædem S. Prodromi ad S. Mocium memorat scriptor ineditus Vitæ S. Marciani œconomi, a quo exstructam scribit : Τὸ μὲν οὖν ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον (S. Isidori) ἡ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου μονή, ἧς ἄρα καὶ τοῦ Δανιὴλ λέγεται, ἔγγυς μὲν θείου ναοῦ τοῦ λαμπροῦ μάρτυρος Μωκίου διακειμένη, ἔργον καὶ αὐτὴ οὖσα τῆς ἐκείνου χειρὸς, ἢ μᾶλλον τῆς προθέσεως, ἔνθα δὴ καὶ εἰς δεῦρο λαμπρῶς αὐτοῦ καὶ φιλοθέως ἡ μνήμη τελεῖται. Atque hæc quidem per πάρεργον hic descripsimus, ut binæ istæ S. Præcursoris ædes cæteris a nobis commemoratis adjungantur. Ex prædictis igitur hæc summatim colligere licebit Hebdomi vocem varie a scriptoribus Byzantinis efferri : pro loco scilicet in B quo stetit septimus lapis, ubi ædificia quorum li meminerint stetisse nulla, ut superius dixi, prorsus constat : deinde pro interjecto inter septimum istum lapidem et urbem Constantinopolitanam, in quo ea omnia quæ ab iis in Hebdomo esse dicuntur, exstitere, cujusmodi fuere Tribunal, Palatium eidem adjunctum, ac sublinde intra urbem inclusum, sed et ædes S. Joannis Baptistæ et Joannis evangelistæ, quæ quidem ædificia omnia Hebdomi appellatione promiscue donantur a scriptoribus. Utrum vero satis superque ista probaverimus, judicium ferent eruditi lectores.

XXII. Cæterum gratias per me licet referant quam maximas viro doctissimo quotquot sunt litterati, quod *primus diligenter explicuerit situm Hebdomi cum quatuor suis partibus, Campo, Tribunali, æde S. Joannis Baptistæ, et Palatio Secundianarum*, Gyllio, nobisque, si dis placet, incognitis : quasi non alia et longe plura exstiterint in Hebdomo ædificia, cujusmodi sunt de quibus in præsens agimus, quæ partes istas multiplicare debuerint, siquidem ita appellari debeant. Verum cum bona illius venia dicere liceat, nihil a nobis in ea quam in id argumentum contexuit Dissertatione deprehensum, quod non viderit Gyllius, nullosque ab eo descriptos auctorum locos quos ipsi in *Constantinopoli Christiana* non descripserimus, præter triviales forte aliquot e Miscella petitos, non consulto vel lecto Theophane, cujus illius auctor D interpretem egit. Quæ quidem non eo dico animo, quasi aliena expilasse, vel quod ab aliis observata non posse rursum scriptorem observare, velim contendere : cum præterquam quod iisdem omnes utimur libris, quæ semel in publicam lucem emittuntur, juris fiant publici. Nequa enim ex iis sum, qui si quidpiam, aut quod scripsere, aut in suis antea emissis lucubrationibus vel leviter attigere, alii, id exigente quod pertractandum susceperunt argumento, pariter attingant, illico nescio qua lympha correpti, *quasi in publici erarii fures*, ut est apud Hieronymum, insurgunt, quemadmodum Luscius ille Luscinius in Terentium comœdiarum scriptorem : vel *repetundarum accusant*, ut Græci

XXIII. Longe vero sanior viget apud paulo politiores inter eruditos scribendi ratio, qui in litterariis controversiis, si dissentire contingat, non dico sine contumelia (cum id eorum sit duntaxat, quos ἀγροικοσόφους vocat Philo (libro, *Περὶ ἀσκητ.* et libro *Περὶ φυγάδ.*, (qui scilicet Musis, non vero simul et ταῖς Χάρισιν ἴδουσαν, vel qui τὴν Ἀφροδίτην ταῖς Μούσαις οὐ συνέπλεξαν, ut loquitur Themistius orat. 21, p. 303, *ed. Reg.*), sed ea urbanitate ac moderatione servata, sed nec sine elogio aliquo, id semper peragant, ut imminutam a se dignitatem C nemo conqueri possit : quod omittere solent qui nescio qua, ut diximus, inepia κακοζηλίᾳ soli sapere videri volunt (*Stobæus*, p. 57). Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. *Si placeat*, aiebat olim sanctus Augustinus scribens contra Petilianum (lib. II), *et vobis pro maledictis maledicta reponere possumus, et nos dicere forte conviciari possumus, et nos dicere crepitantibus flammis : sed nullo modo mihi sonat dicere, quod dicitur inepte.* Et Bessarion cardinalis in Epistola inedita ad Michaelem Byzantium, illius eruditionem in iis quæ adversus Theodorum Gazam scripserat, laudare quidem, non vero τὸν τῆς συνηγορίας τρόπον probare se ait : Οὐ γὰρ, subdit ille, λοιδορίας τοῦ ἀντιδίκου, ἀλλ' ἀποδείξεσι καὶ λογικαῖς ἀνάγκαις τῷ τε φίλῳ συνηγορητέον, τόν τε ἐχθρὸν ἀμυντέον. Si quando igitur ab quorumvis scriptorum, nedum amicorum, sententia discedimus, ita versari debemus, ut assequendæ duntaxat veritatis causa id fiat, allatis, quibus nostra firmari possit, vel argumentis, vel scriptorum auctoritatibus, cum in eorum verba, in re maxime litteraria, jurare minime aut cogat quævis necessitudo, vel parta etiam doctrinæ existimatio. Tum vero *sine nostro invicem dolore*, quod aiebat sanctus Hieronymus scribens ad sanctum Augustinum, *ludere* liceat :

Multa jocis pateant, liceat quoque ludere fictis,
Sed lingua mulcente gravem interludere dentem,
Ludere blandiflua arentibus, et male dulces

Fermentare jocos satyræ mordacis aceto,
Sæpe poetarum nunquam decet esse parentem.
Quin potius,

Si pravo rectum, si religiosa profanis,
Luxurie parcum, turpi mutatur honestum,
Segnis, iners, obscurus ago, miserere vocatis
In mala perversi; blandum licet ira parentem
Excitet, ut lapsum rectis instauret amicum
Moribus, et monitu reparet meliora severo.

(S. Paulin, poem. XII.)

Sed præter allatas ejusmodi tot magnorum virorum hac de re sententias, an non liceat aliam recentioris, atque adeo singularis eruditionis scriptoris, hic etiam appingere? Is est Henricus Valesius Hadriani frater, qui ad Excerpta Polybii sic præfatur : « Atque hæc de versione Casauboni quasi per excessum dicta sint, non obtrectandi studio (id enim alienum est a nobis), sed ut si forte quid a me peccatum in versione mea deprehendetur, facilius lector ignoscat : deinde vero ut abstersis his nævis aliquam gratiam a studiosis iniremus. Hominis enim ingenui esse arbitror, ut ait Polybius noster, non ex alienis erratis gloriam captare, sed cum nostris, tum etiam alienis scriptis, quantum in nobis est, curam atque emendationem adhibere. Cujus quidem instituti nostri ubique velim lectorem meminisse, si quando in Notis a doctorum hominum opinione dissentimus. Idemque ipse a cæteris postulo, ut sicubi, quod nimium sæpe fortassis accidit, a veritate aberraverim, corrigere atque emendare ne dubitent : hoc enim dummodo bono more et citra convicium fiat, gratiæ atque honori habendum puto. » Neque omittenda verba Polybii hic laudata, cæteris a nobis descriptis adjungenda : Περὶ δὲ τῶν τόπων ἀγνοίας τῶν κατὰ τὴν Λακωνικὴν, διὰ τὸ μεγάλην εἶναι παράπτωσιν, οὐκ ὤκνησα γράψαι πρὸς αὐτὸν Ζήνωνα, κρίνων, καλὸν εἶναι τὸ μὴ τὰς τῶν πέλας ἁμαρτίας ἴδια προτερήματα νομίζειν, καθάπερ ἔνιοι τοιεῖν εἰώθασιν, ἀλλὰ μὴ μόνον τῶν ἰδίων ὑπομνημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοτρίων, καθόσον οἷοί τε ἦμεν, ποιεῖσθαι πρόνοιαν καὶ διόρθωσιν χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας. Quæ quidem ita Latine reddidit doctus interpres : *Cæterum de illa situs Laconicæ ignoratione, eo quod gravis esse is error videretur, ad ipsum Zenonem litteras scribere non dubitavi, hominis ingenui esse arbitratus, non ex alienis erratis gloriam captare, quod nonnulli solent, sed cum nostris tum etiam alienis Commentariis, utilitatis publicæ gratia, quantum in nobis est, curam atque emendationem adhibere.* Ita sentire solent viri bene de litteris meriti, qui scilicet non cathedrali quadam declamatione, et tyrannica, ut ita loquar, παιδαγωγίᾳ alios volentes nolentes in sententiam suam rapere ac pertrahere conantur. Neminem, inquit, nuperus scriptor perinde doctissimus, personaliter læsi, etsi a viris magnis, eruditis, bonis amicis, non raro dissentiam. Hoc semper a me factum est incolumi amicitia, cultu et observantia. Dissentientes colam, et dissentientem me, ut scio, patientur, qui, si quid a me secus quam veritas ipsa postulat dictum frequentius fuerit, monentes lubens sequar, et ceram complanabo : dico monentes, non invadentes. Lectorem opto arbitrum, non adversarium, ut olim optime Stagirites philosophus dixit. Atque hæc quidem tradita hactenus a tot viris sapientibus præcepta, si ἐν τοῖς τῶν ψυχῶν ἤθεσι, id est, in animorum nostrorum monumentis, uti libros vocat Themistius, seu ἐν ζώσαις εἰκόσι τῆς ψυχῆς, ni appellantur a Michaele Psello in Monodia inedita in Joannem Patricium, sedulo exsequamur, præclaram in nobis morum civilium effingemus et ad posteros transmittemus imaginem. Sed hæc quasi per transennam, licet forte extra rem, dicta sint de his duntaxat qui ex hujuscemodi inurbana *facilitate ac delectatione quadam reprehendendi*, ut loquitur Lupus abbas Ferrariensis (Epist. 26), plausum captare solent.

XXIV. Nos vero qui tot inter hujusce ævi eruditos ne minimam quidem obtinere laudem ultro cum dissertatore agnoscimus, nostras qualescunque commentationes, et quas interdum damus conjecturas, omnium judiciis libentes exponimus, ut qui a doctioribus, si lapsos nos contigerit, ab erroribus erigi haud gravate feramus. Proinde tantum abest, ut sententiam nostram de Hebdomi situ a viro cl. improbari ægre tulerim, ut illius Dissertationem cupide statim arripuerim, ex ea quod me fugisset quidpiam consecuturus, *cum quædam scientiæ portio sit*, inquit Faustus Rhegiensis (in Epist. ad Paulin.), *scire quod nescis et ea quæ ignorantur non intelligis prudenter inquirere.* Neque enim sum

. . . . . *tam stulte repugnans, aut amans prave meo,*
Quin statim culpandum dolens, præbeam rectis locum.
(Terent. Maur.)

Sicut enim laudabile est a vera sententia non amoveri, inquit Augustinus, (*Contra Cresecon.*, lib. III, cap. 3), *ita culpabile persistere in falsa, quam nusquam tenere prima laus est, secunda mutare, ut qui ex initio vera permanent, aut, mutata falsa, vera succedat.* Verum, ut fatear quod res est, jure forte dubitabam an in istud disciplinarum genus oleum suum hactenus is contulisset, cum persæpe contingat, ut illis etiam qui inter eruditos primas tenent, multa excidant, quibus vacare non semper patitur ὁ βίος βραχύς, in amplissima præsertim omnis generis litterarum segete, quarum cæteroquin ἡ τέχνη μακρή, ἡ δὲ καιρὸς σφαλερή, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή, siquidem hic aptare licet verba medicorum principis : adeo ut si aliena forte studia attentent, statim vulgatum istud Aristophanis iis occinatur, Ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. Sed exspectationem meam speciosum lemma fefellisse continuo adverti, nihilque novi ab eo allatum, quod ne minimum quidem a pristina sententia me dimovere, nec quemvis vel leviter in *Historia Byzantina* lectione versatum in illius partes abducere debuerit : cum in eo maxime, quod Hebdo-

num, ut attigimus, septimum ab Urbe lapidem unice appellatum putaverit, reclamantibus quantumvis ab eo et a nobis laudatis scriptoribus, *ut qui a principio deviavit ab integro tramite, vagus ubique progrediens, quanto se currere fortius putavit, tanto plus errare necesse fuerit* (Pelagius PP. *Contra Pelagianos*). Verum in ea Diatriba, in qua reipublicæ litterariæ hactenus incognita primus vulgavit, præclara quadam pollicitatione, ne dicam ostentatione, spem nobis injecerat de Secundianarum Palatio novi aliquid dicturum, præter ea quæ in nostra *Constantinopoli* attigeramus, atque lumen quod nobis non affulsisset, quod in primis optabam, detecturum; sed in aliud tempus reservasse, vel certe promissi oblito id illi excidisse par est existimare.

XXV. Hæc porro de Hebdomi situ a nobis observata haud ingrata fore lectoribus facile mihi persuadeo, ac iis potissimum qui evolvendæ Constantinopolitanæ Historiæ incumbunt: quæ quidem hic describere pretium operæ duxi, non tam ut dissertatoris, cujus eruditionem et acumen ingenii semper suspexi, sententiam de hac controversia convellerem, quam ut nostram viris doctis rursum proponerem: non tamen ea qua ille confidentia, ut pro indubitata velim haberi, ne si forte a scopo aberrare me judicet lector, statim dicat quod de Casaubono supra laudatus Henricus Valesius (ad Dionis Excerpta), quem in explicando quodam Suetonii loco, *nihil vidisse*, ait, *idque tunc cum plus sibi vidisse quam cæteri videretur*: adeo ut *quæ conjecturis nititur tractatio sine pertinacia institui debeat*, ut Xenophanes aiebat apud Varronem. Propositam sane in hac Disceptatione difficultatem idem Valesius, nostræ ætatis litteratorum facile princeps, de hac nobiscum verba faciens, arduam et impeditam esse existimabat, ita ut quas in partes transiret ultro se nescire profiteretur, cum loca quæ in Hebdomo sita esse perhibentur, procul ab Urbe fuisse disparata, haud satis expensis scriptorum auctoritatibus, vix censeret, paucis et levi manu ad Ammianum et ad Historiam ecclesiasticam annotatis hanc attigisse contentus. Enimvero si quæ in hac Disquisitione attulimus ad firmandam nostram de ejusdem Hebdomi situ sententiam minime placent viro erudito, dicamus uterque cum Augustino (lib. *contra Epist. fundam.*), *Nemo nostrum dicat jam se invenisse veritatem, sic eam quæramus quasi ab utrisque nesciatur.*

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΚΑΙ ΠΡΩΤΑΣΗΚΡΗΤΙΣ

ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ,

Οὗ ἡ ἀκροστιχὶς· Ὕστατος ἦχος ὕστατον μέλος κλέπει.

—

JOANNIS ZONARÆ

MONACHI ET PRIMI A SECRETIS,

IN SANCTISSIMAM DEIPARAM CANON

Cujus acrostichis significat: *Postremus tonus postremum nectit melos.*

(Ex Joan. Bapt. Cotelerii Monum. Eccl. Gr., tom. III.)

—

Ἦχος πλ. δ'. Ἁρματηλάτην Φαραώ.

Ἄρειος.

Ὑπεραγία, ἡ Θεὸν χυήσασα τὸν συμφυῆ τῷ Πατρί, μονογενῆ Λόγον, σύγχρονον, ὁμότιμον καὶ ὁμόφρονα Ἄρειος κτίσμα τοῦτον ἐφρόνει, Πατρὸς οὐσίας ἀλλότριον· τοῦτον ἐκδυσώπει σωθῆναι ἡμᾶς.

Tonus obliquus δ. *Aurigam Pharaonis.*

Arius.

Sanctissima quæ Deum peperisti, ejusdem cum Patre naturæ, unigenitum Verbum, coævum, paris honoris; etiamsi insanus Arius eum creaturam esse sensit, a Patris substantia alienum; illum ut salvi fiamus exora.

Sabellius.

Tu suscepisti in utero, omnium Regina, unius divinitatis tres habentis hypostases vere unum, Filium; etiamsi Sabellius confusione impie excogitata, in unam trium nominum personam improbe Trinitatem contraxerit.

Macedonius.

Qui te obumbravit, Immaculata, Spiritum Dei increatum, Verbo et Patri consubstantialem glorificamus, ab hoc procedentem; Macedonium cuncti delirare sinentes, qui dicit eum esse creaturam et facturam.

Apollinarius.

De cœlo descendens Dominus in tuum uterum, casta virgo, et carnem assumens, mentis et animæ participem, nostram salvavit naturam. Ploret autem atque pœnas luat qui ait animam sine mente creatam esse Dominum, amens videlicet Apollinarius.

Ode 3. *Cœlestis fornicis culmen.*

Nestorius.

Ei qui te vere Dei Genitricem non dicit, cum Nestorio pars sit, cunctorum Regina; qui Christum hominem purum esse decernens, te Christi Genitricem aiebat, quæ es Deipara.

A

Σαβέλλιος.

Σὺ ὑπεδέξω ἐν γαστρὶ, Παντάνασσα, τρισυποστάτου μιᾶς, ὡς ἀληθῶς ἑνὸς, τὸν Υἱὸν, θεότητος· κἂν Σαβέλλιος, σύγχυσιν ἀσεβῶς ἐννοήσας, εἰς ἓν συνῆρει τριώνυμον πρόσωπον τὴν θείαν Τριάδα κακῶς.

Μακεδόνιος.

Τὸ ἐπὶ σοὶ ἐπισκιάσαν, ἄχραντε, ἄκτιστον Πνεῦμα Θεοῦ, ὁμοφυὲς Λόγῳ καὶ Πατρὶ, δοξάζομεν, αὐτοῦ ἐκπορευόμενον· Μακεδόνιον πάντες ληρεῖν ἀφέντες τὸν λέγοντα κτίσμα τε καὶ ποίημα εἶναι αὐτό.

Ἀπολλινάριος.

Ἀπ' οὐρανοῦ συγκαταβὰς ὁ Κύριος ἐν σῇ νηδύι, ἀγνὴ, καὶ προσλαβὼν σάρκα ἔννουν τε καὶ ἔμψυχον, ἡμῶν τὴν φύσιν ἔσωσεν. Οἰμωζέτω δὲ ὁ ἄνουν ψυχὴν κτισθῆναι τὸν Κύριον λέγων, δῆ ὁ ἄνους Ἀπολλινάριος.

B

Ὠδὴ γ'. *Οὐρανίας ἀψῖδος ὑπερτέρην.*

Νεστόριος.

Τῷ μή σε Θεοτόκον ὡς ἀληθῶς λέγοντι μετὰ Νεστορίου ὁ κλῆρος εἴη, Παντάνασσα· ὅστις ψιλὸν τὸν Χριστὸν εἶναι βροτὸν χρηματίζων, Χριστοτόκον ἔλεγε τὴν Θεοτόκον σε.

Marcion.

Deus qui e tuis sanguinibus carnem assumpsit, Domina, non sola opinione, juxta Marcionem impium, duoque principia insane introducentem, ovile tuum fide confirmet sua.

Eunomius.

Tuis supplicationibus, o Virgo, tuum ovile libera e suppliciis æternis, quæ impiissime, velut indulgentissimus, Eunomius ad comminationem solo figmento conscripta esse delirabat.

Ode 4. *Tu mea fortitudo, Domine, tu mei et.*

Eutyches.

Eutychis puerili stultaque mente prædita hæresis unam naturam affirmabat in Christo post unionem: corpus ille, o Virgo, quod Dominus assumpsit, unius nobiscum esse substantiæ nequaquam sentit cum Severo; quorum opinionem nos despuimus.

Manes.

Manus tui, immaculata, Fili formavit me, qui et universum mundum constituit: quamvis furens Manes duo introduxerit principia, duosque deos docuerit; unum quidem bonum, alterum vero malum; et creaturas ipsis dispertitus fuerit.

Idem.

Iste, o pura, miser, qui et Filii tui incarnationem in figura fuisse affirmavit, nec veram est arbitratus, eamque opinione duntaxat passum esse docuit impie, unam introducens naturam, solius divinitatis. Ab hujus igitur furore liberemur.

Apollinarius.

Corpus Christi inanimatum affirmabat Apollina-

C

Μαρκίων.

Ὁ ἐκ τῶν σῶν αἱμάτων σάρκα λαβὼν, Δέσποινα, Θεὸς, οὐ δοκήσει κατὰ Μαρκίωνα τὸν ἀσεβῆ, καὶ ἀρχὰς εἰσαγαγόντα ἀφρόνως τὰς δισὰς [*int.* τρισὰς], τὴν ποίμνην σου πίστει στηρίξοι τῇ αὐτοῦ.

Εὐνόμιος.

Σαῖς λιταῖς, ὦ Παρθένε, ῥῦσαι τὸ σὸν ποίμνιον ἐκ τῶν αἰωνίων βασάνων, ἃς ἀσεβέστατα, ὡς ἐμπαθέστατος, πρὸς ἀπειλὴν ἐληρώδει συγγεγράφθαι πλάσματι μόνῳ Εὐνόμιος.

Ὠδὴ δ'. *Σύ μου ἰσχὺς, Κύριε, σύ μου καὶ.*

Εὐτύχης.

Ἡ Εὐτύχους αἵρεσις τοῦ νηπιόφρονος μίαν φύσιν ἔλεγε μεθ' ἕνωσιν ἐπὶ Χριστοῦ· σῶμα, ὦ Παρθένε, ὃ Κύριος προσελάβετο, μιᾶς ἡμῖν οὐσίας μὴ φρονῶν σὺν Σεβήρῳ· ὧν τὴν δόξαν ἡμεῖς διαπτύομεν.

D

Μάνης.

Χείρ σου σοῦ, ἄχραντε, Τέκνου με ἔπλασεν· ὃς καὶ κόσμον ὅλον συνεστήσατο· εἰ καὶ μανεὶς Μάνης τὰς διττὰς ἀρχὰς ἐπεισήγε, θεούς τε δύο ἐδίδασκεν· ἀγαθὸν μὲν τὸν ἕνα, πονηρὸν δὲ τὸν ἄλλον· καὶ τὴν κτίσιν αὐτοῖς συνεμέριζεν.

Ὁ αὐτός.

Οὗτος, ἀγνὴ, θόλιος, ὃς καὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ σου εἴρηκεν ἐν σχήματι, οὐκ ἀληθῆ ταύτην οἰηθείς, καὶ παθεῖν δοκῆσαι αὐτὸν ἀθέως ἐδίδαξε, μίαν φύσιν εἰσάγων, τῆς θειότητος μόνης. Τῆς μανίας οὖν τούτου ῥυσθείημεν.

Ἀπολλινάριος.

Σῶμα Χριστοῦ ἄψυχον ἔλεγεν Ἀπολλινάριος [*int.*

'Αρειος], ὡς ἀρκούσης τούτῳ τῆς θεότητος ἀντὶ ψυχῆς· σπεύδων δολερῶς, ὅσα ἀνθρωπίνως ὁ Λόγος ἔλεγε ῥήματα, θεότητι προσάπτειν, ἵνα δείξῃ ἐλάττω τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, ὦ Παντάνασσα.

Ὠδὴ ε'. Ἵνατί με ἀπώσω ἀπὸ τοῦ προσώπου ; Ὠριγένης.

Ὑποδέχῳ κολάσει ὄντι αἰωνίᾳ με [*l.* μοι], Κόρη, βοήθησον. Τὴν γὰρ Ὠριγένους οὐ προσδέχομαι δόξαν διδάσκοντος χρονικὰ τυγχάνειν εἰς καθαρμὸν ἁμαρτημάτων τὰ ἐκεῖθεν φρικτὰ κολαστήρια.

Δίδυμος. Εὐάγριος.

Σὺν Διδύμῳ διδάσκει πάλιν ὁ Εὐάγριος ψυχῶν προϋπαρξίν, ἐκ τοῦ Ὠριγένους τὴν ἀλλόκοτον δόξαν δεξάμενος. Ἀλλ' ἡμῖν τὸ δόγμα τὸ εὐσεβὲς συντηρηθείη, σαῖς πρεσβείαις, Παντάνασσα, ἄτρωτον.

Οἱ αὐτοί.

Τῶν αὐτῶν ἐστι δόγμα αὖθις καὶ τοὺς δαίμονας ἀποκατάστασιν μέλλειν εἰληφέναι, καὶ ἀνθρώπων τοὺς ἄθεσμα πράξαντας, καὶ μετὰ ἀγγέλων ἀναπληρῶσαι τὴν ἑνάδα (1), ἣν μυθεύονται γνώμῃ κακόφρονι.

Ὠδὴ ς'. Ἱλάσθητί μοι, Σωτήρ.

Μαρκίων.

Ἀνάστασιν ἀσεβῶς νεκρῶν Μαρκίων οὐκ ἔλεγε· καὶ βάπτισμα δὲ τρισσὸν ἐδίδου τοῖς πίπτουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἓν βάπτισμα, καὶ ἀνάστασιν δὲ, Θεομῆτορ, δεδιδάγμεθα.

Ναυάτος.

Τὰς τρίβους μοι, ὦ σεμνὴ, κατεύθυνον πρὸς μετάνοιαν, ἣν ὁ Ναυάτος ἡμῖν ἠρνεῖτο τοῖς πταίουσιν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀναξίως τοῦτο οἰηθεὶς φιλανθρωπίας Θεοῦ.

Ἐγκρατηταί.

Οἳς κλῆσις Ἐγκρατηταὶ τὸν γάμον ἀπαγορεύουσι· καὶ τῶν ἐμψύχων αὐτοὶ τὴν βρῶσιν βδελύττονται. Ἡμᾶς δὲ τοῖς δόγμασι τοῦ Υἱοῦ σου πάντας στερεώσαις, Μητροπάρθενε.

Ὠδὴ ζ'. Θεοῦ συγκατάβασιν.

Μασσαλιανοί.

Νοὸς κυριεύειν δὴ τοῦ τῶν ἀνθρώπων τὸν Σατανᾶν ἀσεβῶς, καὶ ἐν τούτοις οἰκεῖν δὴ ἐνυποστάτως Μασσαλιανοὶ φασι τῆς πονηρίας τὰ πνεύματα. Δέσποινα, Σαῖς δὲ λιταῖς, Κόρη, ὁ Θεὸς ἐνοικησάτω ἡμῖν.

Οἱ αὐτοί.

Πνευμάτων ἐνέργειαν τῆς πονηρίας τὸν Σατανᾶν

ris, cuique sufficeret divinitas in animæ locum; studens ipse dolose sermones quos humano more protulit Verbum, divinitati accommodare, ut Filium Patre minorem ostenderet, o omnium Regina.

Ode 5. *Quare me repulisti a facie?*

Origenes.

Sontem pœnæ æternæ, Virgo, adjuva me. Neque enim Origenis opinionem suscipio, qui terribilia inferni supplicia docet esse temporaria, ad purgationem delictorum.

Didymus. Evagrius.

Cum Didymo rursum docet Evagrius animarum præexsistentiam, ex Origene accepta absurda opinione. At nobis pium dogma conservetur illæsum, tuis intercessionibus, Regina omnium.

Iidem.

Eorumdem sententia est, rursum et dæmones restitutionem in pristinum statum accepturos, atque homines qui nefaria commiserint, cum angelis etiam completuros unitatem, quam insana mente fabulantur.

Ode 6. *Propitius esto mihi, Salvator.*

Marcio.

Resurrectionem mortuorum impie negabat Marcio; baptisma vero triplex lapsis dabat. Verum nos unum baptisma, pariterque ressurrectionem, Dei Mater, edocti sumus.

Novatus.

Semitas mihi, o veneranda, dirige ad pœnitentiam, quam Novatus nobis denegabat labentibus et post baptismum, hoc ratus præter dignitatem bonitatis Dei.

Encratitæ.

Qui nominantur Encratitæ, nuptias prohibent; iidemque animalium esum abominantur. Nos autem omnes in Filii tui decretis firma, Mater Virgo.

Ode 7. *Dei demissionem.*

Massaliani.

Menti hominum dominari Satanam, nec non in eis habitare personaliter spiritus nequitiæ, aiunt Massaliani; Domina. At supplicationibus tuis, Virgo, Deus habitet in nobis.

Iidem.

Quod pravorum Spirituum vim et operationem,

Variæ lectiones et notæ.

(1) *Τὴν ἑνάδα.* Sic ms. codice, pro quo Genebrardus interpres ἐννάδα, *novem ordines*. Ego ἑνάδα, scilicet famosam λογικῶν ἑνάδα, *rationalium unitatem*, quam præcipue proscribunt ac describunt cum Justino, Sophronio, Nostro in *Annalibus*, et Nicephoro, Canones synodi quintæ, a Lambecio editi l. VIII *De bibliotheca Vindobonensi ms.* 45, atque inter eos quintus, qui compositus est ex verbis Evagrii apud S. Maximum ad caput 6 *Ecclesiasticæ Hierarchiæ*. De cætero in recensione errorum Origeni, Didymo et Evagrio imputatorum, mutatio unius litteræ, Juris Græco-Romani p. 439, magnum errorem peperit. Docere perhibentur βαθμοὺς θεότητος, καὶ ψυχῶν προϋπάρξεις, καὶ μετεγγισμοὺς, καὶ κολάσεως καὶ δαιμόνων ἀποκατάστασιν. *Gradus Deitatis, et animorum præexsistentias et appropinquationes, et finem supplicii, et dæmonum in integrum restitutionem.* Tu redde litteram, quo veram lectionem habeas, μεταγγισμοὺς, transfusiones animarum in varia corpora.

ac Satanam, habitare in homine, simulque etiam Spiritum bonum, ii docent, per insipientiam miscentes ea quæ misceri nequeunt : ab eorum blasphemia libera nos, o bona.

Idem.

Garriunt athei, deteriora natura comitari mortales, ac proinde duas possidere animas : unam hominibus communem, alteram rursus cœlestem, Immaculata. Sed tu animæ meæ tribue, ut bona eligat.

Idem.

Aversantur, Domina, laborem manuum, velut qui fidelibus minime congruat : cum Paulus legem ferat, ut ne panem quidem manducent *qui nolunt operari*[1]. Præterea Spiritus sancti personam aiunt posse suscipi, quasi in sensu.

Ode 8. *Septuplo fornacem.*

Arius.

Prave sentiens Arius, non offerendum esse pro mortuis dictitabat. Neque enim ex hoc illos utilitatem ullam capere. Insane etiam aiebat, non esse jejunandum quarta et sexta feria. Idemque circa fidem cum Ario consentiebat. Omnium Regina, ab ejus impietate eripe me.

Paulus Samosatensis.

Ex impiis autem Pauli Samosateni dogmatibus, Dei Sponsa, gregem tuum eximе. Nam Filium qui initii expers est cum diceret esse verbum prolatitium, Deum vero opificem, Spiritum illo usum fuisse tanquam instrumento, male sanciebat, eumdemque illum e tuo utero accepisse principium.

Sergius. Pyrrhus.

Sacratissimorum doctorum decreta secuti, duas voluntates, duplicemque operationem Christi agnoscimus; sinimusque cum Sergio Pyrrhum ac ejusdem opinionis cæteros delirare, Dei Genitrix, qui insipienter dicunt carnem Domini expertem esse voluntatis, nec habere operationem.

Apelles.

Unicum principium prædicat quidem Apelles, o Regina omnium, unumque suprensum Deum confitetur; at rursus ait illum unum alterum creasse, quem et pravum mundi opificem fuisse constituit; cum ipse pravus sit, ingratique creatura, solo igne digna.

Ode 9. *Obstupuit cœlum super hoc, et terræ extrema consternata sunt.*

Leo Isaurus.

Venerandarum imaginum cultum prohibuit Leo Isaurus. Hic enim origo Iconomachorum factus,

[1] II Thess. III, 15.

τε ὁμοῦ συνοικεῖν τῷ ἀνθρώπῳ, διδάσκειν τούτους, καὶ Πνεῦμα τὸ ἀγαθὸν, ἐξ ἀφροσύνης μιγνύοντας ἄμικτα· τῆς βλασφημίας αὐτῶν ῥῦσαι ἡμᾶς, ἀγαθή.

Οἱ αὐτοί.

Ἀαλοῦσιν οἱ ἄθεοι τὰ χείρω φύσει παρομαρτεῖν τοῖς βροτοῖς· καὶ πρὸς τοῦτο δὲ δύο ψυχὰς κεκτῆσθαι, τὴν μὲν ἀνθρώποις κοινὴν, τὴν δ' αὖ ἐπέραν οὐράνιον, ἄχραντε. Σὺ δὲ ψυχῇ τῇ ἐμῇ δίδου αἱρεῖσθαι καλά.

Οἱ αὐτοί.

Ἐκτρίπονται, Δέσποινα, τὴν ἐργασίαν τὴν τῶν χειρῶν, ὡς πιστοῖς μὴ ἁρμόζουσαν· Παύλου νομοθετοῦντος μηδὲ ἐσθίειν ἄρτον. Δυνατὸν δὲ τοῦ Πνεύματος δέξασθαι, ὡς ἐν αἰσθήσει φασὶ, καὶ τὴν ὑπόστασιν.

Ὠδὴ η'. *Ἑπταπλασίως κάμινον.*

Ἄέτιος [*l.* Ἄρειος].

Κακῶς φρονῶν Ἄέτιος μὴ δεῖν προσφέρειν ἔλεγεν ὑπὲρ τεθνεώτων· μηδεμίαν ὄνησιν ἐκ τούτου καρποῦσθαι γάρ· μηδὲ νηστεύειν ἔφασκε δεῖν ἐν τετράδι τε καὶ τῇ ἕκτῃ ἀφρόνως. Ἀρείῳ περὶ πίστιν καὶ αὐτὸς ἦν ὁμόφρων. Παντάνασσα, τῆς τούτου ῥῦσαί με ἀσεβείας.

Παῦλος Σαμοσατεύς.

Ἐξ ἀσεβῶν δογμάτων δὲ τῶν τοῦ Παύλου, Θεόνυμφε, τοῦ Σαμοσατέως, ἐξελοῦ τὴν ποίμνην σου. Υἱὸν τὸν προάναρχον προφορικὸν γὰρ λόγον (2) εἰπὼν, καὶ δημιουργὸν δὲ τὸν Θεὸν, κακῶς Πνεῦμα κεχρῆσθαι ὡς ὀργάνῳ ἐδογμάτιζε τούτῳ, ἐκ τῆς σῆς ἐλπηφέναι ἀρχὴν τοῦτον νηδύος.

Σέργιος. Πύῤῥος.

Ἱερωτάτων δόγμασι διδασκάλων ἑπόμενοι, δύο τὰς θελήσεις καὶ διπλῆν ἐνέργειαν Χριστοῦ ἐπιστάμεθα· σὺν τῷ Σεργίῳ Πύῤῥον λῆρεῖν, καὶ τοὺς ὁμοδόξους, Θεοτόκε, ἰῶντες, τοὺς λέγοντας τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἀφρόνως ἀθέλητον ὑπάρχειν, ἐνέργειαν μὴ ἔχειν.

Ἀπελλῆς.

Μίαν ἀρχὴν κηρύττει μὲν Ἀπελλῆς, ὦ Πανέπνασσα· ἕνα τε Θεὸν ὁμολογεῖ ἀνώτατον· τὸν ἕνα δ' ἕτερον πεποιηκέναι αὖθις, φησὶν ὃν ὡς πονηρὸν δημιουργὸν γεγενῆσθαι τοῦ κόσμου δογματίζει· πονηρὸς ὢν ἐκεῖνος, ἀχάριστόν τε κτίσμα, πυρὸς ἄξιον μόνον.

Ὠδὴ θ'. *Ἔξέστη ἐπὶ τοῦτο ὁ οὐρανὸς, καὶ τῆς γῆς κατεπλάγη.*

Λέων ὁ Ἴσαυρος.

Εἰκόνων τὴν προτίμησιν τῶν σεπτῶν ἀπεκώλυσε Λέων ὁ Ἴσαυρος· οὗτος· ἀρχὴ τῶν Εἰκονομάχων γὰρ

Variæ lectiones et notæ.

(2) *Προφορικὸν λογον.* Ex Mario Mercatore, p. 166, προφορικὸν καὶ ἐξουσιαστικὸν (ita quippe castigandum) λόγον καὶ ἐνεργητικὸν, id est *prolativum potestatis, effectivum verbum*, p. 30; *prolatitium potentiæ Dei, efficax*, p. 144, 165, *prolativum atque imperativum.*

γεγωνὼς, σὸν χαρακτῆρα πάντιμον, καὶ τὸν τοῦ Υἱοῦ σου τὸν τῆς σαρκὸς κατάπτα, Θεονύμφε, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἐξ ἀσεβείας ἧς ῥυσθείημεν.

Βογόμιλοι.

Λαὸν ὃν ἐλυτρώσατο σὸς Υἱὸς, βδελυρᾶς ῥῦσαι, Κόρη, αἱρέσεως νεοφανοῦς, τῆς τῶν Βογομίλων· οἵπερ φασὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου σῶμα μὲν μόνου πλάσμα εἶναι τοῦ πονηροῦ· ψυχὴν δὲ αὖ τυγχάνειν Θεοῦ ἐπουρανίου· κοινὸν δὲ ἀμφοῖν Θεὸν οὐ λέγουσιν.

Οἱ αὐτοί.

Οὐκ εἶναι δογματίζουσι τὸν Υἱὸν, οὐδὲ Πνεῦμα ἀρχῆθεν τὸ ἅγιον· ὕστερον δὲ γέννημα Πατρὸς γενέσθαι Υἱόν· Υἱοῦ δὲ αὖθις γέννημα Πνεῦμα τὸ πανάγιον· σφαλερῶς. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ ἄρια συνάναρχα νοοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν, Θεονύμφευτε.

Ἰταλοί.

Σκέπασαις, ὦ Παρθένε, ποίμνην τὴν σὴν, καὶ δεινῆς ἀποστήσαις αἱρέσεως τῶν Ἰταλῶν, δύο μὲν ἀρχὰς ἐπὶ τῆς μιᾶς δογματιζόντων φύσεως, Πνεύματος διττὰς δὲ τοῦ παντουργοῦ λεγόντων ἐκπορεύσεις, ξένως καὶ ἀσυνήθως· ὧνπερ τῆς πλάνης ἡμᾶς λύτρωσαι.

A tuum characterem omni honore dignum, illumque Filii tui, in carne videlicet, et omnium sanctorum, dilaceravit, Deipara. A qua impietate liberemur.

Bogomili.

Populum quem redemit Filius tuus, Virgo, tuere ab exsecranda hæresi recens orta, Bogomilorum: qui quidem docent hominis corpus solius mali opus esse; at vero animam, cœlestis Dei; communem autem utriusque Deum non agnoscunt.

Iidem.

Nec Filium nec Spiritum sanctum ab initio esse docent; sed postea Patris genituram fuisse Filium; rursus autem Filii sanctissimum Spiritum genituram; falsa sententia. Nos porro tria pariter initii expertia cognoscimus et adoramus, o Sponsa Dei.

Itali.

Protege, Virgo, ovile tuum, atque averte a gravi hæresi Italorum, qui in unica natura duo principia decernunt, duasque Spiritus sanctorum opificis processiones ponunt, absurde ac nove; a quorum errore nos libera.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΡΟΥΓΓΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΒΙΓΛΑΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΣΕΚΡΗΤΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

περὶ κανόνος καὶ εἱρμοῦ καὶ τροπαρίου καὶ ᾠδῆς.

Εἴρηται δὲ πρότερον μὲν συνοπτικώτερον, εἶτα καὶ πλατυκώτερον.

JOANNIS ZONARÆ

QUI FUIT MAGNUS DRUNGARIUS VIGILUM ET PROTOASECRETIS,

EXPOSITIO CANONUM ANASTASIMORUM DAMASCENI

De canone, hirmo, troparío et oda.

Primo quidem per compendium, deinde fusius tractatur.

(*Mai, Spicil. Rom. tom. V.*)

Ἐπεὶ κανόνων ἑρμηνεία ἐστὶ τὸ παρὸν σύνταγμα, χρὴ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ κανόνος, καὶ τὴν τοῦ εἱρμοῦ καὶ τῆς ᾠδῆς κλῆσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ τροπαρίου, ἐκ τούτων γὰρ ἀπαρτίζεται ὁ κανὼν, φιλοσοφῆσαι ἡμᾶς· ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα οἱονεὶ τεχνικὰ

Cum canonum interpretatio sit præsentis operis scopus, de ipso canonis nomine, seriei, odæ, simul ac troparii denominatione (ex istis enim perficitur canon), nobis disserendum est: ista vero nomina, utpote rei propria, a principio definien-

tur. Series igitur est harmonia quædam cantici in compositione, vocis articulatæ et significatæ metro quodam, et syllabarum quantitate, ad quam troparia dicta proxime accedunt. Est autem series et troparium et canonum principium : cum troparia per seriem regularizentur et ad illam, ut ad exemplum, componantur et ad harmoniam ac melodiam redigantur. Dicitur series quia secundum regulam quamdam, et compositione et modulatione concinnatur et connectitur et harmoniæ regulis dirigitur, non autem ut fors tulerit.

Troparium vero dicitur quia ad istam se convertit vergitque et seriem habet ut exemplarem absolutamque causam ; rationem autem tenet quam in singulis canon ad diversa statuenda : quemadmodum enim canon in aliis aliter se habet, sic series quantum ad troparia.

Oda et canon odarum est plures continens : nam usque ad novem procedit odas : siquidem numerus nonarius supremam quantitatem constituit, qui autem sequuntur decenarii, centenarii, millenarii et decies millenarii, similiter procedunt ut unitates usque ad novem, nimirum : ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ ρ σ τ υ φ, et usque ad α' β' θ' et ab ,α ,β usque ad ,θ : quidquid autem numerorum est præterea, illorum compositione et combinatione efficitur, ut ια' usque ad θ', et idem cætera. Hæc quidem velut in succinctu diximus ; largius autem comprehensum in pluribus invenitur canonis nomen : canones enim et grammaticis sunt, et philosophis, et medicis, et legibus politicis : sed grammaticæ et legum canones nil stabile habent.

Canones dicuntur etiam pia sanctorum Patrum decreta. Desumptum autem est in omnibus istis illud nomen a ligno quod est usui opificibus ad ligna, lapides aut alias res dimetiendas et coaptandas et regulæ nomen habet, quia partes dissectas concinnat inter se et adæquat. Quod igitur ad istorum coordinationem valet regula, hoc quoque in omni scientia et arte logica efficiunt canones, ut nimirum ordinent ac definiant : dicitur enim canon et definitio. Canones igitur sunt qui separant ab aliis et dirigunt ita ut separatum cum definito conveniat et coaptetur, quare decreta a sanctis Patribus sancita jure meritoque canones appellantur ; dirigunt enim eos qui ipsis morem gerunt ad fidem rectam imputabilemque, et ad vitam probam et Deo placentem : quam ob rationem et in hymnis ipsis recipitur canonis nomen ; quia hoc metrum statutum et invariabile in novem odis completur neque hunc numerum excedit : unde canon dicitur quoniam metrum accurate definitur in hymnis istis. Similiter canonis nomine usus est magnus Apostolus scribens Corinthiis : « Nos autem non ultra mensuram gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos, spem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam. »

τῇ ὑποθέσει παραλαμβάνονται. Ὁ μὲν οὖν εἱρμὸς ἁρμονία τίς ἐστι μέλους ἐν συνθήκῃ, φωνῆς ἐναρθρου τε καὶ σημαντικῆς εὐρημένῃ τινὶ μέτρῳ, καὶ ποσῷ μεγέθους, περὶ ἣν τὰ λεγόμενα τροπάρια ἀναφέρεται· οἱονεὶ δὲ ἀρχὴ τῶν τροπαρίων ἐστὶ καὶ κανόνων· ἐπεὶ τὰ τροπάρια διὰ τοῦ εἱρμοῦ κανονίζεται καὶ ῥυθμίζεται πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς ὑπόδειγμα, συντιθέμενα καὶ ἁρμοζόμενά τε καὶ μελῳδούμενα· λέγεται ὁ μὲν εἱρμὸς, ὅτι κατὰ τάξιν τινὰ καὶ σύνθεσιν καὶ μελουργίᾳ ἑρόμενος καὶ πλεκόμενος καὶ ἁρμοζόμενος πρόεισι, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε.

Τροπάριον δὲ ὅτι πρὸς ἐκεῖνον ἐπέρπεται καὶ νένευκε, καὶ τὸν εἱρμὸν ἔχει οἱονεὶ παραδειγματικὴν καὶ τελειωτικὴν αἰτίαν· λόγον δὲ ἔχει ὃν ὁ ἐν ἑκάστοις κανὼν πρὸς τὰ κανονιζόμενα διάφορα· ὡς γὰρ ὁ κανὼν καὶ ἄλλως ἐν ἄλλοις, οὕτω γοῦν καὶ ὁ εἱρμὸς πρὸς τὰ τροπάρια.

Ὡδὴ δὲ καὶ κανὼν ᾠδῶν ἐστι πλειόνων περιεκτικός· ἄχρι γὰρ ἐννέα πρόεισιν ᾠδῶν· ὅτι ὁ ἐννέα τὸ μέγιστόν ἐστι μέτρον ἐν ἀριθμοῖς· τὸ δὲ ἐξῆς δεκάδες, ἑκατοντάδες, χιλιάδες, καὶ μυριάδες, ὡσαύτως προχωροῦσαι, καθὼς καὶ αἱ μονάδες ἄχρις ἐννέα οὕτως· ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ ρ σ τ υ φ, καὶ ἄχρι α' β' καὶ ,α ,β ἄχρι ,θ· τὰ δ' ἄλλα πάντα ἐν ἀριθμοῖς μετὰ σύνθεσιν τούτων καὶ ἀνάλυσιν, οἷον ια' μέχρι θ', καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν συνόψει εἴρηται· πλατύτερον δὲ οὕτως· τὸ ὄνομα τοῦ κανόνος ἐν πολλοῖς εὑρίσκεται παραλαμβανόμενον· κανόνες γὰρ καὶ τοῖς γραμματικὴν μετιοῦσι τέχνην εἰσὶ καὶ τοῖς φιλοσόφοις καὶ ἰατροῖς καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις· ἀλλ' οἱ τῆς γραμματικῆς καὶ τὸν νόμον οὐκ ἔχουσι τὸ ἀδιάπτωτον.

Κανόνες δὲ λέγονται καὶ τὰ κατὰ τῶν θείων Πατέρων εὐσεβῆ διατάγματα· ἐξῄληπται δ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ τοῖς τεχνίταις εἰς ξύλων καὶ λίθων, ἢ καὶ ἄλλων τινῶν χρημάτων ἀπόρθωσιν καὶ ἰθύτατον κανόνιον ἐκείνοις ὀνομαζόμενον, ὃ τοῖς ἀποξυομένοις ἀπορθοῖ ταῦτα καὶ ἐξισοῖ. Ὅπερ οὖν τὸ κανόνιον εἰς ἀπόρθωσιν ἐκείνων δύναται, τοῦτο καὶ ἐπὶ πάσης ἐπιστήμης καὶ λογικῆς τέχνης οἱ κανόνες πληροῦσι τὸ κανονιζόμενόν τε καὶ ὁριζόμενον· λέγεται γὰρ ὁ κανὼν καὶ ὅρος· ἀποδιαιροῦντες τῶν ἄλλων καὶ ἀπευθύνοντες, ὡς μέν τι ἕτερον τῷ ὁριζομένῳ συναμπίπτειν καὶ τὸν περὶ τούτου συγχέειν λόγον κατὰ τοὺς ἁγίους Πατράσι συντεθέντα διατάγματα, εἰκότως κανόνες καλοῦνται· ἀπευθύνουσι γὰρ κἀκείνα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πρὸς πίστιν ὀρθήν τε καὶ ἀπαρέγκλιτον, καὶ πρὸς βίον ἀνάρεσκον καὶ θεάρεστον· καθ' ὃν δὴ λόγον κἀν τοῖς ὕμνοις τούτοις τὸ τοῦ κανόνος ἐξῄληπται ὄνομα· ὅτι ὡρισμένον καὶ τετυπωμένον τὸ μέτρον τοῦτό ἐστιν ἐν ἐννέα ᾠδαῖς συντελούμενον, καὶ ἐννεάττις μὴ ὑπερβαῖνον· ὅθεν κανὼν λέγεται ὡς τεταγμένου τοῦ μέτρου αὐτοῦ ἐν ταύταις δὴ ταῖς ᾠδαῖς· οὕτω καὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κανόνος ἐχρήσατο ὁ μέγας Ἀπόστολος γράψας Κορινθίοις· « Ἡμεῖς δὲ οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησώμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μέτρου ἐφικέσθαι ἄχρις ὑμῶν, ἐλπίδα ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως

ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ὑμῶν εἰς τὰ παρεπόμενα. » Ὁ δὲ λόγος τοιοῦτός ἐστι· Τινὲς ἐκόμπαζον ὡς πολλαχοῦ κηρύξαντες τὸ Εὐαγγέλιον· πρὸς ἐκείνους οὖν φησιν, ὅτι Ἐγὼ οὐκ εἰς ἄμετρα καυχῶμαι, ὡς πανταχοῦ κατασπείρας τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος ἐκήρυξα οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν τοῖς ἀποστόλοις ὁ Θεὸς, ὃ ἐστι τὸ μέχρις ὑμῶν ἐφικέσθαι· εἶτα καὶ διὰ τῶν ἑξῆς καθαψάμενος τῶν εἰς τὰ ἄμετρα ταῦτα ὑπερβολικῶς καυχωμένων, φησὶν ὅτι Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μέχρις ὑμῶν κηρύξαντες, ἕως ὑμῶν παῤῥησιαζόμεθα· ἐλπίζομεν δὲ περισσοτέρως εὐδοκιμῆσαι· » τοῦτο γὰρ ἐπέκεινα· « Εὐδοκίμησις δὲ τοῦ διδασκάλου ἡ τῶν μαθητῶν ἐστι προκοπή· » οὕτω μὲν καὶ καὶ ὁ ὕμνος οὗτος ἐντεῦθεν εἴρηται.

Αἱ δέ γε ᾠδαὶ ᾠοιδαί τινές εἰσι μουσικαί· οἱ γὰρ ἦχοι καὶ φθόγγοι, ἁρμονίαι τε καὶ ῥυθμοὶ τῆς μουσικῆς εἰσιν, ἐξ ὧν τὰ μέλη παράγονται· ὧν τὰ μὲν παθητικώτερόν τε καὶ γοργότερον πάθος τοῖς ἀκροατοῖς ἐνιέντα καὶ κινοῦντα πρὸς δάκρυα· τὰ δὲ πρὸς θυμὸν ἐκκαλούμενα, τῆς ἀλκῆς μεμνῆσθαι καὶ πρὸς ὅλον Ἄρην ὁρμᾷν τὸν κατεπᾳδόμενον· οἷόν τι λέγεται γενέσθαι καὶ περὶ τὸν Μακεδόνα Ἀλέξανδρον· ᾄδοντος γὰρ τοῦ μουσικοῦ Τίμωνος παρ' αὐτῷ, καὶ μέλος ἀνδρῶδες ἁρμοζομένου, καὶ σύντονον πρὸς θυμὸν διανιστῶντος τὸν ἀκούοντα, ἐκεῖνος οἷος ἔνθους ἐκ τοῦ μεγάλου γενόμενος, ἀναστὰς ἦρε τὰ ὅπλα καὶ ὁρμᾷ πρὸς πόλεμον· μουσικαὶ γοῦν φωναὶ καὶ ᾠδαί εἰσι διὰ μόνου στόματος ἐναρμονίως ᾀδόμεναι· τούτῳ γὰρ ὥρισται ἡ ᾠδή· καὶ τοῖς μὲν Ἑβραίοις οὐ διὰ στόματος μόνον οἱ πρὸς Θεὸν ᾄδοντο ὕμνοι, ἀλλὰ καὶ δι' ὀργάνων, ὡς ὁ Δαβὶδ μαρτυρεῖ πολλαχοῦ· καὶ ὁ Ἀμὼς φησιν ἐκ προσώπου Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ· « Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. » Ἡμῖν δὲ πρὸς θεῖον ὕμνον οὐδέν τι μουσικὸν παραλαμβάνεται ὄργανον, ἀλλὰ διὰ ζώσης μόνης φωνῆς ἐναρμονίου ᾀδόμεν τῷ Θεῷ· πᾶσαι γὰρ σχεδὸν αἱ ᾠδαί, δι' ὧν κανὼν ἀπαρτίζεται, ὕμνοι τυγχάνουσιν καὶ ᾄσματα χαριστήρια ᾀδόμενα πρὸς Θεόν.

Εὐθὺς οὖν ἡ πρώτη παρὰ τοῦ προφήτου Μωϋσέως συντίθειται, ὅτι τὸ τῶν Ἑβραίων γένος ἐξ Αἰγύπτου ἀναχωρῆσαν προστάξει Θεοῦ, καὶ καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν διῆλθεν ἀβρόχως τῇ ῥάβδῳ τμηθεῖσαν τῇ τοῦ Μωϋσέως· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἐν ἐκείνῃ κατεποντίσθησαν διὰ τοῦ τμήματος διελθεῖν κἀκεῖνοι πειρώμενοι· αὖθις τοῦ Μωϋσέως τύψαντος τῇ ῥάβδῳ τὰ ὕδατα, καὶ ταῦτα συνάψαντος· διὰ γὰρ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ θαύματος συνέθετο τὴν ᾠδὴν τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ, ὡς ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ, ὡς Ἰώσηπος ἐν τῇ Ἀρχαιολογίᾳ φησὶν, ᾄδειν καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξίν· ἐξῆρχε δὲ τοῦ ὕμνου τῶν μὲν ἀνδρῶν αὐλὸς ὁ Μωϋσῆς, τῶν δὲ γυναικῶν ἡ αὐτοῦ ἀδελφὴ Μαριὰμ ἀνακρουομένη τὸ τύμπανον· ὅτι δὲ ὕμνος αὕτη καὶ ᾠδή ἐστιν, αὐτόθεν δῆλον· ἀρχομένη γάρ, « Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, » φησί.

Noeῖτο δ' ἂν ἡ τοιαύτη διήγησις καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς τῶν ἀνθρώπων φύσει καθ' ὑψηλότερον νοῦν· ὡς γὰρ τὸν Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ γένους ἐξελέξατο τῶν

Sensus autem talis est : Aliqui sese venditabant, ut ubique prædicantes Evangelium : quibus dicit : « Non ultra mensuram glorior ego, qui undique prædicationem seminavi, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis apostolis Deus, mensuram scilicet pertingendi usque ad vos. » Deinde eos qui in immensum et hyperbolice gloriabantur vituperans ait : « Nos vero non item, sed usque ad vos prædicantes, donec noster sermo ad vos perveniat; speramus autem copiosiori honore fruituros. » Præterea : « Magistri laus est progressus discipuli. » Sic igitur et Apostolus canonis utitur nomine : ideo canon et hymnus iste deinde dictus est. Ἀπόστολος τῷ ὀνόματι τοῦ κανόνος χρῆται· διὸ κανὼν

Odæ autem sunt cantus quidam musicales; soni enim et concentus, harmoniæ rhythmique sunt musicæ, e quibus melodiæ deducuntur. Quarum aliæ magis patheticam et vehementiorem passionem auditoribus immittunt et ad lacrymas excitant; aliæ ad iram provocant, fortitudinis memoriam inficiunt et ad quodcunque bellum eum qui celebratur instigant. Sic dicitur factum fuisse de Macedone Alexandro : cum enim coram illo Timon musicus bellicosum hymnum modularetur et audientem ad iram probe excitasset, ille quasi numine mire correptus surrexit armisque ad bellum sese accinxit. Musicales ergo soni et odæ nonnisi ore harmonice proferuntur : in hoc enim perficitur oda. Apud Hebræos autem hymni non solum ore ad Deum cantabantur, sed etiam instrumentis, ut David sæpe testatur. Et Amos e persona Dei ad Israelem dicit : « Aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyræ tuæ non audiam. » Nobis autem ad divinum hymnum nullum adhibetur instrumentum, sed viva solum et harmonica voce ad Deum cantamus; omnes enim propemodum odæ quibus constat canon, hymni sunt et gratiæ cantica ad Deum cantanda.

Recte igitur prima a propheta Moyse composita est, quoniam Hebræi ex Ægypto Dei jussu discesserant et Ægyptiis persecutionibus, mare Rubrum Moysis virga verberatum sicci transierant, Ægyptii autem in eodem submersi fuerant, cum per aquarum divisionem et ipsi transire conarentur : Mose autem virga iterum super aquis extensa, illas commiserat. Propter ergo excellentiam miraculi, composuit hymnum Hebraico sermone, senario metro, sicut Josephus in Archæologia dicit, canendum a viris et mulieribus. Virorum cantui præfuit Moyses; mulierum autem soror ejus Maria tympanum pulsans. Illam porro odam et hymnum et canticum esse inde patet, quod ab his verbis incipit : « Cantemus Domino. »

Sed hæc interpretatio de rebus omnibus quæ ad hominum naturam spectant sensu altiori accipi potest. Quemadmodum enim Abrahamum Deus

elegit e Chaldæo genere eumque duxit in Palæstinam, terram melle lacteque fluentem quam daturus erat semini ejus secundum promissionem suam : sic primum hominem ab omni creatura distinxit, posuitque in voluptatis loco, paradisum dico, quem semper possessurus erat, nisi mandatum transgressus esset. Et quemadmodum Abrahami posteri propter cibum in Ægyptum migraverant : sic protoplasti, cibo superati, paradiso, heu! expulsi sunt et in figuratam Ægyptum inducti, tenebras scilicet passionum et malitiam; nomen Ægypti *tenebras* et *malitiam* Græco sermone significat. Et sicut Abrahami posteros servos habebant enim Ægyptii ad laterum fictionem, annonæ defectu vexantes eos, et delentes natos ex eis masculos : sic figurati Ægyptii tenebræ facti, lumine divino abutentes, ut servis utebantur hominibus, eos male habentes, vel potius ad malum perducentes; siquidem in omni malitia provolvebant eos et luto laterumque fictioni, dum ipsi otiarentur, adhibebant eos, ad terrenum scilicet et stramentosum, et combustioni destinatum opus, secundum Evangelium : sic enim opus conficiendi lateris luto miscet paleam. Occidebant quoque masculos. Cum enim virilis cogitatio in aliquo nascebatur, non permittebant eam grandescere, sed interficiebant, ne unquam quod fas est sentirent nec malitiam vitarent.

Et quemadmodum Deus, Abrahami posterorum misertus, Moysem delegavit, qui eduxit illos ex Ægypto et servitute improba liberavit : sic totius generis humani misertus et figuratorum Ægyptiorum servitute liberare volens, non angelum, nec hominem delegavit, sed ipsum Filium suum unigenitum. Majore enim auxilio opus erat humano generi toti quam Hebræo populo, qui universi humani generis nonnisi perexigua pars erat. Cum enim istud subegissent dæmones Ægyptiis erant terribiliores, et ad eos superandos fortiore illis opus erat. Et quemadmodum Moyses Israelitas, mare dividens, per illud siccos traduxit, Ægyptios autem in illo submersit persequentes eos postquam e manibus eorum sufugerant : sic Salvator noster sibi confidentes et insidias dæmonum fugientes traducit ultra oceanum passionum, quarum amaritudinem non gustant; dæmones autem submergit et suffocat. Videntes enim homines, quos prius dominabantur, absolutos illorum servitute et potius ipsis imperantes, et quasi super aspides et basiliscos ambulantes super eos, qui leones videntur et fortitudinem spirant, valde irritantur et suffocantur. Vocari possunt iidem et tertiarii, quia tres animæ partes occupant et sic eos qui negligentiores sunt, quocunque voluerint, ducunt. Compositæ autem sunt odæ pro certis temporibus : quam ob rem omnibus cæteris ista proposita est. In libro enim Exodi a Moyse scribitur, etc.

A Χαλδαίων, καὶ ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Παλαιστίνην, εἰς γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα, ἣν ἐμελλε δοῦναι τῷ σπέρματι αὐτοῦ, καθὼς αὐτῷ ἐπηγγείλατο, οὕτω ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἐκ πάσης τῆς κτίσεως ἐπῳκειώσατο καὶ ἔθετο εἰς τὸ τρυφῆς χωρίον, λέγω δὴ τὸν παράδεισον, ἐνδιαίτημα τοῦτον μέλλοντα ἔχειν, εἰ μὴ παρέβη τὴν ἐντολήν· καὶ ὡς οἱ τοῦ Ἀβραὰμ μετῴκησαν εἰς Αἴγυπτον διὰ βρώματος, οὕτω καὶ οἱ πρωτόπλαστοι, βρώσεως ἡττηθέντες, τοῦ παραδείσου, φεῦ! μετῳκίσθησαν, καὶ εἰς τὴν νοουμένην κατῆχθησαν Αἴγυπτον, εἰς τὸ σκότος δηλαδὴ τὸ ἐκ τῶν παθῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν κάκωσιν· τὸ γὰρ ὄνομα τῆς Αἰγύπτου *σκότος* καὶ *κάκωσιν* δηλοῖ ἑξελληνιζόμενον· καὶ ὡς τοῖς ἐξ Ἀβραὰμ οἱ Αἰγύπτιοι ὡς δούλοις ἐκέχρηντο τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθίᾳ, ταλαιπωροῦντες αὐτοὺς σίτου, καὶ ἀναιροῦντες τὰ ἐξ αὐτῶν B γενόμενα ἄῤῥενα, οὕτω καὶ οἱ νοητοὶ Αἰγύπτιοι οἱ σκότος ἐγένοντο, ἐκπέσοντες τοῦ θείου φωτὸς, οἷα δοῦλοι τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει ἐκέχρηντο, κακοῦντες αὐτοὺς ἢ κακύνοντες μᾶλλον· ὡς εἰς πᾶσαν κακίαν αὐτοὺς ἐγκυλίσαντες καὶ τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ σχολάσαι διηνεκῶς ἐκβιάζοντες, τοῖς γηΐνοις δηλονότι καὶ ἀχυρώδεσι πράγμασι, καὶ εἰς καῦσιν ἀποτεταγμένοις κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· τοιοῦτον γὰρ ἡ πλινθία πηλῷ συμφύρουσα ἄχυρα· ἀνῄρουν δὲ καὶ τὰ ἄῤῥενα· εἰ γάρ τι ἀῤῥενοποιὸς λογισμὸς ἐτέχθη τινί, οὐκ εἴων ἀνδρωθῆναι αὐτὸν, ἀλλ' ἀνῄρουν, ἵνα μή ποτε τὸ θεῖον φρονήσωσι καὶ τὴν κακίαν ἐκφύγωσι.

Καὶ ὥσπερ τοὺς ἐξ Ἀβραὰμ οἰκτείρας ὁ Θεὸς, τὸν C Μωϋσῆν ἐξαπέστειλε, τῆς Αἰγύπτου τούτους ἐξάγοντα καὶ ἐλευθερώσαντα τῆς χαλεπῆς δουλείας, οὕτω καὶ τὸ γένος ἅπαν κατοικτείρας τὸ βρότειον, καὶ τῆς δουλείας τῶν νοουμένων Αἰγυπτίων ἐξελέσθαι θελήσας, οὐκ ἄγγελον ἀπέστειλεν, οὐδὲ μέντοι γε ἄνθρωπον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· μείζονος γὰρ ἐδεῖτο ἐπικουρίας ἡ σύμπασα τῶν ἀνθρώπων φύσις ἢ τὸ τῶν Ἑβραίων ἔθνος, μέρος ὂν βραχύ τι τῆς τῶν ἀνθρώπων πάντων ὁλότητος· ἐπεὶ καὶ οἱ ταύτην καταδουλώσαντες δαίμονες τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν δεινότεροι, καὶ τοῦ κατάξοντος αὐτοὺς ἰσχυροτέρου δεόμενοι. Καὶ ὥσπερ ὁ Μωϋσῆς τοὺς Ἰσραηλίτας, τὴν θάλασσαν διατεμὼν, ἀβρόχους δι' αὐτῆς διεβίβασε, τοὺς δὲ Αἰγυπτίους ἐν αὐτῇ κατεπόντισε διώκοντας αὐτοὺς, καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῶν D χειρῶν ἐκείνων ἀπόδρασιν, οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ὁ ἡμέτερος τοὺς αὐτῷ πειθομένους καὶ τῆς δουλείας τῶν δαιμόνων ἀποδιδράσκοντας, διαβιβάζει τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν, ἀγεύστους συντηρῶν τῆς πικρίας αὐτῶν· τοὺς δαίμονας δὲ καταποντεῖ τε καὶ ἀποπνίγει· ὁρῶντες γὰρ τοὺς ἀνθρώπους ὧν πρὶν ἐκυρίευον, ἀπολυθέντας τῆς τυραννίδος αὐτῶν καὶ μᾶλλον αὐτοῖς ἐπιτάσσοντας, καὶ ὡς ἐπὶ ἀσπίδων καὶ βασιλίσκων ἐπ' αὐτοὺς ἐπιβαίνοντας, τοὺς λέοντας δοκοῦντας καὶ φρόνημα τὴν ἰσχὺν, πικραίνονταί τε σφόδρα καὶ ἀποπνίγονται. Εἶεν δ' ἂν οἱ αὐτοὶ καὶ τριστάται, ὡς τὰ τριμερῆ τῆς ψυχῆς ἐπιβαίνοντες· καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἀμελεστέρους ὅπου βούλονται ἄγοντες. Τέθεινται δὲ αἱ ᾠδαὶ κατὰ τοὺς οἰκείους χρόνους· ὅθεν καὶ ὡς προγενεστέρα αὕτη τῶν ἄλλων προτέτακται· ἐν γὰρ τῇ τῆς Ἐξόδου βίβλῳ Μωϋσέως γέγραπται, κ. τ. λ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΕΚ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ, ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΔΕΙΝ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΙΔΑΣ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΑΓΑΓΕΣΘΑΙ ΠΡΟΣ ΓΑΜΟΝ.

JOANNIS ZONARÆ

MONACHI

EX PERSONA PONTIFICUM, QUOD NON DEBEANT DUO SOBRINI EAMDEM IN MATRIMONIUM ACCIPERE.

(Apud Cotelerium, ibid.)

α'. Τοῖς προστασίαν ἐγχειρισθεῖσι λαοῦ, διὰ τοῦ προφήτου φησὶν ὁ Θεός· *Ἐὰν μὴ διαστείλῃς, μηδὲ λαλήσῃς, ἀποθανεῖται ὁ ἄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητηθήσεται.* Τί γοῦν ἐκ τοῦ θείου τούτου θεσμοῦ νοεῖν ἔπεισι τοῖς ἐπιοῦσιν [*f.* παίουσιν] αὐτὸν ἢ τοῖς λαοῦ πρεστῶσιν; Ἀνάγκην αὐτὸν ἐπάγειν ἐγρηγορέναι, καὶ τὰ τῷ καθέκαστον πεπραγμένα περισκοπεῖν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον ἀναγγέλλειν αὐτοῖς· καὶ εἰ μὴ πορεύοιντο κατ' αὐτὸν, καὶ διαστέλλειν καὶ λέγειν καὶ κωλύειν τὰ ἄθεσμα. Εἰ δ' ἀφ' ἑαυτῶν κινουμένους τοὺς προεστῶτας; πιστῶν καὶ ταῦτα ὁρᾶν ἀπαραίτητον, τί ἂν τις εἴποι ὅπως χρὴ τούτους ἐρωτωμένους περί τινων πράξεων διατίθεσθαι; Πάντως ἐκθύμως ἄγαν ἀνακόπτειν τε καὶ ἀπείργειν διὰ τῶν ἐρωτώντων τὴν τῶν ἀθέσμων πράξεων ἐπιχείρησιν ξύμπασιν. Κἀν τῷ νῦν δ' ἐρωτωμένῳ ζητήματι τοῦτο γενέσθαι χρεών· καὶ μηδὲν ὑποσειλαμένους, ἀποκριθῆναι τὸ παριστάμενον.

β'. Τὸ δὲ ζήτημα βραχὺ μὲν καὶ ὀλιγοσύλλαβον, λόγους δ' εἰσάγον μακρούς, ἐπαγομένους ἐξ ἀντιθέσεων. Ἤρετό τις, εἰ δύναιντο τὴν αὐτὴν εἰς γυναῖκα δύο λαβεῖν ἐξάδελφοι δεύτεροι. Οἱ μὲν οὖν τὸν γάμον τυγχάνειν ἀκώλυτον δογματίζουσιν· οἱ δ' οὐ φασιν αὐτὸν ἐπιτρέπεσθαι, ἀλλὰ καὶ παρ' ἀμφοῖν τῶν νόμων κωλύεσθαι, τοῦ τε τῆς πολιτείας καὶ τοῦ τῆς χάριτος. Ἐξεταστέον δ' ἑκατέραν ἀντίθεσιν. Οἱ μέν φασι τοὺς νομοθέτας περὶ κεκωλυμένων γαμων θεσπίζοντας, καὶ ἀπαριθμουμένους ἅπερ ἀλλήλοις ἀπὸ τῶν ἐκ πλαγίου πρόσωπα συνάπτεσθαι ἀπειρήκασι μέχρις ἕκτου βαθμοῦ στῆσαι τὴν ἀπαρίθμησιν· τούτου δ' εἶναι δισεξάδελφους· παραιτέρω δὲ μὴ προβῆναι, μηδ' ἀπείρξαι τοὺς πρόσω τῆς συνοικήσεως. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητήματος οὐκ ἀλλήλοις οἱ δισεξάδελφοι πρὸς γάμον συνάπτον-

1. Ad eos quibus commissa fuit populi præfectura, dicit Deus per prophetam : *Si non edixeris, neque locutus fueris, morietur iniquus in iniquitate sua, et sanguis ejus de manu tua requiretur*[1]. Quid ergo ex hac divina sanctione intelligere datur iis qui eam audierint, vel populi præsidibus? Illam imponere necessitatem vigilandi, gestaque singulorum considerandi, legisque Dei ipsis annuntiandæ; et nisi juxta eam incesserint, edicendi, et aiendi, atque illicita prohibendi. Quod si recusare non possunt fidelium præsides, quin proprio motu hæc peragant; quid aliquis dixerit, quomodo eos affectos esse oporteat, quoties de quibusdam negotiis fuerint interrogati? Omnino valde alacriter, ut cunctis per interrogatores recidant atque interdicant nefariorum actuum aggressionem. Et vero in quæstione nunc nobis proposita idem nobis est faciendum; et absque ullo subterfugio respondendum quod nobis videbitur.

2. Cæterum quæstio brevis quidem est paucarumque syllabarum, inducit tamen sermonem longum, qui oppositionibus oritur. Interrogavit nonnullus : An duo sobrini possent eamdem in uxorem accipere. Et alii quidem docent has nuptias non esse vetitas : contra alii eas non permitti asserunt, imo ab utraque lege prohiberi, civili et Christiana, reipublicæ et gratiæ. Utraque autem oppositio debet examinari. Primi aiunt legislatores, dum de nuptiis interdictis decernunt, recensentique personas quæ sunt ex transverso, quibus mutuam conjunctionem prohibuerunt, enumerationem in sexto gradu sistere in quo sunt sobrini, ulterius vero non progredi, neque a connubio arcere eos qui sunt remotiores. Quoniam autem in præsenti controversia non inter se matrimonio junguntur sobrini, sed alia

[1] Ezech. III, 18.

est persona, quæ uni ex illis copulata, eo defuncto, sobrinorum superstiti est copulanda, nuptias licitas arbitrantur. Aiunt quippe se nolle regula esse rectiores, atque ea quidem quæ lex vetuit, eadem a se quoque vetari; quæ vero illa cum prohibitis non recensuit, etiam a se permitti. Hæc itaque est unius partis responsio ad interrogationem, eoque pacto ab iis quæstio solvitur.

3. Porro qui ex opposita parte sunt, vetitum esse id matrimonium atque illicitum existimantes et asserentes, sententiam suam inde constabiliunt, atque dicunt, quod legislatores, de nuptiis illicitis ac interdictis sancientes, in ascendentibus quidem et descendentibus, ad infinitum nuptias vetitas esse definiunt; in iis vero qui ex transverso cognatione junguntur, postquam quasdam enumeraverunt personas, easque tanquam exempla posuerunt interdictarum nuptiarum, quia singuli ex transverso gradus vetiti oratione comprehendi non poterant, subjunxerunt generaliter: *In nuptiis, non id modo quod permissum est, sed etiam id quod decorum est et honestum, naturaque justum, quæritur.* Non enim quasi in illis prohibitionem sisterent, sobrinorum mentionem fecerunt; sed sermone instar exempli posito, postea id subdiderunt quod erat universalius. Neque in iis duntaxat qui sunt a latere, id fecisse inveniuntur, sed et in naturali progenie. Nam cum prius de adoptivis locuti essent, ista quoque addiderunt: *Etenim naturalis pater non accipit filiam suam ex fornicatione natam.* Deinde ad universalem legem respexerunt, et general interdictum intulerunt, per hæc verba: *Natura enim æquum, et quid deceat, in nuptiis consideratur.*

4. Nec enim quispiam dixerit, quod quia solius meminerunt filiæ ex scorto genitæ, neptes eas quæ consequuntur exceperint, nec conjugium cum iis prohibuerint. Et vero canon sanctorum apostolorum ait: *Qui duas sorores duxerit, aut fratris vel sororis filiam, non potest esse clericus.* Qui ergo sobrinam duxerit, aut sobrinæ neptem, eritne clericus? Nemo sane hoc dixerit. Cernis, adversarie, non in iis quos memorat Canon, prohibitionem suam terminare, sed ultra, propter decorum quodque natura æquum est, procedere? Reperiemus autem et nonnulla, quæ licet ad nullum plane gradum referantur, vetita tamen sunt ob honestatem et decorum. Siquidem prohibuit lex, ne novercam qui ejus privignæ maritus fuit accipiat, quanquam hoc in casu gradum computare non poterimus. Si ergo decora res est vel honesta, ut eadem femina duobus nubat sobrinis, his et permittatur connubium. Sin vero illi vere sunt cognati, uti patet ex eo quod vetentur sobrini inter se matrimonio commiscere; quo pacto dixerit quispiam, viros adeo germanæ cognationis cum una muliere posse conjungi?

A ται, πρόσωπον δ' ἕτερόν ἐστι τὸ τούτων ἐνὶ συναφθὲν, κἀκείνου παριλθόντος, τῷ περιλειφθέντι τῶν δισεξαδέλφων συναζυγησόμενον· τὸν γάμον ἀκώλυτον ἤγηνται. Μὴ γὰρ ἐθέλειν εἶναι τοῦ κανόνος εὐθύτερα λέγουσιν· ἀλλ' ἃ μὲν ὁ νόμος ἐκώλυσε, ταῦτα κεκωλύσθαι καὶ πρὸς αὐτῶν· ἃ δ' ἐκεῖνος τοῖς κεκωλυμένοις οὐ συνηρίθμησεν, ἐπιτετράφθαι καὶ παρ' ἐμοῦ. Αὕτη μὲν οὖν ἡ τῆς μιᾶς μοίρας ἀπόκρισις πρὸς τὸ ἐρωτώμενον· καὶ οὕτω τούτοις τὸ ζήτημα λύεται.

Γ'. Οἱ δὲ τῆς θατέρας μερίδος, κεκωλυμένον εἶναι τὸν γάμον καὶ ἄθεσμον καὶ ὃοξάζοντες καὶ ἀποφαινόμενοι, τὸν οἰκεῖον λόγον ἐντεῦθεν συνιστῶσι· καὶ λέγουσιν· ὡς οἱ νομοθέται, περὶ γάμων ἀθέσμων καὶ κεκωλυμένων θεσπίζοντες ἐπὶ μὲν ἀνιόντων καὶ κατιόντων εἰς ἀπείραντον κεκωλύσθαι τὸν γάμον ὁρίζουσιν· ἐπὶ δέ γε τῶν ἐκ πλαγίου, πρόσωπά τινα ἀπαριθμησάμενοι, καὶ ταῦτα θέντες ὡσανεὶ παραδείγματα τῶν κεκωλυμένων γάμων, ἐπεὶ μὴ οἷόν τε κεκωλυμένον βαθμὸν ἕκαστον τῶν ἐκ πλαγίου περιλαβεῖν, ἐπήγαγον γενικῶς· *Ἐν τοῖς γάμοις οὐ τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς καὶ σεμνὸν καὶ φύσει δίκαιον ζητοῦμεν.* Οὐ γὰρ ὡς μέχρις ἐκείνων ἱστάντες τὴν κώλυσιν, τῶν δισεξαδέλφων ἐμνήσθησαν· ἀλλ' ὥπερ ὑπόδειγμα τὸν λόγον τιθέμενοι, ἐφεξῆς ἐπήγαγον τὸ καθολικώτερον. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου μόνον τοῦτο ποιοῦντες εὑρίσκονται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γονῆς φυσικῆς. Εἰπόντες γὰρ περὶ θετῶν πρότερον, ἐπήγαγον καὶ ταυτί· *Καὶ ὁ φυσικὸς γὰρ πατὴρ οὐ λαμβάνει τὴν πορνογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα.* Εἶτα πρὸς τὸ καθόλου νόμιμον ἀπεῖδον, καὶ τὴν γενικὴν ἐπήνεγκαν κώλυσιν, διὰ τοῦ εἰπεῖν· *Τὸ φύσει γὰρ δίκαιον καὶ τὸ εὐπρεπὲς ἐν τοῖς γάμοις σκοπεῖται.*

Δ'. Οὐ γὰρ ἄν τις εἴποι ὡς, ἐπεὶ θυγατρὸς ἐμνήσθησαν μόνης πορνογενοῦς, τὰς ἐγγόνας καὶ τὰς ἐφεξῆς ὑπεξεῖλον, καὶ τὴν πρὸς ἐκείνας συνάφειαν οὐκ ἐκώλυσαν. Καὶ κανὼν δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησίν· *Ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός.* Ἆρ' οὖν ὁ ἐξαδέλφην ἀγόμενος, ἢ ἐξαδέλφης ἀνεψιὰν, ἔσεται κληρικός; Οὐκ ἄν τις τοῦτο ἐρεῖ. Ὁρᾷς, ὁ ἀντίθετος, ὡς οὐ μέχρις ὧν ὁ κανὼν ἐμνήσθη, ἔστη τὰ τῆς κωλύσεως, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω διὰ τὸ εὐπρεπὲς καὶ τὸ φύσει δίκαιον πρόεισιν; Εὑρήσομεν δὲ καί τινα μὴ ὑπὸ βαθμὸν ὅλως τινὰ ἀναγόμενα, καὶ ὅμως κεκωλυμένα διὰ τὸ σεμνόν τε καὶ εὔσχημον. Τὴν γὰρ μητρυιὰν λαβεῖν τὸν γενόμενον ἄνδρα τῆς προγόνης αὐτῆς ὁ νόμος ἐκώλυσε, καίτοι βαθμὸν ἐνταῦθα ψηφίσαι οὐ δυνησόμεθα. Εἰ γοῦν εὐπρεπὲς ἦ σεμνὸν καὶ τὸν αὐτὸν δισεξαδέλφοις δυσὶ συνευνασθῆναι, ἐπιτετράφθω καὶ ὁ γάμος αὐτοῖς. Εἰ δ' οὗτοι γνήσιοι συγγενεῖς· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ κεκωλύσθαι τοὺς δισεξαδέλφους ἀλλήλοις συμμίγνυσθαι· πῶς ἄν τις εἴποι τοὺς οὕτω γνησίους κατὰ συγγένειαν μιᾷ γυναικὶ συνευνάζεσθαι;

ε'. Πῶς δ' ἂν ὁ κατὰ δεύτερον ταύτην γάμον λαβὼν καλέσῃ αὐτήν; νύμφην, ὡς ἐξαδέλφου γυναῖκα, καθὼς καὶ πρώην ταύτην ὠνόμαζεν· ἢ γαμετήν, ὡς αὐτῇ συμφθειρόμενος; Ποῦ δ' ἂν θείημεν τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα τὸν λέγοντα· *Ἐν οἷς τὰ τῆς συγγενείας ὀνόματα συγχέονται, ἐν τούτοις ὁ γάμος ἀθέμιτος;* Ἐπιχειρήσομεν δὲ, φασὶ, καὶ βεβαιότερον ἄλλοθεν ἢ ἀληθέστερον μάλιστα. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν θεῖον χρησμὸν φάσκοντα περὶ τῶν κατὰ γάμου κοινωνίαν συναπτομένων· *Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*· μία σὰρξ οἱ συναπτόμενοι πιστεύονται γίνεσθαι· ὁ τῇ τοῦ οἰκείου ἐξαδέλφου γυναικὶ συμμιγνύμενος εἰς οἰκεῖον τοῦ γένους εἰσιέναι δοκεῖ· καὶ προσρήγνυται μὲν καὶ τῷ θείῳ θεσμῷ τῷ θεσπίζοντι· *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου, ἀποκαλῦψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ.*

ς'. Ἀθετεῖ δὲ καὶ τὸν νόμον, ᾧ οἱ τῆς θατέρας μοίρας τῆς οἰκείας γνώμης εἰς σύστασιν ἀποκέχρηνται, τῷ μέχρι δισεξαδέλφων στῆναι λεγομένῳ τὴν κώλυσιν. Εἰ γὰρ ὁ πρότερος τῆς γυναικὸς ἀνὴρ τοῦ νῦν ξυνευνέτου ταύτης ἦν δισεξάδελφος, ἡ δὲ γυνὴ σὰρξ μία τῷ ἀπελθόντι ἐγένετο, δῆλον πάντως ἐστὶ τὸ συμπέρασμα καὶ ἀναμφήριστον, ὡς εἰς οἰκεῖον σαρκὸς αὐτοῦ εἴσεισιν ὁ τῇ γυναικὶ τοῦ δισεξαδέλφου συνευναζόμενος. Εἰ γοῦν τοῖς Ἰσραηλίταις νενομοθέτηται τὸ, *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου*· τοῖς σκληροῖς καὶ τὴν καρδίαν ἀπεριτμήτοις, οἷς ὁ παλαιὸς νόμος εἰς πολλὰ συγκαταβαίνων ἐστὶ διὰ τὴν ἐκείνων παχύτητα· πῶς οὐ πλέον ἡμῖν ἐκείνων ἐρεῖ τις ἐπιτετάχθαι; Κἀκείνοις μὲν ἀκωλύτως πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς εἰσιέναι ἀπείρητο· ἡμῖν δ' ἐπιτετράφθαι τίς οἰήσεται τὴν τοῦ δισεξαδέλφου γυναῖκα λαβεῖν, καὶ νύμφην ἐκλημένην ἡμῶν, καὶ εἰς σάρκα μίαν ἐκείνῳ γενομένην διὰ τῆς ἀναχράσεως; Εἰ γὰρ κατὰ τὸν νόμον τῇ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης προσηγορίᾳ καὶ οἱ μνηστῆρες δηλοῦνται, πολλῷ γε μᾶλλον οἷς καὶ εἰς γάμον προβέβηκε τὸ συνάλλαγμα.

ζ'. Εἶτα οὐκ ἄτοπον, φύντος μὲν μνηστῆρι ἢ ὁμαίμονος μὴ ἐξεῖναι κατὰ γάμον λαμβάνειν ἡμᾶς, ὅτι ἡ μὲν μητρυιὰ, ἡ δὲ νύμφης τάξιν ἐπέχει· τὴν δὲ κυρίως κληθεῖσαν νύμφην, ὡς συνευνασθεῖσαν δισεξαδέλφῳ, ἄγεσθαι πρὸς γάμον τὸν δισεξάδελφον; καὶ τὸν μὲν θετὸν υἱὸν, ἐκ φύσεως μὴ σχόντα πρὸς τὸν θετὸν πατέρα οἰκείωσιν, καταχρηστικῶς δὲ μόνον ἐκ νομικῆς αὐθεντίας κληρωσάμενον τὴν υἱότητα, καὶ διὰ τῆς αὐτεξουσιότητος ἀλλοτριούμενον τούτου, ὡς μηδὲν ἔτι θετὸν εἶναι αὐτῷ πρὸς τὴν ἐκείνου συγγένειαν· ἡ γὰρ προσγενομένη διὰ θέσιν συγγένεια ἀπόλλυται κατὰ τὸν νόμον τῆς αὐτεξουσιότητος· κεκωλῦσθαι τὴν τοῦ πατρὸς γαμετὴν λαμβάνειν διὰ τὸ εὔσχημον· καὶ τοὐναντίον τὸν θετὸν πατέρα τὴν τοῦ τοιούτου υἱοῦ γαμετὴν ἀπείργεσθαι ἄγεσθαι, μὴ προσαπτόμενον τοῦ γένους τοῦ θετοῦ υἱοῦ μετὰ τὴν ἐκ τῆς οἰκείας χειρὸς ἐκείνου ἀπόλυσιν· τὴν δὲ διὰ τοῦ δισεξαδέλφου συνημμένην τῷ

5. Quo autem modo qui eam per secundas nuptias acceperit, vocabit illam? nurumne, tanquam consobrini uxorem, quemadmodum et prius ipsam nominabat; an uxorem, cum qua nempe concumbat? Ubi porro ponemus magni Basilii canonem, qui ita habet: *In quibus nomina cognationis confunduntur, in iis matrimonium illicitum est*[a]? Præterea, inquiunt, etiam aliunde idem astruere conabimur violentius, imo verissime. Etenim si juxta divinum oraculum, quod de iis qui communi conjugio sociantur ait: *Erunt duo in carne una*[b], qui conjunguntur, una caro creduntur fieri; is qui cum consobrini proprii uxore miscetur, ad affinem generis sui videtur ingredi; atque adeo impingit in illam divinam legem quæ sancit: *Non ingredieris ad omnem affinem carnis tuæ, ad revelandam turpitudinem ejus*[c].

6. Sed et eam legem violat, quæ adversarii abusi sunt ad suæ opinionis comprobationem, ut quæ dicat interdictum in sobrinis desinere. Nam si primus mulieris vir, erat hujusce qui nunc ejusdem maritus est, sobrinus, mulier autem exstitit una caro cum defuncto, clara omnino indubiaque conclusio est, quod in affinem carnis suæ ingreditur, qui cum uxore sobrini copulatur. Et certe si Israelitis lex ea promulgata fuit: *Non ingredieris ad omnem affinem carnis tuæ*, illis duris, cordeque incircumcisis, quibus antiqua lex in multis sese accommodat, propter eorum crassitudinem; quomodo non multo magis nobis quam illis impositam esse duxerit quispiam? Atque illis vetitum erat, ne ad omnem carnis affinem libere ingrederentur; nobis vero licitum quis putabit, sobrini uxorem accipere, quæ tum nurus nostra vocata fuit, tum in una carne cum illo exstitit, ob commistionem? Nam si juxta legem, generis et nurus appellatione, etiam sponsi indicantur, multo esse magis ii quorum conventio ad nuptias processit.

7. Dein nonne absurdum est, ut liceat nobis sponsam patris vel fratris lege matrimonii accipere, quia illa novercæ, hæc nurus locum tenet; liceat vero sobrino, uxorem ducere eam quæ proprie nuncupata fuit nurus, utpote quæ fuerit sobrino copulata? utque adoptivus quidem filius (qui naturalem non habet affinitatem cum patre adoptante, sed abusive duntaxat ex legum auctoritate filiationem possidet, ac per emancipationem ab eo alienus fit, adeo ut adoptivus nihil amplius ergo ipsum sit ratione cognationis; quandoquidem orta per adoptionem cognatio perit per legem emancipationis) patris uxorem prohibeatur sibi sumere, honestatis ergo; et vice versa adoptionis pater hujusmodi filii uxorem vetetur accipere, cum tamen ad adoptati filii familiam nullatenus attingat, postquam illum e manu sua emiserit; impune autem nobis liceat in matrimonium acci-

[a] Epist. 197. [b] Matth. xix, 5. [c] Levit. xviii, 6.

pere feminam quæ per sobrinum generi nostro conjuncta est, ita ut cæteris deficientibus, etiam ad hæreditatem viri sui vocetur? et ejusmodi nuptiæ habeantur pro legitimis?

8. Atque hæc quidem dicta sint ad propositionem eorum qui hoc matrimonium permittunt, dicuntque interdictionem in nuptiis ad sextum usque gradum protendi a lege. Quandoquidem vero et ulterius progredi cognationem, in iis qui a latere sunt, lex novit, ut et ad hæreditatem vocentur nonnulli e septimo gradu; secundum legem quæ dicit: *Possessio unde cognati, sex gradus cognationis complectitur, atque e septimo personas duas, prolem sobrini et sobrinæ*; et secundum legem quæ ista prosequitur: *In naturali cognatione, septimum gradum non prætergredimur*, et quæ sequuntur; jure quis dixerit, eos quoque qui inter se sunt septimi gradus, a mutua in connubii societate copula prohiberi. Addiderit et quispiam, pontifices qui statuunt has nuptias arceri debere antequam fiant, non vero factas dissolvi, sed pœnali subjici censuræ, nequaquam accurato juri adhærere dum sic decernunt, quin imo potius accommodaticio.

9. Scilicet indecens est et inhonestum, neque natura justum, mulierem quæ ad hæreditatem jure cognationis vocatur, una cum hærede in corruptelam incidere, necnon ex ipsa gigni liberos nominis ambigui dubiique. Quo enim nomine qui cum sui sobrini filia junctus est eum donaverit qui ei ex illa natus fuerit? Num filii, vel ex cognata nepotis? Nam siquidem eum appellat, tanquam e lumbis suis ortum, filium nominabit; sin vero ut ex consobrini filia genitum, vocabit pronepotem. Quod si mulier e priori conjugio liberos habeat, eique etiam ex secundo alii nascantur, quonam cognationis nomine invicem appellabuntur? Fratres, ut qui ex una matre procreati fuerint; vel consobrini, ut a duobus consobrinis sati? Si vero omnes propinquioris ad illius maritum gradus defecerint, alii vero superstites fuerint e septimo gradu, ipsa ne pariter cum illis vocabitur ad successionem, tanquam ejusdem cum iis gradus particeps? aut rejicietur, veluti uxor assumpta a propinquis? Cum in eadem possint utraque spectari. Cernis rei absurditatem et turpitudinem? Quocirca sæpe a legislatoribus in causa nuptiarum dictum est: *Non modo quid permissum sit spectare, verum etiam quid sit decorum et natura æquum, et honestum.*

10. Non igitur intempestive prolatum est, pontifices non locutos fuisse accurate, sed magis ex accommodationis affectu, quando pronuntiarunt, antequam matrimonium in septimo grade contrahatur, vetitum esse, postquam vero contractum fuerit, nequaquam divelli. Si hoc igitur ad demissionem et accommodationem pertinet, quidnam de sexto gradu dicetur? Quod autem sextus aperte sit is de quo interrogatio, non est ambiguum. Nam si sobrinus sexti est gradus, illi vero nupta, ipsius

ἡμετέρῳ γένει, ὡς καὶ εἰς τὴν κληρονομίαν καλεῖσθαι τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, τῶν ἄλλων ἐπιλειπόντων, ἀδεῶς ἡμῖν συνοικεῖν ἐξεῖναι; καὶ νόμιμον τὸν γάμον λογίζεσθαι;

η'. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὴν τῶν ἐπιτρεπόντων τὸν γάμον πρότασιν εἴρηται· λεγόντων μέχρις ἕκτου βαθμοῦ τὸν νόμον τὴν κώλυσιν ἐπὶ τῶν γάμων ἐπενεγκεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ περαιτέρω τὴν συγγένειαν ὁ νόμος οἶδε προβαίνειν ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου, ὡς καὶ πρὸς κληρονομίας τινὰς καλεῖσθαι καὶ τῶν τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· *Ἡ συγγενικὴ βοήθεια ἐξ βαθμοὺς συγγενείας περιλαμβάνει, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου πρόσωπα δύο, τὸ τικτόμενον ἀπὸ δισεξαδέλφου καὶ δισεξαδέλφης·* καὶ καθ' ἕτερον νόμον διεξιόντα ταυτί· *Ἐν τῇ φυσικῇ συγγενείᾳ τὸν ἕβδομον βαθμὸν οὐ παρεξερχόμεθα*, καὶ τὰ ἑξῆς· εὐλόγως ἄν τις εἴποι καὶ τοὺς ἑβδόμου πρὸς ἀλλήλους ὄντας βαθμοῦ κεκωλύσθαι πρὸς γάμου κοινωνίαν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι. Καὶ τοὺς πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν τοιοῦτον γάμον δεῖν εἴργεσθαι ἁγνόντας ἀρχιερεῖς, μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτιμησιν γίνεσθαι· οὐκ ἀκριβείας ἐχομένους εἶποι τις ἂν διαγνῶναι τοῦτο, μᾶλλον μὲν οὖν γε συγκαταβάσεως.

θ'. Ἄπρεπὲς γὰρ πάντως καὶ οὐ σεμνὸν οὐδὲ φύσει δίκαιον, τὴν εἰς νόμιμον ἐκ συγγενείας καλουμένην κληρονομίαν, ταύτην τῷ κληρονόμῳ συμφθείρεσθαι, καὶ ταύτης τίκτεσθαι παῖδας ἀμφίβολον τὴν κλῆσιν καὶ οὐκ ἀναμφίλεκτον ἔχοντας. Τί γὰρ ἂν ὁ τῇ τοῦ οἰκείου θυγατρὸς ἐξαδέλφου παιδὶ συζευχθεὶς τὸν ἐξ ἐκείνης αὐτῷ τιχθέντα καλέσειεν; Υἱὸν ἢ ἀνεψιόν; Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐξ ὀσφύος αὐτοῦ τιχθέντα τοῦτον καλεῖ, υἱὸν ὀνομάσειεν· εἰ δ' ὡς ἐκ θυγατρὸς ἐξαδέλφου, καλέσειεν ἐξανέψιον. Εἰ δὲ καὶ τοῦ προτέρου γάμου παῖδές εἰσι τῇ γυναικὶ, γένωνται δὲ καὶ τοῦ δευτέρου καὶ ἕτεροι, τίνι ἂν κληθεῖεν πρὸς ἀλλήλους συγγενείας ὀνόματι; Ἀδελφοὶ, ὡς ἐκ μιᾶς φύντες μητρὸς, ἢ ἐξάδελφοι, ὡς ἀπὸ δύο ἐξαδέλφων σπαρέντες; Εἰ δὲ καὶ πάντες οἱ ἐγγυτέρω βαθμοῦ τῷ ταύτης ἀνδρὶ ἐπιλίποιεν, ἑβδόμου δὲ εἶεν καὶ ἕτεροι βαθμοῦ περιόντες, ἆρα σὺν ἐκείνοις καὶ αὕτη κληθήσεται πρὸς διαδοχὴν, ὡς ἐκείνοις τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ συμμετέχουσα; ἢ παραιτηθήσεται ὡς γυνὴ παραλαμβανομένη παρὰ τῶν προσγενῶν; Ἐπ' αὐτῇ γὰρ καὶ ἀμφότερα τεθεώρηνται. Ὁρᾷς τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον καὶ οὐκ εὐσχήμον; Διὰ τοῦτο τοῖς νομοθέταις πολλάκις ἐπὶ τῶν γάμων εἴρηται· *Μὴ τὸ ἐπιτεταγμένον μόνον σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς καὶ φύσει δίκαιον καὶ σεμνόν.*

ι'. Οὐκ ἀκαίρως οὖν εἴρηται μὴ πρὸς ἀκρίβειαν τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ διατιθέντας συγκατάβατικώτερον, πρὸ μὲν τοῦ γενέσθαι τὸν γάμον ἐπὶ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ κωλύσεσθαι ἀποφήνασθαι, μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι μὴ διασπᾶσθαι. Εἰ γοῦν καὶ τοῦτο συγκαταβάσεως, τί ἂν τις εἶποι περὶ τοῦ ἕκτου; Ὅτι δ' ἕκτος ἀντικρὺς ἐστιν οὗτος δι' ὃν ἡ ἐρώτησις, οὐκ ἀμφίῤῥοπον. Εἰ γὰρ ὁ δισεξάδελφος ἕκτου, ἡ δὲ τούτῳ συζυγεῖσα, σὰρξ ἐκείνου διὰ τῆς συναφείας ἐγένετο, καὶ νύμφη τοῦ περιόντος δισεξαδέλφου κυρίως, ἀλλ'

οὐ καταχρηστικῶς, ὡς ἡ μνηστὴ τοῦ ἰμαίμονος· πῶς οὐ μᾶλλον οὗτος κεκώλυται παρὰ τοῦ νόμου κατὰ τὸ εὔλογον;

ια'. Ἐνταῦθα τῷ λόγῳ δοθήτω κατάπαυμα· οὐχ ὅτι μὴ καὶ πλειόνων εὐπορία ἐστὶν, ἀλλ' ὅτι οὐ ποικίλων δεῖται ἄν. Δίχα ἑρμηνευμάτων, ἀρκεῖ γὰρ καὶ ταῦτα, φασὶν, εὐγνώμοσιν ἀκοαῖς, οἱ τοῖς τὸν γάμον ἐπιτρέπουσιν ἀντικαθιστάμενοι, δεῖξαι τὸ τοῦ πράγματος ἀπρεπὲς καὶ οὐκ εὐσχήμον, καὶ ἑαυτοὺς τῆς ἐπηρτημένης ἀπειλῆς ἐξαιρήσεσθαι, τοῖς μὴ διαστέλλουσι τοῖς ἀνομοῦσι, καὶ τὸ ἀνόμημα καταγγέλλουσιν. Εἰσὶν ἡμῖν οἰκεῖαι κηλῖδες· οὐ δεῖ καὶ προσεπανίζεσθαι.

A caro propter conjugium facta est, et proprie non vero abusive nurus superstitis sobrini, tanquam consanguinei sponsa; quo pacto non multo magis hæ nuptiæ a lege vetabuntur, ut rationi consentaneum est?

11. Hoc in loco sermoni finis imponatur; non quod plura non suppetant, sed quia variis non est opus. Etenim absque interpretationibus hæc satis sunt auribus æquis, ii aiunt qui adversantur memoratarum nuptiarum defensoribus, ut ostendant negotii turpitudinem et fœditatem, ipsosque se eximant a comminatione illis impendente qui iniqua agentibus non edicunt, neque iniquum facinus annuntiant [a]. Sunt nobis propriæ maculæ; non B oportet alienas corrogare.

[a] Ezech. III, 18.

Zonaræ Commentarios in Canones Conciliorum et in Epistolas canonicas SS. Patrum, cum Commentariis Theodori Balsamonis, quibus in libris mss. et editis subjiciuntur, infra edemus ad annum 1205.

JOANNIS ZONARÆ

ORATIO AD EOS QUI NATURALEM SEMINIS FLUXUM IMMUNDITIEM EXISTIMABANT.

Vide tomum CXIX, col. 1011.

JOANNIS ZONARÆ

EPISTOLÆ.

Earum fragmenta edidit Bonav. Vulcanius in notis ad Cyrillum Alex. contra Anthropomorphitas. Vide tomum LXXVI, Cyrilli nonum.

ANNO DOMINI MCXCIII.

GEORGII XIPHILINI

CP. PATRIARCHÆ

DECRETUM DE JURIBUS TERRITORIORUM.

Vide tomum CXIX, col. 887.

ANNO DOMINI CMXCIII.

ISAACI ANGELI

CP. IMPERATORIS

NOVELLÆ CONSTITUTIONES.

I.

NOVELLA DE ELECTIONIBUS PONTIFICUM [1]. (A. 1187).

Scriptum imperatoria manu subsignatum, quod irritas facit electiones, quæ fiunt per absentiam pontificis alicujus in urbe commorantis; atque statuit in posterum non aliter fieri electionem debere, nisi omnes in urbe degentes pontifices arcessiti fuerint, et vel præsentes adfuerint, vel sententias suas exhibuerint. Act. mensis Septembris die v, feria quarta, indictione 5.

A Σημείωμα βασιλικὸν, ἀκυροῦν τὰς γινομένας ψήφους ἀπουσίᾳ τινὲς τῶν τῇ μεγάλῃ πόλει ἐνδημούντων ἀρχιερέων· διοριζόμενον δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μὴ ἄλλως γίνεσθαι ψῆφον, εἰ μὴ πάντες οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς μετακληθῶσι, καὶ ἢ παρουσιάσουσιν ἢ δώσουσι γνώμας. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ε' ἡμέρᾳ δ' ἐπινεμήσεως ε'.

Qui non arguit peccatum fratris sui, ait Scriptura, similis est ei qui venenum relinquit admorso ab animali venenoso. Quorsum autem hoc a majestate mea in orationis ipso vestibulo prolatum sit, ubi progressa fuerit oratio clarissime indicabit. Quippe cum sanctissimus Cyzici metropolitanus majestati nostræ nudiustertius suggesserit, nonnunquam aliqua præter sacros divinosque canones, et religiosas leges in synodicis confratrum B suorum conventibus fieri, atque obsecraverit, ut eorum ratio habeatur apud tribunal majestatis meæ, juncto sanctissimo domino meo et universali patriarcha, cum periti gubernatoris ecclesiæ locum sortita sit mea majestas ab eo qui eam unxit, et imperio præfecit; habeatque licentiam corrigendi ea quæ præter ecclesiasticos fortasse canones admittuntur: noluit majestas mea rejicere preces metropolitani supplices, nec indiscussas relinquere. Quamobrem arcessito hodie sanctissimo domino meo et universali patriarcha, atque etiam cæteris sanctissimis patriarchis, videlicet Antiocheno et Hierosolymitano, prætereaque commorantibus in hac magna urbe pontificibus; requisivit ab indicato metropolitano Cyzici, qui et ipse præsens erat, C ut audiente hoc religioso cœtu diceret atque proponeret, quæ vellet. Is autem denuo nihil dissimilans, ea ipsa proposuit, de quibus etiam nudiustertius ad majestatem meam retulerat, nimirum divinos sacrosque canones in nonnullis negligi ac violari. Confestimque ante alia proposuit, quod cum ecclesiæ suos amiserunt episcopos, et electiones fiunt, non convocentur ad futuras electiones universi commorantes in urbe pontifices, sed abs-

α'. Ὁ μὴ ἐλέγχων, φησὶν ἡ Γραφὴ, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὡς ὁ τὸν ἰὸν ἀφεὶς τῷ δηχθέντι ὑπὸ ἰοβόλου. Πρὸς τί δὲ ταῦτα παρὰ τῆς βασιλείας μου τῷ τοῦ λόγου προθύρῳ προσέβληται, προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει σαφέστατα. Καὶ γὰρ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυζίκου ὑπομνήσαντος πρότριτα τὸ κράτος ἡμῶν, ὡς ἔστιν οὗ τινα παρὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας καὶ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους προβαίνουσιν ἐν ταῖς συνοδικαῖς τῶν συναδέλφων B αὐτοῦ συνελεύσεσι, καὶ παρακληθέντος τηρηθῆναι ταῦτα παρὰ τῷ τῆς βασιλείας μου βήματι συνάμα τῷ ἁγιωτάτῳ μου δεσπότῃ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ὡς καὶ τὴν τοῦ ἐπιστημονάρχου τῆς Ἐκκλησίας τάξιν λαχούσης τῆς βασιλείας μου παρὰ τοῦ ταύτην χρίσαντός τε καὶ βασιλεύσαντος, καὶ ἐφειμένον ἐχούσης διορθοῦσθαι τὰ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἴσως γινόμενα· οὐ μὲν οὖν καὶ ἀπεώσατο καὶ ἡ βασιλεία μου τὴν τοῦ μητροπολίτου ἱκέσιον δέησιν καὶ εἶασεν ἀδιαίτητον. Διὸ καὶ μεταλεσαμένη τὴν σήμερον τὸν ἁγιώτατόν μου δεσπότην καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑτέρους ἁγιωτάτους πατριάρχας, τόν τε τῆς θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ μὴν καὶ τοὺς ἐνδημοῦντας τῇ μεγάλῃ πόλει ἀρχιερεῖς, ἀπῄτησε τὸν διαληφθέντα μητροπολίτην Κυζίκου παρόντα καὶ αὐτὸν ἐν ἐπηκόῳ τοῦ φιλοθέου τούτου χοροστασίου εἰπεῖν καὶ προθέσθαι ὃ βούλεται· ὁ δὲ καὶ πάλιν μηδὲν ὑποστειλάμενος ἐκεῖνα ταῦτα προέθετο, ἅπερ καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν μου πρότριτα ἀνήνεγκε, τὸ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους δηλαδὴ κανόνας καὶ νόμους ἔν τισι παραθεωρεῖσθαι καὶ παραβαίνεσθαι. Καὶ εὐθὺς πρὸ τῶν ἄλλων προέθετο, ὅτι Ἐκκλησιῶν χηρευουσῶν καὶ ψήφων γινομένων αὐτῶν, οὐ συγκαλοῦνται ἐπὶ ταῖς

(1) Edita est a Leunel. (*Jus Gr. Rom.*)

γενησομένοις ψήφοις ἅπαντες οἱ ἐνδημοῦντες τῇ μεγάλῃ πόλει ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ ἄτερ τῆς τινων συλλειτουργῶν καὶ συναδέλφων μετακλήσεως τὰ τῆς ψήφου παρὰ κανόνα προβαίνει· ὁποῖον δή τι γέγονε καὶ ἐπὶ ταῖς ψήφοις τῶν ῥηθησομένων Ἐκκλησιῶν. Καὶ προῖσχετο ὡς ἐπὶ τῇ ψήφῳ μὲν τῆς τε Κλαυδιουπολ ως καὶ τῆς Μαρωνείας οὐδ' ὅλως ἐξίωται λόγου παρὰ τῶν ψηφισαμένων ταύτας συναδέλφων τούτου καὶ συλλειτουργῶν, οὐδὲ μετεκλήθη πρὸς τὴν ψῆφον παρά τινος, καὶ ταῦτα τῇ μεγάλῃ πόλει ἐνδημῶν, καὶ τῶν συνοδικῶν δικαστηρίων μὴ ἀπολιμπανόμενος, καὶ τῶν λοιπῶν συνελεύσεων· ἐπὶ δὲ ταῖς ψήφοις τῶν ἑτέρων τριῶν Ἐκκλησιῶν, Δυρραχίου, Μιλήτου καὶ Χριστιανουπόλεως, δοθείσης τούτῳ εἰδήσεως, καὶ αὐτοῦ ποιησαμένου ἀπόλογον, καὶ ἐνδειξαμένου φανερῶς ἀποφασμένον τὸ τούτῳ δυσαρεστούμενον, καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀδελφότητος διὰ τὴν περιῤῥόνησιν σκάνδαλον, καὶ οἷον ἀπαιτοῦντος τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν, οἱ τούτου συνάδελφοι παρὰ φαῦλον ἔθεντο καὶ ἀπερράπισαν τὴν ἀπόκρισιν· καὶ ἀποξενίσαντες ἑαυτοὺς χωρὶς τῆς αὐτοῦ παρουσίας καὶ ἑτέρας τινὸς ὑπομνήσεως, κἀπὶ ταύταις ταῖς Ἐκκλησίαις τοὺς δοκοῦντας αὐτοῖς ἐψηφίσαντο. Ὅτι γοῦν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες τὰς τοιαύτας ψήφους ἀποδοκιμάζοντες μεμισήκασι, προτίθησι τίως τὰ περὶ τούτου, καὶ τοὺς νανόνας παρακλητεύει ἀναγινώσκεσθαι, οἵτινες καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκδοθέντες ἐπὶ τοῦ μέσου κατὰ ῥῆμα ὑπενεγκώσθησαν. Ὧν ὁ μὲν εἷς δ' ἦν κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς α' συνόδου, οὕτω διεξιών· « Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὴς εἴη τὸ τοιοῦτον ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ. » Ὁ δὲ ἕτερος κανὼν ἦν καὶ αὐτὸς ι' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, διαλαμβάνων οὕτως αὐτολεξεί· « Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας. Τούτου δὲ παρόντος ἐξ ἅπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργοὺς, καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῶν τοὺς ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν. Καὶ εἰ μὲν ἀπαντῷεν πάντες, βέλτιον· εἰ δὲ δυσχερὴς εἴη τοῦτο, τοὺς τε πλείους ἐξ ἅπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι. Καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων ἤτοι παρουσίας ἢ ψήφου γίνεσθαι τὴν κατάστασιν. Εἰ δὲ ἄλλως; παρὰ τὰ ὡρισμένα γίνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δὲ κατὰ τὸν ὡρισμένον κανόνα γίνοιτο ἡ κατάστασις;, ἀντιλέγοιεν δέ τινες δι' οἰκείαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον. » Ταῦτα τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυζίκου προβαλλομένου, οἱ ἀντικαθιστάμενοι τούτῳ ἀρχιερεῖς, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ Ἐφέσου, ὁ Ἰκονίου καὶ ὁ Ἀβύδου, μὴ ἀληθεύειν τὸν Κυζίκου προῖσχοντο ἐφ' οἷς καὶ προέθετο, τὸ μὴ μετακληθῆναι δηλονότι καὶ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ψήφοις τῶν ῥηθεισῶν

que nonnullorum comministrorum et confratrum advocatione, præter canones electio procedat. Quale quiddam usuvenerit etiam in electionibus ecclesiarum quæ indicabuntur. Adeoque prætendebat, in electione Claudiopolitana, et Maronea, nullam prorsus sui rationem habitam a confratribus et comministris suis, qui eam electionem confecissent; nec se a quoquam ad eam processitum, cum quidem in urbe degeret, nec a synodicis tribunalibus cæterisque congressibus semet abstineret. In electionibus autem aliarum trium ecclesiarum, Dyrrhachii, Mileti et Christianopolis, cum res ei denuntiata fuisset, atque ipse responsionem instituisset; ac manifeste disserteque, quid sibi displiceret, ostendisset; quodque suborium esset inter se fratrumque cœtum, ex sui contemptu, scandalum, quasique pacem et concordiam ab eis requireret: confratres suos id responsum flocci fecisse, atque habuisse ludibrio; cumque semet ab eo disjunxissent, non intervenientе ipsius præsentia, nec alia quapiam commonitione, in his etiam ecclesiis eos quos ipsis visum fuisset, elegisse. Quod autem divini sacrique canones hujusmodi electiones rejiciendo improbent, id etiam in medium adducebat, utique canones legerentur, obsecrabat: qui quidem ab eo in medium exhibiti, ad verbum relecti fuerunt. Eorum unus, sanctæ ac universalis primæ synodi quartus erat canon, hæc continens: « Episcopum par est maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia constitui. Sin id difficile fuerit, vel propter urgentem necessitatem, vel ob prolixitatem itineris, tunc omnino tres in unum congregati, consentientibus electioni etiam iis qui absunt, eamque per litteras approbantibus, ordinationem perficiant. Confirmatio autem eorum quæ fiunt, in qualibet provincia metropolitano permittatur. » Alius item canon erat decimus nonus Antiochenæ synodi, qui hæc ipsa verba complectitur: « Episcopus ne ordinator absque synodo, et ejus præsentia, qui est in provinciæ metropoli; qui omnino si adsit, præstat quidem, esse cum eo cunctos in ea provincia comministros atque par est eos, qui sunt in metropoli, convocare. Ac si quidem compareant omnes id melius est. Sin illud difficile sit, omnino majorem adesse partem oportet, vel per litteras suffragari. Atque ita cum plurima vel præsentia, vel suffragio, constitui episcopum. Sin aliter res, præter hæc modo definita, geratur, nullum ordinatio robur habeat. Quod si secundum canonem præscriptum episcopi fiat institutio, nonnullis ob insitum sibi rixandi studium contradicentibus: suffragium plurium valeat.» Hæc allegante pro se sanctissimo Cyzici metropolitano, adversæ partis pontifices, ac præ cæteris Ephesinus, Iconiensis, Abydenus, non vera dicere Cyzicenum aiebant de iis, quæ proponeret [quod scilicet nec ipse fuisset arcessitus ad electiones dictarum ecclesiarum. Quippe dicebant, ipsum Iconiensem cum consobrinæ referen-

dari. nuptiæ celebrarentur, ac ibidem invitatum Cyzicenum quoque reperisset, ei postridie futuram Claudiopolis et Maronem electionem intimasse. In cæteris autem electionibus aliarum ecclesiarum etiam per scripturam affirmabant eum vocatum. Ad cujus eorum asseverationis probationem, insinuabant instrumentum patriarchalis notarii, Stephani Narsitæ, factum die 23 Augusti, elapsa paulo ante 4 indictione, quod perlectum hujusmodi ad verbum erat : « Mensis Augusti die 23, feria 7, indictione 4, in præsentia reverendi episcopiani, domini Constantini Chiromachi, Theodori Phialitæ et Michaelis Chamulæ, nos deputati a sanctissimo domino nostro et universali patriarcha, et intervenientе notitia maxime venerabilis chartularii sanctissimæ Dei Majoris ecclesiæ, domini Eustathii Chandreni, ad arcessendum sanctissimum metropolitanum Cyzici, dominum Joannem, ut in crastinum veniret ad sacram sanctam synodum, et præsens adesset futuris electionibus viduarum sanctissimarum ecclesiarum, vel sententiam exponeret; et ut ei significaremus, futurum, ut nisi comparerent, ejusmodi electiones etiam ipso absente procederent, propterea quod de his varie monitus esset etiam a reverendo Episcopiano, domino Constantino Chiromacho, nec ejus denuntiationibus parere voluisset; venimus hodierno die ad cellulas dicti sanctissimi metropolitani, sitas propter venerabilem mansionem Studianam, cumque reperissemus eum ibidem in lectulo jacentem, ut qui non recte valeret, diximus ei, quemadmodum a patriarchali et sacra dignitate deputati essemus, ad ea quæ supra indicata sunt, ipsum exhortantes. Quippe si fortassis ipse vel præsens esse die crastino futuris (ut dictum est) electionibus viduarum sanctissimarum ecclesiarum, vel sententiam de iis suam exponere nollet : eas etiam ipso absente processuras. Ille vero nobis respondit, etiam alias factas esse pro ecclesiis electiones a confratribus suis, absque præsentia sententiaque sua. Quapropter idem ab eis etiam in viduatis modo ecclesiis faciendum. Non enim venire se posse ad sacram sanctam synodum, et electionibus adesse, propterea quod acriter ægrotaret. Inde multum a nobis rogatus, ut vel sententiam suam exponeret, ne id quidem facere voluit. Ad horum igitur indicationem, præsens instrumentum confecimus; quod in litteras relatum, et pro more corroboratum, dedimus mense et indictione supra scriptis. Humilis diaconus sanctissimæ Dei Majoris Ecclesiæ, et patriarchalis notarius, Stephanus Narsites, subscripsit. »

2. Itaque verbis hujus instrumenti abutentes adversarii Cyziceni, ad omnes electiones etiam Cyzicenum arcessitum fuisse dicebant. Ac se quidem, quod sui fuisset muneris, fecisse; verum ipsum noluisse comparere : addentes episcopianos

Ἐκκλησιῶν. Αὐτὸς γὰρ, φησὶν ὁ Ἰκονίου, γάμου γεγονότος ἐπὶ ἐξαδέλφῃ τοῦ βαιφερενδαρίου, εὑρὼν ἐκεῖσε μετακληθέντα καὶ τὸν Κυζίκου, δέδωκε τούτῳ εἰδῆσαι τῆς γενησομένης ψήφου τῇ ἐπιούσῃ ἐπί τε τῇ Κλαυδιουπόλει καὶ τῇ Μαρωνείᾳ· ἐπὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς ψήφοις τῶν ἐτέρων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐγγράφως γενέσθαι διετείνοντο τὴν τούτου μετάκλησιν. Καὶ εἰς παράστασιν τῆς βεβαιολογίας αὐτῶν καὶ σημείωμα ἐνεφάνιζον τοῦ πατριαρχικοῦ νοταρίου, Στεφάνου τοῦ Ναρσίτου, γεγονὸς κατὰ τὴν κγ' τοῦ Αὐγούστου τῆς πρὸ μικροῦ διελθούσης δ' ἐπινεμήσεως, ὃ καὶ ἀναγνωσθὲν ἐπὶ λέξεων εἶχεν οὕτως· « Μηνὶ Αὐγούστῳ κγ' ἡμέρᾳ ζ' ἐπινεμήσεως δ', ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ εὐλαβοῦς ἐπισκοπιανοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χειρομάχου, Θεοδώρου τοῦ Φιαλίτου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Χαμούλη, ὡρισθέντες παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, εἰδῆσαι καὶ τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς ἁγιωσάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας κυροῦ Εὐσταθίου τοῦ Χανδρηνοῦ, μεταπαλέσασθαι τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Κυζίκου κῦρον Ἰωάννην ἀνελθεῖν κατὰ τὴν αὔριον εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, καὶ παρουσιάσαι ἐπὶ ταῖς μελλούσαις γενέσθαι ψήφοις τῶν χηρευουσῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, ἢ γνώμην ἐκθέσθαι, καὶ ἀναδιδάξαι τοῦτον ὡς εἰ μὴ οὕτω ποιήσει, μέλλουσιν αἱ τοιαῦται ψῆφοι προβῆναι καὶ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, διὰ τὰ περὶ τούτων μηνυθῆναι αὐτὸν διαφόρως καὶ παρὰ τοῦ εὐλαβοῦς ἐπισκοπειανοῦ, κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χειρομάχου, καὶ μὴ θελῆσαι τὰ τούτου μηνύματα ἐκπληρῶσαι· ἀφικόμεθα τὴν σήμερον ἐν τοῖς κελλίοις τοῦ ῥηθέντος πανιερωτάτου μητροπολίτου, τοῖς διακειμένοις πλησίον καὶ σύνεγγυς τῆς σεβασμίας μονῆς τῶν Στουδίου, καὶ ἐντυχόντες τούτῳ ἐκεῖσε ἐπὶ κλίνης κειμένῳ, ὡς ἀῤῥώστως ἔχοντι, εἴπομεν πρὸς αὐτὸν καθὼς παρὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας μεγαλειότητος ὡρίσθημεν, ὅσα ὁ λόγος ἀνωτέρω ἐδήλωσε, παρεγγυησάμενοι τούτῳ. Ὡς, εἰκὸς ἴσως οὐ θελήσει οὗτος ἡ παρουσιάσαι κατὰ τὴν αὔριον εἰς τὰς γενησομένας (ὡς εἴρηται) ψήφους τῶν χηρευουσῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, ἢ γνώμην ἐπὶ ταύταις ἐκθεῖναι, προβήσονται αὗται καὶ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἀπεκρίθη ταῦτα· ὡς καὶ ἄλλοτε προέβησαν ψῆφοι Ἐκκλησιῶν παρὰ τῶν τούτου συναδέλφων ἄνευ παρουσίας αὐτοῦ καὶ γνώμης. Τοῦτο γοῦν γενέσθω παρ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ ταῖς νῦν χηρευούσαις Ἐκκλησίαις· οὐ γὰρ δύναται ἀνελθεῖν εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, καὶ παρουσιάσαι ἐπὶ ταῖς ψήφοις, διὰ τὸ δεινῶς νοσηλεύεσθαι. Πολλὰ γοῦν παρακληθεὶς παρ' ἡμῶν κἂν γνώμην ἐκθέσθαι, οὐδὲ τοῦτο ποιῆσαι ἠθέλησεν. Εἰς δήλωσιν οὖν τούτων τὴν παροῦσαν σημείωσιν ἐξεθέμεθα, ἣν παρεκβαλόντες καὶ συνήθως πιστωσάμενοι ἐπιδεδώκαμεν μηνὶ καὶ ἐπινεμήσει τοῖς προγεγραμμένοις. Ὁ εὐτελὴς διάκονος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ πατριαρχικὸς νοτάριος Στέφανος ὁ Ναρσίτης. »

β'. Τοῖς οὖν ῥήμασι τοῦ τοιούτου σημειώματος ἀποχρώμενοι οἱ τοῦ Κυζίκου ἀντίθετοι, ἔλεγον ἐν πάσαις ταῖς ψήφοις μετάκλητον γενέσθαι καὶ τὸν Κυζίκου· καὶ αὐτοὶ μὲν τὸ οἰκεῖον ποιήσασθαι, τοῦτον δὲ μὴ θελῆσαι παρουσιάσαι· προστιθέμενοι δὲ καὶ

ἐπισκοπειανοὶ κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος κατὰ τὸ ἔθος ἀπεστάλησαν εἰς τὰ ἐν οἷς καταμένει κελλία ὁ Κυζίκου, ἔνθα καὶ ὁ πατριαρχικὸς νοτάριος ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ψήφῳ ἐπιδεδήμηκεν, ὡς διεξῆπται, καὶ μετεκαλέσαντο τοῦτον κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὰς προβησομένας παρ' αὐτῶν ψήφους· οἵτινες, ἐλθόντες πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἁγιώτατόν μου δεσπότην καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην, εἶθ' οὕτω καὶ πρὸς αὐτοὺς, εἶπον μὴ ἐφευρεῖν τοῦτον ἐν τοῖς αὐτοῦ κελλίοις· μαθεῖν δὲ ὅτι ἔν τινι τῆς πόλεως προαστείῳ διάγει. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ὁ Κυζίκου γενναιότερον ἀντικατέστη τοῖς τοιούτοις συλλειτουργοῖς, πρὸς μὲν τὸν τοῦ Ἰκονίου λόγον προσθέμενος, ὡς οὐδέποτε τοιαύτη πρόσκλησις ἐκ τοῦ παρήκοντος περὶ ψήφου πρὸς μητροπολίτην γέγονε παρὰ συναδέλφου αὐτοῦ, εἴγε καὶ δοίη τις τοῦτο γενέσθαι· ἀλλὰ παρὰ τῶν συνήθως στελλομένων εἰς τὴν τῆς ψήφου μετάκλησιν, κυρίας τυπουμένης τῆς ἐπὶ τῇ ψήφῳ ἡμέρας, καὶ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος στελλομένων τῶν μηνυτῶν, καὶ οὕτω τῶν μηνυθέντων ἢ αὐτοπροσώπως παρεστιζόντων, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφων γινομένων, ἢ καὶ ἀντιγνωμονούντων, δῆλης πάντως γινομένης τῷ ψηφηφορικῷ τῆς ἐγγράφου γνώμης αὐτῶν, καὶ διὰ τῶν γραμμάτων παρεῖναι δοκούντων καὶ τῶν ἀπόντων. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ πρὸ μιᾶς τῆς ἐπὶ τῇ ψήφῳ κυρίας κατὰ τὸν τοῦ Ἰκονίου λόγον τῇ μεγάλῃ πόλει παρῆν, καὶ ἐξῆς ταῖς μετὰ τὴν ψῆφον ἡμέραις, πῶς ποτε ἄρα καὶ πιστευτέον οἱ λέγοντες μὴ παρεῖναι τοῦτον τῇ μεγάλῃ πόλει κατὰ τὸν τῆς ψήφου καιρόν; Καὶ ἐζήτει προκομισθῆναι καὶ τὸν ψηφηφορικὸν, καὶ ἀναθεωρηθῆναι τοῦτο, εἰ ἄρα εὑρηται ἐγγεγραμμένα τὰ παρὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ προτεινόμενα. Κἂν μὲν οὖν, αὐτός φησι, καὶ μόνος τῶν ψήφων ἀπελιμπάνετο, ἴσως ἂν εἶχε λόγον τὰ προβαλλόμενα· ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτεροι σὺν αὐτῷ μητροπολῖται ἀπελείφθησαν τῆς ψήφου τῶν ψηφισθεισῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ οὐδὲ αὐτοὶ μετεκλήθησαν, φαίνονται προφανῶς ταῖς ἀληθείαις ἐναντιούμενοι οἱ ἀντίθετοι. Πρὸς μέντοι τὰ τοῦ σημειώματος ῥήματα αὐτὰ καὶ πάλιν τὰ ἀνωτέρω διαληφθέντα προέθετο δεικνὺς αὐτὸς, μὴ θέλων τὸ ὑποκείμενον τὴν τούτου ψυχὴν σκάνδαλον ἀγημέριστον ἐπικρύπτειν, καὶ ἐν τῷ μεταληπτικῷ σημειώματι τὴν αἰτίαν ἐξέφηνε, ζητῶν τὴν διόρθωσιν ἐφ' οἷς ἀγανακτικώτερος γέγονεν. Οἱ δὲ ψηφισάμενοι, παραγκωνισάμενοι τὸν τούτου ἀπόλογον, τὴν ψῆφον κατὰ τὸ δόξαν αὐτοῖς αὐτόνομον πεποιήκασιν. Ἐπὶ τούτοις παρὼν καὶ ὁ πρωτόθρονος Καισαρείας ἀνέκραξε καὶ αὐτὸς λέγων ὡς οὐδὲ οὗτος, ἀφ' οὗ καιροῦ κεχειροτόνηται ἀρχιερεὺς, εἰς ψῆφον ἀνελθεῖν μετεκλήθη, καὶ ταῦτα τριῶν Ἐκκλησιῶν ψηφισθεισῶν, Δυρραχίου, Μιλήτου καὶ Χριστιανουπόλεως. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν σήμερον ἐδόθη τούτῳ παρά τινος εἴδησις τῆς πρὸς τὴν βασιλείαν μου τῶν μητροπολιτῶν συνελεύσεως· αὐτὸς δὲ, οἴκοθεν κινηθείς, συνεισῆλθε τοῖς λοιποῖς ἀρχιερεῦσιν εἰς τὸ βῆμα τῆς βασιλείας μου. Καὶ ὁ Λευκάδος δὲ συνῳδὰ τῷ Καισαρείας ἐφθέγγετο, καρδιαλγῶν ἐφ' οἷς οὐκ ἐξῆκουε λόγου ἐπὶ ταῖς ψήφοις τῶν ῥηθεισῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν. Οὗ χάριν, ὡς μὴ ἀνελθών, οὐδὲ

A quoque jussu religiosissimi chartularii de more missos ad eas fuisse Cyzizeni cellulas, in quibus commorabatur; ubi et patriarchalis notarius in electione secunda præsens fuerit, uti dictum est: atque hos pro more Cyzizenum ad electiones per ipsos conficiendas arcessivisse. Cumque redissent isti primum ad sanctissimum dominum meum et universalem patriarcham, deinde ad ipsos quoque dixisse, non invenisse se hominem in cellulis suis: intellexisse vero, in quodam eum suburbano degere. Sed ad illa quoque fortiter sese comministris suis Cyzizenus opposuit, cum ad Iconiensis orationem adjiceret, si maxime quis concederet, rem ita gestam esse; nunquam tamen ejusmodi citationem electionis causa obiter ad metropolitanum B esse factam a confratre: sed ab illis qui pro more mittuntur arcessitum ad electionem, designato fatali electionis die, legatisque denuntiatoribus a Chartulario; atque ita citatis vel in persona propria comparentibus, vel per litteras electionem approbantibus, aut rejicientibus: quorum quidem sententia scripto comprehensa, sic exprimi per electionis decretum debeat, ut etiam absentes per litteras adfuisse videantur. Quandoquidem igitur, inquit, die proximo ante fatalem electionis diem, quemadmodum Iconiensis narrat, ad urbem fui: similiterque subsecutis electionem diebus, quonam pacto fides illis adhibenda, qui dicunt, electionis tempore me ad urbem non fuisse? Simul petebat C electionis quoque decretum proferri, et perlustrari, an invenirentur eidem inscripta, quæ a fratribus suis prætexerentur. Præterea si solus, inquit, electionibus ipse non interfuisset, fortassis ratione non carerent, quæ proferrentur. Sed cum alii quoque metropolitani secum ab electione, qua prospectum sit ecclesiis, abfuerint, ac ne ipsi quidem arcessiti fuerint, palam patere, veritati adversarios refragari. Ad instrumenti sane verba, rursus indicata superius in medium afferebat: quod nimirum ipse, qui nollet indomitum illud scandalum, quod animum ejus urebat, occultare, etiam in citationis instrumento causam ipsam expresserit, eorum correctionem postulans, quam ipsum ad indignationem commovissent. Illos autem electionis D auctores, hoc ejus responso spreto, pro arbitrio suo liberam electionem instituisse. Secundum hæc primæ sedis episcopus Cæsariensis, qui præsens aderat, exclamavit et ipse, dicens: ex eo tempore quo pontifex ordinatus esset, nec se fuisse appellatum, ut ad electionem veniret idque factis ecclesiarum trium electionibus Dyrrhachinæ, Miletiæ, Christianopolitanæ. Imo nec hodie uno die significatum sibi fuisse a quoquam de metropolitanorum ad majestatem meam conventu: sed suapte sponte motum, cum reliquis pontificibus majestatis meæ tribunal adiisse. Cæsariensis orationi consentanea proferebat et Leucadis episcopus, quiritans nullam sui rationem habitam in electionibus dictarum trium ecclesiarum. Itaque se, qui non accessisset

nec vota sua conjunxisse cum earum electionum auctoribus. Sed et Cariæ pontifex ingressus dixit, se congressis episcopis ad instituendas electiones pro viduatis sanctissimis ecclesiis, quandoquidem nonnullos pontificum, qui ad urbem imperatoriam erant, præsentes non cerneret, interrogasse, num eorum sententiæ haberentur. Responsum vero sibi fuisse, Cyzicenum a Narsita citatum, ut electionibus suscipiendis interesset, dixisse : etiam alias absente se hujusmodi electiones fuisse factas. Neque novi quidquam futurum, si rursus idem confieret. Quæ verba cum indicare quiddam non bonum perspiceret, dixisse se fieri nullo modo posse ut hodierno die electiones istæ procederent : præsertim, quod alii quoque fratres abessent peregre, videlicet primæ sedis antistes, Chalcedonensis, et Leucadicus. Secutos quoque sententiam suam metropolitanos quosdam, Methymnæum, Nazianzenum, Paronaxium, et alios. Verum prævaluisse, qui aliter censerent, et electiones institutas fuisse. Quam Cariæ pontificis orationem ceu veram amplectebantur, qui aderant, Methymnæus, Nazianzenus, Paronaxius. Hoc modo partes ipsæ quasi manus inter se conserentes, sibi adversabantur.

A ὁμόψηφος γέγονε τοῖς ψηφισαμένοις αὐτάς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Καρίας εἰσελθὼν εἶπεν ὡς, συνελθόντων αὐτῶν ἐπὶ τῷ ποιήσασθαι ψήφου; τῶν χηρευουσῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, ἐπεί τινας τῶν ἐνδημούντων ἀρχιερέων τῇ βασιλευούσῃ οὐκ εἶδε παρουσιάζοντας; ἤρετο εἰ γνῶμαι τούτων εἰσίν, ἤκουσε δὲ ὡς ὁ Κυζίκου, παρὰ τοῦ Ναρσίτου διαμηνυθεὶς παρουσιάσαι ἐπὶ ταῖς μελλούσαις προβῆναι ψήφοις, ἔφησε καὶ ἄλλοτε τῇ αὐτῇ ἀπουσίᾳ τοιαύτας ψήφους γενέσθαι, οὐ καινὸν δὲ καὶ αὖθις τοῦτο πραχθῆναι. Οὐκ ἀγαθὴν οὖν ἔμφασιν αὐτὸς κατανοῶν ἔχειν ταῦτα τὰ ῥήματα, τῶν ἀδυνάτων εἶπεν εἶναι προβῆναι ψήφους τὴν σήμερον· καὶ μάλιστα ὅτι καὶ ἕτεροι τῶν ἀδελφῶν ἀποδημοῦσιν, ἥγουν ὅ τε πρωτόθρονος, ὁ Χαλκηδόνος, καὶ ὁ Λευκάδος. Ἠκολούθουν δὲ αὐτῷ καί τινες
B τῶν μητροπολιτῶν, ὅ τε Μηθύμνης, ὁ Ναζιανζοῦ, ὁ Παροναξίας, καὶ ἕτεροι. Ἀλλ' ὑπερίσχυσαν, φησίν, οἱ ἄλλως λέγοντες καὶ τὰ τῶν ψήφων προέβαινον. Οὓς λόγους τοῦ Καρίας ᾠκειοῦντο ὡς ἀληθεῖς; παρόντες ὁ Μηθύμνης, ὁ Ναζιανζοῦ καὶ ὁ Παροναξίας. Ἦσαν οὖν τὰ μέρη ἐν τούτοις ἀντιπαλαμῶμενά τε ἀλλήλοις καὶ ἐναντιούμενα.

3. Quamobrem majestas mea perite animum advertens iis quæ fuissent a partibus proposita, nec leges ecclesiasticas et apostolicas atque synodicas traditiones, sacrosque canones earum violari volens, cum etiam deprehendisset, adversarios Cyziceni, confratres et comministros ejus, nihil, quod
C robur haberet, allegasse, sed præter sancita supradictis sacris canonibus et antiquitus accepta Magnæ ecclesiæ consuetudine in electionibus, indicatarum ecclesiarum, Claudiopolitanæ, Maroniensis, Dyrrhachinæ, Milesiæ, et Christianopolitanæ electiones processisse : vestigiis ipsorum canonum insistens statuit atque pronuntiavit, eamdem promulgantibus cum majestate mea sententiam sanctissimis quoque patriarchis, nullam vim antistitum sic electorum, ceu dictum est, ordinationem et electiones obtinere : sed pro non factis habendas, deque facta ordinatione Maroneæ pontificis ordinati censendum, sicut insertus ille supra XIX Antiochenæ synodi canon tradit, hæc diserte proferens : « Sin
D aliter res, præter hæc modo definita, geratur, nullum ordinatio robur habeat : » sed aliæ fiant electiones pro dictis ecclesiis, in quibus electiones et ordinationes præter canones processerunt, uti dictum fuit. Quamobrem deinceps et in posterum sancit imperatoria majestas nostra, citra recusationem universos, qui ad urbem sunt, pontifices esse convocandos : qui vel omnes adsint electionibus, si fieri potest, vel per litteras astipulentur; nec in rebus minime ludicris esse ludendum, sed extra omnem affectum illos cæteris præferendos, quos præter doctrinam vita quoque reprehensionis expers ornat : aut si doctrina forte claudicet,

Γ'. Ἡ γοῦν βασιλεία μου ἐπιστατικώτερον προσχοῦσα τοῖς παρὰ τῶν μερῶν προτεθεῖσι, καὶ μὴ θέλουσα παραθραύεσθαι καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τὰς ἀποστολικὰς καὶ συνοδικὰς παραδόσεις καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας αὐτῶν, καὶ καταλαβοῦσα μηδέν τι ἐνδύναμον δικαιολογήσασθαι τοὺς ἀντιδίκους τῷ Κυζίκου συναδελφοὺς τούτου καὶ συλλειτουργούς, ἀλλὰ παρὰ τὰ διωρισμένα τοῖς διαληφθεῖσιν ἱεροῖς κανόσι καὶ τῇ ἀρχαιοπαραδότῳ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἕθει ἐπὶ ταῖς ψήφοις προβῆναι τὰς ψήφους τῶν ῥηθεισῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Κλαυδιουπόλεως, τῆς Μαρωνείας, τοῦ Δυῤῥαχίου, τῆς Μιλήτου καὶ τῆς Χριστιανουπόλεως, ἀκολούθως τούτοις διέγνω καὶ ἀπεφήνατο, συνδιαγνωμονησάντων τῇ βασιλείᾳ μου καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν καὶ τὰς ψήφους τῶν οὕτω ψηφισθέντων, ὡς εἴρηται, ἀλλ' ὡς μηδὲ γεγονυίας λογισθῆναι, καὶ τὴν γεγονυῖαν χειροτονίαν τοῦ χειροτονηθέντος Μαρωνείας (2), καθὼς ὁ ἄνωθεν καταστρωθεὶς ιθ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου διαλαμβάνει κανών, λέγων ῥητῶς οὐτωσί· « Εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ διωρισμένα γίνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν, » ἀλλ' ἑτέρας ψήφους γενέσθαι ἐπὶ ταῖς ῥηθείσαις Ἐκκλησίαις, ἐφ' αἷς αἱ ψῆφοι καὶ αἱ χειροτονίαι παρὰ κανόνας προέβησαν, ὡς διείληπται. Καὶ γοῦν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θεσπίζει τὸ κράτος ἡμῶν, ἐκ τοῦ ἀπαραιτήτου πάντας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει ἀρχιερεῖς συγκαλεῖσθαι, καὶ ἢ παρεῖναι τοὺς πάντας ἐπὶ ταύταις, εἰ δυνατὸν, ἢ καὶ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γίνεσθαι, καὶ μὴ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς· ἀλλ' ἐκείνους προτιμᾶσθαι τῶν ἄλλων πάθους ἐκτὸς, οὓς μετὰ τοῦ λόγου καὶ βίος κοσμεῖ ἀνεπίληπτος, ἢ τοῦ λόγου σκάζοντος

(2) Deesse aliquid videtur.

ἴσως, οἷς ὁ μακρὸς χρόνος καὶ τὸ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν πολύπονον τὸ ἐνδέον ἀποχαρίζεται. Οὕτω γὰρ ἂν αἱ ψῆφοι θεαρέστως γίνοιντο, καὶ οὐκ ἐπὶ κρίματι καὶ κινδύνῳ τῆς τῶν ψηφιζομένων καὶ ψηφοφορούντων ψυχῆς.

Οἱ μέντοι παρουσιάσαντες μητροπολῖται ἦσαν οὗτοι· ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, ὁ Σίδης, ὁ Ἀμασείας, ὁ Νεοκαισαρείας, ὁ Καρίας, ὁ Λαοδικείας, ὁ Ἰκονίου, ὁ Συλαίου, ὁ Ἱεραπόλεως, ὁ Εὐχαΐτων, ὁ Κερασοῦντος, ὁ Ἀβύδου, ὁ Λαρίσσης, ὁ Κορίνθου, ὁ Μηθύμνης, ὁ Παροναξίας, ὁ Προικονήσου, ὁ Ἡρακλέος, ὁ Λευκάδος, ὁ Γαρέλλης, ὁ Ναζιανζοῦ.

A quibus ætas provectior, et multi pro ecclesia labores exantlati, quo alioqui deest, supplent. Nam sic electiones modo Deo grato fient, nec ad judicium atque periculum animi eorum qui eliguntur, quippe suffragia ferunt.

Metropolitani quidem præsentes, hi erant: Cæsariensis Ephesinus. Cyzicenus. Sidensis. Amasiensis. Neocæsariensis. Cariensis. Laodicenus. Iconiensis. Sylæensis. Hierapolitanus. Euchaitensis. Cerasuntius. Abydenus. Larissensis. Corinthius. Methymnæus. Paronaxius. Præconnesius. Herculanus. Leucadius. Garellius. Nazianzenus.

II.

UT TONDEANTUR ELECTORUM PONTIFICUM UXORES [3]. (A. 1187.)

Τὸ γεγονὸς σημειωμία παρὰ τοῦ δοσιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου περὶ τοῦ ἀποκείρεσθαι τὰς τῶν ὑποψηφίων ἀρχιερέων γυναῖκας, ἀπολυθὲν κατὰ τὴν κ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἡμέρᾳ τετάρτῃ, ἐπινεμήσεως πέμπτης.

Ut tondeantur electorum pontificum uxores. Publicatum die 20 mensis Septembris, feria quarta, indictione quinta.

Ἡ ἔννομος τοῦ βασιλέως ἀπόφασις οὐκ ἀκίνδυνος τοῖς παρανομοῦσι φανήσεται· ὡς γὰρ ὄμφαξ ὀδοῦσι καὶ καπνὸς ὄμμασι βλαβερὸν, οὕτω καὶ παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ. Πρὸς τί δέ μοι καὶ ἀφορᾷ τὸ τοῦ λόγου προαύλιον; Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κυζίκου καὶ τὴν σήμερον εὑρίσκων τὴν βασιλείαν μου θεμιστεύουσαν, συνεδριαζόντων αὐτῇ τοῦ τε ἁγιωτάτου μου δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν ἑτέρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, μηδὲ τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει ἐνδημούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀπολιμπανομένων, ὧν τὸ πρὸς ὄνομα διαληφθήσεται κάτωθεν, προέθετο· ὅτι τινὲς τῶν εἰς μητροπόλεις ἢ ἀρχιεπισκοπὰς ψηφισθέντων καὶ χειροτονουμένων πρὸ τῆς χειροτονίας ἔχοντες γαμετὰς, αὐτοὶ μὲν τὸ καταξιωθῆναι τοῦ χρίσματος τῆς ἀρχιερωσύνης οὐκ ἀπηνήναντο· αἱ δὲ σύνοικοι τούτων τὸν αὐτὸν καὶ πάλιν κοσμικώτερον σχηματισμὸν ἀμφιέννυνται, ἀνυποστόλως ταῖς οἰκίαις ἐνδιατρίβουσαι ἐν αἷς κατῴκουν τὸ πρότερον, καὶ οὔτε γυναικείοις μοναστηρίοις εἰσήχθησαν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ ἑαυτὰς ἀφιέρωσαν καὶ τὸν μονήρη βίον ἠσπάσαντο· καὶ ταῦτα τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων ῥητῶς ἐγκελευομένων, τοὺς χειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς ἐκ παντὸς τρόπου τῶν πρὸ τῆς χειροτονίας συζευχθεισῶν αὐτοῖς ἀπέχεσθαι νομίμων γαμετῶν, ὅτι μὴ ἐξ ἐπιτάγματος, ἀλλ' αὐθαιρέτῳ γνώμῃ ἕκαστον τῶν τοιούτων προσώπων εἰς Ἐκκλησίαν ψηφισθὲν ἢ τὴν ἀποχὴν καὶ τὸ ἀγάμετον οἰκειώσαιτ' ἂν διὰ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, ἢ τὴν ἀμίαντον συνάφειαν διὰ τὸ τοῦ γάμου προέλοιτο τίμιον. Καὶ ταῦτα λέγων καὶ κανόνων διαφόρων ἐπέμνητο, ὧν καὶ εἷς ὁ μὴ' ἦν τῆς ς' συνόδου ταυτὶ κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνων· « Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνὴ, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ ἰδίου

Legitimam imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Ut enim dentibus acerba uva, oculis fumus nocet, sic iniquitas iis qui ipsa utuntur. Quorsum vero mihi hoc orationis spectat præludium? Cum sacratissimus Cyzici metropolitanus invenisset majestatem meam hodierno quoque die jura reddentem, assidentibus sanctissimo domino meo œcumenico patriarcha, et aliis sanctissimis patriarchis, Antiocheno videlicet et Hierosolymitano; nec abessent, qui tunc in urbe regia sacratissimi pontifices erant, quorum nomina inferius continebuntur: propositum est, quosdam eorum qui ad metropoles vel archiepiscopas electi et ordinati sunt, cum uxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem, quin primarii sacerdotii chrismate inungerentur; sed eorum uxores eumdem rursus mundanum habitum induere, inverecunde agentes in iis ædibus, quas antea habitabant: nec femineis introductas esse monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse, et vitam delegisse monasticam. Et hæc, cum sacri divinique canones expressim moneant, electos pontifices a legitimis suis uxoribus, quas ante ordinationem habebant, omni modo abstinere: ut non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam vel cælibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotii, aut propter matrimonii honestatem, conjunctionem castam præferat. Hæc dicens, varios canones allegabat, inter quos et quadragesimus octavus erat sextæ synodi, hæc ad verbum comprehendens: « Uxor ejus, qui ad episcopalem dignitatem promovetur, communi viri sui consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est et consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab episcopi habitatione exstructum, et episcopi providentia fruatur. Sin autem

(3) Leunclav. ibid., p. 175.

digna visa fuerit etiam ad diaconatus dignitatem provehatur. » Lecto igitur hoc canone, imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei a superna clementia, et regni ac sacerdotii divinitus concessam unctionem et dignitatem ex uno eodemque perenni fonte manare, humanamque exornare vitam, et amplificare : nihil etiam studiosius colens, quam sacerdotum auctoritatem, qui regia et sacra circumspectione manus sustinentes, Deum pro universa Christiana multitudine deprecantur, et ut sacræ quædam ancoræ imperialem potentiam suffulciunt : postquam etiam canones contemni et infringi cognovisset in bene institutis republica, et quidem nostræ potentiæ, quasi non soluti essent creati pontifices, qui suis uxoribus cohabitare non A ἀνδρὸς προδαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω, πόρρω τῆς τοῦ ἐπισκοπείου καταγωγῆς ὡκοδομημένῳ, καὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω. Εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα. » Ἀναγνωσθέντος οὖν τοῦ τοιούτου κανόνος ἡ βασιλεία μου μέγιστα τὰ ἐν τοῖς ἀνθρώποις δῶρα Θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν φιλανθρωπίας γινώσκουσα καὶ τὸ τῆς βασιλείας καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης θεόδοτον χρίσμα καὶ ἀξίωμα ἐκ μιᾶς τῆς αὐτῆς ἀενάου πηγῆς ἑκάτερα προϊόντα καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον κατακοσμοῦντά τε καὶ πλαίνοντα, καὶ μηδὲν οὕτω περισπούδαστον ἔχουσα ὡς τὴν τῶν ἱερέων σεμνότητα, οἵ τινες χεῖρας ἐγκαταστάντες τῇ βασιλείῳ καὶ θείᾳ περιωπῇ ὑπὲρ παντὸς τοῦ φιλοχρίστου B πληρώματος τὸν Θεὸν ἱκετεύουσι καὶ ὡς ἱεραί τινες ἄγκυραι τὸ τῆς βασιλικῆς ἐπικρατείας ἐρείδουσιν, ἐπὰν καὶ μάθοι τοὺς κανόνας παραθεωρεῖσθαι καὶ παραθραύεσθαι ἐπὶ τῆς εὐνομίας καὶ ταῦτα τοῦ κράτους ἡμῶν, ὡς καὶ ἔτι μὴ διαζευχθέντων τῶν χειροτονηθέντων ἀρχιερέων, ἀλλὰ καὶ συνοικεῖν ἀνεχομένων ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς, οὐ μικρῶς ἔπαθε τὴν ψυχήν.

Triste etiam quiddam nec gratum in piissimum chartophylacem mea intuens majestas, definiit, cohortantibus ad id sanctissimis patriarchis, uxores creatis pontificibus ante ordinationem conjunctas in muliebria monasteria procul sita ab habitatione pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, et canonice apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint; aut si ipsæ tonsuram recusent, qui eis ante ordinationem juncti erant matrimonio, pontificali solio et dignitate priventur, et in eorum locum alii sufficiantur. In posterum autem, qui C ante creationem legitimam uxorem habebit, non aliter ordinari, quam si communi conjugum scripto consensu et placito, a se invicem separentur, et mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo et damno, juxta sacros et divinos canones procedet, semota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione.

Ταῦτά τοι καὶ στυγνόν τι καὶ ἄχαρι τῷ θεοφιλεστάτῳ χαρτοφύλακι προσβλῆψαμένη ἡ βασιλεία μου παρ' αὐτὰ διωρίσατο, προτρεψαμένων τοῦτο καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἐν γυναικείοις μοναστηρίοις ἀνυπερθέτως εἰσαγαγεῖν τὰς πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθείσας γαμετὰς τοῖς χειροτονηθεῖσιν ἀρχιερεῦσι, πόρρω τῆς τῶν ἀρχιερέων ὡκοδομημένης καταμονῆς, καὶ ἀποκείρασθαι ταύτας, καὶ κανονικῶς κατὰ μοναχὰς διάγειν ἑκάστην αὐτῶν ἐν ᾗ μονῇ καὶ τὴν τρίχα ἀπέθετο· ἢ μὴ βουλομένων τῶν γυναικῶν ἑκουσίως τὴν ἀποκάρσιν δέξασθαι, τοὺς πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθέντας αὐταῖς ἀπηγορευμένους εἶναι τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ ἀξιώματος, καὶ ἑτέρους ἀντ' αὐτῶν ἐπὶ ταῖς λαχούσαις αὐτοὺς ψηφίζεσθαι· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι τὸν πρὸ τῆς χειροτονίας νόμιμον ἔχοντα γαμετὴν, εἰ μὴ διαζευχθεῖεν ἑκάτεροι, κατὰ κοινὴν τῶν συνεύνων ἔγγραφον συμφωνίαν τε καὶ ἀρέσκειαν, καὶ ἡ γυνὴ τὸν μονήρη βίον ἀσπάσεται· καὶ οὕτω τὰ τῆς χειροτονίας προβαίνειν κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας ἀσκανδάλιστα καὶ ἀπρόσκοπα, καὶ μώμου παντὸς ἀπεξενωμένα τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως.

Assidebant ad meæ majestatis tribunal pontifices, Cæsareæ, Ephesi, Cyzici, et alii non pauci.

Ἦσαν δὲ τῷ βήματι τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τούτοις συνεδριάζοντες ἀρχιερεῖς· ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι.

III.

AUREA BULLA VENETIS CONCESSA [4]. (A. 1187.)

Quod Venetici quidem non nunc primo Romeis federati amici effecti sint, nec nuper eorum amicis fautoribusque connumerati, sed ex quo tempus crebrum priores fere omnibus Italiæ Romaniam adeuntes et devotionem, quam erga progenitores imperii nostri habebant, ferventius aliis exhibentes, acta ab eis apud Durachium testimonium perhibere non ambigunt : sane cum Robertus Viscardus gravi equoreo exercitu Romaniam invasit, hi D tunc obvii in illum egressi haud neglecto navigio, et piissimo semperque memorando proavo imperii nostri, domino Alexio Comnano, accedentes fautores non vocati, non parvis periculis se opponentes in contra illum, victoriæ ei non quamlibet partem contulerunt. Primum itaque hoc exordium primamque radicem devotionis, quam erga Romeos fovebant, exhibentes, ex qua fructus non sumpserunt ignobiles (non enim tunc solummodo

(4) Ex libro albo et Libris pactorum post Marinum *Storia civ. e polit. del commercio de' Venezia-ni*. T. III, p. 391, nuper ediderunt Tafel et Thomas *Urk. z. ält. Handels-und Staatsgesch. der Rep. Venedig*. T. I (Wien 1856) p. 179-189.

Romeis servi erant, verum etiam aliis temporibus et locis, de quibus per partes exprimere prolixum est), a nostre sublimitatis progenitoribus non minima premia adepti sunt, unum quoddam corpus unanime cum Romania effecti uno capite, hoc videlicet imperio, dispensandum. Alii (5) sic uniti et Romanie maxime devoti, occulti ob cujusdam rerum excessum Romanie alieni effecti sunt. Verumtamen quoniam pia nostra tranquillitate in progenitorum suorum sceptra Romani imperii a Deo promota Venetici dilectionem et servitium erga Romaniam sacramento renovare voluerunt, notificata in conventione, quam imperio nostro et Romanie fecerunt, capitula juramento corroborantes, imperium equidem nostrum ad eorum servitium, que ipsi sepe Romanie fecerunt, memoriam veniens (6), eos usque in finem alienos a Romania non fore justum reputavit, suscepit autem eos iterum, misericordie januam pandens, corpusque Romani principatus ad pristinam redegit integritatem, membrum ejus amputatum rursum ipsi adjungens. Quoniam vero poposcerunt nostram sublimitatem, rogantes crisobulum ipsis factum a semper inter imperatores memorando patruo imperii nostri, domino Manuele Comneno, confirmans chrysobulla ipsis hactenus facta piissimorum semperque memorandorum imperatorum, videlicet proavi imperii nostri domini Alexii et magni patrui domini Johannis Comnenorum, confirmari cum ceteris et a nostra clementia, imperium nostrum et hanc deprecationem eorum adimplens confirmat per presens chrysobulum verbum suum idem eorum chrysobulum, quod sicque habet :

« Et aliquis firmioribus civitatibus fortitudinem addere volens secundas munitiones excogitavit, et custodibus custodias murisque muros adjecit, et hostium insultibus fortissima opposuit ; vel et auri pondus grave hujus gratia expendere, et perfectioni custodie prolixius tempus terere, et alia plura ad civitatis firmitatem atque custodiam largiri non refutavit. Nos vero et cum deo imperatorio principatu succincti, et potestatem atque virtutem habentes, nec non et pecuniarum thesauros, ubi placet et necessitas exigit, largius effundentes, non largiemur amicis fidelibus et benivolis, et sermone sermones confirmabimus, manumque ad ministrandum stillo exhibebimus ad eorum corroborationem, et vellum vallo adhibebimus, quatenus olim eis munimen custoditum custodiamus et muniamus ? Et ubi hoc imperialis benivolentie et voluntatis, non eis januam opilabimus(7), nec auditum eis serabimus, verum lecius eos adspiciemus et peticionem eorum perficiemus. Et quid mihi ad favores sermonis ? Veneticis est quidem factum et a perpetue memorie aut (8) imperii nostri chrysobulum, diversa ipsis largiens liberalitatis beneficia. Sequitur autem ipsum mox et alterum a semper memorando et tar beato ab omnibusque dilecto domino et patre imperii nostri, eadem ipsis impertiens, et appositum est, quod tunc petiere et certe (9) ad restaurationem amborum, fidei et servitutis videlicet, quam erga imperium nostrum habebant, et sinceri amoris, quem erga Romaniam observare polliciti fuerant, nec non et affectus. Necessarium igitur est, et utraque hiisdem quas ? continent dictionibus presenti nostre serenitatis chrysobulo nunc innovari, quatenus veluti civitatem in medio sitam summis presentis scilicet chrysobuli per omnia colligemus et muniamus. Habet itaque sic perpetue memorie imperatoris domini et patris imperii nostri chrysobulum :

« Consuevit sepe antiquior fides et devotio posteriorem malivolentiam contegere et delere, victis dominis et amicis memoria pristine subditorum et amicorum bonitatis ; qualle nunc et de Veniticis contigit. Imperium enim nostrum reminiscens eorum antique devocionis et fidei, quam erga perpetue memorie imperatorem et desiderabilem dominum et patrem imperii nostri exhibuere, pericula pro Romania subeuntes, et toto corde, cum inambigua strenuitate pugnantes contra hostes, qui tunc eam invaserant, paulo ante male ab eis gesta contempsit, et reversionem eorum suscepit, eisque nutum ylarem ostendit, et accedentes eos amplexatum est, et primo quidem indulgentia eos dignos facit, ut et penitus nullam amodo subeant lesionem pro hiis, que in celsitudinem nostram et Romaniam ex diabolica infestatione commiserunt, verum habeant assiduam pietatis nostre indulgentiam per presens chrysobulum eis collatam, pollicentibus et rursum ex toto corde pro Romania pugnare et pro omni cristiano ordine sub nostra existente clementia, quedamque specialia servitia scripta per conventiones celsitudini nostre et Romanie observare pollicitis, secundum quod conventio a nunciis eorum facta de his latius narrat. Et quoniam petierunt idem chrysobulum ipsis factum beati imperatoris domini et patris imperii nostri corrigi sibique iterum dari, quia jam eo privati fuerant pro hiis que acciderant culpis, clementia nostra eos exaudivit precepitque, inviolabiliter hoc tamen scribi et hic poni, sic habens :

Et quid unquam est commutatio eorum, que sincere dilectionis et fidei sunt ? Et quem amicis ministrisque, periculum subire paratis pro dominis et amicis, reddet quis talionem, et maxime tunc, cum

(5) Editores legendum censent : *At ii* Recte.
(6) Vertens.
(7) Editores notant : *obserabimus* supra legitur ; an *obturabimus* ? Tene tamen formam rariorem *opil.*
(8) Lege *avo.*
(9) Cartam ?

ipsi voluntarie pro eis inimicitiarum intersunt pugnis ? Et quidem nostre benivolentie liberalitas, magnam hanc rem ponens, nullam repperit retributionem. Verumtamen retribuit, quantum tempus offert, et que amicis et ministris sunt acceptabilia. Sunt igitur ea, que retribuuntur eis fidei sincereque servitutis renumerationes, nostra quidem liberali voluntate benivoloque animo minora et pauciora, non autem ignobilia aliqua, nec amicis vel servis indigna. Verum quid michi proemium vult ? Fidelium gesta Venetticorum nullus de hominibus ignoravit. Qualiter autem miriferis constructis navibus Epidamnum, quod nos Durachium vocamus, venerint; et viros navi pugnantes innumeros in auxilium nobis obtulerunt, proprioque stollo scelerosi stolum illius potenter devicerint, perdentes cum ipsis viris; qualiterque adhuc nobis faventes permaneant; et alia, que in mari laborantibus his videlicet viris peracta sunt, et que correcta omnes noverunt, quanquam nos non dicamus ? Enpropter ad remunerationem hujusmodi servitiorum eorum clementia nostra concessit per presens crisobulum eos annuatim tempore erogativi accipere sollempnium viginti libras, quatenus per ecclesias distribuant proprias secundum velle suum. Honoravit autem et nobilissimum ducem honoratissima protosevasti dignitate cum salario ejus plenissimo; nec in persona ejus duntaxat honorem istum determinavit, nec indesinentem et perpetuum ac secundum successiones precepit eum fore ducibus, qui per tempora erunt. Similiter honoravit clementia nostra patriarcham eorum Ypertimum, id est superhonorabilem, cum salario librarum XX; et hunc honorem secundum successiones ad posteros patriarchas transmisit, quatenus et his indesinens sit et perpetuus et non tantum persone ejus. Constituit autem serenitas nostra et sanctissimam ecclesiam sancti apostoli et evangeliste Marci, Venecie existentem, ab uno quoque Amalfitanorum Constantinopoli et in tota Romania ergasteria habentium, et sub potestate dicti patriciati existentium, uno quoque anno accipere numismata yperpera tria. Ad hec largitur eis et ergasteria in embolo Peramatis id est transitus existentia, cum eorum solariis, qui introitum et exitum habent versus embolum, progredientia ab Ebrayca usque in locum, qui dicitur Vigla, et que inhabitantur et que non inhabitantur, et in quibus Venetici manent et Greci ut in ergasteriis; et tres scalas, que secus mare sunt, et in manifesto spacio circumscribuntur. Largitur autem et sancto Quintino (10) pistrinum, quod in latere ejusdem ecclesie est, et domui attinet Petrii et pensionem habet numismata viginti. Item largitur eis et ecclesiam sancti Andree, que est Durachii, cum ibidem existentibus imperialibus pensionalibus, sine tamen apparatu, qui in eis repositus est, quasi debens ad chelandia dari. Concessit autem celsitudo nostra et eos universas mercari species in omnibus Romanie partibus, videlicet apud magnam Laodiciam (11), Antiochiam, Mamistam, Adanam, Turum, Ataliam, Strorilum, Chium, Theologum, Fociam, Durachium, Aulonum, Korphum, Bunditiam, Methonum, Coronium, Nauplium, Corinthum, Thebas, Athenas, Euripum, Dimitriadam, Thessalonicam, Chrysopolim, Peritheorium, Avidum, Redestum, Adrianopolim, Aprum, Iracliam, Silimbriam, et apud ipsam magnam urbem, et simpliciter in omnibus partibus sub potestate nostre pie tranquillitatis existentibus, non prebentes quo modo pro qualibet propria merce quicquam commerchii gratia vel alicujus alius condictionis, que fisco debeatur, pactivi delicet xilocalami, limeniatici, portiatici, canischii, exafolii, archonticii et aliorum redditnum, quorum causa negociari debent. In omnibus enim mercationum locis data est eis a nostra sublimitate libera licentia, debens superiores eos facere et ipsa inquisitione. Excident autem et ab ipso eparcho parathalasita (11'), eleoparocho genicho, commerkiariis, kartulariis, yppologis et hujusmodi omnibus, nulle per loca principum vel aliorum servitia communis tractancium presumente aliquid eorum contempnere, que hic diffinita sunt. Omnium enim specierum et mercium, quam (12) quispiam dicet, collata est eis negotiatio, et omnium emptionem faciendi habebunt potestatem, superantes omnem dationem. Hec igitur imperii nostri pietas sic dispensans sancit et precipit, nullum eis repugnare tanquam rectis et veris clementie nostre (13) et contra hostes auxiliatoribus, et usque in finem seculi tales se fore polliritis, nec quemquam omnino talibus sentire contraria, vel allegationes aliquas contra eos exercere, collatorum eis hic gratia ergasteriorum videlicet et scalarum. Cujuscunque enim juris hec sint, sive ecclesiastici sive privati aut publici sive sancte domus, nullus tamen tanget ea, que sunt nunc existentium fidelium celsitudinis nostre Venetticorum, et postmodum futurorum; quoniam multam benivolentiam et rectam voluntatem erga Imperium nostrum et Romaniam exhibuerunt, et hanc toto corde in perpetuum observare pollicentur, et pro Romano ordine ac Cristiano prompte pugnare volunt et protestantur. Contra tales viros quis contradicet, aut quis placitum aggredietur ? Quam ob rem neque secretum Petrii aut Mirelei, neque familiarium aliquis, neque monasterium sive templum sanctum, quibus videlicet collata ergasteria adtinent et scalle, contra hos movebunt. Erunt autem silentes et in dispensatione et dono sublimitatis nostre veraciter perseverantes. Si enim que nostra vult celsitudo dignis accipere non largimur, ceu viriliter operatis accelerantibus, quibus unquam largiemur ? Ea propter donabuntur

(10) Imo Ἀχτνδοῦντ.

(11) De his nominibus conferantur doctissimæ Taſelii notæ l. l. p. 118 sq.

(11') Lib. albus: *parathalaxica*; Lib. Pactorum: *peratalisita*.

(12) Lege *quas*.

(13) Adde *dulis* vel *servis*.

collatorum immobilium sine ablatione et infestatione a malo per omnes et assiduos annos secundum comprehensionem practici horum traditionis, quod eis componi debet a proto antipato Georgio et notario nostre serenitatis Machitario, quod et firmum erit et stabile atque inviolabile in omnibus, que in eo continebuntur. Idemque debet in illis substerni secretis, in quibus et presens nostri potestatus substernetur chrysobulum, ad noticiam collatorum rectis (14) *celsitudinis nostre Veneticis, et redargutionem illorum, qui istos horum gratia infestare niterentur. Erunt igitur semel hic diffinita omnia firma et inviolabilia et a nemine contempnenda. Si vero quispiam forte aliquid in hoc chrysobulo ordinatorum contempserit, inremisibiliter cogetur dare a secreto epi ton ikiakon auri libras decem; et ex eo solvetur ablati pretium in quadruplum, firmo et stabili existente presente chrysobulo celsitudinis nostre, facto mense Majo indictionis quinte decime in anno sex millesimo sexcentesimo, in quo et nostrum pium et a deo prometum subsignavit imperium.*

« Igitur imperium nostrum hujusmodi confirmans chrysobulum, concedit et rursum habere « effectum, secundum quod dictatum in principio « fuit tunc cum eis collatum fuit, quatenus et sollempnium beneficium iterum accipiant, et honores dignitatum nobilissimus dux et sacerrimus « patriarcha cum suis errogativis habeant, nec « non et ipsi possessionem et fruitionem ergasteriorum et collatorum et scalarum sine ablatione « possideant. Similiter vult clementia nostra, eos « habere licentiam sine prohibitione negociandi, « sine commerchio et qualibet alia datione in omnibus numeratis in manifesto chrysobulo civitatibus et terris sub potestate nostre sublimitatis « existentibus. Verum et sanctissime ecclesie sancti « apostoli et evangeliste Marci, que est in Veneciis « constituta, de Amalfitanorum ergasteriis per « prefactum chrysobulum sine privatione eidem « tradentur ecclesie. Quoniam vero ante non « paucos annos ab hiis, qui quasdam mercea « Veneticis in Romanie regionibus vendunt, commerchium exigi contigit, et obtinuit hujusmodi « mos ut patet annis sufficientibus, rogaverunt « autem et pro hoc clementiam nostram fidelissimi « et amici nostre serenitatis Venetici, quatenus et « hujusmodi corrigatur capitulum, eisque hujus « detur licentia et libertas, clementia nostra et « hanc eorum peticionem adimplevit, et precipit « per presens chrysobulum, ut nullus sub nostre « majestatis potestate Romeorum cum Veneticis « negociancium in omnibus Romanie terris, aut « quando eis vendit aut quando ab aliquo eorum « emit, det commerkii gratia quicquam vel alicujus alius exactionis; sed excusentur et ipsi, seu « hii, qui commerchia dantibus negociantur. Verumtamen et Venetici debent ea, que per con- « ventionem scripto peragendam a nuntiis eorum « clementie nostre sunt jurejurando promissa, et « firma et inviolabilia observare. Super hoc erunt « ipsi juris sibi collati per presens chrysobulum « sine ablatione donantes, per seculum omne firmo « et inviolabili presente chrysobulo existente, « facto mense Augusto indictionis quarte sex mil- « lesimi sexcentissimi trigesimi quarti anni, in « quo et nostrum pium et a deo promotum subsi- « gnavit imperium. »

« Hec igitur sunt, que a perpetue memorie imperatore et avo imperii nostri et ter beato imperatore domino et patre celsitudinis nostre fidelissimis imperio nostro Veneticis per chrysobula illorum collata sunt; que etiam chysobula et nostrum pium imperium corroborat per presens crisobulum, et jubet effectum ea habere, secundum quod eum usque ad migrationem ad dominum inter imperatores perpetue memorie ter beati domini et patris nostre sublimitatis habebant. Venetici autem solita sibi sacramenta facientes observabunt fidem et servitutem, quam nostre celsitudini debent et Romanie, ipsis operibus puram et vere rectam. Quoniam vero, ut relatum fuit clementie nostre a nuntiis Veneticorum in magna urbe presentibus, inpetravere Venetici preceptum quidem inter imperatores semper memorandi imperatoris, domini et patris imperii nostri, licenciam ipsis largiens sine prohibitione et per insulas negociandi, videlicet Ciprum et Cretam, per quod et sine commerkiis debeant custodiri ubique terrarum imperii nostri pro hiis omnis generis speciebus, quas ipsi ab eisdem insulis mercabunt, nequivit autem tenor ejusdem precepti adhuc effectum recipere, quam ob rem et nunc usque Venetici collato ipsis per hujusmodi preceptum beneficio carent; petieruntque ab imperio nostro precipi, quatenus beneficium, quod in predicto continetur precepto semper memorandi imperatoris domini et patris imperi nostri, et adhuc caret effectu, amodo potiatur effectu; clementia nostra ob fidem et servitutem, quam erga sublimitatem nostram exhibent et deinceps exhibere pollicentur, hujusmodi peticionem eorum exaudiens concedit et precipit, sine prohibicione per manifestas insulas, Ciprum videlicet et Cretam, eos negociari, nemine quidquam ab eis exigere presumente horum gratia, et sine commerkiis ubique terrarum imperii nostri custodiri secundum superius scriptas condictiones. Igitur ut et ipsi certitudinem habeant de in presenti chrysobulo diffinitis, presens chrysobulum est compositum, factum mense Octubri indictionis undecime anni sex millesimi sexcentesimi quinquagessimi sexti, in quo et nostrum pium et a deo promotum subsignavit imperium. »

Hoc igitur chrysobolum sic continens beati transitus et semper memorandi imperatoris et patrui

(14) Adde *dulis* vel *servis*.

imperii nostri magni Manuelis confirmans et nostra pietas per presens chrysobulum verbum imperii nostri, concedit et precipit, ipsum videlicet, et que in ipso chrysobulo verbo notificantur semper memorandorum Imperatorum, pronvi scilicet imperii nostri Alexii Comnani, et magni patrui imperii nostri Johannis Comnani, firma et inviolabilia permanere in omnibus, que continent, et conservari personas et res universas fidelissimorum celsitudini nostre Veneticorum salvas et illesas ab omni homine sublimitatis nostre, nec non et ab ipso imperio nostro in omnibus clementie nostre terris, et in terra et in mari, habere et predictos A Veneticos et universa ipsis data et concessa a manifestis semper memorandis imperatoribus omnimode inviolabilia et absque ulla diminucione, secundum quod eis data fuerunt et concessa, presente chrysobulo verbo imperii nostri firmo et inviolabili permanere debente in omnibus, que continet; facto mense Februario presentis quinte indictionis sex millesimi sexcentesimi nonagesimi quinti anni, in quo et nostrum pium et a deo promotum subsignavit imperium.

Ysaakius in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romeorum Angelus.

IV.

AUREA BULLA DE LOCIS A VENETIS CONSTANTINOPOLI POSSIDENDIS [15]. (A. 1187).

Quoniam Venetici ad imperium nostrum accedentes et ab eo ad servitum celsitudinis nostre recepti cum ceteris, que postulaverunt, ab imperio nostro petierunt nostram deposcentes serenitatem, confirmari et quod super practico collatorum eis in magna urbe a semper memorando imperatore et desideratissimo patruo imperii nostri, domino Manuele Comnano, habitaculorum videlicet et liberorum locorum, nec non et littoralis scale, factum est chrysobulum verbum ejusdem semper memorandi imperatoris, quatenus sic nullo modo suspicionem aliquam habeant, quicquam horum fore evulsum: Imperium nostrum hujusmodi deprecationem eorum nolens abicere, presenti chrisobulo suo confirmat predictum chrysobulum inter imperatores famosi imperatoris et patrui nostre serenitatis, quod ad verbum sic continet: B parati et prompti apparuerunt. Ut enim predictus Sicilie dominus Rogerius didicit, incustoditas fore partes imperii nostri, que circha Greciam et Peloponisum sunt, et insulas terras imperii nostri, que circa easdem terras sunt, dum sublimitas nostra vacaret susceptioni et ducatui earum, que paulo ante per terram imperii nostri transierunt, innumerabilium expeditionum, Alemannorum videlicet et Franchorum, et paratum (18) cum ipsis esset contra impios Agarenos ad expeditionem faciendum per stolii missionem, ejusmodi regionem celsitudinis nostre, secundum quod ei possibile fuit, depopulatus est; cumque quod factum est ad predictorum Veneticorum aures pervenisset, hii hoc tanquam proprium dampnum reputaverunt, et confestim ad aparatum cooperandi, ut id quod factum C est omnimode vindicetur, consurrexerunt et suum servitium prompte celsitudini nostre spoponderunt. Porro et in reliquas regiones imperii nostri transmiserunt, quatenus, qui invenirentur cumpatrioto eorum, venirent et servirent et ipsi in ejusmodi Romanie et imperii nostri servitio usque ad complementum tocius mensis Septembris futuri (19) cum deo indictionis duodecime. Ad remunerationem igitur hujusmodi eorum servitii, quod ut dictum est facere promiserunt, quoniam majores(20) vice universe, que per tempora huc venit, Veneticorum multitudinis adaugeri sibi et mansiones et embolum et scalas, in quibus naves eorum in porta stant, certificantes, se non modicum angustari, et D quod non possint hiis solis, que ipsis data sunt a beate memorie imperatore et avo imperii nostri in hac civitatum imperatrice, contenti esse: largitur eis imperium nostrum per presens chrysobulum suum que petierunt, habitacula et libera loca et littoralem scallam, que expresse numeranda et scribenda sunt in eo, quod jussum est fieri, practico

« Si eos, qui fide et devotione optimi sunt erga illos, qui per tempora optinent imperii gubernacula, oportunum est larga beneficia ab ipsis consequi, magis autem si contigerit eos anime statum generosum habere atque audacem, ut ad similem zelum reliqui irritentur, et ne hujusmodi virtute inhonora persistente et contrario ei vitio reprehensionem veritate (16), raritas valde necessariarum prerogativarum a deo salvato Romaiorum exercitui fiat: nequaquam quod a deo est imperium nostrum ingenuos nautas et fidelissimos celsitudinis nostre Venetikos, in hanc imperatoriam urbem venientes, decet prorsus spernere a peticione decidentes (17), quam nunc imperio nostro porrexerunt, quum et ipsi consuetas genitoribus suis fidem et devotionem erga Romaniam et celsitudinem nostram rursum ostenderunt, et ab imperio nostro vocati in congressum contra eum, qui potestatem habet Sicilie, et omnimodam pugnam contra eum et stolum ejus, nec non et terram ejus,

(15) Ex libro albo et libris pactorum post Marinum l. l. tom. III, p. 293 nuperrime ediderunt Tafel et Thomas sæpius laudati, tom. I, p. 189-195.

(16) Editores conj. *inveniente* s. *excitante*. Sensus postulat, ut *eritante* legamus.

(17) l. e. ἐκπιπτούσας.

(18) Scil. imperium nostrum.

(19) Lege *futarue*.

(20) Lib. pactorum, *per majores*. Unde editores conjecerunt, *petierunt majores*.

traditionis eorum corporalis ab aedesimotato Epiphanio Tuglica, certificari debente per superscriptionem familiaris hominis celsitudinis nostre Johannis Pepagomeni et sterni in congruis secretis, in quibus et presens nostre serenitatis chrysobulum sterni debet, quatenus et hec optineant, sicut et que prius a semper memorando imperatore et avo imperii nostri eis data sunt, servire debentibus, ut superius monstratum est. Determinatio igitur eorum, que per chrysobulum presentis scripti eis collata sunt, habet sic :

« Incipit ab ipsa Vigla, et procedit versus orientem. Tenet embolum et que versus septemtrionem et meridiem sunt cum solariis habitacula, et procedit usque ad fornicem conjunctum muro hospitalis sancti Marciani, comprehendens et loca, in quibus stant octo numulariorum tabule. Ascendit paululum versus meridiem ab ipsa Vigla. Tenet ad modicum et aliud embolum, et pervenit usque ad primum fornicem ejusdem emboli, comprehendens triclinarium altum domicilium Mili. Versus orientem ejusdem emboli secundum duas partes humilem domunciullam cum aclini tecto ejusdem monasterii, et que in equalli hujus est, modicam curiam, que dicitur Aristini, et habet longitudinem brachiorum octo cum dimidio, et latitudinem septem cum tercia. Preter ea, que sunt versus orientem habitacula diacone (21) Precursoris, debentibus obturari januis hujusmodi habitaculorum, que educunt in manifestam curiam. Versus aquilonem tria ergasteria cerulariorum. Ycanati duas stationes, in quibus panes venduntur, et loca tabularum duarum nummulariorum ejusdem monasterii Mili. Incipit rursum ab ipso fornice predicti hospitalis; tenet publicam viam, que versus occasum est ejusdem hospitalis, et progreditur usque ad portam, que est juxta parvum templum Precursoris. Exinde rursus dimittens premonstratam portam quasi versus orientem transit per murum civitatis, et pervenit usque ad semitam, que dividit jura monasterii Akymitero (22). Exinde ascendit modicum versus meridiem, tenens eandem publicam semitam, habentem in latitudine brachia tria, et, ut dictum est, dividentem mansiones monasterii Akymitero, et perveniens usque in finem domicilii ecclesie Perivlevti (23), ita ut a muro civitatis per equalitatem ejusmodi semite usque ad finem domicillii sint brachia viginti sex. Flectitur versus orientem, tenens murum ecclesie sancti Nicholai, relinquens a dextris quidem monasterium sancti Nicholai, a sinistris vero domicilium monasterii Berivlevti, et progrediens usque ad alteram semitam versus orientem muri sancti Nicholai. Rursus flectitur et ascendit parumper versus meridiem eandem semitam, et ascendit versus orientem, dividens domicilia sancti Nicholai, a sinistris pistoricum ergasterium sancti Marciani, quod est junctum mansionibus sancti Nicholai. Supergreditur rursus aliam tertiam semitam, et pervenit usque ad aque cursum, que a Vigla descendit, relinquens a dextris alia habitacula sancti Nicholai, a sinistris domicilium sancti Marciani et pensionales domos monasterii Parakymomeni. Iterum progreditur versus meridiem, comprehendens vacuum locum ejusdem monasterii Parakimomeni, qui versus orientem jacet domorum sancti Nicholai, et procedit et regreditur usque ad Viglam, unde et incepit, dimittens quidem a dextris domos monasterii sancti Marci, a sinistris vero aque cursum. Ejusmodi determinationis spatio comprehenduntur ea, que sunt versus orientem aque cursus, descendentis a Vigla versus portam Canavuci, habitacula et vacuus magnus locus, qui usque ad publicam viam versus occidentem progreditur sancti Marciani a muro civitatis et usque ad embolum, per presens chrysobulum verbum datum. Et ea, que sunt versus occidentem aque cursus a muro civitatis, qui in equali semite est, dividentis jura monasterii Akimiton, et usque ad domos sancti Nicholai et sancti Marci, cum parvo vacuo loco monasterii Parakymomeni. Et simpliciter omnia, que inhabitantur et que non inhabitantur, habitacula et vacua loca, in predicto spatio conprehensa. Adhuc cum his comprehenditur et que est in littore scalla sancti Marciani, que bodie a Chrysiobasilio possidetur, cum universa ejus comprehensione et continentia, et que in ea sunt domibus et ergasteriis.

« His sic ab imperio nostro donatis per presens chrysobulum verbum celsitudinis nostre, exceptis proximantibus his donatis, portis videlicet, muris et cortinis murorum civitatis, habebunt Venetici hec, devotionem et fidem, quam imperio nostro debent, servantes, secundum quod et per ea que prius adepti sunt chrysobula hanc servare conentur (24), cujuscunque juris sint, sive ecclesiastici juris sive rei publice sive private sive sancte domus vel monastice, nulla accione locum exercendi habente contra eos gracia horum. Si vero quispiam forte infestationem eis induxerit gracia convincendi aut auferendi quicquam eorum, que eis, ut dictum est, data sunt inremissibiliter multabitur a secreto epi ton ykiacon (25) in decem libris auri, firmo et rato existente presente chrysobulo verbo clementie nostre, facto mense Marcio indictionis undecime sex millesimi sexcentessimi quinquagessimi sexti (26) anni, in quo et nostrum pium et a deo promotum subsignavit imperium. »

Hanc igitur Veneticorum deprecationem imperium nostrum nequaquam abiciens, confirmat sic continens chrysobulum verbum inter imperatores

(21) Lege : *diaconi*.
(22) Lib. Pactorum *Acymitorum*, i. e. τῶν Ἀκοιμήτων.
(23) Τῆς Περιβλέπτου.
(24) Editores conjiciunt : *tenentur*.
(25) Ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν.
(26) Numerum *sexti* editores supplevcrunt. Recte.

semper memorandi patrui celsitudinis nostre, domini Manuelis, per presens chrysobulum verbum, et jubet intactum hoc manere et inviolabiliter in omnibus, que precipit, dans et concedens Veneticis, habere et rursus que in ipso notificantur domos sine mutilatione secundum ipsius comprehensionem, ut ab imperio nostro ipsis datas. Super hoc enim et presens chrysobulum verbum clementie nostre factum est, firmum et ratum permanere de- A bens, quousque et Venetici conservabunt sine fraude et malo ingenio ea, que per conventionem et sacramentum imperio nostro debent.

Factum mense Februario quinte indictionis sex millesimi sexcentesimi nonagessimi quinti anni, in quo et nostrum a deo promotum subsignavit imperium.

ISAACIUS in Christo deo fidelis imperator et moderator Romanorum Angelus.

V.

PACTIO CUM VENETIS [27]. (A. 1187.)

Oportuit equidem et Venetie revocationem et in Romaniam et in pristinam unionem, quam cum ea habebat, reversionem et restitutionem, sepe quidem excogitatam, diversis vero occasionibus impeditam et in diebus inspectam nostre pie tranquillitatis, quam deus, interpositum inimicitie deponens parietem, tam prope quam longe existentibus tanquam pacis angelum misit, nunc pro fine (28) accipere, profecto ad utilitatem quidem Cristianorum, minime autem ad incommodum Romanie ut imperium nostrum confidit. Nam et aliis temporibus celsitudinis nostre antecessoribus Venetici servientes utiles Romanie apparuerunt, devocionem ei maximum in necessariis temporibus exibentes, et ei nunc melius servicium pollicentes, sic ipsum sacramento et convencione imperio nostro corroborantes:

« Non est conjuncta Venetia, nec unquam conjungetur alicui coronatorum vel non coronatorum, sive gentium vel nationum alicui contra imperium domini imperatoris Romanorum et semper augusti C domini Ysaaki Angeli, donec vixerit, vel heredum ejus masculorum vel feminarum, qui vel que imperabunt, vel illorum, qui ex precepto eorum imperabunt, ad nocendum Romanie particulariter vel universaliter; nec per se unquam ei nocebit.

Item, quocienscumque principum aliquis coronatorum vel non coronatorum, vel gentium aut nationum aliqua contra Romaniam venit offendendum eam cum galeis quadraginta vel pluribus, usque ad centum (29), et indiget Imperium ejus vel heredes ejus mares vel femine, qui vel que imperabunt, vel illi, qui ex precepto ejus imperabunt, servitio Veneticorum cum galeis quadraginta et usque ad centum, debent illud habere infra menses sex post datam noticiam Duci ab imperio eorum Venetie. Hujusmodi vero galee debent Venetie fieri et parari a Veneticis cum universo apparatu earum per peccuniam illuc missam ab imperio eorum, vel inventam ibi a parte celsitudinis eorum, Veneticis dare debentibus homines aptos, ut unusquisque eorum presit preparationi quinque gallearum; qui et jurare debent, quod facient eas bene fieri ut unam quamque earum centum quadraginta fore romatorum (30) et cum omni apparatu earum, cum celeritate et sine fraude, secundum quod facerent eas fieri, si galee B essent Venetie, aut si cum peccunia fieri deberent Venetie. Et unusquisque eorum debet accipere de vestiario domini imperatoris liberalitatis gracia yperpera sexaginta.

Item comites hujusmodi galearum debent jurare super sancta dei evangelia, quod in una quaque earum erunt centum quadraginta homines, si tot hominum roga eis data fuerit, exceptis moventibus (31) et sine noticia eorum aufugientibus. Verum tamen comites festinabunt, bona fide recuperare datam eis rogam; et si eam recuperare possunt, inducent alios pro eis in galeas eorum, vel reddent eam homini domini imperatoris.

Item jurabunt comites, quod universum apparatum ipsis traditum conducent ad honorem imperii eorum et salutem nostri stoli. Homines autem galearum talem debent rogam accipere, qualem Venetici apud Coryphum accipiebant.

Item et, si imperium eorum voluerit in numero hujusmodi centum galearum servitium Veneticorum in tota Romania inventorum, debet illud habere cum tot scilicet galeis, quot armari poterunt de inventis Venetis, ex quatuor tribus in galeas inductis secundum numerum inventorum Veneticorum cum et manifesta roga. Verumtamen non cogentur galleas ingredi viginti annorum homines et infra, neque sexaginta annorum et ultra.

Stolus autem noster capitaneum vel capitaneos Veneticos debet habere, qui et jurare debent, quod D conducent eum ad honorem imperii eorum et salutem nostri stoli bona fide et sine fraude usque ad stolum celsitudinis eorum. Et si stolus noster, antequam imperii eorum stolo uniatur, aliquem stolum inimici imperii eorum invenerit, et eum offendere vel expugnare voluerit, faciet sic sine fraude et malo ingenio aliquo. Postquam vero

(27) Post. Marin l. I. III, p. 282 ex libro albo et libris pactorum ediderunt Tafel et Thomas l. l. I, p. 195-205.

(28) I. e. εἰς τέλος vel διὰ τέλους. Marin : *per finem.*

(29) Verba *usque ad centum* hoc loco expungenda esse videntur. Habentur tamen etiam infra Nov. XI.

(30) Libri pactorum, *remotorum*; Marin : *remigalorum.*

(31) Marin, *morientibus.* Sic infr. Nov. XI.

stolus noster stolo imperialis celsitudinis unitus fuerit, debent numerari homines, qui in galeis erunt, a capitaneo stoli imperii eorum, si ipse voluerit : et inventi quidem erunt in servitio celsitudinis eorum; absentes vero bona fide festinabunt reperire, si possunt, numerumque supplere. Insuper capitaneus vel capitanei nostri stoli et comites et nauclerii et prodenses et decemviri de unaquaque galearum jurabunt, quod precepto capitanei stoli imperatorie majestatis obedient ad honorem imperii eorum et salutem nostri stoli, sine fraude et malo ingenio; et quod una cum stolo imperii eorum persequentur stolum inimici majestatis eorum, sive Cristiani sint sive pagani, et lædent et expugnabunt eum et expellent, inferentque ei malum quod poterunt, bona fide, sine fraude et malo ingenio, et impugnabunt eum, quousque et stolus imperatorie sublimitatis eum impugnabit bona fide et sine fraude. Et si aliquam terrarum inimici imperii eorum ceperint, debemus in ea habere ecclesiam, embolum et scalam, et conversari sine omni datione. Verumtamen stolus celsitudinis eorum debet tantus esse, quantus et noster est, vel amplior. Postquam vero hujusmodi servitium imperii eorum peregerint, debent de galeis egressis Venetia tot ad suam habere reversionem, quot eis necessarie erunt convenienter et sine fraude, bona fide.

Item, postquam hujusmodi galee Venetiam pervenerint, si imperium eorum voluerit eas iterum a Veneticis in Romaniam reduci, reducentur; et unusquisque eorum, qui eas reducent, debet habere pro mercede id, quod fuerit conveniens secundum tempus. Si autem imperatoria celsitudo per alias personas vel per aliam aliquam dispensationem voluerit hujusmodi galearum reversionem fieri in terram imperii eorum, fiet et hujusmodi earum reversio licite. Et si voluerit eas Venetie custodiri, custodientur ad honorem imperii eorum, ac si essent proprie Venetie, sed tamen cum imperiali expensa.

Item, si ob aliquod gravamen nequiverint hujusmodi galee secundum præfixum terminum venire Venetia, debent in servitium stoli imperii eorum ingredi omnes inventi in Romania Venetici, de quatuor tres, secundum quod superius statutum est, cum et manifesta roga.

Item, si imperio eorum expedit auxilium ad deffensionem terre celsitudinis eorum ob aliquem inimicorum in Romaniam ingressurum cum galeis quadraginta vel pluribus, et nequiverit Venetiam mittere pro adjutorio, debet imperatoria celsitudo inducere ad deffensionem terre imperii eorum contra hujusmodi inimicum Veneticos, in magna urbe videlicet et circha eam existentes versus ortum et versus occasum, et ab ea usque Avidum et in eadem civitate similiter inventos, nec non et in terris, que infra sunt usque Phyladelphyam et in ipsa civitate, et usque Adrianopolim et in ea similiter existentes, de quatuor tres, cum tot scilicet galeis, quot armare poterunt, inventi secundum supradictum ordinem, cum et manifesta roga.

Tali itaque modo talique ordine jurabunt (32) et defendent Romaniam Venetici contra omnem hominem coronatum et non coronatum, et contra omnem gentem, volentem ledere eam, secundum quod superius ostensum est, salva tamen concordia, quam cum nobilissimo rege Alemannie habent, quousque dissoluta non fuerit : postquam vero dissoluta fuerit, debet eadem et contra regem Alemannie facere pro imperio eorum et Romania; et salva conventione interventione inter Veneticos et nobilissimum regem Sicilie Vilielmum facta, que protenditur usque in annos septem et menses novem, computandos a principio Januarii mensis presentis sexte indictionis. Verumtamen et contra regem Sicilie, quandocumque ipse argumentabitur offendere Romaniam infra annos conventionis inter eos facte, venient Venetici infra quatuor menses post datam de hoc noticiam duci ab imperio eorum Venetie ad adjuvandum Romaniam et defendendum eam cum galeis quindecim bona fide. Verumtamen de galeis et roga debet fieri, secundum quod superius dictum est.

Item, si imperium eorum voluerit homines aut vestiaria Venetiam mittere gratia conducendi milites a Lombardia vel ab alia terra, et dispensandi ea, que ad honorem et utilitatem terre spectant celsitudinis eorum, licite faciet hoc, si hoc non est contra Venetiam. Homines autem Venetie debent homines et vestiaria sublimitatis eorum recipere, et defendere et homines et peccuniam ab omnibus inimicis. Verumtamen imperium eorum non debet Venetia educere stolum vel exercitum contra aliquem, cum quo Venetici habeant unionem et amorem.

Item, si imperatoria celsitudo voluerit milites in Romaniam transducere per Venetiam, licite faciet et hoc, nisi ipsi manifesti inimici Venetie fuerint, aut Venetia impedita fuerit. Nam transacto impedimento licebit transire, sive soli fuerint, sive cum familiis. Talia igitur servitia debent Venetici imperio eorum et Romanie facere, nisi ab aliqua coronatarum personarum vel magnarum terrarum manifestam inimicitiam habeant, adeo quod ipsi servitium facere nequeant, sine fraude et malo ingenio.

Item duces Venetie, qui per tempora erunt, jurabunt, quod imperio ejus et heredibus ejus masculis et mulieribus, qui et que imperabunt, vel hiis, qui ex præcepto eorum imperabunt, fidelitatem. . . debebunt (34) Venetie, secundum

(32) Idem : *jurabunt*.

(33) Malim *intervenia*, Græca dictione. Marin *interveniente*.

(34) Hunc locum haud dubie lacunosum sic explet Nov. XI infra : « fidem servabunt etiam eam contra omnem hominem coronatum et non coronatum, salvo eo quod per juramentum debent Venetie. »

quod nunc dux Venetie. Aureus magistro Petrus, juravit.

Debitores fisci et Romeorum reddent omnia que ex debito debent. Et si debitor non habet, unde debitum reddat, debet creditor habere justitiam de debitore; si autem his obierit, de heredibus ejus.

Item, si inimicus imperatorie celsitudinis supervenerit ad impugnandum terram imperii eorum, in qua Venetici sunt, debent ipsi defendere eam, et inimicum expellere ab hujusmodi terra, velluti possunt, bona fide et sine fraude.

Hanc itaque conventionem firmam et sacramentum firmum Venetici observabunt, et neque ob illatam eis iram semper memorandi imperatoris porphyrogeniti domini Manuelis, neque ob aliquam aliam occasionem eis factam hujusmodi sacramentum infriugent, neque ob preceptum, vel timorem alicujus coronatorum vel non coronatorum, neque ob ecclesiasticam excommunicationem vel absolutionem alicujus pontificum, aut ipsius pape Romani. Igitur hec omnia Venetici observabunt bona fide et sine fraude, quousque et ab imperio ejus et futuris imperatoribus integre conserventur ea, que promittuntur nobis a domino imperatore Romanorum et semper augusto domino Ysaakyo Angelo per chrysobulum imperii ejus.

Hec quidem sunt, que Venetici imperio nostro et Romanie per conventionem spoponderunt. Quoniam vero et per juramentum hec eadem manifestus videlicet dux Venetie et manifesti Venetici confirmaverunt, imperii nostri clementia hujusmodi eorum conventionem juramento corroboratam benigne recipiens, in pristinam unionem, quam cum Romania habebant, eos restituit. Et renovans chrysobula eis facta ab inter imperatores semper memorando imperatore et patruo imperii nostri, domini Manuelis Comnani (35), promittit per suum chrysobulum verbum, eos conversari in universis terris nostre pie tranquillitatis per terram et per mare absque omni datione secundum comprehensiones hujusmodi chrysobulorum, et fore salvos et intrepidos in personis et peccuniis eorum tam ab hominibus imperii nostri quam ab ipso imperio nostro, et habere omnes districtus, quos habebant tempore illate eis ire semper memorandi imperatoris et patrui imperii nostri domini Manuelis Comnani, ipsisque Veneticis reddi et omnes res eorum, que in palatiis et monasteriis fuerunt, et que in vestiarium intraverunt et alia loca scripto et non scripto. Set et pro rebus, que manifeste non reperientur, dabit serenitas imperii nostri homines sufficientes, eisque precipiet, quatenus res Veneticorum studiose querant et reperiant, ac si de vestiario imperii nostri ablate essent. Qui et jurare debent, quod secundum preceptum imperii nostri studebunt invenire et accipere hujusmodi res ad honorem clementie nostre et utilitatem Veneticorum. Et si aliquid de hiis venditum est, et dixerit Veneticus fraudulenter illud fore venditum, jurabit ille qui vendidit, quod bona fide rem Venetici vendiderit et pro tanto, quanto eam vendere quivit, et quod nec plus inde acceperit nec accepturus est, nisi quantum dixit, si propinquus imperii nostri non fuerit. Veruntamen et de propinquis celsitudinis nostre et de aliis debet fieri cauta justitia, secundum quod deberet fieri pro rebus ablatis de vestiario nostro imperii nostri.

Item et, si pro servitio, quod imperio nostro facient vel imperaturis secundum quod dictum est, supervenerit eis inimicitia a coronata persona vel a magna gente, debet imperium nostrum vel imperaturi per tempora eos juvare, secundum quod juvare deberet unam de magnis Romanie civitatibus, excepto, si pro quindecim galeis, quas imperio nostro dare debent infra tempus pacis, quam cum nobillissimo rege Sicilie Vilielmo habent, eis supervenerit. Nam si pro jam dictis galeis inimicitia eis evenerit, debet imperii nostri serenitas eos juvare secundum suam voluntatem. Et si imperium nostrum vel imperaturi, secundum quod dictum est, fecerit pacem vel treuam cum aliquo inimicorum, contra quem Venetici imperio nostro servient, debet imperium nostrum eos introducere in hujusmodi pacem vel treuam. Et si stolus celsitudinis nostræ una cum Veneticorum stolo aliquam terrarum inimici imperii nostri ceperit, debent in ea habere Venetici ecclesiam, embolum et scalam, et fore absque omni datione. Debitores vero Veneticorum Romei debent persolvere omne, quod ex debito debent creditoribus Venecticis. Si autem debitor non habuerit, unde debitum persolvat, habebit justiciam Veneticus de Romeo; si vero ipse decessit, de heredibus ejus.

Conservabuntur igitur hec firma ab imperio nostro et ab heredibus, ut dictum est, et successoribus imperii nostri, quousque et a Veneticis firmiter et sine fraude et malo ingenio conservantur superius notificata. Super hoc enim et presens chrysobulum verbum imperii nostri eis collatum est, firmum et inviolabile permanere debens.

Factum mense Februario presentis quinte indictionis sexmillesimi sexcentesimi nonagesimi quinti anni, in quo et nostrum pium et a deo pronotum subsignavit imperium.

Ysacius in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romanorum Angelus.

(35) Lege : *domino Manuele Comnano.*

VI.

PACTUM CUM VENETIS DE DAMNIS RESARCIENDIS [36]. (A. 1189.)

Confirmata equis est jam conventionibus scriptis, per sacramenta corroboratis a nobilissimo et imperii nostri fidelissimo duce Venetie, Aurio magistro Petro, qui dignitate protosevasti a nostra sublimitate decoratus est, et ab universa Venetie plenitudine imperio nostro et Romanie, fides et servitium Veneticorum nichilque deest eorum inviolabilissime securitati. Quoniam vero oportunum erat, Venetie satisfieri in his, que a nostra serenitate ei promissa sunt, videlicet in redditione rerum, que Veneticis ablate fuerunt tunc, cum a semper memorando imperatore et desideratissimo celsitudinis nostro patruo, domino Manuele Comneno, capti fuerunt, et exhibitione centenariorum quatuordecim yperpeporum, que ultra eam ipsis promissa sunt ob causam, que in crisobulo pro hiisdem edito notificantur, ob quos (37) et unum yperperorum eis preimpensum est. Quippe et nuntii ad nostram clementiam missi sunt : primo quidem Petrus Michael, Octavianus Quirinus et Johannes Michael, conventionem suam, quam imperio nostro et Romanie fecerunt, juramento corroboratam equidem offerentes, et que ipsis promissa sunt per chrysobulum, ut dictum est, exigentes : deinde vero sonori (us) nobilissimi et imperio nostro fidelissimi ducis Venetie Petrus Cornarius et Dominicus Memmus, procurator ecclesie sancti Marci, injunctum profecto habentem (38) agendi simul cum precedentibus; reppererunt quidem clementiam nostram ipsorum pectitioni annuentem, et ad perfectionem eorum, que ab ipsis postulantur, paratam. Verum universalis annulatio et perditio rerum, que ablate ipsis fuere, voluntati bone serenitatis nostre, quam erga ipsos clementia nostra habebat, impedimento equidem stabat. Ideirco nostra serenitas illos imitata viatores, qui a via, ducente ad id quod volunt diversorium, modicum declinantes, quando quidem sic casu, que recte vie sunt, prospere eis non jacent, per aliam viam ad idem pervenire coguntur, et ad eundem finem deveniunt, quamquam per aliam viam; et ad verba veniens cum jam dictis legatis pro rerum eorum inventione, quia in possibili eam jacentem nequaquam comperiebat, alium modum eis precipit reperire, per quem talio eis fiat rerum eorum, que ceu superius notificatum est ex promissione reddi quidem debebant, non autem reperiebantur, et ob hoc suam redditionem inter impossibilia ponebant. Ipsi autem multum habentes studium, sue terre proficuum invenerunt. Et habundanter nostre supplicant serenitati super his, que ad restaurationem sibi fieri volunt, et parti Venetie dari poscunt per embolum et per pensionalia et scalas maritimas, embolo pridem ab hiis habito adjacentes, annuum introitum librarum yperperorum quinquaginta.

Et nostra pia tranquillitas hujusmodi eorum peticionem nullo modo renuit. Quemquam enim grave celsitudini nostre videtur, latitudinem infra magnam urbem gentibus exhibere; verumtamen, quia non ut alienigenas, immo ut aborigines Romanos genus Veneticorum nostra serenitas reputat, tantumque pro Romania dolent, quantum et ipsi Romani, tantamque erga eam habent devotionem, quantam et erga terram, que eos emisit, non eis tantum, quantum Romanie donandum esse videtur, quantumcumque eis largiatur? Quapropter et nostra clementia jubet per presens chrysobulum verbum, habere Veneticos universa alia, que a nunciis eorum postulata sunt, ipsosque embulos Allemanorum et Francigenarum et maritimas eorum scalas, que in presentia grammaticorum nostre serenitatis, Constantini Pediadite et clarissimi protonobilissimi Nichite Valanite, ab sodesimotato Constantino Petriota per practicum eis tradita sunt; quod debet corroborari quidem per superscriptionem pansevasti et nostre sublimitati familiaris archicancellarii, domini Johannis ducē; cognitum autem fieri et congruis secretis cum presente chrysobulo imperii nostri. Quorum equidem omnium annuus introitus quinquaginta libris constat yperpepororum, secundum quod ex tradicionis istorum practico composito patet. Quamvis enim et per chrysobula verba manifesti embuli cum maritimis scalis Allemannis et Francigenis collati sint; veruntamen, quia non toti genti Allemanorum et Francigenarum, sed paucis quibusdam extoribus et maxime incognitis, nec determinatam quantitatem aliquam servitio Romanie imponentibus, sed tanquam quantam casu pervenit(39), hujusmodi beneficium Romanie factum fuit, quoniam multum quidem est lucrum sic embolos et scalas habentibus, modicum autem est proficuum ex eis Romanie proveniens : convenienter servitium ex universitate gentis Romanie proveniens servitio paucorum et ex dispersione congregatorum nostra excellentia pretulit. Et vacationem quidem crisobulum eorum irrogat; embulos vero eorum et scalas Veneticis confert, concedens possidere ipsos tam omnia alia, quam et hujuscemodi embolos, secundum quod et eum quem nunc habent embolum, quousque erga imperium nostrum et Romaniam suam conventionem inviolatam custodiunt nunc existens nobilissimus dux Venetie et post eum futuri duces Venetie et universa ejus plenitudo, nec non et omnia, que per conventionem

(36) Post Marin III, p. 504, ex libro albo et libris pactorum ediderunt Tafel et Thomas I, p. 208-211.

(37) Editores conj. *ob quod*.

(38) Iidem conj. *habentes*. Recte.

(39) Lib. pact. et Marin *provenit*, non male.

ab hiis promissa sunt et jurejurando corroborata, conservant; et omnem introitum eorum accipere, nequaquam a fisco vel ab aliqua personarum, quibus hec attinent et quibus hec ablata ipsis dantur, infestationem aliquam manifestis Veneticis subire debentibus, quamquam monasteria sint sive sancte domus aut imperio nostro propinque vel alie; quoniam clementia nostra introitus de his provenientes talionem (40) eis factura est, possessionemque insediliosam Veneticis facit.

Porro serenitas nostra benignitatem, quam eis exhibuit, nequaquam hucusque statuit, immo et alium centenarium unum yperperorum eis largitur ultra ante datum eis centenarium unum yperperorum et residua quatuordecim centenaria yperperorum; de quibus duo quidem cum dimidio extemplo jam eis dari precepit (quippe et data sunt), reliqua vero duodecim cum dimidio eis dari per annos sex, debente eis per unumquemque annum dari quantitate proporcionali. Et accipient equidem hec XII sic. Erunt autem et tradita ipsis omnia possidentes, ut dictum est, quousque ea, que per conventionem prespoponderunt et juramento confirmaverunt, nunc existens nobilissimus dux Venetie et post eum futuri duces Venetie et universa ejus plenitudo custodiunt, servant quoque firmiter et que a legatis eorum, sororio scilicet nobilissimi ducis Venetie, Petro Cornario, Petro Michaele, Octaviano Quirino, Johanne Michaele et Dominico Memmo, procuratore ecclesie sancti Marci, per conventionem nunc promissa sunt et jurejurando corroborata.

Concedit equidem nostra sublimitas Veneticis actionem movere contra homines imperii nostri, qui, ceu ipsi suggesserunt, res astulerunt ipsorum jussione semper memorandi imperatoris et desideratissimi patrui celsitudinis nostre, domini Manuelis, tunc, cum capti fuerunt, subtraxerunt autem et non obtulerunt, secundum quod in predimisso chrysobulo celsitudinis nostre de hoc constitutum est, omnia alia actione debiti, que Veneticis contra Romeorum quempiam, vel contra ipsum fiscum, vel Romeis et fisco contra Veneticos ante captionem ipsorum convenerit, irritari debente ab utrisque partibus; presente chrysobulo verbo imperii nostri firmo et inviolabili permanere debente, facto mense Junio presentis septimi anni, in quo et nostrum pium et a deo promotum subsignavit imperium.

ISAACIUS in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romanorum Angelus.

VII.

DE METROPOLI ARGEOS [41]. (A. 1098.)

Non exstat.

VIII.

AUREA BULLA PISANIS CONCESSA [42]. (A. 1192.)

Interrupta jampridem fuit, ex quo tyrannus ille Andronicus Romanorum invasit imperium et nunc usque, fides et devotio civitatis et terre Pisane, quam erga nostrum fovebant Romeorum imperium. Et nisi modestia et hilaritas celsitudinis nostre, et in effusionibus applanicorum sanguinum tarditas et impromptio . . . . . (43) a Deo erecte et ad Romanorum imperii firmamentum quidem exaltate impedimento rei fuissent, li qui heri Romanie devoti erant, quasi et inimici effecti fuissent, et pro amicis et utilium allatoribus et per tempora fidelissimis quoque fautoribus in hostes et depopulatores versi equidem essent. Quod et ex parte perpetratum est, et damna a quibusdam Romeis, et item Pisanis ex parte Romeorum facta sunt, multumque tempus, que dudum ante unita erant, sequestrata habuit et divisa.

Quamobrem civitatis Pisanorum potestas, Tedicius, comitis Ugolini filius, ac consiliarii et commune ejus supplicatorias ad nostram clementiam manus intendere voluerunt, et prudentissimos concives suos, Rainerium Gaetani et Sigerium judicem nuncios ad nostram legaverunt serenitatem, dampnorum Pisanis eorumque communi ex parte Romanie pre-illatorum restaurationem petentes, et benignitatem tranquillitatis imperii nostri pristinam quam erga civitatem et terram ipsorum nostra habebat clementia, suppliciter postulantes; et serenitas nostra benigne eos recipiens et que ab iis dicebantur auscultans, eis que versa vice dampna partibus Romanie quibusdam a parte Pisanorum illata in memoriam revocans, eaque ab ipsis Romanis restaurari vicissim exigens, ad ultimum ex predictorum legatorum precibus abolicionem quidem eorum, que ex quo tyrannus supervenit usque in presens acta sunt eis concessit; immemores autem et eos fore omnium negociorum, que hactenus et usque nunc ex aliquibus causis, juste vel injuste,

(40) Marin : *teloneum*.

(41) Laudatur ad disposit. thronor. in Coll. can. ed. Rhalli et Potli V p. 481.

(42) Edidit Flaminio dal Borgo *Diplomi Pisani*, Pisa 1765, 4. p. 147, indeque repræsentavit Buchon *Nouvelles Recherches hist. sur la princ. franç. de Morée* vol. II, p. 12.

(43) Verba *celsitudinis nostre* huc transponenda esse videntur.

producenda habebant, exigit. Et quidem et hii clementie nostre concessioni repugnare nullo modo decreverunt; cum multa vero gratiarum actione eam suscipientes, sacramento certitudinem imperio nostro fecerunt tam de oblivione, quam civitas et terra Pisana in perpetuum habebunt eorum videlicet omnium dampnorum que usque nunc quibusdam Pisanis a Romeis illata sunt, quoicumque et qualiacumque sint, quam et de fide et servicio quam et quod imperio nostro, heredibus et successoribus ejus, ipsique Romanie observare in futuro debent. Amplius quippe serenitas imperii nostri eos acceptans et supplicationem eorum cum multum supplicatoria et procidenti figura fusam ad nostram clementiam exaudiens, non solum habitatores civitatis et terre Pisarum in eo jura, que ipsis in Romania precollata fuerant, restitui concessit, verum etiam secundum Domini sententiam super pauca fideles reperiens super multa constituit, et ad notificationem eorum que imperio nostro, heredibus et successoribus ejus et Romanie in perpetuum ipsi polliciti sunt, et eorum que similiter ipsis a clementia nostra collata sunt, presens chrysobolum verbum eis donavit, continens de verbo ad verbum ea que nunc ab iis pacta sunt et in chartula litteris latinis scripta et subscriptione eorum confirmata comprehensa sunt et eorum corporali sacramento corroborata, et que plenitudini Pisarum facta sunt chrysobula verba semper memorandorum imperatorum, proavi scilicet imperii nostri, domini Alexii Comneni, et desideratissimi patrui celsitudinis nostre, domini Manuelis, in quibus quidem recitantur que tunc a Pisanis pacta fuere et que a parte Romanie eis collata.

Habet igitur conventio scripta quidem que a notificatis legatis Pisarum ad imperium nostrum, heredes et successores ejus, et ad ipsam Romaniam facta est, et quod super eam juramentum factum est, sic:

Nos, legati civitatis et terre Pisane, Rainerius Gaetani et Sigerius judex, missi a Tedicio, comitis Ugolini filio, potestate civitatis et terre Pisane, ac consiliariis ipsoque communi ejus ad altissimum imperatorem Romeorum et semper augustum dominum Isaakium Angelum, et injunctum ab eis habentes petendi ab imperatore et Romania premutuatam pecuniam a quibusdam Pisanis Andronico illi male memorie, cum adhuc felicissimo imperatore domino Manuele in vita existente notificatus dominus Andronicus Hierosolymis degeret; nec non et a quibusdam aliis, videlicet Teodisco de Piciasegale, Simone Cimicosi et Gerardo Antonii et reliquis, mutuatam desideratissimo fratri domini imperatoris Romeorum et semper augusti domini Isaakii Angeli, felicissimo sevastocratori domino Alexio Angelo, cum a comite Tripelis detentus esset; item et ea que ab hominibus imperii ejus sancti, scilicet a protohonoratissimo supremo magno logotheta illo et sevasto illo Chumno et aliis defunctis et superstitibus, dampna illata Pisanis, ex quo notificatus dominus Andronicus Romeorum invasit imperium et usque nunc, atque subtracta solemnia ecclesie Pisane civitatis et archiepiscopo annorum octo et usque nunc, et redditus emboli eorum, et reliquorum attenentium eis, et ab eis exacta commertia; et si hec eadem receperimus agendi grates imperio ejus sancto, et conventionem assiduam et perpetuam factam progenitoribus ejus, imperatoribus domino Alexio Comnano et filio ejus Porphyrogenito domino Joanni et patruo imperii ejus sancti domino Manueli, et heredibus et successoribus ejus ipsique Romanie, atque servitium perpetuum et assiduum renovandi et jurejurando corroborandi; si vero hec eadem imperium ejus sanctum non adimplet, alio vero modo aliquo restaurationem facit communi Pisarum civitatis placentem nobis, sicque etiam manifestam conventionem sacramento confirmandi; quoniam ad imperium ejus sanctum pervenimus, et in conspectu majestatis ejus astantes piam ejus celsitudinem adoravimus, et nobis injunctis sufficienter tractatis omnibus quidem, que poscimus, potiri nequivimus, quia et sublimitas imperii ejus sancti vicissim exigebat a nobis damna a quibusdam Pisanis Romanie quibusdam terris diversisque Romeis per terram et mare illata; modestia vero et magnificentia imperiali dignatum est ejus sanctum imperium, pro omnibus que poscimus et superius relata sunt, excepto mutuo facto sebastocratori, mutuatoribus in memoriam dive potentie ejus consensuque nostri se jactantibus, largiri Pisane civitatis communi que ex muneribus semper memorandorum imperatorum, domini Alexii et domini Manuelis, a nobis pridem in magna urbe possidebantur: embolum videlicet, ecclesiam cum altera a contribulibus nostris infra terminos nostros erecta ecclesia, et littoralem scalam; plus vero his dare civitati nostre, et que in faciendo nobis practico traditionis eorum que super pridem nobis tradita collata sunt, notificabuntur; quod scilicet practicum una cum faciendo imperiali adorando chrysobulo in secretis sternetur; renovare quoque ab instanti tempore largicionem solemnis nostre ecclesie, quingentorum videlicet yperperorum et duorum palliorum; addere autem et alia centum yperpera, et salaria archiepiscopo civitatis Pisarum sexaginta annuorum yperperorum et unius pallii, et super hec persone archiepiscopi hujus qui nunc est civitatis Pisarum addere alia yperpera quadraginta; donare autem Pisanis et in iis que de Romania ab ipsis emuntur et venduntur, tam in magna urbe quam in ceteris Romanie partibus, libertatem commercii talem, qualis data est eis in chrysobulo ipsis facto semper memorandi imperatoris, domini Alexii, in iis que de terris non subjacentibus servituti imperii Romeorum ab ipsis in magnam urbem afferentur, quamquam ex

hujusmodi chrysobulo apparent eos debere dare commertium in iis, secundum quod ipsi Romei; licentiam vero dare nobis agendi secundum leges in quosdam homines ipsius, qui servitia tractaverunt fisci et quibusdam Pisanis injustitiam intulerunt, eo quod petebamus quidem ab imperiali thesauro dampna illata quibusdam Pisanis a defunctis hominibus celsitudinis ejus, non autem exauditi fuimus quoniam rei nequaquam reperiuntur ideoque negotia non erant manifesta, et ob hanc rem desistimus ab iis sponte, sine illata nobis vi aliqua, ob restaurationem pro iis, ut superius dictum est factam universis habitatoribus civitatis et terre Pisane; recepimus hujusmodi placens nobis largifluum munus serenissimi et semper augusti imperatoris domini Isaakii Angeli, quod imperium ejus sanctum nostre terre fecit, et oblivioni tradentes omnia que petiimus, ut dictum est, que et superius recitata sunt, quoniam quidem et imperium ejus sanctum abolicione [m] dampnorum usque nunc hominibus Romanie illatorum nobis facere dignatum est; ecce per presens scriptum nostrum, debens et corporali sacramento nostro ac subscriptionibus manus nostre, sigillisque ecclesiarum in magna urbe existentium Pisanorum, summi apostoli Petri et sancti Nicolai, corroborari, conventionem facimus ad imperium ejus sanctum, heredes et successores ejus, et ad ipsam Romaniam: quod observabit civitas et terra Pisana et ipsa potestas, et qui per tempora erunt senatores aut consiliarii sive consules aut potestates et capitanei et rectores, ipsumque commune Pisane civitatis, ea que supra nominatis semper memorandis imperatoribus, domino Alexio Comneno et filio ejus Porphyrogenito domino Joanni ac patruo imperii ejus domino Manueli, pacta sunt. Et hec omnia jurabit ipsa potestas et meliores ac ipsum commune civitatis Pisane, et hujusmodi sacramentum annuatim renovabunt, secundum quod specialiter de hujusmodi capitulo pactum est a civitate et terra nostra ad semper memorandum imperatorem, dominum Manuelem.»

Sacramentum verum eorum super hec factum habet sic:

«Nos, legati civitatis et terre Pisane, Rainerius Caetani et judex Sigerius, missi ad altissimum imperatorem Romeorum et semper augustum dominum Isaakium Angelum, a Tedicio, potestate Pisanorum, comitis Ugolini filio, ex communi consilio civitatis Pisane, post multum tractatum desistentes ab iis que ex impositione predicte potestatis et communis consilii civitatis pro communi et quibusdam privatis personis petebamus, que et in scripto in quo subscripsimus continentur, et restaurationem pro iis factam nobis placentem recipientes secundum quod nos injunctum habebamus a potestate et communi consilio civitatis de placito nostro: juramus super sancta Dei evangelia, super honorabilem et vivificatam crucem, quod predicta potestas communi consilio civitatis de his facto dedit nobis mandatum jurandi super animam suam, conventionem a Pisana civitate et terra Pisana semper memorando imperatori domino Manueli factam imperatori Romeorum et semper augusto domino Isaakio Angelo, secundum quod et illi fuit jurata, et quod ea que pro communi et quibusdam aliis personis petebamus, que et in scripto in quo subscripsimus continentur, ex impositione ejusdem potestatis et consilii ejusdem civitatis dimisimus pro restauratione communi facta. Item juramus, super animam dicte potestatis, quod et ipsam conventionem predictam adimplebit et observabit ipsum commune civitatis domino Isaakio Romeorum imperatori, heredibus et successoribus ejus, ipsique Romanie in perpetuum, sine fraude et malo ingenio. Et sicut hec juramus de bona fide, sine fraude et malo ingenio, sic Deus nos adjuvet et ipsam potestatem et ipsum commune civitatis Pisane et in presenti seculo et futuro.»

Manifesta vero chrysobula verba habent, secundum quod notificabitur.

Imperatoris quidem videlicet domini Alexii, sic:

«Quoniam multoties nuncios ad imperium nostrum miserunt habitatores terre nostre atque Pisane civitatis cum litteris suis, et imperium nostrum iterum eis multoties litteras misit, minime autem advenit tempus quo fieret conventionis scriptum prefinitum eorum pure fidei et subjectionis ad imperium nostrum, neque clementie nostre ad eos scriptum chrysobulum conventionis adhuc factum est; novissime autem misit imperium nostrum familiarem suum hominem Curopalatam Basilium Mesimerium cum litteris suis volens eos suscipere ceu per omnia fideles celsitudinis nostre et desideratissimos filios nostros totiusque terre nostre; illo autem perveniente et litteras imperii nostri eis afferente, que vero mandata erant dicente, ipsi que scripta et que ipsis mandata sunt intelligentes eaque acceptantes, et omnino volentes fieri per omnia fideles imperii nostri atque terre nostre, per scriptum conventionem fecerunt, continentem puram eorum fidem quam imperio nostro ac Romanie debent, quam et per sacramentum omnes unanimiter confirmaverunt et ad nostram serenitatem per vos et nuncium ejus miserunt, que nempe expresse sic continet:

«In nomine Domini nostri Jesu Christi, amen. «Nos omnes habitatores civitatis et terre Pisane «promittimus tibi, sanctissimo imperatori domino «Alexio, et domino Johanni dilecto filio tuo et «imperatori Porphyrogenito, quod nos totus «Pisanus populus ab ista hora et in antea non «erimus in consilio aut facto per quod perdatis «vos imperium vestrum vel Romaniam, vel «insulas maris vel terras, quas modo tenetis sub «vestra potestate et quas ab hac hora in antea ac«quiretis a Chrontia, Dalmatia et Durachio usque «in Alexandriam et ipsam; neque nos, civitatis et

« terre Pisane habitatores, paciscemur cum aliqua « persona vel populo inimicante imperio vestro ad « auferendum a vobis vestrum imperium vel Roma- « niam, vel aliquas imperii vestri terras, vel insu- « las, quas nunc sub potestate imperii vestri « tenetis, aut quas acquirere debetis ab hac hora « in antea a Chroatia, Dalmatia et Durachio et « usque in Alexandriam et ipsam; et si ex terre « habitatoribus nostre et hominibus nostris aliqui « damnum imperio vestro fecerint et in Romania « fuerint, et quesiti ab imperio vestro fuerint, de « eis emendabunt damnum juste et concorditer; « et si in Romania non fuerint et Pisas reversi « fuerint, et notum factum fuerit, si heredes Pisis « habuerint, secundum vires substantie emendatio- « nem faciemus juste vel concordia, excepto tanto « quantum remanebit ex consensu et verbo nuntii « vel nuntiorum imperii vestri. Si homines nostri « in terra imperii vestri fuerint, vel Constantino- « poli vel in alia terra aut insulis imperii vestri, « volumus et confirmamus ut, si inimici vestri « insurrexerint gratia impugnandi in partibus illis « in quibus nostri sunt, et necesse fuerit ut adju- « vent homines vestros, terras vestras defendemus « contra omnes inimicos vestros. Hec omnia supra- « scripta observabimus nos, totus Pisanus populus « civitatis et terre Pisane, tibi, sanctissimo impe- « ratori domino Alexio, et desideratissimo filio tuo « imperatori domino Johanni Porphyrogenito, si- « cut superius scriptum est, incorrupta et cum « vera fide, sine fraude et malo ingenio, vobis « corroborantibus per chrysobulum ea, que in « scripto nostro continentur, et observantibus ea « nobis.

Hoc factum est anno incarnationis Domini « millesimo centesimo undecimo, quarto decimo « Kalendarum Maii, indictionis tertie et decime, « in presentia archiepiscopi Amalphitani, Musci « judicis Amalphitani et consulum Pisanorum. »

« His itaque per scriptum et sacramentum ab illis confirmatis in presentia hominis imperii nostri Mesimerii, quoniam et vos missi ab illis estis, videlicet Guido clericus et Bonfilius presbiter, Girardus vicecomes, Ildebrandus frater Rainerii, Alferius consul, Petrus judex, Guido filius Boni Pipini, Odimundus Curopalata filius Oddi, et litteras imperio nostro attulistis quas illi omnes per vos ad imperium miserunt, et continebatur in litteris eorum hoc, ut ea que deerant vos adim- pleretis; hoc per scriptum et sacramentum vestras- que subscriptiones confirmastis, quod omnia que ab illis pacta sunt ad imperium nostrum et desi- deratissimum filium ejus imperatorem et Romaniam per sacramentum, universi habitatores civitatis et terre Pisane confirmarint, et observabunt firma et inviolata, sicut hoc intelligit imperium nostrum ad proficuum et honorem suum et desideratissimi filii sui et terre potentie nostre, magne, medie et ultime. Ob fidem igitur quam disposuistis omnes

A habitatores civitatis et terre Pisane observare im- perio nostro et Romanie, constituit et imperium nostrum per presens chrysobulum verbum dari a nostra serenitate, non solum in vita sua, sed et post obitum suum a desideratissimo filio nostro imperatore domino Johanne Porphyrogenito, Pi- sane ecclesie que sub nomine sancte Dei Genitricis est, per unumquemque annum nomismata yperpera 400 et pallia duo; domino dilecto archiepiscopo Pisarum nomismata similia 60 et pallium unum; Lamberto judici, Carletto et Antonio nomismata similia 100, et post obitum horum dabuntur ec- clesie. Commertium de auro et argento quod af- feretur a vobis, non dabitis ullo modo. De mercibus quas afferetis de terra vestra et de alienis terris B non subjacentibus servituti imperii nostri, dabitis gratia commertii de vigintiquinque unum et nihil amplius. Scala dabitur vobis in qua debeant naves vestre applicare et onera earum deponi; et locus negotiandi aptus et conveniens cum habitaculis, ut reponatis merces vestras et habitetis. Similiter et in magna sanctissima Dei ecclesia, sancta So- phia, dabitur vobis locus standi a sanctissimo pa- triarca: et in yppodromio dabitur vobis locus ubi debeatis sedere in die yppodromii. Si depredata fuerit navis vestra in terra imperii nostri, et per- dite fuerint res vestre, ablate ab aliquibus qui sub potentia imperii nostri sunt, faciet vobis clementia imperii nostri justiciam et emendationem conve- nienti tempore, postquam probatum fuerit. Navis C vestra si fracta fuerit infra potentiam imperii nostri, res vestras quas vos liberatis et extrahitis salvas habebitis sine dubio, et illas autem quas Romei extrahent adjuvantes habebitis, dantes eis mercedem secundum loci consuetudinem, nisi forte inter vos et eos aliquid aliud sponte pactum fuerit. Merces vestras quas afferetis de terra ves- tra, vel de alienis terris non subjacentibus imperio nostro, postquam ad imperium nostrum vos vene- ritis, sive Constantinopolim sive in insulam im- perii nostri, habebitis licentiam extrahendi, et vendendi in loco in quo applicueritis, et tam ibi quam alibi infra continentiam potentie nostre qui- buscumque volueritis, nullo alio pacto vel modo D contra voluntatem vestram precipiente in venditione et commutatione, exceptis inimicis imperii nostri; et dabitis et in his commertium sicut superius dictum est. Alias autem merces que de Romania sunt, venditis sicut Romei, et dabitis sicut Romei. Littere imperii nostri mittentur ad terras ejus in quibus applicabitis, ut duces in eis existentes co- gnoscant fidem puram et servitutem vestram et que ab imperio nostro vobis constituta sunt et que imperio nostro a vobis, quatenus non transgre- diantur que ab imperio nostro pacta sunt duces et reliqui qui sub potestate imperii nostri sunt. Et si acciderit aliquid injustum fieri, vindicabitur ab iis, fietque emendatio justa. Ut et ab imperio nostro in omnibus terris potentie nostre et insulis in qui-

bus applicatis, iidem vobis loci serventur et eadem emendatio fiat. Si ab aliquo Veneticorum aut ab aliquo homine subjacente imperio nostro passus fuerit Pisanus quispiam atrox dedecus vel turpem injuriam aut de rebus suis damnum, faciet imperium nostrum emendationem, postquam probatum fuerit, si nostre serenitati relatum fuerit infra tempus legale et conveniens in omni continentia sua. Naves vestre et homines vestri volentes redire Pisas non prohibebuntur; neque imperium nostrum, neque desideratissimus filius ejus imperator Porphyrogenitus, neque aliquis precepto nostri per quempiam modum injustitie faciet quicquam in rebus vestris vel hominibus. Si vero ob aliquas causas interdum factum fuerit, per conveniens tempus emendabitur. Si aliquis vestrum reclamationem fecerit, non repelletur, si notum imperio nostro factum fuerit, sed recipietur reclamatio ejus et secundum legem vindicabitur, et vindicabitur post probationem veritatis, si apparuerit injustitiam passus. Qui pro servitio Dei Hierosolymam tendunt cum vestris hominibus causa militandi contra paganos, in itinere vel in reversione impedimentum aliquod non sustinebunt, neque perturbabuntur ipsi vel naves, aut stipendia aut bellica instrumenta que deferunt, securitatem facientibus iis qui eos recipiunt in naves vestras hominibus per certificationem sacramenti, quatenus nec inimicum imperii nostri et Romanie adjuvent, nec ibi contra imperium nostrum efficiantur.

« Hec itaque manebunt quippe immutabilia semper, quousque vos et omnes habitatores terre vestre et civitatis observatis ea que superius notificata sunt firma et incorrupta imperio nostro et desideratissimo filio ejus et imperatori domino Johanni Porphyrogenito et Romanie, sicut hec intelligit imperium nostrum ad honorem et proficuum suum et Romanie, et sine fraude et malo ingenio aliquo. Propter hoc enim et presens chrysobulum, verbum, mutuum vestre scripte conventioni per vestrum sacramentum confirmate et vestris propriis subscriptionibus corroborate, missum est per vos omnibus habitatoribus civitatis et terre Pisarum.

« Factum mense Octobri, indictionis quinte, sex millesimi sexcentesimi vicesimi anni, in quo et nostrum pium et a Domino ordinatum subsignavit imperium.

« Alexius in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romeorum Comnanus. »

Domini vero Manuelis sic :

« Fidelissimi imperio nostro Pisani adepti fuerunt jam in magna urbe, per chrysobulum semper memorandi avi imperii nostri, et rursum semper memorandi domini et patris celsitudinis nostre, embolum et scalam et ecclesiam, secundum quod in practico ipsis facto notificantur, que hujus sunt (44). Quoniam vero ante tempus ob quasdam causas voluit imperium nostrum hujusmodi loca eis mutare, eisque pro his dari alia ultra in partibus magne urbis oppositis, ipsi autem accedentes clementie nostre supplicaverunt ut hoc non fieret, verum essent in possessione eorum que pridem habebant, serenitas imperii nostri sic fieri concessit. Et quoniam oportuit sacramentum ab iis fieri imperio nostro hujusmodi negotii gratia, priorem conventionem et sacramenta eorum corroborans, et quippe ad nostram serenitatem legati ab hujusmodi terra equidem pervenerunt, prudentissimus videlicet consul hujusmodi terre Albertus, et cum eo judex Burgundius et comes Marcus, et fecere imperio nostro sacramentum, consul quidem notificandum sacramentum sic secundum verba continens : « Ego consul Pisarum, legatus ad dominum « nostrum imperatorem Romanorum et semper « augustum dominum Manuelem Porphyrogenitum « Comnanum, juro ex precepto et voluntate archi- « episcopi nostri, consulum, senatorum et relique « terre Pisarum presens sacramentum : quoniam « ob quasdam rationes accidit nos ad modicum « removeri ab iis que in magna urbe habebamus, « videlicet ecclesia, embolo et scala, datis nobis « pro restauratione aliis in partibus que ultra « sunt, nunc autem ex precepto imperatoris re- « stituti sumus in ea que quidem habebamus : quod « observabimus nos et terra Pisarum universa no- « tificato imperatori Porphyrogenito domino Ma- « nueli Comnano, heredibus et successoribus ejus « et Romanie, fidem et debitum quod debebat « terra Pisana imperio ejus ex pridem factis con- « ventionibus et sacramentis semper memorando « imperatori, domino Alexio Comnano, ipsique « Porphyrogenito et imperatori domino Manueli « Comnano; et si aliquid factum est a terra Pi- « sana alicui coronato vel non coronato ad irri- « tationem spectans hujusmodi conventionum et « sacramentorum, pro non facto reputabitur illud. « Presens vero sacramentum debent facere et re- « novare et consules et reliqui habitatores Pisa- « rum secundum consuetudinem. Et sicut hec « juro sine fraude et malo ingenio, sic Deus me « adjuvet, sancta Dei evangelia et honorabilis et « vivifica crux. » — « Judex vero Burgundius et co- « mes Marcus sic juraverunt et ipsi » — « Nos Judex « Burgundius et comes Marcus, missi legati ad « potentem imperatorem Romeorum Porphyroge- « nitum dominum Manuelem Comnanum a civitate « Pisana, juramus super sancta Dei evangelia et « honorabilem et vivificam crucem, quod conven- « tionem factam semper memorando imperatori « domino Alexio Comnano, et domino nostro im- « peratori et Porphyrogenito domino Manueli Com- « nano a civitate Pisana, quam consul Pisarum

(44) Videntur hic excidisse ol προσφατοι instrumenti illius.

« Albertus juravit, ad honorem imperatoris obser- « vabimus fideliter et nos, et faciemus confirmari « ab universa civitate Pisana sine fraude. Et s c « juramus hec sine fraude et malo ingenio, et « firma observabimus. Sic Deus nos adjuvet, « sancta Dei evangelia et honorabilis et vivifica « crux. »

« Ecce et imperium nostrum corroborat per presens chrysobulum sigillum suum munus quod habebant in notificato jure a semper memorando imperatore domino et patre ejus, et jubet firma et inviolabilia permanere facta eis chrysobula super collatione hujuscemodi immobilium, si et hujusmodi terra Pisarum bene observat pacta et sacramenta sua que imperio nostro, heredibus et successoribus ejus fecit, ad honorem et proficuum imperii nostri et Romanie. Super hoc enim et presens imperii nostri sigillum eis collatum est, debens et in congruis secretis sterni propter notificationem, mense Julio, indictionis tertie. »

Sic equidem hujusmodi chrysobulis continentibus, quoniam notificati legati superius scripta pepigerunt et scripto subscriptione eorum confirmato comprehenderunt, et sacramento ceu notificatum est corroboraverunt, jubet imperium nostrum, ea que in superius scriptis chrysobulis comprehenduntur, tam de iis que a civitate Pisana Romanie facta sunt, quam et de iis que a Romania ipsis collata sunt, efficaciam et inviolabilitatem habere, et sic reputari ut nunc pacta et collata; et restitui precipit Pisanos in universa que in magna urbe ipsis donata pridem fuerunt a semper memorando imperatore et proavo imperii nostri, domino Alexio, et desideratissimo patruo celsitudinis nostre, domino Manueli: embolum videlicet, habitacula, ecclesiam cum altera ab ipsis infra jura eorum erecta ecclesia, et littoralem scalam, secundum quod eis donata fuerunt, et secundum facta ipsis practica super tradicione horum eis facta. Largitur autem eis imperium nostrum et pensionalia monasteriis domini Antonii, que in faciendo ipsis practico notificabuntur, habentia pro anno introitu [m] nomismata yperpera 246, et scalam predeputatam in situ loci canatisse a serenitate nostra edificatio ab ipsa hospitali in templo venerabili sanctorum magnorum Martyrum Quadraginta. Concedit autem dari et rursum Pisane ecclesie constituta ei annua solemnia, 500 scilicet yperpera et 2 pallia ut et ab imperio nostro ei nunc constituta, ob fidem quam civitas debet et terra Pisana imperio nostro et servitium ejus. Addit quoque eis et alia yperpera 100 similiter, et honoratissimo archiepiscopo Pisarum preconstitutum ei annuum salarium, 60 videlicet yperpera et unum pallium, ut et ei nunc constitutum ab imperio nostro. Addit vero persone archiepiscopi qui nunc est et alia yperpera per singulas annos 40. Et jubet hujusmodi omnia a parte civitatis et terre Pisane possideri hoc modo per omnes et assiduos annos, secundum faciendum practicum horum traditionis; quod fiet notificatis legatis eorum a grammaticis imperii nostri, Pediadita Constantino et clarissimo protonobilissimo Sergio Coliva, et a desunotato Constantino Petiota, quod et in congruis secretis sterni debet cum presenti chrysobulo imperii nostri; et habere Pisanos universos introitum eorum presentem et futurum ex superedificationibus ipsorum, quas infra terminos ipsis traditos facient, quousque civitas, quam debet imperio nostro, heredibus et successoribus ejus ipsique Romanie, fidem atque servitium conservat, et terra Pisana ac ipsum ejus commune inviolabiliter et sine diminutione, secundum conventionem scriptam a supranotatis eorum legatis factam et superius recitatam, que et a potestate ejusdem civitatis et terre Pisane et melioribus Pisanis et universa plenitudine Pisarum jurari debet in presentia super hoc ipsum mittendorum hominum imperii nostri, et annuatim renovari, secundum quod specialiter ea que hujus capituli sunt, semper memorando imperatori, patruo imperii nostri, domino Manueli, pacta sunt. Fruentur autem et libertate universa in duobus recitatis chrysobulis comprehensa commercii, et reliquorum omnium capitulorum que in eis continentur, exhibentes de centum 4 tam in magna urbe quam in ceteris terris nostre pie tranquillitatis, non solum de iis que de alienis partibus ab ipsis in Romaniam afferuntur universis mercibus, verum etiam de iis que de terris Romanie ab ipsis emuntur et in magna urbe vel aliis terris Romanie venduntur. Quamquam enim et ex chrysobulo ipsis facto proavi imperii nostri, semper memorandi imperatoris domini Alexii Comneni, ut vel ut Romei reputentur ipsi in mercibus quas de Romania emunt, determinatum est, idemque commercium dent de iis quod et Romei dant; sed tamen imperium nostrum multam eorum devotionem et fidem remunerans, liberaliter et super hoc capitulum erga eos agit, et 4 de centum tantum dare eos jubet et in mercibus ipsorum quas de Romania equidem emunt. Fruentur igitur Pisani libertate ipsis collata a nostra serenitate et omnibus ipsis donatis, ceu superius patefactum est, et amovebuntur ab his nunquam. Quamvis enim hujusmodi omnia jam tradita fuerint monasteriis et personis quibus hec ablata sunt, et Pisanis tradita, attamen quoniam iterum hujusmodi Pisani sub servitio Romanie ordinati sunt et pristinam suam fidem atque servitium imperio nostro, heredibus et successoribus ejus et Romanie, observare juraverunt, rursum eis ablata sunt et restituta Pisanis, quoniam ipsi satisfactionem a fisco habere debent; si vero non habuerint, non debent in Pisanos agere, sed in ipsum fiscum, infra legitimum tempus. Et restaurationem adepti fuerint, habebunt satisfactionem per id quod dabitur; si autem non adepti fuerint, habebunt pro rato: quoniam imperium nostrum

licentiam ex legibus habet in noticia largiendi et aliena, et largitur hec Pisarum plenitudini. Quoniam vero notificati legati clementie nostre supplicantes petierunt cum aliis notificari in presenti chrysobulo imperii nostri, tam ea que pridem possidebantur a parte civitatis et terre Pisane in magna urbe jura, quam ea que nunc a celsitudine nostra ipsis collata sunt, imperium nostrum sic fieri concessit. Et habent que pridem quidem a Pisanis possidebantur sic (45) :

Conservabuntur igitur universa superius scripta firma ab imperio nostro, heredibus et successoribus ejus et Romania, si potestas que est in civitate et terra Pisana, consules, consiliarii et senatores, capitanei, rectores et reliqui meliores, ac ipsum commune Pisarum receperint que a superius scriptis legatis eorum pacta et jurata imperio nostro, heredibus et successoribus ejus ipsique Romanie sunt, et pepigerint ea et corporali confirmaverint sacramento, et scriptum hec continens composuerint et consuete corroboraverint, et celsitudini nostre miserint, et hec rata in perpetuum habuerint ipsi, et qui post eos erunt consules et potestates, consiliarii et senatores, capitanei, rectores ac ipsum commune civitatis et terre Pisane, presente chrysobulo verbo imperii nostri firmiter et inviolabiliter permanere (45*), quousque conservabunt suprascripti omnes ex integro ea que superius narrata sunt.

Facto mense Februario presentis decime indictionis, sex millesimi septingentesimi anni, in quo et nostrum pium et a Deo ordinatum subsignavit imperium.

Isaakius in Christo Domino fidelis imperator et moderator Romeorum Angelus.

IX.

DE ECCLESIIS AD ALTIOREM LOCUM PROMOTIS. (A. 1193.)

Vide Balsamonem ad Synod. Chalced., c. 12.

X.

DE METROPOLI HYPAEPORUM.

Non exstat (46).

XI.

AUREA BULLA VENETIS CONCESSA [47]. (A. 1199.)

Quemadmodum animalia sese ad invicem intime diligentia, gregatim quousque semper euntia, nec non et compascentia et simul ad sublimia et inferiora convolantia, coëgredentia etiam ac regredientia, et forte interdum quadam necessitate secedentia, et sepius ad invicem retro respicientia, et gruendo ac sclingendo et propriis uniuscujusque vocibus desiderium ab invicem remotorum demonstrantia, et si alicubi libertatem ceperint, statim valde ad compascentia redeuntia, et letitiam impossibile est dici quantum ex facto ad invicem concursu, et velut dilligenti allocutione non significativis et inarticulatis vocibus subsignificantia : sic et genus Veneticorum plurimum amicabile ac servile circha Romaniam per tempora iam multa, et etiam a centum annis et plus connumeratis possidens inconvulse eam et indivisibiliter detinet. Et si aliquem remoto forte sic eos persequitur, quiete remotionem portantes sepe ad unionem revertuntur, modis quoque omnibus eam revocare requirunt, et ut [ad] matrem puer et ad dominam verna respiciunt atque amplexus exoptant ; cum autem invenerint, indissolubilibus vinculis amoris tenere student.

Quod quidem et nunc Venetie circha Romaniam contigit. Nam imperio meo sceptra Romanie divina providentia suscipiente, conventionibus quoque que inter eam et dilectissimum fratrem imperii mei preimperantem, dominum Isaakium Angelum, fuerant, quasi suscipientibus, nobilissimus dux Venetie et protosevastos Henricus Dandolus, ac etiam ipsa Veneticorum consilii prudentia super requisitionem unionis quasi dissolute nequaquam superdormitavit, imo legatos ad nostram transmiserit celsitudinem : primo quidem Rainerium Zenum et filium nobilissimi quidem ducis Venetie Auri Magistri Petri, Marioum, et legatum ab imperio meo susceperunt grammaticum ejus, protonobilissimum ypertaton dominum Johannem Cataforum. Et quoniam quidem per eum in Venetiis sufficienter morantem, que in conventione ambigua erant, solvi non potuerunt, alios statim lega-

(45) Buchon omisit enumerationem locorum a Pisanis Constantinopoli possessorum, sed notat : *Il y est plusieurs fois question des établissements des Amalphitains.* « Atque cursu Amalphitanorum. » — « Jura donata Amalphitanis. » — « Descendentem ab Amalphitanis. » — « Dividit eamdem scalam que ab Amalphitanis possidetur. »

(45*) Videtur addendum : *debente.*

(46) Laudatur ad Dispositionem thronorum in Coll. can. ed. Rhalli et Potli V. p. 476, n. 1.

(47) Nuperrime ex libro alio et libris Pactorum ediderunt Tafel et Thomas sepius laudati tom. I, p. 248 sqq.

(48) Editores legunt : *Etsi aliquantum — prosequitur.* Lege, *Et si aliquis remotos.*

tos ad nostram transmiserunt sublimitatem, et nec per eos valentes pacisci, [ac] finem apponi eis, que ab hiis querebantur, nec aliorum legatorum missionem procelaverunt (49), imo accesserunt et rursum ad nostram legati Venetie tranquillitatem, Henricus Navagiosus (50), Andreas Donatus et Benedictus Grillionis. Et cum nec ista, que legationis erant, pro suo velle ipsos imitantia (51), in Venetiam ad se mittentes et ipsi rediere, suscipientes a nostra serenitate legatum, pansevastum sevastum et familiarem imperio nostro acolitum (52), dominum Johannem Nomucopulum; et abiit is cum eis. Et tunc (53) nec per istum eis, que ipsi (54) sedebant, majores Venetie finem inducere potuerunt, alios legatos ad nostram duxerunt mansuetudinem, Petrum Michaelem videlicet et Octavianum Quirinum, viros prudentia, consilio et verbo apud Veneticos quam magnos, qui cum pansevasto, sevasto et imperio meo familiari cancellario vicedomino Dimitrio Trinkio (55) ex precepto nostre magnificentie tam de jam peractis, quam etiam ex novo paciscendis multociens ratiocinantes, denique et coram nostra majestate steterunt, et inter predictum cancellarium atque eos tractata retulerunt, et multam instantiam, nec non et deprecationem ut eis placita perficere possent facientes, ad declarandam acquievere. Juraverunt et etiam sacramentum. sic ad verbum continens :

« Nos legatis nobilissimi Ducis Venetie et imperialis protosevasti Henrici Dandoli, Petrus Michael et Octavianus Quirinus, juramus hac hodierna die que est vigessima septima presentis mensis Septembris presentis secunde indictionis, sex millesimi septingentesimi septimi anni, ad sacra dei evangelia et ad honorabilem et vivificam crucem, quod omnia, que pacti sumus cum sanctissimo et altissimo imperatore Romanorum et semper augusto domino Alexio Comnano, secundum orationem et voluntatem predicti nobilissimi ducis Venetie et ex scripta ejus commissione ad nos ex voluntate majoris partis parvi et magni concilii Venetie facta convenimus et pacti sumus ; et quod concessit et commissit nobis idem nobilissimus Dux Venetie, ut nos super animam suam juremus, quod et ipse ea, que a nobis pacta sunt et conventa, jurabit et homines Venetie jurare faciet. Et ex quo nobis hoc concessit et commissit, non id subvertit vel mutavit. Et sicut hec juramus sine fraude et malo ingenio, sic adjuvet Deus et sancta ejus evangelia et honorabilis atque vivifica crux predictum ducem nostrum et nos, et in hoc seculo et in futuro. »

Hec igitur jurantes, et que pacta sunt ab eis nostre magnificentie, ut ex parte predicti nobilissimi ducis eorum et totius Venetie scripto ab eis subscripto comprehendentes, id nostre tranquillitati tradiderunt, sic per dictiones habens :

« Non (56) est Venetia conjuncta, nec umquam conjungetur alicui coronatorum hominum vel non coronatorum, aut gentium vel nationum alicui contra imperium domini imperatoris Romanorum et semper augusti domini Alexii Comnani, quamdiu ipse vixerit, aut heredum ejus tam masculorum quam et feminarum, qui et que imperabunt, vel eorum qui ex precepto eorum imperabunt, ad offendendum Romaniam particulariter sive universaliter, nec per se umquam offendet.

« Item, quotienscumque principum aliquis coronatus vel non coronatus, sive gens aliqua contra Romaniam venerit ad offendendum eam cum galeis quadraginta vel pluribus, usque ad centum, et vult imperium eorum, vel heredes ipsorum mares sive femine, [qui] et que imperabunt, vel hii, qui ex precepto eorum imperabunt, servitium Veneticorum cum galeis quadraginta et usque ad centum, debent illuc habere infra menses sex post noticiam duci datam Venetie ab imperio eorum. Que profecto galee debent Venetie fieri et preparari a Veneticis cum universo earum apparatu per peccuniam illuc missam ab eorum imperio, vel inventa [in] ibi a parte celsitudinis eorum, Veneticis dare debentibus homines aptos, ut quisque eorum preparationem quinque galearum presit; qui et jurare debent, quod facient eas et bene fieri, et unamquamque earum centum quadraginta fore remorum et cum omni apparatu earum, cum celleritate et sine dolo, secundum quod deberent eas facere fieri, si essent galee Venetie, aut si cum peccunia Venetie deberent fieri. Quorum quisque debet a vestiario domini imperatoris accipere liberalitatis gratia numismata yperpera sexaginta.

« Item, comites hujusmodi galearum jurabunt super sancta Dei Evangelia, quod in unaquaque gallearum erunt centum quadraginta homines, si tot hominum eis roga data fuerit, exceptis morientibus et sine eorum noticia aufugientibus. Verumtamen ipsi studebunt bona fide, quatenus rogam eisdem hominibus datam, morientibus vel fugientibus videlicet, recuperent; quam si recuperare valuerint, inducent alios pro eis in galeas eorum, aut reddent rogam homini domini imperatoris.

« Item, jurabunt unusquisque comitum, quod universum apparatum ipsis traditum conducent ad honorem imperii eorum et salutem nostri stoli. Homines autem galearum talem accipere debent rogam, qualem Venetici apud Coriphum accipiebant.

(49) Editores emendant : *protelaverunt.*
(50) Lib. pactorum : *Navagerios.*
(51) Legerim : *impetrarent.*
(52) Lib. pact. *acolutum.*
(53) Editores conj. *cum.*
(54) Idem : *ipsis.*
(55) Lib. pact. *Tninicio.*
(56) Quæ sequuntur repetita sunt ex Nov. V. supra, paucis mutatis.

« Item, si imperium eorum voluerit in numero hujusmodi centum galearum servitium Veneticorum in universa Romania inventorum, debet illud habere cum tot scilicet galeis, quot armari poterunt ex inventis Veneticis, ex quatuor tribus inductis secundum numerum inventorum Veneticorum cum et predicta roga. Tamen non cogentur viginti annorum homines [et] infra galeas ingredi, neque sexaginta annorum et ultra.

« Item, noster stolus debet habere capitaneum vel capitaneos Veneticos, qui jurabunt, quod conducent stolum ad honorem imperii eorum et salutem nostri stoli bona fide sine fraude usque ad stolum celsitudinis imperii eorum.

« Item, si ante quam noster stolus uniatur imperii eorum stolo, invenerit aliquem stolum inimici imperii eorum, et voluerit ei nocere vel eum expugnare, faciet sic absque fraude et malo ingenio aliquo. Postquam vero stolus noster unitus fuerit stolo imperatorie sublimitatis, debent numerari, qui in galeis erunt, a capitaneo stolii imperii eorum, si ipse voluerit; et inventi quidem erunt in servitio celsitudinis imperii eorum; absentes vero studiose ac bona fide curabunt reperire Venetici, si potuerint, et numerum adimplere.

« Item, capitaneus vel capitanei nostri stoli et comites et nauclerii, nec non et prodenses et ex unaquaque galearum decem homines jurabunt, quod obedient precepto capitanei stoli imperatorie celsitudinis imperii eorum, ad honorem et salutem nostri stoli, sine fraude et malo ingenio, et quod una cum stolo imperii eorum persequentur stolum inimici majestatis imperatorie, sive Christiani sint sive pagani; et offendunt eum et expugnabunt et persequentur, inferentque ei malum, quod inferre valebunt, bona fide, sine fraude et malo ingenio; et impugnabunt eum, quandiu et stolus imperii eorum impugnabit cum bona fide, sine fraude. Et si aliqua [m] terrarum inimici imperialis celsitudinis ceperit, debemus in ea ecclesiam et embolum et scalam habere et conservare sine omni datione. Veruntamen stolus imperii eorum debet tantus esse, quantus et noster, aut amplior. Postquam autem hujusmodi servitium imperio eorum peregerint, debent habere ex galeis, que de Venetia exiverint, ad suam reversionem galeas tot, quot eis necessarie convenienter erunt, et sine fraude et bona fide.

« Item, postquam hujusmodi galee Venetiam pervenerint, si eorum imperium voluerit eas in Romaniam rursum reduci a Veneticis, fiet sic; et unusquisque eorum, qui eas reducet, debet habere proprie mercedis gratia, quod competens est secundum tempus. Si autem imperium eorum voluerit per alias personas sive per aliquam dispensationem reversionem earum fieri in terram suæ celsitudinis, licebit et hoc ei. Si vero volluerit eas ibi custodiri, custodientur ad honorem imperii eorum, tanquam si proprie essent Venetie, veruntamen cum imperiali expensa.

Item, si ob gravitatem aliquam hujusmodi galee nequiverint secundum prefixum terminum de Venetia venire, (*debent*) in servitium stoli imperii eorum ingredi universi in Romania inventi Venetici, secundum quod superius declaratum est, scilicet de IV tres, cum supra scripta roga.

« Item, si eo[rum] imperio expedit adjutorium ad vindictam terre imperialis celsitudinis ob aliquem inimicum in Romaniam ingressurum cum galeis quadraginta [aut pluribus, et nequit imperium eorum pro auxilio mittere Venetiam, debet imperatoria majestas Veneticos inducere ad sue terre defensionem contra hujuscemodi inimicum, inventos in magna urbe videlicet et circha eam, et ab ea locis jacentibus circha eam versus ortum et versus occasum usque ad Avidum, ibique similiter repertos, et in terris, que infra sunt, usque Filadelphiam et in ea, et usque Adrianopolim et in ea, ex quatuor tres, cum tot galeis, quot armare valebunt, inventi secundum predictum ordinem, cum etiam manifesta roga. Tali itaque modo talique ordine juvabunt et deffendent Romaniam Venetici contra omnem hominem coronatum et non coronatum, et contra omnem gentem Romaniam nocere volentem, prout superius declaratum est; et contra ipsum regem Alemannie.

« Item, si imperium eorum voluerit mittere Venetiam homines aut vestiaria, gratia conducendi milites aut de Lombardia aut ab alia terra, et dispensandi ad honorem et utilitatem spectantia terre celsitudinis eorum, licebit et hoc eis, nisi hoc contra Venetiam sit. Debent autem Venetici recipere homines et peccunias et vestiaria imperii eorum, et defendere et homines et peccunias eorum ab omnibus inimicis. Veruntamen clementia imperii eorum non debet Venetia stolum educere vel exercitum contra aliquem, cum quo Venetici habent unionem et amorem.

« Item, si imperium voluerit per partes Venetie milites in Romaniam ducere, licebit et hoc imperio eorum, nisi ipsi manifesti inimici Venetie sint, aut Venetia impedita sit, sine fraude et malo ingenio aliquo. Nam transacto impedimento licitum erit eis, sive soli fuerint sive cum familiis, transire. Hec autem servitia debent Venetici imperio eorum et Romanie servire, nisi manifestas inimicicias habeat ab aliqua coronata persona vel aliqua magna terra, ita quod servitium ipsi nequeant facere, sine fraude et malo ingenio.

« Item debent, qui per tempora Duces Venetie erunt, imperio eorum et heredibus eorum masculis et mulieribus imperaturis, sive hiis, qui ex precepto eorum imperio imperabunt, et fidem, servabunt etiam eam contra omnem hominem coronatum, et non coronatum, salvo eo, quod per juramentum debent Venetie secundum quod et nunc dux Venetie nos Henricus Dandulus, juravimus.

« Item, si inimicorum imperii aliquis insultum fecerit ad impugnandum aliquam terrarum celsitudinis eorum, in qua sunt Venetici, debent eam defendere Venetici, et inimicos expellere ab hujusmodi terra, prout possunt, bona fide et sine fraude.

« Hanc itaque conventionem firmam custodient Venetici, et hoc sacramentum firmum, et nec ob iram ipsis illatam semper memorandi imperatoris domini Manuelis Porphyrogeniti, nec ob aliam aliquam occasionem ipsis factam, nec pro aliquo precepto vel timore alicujus coronate persone vel non coronate, vel ipsius regis Alemannie, nec pro aliqua excommunicatione ecclesiastica vel solutione alicujus pontificum, aut ipsius papae urbis Rome, hujusmodi violabunt conventionem vel juramentum. Hec autem omnia custodient Venetici bona fide, sine fraude et malo ingenio, quamdiu ab imperio eorum et imperatoribus, qui deinceps erunt, integre conservantur, que nobis promissa sunt a sanctissimo imperatore domino Alexio Comnano per crisobulum imperii ejus. »

Et que quidem suprascripti prudentissimi legati nobilissimi et fidellissimi imperio meo protosevasti et Ducis Venetie, Henrici Danduli, ad imperium meum et Romaniam pepigerunt et juraverunt, et in scripto ab eis subscripto comprehendentes imperio meo tradiderunt, jurandi (57) et ab ipso Duce eorum et tota Venetia hec. Imperium autem meum hec suscipiens, presens chrysobulum verbum suum transmisit nobilissimo et fidellissimo imperio meo protosevasto et Duci Venetie et universae Venetie plenitudini per imperii mei legatum illuc directum, per honorabillissimum et familiarem imperio meo protonotarium (58) vicedominum Theodorum Aulicalamum (59), quod chrysobulum verbum scilicet promittit eis, quoniam nobillissimo duce eorum protosevasto et magno et parvo consilio Venetie, ac alia ejus plenitudine suscipientibus hoc sacramento quoque secundum suam consuetudinem confirmantibus, et in scripto ponentibus hec omnia continenti, et propriarum suarum manuum subscriptionibus id consummantibus, et cum predicto protonotario imperio meo id mittentibus, tradetur eis ab eo presens chrysobulum verbum imperii mei, corroborans et confirmans fidellissimis imperio meo Veneticis antiquitus facta chrysobula a sempiterne memorie imperatore et proavo imperii mei, domino Alexio Comnano et filio ejus imperatoris, domino Johanni, et dilecto patruo imperii, domino Manuele Comnano; insuper et facta eis chrysobula ab imperante dilectissimo fratre imperii mei, domino Isaakio Angelo super hiis, que promissa sunt eis per ea, tam jam complectis quam et non adhuc finem capientibus, et efficatiam ac incommutatio-

A nem habebunt, et tamquam facta ab imperio meo deputabuntur. Corroborat enim et confirmat ea imperium meum per presens chrysobulum verbum suum et precipit, eos conversari salvos et sine timore in omnibus regionibus imperii mei, in personis et peccuniis eorum, tam ab hominibus imperii mei, quam et ab ipso imperio meo, habere quoque ipsos et omnia tenumenta, que habebant tempore super eos prevenientis ire semper memorandi imperatoris patrui imperii mei, domini Manuelis Comneni. Et si ob servitium, quod imperio meo fecerint vel imperaturis, prout in superius ordinato scripto legatorum Veneticorum declaratur, et si supervenerit eis a coronata persona vel magna

B gente guerra, debet imperium meum vel per tempora imperaturi, sicut in ipsa conventione declaratur, eos adjuvare, prout deberet adjuvare unam de magnis civitatibus Romanie. Insuper, si et imperium meum aut imperaturi fecerit amorem aut treguam cum aliquo inimico, contra quem servierint imperio nostro, debet imperium nostrum eos inducere in talem illum amorem vel treguam.

Promittit et eis licentiam habere in omnibus regionibus imperii mei, tam in hiis, que circha litus sunt, quam et in hiis, que infra terram, et in ipsis insulis, et simpliciter in omnibus partibus, que sub potestate nostre pie sunt tranquillitatis, omnem mercationem exercere, et emere atque vendere omnem speciem in regionibus imperii mei nascentem, et ex aliis regionibus in eas allatam sive per

C naves per mare, sive per samaria vel plaustra per terram; et nec comercium aut pedagium vel passagium aut samariaticon vel portuaticon aut savuraticon aut causa onerandi aut scalaticum, nec aliam aliquam census appeticionem a navibus in Romaniam venientibus vel a samariis vel plaustris per omnes regiones imperii mei transeuntibus ex consuetudine exactum (60) exigentur.

Insuper et, quoniam in quibusdam regionibus imperii mei molestiam et infestationem non parvam Veneticos imperio meo fidelissimos (61) jam dicti prudentissimi legati Venetie, Petrus Michael et Octavianus Quirinus, meo suggessere imperio, eo quod clare in chrysobolliis prius eis factis ipse non

D sint ordinate : imperium meum et a tali molestia volens fidelissimos et Veneticos liberare, et nominatim omnes regiones, que sub Romania sunt, in quibus mercari debent, ordinare in presenti chrysobulo meo placuit imperio. Que sunt iste videlicet : Provintia Dirrachii (62) cum illis, que in ea sunt personarum et ecclesiarum immobilibus. Provincia Jericho et Caninon cum omnibus in ea immobilibus existentibus. Provincia Joaninon. Provincia Drynupoleos. Similiter provincia Dyavoleos.

(57) Fortasse *jurabuntur*.

(58) Editores notant : « Sic nos ex compendio libri albi ; *præconium* lib. pact. »

(59) Idem : Lege *Auriculanum*.

(60) Lege *exactam*.

(61) Editores volunt : *Venticorum — fidelissimorum*.

(62) Geographica optime illustravit Tafelius l. l. in adnotationibus, quas consule.

Provincia Colonie. Provincia Achrydos. Provincia Prespe. Provincia Castorie. Provincia Servion. Provincia Triadice et Vvelevusdii. Provincia Nisi et Vranisove. Provincia Scopie cum episkepsi Coriton. Provincia Sagorion. Provincia Malesovii et Morovisdii. Provincia Strumice. Provincia Prilapi et Pelagonie ac Molyscii, nec non et Mogreno. Provincia Verias cum catepanikio Cetri. Provincia Vbleri, Strimonos et Thessalonices. Provincia Nicopolon cum episkepsibus in ea existentibus personalibus, ecclesiasticis et monasterialibus, et cum ipsis episkepsibus subjacentibus intimis consanguineis imperii mei, semper felicissimis sevastocratoribus Cesaribus et dilectis imperii mei filiabus, ac desideratissime ipsi mee Auguste. Insula Coryphy, Kephalini, Zakintos, Leukas, Ithaki, Orion Patron et Methonis. Orion Corinthii, Argus et Nauplii. Orion Thebarum et Euripii, cum insulis Andro et Caristo, Keo, Milo et in ceteris insulis, que sub Antro sunt et Caristo. Dodeconissos. Mitilinim. Chios. Samos. Rodos. Kos. Strovilos. Kriti. Kipros. Orion Athenarum. Provincia Velechative. Provincia Valachie. Episkepsis Dimitriados. Duo Almeri. Episkepsis Crevennicon et Fersalon. Episkepsis Domocu et Vesenis. Chartularata Ezeros, Dobrochuvysta, et que sub ipsa sunt ville. Tricala. Provincia Larisse. Episkepsis Platamonos. Provincia Thrakis et Macedonie, et que in ea sunt [episkepses] physcales et personales. Episkepsis Kerovachii. Silivria. Episkepsis Zurlii et Theodorupleos. Episkepsis Messinis, Archadiupleos et Vulgarophigi. Provincia Cheronissi. Provincia Adrianupleos et Didymotichi. Provincia Branchialii. Provincia Phylipuleos, Veroys, Moras et Archridii. Provincia Mesothinie Episkepsis Damatrios. Povincia Nicomedie, Episkepsis Pillarum et Pithion. Provincia Opsikin et Eegeu cum episkepsi Lopadiu et Appoloniade. Provincia Acherau. Provincia Atramyti. Provincia Milasis et Melanudii. Provincia Meandri. Provincia Neochastron. Provincia Philadelphye. Provincia Attalie, Seleukie, Antiochiae, Laudikie; et usque ipsam Antiochiam; et simpliciter in omni tenumento, quod sub meo est imperio, sive secus litus aut infra terram. In omnibus enim talibus regionibus imperii mei et Romanie, vel phiscales sint aut ecclesiastice vel subjecte secretis sacrarum domuum aut ipsis intimis cognatis imperii mei, per omnia fellicissimis sevastocratoribus et Cesaribus, ipsis dilectis filiabus imperii mei, nec non et ipsi mee dilectissime Auguste, sine impedimento erunt mercantes, et in ipsa etiam urbium regina nullam mollestiam ab aliquo sustinentes, nec etiam ex toto usque unum obolum pro commercio vel passagio vel samariatico vel scaliatico vel portuatico vel pro aliquo aliò capitulo requisiti; eandem etiam libertatem habebunt et ab eis conducta samaria et plaustra, et nec ab is aliquid ab aliquo requiretur. Immo quiete et sine aliqua datione omnis [regiones] imperii mei transibunt, et nec que ab eis conducentur samaria vel plaustra, vel qui eis servierunt agogiate, requirentur aliquid; nec qui eis aliquam speciem vendiderint vel ab eis emerint, exigentur commercium pro illa tali specie vel pratikium, quod deberet accipere fiscus vel practor illius regionis, in qua fit mercatio, nisi Veneticis hoc venderetur, sed hominibus commertium dare debentibus. Placet enim imperio meo, nullum eorum, qui sub potestate imperii Romanorum sunt et cum Venetic s mercantur, in omnibus regionibus imperii mei, sive cum eis vendiderit aut adeo cum aliquo aliquid emerit, dare quicquam pro commercio vel pro aliqua alia exactione; sed eos esse liberos, tanquam et ipsi, qui commercium dare debentibus mercantur. Si quis vero ausus fuerit in aliquo eos inquietare, vel aliquid ab eis auferre, qua magna ira imperii mei erit infestandus, et quod auferetur, in quadruplum redditurus. Et hec quidem de libertate fidellissimorum imperio meo Veneticorum, quam in omni tenumento imperii mei habebunt.

Insuper, quoniam quidem jam dicti legati prudentiss mi Venetie, Petrus Michael et Octavianus Quirinus, retulerunt imperio meo, quia ex non scripto usque et nunc causis inductis ab aliquo Grecorum contra aliquem Veneticum, a legato Venetie per tempora in magna urbe existente judicatis et solutis, interdum quidam Grecorum quibusdam civilium judicum vel in palatio imper. mei custodientium accedentes adtractiones gravissimas fidellissimis imperio meo Veneticis superinducunt, et in carcerem retrudi eos faciunt, et omnibus aliis dedecoribus subici; deprecati sunt igitur imperium meum, ut et tale capitulum pe presens chrysobulum verbum imperii mei solvatur, et concedatur eis, quod Greco quidem contra Veneticum agente in pecuniali causa, a legato Venetie, qui tunc in magna erit urbe, judicium fieri debeat; Venetico vero contra Grecum similiter agente, si quidem, qui tunc fuerit cancellarius vie (65), in magna urbe iverit, apud eum causa moveri et judicari debeat: si vero forte ipse in magna urbe non fuerit, tunc apud magnum logariastam cause judicentur: graviter quidem Imperium meum talem eorum accepit et peticionem et ex toto ad ejus complementum annuere nolebat. Sed quoniam multa instancia predeclarati legati ad imperium meum fecerunt, et ne talis eorum deprecatio non exaudiretur, magnis precibus supplicaverunt, ut hoc solo capitulo separare Venetiam a Romania valente, imperium meum puram fidem et bonam circha Romaniam Venetie voluntatem non ignorans, insuper et predeclaratorum prudentissimorum Venetie legatorum, Petri Michaelis et Octaviani Quirini, magno instantie ac supplica-

(65) Logotheta dromi indicari videtur. Infra « Vie logotheta. »

tioni inflexum, precipit [per] presens chrysobulum verbum, quod Greco quidem contra Veneticum in peccuniaria causa agente, legatus, qui per tempora in magna urbe erit, tale judicium perscrutetur; et scripto quidem demonstrato a Greco tavulario composito, certificato etiam ab aliquo judicum veli et epi tu yppodromi vel semiomate alicujus predictorum judicum, aut et ab aliquo pontificum vel ab aliquo tavulario vel judice, per quem apud Veneticos dignum fide habeatur, secundum hujusmodi scripti conprehensionem decisionem cause superinduci. Sic etiam quod per qualecumque tempus a nobilissimo et imperio meo fidelissimo protosevasto et duce Venetie ad magnam urbem mittetur legatus, et qui sub eo judices, statim post in magnam urbem eorum introitum ostendi debeant ei, qui tunc erit vie cancellarius, aut si ipse tunc cancellarius tunc in Constantinopoli non fuerit, ei, qui tunc erit magnus logariasta; et ab eo debeat mitti ad ecclesiam Veneticorum per magnum interpretem, vel si ipsi non fuerit, per aliquem curie alium interpretem, et per unum eorum, qui cancellarie scriptis deservient, aut per unum secreticorum magni logariastae, si talis gramaticus tunc presens non fuerit; et in medio ipsius Veneticorum ecclesie in audientiam tocius plenitudinis Veneticorum tunc in Constantinopoli existentium debeant jurare, quod recte et juste et sine susceptione personarum vel alicujus doni dati vel promissi juditia, que inter Grecos actores et Veneticos reos erunt, facient, nec aliquod adjutorium Veneticis tribuent, sed equa lance utriusque causam tam Greci quam et Venetici discernent et judicabunt: Venetico reo donare debente Greco actore calumpnie sacramentum, ipso Venetico solo jurare debente decisionis cause sacramentum, ita, quod integre decisionis cause sacramentum Veneticus Greco possit referre, si vult, prout et de hoc prudentissimi legati Veneticorum meum deprecati sunt imperium. Et hec quidem, Greco contra Veneticum agente. Si vero Veneticus contra Grecum egerit, apud tunc cancellarium vie, vel eo a magna urbe absente, apud magnum logariastam querellam debeat proponere, et scripto quidem fide digno existente actori Venetico, quamvis a Greco tavulario aut judice veli et epituyppodromi, aut a pontifice vel Venetico tabulario vel judice sit compositum, secundum hoc utique causa decidetur. Scripto vero actori non existente, secundum ipsum jus et actor Veneticus judicabitur, et donabitur quidem et contra ab eo Greco calumpnie sacramentum. Jurabitur autem et ab ipso Greco ipsum decisionis cause sacramentum ita, quod Venetico possit referre e contra. Et secundum presentem formam presentis scripti hujus chrysoboli imperii mei, ex nunc et deinceps juditia peccuniaria inter Veneticos et Grecos decidantur.

Preterea quidem, si de seditione vel repugnatione inter Grecum et Veneticum existente moveatur causa, magna quidem existente seditione et ad multitudinem deventa et ad homicidium forte perveniente aut magnas plagas, tunc cancellarius vie, vel eo a magna urbe absente, tunc presens (64) in palatio Vlachernarum primiceriorum et stratiotarum hujusmodi perscrutabitur causam, et ut ab eo cognoscetur, solvet et ulciscetur; parva vero et ad unum vel ad duos deducta, si quidem vulneratus plagam mediocrem sustinens aut injuriam Veneticus fuerit, apud tunc cancellarium vie, vel eo a magna urbe absente, apud tunc magnum logariastam querellam proponat, et secundum leges vindictam habebit. Si vero Grecus fuerit ydiota quidem, et non ex senatus consulto aut de clarioribus hominibus curie imperii mei consistens, apud legatum Veneticorum et sub eo judices de injuria et dedecore movebunt causam, et ab istis suscipiet vindictam. Diligenter enim imperium meum confidit, quod super hujusmodi capitulis sacramenta pro justicia intervenientia Venetici, quibus judicium est commissum, non despicient, immo similiter et in hujusmodi causis justiciam custodient, quemadmodum et in peccuniariis, et non tantum honorem vel dedecus sive proficuum vel dampnum Veneticorum curabunt, quantum eorum sacramenta, que ab eis pro justicia fient, in omnibus bene custodire et observare. Ne autem longa sequatur mora in judiciis inter Grecos et Veneticos futuris, nec libelli dies nec interdictorum usque in viginti vel triginta, prout communiter secundum leges tenetur, connumerari meo placet imperio, sed secundum novam constitutionem sempiterne memorie imperatoris et dilecti patrui imperii mei, domini Manuelis Comneni, factam de judiciis, que inter extraneos et indigenas cives conversantur.

Iusuper et aliam peticionem sepius declaratam prudentissimi legati ad meum fecerunt imperium justissimam et meo acceptabilem imperio. Petierunt enim, ut Venetico in aliqua regione imperii mei moriente nullam practori terre ad bona defuncti Venetici fieri accessionem, immo secundum placitum Veneti defuncti ejus dispensentur res vel ab ejus fideicommissariis, si testamentorie contingit eum obiisse, vel ab hiis qui reperirentur tunc ibi Veneticis. Annuit igitur imperium meum et tali eorum peticioni, et per presens scriptum auro signatum chrysobulum verbum jubet: nulli in tota Romania aliquod dominium exercenti, sive practor provincie sit, sive villicus personalis vel monasterii aut ipsorum intimorum cognatorum imperii mei, et ipsorum etiam felicissimorum sevastocratorum et Cesarum vel dilectorum liberorum imperii mei aut ipsius dilectissime mee Auguste, licere ullo modo in Venetlcorum defunctorum res manus inmittere, et aliquid ex eis usque ad unum obolum accipere,

(64) Forte *præses*.

sed intacta omnino custodire tam a manu dimosii quam a manu personarum et monasteriorum, potestati defuncti vel procuratorum ejus sive ab intestato heredum custodita. Scire autem oportet : ille, qui ausus fuerit contra presens preceptum imperii mei facere, quod in quadruplum reddet ablatum, et per competentem punietur correptionem, tunc vie logotheta existente seu magno logariasta talis capituli vindicte supervigilare debente et secundum presens preceptum imperii mei vindictam facere.

Omnia igitur, que per presentis chrysobuli verbi ab imperio meo corroborata, ex (65) gratia donata generi Venetlcorum imperio meo fidelissimorum, incorrupte et inmutate custodita erunt, quousque

(65) Melius *et*.

A et Venetici ad imperium meum et Romaniam fidem secundum ea, que ab eis pacta et jurata sunt et in supraordinato scripto prudentissimorum legatorum declarata, immutata et incorrupta custodierint. Ad hoc enim et presens chrysobulum verbum imperii mei fidelissimis imperio meo traditum est Veneticis, firmum et inviolatum habere debens.

Factum mense Novembri presentis secunde indictionis sex millesimi septingentesimi septimi anni, in quo et nostrum pium et a Deo promotum subsignavit imperium.

ALEXIUS in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romanorum Angelus.

ANNO DOMINI MCXV

NEOPHYTUS PRESBYTER.

NOTITIA

(Ex Joanne Bapt. Cotelerio in not. ad tom. II Monum. Eccl. Græcæ.)

Istius Neophyti, monachi et inclusi, Sermones exstant in codice membraneo bibliothecæ Colbertinæ. Nam præter titulum conveniunt tempora. Oratio quippe ipsius quinta est de monacho per dæmonem decepto, anno mundi 6693, id est Christi 1185, paucis annis ante captam Cyprum ab Anglis. Quam historiam referunt multi. Videsis Allatium *De utriusque Ecclesiæ consensione* lib. II, cap. 13, et Fresnii *Familias Byzantinas*, p. 184. Alius Neophytus Inclusus, ὁ ἀπὸ τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος, paulo nostro antiquior, memoratur in Catalogo episcoporum Byzantii, p. 303 *Juris Græco-Romani*, de quo t. I, p. 741, 742.

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑΝ ΚΥΠΡΟΝ ΣΚΑΙΩΝ.

NEOPHYTI PRESBYTERI

MONACHI ET INCLUSI

DE CALAMITATIBUS CYPRI.

1. Nubes obtegit solem, et nebula montes collesque; unde per aliquod tempus cohibetur solis calor et splendidus radius. Nos quoque jam a duodecim annis coercet nubes ac nebula sibi mu-

α'. Νεφέλη καλύπτει ἥλιον, καὶ ὀμίχλη ὄρη καὶ βουνούς· δι' ὧν ἀπαίργεται θάλψις καὶ φωτευγὴς ἡλίου ἀκτὶς χρόνῳ τινί. Εἴργει δὲ καὶ ἡμᾶς δώδεκα χρόνους ἤδη νεφέλη καὶ ὁμίχλη ἀλλεπαλλήλων δεινῶν

τῶν τῇ χώρᾳ συμβεβηκότων. Κρατηθείσης μὲν γὰρ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ ἀθέου Σαλαχαντὶ, τῆς δὲ Κύπρου ὑπὸ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, μάχαι λοιπὸν καὶ πόλεμοι, ταραχαὶ καὶ ἀκαταστασίαι, λαφυραγωγίαι καὶ δειναὶ συναντήσεις, τὴν γῆν ἐν ᾗ οἱ δηλωθέντες ἦρξαν κατεκάλυψαν νεφέλης καὶ ὁμίχλης πλέον. Ἰδοὺ γὰρ ὁ ζωηφόρος τοῦ Κυρίου ἡμῶν τάφος καὶ τὰ λοιπὰ ἅγια ἐδόθησαν τοῖς κυσὶ Μουσουλμάνοις διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ δακρύει ἐν τῇ τοιαύτῃ συμφορᾷ πᾶσα ψυχὴ φιλόθεος· *Ταραχθέντα δὲ καὶ τὰ ἔθνη, καὶ βασιλεῖαι κλιθεῖσαι*, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὁ Ἀλαμανίας, φημὶ, καὶ ὁ Ἐγκλινίας, καὶ πᾶν ἔθνος σχεδὸν, κεκίνηνται ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἤνυσαν οὐδέν. Οὐδὲ γὰρ ηὐδόκησεν ἡ πρόνοια κύνας ἐξῶσαι καὶ λύκους ἀντεισάξαι. profecerunt. Neque enim placuit divinæ providentiæ, canes expellere, ut lupos in eorum locum induceret.

A tuo succedentium calamitatum, quæ regioni nostræ contigerunt. Etenim obtenta Hierosolyma per impium Salachanti seu Saladinum, et Cypro per Isaacium Comnenum, deinceps pugnæ et bella, tumultus ac seditiones, deprædationes sævique casus terram in qua prædicti imperarunt magis cooperuerunt, quam nubes et nebula. Ecce enim vivificum Domini nostri sepulcrum, cæteraque sancta, tradita sunt propter peccata nostra canibus Musulmanis; quare in tanta calamitate lacrymatur omnis anima quæ Deum diligit; sed et juxta id quod scriptum est, *Conturbatæ sunt gentes, et inclinata sunt regna* [1]: Alamaniæ, inquam, monarcha (1), et ille Angliæ (2), cunctæque propemodum nationes pro Hierosolymis motæ sunt, nec quidquam

β'. Καὶ ἰδοὺ ιβ' χρόνους ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ κύματα κορυφοῦνται. Ἔστι τε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἡμῶν ὁ πνευματικὸς, πρὸς ὃν δηλαδὴ ταῦτα ἐγράφομεν, τὰ δεινὰ μὴ ὑποφέρων βλέπειν τε καὶ ἀκούειν καὶ ἐκ μέρους αὐτῶν πάσχειν, μετὰ πολλὰς περινοίας καὶ μηχανὰς ἐξέφυγε χεῖρας μιαιφόνους σὺν παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ θείᾳ βοπῇ, καὶ προσφοιτήσας Ἀγγέλῳ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντινουπόλεως, προσεδέχθη ἐντίμως, καὶ τὸ σεβαστοῦ γέρας εἴληφεν ἐξ αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληρῶν, ἰδοὺ σὺν Θεῷ γράφω καὶ τὰ ἐπίλοιπα, ὡς ὑπεσχόμην, τοῖς ἐντυγχάνουσι παραδηλῶν τὴν ἐνεστῶσαν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων· ἧτις ἄρα δυσχέρεια ποῦ δὴ κατελήξει, οἶδεν οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις, εἰ μὴ μόνος ὁ ἐπιτιμῶν τῇ θαλάσσῃ καὶ τοῖς ἀνέμοις, καὶ γαληνιῶσιν. Ξένα τινὰ καὶ δυσήκουστα, τὰ τῇ χώρᾳ ταύτῃ συμβεβηκότα δεινά· καὶ τοιαῦτα ὡς πάντας τοὺς αὐτῆς πλουσίους ἐπιλαθέσθαι πλούτου αὐτῶν, λαμπρῶν οἰκημάτων, συγγενῶν, οἰκετῶν, ἀνδραπόδων, πλήθους ποιμνίων, βουκολίων, λαχινιῶν (3), βοσκημάτων παντοίων, χωρῶν σιτοφόρων, καὶ παμφόρων ἀμπέλων, καὶ παραδείσων ποικίλων, καὶ μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἀποπλεῦσαι λάθρα πρὸς χώρας ἀλλοδαπὰς καὶ πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ὅσοι δὲ διαφυγεῖν οὐκ ἴσχυσαν, τίς ἱκανὸς ἐκταγῆσαι τὰς θλίψεις αὐτῶν, τοὺς ἐτασμοὺς, τοὺς δημοσίους φυλακισμοὺς, τὴν ὀλκὴν τῶν ἀπαιτουμένων χρημάτων, μέχρι χιλιάδων τόσων καὶ τόσων; Ταῦτα δὲ συγκεχώρηται γενέσθαι δι' ἁμαρτίας ὄγκον ψήφῳ Θεοῦ δικαίᾳ· ἵνα, ταπεινωθέντες, καταξιωθῶμεν ἴσως συγγνώμης.

2. Et ecce jam duodecimus annus est, ex quo in pejus fluctus tument. Ipse præterea spiritualis filius noster, ad quem videlicet ista scripsimus, ærumnas nec videre nec audire nec ex parte ferre valens, post multa solerter et artificiosè facta, crudeles manus cum omni populo suo, per gratiam Dei effugit; cumque se contulisset ad Angelum Constantinopolis imperatorem, honorifice exceptus est, atque sebasti dignitatem ab eo accepit. Ego vero quod promiseram adimplens, ecce Deo juvante, etiam reliqua scribo, juxta pollicitationem meam, iisque qui lecturi sunt notam facio præsentem rerum difficultatem; quæ sane difficultas, quo cessura sit, nullus inter homines novit, nisi solus ille qui increpat mare ac ventos, et ad tranquillitatem redeunt [2]. Mala quæ in hac regione evenerunt, mira sunt, vixque possunt audiri; atque sunt ejusmodi, ut cuncti hic divites obliti fuerint suarum divitiarum, splendidarum ædium, cognatorum, domesticorum, mancipiorum, multitudinis gregum, armentorum, porcellorum, pecudum omnis generis, agrorum frumenti feracium, vinearum fertilissimarum, variorumque viridariorum; atque cum multa festinatione clam ad extraneas regiones et ad urbium reginam (4) abnavigaverint. Eorum autem qui effugere non potuerunt, quis sufficiet tragice enarrandis angustiis, disquisitionibus, publicis in carcerem conjectionibus, postulatarum pecuniarum quantitate usque ad tot millenaria. Cæterum hæc fieri permisit justum Dei judicium, ob peccati gravitatem, ut ad humilitatem redacti, venia fortasse digni habeamur.

Γ'. Χώρα ἐστὶν Ἰγκλιτέρρα πόρρω τῆς Ῥωμανίας κατὰ βορρᾶν, ἐξ ἧς νέφος Ἰγκλίνων σὺν τῷ ἄρχοντι αὐτῶν, εἰς πλοῖα μεγάλα λεγόμενα νάκκας

3. Regio est Anglia, longe a Romania ad aquilonem, e qua Anglorum nubes cum eorum principe conscensis magnis navigiis, quæ nacæ (5) appellan-

[1] Psal. xlv, 7. [2] Matth. viii, 26.

(1) Fridericus I.
(2) Richardus.
(3) *Λαχινιῶν*. Divinavi λαχτινιῶν, ac tentavi de porcellis exponere, quasi λαχτίνιον et λαχτάρι; idem sint; qua de postrema voce egi t. I. Sed in re obscura suo quisque utatur arbitrio. Suspicabitur fortasse nonnullus λαγινιῶν a λαγίνη, lepus.
(4) Constantinopolim.
(5) Glossar. Fresnii.

tur, ad Hierosolymam trajecerunt. Nam tunc Alamanorum princeps cum nongentis millibus militum, uti aiunt, expeditione suscepta, ad Hierosolymam ipse quoque tendebat : cumque prætergressus fuisset Iconii tractum, et Orientales partes pertransiisset, exercitus longitudine viæ, et fame et siti labefactatus est; ipsorum vero imperator, equo vectus, in quodam flumine submersus et suffocatus est. Anglus autem ad Cyprum appellens, homo miserrimus invenit eam, tanquam nutricem matrem : quod si non contigisset, is quoque forsan eadem passurus fuisset quæ Alamanus. Qua porro ratione capta sit Cyprus, id etiam cursim narrabo.

4. Quando usus postulaverit, ut beatæ memoriæ pissimus imperator Manuel Comnenus quemdam mitteret custodem ad imperialia Armeniæ præsidia, unum e cognatione sua mittit, admodum juvenem, Isaacium nomine, qui per aliquot annos castra cum servavisset, bello cum Armeniis conflixit : a quibus captus, venditur Latinis. Hi hominem ferro vinctum per annos non paucos detinuerunt. Nam obierat imperator Manuel ipsius avunculus, imperiumque reliquerat Alexio filio suo qui etiam puer erat : qua de causa, cum eo imperans ejus patruus Andronicus, juvenculum interemit, imperiumque occupavit. Exoratus autem a senatu, mittit plurimum pretii, atque a Latinis redemit memoratum Isaacium. Qui in Cyprum veniens, obtinet eam, et proclamatur imperator. Perque annos septem inibi dominatur. Insulam autem non tantum vexavit, divitumque bona omnino diripuit, sed et proceres suos quotidie exagitabat et affligebat, adeo ut omnes in angustiis viverent, modumque aliquem quærerent quo possent ab illo effugere.

5. Quæ cum ita se haberent, ecce Anglus irruit in Cyprum : statimque ad eum cuncti accurrunt. Tunc imperator desertus a populo, ipse se Anglo dedidit. Anglus ferreis vinculis ligat, ingentes illius thesauros rapit, regionem atrociter deprædatur, atque ita ad Jerusalem navigat, relictis navibus quæ terram diffenderent, ac post eum mitterent. At Isaacium Cypri imperatorem ferro vinctum includit in castello Marcappo [*Alt. Margato*] vocato. Atque sceleratus cum nihil profecisset adversus similem ei Salachantinum, hoc solum peregit,

(6) *σχιδεύειν τὴν χώραν*. Diffindere regionem ad deprædandum, a σχίδος σχίδα, σχίζειν. Joannes Euchaita, p. 50 :

Εἰς σχέδος.

Τεσσαράκοντα συμμάχους θείους ἔχω,
Τεσσαράκοντα φράσσομαι παραστάτας.
Τίς πρὸς τοσούτους χεῖρας ὁπλίτας ἄροι ;
Τίς πρὸς φάλαγγα μαρτύρων στῆσαι μάχην ;
Ὅρα σχιδευτὰ, πρὸς τίνας μοι συμπλέκῃ.
Ὅσῳ στρατῷ δὲ συμβαλεῖν τελμᾷς μάχην,

In ratem.

Quadraginta auxiliarios divinos habeo,

συνεισελθόντες, τὸν πλοῦν πρὸς Ἱεροσόλυμα ἔδρων· τότε γὰρ καὶ ὁ Ἀλαμάνων ἄρχων μετὰ ἐννακοσίων χιλιάδων, ὡς φασι, στρατοπέδων, πρὸς Ἱεροσόλυμα καὶ αὐτὸς τὴν ὁρμὴν ἐποιεῖτο. Παρελθὼν δὲ τὴν χώραν τοῦ Ἰκονίου, καὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη διερχόμενος, διεφθάρησαν τὰ στρατόπεδα τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ, καὶ τῷ λιμῷ καὶ τῇ δίψει· ὁ δ' αὐτῶν βασιλεὺς ἔν τινι ποταμῷ ἀπεπνίγη ἐποχούμενος ἵππῳ. Ἰγκλίτερ δὲ τῇ Κύπρῳ παραβαλὼν, εὗρεν αὐτὴν ὁ πανόθλιος ὡς τιθηνοῦσαν μητέρα· καὶ εἰ μὴ γέγονε τοῦτο, τὰ τοῦ Ἀλαμάνου ἴσως ἔμελλε πείσεσθαι καὶ αὐτός. Πῶς δὲ Κύπρον [An Κύπρο;?] ἔλαβε, ἐπιδρομάδην λέξω καὶ τοῦτο.

δ'. Ὡς ἐγένετο ἐν χρήσει ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει αὐσεβέστατος βασιλεὺς Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς φρουρὸν στεῖλαί τινα πρὸς τὰ βασιλικὰ φρούρια τῆς Ἀρμενίας στέλλει τινὰ τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, κομιδῇ νέον, Ἰσαάκιον τοὔνομα· ὃς, χρόνους τινὰς τὰ κάστρα περιφυλάξας, συνάπτει πόλεμον μετὰ τῶν Ἀρμενίων· καὶ παρ' αὐτῶν ἁλωβὴς, πιπράσκεται τοῖς Λατίνοις. Οἱ δὲ σιδηροδέσμιον αὐτὸν κατεῖχον χρόνοι; Ἱκανοί. Ἦν γὰρ τελευτήσας ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁ θεῖος αὐτοῦ, λάσας τὴν βασιλείαν Ἀλεξίῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ παιδαρίῳ ὄντι καὶ αὐτῷ. Δι' ἣν αἰτίαν, συμβασιλεύσας αὐτῷ Ἀνδρόνικος ὁ θεῖος αὐτοῦ, ἀναιρεῖ τὸ παιδάριον, κρατήσας τῆς βασιλείας. Δυσωπηθεὶς δὲ παρὰ τῆς συγκλήτου βουλῆς, στέλλει πάμπολλα λύτρα, καὶ ἐξωνεῖται ἐκ Λατίνων τὸν ῥηθέντα Ἰσαάκιον. Ὃς ἐλθὼν ἐν τῇ Κύπρῳ κρατεῖ αὐτὴν, καὶ φημίζεται βασιλεύς. Καὶ κρατεῖ αὐτὴν ἐπὶ χρόνους ζ'. Ἐκάκωσε δὲ οὐ τὴν χώραν ἁπλῶς, καὶ τῶν πλουσίων τοὺς βίους καθόλου διήρπασεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους ἄρχοντας αὐτοῦ ποινηλατῶν καθεκάστην καὶ θλίβων, ὥστε πάντας ἐν ἀμηχανίᾳ διάγειν, καὶ τρόπον τινὰ ἐπιζητοῦντας φεύξασθαι ἀπ' αὐτοῦ.

ε'. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἰδοὺ καὶ Ἰγκλίτερ προσβάλει τῇ Κύπρῳ· καὶ θάττον πρὸς αὐτὸν ἔδραμον πάντες. Τότε ὁ βασιλεὺς, ἔρημος ἐναπομείνας λαοῦ, προδέδωκε καὶ αὐτὸς, χερσὶ τῶν Ἰγκλιτέρρων. Ὃν καὶ δήσας σιδήροις, καὶ τοὺς αὐτοῦ θησαυροὺς διαρπάσας σφόδρα πολλούς, καὶ τὴν χώραν σκυλεύσας δεινῶς, ἀποπλεῖ πρὸς Ἱερουσαλὴμ, πλοῖα καταλείψας τοῦ σχιδεύειν (6) τὴν χώραν, καὶ στέλλειν ὄπισθεν αὐτοῦ. Τῷ δὲ βασιλεῖ Κύπρου Ἰσαακίῳ καταλελειμένῳ σιδηροδεσμίῳ ἐν κασττέλλῳ καλουμένῳ Μαρκάππῳ. Κατὰ δὲ τοῦ ὁμοίου αὐτῷ Σαλαχαντί-

Quadraginta sociis communior.
Quis adversus tot tantosque manus armatas levaverit?
Quis contra martyrum cohortem pugnam instituerit?
Vide, pirata, cum quibus mihi conflictuius sis,
Quantoque cum exercitu audes inire certamen.

Ita intelligo et interpretor versus, in quibus fassus est vir doctus se nescire quid esset σχίδος et σχιδευτά. Est procul dubio σχίδος idem ac σχεδία. Atque ita ex metaphora, velim etiam exponi Nilum narratione 1, pag. 19, καὶ ἔκειντο καθεύδειν νομιζόμενοι σχεδίαι ὡπλισμένων νεκρῶν. *Et jacebant, dormire visi, pontes seu rates armatorum mortuorum.*

νου ἀνύσας μηδὲν ὁ ἀλιτήριος, ἤνυσε τοῦτο καὶ μόνον, διαπράσας τὴν χώραν Λατίνοις χρυσίου χιλιάδων λιτρῶν διακοσίων. Διὸ καὶ πολὺς ὁ ὁλολυγμὸς, καὶ ἀφόρητος ὁ καπνὸς, ὡς προείρηται, ὁ ἐλθὼν ἐκ τοῦ βορρᾶ. Περὶ ὧν ὁ θέλων δηλῶσαι κατὰ μέρος, καὶ ὁ χρόνος ἐπιλείψει.

ς'. Μαινομένης θαλάσσης ἐκ πολλῆς τρικυμίας καὶ πολλῆς καταιγίδος οὐδὲν ἀποδέει νῦν τὰ τῆς χώρας ἡμῶν· μᾶλλον δὲ καὶ χείρον ἀγρίας θαλάσσης. Ἐκείνης γὰρ τὴν ἀγριότητα διαδέχεται γαλήνη· ἐνθάδε δὲ ὁ κλύδων καθεκάστην ἐπαύξει, καὶ τὸ βαγδαῖον αὐτοῦ τέλος οὐκ ἔχει· εἰ μή που ἀκούσεις, *Μέχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσεταί σου τὰ κύματα.* Ἐν τῇ Λευιτικῇ βίβλῳ γέγραπται διαῤῥήδην τὰ ἐν τῇ γῇ ἡμῶν συναντήσαντα πήματα, ἤτοι πόλεμοι, ἤτται, σποραὶ διακενῆς, ὑπεναντίων ἐδωδὴ καμάτων ἡμῶν· καὶ ἡ ἰσχὺς ἡμῶν ἐγένετο εἰς οὐδέν· καὶ ἐγενόμεθα ὀλιγοστοὶ· καὶ λαὸς ἀλλότριος ἐπληθύνθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν. *Ἐπορεύθητε πρός με πλάγιοι*, λέγει ὁ Θεὸς, *κἀγὼ πορεύσομαι πρὸς ὑμᾶς ἐν θυμῷ πλαγίῳ.* Καὶγὰρ οὕτως ἔχει. Εἰ μή πω γάρ τις νοσήσας χωλανεῖ, οὐδ' ὁ ἰατρὸς ἐπάγει τομὴν μετὰ πικρίας καὶ καύσεως. Δῆλον ὅτι καὶ ἡμεῖς, εἰ μή που πολλὰ τὸν πανάγαθον ἰατρὸν ἡμῶν παρεπικράναμεν, καὶ πλαγίως πρὸς αὐτὸν ἐπορεύθημεν, οὐκ ἂν καὶ αὐτὸς πλαγίως πρὸς ἡμᾶς διετέθη, τωτηρωδῶς καταπικραίνων ἡμᾶς

A quod Latinis Cyprum vendidit ducentis millibus auri librarum. Quocirca ejulatus multus, et intolerabilis fumus, ut antea dictum est, ex Aquilone venit: de quibus eum qui voluerit sigillatim exponere, tempus deficiet.

6. Præsens hujus loci status nequaquam inferior est mari ex ingenti tempestate, vehementique procella furiose agitato; quinimo feroci mari deterior, siquidem pelagi ferocitatem tranquillitas excipit; hic vero singulis diebus crescit fluctuatio, ejusque impetus finem non habet; nisi forte audierit: *Hucusque venies, et non prætergredieris, sed in te comminuentur fluctus tui*[a]. In Levitici libro[b] aperte scriptæ sunt clades quæ in terra nostra evenerunt: bella scilicet, devictiones, sationes in vanum, nostrorum laborum per adversarios comestio; et fortitudo nostra ad nihilum recidit; pauci facti sumus; et populus alienus multiplicatus est in terra nostra. *Ambulavistis erga me obliqui*, dicit Deus, *et ego ambulabo erga vos in furore obliquo.* Etenim ita res habet. Nisi enim aliquis ægrotans claudicaverit, neque inducit medicus sectionem cum acrimonia et ustione. Patet quod etiam nos nisi plurimum exacerbavissemus summæ bonitatis medicum nostrum, et oblique erga illum ambulavissemus, nequaquam et ipse erga nos oblique affectus fuisset, salubriter nos amaritudine replens.

[a] Job xxxviii, 11. [b] Levit. xxvi, 16 et seqq.

ANNO DOMINI MCXCV.

JOANNES CHILAS

EPHESI METROPOLITA.

NOTITIA ET FRAGMENTA

(Ex Angeli Mai Præfatione ad tom. VI Spicilegii Romani, p. xvi.)

Inter codices Vaticanos, qui dogmaticas controversias de Spiritus sancti processione etiam a Filio, vel de Romanæ Ecclesiæ primatu continent, vel subnatas alias per schisma et animorum æstum quæstiones, multa Græcorum opuscula occurrere alibi dixi, quorum unum vel alterum peculiariter commemorabo, indidemque excerpta depromam. Atque in primis Joannis Clidæ (sive Chilæ) metropolitæ Ephesi perdoctum vidi libellum ob schismatis detestationem conscriptum; et quidem duplici in exemplari, altero latiore cod. Ottob. 225, altero autem strictiore oratione comprehensum cod. Ottob. 213. Hominis scriptique vix mentionem facit Allatius *Contra Creyghtonum*, p. 644, et *De consensu* p. 513, denique *De Methodiis* p. 365 et 377, quo postremo loco particulam quoque recitat. Nam altera illa particula quæ p. 514 *De cons.* legitur, ex diverso Ephesii scripto dimanat. Fuit hic Joannes inter Ephesi metropolitas hoc nomine quintus, qui tempore synodi Constantinopolitanæ innotuit, sub Andronico secundo, Michaelis octavi filio, congregatæ ob sedandos Ecclesiæ Græcæ motus, seu schisma inter Arseniotas ac Josephinos propter ambitum sedis patriarchalis concitatum. Etsi autem apud Lequinium *Or. ch.* dicitur synodo Ephesius non interfuisse, nunc contra accidisse cernimus; etenim

ipse coram synodo sermonem hunc recitavit aut obtulit de tollendo schismate copiosum atque disertum, et ecclesiastica eruditione plenum; cui similis est Methodii monachi tractatus, eodem tempore et occasione scriptus, et a nobis *Script. vet.* t. III editus. Quare utraque lucubratio propter generalem schismatum vituperationem valde utilis videtur et prudens. Est hic opusculi titulus et initium in codice Vat. Ottob. 213.

Joannis metropolitæ Ephesi oratio composita contra schismaticos, ex diversis canonibus et scriptis demonstrationibus comprobans, quod cum Ecclesia est orthodoxa, absurde nonnulli ab hac secedunt.

A

Nihil est in humana vita charitate excelsius et suavius, nihil in orbe pace et concordia utilius ac jucundius. Deus enim charitas est et appellatur; pax autem Dei et secundum Deum, omnem intellectum superat, ut Scripturæ nos docent. Pax nimirum et charitas Creatori Dominoque omnium, ut cœlos inclinaret atque in terram descenderet persuaserunt. Descenditque reapse, et pro nobis atque ad similitudinem nostram, excepto peccato, verus homo est factus; atque humana omnia et agens et patiens, propinquis æque ac remotis pacis bonum nuntiavit. Eisdem, paci scilicet et charitati, apprime studens fidelissimus gentis nostræ imperator, convocavit ut cernitis hoc loco universos, ut et ipse cum Deo pacis bona nobis annuntiet, et diuturnam contentionem dissolvat, atque ad priscam discordantes pacem reducat.

B

Τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰωάννου λόγος συντεθεὶς κατὰ σχισματικῶν ἐκ διαφόρων κανόνων καὶ γραφικῶν ἀποδείξεων ἀποδεικνὺς ὅτι ὀρθοδοξούσης τῆς Ἐκκλησίας ἀλόγως ταύτης διίστανται.

Οὐδὲν ἀγάπης ἐν βίῳ ἀνώτερον καὶ ἡδύτερον, καὶ οὐδὲν εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν κόσμῳ λυσιτελέστερον καὶ τερπνότερον· ἀγάπη γὰρ ὁ Θεός ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται· καὶ ἡ κατὰ Θεὸν εἰρήνη καὶ τοῦ Θεοῦ πάντα νοῦν ὑπερέχει ὡς διδιδάγμεθα. Αὗται καὶ τὸν Δημιουργὸν καὶ Δεσπότην τῶν ὅλων κλῖναί τε τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταβῆναι κατέπεισαν. Καὶ μέντοι καὶ καταβέβηκε, καὶ καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς χωρὶς ἁμαρτίας κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος γέγονε· καὶ πάντα τὰ μὲν δράσας, τὰ δ' ὑποστὰς τὰ ἀνθρώπινα, τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς μακρὰν τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης εὐηγγελίσατο. Ταύτας καὶ ὁ πιστότατος τοῦ γένους ἡμῶν βασιλεὺς εἴπερ τις ἕτερος ἀγαπήσας, συγκαλεῖται, ὡς ὁρᾶτε, τοὺς πάντας ἐνταῦθα, ὅπως ἂν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς τὰ τῆς εἰρήνης ἡμῖν εὐαγγελίσηται ἀγαθὰ, καὶ τὸν πολυέτμερον πόλεμον καταλύσῃ, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν τὰ διεστῶτα ἐπαναγάγῃ συνάφειαν.

Pergit deinde Ephesius historiam schismatum diversarum per orbem ecclesiarum, atque ipsorummet inter se Græcorum latissimo sermone describere ac deplorare, et canonum Patrumque veterum auctoritate castigare. Summa autem sermonis est, ut neget Ephesius, ullum unquam schisma licere nisi ob evidentem ac judicatam hæreseos causam: nam cætera ἐγκλήματα etsi pœnis vindicanda sunt, non tanti esse tamen ut ad summum secessionis malum compellant; nedum liceat διά τινας μικροψυχίας, ut ait sanctus Basilius, propter aliquas pusilli animi affectiones vel acerbitates, perniciem tantam populis Dei inferre. Qua doctrina diu tradita, homo Græcus memorabilem hujusmodi sententiam dicit: Σημείωσαι ταῦτα, ἴσως γὰρ ὠφεληθήσονται οἱ κακῶς (1) λέγοντες ἀποσχισθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Ῥώμης, πρὸ τοῦ κατακιχασθῆναι αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς κακόφρονας. *Nota hunc doctrinam, quæ fortasse eis proderit, qui nos inique schisma fecisse aiunt a Romano pontifice, ante quam definitum sit, vel ipsum vel ejus asseclas pravum dogma fovere.* Bene hæc habent; nihilominus ob ea quæ dicit f. 25 b, schismaticus Ephesius credendus est. Ibi enim laudat Andronicum, quod adeptus sceptrum, illico patrium (id est patriæ) dogma professus sit, quovis alio ob peregrinitatem excluso, et quod omnem novitatem corruptelamque doctrinæ abjecerit, etc.; quibus verbis reditum Andronici ad schisma post Michaelis parentis obitum, qui anno contigit 1282, significare ac dilaudare videtur.

Reliqua omitto, quæ multa in medio sunt, donec infra f. 43 de prudentia ecclesiastica scribit auctor, quod nempe necessitate aut vi gravi aliqua urgente (excepta ratione fidei) de stricto canonum jure declinandum sit, ne, dum partem mordicus tenere volumus, summam perdamus. Quam sententiam sancti Cyrilli auctoritate confirmat brevi Epistola ad Gennadium archimandritam, quæ inter editas est t. V, part. II, p. 191. Mox Ephesius prosequitur suum propositum diversis exemplis roborare, recitataque parte Epistolæ Joannis VIII papæ ad Basilium imperatorem quæ in Photiana synodo legitur, de antiquatis multis ob tempora mutata canonibus disserit; quam particulam ideo libentius hic recitabo, quia duarum Latinorum canonum collectionum summaria hoc volumine edidi; quantumvis enim boni sint ii canones ac plerique utiles, non ita certe sunt immobiles atque rati, ut eos Ecclesiæ auctoritas, pro rerum temporumque adjunctis, variare prudenter nequeat.

Ea verba Ephesii cod. 213, f. 202:

(1) Ita in cod. 225 f. 19, b. At in cod. 213 καλῶς. Attamen in contrario adverbio idem manet sensus, qui a præcedentibus determinatur, nempe quod ante latam hæreseos sententiam non liceat a suo pastore discedere. Si καλῶς mavis, die: *hæc doctrina fortasse iis proderit (id est eos emendabit) qui nos recte discessisse aiunt*, etc.

Ὅσους δὲ κανόνας τῶν ἀρχαιοτέρων οἱ μετ' ἐκείνους ἀρχιερεῖς καὶ μεγάλοι Πατέρες ἡμῶν ἀργὰ τελείᾳ συνέστειλαν, τί χρὴ καὶ λέγειν ἡμᾶς; Ἴσασιν οἱ τὰ ἱερὰ τῶν κανόνων πεπαιδευμένοι μαθήματα. Ποῦ γάρ ἐστιν ὁ κανὼν ἐκεῖνος ὁ τοὺς ἐπισκόπους συνοικεῖν ταῖς οἰκείαις αὐτῶν γυναιξὶν ἐντελλόμενος; Ποῦ ἐκεῖνος ὃς τοὺς σχισματικοὺς καὶ τοὺς αἱρετικοὺς ἐξαναβαπτίζεσθαι διατάττεται; Ποῦ ὁ διοριζόμενος πάλιν ἑπτὰ διακόνους εἶναι καὶ μόνους ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων; Ποῦ ὁ μετὰ τὸ φαγεῖν ἡμᾶς κατὰ τὴν μεγάλην ε' μετέχειν τῶν ῥητῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, μιμήσει τάχα τοῦ Κυριακοῦ δείπνου ἐκείνου, νομοθετῶν; Ποῦ κἀκεῖνος ὃς τοῖς πλήθεσι τῶν ἐπισκόπων ἐκλογὴν ποιεῖσθαι καὶ ψῆφον ἐπέτρεπε; Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τοὺς ἀπραχτήσαντας τῶν κανόνων πάντας ἐκλέγεσθαι νῦν καὶ εἰς μέσον παράγεσθαι.

A Quot autem antiquorum præsulum canones a posterioribus episcopis magnisque Patribus sint omnino sine effectu habiti, cur nos dicere oportet? Id videlicet sciunt qui canonicas disciplinas didicerunt. Ubi est enim jam ille canon qui mandat episcopis ut cum sua quisque conjuge habitet? Ubi ille qui schismaticos et hæreticos rebaptizari præcipit? Ubi rursus ille qui septem tantum diaconos in unaquaque urbe esse decernit? Ubi ille, qui constituit ut cibo præsumpto, in quinta magna feria tremendis Christi mysteriis communicemus, idque ob imitationem fortasse cœnæ Dominicæ? Ubi et ille qui populi multitudini in episcoporum electione suffragium permittit? Longum esset antiquatos omnes jacentesque canones nunc seligere atque in medium B proferre.

JOANNIS CHILÆ

EPHESI METROPOLITÆ

AD IMPERATOREM ANDRONICUM SENIOREM

LIBELLUS

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI.

(Apud Allatium *De consensione*, p. 514.)

Ἰωάννου τοῦ Χειλᾶ μητροπολίτου Ἐφέσου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Τὴν ἐκπόρευσιν ἀκίνητον ἰδιότητα τοῦ παναγίου Πνεύματος οἶδεν ἡ κοινὴ δόξα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μηδὲν ἕτερον, ἢ μόνην τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς φυσικὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ παριστάνουσαν. Τὸ γοῦν δοξάζειν, καὶ γράφειν τὴν ἐκπόρευσιν ταύτην, νῦν μὲν ἐπὶ τῆς θεολογίας τὴν ὕπαρξιν σημαίνειν αὐτὴν, νῦν δὲ αὖ τὴν ἔκφασιν τὴν ἀΐδιον, ἢ τὴν ἔκλαμψιν ἢ τὴν φανέρωσιν βλάσφημον, καὶ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἀλλότριον, καὶ παρὰ τοῦτο, καὶ ἀναθέματος ἄξιον· πάλιν τὸν προβολέα τοῦ παναγίου Πνεύματος αἴτιον, ὡς καὶ τὸν Γεννητόρα τοῦ Υἱοῦ αἴτιον, ἡ κοινὴ τῶν Πατέρων οἶδεν ἔννοια καὶ ὁμολογία. Πρὸς δὲ καὶ τὴν προβολὴν ταὐτὸ τῇ ἐκπορεύσει δύνασθαι, καθάπαξ οἱ πάντες γινώσκουσιν. Ὁ μὴ τοίνυν οὕτως, ἀλλ' ἑτέρως φρονῶν, δογματίζων τε καὶ γράφων, ὡς ποτὲ μὲν ὁ προβολεὺς τὸν αἴτιον σημαίνει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἡ προβολὴ τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ φυσικὴν ὕπαρξιν· ποτὲ δὲ ἐκεῖνος μὲν τὸν φανερωτὴν, αὕτη δὲ τὴν ἀΐδιον ἔκφανσιν, ἢ τὴν ἔλλαμψιν, εἰς οὗ τὴν φανέρωσιν τοῦ παναγίου Πνεύματος, πρόδηλος βλάσφημος οὗτος ἡμῖν, καὶ περιφανὴς παραδειγματιστής, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀποβολῆς, καὶ βδελύγματος ἄξιος. Ὡσαύτως καὶ τὴν πρόοδον πάλιν ἐπὶ τοῦ παναγίου Πνεύ-

C Processionem, immobilem proprietatem sanctissimi Spiritus, communis Ecclesiæ sententia novit, nihilque aliud, quam solam ex Patre naturalem exsistentiam illius exprimentem. Quare sentire ac scribere, processionem hanc, nunc quidem in theologicis exsistentiam ipsam notare, nunc exspirationem sempiternam, sive illuminationem sive revelationem, blasphemum et ab apostolicis dogmatibus alienum est, propterea que dignum, quod anathemate feriatur. Rursum, productorem sanctissimi Spiritus causam, quemadmodum et Genitorem Filii causam, communis Patrum sententia novit et profitetur. Item, productionem et processionem idem valere, omnino apud omnes in confesso est. Qui itaque, modo ab hoc diverso, aut sentit, aut enuntiat, aut scripto tradit; aliquando scilicet productionem, sancti Spiritus causam, et productionem ex Patre illius naturalem exsistentiam, notare; aliquando vero notare revelationem, et ipsam sempiternam explicationem, sive illustrationem, sive revelationem sanctissimi Spiritus; aperte hic apud nos blasphemus est, et manifestus D prævaricator, propterea que dignus, quem abjiciamus, et detestemur. Eadem ratione rursum productionem de sanctissimo Spiritu dictam, et solam

exsistentiam sanctissimi Spiritus designantem, Deiferi Patres et intelligunt et accipiunt, quemadmodum et processionem ipsam, et productionem. Quare circa hanc vocem quippiam innovantes, aut decernentes, aut monumentis consignantes, eam scilicet aliquando in divinis Litteris exsistentiam designare, aliquando revelationem, illuminationem et explicationem, rectorum hi dogmatum adulteratores, et longe a veritate aberrantes, censentur; prætereaque detestabiles sunt, dignique, quos omnes aversentur. Ista hunc in modum præteritis temporibus sancta Dei ecclesia novit, tenuit, sancivit, docuit, et professa est. Hæc nos quoque non una ratione tenere, decernere, docere, profiteri, multo abhinc tempore ab eadem accepimus. Hæc et ad hunc diem nobiscum lites exercentes si hunc in modum professi fuerint, tum ore tum scripto, partim ea, tanquam rectæ doctrinæ consona, exosculantes, partim ut blasphema, anathemate dicto, æque ac nos abjudicantes, erunt nobis ab hoc tempore fratres germani, rectequе sentientes. Nos una cum iis perfecte reconciliatos, seque ex corde ac pacifice a nobis amplecti persentient: quod si aliud illis in animo fuerit, quod Deus avertat, nusquam, neque ullo tempore.

A ματος εὑρισκομένην, καὶ παραστατικὴν μόνης τῆς ὑπάρξεως τοῦ παναγίου Πνεύματος οἱ θεοφόροι Πατέρες ἀεὶ καὶ νοοῦσι, καὶ ἐκλαμβάνουσι. Καθάπερ ἄρα καὶ τὴν ἐκπόρευσιν αὐτὴν, καὶ τὴν προβολήν. Οἱ γοῦν καινοτομοῦντες, καὶ ταύτην δὴ τὴν φωνὴν, καὶ δογματίζοντες ἅμα, καὶ γράφοντες, ὡς τοῦ μὲν τῶν Γραφῶν τῶν ἁγίων ὑπάρξεως ἐστὶν αὕτη παραστατική, τοῦ δὲ πάλιν φανερώσεως, καὶ ἐκφάνσεως, καὶ ἐκλάμψεως τῶν ὀρθῶν παραχαράκται καὶ οὗτοι δογμάτων λογίζεται, καὶ τῆς ἀληθείας πόρρω φερόμενοι, καὶ παρὰ τοῦτο μίσους τῷ ὄντι, καὶ ἀποστροφῆς ἄξιοι. Ταῦτα οὕτως οἶδεν ἀνωθεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἁγία Ἐκκλησία φρονεῖν, οὕτω δογματίζειν, οὕτω διδάσκειν· οὕτως ὁμολογεῖν ταῦτα καὶ ἡμεῖς, οὕτω φρονεῖν, οὕτω δογματίζειν, οὕτω διδάσκειν, οὕτως ὁμολογεῖν ἀνέκαθεν, καὶ ἐς δεῦρο παρ' αὐτῆς παρελάβομεν. Ταῦτα καὶ οἱ μέχρι τῆς νῦν διαφερόμενοι πρὸς ἡμᾶς, εἰ οὕτως ὁμολογήσαιεν, ὁμοῦ μὲν, καὶ ἀπὸ στόματος, ὁμοῦ δὲ καὶ διὰ γραμμάτων· τὰ μὲν ἐνστερνιζόμενοι ὡς ὀρθὰ δηλονότι, τὰ δὲ ὡς βλάσφημα τῷ ἀναθέματι παραπέμποντες, καθαπερεὶ καὶ ἡμεῖς, γνήσιοι ἔσονται ἡμῖν τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀδελφοὶ, καὶ ὀρθόδοξοι· καὶ τὴν μετ' αὐτῶν ἐντελῆ καταλλαγὴν, καὶ εἰρήνην ἕξουσιν ἀπὸ καρδίας ἀσπαζομένους ἡμᾶς· εἰ δὲ μὴ, ὅπερ μήποτε γένοιτο, οὐδαμῆ οὐδαμῶς.

B

ANNO DOMINI MCXCVI.

NICOLAUS

METHONENSIS IN PELOPONNESO EPISCOPUS ET METROPOLITA.

NOTITIA

(Fabric. *Biblioth. Gr.* tom. VI, p. 294.)

Nicolaus, Methonensis in Peloponneso episcopus et metropolita, multum Mich. Cerulario recentior, et ad duodecimum referendus sæculum, nec confundendus cum Nicolao Cabasila (a), plura scripsit adversus Latinos, maximam partem inedita adhuc: librum primum *De primatu papæ* citat Nic. Comnenus, p. 366, prænot. Mystagog. librum secundum, *Contra Latinos*, p. 356. Ejusdem *Syllogismos de processione Spiritus sancti*, quorum initium: Ὁμολογῆται ὅτι καὶ δὴ ἡ Θεότης μονὰς ἐστι καὶ τὸ ἓν. Et alterum quod incipit: Ἐχρῆν μὲν μηδ' ἀπολογεῖσθαι τοῖς οὕτω καινοφώνοις καὶ καινοπίστοις. Nec non tertium *De azymis* evolvisse se testatur Allatius, lib. II, c. 10, *De consensu*, § 2, pag. 627, cujus initium: Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην, ὦ Λατινόφιλε, πρὸς σέ. Aliud scriptum *De processione Spiritus sancti* idem memorat quod incipit: Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε ἁγαθὲ, sed illud juniori cuidam Νικολάῳ λάμψαντι νέῳ Μεθώνης tribuendum suspicatur, qui scripserit post Nicephorum Blemmydam. In bibl. Bavarica asservati sunt præter librum *De processione Spiritus sancti* Græco-Latinum, liber *De sancta Eucharistia in pane fermentato conficienda*; — liber *De jejunio Latinorum in Sabbato, et de sacerdotum conjugio, et quod in Quadragesima non sit perfecta Missa celebranda*. In eadem bibl. atque in aliis obvia hujus Nicolai *Discussio theologicæ institutionis Procli*, Platonici philosophi. Ex scripto *De processione Spiritus*

(a) Allat. *De consensu*, pag. 858 et 554.

sancti petita videtur ejus Θεολογία περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος sive fragmentum *De SS. Trinitate* in bibl. Cæsarea, incipit : Τίς ὅλως ἀνάσχοιτο τῶν ἐν Χριστιανοῖς τελούντων ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος δύο εἰσάγειν αἴτια. *Orationem contra transgressores legis divinæ* citat Nic. Comnenus, pag. 166. In Nicolai Hydruntini scriptis multa ad verbum ex Methonensi repetita et expressa reperiri notavit Allatius de consensu, p. 705 et 627. Editum hujus Methonensis nescio an aliud quidquam exstat quam breve scriptum Πρὸς τοὺς διστάζοντας καὶ λέγοντας ὅτι ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος καὶ οἶνος οὐκ ἔστι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *De corpore et sanguine Christi adversus eos qui dubitant an consecratus panis et vinum sint corpus et sanguis Domini*. Græce cum Liturgiis SS. Jacobi, Basilii et Chrysostomi Paris. 1560, in-fol. pag. 129- 133; Latine in Liturgiis Claudii de Sainctes Antwerp. 1562, 8, pag. 77; atque in Bibliothecis Patrum ut Lugdunensi, tom. XXIII, pag. 634; tum Græce ac Latine in Auctario Ducæano, tom. II, pag. 372, et in *Bibliotheca Patrum Morelliana*, Paris. 1644, 1654, tom. XII, pag. 516-520.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΘΩΝΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΣΤΑΖΟΝΤΑΣ, ΚΑΙ ΛΕΓΟΝΤΑΣ ΟΤΙ Ο ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΜΕΝΟΣ ΑΡΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙΝΟΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙ ΣΩΜΑ ΚΑΙ ΑΙΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

—

NICOLAI

BEATISSIMI EPISCOPI METHONENSIS,

AD EOS QUI HÆSITANT, AIUNTQUE CONSECRATUM PANEM ET VINUM NON ESSE CORPUS ET SANGUINEM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

—

Τὴν μυστικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ἱερουργίαν, A καθ' ἣν τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον καθαγιαζόμενα, εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν, παρὰ τίνος ἂν τὴν ἀρχὴν φαίης δοθῆναι; Ἆρ' οὐχὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἡμᾶς τὰ ἱερὰ διδάσκουσιν Εὐαγγέλια; Παρ' αὐτοῦ πάντως. Οἵος δὲ καὶ ὁ λόγος τῆς παραδόσεως; *Τοῦτο ποιεῖτε*, φησὶν, *εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*· καὶ ὁ θεῖος Παῦλος· *Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε*. Πῶς καὶ τίνα τρόπον, παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐμάθομεν. *Λαβὼν γὰρ*, φησὶ, *τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε*· *Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον* B *καὶ διδόμενον· ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ αἵματί μου*. Ταῦτ' ἦν δὲ εἰπεῖν κατὰ τὸν θεῖον Ματθαῖον. *Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνό-* A

[1] 1 Cor. xi, 25. [2] ibid. 26. [3] ibid. 24, 25.

(1) Mysticam hanc et incruentam consecrationem, qua panem et calicem consecratos in corpus et sanguinem Domini transmutari credimus, a quonam principium accepisse dicas? nonne ab ipso Deo et Servatore nostro Jesu Christo, quemadmodum nos sacra docent Evangelia? Prorsus ab eo. Quis vero ille est sermo, quo id traditur? *Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem* [1]. Et D. Paulus: *Quotiescunque enim comeditis panem hunc, et calicem hunc bibitis, mortem Domini annuntiatis* [2]. Quo modo, quoque ritu, ab ipso Servatore didicimus. *Accipiens enim*, inquit, *panem, et gratias agens, fregit, ac dedit discipulis, et ait: Accipite, comedite. Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur et traditur: similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine* [3]. Id autem idem est quod et divus Matthæus inquit: *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis effunditur* [4]. Quis vero scopus ac finis hujus traditionis? Quid aliud quam participatio Christi, et vita in Christo participantium æterna? A

[4] Matth. xxvi, 28.

(1) Non te lateat lector, Nicolaum Methonensem episcopum Græcum esse, ac schismaticum, Ecclesiæque Romanæ perduellem: cujus exstat tractatus de processione Spiritus sancti a solo Patre (in bibliotheca Vaticana). Quocirca circumspecte legendus, et separandum pretiosum a vili.

Si quis enim, inquit, *comederit ex hoc pane, vivet in æternum*[1]; et: *Panis autem quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*[2]; et: *Nisi manducetis carnem Filii hominis, et bibatis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*[3]; et rursus: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo: Quemadmodum misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem*[4]; et: *Qui edit me, et ille vivet propter me*[5]. Carnem enim suam quasi escam hamo circumponens, divina sua virtute, serpentem quidem deprimit, nos autem erigit. Papæ, quam expavescendum et tremendum mysterium! Qui hoc tradidit, Deus est, qui propter clementiam et benignitatem suam homo quoque factus est, et tanquam ovis ad mactationem et mortem processit, ut obnoxium morti propter peccatum hominem morte eximeret. Causa hujus traditionis est, magni hujus beneficii recordatio. Corpus et sanguis Christi ea sunt, quæ hoc ritu perficiuntur; ritus finis, participatio Christi et vita æterna; quod idem est quasi diceres, participantium deificatio, ut divus Paulus magna voce proclamat: *Calix benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est*[10]? deinde subdit et rationem, quo pacto fiamus corpus Christi, aitque: *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? quandoquidem unus panis, et unum corpus multi sumus: omnes enim uno pane participamus*[11]. Quid enim est, ait, panis? Nimirum corpus Christi. Quid vero fiunt participantes? Nimirum corpus Christi; nam participantes corpore Christi, nos etiam ipsum efficimur. Nam quia universa nostra caro corrupta est a peccato, opus nobis fuit nova carne.

Quis ergo tam audax et prorsus temerarius exsistat, ut adversus hanc traditionem aliquid novi moliatur, mysteriumque falsitatis accuset, atque abroget eum, qui ita tradidit et instituit? *Si quis legem Moysis abroget*, inquit Apostolus, *sine misericordia ulla, sub duobus aut tribus testibus moritur: quanto dignus deteriori supplicio censendus erit, qui Filium Dei conculcarit, et sanguinem testamenti profanum existimaverit, et spiritum gratiæ injuria affecerit*[12]. Verum quis ille, qui conculcat Filium Dei, et aliorum quæ diximus reus censetur? Nonne qui sanguinem ejus ingratus abrogat, nec admittit, et veracis ab omnique mendacio alieni oris traditionem et mandatum nihili facit? *Hoc est corpus meum*, dicentis; et, *Hic est sanguis meus*; et, *Nisi manducetis carnem Filii hominis, et bibatis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis.* Quid hæsitas? quid Omnipotenti impotentiam attribuis? Nonne ipse est qui ex nihilo omnia ut

μεθα· ἐπειδὴ γὰρ ἡ πᾶσα ἡμῶν σὰρξ ἐφθάρη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐδέησεν ἡμῖν σαρκὸς νέας.

Τίς οὖν οὕτω θρασὺς καὶ πάντολμος, ὡς καινοτομεῖν τὴν παράδοσιν, καὶ παραγράφεσθαι τὸ μυστήριον, καὶ ἀθετεῖν οὕτω τὸν παραδόντα τε καὶ μυήσαντα; Ἀθετήσας τις *νόμον Μωσέως*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν, ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖς χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος καθυβρίσας; Ἀλλὰ τίς ὁ καταπατῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τἆλλα τὰ εἰρημένα κατηγορούμενος; Ἢ δῆλον, ὡς ὁ τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς ἀχαριστίας ἀθετῶν, καὶ μὴ ἀποδεχόμενος, καὶ τὴν τοῦ ἀψευδοῦς στόματος παράδοσίν τε καὶ ἐντολὴν ἐξουδενίζων; *Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου* εἰπόντος· καὶ, *Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου*· καὶ, *Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς*. Τί διστάζεις; Τί τῷ παντοδυνάμῳ ἀδυναμίαν περιάπτεις; Οὐκ

A *mero*. Ὁ δὲ σκοπὸς τίς, καὶ τὸ τέλος τῆς παραδόσεως; Τί ἄλλο, ἢ μετουσία Χριστοῦ, καὶ ζωὴ ἐν Χριστῷ τῶν μετεχόντων αἰώνιος; Ἐάν τις γάρ, φησί, φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ· Ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· καὶ· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ πάλιν· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ· καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ· Τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. Τὴν γὰρ αὐτοῦ σάρκα ὡς δέλεαρ ἐν ἀγκίστρῳ περιτιθέμενος, τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει, τὸν μὲν ὄφιν καθέλκει, ἡμᾶς δὲ ἀνάγει. Βαβαὶ ὡς φρικτὸν καὶ φοβερὸν τὸ μυστήριον. Ὁ παραδεδωκὼς τοῦτο, Θεός ἐστι διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν καὶ θάνατον προερχόμενος, ἵνα τὸν ὑπόδικον τῷ θανάτῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἄνθρωπον τοῦ θανάτου ἐξέληται. Αἰτία δὲ τῆς παραδόσεως, ἡ τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργεσίας ἀνάμνησις· σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, τὰ τελούμενα· τῆς τελετῆς τέλος, μετουσία Χριστοῦ, καὶ ζωὴ αἰώνιος· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῶν μετεχόντων ἐκθέωσις, ὡς καὶ θεσπέσιος Παῦλος μεγαλοφώνως βοᾷ, *Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν*; Εἶτα B ἐπάγει καὶ λογισμὸν, πῶς γινόμεθα σῶμα Χριστοῦ, καὶ φησι· *Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν*; ὅτι *εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν*. Τί γάρ ἐστι, φησὶν, ὁ ἄρτος; δηλονότι σῶμα Χριστοῦ. Τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες; δηλονότι σῶμα Χριστοῦ· μετέχοντες γὰρ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμεῖς ἐκεῖνο γινό- C μεθα, καὶ ἐσμὲν ἐκεῖνο διὰ τὴν μετουσίαν, οὐ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τὴν τῶν ἄλλων βρωμάτων, ἃ τῇ τοῦ σώματος ἡμῶν φύσει μεταβάλλεται καὶ ἀφανίζεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τὴν ὑπὲρ φύσιν, ἣν ἐνεργεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

[1] Joan. vi, 52. [2] ibid. [3] ibid. 54, 55. [4] ibid. 57, 58. [5] ibid. [10] I Cor. x, 16. [11] ibid. 17. [12] Hebr. x, 28, 29.

αὐτός ἐστιν ὁ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών, ὁ εἷς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων σαρκωθείς, καὶ ὁ τὸν ἄρτον εἰς τὸ αὐτοῦ σῶμα μεταβάλλεσθαι προστεταχώς; Τί πάλιν ζητεῖς αἰτίαν καὶ τάξιν φύσεως τῆς τοῦ ἄρτου μεταβολῆς εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, καὶ τοῦ ὕδατος καὶ οἴνου εἰς αἷμα· ἐπεὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ἐκ Παρθένου ἐτέχθη; Ἀπιστήσεις ἄρα καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἀνάληψιν, καὶ τἆλλα τοῦ Χριστοῦ θαύματα ὑπὲρ φύσιν, καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ὄντα. Τοῦτό σοι γίνεται, ὅτι τὸν Χριστὸν, οὐ Θεὸν ἀληθινὸν καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὁμολογεῖς, ἀλλ' ἀρειανίζεις, μᾶλλον δὲ Ἰουδαΐζεις.

Ἀλλ' ἴσως πάλιν ἀμφιβάλλεις καὶ ἀπιστεῖς, ὅτι οὐχ ὁρᾷς σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλ' ἄρτον καὶ οἶνον. Περὶοὗ εἰδέναι σε χρὴ, ἀχάριστε καὶ ἀγνώμων, περὶ τὸν εὐεργέτην, ὅτι ὁ τὰ πάντα εἰδὼς Θεὸς, φιλανθρωπότατος ὤν, οἰκονομικῶς τοῦτο ἐποίησε, τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνων, ἵνα μὴ ἀποστρέφωνται οἱ πολλοὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ δυσχεραίνωσι, σάρκα καὶ αἷμα βλέποντες. Διὸ διὰ τῶν συνηθεστέρων τῆς φύσεως τοῦτο γίνεσθαι ἠβουλήθη, συζεύξας αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, *Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*, καὶ· *Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου*, εἰπών· καὶ, *Λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*· καὶ πάλιν· *Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς*· καὶ· *Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.* Διὰ τοῦτο αὐτῷ πιστεύοντες, οὕτω προσφέρομεν ἄρτον τέλειον, ζῶντα, εἴτουν σῶμα Χριστοῦ τέλειον, καὶ μετὰ τὸ πάθος διαμεμενηκὸς καὶ ὁλόκληρον· οὐδὲ γὰρ ὀστοῦν αὐτοῦ συνετρίβη· καὶ τῆς θείας ζωῆς ἀχώριστον, τοιοῦτον οἷον αὐτὸς ὁ πρῶτος ἡμῶν καὶ μέγας ἀρχιερεὺς καὶ θύτης καὶ θῦμα τοῖς οἰκείοις μύσταις παρέδωκεν· αὐτοί τε πάλιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται τοῦ Λόγου καὶ ὑπηρέται τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, παρέδοσαν· πάντες μὲν τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος ὁ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως ἀδελφὸς, καὶ διάδοχος τὴν μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον λειτουργίαν ἐξέθετο· Πέτρος δὲ καὶ Παῦλος τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ· Παῦλος δὲ ἰδίως, καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· Μάρκος δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ· Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας τῇ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ· καὶ πάντες τῇ πανταχοῦ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς συγγραφείσης τῷ ἱερῷ Κλήμεντι λειτουργίας παραδεδώκασιν· ἐν ᾗ ταῦτα οὕτω ῥητῶς κεῖται.

« Μεμνημένοι οὖν ὧν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν, εὐχαριστοῦμέν σοι, Θεὲ παντοκράτορ, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅσον δυνάμεθα, καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ πληροῦμεν· *Ἐν ᾗ γὰρ νυκτὶ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον ταῖς ἁγίαις καὶ ἀμώμοις αὐτοῦ χερσὶ, καὶ*

essent fecit? Unus trium personarum Divinitatis qui postremis temporibus incarnatus est, et panem in suum corpus transmutari jussit? Quid requiris causam et ordinem naturæ, panis transmutationis in Christi corpus, et aquæ (2) vinique in sanguinem; cum supra naturam, rationem, mentem, et cogitationem, ex Virgine sit natus? Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in cœlos ejus assumptionem, et alia Christi miracula supra naturam, mentem et cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quod Christum, non Deum verum ac Filium Dei confiteris, sed Arianismum vel potius Judaismum recipis.

At fortassis dubitas minimeque credis, quod non videas carnem et sanguinem, sed panem et vinum. Qua de re scias oportet, tu qui ingrato iniquoque animo erga beneficum affectus es, Deum qui omnia novit, cum humanissimus sit, provide hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem se demittentem, ne aversarentur multi arrhabonem æternæ vitæ, et ægre ferrent, carnem et sanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ consuetis hoc fieri voluit, his suam divinitatem conjungens, cum dixit: *Hoc est corpus meum*; et: *Hic est sanguis meus*; et: *Accipite, comedite, et bibite ex eo omnes, in remissionem peccatorum*; et rursum: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*; et: *Nisi manducetis carnem Filii hominis, et bibatis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis. Hoc facite in meam commemorationem.* Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, vivum, sive corpus Christi quod perfectum etiam post passionem permansit et integrum (neque enim os ejus contritum est) et a divina vita inseparabile, plane quale ipse primus noster ac magnus Pontifex et sacrificus victimaque, suis ipsius discipulis tradidit: iique denuo qui ab initio suis ipsi oculis Verbum intuiti sunt, eique ministrarunt, catholicæ Ecclesiæ ab extremis ad extremos usque orbis terrarum limites tradiderunt: omnes quidem Hierosolymitanæ, ubi et divus Jacobus primi magnique Pontificis frater ac successor, mysticam incruentamque Liturgiam exposuit. Petrus autem et Paulus Antiochensi; Paulus vero peculiariter, orbi universo; Marcus, Alexandrinæ; Joannes et Andreas, Asiæ et Europæ; omnesque universæ Ecclesiæ ubicunque sit, per eam quam sanctus Clemens conscripsit Liturgiam, tradiderunt; quæ hæc ita ad verbum habentur:

« Memores igitur eorum quæ propter nos passus est, gratias agimus tibi, Deus omnipotens, non quantum debemus, sed quantum possumus, et ejus statutum adimplemus. *In qua enim nocte tradebatur, accipiens panem in sanctas et immaculatas suas*

(2) Caute lege; nam aqua non consecratur, nisi prius in naturam vini conversa, nec tute sentiunt, qui oppositum reputant.

manus, et elevatis oculis ad te Deum ac Patrem suum, fregit, deditque nobis dicens : Accipite ex eo, comedite : Hoc est corpus meum quod pro multis comminuitur, in remissionem peccatorum. Similiter et calicem ex vino et aqua temperatum, sanctificavit, deditque nobis dicens : *Bibite ex eo omnes ; hic est sanguis meus qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem.* Memores igitur passionis ejus, mortis, resurrectionis, reditus in cœlos et futuri ejus secundi adventus, in quo veniet judicaturus vivos et mortuos, redditurusque cuique secundum opera sua, offerimus tibi regi ac Deo, secundum ejus institutionem, panem hunc, et hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quod nos fueris dignatus adstare coram te et tibi sacrificare. Et te rogamus ut propitio serenoque vultu respicias supra hæc proposita dona coram te, tu qui nullius indiges, Deus : et tibi complacitum sit in eis ad honorem Christi tui, et mittere digneris sanctum tuum Spiritum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Jesu, ut efficiat panem hunc, corpus Christi tui ; et calicem hunc, sanguinem Christi tui.»

A ἀναβλέψας πρός σε τὸν Θεὸν αὐτοῦ καὶ Πατέρα, καὶ κλάσας ἔδωκεν ἡμῖν, εἰπών· Λάβετε ἐξ αὐτοῦ, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ περὶ πολλῶν θρυπτόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κεράσας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ ἁγιάσας ἔδωκεν ἡμῖν λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Μεμνημένοι τοίνυν τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἐπανόδου, καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἐν ᾗ ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ, κατὰ τὴν αὐτοῦ διάταξιν, τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, εὐχαριστοῦντές σοι δι' αὐτοῦ, ἐφ' οἷς κατηξίωσας ἡμᾶς ἑστάναι ἐνώπιόν σου καὶ ἱερατεύειν σοι· καὶ ἀξιοῦμέν σε, ὅπως εὐμενῶς ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐνώπιόν σου, σὺ ὁ ἀνενδεὴς Θεός, καὶ εὐδοκήσοις ἐπ' αὐτοῖς εἰς τιμὴν τοῦ Χριστοῦ σου· καὶ καταπέμψοις τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην, τὸν μάρτυρα τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅπως ἀποφήνοι τὸν ἄρτον τοῦτον, σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ ποτήριον τοῦτο, αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου.

B

Et iterum magnus ille Paulus : *Ego accepi a Domino quod et tradidi vobis : quod Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et benedixit, fregit, dixitque : Accipite, comedite; hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim comeditis panem hunc, et calicem hunc bibitis, mortem Domini annuntiatis, donec veniat*[13]. Si vero censes, hoc quod a nobis perficitur, illo minus esse, nescis Christum etiam hoc tempore operari, nuncque adesse : *Ero enim vobiscum dies universos ad consummationem usque sæculi*[14], pollicitus est. Hoc item mysterium summopere admirans quasi obstupefactus divus Apostolus, cum timore Dei ac fide ut digne ei participemus adhortatur, et supplicium transgressori definit : *Quicunque comederit, inquiens, panem hunc, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini*[15]. Id perinde est, ac si dixerit (divi Chrysostomi sententia) : Quemadmodum tradidit quidem eum Judas, in eum vero petulanter debacchati sunt Judæi : ita dedecore et infamia eum afficiunt, qui sanctissimum ejus corpus indigne ore sumunt, et corpori admovent impuro. Itaque inquit, *Probet seipsum homo ;* non alter alterum, hoc enim judicare est, sed primum quisque seipsum : *et sic de pane edat : et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans,* hoc est, perpendens et considerans *corpus Domini*[16] propositum. Quod si is, qui per se in aliquod humanorum vitiorum delapsus est, et indiscrete accessit, ut indigne communicans, tanta

C

Καὶ πάλιν ὁ μέγας Παῦλος· Ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ. Εἰ δὲ ὑπονοεῖς τοῦτο τὸ παρ' ἡμῶν ἐπιτελούμενον ἧττον εἶναι ἐκείνου, οὐκ οἶδας ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ νῦν ἐνεργεῖ, καὶ νῦν πάρεστιν· Ἔσομαι γὰρ μεθ' ὑμῶν τὰς ἡμέρας ἁπάσας ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐπηγγείλατο. Τοῦτο τὸ μυστήριον πάλιν ὑπερεκπληττόμενος ὁ θεῖος Ἀπόστολος, μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως ἀξίως ἡμᾶς αὐτοῦ μετέχειν παρακελεύεται, καὶ τιμωρίαν τοῦ παραβαίνοντος ἀφορίζεται· Ὃς ἂν ἐσθίῃ, λέγων, τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Τοῦτον δὲ εἰπεῖν (κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον)/, καθάπερ παρέδωκε μὲν αὐτὸν Ἰούδας, ἐπερόνησαν δὲ εἰς αὐτὸν Ἰουδαῖοι, οὕτως ἀτιμάζουσιν αὐτὸν οἱ τὸ πανάγιον αὐτοῦ σῶμα ἀναξίως τῷ στόματι δεχόμενοι, καὶ ἐναγεῖ προσφέροντες σώματι. Διό φησι· Δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτόν, οὐχ ἕτερος τὸν ἕτερον· τοῦτο γὰρ κρῖναί ἐστιν· ἀλλὰ πρῶτον ἕκαστος ἑαυτόν· Καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων, τουτέστιν ἐξετάζων καὶ ἐννοῶν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προκείμενον. Εἰ δὲ ὁ καθ' ἑαυτὸν ἐν τινι

D

[13] I Cor. xi, 23, 24, 27. [14] Matth. xxviii, 20. [15] I Cor. xi, 27. [16] ibid. 28, 29.

τῶν ἀνθρωπίνων ὀλισθαίνων, καὶ προσιὼν ἀδιακρίτως, ὡς ἀναξίως μετέχων, τοσαύτης ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως· ὁ περὶ αὐτὴν τὴν ἱερουργίαν ἐξαμαρτάνων, καὶ ἀμέσως αὐτὸ τὸ Κυριακὸν καθυβρίζων σῶμα καὶ ἀπαρνούμενος, τὴν τε παράδοσιν ἀθετῶν, καὶ τὸν παραδεδωκότα καταπατῶν, τίνος ἂν εἴη καὶ πόσῳ μᾶλλον χειρονός τε καὶ μείζονος ἄξιος καὶ κατηγορίας καὶ τιμωρίας; Ἆρ' οὐ φρίκης γέμει τὰ εἰρημένα; ἆρ' ὑπολέλειπταί τις ὑπερβολὴ τῇ τῆς καινοτομίας καὶ παραβάσεως καὶ ἀθεΐας τολμήματι; Ἀλλὰ ῥῦσαι, Κύριε, διὰ τοῦ ἐλέους σου τοιαύτης ἀπάτης τε καὶ παραφροσύνης πάντας τοὺς μὴ ὀρθῶς ὁμολογοῦντας τὸν ὑφ' ἡμῶν ἱερουργούμενον ἄρτον καὶ οἶνον, σῶμα τέλειον καὶ αἷμα τίμιον εἶναι τοῦ Χριστοῦ σου.

A mulctatur condemnatione : qui in ipsam consecrationem peccat, et immediate ipsum Dominicum contumeliis afficit corpus atque negat, traditionemque abrogat, et auctorem qui tradidit, conculcat, quanam fuerit, et quanto magis deteriori ac majori dignus tum accusatione tum supplicio? Horrorene plena sunt ea dicta? Reliquumne est ullum novi facinoris, prævaricationis, impietatis genus, quod ad hanc sceleris audaciam accedere possit? Verum libera, o Domine, per tuam misericordiam ab hac impostura et dementia omnes eos qui non recte confitentur, quem consecramus panem et vinum, corpus perfectum et sanguinem pretiosum esse Christi tui.

ANNO DOMINI MCXCII.

EUSTATHIUS

THESSALONICENSIS METROPOLITA

—

NOTITIA.

(Fabric. *Biblioth. Gr.* ed. Harles, t. XI, p. 282. — Subjiciuntur notæ quas addidit Opusculorum Eustathii editor, D. Theoph. Lucas Fridericus Tafel in libro *De Thessalonica ejusque agro*, p. 331.)

—

Eustathius Cpolitanus (*a*), monachus S. Flori (*b*), sive illius monasterii quod ædi SS. Flori et Lauri in urbe Cpoli vicinum erat. Ita enim malo cum Bandurio verba τοῦ κατὰ Φλῶρον, apud Demetrium Chomatenum, interpretari, quam cum Cangio, *diaconum ad Flori ædem* (*c*). Deinde libellorum supplicum magister, magister rhetorum (*d*), hinc Magnæ Ecclesiæ Cpol. diaconus (*e*), et ex designato Myrensis Ecclesiæ episcopo archiepiscopus

(*a*) Ubi Eustathius natus sit, Fabricius nullibi monstravit. Aliud enim est probare, aliud asserere. Sed fuit genere et natalibus Cpolitanus, quod jam per me patefiet. Eustathius in narratione *de Thessalonica urbe a Latinis capta*, num 55 : Ἡμεῖς (Eustathius de se) γοῦν φθάσαντες τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον, *τοὺς ὅσοι μεθ' ἡμῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν τέκνα*, ἐξεστείλαμεν (p. 1185.) εἰς τοὺς ἑαυτῶν, κ. τ. λ. Eustathii familia me latet, namque ejus nomen, ut aliorum clericorum, est monasticum.

(*b*) Demetrius Chomatenus in responso, etc. (Leunclavii *Jus Græco-Rom.* vol. I, pag. 317) : Τοῦ γὰρ σοφωτάτου ἐκείνου Εὐσταθίου τοῦ κατὰ Φλῶρον διακόνου ὄντος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ μαΐστορος τῶν ῥητόρων, κ. τ. λ. Ubi Μεγάλη Ἐκκλησία quid aliud erit quam magna illa Sophiana? Dein illud τοῦ κατὰ Φλῶρον idem mihi est *quod monachi e monasterio S. Flori*. Quod ni admiseris, non habebis expressum ecclesiæ (s. monasterii) nomen. Nemini enim rerum Byzantinarum intelligenti incognitum est, ecclesias et monasteria Græcorum e conditoribus sanctisque nomen traxisse. Quid ergo est illud : *ecclesiæ* JUXTA *S. Florum sitæ*? In fine hujus expositionis noto, Eustathium Cpoli eruditum fuisse, et quidem in monasterio S. Euphemiæ. Videatur ejus epistola 30 : Καὶ τοὺς καλούς μου ποτε συντρόφους, τοὺς τῆς εὐεργέτιδός μου ἁγίας Εὐφημίας κληρικούς.

(*c*) Titulus hujus muneris seu dignitatis nullicæ, de qua v. Du Cangium s. v., est hic : Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων. Exemplum supplicationis habes apud ipsum Eustathium epist. 17 : Τοῦ αὐτοῦ, γεγονότος ἐπὶ τῶν δεήσεων. Ἔχεις, Θεοδ. πανεύδαιτέ μου αὐθέντη, πρώτην τὴν τοῦ Εὐσταθίου δέησιν· καί σοι ἐγκαινίζω εὐτυχῶς τὸ ὀφφίκιον, κ. τ. λ.

(*d*) Hoc munus (sc. professoris rhetorices), quo Eustathius Cpoli functus erat, ipse respicit epistola 45 : Τὸ δὲ καὶ ἀντιδίζειν, τῦφον ἡμᾶς καθεὶν, ἐφ' οἷς τῷ σοφιστικῷ βαθμῷ προσέθημεν, μὴ σύ γε ἴτι, κ. τ. λ.

(*e*) Ad diaconatum suum Cpolitanum alludit Eustathius, epistola 34 : Τεκμήριον δὲ ὁ σύνδουλός μου καὶ ποτε συνδιάκονος, κ. τ. λ. Eo munere fungens Pindaricos suos commentarios scripsit, quorum inscriptio : Τοῦ αὐτοῦ ἔτι ἐν διακόνοις ὄντος πρόλογος τῶν Πινδαρικῶν παρεκβολῶν. Eidem vitæ Eustathianæ stadio alia quoque summi

Thessalonicensis, insigni virtutis et eruditionis laude floruit temporibus Manuelis, Alexii, Andronici et Isaacii Angeli Comnenorum, adhuc superstes a. 1194. Magnis laudibus mactatur a Niceta Choniate in Annalibus libro VIII, pag 238, 334, et a Michaele Psello in epistolis ineditis (ex quibus nonnulla affert Cangius Glossario Græco in Ῥήτωρ). Defunctum pro funere laudarunt Euthymius et Michael Choniates, quorum orationes mss. Oxonii in bibl. Bodleiana codice Barocc. CXXXI. Euthymius inter alia celebrat *fasces epistolarum*, quas, ait, se habere Eustathii, manu ipsius exaratas. Epistolas Eustathii ad Psellum in codice regio evolvit Cangius pag. 1296 Glossarii Græci. De commentariis ejus editis uberrimis atque pereruditis in Homerum dixi lib. II, cap. 3, et de commentariis in Dionysium Periegetem, quos Joanni Ducæ, Andronici Camateri (de quo supra pag. 286. ed. vet. lib. IV, cap. 2) filio, inscripsit. In eodem, quem paulo ante memorabam, codice Barrociano habentur plura Eustathii adhuc inedita, ut *Oratio in* [ad] *Manuelem Comnenum imp. Supplicatio ad eumdem imp. nomine civitatis Thessalonicæ* [Cpoleos], *cum siccitate laboraret. Lessus* [?] *in fratris sui obitum.* In catalogo mstorum bibliothecæ Scorialensis observavi memorari *orationem* ab Eustathio Thessalonicensi archiepiscopo habitam *ad eos qui in templo erant S. Demetrii* μυροβλύτου, *in principio indictionis* anno 6702 (Christi 1194) [*a*]. Eustathii *Commentaria in Jo. Damasceni canones* sive hymnos citat Allatius *De consensu utriusque Ecclesiæ*, pag. 613, 614, et in Diatriba *de Georgiis*, pag. 319 sq. (1).

viri scripta debentur, sc. Homerica, Dionysiaca, Aristophanea. De ultimis v. ipsum in prœmio Pindaricorum cap. 35. Cujus ecclesiæ Cpolitanæ diaconus fuerit, non satis liquet. Putem, Sophianæ. coll. Demetrio Chomateno supra cit. : Τοῦ γὰρ σοφωτάτου ἐκείνου Εὐσταθίου τοῦ κατὰ Θῶμον διακόνου ὄντος τῆς *Μεγάλης Ἐκκλησίας*, κ. τ. λ. Ubi Μεγάλη Ἐκκλησία vix aliud significabit, quam principem omnium ecclesiarum regni Byzantini, scilicet Sophianam seu Sophiam Cpolitanam. In fine noto, titulum Eustathianorum commentariorum in Dionysium scriptorum apud Bernhardium (p. 67) sic exhiberi : . . . Εὐσταθίου διακόνου ἐπὶ τῶν δεήσεων καὶ μαΐστορος τῶν ῥητόρων, κ. τ. λ. Ubi inter διακόνου et ἐπὶ inserendum videtur καί. Quid enim erit, διάκονος ἐπὶ τῶν δεήσεων? Postremo quo ordine honoribus suis Cpolitanis positus sit Eustathius, altioris indaginis esse videtur.

(*a*) Vixit certo anno adhuc 1192. Cf. Eusthatii : *Allocutionem ad Isaacium Ang. post Serbos fugatos.*

(1) Hæc Commentaria primus edidit card. Mai in *Spicil. Rom.* tom. V, anno 1841. Edit.

EUSTATHII

THESSALONICENSIS METROPOLITÆ

ORATIO IN PSALMUM XLVIII.

Sancti Patris nostri Eustathii, Thessalonicensis metropolitæ, in illud : « Laboravit in sæculum, et vivet in finem. » Agit autem in hac dissertatione didactica etiam de eleemosyna et humilitate, et jejunio, et lotione, et oratione, et de cæteris ad virtutem spectantibus.

A Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Εὐσταθίου, μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ· « Ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος. » Διαλαμβάνει δὲ ὁ διδασκαλικὸς οὗτος λόγος καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ ταπεινώσεως, καὶ νηστείας, καὶ λούματος, καὶ εὐχῆς, καὶ λοιπῆς ἐναρέτου διαγωγῆς.

1. Non potest fieri, o fratres, ut quispiam inter vos remissus aut languens, nec prorsus ad bonum experrectus, laudem aliquam qua Deo acceptus fiat aut aliud quid pulchri inveniat. Scimus enim nihil eorum quæ in vita desiderabilia sunt, sine labore ac studio hominibus tribui, ne illa quidem quæ corpori enutriendo inservium, siquidem cibi alimentaque neque gratis neque sponte hominibus contingunt. Cætera enim animalia pabulis sponte crescentibus nutriri solent et pinguescere cibis a natura beni-

α'. Οὐκ ἔστιν, ὦ ἀδελφοί, ἀνιέμενόν τινα ἐν ἡμῖν καὶ ἀναπίπτοντα, καὶ μὴ ὅλως ἐγρηγορότα εἰς ἀγαθόν, ἔπαινόν πόθεν εὑρίσθαι θεοφιλῶς, ἢ ἄλλο τι καλόν. Οἴδαμεν γὰρ μηδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἐφετῶν ἀπόνως ἀνθρώποις περιγίγνεσθαι, μηδ' αὐτὰ, ὁπόσα τὸ σῶμα τρέφειν οἶδεν, οἷα μηδὲ τοῦ ὁραπτικοῦ ἐράνου τυχαίου καὶ αὐτομάτου ὄντος ἐν ἀνθρώποις. Ζῴων μὲν γὰρ ἕτερον θρέφεται εἰκαίαις ἐνθύσει, B καὶ πιανθήσεται ὡς βάσκημα τροφαῖς αὐτοφυέσιν, ἃς οὔτε ἄρατος, οὔτε σπόρος αὐχαῦσι προάγειν, καὶ ὀρετὴ ζωϊκὴ ἐντεῦθεν τῷ τοιούτῳ ζώῳ ἐπιγενήσε-

ται· ἄνθρωπος δέ, τὸ ἐν κόσμῳ ἄριστον ζῶον, τὸ τοῦ Θεοῦ ἔργον, τὸ εἰς ἐργασίαν ἐκεῖθεν εὐφυές, τὸ μὴ τεταγμένον ἀναπίπτειν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀεικινησίαν παραγγέλλον, ὅτε διατίθεται νοερῶς, καὶ κοπιάσει, καὶ ἱδρῶτας ἐκκρινεῖ, καὶ πονήσεται καλὸν ποιῆσαι· καὶ οὕτω τεύξεται τῆς ἐφέσεως, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ συναπιλαμβανομένου Θεοῦ.

A gna productis, ad quorum incrementum neque aratro, neque seniente opus est, et quibus vis vitalis in animalibus conservatur : homo autem, animal in hac terra præstantissimum, opus Dei ad opera divina aptissimum, homo, inquam, non ad languescendum compositus, sed continuo motui destinatus, quando rationaliter vivit, semper laborabit, et sudoribus madebit, et bonum pertendet, non simpliciter per se, sed adjuvante Deo.

β'. Εἰ δ' ὅτι κυριεύει τῶν ἐπὶ γῆς αὐτὸς τέτακται, ἄξιος ἀνεῖσθαι, καὶ θέλει ἀνακεῖσθαι, καὶ μὴ πρὸς ἀγαθοῖς κόποις εἶναι, ἀλλὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐκαγέτω κοπιᾷν εἰς κενὸν, καὶ μοχθεῖν ἐπ' ἀρετῇ, ὁποία τὴν θεόδοτον αὐτῷ δεσποτείαν ἐπικοσμήσει. Παραδέδοται γὰρ, καὶ οὐκ ἔστιν ἀνειπεῖν, ὅτι φρονιστικὸς ὡς μάλιστα ὁ πλειόνων κρατῶν· διὸ καὶ τοσαύτης ἐχρῆν τῷ ἄρχοντι μετεῖναι σπουδῆς καὶ βουλῆς καὶ ἐντρεχείας, ὡς μηδὲ παννύχιον ἐξεῖναι καθεύδειν αὐτόν.

2. Tantum autem abest ut ideo, quod dominus terræ constitutus est, languescere et otio sese dedere et a bonis laboribus cessare permittatur, ut illo ipso etiam magis impelli debeat ad pulchrum sectandum et virtuti studendum qua dominium divinitus ipsi concessum condecoretur. Traditum enim est neque negari poterit, eum qui majori imperio gaudet, plurimis curis esse implicitum : quare etiam imperator tanto studio et meditatione et labore opus habuit, ut ne tota quidem nocte dormire potuerit.

γ'. Εἰ γοῦν βασιλεύει τῶν ἐπὶ γῆς ἅπας ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα ὁ σπουδαῖος, ἐνθυμείσθω καὶ μελέτωρ ἑαυτοῦ τε εἶναι τοῦ ἑνὸς, καὶ δι' αὐτὸ οὐδενὸς, κατὰ τὴν παλαιὰν παροιμίαν, καὶ τῶν ἄλλων δέ, ὅσους ὑπ' αὐτῷ ἔταξεν ὁ Θεός· καὶ μὴ ἐθελέτω ἀπονητὶ ἐπήβολος ἐναρέτου γίνεσθαι πράγματος, ἐλπιδοκοπούμενος εἰς κενὸν κατὰ τοὺς ὀνειροπολοῦντας καὶ εὑρίσκοντας ἐνώπιον τὰ διὰ πόθου αὐτοῖς. Βαλλέτω δὲ εἰς νοῦν καὶ σοφὸν ἐκεῖνον παλαιὸν, ὃς παίζων τοὺς ἐθέλοντας μὲν ἐν ἀγαθοῖς εἶναι, ὀκνοῦντας δὲ κοπιᾷν καὶ οὕτω κτᾶσθαι τὸ θελητὸν, ἀπησχόλησε φωνῇ, ἱστορησάμενος ὡς ἐπὶ τρυφῇ· καὶ ἐπλάσατό τινα βίον παλαίτατον, ἐν ᾧ θυσία τε ζῶσα, τά τε κρέα ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ ταῖς τραπέζαις ἀπραγμόνως ἐπέτρεχον εἰς ἑστίαν μακαρίαν καὶ εὐδαίμονα, καὶ ζωμοὶ λιπαροὶ ποταμηδὸν ἔῤῥεον εἰς χρῆσιν τοῖ; ὀριγνωμένοις, καὶ πτηνὰ καλὰ εἰς βρῶσιν κατεπετάννυντο ἕτοιμα τοῖς δαιτυμόσι, καὶ τοῖς ἐκείνων ἐμπίπτοντα στόμασι περιβύοντο, καὶ ἰχθύες δὲ ὀπτῶνες ἑαυτοὺς, ἐπειδὰν θάτερον μέρος κατεργασθῶσι πυρὶ, μετεστρέφοντο αὐτοκύλισοι ἐπὶ θάτερα, καὶ οὕτως εὐθετοι γεγονότες ἀρτύσαι τράπεζαν, καὶ ἀρθέντες μετέωροι ταῖς τραπέζαις ἐνεκυδίστων· καὶ ἐτρύφων οὕτως ἐξ αὐτομάτων οἱ τότε δαιταλεῖς ἅπαντες.

3. Jam vero si quilibet homo, et in primis virtutis studiosus, rerum terrestrium dominus est, conetur sui ipsius solius, id est, ut vetus proverbium ait, nullius curam gerere ; sed reliquorum quos Deus ei subjecit, nemne desideret sine labore ac studio virtutis compos fieri, ape vana deceptus ad instar illorum qui somniis confidunt et cupita jam sibi adesse autumant : sed potius animum advertat ad illum veterem philosophum, qui, ut illuderet iis qui bonis quidem frui desiderant, sed labore desiderata acquirere recusant, fabula quadam de mollitie excogitata tempus olim fuisse dixit, quo victima vivens, carnes autem coctæ assatæque ad mensas accurrebant hominum in beatis habitationibus feliciter degentium, liquorum porro dulcium torrentes velut ad nutum desiderantium affluebant, aves quoque deliciosæ mensarum accubitoribus advolantes, totæ ad esum idoneæ illorum ori sese immittebant, pisces denique se ipsos assantes, ubi igni admoti ex una parte tosti essent, sua sponte in alteram partem se convertebant, quo facto mensis jam aptæ, impetu gratuito provoluti convivis se offerebant, adeo ut illius ævi homines sine omni labore deliciis sponte affluentibus abundarent.

δ'. Καὶ ἐξέθετο μὲν ταῦτα ὁ σοφὸς ἐκεῖνος, λαλῶν εὐτράπελα κατὰ τῆς Ἀσκραίας μούσης (ὡς ἂν τις εὐθυβόλως νοήσοι·), ἐφ' οἷς χρύσεον ἐκείνη ἄρχαιον ζωώσασα γένος ἠγαλμάτωσε, μεταλλεύσασα δεξιῶς, καὶ χρυσοχοϊκῶς χωνεύσασα. Καὶ τὰ πρῶτα μὲν αὐτό ἐκεῖτα δὲ εἰς ἀργύρεον αὐτὸ ὑπεβίβασε, καὶ θάνατον ἐῤῥητόρευσε τοῖς τότε γλυκὺν, οἷα καὶ ὕπνον, βαστώνῃ βίου καὶ ἀπόνῳ ζωῇ ἀνάλογον καὶ αὐτὸν ἐφεπόμενον. Διαγραψάμενος δὲ οὕτως ὁ ἀστεῖος ἐκεῖνος, καὶ γοητεύσας ἀκοὰς, ὡς καὶ ὀνειροπολεῖν τρυφὰς καὶ τραπεζώματα, οὐ φαύλως, οἶμαι, καθίκετο τῶν εἰς μάτην χασμωμένων, καὶ τὸν κόλπον διὰ κενῆς ἀναπετεννύντων, ἐξαπλούντων δὲ καὶ τὼ χεῖρε,

4. Hæc sapiens ille retulit, lepores imitans musæ Ascrææ (uti facile quis intellexerit), siquidem illa eodem modo quo artifex peritus aurum conflare et in diversas formas diducere novit, antiquum hominum genus tanquam aureum repræsentavit. Et hoc quidem ab initio fuit. Postea autem illud ad argenteum depressit, et iis qui tunc viverent, mortem dixit fuisse dulcem, somni similem, vitæ suavi ac laborum dolorumque experti insecutam. Dum autem sapiens ille hanc fabulam lepide enarravit et aures demulsit ad somniandas omnis generis delicias, haud male, opinor, traduxit illos qui frustra os diducunt, et in-

cassum sinum aperiunt et ambas manus extendunt, ut cibo repleantur, et divitias colligant, et desiderata prehendant nullo labore adhibito.

5. Luctandum ergo nobis est, o fratres, et laborandum, et contendendum, et sudandum, siquidem haud aliter, sed hac sola ratione, ad bona atque honesta pervenire licet. Ad quod probandum prof ro illud (quamvis minutiarum studiosus videar) a profanis dictum : Nihil succedit sine labore. Et quamvis sexcenta alia habeam (non, velut ostentator quis dixerit, quæ eructem, sed quæ commode referam), lubenter omitto, ut ne ambitionis male opportunæ vituperium incurram. Cum autem in sacro Scripturæ thesauro peropportune invenerim sanctum characterem quo propheta magnus, sanctissimus David, ut in tabula Sinaitica, descripsit mentem divinam, prælegam vobis verba quibus de viro Deo dilecto dicit : « Laboravit in sæculum, et vivet in finem [1] : » id est, non laboravit quando lubuit, sed per omne vitæ tempus : sæculum enim sensu altiori acceptum cujuslibet hominis tempus vitæ designat. Propterea igitur inveniet talis finem bene ac feliciter vivendi, velut si quis serumnose terram exercet aut mare tractat, et ejusmodi laboribus vitæ necessaria sibi comparat, etiamsi eorum quibus opus habet, aliquo careat in posterum, et inprimis quando senectus molesta ingruerit, ubi dulces labores deficiunt et ærumnæ senii importuni incipiunt, quando nimirum octogesimum annum excesserimus, uti David canit. Tunc enim is qui hoc sæculo laboravit, id est tota vita, primum ætate juvenili, deinde virili, denique senili, qua nervi laborantium remittuntur, is, inquam, vivet in finem, utpote qui, quæ cum labore acquisivit, in vitam deposuit futuram, non formicarum instar quæ de anno in annum laborant ut vivant, sed quemadmodum decet hominem domini vel regis more viventem, et qui ab ipso Deo in hoc constitutus est fastigio.

6. Cum autem loquimur de virtutibus quibus qui in sæculum laborat, in finem vivet, necessario addemus beneficentiam et veram amicitiam. Qui enim cum Dei amore et perpetuo labore, et ita dignus fit beneficiis Dei qui omni carni nutrimentum suppeditat, is sane, siquidem pro viribus communicet indigentibus, et amicis necessaria donat, inveniet illinc quibus in senectute vitam sustentet, quoniam illi ipsi quorum necessitatibus prius succurrit, ipsi necessaria retribuent ei, quantum fieri potest, officio suo erga eum fungentur, honestoque se exhibebunt et gratiam referent. Jam vero si forte boni memoria ex illorum mente dilapsa fuerit, Deus tamen qui abunde distribuit, qui amicitiæ arbiter et beneficiorum nostrorum retributor existit, non permittet ut ille non in finem vivat, uti Propheta ait, sed remunerabitur et præ-

[1] Psal. XLVIII, 9.

A ὡς καὶ ἐμφαγεῖν εἰς κόρον, καὶ πλοῦτον καταλαβεῖν, καὶ δράξασθαι τῶν ποθουμένων δίχα κοπιάματος.

ε'. Μοχθητέον οὖν, ὦ ἀδελφοί, καὶ κοπιατέον, καὶ πονητέον, καὶ ἱδρωτέον ἐπ' ἀγαθοῖς, ὡς μὴ κατά τινα τρόπον ἕτερον, ἀλλὰ τούτων δὴ καὶ μόνων περιγενησομένοις ἡμῖν τοῦ κατορθοῦν τὰ καλά. Καὶ παραγαγεῖν μὲν εἰς μαρτυρίαν τὸ « μηδὲν εὐτυχεῖν ἄνευ πόνου, » εἰς τοσοῦτον στενολεσχῶν, παράγω οἷα ἐξωτερικόν. Μυρία δὲ καὶ ἄλλα ἔχων (οὐ, καθά τις ἂν περιαυτολόγος ἐρεῖ, ἐξερεύξασθαι, κατ' εὐπορίαν δὲ προβαλέσθαι), ἀφίημι ἀπολεγόμενος τὸ ἀκαίρως φιλότιμον. Καιρίως δὲ τοῦ ἱερωτάτου γραφικοῦ θησαυροῦ ἀναλεξάμενος ἅγιον χαρακτῆρα, ἐν ᾧ προφήτης μέγας καὶ ὑπερβάλλων ἅγιος ὁ Δαυὶδ
B ἐξετυπώσατο νοῦν θεῖον, ὅσα καὶ ἐν Σιναϊκῇ πλακὶ, ἀναγνώσομαι ὑμῖν διαλαμβάνοντα ἐκεῖνον περὶ θεοφιλοῦς ἀνδρὸς, ὡς καὶ « Ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος, » ὅπερ ἐστὶν· « ἐκοπίασεν οὐ τυχό τως, ἀλλὰ ὅλην τὴν κατ' αὐτὸν ἐν βίῳ ζωήν· « αἰὼν » γὰρ ὑμολογήται σημότερον λέγεσθαι καὶ « ὁ χρόνος » τῆς ἑκάστων ἀνθρώπων ζωῆς. Οὐκοῦν δι' αὐτὸ τέλος ὁ τοιοῦτος εὑρήσει τὸ καὶ εὖ ζῆν καὶ μακαρίως διὰ βίου περιεῖναι, ὅμοιον ὡς εἴ καὶ κυπρόμενός τις ἔκκοπος κατὰ γῆν, ἢ πονούμενος περὶ θάλασσαν, πορίσεται τοιούτοις μόχθοις ἑαυτῷ τὴν
C ζωὴν, ὡς καὶ αὐτόν τε τῶν δεόντων αὐτὸν ἐπιλιπεῖν τοῦ λοιποῦ, καὶ μᾶλλον, ὅτε τὸ γῆρας ἀγαπᾶτως αὐτοῦ ἁμήσεται, περὶ ὃ συντελοῦνται μὲν οἱ γλυκεῖς ἐργατικοὶ πόνοι καὶ κόποι, ἐνάρχονται δὲ οἱ τῆς ἀργαλέας γηραλεότητος, οἱ μετὰ τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη, ὡς ᾄδει Δαυίδ. Τότε γὰρ ὁ τὸν αἰῶνα τοῦτον πονήσας, ἤγουν τὴν κατ' αὐτὸν ὅλην ζωὴν, πρώτην τὴν νεωτερικὴν, εἶτα τὴν ἀκμαίαν, καὶ ἐφεξῆς τὴν ὠμογεροντικὴν, μεθ' ἣν ὀκνηλᾶται τὰ νεῦρα τοῖς κάμνουσι, ζήσεται διὰ τέλους, οἷς προεπόνησεν, ἀποθέμενος ἐς βίον αὐτὰ, οὐ κατὰ μύρμηκας, οἵπερ ἀεὶ ἐξ ἔτους εἰς ἔτος πονοῦνται, καὶ οὕτω ζώσιν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπῳ ἐπιπρέπει βιοῦντι δεσποτικῶς, εἴτ' οὖν βασιλικῶς, ὡς καὶ πέπλασται πρὸς τοῦ Θεοῦ.

ς'. Συντεμοῦντον δὲ τις τρόπος, δι' ὧν ὁ εἰς τὸν αἰῶνα κοπιάσας ζήσεται εἰς τέλος, καὶ τοὺς ἐξ εὐεργεσίας καὶ τοὺς ἀρθῶς φιλικούς. Ὁ γὰρ κοπιῶν θεοφιλῶς ἅμα καὶ ἀηνέκως, καὶ χαριζόμενος οὕτω
D τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὃς δίδωσι τροφὴν πάσῃ σαρκὶ, καὶ δὴ καὶ ὁ μεταδιδοὺς τῶν εἰς χρείαν τοῖς αὐτοῦ δεομένοις, ὡς δύναμις, χορηγῶν δὲ καὶ φίλοις τὰ καθήκοντα, εὑρήσει πάντοθεν ἐν τῷ γήρᾳ χορηγίαν τοῦ ζῆν, αὐτῶν ἐκείνων, εἰς τὸ δέον ἐχορήγει, ἀνταποδόντων τὰ δέοντα, καὶ ἀναπληρούντων εὐδιακρίτως τὸ δέον ἐν αὐτῷ, εἴ γε καὶ δύναιντο, καὶ εὐγνωμοσύνην φυλάττοιεν, ὡς καὶ ὀφλεῖν χάριτας. Εἰ δὲ καὶ ἴσως ἐξ ἐκείνων ἢ τοῦ καλοῦ μνήμη ἀποκεκλυσθείη, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δανιζομένου τὰ κατ' εὐπορίαν, ὃς καὶ τῆς φιλίας ταμίας καὶ ἀνταποδότης τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθουργιῶν πέφηνεν, οὐκ ἀφιέντος αὐτὸν μὴ ζῆν εἰς τέλος, ὡς ὁ Προφήτης ἀπεφθέγξατο ἀλλὰ

καὶ ἀποδιδόντος, καὶ τῷ κεφαλαίῳ προσεπιβάλλοντος, ὡσεὶ καὶ τόκον ἀπατίννυεν. Ἀνύσας γὰρ ὁ φιλέργως δι' ὅλου τοῦ κατὰ τὴν ἐπίκηρον, καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἐπίκαιρον καὶ ἐφήμερον αὐτοῦ ζωὴν αἰῶνος, ὅπερ ὠφειλεν τῷ καὶ παμπλουσίῳ καὶ ἀψευδεστάτῳ δεσπότῃ Θεῷ, καὶ τὴν ἔγκοπον πληροφορήσας ἐργατείαν αὐτοῦ, ἐν τῷ τέλει ἀναπαύσεται· καὶ οὐκ ἀποβήσεται ὁ καίριος κόπος αὐτῷ εἰς τι κακὸν, οἷα συγκοπτικὸς, ἀλλὰ ζήσεται δίχα δηλονότι κόπου, ὡς τοῦ κοπιᾶν μὴ ἐνατταμένου εἰς ἀκραιφνῆ ζωὴν, ἀλλὰ ὑγείας ἐγκοπτικήν.

ζ'. Οὕτω δὲ τὴν ἐκτεθειμένην ψαλμῳδικῶς ῥῆσιν ἁπλοῦν ταπεινότερον, ἐθέλω καὶ ἄλλως αὐτὴν ἐξεργάσασθαι ὑψηλότερον. Ἔχει μὲν γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνο φαύλως τὸ προῤῥηθέν· οὐκ ἂν δὲ, αὐτοῦ ἐγκοσμίου ὄντος, λελείψοιτο εἰς ἀνάρτεον ἔννοιαν οὐδὲ τὸ δεύτερον, τῷ ἐκεῖσε κόσμῳ ἀφωρισμένον, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐχόμενον. « Καὶ ἐκοπίασε, » φησὶν, « εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος. » Καὶ τίνες προληπτέον, ὅτι αἰῶνα μέλλομεν ἄρτι νοῆσαι οὐ τὸν παρ' ἡμῖν τοῖς κατὰ σῶμα θνητοῖς, τὸν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸν ἀπόνως μετρητὸν, τὸν ῥᾳδίως ἀριθμητὸν, τὸν καὶ ἀόριστον καὶ τελειούμενον, τὸν πρόσκαιρον, εἰ καὶ χιλιοστύος ἐγγὺς παρεκταθήσεται· ἀλλὰ τὸν ὕστερον, τὸν ὄντως ἄπειρον, τὸν ἀμέτρητον, τὸν μηδὲν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὧδε βραχυβίους, ἀνθρώπους, τὸν μὴ τῷ κόσμῳ σύμμετρον, μόνῳ δὲ τῷ Θεῷ ἁρμοττόμενον, καὶ τῇ κατ' ἐκεῖνον ἀπειρίᾳ συμπαρεκτεινόμενον, τὸν μέλλοντα, τὸν ἄγδοον, τὸν ἀκατάπαυστον καὶ ἀτελεύτητον, καὶ δι' αὐτὸ τέλος ὀνομαζόμενον, ἐνδελεχίστατον αὐτὸ πάντως, καὶ οὗ ἐπέκεινα καὶ μεθ' ὃ τέλος οὐκ ἔστιν ἄλλο, ἵνα τις λέγῃ, μηδὲ καὶ τέλος εἶναι, ὡς οὐδὲ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

η'. Τούτων δὴ οὕτω προειλημμένων, ἐπιβλητέον τῇ ἐκτεθειμένῃ Δαυϊτικῇ προφορᾷ καὶ οὕτως. « Ἐκοπίασε, » φησὶν, οὐχὶ ὁ ἁπλῶς, ἀλλὰ ὁ ἀνάρετος ἄνθρωπος, οἷα καὶ εἰς τινα προβεβλημένον σκοπὸν, τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον τὸν ἄπειρον, οὐ πρὸς τὸν ἐνταῦθα δηλαδὴ τὸν πεπερασμένον ἀποβλέπων, καὶ οὕτω κοπιῶν διὰ μόνην τὴν κάτω ζωὴν, καὶ τὰ ἐντεῦθεν κοπηρὰ καλὰ, πρὸς ἐκεῖνον δὲ καὶ μόνον τὸν ὕστερον. καὶ πρὸς μόνα τὰ ἐκεῖ ἀπευθύνων ἑαυτὸν καὶ τυπούμενος. Πῶς δὲ τοῦτο κατορθῶν; ἐν τῷ παραμετρεῖν αἰῶνα στενὸν τοῦτον αἰῶνι πλατυτάτῳ ἐκείνῳ, καὶ ζωὴν καιρικὴν, τὴν ἐν τοῖς ὧδε, ζωῇ ἀληκτῳ τῇ ἐκεῖ, καὶ οὕτω κατὰ κόσμον παρατιθέναι τὰ ὑπερκόσμια, καὶ ἀνταλλάττεσθαι τούτων ἐκεῖνα. Διὸ καὶ κοπιῶν εἰς τοιοῦτον αἰῶνα, ζήσεται εἰς τέλος ἄληκτον, εἰπεῖν δὲ προσφυῶς καὶ προσῆκον [καθῆκον (1)] καὶ ἀληθῶς, ἐντελέστατον, καὶ ὡς εἰπομεν, τελειότατον. Καὶ τοιόνδε μὲν καὶ τόδε, καὶ γένοιτο καλῶς ἔχειν καὶ αὐτό.

θ'. Εἰ δὲ τὸ δὶς τὰ καλὰ προσαυξητέον ἁρμοζόντως, καὶ εἰς τὸ τρὶς ἐπιβλητέον καὶ τινι τρίτῃ ἐξηγήσει τοῦ Δαυϊτικοῦ ῥητοῦ ἐχόμενά πως κειμένῃ τῆς προσεχοῦς, καὶ ῥητέον ἐν πρώτοις, ὅτι μυστηριωδε-

(1) Scholion in ms.

A ter summam principalem etiam fenora reddet. Homo enim qui per totum hujus caducæ brevissimæque vitæ tempus quæ Deo ditissimo veracissimoque debebat peregit et, quamvis fatigatus, actinitatis laboriosæ studiosus fuit, in finem requiescet, neque labor hujus vitæ in malum ei cedet, ut qui vitam interrumpat, sed vivet nimirum sine labore, siquidem labor et ærumnæ quæ sanitati officiunt ad puram vitam non transferuntur.

7. Postquam autem hunc Psalmi locum sensu humiliori exposui, jam altiori quoque eumdem explicare lubet. Ac bene quidem habent quæ hucusque disseruimus, quamvis hanc terram respiciant : B sed quæ jam, utpote æternam vitam spectantia et hanc terram despicientia, proiaturi sumus, priori illi sensui haudquaquam cedent. « Laborabit, inquit, in sæculum, et vivet in finem. » Præmonendum autem videtur nos jam non accepturos esse sæculum tanquam tempus nobis mortali corpore indutis ad vivendum concessum, sine labore commensurandum, sine negotio numerandum, incertum et finibus circumscriptum, brevissimum, quamvis ad mille annos excurrat : sed posterius, revera infinitum, incommensurabile, neque nobis brevissimo vitæ spatio circumclusis, neque mundo adæquatum, sed solo Deo adaptatum et ejus infinitati congruum, futurum, octavum, incessabile et C interminabile, et propterea « finis » appellatum, la æternum duraturum, ultra et post quod non alius erit finis, quemadmodum nec regnum Dei finem habiturum esse jure quis dixerit.

8. Hic præmonitis ad laudatum Davidis locum aggrediamur. « Laboravit, » inquit, non simpliciter, sed homo virtutis studiosus, respiciens nuinum ad scopum propositum, sæculum illud infinitum, non ad hujus vitæ limitibus restrictum, aut laborans ob hanc solam vitam terrestrem ejusque bona fugienda, sed ad illam tantummodo vitam secundam et quæ eam concernunt se dirigens atque componens. Quomodo autem hoc assequitur? Comparando nimirum hoc sæculum coarctatum D cum sæculo illo latissimo, et vitam quam hic degimus brevem cum illa vita nunquam cessatura, et componendo mundana cum supramundanis, et hæc cum illis permutando. Cum igitur ad tale sæculum pertingere adnititur, vivet in finem infinitum, vel, ut verius congruentiusque loquamur, perfectissimum et, uti supra diximus, omnibus numeris absolutum. Sic secunda habet explicatio, et utinam etiam bene habeat!

9. Si autem secunda interpretatio commendatur, consequenter eadem via procedendum erit et tertia effati Davidici explicatio promenda quæ cum antecedente arcte cohæret. Ante omnia notamus

hanc tertiam expositionem sensu mysterii pleno accipiendam esse atque illam attingere doctrinam reconditiorem quam de retributione bonorum hujus vitæ operum æterna et de ultione peccatorum dum hic vivimus commissorum accepimus. Disceptatum enim est, cur Deus illum qui hoc in mundo peccata limitata admisit, in æternum puniat. Ad hujus quæstionis solutionem sapientissimus Dei Psaltes in loco modo memorato alludit, et indirecte saltem et secundum sensum profert explicationem cui nemo Christianus firmiter obloqui conabitur. Sensus autem Psaltæ hic est : Bonum et virtuti studentem hominem propter vitam licet brevissimam virtuti consecratam adepturum esse bona æterna, utpote qui laboribus et luctis, ob spem illius vitæ inconcussam, carnem mortificaverit. Et sic conclusione philosophica et ratione ex opposito deducta illam quæstionem controversam solvit, supponens quod justus homo in præsenti vitæ humanæ sæculo occupatur, non uti fors tulerit (hoc enim vix ullius foret pretii), sed admodum ærumnose et cum multo et perseverante et continuo et exclusivo et, ut ita dicam, unico et æterno labore, siquidem per totam vitam sine intermissione luctatur.

10. Non enim dixit, Laboravit certis interstitiis, alio tempore et alio, sed, semel laboravit in æternum, hoc est convenienter vitæ tempori ei in hac terra concesso. Quoniam igitur per totam hanc vitam Deo placuit, jure meritoque vivet etiam in finem, id est in omne tempus et usque ad profunditatem sæculi infiniti, cujus finis est infinitas. Propterea enim quod est finis omnino stabilis et immutabilis, nullo limite aliarum rerum instar circumscriptus, ideo homo perfectus assequi contendit illud quod est sæculum sæculorum, cujus limites omnem mentem excedunt, quodque sæcula prælapsa in æternum concludit et sic cæteris terminum imponit, ut veluti sigillum eis imprimat. Et hoc quidem addecet Deum, nimirum ut gratiam dignam pro gratia rependat ei qui ipsum vere semperque dilexit, et sæculum infinitum reddat pro hujus mundi sæculo, in quo cultor ipsius laboravit, sæculum, inquam, infinite supra humana elatum, ipsique proprium, lege amicitiæ quæ bona amicorum communia esse jubet.

11. Jam si hoc sic se habet (quod addubitari non potest), consequenter ex opposito demonstrabitur hominem qui non laboravit in sæculum neque vivere in finem sancti instar, sed vitam ipsius prorsus diversam illique contrariam fore. Si enim ille æternum vivit in bonis ob animam immortalem, hic e contra, peccator nimirum, alio modo vivet in non bonis, in æternum tamen ob animam identidem morti non subjectam. Est autem, ne longus sim, sensus fere hic : Justus per totam vitam in hoc mundo transactam laboravit, ergo illic vivet felicitate cum Deo fruens æterna ; ille autem qui non eodem modo vitam morcsque composuit,

A στέρα ἡ τρίτη κατ' ἔννοιαν ἐπιβολὴ, ἐχομένη καὶ μυσταγωγίας, ἣν περὶ τῆς αἰωνίου καὶ ἀνταποδόσεως τῶν ἐν βίῳ ἀγαθῶν καὶ ἀντιδόσεως τῶν ἐν τῷ βιοῦν σφαλμάτων παρελάβομεν. Ἠπόρηται μὲν γὰρ, διατί ὁ Θεὸς ἀτελεύτητα κολάζει ἐκεῖ τὸν ἐπταικότα ἐν τῇ κατὰ κόσμον ἀναστροφῇ μετρητά ; Τούτου δὲ λύσιν ὑποκρουόμενος ἐν τοῖς ἄρτι ὁ πάνσοφος τοῦ Θεοῦ Ψάλτης, προβάλλεται νῦν λυτικόν τινα λόγον ἐπιχειρῶν ἐκ τῶν πόῤῥωθεν, κατ' ἔννοιαν, ᾗ οὐδεὶς Χριστιανὸς ἐπιχειρήσει ἀντιπαλαίσειν εἰς ἀκατάβλητον. Ἔστι δὲ τοιοῦτος· ὁ νοῦς τῷ Ψαλμῳδῷ· λέγει τὸν ἀγαθὸν καὶ ἀνάρετον ἄνθρωπον διὰ τὴν πρόσκαιρον βιοτὴν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν ἀπολήψεσθαι ἀγαθὰ αἰώνια, νεκρώσαντα κόποις καὶ πόνοις τὴν σάρκα διὰ τὴν σταθερὰν ἐλπίδα τῆς ἐκείσε ζωῆς. Καὶ οὕτω B φιλοσόφῳ διαθέσει καὶ κοινωνίᾳ ὡς ἐξ ἐναντίου τούτου θέματος λύει ἐκεῖνο τὸ ἀντίθετον ἄπορον, νοῦν, ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος ἀσχολεῖται εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, τὸν τῆς κατ' ἄνθρωπον ζωῆς, οὐ μόνον ὡς ἐνδέχεται (οὐδὲν γὰρ μέγα τὸ οὕτως εἰπεῖν), ἀλλὰ εἰς λίαν ἐπιπόνως καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ διηνεκοῦς καὶ συνεχοῦς καὶ ἐπιμόνου καὶ ὡς οἷον ἐναίου καὶ οὕτω πως αἰωνίου, διὰ τὸ ἀδιακόπως ἐν πάσῃ τῇ αὐτοῦ ζωῇ πονεῖν.

ι'. Οὐ γὰρ ἐκοπία, φησὶν, ἔκ τινων διαλειμμάτων, ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ καθάπαξ ἐκοπίασεν εἰς αἰώνιον, ὃ ἐστιν ἀναλόγως τῷ ἐπιμεμετρημένῳ αὐτῷ ἐνταῦθα αἰῶνι. Ἐπεὶ οὖν ὅλον τὸν αὐτοῦ αἰῶνα τοῦτον θεαρέστως ἔζησε, δικαίως ζήσεται καὶ C εἰς τέλος, » ἤγουν διὰ παντὸς, καὶ μέχρι βάθους ἀπείρου αἰῶνος, οὗ πέρας οἷον ἄπειρία. Καὶ τὸ αὐτὸν ὅλως εἶναι μόνιμον τέλος, καὶ μὴ ἔχειν κατάπαυσιν ὡς ἑτερόν τι, πέφυκε τελειούμενον διατερεύειν μετ' αὐτὸν, αἰώνων ὄντα αἰῶνα, οὗ πέρας οὐδ' ἂν ἐπινοήσηταί τις, καὶ τέλος αἰώνων τῶν πρὸ αὐτοῦ, ἀκατάπαυστον δί· οὕτω παρατοῦντα τοὺς ὅλους, ὡσεὶ καὶ σφραγὶς αὐτὸς ἐκείνοις ἐπίκειτο. Καὶ ἔστι τοῦτο πρέπον τῷ Θεῷ, τὸ χάριν δηλαδὴ ἀντὶ χάριτος ἀξίαν ἀποδοῦναι τῷ αὐτὸν ὀρθῶς ὅλως ὅλον ἀγαπήσαντι, καὶ αἰῶνος ἀντιδοῦναι αἰῶνα τοῦ κατὰ κόσμον, ἐν ᾧ ἐκοπίασεν ὁ αὐτοῦ θεράπων, τὸν ὑπὲρ τὰ τοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρωπίνου, τὸν ἑαυτοῦ, νόμῳ φιλίας, ὃς κοινὰ τὰ τῶν φίλων τίθεται. D

ια'. Εἰ δὴ τοῦθ' οὕτως ἔχει (ἔχει δὲ οὐκ ἄλλως), εὔλογόν ἐστιν, ὡς ἐξ ἐναντίου τόπου ἐπιχειρῆσαι, τὸν μὴ κοπιῶντα εἰς τὸν αἰῶνα μηδὲ ζῆν εἰς τέλος, τὸ κατὰ τὸν ἅγιον ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἀνάπαλιν ἐκείνῳ τὰ εἰς ποιότητα ζωῆς. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος ζῇ αἰωνίως ἐν καλοῖς· διὰ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον οὖσαν, ὁ λοιπὸς ἄρα, ὁ ἁμαρτωλὸς δηλαδὴ, ζήσεται ἄλλως; μὲν ἐν οὐ καλοῖς, αἰωνίως δὲ ὅμως, διὰ τὴν αὐτὴν ψυχὴν θανάτῳ μὴ ὑποπίπτουσαν. Καὶ ἔστιν ἡ τοιαύτη ἔννοια, ἐπιτόμως φάναι, τοιαύτη τις· ἐκοπίασε τὴν αὐτοῦ ὅλην ζωὴν ὁ δίκαιος ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ζήσεται οὖν ἐκεῖ κατὰ Θεὸν ἀπολαυστικῶς· εἰς αἰώνιον· ὁ δὲ μὴ κατ' αὐτὸν βιοὺς ζήσεται μὲν πάντως, ἄλλως μέντοι,

πόνους ὁηλονότι ἔχων, καὶ ὀδυνώμενος αὐτὸς βαρέως οἷς τε κολάζεται καὶ οἷς βλέπει τὸν δίκαιον μὴ συγκοινωνοῦντα ζωῆς μακρᾶς τὸν ὅμοιον αὐτῷ τρόπον, ἀλλὰ ἐν ἀγαθοῖς ὄντα, ὁποίοις χαίρουσιν ἄγγελοι· ὀπηνίκα, τό γε εἰς ἐκεῖνον ἦκον, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐθέλοι ζωὴν ἐπιμῆκη, ἀλλὰ τὸ θνητόψυχον ἕλοιτο ἂν ἐπὶ ἀπαλλαγῇ αἰωνιζούσης ποινῆς· ὥστε δικαίως καὶ ἡ ἀπόλαυσις καὶ ἡ κόλασις, περὶ ὧν ὁ λόγος ἄρτι, αἰώνιοι ἔσονται· καὶ καθὰ ὁ τῆς ἀρετῆς χρηματίσας ἐν βίῳ τρόφιμος, ὀπηνίκα ὁ κόσμος ἔσχεν αὐτὸν, ἀεὶ ἔστι τοῦ ὑπερκοσμίως ἐκεῖ τρυφᾶν, οὕτω καὶ ὁ ἀπότροφος, οἷς οὐκ ἐχρῆν, πάντοτε κακῶς ἐκεῖ πάσχων. οὐκ ἂν, οἶμαι, οὐδὲ ὀφθαλμὸν ἐπιβρίψαι τολμήσῃ τῷ χωρίῳ τῆς τρυφῆς. Τῇ γὰρ καθ' ὅλον τὸν ἐνταῦθα αἰῶνα καὶ ἡ ἐκεῖ ἀντίδοσις ἐξομοιώσεται· αἰωνία δὲ ἡ ἐνταυθοῖ, ἆρα οὖν αἰωνία καὶ ἡ ἐκεῖ.

ιβ'. Καὶ ἔστιν ἡ ἀνάλογον εὐλογία τῆς ἐννοίας τοιαύτη· ὁ εἰς αἰῶνα κοπιάσας εἰς αἰῶνα ζήσεται, ἵνα κόποι αἰῶνος, ὃν ἐνταυθοῖ ὥρισε προγνοὺς ὁ Θεὸς τῷ ἀγαθῷ ἀνθρώπῳ, αἰῶνι παρατεθήσονται ἀντιδόσεως τῆς τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ζωῆς· καὶ ἀνάπαλιν ἀναγκαίως ὁ ἐῤῥᾳστωνευμένος ἐν ὅλῳ τῷ αἰῶνι τούτῳ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἐκεῖ αἰῶνα ζήσεται μὲν, οὐκ ἂν δὲ καθὰ ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ὡς οἷα νεκρὸς αἰῶνος ἐκείνου λογισθήσεται. Καί τις ἐπ' αὐτῷ εἶποι ἄν, ὡς καλὸν ἦν, εἰ μὴ ὡς ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἰς τὸν κόσμον· προσθήσει δὲ, ἀναλεξάμενος ἐκ τοῦ ἁγιωτάτου Εὐαγγελίου, ἐπὶ ἀμφοῖν τούτοιν ἀνθρώποιν, τῷ τε δι' αἰῶνος κοπιάσαντι καὶ εἰς τέλος ἐπ' ἀγαθοῖς ζήσοντι, καὶ τῷ ἑτεροίως διεκπεσουμένῳ, ὅτι δικαίως ὁ μὲν ἐπὶ ὀλίγα τὰ ἐνταῦθα πιστὸς πολλαπλασιάσει ἐς ἄῤῥητον τὴν ἐν καλοῖς ἐκεῖσε κατάστασιν, ὁ δὲ ἐπὶ ὀλίγα ἐκεῖνα τὰ ἐν τῷ βίῳ πονηρευσάμενος ἐπὶ οὐδενὸς καταστήσεται.

ιγ'. Ἵνα δὲ ἀπὸ ἀγαθῆς ταύτης, οὐ παρεκβάσεως εἶποιμι ἄν, ἀλλ' ὡς οἷον ὁδοῦ σχιστῆς ἐπὶ ἑναρέτῳ διατριβῇ, ἐς τὸ προτεθειμένον ἐπαναχάμψωμεν, ὀφείλομεν ἡμᾶς αὐτὰ διὰ ταῦτα καὶ πόνοις, καὶ μοχθητέον, ὡς ἐπιπρέπει ἀνθρώποις (ἐπεὶ οὐκ... ἄνεσις καὶ ἀνάπτωσις, οὐδέ τις καθεύδων οὕτε τρόπαιον ἐγείρει... ἐνεργῶν... εἰρηνικὰ διοικονομούμενος, ἀγαθὸν κατορθοῖ), καὶ κοπιατέον οὐχ ἁπλῶς, ὥστε ἀποζῆν βιωτικῶς (τοῦτο γὰρ ἄκοντες ποιήσομεν, κἂν μὴ βουλομένοις ἡμῖν εἴῃ, καὶ φερεπονήσομεν πάντως, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν ἔμφορος ὁ λιμὸς γένηται ἀεργοῖς μένουσιν), ἀλλ' ὡς καὶ τῷ Θεῷ ἀρέσκειν, καὶ αὐτίκα εὐλογεῖσθαι καὶ ἡμᾶς καὶ... τὰ ἔργα ἡμῶν, καὶ κόπον τοῦτον ἐπὶ εὐαρεστήσει Θεοῦ πόνοις εἶναι συνέριθον βιωτικοῖς, ἁρμόττοντα ἵνα ἐκεῖνον καὶ μονειδῆ τοῖς ὅλοις, ὧν οὐκ ἔστι διὰ βίου ἡμᾶς ἀπαλλάττεσθαι. Καὶ μηδεὶς τῶν ἐν κόσμῳ ὄντων, καὶ γυναικὶ καὶ πραγμάτων τύρβαις ἐμβλέπων, ἀδελφοῖς τοῖς ἔξω γενομένοις κόσμου καὶ βίου, λεγέτω μὴ ἐνευχαιρεῖν αὐτὸς κόποις τοῖς διὰ τὸν Θεόν. Ἀλώσεται γὰρ ὁ τοιοῦτος ἀμαθοῦς λογισμοῦ, καὶ μὴ προσέχοντος οἷς λέγομεν. Ἄνεσιν γὰρ ἐφ' ὑμῶν κολάζομεν, οὐκ ἐπιτάσσομεν· ἀνάvivet quidem, sed prorsus aliter, laboribus ninirum implicitus et graviter dolens quatenus pœnis subjicitur et videt justum non ejusdem cum ipso vitæ longæ participem, sed in bonis versantem quibus angeli gaudent, ita ut, quantum penes ipsum est, nolit vita longa frui, sed æternæ pœnæ præferat animæ mortem. Jure meritoque igitur retributio et pœna, de quibus modo sermo fuit, æternæ erunt; et quemadmodum ille qui, quandiu in mundo fuit, virtuti operam navavit, illic æterna felicitate supermundana fructur, ita is qui, quod non debuit, virtutis studium neglexit, illic in æternum infelix erit, adeo ut, e mea quidem sententia, ad beatorum sedem ne oculum quidem attollere audeat. Vitæ enim quam per totum hic sæculum gessit, illic retributio adæquabitur: fuit autem hic non interrupta, ergo illic quoque in æternum durabit.

12. Est autem sensus illius dicti hic: Qui laboravit in sæculum vivet in sæculum, ubi labores sæculi quod Deus prævidens bono homini destinavit, sæculo retributionis ita adaptabuntur, ut ejusdem hominis vitæ respondeant; e contrario autem ille qui in toto hoc sæculo negligens fuit, necessario in illo quoque vivet sæculo, non tamen eodem modo quo justus, sed tanquam mortuus illius sæculi reputabitur. Quare de eo dixerit quispiam: Quam bene haberet, si homo ille hujus mundi lucem non conspexisset! et, secundum sanctissimi Evangelii effatum, de duobus istis hominibus, quorum alter in sæculum laboravit et in finem bonorum abundantia perfruetur, alter autem e contrario a scopo aberravit, insuper addiderit quod jure meritoque qui hic super paucis fidelis fuit, in altera vita bonorum copia infinita abundabit, qui autem in hac vita pauca illa male neglexit, super nihilo constituetur.

13. Ut autem ab hac utili, non dicam excursione, sed velut bipartita via ad honestam conversationem ducente, ad scopum propositum revertamur, in labores hanc ipsam ob causam incumbere et studiose contendere debemus, uti homines addecet (siquidem non.... languor et relaxatio, neque quispiam dormiens tropæum erigit.., operans.., pacifica administrans, bonum perficit), neque simpliciter allaborare ut vitæ sustentandæ prospiciamus (hoc enim et inviti ac quasi nolentes faciemus, atque omnino operam dabimus ne, si ignaviæ nos dederimus, fame pereamus), sed ut etiam Deo placeamus, ut benedicamur et nos et.. opera nostra, et ut labor ille Deo gratus res ad vitam necessarias nobis procuret, utpote qui solus aptus sit et accommodatus omnibus quibus in vita carere non possumus. Neque quisquam eorum qui in mundo sunt et uxoris rerumque terrestrium curam gerunt, fratribus extra vitam mundanam positis dicat, sese laboribus divinis operam navare non posse. Talis enim et insipiens esse et ad ea quæ nos dicimus, animum haud advertere convincetur. Relaxationem enim in vobis punimus, non conten-

tionem postulamus; languorem velamus, non continuam intentionem imperamus; effeminate dormientem expergefacimus, non requiescentem ejicimus. Quapropter sinite monachos luctari et fortiter certare: vos autem remisse, prout poteritis, virtuti ac probitati studete.

14. Sponte illi jugum Domini, interdum grave, in se receptum tollunt: similiter vos quoque portate illud quod, uti Servator noster ait, leve est ac salutare. Ita et vos ipsi, illorum instar, proportionaliter tamen, benedicemini. Exspectantes, ut cum Davide loquar, exspectant illi Dominum, tanquam columnæ immotæ ejus præceptis innitentes: facite idem et vos, tanquam columellæ firmæ, et sicut illis, vobis quoque aderit Dominus. Laborant illi ad sudorem usque, humectati velut in balneo, atque lacrymis cubilia sua madefaciunt: vobis autem quibus non iidem sudores divinitus concessi sunt (Dei enim dona esse scimus illa scaturientia et per compunctionem pluviæ instar delabentia), pro sudore salutari, sufficiet aquæ hilaris poculum infusum in os pauperis ad animi recreationem. Si vero etiam vini aliquid addatur ad eor illius hominis lætificandum, tunc, mi frater, haud amplius opus habebis ita ad summum virtutis culmen aspirare ut cum sudore ores. Dulce enim illud eleemosynæ poculum imputatur tibi pro amaro sudore, et ita potus quem liberaliter miscuisti, accurate compensabit sudorem, et misericordia qua fratrem egenum humectasti, et oculus mitis in illum respiciens et humanitatis lætitiam exprimens, lacrymarum vim ac virtutem habere reputabitur.

15. Si autem præter hunc fontem orularem etiam ille inferior, os dico, vocem consolatoriam emiserit, et simul cum voce proruperit lacryma, quæ, utpote a manu haud abstersa, in sinum descendit, et hinc quoque fratris consolationem promit, tunc virtus ejusmodi hominis tribus bonorum generibus conspicua ac laudanda est, nimirum aspectu leni, colloquio mansueto, actione benefica. Quæ tria ubi possederis, nescio de quibus sudoribus ac lacrymis gloriari possint adhuc qui perpetuis precibus incumbunt et frequenter sese prosternunt, adeo ut etiam te ad genua flectenda permovere velint, ut ipsis ex parte similis fias. Et quid ille qui supra modum ... ad continentiam provocans eum qui a nobis edoctus est? Decet omnino genua flectere, o frater religiose, quantum potes: quando autem non vales, offer Deo preces tuas erectus, haud flectens genu, secundum sanctissimum illum, de quo dicitur: Stetit in calamitate ille servus Dei, et propitiavit, et malum cessavit, et ad satietatem usque colligatus et contortus in tali tristitia persistit; præterea ei manus Mosaicæ non in terra suffultæ, ubi propheta fatigatus erat, per figuram repræsentarunt futurum crucis miraculum erectæ ad cœlum atque sic precibus auxilium divinum attrahentes.

A πτωσιν κωλύομεν, οὐ τὸ ἀκατάκαμπτον βιαζόμεθα· ὕπνου τοῦ ὡς εἰς θηλύτατον ἐξεγείρομεν, οὐ τὸν ἀναπαύσιμον ἐξελαύνομεν. Οὐκοῦν ἄφετε τοὺς μοναχοὺς ἀγωνίζεσθαι ἄλλως καὶ συντονίας ἔχεσθαι· ὑμεῖς δὲ ὀφειμένως, ὡς ἐγχωρεῖ, μεταχειρίζεσθε τὸ ἐναρέτως ἀγαθόν.

ιδ'. Αἴρουσιν ἑκουσίως ἐκεῖνοι τὸν τοῦ Κυρίου ζυγὸν, ἔστιν οὗ βαρὺν, αὐτοῖς ἐπικείμενον· ἐπὶ ὁμοίῳ φόρτῳ ἄρατε ὑμεῖς τὸν, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἔφη, ἐλαφρὸν καὶ χρηστόν· καὶ οὕτω κατ' ἐκείνους, ἀναλόγως μέντοι, εὐλογηθήσεσθε καὶ αὐτοί. Ὑπομένουσιν ὑπομένοντες Δαυϊτικῶς ἐκεῖνοι τὸν Κύριον, ὅσα καὶ κίονες ἀστραβεῖς ὑφεστηκότες τοῖς ἐκείνου προστάγμασι· ποιεῖτε ταυτὸ καὶ ὑμεῖς, ὁποῖα στυλίσκοι σταθεροί. Καὶ προσέξει καὶ ὑμῖν ἐκεῖνος, καθὰ καὶ αὐτοῖς. Πονοῦνται αὐτοὶ ἄχρι καὶ εἰς ἱδρῶτας, ὑγραίνοντες ὡς ἐν λούματι, καὶ βρέχουσιν ἐν δάκρυσι τὰς αὐτῶν στρωμνάς· ἀλλ' ὑμῶν ἑκάστῳ μὴ ἐνδαψιλευομένῳ θεόθεν ὑγρὰ ἴσως τοιαῦτα (Θεοῦ γὰρ παρειλήφαμεν εἶναι δῶρα καὶ ταῦτα ἐκβλύζοντα καὶ καταβρεχόμενα διὰ κατανύξεως) ἀρκέσει ἀντὶ μὲν σωτηρίου ἱδρῶτος ὕδατος ἅλαδε κοτύλη ἐγχεομένη δι' ὑμῶν εἰς πτωχικὸν στόμα ἐπὶ ἀναψύξει τῶν ἐντός. Εἰ δὲ καὶ οἴνου ἐπισταλαχθῇ, ὡς εὐφρᾶναι καρδίαν ἀνθρώπου τοιούτου, μηκέτι κοπιάσῃς, ὦ ἀδελφὲ, οὕτως ἐς ἄκρον, ὡς καὶ ἐνιδρῶσαι τῇ προσευχῇ. Ἐλελόγηται γάρ σοι τὸ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκεῖνο ὑγρὸν τὸ γλυκὺ ἀντὶ ὀφαλμύρου ἱδρώματος· καὶ οὕτω μὲν ἀντισηκώσεις τῷ ἱδρῶτι κατὰ σταθμὸν ἀκριβῆ τὸ ἐξ ἐλεημοσύνης κρᾶμα, τῶν δὲ δακρύων σοι τὴν ἀρετὴν ἐκπληρώσει ἐξισωθεῖσα τῇ κατ' ἐκεῖνον βροχῇ συμπάθεια πτωχοῦ ἀδελφοῦ, καὶ βλέμμα ἥμερον πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἐξ ἐλεημοσύνης γαλήνιον.

ιε'. Εἰ δὲ τῇ ὀπτικῇ ταύτῃ πηγῇ καὶ ἡ μετ' αὐτὸ κατωτέρω, ἡ κατὰ στόμα, ἐκβλύσει λόγον παρήγορον, δοκῶ μοι, καὶ δάκρυον αὐτίκα τῷ λόγῳ συνεκδραμεῖσθαι, ὅπερ ἀποψᾶν ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀμελήσασα καὶ τοῦ κόλπου γενομένη, ὡς καὶ ἐκεῖθεν παρηγορήσεσθαι τὸν ἀδελφὸν, ἀποκαταστήσει τὴ ἐκείνου ἀγαθὸν εἰς τρία καλὰ, τὸ διὰ θέας ἐπαγωγοῦ, τὸ διὰ ὁμιλίας ἐμμελοῦς, καὶ τὸ διὰ πράξεως εὐεργετικῆς. Ἅπερ οὐκ οἶδα ποίων ἱδρώτων καὶ δακρύων οὐ κατακαυχήσονται ἔτι ἐχόμενα κατακλῶντες οἱ τῆς ἐνδελεχοῦς προσευχῆς ἄνθρωποι, καὶ συχνὰ βάλλοντες, ὅτι καὶ εἰς γῆν ὀκλάζειν σε πείθουσιν, ὡς ὑπογιγνώσκειν τὴν πρὸς αὐτοὺς παρεξίσωσιν. Καὶ τί ὁ πρὸς ἀμετρίαν ἐγκρατευτικῶς προκαλούμενος τὸν ἐν ἡμῖν διδασκόμενον; Γονυκλίτησον ἀναγκαίως, ὦ κατὰ Θεὸν ἀδελφὲ, εἰς ὅσον δύνασαι· μὴ ἐξισχύων δὲ ὅλως, πρόσευξαι τῷ Θεῷ καθηκόντως ὀρθοστάδην, μὴ κάμπτων γόνυ κατὰ τὸν ἁγιώτατον τοῦτον. Ἔστη, φησὶν, ἐν τῇ θραύσει ὁ δεῖνα θεράπων Θεοῦ, καὶ ἐξιλάσατο, καὶ τὸ κακὸν ἐπαύσατο, καὶ ἐκορέσθη κρικωθεὶς ἐκεῖνος, καὶ οὕτω σφαιρωθεὶς, καὶ συστολῇ τοιαύτῃ γνόμενος· ἔτι αὐτῷ αἱ Μωσαϊκαὶ χεῖρες οὐ πρὸς τῇ γῇ ἐρειδόμεναι, συγχαλωμένου τοῦ προφήτου, ἐνήργουν τυπωδῶς τὰ ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ σταυρικὰ τεράστια, μεταρσιούμεναι εἰς οὐρανὸν, καὶ οὕτω καθέλκουσαι δι' εὐχῆς τὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν.

ις'. Μίμησαι καὶ διδασκάλους ἐνταῦθα, ὧν οὐδεὶς ἐπὶ πρόσωπον καταῤῥηγνύμενος ὠφελεῖ διδάσκων τοὺς μανθάνοντας. Ἐνθύμησαι καὶ τὸ· « Ἔστη ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τόπου πεδινοῦ, καὶ πλῆθος μαθητῶν πολὺ περὶ αὐτόν· » οὐ μὴν γονυκλιτῶς διετέθη. Εἰ δὲ καὶ πολλὴ χρῆσις γονάτων κλίσεως, καὶ ἱδρώτων ἐκβλύσεως, καὶ αὐτῶν κατὰ ὑρόμβους αἱμάτων καὶ δακρύων καταῤῥοῆς, καὶ κόπου ἕως καὶ εἰς μελῶν πάρεσιν, ἀλλὰ ἐγὼ τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸν εἰδὼς, καὶ τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν, ὅτι πᾶν ἀγαθὸν ἀνθρώπινον εἰσοδιάζει κομιζόμενον αὐτῷ, καὶ οὐδὲν ἐξουδενοῖ, καὶ παραμετρῶν αὐτὰ πῇ μὲν δυνάμει, πῇ δὲ ἀδυναμίᾳ, τῇ κατ' ἄνθρωπον, ἐκεῖνα μὲν ὧν ὑμεῖς ἐφικνεῖσθαι οὐκ ἔχετε, εἰς ὑπερβάλλουσαν τίθεμαι ἀρετήν. Ὁπόσα δὲ καὶ οἷα ἐκείνοις τοῖς μεγάλοις ἀγῶσι καὶ καμάτοις καὶ κόποις ὑποβιβάζονται, εἰς λόγον συμμετρίας ἀποτάσσω, ἧς οἱ πλείους τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων στοχάζονται, καὶ μάλιστα οἱ βιωτικοὶ, καὶ τῆς ὡς ἑκάστοτε τύρβης καὶ ἀσχολίας ἐξ ἀνάγκης γινόμενοι· οὓς ἐνίγων εἰς ἀγαθοπραγίαν τῷ νῦν καιρῷ πρέπουσαν, καὶ ἀναμιμνήσκων γονυκλισίας, περὶ ἧς ἦν προσεχῶς ἡμῖν ὁ λόγος, λέγω καὶ, ὅτι ὁ τὴν ψυχὴν κάμπτων, καὶ τὸ σαρκικὸν ἀτενὲς φρόνημα καταλίνων, καὶ τὸ ὄηθεν περιφανὲς ὑπερήφανον ἀλαμπὲς ἀποτελῶν, ὡς οἷον ζῆν ἐγκρυφῇ, καὶ μὴ πραγματεύεσθαι τὸ περίβλεπτον, ἀλλὰ κατὰ πᾶν τὸ περὶ αὐτὸν ὑπέρφρυ καὶ τὸ κατὰ οἴησιν αἰθέριον ταπεινοῦν ἕως γῆς, ἐκεῖνος οὐκ ἂν δέοιτο κατακάμψεως γονάτων, ὅλον ἑαυτὸν τῇ ταπεινώσει καταῤῥίπτων εἰς γῆν, ἤδη δὲ καὶ ὡς οἷα σκώληξ, οὐδὲ τοῦ ὑπὲρ γῆς φαίνεσθαι κρίνων κατάξιον ἑαυτόν.

ιζ'. Ἔστω τοῦν ὑμῖν, ὦ ἀδελφοὶ, καὶ τὸ ταπεινοῦσθαι γονυκλίσεων ἀντίδοτον. Καὶ τὸ σύμβολον τῆς ταπεινώσεως, τὴν κατὰ γῆς ῥῖψιν ἰδιάζοντες, ὅτε μὴ δύνασθε προβάλλειν αὐτὸ, αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐν ὅλῃ ψυχῇ ταπεινώσεως γίνεσθε· καὶ ἄλλως δὲ νοοῦντες τὴν τῶν γονάτων κατὰ γῆς κλίσιν, καὶ οὕτω σωματικὴν κατὰ κλῆσιν, κωλυτικὴν εἶναι τοῦ βαδίζειν, βαλιστικοὶ τρόπον ἄλλον μεθοδεύετε εἶναι πολυειδῶς εἰς ἀρετήν. Καὶ λογίζεται ὑμῖν ὁ Θεὸς αὐτὸ εἰς ἀγαθὸν οὐδὲν τοῦ γονυκλίνειν ἧττον, ἐκεῖ τοι καὶ φυσικώτερον ἅμα καὶ ἐνεργέστερον καὶ πρακτικώτερον κατακλίσεως ἡ ἀνάστασις καὶ ἀνάπαυσις, ἔτι δὲ καὶ τοῦ καταχάμπτειν καλῶς κάλλιον τὸ θεαρέστως ὀρθοῦσθαι, καὶ τοῦ ἀκινητίζειν τὸ εὖ κινεῖσθαι, καὶ τοῦ ἐφ' ἑνὸς βαίνειν καὶ οὕτω στηρίζειν τὸ καὶ εὐπερίστροφον ὡς εὔμορφον.

ιη'. Ἔτι οὐ δύνασαι, ὦ ἐν τῷ βίῳ ἀδελφὲ, νηστεύειν· ἔσθιε μετρίως, ἵνα μὴ ῥᾳθύμως διάγῃς. Καθάπερ ἄλλοιον μὲν πῦρ τὸ διακονικὸν καὶ χρειῶδες, ἕτεροῖον δὲ τὸ τιμωρητικὸν τῇ δασείᾳ τῇ κατὰ ὄρος (τὸ μὲν γὰρ ὠφέλιμόν ἐστι, τὸ δὲ λοιπὸν ἀχρειοῦν τὴν ὕλην διεπινεμήσεται), οὕτω καὶ τροφὴ σύμμετρος μὲν συνιστᾷ ἀλλόγως τὸν ἄνθρωπον, ζωπυροῦσα τὸ κατὰ φύσιν ἔνθερμον· ἡ δὲ ἄμετρος εἰς πάθη ἐκκαίει ἀφανιστικὰ, δι' ὧν αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμπεται ὁ τρυφῶν ἄμετρα. Ἔτι λοῦσαι ῥύπου ἀπογυμνῶν ἑαυτὸν, εἰ καὶ ἄλλως πλύνθιον, ὅ φασι,

A 16. Imitare hic etiam magistros quorum nemo vultu in terram defixo docens discipulis prodest. Recordare etiam dicti illius : « Stetit Jesus in loco saxoso, et magna discipulorum multitudo circa eum ; » non igitur genua flexit. Etiamsi vero multum prodest genuum flexio, et sudoris profusio, et lacrymarum sanguinisque copia densis stillis defluens, ego tamen, utpote cognoscens Deum ejusque potentiam, qua omnia bona hominibus largitur, neque quidquam nihili facit, sed ea partim roborl, partim infirmitati hominum adapiat, ego, inquam, illa quæ vos assequi non potestis, egregiæ virtutis esse censeo. Quæcunque autem magnis illis certaminibus et laboribus et studiis inferiora sunt, ad mediocritatem refero, cui plerique homi-
B nes addicti sunt, et potissimum ii qui necessario hujus vitæ turbis atque curis constringuntur, quos ad honestatem huic tempori convenientem perducens et genuum flexionis, de qua hucusque nobis sermo fuit, commonefaciens dico, eum qui animam inclinat, et carnalem sensum deflectit, et superbiæ ostentationem ad modestiæ temperantiam reducit, ita ut quasi in abscondito vivat neque coram mundo conspici gestiat, sed omne supercilium et altos spiritus quantum fieri potest deprimat, eum dico non opus habere genuum flexione, quippe qui humiliter sese ad terram prosternit, et veluti vermis, ne dignum quidem sese existimat qui supra terram extollatur.

C

17. Itaque pro genuum flexione, o fratres, humilitas vobis sit curæ. Cum autem symbolum humilitatis sit provolutio in terram, quoniam id facere nequitis, tota anima vos humiliate; cæterum autem cogitantes, genuum ad terram inflexionem esse corpoream qua gradi prohibemini, alio modo in omni virtutis genere progredi studeatis. Hoc enim vobis in bonum reputabitur a Deo haud minus quam si genua flexissetis, siquidem resurrectio et requies magis est naturæ conveniens et efficacior et ad vitam activam utilior; præterea si quis bene se inclinat, melius etiam stat rectus ut Deo placeat ;
D denique immobilitati præstat honestus motus, et melius habet ad omnem directionem sese vertere quam uno pede stantem eidem loco inhærere.

18. Porro, mi frater, qui in mundo degis, non potes jejunare ; ede cum moderatione, ne mollitiei succumbas. Quemadmodum alius est ignis qui hominum usibus et commodis inservit, et alius qui silvam montanam devorat (alter enim utilis est, alter autem, nullius omnino frugi, arbores consumet), ita etiam cibus moderate sumptus conservat hominem, calorem naturæ convenientem ei suppeditans; immoderate acceptus in passionum perniciosarum flammam exurit quibus homo luxuriei supra modum deditus igni æterno traditur. De

cætero lava te atque sordes absterge, etiamsi, ut in proverbio est, laterem lavas, dum hoc facis, et ad sanitatem conservandam lotioni da operam, ne corpus, tanquam servus male valens, inutile tibi fiat. Dico tibi enim, quemadmodum ablutio non prohibetur, imo potius in laudem purioribus cedit, ne forte quibusdam tædio sint, ita etiam lavacrum se habet. Jam vero haud quasi eos qui se non abluunt reprobans dico, sed illud quidem bonum esse censeo, ob laboris constantiam et continuum bonæ valetudinis contemptum, hoc autem approbo propter illud effatum : « Lavamini, puri estote [1]. »

19. Si vero alicubi legerem præceptum : Sordescite, ut immundi fiatis, nunquam loturus me essem. — Præterea quoniam vita ad se vos attrahit, ita ut perpetuis ad omnium Dominum Deum incumbere orationibus non possitis, offerte ei saltem primitias quasdam annuas, vel, ut accuratius dicam, horarias, quando occasio sese obtulerit, quemadmodum David alicubi dicit se Dominum esse omni tempore laudaturum. Si enim fideles ministri regi semper præsto sunt regi, neque impediuntur quominus etiam sibimetipsis vivant, sed etiantur in tempore, et edunt, bibunt, dormiunt, ac quædam ipsis necessaria faciunt, et bonus rex non solum non indignatur, sed etiam benevole ad ea adhortatur, multo magis Deus ejusmodi bona cultoribus suis indulget, facultates cujusvis respiciens, utpote qui nec ægre fert sanctissimis templis affixas esse portas quæ tempore psalmodorum et sacrorum celebrandorum aperiuntur, vicissim autem clauduntur quando talia peragendi non amplius est tempus. Necessario enim in his quoque rebus conceditur requies quædam a perpetuo et quasi infinito hymnorum cantu, et salutaris labor eorum qui Deum colunt non potest non interrumpi. Et sic in universum fuerit optimum, in omni re tenere modum.

20. Laborandum igitur, neque repetere hoc tædet, in re quæ requie et relaxatione opus habet. Uti enim illum qui non prius surrexit, vix consedisse, ita neque eum qui non prius sese depressit, sursum esse elatum recte dixeris, nec eum requievisse qui non prius laboribus ærumnisque incubuit. Si autem hunc bonum laborem passio sequetur, quem quidam ærumnam esse dicunt, utpote secundum Deum eumque sapienter, quod est secundum Dei legem, et rationali lege ita operans etiam lege excidet. Novimus enim esse laborem quem aggressus quispiam peperit stultitiam : talis autem labor est eorum qui ægre ferunt et quasi dolent animoque cruciantur, quando fratribus non damnum aliquod intulerint. Sane isti, o fratres in Christo, e diametro oppositi sunt illi dicenti : « Hodie non regnavi ; nil enim boni feci ; » ipsi e contrario dicentes : Hoc die non

[1] Isa. I, 16.

πλύνεις, οὕτω ποιῶν· ἔτι δὲ καὶ πρὸς ὑγιείας ἀνάκλησιν, ἵνα μὴ κακεκτήσας ὁ δοῦλος τὸ σῶμα, γένηταί σοι δύσχρηστος. Λέγω σοὶ γὰρ, ὅτι, ὥσπερ τὸ ἀπονίπτεσθαι οὐ κεκώλυται, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πρὸς ἔπαινον τοῖς καθαριστέροις ἐπιτηδεύεται, ἵνα μὴ καὶ μυσάττωνται πρός τινων, οὕτω νοεῖν ἔστι καὶ ἐπὶ τοῦ λούματος. Τοῦτο δέ φημι οὐ τοὺς ἀλουτοῦντας βδελυττόμενος, ἀλλὰ ἐκεῖνο καλὸν κρίνων διὰ φιλοπονίαν καὶ ἀπειροκαλίας ἐντολῇ περιφρόνησιν, καὶ τοῦτο ἐγκρίνων διὰ τό· « Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε. »

ιθ'. Εἰ δέ που ἀνέγνων καὶ, ὅτι Ῥυπάνθητε, ὡς ἀναπεπλῆσθαι πηλοῦ, ἐλουσάμην ἂν οὐδέποτε.— Ἔτι ἐνδελεχεῖς οὐ δυνάμενοι προσευχὰς καὶ συνάξεις ἐξοσιοῦν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, οἷα τοῦ βίου ἀντισπῶντος καὶ περιέλκοντος εἰς ἑαυτὸν, ἀπαρχὰς γοῦν τινας χρονικὰς, εἰπεῖν δὲ ἀκριβέστερον, καιρικὰς, εἶτ' οὖν ὡραίας, προσκομίζετε τῷ Θεῷ· καθά που καὶ ὁ Δαυὶδ παραδίδωσιν, ἐν παντὶ καιρῷ εὐλογήσειν λέγων τὸν Κύριον. Εἰ γὰρ βασιλικοὶ πιστοὶ θεράποντες γίνονται μὲν καὶ πρὸς αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ βασιλεῖ ἐξάπαντος, οὐ κωλύονται δὲ τοῦ καὶ ζῆν καθ' αὑτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀδειάζουσιν ἐν καιρῷ, καὶ ἐσθίουσι, καὶ πίνουσι, καὶ κοιμῶνται, καί τινας πράξεις ἐνεργοῦσι σπουδαίας αὐτοῖς, καὶ ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς οὐκ ἀγαναχτεῖ, ἀλλὰ καὶ προσεπορύνει παρήγορα τῷ παντὶ, πλέον ὁ Θεὸς φιλοτιμεῖται καλὰ τοιαῦτα τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσι, πρὸς ἀναλογίαν ἐν ἑκάστοις τοῦτο διοικονομούμενος, ὃς καὶ τοῖς ἁγιωτάτοις ναοῖς πύλας κατεσκευάσθαι οὐ μέμφεται, ἀνοιγομένας μὲν ἐν καιρῷ ὑμνῳδιῶν καὶ ἱεροτελεστιῶν, κλειομένας δὲ αὖθις, ὅτε μὴ καιρὸς τοιούτου ἀγαθοῦ, ὡς δέον δν πάντως, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀναπαυσιν τοῦ ἐνδελεχοῦς ὕμνου, καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἀκοιμήτου γίνεσθαι, καὶ διαλείπειν τὸν αωτήριον κόπον καὶ αὐτοῖς τοῖς τὸν Θεὸν λιτανεύουσιν ἐξ ἁπάσης ἀνάγκης, καὶ οὕτως ἐν τῷ καθόλου τὸ μέτρον εἶναι πάντων ἄριστον.

κ'. Κοπιατέον οὖν, καὶ πάλιν φημὶ, ἐπὶ πραγματείᾳ δεούσῃ ἀναπαύσεως καὶ ἀναψύξεως. Οὐκ ἔστι γὰρ φράσαι ὀρθῶς, καθάπερ οὐ καθεσθῆναι τὸν προανεστηκότα, οὕτω καὶ ἐξαρθῆναι τὸν μὴ καμόντα, ἢ ἀναπαύσασθαι τὸν μὴ κοπιάσαντα. Εἰ δὲ τὸ καλῷ τούτῳ καμάτῳ καὶ πάθος ἐπακολουθήσει, ὃν ἔλγος εἶναί φασί τινες ὡς καὶ τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸν ἐννόως, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὸν Θεοῦ νόμον, καὶ λογικῷ δὲ νόμῳ οὕτω ποιῶν τάχα καὶ εἰς ἄνομον ἀποβαίη ἄν. Ἐμάθομεν γὰρ, εἶναί τινα πόνον, ὃν συλλαβών τις ἔτεκεν ἀνομίαν· τοιοῦτος δὲ πόνος καὶ ὁ τῶν ἀχθομένων καὶ οἷον ἀλγούντων καὶ κατακναιομένων τὴν ψυχὴν, ὅτι μὴ ἐνεργοῦσι τὰ εἰς βλάβην τῆς ἀδελφότητος. Ναὶ γὰρ εἰσί τινες, ὦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ, ἀπεναντίας ἔχοντες τῷ εἰπόντι· « Σήμερον οὐκ ἐβασίλευσα· οὐδὲ γὰρ εὐηργέτησα· » καί πως λέγοντες, ὅτι « Κατὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἡμέραν οὐκ ἐζήσαμεν· οὐδὲ γὰρ ἐφάνημεν φριχτοὶ τοῖς ὁμοφύλοις καὶ

ἀπρόσιτοι καὶ ἀπροσπέλαστοι. » Μανόμενοί γε τοίνυν, καὶ λύσσαν ἀγρίαν ἐνδομυχοῦντες, καὶ οὐδὲ ἄνθρωποι πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλὰ θηριώδεις· ὁπωσοῦν γὰρ δαιμονιώδεις εἶπεῖν· ἐκείνων γὰρ καὶ μόνων ἄχθος μέγα καὶ λύπη βαρεῖα καὶ ὀργή, ὅτι μὴ ἀεὶ καταβάλλουσιν, ὃν ἂν ἐθέλωσιν.

κα'. Ἐλευθέρους ἡμᾶς τοιούτων ἀνθρώπων εἴη συντηρῶν ὁ Θεὸς, ἐκείνους τε ἁπάγων, καὶ μηδέ τινα ἐξ ἡμῶν ἀφιεὶς ἐκείνοις συναπάγεσθαι, καὶ οὕτω κοπιᾶν εἰς οὐδὲν οὐδόλως ὄφελος, ἢ τῷ αἰῶνι τούτῳ σύμφορον, ἢ τῷ ἐκεῖ καὶ τελευταίῳ καὶ μονίμῳ καὶ αἰωνίῳ σύντροχον ἡμῖν, πρὸς Θεοῦ ἀρέσκειαν, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον ἀμφοτέροις ἐναρμοστὸν καὶ λυσιτελὲς εἰς οὐδὲν ὁτιοῦν. Τῶν τε γὰρ αἰωνίων ἀγαθῶν οὕτω μάτην ἐνταῦθα πεπονηκότες ἐκπίπτομεν, καὶ ἐν βίῳ δὲ δυσπραγοῦντες περὶ τὰ φλύαρα καὶ μικροῦ τινος ἄξια λόγου τῶν ἀξιολογωτάτων καὶ θειοτάτων ἀποξενούμεθα. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἀθροίζεσθαι εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν ἀξιοῦμεν οἱ μεριμνῶντες μωρὰ, καὶ ἄλλως δὲ περὶ πολλὰ τυρβάζοντες, καὶ βιωτικοί μὲν εἶναι πάνυ τι ἐφιέμενοι, τοῦ παραδείσου δὲ γενέσθαι ἀνιέμενοι, καὶ μὴ ἐνθυμούμενοι, ὡς τοιοῦτον βίον τρίβοντες οὔτε τοῖς ἑπτὰ μερίδα κατὰ τὸ θεῖος γεγραμμένον διδόαμεν, καὶ τοῖς ὀκτὼ οὐδὲ ὀβολιαῖόν τι ἀπομεριζόμεθα.

κβ'. Διὸ εὔχομαι τοὺς εἰς τὸ ἁγίασμα τοῦ Θεοῦ εἰσερχομένους, καὶ ἀεὶ φυλάττεσθαι αὐτοῖς ἀξιοῦντας τὸ τοιοῦτον ἀγαθὸν, μὴ κάμνειν κατὰ ἀνθρώπων, μηδὲ πονεῖν κατὰ τῶν ὁμοφύλων, ἵνα γε οὐδὲ κατὰ τῶν ἁπλῶς ἀλλοφύλων εἰκῇ καὶ μάτην μοχθεῖν ἔστιν, εἰ μή τι ἄρα ἐχθροὶ ἐκεῖνοι Θεοῦ ἢ βασιλέως διεκπίπτουσι, μηδὲ κοπιᾶν κατὰ τῶν οὐδὲν αἰτίων ὀμοθρήσκων, καὶ σαφῶς ὀνομάσαι ὁμοχριστιανῶν· ἀλλὰ μισεῖν ὑπερβολὴν τὸ τοιοῦτον κοπίαμα, καὶ λέγειν ἕκαστον, ὡς Τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου, συγκόπτων καὶ κατατέμνων καὶ τὴν κατὰ πνεῦμα συμφυΐαν ἀποδιαιρῶν, καὶ χορδεύων οἷον τὴν ἔνθεον ὁλομέλειαν. Πλὴν ἔσται μοι τὸ κοπηρὸν, φησὶ, τοῦτο πάθος, ὅτι μὴ ἦλθω εἰς ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ· ἔκτοτε δὲ ὡς εἰς δρόμον ἀποδυσόμενος, δι' οὗ ὑπερβαίνοντας καὶ ἀποδιώκοντας δαίμονας ἀπορρίψω, τὸ ἀχθεινὸν τοῦτι φορολογεῖν,... ὀπτεται τοῖς εἰς Θεὸν τρέχουσι, καὶ ὡς τῷ ὑπερφώτῳ ἡλίῳ, τῷ Θεῷ, ... ἐλλαμφόμενος ἀπορρίψομαι σπίλου τοιούτου εἰδεχθοῦς ἅμα καὶ μυσαροῦ.

κγ'. Εἰ γοῦν τοιοῦτοι γενώμεθα διὰ φιλαλληλίας καὶ ὁμονοίας, ἣν ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἱερῶν Γραφῶν παραδίδωσι, καὶ διὰ συμπνοίας πνευματικῆς καὶ ἀταραξίας, ἣν ὁ μὴ ἀγαπῶν πονηροῖς κυμαίνεται πνεύμασιν, ἐλώμεθα δὲ φορτίζεσθαι, ὡς Θεοῦ δουλευταὶ, ἅπερ ἡμῖν ἐκεῖνος εὐδιακρίτως, ὡς πατὴρ, ἐπιτίθησι, καὶ κοπιᾶν, ὡς ἐκεῖνος ἐπιτάσσει· ὁ καὶ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας ἆρας, καὶ ἡμᾶς ἐθέλων τὰ βάρη βαστάζειν πνευματικῶς, οὐκ ἀφήσει περιχορεῖσθαι μάτην καὶ τρίβεσθαι κατὰ τοὺς ἐπαχθιζομένους τὰ μὴ φίλα ἐκείνῳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ἐκείνου φόρτον

viximus; non enim contribulibus terribiles et inaccessibiles fuimus. Furibundi quidem illi, et rabie feroci repleti, revera non homines, sed bestiales, ut ne dicam a diabolo obsessi. Ideo enim solummodo indignantur et dolent et irascuntur quod quos voluerint, damno afficere haud potuerint.

21. Liberos nos a talibus hominibus conservet Deus atque, dum illos ad supplicium deducit, faxit ut nullus e nobis deducatur cum iis, neque prorsus incassum laboremus, et neque huic sæculo utile quid, neque illi vitæ perpetuæ atque æternæ accommodatum quid secundum Dei voluntatem producentes nihil omino præstemus quod vel minimum sit bonum ac conducibile. Si enim hic adeo frustra laboraverimus, æternis bonis excidemus, et si hac in vita rerum levium nullusque momenti cura misere nos afflixerimus, bonis summis ac cœlestibus privabimur. Neque enim Dei quidem templum intrare segregimus, qui rebus absurdis inhiamus et de iis quæ hanc vitam concernunt, anxie solliciti sumus, paradiso autem potiri negligimus, non reputantes, nos hac vita fruentes neque illis septem concedere particulam secundum quod Scriptura sacra dicit, neque illis octo vel tantillum tribuere.

22. Quapropter obsecro illos qui sanctuarium Dei frequentant et ejusmodi boni semper participes esse desiderant, ut ne adversus homines certent neque adversus contribules laborent (siquidem vel contra alienigenas frustra oleum operamque perdent, nisi fortasse inimici illi Dei aut regis exciderint), neque contendant contra eos qui eidem cultui sunt addicti, hoc est Christianos, sed ut ejusmodi studium ac laborem odio habeant detestenturque. Imo quisque sibi dicat: Hic labor talis est ut cognationem spiritualem excidat, disjungat, deleat, atque divinam membrorum compagem dissolvat. Præterea hoc, inquiet, impedit quominus in Dei sanctuarium ingrediar; nunc autem quasi in arenam descendens, malos dæmones qui me persequuntur in fugam conjiciam, molestam illam vectigalium solutionem.... eis qui ad Deum confugiunt, et veluti splendidissimo sole, Deo... collustratus hanc turpem nefastamque maculam procul abjiciam.

23. Jam vero si tales erimus per mutuum amorem et concordiam, qualem Deus per sacras Litteras nos edocet, et per spiritualem unanimitatem et tranquillitatem, quam qui non diligit improbis turbatur dæmonibus, et si, tanquam Dei servi, ea quæ ipse nobis ut sapiens pater imponit, portare, et laborem quem præcipit, exsequi studemus: tunc ille qui peccata nostra sustulit, et vult ut nos onera spiritualiter gestemus, non sinet nos frustra circumagi et versari illorum instar qui rebus ipsi non gratis sese onerant, sed quando ejus

onus portantes laboramus, dicet: « Accedite ad me, qui mea causa laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam [1], » Quid autem illud sibi vult, reficiam? Faciam, ne amplius incassum laboretis. Semper enim tanquam vacillabundi et versatiles et undequaque mobiles et instabiles, operam nostram collocamus in quibus non oportet, et frustra contendimus, et gratis luctamur, et incassum laboramus. Sed simulatque ille pro summa ipsius humanitate leve quoddam momentum animadvertit et in trutina judicii vel unum apicem, unum granum propendens videt, in commodum nostrum vertit et in lancibus ipsius thesauro dignis reponit, et quoties supplantati ab improbo adversario et collapsi vel dejecti resurrexerimus, illum prohibet quominus nobis porro illudat, et nos ab ejus insidiis in tuto collocat. Sic igitur nunc quoque vos præparatos et uti decet pronos ad laborandum non simpliciter, sed uti homo divinus debet, non sinet in pecrati certamine succumbere, sed potius reficiet. Utinam nos omnes, o fratres, ita Deo accepti fiamus per ipsius benevolam misericordiam. Exaudi nos, Domine Salvator, qui es benedictus in sæcula. Amen.

[1] Matth. xi, 28.

A αἴροντες πονούμεθα, ἐρεῖ· « Δεῦτε πρός με, οἱ χαριν ἐμὴν κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι· κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Τί δέ ἐστι τὸ « ἀναπαύσω; » Παύσω πάλιν τοῦ ἐν κενοῖς κοπιᾶν. Οὐκ ἔστι γὰρ, ὅτε ὡς ἄστατοι, καὶ πολυρρεπεῖς, καὶ παλίμβολοι, καὶ εὐμετάφοροι, καὶ ἀδέβαιοι, [οὐ] μοχθοῦμεν ἐφ' οἷς οὐ χρή, καὶ εἰκῇ κάμνομεν, καὶ κοπιῶμεν ηνάλλως, καὶ πονοῦμεν μάτην. Ἀλλ' ὅμως βραχείας τινὸς δραττόμενος ἐκεῖνος ὁ πρὸς φιλανθρωπίαν ἀκροβέστατος ἀφορμῆς, καὶ τῷ ταλάντῳ τῆς κρίσεως κεράτιον ἓν ἢ κόκκον ἕνα ἐπιβληθέντα ἰδὼν, πρὸς ἡμέτερον ἀγαθὸν ῥέπει, καὶ εἰς στατῆρας ἀξίους τίθεται τοῦ κατ' αὐτὸν θησαυροῦ· καὶ ὁσάκις ἂν σκιλισθέντες ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἀντιδρόμου, καὶ πταίσαντες, ἢ καταῤῥιφέντες ἐξορθωθείημεν, παύει καὶ ἐκεῖνον τοῦ καταπαίζειν ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς τοῦ ἐμπαίζεσθαι, Οὕτω γοῦν καὶ νῦν ἀναπεπηθότας ὑμᾶς, καὶ δεόντως ἀναφρονήσαντας ἐν τῷ πονεῖσθαι, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐφ' οἷς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τέτακται, οὐ παύσει πρώτως ἄρτι τοῦ ἁμαρτίας φορτίζεσθαι καὶ κοπιᾶν, ἀλλὰ ἀναπαύσει. Καὶ γένοιτο δεκτοὺς πάντας ἡμᾶς, ὦ ἀδελφοὶ, τῷ Θεῷ οὕτω γενέσθαι διὰ τῆς, ὡς ἐῤῥήθη, εὐπορίστου ἐλεημοσύνης αὐτοῦ. Ἐπακούσαις ἡμῶν, ὦ Σῶτερ Κύριε, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

EJUSDEM
ORATIO ANNO AUSPICANDO HABITA.

1. Deus ipse anni circulo revera benedicit, o fratres, et hæc benedictio haud merum munus, sed retributio esse videtur. Deus enim, a nobis benedictus, rebus nostris benedictionem reddit. Benedicunt autem Deo homines non solum hymnorum glorificationibus aliisque rationibus, quibus ei gratias agunt, sed imprimis bonis vitæ actionibus, quorum finis a Deo initium sumit ad eumque recurrit, et sic ipsum magnificat et glorificat, dum nimirum et ejus qui bene agit, et eorum qui ad ipsum respiciunt ejusque imitatione ad frugem redeunt, animæ gaudio ac lætitia perfunduntur.

2. Quod ut magis appareat, paulo altius oratio repetenda est. Prima mundi creatio et quæ tunc homini, velut regi, vel antequam creatus esset, bonorum terrestrium liberalis oblatio reservabatur, hoc merum omnino donum fuit. Nondum enim boni quid Deus ab hominibus acceperat quod cum liberalitate rependeret) sed sponte dedit. Fortasse autem ad hunc usque diem daret, secundum summam ipsius sapientiam, nisi innata (nobis) prava voluntas, omnium peccatorum mater, prohiberet. Nunc vero

C α'. Εὐλογεῖται στέφανος ἐνιαυτοῦ πάντως ὑπ' αὐτοῦ Θεοῦ, ὦ ἀδελφοὶ, καὶ ἡ τοιαύτη εὐλογία φαίνεται οὐ δόσις ἁπλῶς εἶναι, ἀλλὰ ἀντίδοσις. Εὐλογούμενος γὰρ ὁ Θεὸς ὑφ' ἡμῶν, ἀντευλογεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς. Εὐλογεῖται δὲ Θεὸς ὑπ' ἀνθρώπων οὐ δοξολογίαις μόνον ὑμνῳδικαῖς καὶ λοιπῖς εἴδεσι, δι' ὧν τὸ εἰς αὐτὸν εὐχάριστον ἀπαρτίζεται, ἀλλὰ μάλιστα ταῖς κατὰ βίον ἀριστοπραξίαις, ὧν τὸ τέλος Θεοῦ τε ἐξαρτᾶται, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀνανεύει, καὶ οὕτω δοξάζει καὶ μεγαλύνει, ἀγαλλιωμένης τῆς ψυχῆς τοῦ τε πράττοντος τὸ ἄριστον, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀποβλεπόντων καὶ τῇ μιμήσει βελτιουμένων.

D β'. Ἵνα δὲ τὸν λόγον ἀναλαβὼν ἐπὶ πλέον ἀκριβώτερον, ἡ πρώτη μὲν τοῦ κόσμου παραγωγικὴ ἐφανσις καὶ ἡ τηνικαῦτα κεχαριτωμένη τῷ βασιλεῖ ἀνθρώπῳ, πρὶν καὶ γενέσθαι, φιλοτιμία τῶν κατὰ κόσμον ἀγαθῶν, ἐκείνη δόσις ἦν αὐτόχρημα. Οὐ γὰρ πόθεν καλὸν ἀνθρώπινον ἀπολαβὼν ὁ Θεὸς, εἶτα φιλοτιμησάμενος ἀνταπέδωκεν, ἀλλ' ἀντικρὺς ἔδωκε. Καὶ ἰδίδου ἂν ὁμοίως ἕως καὶ νῦν κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ παραγωγὸν σοφίαν, εἰ μὴ παρεισχριθεῖσα φαύλη προαίρεσις, ἁμαρτίας ἁπάσης μήτηρ, ἀπεκώλυεν.

Ἄρτι δὲ δι' αὐτὴν οὐκ ἀεὶ ἁπλῶς οὕτω δίδωσιν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀντιδίδόναι φιλεῖ κατά τινα δοσοληψίαν αὐτῷ πρέπουσαν.

γ'. Πρέπει δὲ ἀναγκαίως τῷ ἀγαθῷ ἀγαθά τε διδόναι, καὶ ἀντιλαμβάνειν τοιαῦτα. Πονηρὸς μὲν γὰρ δότης χαίρει καὶ δίδοὺς καὶ λαμβάνων, οἷς παρωνόμασται· ἀγαθὸς δὲ οὐκ ἂν οὐδὲ ἄνθρωπος ἐθέλοι φαυλότητι πραγμάτων χρωτίζεσθαι, μὴ ὅτι γε ὁ πανάγαθος Κύριος, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ ἅπαν καλόν. Φιλοίημεν οὖν ἅπαντες Χριστιανοὶ, καὶ πραγματευσίμεθα, εἰς ὅσον δύναμις, μὴ λαμβάνειν ἁπλῶς ἐκ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀντιλαμβάνειν. Ἀντιλαμβάνει δὲ ὁ ἐφθακὼς δοῦναι. Καὶ ἔχει τὸ διδόμενον ὁ τοιοῦτος μετὰ πεποιθήσεως εὐγενοῦς, καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως, ὡς οἷα μὴ δῶρον ἔχον τὸ δεδομένον, ἀλλὰ ἀντίδωρον, λογιζόμενος, ὡς ἀλόγοις μὲν ζώοις, οἷς νοῦς οὐκ ἐπίσταται, δίδοται τὰ ἐκ Θεοῦ πονουμένοις παντὸς ἀγαθοῦ, ὁποίῳ χαίρει ὁ Θεός· καὶ διὰ τοῦτο ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα ἐξ αὐτομάτου λαμβάνουσι τὰ οἷς θρίψονται. Ἀνθρώπῳ δὲ οὐκ ἂν εἴη προσφυὲς, οὕτω λαμβάνειν, ἀλλὰ κατά τι συνάλλαγμα, καὶ αὐτὸ οὐκ ἀνάλογον κατά γε τοὺς ἐμπορευομένους, ἀλλ' εἰς ὅσον ἔστι τὸν ἄνθρωπον σταθμώσασθαι πρὸς Θεὸν, ἄνθρωπον τὸν πενέστατον, Θεὸν τὸν πλουσιώτατον.

δ'. Τί γὰρ ἂν καὶ δοίη τῷ Θεῷ ἄνθρωπος πρὸς ἀξίαν; Πῶς δ' ἂν συναλλάξοι πρὸς ἰσότητα; Δωρεὰν ἡμῖν πάντα τὰ ἐξ ἐκείνου, εἰ καὶ τὰ ὑπὲρ δύναμιν συνεισενέγκωμεν. Οὐδὲν ἀντισηκοῦν, οὐδὲν ἰσόσταθμον. Τί κέγχρος πρὸς οὐρανόν; Τηλικοῦτον τὰ ἐξ ἡμῶν πρὸς τὰ τοῦ Θεοῦ. Τί τὸ οὐδὲν πρὸς τὸ πᾶν; Τοιοῦτον τὸ ἡμέτερον πρὸς τὰ θεῖα. Καὶ ὅμως οὐ λέγω τὸ παροιμιῶδες ἐκεῖνο τὸ « Δός τι, καὶ λάβε τι· » ἀλλὰ, « Δός τι μετρητὸν, καὶ ἀντίλαβε τὸ ἀμέτρητον· » μᾶλλον δὲ, « δ [ἴδου] μικρὸν, καὶ ἀντιλάμβανε μέγιστον. » Ποῖον μικρόν; Νοῦν ὀρθόν· ἐξάγγελον λόγον ἀληθῆ· γλῶσσαν ἀῤῥύπαρον· τὸ μὴ τρίζειν ὀδόντας ἐπὶ τοῖς μηδὲν αἰτίοις· τὸ μὴ κατὰ τοῦ στόματος ἀγείρειν μιασμοὺς βλασφημιῶν· τὸ φιλεῖν ἀκραιφνῶς· τὸ ἀγαπᾷν ἀκριβῶς· τὸ μισεῖν τὴν τε ὑπόκρισιν, καὶ ὃς δὲ αὐτὴν σωμασκεῖ· τὸ μὴ συναναχρώννυσθαι μυσαροῖς, εἴτε ἀνθρώποις, εἴτε πράγμασι· τὸ μὴ διττολογεῖν ἐπὶ ψεύδει· τὸ μὴ κακολογεῖν, ἐφ' οἷς οὐ χρή· τὸ μὴ καλλ[αργ]εῖν τὸ πρόσωπον ὑποκριτικῶς ἐπὶ φιλίᾳ· τὸ ἐκδικεῖν, οὓς παραγγέλλει ὁ Θεός· τὸ [μὴ ἀδικεῖν] ἀφορῶντας εἰς αὐτὸν Θεὸν, ὃς οὐ λαμβάνει πρόσωπον ἐν κρίσει· τὸ μὴ προΐεσθαι δώρου τὸ δίκαιον· τὸ μὴ προσίεσθαι τοὺς προκαλουμένους εἰς ἄδικον, ὀκνῶ εἰπεῖν, εἰς τὸ μὴ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκκλησιαστικούς, ὃ τοῦ νῦν καιροῦ φύμα θεομισές.

ε'. Εἰπὼν γὰρ αὐτὸ ὑποβάλλω τοῖς ἀκροωμένοις νοεῖν, ὅτι ἀῤῥωστεῖ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Καί γε, ὦ οὗτοι, ἀληθῶς ἀῤῥωστεῖ καὶ τὸ τοιοῦτον ἅγιον σῶμα, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν τινας δακτύλων αὐτοῦ. Τὰ γὰρ ἄλλα τίμια μέλη τούτου οὐκ ἔχω μέμφεσθαι. Δακτύλους δὲ τούτους εἶπον, οὐκ ἐκβάλλοντας θεομισ-

A propter eam Deus non amplius tam sponte donat, sed rependere mavult secundum quamdam reciprocitatem ipsi convenientem.

3. Bono autem necessario convenit, et bona dare, et talia recipere. Malus enim dator quæ ipsius nomini congrua sunt, et dare et recipere solet: bonus autem homo vel levissimam pravi maculam aversatur, ac infinite magis optimus Dominus a quo et per quem omne bonum. Quare Christiani omnes summo studio ardoreque id agamus, quantum penes nos est, ut non simpliciter sumamus a Deo, sed retribuamur. Accipit autem retributionem, qui et ipse dedit antea. Et talis cum honesta convictione bonaque conscientia datum possidet, utpote qui non velut donum, sed tanquam præmium habeat id quod ei datum est, præsertim ubi reputaverit, brutis animalibus quæ ratione carent, omnia quæ Deo videntur bona gratis impertiri, ac propterea neque seminando neque arando, sed ultro alimenta quibus opus habent, divinitus concedi. Hominem vero haud decet, eodem modo accipere, sed ex pacto quodam, non tamen ejusmodi quale inter mercatores intercedere solet, sed pro ratione qua homo ad Deum considerari debet, id est, qua homo pauperrimus est. Deus autem ditissimus.

4. Quid enim Deo condignum dabit homo? vel quomodo pari lance cum eo paciscetur? Omnia ab illo gratis nobis donantur, etiamsi vel supra vires dare conemur. Nil par, nil æquum. Quemadmodum granum ad cœlum, ita nostra sese ad divina habent; et quemadmodum nihil ad universum, ita res nostræ ad munera cœlestia. Nec tamen profero proverbialiter dictum illud: « Da quid et recipe quid, » sed: « Da commensuratum quid, et recipe incommensurabile, » vel potius: « Da parvum et recipe summum. » Quale illud parvum? Mentem rectam ac veritatis amantem; linguam impollutam; non frendere dentibus contra insontes; non colligere in ore blasphemiarum contaminationes; sincere diligere; vere amare; odio habere dissimulationem et eum qui illi indulget; non contaminari abominandis, nec hominibus, nec factis; non mendacio servire; non male loqui de insontibus; non subdole componere vultum ad amicitiam simulandam; punire quos Deus jubet; non injuria afficere confidentes in Deo qui in judicio personam haud accipit; non vendere justitiam acceptis muneribus; non admittere eos qui ad injustitiam provocant, ut ne dicam, ad separationem ab Ecclesia et potissimum ecclesiasticos, quod quamvis exsecrandum hoc tempore accidere solet.

5. Hæc enim dicens auditores commonefactos velim, Ecclesiam ægrotare. Vere autem, o amici, ægrotat hoc sanctum corpus, et imprimis in aliquot suis digitis. Cætera enim venerabilia illius membra non est quod vituperem. Digitos autem istos voco non qui Dei instar dæmonia expellunt (quomodo

enim Idæi Dactyli, opportune quis dixerit, hoc poterunt?), sed qui scribunt quod non licet, qui vel nosmetipsos scriptis suis aggrediuntur; quæ quidem mens prava progignit, deinde lingua nutricis instar multimodis provehit, nunc aeri committens, nunc libris tradens atque dirigens contra nos, cur et qua de causa? num quia eos vel læsimus vel nunc lædimus? Liceat mihi cum fiducia in Deo posita dicere, contra nos qui eis et publice et privatim bene fecimus; publice quidem, quod et ipsi bonorum universo sacro clero concessorum participes facti sunt; privatim autem, quod et ipsi et eorum filii, quod maxime considerari debet, præcipue beneficia acceperunt.

6. Audi enim, o cœlum, et attende, o terra. Ex iis qui, beata memoria digni habiti, nostram humilitatem antecesserunt, quidam (dico autem *quidam*, non *cuncti*) universo venerabilium sacerdotum cœtui pecuniam legarunt, alius alio modo, hic quidem clericis Sanctæ Sophiæ Dei Verbi, ille Magnæ ecclesiæ sanctissimæ Dominæ nostræ ac Dei genitricis, alius sacerdotibus templi magni martyris qui urbem nostram protegit et dulces odores exhalat, cujus miracula unguento semper fluente innituntur, uti unguentum miraculis. In memoriam illius legatorum distributionis solemnitates aliæ aliis majores celebrantur, et qui illa stipularunt, felicitabundis acclamationibus extolluntur. Hoc autem bene habet. Nam si quid vituperabile inesset, nec ego laudarem; quod autem laudaverim, factis ipsis apparuit. Cum enim duæ solemnitates in maxima sanctarum ecclesiarum hujus metropolis adhuc celebrandæ essent, equidem in honorem Dei ejusque sancti illud laudabile officium in me suscepi. Cum igitur ecclesiastici digiti scriptis suis gratias mihi habere deberent — calamum contra me movent.

7. Ubinam autem mihi solemnia celebrabuntur filiorum instar qui me antecesserunt, quorum unumquemque superem tali gratia? Scit, quæ dico, erogatio in festo Exaltationis Crucis, imo et ista magnæ secundæ. Cæterum quamvis ab hominibus contemnamur, tu vero, o Deus Salvator, dare velis nobis in quod omni studio incumbimus, et hoc pro omni solemni commemoratione sufficiet. Et tu quoque, dies hodierne, a quo corona anniversaria denuo incipit, testimonium nobis exhibe, quid fecerimus in templo sancti nostri odoriferi celeberrimo, ut et ipsum veris initium mense Martio accidens nos quasi tributum nostrum solvisse testetur. Et hoc quoque Dei est sanctique ejus ac magni martyris qui nos sanos sanctosque reddit.

8. O solemnitates cæteræ eximiæ, in quibus nummos parvos qui vix volam explerent, huc illuc dejectos velut majores effecimus, ita ut magis etiam quam illius qui in Psalmis commemoratur messoris ambas manus compleverint. Quid dicam

A μήτως δαιμόνια, (πῶς γὰρ οἱ, ὡς ἂν καιρίως εἴποι τις, Ἰδαῖοι Δάκτυλοι τοιοῦτοι ἂν εἶεν;) ἀλλὰ γράφοντας, ἃ μὴ χρεών, οἳ καὶ καθ' ἡμῶν αὐτῶν λυγίζονται ὑπογραφέες γινόμενοι· ὧν πρῶτα μὲν γεννᾷ νοῦς οὐκ ὀρθός, εἶτα γλῶσσα μαιευσαμένη ἐκτρέφει ποικίλως, τὰ μὲν ἀέρι παραῤῥιπτοῦσα, τὰ δὲ καὶ βιβλίοις σπαργανοῦσα, καὶ τημελοῦσα καθ' ἡμῶν, τῶν τίνων; τῶν ποίων; τῶν τί ποτε ἢ βλαφάντων, ἢ βλαπτόντων; Δότε μοι θαῤῥούντως εἰπεῖν σὺν Θεῷ, τῶν εὐεργετησάντων τοὺς τοιούτους κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ· κοινῇ μὲν, οἷς παντὶ τῷ τοῦ Θεοῦ κλήρῳ συνδιανενέμηται καὶ τὰ κατ' αὐτούς· ἰδίᾳ δὲ τοῖς τε κατ' ἐξοχὴν, ἣν εἰς ἄῤῥον πρέμνον τίθημι, καὶ ταῖς παρεφυάσιν αὐτῆς.

ζ'. Ἄκουε γὰρ, ὦ οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ. Τῶν τινὲς μακαρίας μνήμης ἠξιωμένων, οἳ τὴν ἡμῶν B προηγήσαντο ταπεινότητα (« τινὲς » δὲ λέγω, οὐ « πάντες »), ἐκερμάτισαν δίκαις νομισματικὰς, ὁ μὲν ταύτην, ὁ δὲ ἐκείνην, ὁ δὲ ἄλλην τῇ ὁμάδι τῶν τιμίων κλήρων, τῷ τε τῆς ἐνυποστάτου τοῦ Θεοῦ Λόγου ἁγίας Σοφίας, καὶ τῷ τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν Θεομήτορος, καὶ τῷ τοῦ πολιούχου ἡμῶν μυροβλύτου μεγαλομάρτυρος, οὗ καὶ τὰ θαύματα τῷ ἀειῤῥύτῳ μύρῳ ἐρίζει, καὶ τὸ μύρον τοῖς θαύμασι· καὶ προηγοῦνται τῆς τοιαύτης διανεμήσεως τοῦ νομισματικοῦ κατακερματισμοῦ ἑορταὶ ἄλλης ἄλλη, καὶ μακαρίζονται φωναῖς εὐφήμοις οἱ τὰ τοιαῦτα κυρώσαντες, καὶ καλῶς ἄρα γίνεται αὐτό. Εἰ γὰρ ψόγον εἶχεν, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς ἐπῄνεσα τοῦτο· ὡς δὲ ἐπῄνεσα, ἐνδιαθέτοις ἔργοις C αὐτοῖς ἐκπέφηνε. Δυοῖν γὰρ ἑορταῖν ἐλλειπόντος τοῦ τοιούτου καλοῦ πρὸς ἀκολουθίαν τῆς ἐν τῇ Μεγαλοπόλει μεγίστης τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, ἀνεπλήρωσα ἐγὼ τὸ τοιοῦτον καλὸν ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ. Καὶ τοίνυν ὀφειλέτας ὄντες οἱ ἐκκλησιαστικοὶ δάκτυλοι γράφειν ἐμοὶ εὐχαριστίαν — οἱ δὲ καταγράφουσι.

ζ'. Ποῦ δὴ ἐμοὶ μακαριστὸν ἔσται μνημόσυνον κατά γε τοὺς πρὸ ἐμοῦ, ὧν ἕκαστον αὐτὸς ὑπερπαίω τῇ τοιαύτῃ χάριτι; Οἶδεν, ἃ λέγω, ἡ ῥόγα ἡ κατὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμιωτάτου σταυροῦ, ναὶ δὲ καὶ ἡ τῆς μεγάλης δευτέρας. Οὐ μὴν ἀλλ', εἰ καὶ τὰ ἐξ ἀνθρώπων ἡμῖν ἀπέγνωσται, ἀλλὰ σὺ, ὦ Σῶτερ Θεὸ, δοίης ἡμῖν, καθ' ἣν προεβαλήμεθα προαίρεσιν· καὶ ἀρκέσει τοῦθ' ἡμῖν ἀντὶ μακαρισμοῦ. Ἐπιμάρτυραι D ἡμῖν καὶ ἡ σήμερον, καταρξαμένη τῆς τοῦ ἐναυσιαίου στεφάνου γυρώσεως, εἴ τετυπώκαμεν ἐν τῷ περικλύτῳ τοῦ ἡμετέρου ἁγιωτάτου μυροβλύτου ναῷ, ἵνα συναναφωνήσῃ μαρτυρικῷ λόγῳ καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔαρ ὑπάνοιξις, ἡ κατὰ τὸν Μάρτιον, καθ' ἣν καὶ αὐτὴν τὸ αὐτὸ χάραγμα τυπὴν οἷον ὑφ' ἡμῶν δίδοται. Θεοῦ καὶ τοῦτο, καὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν θεραπεύοντος μεγαλομάρτυρος, ἡμᾶς δὲ καὶ ὑγιοῦντος καὶ ἁγιάζοντος.

η'. Ὦ ἑορταὶ λοιπαὶ ἀρίζηλοι, ἐν αἷς κερματίων εὐπεριλήπτων παραῤῥιπτομένων, καί που δρέπα μόνην πληρούντων, ἡμεῖς ἐπληθύναμεν αὐτὰ, ὡς πληροῦν χεῖρας καὶ ὑπὲρ τὴν τοῦ ψαλμικῶς θερίζοντος. Τί μοι λέγειν ἀθρεισμοὺς καὶ συναναλίσεις

πνευματικὰς, εἰ καὶ μὴ ἐν ἀναγκαίοις, ἀλλ' οὖν A de conventibus et conviviis spiritualibus, de convivis qui licet non cognati, ejusdem tamen originis terrenæ essent, quos miser ego sodales habere mihi visus sum, non qua mecum biberent, sed qua secundum Spiritum sanctum commensales mei essent! Cætera silentio premo, ne quia, flocci ea pendens, avarum atque illiberalem, qui velut cuminum diffundam, me existimet. Taceo, si quæ factæ sunt aut fiunt impensæ in res accessorias, in ornamenta et cætera, quibus Deum delectari fidenter dico. Scio enim fore qui dicant, hæc nihil ad nos Patres pertinere, quod idem esse videtur ac si, quando œconomus aliquos facit sumptus in domum herilem, conservi negent ullas faciendas esse expensas nisi quæ in ipsorum commodum cesserint. Jam vero ejusmodi verbis nullo modo gauderet paterfamilias, sed potius, ex mea quidem sententia, œconomum laudaret.

9. Postquam autem cœlum ac terram ad audiendum provocavi, dicti illius prophetici verba sequentia adjungere libet. Et filios quidem me procreasse non est quod dicam, (quis enim ego sum comparatus cum natura Dei eorumque qui similitudine ejus propemodum dii facti sunt!) sed ab aliis carnaliter procreatos et quasi expositos cumulavi bonis quibus vita ornatur, et nihilominus ab illis contemptus sum. Alios autem, haud dico, quod exaltatos provexerim, attamen beneficiis quæ ab aliis archiepiscopis acceperant, majora etiam adjeci, quare eorum ingratitudinem non fortuitam, sed ex hostili animo profectam, inter summas calamitates censendam duco.

10. Sed hos, utpote qui Dei imaginem referunt, et ab initio quidem pulchri creati, postea autem pervicacia sua vana et insensata corrupti sunt, commendo Deo, creatori sapientissimo atque optimo, ut secundum patientiam suam dirigat eos et ad honestatem ac virtutem ipsi gratam reducat, atque ita in vicem benedictionum quibus ab illis celebratur, anni auspicia benedictione sua dignetur.

11. Jam vero dum præsentem Dei cœtum edoceo, simul adhortor eos qui nunc verbis nostris aurem præbent. Inter ipsos enim sunt homines qui, nescio unde moti, nos, quasi peccatores essemus, ad bonum convertere præiendunt, ideoque sese tanquam magistros nostros gerunt, quamvis nihil omnino doceant, imo quidquid aut fecerimus aut dixerimus, et ipsam, ut in proverbio est, respirationem nostram vituperent. Ad universum igitur Dei cœtum verba facientes bona ei apprecamur, benedictionem nimirum, de qua modo diximus. Et primum quidem in memoriam eis revocamus, ex quonam in quem statum res nostræ deductæ sint.

12. Quanta nuper fuere Dei beneficia quæ velut in libris inhærent animis vestris, ita ut a multitudine legi possint! Neque ego illorum ignarus sum. Fruges terræ abundabant arenæ instar; papis cor-

ξ'. Ἐγὼ δὲ καὶ τῷ παραπιπτόντι λαῷ τοῦ Θεοῦ προσλαλῶν διδασκαλικῶς, παρεγγυῶμαι καὶ αὐτοῖς, ὅσοι τέως ἀκούειν ἡμῶν ἀνέχονται. Εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς ἄνθρωποι, ὁπηγηθέντες οὐκ οἶδ' ὅθεν, ἐπιστρέφειν ἡμᾶς εἰς τὸ ἀγαθὸν διὰ τοῦ μὴ ἐπιστρέφεσθαι ἡμῶν οἷα ἐφαμάρτων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὡς εἰς διδασκάλους καθεστῶτες ἡμῖν, διδάσκοντας μὲν οὐδὲν ὀτιοῦν, μεμφομένους ἅπαν, ὅπερ ἂν ἢ δρῶμεν ἢ λέγομεν, καὶ αὐτὴν ξὺ, ὃ φασι, τὴν ἀναπνοὴν ἡμῶν. Τῷ τοίνυν τοιούτῳ λαῷ τοῦ Θεοῦ φωνὴν εἰς κοινὸν ἀφιέντες παρακαλοῦμεν εἰς ὅμοιον ἀγαθὸν, τὰ τῆς εὐλογίας δηλαδὴ, περὶ ἧς ἄρτι ὁ λόγος ἡμῖν. Καὶ πρῶτα μὲν ἀναμιμνήσκομεν αὐτοὺς, ἐξ οἵων εἰς οἷα μετηλλάγη τὰ καθ' ἡμᾶς.

ιβ'. Καὶ ἦλικα μὲν τὰ οὐ πρὸ πολλοῦ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, ἃ καὶ τὰ ἐν ὑμῖν βιβλία, αἱ μνήμονες ψυχαὶ περιφέρουσι, καὶ εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς πολλοῖς ἐκτίθενται, καὶ οὐδὲ ἐγὼ ἀμαθὴς οὐδὲ τῶν τοιούτων εἰμὶ

ιγ'. Ἐμοὶ δὲ ἀλλὰ ἀναβοησαμένῳ ἤδη ἀκοὴν γῆς τε καὶ οὐρανοῦ, ἐπέρχεταί συνείραί τι καὶ τὰ ἐξῆς προφητικῆς περικοπῆς. Καὶ υἱοὺς μὲν γεννῆσαι οὐ κατηγορῶ εἰπεῖν· (πηλίκος γὰρ ἐγὼ πρὸς τοιαύτην φύσιν Θεῷ πρέπουσαν, καὶ τοῖς, ὅσοι τῇ πρὸς ἐκείνον ἐξομοιώσει θεοί;) γεννηθέντας δὲ κατὰ σάρκα ὑπ' ἄλλων καὶ μικροῦ ἐκθέτους ὑφῶσαί φημι ἀγαθοῖς, οἷς βίος ἐπαύξεται, καὶ ὅμως ἀθετηθῆναι ὑπ' αὐτῶν. Ἑτέρους δὲ εἰς τὸ πᾶν μὲν ἐξᾶραι καὶ προαγαγεῖν, οὐκ ἂν εἴποιμι· προσεπιθεῖναι δὲ, οἷς φθάσαντες ὑπὸ ἄλλων ἀρχιερίων ἔσχον, καὶ ἕτερα μείζονα, καὶ δυστυχῆσαι τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ἀχαριστίαν οὐκ εἰς τὸ τυχὸν, ἀλλ' εἰς ἐκπολέμωσιν.

ιδ'. Ἀλλὰ τούτους μὲν παρακατατίθεμαι τῷ Θεῷ, τῷ καὶ πανσόφῳ καὶ ὑπεραγάθῳ τεχνίτῃ, ὡς ἀγάλματα ἐκείνου ὄντα καλλιτεχνηθέντα μὲν ἄλλως, ἀχρειούμενα δὲ ταῖς εἰκῇ καὶ μάτην, ὅποι τύχοι, παρατρίψεσιν, ἀρτιῶσαι κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν, καὶ ἀπαναγαγεῖν εἰς τὸ αὐτῷ ἀρέσκον εὔμορφόν τε καὶ εὔπρεπές· ὡς ἂν οὕτω καὶ δι' αὐτῶν εὐλογούμενος ἀντευλογοίη τὸν στέφανον ἡμῖν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

roborans, vinum corda exhilarans, pluvia tempestiva quam hac cœleste vel novum manna dixeris, ventus attemperatus qui omnem plantam velut in gymnasio exagitaret; hiems mansueta, æstas tepida (anni tempora quæ modo nimio frigore, modo nimio æstu doloribus nos afficiunt); ver fertile ac fecundum suaque temperie jucundum, tempestas quæ ad autumnum vergit et fructus maturat, unde etiam nomen traxit, et quæ præterea rebus optimis abundat, in quibus præcminet dulcissima ficus uvaque pulchra, nutricis instar, ut ita dicam, buccas veluti mamillas porrigens ad cibum potumque suppeditandum.

13. Etenim hiems illa bonis futuris, ob quæ annus dictus est fertilissimus, quasi prospexit, siquidem fundebat terram in cujus sinu segetes reconditæ, tanquam infantes mox in lucem prodituri, latebant, usque dum adesset tempus opportunum, ac præterea ad humiditatem recipiendam aperiebat arbores easque ad fructus suo tempore proferendos aptas reddebat, aliaque permulta faciebat patris instar qui liberis enutriendis solerter providet. Eodem tempore et segetes et plantæ vitam acceperunt pluvia cœlitus immissa, et nivibus gelidis et glacie et pruinis convenienter datis. Pluvia enim terræ interiora emollit penditque, et sic ad frugum incrementum ac prosperitatem terram pinguem ac validam reddit; nives autem et reliqua, de quibus modo dixi, cohibent certisque limitibus constringunt fruges illas, ne tempore præmaturo ad lucem prosilientes corrumpantur, quod in abortibus et partubus præcocibus accidere solet. Postquam igitur hiems tali modo terræ utilis fuerat, erga mare quoque se præstitit mansuetam, neque contra pisces marinos crudeliter sævit, neque navigia nautasque penitus absorbuit.

14. Talis igitur, ut brevi dicam, hiems fuit. Ver autem, alma agricolarum mater ac nutrix nostra, anni tempus quod primum cum mundi creatione prodiit, vicissitudinum anniversariarum, uti præclare quidam dixit, regina, inter tempestates princeps, frugibus teneris jucundissima aerisque temperamento amœnissima, nobis omnia dedit bona quibus Deus eam insignem reddidit et quorum laudes quamplurimi celebrarunt philosophi qui partim in vestibulo, partim in adytis Ecclesiæ constituti fuere.

15. Deinde æstas immensum maturavit pulcherrimarum frugum copiam qua neque agricolæ neque qui illis bene cupiunt uberiorem unquam desideraverint. Autumnus ipse quoque priores anni tempestates æmulari pro viribus studuit. Quare non solum bona exhibuit sibi propria, in quibus speciosæ eminent uvæ, sed et præcedentem messem assequi, imo superare conatus est frugum ubertate et pulchritudine, ita ut etiam ipsius nomen (φθινόπωρον) mentiri videretur. Cæterum de his quæ larga manu æstas obtulerat, quædam perierunt. Cum

A γνώσεων. Ἦσαν τὰ γεννήματα τῆς γῆς· ὅπερ ἄμμων· ὁ στηρίζων ἄρτος· ὁ καρδίας εὐφραίνων οἶνος· ὁ καὶ ἐκ τοῦ ὑετοῦ, τὸ ἦ γάλα οὐράνιον, ἢ μάννα δεύτερον· ὁ εὔκρατος ἄνεμος, διακινῶν ἅπαν φυτὸν ὡς εἰς γυμνάσιον· ὁ ἥμερος χειμών· τὸ προσηνὲς θέρος (καιροὶ οὗτοι λυπεῖν εὐδίοντες τῇ ἀκρότητι, ὁ μὲν τοῦ φύχειν, ὁ δὲ, ὅτι θερμαίνει εἰς ὑπερβολήν)· τὸ γόνιμον ἔαρ, καὶ πάμφορον, καὶ τῷ εὐκράτῳ γλυκάζον· ἡ φθινὰς ὥρα τά γε εἰς ὀπώραν, ὅθεν αὐτῇ καὶ ἡ παρωνυμία, εἰ καὶ ἄλλως τοῖς χρείττοσι βέβριθεν, ἐν οἷς ὑπερλάμπει τό τε μελιτόεν σῦκον, καὶ ἡ καλὴ σταφυλὴ, τιθήνη τις καὶ αὐτὴ, ὡς οὕτως εἰπεῖν, προβαλλομένη τῶν βαγῶν ἑκάστην, ὅσα καὶ θηλὴν, χορηγὸν τροφῆς τε καὶ πόσεως.

ιγ'. Καὶ ἦν ἡμῖν τότε ὁ μὲν χειμὼν προμηθὴς οἷον ἀγαθῶν τῶν εἰσέπειτα, δι' ὧν τελεσφόρος ὠνόμασται ὁ ἐνιαυτὸς, ἄρουραν ἐκεῖνος ἀναρρῆγνυς, δι' ἧς τὰ σπόρια ὑπὸ κόλπῳ γινόμενα τῆς ἐνεκυμονοῦντο ἐκεῖσε γενέσεως λόγῳ, ἕως καὶ εἰς τελειότητα, καὶ αὖ πάλιν ἀκκους βοθρεύων φυτῶν ἐνθέσεσιν ἀδρυνομένων εἰς δένδρα κατὰ καιρὸν, καὶ ἄλλα δὲ ποιῶν, δι' ὧν ὅσα καὶ πατὴρ τέκνοις τοῖς ζῶσι ἐνημέλει τὰ θρέψοντα. Ἐοίδου δὲ ζωὴν ὁ αὐτὸς καιρὸς τοῖς οὕτω καὶ ἐσπαρμένοις καὶ ἄλλως περφυτευμένοις καὶ τῇ θεόθεν ἐπομβρίᾳ καὶ χιόνων δὲ ψυχρότητι καὶ παγετοῦ καὶ πάχνης. Ὧν ὑετοῦ μὲν ἴδιον ἀνιστανύσειν τὰς λαγόνας· εὐθέως τῇ γῇ, καὶ λιπαίνειν εἰς τὴν τοιαύτην βλάστην καὶ αὔξην· χιόνος δὲ καὶ τῶν ἑφεξῆς, ἐπέχειν καὶ μετρεῖν τὰς τοιαύτας ἐκφύσεις, ἵνα μὴ τὰ φυτὰ προεκθορόντα εἰς γέννησιν ἄκαιρον ἐξαμβλώσκωνται, καθά που καὶ ἠλιτόμηνα ἡ ἐκτρώματα. Καὶ τῇ γῇ οὕτω προσφερόμενος ὁ κατὰ χειμῶνα χρόνος, οὐδὲ τὴν θάλασσαν ἀμέτρως εἴλπει, κατά γε τῶν ἐκγόνων ἰχθύων ἀφόρητός ἐκθηριούμενος, καὶ πλοίων δὲ καὶ τῶν ἐμπλεόντων ἐρήμην πανελῶς αὐτὴν ἀποκαθιστῶν.

ιδ'. Καὶ τοιοῦτοι μὲν, ἐπιτροχάδην εἰπεῖν, οἱ χειμῶνες ἐκεῖνοι. Τὸ δὲ ἔαρ, ἡ παμμήτωρ τῶν ἡμᾶς διοικούντων ὥρα, ἧς ἡμεῖς τρόφιμοι, ὃ τῇ κοσμοποιᾷ συνεξέλαμψε πρῶτον, ἢ τῶν ὡρῶν, καθά τις ὀρθῶς ἐφιλοσόφησε, βασίλις, ὁ κορυφαῖος ἐν τοῖς καιροῖς, ὅ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν ἡδιστος καὶ τὴν χρῆσιν ἄριστος, ἐκεῖνα καὶ μόνα ἔποιεν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἅπασιν, ὁπόσοις καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐνέλαμψε, καὶ οἱ σοφισταὶ λόγοι ἐσήμυναν, μυρίοι ἐκεῖνοι· ὧν τοὺς μὲν ἡ ἔξω αὐλὴ ἔσχε, τοὺς δὲ τὰ τοῦ θειοτάτου οἴκου ἔδυτα.

ιε'. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τότε θέρος ἐνεφόρει τὰ ὡραῖα ἡμῖν παγκαρπίας ἀπάσης, ὁπόταν εὔχονται οἱ περὶ γῆν τε πονούμενοι, καὶ ὅσοι δὴ ἄλλως αὐτοῖς ἐπιμέλονται. Τὸ δὲ φθινόπωρον — ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐρίζειν ἤθελε ταῖς προηγησαμέναις ὥραις, εἰς ὅσον ἐξῆν. Καὶ οὐ μόνον τὸ αὐτῷ ἀνῆκον καλὸν ἐδίδου, ὧν τὸ ἐξαίρετον αἱ καλαὶ σταφυλαί· ἀλλὰ καὶ τῇ πρὸ αὐτῆς· ὀπώρᾳ ἐφιλονείκει πως ἐξισοῦσθαι, ὀπωρίζουσα καὶ αὐτὴ, καὶ ἡδονὴν πορίζουσα, εἰς ὅσον καὶ δοκεῖν ψεύδεσθαι τὸ φθινόπωρον. Ἐνοσφίζετο δέ τι καὶ τῆς θερινῆς τερμνότητος. Ἡ γὰρ ἐκείθεν τανυπτερμία τὸ

μυρίον τοῦ κατ' αὐτὴν χύματος παρεκτεινουσα εἰς μακρόν τι χρόνου, ὅλωνάς τε ἐπλήρου, καὶ τῇ τῶν δραγμάτων συντριβῇ τὰς ἀποθήκας μεστὰς ἐποιεῖτο, εἴ τινές που καὶ εἶχον κενώματα. Τοῖς γὰρ πλείοσιν ἀνηρευνᾶτο καὶ ἄγγεῖα, χωροῦντα τὸ τῆς γῆς πολὺ δεξίωμα. Εἶχε δέ τι καὶ κατὰ τοῦ ἔαρος ἡ νότε φθινὰς τῆς ὀπώρας νεανιεύεσθαι. Τῇ γὰρ εἰς διπλοῦν εὐφορίᾳ ἔνια τῶν φυτῶν ἐπανθοῦντα, εἶτα καὶ εἰς καρπὸν παραγγέλλοντα, ἐναρίζειν ὥσπερ ἐδίδου τοὺς αὐτὰς βλέποντας. Ἔνικα δὲ ὅμως τῇ λοιπῇ εὐθηνίᾳ τῇ ὑπερβλύσει τοῦ γλεύκους δίκῃ.

ις'. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἡμῖν τὰ πρὸ τούτων, ὅτε καὶ εὐλογεῖτο καὶ εὐλόγει ὁ Θεὸς, καὶ λαμβάνων ἀντεδίδου. Τανῦν δὲ ἄναλλα πάντα, ὁ δὴ λέγεται. Ψεύδονται γὰρ αἱ ὧραι τὰ κατ' αὐτὰς ἐνεργήματα. Καὶ ὁ μὲν χειμέριος καιρὸς, ἀφιεὶς τὴν κατ' αὐτὸν ὑγρότητα, δι' ἣν ὡς πολλὴν αὐτὴν « καταχεῖων » τῆς γῆς ὠνόμασται « χειμών, » εἰς αὐχμὸν μετασκευάσασθαι. Καὶ ἀντὶ πηλῶν καὶ τελμάτων, δι' ὧν ἡ γῆ συνεχομένη κάτω μένει βαρυνομένη, κατακόπτεται εἰς κόνιν, καλῶς ἂν εἴποι τις, θερινὴν, ἢ καὶ ὡς εἰς ἀτόμους λεπτοτομεῖται. Ὁ δὲ ἀὴρ τὰ πολλὰ μὲν βούλεται πρὸς ἐαρινὴν ἢ καὶ θερινὴν κατάστασιν ἐξημεροῦσθαι· ὅτε δὲ καὶ ἀνθυμηθείη χειμὼν αὐτὸς εἶναι, ἀλλὰ τότε ὑπερπετείνει ἑαυτὸν, καὶ οὐ μόνου οὐρανοῦ γίνεται ἄχος, ὃ δή τις ἔφη, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ γῆς ἅπαν ὑγρὸν συγχέει, καὶ οὕτως ἀπάγει τοῦ παντὸς τὸ κόσμιον ὄνομα. Ποῦ γὰρ ἂν ἔτι κόσμος τὸ πᾶν, ἔνθα ἐσχάτη ἀκοσμία κατακαυχᾶται; Θάλασσα δὲ καὶ αὐτὴ τηνικαῦτα τὸ ζωογόνον καὶ τῷ κόσμῳ φίλιον ἀπολέγεται, ἀναβαίνουσα ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ τοῖς σχίσμασιν ὑποδεικνῦσα γυμνὴν τὴν ἄβυσσον, ὡς τοῖς μὲν λαχοῦσιν ἐμπλέειν τὸν Ἅιδην ἀποκληροῦσθαι, κατὰ τὸ πάντη ὁμολογούμενον· τοῖς δὲ κατ' αὐτὴν ζώοις μὴ μόνον μὴ ἐξεῖναι περὶ αὐτὴν ἐλεύθερα διατρίβειν ὑπ' ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ἀλλὰ μηδὲ ἔχειν, ὅπου καταδύντα περιέσονται. Καὶ οὕτω μὲν καὶ ἡ θάλασσα ὑπερμέμηνεν, οὐκέτι οὐδ' αὐτὴ οὖσα ὅπερ ὑπὸ Θεοῦ τέτακται εἶναι. Τῇ γῇ δὲ ἄλλα ἐπιφορεῖται δεινὰ, τῶν μὲν ἀνθρώπων ὀκνούντων εἶναι, εἰ τὰ τοιαῦθ' οὕτω γίνεται· τῶν δ' ἄλλων ζώων μηδ' αὐτῶν ἑτεροίως ἐχόντων (οὐκοῦν οὐδὲ φαίνονται τοῖς τε ζητοῦσιν, ἀλλὰ τὰς τῶν πολλῶν ὄψεις ἀποκρύπτονται ἄλλως ἄλλα)· τῶν δὲ φυτῶν, τῶν τε μεγάλων, τῶν τε μίσων, καὶ ὅσα δὲ εἰς γῆν ταπεινοῦνται, εἴτε αὐτοφυῶς, εἴτε κατὰ τέχνην, βιαζομένων ἐκσπᾶσθαι τῆς μητρὸς γῆς, ὡς ψεύδεσθαι τὸν τοιοῦτον χειμῶνα τὸ ἦλαρν, ὅτι καὶ παραφήνῃ τινὰ ἡμερότητα, καὶ μήτε τὸ χειμερινὸν ἄγριον μετριάζειν ἀληθῶς, μήτε τὸ πρᾶον ἀπαληθίζεσθαι. Ποῦ γὰρ πρᾶον τὸ εἰς ἅπαν ὀλέθριον;

ιζ'. Διαδεξάμενος δὲ τὸν οὕτω πικρὸν χειμῶνα ὁ τοῦ ἔαρος γλυκασμὸς, ἐξίσταται καὶ αὐτὸς τοῦ καθαρῶς γλυκάζειν. Τοῦ γὰρ χειμῶνος τὴν γῆν συμπιέσαντος καὶ πλήσαντος, ὡς μὴ δυνηθῆναι αὐτὴν ἀναμύσαι εἰς βλάστησιν χλόης, οὐκ ἔχει τὸ ἐκτραφησόμενον οὐδὲ ἡ κατὰ τὸ ἔαρ ὥρα· εἰ που

enim continui accidissent imbres, tempus messibus condendis destinatum diutius protrahi oportuit. Attamen et sic horrea completa sunt, nec minimum quidem granariorum fuit spatium quod vacuum relinqueretur. Multi etiam conquirere debuerunt vasa quibus terræ ubertatem recondererent. Præterea autumnus ille veris instar quasi rejuvenescere cœpit. Arbores enim quædam secunda vice floribus tumentes fructus iterum promiserunt, ita ut spectatores vernum tempus redisse putarent. Attamen fecunditas antegressæ novam fertilitatem exhibuit.

16. Talia olim nobis contigerunt, quando Deus et benedicebatur et benedicebat, atque accipiens rependebat. Nunc vero prorsus contrarium accidit. Namque anni tempora vim ac naturam sibi propriam haud amplius exserunt. Tempus hibernum tantum abest ut naturalem humiditatem, quam abunde in terram demittens (καταχεῖων) nomen (χειμὼν) acceperit, retineat, ut potius in siccitatem transmutatum sit. Pro lutosis paludibus et cænosis sentinis quibus terra inundata decorum comprimitur atque subsidet, in pulverem æstivum eam comminui, aut in atoma dissolvi jure dixeris. Porro ejus temperies tam mitis est, ut vere potius vel æstati convenire videatur. Quando autem forte hiemis partes agere revera conatur, tunc omnem modum excedit, nec tantum tristitia, ut ita dicam, afficitur cœlum, sed etiam quidquid humoris est inter ipsum ac terram effundit, ita ut universum vix mundi nomen mereatur. Qui enim universum adhuc mundus appellabitur, ubi summa immundities insolescit? Quia et mare ipsum vim suam vivificam et ergo homines benignam tunc exuit, modo ad cœlum intumescens, modo ad extremam abyssi profunditatem dehiscens, ita ut qui in eo navigant ad inferos detrudi putentur, animalia autem marina, utilitati nostræ inservientia, neque amplius libere ibi versari queant, neque latibula habeant ubi secure recondita vivere possint. Terræ autem alia infliguntur mala. Quando enim talia eveniunt, homines de vita sua timent; animalia idem prorsus sentiunt, quare nec quærentibus apparent, sed ab hominum conspectu alia aliter sese abscondunt; plantæ autem et magnæ et mediæ et quæ ad terram serpunt, seu naturaliter, seu artificiose, ex alma terra violenter evelluntur. Mentitur interdum talis hiems lenitatem, dum aliquid de rigore suo remittit: revera autem nec frigus, ut decet, hibernum sitemperat, neque serio agit, quando mansuetudinem simulat. Quomodo enim mansuetudinem dixeris ubi omnia ad interitum vergunt?

17. Hiemem autem acerbam excepit ver dulce, quod tamen revera dulce ac mansuetum non fuit. Cum enim terra hiberno tempore ita compressa constrictaque jacuit, ut ad plantarum incrementum nihil prorsus facere potuerit, tunc sane nec ver habebit quod nutriat; sin habebit, omnino debile

erit atque exsiccatum et ad maturitatem perfectam vix venturum. Jam vero licet ad fructum denique edendum pervenerit, vel minutissimus est fructus, vel medulla caret, atque sic spem bonam ab agricola conceptam misere fallit; quid? quod ipsi zephyri illo tempore spirantes infirmitate quadam laborare videntur, impediente quominus messem, ut decet, corroborent.

18. Æstas subsequens agricolarum manus manipulis vacuas relinquit, siquidem incassum terram calefacit, vel etiam tantopere adurit ut qui eam colunt, tristitiæ æstu consumantur. Succedit denique autumnus, consuetæ pulchritudinis nihil exhibens, sed levem tantummodo gustum suggerens ac desiderium excitans. Abit tandem, non, ut in Tantali fabula est, sursum elatus. Illius enim autumnus in altum assurgere conspiciebatur, nobis autem vix imaginationis conceptio, nedum aspectus conceditur. Quemadmodum autem cæterum, sic etiam uvarum messis sterilis est, adeo ut audacter quis dixerit vinicolarum lacrymas et musti guttas quantitate pares esse. Cæterum hæc calamitas boni quid secum fert, siquidem hominibus violentis ebrietatis incitamentum aufert. Attamen melius foret, si vinum ad exhilarandos sobriorum animos abundaret.

19. Quid jam de ventis dicam qui vel parum vel nihil a typhonibus discreparunt? Exitiosi sunt isti venti, velut mali spiritus, ad nihil hominibus utiles; imo, si verticaliter cum tali impetu in terram irruerint, sine dubio homines et reliqua animantia et corpora auferrent. Nunc vero, recta proruentes, etiam sic obviam factis perniciem afferunt.

20. Aliud malum sunt grandines omnibus terræ frugibus perquam hostiles. Quod enim in vites cum impetu decidant easque male afficiant, quod arborum fructibus illidantur eosque conterant, quod denique messes destruant, vix bonum quid dixeris. Quid? quod etiam in fortia animalia tanta cum vi decidant, ut illis saucia corruant; quin et homines ipsos nonnunquam violenter prosternunt.

21. Unde autem hæc omnia nobis obligere nisi e peccatis nostris? Neque enim eorum quæ nobis intulit, Deum unquam pœnitet, neque beneficia nobis conferre obliviscetur. Existimare autem quod elementorum connexus immutatus sit, et natura velut senio hebetata jam viribus careat, ridiculum foret. Jam demonstratio ejus quod diximus, prope adest, ut neque remotis immorantes, neque alunde argumenta conquirentes magnam operam impendere opus habeamus. Consevimus nonnulli anno præteriapso hic et illic agrum ut telluris experimentum faceremus. Et alius quidem ager reddidit consuetum proventum et aliquid insuper; alius fruges duplicavit; tertius plus dedit, neque simpliciter, sed nimium quantum protulit. Mihi igitur δέ τι καὶ σχοίη, ἀλλ' ἰσχνὸν αὐτὸ καὶ ὑπέρινον, καὶ οἷον μὴ τελεσφορηθῆναι εἰς ἀγαθόν. Ὅτε δὲ καὶ εἰς τέλος ἔλθῃ τοῦ καρπώσασθαι, ἢ λεπτότατος ἀπεκβαίνει ὁ καρπὸς, ἢ κενὸν μένει τὸ ἀγγεῖον αὐτοῦ, ψεύσαν ἀγαθῆς ἀπάσης ἐλπίδος τὸν γεωργὸν, ὡς δοκεῖν καὶ τοὺς τηνικαῦτα ζεφύρους ἐξασθενεῖν ἀδυνατοῦντας ἀδρύνειν τὸ λῆϊον.

ιη'. Ἀκολουθοῦν δὲ τούτοις τὸ θέρος κενὰς ἀφίησι δραγμάτων τὰς χεῖρας τοῖς γεωργοῖς, εἰς κενὸν διεκπυροῦν τὰ τῆς γῆς, τάχα δὲ καὶ ἄλλως εἰς τοσοῦτον διεκθερμαῖνον, ὡς πῦρ ἐκκαίειν λύπης τοὺς πονησαμένους περὶ αὐτήν. Ἕπεται δὲ καθεξῆς καὶ τὰ τῆς ὀπώρας, οὐκουν καλὰ, ὡς τὰ πρόσθεν, ἀλλ' εἰς δοαν ἀπογεῦσαι ἡμᾶς καὶ ἐρεθίσαι τὴν ὄρεξιν. Τοῦ λοιποῦ γὰρ ἀφίπταται, οὐ μετεωριζομένη κατὰ τὸν ἐπὶ Ταντάλῳ μῦθον. Ἡ γὰρ ἐκείνου ὀπώρα ἐλέπετο ὑφοῦ αἰρομένη· ἡμῖν δὲ οὐδαμοῦ ἐστιν οὐδὲ κατὰ μόνην γοῦν ὄρασιν, ὅτι μὴ ἄρα καὶ αὕτη φανταστικῶς. Ἀδέλφαὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς ὀπώραις φρενοῦσα καὶ ἡ κατὰ τὴν σταφυλὴν, ὀλιγοῦται καὶ αὐτὴ, ὡς τολμῆσαί τινα εἰπεῖν παραξιοῦσθαι τὸ ἐπ' αὐτῇ δάκρυον τοῖς γεωργοῖς τῷ τοῦ γλεύκους σταλάγματι. Καὶ ἔστι μὲν τὸ τοιοῦτον κακὸν ἄλλως καλὸν· ἐτελείφοι γὰρ ἂν οὕτω τάχα τοῖς φιλοπόταις τὸ τῆς μέθης ἐμπύρευμα. Ἦν δὲ ἂν ὅμως κάλλιον, εἰ ἐπληθύνετο ἐπὶ εὐφροσύνῃ σωφρόνων καρδιῶν.

ιθ'. Τί μοι καὶ τοὺς ἀνέμους λέγειν, οἳ μικρὸν ἢ οὐδὲν διενηνόχασι τῶν τυφωνικῶν; Ὀλέθριοι ὄντες οὗτοι, πονηρὰ καὶ αὐτοὶ πνεύματα, ἀνθρώποις χρήσιμοι εἰς οὐδὲν, ἥρπαζον ἂν καὶ οὗτοι ἀνθρώπους καὶ λοιπὰ ζῶα καὶ σώματα, εἰ κατ' εὐθυτενῶς εἰς γῆν κατασκήπτοντες ἀνεκλῶντο. Νῦν δὲ ἄλλ' εὐθυωρεῖν ἐθέλοντες, καὶ οὕτως ἐντεινασόμενοι, ἐπὶ πανωλεθρίᾳ κατασκήπτουσιν, οἷς ἂν προσβάλωσιν.

κ'. Αἱ δὲ χάλαζαι κακὸν ἄλλο καὶ αὗται πολέμιον ἐφ' ἅπερ γῆν ἀπόῃ ἐκφύσει. Καὶ ἀμπέλοις μὲν αὐτὰς ἐπαράσσεσθαι, καὶ δεινὰ κατ' αὐτῶν ποιεῖν, καὶ κατασκήπτειν καρποῖς δένδρων, καὶ κατατρίβειν αὐτὰ, καὶ ἀχρειοῦν λῆϊα τῇ ἐπιπτώσει, οὐκ ἂν δόκοι τὰ νῦν γενναῖόν τι κακὸν τυγχάνειν· αἱ δὲ ἄλλα καὶ κατὰ ζώων σφενδονῶνται ἀδρῶν, καὶ αὐτὰ βληθέντα πίπτουσι· καταβάλλουσι δέ που καὶ ἀνθρώπους ἐπιφερόμεναι.

κα'. Πόθεν δὴ ταῦτα πάντα ἡμῖν, ἢ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν; Οὐ δήπουθεν γὰρ οὔτε μεταμέλεται ὁ Θεὸς, ἐφ' οἷς ἡμᾶς παρήγαγεν, οὐδὲ μὴν ἐξελάθετο τοῦ εὐεργετεῖν. Γέλοῖα δὲ καὶ τὸ ὑπονοῆσαι, ὡς ὁ στοιχειακὸς εἱρμὸς ἐνήλλακται, ἀπονοσῦν τῆς φύσεως ὡς οἷον γεγηρακυίας. Καὶ τὸ δεῖγμα τοῦ λόγου ἐγγύς, ἵνα μὴ πραγματευόμεθα, τοῖ, πόρρω ἐνδιατρίβοντες, ἢ καὶ ἄλλως ἀποδεικτικῶς πονούμενοι. Ἐσπείραμέν τινες πέρυσιν ὧδέ που καὶ ὧδε, πειράζοντες οὕτω τὴν γῆν. Ἡ δὲ ἐκεῖ μὲν ἀποδέδωκε τὸ ἀρχαῖον, καὶ τι πρὸς· ἑτέρωθι δὲ εἰς διπλάσιον παρέτεινε τὸν καρπὸν, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ εἰς πλεῖον ἐφιλοτιμήσατο, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ εἰς πολὺ πλέον. Ἔμειγ' οὖν γήδιόν τι βραχὺ μεδίμνων τριῶν ἀντεπέδωκεν εἰς ἑξήκοντα ἐνὸς δέοντος. Καὶ

ἦν καὶ ἡ γῆ ἐκείνη καταπεπονημένη συχνοῖς ἀρότροις καὶ κατασκαλεῖς· οὐ μὴν ἀκάματος. Οὐκ ἄρα ἡ καθ' ἡμᾶς γῆ διὰ γῆρας ἀπεστείρωται, ἢ ἄλλως πεπήρωται, ἀλλὰ γεννᾶν ἔχουσα καὶ καλὰ καὶ πολλὰ γεννήματα, στείρᾳ καθίσταται διὰ τὸ ἐν ἡμῖν περιπόνηρον. Οὐ καρποφορεῖν, ἀλλὰ ἀκανθοτροφοῦμεν. Οὐκ ἀνασχίζομεν τὴν ψυχὴν συνειδήσεων ἀρότροις, οὔτε εἴς τι βάθος, ἀλλ' οὐδὲ ἐξ ἐπιπολῆς. Πῶς οὖν, εἴ τι καὶ σπείροῦμεν, σαπήσεται, ὡς ἡ φύσις οἶδε σήπειν τὰ ζωογόνα σπέρματα, καὶ ἀναθηλήσει, καὶ καρπὸν προενέγκῃ ἀξρὸν, δι' οὗπερ ἔστι τρέφεσθαι; Συστέλλομεν ἡμεῖς τὰ ἐφ' ἡμῖν ἀγαθὰ, καὶ ἀποκρύπτει καὶ ἡ γῆ τὰ ἴδια. Παίζομεν, ἐφ' οἷς οὐ χρὴ, καὶ πάσχομεν δεινὰ, οὐκ ἀντάξια μὲν, ἐφ' ὁποσοῦν δὲ ὅμως. Οὐ προσδοκῶμεν, ἔνθα χρὴ προσδοκᾶν. Οὐκοῦν οὐδὲ ἡ τροφὴ δίδοται ἡμῖν εἰς εὔκαιρον. Ἤνοιγεν ὁ Θεὸς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἦν ἐμπιπλῶν πᾶν ζῶον εὐδοκίας. Νῦν δὲ εὐχοίμεθα, μή ποτε, ἀποστρέφοντος αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, δικαιωθῶμεν παθεῖν, ὅσα μὴ δι' εὐχῆς ἡμῖν. Φαίνεται συνέχειν ἡμῖν ὁ Θεὸς τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ ἐν ὀργῇ αὐτοῦ· καὶ τίς ἡ ὀργὴ αὐτοῦ!

κβ'. Ἀφίημι ἑκάστοις ἐννοεῖσθαι, καὶ ἀνερευνᾶν, καὶ πολυπραγμονεῖν μετὰ συνέσεως. Εἰ δέ τις ἑαυτὸν δικαιοῦσθαι ἐθέλων εἴποι μηδὲν εἰδέναι ποιεῖν, δι' οὗπερ παροργίζεται ὁ Θεὸς, παρελθέτω εἰς μέσον. Καὶ ἐγὼ μὲν, ἐὰν οὕτω τύχῃ, οὐκ ἂν οὔτε εἰδείην τὸν ἄνθρωπον, οὔτε γινώσκοιμι, τί ποτε πταίει αὐτός· πτοείσθω δὲ ἐκεῖνος, μή ποτέ τις εἰδὼς αὐτὸν καὶ τὴν αὐτοῦ πολιτείαν ἐκπηδήσῃ ἐλέγξων ἐκεῖνον μὴ ὄντα δίκαιον κατὰ τὴν αὐτοῦ οἴησιν, ἀλλ' ἐποφείλοντα καὶ ποινάς. Ἐγὼ οὖν αὐτὸς ὑπολαμβάνω αὐτίκα νῦν ἁμαρτάνειν, ὅτι πολλοὺς οἶμαι καταγελᾶν μου τῆς διδασκαλίας, εἰ μηδενὶ πλουτῶν ἀγαθῷ, εἶτα διδάσκω ἑτέρους.

κγ'. Καὶ εἴθε μὲν μὴ οὕτως ἔχοι τοῦτο! Οὐδὲ γὰρ χρὴ ὀρθοῦ διδασκάλου βίον περιεργάζεσθαι τοὺς τε μαθητὰς, ἀλλὰ τὸ διδασκόμενον ἐπισκήπτεσθαι, καὶ κατ' αὐτὸ ποιεῖν, εἴπερ ὀρθὰ διδάσκει καὶ ἀναπεφαλῆ. Τέως γε μὴν ἐπιδείξω καὶ δακτύλῳ, εἴ γε βούλεσθε, τοῦτον καὶ ἕτερον καὶ ἐκεῖνον καὶ ἄλλον μωκωμένους, εἰ καὶ τὸ στόμα κατὰ τὸν εἰπόντα ὑπλλουσι, καὶ μυκτηρίζοντας καὶ στρέφοντας ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι τό· « Τί φλυαρεῖ ὁ μέγας παπᾶς; » Νὴ, ναὶ καὶ γελᾶτε, ὦ οὗτοι, καὶ καταγελᾶτε, καὶ σκώπτετε, καὶ βύετε τὰς ἀκοὰς, καὶ ἐξανύετε τὸν συνήθη περίπατον, οὗ τὸ τέλος κρημνὸς ὁ ἐς κόραξας.

κδ'. Ἀναμιμνήσκω πάλιν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν διγλωττίας δι' ἣν συναντῶντες ἀλλήλοις, ἔμπροσθεν μὲν καλιῤῥημονοῦμεν καὶ εὐπροσήγορα φθεγγόμεθα, παρελλάξαντες δέ τι βραχὺ καταπτύομεν ἀλλήλων βορβόρου βλασφημιῶν. Τί εὐκολώτερον, ὦ ἄνθρωπε, τοῦ ἀπαλλαγῆναι τοιούτου κακοῦ; Μισεῖς, καὶ βαρέως ἔχεις ἐπί τινι. Οὐκοῦν μήτε προσκυνήσῃς, μήτε τὸ « χαῖρε » προσείπῃς· ἀλλὰ ἀντιπαρελθὼν ἀπαλλάγηθι τοῦ ἀνδρός. Κατακύψας δὲ

A parvus ager trium modiorum retribuit sexagies minus uno. Erat autem ager ille frequenti oratione præparatus et bene seminatus, quamvis non indefessus. Haud igitur vetustate sterilis facta est terra nostra aut alio modo infirmata, sed cum et pulchros et multos fructus proferre valeat, per nostram malitiam ad sterilitatem redigitur. Nos non fructus, sed spinas proferimus. Neque profunde, neque superficialiter conscientiæ aratro animam findimus. Quomodo igitur, etiamsi quid seminaverimus, putrescet, quemadmodum natura in putredinem abire facit semina, et efflorescet et aptum proferet fructum quo homo nutriri possit? Abscondimus nos nostra bona, et sua quoque terra abscondit. Ludimus in quibus non decet, et mala patimur, non B congrua quidem, sed tamen aliquo modo. Non exspectamus, ubi oportet exspectare. Itaque nobis nec alimentum opportuno tempore datur. Aperuit Deus manum suam ut omnia animantis benedictione impleret. Nunc autem precemur, ne unquam, Deo vultum suum avertente, ad ea patienda condemnemur, quæ non ab eo petivimus. Misericordiam suam Deus cohibere videtur in ira sua; et qualis hæc ira!

22. Omitto singula examinare et investigare et curiose perscrutari. Si quis autem semet ipsum justificare volens dixerit, se nihil facere scire quibus Deus ad iram provocatur, in medium prod-at. Quod si revera contingat, egó quidem fortasse nec hominem istum novi neque scio, si qua in re peC caverit, vereatur autem ille ne quis, eum ejusque mores cognoscens, prosiliat eumque coarguat non solum, licet ipse opinetur, non justum, sed etiam qui pœna dignus sit. Quod autem ad me attinet, ipse nunc peccare mihi videor, quia multi meæ doctrinæ irridebunt, siquidem ego, nullo abundans bono, tamen alios doceam.

23. Utinam hæc non ita se habeant! Neque enim boni magistri vitam curiose perscrutari debent discipuli, sed potius doctrinam animo expendere et secundum eam agere, si nimirum recte ac bene docet. Jam vero, si vultis, digito monstrare possum hunc et illum qui mihi illudunt, quamvis, uti dicitur, linguis faveant, qui irrident atque inter dentes versant illud: «Quid nugatur magnus D pontifex?» Ridete modo, o miseri, irridete, et indulgete ludibriis, et obturate aures, et pergite in via consueta quæ tandem præcipiti impetu in malam rem vos deducet.

24. Commemorabo etiam illam verborum ancipitem simulationem qua fit ut, invicem obvii facti, speciosis verbis utamur et gratulationes promamus, paululum vero prætergressi calumniarum sordibus invicem polluamus. Quid facilius est, o homo, quam hoc vitio liberari? Odisti aliquem eique male cupis. Neque igitur salutes, neque salvere eum jubeas, sed cum ei occurris, remotum te tenuas. Dum autem sic frustra eum salutas et caput inclinas

et, licet eum odio habeas, gratulabunda voce alloqueris, mentiris uti non oportet. Quænam enim necessitas?

25. Porro mentionem injiciam calumniarum quibus plus quam dulcissimo melle delectamur. Quale lucrum inde enascitur? Habes cur alium incuses. Adi eum, loquere, perora, et si convictum puniendum censes, trade eum legi ut pœnæ statutæ subjiciatur; si tu ipse redargutus discessisti, age silentium. Calumniando enim nihil perficis, et hoc solum lucraris, ut nugatoribus accensearis atque canum more latrare videaris. Nimirum canes quoque, ubi mordere nequeunt, latratu suo aerem fatigant.

26. Denique impetus contra Dei Ecclesiam nefandos silentio præterire haud possum. Paucis abhinc diebus, civis quidam nostræ urbis nummularius, de quo breviter dicam (impia enim facta prius atque ante multum tempus commissa non commemorabo), cum ipsius servus miser in Magnam ecclesiam Dei confugisset, hostis Latini ir tar, quales nos quoque, proh dolor! experti sumus, accurrit et infelicem illum homunculum non ex atriis ecclesiæ, non e vestibulo aut pinna templi, sed e media ecclesia protraxit, et velut lupus agnum, arripuit domumque deduxit. Neque cogitans, se illum o Dei manibus eripuisse, capillos ei evulsit, non simpliciter, sed quasi mentis usu eum privare deberet, deinde totum corpus illius pessime tractavit atque innumeris verberibus afflixit: et quemnam magnus iste heros percussit? Scilicet eum qui ob teneram ætatem vix firmo pede incedere posset. Postquam ita servulum afflecerat ejusque, ut ita dicam, animam devoraverat, ad pedes descendit quos non minus cura, (quemadmodum ipsum utinam alius quis curet,) vinculis ferreis ornans. Deinde etiam suspendit miserum mancipium crudelis conservus, ita ut ne solo quidem insisteret, et sic quæ non licet perpetravit. Denique illum involvit sacco, quo ne Ninivitæ quidem, ex mea sententia, sed gravius peccantes involvi debuissent. Et sic quidem in te, o puerule miserande, peccavit ille, quia ad Deum accurrere ausus es. Quis autem te, o pueri carnifex, digne puniat, qui tam impudenter, si veritatem confiteri licet, Deo ipsi vim intulisti? Cum enim ira tua rabida ita te impelleret, ne Deo quidem pepercisti, cujus manu apprehensum videbas puerum. Deliquisti, o servule, quod non ad paternum tui domini sepulcrum accurristi. Tunc enim revera tibi impius parsurus fuisset. Quemnam hominum latronis more tu non aggredieris, o impudentissime, qui sic divina impugnas? Quemnam revereberis mortalium, o stultissime, qui nec Dei rationem habes? Securitatem præbent sanctorum regum columnæ, si quis ad eas confugerit. Tu autem Dei supplicem vi abripere haud erubuisti, o proterve! Quæ autem adversus deplorandos sacerdotes Dei evomuisti, etiamsi homo pravus ista audiens disrumpatur, dicant illi

A εἰς προσκύνησιν οὕτω μάτην, καὶ χαρὰν προσ-ῳ-νήσας τῷ μισουμένῳ, ἐψεύσω εἰς οὐδὲν δέον. Τίς γὰρ ἡ ἀνάγκη;

κε'. Ὑπομιμνήσκω καὶ περὶ τῶν διαβολῶν, αἷς ἐντυφῶμεν ὡς οὐδὲ τοῖς ἐκ μέλιτος γλυκασμοῖς. Τί κέρδος ἡμῖν ἐκ τούτων; Ἔχεις εἰπεῖν κατηγορίαν ἐπὶ τῷ πλησίον. Ἔνστηθι κατ' αὐτοῦ, λάλησον, δίκασον. Καὶ ἡ καταδικάσας παράδος τῷ νόμῳ τὸν ἐγχαθέντα, καὶ πασχέτω τὰ νενομισμένα· ἢ ἀπενεγκάμενος; τὴν ἐλάττω, ἠρέμησον. Διαβάλλων γὰρ ἀνύεις οὐδέν, κερδαίνεις δὲ μόνον τὸ στόμαργος εἶναι, καὶ δοκεῖν βαΰζειν κυνηδόν. Καὶ γάρ τοι καὶ κύνες καταβολεσχοῦσι μάτην εἰς ἀέρα, ὅτε μὴ δάκνειν ἔχουσιν.

κς'. Ἀνάμνησιν ὑποβάλλω καὶ τῶν κατὰ τῆς B Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ δεινῶν ἐγχειρήσεων. Ἡμέραι τινὲς αὗται ὀλίγιστοι, καί τις πολίτης ἐν ἡμῖν ἀργυραμοιβὸς, βραχέος λόγου ἄξιος (ἀφίημι γὰρ τὰ πρὸ καιροῦ πλείονος καὶ παλαίτερα πάνδεινα), δουλάριον οἰκτρὸν προσφυγὸν τῇ καθολικῇ τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἐν ἡμῖν ἐκκλησίᾳ, ἐπιδραμὼν ἐκεῖνος, οἷα καί τις Λατῖνος πολιορκητὴς, ὁποίων καὶ αὐτῶν οἱμοι πεπειράμεθα, ἐξέσπασεν ἐκεῖνο τὸ ἐλεεινὸν ἀνθρώπιον, οὐ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προαυλίων, οὐ τῶν προτεμενισμάτων, οὐ τῶν πτερυγίων τοῦ ναοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἐκείνου μέσου· καὶ ἁράμενος ἀπήγαγεν οἶκοι, λύκος ἀρνίον. Καὶ οὐκ ἐνθυμηθείς, ὡς ἐκ Θεοῦ χειρῶν αὐτὸ ἦρε, τήν τε κεφαλὴν ἐψίλωσε τριχῶν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς εἰ καὶ πυρίᾳν αὐτὴν ἔδει φόβῳ παραφροσύνης, καὶ αὐτῆς ὑποκαταδὺς γίνεται τῆς ὅλης σαρκὸς, καὶ πληγὰς ἐλομελεῖς C ἐπιτίθησι, τίνα τύπτων ὁ μέγας γεννάδας; τὸν οὐδὲ στερρὰ βαδίζειν δυνάμενον διὰ τὸ κατὰ τὴν ἡλικίαν πανάπαλον. Προνοησάμενος δὲ οὕτω τοῦ παιδίσκου, καὶ τὸ ψυχάριον αὐτοῦ, ὡς οὕτω; εἰπεῖν, ἐκροφήσας, καταβαίνει περὶ τοὺς πόδας. Καὶ ἐπιμελεῖται καὶ αὐτῶν, ὡς καὶ αὐτοῦ ἐπιμεληθείη τις ἕτερος, κοσμήσας κλοιῷ τῷ ἐκ σιδήρου· εἶτα καὶ μετεωρίσας τὸ ἐλεεινὸν ἀνδράποδον, οἷα μηδὲ γῆν πατεῖν αὐτὸ ἀξιῶν ὁ ἀνηλεὴς σύνδουλος, ἐποίει τὰ μὴ καθήκοντα. Τέλος δὲ σάκκῳ περιστέλλει ἐκεῖνον, οὗπερ οὐδ' ἂν οἶμαι Νινευῖται, ἀλλ' οἱ καὶ πλείω πταίοντες ἄξιοι. Καὶ αὐτὸς μὲν, ὦ παιδάριον οἰκτιστον, τοιαῦτα πεπλημμέληκεν ἐπὶ σοὶ, διότι τετόλμηκας ὁραμεῖν εἰς τὸν Θεόν. Σὲ δὲ, ὦ τοῦ παιδὸς D ἀλιτῆριε, τίς ἂν ἀξίως μετέλθῃ, οὕτως ἀναιδῶς βιασάμενον Θεὸν αὐτὸν, εἴ τι χρὴ λαλῆσαι πρὸς ἀλήθειαν; Οὕτω γὰρ τοῦ ἀλογίστου θυμοῦ ἐλαύνοντός σε, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτοῦ Θεοῦ ἐφείσω, εἰ τὴν ἐκείνου χεῖρα ὀρθομένην ἔβλεπες τοῦ παιδός. Ἔπταισας, ὦ δουλίδιον, ὅτι μὴ τῷ πατρικῷ τάφῳ τοῦ σοῦ δεσπότου προσέδραμες. Ἡ γὰρ ἂν ἐφείσατό σου ὁ ἀνόσιος. Τίνι τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἂν ἐπιδράμῃ; ληστρικῶς, ἀναιδίστατε, ὁ κατὰ τῶν θείων τοιοῦτος; Τίνα τῶν ἁπάντων ἐντραπήσῃ, ἀπαίδευτε, ὁ τοῦ Θεοῦ μὴ ἐπιστραφείς; Ἄσυλοι αἱ τῶν ἁγίων βασιλέων στῆλαι, εἴ τις αὐταῖς προσφεύξεται. Καὶ σὺ τὸν τοῦ Θεοῦ ἱκέτην ἀπεθρασύνω πρὸς βίαν ἁρπάσαι, ἰταμώτατε. Ἃ δὲ κατὰ τῶν ἐλεεινῶν πα-

πάδων ἐξήμεσας τῶν τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ διαῤῥήγνυται ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἀκούων, λεγέτωσαν οἱ ἀκούσαντες ἐκ τοῦ ἅρπαγος, ἐφ' οἷς οἱ μὲν ἱεροπρεπεῖς κλαύσονται, οἱ δὲ περιφρονηταὶ τῶν θείων γελάσονται, μήποτε δὲ καί τινες τῶν ἐκκλησιαστικῶν, οὓς ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς δεξάμενος καθιέρωσεν, ὀκνοῦντας μὲν οἶμαι ἱεραῖσθαι, τοῦ δὲ ἀγοράζειν ἐφιεμένους ὡς πρότερον. Καὶ μὴν ὁ θειότατος ἐκεῖνος τελώνης, εἰς μαθητείαν κληθεὶς καὶ προσληφθεὶς τῷ ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ, οὐκ ἀνέκαμψεν ἐσαῦθις ἐπὶ τὰ πρότερον. Οὐκοῦν ἐχρῆν καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἱεροὺς τούτους γενομένους τῆς καθαρότητος μὴ ἀνακάμπτειν ἐπὶ τοὺς πάλαι συρφετοὺς, οἷς ἐνετράφησαν. Ὦ ἀγωτάτη Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἐμελλες ἄρα παρὰ τοιούτου ἀνδρὸς περιυβρισθῆναι. Εἴθε δὲ εἰη τοῦτο ἔσχατον, καὶ μὴ ἄλλως ἀρχὴ, ὃ καὶ μάλιστα πεφόβημαι. Ἐπὶ δὲ τούτοις οὕτως εἰσί τινες ἁπαλοὶ τὰς ψυχὰς καὶ γενναῖοι φέρειν ἄχθη τοιαῦτα, ὥστε καὶ προσιόντες ὑπαικάλλουσι, καὶ γλυκέα λαλοῦντες παρακαλοῦσιν εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς εἴτε Σφιγγὸς ταύτης, εἴτε καὶ Σκύλλης, ὧν ἑκατέρα ἀνθρώπους ἥρπαζον, οὐ κατὰ τὰς περιᾳδομένας Ἅρπυίας, ἀλλ' ὥστε διασπαράξαι εἰς ὄλεθρον. Τί παραλαλεῖτε, ὦ οὗτοι; Εὐξαίμην ἂν Οἰδιποδά τινα καὶ νῦν εὑρεθῆναι ἢ Ὀδυσσέα, ὃς ἔσχεν ἂν ἐξαφανίσαι τοιοῦτον κακόν. Σκύλλα μὲν γὰρ Σικελικὴ ἐκείνη τοὺς παραπλέοντας ἀνελάμβανεν ὑφοῦ, καὶ ἀπῆγε τοῦ ζῆν· ἡ δὲ Θήβηθεν ἐκείνη Σφιγξ τοὺς ἐκ τῶν ἀμφὶ ὧν ἀνάγουσα, ἐθοινᾶτο ἐπὶ τῶν τειχέων. Θὴρ δὲ οὗτος ὁ Μακεδονικὸς οὐκ ἐκ βεβήλων τόπων, ἀλλ' ἐκ μεσαιτάτου θειοτάτου οἴκου ἁρπάσας τὸν αὐτῷ προσπεφευγότα, δεινὰ διέθετο. Πρόσφατον ἰδοὺ τοῦτο ὑμῖν, ὦ ἀδελφοὶ, περιηγησάμην φορτικὸν, νεαρὰν ὕβριν ἐκκλησιαστικὴν, ὑπόγυιον ἐλεεινὸν, χθιζὸν ἁμάρτημα εἰς τὸν Θεὸν, ἀδιαφορίαν ἔκδικον, ἣν οὐκ ἂν ἀρνήσοισθε, πρὸς ἣν οὐκ ἂν ἔχοιτε εἰπεῖν τό· « Πόθεν τοῦτο δῆλον; » καὶ τό· « Συκοφαντεῖται ὁ ἄνθρωπος, » καὶ τό· « Ἀποδειχθήτω. » Εἰ δέ τινες ἡμέραι πλείους τῶν μέχρι τῆς ἄρτι ἐμέτρησαν καιρὸν μακρότερον, οὐκ ἔχω ἀπισχυρίσασθαι, ὡς οὐκ ἂν ἀπαρνήσησθε καὶ τὴν ἐνεστῶσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀτιμίαν. Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν οὔτε ἀντειπεῖν, οὔτε ἄρνησιν προενεγκεῖν. Ὦ, οἷος ἄνθρωπος καταξανέστη προνομίου ἐκκλησιαστικοῦ! Τί ποιήσομεν, εἴ τι μεῖζον ἔλθοι ποθέν; Μεσιτεύεται ὁ τοιοῦτος ὑφ' ὑμῶν, ὦ φιλάνθρωποι μεσῖται, μή που δὲ καὶ φιλάρπαγες· καὶ ἔστω δεδικαιωμένος. Ἀποκείσθω δέ μοι λόγος, ὡς ἀντὶ τούτων πολλὰ κλαυσόμεθα ὕστερον. Οὐκ ἀρκεῖ τοῖς ἐλεεινοῖς ἡμῖν, ὅσα κατ' ἀλλήλων τεκταινόμεθα, ὧν οὐδέ ἐστιν ἀριθμός· ἀλλ' οἶμαι, πτοηθεὶς εὐλογήσῃ ἄκων ἡμῖν τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ.

κζ'. Ἀλλ', ὦ Κύριε, Κύριε, ὄρθωσον ἡμᾶς, οὐ προσκόπτοντας, οὐ σφαλλομένους, οὐ καταπίπτοντας, οὐδὲ καταπεσόντας ἄρτι, ἀλλ' ἐκ μακροῦ καὶ κειμένους, καὶ τῷ πτώματι οὐ μόνον ἐμβραδύνοντας, ἀλλὰ καὶ ἐμβαθύνοντας. Εὐλόγησον ἡμᾶς, ἵνα οὕτως, εὐλογηθέντων ἡμῶν, καὶ ἀκολούθως ἀρεσκόντων σοι, εὐλογηθείη καὶ ὁ κύκλος τοῦ ἐνιαυτοῦ

A qui a raptore audierunt, ob quæ sancti lacrymabuntur, contemptores autem religionis subsannabunt, imo vel nonnulli ecclesiastici, quos e foro exceptos templum divinum consecravit, qui tantum abest ut sacro munere fungantur, ut veluti antea negotiis forensibus vacare cupiant. Sanctissimus ille vectigalium exactor, qui a Servatore nostro Christo vocatus inter discipulos recipiebatur, nunquam prioribus iterum inhiavit. Quare nec ii qui inter nos ad puritatem consecrati fuere, ad priorem cui innutriti erant immunditiem reflectere cursum debuissent. A tali igitur homine tu, o sanctissima Dei Ecclesia, contumelia eras afficienda! Utinam vero hoc finis sit, neque potius initium! Valde enim hoc timeo. Ad hæc autem quidam adeo molli sunt B animo et tam mansuete ejusmodi injurias ferunt, ut accedentes etiam placare et dulcisona voce demulcere conentur, et id quidem in re quæ atrocitate superat fabulam Sphingis ac Scyllæ quæ ambo homines rapuerunt, non ut illæ quæ in fabulis sunt Harpyiæ, sed ad eos miserabili neci tradendos. Quid nugamini, o miseri? Magnopere cuperem, ut Œdipus quidam aut Ulysses etiamnum inveniretur qui ejusmodi malum delere possent. Scylla enim illa Sicula præternavigantes in altum ejectos vita privavit: Sphinx autem Thebana homines e biviis allectos super urbis mœnibus devoravit. Hæc autem bestia Macedonica non e locis profanis, sed e media æde divina eo qui illuc confugerat erepto horren- C dum piaculum commisit. En recentem hanc vobis, o fratres, exposui injuriam, novam contumeliam ecclesiasticam, scelus manifestum, nuperrimum adversus Deum peccatum, indifferentiam improbam, quam non diffitebimini, ad quam non potestis opponere illud: Unde hoc manifestum? aut istud: Calumniam homo patitur, aut hoc: Demonstretur. Equidem ut hæc res aliquot diebus prius aut serius acciderit, nihil opponam, sicut vos Dei Ecclesiam dehonestatam esse non negabitis. Jam neque opponendi est locus, neque negandi. Qualis autem homo prærogativam ecclesiasticam violavit! Quid faciemus, si quid gravius alicunde acciderit? Patrocinio vestro fruitur iste, o humani mediatores, quamvis violentiæ inimici; igitur justificatus sit. Cæterum D non possum quin hac de re sæpissime lacrymas me fusurum promittam. Nobis miseris non sufficiunt innumera quæ nobis invicem machinamur mala, sed jam etiam Deo vim inferimus, ut scilicet terrore perculsus vel invitus prospera anni auspicia nobis concedat!

27. Sed tu, o Domine, erige nos, qui non offendimus, non cadimus, non ruimus, neque nuper cecidimus, sed ex longo inde tempore, et jacemus, et casum non solum protrahimus, sed etiam augemus. Benedicas nobis, ut sic, ubi benedictionis tuæ participes ideoque tibi grati facti erimus, per tuam benignitatem etiam circulus anni benedicatur. Aliter

enim hoc fieri non posse bene perspicio. Nobis enim impossibile hoc ob perversitatem. Tibi autem soli possibile, utpote omnipotenti hominumque amico. Tolerantiam nobis exhibe, licet tolerantia indigni simus. Conducas impetuosos. Reducas errantes. Rectos reddas perversos. Promoveas edocceasque illos qui ad puerilem ac reprobum sensum sese converterunt. Corrobora dissolutos, confirma debiles, illumina stolidos, condona prudentiam mente captis. Institue nos, ut non expetamus demonstrationem de quibus erudimur. Sæpe enim interrogamus : Unde demonstratur, nos peccare ? O ignorantiam ! Non judicamur, o fratres, non coarguimur, non curiose inquirimur, sed tantummodo per institutionem admonemur. Admonitio autem haud semper necesse est ut peccatum antecedens sanet, sed interdum præservare debet, quemadmodum nonnulla medicamenta. Si igitur me admonente efferaris, o frater, neque placide aures mihi præbes, sed demonstrationes requiris, suspicionem moves quod prius peccaveris. Cur igitur teipsum prodis ? Cur accusationem adversus te provocas ? Audisti admonitionem ; adora et sile, ut sic peccati expers appareas.

28. Hæc igitur sic in nobis, o Servator, perfice, contumeliam cohibe ecclesiæ illatam et impetum illum audacem, insensatum, illiberalem, illegalem, multis verberibus dignum, sacrilegum. Annon hic de sacrilegio agitur ejusmodi quod vel infaustos Afratas agnoscere debeat ? Alias enim sacrilegium clam et in occulto perpetrari solet. Hic autem nihil occulti est aut absconditi, imo plena luce in hominumque conspectu ille ad Deum preces faciens cum violentia abactus est, sacrilege ereptus (e templo scilicet) et deductus veluti a bestia fera dentibus frendente et apri instar spumante. Oculis nostris adhuc obversantur mala in urbis expugnatione nobis illata, quorum auctores in primis Afri e Sicilia adventantes fuere. Jam vero vilis iste Afratas mihi videtur unus esse ex illis Afris qui vel sanctis ecclesiis manus injecerunt. Illos autem utinam nunquam in posterum videamus, o Servator noster Deus et redemptor et liberator ! Hunc autem videamus, et ipsum meliorem factum, et alios meliores reddentem. Tu in misericordia et vituperio informare nosti : tu variis modis nosti convertere. Ita, si ille tandem ad res divinas diligendas adducatur, discedimus, licet calamitatibus oppressi et stolidis hominibus illi similibus, si qui adhuc inveniantur. Ego enim precor, ut nemo alius isti similis fiat, et comprecantur mecum idem cuncti te colentes, quorum preces exaudias benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

A διὰ τῆς σῆς χρηστότητος. Ἄλλως γάρ, καθὰ συνορῶ, γενέσθαι τοῦτο οὐ δυνατόν. Οὐ δυνατὸν δὲ τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον ἐκ φαυλότητος. Σοὶ δὲ μόνῳ δυνατόν, τῷ καὶ παντοδυνάμῳ καὶ φιλανθρώπῳ. Ἀνέχου ἡμῶν, εἰ καὶ μὴ ἐσμεν ἄξιοι τῆς ἀνοχῆς. Ὁδήγει παροιστροῦντας. Ἐπάναγε πλανωμένους. Διόρθου στρεβλουμένους. Ἐνηλικίου καὶ σωφρόνιζε στρεφομένους εἰς παιδαριώδη νοῦν ἀδόκιμον. Σύρραπτε παραλυομένους, ἐκλυομένους συνάρμοττε, σόφιζε ἀπονενοημένους· ἐντίθει νοῦν ἀπωλωλεκόσι τὰς ὀρθὰς φρένας. Δίδαξον ἡμᾶς μὴ ἀπαιτεῖν ἀποδείξεις, ἐφ' οἷς παραγγελλόμεθα. Συχνὸν γὰρ ἐν ἡμῖν καὶ τό· « Πόθεν δηλοῦται, ὅτι πταίομεν ; » Ὦ τῆς ἀνεπιστημοσύνης ! Οὐ δικαζόμεθα, ὦ ἀδελφοὶ, οὐκ ἐξελεγχόμεθα, οὐ πολυπραγμονούμεθα·

B μόνον δὲ διδασκαλικῶς παραινούμεθα. Παραίνεσις δὲ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἅπασα θεραπευτικὴ ἐπὶ φθάσαντι ἁμαρτήματι, ἀλλά που καὶ προφυλάσσουσα, ὁποῖα δή τινα καὶ τὰ ἰατρευτικὰ φάρμακα. Εἰ γοῦν καὶ ἐμοῦ παραινοῦντος ἐξαγριαίνῃ, ὦ ἀδελφὲ, καὶ οὐ προσηνῶς ἀκούσεις, ἀλλὰ ἐλέγχους ἀπαιτεῖς, ὑπόνοιαν πέμπεις, ὅτι φθάσας ἔπαισας. Τί γοῦν σεαυτὸν φαίνεις; Τί κατηγορίαν ἐνίστῃ; ἐπὶ σοὶ αὐτῷ ; Ἤκουσας παραίνεσιν· πρόσκυνησον, καὶ σίγησον, ὡς ἂν οὕτω δοκοίης ἀναμάρτητος.

κη'. Ταῦτά τε οὖν οὕτως ἐν ἡμῖν, ὦ Σῶτερ, κατάρτισον, καὶ στῆσον τὴν ἰδοὺ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ὕβριν, καὶ τὸ κατ' αὐτῆς ἐμπήδημα, τὸ θρασὺ, τὸ ἀλόγιστον, τὸ ἀπαίδευτον, τὸ ἔννομον, τὸ πολλῶν πληγῶν ἄξιον, τὸ ἱεροσυλικόν. Καὶ μὴν οὐκ

C ἔστιν ἐνταῦθα σύλημα, ἵνα καὶ ἱεροσυλεῖν δοκοίη ὁ ἀπόφημος Ἀφρατᾶς; Συλᾷ μὲν γὰρ ὀπωσοῦν ὁ παραχρυπτόμενος. Ἐνταῦθα δὲ οὐδέν τι κρυφαῖον, οὐδὲ λαθραῖον· ἀλλὰ ἀνέδην ὑπὸ φωτὶ αἰθριάζοντι καὶ ὀφθαλμοφανείᾳ ὁ εἰς Θεὸν ἱκετεύσας ἀπῆχθη, συληθεὶς μὲν (οὐκοῦν ἐκ τοῦ ἱεροῦ), ἁρπαγεὶς δὲ ὡς ὑπὸ θηρὸς, τετριγότος ὀδόντας καὶ σιελῶδες ἀπαφρίζοντος. Ἔτι πρὸ ὀφθαλμῶν οἷον ἡμῖν τὰ ἐν τῇ ἁλώσει κακὰ, ὧν συνεργάται ὀτιμάλιστα οἱ ἐκ Σικελίας Ἄφροι. Ἔστω δὴ καὶ ὁ πιτυρίας οὗτος Ἀφρατᾶς, ὡς οἷά τις εἷς ἐκείνων τῶν Ἄφρων, οἳ καὶ αὐτοὶ τῶν ἁγίων κατεπεχείρησαν ἐκκλησιῶν. Ἀλλ' ἐκείνους μὲν μηκέτι ἴδοιμεν, ὦ Σῶτερ ἡμῶν Θεὲ, καὶ ῥῦστα καὶ ἐλευθερωτά. Τοῦτον δὲ ἴδοιμεν,

D αὐτόν τε σωφρονισθέντα, καὶ ἑτέρους δὲ σωφρονίσαντα. Οἶδας παιδεύειν ἐν ἐλέει καὶ ἐλέγχῳ. Οἶδας ἐπιστρέφειν πολυμεθόδως· ὡς, εἴ γε ὁ τοιοῦτος εἰς τέλος ἐπιχαρείη τοῖς θείοις, οἰχόμεθα, τὸ μὲν θλῖψεσι, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοίως αὐτῷ ἀφραδέων, εἴ τινές που καὶ εἰσιν. Ἐγὼ γὰρ εὔχομαι, μηδένα ἕτερον τοιοῦτον ἐκθῆναι· συνεύχονται δὲ τοῦτο καὶ οἱ σοὶ θεράποντες ἅπαντες, ὧν καὶ ἐπακούοις, εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

EJUSDEM
IN SANCTAM QUADRAGESIMAM
ORATIO I.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Εὐσταθίου, μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, Λόγος προεισόδιος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, διορίζων προσευχὴν ἔμφοβον καὶ ἀμνησίκακον.

Sancti Patris nostri Eustathii, metropolitani Thessalonicensis, oratio præparatoria in sanctam Quadragesimam, definiens quæ sit precatio tremebunda malique immemor.

α'. Ἔναγχος ἐπὶ γλώσσης φέρων, ὦ ἀδελφοί, διδασκαλικῶς περίφρασιν ἁγίαν οὐ θυμοσόφου, ἀλλὰ θεόθεν σεσοφισμένου (καθότι καὶ τῇ ἀβύσσῳ τῆς σοφίας τῷ Θεῷ πέλας εἶναι λαχὼν, ἐκεῖθεν εἶχε τὰς τῆς σοφίας ἐπιῤῥοάς), καὶ διατρίβων ἐπ' ἐκκλησίας περὶ τὸ τοιοῦτον καλὸν, καὶ καταρτίζων ἐκεῖθεν τὴν ὑμῶν ἀδελφότητα, βραχεῖς ἡμέρας διέλιπον. Τρεῖς γὰρ ἔκτοτε ἦσαν ἐκεῖναι, καὶ προσεπόρισα ὠφελῆσαί τι ἐς πλέον ὑμᾶς διὰ ἐπενθυμήσεως ἐκεῖθεν πεπορισμένης, οἷα ἐπιστρύσαντος τῷ λιβαδίῳ τῆς διδασκαλίας ἐκείνης ἐν ὑστέρῳ καὶ ὑδατίου τοιοῦδε γλυκάζοντος. Ἐλέγομεν εὐαγγελικῶς τότε, « πᾶν ξύλον, μὴ ποιοῦν καλὸν καρπὸν, ἀξίνῃ τέμνεσθαι, καὶ εἰς πῦρ βάλλεσθαι, καὶ καίεσθαι · » καὶ ἐθεωροῦμεν ἐπιλευστικῶς δένδρα οὕτω πάσχοντα. Ἦν δὲ ὁ φρικτὸς παραφραστικὸς ἐκεῖνος λόγος, ὡς καὶ εἰς πλάτος διεσκευάζομεν, ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Προδρόμου βροντώμενος, τὸ δὲ ἀνθρώπινον φράσαι, ῥητορευόμενος, παραφράζων αὐτὸς καὶ ἄλλα μέν τινα τῆς παλαιοτάτης ἁγίας Γραφῆς ἁγιά, γρηγορώτερον δὲ καὶ προφητείαν φιλοσοφίας Δαυϊτικῆς, ἐν ᾗ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς ἐξολοθρευθήσεσθαι μανθάνομεν. Ὃ δὴ παραπεφράσθαι λέγω ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ πρώτου Βαπτιστοῦ ἐπὶ πλατυσμῷ τε διασαφοῦντι, μετὰ καὶ ὕψους διδασκάλῳ πρέποντος γλαφυρῷ, τίνες τέ εἰσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ, οὓς ὁ θεοπάτωρ Δαυὶδ ἐξολεῖσθαι ἀποφαίνεται ὅτι ὄῆλα, ὁπόσοι μὴ καρποφοροῦσι τὰ τῷ Θεῷ πρέποντα, καὶ ποταπὸς ὁ διεθαρος, ὃν ὁ Θεοψάλτης ἐμβριμᾶται αὐτοῖς ἐπ' εἴσοπτρον, πάντως εἰς ἀπαρέτητον, ὀπηνίκα ἐκκοπέντες τοῦ βίου, εἶτα σπαργανωθήσονται πυρὶ εἰς αἰώνιον κατάκαυσιν.

1. Ex quo nuper in ore habui, fratres, interpretationem sanctam qualis doctorem decet, non per se, sed per Deum sapientem, more illius qui, in abyssis sapientiæ prope Deum esse sortitus, inde sapientiæ fluxus excipiebat; et postquam in ecclesia, circa hæc pulchra versatus, vos in fraterno amore composui, pauci dies interfuerunt. Tres enim elapsi sunt, per quos ita me instruxi ut vobis magis quam prius prodessem. Quippe quæ sic meditando antea collegerim, quum in hujusce institutionis quasi pratum deinde induxero, hoc vobis imbre lætius efficiam. Dicebamus ex Evangelio : « Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, securi excidetur, et in ignem mittetur comburenda [1], » et contemplabamur arbores repente sic habitas. Erat autem terribilis illa paraphrasis a sanctissimo Præcursore, ut figurate per amplificationem loquar, intonata, ut vero vulgari sermone utar, prædicata; in qua explicabantur cum alia antiquissima sanctarum Scripturarum loca, tum vividius illa Davidicæ philosophiæ vaticinatio, per quam cognovimus, futurum esse ut omnes e terra peccatores exterminentur. Porro hæc sunt quæ, ut opinor, explicuit ille baptizatorum et summus et princeps, non modo copia perspicua, sed etiam ea sublimitate quæ magistro illustri convenit : primo qui sint ii peccatores, quos proavus Dei David perituros declarat [2]; cum sit manifestum eos esse quicunque non fructus ferunt Deo probabiles. Deinde quale sit illud exitium quod sanctus Psalmista minatur, cum (Præcursor peccatoribus ostendat), in speculo prorsus implacabili, ipsos, ignem projectum iri, ad perpetuam conflagrationem.

posquam vivorum numero exturbati fuerunt, in

β'. Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ παραποιῶν ἐν σοφίᾳ νοῦς προδρομενικὸς τὸ καλὸν ἐκεῖνο Δαυϊτικὸν κομμάτιον μεταφραστικῶς, ἤδη δὲ καὶ ἀλληγορικῶς (ὡς οὐκ ἂν ἔχοι τις ἀντειπεῖν, τεχνολογῶν εἰς ταύτην τὴν ἔννοιαν), οὐκ ἐπιτηδευόμενος αὐτὸς κοσμικώτερον χυδαίῳ ζήλῳ ῥητορικῷ, ἀλλὰ πολὺ ἀμαθῶς [κρήνης] ἐκείνης ἀπαντληθείς, ἀφ' ἧς καὶ ὁ Δαυὶδ ἁρυσάμενος

2. Ea autem fuit præcursoriæ mentis peritia, cum, sapientia duce, pulchrum illum Davidis locum imitaretur, et in aliam dicendi formam, id est in allegoriam verteret, ut grammatice hanc sententiam dispicienti nulla occurreret reprehensio; non quod susceperit Joannes, vulgari rhetorum zelo percitus, ornatiorem sermonem, sed quod

[1] Matth. III, 10; VII, 19. [2] Psal. XXXVI, 20.

omnino inscius, ex eo fonte sumpserit, e quo David, cum ipse quoque hausisset, iis mortalibus dedit bibere qui res Dei sitiunt. Quod vero, a novissima oratione, pro virili parte meditando excogitavi, hocce est. Adimplevit Februarius nuper vertens octavam et nonam diem ; at vesper, qui hodiernam produxit, celebravit quem nuncupabo vel interpolatum et intercalarem Christi martyrem, vel triumphatorem vi potitum regno cœlorum, Nicephorum, vel potius virum cui olianti et quasi transeunti salutis thesaurus obviam fuit. Idem quoque exstitit injuriarum memoriæ (μνησικακίας) redargutor, resipiscentiæ vero actuosus magister, et amoris in Deo præco clarissimus. Cum enim miserum Sapricium victoriæ auspicem et, ut dicunt, triumphi e communi hoste diabolo relati proclamatorem invenisset, intereaque vidisset coronam victoriæ caput Sapricii supervolitantem (quod vobis notum est qui sanctas historias perlegistis), ipse, eodem momento, propositum a Deo sub oculis Sapricii præmium obtinuit, cum eum prævertisset, ut fit in athletarum certamine, et reliquisset insidiis diaboli delapsum. Mirum tum erat, quanta spiritus malus machinatus esset adversus hunc Sapricium. Qui cum Deo sese amicum professus esset, animamque suam, ex proposito, secundum evangelica dicta, seorsum a tyranno posuisset, diabolus inde hunc, horæ momento, extraxit, retibus iræ pertinacis avulsum. Non præviderat, in locum delapsi, alium successurum Dei martyrem ; sed id curabat ne duo egregii viri domestici universi regis fierent, unus quidem pro Deo martyrium passus, alter vero martyris precum hæres.

3. Erunt acuta mentis viri qui illic hærebunt, cur Dominus recesserit a Sapricio, quoniam et Sapricius Deo proximum ac devinctum sese tenuerat, et Deus nunquam ita se habuit. Non enim hos deserit, ut Davidis verba usurpem, qui ipsum quærunt ; iis etiam qui ipsum vocant prope astat ; quod autem plus est, ac mirum magis, ab iis ipsis, qui eum non quærunt, in occursu obvius invenitur. Hanc quæstionem qui suscepisset tali ratione dirimendam haberet. Nempe molestus ille Sapricius mihi videtur, fratres, consilium adeundi martyrii præ se tulisse fictum atque exterius, non ex intimo toto corde ortum, sed cunctantius ; quapropter non ea mente qua oportebat rem sanctam adortus est ; non enim ad amorem Dei duntaxat respiciens, sed vanam intuens gloriam ad certamen martyrii cucurrit ; opperiebatur donec circum se obstreperet inclyta futilis laudis fama, utpote martyr cui nulla inerat comitas, nulla in se confidentia. Tali captus præmio, (nec enim is erat quem sola veritas pellexisset), ad martyrium vitamque ponendam irrulit. Aliud insuper addam : quemadmodum enim vir quidam testimonio alterum hominem prosecutus ut sibi ipsi prosit, non jure ab illo grates repetat, cum ipse beneficii jam habeat pretium, seu manum suam vetita impleverit pecunia, sive aliud

A ἔδοτο πίνειν τοῖς μέρυφι τοῖς διψῶσι τὰ τοῦ Θεου. Ὁ δὲ μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην ἐπενθυμήθη καθὰ ἐφάμιλλος, τοιόνδε ἐστί. Παρῆλκε τὴν ὀγδόην καὶ ἐννάτην ὁ τρέχων ἄρτι Φεβρουάριος, καὶ ἡ ταύτην προάγουσα ἑσπέρα ἐπανηγύριζε τὸν εἴτε παρενθέντα καὶ ἐμβόλιμον μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ, εἴτε πως βιαστὴν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν Νικηφόρον, μάλιστα μὲν οὖν τὸν ὡς ἐκ παρόδου καὶ ἀτραγματεύτως καὶ ἀνελπίστως ἐντετυχηκότα σωτηρίῳ θησαυρῷ, τὸν τῆς « μνησικακίας » μὲν ἔλεγχον, τῆς δὲ μετανοίας διδάσκαλον ἔμπρακτον, καὶ τῆς ἐν Θεῷ ἀγάπης λαμπρὸν κήρυκα· δς τὸν ἄθλιον Σαπρίκιον εὐρηκὼς ὁρμῶντα νίκην, ὅ φασιν, ἀλαλάξαι κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου δαίμονος, καὶ τὸν τῆς νίκης στέφανον θεασάμενος ὑπερπετόμενον τῆς ἐκείνου κε-
B φαλῆς (ὡς οἴδατε καὶ ὑμεῖς, τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἐναλλαξάμενοι), αὐτὸς μὲν ἐκληρονόμησεν αὐθωρὸν τοῦ ἐν ὀφθαλμοῖς ἐκκειμένου θεόθεν κάλλους, προδραμὼν οἷον ὡς ἐν ἀγῶνι ἀεθλευτικῷ, ἐκεῖνον δὲ ἀφῆκε πεπτωκότα καταπατηθῆναι τῷ δαίμονι. Ὅτε καὶ ἦν θαυμάσαι, ἡλίκον ἐδραματούργησε κατὰ τοῦ Σαπρικίου ὁ πονηρός. Φλον γὰρ ἐκεῖνον προφανέντα τῷ Θεῷ, καὶ τῇ προθέσει τὴν ψυχὴν θέμενον ὑπὲρ τοῦ Δεσπότου εὐαγγελικῶς, ἀπέσπασεν ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ, σχοινίῳ « μνησικακίας » ἀφελκυσάμενος, οὐ προνοησάμενος, ὅτι ἀντάλλαγμα τοῦ προαπωσαμένου ἕτερός ἐστι μάρτυς Θεοῦ· ἀλλὰ σπουδὴν θέμενος μὴ δύο καλοὺς ἀνθρώπους οἰκειωθῆναι τῷ παμβασιλεῖ, ἵνα μὲν τὸν αὐτῷ μεμαρτυρηκότα, ἕτερον δὲ τὸν τῆς αὐτοῦ κληρονόμον εὐχῆς.

γ'. Καὶ ἔστιν ἐπαπορῆσαι τοὺς εὐμαθεῖς ἐνταῦθα, πῶς τοῦ Σαπρικίου ἀπέστη ὁ Κύριος, ἐγγίσαντος καὶ προσκολλωμένου αὐτῷ, μηδέποτε οὕτω πεποιηκώς. Οὐ γὰρ ἐγκαταλείπει, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, τοὺς ζητοῦντας αὐτὸν ὁ καὶ ἔτι λαλούντων ἐγγὺς παραγινόμενος, τὸ δὲ θαυμασιώτερον, καὶ τοῖς μὴ ζητοῦσιν αὐτὸν εὑρισκόμενος καὶ παριστάμενος εἰς ἀντίληψιν. Ἔχοι δὲ ἂν ὁ τοιαύτην ἀναλαβὼν ἔννοιαν ἐπιλύσασθαι ὧδέ πως τὸ ἄπορον (δοκῶ μοι). Ὦ ἀδελφοί, τὸν φορτικὸν Σαπρίκιον, ἐπίπλαστον ἐξεπιπολῆς, οὐ μὴν ἐνδόμυχον καὶ ὁλόψυχον, τὴν ἐπὶ τῷ μαρτυρίῳ πρόθεσιν ἐνδείξασθαι, ἀλλὰ μαλακώτερον, καὶ οὕτως οὐ δεόντως ἐπιβαλεῖν ἁγίῳ πράγματι, πρὸς μόνην θεοφιλίας δόκησιν καὶ δόξης κενῆς λόγῳ τῇ μαρτυρικῇ ἀθλήσει ἐπιδραμεῖν, εἴ πως δοξάριόν τι αὐτῷ ἐπιφημισθείη περίκλυτον, ὡς ἐὰν καὶ μάρτυς οὐκ εὐσυνάλλακτος, καὶ δὴ αὐτῷ οὐ πιστὸς, δώρου χάριν (οὐ μὴν δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν παραγάγοι ἄν) ἐπιῤῥίψας εἰς μαρτύριον βιωτικόν. Ὅπου καὶ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι, καθὰ ὁ μεμαρτυρηκὼς ὑπὲρ ἀνθρώπου, καὶ διαθέμενος ἐκεῖνον καλῶς, οὐκ ἂν δικαίως χάριτας ὀφλεσθαι ἀπαιτοίη ἐξ ἐκείνου (ἀπέχει γὰρ ἤδη τὸν μισθὸν τῆς χάριτος, οἷα πλήσας τὴν χεῖρα, ὧν οὐκ ἔχρῃν, καὶ ἄλλως ὁπωσοῦν ἐκθεραπευσάμενος), οὕτως οὐδὲ ὁ Σαπρίκιος, οὐδὲ εἴ τις ἄλλος κατ' ἐκεῖνον εἰς μαρτυρίαν δράμοι τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ, φθαρτῆς εὐκλείας ἕνεκεν καὶ τοῦ δόξαι φανητιασμοῦ

C

D

τρόπῳ θεόμαρτυς, καὶ οὕτω μνήμην ἔχειν τιμίαν, συναντλήψιν ἔχοι ἂν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ κατὰ τὴν μαρτυρίαν ψευδεπίπλαστον· ἀλλὰ ἀπρόσδεκτος ἔσται, ὡς εἰς τόπον τεθειμένος ὑποκριτοῦ, ὃς πάνυ μισεῖται τῷ τῆ; ἀληθείας Θεῷ.

A quid lucri sibi paraverit; tali modo et Sapricius, et si quis alius eum secutus divinum ad martyrium procurrit, caducæ gloriæ causa, atque ostentatione quadam Dei martyrem sese professus claram sibi gloriam quæreret, is divino caruit auxilio, et in numero positus est hypocritarum, quos habet prorsus abominationi Deus omnis veritatis.

δ'. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Σαπρίκιος νομίζοιτο ἂν ἀποτρόπαιος εἶναι τῷ Θεῷ, διὰ τὸ μὴ ἐπιτρέπειν ἐκείνῳ εἰς καθαρὰν θυσίαν, ἀλλὰ μεμορφῶσθαι εἰς φάντασμα σκηνικώτερον. Οὐ γὰρ ἂν ἀφῆκεν ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ καιρῷ σωτηρίας ἀναβῆναι εἰς καρδίαν ὑψηλοῦ ἀνθρώπου αὐτῷ προσανέχοντος ἀναῤῥιχησάμενον πονηρὸν διαλογισμόν· ἀλλὰ ἀπέκλεισεν ἂν ἀπ' αὐτοῦ, ὡς μηδὲ ἔξω που θυροκρουστεῖν ἔχειν. πᾶσαν πονηρὰν διάνοιαν. Καὶ οὕτως οὐ μόνον οὐκ ἦν ὁ ἀθλητὴς ὑπεξέστη τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου τῷ μεμισημένῳ Νικηφόρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον προσελάβετο συμμάρτυρα, καὶ εἰς ποδηγὸν ζωῆς αἰωνίου χρηματίσας ἐδίπλασεν ἂν τὸ καλόν. Εἰκὸς γὰρ, ἤδη δὲ καὶ ἐγγὺς ἀναγκαίου, συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν τότε σπεκουλατόρων καὶ τὸν ὄντως φιλάνθρωπον καὶ φιλάλληλον καὶ Θεοῦ ἐπίστροφον, καὶ διὰ τοῦτο φιλάδελφον ἅγιον Νικηφόρον, καὶ ἀπαχθῆναι εἰς τὸ τύραννον στρατήγιον· ὅτε καὶ, σραγέντος αὐτοῦ ἐξ ἀποτελέσματος, τῇ καὶ εἰς τοιοῦτον καλὸν ἑτοιμασίᾳ ἐδίπλασεν ἂν πρὸς κερδαλεότητα θεοπρεπῆ τὸ θεῖον κειμήλιον ὁ Σαπρίκιος, τοῦ Θεοῦ ἀντὶ ἑνὸς ἐκείνου δύο προτενεγμένα δεξαμένου τάλαντα πολυτίμητα, καὶ αὐτοῦ τε εἰσελθόντος εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ τὸν Νικηφόρον συνεισαγαγόντος προθυμότατα.

B

C

4. Supponendum est igitur eo Sapricium Deo odiosum factum esse, quod non se illi obtulerit purum ad sacrificium, sed quamdam induerit theatralem personam. Non enim Deus omisisset ascendere in mentem sublimem sibique dicatam; errata etiam sententiarum suprascandisset, imo hanc mentem pravis sententiis ita præclusisset, ut ne fores quidem pulsare potuissent. Sic athleta adeo non martyrii coronam Nicephoro cessisset, quem oderat, ut contra eum commartyrem susceperit, ejusque dux factus ad vitam æternam, suum hoc nomine duplicasset præmium. Par erat ac prope necessarium sanctum Nicephorum hominum vere amantem, alienis consulentem commodis, intentum ad Deum atque fratrum suorum diligentem, a militibus hujusce temporis comprehensum fuisse, atque in prætorium imperatoris deductum. Cum ergo reipsa mactatus fuerit, si Sapricius quoque ad præmium idem obtinendum paratus fuisset, duplici gemma divinum auxisset thesaurum; namque Deus pro uno illo duo accepisset pretiosissima talenta, eum ipse Sapricius, regnum cœlorum ingressus, Nicephorum etiam secum cum maximo studio adduxisset.

ε'. Καὶ οὕτω μὲν εἴη ἂν λελύσεσθαι τὸ προβεβλημένον ἀπόρημα. Ἐμοὶ δὲ ἔπεισιν ἐνταῦθα διασκοπῆσασθαι, καὶ πηλίκον κακὸν ἡ « μνησικακία » ἐστὶ, καὶ ὁπηλόν τι κατὰ οὐσίαν ὁρίζεται προσηκόντως εἶναι αὐτή· καί μοι ἀρέσκει φάναι, ὡς ἡ « μνησικακία » οὐκ ἔστιν ἐπιμονὴ κακίας ἐπὶ ἁπλῶς ἀμύνῃ τῇ τυχούσῃ, ὃ δὴ καὶ πᾶς θυμὸς ἔχειν εἴθέλει, ὀρεξὶς ὢν καὶ ἐκεῖνος ἀντιλυπήσεως, καθά φασιν οἱ πάλαι σοφοί· ἀλλὰ « μνησικακία » ἐκφαίνεται τυγχάνειν μόνιμος θυμὸς, εἴτ' οὖν κότος δαιμόνιος ἐπὶ ὀρέξει, οὐκουν ἀντιλυπήσεως, ὃ δὴ λέγεται, ἀλλὰ, ὡς φαίνεται, καὶ θανάτου ἀπαραιτήτου, μεθ' ὃν οὐκ ἂν λυπήσεται ὁ θανών. Ὁποῖον δὴ πάθος ἔχων πάντως καὶ ὁ Σαπρίκιος ἐπὶ τῷ ἀγαπητῷ Νικηφόρῳ, καὶ πάντη πάντως ἐξ ἑαυτοῦ κυρώσας ἀποικίσαι τὸ φιλάδελφον, ἔοικεν ἀεὶ μὲν ἐφίεσθαι βλάψαι τὸν θεοφιλῆ Νικηφόρον, ὡς καὶ ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν θέσθαι, οὐκ ἐν τῷ λέγειν· « Πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; » ἀλλ' ἐν τῷ καὶ μελετᾷν καὶ εὔχεσθαι καὶ καίεσθαι τὴν καρδίαν αὐτοῦ προορωμένην, πότε ἂν ἡ εὑρήσει ὁρωρυγμένον βάραθρον, ἐν ᾧ καταῤῥίψας ἀφαντώσει τὸν μισούμενον, καὶ ἄλλως αὐτοχειρίᾳ θανατηρᾷ ἐπ' αὐτὸν χρήσεται. Καὶ ἂν πάλαι τοιοῦτόν τι πεποίηκεν, εἴπερ ἠδύνατο. Ἐπεὶ δὲ οὐκ εἶχεν ἰσχὺν, οἷα τοῦ ἐν Θεῷ εἰρηνικοῦ Νικηφόρου εἴτε ἰσχύοντος εἰς πλέον καὶ ὑπερπετομένου εὐμηχάνως τὰς ἐκείνου παγίδας, ἔπεττε τὸν χόλον ἀποκρυ-

D

5. Ita igitur quæstio supra constituta solvi posset. Mihi autem in mentem venit nunc dispicere quantum sit malum odium pertinax, quæque sit, ex ipsius natura, conveniens ei definitio. Odium istiusmodi non ea est pertinacia quæ ultionem quamlibet modo petit; nam quæcunque ira idem sibi vult, cum sit ira motus animi malum pro malo rependere cupientis, quod veteres philosophi docent. Habetur odium pertinax ira quædam permanens, nefandusque furor quo exoptamus, non modo id quod dictum est, par pari referendum, sed mortem etiam implacabilem, in qua sola vir defunctus pœnarum finem inveniat. Cum igitur Sapricius tali prorsus animo esset in amabilem Nicephorum atque apud se omnibus modis consilium firmavisset fraternæ caritatis projiciendæ, visus est continuo expetere quidquid pio Nicephoro noxium esset atque etiam velle eum ex hominum numero segregatum; non quod nihil aliud quam diceret: « Quando morietur et peribit nomen ejus? » sed quod et machinaretur exoptatam perniciem, et animo incenderetur, si forte hiantem gurgitem prospexisset quo dejectum inimicum reconderet, et cæterum is esset qui ipse in eum violentas inferret manus; quod jam pridem fecisset, si potuisset. At quoniam non poterat, vel quod Nicephorus, divinæ pacis amans, viribus præstaret, vel quo-

facile prætervolaret ejus laqueos, iram Sapricius in A πτόμενον ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐλάνθανε τάχα πάντας. Καὶ
corde reconditam, insciis forsitan omnibus, exerce- δοκῶν ἐκ τοῦ προφαινομένου ἱερὸς ἄνθρωπος εἶναι,
bat. Quamvis ergo præ se ferret virisancti speciem, καὶ εἰς δένδρον ἀναστάσθαι, καθὰ τὸ « ποιοῦν κα-
videreturque, utpote ramus ex arbore surgens, bo- λὸν » (ὦ γὰρ ὅτι καὶ εἰς θύτην τῷ Θεῷ ἐγέγραπτο
num facere fructum, ideoque delectus esset ad καὶ ἀγάπης διδάσκαλον) — ὁ δὲ ἐξέφηνεν ἑαυτὸν
offerendum Deo sacrificium edocendamque chari- οὐδὲ καρποφόρον θάμνον, ἀλλὰ δυστυχὲς ἀκάνθιον.
tatem, ipse manifestum dedit se esse non marci-
dum ramum, sed acanthum infelicem.

6. Cum igitur istiusmodi esset Sapricius qui ς'. Τοιούτῳ γοῦν ἀνθρώπῳ, καὶ οὕτω μισαδέλφῳ
fratrem tantopere odisset, qui vitam ejus quantum καὶ φονικῷ τὰ εἰς ἔχθραν ψυχῆς, καὶ ἐπιβούλῳ, καὶ
odio licebat opprimeret, qui ei saltem insidiare- καταπαίζοντι κρύφα τῆς τοῦ Θεοῦ θεραπείας, τίς ἂν
tur, quique clam Dei ministerio illuderet, quis οἰήσεται τὸν Θεὸν ἐγκατοικεῖν, καὶ μὴ δαίμονος οἰκη-
existimabit Deum in eo habitavisse, nec potius τήριον εἶναι αὐτόν; Ἢ πάντως οὐδεὶς ἐχέφρων ἀλ-
diabolum hunc pro domo habuisse? Profecto qui- λοῖόν τι περὶ τοῦ τοιούτου Σαπρικίου λογιεῖται, πρὸς
vis homo sanæ mentis, si quod attinet ad hunc ἀκρίβειαν διανοούμενος, μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν
Sapricium diligenter perpenderit, ita colliget : ut B ὥσπερ τὴν τοῦ Θεοῦ σωτηρίαν, οὕτω καὶ αὐτὸν ἐκεῖ-
procul a peccatoribus abest Dei salus, sic abesse νον εἶναι, εἰ καὶ ἄλλως πανταχοῦ πάρεστι. Διὸ νοη-
et ipsum Deum, quanquam cæterum ubique præ- τέον, ὡς καὶ, ὅτε τῆς μαρτυρίας ὁ Σαπρίκιος ἐνήρ-
sentem. Proinde ratum habeamus nec Deum Sa- ξατο, οὐκ ἦν μετ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς, οὐδὲ ἡ ἐκείνου χάρις
pricium martyrium ineuntem adjuvisse, nec ejus αὐτῷ ἐνέλαμπεν, οὐδὲ ἀπεδίχετο τὸν ἐκείνου ἀγῶνα·
gratiam ei præluxisse, nec Deo acceptum fuisse ἦν δὲ τοὺς ἐγγίζοντας τῷ Θεῷ ἀκοῦσαι ἐξ αὐτοῦ ἐκεί-
Sapricii certamen. Fiebat enim ut qui prope Deum νου ἀποκαλυπτικῶς, ὅτι « Ὁ ἄνθρωπος οὗτος τοῖς
stabant hæc ab ejus ore distincta exciperent : χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρρω ἀφέστη-
« Hic homo me labris tantum colit, sed cor ejus κεν ἀπ' ἐμοῦ. » Καὶ τοίνυν καταμένας ἄνθρωπος ὢν
longe est a me[1]. » Ergo Sapricius, qui uni sibi ὁ Σαπρίκιος, καὶ φλαυτος, οὐ μὴν φιλόθεος, καὶ δι'
vivebat, qui unum quidem se, non autem Deum αὐτὸ σὰρξ ἡ τυχοῦσα, καὶ ἀλόγιστον ζῶον καὶ οὐδὲ
diligebat, ob id ipsum carnale quodvis factus ἀγελαῖον, χεῖρον δέ τι καὶ τῶν τοιούτων διὰ τὸ ἀνή-
est animalque sensu carens, ne gregarium quidem, μερον, ἑτοίμως εἶχεν, εἴπερ κέρας ἐκφύσει τερα-
sed ipsis pejus gregariis, utpote non mansuefa- στίως, ἢ γαμψωθείη τοὺς ὄνυχας, ἐπιθέσθαι πα-
ctum; quippe ex quo si cornua miraculo quodam C ραπεσόντι τῷ ἐχθρῷ Νικηφόρῳ καὶ ἐμφῦναι, ὡς
unguesve adunci exivissent, paratus fuisset eos διασπαράξαι αὐτὸν, ἢ καταφαγεῖν. καὶ ξίφος δὲ εἴ
impingere in occurrentem inimicum Nicephorum, που χειρισάμενος ἐρημάζοντα ἐκεῖνον εὕρῃ, κατα-
quem dilaceraret aut vorare, et, si eum forte so- σφαγεῖν. Ὡς δὴ ἀπαγόμενον ἐς ἀγαθὸν τέλος εἶδε τὸν
lum invenisset, ense stricto morti tradere. Cum μισούμενον, ἀνέβλεψε δὲ καὶ εἰ; ξίφη γυμνὰ, ἤθελε
autem vidit hunc quem oderat beatum ad bo- μὲν ἁρπάζειν ἐκεῖθεν αὐτόχειρ ὁπλοφορῆσαι κατὰ
num finem abduci, et suspexit enses nudatos, vo- τοῦ φερωνύμως Νικηφόρου ὁ ἀγεννέστατος, κατὰ τοῦ
luit, ut eum inde avelleret, propria manu arma χειροήθους τὴν ἀκακίαν κτίλου ὁ μονόλυκος, κατὰ
ferre adversus illum vere Nicephorum ipse homo τοῦ φιλαδέλφου Ἄβελ ὁ παμμίσητος Κάϊν. Ὅτι δὲ
abjectissimus, adversus mansuetam atque inno- οὐκ εἶχεν αὐθέντης γενέσθαι αὐτὸς, τρέπεται τὴν
xiam ipse ferissimus lupus, adversus virum χειρίσσην, καὶ ὡς οἷον ἐπαρασάμενος· « Διΰρε δὴ,
Deo amicissimum ipse Deo prorsus invisus, ad- ὦ φόνια δαῖμον, πρὸς τοῦ φίλου Σαπρικίου γενόμε-
versus diligentissimum fratrum Abelem ipse om- νος, ὑπέξελε τὸν τῆς θεοφιλοῦς ἀγάπης Νικηφόρον
nino exsecrabilis Cainus. Cum autem non posset τοῦ ζῆν· ὡς ἂν μάθοι οὐκ ἀδύνατον εἶναί σε κακο-
percussor ipse fieri, ad pessima conversus sic fere ποιεῖν, ὡς ψεύδεσθαι τὸν ἀρχέκακον. » Αὐτὸς μὲν
Nicephoro imprecatus est : « Hic ades, dæmon D ἀρίστατι θεράπων γενέσθαι τυράννου δεδουλωμένου
homicidarum, nomine amici tui Sapricii, et clam τῷ δαίμονι, τὸν δὲ νικηφορήσαντα κατ' ἀμφοῖν παρα-
exime vita hunc Nicephorum cui cessit palma di- πέμπει ἀντάλλαγμα καρδαλίου τῷ πάντων βασιλεῖ,
lectæ Deo charitatis, ut sciat te non esse nocendo οἰκέτου φαύλου χρηστὸν ἀντίσηκον, ἀληθείαν ἀντὶ
imparem, qui in decipiendo princeps sis. » Hinc ὑποκρίσεως, φιλίαν τρόφιμον ἀντὶ θρεπτοῦ τῇ ἔχ-
passus est se quidem servum fieri tyranno qui θρᾳ, ἁπλοῦν ἀντὶ ἑλικτοῦ, φωτεινὸν ἀντὶ σκοτεινοῦ,
ipse satanæ inserviebat, Nicephorum autem de ἀδελφὸν οὐ μετὰ δόλου λαβόντα εὐλογίαν ἀδελφικὴν,
duobus triumphantem mitti ad regem universorum, ἀλλὰ πρὸς μεγίστην θεραπείαν πατρὸς καὶ ἀντίλο-
cui compensaret incolam pro deterrimo optimum, γον δίκαιον.
pro versuto sincerum, pro fovente odium charitatis amantem, pro perplexo simplicem, pro te-
nebroso lucentem; fratrem denique qui fraternum nomen adeo non per dolos carperet, u
contra, quam maxime pronus in obsequium patris, maledicos etiam confutaret.

7. Oportuit ergo hunc virum qui sese myrrhinis ζ'. Ἐχρῆν δὲ ἄρα τὸν εἰς μυρσινικὴν ὀδμὴν πρὸς

[1] Isa. VI, 5; Matth. XV, 8.

χάριν Θεοῦ σκευάσαντα ἑαυτὸν προσενεχθῆναι τῷ Θεῷ προτετιμημένον δυσαποφόρου σαπρᾶς προσφορᾶς, καὶ τὸν μὲν κρυψίνουν ἐπὶ οὐκ ἀγαθοῖς ἀπόβλητον διεκπεσεῖν, προτεθῆναι δὲ ἐκείνου τὸν ἀνρέτως ἀκαταχάλυπτον. Εἰ δὲ καὶ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐπίλεκτα, ὡς ἐμάθομεν, παρὰ τῷ πανσόφῳ Θεῷ, πῶς μὴ οὐχὶ τὸν φρόνιμον ἐν Χριστῷ ἀνελάβετο αὐτὸς ἐκεῖνος προκεκριμένον τοῦ μωρανθέντος τῷ δαίμονι, ἐπιλεγομένῳ ἀεὶ τοὺς οἷα σοφιστῇ τῆς κακίας αὐτῷ προσανέχοντας καὶ προσήκοντας; Πῶς δὲ οὐκ ἂν τὸ ἀληθινὸν φῶς ὁ Θεὸς τὸν ἡμεροφαῆ Νικηφόρον προέθετο τοῦ δαιμονίως νυκτέρου καὶ εἰς βαθὺ σκοτόεντος; Ἔδει δὲ πάντως τὸν ἐν τῷ θεοφορεῖσθαι μὴ ἐνθεάζοντα, ἀλλὰ ἐνεργούμενον τῷ δαίμονι, διεκπεσεῖν τοῦ Θεοῦ, ὅτι μηδὲ ἦν τὸν αὐτὸν καὶ τῷ Θεῷ ἀνακεῖσθαι καὶ τῷ Σατανᾷ, μάλιστα μὲν οὖν φαυλορρεπῶς τὴν ὅλην πλάστιγγα τοῦ λογισμοῦ πρὸς τῷ δαίμονι κλίναντα· ὅθεν καὶ ἥρπασεν ὁ σπουδαιότατος Νικηφόρος τὸ ἐν χερσὶ τοῦ « μνησικάκου » καλὸν, καὶ οὕτω πλεονεκτήσας ἡγίαστο.

A odoribus ornaverat ut Deo placeret, evehi ad Deum, at illum posthaberi unde pertinax labis fœtor afflaretur; oportuit alium qui mentem utpote improbam celaverat, decidere, alium qui ut virtutis custos nihil texerat huic præponi. Quod si verum est, ut audivimus, eamdem quæ mundo stultitia est, lectissimam haberi prudentiam Deo sapientissimo, quomodo Deus non eum excepisset qui in Christo sapiebat, aut non prætulisset isti qui desipiebat in dæmone, et iis utebatur, qui malitiæ impostori sedulo adhærebant atque addicti erant? Quomodo hanc veritatis facem interdiu lucentem, seciliset Nicephorum, non isti præposuisset qui diaboli alta sub nocte caligabat? Necesse omnino eum excidere a Deo fuit qui, ut particeps Dei fieret, non per Deum, sed per dæmonem operabatur. Etenim idem homo non potest esse Dei et Satanæ, præsertim si mentis libram ad Satanam dolose inclinet; quapropter optimus Nicephorus, cum rapuisset e manibus invidi Sapricii præmium, atque ita prævaluisset, sanctus evasit.

B

C

η'. Ἔστι δὲ εἰπεῖν καὶ ὅτι, ὡς ἔν τινι προδοχῇ καθιζήσας, καὶ τὸν ψευδομάρτυρα δοκεύσας, τὴν ἐκείνου ἀγαθὴν ἐμπορίαν οὐκ ἐλήστευσε μὲν, οὐδὲ ἀπεσύλησεν, ἐμφανῶς δὲ παραρριφεῖσαν πρὸς τοῦ ἄφρονος ἐκείνου ἐμπόρου, ἁρπαλέως ἐδέξατο ἔρμαιον ἐκεῖνο πολύολβον, αὐτοσχέδιον πλουτισμὸν, δι' οὗ βασιλείαν ἔστιν εὐκληρεῖν οὐράνιον, εὐκταῖον συγκύρημα, « δῶρον ἐχθροῦ » ἀνάπαλιν τῷ παροιμιακῷ, εὔδωρον καὶ ὠφελήσιμον ἐν τοῖς μάλιστα, οὐ μὴν δύσδωρον, οἷα μηδὲ ὀνήσιμον, χάριν εὐχαρίν, σωτήριον ἄμυναν, ὡς οὐκ εἶχεν ὁ ἄνους φαυλόμαρτυς διακρῖναι· ὁμοίόν τι ποιῶν ἐν τῷ τὸν ἐχθρὸν ἀμύνεσθαι, ὡσεὶ καὶ ἄνδρα γενναῖον λαγαρούμενον λιμῷ ἐφόρτιζεν ἐδωδίμοις ἀγαθοῖς, ὡς ἐπὶ κατακάμψει σώματος, ἢ καὶ ἄλλως πενόμενον ὠλβιζεν ἐπαχθίζων χρήμασιν, οἷς βαρυνόμενοι χαίρομεν ἄνθρωποι. Καὶ ἦν τηνικαῦτα τὸν ἄγιον χάριν ὁμολογεῖν τάχα τῇ ἐχθρᾳ, εἰ τοιοῦτον αὐτῷ καλὸν ἐκείνη προεξένησε, καὶ μίσος τὸ ἐκεῖθεν εἰς Θεὸν αὐτὸν προήγαγε, καὶ ὡς διὰ κλίματος αὐτοῦ ὑφώθη ἐς τὸν Κύριον· καὶ εἶπεν ἂν οὐχὶ ἑαυτῷ πονῆσαι τὸν ἐπάρατον ἀρητῆρα Σαπρίκιον, ἀλλὰ τῷ μὴ δικαίως μισουμένῳ Νικηφόρῳ, καὶ ὡς ἐκείνου κοπιάσαντος αὐτὸς εἰς τὸν μισθὸν τοῦ κόπου εἰσελήλυθεν ἐργάτης περὶ ἑνδεκάτην, καὶ τὸ οἰκεῖον λαβὼν ἐντελῶς, καθὰ ἐχρῆν, μίσθωμα, καὶ τὸ τοῦ φθάσαντος παρειργάσασθαι. καθότι ἐκεῖνος τὸ καλῶς ὑπ' αὐτοῦ φθάσαν ἐργασθῆναι συγχέας κακῶς εὐδοκιμῆσαι τὸν ὑστεροῦντα καὶ κατ' ἐκεῖνο πεποίηκε, βαστάσαντα τὸ ἐπίλοιπον βάρος, καὶ διπλοῦς οὕτω μισθοὺς ἐξεράμενον.

8. Adde quod Nicephorus in quibusdam quasi insidiis cum consedisset atque inde speculatus esset falsum martyrem, non transeuntis lautas merces prædatus est aut abripuit, sed palam projectas ab isto insano mercatore propere sustulit, uti Mercuriale quoddam ac locupletissimum donum, pecuniam fortuitam pro qua væniret regnum cœlorum, thesaurum inventu optabilem, denique munus quod licet ex hoste profectum præposterum tamen erat iis proverbialibus donis. Nempe vere munus fuit atque imprimis quæstuosum, non aliquod ex his donis quæ non dona sunt, utpote inutilia, sed beneficium vere beneficum, tutela vere tuta, quod insanus ille pseudomartyr discernere nequiverat. Idem fecit ac si virum quemdam generosum, sed exinanitum fame, bonis dapibus oneravisset adeo ut ille ponderi cederet, aut si pauperem ditavisset, prægravando eum pecunia qua homines prægravare gaudemus. Tunc forsitan locus erat sancto gratias agere inimiciliæ quæ ipsum talibus donis excepisset, quæ per invidum Sapricium ad Deum provexisset, ac per quam uti scalam ascendisset usque ad Dominum. Potuisset etiam dicere detestatorem eumdem ac detestandum Sapricium non sibi rem gessisse, sed illi quem immerito oderat, Nicephoro; quippe qui subierit in mercedem operis quod Sapricius jam perfecerat, ipse operarius horæ undecimæ, et susceperit ut reliquum opus ita integrum pretium; quod fieri aliter non poterat. Nam Sapricius, commiscendo quidquid boni egerat famæ male partæ, eo successorem adduxerat, ut ille postquam sustulisset reliquum onus, duplam inde mercedem caperet.

D

θ'. Ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, οἷα γεωργὸς, ὁ νωθρὸς φυτηκόμος Σαπρίκιος, καὶ ἐρρίζοῦτο τὸ φυτευθὲν, καὶ ἐξέφυσε φύλλα, καὶ προέφηνε καρπόν· καὶ αὐτὸς τὸν ὁμφακίαν παρηλλαχὼς ἤδη οὐχ ὑποπερκά-

9. Vineam plantaverat, agricolarum instar, piger ille viticultor Sapricius. Exierant e surculis radices, folia, fructus, jamque uvæ superata cruditate satis erant maturæ vindemiatori. At cum

obdormivisset consitor, feræque sylva egressæ eum fugavissent qui vineam custodire debebat, tunc Nicephorus, continuo vigil, iter præoccupavit, et quia renuebat consitor, ipse vindemiatas uvas prelo subjecit, ut par erat, pressitque uvam salutis, exhaustoque pulchro illo Evangelii potu, in regno cœlorum quievit. Alia etiam parabola res figurari possit. Namque iste Sapricius (1), cum admovisset manum aratro, multamque navavisset operam in charitate divina, ut apparebat, posteaque conversus respexisset, jam non fuit ramus insitus regno cœlorum. Initio confessus est Dominum coram hominibus, cum etiam ipse cœlitus adhuc auxiliaretur ut generosum se præstaret in tormentis, sed postea negavit eumdem Dominum coram hominibus ejurata fidei Dei charitate. Quapropter negavit eum Dominus coram angelis suis, Nicephorumque tali nomine dignum angelicis ordinibus ascripsit. Episcopatum autem, quum iste adepturus erat segnis in fide infensusque charitati, alter suscepit, per quem episcopum ea nobis afforent propter quæ cum nos vocavissemus, quos oportet esse misericordes, qui pro diabolico odio divinam rependimus charitatem, « qui male facta benefactis superamus, » qui vipereæ iracundiæ immoderatam vim ad rectum redigimus; quoniam Deus concinentem quidem iis præceptis virum cito et audit et aspicit et servat, secus autem se habentem, ut primum prætermittit quandiu non acrius provocatus est, sic citius percussum disperdit, quemadmodum perdidit et istum Sapricium misericordia indignum æternoque odio damnatum. Quo fieret ut qui summus ósor fuerat, eodem modo esset invisus; qui neglecto officio sejunxerat ex amore divino amorem suum, eumque dicaverat dæmoni duci suo, hujusque dæmonis domino satanæ, is turpiter tergum daret, turpiter deinde recederet, Deumque pro nihilo reputaret.

10. Quamobrem, fratres, magnum, ut par erat, cepi ex his duobus viris admirationem quorum alter mihi videbatur pro Christiana fide mori, alter a charitate desciscere; ille certaminis particeps despici, hic vix ingressus viam excipi a Deo; posterior quidem corona redimitus ascendere in excelsa, prior autem devolvi sub inferos, et, quia dilexerat præ morte vitam, mortem sortiri miserabilem, idque jure optimo, quippe qui amore caruisset. Qui autem talis est, nihil est, quod sanctissima Scriptura declarat, etiamsi aliunde magnus virtutibus esse videatur. Utique alimenta sale non condita fiunt non edulia, sic vitam cui charitas non immiscetur Deus tantuli facit quantuli odium. Prolude odium pertinax, quod tam alte latet, intrinsecus quidem animam perdit frigidis amplexibus, extrinsecus autem propugnaculum stat perniciosum, sub quo diabolicæ insidiæ struuntur,

ζων ἐκ, ἀλλὰ πίπων ἐπὶ τρυγητῷ. Ἐπεὶ δὲ ὁ φυτευτὴς ἀπενύσταξε, τῶν τοῦ δρυμοῦ θηρίων ἐπιφυέντων καὶ κατενηνεγμένων εἰς σάρωμα, τὸν ὀφειλόμενον φυλακῆς τῇ ἀμπέλῳ, τότε δὴ ὁ ἐγρηγορὼς ἀεὶ Νικηφόρος προδραμὼν ἐτρύγησεν ἐκεῖνον, ὡς οὐκ ἤθελεν ὁ φυτευτὴς, καὶ ληνοβατήσας, ὡς ἔπρεπε, καὶ τὸ σωτήριον ἐκπίεσας, καὶ πόμα πιὼν καλὸν εὐαγγελικῶς, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀνεπαύσατο. Καὶ ἄλλως δὲ παραβαλεῖν τὰ τοῦ πράγματος· ἔβαλεν ὁ σαπρώνυμος χεῖρα ἐπὶ ἄροτρον, καὶ εἰργάζετο εὖ μάλα κατὰ ἀγάπην Θεοῦ, ὡς προὐφαίνετο· ἀλλὰ στραφεὶς εἰς τὸ ἔμπαλιν, οὐ γέγονεν ἔνθετος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὡμολόγησεν ἐν τῷ Κυρίῳ τὴν ἀρχὴν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅτε καὶ πρὸς αὐτοῦ ἦν ἀναγκαίως ἡ θεόθεν βοήθεια, ὡς ἔχειν φέρειν γενναίως ἐν τῷ βασανίζεσθαι· ἀλλ' ὕστερον τὸν αὐτὸν Κύριον ἀπηρνήσατο ἀνθρώπων ἔμπροσθεν ἐν τῷ ἐξομόσασθαι τὴν ἐκείνῳ φίλην ἀγάπην. Διὸ καὶ ἀπαρνησάμενος αὐτὸν ὁ Κύριος ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, ἐνεγράψατο τὸν φερωνύμως Νικηφόρον τῷ ἀγγελικῷ τάγματι· καὶ ἦν λαχεῖν ἔμελλεν ἐπισκοπὴν ὁ καὶ τὴν πίστιν χαῦνος καὶ τῆς ἀγάπης ἐχθρὸς, ἕλαβεν ἕτερος, ὃς καὶ ἐπισκέπτοιτο ἡμᾶς ἐφ' οἷς αὐτὸν προκαλούμεθα οἱ ἐλέους δεόμενοι, καὶ τοῦ δαιμονιώδους μίσους τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγάπησιν ἀλλαττόμενοι, καὶ καλῶς διαχειριζόμενοι τὸ κακὸν, καὶ τοῦ ὀφιώδους θυμοῦ τὸ ἄκρατον ἀποτροπιαζόμενοι πρὸς ὀρθότητα· ὡς ὁ Θεὸς μὲν ταχὺ ἐπακούει κατὰ τὸν οὕτω φάλλοντα, καὶ ἐπισκέπτεται καὶ σώζει, ὁ δὲ ἀπεναντίας προτρέχει μὲν, πρὶν ἢ καὶ ἐνθέρμως προκαλέσασθαί τις αὐτὸν, τάχιστα δὲ βλάπτων ἐξαπόλλυσι, καθὰ δὴ καὶ τὸν οὐ λέγω ἐλέους ἄξιον Σαπρίκιον, ἀλλὰ τελείου μίσους τιμώμενον· ἵνα ὁ ἐς ἄκρον μισητὴς ὡσαύτως εἴη καὶ μισητὸς, ὃς ἀγάπην, ἣν οὐκ ἔχρῆν, ἀνθελόμενος τῆς ἐν αὐτῷ ἰῷ Θεῷ, τῷ τυράννῳ μὲν ἡγεμόνι καὶ τῷ αὐτοῦ δεσπόζοντι δαίμονι ἐσκείσατο, κακῶς ὑποστρέψας, ἔνθα καλῶς ἀνεχώρησε, τὸν δὲ Θεὸν ἔθετο παρ' οὐδέν.

ι'. Διὸ καὶ ἀντέλαβε τὸ ἐκπάγλιον θαῦμα πολὺ, ὦ ἀδελφοὶ, ὅτι δυοῖν τούτοιν, τοῦ φαινομένου ὑπεραποθνήσκειν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, τοῦ δὲ ἀντεχομένου τῆς ἀγάπης, ὁ μὲν παρεωράται ὁ ἐναγώνιος, ὁ δὲ παροδεύων προσδέδεκται. Καὶ οὗτος μὲν ἐστεφανωμένος ἀναλαμβάνεται ὕψιστος, ἐκεῖνος δὲ κατακυλίεται ὑποταρτάριος, καὶ ζωὴν ὑπὲρ τὸ θανεῖν φιλήσας λαγχάνει θάνατον οἰκτιστον, αἴτιον δὲ πάντως, ὅτι οὐκ εἶχεν ἀγάπην. Ὃ δὲ τοιοῦτος οὐδέν ἐστιν, ὡς ἡ ἁγιωτάτη Γραφὴ ἀποφαίνεται, εἰ καὶ ἄλλως δοκεῖ μέγας εἶναι τὴν ἀρετὴν, ἵνα, ὥσπερ ἅλατος μὴ ὄντος ἐξαρτύοντος ἀχρειοῦται τὸ ἔδεσμα, οὕτω καὶ βίος ἀπρόσμικτος ἀγάπῃ εἰς μῖσος λογίζηται τῷ Θεῷ. Εἰ τοίνυν οὕτως ἡ βαθεῖα « μνησικακία, » ἡ ἐλεθρία οἰκουρὸς, τὸ ψυχρὸν παραγκάλισμα, ἡ ψυχόλεθρος ἄμυνα, ὁ δαιμόνιος λόχος ὑπακάθηται, ὑπούλως ἐνεδρεύουσα, ὡς τότε μάλιστα φόνου μιμνήσκεσθαι, ὅτε ὁ μεμισημένος ἔλθοι ζητῶν

(1) Græce Σαπρώνυμος, *nomen putridum gerens*, vel potius *e putredine denominatus*, ironice.

συμπάθειαν — τίς ἀνάγκη θαῤῥεῖν ἡμᾶς δυσωπεῖν τὸν οὕτω « μνησικακοῦντα, » καὶ μὴ ἡσυχάζειν δεδιότας, μὴ καὶ ἀποθάνοι ὁ ζητῶν ἄφεσιν καὶ συμπάθειαν καὶ συγχώρησιν;

ια'. Εὐλαβητέον οὖν, καὶ οὕτως ἐατέον τὸν μισοῦντα, καὶ μενετέον ἐν συστολῇ χειρῶν καὶ κατακάμψει σώματος, καὶ ἡσυχαστέον, καὶ εἰς μόνον τὸν τῆς ἀγάπης Θεὸν ἐλπιστέον, καὶ οὕτως ἄνωθεν ἑλκυστέον τὸν φίλιον, καὶ ἄλλως δὲ τὸ αὐτὸ ἐπεξεργάσασθαι τὴν τελειοτέραν σαφήνειαν. Τίς ἂν ἀνδρὶ φθάσαντι ἐμβαθύναι εἰς μῖσος καὶ ἐμπλατύνεσθαι τὴν ἔχθραν, εἶτα φαινομένῳ μεταμίλεσθαι, πιστεύοι ἂν σπείσεσθαι, καὶ μὴ καιροφυλακήσειν εἰς ἄμεινον δραστικήν; Οὐ γὰρ ἔστιν αὐτόθεν εἰδέναι ἡμᾶς γε τοῦτο πρὸς ἀκρίβειαν, μὴ αὐτοῦ Θεοῦ πληροφορήσαντος ἀποκάλυψιν, ἵνθα ὁ μεμισηκὼς οὐ μόνον παραδείσου, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ αὐτοῦ ἐθέλει ἐκὼν ὑπεκστῆναι, εἰ μόνον ἐξισχύσει βλάψειν τὸν μισούμενον. Ὅτε καὶ πῶς ἂν τὸν οὕτω τοῦ μίσους ἄνθρωπον πιστεύσοι τις φίλον προσιέναι, καὶ μὴ ἐπέρχεσθαι ὡς ἐπίβουλον;

ιβ'. Μιμοῦμαι, ὦ φίλοι, πρός τινος, ὃν ὑποθετέον εἶναι Σαπρίκιον. Φανερῶς ἐθέλω φιλιώσασθαι· τρέχω πρὸς αὐτὸν ἐγὼ Νικηφόρος ὡς ἐν ὑποθέσει· γουνοῦμαι εἰς γνησιότητα φιλικὴν ἐγγραφῆναι. Ὁ δὲ ἴσως οὐ μόνον οὐ προσήσεται, ἀλλὰ καὶ, εἴ που πτερυρεθείη λίθος, ἢ ξύλον, ἁρπάζει κατ' ἐμοῦ τὸ πτερυρημένον· παραβαλεῖ δὲ καὶ ξίφεσιν, εἴ τινες παρατύχοιεν οὕτω θανοῦντες. Πῶς οὖν οὐκ εὐλαβήσομαι; πῶς οὐ φοβήσομαι; πόθεν μοι θάῤῥος ἔσται προσμίξαι τῷ Σαπρικίῳ εἰς ὁμιλίαν, ὅτι μὴ διὰ μόνου τοῦ Θεοῦ, ὠθήσαντός με, ὡς ἐκεῖνος οἶδε καὶ τὰ τοιαῦτα οἰκονομεῖν; Οὐκοῦν, εἴ τις ὀρθὰ φρονεῖν θεόθεν ἔλαχεν, ὀκνήσει ἂν προδραμεῖν καὶ ἁρπάσαι τὸν ἱκέσιον, καὶ ἐκμελίξασθαι τὸν πεφηνότα ἐχθρὸν, οὐ κατὰ συγκυρίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ μελέτην ἐνδόμυχον, καὶ αὐτὴν ἔμπρακτον, καί γε ὀλεθρίαν, εἰ μὴ τὴν ἀκμὴν τοῦ αἰχμάσοντος ἠμβλυνεν ὁ Θεός.

ιγ'. Δέον τοίνυν, εἴ τις ἐχθρῷ τοιούτῳ περιπέσοι, ἀναποδίζειν, εἴ που αὐτῷ περιτύχῃ, καὶ πρύμναν, ὡς οὕτως εἰπεῖν, κρούεσθαι, καὶ ἀνακωχεύειν ἐν τῷ εὐλαβεῖσθαι, μὴ καὶ, λιμένα δοκῶν εὑρεῖν, προσαραχθήσεται βαχίᾳ εἰς ἀπώλειαν· καὶ οὐκ ἂν εἴη μεμπτέος, οἶμαι, ὁ τοιοῦτος, οὐδὲ πτοιαλέος εἰς ἀνένδεκτον, εἴπερ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν βαρύτατον ἐχθρὸν προσιόντα βλέπων, καὶ ἀδασανίστως λαλοῦντα καταλλακτικὸν, παρέλθοι ἀναστελλόμενος. Πόθεν γὰρ δυνήσεται θαῤῥύνασθαι, ὡς μὴ δυσελπιστεῖν, ἥκειν ἐκεῖνον ἐπὶ σπουδῇ, οὐ μὴν ἐπὶ σπουδῇ, μεγάλου κακοῦ; Καὶ ἔστι τὸ πρᾶγμα εἰκάσαι οὕτως· φοβερὸς ὁ λέων ἐξάπαντος, ὅθεν καὶ προσελθεῖν ἐκείνῳ πάνυ τι ἀθαρσὲς, εἰ καὶ ἀλύσεσι καταχλειόμενος περιδέδεται· καὶ ἐπερχόμενον δὲ ἰδὼν φύγοι ἂν τις ἐς τάχος, εἰ μὴ τοὺς πόδας ἀποκωλύει τὸ δέος. Ὁμοίῳ δὴ λόγῳ φευκτία καὶ ἡ βαθύῤῥιζος ἔχθρα, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν λεοντώδης ἐχθρός. Ἔχοι τοίνυν

A ubi invidus clam insidens tum maxime de nece cogitat, cum inimicus venit quæsitum concordiam. Quam igitur necesse nobis est studiose eniti ut pertinaces in odio flectamus, utique nunquam timere desinamus, ne is moriatur qui veniam, concordiam consortiumque postulat!

11. Isto modo oportet nos hominem invidum cavere atque deserere, et perseverare in conserendis manibus, in flectendis genibus, in quieta vita, ita ut speremus uno in Deo charitatis, utique amicum e sublimi asciscamus, talique ratione et aliis similibus æternam lucem comparemus. Præterea quis audebit redire in gratiam cum homine qui postquam alte odium lateque iras exercuerit, resipiscere videtur? quis contra non suspectam B habebit vitam in melius, sed ad breve mutatam? Nec est enim ut per nos explorate sciamus, antequam Deus detecta re certiores nos fecerit, num invidus sese ex paradiso, imo ex Deo jam segregatum malit, dummodo liceat nocere ei quem exsecratur. Qua ergo via quis poterit hominem odio tam proclivem ut amicum adire, nec potius caute convenire ut insidias molientem?

12. Pono me, amici, coram homine quem fingemus esse Sapricium. Volo plane in ejus amicitiam recipi. Accurro ad eum ego, ut posuimus, Nicephorus. Genua amplector ut fideles inter amicos me conscribat. Is autem forsitan adeo non delectabitur ut contra seu lapidem, seu lignum, seu quid- C quid invenerit adversus me arripiat. Imo ense aggredietur, si cui ita mori in promptu fuerit. Quomodo igitur non caveam? cur non timeam? unde audeam inire cum Sapricio societatem, nisi impulsus a solo Deo, ut ipse Nicephorus, id peragendum susceperim? Ergo quicunque a Deo sanam accepit mentem non id committet ut prior occupet, aut præcipiat aut mansuefaciat professum de genere hoc inimicum; nec ejus occursum solum cavebit, sed occulta etiam incepta, quæ non irrita, imo et lethalia, Deo non obtundente aciem, esse possent.

13. Oportet, si quis in talem inimicum inciderit, pedem referat, si data sit copia, navemque, ut ita dicam, retro agat, condatque celeriter in statione D prudentiæ, ne forte, si cessaverit in inveniendo portu, a tergo cædatur usque ad necem. Nec locus esset, credo, cur talis vir culpetur: nulla est enim timiditas ineluctabilia detrectanti. Jure igitur homo noster, si gravissimum hunc inimicum prospexerit ad se venientem et inconsulto de concordia loquentem, conversus in fugam ab eo declinabit. Unde enim poterit satis confidenti esse animo ut speret inimicum accedere ad conciliationem, non properare ad magnum facinus? Rem similitudine adumbrabo. Terribilis est leo cum occurrit. Ut vero nulla opus esset audacia si quis eum in carcere cohibitum et catenis constrictum conveniret, sic [liberatum] et occurrentem quivis quam citissime fugeret, modo non pedes pavore constite-

rint. Simili modo fugiendum est odium altis radicibus hærens, fugiendusque inimicus per istud odium leoni similis. Pedem nudum in ignes sane proferret, qui se tali sociaret inimico, amicitiam cum eo secundum justitiam conciliaturus. Oportet eum fugiat occurrentem quasi ad oscula, non secus ac si ante pedes ignis accenderetur. Quod enim ad perturbationes mentis attinet, qui ad ea pericula incautus ruit quæ postea expertus reformidat, idem facit ac si non videret quod ante pedes.

14. Necesse est ergo, ut apparet ex his quæ nuper diximus, orare ne quis prior vos odio pertinaci occupet. Sin autem in tales miserias incideritis, demittite caput, atque ex illa communi malorum abysso, clam invocate Deum; tum genibus provoluti extendite ad eum manus; denique cavete ne qui prior læserit, iram occasione data expleat, si vobis obvius fuerit. Quapropter colligendum est ex iis quæ antea consideravimus, remota odiorum scandala compositamque pacem summum esse ac supremum bonum omnibus hominibus, et imprimis Christianis, a quibus Deus neque donum neque aliud quidquam accipit nisi charitatem colant; tum cunctis iis quæ ad vitam spectant.

15. Quod si quis, postquam perseveraverit in odio, et lacessiverit et terruerit et nocuerit, et nullum plane amicitiæ indicium præ se tulerit, postea nuntietur se composuisse in amicum fidelem qui pacem promoveat et pacificum se dextere simulet; sed cavendum est ne cum tali homine amica societas ineatur, donec fidem in se fecerit, ponens in medio pignus idoneum, per quod alter cum altero conjungatur, ac duo sejuncti viri in unionem sancti Spiritus ingrediantur. Aliter jure timendum sit ne importuno in congressu, qui amicitiam resipiscentis more precatur, detrimentum contra ferat, quod minime patienti salubre futurum esset.

16. Idem prorsus is reformidabit qui ad inimicum revertitur non plane simplicem, sed plus æquo acerbum. Quo enim satisdato certior sit qui, auctore Deo, tuam repetit studiosus quam projecerat amicitiam, fore ut ipse conveniat inimicum cito placabilem, qui resipiscentem amicum amplectatur et osculetur, non occidat et devoret misere trucidatum? Contigit in exemplo supra laudato ut qui reditum in amicitiam quæsivisset martyrio salvaretur, quique redeuntem aversatus esset per Satanam periret. Atque semper eodem modo se res habet, nec oportet confidere nos ita delapsos ita salvatum iri. Namque illud perraro evenit, nec alibi tale quidquam reperiatur. Omitto dicere id naturaliter ac vulgo fieri ut ambo una delapsi una pereant, qua ex re majus dæmon gaudium suscipiat.

17. Cavendum est igitur in re tali et quam maxime attendendum. Multi enim mala machinantur, scilicet li quorum ad nutum res non coeunt, de quibus dictum est: « Non est ut dormiant nisi

A ἐπίσης ποιῆσαι ὥσπερ, πυρὶ προσᾶραι πόδα γυμνόν· οὕτω καὶ τοιούτῳ ἐχθρῷ προσμίξαι εἰς πραγματείαν φιλίας τῆς πρὸς ὀρθότητα, καὶ προερχόμενον δὲ ὡς ἀγαπῆσαι φεύγειν ὡσεὶ καὶ πῦρ, ὃ φλέγει τὰ ἐν ποσίν. Ὅμοιον γὰρ, τά γε εἰς ψυχῆς τάραχον, ἐπιτρέχειν τε ἀφυλάκτως πράγματι, ὃ μετὰ πεῖραν πτοούμεθα, καὶ βλέπειν ἐκεῖνο προφθάνον εἰς ἡμᾶς.

ιδ'. Χρὴ οὖν εὔχεσθαι, ὡς ἔοικεν ἐν τοῖς ἄρτι, μὴ εὑρέσθαι ὑμῖν ἀρχὴν πεισματικοῦ μίσους· εἰ δέ τις ἐμπέσοι κακῷ τοιούτῳ, ἀλλὰ τότε καταπάπτεσθαι καὶ ἡσυχῇ κατακλάσθαι, προσπίπτοντα τῷ
B κοινῷ βυθῷ, Θεῷ, καὶ γουνούμενον συστέλλεσθαι, καὶ ὑποπτεύειν τὸν κατάρξαντα, μήποτε καιρὸν εὑρηκὼς ἀποπλήσῃ τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐν τῷ συντυχεῖν ὑπὸ τουτῳῖ τῷ μισουμένῳ. Καὶ τοίνυν περιστέον ἐκ τῶν ἄρτι ἐπεσκεμμένων, ὅτι περιαιρεῖν μὲν σκάνδαλα ἐχθροποιῶν, καὶ πραγματεύεσθαι εἰρήνην ἄριστόν ἐστι πάντη καὶ πάντως ἀνθρώποις, μὴ ὅτι γε Χριστιανοῖς, ὧν οὔτε δῶρα δέχεται ὁ Θεὸς, οὔτε προσένεξιν ἑτεροίαν, εἰ μὴ οὕτως ἀγαπητικῶς ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἅπασι τοῖς ἐν βίῳ.

ιε'. Ὅτε δέ τις πρὸς ἔνστασιν μεμισηκὼς καὶ ἐπεξελθὼν καὶ ἐκφοβήσας καὶ βλάψας καὶ μηδέν τι μηδόλως ἐνδειξάμενος ἀγάπης τεκμήριον, εἶτα εἰρονίζειν ἐπαγγέλλεται φίλον ἀκριβῆ, προκειτῶν εἰρηναῖά τινα καὶ σκιαγραφῶν δεξιῶς, ἀλλ' ἐκείνῳ τῷ
C ἀνθρώπῳ εὐλαβητέον εἰς ταυτὸν ὁμιλίας ἰλθεῖν φιλικῆς, ἕως ἂν τεκμηριώσηται κόλλαν ἐν τῷ μέσῳ τεθεῖσθαι ἀξιόλογον, δι' ἧς ἀλλήλοις προσκολληθήσονται, καὶ εἰς πνευματικὴν οἱ διεστῶτες ἔλθωσιν ἕνωσιν. Δίος γὰρ οὐκ ἀνέλλογον, μή ποτε τῇ ἀκαίρῳ συνελεύσει ὁ προσελθὼν βλάψῃ μεθόδῳ ὑποὐλιῳ τὸν ἄνδρα, οὗ τὴν φιλίαν ζητεῖ ἀναχαμπικῶς, καὶ ἡ βλάδη ἔσται εἰς οὐδὲν ὑγιὲς τῷ παθόντι.

ις'. Τὸ δὲ ὅμοιον πτοήσεται πάντως καὶ ὁ προσρυίσκόμενος ἐχθρῷ, οὐ τῷ ἁπλῶς ἐν ἁπλότητι, ἀλλὰ πρὸς ὑπερβεβληκυῖαν σκληρότητα. Πόθεν γὰρ ἐγγύη δοθήσεται, ὡς ὁ κατὰ Θεὸν φιλυπόστροφος εἰς ἀγάπην ἀποιχομένην στρεπτῷ εὐθέως ἐντεύξεται τῷ ἐχθρῷ καὶ ἑτοίμῳ ἐγκολπώσασθαι καὶ ἀσπάσασθαι
D τὸν ἀνακάμψαντα φίλον, οὐ μὴν διαχειρίσασθαι, ὡς καὶ καταφαγεῖν ἐξολωλότα κακῶς; Οὐ δήπου γὰρ, ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ μὲν ζητήσας ἐπάνοδον ἀγάπης ἐσώθη μεμαρτυρηκώς, ὁ δὲ δυσωπηθεὶς ἀπώλετο σατανικῶς, οὕτως ἔσται καὶ ἐπὶ πάντων γίνεσθαι· οὐδὲ θαῤῥητέον, ὡς πάντες, εἰ οὕτω πεσούμεθα, σωθησόμεθα. Τῶν γὰρ πάνυ σπανίων καὶ ἀνευρέτων ἐκεῖνό ἐστιν· ἐῶ λέγειν, ὡς εἰκός ποτε καὶ ἀμφοτέρους εἰς ἓν συμπεσόντας ἀπολέσθαι, ὡς πλεῖον οὕτω γενέσθαι τὸ δαιμονικὸν ἐπίχαρμα.

ιζ'. Οὐκοῦν εὐλαβητέον ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ προσεκτέον ὅτι μάλιστα. Πολλοὶ γὰρ « κακὰ μηχανῶνται » κατὰ τὸν οὕτως εἰπόντα, οἷς οὐ πάνυ τι προσαρμόττειν ἐθέλει, τὸ « Οὐ μὴ ὑπνώσωσιν, εἰ

μὴ κακοποιήσουσιν, » ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς « Οὐ μὴ A nocuerint[1], » vel potius : « Non est ut vivant nisi
ζήσωσιν, εἰ μὴ φονεύσουσιν· » ὃ δὴ μάλιστα ἐζήλωσεν occiderint[2], » (quod in primis appetebat Sapricius),
ὁ Σαπρίκιος. Ἔστι δὲ ἀστεῖσασθαι, καὶ ὡς οὐδ' οὐ vel etiam acutius : Non est ut respirent, nisi
μὴ ἀναπνεύσωσιν, εἰ μή τινα καταπίωσιν, εἶθε δὲ sanguinem exhauserint, non dico homines homi-
μὴ ἄνθρωπον, ἀλλά τινα μυῖαν δακνηρὰν αἱ κυνό- nem, sed ricini muscam mordacem, donec ipsi
μυιαι· ἵνα καὶ εἰς Βεελζεβοὺλ ἀνάγοιντο καὶ αὐτοί, ad Beelzebuth perducantur, cujus nomen signifi-
ὃς ὑπὸ τῶν τὰ θεῖα σοφῶν « καταπίνων μυῖαν » cat, sacrorum doctorum interpretatione, « qui mu-
ἑρμηνεύεται. scas exsugit. »

ιη'. Ἰδοὺ τοίνυν ἐκ τοιοῦδε φάκτου καὶ ἕτερον 18. Ecce aliud iisdem præmissis consentaneum.
τοῦτο. Δένδρον ἡμῖν ἐντεθύμηται ἀλλόκοτον, οὗ Arborem in principio singularem animadvertimus
μνήμην οὐκ ἐθέμεθα φθάσαντες, ὅπερ οἵους μὲν cujus nondum deposuimus memoriam. Quales au-
φθάσαν ἔφερε καρποὺς, οὐκ οἴδαμεν ἀκριβεῖ γνώσει tem hæc arbor priores fructus ediderit, incertum
παραλαβόντες. Ἐκεῖνο δὲ ἀκριβέστατα ἐπιστάμεθα, est, nec satis exacta cognitione traditum. At illud
ὅτι, καθ' ὃν καιρὸν ἐμιλλεν αὐτὸ (ἦν δὲ ὁ Σαπρίκιος) apprime novimus, eamdem (id est Sapricium),
ἐξαρτύσαι Θεοῦ τράπεζαν διὰ καρποφορίας εὐγενε- cum jam divinæ mensæ fructus generosos mini-
στάτης, ἀπετμήθη, ὡς γενέσθαι πυρίκαυστον· τὸν B stratura esset, eo excisam fuisse ut igne combure-
γὰρ φοίνικα τοῦ Θεοῦ καταγευσάμενος, ὅτι μηδὲ retur. Quoniam enim collata cum palma Dei non
εἶχε κατ' ἐκεῖνον λόγῳ φυσικῆς εὐφυΐας γλυκὺν ἐγ- habebat, ut quasi de corporea natura loquar, æque
κέφαλον, ἀπετάχθη εἰς πῦρ αἰώνιον. suavem gustui medullam, seposita est in ignem
æternum.

ιθ'. Εἰ δέ τι χρὴ (οὐκ ἂν δὲ ἀπεοικὸς εἴη) δυάσαι 19. Sin autem oporteat (nec abs re esset),
τὴν δενδρικὴν θεωρίαν ταύτην, ἔστι διανοήσασθαι harum arborum alteram intueri, id perspiciamus,
ἡμᾶς ἐνταῦθα οὐκ ἀπροσφυῶς καὶ δεύτερον αὐτίκα quod a prædictis non abhorret, posteriorem ex
δένδρον παράδοξον, τὸν ἅγιον Νικηφόρον, ἄχρι μὲν his duobus miris arboribus, id est sanctum Nice-
τῆς ἐκτομῆς τοῦ ἀχρείου τὴν καρδίαν δένδρου, τοῦ phorum, eo usque dum resecaretur illa prior, cujus
μισαδέλφου, καὶ οὕτω (Δαυϊτικῶς καλέσαι) βαρυκαρ- cor sterile erat, quia fratres oderat, aut potius
δίου, οἷα καὶ ἀγαπήσαντος ματαιότητα, οὐχ οὕτως grave erat (ut Davidis verba usurpem), quia vani-
ἐριθηλὲς, οὐδὲ οἷον μεγαλείως προφαίνεσθαι, ὡς tatem diligebat, non ita viridem aut elatam se
λόγον ἐπ' αὐτῷ εἶναι πολύν. Ὅτε μέντοι τοῦ καλοῦ præstitisse ut multus de ea sermo haberetur. Po-
καὶ σαπροῦ ἐν χρῷ γέγονεν ἡ ἀξίνη, αὐθωρὸν τῶν C stea vero cum securis corticem penetravisset
ὑψέων τοῦ οὐρανοῦ παραψάμενον, καὶ ἄνθη προβαλ- hujusce pulchræ ac putridæ arboris, Nicephorus
λόμενον, καὶ καρποφορῆσαν, ὡς Θεὸς ἀγαπᾷ, καὶ horæ momento visus est excelsa cœli tangere, flores
τῇ ἐκείνου ἀπελεύσει, καθ' ἣν ἀπετμήθη ἐκ τοῦ profundere, fructusque ferre quibus Deus delec-
Θεοῦ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν παραδείσου, ἐκφανθὲν αὐτὸ tatur. Sapricii recessio, propter quam ex Deo at-
εἰς φυτὸν Θεοῦ ἀξιόλογον, ἵνα πως κάνταῦθα ἡ ἄλλου que ejus paradiso exemptus est, causa fuit cur
φθορὰ εἴη ἄλλου γένεσις. Nicephorus plantam Deo pretiosam se exhiberet,
sicque ex unius exitio alterius salus oriretur.

κ'. Καὶ ἰδοὺ δύο ἡμῖν ἄρτι ἀναπέφηνεν ἱστορη- 20. Ecce duo istæ arbores, quas memoravimus:
μένα δένδρα, θαύματος καὶ ἐκπλήξεως ἄξια· ὧν τὸ admiratione et stupore dignas nobis nuper se
μὲν τάχιον, ἢ ἀναμῦσαί τινα, ὃ δὴ λέγεται, αὐτοῖς ostenderunt. Alteram enim, priusquam quis, ut
καρποί, οἷς ἔφερεν, ὡς μὲν ἄλλως εἰπεῖν, τυφω- aiunt, nictaretur, typhonicus ventus, ut temere
νικῷ ἐξέσπασται πνεύματι καὶ Ἅρπυίαις ἐλήλαται, loquar, exstirpavit, cum fructibus quos ferebat,
προσφυέστερον δὲ φάναι, κατέσπασται εἰς φθορὰν Harpyiæque abduxerunt; vel potius, ut con-
χάσματι γῆς. Τὸ δὲ ἕτεραν δεύτερον, ὡς οἷα καὶ ἐκ gruenter dicam, avulsam et ad perniciem ruentem
μὴ ὄντος ἀναφυὲν, ἐξεφάνη καὶ ἐπληροφορήθη πρὸς D terra hians absorbuit. Altera autem, quasi ex illa
καὶ ἐντελεστάτην αὔξην καὶ κάρπωσιν θεάρεστον· demortua prodiisset, statim apparuit, implevit-
αὐτὸ μὲν πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ προφανὲν καὶ que justum incrementum, tulitque fructus Deo ju-
θεοφιλῶς τελεσφορηθὲν, ἐκεῖνο δὲ διὰ τοῦ παγκάκου cundos. Hic ipsum apud Deum visus est, quo eum
πολεμίου τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως ἐξολωλός· ἵνα divinus amor perduxerat; ille per pessimum ge-
καὶ ἐκ τούτων μάθωμεν, οἷα μὲν ὁ Κύριος θαυμα neris humani hostem periit, quo disceremus
τουργεῖ, ὁποῖα δὲ ὁ ἀποστάτης δοῦλος ῥᾳδιουργεῖ, ὁ quanta sint cum mirabilia Domini, tum nefaria
μηδένα φιλῶν ἄνθρωπον, κἂν εἰ καὶ εἰς οἰκειότατον servi istius rebellis, qui nullum ex hominibus
αὐτὸν ἐγγράφηται, ἀλλὰ τοὺς ὅλους ἐθέλων κοινω- amat, ne hos quidem quos ut sibi fidelissimos
νοὺς αὐτῷ γενέσθαι τῆς κολάσεως, ἀπεναντίας πάν- conscripsit, sed vult cunctos fieri pœnæ suæ parti-
τως τῷ πάντας ἐθέλοντι σώζεσθαι. cipes, longe secus ac Deus qui salvos omnes vult.

κα'. Οὐκοῦν, ἐφ' οἷς ἄρτι φαμὲν, κομψευόμενος 21. His quæ modo diximus, adjici posset or-
εἴποι ἂν τις, δύο τούτους ἀλήθοντας οἷς ἔζων. καὶ nandi causa, duo illos viros cum suis æqualibus

[1] Prov. IV, 16. [2] ibid.

in pistrino fuisse, vitæ mola utrumque tritum esse, ex his autem alterum, scilicet Nicephorum acceptum fuisse pistrinario et sublatum, alterum autem jacuisse Tartaro relictum. Unde aliud etiam colligi queat. Cum enim in locum arboris excisæ utpote inutilis, magnus ille Nicephorus, vitæ arbor, subierit, argumentum fuit Sapricium, maledictam atque excisam arborem, non hic plantatum fuisse ubi præterlabuntur aquæ Dei, quippe qui non vitam egerit dignam sanctissimo baptismate, cujus ope tot fructus daturus erat in tempore quo debebat et poterat.

22. Itaque hoc e supra dictis colligendum est, summa nobis opus esse prudentia, cum dirimentibus juxta Evangelium scandala, tum caventibus ne congressi cum scandalizatis iniquo tempore, detrimentum vel ipsi patiamur, vel aliis inferamus ad quos sanctæ pacis causa nos contulerimus. Non est enim ut omnino confidamus nos, si delabemur, salvos factum iri. Quod contigit magno martyri Nicephoro, non casu, sed gratia Dei, qui cum amovisset scelestissimum suum sacerdotem, ut indignum regno cœlorum, comiter accepit sanctum laicum hæredem tantæ felicitatis. Neque hanc ille neglectam, ut aiunt, reperit; nam salutis opus arte ac methodo procuraverat. Scilicet non eum fugiebat se, si haud inscius Satanæ ministris, in gratiam cum martyre rediret, correptum et abductum graves pro Christiana fide pœnas daturum. Sed cum talia prævidisset, secum reputavit necessario alterutrum factum iri, vel ut amicitiam sibi compararet, converso in amicum inimico, sicque preces martyris, hæredis nomine, obtineret; vel ut spe destitutus alio modo missa a Deo subiret. Nicephoro igitur ad pacem ita comparato magnum obtigit ex Deo beneficium, nempe coronam Sapricii transeundo suscepit, quia pluris quam iste indignus vir factus erat.

23. Quamobrem Nicephorus duplicem coronam sustulit, alteram pro charitate, quia odii oblitus erat, alteram pro martyrio. Utraque autem capiti institit, quo tempore ensis jugulo suppositus est. Etenim Christi crucem sustulerat, juxta Evangelii præcepta, quod iste facere noluit, qui virtutem nefarie colebat, Sapricius. Crucem iste portaverat, rectam quidem ingressus viam, Christum autem charitatis Deum non pone secutus, quippe qui tum proximum suum non amaverit, cum charitas ei se præberet nequaquam intolerabilem aut inaccessam, sed contra perquam facilem, adeoque perviam ut nihil minus asperum esset. Verumtamen satis fuisset hunc virum odio imbutum, eoque servientem dæmoni malitiæ principi, hoc unum ex intimo corde dicere: « Deus misereatur tui, frater, » ut statim Deo assisteret, corona redimitus. Non autem eum oportuit diu luctatum ut præ se ferret amorem Dei quem pro nihilo ducebat, cum jam ad exitum duceretur horrere quidem ne frater pœniteus, geni-

A αὐτοὶ περὶ βίου τροχὸν εἱλούμενοι, τὸν μὲν παραληφθῆναι, τὸν Νικηφόρον, ἀνειλημμένον, τὸν δὲ ἀφεθῆναι καταχεῖσθαι ταρτάριον· ὡς οὕτως εἶναί πως ῥηθῆναι, δένδρου τούτου ἀλυσιτελοῦς ἐκκεκομμένου ἀντιφυῆναι τὸν μέγαν Νικηφόρον, δένδρον ζωῆς, αἴτιον δὲ τῷ Σαπρικίῳ, δένδρῳ τῷ ἀπευκταίᾳ; ἐκτομῆς, ὅτι μὴ ξύλον ἦν πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν τοῦ Θεοῦ ὑδάτων, οἷα μηδὲ ζῶν ἀξίως τοῦ ἁγιωτάτου βαπτίσματος, δι' οὗ ἔμελλε δοῦναι τὸν καρπὸν αὐτοῦ ἐν καιρῷ, καθ' ὃν καὶ ἐχρῆν καὶ ἐξῆν.

κβ'. Ὅθεν περιστέον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι συνέσεως ἄκρας ἔργον ἐστὶ, λύειν μὲν τὰ σκάνδαλα εὐαγγελικῶς, εὐλαβεῖσθαι δὲ, μὴ [τῇ] πρὸς τοὺς B ἐσκανδαλισμένους ἀκαίρῳ προσενέξει ἢ ἑαυτὸν βλάψῃ τις ἢ ἕτερον, ᾧτινι ἐπὶ ἁγιασμοῦ πραγματείᾳ προσήνεκται. Οὐ δήπου γὰρ πάντως ἔχομεν θαῤῥεῖν, ὡς, εἰ πεσούμεθα, σωθησόμεθα. Ὁ δὴ τῷ μεγάλῳ μάρτυρι Νικηφόρῳ οὐ τύχης λόγῳ συνέπεσεν, ἀλλὰ πεφιλοτίμηται πρὸς Θεοῦ, ἀπωσαμένου μὲν τὸν φαυλεπίφαυλον πρεσβύτερον, ὡς μὴ ἐπάξιον διεγνωσμένον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, δεξιωσαμένου δὲ τὸν ἅγιον λαϊκὸν εἰς κληρονομίαν τοιούτου ἀγαθοῦ· ὃς οὐ πάρεργον, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν βασιλείαν εὗρηκεν, ἀλλ' προετοιμασάμενος ἐπιδεξίως καὶ εὐμεθόδως εἰς ἔργον σωτήριον. Οὐ γὰρ ἔλαθε δήπου ἐκεῖνον, ὅτι μάρτυρι σπενδόμενος εἰς ἐπήκοον θεραπευτῶν δαιμονίων, συλληφθήσεται καὶ ἀπαχθήσεται, πεισόμενος δεινὰ ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πί- C στεως· ἀλλὰ προειδὼς καὶ αὐτὸ συνελογίσατο, δυοῖν θάτερον αὐτῷ γενήσεσθαι· ἢ φιλίαν εὑρέσθαι καταπραξάμενον, γενέσθαι τὸν ἐχθρὸν πρὸς αὐτοῦ, καὶ οὕτω κληρονομῆσαι μαρτυρικῆς εὐχῆς καὶ πιστεθῆναι· ἢ διαπεσὼν τῆς ἐλπίδος στέξαι καὶ τὸ ἄλλως ἐπισυμβησόμενον ἐν Θεῷ. Καὶ δὴ γέγονεν εἰς αὐτὸν οὕτως ἑτοιμασθέντα εἰς ἀτάραχον τὸ μέγα θεόθεν καλὸν, καὶ τὸν τοῦ Σαπρικίου στέφανον ἐνόδιος ἀνελάβετο παρευδοκιμησάμενος τὸν ἀνάξιον.

κγ'. Μενοῦν γε δύο στεφάνους, ἕνα μὲν τὸν ἐνεκεν ἀγάπης, ὃν εἶχεν ἂν « ἀμνησικακίας » χάριν, ἕτερον δὲ διὰ τὸ μαρτύριον, ἥρπασεν, ἅμα τῷ ξίφει μὲν τὸν τράχηλον, τοῖς δὲ στεφάνοις τὴν κεφαλὴν ὑποθέμενος, καὶ ἅρας τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, D καθότι καὶ ἠκολούθησεν αὐτῷ εὐαγγελικῶς· ὅπερ ἀπηνήνατο ποιῆσαι ὁ τὸ καλὸν κακῶς ποιῶν Σαπρίκιος, ἁράμενος μὲν σταυρὸν ὡς ἐν ὀρθότητι, οὐ μὴν κατόπιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ τῆς ἀγάπης Θεοῦ, ἐλθὼν ἀκολουθικῶς, ὅτι μηδὲ ἠγάπα τὸν πλησίον, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ φορτικότητι καὶ ἀδυναμίᾳ τινὸς ἀποτελέσματος, ἀλλὰ εὐκολίᾳ, ἧς οὐδὲν ἂν γένοιτο ἀφελίστερον. Ἐχρῆν γὰρ τὸν τοῦ μίσους ἄνθρωπον ἐκεῖνον, καὶ δι' αὐτὸ θεράποντα τοῦ ἀρχεκάκου, εἰπεῖν μόνον τό· « Ὁ Θεὸς ἐλεήσαι σε, ὦ ἀδελφὲ, » κατ' ἐνδιάθετον, καὶ αὐτίκα στεφανίτην παραστῆναι τῷ Θεῷ, οὐ μὴν ἀγωνισάμενον μακρὰ κατὰ πρόφασιν ἀγάπης της πρὸς τὸν Θεὸν, ὃν κατ' οὐδένα, ὡς ἔοικε, λόγον ἐώρακεν, εἶτα καὶ ἀπαγόμενον εἰς τελείωσιν, ὀκνῆσαι μὲν αὐτῆς μεταδοῦναι

ἀδελφῷ δυσωποῦντι καὶ γονυκλιτοῦντι καὶ κατακύ- A
πτοντι ἐς προσκύνησιν, ὑπακοῦσαι δὲ τῷ δαίμονι
ἐρεθίσαντι λόγῳ ὑποβολῆς, καιρὸν εἶναι αὐτίκα νῦν
ἀπαγαγεῖν τοῦ ἐχθροῦ τὴν κεφαλὴν, καὶ οὕτω τῆς
ἐκεῖ ζωῆς ἐπάρατον ἀνθελέσθαι τὴν ἐνταῦθα βιοτὴν,
καὶ πρὸς τῷ λιμένι ναυαγῆσαι, καὶ ὅτε ταῖς τοῦ
παραδείσου πύλαις ἐγγισε, παρὰ θύρας, ὅ φασιν,
ἐλθεῖν, ἀφέμενον τῷ ἐχθρῷ Νικηφόρῳ, εἰσδραμεῖν
ἔσω καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν θεάσασθαι· ὑπεκστάντα
μὲν τῆς οὐρανοβάμονος κλίμακος τῷ θεοφιλῶς
ὑψιπέτῃ ἀετῷ Νικηφόρῳ, ἑαυτῷ δὲ ὡς γεωχαρεῖ
καὶ (οἷον εἰπεῖν) βουγαίῳ, εἴς' οὖν βοσκήματι γῆς
ἀνακυψαμένῳ τὸ κατάγαιον, καὶ τοῖς κάτω ἐναπο-
μείναντα, μὴ ἔχοντα μηδὲ ἀναβλέπειν ἀτενῶς εἰς
τὸν οὐρανόν· ὁπηνίκα καὶ οἱ δήμιοι οὐκ ἂν ἔσχον μὴ
οὐ θαυμάσαι, ὅπως οὐχὶ ἀντάλλαγμα λυτρώσεως B
ψυχῆς δικαίας, ἀλλὰ ὀλεθρίου, τὸν φιλόχριστον Νι-
κηφόρον παρᾳδόμενος ὁ Σαπρίκιος ἐφόνα, δαιμόνων
ἀντικρυς. Ἐβαρύνθησαν δὲ ἂν ἐκεῖνοι, καὶ ὅτι βλα-
σφημίαις ὁ κακὸς ἄνθρωπος τὰς φιλικὰς εὐλογίας
ἠμείβετο, καὶ τὰς ἱκεσίας ὕβρεσι, καὶ ὡς, φιλεῖν
δοκῶν τὸν δεσπότην Θεὸν, τὸν σύνδουλον ἐς τοσοῦτον
μισεῖ, καὶ τύραννος ἀποβαίνει, μετάγων κατ' ἐκεί-
νου τὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἀπόφασιν, μενοῦν γε
πυρκαίου ἐξανάψας θυμοῦ, σώζουσαν μὲν τὸν προ-
δεδομένον θανεῖν, τὸν δὲ προδόντα διαβιβάζουσαν
εἰς αἰώνιον πῦρ.

κδ'. Παραπήξατε τοίνυν ὦ ἀδελφοὶ, τῇ κσθ' ὑμᾶς
μνήμῃ καὶ δίνδρον τοῦτο παράδοξον, ἐκριζωθὲν C
ξυλοκόπῳ δικαίως ἀξίνῃ τοῦ θείου κήπου, καὶ ἀπο-
κληρωθὲν αἰωνίῳ πυρὶ, ὅπερ αὐτῷ τῷ δαίμονι καὶ
τοῖς ἐκείνου ἡτοίμασται. Καὶ τὸ τοιοῦτον φάκτον
μνήμασι δέλτοις φρενῶν ἐγγραψάμενοι, παραδέχε-
σθε μὲν ἅπαντα ἄνθρωπον ζητοῦντα εὐχὴν, καὶ
καταλλαγὴν, καὶ ἕνωσιν ἀνθρωπικὴν ἀτύρβαστον,
καὶ φιλότητα κοινωνικὴν, καὶ συνδρομὴν πολιτικὴν,
καὶ ἀγάπην, καὶ συγκατάβασιν, καὶ ἐπιείκειαν, καὶ
ἡμερότητα, καὶ ἱλαρότητα, καὶ ἀσυλίαν, καὶ τὸ
ἀνεπίθετον, καὶ ἀνεπιβούλευτον, καὶ τὴν ἐς βίον
συγκρότησιν, ἐφ' οἷς δυνατὸν, καὶ ἐνδεχομένην συν-
αντίληψιν, καὶ ἔλεον, καὶ μετάδοσιν, ἔτι δὲ συναναι-
στροφὴν εἰρηνικὴν, δεξίωσιν ἀπάνουργον, κεφαλῆς
νεῦσιν εὐλόγιστον, λαλιὰν εὐπαίδευτον, συνέντευξιν D
ἀστικὴν, συνδρομὴν ἀσκίλιστον, συνοικίαν ἀτάραχον, εὐλογίαν χριστιανικὴν, τὸ ἀπανούργως εὐόμι-
λον, τὸ « ναὶ » καὶ τὸ « οὔ, » τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἁρ-
χιούργητον, τὸ ἀνθρωπίνως κοινωνικὸν, τὸ ἀκακούρ-
γως πολιτευτικὸν, τὸ ἐν συναλλάγμασιν ἄδολον, τὸ ἐν
ὑποχέσεσιν ἀτρεκὲς, τὸ ἐν δανείσμασιν ἢ ἀκερδὲς,
ἢ ἀλλὰ δευτέρῳ λόγῳ εὐδιαχρίτως ὀλιγοκερδὲς, καὶ
ὁπόσοις ἄλλοις βίος ἐξαρτύεται ἥμερος, καὶ μὴ αἰσχύ-
νων τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, καὶ εἰς Θεοῦ δίνδρα
οὕτως αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε πολυφόρα καὶ
ἀγλαόκαρπα, καὶ οἷα γλυκάζειν καὶ τέρπειν διὰ ἀγά-
πης, καθ' ἣν ἠγαπημένα νεφύτα τῷ Θεῷ ἐξοσιοῦν-
ται εἰς δόξαν αὐτοῦ ὑμῶν ἀνατρέχοντα. Καὶ τοιοῦτοι
μὲν ὑμεῖς ἀποβαίνετε λόγῳ τελειώσεως, ὡς ἄνθρω-

bus flexis inclinatusque ad oscula hujus exitus par- A
ticeps fieret; aurem vero præbere dæmoni insidio-
se suadenti nunc esse tempus inimico ab homine
declinandi. Quum enim hacce via in maledictionem
incurrisset, huic vitæ æternam vitam posthabuit,
naufragium ad portum fecit, foribusque paradisi
jam proximus, a foribus, ut aiunt, deerravit, passus
inimicum suum Nicephorum introrsum præcurrere,
atque ibi gloriam Dei contemplari. Scilicet e scala
pertinente ad cœlum excessit, quia, ut Nicephorus
per divinum amorem in aquilam alta petentem con-
versus erat, sic ipse terrestribus deditus atque quo-
dammodo terrestris ad subterranea quasi ad pastum
adeo tendebat, iis tantum adhærebat, ut ne cœlum
quidem recta intueri sustineret. Carnifices etiam non
poterant non admirari quomodo Sapricius jam sup- B
plicio traditus compensaret amicitiæ pignora, non
probi, sed pestiferi hominis instar, ad exemplumque dæmonum, exoptando necem Nicephori qui
Christum diligebat. Ægre ferebant quod iste vir ne-
quam maledictis amice dicta probrisque preces re-
penderet, quodque, cum Dominum Deum amare vi-
deretur, conservum tantopere odisset. Rex autem
cœli, qui ex ira sic incensa ignem ipse susceperat,
jam a Sapricio recessit, eumque, in locum Nice-
phori, qualiens caput repudiavit, quo nutu qui morti
devotus erat salvus factus est, qui autem devoverat
translatus in ignem æternum.

24. Defigite igitur, fratres, vestra in memoria, C
arborem istam indignam merito securi excisam
fuisse ad radices, jureque sepositam ex horto di-
vino in ignem æternum, qui dæmoni et angelis ejus
paratus est. Quod cum in memoribus mentis
vestræ tabulis impressum erit, virum acceptabi-
lem ducite quicunque requiret orationem, con-
cordiam, communionem absque tumultu, amorem
unde communio, consensum in publicis rebus,
charitatem, obsequium, modestiam, comitatem,
hilaritatem et securitatem; qui nec dissimulabit,
nec insidiabitur; qui res vitæ componet quantum
poterit; opitulabitur si opus erit, miserabitur et
de suo dabit; qui societatem cum fratribus inibit
pacificam, dextram porriget innoxiam, ipso capi-
tis nutu sincerus erit. Qui in sermone ingenuus
et in commercio urbanus videbitur, neque con- D
currentem supplantabit, neque contubernales
vexabit, sed, ut Christianum decet, in colloquendo
affabilem, in conversando simplicem se præstabit;
qui præter *ita* vel *non* nihil adjiciet, et a læsa veri-
tate prorsus abhorrebit; qui in civilibus rebus
officiosus, in publicis innocuus, in exercenda mer-
catura fraudis invenietur expers; qui fenerata
ex pecunia mercedem vel nullam vel saltem bene
modicam exiget, ita ut qui mutuatus erit
sibi comparet ex reliquis victuum facilem nec
filio Dei indecorum. Simili modo et vos, ut arbo-
res Dei, crescite et exuberate fructibus ut multis,
ita jucundis, suavibusque et dulcibus per amo-

rem. Amor enim causa est cur neophyti a Deo dilecti sancti fiant, et sursum in gloriam ejus evolent. Nunc autem discedite, jam exacto sermone, collocare apud Deum, ut paradiso ejus fruantur.

25. Quod si quis, utpote futuri inscius, cavet ne alter Sapricius sibi infensus alicubi lateat, timetque ne congressus cum illo adeo non ipse in cœlum advocetur, ut contra in inferis pede lapsus dispereat, nolite viro ineptam et dementem ignaviam objicere, sed contra toto corde orate ut occumbat Sapricius novus his Nicephori artibus quas modo exposui. Si inde contingit ut, ex universa benedictione quæ post Adamum creatum pronuntiata est, et paradisus incolis frequentetur (1), et arboribus divinis crescant cum frondes comantes, tum fructus Deo jucundi, omnia penes nos erunt bona, superque accedet auxilium Dei qui continuo in singulis convertendis tantum elaborat ut sæpissime vel invitos servet atque in gloriam recipiat, quippe qui sit omnino bonus, amatorque animarum et idcirco laude dignus in æternum. Amen.

(1) Scilicet : *Crescite et multiplicamini* (Gen. I, 28 ; VIII, 17).

A ποι τοῦ Θεοῦ, ὁποίους ὁ ἁγιώτατος Βαπτιστὴς φιλεῖ ἐγγίζειν τῷ Θεῷ εἰς παράδεισον ἀπόλαυσιν.

κε'. Εἰ δέ τις ἄνθρωπος ὢν ἀπροόρατος τοῦ μέλλοντος εὐλαβεῖται, μή που Σαπρίκιόν τινα ὑποκαθήμενον ἔχῃ ἐχθρὸν, καὶ δέδιε, μὴ καὶ περιτυχὼν αὐτῷ οὐ πρὸς Θεὸν ἀναπεμφθήσεται, ἀλλ' εἰς ᾅδου κατολισθήσας ἐξολεῖται, ἄφετε μέμφεσθαι τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον τῆς ἐκλόγου καὶ ἀσυνέτου δειλίας· εὔχεσθε δὲ ὁλοψύχως ἐξολέσθαι πάλιν τὸν Σαπρίκιον διὰ τῆς Νικηφόρου μεθόδου, ἣν ἐν τοῖς παροῦσιν ἐξεθέμεθα. Οὕτω γὰρ [εἰ] ἀπὸ τῆς Ἀδαμιαίας παρρησιασαμένης [εὐλογίας], δι' ἧς καὶ ὁ παράδεισος οἰκίζεται, καὶ τὰ θεῖα δένδρα φυτηκομοῦνται εἰς καὶ καρποτρόφον αὔξην καὶ θεοφιλῆ, ἀγαθὰ ἔσται τὰ πάντα, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια πρὸς ἡμῖν γενήσεται· ὃς τὴν ἑκάστων ἐπιστροφὴν ἐνδελεχῶς ἐς τοσοῦτον πραγματεύεται, ὡς καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἐν πολλοῖς περισῴζειν εἰς δόξαν αὐτοῦ, παναγάθου ὄντος, καὶ φιλοψύχου, καὶ δι' αὐτὸ εὐλογητοῦ εἰς αἰῶνας. Ἀμήν.

EJUSDEM

IN SANCTAM QUADRAGESIMAM

ORATIO II.

Ejusdem Thessalonici metropolitæ in sanctam Quadragesimam oratio præparatoria.

1. Bene scio vos, fratres, spiritualis causa negotii, propterque lucrum ad Deum exinde proveniens, festinantes et nunc ad hanc divinam virtutis officinam properare, mutaturos, sive commutaturos merces, quales amat qui Dei negotia gerit homo, cujus pars est zelotes et imitator, necnon discipulus, præsertim autem magister, evangelicus paterfamilias, qui, venditis omnibus quæ possidebat, pretiosam margaritam emit. Et sic quidem, propter hoc, ad divinam ædem venitis, exinde a nobis, quasi divitibus, accepturi quæ vobis ad expeditam negotiationem utilia sunt, ut talibus, tanquam fenerati, locupletes, spiritualem mercaturam sedulo exerceatis, et ea quæ Deo Deique servis sunt chara, copiosissime comparetis. Ego vero, etsi divinis non abundans, sed quantum decet lucri cupidus, sacrum talentum pratis deponere nolens, sed illud, boni nummularii instar, utiliter administrare, fructumque mihi convenientem ex pilo percipere quærens, tanquam non verens ratio-

C *Τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης λόγος προεισόδιος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς.*

α'. Εὖ οἶδα, ὅτι ἐμπορίας χάριν πνευματικῆς, ὦ ἀδελφοὶ, καὶ νόμῳ τοῦ ἐντεῦθεν κατὰ Θεὸν κέρδους, φοιτᾶτε καὶ νῦν εἰς τὸ θεῖον τοῦτο τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον, ἀλλάξοντες, εἴτ' οὖν συναλλάξοντες ἀγώγιμα, ὁπόσα φιλεῖ ὁ τὰ τοῦ Θεοῦ πραγματευόμενος ἄνθρωπος, οὗ καὶ μέρος καὶ ζηλωτὴς καὶ μιμητὴς, ῥητέον δ', ὅτι καὶ μαθητὴς, ἄλλως δὲ ἄρα καὶ διδάσκαλος ὁ εὐαγγελικὸς οἰκοδεσπότης, ὃς διαπωλήσας ἅπαντα, ὅσα ὑπῆρχεν αὐτῷ, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην ἐπρίατο. Καὶ οὕτω μὲν καὶ διὰ τοῦτο ὑμεῖς ἥκετε εἰς τὸ θεῖον τοῦτο ἀνάκτορον, ληψόμενοι ἐντεῦθεν ἐξ ἡμῶν, ὡς οἷα βαρυκλούτων, τὰ ὑμῖν εἰς τὴν προκειμένην εὐσταλῶς ἐμπορίαν χρήσιμα, D ἵνα διὰ τῶν τοιούτων ὡς οἷα καὶ δανεισμάτων μεθοδευθείητε εἰς τὸ ψυχικὸν ἐμπόριμα, καὶ πλουτισθείητε τὰ φίλα καὶ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσιν. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ μὴ τὰ θεῖα εὐπεριουσίαστος, ἀλλ' οὖν φιλοκερδὴς ὢν ἐν δέοντι, καὶ τὸ ἱερὸν τάλαντον ἀπαναινόμενος δωρεὰν καταβάλλεσθαι, ζητῶν δὲ ἀγαθοῦ τραπεζίτου δίκην αὐτὸ διαχειρί-

ζεσθαι, καὶ τόκον αὐτοῦ ἀπολαμβάνειν ἐμοὶ ἀρέσκοντα, οἷα μὴ εὐλαβούμενος τὸν λογιστεύοντα, εἰ μὴ ἐκατοστὰς ἢ ἡμιολίας, ἀλλὰ πολλῷ πλείω τούτων ἀπαιτῶ εἰς κέρδος, οὐκ ἂν οὕτω ῥᾳδίως πεισθείην ἐκδοῦναι τὸ ζητούμενον. Ἀκριβώσομαι δὲ αὐτό τε λαβεῖν, εἰ καὶ μὴ αὐτίκα, ὅμως δ' οὖν μετ' ὀλίγον, καὶ ὠφελειάν μοι τῷ ἀρχαίῳ προσεπιδοθῆναι, ὅπερ ἐστὶ καὶ τόκον ἐπὶ τῷ κεφαλαίῳ τοῦ δανείσματος, ἐπιβαρύνων ὑμᾶς καὶ ἀνάγκῃ ἐπαχθοῦς προστίμου, εἰ μὴ οὕτω ποιήσετε. Καὶ ἔστι μοι παραινέσεις τιθέμενοι παρ' οὐδέν.

β'. Εἰ τοίνυν οὕτως ἑκουσιάζεσθε λαβεῖν, ἃ ζητεῖτε, καλῶς καὶ ἐπιτυχῶς ὑμῖν τὰ τῆς ὁδοῦ ἦνυσται· εἰ δὲ ἄλλως ὀχλήσαντες ἦλθετε τὸ πνευματικὸν ταμιεῖον, εἰς μάτην θυροκρουστεῖτε. Καὶ ἰδοὺ ὁ κατὰ πνεῦμα ταμιουχῶν ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ὡς « Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. » Ἀλλὰ γὰρ αἰσθάνομαι ὑμῶν κατατιθεμένων, εἴπερ ἐκδανεισθῇ τὸ ὑμῖν ζητούμενον, αὐτό τε μετ' οὐ πολὺ προσενεγκεῖν τὸ κεφάλαιον ἀκριβεῖ ζυγῷ, τῷ κατὰ δικαιοσύνην, καὶ τοῦ ἐκεῖθεν καρπώματος οὐκ ὀλίγον περίσσευμα.

γ'. Μήπου δὲ καὶ πολλαπλάσιον καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνοίγω τὸ παρ' ἐμοὶ γλωσσόκομον, καὶ προφέρω κέρματα οὔτε κίβδηλα, οὔτε εἰκόνι γεγραμμένα μὴ βασιλικῷ, καὶ εὖ δὲ κεκωδωνισμένα, καὶ λήψεσθε αὐτὰ καὶ ἐμπολοῦντες κερδήσετε, οὐ τὸν ἐκ Σάρδεων δ λέγεται ἤλεκτρον, οὐδὲ τὰ Ἰνδικὰ χρυσία, οὐδ' ὅσα τῆς κάτω τύρβης, περὶ ἣν τρίβονται οἱ τῆς γῆς ἄνθρωποι, ἀλλ' αὐτὴν βασιλείαν οὐρανῶν. Ἐντίθημι δὲ ὑμῖν εἰς νοῦν καὶ ὡς οὐκ ἐμὸν τὸ προβεβλημένον χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ ὅλως εἰπεῖν, τὸ ἐκδανειζόμενον, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ὃς τοῦ κατ' αὐτὸν θησαυροῦ ταῦτα εἶναί φησιν, « Ἐμόν ἐστιν, εἰπών, τὸ χρυσίον, καὶ ἐμὸν τὸ ἀργύριον, » ἀκολούθως δὲ καὶ πᾶν ἄλλο σύστοιχον τούτοις. Καὶ τοῦτο ὑμῖν εἰς νοῦν θέμενος, παρακαλῶ, μὴ ψεῦσαί με τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος, μηδὲ ἀπατῆσαι τὸν οὕτω μεγάλα δανείζοντα, ἵνα μὴ καὶ ἐμὲ τῷ παμμεγίστῳ Δεσπότῃ ἔνοχον ποιήσητε, ὡς τὰ ἐκείνου, ὅπως ἂν καὶ τύχοι, καταπρολέμενον, οὐδὲ ὑμεῖς ἀκατάγνωστοι μενεῖτε καὶ ἀβλαβεῖς. Πάνυ γὰρ φιλοκερδὴς ἐκεῖνος διέγνωσται, καὶ διὰ τοῦτο πανταχοῦ σπείρων καὶ εἰς πολλοὺς, καὶ μὴ ἐθέλων μηδὲ ψῆγμα τοῦ κατ' αὐτὸν δανείου διεκπεσεῖν εἰς κενὸν, μηδὲ κεραίαν μίαν γοῦν τινα καταργηθῆναι τῶν συμφωνιῶν, ὅσαι ἀποτείνονται πρὸς αὐτὸν δανείζοντα.

δ'. Ὅτι γοῦν ἀρέσκεσθε κἀνταῦθα, καὶ ἀναιτίους καὶ ὑμᾶς καὶ ἐμὲ τηρῆσαι διατείνεσθε, ὅτε τὸ μέγιστον λογοθέσιον καὶ ὁ φρικτότατος ἐκλογισμὸς τῶν δεσποτικῶν δανεισμάτων γίνεται, καὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ πραγματείας ἡμῶν καὶ πάσης ἄλλης οἰκονομίας, ἰδοὺ λαμβάνετε τὰ ζητούμενα. Εἰσὶ δὲ αὐτὰ βασιλικοῦ χαράγματος ἐκτυπώματα, εἰκονίζοντος οὐθητάς τινας κεφαλάς, ὁποίας τὰ τῶν ἐκ γῆς μετάλλων πλείω γράφουσιν, ἀλλ' αὐτοῦ Θεοῦ, τοῦ πάντων ὑπερκειμένου· ᾧ δὴ χαρακτῆρι προσέχοντες ἐκματτόμεθα τὸ τύπωμα, καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ πρωτοτύπου γινόμεθα. Ἱερὰ ταῦτα καὶ χρήματα καὶ κτήματα,

num inquisitorem, nisi centesimas aut duplum, sed et multo majora repetam ad lucrum, non ita facile consentirem tradere quæsitum. Operam autem dabo ut illud, si non continuo, saltem post breve tempus, accipiam, et commodum mihi, capiti fœnerato superaddatur, quasi caput summæ fœneratæ, gravi necessario vos onerans multa, nisi hoc præstietis. Et hoc est mihi præceptum, quod assumunt in se qui divinas exhortationes pro nihilo habent.

2. Si ergo sic libenter vultis accipere quæ quæritis, bene feliciterque vobis iter peractum est; si vero turbulenti ad spiritualem thesaurum venitis, portam frustra pulsatis. Ecce ego spiritalis thesauri administrator vobis dico: « Nescio vos [1]. » Sed animadverto vos esse paratos, si quæsitum vobis fœneretur, ipsum, non multo post, æquo pondere, quod est secundum justitiam, fœneratum caput, et fœnoris exinde parti non parvam exuberantiam afferre.

3. Nedum autem multiplex super his aperiam quod est juxta me repositorium, profero nummos nec adulteratos, nec alia quam regia imagine signatos, sed bene probatos, et accipietis eos, et negotiantes lucrifacietis non electrum quod dicitur Sardicum, neque Indicum aurum, neque aliud quid de turba terrestri, circa quam exagitantur homines hujus terræ, sed ipsum cœlorum regnum. Injicio autem vobis in mentem, non quasi meum, propositum aurum et argentum, et, uno verbo, fœneratum, sed ipsius magni Dei, qui sui thesauri dicit hæc esse: « Meum est, inquiens, aurum, et meum argentum [2], » ac cætera quæ consequenter his adjuncta sunt. Et hoc vobis in mentem ingerens, hortor, ut non me bona spe fraudetis, neque tam magna fœnerantem decipiatis, ne me maximo Dominatori faciatis obnoxium, tanquam res ipsius, ut quis putarit, abjicientem, nec vos innocentes innoxiique maneatis. Prorsus enim lucri cupidus ille dignoscitur, et ideo passim et apud multos seminat, neque vult vel minimam fœnerati particulam frustra cadere, vel unum punctum abrogari conventorum, quæ ad ipsum fœnerantem spectant.

4. Eo quod igitur assentientes, et vos et me contenditis innoxios reddere, cum magna rationum inquisitio terribilisque fiet suppulatio Dominicorum fœnorum et nostræ operationis in vita cunctæque alius œconomiæ, ecce, quæ quæritis, accipite. Sunt autem ipsæ regalis characteris effigies, non quasdam figuras mortales, quales pleraque terræ metallorum effingunt, sed ipsius Dei, super omnia præstantis, formam exprimentis: cui characteri ipsi adhærentes, typum ediscimus, et secundum imaginem prototypi fimus. Sacræ sunt istæ divitiæ possessionesque, vel ut absque

[1] Matth. xxv, 12. [2] Joel III, 5.

tropo communiter dicam, negotia sacra : divinæ gemmæ sunt hæc fœnerata, quæ si ecclesiastica dicimus numismata, si bonum est ad exactam elocutionem, non tamen satis clarum : legis autem præscripta potius dicenda, quod evidentius magisque proprium. Salutares characteres, et non sane sicut isti damnabiles, de quibus pronuntiatur, quod a Deo avertant applicentque dæmoni. Quid non quod super omne venerandum est dico? Deus illa finxit, Deus formavit : cujus etiam opus sunt illæ tabulæ digito Dei conscriptæ, de quibus observandum est, quod, si judicavit illas in arca deponendas, ad profunde significandum esse tunc abscondita posterioris divinæ manifestationis placita, hæc tamen in manifesto proposuit, eo quod ab illa antiqua umbra, ultimo sol veritatis influxit.

5. Illius porro fœnerati quidquid ex Deo ipso est in lege et in Evangeliis loquente, et quidquid e servis ejus, multis, sapientiaque ac dono spirituli variis, in aurum ponendum est bene sonans, cui nulla scoria commiscetur. Etenim qui scripturia fodiunt inveniuntque metalla, aurcam Deo consecrant participationem, eo quod rubiginem non recipit et ideo difficile corrumpitur ; argentum autem in secundam, licet ipsam divinam, materiam ablegarunt. Quæcunque vero artis opera, vel, ut ita dicam, numuli alienæ licet rectæ sectionis, nec aureo neque flammeo lucentis fulgore, nec argenti præbentis candorem, quem Deo, Patri luminum, tribuimus, hæc talia vobis in cætera metalla sunt accipienda, nec ipsa ad Deum inutilia vanaque negotia, sicut in divinis sapientes perspexerunt, qui ipsi de talibus metallis, ea bonis mercatoribus vendentes, multam perceperunt utilitatem.

6. Accipite ergo cum attentione sedula pro fœnerato fœnoreque, supradictis, ea quæ a Deo nos ipsius gazæ custodes dispensamus fœnerata; et primum habete charitatis talentum, quo sæpe vobis tradito, nescio an ex ipso, nempe infosso et abscondito et ita mendaciter aurum simulante, fructum acceperim; charitatis dico non fabricatæ, sinceræ, veracis, non curiosæ, non adulteratæ, quæ non est in specie nec in apparentia, sed interna, et in anima radicata, ita ut nulla violentia tempestatis eam lædere possit, ex horto divino qui in nobis est, avulsam ; charitatis, non illius quæ exterius subridet et in corde dilacerare meditatur amicum ; charitatis, quam Deus tribuit ac diligit, quæ est ex tota mente, corde et anima ; per quam cuncta in mundo produxit ; per quam unitur nobis, nos docens sic ad invicem uniri, tanquam partes et membra Dei, in unam cohærentiam societatemque coaptata.

7. Hanc vobis operantibus tota virtutum caterva præsto erit, ut alibi propriis demonstrationibus evidenter ostendimus. Ipsa, non secus ac prin-

A κοινῶς δὲ καὶ τροπῆς δίχα εἰπεῖν, πράγματα· θεῖα κειμήλια τὰ δάνεια ταῦτα. Ἐκκλησιαστικὰ νομίσματα μὲν φάναι, εἰ καὶ καλὸν εἰς ὀρθολεξίαν, ὅμως οὐ πάντη λαμπρόν. Νομοτεθήματα δὲ μᾶλλον φάναι, σαφέστερόν τε καὶ προσφυέστερον. Σωτήριοι χαρακτῆρες καὶ οὐ δήπου κατὰ τοὺς ἐπιῤῥήτους, οἷς ἐπαγγελία Θεοῦ μὲν ἀφιστᾷν, κολλᾷν δὲ τῷ δαίμονι. Τί μὴ λέγω τὸ πάντων σεμνότερον; Ὁ Θεὸς ἐχάραξε ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐτυπώσατο· οὗ ἔργον καὶ πλάκες ἐκεῖναι θεόγραφοι, ἐφ' ὧν ἔστι θεωρῆσαι, ὡς εἰ καὶ ἐν κιβωτῷ ἐδικαίωσεν ἐκείνας ἀποτεθεῖσθαι, κατὰ σύμβολον ἐκεῖνο βαθὺ τοῦ κεκρυμμένα εἶναι τότε τὰ τῆς ὕστερον θείας ἐπιφανείας, ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς ἐμφανὲς προέθετο, διὰ τὸ ἀπὸ παλαιᾶς τῆς τότε σκιᾶς ὕστερον ἀναλάμψαι τὸν τῆς ἀληθείας B ἥλιον.

ε'. Τούτου δὴ τοῦ δανείου ὅσα μὲν Θεοῦ αὐτοῦ, τοῦ καὶ ἐν νόμῳ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις λαλοῦντος, καὶ ὅσα τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, τῶν καὶ πολλῶν καὶ πολυειδῶν τὴν σοφίαν καὶ τὴν πνευματικὴν χάριν, εἰς χρυσίον θετέον εὔροιζον, ᾧ ῥύπος οὐδεὶς ἐγκατεμέμικται. Καὶ γάρ τοι καὶ οἱ τὰ γραφικὰ σκάλλοντες καὶ ἀνευρίσκοντες μέταλλα Θεῷ καθοσιοῦσι τὴν χρυσῆαν μετάληψιν, διὰ τὸ κατ' αὐτὴν οὐ δεκτικόν τινος, καὶ διὰ τοῦτο φθορᾶς δυσέντευκτον· τὸν μέντοι ἄργυρον εἰς δευτερεύουσαν, θείαν μέντοι καὶ αὐτὴν, ὕλην ἀπέταξαν. Ὅσα δὲ κοπῆς ἑτεροίας, ὀρθῆς μέντοι τεχνάσματα, καὶ, ὡς οὕτως εἰπεῖν, κέρματα, μήτε χρύσεον στιλβούσης καὶ οὔτε φλόγεον, μήτε φαινούσης πρὸς ἀργύρου λευκότητα, ἣν C Θεῷ ἀνατιθέαμεν τῷ τῶν φώτων Πατρὶ, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἰς λοιπὰ μέταλλα ἐκδεκτέον ὑμᾶς, οὐδ' αὐτὰ τῇ κατὰ Θεὸν ἀσύμφορα πράγματα καὶ ἀξύμβολα, ὡς οἱ τὰ θεῖα σοφοὶ τεθεωρήκασιν, οἱ καὶ αὐτοὶ πολλὰ τῶν τοιούτων μετάλλων ἀπόντο, ἀγαθοῖς ἐμπόροις αὐτὰ χειρίσαντες.

ς'. Παραλαμβάνετε δὴ μετὰ σκέψεως ἀκριβοῦς ἐπί τε δανείῳ καὶ ἐπὶ τόκῳ, τοῖς ἀνατεταγμένοις, τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ δι' ἡμῶν τῶν αὐτοῦ γαζοφυλάκων δάνεια, καὶ ἔχετε πρῶτον ἰδοὺ τὸ « τῆς ἀγάπης » τάλαντον, ὃ πολλάκις ἐκδοὺς ὑμῖν οὐκ οἶδα, εἰ ἀπωνάμην αὐτοῦ, ὡς οἷα καταχωσθέντος καὶ ἀφανισθέντος καὶ οὕτω ψευσαμένου τὸ χρύσεον, « ἀγάπης, » λέγω, τῆς ἀπραγματεύτου, τῆς ἀνυποκρίτου, τῆς ἀψευδοῦς, τῆς D ἀπεριέργου, τῆς ἀπαραποιήτου, τῆς μὴ ἐν προσχήματι καὶ ἐξεπιπολῆς, ἀλλ' ἐνδομύχου καὶ ἐῤῥιζωμένης ἐν ψυχῇ, ὡς μηδὲ μίαν ἀνάγκην λαίλαπος ἔχειν καταχαυχᾶσθαι αὐτῆς, ἀνασπωμένης τοῦ ἐν ἡμῖν θείου κήπου· « ἀγάπης, » τῆς μὴ προσώπῳ μὲν γελώσης, τῇ δὲ καρδίᾳ μελετώσης διασπᾶν τὸν φιλούμενον· « ἀγάπης, » ἣν ὁ Θεὸς καὶ παραδῶσι καὶ φιλεῖ, τὴν ἐξ ὅλης διανοίας καὶ καρδίας καὶ ψυχῆς, δι' ἣν καὶ τὰ τῇδε πάντα παρήγαγε, δι' ἣν ἥνωται ἡμῖν, διδάσκων οὕτω τὴν πρὸς ἀλλήλους ἕνωσιν ὡς μέρη καὶ μέλη Θεοῦ ὄντας, εἰς μίαν συναρμολογούμενα συμφυΐαν τε καὶ συνάφειαν.

ζ'. Ταύτην πραγματευσαμένοις ὑμῖν ὁ σύμπας ὅμιλος τῶν ἀρετῶν ἐφέψεται, ὡ; ἄλλοτε σαφῶς ἐδείξαμεν διασκευασάμενοι. Αὕτη, ὅσα καὶ ἀρχὴ, ἅπασαν

ἀγαθοπραξίαν ἐν ὑμῖν ἐκφανεῖ. Ταύτην ὁ ἔχων εἰς ἐντελὲς φορτηγεῖ τὰ τιμαλφέστατα. Οὐκ ἔφθη τις ἀγάπην εἰπεῖν, καὶ συνεξεφωνήθη αὐτῇ ξύμπαν καλόν. Ἀγάπης παρεισδυομένης εἰς ψυχὴν, συνεισέρχεται καὶ λοιπὸς ἅπας ὅμιλος ἀρετῶν. Εἰ δὲ αὐτὴ ἐκεῖθεν ἐκκέκλειστα, δῆλον ὅτι ἔρημος ἡ ψυχὴ ἐκείνη παντὸς ἀγαθοῦ. A

η'. Ἕνωσις πρὸς τὸν Υἱὸν ἡ ἀγάπη, ἐπεὶ καὶ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ἐκπληρωτική. « Εἰ γὰρ ἀγαπᾶτέ με, » φησὶ, « τὰς ἐντολὰς ἂν ἐποιεῖτε τὰς ἐμάς. » Οἰκείωσίς ἐστι πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τό· « Ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρός μου. » Ἀγαλλίασίς ἐστιν ἔνθεος καὶ ἀληθὴς χαρὰ κατὰ τό· « Εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἄν. » Μήτηρ αὕτη ἀρετῆς ἁπάσης, ὡς ἕτερος ἡμῖν καιρὸς οὐκ ἠγωνίσατο εἰς ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπόνως καὶ σαφῶς καὶ ἀναντιῤῥήτως ἔδειξε. Χρυσίας ἀρετῶν ἀλύσεως κρίκος ὁ πρῶτος, βαλβὶς δρόμου τοῦ εἰς ἀρετὴν, βαθμὶς προέχουσα τῆς εἰς οὐρανὸν ἀνόδου, εἰρήνης θεμέλιος, ἀταραξία ψυχῆς, πολέμων διώκτρια, καὶ τοσοῦτον, ὥστε εἴπερ αὕτη διὰ τῆς οἰκουμένης ἐπολιτεύετο, οὐκ ἂν οὐδαμοῦ ἔρις, ἡ τοῦ πολέμου μήτηρ, ἐπορῤῥησιάζετο, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἐν ὅπλοις πληθυσμοῦ ἀρότροις ἂν ἦν ἡμῖν περιουσιάζεσθαι καὶ οὐδ' ἂν ἐσμικρολογοῦντο οἱ χαλκεύοντες, λεπτοτομοῦντες ἐπὶ φόνοις τὸν σίδηρον. Εἶχε δὲ ἄν, ὡς οὕτω φάναι, καὶ χάριν τοῖς τέκνοις ἡ μήτηρ γῆ, ὅτι μὴ συχνὰ ἐκείνην πολυπραγμονοῦσι καὶ ἀνασχίζουσιν ἐπὶ σιδηρίοις μετάλλοις, οἷς οἱ ἐξ αὐτῆς διαφθείρονται, ἀγάπης καὶ μόνης οἱ κατὰ βίον ὀρθοὶ σκοποὶ, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἔργα, δι' ὧν συνίσταται βίος. Ποῖα δὴ ταῦτα; Ἡ κατ' ἄνθρωπον πολιτικὴ συμβίωσις, τὰ βουλευτήρια, οἱ νόμοι, τὰ παιδευτήρια, τέχνη πᾶσα καὶ ἐπιστήμη, γάμοι, ἐμπορίαι, πανηγύρεις, ὅσαι τε ἄλλως κερδῶαι, καὶ ὧν σέβας θεῖον προηγεῖται. B

θ'. Φύσεως δῶρον ἡ ἀγάπη, καὶ ἐν αὐτῇ πρώτῃ μετὰ Θεὸν θεωρεῖται, δι' ἧς τὰ νεογνὰ οὐ μόνον ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ζώοις τοῖς ἄλλοις περιέπονται οὕτως ἀγαπητικῶς, ὡς καὶ θάνατον αἱρετώτερον εἶναι τοῖς γεννωμένοις, ἢπερ ἀποστερηθῆναι τῶν φιλτάτων. Ἐνδέλλεταί τις ἀγάπη καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ οἴδασιν αὐτὸ οἱ τὸ ἐν φοίνιξι τοῖς φυτοῖς καθιστορήσαντες, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἀῤῥενόθηλυ. Ἐνθεωρεῖται καὶ τῇ κατ' ἄνθρωπον πλάσει χυμὸς φίλιος ὁ κατὰ αἷμα, οὗπερ ἀναδιδομένου φοινίσσεται τοῖς αἰδουμένοις τὸ πρόσωπον εἰς ὠραϊσμόν. Πάντως δὲ τὸ τοιοῦτον φίλιον σύστοιχον ἀγάπῃ ἐστὶ, καθὰ συστοιχοῦσι καὶ ἡ ἀγάπη καὶ τὰ φιλικά· καὶ ὅτε δὲ τῷ ὁμοίῳ χαίρειν φαμὲν τὸ ὅμοιον λόγῳ καθολικῷ, ἀγάπην οἶμαι κάνταῦθά τινα ὑπολαλοῦμεν. Ἢ γὰρ οὐκ ἀγαπητὸν ἡ χαρά; Καὶ ὁ παραδοὺς δὲ τό· « Πάντα τοῦ εἶναι ἀφίεσθαι, » ἀγάπην τινὰ παρελάλησε διὰ τῆς ἀφέσεως. C

ι'. Τίς οὖν οὕτω θηριώδης, ὡς τὸ πάγκοινον τοῦτο καλὸν ἑαυτοῦ ἀπάγειν, καὶ ἐθέλειν μονάζειν, εἰς ἔλεγχον τοῦ μήτε πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς εἶ- D

cipium, omne bonorum operum in vobis producet exercitium. Qui illam habet rem sane pretiosissimam possidebit. Non citius aliquis charitatem dixerit, quam cum ipsa consonuerit omne bonum. Charitate in animam intrante, ingreditur etiam omnis reliqua virtutum caterva. Si vero ipsa exinde excluditur, animam illam omni bono privatam esse manifestum est.

8. Ad unionem cum Filio perducit charitas, siquidem ejus mandatorum exsecutionem continet. «Si enim diligitis me, inquit, mandata mea custodietis [1]. » Familiaritatem cum Patre conciliat, juxta illud : « Diligetur a Patre meo [2]. » Exsultatio divina verumque gaudium est, secundum hoc : «Si diligeretis me, gauderetis [3].» Hæc omnis virtutis mater, sicut alia nobis occasio non caruit demonstrationibus, imo facile manifeste inconcusseque ostendit. Aureæ virtutum catenæ annulus primus, curriculi ad virtutem janua, ascensionis ad cœlum exordium, pacis fundamentum, animæ securitas, bellorum fugatrix, atque adeo, ut si per orbem terrarum regnaret, nullibi discordia, belli mater, vocem elevare posset, et, armorum abundantiæ loco, nobis aratrorum abundantia daretur, nec fabri parce præstarent ferrum, illud ad ædes minute excudentes. Haberet, ut ita dicam, filiis gratiam terra mater, quod non sæpe exagitarent et dissecarent eam ad invenienda ferrea metalla, quibus ipsius fines corrumpuntur, solius charitatis recti fines ad vitam, operaque conformia quibus vita sustentatur. Quænam autem ista? Civilis hominum societas, concilia, leges, scholæ, omnis ars et scientia, matrimonia, commercia, cœtus, quæ sunt alias utilia quibusque veneratio divina præest.

9. Naturæ donum est charitas, et in ea prima post Deum conspicitur, per quam recens nata non solum in hominibus, sed etiam in cæteris animalibus, amore ac sollicitudine circumdantur, ut mors potius eligeretur a parentibus, quam charissimæ prolis orbatio. Apparet etiam in plantis quædam charitas, et hoc noverunt qui in palmis, ut ita dicam, utrumque sexum agnoverunt. Videtur et in hominum formatione dilectionis humor ad sanguinem pertinens, quo saliente pudibundis in decorem vultus rubescit. Omnino vero dilectio talis adhæret charitati, quatenus conjunguntur charitas et deliciæ; et cum, universe loquendo, dicimus simile simili gaudere, hic quoque charitatem, puto, intendimus. Nunquid enim ad dilectionem non pertinet gaudium? Et qui tradidit illud : « Omnia esse velle, » charitatem quandam per desiderium elocutus est.

10. Quis igitur adeo est ferus, ut hoc commune bonum a se projiciat et solus esse velit, ad ostendendum se non civilem nec socialem esse neque

[1] Joan. xiv, 15. [2] Ibid. 21. [3] Ibid. 28.

esse hominem? Civilitatis est amare sicque redamari : unde manifestum, quod qui non amat, non civilis est. Si non autem hoc, quomodo esset homo proprie, et non tantum secundum formam, quam, ex anili fabella, jocosi simii natura cupiens obtinere, incepto cecidit? Aliquid sociale habent amantes; qui vero talis non est, is bene utique dicitur quidem solivagus : non autem male jocando assereretur quod solitarius est agrestis. Circumeuntur et serpentes, et multi tales in biblicis historiis occurrunt : non pauci autem hucusque mansuefacti cernuntur. Quis adeo inhumanus fuerit ut velit esse serpentibus ipsis pejor?

11. Zelatur charitas et ab ipsis sceleratis, in quibus perverse agunt. Amant igitur illi, lubricus quidem lasciviam, cædem autem ille qui semel homo sanguinis esse voluit; furtum vero, qui circa furtum versatus est; et alii alia prava, sexcenti sexcenta talia. Dico autem hic dilectionem non peculiarem, non Deo amicam, non perfectam, sed perversam et virtuti contrariam. Duplex enim sicut charitas, ita dilectio. Unus quidem diligit juxta legem quam Deus dedit et hoc cum Deo nos docemus; alius autem diligit, sicut suggerit adversarius, oppositam Deo legem statuens. Sic etiam præter dicta diligit, qui simpliciter hunc sensum corrumpit. Hoc autem non est proprie charitas : non enim reprehenderetur. Diligit etiam legum transgressor hujusmodi transgressionem : sed non proprie diceretur habere charitatem : geticulat malitia deformis ante formosum, nomine venerabili suam circumducens pravitatem, et hoc nomine contradicens Deo, qui, juxta magnum David, diligit quidem justitiam, odit autem iniquitatem, certe non diligit. Attamen ista demonstrant charitatem rem esse prorsus amabilem, siquidem perversi, suo nomine pudibundi, sub charitatis nomine se condant, et ad se eam, licet non possint, attrahere conentur. Felis imago est eorum unusquisque crocotam sibi non convenientem ferens; aut jocosus simius, illustris esse volens, cum tunica floribus varia circumdatur; unde, puto proverbialiter blandiloqui eum « pulchrum » cognominant.

12. Adhuc divine quidem diligimus, salubriter recogitantes matrimonium quod Deus in primis instituit, ipse sanctissime conjunxit, ipse benedixit; cumque permansit illud protoplastorum conjunctioni usque ad mortem, et non illegitime copulatus est ille pulcher dualis, ex quo usque nunc fraternitatis propinquitas servatur inter nos et in honore habetur. Aliter autem diligunt, et non juxta tale matrimonium, qui non prudentes aliena claustra transgrediuntur, imo perrumpunt, vel aliter sibi ruinam effodiunt. Ille quidem est amor benedictus, et ideo sanctus, et finis ejus Deo charus, fructus ventris jucundus, genus lucidum, nobilis progenies. Secundus autem, qui non est juxta ma-

ναι, καὶ οὐδὲ ἄνθρωπος; Ἡμερότητος δὲ τὸ καὶ ἀγαπᾷν, καὶ οὕτως ἀντιαγαπᾶσθαι· ὅθεν φανερὸν, ὡς ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐδὲ ἥμερός ἐστιν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, πῶς ἂν εἴη ἄνθρωπος ὁ κυρίως, ὅτι μὴ μόνον κατά γε σχῆμα, οὗπερ τυχεῖν κατὰ τὸν γραώδη μῦθον καὶ ἡ τοῦ γελοίου πιθήκου ἐθελήσασα φύσις, ἐξήμβλωσε τὴν ἐγχείρησιν; Συναγελαστικόν τι καὶ οἱ ἀγαπῶντες. Ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος λέγεται μὲν παρὰ τοῖς ὀρθῶς ὀνοματοθετοῦσι μονίας· οὐκ ἂν δὲ σκώπτοιτο ἀφυῶς, ὅτι μονιός ἐστιν ἄγριος. Ἡμεροῦνται καὶ ὄφεις, καὶ ἐμφωλοῦσι πολλοὶ τοιοῦτοι τοῖς βιβλιακαῖς ἱστορίαις· οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ μέχρι νῦν ἐξημερούμενοι βλέπονται. Τίς ἂν οὕτως εἴη ἐξάνθρωπος, ὡς ἀγαπᾷν εἶναι καὶ αὐτῶν ἀθέλτερος ὄφεων;

ια'. Ζηλωτὸν ἡ ἀγάπη καὶ ἑαυτοῖς ἀλιτηρίοις, ἐφ' οἷς κακουργοῦσιν· ἀγαπῶσι γοῦν ἐκεῖνοι ὁ μὲν καταφερὴς τὴν λαγνείαν, φόνον δὲ ὁ καθάπαξ φιλήσας ἀνὴρ αἱμάτων εἶναι· καὶ τὴν κλεπτικὴν ὁ περὶ αὐτὴν δεινός· καὶ ἄλλοι ἄλλα φαῦλα, μυρίοι αὐτοὶ μυρία ὅσα ἐκεῖνα. Λέγω δὲ ἀγαπᾷν ἐνταῦθα οὐ τὸ κύριον, οὐ τὸ φίλον Θεῷ, οὐ τὸ πρὸς ἀκρίβειαν, ἀλλὰ τὸ διάστροφον καὶ τὸ ἐναρέτῳ ἀντίστροφον. Διπλοῦν γὰρ, ὥσπερ ἡ ἀγάπη, οὕτω καὶ ἡ ἀγαπᾷν. Ἀγαπᾷ τις, ὡς ὁ Θεὸς ἔθετο νόμον, ὃ νῦν σὺν Θεῷ ἡμεῖς διδάσκομεν· ἄλλος δέ τις ἀγαπᾷ, ὡς ὁ ἀντικείμενος ὑποτίθεται, ἀντινομοθετῶν τῷ Θεῷ. Οὕτω πρὸς τοὺς εἰρημένους ἀγαπᾷ καὶ ὁ ἁπλῶς ἀδικῶν τὴν τοιαύτην διάθεσιν. Ἦν δὲ οὐδὲ αὐτὸ κυρίως ἀγάπη· οὐ γὰρ ἂν ἐψέγετο. Ἀγαπᾷ καὶ ὁ νόμοι; ὑπερβαίνων τὴν τοιαύτην παραβασίαν. Οὐκ ἂν δὲ εἴη κυριολεκτικῶς ἀγαπῶν· ἀλλὰ μορφάζει τὸ κατὰ κακίαν εἰδεχθὲς εἰς εὐπρόσωπον, ὀνόματι σεμνῷ περιπέττων τὴν κατ' αὐτὸν μοχθηρίαν, καὶ τῷ Θεῷ ἀντονομάζων, ὃς παρὰ τῷ μεγάλῳ Δαυὶδ ἀγαπᾷ μὲν τὴν δικαιοσύνην, τὴν δὲ ἀνομίαν μισεῖ, οὐ μὴν ἀγαπᾷ. Καὶ ὅμως δηλοῦσι καὶ ταῦτα τὴν ἀγάπην εἶναι πρᾶγμα παμφίλητον, εἴγε καὶ οἱ πονηροὶ τὴν κατ' αὐτοὺς αἰδούμενοι κλῆσιν ὑποτρέχουσι τὴν ἀγάπην, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς τάττουσιν αὐτὴν, εἰ καὶ μὴ δύνανται. Γαλῆ τις ἕκαστος ἐκείνων, κροκωτὸν φοροῦσα μὴ πρέποντα· ἢ πίθηκος ὁ γελοῖος, ἐθέλων εἶναι περίβλεπτος, ὅτε τὰ ἄνθινα περιβέβληται, ἀφ' ὧν οἶμαι καὶ « καλὸν » αὐτὸν προσονομάζουσιν οἱ παροιμιακῶς ὑποχριζόμενοι.

ιβ'. Ἔτι θείως μὲν ἀγαπῶμεν οἱ σῶα φρονοῦντες τὸν γάμον, ὃν ὁ Θεὸς ἐν πρώτοις ἔφηνεν, αὐτὸς ἱερώτατον ζεύξας, αὐτὸς εὐλογήσας· ὅτε καὶ παρέμεινεν ἐκεῖνος τῇ πρωτοπλάστῳ συζυγίᾳ μέχρι καὶ εἰς θάνατον, καὶ οὐκ ἐδυάσθη ἀθέσμως ὁ καλὸς ἐκεῖνος συνδυασμὸς, ἐξ οὗ μέχρι καὶ νῦν τὸ κατ' ἀδελφότητα γνήσιον καὶ σώζεται ἐν ἡμῖν, καὶ ἐντίμως παρρησιάζεται. Ἄλλως δὲ ἀγαπῶσι, καὶ οὐ κατὰ τοιοῦτον γάμον, οἱ οὐκ ἔμφρονες φραγμοὺς αὐτοὶ ἀλλοτρίους ὑπερβαίνοντες, μήπου δὲ καὶ καταλλῶντες, ἢ ἄλλως βοθρεύοντες ἑαυτοῖς ὄλεθρον. Καὶ ἔστιν ἐκεῖνο μὲν τὸ ἀγαπᾷν εὐλογητὸν, καὶ οὕτως ἡγιασμένον, καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ Θεῷ φίλον, καρπὸς γαστρὸς ἡδὺς, γένος φωτεινὸν, γόνος εὐπαρρησίαστος·

τὸ δὲ δεύτερον, τὸ μὴ κατὰ γάμον, εἰ καὶ εἰς ὄνομα παραλαλεῖται γάμου, ἀλλ' οὖν ἑτεροίως διεκπίπτει, τοὺς νόθους προφαῖνον, καὶ τοὺς σκοτίους, καὶ τοὺς παρθενίους, καὶ τοὺς ὑποβολιμαίους, καὶ ὅσα τοιαῦτα τοῦ μὴ νομίμου γάμου ἀποτελέσματα καὶ ὀνόματα. Οὗτος ὁ γάμος ὁ ἱερὸς, ὁ κατὰ νόμους, ὁ πολιτικὸς, ὁ τῷ Θεῷ φίλος.

ιγ'. Καιρὸς ἤδη πολὺς (ὑπὲρ ἐνιαυτοὺς γὰρ τούτους ἐξ θλίβει με παρανομούμενος, πῇ μὲν τὴν κατ' ἀρχὴν, πῇ δὲ τὰ μετ' αὐτὸν διὰ ἀνθρώπων, οἱ ἀγαπῶντες τὸ κατ' ἄνθρωπον ἐξωτερικὸν, μισοῦσι τὴν ἐαυτῶν ψυχὴν, ἐξοκέλλοντες ἀποτελεσματικῶς ἢ εἰς τὴν ἀγελαίαν ἀδιάφορον μίξιν, ἢ εἰς τὸ Πλατωνικὸν παίγνιον, οὗπερ βούλημα κοινὰ εἶναι τὰ πάντα, ἤδη δέ που καὶ εἰς τὸ πάλαι ποτὲ Σκυθικόν. Σκύθαις γὰρ, φασὶν, οὐδὲν ἐπεχωρίαζεν ἴδιον, ὅτι μὴ ξίφος καὶ σκύφος) — οὐκ ἔστιν οὖν ἡμέρα μία, καθ' ἣν οὐκ εἰς ἐμὲ τρέχουσιν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἀποκλαιόμενοι ζυγομαχίας αὐτῶν καὶ παροιστρήσεις γάμου, καθ' ὃν αὐτοὺς ὁ Θεὸς συνέζευξε. Διίσταται γυναικὸς ἀνὴρ, καὶ ἢ πόρνῃ κολλᾶται, ἢ ἀλλὰ χρεμετίζει κατὰ ἐννόμου κοίτης ἀλλοτρίας· καὶ ἐγὼ μανθάνω καὶ λαλῶ μελαγχολῶν τὰ πολλὰ, καὶ ὁ ἀπόζυξ κερτομεῖ καὶ καταπαίζει μοῦ, συνεφαπτομένων αὐτῷ τῆς μωλίας καὶ τῶν συμφατριαζόντων. Καὶ ὁ σεμνὸς Θεσσαλονίκης, ὁ πολυπροσκύνητος, ἐνταῦθα μικροῦ καὶ καταπτύεται, καὶ παίεται κατὰ κόρρης. Καὶ, οὐκ οἶμαι, τηνικαῦτα (εἰ μὴ ὁ τοῦ γάμου θεσμοθέτης Κύριος ἐγγελᾷ, τοὺς τοιούτους ἐμβριμώμενος) αὖθις ἑτέρωθεν ἀνὴρ ἀναφαίνεται καταβαώμενος τῆς γυναικὸς, ὡς ἀποζυγείσης, καὶ οὐ μόνον καταμόνας ἔξω αὐτοῦ γενομένης εἰς τόπον χλόης θανασίμου μὲν, ἐκείνῃ δὲ γλυκείας, καὶ ἐπὶ ὕδατος, τῆς αὐτῇ δοκούσης ἀναπαύσεως, ἀλλὰ καὶ προσβιβασθείσης, ἔνθα μὴ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Καὶ θυμοῦμαι κἀνταῦθα ἐγὼ, καὶ ὀχλῶ εἰς οὐδὲν ἀγαθὸν τέλος· ὅθεν ἀμηχανήσας καὶ ἀπεγνοὺς τὴν τῶν πολλῶν διόρθωσιν, χρῶμαι κατὰ τῆς τοιαύτης νόσου φαρμάκοις οὐ μόνον πνευματικοῖς, ἀλλά που καὶ κοσμικωτέροις, καὶ δοκῶ φορτικὸς διὰ πάντων.

ιδ'. Διὰ τί, διὰ τί οὐκ ὀρθῶς, ὦ ἀδελφοὶ, ἀγαπῶμεν οὔτε ἡμᾶς αὐτοὺς, οὔτε τὸν ἀγάπῃ ἐπιστατοῦντα Θεόν; Καὶ ἔστιν ἐνταῦθα τὸ τοῦ κακοῦ χείριστον. Ἔστω γὰρ, ὅτι περιφρονητέον τὴν Ἐκκλησίαν. Τί δὴ μὴ ἀγαπῶμεν ἕκαστος ἑαυτὸν γοῦν, ὃ δὴ καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐμφαίνεται, ἅπερ ἀγαπῶντα ἑαυτὰ, ὡς ἐκ τῶν ὁρωμένων φαίνεται; Φεύγουσι γὰρ δυσκόλως, καὶ τὰς πληγὰς ἐκκλίνουσι, καὶ σπαττόμενα θορυβοῦσι. Ταῦτα δὲ πάντα φιλοσωμάτων ἴδια, καὶ χαρακτῆρες τοῦ ἀγαπᾷν ζῆν.

ιε'. Ἄγε δὴ καὶ σὺ, ὦ τῆς γυναικὸς ἀνερ, ἀγάπα τὸ συμφυὲς, καὶ μὴ ἀφιεὶς τὴν ὁμόζυγα, καὶ οὕτως ἡμισευόμενος, ῥέμβου πλανώμενος, ὅπου τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμοῦν περιέλκει σε, ἵνα μὴ κακοῖς περικύρσῃς ἀπροόπτοις, ἅπερ οὐκ ἔστι διαφυγεῖν. Καὶ σὺ δὲ, ὦ γύναι, ἡ τὸν ἴδιον ἀποστέρξασα, πρὸς ἕτερον δὲ ἀπονεύσασα, διδάσκου μὴ ἀποτέμνειν μὲν τὴν κυριακὴν κεφαλὴν σεαυτῆς, ἑτέραν δὲ ἐφιστᾷν, ἀσυμφυῆ καὶ ἀπροσκόλλητον διὰ τὸ ἀνευλόγητον.

trimonium, licet in nomine matrimonii dicatur, sed alio declinet, præsagit nothos, et tenebrosos, et virgineos, et adulterinos, et quæcumque non ex legitimo matrimonio proveniunt origines et nomina. Illud autem matrimonium est sacrum, quod juxta leges, quod civile, quod Deo gratum est.

13. Multum jam tempus est (ultra enim sex jam annos tribulat me quod extra legem fit, tum quoad principium, tum quoad ea quæ sequuntur illud per homines, qui diligentes in homine quod exterius, suam oderunt animam, funesta inclinatione devianles sive in gregariam indistinctamque mistionem, sive jocum Platonicum, cujus consilium erat omnia esse communia, sive etiam antiquum Scytharum morem sequentes. Scythis enim dicunt nihil ex more fuisse proprium, nisi poculum et ensem), — non est igitur una dies, in qua non ad me currant viri ac mulieres, suas lamentantes rixas atque bella matrimonii, cujus vinculo Deus illos conjugavit. Separatur vir ab uxore, et vel pellici adhæret, vel in legitimum aliorum lectum hinnit; et ego audio loquorque plerumque melancholicus, et conjux separatus me ludit ac irridet, auxiliantibus illi ad illudendum contribulibus. Et venerabilis Thessalonicæ, ille cui debentur salutationes multæ, ibi fere conspuitur et in maxilla percutitur! Et, non puto, tunc (nisi matrimonii legislator Dominus pro ludibrio talia minatur) rursum ex alia parte vir apparet clamoribus insequendo uxorem, veluti separatam, et non tantum seorsum, procul ab illo, diversam in locum pascuæ mortiferæ quidem, sed quæ videtur illi dulcis, et super aquam, quæ videtur illi refectionis, sed et productam, quo non permisit Deus. Et hic etiam irascor et importunus sum ad nullum bonum finem: unde infirmus et desperans multorum correctionem, adversus talem morbum utor remediis non tantum spiritualibus, sed et humanioribus, et in omnibus videor vix tolerandus.

14. Quare, fratres, quare non recte diligimus nec nos ipsos nec charitatis præsidem Deum? Est hoc malorum pessimum. Esto enim quod despicienda sit Ecclesia: cur autem unusquisque non semetipsum diligit, quod vel in brutis conspicitur animalibus, quæ seipsa diligunt, ut quotidie apparet? Persecutores namque fugiunt, vulnera devitant, et nocentia repellunt. Hæc autem omnia sese diligentium sunt propria, vitæque amoris signa.

15. Eia ergo tu, uxoris vir, quod tibi naturale est dilige, neque tuam deserens conjugem, et sic dimidio minutus, divageris passim, quo propellit animæ desiderium, ne malis incurras improvisis, quæ fugere non datur. Tu quoque mulier, tuum aversata conjugem et ad alium inclinata, disce non abscidere tui ipsius dominicum caput, ad præponendum aliud, quod, benedictionis defectu, nec coaptari nec consociari potest. Non enim aliquis

pulet, et hoc cum juramento testor, se evasurum esse sive præsentem, sive futuram Dei iram, si quæ Deus conjunxit separat, et ita pulchrum conjugium, per quod semen juxta divinam benedictionem multiplicare vitam ordinatum est, inutile reddit.

16. Quod autem me non minus consumit, et vitam meam conterit, et non solum vitalis sanguinis fluentum sugit et exprimit, sed fere me discerpit, sunt prolusiones, sive nuptiarum atria, conjugiorum prælibationes. More enim hic venerabili statuto, præambula nuptiarum providendi sancteque considerandi, ut nihil obstet quin recta via gradiatur utque tortuosa præcludantur, quidam sunt, qui peculiaris desiderii fluento provoluti, in abyssum inconvenientiæ quidem observatores projiciunt, curare vaneque speculari cessantes : ipsi vero copulant amantes, velut animalia gregaria, quibus nec ratio, nec lex, nec mos humanus est.

17. Et ego nuper vidi meos concives in hoc ausos iniquitatem, quam nondum usque hodie vidi, nec etiam, sive de loco isto, sive de alio, didici. Assumptos enim virum quemdam ac mulierem disputantes, an benedicerentur, non procul ab urbe duxerunt, et, decepto simplice ignaroque sacerdote, divinam subripuerunt benedictionem istaque conjunxerunt animalia sine Deo, jugoque consueto ac vinculo canonico. Sic enim mihi vocare libet documenta scripta, quibus homines conjugaliter uniuntur. Ut autem hæc in notitiam mihi venerunt facto citius hujusmodi jugalibus obviam, conjunctionemque exprobravi, eheu! quantam impudentiam ex ignobilibus jugariis expertus sum! Postquam enim violenter clamaverunt militarique nihil omiserunt, recentem legislationem allegaverunt hi novi canonistæ, quod « Semel aut bis cum pulsavissemus et sacrorum ministrum non audientem invenissemus, alio, quod, volebamus quæsitum ivimus : » Aliquid dicentes simile, ut ita dicam, ac istud : « Fermento misto paneque parato, cibanum invenientes non convenientem, ad alium cucurrimus. » Homines cibani igne, de quo psalmi, vere digni! Hi vero quoque in aliquid multo pejus, saltem prorsus illicitum, præterea offenderunt. Mane quidem enim sponsalia facta sunt, et statim conjugium absconditum impletum est. Hoc abominandum ipsis ad horam sic raptum est : sic, contra canones consilio facto, tropæum ante urbem statuerunt : sic contra regiam novellam juvenili festinatione egerunt, et acceleraverunt culpam, priusquam canon obsisteret eis. Et quidem putaverunt miseri, Deum, qui in ipsam abyssum, ac, si quid inferius est, oculo penetrat, se abscondi! Et oculum, cui nihil est opertum, existimaverunt se latere! Sed qui de cœlo prospicit, et vidit et cernit et indignatur.

A Μὴ γάρ τις οἰέσθω — ἔνορκος δὲ τοῦτό φημι — ἀποφυγεῖν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν τε ἐν βίῳ καὶ τὴν ἐσύστερον, χωρίζων, ἅπερ ὁ Θεὸς ἥνωσε, καὶ οὕτω τὴν καλὴν συζυγίαν ἀχρειῶν, δι' ἧς τὸ κατ' εὐλογίαν θεῖαν σπέρμα τὸν βίον πληθύνειν τέτακται.

ις'. Ὁ δέ με οὐδὲν ἧττον ἐκτήκει, καὶ τῆς ἐν ἐμοὶ ζωῆς παρατρώγει, καὶ ὑφέρπον οὐ μόνον ἐκμυζᾷ καὶ βδάλλει τοῦ ζωϊκοῦ αἵματος, ἀλλὰ καὶ μικροῦ διασπαράσσει με, τὰ προαύλια, εἴτε προτερμνίσματα τῶν γάμων εἰσί, τὰ τῶν συζυγιῶν πρωτόλεια. Ἔθους γὰρ ἐνταῦθα τεταγμένου σεβασμίου, ἐπιβλέπεσθαι τὰ πρὸ τῶν γάμων, καὶ ἱερῶς ἐκλογίζεσθαι, ὡς ὀρθὰ μὲν ὄντα εὐοδοῦσθαι τῇ παραχωρήσει, ἐστρεβλωμένα δέ γε ἀποκωλύεσθαι, εἰσί τινες, B οἱ ῥεύματι κατακυλιόμενοι ἐφέσεως ἰδιορρύθμου, εἰς ἀτοπίας βάραθρον τοὺς μὲν ἐπιτηρητὰς παρωθοῦνται, ἀφιέντες μελετᾷν καὶ μάτην σκέπτεσθαι· αὐτοὶ δὲ βιβάζουσι τοὺς ἐραστὰς ὥσει καὶ ἀγελαῖα ζῶα, οἷς οὔτε λόγος, οὔτε νόμος, οὔτε τρόπος ἀνθρωπικός.

ιζ'. Καὶ εἶδον ἐγὼ πρὸ βραχέων συμπολίτας ἐμοὺς τῶν ἐνταῦθα τολμήσαντας ἀνομίαν, ἣν οὔπω μέχρι καὶ τῆμερον οὔτε εἶδον, οὔτε μὴν ἄλλως ἔμαθον οὔτε ἐν τοῖς ὧδε, οὐδὲ μὴν ἀλλαχοῦ. Διαλαβόντες γὰρ ἄνδρα τινὰ καὶ γυναῖκα λογομαχουμένους, εἰ εὐλογητέοι ἔσονται, ὑπεξήγαγον οὐ μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ἀπατήσαντες ἁπλοῦν ἱερέα καὶ ἀδαῆ τὰ εἰς γνῶσιν, ἔκλεψαν τὴν θείαν εὐλογίαν, καὶ συνέζευξαν ζῶα ταῦτα Θεοῦ δίχα καὶ ζυγοῦ τοῦ συνήθους καὶ ζυγοδέσμου κανονικοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ ἐγὼ καλεῖν ἔθλω τὰ γραπτὰ τυπώματα, δι' ὧν συνδεσμοῦνται γαμικῶς ἄνθρωποι. Ὡς δὲ εἰς γνῶσιν ἦλθον ἐμοὶ ταῦτα, τῷ τάχα τοῖς τοιούτοις ἐπισταθοῦντι ζευγαρίοις, καὶ ἐμεμψάμην τὴν ζεῦξιν, ὤμοι τῆς ἀναιδείας! ἧς ἐπειράθην ἐκ φαύλων ζευγηλατῶν. Ἐγκραγόντες γὰρ πρὸς θράσος, καὶ οὐδὲ ἀπειλήσασθαι κατοκνήσαντες, εἶτα καὶ θεσμοθεσίαν νεαρὰν ἐξεφώνησαν οἱ καινοὶ κανονισταί, ὅτι « Καὶ ἅπαξ καὶ δὶς κοπιάσαντες, καὶ τὸν ἱερολόγον μὴ ὑπακούοντα ἐξευρηκότες, ἀπηρτήσαμεν ἄλλως, ὅπερ ἠθέλομεν, » ὅμοιόν τι φάμενοι, ὡς ἐὰν εἶπον, ὅτι « Φυρασάμενοι ζύμην, καὶ ἀρτοποιήσαντες, εἶτα κλιβάνῳ περιττετυχηκότες οὐχ ἁρέσκοντι, μετεπηδήσαμεν εἰς ἕτερον. » Ἄνθρωποι οὗτοι κλιβάνου D πυρὸς ψαλμικοῦ ἄξιοι. Οἱ δὲ καί τι χεῖρον πολλῷ συνέπταισαν, μενοῦν γε ἄθεσμον εἰς τὸ παράπαν. Πρωΐ μὲν γὰρ ἡ μνηστεία ἐτελέσθη, αὐθωρὸν δὲ καὶ ὁ γάμος ἐγκρυφιασθεὶς ἐπλη̃ρώθη. Τοῦτο δὴ τὸ ἀποτρόπαιον οὕτως αὐτοῖς ἡρπάγη, τὰ τῆς ὥρας· οὕτω κατὰ τῶν κανόνων σπουδάσαντες, ἔστησαν πρὸ τῆς πόλεως τρόπαιον· οὕτω κατὰ τῆς βασιλικῆς νεαρᾶς ἐνεανιεύσαντο σπεύσαντες, καὶ ἐτάχυναν τὴν ἁμαρτίαν, μὴ καὶ φθάσας ὁ κανὼν ἀντιπράξῃ αὐτοῖς. Καὶ ἔδοξαν μὲν οἱ ἐλεεινοὶ κρυβῆναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καὶ εἰς ἄβυσσον αὐτὴν, καὶ εἴ τί που κατωτέρω, τῷ βλέμματι ἐμβαθύνοντος· καὶ λαθεῖν τὸν ἀλάθητον ἐνόμισαν ὀφθαλμόν. Ὁ δὲ προκύπτων ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ εἶδε καὶ βλέπει καὶ ἀγανακτεῖ.

ιη'. Καὶ τὸ ἐφεξῆς ὀκνῶ λέγειν. Ὁ δέ με μικροῦ παρέδραμεν· ἐλεγχόμενος ὁ ἐν τῷ τοιούτῳ κακῷ θερμότερος τοῦ κόσμου ἄνθρωπος, καὶ ὑπὸ τῶν περιεστώτων τῆς ἐκκλησίας τέκνων ἀγχόμενος εἰς πλίγμα, διαλογικὸν ἤνοιγει τὸ στόμα εἰς χάσμα καὶ πλατὺ καὶ βαθύ. Καὶ κατὰ θυμομαχίαν ἀνατείνας τῷ χεῖρε, καὶ τῇ μὲν δακτύλῳ ἀψάμενος τοῦ κάτω στοιχείου τῶν ὀδόντων, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τοῦ ὑπερκειμένου, καὶ μύζων βαρὺ, ἐνεδείκνυτο ἐθέλειν σχίσαι, καὶ οὕτως ἀνευρῦναι τὸν ἄνω λάκκον εἰς πλέον τοῦ φυσικοῦ, ἵνα ἔχῃ ποταμοὺς ἐκεῖθεν ἐξερεύγεσθαι ἁμαρτημάτων παπαδικῶν. Καὶ εἰς τοσοῦτον ἐνδεικτικῶς αἰνιξάμενος, εἶτα συνέκλεισε μὲν τὰς τῆς βλασφημίας πύλας. Ἐξουδένωσε δὲ ὁ μέγας ἄνθρωπος τὸ ταπεινὸν τοῦ Θεοῦ λάχος, ἀλαζονευσάμενος διαῤῥῆδην, ὡς, εἰ μὴ ὁ δοὺξ ἤθροισεν, οὐκ ἂν οὐδὲ κατηξίωσεν εἰς ὄψιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐλθεῖν. Οὕτω κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὀφηλὸς ὁ πρὸς ἀκρίβειαν οὐκ εὐώνυμος ἄνθρωπος, οὕτω περιφανὴς ὁ μέχρι τότε ἡμῖν ἀφανής.

ιθ'. Οὕτως οἱ τοῦ Θεοῦ δοκοῦντες εἶναι ἀγαπῶσι τοὺς ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ· οὕτως ἡ ἀγάπη νοθεύεται· οὕτως ἡ Ἐκκλησία τιμᾶται παρὰ τοῖς ἐν ἡμῖν δογματικοῖς, οἳ τὴν μὲν Ἐκκλησίαν τιμᾷν αὐχοῦσι καὶ σέβεσθαι, καὶ πρὸς αὐτῆς εἶναι, καὶ ἑτοίμως ἔχειν ὑπεραποθνήσκειν αὐτῆς, τοὺς δὲ ἐκκλησιαστικοὺς παρανοοῦντες ὡσεὶ καὶ οὐδὲν, συνεξουθενοῦσι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, φιλοσοφοῦντες, ὡς ἀπροσδεὲς μὲν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς· ἐπὶ γῆς δὲ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ τὰ κατ' αὐτούς. Τί γοῦν ἀξιωτέον λόγου, φασὶν, ἀνθρώπους καὶ πράγματα ἐκκλησιῶν, ὧν ἀνθρώπων καὶ ὧν πραγμάτων οὐ προσδέεται ὁ Θεός; Ὦ χθαμαλοὶ οὗτοι φιλόσοφοι, ὦ ἰδιῶται, ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ, καὶ μηδὲν ὑγιές! Εἶτα πόλεις μὲν καὶ νῆες κατὰ τὸν εἰπόντα οὐδέν εἰσιν, ἔρημοι ἀνδρῶν οὖσαι τῶν κατ' αὐτάς· ναὸς καὶ Ἐκκλησία Θεοῦ ἀπροσλόγιστα κατὰ τὸν θεῖον κλῆρον καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς πράγματα.

κ'. Καὶ σὺ μὲν, ὦ κατασοφιστὰ τοῦ γάμου, προσλογίζῃ σαυτὸν τῷ οἴκῳ σου, καὶ τὸ πᾶν ἐν αὐτῷ συλλέγεις εἶναι· καὶ ἀληθῶς λέγεις. Καὶ τὸν μὲν βαλόντα λίθον κατὰ τοῦ τοίχου, τοῦ σοὶ διαφέροντος, ὀλίγα μέμφῃ· τὸν δὲ κατὰ σοῦ τὴν βολὴν τολμήσαντα κρίνεις καὶ κατακρίνεις. Ἡμᾶς δὲ, τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν Θεὸν ἀποστερεῖς τοῦ τοιούτου δικαίου· καὶ τὴν Ἐκκλησίαν σεμνύνων οἷς λέγεις, περιυβρίζεις τὴν αὐτὴν οἷς πράττεις, σεπτὸν μὲν εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν ῥητορεύων, οὐ τοιοῦτον δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν φῦλον. Ἀγνοεῖς ἄρα, ὅ τί ποτέ ἐστιν Ἐκκλησία. Οὐ νοεῖν μοι δοκεῖς, ὡς ἕτερον μέν τοι ὁ ναὸς πρός γε ἀκριβολογίαν, ἕτερον δὲ ἡ Ἐκκλησία. Ὁ μὲν γὰρ κτίσμα τεχνικὸν, ἀφωρισμένον τῷ Θεῷ· ἡ δὲ σύγκλητος ἱερὰ κλητοὶ Θεῷ ἄνδρες, πρόβατα κεκλημένα Θεῷ κατ' ὄνομα. Ἐλεοῦμεν τοὺς κατὰ σὲ νοοῦντας, ἄνθρωπε, οἰκτείρομεν τῆς ἐλαφρίας, θαυμάζομεν τῆς ἀκαίρου πεισμονῆς, μεμφόμεθα οἷς λυπεῖς τὸν Θεόν.

κα'. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως οἱ ἀμαθεῖς τὴν ἀγάπην ψεύδονται. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῖς εἰδόσιν, ὁπηλίκον τι

18. Jam ulteriora me piget dicere. Quod autem me fere præteriit : convictus, hic in hujusmodi malo calidior quam decet hominem, et a pueris ecclesiam circumstantibus ad suffocationem pœne compressus, os rationabile dilatabat in aperturam largam ac profundam ; et certatim manus extendens, una quidem cum digito inferiorem dentium ordinem, alia vero superiorem tangens, monstrabat se findere velle sicque plusquam naturaliter, superiorem ampliare lacum, ut enormium peccatorum exinde fluvios evomere posset. Et sic ænigmatis interpretatione facta, protinus quidem blasphemiæ januas occlusit. Contempsit autem hic magnus homo humilem Dei sortem, manifeste jactitans se nisi dux coegisset, coram ecclesiasticis sistere vix dignaturum fuisse. Sic adversus Ecclesiam excelsus, hic non accurate pulchri nominis fuit homo ; sic conspicuus, hic nobis hucusque obscurus.

19. Sic qui Dei videntur esse, diligunt eos qui Dei vere sunt ; sic adulteratur charitas ; sic Ecclesia honoratur a nostris dogmaticis, qui se gloriantur quidem Ecclesiam honorare ac venerari, et ad eam pertinere, et ad moriendum pro ea paratos esse, ecclesiasticos autem pro nihilo existimantes, etiam ecclesiastica nihili ducunt philosophice jactitantes omnibus quæ sunt super terram opus non esse : super terram autem esse et ecclesiasticos et ecclesiastica. Quid igitur, inquiunt, haberetur ratio de hominibus et de rebus ecclesiarum, quibus hominibus quibusque rebus non indiget Deus ? o abjecti philosophi ! o idiotæ ! o insensati gravesque corde, nihil sani habentes ? Deinceps urbes et naves juxta loquentem nihil sunt, absque hominibus in eis existentibus : templum et Ecclesia Dei, quoad divinum clerum et ea quæ spectant ad eos res sunt supervacuæ !

20. Et tu quidem, nuptiarum inimice, telpsum annumeras cum domo tua, totumque in ea esse concludis : et verum dicis. Et illum quidem qui jacit lapides contra murum, ad te pertinentem, paululum increpas ; illum vero qui contra te ipsum jacuerit, judicas et condemnas. Nos autem, Ecclesiam, Deum tali justitia privas : et Ecclesiam honorans verbis, actibus injuriosis tractas, venerabilem esse quidem dicitans Ecclesiam, non autem similiter ecclesiasticam tribum. Ignoras ergo quid tandem sit Ecclesia. Illud cogitare mihi videris, aliud quidem, ut proprie loquamur, templum, aliud autem Ecclesiam. Illud quidem enim est artificiosa constructio, Deo separata ; illa vero sacer cœtus, homines Dei vocati, oves Dei nomine dictæ. Nos miseremus et illorum qui juxta te sentiunt, homo ; miseremur levitatis, miramur inopportunam præsumptionem ; ea quibus contristas Deum, vituperamus.

21. Non secus ignari charitatem mentiuntur. Sed nos scientibus quale sit bonum, ecce propo-

sulmus eam negotiationis modo commodantes, ut antea dictum fuit, ut per illam et vos locupletemini nobisque commodum afferatis, eam quæ ex Deo est examinantes et velut ipsius boni mensarii probantes, deinde cum ea quæ ex dæmone est comparantes, et hanc quidem declinantes, divinam vero probantes. Quemadmodum enim nulla est communio luci ad tenebras, ita nec charitati quæ secundum optimum Dominum est, ad eam quæ ex pessimo dæmone venit.

22. Proposito ergo vobis ad fœnus charitatis, bono aureo, pœne dixerim, solis simili, adjiciam in parem utilitatem etiam cæteras hujusmodi materias, quas in sinu collocantes et sicut fas est commutantes, salutaria per eas etiam lucrifacietis. Non habeo vero contendere, nec me præbere cautionem, quod habeam numisma vobis offerre numismate charitatis septuplum purgato pretiosius ac pulchrius. Omnia enim, quæcumque vobis ad accipiendum proponam tali auro commista sunt. Licet ænea videantur esse quædam propositorum, attamen et ipsa charitatis auro commiscentur, et ideo splendidam habeant dignitatem.

23. Habetis dein a nobis et aliud talentum conducens ad misericordiam, et hanc ante alios erga me. Non enim essetis misericordes, si quidem seniorem, alicubi repertum, egenum, mendicantem miseremini, non tantum simpliciter, sed ad communicationem, eamque largam, cum animæ voluntas compuncta est; me autem decrepitum seniorem, omnis quidem virtutis expertem, non autem qui misericordiam consequatur indignum, modis omnibus tribulatis, non reputantes, quod in quantum mihi minimo non facitis aliquid boni, nec Deo facitis. Et sic quidem miserendum mei, vestri supplicis, et gratuiti ministri, in eis primo quibus oportet, licet alias incommodi, in his, quibus a me non possibilia ministeria requiruntur. Deinde cæteros quoque miseremini fratres, quantum possibile est, propter Dei amorem. Hinc etiam talento superimponens solatium in mœroribus cum aliquis frater insolabilis est, in eis quæ me respiciunt aliquid similis efflagito; et ego quidem, Deo præstante, talibus solatiis dives sum.

24. Sunt tamen aliqui mensurabiles, de quibus e contra male habeo, spinæ illi nobis acutæ, divinum pratum sterile reddentes, amaritudo melli consociata, acetum quo spiritualis humor fructibus sibi competentibus orbatur. Hi sese felices esse crederent, si nos moreremur, ipsique cœlo se propinquasse volatu putarent, si nos Tartarus haberet. Ad quos ipse dicerem, non ipsis fore lausta, si quæ contra nos vovent perficerentur. Ardenter enim exoptant malum videre super nos irruens et statim ipsos morte præcipitandos: quod utinam non videant! sed detur et nos et ipsos vivere, ut ipsi quidem percutiant ac vulnerent, ut nunc lætanter faciunt, in vanum, nos cum autem admira-

A ἀγαθόν ἐστιν, ἰδοὺ παρατιθέμεν αὐτὴν ἐκδανείζοντες πραγματευτικῶς, ὡς ἀνόπιν λελάληται, ἵνα δι' αὐτῆς καὶ ὑμεῖς πλουτισθῆτε, καὶ ἡμᾶς προσωφελήσητε, βασανίσαντες ταύτην τὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς αὐτοῦ τραπεζῖται ἀγαθοὶ δοκιμάσαντες, εἶτα καὶ ἀντιπαρθέντες τῇ δαιμονιώδει, καὶ αὐτὴν μὲν παρεκκλίναντες, τὴν δὲ θείαν ἐγκολπωσάμενοι· ὅτι μηδεμία κοινωνία, ὥσπερ οὐδὲ φωτὶ πρὸς σκότος, οὕτως οὐδὲ ἀγάπῃ, τῇ κατὰ τὸν πανάγαθον Κύριον, πρὸς τὴν τοῦ παγκάκου δαίμονος.

κβ'. Προβεβλημένου γοῦν ὑμῖν εἰς δάνος τοῦ κατὰ τὴν ἀγάπην καλοῦ, τοῦ χρυσίου, ἐγγὺς δὲ εἰπεῖν δι' αὐτὸ καὶ ἡλιώδους, προσθήσω εἰς ὅμοιον χρέος καὶ λοιπὰς τοιαύτας ὕλας, ἃς ὑπὸ κόλπῳ θέμενοι καὶ καταλλάξαντες, ὡς χρεών, καρδανεῖτε καὶ B δι' αὐτῶν τὰ σωτήρια. Οὐκ ἔχω δὲ ἀπισχυρίσασθαι, οὐδὲ ἐγγυήσασθαι ἐμαυτὸν, ὡς εὐπορῶ κάλλιόν τι καὶ δοκιμώτερον ἀναθεῖναι νόμισμα ὑμῖν τοῦ κατὰ τὴν ἀγάπην ἐπταπλασίως κεκαθαρισμένου. Πάντα γὰρ, ὁπόσα ὑμῖν παραθῶμαι εἰς ἀνάληψιν, χρυσῷ τοιούτῳ συνανακίκραντει· κἂν εἰ καὶ χάλκεα δοκοῖεν εἶναί τινα τῶν παρατεθησομένων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ χρυσῷ ἀναμέμικται ἀγαπητικῷ, καὶ διὰ τοῦτο σεμνότητα ἔχει προλάμπουσαν.

κγ'. Ἔχετε δὴ ἐξ ἡμῶν καὶ ἄλλο τάλαντον, παραγγέλλον εἰς ἔλεον, καὶ αὐτὸν πρό γε τῶν ἄλλων εἰς ἐμέ. Εἴητε γὰρ ἂν οὐκ ἐλεήμονες, εἴπερ γέροντα μὲν, εἴ που τύχοι, πτωχὸν, μεταιτήσαντα οἰκτείρετε, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς μετάδοσιν, καὶ αὐτὴν ἄδρὰν, ὅτε κατανυγῇ τὸ βουλόμενον τῆς ψυχῆς. Ἐμὲ C δὲ σαπρὸν γέροντα, πτωχεύοντα μὲν ἀρετῆς ἁπάσης, οὐκ ἀνάξιον δὲ οἴκτου τυγχάνειν, θλίβετε πολυτρόπως, οὐκ ἐνθυμούμενοι, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐμοὶ ἐλαχίστῳ ὄντι οὐ ποιεῖτί τι ἀγαθὸν, οὐδὲ τῷ Θεῷ ποιεῖτε. Καὶ οὕτω μὲν ἐλεητέον πρῶτον ἐμὲ, τὸν ὑμέτερον εὐχέτην καὶ ἄμισθον ὑπουργὸν, ἐφ' οἷς ἐστι χρεών, εἰ καὶ ἄλλως δύσχρηστον, ἐν οἷς ἀπαιτοῦμαι τὰ μὴ πρὸς ἰσχύος δουλεύματα· εἶτα συνελεεῖτε καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς, εἰς ὅσον ἐστὶ δύναμις, διὰ ἀγάπην Θεοῦ. Τούτῳ τῷ ταλάντῳ προσεπιφορτίζων καὶ « τὸ ἐν λύπαις παρήγορον, » ὅτε τις ἀδελφὸς ἀπαράκλητος εἴη, ποτνιῶμαι εἴς τι ὅμοιον καὶ ὑπὲρ τῶν κατ' ἐμέ· καὶ πλουτῶ μὲν ἐγὼ, Θεοῦ διδόντος, παρηγορίαις τοιαύταις.

D

κδ'. Εἰσὶ δὲ ὅμως τινὲς μετρητοὶ, ἐφ' οἷς δυστυχῶ τὸ ἀνάπαλιν, ἄκανθαι ἡμῖν αὐτοὶ ὄξεῖαι, ἀχρειοῦσαι θεῖον λειμῶνα, πικρία παρεγχυμιζομένη μέλιτι, ὀξάλμη, δι' ἧς τὸ πνευματικὸν ὑγρὸν ἀποστειροῦται τὰ εἰς καρποφορίαν αὐτῷ πρέπουσαν· οἳ καὶ εὐδαιμονεῖν δόξειαν ἄν, εἴπερ ἡμεῖς θανούμεθα, καὶ αὐτῷ οὐρανῷ πελάσαι νομιοῦσιν ἀναπτάμενοι, ἐὰν ὁ Τάρταρος ἡμᾶς ἕξει. Πρὸς οὓς εἴποιμι ἂν αὐτὸς, οὐ καλὰ γενέσθαι σφίσιν, ἐὰν αἱ καθ' ἡμῶν αὐτοῖς ἀποτελεσθῶσιν εὐχαί. Ἀρῶνται γάρ που ἐνθέρμως ἰδεῖν κακὸν ἐλθὸν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ αὐτίκα θανάτῳ κατενεχθῆναι αὐτοὺς· ὅπερ μὴ ἴδοιεν. Ἀλλὰ γένοιτο ζῆν καὶ ἡμᾶς καὶ αὐτοὺς, ἵνα βάλλωσι μὲν αὐτοὶ καὶ τιτρώσκωσιν, ὡς νῦν ποιοῦσι χαίροντες, ἐν κενοῖς, ἡμεῖς δὲ θαυ-

μαζώμεθα, οἷς τε ἄδηκτοι μένομεν καὶ ἀνούτατοι, καὶ οἷς κερδαίνομεν δι' ὑπομονῆς. Προσθήσω δ' ὅτι καὶ παραμυθούμεθα, θεωροῦντες τὴν κατ' αὐτοὺς ἀδράνειαν, ἔτι δὲ καὶ εἴ πως ὀψέ ποτε χρόνου ὁ μέγιστος τῶν ψυχῶν ἰατρὸς δοίη ἀναφρονῆσαι αὐτοὺς, καὶ οὕτως ἀποκαταστῆναι εἰς σωτηρίαν· ἧς εἴπερ ἐλπίδα φοροῦσιν, οὕτω ζῶντες, ὡς ἄρτι βιοῦσι, ματαιάζουσιν οἱ πτωχοὶ, καὶ εἰς κενὴν ἐλπιδοκοπούμενοι πεποίθασιν εἰς ὀβολοὺς μεταδόσεως, εἴ τινά που καὶ ἐλεήσουσιν, ὡς ἐκεῖθεν κερδήσαντες τὰ σωτήρια.

κε'. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτω μοι τῷ τέως προκείσθω. Ἰδοὺ δὲ καὶ ἄλλο τάλαντον εὔχρηστον καὶ φίλον Χριστῷ τῷ Θεῷ προχειρίζομαι ὑμῖν· τὸ δέ ἐστι « τὸ ἐν τῇ κατὰ τὸν βίον ἀναστροφῇ εὐδιάκριτον, » ᾧ συναφαίνεται αὐτίκα καὶ τὸ « συγγνωμονικόν. » Ἀμήχανον γὰρ θάτερον θατέρου δίχα συνίστασθαι. Μεταχειρίσασθε δὲ καὶ αὐτὰ τεχνικῶς τοιούτῳ κανόνι. Λογίσασθε, ὦ ἀδελφοὶ, ὅτι οὐ πᾶς ὁ προσκόπτων ἐν ὁδῷ ψέγεται. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀλλαχοῦ πλανώμενος τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ πάσχων διὰ τοῦτο πρόσκομμα, σκώπτεται· ὁ δὲ διὰ τὸ ἀρισφαλὲς τῆς ὁδοῦ σκαμβεύσας οὐ πάνυ ἂν ψεχθείη. ἀλλὰ συγγνωμονηθείη παρά γε τοῖς ὀρθὰ διακρίνουσιν. Οὗτος ὁ λόγος ὁ βραχὺς, αὕτη ἡ εὐσύνοπτος παραβολὴ, τοῦτο τὸ εὐπερίγραπτον ἐπιχείρημα ἔχει ὁδηγεῖν ὑμᾶς εἰς τὸ εὖ διακρίνειν καὶ αὐτίκα συγγνωμονεῖν, ὅποι χρεών. Ὁμοίῳ γὰρ τρόπῳ καὶ ὁ κατὰ βίον ἄνθρωπος οὐκ ἀεὶ μακάριος ἔσται, ὡς ἄμωμος ἐν ὁδῷ, καὶ κατὰ νόμον τὸν Κυριακὸν πορευόμενος· ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ σφαλεὶς ὀκλάσει, καὶ προσκόψει, καί που καὶ πεσεῖται. Καὶ οὐκ εὐθὺς ὁ διακριτικὸς ἄνθρωπος καὶ οὕτω συνετὸς ἐπεμπηδήσει τῷ πεπτωκότι, καὶ ὕλην ἐπιτιμήσεων ἐπιφορήσει κειμένῳ, καὶ καταθάψει αὐτόν· διαιτήσει δὲ, τῷ παθήματι κανονίσας, πνεύματι σοφίας καὶ συνέσεως· καὶ διερευνήσεται τὸ αἴτιον, παραμετρήσας αὐτὸ ποιότητι προσώπου καὶ βίου τοῦ κατ' αὐτὸν, καὶ τύχῃ, καὶ περιπετείᾳ καιροῦ, καὶ ὅλως ταῖς ὕλαις, αἷς ὁ βιωτικὸς ὑπόκειται ἄνθρωπος· καὶ σταθμωσάμενος, εἰ μὲν τοῦ κόσμου ἐστὶ καὶ δίκης προίσταται, μεταχειριεῖται μὲν τὸ πρᾶγμα, ὡς ὁ νόμος εὐθύνει. Οὐκ ἔστι δὲ ὅπως οὐκ ἐπιεικεύσεται καὶ αὐτὸς ὡς οἷόν τε, εἴ γε Χριστιανός ἐστι, καὶ ἑλληνίζει τὰ εἰς καλοκἀγαθίαν, οὐ μὴν πρὸς βαρβαρικὴν θηριωδίαν πέπλασται.

κς'. Καὶ οὕτω μὲν, ἐὰν ἡ δίαιτα προβαίνῃ κοσμικώτερον· ἐὰν δὲ κατὰ πνεῦμα, οὐκ ἂν ἔγωγ' οὖν ἐμαυτὸν πείσω, μὴ οὐχὶ τὸν τοιοῦτον χρῆναι πλεονάζειν ἐν τῷ διακρίνειν καὶ συγγνωμονεῖν, μεθοδεύοντα τὸ πρᾶγμα ἐπιστημόνως· ὡς ὁ Θεὸς ὑποθήσεται· εἰ μὴ ἄρα κατ' αὐτοῦ Θεοῦ τὸ πταῖσμα πέφηνε. Τότε γὰρ οὔτε διακρίνειν, οὔτε συγγνωμονεῖν δέδοται. Καὶ μὴν καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἔχει παῤῥησίαν ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἡ διάκρισις καὶ ἡ ἐπ' αὐτῇ συγγνώμη, ὡς ὁ κατὰ πνεῦμα ἐπιστημοναρχῶν εὐμεθόδως τεχνᾶται. Ἤ τί ἄλλο τὸ Ἑβραϊκὸν φῦλον ἀφῆκε τῇ Χριστιανικῇ πολιτείᾳ, καὶ συμπαροικεῖν, καὶ ἐλέους τυγχάνειν, καὶ τρόπον τινὰ συζῆν; οἷς θρησκεύειν ἀφίεται, ὡς αὐτῷ φίλον, καὶ τῶν ἀναγκαίων πάντων μετέχειν, τῶν μὲν ἀφθόνως, τῶν δὲ ἐφ' ὅσον ἔξεστι. Καὶ μὴν διακρίσεως μὴ προϋπούσης,

A tione aspiciamur quomodo maneamus inviolabiles et invulnerati, quomodo et fructum per patientiam feramus. Adjiciam autem quod consolamur, considerantes eorum fragilitatem sperantesque ut si Deus aliquando, maximus animarum medicus, eos resipiscere concedat, ita restituantur ad salutem: cujus etsi spem in se ferant, sic viventes ut nunc vivunt, eam reddunt inutilem miseri, et vana spe decepti, frustra retributionis denarios sperant, si cujus forte misereantur, tanquam exinde salutaria lucrantes.

25. Et istud quidem sic mihi usque huc obversetur. Ecce vero insuper talentum aliud utile charumque Christo Deo vobis propono. Hoc est « in vitæ conversatione bono esse judicio, » cui statim connexum apparet esse indulgentem. Impossibile namque est unum absque alio subsistere. Hæc autem artificiose tali regula comprehendetis: Considerate, fratres, quod non omnis qui cadit in via, reprehenditur. Sed ille quidem passim oculis errans et scandalum ideo passus irridetur: ille vero qui propter viæ lubricum vacillasset, non prorsus increparetur, sed a recte judicantibus cum indulgentia judicaretur. Iste brevis sermo, ista comprehensibilis parabola, hæc circumcisa argumentatio vos ad bene judicandum, et statim ubi oportet, ignoscendum facile ducet. Simili namque modo per vitam homo non semper felix erit, tanquam irreprehensibilis in via, juxtaque Dominicam legem ambulans, sed erit ubi quassatus flectet, et offendet, imo cadet. Et homo boni judicii sicque prudens non cito lapsum conculcabit et materiam accusationum imponet jacenti et obruet illum, sed moderate judicabit, spiritu sapientiæ et intellectus, de passione discernens, inquiretque causam eam dimetiens cum qualitate personæ vitæque illius, cum fortuna circumstantiaque temporis, uno verbo, cum omnibus quibus subjacet homo vivens, et, ponderatis omnibus, rem quidem juxta directionem legis, si ordini justitiæque præsit, administrabit. Non est autem cur non moderanter tractaretur, eo quod ipse sit Christianus, aut quoad venustos mores Græcus, aut in agresti barbarie formatus.

26. Et ita quidem est quando judicium secundum mundum procedit; si vero secundum spiritum fiat non facile crederem non debere talem abundare magis in discernendo vel ignoscendo qui rem juxta scientiam tractabit, prout Deus suggeret, nisi tamen adversus Deum culpa adesse videatur. Tunc enim nec discernere nec ignoscere datum est. Attamen in his similibus plerumque copiam habet discretio et quæ comitatur eam indulgentia, prout qui secundum spiritum in scientia primatum tenet, methodice demonstrat. An est aliud, quod gentem Hebraicam concesserit Christiano regimini cohabitare, misericordiam obtinere, et quodammodo convivere, eo quod cultum exercere permittitur, ut ipsi placitum et omnium necessariorum habere participationem, horum quidem abundanter, istorum vero

quantum licet? Et tamen sine discretione præcedente et indulgentia sequente non essent apud nos Judaicæ tribus, nec mali Christiani, multoque minus athei. Si ergo tales (quot autem millia sunt!) haud inquietos pascit discretio indulgentiaque christiana, cur tandem bonos inter nos fratres, rectos christianos, ab hujusmodi bono duali, hac pia conjugatione, hac in Christo fraternitate, eam dico quæ secundum discretionem atque indulgentiam est, excludimus?

27. Inebriatus est olim posterioris mundi protoparens Noe, sobrietateque abjecta et sui non compos alto somno sepultus, sine decore humi jacuit. Hinc, detectis quæ non oportet, irrisus est non a multis, sed ab uno quodam, cui non conveniebat, et ipso imprudenti. Qui vero sensati, non curiose tentarunt videre quæ non licet : sed etiam in non debito detectum absconderunt. At certe quidem a jacente, cum a vino liberatus est et a Deo ipso qui justissimus est hi benedicti sunt.

28. Jam mihi considerandum est factum isto modo. Inebriatus est magnus ille vir; indecore jacuit, a quodam irrisus est. Excitatus a somno, illum quidem cognovit ac maledixit, non autem illi similes benedixit. Et benedictio multa fuit ac pulchra, et Deus desuper annuens, illum quidem rursus magnum esse permisit, usque ad nunc illustrem et in perpetuum ita futurum. Cæterorum autem quos quidem ille magnus benedixit, sanxit illos manere benedictos dignosque bonæ memoriæ in perpetuum; adversus autem maledictum ipse suffragatus est.

29. Cur ita judicas, Domine? Ebrium castigare negligis. Non autem hoc solum, sed etiam ejus placita comples; benedicis quidem quos ipse benedixit; maledicendum esse decernis miserum, in quem ille maledictionem injecit. Certe, inquit, et feci sic, et sapientissimo judicio feci, non tantum huic magnæ adhærens personæ, sed et ipsius bonæ indoli cæterisque dotibus, quæ illum virum justum præstiterunt. Consuetudinem vini non habebat homo : sed tunc primum ad hunc liquorem ex uva, tanquam ex quodam fonte salientem, velut ad aquam accessit : et bibens vinum, tanquam innocuum potum, quod vinum natum est facere, expertus est. Hoc autem cum per œsophagum in mensura descendit, plane quidem cordis lætitiam parit, debilitantem vero torporem producit, cum postquam extra mensuram descendit, exindeque rursus ascendit, occupata hominis arce, tyrannice regnat. Itaque factus est ebrius homo sic semel ex vino sopore captus; sed, licet inebriatus sit, cognomen ex ebrietate proveniens, non ipsi tamen adhæsit. Sic e contrario qui semel aliquid prudenter fecit, non secundum scientiam, sed prorsus invitus, nec prudens a recte judicantibus dicitur; neque certe, qui semel aliquando per accidens aliquid ausit virile, viri fortis nomen accepit.

μηδὲ συγγνώμης ἐφεπομένης, οὐκ ἂν ἦσαν παρ' ἡμῖν οὔτε Ἰουδαϊκὰ φῦλα, οὐδὲ μὴν τὰ τῶν κακῶν Χριστιανῶν, τὸ δὲ μεῖζον οὐδὲ τὰ τῶν ἀθέων. Εἰ τοίνυν τοὺς τοιούτους (μυρίοι δὲ ὅσοι αὐτοὶ) διάκρισις βόσκει ἀσκύλτους καὶ συγγνώμη Χριστιανική, τί δήποτε τοὺς ἀγαθοὺς ἐν ἡμῖν ἀδελφοὺς, τοὺς ὀρθοὺς Χριστιανοὺς, ἀπάγομεν τῆς τοιαύτης ἀγαθῆς δυάδος, τῆς φιλοθέου συζυγίας, τῆς φιλοχρίστου, ἀδελφότητος, λέγω δὴ τῆς κατὰ διάκρισιν καὶ συγγνώμην;

κζ'. Ἐμεθύσθη ποτὲ ὁ τοῦ δευτέρου κόσμου προπάτωρ Νῶε, καὶ παραλυθεὶς τοῦ νήφειν ἔκειτο ἀκρατὴς ἑαυτοῦ, καὶ ὕπνῳ βαθεῖ θανὼν, οὐκ εἶχεν οὐδ' εὐσχήμως κεῖσθαι, ὅτι μηδὲ κατεκλίθη πρὸς θέσιν ἔμφρονα. Κἀντεῦθεν παραφήνας, ἃ μὴ χρεὼν, ἐγελάσθη οὐ πολλοῖς, ἀλλὰ ὑφ' ἑνός τινος, οὗ μὴ προσῆκε, καὶ αὐτοῦ ἄφρονος. Οἱ μέντοι φρενῶν ἔσω οὔτε περιεργάσαντο ἰδεῖν, ἃ μὴ θέμις· ἀλλὰ καὶ ἐκρύψαν τὸν ἐν οὐ δέοντι ἀκατακάλυπτον. Ἀμέλει καὶ αὐτοὶ μὲν εὐλογήθησαν ὑπό τε τοῦ κειμένου, ὅτε γέγονεν ἔξω οἴνου, καὶ ὑπ' αὐτοῦ Θεοῦ τοῦ διακριτικωτάτου.

κη'. Καί μοι θεωρητέον τὸ πρᾶγμα καὶ οὕτως· Ἐμέθυσεν ἄνθρωπος μέγας ἐκεῖνος, ἠσχημόνησεν, ἐγελάσθη πρός τινος. Ἀφυπνισθεὶς ἐκείνου μὲν κατέγνω καὶ ἐπηράσατο, τοὺς δὲ ἀνομοίους ἐκείνῳ εὐλόγησε. Καὶ ἡ εὐλογία πολλὴ καὶ καλή· καὶ ὁ Θεὸς ἐπινεύσας ἄνωθεν, ἐκεῖνον μὲν ἀφῆκε πάλιν εἶναι μέγαν, περίοπτον ἕως καὶ νῦν, καὶ εἰς αἰῶνα δὲ τοιοῦτον ἐσόμενον· τῶν δὲ λοιπῶν οὓς μὲν ὁ μέγας ἐκεῖνος εὐλόγησεν, ἐκύρωσεν εὐλογητοὺς μένειν καὶ μνήμης ἀγαθῆς ἀξίους εἰς τὸ διηνεκές· τοῦ δὲ κατηραμένου κατεψηφίσατο καὶ αὐτός.

κθ'. Τί οὕτω κρίνεις, ὦ Κύριε; Ἀφῆκας κολάσαι τὸν μεθυστήν; Καὶ οὐ μόνον αὐτό· ἀλλὰ καὶ πληροῖς ἐκείνου θελήματα, καὶ εὐλογεῖς μὲν, οὓς ἂν ἐκεῖνος εὐλογῇ· καταρᾶσθαι δὲ κρίνεις τὸν ἐλεεινὸν, ᾧ ἐκεῖτος ἐπέρριψε τὴν ἀράν. « Ναὶ, » φησὶ, « καὶ ἐποίησα οὕτω, καὶ σοφωτάτῃ κρίσει ἐποίησα, οὐ μόνον προσεσχηκὼς προσώπῳ ἐκείνῳ μεγάλῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἀγαθῇ ποιότητι καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσα ἐκείνων τὸν δίκαιον ἄνδρα περιέστησαν. Οὐκ ἦν ἐδὰς οἴνου ὁ ἄνθρωπος· ἀλλὰ τότε πρώτως ἐκβλύσαντι τῷ ὑγρῷ τούτῳ, ὅσα καί τινος πηγῆς, τῆς σταφυλῆς, προσηνέχθη καθὰ καὶ ὕδατι· καὶ ἐμπιὼν τοῦ οἴνου, ἅτε νηφαλίου πόματος, ἔπαθεν, ὅπερ οἶνος οἷός ποιεῖν. Ποιεῖ δὲ πάντως ἐκεῖνος καρδίας μὲν εὐφροσύνην, ὅτε ἂν καταβαίη διὰ τοῦ οἰσοφάγου σύμμετρος· κάρον δὲ παραλυτικὸν, ὅτε καταβὰς μέτρου πέραν, εἶτα ἀναβὰς, τυραννήσει, κατασχὼν τὴν ἐν ἀνθρώπῳ ἀκρόπολιν. Οὔκουν μεθυστὴς ἄνθρωπος ὁ οὕτως ἅπαξ ἁλωκὼς τῇ ἐξ οἴνου καταφορᾷ· ἀλλ' ἐμεθύσθη μὲν, οὐκ ἐνεκάθισε δὲ αὐτῷ ἐντεκεῖσα ἡ ἐκ μέθης ὀνομασία. Οὕτω; ἐκ τοῦ ἐναντίου οὐδὲ ὁ εἰσάπαξ φρόνιμόν τι ποιήσας μὴ κατὰ ἐπιστήμην, ἀλλ' εἰς τὸ πᾶν ἄκων, φρόνιμος τοῖς ὀρθὰ κρίνουσι λέγεται· οὐδὲ μὴν ὁ ἐς μίαν ποτὲ ἀνδρικόν τι τολμήσας κατά τι παραπεσὸν τὴν τοῦ ἀνδρείου κλῆσιν ἀπηνέγκατο. Καὶ δικαίῳ δὲ φάκτῳ ἐπιβαλεῖ ποτε

καὶ ὁ πάντων ἐκδικώτατος, εἰ οὕτω τύχοι. Ἔστι δὲ καὶ πάλιν ἄδικος, εἰ μετὰ τὸ ἓν ἐκεῖνο τοῖς προτέροις ἐπιμένειν ἀπισχυρίζεται. Καὶ ὁ ἡμὺς δὴ οὗτος Νῶε τὴν ἀρχὴν τῷ οἴνῳ διασεισθεὶς καὶ ταραχθεὶς μικρὸν ὅσον, καὶ ἀνίσφηλε, καὶ κατασταθεὶς ὡς πέτρα στερρά, οὐκέτι ἐτινάχθη οὐδὲ κατέπεσεν· οὐδὲ κατεκαυχήσατο αὐτοῦ ὁ πρὸς ὥραν ἀνδρικὸς ἐκεῖνος οἶνος· ἀλλὰ θραυσθεὶς ἐναρέτῳ συμμετρίᾳ, οὐκ εἰς δεύτερον βλαπτικῶς αὐτῷ ἀνεφύη, ἀλλὰ συστατικῶς, ὡς ἡ αὐτοῦ φύσις ἐκ πρώτης καταβολῆς κελευσθεῖσα τέτακται. Διὸ οὔτε εἰς μέθυσον ἐνεγράφη, καὶ τὴν ἐμπνευσθεῖσαν δὲ ἄνωθεν αὐτῷ προφητείαν ἐφύλαξεν ἕως καὶ εἰς τέλος, καὶ τοῖς ἐμοῖς προπάτορσιν ἐγγέγραπται. »

λ'. Ὁρᾶτε, ὦ ἀδελφοί, ὅπως αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὁ ὑπὲρ πάντας κριτὴς, ὅτι καὶ ὑπέρθεος, κρίνει, καὶ διακρίνει, καὶ οὕτω διαγινώσκει, οὐ πρὸς ἀποτομίαν, ἀλλὰ φιλανθρωπίαν ἐξ ἀγάπης πάντως. Τί δὴ οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς, εἰς ὅσον ἐφικτὸν, ἐξομοιούμεθα τῷ τοιούτῳ κριτῇ, ἀλλὰ πρὸς ἀπήνειαν καὶ δικάζομεν καὶ ἀποφαινόμεθα, καὶ τὰ πλείω, ἐφ' οἷς οὔτε πρέπει οὔτε ἄλλως χρὴ, πταίομεν πολλάκις; Ἀλλά τις περίστασις παρίσταται βοηθοῦσα ἡμῖν, εἰς ἣν ἀποβλέπων ὁ κρίνων δύναται μὴ καταφάσκειν δεινὰ τοῦ ἀδελφοῦ, μηδὲ ἀπηλεγέως αὐτοῦ καταῴρεσθαι. Τί οὐκ ἐνθυμούμεθα οἱ μάτην κατὰ τῶν ἀναιτίων πετροβολοῦντες, καὶ τοὺς ἀθώους λιθάζοντες, τὸν φιλανθρωπότατον ἐκεῖνον λόγον τοῦ εἰπόντος· « Ὅστις οὐχ ἥμαρτε, βαλέτω λίθον ἐπὶ τὸ ἡμαρτηκὸς πρόσωπον; » Μᾶλλον μὲν οὖν τί τοὺς μηδὲν μηδόλως ἡμῖν ἐξαμαρτάνοντας ἐθέλομεν καταχωννύειν λίθοις, οὔτε βλάπτοντες ἐκείνους οὐδὲν, ἀλλὰ στεφάνοις καλλύνοντες, εἴτε ὑπομονῆς ἕνεκεν, εἴτε καὶ ὅτι πάσχουσι καὶ ὀνειδισμοὺς καὶ τὰ ἄλλα, δι' ὧν μακαρίζεται παρὰ τοῖς Ἱεροῖς Εὐαγγελίοις τοιοῦτος ἄνθρωπος;

λα'. Ἐμβαθύνατε οἱ διὰ τοῦ ἱερογραφικοῦ πελάγους ἐντέχνως νηχόμενοι, καὶ δράξασθε διορατικώτερον τῆς ἐννοίας τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήματος τοῦ· « Ὅστις οὐχ ἥμαρτε, βαλέτω λίθον ἐπὶ τὸ ἁμαρτωλὸν πρόσωπον. » Μυστήριον τὸ πρᾶγμα ἐκπληκτικὸν ἀληθῶς, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξισωθῆναι διάκρισιν ἄλλην πρὸς τὴν ἐνταῦθα προφαινομένην. Καὶ εἰκότως. Θεός τε γὰρ ὑπὲρ ἅπαντα καὶ νοῦν καὶ πράγματα, καὶ Θεοῦ διάκρισις ὑπὲρ ἅπασαν. Ἐδίξατο ἐπὶ τοῦ ὤμου ἁμαρτίαν κἀνταῦθα ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ὁ ὑπερκάθαρος, ὁ ὑπέρφωτος, ἵνα ἐλεηθῇ τὸ πρόσωπον, ὑπὲρ οὗ ἐλάλησεν. « Ὁ μὴ ἁμαρτὼν, φησὶ, βαλέτω λίθον ἐπ' αὐτήν. » Καὶ πάντως εἶχον ἂν εἰπεῖν οἱ ἀκούοντες αὐθέκαστοι ἐκεῖνοι κριταὶ, ὅτι « Ἐὰν ὁ μὴ ἁμαρτὼν λίθον ἐκελεύηται βαλεῖν κατὰ τοῦ πταίσαντος, σὺ δὲ ὡς Θεοῦ υἱὸς ἀναμάρτητος εἶ, βίψον σὺ πρῶτος λίθον, καὶ φόνευσον τὴν παράνομον. » Εἰδότες δὲ, ὡς ἐμφράξει αὐτοῖς τὸ στόμα, ὑπαντήσας αὐτίκα στερρῶς ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅτι « Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ Θεὸς ὢν ἀναμάρτητος, οὐκ ἐπιῤῥίπτω λίθον ἐπὶ φόνῳ, καθὰ οὐδὲ ὀδόντα ἐκβαλῶ ἀντὶ ὀδόντος.

A Operi vero justo, si casus occurrit, etiam omnium injustissimus manum admovebit. Est autem iterum iniquus, si post illud unum factum, prioribus inhærere continuat. Et certe meus ille Noe aliquantulum in principio vino concussus ac turbatus, a lapsu resurrexit, et sicut solida petra stabilitus, non amplius vacillavit neque cecidit, nec adversus eum gloria tum est illud ad horam virile vinum, sed commendabili mensura devictum, non secundo fuit ad lapsum, sed ad sustentaculum, sicut ipsius natura juxta primam originem jussa constituta est. Ideo non inter ebrios inscriptus est, sed inspiratam ei desuper prophetiæ donum custodivit, usque ad finem, ac meis cum avis annumeratus est. »

B 30. Videtis, fratres, quomodo Deus ipse, qui super omnes judex est, quia super omnia Deus, judicet, et discernat, et ita plene cognoscat, non ad duritiem, sed ex charitate prorsus ad humanitatem. Cur igitur et nos, quantum est possibile, non effingimur tali judici similes, sed ad crudelitatem et judicamus et apparemus, et plerumque, in quæ nec decet nec prorsus oportet, sæpe impingimus? Attamen quædam nobis auxilians præsto est circumstantia, ad quam intuens qui judicat non valet dura loqui contra fratrem neque sæve adversus eum ferri. Cur non in mente revolvimus, nos qui frustra contra insontes lapidem jacimus, et innocentes lapidamus, clementissimum illud verbum dicentis : « Qui sine peccato est vestrum primus C in illam lapidem mittat [a] ? » Vel potius cur eos qui haudquaquam in nos peccaverunt lapidibus obruere volumus, nihil ipsos lædentes, sed coronis exornantes, sive propter patientiam, sive quia patiuntur opprobria cæteraque, quorum gratia talis homo sanctis in Evangeliis prædicatur beatus?

D 31. Altius penetrate, qui per hierographicum mare perite navigatis, et aliquid assumite perspicacius ex hujus evangelici sententia verbi : « Qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat. » Hoc vere stupendum est mysterium, nec cum hic relucente comparanda est alia dijudicatio. Et enim merito Deus super omnia, mentem ac res, est, Deique judicium super omne præstat. Ille etiam super humerum peccatum acceperat, qui tollit peccata mundi, qui purissimus, qui lucidissimus est, ut illius personæ pro qua locutus est, misereret. « Qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat. » Omnino dicere potuissent illi qui audiebant severi judices : « Si, qui non peccavit, lapidem jacere jubetur in peccatorem, et tu, velut Dei Filius, sine peccato es; jace tu primus lapidem, et iniquam occide. » Scientes autem illum os ipsis obturaturum esse, firmiter extemplo respondentem : « En ego Deus, absque peccato, non jacio lapidem ad occisionem, quatenus nec dentem eruo pro dente, nec oculum effodio

[a] Joan. VIII, 7.

pro oculo, sed modo leniori curabo morbum ejus qui peccavit, quia non ad umbram similis sum vobis, » siluerunt, et incepti pondus sicut et lapis in ipsos recidit. Et ecce vobis Evangelii lapis ipsa margarita, quam ut Evangelii pretiosam, ad lucrum negotiabimini.

ὀφθαλμὸν ἐξορύξω ἀντὶ ὀφθαλμοῦ· ἁλλως δὲ ἠπιώτερον θεραπεύσω τὴν νόσον τοῦ πταίσαντος, ὅτι μηδὲ τῆς σκιᾶς ἐγώ εἰμι καθ' ὑμᾶς, » ἐσίγησαν, καὶ τὸ τῆς ἀμηχανίας βάρος ὅσα καὶ λίθος ἐρρίφη ἐπ' αὐτούς. Καὶ ἰδοὺ ὑμῖν λίθος οὗτος Εὐαγγελίου, θαῤῥῶ δὲ φάναι ἀσφαλῶς, καὶ μάργαρος, ἐπεὶ καὶ λίθου εἶδός τι καὶ ὁ μάργαρος, ὃν ὡς εὐαγγελικὸν πολυτίμητον εἰς κερδαλεότητα ἐμπορεύσεσθε.

32. Erat autem ibi victoriosum Salvatoris adversus illos severos judices argumentum a fortiori. « Si enim, inquit, ego qui sine peccato sum, non jacio lapidem in peccatricem, neque vos ergo, nec qui vobis sunt similes, quorum nulli sunt sicut ego propter peccatum quod in vobis est, lapidationem excusabit. Ignoscetis autem in judicando sicut nunc ego quidem ipse manifeste coram vobis incipio dare legem, ego caro factus, ego qui ab æterno pro communi salute tali discretione usus sum, mei vero apostoli ac prædicatores, a me suscipientes legem ponent. » Hujusmodi divinum talentum, ad judicium et indulgentiam pertinens, per quod vobis multum erit lucrum, aliquis diceret, superimmensum, si quis forte super quod est immensum inveniri posset.

λβ'. Ἦν δὲ ἄρα ἐνταῦθα τὸ νικητικὸν τοῦ Σωτῆρος ἐπιχείρημα κατὰ τῶν αὐστηρῶν ἐκείνων κριτῶν ἐκ τοῦ μείζονος. « Εἰ γὰρ, » φησὶν, « ἐγὼ ὁ ἀναμάρτητος; οὐ βάλλω λίθον κατὰ τῆς ἁμαρτωλοῦ, οὐδ' ἄρα ὑμεῖς καὶ οἱ καθ' ὑμᾶς, οἱ μηδένες πρὸς ἐμὲ διὰ τὸ ἐν ὑμῖν ἐφάμαρτον, ποιήσετε τὸ ἐν ἐφέσει λίθασμα· συγγνωμονήσετε δὲ δηλονότι εὐεπηβόλως κατὰ διάκρισιν, ὡς νῦν μὲν ἐγὼ αὐτὸς ὀφθαλμοφανῶς ἐνώπιον ὑμῶν κατάρχομαι νομοθετεῖν, σαρκοφόρος ὤν, ὁ καὶ ἐξ αἰῶνος ταύτῃ χρώμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ· οἱ δὲ ἐμοὶ ἀπόστολοι καὶ κήρυκες ἀπ' ἐμοῦ λαβόντες νομοθετήσουσι, » τοιοῦτον καὶ τοῦτο θεῖον τάλαντον, τὸ κατὰ διάκρισιν καὶ συγγνώμην, δι' οὗ πολὺ τὸ κέρδος ὑμῖν ἔσται, εἴποι δ' ἄν τις, ὃς καὶ ὑπεράπειρον, εἴ τί που ἔστι λογιστεύσασθαι ὑπὲρ τὸ ἄπειρον.

33. Sed mihi videtur quod, ut ex iis quæ sub oculis sunt animadverto, plerique sumus inhabiles ad administrandum hujusmodi bonum, ob pusillanimitatem quæ nobis inest, alias autem ob examinis defectum in accidentibus, necnon ob suspicionem ac levitatem; cunctor enim dicere, et ob invidiam. Et talibus enim quibusdam plerumque causis perficitur præjudicium, cujus effectus est implacabilitas in eis qui non solent etiam ubi non oportet, spiritualiter patrocinari, sed cum severis accusatoribus inveniri. Ili crudeliter exasperati iraque obcæcati, et ideo male videntes, non solum trabes curiose plusquam oportet inquirunt, sed etiam, si quæ forte sit palea fraterna, tanquam in montem Olympicum eam exaggerant. Et ubi sic judicant, eum qui quomodolibet propter aliquam ex natura necessitatem spuit, injuriose conspuere tenent, et qui simpliceter screat, hostiliter screare, indiscrete ipsi judicant; unguentorum autem inunctionem pro cœni effusione habent. Non salutavit nos ille quidam transiens: ergo fecit injuriam, aut saltem contemptor est. Obviam factus, non allocutus est, non risit, nec etiam subrisit: ergo nobis inimicus est. Talis hunc et illum benigne suscepit et amplexus est: nostri vero non meminit: ergo hujusmodi hostilis, nec hospitalis, nec affabilis est. Quidam a nobis paululum offensus contra nos loquitur: ergo maledicus et litigiosus et contentiosus. Papas heri percussus a nobis in maxillam, deinde fugæ deditus, et hodie rogatus ut maxillam vertat alteram, retrocedit et renuit præbere maxillas ad accipiendam, nobis plaudentibus et lætantibus ac ridentibus, sonoram alapam: ergo talis homo præscriptionis evangelicæ transgressor est ac memor injuriarum. Loquimur, et audit: ergo dolosus, et ideo attentus

λγ'. Ἀλλὰ δοκῶ μοι, ὡς, ἐξ ὧν βλέπων κατανοῶ, ἄτεχνοί ἐσμεν οἱ πολλοὶ μεταχειρίζεσθαι τὸ τοιοῦτον καλὸν διὰ μικροψυχίαν τὴν ἐν ἡμῖν, ἔστι δὲ οὗ καὶ διὰ τὸ ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἀνεξέταστον, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ καχύποπτον καὶ ἐλαφρὸν, ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν, ὡς καὶ διὰ τὸ φθονερόν. Ἐκ τοιούτων γάρ τινων ὡς τὰ πολλὰ αἰτιῶν ἀποτελεῖται τὸ ἀδιάκριτον, οὗ ἀποτέλεσμα τὸ ἀσύγγνωστον παρά γε τοῖς μὴ πεφυκόσι καὶ συνηγορεῖν, ἔνθα μὴ χρεών, πνευματικῶς, ἀλλ' ἐν ἀποτόμοις κατηγόροις ἀεὶ τάττεσθαι· οἳ δεινῶς ἐμπικραινόμενοι, καὶ θυμῷ σκοτούμενοι, καὶ οὕτω παραβλέποντες, οὐ μόνον δοκοὺς πλέον τοῦ δέοντος περιεργάζονται, ἀλλὰ καὶ, εἴ τί που κάρφος ἀδελφικὸν, ὡς εἰς ὄρος ὀγκοῦσιν Ὀλύμπιον. Καί που δόξαν οὕτω, τὸν μὲν ὀπωσοῦν πτύοντα κατά τι ἐπαναγκάζον ἐκ φύσεως λογίζονται καταπτύειν ἐφυβριστικῶς, τὸν δὲ ἁπλῶς χρεμψάμενον καταχρέμπτεσθαι, ἀδιακρίτως αὐτοὶ κρίνοντες· τὸ δὲ κατασταλάζεσθαι σταχτοῖς μύροις εἰς βορβόρου ἐπίχυσιν τίθενται. Οὐ προσεκύνησεν ἡμᾶς ὁ δεῖνα παρερχόμενος· ὕβρισεν ἄρα, ἢ ἁλλὰ καταφρονητικῶς διάκειται. Συνηντηκὼς οὐ προσεφθέγξατο, οὐκ ἐγέλασεν, οὐδὲ γοῦν ἐμειδίασεν· ἐχθρὸς ἄρα ἐστὶν ἡμῖν. Ὁ δεῖνα τόνδε καὶ ἐκεῖνον φιλοφρονησάμενος καὶ δεξιωσάμενος, ἡμῶν οὐκ ἐμνήσατο· ἄφιλος ἄρα ὁ τοιοῦτος καὶ ἄξενος καὶ οὐκ εὐπόληπτος. Ὁ δεῖνα ῥῆμα παρ' ἡμῶν ὑβριζόμενος ἀντιλαλεῖ· βλάσφημος ἄρα ἐστὶ καὶ ἐριθευτικὸς καὶ φιλόνεικος. Ὁ παπᾶς τυφθεὶς παρ' ἡμῶν ἔναγχος τὴν παρειὰν, εἶτα ἐκδραμὼν, καὶ σήμερον ἀπαιτούμενος καὶ τὴν ἑτέραν στρέψαι, ἀνὰ πόδα χωρεῖ, ὀκνῶν ψυχῇ τὰς γνάθους εἰς ὑποδοχὴν ψοφώδους ῥαπίσματος, ἐπὶ κρότῳ καὶ ἡμετέρᾳ χαρᾷ καὶ γέλωτι· παραβάτης ἄρα τῆς εὐαγγελικῆς παραγγελίας ὁ ἄνθρωπος καὶ μνησίκακος. Λαλοῦμεν, καὶ ἀκούει· δόλιος ἄρα, καὶ

διὰ τοῦτο προσεκτικός. Ἐγχειροῦμεν ζημιοῦν Ἐκ- A
κλησίαν (θετέον γὰρ οὕτω εἰπεῖν), ὁ δὲ ἀντέχεται καὶ
ἀνθίσταται· ὀξὺς ἄρα καὶ ἀφιλάδελφος καὶ οὐδὲ εὐ-
αγγελικός ἐστιν. Ἡ γὰρ ἂν τῷ θέλοντι λαβεῖν τὸ
αὐτοῦ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα προσαπεδύσατο. Καθ-
ίζομεν λόχους· ὁ δὲ προοράται αὐτοὺς, καὶ οὕτω
διαφυγγάνει τὸν ὄλεθρον. Περίεργος ἄρα καὶ περιε-
νοημένος ἐστίν. Ἀπειλοῦμεν, μορμολυττόμεθα, ἐκ-
φοβοῦμεν· ὁ δὲ περιφρονεῖ, καί που καὶ ἀνταπειλεῖ-
ται. Θρασὺς ἄρα ἐστί. Κατατοξαζόμεθα, σφενδονῶ-
μεν, ἐπαφίεμεν αἰγανέας καὶ δόρατα· ὁ δὲ καὶ θωρα-
κίζεται, καί που καὶ σύμμαχον προκαλεῖταί τινα.
Τολμητίας ἄρα ἐστὶ καὶ ὀχληρός. Δικαιολογεῖται συκο-
φαντούμενος· ἀντιλογικὸς ἄρα ἐστίν. Ἀστράπτομεν
κατ' αὐτοῦ· ὁ δὲ μύων τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐ δεδίττεται,
ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀστραπὴν μηχανᾶταί τι αὐτὸς B
θεράπευμα ὄψεως· μελετητικὸς ἄρα ἐστὶ καὶ σκε-
πτικός. Ἀκούων δεινὰ πολλάκις, ἵσταται ἐνεός· ὕπ-
ουλος ἄρα ἐστὶ καὶ ἐνδόμυχος.

λδ'. Τί φατε, ὦ τοιοῦτοι κριταί; Οὐκ οἴδατε, ὡς
ἀδιάκριτά ἐστι ταῦτα πάντα, καὶ λογισμοῦ ἀσκέπτου
γνωματεύματα, ἐν οἷς οὐδεμία ἐστὶ γνῶσις ἐπιστη-
μονική. Ἄγε δὴ, ἐρωτήσω τοὺς, ὡς εἴρηται, γνω-
ματευομένους· καὶ, εἰ δύνανται, ἀποκριθήτωσαν,
καὶ ἀθωωσάτωσαν σφᾶς αὐτοὺς, ἐφ' ἧς ἀδιακρισίας
ἁλίσκονται. Ἔστιν, ὦ χρηστοὶ τὴν κρίσιν, εἴτ' οὖν
κατάκρισιν, ἀποκωλῦσαι τὴν φύσιν τοῦ μὴ ποιεῖν
τὸν ἄνθρωπον ἢ πτύειν ἢ χρέμπτεσθαι; Εἰ δὲ σὺ
κατὰ σοῦ τὸ πάθος, ὦ οὗτος, γίνεσθαι κρίνεις, τοῦτό
ἐστι τὸ παρὰ σοὶ ἀδιάκριτον, ὥσπερ καὶ τὸ μυρίζε-
σθαι μὲν διά τινος, δοκεῖν δὲ βορβόρῳ χραίνεσθαι, C
καὶ τὸ μὴ προσκυνεῖσθαι μὲν πρός τινος ἁπλοϊκευο-
μένου, ἐγκρίνειν δὲ αὐτὸ εἰς ὕβριν καὶ παίγνιον. Τί
δὲ ἄλλα ἀνάγκη τῷ ἀνθρώπῳ ἔγκειται ποθεν τοὺς
συναντῶντας εἰκῆ καὶ μάτην προσλαλεῖν καὶ προσ-
γελᾷν ἄκαιρα; Ὁ δὲ δώτῃ μὲν διδοὺς, ἀδώτῃ δὲ μὴ
διδοὺς, ἔχοι ἂν ποθεν ψόγον δίκαιον, οὐ μενοῦν, εἴ-
περ εὐδιάκριτον ἔχει διαγνώμην. Μάλιστα μὲν οὖν
καὶ διδούς τις ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, γελασθείη ἄν,
ὡς ἢ παρὰ τὸ δέον φιλότιμος, ἢ μεταχειριστικὸς καὶ
πραγματευτικός. Τίς δὲ ὑβριζόμενος οὐ λαλήσει
πρὸς σωφροσύνην, ἐὰν φρονῇ;

λε. Ἀλλὰ χρὴ πάντως ἀνέχεσθαι καὶ σιωπᾷν τὸν
περιυβριζόμενον, καὶ μάλιστα τὸν παπᾶν (Θεοῦ D
λέγεις ἀνοχήν), ὥσπερ καὶ τὸν ῥαπιζόμενον καὶ
ἀλγοῦντα μὴ ἐκκλίνειν τὸν εἰς αὐτὸν πλημμελοῦντα.
Φράξομεν, ὡς οἱ ἀδιάκριτοι βούλονται, τοῖς λαλοῦσι
τὰς ἀκοὰς, αἷς ἡ φύσις πύλας οὐκ ἐπέθηκεν· ἀλλὰ
ζημιούμενοι χαρισόμεθα, ἑλλοχώμενοι δὲ περιπεσού-
μεθα τοῖς ὀλοθρευταῖς ἑκούσιοι εἰς ὄλεθρον. Καὶ
εἴημεν ἂν μωροὶ, οὕτω ποιοῦντες, καὶ μεμπτέοι καὶ
τοῖς ἀδιακρίτοις αὐτοῖς, ἐὰν τοιοῦτοι ἀπεκδαίνωμεν,
ὡς ἢ ἀναίσθητοι ἢ ἠλίθιοι. Πάσχοντες δὲ ἀπειλὰς
καὶ πολέμους, οὐ θωρακισόμεθα, οὐ κατάφρακτοι
γενώμεθα, οὐ προσλαβώμεθα καὶ τὴν δυνατὴν ἐπι-
κουρίαν· ἀλλὰ τὰς χεῖρας δήσαντες, καὶ κατακύ-
ψαντες, ὃ δὴ λέγεται, εἰς καμάρωμα, ἐκπεσούμεθα

Ecclesiam ædere conamur (supponendum est enim ita loqui), ille vero obsistit et adversatur : ergo violentus, et fratrum non amator, et Evangelio contrarius est. Aliter enim volenti rapere pallium ipsius, exuens quoque tunicam, cederet. Insidias ponimus, ipse vero prævidet eas et ita fugit interitum : ergo curiosus et nimis circumspectus est. Minamur, expavefacimus, terrificamus; ille vero despicit aut forte minas minis opponit : ergo ferox est. Arcum tendimus, fundam torquemus, jaculum et sagittam projicimus, ipse vero thorace [munitur et forte quemdam advocat auxiliatorem : ergo audax ac turbulentus. Judicio contendit calumniam passus : ergo contradictor est. Fulguramus adversus illum : ille vero claudens oculos non terretur, sed et post fulgurationem invenit ipse quoddam remedium visus : ergo meditabundus et speculativus est. Sæpe dura audiens, mutus permanet : ergo subdolus est atque dissimulatus.

34. Quid dicitis, hujusmodi judices? Non videtis, quod indiscreta sunt hæc omnia, temerariæque cogitationis sententiæ, in quibus nulla est juxta scientiam cognitio. Age ergo, interrogabo istos, ut dicitur, sententiosos; et, si possunt, respondeant, et ab indiscreto judicio, quo convincuntur, se liberent. Nunquid, o boni ad judicandum, sive potius ad condemnandum, natura prohiberi potest ne faciat hominem vel exspuere vel exscreare? Si vero contra te, o hujusmodi, hanc affectionem fieri judicas, hoc est a te discretionis defectus, quemadmodum si quis unguento perfunderetur, crederetur autem inungi cœno ; vel si quis simpliciter non salutaret, et judicaretur ad injuriam et ludum hoc facere. Quænam autem de cætero necessitas homini, sicunde fuerit, cum obviantibus frustra vaneque loquendi, et intempestive ridendi? Qui vero datori dat et non danti non dat, unde justam haberet reprehensionem? non certe, siquidem discretivam habet deliberationem. Potissime quidem igitur ille qui daret simpliciter et ut accidit, irridetur, tanquam vel ultra necesse magnificus, vel administrativus, vel negotiosus. Quis autem injuriam passus, non loqueretur cum sapientia, si sapit?

35. Verum oportet omnino patienter sustinere silereque injuriis onustum, et præsertim papam (Dei dicis tolerantiam), quemadmodum et percussum et afflictum, non effugere peccantem in ipsum. Observabimus, ut temerarii volunt, loquentibus aures, quibus natura portas non imposuit; sed læsi gratias habebimus; insidiis autem circumdati, in manus exterminatorum ultro incidemus ad interitum. At essemus stulti, sic facientes, et illis etiam irridendi temerariis, si tales nos præberemus, ut stupidi vel insani. Sustinentes autem minas et bella, non thorace muniemur, non cataphracti erimus, non potens assumemus auxilium, sed manibus ligatis, et, ut dicitur, in testudinem inclinati, capite excidemus. At reputaremus occi-

sores nostri, vel spiem de nostra ruina sententiam ferentes; calumniator autem ut vera loquens honorifice salutaretur. Res non est omnibus facilis. Non autem alias ex aggredientibus omnimode custodiemus: sed male audientes, ex necessitate per maledictionem respondebimus, et meretricie. quæ non licent nec conveniunt, garriemus. Sapientium nec istud est, recta ratione dum aliquis dirigitur.

36. Hortor igitur eos qui sine discretione sunt ut a scribendo judicandoque, sicut ipsis placet, desistant; conentur autem imitari pictores qui fingunt in accuratos characteres, quos non esse falsos certum est, necnon judices sedulos ac proinde rectos, ut quoque Deus similibus eos objiciat judiciis. Quod si conjecturaliter, et secundum quamdam verisimilitudinem, et deductionem ex principiis male cognitis, dispositiones eorum qui nobis noti sunt, modificari volumus, et discretionem ad ignoscendum non afferimus, recedet a nobis quidquid sociale est, quidquid proinde politicum, quidquid amore mutuo fundatum; et tandem oportet unumquemque nostrum, ut cum hominibus non sit, petere solitudinem, cum corvis errare quopiam, aut saltem in mundo non esse, sed trans Oceanum migrare.

37. Et hæc quidem de notioribus, qui commune sal gustaverunt et tamen simul nimis extranei devenerunt. Si vero quis nullum principium vel initium cognitionis habens, nec hominis vitam aut virtutes aut opera mala sciens, hominem judicat, inquisitionem negligit, condemnat, et protinus vult ipsi rationem imponere, ad hujusmodi hominem nullum habeo sermonem, nec modo propositum talentum homini tali subjicio. Ipse enim prorsus est ignarus dijudicandi, nec sensu sanus. Ideo non aliquid lucri faceret mihi, nec per me, meo Domino, cujus sum thesaurarius. Verum ipse quidem alium inquirat numularium: ego vero Dei thesaurum exhauriam in manus hominum scientium illi adhærere ipsiusque voluntatem facere, non autem intente prosequi judicium malum, ut etiam donum æstimetur illud divinum ideoque non abjiciendum.

38. Habeo commendandum vobis et aliud talentum, hoc est jejunii, quod nostrum auspicamur primitivum nutritorem, præclarum germen, quod primus paradisus edidit, cui fortiter inhærentes generis auctores non exinde expulsi fuissent, per quod genus humanum, si velit, huc revertitur. Hoc enim amat in Edem reducere filios Adam, ut ibi cum illis degat, ubi primum constituti sunt; sed præsertim in ipsum cœlum, ubi plurimum est ipsi participationis, in quod exaltat eos qui, per ipsius amorem, elevationem ipsi convenientem, id est, cœlestem, ambiunt.

39. Ubi enim alibi spiritualis apathia, quam sibi proponit jejunium, nisi in cœlo sanctissimisque ordinibus ibi degentibus? An enim aliquis putat alium esse jejunii scopum, præterquam in mente

A τῆς κεφαλῆς. Καὶ λογισθείημεν ἂν ἢ αὐτοφόνται, ἢ ἀλλὰ κατεγνωκότες ἡμῶν αὐτῶν ἀπώλειαν· ὁ δὲ συκοφαντῶν προσκυνηθήσεται ὡς ἀληθῆ λαλῶν. Οὐκ εὔκολον ἅπασι τὸ πρᾶγμα. Οὐ φυλαξόμεθα δὲ καὶ ἄλλως παντοίως ἐκ τῶν κατεπιχειρούντων· κακῶς δὲ ἀκούοντες ἀντιβλασφημήσομεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ πορνικῶς φλυαρήσομεν, ἃ μὴ πρέπει καὶ οὐκ ἔξεστι. Φρονούντων οὐδὲ τοῦτο, ἕως ὀρθῷ λογισμῷ τις διοικῆται.

λζ'. Παρακαλῶ οὖν ἀφίσθαι μὲν τοὺς ἀδιακρίτους τοῦ, ὡς αὐτοῖς δοκεῖ, γράφειν καὶ κρίνειν· ἀμιλλᾶσθαι δὲ εἰς ἴσον ἔρχεσθαι. καὶ ζωγράφοις βάπτουσιν εἰς ἀκριβεῖς χαρακτῆρας, οὓς οὐκ ἔστι ψευδεπιγράφους εἶναι, καὶ κριταῖς ἐξεταστικοῖς καὶ οὕτως ὀρθοῖς, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς αὐτοὺς, παραβάλῃ ὁμοίαις κρίσεσιν. Ὡς εἴ γε στοχαστικῶς καὶ κατά τινα εἰκοτολογίαν καὶ ὑπόνοιαν ἐκ παρακούσματος ἐπιβάλλειν ἐθέλομεν ταῖς τῶν γνωρίμων ἡμῖν διαθέσεσι, καὶ οὐ διακρίνομεν, ὡς καὶ συγγνωμονεῖν, οἰχήσεται ἀφ' ἡμῶν τὸ κοινωνικὸν, καὶ οὕτω πολιτικὸν, καὶ φιλάλληλον· καὶ χρὴ τοῦ λοιποῦ ἕκαστον ἡμῶν ἐρημάζειν, ὡς μὴ μετ' ἀνθρώπων εἶναι, ἀλλά που κατὰ κοράκων ἀποπλανᾶσθαι, ἢ ἀλλὰ μηδὲ ἐν κόσμῳ εἶναι, ἀλλ' ἐξωκιανίζεσθαι.

λζ'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν γνωριμωτέρων, οἳ καὶ κοινοῦ ἁλὸς ἐγεύσαντο, καὶ ἄλλως ὁμοῦ ἦλθον ξενικώτερον. Εἰ δέ τις μηδεμίαν ἔχων ἀφορμὴν ἢ ἀρχὴν γνωριμότητος, μηδὲ εἰδὼς ἀνθρώπου ἢ βίον ἢ ἀγαθοπραξίας ἢ κακὰς ἐνεργείας, κρίνει ἄνθρωπον, οὐδ' ἠκριβώσατο, καὶ κατακρίνει, καὶ αὐτίκα ἐθέλει καὶ εὐθύνας αὐτῷ ἐπιφέρειν, οὐδείς μοι πρὸς τὸν τοιοῦτον λόγος, οὐδὲ τὸ προτιθὲν ἄρτι τάλαντον τῷ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ προβάλλομαι. Αὐτὸς γὰρ παντελῶς ἀμαθὴς διακρίνειν, καὶ οὐδὲ καθαρὸς ἐχέφρων· διὸ οὐδὲ πραγματεύσηται ἄν τι κέρδος ἐμοὶ, καὶ δι' ἐμοῦ τῷ ἐμῷ Δεσπότῃ, οὗ θησαυροφύλαξ ἐγώ. Ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐρευνάτω δανειστὴν ἕτερον· ἐγὼ δὲ τὴν γάζαν τοῦ Θεοῦ ἐκχενώσω ἀνθρώποις εἰδόσιν ἐπιστρέφεσθαι αὐτοῦ καὶ ποιεῖν τὸ αὐτοῦ θέλημα, οὐ μὴν ἀτενῶς ἀντέχεσθαι τοῦ καταγνωμονεῖν, ὡς καὶ δῶρον ἡγεῖσθαι αὐτὸ θεῖον καὶ οὕτως ἀναπόβλητον.

λη'. Ἔχω παραθεῖναι ὑμῖν καὶ ἄλλο τάλαντον, τὸ « τῆς νηστείας, » ἧς ἐναρχόμεθα τῆς ἀρχεγόνου ἡμῶν τιθηνοῦ, τοῦ καλοῦ βλαστήματος, ὃ πρῶτος ὁ παράδεισος ἐξέφυσεν, οὗπερ οἱ γενάρχαι ἀντεχόμενοι ἐγκρατῶς οὐκ ἂν ἐκεῖθεν ἀφωρίσθησαν, δι' οὗ καὶ πάλιν τὸ ἀνθρώπινον φῦλον ἐπανέρχεται εἰς ἐκεῖνον, εἴπερ ἐθέλει. Φιλονεικεῖ γὰρ αὕτη ἐπανάγειν αὖθις εἰς τὴν Ἔδεμ τοὺς τοῦ Ἀδὰμ, ἵνα ἐκεῖ συνδιάγῃ αὐτοῖς, ἔνθα τὴν ἀρχὴν ἐτάχθησαν· μάλιστα μὲν οὖν εἰς οὐρανὸν αὐτὸν, ὅπου καὶ τὸ πλεῖον τῆς μετουσίας ἐστὶν αὐτῇ, εἰς ὃν ἀνάγει τοὺς ἐν τῷ φιλεῖν αὐτὸν ἐφιεμένους τοῦ αὐτῇ πρέποντος ἀνυψώματος, τοῦ κατὰ οὐρανόν.

λθ'. Καὶ ποῦ γὰρ ἀλλόθι ἀπάθεια νοερὰ, ἢ τῆς νηστείας πρόθεσις, ἀλλ' ἢ ἐν οὐρανῷ καὶ τοῖς ἐκεῖ ἁγιωτάτοις τάγμασιν; Ἢ γὰρ οἴεταί τις ἕτερόν εἶναι τῇ νηστείᾳ σκοπὸν, ὅτι μὴ τὸ εἰς νόας ἁπλᾶ-

πτῦναι τοὺς νηστευτὰς, καὶ εἰς ἀπάθειαν ἀποκαταστῆσαι, εἰ καὶ οἱ ἐν ἡμῖν μόγις τὴν μετριοπάθειαν κατορθοῦσιν; Ἀγγελοποιὸν γὰρ ἡ νηστεία τρόπον τινὰ, οἷς διὰ ἰσαγγέλου βίου εἰς αὐτόχρημα νοῦν ἀπολεπτύνειν προτίθεται τὸν νηστεύοντα, εἰ καὶ ἐκεῖνος; ὡς ἐπιπολὺ διὰ τὸ κάτω βρίθον τοῦ σώματος καὶ γεώδες ἀπροσφυῶς ἔχει τῇ τοιαύτῃ τῆς νηστείας προθέσει. Οἰκεία τοίνυν καὶ παραδείσῳ καὶ οὐρανῷ ἡ νηστεία, καὶ δύο οὗτοι τόποι πατριῶται αὐτῇ καταγωγαὶ, φίλαι τῷ Θεῷ, ψυχῶν ἀναπαύσεις, ἀπρόσβατοι δαίμοσι· διὸ καὶ ἀμφοῖν τούτοιν ἐγκαθιστᾷν ἡ νηστεία βούλεται τοὺς καλῶς αὐτῇ χαίροντας καὶ κατὰ σκοπὸν ὀρθὸν, ὃς εὐοδοῦται διὰ μόνης ἀγάπης.

μ'. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ τῆς νηστείας καλὸν μέταλλον ἀνεπίμικτόν ἐστι τοῖς ἀγαπητικοῖς χρυσέοις εὑρήμασιν· ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἀνακέκραται καθὰ καὶ τοῖς πρὸ αὐτῆς. Καὶ οἴδαμεν πάντες, ὅσοις μέτεστι τοῦ εἰδέναι, ὅτι διὰ νηστείας ἀγάπη περιγίνεται ἡμῖν, οὐ μόνον ἡ, ὡς ἄν τις εἴποι, ἐγκάθετος, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβατικὴ, ἢ καὶ ἄλλως φράσαι, ἡ αὐτοπαθὴς καὶ ἡ ἀλλοπαθής. Λέγω δὲ ἐγκάθετον μὲν καὶ αὐτοπαθῆ ἀγάπην τὴν ἐμπεριωρισμένην τῷ νηστευτῇ αὐτῷ ἐκείνῳ καὶ μόνῳ. Τοιοῦτος δὲ ὁ καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι τῇ ἐν Θεῷ κατοικῶν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ διάγων, ἐν ᾗ μόνος αὐτὸν ὁ Κύριος ἐπισκέπτεται. Ὁ τοιοῦτος γὰρ ἑαυτῷ μοναχοῦ ἐγκαθημένην ἔχει τὴν ἀγάπην, καὶ αὐτὸς μόνος πάσχει τὸ τελειοποιὸν τοῦτο πάθος, οὐκ ἐξαπλῶν τὰς τῆς ἀρετῆς ἀκτῖνας εἰς λάμψιν καὶ ἄλλοις, ὡς οὐδὲ ὁ ἥλιος, ἐν ὅσῳ κρύπτεται ὑπὸ γῆν.

μα'. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἐγκάθετος καὶ αὐτοπαθὴς ἀγάπη, ὡς τύπῳ φάναι καὶ παχυλῶς· ἡ δὲ μεταβατικὴ καὶ ἀλλοπαθὴς οὐ περιγράφει τὸ αὐτῆς καλὸν εἰς τινα ἕνα, πλατύνει δὲ αὐτομερίζουσα εἰς κοινὸν, καθ' ὅσον οἷόν τέ ἐστιν. Ὁ γοῦν μὴ λανθάνων ἀνθρώπους νηστευτὴς, μηδὲ προθέμενος ἀναχωρητικῶς βιοῦν, καὶ οὕτω μὴ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλ', εἰ δυνατὸν, καὶ αὐτὸν ἥλιον ἀποκρύπτεσθαι, φαίνειν δὲ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ κατ' αὐτὸν φῶς ἐν τῇ τοῦ βίου σκοτίᾳ, καὶ οὕτω περίβλεπτος εἶναι, εἰς τὸ θειότερον τῆς ἀγάπης ἀπονεύει, καὶ εἰς πλέον ἐξομοιοῦται τῷ Θεῷ. Καὶ γάρ τοι καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀρκεῖται στρογγυλλόμενος εἰς ἑαυτὸν καὶ σφίγγων καὶ στενοχωρῶν τὸ αὐτάγαθον, ἀλλ' ἁπλοῖ ἐπεκτείνων· καὶ οὕτω πληθύνει τὰ εὐεργετούμενα ὡς ἑκάστοτε· ὅτι μηδὲ ἐπαύσατο, οἷα καθάπαξ ἐνεργήσας, ἀλλὰ καὶ ἕως ἄρτι ἐργάζεται.

μβ'. Καὶ, οὕτω μὲν ἡ νηστεία κρᾶμα χρύσεον ἀλλοίων τέ ἐστιν ἀρετῶν καὶ ἀγάπης αὐτῆς, δι' ἧς καὶ τὸ ἀπαθὲς μὲν τῶν τισι νηστευτῶν περιγίνεται, εἰς πλέον δέ γε τὸ μετριοπαθές. Καὶ ἔστι μακαριώτατον μὲν ἐκεῖνο κατορθούμενον, ὅτε τις θηλαδὴ ἐς τοσοῦτον ἀνδρεῖος γένηται κατὰ παθῶν καὶ ἀπρόσμαχος, ὡς μηδὲ τολμᾷν ἐμπαθῆ λογισμὸν προσβάλλειν αὐτῷ, μηδὲ κατορχεῖσθαι αὐτῷ τὸν ἐπιστατοῦντα τοῖς τοιούτοις δαίμονα. Διάκειται γὰρ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος πρὸς τὰ πάθη, ὡς εἰ καὶ ἠγνόει, τί ποτέ

A expeditos reddere jejunantes, et absque passionibus efficere, licet qui sunt in nobis vix in passionibus moderantiam consequantur? Namque jejunium aliquo modo similare facit angelis, quantum per vitam angelicam ad veram mentis tenuitatem conducit jejunantem, licet ille plerumque per declive ac terrestre corporis, tali jejunii proposito naturalem habeat contrarietatem. Proprium est ergo paradiso cœloque jejunium, et ista duo loca sunt ipsi patrii portus, amabiles Deo, animarum requies, inaccessi dæmonibus; ideoque duobus illis jejunium constituere vult eos qui pulchre, juxtaque rectum scopum, qui sola bene dirigitur charitate, ipso lætantur.

B 40. Nec enim pulchrum jejunii metallum cum charitatis aureis non commiscetur inventis; sed et istud bonum ipsi, sicut et ipsum præcedentibus, admiscetur. Scimus omnes, quibuscunque datur scire, charitatem in nobis a jejunio generari, non solum eam, quæ, ut ita dicam, inhærens est; sed et transgredientem, vel, ut aliter loquamur, eam quæ ad se tendit et eam quæ ad alios extenditur. Dico autem insidentem et ad se tendentem charitatem quæ ad jejunantem, eumque solum, circumscribitur. Talis est ille qui seorsum in spe Deo inhærente constituitur, et in eremo vitam agit, ubi solus eum Dominus considerat. Hic enim solitarie charitatem habet in se insidentem, et ipse solus illam perficientem sentit affectionem hujus

C virtutis radios ad lucendum aliis non expandens, sicuti nec sol, quantum sub terra contegitur.

41. Talis est quidem charitas, ut typice breviterque loquar, insidens et sibi sentiens. Illa vero transgrediens et ad alios aspirans, sui bonum non circumscribit ad unum quemdam, sed ad commune, quodcunque sit et qualecunque, distributiva expandit. Hic ergo qui non homines latet jejunans, nec sibi proposuit anachoretice vivere, et ita, non tantum hominibus, sed etiam, si possibile foret, et ipsi soli absconditus esse, manifestare vero proposuit tum semetipsum, tum quod in se est lumen, in vitæ tenebris, et ita conspicuus esse, ad id, quod

D virtutis est divinius, et quod Deo magis propinquat, tendit. Etenim Deus non contentus est proprium bonum, comprimens et coarctans, in semetipsum conglobare, sed expandens evolvit illud; et sic quasi perpetuo benefacta multiplicat: nam haud quievit quia semel operatus est, sed usque nunc etiam operatur.

42. Et ita quidem jejunium aurea scala est et cæterarum virtutum et ipsius charitatis, qua quidem jejunantium aliquibus apathia generatur, sæpius autem passionum moderatio. Et est quidem ille felicissimus successus, quando quis adeo contra passiones sit et invictus, ut non audeat illum lacessere turbata ratio fortis nec illi insultare qui talibus præest, diabolus. Ad passiones enim talis homo se habet, quasi non cognosceret quid sit malum, et quasi non esset homo subjacens passio-

nibus. Et ita quidem ille revera felicissimus est: felix autem etiam est posterior, qui luctatur quidem et agitatur, sed non dejicitur; pugnat quidem adversus animæ turbinem, sed superest et strangulat veluti Samson leonem, et quasi super aspidem et basiliscum ambulat, et non mentitur hominem vere fortem, ipse, juxta proverbium, violentus, rapiens virtutem, pancratice quidem debellans, victus autem nunquam decidens. Prior quidem vere rex adversus passiones est, posterior autem subregulus. Ideo et ille rationem non habet reddendam: de quo enim ab illo ratio requireretur, qui nihil Deo displicens agit? Hic autem haberet forte rationes, ut videtur, tali regi reddendas, quasi non cito potitus victoriæ, vel legem athleticæ transgrediens, quando non juxta discretionem operatur: cujus discretionis fines sunt qui non recte attingunt, cum jejunantes a canonibus diriguntur. Perficit autem et in ipsis talem discretionem charitas erga fratres. Hac enim semetipsum regulans qui moderationem erga se et circumstantes se adhibet, invictus egredietur athleta, partim quidem paululum cedens, partim vero vim adhibens; et sic ipse quoque bonum rapiens; ita ut qui sine passione est, ignoret, simplicitatis causa, quid peccatum aut peccare sit; qui vero moderationem in passionibus habet, scienter quidem ex regula boni, quid non sit bonum etiam cognoscat, sed vi regnum cœlorum rapiat.

43. Sic constituto nobis et isto negotio, superadjicio de precatione talentum, atque de plenissima talentum misericordia. Superius enim aliquid breve de hujus nummulo proposuimus. Horum autem duorum talentorum illud quidem tendit ad ipsum Deum, ad quem ascendere bonæ preces ostendunt; hoc autem ad illius fratres, qui nobis minimi videntur, sed aliter apud Deum adstant, a quibus etiam nostræ preces ad illum trajiciuntur.

44. Mysterium expromo vobis sacerdotale, in quo seorsum precantes, cum sacra facimus, rogamus ut Dominus protegat eos qui pauperum quoque recordantur, ita ut precationis hora illos assumens, quotquot fratrum ejus meminerunt, ad Deum coram ipsius sanctissimo throno sistat. Qui vero tales non sunt non illic appropinquant. Janitores ergo sunt et confidentes patroni, Dei servi tales ipsius fratres. Utendum est igitur his mediatoribus in his quæ sunt ad salutem; non gratuito, sed juxta retributionem, quæ a Deo venit. Quæcunque enim fratres accipiunt, etiam cum Deo partiuntur; exinde gratiam ille retribuit, propria lege coactus ad remunerationem. Manifestum est autem charitatem, quæ talia bona perficit, in his quoque partem habere.

45. Nec igitur aliquorum gratia, precatio sanctificatur iis qui non diligunt, nec misericordia. Considerandum autem est, fratres, quod vobis misericordiam propono, non qualemcunque, sed

ἐστι τὸ κακὸν, καὶ ὡς εἰ μηδὲ ἄνθρωπός ἐστιν, ὑποκείμενος πάθεσι. Καὶ οὕτω μὲν αὐτὸς τῷ ὄντι μακαριώτατος· μακάριος δὲ καὶ ὁ δεύτερος, ὃς παλαίει μὲν καὶ στροβεῖται, οὐ καταβρίπτεται δέ· καὶ πυγμαχεῖ μὲν κατὰ τοῦ ἐμπαθοῦς τῆς ψυχῆς, περιγίνεται δὲ καὶ ἄγχει, ὡς οἷα καὶ Σαμψὼν λέοντα, καὶ ὡς ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβαίνει, καὶ οὐ ψεύδεται τὸν ὄντως ἀνδρεῖον ἄνθρωπον, πρὸς βίαν κατὰ τὸν εἰπόντα κτώμενος τὴν ἀρετὴν, καὶ παγκρατιάζων μὲν ἀεθλευτικῶς, οὐκ ἐκπίπτων δέ ποτε δεύτερος. Καὶ ἔστιν ὁ μὲν πρῶτος βασιλεὺς τῷ ὄντι κατὰ τῶν παθῶν, ὁ δὲ δεύτερος ὑποβασιλεύς. Διὸ καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀνεκλόγιστός ἐστιν. Ἐπὶ τίνι γὰρ ἂν καὶ λογιστευθήσεται ὁ μηδέν τι ὁρῶν ἀπαρέσκον Θεῷ; Ὁ δὲ ὑπόσχοιτο ἂν ποτε λόγους, ὡς εἰκὸς, τῷ τοιούτῳ βασιλεῖ, ὡς ἢ μὴ ταχὺ κυριεύων τῆς νίκης, ἢ καὶ ὑπερβαίνων τὸν τῆς ἀθλήσεως νόμον, ὅτε μὴ κατὰ διάκρισιν ἐνεργεῖ· ἧς διακρίσεως οὐκ εὐστοχοῦντες ἔστιν ὅτε οἱ νηστευταὶ πρὸς τῶν κανόνων εὐθύνονται. Ἀποτελεῖ δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τὴν τοιαύτην διάκρισιν ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἀγάπη. Ταύτῃ γὰρ ἑαυτὸν κανονίζων ὁ ἐγκρατευόμενος ἐπί τε ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἀήττητος ἀεθλευτὴς ἀπεκβήσεται, πῇ μὲν ὑπενδιδοὺς, πῇ δὲ βιαζόμενος. Καὶ οὕτω καὶ αὐτὸς ἁρπάζων τὸ καλὸν, ὡς τὸν μὲν ἀπαθῆ ἀγνοεῖν ἁπλότητος λόγῳ, εἰ καὶ ἔστιν ἁμαρτία ἢ ἐξαμαρτάνειν, τὸν δὲ μετριοπαθῆ εἰδέναι μὲν ἐπιστημονικῶς κανόνι τοῦ καλοῦ καὶ τὸ μὴ καλὸν, βιάζεσθαι δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

μγ'. Οὕτω καθεσταμένου ἡμῖν καὶ τοῦδε τοῦ πραγματεύματος, προσεπιτίθημι καὶ τὸ κατὰ τὴν « προσευχὴν » τάλαντον, καὶ τὸ κατὰ τὸν « ἔλεον » τὸν πληρέστατον. Ἀνόπιν γὰρ βραχύ τι τοῦ κατ' αὐτὸν προεβαλόμεθα κέρματος. Τούτων δὲ τῶν δύο ταλάντων τὸ μὲν ἀπονεύει πρὸς Θεὸν αὐτὸν, εἰς ὃν ἀναβαίνειν αἱ ἀγαθαὶ δηλοῦσιν εὐχαί· τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἐκείνου ἀδελφοὺς, τοὺς ἡμῖν μὲν ἐλαχίστους προφαινομένους, παραστατοῦντας δὲ ἄλλως τῷ Θεῷ, ὑφ' ὧν καὶ αἱ εὐχαὶ πρὸς ἐκείνον διαπορθμεύονται.

μδ'. Μυστήριον ἐκλαλῶ ὑμῖν ἱερατικὸν, ἐν ᾧ καταμόνας εὐχόμενοι, ὅτε λειτουργοῦμεν τὰ θεῖα, θεοκλυτοῦμεν διὰ μνήμης εἶναι τῷ ὑπεραγάθῳ Κυρίῳ καὶ τοὺς μεμνημένους τῶν πενήτων, ὥστε ἡ ὥρα ἐκείνη τῆς εὐχῆς ἐκείνους προσλαμβανομένη παριστᾷ τῷ Θεῷ ἔμπροσθεν τοῦ κατ' αὐτὸν ἁγιωτάτου βήματος, ὅσοι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ μέμνηνται. Οἱ δέ γε μὴ τοιοῦτοι οὐκ ἐγγίζουσιν ἐκεῖ. Θυρωροὶ οὖν καὶ εὐπαρρησίαστοι παραστάται, Θεοῦ θεράποντες οἱ τοιοῦτοι αὐτοῦ ἀδελφοί. Καὶ τοίνυν χρηστέον αὐτοῖς μέσοις τά γε εἰς σωτηρίαν· οὐ δωρεὰν, ἀλλὰ πρὸς ἀντίδοσιν, τὴν ἐκ Θεοῦ. Ἃ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ λαμβάνουσι, καὶ τῷ Θεῷ μερίζονται, κἀντεῦθεν ἐκεῖνος ἀντιχαρίζεται, νόμῳ ἰδίῳ βιαζόμενος πρὸς ἀντάμειψιν. Δῆλον δὲ, ὡς κἀνταῦθα ἡ ἀγάπη συμπαρεισδύεται, αὐτὴ ἀποτελοῦσα καὶ τὰ τοιαῦτα καλά.

με'. Οὔτε γοῦν εὐχὴ ὁσιοῦται ὑπέρ τινων τοῖς γε μὴ ἀγαπῶσιν, οὐδὲ μὴν ἔλεος. Χρὴ δὲ ἐπιστῆσαι, ὦ ἀδελφοὶ, ὅτι ἔλεον ὑμῖν ὑποτίθεμαι, οὐ τὸν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸν κανονικὸν, τὸν ἀπὸ δικαίου πονήματος, καὶ

λοιποῦ δὲ οὐκ ἀποτετραμμένου περιουσιασμοῦ, τὸν μὴ ἀπὸ κλεμμάτων, τὸν μὴ ἐξ ἁρπαγῆς, τὸν μὴ ἀπὸ συκοφαντιῶν καὶ διαβολῶν, μήποτε δὲ οὐδὲ τὸν ἐκ τόκου ἀθέσμου. Ἐλεημοσύνη γὰρ ἡ ἐκ τούτων ἀπρόσδεκτος τῷ Θεῷ, καθὰ καὶ ἡ ἐκ μισθοῦ πόρνης. Ὁ γάρ τοι ὀρθὸς καὶ ἀπηκριβωμένος ἔλεος ὑπερλίαν φιλεῖται τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, Ἔλεον ἐθέλοντι, καὶ οὐ θυσίαν, τήν τε ἄλλην, καὶ οὐχ οὕτως οὐδὲ τὴν τῆς αἰνέσεως, εἴπερ ἐλέῳ μὲν καὶ αἴνεσις παντοία ἐπακολουθεῖ. Αἰνέσεις δὲ πολλὰς οἱ πολλοὶ ποιούμεθα ἐλέῳ ἀνεπιμίκτους.

μς'. Ἀλλὰ τί μοι παρέγειν εἰς προχείρισιν ὑμῖν σμικρολογικῶς τοῦτο, καὶ ἐκεῖνο, καὶ ἄλλο, καὶ λοιπά τινα ἐπ' αὐτοῖς Θεοῦ τάλαντα εὐαρίθμητα; Φέρε δὴ τὴν ὅλην γάζαν τοῦ μεγίστου βασιλέως ἡμῶν, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐν ᾧ πᾶν ἱερὸν κειμήλιον συνεσπείραται καὶ κατεσφράγισται, πιστεύω ὑμῖν· ἐξ οὗ ἔσται ἀναλέξασθαι ὡς πιστοὺς ὑμᾶς θεράποντας, ὁπόσα εἰς ζάνειον βούλεσθε· ἀφ' οὗ λαβόντες, αὐτοί τε ἀποπλήσετε τὴν Θεῷ ἀριστὴν ὀπλητίαν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ κορβωνᾶν ἀφήσετε πάλιν μεστὸν καθὰ καὶ πρότερον. Τὸ γὰρ παραδοξότατον· ἅπαντες μὲν ἐκεῖθεν ἀρύονται οἱ τὰ θεῖα διψῶντες, καὶ σιτίζονται οἱ κατὰ Θεὸν πεινῶντες· ἡ δὲ τοῦ θησαυροῦ ἀποθήκη ἀεὶ ἐμπέπληται, καὶ τοῖς ἐθέλουσιν ἐξ αὐτοῦ λαμβάνειν μεμεστωμένη πρόκειται. Φύλαξ δὲ καὶ ταμίας τῆς τοιαύτης πλουσιωτάτης γάζης, τῆς καὶ παντοδαπῆς καὶ ἀνελλιποῦς, ὕστερον μὲν ὁ τῶν θείων εὐαγγελιστῶν καὶ λοιπῶν θειοτάτων ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ ἱερῶν κηρύκων πληθυσμός, πρὸ δὲ αὐτῶν ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ θεοπάτωρ Δαυΐδ, ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν τοιοῦτον ἀπόκρυφον πλοῦτον πεπιστευμένος, οὐχ ὥστε ταμιουχεῖν αὐτὸν ἡλίῳ ἀνεπισκόπητον διὰ τὸ ἀμετάδοτον, ἀλλ' ἵνα ἐν ἀσφαλεῖ φυλάττων αὐτὸν ποθητὸν ποιῆται τοῖς χρῄζουσι. Χρῄζουσι δὲ πάντως αὐτοῦ οἱ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ ἄνθρωποι, οἱ καὶ τὸν Δαυΐδ ποθοῦντες καὶ τὸν αὐτὸν βασιλεύσαντα Κύριον.

μζ'. Ἀλλὰ τίς ὁ θησαυρὸς οὗτος, ὁ καὶ ὀλίγος καὶ πάμπολυς, ὁ καὶ βραχὺς καὶ ἀναρίθμητος, ὁ τῇ ποσότητι μὲν σφιγκτός τε καὶ εὐπερίληπτος, τῇ δὲ ποιότητι πάμμεγας καὶ πάντα κόσμον ὀλβίζων ταῖς ἐξ αὐτοῦ ἀγαθοχυσίαις; Ἰδοὺ συνορᾶτε μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιστασίας ἀπηκριβωμένης, ὥστε συλλαβεῖν αὐτὸν ἐν βραχεῖ, καὶ εὐπεριλήπτως δράξασθαι ἐπὶ κέρδει βασιλείας αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ· καὶ συναχθέντες εἰς νοῦν, καὶ τὰς ὡς οἷον εἰπεῖν γραμμικὰς τῇ ψυχῇ ἀποτάσεις εἰς κύκλον στρίψαντες, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀποσφαιρώσαντες εὐμεθόδως ὡς πρὸς μίμησιν οὐρανοῦ, ἐν ᾧ Θεὸς ὑπερκαθήμενος πάντα, ὅσα ἐθέλει, ποιεῖ, ἐμβλέψατε ταμιείῳ πλουσιωτάτῳ, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἀρετῶν ἁπασῶν κειμηλιοῦται πλήρωμα. Ἔστι δὲ τὸ πολυτιμητον, φάναι δὴ μᾶλλον πάντιμον τοῦτ' ἔοικεν τῶν κειμηλίων τοιοῦτον· Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν. Σμικρὰ

A canonicam, ab opere bono constantem, non autem ab odiosa copia, non a furtis, non a rapinis, non a delationibus et calumniis, nec unquam ab illicita usura. Ex talibus enim eleemosyna, sicut ex mercede fornicationis, accepta Deo non est. Recta etenim ac perfecta misericordia magnopere Deo placet misericordi, qui vult misericordiam, et non sacrificium, sive aliud, sive etiam sacrificium laudis, siquidem misericordiam laus etiam omnimoda comitatur. Laudes autem multas misericordiæ alienas plerique facimus.

46. Sed quid ministrando vobis minutatim verbo proferam hoc vel istud, vel aliud, vel totum divinorum talentorum numerum? Age! totum thesaurum maximi regis nostri, ipsius Dei, gazophylacium, in quo omnis sacra supellex reposita consignataque est, vobis credam: ex quo vobis tanquam fidelibus servis colligenda sunt, quæcunque velitis ad mutuum promere; a quo sumentes, ipsi cupiditatem Deo acceptabilem complebitis, Deique corbonam plenam sicut prius relinquetis. Hoc enim ante omnia mirandum: omnes quidem exinde divina sitientes hauriunt, et nutriuntur, qui secundum Deum esuriunt: thesauri vero promptuarium semper repletum est, et volentibus ex illo sumere plenum offertur. Custos autem et dispensator hujusmodi ditissimi thesauri, qui cunctas perfecte complectitur opes, ultimo quidem est divinorum evangelistarum cæterorumque divinissimorum apostolorum nec non sacrorum præconum turba, sed ante eos magnus rex et deipater David, cui tales abscondite concreditæ sunt a Deo divitiæ, non ut ministraret illas ad solem pellucidas propter incommunicabile, sed ut ipso custodiens illas desiderabiles faceret volentibus. Anhelant autem prorsus ad illas magni regis Dei homines, qui David et Dominum qui fecit illum regnare desiderant.

47. Verum quis ille thesaurus est, parvus et multus, tenuis et largus, quantitate quidem contractus et circumscriptus, qualitate vero maximus et bonorum ex illo profluentium largitione totum beatificans mundum? En intelligite eum omni attentione ac diligentia, ut brevi concipiatis eum, et perfecte complectamini pro lucro regnum ipsum Dei; et in mentem collecti, atque, ut ita dicam, lineares animæ extensiones in circulum vertentes, exinde vero methodice conglobantes tanquam ad imitationem cœli, in quo Deus supersedens omnia, quæcunque vult, agit, inspicite in magnum promptuarium, in quo pretiose asservatur virtutum omnium plenitudo. Est autem istud rerum pretiosarum honorabile vel potius venerandissimum ærarium tale: «Declina a malo, et fac bonum[a].» Parva hujus est

[a] Psal. xxxvi, 27.

circumlocutio : sed inenarrabilis est complexionis potentia. Unum aliquod videtur esse divinum præceptum : hoc autem est omnium instar. Ab illo omnis virtus pendet : vallis, ut ita dicam, est, in qua confluunt omnis boni fluenta, hoc chrysiten dicere volo : nihil autem sic dicerem excelsi. Est igitur omnis graphicæ chrysitidis purissima vena, nec ignem, nec folles, nec fornacem fusoriam ad probationem volens. Dominicum receptaculum in se cuncta bona gerit, divinique cujuslibet præcepti vas est : seminarium vitæ spiritualis universale.

48. Breviter autem vobis, homines Dei, explorandum est verbum, qua ratione Deus inspiravit : « Declina a malo, et fac bonum. » Ecce, gens divina, divitiæ ineffabiles ; mutuum sumite. En mare : navigate per illud qui lucrum in divinis quæritis. En scaturigo : haurite. Si vero parva apparet, eo quod brevis enuntiatur, gustate tamen, ut comperiatis vos citius esse fatigandos bibentes, quam ista ; non tantum enim non deficiet, sed nec minuetur. Declina a malo, inquit, non hoc vel illo, uno, duobus, tribus, quatuor, pluribus, sed, uno verbo, cunctis. Si vero locutio laconica, brevitate attenuata, locuples dividit nomen, non est hic prædicanda philosophica breviloquentia, qua concipitur infinitas, in hujusmodi prolationibus totum dividens. Hic similiter dicitur : « Declina a malo, declina » ab omni pravitate. Unius enim mali fuga non habet laudem, ubi similia mala ingruunt, sicut nec exhaustio cœni, cum novum aliquod irruit. Declina ; dicit hoc tanquam de via, qua viator non habet, ubi velit, locum quietis obvium. Gradior ergo, non juxta virtutem, sed per viam abducentem ad malum. Declina, quod est, dirumpe lineam istam rectam et accuratam, et retro versus sequere viam abducentem ad bonum. Et ita sane salvus eris.

49. Hanc autem declinationem operatur efficacia virtutis, efficacia charitatis Deo convenientis et acceptæ, efficacia justorum operum, efficacia simplicitatis et prudentiæ, justitia, virilis animus adversus bellum diabolicum, veracitas, misericordia, æquitas, auxilium egentibus præstitum, quod etiam est misericordiæ genus ; non inaniter et curiose satagere, cum opus est simplicitate, conventiones in veritate sicuti coram Deo signare ; custodire indelebilia in veraci anima, quæcunque scribuntur, et sic non frustra crucis apponere typum, et aliquo modo dicere velut olim : « Tolle, tolle, crucifige [7] » fratres, quos venerando crucis signaculo decipimus ; non inferre damnum sive per novam injustitiam, sive non reddentes concreditum, sive mutui sive depositi titulo, sive ad aliquem

A τούτου ἡ περιγραφή, ἀλλ' ἀμύθητος ἡ τῆς περιοχῆς δύναμις. Ἕν τι δοκεῖ παράγγελμα θεῖον αὐτὸ εἶναι· τὸ δὲ ἔστι τὰ πάντα. Τούτῳ ἀρετὴ πᾶσα ἐγκρέμαται· μισγάγκειά τις αὕτη, ἐν ᾗ σύρροια παντὸς ἀγαθοῦ. Ἐθέλω χρυσίτην εἰπεῖν αὐτό· εἴποιμι δ' οὕτως οὐδὲν ὑψηλόν. Ἔστι γοῦν πάσης γραφικῆς χρυσίτιδος μεταλλεία ὑπερκάθαρος, ἐθέλουσα οὔτε πῦρ, οὔτε φύσας, οὔτε χόανα πρὸς ἀναχώνευσιν Δεχὰς Κυριακὴ αὕτη καὶ ὀξαμενὴ καλῶν ἁπάντων, δοχεῖον ἐντολῆς ἁπάσης θείας, ὁποίαν ἂν εἴποι τις· παυσπερμία πνευματική.

μη'. Καὶ ἔστι διὰ βραχέων ὑμῖν, ὦ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ, πειράσασθαι τοῦ λεγομένου, ὡς ὁ Θεὸς ὠλόμπνευσεν· « Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν. » Ἰδοὺ πλοῦτος οὗτος, ὦ θεῖε λαὸ, ἀνεκδιήγητος· ἐκδανείζεσθε. Ἰδοὺ θάλασσα, καὶ πλέετε ἐν αὐτῇ·, οἱ τὰ θεῖα φιλοκερδεῖς. Ἰδοὺ πηγὴ, καὶ ἀρύεσθε. Εἰ δὲ βραχεῖα προφαίνεται, ὅτι καὶ ὀλίγη προφέρεται, ἀλλὰ γεύσασθε, ἵνα γνῶτε, ὡς θᾶττον ἂν ἀποκάμητε ὑμεῖς πίνοντες, ἤπερ αὐτὴ οὐ μόνον οὐκ ἐπιλείψει, ἀλλ' οὐδὲ ἐλαττωθήσεται. Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, φησὶν, οὐ τοῦδε ἢ ἐκείνου, τοῦ ἑνὸς τῶν δύο, τῶν τριῶν, τῶν τεσσάρων, τῶν πλειόνων, ἀλλὰ εἰς ἓν εἰπεῖν, ἁπάντων. Εἰ δὲ ἡ φράσις ἰσχνυνομένη τῇ βραχυλογίᾳ μερικεύει τὸ πλουτοποιὸν ὄνομα, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παῤῥησιάσασθαι σμικρολογίαν φιλόσοφον, δι' ἧς ἡ ἀοριστία ὑπονοεῖται, ἐν ταῖς τοιαύταις προφοραῖς μερικεύουσα τὴν ὅλότητα. Ὁμοιάν ἐστιν ἐνταῦθα εἰπεῖν· Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ ἔκκλινον ἀπὸ πάσης φαυλότητος. Ἑνὸς γὰρ ἀποφυγὴ κακοῦ οὐκ ἂν ἔχοι ἔπαινον, ὅτε τὰ συγγενῆ ἀντεισέρχεται, καθὰ οὐδὲ ἐξάντλησις βορβόρου, ἕτερος ἐπεισρέει. Ἔκκλινον, φησὶ, τοῦτο, ὡς ἐν ὁδοῦ, ἣν ὁ βαδίζων οὐκ ἐπιτυγχάνειν ἔχει οὗ θέλει καταλύματος. Βαδίζω οὖν, φησὶν, οὐ κατὰ ἀρετὴν ἀλλὰ τὴν ἀπάγουσαν ἐπὶ τὸ κακόν. Ἔκκλινον, ὅπερ ἐστὶ, κατακλάσθητι τῆς τοιαύτης· ὀρθῆς καὶ εὐθείας καὶ πλαγιάσας γενοῦ τῆς ἀπαγούσης εἰς τὸ ἀγαθόν. Καὶ οὕτω δηλαδὴ σωθήσῃ.

μθ'. Ποιεῖ δὲ τὴν τοιαύτην ἔκκλισιν ἡ κατὰ ἀρετὴν ἐνέργεια, ἡ κατὰ ἀγάπην Θεῷ πρέπουσαν καὶ ἐπισκουσαν, ἡ κατὰ δικαιοπραγίαν, ἡ κατὰ τὸ ἀπόῤῥητον, ἡ κατὰ τὸ σῶφρον, ἡ δικαιοσύνη, τὸ ἀνδρίζεσθαι κατὰ πολέμου ᾳαιμονικοῦ, τὸ ἀληθίζεσθαι, τὸ ἐλεεῖν, τὸ δικαιοπραγεῖν, τὸ βοηθεῖν τοῖς ἐνδεέσιν, ὃ καὶ αὐτὸ ἐλέου εἶδός ἐστι· τὸ μὴ περιεργάζεσθαι, ὅπου καιρὸς ἁπλότητος, τὸ συμβολαιογραφεῖν πρὸς ἀλήθειαν ὡς ἐνώπιον Θεοῦ, καὶ φυλάττειν ἐν ἐξάλειπτα ἐν ἀληθευούσῃ ψυχῇ, ὅσα γράφεται, καὶ μὴ μάτην οὕτω σταυρικὸν τύπον προβάλλεσθαι, καὶ οὕτω τρόπον τινὰ λέγειν καὶ ἡμᾶς· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον τοὺς ἀδελφούς, οὓς ἀπατῶμεν τῷ τιμίῳ σταυρικῷ προβλήματι· τὸ μὴ ἀποστερεῖν εἴτε κατ' ἑτεροίαν ἀδικίαν, εἴτε μὴ ἀποδιδόντας τὸ λαμβανόμενον, εἴτε πρὸς δάνειον, εἴτε παραθήκης λήμματος, εἴτε πρὸς χρείαν τινά· τὸ μὴ παρασπᾶσθαι τῇ

[7] Joan. XIX, 15.

ἀλλοτρίαν, καὶ αὐτὴν μήτε ἰδιωτικὴν, τῷ παντὶ δὲ πλέον, μηδὲ ἀφωρισμένην τοῖς ἱεροῖς.

ν'. Τοῦτο δὴ τὸ ἱεροσυλικόν. Χρὴ γὰρ ἐνθυμεῖσθαι τὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τεμένη, ὁπόσα ἐκεῖνοι μὲν ἀφιέρουν δαίμοσιν· οἱ δὲ αὐτὸ εἰδότες, ὄμματα μόνον ἐπαφιέντες αὐτοῖς, ὡς εἰς θέαν ἁπλῆν εἴτε καὶ θαῦμα, πόδας οὐκ ἐπέβαλλον, ἀλλὰ παρέτρεχον εὐλαβῶς, καὶ, ὡς αὐτοὶ ἐνόμιζον, ἱεροπρεπῶς. Εἰ δέ γε ἄλλως ἐπρήσαν, εἶχεν ἂν αὐτοὺς νόμιμος τοῖς τότε θάνατος. Τὸ δὲ μεῖζον· καὶ ἄνετοι ζῶων ἀγέλαι τοῖς τοιούτοις ἐνετρέφοντο τεμενίσμασι, καὶ ἦσαν ἄσυλα καὶ αὐτά· καὶ πρότερον ἂν κατέφαγέ τις ἰδίαν σάρκα, ἢπερ ἐκείνων ἥψατο.

να'. Νῦν δὲ ἀποθεοῦσθαι δοκοῦμεν, εἰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ νοσφιζόμεθα. Πολὺς ἐν ἡμῖν ὁ λόγος τό· Καὶ τί δήποτε ὁ Θεὸς καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ ἅγιοι τῶν τοιούτων δέονται, οἱ μήτε σπείροντες, μήτε θερίζοντες, μήτε τρώγοντες, μήτε πίνοντες; Εἰ δὲ χάριν ἄλλων ταῦτα, ἵνα οἱ πένητες, φασὶν, ἐκ τῶν τοιούτων ἀποτρέφωνται, ἰδοὺ ἡμεῖς πτωχοὶ, οὐ καθέξομεν αὐτὰ καὶ θρεψόμεθα; Ὦ ἐλεεινοὶ τοιοῦτοι ἀδελφοὶ· οὐκ οἴδατε, Θεοῦ καὶ τῶν θείων καταπαίζοντες· οὐδὲ ἐνθυμεῖσθε, μείζονας ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ καθιστῶντες, εἴπερ ὑμεῖς μὲν ἀποχαρισάμενοι τὰ δῆθεν ὑμέτερα φίλοις ἢ συγγενέσιν ἢ ἄλλως οἰκείοις, οὔτε θέλετε, οὔτε δύνασθε αὖθις αὐτὰ κτήσασθαι ἀναλαβόμενοι· τὸ μὲν, ἵνα μὴ ψευδεῖς φανείητε καὶ ἄστατοι καὶ παλίμβολοι, τὸ δὲ, ὅτι πτοεῖσθε τὸν τὰ τοιαῦτα κολάζοντα νόμον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ τίμημα· τὰ δὲ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποχαρισθέντα καθαρπάζοντες, οὐ λογίζεσθε παροργίζειν ἐκείνους, οὐδὲ εὐλαβεῖσθε δικαιοτάτην ἄμυναν· ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὅτε καὶ ἀσπίδα στερρὰν, ὑποδύντες, τοξάζεσθε κατὰ τῶν αὐτοῦ ἱερέων καὶ ἱερῶν. Εὐχοίμεθα, μὴ πάλιν ἐκθυμώσωμεν αὐτόν. Εἰ γὰρ αὐτὸ γένηται, τότε μαθήσεσθε ἀπ' αὐτῶν ἔργων, οἷος ἐκεῖνος τὴν ἀγανάκτησιν· ὃς, καθάπερ οὐ φιλεῖ κλεπτόμενος, οὕτως οὐδὲ ἁρπαζόμενος. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ἐχέτω οὖν ἕκαστος, ὅσον θεόθεν ἔλαβεν, ἵνα μὴ ἀδίκων οὐ πάθοι εὐλογίαν.

νβ'. Ἀλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, ποιεῖ ἐκκλισιν κακοῦ καὶ τὸ ἀσυκοφάντητον, καὶ τὸ ἀβλάσφημον, καὶ ἡ ἐν δέοντι εὐλογία, καὶ τὸ μὴ καταμαρτυρεῖν ἐπὶ ψεύδεσι, καὶ τὸ χαίρειν μετὰ τῶν ἐπ' ἀγαθοῖς χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ τῶν ἐφ' οἷς χρὴ κλαιόντων, καὶ τὸ [μὴ] θηριωδῶς ἐπεξέρχεσθαι καὶ κολάζειν ἀφόρητα τοὺς πταίοντας· ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀπορουμένοις τά γε εἰς συμβουλὴν ὑποτιθέναι τὰ ξύμφορα, καὶ οὕτως ὑπεξάγειν αὐτοὺς βόθρου ἀπωλείας, εἰς ὃν ἐμπίπτουσιν οἱ ἀπρομηθέστεροι.

νγ'. Ἔκκλισις κακοῦ ἐπισημοτάτη καὶ ἡ τοῦ δανείου μέθοδος, πρῶτα μὲν ἡ θεοπαράδοτος, καθ' ἣν ἐπαινεῖται καὶ ὁ τὸ ἀργύριον αὐτοῦ μὴ δοὺς ἐπὶ τόκῳ· δευτέρῳ δὲ λόγῳ ἡ νομική. Ὁ μήτε κατ' ἐκείνην, μήτε κατὰ ταύτην δανείζων, εἰ καὶ βαρὺς

A usum; non alienam arripere terram, sive privatam, sive, quod omnino gravius est, sacris dicatam.

50. Hoc sane sacrilegium est. Oportet enim in mente habere quod apud Græcos ea loca sunt sacra, quæ ubicunque dæmonibus dedicabant. Hoc vero scientes, oculos tantum, ut ad simplicem visum aut admirationem, in ea conjicientes, pedes ibi non ponebant, sed religiose, et, sicut ipsi putabant, rebus sacris congruenter transibant. Aliter autem si fecissent, morti tunc legibus probatæ fuissent obnoxii. Hoc autem majus: errantes libere greges animalium in talibus enutriebantur nemoribus, et ipsa erant inviolabilia; potiusque propriam aliquis manducasset carnem, quam in illa manum injecisset.

B

51. Nunc autem apotheosim participare videmur, si ecclesiastica subripiamus. Multus inter nos hujusmodi sermo: Ecquid Deo Deique sanctis, qui neque serunt, neque metunt, neque mandducant, neque bibunt, talibus opus est? Si propter alios autem ista sunt, ut egentes, inquiunt, ex illis nutriantur, ecce nos pauperes, non illa accipiemus et nutriemur? O miserandi hujusmodi fratres! Non videlis quod Deum et res divinas luditis? Non animadvertitis, quod vosmetipsos Deo majores constituitis, siquidem vos, cum de vestris aliquam contulistis gratiam amicis, vel cognatis, vel quibuscunque familiaribus, neque vultis, neque potestis ea denuo resumentes possidere; tum, ne fallaces et mobiles C et versatiles appareatis, tum quia timetis legem talia punientem ipsiusque muletam; ea vero quæ Deo et sanctis ejus donata sunt, rapientes, non timetis illos ad iram excitare, nec justissimam revereminí vindictam, sed Dei benignitatem, veluti scutum inviolabile, subeuntes, adversus sacerdotes ejus et sacra tela jacitis. Deprecemur, ne rursus illum irritemus: si enim istud fieret, tunc ipsis operibus discetis, qualis in indignatione ille sit, qui, sicuti nec fures, ita nec raptores amat. « Domini est terra et plenitudo ejus [a]. » Habeat igitur unusquisque quod a Deo accepit; ne reus injustitiæ benedictionem non sentiat.

52. Verum quod dicebamus, declinationem a D malo facit etiam irreprehensibilis conversatio, immunitas a convitiis, in necessitate benedictio, falsum non ferre testimonium, gaudere cum de bonis gaudentibus, flere cum de flebilibus plangentibus, non sævire punireque crudeliter eos qui facinora commiserunt, necnon consilio egentibus militer auxiliari, et ita eripere eos ex perditionis abysso, in quam decidunt qui minus sunt prudentes.

53. Præclarissima quoque declinatio mali est mutui commodatio, primo quidem ea quæ a Deo tradita est, juxta quam laudatur et ille qui pecuniam suam non dedit ad usuram; secundo autem, quæ a lege præstituta est. Qui nec secundum illam,

[a] Psal. xxiii, 1.

nec secundum istam fœnerat, etsi grave sit dictu, tamen, veritati parens, dico, quod reprehensibilis et exsecrabilis est. Ego vero reputo qualiter agant cupidi fœnoris, cum multa sint fœnora vel fetus. (Fetum enim ferunt non tantum homines, sed et omne animal, præter vulturum genus; dicitur porro etiam terra mareque fetum producere; fetum vero mens ipsa præbet, naturales suos fructus; et prorsus extensum est nomen fetus seu fœnus.) Illi autem privatim istud assumunt ad aliquid particulare de suo misero fetu, quod neque natura neque hominum integritas novit, Deus autem prohibuit. Largum igitur illis et multum et clarum hoc: Da mihi fetum (vel fœnus) meum. Qualem, fœnerator? Quem tu genuisti, vel quem ancilla tua genuit, vel quem peperit filia tua, vel bos, vel equa? Non, inquit, sed argenti mei fetum. Mercenarium autem, sodes, tuum argentum est, ut etiam generare valeat. Videris, inquit, debitor, irridere mihi, sed da mihi fœnus meum. Hic autem si non gravior, at certe risibilior est sermo, fœneratoris, illis quæ quærit orbati scilicet: Fetus perdiderunt me non soluti. Ergo tandem, fœnerator, non est tibi dominicum illud bonum. Dominus enim fetum non perdit, sed ditat majoribus accessionibus, et beatum honoratumque facit; sed fetus iste perdit, ut tu dicis. Perdit enim te quatenus ad animam, illum autem qui tibi subjicitur quatenus ad vitam: quod absit! Sed et cum aliquis, ne fetum (aut fœnus) dicat, pudore prohibitus, hunc commodum vocat, ambiguitatis locum istum ipse reperiens, tunc aliquis, emisso risu certe gravissimo, deinque quibusdam dictis a sanctissimo David assumptis, dicet: Quod commodum in argento tuo, quod te demittit ad perditionem? O dolose fœnerator, usquequo talis eris? Dolosum enim appello te recte, necnon consequenter copulanti talia magno prophetæ ac regi, qui loco, ubi de fœnore agitur, sic exprobrat: usura et dolus manifeste exercentur in plateis, utpote dolo ubique fœnus comitante. Simili namque modo cito fœnore commodantes.

A ὁ λόγος, ἀλλ' ὅμως λέγω, πεποιθὼς τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι ἐπάρατός ἐστι καὶ ἐπίρρητος. Ἐγὼ δὲ συννοούμενος καὶ ὅπως οἱ τοκογλύφοι, πολλῶν ὄντων τόκων (τίκτουσι γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ζῶον ἅπαν, δίχα γε τοῦ κατὰ τοὺς γῦπας φύλου· λέγεται δὲ καὶ γῆ τίκτειν καὶ θάλασσα· τίκτει δὲ καὶ νοῦς γεννήματα προσφυῆ· καὶ ὅλως πεπλάτυνται τὸ ὄνομα τοῦ τόκου) — οἱ δὲ ἰδίασαν αὐτὸ κατά τι ἐξαίρετον ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτοὺς δυστέκου τόκου. Οὔτε ἡ φύσις οἶδεν, οὔτε ἡ κατ' ἄνθρωπον ὀρθότης, καὶ ὁ Θεὸς δὲ ἀπηγόρευσε. Πλατὺ γοῦν αὐτοῖς καὶ πολὺ καὶ τρανὲς τό· Δός μοι τὸν τόκον μου. Ποῖον, ὦ ἀνεπιστά; ὃν σὺ ἐγέννησας; ὃν δὲ ἡ παιδίσκη σου, ὃν δὲ ἡ θυγάτηρ σου ἢ ὁ βοῦς σου ἢ ἵππος; Οὔ, φησίν, ἀλλὰ τὸν τοῦ ἀργυρίου μου. Θητικὸν δέ, ὦ ἄνθρωπε, τὸ ἀργύριόν σου, ὥστε καὶ γεννᾷν. Καταγελᾷν μου, φησίν, ἔοικας, ὦ χρεῶστα. Σὺ δὲ δός μοι τὸν τόκον μου. Τούτου δὲ εἰ μὴ βαρύτερον, ἀλλ' οὖν γελοιότερον νόημα δανειστοῦ, στερομένου ὧν ζητεῖ, τό· Οἱ τόκοι ἀπώλεσάν με, μὴ διδόμενοι δηλαδή. Λοιπὸν ἆρα, ὦ τοκιστά, οὐκ ἔστι σοι κυριακὸν τοῦτο τὸ ἀγαθόν. Ὁ Κύριος μὲν γὰρ οὐκ ἀπόλλυσι, ἀλλὰ καὶ πλουτίζει μείζοσιν ἐπιθήκαις, καὶ εὐδαιμονίζει καὶ τιμᾷ· ὁ δὲ τόκος οὗτος ἀπόλλυσι, καθὰ σὺ φῄς. Ἀπόλλυσι δέ σε μὲν τὰ ἐς ψυχήν, τὸν δὲ καταβαλλόμενόν σοι αὐτὸν τὰ ἐς ζωήν, ὡς μὴ ὤφελεν. Ἀλλ' ὅτε καὶ αἰδούμενός τις τόκον εἰπεῖν, ὠφέλειαν αὐτὸν καλέσει, πολυωνυμίας τόπον τοῦτον αὐτὸς ἐξευρών, τότε δὴ γελάσας τις πρὸς βαρύτητα, εἶτα καὶ παραφράσας ἐκ τῶν τοῦ ἀγιωτάτου Δαυὶδ ἐρεῖ· Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ ἀργυρίῳ σου, ἐν τῷ καταβιβάζειν σε εἰς διαφθοράν; Ὦ δόλιε τοκογλύφε ἄνθρωπε, μέχρι τίνος τοιοῦτος ἔσῃ; Δόλιον γάρ σε ἀποκαλῶ εὐθυβόλως καὶ ἀκολούθως τῷ συνδυάζοντι τὰ τοιαῦτα μεγάλῳ προφήτῃ καὶ βασιλεῖ, ὃς ἐνειδίζει τόπον, ἔνθα τόκος· καὶ τόκος καὶ δόλος παῤῥησιάζεσθον ἐπὶ τῶν πλατειῶν, ὡς ἐπακολουθοῦντος πάντως καὶ δόλου τῷ τόκῳ. Ψεύδονται γὰρ ὁμολογουμένως τά τε ἄλλα καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην οἱ ἐπὶ ἀθέσμῳ τόκῳ δανείζοντες.

B

C

et in cæteris divinam charitatem mentiuntur illi-

54. Sed quoniam et alias multa de tali malo hortatus, nihil profeci, quin etiam adauxi malum, et partuales animæ meæ dolores fenus magistratem, ut informem fetum, produxerunt ad lucem; tibi soli, qui magna cunctaque potes, Domine, committo, ut aboriri facias hunece validum fetum, diabolicam productionem, cupiditatis partum, qui fratres rustice odit, qui inimicus est Dei Deoque odiosus.

νδ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλοτε πολλὰ παρατείνας ἐπὶ τῷ τοιούτῳ κακῷ, ἀνύσας ἔχω οὐδέν, ἀλλά που καὶ προσεπηύξησα τὸ δεινόν, καί μοι αἱ τῆς ψυχῆς ὠδῖνες τόκον διδασκαλικὸν ἐξέφηναν, οἷα καί τινα μόλην· σοὶ μόνῳ, μεγαλοδύναμε καὶ παντοδύναμε Κύριε, ἀνατίθημι ἐξαμβλῶσαι τὸν ἀδρὸν τοῦτον τόκον, τὸ δαιμονικὸν γέννημα, τὸ τῆς πλεονεξίας ἀποκύημα, τὸ ἄγριον, τὸ μισάδελφον, τὸ καὶ μισόθεον καὶ θεομισές.

D

55. Præter jam dicta malum etiam declinat qui maledicum diffitetur, qui calumniatorem repellit, qui non scrutatur hominum vitas absque necessitate nec rem ad se non pertinentem sive secundum spiritum, sive secundum carnem; qui dolum in negotiis non exercet, qui regulam in servitutem non redigit; qui non leges calcat; qui seniorem honorabilioremque se non solum primas tenere sinit, et illi

νε'. Ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐκκλίνει κακὸν καὶ ὁ τὸν συκοφάντην ἀποπροσποιούμενος, καὶ ὁ τὸν ἐνδιαβάλλοντα παρωθούμενος, καὶ ὁ μὴ ἐρευνῶν ἀνθρώπων βίους εἰς οὐδὲν δέον καὶ μηδὲν αὐτῷ προσῆκον οὔτε κατὰ πνεῦμα, οὔτε κατὰ σάρκα· ὁ τὴν πραγματείαν ἀδολίευτος· ὁ μὴ τὸν κανόνα καταδουλούμενος· ὁ μὴ τοὺς νόμους καταπατῶν· ὁ τῷ πρεσβυτέρῳ αὐτοῦ καὶ τιμιωτέρῳ μὴ μόνον ὁδοῦ παρα-

γωρῶν καὶ καθέδρας ὑπεξιστάμενος, πολλῷ δὲ πλέον μηδὲ καταναιδευόμενος τοῦ τοιούτου, ἀλλὰ καὶ λαλοῦντος αὐτοῦ σιωπῶν, καὶ ἀγαθὰ μὲν εἰπόντο; πειθόμενος, πταίσαντι δέ τι συγγνωμονῶν διακριτικῶς· ἔτι καὶ ὁ τὸν ὀπωσοῦν πλανώμενον ἐπιστρέφων ἐφ' ὁποσονοῦν, καὶ ἐνάγων εἰς τὴν ὀρθήν· καὶ ὁ πρὸς τὸ ἐρωτώμενον ὀρθῶς ἀποκρινόμενος, καὶ μὴ κατὰ ὑπόκρισιν, ἣν τὸ μὲν ἀληθινὸν φῶς, ἡ αὐτοαλήθεια, ὁ Θεὸς μισεῖ, ὁ δὲ τοῦ σκότους ἄρχων ὑπερφιλεῖ διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ὅμοιον.

νς'. Ἡ γὰρ οὐ σκοτεινὸν πᾶσα ὑπόκρισις, δίχα γε τῆς λογικῶς παραδεδομένης; οὐ μίμησις ψιλὴ ἀγαθοῦ, καὶ πλέον οὐδέν; Ὄργανον ἀπάτης αὕτη, ὑπόξυλος, καλλονὴ, ἄγαλμα πονηρίας, βυπαρὸν μὲν τὰ ἔνδον καὶ ὑπομόχθηρον καὶ κίβδηλον, τὰ δὲ προφαινόμενα περικαλλὲς, καὶ οὐ κατά τι χολοδάφινον, ἀλλὰ ἀμυδρόν τι προλάμπον χρυσίᾳ στιλπνότητι. Λάκκος αὕτη κατηνθισμένος ἐπὶ ἀπωλείᾳ τῶν περιπεσουμένων· ψυχῆς ἐκπορνευούσης μόρφασμα· κακία ὕπουλος, ἀρετὴν ἐπιφαίνουσα διαβόλῳ αὐτεικελον· ψεῦδος ἔνσαρκον· λιμὴν φρίσσων λίθοις ὀξέσιν ὑφάλοις· παγὶς εὐπρόσωπος· χαροπὸν θηρίον, οὗ τῇ κατ' ὄψιν χαρᾷ τὸ τῶν ὀδόντων ἀντιφωνεῖ κάρχαρον. Ὀρθότητος αὕτη ἐμπαίκτρια, οἷς δεῖ πλαγιάζει, τὰ πολλὰ δὲ καὶ κύκλῳ περιπατεῖ ἀσεβῶν δίκην, κατὰ τὸν Ψαλμῳδόν. Ἀγάπης κρυπτὸς ἐπίβουλος, οἷς ὑφειμένη, κατὰ τὸν εἰπόντα, ὡς ἔχιδνα λανθάνουσα, ἐκπίνει τὸν ἄνθρωπον. Ἀλώπηξ πλήρης μὲν δόλου, ἀπατῶσα δὲ τοὺς ἁπλοῦς, τὰ πλείω δὲ τοὺς εὐηθικωτέρους, οἷς νεκρικῶς ἑαυτὴν κατευνάζει. Αὕτη, πρὸς αἴνιγμα φράσαι, τὸ πᾶν ἐστι καὶ τὸ μηδέν· ἐκεῖνο μὲν, οἷς τεχνάζεται, τὸ δὲ, οἷς ἐργάζεται. Βούλεται μὲν γὰρ θεῖόν τι εἶναι, καθότι καὶ ἅγιον, ἀπεκβαίνει δὲ εἰς δαίμονα κακοποιὸν καὶ μὴ εἰδότα, ὅ τί ποτέ ἐστι τὸ ἀγαθὸν τῆς ὀρθότητος· ἢ καὶ ἄλλως, εἰδότα μὲν, ὀκνοῦντα δὲ χρῆσθαι αὐτῇ.

νζ'. Ψευδάνθρωπος ἄνθρωπος ὁ ὑποκριτὴς, ὡς δὲ καὶ δαιμονῶν λεχθείη ἂν καὶ δαιμονάνθρωπος. Καὶ Ἄργος μὲν ὁ θρυλλούμενος, οἷα πανόπτης, οἴδαμεν ὁποίῳ λόγῳ τοιοῦτος εἶναι πλάττεται· ὁ δὲ ὑπόκριτὴς ἄλλο τι φέρει ξενίζον. Ψεύδεται γὰρ ὅλῳ τῷ σώματι, τῇ ἐπικύφει τῆς κεφαλῆς, τῇ ἐννεύσει τῆς ὄψεως, τῷ μειδιάματι, τῷ γελάσματι, τῷ φιλήματι, τῇ λαλιᾷ, τῷ πτύσματι ὁ κατάπτυστος· συνόλως εἰπεῖν, τῷ παντὶ προσώπῳ, τῇ βαθείᾳ προσκυνήσει, τῇ τοῦ ἀσπασμοῦ ἐμπλοκῇ, τῇ τῶν χειρῶν ἐμβολῇ, τῇ τῶν τριχίνων περιβολῇ, τῇ μεταδόσει, ὅτε που καὶ ἐλεήσει τὸν ἐπαιτοῦντα· τῇ τῶν γονάτων κλίσει ὡς εἰς προσευχήν· τῷ παντοδαπῷ τοῦ βαδίσματος. Οὔτε γὰρ σεμνῶς βαδίζων, πρὸς ἀλήθειαν αὐτὸ ποιεῖ, οὐδὲ μὴν σπεύδων, ὅτε τινὶ βοηθεῖν προσποιεῖται. Τὰ μέντοι περὶ γαστέρα, καὶ εἴ τι ἐχόμενον, περιφυλάχθω σιγῇ, ὦ ψυχὴ, οὕτω τὴν καλὴν ἀχρειοῦσα πλάσιν, καὶ τὸν καλὸν ἄνθρωπον ψεύδουσα.

νη'. Ἔχω ζεῖξας ἤδη τρανῶς, οἶμαι, ὅτι ἐκκλίνει τὴν κατὰ ψυχὴν κακότητα καὶ ὁ μηδέν τι ποιῶν

de sedili cedit, sed quod multo præstat nihil non veneranter agit in illum, verum etiam, illo loquente, tacet, et bona quidem dicenti obedit, aliquid autem peccanti indulget prudenter; qui etiam quomodocunque errantem, prout res volunt reducit et in viam rectam dirigit; qui ad interrogata recte respondet et non per hypocrisim, quam quidem lux vera, ipsa veritas, Deus odit, princeps autem tenebrarum ob similitudinem sui maximopere diligit.

56. Numquid enim tenebrosum quid non est omnis hypocrisis præter eam quæ logice tradita est? annon vana boni simulatio prætereaque nihil? Hæc deceptionis instrumentum, conficta pulchritudo, malitiæ simulacrum, sordidum quidem interius et pravum et adulteratum, exterius vero perpulchrum, et non secundum quid bilis colore flavum, sed subobscurum quid aurea claritate prælucens. Hæc laqueus floribus exornatus ad perditionem supervenientium; animæ fornicantis imago; pravitas dissimulata; ingenium diabolo prorsus simile ostendens; mendacium incarnatum; portus rupibus acutis in mari latentibus horrescens; laqueus speciosus; vultu ridenti fera, cujus faciei visus hilaritate dentium acris species pugnat. Rectitudini hæc irridet, quippe quæ semper obliquo utitur quidem motu, plerumque vero circuitu, impiorum instar, juxta Psalmistam, obambulat. Charitatis latens insidiatrix, quatenus humilis, juxta proverbium, sicut vipera latitans exsugit hominem. Vulpes repleta dolo, et simplices et plerumque simplicissimos quosque decipiens, quandoquidem se, velut cadaver, quiescentem fingit. Hæc, ut more vulgari loquar, totum est et nihil: illud quidem, quantum ad artes, hoc autem quantum ad opera. Etenim vult quidem esse aliquid divinum et sanctum: desinit autem in dæmonem pravum ac nescium quid sit rectitudinis bonum; aut certe scientem quidem, non autem exercentem.

57. Homo mendax est hypocrita; quasi vero dæmoniacus dici potest et homo-dæmon. Et quidem Argus celebratissimus, qua omnia videns, quali modo talis esse fingatur, novimus: hypocrita vero aliud quid gerit extraneum: mentitur enim toto corpore, capitis nutu, oculorum obtutu, dulci risu, cachinno, osculo, loquela, sputo, conspuendus ipse; uno verbo, tota facie, profunda salutatione, osculorum implicatione, manuum injectione, crinium circulis, largitione, si forte mendicantis miseretur; genuum velut ad orationem flexione, toto gressus habitu. Nec enim cum decenter graditur, nec quando festinat, alicui succurrere præ se ferens, juxta veritatem facit. Quod autem attinet ad ventrem et partes annexas, prætereatur silentio, o anima, sic pulchram deturpans plasmationem, et pulchrum hominem mentiens.

58. Jam evidenter demonstrasse mihi videor illum animæ malitiam devitare qui nihil ex hypocrisi,

sed juxta veritatem agit. Nec enim aliquid commune est soli cum tenebris, nec veritati cum hypocrisi; ipsis autem est oppositio quæ medium et concordiam nescit. Ille etiam procul declinat a malo, qui non dividit amicos, inter inimicos autem pacem nectit. Illud enim factum opus est hominis, postea autem Dei, qui vivificat, qui Deus est unitatis: in eodem loco statuendus est qui nonexcitat inimicitiam, nec scintillam animat et inflammat velut ad incendium.

59 Quare vero mei meæque potestatis oblitus, conor subjecti thesauri describere selecta, quibus vitandum est malitiam? Sumite vos gazam, et circumeuntes eam augete et quæ vobis utilia sunt quærite. Nihil invenietis ex omnibus quod non sit ad vestrum commodum, ad utilitatem spiritualem, ad omne bonum. Conjungite vero cum hoc: « Declina a malo, » et istud connexum talentum, cui divinum ac vere regium est signaculum: « et fac bonum. » Non enim, juxta sacram explanationem, sufficit a malo declinare, nisi quis in bonis operibus exerceatur.

60. Hoc porro ita dico non ut simplicem et indivisam sententiam; sic enim distinguo: Qui virtutibus quidem deditus est, et omnibus bonis refertus, sed tamen habet ut homo quoddam malitiæ parapegma, et a tali malo declinat, sufficeret ei sic agere; tunc non hasce voces audiret: « Et fac bonum. » Jam enim fecit: et cum jam fecerit, non cessabit aliquid ulterius adipisci, tanquam alia quidem adeptus bona; sed ex illa forsan hortatione: « Unum tibi deest » istud inquirens, ex quo a priori malitia, sicut aliquo muro intercludatur, et ita tanquam ex se naturaliter in bono simul ac in mali declinatione stabilitus. Si vero quis non dives bonis, nocentem abjiciat malitiam, per quam pauper est et egens omni bono, prorsus a malo declinans, habet necessitatem adjungendi tali divino talento etiam secundum, ne, bono destitutus, imperfectus sit homo, divinum vas vacuum, domus Dei non polita, informis materia, bonum non pulchrum, idecque non desiderabile, ut autem accurate dicam, omnis quidem virtutis alumnus, sed ab una quadam, propter malitiam impedientem, abstinens. Deinde ille quidem qui declinavit malum, et bono nuper adepto inhæsit, luctamen ac necessitatem habet non solum simpliciter faciendi, sed etiam continue faciendi bonum, ut non faciliter et cito tali bono orbetur, sed firmans illud ad perseverantiam ex nuper imperfecto, solidus virtutis possessor fiat. Alias autem est dicendum, quod omnis homo, qui declinat a malo, protinus etiam facit aliquod bonum. Quale? Hoc ipsum sane, a malo declinare.

61. Ego vero propheticum et regium numulum hic immutans, non falsi monetarii instar, sed per mutationem, placentem et ipsam summo regi Deo,

A ὑποκριτικῶς, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν. Οὔτε γὰρ ἥλίῳ κοινόν τι πρὸς τὸ σκότος, οὔτε τῇ ἀληθείᾳ πρὸς τὴν ὑπόκρισιν· ἀλλὰ ἀμεσολάβητος αὐτοῖς ἐστιν ἡ ἀντίθεσις, οὐ γινώσκουσα σύμβασιν. Ἔτι μακρὰν ἐκκλίνει κακοῦ καὶ ὁ μήτε φίλους διασπῶν, καὶ τοῖς ἐχθροῖς δὲ σπονδὰς πραγματευόμενος. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ φάκτον ἔργον ἀνδρὸς, τὸ δὲ δεύτερον Θεοῦ, τοῦ ζωοδότου, τοῦ τῆς ἑνώσεως· ὁποίῳ ἐνταχτέος τόπῳ καὶ ὁ μὴ τὴν ἔχθραν προσυπανάπτων, καὶ σπουδῇ τὸν σπινθῆρα τοῦ μίσους ῥιπίζων, καὶ ἐκφλέγων ὡς εἰς πυρκαϊάν.

νθ'. Τί δὲ ἄλλὰ ἐμαυτοῦ λαθόμενος καὶ τῆς ἐν ἐμοὶ δυνάμεως, πειρῶμαι τὰ τῆς προκειμένης γάζης ἀναγράφειν ἐξαίρετα, δι' ὧν ἔστι τὴν κακίαν ἐκφυγεῖν; Λάβετε τὴν γάζαν ὑμεῖς, καὶ περιιόντες αὐτὴν πολυπραγμονεῖτε, καὶ ζητεῖτε τὰ συνοίσοντα. Εὑρήσετε δὲ οὐδὲν, ὅ τι τῶν ἁπάντων μὴ πρὸς χρησίμου ὑμῖν, καὶ ὠφελείας πνευματικῆς, καὶ καλοῦ παντός. Συντάξατε δὲ τῷ, « Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, » καὶ τὸ συγκείμενον τάλαντον, οὗ χάραγμα θεῖον καὶ τῷ ὄντι βασιλικὸν τὸ, « Καὶ ποίησον ἀγαθόν. » Κατὰ γὰρ τὴν ἱερὰν ἀνάπτυξιν οὐκ ἂν εἴη ἀρκοῦν ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ, εἰ μὴ καὶ ἀγαθοπραξίαν ἀσκοίη τις.

ξ'. Τοῦτο δὲ οὕτω φημὶ οὐκ εἰς ἁπλοῦν τι καὶ ἀσχιδὲς νόημα· διαστίζω δὲ οὕτως· Ὁ μὲν ἀρεταῖς ὢν κατακώχιμος, καὶ ἀγαθοῖς πᾶσιν ἔμφορτος, ἔχων δέ τι ὅμως ὡς ἄνθρωπος καὶ παράπηγμα κακίας, καὶ ἐκκλίνας τοῦ τοιούτου κακοῦ, ἀρκεσθείη ἂν οὕτω ποιήσας, καὶ οὐκ ἂν ἀκούσοι ποθὲν τό· « Καὶ ποίησον ἀγαθόν. » Ἤδη γὰρ πεποίηκε· καὶ πεποιηκὼς οὐκέτι κοπιάσει ἄλλο τι προσεπικτήσασθαι, ὡς ἤδη τἆλλα μὲν πάντα κτησάμενος ἀγαθὰ, ἐν δὲ τῷ ἀκοῦσαι ποθεν, ὅτι « Ἕν σοι λείπει, » ἐξευρὼν ἐκεῖνο, ἐξ οὗ τῇ προτέρᾳ κακίᾳ ὅσα καὶ φραγμῷ τινι ἀπετειχίζετο, καὶ ὡς ἐξ αὐτομάτου ἐγκαταστὰς αὐτοφυῶς τῷ ἀγαθῷ ἅμα τῇ ἐκκλίσει τοῦ κακοῦ. Εἰ δέ τις μὴ πλουτῶν ἀγαθοῖς ἀπολέξεται κακίαν ἐπηρεάζουσαν, δι' ἧς πτωχεύει, πενόμενος παντὸς ἀγαθοῦ, ἐκεῖνος πάντως ἐκκλίνας ἀπὸ κακοῦ ἀνάγκην ἕξει προσλαβεῖν τῷ τοιούτῳ θείῳ ταλάντῳ καὶ τὸ δεύτερον, ἵνα μὴ τοῦ ἀγαθοῦ λειπόμενος εἴη ἀτελὴς ἄνθρωπος, ἄγγειον θεῖον ὑπόκενον, οἶκος Θεοῦ ἀνεπίξεστος, ἀνείδεος ὕλη, ἀγαθὸν οὐ καλὸν, διὸ οὐδὲ ζηλωτὸν, ὡς ἂν δὲ πρὸς ἀκρίβειαν εἴπω, καὶ πάσης μὲν ἀρετῆς τρόφιμος, μιᾶς δέ τινος ἀπεχόμενος διὰ κακίαν κωλύουσαν. Εἶτα ἐκκλίνας μὲν τὸ κακὸν, καταστὰς δὲ εἰς τὸ νεόκτητον ἀγαθὸν, ἀγῶνα καὶ αὐτὸς ἔχει καὶ ἀπαίτησιν μὴ μόνον τοῦ ποιῆσαι ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν ἐνδελεχῶς τὸ καλὸν, ἵνα μὴ εὐπετῶς ἀποστερηθείη αὐτοῦ, ἀλλὰ στερεώσας αὐτὸ εἰς παράμονον, ἀντὶ τοῦ πρὸ βραχέων ἀτελοῦς, ὑπερτελὴς ἀρετῆς λόγῳ γένηται. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν, ὅτι ἅπας ἄνθρωπος, ἐκκλίνας ἀπὸ κακοῦ, αὐτίκα καὶ πεποίηκέ τι ἀγαθόν. Ποῖον ἐκεῖνο; Αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ ἐκκλῖναι ἀπὸ κακοῦ.

ξα'. Ἐγὼ δὲ ἐνταῦθα παραποιῶν τὸ προφητικὸν καὶ βασιλικὸν κέρμα τοῦτο, οὐ μὴν παραχαράκτου δίκην, ἀλλὰ κατὰ μεταβολὴν, ἀρέσκουσαν καὶ αὐτὴν

τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ, θεωρῶ αὐτὸ καὶ ἄλλως πρὸς ἐμὸν οὐκ ἄρρυθμον θέλημα. Καὶ πείθω ἐμαυτὸν κατὰ ἑρμηνείαν ἀλλοίαν μέν, βελτιοῦσαν δὲ καὶ αὐτὴν τοὺς κατ' ἐμὲ δειλούς, ἐκκλίνειν, ὥσπερ ἀπὸ κακοῦ πράγματος, οὕτω καὶ ἀπὸ κακοῦ ἀνθρώπου· εἶτα σπουδάζειν ἢ ἐκεῖνον ποιεῖν καὶ ἀποτελεῖν ἀγαθὸν ἐπιστρεπτικῶς, ἢ ἀλλὰ γοῦν ἐμοὶ αὐτῷ ποιεῖν ἀγαθὸν τὸ ἐκκλίνειν ἀπ' ἐκείνου, μὴ καὶ συνδιαστραφῶ. Εἰώθασι γὰρ ὡς τὰ πολλὰ αἱ μετὰ τῶν φαύλων ἀναστροφαὶ οὐκ εἰς καλὸν συντελεῖσθαι. Ἔστι δ' ἐν τούτοις ὁρᾷν καὶ τό· « Ποίησον. » Οὐ γὰρ εἶπε· « Λάλησον ἀγαθόν, » ἢ « δίδαξον, » ἢ « ἐννοήθητι, » ἢ τοιοῦτόν τι, ἀλλά· « Ποίησον ἀγαθόν. » Ὃ δὴ σκοπιμώτατον τέλος ὡμολόγηται εἶναι ἁπάσης καὶ λαλιᾶς καὶ διδασκαλίας καὶ ἐνθυμήσεως. Ὅτι δὲ τὸ ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιεῖν ἀγαθὸν οὐδ' αὐτὸ τῆς ἀγάπης κεχώρισται, ὁ καὶ γλυκὺς καὶ σοφὸς καὶ ἅγιος βασιλεύς [φησι], παραθεὶς αὐτίκα τό· « Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. » Ὡς γάρ τινος ὑπειπόντος· Δός μοι μέθοδον, ὦ διδάσκαλε βασιλεῦ, ὡς ἂν ἐξανύσω καὶ τὴν ἐξάλυξιν τοῦ κακοῦ καὶ τὴν συναπτῶς ποίησιν τοῦ ἀγαθοῦ, ὑποτίθησιν εὐθὺς ἐπιστημονικῶς, ὡς διὰ εἰρήνης, εἶτ' οὖν ἀγάπης, τὸ τοιοῦτον ἐκπληρωθήσεται ἀγαθόν. Ἀγάπης γὰρ ἀδρομερές τι κόμμα καὶ ἡ εἰρήνη, οὐκ ἔλαττον ἢπερ ἡ φιλία, ὡς ἔστι κατασκευάσαι τὸν σκεψόμενον πρὸς ἀλήθειαν.

ξβ'. Εἰ τοίνυν οὐκ ἔστι δρασμὸς ἐκ κακοῦ καὶ ποίησις ἀγαθοῦ ἄλλως εἰ μὴ δι' εἰρήνης, τῆς τε ἄλλης, καὶ τῆς ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν, καθ' ἣν ἅπαν ἀντ- αἴρον ψυχικὸν πάθος δουλοῦται, καὶ οὕτως ὑποτάσσεται τῷ βασιλεῖ λογισμῷ· ζητητέον αὐτήν, εἴ που καὶ κρύπτεται. Καὶ πάντως εὑρήσομεν, εἰ ζητήσομεν. Πᾶς γὰρ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καθὰ μανθάνομεν πρὸς ἀλήθειαν. Εἰ δὲ ζητήσαντες καὶ εὑρηκότες, οὐκ ἔχομεν αὐτῆς δράξασθαι διὰ πολλὰ τὰ αἴτια, ὧν ὀκνοῦμεν ποιεῖσθαι μνείαν, μὴ καὶ εἰς οὐδὲν δέον ὀχλοκοπῶμεν, θορυβοῦντες τοὺς ἀγχινοῦς ἑρου; ἀκροατάς· τότε δὴ καὶ διώξομεν αὐτὴν φεύγουσαν, ὅπερ ἐστί· δραμούμεθα σπουδαίως εἰς αὐτὴν, κουφίζοντος ἡμῖν τὸν δρόμον τοῦ κατέχοντος ἐν χερσὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, τοῦ τῆς εἰρήνης δοτῆρος ἡμῖν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ αὐτοῦ ὄνομα. Πάντως γὰρ ὁ καθάπαξ εἰπὼν τό· « Εἰρήνη ὑμῖν, » καὶ τό· « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, » τοῖς ἐμοῖς δηλαδή, οὐκ ἂν ζητουμένην ἀποκρύψῃ αὐτὴν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐπιτάξει προελθεῖν εἰς ἡμᾶς, εἰ μόνον θεοκλυτήσομεν, εἰ δυσωπήσομεν, εἰ γενώμεθα ἐπάξιοι τυχεῖν εἰρήνης, τῆς τῷ Θεῷ φιλτάτης· ἧς καὶ οἱ τυχόντες μακάριοι, καὶ οἱ πρόξενοι δὲ συμμακαρίζονται, ὡς υἱοὶ θετοὶ τῷ Θεῷ. « Μακάριοι » γάρ, φησίν, « οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. »

ξγ'. Καὶ ἐγὼ μὲν καὶ οἱ κατ' ἐμὲ οὕτω φρονοῦμεν περὶ τῆς ἀγαπητικῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν κατὰ τὴν τοιαύτην εἰρηνικῶν ἀνθρώπων. Οἶδα δέ τινας ἄλλως διακειμένους καὶ ἀχθομένους, εἴ τινας

illud et aliter secundum meam non discordem voluntatem considero. Mihique juxta interpretationem quidem alienam, sed et ipsam meliores reddentem sicut me timidos, persuadeo fugiendum, quemadmodum a re mala, sic et ab homine malo; deinde conandum, vel illum conversione facere perficereque bonum, vel ipsi mihi facere bonum, ab illo declinare, ne ipse quoque cum illo corrumpar. Solent enim plerumque cum malis consortia non bene finire. In his autem videre etiam est illud: « Fac. » Non enim dixit: « Bonum loquere, » vel « doce, » vel « cogita, » vel aliud tale, sed: « Fac bonum. » Quod certe ultimus finis intentus conceditur esse omnis loquelæ, doctrinæ ac cogitationis. Quod autem a malo declinare facereque bonum non ipsum alienum sit a charitate, dulcis et sapiens et sanctus rex ait, hoc protinus subjungens: « Quære pacem, et persequere eam [9]. » Tanquam enim aliquo suggerente: Da mihi methodum, præceptor rex, ut mali vitationem et una boni operationem perficiam; statim docte subjicit, per pacem, sive per charitatem, tale bonum esse complendum. Charitatis enim aliquod solidum est segmentum pax, non minus ac amicitia, sicut consideranti juxta veritatem facile probatur.

62. Si ergo non est mali devitatio nec operatio boni aliter, nisi per pacem, tum per qualemcunque, tum per eam quæ in unoquoque nostrum est, secundum quam omnis exoriens animæ passio redigitur in servitutem, et ita subjicitur reginæ rationi; quærendum est eam, si forte absconditur. Et certe, si quæramus, inveniemus. « Omnis enim qui quærit, invenit [10], » sicut in veritate discimus. Si vero postquam quæsivimus et invenimus, non possumus eam capere propter multas causas, quarum omittimus facere mentionem, ne sine necessitate tædio molestiaque afficiamus benevolos auditores; tunc saltem et persequemur eam fugientem, quod est: ad eam festinanter curremus, cursum nobis levem faciente qui manibus tenet cœlestis vocationis bravium, qui pacem dat nobis invocantibus nomen ejus. Certe enim qui semel dixit hoc: « Pax vobis [11]; » et hoc: « Pacem meam do vobis [12], » scilicet meis, non illam quæsitam abscondet a nobis, sed jubebit ad nos venire, dummodo Deum invocemus, dummodo supplices rogemus, dummodo digni fiamus qui pacem inveniamus Deo charissimam; cujus compotes beati sunt, sed et auctores beati simul dicuntur, tanquam filii Dei adoptivi. « Beati enim, ait, pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur. »

63. Ego quidem et qui juxta me sunt, ita de pace Dei, quæ charitate constat, et de pacificis secundum illam hominibus, sentimus. Scio vero quosdam aliter dispositos et irascentes, si quosdam

[9] Psal. xxxiii, 15. [10] ibid. [11] Luc. xxiv, 36. [12] Joann. xiv, 27.

vident sese regulariter diligentes invicem, et secundum Deum amantes, et spiritualiter pacem custodientes. Qui quoque, gladium vibrantes, tales intercidunt unanimitates, et non verentur vitæ commiscere turbas et perturbationes et lites et commotiones et vindictas et aliquando punitiones : quasi sanguine lætantes, cupientesque in filiis Dei libere exerceri veterum flagella Laconum et irrationabilia Mithræ supplicia, necnon mortiferos Celtarum ex ebrietate lusus, et Scytharum tentamina, quibus homines in altum projecti, deinde illapsi, lanceis in altum sublatis transfigebantur. His autem sic agentibus, quæ pacis sunt aliter etiam, ut videtur, præter communem et assuetam et rectam sententiam, et a Deo traditum Davidicum de pace verbum, excipiuntur. Quærunt enim quidem tales pacem, ubi forte inveniatur, et odorisequi, inveniunt apud colentes eam, non autem apud eos manere sinunt; sed persequuntur alio modo, non ut comprehensa custodiatur, sed ut terra exeat, et ipsi exsultant de interpretabili duplicitate persequendi, quasi per eam sophistice triumphantes. Persequi namque etiam de dilectione in Scriptura habetur: sed plerumque de odio. Sic enim apud Deum beatificantur, quos quidam probris afficiunt propter illum et persequuntur. Sed quidem talibus sorte contingat gratum ipsis odium, ut cum diabolo, inimicitiæ duce, congaudeant; nos autem in nobis ipsis habeamus pacem, sicut Deus præcipit, et illam ex tota anima colamus.

A βλέπουσι φιλουμένους κανονικῶς ἀλλήλοις, καὶ κατὰ Θεὸν ἀγαπῶντας, καὶ πνευματικῶς εἰρηνεύοντας. Οἱ καὶ μαχαίρας βάλλοντες, τὰς τοιαύτας ἀποτέμνουσι συμφυΐας, καὶ οὐκ ἀνέχονται μὴ ταράχους τῷ βίῳ ἐμπολιτεύεσθαι καὶ ὀχλήσεις καὶ δίκας καὶ τύρβας καὶ ζημίας, ἤδη δέ που καὶ κολάσεις· ὡς οἷα χαίροντας αἵμασι, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν Λακώνων ποθοῦντες ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ παῤῥησιάζεσθαι μάστιγας, καὶ τὰ κατὰ τὸν Μίθραν ἀλόγιστα κόλαστρα, ἤδη δὲ καὶ τὰ Κελτικὰ θανάσιμα ἐκ μέθης παίγνια, καὶ τὰ κατὰ Σκύθας, παρ' οἷς ἄνθρωποι ἀναῤῥιπτούμενοι ἐς ὕψος, εἶτα κατιόντες λόγχαις ὀρθαῖς πεπηγυίαις περιεπείροντο. Τοῖς δὲ οὕτω κατεργαζομένοις τὰ εἰρηνικὰ καὶ ἄλλως, ὡς ἔοικε, παρὰ τὴν κοινὴν καὶ συνήθη ἔννοιαν καὶ ὀρθὴν καὶ θεοπαράδοτον τὸ περὶ τῆς εἰρήνης Δαυϊτικὸν ῥητὸν ἐκλαμβάνεται. Ζητοῦσι μὲν γὰρ εἰρήνην οἱ τοιοῦτοι, ὅποι ποτὲ πολιτεύεται· καὶ ῥινηλατοῦντες εὑρίσκουσι μὲν παρὰ τοῖς πραγματευομένοις αὐτὴν, οὐκ ἀφιᾶσι δὲ μίνειν παρ' ἐκείνοις· διώκουσι δὲ τρόπον ἄλλον, οὐχ ἵνα καταληφθεῖσα φυλαχθῇ, ἀλλ' ἵνα ἐξ ἀνθρώπων γένηται· καὶ που καὶ ἐπαγάλλονται τῇ κατ' ἔννοιαν διπλόῃ τῆς διώξεως, οἷα κατασοφιζόμενοι δι' αὐτῆς. Διώκειν γὰρ καὶ ἐπὶ φιλίας μὲν τίθεται γραφικῶς, τὰ πολλὰ δὲ ἐπὶ μίσους. Οὕτω γὰρ μακάριοι παρὰ τῷ Θεῷ, οὓς ὀνειδίσουσί τινες ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ διώξουσιν. Ἀλλὰ τοὺς τοιούτους μὲν λάχοι τὸ φίλον αὐτοῖς μῖσος, ἵνα τῷ διαβόλῳ συγχαίροιεν, τῷ τῆς ἔχθρας ἄρχοντι· ἡμεῖς δὲ εἰρηνεύοιμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὡς ὁ Θεὸς παραγγέλλει, καὶ πραγματευοίμεθα τοῦτο ἐξ ὅλης ψυχῆς.

B

C

64. Precemur deinde ut potentissimo nostro dominatori major a Deo potentia fiat, ad eam integre perfecteque in mundo pro communi salute exercendam. Etsi enim quidam homines sæpe non animadvertere curant quibus iste circumdatur periculis; tamen in mentem descendentes accurate sciunt. Habet quidem vere perpetuoque de cœlo auxilium ac levamentum. Quomodo enim istis non locupletetur ille qui exinde sine medio electus est a Dei sapientia quam deamavit et in regnum elevatus, unaque regia corona tropæisque, quorum nos primitiæ sumus, exornatus? Decet tamen nos, quos ipse, post Deum, liberavit, et secundum quem vivimus, in commune libenter quod nostrum est afferre per preces, quarum auditionem Deus sane non recusabit. Scimus enim, et quid sit oratio, et quod Deus orationem justam aversari non potest. Numquid enim incensum inanimum olim in veteri lege et nunc apud nos incensum quod decet sanctos, acciperet sicut credimus (accipit autem velut divinorum mysteriorum symbolum), orationem vero quæ solet ad illum dirigi rationalis et animata, ex veritate rectaque conscientia proficiens, non reciperet?

Ξβ'. Εὐχοίμεθα δὲ καὶ τῷ κρατίστῳ ἡμῶν αὐτοκράτορι ἐγγίνεσθαι πλείω δύναμιν ἐκ Θεοῦ, περιποιήσασθαι αὐτὴν εἰς ἀκέραιον καὶ παντελὲς τῷ κόσμῳ ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ· ὃς, εἰ καί τινες ἴσως οὐκ ἐπιβάλλουσι γοεῖν, ὁποίαις ἐργωδίαις περιτροχάζεται, ἀλλὰ βάπτοντες εἰς νοῦν οἶδασι πρὸς ἀκρίβειαν. Καὶ ἔχει μὲν ἀληθῶς τὴν οὐρανόθεν ἐπικουρίαν καὶ σύναρσιν εἰσαεί· καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἂν πλουτοίη αὐτὴν ὁ καὶ ἐκλεγεὶς ἐκεῖθεν ἀμέσως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, ἣν ὑπερεπόθησε, καὶ εἰς βασιλείαν ἀναβιβασθείς, καὶ ἅμα βασιλικῷ τε στέφει καὶ τροπαίοις ὡραϊσθείς, ὧν ἡμεῖς τὸ πρωτόλειον; Πρέπον δὲ ὅμως, καὶ ἡμᾶς, τοὺς δι' αὐτοῦ μετὰ Θεὸν ἠλευθερωμένους, καὶ ἰδοὺ ζῶντας, συνεισάγειν εὐνοϊκῶς τὸ ἡμέτερον δι' εὐχῶν, ὧν οὐκ ἂν εἴη παρήκοος ὁ Θεός. Ἐπιστάμεθα γὰρ ὥσπερ, ὅ τί ποτέ ἐστιν ἡ εὐχὴ, οὕτω καὶ, ὅτι δικαίας εὐχῆς οὐκ ἔστιν ἀποστατεῖν τὸν Θεόν. Ἡ θυμίαμα μὲν ἄψυχον πάλαι μὲν τὸ κατὰ νόμον ἐκεῖνον τὸν παλαιὸν, καὶ νῦν δὲ τὸ καθ' ἡμᾶς ἁγιοπρεπὲς δέχεται, καθὰ πιστεύομεν (καὶ ἀποδέχεται, σύμβολον καὶ αὐτὸ θείων μυστηρίων τυγχάνον)· προσευχὴν δὲ κατευθύνεσθαι ἐωθυΐαν εἰς αὐτὸν οὐ προσδέξεται, τὴν καὶ ἔλλογον καὶ ἔμψυχον, κατά γε τὸ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ὀρθῶς ἐνδιάθετον;

D

65. Rationabiliter autem nunc deprecaremur opportunam plagam, ut, sicut istud servitutis pondus olim a nobis ablatum est, Deo quidem e

Ξγ'. Εὐχοίμεθα δὲ ἂν εὐλόγως ἄρτι χειρίαν πληγὴν, ἵνα, καθὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνό ποτε βάρος ἀπηυχθη ἡμῶν, Θεοῦ μὲν ἐθέλοντος ἄνωθεν, ὅτι δὲ

καὶ ἀναβαλλομένου τὸν ἐφ' ἡμῖν ἔλεον, τοῦ δὲ αὐτοκράτορος βιασαμένου ἐκεῖνον θεοπειθῶς, καὶ καθελκύσαντος τὸ ἐκεῖθεν ἀγαθὸν εἰς ἡμᾶς, οὕτω καὶ νῦν τόν, ὡς ἄν τις εἴποι, αἱμοχαρῆ ζυγὸν (οἶδατε δέ, ὃν λέγω) τὸν βαρβαρικὸν, τὸν ἄλλως μὲν ἀείδουλον, ἄρτι δὲ ζυγοῦ δίκην. ἀναιδευόμενον, τραχήλοις ἐπιπίπτειν, οἷς οὐδέν τι δουλείας μέτεστιν, ἀπαγάγοι τῶν ἀσυνήθων αὐχένων, θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα καὶ πᾶν τοιοῦτον παθόντα κακόν· δι' οὗ ἐπιλάθηται μὲν τοῦ ζυγὸς εἶναι, ἀποταχθήσεται δὲ εἰς πυρκαϊὰν, ὁποίαν ἀποτελεῖ συμφορὰ δουλώσεως. Πάντως γὰρ ὁ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐλευθερίας ἐκείνης θεὸς ὁ αὐτός ἐστι καὶ νῦν, οὕτω δὲ αὐτοκράτωρ ὁ αὐτός. Καὶ γένηται ἂν καὶ νῦν κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο, εἴπερ αὐτοὶ ἐθέλομεν, οὐκ ἐν χρόνου πλάτει, ἀλλὰ τάχιον· εἰ δὲ μή, ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἢ κατὰ ἀστραπῆς τάχος, καὶ ὃ φασι πρὶν ἢ καὶ εἰς ἐντελὲς νοῆσαι ἢ εὔξασθαι· ἃ καὶ αὐτὰ ὁ Θεὸς δύναται, ἀλλ' οὖν θᾶττον ἢπερ ἐλπίζομεν. Καὶ ἔστιν αὐτὸ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκείνων, τῶν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, τεκμήρασθαι. Εἰ γὰρ τότε, ὅτε οὐδεμία ποθὲν ἐλπὶς ἐνέλαμπεν, οὐδὲ τρίμηνος ὡροθεσμία τετέλεστο, εἰς ὁλόκληρον καὶ ἐρρύσθημεν, ὧν εἴχομεν, μεγάλων κακῶν, ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ ἐλογίσατό τις· τῷ παντὶ πλέον ἐνταῦθα ἔσται ταχὺ ῥᾳστώνη τοῖς οὐκ εὖ πάσχουσιν, εἰ μόνον κατανυγῶμεν βαθέως, καὶ στόμασι πεπλατυσμένοις καὶ οὕτω πεπληρωμένοις Θεοῦ ἐκβοήσομεν πρὸς ἐκεῖνον τὰ ἱλαστήρια. Οὕτω γὰρ κλινεῖ τὸ οὖς αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπιμελήσεται πάντων εἰς εὐζωΐαν, καὶ τοὺς ἐν ζυγοῖς ἀδικοῦντας, οὐκ ἀνθρώπων υἱοὺς, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτοῖς θηριῶδες καὶ ἀλόγιστον ψευδομένους τὸν ἄνθρωπον, ἀφαντώσει ῥοπῇ ζυγοῦ τοῦ ἄνωθεν· καὶ οὕτω τὰ πρώην ἡμῖν ἐμπολιτεύσει ἀγαθὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ αἴνεσιν, τὴν εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A cœlo volente, sed etiam super nos misericordiam immittente, dominatore autem illum per obedientiam cogente, et exinde bonum in nos eliciente, ita et nunc illud, ut dici potuerit, jugum sanguine gaudens (scitis autem quod dicam) illud barbaricum, illud aliunde semper servum quidem, sed nunc jugi instar impudenter audens sese cervicibus imponere, quibus nihil est cum servitute commune, ab insolitis colli abducat confractum et diruptum et quocunque tali malo affectum : unde obliviscatur quod sit jugum, collocetur autem in rogum, qualem efficit servitutis strages. Prorsus enim Deus illius nostræ libertatis et nunc idem Deus est, sicut et dominator idem. Nunc etiam fieret juxta bonum istud, si quidem vellemus, non in B longo tempore, sed citius; sinon quasi in ictu oculi, vel juxta fulguris velocitatem, et quod dicitur, priusquam vel omnino cogitetur vel rogetur. Et hæc ipse potest Deus velocius quam speramus. Et hoc ex illis nostris in captivitate tormentis conjiciendum est. Si enim tunc, cum nulla spes appareret, nec ullum trimestre signum perfectum esset, omnino liberati sumus ab his quæ perferebamus, malis adeo magnis, ut nemo computare ea posset; multo magis hic erit brevi sublevamen illis qui non prospere degunt, dummodo profunde contriti simus, et oribus apertis, et sic Deo repletis, ad illum quæ propitiationem movent proclamemus. Sic enim ad nos inclinabit aurem, omnesque cum C benevolentia curabit, et eos qui injuste agunt in jugis, qui non hominum filii sunt, sed sua feritate et irrationabilitate mentiuntur hominem, inclinamento trutinæ cœlestis dissipabit : et sic in patria nobis primitiva bona restituet, ad ipsius gloriam et laudem, quæ est in sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM

IN SANCTAM QUADRAGESIMAM

ORATIO III.

Τοῦ αὐτοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης λόγος προλαληθεὶς τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὡς ἔθος.

α. « Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. » Δύο τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐννοίας προΐσχεται, ὧν μία μὲν αὕτη· Μακάριός ἐστιν ἐν ἀνθρώποις ὁ πρῶτα μὲν ποιήσας, εἶτα καὶ λόγοις διδάξας τὰ ἐς ὁμοίαν ποίησιν, ὡς χρεὼν ὂν τὸν μαθόντα ποιεῖν ἀγαθὸν, οὕτω

Ejusdem Eustathii Thessalonicensis in sanctam magnamque Quadragesimam, juxta morem, oratio præparatoria.

1. Beatus qui fecit et docuit [19], » Duos hoc dictum præ se fert sensus, quorum unus quidem hic est : Beatus est inter homines, qui primo quidem fecit, deinde vero quæ facienda sunt ad similem operationem, sermonibus docuit, quasi necesse

[19] Matth. v, 19.

foret eum qui facere bonum est edoctus, sic et alios docere; cujus porro virtus est munus acceptum partim ab hominibus, partim a Deo, plerumque ab ambobus; ita ut ei qui non adhuc fecit et operationem, velut quis naturaliter sapiens, docet, merito cavendum esset, ne sibi diceretur: Numquid unquam ipse fecisti quod nunc doces? et sic erubesceret pudore. Talis est quidem prædicti verbi unus sensus. Alter autem hic est: Beatus qui fecerit, et hac quidem operatione sola docuerit et alios idem facere bonum.

2. Duarum istarum sententiarum prima quidem proposita simpliciter homini convenit, quatenus artis est forma, juxta quam non aliter quis edocere potest, nisi prius exercitatione experi mentoque docenda facere sciverit. Posterior autem juxta quam aliquis operans statim erudit et instruit et efficit quosdam scientia præditos, nihil docens, sed silens ad ea quæ ad methodicam pertinent disciplinam, aliquid est divinius, et non secundum hominem artis peritum, sed archetypum, et cum mundo primitivo exortum, et ideo primitivum, et sic honorandissimum. Etenim ab initio Deus fecit et sic edocuit, angelos cum primo condidit, terram formavit, cœlos creavit, et inter illa, multa varia, quæ vix aspici possunt, disseminavit: ex quibus factis efformari potuisset his posterior omnis homo, licet nihil unquam a doctoribus audisset. Cum autem mundi præclara, de quibus et per quæ laudatur Deus, non valerent ipsa docere hominem, sese quomodocunque acciderit gyrantem, et ad eum qui fecerat et ita docuerat non se vertentem, ut imitationi juxta vires ad imaginem illius effingeretur; tunc Creator desuper in terram, plasmati parcens, illapsus et loquens animal ad salvandum ipsius genus indutus, præfatæ prioris sententiæ factus est, ad faciendum personaliter ea quæ meliorem verum hominem reddunt, et illa docendum, et seipsum humanæ perfectionis exemplar ostendendum. Et ita quidem omnis qui facit et per solam operationem docet, anteire videretur, juxta quod est divinius, illum qui facit et docet, sive qui præcedit ad opera, deinde doctrinam ipsis addit, et edoctis adjicere: Quemadmodum me videtis facientem, ita et vos facite. Atque ita plerumque aratur et seminatur fructuose nostræ conversationis ager per œconomiam tum facientis tum docentis.

3. Sic autem stabilito duabus sententiis isto: « Beatus qui fecit et docuit, » aliquid magis extraneum præ secundo superanimadverto. Potest enim aliquid boni fieri ab homine, quin ullam statim habeat doctrinam, ita ut per illud quidem ascendatur ad ea quæ sunt ante sæcula, ad veram beatitudinem, ad felicitatem immortalis Dei; siquidem ille beatus et immortalis supra quæ nobis conveniunt

καὶ ἑτέροις διδάσκειν· οὗ δὴ ἀρετὴ τὸ ἔμμισθον πῇ μὲν ἀνθρωπίνως, πῇ δὲ ἐκ Θεοῦ, ὡς τὰ πολλὰ δὲ ἐξ ἀμφοῖν· ὡς ὅ γε μὴ πεποιηκὼς ἔτι, ἀλλὰ διδάσκων εἰς ἔργον, οἷα καί τις θυμόσοφος, εὐλαβοῖτο ἂν εἰκότως, μή ποθεν ἀκούσοι τό· Ἆρά γε πεποίηκάς ποτε αὐτός, ὃ νῦν διδάσκεις; καὶ οὕτως αἰσχυνεῖται καταλυψάμενος. Καὶ αὕτη μὲν ἔννοια μία τοῦ προτεθειμένου ῥητοῦ. Δευτέρα δὲ τό· Μακάριος, ὃς ἂν ποιήσῃ, καὶ οὕτως ἐν μόνῳ τῷ πεποιηκέναι διδάξῃ καὶ ἑτέρους ποιεῖν ἀγαθὸν ὅμοιον.

β'. Τούτων τῶν δύο ἐννοιῶν ἡ μὲν προδιλημένη πρώτη ἀνθρώπῳ ἐπιπρέπει τῷ ἁπλῶς, ἴνδαλμα τέχνης οὖσα, καθ' ἣν οὐκ ἔχει τις ἄλλως διδάξαι, εἰ μὴ πρότερον ἐγγυμνασάμενος καὶ καταλαχὼν εἴσεται ποιεῖν, ὃ μέλλει διδάσκειν. Ἡ δὲ δευτέρα, καθ' ἣν ποιῶν τις αὐτίκα καὶ παιδεύει καὶ συνετίζει καὶ ἀποτελεῖ τινας ἐπιστήμονας, μηδέν τι διδάσκων, ἀλλ' ἡρεμῶν τὰ εἰς μεθοδικὴν ἀκαλυθίαν, θειότερόν τί ἐστι, καὶ οὐ κατ' ἄνθρωπον τέχνης εἰδήμονα, καὶ ἀρχέγονον καὶ συγκαταβεβλημένον τῷ κόσμῳ ἐν ἀρχῇ, καὶ διὰ τοῦτο πρωτεῦον, καὶ οὕτω τιμιώτατον. Ἀρχῆθεν μὲν γὰρ ὁ Θεὸς πεποίηκε, καὶ οὕτως ἐδίδαξεν, ἀγγέλους προϋποστήσας, γῆν κεντρίσας, οὐρανὸν ὑποστήσας, τοῖς διὰ μέσων μεστώσας, τοῖς πολλοῖς καὶ ποικίλοις καὶ δυσθεωρήτοις· ἐξ ὧν πεποιημένων εἶχεν ἂν συνετίζεσθαι ὁ μετ' αὐτὰ πᾶς ἄνθρωπος, εἰ καὶ μηδέν τι διδασκαλικῶς ποθεν παρήγγελτο. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐγκόσμια καλὰ, ἐφ' οἷς καὶ δι' ὧν αἰνεῖται Θεὸς, οὐκ ἴσχυον αὐτὰ διδάξαι τὸν ἄνθρωπον, ῥεμβόμενον, ὅπως ἂν καὶ τύχοι, καὶ τοῦ πεποιηκότος καὶ οὕτω δεδιδαχότος μὴ ἐπιστρεφόμενον, ἵνα τῇ εἰς δυνατὸν ἐκμιμήσει πρὸς ἐκεῖνον ἐξεικονίζηται· τότε δὴ κατελθὼν ὁ ποιητὴς ἄνωθεν εἰς γῆν φειδοῖ τοῦ πλάσματος, καὶ τὸ λαλητὸν ζῶον ἐνδυσάμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κατ' αὐτὸ γένους, γέγονε τῆς ἐκτεθειμένης πρώτης ἐννοίας, τοῦ καὶ ποιῆσαι αὐτὸ τὰ βελτιοῦντα τὸν ὄντως ἄνθρωπον, καὶ ἐπ' αὐτοῖς καὶ διδάξαι, καὶ παράδειγμα ἑαυτὸν θέσθαι τῆς κατ' ἄνθρωπον τελειότητος. Καὶ οὕτω μὲν ἅπας ὁ ποιῶν, καὶ διὰ μόνου τοῦ ποιεῖν διδάσκων, προτερεύειν κατὰ τὸ θειότερον δόξοι ἂν τοῦ καὶ ποιοῦντος καὶ διδάσκοντος, εἶτ' οὖν προάγοντος εἰς ἔργα, εἶτα καὶ τὸ διδασκάλιον αὐτοῖς ἐπάγοντος, καὶ ἐπιλέγειν τοῖς διδασκομένοις, ὅτι Καθὰ ἐμὲ ποιοῦντα βλέπετε, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε. Καὶ τοίνυν ὡσεὶ πολὺ ἀροῦται καὶ σπείρεται εἰς τελεσφόρον ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου ἄρουρα, οὕτω συζυγίᾳ διοικονομουμένου τῇ ἔκ τε τοῦ ποιοῦντος, ἔκ τε τοῦ διδάσκοντος.

γ'. Οὕτω δὲ καθεσταμένου δυοῖν ἐννοίαις τοῦ· « Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας, » προσεπιθεωρῶ τῷ δευτέρῳ καί τι παραδοξότερον. Ἔστι γὰρ ποιεῖσθαί τι ἀγαθὸν πρὸς ἀνθρώπου, καὶ διδασκαλίαν μὴ ἔχειν εὐθὺς ἡντιναοῦν, καὶ ἀναδραμεῖν μὲν εἰς τὰ πρὸ αἰώνων, εἰς τὴν ὄντως μακαριότητα, τὴν κατὰ τὸν ἀθάνατον Θεόν· εἰ γε ταυτὸν μακάριον εἰπεῖν καὶ ἀθάνατον ἀτεχνῶς ἐστιν ὑπὲρ

τὰ καθ' ἡμᾶς. Εἰργάζετο μὲν γὰρ ἀεὶ πάντως ὁ πρὸ τοῦ κόσμου Θεὸς τὰ ἑαυτοῦ, ὃς καὶ ἕως ἄρτι ἐργάζεται· οὐκ εἶχε δέ τινα τὸν διδασκόμενον, ἀλλ' ἦν αὐτὸς αὐτόχρημα ἐν τοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ προαιώνιός τις αὕτη δρᾶσις, μὴ ἐκδιδάσκουσα, ἧς ἐφικέσθαι οὐκ ἂν δύναιτο νοῦς ἀνθρώπινος, ὅτι μηδὲ ἀγγελικός.

A dicendus est. Operabatur enim prorsus ab æterno quæ spectant ad seipsum, ante mundum existens Deus, qui usque nunc etiam operatur; non autem habebat aliquem qui doceretur, sed ipse solus in suis operationibus erat. Et ecce hæc æterna quædam est operatio non docens, ad quam attingendam non sufficit mens humana, imo nec angelica.

δ'. Ἐνδείξεται δέ τις ὅμως αὐτὴν πρὸς ἀμυδρὰν ἔμφασιν, τοὺς ὕστερον μιμητὰς τοῦ τοιούτου καλοῦ ἀσκητὰς διαχειρισάμενος· οἱ πρὸς τὸ δυνατὸν ἀνθρώποις ὁμοιον ἐκτυπούμενοι, καὶ παραδεδυσμένοι γωνίαις πνευματικαῖς, καὶ σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς γῆς ἐγκατακεκρυμμένοι, καὶ μονίαις τοῖς ὄρεσιν ἐνδιατρίβοντες, καὶ οὕτω ποιοῦντες τῷ προαναρχῳ Θεῷ φίλα, οὐδένα διδάσκουσιν ἐμφανῶς, εἰ μὴ ἄρα ἐξ αὐτῶν οὐχ ἑκόντων ὀχετός τις ἐκτρέχει ὡς ἐκ πηγῆς ἀπορρύτου, ἢ καὶ διαύγεια ἐκλάμπει καθὰ καὶ ἀκτὶς ἐξ ἡλίου, ὁ μὲν ἀρρεύων διδασκαλικῶς, οἷς ἂν ἐπιδράμοι, ἡ δὲ φωτίζουσα, οἷς ἂν ἐπιλάμψοι. Προτίθενται μὲν γὰρ λανθάνειν οἱ κατὰ Θεὸν ἀσκούμενοι, καὶ αὐτῷ μόνῳ ἀρέσκειν πειρώμενοι, καὶ οὕτω ποιητικοὶ τοῦ καλοῦ· οὐκ ἔχουσι δὲ κρύπτεσθαι καθὰ καὶ λύχνοι μοδίῳ σκεπόμενοι, ἀλλ' ἐκφαίνονται πολυτρόπως, Θεοῦ ἀνακαλύπτοντος· ἐπεὶ μηδὲ ἥλιος ὑπὲρ γῆς θέων ἀφανίσαι ἂν ἑαυτὸν, εἰ μὴ μάλα μυρία νέφη ἐπιπροσθοῦντα ἐπηλυγάζει τὸ κατ' ἐκεῖνον φῶς.

B 4. Attamen aliquis eam sub obscura demonstrabili imagine, qui hujusmodi boni posterius imitatores manifestabit ascetas: qui juxtà quod hominibus possibile est similes expressi, angulisque spiritualibus intromissi, et speluncis et foraminibus terræ absconditi, solitariique super montibus conversantes, et ita quæ Deo immortali placita sunt agentes, neminem manifeste docent, nisi ex illis invitis aliquis tanquam ex invisibili fonte erumpat fluvius, vel claritas tanquam e sole radius emicet, ille quidem enim magisterio fluens in suo cursu, ista vero illuminans suo splendore. Proponunt enim sibi latere secundum Deum sese exercentes et ipsi soli placere studentes, atque ita bonum facientes: non autem possunt abscondi sicut lucernæ modio cooperiæ, sed, Deo revelante, diversimode refulgent: nam neque sol super terram ambulans sese potest abscondere, nisi nubes innumeræ interpositæ lumen illius velent.

ε'. Καὶ ἰδοὺ καὶ τοῦτο τρίτον τι θεῖον διδασκάλιον ἐν ἀνθρώποις· ὑπεξηχήσθω γὰρ τὸ αὐτοῦ θειότατον προαιώνιον ἀρχέτυπον. Ὑπονοεῖται δέ τι πρὸς τούτοις καὶ τέταρτον, ἀντίθετον τῷ ποιοῦντι μὲν, οὐκ ἐκλαλοῦντι δὲ διδασκαλικῶς· καθ' ὃ λαλεῖ τις τὰ ἀγαθὰ, πράττων οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ παραινῶν μὲν τὰ λῴονα, οἷς δὲ αὐτὸς πράττει, ἀσύντροχος ὢν οἷς λαλεῖ. Καὶ δηλοῖ τὴν τοιαύτην διδασκαλικὴν παράθεσιν ὁ παραδοὺς μέγιστος μυσταγωγὸς τό· « Πάντα, ὅσα ἂν εἴπωσιν ὑμῖν οἱ ἱερεῖς ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. »

5. Et ecce tertium quid divinum in hominibus magisterium; subducatur enim ipsius divinissimum et æternum archetypum. Concipitur autem insuper aliud quod quartum, oppositum illi qui quidem facit, sed non magistraliter loquitur juxta quod aliquis loquitur bona, nihil faciens tale, imo exhortans quidem ad meliora, illis autem quæ ipse facit, contrarius his quæ loquitur. Hanc doctrinæ traditionem manifestat maximus ille mystagogus qui dixit: Omnia quæ dixerint vobis sacerdotes facere, facite; secundum autem illorum opera, nolite facere. [11]. »

C

ς'. Τεσσάρων οὖν τούτων ἐκτεθειμένων ἡμῖν τῷ τέως, ἑνὸς μὲν τοῦ καταμόνας ποιεῖν τὰ πρὸς ἀρετὴν, ἐφ' ὃ βλέποντος ὡς καὶ διδαχθῆναι· δευτέρου δὲ τρόπον ἄλλον μονάζοντος, τοῦ μὴ ποιεῖν μὲν ἀγαθὰ, διδάσκειν δὲ ἑτέρους αὐτό· τρίτου δὲ τοῦ ποιεῖν μὲν ἔργα Θεῷ ἀρέσκοντα, καὶ οὕτω πως ἀφώνως διδάσκειν, προφορὰν δὲ μὴ ἐκδιδόναι διδασκαλικήν· καὶ τετάρτου καὶ ἐντελεστέρου τὰ εἰς ἀρετῆς τελειοτάτην μάθησιν, τοῦ καὶ ἐργάζεσθαι τὰ δέοντα, καὶ γλώσσῃ προάγειν εὐμεθόδως προθέσει, τοῦ καὶ ἄλλως ἐπαγάγεσθαι πρὸς τὸ ἐνάρετον, καὶ οὕτω πληθύνειν τῷ Θεῷ θεράποντας, καὶ στρατολογῆσαι κατὰ δαιμόνων αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῷ στρατηγῷ (τὸ γὰρ λοιπὸν καὶ πέμπτον τὸ μήτε ποιεῖν, μήτε διδάσκειν, σκορακιστέον ἐκ τῶν κατ' ἄνθρωπον, τῷ παντὶ δὲ μάλιστα ἐκ τῶν θείων. Δῆλον γὰρ, ὅτι οὐδενὶ τῶν τοιούτων ἥρμοσται, ἀλλὰ φύλῳ τῷ κατὰ τὸν δαίμονα ᾠκείωται. Διαγραπτέον δὲ ἄλλως καὶ τὸ

D 6. E quatuor igitur a nobis hucusque expositis, uno quidem, quod privatim ea quæ sunt virtutis agantur, uno vidente ut etiam doceantur; secundo vero, per alium modum separatim agentem, quod quidem non agantur bona, sed illa cæteri doceantur; tertio autem, quod agantur quidem opera Deo placentia, et sic aliquo modo sine voce doctrina tradatur, sed non fiat documentorum enuntiatio; quarto vero et ad perfectissimam virtutis disciplinam perfectiore, quod debita agantur, et lingua ex proposito exponantur agenda; quod cæteroquin ad virtutem alii trahantur, et sic multiplicentur Dei servi, et a docente, tanquam duce, contra dæmones inscribantur milites (hoc reliquum et quintum: neque facere, neque docere, contumeliose rejiciendum est e rebus humanis, maxime vero e divinis. Evidens est enim quod illorum nulli competit, sed genti quæ secundum dæmonem est, ap-

[11] Matth. xxiii, 3.

propriatur. De cætero vero sextum inter hujusmodi conscribendum est : facere quidem, sed non posse docere propter discipulorum indocilitatem. Excluditur enim hoc ipsum a beatitudine; siquidem beatus est qui loquitur ad sedulos auditores, sed conditio talis non est ejus, qui ad indociles loquitur, velut ille qui rupi lyra præcinit) — expositis igitur his, ut diximus, illud quidem supra positum, et ita primum in præfatis, sanctorum solitarie viventibus proprium est, qui prorsus ad mentem se purificantes, et quod in ipsis est spirituale quasi conglomerantes, et punctis adeo tenuibus ut invisibilia fere dicantur, ad terram et terrena pertinentes, alii nulli student, nisi Deo soli, accuratissime salutaria curantes, et, uti quis non absurde dixerit, in rebus virtutis aperte parcissimi; non genus computantes, non reputantes tribum; non familiam in ratione tenentes, nec rempublicam, sicut nec divitias, nec famam, nec ipsum totum mundum, sed econtra ad perfectionem solitarie viventes, et sicut fugati a malo fugientes, ut semetipsos salvificent, contenti, si sola mundi fuga seipsos homines perfectos Deo sistant; opinantes, quod ipsi non exinde crimen incurrent, si non alios humanæ societatis lege juvent. Laudabiliter enim judicant unumquemque hominem ad salutem sibi sufficere, si velit, nulloque egere alieno exemplo, vel ductu, vel directione ; quia Deus, sine acceptione personarum, nobis largitus est animi principatum ipsiusque divitias, atque omnibus æqualiter, tanquam pater prole felix et liberorum amans, principatus ambrosiam et nectar instillavit, ex quo immortaliter vivere, si placet, valemus.

7. Supernumerant autem isti solitariæ operationis ascetæ, viventibus absconditi, et facientes quidem, sed non docentes, quinimo quidquid ad docendum attinet in semetipsis suffocantes et circumscribentes, quod quemadmodum qui sane regitur oculis ad sensum attinentibus, manu ducente non eget ad ambulandum, ita nec qui mentem sortitus est, et sic a Deo illuminatur, non habet aliunde quærendam ad bonum ductionem, quam Deus abunde dispensavit et per vitam dispensat, nisi quisque semetipsum obnubilet et obcæcet, lumen intercludendo, et sic abscondendo passionibus illum, qui in homine est, divinissimum solem.

8. Et ita quidem hujusmodi contra dæmones athletæ hominibus quidem ignoti, soli autem Deo cogniti, actores factoresque virtutis sunt; quos plerumque secreta loca subducunt, ut sunt aurea metalla, quæ fodi et in humanum numisma effingi fugiunt, eo quod ad superficiem non attinent, sed in profundo terræ, ne videantur, se immergunt vel abscondunt. Quibus autem bonum non in animæ profundo jacet, sed in sola lingua, superficialiter supernatat, et sic manifestum apparet; qui quidem alios docent, semetipsos relinquunt ruditer ac

A ἐν τοῖς τοιούτοις ἔκτον, τὸ ποιεῖν μὲν, μὴ ἔχειν δὲ διδάσκειν διὰ τὸ ἐν τοῖς μαθητευομένοις ἀνήκοον. Ἀπώκισται γὰρ μακαρισμοῦ καὶ αὐτό· εἴ γε μακάριος μὲν ὁ λέγων εἰς εὐπειθεῖς ἀκοάς, ἀναλόγως δὲ οὐ τοιοῦτος ὁ πρὸς ἀνηκόους λαλῶν καθὰ καὶ ὁ πρὸς πέτραν λυρίζων) — ἐκτεθειμένων οὖν τούτων, ὡς ἔφαμεν, τὸ μὲν ὑπερκείμενον καὶ οὕτω πρώτιστον ἐν τοῖς προκειμένοις τοῖς ἐρημάζουσι τῶν ἁγίων ὡσίωται, οἱ ἀποκαθάραντες εἰς αὐτόχρημα νοῦν ἑαυτοὺς, ἢ καὶ ὡς οἷον ἀποσφαιρώσαντες τὸ ἐν αὐτοῖς νοερὸν, καὶ σημείοις οὕτω βραχυτάτοις καὶ ὡς εἰπεῖν ἀμερέσιν ἁφαπτόμενοι γῆς καὶ τῶν περὶ γῆν, πρὸς οὐδενὶ ἄλλῳ τὸν νοῦν ἔχουσιν ἢ πρὸς μόνῳ τῷ Θεῷ, ἀκριβολογούμενοι τὰ σωτήρια, καὶ, ὡς ἄν τις εἴποι οὐκ ἀφυῶς, κιμβικευόμενοι ἁπλάστως τὰ εἰς
B ἀρετὴν, οὐ προσλογιζόμενοι γένος, οὐ φυλὴν ἐνθυμούμενοι, οὐ φρήτρην ἐν λόγῳ ποιούμενοι, οὐ φιλίαν ἐν ἀριθμῷ τιθέμενοι, οὐ πολιτείαν, οὐ περιουσίαν, οὐ γνωριμότητα, οὐ κόσμον αὐτὸν ὅλον· ἀλλὰ μονάζοντες εἰς ἀκρίβειαν καὶ κατὰ τὸν προτροπάδην ἐκ ποθεν κακοῦ φεύγοντας, ἵνα σφᾶς αὐτοὺς περισώζωνται, ἀρκούμενοι, ἐὰν τῇ τοῦ κόσμου φυγῇ μόνῃ αὐτοὺς ἀνθρώπους τελείους περιστήσωσι τῷ Θεῷ· φιλοσοφοῦντες, οὐδὲν αὐτοὶ ἐντεῦθεν αἰτίαμα ἐπισπᾶσθαι, εἰ μὴ ἄλλους ὠφελοῖεν ἀνθρωπίνης
C κοινωνίας νόμῳ. Κρίνουσι γὰρ ἐπαινετῶς ἕκαστον ἄνθρωπον ἄρκιον ἑαυτῷ εἶναι πρὸς σωτηρίαν, εἴπερ ἐθέλει, καὶ μηδεμιᾶς ἐπεισάκτου δεῖσθαι διδασκαλίας ἢ χορηγίας ἢ ὁδηγίας· ὅτι μηδὲ ἑτεροζήλιος ὁ Θεὸς ἐμέρισεν ἡμῖν τὸ ἡγεμονικὸν καὶ τὸν κατ' αὐτὸ πλοῦτον, ἀλλὰ πᾶσιν ἐπίσης οἷα καὶ πατὴρ εὔπαις καὶ φιλότεκνος τὸ καθ' ἡγεμονίαν καὶ ἀμβρόσιον καὶ νεκτάρειον ἐνεστάλαξε, δι' οὗ ἀθανάτως βιοῦν ἐξισχύομεν, εἴπερ βουλόμεθα.

ζ'. Συνεπιλογίζονται δὲ οἱ τῆς μονήρους ποιήσεως ἀσκηταὶ οὗτοι, τοὺς βιοῦντας ἀποῤῥιπτόμενοι, καὶ οὕτω ποιοῦντες μὲν, οὐ διδάσκοντες δὲ, ἀλλὰ τὸ πᾶν τοῦ διδάσκειν καταπνίγοντες ἐν ἑαυτοῖς καὶ περιγράφοντες. Καὶ ὅτι, καθάπερ ὁ διοικονομούμενος ὑγιῶς ὀφθαλμοῖς, τοῖς πρὸς αἴσθησιν, οὐ προσδεῖται τοῦ χειραγωγοῦντος εἰς βάδισιν, οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦν εἰληχὼς καὶ θεόθεν οὕτω πεφωτισμένος ζητοίη ἂν τὴν εἰς τὸ καλὸν ποδηγίαν ἑτέρωθεν, ἣν ὁ Θεὸς καὶ ἐνεδαψιλεύσατο καὶ ἐνδαψιλεύεται διὰ βίου, εἰ μὴ
D αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτὸν ἀχλύει καὶ σκοτίζει, ἐπιπροσθῶν, καὶ οὕτως ἀποκρύπτων πάθεσι τὸν ἐν ἀνθρώπῳ θειότατον ἥλιον.

η'. Καὶ οὕτω μὲν οἱ τοιοῦτοι κατὰ δαιμόνων ἀθληταὶ, ἀνθρώποις μὲν ἄγνωστοι, Θεῷ δὲ μόνῳ γνωστοὶ, πρηκτῆρες καὶ ποιηταὶ γίνονται ἀρετῆς· οὓς ὡς τὰ πολλὰ οἱ ἀναχεχωρηκότες τόποι ὁποῖα καὶ μέταλλα χρυσᾶ ἐνδομυχοῦσιν, ἐκπεφευγότα τὸ σκάλλεσθαι καὶ εἰς νόμισμα τυποῦσθαι ἀνθρώπινον, διὰ τὸ μὴ τῆς ἐπιπολῆς εἶναι, ἀλλ' ἐν βάθει γῆς τά γε εἰς ὅρασιν ὑποδύεσθαι, ἢ καὶ καταδύεσθαι. Οἷς δὲ τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἐν βάθει κεῖται ψυχῆς, ἀλλ' εἰς γλῶσσαν καὶ μόνην ἐπιπολάζει, καὶ οὕτω προφαίνεται· οἱ ἑτέρους μὲν διδάσκουσι, σφᾶς δὲ αὐτοὺς ἀφιᾶσιν

ἀδιδάκτους ἀλογίζεσθαι, κύμβαλα ἢ κώδωνες ἢ αὐλοὶ αὐτοὶ ὄντες, ὧν ἕκαστον φωνὴν μὲν ἀφίησι καί που καὶ πρὸς ἡδονήν, οὐ συνίησι δὲ, τί ποτε καὶ βοᾷ — οἱ τοιοῦτοι ἔρημον μὲν ἢ ἑτερόλον τινα παράδυστον τόπον οὐκ ἂν ἐπιζητήσαιεν. Πῶς γὰρ ἂν οἱ τῇ γλώσσῃ πανηγυρίζειν προθέμενοι, καὶ ἀγοράζοντες ἐπὶ ἀσπασμῷ, καὶ τὸ καλεῖσθαι Ῥαββὶ πρὸ παντὸς ἔργου ποιησάμενοι, καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρετὴν πρακτικὸν συστέλλαντες, μόνον δὲ τὸ λαλητὸν θεατρίζοντες;

θ'. Καὶ ὅμως οὐδ' αὐτοὶ τέλειον ἐπισπῶνται ψόγον, οἷα τὸ καλὸν, εἰ καὶ μὴ ἡμισεύουσιν ἀκριβῶς, ἀλλ' εἰς μερίδα γοῦν τινα ἐγκολπούμενοι· καὶ εἴποι τις ἂν δεξιῶς, φέρειν αὐτοὺς οὐ φαῦλον γλωσσόκομον, ὑπόκενον δὲ πάντως ἀγαθοῦ κέρματος. Τὸ γὰρ ἐν ἀρετῇ κεφάλαιον, τὴν ἐπαινετέαν πρᾶξιν, ἀπονοσφίσαντες ἑαυτῶν, τὴν γοῦν ἐνάρετον λαλιὰν σφετερίζονται· καὶ φιλοῦνται καὶ αὐτοὶ τῆς ἐναρέτου φωνασκίας, καθά που καὶ τῶν ὀρνίθων ὅσοι κατ' ἄνθρωπον λαλεῖν ὑποκορίζονται, καὶ εἰς τοσοῦτον μόνον ἀνθρωπίζονται. Καὶ ἄλλως δὲ φάναι, τὸ γλυκύτατον αὐτοὶ μέλι μυσαττόμενοι, οὗπερ ὁ γευόμενος ἐκεῖνος οἶδεν, ὅ τί ποτέ ἐστι τὸ τοῦ μέλιτος ἔργον, ἀλλ' οὖν καὶ ὀνομάζουσι μέλι, καὶ φυσιολογοῦσιν αὐτὸ, καὶ ἐντιθέασι γνῶσιν αὐτοῦ τοῖς ἀκροωμένοις, καὶ ἐπάγονται αὐτοὺς οὕτως ἐρᾷν τοῦ μέλιτος, καὶ τοῦτό γε δοκοῦσιν ἔχειν τι ἐπαίνου καὶ αὐτοί· σῦς μὲν, ὅ φασιν, ὄντες τὰ ἐς ἀποχὴν τοῦ πραγματειώδους μέλιτος, ὑποκρινόμενοι δὲ ἄλλως τὸ ἐν ἀνθρώποις φιλόκαλον διὰ τὴν χρηστολογίαν τοῦ γλυκάζοντος· ἢ τυραννούμενοι μὲν ἑτέρῳ, εἰδότες δὲ καὶ ἐκλαλοῦντες πρὸς ἀλήθειαν τὸ μέλι, ὅπερ αὐτοὶ ἐκκλίνουσι· καὶ ὀρθὰ μὲν προΐέναι οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ὅσα καὶ καρκίνοι βαιδούμενοι, ἑρμηνεύοντες δὲ τὴν ὀρθὴν, ὡς ἔχει φύσεως· καὶ εἰς ὄψιν μὲν κακοπραγοῦντες μήποτε καὶ ὡς ἀσφάλακες, φιλοῦντες δὲ ὅμως τὸ φῶς, καὶ ἐνάγοντες εἰς αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦτο προσοχῆς ὄντες ἄξιοι.

ι'. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ καὶ ποιήσας ἀληθῶς καὶ διδάξας ἀκριβῶς, καὶ εἰδὼς, εἶναί τινα ὠφέλειαν καὶ ἐν τῇ ἁπλῶς ἀγαθῇ διδασκαλίᾳ, κἂν εἰ καὶ ἐκ στομάτων ἀλόγων ἦν αὐτὴν προφέρεσθαι, παραδέδωκε, μηδὲ τοὺς φαύλους ἱερεῖς ἀποπροσποιεῖσθαι, ἀγαθὰ τὰ κατὰ Θεὸν διδάσκοντας. Δῆλον γὰρ ἕως καὶ τῶν ἄρτι εὐσεβῶν, ὅτι οὐδεὶς ἂν τολμήσῃ σχηματιζόμενος εἰς διδάσκαλον ἀπαρακαλύπτως ἀνέδην κηρύσσειν τὰ μὴ καλὰ, καὶ ἑτεροδιδασκαλεῖν, κἂν ἁπάντων ἀνθρώπων εἴη ὁ χείριστος· πεπληροφόρηται γὰρ μηδενὶ τῶν ὀρθῶς ἀκροωμένων ἀποκεκρυμμένα εἶναι τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα, ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν πρὸς τὸ καλὸν ὁδὸν λεωφόρον ἐκκεῖσθαι, καὶ πᾶσι τρίβεσθαι, ὅσα καὶ πλατυτάτην ἀμαξιτὸν τοῖς εὐθὺ βλέπουσι. Βλέπουσι δὲ πάντες οἱ πλείονες Θεοῦ χάριτι, δι' οὗ ἔννοιαι κοιναὶ καὶ ἀξιώσεις τὰ θεῖα πρόκεινται παραγγέλματα.

ια'. Οὐκουν ἀποβλητέος διὰ ταῦτα οὐδὲ ὁ φαῦλος ἄνθρωπος, εἰ τὸν μὲν βόρβορον καὶ τὸν τῆς σαπρίας τρύγα πρὸς τῷ πυθμένι τῆς καρδίας καθιστᾷ, ὡς μήτε ὄψιν λυπεῖν, μήτε ὀσφρὰν προπέμπειν δυσέν-

A imprudenter agere, cum sint ipsi cymbalum, aut tintinnabulum aut tibiæ, quorum unumquodque sonum quidem emittit et forsitan ad jucunditatem, sed non intelligit quid unquam reboet, tales eremum vel alium secretum locum non quæsierint. Quomodo enim sic agerent, qui lingua fulgere cupiunt, forumque frequentant ut salutentur, et super omne opus vocari Rabbi satagunt, et in obscuro minutam virtutis exercitationem reducunt, solamque loquelam in spectaculum tradunt?

9. Et tamen ipsi non sibi completam attrahunt vituperationem, non secus ac bonum, siquidem non accurate forte dimidiant, sed certe in quamdam mediam partem involvuntur, et aliquis non inepte diceret ipsos ferre non vilem capsulam, sed prorsus
B bono numulo vacuam. Quod enim in virtute præcipuum est, laudabilem actionem a se rejicientes, commendabilem usurpant loquelam; et ipsi sunt amatores pulchræ locutionis, sicut ex avibus illæ quæ secundum hominem loqui molliter callent, et in hoc solum homines simulant, ad aliter autem loquendum, dulcissimum ipsi mel abhorrentes, quod qui gustavit, quid sit mel ipse novit, attamen mel nominant, et ipsius explicant naturam, et notionem ejus auditoribus exponunt, et sic inducunt eos ad mel amandum, et in hoc saltem ipsi quoque laudis aliquod habere videntur. Sues, ut dicitur, cum sint operosi mellis abstinentes, fingunt aliunde quod in hominibus inest bom desiderium
C per amœnam de suavitate locutionem; vel ictero subjugati, secundum veritatem vident et loquuntur de melle quod ipsi fugiunt; et recta quidem procedere non assueti, velut cancri tortuosi, rectitudinem nihilominus quali natura sit, interpretantur; et circa visum male quidem habentes, forte sicut talpæ, lumen tamen amant, et ad illud inducunt, et ideo sunt attentione digni.

10. Propterea Salvator noster, qui vere fecit et accurate docuit et vidit esse quamdam utilitatem in simplici bona doctrina, licet ex oribus posset irrationalibus emitti, nec malos sacerdotes, bona secundum Deum docentes, respuendos esse tradidit. Manifestum est enim usque ad hodiernos pios,
D quod nemo rite promotus in doctorem aperte auderet prædicare quæ non sunt bona, nec heterodoxa docere, quamvis omnium hominum esset pessimus: notum est enim nemini recte audientium abscondita esse quæ Deo placent, sed rectam ad bonum viam omni patere populo, a cunctisque teri, quasi largissimum iter recte videntibus. Vident autem omnes numero majores gratia Dei, per quem sententiæ communes et dogmata protegunt divina mandata.

11. Non igitur rejiciendus est propter ista malus homo, si cœnum quidem et cariei fœcem in pectoris profundo deponit, ut neque visum contristent, neque maleolentem emittant odorem,

scaturit autem, si quid forte fontani jucundique humoris introrsum commiscetur; namque de terra ebullientia fervida lavacra deorsum in cavis sub terram, unde scatent, non, ut videtur, bona forent, sed cum ad exteriorem aerem effluentia excurrerunt, accessibilia salutariaque fiunt.

12. Sine qui bonum loquitur loqui, veluti puerum in sacris lectorem, qualesque palmiferos infantes; et non solum permitte, sed etiam lauda et excita; ut his immorans sermonibus, et occupatus manens, et ad nihil aliud applicans mentem nisi ad bene loquendum, ab agendo male quodam tempore abstineat. Forsitan autem sese corriget, aliquando sentiens, sermonem, ut ita dicam, dignum ex indigno ore se proferre. Quis enim novit an ipse sanctorum verborum frequentia sanctificetur, virtuti adhærens et sic assuefactus? Et discipulis offeret se tanquam aliquod divinum coronamen, et pium perficiet acervum, qui ab isto grano profecto cumulabitur. Quid prohibet hominem sic divina et laudabilia et ab omnibus audientibus probata, docentem omnimodeque acceptissimum pudere semper esse mendacem atque absistere semper esse duplicem aliter ac oportet, et habere tædio quod lingua quidem fulgeat, sed animo tenebrosus sit sermonesque proferat, quibus mereretur coronam, sed opera producat, quorum pœna foret ipsius capitis abscissio?

13. Habemus et historiam quæ tradit nec esse reprehendendum eum qui laudabilia quidem eloquitur, sed de cæteris non ita sentit. Illum quidem posterius hominem sacrum, qui postquam in firma fide vacillavisset, attamen necessario magnum in doctorem provectus est, firmato quod ipse quidem cogitaret, quæcunque cogitasset, non autem Ecclesiam Dei perverteret, sed recta doceret, non fusius historico more producam. Sed hoc sermoni propter veram præsentium utilitatem adjiciam, quod ille, qui quidem intus non erat bonus, in hæresis non laudatæ scientia prorsus versatus, in his autem quæ sunt extra, bonus erat, alius postea doctor correctus est, et duplicitatem in re non debita reducens ad unitatem, ut decebat, miles Deo carus evasit, lingua melior effectus, et per eam, quasi per hauritorium ex interiore rejecta fæce, qua bona doctrinæ aqua reddebatur inutilis. Si vero quis objicit illum quidem ita bona fruitum esse lingua, sed non alium quemdam esse talem evasurum, fortuito loquitur, et propter paradoxon hujus propositionis thesim inutilem et instabilem forte defenderet. Non enim opinionem impossibilem ac in eventum testimonio probatum non adducam vult oppugnare. Adeste enim, omnes ab exteriore viri selecti, quorum ni his quæ fidei sunt licet alienorum, mille tamen rectis doctrinis cum delectu student pii lectores, et ipsas producentes,

A τευκτον, ἐξαναβλύζει δὲ, εἴ τί που κρηναῖον ὑγρασμα ἡδὺ ἔνδον συλλείβεται· ἐπεί τοι καὶ τὰ γῆθεν ἐκβραττόμενα θερμὰ λουτρὰ κάτω μὲν ἐν ταῖς κατὰ γῆν κοιλίαις, ὅθεν ἐκκύπτουσιν, οὐκ ἂν εἶεν χρηστὰ ὡς εἰκὸς, ὅτε δὲ εἰς τὸν ἐκτὸς ἀέρα ἐκδράμωσι μεταῤῥυέντα, πρόσιτά καὶ σωτήρια γίνονται.

ιβ'. Ἄφες τὸν τὸ καλὸν λαλοῦντα λαλεῖν, ὡσεὶ καὶ παιδίον ἀναγνωστικὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὁποῖα τὰ βαΐοφόρα νήπια· καὶ μὴ μόνον ἄφες, ἀλλὰ καὶ ἐπευλόγησον, καὶ ἐρέθισον, ἵνα ἐμβραδύνων τοιούτοις λόγοις, καὶ ἄσχολος μένων, καὶ πρὸς μηδενὶ ἑτέρῳ τὸν λογισμὸν ἔχων, ἀλλ' ἢ μόνον χρηστολογῶν, ἀπέχηται τοῦ κακοπραγεῖν πρὸς καιρὸν γοῦν τινα. Τυχὸν δὲ καὶ διωρθώσατο ἑαυτὸν, αἰσθόμενός B ποτε λόγον, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἄξιον ἐξ ἀναξίου προάγειν στόματος. Τίς γὰρ οἶδεν, εἰ καὶ αὐτὸς ἁγιασθείη τῷ συχνῷ τοῦ ἁγίου φθέγματος, ἐπακολουθήσας, καὶ οὕτω συνειθισθεὶς εἰς τὴν ἀρετήν; Καὶ προσθήσει τοῖς μαθηταῖς ἑαυτὸν ὡς οἷόν τι θεῖον ἀκροθίνιον, καὶ σωρὸν ἀπαρτίσει θεοφιλῆ, ὃς παρὰ ἕνα τοῦτον κόκκον σεσώρευτο εἰς ἐντελές. Ἤ τί κωλύει ἄνθρωπον οὕτω διδάσκοντα θεῖα καὶ ἐπαινετὰ καὶ πρὸς ἁπάντων ἀκροατῶν εὐλογούμενα, καὶ παντοίως δεξιούμενον, αἰδεσθῆναι ψεύδεσθαι διδίλου ἑαυτὸν, καὶ ἀπείπασθαι, διπλοῦν εἶναι ἀεὶ παρὰ τὸ δέον, καὶ ἀκνῆσαι τῇ γλώσσῃ μὲν προλάμπειν, ἐσκοτῶσθαι δὲ τὰ ἐς τὴν ψυχήν· καὶ λόγους μὲν προφέρειν, δι' ὧν κατασταίφοιτο ἄν, ἔργα δὲ προC φαίνειν, ὧν τίμημα καὶ αὐτῆς κεφαλῆς ἀφαίρεσις;

ιγ'. Ἔχομεν καὶ ἱστορίαν παραδιδοῦσαν, ὡς οὐκ ἔστι φέγειν οὐδὲ τὸν φθεγγόμενον μὲν ἐνάρετα, φρονοῦντα δὲ ἐπ' ἄλλοις οὐχ οὕτω. Καὶ τὸν μὲν ὑσύστερον ἱερὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὃς ἐσφαλμένος ὢν τὰ ἐς ἀσφαλῆ πίστιν, ὅμως ἀναγκαίως εἰς μέγαν προηνέχθη διδάσκαλον, κυρώσας αὐτὸς μὲν φρονεῖν, ἅττα ἂν καὶ φρονοίη, ἂν μὴ δὲ διαστρέφειν τὴν τεῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ διδάσκειν τὰ ὀρθὰ, οὐκ ἂν εἰς πλέον πλάτος ἐκθείην καθιστορῶν. Τοῦτο δὲ προσθείην τῷ λόγῳ διὰ τὸ πάνυ τοῖς παροῦσι χρήσιμον, ὅτι καὶ ἐκεῖνος ὁ τὰ ἔσω μὲν οὐκ ἀγαθὸς, πάντη ἐπιστήμων κατὰ αἵρεσιν οὐκ ἐπαινουμένην, τὰ δὲ ἐκτὸς ἀγαθὸς, ἄλλος διδάσκαλος ὕστερον χρόνῳ διωρθώσατο, καὶ τὴν ἐν οὐ δέοντι διπλόην μονάσας, D ὡς ἔπρεπεν, ἀπῆλθε φίλος παραστάτης Θεῷ, τῇ γλώττῃ βελτιωθείς, καὶ δι' αὐτῆς ὅσα καί τινος ἀντλητῆρος ἐχεῖα; τὴν ἔνδον ἰλὺν, δι' ἧς τὸ καλὸν τῆς διδασκαλίας ἠχρειοῦτο ὕδωρ. Εἰ δέ τις ἀνθυποφέρει ἐκεῖνον μὲν οὕτω τῆς ἀγαθῆς γλώττης ὄνασθαι, μὴ ἂν δὲ εἶναι καὶ ἕτερόν τινα τοιοῦτον ἀποδῆναι, ἀποκληρωτικῶς λέγει, καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆς ὑπολήψεως ταύτης τάχα ἂν θέσιν φυλάττοι καὶ αὐτὴν ἀχρεῖαν καὶ ἀσυνηγόρητον. Οὔτε γὰρ ἀδυνάτου κατεπιχειρεῖν ἐθέλει δόξης, καὶ οὐδὲ ἀπενηνεγμένης εἰς ἀμάρτυρον ἀπέκβασιν. Δεῦτε γὰρ, ὦ πάντες οἱ ἐξωτερικοὶ λογάδες, ὧν ἀλλοφύλων τὰ ἐς πίστιν ὄντων ὅμως διδασκαλίαις μυρίαις ὀρθῶς ἐχούσαις ἐμμελετῶσιν ἐπιλέγδην οἱ θεόφρονες ἀναγνῶσται,

καὶ αὐτὰς προάγοντες, βελτιοῦσιν ἐφ' ἑαυτοὺς ἀκροατάς· ἃ μὲν ἐκεῖνοι ἄλλως ἐφρόνουν, παριδόντες καὶ πολλὰ δὲ καὶ καταχωννύντες βυθῷ λήθης· ἃ δὲ πρὸς ὀρθότητα ἐλάλουν, ἐγκρίνοντες, καὶ ὡς ἐκ βαθυτάτης τέφρας τῆς τῶν ἀθέων φρονημάτων ζώπυρά τινα ἐπιμελῶς ἀναλεγόμενοι, δι' ὧν ἀνάπτονται καὶ φῶτα βιωτικὰ καὶ φιλοσοφίας φρυκτωρίαι σωτήριοι, ἵνα κατὰ τὸν Ψαλμῳδὸν κἀνταῦθα ὡς ἐν σκότει ἐξανατελλόμενον εἴη φῶς τοῖς διορᾶν ἐθέλουσιν. A

ιδ'. Ἐατέον οὖν διὰ ταῦτα καὶ τὸν ὁπωσοῦν τὰ εἰς ἀρετὴν διδάσκοντα φθέγγεσθαι, καὶ οὕτω βελτιοῦν τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἀναπεμπτέον εὐχὰς τῷ Θεῷ, ἐπαναχθῆναι καὶ αὐτὸν εἰς τέλειον πιστὸν ἄνθρωπον, καθὰ καὶ ἄλλους αὐτοῦ μαθητάς, οὓς ἐξ ἀλλοτρίου ἔστιν οὗ σοφίζει στόματος· ἐπεί τοι καὶ ἀνόμων ἡμᾶς ὑπερεδυνάμωσαν λόγοι κατὰ τὴν ἱερὰν ῥῆσιν καὶ ἐξήγησιν, τοιούτῳ δὲ λόγῳ καὶ χαλκέες ἀλλόφυλοι τὰ ὅπλα ἐστόμουν τοῖς τοῦ Ἰσραὴλ, δι' ὧν οἱ νοητοὶ πολέμιοι καὶ ἔπιπτον καὶ πίπτουσι. Τοιᾷδέ τινι ἐννοίᾳ καὶ τὸν μέγαν Μωϋσῆν ἐστόμωσαν ἐπ' ἀμφότερα ἡ τε φιλτάτη καὶ μήτηρ καὶ τιθηνὸς, ἡ πιστοτάτη Ἑβραία, καὶ ἡ ἄλλως φιλήσασα ἀλλόφυλος ἐξ Αἰγυπτίων βασίλισσα· νόημα πᾶν αὐτὴ, ἀλλόφυλον μὲν, βασιλικῶς δὲ ὑπερκείμενον τῶν ὁμοιδῶν. B

ιε'. Ἔχοι δὲ ἄν τις καὶ τοιῷδε λόγῳ προσβιβάζειν εἰς ἑρμηνείαν καὶ τῶν τοῦ ἱερωτάτου Εὐαγγελίου τό· « Εἰσελεύσεται, καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὑρήσει. » Εἰσελεύσεται μὲν γὰρ ὁ εὐαγγελικὸς ἄνθρωπος πρωτοθέτως εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ αὐλὴν ἐπὶ νομῇ, καθ' ἣν ἐγκρίνει ποιμαίνεσθαι καὶ ὁ μέγας Δαυὶδ, οὐδὲν ὑστερούμενος, εἰ νέμεται τὰ θεῖα, οἷς καὶ ὁ κορυφαῖος ἐν ἀποστόλοις Πέτρος βόσκει τὰ κατὰ Θεὸν ποίμνια. Ἐξελεύσεται δὲ καὶ εἰς ἐξωτερικὰς πεδιάδας, οὐχ ὥστε κροαίνειν καὶ κατασκιρτᾶν καὶ θέειν πρὸς ἅλογον ἀγλαΐαν εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλ' ἐπὶ ψυχοτρόφῳ νομῇ, ὁποίαν μυρίαν καὶ οἱ τῆς ἔξω σοφίας λειμῶνες φύουσι. Καὶ τὸ ψυχικὸν ταμιεῖον οὕτω μεστώσας ὁ τοιοῦτος πλουτισμοῖς, οὓς ὁ παμβασιλεὺς Θεὸς φιλεῖ, ἐξαγάγοι ἂν ἐκ θησαυρῶν τούτων τῶν κατὰ ψυχὴν καινά τε καὶ παλαιά· καινὰ μὲν, τὰ θεοπαράδοτα καὶ αὐτοῦ Θεοῦ ὄντα· παλαιὰ δὲ, τὰ καὶ δι' ἑτέρων, οἷς ἀπεξενωμένοις αὐτοῦ ὅμως ἐνέλαμψε γνῶσις ἀγαθὴ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐσόστερον· ἵνα καὶ ἐξ ἀγρίων τούτων ἀνθέων καὶ ἐξ ἐκείνων ἡμέρων μελιτοποιῆται τοῖς κατὰ Θεὸν τὰ χρήσιμα, καὶ μηδὲν τῶν ἐν κόσμῳ ἀσυντελὲς ἡμῖν εἴη πρὸς ἀρετήν. C D

ις'. Ἔτι δὲ καὶ ἄλλως τῷ τοιούτῳ νοήματι ἐπιβαλεῖν· ἡ σάλπιξ ὠφελεῖ τὰ εἰς μάχην, μηδέν τι αὐτὴ φρονοῦσα, ᾧ κλάζει· δοτέον οὖν καὶ τὸν ἐν λόγοις μόνοις ἀγαθὸν διδάσκαλον σαλπίζειν κατὰ μάχης δαιμονιώδους, καὶ προσεκτέον οὕτως αὐτό. Κτυπεῖ καὶ τύμπανον ἔστιν ὅπου καιρία ἐν τῷ μη-

meliores usque nunc auditores faciunt; quæ quidem illi non ita sentiebant, rejicientes et plerumque profunda sepeliemtes oblivione; sed quæ juxta rectitudinem loquebantur, discernentes, et velut ex profundissimo cogitationum impiarum cinere quasdam sedulo excipientes scintillas, quibus accenduntur vitæ lumina salutaresque philosophiæ faces, ut, secundum Psalmistam [15], et ibi tanquam in tenebris ortum sit lumen videre volentibus.

14. Permittendum est igitur propter hæc illum, qui qualitercunque docet ea quæ virtutem spectant, loqui, sicque meliores facere auditores; et ad Deum mittendæ sunt preces, ut et ipse sublimetur ad perfectum fidei hominem, sicut et alios ipsius discipulos, quos aliquando forte ex alieno ore docet; siquidem et iniquorum nobis prævaluerunt sermones secundum sacram directionem et expositionem, tali vero ratione ærarii ex alienigenis fabri arma Israelitis indurabant, quibus intelligentes inimici cadebant et adhuc cadunt. Tali quoque sensu magnum Moysem utrinque roboraverunt dilectissima mater et nutrix, fidelissima Hebræa, et illa quæ aliter dilexerat alienigena ex Ægyptis regina: omnem scientiam hæc habens, alienam quidem, sed æqualium scientiam regaliter superantem.

15. Posset autem aliquis simili ratione, ad interpretationem eorum quæ sunt in sanctissimo Evangelio, proferere hoc: « Ingredietur et egredietur, et pascuum inveniet [16]. » Ingredietur enim quidem evangelicus homo in Dei aulam ad pascuum, secundum quod pasci probat magnus David, cui nihil deest, ubi distribuuntur divina, quibus coryphæus inter apostolos Petrus divinos pascit greges. Egredietur autem ad extraneas planities, non ad pulsandum pedibus, nec exsultandum, nec currendum per irrationalem jubilationem ad nihil bonum, sed ad spiritualem pascuam, quam abundantem exterioris sapientiæ prata naturaliter producunt. Et talis homo, spirituali promptuario sic divitiis repleto, quas Deus, summus dominator, amat, ex istis thesauris ad animam pertinentibus producet nova ac vetera: nova quidem a Deo tradita Deique propria; vetera autem quæ per alios fiunt, quibus ab ipso alienatis bona tamen scientia ad utilitatem eorum qui venturi erant, illuxit; ita ut, ex agrestibus istis floribus et ex illis lenibus, mellificentur Dei hominibus utilia, et nihil in mundo sit nobis ad virtutem inane.

16. Verum et aliter adhuc hujusmodi sententiæ insistendum: ad certamen proficit tuba, nihil ipsa, quod clangit, intelligens: dandum igitur est illum qui solis sermonibus est bonus magister, clangere contra dæmoniorum pugnam, et sic illa tenenda est. Strepit etiam tympanum, ubi

[15] Psal. cxi, 4. [16] Joan. x, 9.

requirit opportunitas, quin nihil intelligat ipsum : item aliquo modo ratiocinandum est de eo qui malis quidem est moribus, sed verba virtutis loquitur, et sic auditorem bene disponit. Fistula cæteraque musices organa lætificant, cum ipsa quidem nihil sciunt et ab aliis artificialiter ad jucunditatem ordinantur : lætificet igitur qui, quasi talis, est doctrinarum explanator, quamvis ad ea quæ spectant animam male sit dispositus. Forsan enim Deus misericorditer sollicitus, dimidiam prohibuit iniquitatem, ipsius os disponens ad loquendum sapientiam : in tempore autem opportuno illum ad curandum cor atque conscientiam diriget. Sed etiam si nihil ejusmodi de illo velimus exspectare, saltem eum velut asinam jussu Dei locutam mirabimur. Cogitemus autem etiam quod fortassis ista loquitur, quæ cupit quidem ad actum educere virtutis, sed non potest propter pravam habitudinem ; unde verisimile est ex tota anima eum meliora docere, sicque velle, bonitate sermonum, quod in se vitiosum est, compensare. Et ita quidem nec omnino abjiciendus est sacerdos, qui non in bonitate animæ nec operum ad eam spectantium divina loquitur, docens ut justum est. Qui vero fecit quidem, sed lingua convenientia non loquitur, multam et ipse laudem per hoc solum facere sibi conciliat. Cum enim semel judicavit opus efficacius esse sermone, reputavitque ferventibus operibus quasi fermentari considerantem de iis doctrinam, solum quod est efficacius amplexus est : et faciens simul docet ; et operans ipse quæ probanda sunt, vivendo juxta virtutem, sic Deum in sua vita, secundum Psalmorum verba, benedicit, et alios, visus et auditus, erudit. Vere enim discipulus intelligens, ex operibus doctrinalibus efformatus, in virtutum exercitiis panca vel nulla super his documenta necessaria habet.

17. Scimus etiam in discentibus artes plerumque operibus prosperare : observans enim, qui studet arti, magistrum secundum illius opus dirigitur. Si vero forte non secundum perfectionem egerit, tunc sermonem habet magistri corrigentem. Frequens tradit experientia discipulos et magistros opifices, quibus ex nativitate surdis magistrales natura subripuit voces ; et tamen hi quidem docuerunt, illi vero didicerunt, neque præ-ittentes, neque recipientes sermones, sed erudientes et eruditi operibus ; quæ quidem sermonum substantias, vel ineffabiles sermones, vel viventes sententias non immerito quis vocaret. Omitto dicere annuentia vel renuentia signa in templo Ammonis et fortassis alibi usitata, a quibus sine voce discebant desiderata consulentes oraculum. Celebrantur et alia quædam actionum documenta per manuum ministeria, absque locutione. Et hoc, quatenus totum uno potest demonstrari exemplo, exinde manifestum est.

18. Rex quidam ex antiquis a factiosis gravia sustinens et auxilii viam quærens misit ad virum

δέν τι σ' τὸ φρονεῖν· λογιστέον εἰς τοιοῦτόν τι καὶ τὸν ἑτέρως μὲν ἤθους ὄντα ἐξηυλημένου, τὰ εἰς ἀρετὴν δὲ λαλοῦντα, καὶ οὕτως εὖ τὸν ἀκροατὴν ἁρμόττοντα. Ἡ σύριγξ, καὶ ὅσα λοιπὰ τῶν ὀργάνων, ἔμμουσα, τέρπουσιν, οὐδὲν μὲν αὐτὰ ἐπιστάμενα ὑπ' ἄλλων δὲ τεχνικῶς πρὸς ἡδονὴν ἁρμοττόμενα· τερπέτω τοίνυν ὡς τοιοῦτός τις καὶ ὁ τῶν διδασκαλιῶν ἐξηγητής, εἰ καὶ τὰ εἰς ψυχὴν ἀναρμόστως ἔχει. Τάχα γὰρ ὁ Θεὸς κηδόμενος, τέως μὲν τὸ ἥμισυ τῆς κακίας ἀπῆγαγε, τὸ στόμα ῥυθμίσας αὐτοῦ σοφίαν λαλεῖν· ἐν καιρῷ δὲ καθηγήσεται μελετᾷν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ σύνεσιν. Εἰ δὲ καὶ μηδέν τι τοιοῦτον ἐθέλομεν ἐπ' αὐτοῦ καραδοκῆσαι, ἀλλ' οὖν θαυμάσομεν αὐτὸν κατὰ τὴν λαλήσασαν ὄνον κελεύσει Θεοῦ. Λογισώμεθα δὲ καὶ, ὡς ἴσως ἐκεῖνα λαλεῖ, ὅσα βούλεται μὲν κατορθοῦν, οὐ δύναται δὲ διὰ φαῦλον συνεθισμόν· ὅθεν καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς εἰκὸς διδάσκειν αὐτὸν τὰ κρείττονα, καὶ οὕτως ἐθέλειν ἀντισηκῶσαι τῇ ἀγαθωσύνῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ κατ' αὐτὸν περιπόνηρον. Καὶ οὕτω μὲν οὐ πάνυ ἀπόβλητος οὐδὲ ἱερεὺς, ὃς μὴ ἐν ἀγαθότητι ψυχῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἔργων θεῖα λαλεῖ, διδάσκων, ὡς θέμις. Ὁ δὲ ποιῶν μὲν, οὐ λαλῶν δὲ γλώσσῃ τὰ πρέποντα, πολὺν καὶ αὐτὸς ἔπαινον ἐφέλκεται κατ' αὐτὸ δὴ καὶ μόνον τὸ ποιεῖν. Κρίνας γὰρ καθάπαξ, δραστικώτερον λόγου τὸ ἔργον εἶναι, καὶ ὡς οἷον ἐζυμῶσθαι τοῖς σπουδαίοις ἔργοις κατανοῶν καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς διδασκαλίαν, τοῦ ἐνεργεστέρου γίγεται μόνου· καὶ πράττων ἅμα καὶ διδάσκει· καὶ ἐνεργῶν αὐτὸς τὰ εὐλογητὰ ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ζῆν, τόν τε Θεὸν εὐλογεῖ οὕτως ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, καὶ ἑτέρους παιδεύει, ὁρώμενος ἢ ἀκουόμενος. Ἀληθῶς γὰρ ὁ συνετὸς μαθητὴς, ἐκ τῶν διδασκαλικῶν ἔργων τυπούμενος, ἐν ταῖς πρακτικαῖς τῶν ἀρετῶν ὀλίγα ἢ οὐδὲν τῶν ἐπ' αὐταῖς διδασκαλιῶν προσδέεται.

ιζ'. Οἴδαμεν καὶ τεχνας τὰ πλείω μὲν ἔργοις εὐδοκιμούμενας ἐν τοῖς μανθάνουσιν· ἐντρανίζων γὰρ ὁ τεχνούμενος τῷ καθηγητῇ, πρὸς τὸ κατ' ἐκεῖνον ἔργον εὐθύνεται. Εἰ δέ που καὶ σφάλλοιτο τοῦ εἰς ἀκρίβειαν, τότε δὴ καὶ λόγον εὑρίσκει ἐπανορθοῦντα διδασκαλικῶς. Παραδίδωσιν ἡ συχνὴ πεῖρα καὶ μαθητὰς καὶ διδασκάλους χειρώναχτας, ὧν παρεῖλετο καὶ τὰς διδασκάλους φωνὰς ἡ φύσις κωφευσάντων ἐκ γενετῆς· καὶ ὅμως οἱ μὲν ἐδίδαξαν, οἱ δὲ ἔμαθον, οὐ λόγους προϊέμενοι καὶ εἰσδεχόμενοι, ἀλλὰ σοφίζοντες καὶ σοφιζόμενοι ἔργοις· ἅπερ οὐκ ἂν ἀφυῶς λόγων οὐσίας, ἢ λόγους ἀνεκλαλήτους, ἢ ζώσας ἐννοίας ὀνομάσοι τις. Ἐῶ λέγειν κατανεύσεις καὶ ἀνανεύσεις τὰ ἐν Ἄμμωνος, ἴσως δὲ καὶ ἑτέρωθι, δι' ὧν ἀφώνως ἐδιδάσκοντο τὰ θελητὰ οἱ χρησμοδοτούμενοι. Περιᾴδονται καὶ ἄλλως διδασκαλίαι τινὲς πράξεων ἐν ὑπουργίαις χειρῶν δίχα λαλιᾶς. Καὶ δῆλον αὐτὸ ἐκεῖθεν, ὡς ἐξ ἑνὸς ἐμφῆναι τὸ πᾶν ὑποδείγματος.

ιη'. Βασιλεύς τις τῶν πάλαι δεινὰ πάσχων ὑπὸ στασιαστῶν, καὶ τεχνώμενος ἐπικουρίας μέθοδον,

ἐπέστειλεν ἀνδρὶ σοφῷ προκαλούμενος διδάξειν, ὁποίῳ δή τινι τρόπῳ ἐν ἀσφαλεῖ καταστήσεται τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπέμενεν ὁ βασιλικὸς ἀπόστολος, ἀπαιτῶν ἀντιγραφήν, εἴ πως παλινοστήσει ταχὺ ἐπὶ τὸν πέμψαντα. Ὡς δὲ αὐτὸς μὲν ἐνέκειτο, πάνυ ὀχλῶν, ὁ δὲ σοφὸς ὤκνει τὴν γραφήν, δεδιὼς, οἶμαι, μὴ καὶ γράψας ἔκπυστον θήσει τὸ μυστηριῶδες διδασκάλιον ὁτῳδήτινι τρόπῳ καὶ βλάψῃ τὸν ἐρωτήσαντα, προσλαμβάνεται τὸν ἀπεσταλμένον εἰς ὀπαδόν· καὶ (ἔλαχε γὰρ ἀκμὴ θέρους εἶναι) παραδύεται εἰς βαθὺ λήϊον, καὶ γυμνώσας μαχαίριον, ἔκειρε σποράδας τῶν ἀσταχύων, ὅσοι ἐξεῖχον ἐς μῆκος ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς· καὶ τοῦτο ποιήσας ὑπεξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν οἶκοι, καθεστὼς, ἐφ' οἷς ἦν καὶ πρώην. Ὁ δὲ βασιλικὸς πάλιν ἦν δι' ὄχλου, ἀπαιτῶν, ὅ καὶ πρότερον. Ὡς δὲ τοῦ σοφοῦ μηδὲν μήτε λέγοντος, μήτε πράττοντος, ἐξωνείδισεν ὁ τοῦ βασιλέως, οὐ καλὰ πάσχειν γογγύζων, εἰ μηδὲ λόγου ἀξιοῖτο, μακρὰν τε οὕτω κατὰ σπουδὴν ὁδὸν στειλάμενος, καὶ τῆς ἐλπίδος ἐς τοσοῦτον ἀπαιωρηθείς· ἐνταῦθά γε ὁ ἔμπρακτος ἐπιλύτης τῆς βασιλικῆς ἀπορίας λακωνίσας, ὥσπερ ἔργῳ τῷ κατὰ τὴν ἐκτομὴν τῶν ἀσταχύων, οὕτω καὶ λόγῳ τῷ πρὸς ἐπίλυσιν, Ἄπελθε, εἶπεν, ὅθεν ἐστάλης, καὶ τὸ τεθεσμένον ἀνάγγειλον. Καὶ αὐτὸς μὲν οὕτω φάμενος, ἔκλεισε τὸ βιβλίον τῆς λαλιᾶς. Ὁ δὲ ἀκούσας ἀπέκρινε μὲν τὸν σοφὸν ἄνδρα τῶν ὀρθὰ φρονούντων, οὐ φρενήρη γνωματεύσας ἐκεῖνον· ἐψεύσθη δὲ τῆς κρίσεως ἐς τὸ πᾶν. Ὁ γάρ τοι κύριος βασιλεὺς κατακύψας εἰς βάθος τοῦ ἠγγελμένου ἔργου, καθεώρακε τὴν ἀγχίστροφον καὶ βαθεῖαν διδασκαλίαν τοῦ σοφοῦ, καὶ τὴν διὰ χειρὸς ἔμφασιν τοῦ κατὰ ψυχὴν λόγου· καὶ ἀπελύσατο, τὴν τῶν προεχόντων ἀσταχύων ἀποτομὴν δίδαγμα εἶναι τοῦ χρῆναι κολούειν τοὺς τῶν πολιτῶν εἰς θράσος ἐπαιρομένους ὑπερηφάνως, καὶ οὕτως ἐξέχοντας. Καὶ τοῦτο διαγνοὺς, καὶ καθ' αὑτὸ ποιῶν, ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν κατησφαλίζετο, μαθὼν οὐδ' αὐτὸς λόγῳ τὸ προβούμενον διδασκάλιον, ἀλλ' ἔργῳ τῷ διὰ διδασκάλου σοφοῦ.

ιθ'. Οὐκοῦν φανερὸν, ἵνα μὴ πλείω ἐν τοῖς τοιούτοις διατρίβωμεν, ὡς ἔστι διδάσκεσθαι ἡμᾶς τὰ καλὰ, καὶ ὅτε πράξεσιν ἐναρέτοις ἐμβλέπομεν, καὶ ὡς ἐγκωμίων ἄξιος καὶ ὁ ποιῶν τὸ καλὸν σιγηλῶς, καὶ μονονουχὶ ἐν τῷ ἐργάζεσθαι λέγων τοῖς θεωμένοις τό· « Ὡς ἐγὼ, οὕτω καὶ ὑμεῖς. » Οὕτω κατὰ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον οἱ βλέποντες τὰ ἔν τισι καλὰ ἔργα δοξάζουσι τὸν Θεόν· καὶ οὕτω λάμπει τὸ ἀποστολικὸν φῶς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἔργων καλῶν ὑπαναπτόντων καὶ ἐκφαινόντων τὴν λαμπάδα τοῦ τοιούτου φωτός. Προσενθυμηθῶμεν ἐνταῦθα καὶ τὰς ἱερὰς εἰκονογραφίας, ἐξ ὧν καὶ αὐτῶν πολλὰ μανθάνομεν οὐ λαλιαῖς, ἀναμνήσεσι δὲ τῶν ἔργων, ὧν κατὰ Θεὸν ἔπραξαν οἱ τῶν εἰκόνων ἀρχέτυποι.

κ'. Τούτων δὲ οὕτω τεθεωρημένων, ἰτέον ἐπὶ τὸν ποιοῦντα, ναὶ δὲ καὶ διδάσκοντα. Ἔργου ἐκεῖνο ἐπαινετοῦ, λόγου διδασκαλικοῦ τὸ δεύτερον. Καὶ ἔστιν αὐτὸς ἐντελῶς μακάριος δυοῖν ὀργάνοιν, ἅπερ ἐκ τοῦ πανσόφου τεχνίτου Θεοῦ πολυδύναμα ἔχομεν, ἀποτελῶν ἑαυτὸν καὶ εἰκόνα ἐκείνου καὶ οἶκον καὶ ναὸν, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐν ὀνόμασι βέλτιστον,

A sapientem rogitans ut doceret quanam ratione tuto salvam haberet potestatem. Et exspectavit regius legatus, rescriptum petens ut brevi ad eum qui miserat, rediret. Cum autem ipse multum sollicitus instaret, et sapiens scriptum dare moraretur, timens, puto, ne qualicunque modo, si scripto patefaceret mysteriosum documentum, illi qui interrogaverat noceret, missum sibi comitem adjungit; et, cum tunc media ferveret æstas, in agros frumentarios penetrat; et, nudato ense, diversas abscindit spicas, quæcunque super cæteras altitudine præstabant; et, hoc facto, egressus est, et domum rediit, iis, quibus erat antea præpositus de novo imperans. Regius autem erat denuo sollicitus, eadem quæ prius, denuo rogitans. B Cum vero sapiens nihil diceret nec faceret, exprobravit a rege missus, non bene secum agi mussitans, nisi verbo dignus haberetur, tam longa ito functus via, tantaque spe frustratus. Tunc strenuus regiæ sollicitudinis solutor, quemadmodum in abscissione spicarum antea, sic nunc in explicatione verbali laconicus, « Abi, inquit, et quod vidisti renuntia. » Et sic ipse fatus, locutionis clausit librum. Qui vero audierat, distinxit quidem virum sapientem ex recte sapientibus, non sane me..is eum æstimans; sed prorsus erravit judicio. Dominus enim ejus rex in operis renuntiati profundum intuens, vividam ac altam sapientis doctrinam, et patefactam manu, sermonis intus latentis revelationem conspexit; et intellexit superantium spicarum abscissionem documentum esse de necessitate eos e medio tollendi qui inter cives in majores justo spiritus sublati excedebant. Et hoc agnito et re vera facto, sibi regnum in tuto posuit, non ipse verbo nactus desideratam doctrinam, sed sapientis exemplo magistri.

19. Itaque manifestum est, ut in his non longius immoremur, nos posse bona doceri etiam cum laudabiles intuemur actiones, et laudibus esse dignum etiam qui silenter et solitarie operando bonum agit, dicens contemplantibus istud: « Sicut ego, ita et vos. » Sic juxta sanctum Evangelium D qui vident in aliquibus opera bona glorificant Deum; sicque fulget coram hominibus apostolicum lumen, operibus bonis hujusmodi luminis lampadem accendentibus atque illuminantibus. Insuper hic quoque recogitemus sacras imagines, e quibus ipsis multa discimus non sermonibus, sed operum recordatione, quæ secundum Deum imaginum archetypi fecerunt.

20. His autem ita consideratis, veniendum est ad facientem, imo et docentem. Primum opus laudabile spectat, secundum ad normam doctrinalem pertinet. Est autem ipse prorsus beatus, duobus organis, quæ a sapientissimo artifice Deo efficacissima tenemus, sese perficiens illius imaginem et domum et templum, et quidquid in

nominibus est optimum, et, ut opportunissime dicam, hominem verissimum, sed et beatum reipsa ac citra omnem reprehensionem. Et hujusmodi speciei obtinemus qualitates, si magistrum qui super cœlos est imitemur : qui alias quidem ante sæcula operans, ut quis humana ratione concipere non valeat, postremum autem mundi creationi manum admovens, statim a principio tunc doctrinam hominum mentibus indidit, eam quæ ex ipsis ejus operibus est, iisque super laudem, iis magnificis, iis rationabilibus et supra rationem. Eruditi enim alia quidem cœli, alia autem terra; et alia, quæ jacet in medio eorum omnimoda plenitudo. Discebant enim prorsus ab hoc illius ævi homines quod, sicut in creatione, sic et in creatis alia quidem supereminent, alia vero locum tenent inferiorem ; et decet ea quidem in hominibus sublimia splendidaque, veneranda intactaque humilioribus esse (siquidem et quæ sunt sursum, talia sunt), quæ vero deorsum et humilia et non splendentia, eum quem sortita sunt, ordinem amare, propriisque terminis circumscribi. Et mens exinde concipit superjacentia ideoque venerabiliora super inferiora atque humilia non in vanum, nec casu, nec ex semetipsis, sublimari ac lucere, sed ex quodam auctore validiore atque omnipotente, qui quidem posuit cœlum in altissimo, supposuit autem universorum matrem terram per modum conjunctionis, ut irriget eam quidem illud et ipsa proprios generet fructus ; sed et magnifice dispensavit inextinguibiles lucernas cœlestes, ut semper in lumine degamus, die quidem illuminati sole, nocte vero, aliis innumeris lucentibus luminibus, in tantum subobscure surgentibus absque lumine lunæ, quantum oportet ut non advocemur in aliquod continuum opus campestre et aliunde laboriosum, ad fatigandum eos qui non sustinerent intermissam operam ; sed vigilare quidem per hujusmodi luminum gratiam, et quiescere per noctis interpositionem possimus.

21. Hæc igitur ediscebant, et, istorum auxilio, alia plura ac meliora. Insuper autem docebantur quod mentem et rationem homines habentes, et hoc insigne super quodcunque aliud animal feliciter sortiti ex altero meliore spiritu, rationeque præstante, omnium quæ sunt in mundo auctore, hujusmodi bonis ditantur, utpote hæreditate ad ipsos pertinente; quam semper etiam requirere, sicut nobilis filius proprium patrem, oportet. Et sic quidem ipsi doctrinam accipiebant absconditam quam mundus ipsis subjiciebat conspectus et ut decet recogitatus.

22. Cum autem illud efficax a Deo documentum nullos inveniret mentem ad ipsum habentes, sed prave intelligerent hunc primitivum spiritum, qui et spiritus angelicos creavit, et mortales qui paulo minus ab angelis sunt, ac in amentiam plerique dæmone pulsi converterentur, et non solum in aliis quibusdam insanirent, sed et creata corruptibiliaque in deos, repugnantes Deo, extollerent,

καιριώτατα δὲ εἰπεῖν, ἄνθρωπον τὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ μακάριον δὴ, τὸν ὄντως καὶ τελείως καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀνάδασιν. Καὶ τούτου τοῦ εἴδους εὑρίσκομεν συνοχέα, εἴπερ μιμούμεθα τὸν ὑπερουράνιον διδάσκαλον· ὃς ἄλλως μὲν πρὸ τῶν αἰώνων ποιῶν, ὡς οὐκ ἄν τις ἐννοήσασθαι λογισμῷ ἀνθρωπίνῳ ἐφίκοιτο, ὕστερον δὲ τῇ τοῦ κόσμου ποιήσει ἐπιβαλὼν, διδασκαλίαν αὐτίκα τότε τὴν ἀρχὴν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς προκατεβάλετο, τὴν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοῦ, τῶν πέρα δόξης, τῶν παντοδαπῶν, τῶν καὶ ἀλλόγων καὶ ὑπὲρ λόγον. Παιδεύουσι γὰρ ἄλλα μὲν ὁ οὐρανὸς, ἄλλα δὲ ἡ γῆ· καὶ ἑτέρα τὸ ἐν μέσῳ τούτων παντοῖον πλήρωμα. Ἐδιδάσκοντο γὰρ πάντως διὰ τούτου καὶ οἱ τότε ἄνθρωποι, ὡς, καθὰ ἐν τῇ κτίσει, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κατ' αὐτὴν τὰ μὲν ὑπερῆρται, τὰ δὲ ταπεινῶς ἔχει· καὶ πρέπει, τὰ μὲν ἀνθρώποις ὑψηλὰ καὶ λαμπρὰ σεβάσμια εἶναι καὶ ἀθιγῆ τοῖς ταπεινοτέροις (ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄνω τοιαῦτα), τὰ δὲ κάτω καὶ ταπεινὰ καὶ μὴ ὑπερλάμποντα στέργειν, ἣν ἔλαχον, τάξιν, καὶ τοῖς οἰκείοις ὅροις ἐμπεριγράφεσθαι. Καὶ νοῦς ἐντεῦθεν ὑποβάλλεται, ὅτι τὰ ὑπερκείμενα καὶ οὕτω τιμιώτερα ὑπὲρ τὰ κατώτερα καὶ ταπεινὰ οὐ μάτην καὶ εἰκῇ, οὐδὲ ἐξ αὐτομάτων ὑφοῦνται καὶ ἐλλάμποντα, ἀλλ' ἔκ τινος αἰτίου κρείττονος καὶ παντοδυνάμου, ἀνεσπακότος μὲν τὸν οὐρανὸν ἐν ὑψηλοτάτῳ, ὑποθεμένου δὲ τὴν παμμήτορα γῆν ὡς ἐν συζυγίας λόγῳ, ἵνα ἐπαρδεύῃ μὲν ἐκεῖνος, αὐτὴ δὲ γεννᾷ τὰ καθήκοντα, δαψιλευσαμένου δὲ ἀσβέστα λύχνα οὐράνια, ἵνα ἓν φωτὶ ἀεὶ διάγωμεν, ἡμέρας μὲν ἡλίῳ καταλαμπόμενοι, νυκτὸς δὲ — ἀλλὰ τότε πολυμέριστα πλουτοῦντες φῶτα, εἰς τοσοῦτον ἀμυδρῶς ἀνατέλλοντα δίχα γε τοῦ κατὰ σελήνην, ἐς ὅσον μὴ προκαλεῖσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ἀεὶ γεωργικόν τι καὶ ἄλλως ἐνεργὸν, ὡς ἀποκάμνειν ἀπαγορεύοντας ἐν τῷ διηνεκῶς πονεῖσθαι, ἀλλ' ἔχειν ἐγρηγορότως μὲν διὰ τὴν τῶν ἐκεῖθεν φώτων χάριν, ἀναπεπαυμένως δὲ διὰ τὴν νύκτερον ἐπιπρόσθεσιν.

καʹ. Ταῦτά τε οὖν ἐδιδάσκοντο, καὶ διὰ μέσων τούτων ἕτερα καὶ πλείω καὶ κρείττονα· προσεδιδάσκοντο δὲ καὶ ὅτι νοῦν καὶ λόγον οἱ ἄνθρωποι σχόντες, καὶ τοῦτο ἐξαίρετον ὑπὲρ ζῶον ἅπαν ἄλλο εὐκληροῦντες ἔκ τε τοῦ κρείττονος ἑτέρου καὶ νοῦ καὶ λόγου, πάντων τῶν κατὰ κόσμον αἰτίου, τὰ τοιαῦτα πλουτοῦσιν ἀγαθὰ, ὡσεὶ καὶ κλῆρον καθήκοντα εἰς αὐτούς· ὃν καὶ ἐχρῆν ἐπιζητεῖν ἀεὶ, ὡσεὶ καὶ παῖς εὐγενὴς πατέρα τὸν ἴδιον. Καὶ οὕτω μὲν αὐτοὶ διδασκαλίας εἶχον σεσιγημένης, ἣν ὁ κόσμος αὐτοῖς ὑπέβαλλεν ὁρώμενος, καὶ ὡς ἔδει κατανοούμενος.

κβʹ. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἐμπρακτον τοῦτο ἐκ Θεοῦ διδασκάλιον οὐδένας εὑρισκεν, ἔχοντας τὸν νοῦν πρὸς αὐτῷ, ἀλλὰ παρενόουν τὸν πρώτιστον νοῦν, ὃς καὶ τοὺς ἀγγελικοὺς νόας ὑπέστησε, καὶ τοὺς, ὅσοι τῶν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένων εἰσὶ, καὶ εἰς ἀπόνοιαν οἱ πλείους δαιμονιώδη παρετρέποντο, καὶ οὐ μόνον ἄλλα τινὰ παρεφρόνουν, ἀλλὰ καὶ τὰ κτιστὰ καὶ φθαρτὰ εἰς θεοὺς ἀνῆγον θεομαχοῦντες· τότε

δὴ ἐλεήσας τοὺς τοιούτους τῆς παροινίας, καὶ ποιήσας τὰ πάντα καὶ εὖ ποιήσας, εὐδοκεῖ ἐπ' ἐκείνῳ τῷ ποιῆσαι τὰ πρῶτα, εἶτα καὶ διδάξαι· καὶ τοῦτο πολυτρόπῳ μεθόδῳ ἐπιφιλοτιμησάμενος, ἀποστέλλει θεράποντας αὐτοῦ διδασκάλους τῶν θείων θελημάτων πολλούς· ἐν οἷς δίχα τῶν ἄλλων, τῶν καὶ σοφῶν καὶ πολυσχιδῶν, καὶ προφῆται γένους ἑκατέρου. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ θῆλυ ἀσυντελὲς οὐδ' ἐνταῦθα εἰς διδασκαλίαν θείαν ἀπέβη, ἀλλὰ πολλοὶ ἐδιδάχθησαν καὶ δι' αὐτοῦ.

κγ'. Ἐπεὶ δὲ κατίσχυεν ὁ τῆς ἁμαρτίας εἰσέτι νόμος καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἔθος, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐξηλείφετο, ἀλλὰ πᾶσα διδασκαλία καὶ ἔγγραφος καὶ ἄγραφος ἀργὸς ἦν· τότε δὴ ἀμεταβάτως καὶ οὐδὲ χθαμαλῶς διαβὰς ἄνωθεν εἰς τὰ ταπεινὰ, καὶ κοινωνήσας τῶν κατ' ἀνθρώπων, ὡς Θεῷ ἔπρεπεν, ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου δόξης διδασκαλικῆς· καὶ ἐκ παιδὸς ἕως καὶ εἰς ἡλικίαν τελείαν προσμείνας τῷ ποιεῖν καὶ διδάσκειν, ἐξήνυε τὰ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, μακαριώτατον τοῦτο ἐκτετελεκὼς πρᾶγμα, ἐξ οὗ διεβιβάσθη ὁ μακαρισμὸς καὶ εἰς πάντας ἄλλους, οἱ διαδεδεγμένοι αὐτὸν ποιοῦσι καὶ διδάσκουσιν ἀποστολικῶς, ὧν ἑκατέρῳ ἀμφότερα ἐνθεωροῦνται, εἰ καὶ ἄλλως ὡς οἷα δι' ἀλλήλων ἥκοντα. Ποίησίς τε ἀγαθοῦ ἅπασα εἰς διδασκαλίαν ἀποτελευτᾷ τῶν ἐθελόντων ζηλοῦν· καὶ διδασκαλία δὲ ἀγαθοῦ παντοία εἰς ποίησιν αὐτοῦ ἀφορᾷ, ὡς ἀπολήγειν τὸ μὲν ποιεῖν εἰς τὸ διδάσκειν, τὸ δὲ διδάσκειν εἰς τὸ ποιεῖν, καὶ οὕτως εἰς τέλος ἀμφοτέρων ἐκβαίνειν ἀμφότερα. Καὶ ἔστιν οἰκείωσις καὶ αὕτη φυλακικὴ, μεταχωρούντων ἑκατέρων εἰς ἑκάτερα λόγῳ ἀντιστροφῆς, καὶ τελεσφορούντων ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεόν.

κδ'. Καθεσταμένου δὴ οὕτω καὶ τοῦ ἄμφω ταῦτα τὰ ἀγαθὰ δυάζοντος, τὸ δηλαδὴ καὶ ποιεῖν καὶ διδάσκειν, ἐπισκεπτέον καὶ τὸν πάντη ἕξαλλον, τὸν μήτε ποιοῦντά τι ἀγαθὸν, μηδὲ μὴν διδάσκοντα· καὶ εἴη ἂν αὐτὸς οὐκ ἂν οὐδὲ ζῶον ἄλογον, οὐδέ τις ἑτέρα τῶν ἀλλοφύλων φύσεων, ἃ καὶ αὐτὰ λελόγωται τρόπον τινὰ, οἷς εἰς Θεοῦ αἶνον μεταχαλοῦνται ψαλμῳδικῶς διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς θαυμάσια. Λογίζοιτο δ' ἂν προσφυέστερον ὁ τοιοῦτος εἰς ἄνθρωπον ἢ λίθινόν ἢ μαινόμενον, οἳ οὔτε ὁρῶσιν, οὔτε διδάσκουσιν οὐδέν, ἀλλ' ἢ μόνον ἐλεοῦνται τοῦ παρεννηνέχθαι τῆς κατὰ φύσιν πλάσεως· ὧν ἐπιμᾶλλον δυσμίμητοι, ἐν οἷς ἡ ἄκρα πονηρία καὶ κοσμικὴ κακεξία. Δυσπραγεῖ καὶ εἰς πλέον, τὸ πάντων χείριστον. Εἰσὶ γὰρ τινες εἰς τοσοῦτον κεκολοβωμένοι τῆς εἰς ἀγαθὸν διαρτίας, ὥστε σὺν τῷ μηδὲν εὐηρεστημένον Θεῷ ἢ ποιεῖν, ἢ διδάσκειν, ἐκκλίνουσιν εἰς τὸ μηδὲ ἄξιον, Θεῷ μισητὰ καὶ διαπραττόμενοι καὶ ὑποτιθέμενοι, οὐκέτ' αὐτοὶ οὐδὲ ἄνθρωποι ὄντες, ἀλλ' εἰς δαίμονας τοὺς καὶ ἀρχεκάκους καὶ φαυλοποιοὺς καὶ πονηροδιδασκάλους ἀποτάττόμενοι.

κε'. Ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα (καὶ οὐ διεξεπέσομεν, οἶμαι, τοῦ ὀρθῶς διελεῖν), φέρε δὴ ἐξετάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀναβαίνοντες ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ πρὸ αὐτῶν, καὶ θεωρήσωμεν, ἐν ποίῳ τῶν διαιρεμάτων τεταξόμεθα ἡμεῖς οἱ νῦν διδάσκοντες. Καὶ ὅτι μὲν εἰς ἔσχατον κακίας διεκπίπτοντες ἀποσυριχθησό-

— tum misertus illorum dementiæ, qui cuncta fecerat et bene fecerat, primæ creationi doctrinam adjecit; et huic multiplici methodo cum adhæsit, multos e suis servis divinarum voluntatum doctores ablegat, in quibus præter alios, sapientes et varios, utriusque generis prophetæ. Nec enim hic femineus sexus ad divinam doctrinam evasit inutilis, sed multi ab illo edocti sunt.

23. Cum autem adhuc prævaleret peccati lex et mores ex ista venientes ne sic quidem abolerentur, sed omnis doctrina scripta et non scripta inefficax esset, tunc absque mutatione et demissione desuper in humilia descendens et rebus humanis, ut decebat Deum, participans, in gloriæ magistralis throno sedit; et ab infantia usque ad ætatem perfectam, facere docereque perseverans, quæ sunt ad nostram salutem adimplevit, hoc felicissimo perfunctus negotio, ex quo felicitatis privilegium transiit ad alios omnes, qui recipientes illius locum apostolice faciunt et docent, quorum in utroque ambo conspiciuntur, etsi alias quasi per invicem veniant. Omnis exsecutio boni terminatur ad doctrinam æmulari volentium; et omnis boni doctrina ad illius exsecutionem prospicit, ita ut operatio desinat in doctrinam, et doctrina in operationem, et sic finaliter utraque ex utraque procedat. Est etenim proprietas illa custos, ubi utraque in utramque mutua vice transit et hominem secundum Deum perficit.

24. Posito quoque ita hoc, quod copulat ambo ista bona, facere scilicet et docere, considerandus etiam est ille prorsus alius, ille qui nec aliquid boni facit, nec docet; quin ipse sit aut brutum animal, aut quædam alienarum specierum altera; quæ quidem et ipsa quodammodo assimilata sunt rationi, eo quod propter mirabilia in eis conspecta, ad Dei laudem a Psalmista convocantur. Aptius autem talis repræsentaret hominem vel lapideum vel insanum, qui nec aliquid agunt, nec docent, sed tantum miserationem, eo quod a naturali formatione alienati sint, excitant: quibus multo miseriores hi sunt imitatores, in quibus est summa malitia et in genere mala dispositio. Magis autem infelix adhuc est, omnium pessimum. Sunt enim quidam a forma quæ tendit ad bonum adeo alienati, ut dum prorsus nihil Deo gratum nec agant nec doceant, in quod minime dignum est delabantur, odiosa Deo facientes et suggerentes, nec jam homines, quippe qui in dæmones pessimos mala facientes et prava docentes transformati sunt.

25. Cum igitur hæc ita sint (et non, puto, a recta sententia defecimus), ea nos ipsos examinemus, ab ultimis ad ea quæ priora sunt ascendentes, et videamus, in qua divisione nos qui nunc docemus, ordinandi simus. Quod in ultimum malitiæ delapsi, sibilandi simus, non dicam. Confidens

enim istam accusationem rejicio. Nemo enim, nec qui vestimenta laceraverit, nec qui caput nudavit, nec qui frontem induravit, nec qui pudorem amisit, exprobraret nobis, neque malum firmiter abjiciendum, quod scilicet in actibus vel in sermonibus doctrinam diabolice depravatam tradiderimus, neque quod nihil boni fecerimus neque docuerimus in his quæ ad nos hic attinent, idque negligentiæ vel ignaviæ causa, vel secundum aliam, quam quis inveniret, causam. Si vero quis, diabolica mente, in tantam adversum nos manifestationem audacia ferretur, ecce tempus, ipse quidem os adaperiat; nos autem hiatum obturamentis a Deo adhibitis, quibus et ora leonum lenta reddit ille ad vorandum eos qui confidunt in ipsum, occludemus.

26 Hac autem a nobis rejecta duplici pravitate, cui in superioribus quintus assignatus est locus, et etiam ista quæ post ipsam in numero sexto posita est, juxta quam a doctore abest doctrinæ systema (omitto enim illam longius recordari), in quartum necessario incidemus, ut polliciti sumus, et inquiremus, an aliquid boni facientes vel docentes non pudorem excitaverimus eorum qui ad disciplinam nobis crediti sunt. Et ego quidem multa me fecisse et ad doctrinam protulisse puto; et qui vult meus adversarius esse, acuat linguam, sicut et ensem, ad apertum, et ego obtundam eam non in tres vel quatuor partes disrumpendo, præbente Deo potentiam, sed etiam in atomos attenuando; non enim mihi sic inutilem esse servum ejus concessum est, ut imperfectus fierem ad omnia, et nihil hic præsentibus essem utilis. Si vero firmiter in certamine contendo me duplex participare bonum, facere scilicet ac docere, non omnino cuilibet adversanti cederem mihi non esse partem cum operantibus et sic in operando docentibus. Ubi enim duplex est, ibi quoque est simplex. Itaque, si fecerim ac docuerim, quis sanæ mentis faciendi gloria me vellet orbatum, qui consequor unum et alterum comitans fortiter teneo? Si vero quis modo expositam duplicitatem explicans, res nostras rationi subjicit, quasi nos ad bonum non duplicia conjungamus (docentes quidem bonum, non autem et facientes), ascendat etiam ad hujusmodi certamen, et in me spectet sacerdotem, malis quidem omnibus artibus undique coopertum, sed bona docentem; et ego quidem desisto concessa propositione, quod bona docerem simul et ederer, siquidem vitæ tempus extenditur. Ipse vero demonstret in meis operibus malitiam, ut perfectum mihi bonum in dimidium redigat. Et si tu adversari non vales, abduxisti tibi nigredinem; si vero quæ facium ad demonstrationem potes, tunc adversum te judicium proferet sacrum Evangelium, et exprobrabit tibi, diversis de causis, et eo quod oportebat te cuncta quæ ego doceo facere, mea vero opera non imitari. Præscribit autem tibi arguere, et reprehendere, et exhortari, et sic quæ ducunt ad meam correctionem adhibere, non tamen

A μοι. Θαρρῶν γὰρ ἀποφάσκω ἐμοῦ τὸ ἔγκλημα τοῦτο. Οὐ γὰρ ἄν τις, οὔτε τὰ ἱμάτια διαῤῥήξας, οὔτε τὴν κεφαλὴν γυμνώσας, οὔτε τὸ μέτωπον παρατριψάμενος, οὐδὲ μὴν ἀναιδευσάμενος, ἐπικαλέσῃ ἡμῖν οὔτε τὸ προσηκόντως ἀπόβλητον κακὸν, τὴν ἔν τε πράξεσιν ἔν τε λόγοις δαιμονιώδη ἑτεροδιδασκαλίαν, οὐδὲ μὴν, ὡς οὔτε ἐποιήσαμεν, οὔτε ἐδιδάξαμεν ἀγαθὸν οὐδὲν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δεῖ, ὀκνηρίας ἢ ἀμαθίας λόγῳ, ἢ καθ' ἑτέραν, ἣν ἄν ἐξεύροι τις, αἰτίαν. Εἰ δέ τις διάβολος ὢν ἀποθρασυνθείη καθ' ἡμῶν ἐς τοσοῦτον ἀποφάνσεως, ἰδοὺ καιρὸς, καὶ αὐτὸς μὲν καταχασκέτω· ἡμεῖς δὲ παραβύσομεν τῷ χάσματι τὰ ἐκ Θεοῦ ἐμφράγματα, οἷς καὶ στόματα λεόντων ἀργὰ ἐκεῖνος ποιεῖ ἀπεσθίειν τοὺς τεθαῤῥηκότας αὐτῷ.

B κς'. Ταύτης δὲ τῆς δισχιδοῦς φαυλότητος ἀποφασκομένης ἡμῶν, ἧς ὁ τόπος ἐν τοῖς ἀνωτέρω πίπτοντις ἐτάχθη, ναὶ μὴν καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἐν ἀριθμῷ ἕκτῳ, καθ' ἣν ὄντος τοῦ διδάσκοντος ἄπιστι τὸ διδασκόμενον σύστημα (ὀκνῶ γὰρ εἰς πλέον ἐπιμνησθῆναι αὐτῆς), ἐπιβαλοῦμεν ἀναγκαίως τῷ τετάρτῳ, καθὰ ὑπεσχήμεθα, καὶ ἐπελευσόμεθα, εἴ τί που καλὸν ἢ ποιοῦντες ἢ διδάσκοντες οὐ κατησχύναμεν τοὺς εἰς μαθητείαν ἐμπεπιστευμένους ἡμῖν. Καὶ ἐγὼ μὲν οἶμαι πολλὰ καὶ πεποιηκέναι, καὶ εἰς διδασκαλίαν προτεθεικέναι· καὶ ὁ θέλων ἐνστάτης ἐμοὶ γενέσθαι στομούτω τὴν γλῶσσαν, οἷα καὶ ξίφος, εἰ; ἐμφανὲς, καὶ ἐγὼ ἀπαμβλυνῶ αὐτὴν οὐ τριχθὰ καὶ τετραχθὰ διαῤῥήξας, ἐνδυναμοῦντος Θεοῦ,

C ἀλλὰ καὶ εἰς ἀτόμους ἀπολεπτύνας· οὐ γὰρ οὕτω παρακεχώρημαι ἀχρεῖος γενέσθαι δοῦλος αὐτοῦ, ὡς ἀσυντελὴς ἀποθῆναι κατὰ τὸ πᾶν, καὶ εἰς οὐδὲν τοῖς ἐνταῦθα χρήσιμος. Εἰ δὴ τοῦ διπλάζοντος καλοῦ μετέχειν ἐπαγωνίζομαι, τοῦ καὶ ποιῆσαι καὶ διδάξαι, οὐκ ἄν πάντως ὑπεισταίην οὐδενὶ ἀντιπίπτοντι, ὡς οὐκ ἔστιν ἐμοὶ μερὶς καὶ μετὰ τῶν ποιούντων καὶ οὕτω διδασκόντων ἐν τῷ πονεῖν. Ὅπου γὰρ τὸ διπλοῦν, ἐκεῖ πάντως καὶ τὸ ἁπλοῦν. Οὐκοῦν εἰ καὶ ἐποίησα καὶ ἐδίδαξα, τίς ἂν ἐχέφρων ἀποστερήσῃ με τῆς τοῦ ποιεῖν ἐνδοξότητος, ὃς καὶ αὐτοῦ περιέπομαι, καὶ τοῦ συνεφεπομένου δὲ ἀντέχομαι; Εἴ δέ τις τὴν ἐκτεθειμένην ἄρτι διπλόην ἀναπτύσσων, λογιστεύει τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς μὴ δυαζομένους εἰς ἀγαθὸν (διδάσκειν μὲν γὰρ τὸ καλὸν, οὐ μὴν δὲ καὶ

D ποιεῖν), ἀναβήτω καὶ εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα, καὶ θεωρείτω με εἰς ἱερέα, κακοῖς μὲν ἅπασιν ἀποτελέσμασιν ἔμφορτον, διδάσκοντα δὲ ἀγαθά· καὶ ἐγὼ μὲν ἀπορῶ λήμματος ὁμολογουμένου τοῦ ἀγαθὰ καὶ διδάσκειν καὶ διδάξασθαι δὲ, εἴπερ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς παρατείνεται· αὐτὸς δὲ δεικνύτω τὴν ἐν τοῖς ἐμοῖς ἔργοις κακίαν, ἵνα τὸ τέλειόν μοι ἀγαθὸν εἰς ἥμισυ καταστήσῃ. Καὶ εἰ μὲν ἀδυνατήσεις, ὧ σὺ ἐνστάτα, ἀπηνέγκω τὴν μέλαιναν· εἰ δὲ καὶ εὐτονήσεις τὰ εἰς ἀπόδειξιν, δικηγορήσει τηνικαῦτα κατὰ σοῦ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ ἐπιτιμήσει ἄλλως τε πολλαχῶς, καὶ διὰ τοῦ χρῆναι πάντα μὲν, ὅσα ἐγὼ διδάσκω, ποιεῖν σε, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἔργοις μὴ ἐπακολουθεῖν. Παρακελεύεται δέ σοι καὶ τὸ ἐλέγξαι, καὶ ἐπιτιμῆσαι, καὶ παρακαλέσαι, καὶ οὕτω φρονίμως μεταχειρίσασθαι

τὰ εἰς ἐμὴν διόρθωσιν, οὐ μὴν ὀρεωδῶς, καὶ ὡς ἂν A serpentino modo, et ita ut dæmones gaudeant.
χαίροιεν δαίμονες. Οἶμαι δέ, ὅτι καὶ ἄλλως αἰτιάσεταί σε ὁ ὀρθὸς λόγος, εἰ μὴ χθές που καὶ πρὸ τρίτης· καὶ ἔτι μικρόν τι ἀνόπιν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, ὅτε τοῦ ἱεροῦ τούτου λάχους ἐγενόμην μέχρι καὶ τῆμερον ἀνεξελέγκτως, λογοπραγεῖς με, τὸν καὶ διάκονον τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ ἱερέα, καὶ ἀρχιερέα, καὶ θύτην, καὶ μύστην Θεοῦ, καὶ μυσταγωγὸν ἐν ὑμῖν, καὶ πατέρα κατὰ πνεῦμα, καὶ διδάσκαλον, καὶ ἁγιαστὴν ἐν Θεῷ· καὶ πράγματα παρέχεις καὶ καταχραυγάς, καὶ ὀχλήσεις, καὶ δι' ὄβριεων ἄγεις, καὶ τὴν ἀδελφότητα ψεύδῃ, καὶ τῆς ἱερᾶς ἀποσχίζῃ συνάξεως, καὶ οὐδὲ τὴν αὐτὴν γῆν ἡμῖν ἀνέχῃ πατεῖν, οὐδὲ τὸν αὐτὸν ἀναπνεῖν ἀέρα, καὶ συναντήσας δέ που καθ' ὁδὸν ἐκτρέπῃ πλαγιάζων, καὶ σεαυτὸν ἀφορίζεις ἐξ ἡμῶν, καὶ δίδως οὕτως ἐπὶ τὸν νῶτόν σου τεκταίνειν τοὺς ἁμαρτωλοὺς δαίμονας, καὶ τὰς ψόας σου ἐμπιπλᾷν ἐμπαιγμάτων. Στῆθι μικρὸν, ἔμβλεψον, λάλησον εἰς ἐμφανὲς, προβαλοῦ τὰ λυποῦντα, καταδίκασον, δικαιώθητι, καὶ τότε ποίει, ὅπερ ἐθέλεις· ὅτε νικήσας μὲν βελτιώσεις ἡμᾶς, νικηθεὶς δὲ καὶ ἐπιγνοὺς τάληθὲς βελτιωθήσῃ, ἀποκαταστὰς εἰς ἔμφρονα· ἄλλως δὲ διαβίου, ἡμῖν ἀπέχειν μανίας ἀντίκρυς πάθος ἐξιστώσης φρενῶν.

κζ'. Ἀλλὰ καταστήσαντες καὶ τοῦτο ἐνταῦθα, οὐ δεησόμεθα μακρῶν λόγων οὐδὲ εἰς τὸ πρῶτον, ὅπερ ἦν τὸ ἀγαθουργεῖν καὶ ἄτερ διδασκαλίας. Εἰ γὰρ ἐδείξαμεν, ὅτι καὶ ἐποιήσαμεν καὶ ποιοῦμεν, συναποδέδεικται δῆπουθεν καὶ αὐτὸ τέως γε μὴν, εἴπερ B καὶ τοῦτο πέσοι ἐς ἀπόδειξιν. Ὁ Θεὸς μὲν εἰδείη ἂν καὶ οἱ ἑκάστων φύλακες ἄγγελοι πάντα τὰ κακῶς ποιούμενα, ἄνθρωπος δὲ οὐκ οἶμαι εἴπερ ἄπας. Εἰ γὰρ τῶν σεμνῶς καὶ οὐδὲ κανόνος ἔξω πραττομένων τὰ πλείω διεκφεύγει τὰς τῶν πολλῶν αἰσθήσεις καὶ τὰς ἐντεῦθεν εἰδήσεις, σχολῇ γε ἂν τὰ σφοδρῶς ἡμαρτημένα, καὶ σκότου ἄξια, καὶ αἰσχύνην ἐπισυρόμενα, καὶ αἰδοῦς αἴτια, πρόοπτα γίνοιντο ἄν, καὶ ταῦτα τοῖς μήτε τῆς αὐτῆς ἑστίας, μήτε ὀρόφου τοῦ αὐτοῦ, μήτε τραπέζης μιᾶς κοινωνοῖς.

κη'. Καὶ οὕτω μὲν ἐγὼ ἀμφὶ τούτοις ἔχω, τυχὸν μὲν ὀρθὰ δοξάζων, ἴσως δὲ καὶ σφαλλόμενος· ὑμεῖς δὲ, ὦ φίλον ἀκροατήριον, ὦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ, ὦ δοῦλοι Θεοῦ καθὰ καὶ ἐγὼ, ὦ καὶ φρονεῖν ἄκροι, καὶ D κρίνειν τὰ πρακτέα ὀρθῶς δεξιοὶ, πρὸς τῶν ἀρετῶν, ἃς ἰδοὺ ἐπεμαρτυράμην ὑμῖν, πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ τοῦ ὑπὲρ ἅπασαν ἀρετὴν, διακρίνατε καὶ ἀποφήνασθε καὶ διδάξατέ με, ὅπη τῶν ἀπηριθμημένων τόπων τετάξομαι· ὡς ἂν μαθὼν τὸν ἐμὸν τόπον, καταστα θῶ εἴ τι πάγιον ἢ γνώσεως ἢ ἀπογνώσεως, ὡς νῦν γε νομίζω σταθερῶς, ὅτι καὶ ἐποίησα καὶ ποιῶ πρὸς δύναμιν ἐμὴν, καὶ ἐδίδαξα καὶ διδάσκω, καθὰ ἐνεχώρει. Δοκῶ μὴ μακρὰν εἶναι τοῦ καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος εἶναι Θεοῦ, ὡς καὶ ὑμῶν ἕκαστος· καὶ οὕτω δοξάζων ἀξιῶ ἐξ ἀνάγκης, ἀναλόγως τῇ κατ' ἐμὲ ἀνθρωποτήτι ἐξευρίσκειν τὰ πρὸς ἐμὲ ὡς ἑκάστοτε συμπτώματα. Οἷόν τι λέγω; Ἐθέλω εὐλογῶν τινας αὐτὸς μὴ κακολογεῖσθαι, μηδὲ ἐν τῷ ἐπαινεῖν πε-

Puto vero quod etiam aliunde te recta ratio reprehendet, si non heri, neque nudius tertius, neque paulo ante, sed ex ipso principio, cum sacram hanc sortem obtinui, usque ad præsentem diem, absque probatione calumniaris me, et mysteriorum Dei ministrum, et sacerdotem, et archisacerdotem, et sacricolam, et Dei mystam, et mystagogum inter vos, et secundum spiritum patrem, et doctorem, et in Deo sanctificatorem; et negotia præbes et clamores et turbas cies, et injuriose agis, et fraternitatem mentiris, et a sacra communione te separas, et nec eamdem terram ac nos calcare, nec eumdem spirare aerem sustines, et si forte nobis occurras, conversus oblique a via declinas, et te segregas a nobis, et ita das super dorsum tuum fabricare peccatores dæmones, et renes tuos impleri illusionibus. Siste paululum, intuere, loquere aperte, projice quæ te contristant, condemna, justitiam sume, et tunc fac quod vis: quod si viceris quidem, meliores nos facies; si vero victus fueris et verum cognoveris, melior evades, ad sensum reversus. Cæterum autem vive, nos a mania quæ prorsus subvertit sensum abalienans.

27. Verum etiam hoc ibi posito, neque longis opus erit nobis sermonibus ad primum, quod erat agere bonum etiam absque doctrinæ traditione. Si enim ostendimus, quod et fecimus et facimus, simul aliquo modo demonstratum est hoc ipsum, saltem, quantum et istud sub demonstrationem cadere potest. Deus quidem scit, necnon cunctorum custodes angeli omnia male facta, non autem unusquisque, puto, mortalium. Si enim sancte et non extra regulam factorum pleraque fugiant multitudinis sensus ideoque cognitionem, multo minus quæ graviter sunt peccata tenebrisque digna, et pudorem habentia comitem, et probri causæ, manifesta fierent, et his qui nec ejusdem sunt domus, nec tectum idem neque unam mensam participant.

28. Et sic quidem super his ego sentio, forte quidem recte opinans, forsitan autem et deceptus. Vos autem, o charum auditorium, o fratres in Christo, o Dei servi sicut et ego, o sagaces ingenio, habilesque ad judicandum quæ recte sint acta, per virtutes, de quibus testati sumus vobis, per ipsum Deum qui super omnem virtutem est, dijudicate, et denuntiate, et docete me quonam enumeratorum locorum reponendus sim; ut, meo cognito loco, constituar in quadam stabilitate cognitionis vel ignorationis, sicut nunc firmiter credo, quod secundum meam potestatem feci et facio, et juxta vires, docui et doceo. Puto non procul abesse quin et ego sim homo Dei, sicut et unusquisque vestrum; et ita putans, dignum ex necessitate existimo, ut, ex analogia cum humanitate mea, reperiam erga me semper eadem symptomata. Quid dico? Volo quosdam benedicens non maledici,

nec, dum laudo, vituperari; ægre fero, non furans pati furtum, non rapiens rapinam subire, non laqueos ponens supplantari, non luctans in terram projici. Nec subripio, nec abstraho alienum : unde peto, ut nec alii nihil simile committant, nec erga quædam alia, nec erga mea. Mea enim dico, et non immerito, quæ mihi Deus in providentiam subministravit. Arguo quæ Dei sunt et sanctorum ejus furtim subripientes ; et ipse quæro criminationem, si et ego in causa simili stulte egerim. Terminis malignis petor a multis : cujus tandem omnium hæreditati insidiatus sum ?

29. Illa quæ ex animo dicta sunt volo nec calumniose impeti nec detrahi, quia nec ego tale vulnus animæ meæ impressi. Vulnera enim ego opportune dico spiritualia, quæ veniunt ex calumniis et detractionibus, et vulnera sunt non patientium, sed multo magis facientium. Qui enim calumnias et detractiones passi sunt, coronam habent a Deo, qui virtutis certamina remuneratur, sive captiunt malitiæ retibus fuerint, sive illa effugerint. Qui vero calumniam et convicium exercuerunt, si, coronis orbati, nihil jam possint propter opprobrium, quasi pice inuncti ridendi forent; hoc tamen grave non est : illud autem miserum et lacrymis plane dignum, quod vulnerentur intus, conscientia quidem ipsos torquente, dum pectora vero lacerantur, tanquam nihil ipsis gratum perfecerint. Et de istis est pulchre dicendum, quod in ipsos tela contra innocentes directa retorta sunt, et ipsorum enses in corda propria intraverunt : nam quæ quidem ipsi projecerunt, veluti puerilia tela habita sunt, et forte non percusserunt; quæ vero justitia contra ipsos retorsit, in interiora cordis intraverunt et vulnera inflixerunt.

30. Insuper volo justa loquens non despici, sed audiri. Non enim ibi vulgaris aut ignobilis homo sum, sed ad docendum teneo principatum; et discendi facultatem sub me magistro obtinent hujus loci cives. Hoc divini Spiritus donum est, qui me in tantum opus ordinavit, cujusque gratia Dei apostolus et ipse habeor. Apostolus autem, sicut et omnis presbyter, non indignus attentione judicatur, sed primum illum audiunt, qui cœtu congregati sunt; deinde si cujusdam utilitatis et commodi agnoscant esse dicta, audiunt, docilesque parent, et in pace locutum dimittunt. Cur igitur non ego quoque tale obtineo bonum? Doceo, et vos discere oportet; legatione fungor, audite, et quæ facienda sint animadvertite; missus sum, observate. Si vero dicta non placent, dubitate, et in trutina ponderentur accurate solutiones et oppositiones; et ita sermo noster libere currat; vel, si quæ falsitatis suspicio spirituali numulo subjiciatur, unusquisque vestrum habet in spiritu Lydium lapidem, et per eum explorare potest, quanta puritas sit in hujusmodi cogitationibus. Et sic quidem bene

ριυβρίζεσθαι βαρύνομαι, μὴ κλέπτων κλέπτεσθαι, μὴ ἁρπάζων ἁρπάζεσθαι, μὴ συμποδίζων σφάλλεσθαι, μὴ παλαίων καταρριπτεῖσθαι. Οὐδὲν οὔτε ὑφαιροῦμαι, οὔτε ἀποσπῶ ἀλλότριον· ἀπαιτῶ οὖν μηδὲ ἄλλους τοιοῦτόν τι πλημμελεῖν μήτε ἐπί τισιν ἄλλοις, μήτε ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς. Ἐμὰ γάρ φημι, καὶ οὐδὲ ἐπισφαλῶς, ἃ μοι ἐνεχείρισεν ὁ Θεὸς εἰς προμήθειαν. Ἐλέγχω τοὺς ἁφαιρουμένους ἁρπάγδην τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ· ζητῶ καὶ αὐτὸς ἔλεγχον, ἐὰν καὶ ἐγὼ εἴς τι ὅμοιον ἠμωράνθην. Ὀργυλοφοῦμαι προφανῶς ὑπὸ πολλῶν· τίνος γοῦν τῶν ἁπάντων κληρουχία ἐπιβεβούλευται ὑπ' ἐμοῦ;

κθ'. Τά τε οὖν εἰρημένα ὁλοψύχως ἐθέλω καὶ μηδὲ συκοφαντεῖσθαι, μηδὲ διαβάλλεσθαι, ὅτι μηδὲ ἐγὼ τοιοῦτον ἐνεμαξάμην τραῦμα τῇ ἐμῇ ψυχῇ. Τραύματα γὰρ ἀκριβῶς ἀποφαίνομαι καὶ αὐτὸς ψυχικὰ τὰ ἐκ συκοφαντιῶν καὶ διαβολῶν, καὶ τραύματα οὐ τῶν πασχόντων, ἀλλὰ πολλῷ πρότερον τῶν ποιούντων. Οἱ μὲν γὰρ συκοφαντούμενοι καὶ διαβαλλόμενοι ἔχουσι στέφανον ἐκ Θεοῦ, τοῦ βραβευτοῦ τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώνων, εἴτε κατάσχετοι γένωνται, εἴτε καὶ διεκπετασθῶσι τῶν παγίδων τῆς κακώσεως· οἱ δέ γε τὴν διαβολὴν καὶ τὴν συκοφαντίαν ἐνεργηκότες, εἰ μὲν ἀπεστερημένοι τῶν στεφάνων ἀχρειοῦνται δι' αἰσχύνης, ὡς εἰ καὶ κατάχριστοι πίσσῃ ἐπάμπευσαν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν βαρὺ οὐδέν· ἐκεῖνο δὲ πάνυ ἀλγεινὸν καὶ ἀφόρητον εἰς ὀδύνην, ὅτι τραυματίζονται τὰ ἐντὸς, τὰ μὲν τῆς συνειδήσεως πληττούσης αὐτοὺς, τὰ δὲ σπαραττούσης τῆς καρδιώξεως, εἰ μηδὲν ἀπιτύλισαν φίλον αὐτοῖς. Καὶ ἔστι προσφυῶς ἐπὶ τῶν τοιούτων εἰπεῖν, ὡς περιετράπησαν αὐτοῖς αἱ κατὰ τῶν ἀνοσίων βολαὶ, καὶ αἱ ῥομφαῖαι αὐτῶν εἰσήλθοσαν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν· καὶ ἃ μὲν αὐτοὶ ἐπαφῆκαν, ὡς βέλη νηπίων ἐλογίσθησαν, καὶ τυχὸν οὐδὲ ἐπληξαν· ἃ δὲ ἡ δίκη κατ' αὐτῶν ἔστρεψεν, ἔσω καρδίας παρέκυψαν, καὶ τραύματα ἐνεβάθυναν.

λ'. Ἔτι ἐθέλω λαλῶν δίκαια μὴ ἐξουθενοῦσθαι, ἀλλ' εἰσακούεσθαι. Οὐ γάρ εἰμι ἐνταῦθα οὔτε χυδαῖος οὔτε τυχαῖος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐξάρχω διδασκαλικῶς· καὶ μαθητείας ἐπίκουσι τόπον ὑπ' ἐμοὶ διδασκάλῳ οἱ ἐνταῦθα πολῖται. Θείου τοῦτο Πνεύματος δῶρον, τάξαντος κἀμὲ εἰς τοιοῦτον ἔργον, οὗ χάριν καὶ ἀπόστολος Θεοῦ λογίζομαι καὶ αὐτός. Ἀπόστολος δὲ, ὥσπερ καὶ πρέσβυς ἅπας, οὐ κρίνεται ἀνάξιος προσοχῆς, ἀλλὰ πρῶτα μὲν ἀκούουσιν αὐτοῦ οἱ συνειλεγμένοι κατ' ἐντυχίαν· εἶτα, ἐάν πρός τινι ὠφελείᾳ καὶ λυσιτελείᾳ διαγνῶσιν εἶναι τὰ λαλούμενα, ἀπακούουσι, καὶ πείθονται, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀποστέλλουσι τὸν λαλήσαντα. Τί οὖν μὴ καὶ ἐγὼ τοιούτου ἐπιτυγχάνω καλοῦ; Διδάσκω, καὶ χρὴ μανθάνειν ὑμᾶς· πρεσβεύω, ἀκούσατε, καὶ τὸ ποιητέον κυρώσατε· ἀπέσταλμαι, προσέχετε. Εἰ δὲ τὰ λαλούμενα οὐκ ἀρέσκει, ἀπορήσατε, καὶ ἐπὶ τρυτάνης ταλαντευθήτωσαν αἵ τε ἀντιθέσεις καὶ αἱ λύσεις πρὸς ἀκρίβειαν· καὶ οὕτω τὸ ἐν ἡμῖν λογάριον ἢ παῤῥησιαζέσθω· ἢ ἀλλ', εἴ τις ὑπόνοια κιβδηλεύσεως ἐπὶ τῷ πνευματικῷ ὑπέστι κίρματι, ἀλλ' ἕκαστος ὑμῶν ἔχει τὴν κατὰ πνεῦμα

Αυδίαν λίθον, καὶ δύναται δι' αὐτῆς βασανίζειν, A
ὅσον ἐν τοῖς τοιούτοις νοήμασιν ἀῤῥύπαρον. Καὶ
οὕτω μὲν ἐν καλῷ καταστήσεται τὰ τῆς εἴτε πρεσ-
βείας, εἴτε μαθητείας. Πρινὴ δὲ τοιοῦτόν τι γε-
νέσθαι, μάταιος ὄχλος ὁ ἀποδυσπετῶν εἴτε πρὸς
διδάσκαλον, εἴτε πρὸς ἄγγελον. Οὐκ ἀπεστάλην, ὦ
οὗτοι, κόλαξ ἐνταῦθα, ὡς προσφέρειν ἅπασι μαλ-
θακοὺς λόγους καὶ οἵους τέρπειν μόνον καὶ διαχέειν.
Τοῦτο γὰρ σκηνοδατεῖν ἐστι χορευτικῶς καὶ ὀρχη-
στικῶς· ἄλλως δὲ εἰπεῖν ὑψηλότερον, ἐχθραίνει τὸν
Θεὸν τῷ τοιούτῳ διδασκάλῳ. Κόλαξ μὲν γὰρ ἅπας
ψεύδεται, κοινὸν δὲ οὐδὲν ψεύδει τε καὶ Θεῷ· οὐκ-
οὖν ὥσπερ οὐδὲ ὁ ψευδὴς, οὕτως οὐδὲ ὁ κόλαξ φιλό-
θεός ἐστι.

λα'. Μέμνημαι καὶ αὐτὸς οὔ τι νέον γε, ἀλλ' ἐκ
μακρῶν χρόνων ἀθεΐας κολακικῆς, δημοσιευθείσης B
ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν πόλεων, ὅτε τις ἐπίτριπτος κόλαξ
μυρία τολμήσας παράσημα, εἶτα καὶ εἰς Θεοῦ υἱὸν
ἐνέγραψε τὸν κολακευόμενον· ὁπηνίκα ὁ ἐκ τῆς
Ἀττίδος λαμπτὴρ, τοὺς πατριαρχικοὺς ἰθύνων οἴα-
κας, ἐπάμφαινεν ἄνδρα ἐκεῖνον, μέγαν μὲν καὶ
ἀξίᾳ καὶ γένει καὶ λόγῳ, εἴ τις οἶδε μαθὼν τὸν
πάλαι Ἱκανάτον, ὃς καὶ ἐνταῦθα προεκάθισε δου-
κικῶς, σμικρόνουν δὲ, οἷς θεοποιούμενος ἐπίστευε
καὶ συνετίθετο, ἄλλως δέ γε καὶ ἀναίσθητον, εἴπερ
κατατρωγόμενος κόλαξ, θηρίῳ ὑπούλῳ, οὐκ ἠσθά-
νετο.

λβ'. Γράφειν μεθοδεύει ὁ κόλαξ εἰς εὐεργέτην
τὸν ἅρπαγα, τὸν ἐκδικα ὁρῶντα εἰς εὐθυδίκην, τὸν
ὀρογλύφον προσθέτην γηδίου, τὸν τοκογλύφον με-
γαλόδωρον, τὸν ὑβριστὴν ἐπαινέτην. Τὰ ὅλα συν- C
ελεῖν εἰς ἕν, πρὸς ἀντονομασίαν ἔκτοπον ἕλκεται,
δι' ἧς ἀρετῶν ὀνόμασιν αἱ κακίαι σεμνύνοιντο ἂν·
οὗ τί ποτε ἂν εἴη χεῖρον, εἴγε ὑπάγονται καὶ οἱ
τοιοῦτοι τὸ « οὐαί; » ὁποίου κληρονομοῦσι καὶ οἱ
τὸ πικρὸν καὶ οἱ τὸ σκότος φαύλως ἀντονομάζοντες.
Ὦ πόσα καὶ οἷα καὶ ἡλίκα τὰ ἐκ τῶν κολάκων
δεινά! Φῦμα περὶ τὸν κολακευόμενον, καὶ ῥαγὲν
δδωδεν ἀποτρόπαιον· καὶ ὁ κόλαξ νάρδου πιστικῆς
ζέειν τὸ τραῦμά φησιν. Τὸν ἀδρανῆ, καὶ οἷον ἀνέμῳ
καταπνέοντα σκελίζεσθαι εἰς ἀνδρίαν ἐπαίρει· καὶ
ἔποχον ἵππῳ ἀναπείσας γενέσθαι, εἶτα καταπεσόντα
οὐ μέμφεται, ἀλλὰ τὴν ἐφεστρίδα αἰτιᾶται τοῦ πτώ-
ματος. Κἂν τραῦμα ἐκεῖθεν πάθοι τὸ σῶμα, τὸν
χιτῶνα ψέγει, ὡς οἷα τραχὺν, καὶ οὕτω τὴν σάρκα D
τρίψαντα· κἂν ἀπορῥυῇ αἷμα, τάσιν μέλους εἰς
μέμψιν προβάλλεται, δι' ἧς φλεβίου ῥαγέντος αἷμα
ἐξέκυψεν. Ἐξ ἀνθρώπων ὁ κόλαξ γινόμενος, οὐκ
εἰς ἀγαθόν τι ζῶον, ἀλλ' εἰς κόρακα μεταπλάττεται.
Ἢ γὰρ οὐ ταυτόν τι τὰ ἐς κακίαν, κόλακα καὶ
κόρακα εἰπεῖν, κατὰ τὸν ὀρθῶς πάλαι ποτὲ σκηψά-
μενον, καὶ ὀρθῷ τραυλισμῷ τὸν κόλακα φωνῇ κό-
ρακος ὑποκορισάμενον; Πολλὴ τις αἰσχύνη ῥύπον
μὲν ἐπὶ προσώπου φανέντα ὕδατι ἀποπλύνειν, μὴ
πως ὁ φυσικὸς ἀχρειωθείη χαρακτὴρ τοῦ εἴδους·
κόλακος δὲ ἀνέχεσθαι, ῥυπαρῶς παραζωγραφοῦντος
οὐ μόνον τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐντός.
Μὴ γὰρ οὐκ ἀπόλλυσιν ὁ κόλαξ καὶ ψυχὴν αὐτὴν,
χρώματα τρίβων ἐκφυλα, οἷς χριομένοις ὑπογρα-

constabunt quæ legationis et quæ discipulatus
sunt. Priusquam autem tale quid fiat, vulgus vane
sive in magistrum, sive in missum invehitur.
Non huc, credite mihi, missus sum adulator, ut
omnibus molles proferrem sermones, ad mulcen-
dum et dissolvendum tantummodo idoneos. Hoc
enim est choreutarum ac orchistarum proprium;
cæterum vero, ut loquar excelsius, Deum hoc tali
magistro reddit inimicum. Adulator enim omnis
mentitur, et nihil Deo cum mendacio commune
est, itaque, quemadmodum neque mendax, sic neque
adulator amicus Deo est.

31. Ipse memini non a recenti, sed a longis tem-
poribus impietatis adulatoriæ, in urbium maxima
propalatæ, cum aliquis vafer adulator, postquam
mille fuerat ausus extranea, postremum etiam in
Dei filium inscripsit adulatum, tunc cum illa fax
ex Attica, patriarchica dirigens gubernacula, splen-
descere fecit illum hominem, magnum quidem
dignitate, genere et sermone, si quis antiquum
audivit Hicanatum, qui huicce ducatui præfuit, pu-
sillanimem autem, quod deificatus adhibebat fidem
adulantibus et assentiebatur, aliunde vero stolidum, siquidem ab adulatore, subdola fera, se vo-
ratum non sentiebat.

32. Erigere solet adulator in beneficum, rapto-
rem, in justum, qui facit iniqua, in adjunctorem
agri, qui transgreditur terminos, in generosum,
fœneratorem, in laudatorem, qui loquitur injurias.
Ut in unum concta colligam, in antonomasiam ad-
ducitur insitatam, qua virtutum nominibus pravi-
tates honorandæ forent. Quo pejus quid forsitan
esset, si quidem et subjacent qui tales sunt, illi
væ? cujus etiam partem obtinent qui quod amaru-
rum et tenebrosum est antonomastice et falso
vocant. Oh! quot et qualia quantaque mala veniunt
ex adulatoribus! Vomica super adulatum est et
disrupta graviter fœtet, et adulator pisticam nardum
vulnus olere dicit. Eum qui debilis est et talis ut
contra ventum spirantem supplantetur, in audaciam
extollit; et postquam equo firmum insessurum
esse suasit, lapsum non redarguit, sed chlamydem
de casu causatur. Et ubi vulnus exinde passum
fuerit corpus, tunicam arguit, utpote hirsutam, et
sic carnem conterentem; et si sanguis effluxerit,
tensionem membri vocat in reprehensionem, tan-
quam per illam rupta vena cruor effusus sit. Ex
hominibus adulator natus, non in quoddam bonum
animal, sed in corvum transformatur. Nonne
enim pariter malitiosum est colacem (adulato-
rem) et coracem dicere, quatenus aliquis olim
forte recte fingens et recte balbuticus e voce
coracis blandicula sonnerit? Magnum quoddam
opprobrium est, maculam in vultu apparen-
tem abluere aqua, ne physica vultus forma de-
leatur, adulatorem vero sustinere, qui non solum
hominem exteriorem, sed etiam interiorem sordide

cepingit. Nonne enim perdit adulator et ipsam animam, extraneos conterens colores, quibus adhibitis deletur hominis pulchritudo? Qui cum adulatione loquitur, dæmoni subministrat, qui et ipse peccata adulationibus demulcens ornamentis decorat, et tanquam ad virtutum pulchritudinem, bona inscribens nomina, similitudinem habere simulat.

φόμενος; ἀχρειοῦται ὁ καλὸς ἄνθρωπος; Ὁ πρὸς κολακείαν λαλῶν δαίμονι ἐξυπηρετεῖται, ὃς καὶ αὐτὸς θωπείαις ὑποσαίνων ἁμαρτάδας ἐπαλείφει κομμωτικῶς, καὶ ὡς εἰς εὐμορφίαν ἀρετῶν ἐξωραΐζειν ὑποκρίνεται, ἀγαθὰ ἐπιγράφων ὀνόματα.

33. Ne me ergo unquam ista capiat cogitatio, ut magistrum ignobiliter aduler, et decipiam et fallam. Fidelis mihi testis est Deus, quod ex illis, quibuscum semper conversor, amicum invenio, non adulantem, sed reprehendere scientem. Et talem diligo, et in hoc « sapiens sum, » juxta testimonium sapientissimi parœmiastæ. Et tu igitur, quisque mihi dilectorum, bonum ex te fac, et fac istud primum. Fac autem etiam ex aliis bonum, ut convenient, suppositum, et ne fugiens reprehensionem, quam amat homo sapiens, adulationem accipere velis et sic deformari.

λγ'. Μὴ ἐμὲ γοῦν οὗτος λάθοι λογισμός ποτε, ὡς ἀγεννῶς κολακεύειν καὶ ἀπατᾷν καὶ ψεύδεσθαι τὸν διδάσκαλον. Πιστός μοι μάρτυς ὁ Θεός, ἐφ' οἷς ἀεὶ πραγματεύομαι, φίλον εὑρίσκειν οὐκ εἰδότα κολακεύειν, ἀλλ' ἐξελέγχειν. Καὶ ἀγαπῶ τὸν τοιοῦτον, καὶ « τοῦτό γέ εἰμι σοφὸς, » καθὰ γνωματεύει καὶ ὁ πάνσοφος παροιμιαστής. Οὐκοῦν καὶ σὺ ἕκαστος τῶν ἐμοὶ φίλων, ποίει τὸ καλὸν οἰκοθεν· τοῦτο δὴ τὸ πρῶτον. Ποίει δὲ καὶ τὸ ἑτέρωθεν, ὑποτιθὲν ὡς εἰκός· καὶ μὴ, φεύγων τὸν ἔλεγχον, ὃν ἀγαπᾷ ὁ σοφὸς ἀνὴρ, θέλε κολακεύεσθαι, καὶ οὕτω παραγράφεσθαι.

34. Verum quoniam, ut dixi, non ad adulandum missus sum, restat, ut ego sim rectitudinis vindicatio. Hujusmodi autem viri officium est dicere verum ad accidentia, quæ varia sunt et innumerabilia, quorumque pater est longum tempus, artificiosa gignens et negotia et cogitata; quibus qui ad enumerationem immoratus est, astra ipsamque arenam numerare posse de cætero confidat. Et ita quidem plerumque puram absque reticentia, qualis est, ipsam administrat veritatem omnis homo, sed præsertim qui eruditus est, magis autem qui institutus est in sacerdotio, maxime vero qui secundum præeminentiam est archisacerdos. Occurrente vero quodam eventu, qui talis est de enjusdam boni gratificatione auditorem vel singularem vel populum laudabit. Et hoc non est adulatio. Multum enim adulari spiritaliterque laudare inter se discrepant, tantumque, quantum veritas a mendacio, studiumque acre a lusu differt. In veritate quippe manet spiritalis laudator, qui vero laudat in adulatione, prævaricatur. Laus autem, quam nunc expono, sermo est ad benedictionem eorum qui juxta virtutem vivunt; et iste vel brevis vel gravis est, secundum magistri judicium, quemadmodum iterum reprehensio sermo est hujusmodi laudi oppositus, eum qui virtutem non colit vituperans. Ad quem ipsum etiam opportune recurrendum est ab eo qui spiritu docet, enitens, hinc quidem melle cæterisque suavitatibus pium sanctumque suscitare desiderium, illinc autem medicinalibus amaris ac reliquis acerbitatibus quod morbosum est ad sanitatem reducere. Quorum priori dicta laus proportionaliter infunditur, posterioribus autem reprehensio.

λδ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅπερ ἐφάμην, οὐκ ἀπέσταλμαι κολακεύειν, λείπεται δὴ ὀρθότητος εἶναί με ἔλεγχον. Ἀνδρὸς δὲ τοιούτου ἔργον ἀληθίζεσθαι πρὸς τὰ παραπίπτοντα, ποικίλα ὄντα καὶ ἀδιεξίτητα, ὧν πατὴρ ὁ μακρὸς χρόνος, δαίδαλα φύων καὶ πράγματα καὶ νοήματα· οἷς ὁ ἐνδιατρίψας εἰς ἀπαρίθμησιν θαρρείτω τοῦ λοιποῦ καὶ ἀστέρας ἔχειν μετρεῖν καὶ ἄμμον αὐτήν. Καὶ οὕτω μὲν ὡς ἐπὶ πλεῖστον φιλὴν ἀνυποστόλως αὐτὴν καθ' αὐτὴν διαχειρίσεται τὴν ἀλήθειαν καὶ πᾶς μὲν ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ ὁ πεπαιδευμένος, ἐπὶ ἔτι δὲ πλέον ὁ ἐν ἱερωσύνῃ, μάλιστα δὲ καθ' ὑπεροχὴν ὁ ἀρχιερεύς. Περιπετείας δέ τινος ἐπιγενομένης, καὶ ἐπαινέσεται ἀκροατὴν ἢ ἄνθρωπον ἢ δῆμον ὁ τοιοῦτος διὰ καλοῦ τινος ἐπίδοσιν· καὶ ἔστιν αὐτὸ οὐ κολακεία. Πλεῖστη γὰρ ὅση διαφορὰ τοῦ κολακεύειν καὶ τοῦ πνευματικῶς ἐπαινεῖν, τοσαύτη, ὅση καὶ ἀληθείας πρὸς ψεῦδος, καὶ σπουδῆς πρὸς παίγνιον. Ἀληθεύει μὲν γὰρ ὁ πνευματικὸς ἐπαινέτης, παρεργάζεται δὲ ὁ κατὰ κολακείαν. Ἔστι δὲ ὁ ἔπαινος, ὃν ἐγὼ ἄρτι ἐκτίθεμαι, λόγος εὐλογητικὸς τῶν κατ' ἀρετὴν ζώντων. Καὶ αὐτὸς ἢ ἐν στενολεσχίᾳ, ἢ ἀποτάδην, ὡς ὁ διδάσκαλος διακρινεῖ· ὥσπερ αὖ πάλιν ψόγος ὁ τῷ τοιούτῳ ἐπαίνῳ ἀντίθετος λόγος, δυσχημόνων τὸν μὴ ἀρετῶντα. Οὗ καὶ αὐτοῦ στοχαστέον ἐν καιρῷ τὸν κατὰ πνεῦμα διδάσκοντα, πραγματευόμενον, πῇ μὲν μέλιτι καὶ λοιποῖς ἡδύσμασιν ἀνακτᾶσθαι τὴν θεοφιλῆ ὄρεξιν, πῇ δὲ πικράσμασιν ἰατρευτικοῖς καὶ λοιπαῖς ὀριμύτησιν ἐπανάγειν τὸ κακεκτοῦν εἰς ὑγίειαν· ὧν τῷ μὲν πρώτῳ ἀνάλογον διεκπίπτει ὁ ῥηθεὶς ἔπαινος, ψόγος δὲ τοῖς δευτέροις.

35. His præmissis, jam plane intellexi mihi non esse licitum adulari vos qui mei estis, quibus inservire, quos ad bonum componere, quos in veritatem inducere volo. Vereor enim, ne, blandiens in docendo sicque mentiens, contra Deum pugnem. Etenim aliquando blandiar; sed cum ad aliquem

λε'. Τούτων προεκτεθειμένων, ἔχω συναγαγὼν ἤδη ἐντελῶς, ὡς οὐκ ἔξεστί μοι κολακεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς, οὓς ὠφελεῖν ἐθέλω, οὓς εἰς ἀγαθὸν καταρτίζειν, οὓς ἐνάγειν πρὸς ἀλήθειαν. Δέδοικα γὰρ, μὴ καὶ θεομαχῶ, κολακεύων ἐν τῷ διδάσκειν, καὶ οὕτω ψευδόμενος. Κολακεύσω μὲν γάρ ποτε· ἀλλ'

ὁτε ποππύζω πρός τινα, ὡσεὶ καὶ ἵππον ἀγριούμενον, ἢ καὶ καταψῶ θηρίον ἀτίθασσον· οἷς προσθετέον καὶ ἀφύκτους ἐχθροὺς, εἴ ποθεν κατασκήψαιεν. Καὶ μὴν ἐγὼ (ἦν ποτε καιρὸς ἐκεῖνος ἀπευκταῖος, ὁ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν) καὶ ὠκνουν κολακεύειν, καὶ ὁ Θεὸς ἵστατο παρ' ἐμοὶ καὶ διὰ τοῦτο· εὐδοκίμουν γὰρ τάληθῆ λέγων εὐμεθόδως. Εἰ δέ ποτε καὶ χολήν τινα τοῖς δεσπόταις ἐκείνοις ὑπεκίνουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ταχὺ τὸ πῦρ ἐσβέννυτο, τῇ ἄνωθεν δρόσῳ μαραινόμενον.

A sibilo, tanquam ad equum agrestem, vel feram indomitam demulceo; quibus adjungendi sunt ineluctabiles inimici, si alicunde irruant. Et certe ego, — erat olim tempus illud captivitatis abominandum, — adulari quondam nolebam, et idcirco mihi Deus aderat: amabar enim plana via vera loquens. Si quando vero bilem dominatoribus illis moverem, ecce brevi iquis, rore desuper infuso exstinguebatur.

λς'. Ἔτι προσεπιζητῶ, καὶ σοφοὺς εἶναι καὶ ἐμὲ καὶ ὑμᾶς. Ἐσόμεθα δὲ τοιοῦτοι οὐ πόνῳ πολλῷ, οὐ βιβλίων ἐπελεύσεσιν, ἐφ' οἷς ὀφθαλμοὶ κάμνουσιν, οὐ διδασκάλων αὐστηρίαις, ὧν αἱ χεῖρες ἀλγεινοὺς ἐντρίβουσι μώλωπας, οὐχ ὕπνου ἀργίαις, δι' ὧν καὶ αὐτῶν πολὺ τὸ σῖνος τοῖς ἀγρυπνοῦσιν, οὐ ποδῶν καμάτοις ἐξ ὁδοιπορίων, οὐ δαπάναις ταῖς τε ἄλλαις καὶ ὅσαις ἐκθεραπεύονται λίχνοι διδάσκαλοι, οὐκ ἄλλοις τούτοις, ὧν μυρίων ἡ κατὰ σοφίαν ἐφίεται ἀγωγή. Ἀλλὰ χρὴ μόνον ἐθελῆσαι καὶ ἐπινεῦσαι ἡμᾶς, καὶ αὐτίκα σεσοφίσμεθα ἐντελῶς.

36. Et adhuc me et vos esse sapientes præsumo. Tales autem erimus non multo labore, non librorum accessione, super quibus fatigantur oculi, non magistrorum austeritate, quorum manus molestas vibices imprimunt, non insomniis, per B quæ multum damnorum affertur vigilantibus, non pedum ex itineribus ærumnis, non expensis istiusmodi quibus cupidis magistris deserviunt, non aliis mille talibus, quæ secundum sapientiam educatio attingit; sed solummodo nos velle et assentiri oportet, et statim omnem sapientiam acquisiverimus.

λζ'. Σοφίζει δὲ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπώμενος ὁ ἔλεγχος. « Ἔλεγχε γὰρ, » φησὶ, « σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει σε, » ἀφορμὴν ἐντεῦθεν λαβὼν τοῦ καὶ σοφώτερος εἶναι. Ὦ διδάσκαλος οὗτος εὐπόριστος, ὦ σαφὴς, ὦ γοργὸς, ὦ δώροις ἀνάλωτος, ὦ καὶ διδάσκων ἅμα καὶ ἰατρεύων, τὸ μὲν, οἷς μεθοδεύει τὰ σωτήρια, τὸ δ', ὅτι τῆς ψυχικῆς ἀκχεξίας ἀποκενοῖ· ὦ καὶ πρὸς χάος ἄβυσσον κατάγων καὶ πρὸς οὐρανὸν ὑψῶν ὁ C αὐτὸς, τὸ πρῶτον, οἷς ταπεινοποιεῖ ἐκ μεταμέλου, τὸ δεύτερον, οἷς ἀνάγει τῇ ἐκ μετανοίας καθάρσει πρὸς τὸν ὕψιστον Κύριον. Εἰ δέ τις ἁμαρτάνων τὸν φοιοῦτον ἔλεγχον σκορακίζειν ἑαυτοῦ πειρᾶται, ὁ τοιοῦτος φριξάτω, εὐλαβούμενος, μή ποτε καὶ αὐτὸς αἰτιαθείη δεινῶς, ὡς τοὺς δικαίους ἐλέγχους μώλωπας ἑαυτῷ ἡγούμενος.

37. Reddit autem ita nos sapientes desiderata reprehensio. « Reprehende enim, inquit, sapientem, et amabit te, » occasionem inde sumens ut sapientior fiat. O magister ille aditu facilis! quam manifestus, quam ardens, quam donis inaccessibilis! Una docet et sanat, istud quidem eo quod salutaria præscribit, hoc autem eo quod morbo spirituli purgat! Idem in profundam abyssum demittit, et in cœlum extollit, illud, quod ex pœnitentia humiliat, hoc, quod puritate ex pœnitentia ad altissimum Dominum elevat! Si quis vero deliquens, hujusmodi reprehensionem a se projicere tentat, talis contremiscat, veritus, ne aliquando et ipse in causa tremenda constituatur, tanquam justas reprehensiones sibi vibices æstimans.

λη'. Ὦ ἁμαρτωλὸς ἐγὼ, καὶ εἴ τις ἕτερος κατ' ἐμέ. Τί δήποτε κεκαυτηριασμένοι τὴν συνείδησιν, οἷς οἴδαμεν ἁμαρτάνοντες, τὸν ἐκ τοῦ λόγου καυτῆρα δυσωπούμεθα; Ἐπαινῶ κακέκτας ἐκείνους, οἳ καὶ νοσεῖν αἰσθάνονται, καὶ ἀνέχονται καιόμενοι πρὸς ὑγίειαν. Ὁ στραβίζων ἐμφανῶς, ἐὰν ἀκούσῃ, εὐωπὸς εἶναι, γελᾶσθαι κρίνει, καὶ τὸν ἐπαινεῖν δοκοῦντα μέμφεται. Οὕτω δὲ καὶ ὁ κυλλοποδίων, εἴπερ ὀρθὰ D βαδίζειν λέγοιτο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατὰ σῶμα πηρώσεων. Ἡμεῖς δὲ, ὧν πρῶτος ἐγὼ, ἁμαρτίαις ἐζοφωμένοι, καὶ μανθάνοντες, ὡς εἶναι καὶ ἡλιῶδες ἀπαστράπτειν, διατί οὐ νοοῦμεν, ὅτι γελώμεθα; Ἐθέλομεν δὲ συνεχῶς αὐτὸ ἀκούειν εἰς ἔπαινον. Εἰ δὲ ὁ παραβλὼψ καὶ χωλὸς, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἡ κατὰ σῶμα ἡμάρτηται πλάσις, θυμὸν ἀναλαμβάνουσιν, ὅτε ποτὲ σκώπτονται, καί τις οἴεται διὰ ταῦτα, καὶ τὸν ἐλεγχόμενον καὶ οὕτω χολούμενον δεόντως ἀγανακτεῖν, ὡς οἷα περιυβριζόμενον, γινωσκέτω οὐ καλῶς οἰόμενος. Οὐ γὰρ ταὐτὸν σκώπτεσθαι καὶ ἐλέγχεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ σκῶμμα παίζει κυριολεκτούμενον, ὁ δὲ ἔλεγχος σπουδάζει καὶ διορθοῖ.

38. O peccator ego, peccatoresque si forte sint mihi similes, cur tandem conscientia cauteriati, qui nos esse peccatores scimus, cauterium ex sermonibus ægre ferimus? Morbo laborantes istos laudo, qui se sentiunt ægrotare combustionemque sustinent ad sanitatem. Qui manifeste strabus est, si quod bene sit oculis audiat, irrideri se judicat, et eum qui laudare videtur arguit. Sic porro etiam claudus, si recte dicatur incedere. Idem vero est quoque de cæteris corporis defectibus. Nos autem, quorum ego primus, peccatis obcæcati, cum audimus esse lumen et sicut sol fulgere, quare nos irrideri non putamus? Sed perpetuo laudationem audire volumus. Si vero strabus et claudus, et quicunque tali corporis deformatione laborat, ira moventur, cum cavillationem audiunt, et ideo quis putat eum qui reprehenditur, cum sic irascitur, merito indignari tanquam injuriam passum, multum errat. Non enim idem cavillationem subire et reprehendi: cavillatio enim proprie per ludum agit, reprehensio vero serio agit et corrigit.

λθ'. Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἡμεῖς διδασκαλικῶς ἐλέγχον-

39. Nec igitur nos, cum docendo reprehendimus

non probrose, neque injuriose, sed ad lapsus correctionem relevationemque casus, vel cavillatione capimur vel exprobramus. At vero sicut qui devios a recta via reducunt ad illam, et impugnantes erronem, et viam directissimam illico ostendentes, non invehuntur, nec injuriose agunt, nec convitiantur; sic neque qui reprehendunt in exhortando, molestum quid faciunt, sed opus Deo gratum perficiunt, dum in rectis legibus et in canonum rectitudine firmant eos qui ab illis declinaverunt.

40. Ad quid mihi ista? Idcirco ut nos omnes moneam invicem reprehendere, et ab invicem spiritualiter et fraterne reprehendi, et ita non cæcos ambulare in vita, sed diligenter illud quod secundum Deum est, iter implere, sicque sapientes evadere juxta istud: « Dominus illuminat cæcos »; » qui sane velut in tenebris, in hac vita conversantes, a Deo recte diriguntur, et itinera perficiunt ad splendidam luminum facem, quorum excellentia sunt ellychnia spiritalium reprehensionum disciplinæ.

41. Insuper et ad virilem nobilitatem exhortor qui mecum sunt cives, et induco recordationem, ut dimittantur illæ imperitiæ ac importunæ minæ, hic dentium intempestivus stridor, hi in vanum linguæ ardores, in mente proverbio habito quod « virorum est agere, mulierum autem loqui. »

42. Ego igitur extabui, sic frequenter exterritus minis, iisque in me maximis, fratres. O vos, unus, duo, tres, plures, qui nimis ad iram ferventes, ad charitatem frigetis et ad dilectionem forte mortui estis, sinite me brevi vivere tempore, quo victurus sum, vel citius tollite me de vita. Dimittite calcaneo mihi insidiari, scientes, præcipuum esse ad interitum inhærere cordi, visceraque dilacerare et lambere cruorem. Cogitate, quod sex et decem anni jam sunt, quibus adversum nos dentes acuitis. Usquequo sic laborantes sustinebitis? Ecce, post judicem maximum, cœlestem dico, maximus in his qui sunt super terram: in causam ad illum adducendus est malus archisacerdos ille, qui vos excoriat, qui lædit, qui injuriatur, qui rapit, qui quodcunque malum facit. Et ille magnum scandali lapidem auferet, et vos ita recte gradiemini. Esto quædam et ex vobis gratia, quod ex Romanorum terra per vos deleatur omnium auctor malorum Eustathius. Denuntiate me, dissimulatum malum; revelate me, pernicieni non omnibus manifestam. Invenietis gratiam apud Deum et homines, ex hoc sacro loco, illum quem vos indicatis maledictum, auferentes. Non vos omnes, fratres, pudore afficiens hæc dico. Perfecte quippe novi, sicut numerabiles inimicos, sic etiam cæteros qui Deum, qui Ecclesiam, qui sacerdotes amant, uno verbo, qui in Deo fratres diligunt;

[37] Psal. CXLV, 8.

τες, καὶ μήτε ὀνειδιστικῶς, μηδὲ πρὸς ὄβριν, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν σφάλματος καὶ ἀνέγερσιν πτώματος, ἢ ἁλισκόμεθα σκώμματος, ἢ ὀνειδίζομεν. Ἀλλ' ὥσπερ οἱ τοὺς ἐκτραπέντας τῆς ὁρθῆς ὁδοῦ ἐπανάγοντες εἰς αὐτὴν, καὶ διδάσκοντες τὴν ἁπλάνησιν, καὶ τὴν σκοπιμωτάτην ἐνστατικῶς ὑποδεικνύοντες, οὐκ ἐπιτίθενται, οὐδ' ἀτιμάζουσιν, οὐδὲ ὀνειδίζουσιν· οὕτως οὐδὲ οἱ ἐξελέγχοντες πρὸς παραίνεσιν, λυπηρόν τι ποιοῦσιν, ἀλλὰ Θεῷ ἀρέσκον ἔργον ἀποτελοῦσι, νόμοις ὀρθοῖς καὶ κανόνων εὐθύτησιν ἐμβιβάζοντες τοὺς ἐξ αὐτῶν παροιστρήσαντας.

μ'. Πρὸς τί μοι ἀποτέλεσμα ταῦτα; Εἰς τὸ πάντας ἡμᾶς χρῆναι ἀλλήλους ἐλέγχειν, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐλέγχεσθαι πνευματικῶς καὶ ἀδελφικῶς, καὶ οὕτω μὴ τυφλοὺς περιπατεῖν ἐν βίῳ, ἀλλ' ἐξακριβοῦσθαι τὰ κατὰ Θεὸν διαβήματα, καὶ οὕτω σοφοὺς ἀπεκβαίνειν κατὰ τό· « Κύριος σοφοῖ τυφλούς· » οἱ δηλαδὴ ὡς ἐν σκότῳ, τῷ βίῳ τούτῳ, ἀναστρεφόμενοι, ὀρθὰ ποδηγετοῦνται θεόθεν, καὶ ὑπὸ φώτων λαμπροτάτων ἐξανύουσι τὰς πορείας, ὧν θρυαλλίδες εὐγενεῖς καὶ αἱ κατὰ τοὺς πνευματικοὺς ἐλέγχους διδασκαλίαι.

μα'. Ἐπὶ δὴ τούτοις προκαλοῦμαι εἰς ἀνδρικὴν εὐγένειαν τοὺς σὺν ἐμοὶ πολίτας, καὶ εἰσάγω μνήμην ἀφίεσθαι τῶν καὶ ἀπείρων καὶ ἀκαίρων ἀπειλῶν, τοῦ παρὰ ὥραν βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, τῶν ἐν κενοῖς γλωσσαλγιῶν, ἐνθυμουμένους τὸ περιφόμενον, ὡς « ἀνδρῶν μὲν τὸ ποιεῖν, γυναικῶν δὲ τὸ λαλεῖν. »

μβ'. Ἐγὼ οὖν ἐκτέτηκα, οὕτω συχνὰ καταβροντώμενος ἀπειλαῖς, καὶ ταῦτα ταῖς ἐμοὶ μεγίσταις, ἀδελφοί. Ὦ εἷς, οἱ δύο, οἱ τρεῖς, οἱ τούτων πλείους, οἱ παρὰ τὸ δέον θερμοὶ εἰς ὀργὴν, οἱ τὰ μέντοι εἰς ἀγάπην ψυχροὶ, τὰ δὲ εἰς φιλίαν μήποτε καὶ νεκροί· ἄφετέ με ζῆν τὸν βραχὺν χρόνον, ὃν βιώσομαι, ἢ ἀλλὰ τάχιον ἀπαγάγετέ με τοῦ βίου. Ἄφετε τηρεῖν μοι τὴν πτέρναν, εἰδότες καίριον εἶναι εἰς ὀλεθρον ἐμφῦναι τῇ καρδίᾳ καὶ σπαράξαι σπλάγχνα, καὶ λάπτειν αἷματος. Λάβετε κατὰ νοῦν, ὅτι ἐξ ἤδη που καὶ δέκα ἐνιαυτοὶ, ἐν οἷς καθ' ἡμῶν ἀκονῶντες ὀδόντας ὀξύνετε. Μέχρι τίνος ἀνέξεσθε οὕτω κάμνοντες; Ἰδοὺ ὁ μετὰ τὸν μέγιστον δικαστὴν, τὸν οὐράνιον, μέγιστος ἐν τοῖς ἐπὶ γῆς ἀκτέον παρ' ἐκείνῳ τὸν κακὸν ἀρχιερέα, τὸν σκύλλοντα ὑμᾶς, τὸν βλάπτοντα, τὸν ἀδικοῦντα, τὸν ἁρπάζοντα, τὸν ἅπαν κακὸν ποιοῦντα. Καὶ ἐκεῖνος ἐξαιρήσεται τὸ μέγα πρόσκομμα, καὶ ὑμεῖς ὀρθὰ οὕτω βαδίσετε. Ἔστω τις χάρις καὶ ἐξ ὑμῶν, ὅτι τῆς Ῥωμαΐδος ὑμῶν ἀπαλιφήσεται ὁ πάντων κακῶν αἴτιος Εὐστάθιος. Ἐκφήνατέ με, τὸ ὑπουλὲν κακόν· ἀνακαλύψατέ με, τὸν οὐ πασιδήλον ὀλεθρον. Εὑρήσετε χάριν παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ἀπαγάγοντες τοιοῦδε τόπου ἀγίου τὸν ὡς ὑμεῖς κρίνετε ἐναγῆ. Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς ἅπαντας, ὦ ἀδελφοὶ, ταῦτα λέγω. Ἠκριβωκὼς γὰρ ἔχω, καθὰ τοὺς μετρητοὺς φιλέχθρους, οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς φιλοθέους, τοὺς φιλεκκλησίους, τοὺς φιλαρχιερεῖς, τὸ κὰν εἰπεῖν, τοὺς ἐν Θεῷ φιλαδέλ-

φους· οὓς καὶ δυσωπῶ ἐπεύχεσθαι τῇ πόλει ταύτῃ τὰ βελτίονα, ἵνα μὴ καὶ ἐνταῦθα κακῶν ἀνδρῶν ὀλιγίστων οὐκ εἰς ἀγαθὸν ἀπολαύσωσι τὰ ἡμέτερα. Θεὲ, πανάγιε βασιλεῦ, καὶ βασιλεῦ ἔνθεε· ἐπιβλέψατε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κατασειομένους στερεώσατε, ἵνα ἢ ἐν ἀσφαλεῖ στησώμεθα προφαινόμενοι, ἢ ἀλλὰ καταπεσόντες κεισόμεθα εἰς ἀνίγερτον. Δυοῖν γὰρ θάτερον, ἢ καλῶς ζῆν, ἢ τεθνάναι καλῶς, ἐφιέμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς ἄνθρωποι καὶ ἐμπαθεῖς καὶ περιπαθεῖς. Ταῦτα εἰπὼν, οἷς οὐκ ἂν εἴποι τις μὴ καὶ διδασκαλίαν πυκνὴν παρενεσπάρθαι, ἧς ἕνεκεν ὀφειλετικῶς ἐνταῦθα συνηνέχθημεν, σιγήσομαι τοῦ λοιποῦ, ἕως ἂν ἐξ ὑμῶν μάθοιμι ἀποφαντικῶς, ὅποι τῶν ἠρωτημένων τόπων κατατάξετε ἡμᾶς, τοὺς ἴσως μὲν χρείους, καθά τις ἔφη σοφὸς, ἴσως δὲ ἀχρείους. Τότε δὲ ἀκούσαντες; λαλήσομεν ἢ πεφεισμένως, ἢ ἀφειδέστερον.

μγ'. Τῷ τέως δὲ ἀναφωνῶ συνήθως ὑμῖν διασκευάζεσθαι πρὸς τὸν ἐπιόντα τῆς νηστείας ἁγιασμὸν, καθ' οἵους τρόπους κόλαξ ὑπεθέμην ὑμῖν. Οὐκ ἔχω γάρ τι ἐκείνων φράσαι κάλλιον ἢ ἀκριβέστερον· ἄρτυμα δὲ ἔστω ὑμῖν τοῦ θεαρέστου νηστεύματος μὴ μόνον ἡ ὀλιγοσιτία καὶ τὸ ἐγκρατῶς αὐταρκες, τὰ τοῖς πλείοσιν εὐχερῆ, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ὁ πρὸς τοὺς δεομένους ἔλεος ὁ κατὰ δύναμιν· ὃν οὐδ' αὐτὸν ἀποπροσποιεῖται ὁ πάγκοινος ἐλεήμων Θεὸς, οὐκ ἐν τῷ πολλῷ μόνῳ τὸ μέγα τῆς ἐλεημοσύνης τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀλίγῳ τῷ κατὰ ἰσχὺν, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ὀλιγίστῳ, εἰ καὶ αὐτὸ ἱλαρῶς καὶ διακριτικῶς δίδοται. Ὁ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις εἰς νόστιμον ἄλας λογίζεται, μηδ' αὐτὸ ἐλλειπέτω.

μδ'. Ἔστι δὲ ἐκεῖνο ἡ ἀγάπη, τὸ καὶ εὐπόριστον ἀγαθὸν, εἴπερ ἐθέλομεν ἀναβλέπειν καὶ ψηλαφᾷν, καὶ δυσπόριστον, εἴγε καταμύομεν καὶ διερευνώμεθα· περὶ ἧς μυρίους ὅσους λόγους χέαντες, οὐκ οἶδα, εἴπερ τὰς εἰς φιλίαν ἀτέγκτους ψυχὰς ὑγράναμεν, καὶ εἰς κάρπιμον διηνοίξαμεν. Ταύτης ἐπιλειπούσης, μάτην πονήσομεν καὶ εὐχόμενοι, καὶ νηστεύοντες, καὶ γονυπετοῦντες, καὶ ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἔλεον προβεβλημένοι, καὶ δάκρυα προχέοντες· οὐ γὰρ ἂν εἴη τὸν Θεὸν, τὴν αὐτοαγάπην, προσδέξασθαί τι ἐκ τῶν τὴν ἀγάπην ἐξουθενούντων, καὶ οὕτω κατακωτιζομένων καὶ τὴν ἐξ ἐκείνου βοήθειαν. Πονηροὶ οἱ μὴ ἀγαπῶντες· πονηροὺς δὲ ὁ φίλιος οὐ προσίσταται. Ἄδικοι οἱ μὴ ἀγαπῶντες· ἀδίκοις δὲ οὐκ ἐπιλάμπει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. Οὐδὲν ἀγαθὸν παρὰ τοῖς μὴ ἀγαπῶσιν· ὁ δὲ Θεὸς ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιος. Κοινωνία οὖν οὐδεμία τοῖς τοιούτοις πρὸς τὸν Θεόν. Βοηθητικὸν ἡ ἀγάπη, ἐπικουρεῖ, συμμαχεῖ, θερμῶς ὑπερπονεῖ. Πονεῖται ὁλοψύχως ὑπὲρ τῶν ἀγαπωμένων, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ αὐτῶν· πάντα πάσχει, πάντα ποιεῖ, πάντα ὑπομένει ὁ ἀγαπῶν.

με'. Τί ἂν ὠφελοῖη ζῶν, ἢ τίς αὐτοῦ χρεία ἐν βίῳ; Ὁρᾶτε πρὸς τὸ καὶ πρῶτον καὶ μόνον καὶ μέγιστον ἐν τοῖς ἄρτι παράδειγμα, τὸν αὐτοκράτορα, ὃς ἀγαπῶν τὸν κόσμον, οἷα καὶ εἰς θεὸν αὐτῷ ἐπικεκλημένος μετὰ τὸν ὑπερουράνιον, οὐσίαν ὥσπερ ἑαυτῷ

A quos suppliciter deprecor, ut eroptent huic civitati meliora, ne hic quoque ex paucissimis malis hominibus res nostræ affligantur. Deus, sanctissime rex, et rex divine, in nos aspicias et robora concussos, ut vel in tuto manifesti constemus, vel postquam ceciderimus, in quiete jaceamus. Ex duobus unum, vel pulchre vivere, vel pulchre mori desideramus et nos, tanquam homines turbidi vehementerque exagitati. His dictis, quibus non dixerit aliquis non densam intermisceri doctrinam propter quam utiliter hic simus congregati, de cætero nunc tacebo, donec ex vobis aperte discam, quo propositorum locorum ordinetis nos, forte quidem utiles, ut quis ait sapiens, forte vero inutiles. Postquam autem audiverimus, loquemur, vel

B parce, vel minus remisse.

43. Hucusque vero de more prædico vobis, ut præparemini ad instantem jejunii sanctificationem illis modis, queis vobis adulator suppositus sum. Non enim habeo dicere quidquam illis melius vel perfectius. Sit autem vobis jejunii Deo placentis condimentum non solum cibi parcitas, et firma temperantia, quæ plerisque facilia sunt, sed et maxime erga pauperes misericordia juxta vires exercita; quam nec ipsam abjiciet omnium miserator Deus, qui non solum ponit in multo eleemosynæ magnitudinem, sed etiam in pauco viribus respondente, sed et in ipso paucissimo, si hoc ipsum hilariter et discrete detur. Quod autem in his

C utile sal reputatur, nec ipsum desit.

44. Est autem istud charitas, adeptu facile bonum, dummodo velimus sursum aspicere et quærere, difficile vero inventu si claudamus oculos et inquiramus, de qua cum mille sermones infuderimus, nescio an aridas ad dilectionem animas madefecerimus, et ad fructificationem aperuerimus. Ista prætermissa, frustra laborabimus orantes et jejunantes, et genuflectentes, et vigilantes, et misericordiam exercentes, et lacrymas fundentes: impossibile enim est, quod Deus, ipsa charitas, aliquid accipiat ex his qui charitatem parvipendent et sic auxilium ex illo contemnunt. Mali sunt qui non habent charitatem; malos autem protector

D dilectionis benigne non prosequitur. Injusti sunt non amantes: injustis autem non illucescit sol justitiæ. Nihil boni venit a non habentibus charitatem: Deus autem omnium bonorum est auctor. Nulla igitur talibus ad Deum est participatio. Auxiliatrix est charitas, succurrit, in pugna adjuvat, ferventer collaborat. Ex animo fatigatur propter dilectos et animam suam pro ipsis ponit: omnia suffert, omnia facit, omnia sustinet qui charitatem habet.

45. Quid vivens prodesset, vel quod illius esset in vita commodum? Intuemini primum et solum et maximum illorum qui nunc sunt exemplar, Dominum omnipotentem, qui diligens mundum, tanquam ipse deus post supercœlestem deputatus,

quasi substantiam sibi pro nobis labores assignat, et ad hoc se judicat natum, ut pro mundo laboret et labores sibi non obstacula faciant per vitam, neque die, neque nocte, neque hyeme, ipsum etiam humorem in membris animalibus congelante, neque æstate urente; ita ut difficile sit videre illum de actionibus pro nobis factis otium agentem, non dico ad quiescendum, sed etiam ad paululum respirandum. Ecce enim modo nos hyems includebat in domos tanquam in latibulorum recessus impellens, et unusquisque, velut sub Tartaro stantes, gelidi degebamus, et torpore vexabamur; nos etiam pigebat inclinare caput ad aerem, ut ita dicam, domesticum, qui circumit atria; et arte conficiebamus amœna pedum involucra, enemidesque luxuriosas, et vestitus velleribus onustos. Multi vero dulcem enutriebant ignem, per quem ab humano corpore hyemale frigus ejiciebatur; mollior autem ad tales ferendas impressiones, in balnei calore consistebat ad frigus exterius circumdatum æquali vi devincendum. Et talibus quidem rationibus aeris severitatem repellebamus. Dominator autem, assuetus jam a magno et a parvo post infantiles fascias talibus horrorem imprimentibus, et, veluti quis urbane diceret, jamdudum frons ipse totus esse sciens in his quæ spectant ad constantiem exercitationem ad perferendas tales aeris injurias, quando constantiæ tempus advenit, nihil circumdatus aut præmunitus, præter æstum ad quodlibet opus pro Deo, zelumque quo fervebat ad illum, adeo ut incenderetur in injustitiam inimicorum ejus; pro nihilo reputans minas et plagas, quales ad summum extollebat hyems, ardentissime curris; et irruit medius inter inimicos alienatæ mentis et alienæ linguæ prospereque procedit ad extraordinaria, quorum modo per ecclesiam legebantur evangelia, exemplum et ipsa charitatis exinde profluentis; per quæ nos etiam hujusmodi festivitatum participes assumit ille qui non solum in fugam perpetuam inimicos vertit et quidquid in ipsis certamini proprium, evertit, sed etiam ipsorum terram habitatoribus desertam fecit, illosque subjecit nobis in servitutem, qua ipsi vere digni sunt et nomen ad id ferunt.

46. Tales igitur regalis erga nos charitas, talis propter nos et similes nobis zelus dominatorem urit. Sic ille sermonibus docens optima, quorum caput est charitas, doctrinam et operibus consignat, seipsum in omnibus virtutis præbens archetypum. Illum et hic, quantum possibile est, imitemur, quoniam ille imago cuncti boni figuratus, maximum Salvatorem nostrum in imitationem imaginaliter proponens, et gratuitam illius mortem propter nos in mentem exprimens, seipsum propter nos morti tradit. Ideo porsus gauderet, discens et nos in bono diligentes, quoniam et magister et omnis boni gnarus monarcha nobis

A τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν πόνους ὁρίζεται, καὶ εἰς τοῦτο γεγεννῆσθαι κρίνει, τὸ ὑπὲρ τοῦ κόσμου πονεῖσθαι, καὶ τοὺς κόπους αὐτῷ μὴ ἐγκόπτεσθαι διὰ βίου, μὴ ἡμέρας, μὴ νυκτὸς, μὴ χειμῶνος, πηγνύντος καὶ αὐτὴν ὑγρότητα τὴν ἐν μέλεσι ζωϊκοῖς, μὴ θέρους φλέγοντος· ὡς ἔργον εἶναι ἰδέσθαι αὐτὸν σχολὴν πράξεων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἄγοντα, μὴ ὅτι γε ὡς ἀναπαύσασθαι, ἀλλὰ μικροῦ μηδὲ εἰς ἄνετον ἀναπνεῦσαι. Ἰδοὺ γὰρ καὶ νῦν ἡμᾶς μὲν ὁ χειμὼν ἐνέκλεισε παραβύων ὡς εἰς φωλεῶν καταβύσεις τοὺς ἐν ἡμῖν οἰκίσκους, καὶ ἕκαστος ὡς οἷα καὶ ὑπὸ ταρτάρου ὄντες, κρυεροὶ διήγομεν, καὶ νάρκην ἐπάσχομεν· καὶ ἦν ἡμῖν ὄκνος, καὶ προκύπτειν εἰς ἀέρα, τὸν ὡς εἰπεῖν κατοικίδιον, ὃς καὶ περικέχυται τὰς αὐλὰς· καὶ ἐτεχνώμεθα ποδῶν ἕλαρὰ προκαλύμματα, καὶ κνημῖδας τρυφώσας, καὶ ἀμπεχόνας μαλλοῖς βεβριθυίας. Πολλοὶ δέ τινες καὶ πῦρ μαλακὸν περιεργάζοντο, δι' οὗ σώματος ἀνθρωπίνου ψῦχος χειμέριον ἐκπορίζεται· ὁ δὲ μαλακώτερος, προσβολὰς φέρειν τοιαύτας, καὶ λουτρῶνος ἐγίνετο ἂν ἀντίπαλον πρὸς τὸ δριμὺ τοῦ ἔξω περιέχοντος. Καὶ τοιαύταις μὲν ἡμεῖς μεθόδοις τὸ τοῦ ἀέρος λυποῦν ἀπεκρουόμεθα. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἐθὶς ἤδη ἐκ μακροῦ καὶ μικροῦ μετὰ τὰ βρεφικὰ σπάργανα τῶν οὕτω φρικαλέων καταστημάτων γενόμενος, καὶ, ὃ δή τις ἀστείως ἔφη, πάλαι ποτὲ μέτωπον αὐτὸς ὅλος εἶναι διαγνοὺς τά γε εἰς καρτερικὴν γυμνασίαν τοῦ ὑπομένειν ῥᾳδιουργίας ἀέρων τοιαύτας, ὅτε περιπονίας καιρὸς, περιβεβλημένος ἢ προβεβλημένος οὐδὲν περιττὸν, B ἀλλ' ἢ τὴν πρὸ παντὸς ἔργου μετὰ Θεὸν θαλπωρὴν, καὶ τὸ διαθερμαίνεσθαι εἰς τὸν ὑπὲρ ἐκείνου ζῆλον καὶ ὡς οἷα πυρφορεῖσθαι ταύτῃ πρὸς ἐκδίκησιν τὴν κατὰ τῶν ἐκείνου ἐχθρῶν, παρ' οὐδὲν θέμενος τὰς καὶ ἀπειλὰς καὶ βολὰς, ἁποίας ὁ χειμὼν εἰς ἄκρον ἐξησκήσατο, ἐκτρέχει κατὰ σπουδὴν· καὶ ἅμα ἐμπηδᾷ τοῖς ἀλλόφροσι καὶ ἀλλογλώσσοις πολεμίοις, καὶ εὐοδοῦται εἰς τὰ ἐξαίσια· ὧν ἐναγχος εὐαγγέλια ἐπ' ἐκκλησίας ἀνεγινώσκοντο, δεῖγμα καὶ αὐτὰ τῆς ἐκεῖθεν ἀγάπης, δι' ὧν κοινωνοὺς ἡμᾶς καὶ τῶν τοιούτων χαρμοσύνων προσλαμβάνεται ὁ μὴ μόνον εἰς φυγὴν ἀμετάστρεπτον τοὺς ἐχθροὺς κλίνας, καὶ καταστρέψας τὸ ἐν αὐτοῖς μάχιμον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς γῆν ἐρημώσας τῶν οἰκητόρων, καὶ χώρας πολυτενοῦς αἰχμαλωσίας ἀπαγαγὼν, καὶ ἐγκατοστήσας τοῖς καθ' ἡμᾶς εἰς δουλείαν, ἧς αὐτοὶ κατάξιοι καὶ ἐπώνυμοι. C D

μς'. Τοιοῦτον ἡ βασιλικὴ περὶ ἡμᾶς ἀγάπη, τοιοῦτος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκαίει ζῆλος τὸν αὐτοκράτορα· οὕτως ἐκεῖνος καὶ λόγοι διδάσκων τὰ βέλτιστα, ὧν κεφάλαιον ἡ ἀγάπη, ἐπισφραγίζει τὴν διδασκαλίαν καὶ ἔργοις, ἀρχέτυπον ἐφ' ἅπασιν ἀρετῆς ἑαυτὸν προϊστῶν. Τοῦτον μιμησώμεθα κἀνταῦθα, ὅσον δύναμις, ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνος ἐκμαγεῖον παντὸς ἀγαθοῦ τυπωθεὶς, τὸν μέγιστον Σωτῆρα ἡμῶν εἰς μίμησιν εἰκονικῶς προστησάμενος, καὶ τὸν ἐκείνου δωρεὰν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον εἰς νοῦν τυποῦμενος, θνῆσκειν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προτίθησι. Διὸ καὶ χαίροι ἂν κἀντεῦθεν, μανθάνων καὶ ἡμᾶς ἀγαπητικοὺς ἐν καλῷ, ἐπεὶ καὶ διδάσκα-

λος ἡμῖν καὶ παντὸς ἐπιστημονάρχης ἀγαθοῦ θεόθεν προβέβληται. Διδασκάλου δὲ ἀφθόνου ἴδιον χαίρειν, οἷς αὐδοκιμοῦσιν οἱ διδασκόμενοι. Τοὐναντίον μέντοι θλίβοιτο ἄν, εἴπερ αὐτὸς μὲν κινδυνεύει δι' ἡμᾶς τὰ ἐς πόλεμον, ᾧ καὶ θάνατοι παρομαρτοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κατ' ἀλλήλων ἀνιστώμεθα μάχιμοι, καὶ οὕτως εἰς οὐδὲν δέον βροτολοιγοὶ ἀπεκδαίνομεν. A

μζ'. Ἐνθυμώμεθα πρὸς τούτοις καὶ τὸ κατάντημα τοῦ προκειμένου νηστευτικοῦ σταδίου, τὴν κοσμοσωτήριον πασχάλιον, τὴν κυριακὴν ἀνάστασιν, τὴν καὶ ἄλλως μὲν ἐξανάστασιν ἡμετέραν ἐκ παραπτωμάτων πολλῶν καὶ τῶν τῆς κοινῆς δὲ καὶ τελευταίας καὶ φρικτῆς προοιμίων ἐπισφράγισμα ἐκφανέστατον. Ἀνασκάλλωμεν τῇ διανοίᾳ τὴν εὐκταίαν ταύτην κυριώνυμον, καθ' ἣν σκοπὸς ἡμῖν καίριος αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν παμβασιλέα Σωτῆρα ἐνοικίσασθαι ἐς ψυχήν, προκαθηραμένους δηλαδή, καὶ συρῥετοῦ παντὸς τὸν κατὰ νοῦν ἐν ἑκάστοις οἶκον σαρώσαντας. B

μη'. Προσλογισώμεθα καὶ ἄλλως μέν, ὃ καὶ ἐτέρωθι ἔφαμεν, πῶς ἂν ἐν ἡμῖν χωρήσῃ ὁ μέγιστος ἄρχων, ὁ παμβασιλεὺς Θεός, αὐτοῖς ὀπαδοῖς τοῖς περὶ αὐτὸν, ἐὰν οὕτω γέμωσιν ὑμῶν αἱ οἰκίαι φαύλων περιουσιῶν καὶ σκευῶν, ὡς μὴ δεδόσθαι οἴκησιν αὐτῷ. Μάλιστα δὲ προσεπιλογισώμεθα, ὡς εἰ καὶ πᾶσαν ὕλην ἑτέραν ἀπαγάγωμεν τοῦ κατὰ ψυχὴν οἴκου, φιλοκαλήσαντες ἑαυτοὺς ἀπειροκάλως, καὶ εἰς ἀῤῥυπάρους καὶ καθαρείους καταστήσομεν, ἓν δὲ καὶ μόνον ἐνδομύχως ὑφεδρεῦον ἐάσομεν, τὴν τῆς δικαίας καὶ ὀρθῆς καὶ ἀπραγματεύτου καὶ ἀκιβδήλου ἀγάπης ἀντίπαλον ἔχθραν, πῶς ἂν τὴν αὐτοαγάπην, τὸν Κύριον, εἰσοικισώμεθα; Οἶμαι, οὐκ ἄν. C

μθ'. Ἐξελάσωμεν οὖν πρῶτα τὸν τοῦ τοιούτου βασιλέως ἐχθρὸν ἀφ' ἡμῶν, τὸ ἀλόγιστον λέγω μῖσος, πρὸς δέ γε καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιὰν, τὰς ἐπιβουλὰς, τὰς διαβολὰς, τὸ ἐφ' οἷς οὐ πρέπει κρυφίνουν, τὸ ἀγκύλον ἦθος, τὰς πολυελίκτους καμπὰς, τὸ κακόγλωσσον ψεῦδος, τὸ ἐπὶ φιλίᾳ ὑποκριτικὸν, τὰς λεοντώδεις ἁρπαγὰς, τὰς ἀετώδεις κλαγγὰς, ἐφ' οἷς καὶ ἀδικοῦμεν, τὸ κατὰ τῶν ταπεινῶν ἀδελφῶν καὶ δεινὰ βροντᾷν καὶ ὄλεθρον κεραυνοβολεῖν, τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν στρατολογεῖται μῖσος ἀντίπαλον ἀγάπῃ τῇ κατὰ Θεόν. Τούτου τοῦ πολυκεφάλου βλάβους ἐξαιρεθέντος ἀφ' ἡμῶν, ἅπαν ὠφέλιμον ἀντεισελεύσεται. Νέφος ἐστὶ τὸ φαῦλον μῖσος, ἐπιπροσθοῦν τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ, καὶ μὴ ἀφιὲν αὐτὴν ἐπιλάμπειν ἡμῖν. Ἐκνεφίας ἐστὶ, μᾶλλον μὲν οὖν Τυφὼν βιαιότατος, βυσσόθεν ἀναμοχλεύων τὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου θάλασσαν, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν γαλήνην καὶ εἰρηναίαν διαγωγὴν καὶ ἡσυχαίαν κατάστασιν ἀπάγων ἐξ ἡμῶν. Τραχύτης ἐστὶν, ἅπαν ἀχρειοῦσα λεῖον καὶ εὐθὲς, δι' οὗ πρὸς Θεὸν εὐοδούμεθα. Εἱρκτή ἐστι ζοφερὰ, κατακλείουσα, ὡς οὐκ ἂν εὐξαίτό τις, καὶ οὐ μόνον ἀποφραγνῦσα καὶ κωλύουσα βιοῦν ἀνθρωπίνως, οὓς ἂν ἔνδον ἀπολάβοι, ἀλλὰ καὶ φωτὸς ἀποστεροῦσα, οὓς ἐναπείργει. D

ν'. Τί πολλὰ λέγειν εἰς παραβολὴν αἰνιγματώδη; Δαίμονος ἔργον τὸ ἀκινόνιστον μῖσος, οὗπερ ἀφε-

proponitur a Deo. Magistri vero sum invidi proprium est iis gaudere, quibus discipuli clarificantur. Contrarie porro forsan afflugeretur, siquidem ille pro nobis incurrit pericula belli, cui mortes comitantur, dum nos in invicem insurgimus pugnantes, et absque causa homicidæ evadimus.

47. Recogitemus insuper propositi jejunationis stadii terminum, salutare dico Pascha, Dominicam resurrectionem, nostram aliunde resurrectionem ex multis lapsibus, sed et procœmiorum communis ultimæque ac horrendæ diei manifestissimum sigillum. Inspectemus cogitatione desiderabilem hanc Domini diem, qua nobis est opportunus finis intentus, ipsum hunc regem potentissimum ac Salvatorem in mentem hospitaliter accipiendi, sane post præparationem et ab omni sordo spiritalis in unoquoque domus purificationem.

48. Consideremus præter hæc, quod alias diximus, quomodo locum in nobis habere possit maximus dux, potentissimus rex Deus, cum sociis suis, si domus vestræ vilibus substantiis et vasibus adeo repleantur, ut ipsi non concedatur habitatio. Præsertim autem attendamus istud: si cunctam quidem extraneam materiam e spiritali domo abjecerimus qua nosmetipsos inhoneste exornaveramus, nosque puros et expurgatos constituerimus, unum autem solum interius permiserimus sedile, adversariam justæ, et rectæ, incuriosæque ac sinceræ charitatis, inimicitiam, quomodo charitatem ipsam, Dominum, in hospitium recipere poterimus? Puto fieri non posse.

49. Expellamus igitur primum a nobis hujusmodi regis inimicum, odium dico irrationale, deindeque ipsius exercitum, insidias, calumnias, in reliquis, quibus non decet, dissimulationem, tortuosam indolem, multifidos sinus, pravæ linguæ mendacium, in amicitia simulationem, leoninos raptus, aquilinos clamores in eos quibus injuriam facimus, ad hæc contra humiles fratres tremenda tonitrua lethaliter fulminantia, cætera cuncta, quibus agmina componit odium charitati quæ secundum Deum est adversarium. Hoc enim multicipiti damno a nobis ablato, quodlibet commodum succedet. Nubes est pravum odium, antè solem justitiæ posita, non sinens ipsum illucere nobis. Procella est, aut ut melius dicam violentissimus typhon, vitæ nostræ mare funditus commovens, et divinam tranquillitatem pacificumque transitum, ac securam stationem a nobis removens. Asperitas est, quodlibet destruens planum ac rectum, qua ad Deum feliciter progredimur. Carcer est tenebrosus, claudens, ut nemo gloriari possit, et non solum intercludens et non sinens humane vivere, quos intro suscepit, sed etiam orbans lumine, quos includit.

50. Quid multa dicam in parabola et in ænigmate? Dæmonis est opus iniquum odium, a quo prorsus

illis qui Dei sunt abstinendum est. Iniquum autem odium dico, discernens istud ab illo, quod etiam ad gloriationem Davidi reputatur. Odit enim ille, quos amari non oportebat : hi vero sunt qui odii sermonibus versantur, et gratis bella inferunt. Nec abscondit hujusmodi suam mentem, sed etiam cogitatam psallit, perfectum odium dicens, illos odisse, quos etiam in inimicos fieri sibi asserebat. Esset autem hujusmodi Davidicum odium, quod intra domum ut decet in animam infunditur, et exterius irreprehensibiliter apparet. Cum enim perfectum est in nobis, quod ex manifesto et ex mentis abscondito componitur, pulchre perfectum Psalmistæ explicaretur odium, quod intus manet et in exterioribus prodit, et in tantum ex duobus crescit, ut inimicitiam convenientem quam sursum habet Deus, infra moveat, quod dicendum de David, Elia, Phinee, magnoque Moyse, et cæteris zelatoribus, adversus malos inimicis. Alio vero odio in offensis ad invicem abstineamus, si Christiani sumus, servantes illud adversus pravi serpentis discipulos et pugnatores, necnon et illum ipsum, qui inimicitiam adversus humanum genus servans, illam exinde merito haberet in se replicatam.

51. Hanc adversus auctorem mali et semper inimicum inimicitiam Deus in nobis constanter obfirmet, roboretque nos ad semper vincendum illam separationis maceriam, quam evertentes in dilectam intrabimus habitationem, a qua nos ille nequam prohibere semper vult et annititur. Hæc autem est chara habitatio, omnium, quas quis diceret, charissima, in paradiso sita, quod simus cum Deo et in Deo, et juxta Deum per gratiam omnium dominatricis sanctissimæ Trinitatis, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

τέον πάντως τοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἀκανόνιστον δὲ μῖσος ἔφην, διαστελλόμενος αὐτὸ τοῦ ἑτέρου, ὃ καὶ τῷ Δαυὶδ εἰς καύχημα ἐπιλέγεται. Μισεῖ γὰρ ἐκεῖνος, οὓς ἐχρῆν μὴ ἀγαπᾶσθαι· οἱ δέ εἰσιν οἱ λόγοις μίσους κυκλοῦντες, καὶ δωρεὰν πολεμοῦντες. Οὔτε κρύπτει τὸν τοιοῦτον αὐτοῦ νοῦν, ἀλλὰ καὶ ψάλλει τὸ νόημα, τέλειον μῖσος λέγων μισεῖν αὐτούς, οὓς καὶ εἰς ἐχθροὺς αὐτῷ γενέσθαι. Εἴη δὲ ἂν τοιοῦτον Δαυϊτικὸν μῖσος, ὃ καὶ ἐντὸς οἴκου ῥεῖ δεόντως εἰς ψυχήν, καὶ ἐκτὸς ἀμέμπτως ἐπιφαίνεται. Τελειουμένου γὰρ τοῦ ἐν ἡμῖν συνθέτου ἔκ τε τοῦ προφαινομένου καὶ τοῦ νοερῶς κρυπτομένου, καλῶς ἂν μῖσος ψαλμικὸν ἑρμηνεύοιτο τέλειον, τὸ καὶ ἔσω μένον καὶ ἐν τοῖς ἔξω προῆκον, καὶ εἰς τοσοῦτον παραυξηθὲν δι' ἀμφοῖν, καὶ ἐχθραν ὑποκινῆσαι πρέπουσαν ἄνω Θεοῦ, ὁποῖον καὶ ὁ Δαυὶδ, καὶ ὁ Ἠλίας, καὶ ὁ Φινεὲς, καὶ ὁ μέγας Μωσῆς, καὶ οἱ λοιποὶ ζηλωταὶ, οἱ κατὰ τῶν κακῶν πολέμιοι. Ἑτεροίου δὲ μίσους ἀπαλλαγείημεν ἐν τοῖς κατ' ἀλλήλων συμφοτοῖς, ἐὰν ὦμεν Χριστιανοὶ, τηροῦντες αὐτὸ κατὰ τῶν τοῦ πονηροῦ ὄφεως μαθητῶν τε καὶ μαχητῶν, καὶ αὐτοῦ δὴ ἐκείνου, ὃς ἐχθραν τηρῶν κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σπέρματος, καλῶς ἂν αὐτὴν ἐκεῖθεν ἔχοι κατ' αὐτὴν ἀναπάμπτουσαν.

να'. Ταύτην τὴν ἔχθραν τὴν κατὰ τοῦ ἀρχεκάκου καὶ ἀεὶ πολεμίου παγιώσαι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν παραμόνιμον, καὶ ἐνδυναμώσαι ἡμᾶς εἰς τὸ νικᾷν ἀεὶ ἐκεῖνον, τὸ κακὸν μεσότοιχον, ἓν καταβαλόντες γενησόμεθα τῆς φίλης οἰκήσεως, ἧς ἀποτειχίζειν ἡμᾶς ὁ πονηρὸς καὶ βούλεται καὶ τεχνᾶται πάντοτε. Φίλη δὲ οἴκησις, ἁπασῶν φιλτάτη, ὧν ἂν εἴποι τις, ἢ ἐν παραδείσῳ, διὰ τοῦ σὺν Θεῷ καὶ ἐν Θεῷ καὶ μετὰ Θεοῦ εἶναι, χάριτι τῆς πάντων κυριευούσης παναγιωτάτης Τριάδος, ᾗ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

EJUSDEM

IN S. QUADRAGESIMAM ORATIO IV.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος προεισόδιος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς.

Ejusdem oratio præparatoria in sanctam Quadragesimam.

α'. Οὐκ εὐπορῶ συνιδεῖν, ὦ ἀδελφοὶ, ὅπως ἂν τοὺς λόγους ἡμῖν ἁρμόσωμαι σήμερον. Τριχῇ γὰρ διασχίζων τὸ τῆς ἅρτι συνελεύσεως αἴτιον, οὐκ ἂν ἐγγὺς δοίην ἀσφαλεῖς, δυνήσεσθαι πρὸς τὰ τρία ἐξαρκέσειν, ὡς ἐγώ τε ἐπιθυμῶ, καὶ ὡς τὸ τοῦ πράγματος ὅσιον ἀπαιτεῖ. Πρόδηλον γὰρ, ὡς οὐ μόνον εὐχῆς ἕνεκεν ἥκετε, ἧς χάριν ἀνέκαθεν ἡ ἀθροισις αὕτη συντελεῖσθαι εἴωθεν, ὡς ἂν τὸ πνευματικὸν στάδιον ἀθλητικῶς ἐξανύσαντες, καὶ τῶν σκαμμάτων γεγονότες, ἔχοιτε οὐ μόνον τὰ νενομισμένα ἐξανύειν, ἀλλ' εἴ που δυνατὸν, καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἐκτρέχειν, καὶ ὑπερακοντίζειν ἀλλήλους τοῖς καθ' ὑπερβολὴν Θεῷ φίλην καὶ ἀγωνίσμασιν· ἐπεὶ καὶ ὁ θεῖος λόγος φάμενος· τὸ « Ἐν κόποις ὑπερβαλλόντως, » διδάσκει, μὴ πᾶσαν ὑπερβολὴν, ἀλλ' ἣ μόνην τὴν ἐφάμαρτον, καὶ δι' αὐτὸ μὴ φιλουμένην Θεῷ, ψόγοις ἀποκληροῦν. Οὔκουν εὐχῆς μόνης ἕνεκεν, ὡς ἐρρέθη, ὁ τῆς ἡμέρας ταύτης σύλλογος, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίας, ἣν οἱ θειότατοι Πατέρες ἐνομοθέτησαν, οἷς ἐπρίουν ὡς ἑκάστοτε.

1. Non facile perspicio, fratres, quomodo hodiernum sermonem vobis sim adapturus. Tres enim, inter se diversæ, præsentem congregationem provocarunt causæ; nec me fidum non dabo sponsorem capitum trium ita pertractandorum sicut desidero ipse et rei gravitas expostulat. Manifestum est enim, vos huc venisse non propter solam supplicationem, quæ antehac fideles congregare solebat, ut spirituale stadium athletarum more percurrentes limites cursu attingatis; verum etiam, si fieri posset, limites excedere studetis vos et invicem superare, certamen certantes superabundans et Deo acceptum. Siquidem Scriptura dicit: « In laboribus abundantius [1], » docet autem non omnem abundantiam gratam esse Deo, sed eam solam quæ peccato careat et vitaperio. Igitur non propter preces tantum, uti dictum est, huc convenistis hodie, sed propter doctrinam, quam divini Patres legibus scriptis atque factis nobis tradiderunt.

β'. Τὸ δ' ἐν τοῖς νῦν τρίτον αἴτιον τοῦ συνελθεῖν, ὁ καιροῦ περιπέτεια ἔφηνε, παραμυθία καὶ λόγος παρήγορος, οὗπερ, ὡς οἶμαι, καὶ αὐτοῦ μάλιστα προσδέεσθε, εἴ τι χρὴ τοῖς ἐμοῖς τεκμήρασθαι καὶ τὰ ὑμέτερα. Καὶ γάρ τοι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς νῦν ἄλγεσι καὶ τοιοῦδε φαρμάκου προσδεόμενος, ποτνιώμενος εὑρέσθαι ποθὲν μέθοδον, δι' ἧς τὸ ἰάτρευμά μοι ἔσται ἠπιώτερον φιλανθρωπίᾳ Θεοῦ, καὶ μὴ πρὸς ὀδύνην οὐ φορητήν. Τί δέ μοι λέγειν, ὡς τοῦ τρίτου καὶ μόνου ἐγὼ δέομαι, δέον εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν τριῶν ἐπιδεὼς ἔχω, καὶ ὑπερκαίεταί μοι τῆς αὐτῶν ἐπιτυχίας ἡ ψυχή; Εὐχήν τε γὰρ καὶ αὐτὸς ἐθέλω τὴν ἐξ ὑμῶν, εἴπερ ποτὲ, καὶ διδασκαλίαν δὲ καταρτίζουσαν, ἐφ' οἷς εἰ; τὴν κατὰ Θεὸν οὐ παύομαι ὁδὸν σκαμβεύων, οὐδὲ κατορθῶ τὰς τρίβους, χωλεύων οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπ' ἀμφοτέραις ἰγνύαις, εἶτ' οὖν τοῖς κατὰ λόγον καὶ πρᾶξιν διαβήμασιν. Ἔτι δὲ καὶ παραμύθιον προσεπιζητῶ ἐφ' ἑμοίοις, ἐφ' οἷς δηλαδὴ καὶ αὐτοὶ προκαλεῖσθε οἶμαι τὸν παραμυθησόμενον. Καὶ ὑμεῖς μὲν ὅπως ἂν τοῖς ἐμοῖς αἰτήμασι προσενεχθήσεσθε, εἰδοίητε ἂν αὐτοὶ, καὶ πρὸ ὑμῶν ὁ Θεὸς, ὁ μεθοδεύσας καὶ ὑμᾶς εἰς τὰ τρία καλὰ, ὑπὲρ ὧν ἐμοὶ δέησις.

2. Tertia hujus concionis causa ex rerum et temporum natura defluit: consolationem, verbum permulcens vultis percipere, quo quidem vobis opus est, si de meis ad vestra quamdam conjecturam proferre licet. Ego enim ipse, his in calamitatibus, solatii remedium desidero, et viam invenire, qua, concedente Deo, sanatio nostra evadat nobis facilior et non ad dolorem perducat intolerandum. Cur autem dico tertium, hoc mihi solum esse necessarium, cum esset confitendum me tribus istis indigere et animam meam illorum efflagitare consecutionem? Preces enim vestras et ipse magis quam antea imploro et doctrinam corroborantem, ut a viis Domini non declinem; semitas autem meas non dirigo, quia non uno claudico pede, sed ambobus deflecto genibus, verbis scilicet et factis. Deinde solatium iisdem perquiro rationibus, quibus vos ipsi implorare videmini consolatorem. Ideo rescitis ipsi quomodo meis implicemini negotiis; Deus autem prius rem totam perspexit, qui ad bona tria, quæ in votis meis sunt, vos jam olim conduxit.

γ'. Ἐγὼ δὲ, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐ πάνυ εὐπόρως ἔχω πρὸς τὰ ἐξ ἐμοῦ, ὅτι μηδὲ τὴν πρώην εὐκαιρίαν

3. Equidem, sicut jam dixi, non prorsus bene habeo; divitiæ abierunt, nec jam in pristina con-

[1] II Cor. xi, 23.

ditione sum, de qua gloriari licebat; sed mentis cogitationes, imo sermo ipse mutatus est in deterius, ac numerosus esse desiit; oratio enim quo minus fluat mœror impedit. Ubi enim fons obstruitur, aqua parce fluit, quia, quando origo minus bene constituta est, quidquid inde provenit languet. Tamen oportet causa cessante effectum quoque cessare. Nihilominus ad promissum exsequendum accingor, ita tamen ut quod maxime est necessarium in medium proferam, quia talem materiam amplificari auditores minus gratum habent. Pauca enim verba oranti et orationem suscipienti sufficiunt. Ejusmodi porro preces omnium locorum ac temporum esse nemo infitiabitur.

εὐχομένῳ τε καὶ τῷ ὑποδεχομένῳ τὰ τῆς εὐχῆς, τοιοῦτοι; εὔχεσθαι.

4. Quæ ad orationem pertinent, paucis jam perstrinxi; doctrina subsequitur et ipsa triplex. Ast in singulis eædem sunt difficultates. Primo quidem verborum penuria me vexat, qui ab incunabulis aliter eloctus fui; deinde ab antiquis temporibus sacrorum cultus et doctrina nobiscum nata consenuit. Propterea plures, puto, sermones hortantes ad jejunium, optimam tractarunt materiam; ita onerariæ naves, multis gravidæ mercibus, mare trajecerunt. Novissimam dicunt cantilenam esse pergratam hominibus; verum ubi carmen sæpe sæpius fuerit cantatum, si mentis ager fuerit omnino suleatus, vereor ad operam accedere. Eloquentem prævertunt auditores et rubore suffunduntur, dum peregrinantur aures. Natura enim ita sumus comparati, ut plerumque assuetis rebus aures occludamus, atque recedamus ex ecclesia in qua nobis peruotæ propenuntur materiæ, dicentes : Scimus hæc omnia, et his sermonibus nolumus defatigari. Quid inde sequitur? In vanum laborat orator ut suos incantet auditores; loquitur enim sicut cymbalum tinniens. Hæc mihi secunda causa est cur sermonem perhorrescam. λογίζεσθαι. Τοῦτό μοι καὶ τὸ δεύτερον εἶτιον τοῦ εὐλαβεῖσθαι τὴν λαλιάν.

5. Tertia autem, eaque major et gravior causa, in solatorii generis lege et sermone consistit. Quomodo enim solaturus sum alios, qui ad mortem tristis sum in anima mea? Quomodo vocem ad dulces solationis modulos inclinabo, qui præ gemitibus verba nequeo proloqui? Quomodo afflictus ipse aliorum doloribus afferam remedium? Nonne merito illud auditurus sum : « Medice, cura teipsum? » Ista est causa tertia. Triplici igitur coangustatus vinculo ad silentium redigor; attamen non cedo : multis enim de recessu perpensis ad hanc propero concionem. Allegatas materias maxima prosequor reverentia, sicuti decet patrem senescentem; necessitate vero coactus, tria proposita capita melior, in quantum profuturum sit : multiloquia enim et verborum resonantia hoc in loco nihil prosunt. Res ipsas dispositurus sum per viam facilem et expeditam, atque sic ad finem conventus pergam; initium vero sumam e rerum natura.

πλουτῶ, οὐδὲ κατάστασιν ἐκείνην ἔχω περὶ ἐμὲ, καθ' ἣν ἡγλαϊζόμην λέγων εἰς τὰ κατὰ σκοπόν· ἀλλά μοι καὶ τὸ νοερὸν κατάστημα ἑτεροιοῦται πρὸς τὰ πρότερον, καὶ ἡ προφορὰ δὲ τῶν λαλουμένων καινοπραγεῖται, καὶ οὐχ οἷα τέ ἐστιν ἐμπλατύνεσθαι εἰς ἀδρότητα. Καὶ ἔχει λόγον τὸ πάθος. Πηγῆς γὰρ ἀπορρύτου ἐμπεφραγμένης, ἀκόλουθον, ἐπιλείπειν καὶ τὴν ἐκροήν. Καὶ ἄλλως δὲ χρὴ, τοῦ γιννῶντο; ἐξιτήλου γενομένου, μηδὲ τὰ γεννώμενα τεθηλέναι. Καὶ ὅμως προεκτιθέμενος ὑπισχνοῦμαι, ὡς εὐχὴν μὲν ἀποδοῦναι πάνυ τι ἀναγκαιότατον, καὶ οὐδὲ διεξοδικὸν, ὅτι μηδὲ λιχνεύονται τά γε τοιαῦτα οἱ ἀκροαταὶ εἰς πολὺν πλατυσμόν. Ἀρκοῦσι γὰρ καὶ βραχέα ῥήματα, τὴν ἐπιθυμίαν ἀποπλῆσαι τῷ καὶ οὐκ ἂν γένοιτό ποτε λίαν πραγματειῶδες τὸ ἐν

δ'. Καὶ οὕτω μὲν προκεφαλαιοῦμαι τά γε εἰς χάριν εὐχῆς· διδάξει δὲ ὑμᾶς—ἀλλὰ τριχῇ καὶ αὐτό. Ἐμοιγ' οὖν ἄπορον φαίνεται· καὶ πρῶτα μὲν κατὰ τὴν περὶ λόγους πενίαν, ἣν δαψιλῆ πλουτῶ, ἦ συντέθραμμαι· εἶτα καὶ ὅτι αἰώνιος ἐξότου χρόνος τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερωτάτῃ θρησκείᾳ ἡ ταιαύτη τοῦ λόγου ἰδία καὶ συγγεγένηται καὶ παρεκτειναμένη συγγεγήρακε. Διὸ καὶ πλείονες, οἶμαι, λόγοι τὸ τοιοῦτον ἀγαθὸν ἔτριψαν, τὰ νηστευτικὰ παραγγέλλοντες, ἢ περ φορτηγοὶ νῆες ἀγαθῶν πλήθουσαι τὴν θάλασσαν ἔτεμον. Ὅθεν νεωτάτης μὲν ἀεὶ φιλουμένης ᾠδῆς, ἀπάσης δὲ τοιαύτης ἐννοίας κἀνταῦθα πολλάκις ἀμαξυθείσης, ὃ δὴ λέγεται, καὶ μηδεμιᾶς ἀτρίπτου περιλελειμμένης, ὄκνον Ἔλλογον ἔχω λαλεῖν, ἅπερ οἱ ἀκροώμενοι προαρπάζοντες ἐμὲ μὲν κατατιδέσουσιν, αὐτοὶ δὲ ἀποκναίσονται πρὸς τὴν διόλου ἀκρόασιν· ἐπεὶ καὶ φύσει τοῦτο πάσχομεν ἄνθρωποι, ὡς ἐπιπολὺ κλείοντες ἐν τοῖς τοιούτοις τὰς ἀκοάς, καί που καὶ ἀποπηδῶντες τῆς συνάξεως ἐν τῷ κατηχεῖσθαι τὰ γνώριμα, καὶ ἀναφωνοῦντες, ὡς « Οἴδαμεν ταῦτα πάντα, καὶ οὐ δεόμεθα ἐνασχολεῖσθαι τοιούτοις ἀκούσμασιν· » ὡς ἐντεῦθεν τὸν διδάσκοντα μάτην περιάδειν τὸ διδασκαλεῖον, καὶ ὡς εἰς κύμβαλον ἀλαλάζον

ε'. Τὸ δέ γε τρίτον καὶ μεῖζον καὶ βαιότερον ὁ παρηγορητικὸς καὶ νόμος καὶ λόγος. Πῶς γὰρ ἂν καὶ παρηγορησαίμην ἄλλους ὁ τὴν ψυχὴν περίλυπος ἕως μικροῦ καὶ εἰς θάνατον; Πῶς δὲ ἂν διαρθρώσω φωνὴν ἐπὶ παραμυθίᾳ ὁ τοῖς στεναγμοῖς τὸ λαλεῖν ἐγκοπτόμενος; Πῶς δ' ἂν ὁ περιπαθὴς ἑτέροις ἐπὶ πάθεσι θεραπείαν τεχνώμενος, οὐκ ἀκούσωμαί ποθεν προσφωῦ; τό· « Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν; » Τοῦτό μοι καὶ τὸ τρίτον. Οὕκουν ὡς οἷα τριπλόκῳ τούτῳ σχοινίῳ ἀγχόμενος, βιάζομαι σιγᾶν, εἰ καὶ μὴ πείθομαι· καὶ πολλὰ λογισάμενος εἰς ἀποδυσπέτησιν, ἰδοὺ γίνομαι τῆς συνελεύσεως, καὶ δέσμοῦμαι τὰ προτεθειμένα, ὡς εἰκὸς ποιῆσαι γέροντα πατέρα, οὕτω διακείμενον. Χωρήσω οὖν ἀναγκαίως διὰ τῶν ἐκτεθειμένων τριῶν κεφαλαίων, εἰς ὅσον σύμμετρον· πολυλογία γὰρ ἐγκρατίνειν ἀδρότερον, οὔτε ἔστιν, οὔτε ἐξεστι· καὶ ἀναμιγνὺς αὐτὰ οὐκ ἀμεθόδως, καὶ δι' ἀλλήλων ἄγων, περαιώσομαι τὸν σκοπὸν τῆς συνάξεως, ὁρξάμενος, ὅθεν εὐλογητὸν ἄρχεσθαι.

ς'. Ὁ Θεὸς, ὁ πρὸ αἰώνων καὶ ὑπὲρ αἰῶνα;, ὅτι καὶ ποιητὴς αἰώνων (οὐ τὸ ἄναρχον καὶ προάναρχον εἰπεῖν μὲν ἔστι κατὰ νοῦν ὀρθὸν, καὶ βεβαιώσασθαι, καὶ καρδίᾳ καὶ στόματι ἀνομολογήσασθαι, νοῆσαι δὲ πρὸς ἀκρίβειαν καὶ ἐμβαθῦναι, δυσμήχανον), ἦν μὲν ἀεὶ, ὥσπερ καὶ ἔστι καὶ ἔσται· οὔτε δὲ τῶν τινος ἡμετέρων δέησιν ἔσχε ποτὲ, οὔτε δεήσεται. Εἰ γὰρ ἐδέετο, ἐποίησεν ἂν ἡμᾶς ἐγγὺς — προαιωνίους μὲν οὐκουν, ταὐτὸν δὲ φάναι, συναιωνίους·, πλὴν οὐδὲ τοῦ ἐσχάτου αἰῶνος, ἀλλὰ πρὸ πολλῶν αἰώνων. Ἀρχούμενος δὲ τῇ οἰκείᾳ οὐσίᾳ, καὶ τὸ πληρέστατον ἄπειρον ἔχων εἰς ἀνενδεὲς, καὶ μηδενὸς λειπόμενος τῶν ὅσα καὶ ἔπρεπε Θεοῦ ἀγαθότητι, καὶ πᾶσι τοιούτοις ὑπερπλουτῶν, ὕστερον εἵλετο τὴν ἡμετέραν πλάσιν, οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς, ἵνα οὕτω πληθυνεῖ, ὡς εἰπεῖν, θεότητι, προστεθέντων ἡμῶν λόγῳ θέσεως· τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ. A P

6. Deus, qui est ante et super omnia sæcula, eo quod fecit et sæcula, absque initio ante initium dicendus, mente recta concipiendus, corde et ore puro benedicendus, intellectu autem adæquate comprehendi nequit; ipse erat semper sicuti est, atque erit, nec ullam nostri indigentiam habuit neque habebit. Etenim si quam habuisset indigentiam, nosmetipsos efformasset propius, non ante sæcula, sed cum sæculis; profecto non fecisset nos ultimo sæculo, sed multis antea sæculis. Propria substantia sibi sufficit, thesaurum in se possidet infinitum atque inexhaustum, nulla re caret quæ divinæ conveniunt bonitati, et omnibus superabundat divitiis; posterius nostram assumpsit formam, non propter semetipsum, sed propter nos, ut nos quodammodo sua impleret divinitate, cum nos adoptione illi conjunxerit, qui natura Deus est.

ζ'. Ἐπεὶ δὲ ἡ μήτηρ γῆ καθέλκειν εἰς ἑαυτὴν εἶχεν ἡμᾶς, ὀκνοῦντας ἀνωφορεῖσθαι, προϋπεστήσατο καὶ φύλακας ἡμῖν τοὺς ἀσωμάτους ἁγίους χορούς, φῶτα ἐκείνους δεύτερα, πυρσεύοντα ἡμῖν τὸ σωτήριον· καὶ ἐπαύξοντα τῇ σφῶν διακονίᾳ τὴν θείαν ἔλλαμψιν, οὗ χάριν καὶ ζώπυρον ἡμῖν ἐνέθετο, πεφυκὸς Πνεύματι θείῳ ῥιπίζεσθαι καὶ ἀνάπτεσθαι εἴς τε τὸ λάμπον ἐν κόσμῳ, καὶ εἰς τὸ καὶ θύματα Θεοῦ καὶ θύτας ἡμᾶς αὐτοὺς ἀποτελεῖν, καὶ ὡς θυμιάματα δὲ κατευθύνεσθαι εἰς αὐτόν.

7. Dum possideret et attraheret mater terra homines, qui segnius ad cœlum tendebant, proposuit nobis Deus custodes, videlicet incorporeorum angelorum choros, ut luminaria illa secundaria viam salutis illuminarent et servitio suo divinum augerent fulgorem. Nobis inditus est ignis vivus qui natura sua accendi potest et inflammari ad illuminationem mundi, qui nos perficere potest victimas divinas atque sacrificatores, et dirigere sicut incensum in Dei honorem.

η'. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἀντικείμενον πνεῦμα ἐπιπωμάζον, καὶ μὴν καὶ ἀντιπνέον, ποτὲ μὲν μαραίνειν τὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐπειρᾶτο σπέρμα, καὶ ἀφιέναι μηδὲ ὑποσμύχεσθαι, ποτὲ δὲ καὶ ἐξαφθὲν καὶ πυρσεῦσαν ἀπεσβέννυε, βαρὺ καταπνέον, κἀντεῦθεν χάος καὶ ἔρεβος τοῦ κατ' ἄνθρωπον κόσμου κατεκαυχᾶτο, καὶ σκότωσις βαθεῖά τε καὶ παχεῖα ὅση ἐπαῤῥησιάζετο· πρῶτα μὲν ἐξ ἀνάγκης τὸ ἀπαύγασμα τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος εἰς γῆν ἐνεχθεὶς, καὶ ἀστροπὰς πληθύνας, καὶ συνταράξας τὸν ἄρχοντα τοῦ καθ' ἡμῶν κακοῦ, ἐκεῖνον μὲν ὡς τὴν τοῦ ἑωσφόρου καὶ κλῆσιν καὶ πρᾶξιν ἀποθέμενον ἀπεκλήρωσεν οἷς ἐχρῆν, τὸ βίαιον ἐκείνου ἀπαγαγὼν ἐξ ἡμῶν τῶν λογικῶν εἰς τοσοῦτον, ὡς μὴ ὅτι γε ἡμῖν μὴ ἔχειν ἐπιφύεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ χοίροις γοῦν ἐπεμπίπτειν καὶ εἰς ὅλεθρον δίχα γε κελεύσεως. C

8. Spiritus autem adversarius hunc ignem vult comprimere; modo sufflat e contrariis ut scintillas flammæ divinæ dispergat, modo accendi non sinit; hic cremantem et illuminantem exstinguit ignem, spirat enim vehementer e loco in quo est chaos et tartarus contra mundum superiorem, ubi profundæ caligines et frigorum rigor. Splendor vero Patris luminum, sol scilicet justitiæ, ubi primum apparuit in terris, et radios suos emisit, statim conturbavit auctorem infelicitatis nostræ; sicuti prius Luciferum, nomine et virtute vocatum, expulerat et proprietatibus despoliarat, ita violentum spiritum a nobis rationalibus in tantum abduxit, ut nos immundus invadere non posset, sed ne in porcos quidem ad illorum perniciem transire sine jussu.

θ'. Ἐπεὶ δὲ μοχθηρία ἡ κατὰ προαίρεσιν, ἧς ἡμεῖς ἐλάχομεν εἶναι κύριοι, ὥσπερ ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν τὸν Σατανᾶν, οὕτω καὶ ἡμᾶς οὐκ ἀνῆκε μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν, ἀνασείουσα εἰς ἀποστατικὰ ἔργα, δι' ὧν ὁ παμβασιλεὺς Θεὸς παροργίζεται, τηνικαῦτα ὅσοι φρονήσεως εὖ εἴχομεν, αἴροντες τοὺς ἡμῶν ὀφθαλμοὺς εἰς ὄρος ἐκεῖνο τὸ ὕψιστον, ὅθεν ἡμῖν ἥξει βοήθεια, προεκαλούμεθα κατὰ τοῦ κατωτέρω καὶ ἐκ παιδιάθεν πολεμίου τὸν ἐκ τῆς ἀνωτάτω ἀκροπόλεως ἡμῶν ἀρχιστράτηγον. Ὅ δὲ καὶ ἄλλας μὲν ἐπικουρίας ἐξέστειλεν, ὧν οὐκ ἂν αἴσθησις ἀντιλάβοιτο· ἐν δὲ ἐκείναις καὶ τὰς ἱερὰς διφθέρας παρέδοτο, δι' ὧν ὅσα καὶ ἀσπίδων στερεμνίων τὰς τοῦ πολεμίου βολὰς ἀποκρουσόμεθα. Ἔφθη γὰρ αὐταῖς προσεπιγράψαι τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα εἰς ἐπίσημον, D

9. Ast ubi voluntaria perversitas, quam subigere nostrum erat, sicut Satanam olim ita nos ad mala opera vel post recuperatam salutem protrusit, quibus Rex regum Deus irritatur, tunc, quotquot non plane mente capti eramus, sublatis versus montem, unde salus nostra veniet, oculis, contra inimicum terrestrem et abjectum, e summa arce ducem in auxilium appellavimus. Qui cum aliis cœlestibus auxiliaribus advenit et Libros sacros tradidit, quibus ut scutis fortibus usi, ab hostium sagittis nos defendere possumus. Iis namque nomen suum quod ab adversariis cerni posset, ad metum inferendum insculpsit, additis insuper mandatis divinis, quibus prolatis, gens perfida ut servi nequam et mali dæmones aufugere consueverunt. Sunt

autem illa apostolorum exterorumque nuntiorum spiritu divino inflatorum præcepta, quibus auditis Dei milites animati dæmones adorti feriunt, propellunt, istiusmodi armis cominus ac eminus utentes.

A ὡς βλέπεσθαι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ φρίκην αὐτοῖς ἐμποιεῖν· προσεπιγράψαι δὲ καὶ θεῖα προστάγματα, ὧν ἐξακουομένων οἱ ἀποστάται κακοὶ δοῦλοι δαίμονες δραπετεύουσι. Τὰ δέ εἰσιν αἱ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλως δὲ κηρύκων ἐκ θείας ἐπιπνοίας διδασκαλίαι, ὧν ἐξηχουμένων θαῤῥύνονται οἱ τοῦ Θεοῦ ὁπλῖται, καὶ τοῖς δαιμονίοις ἐπεμπηδῶσι, καὶ πλήττουσι, καὶ ῥίπτουσι, χρώμενοι τοῖς αὐτοῦ οὐ μόνον ἀσπίδων δίκην, ἀλλὰ καὶ ὅπλου παντός.

10. Si igitur hæc ita se habent (ut vere habent), vobis Dei militibus auctor sum ut ex isto armamentario, Scripturis sacris dico, ea promatis arma quæ cognitionis instrumenta sunt, quibus ad vestram institutionem usi estis, et quorum ope ex hostibus hominum osoribus sæpe sæpius victoriam reportastis. Sed jam satis hac de re dictum est. Sacræ enim paginæ vos edocebunt et certamini favebunt, quo stadium spiritale victores percurretis.

ι'. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει (πάντως δὲ οὐκ ἂν ἄλλως), ἐπιτέλλομαι ὑμῖν τοῖς τοῦ Θεοῦ ὁπλίταις, εἰς τὸ τοιοῦτον θωρακεῖον δραμεῖν, καὶ ἀναλέξασθαι τὰ πρόσφορα ὅπλα τὰ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, αἵ πρόκεινται εἰς ἀνάγνωσιν, ἃς ἔχετε, ὧν πεπείρασθε εἰς ἐπιστήμην, αἷς πολλάκις περιεγένεσθε τῶν μισανθρώπων ἀντιμάχων· καὶ οὕτως ἐμαυτὸν ἀπαλλάττω τοῦ πλείω λέγειν. Αὐταὶ γὰρ αἱ θεῖαι συλλαβαὶ διδάξουσιν ὑμᾶς, καὶ συλλήψονται παντὸς ἔργου, B δι' οὗ κατευθυνεῖσθε εἰς τὸ προτεθειμένον πνευματικὸν στάδιον.

11. Sic igitur ad magnos belli duces ablego, quorum militia spiritualis et rei bellicæ summa peritia, quorum tubæ muros projiciunt, quos malignitatis architecti per nos exstruxerunt, cooperante malitiæ doctore autem in nihilum redegerunt. Quod si horum inopiam non habetis, attamen in præsenti rerum discrimine aliam capessite armaturam. Ad nos accedite ut armorum fabros, qui quibus ad hoc certamen opus habetis, vobis impertiemus. Equidem nihil recusabo, imo quantum possum, id monebo, ne ad apparatus pristinos vos accingatis. Ubi enim linothorax clypeum induit et gladii horrendi loco framea se accinxit, certe a cataphractis C immane quantum distabunt. Quam igitur ego armaturam nuncupo, pro tela araneæ habebitur ab iis qui arma severa et securitati inservientia cognita habent. Et ecce ego ipse ad pugnam vos exhorter qui rem militarem funditus didici, licet senex quoad corporis vigorem, et ingenii (si quid alioquin in me fuit) acumen perdiderim; id certe moneo ut quod omne bellum antecedit, ad preces rei congruas fundendas procedatis.

ια'. Καὶ οὕτω μὲν ἐγὼ πέμπω ὑμᾶς εἰς τοὺς μεγάλους πολεμάρχους, ὧν τὰ κατὰ πνεῦμα τακτικά, ὧν αἱ θεῖαι στρατηγικαὶ μέθοδοι, ὧν αἱ σάλπιγγες τείχη καταῤῥιπτοῦσιν, ἅπερ οἱ τῆς κακίας οἰκοδόμοι δι' ἡμῶν ἐπλινθοποίησαν, ὧν αἱ ἐλεπόλεις ἅμα προϋφάνησαν, καὶ πύργους, οὓς ὁ σοφιστὴς τῆς κακίας ἀνέστησεν, εἰς χοῦν ἐλέπτυναν. Ὅτε δὲ τῶν μὲν τοιούτων αὐτάρκως ἔχετε, διὰ δὲ τὸ πρόχειρον καὶ εὐπόριστον κατ' ἰδίαν αὐτὰ θέμενοι, λιχνεύεσθε καὶ εἰς ἑτεροῖον ὁπλισμόν, καὶ ὡς ἐπὶ ὁπλοποιοὺς ἡμᾶς ἥκετε χορηγήσοντός τι πρὸς μάχην τὴν ἄρτι προκειμένην ἐπιτήδειον· ἐπιδώσω μὲν ἐξ ἀνάγκης, προφωνήσομαι δὲ, μὴ ἂν ἔχειν ἡμᾶς τοιαῦτα σκευάσασθαι, ὁποῖα τὰ παλαιὰ, οὓμενουν οὐδὲ ἐγγὺς ἐκείνων εἰς οὐδέν. Εἰ γὰρ ὁ κατὰ πνεῦμα λινοθώραξ, καὶ ὁ ἐκ λύγων ἀσπίδα περιθέμενος, καὶ ἀντὶ ξίφους βριαροῦ ἀγεννῆ παραξιφίδα, καὶ ὅσοι τοιοῦτοι — ἀλλ' αὐτοὶ τῶν καταφράκτων ὁπλιτῶν πολύ τι διενηνόχασιν· ἡ ἄρα ἐξ ἐμοῦ ὅπλισις λογισθείη ἂν ἀρχὴν ἐπένδυσις τοῖς ἄλλως εἰδόσιν ὁπλίζεσθαι πρὸς ἀκρίβειαν, καὶ στεγανοῦσθαι εἰς ἐχυρότητα. Καὶ ὅμως ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ἐξαρτύω ὑμᾶς εἰς μάχην, ὡς καὶ μεθόδου καὶ δυνάμεως καὶ χορηγίας ἔλαχον ἔχειν, ἄνθρωπος γέρων ἀκμῇ τῇ κατὰ σῶμα, καὶ τὴν κατὰ λόγους (εἴ ποτέ μοι καὶ ἦσαν) συναπολωλεκώς· καὶ πρῶτον, ὃ δὴ παντὸς πολέμου προτρέχει, ποιῶ καὶ αὐτὸς, εὐχὴν προγράψας, ὁποίᾳ τοιούτου προκατάρχειν ἔργου φιλεῖ.

12. At hoc quidem loco est quod omnes metuamus ne, ubi Deus in quocunque a nobis perficiendo opere se subducit, opera nostra irrita sint. Nobis autem certamen quod nobis incumbit severissimum Deoque ipsi gratissimum, jejunium est, propter quod omnes terræ sacerdotes hujusce considerationis rationem inire debent. Precemur igitur ut in his certaminibus summus palmarum distributor e parte nostra stet; qui quidem nobis, ubi bene certaverimus, meritam mercedem non refutabit; ubi autem fatali quodam casu a proposito exciderimus, victoriæ muneribus nos non privabit aut cum dedecore labi sinet. Non inaniter autem *fatali quodam casu* addiderim. Non enim de corporis exercitio aut carnis pondere agitur qua theorice certantes circumdantur, quippe qui et

ιβ'. Γινοίμεθα πάντες ἐνταῦθα φόβου, ὡς, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἡμῖν ἅπαντος ἔργου σπουδαίου συνεφάψεται, οὐκ ἔστι κατορθοῦν. Σπουδαιότατον δὲ ὅτι μάλιστα, ἐπεὶ καὶ θεοφιλέστατον, τὸ ἄρτι προκείμενον ἀγώνισμα, ἡ « νηστεία, » δι' ἣν ὁ παρὼν λόγος ἄρτι καιροῦ τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς ἀρχιερεῦσι καθίσταται. Οὐκοῦν εὐχοίμεθα, πρὸς ἡμῶν εἶναι τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγῶσιν ὑπερκαθήμενον ὕψιστον βραβευτήν· ὃς καλῶς μὲν ἡμῖν ἀεθλεύσασιν οὐ φειδωλὸς ἔσται τῶν ἐπάθλων, ἀτεχνῶς δὲ διεκπεσοῦσιν οὔτε προσηνὴς φανεῖται, καὶ τῶν βραβείων ἀποστερήσει, καὶ ἄλλως οὐκ ἐντίμως ἀπώσεται. Οὐ μάτην δέ μοι τὸ « ἀτεχνῶς » ἐνταῦθα ἐπιλέλεκται. Οὐ γὰρ σωμασκίας ἐνταῦθα χρεία καὶ στοιβῆς κρεάτων, ἣν οἱ θεωρικῶς ἀθλοῦντες περίκεινται, σαρκῶν αὐτοὶ ὄντες ἄνδρες, καί που καὶ βαρύτητι σώματος καταῤῥιπτοῦντες

τὸν ἀντίπαλον· ἀλλὰ τέχνης εὐμεθόδου, πνευματικῶς ῥυθμιζούσης καὶ ἐναγούσης εἰς τὸ εὐσθενές, δι' ἧς ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀπονητὶ τέχνῃ καὶ σοφίᾳ θείᾳ κάτω βάλλουσι τὸν καθ' ἡμῶν φρονοῦντα μετέωρα, τὸν καὶ πάνυ μὲν βριαρὸν, καὶ ἄλλως δὲ ἀδρανέστατον· τὸ μὲν, εἰ καταῤῥᾳθυμοῦντες χαυνούμεθα, ὅτε καὶ πίπτομεν, τὸ δὲ, εἴπερ ἐγρηγορότες ἡμᾶς αὐτοὺς ἕκαστος εἰς θάρσος ἐκπυροῦμεν μάχιμον, ὅτε καὶ ῥίπτομεν τὸν ἐχθρόν. Τέχνην δὲ τοιαύτην ἀθλητικὴν διδαχθῆναι, οὐδεμία χρεία ἡμῶν οὐδενί. Πάντες γὰρ καὶ δεδιδάγμεθα ἱκανῶς, καὶ πεπειράμεθα ἐντριβῶς, καὶ οἴδαμεν ἀκριβῶς, καὶ δυνάμεθα ἕκαστος; ἀλείπτης εἶναι, στρατηγὸς αὐτόνομος, κυβερνήτης αὐτοπρόβλητος, διδάσκαλος αὐτοφυὴς, ὁδηγὸς ἀφ' ἑστίας, αὐτομαθὴς ἑρμηνεύς.

ιγ'. Ἐπεὶ δὲ ὁσιότης παρηκολούθησεν, ἐκάστης μεγάλης νηστείας, καθὰ καὶ παντὸς πολέμου, προηγεῖσθαι σύναξιν καὶ διδασκαλίαν τὴν ἐπ' αὐτῇ (πολέμου γάρ τι πάντως εἶδος, καὶ αὐτοῦ σκοπιμωτάτου, καὶ τὸ νῦν ἡμῖν προκείμενον σπούδασμα μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν σκοτεινῶν τάξεων), καὶ ἄθροισμα τοῦτο ἱερὸν συνελέγη, καὶ οὐκ ἔστι μὴ καθοσιώσασθαι τὸ πρέπον, εἰς ὅσον ἰσχύς· μεθοδεύομεν ὑμῖν ἀναγκαίως πρὸ πάντων ἄλλων, ὡς ὁ τῆς δ. δασκαλίας ὅρος κανονίζειν βούλεται, εἰς νοῦν λαβέσθαι τὰ τοῦ σκοποῦ τῆς νηστείας, εἰς ἣν ἤδη προβιβαζόμεθα. Τούτου γὰρ εὑρημένου (πρόσπτος δὲ πάντως ἡ αὐτοῦ θύρα, καὶ χρὴ μακρὰ ἰσχνηλατεῖν), οὔτε ἡμεῖς πολυλογήσομεν, οὔτε ὑμεῖς πονήσεσθε, ἀλλ' ἐκ προχείρου δράξεσθε τοῦ ποθουμένου· ταὐτὸν δ' εἰπεῖν, τὸ θεῖον ἐξανύσετε θέλημα, τὸ δὲ σεμνότατον φάναι, αὐτῷ Θεῷ ἐγγίσεσθε, καὶ ἄλλος ἀλλοῦ προτρέχοντες ἐν τῷ τῆς παντίμου ἀναστάσεως καιρῷ, ἐντεύξεσθε αὐτῷ, καὶ προσφωνήσετε, καὶ τὸ « Χαίρετε » ἀκούσεσθε, καὶ ὅσα ἄλλα πρόσφορα τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστάσει καὶ λαλιᾷ τῇ πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ μαθητείαν φιλοῦντας, καὶ ποθητὴν ἡγησαμένους τὸ κολλᾶσθαι αὐτῷ.

ιδ'. Σκοπὸς δὴ νηστείας, εἰς ἣν ἡμεῖς ἄρτι στελλόμεθα, οὐχ οἷον ἐπιτηδευόμεθα οἱ πολλοὶ, κημοῦντες τὰ χείλη, ὡς ἂν μὴ τὸ πλῆρες τοῦ ταμιείου ταχὺ γένηται ὑπόκενον, μηδὲ τὰ ἀναγκαῖα μύλαις ὀδόντων ἀλήθεσθαι παραβάλλωνται, μήπως αὐτὸς ὁ βίος ἐλαττοῖτο. Τοῖς γὰρ οὕτω τεχνωμένοις νηστεύειν, ἐμπορία τὸ πρᾶγμα, καί τις κερδαλεότητος εὕρεσις. Καὶ ὑγίειαν μὲν, εἰ οὕτω τύχοι, περιποιοῦνται οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐδὲ τοὺς ὀδόντας τρίβουσι· μεστὸς δὲ αὐτοῖς ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ ὁ ἔξω κώρυκος, οἷς τὸν οἰκεῖον καὶ σύμφυτον θύλακον λαγαρὸν φυλάττουσιν. Ἀρετὴ δὲ ἐν αὐτοῖς οὐδεμία. Οὔκουν ἡμῖν ἄρτι νηστείας τοιαύτης κήρυγμα, τῆς καὶ πονηρᾶς καὶ ἰσχνοποιοῦ, εἰ; οὐδὲν δέον· παραγγέλλομεν δὲ ἄλλως νηστείαν τὴν μετὰ καὶ τροφῆς καὶ τρυφῆς καὶ πλησμονῆς, τὸ καινότατον. Προκαλοῦμαι γὰρ ὑμᾶς, δι' ὅλης τῆς νηστίμου καὶ ἐσθίειν καὶ πίνειν καὶ πλεῖω τῶν προτέρων, εἰ δυνατὸν, καὶ μέχρις αὐτοῦ κόρου σπεύδειν δὲ καὶ θησαυρίζειν, εἴγε δύνασθε, ἵνα οὕτω μηδέν τι καινοπραγεῖν οἰώμεθα, εἴτε πρὸς τὸ νηστεύειν ἄρτι ἀπονεύομεν, ὡς τὸ δοῦλον σῶμα

A ipsi carnosi sunt homines, et, corporis mole non impediti, adversarium humi projiciunt; sed ars proba requiritur quæ ipsorum personis decus ac robur impertit, quorum venia sine labore, vi autem et sapientia divina suffulti eum humi sternunt qui nostram cladem, licet robusti simul et ignavi, meditantur, seu ob negligentiam tumescentes cadimus, seu ubi novo cum vigore nos invicem ad pugnandum exhortamur in adversarii perniciem. Hanc autem artem nemo nostrum opus habet edoceri. Omnes enim satis ea in re instructi experti-que sumus, et quisque nostrum sui ipsius auctor, dux sui juris, gubernator, præceptor, doctor domesticus, interpres idoneus esse potest.

B 13. Sed cum cuique magno jejunio sanctimonia inhæret, et ut in omni bello accidit, concio et doctrina antecedit (belli namque, et quidem ad finem aliquem perducendi speciem præbet certamen quod nos occupat cum duce cohortium tenebricosarum), et hæc sacra phalanx coacta est ad necessariam consecrationem; quare summum ei rei studium impendimus, ut doctrinæ canon præscribit, et de jejunii quod peragimus ultimo fine meditamur. Hac enim reperta (et facilis quidem ad eam aditus est), non multis nobis verbis, aut vobis diuturno labore opus erit, sed desiderii statim compotes erimus, aut ut aliis verbis dicam, voluntatem divinam facietis, imo Deo ipsi, ut rem solemniter dicam, appropinquabitis, dum alii alios in C venerandæ resurrectionis momento cursu superare contendetis. Obvium autem eum habebitis, interpellabitis et ex ejus ore « Salvete » et tunc eas voces audietis quæ resurrectionis prædicationisque respectu ils qui eum diligunt ejusque doctrinam reverentur, et cum ipso unionem desiderabilem credunt proficuæ sunt.

14. Jejunii porro, quod nunc inchoamus, propositum non in eo consistit, ut, ad exemplum multitudinis, labia coerceamus, ex quo fit ut frumenti abundantia cito in nihilum abeat, neque ut cibos dentibus ad vitam sustentandam molamus. Qui enim hac ratione jejunium exercent, rem pro negotio D aliquo quæstuoso habent. Tales quidem hom nes sanitatis curam gerunt, et dentibus parcunt; folliculus autem externe iis plenus est, dum utrem a natura datum inanem gestant. Hi igitur, ut vides, de virtute gloriari non possunt. Quare nobis quoque ejusmodi jejunii ostentatione non opus est, quod non nisi corporis macriem gignit, aut cum ciborum abundantia et luxurie conjunctum est. Enimvero vos exhortor ut jejunii tempore ab esu atque potu vel ad satietatem usque minime abstineatis. Thesaurizate vero, si potestis; sic enim nihil novi facere videbimini, et nemo inique læsi corporis vos accusabit. Cum autem hoc ipsum præceptum incommodum aliquod secum ferat (qui enim edit aut bibit sibi ipsi molestus quodammodo

est), equidem omnis molestiæ evitandæ vobis auctor fuerim.

A κακοποιεῖν. Ἐπὶ δὲ καὶ ἡ τοιαύτη ἐπιταγὴ πόνον ἔχει (μοχθεῖ γὰρ ὁ καὶ ἐσθίων καὶ πίνων πολλὰ καὶ χρηματιζόμενος), μεθοδεύω ὑμῖν ἐνταῦθα καὶ τὸ « ἀκοπίατον. »

15. Ita vero se res habet. In vitæ solatium ac allevamentum animalia opera gestantia et hominum genus invenerunt, quorum alia servum pecus, alii mercede conducti opera navant, ita ut dominis otio vitam transigere suam liceat. Simile quid ego quoque vos ut faciatis moneo, homines pauperes atque egenos ad ejusmodi servitia conducendo, qui utilem vobis operam præstent; Dei servos dico, qui vili mercede accepta duris accinguntur laboribus. Hi namque Dei imaginem præ se ferunt eos protegentis, et onera portare didicerunt, et quietem sumunt, dum nos ipsi, oneribus curvati, eos adimus. His nostra impertiamus; his id quo nos superabundamus æquitatis ratione habita largiamur. Etenim id pro certo habeatis, quando hos vestimentis induerimus, id futurum esse ut nec ipsi molestiam frigoris obeamus. Deo enim dante nos calescimus, siquidem malitiosi ad ignem æternum destinati ignem consumens accendit, probis autem calorem amanter impertit, sole justitiæ annuente. Dum enim illi cibos a nobis oblatos manducant, nos ipsi satiamur non tantum, quod nobis quoque de solo pane vivere fas sit, sed quia summus alimentorum dator rebus quarum penuria premimur, imperscrutabile offert supplementum, sicut in parcos famem caninam emittit, qua Erysichthon aut Harpocrates aut alius forte aut seleucis, quæ avis est voracissima laboraverit; quibus omnibus is comparandus est qui solus ad satietatem usque gulæ indulget. Quando igitur fratres egeni sitientes bibunt, nos sitim pellimus, idque non solum quoad corpus, ubi Deus copioso nos humore saturat et reficit, ita ut neque nimio solis ardore incommodemur, aut in morbum sudorificum incidamus, aut inani sudore humorem internum ejiciamus, ita ut externo influxu quasi antidoto opus habeamus; imo econtra, ut famosa mulier Samaritana, animam divino latice irroratam experiemur sine quo vel ii sitiunt qui maris vada ramis trajiciunt.

ιε'. Τὸ δ' ἔστιν ἔχον οὕτως. Ἐπινενόηνται τοῖς ἐν βίῳ ἀχθοφόρα ζῶα λοιπὰ καὶ πρόσωπα δὲ, τὰ μὲν δουλικὰ, τὰ δὲ μισθοῦ μοχθοῦντα, δι' ὧν οἱ δέσποται βίον τρίβουσιν ἄπονον. Τοιοῦτον δή τι κἀγὼ ὑμῖν ποιεῖν ὑποτίθεμαι. Τὸ δέ ἐστι μισθώσασθαι ἑαυτοῖς τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον, τοὺς ἀχθοφοροῦντας τὰ ἡμῖν σωτήρια, τοὺς τοῦ Θεοῦ ἐργάτας, τοὺς βραχυτάτου μισθαρίου διαπραττομένους τὰ τοῦ παντὸς ἄξια, τοὺς προσώπῳ Θεοῦ ἐπιφαινομένους ἡμῖν, ὧν τὸ καλὸν οἰκειοῦται Θεὸς, B τοὺς δεδιδαγμένους αἴρειν φόρτους τοιούτους, τοὺς ἀναπαύοντας, εἶπερ κοπιῶντες ἡμεῖς καὶ πεφορτισμένοι προσέλθωμεν αὐτοῖς. Τούτοις ἀναθῶμεν τὰ ἡμέτερα, τούτοις ἐπιτρέψωμεν τῶν ἐν ἡμῖν περιττῶν, ὅσα διακρινοῦμεν ὀρθότητος λόγῳ. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, τούτων ἐνδυομένων, ἡμεῖς οὔτε φορτηγοῦμεν ἐκ περιττοῦ, καὶ οὐδὲ ῥιγοῦμεν. Θάλπει γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς, τοῖς μὲν τοῦ πονηροῦ πῦρ καταναλίσκον ἐξαπτόμενος, οἷς καὶ τὸ αἰώνιον ἐπιβρίμει πῦρ, τοῖς δὲ ἀγαθοῖς θαλπωρὴ αὐτόχρημα ὢν· ἐπεὶ καὶ δικαιοσύνης περιλοσόφηται ἥλιος. Ἐκείνων ἐσθιόντων τὰ δι' ἡμῶν χορηγούμενα, ἡμεῖς κορεννύμεθα, οὐ μόνον, καθότι οὐδὲ ἡμᾶς ἐπὶ ἄρτῳ μόνῳ ζῆν ἐλπίζειν πρέπει, ἀλλὰ καὶ ὅτι παραδόξως ὁ μέγιστος σιτοδότης ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον, ὡς οὐκ ἂν ἡμεῖς C μάθοιμεν· ὥσπερ αὖ πάλιν ἀποκλῃροῖ τοῖς ἀμεταδότοις τὴν βούπειναν, ἣν Ἐρυσίχθων τις νοσοίη, καὶ Ἁρποκρᾶς, ἢ ἄλλος τις ἐφ' ὁμοίοις θρυλλούμενος, καὶ σιλευκὶς δὲ τὸ ἐν πτηνοῖς βορώτατον, οἷς παραβλητέος ὁ εἰς κόρον μονοφαγῶν. Ἔτι τῶν πενήτων ἀδελφῶν ἐμφορουμένων πόσεως, δίψης ἔχομεν ἄκος ἡμεῖς, καὶ τοῦτο οὐ μόνον κατὰ σῶμα, οἷα τοῦ Θεοῦ πολυειδῆ βροχὴν ὑπεριστῶντος ἡμῶν, καὶ ἀναψύχοντος, οἷς οὔτε καύσωνι πυραχτοῦμεθα, νόσου προκαλουμένης ῥανίδα δροσίζουσαν, οὔτε ἰδροῦντες ἐν κενοῖς, καὶ τὸ ἐν ἡμῖν οὕτως ὑγρὸν ἐξατμίζοντες, ὡς δέεσθαι τῆς ἔξωθεν ἀντεμπρύσεως, ἐφ' ᾧ πρὸς ἀναπλήρωσιν τέγγεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἑτέρως κατὰ τὴν περίκλυτον Σαμαρεῖτιν, ὡς ἂν ψυχὴ διὰ τοῦ κατὰ Θεὸν ἀλλομένου ὕδατος θεραπεύοιτο, οὗ στερόμενοι διζῶσιν οἱ τὴν ἁλμυρὰν τοῦ βίου τίμνοντες θάλασσαν.

16. Quocirca si pauperes vestimus, et famis ac sitis pellendæ ansam præbemus, nequaquam rebus ad victum necessariis nos ipsi privamus, ut sensibus ac oratione falsa capti autumant; imo bonum omnifarium in nos inde redundat, quin alios privando nos ipsi abundemus; per mutuum enim canalem utrique eorundem commodorum affluentia gaudemus. Sic igitur nos quidem cibum ac potum vestimentaque, id est res parvi faciendas illis præbemus; qui ea quæ nobis debent, cum multiplici nobis usura reddunt, Deo omnipotente arrhas pro ipsi præbente, qui beneficium in pauperem per misericordiam collatum æquiponderat. Huc accedit quod quibus beneficium datum fuit, datoris

D ις'. Καὶ οὕτω μὲν τῶν πενήτων ἀμφιεννυμένων, καὶ τὰ ἐς τροφὴν ἑκατέρᾳ προσιεμένων, οἷς δικαίως πονούμενοι μεταδιδόαμεν, οὐκ ἐλαττοῦμεν τὰ ἐς ζωὴν, ὡς τοῖς πολλοῖς φαίνεται, ἀποσκοπουμένοις πρὸς εἴσθησιν ἄλογον. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐπιστάτου· τὸ ἐκεῖθεν ἀγαθὸν μεταῤῥυῆσκεται εἰς ἡμᾶς, οὐ πρὸς ἀνάῤῥουν ἀνακάμπτον, ὡς ἀντιπεριστάσεως λόγῳ ἐκείνους μὲν ἐκκενοῦν, ἡμᾶς δὲ ἐμπιπλᾶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις δι' ἡμῶν καὶ ἡμῖν αὖθις δι' ἐκείνων ἐπάχετευόμενον, καὶ ἀντεμῤῥέον τὸ χρήσιμον. Καὶ οὕτως ἀνταποδόσεως λόγῳ ἡμεῖς μὲν καὶ ψωμίζομεν, καὶ ποτίζομεν, καὶ ἀμφιέννυμεν ἐκείνους· καὶ ὀλίγα καὶ βραχέος λόγου ἄξια καὶ ἐν σωματικῇ βραχύτητι καθορώμενα· ἐκεῖναι δὲ ἡμῖν ἀλλάττονται μὲν, καὶ

δσα ἔλαχον, εἰς πολλαπλάσιον, τόκους προσεπιτι- A mentem, ut fas est, justo pondere metiuntur;
θέντες διὰ τὸν αὐτοὺς ἐγγυώμενον ἀπειροτάλαντον nummuli argentei aut oboli ærei, quod ipsis dedi-
οἰκοδεσπότην, ὃς ἐλεουμένου πτωχοῦ εἰς οἰκεῖον δά- mus, loco thesauros nostros largiter augmentando.
νειον ἐγγράφει τὸν ἔλεον· προσεπιβάλλουσι δὲ τοῖς Deus enim, cujus immensæ sunt divitiæ, id quod
πρὸς αἴσθησιν καὶ τὰ νοούμενα. Καὶ μὴν πρὸς τού- fratribus donavimus, cum usura nobis restituit.
τοις θησαυροὺς πληθύνεσθαι οἱ αὐτοὶ ποιοῦσιν ἡμῖν, Pater enim est isque omnium patrum summus qui
ὅτε καὶ μικρὸν ἀργυρίδιον ἢ ἀλλὰ χαλκίον ὀβολοῦ non vult nos rebus propriis nos spoliantes, in illo-
αὐτοῖς ἐνδαψιλευόμεθα. Χρηματιζόμεθα γὰρ ἐκ τοῦ rum eas commodum vertere, ita ut illi per inopiam
παμπλουσίου Θεοῦ, ὅτε καὶ τοιοῦτόν τι τοῖς ἀδελφοῖς nostram ditescant. Quod enim dedimus, cum usura
πορίζομεν. Πατὴρ γάρ ἐστι, καὶ πατέρων πάντων reddit, et ubi in parvis fideles nos expertus est, super
ὕπατος, καὶ οὐκ ἀνέχεται, δι' αὐτὸν ἀποπλουτεῖν majora nos ponit, et tantum abest ut nostrarum
ἡμᾶς τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ πενίᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς τὴν rerum jacturam faciamus, ut meliora eaque innu-
ἐκείνων ἐκθεραπεύεσθαι· ἀλλά τι διδόντες, πλεῖον mera reliquiscamur.
ἀντιλαμβάνομεν. Μάλιστα μὲν οὖν ἐπὶ ὀλίγα πιστοὶ φανέντες, ἐπὶ πολλῶν καθιστάμεθα· καὶ ἅμα ἐξαν-
τλοῦμεν, ἅμα ἐπεισρέει τὰ κρείττονα, καὶ αὐτὰ εἰς μυριοπλάσιον.

ιζ'. Καὶ ἰδοὺ, μεθώδευσα νηστείαν ὑμῖν καὶ ἐν- B 17. Hinc apparet quod jejunium et abstinentiam
δειαν, τρυφῆς αἰτίαν καὶ πλουτισμοῦ, ἵνα μὴ μόνον præscribendo, divitiarum acquirendarum vobis viam
σάββατα τρυφερὰ λέγοιτο, ἀλλὰ καὶ νήστευμα τοῦ- monstravi; et quod non solum de lautis sabbatis,
το τρυφηλὸν, ἰσχνανσις λιπαίνουσα, κένωσις πλή- sed de splendidis jejuniis et de materie pingui et inanitione superflua ac de inopia quæ divites
θουσα, Ἐνδεια πλουτοποιός. facit sermo justus esse poterit.

ιη'. Ἵνα δὲ καὶ ἄλλως ἐπιβαλοῦμεν τοῖς αὐτοῖς, ἡ 18. Eamdem deinceps quæstionem allo quodam
τοιαύτη νηστεία δοκεῖ μὲν τοῖς ἁπλοϊκῶς θεωροῦσιν modo explanaturi diçimus quod si jejunium iis
ἐνιαῦτον καλὸν εἶναι, καὶ οὕτως εὐπερίληπτον, ἢ εὐ- qui rem simplici obtutu complectuntur singulare
περίγραπτον. Τὸ δ' ἄλλως ἔχει πρὸς ἀληθείας ἀκρί- quidpiam, indefinitum atque illimitatum esse vide-
βειαν. Μιᾷ γὰρ ταύτῃ θεοφυτεύτῳ ῥίζῃ καὶ ἑνὶ τού- tur, quod quidem stricte veritati repugnat. Ex una
τῳ εὐγενεῖ πρέμνῳ χλάδοι μυρίοι ἐπανατέλλουσι enim hac radice a Deo plantata et ex hac stipite
σπουδαῖοι, καρποὺς ἀρετῶν ὅλων προϊσχόμενοι, καὶ nobili sexcenti assurgunt rami, virtutum fructus
τελειοῦντες εἰς ψυχικὴν ἀπόλαυσιν. Αὐτίκα ὁ οὕτω omnium exhibentes et in spiritalem fruitionen læte
νηστευτικὸς ἄνθρωπος ἀγάπην πρὸ τῶν ἄλλων ἠσκη- abeuntes. Confestim igitur homo jejunus, quo di-
μένος ἐκφαίνεται, καὶ φιλάδελφος εἶναι διαζωγρα- C ximus modo, charitatis egregia edet specimina et
φεῖται (μὴ τοιοῦτος γὰρ ὤν, οὐκ ἂν ἐλεήσῃ)· πρὸ fratrum se amantem præstabit (quod si non esset,
δέ γε τούτου θεωρεῖται φιλόθεος. Τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ misericors nunquam foret), sed Dei quoque in-
τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀπονέμει, τὸ δ' ἀκριβὲς εἰπεῖν, αὐτῷ primis amicus esse apparebit. Quæ enim Dei
Θεῷ, τῷ ἀποφηναμένῳ, « πᾶν, ὅπερ ἂν ἑνὶ τῶν sunt, Deo reddit qui dixit: « Quodcunque minimo
τοιούτων ἐλαχίστων καὶ ἀδελφῶν καὶ δούλων ποιῆ- ex istis fratribus et servis facitis, mihi ipsi fe-
ται, αὐτῷ ποιεῖσθαι. » Ἡ δούλους μὲν ἡμετέρους οἱ ceritis [1]. Non enim servos, quorum pro tempore
ἐφήμεροι δεσπόται οὐκ ἀξιοῦμεν πεκουλιάζεσθαι, domini sumus, mercede defraudare in animo ha-
ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς τὰ σφίσιν ὑπάρχοντα ἐπιγράφειν bemus, aut ea quæ ipsorum sunt in commodum
ὁρίζομεν, κἂν μυρία ἔχοιεν· ὁ δὲ μέγιστος οἰκοδε- nostrum vertere intendimus, licet maximi sint
σπότης Θεὸς οὐκ ἀξιοῖ τοῦτο δικαίως ἀφ' ἑαυτοῦ, momenti. Deus enim omnium quæ exsistunt mo-
καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν, οὗπέρ ἐστιν ἡ γῆ καὶ ἅπαν τὸ derator talia respuit, cujus est terra ejusque ple-
κατ' αὐτὴν πλήρωμα, δι' ἡμᾶς δὲ, ἵνα πιστοὶ ὄν- nitudo. Econtra vult ut fideles et submissi nos
τες καὶ αὐτῷ ἀνατιθέντες ἡμᾶς τε καὶ πάντα τὰ invicem amemus sincero corde et fide inconcussa,
καθ' ἡμᾶς, ἀγαπώμεθα, ὡς καὶ εὐγνώμονες καὶ πί- ita ut Domino digni filii adoptionis, imo dii eva-
στιν ἔχοντες καὶ Δεσπότου ἄξιοι, καὶ θεοὶ αὐτῷ υἱοὶ D damus.
καὶ θεοί;

ιθ'. Ἀγάπη τε οὖν οὕτω τελεία παραπίφυκε τῇ τοι- 19. Tali jejunio charitas adhæret qualem sæpe
αὐτῇ νηστείᾳ, ἣν ἀγάπην πολλάκις ἐθεατρίσαμεν, cum pompa, splendore angelico et more Deo digno
σεμνύναντες πομπικώτερον καὶ λαμπρότης ἀγγελι- in scena produximus. Qui enim, ut dictum est,
κὴ, πρὸς δὲ μίμησιν καὶ θεϊκή. Ὁ γὰρ ἐν τῷ, ὡς per jejunium quod superfluum est, et quibus opus non
ἐῤῥέθη, νηστεύειν ἀποφορτιζόμενος τὰ περιττὰ, καὶ habet abrogat, rebus terrestribus superiorem se
ὧν οὐδὲν οὐδόλως ὄφελος, ὑπερθεν γῆς φέρεσθαι annuntiat, et iis quæ infra sunt omissis ad ea quæ
γνωματεύεται, καὶ οὐδὲν προσήκειν αὐτῇ, οἷς οὐδε- desursum sunt tendit. Quæ si ita se habent, idem
νὶ τῶν γηΐνων ἐνίσχεται, ἀλλὰ πάντα κάτω ἀφιεὶς ex homine mundano spiritualis evadet; totum enim
τῶν ἀνωτάτω γίνεται. Ἐὰν δὲ τοῦτο, πάντως καὶ se, vana terrestri vita omissa, contemplationi se de-
ἀντὶ σωματικοῦ θεωρητικὸς ἀπεκβαίνει, ὡς ἀντὶ det, quo fit veluti, ut nomen ipsum indicat, Deus in

[1] Matth. x, 42.

essentia sua ab eo comprehendatur. Et quid sane aliud homo prudens et qui ad meliora sese accingit faciet, nisi ut a vitæ tumultu liberatus et parum curans futilia, bona opera perficiat et rebus honestis quas cognoverit studeat? Idem quoque non statuarum more, junctis manibus manducabit, aut disjunctis, inertiam quæ animalia bruta decet, simulando hominem se mentietur; imo ratione salva talibus clientibus habita (fratribus autem conservis pauperibus inquam) sacrificia præstabit. Illi enim sponte current et vivent, optima quæque in eum conferent; ipse autem rebus se dignioribus studebit utpote homo spectatæ virtutis et qui rebus indecoris operam navare dedignatur. Artificum idem honoris cupidorum, imo operariorum vulgarium exemplum sequetur, qui ex artificiis fortunam et nomen adepti, manuum opera se ditarunt, postea vero altos spiritus sumpserunt et arte cui divitias suas debent in contemptu habita, rerum acquisitarum jactura facta nihilominus solem ipsum aspernantur, atque instrumenta prius salutaria in fumo et clavo, potius vero in caligine suspendunt. Dum autem limum suum non simplici, sed aureo colore tingunt et capiti pulchritudinem cœlestem induunt, quæ autem supra eam exsistunt aliquodam modo exornant, antiquum artificem abjurant et regium morem amplectuntur. Dum enim vitam puriorem sequi instituunt, reges esse cœperunt. εἰς ἐπίχρωσιν οὐχ ἁπλῶς λάμπουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπίχρυσον, καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν ὡς εἰς οὐρανοῦ κάλλος εὐθετίσαντες, τὰ δὲ ὑπ' αὐτὴν ἕτερον τρόπον ἐξωραΐσαντες, τὸν μὲν πάλαι τεχνίτην ἐξόμνυνται, εἰς δὲ τὰ βασίλεια παραδύσαντες ἑαυτούς· οἵ γε καθαρειότερον ἑλόμενοι ζῆν οἱ πολλοὶ καὶ βασιλικοὶ ἀποδαίνουσι.

20. Cum igitur qui religiose jejunat aliorum exemplum sequitur et nullam rerum vulgarium curam gerere, unam vero eamque præcipuam amplecti, quam summus Deus amat, apud se statuit, idem quæcunque ad vitæ severitatem spectant abjurabit, iis solis studens, quorum operationis beneficio bonam quam elegit partem non amittet. Fieri enim non potest ut homo, nec ubi summum virtutis fastigium attigerit, his præsertim temporibus, vitæ turbarum saltem aliquatenus particeps esse desinat. Prorsus enim, ut facile cerni potest, glebæ adhæremus, non reptilium tantummodo ad instar repentes, neque subterranei et cæci uti talpæ tellurem fodientes; sed etiam super terra vivere et rectis pedibus incedere recusantes, ne ipsi quidem arti valedicere satagimus, cujus ope res nefarias operamur et rebus mundanis cœlestes posthabemus.

κ'. Καὶ οὕτω πρὸς μίμησιν ὁ ὑψίνους νηστευτὴς ἑαυτὸν ἀποξέσας, καὶ καθάπαξ κυρώσας παρ' ἑαυτῷ, μὴ τυρβάζειν περὶ πολλὰς καὶ χυδαίας πράξεις, ἀλλὰ μιᾶς εἶναι τῆς κορυφαίας, καὶ ἣν ὁ παμβασιλεὺς φιλεῖ Θεός, ἅπαν μὲν ἄλλο σεμνὸν βιώσιμον ἀπομόσεται κατά γε τὸ ἐγχωροῦν, ἐπιλέξθην κρίνας ἐκείνων εἶναι καὶ μόνον, ὧν ἐνεργουμένων οὐδὲ τῆς ἀγαθῆς μερίδος ἀφαίρεσιν πείσεται· ὅτι μηδὲ ἔστιν ἀνθρώπῳ, οὐδ' εἰπερ εἰς ἄκρον ἀρετῆς ὑπερελάσει, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἄρτι, μὴ καὶ βίου τυρβαστικοῦ μετέχειν ἐφοσονοῦν. Πάνυ γὰρ, ὡς βλέπομεν, τῇ γῇ προστετήκαμεν, οὐχ ἕρποντες μόνον διὰ τῶν αὐτῆς, ἀλλὰ τὰ πολλὰ καὶ ἰλυσπώμενοι· μήποτε δὲ καὶ ὑπόγαιοι, ἀκολούθως δὲ καὶ τυφλοί, κατὰ τοὺς ἀσπάλακας, τὰ κατὰ γῆς ὀλεῖν τες καὶ ὑπορύσσοντες, καὶ μὴ ὅτι γε ὑπέργειοι μὴ σπεύδοντες εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς ὀρθὸν βαδίζειν ἀπαναινόμενοι, καὶ τῆς συνήθους τέχνης οὐκ ἐθέλοντες ἀφίστασθαι, καθ' ἣν τεχνώμεθα τὰ μὴ πρέποντα, τιμώμενοι πρὸ τῶν ἀνωτάτων τὰ γήϊνα.

21. Quocirca qui, ut supra dictum est, imitatoris partes amplectitur, et facit ut ii qui artium loco regios mores sectantur et pro regibus haberi gestiunt, quia auctoritatem regiam artificis humili conditioni præferunt, ut, quod mirum non est, in Dei manibus, dum vivit, erit, quo in statu et deside-

κα'. Τέως δ' οὖν ὁ, ὡς προεκτέθειται, μιμεῖσθαι προθέμενος τοὺς ἀπὸ τεχνῶν εἰς τὰ βασίλεια παρακύπτοντας, καὶ προελομένους, βασιλέα κύριον ἐπιγράφεσθαι, καὶ τὸ τοιοῦτον ὕψος προθεμένους τῆς τεχνικῆς ὑποπτώσεως, ἔσται καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ τοῦ βίου (πῶς γὰρ οὔ;) ὁ ἔτι ἐν βίῳ ἀλλὰ τὸ πλεῖον

του παμβασιλέως Θεοῦ · καὶ ποθήσας ἐκεῖνον, τὸ μὲν κατ' ἀρετὴν μετάρσιον, καὶ τὸ οὕτως ἐγγυτάτω πρὸς ἐκεῖνο διὰ θεωρίας εἶναι ἀεί, ἀφήσει τοῖς ἀληθῶς Ναζιραίοις, ὃν ἐτάξαντο ἐπὶ ἀγγέλων τὸ οὕτω πέτεσθαι ὑψηλά, ὑφ' ὧν ἀγγέλων καὶ ἐκεῖνοι αἴρονται ὑψοῦ εἰς Θεόν. Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τῆς γῆς μὲν ἄνθρωποι, Θεοῦ δὲ μὴ ἐκλανθανόμενοι, ὁμοίως μεταρσιοῦνται, εἰς ὅσον ἔξεστιν · αὐτὸς δὲ ἄλλως ἐνευθηνήσει τῷ τοιούτῳ καλῷ, γῆν μὲν τρίβων, καὶ γῆς ἔργα ποιῶν, οὐκ ἐφάρματα μέντοι, καὶ οἷα μεταποιεῖν αὐτὸν — δεινὸν μὲν, εἰ καὶ εἰς αὐτόχρημα γῆν, μήποτε δὲ καὶ εἰς ὁμοιότητα δαίμονος. Ἀνύσει δὲ τὸ μὴ ἐφάρματον, καθαίρων τὴν ἐν αὐτῷ γῆν ἁπάσης φαυλότητος, καὶ τοιαύτην ἀποκαθιστῶν, οἵαν ὀξίαν εἶναι Θεῷ κηπεύεσθαι, τὸ δὲ μέγιστον εἰπεῖν, ἀξιοῦσθαι εἰς χεῖρας Θεοῦ κεῖσθαι, καὶ εἰς ἄνθρωπον πλάττεσθαι · εἰπεῖν δὲ ἄλλως εἰς τὸ σαφέστερον, εἴπερ ἑαυτὸν ἕκαστος ἀποκαθαίρομεν τῶν ὅσα οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι συντελοῦσιν εἰς φύσιν, οὔτε μὴν συνιστῶσι τὴν πλάσιν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σύνθεσιν, ἢ ἀπαρτίζουσιν, ἢ περισώζουσιν.

κβ'. Οἷόν τι λέγω· Δέδοταί σοι, ὦ οὗτος, ὀφθαλμῶν συζυγία. Βλέπε οὖν ἀκωλύτως · ἀλλὰ μὴ παράβλεπε, τὰ πολλὰ δὲ καὶ κάμμυε. Ἡ γὰρ οὐ παραγγέλλειν δοκεῖ τοῦτο καὶ ἡ φύσις αὐτὴ, ἐπιτάξασα τοῖς βλεφάροις καταβαίνειν τε καὶ ἀναβαίνειν συχνὰ, οὐ μόνον, ἵνα οὕτως ἡ λεπτοτάτη ἐπιπολὴ τῆς τε κόρης καὶ τῆς πέριξ χώρας τεγγομένη, μένῃ ἀξήραντος, καὶ μὴ βλάπτοιτο ἡ ὄψις στεγανουμένη κραυρότερον· ἀλλὰ καὶ εἰς μυστήριον συμβολικὸν τοῦ χρῆναι τὸν ὀφθαλμὸν μὴ ἀεὶ χασμᾶσθαι ἀνεψγότα, καθὸ λέοντος καὶ λαγῳοῦ περιφόδεται, καὶ εἴ τινος ἄλλου τοιούτου τὸ ἀτενὲς κατηγορεῖται τῆς ὄψεως· ἀλλά ποτε καὶ ἑκοντῇ τρόπῳ κατασφαλίζεσθαι πύλης δίκην, μή τις κλέπτης λογισμὸς παρεισδὺς λῃστρικώτερον, οὐχ ὑποκλέψῃ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἁφαρπάσῃ τὸν θεόθεν τῆς ψυχῆς θησαυρόν · ὃς καὶ διὰ θύρας ταύτης εἰσοδιάζεται πληθυνόμενος, ὅτε σωφρόνως οἱ τοῦ κατὰ σῶμα οἴκου δεσπόται διάγομεν· οὗ ὁ Θεὸς οἰκοδόμος πεφιλοσόφηται; Καὶ ἔστιν ὁρᾷν μὲν ἡμᾶς, ὡς ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ, ὁπηνίκα λεῖα βλέπομεν, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν, πρὸς εὐθύτητα, ἣν οὐκ ἔχουσιν οἱ, καθά τις ἂν δριμέως εἴποι, στράβωνες. Εὐθύτητα δέ φαμεν τὴν ἐπὶ παντὸς τοῦ κατὰ πνεῦμα νοουμένου σωματικοῦ μορίου ἀῤῥέμβαστον πρόσδον καὶ ἰθυτενῶς τοξεύουσαν κατὰ σκοπόν. ὁποίαν οὐ μόνον ὀφθαλμὸς ἔχειν ἀπαιτεῖται, οὐδὲ ποῦς, ὃς ἐπαινεῖται ἱστάμενος ἐν τῇ κατὰ Θεὸν εὐθύτητι, οὐδὲ καρδία, ἣν τοῖς ἔχουσιν ἀγαθύνει ὁ Κύριος, κατὰ τὸν ἱερῶς ψάλλοντα, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ τοῖς τοιούτοις ἐπιστατῶν νοῦς καὶ προβαλλόμενος τὸν εὐθύφρονα, ὃς οὔτε παραβλέπει στραβίζων, οὐ μὴν οὐδ' ἄλλον τινὰ τρόπον, καθ' ὃν λέγοιτο ἂν παραβλώψ.

κγ'. Χρὴ γάρ τινα ἕλεων ἐνορᾷν μετὰ διακρίσεως θείας, καὶ ἅμα τὸ πολυσχιδὲς παραβλέπειν ἀπεῖναι τοῦ οὕτω βλέποντος. Εἰ δὲ καί τινι πρόκεινται ὁρατὰ, οἷς προβεβλημένοις οὐ θέμις ἐμβλέπειν τὸν σώφρονα, ὁ δὲ τηνικαῦτα κατακύπτων ἀποστρέψει τὴν ὅρασιν, μὴ καὶ δραξάμενον τὸ ὀπτικὸν ἅμα καθελκύσῃ τὸν ὅλον ἄνθρωπον, ὅσα καί τι σχοινίον βίσιον, ἐκ τοῦ κατὰ Θεὸν ὕψους, καὶ ὑποβιβάσῃ πρὸς ἀπωλείας τάρταρον· τότε δὴ κατέμυσεν ὁ τοιοῦτος,

rio virtutis sublime exercitium et altum fastigium desperans vere Nazarenis concedet. Eum enim angeli in sublime volandi facultatem edocuerunt viamque ad Deum ipsum volatu perveniendi ei monstrarunt. Sed cæteri quoque mortales qui Dei memores et cultores exstiterre, pari modo sursum tollentur, in quantum fieri poterit. Alioquin idem felici suo statu fruetur, terram quidem calcando et terrestria opera peragendo, nullius tamen peccati reus, aut restaurationi obnoxius secundum res humanas, nedum ad similitudinem Dei provectus. Bona autem opera perficiet, mundum sibi ingenitum ab omni perversitate purgans et talem constituens ut dignus fieret qui in Dei horto plantaretur et in Dei manibus repositus vere homo fieret. Quod nobis contigit si, quotquot sumus, rebus nefandis valedicimus; quæ quia naturæ consentaneæ sunt, hominibus rite excolendis, perficiendis ac servandis inserviunt.

22. Exempli gratia, datum tibi, sodes, est oculorum par. His utere sine obstaculo, nec tamen obliqua tuere, sæpe autem claude eos. Natura enim ipsa hoc facere palpebris præscribit ut sursum ac deorsum moveantur, non tantum ut pupillæ superficies subtilissima humefacta siccetur, et ut ne vultus nimis astrictus lædatur. Sed et ob mysterium symbolicum oculus non debet aperto orbe hiare, ut leo aut lepus aliave animalia faciunt, sed sicut porta concludi, ne cogitatio male fida latronum more intrans divinum animæ thesaurum suffuretur; qui quidem abundanter ingreditur, quando domum, corpus nostrum dico, prudenter incolimus, cujus ædificator Deus a philosophis celebratur. Sumus autem tales, quales nos vult Deus, quando rectum oculis obtutum demandamus, id quod facere luscis haud est licitum. Istam autem oculi rectitudinem intelligimus continuum processum corporis a spiritu directi; semper enim scopum visit, quod facere non potest oculus, non pes qui omne tulit punctum ubi rectitudini divinæ insistit, neque cor, quod Deus, secundum Psalmistam, dirigit; maxime autem mens, omnium horum moderatrix, et quæ eum qui sapit gubernat, siquidem minime lusca aut torva est.

23. Oportet enim discrimen agere benevolum in his rebus, easque oculo irretorto contemplari. Quod si homo cordatus in res turpes inciderit, oculos verecunde avertet, ne cum oculis totum hominem perdat funditus, rumpens vincula, quibus Deo adhæret, ita ut in tartarum præceps cadat. Tum enim e cæcitate ad visum redit, et Scripturæ sacræ non incurrit vituperium cæcos olim cum ludibrio reprehendentis. Æquo etenim oculo res contem-

platur, et ei placet qui in abscondito videt et propalam reddit : altero autem claro oculo modo videt, modo non videt.

καὶ φιλουμένῳ ὑπὸ τοῦ ἐν κρυπτῷ βλέποντος καὶ ἀποδιδόντος ἐν φανερῷ· τῷ δὲ λοιπῷ καὶ προφανεῖ ὀφθαλμῷ πῇ μὲν βλέπει, πῇ δὲ οὐδαμῶς.

24. Est autem quod dico naturæ mysterium, non ab omnibus observatum, sed ab iis duntaxat qui profunda scrutari didicerunt. Est autem res hujusmodi. Ubi flumen visibile in planum descendit ac longe lateque patere cœpit, multis, imo plurimis in cursu suo occurrit. Non tamen illa uno obtutu videt, et eorum cognitionem sibi vindicat ; sed ubi uni certæque rei continenter insistit, quo tendit, id attinget ; tunc observator strenuus oculorum ac fraudis differentiam videbit. Ubi enim spiritus visibilis conus telum suum figet et rem visibilem attinget, item judicii ope certam illam ac stabilem sistet Ea autem quæ circumcirca sunt minus accurate tanget, quare ea rite definire et dijudicare non poterit, nisi cono duce in alio quoquam corpore idem perficiat. Et hoc quidem in omnibus similibus verum esse patet. Atqui sic etiam jejunator qui quæ videt discernit, uti res conspecta non tantum ejus admirationem, sed voluptatem quoque movet, caveat ne illi nimio plus insistat, et quod videt nimis urgeat, ut eo magis animo inculcet ; contracto autem sensu visionis majus sibi spatium creabit et, oculis clausis, affectum minus afficiet lædendo. Istiusmodi autem homo, ut jam vidimus, plus minusve videbit ; videbit enim ut Deus præscribit, aut non videbit, sicut adversarius. εἰπεῖν παροξύνας τὸ ὀπτικὸν, μηδὲ ἀκριβωσάσθω, ὡς ἐμβαθῦναι αὐτὸ προκύψαν εἰς ψυχήν· συστελλας δὲ τὴν περίεργον ὄψιν, διαχεάτω αὐτὴν ἄλλως, καὶ πλατυνάτω, καὶ οὕτω κλείσει τὴν ἐμπαθῆ ὅρασιν, καὶ οὐ πορνεύσει κατ' αὐτῆς τὸ παθητικόν. Καὶ ἔσται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ὡς προτεθεώρηται, καὶ βλέπων καὶ μὴ βλέπων· βλέπων, ὡς ἐθέλει, καὶ ὡς ἔταξεν ὁ Θεός· μὴ βλέπων, ὡς πραγματεύεται ὁ ἀντικείμενος.

25. Jam vero alium aliquem procedendi modum investigemus. Proponatur jejunatori opus aliquid arduum quod ad intellectum aut meram vitam pertineat, quod quidem puris oculis lustret, ut natura vult, et a cæteris spectaculis se avertat ; ex hoc enim oculus ad id quod decet convertitur. Hac igitur ratione visus rite componitur et nunquam peccat ; et hæc est vera ratio res naturales contuendi. Hinc quoque, ut a cæteris abstrahamus animum, olfactum pariter dirigemus odores jucundos suaveolentibus verbi cœlestis apostolis attribuendo, et quorum odorum præparatio longum exigit studium, quod quidem alio tempore fecimus. Sed auditui quoque rectitudinem dabit, ut vult Deus qui aurem plasmavit, almus conditor, qui omnia quæ aurium castitati nociva sunt, expellere vult, et qui omne vaniloquium detestatur quo protoplastus homo Paradisum, id est patriam, exsul relinquere coactus est. Idem etiam gustum ordinabit, ne eo, quo fas non est, tendat, et sic contaminatus Dei justitiam annuntiare jam non dignus sit, utpote humidis corporibus et vitiis animæ in perniciem delapsus. Sic is quoque qui in exsilio degit condemnationem spernit, quam diabolus, hinc nomen nactus

καὶ βλέπων. βλέπει, καὶ οὐ μὴ ἴδῃ ἄλλον τρόπον, ἢπερ ἡ ἀγωτάτη Γραφὴ ἔσκωψε τοὺς πάλαι τυφλοὺς διορατικούς. Βλέπει γὰρ ὄμματι τῷ καιριωτάτῳ

κδ'. Ἔστι δὲ, ὃ λέγω, μυστήριον φύσεως, οὐ πολλοῖς παρατετηρημένον, ἀλλ' ἢ ὅσοι ἐμβαθύνουσιν. Ἔχει δέ πως οὕτω τὸ πρᾶγμα. Τὸ ὀπτικὸν χύμα διαπεπταμένον εἰς πλάτος, καὶ διαθέον καὶ εὐρὺ καὶ μήκιστον, ἐφικνεῖται μὲν πολλῶν, καί ποτε οὐ πολλῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ πάνυ πολλῶν. Οὐ μὴν καὶ πάντα ἐκεῖνα ὁμοίως ὁρᾷ, καὶ τὴν ἐκείνων γνῶσιν καὶ εἴδησιν ἐπίσης ἀπομάττεται· ἀλλ' ὅτε στηρίξει κατά τινος ἑνὸς μόνου, καὶ ἀτενῶς ἐπιστήσει, ἀκοντίσας τὸ ὀπτικὸν, ὡς ἐκεῖνο καὶ μόνον ἐξακριβώσασθαι· τότε δὴ γνώσεται ὁ συνετὸς θεατὴς διαφορὰν βλέμματος καὶ κλέμματος. Ὅποι γὰρ ὁ κῶνος τοῦ ὁρατικοῦ πνεύματος τὸ κατ' αὐτὸν ὀξὺ βαλὼν ἀπερείσει, καὶ ἅψεται τοῦ ὑποκειμένου πρὸς ὅρασιν, ἐκεῖνο ἀκριβοῖ καὶ διευκρινεῖ καὶ εὐστόχως διαπορθμεύει τῇ κατὰ νοῦν ὁράσει τῇ κριτικῇ. Τῶν δὲ πέριξ οὐχ οὕτω πρὸς ἀκρίβειαν ἅπτεται, ὡς καὶ ἐκεῖνα λεπτοτομῆσαι καὶ παραπέμψαι εἰς κρίσιν τὴν ἔσω, εἰ μὴ ἀποσταίη ἐκείνου παρενεχθεὶς ὁ κῶνος, καὶ εἰς ἕτερον σῶμα ῥυσάμενος ὁράσει τὰ ὅμοια. Καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν τοιούτων πανάληθες. Οὕτω δὴ οὖν καὶ ὁ διακριτικῶς βλέπων νηστευτὴς, ὅτε τι θεατὸν ἐφελκύσεται αὐτὸν οὐ πρὸς θαῦμα καὶ μόνον, ἀλλά τι καὶ πρὸς εὐπάθειαν, μὴ στηριζέτω εἰς ἐκεῖνο περιεργότερον, ἀποστενώσας, καὶ ὡς οἷον

κε'. Καὶ μὴν ἐνταῦθα καὶ ἄλλη μεθόδευσις εὑρετέα. Προτεθείσθω τῷ νηστεύοντι ἔργον σπουδαῖον, εἴτε καταμόνας ἐλλόγιμον, εἴτε καὶ ἄλλως βιώσιμον, καὶ ἀφοράτω εἰς ἐκεῖνο μετὰ βλέμματος θεοφιλοῦς, ὡς ἡ φύσις ὥρισε, παντὸς δὲ λοιποῦ θεάματος ἀφιστάσθω· καὶ οὕτω ῥυθμίζοιτ' ἂν ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὰ δέοντα. Τοιοῦτον ἡ κατὰ τὴν ὅρασιν ἀγαθὴ μεθοδεία· οὕτω συντελεῖται τὸ κατ' αὐτὴν ἀναμάρτητον· τοῦτο τὴν θεωρητικὴν ἀρετὴν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ παρεισήγαγεν. Ἐντεῦθεν δὲ, ἵνα μὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ὡσαύτως ἐπεξέλθωμεν, καὶ τὴν ὀσφρησιν διορθώσεταί τις, εἰσκρίνων εὐωδίας ἀρεσκούσας τοῖς τοῦ ἐπουρανίου λόγου μυρεψοῖς ἀποστόλοις, ἃς ἄρτι διασκευάζειν λόγου μακροῦ χρεία (καὶ ἄλλως δὲ εἰς αὐτὸ ἕτερος ἡμᾶς καιρὸς ἀπεσχόλησε)· καὶ τὴν ἀκοὴν δὲ καταρτίσει, ὡς φιλεῖ Θεὸς, ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, ὁ ἀγαθὸς φυτουργὸς, ὃς καὶ τὰ λοιπὰ μὲν βλαπτικὰ τῆς ἀκοῆς ἐξωθεῖν ἀκούσματα βούλεται, καὶ τὴν ψίθυρον δὲ ὡς μάλιστα φαυλολογίαν ἐκκρούεται, δι' ἧς ὁ προπάτωρ τῆς κατὰ τὸν παράδεισον πατρίδος ἐξώρισται. Κατακεράσει δὲ πάντως ὁ αὐτὸς καὶ τὴν γεῦσιν εἰς ἀπρόσιτον, ἵνα μὴ καταῤῥυῇ, πρὸς ἄπερ οὐδέν ἐστι, καὶ οὕτω χρανθεῖσα γένηται ἀναξία τοῦ ἐκδιηγεῖσθαι Θεοῦ δικαιώματα, μιανθεῖσα οὐχ οὕτω

τοις σωματικωτέροις καὶ ἐγχύμοις, ὅσον ταῖς ἀσωμάτοις φαυλότησιν· ὁποία καὶ ἡ τῆς διαβολῆς, ἣν ὁ ἐνδιαθέτως φεύγων ἡγίασται, καταπτύων αὐτῆς, εἴ γε οὕτω ταύτην ᾠκειώσατο φιλήσας ὁ ἀντικείμενος, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῆς παρωνυμεῖσθαι εἰς διάβολον. Ἁγιάσουσι δὲ αὐτὴν καὶ μέλη θεῖα, ἐκεῖθεν ἐξηχούμενα, καὶ τοὺς ἀκροωμένους θέλγοντα, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκείνου ψυχὴν τοῦ ᾄδοντος, καὶ τῷ μεγάλῳ Δαυὶδ τὴν καλὴν ὁσιδὴν συναναβαλλομένου. Καὶ διδασκαλία δὲ ἀγαθὴ ἐκεῖθεν ἐκκύπτουσα, εἰς ἁγιασμὸν ὅμοιον ἀποτελευτᾷ.

A in eum contulit. Sanctificabunt vero eam quoque divina carmina, quæ solemniter cantata auditorum animos demulcent et ipsum cantorem delectant, et qui cantum ad magnum Davidem refert. Sed bona quoque doctrina, quæ inde emergit, in similem sanctificationem desinit.

κς'. Ἔστι δὲ καλὸν στόματος ἔργον καὶ ἡ ἐκεῖθεν εὐλογία καὶ τὸ ἀβλάσφημον. Εἰς τὸ καθόλου γὰρ ἀναδραμεῖν, ὀργάνου παντὸς ἀγαθοῦ ἀγαθὸς, ὥσπερ ὁ εὑρετὴς, οὕτω καὶ ὁ σκοπὸς, εἰ καὶ φαύλη μοχθηρία ψυχῶν ἀχρειοῖ ἐκεῖνα πραχρωμένη, ὡς μὴ ἐχρῆν. Οὐκοῦν καὶ τὸ τοῦ βλέπειν ὄργανον, καὶ τὸ κατ' ὄσφρησιν, καὶ ὃ δὲ ὑπουργεῖ τοῖς ἀκούσμασι, καὶ τὸ εἰς γεῦσιν, ὃ καὶ εἰς λαλιὰν ἀποτέτακται — σοφός τε καὶ ἀγαθὸς ὁ ποιήσας, καὶ αὐτὰ λίαν καλῶς ἐπ' ἀγαθῷ πεποιηνται. Καὶ τοίνυν, ὃς μὲν αὐτὰ περιποιεῖται σκοπῷ κρείττονι, πρὸς ὃν ἡ φύσις αὐτὰ κελευσθεῖσα κατήρτισεν, οὔτε τὴν φύσιν ἐλέγχει, καὶ τὸν δημιουργήσαντα δὲ τεχνίτην τιμᾷ, καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς ἐργάτης κρίνεται· ὁ δὲ μὴ οὕτω διατεθειμένος τῷ τὴν παράχρησιν τεκτηναμένῳ δαίμονι ᾠκείωται, ὃ μηδεὶς ἀγαθὸς Χριστιανὸς, φιλάνθρωπε Κύριε.

B 26. Pulchrum porro oris opus est laudatio et oratio benevola. Instrumenti enim egregii et inventor et scopus bonus est, licet animi error per abusum operatur. Sic quoque videndi, odorandi atque audiendi gustandique organa quæ vocibus patefiunt, a benigno creatore præclara arte instructa sunt. Quare qui iis utitur ad bonum finem secundum naturæ præscriptum, non reprehendit naturam, sed artificem et auctorem honorat, et ipse bonus operarius esse creditur. Qui contra facit, dæmonis qui ista in malum convertit, se assimilat, et minime est bonus Christianus, o benigne Domine!

κζ'. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτως ἡμῖν ἐν εὐχῇ ὂν εἴη ἐπιτελῶν ὁ τῶν δικαίων εὐχῶν Θεός. Τῶν δέ γε τεσσάρων αἰσθητηρίων, τοῦ ὁρᾶν, τοῦ ὀσφραίνεσθαι, ναὶ μὴν ἀκοῆς καὶ γεύσεως, ὁμοίᾳ ἐφόδῳ τετελεσμένων εἰς ἀρετὴν, καθὰ προέκκειται, ὑπὸ Θεοῦ, ἐφέψεται καὶ ἡ τῆς ἁφῆς διόρθωσις, τοῦ ἐν ἡμῖν δυσέργου πράγματος, τοῦ δυσκατάπαλαίστου, τοῦ καθ' ὅλον σῶμα πεπλατυσμένου, τοῦ πολυσπερίος· ὃ πολλοῖς μὲν δόξει ἂν δυοῖν δακτύλοιν ἄκρως περιγεγράφθαι, τῷ τε μέσῳ καὶ τῷ λιχανῷ, διὰ τὸ αὐτοῖς ἀκριβῶς γνωμονικὸν τῶν κατὰ σφυγμούς. ἀληθῶς δὲ κατὰ τοὺς ἐπιβεβληκότας σοφώτατα, ὅλῃ συνδήκει τῇ πλάσει, ὡς οἷον ἐγκατεσπαρμένον αὐτῇ. Διόπερ οὐδ' αὐτῶν τῶν ὑπερκειμένων αἰσθήσεων οὐδεμία ταύτην διεκπέφευγεν, εἰ καὶ τρόπος ἐν αὐταῖς ἕτερος τῆς καθ' ἑκάστην ἁπαφῆς τεθεώρηται, ἁπαφὴς μὲν, ἅμως δὲ πίπτων ὑπὸ συγγένειαν ἁπτικήν. Καὶ ἔστι καὶ ἡ ἁφὴ κακὸν ἄλλο ἐργῶδες, εἰ μή τις καὶ τὴν αὐτῆς χρῆσιν φύσει δισκρινεῖ πρὸς νόμον Θεοῦ. Συλλήψεται δὲ ἡμῖν εἰς ὀρθότητα τοιαύτης διακρίσεως ἡ θεωρία, ἣν προανεταξίμεθα. Ἡ γὰρ κατὰ φύσιν ἐν ἡμῖν ἀκρόπολις ἐχυρῶς ἐσφαλισμένη, καθὰ δεδίδακται, περιποιήσεται καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν, καὶ εἰς ὅλην πόλιν τοῦ Θεοῦ τῶν δυνάμεων κυρώσει τὰ καθ' ἡμᾶς· καὶ οὐκ ἀφήσει καβρησιάζεσθαι κατ' αὐτῆς τὸν πολέμιον δαίμονα, εἰπεῖν δὲ τόληθὲς, οὐδὲ ἔξωθέν ποθεν πολιορκῆσαι, ὅτι μηδὲ πελάσαι αὐτῇ καὶ πυργηρώσασθαι.

C 27. Utinam vero Deus, qui animum ad justas preces attendit, nobis ista precantibus sit propitius! Ad quatuor autem sensus, videndi, odorandi, audiendi atque gustandi qui, volente Deo, omnes ad virtutem tendunt, tangendi quoque quintus accedet, ad opus difficile et per totum corpus diffusum peragendum; quod quidem aliquibus per duos digitos, medium et indicem, circumscribi posse credunt propter pulsationes gnomonicas, verius autem, propter constructionem primordialem sapienter coaptatam. Ideo nulla sensationum, de quibus agimus, illam effugere poterit, etsi modus alienus circa mutuam contrectationem in iis observetur, fallax quidem, sed qui in affinitatem contrectabilem cadit. Sed et tactus in malum aliquod vertitur, nisi ejus usum ad divinam legem accommodamus. Ut autem in eo judicio ne fallamur regula quam statuimus, utilis erit. Arx enim a natura intra nos fortificata, ut dictum est, munere suo fungetur et res nostras in urbe Dei virtutum ponet, et dæmonem adversarium impediet quo minus in eam deblateret, aut ut verius dicam, quo minus eam oppugnet aut appropinquans turribus coerceat.

κη'. Ἀλλά με ὁ λόγος οὗτος (ἀναμεινάτω δὲ βραχύ τι ὥρας τὰ ἐφεξῆς) εἰς μνήμην ἦγαγε τῆς ἄρτι ἐν ἡμῖν καταστάσεως καὶ διαθέσεως. Εἶης, Θεὲ ὕψιστε παμβασιλεῦ, κατασφαλιζόμενος, ὡς αὐτὸς οἶδας, τὴν οἰκουμενικὴν ἡμῶν ἀκρόπολιν, τὸν αὐτοκράτορα, καὶ κρατύνων, εἰς τὸ μηδὲ ἡμῖν πελάσαι πολιορκίαν καὶ καταχαυχήσασθαι· μὴ καὶ τέλεον ἐκτριβείημεν οἱ ἐλεεινότατοι.

D 28. Sed sermo præsens (aliquid enim spatii aliis quoque quæstionibus reservandum est) ad constitutionis nostræ internæ mentionem faciendam ducit. Tu autem, Deus altissime, rex omnium, pro sapientia tua summam hancce acropolim et imperatorem salva, et contra inimicorum aggressiones et jactantiam nos defende, ne in extremam pernicieum labamur.

κθ'. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοσοῦτον παρεμβεβλήσθω

29. Ejusmodi porro in verbis meis doctrina elu-

ceat, sicut spiritualis ardor opportune lucescit. Quod autem de civitate nostra spirituali mentionem feci, quam natura ordinavit, Deus consolidavit eum in finem, ut omnia optime administrentur ac gubernentur, id dictum velim quod omnia prospere succedent et optime constituta erunt. Quando enim oculus recto intuitu præest ut decet, tangendi quoque sensus rite obtemperabit; si gustandi deinde instrumentum bene judicat et nos docet quomodo unguenta administranda sunt, gustus ipse munere suo rite fungetur. Sensus auditivus ubi, ut decet, nos ducit in rebus sui generis, id efficit ut tactus minus erret, contra quod judex præsertim in munere obeundo se ipsum custodiet. Gustui porro in iis quæ ad eum spectant certæ regulæ præscriptæ sunt, quas audacter prætergredi fas non est; et ecce hic quoque ima cum summis miscentur, et opus Dei maxime egregium, homo integer, jejunator prudens cum divino psalterio concinit et auribus mentique dum ab artifice pulsatur satisfacit.

30. Hæc cum eo, quo diximus modo instituta sint, numerum ac rhythmum in rebus quæ ad doctrinam spectant ponere debemus; sic enim sacra concio non habebit de quo gravetur. Diligenter autem ab initio usque ad finem observanda sunt quæ divinus canon iis qui jejunium exercent præscribit. Quæ quidem observantia ad virtutem ante omnia spectat, nedum rebus futilibus studeat. Omnis autem virtus circa medium vertitur, quam vir sapiens, cujus studia circa mores versantur, probe novit et magni facit. Et huic quidem nos maximopere studere debemus, si virtutis opera exercere nobis cordi est. Hæc enim pulchritudo varias assumet formas, ubi Deus hominibus se mediatorem præbuerit. Divinitatis igitur, fratres, et mediatatis rationem habeamus, cujus venia et visibilia et invisibilia cernimus. Dein ubi examine facto in mediatate ideam rationabilem videamus consideranies quou li qui medium quod plus quam humanum est, transgredi audent, jam, mutata indole, non homines, sed angeli ac cœlicolæ evaserunt. Plures deinceps fuere qui hominem eo quo par non erat, perduxerunt, ita ut terra esse noluerint, imo in tartarum se præcipitaverunt. Sic igitur re perpensa mediatatem in hisce rebus amplectamur; et quod aliis ad volandum præditi non sumus quibus in sublimem aerem tolli valeamus, terrestres animantes esse satagamus, sicut ipsa natura præcipit.

31. Bos naturam suam non negat equinam simulando, nec destinationi suæ contraria facit. Ovis eamdem semper mansuetudinem monstrat; capra ut consuevit pascitur, et sic cætera animalia indolem peculiarem servant. Quare nos ipsi quoμοι ἐς τὴν διδασκαλίαν, ὡς ἡ κατὰ ψυχὴν θερμότης ἐξέζεσεν οὐκ ἔξω καιροῦ. Ὃ δὲ ἔλεγον, « τῆς ἐν ἡμῖν ἀκροπόλεως, » ἣν φύσις μὲν ἐπιτεταγμένη ᾠκοδομήσατο, ὁ Θεὸς δὲ συμπῆξις ἐστερέωσεν, ἐχούσης εὖ τῶν ἄνω ἐφισταμένων, στρατηγίας τινὸς καὶ ταξιαρχίας δίκην, καὶ τὰ λοιπὰ εὖ καθεστήξονται. Ὀφθαλμοῦ γὰρ ὀρθὰ βλέποντος καὶ ἐπιτάσσοντος, ὧν ἅπτεσθαι δέον ἐστὶ, ὑπακούσεται πάντως καὶ ἡ ἁφή. Ὀσφρήσεως γνωματευούσης ὀρθῶς, ὅπως χρὴ διοικονομεῖσθαι τὴν ἐπαφὴν τοῦ μυροῦσθαι, οὐκ ἔσθ' ὅπως ἁμαρτηθήσεται ἡ ἀνάλογος ἁφή. Ἔκρινεν ἡ ἀκουστικὴ πρὸς ὀρθότητα, τίνων δεόντως ἅπτέον, καὶ πῶς ἂν ἡ ἁφὴ τυραννήσῃ κατὰ τῆς κρίσεως, ἧς οὐδεὶς ἐφέτης ὑπερκάθηται. Πεπαίδευται ἡ γεῦσις ἅπτεσθαι τῶν κατ' ἐντολήν· (καὶ ποία θρασύτης αὐτῇ ἐγγενήσεται, κατεπιχειρῆσαι, καὶ τὴν ὀρθὴν διαστρέψαι παίδευσιν;) καὶ ἰδοὺ, κάνταῦθα τὰ κάτω τῆς ἄνω συνῆπται, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐμμελὲς ὄργανον, ὁ καλὸς ἄνθρωπος, ὁ σοφὸς νηστευτὴς εἰς συμφωνίαν ψαλτηρίῳ θείῳ πρέπουσαν ἥρμοσται, χορδεῖν ὁποῖα συγχροτούμενον τῷ πενταδικῷ τῶν τε προφαινομένων αἰσθήσεων, καὶ ὅσαι κατὰ νοῦν.

λ'. Τούτων δὴ οὕτω διεσκευασμένων ἡμῖν ἀκολούθως οἷς προανεφωνήσαμεν, ῥυθμιστέον καὶ ἄλλως τὸ διδασκαλικὸν, ὡς οὐκ ἂν οἶμαι βαρυνεῖται τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερὸν ὁμαχδόν. Σπουδαῖα πραγματεία πρόκειται ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἄρτι καὶ ἔως τέρματος, εἰς ὅπερ ὁ θεῖος κανὼν τὰς νηστίμους ὥρισε. « Σπουδαῖαν » δέ φαμεν τὴν κατ' ἀρετὴν, οὐ μὴν τὴν ἄλλως κενόσπουδον. Ἀρετὴ δὲ πᾶσα καὶ περὶ μεσότητα ἠσχόληται, ἣν ὁ ἠθικὸς ἀκριβοῦν οἶδε σοφὸς· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο μεσότης καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. Ταύτης οὖν καὶ ἡμῖν στοχαστέον ὡς μάλιστα, εἴγε βουλοίμεθα τὰ πρὸς ἀρετὴν διαπράττεσθαι. Καὶ ἔσται μὲν ἡμῖν καὶ ἄλλως τὸ καλὸν τοῦτο πολύτροπον, τοῦ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μεσιτεύσαντος· μέσου γινομένου κάνταῦθα τὰ εἰς ἡμᾶς. Εὐπορηθήσεται δὲ καὶ, ὡς ὁ λόγος εὐθὺς ὑποτυπώσεται. Στοχασώμεθα τῆς θεότητος, μεσότητος, ὦ ἀδελφοὶ, καθ' ἣν ἐν ἡμῖν τό τε ὁρατὸν τεθεώρηται καὶ τὸ ἀόρατον· καὶ σκεψάμενοι ἐπινοησώμεθα μεσότητος ἰδέαν ἔλλογον, καὶ ἱστορήσωμεν, ὡς οἱ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπεραναβῆναι τὸ κατ' ἄνθρωπον μέσον φιλονεικήσαντες, ἐδιάσαντο, μὴ ἁπλῶς ἄνθρωποι μεῖναι, ἀλλ' ἀντικρυς νοωθῆναι, καὶ εἰς ὕψος ἀναθλιβῆναι ἀγγελικὸν, καὶ γενέσθαι οὐράνιοι. Πλείους δέ γε ἄλλοι κατήγαγον τὸν ἄνθρωπον, εἰς ὅπερ οὐκ ἐχρῆν, καὶ οὐκ ἠγάπησαν κἂν γοῦν εἶναι γῆ, ἀλλ' ὑπεβίβασαν ἑαυτοὺς ὡς εἰς τάρταρον. Καὶ οὕτω θεωρήσαντες ἡμεῖς γενώμεθα τοῦ ἐν τούτοις μέσου· καὶ ὅτι μὴ πτερὰ ἔχομεν φύσιν, δι' ὧν ἄνω κουφίζεσθαι δυνησόμεθα, σπεύδοιμεν ἀλλὰ γοῦν εἶναι γῆινοι καὶ ζωϊκὰ φρονεῖν, ὡς ἡ τῆς φύσεως ὀρθότης κανονίζειν προτίθεται.

λα'. Βοῦς οὐ ψεύδεται, ὅπερ ἐστὶν, οὐδὲ τοῖ; τοῦ ἵππου ἤθεσιν ἐπιβάλλει· ἵππος, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς παρανομεῖ τὰ ἐφ' οἷς παρῆκται. Πρόβατον μένει εὐήθες διὰ βίου. Τὸν αἶγα βόσκει τὸ κατ' αὐτὸν ἔθος. Τῶν ἄλλων ἕκαστον οὐκ ἔσθ' ὅπως τὸ φυσικὸν θέμα

παρατίθησι. Μένοιμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι, αἰσχυνόμενοι, ἐὰν ἐπ' ἄλλοις οὐ παρηγούμενοι ἁπλῶς, ἀλλὰ χειρὶ Θεοῦ πεπλασμένοι, τὸν τεχνίτην αἰσχύνωμεν. Ἐτάχθημεν κατ' εἰκόνα Θεοῦ· μηδὲ παραχαράττοιμεν τὸ θεῖον εἰκόνισμα. Τεθέντες ἐν παραδείσῳ, εἶτα ἐκπεπτωκότες, βιαζοίμεθα τὴν ἐπάνοδον, καὶ μὴ φιλοτιμώμεθα τὸν ἐπιπλέον ἀφορισμόν. Ἐντρεποίμεθα, εἰ τἆλλα μὲν ζῶα οὐ θέλουσιν ἀνθρωπίζεσθαι, ἡμεῖς δὲ ἀλογιζόμεθα, καὶ τὸ τῆς παραγωγῆς ἀχρειοῦμεν τίμιον. Ἔχομεν παμβασιλέα Θεόν· οἴδαμεν τὸν ἐξ ἐκείνου ἀποστάντα, τὸν ἀντάρτην, τὸν ἀλιτήριον. Μὴ οὖν ἀνταίρωμεν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ τοῦ βασιλέως γινοίμεθα. Μὴ στρατολογοίμεθα τῷ κληρονόμῳ τοῦ ταρτάρου, ἀλλ' ἐπακολουθοίημεν τῷ εἰς οὐρανὸν ἡμᾶς ἀνάγοντι. Ἐνθυμητέον τὸ χωρίον τῆς νοουμένης τρυφῆς, ἐννοητέον τὸ τῶν κολάσεων· τοῦτο τοῖς ἐν ἁμαρτίαις δαιμονῶσιν ἀφώρισται, ἐκεῖνο τοῖς ἀρεταῖς ἐντρυφῶσιν ἀπόκειται. Πότερον κάλλιον, ἐξ οὐρανοῦ πεσεῖν, ἢ ἀναδῆναι πρὸς οὐρανόν; Τοῦτο τοῦ ἐωσφόρου, ἐκεῖνο ἡμῶν, εἴπερ ἐθέλομεν. Εὐκολώτερον, Θεοῦ γενέσθαι, ἢπερ μακρὰν ἀποπλανηθῆναι τῆς ἐκείνου χρηστότητος. Μακρύνεται μὲν γάρ τις Θεοῦ οὐ ποτε διὰ τὸ ἐκείνου φιλάνθρωπον, ἐγγίζει δὲ διὰ τὸ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐγγύς. Τῷ δαίμονι δὲ ἅμα διανοήματι προσελήφθη τις. ἐγκαταλιπόντος ἐκεῖνον τοῦ Θεοῦ, ὅτε μήτε πόππυσμα καθιστᾷ τὸν στρῆνον τῆς σαρκὸς, μήτε κημὸς ἄγχει καὶ χαλινὸς τὸν αὐτοῦ ἀποσκιρτῶντα.

λβ'. Ἔτι ἀναπεταννύει Θεὸς ἀγκάλας, καὶ εἰσδέχεται ὅσα καὶ ἐν λιμένι· ἀνοίγει ὡς εἰς φίλημα ὁ δαίμων, καὶ καταβροχθίζει, οὐχ ὅσα καὶ δράκων ἢ λέων, οὐδὲ μὴν καθά τις χάρυβδις, ἀλλ' ὡς αὐτὸς τάρταρος. Λαλεῖ ὁ Θεὸς καὶ ποιεῖ· ὑπισχνεῖται ὁ ἀντικείμενος καὶ ἀπράκτει. Ἀληθεύει ὁ αὐτάγαθος· φαντάζει ὁ αὐτόκακος. Ἐκνικησάτω ἐν ἡμῖν τὸ θειότερον ἡ ψυχὴ, καὶ μὴ τὸ χεῖρον ἡ γῆ. Ἀφῶμεν τὸ σῶμα, γενώμεθα τῆς ψυχῆς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀκολουθητέον γοῦν τὴν σάρκα τῇ ζωογόνῳ ψυχῇ, καὶ μὴ ἐμπαλιν. Τί τὸν πηλὸν περιέποντες, ἀφιέντες τὴν κατὰ πνεῦμα ζέσιν, ἣ συνέχεται; Τί τὸν χοῦν στέργομεν, ὃς ἀνέμου βραχείᾳ ῥιπῇ σκεδάζεται; Τί ποτε ἀμελοῦμεν ἄνθρωποι Θεοῦ εἶναι καὶ ἄνδρες ἐπιθυμιῶν, ὁποῖαι τὸν μέγαν Δανιὴλ ἐξεπίρουν; γινόμεθα δὲ πλούτου ἄνδρες, οἷς τὰ χείρω ἐμπορευόμεθα, καὶ ἄνδρες αἱμάτων, οἷς ἀλλήλους λῃστεύομεν, καὶ γῆς ἔνδοξοι, προσθήκης κακῶν ἄξιοι;

λγ'. Ὅμοι, ὅτι τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον ἡμᾶς εἰς λῃστῶν ὑπανοίγομεν σπήλαιον, ἔνθα δέον ὄν, Θεὸν ἐνοικεῖν καὶ ἐμπεριπατεῖν, ἀλλ' αὐτὸς εἰς μωμητοὺς βολεῶνας μεταποιεῖται, ὧν ὄζει φαυλότης τῇ κατὰ Θεὸν ἀντίθετος εὐωδία. Οἵ μοι, ὅτι τὸ τιμιώτατον ἐν ἡμῖν γλωσσόκομον, τὸ καλὸν στόμα, οὐ χρυσέαις παραβύεται, ἀφ' ὧν χρύσεα παραδέδονται στόματα, ἀλλὰ κιβδήλοις γλώσσαις καὶ ὑποχάλκοις, δι' ὧν ἐξηχοῦμεν ὡς κύμβαλα, δυσφημοῦντες, συκοφαντοῦντες, εἰ μηδὲν ἄλλο, ἀργοῖς λόγοις ἐναβολεσχοῦντες, τἆλλα ποιοῦντες, ὧν ἕνεκεν καλὸν ἦν, εἰ μηδὲ γλώσσας

que homines nos præbeamus et erubescamus inhumana facere et artificem Deum cujus ad imaginem facti sumus, ne offendamus. Ad Dei imaginem enim plasmati, hanc imaginem haud fœde deturpemus. In paradiso positi a principio, inde ejecti sumus; sed nihilo secius ut eo revertamur omnem operam demus, ægre hanc separationem ferentes. Ut cætera quidem hominum lineamenta induere recusant; nos humanam naturam, qua induti sumus, in honoris loco ponamus. Habemus Deum omnium moderatorem; eum qui defecit, diabolum dico, novimus. Ne igitur nos quoque obsistamus, sed in Dei partibus stemus. Ne a tartari hærede stemus, sed eum sequamur qui in cœlum nos conducit. Locum felicitatis intellectualis, locum punitionis ob oculos ponamus; ille quidem probis hominibus propositus est; hic peccatores manet. Quid satius est, e cœlo delabi, aut in cœlum ascendere? Facilius est a Deo stare quam ab ejus sanctitate deficere. Deus enim per charitatem suam homini prosperitatem tribuit et sui similem eum facit, dum dæmoni quispiam adhæret, quia Deus ipsum reliquit, quando neque sibilatio carnis libidinem sistit, neque frenum recalcitrantem perdomat.

32. Huc accedit quod Deus brachia tendendo nos sicut intra portum recipit. Dæmon os quasi ad basiandum aperit et devorat, non ut draco aut leo, aut charybdis, sed sicut tartarus. Deus loquitur et operatur; adversarius promittit et promissis non stat. Qui natura bonus est, veritatem colit; qui improbus, hariolatur. Vincat in nobis animus qui divinæ est originis, nec vero terra, quæ ad ima tendit. Omisso corpore animi partes amplectamur. Sin minus, caro animæ vivificæ submittetur, nec vice versa. Quid limum sequimur, calorem spiritualem quo continetur negligentes? Quid colluviem ambimus, quæ levi vento dirimitur? Cur non homines Dei et desideriorum esse nitimur, ut magnus Daniel? Cur divitiarum sectatores sumus quæ nos deteriorant, quæ nos sanguinem sitientes reddunt et latrones et omnibus malis dignos?

33. Væ nobis, quia Dei domum latronum speluncam facimus, ubi Deus habitare et inambulare deberet, pro quo in turpe stercus mutatur malo odore plenum. Væ nobis, quia pulcherrimum in nobis instrumentum, lingua, non aureis sed adulterinis et æreis vocibus inservit, quo fit ut sicut tintinnabulum maledicamus, detractemus aut saltem futilia proferamus, uno verbo, ea faciamus propter quæ melius lingua omnino careremus. Cur linguas inanes reddimus et ea columus quæ domui nostræ splendorem tribuere queant? Sed talibus

ne insistamus. Odoratus non admodum facilis est tractatu, (quis enim nostrum adeo humidus et liquidus est, ut unguentis delibutus iisdem ad perniciem suam abutatur?) sed alia etiam dementia ac naturæ falsificatio intercedit quæ non circa odoratum, sed circa pervestigationem et vestigiorum scrutationem vertitur, cujus auxilio hominem ut brutum animal dilaniamus. Oculis etiam adeo abutimur ut lyncis aciem oculorum et ejus qui, ut est in proverbio, omnia videt et cujus corpus plane oculatum ab antiquis depingitur, habere præsumamus. Sed equidem non pulchritudinis custodiam aut visionis curam indigito aliam, nisi quæ alienis negotiis operam dat ideoque culpa non vacat. Vociferatur aliquis ob vineam, alius de domo erepta clamat, alius quod agellus ejus nimis limitetur, et sic multa alia oculis objiciuntur. Sic circa desiderii nostra oculi nostri erunt perspicacissimi; ubi autem ratio sana ad aspiciendum invitat, voluntas quod visibile est refert ad odium aut ad metum pœnæ, aut expensæ modicæ; sed cæcitatem innatam (si hoc nomine uti libet) superando virtutem non parvam recognoscimus, etiamsi oculis obliquis intuemur. Quando explorandi causa locum aut salutarem, si pro amicis, aut perniciosum, si pro inimicis, occupavimus, in salutari quidem, quod bonum est, videmus; in pernicioso autem non, ut Deus vult, speculamur. Sic etiam si non imitationis gratia nos ad angelos referimus, Patris luminum, ut cum Evangelio loquamur, faciem perpetuo videntes, tenebris digni filii fimus, ubi nec Deus in nos oculos vertit quia verbum ejus non veremur. Dixit enim se tales homines intuiturum esse sicut mites et tranquillos et qui illud observant : « Qui stat videat ne cadat. »

εἴχομεν. Τί δ' ἀλλὰ γλώσσας μὲν ἀχρειοῦμεν, ὅσοι τοιοῦτοί ἐσμεν, σεμνυνόμεθα δὲ τοῖς λοιποῖς, δι' ὧν τοῦ καθ' ἡμᾶς οἴκου τηλαυγὲς ἂν τὸ πρόσωπον φαίνοιτο; Οὔκουν οὐκ ἔστιν, εἰς τὸ πᾶν εἰπεῖν, ὡς καὶ ἀπισχυρίσασθαι. Ὄσφρησις μὲν γὰρ ἡμῖν ἄλλως μὲν ἴσως οὐ πάντη δυσανάγωγος· (τίς γὰρ ἡμῶν οὕτω περιττὸς καὶ πλαδῶν καὶ εὐροῶν τὰ ἐς βίον, ὡς μύροις ἐγκολυμβᾷν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν παράχρησιν ἐξευρίσκειν εἰς ἀπώλειαν;) ἄλλη δέ τις ὑπέστι παράνοια καὶ παραποίησις φύσεως, οὐ πρὸς ὄσφραν ἠσχολημένη, ἀλλὰ πρὸς τὸ ῥινηλατεῖν καὶ ἴχνη ἐρευνᾷν, δι' ὧν ἐξευρόντες ἄνθρωπον ὅσα καὶ θῆρα διασπαράξομεν. Ὀφθαλμοῖς δὲ εἰς τόσον παραχρώμεθα, ὥστε, πρὸς ἃ μὲν μὴ δέον ἐστί, Λυγκέως ἀναβλέπειν ὀξύτερον, ἢ καὶ τοῦ παροιμιαζομένου πανόπτου, ὃν λόγος ὁ παλαιὸς ὠσώματον εἰς ὀφθαλμοὺς ἤνοιξε. Καὶ οὐ λέγω κάλλους ἐποπτείαν καὶ περιεργίαν ὄψεως ἑτεροίαν, ἀλλὰ τὴν ἐποφθαλμίζουσαν πράγμασιν ἀλλοτρίοις, καὶ οὕτως ἀδικοῦσαν εἰς στέρησιν. Κέκραγέ τις ἐπὶ ἀμπελῶνι, βοᾷ ἕτερος ἐπὶ οἰκίᾳ· ἀφαιρίσει, ἄλλος, ὅτι ὁρογλυφεῖται τὸ κατ' αὐτὸν γῆδιον· πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα τοιαῦτα ὀφθαλμῶν ἀδικήματα. Καὶ οὕτω μὲν ὀξυωπέστατοι ποιούμεθα ἐπὶ τοῖς ἐφετοῖς ἡμῖν· ἔνθα δὲ ὁ μὲν ὀρθὸς λόγος προκαλεῖται βλέπειν, ἡ δὲ προαίρεσις ἀναστέλλει τὸ ὀπτικὸν ἢ κατὰ ἔχθραν ἢ φόβῳ ζημίας· ἢ ἀλλὰ δαπάνης μετρίας — ἀλλ' ἐκεῖ καὶ τὴν ἐκ γενετῆς τύφλωσιν, εἴπερ οἷόν τέ ἐστιν εἰπεῖν, ὑπερπαίομεν, ἀρετὴν οὐ μικρὰν κρίναντες, εἰ καὶ παραβλῶπες προσενεχθῶμεν. Καὶ ὅτε δὲ σκοπιὰν θώμεθα, τὴν εἴτε σωτήριον, ὅτε ὑπὲρ φίλων γίνεται, εἴτε ἐλευθρίαν, ὅτε τὸ ἀνάπαλιν, τοῦ μὲν πρώτου ἔργου γινόμενοι, εἰς ἀγαθὸν βλέπομεν· ζηλοῦντες δὲ τὸ δεύτερον, ἀλλὰ τότε οὐχ, ὡς ὁ Θεὸς ἐθέλει, βλέπομεν. Οὕτω δὲ καὶ, ὅτε μὴ εἰς ἀγγέλους μιμητικῶς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνάγομεν, διηνεκῶς τὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων βλέποντες, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, πρόσωπον, ἀλλὰ τῶν τοῦ σκότους ἀξίων γινόμεθα· ὅτε οὐδὲ ὁ Θεὸς ἐφ' ἡμᾶς βλέπει, ὡς μὴ τρέμοντας τὸν αὐτοῦ λόγον. Ἔφη γάρ, ἐπὶ τοιούτους ἀνθρώπους ἐθέλειν βλέπειν, καθὰ καὶ ἐπὶ τοὺς πρᾴους, καὶ ἡσυχίους, καὶ τοὺς φυλάσσειν εἰδότας τὸ « Ὃ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω, μὴ πέσῃ. »

34. Et sic hæc se habent. Si autem ad auditum quæstionem vertis, ne auditum quidem sicut par est, recolimus, sed aures laudibus, plausibus, cantibus, nugis, imo blasphemiis obtendimus, atque adulatoribus ut eas pravis sermonibus transfodiant, si velint. Verbum Domini fastidimus, unde fames nos premit cum eaque sitis verba divina audiendi : Verbum Domini autem non dico id solum, quod in Evangelio et in cæteris apostolorum scriptis legitur, ubi Paulus apostolus Domini loquitur et qui simul cum eo locuti sunt, cum gravitate, sed id etiam quod in cæteris nuntiis ac magistris divinis invenitur. Omnes enim os Dei sunt, ut etiam prophetarum chorus. Idcirco etiam verbum ex talium virorum ore, verbum Domini est, nec solum, sed quivis sermo Dominicis sermonibus similis, quibuscunque labiis profertur. Itaque indocilis ille verbo Domini aures obturavit et sententia evangelica in eum quoque san-

λδ'. Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα. Εἰ δὲ χρὴ πλαγιάσαι εἰς τὴν ἀκοήν, οὐδὲ αὐτὴν συντηροῦμεν, ὡς ἔπρεπεν· ἀλλ' ἐπαίνοις μὲν καὶ κροτάλοις καὶ μούσαις ᾠδικαῖς καὶ εὐτραπελίαις, ἤδη δέ που καὶ βλασφήμοις λόγοις ἡδέως ἐκδιδόαμεν τὰς ἀκοάς, καὶ κέλαξι δὲ παρατιθέμεν αὐτὰς, ὡς καὶ κατατρυπᾷν, εἰ βούλοιντο, καὶ ἀνευρύνειν εἰς τὸ φαύλως ἀκούεσθαι. Λόγον δὲ Κυρίου ἀκούειν ὀκνοῦμεν, ὅθεν καὶ ὁ λιμὸς ἡμῖν ἐπεισφρεῖ, συντρέχων τῷ λιμῷ τῆς τῶν θείων λόγων ἀκοῆς. « Λόγον » δὲ εἶπον « Κυρίου, » μὴ μόνον τὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις, τοῖς τε ἄλλοις τοῖς ἀποστολικοῖς, εἴγε καὶ Παῦλος ἀπόστολος Κυρίου σεμνολογεῖται, ὡς καὶ αὐτὸς ἀποφαίνεται, ἀκολούθως δὲ καὶ οἱ κατ' αὐτόν· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν τοῖς λοιποῖς θείοις κήρυξι καὶ διδασκάλοις. Στόμα γὰρ αὐτοὶ πάντες Κυρίου, καθὰ καὶ τὸ προφητικὸν ἄγημα. Καὶ τοίνυν καὶ ὁ ἐκ τοιούτων στομάτων λόγος Κυρίου λόγος, καὶ οὐ μόνος αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ εἴπερ ἐξ οἱασδήτινος γλώσσης· ἀπηχεῖται λαλιὰ σύμφωνος τοῖς

οὕτω κυριακαῖς. Οὐκοῦν καὶ ὁ ταύτης παρήκοος λόγῳ Κυρίου ἔδυσε τὴν ἀκοήν, καὶ ἡ εὐαγγελικὴ ψῆφος καὶ κατ' αὐτοῦ κυροῦται, καὶ εἰς ἴσον ἔρχεται κατακρίσεως καὶ αὐτὸς, ὁποίας καὶ ὁ τῶν ἁγιωτάτων εὐαγγελίων ἀνεπίστροφος.

A citur et eidem judicio subjicitur cui is qui sacra Evangelia dedignatur.

με'. Καὶ μή μοι ἀντικαθιστάσθω τις ἀγερωχῶν, καὶ βρενθυόμενος, καὶ ἀπαξιῶν, ἐξ εὐτελῶν προσώπων ἀκούειν λόγον δέοντα. Λόγος γὰρ ἅπας θεῖος προερχόμενος ἀνθρωπίνου στόματος ἡγίασε τὸ στόμα ἐκεῖνο, ὅθεν καὶ ὡς ἐκ θειοτέρου ἐμπνοίας προϊὼν ἁγιός ἐστι, καὶ τὸν ἀέρα, δι' οὗ ὀχεῖται, τίμιον ἀποτελεῖ, οὕτω δὲ καὶ τὴν ἀκοὴν, δι' ἧς ἐς ψυχὴν πορεύεται. Εἰ τοίνυν καὶ ἡ ψυχὴ ἀναπετάσασα ἑαυτὴν, τὸν τοιοῦτον θεῖον λόγον εἰσοικίσεται, καὶ ὅλη γέγνηται αὐτοῦ, ἡγίασται· μὴ οὕτω δὲ διατεθειμένη σκοπείτω καὶ εὐλαβείσθω, μὴ ἐναγῶς διατέθειται. Καλὸν κρατὴρ χρύσεος ἐκκλησιαστικὸς, ἐν ᾧ τὸ πάντιμον κίρναται. Εἰ δὲ καὶ ἐν ὀστρακίνῳ μυστηριασθείη τὰ σωτήρια, ἢ τῷ ἀπὸ ξύλου, εἴτε ὀστράκου, ἆρά γε ἀποπέμψεταί τις Χριστιανὸς τὰ θειότατα; Μηδείς, ὦ Κύριε, τοιοῦτος ἀναφανείη. Οὕτω γοῦν καὶ στόμα σχεδιασθὲν, ὡς εἰς ἱερὸν βιβλίον, καὶ λόγους θείους πρόαγον, πείθειν ἂν ἔχοι τοὺς ἐχέφρονας, ὁποῖον ἂν καὶ εἴη ἐκεῖνο τὸ στόμα. Ἡ ὄνος μὲν Βαλαὰμ γλωττηματισθεῖσα κατ' ἄνθρωπον, ἐπιστροφὴν ἔσχε τὴν ἐξ ἀκροάσεως; ἄνθρωπος δὲ λαλήσας, ὡς ἐχρῆν, εἰς ὄνου μοῖραν ἀποτετάξεται; Ὅφις παρακουέσθω λαλῶν, ὅσα τοῖς Ἐδὲμ ἀποικίζειν ἔχουσιν· ἄνθρωπος δὲ, ὅστις ἂν καὶ εἴη, ἀκουέσθω λαλῶν τὰ οἰκίζοντα εἰς παράδεισον.

35. Ne autem superbus aliquis et gloriosus dedignanter mihi respondeat, qui non nisi cum viribus conversari dignus est. Omne enim dictum divinum quod ex ore humano prodiit, id os sanctificavit; quare etiam, ut ex spiritu divinitori prodiens, sanctum est, et aerem quem transit venerandum reddit; eodem modo et aures per quas vitam adipiscitur. Si igitur anima in alium sublata talem sermonem divinum inhabitat, sui plena facta sanctificata est; quod si non isto modo conformata B est, habet sane quod metuat ne inter res exsecrabiles ponatur. Res pulchra calix aureus, in quo sacerdos pretiosum sanguinem miscet. Si autem mysterium salutare in vase vitreo, aut ligneo, aut argillaceo peragereturn, num est Christianus sacrificium illud repudians? Ne unus, Domine, hæc faciat. Sic etiam os contumelians libros et sermones divinos, non facile nobilitatem suam probabit. Num Balaami asina voce humana prædita ex auditu loquelam mutuata est? Homo autem qui debito sermone usus est, animalisne bruti munere fungetur? Serpens loquens audiendus non est ab exsulibus Edem; homo autem, quisquis sit, audiatur, quando de novis Paradisi incolis loquitur.

λς'. Διαιρῶ τὸν ἄνθρωπον ἰδοὺ εἰς πολλοὺς, καὶ λαλείτω ἕκαστος τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ βουλόμενος παρακουέτω, ἵνα καὶ αὐτοῦ παρακούῃ ὁ Θεός. Καὶ τοὺς μὲν ἱεροὺς ἅπαντας ἰδίᾳ τίθεμαι κατ' ἐξαίρετον· γίνομαι δὲ τῆς λοιπῆς ἐπελεύσεως, τῶν ταπεινοτέρων ἀρξάμενος. Θλίβεται δοῦλος, ἡ κατωτέρω τύχη, καὶ ἡ θλῖψις οὐκ εὔφορος, καὶ ἀναφωνεῖ τὰ πρὸς ἔλεον, παραμιγνὺς καὶ Θεοῦ ὄνομα· τίς δὴ οὖν ἐπάρατος οὕτως, ὡς μὴ πρὸς ἐκείνῳ τὴν ἀκοὴν ἔχειν, καὶ ἐλεεῖν; Πιέζεταί τις χειρομάχα ψυχὴ, ὅτι κολούεται μισθοῦ ὁ ἄνθρωπος, καὶ προβάλλεται οἰκτρὸν τὸν ἱκέσιον, ζητῶν ἀκοῦσαι ὡς· « Ἰδοὺ, ἑταῖρε, ἔχεις τὸ σόν· » ἄθλιος οὖν ὁ βύσας τὴν ἀκοὴν θείῳ ῥήματι. Θεοῦ γὰρ λόγος, καὶ τὸ μὴ ἀδικεῖσθαι τὸν ἀπέχοντα τὸ ἑαυτοῦ. Τύπτεται παῖς, εἶτ' οὖν σωφρονίζεται, καὶ πληγαὶ οὐ κατ' ἄνθρωπον, καὶ τὸ στόμα ἐκείνου γέμει Θεοῦ μνήμης, καὶ παρακλητεύει πρὸς ἄνεσιν· μωρὸς οὖν διδάσκαλος, ὃς παιδευσιν εἰσάγων οὐδὲ πολλοῦ ἴσως ἀξίαν, ἀπάγειν ἐθέλει τιμιωτάτην ψυχήν. Στέρεται τῶν οἰκείων ὀρφανός τις, καὶ τὸν τῆς ὀρφανίας προστάτην ἐκφωνεῖ πρὸς ἱκετηρίαν θεόκλυτον· φαῦλος οὖν υἱὸς ὁ ἀδελφοῦ τοιούτου ὑπερορῶν, ὅς, εἰ καὶ πατρὸς τοῦ κατὰ γῆν στερηθεὶς ἀπεσκοτώθη, ἀλλὰ τοῦ τῶν φώτων καὶ τῶν ὀρφανῶν Πατρὸς οὐκ ἐκπέπτωκεν. Ἡλικία γεροντικὴ, καὶ οὐδὲ γένους εὖ ἔχουσα, ἤδη δὲ καὶ τῷ πλείονι πρὸς τῷ Ἅιδῃ οὖσα, καί τι πάσχουσα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀνέχεσθαι, λαλεῖ, καὶ τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν ἐπὶ στόματος φέρει, καὶ δι' ἐκείνου μέσου

36. Hominem in plures divido, quorum quisque res divinas loquatur; qui audire non vult, ne audito, ut Deus quoque eum non exaudiat. Viros sacros omnes in loco peculiari statuo, ad viliores transiturus. Servus aliquis tribulatur et inter tormenta hominum Deique ipsius misericordiam invocat. Quis adeo durus est ut miserum non audiat, misericordiam deneget? Laboriosa anima in angustiis C est quod homo mercede frustratur et miserum supplicem rejicit, ut ei dicatur: En, amice, mercedem tuam! Miser igitur qui verbo Dei aures obturat. Dei enim est verbum prohibens ne ei qui sua alienat injuriam inferamus. Puer verberatur, sed inde emendatur; ictus graves non sunt, et os ejus Dei recordatur et veniam expostulat. Stultus D igitur est magister qui disciplinam vilem introducturus animam pretiosam in exsilium agit. Orphanus aliquis fortunis privatus, tutorem ad supplicationem Deo offerendam evocat. Pravus igitur filius talem fratrem ex oculis abjiciens qui, etsi patre terrestri privatus sit, Patrem tamen luminum et orphanorum haud amisit. Ætas provecta, viribus debilitata, jamque prope ad mortem, per intolerabilia mala loquitur et Antiquum dierum in ore gerit, et per eum misericordiam provocare tentat. Os dentibus exutum divinis hymnis resonat. Igitur qui animum non attendit, nec Deum timet, nec mortem, nec senectutem enixe sperat. Si enim spes senectutis ei fulgeret, morum simi-

ludo aliorum eum alliceret. Mihi autem qui talis A est videtur auditurus illud esse : In annos haud venit, siquidem præmatura morte erreptus est. Supponatur aliquis ebrius qui, cum fundamenta domus ejus subversa sunt, pedibus stare non valet ob cerebrum, pedes et caput, quæ male habent. Auferatur ex ore quidquid odiosum; lingua purgetur sordibus pollutæ; duplicentur in oculis quæ cernuntur et sic male retineantur. Mens autem hujusmodi viri sana sit, et lingua errabunda res debitas tenui voce effutiat, ut multos facere videmus. Qui igitur quod audit parvi facit, quando resipiscere cœpit nec plane ebrius est, valde superbus.

B μοῖ; τὰ ὁρώμενα, καὶ οὕτω παραβλεπέσθωσαν· ὁ νοῦς δὲ ὅμως τῷ τοιούτῳ ἐῤῥώσθω, καὶ ὑπολαλείτω παρακόπτουσα ἡ γλῶσσα τὰ δέοντα, ὁποίους πολλοὺς τοιούτους τεθεάμεθα. Ὁ γοῦν ἐξουθενῶν τὸ ἀκουόμενον, ὀκνῶ εἰπεῖν, εἴπερ ἐγρήγορεν εἰς νηφάλιον, καὶ μὴ μεθύει πολὺ τὸ ἀγέρωχον.

λζ'. Ποῦ δὲ προχωρήσω τοῦ λοιποῦ εἰς πλέον τοῖς ἐκ τῶν ἐλαττόνων ἐπιχειρήμασι, καὶ μὴ συγκεφαλαιώσομαι τὸν λόγον; ὡς, εἴγε τοιούτοις προσώποις δοτέον τὰς ἀκοὰς, τῷ παντὶ πλέον τοῖς ἐν ὑπεροχῇ τούτων καὶ κρείττοσιν. Οὕτως οἴδαμεν τιμᾶσθαι τὴν μεγίστην ἡμῶν κεφαλὴν, τὸν Θεὸν, εἰ τὰς ἐν ἡμῖν αἰσθήσεις διοικονομούμεθα πρὸς ἀνάρετον τέλος, καὶ πρὸς ὃν σκοπὸν οἱ κατὰ Θεὸν βιοῦντες τοξάζοντοι. Ὑφέλκομαι τῷ λόγῳ διελεῖν κατ' ἔθνος τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀφορίζω παχυλῶς εἰς τε τὸν καθ' ἡμᾶς Ἕλληνα καὶ εἰς βάρβαρον. Καὶ γλώσσης μὲν ἑλληνιζούσης ἀκούειν καὶ ὑπακούειν, ἔνθα δέον ἐστὶν, οὐκ ἂν ἀποφάσκοι τις· ὁ δὲ βάρβαρος, λαλῶν καὶ αὐτὸς, ὅσα οὐκ ἂν δέοι παρακούεσθαι, καὶ μὴ εὑρίσκων ἐπιστροφὴν, κατάκρισιν ἐμποιεῖ καὶ αὐτὸς παρὰ τῷ κοινῶς διαιτῶντι τοῖς καθ' ἡμᾶς. Εἰδὼς γὰρ, ὅτι οὐ ξυνίεμεν, ὧν βατταρίζει, καὶ ἀπογνοὺς τῆς πλείονος βαρβαροφωνίας, ἀνατείνει δάκτυλον ὡς εἰς αὐτὸν οὐρανὸν, καὶ ἀνατίθησιν ἡμᾶς τῷ οὐρανίῳ Θεῷ, καὶ οὕτω θεολογεῖ, ἐπήκοον τῆς αὐτοῦ λιτῆς αἰνιττόμενος εἶναι τὸν Ὕψιστον. Καὶ ἢ πειθόμεθα, καὶ κατάγομεν τοῦ λοιποῦ τὸν ἄνωθεν ἔλεον· ἢ δυσπειθοῦμεν, καὶ καταγόμεθα εἰς βάθιστον ὄλεθρον.

λη'. Εἰ δέ τις ἐνταῦθα ὑποκρούεται μεμφόμενος, ὅτι ἑαυτὸν ἦγαγεν ὁ λόγος Ἕλληνά τε καὶ βάρβαρον τά γε εἰς τὸ ποτνιᾶσθαι δικαίως, αὐτὸν μὲν ἀφῆσω τηνάλλως λαλεῖν, ὑπεβαλὼν ἐνθύμησιν τοῦ πάντας, ὥσπερ ὁμοδούλους, οὕτω καὶ ὁμογενεῖς εἶναι· ὅτι καὶ πατρὸς ἑνὸς, τοῦ ποιήσαντος Θεοῦ, καὶ μητρὸς μιᾶς γῆς, ἀφ' ἧς πεπλάσμεθα. Καὶ οὕτω μὲν ἐντρέψω αὐτὸν τῆς ἀντιλαλιᾶς, ὑπομνήσω δὲ, ὡς ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἄλλων πολλῶν ἐσμεν λάλοι, καὶ ἀπορίας ψυχρὰς προβαλλόμεθα, καὶ λογοπραγοῦμεν Θεὸν, καὶ ἐρωτῶμεν, διὰ τί τοῦτο καὶ μὴ ἐκεῖνο πεποίηκεν; εἰ καὶ αὐτὸς ἀνέχεται οὐκ ἐκγελῶν, οὐδὲ μυκτηρίζων (ἐπ' ἄλλοις γὰρ ταῦτά γε), ἀλλὰ ἐλεῶν ἡμᾶς τοὺς ἐν κενοῖς γλαφυροὺς. Ἐφ' οἷς ἐκεῖνα ἐν βραχυτάτῳ ἡμῖν ὑποτίθεμαι, ἵνα μὴ καὶ θερμαχῶμεν, πάσχοντες οὕτω, καὶ τὸν Θεὸν διορθοῦσθαι πειρώμενοι, θεσμοθετοῦντες οἷον αὐτῷ, καὶ καθίκοντες, ὅποι βουλόμεθα, καὶ ἀντὶ δούλων δεσπόται γενόμενοι, καὶ τυραννοῦντες τὴν κυριότητα.

57. Sed cur longius in cœptis meis procedam? Cur non verbis meis finem imponam? Si enim talibus aures sunt præbendæ, quomodo non ei qui omnes superat? Sic autem scimus omnium caput, Deum inquam, recoli; si sensibus nostris finem laudabilem præscribimus, scopum puta, ad quem omnes qui secundum Deum vivunt, visunt. Non est hic locus hominem secundum populos distinguendi, quare tantum de nostræ ætatis homine græco ac barbaro mentionem faciam. Lingua autem græca loquentem audire, eique, ubi necesse est, obedire, nemo recusabit. Ipse barbarus res referens non refutandas, ab arbitris nostris condemnatur. Videns enim se a nobis non intelligi barbare loC quentem, a sermone patrio destitit, digitum versus cœlum tendens, Deo cœlesti nos commendat, et sic theologiam exercet innuendo Altissimum suas ipsius preces exaudire. Si igitur obedimus, misericordiam divinam recuperamus; si non obtemperamus, in barathrum perniciei cadimus.

58. Si quis hoc loco querens interpellat quod sermo ipsum et Græcum barbarumque ad justas lamentationes adegit, per me queratur, illud in memoriam revocans quod, sicut conservi, ita etiam congeneres sumus ab uno patre, id est a Deo D creatore, et ab una matre, terra inquam, prognati. Sic quidem oppositionem ejus admittam, id unum monens quod circa multa alia multi sumus in disserendo, dubias quæstiones proponendo, in Deum ipsum inquirentes cur id nec vero illud fecerit; etsi ipse non irrideat maligne uti in multis aliis, sed miseratus nosmet qui circa vana profundi sumus. De his quam brevissime possum monebo, ne contra Deum luctemur et, Deum correcturi, legislatores nos esse præsumamus, et, quo lubet, trahentes, e servis domini facti in dominationem ipsam dominemur.

λθ'. Οὐκ ἄξιον, ὦ οὗτοι πάντες, λογιότητος ἀνθρωπίνης, ἀπορεῖν, διὰ τί ποτε ὁ Θεὸς τοῦτον μὲν τὸν ξένον, καὶ ἐκεῖνον τὸν ἀδελφὸν, καὶ τόνδε τὸν γείτονα, καὶ ἄλλον περίοικον κατήντλησεν ἀγαθοῖς τοῖς περὶ κόσμον, φαιδρότησιν οἴκων ἐλλάμψας, οἷ καθὰ καὶ ἥλιος ἐναστράπτουσι κάλλεσιν, ἀγροὺς πληθύνας πίονας, ἐνευθηνουμένους τοῖς ἐκ γῆς ἀγαθοῖς, τὰ ταμεῖα πληρώσας αὐτοῖς, καὶ στενοχωρήσας εὐδαιμονικοῖς ἐνθέμασι, θεράποντας καὶ θεραπαίνας ἐπιδοὺς εἰς φιλοτιμίαν ἀμύθητον, ζῶα προσεπιθεὶς εἰς πλουτισμὸν, καὶ τοῦτον ἀμέτρητον, τὸ δὲ πᾶν εἰπεῖν, καὶ τοῖς ἔσω καὶ τοῖς ἔξω ἑαυτοῦ ἐμὲ δὲ οὐδὲν ἀπεοικότα ἐκείνου τοῖς ἅπασιν ἠλάττωσε, καὶ αὐτῆς, ὅ φασι, λεπρίδος κενώτερον ἀπετέλεσε, τοῖς ὅλοις ἀποστερήσας ἐμέ;

A 39. Non dignum sapientia humana est quærere quibus ex causis peregrinum aliquem, aut fratrem, aut vicinum, aut alios bonis terrestribus cumulavit, deliciosis locupletans rebus domos solis instar splendentes, campos fertiles fructificando, horrea replens, felicitatis germen ubique implantando, servos et servas zelosas addendo, animalibus domesticis imo omni prosperitatis genere cumulavit, me autem qui illi nulla in re inferior sum, in omnibus minoravit et siliqua inaniorem fecit, cunctis privatum?

μ'. Μὴ δὴ τοιαῦτά τις ἐπαπορείτω, φιλοσοφεῖν ἐθέλων, καὶ Θεοῦ καταψηφιζόμενος τὸ ἀδιάκριτον. Ἀκούσοι γὰρ ἂν ποθεν ἐκ τῶν κατωτέρω (ἄνωθεν γὰρ ὁ Κύριος οὐκ ἂν μὴ οὐκ ἐξουδενώσῃ τὸν τοιοῦτον διάλογον) πρῶτα μέν· Πόθεν οἶδας, ὦ οὗτος, ὡς οὐδὲν ἀπέοικας τοῦ φθονουμένου, ᾧ ἐγκοτεῖς, εἰ τοσαῦτα περίκειται ἀγαθά; Μήποτε γὰρ σὺ μὲν ἀνάξιος εὐδαιμονεῖν, ἐκεῖνος δὲ κατάξιος, καί που καὶ πλειόνων ἐπάξιος. Εἶτα ἐπειδὴ τοῦτο δάκνειν ἔχει σε εἰς ψυχὴν (καὶ γάρ τοι πᾶσα σύγκρισις ἐλαττοῦσα δάκνει τὸν ὑποβιβαζόμενον), μάθε καὶ, ὅτι τῷ μὲν ἀδελφῷ πρὸς ἰσότητα ἧκεις ταλαντευόμενος. Ἔστω δὲ, ὡς καὶ καθέλκεις τῇ ῥοπῇ πρός τι μεῖζον καὶ πολλοῦ ἄξιον· καὶ ὅμως ὁ τοῦ βίου βραβεὺς μέγας Θεὸς, ὁ δίκαιος διανομεὺς γεωμετρήσας ἐπὶ παντὸς τὸ ἀνάλογον, τὸν μὲν ἀδελφὸν διέκρινε πλήθοντα εἶναι καὶ τῷ βίῳ πίονα, σὲ δὲ ἀλλὰ ἰσχνὸν καὶ ὑπόκενον. Τί δὴ οὖν λογιστεύεις τὸν καὶ Δεσπότην καὶ Πατέρα, καὶ διὰ δίκης ἄγεις, ἐφ' οἷς διῳκονομήσατο; Πότερον Δεσπότην ἐκεῖνον τίθης; Καὶ πῶς δοῦλος ὢν λογοπραγεῖς τὸν Κύριον; Ἀλλὰ πατέρα ὀνομάζεις. Καὶ διατί τολμᾷς, ἀναιδῶς προσφέρεσθαι, καὶ μὴ δεδιέναι τὴν ἔννομον ἀποχήρυξιν, εἰ οὕτω καταθρασύνῃ αὐτοῦ; Θεοχλύτει, δυσώπει, ἐξευμένιζε, μέσοις χρῶ ταῖς εὐχαῖς, καὶ μάλιστα τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· καὶ οὕτως, εἴπερ δέον εἶναι διακρινεῖ, ἀπομερίσεται τοῦ παρ' αὐτῷ πλούτου καὶ σοὶ, καὶ μυρίοδον ἀποκατάστησιν σε. Εἰ δ' ἴσως καὶ ποτνιώμενος καὶ πολλὰ ποιῶν, ἅττα πρὸς ἔντευξιν, μένεις ὁ αὐτὸς τοῦ λοιποῦ, λόγισαι θέμενος ἐς ψυχὴν, ὡς ἢ πολὺ ἐν σοὶ τὸ ἐφάμαρτον, καὶ δι' αὐτὸ οὐκ ἄξιοί καὶ σὲ τοῦ πλουτισμοῦ, ἢ ἄλλο τι. Νῦν μὲν οὖ συμφέρον σοι τὸ πλήρωμα τοῦ αἰτήματος· ἔσται δὲ ὅτε ὁ τοῦ βίου λειμὼν ἐξανθήσει, καὶ δρέψασθαί σοι δώσει ἐν καιρῷ πολὺν τὸν καρπόν. Ἢ οὐχ ὁρᾷς καὶ φυτὰ δένδρων, τὰ μὲν καρποῖς βρίθοντα, τὰ δέ τινα διαπαντὸς οὐκ ἄκαρπα; καὶ τῶν καρπίμων τὰ μὲν εἰς ὅλον ἔτος τηροῦντα τὸ τρέφον ῥῦμα, τὰ δὲ ἐξ ἔτους μὲν εἰς ἔτος εὐφοροῦντα ἐκ διαλείμματος, τὸν δὲ ἐν μέσῳ καιρὸν οὐ μόνον ἄκαρπα εἰς τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ φυλλοχοοῦντα, καὶ τῆς φυσικῆς, ὡς εἰπεῖν, κόμης φαλακρούμενα; Τὸ δέ ἐστιν οὐ μάτην καὶ εἰκῇ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἔλλογον. Ὅτε μὲν γὰρ ἔστιν ὀνασθαί τινας, ἢ ἀνθρώπους, ἢ ἑτεροίαν φύσιν, τοῦ καρπώματος, τότε δὴ καιροῦ καὶ οἱ βλαστοὶ μεστοὶ καὶ καλοὶ

B 40. Nemo igitur, philosophiæ prætextu, de novo dubia movens, confusionis Deum accusabit. Fortasse enim ab imis locis (desursum enim Dominus ejusmodi sermonem contemnit) audierit vocem: unde scis, sodes, quod non dissimilis sis ei, cui invides divitias? Non enim tu indignus, ille perdignus, imo pluribus quam quæ possidet dignus. Quod autem hoc animum tuum devorat (omnis enim comparatio humiliatum offendit) scito eum fratre eadem trutina te ponderari. Posito autem ut tu majoris momenti ac pretii sis luventus, attamen Deus, magnus vitæ distributor, qui omnia juste dimetitur, fratrem locupletem, te vero pauperem esse statuit et miserum. Cur igitur Domino et Patri diem dicis, et recenses ejus creationem? Num in C Domini loco eum ponis? et quomodo, servus cum sis, Dominum ad rationem reddendam vocas? At Patrem nominas. Quomodo vero audes pro impudentia tua, contemnere excommunicationem? Auxilium implora divinum; fac pœnitentiam, expia peccata tua precibus tuis, ad sanctos præsertim ejus effusis, et ubi opus erit divitias tibi communicabit, et vere beatum reddet. Si autem, supplicans et pro viribus quod tuum est perageus in eadem fortuna manes, cogita quod ob peccata tua aut aliud quoddam te divitiarum participem esse non vult. Nunc quidem voti compotem fieri nihil tibi prodesset; veniet autem tempus, quo vitæ pratum florebit, et tu fructum largissimum colligere poteris. Aut non vides arbores fructibus plenos, et D frugiferos; alios quotannis passim frugiferos, passim steriles folia dejicere et comæ naturali calvitium pati? Quod non vanum ac inane, sed secundum naturæ rationem. Quando enim fructus aut hominibus, aut cæteris creaturis prodesse debent, flores pleni et visu pulchri apparent, et folia in fructum virescunt; si autem fructus abiit, folia quoque humi labuntur. Vivipara enim quasi in radices matris redeunt, ibique residentia sensim in ver novum reviviscunt, quando ut per canales recurrunt, et ut anno elapso naturæ peculiaris munere funguntur. Vide igitur ne tu quoque simili legi subjiciaris, et ubi nil tibi proderit arbor, unde flores et fructus spectabiles, ut folia et quæcunque a bona arbore proveniunt, nascuntur, et

ne, si quando eos colligere cupis, omnia te effu- A
giant, quia tempus non est opportunum. Sed id
quoque vide, ne carduos in ramis sterilibus aut in
rubis et piris silvestribus producas (ob hoc enim
fructum quidem fers, sed non debitum et manuum
contractui resistentem). Annon Deus hominem
parvum facit et deminuit qui ad fructus produ-
cendos natus non est, aut fructum quidem fert,
eos autem qui illos tangere volunt pungendo lædit?
Preces funde ad Deum, et spera in eum, et ipse
faciet. Imple ejus voluntatem, et tibi favebit.
Irrora labium siccum siti flagrans, et pluet tibi cœ-
litus manna spirituale et sensibile. An nosti virgam
virentem et solo Dei servorum verbo germinantem,
exercitos e morte excitantem? Te autem plantam
madidam, nunc pravis cupiditatibus ægrotantem, B
quæ e paradiso venit, educare, insertione ampli-
ficare et fecundam reddere non vales? Desine a Deo
petere, et ipse sponte tibi dabit. Non a Deo
petiisti ut in matris tuæ utero concipereris, et
tamen illa te concepit. Ex utero in lucem prodire,
nutriri, procedere, ubi nunc stas, non tuæ volun-
tatis fuit, attamen hæc omnia, te invito, acciderunt.
Igitur cætera quoque tibi dabuntur, dummodo ea
facias, post quæ cætera addentur et ut in funda-
mento firmo stabilientur. Quid Domino reddituri
simus nescimus, attamen dedit nobis, quorum est
ei accepta referre. Quid igitur petere vis a credi-
tore? Dominus mercedem tibi dedit servo, cui non
debebat, noli igitur impudentem te gerere et pre-
cibus tuis fatigare, ne ex iis quæ possides exeidas
et servi inutilis sortem obtingas. Pater hæredes
designavit; non igitur in ea est necessitate, quam
tu ei attribuere vis. Magnus olim possedit Job; sed
omnia perdidit, imo se ipsum amisit. Effluxit enim
in saniem resolutus, nec tamen Deum accusavit
inconsiderate, non de repetundis postulavit, nec
dixit se aliquid amisisse, sed in Deo facultatem
dandi et eripiendi agnovit. Igitur ob gratitudinem
non majorem felicitatem affectavit. Ego autem
metuo ne Deus precibus tuis fatigatus tibi det aut
potius restituat quod tibi expetendum non erat.
Cum enim Deo dedisti quod par non erat, tu quo-
que redipisci debes quæ nolueris. Job inter dira
tormenta Deo non incongrua dixit, tu autem, non D
similia passus, eum blasphemas. Igitur ab eo reci-
pies quod tibi gratum minime erit, nisi charitas
divina mala a te aufert. Si autem ob vexationes
murmuras et quereris, te interrogo: De quo que-
reris amisso? Sane dices nulla te re egere quæ
hominis naturæ convenit. Omnia tibi bona præsto
sunt. Metuendum tibi non est ne in morbum inci-
das. Omnia opera humana perficere potis es inde
a prima ætate quæ humi repit et vix sponte mo-
vetur. Ecce te vestitum et super columnis firmis,
pedibus dico, constitutum incedentem. Omnia
porro, quibus homini ad incedendum et alias ope-
rationes opus est, habes, sive homo, sive animal
simplex specteris, dives es. Quid igitur Dominum

βλέπεσθαι, καὶ τὰ φύλλα τίθηλε διὰ τὸν καρπὸν ταῦτα.
Ὅτε δὲ αὐτὸς ἀπέλθῃ, τότε καὶ τὰ φύλλα ἔραζε πίπτει,
καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τοῦ δένδρου τὴν προτέραν ὥρην οὐκέτι
ἔχει. Παλιννοστεῖ γὰρ τὸ ζωογόνον εἰς τὰς μητέρας
ἐκείνων ῥίζας, καὶ ὀφεδρεύει, καὶ ὑποσμύχον ζωπυ-
ρεῖται εἰς ἦαρ, ὅτε πάλιν ὡς δι' ὑπαγωγίων τινῶν
ἐκθλιβόμενον ἀνατρέχει καὶ γεννᾷ τὰ πίρυαιν ἀγαθά.
Ὅρα γοῦν, μήποτε καὶ σὺ τοιούτῳ λόγῳ ὑποπέπτω-
κας, καὶ ἢ οὐ σύμφορόν σοι λαλεῖν ὕλην, ἐξ ἧς
ἔσται βλάστη καὶ καρπὸς ἄξιος λόγου καὶ φύλλα
καὶ λοιπὴ πᾶσα εὐφυΐα χρηστοῦ δένδρου, ἢ ἀλλὰ
καὶ, εἴποτε λάθῃς, ἀλλ' αὖθις ἀπορρυήσεταί σοι τὰ
διδόμενα διὰ τὸ μὴ καίριον. Σκόπει δὲ καὶ, μήποτε
ἀκανθοφορῇς κατὰ τὰς ῥάμνους (καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ
καρποφορεῖς), ἢ κατὰ τοὺς βάτους καὶ τοὺς ἀγρίους
ἀπίους (καὶ δι' αὐτὸ φέρεις μὲν καρπὸν, περιφέρεις
δ' ἐκεῖνον, ὁποῖον χρὴ τιλεσφορεῖσθαι φυτῷ ἀκάν-
θαις ῥρίσσοντι, καὶ τὰς προσαπτομένας χεῖρας
ἀμύσσοντι). Ἢ γὰρ οὐ σμικρύνει Θεὸς καὶ ἀχρειοῖ
ἄνθρωπον, ὃς ἢ καρποτροφεῖν οὐ πέφυκεν, ἢ τρέφει
μὲν καρπὸν, κεντρίζει δὲ τοὺς προσάπτεσθαι καὶ
δρέπεσθαι θέλοντας; Εὔξαι τῷ Θεῷ, ὡς καὶ ἀπο-
δοῦναί σοι τὰς εὐχὰς, καὶ ἔλπισον ἐπ' ἐκείνον, καὶ
αὐτὸς ποιήσει. Πληροφόρησον τὴν μετάδοσιν, καὶ
ἐπιδώσει σοι. Δρόσισον χεῖλος ἐνδεὲς, ὑποκαιόμενον
δίψει, καὶ ἐπιβρέξει σοι ἄνωθεν τὰ ζωογόνα, καὶ
αὐτὸ δὲ μάννα, τὸ καὶ νοούμενον καὶ φαινόμενον.
Ἢ ῥάβδον μὲν οἶδας βλαστήσασαν, καὶ φυτὰ δὲ
μυρία ἐκ νεκρώσεως ἀναθλήσαντα λόγῳ καὶ μόνῳ
τῶν τοῦ Θεοῦ θεραπόντων; αὐτὸν δέ σε, τὸ ἔτι ἔνι- C
κμον φυτὸν, τὸ νῦν μὲν ἠγρωμένον πάθεσιν, ἐκ
παραδείσου δὲ ἀνέκαθεν πεφυκὸς, οὐκ ἔχει μοχεῦ-
σαι, καὶ ὡς οἷον δι' ἐπιβολῆς μεταποιῆσαι εἰς
πάντ' ἦμερον, καὶ καταπλουτίσαι εἰς ἔγκαρπον;
Ἄφες ἀπαιτεῖν τὸν Θεὸν, καὶ αὐτὸς δώσει ἑκών.
Οὐκ ἐζήτησας τὸν Θεὸν, ἐν κοιλίᾳ συλληφθῆναι
μητρός· καὶ ἐκείνη συνέλαβέ σε. Οὐκ ἠνάγκασας
προελθεῖν μήτρας, καὶ φῶς ἰδεῖν, καὶ ἐκτραφῆναι,
καὶ προβῆναι, ὅποι νῦν ἕστηκας· καὶ ταῦτα πάντα
γέγονέ σοι ἀπραγμόνως ἐκεῖθεν. Ἔσται γοῦν σοι
ὁμοίως καὶ τὰ ἐφεξῆς, εἰ μόνον ἐκεῖνα ποιεῖς, ὧν
γινομένων καὶ τὰ ἄλλα προτίθενται καὶ ὀροφοῦνται
ὡς ἐπὶ θεμελίῳ στερρῷ. Τί ἀνταποδώσομεν τῷ
Δεσπότῃ, καὶ ἀποροῦμεν, καὶ μεθοδεύομεν, ὡς οἷα
δηλαδὴ δόντι, καὶ οὕτως ἐποφειλομένῳ τὸ ἀντισή-
κουν; Τί γοῦν ἀπαιτεῖν ἐθέλεις τὸν χρεωστούμενον;
Ἀπέδοτό σοι τὸν μισθὸν ὁ Δεσπότης, καὶ ταῦτα μὴ
ὀφείλων μισθοὺς τῷ δούλῳ. Ἄφες οὖν ἀναιδεύεσθαι
καὶ προσαιτεῖν, μὴ καὶ ὧν ἔχεις ἐκπέσῃς, καὶ τὰ
τοῦ ἀχρείου δούλου καθυποστὰς πῆς. Ἐκληροδότησεν
ὁ Πατήρ· οὐκέτι γοῦν ἀνάγκην ἔχει τοιαύτην, ὁποίαν
σοι ἐπάγειν ἐθέλεις. Εἶχέ ποτε ὁ μέγας Ἰώβ· ἀλλ'
ἐξέπεσε πάντων, ὧν εἶχε, καὶ οὐκέτ' εἶχεν οὐδὲ ἑαυ-
τόν. Ἀπέῤῥει γὰρ, εἰς ἰχῶρος ἀναλυόμενος· ἀλλ'
οὐκ ἐλογίστευε τὸν Θεὸν, οὐκ ἐπολυπραγμόνει, οὐκ
ἐζήτει, οὐδὲ μὴν ἔλεγεν, ἀπολωλεκέναι τι· ἀλλὰ τὸν
Κύριον καὶ δοῦναι καὶ ἀφελέσθαι ἀπῃσίνετο. Οὐκ-
οὖν ἀνέκαμψεν εἰς τὸ πολὺ κρεῖττον καὶ εὐδαιμον
διὰ τὸ εὐχάριστον. Ἐγὼ δὲ καὶ εὐλαβοῦμαι, μὴ-

πρτε παρενοχλῶν τῷ Θεῷ λόγῳ, μᾶλλον μὲν οὖν ἀντιλάβῃ; ἐκεῖθεν τὸ ἄξιον μέν, ἀπευκταῖον δέ σοι. Διδόντα γάρ σε τῷ Θεῷ, ἅπερ οὐκ ἐχρῆν, ἀντιλαβεῖν χρεών, ἃ μὴ βεβούληται. Πάσχων δεινῶς ὁ Ἰὼβ, οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ· καὶ δὴ, καὶ ταῦτα πάσχων οὐδὲν φαῦλον, δίδως; ἄφρονας λόγους. Τοιοῦτον γάρ τὸ σὸν βλάσφημον καὶ ἀπαιτητικόν. Οὐκοῦν ἀντιλήψῃ ἐκεῖθεν τὸ σοὶ δεδούλητον, εἰ μὴ ἄρα ἡ θεία φιλανθρωπία προιστημένη, τὸ βλάπτον ζεις καὶ λαλεῖς. Ἐρωτῶ δή· Ἐπί τίνι γογγύζεις, ἢ τίνος ἀπαγάγοι ἐκ σοῦ. Ἔστω δὲ, ὅτι καὶ πάσχων γογγύζεις καὶ λαλεῖς. Ἐρωτῶ δή· Ἐπί τίνι γογγύζεις, καὶ τίνος λειπόμενος; Λείπεσθαι μὲν ἐρεῖς ἂν οὐδενὸς τῶν ὅσα ἐπιπρέπει ἀνθρώπῳ. Ὑλομελὲς σοι τὸ καλὸν καὶ πάντη ἄρτιον. Οὐκ ἔχεις κίνδυνον, ἀνακεῖσθαι ἀρρώστως. Ἕξεσί σοι ἐργάζεσθαι πάντα, ὅσα κατ' ἄνθρωπον, ἀπὸ γαμετοῦ ἐμβρίου, καὶ ἀπὸ βρέφους Πυσπωμένου περὶ γῆν, καὶ μὴ ἔχοντος ἀναπύευν. Ἰδοὺ καὶ ἐνδέδυσαι, καὶ ἐπὶ χιόνων σταλερῶν, τῶν ποδῶν, ὄρθιος ἀνεστήλωσαι. Οὐ μὴν δὲ ἄλλα καὶ τὰ εἰς τὴν παρεῖαν καὶ κάλλα πάντα, ὅσα κατευθύνει τὸν ἄνθρωπον ὡς καὶ ζῶον ἁπλῶς καὶ ὡς ἄνθρωπον, πλουτεῖς. Τί δὴ οὖν τὸν ταῦτα φιλοτιμησάμενον μεγαλοπρεπέστατον δεσπότην ὀχλεῖς, καὶ οὐκ ἀφῆς βασιλικῶς διακεῖσθαι περὶ σὲ, καὶ ἐπιδιδόναι, ὁπόσα ἐκείνῳ ἐστὶν εὐθλοντι, κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ φιλεύσπλαγχνον; « Τίς εἶ σὺ, ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; » ἀκούσοι ἂν τις, αὐτὸ κατεξουσιάζειν ἀλλοτρίου δούλου πειρώμενος: πολὺ τό· « Πόθεν σὺ ἀναπέφηνας, τοῦ σοῦ Δεσπότου μά'. Φέρε εἶπω σοι κεφαλαιωσάμενος λόγον, ἀντιφάσκειν μὲν δοκοῦντα, τῇ δ' ἀληθείᾳ εἰς ἓν συμφωνοῦντα. Οὐκ ἔστι τῶν ἐν ἡμῖν οὐδὲν ἴσον, καὶ αὖ πάλιν οὐδὲν ἐστι τῶν ἐν ἡμῖν ἄνισον. Πνευματικῶς δ' ἐνταῦθα εὐθλω ἀντιφωνεῖν. Καθότι μὲν γάρ ὁ Θεὸς ἀναλήψας ἑκάστοις ἐπιμερίζει τὰ ὄντα, καὶ τῶν μὲν αἴρει, τοῖς δὲ προστίθησι γεωμετρικώτερον, ἰσότης ἐν ἡμῖν θειότερον πολιτεύεται, καὶ ἀκούει ἕκαστος τό· « Ἑταῖρε, ἔχεις τὸ ἀνάλογον σόν. » Καὶ οὕτω μανθανέτω καὶ ὁ τὸ ἄλογον ἔχων, δικαίως ἔχειν αὐτὸ, εἴτ' οὖν πρὸς γεωμετρουμένην ἰσότητα. Ταὐτὸν γάρ ἐστι τὸ « ἴσον » εἰπεῖν καὶ « δίκαιον, » ἐπεὶ καὶ ἰσότητος ἡ δικαιοσύνη συνέζευκται. Καὶ οὕτω μὲν ἴσα τοῖς ὅλοις ἅπαντα, λόγῳ δ' ἄλλῳ καὶ ἄνισα· καὶ ὁ λόγος ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἀμαθεστέροις (δοῦναι δὲ εἰκὸς καὶ ἀμαθεστέροις) ἢ γοῦν ἄλλα κατὰ ἀριθμὸν, ὡς εἶναι τὰ καθ' ἡμᾶς οὕτως ἀνακεχραμένα ἰσότητι καὶ ἀνισότητι, καὶ ἐξεῖναι λέγειν τὴν ἁρμογὴν τοῦ ἐν ἡμῖν βίου ἢ ἀνισότητα ἴσην, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Μένε οὖν, ἐν οἷς ἐτύχθης, ὦ ἀδελφὲ, καὶ χαρίσαν ἀφειλέτην εἶδὼς τῷ Θεῷ σεαυτὸν, αὔχου, καὶ ἔλπιζε, καὶ μήτε τὸν κυβερνήτην μέμφου στρέφοντα τὴν καθ' ἡμᾶς ὁλκάδα τεχνηέντως ὅθεν καὶ ἐκεῖ, ἵνα ἂν περὶ τοὺς βιωτικοὺς πλέωμεν σάλους· μήτε τὸν σύμπλουν ἀδελφὸν μέμφου, εἰ πρὸς τὸν εὖ ἔχοντα τοῦτον ὁ τῆς νεὼς κύριος αὐτὸν ἐτάξατο. Τί γὰρ καὶ φθονητέον, ἔνθα ἡ μέμψις διαβαίνει πρὸς τὸν Κύριον; Ὁ ἀδελφὸς οὐδὲν οἰκεῖον ἔχει, οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπερ ἔδωκεν ὁ Θεός. Τῷ γοῦν ἀδελφῷ φθονῶν, λέληθας σεαυτὸν μεμφόμενος τὸν Θεὸν, καὶ οὕτω τρόπον τινὰ θεομαχῶν. Τί δὲ οὕτω μὲν τὸν Θεὸν ἀνακρίνων, καὶ μονονουχὶ ἐπιτάσσων τὸ ποιητέον, ἁμαρτωλὸν πρᾶγμα ποιεῖς; Ἀπορούμενος δὲ, τί δῆποτε, ἄλλων ἐν Ὀλυμπίᾳ βιούντων τῶν καὶ ἀφεμεὶ ζώντων, αὐτὸ καὶ λύπην ἔχει καὶ φόβον, δοκεῖς λαλεῖν ἀναμάρτητα οὐ πάντως; Δέον τοίνυν κἀνταῦθα διεγνωμονεῖν σε τὰ κατὰ σὲ, καὶ συμβιβάζειν αὐτοῖς τά τε ἡδέα, τά τε λυπηρὰ, καὶ

liberalissimum, gloriosissimum fatigas? Cur non sinis cum regio erga te animo esse, et largiri tibi secundum charitatem suam? « Quis tandem es tu, qui servum alienum judicas? » aliquis audierit, qui alieno servo jussa dare præsumit. Quomodo igitur non ipse quoque metuis ne quando audias: Unde tu venis qui a Domino tuo rationem tibi reddi expostulas? »

41. Jam denique sermonem meum resumam qui contradicere videtur, re vera autem in idem convenit. Nihil eorum quæ intra nos, similia sunt neque dissimilia. Spiritualiter autem respondere volo. Quomodumodum enim Deus singulis ollicia pro viribus distribuit, alia quidem detrahens, alias bonis cumulans, sic æquitas divinitus ratione intra nos agit, et singuli audiunt: Amice, habes contingens tuum. Sicque qui pauca habet discat cum summa justitia ea possidere. Æquum enim ac justum dicere idem est cum justitia, cum æquitate societatem inire tendit. Sic omnibus omnia æqua et iniqua, et sermo stat aut secundum speciem indoctis qui aliquid docendi sunt, aut secundum numerum, ita ut res nostræ sic æqualitati et inæqualitati immixtæ appareant et ut ordinem vitæ nostræ inæqualitatem æqualem aut vice versa dicamus. Mane igitur in iis, frater, in quibus constitutus es, et cum scias te Deo gratias agere debere, ora et spera, et ne incuses gubernatorem qui navem nostram scite movet, donec ad vitæ portum appellamus; neque fratri navigii consorti invideas, si nauclerus ipsi opportunum locum assignavit. Cur enim invidia exercetur, ubi incriminatio ad Dominum usque ascendit? Frater nihil peculiare, nihil proprium habet nisi quod Deus ei impertiit. Dum igitur fratri invides, Deum nescius blasphemasti et quodammodo bellum ei intulisti. Quantopere igitur peccas, Dei sic censuram faciens et pene ei quæ facere debeat præscribens? Nonne vides te blasphemare prorsus si dubitas num Olympi incolæ sine metu aut cum mœrore vivant? Oportet igitur te ea quæ tua sunt decernere sive jucunda sint, sive amara, sicque causas ponderando tibi solatium afferre. De iis denique quæ nunc accidunt plura dicere me non decet; penes Deum enim judicia quorum profunditas est incomprehensibilis.

οὕτω τῇ καταλήψει τῶν αἰτίων λαμβάνειν τι παραμύθιον, καὶ δὴ θεωρητέον αὐτὸ εἰς ὀλίγον. Καὶ ἐπὶ τῶν ὄρτι συμβαμάτων μὲν οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οὐ γὰρ οὕτω δεδίδαγμαι· Θεοῦ δὲ κρίματα, ὧν ὁ βυθὸς ἡμῖν ἀπερίληπτος.

42. Ista autem theoria consolationis quoque non A parum continet, ut supra diximus. Sunt in vicinia nostra, quæ late patet, et inter populares nostros alii baptismate immersi, alii in abyssum tristitiæ baptizati sunt, unde plerique res futuras cum timore prævident, quarum finem non facile est videre. Ex his qui in abyssum prolapsi sunt lacrymis digni sunt; qui autem ad faecem usque pervenerunt, preces et ipsi faciant et ab aliis faciendas curent; qui autem timore trepidant precibus etiam gratiarum actiones addant Deo æterno vitæ auctori.

43. Hoc igitur jugiter ob oculos teneamus atque B examinemus quo in loco ii qui curis ac sollicitudine vexantur omninoque tristes sunt ponendi erunt. Primus quidem ac secundus tertiusque Deo favente a societate nostra separati erunt; non enim faeis aut abyssi aut immersionis rationem habemus. Sine metu autem nunquam erimus, licet plerique id ignorent. Idem esset si quis tonitrui e longinquo auditum in proximitatem transferret aurium. Cur igitur immodico nos tradamus mœrori?

44. Hoc dicendo non ita velim intelligi, quasi C curam ac sollicitudinem temporis futuri aboleremus; imo id tantum moneo ne nimis affligamur, sed modum in ea quoque re observemus. Cur enim metum in vobis exstirpem, cum solam metum interimque vere esse salutarem? Quomodo affirmem mœrorem semper abfuturum esse ab iis quibus locus lamentationis assignatus est; qui vitam curis exemptam ignorant; quibus terra cardues et lolium gignit. Quo igitur vituperio nos non dignerimus qui mœrore exempti Dei obliviscimur? Melior enim non est præceptor mœroris Dei memoria. Vexatur aliquis? statim audies orantem: Domine, juva; aut Domine, miserere mei; et jam Dei sancti clamoribus sollicitantur. Si e contra per aliquod tempus sine D æruminis simus, Deum invocare desistimus, sanctiejus et hymni in eorum honorem scripti negliguntur; jam enim lingua canit sordes, Dei iram provocat, nos vere cauenes corrumpit.

45. Non igitur id præcipio, ut tristitiæ renuntietis (quod nec fieri potest, nec enim nisi possibilia docere convenit); sed ut affi gamini et solliciti sitis de rebus luctuosis, et quæratis medicamentum quod curas abigere, et quo homo afflictus mœrem fatalem sanare valeat. Hujus autem medicamenti

μῦ. Ἡ δὲ τοιαύτη θεωρία ἔσται αὐτίκα καὶ παρ' ἡμῶν λόγος, καθὰ φθάσαντες ὑπεσχήμεθα. Εἰσὶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς περιχώρῳ καὶ συμφύλῳ, τῇ καὶ πολυτενεῖ καὶ εὐρυχόρῳ, οἱ μὲν εἰς βαθὺ βεβαπτισμένοι λύπης, οἱ δὲ εἰς ἄβυσσον, ἄλλοι δὲ βάψαντες ἤδη οὐκ ἐς τοσοῦτον, οἱ πλείους δὲ ἐν τῷ δεδοικέναι, καὶ αὐτῷ ἡ δειὰ τι ἐγγίζον καὶ πρόσπτον, ἡ κατὰ διέγειαν, ἣν οὐκ ἔστι συνιδεῖν σταθερῶς. Τούτων οἱ μὲν τῆς ἀβύσσου γεγονότες κλαιέσθωσαν· (τί γὰρ ἄλλος;) οἱ δὲ μήπω τοῦ βυσσοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν τρυγὸς ὄντες, εὐχὰς καὶ αὐτοὶ ποιείσθωσαν, καὶ ἐπευρύθεν ἐχέτωσαν, καθὰ καὶ οἱ μὴ ἐξ ἐπιπολῆς. Οἱ δὲ τῷ φόβῳ οὕτως ἢ οὕτως ὑποπεδήμοντες, ἀλλ' αὐτοὶ πρὸς ταῖς εὐχαῖς καὶ εὐχαριστείτωσαν τῷ καὶ ἀεὶ ζῶντι καὶ τοῦ ζῆν αἰτίῳ Θεῷ.

μγ'. Καὶ τοῦτο μὲν κοινῶς κείσθω ἡμῖν εἰς ὀφηνεκὲς ἐνθύμιον. Ἐξετάσωμεν δὲ νῦν πρὸς ἀκρίβειαν οἱ συγχεόμενοι, ὡς εἰκός, καὶ ἀμφρόντιδες, καὶ ἀμέριμνοι, καὶ, ὃ δὴ λέγεται, κηραίνοντες, ποῖ ποτε τόπου τῶν, ὡς ἐφάθη, λυπουμένων τασσόμεθα· ὁ πρῶτος μὲν καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος πάντη πάντως Θεοῦ ἐλεοῦντος ἡμῶν ἀπεσχοίνισται· οὔτε γὰρ τριγίας τὰ [ἐν] ἡμῖν θεωρεῖται, ὁπωσοῦν εἰρῆσθαι, οὔτε μὴν βάθος, ἀλλ' οὐδὲ καταβαπτισμός. Φόβου δέ τι πάντως ἡμῖν ἐγγίνεται· πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ οὐκ πρόπλημον, ἀλλ' οὐδὲ ἀρίγνωτον. Ὅρυον δὲ, ὡς εἰ καὶ βροντὴν κτυπαῦσαν ἐκ παρρωτάτου καραδοκεῖ τις εἰκότι λόγῳ ἀκουτισθῆναι αἰ· ἐγγύτερον. Τί δὴ οὖν κατεν[ηχθ]ησόμεθα εἰς ἀμετρίαν θλίψεως;

μδ'. Τοῦτα δὲ λέγων οὐκ ἀπαλείφειν ἐθέλω τὸ μεριμνᾶν ἐξ ἡμῶν οἷόν τε περὶ τῆς αὔριον, οὔτε τὸ ἐπὶ ταῖς ἐφεξῆς· ἀλλὰ τὸ λίαν ἀπάγειν, τὴν ὑπερβολὴν ἀλαστεῖν, τὴν ἀμετρίαν ἄγειν εἰς σύμμετρον. Εἰ τί γὰρ καὶ πειράσομαι, τὸ δέος ἐν ἡμῖν καταβλῆψαι, ὁ μαθών, χρῆναι καὶ δέος ἐν πολλοῖς ἀναίνειν καιρῶν; Ἵνα δ' ἂν ἐγγυησαίμην τὸ ἄλυπον οἷς ὁ τοῦ κλαυθμῶνος νόμος ἀποκέκαται, οἷς οὐδεὶς ἔγνωσται βίος ἄλυπος, οἷς ἄκανθαι καὶ τρίβολοι γῆθεν ἀνατίλλειν εἰς ἐπιστροφὴν ἐπετέχθησαν, φάναι δὲ τὸ μᾶλλον ἀπιστρεπτικὸν, οἱ χρωζόντες ἄλυπα ἐκλανθανόμεθα Θεοῦ; Μὴ γὰρ ἔστιν ἡμῖν παιδαγωγὸς κρείττων τῆς λύπης. Ἅμα λύπη, καὶ αὐτίκα μνήμη Θεοῦ. Κινίζεταί τις, καὶ ἐπὶ στόματος αὐτοῦ εἶθύς τό· ὁ Κύριε βοήθει· ὁ Καὶ· ὁ κύριε, ἐλέησον· καὶ παρενοχλοῦνται βοαῖς οἱ τοῦ Θεοῦ ἅγιοι. Διάτεμνε καιρόν τινα λύπης δίχα, καὶ ὄφιζει παρ' ἡμῖν τὸ ἐπικαλεῖσθαι Θεόν· καὶ οἱ μὲν αὐτοῦ ἅγιοι καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ᾄσματα ἀκκλείονται τοῦ στόματος, ᾄσματίζει δὲ ἡ γλῶσσα, ὅσα καὶ αὐτὴν μολύνει, καὶ τὸν Θεὸν παροξύνει, καὶ ἡμᾶς κακύνει τοῖς ᾄδουσι.

με'. Οὐ τοίνυν παιδεύω, μὴ λυπεῖσθαι (αὐτὸ μὲν γὰρ καὶ ἀδύνατον· ἡ δὲ παίδευσις ἐπὶ τοῖς δυναμένοις γίνεσθαι), ἀλλὰ βάπτειν μὲν εἰς λύπην ἁμαρτία, καὶ ἐφ' οἷς χρή, παρ' αὐτὰ δὲ μεριμνᾶν, ἐξευρίσκειν τὸ λαθικηδὲς καὶ κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων φάρμακον, δι' οὗ ἀλεξικάκου τὸ θηριῶδες δῆγμα τῆς λύ-

πης ἀπαλειφθήσεται ὁ λυπούμενος. Τοῦ δὲ τοιούτου ἀλεξιφαρμάκου χορηγὸς ὁ Θεὸς, ἀπάσης κακεξίας θεραπευτής, εἰς ὃν ἀναβλέποντες ἡμᾶς αὐτοὺς θεραπευθησόμεθα, χαίροντες, καὶ οὕτω τὴν λύπην ἐξελάσαντες. Τί γὰρ ἄλλο ποιητέον ἐν τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν, ἢ πάντως τὰ ἐπὶ ἡμῖν αὐτοῖς, οὕπερ ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι; Κυριεύομεν δὲ ἐν λύπαις τοιαύταις καὶ φόβοις ἐπικειμένοις ἀμηχάνοις τοῦ δέεσθαι· δέεσθαι δὲ οὐ τοῦ τυγχάνοντος ἀμύντορος, ἀλλὰ τοῦ δυνατωτάτου. Τοιοῦτος δὲ ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων· αὐτοῦ ἆρα καὶ δεητέον, τοῦ καὶ τὰς δικαίας εὐχὰς καὶ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας τελεσφορεῖντος. Ἰσχυρὸς αὐτὸς μόνος· διὸ καὶ ποιήσει ῥᾳδίως. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ μακρόθυμος· οὗ χάριν μακρύνει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἱλάσεται ἡμῖν, εἴπερ ἡ δέησις ἐκτενὴς καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ διανοίας καὶ καθαροῦ στόματος· ὃς οὐδὲ ἀναμένει διαρρωθῆναι τὸν δεητήριον, ἀλλ' ἔτι λαλοῦντός τινος πάρεστιν. Ἐπιθυμεῖ γὰρ δέξασθαι ἱκεσίαν ἔλλογον καὶ εὐεργεσίᾳ τοῦ θεοκλυτοῦντος. Ἡ γὰρ βασιλεὺς μὲν ἀγαθὸς, μὴ εὐεργετικὸς προσηνῶς ἂν λέγοι τό τι· « Σήμερον οὐκ ἐβασίλευσα· οὐδὲ γὰρ εὐεργέτηκα; » Ὁ δὲ Θεὸς ἀνέξεται, μὴ ἀδιαλείπτως εὐεργετεῖν, τοῦτο διηνεκὲς ἔργον αὐτοῦ; ἐπεὶ καὶ αὐτάγαθός ἐστι καὶ αὐτοβασιλεύς. Διὸ καὶ λαμβάνων δέησιν, οὐκ ἀνέξεται, μὴ κλίναι τὸ οὖς σου, καὶ ἐπακούσαι εἰς ἀγαθὸν, ἀλλὰ συμμετρήσει τῷ τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ φόβου καιρῷ καὶ τὴν σύναρσιν. Μέλλει τὸ κακὸν, καὶ διασκεδάσει· ἀγγίζει, καὶ ἀπώσεται. Ἀλλ' ἤδη ἐφῆπται, καὶ ἐν χρῷ γέγονε· καὶ ψύξει; ἠψυχῆ τὸ βέλος ἐπικειμένη θεία, στρέψει ὀπίσω. Τὸ δὲ καινότατον· ἀνεστρέψει, καὶ εἰς τὴν τοῦ βαλόντος καρδίαν ἐμπήξει, τοιοῦτος αὐτὸς ἐπίκουρος ἄνωθεν τοῖς προκαλουμένοις αὐτόν.

μς'. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλο πρὸς παραμυθίαν ὑμῖν ἐρῶ πειστικώτατόν τι καὶ λυσιτελέστατον. Ἀνενέγκατε τῇ μνήμῃ τὰς ψυχὰς εἰς τὸν ἔνθεον ἡμῶν αὐτοκράτορα, καὶ δι' ἐκείνου καὶ παρηγορήθητε, καὶ βοηθειαν εὑρέσθαι σπεύσατε· καὶ βοηθήσει μὲν ἡμῖν ἐκεῖνος καὶ οἴκοθεν ἔργοις βασιλικοῖς· καὶ προμηθείᾳ θείᾳ, οὐχ ἧκιστα δὲ καὶ, ἵπερ εὐχαῖς Θεὸν πείθομεν, συνεφάπτεσθαι τῶν ἔργων αὐτῷ, καὶσυγκατευθύνειν τὸ δόρυ κατὰ πάσης παλαμναίας φάλαγγος ἀντιμάχου. Παρηγορήσεται δὲ τοῖς καθ' ἑαυτὸν, καὶ οἷς ἀεὶ πονεῖται ὑπὲρ τῶν τοῦ Θεοῦ. Οἶδατε πάντως, ὡς ἐξότου ὁ βασίλειος αὐτὸν ἔλαχε θρόνος, οὐκ ἐπαύσατο μέχρι καὶ σήμερον μὴ ὅτι γε κοπιῶν, καὶ ὕπνον μὴ διδοὺς ὀφθαλμοῖς καὶ βλεφάροις ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ καὶ κινδύνοις ἑαυτὸν παραβάλλων, καὶ κινδύνοις τοῖς δεινοτάτοις, ὧν ἔργον, ψυχὴν ἀπάγειν σώματος, οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ πρὸς βίαν. Τί τοίνυν, ἐκείνου τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐπ' ὤμων, ὡς εἰπεῖν, βαστάζοντος καὶ εἰς τόσον ἀχθοφοροῦντος, καὶ ὅμως φέροντος, καὶ ἀπεκδεχομένου ἀγαθὰ τῇ εἰς Θεὸν πεποιθήσει (θαῤῥεῖ γὰρ, οἷς μυριάκις καὶ ἔπαθε καὶ ἐδοκιθήθη εἰς θάλος καὶ σαρκὸς καὶ ψυχῆς), ἡμεῖς οἱ βασιλευόμενοι, καὶ ἀπαιτούμεγοι ἐπακολουθεῖν τοῖς αὐτοῦ, μὴ ἐφοπροσονοῦν ἐφεπόμεθα κατὰ μίμησιν τὴν δυνατὴν καὶ ἀρετῆς ἀπόμαξιν, δι'

dispensator est Deus, qui omnem corporis infirmitatem sanat. In eum itaque omnem spem ponimus, et sanabimur, et gaudebimus omni malo liberati. Quid enim aliud faciendum est in iis quæ penes nos non sunt, aut potius in iis ipsis quæ a nobis pendent? In ærumnis autem et metu cum sumus, precibus quem volumus adire possumus, sed non ad quemcunque, sed potentissimum accedere expedit. Est autem hic Deus virtutum; ipsius igitur auxilium imploremus, qui preces justas et spes bonas ad exitum perducere valet. Deus solus fortis; idcirco facile perficiet. Idem vero etiam longanimis est; quare peccata nostra diminuit et venias nobis donat, dummodo preces ex tota anima ac tota mente et e puro ore prodeant; Deus enim non exspectat donec desideria nostra exposuerimus; nam loquente te adhuc, jam adest. Vult namque ut qui supplicatur secundum rationem et bene operans se adeat. Num rex bonus quidem, sed minus beneficus, diceret: Hodie non regnavi; non enim beneficei? Deus autem non semper benefaciat, cum id ei peculiare sit; bonitas qui est ipsa et rex universorum? Itaque preces tuas admittens in commodum quidem tuum vertet tempore periculi et timoris. Cunctatur malum: destruet illud; appropinquat: depellet. Sed jamjam venit, jam cuti inhæret, sed afflatu divino infirmavit telum et retro conjecit. Sed postremo retrorsum in corde sagittarii figet; talis enim est cœlestis auxiliator iis qui eum invocant.

46. Aliam rem consolativam æque ac persuasivam vobis edisseram. Tollite in spiritu animas vestras ad imperatorem nostrum divinitus inspiratum, et consolamini vosmet, et auxilium exspectate. Ille enim operibus regiis et providentia divina nobis succurret, præsertim si Deum precibus flectimus et ipsi cooperamur et telum contra omnem cohortem inimicam sanguinem sitientem dirigimus. Consolationem autem contra tentationes præbebit. Probe nostis quod ex quo regnare cœpit, ad hunc usque diem non cessavit, non dico laborare, sed nec oculis nec superciliis quietem dedit, sed periculis se objecit, ubi de morte, non placida, sed violenta agebatur. Quid igitur, cum ille totum orbem humeris fert et bona recipit in fidei quam in Deo ponit, præmium (confidit enim, licet mala innumera passus, et carnem et animam restauravit); nos qui in statu obedientiæ sumus et qui jubemur eum sequi, non pro viribus ac facultate ejus virtutem imitamur, qua auxilium divinum impetramus. Non enim ejus exemplum secuti operari volumus. Simile namque officium nobis non incumbit, et si incumberet, non simili modo exequeremur. Illud vos moneo, ne omnino metui et desperationi succumbatis. Ante oculos ponite undas

decumanas, quas fortiter gubernando a nave depulit; mementote tempestatum, quas, Deo auxiliante, dissipavit; bestiarum ferarum quæ nos aggressæ sunt, quasque Deo iterum opem ferente, fugavit. Confidamus igitur eumdem Deum undas et tempestates quæ terræ Romæorum imminent placaturum esse et bestiarum horrendum rugientium dentes obtusos et innocuos redditurum, unde pace profunda fruemur. Non dubito fore aliquos qui meminerint quoties imperatoris laudes pronuntiaverim. Fuit autem talis, quia Deus imperatorem nostrum sub imagine certatoris indefessi et semper victoris repræsentare voluit, ut gloriari posset se esse operarium Dei in sudore frontis panem cœlitus impertitum edentem. Hoc nunc quoque nos bona spe impleat reputantes eum qui semper idem est, Deo volente non mutatum iri.

47. Contemplamini porro historiam illam, quam exposui, temporis antiquissimi mentionem faciens, quo Hercules celeberrimus natus est, et quod certaminibus ac victoriis illustravit, quippe qui e nullo certamine inchoato inferior excessit; et si quando lapides ac tela eum aggressa sunt, statim alios peregit labores, quos vir audax amat et quibus nunquam succumbit qui omnium primus esse gestit. Tum imperatoris virtutes, comparandi gratia, in medium protuli, præmia certaminibus adæquans. Proverbium quoque in illam historiam induxi dicens quod nunquam imperator quarta mensis natus est. Nam Hercules ille quarto mense in lucem editus multis certaminibus interfuit invictus, et proverbio locum dedit quo tales homines quarto mense nati admirantibus se loquendi ansam præbent. Utinam nunc quoque imperator inspiretur ad pacem pristinam nobis conciliandam. Sic preces et fidem nostram exauditum iri certitudo nimiam tristitiam terminabit nobisque solamen afferet.

48. Preces autem faciamus non pro forma, nec oscitanter, manus sursum tendentes et vociferantes, temporis opportuni ratione non habita, quo preces ad Deum missæ animum laxant. Quænam autem hæc tempora sint melius quam nomen suum quisque aliunde scire potest. Quare panca aliqua addam, colloquium nostrum terminaturus.

49. Quando ad preces nos accingimus, ita dispositi esse debemus quasi coram maximo imperatore nos sistere debeamus; et si tales nos præbemus, non

Α τῆς τὴν θεόθεν ἐπικουρίαν ἐφελκυσόμεθα; Καὶ οὐ λέγω φερεπονεῖν κατ' ἐκεῖνον καὶ ἡμᾶς. Οὔτε γὰρ ὑπόκειταί τι ὅμοιον· οὔτε, εἴπερ ὑποκείμενον ἦν, ἴσχομεν ἂν ὁμοίως αὐτὸ μεταχειρίσασθαι. Ἀλλὰ παραινῶ, μὴ παντελῶς τοῦ φόβου γίνεσθαι καὶ τῆς ἀπογνώσεως. Λογίσασθε τὰ μεγάλα κύματα, ὁπόσα κορυφωθέντα κατ' αὐτοῦ ἀπεκρούσατο οἰακίζων δεξιῶς, ὁπόσας θυέλλας διέλυσε, Θεοῦ σκεδάζοντος καὶ ἀπάγοντος· ὁποίους καὶ ὅσους θῆρας καθεῖλεν ἐμπηδῶντας ἡμῖν, Θεοῦ συνεπιλαμβανομένου κἀνταῦθα. Θαρρητέον οὖν, ὡς ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ τὰ νῦν καθ' ἡμῶν κορυφούμενα κύματα καὶ τὰς αἰγίδας, ὅσαι ὑπερκρέμανται τῆς Ῥωμαϊκῆς γῆς, καὶ τοὺς ὠρυομένους εἰς φρίκην θῆρας, τὰ μὲν ταπεινώσει ἔω; καὶ ἐς γαλήνην, τὰς δὲ ἀπαγαγεῖ σκεδάσας, τῶν δὲ τὰς μύλας συνερίψει καὶ οὕτως εἰρηναίαν κατάστασιν πρυτανεύσεται. Μέμνηνταί τινες, οἶμαι, τῶν ἡμετέρων, ὅπως πολλὰ χαρακτῆρα. Ἦν δὲ ἐκεῖνος, ὅτι ἔοικε τυπώσασθαι Β ὁ Θεὸς τὸν ἡμέτερον αὐτοκράτορα διίδιον καὶ ἀεθλευτὴν εἶναι ἀκάματον, καὶ νικᾷν διὰ πάντων, ὡς ἂν ἔχῃ σεμνύνεσθαι καὶ αὐτὸς, ἐργάτης εἶναι Θεοῦ, καὶ ἰδῶτι προσώπου τῷ ὑπὲρ τοῦ θείου λάχους τὸν αὐτοῦ ἄρτον ἐσθίειν. Τοῦτο καὶ νῦν ἡμᾶς εἰς ἀγαθὰς ἐλπίδας προβιβαζέτω, λογιζομένους, ὡς ὁ πάντοτε τοιοῦτος οὐκ ἂν ἐν τοῖς ἄρτι ἀλλοῖος φανεῖται, Θεοῦ θέλοντος.

μζ'. Προσεπιλογίσασθε καὶ ἱστορίαν ἐκείνην, ἣν ἀναλεξάμενος ἐξετιθέμην, ἀφηγούμενος, ὡς ἤνεγκε μὲν χρόνος πρεσβύτατος Ἡρακλῆν ἐκεῖνον, οὗ λόγος πολύς· ἐφήρμοστο δὲ αὐτῷ, εἰς' οὗν ἀπέκειτο, συνεχῶς μὲν ἀεθλεύειν τὰ βαρύτατα, συνεχῶς δὲ καὶ ταῖς νίκαις ἐλλάμπεσθαι. Οὐκοῦν οὐδαμοῦ ἐν οὐδενὶ ἄθλῳ δεύτερος ἐξέπιπτεν. Εἰ δέ που καὶ λίθοι καὶ λοιπὰ βέλη κατεπετάσθησαν αὐτοῦ πρὸς ἆλγος, καὶ C πόνους ἑτεροίους ἔσχεν, ὁποίους φιλεῖ πάσχειν ὁ τοῖς ἐργώδεσιν ἐγχειρῶν, ἀλλ' οὐκ ἀνέπιπτεν, οὔτε μὴν κατέπιπτεν, ἐλαττούμενος, καὶ τοῦ κατὰ πάντων πρωτεύειν στερόμενος. Καὶ ταῦτα λέγων παρῆγον ἐς ὁμοιότητα τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐνίργειαν, τοῖς μόχθοις μετρῶν καὶ τὰ ἔπαθλα. Προσεπῆγον δὲ τῇ ἱστορίᾳ καὶ παροιμίαν, ἀπορητικῶς λέγων τό· « μήποτε καὶ αὐτοκράτωρ ἐν τετράδι γεγένηται. » Καὶ γάρ τοι καὶ Ἡρακλῆς ἐκεῖνος εἰς γένεσιν προαχθεὶς περί τινα τετάρτην μηνὸς, καὶ ἄθλοις ἐντρεβόμενος μὲν, οὐ νικώμενος δὲ, παροιμίαν ἐξέφηνε, καθ' ἣν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι « ἐν τετράδι γεγενῆσθαι » λόγον ὑποβάλλουσι τοῖς τὰ κατ' αὐτοὺς θαυμάζουσιν. Εὐχοίμεθα οὖν, συγκροτεῖσθαι καὶ ἄρτι τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς τὴν παλαιὰν εἰρήνην ἀποκαταστῆσαι ἡμῖν. Καὶ οὕτως ἡ εὐχὴ καὶ τὸ θαρρεῖν, ἐπακούεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, ἐξωθήσει τὴν τῆς ἀμετρίας λύπην, καὶ παραμυθησόμεθα.

μη'. Εὐχοίμεθα δὲ μὴ πρὸς ἀφοσίωσιν μόνην καὶ σχῆμα εὐχῶν, χεῖρας μὲν αἴροντες ἄνω, καὶ κραυγὴ ἀφιέντες, τὰ δὲ καιριώτερα τοῦ εὔχεσθαι παραλείποντες, δι' ὧν οἴδασιν εὐχαὶ πρὸς Θεὸν ἐλαφρίζεσθαι. Τίνα δὲ ταῦτα τὰ καιριώτερα, ἔχετε μὲν καὶ ἄλλοθεν εἰδότες κάλλιον, ἥπερ ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ, ὅ φασιν, ὄνομα· βραχὺ δέ τι προσεπιθεὶς καὶ αὐτὸς, λύσω τὸν σύλλογον.

μθ'. Ὅτε μέλλομεν εἰς εὐχὴν σταθῆναι, οὕτω διατεθῶμεν, ὡς βασιλεῖ μεγίστῳ μέλλοντες ἐντυγχάνειν· καὶ εἴπερ οὕτω διοικονομησόμεθα, οὐκ ἔστι

ὅπως οὐκ εἰσακούσεται ἡμῶν ὁ Θεός. Ὁ κατ' ὄψιν A est quod Deus nos non exaudiat. Qui coram impe-
βασιλεῖ ἐντυγχάνων, καὶ παριστὼς, καὶ δεόμενος, ratore supplex astat nihil aliud in mentem ingerit,
οὐδέν τι τῶν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ εἰσοικίζεται κατὰ νοῦν· sed omnibus animæ portis clausis, ita ut nihil
ἀλλὰ τὰς ὅλας κλείσας τῆς ψυχῆς θύρας, ὡς μηδέν extrinsecus intrare possit, mentem colligit, ut tan-
τι τῶν ἔξω παρεισκρίνεσθαι εἰς αὐτὴν, ἰδιάζειν τὸν tum res ad petitionem spectantes proloquatur. Non
νοῦν ἀφίησι καὶ ἑαυτοῦ εἶναι καὶ λαλεῖν τὰ πρὸς conjugem, non dulces natos, non divitias, non pos-
δέησιν. Οὐκ ἐνθυμεῖται συζυγίαν, οὐ τὴν σύμφυτον sessiones ante oculos habet; imo quod majus est,
γλυκεῖαν ἀγέλην, οὐ πλοῦτον, οὐ κτῆσιν· τὸ μεῖζον sui compos non est et sentiendi facultate plane
εἰπεῖν, καὶ ἑαυτοῦ ὁ τοιοῦτος ἐξίσταται, καὶ κατὰ destitutus. Nil eorum quæ prope eum dicuntur
οὐδεμίαν αἴσθησιν ἐνεργεῖ. Οὐδενὸς τῶν πέριξ audit, et licet magno clamore vociferentur, non
ἀκούει· καὶ γὰρ, εἰ καὶ βροντῶσι τοῖς λόγοις, οὐ nictat, nihil sentit; imperatorem solum videt,
πλαγιάζει τὸν ὀφθαλμὸν εἰς οὐδένα, καὶ ὅλως οὐ ei soli studet, adhæret. Multos crinibus tractos
πλατύνει τὸ αἰσθητικόν· ἀλλὰ στενοχωρεῖ, πρὸς vidimus incedere nescientes a quibus traherentur.
ἑνὶ καὶ μόνῳ ἐκείνῳ τυγχάνων, τῷ βασιλεῖ, καὶ εἷς Verbera quoque accipiunt nihil sentientes, ut lapi-
πρὸς ἕνα μετρεῖται, καὶ μόνος μόνου γίνεται. Οἶδα- des verberati. Tales injuriam pati prorsus non
μεν πολλοὺς ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ τριχῶν ἑλκομέ- B possunt; surdi enim sunt ad omnes voces, imperatoris responso unice intenti.
νους, καὶ ἀντιβαίνοντας μὲν, οὐ σκοπουμένους δὲ, πρὸς τίνων ἕλκονται. Πάσχουσι καὶ πληγὰς, καὶ οὐδ' οὕτως ἐπιστρέφονται, ἀλλὰ διατέθεινται, καθὰ καὶ λίθοι πληττόμενοι. Ὕβρεων δὲ ἐμπάζεσθαι τοὺς τοιούτους, πῶς ἂν εἴη; Κωφεύουσι γὰρ πρὸς ἅλλο ἅπαν ἄκουσμα, παραδοκοῦντες τὸ βασιλικὸν ἀπόφθεγμα.

ν'. Καὶ οὕτω τοινυν καὶ ἡμᾶς εὔχεσθαι χρὴ, βραχεῖαν γοῦν ἐκείνην ὥραν ἀφορίζοντας τῷ Θεῷ· καὶ οὕτως ἀνύσομεν τὸ ζητούμενον. Συλλαλήσουσι δὲ πάντως ταῖς εὐχαῖς κυκλόθεν, καὶ εἴ τινες ἡμῖν πράξεις ἀγαθαὶ προκατόρθωνται, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ ἐλεημοσύνη, καὶ αὐτὴ, ὅτε μετὰ ἱλαρότητος γίνοιτο. Οἶδαμεν γὰρ, « Ἱλαρὸν δότην ἀγαπᾷσθαι παρὰ Θεοῦ· » ἐπεί τοι, ὃς μὴ οὕτως ἐλεεῖ, ἀλλὰ με- C τὰ πικρίας δυσπροσίτου, ἔοικε ταῖς τροφοῖς, ὅσαι χολῇ τὴν θηλὴν ἐπαλείφουσαι ἀπογαλακτίζουσι τὰ νεογνά. Οὕτω γὰρ ὁ μετὰ χολῆς ἐλεῶν, ἀπότροφον τὸν ζητοῦντα πένητα τίθησιν. Οὐ γὰρ ἂν ἐκεῖνος εἰς δευτέραν ἐλεύσεται δέησιν.

να'. Ὑπερλαλήσει τῆς ἡμετέρας εὐχῆς καὶ ἡ φύσις αὐτὴ, ἐὰν δεόντως φυλάξωμεν τὸ τῆς πλάσεως θεῖον τῷ τε κυρίως μοναδικῷ, καὶ τῷ κατ' εἰκόνα (ἓν δὲ πάντως ἄμφω ταῦτα, ὅτι καὶ ἐξ ἑνὸς καὶ πρὸς ἕνα)· ἔτι δὲ καὶ, ἐὰν τρόπον ἄλλον τὸ καθ' ἡμᾶς ἐνιαῖον τοῦτο πολλαπλασιάσωμεν, ἐννοούμενοι τὰ τῆς παραγωγοῦ συνθέσεως, καὶ μὴ μόνον σχιζώμεθα εἰς τετράδα στοιχειακῶς ταῖς γενικαῖς ἀρεταῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλως πολιτικώτερον καὶ κοσμικώτερον· εἰ γινόμεθα οὐρανὸς μὲν ταῖς αἰθερίαις κατὰ D νοῦν ἀναβάσεσι καὶ ταῖς κατ' ἄστρα ἐλλάμψεσιν, ὧν ἄγγελοι μὲν ἐπιβαίνουσιν, ἀστοχεῖ δὲ ὁ ἐκὼν καταβεβλημένος ἐκεῖθεν σκοτεινὸς ἑωσφόρος· αὐτίκα δὲ ἅμα καὶ γῆ, πρὸς μίμησιν κοσμογενείας, καθ' ἣν οὐρανὸς καὶ γῆ πρῶτα πεποίηνται· γῆ δὲ, ὡς μὴ κάτω βρίθειν εἰσαεὶ, καὶ μὴ εἰδέναι τὴν ἀνωφόρησιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲν τῇ ταπεινώσει καὶ τῷ μὴ ἐθέλειν ὑπερφαίνεσθαι, ἀλλὰ περὶ τὴν μητέρα γῆν κυπτάζειν καὶ ἐννοεῖσθαι ἀναστρέψομεν, καὶ οὕτω κάτω βάλλειν πᾶσαν ἔπαρσιν καὶ ἅπαν φρόνημα κοῦφον, καὶ μὴ κατὰ Θεὸν μεταρσιούμενον· μάλιστα δὲ ἄλλως γῆ πίων διὰ τοῦ μὴ πέτρας πληθύειν, ὅσαι μὴ πρὸς θεῖον σπόρον αὐλακίζονται, μηδὲ μὴν ἀκάνθαις θάλλειν συμπνιγούσαις τὰ κατὰ τὸν Θεὸν σπέρματα.

30. Sic igitur nos quoque precari decet. Brevi igitur temporis spatium Deo consacremus et quod cupimus nanciscemur. Dum nos precamur, alii circa nos confabulantur, attamen bonas aliquas actiones agnoscent, et inter alia misericordiam et charitatem hilarem. Scimus enim hilarem datorem a Deo amari. Revera enim qui non sic dat eleemosynam, sed cum asperitate, nutricibus similis est quæ mammam bile ungentes recens natos lactant. Qui enim sic cum bile misericordiam exercet pauperem mendicum peregrini loco habet, qui certe non secundam petitionem faciet.

31. Precibus nostris ipsa natura favebit, ubi, sicut debemus, divinam unitatem et imaginem conservabimus (quæ duo unum sunt in quantum ex uno et ad unum); deinde si unum illud quod in nobis est multiplicabimus, compositionem derivatam meditantes, nec in quaternionem scindimur virtutum elementalium et generalium auxilio, sed alia ratione civili, ut ita dicam, et magis terrestri; si cœlum fimus, mente aerem pervolantes, et stellarum instar fulgemus, super quibus angeli incedunt, et unde Lucifer amissa luce sponte delapsus est; deinde terra ad imitationem mundi creationis secundum quam cœlum et terra ante omnia creata sunt; terra autem fimus, non in quantum proclives, humiles et a superbia remoti sumus, sed terræ matris modestiam imitantes omnem fastum spiritusque inanes et a Deo alienatos rejicimus; denique terra pinguis simus, et minime petrosa quæ semen divinum respuit et lolium fovet quod semen divinum suffocat.

52. His rationibus adjuti super mare ac vastum oleomosynam et pia opera facientes nos extendemus; sic animalia nutriemus, non parva solum, quæ modico sumptu egent, sed magna, quibus fortioribus alimentis opus est; et muriam volentibus largiri poterimus amaram, quæ viro cuidam subamaro Halmionis nomen dedit, sed dulcem illam sali divino similem; unde proverbium « muriam non habere » de viris odiosis dicitur, quorum aliqui insuper insulsi nuncupantur.

A

53. Simili modo in aere aut æthere (uterque enim splendidus) naturæ vivificæ, odoriferæ, puræ nos assimilabimus, quia anima nebulosa non est, et spiritus cœlestes per scalam spiritualem ascendunt, et aliis rationibus quas nos concise definimus; vos autem in errore estis. Idcirco doctrinam profundiorem non sectamini in rebus quas alios docere potestis, quia candelam, pharum, lampadem quærere opus non est, dum lux solaris Scripturarum sacrarum in aere lucens viam nostram illustrat; nec, sicut ii qui viam qua incedendum est nondum didicerunt, ad maximum Magistrum accedere possumus verbis: « Monstra mihi, Domine, viam, qua procedam. » Omnes enim probe novimus qua incedendum sit, et a qua declinandum, persuasum habentes quod recta via est secundum Deum actio, cui contraria est ea qua declinamus a virtute, secundum eum qui jubet facere bonum ac declinare a malo. Scimus ubi morandum ac diversandum sit, et quando ultra in via pergendum. Morabimur enim, in Dei amore diversantes, e contra cursum procrastinabimus quando cogitationes insidiosæ nos circumveniunt. Non una nobis vita via aperta est, sed plures, quarum hoc ad bonum, ad malum illa ducit. Dicendum ergo est quod, sicut in quacunque vitii via incedentes a virtute aberramus, ita quod quamcunque virtutem colimus, Deum hospitem ditissimum et judicem æquissimum obvium habebimus.

B

C

54. Post has conclusiones metuo ne a quibusdam preces nostræ ægre ferantur, si non a pauperibus, at a creditorum fraudatoribus, quos graves dolores vexant ut, secundum Scripturas, mulieres parturientes anguntur propter partum exsecrabilem, Deo ingratum, naturæ contrarium, feram immanem, voracissimam, contra quam canum more rabiosorum sæpissime latravimus, et quam e caverna protrahere in qua abscondita est (absconditur in plerorumque animis) aut impedire ne pauperes miseros dilaniet et dilaceret, non potuimus.

D

55. Igitur nunc quidem tacere visum est. Video enim quod, quo magis cum Scriptura contra fene-

νβ'. Τοιούτοις δὲ λόγοις καὶ εἰς θάλασσαν μεγάλην ἔχομεν καὶ εὐρύχορον ἐκπετάννυσθαι διὰ τοῦ ἐλεεῖν καὶ εὐεργετεῖν, καὶ οὕτω τρέφειν ζῶα, οὐ μόνον μικρὰ, ἐφ' οἷς βραχεῖα καὶ ἡ δαπάνη, ἀλλὰ καὶ μεγάλα, ὧν ἀρτιτέρα καὶ ἡ τροφή· καὶ ἁλμην δὲ τοῖς ἐθέλουσιν ἐνδαψιλεύεσθαι αὐτὴν πικράν, ἐξ ἧς ἀνήρ τις παλαιὸς ὑποπικρος Ἁλμίων παρωνομάσθη, ἀλλὰ τὴν λοιπὴν, τὴν νόστιμον, τὴν τῷ θείῳ συστοιχοῦσαν ἅλατι, ἀφ' ἧς καὶ παροιμιάζεται τὸ « μὴ ἅλμην ἔχειν » ἐπὶ τῶν ἀηδεστέρων ἀνδρῶν, καὶ ὡς εἰπεῖν ἀναρτύντων· ἐφ' ὧν κατά τινας καὶ τὸ « ἄναλτον » ἥρμοσται.

νγ'. Λόγῳ δὲ ἀναλόγῳ οὕτω καὶ εἰς ἀέρα, εἴτε καὶ αἰθέρα, λαμπροῦς καὶ ἀμφοτέρους, διασκευάσομεν ἑαυτοὺς τῷ ζωογόνῳ καὶ εὐπνόῳ καὶ καθαρῷ, διὰ τὸ κατὰ ψυχὴν ἀνίφελον καὶ τῇ δι' αὐτοῦ ἀναλεύσει τῶν οὐρανίων νόων, διὰ τῆς ἀναρέτου κλίμακος, πολλοῖς δὲ καὶ ἄλλοις τρόποις, οἷς καὶ ἡμεῖς βραχυλογοῦμεν· ἀλλ' ἡ καρδία ὑμῶν πεπλάτυνται. Διόπερ οὐδὲ μακροτέρας ἐφίεσθε διδασκαλίας, ἐφ' οἷς καὶ ἑτέρους διδάσκειν δύνασθε, ὅτι μηδὲ χρὴ λυχνίσκον, ἢ φανίον, ἤ τινα λαμπτῆρα ζητεῖν, φωτὸς Γραφῶν ἱερῶν αἰθριάζοντος ἡλιακοῦ, καὶ τὴν ὁδὸν ὑποδεικνύντος. Οὐδὲ ἔχομεν καὶ αὐτοὶ ἕκαστος ἄρτι κατὰ τοὺς μήπω συνετισθέντας, ὅποι χρὴ ὁδεύειν, λέγειν πρὸς τὸν μέγιστον Διδάσκαλον· « Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν, ἣν πορεύσομαι. » Πάντες γὰρ ἐπιστημόνως οἴδαμεν, ὅποι τε βαδιστέον ὀρθὴν, καὶ ὅπου ἐκτραπέσθαι χρεών. Ἴσμεν ἅπαντες, ὡς ὀρθὴ μὲν ἡ κατὰ Θεὸν πρᾶξις, ἐκτροπὴ δὲ ὁ ἐκεῖθεν πλαγιασμὸς, κατὰ τὸν παραγγείλαντα, ἐκκλίνειν μὲν τὸ κακὸν, ποιεῖν δὲ τὸ ἀγαθόν. Οἴδαμεν, ἔνθα χρὴ καταλύειν καὶ παραμένειν, καὶ πάλιν ἔνθα δίον παρατείνειν εἰς πλέον τὰ τῆς ὁδοῦ. Μενοῦμεν γὰρ, καταλύσαντες ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ· παρατενοῦμεν δὲ τὸν δρόμον, ἔνθα λῃσταὶ ὑφεδρεύουσι λογισμοί. Οὐ μία ἡμῖν τρίβος ὑπέστρωται βίου, ἀλλὰ πολισχιδὴς, ὥσπερ ἡ εἰς τὰ φαῦλα, οὕτω καὶ ἡ εἰς τὰ κρείττονα. Εἴπωμεν οὖν, καθάπερ ἐπὶ κακίας, ὡς, εἴτε ταύτην ἢ τὴν ἑτέραν ἢ τὴν ἄλλην βαδιούμεθα, πλανησόμεθα τῆς ὀρθότητος, οὕτω καὶ ἐπὶ ἀρετῆς, ὅτι, ὁποίαν στελούμεθα, εἰς τὸν πλουσιώτατον καὶ εὐδιάκριτον ξενοδόχον Θεὸν καταντήσαμεν.

νδ'. Τούτων οὕτω συμπεραθέντων ἡμῖν, εὐλαβοῦμαι, μήποτε δυσκόλως ταῖς ἡμετέραις εὐχαῖς ἀντιδήσονται, εἰ καὶ μή τινες ἄλλοι πτωχοὶ, ἀλλ' οὖν οἱ χρεωκοπούμενοι, οὓς ὀξεῖαι ὀδύναι δύνουσιν, ὅ δὴ λέγεται, κατὰ τὰς (ἱερῶς εἰπεῖν) ὠδινούσας καὶ ἐγγιζούσας τοῦ τεκεῖν, διὰ τὸν ἀλιτήριον τόκον τὸν ἔκφυλον, τὸν θεομισῆ, τὸν παρὰ φύσιν, τὸ κάκιστον θηρίον, τὸ παμφάγον· οὗ μυριάκις μὲν καθυλακτήσαμεν, ὅσα καὶ λυσσητῆρες κύνες, οὐκ ἴσχομεν δὲ οὕτω τοῦ φωλεοῦ ἐκσπάσαι, εἰς ὃν κρύπτεται (κρύπτεται δὲ ἐν ταῖς τῶν πλειόνων ψυχαῖς), οὐδὲ μὴν ἐκφοβῆσαι, ὡς μὴ προπηδῆν καὶ λαφύσσειν καὶ σπαράσσειν τοὺς ἐλεεινοὺς πτωχούς.

νε'. Ἔδοξεν οὖν μοι ἀπὸ τῆς ἄρτι σεσιγῆσθαι. Βλέπω γὰρ, ὅτι εἰς ὅσον ἐγὼ τὰ τῶν ἱερωτάτων

Γραφῶν ἀναβοῶμαι τοῖς τοχογλύφοις, τοσοῦτόν αὐτοὶ ἐκβαίνονται εἰς πολυτοκίαν· καὶ οὕτω τὰ ἐμὰ διδασκάλια, δι' ὧν ἀναστέλλειν πειρῶμαι ὡς διά τινος ἐπαοιδῆς τὴν τοῦ θηρίου ἀγριότητα, ἐμβοήματα κρίνονται, δι' ὧν αὐτὸ ἐρεθίζεται καταπηδᾶν καὶ βλάπτειν τοὺς τῷ Θεῷ μὲν ἠλεημένους, ἀδελφοὺς δὲ ἡμῖν λογιζομένους, καθὰ καὶ θρέμματα πίονα, ὧν καὶ γάλα καὶ σάρκας καὶ δέρμα καὶ ἔριον εἰς χρῆσιμον οἱ οἰκοδεσπόται προσφερόμενοι, καὶ μηδ' αὐτῶν τῶν εἰς βρῶσιν ἀγρείων ἀπεχόμενοι, αὐτὰ βοτάναις ἀφιᾶσιν ἐνεφίεσθαι καὶ θαλλοῖς. Ἦ γὰρ οὐχ οὕτως ὀφειλέταις καὶ ἡμεῖς προσφερόμεθα; Καὶ μακάριον, εἴπερ οὕτως· νῦν δὲ καὶ χεῖρον διατιθέμεθα ἐπ' αὐτοῖς. Θρέμμασι μὲν γὰρ τοῖς κτηματικοῖς καὶ κλίσιον ἀνεγείρομεν, καὶ μάνδραν γυροῦμεν, καὶ σταθμοὺς ἑτεροίους περιγράφομεν, καὶ συρφετὸν ἀκειμηλιοῦμεν εἰς τροφὴν χειμέριον, καὶ ἀμέλγειν αὐτὰ ὀκνοῦμεν, ὅτε ὁ τοῦ γάλακτος αὐτοῖς ὀχετὸς οὐ πέπληθε· καὶ ποιμένας ἐφιστῶντες, τοῦ τε μὴ ψωριᾷν προμηθούμεθα, εἴτε καὶ ἄλλως κακεκτεῖν· κηδόμεθα δὲ καὶ, πηνίκα καιροῦ καὶ ποῖ ποτε λειμῶνος βοσκήσονται· καὶ τοῦ ἐρίου δὲ ψιλοῦμεν, ὅτε οὔτε ψυχῆς ὀδάκνει δριμύττον εἰς ῥίγωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔριον αὐτόματον καταῤῥέει, καὶ εἰ μὴ τάχιον ἀφαιρεθῇ, ἀκάνθαις ἁρπάζεται καὶ κολλᾶται, ὅπου χρεία οὐδεμία. Ἡμεῖς δὲ οὐδέν τι τοιοῦτον ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τούτοις τοῦ Θεοῦ διοικονομούμεθα θρέμμασιν, ἀλλὰ μηδεμίαν κηδεμονίαν ἐν αὐτοῖς ἐνδεικνύμενοι, ἀποικίζομεν, ἐκπιέζομεν ὀσημέραι, λιματτόμενοι, γυμνοῦμεν, ἀπεσθίομεν τεραστίως, οὐ καθὰ γῦπες νεκρούς τινας, ἀλλ' ὡς ἄρτον τὸν ἐπὶ σκόλοπος Προμηθέα ἐκεῖνον, καὶ οὕτως ἀνεψήτοις ἀνθρωπίνοις ἐντρυφῶμεν κρέασιν.

ratores deciamo, eo pejores futuri sunt, et quod præcepta mea quibus, ut incantationibus, bestiæ illius ferocitatem domare conor, pro insani clamore habentur, quo illa excitatur ad perterendum nocendumque iis quos Deus miseretur et qui fratres nostri censentur, ut oves pingues quarum lac et carnem, pellem et lanam œconomi in usum suum vertunt, nec iis quæ esui non inserviunt parcentes, plantis et arboribus stercorandis adhibent. Nonne nos quoque in debitorum conditione sumus? Et bene, si ita est. Nunc autem iniquiore in conditione sumus. Namque pecoribus stabulum aperimus, mandram concedimus in campis, et quod sustentandis inservit per hiemem offerimus, lacti parcentes, pastores præponimus, luem aliosque morbos ab iis removemus, prata depascendo tempore opportuno recludimus, lana exuimus, quando non algent, imo lana ipsa exit, et a carduis laceratur, nisi quantocius tondeas. Nos autem nihil tale in miseris alumnis Dei facimus, quin imo nullam eorum curam agentes, deportamus, ubera exprimimus quotidie, fame necamus, nudamus, edimus, non ut vultures cadavera, sed sicut aquilæ Prometheum rupi impositum, et sic cruda humana carne vescimur.

νς'. Ἀπάγαγε, φιλάνθρωπε Κύριε, τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην φιλοτησίαν, καὶ παντὸς μὲν ἄλλου Χριστιανοῦ, καὶ ἡμῶν δὲ, οἱ ἀνθρωποφαγοῦντες ψευδόμεθα τὴν κατ' ἄνθρωπον ἡμερότητα. Δὸς ἡμῖν λογίσασθαι, ὅτι κάλλιον, καθάπαξ ἀφεῖναι τὸν ἀδελφὸν ἐγχανόντα θανεῖν, ἢπερ ἐπὶ πολὺ στρεύγεσθαι χαλεπωτάτῳ λιμῷ. Ὁδήγησον ἡμᾶς ποιεῖν, ὃ καλῶς δυνάμεθα. Δυνάμεθα δὲ θεοὶ γενέσθαι κατὰ τὸ παράγγελμά σου, ὃς οὐδὲν οὔτε ἀδύνατον, οὔτε ἄηθες παραδέδωκας. Δοίης, μὴ ποιεῖν ἡμᾶς, ὅσα κακῶς δυνάμεθα· κακία δὲ δυνάμεως τοιαύτης, τὸ δαιμονᾷν καὶ τῷ διδασκάλῳ τῆς φαυλότητος ἐπακολουθεῖν. Διδάξαις, γίνεσθαι τοῦ οὐρανοῦ, εἰς ὃν αὐτὸς προεκαλέσω ἡμᾶς, κατελθὼν, ἵνα ἀναβῶμεν, ταπεινωθεὶς, ὡς ἂν ὑψωθῶμεν. Μὴ ἐάσαις ἡμᾶς τοῦ ταρτάρου γενέσθαι, εἰς ὃν πειρᾶται κατάγειν ὁ ἄνωθεν πεσὼν, καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐθέλων συγκατενεγκεῖν, ἵνα ἀπεναντίας τῷ ἐθέλοντι πλείω γίνεσθαι τὰ εὐεργετούμενα πληθυνεῖ αὐτὸς τὰ κακοποιούμενα, καὶ συμμερίτας ἔχῃ πλείονας τῆς κολάσεως.

56. Amove, quæso, Domine misericors, mores istos inhumanos tum ab omni quidem Christiano, cum a nobis qui carne humana vescentes mansuetudine quæ hominem decet, renuntiamus. Da ut intelligamus satius esse fratrem in mortis articulo deserere, quam famis tormentis excruciare. Doce nos operari pro viribus. Possumus autem dii fieri ut tu ipse dixisti, qui nihil contra facultates aut mores instituisti. Ne permittas nobis facere malum quodcunque, dæmoni magistro perversitatis obtemperando. Doce nos cœlestes fieri, quoniam tu ipse in cœlum nos vocasti, et adventu tuo fecisti ut nos ascenderemus; qui te humiliasti ut nos exaltaremur. Ne sinas nos tartari incolas fieri, in quem is qui cœlitus lapsus est nos projicere tentat, genus hominum destructurus, et qui mala multiplicat ut eo plura beneficia emergant, et ut eo plures adulationis consortes habeat.

νζ'. Ἤθελον εἰσέτι πλείω διδάσκειν, ὦ ἀδελφοὶ καὶ φίλοι, ἐπεὶ μηδὲ πάντη τὴν ἐμὴν κλεψύδραν τὸ τοῦ λέγειν ὕδωρ ἐπιλέλοιπεν. Ἀλλ' ὅτι κἂν τούτοις τὸ μέτριον συγκρατεῖται, βραχύτατόν τι προσθεὶς πεπαύσομαι.

57. Plura adhuc dicere in animo erat, o fratres et amici, non enim tempus sermocinationi meæ concessum effluxit. Sed cum modus mihi tenendus est, perpauca addendo finem dicendi faciam.

νη'. Μετεχειρήσατο κόσκινον ὁ Θεὸς (οὐ μακροὶ οὗτοι ἐνιαυτοὶ), δι' οὗπερ ἡμᾶς, ὄντας μὲν πρὸς ἀλήθειαν σίτους Θεοῦ, συνιαθέντας δὲ τῷ ἐξαιτησαμένῳ ἡμᾶς Σατανᾷ, καὶ συναναμιγέντας οὐκ ἀγα-

58. Vannum Deus, proximis elapsis annis manipulavit, qua nos, veritatis ad Deum frumentum factos et Satanæ opere semini malo mundi ulterioris immistos sicut bonus agricola dijudicavit, et

distinctis distinguendis nos eos fecit, qui sumus, bonos dico. Id ergo studiis assiduis faciamus ne lolio ac zizaniis agrum nostrum corrumpamus, ne panificationem spiritualem et sic bonum fermentum perdamus. Operam demus ne reprobati coram pane cœlesti, neve vitulo saginato mystice promisso indigni fiamus, nec ad caminum igneum castigationis ergo condemnemur, sed panes maturos Dei ac Domini mensæ imponamus, ut frumentum simus, quod ipse amat edere, nos amanter complectens per bonitatem ei consubstantialem ante sæcula et in omnia sæcula. Amen.

Α θοῖς σπέρμασι τοῖς ἐκ τῆς ἀντιπέραν ἠπείρου, καὶ τὴν σπόριμον εὐχρηστίαν ἀπειπαμένους, διέκρινεν ἀγαθοῦ γεωργοῦ δίκην, καὶ τὰ συγκεχυμένα εὐκρινήσας ἀπεκατέστησεν, εἰς ὅπερ ἦμεν. Καὶ ἰδοὺ, ἐσμὲν ἐν καλοῖς. Σπεύσωμεν οὖν δι' ἀντεύξεων, μὴ πάλιν σῖραις καὶ ζιζανίοις φύρδην ἀγαχρωσθῆναι, δι' ὧν ἀχρειώσομεν τὴν κατὰ πνεῦμα σιτοποιΐαν, καὶ τὴν ἀκόλουθον ζύμην, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ καλὸν φύραμα. Πραγματευσώμεθα, μὴ καὶ ἄθετοι τῷ οὐρανίῳ ἄρτῳ γενώμεθα, καὶ οὐδὲ τοῦ μυστικῶς ἐλπιζομένου σιτευτοῦ μόσχου ὦμεν ἄξιοι, μηδὲ κλιβάνῳ κολαστικοῦ πυρὸς ἀποκληρωθῶμεν, ἀνθ' ὧν ἄλλως ἔδει καπυροὺς ἄρτους τῇ τοῦ Δεσπότου Θεοῦ προσενεχθῆναι τραπέζῃ, καὶ γενέσθαι εἰς βρῶσιν, ἣν αὐτὸς φιλεῖ προσφέρεσθαι, οἰκειούμενος ἡμᾶς φιλανθρώπως δι' ἀγαθότητα συνουσιωμένην αὐτῷ πρὸ αἰώνων καὶ εἰς πάντας αἰῶνας. Ἀμήν.

EJUSDEM

DE EMENDANDA VITA MONACHICA.

Τοῦ αὐτοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ ἐπὶ διορθώσει τῶν περὶ αὐτόν.

α'. Ὦ ἀκριβεῖς μοναχοί· ὦ ἀληθεῖς Ναζιραῖοι· ὦ ἀναχωρηταί· ὦ τὴν τύρβην μὲν λιπόντες καὶ τὸν κατὰ βίον ἀγῶνα, τῆς γωνίας δὲ διὰ τὸν Θεὸν γενόμενοι· καὶ κόσμου μὲν ἀπαναστάντες, Θεῷ δὲ προσχωρήσαντες, καὶ τῇ καταμόνᾳ ἡσυχίᾳ πράξεσι θεαρέστοις ἐγγυμνασάμενοι πρὸς ἐντέλειαν, καὶ τῇ θεωρίᾳ ἐπαναβάντες εἰς τὸ ἀγχίθεον καὶ οὕτως ἰσάγγελον· καὶ τὴν μὲν κάτω δουλείαν ἀπειπάμενοι, καὶ τὸν τῆς κακίας οὕτως ἄρχοντα διεκφυγόντες εὐλογητοὶ δραπέται, τῷ δὲ ὄντως ἐλευθερωτῇ Δεσπότῃ προσδραμόντες, καὶ τῶν γηΐνων ἀλλαξάμενοι τὰ οὐράνια· ὦ τοίνυν ὑμεῖς ὅσοι τῷ Θεῷ, καὶ ἀντὶ κοσμοπολιτῶν οὐρανοπολῖται, ἀκούοιτέ μου εὐμενῶς, προθεμένου λαλῆσαι πρὸς τοὺς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀνομοίους τῇ ἐν ὑμῖν πολιτείᾳ, καὶ ἐγκράξαι αὐτοῖς ἀποπλανωμένοις τῆς τρίβου, ἣν ὑμεῖς εἵλεσθε· καί μοι συνάρασθε τῆς προθέσεως, εἴ πως βελτιωθεῖεν τῶν τινες περὶ ἐμέ, οἷς οὐδὲ ἀποκρύφομαι τήνδε τὴν λαλιάν, ἀλλ' εἰς ἐμφανὲς ἀναμνήσας, ἢ ἀνακαλέσομαι τῆς ἀδελτερίας, ἢ ἄλλα τὸ γοῦν ἐμὸν ἀποκλήσω χρέος, καὶ ἐλέγξω, καὶ ἀνεπιτιμήτως παρακαλέσω (ἐπιτιμᾷν γὰρ αὐτοῖς οὐκ ἔστιν), ὡς οὐδὲ τοῖς πλημμελῶς πεπληγόσιν εἰς βάθος ἐπισπάσαι ῥίζας πικρὰς, ἢ δριμέα προσπλάσαι φάρμακα· καὶ τέως πρό γε τῶν ἄλλων μνήμην αὐτοῖς ἀνακαινίσω τοῦ σκοποῦ, καθ' ὃν ἀπελέξαντο τὴν λαϊκὴν κοινότητα, καὶ τὸ οὕτω κοσμικὸν κοινόβιον· καὶ εἰς ἐνθύμησιν δὲ ἀνακομίσω τῶν ὑποσχέσεων, ἃς τοῦ δευτέρου βίου προκατεβάλοντο ἐπ' αὐτοῦ ἁγιωτάτου ἀρχείου, ἔνθα βασιλεῖ μεγίστῳ τῷ Θεῷ ἐπὶ συγκλήτου τῆς κατ' αὐτὸν ἐτάξαντο.

β'. Τούτων δὲ προβεβλημένων, τῆς προθέσεως, λέγω, ἣν ἑκάστοις ὁ νοῦς ὠδίνησε, καὶ τῆς ὑποσχέσεως, ἣν ἀπέτεκεν, ἐκφήνας αὐτὰς εἰς γνῶσιν ἐνώπιον ἀνθρώπων, οὓς ὁ καθένα ἤθροισε πανηγρίσοντας ἐπὶ τῇ αὐτοῦ σωτηρίᾳ, καὶ πρό γε αὐτῶν ἐπὶ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, εἶτα προεγγυῶμαι εἰς ἔκθεσιν οὐκ ἀμφιβαλλομένην καὶ τοὺς βίους καὶ τὰς πολιτείας, ὧν γίνονται οἱ ἐνδοτοὶ μοναχοὶ μετὰ τὴν τοῦ κόσμου ἀπαλλαγήν· ὡς ἄν, εἰ μὲν καλὰ ποιοῦσι, καὶ ὑμῶν τῶν ἁγίων ἄξια, πρὸς οὓς· ὡς ἀρχέτυπα θεῖα τυποῦνται καὶ γράφονται, καθὰ πέμπουσι δόκησιν, ἐπευλογήσητε αὐτοὺς, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν κατευθύνεῖτε, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐπ' αὐτούς. Εἰ δὲ ὡς ἐκλαθόμενοι, ὅτι μονάζουσι, πάντα τἄλλα ποιοῦσιν, ἥπερ τὸ προτεθὲν, ἢ οἰκονο-

A *Ejusdem Eustathii Thessalonicensis vitæ monasticæ consideratio ad emendationem eorum qui ei nomen dederunt.*

1. O strenui monachi, o veri Naziræi, o anachoretæ! vos qui mundi et vitæ relictis curis, anguli vero propter Deum habitatores, e mundo quidem recessistis, Deo vero appropinquantes, in solitaria tranquillitate operibus Deo gratis vos ad perfectionem exercentes, et contemplatione ad cultum Deo proprorem et sic angelis parem ascendentes, terrestre quidem servitium renuentes, et malitiæ sic principem fugientes, benedicti transfugæ ad verum liberatorem Dominum currentes et terrestria cœlestibus immutantes; o vos igitur Deo sacrati et mundanæ habitationis loco cœlites, benigne me B audite, qui ad dissimiles inter nos ab ordinatione vestra loqui propono, et ipsos arguere a semita quam vos elegistis deviantes: et proposito meo conformes sitis, si forte meliores evaserint quidam de his qui partes meas tenent; et quibus hoc colloquium non celabo, sed in lucem producens aut ab insipientia revocabo aut aliter officio meo perfungar et arguam et irreprehensibiliter advocabo (reprehendere enim illos non licet) tanquam non sit convenienter alte percussorum radices amaras extraxisse, aut acerba medicamenta confecisse; et tunc ante alia memoriam ipsis reducam scopi propter quem laicum commercium, et licet mundanam communem vitam elegerunt; et in desideC rium inveham promissionum quas secundæ vitæ ante tempus solverant coram sanctissimo præpositorum cœtu, ubi regi maximo Deo cum convocato cœtu qui Dei est ordinati sunt.

2. His præmissis, propositi, dico, quod singulis mens parturivit, et promissionis quam peperit illas in cognitionem emittens coram hominibus quos unius more congregavit festum agentes pro mentis ejusdem salute, et ante omnia pro Deo et angelis ejus, deinde in explanationem adduco minime dubiam et, vitas et regendi rationes quarum participes fiunt indigenæ monachi post seD parationem a mundo; ita ut si quidem bona operantur et vestri sanctorum digna pro quibus archetypa divina insculpantur aut scribantur, sicut emittunt exspectationem, eos benedicite et opera manuum eorum dirigite super eos, ut ait Psalmista. Si vero tanquam obliti quod monachi sunt, omnia alia faciunt sicut propositum est, aut dis-

pensate correctionem quæ ipsis competit, abolentes quæ operati sunt; aut alias pro nobis operamini pro Deo legatione fungentes, animæ serenitatem, quia nunc non in malitia stetimus, quorum perniciosi agitant venti, sicut videmus, salutarem sinum, qui solus eis qui e vitæ mari appellunt ad securos portus, brachia offerens, salutaria proponit.

3. Itaque a sermone nostro projiciatur quod proposuerunt quando ab initio vitæ exitum curaverunt; nec inibi longo sermone opus erit, nec tempus consumam ultra quod decet disserendo. Sicut enim, inquam, animæ salus et ad Deum, sic studium eos reduxit a vita a qua nuper desertionem fecerant. Nam eam quidem damnaverunt, meliorem vero elegerunt, apostolicam ideoque angelicam; et huic incumbentes, elongaverunt fugientes, sicut in deserto mansuri; præsertim quidem sicut in promissionis terram restituendi; per quam vitam tanquam Deo vocante exierunt ab ipsorum terra et cognatione, et venerunt in terram et vitam qualem Deus ostendit iis qui Abrahami partes tenent, et quotquot illo digni sunt.

4. Et hic quidem ipsis exsilii terminus, cujus gratia hic mulierem et liberos, ille substantiam et peripsema omne vitæ commercii, sicut dixerit aliquis, generatim vero cuncti quodvis secundum mundum cupitum deserentes, unam eamdemque, secundum quod ipsis propositum erat, elegerunt vitam, cui insistentes et sese accingentes ad opera quibus homines tale consilium capientes in rectam semitam deducuntur, idque non simpliciter et ut fors tulerit et ut ipsi voluere, operibus divinis studuerunt. Numquid enim de suis peccatis excusationem haberent, utpote qui ipsi tentaverunt, ipsi devoverunt, ipsi cœperunt, viam nemine referente, nemine edocente, nemine viam monstrante, nemine impediente; ideoque nihil mirum faciunt si viam aliam ac propositam secuti sunt, neque rationem reddere debent, eo quod inventa difficultate, in iis quæ cogitaverant et inceperant inexperti, ob eam longius ire destiterunt, et aliquantisper progressi sperata planitie pedem retulerunt, eo quod viam habuerunt asperam? Non igitur inconsulte vitam monachicam inierunt, imo vero cum deliberatione et consilio postquam admoniti et docti fuerunt, plerumque post traditionem et admonitionem, easque formidine plenas, si modo audirentur, quas discursus sermonis, quantum satis erit, innuet.

5. Cum ita sint quæ istiusmodi homines certe et inconcusse proposuerunt et assumpserunt (et aliter minime sese habent), jam breviter dicenda quæ apud eos hodie animadvertuntur. Et utinam non longe sint a vita quam elegerunt: nequidem hoc eveniente necesse erit eos, post allata argumenta, resurgere, ut duo gravia ista non admittant, ipsos extra viam rectam esse, atque alios ad eam sectandam idoneos suis exemplis deducentibus revocare.

μησητε διορθωσιν την ἐπ' αὐτοῖς, καταργήσαντες, ἃ ἐνεργοῦσιν, ἢ ἀλλὰ πραγματεύσησθε ἡμῖν, Θεῷ πρεσβεύοντες, γαλήνην ψυχῆς· ὡς νῦν γε οὐκ ἐν ἀκυμάντῳ καθέσταμεν, οἷς πνεύματα πονηρὰ ταράττουσιν, ὅσα γε καὶ ἡμᾶς βλέπειν, κόλπον σωτήριον, ὃς μόνος τῆς ἐκ θαλάσσης βίου καταίρουσιν ἀκλύστους ὅρμους ἀγκαλιζόμενος ἐγγυᾶται τὰ σώζοντα.

γ'. Προκείσθω τοίνυν τοῦ λόγου ἡμῖν, ὅπερ αὐτοὶ προέθεντο, ἠνίκα τὴν ἀρχὴν ἐμελέτησαν γενέσθαι ἀπόβιοι· καὶ οὐ δεήσομαι λόγου μακροῦ ἐνταῦθα, οὐδὲ τρίψω χρόνον, πέρα τοῦ δέοντος ἐμπλατυνόμενος. Ὡς γὰρ, ἔπος φάναι, σωτηρία ψυχῆς καὶ πρὸς Θεὸν, οὕτως οἰκείωσις ἀπανέστησεν αὐτοὺς, ἧς πρώην μετεποιοῦντο, ζωῆς. Αὐτῆς μὲν γὰρ κατέγνων, ἐπέκριναν δὲ τὴν βελτίονα, τὴν ἀποστολικὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἀγγελικήν· καὶ πρὸς αὐτῇ γενόμενοι, ἐμάκρυναν φυγαδεύοντες, ὡς ἐν ἐρήμῳ αὐλισθησόμενοι, μάλιστα μὲν οὖν ὡς εἰς γῆν ἐπαγγελίας ἀποκατασταθησόμενοι· δι' ἣν ὡς Θεοῦ καλοῦντος ἐξῆλθον ἐκ τῆς γῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς συγγενείας, καὶ ἦλθον εἰς γῆν καὶ βιοτὴν, ὁποίαν ὁ Θεὸς ὑποδείκνυσι τοῖς τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ὅσοι αὐτῷ εἰσιν ἄξιοι.

δ'. Καὶ τοιοῦτος μὲν αὐτοῖς ὁ σκοπὸς τῆς μεταναστεύσεως, οὗ χάριν ὁ μὲν καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα, ὁ δὲ καὶ περιουσίαν καὶ συρφετὸν ἅπαντα τῆς ἐν βίῳ ἀναστροφῆς, ὁπόλον ἂν εἴποι τις, κοινῶς δὲ πάντες τὸ κατὰ κόσμον θέλημα ἐκλιπόντες, ἑνὸς ἐγένοντο καὶ μόνου τοῦ κατὰ τὴν ἐκλελεγμένην πρόθεσιν· ᾗ καὶ στοιχήσαντες, εἶτα καὶ ἅψασθαι μέλλοντες ἔργων, ὅσοις ἐξορθοῦνται εἰς ὁδὸν ἄνθρωποι τοιαῦτα προθέμενοι, οὐχ ἁπλῶς, καὶ ὅπως ἂν τύχοι, καὶ ὡς αὐτοὶ ἐβουλήθησαν, τοῖς θείοις ἔργοις ἐπέβαλον. Ἢ γὰρ ἂν εἶχον ἀπόλογον ὕστερον, ἐφ' οἷς προσέπταισαν, ὡς αὐτοὶ ἐγχειρήσαντες, αὐτοὶ κυρώσαντες, αὐτοὶ ἀρξάμενοι, μηδενὸς ὑπομνήσαντος, μηδενὸς διδάξαντος, μηδενὸς ὑποδείξαντος τὴν ὁδὸν, μηδενὸς ἐμποδώσαντος, οὐδέν τι καινοπραγοῦσι, τραπόμενοι ἄλλην παρὰ τὴν τῆς προθέσεως; οὐδὲ ὑπόκεινται λογοπραγίᾳ, ἐρῳδίαν εὑρηκότες, ἐφ' οἷς ἐσκόπησαν, καὶ ἐνήρξαντο ἀνεπίτακτοι, καὶ δι' αὐτὴν ἀφέμενοι τῶν ἐφεξῆς, καὶ προποδίσαντες μὲν βραχὺ ἐλπίδι τῆς ὁμαλῆς, ἀναποδίσαντες δὲ αὖθις, ὅτι τραχεῖαν ἔτριβον; Οὐκοῦν ἀπροβουλεύτως ἐνήρξαντο τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀλλὰ σκεψάμενοι, καὶ βουλευσάμενοι, καὶ ἀναμνησθέντες, καὶ διδαχθέντες, καὶ μετὰ παρεγγυήσεων οἱ πλείους καὶ καταθέσεων, καὶ αὐτῶν, ὁποῖαι φρίκης γέμουσιν, εἰ καὶ μόνον λέγοιντο· καὶ ὑποκροῦσεται αὐτὰς ὁ λόγος προϊών, ἐφ' ὅσον ἔσται ἱκανόν.

ε'. Οὕτως οὖν ἐχόντων, ὧν καὶ προέθεντο καὶ ὑπέσχοντο ἀμεταθέτων· καὶ ἀσφαλῶς οἱ τοιοῦτοι (ἔχουσι δὲ πάντως; οὐκ ἄλλως), ἐκθετέον βραχυλογικῶς, ἃ νῦν βλέπομεν ἐπ' αὐτοῖς. Καὶ εἴη μὴ παρεκνεύειν αὐτοὺς, ἧς ἐκύρωσαν, πολιτείας· ὡς, εἴγε τοῦτο φανείη, ἀνάγκη πάντως, κατορθωθῆναι τοὺς τοιούτους μετὰ τὴν ἐπὶ ἐλέγχων ἔνδειξιν· ἵνα μὴ δύο πλημμελῶσιν ἐκεῖνα φορτικὰ, μήτε αὐτοὶ γινόμενοι τῆς ὀρθῆς, καὶ τοὺς δυναμένους δὲ προβαίνειν αὐτῇ ἀπάγοντες, οἷς αὐτοὺς τῇ μιμήσει ἐκτρέπονται.

ς'. Ἀναγκαῖον δὲ ἄρα, πρὶν καταγραφασθαι τὴν ἐν τοῖς ἄρτι καὶ καθ' ἡμᾶς πλατεῖαν μοναχικὴν βιοτὴν, ἐκθέσθαι, οἷα ταξάμενοι τὸν λαϊκὸν βίον μετέθεντο· εἶτα τῇ τοιαύτῃ μεθόδῳ συνεπιπλέξαι, καὶ ὅπερ μετὰ τὴν τύπωσιν οὐκ ὀκνοῦσι ποιεῖν· καὶ οὕτω περᾶναι τὸν λόγον, εἰς ὃ προεθέμεθα.

ζ'. Μνησόμεθα δὲ πρό γε τῶν ἄλλων εὐλόγως τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις ἐξαρχούσης ὁμηγύρεως, τῆς καὶ τελείας καὶ τελειοποιοῦ, ἣν ὁ ὀρθὸς κανὼν ἅπαιτεῖ, ὅσα καὶ θεοὺς τινας γραφικοὺς τοῖς λοιποῖς ἐπισατεῖν μικροῦ δεῖν ἅπασι. Τοιοῦτοι δέ εἰσιν οἱ τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, οἱ δι' αὐτοῦ ἀληθῶς μεγάλοι, ὡς ἀγγελικοί, κατὰ τὴν κανονικὴν καὶ ἀπαίτησιν, καὶ κατάθεσιν, καὶ μυστικὴν τελείωσιν. Αὐτοὶ γὰρ τὴν γῆν κατανωτισάμενοι, μάλιστα μὲν οὖν ἐλαφρισθέντες ἀπ' αὐτῆς πτέρυξι πνεύματος, ὡς εἰς αὐτὸν Θεὸν, ἐποπτεύειν ἐπιστατικῶς ἔχουσιν εἴπερ ἐθέλουσιν, ἐξ ὑφωμάτων θείων τὰ κατὰ κόσμον, ἑνὶ καὶ μόνῳ θείῳ τάγματι ἐκχωροῦντες, καὶ ὑπεξιστάμενοι τοῦ θειοτάτου πρεσβείου τῷ ἀρχιερατικῷ, τῶν δὲ ἐφεξῆς ὑπερανεστῶτες τῇ προθέσει καὶ τῷ τυπώματι. Τῶν γὰρ ὑπ' οὐρανὸν θείων κατ' ἀνθρώπους ταγμάτων, ἃ τῶν ὑπερουρανίων δευτερεύουσι, τοὺς μὲν τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἀρχιερέως ἀντιτύπους, οἱ προσεχῶς τὰ ἐκεῖθεν ἐκμάττονται ἀγαθὰ, οὐκ ἂν δύναιντο μὴ πρὸς ἐκείνῳ ἀφιέναι εἶναι ἕκαστον, ὡς ἐτάχθησαν. Αὐτοὶ δὲ τῆς ἐφεξῆς τυγχάνουσιν ἐλλάμψεως, ἵνα τριῶν τούτων φώτων, τοῦ ἀσυγκρίτως ὑπὲρ ἥλιον (ὅπερ ἔστιν ὁ Θεὸς)· τοῦ μετὰ τὸ ἀγγελικὸν ἡλιώδους (ὃ παραυγάζει τὸν ἀρχιερέα), καὶ τοῦ, ὡς οὕτως εἰπεῖν, σεληναίου τοῦ κατὰ τὸν μεγαλοσχήμονα μοναχὸν, ὕστεροι ἐπανατέλλωσιν οἱ λοιποὶ κατὰ Θεὸν πάντες περὶ γῆν ἀστέρες, φωτί τε καταυγάζοντες καὶ ζωογόνοις ἐνεργείαις; θάλποντες τοὺς ταπεινοτέρους ἀνθρώπους, ὅσα καὶ γῆν πίονα εἰς καρποφορίαν· ἧς ἀπαρχαὶ ἀφοσιοῦνται Θεῷ καὶ οἱ τοιοῦτοι μοναχοὶ, καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς, καὶ ἄλλως δὲ ὑπὲρ αὐτοὺς ἀρχιερεῖς· κατ' αὐτοὺς μὲν διὰ τὴν ἰσοπολιτείαν, ὑπὲρ αὐτοὺς δὲ διὰ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ὕψιστον· ὅτι καὶ βασίλειον αὐτὸ ἱεράτευμα· δι' οὗ καὶ αὐτοὶ ἐξάπαντος εὐλογοῦνται, ὡς πάντη πάντως ἐλάττονες, ὑπὸ μείζονος, εἰ καὶ ἀχθέσονται ἴσως, αὐτὸ ἀκούσαντες, ὡς ἔστι τεκμήρασθαι, ἀφ' ὧν ὡς ἑκάστοτε πειρώμεθα· οὐκ εὐλόγιστοι ἐκεῖνοι ὄντες, ὅτι μηδὲ λόγον ἔχουσιν ἀποδιδόναι τοῦ τοιούτου ἄχθους, εἴ τις αὐτοὺς ἀπαιτήσειεν.

6. Necesse itaque est, antequam latam monachorum vitam nuperam et hodiernam describamus, exponere quibus conditionibus vitam laicam mutaverunt, et deinde eadem ratione connectere quæ agere post hanc receptam formam non verentur, sicque sermonem in finem præpositum conducere.

7. Sed ante omnia mente recordabimur congregationis inter illos primæ habitæ, quæ perfecta erat et perfectos fecit, quam, ut imaginem quamdam divinam, reliquis, imo fere omnibus, proponi requirit jus canonicum. Tales sunt magni et angelici habitus viri, propter illum vere magni, et sicut angeli, secundum regulæ præceptum, et institutum et mysticam initiationem. Ii enim terram tergiversantes, ex ea ad Deum alis spiritus elevati, res humanas ex divina elevatione cæperunt considerare, modo velint; imi et soli ordini divino locum cedunt, ex alta sua sede ante pontificem assurgunt; reliquos vero inferiores fine et habitu superant. Etenim sub cœlo inter divinos hominum ordines, secundos post cœlestes, eos qui primi et maximi nostræ salutis pontificis imaginem referunt, viri bona inde manantia percipientes, non possunt prohibere juxta eum stare unumquemque, prout ordinatus est. Exinde dignitatem ipsi statim accipiunt; ita ut post tria hæc luminaria, post id quod procul dubio est supra solem (quod est Deus); post id quod soli est simile, licet minus angelis (quo pontifex resplendet); post lunare, ut ita dicam, quod in monacho perfecto videre est, omnes inferiores luceant secundum Deum, sicut astra super terram; atque luce illuminent, et vividis virtutibus segnïores homines, ut terram fertilem, ad fructus ferendos accendant. Cujus terræ primitiæ Deo consecrantur tales monachi, atque juxta eos, et super eos alio modo pontifices: juxta quidem, quia iisdem legibus vivunt; supra, propter pontificatus excelsitatem. Namque regale est sacerdotium, a quo ipsi omni modo benedicuntur, utpote inferiores ex omni parte a superiore. Erunt forte qui, his auditis, indignabuntur, ut conjici potest ex his quæ undique experimur; sed non erunt laude digni, siquidem istius molestiæ rationem dare non possunt, si quis eam ab illis postulat.

η'. Εἰ γὰρ ἅπας ὁ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἁγιασμὸς, οἷον ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ βαπτίσματι, καὶ ὁ ἐν τῇ λοιπῇ κατὰ βίον ἀναστροφῇ τῶν βεβαπτισμένων, καὶ οἱ ἱερατικοὶ βαθμοὶ ἅπαντες, ἤδη δὲ πρὸς ἄλλοις καὶ αὐτὸ τὸ κούρευμα, δι' οὗ οἱ μοναχοὶ τῷ Θεῷ καθοσιοῦνται, οὐκ ἄλλως τελεταρχοῦνται, ἀλλὰ τῷ νοουμένῳ μὲν ἐξ ἁγίου Πνεύματος, τῷ δὲ βλεπομένῳ ἢ ὑπὸ ἐπισκόπων, ἢ ἀλλὰ ὑπὸ ἱερέων, οὓς οἱ ἐπίσκοποι τοιούτων θεοπραξιῶν προϊστῶσιν ἐργάτας, πῶς ἄν τις τῶν μοναζόντων, οὓς καὶ αὐτοὺς οἱ τοιοῦτοι ἀγιάζουσι μυστηριωδῶς, τολμήσοι ἀντειπεῖν, ὡς οὐχ ὑφίσταται προεστῶτι ἀρχιερεῖ, καὶ ἐλάττων ἐστὶν αὐτοῦ; καὶ οὐ μόνου τοῦ προσεχῶς τελειώσαντος, καὶ οὕτως

8. Etenim si omnis sanctificatio nostra sive quæ in sacro baptismate est, sive quæ in conversatione reliquæ vitæ baptizatorum, si omnes sanctitatis gradus, et inprimis ipsa tonsura, qua Deo monachi consecrantur, alio modo non benedicuntur, nisi a sancto Spiritu judicantibus spiritualiter, et externe ab episcopis, aut a sacerdotibus quos episcopi horum rituum sacrorum operarios præficiunt; quomodo aliquis ex monachis, a sacerdotibus intra mysteria consecratus, contradicere auderet se præfecto pontifici non subjacere, neque eo minorem esse? neque solum eo qui ad unguem perfecit et sic consecravit, sed quocunque,

cujus capiti deinde insani insidientur, idque velint demittere. Qui sibi videntur capita esse, sed re vera mera colla sine capite, qui sua jactantia mutantur in opera suo auctori contradicentia. Etenim non cogitant Patres quidem se esse in ordine hierarchico, sed Patrem Patrum esse pontificem; nec pastores quidem sese, quia præcunt aliquando, summum vero pastorem esse pontificem, cui supra præeuntes esse contigit, et sæpe episcopum episcoporum; neque se modicum monachicis operibus exercitatos in pontificatum ascendere optaturos, non quod demerganlur ex apice montis in præceps, sed quod e terra in cœlum assurgant.

A ἀγιάσαντος, ἀλλὰ παντὸς, οὐτινοσοῦν κἂν ὕστερον οἱ μὴ βαθυγνώμονες ἐπιχειρῶνται ταῖς κεφαλαῖς, καὶ ἀπάγειν αὐτὰς ἐθέλωσι· δοκοῦντες μὲν οἱ τοιοῦτοι κεφαλαὶ εἶναι, τῷ ὄντι δὲ αὐχένες ὄντες ἀκέφαλοι, καὶ οὕτως ἀποκαθιστάμενοι τῇ ἀλαζονείᾳ εἰς χειρῶν πλάσματα, τοῖς αὐτὰ ποιήσασιν ἀντιλέγοντα. Οὐ γὰρ ἐννοοῦσιν, ὅτι Πατέρες μὲν αὐτοὶ διακρίνονται ἀρχιερατικῷ ῥυθμῷ, Πατὴρ δὲ Πατέρων ὁ ἀρχιερεύς· οὔθ' ὅτι ποιμένες μὲν αὐτοὶ, ὅτι καὶ ἡγούμενοί ποτε, ἀρχιποίμην δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ἐπεὶ καὶ ἡγουμένων ὑπερθεν ἔλαχεν εἶναι, ὁ καὶ ἐπισκόπων ἐπίσκοπος ἐν πολλοῖς· οὔτε ὅτι μικρὸν ὅσον ἐμμελετήσαντες τῇ μοναχικῇ ἐργωδίᾳ, εἶτα ἐπιθυμήσουσι καὶ εἰς ἱεράρχας αὐτοὶ μεταβῆναι· οὐ δήπου ὑποκαταβησόμενοι ὡς ἀπὸ ἀκρωρείας εἴς τινας κρημνοὺς, ἀλλ' ὡς ἀρθησόμενοι ἐκ γῆς εἰς Ὄλυμπον.

9. Sed quam ob causam amplius divagari, et non ad percurrendum stadium reflectere? Agebatur de eligenda vita perfecta, et de consideranda in ea universa vita monachica: quam qui post primam describunt illustres apud nos monachi, in vanum laborant, quod ad ipsos attinet. Si autem ad bene ordinandum sermonem istos primos aggredior, id omnes mundanos ordines docebit, ut aiunt, magnum et parvum, circa majora aut minora occupatum. Alius quidem ad majora ordinatus est, alius ad secundum locum, et tertius ad inferiora: quæ singula nos percurrere nemo postulabit, siquidem nemo est qui hanc sententiam in dubium revocet.

B Θ'. Ἀλλὰ τί μοι παρεξοδεύειν εἰς πλέον, καὶ μὴ ἐπανακάμψαι εἰς τὸ προτεθειμένον τρόχασμα; Ἦν δὲ αὐτὸ ἐπιλογὴ τῆς μεγαλοσχήμονος βιοτῆς, καὶ θεωρίᾳ δι' αὐτῆς τοῦ ὅλου μοναχικοῦ βίου ὃν οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς γῆς ἔνδοξοι μοναχοὶ παραγράφοντες ἀχρειοῦσι, τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον. Εἰ δὲ πρὸς εὐταξίαν λόγου τοὺς τοιούτους πρώτους μεταχειρίσομαι, αὐτὸ, φασὶ, δηλώσει παντὶ τάγματι κοσμικῷ, μεγάλῳ καὶ μικρῷ, περὶ μείζω καταγινομένῳ καὶ περὶ ἐλάττονα. Ὁ μέν τις ἐπιτέτακται εἰς μεῖζον, ὁ δὲ εἰς δεύτερον, καὶ ἑξῆς εἰς ὑποδεέστερον· καὶ περιελθεῖν ἐπαγωγικῶς τὰ τοιαῦτα οὐδεὶς ἡμᾶς ἀπαιτήσει, ὅτι μηδὲ εἷς ἂν ὁ ἀμφιγνοῶν τουτὶ τὸ λῆμμα.

10. Monachorum genus exercitus est, non qualiscunque, sed vere divinus. Copiæ sacræ, Dei acies, electi Domino, in cœlo inclyti, omnino segregati a proceribus terræ quibus mala servantur, milites adversus apostatam et rebellem diabolum, angelorum imitatores, ideoque non modo animæ humanæ, sed etiam corporis custodes, cui, amotis peccatis, nostram primam harmoniam bene congruam turbantibus, sanitatem afferunt; ipsi virtutis vasa si ad eam protinus aperta sunt; divinæ myrrhæ receptacula, quando graviter non olent; apostolorum effigies, quando ad res divinas exsculpendas sunt idonei; paradisi salutares, inaccessi perfidis serpentibus per quos diabolus cum præbentibus aurem vult colloqui. Hæc pulcherrima acies, quam hierarchia alia omnino superat, ostentat suos prælatos qui sunt magnis insignes virtutibus, qui (ut absolute dicam) suam magnitudinem, et magnum characterem suum nullo modo fallere debent; cujus quidem intelligentiam non arbitror ita ascendere in mentes omnium, neque perfectam cognitionem, ut primo obtutu intelligatur.

C ι'. Ἔστι δὴ τάγμα τι καὶ τὸ μοναχικὸν, καὶ οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ θεῖον τῷ ὄντι· στρατὸς ἱερὸς· Θεοῦ παρεμβολή· ἐκλεκτοὶ Κυρίῳ· ἔνδοξοι τοῦ οὐρανοῦ· τῷ παντὶ ἀφεστηκότες τῶν ἐνδόξων τῆς γῆς, οἷς κακὰ προτίθενται· στρατιῶται κατὰ τοῦ ἀποστάτου καὶ ἀντάρτου δαίμονος· ἀγγέλων μιμηταὶ, καὶ δι' αὐτὸ φύλακες ἀνθρωπίνων οὐ μόνον ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ σωμάτων, οἷς ὑγιάζουσιν, ἀπαλλάττοντες ἁμαρτιῶν, αἳ καὶ τὴν ἐν ἡμῖν πολλάκις εὐάρμοστον στοιχειακὴν ἁρμονίαν παραλύουσιν· ἀρετῆς αὐτοὶ δοχεῖα, εἰ πρὸς αὐτὴν εὐθέτως ἀνοίγονται· μύρου θείου ἀγγεῖα, ὅτε μὴ τύχωσι σαπρῶς ἔχειν· ἀποστολικὰ ἐκμαγεῖα, ἡνίκα μὴ ἀφυῶς ἔχουσιν ἐκμάττεσθαι τὰ τοῦ Θεοῦ· παράδεισοι σωτήριοι, ἀπρόσβατοι ψιθύροις ὄφεσι, δι' ὧν ὁ δολίμων ἐθέλει λαλεῖν παρὰ τοῖς ἀνορθιάζουσιν αὐτοῖς τὰ ὦτα. Τοῦτο τὸ πάγκαλον τάγμα, οὗπερ D ἄλλως πρωτοστατεῖ πάντως τὸ ἀρχιερατικὸν, προϊσταμένους αὐχεῖ τοὺς τοῦ ἀληθῶς μεγάλου σχήματος, οὓς χρὴ πάντως μήτε τὸ μέγα ψεύδεσθαι (ἀπολύτως οὕτως εἰπεῖν)', μήτε μὴν συνθέτως τὸ μέγα σχῆμα· οὗ τὴν ἔννοιαν οὐκ οἶμαι εἰς τὰς πάντων ἀναβαίνειν ψυχὰς, τά τε εἰς ἀκριβῆ κατανόησιν, τοιάνδε τινὰ οὖσαν, ὡς ἐν πρώτῃ ἐπιβολῇ θεωρῆσαι.

11. Propositis variarum specierum figuris mathematicis, sphæra eminere videtur, cujus linea circumducta, atque gyro suo omnia intus involvens, magnaque apparentia inde conspicua, merito dicenda est magna figura propter suam magnitudinem. Eodem modo monachus, virtute cœlestis, et propinquus Deo, et dignus aliquo modo qui ad

ια'. Τῶν κατὰ μάθησιν σχημάτων πολυειδῶν ὑποτεθειμένων ὑπερκεῖσθαι τὸ κατὰ τὴν σφαῖραν δοκεῖ, καθ' ἣν καὶ ἡ ἁπλανὴς περιηγμένη, καὶ τῷ κατ' αὐτὴν γύρῳ τὸ πᾶν ἔσω σφίγγουσα, καὶ λίαν πολὺ σέμνωμα ἐντεῦθεν πλουτοῦσα, ὀρθῶς διὰ τὸ κατ' αὐτὴν μεγαλεῖον λέγοιτο ἂν μέγα σχῆμα. Ὁ τοίνυν τὴν ἀρετὴν οὐράνιος μοναχὸς, καὶ οὕτως ἀγχίθεος,

ἀπεικονίζεσθαί πως ὀφείλων πρὸς τὴν κατ' οὐρανὸν ἀπλανῆ, ὡς ὁ λόγος προϊὼν ἐκφανεῖ, δοκοίη ἂν ἐντεῦθεν μεγαλοσχήμων ὀνομάζεσθαι, καλούμενος οὕτω πρὸς διαστολὴν, ὥσπερ ἡ σφαῖρα σχημάτων ἑτέρων, οὕτω καὶ αὐτὸς τῶν μὴ κατ' αὐτόν. A

ιβ'. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτω διὰ βραχέων εἰρήσθω, οὐ πάντη ἀπροσφυῶς, οἶμαι. Εἰκὸς δὲ τοὺς διὰ φιλοσοφίας ἐλληθότας ἁγιωτάτους Πατέρας καὶ ἄλλως ἐξονομάσαι τὴν θείαν ταύτην μεγαλοσχημοσύνην. Τριῶν γὰρ πεφασμένων σχημάτων τοῖς ἀποδεικνύειν προτιθεμένοις φιλοσόφως τὰ λογικὰ, καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς τεθεωρημένου πρώτου σεμνυνομένου ἐπὶ τοῖς μετ' αὐτὸ τά τε ἄλλα, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐκεῖνα τελειοῦνται, τὸ δεύτερον δηλαδὴ καὶ τὸ τρίτον, ὡς καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύουσιν οἱ σοφοὶ, τάχ' ἂν ἐκεῖθεν καὶ ὁ μεγαλοσχήμων εἴη λαχὼν τοὔνομα. Πρωτεύει γοῦν καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς μετ' αὐτόν. Οἱ δέ εἰσιν· ὁ (ὡς εἰπεῖν) δευτεροσχήμων μανδυώτης, καὶ ὁ ὑστερῶν ἐκείνου εἰσαγωγικός. Καὶ σεμνύνεται ὁ τοῦ μεγάλου σχήματος, ὅτι ἀποδεικνὺς λογίως τὰ πνευματικὰ ἔν τε τῷ ποιεῖν αὐτὰ, καὶ ἐν τῷ διδάσκειν, εἰ μὴ συλλογιστικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλὰ πειθοῖ γοῦν Πνεύματος ἁγίου, τελειοῖ τὰ ὑπ' αὐτὸν σχήματα πρὸς ἀρτίωσιν, τῷ μόνῳ σοφῷ Θεῷ ἀρέσκουσαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῖς πλείοσι τῶν μοναχῶν, ὡς οἷα καὶ εἴς τινας γρίφους ἀποκαθεστῶτα, ἐς τοσοῦτον περιελευστέον ἐν βραχεῖ· λεκτέον δέ τι νόημα, καὶ τρίτον, οὗπερ ἔστιν ἅπαντας δράττεσθαι. B

ιγ'. Ὁ πολλοστὸς ἄνθρωπος ὁ περιττὸς ἄνθρωπος, τὸ πᾶν εἰπεῖν, ἅπας ἄνθρωπος βίου, ὁ παρὰ τὸν ἰδίως λεγόμενον μοναχὸν, ἀδιατύπωτος εἶναι δόξοι ἄν, καὶ πως ἀνείδεος, καὶ ἀχαρακτήριστος, καὶ ἀδιάρθρωτος, καὶ ἀμόρφωτος, καὶ ἀκατασκεύαστος, ἕως ἐν τοῖς κάτω στρέφεται. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης δοκήσεως τὸ ποικίλον τοῦ βίου καὶ πολυειδὲς καὶ μυριόστροφον, κἀντεῦθεν οὐκ εὐδιατύπωτον. Χρώζων γάρ τις ἑαυτὸν ὡς εἰς ἀρετὴν, ὅτε βιοῖ χθαμαλώτερον, εἶτα παρυφωθεὶς, μεταχρώζεται εἰς τὸ ἀνάπαλιν. Ἕτερός τις ἀγριούμενος τυραννικώτερον, ὅτε βίας αὐτὸν ἀμφέπει δυναστευτικὸς, εἶτα παραλυθεὶς τοῦ δύνασθαι, σχηματίζεται οὐχ ἑκὼν εἰς ἡμερότητα, ἐξαλλάττων τὴν θηριωδίαν εἰς ἀνθρωπότητα. Ἐμορφάσατό τις αὖθις ἐν καιρῷ καὶ ἐλεημοσύνην· ἀλλὰ μικρὸν καὶ εἰς ἑτερόιαν μεταλλάγη ἕξιν, ἣν ὁ τραγικευόμενος ἀναρπαξάνδραν εἴποι ἄν. Ἔμπαλιν δὲ τοῖς τοιούτοις εἴδαμεν καὶ ἁρπαγας ἀνθρώπους, οἳ μετεγράψησαν πρὸς μετάδοσιν, καὶ ἡμερους, ἐξηγριωμένου; ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ· καὶ ἄφρονας ὑψηλοὺς, μετανοήσαντας εἰς τὸ ἐνάρετον. Εὔριπος βίου μυρίου; τοιούτους οἶδε στρέφειν ἑλιγμοὺς, δι' ὧν πολυπρόσωπός τις ὁ τοῦ βίου ἄνθρωπος, καὶ Πρωτέως πολυμορφότερος, εἰς ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. C

ιδ'. Καὶ οὕτω μὲν ὁ βίος διὰ τὸ πολυσχημάτιστον, καὶ ἀόριστον, καὶ οὕτως ἄστατον, ἐπὶ ἑνὸς κατηγο- D

veram cœlestem speciem comparetur, ut infra dicetur, posset exinde magnus dici, eoque nomine vocari ad differentiam aliorum dissimilium, sicut sphæra ab aliis figuris discernitur.

12. Hæc breviter, non omnino in vanum, ut arbitror, dicta fuerint. Verisimile est eos qui philosophia sanctissimi Patres sunt habiti, hanc divinam monachi magnitudinem aliunde deduxisse. Tribus enim statibus ante illos qui ad logicam scite docendam præficiuntur apparentibus, et proprie illorum viso primum locum tenere supra alios sequentes, et aliis de causis, et quia per istum alii perficiuntur, scilicet secundus et tertius, ut demonstrant sapientes, exinde forsitan nomen accepit magni habitus monachus. Primas igitur partes ipse tenet inter alios qui sequuntur. Ii sunt : mantellatus (1) minoris ordinis (verbi gratia), et post hunc novitius. Honoratur iste perfectus, eo quod spiritualia perite edocens tum agendo, tum docendo, si non syllogismi vinculo, saltem Spiritus sancti gratia, inferiores ordines ad perfectionem adducit, quæ uni et sapienti Deo placet. Ista autem quasi seposita ad quasdam quæstiones, plerisque monachis breviter sic percurrenda erant : dicenda autem est aliqua sententia tertia quam omnes possunt attingere.

13. Homo vulgi, plerique homines, et ut omnia complectar, universi homines sæculares, præter dictum proprie monachum, judicandi sunt esse sine typo, sine specie, sine charactere, sine distinctione, sine forma, et sine ornatu, quamdiu inter terrena versantur. Cujus sententiæ causæ sunt varii vitæ aspectus, mille vices, ideoque difficilis definitio. Colorem virtutis ille usurpat, dum vivit terrestris, sed elevatus mox ad pristinum colorem redit. Alius sævit tyrannice, dum agit cum potestate, et ea amissa ad clementiam invitus redit, ex ferina in humanam naturam mutatus. Largitatem quidam aliquando induerat, mox in alterum habitum transfertur, qui a tragico raptor hominum esset vocatus. E contra rapaces homines novimus liberales et postea ferocientes, deinde stultos ac superbientes et qui ad virtutem reversi sunt. Sæculi Euripus mille istiusmodi conversiones videt reflecti, quibus sæcularis homo videtur plures facies, plures formas quam Proteus habere, quas enumerare esset impossibile.

14. Sic sæculum, eo quod est multarum formarum, indefinitum, atque inconstans, de uno arguit

(1) In hoc opusculo tres monachorum ordines distinguit Eustathius. Primo loco habendi sunt, quos vocat Μεγαλοσχήμονας. Hi tonsuram acceperant, sacris rebus tempus consumebant, res communes regebant. Ipsi majus pallium seu indumentum ferebant, unde dicti sunt proprie monachi magni indumenti (μέγα σχῆμα); illorum planeta seu palium forma oblonga ex omni parte, a collo ad pedes decidebat, et super brachia relevabatur. Coloris nigri erat. Hos dico magnos monachos, aut perfectos; hoc nomine decursu operis utar. Alii erant minores, quos Mantellatos dicit sive μανδυώτας; et nonnunquam μικροσχήμονας. Tertius ordo erat novitiorum, seu εἰσαγωγικῶν. De quibus seorsim dicendum erit alio in loco ad finem.

egregium istud animal, hominem, quod nullum character habeat. Amat enim pro deficiente incertum accipi. Ipse autem cum, speculo conscientiæ sibi admoto, in istud oculum figit, atque ex imagine spirituali colligit et discit figuram hominis propriam sibi deesse, sicut fecit Nabuchodonosor, cum e specie naturali excidit, atque recentioribus temporibus Tiridates, (cur enim Circenses fabulas in medium proferre?) tunc tactus dolore cogitat quid faciendo in certam aliquam speciem seipsum informabit, atque incerta sua stabiliet. Igitur mente ad solem fulgentem assurgens, atque ad lunam etiam, et illius speciem in eodem statu semper manentem miratus, lunæ vero vicissitudines ob variam faciem despiciens, terram fugit quæ causa est cur lunæ, utpote proximæ terræ, in specie videantur maculæ; ipseque supra terram elevatur.

15. Tunc, veluti ursæ horridus et informis fœtus, in pulchritudinem sibi propriam translatus, in populum Dei exultum, ut evangelice loquar, et sic ornatum inscriptus, incipit stabilem formam tenere ac in virum perfectum formari; et maxime in formam divinam, et quod super omnia reverendum est, Dei vultum induere, secundum verba Scripturarum. Jam non ambulat, ut prius, sine specie, in nocte vitæ mutationi obnoxia; e contra sicut in die honeste circumfertur. Jam enim dignus est qui sanctus homo Dei vocetur, sicut Joseph custos Domini de nocte, qui nocte et die ejusdem habitus secundum Deum erat, non mutatus deinceps in alienum, neque vacillans, neque variatus. Qui habitus forma renovata in id quod decet, sanctus quidem est, et homini optime conveniens, quia ex multis priscis speciebus hominem ad unicam adduxit; parvus tamen manet. Et unde parvus? Eo quod vere magnum, hic homo Dei veste nigra indutus, nondum suscepit neque ad optatum finem altiorem pervenit; in planitie versari desiit, jam montem attigit, in eum totis viribus adrepit; e planitie egressus est, atque ex fumo emanante, proximusque aeri puriori et spiritui vivifico, licet terram adhuc conspiciat, et ista pristina memoria revolvat, sub quibus vera humana species latebat; et jam metuit ne decidens ex incepto ex altoque dejectus pejora patiatur.

16. Postquam vero, concepto naturali ac justo timore, alas suas extendit, primo mane, vigil, exsurgens ad desideria quæ exaudit Deus, oculos omnemque sensum ita recludit ut nullo modo homo terrenus remanere velit, sed cœlestis, et assurgit statuens firmiter apud se montem summum superare, linquere aera humidum, circumductas tenebras, et omnis generis tempestates, ut fiat incola regionis nebula carentis semperque serenæ. Eia age,

ρεῖ τοῦ καλοῦ ζώου, τοῦ ἀνθρώπου, τὸ μὴ σχῆμα ἔχειν οὐδέν. Ἐθέλει γάρ πως ἡ ἀοριστία ὑποκρίνεσθαι στέρησιν. Ἀλλ' ἐπειδὰν αὐτὸς τὸ τῆς συνειδήσεως προσπελάσας ἔνοπτρον ἀπερείσῃ τὸ νοερὸν ὀπτικὸν εἰς αὐτό, καὶ φαντασίᾳ πνευματικῇ ἀναλεξάμενος ἐκεῖθεν μάθοι, ὡς οὐκ ἔχοι ἀνθρώπῳ πρέπον σχῆμα, ὃ καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐποίησεν ἄν, ὅτε τοῦ καθήκοντος ἐξέπεσε χαρακτῆρος, καὶ ὁ ἐν ὑστέροις χρόνοις Τιριδάτης, (τοὺς γὰρ Κιρκαίους μύθους τί χρὴ παρεισκρίνειν ἐνταῦθα;) τότε δὴ ἀχθεσθεὶς μελετᾷ, τί ἂν ποιήσας, εἰς ἕν τι μορφῆς ἑαυτὸν σχηματίσει, καὶ καταστήσει τὸ ἐν αὐτῷ ἄστατον. Καὶ τοίνυν εἰς τὸ κατὰ τὸν ἥλιον σεμνὸν ἀναδραμὼν τῇ διανοίᾳ, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸ κατὰ τὴν σελήνην, καὶ ἐκεῖνον μὲν θαυμάσας τοῦ διηνεκῶς ἐν ταυτότητι μένοντος σχήματος, τῶν δὲ σεληναίων αὐξομειώσεων καταγνοὺς διὰ τὸν ἐκεῖθεν κατ' αὐτὴν πολύσχημον, φεύγει μὲν τὴν γῆν, δι' ἣν καὶ αὐτῇ τῇ σελήνῃ προσγειοτέρᾳ κειμένῃ ῥύσπασμά τι προσωπικὸν ἐπιφαίνεται· γίνεται δὲ τῶν ὑπεργείων.

ιε'. Καὶ τότε δὴ ὥσπερ καὶ ἄρκτου εἰδεχθές τι καὶ ἄμορφον ἔμβρυον εἰς εὐμορφίαν αὐτῷ πρέπουσάν μεταποιηθεὶς, καὶ ἐγγραφεὶς εἰς Θεοῦ λαὸν κατασκευασμένον, εὐαγγελικῶς φάναι, καὶ οὕτω κόσμιον, ἐνάρχεται σχῆμα σταθερὸν ἀπολαμβάνειν, καὶ χρωματίζεσθαι εἰς τέλειον ἄνθρωπον· μάλιστα μὲν οὖν εἰς μορφὴν εἰδοποιεῖσθαι θείαν, τὸ δὲ πάντη σεμνότατον, εἰς Θεοῦ, γραφικῶς φάναι, πρόσωπον· καὶ οὐκέτι ἀσχημόνως, καθὰ καὶ πρίν, τῇ τοῦ βίου ἐμπεριοδεύει, νυκτὶ ἀλλ' ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατεῖ· καὶ ἔχει καὶ αὐτὸς εὐσχήμων Θεοῦ ἄνθρωπος ὀνομάζεσθαι κατὰ τὸν νύκτερον κυριακὸν Ἰωσήφ, ὃς καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τοῦ αὐτοῦ κατὰ Θεὸν σχήματος ἦν, οὐ μεταμορφούμενος τοῦ λοιποῦ εἰς ἀλλόκοτον, οὐ μεταπίπτων, οὐκ ἀλλοιούμενος. Καὶ ἔστι τὸ τοιοῦτον σχῆμα, τὸ τῆς κατὰ πνεῦμα εὐσχήμονος μορφωτικῆς ἐνάρξεως δηλαδή, θεῖον μὲν, καὶ ἀκριβῶς ἀνθρωποπρεπὲς, καὶ μεταγράφων εἰς μονοπρόσωπον τὸν πρώην πολύμορφον ἄνθρωπον· μικρὸν δὲ ὅμως αὐτὸ εἶναί τι. Διατί μικρόν; Ὅτι οὔπω τὸ μεγαλεῖον ἐντελῶς ἀπεληφεν ὁ τοιοῦτος τοῦ Θεοῦ μελαμφόρος ἄνθρωπος, οὐδ' εἰς τὸ ὄντως ἀκρότατον ἑφετὸν ἀναβέβηκεν· ἀλλὰ περιπέζιος μὲν εἶναι ἀφῆκεν, ἀπῆρξατο δὲ γίνεσθαι τοῦ ὄρους, ὡς ἀναῤῥιχᾶσθαι εἰς αὐτὸ, ἐφ' ὅσον δύναμις· ἀπαλλαγεὶς μὲν τῆς λείας πεδιάδος καὶ τοῦ περὶ αὐτὴν καπνώδους ἀτμοῦ, πελάσας δὲ εἰλικρινεστέρῳ ἀέρι καὶ ζωογόνῳ πνεύματι, εἰ καὶ καταβλέπει ἔτι γῆν ἔτι καὶ τὰ περὶ γῆν, καὶ ἀναπεμπάζει τῇ μνήμῃ τὰ πρώην ἐκεῖνα, ἐξ ὧν τὸ ἀληθῶς ἀνθρώπινον σχῆμα ἠφάνιζε· καὶ δέδια, μὴ κατασυρεὶς τῆς ἀνόδου, καὶ κάτω πεσὼν, χεῖρόν τι πείσεται.

ις'. Ἀλλ' ὅτε φοβηθεὶς φόβον, οὗ ἦν φόβος, ἀναλάβηται πτέρυγας αὐτοῦ κατ' ὄρθρον, ὃν ὀρθρίζει νήφων, εἰς ἐντεύξεις, ὧν ἐπακούει ὁ Θεός· καὶ μύσει τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἅμα δὲ καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, ὡς μηκέτι ἐθέλειν γῆς ἄνθρωπος ὅλως εἶναι, ἀλλ' ὑπερουράνιος, καὶ στήσει, κορώσας παρ' ἑαυτῷ, τὴν ἐνάρετον πατῆσαι ἀκρώρειαν, καὶ καταλείψαι μὲν τὸ τοῦ ἀέρος λιμνάζον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν γνόφους, καὶ τὰς θυέλλας τὰς παντοδαπὰς, γενέσθαι δὲ

τοῦ ἀνεφίλου τόπου καὶ ἀεὶ φωτοφανοῦς· καὶ δὴ καὶ A potiatur hoc voto, hac luce, juxta Deum sedem ilpse
πεύξηται τῆς τοιαύτης ἐφέσεως, εἶτ' οὖν φαύσεως, civis altissimæ regionis, e qua universos filios
καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀποκατασταθῇ, τόπου γενόμενος ὑφη- hominum Dominus conspicit; et ipse se cum illo
λοτάτου, ἀφ' οὗ ἐπιβλέπων ὁ Κύριος διοπτεύει πάν- aliquo modo inclinans potest homines quotquot ipso
τας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ πως ἐκείνῳ duce indigent aspicere, et quæcunque sibi placue-
συμπροκύπτων, δύναται καὶ αὐτὸς ἐφορᾶν ἀνθρώ- rint peragere. Tunc modicum progressus, quan-
πους, ὅσοι τῆς αὐτοῦ ἐφορείας δέονται, καὶ πίνακα tulum mensurari vix possibile est, fit magni indu-
καὶ αὐτὸς, ὅσα ἐθέλει, ποιεῖν — τότε δὴ τὸ μικρὸν menti particeps, una specie lucida et magna con-
ὑπεραναβὰς, εἰς ὅσον οὐκ ἂν εἴη ἐξαριθμήσασθαι, spicuus, visus sub specie magni Dei, et Salvatoris
τοῦ μεγάλου γέγονε σχήματος, προσώπῳ ἑνὶ λαμ- nostri Jesu Christi, unius de Trinitate incompre-
πρῷ καὶ πολυμεγέθει σεμνυνόμενος, ἐν τῷ ὑπτιάσ- hensibili, et similiter reliqua Spiritus informatione
σθαι τῷ προσώπῳ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος multum et unice prædituſ, sicque assumptionem
ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἑνὸς τῆς ὑπερφύτου magni indumenti non fallens, quod eveniret qui-
Τριάδος, καὶ τῷ λοιπῷ δὲ τῆς κατὰ πνεῦμα διαρτίας dem (res mirabilis dictu!) nisi id sancti Patres
ἐξ ἀναλόγου μεγαλείως καὶ ἐνικῶς ἐσταλμένος, καὶ judicarent differre a maxima et unica Dei specie,
οὕτω μὴ ψευδόμενος τὴν τοῦ μεγάλου σχήματος ἀνά- B ad quam incomparabilem ab æterno omnes aliæ
λῆψιν, ὅπερ ἦν ἂν — καὶ μέγιστον εἰπεῖν — εἰ μὴ velut umbræ apparent.
διαστέλλειν αὐτὰ οἱ Πατέρες εὖ ποιοῦντες, διέκρινον τῆς κατὰ Θεὸν παμμεγίστης μονοσχημοσύνης, καὶ
πρὸς ἣν ἀπαραπόλητον αἰωνίως οὖσαν αἱ λοιπαὶ ὡσεὶ καὶ σκιαί τινες τεθεώρηνται.

ιζ'. Τοιούτου τοίνυν ὡς ἐν τριπλῇ ἐννοίᾳ ὄντος τοῦ 17. Talis cum sit, et sub triplici ratione possit
μεγαλοσχήμονος βίου, καθὰ εἴρηται, τῆς τῶν ἀγαθῶν considerari vita perfectionis, ut supra dictum est,
Χριστιανῶν καταφυγῆς, ὅτε πολεμίων ἐξ ἄκρου vel fuga bonorum Christianorum qui ab inimicis
βαλλόντων κρύψασθαι, βούλονται, μακάριος μὲν ὁ tela ex alto conjicientibus quærunt abscondi,
κατ' αὐτὸ ἀληθῶς ἐσχηματισμένος, εἶτ' οὖν εἰδοπε- beatus sane est qui in ea sanctum habitum et spe-
ποιημένος θεοειδῶς, καὶ θειότερον μεμορφωμένος, ciem vere assumpsit, qui divine informatus est, et
ὡς οἷα ἐν μορφῇ Θεοῦ καθεστώς, καὶ τὴν μεγαλοσύ- quasi in forma Dei stetit, magnitudinemque jure
νην ἐντεῦθεν αὐτοφυῶς κληρωσάμενος· ἔτι δὲ τε- accepit, qui insuper perficit homines sub magno
λειοποιὸς τῶν ὑπὸ τὸ μέγα, καὶ οὕτω πρῶτον σχῆμα et primo ordine inferiores, philosophicis verbis, et
φιλοσοφίας λόγῳ καὶ πᾶσιν ἐκείνοις τὸ ἐνδέον ἀνα- reliquis similibus rationibus, implens quod deest,
πληρῶν μεθόδῳ θείᾳ συλλογιστικῇ, δι' ἧς ἡ τῶν C secundum egregiam syllogismi methodum, qua ad
ἀγαθῶν γνῶσις περαίνεται, ναὶ μὴν καὶ εἰς οὐρανοῦ bona cognoscenda pervenitur; atque etiam ad cæ-
ἀνατεινόμενος μίμησιν, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ὑποτυπωθή- lestium imitationem protendit, sicut ex infra dicen-
σεται. Καὶ οὕτω μὲν μακάριος ὁ τοιοῦτος λόγων τοι- dis patebit. Beatum ergo dicemus horum trium
ούτων τριῶν, ἐπὶ ἀναβάσει τῇ κατὰ τὸν μεγαλο- ordinum hominem, ob ascensionem in monachi-
σχήμονα, ὡς εἰς τρίτον ἱλαφρισθεῖς οὐρανὸν· ἔθλιος cam perfectionem, usque ad cœlum evolantem.
δὲ, καὶ οὐκ εἰσάπαξ, ἀλλὰ τριέθλιος ὁ ἕλιξ· Miserum autem, nec semel, sed ter miserum hypo-
καθ' ὑπόκρισιν προσωποποιούμενος δι' αὐτοῦ, καὶ critam, qui sub hac specie aliam abscondit, qui
σχήματι μὲν ἀνεπάγγελτος Θεοῦ περφηνῶς πρόσφυξ, videtur ad Deum confugere dicitur, re autem ei
πράγματι δὲ ἀπροσκόλλητος ὢν ἐκείνῳ, ὡς ἢ κατα- minime adhæsit, sive ex ludibrio, sive ex timore,
παίζων, ἢ μὴ ἐνουσιαζόμενος, ἢ ἁλλὰ ἁπλῶς χά- sive ex avaritia bonum hoc præferente ad res an-
ριν τὸ καλὸν προβάλλων πραγματευτικῶς· ὃς τὸ genitas; qui triplicem supra memoratum magnum
τριχῶς ἤδη ἀνεπιγμένον μέγα σχῆμα ψευσάμενος, habitum emeritus, ne ratione quidem divinam
οὔτε λογικῶς μεμόρφωται προσώπῳ Θεοῦ, καὶ ἀσυλ- speciem assumpsit, qui irrationabilem vitam ducit,
λογίστως βιοῖ, κατασοφιζόμενος ὑπὸ τοῦ τὴν κακίαν decipitur a magistro malitiæ, et de cœlo intelli-
πανσόφου, καὶ τοῦ κατὰ νοῦν δὲ οὐρανοῦ ἀπολισθή- D gentiæ, sicut Lucifer, decidit. Melius erat ei, sicut
σας, ὡς εἰς ἀνωφόρον κατέπεσε. Καὶ ἦν ἄρα κρεῖτ- tempore tonsuræ admonebatur, Deo non adhærere,
τον αὐτῷ, καθὰ καὶ εὐηρεστεῖτο ἐν τῷ καιρῷ τῆς quam adhærentem renuntiare: illud enim excu-
κουρᾶς, μὴ τάξασθαι τῷ Θεῷ, ἢ ταξάμενον φεύσα- sationem forte habuisset, hoc vero desinit in
σθαι. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ εἶχεν ἂν κρῖμα· τὸ δὲ δεύ- certam condemnationem.
τερον εἰς ἀκριβῆ κατάκρισιν ἀποτελευτᾷ.

ιη'. Φέρε γὰρ, ὀλιγόστιχον ἐπιδρομὴν ποιησώ- 18. Age ergo, quæ objiciant homines ad spiri-
θα, ὧν κατατίθενται οἱ πρὸς μεγαλοσύνην πνευμα- tualem magnitudinem instructi, et Deo assimilari
τικὴν ἐσχηματισμένοι, καὶ οὕτως ὑποσχημένοι ἐκ- parati, breviter percurramus, ut actibus ad ea
προσωπεῖν τῷ Θεῷ· ἵνα τῇ πρὸς αὐτὰ τῶν κατ' αὐ- collatis agnoscamus utrum ad punctum, et ad per-
τοὺς πράξεων παραθέσει ἐπιγνῶμεν, εἰ πρὸς ἀκρι- fectum similes sint, qui seipsos ad divinam spe-
βὲς ἐξομοιοῦνται προκείντημα οἱ πρὸς ἔνθεον ἑαυτοὺς ciem informare debent. Tali modo melius succe-
ἐν τοῖς περὶ ἡμᾶς μορφάζοντες πρόσωπον. Ἔχει δὲ τὰ τῆς ἐπιτομῆς ταύτης οὕτως ἐπελευστικώτερον.

ιθ'. Πρῶτα μὲν ἐκ θειοτάτης ὑπλοθήκης ἀναλαμ- 19. Et primum ex hoc divino armamentario sumun-

tur arma ad bellum spirituale ad quod ordinantur et præparantur. Quæ enim pro armis inter sacra induuntur, pridie ad vesperam, extra templi aditus præparantur, sanctificantur, et baptizantur ut fiant lorica aqua temperata. Postridie his primo induuntur ante sacram initiationem, quæ mane, et usque ad ardentem solem protenditur, ita ut vespere, mane et meridie enarrentur Dei mirabilia. Et cum perficiendum est hujus ritus mysterium, inchoantur cantus spirituales et psalmi, quibus gaudium mentis declaratur (lætum enim aliquid cantus est, nec ullum animal triste canere dicitur): sequuntur elogia eorum qui eodem modo secundum Deum vestiri elegerunt, et pronuntiatur sæculi condemnatio in psalmis et in sermone, velut ex ore illius qui tondendus est, quasi eum pœniteat et pudeat, quod seipsum rebus terrenis et contemptibilibus implicuerit, cœlestiaque contempserit. Quibus peractis, monachus jam ad Deum proximus, stans juxta illum, et omnino progressus, ipse in limine interrogatur qua de causa accesserit, utrum spondeat permanere in monasterio, atque in exercitatione, usque ad finem, hoc est non modo usque ad integrum et ad perfectionem, sed et usque ad mortem. Postea postulantur iterum obedientia, patientia, submissio, solitudo, et alia his similia; et postquam spopondit, jubetur cogitare quid promiserit, cui promissum crediderit, profecto Deo, et angelis, quorum ambit speciem.

A δάνοντες τὰ φραγνύντα τούτους πνευματικῶς ἐπὶ πολέμῳ, εἰς ὃν ταττόμενοι ἐτοιμάζονται. Ἀ γὰρ ἱερῆς ἀμφιέννυνται ὁπλισμοῦ τύπῳ, ἡ μὲν φθάσασα ἑσπέρα ἔσω τῶν τοῦ ναοῦ ἀδύτων ταμιεύει ἁγιαζόμενα, καὶ οὕτω βαπτόμενα εἰς θωρακισμοῦ στερρότητα· ἡ δὲ ἑφεξῆς ἡμέρα προσβάλλει περιδύσεσθαι αὐτὰ πρὸς τελεστὴν ἁγίαν, παρατείνουσαν ἕως καὶ εἰς ἡμέραν ἀκμάζουσαν, ἵνα καὶ οὕτως ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας ἀπαγγέλλωνται τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια. Ὅτε δὲ καὶ τελεῖσθαι χρὴ τὸ τῆς ἐργασίας ταύτης μυστήριον, προηγοῦνται ᾠδαὶ πνευματικαὶ καὶ ψαλμοί, ψυχὴν συμβολογραφοῦντες χαίρουσαν (χαροποιὸν γάρ τι καὶ ἡ ᾠδή, καθὸ καὶ οὐδὲν ζῶον λυπούμενον ᾄδειν λέγεται)· συνεφέπονται δὲ καὶ μακαρισμοὶ τῶν προαιρουμένων οὕτω κατὰ Θεὸν σχηματίζεσθαι· καὶ βίου δὲ κατάγνωσις ἐκφωνουμένη ψαλμῳδικῶς, ἔτι δὲ καὶ εὐαγγελικῶς, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ μέλλοντος κείρεσθαι, οἷα μετεγνωκότος καὶ αἰσχυνομένου, εἴπερ ἑαυτὸν ἀπηχόλει τοῖς κάτω καὶ πατουμένοις, τὰ ἀνωτάτω ὑπαρρῶν. Ἐπὶ τούτοις, ὡς ἦβη τοῦ μοναχοῦ ἐγγίσαντος τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς αὐτῷ γινομένου, καὶ αὐτόχρημα προσιληλυθότος, ἐρωτᾶται ὁ ἀπιὼν τί δήποτε προσῆλθε, καὶ εἰ παραμένειν τῷ μοναστηρίῳ κατατίθεται καὶ τῇ ἀσκήσει ἕως καὶ εἰς τέλος· ὃ ταυτόν ἐστιν οὐ μόνον τῷ εἰς ἀκίρατον καὶ ἐντελῆ, ἀλλὰ καὶ τῷ ἕως καὶ εἰς θάνατον. Εἶτα προτείνεται ὑπακοήν, καὶ ὑπομονήν, καὶ θλῖψιν, καὶ τὸ στενόχωρον, καὶ ἄλλα σύστοιχα τούτοις· καὶ συντίθεται, καὶ τίνι ἀνατίθησι τὴν συνθήκην, δῆλον, ἐπεὶδὴ κατάδηται, παραγγέλλεται βλέπειν, οἷά τε ὅτι Θεῷ, καὶ ὅτι ἀγγέλοις, ὧν τὸ σχῆμα ἐπιποθεῖ.

20. Eidem nuntiatur adesse angelos, promissa ab ipso litteris mandantes; insuper hominem sic ordinatum cruci et morti addictum esse, ex tunc crucifigendum et moriendum esse mundo, sicut mundum sibi, ut nec ipse, e terra in altum sic elevatus in crucem, animum mundo applicet: neque sibi sic exaltato mundus amorem impertiat per suos propinquos, ne se crucifixum commoveant et dejiciant. Continuo enim jubetur separari a parentibus, fratribus, et omni cognatione, amicorum familiaritate, a mundanis, tumultu, cogitationibus, possessionibus post tonsuram acquirendis, honis, voluptate, gloria, non qualibuscunque, sed vanis hujus sæculi, siquidem tunc demum fruendum erit voluptatibus aliis secundum Deum, inter quas primum locum obtinet Dei meminisse, et de hoc gaudere, eaque gloria qua Deus magnifice glorificatur. Tales prorsus sunt quæ a labore pro Deo suscepto, ut a fonte, derivantur, siquidem labores, ut novimus, gloriam pariunt.

κ'. Ἀναδιδάσκεται δὲ καὶ ὅτι ἄγγελοι παρεστᾶσιν, ἀπογραφόμενοι, ἅπερ αὐτὸς ὁμολογεῖ· μανθάνει δὲ καὶ ὅτι ὁ οὕτως ἀποτασσόμενος σταυρὸν καὶ θάνατον ἐπαγγέλλεται, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἄρτι σταυροῦσθαι χρὴ καὶ νεκροῦσθαι αὐτόν τε τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν κόσμον αὐτῷ· ἵνα μήτε αὐτὸς πρὸς τῷ κόσμῳ τὸν νοῦν ἔχῃ, ἅτε γῆθεν ὑψοῦ σταυρικῶς ἐξηρμένος, μήτε ὁ κόσμος προσπαθῶς τῷ οὕτως ὑψωθέντι προσανέχῃ διὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ προσηκόντων αὐτῷ, ἀρτιτομένων οἷον τοῦ ἐσταυρωμένου, καὶ κατασκώντων αὐτόν. Αὐτίκα γὰρ ἀπιφωνεῖται, καὶ γονεῦσιν ἀποτάσσεσθαι, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ συγγενείᾳ πάσῃ, καὶ συνηθείαις φιλικαῖς, καὶ κόσμου θορύβοις καὶ φροντίσι καὶ κτήσεσι, ταῖς δηλαδὴ μετὰ τὴν κουρὰν, καὶ ὑπάρξεσι, καὶ ἡδονῇ, καὶ δόξῃ, οὐ ταῖς ἁπλῶς, ἀλλὰ ταῖς ματαίαις ταῖς τοῦ βίου, διὰ τὸ καὶ ἡδονῶν θεοπρεπῶς ἀείρων κατάρχεσθαι, ὧν ἡ κηρυχθεὶς τὸ μεμνῆσθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως εὐφραίνεσθαι, καὶ δοξῶν ἓξ, καθ' ἃς καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς δεδόξασται· δοξάζεται. Τοιοῦται δὲ πάντως, ὁπόσαι οἷα καὶ παρὸς τοῦ κατὰ Θεὸν πόνου ἐκφύονται, εἴ γε πόνοι γεννῶσι δόξαν, ὡς εἴδαμεν.

21. Admonetur parro etiam animam abnegandam esse. Quam animam? Eam scilicet qua animalis homo ea quæ sunt Spiritus non percipit, qua abnegata crucem assumit, ut Christum sequatur. Et iterum qui accessit ad Deum ne quæ requirunt alia pecora irrationabilia, ipse prosequatur, nec

κα'. Πρὸς τούτοις κατηχεῖται ἀπαρνεῖσθαι καὶ αὐτὴν τὴν ψυχήν. Ποίαν αὐτήν; Καθ' ἣν ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ φρονεῖ τὰ τοῦ Πνεύματος· ἣν ὁ ἀπολέξας αἴρει σταυρὸν, καὶ ἀκολουθεῖ τῷ Χριστῷ. Ἔτι παραινεῖται τηνικαῦτα ὁ τῷ Θεῷ προσχωρήσας, μήτε ἀνίσους ἐθέλειν, ὁποῖαι τοῖς ἀγελαίοις καὶ οὖ-

τως ἀνέτοις φιλοῦνται, μήτε ἀμεριμνίας καὶ τρυφάς. Παρακαλεῖται δὲ καὶ εἰς ἀγῶνας πνευματικοὺς, καὶ εἰς πτωχείαν · ὁποίαν ταύτην εἴποι τις ἄν, εἴτε τὴν κατὰ πνεῦμα, καθ' ἣν πτωχεύει τις ἁμαρτιῶν, εἴτε τὴν ἐν περιουσιασμῷ τῷ κατὰ κόσμον. Ἔτι προκαλεῖται καὶ εἰς πένθος ἀγαθὸν, ὁποῖον πραγματεύεται ὁ, ὡς ἐρρέθη, σταυρούμενος καὶ νεκρούμενος · ὃς καὶ ζητεῖ τὴν ἐντεῦθεν ἀνάλυσιν, καὶ κλαίων λέγει τὸ « Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη, καὶ οὐκ ἀπολύομαι ταχὺ τῆς ζωῆς. » Ἐπισκήπτεται δὲ καὶ φῶς, εἴποτε πεινήσει, καὶ διψήσει, καὶ γυμνιτεύσει, καὶ ὀδρισθῇ διὰ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πολὺν αὐτοῦ μισθόν · οὗπερ ἕνεκεν χαίρειν αὐτὸν χρεών. Καὶ ἔχει μὲν ἐν τούτοις εἰπεῖν καὶ αὐτὸς τὸ « Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; » Εἰδὼς δὲ ἀκούσειν εὐαγγελικῶς, ὡς τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ, σιωπᾷ εὐλαβῶς, εὖ γε ποιῶν, καὶ κατακύπτων. Καὶ οὕτως ἀνθομολογούμενος, δέχεται τὰ ἐκλαλούμενα, ψυχαγωγούμενος οἷς ἀκούει αὐτίκα τότε, ὅτι ἐξελέξατο αὐτὸν ὁ Θεὸς, καὶ διεχώρισεν ἀπὸ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς · καὶ ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, πρὸς ὃ σχηματίζεται μεγαλυνόμενος ἔθετο αὐτὸν στρατευσόμενον εἰς διαγωγὴν ἀγγελοειδῆ ἐν ὑψει οὐρανομιμήτου πολιτείας.

κϐ'. Καὶ εἰσὶ μὲν καὶ τοιαῦτα πάντα φρικτὰ, ὦ ἀδελφέ · ἐμὲ δὲ πλέον παράγει ἐς φρίκην καὶ ἐκεῖνο τοῦ θειοτάτου βιβλίου τῆς ἀποταγῆς, ὅτι ὡς οἷα κατηχούμενος ὁ τοιοῦτος ἀπολαμβανόμενος ἀκούει βάπτισμα λαμβάνειν αὐτίκα, τό τε εἰς καταρχὴν ζωῆς ἑτέρας καὶ βίου μετάθεσιν, προσφυέστερον δὲ εἰπεῖν, παλιγγενεσίαν σωτήριον, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καθαίρεσθαι, καὶ υἱὸς φωτὸς γίνεσθαι · καὶ ὅτι αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς συγχαίρει μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐπὶ τῇ αὐτοῦ μετανοίᾳ, θύων τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν · καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνης τῆς ὥρας ἐνάγεται εἰς τὸ περιπατεῖν ἀξίως τῆς κλήσεως, καὶ τῆς τῶν ματαίων προσπαθείας ἀπαλλάττεσθαι, καὶ μηδόλως εἰς τὰ ὀπίσω στρέφεσθαι · μὴ καὶ γένηται, φησὶ, στήλη ἁλὸς κατὰ τὴν γυναῖκα τοῦ Λὼτ, ἢ ὡς κύων, φησὶν, ἐπιστρέφων εἰς ἴδιον ἔμετον, ἢ ἐξομοιωθῇ ἀνδρὶ ἐπιβαλόντι χεῖρα ἐπὶ ἄροτρον, καὶ εἰς τὰ κατόπιν στραφέντι, καὶ οὕτω μὴ εὐθέτῳ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ὄντι.

κγ'. Τὸ δὲ ἅγιον βιβλίον ἐκεῖνο πρὸς τούτοις ἐπιτάσσει ἀπεῖναι τοῦ μεγαλοσχήμονος ἀνηκοΐαν, ἀντιλογίαν, ὑπερηφανίαν, ἔριν, θυμὸν, κραυγὴν, βλασφημίαν, καταλαλιὰν, ἀργίαν, παῤῥησίαν, μερικὴν φιλίαν, ληθροφαγίαν, περπερείαν, γογγυσμὸν, ψιθυρισμὸν, ἐπίκτησιν ἰδιάζουσαν οἰκτροῦ πράγματος · οἰκτρὰ λέγοντος τοῦ παραγγέλματος ἢ πάντα τὰ κατὰ βίον, ὡς οἰκτου ἄξιον ἀποτελοῦντα τὸν αὐτοῖς προσανέχοντα, ἢ τὰ εὐτελέστατα · ἵνα ὁ μοναχὸς μηδὲ τὰ σμικρότατα ἐγχειρῇ ἐπικτᾶσθαι · ὃ δὴ τοῖς ὄντως ἀκτημονοῦσιν ἐπιπρέπει εἰς μάλιστα, οἳ σχεδὸν μόνους ἑαυτοὺς κέκτηνται. Εἰ δέ τι καὶ ἔχειν τοὺς τοιούτους χρὴ (ἔξουσι δὲ πάντως, ὡς ὁ Θεὸς ὁρίσεται), ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ ἔξω κεῖται τῆς τηνικαῦτα βιβλιακῆς ὑποθήκης. Ἐπιτέτραπται γὰρ αὐτοῖς εἰς κτῆσιν ἁγιοπρεπῆ φιλαδελφία, ἡσυχία, ἐπι-

A incuriam, nec delicias. Accenditur et ad pugnas spirituales, atque ad paupertatem : eam nempe dico quæ est Spiritus ; et a peccato jejunat, sive quæ circa mundanam abundantiam versatur. Deinde ad bonum dolorem adducitur, quem concepit, ut dictum est, homo crucifixus et mortuus, qui exinde quærit dissolvi, et ait cum lacrymis : « Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est[1], et non ex vita ista liberor! » Et ostenditur splendor famis, sitis, nuditatis, et injuriarum, propter copiosam mercedem earum in cœlis, unde necessario gaudendum ipsi est. Contingit inter hæc eum dicere : « Quis ergo poterit salvus esse[2] ? » Sed cum audivit evangelizantem impossibilia apud homines possibilia esse apud Deum, tacet libenter, prudenter, et B caput inclinans. Sic consentiendo dicta recipit, suadetur cum protinus audit se a Deo electum esse, segregatumque ab ista vita mundana ; cum audit velut ex persona illius secundum quem informatur cum lætitia, se positum fuisse militem in vitam angelicam, in agendi rationem sublimem et cœlestis similem.

22. Tremenda sunt equidem hæc omnia, frater, amplius autem ad tremendum me adducit hoc verbum divini libri initiationis, eumdem, ut catechumenum, suscipi, juberique baptismum continuo recipere, incipere alteram vitam, et veterem mutare, seu, ut aptius loquar, renasci ad salutem, a peccatis mundari, et filium lucis fieri. Audit etiam Christum C cum sanctis angelis de sua pœnitentia gaudere, vitulumque saginatum occidere, atque ex hac hora se invitari ad ambulandum digne vocatione sua, ad deponendum vanitatis amorem, retroque minime respiciendum, ne fiat, inquit, salis statua, ut uxor Lot, vel canis ad suum vomitum rediens, aut ne æquiparetur homini manum mittenti ad aratrum, et retro respicienti, et minime apto ad regnum Dei.

23. Vult etiam sanctus liber magnum monachum alienum esse ab inobedientia, contentione, fastu, D discordia, ira, clamore, blasphemia, detractione, otiositate, procacitate, amicitiis privatis, occulta comestione, præsumptione, querela, susurratione, et re miserabili proprie possidenda; et miserabilia dicuntur a lege omnia bona in hoc mundo, quia decedit dignus miseratione qui iis agglutinatus est, tum vilissima ne minima quidem monachus curet acquirere : hoc enim maxime vere pauperes decet qui fere nihil nisi seipsos possident. Si quid oportet tales habere (et habebunt profecto, ut concedit Deus), illud extra hanc libelli normam non erit. Iis enim pro possessione sanctis congrua concessa sunt charitas, silentium, decentia, pietas, studium verbi divini, lectio, opera viribus ac-

[1] Psal. cxix, 5. [2] Matth. xix, 25.

commodata, temperantia, atque patientia usque ad mortem.

εἰκεια, εὐλάβεια, μελέτη θείων λογίων, ἀνάγνωσις, ἐργασία ἡ κατὰ δύναμιν, ἐγκράτεια, ὑπομονὴ ἡ μέχρι θανάτου.

24. His igitur ita enuntiatis in mero sermone non sistit exhortatio, sed interrogatur initiandus utrum hæc omnia servare promittat, non propriæ virtuti confisus, sed divinæ; et utrum in his promissis permanere usque ad finem vitæ spondeat, non vi sibi naturali, sed potius gratia Christi. Et postquam respondit tondendus : Ita, Pater, et sic thesaurus spiritualis in tuto est positus, exoptanda tondens invocat, et sigillo benedicto imposito, orat dicens quæ a tonso servari debeant, jacente humi usque ad completam initiationem, et quasi matrem terram amplexo prostratione, e qua hic longe profecturus est; ut aliquando e carne tranquille eductus eam ad infra demittat, terræ objectam seu redditam unde accepta erat, atque evolet libera mente ad eum a quo vocatus est, et cui ordinatus est. κάτω πέμψῃ, τῇ γῇ προσρίψας, ἣ καὶ δίκην χρέους ἀποδοὺς, ὅπερ ἐξ αὐτῆς ἔσχε, γυμνῷ δὲ τῷ νῷ ἀνελεύσεται εἰς τὸν μεταχαλεσάμενον, ᾧ καὶ ἐτάξατο.

κδ'. Τούτων δὲ οὕτω παρηγγελμένων, οὐ μέχρι λόγου ψιλοῦ ἕσταται τὰ τῆς παραινέσεως· ἀλλ' ἐρωτᾶται ὁ σχηματιζόμενος, εἰ ταῦτα πάντα οὕτω καθομολογεῖ φυλάττειν ἐπ' ἐλπίδι, οὐ τῆς κατ' αὐτὸν δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐν ταύταις ταῖς ὑποσχέσσι διακαρτερεῖν συντάσσεται μέχρι τέλους ζωῆς, οὐ δυνάμει, οὐδὲ αὐτὸ οἰκείᾳ, ἀλλὰ χάριτι Χριστοῦ. Καὶ ἐπειδὰν τὸ « Ναὶ, Πάτερ, » ὁ κειρόμενος ἀποκριθῇ, καὶ οὕτως ἀσφαλίσηται τὸ πνευματικὸν θησαύρισμα, ἐπεύχεται ὁ κείρων τὰ εὐκταῖα· καὶ σφραγῖδα ἐπιτιθεὶς εὐλογητικὴν, θεοκλυτεῖ λαλῶν, ἃ χρὴ φυλάττειν τὸν κειρόμενον, κείμενον κάτω ἕως συμπληρώσεως τῆς εὐχῆς, καὶ ὡς οἷον τὴν μητέρα γῆν ἀσπαζόμενον τῇ κατακλίσει, ὡς μακρὰν αὐτῆς μέλλοντα στέλλεσθαι· ἵνα καθ ἡσυχίαν ἀπολυθεὶς τῆς σαρκὸς, αὐτὴν μὲν ἐν καιρῷ ἀποδοὺς, ὅπερ ἐξ αὐτῆς ἔσχε, γυμνῷ δὲ τῷ νῷ

25. Sic a principio homines Dei disciplinam ejus amplecti promiserunt. Ego autem dicturus sum quid postea, nostro ævo, sancti monachi multum vivere visi, re autem mortui, qui primo versari in cœlo constituerant, et mutato consilio terra lætantur; qui aliquantulum monachi fuerunt, verum mox non solum duplicantur, (non ad instar gemellorum Molionidarum (2) ad quorum vires et robur accedere est impossibile; neque secundum duplicem Platonis hominem, cujus duplicitas monstruosa effingitur, se duabus naturis tergiversantibus; neque secundum celebrem Janum qui duobus vultibus solum duplicabatur), sed aliis modis, nec laude dignis, in multiplicitatem extenditur duplicitas eorum. Cum Deus eos jusserit, quo tempore cœlesti mundo se velut mutatos et renovatos addicebant, crescere et multiplicari, nempe bonis actibus et virtutum excellentia, atque etiam multos discipulos sibi non degeneres producendo; isti e contrario ex alto deorsum conversi, et in caput præcipitati, res priscæ vitæ augent et multiplicant, student meros laicos bonis acquisitis superare, et priora stercora mundanæ conversationis colligere, quæ nihil sunt facta comparatione ad bona futura; tunc acquisitis bonis immodicis, cum nulla re indigent, et pauperes esse oportet, sine ulla necessitate ditantur, immemores præcepti : « Quærite regnum cœleste, et terrenum adjicietur vobis [1]. » Non enim sinunt hæc a Deo effundi spontanea, et effusa rursus referri quo necesse est, et eo modo ad auctorem reflecti verbi gratia eleemosynis et alia erogatione; sed tantæ passioni indulgent,

κε' Καὶ οὕτω μὲν ἀνέκαθεν οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι ἐκυρώθησαν τῆς αὐτοῦ γίνεσθαι ὑποταγῆς. Ἐγὼ δὲ ἥκω φράσων, οἷα τεχνάζονται ὕστερον οἱ τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου ἅγιοι μοναχοὶ, οἱ πολύβιοι ἄβιοι, οἱ τῇ κατ' ἀρχὴν μὲν προθέσει οὐρανοβάμονες, τῇ δὲ τοῦ σκοποῦ μεταθέσει γεωχαρεῖς· οἳ μικρόν τι μονάσαντες, εἶτα οὐ μόνον δυάζονται (καὶ αὐτὸ οὐ κατὰ τοὺς διφυεῖς Μολιονίδας, ὧν τὸ κατ' ἀνδρίαν σθένος ἀπροσπέλαστον· οὐδὲ μὴν κατὰ τὸν Πλατωνικὸν διπλοῦν ἄνθρωπον, οὗπερ ἀπόστροφος ὁ δυασμὸς πέπλασται, κατανωτιζομένων ἄλληλα τῶν συμφυῶν· τῷ παντὶ δὲ μᾶλλον οὐδὲ κατὰ τὸν περιαδόμενον Ἴαννον, ὃς προσώποις μόνοις ἐδυάζετο)· ἀλλὰ τρόποις ἄλλοις, οὐκ ἂν ἐπαινουμένοις, εἰς πολλαπλάσιον ὁ δυασμὸς αὐτοῖς ἐπεκτείνεται. Καὶ τοῦ Θεοῦ τοῖς τοιούτοις πάντως κελεύσαντος, ὅτε τῷ ἀνωτάτω κόσμῳ ἐπιδεδώκασιν ἑαυτοὺς, ὡς οἷον ἐγκαινιζόμενοι, καὶ οὕτω μεταθέμενοι, αὐξάνεσθαι, καὶ πληθύνεσθαι, ταῖς ἀγαθοπραξίαις δηλαδὴ καὶ τῷ κατ' ἀρετὴν περιουσιασμῷ ἐν σφίσιν αὐτοῖς· ἔτι δὲ καὶ τῷ μαθητὰς εἰς πλῆθος ἐκφύειν αὐτοῖς ἐξομοιουμένους. Οἱ δὲ ἐπαναστραφέντες ἄνωθεν κάτω, καὶ ὡς οἷον κατωκάρα βληθέντες, τὰ τοῦ προτέρου βίου αὔξουσι καὶ πληθύνουσι, φιλονεικοῦντες ὑπερβῆναι καὶ τοὺς ἀληθῶς βιωτικοὺς ταῖς κτήσεσι, καὶ τὸν πρότερον συρφετὸν τῆς ἐν κόσμῳ ἀναστροφῆς ἀπολέξαι, τὸ μηδὲν ὂντα πρός γε τὸν ὕστερον· τηνικαῦτα ὑπερεκπερισσοῦ κτώμενοι, ὅτε μηδενὸς προσδέονται, καὶ ὅτε πτωχεύειν ἐχρῆν, πλουτοῦντες εἰς οὐδὲν δέον· παρανοοῦντες αὐτοὶ τὸ « Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τὴν ἄνω, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τὰ κάτω. » Οὐ γὰρ ἀφιᾶσιν ἀπραγ-

[1] Matth. VI, 33.

(2) Narrant fabulatores, non historici, Molionidas, duos fratres, fuisse plaustrorum ductores, eisque duo capita aptata esse, manus quatuor; eos quam maxima concordia egisse; et sic viribus conjunctis multum valuisse.

μάτευτα ἐπιῤῥέειν ἐκεῖνα πρὸς Θεοῦ, ὡς ἐπιχυθέντα ἐξαντλεῖσθαι πάλιν, ὅποι χρὴ, καὶ οὕτως ἐπαναχάμπτειν πρὸς τὸν πέμψαντα, ἐλεημοσύνης λόγῳ καὶ λοιπῆς διακρίσεως· ἀλλὰ καὶ πραγματεύονται τὸ τοιοῦτον πάθος, καὶ ἁρπάζουσι, καὶ τὰ οὕτω περιελθόντα ἐναποτίθενται, θησαυρίζοντες ἐν τῷ καὶ ἀποθήκας ἀνευρύνειν.

A rapiunt et empta seponunt, et in receptaculis coacervata thesaurizant.

κς' Καὶ ἦν ἂν τοῦτο συγγνωστὸν τάχα τοῖς ἁπλουστέροις τὰ εἰς ἀκρίβειαν. Οἱ δέ που καὶ ἐξαντλοῦσιν αὐτὰ ἐπιῤῥήτως, ὡς οὐκ ἄν τις οὐδὲ ἀκούων ἀνέξεται. Καὶ ἔστιν αὐτὸ τοῦ εἰκότος. Εἰς τί γὰρ ἂν καὶ ταμιεύσηται τοιοῦτος ἄνθρωπος, εἰ μὴ ἐπὶ κανονικῷ; Διατί δὲ ὁ τεταγμένος ἀκτημονεῖν ταμειουχήσει, ὅτι μὴ ἐφ' ἁμαρτίᾳ; Καὶ οἴδαμεν ἐνταῦθα οἱ διοικούμενοι ὄψεσί τε καὶ ἀκοαῖς λαϊκοὺς ἄνδρας, οὓς ῥύπος ἀμπέχων, ὅλον ἐπύκαζεν αὐτοῖς τὸ σῶμα, ὡς οἷα καί τι περίβλημα, καὶ γυμνιτεία πολλὰ τοῦ σώματος ἐνεφάνιζεν, οὔτι ἀνεκτὰ βλέπεσθαι. Ἐλαγαροῦτο δὲ καὶ ἡ γαστὴρ, διάκενος οὖσα τὰ πλείω· καὶ ἐκρύπτοντο ἐκεῖνοι διὰ ταῦτα τὸν ἥλιον, δυσωπούμενοι τὴν τῶν πολλῶν θέαν αἰδοῦς λόγῳ, καὶ τῇ κατὰ βίον ἀφανείᾳ ζοφούμενοι. Ἐπεὶ δὲ φυγόντες τὸν κόσμον ἰδίασαν, καὶ τῷ Θεῷ παραστατεῖν ἐκύρωσαν, ἐξέλαμψαν κοσμικώτερον· καὶ τόν τε ῥύπον ἐξεκαλέσαντο, πυέλοις θερμῶν ὑδάτων συχνὰ ἐμβαψάμενοι· καὶ οὕτως οὐ μόνον τὸν σπίλον ἀπεγαγόντες ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μεμνῆσθαι, ὅτι τοῦ κατὰ Θεὸν προσώπου εἰσὶν, ὡς καὶ ἀπητήθησαν καὶ εὑρεστήθησαν· καὶ ἱματισμοῖς δὲ ἐνέπρεψαν ψευδομένοις τὸν μοναχικὸν τρίβωνα, καὶ τὰς κοιλίας ἐξώγκωσαν, ὡς μηκέτι μηδὲ ἔχειν φέρειν τὸ σύμφυτον βάρος, ἀλλὰ καὶ ἡμιόνοις ἀδροῖς ἀνατιθέναι αὐτό· καὶ οἱ μηδέποτε παραιτούμενοι πεζῇ τρέχειν τὴν γῆν ἀπείπαντο αὐτὴν ἐς τὸ παντελὲς, ἢ τιμῶντές που τὴν μητέρα οὕτως, καὶ καταπατεῖν αὐτὴν ὀκνοῦντες, ἢ σοφιζόμενοι τὸ ὑπέργειον· ὥστε καὶ θᾶττον ἂν Πέρσης ὁ παρὰ τῷ καλῷ Ξενοφῶντι ἀνάσχοιτο ποσὶν εἰς βάδισιν χρήσασθαι, εἴτε Κένταυρος ἀπολέξεται τὸν ἵππον, ἥπερ αὐτοὶ προτραπήσονται εἰς ὁδὸν τὴν διὰ ποδῶν οἰκείων.

26. Et forsan istud venia dignum ex parte hominum ignarorum perfectionis. Illi autem istud adeo audacter perpetrant, ut nemo audiens ferre possit. Et merito quidem. Ad quid enim talis homo thesaurizabit, nisi ad legitimum finem? Professus autem paupertatem ad quid congregat, nisi propter peccatum? Ibi enim veluti visu et auditu novimus laicos homines, quorum corpus totum, undique sordibus ut quodam pallio abscondebatur, et multæ B partes corporis ita nudæ apparebant, ut visa non ferrentur. Venter plerumque vacuus extenuabatur. Ideo solem isti reformidabant, oculos turbæ præ pudore non ferebant, atque obscuri in mundo ignorabantur. Cum autem relicto sæculo in solitudinem venerunt, et statuerunt Deo propinquare, mundanius fulserunt; squalorem crebris aquæ calidæ balneis deponere visi sunt, et sic non modo suas maculas aboleverunt, sed obliti sunt etiam se esse Dei personas, quod requisiti erant, et gratum habuerant, induti sunt vestibus pannum monachicum mentientibus; in tantum ventrem tumefecerunt ut non jam naturale pondus ferendum haberent, sed illud mulis vigorosis imponerent. Et isti pedibus incedere nunquam dedignati, terram ipsam plane recusant, C sive matrem illo modo reverentes, eamque calcare non audentes, sive gestientes super terram elevari; et sic Persa apud candidum Xenophontem pedibus ad ambulandum potius utetur, vel ab equo Centaurus disjungetur, quam isti propriis pedibus ambulabunt.

κζ'. Τάχα γὰρ παικτικῶς ἀφοσιούμενος ὁ τοιοῦτος μεγαλοσχήμων τὸ νενεκρῶσθαι τοῖς κάτω καθὰ καὶ παρήγγελται, καὶ ὡμολόγηκεν· ἀφίησι μὲν ἄλλως αὐτὸ ἐπιδείκνυσθαι πρὸς ἀλήθειαν δι' ἀργίας τοῦ ζῆν ἐμπαθῶς, καὶ τοῦ μὴ κινεῖσθαι κατὰ ζωϊκὰς ὀρέξεις· ἀνατίθησι δὲ εἰς ὑποζύγια ἑαυτὸν, καθὰ καί τι ἄχθος, καὶ αὐτὸ ἐτώσιον, καὶ οὕτω φέρεται ξυνωρίδι ἀλόγων, τοῦ τε κρυπτομένου, καὶ ὃ προφαίνεται· σοφιζόμενος ὁ ἐλεεινὸς, καὶ οὐκ ἐννοούμενος, ἑτερόλαν ἱππασίαν χρῆναι ποιεῖσθαι αὐτὸν προφητικὴν, τὴν καὶ ἀποστολικὴν, τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ, τὴν ταράσσουσαν ὕδατα, ὁποῖα ἡ Γραφὴ νοεῖν ὑπ.βάλλει· ζωογόνα μὲν ἄλλως πολυειδῶς, παραβεβλημένα δὲ θαλάσσῃ διὰ τὸ ἄπλετον καὶ ἀληθῶς μέγα καὶ εὐρύχωρον, ἤδη δὲ καὶ διὰ τὸ δυσπρόσιτον εἰς γεῦσιν τοῖς γε μὴ δυναμένοις, ἢ κατηξιωμένοις ἐμπίνειν τοιούτου ὕδατος· ὅπερ κατὰ θεωρίαν ἑτερόλαν ζῇ, καὶ ἄλλεται, καὶ ζωῆς αἰωνίου αἴτιόν ἐστιν, εἰ καὶ ὁ λαμπρὸς οὗτος ἀναβάτης ἀδδᾶ; τοῦ τοιούτου ἀπεχόμενος ὕδατος, ὅσα καὶ ἅλμης, οὐχ ἱππασίαν ἐννοεῖται ταράσσουσαν ὕδατα γραφικὰ,

27. Forte enim perfectus iste monachus, ut perludum satisfaciat voto moriendi mundo, ut admonitus est et promisit, contendit id aliis modis, et veraciter ostendere, scilicet otiositate vitæ impatibilis et se non moventis secundum cupiditates animales; sed seipsum, ut sarcinam quamdam et inutilem super jumenta imponit, et sic fertur in societate animalium irrationabilium, unius absconditi, et alterius manifesti. Decipitur ille miser nec cogitat alteram equitationem sibi esse faciendam, secundum prophetas et apostolos, equitationem salutiferam et turbantem aquas quales intelligendas Scriptura suppeditat. Istæ aquæ multis aliis modis vivunt, et mari assimilantur quia abundantes, magnæ et immensæ, atque difficile ad eas gustandas accedituris qui nequeunt aut dedignantur istam aquam bibere; eædem vero aquæ alio modo vivunt et exsiliunt, et dant vitam æternam si clarus eques, abbas, ab eis non minus ac sale abstinet, non cogitat equitationem aquas depictas everrentem, et fluctus procellosos, et chlamydem et mare refluens non agitat, quæ om-

nia experitur homo sæcularis per mare negotiorum navigans, non autem qui vitam quietam et tranquillam eligit.

σάλους δὲ τυφωνικοὺς ἀνακυκᾷ καὶ χαρύβδεις καὶ ἀμπώτιδας, ὧν κοσμικὸς πειρᾶται ἄνθρωπος, νηχόμενος διὰ θαλάσσης πραγμάτων, οὐ μὴν ὁ τὸν ἀκύμαντον καὶ ἀσάλευτον βίον ἐλόμενος.

28. O Helia qui curru raptus es, cur non ex alto mones, quomodo equitandum est his hominibus Dei, ne vita spiritualis ex terrena peregrinatione negligatur? Aut curru ignito elevatus, super mundum ascendens, numquid parum curas eum qui currui tuo insistere recusat, et nos sinis proferre quæ Deus imperaverit dicendo: Eia age, sic faciamus, sancte Dei monache! Quemadmodum non ubique ambulandum, sed aliquando sistendum est; neque omni vitæ spatio recte et inflexibile standum est, sunt vero tempora quibus corpori recumbere non solum super terram, verum si opus est in cubili, in lectulo, cum tapetibus conceditur: eodem modo nec pedibus terra proterenda est continuo, sed et curru utendum est, inter quasdam circumstantias, quales vitæ rota ex alto in imum vertente et suo circulo dies nostros involvente, sæpe reducuntur. Neque de solis morbis loquor, qui variis modis languens corpus in feretrum ascendere cogunt, sed et de aliis accidentibus, in quibus majorem ex monachis non necesse est pedibus incedere. Longa scilicet via illum super currum ascendere coget, sicut et majestas amœna et digna homine sancto, ne vulgo commisceatur.

κη'. Ὦ ἁρματηλάτα Ἠλία, τί δήποτε μὴ καταπέμπεις φωνὴν ἄνωθεν, ὅπως τοὺς τοῦ Θεοῦ τοιούτους ἀνθρώπους ἱππάζεσθαι χρὴ, ὡς μὴ ἀχρειοῦν τὸ κατὰ πνεῦμα διαβατικὸν ἐκ τοῦ κατὰ γῆς ἕρπειν; Ἢ σὺ μὲν πύρινος διφρευτὴς ἀπεκδὰς, καὶ τὸν κόσμον ὑπεραναβὰς, ὀλίγα ἐπιστρέφῃ τῶν μὴ ἐθελόντων ζηλοῦν τὸ σὸν δίφρευμα· ἡμῖν δὲ ἐφίης λαλεῖν, εἴ τί που καὶ θεόθεν ἐπέλθῃ φθέγγεσθαι; Καὶ δὴ ποιῶμεν οὕτω, ὅσιε τῷ Θεῷ μοναχέ. Ὥσπερ οὐ πάντοτέ σοι βαδιστέον, ἀλλά που καὶ ἠρεμητέον· οὐδὲ ὀρθοστάδην διανυστέον τὸ πᾶν τῆς ζωῆς ἀκατάκαμπτον, ἀλλὰ ἐν καιροῖς καὶ κατακλίσει δοτέον τὸ σῶμα, καὶ αὐτῇ οὐ μόνον κατὰ γῆν, ἀλλ' εἰ δεήσει ἐν χαμεύνῃ καὶ κλίνῃ, καὶ ταῦτα μετὰ στρώματος· οὕτως οὐδὲ ποσὶ διόλου τριπτέον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ ἐποχητέον διὰ περιπέτειαν, ὁποίας πολλὰς ὁ τοῦ βίου τροχὸς περιφέρει, στρεφόμενος ἄνω κάτω, καὶ ἀνακυκλῶν τὰ βιωτικά. Καὶ οὐ λέγω τὴν κατὰ νόσον, ὁποῖαι καὶ αὐταὶ πολυειδεῖς τὸ ἐν ἡμῖν ταπεινὸν σωμάτιον ἀνατιθέασιν εἰς βάσταγμα, ἑτεροῖα δέ τινα περιπτώματα, ὧν ἕνεκεν ἀνάγκη καὶ τὸν ἐν μοναχοῖς ὑπέρμεγαν ἀπολέγεσθαι ποτε τὸ ποσὶ βαδίζειν. Μακρὰ τοίνυν ὁδὸς βιάσεται αὐτῷ τὴν εἰς ὑποζύγιον ἀνάβασιν, καὶ σεμνότης δὲ ἀστεία, προσήκουσα καθαρεύῃ ἀνθρώπῳ, μεγαλυνομένῳ ἐπίτηδες, ἵνα μὴ παραρριπτῆται εἰς ἄγροικον.

29. Hæc enim nonnunquam observanda sunt propter insensatos qui hominem interiorem perspicere non valentes, illum ex exterioribus volunt judicare. Ob hanc ergo causam non depingatur in portentosam personam ille magnus monachus, ne conspuatur ab ignaris, a quo si abstinet, non deerunt aliæ viæ ad alliciendos obvios. Etenim cum tempus erit, lætabitur, parceque subridebit. Quid ergo? parta hac æquanimitate, adhuc ridebit. Non enim penes me homines risum omnino condemnantes probare, donec audivi dicentem: « Beati qui nunc fletis, quia ridebitis [a]. Et iste servus Dei eodem modo se habebit, si quid jucundum acciderit: eum videre est dulce aspicientem, aurem blande præbentem, illis cum quibus colloquitur, ore benigno intuebitur hominem rectum ad exemplar regis nostri amœna pulchritudine.

κθ'. Πολλαχοῦ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα παρατηρητέα διὰ τοὺς ἀφραίνοντας, οἳ μὴ προκύπτειν εἰς τὸν ἔσω δυνάμενοι ἄνθρωπον, ἐκ τῶν ἔξω χαρακτηρίζειν αὐτὸν ἐθέλουσιν. Ὅθεν οὔτε εἰς εἰδεχθὲς χρώζοιτο ἂν ὁ τοιοῦτος μέγας μοναχὸς, ἵνα μὴ καὶ σιελογραφῆται τοῖς ἀπσιδεύτοις· εἰ δὲ μὴν ἀπέχοιτο, οὐδὲ τοῦ ἄλλως ἐπάγεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. Καὶ γὰρ καὶ παρυνεῖται, ὅτε καιρὸς, καὶ ὑπομειδιάσει γαληνιῶν. Τί δέ; εἰ πλεονάσας τοῦτ' τὸ κατάστημα, καὶ γελάσει. Οὐ γὰρ ἔχω φιλεῖν ἐγὼ τοὺς παντάπασιν ἐξωθοῦντας τὸν γέλωτα, ἕως ἀκούω μακαρίους εἶναι τοὺς κλαίοντας νῦν, ὅτι γελάσουσιν. Οὐκοῦν καὶ ὁ τοιοῦτος θεραπευτὴς τοῦ Θεοῦ πείσεται ὅμοιον, εἴ τί που παραπέσοι ἐφολκὸν εἰς ἀστειότητα· καὶ γλυκὺ δὲ ἐμβλέψει, καὶ ἀκοὴν ἐφελκύσεται, γλυκάζων, οἷς λαλεῖ· καὶ εὐωπὸς ἐντρανίζων ἔσται εἰς ἀνυπόκριτον, κατὰ τὸν ὡραῖον κάλλει Κύριον ἡμῶν.

30. Quemadmodum ergo certis temporibus novus cibus, et mundum balneum, et vestis non trita, sic, propter ista, currus huic monacho majori concedendus est ad usum, non ad nimium, aut ad malum usum. Quod ille modeste faciet, si recogitat, ut scriptum est, ascendentem super pullum super quem nemo sederat, et inter hymnos splendide triumphantem de nostro communi inimico dæmone; non autem aliter id agat, scilicet cum

λ'. Δοτέον οὖν, καθὰ καὶ τροφὴν καιρίως ἔξαλλον καὶ λουτρὸν καθάρσιον καὶ στολὴν ἀτριβῆ, οὕτω καὶ ὄχημα διὰ ταῦτα τῷ μεγαλοσχήμονι, ὥστε χρᾶσθαι, οὐ μὴν ὑπερχρᾶσθαι, εἶτ' οὖν παραχρᾶσθαι. Ποιήσει δὲ αὐτὸ ἐκεῖνος εὐλαβῶς, ἐνθυμούμενος τὸν, ὡς γέγραπται, ἐπὶ ἀσαγῆ πῶλον ἐπιβεβηκότα, καὶ μετὰ ὕμνων θριαμβεύσαντα κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου δαίμονος πομπικῶς· οὐ μὴν ἄλλως τρυφερῶς κατὰ τοὺς καὶ οὕτω σπαταλῶντας, ἵνα μὴ τῷ λόγῳ τούτῳ

[a] Luc. vi, 21.

καὶ τῇ ἀδιακρισίᾳ καὶ τῷ ἀδιαφόρῳ τῶν, εἰ χρὴ οὕτω φάναι, προταχτικῶν οἱ ὑποταχτικοὶ διαστρέφωνται τοῦ ἰθυτενοῦς, φαύλοις τούτοις ἀρχετύποις ἐξομοιούμενοι, καὶ οὐκ ἐντέχνως, οὐδὲ πρὸς ἀκρίβειαν τὰ πνευματικὰ γραφόμενοι. Μὴ γὰρ οὐ φιλοσοφία κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας ἐστὶ καὶ ἡ πολιτεία τῶν οὕτως ὑψηλῶν μοναχῶν, οἳ τὸν τῷ ὄντι φιλόσοφον ἐν σφίσιν αὐτοῖς εἰκονίζουσι, τὸν ὡς ἀληθῶς πρῶτον καὶ ἀνυπόθετον; ὃς πρὸς οὐδεμίαν ὅλως ἀρχὴν ἄλλην σχηματίζει τὰς κατ' αὐτὸν θεωρίας, ὅτι μὴ πρὸς τὴν ὑπέραρχον καὶ ἄναρχον· εἰς ἣν ἀναβαίνων, καὶ δραττόμενος αὐτῆς, καὶ ἐμπνεόμενος, ἀποκαθιστᾷ ἑαυτὸν εἰς αἰτήματα καὶ ἀξιώματα καὶ ἐννοίας, δι' ὧν συνάγει τῷ Θεῷ φίλα θεωρήματα, θεάμασιν αὐτὰ συγκροτούμενα, οἷς ἐλλάμπεται, ἀμέτως ὁμιλῶν τῷ Θεῷ σχήματι μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ τῷ κατ' αὐτόν· τὰ μικρὰ καὶ χαμερπῆ παραλογισάμενος, καὶ ὡς, εἰ οὐδὲν θέμενος, ὅτι μηδὲ οἱ κατ' αὐτὰ ἐσχηματισμένοι λόγοι τε καὶ ἄνθρωποι τὸ ἐντελὲς ἀπειλήφασιν.

λα'. Ἀλλὰ γὰρ ἐνταῦθα ὑποβλέπομαι τοὺς μικροσχήμονας μοναχοὺς, οἷς μέμηλε τὰ πλείω ἱπποκομεῖν καὶ ἱππάζεσθαι, τονθορύζοντας, καὶ μύζοντας, καὶ ὧδε κἀκεῖ στρεφομένους· τάχα μὲν εἰς ἀπόστροφον τὸ ἐπ' ἐμοὶ, τυχὸν δὲ καὶ, ἵνα ὀργάνῳ περιτετυχηκότες ἐξ αὐτομάτου, χρήσωνται κατὰ τῶν ἐμῶν χειλέων, ὡς λάλων ὑπὲρ τὸ δέον. Ἐγὼ δὲ ἀφιεὶς αὐτοὺς κατὰ τὰ θυμομαχοῦντα τῶν θηρίων διατεθεῖσθαι, καὶ προφωνησάμενος· ἀναμένειν ἡσυχῇ τὸν ἐπ' αὐτοῖς λόγον, τῶν ἐμῶν πάλιν μεγάλων μοναχῶν γίνομαι, καὶ εἰς νοῦν αὐτοῖς τίθημι, ὁποῖα μὲν τῷ Θεῷ ηὔξαντο, οἷα δὲ ἐπιδείκνυνται· οὐχ ἁπλῶς ἑτεροῖα, ἢ ἀλλοῖα, ἢ ἄλλα, ἢ διάφορα, ἐναντία δὲ εἰς τὸ πᾶν, ὡς εἴπερ μὴ ἠρωτήθησαν ἐπὶ διορθώσει κακιῶν καὶ ἐπ' ἀναλήψει ἀρετῶν· ἀλλ' ἵνα τὰ φαῦλα ἐπεγνωκότες ἀνδρίσωνται ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις, καὶ ἐρμηνευθέντες τὰ δεινὰ, οἷς ἐκπολεμεῖται ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, προσχωρήσωσιν ἐπ' αὐτὰ, καὶ φιλιωθέντες ἔλθωσιν εἰς ἓν αὐτοῖς, καὶ μὴ ἔχωσι τοῦ λοιποῦ ἐξ ἐκείνων πράγματα· δεδιότες οἷον, μή ποτε ὁ θεῖος ὁπλισμὸς, ὃν ἀναληφθέντα ἐκ τοῦ κατὰ Θεὸν θωρακίου περίκεινται, ὡς ἀνόπιν ὁ λόγος ἐδήλωσεν, οὐ δεφενδεύσῃ αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν, οὐδὲ δυνήσονται κατασβέσαι τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ ἐχθροῦ· ἅπερ κατὰ μὲν σιδηρέου θώρακος, τοῦ κατὰ Θεὸν, καὶ κατὰ στερεοῦ θυρεοῦ, ἔτι δὲ καὶ παντὸς ἐρυμνοῦ τειχίσματος μικρὰ ἢ οὐδὲν ἐνεργοῦσι, κατὰ ξὺν καλάμης καὶ χόρτου καὶ λοιποῦ συρφετοῦ δύνανται εἰς ἐκφλόγωσιν καὶ ἀπώλειαν.

λβ'. Τοῦτό τε οὖν οὕτω δειλιᾷν ἐπὶ τοῖς πνευματικοῖς ὅπλοις ἐοίκασι, καὶ οὐδὲ τὰ προπεφρασμένα ἱερὰ ἐκεῖνα τῆς πνευματικῆς κουρᾶς εἰς νοῦν ἄγειν ψάλματα φαίνονται, δι' ὧν ὅσα καὶ σαλπίγγων καὶ λοιπῶν ὀργάνων, οἷς θαρσοποιοῦνται εἰς μέγαν πόλεμον ἄνθρωποι, γλυκέως ἐτάξαντο τὸν κατὰ τοῦ δαίμονος ἕκαστος πόλεμον, κατεπᾳδόμενος καὶ μακαρισμοῖς, ὡς ἐρρέθη· ὧν οἱ τοιοῦτοι στρατιῶται τοῦ Θεοῦ ἐπιτυγχάνουσιν ἀριστεύσαντες. Οὐκ ἐνθυμεῖται δὲ ὁ τοιοῦτος μοναχὸς οὐδὲ τὴν τοῦ βίου κατάγνωσιν, ἣν καταψαλλομένην ἀκούων συνηγαλλιᾶτο καὶ συγ-

pompa, secundum deliciantes, ne ista agendi ratione, nulla adhibita discretione et differentia a prælatis, si ita loquendum est, subjecti a via recta deducantur, istis variis exemplis fiant similes, et sine arte, sine perfectione spiritualia edoceantur. Nonne enim philosophia est juxta sanctos Patres horum magnorum monachorum gubernatio, qui vere philosophum inter eos, vere primum, et nulli præferendum imitantur? Hic nempe ad nullum aliud principium suas theorias informat, nisi ad illud quod fuit ante omne principium, nec habet principium, ad quod ascendens, quod adeptus, a quo inspiratus, quæstionibus, propositionibus, sententiis et cogitationibus incumbit, et exinde considerationes Deo gratas, et auditoribus applaudendas colligit, et sic illustratur, dum Deo magno et altissimo exemplari immediate adhæret, parvaque et terrena fastidit, et pro nihilo reputat, eo quod istis rebus informati homines et sermones admittant perfectionem.

31. Nunc autem minores monachos, quibus equos curare et ascendere plerumque cordi est, inspicio mussitantes, querentes, hinc illinc agitatos, sive ut me increpent, sive instrumento sponte oblato utantur contra labia mea dicentis plura quam oportebat. Ego vero istos more ferarum sinens sævire, et sermonem de ipsis jubens silere, rursus ad monachos magnos meos redeo, eorumque in mentem revoco quæ Deo voverint, et quæ ostendunt; non varia autem, aut diversa, aut alia sunt, sed plane contraria; quasi interrogati non fuissent de vitiis curandis, assumendaque virtute, sed ut cognita vanitate ad eam innuant ut admoniti de periculis quibus est obnoxius homo Dei, in ea incurrant, et facta amicitia in unum simul pergant, neque amplius curas de istis capiant; quasi timeant ne arma divina quæ assumpta ex arce Dei induerunt, ut ostendit sermo superius, securitatem sibi non præbeant, nec possint tela ignita inimici exstinguere, quæ quidem contra sidereum et divinum thoracem, vel contra firmum clypeum, sive quodcunque munitum propugnaculum parum vel nihil valent; contra calamos autem, aut fœnum, aut reliquum acervum possunt incendium et ruinam inferre.

32. Hoc de spiritualibus armis isto modo reformidare visi sunt, et psalmos sacros tonsuræ spiritualis ante celebratos in mentem revocare non videntur, quibus velut tuba et aliis instrumentis homines ad strenuum bellum excitantibus, ipsi singuli se pugnaturos contra dæmonem libenter promiserunt, et beatitudine qua fruuntur sortes Dei milites, allecti sunt, sicut dictum est. Nec considerat iste monachus vitæ condemnationem, qua audita exsultabat, et ipse condemnabat; sed quasi cum pœniteat quod aliquid bonum condemnaverit

ad pristina revertitur, ea blande amplectitur; non modo demisse, ut prius, sed objectius agit, si fieri potest. Nec amplius meminit quid interrogatus sit, quidque responderit, sancta initiatione ineunte.

33. Ista interrogatio, frater, ad causam tui adventus maxime spectabat; quærebat insuper utrum operi maximo applicatus in hoc usque ad finem fortissime permaneres, si paucis verbis omnia dicenda sunt. Et tu ardenter, corde sincero, ut videbatur, spopondisti. Ita illo tempore. Multi testes non patientes exprobrati mendacii, ii in primis qui Omnipotenti propinquant, quorum vocem audire quisque optat, nempe angeli Dei; quos si quis mendacii arguere auderet, ipso facto manus in Deum attolleret. Nec longum tempus effluxerat, et ecce conventio pro nihilo reputabatur; aliter, cum insania, non cum recta et sana ratione tenebatur. Obedis tu quidem, sed non ut statuisti, quando te aliquis ad loculos simul dividendos, ad parandam innocentis hominis inhumationem, aut ad alia similia invitat. Nonne enim ista sunt, quæ a te in homines nihil meritos aguntur? Tua enim opera esse autumo quæ a te jubentur. Sic enim obedis ut non debebas. Oculum projicere necesse erat magis quam sic audire et obedire. In tantum premi recusas, ut oculi tui cærulei (4), more ferino, te abripiant in alios premendos, ut tu læteris. Causa enim gloriæ quam repulisti, sub specie contemptus cui iterum renuntiasti, quibusque humilitatem ovis Dei præposuisti, non modo premis, sive teris (quod est θλίβειν), sed etiam stringis, suffocas, vulneras, colaphizas, castigas, pressuram moliris eo fine, ut conterens, stans seorsim et inaccessus ex alienis bonis possis locupletari. Quæ novo consilio peragis, sicque mentiris quam elegeras paupertatem, hodie quidem restringentem et evangelice prementem, postea autem immensam planitiem aperientem.

χωρίαν, ἣν ἑστερξας, τὴν ἄλλως μὲν ἀποστενουμένην ἐκεῖ ἀνοίγουσαν εὐρυχωρίαν ἀνεκδιήγητον.

34. Ecce nunc subit memoria paupertatis non absolutæ circa necessaria, sine quibus vivere non potest homo, quia in purum animum monachus magnus non translatus est; sed illius paupertatis quæ nihil habet commune cum superflua abundantia, siquidem nec paupertas absolutam indigentiam trahit, nec idem est in angustiis esse aut in deliciis: et ideo multi non egentes pauperes esse et dici possunt, in his quæ ad mundum, aut ad sanctum Spiritum pertinent. Similis est enim fonti vita prospera, et abundantia: et quemadmodum super locum magnum et frequentatum fons parvus modicum pratum irrigans habet inutiles aquas exiguas; et contra si civitas satis magna est, abundans aquis sane abundantiam nec ad necessaria quidem dissipabit: sic in monasterio

κατεγίνωσκεν· ἀλλ' ὡς οἷον μεταμελόμενος, ὅτι καλοῦ πράγματος κατεγίνωσκεν, ἐπάνεισιν εἰς τὰ πρώην, καὶ ἐκμελίσσεται αὐτὰ, βιοτεύων φαύλως, οὐχ ὥσπερ καὶ πρὶν, ἀλλὰ θερμότερον, εἴ γε δύναται· καὶ οὐ διαλογίζεται, τί μὲν ἠρωτήθη, ἐναρχόμενος τοῦ ἱεροῦ πολιτεύματος, τί δὲ ἀπεκρίνατο.

λγ'. Ἡ ἐρώτησις ἐκείνη, ὦ ἀδελφὲ, τὸ τῆς προσελεύσεως ἐπολυπραγμόνει αἴτιον· ἐπυνθάνετο δὲ καὶ εἰ προσελθὼν ἐργασίᾳ σπουδαιοτάτῃ, παραμενεῖς αὐτῇ μέχρι τέλους φερεπονώτερον, εἰ χρὴ τὸ πᾶν εἰπεῖν ἐν οὕτως ὀλιγίστῳ. Σὺ δὲ κατέθου θερμῶς, καὶ, ὡς ἐφαίνετο, ἐκ βυθίου θελήματος. Καὶ τοῦτο μὲν τότε. Καὶ οἱ μάρτυρες πολλοὶ, καὶ οὐδὲ παραγραφὴν εἰδότες πάσχειν, καὶ μάλιστα οἱ τῷ κρείττονι πλησιάζοντες, ὧν εὔχεταί τις ἀκοῦσαι φωνὴν, οἱ τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι· οὓς εἴ τις παραγράψασθαι ἀπαυθαδίσεται, αὐτίκα καὶ Θεοῦ αὐτοῦ κατεπιχειρήσει. Οὐ πολὺς δὲ καθορᾶται χρόνος, καὶ ἡ ἀνθομολόγησις ἐκείνη κατήργηταί σοι ἄλλως φυλαττομένη, κατά τινα παράνοιαν, καὶ οὐ πρὸς ὀρθότητα καὶ ὑγίειαν λογισμοῦ. Ὑπακούεις μὲν γὰρ — πλὴν οὐ καθὰ ἐτάξω, ἀλλ' ὅτε τις προκαλέσεταί σε εἰς κοινοποίησιν βαλαντίου, καὶ εἰς προαγωγὰς κρύψεως ἀνδρῶν ἀθώων εἰς γῆν, καὶ εἰς ἄλλα ὅμοια. Ἦ γὰρ οὐ τοιαῦτα τὰ διὰ σοῦ ἐντριβόμενα πράγματα τοῖς οὐδὲν αἰτίοις; Σοῦ γὰρ εἶναί φημι ἔργα τὰ ὑπὸ σοῦ κελευόμενα. Καὶ οὕτω μὲν ὑπακούεις, ὡς μὴ ὤφελες· ὤφελες γὰρ κεκωφῶσθαι μᾶλλον, ἢ οὕτως ἀκούειν καὶ ὑπακούειν. Θλίβεσθαι δὲ εἰς τοσοῦτον ἀπέχεις, ὡς διὰ τὴν ἐν σοὶ θηριώδη γαροπότητα καὶ πραγματεύεσθαι θλίψεις ἑτέροις, ἵνα σὺ χαίρῃς. Τῷ γὰρ λόγῳ τῆς ἐνδοξότητος, ἣν ἀπελέξω, καὶ τῇ ἀφορμῇ τοῦ ἀκαταφρονήτου, ὃ καὶ αὐτὸ ἀπῃρνήσω, οἷς πρόβατον Θεοῦ γεγονὼς προεῖλου ταπεινωστν, οὐχ ἁπλῶς θλίβεις, εἶτ' οὖν πιέζεις (τοῦτο γάρ ἐστι θλίβειν), ἀλλὰ συμπνίγεις, ἄγχεις, αἰκίζεις, κολάζεις, ὑπερβαίνων εὐμεθόδως τὴν θλιπτικὴν ἐνέργειαν· ἵνα συντριπτικὸς ἀποκατάστας καὶ ἀπρόσιτος, ἔχῃς τοῖς ἀλλοτρίοις ἐμπλατύνεσθαι· ὃ δὴ καὶ ποιεῖς χάριτι τῆς ὑστερογενοῦς ἐν σοὶ προθέσεως· καὶ οὕτω φεύγῃ καὶ τὴν στενοχωρίαν, ἣν ἔστερξας, τὴν ἐν τοῖς ὧδε, καὶ θλίβουσαν εὐαγγελικῶς, ἐν δὲ τοῖς

λδ'. Μνήμη δέ μοι στενοχωρίας ἐνταῦθα, οὐ τῇ καθάπαξ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ ὧν ἄνευ οὐκ ἔστι βιοῦν ἄνθρωπον τοιοῦτον, ὅτι μηδὲ εἰς αὐτόχρημα νοῦν ὁ μεγαλοσχήμων μετασκεύασται· ἀλλὰ τῆς ἀνεπιμίκτου τῷ περιουσιαστικῷ πλατυσμῷ· ἐπεὶ οὔτε τὸ στενόχωρον ἀνεπίδεκτόν ἐστι τοῦ ὅλως χωρεῖν, καὶ οὐδὲ ταυτὸν στενοχωρεῖσθαι καὶ ἐμπλατύνεσθαι· διὸ καὶ ἔστι πολλοὺς μὴ ἀπεριττοὺς ὄντας, ὅμως ἐστενοχωρημένους καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι, καὶ αὐτὸ ἐπί τε τῶν τοῦ κόσμου, καὶ τῶν, ὅσοι τοῦ θειοτάτου Πνεύματος. Ἔοικε γὰρ πηγῇ τινι καὶ ὁ κατὰ βίον πορισμὸς, καὶ ὁ ἐντεῦθεν περιουσιασμός· καὶ ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι, καθάπερ ἐπὶ μεγάλου καὶ πολυανθρώπου τόπου βραχεῖα πηγὴ, οὐκ ἀξιόλογον ἐκβλύζουσα λιβάδιον, ἀχρεία ἐστὶ τῆς ὀλιγότητος· εἰ δέ που εὐπε-

(4) Apud veteres cærulei oculi habebantur ut signa roboris animalium et hominum.

ῥίγραπτός τις εἴη κώμη, πληθύουσα ὕδασιν, εἰς οὐδὲν ἐκείνη ἀναγκαῖον εὐμοιρεῖ τοῦ πλησμίου ὕδατος — οὕτω καὶ ἐπὶ μοναστηρίου μὲν σμικροῦ μάταιος ἡ ὑπέρπλεως κτῆσις, καὶ μάλισθ' ὅτε οἱ μονάζοντες εἰς κενὸν ἀφιᾶσι κατακεῖσθαι τὸ περιττόν· μεγεθυνομένῳ δὲ, καὶ οὐ μόνον οἰκοδομαῖς, ἀλλὰ καθὰ καὶ νομῆς δαψιλοῦς μεγάλῳ ποιμνίῳ.

λε'. Καὶ ἔχει τις ἐπιλέγειν τῷ μὲν εὐπεριγράπτῳ φροντιστηρίῳ τὸ « Ἡ πηγή σοι τοῦ ὕδατος ἔστω ἰδία, μὴ παραπίνοντι κλοπιμαίας γλυκύτητος, » τῷ δὲ εὐπεριουσιάστῳ εἰς ὑπερβολὴν τὸ « Ὑπερεκχείσθω τὸ ἐν σοὶ ὕδωρ ἔξω τῆς γραφικῆς ὁδοῦ, » ὃν καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς τῇ ἀδάτῳ καὶ ἀνύδρῳ ἀντιδιαστέλλει. Καὶ ὁ Θεὸς εἰς ἀμάραν πολύῤῥουν τεχνᾶται τοῖς δεομένοις ἀρδείας κανονικῆς· ὡς, εἰ μή γε οὕτως ἐξαπορῥέειν μέλλοι τὸ τῆς ὑπερχτήσεως ὕδωρ, κρεῖττον ἦν ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν θεμέλια ὀρυγῆναι τοιαύταις οἰκοδομαῖς, ἢ ἀλλὰ τελεσφορηθείσας ἐκ μέσου γενέσθαι ἀρπυίαις καὶ σεισμοῖς καὶ θείῳ πυρί.

λζ'. Τί γὰρ κτητέον καὶ ἐπικτητέον εἰς πονηρὰν κτῆσιν τοὺς εἰδότας, ὅτι καὶ γῇ μετάλλοις τιμίοις πλουτοῦσα οὐ συνέχει αὐτὰ εἰς ἐνδόμυχον, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπιπολῆς ἐξανθεῖ, ὡς καὶ φαίνεσθαι καὶ συνάγεσθαι εἰς χρῆσιν ζωῆς· τὰ δὲ κρύπτει μὲν, ἐμφαίνει δὲ ἄλλως ἐν τῷ πολυπραγμονεῖσθαι βαθύτερον, καὶ οὕτω διδόναι αὐτὰ μεταλλευταῖς ἐπὶ οἰκωφελίᾳ, οἳ καθά τι ὄψον κόπου τὰ κερδαλέα λαμβάνουσι; Καὶ κοιλίαι δὲ γῆς, ὕδατος μεμεστωμέναι, ἄλλαι μὲν ἀνερεύγονται τὸ ἐν αὐταῖς καλὸν εἰς ἐμφανὲς, καὶ οὕτω κοινὴ ἀπόλαυσις πρόκειται· πλείους δέ γε συστελλόμεναι εἰς κρύφιον, τοῖς φρεωρύχοις ἀρετὴν παρέχουσι, δεξιουμένοις αὐτὰς τεχνικῶς, καὶ εἰς φῶς προάγουσι. Καὶ οὕτω μὲν, ὦ ἡμέτεροι μεγάλοι ἐν τοῖς ὧδε μοναχοὶ, οὐ καθ' ἑαυτοὺς μέντοι ἄλλως μεγάλοι, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ μεγάλου περίθεσιν σχήματος, ὅμοιον δὲ εἰπεῖν, διὰ τὸ προφαινόμενον, περιουσιαστέον καὶ ὑμᾶς ὑπερθεν ἴσως μέτρου· ἄλλως δὲ οὐκ ἄν. Προμήθεια γὰρ καὶ μόνη τοῦ μέλλοντος, καὶ αὐτὴ σταθερὰ καὶ θεοφιλὴς, τὴν τοῦ πλεονάζοντος ἀπόθεσιν συνιστᾷ, χρησίμην ἐσομένην καὶ ἀναγκαίαν ἐν τοῖς εἰσέπειτα. Ὅπερ ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν πόλεων μάλιστα ἐφωράσαμεν οἰκονομίας λόγῳ καταπράττεσθαι· ὅπου ἀποτίθενται μὲν καθὰ καὶ ἐν εὐαγγελικοῖς κοφίνοις, ἔτι δὲ καὶ σπυρίσιν, ἐλλείμματα θεῷ φίλα, εὐλογητοῦ κόρου λείψανα· οὐ δαπανῶνται δὲ ἀχρείως εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλ' ὅτε καιρὸς καλέσει δαπάνης, ἐξαντλοῦνται τὰ συνηγμένα· ὥστε ἢ ψυχὰς πεινώσας ἐμπλῆσαι ἄρτων, καὶ ἐν ἡμέραις χορτάσαι λιμοῦ, ἢ κατὰ αἰχμαλωσίας ῥυῆναι· ὡς παρασύραι μὲν κατὰ δουλώσεως, ἀποκαταστῆσαι δὲ τοὺς ἠχμαλωτισμένους εἰς τὸ ἐλευθέριον· ἢ ἀντικαταστῆναι χρόνῳ ἐγχανόντι κατὰ τῆς μονῆς, ἢ ἄλλο τι ἐνάρετον καταπράξεσθαι.

λζ'. Τοιούτῳ δέ τινι λόγῳ δίχα πολλῶν ἄλλων, δι' ὧν τὰ κατὰ κόσμον συνίσταται, καὶ τῷ Δαυϊτικῷ

A parvo inutilis est nimia possessio, et præsertim ubi monachi superfluum in vanum abire sinunt; amplissimo autem monasterio tum domibus, tum rebus sacris eas replentibus, prodest magna abundantia, sicut magno gregi pascuum abundans.

35. Posset aliquis de parvo monasterio dicere : « Fontes aquarum habeto solos, non de furata dulcedine bibens; » et de nimium divite : « Deriventur fontes tui extra rectam viam(5), quam ab invio et sitiente distinguit Psalmista. Iis qui regulari irrigatione indigent, largum rivulum præparavit Deus; ubi enim abundans aqua flueret non debuisset, melius fuisset, si a principio fundamenta supposita non fuissent, vel si in altum elevata terræ motu, tempestate et cœlesti igne diruta fuissent.

36. Cur enim addent et superaddent in pravam possessionem, non ignorantes pretiosis metallis terram ditatam ea in visceribus non recludere, imo quædam extrinsecus patefieri solere, quæ manifestantur et in usum vitæ colliguntur; quædam vero tegere, et aliter proferre, quando funditus evertitur, eaque profutura universitati tradere metallicis, qui ea lucra pro condimento laboris sui percipiunt? Et viscera terræ aqua repleta modo bonum suum ad extra profundunt, et universis prosunt, et sæpius eam in abscondito loco colligunt, fodientibusque dant utilitatem suam arte haustam et adductam ad lucem. Eodem modo, o monachi, hisce rebus magni, non tamen per vosmetipsos magni, sed eo quod magnam evangelii formam induistis, quasi dicatur ex eo quod apparet, vobis forte supra modum abundandum est; alio modo, minime. Sola enim providentia temporis futuri eaque constans et religiosa divitem docet seponere quod utile et necessarium erit in posterum. Quam dispensationem in maxima civitatum præsertim vidimus exerceri, ubi reponuntur in canistris evangelicis, ac in sportis fragmenta remanentia et Deo grata, atque reliquiæ abundantiæ benedictæ. Hæc inutiliter, non urgente necessitate, non dividuntur, sed cum adest tempus distribuendi, collecta omnia exhauriuntur sive ad animas famelicas panibus saturandas, ad cibum tempore famis, sive ad erogandum captivis, verbi gratia, ad minuenda mala captivitatis, ad servos libertate donandos, aut ad subveniendum monasterio penuria adveniente, sive ad aliud quid bonum perficiendum.

37. Eadem ratione, omissis multis aliis quibus mundanæ res reguntur, in thesauro Davidis multa

(5) Nescimus quonam Scripturarum exemplari usus sit Eustathius; sic enim habent Septuaginta ad hunc locum : « Prov. V, 17 : Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, » et « 16 : Non supereffundantur tibi aquæ extra tuum fontem. »

auri talenta recondita sunt. Celebratur etiam egregia illa erumena, etsi laudandus non fuerit Judas, qui eam portabat. Attamen concilium seniorum apostolicum admodum eleemosynas large erogatas amabat. Propterea concessa est ista abundantia, sicut in templis, vasorum sacrorum et aliarum rerum magnus numerus. Ea vero in sinu monachorum ita recondere ut abscondantur impura et Deo invisa quis probaverit? quales sinus apud nos videmus plenitudine manuum tempore messis, et spicis collatis (ut loquar [9] cum Davide) cumulatos immodice, idque apud homines parvi momenti.

μνήματι τάλαντα ἐγκέκρυπτο χρυσίου πολλοῦ. Ὑμνεῖται δὲ καὶ γλωσσόκομον ἐκεῖνο καλὸν ὄν, εἰ καὶ ὁ βαστάζων αὐτὸ Ἰούδας οὐ καλὸς ἦν. Ἠγάπα δὲ καὶ ἡ ἀποστολικὴ γερουσία τὰς ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ ἀρκούσας προσφοράς. Συγχεχώρηται οὖν διὰ ταῦτα καὶ τὸ τοιοῦτον περίσσευμα, καθὰ καὶ ἐν ἱεροῖς ἡ τῶν ἁγίων σκευῶν καὶ λοιπῶν κτήσεων περιττότης. Κόλποις δὲ μοναχικοῖς ἰδίως ἐμφωλεύειν αὐτὰ, ὡς καὶ νεοττεύειν ἀκάθαρτα καὶ τῷ Θεῷ ἀπρόσφορα, τίς ἂν γνωματεύσειεν; ὁποίους κόλπους ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὁρῶμεν, ἀπὸ χειρῶν κληρώσεως ἐν θερισμῷ καὶ συλλογῇ δραγμάτων (Δαυϊτικῶς φράσαι) ἐξογκουμένους εἰς ὑπέρμετρον, καὶ ταῦτα ἐν ἀνδράσι μικροῦ ἡμιωβολιαίοις.

38. Nonne enim novimus homines vile subtegmen texentes, vixque pro laboris pretio nummos in manibus quotidie reportantes, quosdam vestes reficientes, aut æs tundentes, aut ponentes tentoria, alios vero pelles cujusvis generis tractantes, et alios pro modica hordei massa mare everrentes, plures etiam mendicos, proindeque maleficos? Quibus addendi sunt homines qui, furatis rebus sacris et aliis, hanc urbem quia molestam reliquerunt, oculosque in hunc montem converterunt, aut alium circa nos, ubi antea elucebant virtus et dignitas, nunc autem contraria; quique per speciem animæ conversæ et salvandæ nummos acceperunt; homines sive nihili, sive peccaminosi, quorum manus hodie, ut non decebat, nec oportebat, replentur. Non oportebat quidem, quia pridie pauperes, hodie fieri pauperiores necesse est; non decebat, quia, ut dictum est, propter abundantiam manuum, pedes in malitiam feruntur, et laborant in his quæ odit Deus. Hos forum sæpius quam ecclesiasticorum cœtus conspicit; ipsi libentius monasterium quam plateas relinquunt. Hos simulare solitudinem non oportebat, sed perseveranter quietam vitam jugiter ducere, nec spiritualem tranquillitatem fingere, nec ex ea causa agitationis plusquam oportet accipere, quod per jocum dictum sit.

λη'. Ἢ γὰρ οὐκ οἴδαμεν ἄνδρας, τοὺς μὲν ἱστὸν ὑφαίνοντας ὀλίγου τιμώμενον, καὶ μόγις δι' ἡμέρας ἀποφερομένους κέρδος τοῦ καμάτου νούμμους εὐαριθμήτους, τοὺς δὲ ἱμάτια ῥάπτοντας, ἢ χαλκὴν κατακροτοῦντας, ἢ σκηνὰς καταρτύοντας, ἑτέρους δὲ σκευωροῦντας παντοῖα δέρματα, καὶ ἄλλους ὀγλοῦντας τὴν θάλασσαν ἐπὶ ὀλιγίστοις ἁλφίτοις· πολλοὺς δὲ καὶ αὐτόχρημα ἐπαίτας, καὶ δι' αὐτὸ κακούργους; Οἷς προσενθυμητέον καὶ τοὺς ἐξ ἱεροσυλίας καὶ λοιπῆς κλεπτικῆς τὴν μὲν πόλιν ταύτην ἀπειπαμένους ὡς δύσεργον, ἅραντας δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ὄρος τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς, ἔνθα πάλαι μὲν ἐνέλαμπεν ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ ἐκεῖθεν τίμιον, νῦν δὲ τὰ ἐμπαλίν· καὶ τὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν πραγματευσαμένους τά γε εἰς δόκησιν ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῆς καὶ ἀπαλλαγῇ τοὺς μὲν ματαίου βίου, τοὺς δὲ καὶ ἐφαμάρτου, καὶ νῦν πεπλησμένους τὰς χεῖρας, ὧν οὔτε ἐχρῆν, οὔτε πρέπει. Οὐκ ἐχρῆν μέν, ὅτι δίον ἐστὶ, τοὺς πρώην ἐκτημονοῦντας εἰς πλέον ἄρτι τοιούτους εἶναι· οὐ πρέπει δὲ, ὅτι διὰ τὸ, ὡς ἐρρέθη, πλήρωμα τῶν χειρῶν οἱ πόδες ὁ τοῖς εἰς κακίαν τρέχοντες πονοῦνται περὶ τὰ μὴ τῷ Θεῷ φίλα. Συχνότερον γὰρ βλέπει τούτους ἡ ἀγορὰ, ἢπερ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἄθροισμα· οἳ καὶ θᾶττον ἂν ἀπολέξωνται μονάζειν ἢπερ ἀγοράζειν. Καὶ μὴν ἔδει τοὺς τοιούτους μὴ ψεύδεσθαι τὴν μονὴν, ἀλλὰ μένοντας ἠρεμεῖν τὰ πολλὰ, καὶ μὴ σοφίζεσθαι τὴν πνευματικὴν ἡσυχίαν, μηδὲ ποιεῖν αὐτὴν ἀρχὴν τοῦ κινεῖσθαι, παρ' ὃ δεῖ, ἐν τῷ παραχούειν, ἠρεμίαν προηγεῖσθαι τάσης κινήσεως, ἵνα τι καὶ πρὸς Παρότητα φθέγξωμαι.

39. Manere jussus es, o monache, et sic philosophari, non tamen, more Peripateticorum, ire et redire; partes tibi ceciderunt in præclaris: monachus factus es, noli autem transfuga in mundum reverti et conversari in mundo, et inter eos qui sunt ejus. Cur ergo iterum reverteris ad eum? Insitus es ubi fuisti ordinatus, et insertio tua est opus dexteræ Dei, cum Psalmista si loquendum est. Locus tuus solitudo; tu, monachus; finis, ibi permanere. Quid ergo his fastidio habitis, et teipso sic eradicato, spiritualem custodiam frustraris, et fallis agricolam cui creditus es? Remane, mitte radices, ascende in altum instar cypressi, cedri et pini, quæ ad semper virendum sunt feliciter creatæ,

λθ'. Μένειν ἐτάχθης, ὦ μοναχὲ, καὶ οὕτω φιλοσοφεῖν, οὐ μὴν περιπατητικῶς ἀναστρέφεσθαι. Μόνιμος ἔλαχες εἶναι θειότερον· οὐ μὴν μεταβατικὸς κοσμικώτερον ἀπανίστης καὶ μετέστης κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Τί γοῦν παλίντροπος εἰς αὐτὸν ἐπανέρχῃ; Ἐνεφυτεύθης, ἔνθα τέταξαι· καὶ ἡ κατὰ σὲ αὕτη φυτεία δεξιᾶς Θεοῦ ἔργον, ψαλμικῶς εἰπεῖν· καὶ ὁ τόπος μονή· καὶ σὺ μοναχός· καὶ ὁ σκοπὸς παραμένειν ἐκεῖ. Τί οὖν τούτων κατεγνωκὼς, καὶ οὕτως ἐκκοπὼν σεαυτὸν, ἀχρειοῖς τὴν πνευματικὴν φυλακίαν, καὶ ψεύδῃ τὸν γεωργὸν, ᾧ πεπίστευσαι; Ῥιζώθητι μείνας, καὶ ἀνάβαινε εἰς ὕψος κυπαρίσσου δίκην καὶ κέδρου καὶ πεύκης, τῶν εὐγενῶς ἀειθαλῶν, καὶ ἔτι κατὰ τὰ φιλικῶς κάρ-

[9] Psal. CXXVIII, 7.

πιμα· ὡς ἂν οὕτω καὶ ῥίζας ἁπλώσῃς, δι' ὧν ἔσται σοι τὸ θάλος διηνεκὲς, καὶ εἰς πρέμνον ἀδρυνθῇς· ὃ καὶ παραφυάδας εὐφυεῖς ἀναθηλήσει, ἀνθρώπους δηλαδὴ τὴν σὴν ἀρετὴν ζηλοῦντας, καὶ οὕτω στερρῶς παραπεφυκότας σοι, καὶ στελέχη ἀνατελεῖ καὶ κλάδους καὶ ὄρπηκας· καὶ αὐτοὺς τέως μὲν ἄνθεσι βρύοντας τοῖς τοῦ καρποῦ προδρόμοις, ἐν δὲ καιρῷ καρπογονοῦντας τὰ ψυχικῶς τρόφιμα· ὧν δὴ πάντων ἐστέρηται τὰ μήτε παγίως εἰς βάθος ῥιζούμενα, μήτε εἰς ὕψος ἀναβαίνοντα, προστετηκότα δὲ τῇ κατὰ γῆν ἕρψει. Ὧν ἐκφεύγων τὸν ζῆλον, ὦ μοναχὲ, μηδὲ σὺ ἕρπε, ὡσεὶ καὶ τρίβολος· ἀχρειοῦσα τὸ θεῖον κήπευμα, μενοῦν γε μηδὲ κατὰ τὴν κάππαριν, ἧς εἰ καὶ χρηστοὶ πρὸς βρῶσιν οἱ κόρυμβοι, καί που καὶ τὰ ἄκρα, ὅμως, οἷς ἠκάνθωται, ἀπρόσβατός ἐστι καὶ αὐτὴ τοῖς μὴ καλῶς ὑποδεδεμένοις εἰς ἑτοιμασίαν ὁδοῦ. Ἐνταῦθα ἐνθυμοῦ καὶ ὅτι νόμος γεωργικὸς παραδέδοται τῷ πλείονι μὲν ἱστασθαι τὸ φυτὸν ἐγκεχωσμένον τῇ γῇ, τῷ δὲ ἐλάττονι, κινεῖσθαι, ὡς ἂν οὕτω τῆς μητρὸς γῆς ἀπολαῦον εἰς πλήσμιον, ἀναβαίνῃ ὄρθιον ἀσφαλῶς ἐπὶ καρποῦ ἐπαγγελίᾳ. Προσμένων οὖν καὶ αὐτὸς, καὶ ὡς οἷον ἐγκατορωρυγμένος εἰς γῆν τῇ τῶν ἔξω λήθῃ, καὶ ῥιζούμενος, ἀνάβαινε τῷ κατ' ἀρετὴν ὕψει, καὶ οὕτω τεχνάζου βάθος τοῦτο καὶ ὕψος θεάρεστον, μόνιμα πάντως καὶ αὐτά.

μ'. Τί γὰρ γελοιότερον τοῦ τὴν μὲν ἀρχὴν ἐκπεπτασθῆναι τῶν κατὰ τὴν πόλιν διατριβῶν, καὶ ἐξ ὀφθαλμῶν γενέσθαι φιλίας ἁπάσης, τῆς τε κατὰ συγγένειαν καὶ λοιπῆς, καὶ ἀρετῶν ὄρει προσβῆναι, καὶ ζητεῖσθαι, καὶ μὴ εὑρίσκεσθαι, μετὰ δὲ μικρὸν ἐπανελθεῖν, καὶ εὑρεθῆναι τοῖς μηκέτι ζητοῦσιν, ἀλλ' ἐκφροντίσασιν; Ὀψὲ μὲν, ὦ οὗτος, ἀπῆλθες ὡς ἐπὶ μετανοίᾳ· ταχὺ δὲ ἐπανῆλθες μετάμελος· ἀνέκαμψας κακῶς, ὅθεν συμφερόντως ἔφυγες. Οὐχ οὕτως οὐδὲ στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, καὶ φαντασάμενος νομὰς παλαιὰς καὶ λουτρὰ, οἷς ἐναθύρων ἔδοσκε, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἄλογον, τὰ δεσμὰ ῥήξας, ἐκεῖ τρέχει, ὅποι καὶ πρώην ἐνέμετο. Ἀγνοεῖν ἔοικας, ὦ ἀδελφὲ, ὅτι τὴν θεωρίαν, ἣν συνάγει ὁ καταμόνας ὁμιλῶν Θεῷ, ἀπόλλυσιν αὖθις, ὅτε τῆς ἀγορᾶς γένηται· καὶ ὅτι ἐκκρούεται ἡ ἡσυχαστικὴ μνήμη διὰ τῆς κοσμικῆς, καὶ ὡς ἐν ἀντιπεριστάσει τινὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ ἐκ τοῦ ὄρους πνευματικὰ ὁ καταβὰς ἀσκητὴς κάτω ἀφίησι, καμήλου δίκην ἀποθέμενος αὐτὰ δι' ὑποπτώσεως, τὰ δὲ τῆς τύρβης ἀχθοφορῶν ἄνω φέρει, καὶ τοῦ παντὸς ἀλλαξάμενος τὸ μηδὲν ἄνεσιν, ἀντὶ ἀσκητοῦ ἀσκίτης θύλακος, ἐμπεπλησμένος τὰ πολλὰ καὶ ἀγωγίμων, ἅπερ μισοῦσιν οἱ ἐγκρατεῖς, καὶ τοῖς ἐξ ἀφαιρέσεως φαντάσμασιν, ὁποῖα κάτωθεν ἀνεμάξατο ἀπαλείψας τὸ « κατ' εἰκόνα, » ὃ διὰ νοημάτων θείων ἐνετυπώσατο ἐκ τῆς μονῆς ἡ ψυχή.

μα'. Ἀνέβης εἰς ὕψος, ὦ κεκαρμένε, πνευματικῶς, καὶ ἄνθρωπος οὕτως ἐγένου Θεοῦ, ὅτε εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλθες. Τί γοῦν κατακυλιόμενος, πρινὴ καὶ κατασταθῆναι, πεδινὸς φέρῃ; Ὑψηλὸς γέγονας· διατί ἀποτελευτᾷς εἰς χθαμαλότητα; Οὐράνιος· διατί κατάγειος; Διέβης ἐκ φθορᾶς εἰς ζωὴν, ὡς οἷα

et etiam instar arborum propter fructus suos dilectarum, ut sic radices late diffundantur quæ perpetuam causent viriditatem, et truncus roboretur, qui frutices fertiles germinabit, scilicet homines tuæ virtutis æmulatores, juxta te assurgentes, referentes truncos et ramos et frutices; atque ii postea nunc flores fructuum signiferos edent, nunc fructus ad animam nutriendam germinabunt. Iis rebus omnibus privantur arbores quæ nec solidas radices agunt in imum, neque ad cœlum assurgunt, magis vero ad rependum humi sunt destinatæ. Quas noli æmulari, o monache, humi rependo, ut tribulus qui optimorum olerum utilitatem adimit; nec etiam cappari æquiparatur, cujus rami et summitates ad vescendum utiles sunt: et quorum tamen spinis aspera loca calcari non possunt, a viatore calceamentis itineri idoneis non instructo. Cogita hanc legem agricolis datam: sistere meliorem ramum terræ inditum; minorem autem moveri, ut eo modo terra ut matre nutritus assurgat rectus et validus et fructus proferat. Et tu perseverans, quasi terræ insertus ex oblivione rerum externarum, et radicibus firmus ascende ad verticem virtutis, et para profunditatem et altitudinem eximiam, quæ sint omnino immobiles.

40. Quid enim magis ridendum, quam a principio relinquere negotia civitatis, oculis omnium amicorum subtrahi et reliquorum proximorum, apicem virtutis ascendere, quæri et non inveniri, atque elapso modico tempore reverti, et non quærentibus, imo non cogitantibus apparere? Sero, o homo, ad pœnitentiam veneras, brevi mutato consilio pedem retulisti, eo nullo decore reflecteris unde feliciter veneras. Non sic equus otiosus, pastus in faliscis, et prata pristina imaginatus, ac stagna ubi indomitus pascebat, irrationabilem ardorem manifestat, cum vincula rumpit, et illuc currat ubi prius pascebat. Ignorare videris, frater, quas sententias, solus conversatus cum Deo, collegerat, continuo eas perdere cum plateas frequentat; e memoria solitarias cogitationes mundanis expelli, atque, mutatis quasi vicibus, ascetam descendentem spiritualia ex alto deorsum relinquere, eaque, ut camelum, inclinatum deponere; eum curas vulgares subire, ferre in altum; projicere quod est super omnia, et minime accipere; pro anima ventrem dilatare; cibis vetitis, quos oderunt sobrii, plerumque repleri; et pro abstractis imaginationibus quas deorsum effingit, oblivisci imaginis quam sibi anima ex meditatione divina in solitudine efformaverat.

41. In altum spiritualiter ascenderas, o tonse, et eo modo homo Dei evaseras, cum in montem venisti. Cur ergo revolutus, antequam sedem figas, ambulas in planitie? Excelsus eras, cur desinis in humilem? Cœlestis, cur terrenus? E corruptione ad vitam translatus eras, quasi nova creatione, cur

ergo in pristina dissolvi cupis? Mutatus es, ut Enoch assumptus ad Deum: mane ergo juxta voluntatem Dei, qui te manere jubet donec veniat, quocunque modo iste adventus intelligatur. Nec est tibi injuria, si tanta instantia pœnitentem te vocamus : non debet inde erubescere qui pœnitens dicitur. Teipsum a sæculo removisti. Quid vis igitur in loco pristino incola annumerari, et sic in fine nullum locum habere, atque audire hanc irrisionem : « Adhuc pusillum, et non erit peccator; et quæres locum ejus, et non invenies [1]. » Nunc autem videntur monachi minores nobis insidiari, qui nos a patribus eorum distraxerunt, sermonemque ad communem objurgationem diverterunt, ut in hac sympathia utrique parti dicta effluant, si possibile est : qui scopus non attingetur.

42. Ecce enim omissa communitate ad majores monachos redimus, qui malis suis exemplis discipulos pervertunt, quique simulantes se non esse de hoc mundo, sane vero cœnobitas, eo quod seorsim vivant, ista edocent alios discipulos ad corrumpendum pronos. In perfecti monachi memoriam revoco eum desiderare angelorum speciem ita admonitum fuisse, ut in angelicam personam ipse ordinatus fuerit. Hoc forte non multum conferet ad confundendos eos qui angelos despiciunt, ut discimus e sanctis ascetarum scriptis, sicut volunt, qui Psalmistæ verbum minoris faciunt, seipsos inflant plus quam æquum est. Hoc igitur tene, monache jam non laice et sancte ob propositum, et si te talem decet, et natura immateriali in metallum vile et terrestre versus, oblitusque solitarios, ut narrant antiqui, mox justitiæ copulatos esse, quia materiam mortificaverant, tu esto sæculi magnes, attrahens tenue ferrum; vel ut succinum attollens paleas quibus res sæculares jure comparantur igni inextinguibili reservatæ. Nosti, o monache, potestates et angelos secundare, tuamque consensionem inscribere; quos nunc aggredere, si vis, rape libellum, consonumque inscribe.

43. Didicisti etiam crucem et mortem tibi prænuntiari. Si jam desperas, subi, non crucem, sed mercium fasciculum, deprimens negotiationis onus, ut de loquacitate irrideatis. Præter mercaturam enim etiam loquacitatem exerces, cui, ut supra ostensum est, renuntiaveras. Non crucem igitur tolle, ut diximus; non jam morere, mundum relinquens ad merendam vitam æternam; sane vero vive, et laudes et saltationem et delicias exerceto; fortis esto contra omnia, pro te da hanc commutationem morti; sicque, si possibile est, omnia sorte solus obtine.

[1] Psal. xxxvi, 10.

μεταπεπλασμένος; ἵνατί γοῦν ἐθέλεις ἀναλύεσθαι εἰς τὰ πρότερον; Μετέθου, κατὰ τὸν Ἐνὼχ ἀναληφθεὶς τῷ Θεῷ· μεῖνον οὖν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐθέλει καὶ σὲ μένειν, ἕως ἔρχεται, ὁποίαν ἂν ταύτην ἔλευσιν ἐθέλεις νοεῖν. Οὐκ ἔστι σοι ἀτιμία, εἴπερ τῇ τοιαύτῃ προσιδρείᾳ μεταθέμενόν σε καλοῦμεν. Οὐ γάρ ἐστι κάνταῦθα ἐφύβριστος ὁ καλούμενος μεταθέμενος. Ἐξετόπισας τοῦ βίου σεαυτόν. Τί τοίνυν ἐθέλεις ἔντοπος τοῖς πρώην προστετηκέναι, καὶ οὕτως ἐκβαίνειν ἄτοπος, καί που καὶ ἀκούειν ὡς ἐν μυκτηρισμῷ καταψαλλόμενόν σου τὸ « Ἔτι ὀλίγον, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξῃ ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὕρῃς; » Ἀλλὰ γὰρ ἐοίκασιν οἱ μικροσχήμονες πανουργεύσασθαι καὶ νῦν καθ' ἡμῶν, οἷς ἀποστήσαντες ἡμᾶς τῶν κατ' αὐτοὺς πατέρων ἀπησχόλησαν τὸν λόγον πρὸς τοῖς κοινοῖς φορτικοῖς, ὡς ἂν ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινοπαθείᾳ συγχεόμενα τὰ ἑκατέρων ἔχωσιν, εἰ δυνατὸν, κρύπτεσθαι. Οὐκ ἂν δὲ ἀνύσωσι τὸ σφίσι προκείμενον.

μβ'. Ἀφέμενοι γὰρ, ἰδοὺ, τῶν κοινῶν, ἐπανερχόμεθα πρὸς μόνους τοὺς μείζονας, οἳ τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐξομοιώσει συνδιαστρέφουσι τοὺς ὁμιλητὰς, καὶ ψευδόμενοι τὸ ἄθιον, καθὰ καὶ τὸ κοινόβιον, διὰ τοῦ εἶναι ἰδιόβιοι, καθηγοῦνται τοῦ αὐτοῦ παιδεύματος καὶ τοῖς εὐφυῶς διακειμένοις πρὸς διαστροφὴν μαθηταῖς. Ἀναβιβάζω δὴ ἐς νόησιν τῷ μεγαλοσχήμονι μοναχῷ, καὶ ὅτι ἀγγέλων σχῆμα ἐπιποθεῖν ἐδιδάχθη, ὥστε καὶ εἰς πρόσωπον αὐτὸς ἀγγέλου τέτακται. Ἔστι δὲ ἄρα τοῦτο οὐ μέγα εἰς ἐντροπὴν τοῖς τοιούτοις, οἳ καὶ ἄγγελον ὑπεραναβαίνουσιν, ὡς τῆς Ἱερωτάτης ἀσκητικῆς γραφῆς ἐκμανθάνομεν, εἴπερ ἐθέλουσι, τὴν ψαλμικὴν βραχεῖαν ἐλάττωσιν παραύξοντες αὐτοὶ καὶ ὑπὲρ τὴν ἰσότητα. Κάτεχε οὖν, ὦ ἄθιε καὶ τῇ προθέσει ἅγιε μοναχὲ, καὶ τοῦτο· καὶ εἴ σοι τηλικούτῳ ὄντι πρέπον ἐστὶ, κατασπασθεὶς τῆς αὐλίας εἰς ἀγεννές τι μέταλλον γῆς, καὶ μηδὲ λογισάμενος, ὡς ἡ παλαιὰ ἱστορία τοὺς Ἀθίους αὐτίκα καὶ τὸ δικαιότατον συνέθηκε διὰ τὸ κατ' αὐτοὺς ὀλιγόβυλον, ἴσο μαγνῆτις βίου, ἐπισπωμένη σιδήρια μοχθηρά· ἢ καὶ ὡς ἤλεκτρος ἐφιλκόμενος ἄχυρα, οἷς ὀρθῶς εἰκάζεται τὰ βιωτικὰ, πυρὸς ἀσβέστου δεόμενα. Ἐδιδάχθης, ὦ μοναχὲ, τὰς ἀρχὰς καὶ ἀγγέλους παρεστάναι, ἀπογραφομένους τὰς ὁμολογίας σου. Διάβαλλε τοίνυν αὐτοὺς, εἰ βούλει, ἁφαρπάζων, καὶ τὸ σύμφωνον ἔγγραφον.

μγ'. Ἔμαθες καὶ ὅτι σταυρὸν ἐπηγγείλου καὶ θάνατον. Εἰ γοῦν ἀποδυσπετεῖς, βάσταζε μηκέτι σταυρὸν, ἀλλὰ ῥῶπον, εἶτ' οὖν φόρτον πραγματευτικὸν κάτω βαρύνοντα, ἵνα καὶ εἰς ῥωποπερπερὴθραν σκωφθῇς. Πρὸς γὰρ τῷ ῥώπῳ καὶ τὸ πέρπερον ἐξασκεῖς, εἰ καὶ αὐτὸ ἀπηρνήσω, καθὰ προῖων ὁ λόγος ἀποφανεῖ. Μήτε τοίνυν σταυρὸν, ὡς ἔφαμεν, εἰ βούλει, βάσταζε, καὶ μηδὲ θνῆσκε, τοὶ; κάτω νεκρούμενος εἰς ἀντάλλαγμα ζωῆ; αἰωνίου· ἀλλὰ ζῆθι, καὶ ἀγάλλου, καὶ ἄλλου, καὶ τρύφα, καὶ κατὰ πάντων ἀνδρίζου, καὶ δίδου ἀντίψυχον τοιοῦτον χάριν σου τῷ θανάτῳ· καὶ οὕτως, εἴπερ οἷόν τε, μόνος κληρονόμει τὸ πᾶν.

μδ'. Ἔτι κατηχήθης, δίχα τῶν ἄλλων, τῶν καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ εὐκόλων, καὶ τὴν ἔριν ἀποπροσποιεῖσθαι, καὶ τὸν θυμὸν, καὶ τὴν κραυγὴν, καὶ τὴν ἀεργίαν, καὶ τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὴν μερικὴν φιλίαν, καὶ τὸ περπερεύεσθαι, καὶ τὸν γογγυσμὸν, καὶ τὸ ψίθυρον, καὶ τὴν ἰδιάζουσαν ἐπίκτησιν. Λογοπράγησον οὖν σεαυτὸν, καὶ διὰ τῶν τοιούτων ἐλθὼν ὁμολογιῶν, αὔχησον ἀποστολικῶς, εἰ δύνασαι καυχήσασθαι, ἐπὶ μιᾷ γοῦν τῶν τοιούτων σου συνταγῶν· εἰ δὲ αὐτὸς ὀκνήσεις τὴν λαλιὰν, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ σέ. Καὶ τοίνυν ἀκούων ἢ ἐξέλεγχε ὡς ψευδομένους ἡμᾶς, ἢ ἀλλὰ ἐντρέπου πρὸς διόρθωσιν· ἵνα καὶ σὺ κερδήσῃς τὴν τοῦ Θεοῦ παράστασιν, ὡς ἑτάχθω, ἧς μακρύνεσθαι κινδυνεύεις· καὶ ἡμεῖς μισθὸν ληψόμεθα τοῦ ἐπιστρέψαι σε. Βλέπω τὸν θυμόν σου παρατιθέμενον ὡς εἰς ὁμοίωσιν ὄφεως. Οὐ γὰρ συρίττεις μόνον, καὶ ἰὸν ἐντήκεις δάκνων, τὰ πλείω δὲ ἀκοντίζων αὐτὸν ἐκ στόματος· ἀλλὰ καὶ τὸν ὁλκὸν ἐλίττων εἰς βλάβην, οἷς οὐ μόνον σφίγγεις εἰς ἐμφανὲς, ἀλλὰ καὶ στρέφων δόλους, ἕνα προβάλλῃ σκοπὸν πάντων, ὧν ῥᾳδιουργεῖς τῇ καὶ ἐν φωτὶ καὶ ἐν ἀποκρύφῳ ἐνέδρᾳ· ὁ δέ ἐστι, τὸν ἀθῶον ἀποκτείνειν. Ἀθῶον δὲ νῦν λέγω οὐ μόνον τὸν μηδὲν μηδόλως ἐξαμαρτόντα σοι, ἀλλὰ καὶ τὸν παραπικράναντα, βιαίως δὲ φάναι, καὶ τὸν τὰ χείριστα κατὰ σοῦ δράσαντα. Τίνα γὰρ καὶ ἔχοις ἂν αὐτὸς εἰπεῖν μὴ ἀθῶον τὰ ἐπὶ σοὶ, ἄνθρωπος νενεκρωμένος τῷ κόσμῳ δι' ἁπλότητα, καθ' ἣν ἀγνοεῖ τις οὐ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ζῇ, καὶ παρὰ βραχύ τι ἐκβιοὺς, καὶ μηδὲν ἔχων, ὃ ἂν ζημιωθείης; Ἀθῶος οὖν τό γε εἰς σὲ ἦκον ἅπας καὶ παντοῖος ἄνθρωπος. Σὺ μὲν γὰρ ἀκραιφνῶς· ἀκτήμων δὲ οὐδεὶς ἂν ζημιοῖτο πρὸς οὐδενός. Εἰς τί οὖν σοι ἔσται ὁ θυμὸς, ὅτι μὴ μόνον κατὰ τοῦ πολεμίου ὄφεως, τοῦ δυναμένου τοὺς κατὰ σὲ ζημιοῦν, καὶ οὕτω μὴ ἀθῴου ἐπὶ σοὶ ἀπεκδαίνοντος; Εἰ δὲ ζητεῖς ἀπόδειξιν τοῦ ἐν σοὶ βραττομένου θυμοῦ, ῥᾴων μὲν αὕτη διὰ τῆς ἐκζέσεως ἀρίδηλον.

με'. Ὀκνῶ δὲ τῷ τέως τὴν κατὰ μέρος ἠκριβωμένην ἐπὶ σοὶ στηλίτευσιν. Καὶ οὕτω μὲν θυμοβολεῖς οὐ πρεπόντως, οὔτε σοὶ, οὔτε ἄλλῳ τινὶ πρὸς ἀκρίβειαν Χριστιανικήν. Ἔνθα δὲ θυμὸς οἰκεῖ ἀποικίζων γῆς πραέων τὸν διὰ κενῆς αὐτῷ κάτοχον, ἐκεῖ δῆλον ὅτι καὶ φαύλη παραπέπηγεν ἔρις, ἡ τοῦ θυμοῦ καὶ πρόγονος τὰ πλείω καὶ ἐπίγονος· εἰπεῖν δὲ ἄλλως, ἡ τῷ θυμῷ συνουσιωμένη, καὶ διόλου ὅλη συναναπεφυρμένη. Οὔτε γὰρ μακρὸς θυμὸς οὐδεὶς ἔριδος δίχα, οὐδὲ μὴν ἔρις ἄθυμος, εἰ μή τις ἐνταῦθα τὴν ἐπαινετὴν καὶ Θεῷ φίλην ἀντιπαραγάγῃ. Αὕτη γὰρ χαρᾷ ἐν Θεῷ συνανακέκραται, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ λυπηρόν· διὸ οὐδὲ θυμικόν. Ἀμφοῖν δὲ τούτοιν, ἔριδι καὶ θυμῷ, παρομαρτεῖ καὶ κραυγὴ παρά γε τοῖς ὀξυτέροις καὶ οὐδὲ βαθύφροσιν. Οἱ γὰρ ἄλλως ἀγχιμαθεῖς καὶ ἐχέμυθοι, οὓς καὶ μεγαλοθύμους ἡ παλαιὰ φησι λεκτική, οὔτε τὴν ἔριν προφαίνουσιν, ἀλλ' ἐνδόμυχον κρύπτουσι, καὶ τὸν θυμὸν βυσσοδομεύοντες ἐπηλυγάζουσι. Θυμὸς γοῦν καὶ ἔρις παρὰ σοὶ καὶ κραυγὴ φατριάζουσιν. Ὅπου δὲ τρία ταῦτα κακὰ παῤῥησιάζονται, πῶς ἂν μὴ οὐχὶ καὶ ἀεργία, τὸ μέγα κακὸν καὶ μοναχοῖς ἀπόῤῥητον, παρεισκρίνοιτο; Ἔνθα δὲ τύρβη περὶ ἀπεοικότα πολλὰ (πολλὰ δὲ τέως λέγω τὰ ἐκτεθειμένα τρία,

44. Et insuper edoctus es præter alia, et multa, et magna, et facilia, fugere contentiones, iram clamores, otium, licentiam, particulares amicitias, arrogantiam, querelas, detractionem, privatas possessiones. Responde ergo pro te; atque his de rebus verba faciens, si gloriari potes ut Apostolus, gloriare de uno horum mandatorum a te servato; quod si metuis confiteri, ecce ego pro te. Quibus auditis, aut de mendacio nos argue, aut flectere ad recte agendum, ut merearis Dei auxilium, quod promisisti, a quo ne decidas timendum est, nos autem mercedem conversionis tuæ accipiamus. Tuam iram ut serpentis video accendi. Non modo enim sibilas, et venenum morsibus infundis aut illud sæpius ex ore jacularis, sed etiam sinus obvertis ad perdendos quos stringis aperte, et in quos dolos nectis, unumque intendis per omnia in luce, et in tenebris, scilicet innocentis peremptionem. Innocentem dico non modo eum qui contra te minime deliquit, sed etiam qui te excitavit, et ut brevi absolvam, qui pessima contra te perpetravit. Quem enim non innocentem erga te dicere posses, tu homo mundo mortuus ex simplicitate dexteram et sinistram, imo vitam, ignorante, homo qui vita fere defunctus, nihil habet quo privetur? Innocens ergo est, quod attinet ad te, omnis et qualiscunque homo. De te nullum dubium, pauper enim a nullo spoliatur. Ad quid ergo ira tua componetur, nisi ad nocivum serpentem, qui similes tui potest punire, et provide non innocens tibi evadit? Atque indicium iræ tuæ si quæsieris, illud in promptu erit ex manifesta ebullitione.

45. Hactenus completam partim condemnationem tui differo. Sic enim irasceris, ut non decet neque te, neque quemquam alterum christianam perfectionem professum. Ubi autem habitat ira, e terra missum hominem ea vane impeditum ediscens, manifestum est ibi suum tentorium fixisse vilem dissensionem, quæ sæpius iram antecedit et sequitur; aut, ut aliter dicamus, est iræ consubstantialis, et totaliter eadem. Nulla enim ira magna est absque dissensione, nulla dissensio absque ira, nisi agatur de laudabili et grata Deo dissensione. Hæc enim in Deo miscetur gaudio, nihil in ea amarum, aut irascibile. His duobus vitiis, dissensioni et iræ, clamor copulatur, apud acriores et non prudentes. Alii enim graviores et silentes, quos magnanimos vocant, dissensionem non manifestant, sed mutam abscondunt, atque iram compressam operiunt. Apud te ergo ira, et dissensio, et clamor astipulantur. Ubi autem sæviunt tria ista vitia, quomodo abesset otiositas, magnum malum, et monachis perniciosum? Et ubi tumultus multarum rerum diversarum (multa dico ista, nec immerito dicitur multitudo), qua ratione ibi aderit opus monachicæ vitæ aptum? Quo qui eget

magnus monachus mortuus est, quoad opera Deo grata, et otiosus, et iners.

καὶ οὐ ψεύδομαι τὴν πληθύν), ποῦ ποτε ἐκεῖ ἔργον μοναχικῇ πολιτείᾳ πρέπον; οὗπερ ὁ ἐστερημένος μέγας μοναχὸς νεκρός ἐστι τὰ εἰς θεοφιλῆ χειρουργίαν, καὶ ἄπρακτος, καὶ ἀνενέργητος.

46. Et interrogatus iterum, o frater, libertati loquendi renuntiasti, incongruam dico libertatem inconsultam, seu quod idem est, non discretam, quam sapientes de ea tractantes licentiam vocant. Libertas enim proprie est, quæ quodlibet verbum, cuilibet homini, fortiter audet dicere, secundum virtutis leges, atque moralis scientiæ mensuram, quoad tempus, personam, modum, et quantitatem; ut quemadmodum beati sunt qui audiunt propter Deum omne verbum amarum, sic beatus sit qui quolibet verbo usus ad juvandos auditores, et nulli honesto verbo parcens, etiamsi amarum aliquod proferat, potest et ipse dicere : « Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent [a], » quia pari loquendi libertate ad mutuam conceptionem, et ad convincendum doctrina usus est. Et magnus Deus noster Jesus Christus, cum libere loqueretur, manus eorum qui eum occidere volebant, debilitabat. Propterea confessores, et reliqui martyres a Deo laudati sunt, qui ipse in suis ultionibus apud Psalmistam, « libere agit [b], »

μς'. Ἔτι ἔχεις, ὦ ἀδελφὲ, παραιτησάμενος ἐκ παραγγελίας καὶ τὴν παῤῥησίαν, τὴν ἀκαίρων πάντως, τὴν ἄκριτον, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, οὐκ εὐδιάκριτον· ἣν οἱ σοφοὶ συνθέντες ἀκαιροπαῤῥησίαν φασί. Παῤῥησία μὲν γὰρ ἡ κυρίως ἐστὶν ἐν τῷ θαῤῥεῖν πᾶν ῥῆμα καὶ πρὸς πάντα ἄνθρωπον λαλεῖν εὐτόλμως ἀρετῆς κανόνι καὶ πρὸς μέτρον ἠθικῆς ἐπιστήμης, τὸ κατὰ χρόνον, τὸ προσωπικὸν, τὸ κατὰ τρόπον, τὸ ἐν ποσότητι· ἵνα, ὥσπερ οἱ ἀκούοντες πᾶν ῥῆμα πονηρὸν ἕνεκεν τοῦ Θεοῦ μακαρίζονται, οὕτως εἴη μακάριος καὶ ὁ παντὶ ῥήματι χρώμενος ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀκροωμένων, καὶ μηδέν τι καταλείπων τῶν δεόντων ῥηθῆναι, εἰ καὶ δακνηρά τινα φθέγγεται· ἵνα λέγῃ καὶ αὐτὸς τό· « Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον » οὕτω παῤῥησιαζόμενος ἐν ἀλληλουχίᾳ τῇ κατὰ διδασκαλίαν καὶ ἔλεγχον. Καὶ ὁ μέγας Θεὸς ἡμῶν, Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτε παῤῥησίᾳ ἐλάλει, ἐξενεύριζε τὰς χεῖρας τῶν ἐθελόντων καταμελετᾶν αὐτοῦ. Δι' αὐτὴν καὶ οἱ ὁμολογηταὶ καὶ οἱ λοιποὶ δὴ ἐθαυμαστώθησαν μάρτυρες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καὶ ἐν ἐκδικήσεσι παῤῥησιαζομένου ψαλμικῶς.

47. Talis est laudabilis loquendi libertas, quam aliter ut fortitudinem divinam et legitimam habendam suppeditat sancta initiatio. Attamen si quodlibet obvium ad quoslibet quis eructat, si omni verbo os aperit, audacia utitur indomita, nec habet positam custodiam Dominicam, neque ostium circumstantiæ labiis suis, ille profecto dæmonium habet, modi immemor est, quando occurrentia inconsulte eloquitur. Cum reperitur ista mala libertas apud senem hunc magnum, audacem, irreverentem et protervum, quis ejusdem recusabit murmur, querelas, mala minora, causasque dissensionis et iræ, horum scilicet malorum quæ ad pugnos abeunt; et quorum effectus plerumque cædes est.

μζ'. Καὶ τοιάδε μὲν ἡ ἐπαινουμένη παῤῥησία, ἣν καὶ ἄλλως ἡ ἱερωτάτη μυσταγωγία τόλμαν θείαν ἀκατάκριτον ὑποβάλλει νοεῖν. Εἰ μέντοι πᾶν τὸ ἐπελθὸν καὶ πρὸς πάντας ἐξερεύγεταί τις, καὶ παντὶ ῥήματι ἐκπετάννυσι τὸ στόμα, τολμῶν οὐκ εὐπαίδευτα, μηδὲ ἔχων φυλακὴν θείαν ἐπιτεθειμένην, μηδὲ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη αὐτοῦ, δαιμονᾷ ὁ τοιοῦτος ἀντικρυς, καὶ οὐκ ἐν καθεστῶτι μένει, ὡς ἀδιακρίτως τὰ ἐπιόντα φθεγγόμενος. Οὕσης δὴ καὶ παῤῥησίας τῆς ἀπειρημένης παρὰ τῷ τοιούτῳ μεγάλῳ, καλογέρῳ, καθ' ἣν πρὸς ἀναίδειαν τολμῶν θρασύνεται, τίς ἂν ἀποφήσῃ τοῦ τοιούτου καὶ τὸν γογγυσμὸν καὶ τὸ ψίθυρον, τὰ ἐλάττω κακὰ, καὶ προάγοντα τοὺς ὡς οἷον προαγῶνας τῆς τε ἔριδος καὶ τοῦ θυμοῦ, τῶν προεκτεθειμένων ἐναγωνίων κακῶν; ὧν καὶ φόνοι πολλαχοῦ ἀποτέλεσμα.

48. Et amicitiam privatam, o frater, adhuc renuisti, ut dictum est, quando angelis adscriptus es, accessurus ad Deum qui amicitiam moderatur. Considera igitur attente privatam amicitiam ab universali, recto judicio, differre. Forsan aliquod paradoxum tibi modo propositum fuisse arbitraris. Si enim ubi de atomis agitur, parvum, qualis est peculiaris amicitia, fugiendum est, quanto magis ubi de universo et de genere quæstio est! Res autem, mi frater, non sic se habet, sed hocce modo.

μη'. Ἔτι ἀπεῖπας, ὦ ἀδελφὲ, καὶ τὴν, ὡς εἴρηται, μερικὴν φιλίαν, ὅτε τοῖς ἀγγέλοις ἐνεγράφου, ὡς παραστησόμενος τῷ καὶ τῆς φιλίας ἐφόρῳ Θεῷ. Θεώρει τοίνυν ἀναπεμπάζων τὴν μερικὴν φιλίαν διαστελλομένην σοφίᾳ θεωρητικῇ πρὸς τὴν καθολικήν· καὶ τάχα μὲν ὑπολάβοις ἂν παράδοξόν τι νομοθετεῖσθαι σοι ἐνταῦθα. Εἰ γὰρ τὸ ἐν ἀτόμοις μικρὸν λογιστέον φευκτὸν, ὁποῖον καὶ τὸ φιλεῖν μερικῶς, πολλῷ δὴ πλέον τὸ ἐν τῷ καθόλου καὶ γενικῶς. Τὸ δέ ἐστιν, ὦ ἀδελφὲ, οὐχ οὕτω διακείμενον, ἀλλ' ἔχει ὧδέ πως.

49. Difficillime colliguntur, et vix ad oculorum obtutum moventur peculiaria, eo quod non definiuntur, et in mille particulas dividuntur, ita ut neque in

μθ'. Τὰ μερικὰ δυσπερίληπτά εἰσι πάντως, καὶ οὐδὲ ῥᾳδίως εἰς ἐπέλευσιν ἰκνούμενα, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀπειρίαν καὶ τὸ ἐντεῦθεν μυριοσχιδὲς, καὶ οἷον

[a] Joann. xv, 22. [b] Psal. xciii, 1.

μήτε εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν, μήτε μεθοδευθῆναι πρὸς ἀκρίβειαν, μήτε εἰς ἐπιστήμην προενεχθῆναι. Ἡ δὲ καθολικὴ σύλληψις ὥρισται, καὶ δι' αὐτὸ καὶ εἰς ῥᾴονα γνῶσιν ἧκει, καὶ μεθοδεύεται, καὶ τεχνοῦται, καὶ οὕτως εἰς βιωφελὲς προβαίνει. Διὰ τοίνυν ταῦτα καὶ ἀπητήθης, καὶ συνέθου ἐνώπιον καὶ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων, μὴ τῇ μερικῇ προσανέχειν φιλίᾳ, τῇ εἰς ἀπειρίαν διεκπιπτούσῃ ἀπερίληπτον, ἵνα μὴ τὰ ἀκίνητα διώκων, εἰς μάτην πονῇς, ἀλλὰ τῇ συνεσπειραμένῃ, καὶ εἴς τι ἓν σφιγγομένῃ, καὶ στρογγυλομένῃ πρὸς ὁλότητα μίαν. Καὶ οὐ λέγω ταύτην γενικήν, ἵνα μὴ καὶ εἰς ἀδύνατον ἐκπεσοῦμαι παράγγελμα, προκαλούμενός σε πάντας ἀνθρώπους ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀνεπιστάτως φιλεῖν· ὅπερ οὐδ' αὐτὸ ῥᾴδιον, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον, τῆς μερικῆς καὶ ἐν ἀτόμοις φιλίας δυσκατεργαστότερον. Οὔκουν θαῤῥῶ, γενικὴν εἰπεῖν, ἀλλὰ μάλιστα ὁλικήν. Τοιαύτη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν, ἡ κατὰ Θεὸν, ἡ ἐν αὐτῷ Θεῷ· ὃν εἴπερ φιλεῖς, οὐκ ἔχεις φιλίαν μερικὴν, οὐδὲ μὴν τὴν (σεμνότερον φάναι) γενικὴν, ἀλλὰ καιριώτερον ἀποφήνασθαι, τὴν ὁλικήν. Εἰ γὰρ τὸ κυρίως ὅλον ὁ Θεὸς, δι' οὗ ξύμπασα ὁλότης πέφηνεν, ἥ τε κατὰ κόσμον καὶ ἡ ὑπερκόσμιος, ὁλικὴ πάντως ἐστὶν, ὥσπερ ἡ αὐτοῦ πρὸς πάντας ἡμᾶς φιλία (ὃς τοὺς αὐτοῦ θεράποντας οὐκέτι δούλους καλεῖ, ἀλλ' εἰς φίλους ἐγκρίνει), οὕτω καὶ ἡ ἑκάστου τῶν αὐτοῦ θεραπόντων πρὸς αὐτὸν ἀγάπη φιλοθέως ἀναχάμπτουσα, ὁλικὴ ἐστι διὰ τὸ κατ' αὐτὴν ὁλόκληρον, καὶ ἐν ἀκεραιότητι ἐντελές.

ν'. Ὁ γοῦν μεγαλοσχήμων τοῦ Θεοῦ ὅσιος ἐκεῖνον φιλῶν ὁλικῶς, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ τὴν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους φιλίαν ἔχων ὁλικὴν, αὐτίκα κατὰ μετάβασιν εὔτακτον ὡς γενικὴν αὐτὴν πλουτεῖ, οὐ μὴν μερικήν. Παντὶ γὰρ ἀνθρώπῳ φιλουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ ἐπικάμπτει τὸν Θεὸν, ὡς λαμβάνων ἐκεῖθεν πᾶν, ὅπερ ἂν αἰτῆται. Καὶ οὕτω λοιπὸν οὐκ ἐστενοχωρημένην καὶ μερικὴν φιλίαν ἔχει, προσπαθῶς περὶ μόνον τοῦτον ἢ ἐκεῖνον διατεθειμένος· ἀλλ' ἐμπλατύνεται κατ' αὐτὸν πᾶσι τοῖς τοῦ Θεοῦ, τοῖς ἐν πόλεσι, τοῖς ἐν κώμαις, τοῖς ἐν ἀγροῖς, τοῖς περὶ νήσους, εἰπεῖν συνόλως, τοῖς πανταχοῦ γῆς, ὅπου ἂν ἐπινεύσῃ· ἵνα θέσει καὶ αὐτὸς Θεὸς ὢν, δύναιτο φιλεῖν πρὸς Θεοῦ ἐξομοίωσιν ὁλικῶς, αὐτίκα δέ πως καὶ γενικῶς, καθ' ὑποκατάβασιν δὲ ἤδη που καὶ μερικῶς· ᾧ δὴ λόγῳ καὶ ὁ πάντας φιλῶν Κύριος ἐφίλει καὶ τοπικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνιαίως· ὡς καὶ ὁ παμφίλητος Μωϋσῆς διαδείκνυσι, καὶ ὁ ἔγγιστα θεραπεύων Θεὸν τῆς καρτερίας ἀνὴρ, ὁ Αὐσίτης Ἰώβ. Οὓς καὶ μερικῶς, ὀρθῷ λόγῳ φιλεῖν λέγοιτο ἂν ὁ Κύριος, εἴτ' οὖν ἀκριβῶς εἰπεῖν, κατὰ ἕνα· ὁποῖος καὶ ὁ ἐφ' ἅρματος ἁρπαγεὶς μόνος Ἠλίας, καὶ ὁ ἐξ ἁπάντων εἷς, ὁ ὡς αὐτὸς μόνος μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, καὶ ὁ κατ' ἐξαίρετον ἠγαπημένος, ἀλλά γε καὶ συνηγαπημένος παντὶ μερικῶς ἐκλεκτῷ. Οὐ γὰρ τῇ μερικῇ φιλίᾳ δήπουθεν, τῇ καθ' ἕκαστον τοιοῦτον, ἐκβέβληται ἡ κοινῶς ὁλική. Εἰπὲ δή μοι καὶ σὺ, ὦ καθ' ἡμῶν τῶν τελωνῶν Φαρισαῖε μεγα-

[10] Matth. xi, 11.

A cognitionem veniant, neque certa lege exacte investigentur, nec in scientiam introducantur. Universa autem notio definita est, et in cognitionem facilem venit, methodo investigatur, meditatur, et est utilis. Ideo interrogatus es, et promisisti, in conspectu Dei et angelorum peculiarem amicitiam non sectari, quæ tendit in indefinita, et non circumscripta, ne inaccessa persequens fatigeris in vanum; magis autem charitati studeas quæ definita est, quæ convenit in aliquid unum, et circa universitatem unicam versatur. Nec generalem charitatem dico, ne jubeam impossibile, cum ad amandos omnes homines te simpliciter et absolute hortor, quod non est facilius, imo difficilius est quam peculiaris partium amicitia. Minime ergo
B audeo generalem dicere, sed maxime totalem. Is est amor Dei, amor ad Deum, secundum Deum et in Deo; quem si amaveris, non peculiarem amorem, nec (quod mirabilius videbitur) generalem habebis, sed verius totalem. Si enim proprie Deus est totum, per quem totus universus, sive in mundo, sive supra mundum, apparuit, totalis omnino est, sicut Dei amor ad nos omnes (qui fideles sues jam non servos vocat, sed amicis accenset), sic uniuscujusque fidelium amor in eum reflexus, totalis est, quia integrum objectum ejus, et perfecta puritas.

C 50. Sanctus ergo magnus monachus Dei illum toto corde diligens, sicque totalem erga fratres amorem habens, statim post ingressum perfectam habet amicitiam, utpote generalem, non autem peculiarem. Ad omnem hominem a se dilectum Deum inclinat, qui fons est cujuslibet doni expetiti. Sique non angustam et privatam habet amicitiam bene erga hunc unum aut istum dispositus; in se autem includit omnes filios Dei, tum in urbibus, tum in vicis, vel in agris, vel in insulis, uno verbo ubique terrarum quocunque se vertat; ut proposito habitus sicut Deus, possit ad exemplum Dei dilectionem totalem, mox etiam generalem atque etiam peculiarem in descensu habere; eadem
D ratione qua amans omnes Dominus, gentes et etiam singulos homines amabat ut videre est in Moyse dilectissimo; in viro proxime Deo assimilato propter patientiam, Job de terra Hus; quos vere peculiari amore, sive verius singulari amavisse Deus dicendus est; Talis etiam et Elias erat, raptus solus in curru: et ille super omnes qui maximus fuit « inter natos mulierum [10], » et qui plus cæteris diligebatur, et una cum cæteris peculiariter electis amabatur. Ista enim peculiaris amicitia erga nonnullos, communem erga universos profecto non excludebat. Dic mihi, o Pharisæe, fimbrias maxime magnificans contra nos publicanos,

dic utrum peculiarem amicitiam, ut diximus, repudiaveris, nempe si dicta audisti. Sive hoc intelligas, sive non, ego tibi dico perfectam amicitiam peculiarem de nobis a te repudiatam. Nos enim singulos patres tuos non amas, sicque nec universalem, nec generalem amicitiam servas. Qui enim membrum magni momenti Deo consecratum, eique contra te assistens, aversantur, nunquid dicendus est universitatem diligere cum optimam partem oderit? Quadam enim parte, et qualicunque, non loquor de magis pretiosa, desumpta de generis totalitate, non tota sua integritate generale, aut universale amplius vere diceretur.

51. Eia ago, alio conatu, et evidentiori, quænam sit amicitia peculiaris tibi exponam, idque non longe a vero. Norunt periti, quemadmodum partem ad totum, sic partialem quantitatem ad universalem reputari. Hac igitur ratione tu interrogatus an peculiari amicitiæ renuntiares, a te eam renuntiandam, sectandamque universalem declaravisti. Talis est autem quæ de tota mente procedit, siquidem aliquo respectu deficiens, partialis erit amicitia. Totam vero animam lego eam quæ suam admirabilem et triplicem naturam in charitate non frustratur, quæ triplicem facultatem non perdit, cum florem amicitiæ emittit.

52. Quid dico? Verum et magnum monachum velut quemcunque sincerum Christianum, oportet semper paratum esse ad juvandos amicos in omnibus rebus, cum eo indigent; omnia suæ et eorum mentis volita statuere et dirigere concordantes, juxta Dei mandata; ad spiritualem concordiam, atque ad vincendum dæmonem, ad quod Deus præmio invitat, concurrere, ut simul a Deo præmium accipiant, cujus gratia ipse prius ordinatus, et in se concordanter disponens virtutem, sive quæ in ratione sita est, sive quæ irascibile moderatur et rite corrigit, sive quæ instruit concupiscibile; et deinde personam cujus amorem monachice prosequitur, quantum potest, in se assumens; tum eo modo dispositus ad alterum hominem feretur, sicut in tonsura promisit, ut, dum sese ratione, appetitu et passionibus amicis Deo reformatis conjungit cum amicum suum concordantem reddidit, sermonem amicitiæ huic sermoni monachico jungat, et tunc quasi per perfectum sermonem roboratus cum amico ad perfectionem, amicitiam comparet non partialem, sed prorsus totalem, totus toti amico, aut fratri, aut filio spiritualiter conjunctus. Hæc enim omnia ad invicem sumus, Dei gratia, filii Dei, si recte sapimus: primum quidem propter commu-

(5') Vox πάπας apud scriptores ecclesiasticos reperitur, de qua hæc inter alia Ducangius: « Observat Goarus, ad Euchol., p. 298, vocem πάπας dupliciter efferri; ac πάπαν quidem dici summum pontificem, vel singulari quadam appellatione patriarcham Alexandrinum; παπᾶν vero sacerdotem seu clericum sæcularem, ut ἱερομονάχον, monachum sacerdotem.

(5'') Hoc λ est in margine cujus reliqua bibliopegæ culter abscidit, truncatum videtur ex λογικήν.

λοσχημονέστατε, εἰ, ὡς εἴπομεν, ἀπαρνῇ τὴν μερικὴν φιλίαν, εἴ τι τέως ἐπαΐεις, ὧν λέγομεν; Εἴτε δὲ νοεῖς, εἴτε καὶ μή, λέγω σοι, ὅτι φιλίαν μὲν ἐξάπαντος μερικὴν ἀπαρνῇ τὴν ἐφ' ἡμῖν, ἡμᾶς γὰρ τοὺς ἑνικοὺς παπᾶδας (5') οὐ φιλεῖς· δι' αὐτὸ δὲ οὐδὲ ὁλικὴν ἢ γενικὴν φυλάττεις φιλίαν. Ὁ γὰρ μέρος ἄξιον λόγου πολλοῦ ἀποπροσποιούμενος, θεῷ τε ἀφωσιωμένον καὶ συμπαραστατοῦν ἐκείνῳ κατὰ σὲ, πῶς ἂν λεχθείη καθ' ὁλότητα φιλεῖν, μισῶν μέρος τὸ καιριώτατον; Μέρους γάρ τινος, καὶ αὐτοῦ τοῦ τυχόντος, μὴ ὅτι γε τοῦ ἐν πλείονι λόγῳ, ὑποσπωμένου ἐκ τῆς κατὰ γένος ὁλοκληρίας, οὐκ ἂν τῇ ὁλότητι πάσῃ τὸ γενικὸν ἢ τὸ ὅλον ἀπαληθεύοιτο.

να'. Φέρε δὲ καὶ ἄλλως ἐπιβαλὼν, κατ' ἔννοιαν σαφεστέραν ἐκθωμαί σοι τὴν μερικὴν φιλίαν, οἵα τίς ἐστιν, οὐδὲ οὕτω μακρὰν ὀρθότητος. Ἔγνωσται τοῖς εἰδόσιν, ὥσπερ τὸ μέρος πρὸς ὅλον, οὕτω καὶ τὴν μερικὴν ποιότητα πρὸς τὴν ὁλικὴν λέγεσθαι. Τούτῳ δὴ τῷ λόγῳ καὶ σὺ αὐτὸς ἠρωτημένος, εἰ τὴν μερικὴν φιλίαν ἀπαρνῇ, κατέθου ἀρνεῖσθαι αὐτὴν, ὡς ἐντεῦθεν ἀντεισάγεσθαί σοι τὴν ὁλικήν. Ἔστι δὲ τοιαύτη ἡ ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὡς εἴγε μὴ τοιαύτη, μερικὴ ἂν εἴη φιλία. Λέγω δὲ ψυχὴν ὅλην, τὴν μὴ ψευδομένην τὸ κατ' αὐτὴν θεῖον τριμερὲς ἐν τῷ φιλεῖν, τὴν μὴ ἀχρειοῦσαν τὸ ἐμφυὲς τριστέλεχον, ὅτε τὴν φιλικὴν ἄνθην προΐσχεται.

νϐ'. Οἷον τί λέγω; Χρὴ τὸν ἀληθῆ μεγαλομόναχον, ὥσπερ καὶ πάντα τὸν τῷ ὄντι Χριστιανὸν ἡτοιμάσθαι παντοίως εἰς θεραπείαν φίλου ἐφ' ἅπασιν, οἷς ἂν ἐκεῖνος αὐτοῦ προσδέηται, καὶ καθιστᾷν καὶ συμβιβάζειν ἁρμονικῶς καὶ κατὰ θείαν ἐμμέλειαν πρὸς συμφωνίαν πνευματικὴν αὐτοῦ τε καὶ ἐκείνου τὰ κατὰ ψυχὴν λ (5'') βουλεύματα, καὶ συντροχάζειν, ὡς ὁ Θεὸς βραβεύει, ἐπὶ νίκῃ τῇ κατὰ τοῦ δαίμονος· ἵνα καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ ἔπαθλον κοινώσηται, οὗ χάριν αὐτὸς ῥυθμίσας πρότερον, καὶ τάξας ἐναρμονίως παρ' ἑαυτῷ τήν τε κατὰ τὸ λογικὸν ἀρετὴν, καὶ τὴν τὸ θυμικὸν μετροῦσαν καὶ καταρτίζουσαν θεοπρεπῶς, ἔτι δὲ καὶ τὴν τὸ ἐπιθυμικὸν παιδεύουσαν, εἶτα καὶ τὸ πρόσωπον ὡς δυνατὸν ἑαυτῷ ἐξομοιώσας, οὐ τὴν φιλίαν μοναχικῶς πραγματεύεται, τοιουτοψύχως προσενεχθήσεται τῷ τοιούτῳ, καθὰ χειρόμενος ὡμολόγησε· καὶ τῷ κατ' αὐτὸν λογικῷ ἐπιθυμητικῷ τε καὶ θυμικῷ θεοφιλῶς ἐῤῥυθμισμένοις σύμφωνα καὶ τὰ τοῦ φίλου ἁρμοσάμενος, τριάδι φιλικὴν τριάδι ἐκείνῃ μοναχικῇ ἑνώσει, καὶ ὡς διά τινος ἑξάδος ταύτης τελείας εἰς τελειότητα συγκραθεὶς τῷ φίλῳ, ἐξανύσει φιλίαν οὐ μερικὴν, ἀλλὰ τῷ ὄντι ὁλικὴν, ὅλος ὅλῳ συγκεκραμένος πνευματικῶς, τῷ εἴτε φίλῳ, εἴτε ἀδελφῷ, εἴτε καὶ τέκνῳ. Πάντα γὰρ ταῦτα Θεοῦ χάριτί ἐσμεν ἀλλήλοις· οἱ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν φρονῶμεν ὀρθά· τὸ μὲν διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς κατὰ Θεὸν

ἀγάπης, τὸ δὲ, ὅτι τὸν μέγαν καὶ πρῶτον Πατέρα κοινούμεθα· τὸ δὲ τρίτον, ὅτι ἀλλήλους ἀναγεννῶμεν τὰ θεῖα, εἰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον συλλαμβάνοντες ὠδίνομεν, καὶ τίκτομεν σωτηρίας πνεῦμα, ἕκαστος τὸν πλησίον ἐπωφελοῦντες· ὅτε καὶ ὁ μὲν ὠφελῶν φίλος πατὴρ ἂν λογίζοιτο διὰ τὸ κατ' ἀρετὴν πρεσβεῖον, ὁ δὲ ὠφελούμενος εἰς τέκνον τάττοιτο.

A nem in Deo amorem; secundum, quia magnum et primum patrem habemus communem; et tertium, quia alii alios in divinis rebus generamus, si timorem Dei concipientes, ingemiscimus et parturimus spiritum salutis, quisque proximum adjuvantes: quando qui adjuvat ex senili virtute pater amabilis dici potest, et qui adjuvatur pro filio reputari.

νγ'. Ἔχεις ἰδοὺ καὶ δευτέραν, ὦ ἀδελφὲ, τῆς μερικῆς φιλίας ἀνάπτυξιν· καὶ γένοιτό σοι ἐκ Θεοῦ ἐπίπνοια, καταπράττεσθαι τὸ οὕτως ὁλοκλήρως φιλικόν. Εὔχομαι δὲ τοῦτο οὐκ εἰς μάτην, ἀλλ' ὅτι βλέπω τὰς ἐν τοῖς κατὰ σὲ ἀδελφότητας φιλουμένας κατὰ μέρος· καὶ αὐτὸ οὐχὶ ἀδρομερὲς, ἀλλὰ μικροῦ ἀμερές. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι δυσμελῶς ἁρμόττῃ τὸ σύμφωνον τοῦ τριαδικοῦ τῆς ψυχῆς, τοῦ τε ἐν σοὶ, καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀδελφότητα· καὶ οὔτε τοὺς θυμοὺς μετρεῖς, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, οὔτε τὰς ἐπιθυμίας συμβιβάζεις, ὡς ὁ κανὼν βούλεται· καὶ τὸ κοινὸν δὲ λογικὸν ἐν ἡμῖν τετάρακται· καὶ οὐ κατέχεις, ὅτι οὐκ ἔστιν οὔτε ἀδελφότης, οὔτε φιλία, οὔτε κοινοβιαρχία, οὔτε ἄλλη τις κοινωνία (καὶ οὐ λέγω μόνον τὴν πνευματικὴν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἑτεροίαν) ἐν ᾗ οὐκ ἔστιν ἰσότης ἔλλογος, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἰσηγορία. Τὸ γὰρ ἀνόμοιον καὶ ἄνισον συγχυτικὸν πανταχοῦ, ὅτε μὴ κατὰ λόγον ἀποτελεῖται, ἂν δύναταί μέν τις καὶ γεωμετρικὸν εἰπεῖν, ὃς ἐν ἀνομοίοις ὁμοιότητα φυλάττει· μάλιστα δὲ καλῶς ἂν εἴποι πνευματικὸν, ὅτι καὶ ἀποστολικὸν, οὗ θεωρία καὶ τό· «Μὴ πάντες ἀπόστολοι, » καὶ τὰ ἑξῆς· ὅπερ καὶ σὺ εὖ οἶδας. Ὦ μεγαλομόναχε, ὅμως οὐ θέλεις ἐξακριβοῦν· ὡς, εἴγε αὐτὸ ἤθελες, ἐχρῆν σε προσφερόμενον ἅπασιν, ἔδει.

B scibile frenas, ut supra diximus, nec concupiscibile componis, ut postulat regula; nam communis ratio in nobis conturbata est; nec recordaris abesse fraternitatem, et amicitiam, et vitam communem, et quamcunque communitatem, (non solam dico spiritualem, sed quamlibet aliam), ubi deest rationabilis æqualitas, itemque loquendi libertas. Quæ enim diversa et inæqualia sunt, semper disturbantur, nisi ordinentur ratione quam geometricam aliquis potest dicere similitudinem in dissimilibus servatam, et maxime spiritualem et apostolicam, cujus hæc est theoria: « Non omnes apostoli, » et reliqua [11]; quod optime nosti, o magne monache, perûcere autem non vis: nam, te volente, necesse erat quemlibet obvium fratrem, ut decet, a te statui, ubi oportebat.

νδ'. Πάντως δὲ δεῖ τὸν μὲν μετὰ ἀρετῆς πρακτικὸν ἐγκαθιστάνειν τοῖς μοναστηριακοῖς πράγμασι, τὸν δὲ δοκοῦντα μὲν εὐφυῶς ἔχειν ἐπιπρέπειν ἔργῳ τοιούτῳ, μήπω δὲ πληροφορούμενον τὴν τοιαύτην δόκησιν, παραδιδόναι τῷ κατ' ἀρετὴν πραγματικῷ ἐν τοῖς ἔξω· ἵνα συνεζευγμένος ἐκείνῳ, οἷα καὶ βοῦς ἀπείρατος ἐργατείας, μανθάνῃ συγγεωργεῖν· καὶ μαθὼν μὲν ἀποταχθείη καὶ αὐτὸς ἐς βοῦν ἐργατικὸν διδάσκαλον· σκληρὸς δὲ ἀπεχθὰς, ὡς καὶ ἄροτρον συντρίβειν, καὶ ἅμαξαν κατακλᾶν, καὶ οὕτως ἀχρεῖος εἶναι, ἐπιταχθείη ἄλλο τι ἔργον ποιεῖν, δι' οὗ μὴ ἔχει βλάπτειν τὸ μοναστήριον· οὐ μὴν οὕτω σκληροτράχηλόν ἐλήλεγμένον ὑπερτιθέναι καὶ προτιμᾶσθαι τοῦ ταλαιργοῦ καὶ σώφρονος ἐκείνου βοὸς, ὡς αὐτὸν μὲν παρατηρεῖν καταγνωστικῶς, τῷ δὲ κακούργῳ ἐκείνῳ ἐφιέναι τὰ γεωργικά· οὐκ αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ περιορᾶν ἐκεῖνον κατασκιρτῶντα τῆς ἁλωῆς, οὔτε ἁλοῶντα, ὡς μὴ φιμοῦ δέεσθαι, ἀλλὰ εἰκῇ κατεσθίοντα τὰ δράγματα, οὔτε ἀπεχόμενον τοῦ σπαράττειν τὸ τρόφιμον σὺν τῷ καὶ ἀμύνεσθαι κέρασιν, εἴ τις προσπελάσει ἐθέλων ἀποκωλύειν τοῦ καταβιβρώσκειν τὰ τῆς μονῆς.

C

54. Oportet plane optimum operarium negotiis monasterii se applicare, hominemque qui natus videtur ad hæc opera prospere agenda, illi operi se addicere; eumque qui hanc spem non affert, optimo operario in rebus exterioribus tradere; cui colligatus, ut bos arandi nescius, discat una arare. Et cum didicerit, ipse ut bos operari docens statuetur; e contra cum indoctus evaserit, ita ut aratrum confringat, plaustrum rumpat, et sit inutilis, ad aliquod aliud opus ordinabitur, a quo detrimentum monasterium non capiat. Neque indomitus bos anteponendus est, et magis honorandus, quam ille peritus et sapiens, ita ut posteriorem condemnandum pone observes, prioremque emittas, neque hoc modo, sed cum videas in area saliantem, non triturantem ut os alligari non sit necesse, sed manipulos passim carpentem, a cibo edendo non desistentem, et cornibus avertentem, si quis accedit ne bona monasterii disperdat, impediturus.

νε'. Καὶ ἐχρῆν μὲν οὕτω γίνεσθαι, ὡς ἔφαμεν· οὐ γίνεται δέ. Διὰ τί; Ὅτι τῆς ἅλωνος ἀπελαθεὶς,

55. Ita fieri oportebat, ut diximus; nec tamen factum est. Quam ob causam? quia ex area pro-

[11] I Cor. xii, 29.

pulsus, ad te confugiens, mi frater, postquam plura comedit, misitque in ventrem, unam spicam aut alteram labiis admovens, seducit elementiam tuam mirantis aliquid quod tritum confecit, ut bonum afferre ad tuum judicium, Et idem videre est in omni alio servitio. Minus laudatur homo qui vineam diligit, et anteponitur racemorum artifex : alius quidam condemnatur eo quod humilium vinearum non misereatur onustarum fructibus gravibus, et ad terram prostratarum; alius autem laudatur quia sarmenta permittit quiescere, sublato nimio pondere, et ea ad magis florescendum postea adducit. Si quis furatum ad patrem projecit, hoc ad salutem ei qui peccatum confessus est idque patri a principio evolvit, deputatur : et sic furata benedictione ipse in paradisum intromittitur, talibusque dignus habetur votis qualibus Jacob cum magnum patrem et patriarcham cibo illexit. Adhuc et cellarius qui curat de communitate fratrum, vere magnus a te non habetur; te tamen angit si parvum et maximum in eodem gradu reponit; et si firmiter taliter permanserit, eum a laboribus quiescere prorsus jubebis. Si autem successor, causa cognita, piscem eximium comparaverit, parum aut nihil curans de fratribus, et si ipsi murmuraverint, tunc coronatur qui tibi inservivit, et arguitur communitas quæ talis cum sit, tali et tam magno se æqualem facit. De cæteris eadem semper præstantia locum habet. Edunt alii, et soli terræ debent sua alimenta; tu vero plus etiam mari, e quo abundantes dapes accipis, quantas non habent in sæculo epulones. Numquid jubes cætera istiusmodi a me percurri, vel non? Te negaturum arbitror. Facta enim licentia, jam non poteris eam auferre, cum os præ rubore demittetur. Hoc modo peculiarem amicitiam servare non poteris, neque in monasterio, et multo minus ad extra : qui enim intus non est ordinatus, vix in rebus exterioribus ordinem manifestabit.

56. Insuper, mi domine, investigabo annon te superaverit arrogantiæ malum, quam superbiæ sociat Scriptura sacra, dicitque a Deo optimo odio haberi; quam arrogantiam alii auctores dicunt mentis elationem, non egregiam nec divinam, sicut est fortitudo elatio quædam divina, imo magis elationem jactatoris, quam maxime vani, non communis, ut ipso verbo ostenditur, secundum quam sententiam præsumptionem aliqui habent superefluentem. Dicitur enim nomen ducere a ferri (arrogans [πέρπερος] enim non sistit quasi circumlatus); sive a circumvolare et progredi inconstanter, quam ob rationem homines istius indolis de præcipitatione irridentur. De quo vitio Stagirita philosophatur, necnon et discipuli ejus. Horum omnium doctrina in hoc concluditur. arrogantem esse elatum

καὶ εἰς σὲ προσδραμών, ὦ ἀδελφὲ, καὶ τὰ μὲν πλείω καταμασησάμενος, καὶ εἰς γαστέρα πέμψας, ἵνα δὲ στάχυν, ἤπου καὶ δύο τῶν χειλέων προβεβλημένος, γοητεύει τὴν ἐν σοὶ ἐπιείκειαν, ἀγαπῶσαν, ὅτι καλόν τι παρακομίζει τῇ διακρίσει σου, ὃ ψωχόμενον συντελεῖ. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης πλημμελείτει διακονίας. Ὁ ἐπὶ τοῦ ἀμπελῶνος ἀγαθὸς μὲν ὢν παρευδοκιμεῖται, προσλαμβάνεται δὲ ὁ κατὰ τῶν βοτρύων ἐνεργής· ὁ μὲν καταγινωσκόμενος, οἶμαι, ὅτι μὴ ἐλεεῖ τὰς ταπεινὰς ἀμπέλους βαρυνομένας ἐπαχθεῖ τῷ καρπῷ, ὡς καὶ κατασπᾶσθαι εἰς γῆν· ὁ δὲ εὐλογούμενος, ὅτι ἀναπαύει τὰ κλήματα, τὸ πολὺ τοῦ βάρους ἀπάγων, καὶ οὕτως ἐνδίδωσιν αὐτοῖς ἐπὶ πλέον θάλλειν ἐς νέωτα. Εἴ δέ τι τοῦ κλέμματος καὶ τῷ πατρὶ προσφέρει, ἀλλὰ τοῦτο εἰς σωτηρίαν ἐκείνῳ κρίνεται ἀνθομολογησαμένῳ τὸ πταῖσμα, καὶ ἀπαρχὴν αὐτοῦ προσενεγκόντι τῷ πατρὶ, καὶ οὕτως ἐν τῷ τὴν εὐλογίαν κλέψαι ἀφεθέντι εἰς αὐτὸν παράδεισον, μήπου δὲ καὶ εὐχῶν καταξιωθέντι, ὁποίων καὶ ὁ Ἰακώβ, ὅτε τὸν μέγαν καὶ πατέρα καὶ πατριάρχην θρέψας ἐψυχαγώγησεν. Ἔτι καὶ ὁ ὀψωνητὴς, κηδόμενος μὲν τῆς ἀδελφικῆς κοινότητος, οὐ πάνυ μέγας κρίνεται ὑπὸ σοῦ. Ἀλλά που καὶ θλίβει σε, εἰ τοῖς μικροῖς ἐς ταυτὸν ἄγει τὸν ἐν αὐτοῖς ὕψιστον. Καὶ τοίνυν, εἰ συχνάκις τοιοῦτος διαμένει, καταπαύεις ἐκεῖνον τοῦ κοπιᾶν. Εἰ δὲ ὁ μετ' αὐτὸν ἐπιγνοὺς τὸ αἴτιον, ἄδρὸν ἐχθὺν πραγματεύσεται, μικρὰ ἢ οὐδὲν τῆς ἀδελφότητος ἐμπαζόμενος, καὶ αὐτοὶ ἐπιμύζουσι, τότε δὴ στεφανοῦται ὁ τὰ ὑπὲρ σοῦ διακονήσας, καὶ καταῤῥητορεύεται ἡ κοινότης, ὁποία οὖσα οἵῳ καὶ ἡλίκῳ ἀντιφερίζει πατρί. Καὶ τοῦ λοιποῦ γίνεται ἡ τοιαύτη προτίμησις ἐς διηνεκές. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐσθίουσι, τῇ γῇ μόνῃ χάριτας ὀφλοντες τῆς τροφῆς· σὺ δὲ τῇ θαλάττῃ τὰ πλείω, δι' ἧς τὴν πανδαισίαν πλουτεῖς ὁποίαν οὐδὲ οἱ σπάταλοι κοσμικοί. Κελεύεις, ἐπελεύσομαι καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα, ἢ οὔ; Ἀποφήσεις, οἶμαι. Εἰ γὰρ κατανεύσεις, οὐκέτι ἂν ἔχοις ἀνανεῦσαι, κατακύψας ὑπὸ ἐντροπῆς. Οὕτως οὐδὲ τὴν μερικὴν φιλίαν δύνασαι κατορθοῦν, οὔτε ἐν τῇ μονῇ, οὔτε πολλῷ πλέον ἐν τοῖς ἐκτός. Ὁ γὰρ τὰ ἐντὸς ἄκοσμος ὢν σχολῇ γ' ἂν ἐν τοῖς ἔξω τὸ κόσμιον ἐπιδείξηται.

νς'. Ἐπὶ τούτοις, ὦ δέσποτά μου, ἐξακριβοῦμαι, καὶ εἴπερ τὸ τῆς περπερείας κακὸν οὐ κατεπιμβαίνει σου, ἣν ὁ μὲν ἱερογραφικὸς λόγος τῇ φυσιώσει προσεταιρίζει, καὶ εἰς ἔχθραν τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ ἀποτετάχθαι διδάσκει· οἱ δὲ ἄλλως περιλαλοῦντες ἔξαρμα ψυχῆς φασιν εἶναι τὴν περπερείαν, οὐκ ἐνάρετον, καὶ οὕτω θεῖον κατὰ τὸ θάρσος, ὃ θεία τις ἄρσις ἐστίν· ἀλαζονικὸν δὲ, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ ὑπερεκπερισσοῦ, ὡς καὶ ἡ λεκτικὴ ἐτυμότης ἐκφαίνει· καθ' ἣν ἔννοιαν ποιοῦσί τινες καὶ ὑπερηφανίαν ἐκπερισσοῦ. Λέγεται δὲ καὶ ἡ παρὰ τὸ φέρεσθαι ὠνομάσθαι αὐτὴν (ἀστατεῖ γὰρ ὡς οἷα περιφερόμενος ὁ πέρπερος), ἢ παρὰ τὸ περιπέτεσθαι, καὶ μὴ σταθερῶς βεβηκέναι· ᾧ δὴ λόγῳ καὶ πετόμενοι σκώπτονται οἱ τοῦ τοιούτου ἤθους. Καὶ φιλοσοφεῖ μὲν περὶ κακίας τοιαύτης καὶ ὁ Σταγειρίθεν, καὶ οἱ τὰ κατ' αὐτὸν εὐχρινοῦντες· κεφαλαιοῦται δὲ πᾶσιν

ὁ λόγος εἰς τὸ μετὰ βλακείας ἐπηρμένον εἶναι τὸν πέρπερον, καὶ λάλον δὲ τὸν αὐτὸν διὰ τὴν ἔπαρσιν. Καὶ προπετῆ δέ φασι, καὶ μηδὲν λόγῳ ποιοῦντα, καὶ (τὸ πᾶν κατ' ἐκείνους εἰπεῖν) φλύαρον· οἱ καὶ τὸ περπερεύεσθαι εἰς ταυτὸν ἄγουσι τῷ ματαιοῦσθαι, καὶ ἀτακτεῖν, καὶ κατεπαίρεσθαι μετὰ βλακείας· βλακείαν ἐκεῖνοι καλοῦντες ψυχῆς ἕξιν ἀναβεβλημένην, καὶ μὴ ἐγρηγορυῖαν, καθ' ἣν τὸ σῶμα θρυπτόμενον, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, θρασυνόμενον, οὐδὲ ὀρθοῦσθαι παγίως δύναται, ἀλλὰ πάσχει τῇ θρύψει, ὁπόσα καὶ τῇ νόσῳ. Τρυφῶν τε γὰρ ἄνθρωπος οὐ κρατεῖ τῆς διὰ ποδῶν οἰκείων βάσεως, ὁμοίως δὲ καὶ νοσῶν. Ὀρῶνται γοῦν οἱ βλάκες βαδίζοντες οὐχ ἁπλῶς, εἰ μὴ τοὺς ὑπερείδοντας καὶ ὑπανέχοντας ἑκατέρωθεν ἐξευρίσκουσι, τοὺς μὲν εἰς τοῦτο μόνον χειροτονητοὺς αὐτοῖς, τοὺς δὲ καὶ ἐξ αὐτομάτου, ὅτε που τύχοι. Εἰπεῖν δὲ κατὰ τοὺς παλαιούς· μαλακός ἐστιν ὁ βλάξ, καὶ χαῦνος, καὶ ὁπόσα ἐκεῖνοι τοιαῦτα ἐπιτιθέασι τῷ τοιούτῳ, ἑπακολουθοῦντα τῇ κατ' αὐτὸν μαλθακότητι. Καὶ δοκῶ μὲν ἄπαρνον εἶναί σε τοῦ τοιούτου πάθους· ἐλέγχει δέ σε τὰ πράγματα μὴ ἀληθῶς ἐξαρνούμενον. Τὸ συχνὸν γὰρ τῆς τρυφῆς, καὶ τὰ πυκινὰ λοετρὰ, καὶ οἱ πέρα τοῦ προσήκοντος προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα, βλακείας εἰσὶν ἐνδείξεις, δι' αὐτὸ δὲ καὶ περπερείας. Πέφηνε γὰρ, μὴ ἀπηλλάχθαι βλακείας μηδὲ τὴν περπερείαν, ἀλλ' ἀδελφὰ φρονεῖν ἑκατέρας ἀλλήλαις, καὶ ἀδιαστάτως ἔχειν τῆς ἑνώσεως.

A cum mollitie, et loquacem factum ex elatione. Et temerarium dicunt nihil rationabiliter agentem, et, (ut omnis eorum sententia explicetur), nugas effutientem; arrogantem esse et insanire, sive ordine vivere et molliter vivere confundunt; atque mollitiem vocant habitum mentis dejectum, sopitum, quo corpus languidum seu, quod idem sonat, nimium confusum, firmiter stare non potest, sed mollitie, ut morbo, dejicitur. Homo enim deliciose vivens infirmior est, quam ut propriis pedibus incedat. Nusquam videntur molles fortiter pedibus incedentes, nisi ex utroque latere suffulcientes et sustinentes habeant alios ad hoc solum destinatos, alios vero spontanee, in quocunque loco. Et ut cum antiquis dicamus: languidus est homo mollis, et nugatorius, et reliqua istiusmodi inseparabilia ab ista debilitate, quæ isti homini attribuuntur. Te equidem arbitror hoc vitium non confessurum, res autem ipsa te non vere negantem arguit. Continuæ enim deliciæ, plurima balnea, et qui sequuntur et antecedunt ut non decet, et alia similia mollitiei sunt argumenta, et proinde arrogantiæ. Probatum fuit enim arrogantiam a mollitie non abesse, utramque vero de alia fraterna sentire, nec posse non conjungi.

B

νζ'. Ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἀπεῖπας ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ὁμολογίαις σου καὶ τὴν ἰδιάζουσαν ἐπίκτησιν. Καὶ προβάλλομαί σοι θεωρῆσαι οὐ μόνον ἁπλῶς τὴν ἐπίκτησιν, ἀλλὰ τὴν ἰδιάζουσαν· ἵνα εἰ μὲν καὶ κατ' ἄμφω ἀνεπιλήπτως βιοῖς, μακαρίζῃ· ἄλλως δὲ εἰς ἆθλιον ἐγγραφόμενος, μὴ βαρέως φέρῃς τὸ ἔγκλημα.

57. Et præter ea quæ dicta sunt, propriam possessionem in tua cum Deo confessione ejurasti. Nec solam acquisitionem, sed propriam propono a te inspiciendam, ut te circa utrumque irreprehensibiliter vivente, sis beatus; aliter autem ad præmium vocatus accusationem graviter non feras.

C

νη'. Χρὴ δὲ ἡμᾶς προλαλεῖν τοῦδε τοῦ λόγου, ὅτι πρὸ τῆς ἐπικτήσεως ταύτης ἀνωτέρω ἀπετάξω καὶ κτήσεσι καὶ ὑπάρξεσιν, ὥστε οὐχ ἕν τι ἀπῃτήθης ἀπαρνήσασθαι, ὡς οἷα πολυωνυμίας λόγῳ εἰς ἓν δῆθεν συντρεχόντων νόημα τριῶν τούτων ὀνομάτων, κτήσεως, ὑπάρξεως καὶ ἐπικτήσεως· ἀλλὰ τρία παρῃτήσω κακὰ, σύστοιχα μὲν ἄλλως, τρόπῳ δὲ διενηνοχότα καὶ χρόνῳ. Καὶ ἔστιν εὐθυβόλως ἐπιβαλεῖν, ὅτι κατάρχει μὲν ἐν τούτοις ἡ ὕπαρξις, δευτερεύει δὲ ἡ κτῆσις, ὑστερεῖ δὲ ἡ ἐπίκτησις· ἵνα τις ἔχῃ νοεῖν ὕπαρξιν μὲν, ἅπερ ἔχειν ἔλαχες ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, ὅτε βιοῦν ἀπῆρξω, καθήκοντα ἐπὶ σὲ ἢ προγονικῶν, ἢ ἔκ πόθεν τοιαύτης συλλογῆς, ἣν ἔχων οὐδεμίαν οἶδας χάριν σοι αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς κληροδοτήσασιν, ἢ ἄλλως χαρισαμένοις. Οὕτω γὰρ εἴθισται λέγειν τοῖς ὀρθολεκτοῦσιν. Ἡ ὕπαρξις καθὰ καὶ τὸ ὑπάρχειν· ὑπάρχει γάρ τις μάχης, ἢ κατάρχει ἔργου, ἀρχὴν δηλαδὴ αὐτὸς ποιούμενος. Κτῆσις μέν τοι νοοῖτο ἂν ἡ μετὰ τὴν τοιάνδε ὕπαρξιν. Ὁ γὰρ μετὰ τὴν ἄπονον κληρουχίαν πορισάμενος αὐτὸς ἐκτήσατο, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, κτῆσιν ἔσχε· καὶ ἔχει δὴ, ἴσως ἂν τὰς τρίχας πνευματικῶς ἀπειπάμενος, συναποχείρῃ καὶ τὸ τῆς πρώην ζωῆς λῆξον, καὶ ἀπόθηται, ὥσπερ τὴν τρίχα συμβολικῶς, οὕτω καὶ τὰ τοῦ βίου ὀράγματα, καὶ γένηται ἀληθῶς ἀκτή-

58. Et priusquam de hoc dicamus, monendus es ante hanc recentem comparationem, et possessionibus acquisitis, et patriis bonis te renunti asse, non quod unum aliquid projicere rogatus fueris, quasi his tribus nominibus synonymia in unam ideam confluentibus, comparatione, bonis paternis, et nova comparatione; tria autem mala proxima quidem, modo autem et tempore diversa projecisti. Et potest recte conjici primum locum obtinere bona paterna, secundum comparationem, tertium novam comparationem; ita ut patrimonium, aut substantia vocari possint quæ habes a principio, quando vivere incepisti, ad te ex proavis, aut alia via manantia; de quibus nullam gratiam tibi debes, sed iis qui testamento tradiderunt, aut aliter donaverunt. Sic dicere consueverunt qui recte loquuntur. Vel etiam patrimonium ὕπαρξις ab incipere ὑπάρχειν: pugnam enim aliquis aggreditur, opus incipit, scilicet initium ipse ponit. Comparatio autem intelligitur quæ patrimonium istud subsequitur. Qui enim post facilem hæreditatem laboravit, ille comparavit, seu quod idem est habuit comparata: et habet donec capillis spiritualiter tonsis, tondeat et campum prioris vitæ, et deponat etiam sæculares manipulos, ut capillos symbolice, et homo fiat vere pauper, neque patriis bonis

D

neque comparatis locupletatas. Et deinde ne quis recordatus rerum priscarum, ad eas iterum regrediatur, etiam novæ comparationi renuntiare monetur, sive comparationi post primam secundæ, qua iterum foret sæcularis, et respiciens retro « non aptus regno Dei [11] ; » et prorsus columna fatuitatis, si ita intelligenda est in Scripturis prout audisti, columna uxoris Loth, propter sal infatuatum, ut accepimus, quod paternum fratrem, non minus ac terram fertilem, in lacum sterilem convertit.

59. Quæ cum ita sint, et non aliter, volebam, o patres nostri, vos ab uno saltem trium dictorum malorum abstinere. Plerumque autem excidit bona voluntas. Multi enim ante tonsuram, sicut expertus sum, quantum non radere caput, tantum neque paterna, neque comparata bona deponere, curabant si quæ habebant; sed vitam monachicam amplexi sunt sicut nautæ ad navigandum cum gravi pondere euntes; solummodo capillis capitis nudati, et reliquo sæculi jugo gravati, etiam post tonsuram. Quam multi etiam qui seipsos patriis et comparatis rebus despoliaverunt, et postea tacti pœnitentia novam comparationem pessimam susceperunt. Væ autem homini illi qui tria ista complevit, qui duabus rebus ante tonsuram sepositis nova addidit seque triplicem istam peccati catenam ad suffocationem implicit.

60. Et hodie apud nos reperimus aliquod simile genus eorum qui ex tonsura negotiationem fecerunt, eamque secure exercent. Lucrantur enim cum carnes non edunt, paucoque cibo sunt contenti, et potentes non reverentur qui comparata vectigalibus exactis minuunt. Vineas ergo plantant, hortos colunt, multiplicantes pecora omnis generis, et aliis animalibus dilectis, oves Dei sinunt vagari, nihil intentatum relinquunt, quo mundani appareant, non vulgares, sane vero prapotentes, ut sint arbores cœlestes, non juxta eum qui illud sapienter contemplatus est, sed alio modo, sicut cœlo destinati, et humo inserti. Et lucifero quidem in cœlo brevi habitavisse nihil profuit, qui ex alto ad inferos decidit.

61. Quibus sermone ita constitutis, vide nunc, o superbissime, utrum ista tria, patria, pristina et recentia bona procul elongaveris, neque onere opprimaris, quibusdam jam possessis cum spirituale limen præteriisti, et alterum postea comparavisti. Et hoc verisimile est. Collatæ enim primæ divitiæ non sine quadam proclivitate ad res alias acquirendas ferunt. Cum quidam vero vilis et, ut aiunt, macie confectus incepta monachica vita, saginatus, pinguescit, et dilatatur plusquam

[11] Luc. IX, 62.

A μων, οὔτε ὑπαρξιν περιβεβλημένος, οὔτε κτῆσιν. Εἶτα, ἵνα μὴ τῶν προτέρων μνησάμενος ἐπαναδράμῃ τις πάλιν εἰς ἐκεῖνα, προσαπαιτεῖται ἀρνήσασθαι αὐτίκα καὶ τὴν ἐπίκτησιν, εἶτ' οὖν τὴν μετὰ ταῦτα κτῆσιν, τὴν δευτέραν, δι' ἧς τοῦ βίου αὖθις γίνεται, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω στρέφεται, ἄθετος ὢν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ αὐτόχρημα στήλη μωρίας, εἴ τι χρὴ οὕτως τὴν ὡς ἤκουσας, γραφικὴν τῆς τοῦ Λὼτ γυναικὸς ἐκλαβέσθαι στήλην διὰ τὸ μωραινόμενον ἅλας, ὡς παρελάβομεν· ὃ τὸν πατρικὸν ἀδελφὸν ἀποκαθιστᾷ, ὡς οἶα καὶ γῆν καρποφόρον, εἰς ἅλμην ἄγονον.

νθ'. Ἐχόντων οὖν τούτων οὕτως (οὐ γὰρ ἄλλως), ἤθελον μὲν, ἑνὸς γοῦν τῶν εἰρημένων τριῶν ἀπέχεσθαι ὑμᾶς, ὦ ἡμέτεροι πατερικοί. Ἀποπίπτω δὲ B κἀνταῦθα τοῦ ἀγαθοῦ θελήματος ἐν τοῖς πλείοσι. Πολλοὶ μὲν γὰρ πρὸ τῆς κουρᾶς ἐμελέτησαν, καθὰ πεπείραμαι, ὥσπερ μὴ τὴν κεφαλὴν ἐκκόψαι, οὕτω μήτε ὕπαρξιν, μήτε κτῆσιν σκορπίσαι, εἴ τινά που καὶ εἶχον· ἀλλὰ ἔμφορτοι τοῦ μοναχικοῦ βίου γενέσθαι, ὡσεὶ καὶ ναύκληροι βαρεῖ φόρτῳ ἐς ναυτιλίαν στελλόμενοι, θριξὶ μόναις κεφαλικαῖς ἐζημιωμένοι· τὸ δέ γε λοιπὸν κατὰ βίον φορτίον ἐπηχθισμένοι καὶ μετὰ τὸ κούρευμα. Ὅσοι δὲ καὶ ἀπεγύμνωσαν ἑαυτοὺς τῶν ὑπαρξάντων καὶ τῶν κτηθέντων, μετάμελον ἀναλαβόντες ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα, τὴν ἐπάρατον ἐπίκτησιν εἵλοντο. Οὐαὶ δὲ τοῖς καὶ τὰ τρία πραγματευσαμένοις· οἱ ταμιευσάμενοι τὰ πρὸ τῆς κουρᾶς δύο, προσέθεντο καὶ τὰ τῆς ἐπικτήσεως, C σχοινίον ἁμαρτίας τοῦτο τρίπλοκον εἰς ἀγχόνην σφίσιν αὐτοῖς ἐπιπλέξαντες.

ξ'. Καὶ ἔχομεν σήμερον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ τοιοῦτόν τι φῦλον, οἳ τοῦ κουρεύσασθαι τὸ ἐμπορεύεσθαι ἀπώναντο, καὶ ἀδεῶς αὐτὸ πλημμελεῖν. Μὴ κρεοφαγοῦντές τε γὰρ, κερδαίνουσιν, ὀλιγοσιτοῦντες οὕτως, καὶ μηδὲ εὐλαβούμενοι δυνάστας, οἳ φορολογοῦντες κολούσουσιν αὐτοῖς τὴν ἐμπολήν. Ἀμπέλους τε οὖν φυτεύουσι, καὶ κήπους τημελοῦσι, καὶ ζωογονοῦσι παντοίας ἀγέλας, ἀφιέντες τὰ τοῦ Θεοῦ ζῶα οἱ ἄλλως φιλόζωοι ἐξαλογίζεσθαι· καὶ πάντα ποιοῦσι, δι' ὧν φιλοτιμήσονται τοῦ κόσμου εἶναι· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ ἄρχοντες, ἵνα καὶ αὐτοὶ φυτὰ εἶεν οὐράνια, οὐ κατὰ τὸν σοφῶς τοῦτο τεθεωρηκότα, τρόπον δὲ ἄλλον, ὡς οὐρανῷ μὲν ἐπικα- D λούμενοι, προσπεφυκότες δὲ τοῖς περὶ τὴν γῆν. Καὶ μὴν τὸ φαύλως οὐράνιον οὐδὲν τὸν ἐωσφόρον ὠφέλησεν, ἐκεῖθεν κάτω πεσόντα.

ξα'. Ὧδε γοῦν ἡμῖν καθεσταμένου καὶ τοῦδε τοῦ λόγου, ὄρ', ὦ μεγαλοπρεπέστατε, εἰ τὰ τρία ταῦτα, τὴν ὕπαρξιν, τὴν κτῆσιν, καὶ τὴν ἐπίκτησιν πόρρω ἀπετινάξω, καὶ εἰ μὴ φόρτου γέμεις· τὸν μὲν ἔχων, ὅτε τοῦ πνευματικοῦ λιμένος γέγονας, τὸν δὲ προσεπικτησάμενος. Καὶ μὴν τοῦτο ἔχει τι καὶ τοῦ εἰκότος. Πρόληψις γὰρ ἐκείνη παλαιὰ χρηματισμοῦ ὁλκῆς τινος λόγῳ ἐπισπᾶται καὶ τὰ ἐξ ἐπικτήσεως. Ὅτι δέ τις λεπτὸς, καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, ὑπείρινος τῇ ἰσχνότητι, τὸν μονήρη βίαν ὑπεισελθὼν λιπαίνεται,

πχύνεται, πλατύνεται, εἰς ὅσον οὐδὲ τὰ λακκιζόμενα τῶν θρεμμάτων, καὶ οὐκ αὐτὸ οὐ κατὰ σάρκα διατριβῆς, ἀλλ' εἰς χρήματα δι' ἐπικτήσεως; πῶς ἂν συστήσει μοναχὸν ἑαυτὸν εἶναι, καὶ οὐ παχὺν βοῦν, ἢ μοσχίον;

A animalium offulæ, quod de carne non intelligitur sed de novis acquisitis divitiis, quomodo se monachum esse, non pinguem bovem, seu vitulum probabit?

ξβ'. Εἰσὶ δέ τινες περίφημοι ἐν τοῖς τοιούτοις, οἳ καὶ ἀπὸ πραγματειῶν πλουτίζονται. Καὶ οὐκ ἂν εἰς πολὺ τῶν τοιούτων καθάψηται ἡ συγγραφὴ αὕτη, μὴ καὶ χαίρωσιν ἀκούοντες, καθὰ καὶ πράττοντες. Παρομαρτεῖ γάρ ποτε καὶ τοῦτο τοῖς τοῦ μὴ ἀγαθοῦ ἐρασταῖς, οἳ ψεγόμενοι τῶν πραχτέων, ἐπιτείνουσι τὴν ἐπιθυμίαν εἰς ἀνυπέρβλητον. Ἀλλ' αὐτοὶ μὲν ποιείτωσαν τὸ σφίσιν ἐφετὸν, καὶ ἔστωσαν ψευδόμενοι, τὸ κατὰ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν οὐράνιον φυτὸν ἀφιέμενοι τεθηλέναι, ἕως ἂν ἢ καρπὸν ἐκφήνωσιν, εἰς ὃν πεφυκότες, ὅμως οὐ προβάλλονται αὐτὸν, ὡς ἐπιτάσσει Θεός· ἢ ἀλλὰ τῇ ἀξίνῃ καταχοπέντες, γίνωνται τοῦ πυρός.

62. Inter hos sunt nonnulli illustriores qui ex negotiatione ditantur. Istos autem sermo meus non tangat multum, ne auditis sicut patratis rebus lætentur. Hoc enim accidit homini bonum non diligenti, de factis qui vituperatus ad majora concupiscenda inflammatur. Ipsi permissa compleant, mendacium ostentent, cœlestem vitæ monachicæ ramum florescere permittant, donec vel afferant fructus ad quos nati sunt, quosque, ut vult Deus, non proferunt, vel securi resecti in ignem mittantur.

ξγ'. Σὺ δὲ μοναχὲ, ὁ πρὸς ἀλήθειαν, μελέτησον σὺν Θεῷ, καὶ μάθε καλῶς ἐπικτᾶσθαι μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν· καὶ τοῦτο μὴ ἁπλοϊκῶς οὕτως, ἀλλὰ πρὸς διπλόην, ἣν φθάσας ἤκουσας ἐνώπιον Θεοῦ, ὡς καὶ ὁ κουρεύων ἐξεφώνησεν, εὖ εἰδὼς, τί ἐλάλει, καὶ ὡς αὐτὸς οἶδας πρὸς ἀκρίβειαν, καὶ ὡς οἱ παρεστῶτες ἠκροάσαντο. Ἤκουσας δὲ, καὶ ἀπηρνήσω οὐ τὴν ἁπλῶς καὶ κατά τι μονῆρες ἐπίκτησιν· ἀλλὰ προσέκειτο ἐν τοῖς τότε καὶ τὸ « τὴν ἰδιάζουσαν, » ὃ ταυτόν ἐστι τῷ « τὴν σοι μόνῳ ἰδίαν· » ἵνα μὴ τὸ Σολομώντειον ἐκεῖνο παρανοήσας τό· « Ἡ πηγὴ σοι τοῦ ὕδατος ἔστω ἰδία, » ἐξιδιοῦσθαι μελετήσῃς τὸ μετὰ τὴν κουρὰν ἐπιῤῥέον σοι ὀθενοῦν, ἀλλὰ μετοχετεύῃς αὐτὸ, ἔνθα πρέπει· καὶ προεστὼς μὲν κοινότητος, ἀποκαταστήσῃς αὐτὸ τῇ μοναστηριακῇ δεξαμενῇ, ὡς ἂν τῇ κοινῇ συνεισέλθῃ κτήσει καὶ αὐτό· ὑφεστὼς δὲ, καὶ οὕτως ἐλαττονούμενος, προσαγάγῃς τῷ καθηγουμένῳ, ἵνα ἐκεῖνος μὲν ποιήσῃ τὸ κανονικὸν, ἡ δὲ ἐν σοὶ σεμνότης φυλάξηται τὴν δι' ἐπικτήσεως πολυκτημοσύνην, ὡς παρήγγελται, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀσχημοσύνην· δι' ἣν κεκώλυται τοῖς μονάζουσιν οὐ δίχα παρασημάνσεως τὸ ἢ κεκτῆσθαι, ἢ προσεπικτᾶσθαι, ἀλλὰ τὸ ἰδιάζον· ἵνα πολλὰ κακὰ ἐκφύγῃς ἀκτημόνων. Πολυσύνθετος γὰρ φυλότης καὶ τὸ πολυκτημονεῖν, ᾧ καὶ ζῆλος παρέπεται, καὶ ἔρις, καὶ ἀδιακρισία, καὶ περιττότης κενὴ, καὶ ἡδονὴ δὲ ματαία, καὶ δόξα ὁμοία· οἷς καὶ αὐτοῖς ὁ κυρίως μοναχὸς ἀπετάξατο, καθὰ καὶ τῇ λαθροφαγίᾳ, ἣν οὐκ ἂν ἔχοι μὴ ἐγκαλεῖσθαι, κατ' ἰδίαν χρηματιζόμενος. Ὁ γὰρ τοῦ μείζονος ἁλισκόμενος ὕποπτος ἂν εἴη οὐχ ἥκιστα καὶ ἐπὶ τῷ ἐλάττονι· μεῖζον δὲ πάντως ὁ ἄκαιρος χρηματισμὸς τοῦ λαθροφαγεῖν. Καὶ μὴν μοναχὸς τὰ πρὸς δαπάνην συνάγων τάχα ἂν καταβαλεῖταί τι καὶ ἐπὶ ἀπολαύσει. Μέρος δὲ οὐκ ἐλάχιστον ἀπολαύσεως ἐν κοσμικοῖς μὲν τὸ φαγεῖν, ἐν μοναχοῖς δὲ οὐ τὸ, ἀσυνθέτως εἰπεῖν, φαγεῖν (αὐτὸ γὰρ πάγκοινόν ἐστιν), ἀλλὰ τὸ λαθροφαγεῖν, ὅ ταυτόν ἐστι τῷ ἡδέως φαγεῖν· καθότι καὶ κλοπῆς ὕδωρ γλυκερὸν γράφεται. Ἐν τάχα μόνον ὁ τοιοῦτος ἅγιος χρηματιστικὸς νομίσοι ἀγα-

63. Tu autem, sincere monache, cura, Dei gratia, et disce locupletari etiam post tonsuram; idque non absolute, sed eo sensu quo prius, in conspectu Dei audisti, et sicut minister sciens optime quid diceret postulavit, et sicut ipse perfecte nosti, et circumstantes audierunt. Non simplicem novam comparationem in monasterio audisti et repudiasti; sed et hoc additum fuit: « privatam, » scilicet quæ tibi propria est: ne verbo Salomonis male intellecto: « Fontes aquæ habeto solus, » cogites quæ post tonsuram undecunque ad te venerint, privatum possidere; sed ut illa qua par erit referas, ut prælatus communitati ea receptacula monasterii reserves, in fortunam omnium concurrentia, et subjectus, seu in ferias ad prælatum afferas, ut hic secundum regulam agat, et tua dignitas divitias ex comparatione nova, ut dictum est, ut indecorum esset, devitet: propterea monachis ne acquirerent et cumularent, non sine reticentia, prohibitum fuit; et sic multa mala paupertatis effugies. Multiplex enim miseria divitiarum, quas comitatur invidia, rixæ, confusio, jactantia, voluptas vana similisque gloria, quorum omnium expers est verus monachus, ut secretæ manducationis, de qua non accusari non potest qui opes privatas acquisivit. Qui enim de majori convincitur de minoribus in suspicionem non modicam incidit, et illegitime divitiari plus est quam secreto manducare. Deinde monachus qui ad manducandum colligit, mox ad voluptatem aliquid addet: fruitionis enim pars non minima apud mundanos est comestio; apud monachos autem non comestio, ad loquendum disjunctim, sed secreta manducatio, seu quod idem est voluptuose manducare, quemadmodum dulcior esse dicitur aqua furata. Forte unum bonum quod vovit sanctus hic negotiator id unum arbitratur habere, non esse omnino otiosum. Ipse istud non intelligens: « Nullum opus ruborem addit[11] » ad se justificandum nullum opus injussum esse monacho, ideoque nec divitiari, siquidem hoc ad operandum attinet. Manifeste seipsum decipit,

[11] Prov. v, 17. [11] Eccli. 10, 6.

qui ita intelligit. Quemadmodum enim laboriosus homo consuevit a laudatis personis commendari, ita et operarius ; cui contrarius est otiosus. Licet enim actor et male operans (κακοεργὸς), qui eamdem ob causam κακοῦργος dicitur, ab opere et actione deriventur, bona tamen phrasis, solita locutio, sententia, lex bona, et bene dicendi exemplaria, in sensum bonum sublimiorem et divinum deduxerunt, sicut actionem, ita et opus et causam.

A θὸν ἔχειν τὸ (καθὰ ἐξωτιώσατο) « μὴ ἀεργὸς εἶναι εἰς τὸ παντελές. » Καί που καὶ αὐτὸς παρανοήσας τὸ « Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, » προβαλεῖται ἂν εἰς δικαίωσιν τὸ « μηδέν τι ἔργον πρὸς ὀνειδισμοῦ εἶναι» τῷ μοναχῷ, οὐκοῦν μηδὲ τὸ χρηματίζεσθαι· εἶγε καὶ αὐτὸ εἰς ἔργον ὑπάγεται. Ἀπατᾷ δὲ ἀριδήλως ἑαυτὸν ὁ οὕτω νοῶν. Καθὰ γὰρ ὁ πρακτικὸς ἐπὶ ἐπαινουμένων προσώπων εἴθισται λέγεσθαι, οὕτω καὶ ὁ ἐργατικός· ᾧ ἐναντίος ὁ ἀεργός. Εἰ γὰρ καὶ ὁ ῥέκτης καὶ ὁ κακοεργὸς (ὁ δι' αὐτὸ καὶ κακοῦργος) ἔργῳ καὶ πράξει παρωνυμοῦνται, ἀλλὰ ἡ ἐνάρετος φράσις, ἡ εὐθὺς διάλεκτος, ἡ ἀξιωματικὴ, τὸ ἐνάρετον κύρωμα, τὸ χρηστολογικὸν τύπωμα εἰς ἀγαθὴν ἀπεκλήρωσαν ἔννοιαν καὶ ὑψηλήν· καὶ οὕτω θείαν, ὥσπερ τὴν πρᾶξιν, οὕτω καὶ τὸ ἔργον καὶ τὴν αἰτίαν.

64. De his subtilius disserere superfluum. Ergo, o monache avide, cupide divitiarum contra regulam, et post consecrationem labori maxime dedite, ab hominibus ratione utentibus non judicaberis agere et operari secundum Deum quandiu in eo statu permanebis; imo vero negotiator, otiosus, mercator, lucripeta, omnino sæcularis esse, et quicunque alius magis quam monachus perfectus. Te jam discernere arbitror quod acquirendum est, certo aliquo modo, et usque ad superfluum. Ego autem cum optime noverim magnam illegitimarum divitiarum malitiam apud sæculares tui similes, aliquid novum superaddo, et fidenter dico necessario aliquando te ditari, et superefluere. Quod non fit quasi ex artis machinationibus, sed Dei gratia, erga dignos hoc præmio, qui nihil possidentes omnia obtinent. Quam abundantiam nobis ostendunt non modo evangelicæ sportæ, et cophini, necnon et apostolorum rete plenum « magnis piscibus centum quinquaginta tribus [12] ; » sed adhuc apud veteres et recentiores auctores, horrea absque labore et opere statim confecta; et hydriæ farinæ prophetæ, qui fami subvenit; et vas parvum oleum semper effundens, aliaque visa usque ad præsens miracula. Etenim apud nostram generationem, in domibus Deo acceptis, experta sunt receptacula quæ vinum et oleum magna quantitate, quæ vix exhauriri poterat, acceperunt, in quibus arbitror liquorem nunquam defecturum fuisse, nisi ab haurientibus miraculum hoc divulgatum esset. Quod prodigium, quasi pro agendis gratiis proditum, amplius permanere non est permissum, sed confessum statim cessavit, Deo nempe illud operante, sive propter homines hoc beneficium expertos, sive propter audientes, sive potius propter utrosque.

B ξδ'. Περιττὸν ἐν τοῖς ἄρτι φυλαχρινεῖν. Οὐ τοίνυν, ὦ κτητικὲ μοναχὲ, καὶ ἀκανονίστως χρηματιστικὲ, καὶ μετὰ ἐπιορκίας ἐνεργέστατε, ἢ πρακτικὸς, ἢ ἐργατικὸς κατὰ Θεὸν εἶναι κριθήσῃ παρά γε τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ἕως ἂν τοιοῦτος μένῃς· ἀλλὰ πραγματευτικὸς, καὶ ἀεργὸς, καὶ ἐμπορευτικὸς, καὶ ἐμπολαῖος, καὶ κερδῷος, καὶ βίος αὐτόχρημα, καὶ πάντα μᾶλλον τὰ ἄλλα, ἢ μεγαλόσχημος. Ἔγνως, οἶμαι, ἤδη, ὅπερ κτητέον ἐστὶν οὗ καὶ ὑπερεκπερισσοῦ. Ἐγὼ δὲ πλεονάζουσαν ἐν τοῖς τοῦ κατὰ σὲ βίου εὖ εἰδὼς τὴν τῆς ἀκαίρου κτήσεως κακίαν, προσεπιτίθημι καίτι πλέον» καὶ λέγω θαῤῥούντως, ὅτι ἀνάγκη μέν ἐστι καὶ ὑπερκεκτῆσθαί σέ ποτε, ὡς καὶ περισσεύειν· αὐτὸ δὲ οὐ μόνον κατὰ τέχνην περιουσιασμοῦ γίνεται, ἀλλὰ καὶ θείᾳ χάριτι τοῖς ἀξίοις τοῦ τοιούτου καλοῦ· οἳ μηδὲν ἔχοντες, πάντα κατέχουσι. Καὶ δηλοῦσι περιουσίαν τοιαύτην οὐ μόνον αἱ εὐαγγελικαὶ σπυρίδες, καὶ οἱ κόφινοι, καὶ τὸ ἀποστολικὸν δίκτυον, ὅπερ ἐμεστώθη περιττῶς τοῖς τρισὶ καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν μεγάλοις ἰχθύσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ καθ' ἱστορίαν καὶ παλαιὰν καὶ νέαν αἴφνης ἐμπιπλάμενα ὠρεῖα δίχα πόνου καὶ ἐργασίας, καὶ ἡ τοῦ θεραπεύσαντος λιμὸν προφήτου ἀλεύρου ὑδρία, καὶ ὁ τὸ ἔλαιον ἐκβλύσας καμψάκης εἰς ἄπνναον· ἔτι δὲ καὶ τὰ μέχρι νῦν βλεπόμενα τεράστια. Πεπείρανται γὰρ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ δοχεῖα ἐν οἴκοις θεοφιλέσιν, οἶνον καὶ ἔλαιον στέξαντα μέχρι πολλοῦ εἰς δυσεξάντλητον, οἷς οὐδὲ ἦν ἂν ὑπολεῖψαι, οἶμαι, τὸ στεγόμενον, εἰ μὴ ἐξελαλεῖτο τὸ θαῦμα ὑπὸ τῶν ἐξαντλούντων. Ἐκφανθὲν δὲ ἀνθομολογήσεως λόγῳ τὸ μυστήριον, οὐκέτι μένειν ἀφείθη, ἀλλὰ συνεξέλιπεν ὁ μυστηριασμὸς τῷ ἐξαγγέλματι, Θεοῦ οἰκονομήσαντος αὐτὸ ἐπ' ἀγαθῷ ἢ τῶν τὸ καλὸν παθόντων, ἢ τῶν μαθόντων· εἰκὸς δὲ καὶ δι' ἀμφοτέρους.

C

D

65. Quod recto modo acquierere, et addere, et multa accrescentia superaddere non sit prohibitum, jam magnus Job ostendit, quem multæ divitiæ non impediverant quin istud testimonium a Deo acciperet, super omnes homines hujus temporis ad Deum proxime accedere. Et mihi occurrit aliquod recens exemplum, quo verba mea confirmantur.

ξε'. Ὅτι δὲ καὶ τὸ κτᾶσθαι κατὰ λόγον ὀρθὸν, καὶ τὸ ἐπικτᾶσθαι, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ διὰ συχνῆς προσθήκης ὑπερκτᾶσθαι οὐ κεκώλυται, φθάσας μὲν καὶ ὁ μέγας ἐπιστώσατο Ἰὼβ, ὃν οὐδὲν ἡ πολυκτημοσύνη ἐκώλυσε μεμαρτυρῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ὑπὲρ πάντας τοὺς τότε ἀνθρώπους ἐγγύτατα παρεστάναι αὐτῷ· ἐπέρχεταί δέ μοι καὶ προσφάτῳ τινὶ τὸν λόγον τοῦτον ὑποδείγματι πιστώσασθαι.

[12] Joan. xxi, 11.

ξζ'. Μεμνήμεθα τοῦ ἐν ἀγαθοῖς βασιλεῦσι περικλύτου Μανουήλ· οἴδαμεν καὶ τὸ μεγαλοπολιτικὸν Προδρομικὸν σεμνεῖον, τὴν πέτραν, ἐξ ἧς ψαλμικῶς καὶ ὕδατα ῥυΐσκονται σωτήρια τοῖς εὐαγγελικῶς πίνειν ἐθέλουσι· καὶ μέλι δὲ θηλάζουσιν οἱ ἐκ πικρίας βιωτικῆς αὐτῇ πελάζοντες· εἰς ἣν οἱ καταφεύγοντες λαγωοὶ λέοντες τοῖς δαιμονιώδεσι θηρίοις ἐκβαίνουσιν. Ἐκεῖνος δὴ ὁ μακαριστὸς βασιλεὺς, μυρίαις περιεστοιχισμένος φροντίσιν, αἷς τὰ κατὰ κόσμον μέγα βιοκονομούμενος παρεκροΰετο, ἔστιν οὗ ταχὺ καὶ τῶν σμικροτάτων ἐπιμέλεσθαι, ἀναλαβόμενός ποτε εἰς νοῦν ἀωρὶ νυκτὸς γάμον εὐγενῆ ἐξαρτῦσαι (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ νύκτες ἀνέπαυον ἐκεῖνον ἐγρηγορότα ὑπὲρ τοῦ κόσμου, καὶ γυμνάζοντα ἑαυτὸν μικροῦ καὶ εἰς ὕπνον), ἐκέλευσε τελεσθῆναι τὸν γάμον. Ἦν δὲ τόπος τῷ γάμῳ τὸ ἐν Βλαχέρναις παλάτιον, οὗπερ οὐκ εἰς μακρὰν ἡ Πέτρα διέστηκε· καιρὸς δὲ ἡ τῆς μεγάλης νηστείας πρόδρομος τυροφάγος. Ὡς δὲ οἱ ἐπὶ τῆς θεραπείας ἐθαύμασαν, εἰ ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ ἐπιτάσσονται πράγματι δεομένῳ τριβῆς καιροῦ ἱκανῆς, καὶ ἐπύθοντο τοῦ ἐπιστημονάρχου βασιλέως, πῶς ποτε ἄρα καὶ ἐξανύσουσι τὸ ἐπίταγμα, ὅτε οὐδεμία γαμήλιος χορηγία ὑπόκειται, ὅτι μὴ μόνον τὰ τῆς εὐλογήσεως· ἐκεῖνος ἀναπολήσας εἰς νοῦν ἀγχινοίας λόγῳ, καὶ ἐν ἀδιαστάτῳ χρόνῳ τὴν Πέτραν ἐνθυμηθεὶς, ἔφη, ἐκεῖθεν γενήσεσθαι ἂν τὸ πᾶν τοῦ ἔργου. Καὶ εὐθὺς ἐπιτάξας ἐξέστειλε. Καὶ οἱ δουλευταὶ ταχυδρόμοι αὐτίκα ἐπὶ τὴν Πέτραν· καὶ ἐκόπτοντο αἱ πῦλαι θερμότερον, ὡς οὐκ ἂν εἶναι δοκεῖν τὸ χροῦμα εὐπαίδευτον. Καὶ ἦν οὕτω θόρυβος. Καὶ ὁ θυρωρὸς εὐλαβέστερον σκώψας, εἶτα τὸ αἴτιον τοῦ ταράχου μαθὼν, ἀνατρέχει, καὶ τῷ προεστῶτι ἀγγέλλει τὸ συμπεσόν. Καὶ ἐκεῖνος ἀσπασίως ἐπιτάσσει ἀποτελεσθῆναι τὸ ἀρέσαν τῇ βασιλείᾳ. Καὶ ἅμα λόγος οὗτος, ἅμα ἔργον ἐκεῖνο. Ἕτοιμος ἄρτος παντοῖος· ὁ δίκην ἀφροῦ καὶ σομφὸς, ὑπέρλευκος· ὁ μετ' ἐκεῖνον οὔτε τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ ναστός. Ἡ πολυειδὴς μάζα. Οἶνος πρόχειρος, οὐ μόνον ὁ στύφων, ἀλλὰ καὶ ὁ γλυκάζων. Ἡ παραμεμηνκυῖα ὀπώρα. Ἡ ἁλμὰς ἐλαία. Τυρὸς δαψιλής. Ἰχθύες ταριχευτοί· τινὲς δὲ καὶ ἐκ προσφάτου ἁλίπαστοι, πολλοὶ δὲ καὶ ὀξωτοί. Οὐκ ἐνέλιπον δὲ οὐδὲ ὠὰ ἰχθύων τεταριχευμένα· γένος αὐτὰ ἑκάτερον, ὅσα τε εἰς δυάδα πλακώδη παράκειται παραυγάζοντα εἰς ὑπέρυθρον, καὶ ὅσα ἐπὶ ἀῤῥίχων μέλανα κέχυνται σωρηδόν· ὧν χορηγὸς ἐκ τῶν βορείων πρὸς ἄλλοις τόποις καὶ ὁ εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβάλλων Τάναϊς. Ἠθροίστο ταῦτα ὁμοῦ· καὶ ἀναληφθέντα ἐπί τε ἡμιόνων καὶ λοιποῦ βαστάγματος ἀπῄχθη. Καὶ εἰς ὄψιν πεσόντα τῷ βασιλεῖ, ἐκείνῳ μὲν ἐνεθησαύρισαν θαῦμα εὐλογητὸν, καὶ ἠγαλλιάσατο· τῷ δὲ γάμῳ ἐχορήγησαν ἅπαν τὸ πρόσφορον. Ἐντεῦθεν ἐθεραπεύθη ὁ μέγας βασιλεὺς ἐκεῖνος, καὶ ἐδοξάσθη ὁ παμβασιλεὺς Θεός· συνεδοξάσθη καὶ ὁ ἁγιώτατος Πρόδρομος, φιλήσας, ὥσπερ τὴν παλαιτάτην γύμνωσιν αὐτοῦ, οὕτω καὶ

66. Meminimus Manuelis inter optimos principes conspicui (6); novimus etiam Prodromi monasterium in urbe magna, petram, e qua aqua psalmistæ, salutaris cupientibus evangelice bibere, effluit; unde mel sugunt qui eam ex amaro sæculo propinquant; in quam confugientes lepores fiunt leones feris diabolicis terribiles. Hic ergo beatus rex, mille curis stipatus, quibus res magnas mundi administrans insaniebat, nonnunquam de minimis etiam curabat; aliquando, hora noctis insolita, cogitat nobiles nuptias perficere (nec enim noctes ipsæ eum de mundo vigilantem, et seipsum agitantem aliquantulum ne dormiret, quiescere sinebant), et jubet celebrari. Erat locus nuptiarum in Blachernis, a quibus Petra non longe distat; tempus autem initium magni jejunii, quando casei eduntur. Cum autem famuli mirarentur, sibi tali tempore opus imperari quod intervallo satis longo indigebat, et cum a rege sapienti quærerent quomodo jussa implerent, cum nihil esset nuptiis regiis paratum nisi verba benedictionis; iste animo meditatus ut vir prudens, et Petram extemplo cogitans, dicit exinde trahendum esse omne opus. Et statim aliquos delegavit. Igitur famuli ad Petram statim concurrere, januas ardenter propulsare, ut jam non videretur hominum modestorum strepitus. Erat plane tumultus. Caute objurgat janitor, et, cognita causa tumultus, recurrit eam præfecto relaturus. Qui comiter jubet impleri placitum regium. Quem sermonem effectus iterum consequitur. Paratur panis omnis generis, azymus et fermentatus, albedine egregius; qui postea apponitur non est similis, sed compressus. Multiformis placenta. Vinum est ad manum, non modo acre, sed et dulce. Fructus optime conservati. Muria ex oleo, casei varii, pisces sole conditi, quidam recentes, plures aceto. Nec deerant ova piscium congregata: totidem ex utroque genere; tot super duos cotillos quasi rubescentia opponuntur, tot super canistros nigra coacervantur: hæc allata sunt ex austro ad alia loca, et ad Euxinum Tanais attulit. Ista omnia simul collecta sunt, et imposita mulis atque aliis armentis abducta sunt. Quibus ante oculos regis expositis, ille faustum stuporem concepit, et miratus est; omnemque apparatum nuptiæ invenerunt. Exinde curatus est iste rex potentissimus et Rex regum Deus glorificatus est. Ipse sanctus Prodromus celebratus fuit, qui sicut prius suam exiguitatem, sic postea Prodromici monasterii incrementum dilexerat. Huic addenda erat regia remuneratio, pro acquisitis bonis; et ea fructus erat benevolentiæ, et judicii spiritualis, pretium pro rebus exhaustis, si non ad pauperes, saltem ad aliam necessitatem et divinum placitum eroganda. Vidisti ergo novam acquisitionem, eamque intra monasterium, magis dignam laudibus. Acquirendum ergo, et iterum

(6) Manuel Comnenus, qui anno 1147-1180 Græcorum imperium obtinuit, ab aliis auctoribus minus quam a nostro Eustathio laudatur.

acquirendum, et superacquirendum est monachis, pro more est. Aliter enim melius est illis fame miserabiliter interire quam bona vetita acquirere.

τὸ ὕστερον δι' αὐτοῦ κτητικὸν τῆς Προδρομικῆς μονῆς. Ἐπηκολούθει δὲ τούτοις αὐτίκα καὶ βασιλικὴ ἀντισήκωσις δι' ἐκπικτήσεως. Καρπὸς αὕτη εὐγνωμοσύνης καὶ διακρίσεως πνευματικῆς· μισθὸς ἐξανθήσεως, εἰ καὶ μὴ πρὸς πάντας, ἀλλ' οὖν εἰς δέον ἄλλως καὶ Θεῷ εὐαπόδεκτον. Καὶ ἰδοὺ ὑπάρκτησις καὶ αὕτη μοναχική, πολὺν ἐθέλουσα τὸν ἔπαινον. Κτητέον οὖν, καὶ ἐπικτητέον, καὶ ὑπερκτητέον τοὺς μοναχούς, ὡς δέον ἐστίν. Ἄλλως δὲ κάλλιον λιμῷ θανεῖν αὐτοὺς οἰκτιστα, ἢ περικεῖσθαι κτῆσιν ἀκανόνιστον.

67. Cum sermonem de rebus a monachis acquirendis sic compleverim, istud quoque in memoriam revocabo, quod vetita habes, nec solum habes, sed etiam perseveranter habes et retines; quæ autem fortiter habere, et firmiter retinere jussus es post mandatum retinere desiisti, in hoc quoque posthabita tua promissione, in tonsura, ante Deum invisibiliter astantem. Audi igitur.

ξζ'. Οὕτω δὲ καταστήσας καὶ τὸν περὶ κτήσεως μοναχικῆς λόγον, καὶ τὰ λοιπὰ δὴ, οἷς ἀπετάξω χειρόμενος, ἐκθήσων ἥκω κἀκεῖνο εἰς ὑπόμνησιν, ὡς, ἃ μὲν προσετάχθης μὴ ἔχειν, οὐ μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνεις τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀντοχὴν καὶ ἕξιν· ὅσων δὲ ἐνετάλθης ἐγκρατῶς ἔχειν, καὶ ἁπλῆξ αὐτῶν ἀντέχεσθαι, ἀφῆκας ἀκολούθως τῇ ἐντολῇ κατέχειν· οὐδ' ἐνταῦθα φυλάττων τὴν ἐπὶ Θεοῦ αὐτοῦ ἀοράτως παρόντος, ὡς οἶδας, ἐν τῇ κουρᾷ σου κατάθεσιν. Καὶ τοίνυν ἄκουε.

68. Necesse est, homo, te servare fratrum amorem, pacem, benevolentiam, divinæ Scripturæ lectioni et meditationi instare, et alia agere, quæ tibi necessario facienda nullus de turba agnovit: Tuus fratrum amor ubinam mentis sit ostende. Nos enim de hoc conscii non sumus. Quæcunque adversus fratrem concupiscis, agis, non cunctando, sed uno ictu oculi, ne antecedat pœnitentia, tuamque vim acceptam cohibeat, cum irasceris adversus fratrem. Et fratrem dico quemcunque, in communitatem tecum feliciter ingressum, cum eum sine gladio invadis. Profecto enim non viveret. Tuæ intelligentiæ nescio quid attribuas fratri, cum sic indulgeas adversus eum concupiscibili et irascibili appetitui, nisi forte eum eum oppandis. Tunc enim totum intellectum, id nempe quod judicat, huic et huic soli impendis; te ipso nihil offenso, in illum rotam stateræ tuæ criticæ vertis. Qui autem fraternitatem isto modo despicit, quomodo pacem perfectam habere dicendus erit? finis enim pacis est mens sine tumultu. Et quomodo tumultum non haberet, qui iram et concupiscentiam non repressit, et iste modo statuit? unam quidem, sævissimam in homine feram; et alteram, malum serpens; quique istis malis intelligentiam applicuit: quibus repressis solummodo pacem animus, et per eum totus homo inveniret.

Ζῆ'. Ἀνάγκη ἐπίκειταί σοι, ὦ οὗτος, ἔχειν φιλαδελφίαν, ἡσυχάζειν, ἐπιτεκτέσθαι, μελέτης μεταποιεῖσθαι καὶ ἀναγνώσεως θείων λογίων, καὶ ἄλλα πράττειν, ἃ τις τῶν ἁπάντων οὐκ οἶδεν ἐποφείλεσθαι ὑπὸ σοῦ. Δείκνυε γοῦν τὸ φιλάδελφον, ποῦ ποτε ψυχῆς παρὰ σοὶ κεῖται. Ἡμεῖς γὰρ οὐ συνίεμεν. Ὅσα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιθυμήσεις, ποιεῖς, καὶ οὐ χρονίζων, ἀλλὰ ἐν ἀκαρεῖ χρόνου· ὡς ἂν, οἶμαι, μὴ καὶ φθάσασα μετάνοια δράξηταί σου τῆς ἐνεργείας εἰς κώλυσιν, ἐὰν θυμωθῇς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Λέγω δὲ ἀδελφὸν πάντα τὸν εἰς κοινωνίαν τὴν μετὰ σοῦ ἥκοντα μακάριον, εἰ ἄξιφος ἐπιπίπτεις αὐτῷ. Ἡ γὰρ ἂν οὐκ ἂν οὐδὲ ἔζη. Τοῦ δὲ ἐν σοὶ λογιστικοῦ οὐκ οἶδα ὁπόσον ἀπονέμεις τῷ ἀδελφῷ, οὕτω χαριζόμενος τῷ κατ' αὐτοῦ ἐπιθυμητικῷ τε καὶ θυμικῷ, εἰ μὴ ἄρα, ὅτε λογιστεύεις αὐτόν. Τότε γὰρ ἅλλως τὸ πᾶν λογιστικὸν, ὅπερ ἐστὶ λογιστευτικὸν, ἐκείνῳ καὶ μόνῳ προσνέμεις, σὲ μὲν αὐτὸν οὐδέν τι λογιστεύων, κατ' ἐκείνου δὲ καθέλκων φαρισαϊκῶς τὴν ῥοπὴν τῆς ἐν σοὶ κριτικῆς πλάστιγγος. Ὁ δὲ οὕτω τὴν ἀδελφότητα παραθεωρῶν πῶς ἂν ἡσυχαστὴς ὁλοτελὴς κληθήσῃ; Ἡσυχίας μὲν γὰρ τέλος ἀταραξία ψυχῆς· ἀτάραχος δὲ πῶς ἂν εἴη ὁ θυμὸν μὲν καὶ ἐπιθυμίαν μὴ πατάξας, καὶ οὕτω τάξας; ὧν τὸ μὲν θρασύτατον ἐν ἀνθρώπῳ θηρίον, τὸ δὲ ὑπουλον· τὸν λογισμὸν δὲ ὑποτάξας κακοῖς τοιούτοις, ὧν πεπαταγμένων ἡσυχίαν εὗρεν ἂν ὁ νοῦς, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ ὅλος ἄνθρωπος.

69. Tunc quæsita mutatione de loco ad locum, quo parvi refert, quasi ad curandam passionem, pacem habere censes, sed re ipsa tumultum maximum invenis, siquidem non permittuntur opera externa quamlibet malam cupiditatem expellentia nec interna et in primis verbi Dei meditatio, lectio, et, quasi de antistrophis, relectio: nec ardens et practica meditatio, qua meditatione, ut ait David[16], exardescit ignis, et omissis aliis commodis præ-

[16] Psal. xxxviii, 4.

ξθ'. Ἐνταῦθα δὲ μεθοδεύων ἔστιν οὗ τοπικὴν ἐξωτερικὴν μετάστασιν, ὡς ἐπὶ θεραπείᾳ τοῦ πάθους, νομίζεις μὲν ἡσυχάζειν· ἔχεις δὲ ἄρα τότε τὸν μέγιστον τάραχον, οὐκ ἀφιέμενος οὔτε πρὸς τοῖς ἔξω ἔργοις εἶναι, δι' ὧν ἀποσοβεῖται πᾶσα πονηρὰ ἐνθύμησις, οὔτε πρὸς τοῖς ἔνδον, ὧν κεφάλαιον τὰ θεῖα λόγια μελετώμενα, καὶ οὕτω γινωσκόμενα, καὶ ἀντιστρόφως δέ πως φάναι, ἀναγινωσκόμενα, καὶ οὕτω μελετώμενα ἐμπράκτως καὶ ἐνθέρμως· ἧς δὴ

μελέτης καὶ πῦρ, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, ἐξανάπτεται, A ὑπερ οὐ μόνον ἔργον μέγα τὸ κατεμπιπρᾷν ἅπασαν κακίαν ὑλαίαν, ἀλλὰ καὶ φωτίζειν λύχνον τὸν ἐν ἡμῖν διὰ Κυρίου, ὃς φωτίζει οὐ μόνον προφητικὸν λύχνον, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄνθρωπον, ἀνατείνοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς αὐτόν· καὶ οὐ τοὺς σωματικοὺς μόνον, ἀλλὰ πρὸ αὐτῶν τοὺς κατὰ ψυχὴν, οὓς καὶ κυρίως λύχνους τοῦ σώματος οἴδαμεν.

ο'. Ἀπόφαθι τοίνυν, ὦ μεγαλομόναχε, καὶ τὸ ἡσυχαστὴς λέγεσθαι, ἕως ἂν ψεύδῃ τὸν φιλάδελφον. Ἁρπάζει; εἰς ἐμφανὲς, ἐρίζεις, ὑβρίζεις, βλασφημεῖς, πάντα ποιεῖς τὰ τοιαῦτα ἐπὶ ἀδελφῷ. Πῶς οὖν τὸν τοιοῦτον φιλεῖς; Πῶς δὲ τολμήσεις εἰπεῖν ἐπιεικεύεσθαι, τοιοῦτος ὤν; Ἐπιείκεια μὲν γὰρ παράθρυσίς ἐστιν ἰδίου δικαίου ἐκουσίως ἐπὶ εἰρήνῃ· ὁ δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀδίκως ἁρπαζόμενος, οὐκ ἴχω νοεῖν, ὅπως ἂν εἴη ἐπιεικής. B

οα'. Τί μοι πλείω ἐν τοῖς τοιούτοις τρίβεσθαι, ἐξὸν ὃν κεφαλαιώσασθαι, ὅτι οὔτε, ἃ κατέθου ποιεῖν, πράττεις, οὔτε τῶν ἀπηρνημένων ἀπέχῃ; ὅθεν καὶ ἀντέστραπται παρὰ σοὶ τὸ σκοπιμώτατον τῆς κουρᾶς. Ποιεῖς τε γὰρ, ὅσα μὴ ἐχρῆν, καὶ ἀπέχῃ, ὧν οὐκ ἐχρῆν· καὶ ἀντὶ κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν διπλοῦ τῷ ὄντι ἀνθρώπου ἀλλοῖος ἀποβαίνεις διπλοῦς· ἄγγελος, οἷς ὑπέσχου· ἄνθρωπος ὁ τυχὼν, οἷς ἐργάζῃ· ἔνθεος τὰ ἔξω, οὐ φιλόθεος τὰ ἐντός· οὔτε Θεὸς τιθέμενος ἐν τῷ καταλύειν, ὅπου ἐφωδιάσθης, οὔτε ἄγγελος γινόμενος, πρὸς ὃν ἐσχημάτισαι· οὐδὲ μὴν ἄνθρωπος μένων, ὁ πρὸς ἀλήθειαν· ἐπαγωγὸς, οἷς προφαίνῃ· φευκτέος, οἷς ἐνδομυχεῖς· γλυκὺς τὰ C ἐξεπιπολῆς, ἀγλευκὴς τὰ ἐς βάθος· κάλλιστος εἰς πρόσωπον, οὗ καθικνεῖται ὄψις ἀνθρώπου· αἰσχιστος τὴν καρδίαν, εἰς ἣν ἐμβαθύνων βλέπει ὁ Θεός· λαμπρὸς τὸ κονίαμα, σαπρὸς τὰ ἐντός. Ὅθεν οὐκ οἶδα, εἰ μὴ τὰς τρίχας ἐκ τῆς κεφαλῆς σου ἀπώλεσας· ὧν οὐδὲ γοῦν μίαν ἀπόλλυσιν ὁ ζῶν εὐαγγελικῶς.

οβ'. Ἐπὶ τούτοις ἐγὼ ἐκπλήττομαι, ἐνθυμούμενος, οἷα μὲν πρὸ τῶν ἀδύτων τοῦ θειοτάτου ναοῦ ἑστῶτες ἀνθομολογοῦνται οἱ κατὰ σὲ τὸν κόσμον λιπόντες, καὶ οἷα καὶ ὅσα μυστηριάζονται· ἡλίκα δὲ πλημμελοῦσι μετὰ τὴν τοῦ μυστηρίου τελετήν. Ἐκδύονται μὲν γὰρ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὴν ἀρχὴν, οἷς ἀποδύονται τὰ κατὰ κόσμον ἄμφια· καὶ τὴν λειότητα καταῤῥιπτοῦντες ἀναλαμβάνονται ῥάκη, δι' D ὧν σῶμα κολακεύεται καταψώμενον εἰς τρυφὴν, ἀλλ' οὐδὲ λίνεα περικείμενοι, τραχύτητα δὲ αὐτὴν ἐκείνην, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν διὰ τριχῶν, αἷς ἐπώνυμος ὁ μέγας Τριχινᾶς· ὧν τὸ κέντημα ὡσεὶ καὶ κυνόσβατοι καὶ κάκτοι καὶ ῥάμνοι· καὶ ἐφ' ἑκάστῳ ἐπιθήματι ἐπαοιδὴ πνευματικὴ ἐκλαλεῖται λόγῳ τελετῆς εἰς εὐλογίαν τοῦ ἐνδύματος, ἐπιφωνουμένης τῆς ἁγίας Τριάδος. Τὸ μὲν γὰρ χιτὼν δικαιοσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως τελεστικῶς ὀνομάζεται, τὸ δὲ ἀκακίας περιβολὴ, τὸ δὲ περικεφαλαία ἐλπίδος, τῆς εἰς σωτηρίαν· καὶ ἄλλο ζώνη σωφροσύνης, καὶ δυνάμεως, καὶ ἀληθείας· καί τι ἕτερον ἑτοιμασίας εἰρηνικῆς σύμβολον. Ἔστιν ἐν αὐτοῖς καὶ σημεῖον σταυροῦ. Μυστήρια ταῦτα πάντα, στόματος ἀγγελικοῦ δεόμε-

claris, non modo omnem malitiam consumit, sed et lucernam per Dominum accendit, qui illuminat præter lucernam prophetæ, et omnem hominem, attollentem ad se oculos, non corporales, sed magis spirituales, quos proprie lucernam corporis esse novimus.

70. Noli igitur, o magne monache, dici pacificus, dum frustraris fratrum amorem. Manifesto enim disputas, contendis, conviciaris, blasphemas, et omnia istis similia contra fratrem agis; eum ergo quomodo diligis? Talis cum sis, qua fronte audebis dici benevolus? Est enim benevolentia voluntarii juris proprii cessio ob bonum pacis; qui autem bona cæterorum rapit injuste, quomodo benevolus esse possit, intelligere nequeo.

71. Quid autem in his amplius verser, cum licet dicere summatim te non agere quæ promiseras, ab eis quibus renuntiaveras non abstinere? Ita inversus est finis tonsuræ. Agis enim quæ non oportebat; quæ non oportebat, omittis: pro homine duplicis substantiæ, corporis et animæ, fit aliter duplex, angelus ex promissis, et homo ex operibus; divinus extra, intra Deo odibilis; nec Deus factus, cum iter inceptum relinquis, neque angelus ad quem formaris, neque tamen homo ad veritatem remanens; iis qui faciem intuentur, adeundus, et fugientibus in interioribus; suavis ad faciem, et amarus in imo; pulcherrimus facie, ubi sistit oculus hominum, et corde turpissimus, ubi inspicit scrutator Deus; splendidus indumento, et intrinsecus corruptus. Itaque nescio annon capillos capitis tui perdideris, quorum ne unum quidem perdit qui vivit evangelice

72. Super hæc miror, cum cogito quæ ad adytum templi sancti homines de mundo exeuntes, sicut tu, promiserint, quibus et quantis ritibus; et qualia compleant post perfectam initiationem. Exuunt enim veterem hominem, et potestatem, quando vestes mundanas deponunt; et abjectis splendidis vestimentis, detritos panniculos accipiunt quibus promptum ad cupidinem corpus placatur; eis circumdantur non vestes lineæ, sed istæ asperæ, et, dicet aliquis, ex capillis, unde dicitur magnum cilicium, et quorum aculei cynosbato, tribulis et rhamnis similes sunt; et quæcunque imponitur, repetitur hymnus spiritualis juxta ritum initiationis ad benedictionem vestimenti, invocata sancta Trinitate. Unum enim in sacris vocatur tunica justitiæ et exsultationis; alterum pallium simplicitatis; et tertium galea spei ad salutem; aliud cingulum temperantiæ, et fortitudinis, et veritatis; et quoddam aliud symbolum pacificæ indolis. Inter hæc est etiam signum crucis. Quæ omnia mysteria, ut explicentur, ore angelico indigerent. Et tunc porrectio libri sanctorum evangeliorum ipsa

est signum maximum, quo communiter contacto, subscribitur propositum et omnium circumstantium, et ipsius tonsurati se Evangelio confirmandi, et promissio divinorum præceptorum in eo scriptorum libenter implendorum.

73. Hæc omnia in initio locum habent, quando homo de mundo exiens, spondet fieri angelis similis, gregi Domini ascribi; quando non silens coram tondente se, sed magis alta et divina voce, grata Deo enuntiat, ad divina initiatus, sanctus proposito, jam innocens, et omnino immaculatus, angelis acceptus, æmulandusque hominibus; quando nempe tonsi capilli illius hominis Deo consecrati, et ut victima sistentis ante Dominum, quasi primitiæ quædam totius corporis apponuntur ei, qui illum, ut sic dicam, a pueritia educavit, et jamjam in perfectum pastorem accipit.

74. Et ecce in scenam sanctam capilli illius hominis præparati introducuntur, juxta ritum antiquum, ad aliquid spirituale profuturi. Igitur cum rasus onus non necessarium e capite deponit, hoc symbolo innuitur debere monachum capite et reliquo corpore ad cœlum excelsum evolare; nudo capite, ut aiunt, homicidæ diabolo resistere, nec tamen per hoc omne corporis superfluum deponendum esse ostenditur, ac nihil de cætero impedire quin Deo uniatur homo ratione præditus, ne forte ibi cum proverbio dicatur: « Capillus in medio (7); » et simul docetur eos, licet carnales, alio tamen modo quam si secundum Græcorum vanitatem tollerentur, secari, ac ad imum decidant et onerent; significat etiam se vitæ severiori consecrari, cujus nigra indumenta in eodem altari reponuntur. Etenim is qui, accepta tonsura, ad sæculum redire, et mundanus esse debere, melius esset ei non calvus fieri, et circulos (8) comæ nutrire plusquam Absalom, quam sanctum Spiritum fallere, et simulare famosos latrones Ægyptiacos qui comptis capillis faciem nigro colore infectam superaddunt, agnoscantur; sive etiam memoratos Acarnanes apud quos Curetæ nihil solemne ferebant.

75. Insuper qui tondetur, alio plane modo atque Samson ante ultimam tonsionem insignis, psalmis extemplo applauditur, sive salutem ipsius deinde circumstantes extollant sive ad meliora conducatur, ista vita terrestri relicta, sicut qui terram morte relinquunt. Accenduntur multæ faces,

να εἰς ἔκφασιν. Ἡ δὲ τῆς βίβλου τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων τηνικαῦτα μεταχείρισις ἄλλο σύμβολον αὐτὴ μέγιστον, κατάθεσιν τῷ κοινῷ ἀσπασμῷ ὑπογράφουσα τοῦ καὶ πάντας τοὺς συνειλεγμένους καὶ αὐτὸν δὲ τὸν χειρόμενον στοιχεῖν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ τάσσεσθαι τὰ ἐν ἐκείνῳ πληροῦν ἀσπασίως κυριακὰ παραγγέλματα.

ογ'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν καταρχαῖς, ὁπηνίκα ὁ τοῦ κόσμου ἀναστὰς ἄνθρωπος ὁμολογεῖ ἀγγέλοις ὅμοιος ἔσεσθαι, εἰς Θεοῦ ἀμνὸν ἐπιγραφόμενος· καὶ ἄφωνος μὲν μὴ ὢν ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν, εὔφωνος δὲ ἄλλως καὶ θεόφθογγος, οἷς τὰ τῷ Θεῷ φίλα ἐπαγγέλλεται, τελούμενος τὰ ἔνθεα, ἅγιος τῆς προθέσεως, καθαρὸς αὐτίκα, καὶ εἰς τὸ πᾶν ἀρρύπαρος, φιλητὸς ἀγγέλοις, ζηλωτὸς ἀνθρώποις· ὅτε καὶ ἡ κορυφαία κουρὰ τοῦ τελουμένου τὰ θεῖα, ὃς καὶ ἱερείου δίκην παρίστηκε τῷ Θεῷ, εἰς ἀπαρχήν τινα τοῦ καθ' ἡμᾶς ὅλου σώματος ἐκείνῳ ἀνατίθεται, τῷ καὶ, ὡς εἰπεῖν, ἐξέτι παίδων αὐτὸν κουροτροφήσαντι, καὶ νῦν δὲ ἀναλαμβάνοντι πρὸς ἀκριβεστέραν ποίμανσιν.

οδ'. Ἤδη δὲ καὶ ὡς εἰς θείαν σκηνὴν αὐτοῦ σκευαζομένου χορηγοῦνται τρίχες αὗται, κατὰ τὸν πάλαι ποτὲ τύπον χρησιμεύουσαι νοερώτερον. Καὶ ἄλλως δὲ τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς ὁ χειρόμενος οὐκ ἀναγκαῖον ἀποτίθεται, λόγῳ συμβολικῷ αἰνιττόμενος, χρῆναι τὸν μοναχὸν κούφως κεφαλῇ τε καὶ τῷ λοιπῷ τοῦ σώματος ἀνωφορεῖσθαι πρὸς τὸν ὕψιστον Κύριον· ἔτι δὲ καὶ γυμνῇ, ὅ φασι, τῇ κεφαλῇ ἀντεπεξιέναι τῷ παλαμναίῳ δαίμονι· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ κατὰ σῶμα περιττὸν ἀποθέσθαι δηλῶν· πρὸς δὲ καὶ μηδὲν τοῦ λοιποῦ μεσολαβεῖν τῇ πρὸς Θεὸν ἑνώσει τοῦ κατ' ἄνθρωπον λογιστικοῦ· ἵνα μηδ' αὐτὸ τοῦτο λέγηται παροιμιακῶς ἐνταῦθα τό· « Θρὶξ ἀνὰ μέσον· » ἅμα δὲ παραδεικνὺς καὶ ὡς, εἴπερ ἦν καὶ τῆς σαρκὸς, ἐξέτεμεν ἂν ἄλλον τρόπον, ἥπερ εἰ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀπηργμένοι φλυαρίαν, ἵνα μὴ κάτω βρίθων βαρύνηται· ὑπογράφων δὲ καὶ, ὡς ἐπὶ πενθίμῳ βίῳ τελεῖται, ᾧ σύμφωνος καὶ ἡ μελαμφορία· ὡ,, εἴπερ ἔδει κειράμενόν τινα τρίβεσθαι εἰς βίον, καὶ κοσμικώτερον εἶναι, κρεῖττον ἦν μὴ οὕτω μαθὼν, ἀλλὰ τρέφειν σίκλους κόμης ὑπὲρ τὸν Ἀβεσαλὼμ, ἥπερ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ψεύσασθαι, προσενθυμούμενον ἐνταῦθα καὶ τοὺς κατὰ τὴν παροιμίαν Αἰγυπτιάζοντας λῃστὰς, οἱ πρὸς τῇ περιέργῳ κουρᾷ καὶ τὸ καὶ τοὺς ἱστορουμένους Ἀκαρνᾶνας, παρ' οἷς οὐδὲν

οε'. Ἔτι ὁ κειρόμενος ἄλλως πάντως ἥπερ ὁ πρὸ τῆς τελευταίας κουρᾶς μακάριος Σαμψὼν κατεκροτεῖτο καὶ ψαλμοῖς τηνικαῦτα, εἴτε πανηγυρικῶς, οἷς τῶν περῖσταμένων ἐορταζόντων τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, εἴτε καὶ καθάπερ εἰ προεπέμπετο ἐπὶ τὰ κρείττω, ἀπαρνούμενος τὸν τῇδε βίον, ὡς οἱ τρόπῳ ἀπο-

(7) *Θρὶξ ἀναμέσον*. Hoc proverbium ex Theocr. desumitur (*Idyl.* XIV, 9) ad quem locum notat scholiastes: Parum abest quin omninoj insaniam; ab insania solo capillo disto.

(8) Pro σύλους legendum puto κύκλους: siquidem siclus nullum sensum ad rem afferret. Vossius

triplicis generis distinguit Curetas: Cretenses, Phrygios, et Ætolicos. Hi postremi, cum longiores capillos ferre solerent, quibus prehensi cum ab hostibus aliquando in acie capti fuissent, eos postea raserunt, unde nomine Curetarum vocati sunt. Nonnulli ab eodem fonte nomen Acarnanum derivant.

διώσεως τὰ κάτω ἐκλείποντες. Προσανάπτονται δὲ καὶ φῶτα πυκνὰ, ὡς ἀπὸ βιωτικοῦ σκότου εἰς φῶς ἐξιόντι, ἀγγέλοις τε πρέπον καὶ ἀνθρώποις, ἀγγελικῶς προελομένοις βιοῦν.

ος'. Καὶ τοιαύτη μὲν, ὅπερ ἔφαμεν, ἡ καταρχὴ τῆς μεγάλης κουρᾶς, ὡς εὐπεριγράπτως ἐκτέθεται. Ἀλλ' ὅτε καιρὸς παρέλθοι, ὁπόσον ἑκάστοις αἱ προαιρέσεις μετρήσουσι, καὶ ὁ δαίμων ἀθλητὰς τούτους ἰδὼν κατ' αὐτοῦ ἀποδυσαμένους ἀντεπέξεισι, ὡς ἐκεῖνος οἶδε τεχνᾶσθαι, καὶ προσβαλεῖ, καὶ πρῶτα μὲν ἀκροβολίσεται, ὥσπερ ἐκείνου τρόπος, ἢ καὶ λόχον μεθοδεύσει, ἔπειτα καὶ φανερὰν μάχην συρρήξει, καὶ ἀντιπρόσωπον ἀναιδευσάμενος τὴν παράταξιν· τότε δὴ ἔστιν ἰδεῖν (καί γε βλέπομεν οἱ συνιέντες) ἐμφανῶς διαφορὰν τῶν μοναχικῶς τῷ Θεῷ στρατευσαμένων μυρίαν ὅσην. Οἱ μὲν γὰρ μεμνημένοι, ὅτι τε στρατεύονται, καὶ ὅτι Θεός ἐστιν ὁ στρατολογήσας αὐτοὺς, ᾧ καὶ ἐπονομάζονται, καὶ ἠκριβωμένοι τί πράττειν ὀφείλουσι, καὶ ἐνθυμούμενοι, ὅσα καὶ ἀπῃτήθησαν ποιεῖν καὶ κατέθεντο, καὶ λαμβάνοντες ἐπὶ νοῦν, τίνων ἀπαναστάντες ὅποι προσεχώρησαν, καὶ ὡς οὐκέτι γῆς εἰσιν ἄνθρωποι, οὐδὲ πρὸς σάρκα; ἀνθαμιλλῶνται, ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἀνταγωνίζονται· ἀναπολοῦντες δὲ καὶ ἡλίκα μὲν ἐλπίζουσιν ἀγαθὰ, νικήσαντες, ὁποῖα δὲ πείσονται, προσχωρήσαντες τοῖς ἐξ ὕψους πολεμοῦσιν ἐχθροῖς· φέρουσι μὲν, πάσχοντες μυρία ὅσα δεινὰ, καὶ τραυματίζονται, καὶ ἀλγοῦσι πάντως, ἵνα τὸ φερέπονον αὐτοῖς δοκιμάζηται. Ἔστι δὲ οὗ καὶ συμποδίζονται, παραχωροῦντος Θεοῦ, διατίθεσθαι αὐτοὺς οὕτως εἰς τε ἐπίγνωσιν τοῦ ἀνθρώπους εἶναι, καὶ ἵνα Θεοῦ μεμνημένοι, αὐτῷ προσλογίζωνται τῆς νίκης τὸ πᾶν· ταχὺ δὲ ὅμως ἀνασφάλλοντες, καὶ ὀρθούμενοι (οὐ γὰρ ἔστιν αὐτοὺς καταῤῥαχθῆναι, ὅταν πέσωσιν), ἀντιτραυματίζουσι τοὺς ἐξ ἀέρος βάλλοντας, καὶ δυνάμει Θεοῦ (καθὰ καὶ ἤκουσας κειρόμενος, ὦ μοναχέ· οὐ δήπου γὰρ ἀνθρωπίνῃ) προτροπάδην φεύγειν τοὺς δαίμονας ἀναγκάζουσιν, ὡς μηδὲ τολμᾷν εἰσέτι ἐπιστραφῆναι καὶ ἀντιτάξασθαι. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐγκρατὴς ἀρετὴ, καὶ τὸ μαθεῖν δι' αὐτῆς ἐπιστημονικῶς τὸ καλόν. Οὐ γὰρ ἔστι ὁ οὕτω μαθὼν δύναται ἀπομαθεῖν αὐτὸ, καὶ ἕτερος διεκπεσεῖν.

ος'. Καὶ οἱ τοιοῦτοι μὲν, οἱ μετὰ τὸ θειότατον μέγα κούρευμα τὴν καθήκουσαν αὐτοῖς μνήμην τε καὶ ἀγωνίαν ἀναλαμβανόμενοι (λογίζονται γὰρ εἰς γνώσεως τύπον τήν τε ἐν χρῷ κουρὰν καὶ τὴν τῶν κατὰ κόσμον ἀμφίων ὑπόδυσιν), κἀντεῦθεν ὡς μηδέν τι περικείμενοι βίου βάρος, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ ψαλμικῶς πορεύονται· ὃν καὶ ἐνδέδυνται, πολλοὶ αὐτοὶ καὶ σχεδόν τι πανταχοῦ γῆς διεσπαρμένοι, τῆς τε οἰκουμένης, καὶ ὅση μηδὲ οἶδε κατοικεῖσθαι· δι' ὧν καὶ σώζεται ὁ κόσμος, Θεῷ καὶ μόνῳ καὶ εἰσαεὶ προσανεχόντων, καὶ ἀγγελικώτερον ὄντων πρὸς αὐτῷ, κόσμου δὲ μὴ ἐπιστρεφομένων, ὅτι μὴ ἄρα κατά γε τὸ μεμνῆσθαι ἡμῶν καὶ ὑπερεύχεσθαι. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τροφῆς ἐπίστροφοι οἱ τοιοῦτοι, ὁποίαν ἡ γῆ χορηγεῖ, ὡς δι' αὐτῆς γίνεσθαι αὖθις αὐτοὺς τῶν περὶ γῆν· ἐπεὶ τρέφει αὐτοὺς τῶν περὶ γῆν ὁ Θεὸς, νέκταρ ἐνσταλάζων, καὶ ἀμβροσίαν ἐντιθεὶς τὴν παρ' αὐτῷ, καὶ οὕτω ποιῶν ἐξαρκεῖν αὐτοὺς;

A co quod de tenebris sæcularibus egrediatur ad lumen congruum angelis et hominibus, qui vivere ut angeli elegerunt.

76. Tale est, ut diximus, magnæ tonsuræ initium quod satis prolixe exposuimus. Cum vero tempus efluxerit, quantum unicuique fata tribuent; et cum diabolus illos athletas contra se expeditos intuitus aggredietur, ut ipse novit machinari, primum jacula et sagittas procul injiciens, more solito, vel paratus insidias; deinde etiam manifestam pugnam facie ad faciem iniens et absque timore conserens; tunc cognosci potest, et nos periti videmus manifeste, quam maxime differre monachos Deo militantes. Illi enim memores se milites esse, conscriptos a Deo, de B quo etiam nomen acceperunt; scientes optime quid agere debeant, cogitantes quæ facienda jussi fuerint et promiserint; intelligentes unde exierint, et quo sint progressi, se non esse amplius homines terrenos, neque pugnare contra carnem, sed præliari adversus spiritus nequitiæ; considerantes etiam qualia bona post victoriam sint speranda, quanta mala subeunda iis qui inimicis de alto dimicantibus cesserunt: patientes mille damna, sufferunt et vulnerantur, et omnem dolorem experiuntur, ut remuneretur patientia sua. Aliquando vero, Deo volente, non sinuntur ita se habere, ut agnoscant se esse homines, atque memores Dei ad eum totam victoriæ gloriam referant. Mox autem erecti atque stantes (hi enim cum cadunt non perturbantur), vulnera ætheriis hostibus infligunt vicissim; atque virtute C divina (ut audisti inter tonsuram, o monache, procul dubio non humana) dæmones fusos in fugam adeo reprimunt, ut amplius reverti et insurgere non audeant. Tantum bonum est virtus fortis, notitiaque gloriæ per eam comparatæ. Impossibile enim est hominem sic edoctum illius oblivisci, et in contraria delabi.

77. Hi ergo post admirabilem et magnam tonsuram, accepta memoria et militia ipsis oblata (pro disciplina accipiunt tonsuram externam, et depo- D sitionem mundanorum indumentorum), nulloque deinceps gravati onere sæculari, inter psalmos, in veritate Dei, quem induerunt multi, progrediuntur, quocunque terrarum et orbis disperguntur, ad loca etiam inhabitabilia; salvatur mundus per eos Deo unice et semper intentos, assistentes ei, sicut angeli, mundum non curantes nisi ad recordandum nostri et orandum pro nobis. Neque de cibo etiam quem terra porrigit solliciti sunt, quasi per eum iterum inter terrenos haberentur, siquidem nutrit ipsos Deus, terræ nectar distillans ambrosiamque suam adjiciens, ipsosque, nullo sumpto cibo, sustentans per quadraginta dies, et ad alia temporis spatia quanta tradiderunt qui gesta Dei narraverunt.

ἀγεύστους βρώσεων εἰς τεσσαρακοντάδας τε ἡμερῶν καὶ εἰς ἑτερόια ποτὰ καιροῦ, ὁποῖα παραδιδόασιν οἱ τὰ θεῖα ἐξιστοροῦντες.

78. Idem corvos mittit ad ministrandum cibum iis qui ei illo modo serviunt, quicunque sint hi corvi : sive apparent et feruntur ætherei ob volatum, sive terreni, siquidem multos ascetas latrones moti a Deo enutriunt, sicut lupi raptis ovibus, et publicani etiam, qui et acquirendi zelo corvis annumerandi sunt, quosque Deus sic flectit ad bonum, ut ascetæ cibum facilem et bonum inveniant, ut pœnam a malis sumptam; ut ipsi largientes agant aliquid bonum, dum memores sunt eleemosynæ; ut mœrest diabolus, qui eos inspirat, visa in eis optimi ignis flamma; ne ipsi totaliter obliviscantur se Deo subesse, cæterique hoc modo ad similem misericordiæ zelum accendantur. Si enim ex tali more et vita ferina procedit eleemosyna, quasi mel ex ore devorantis, secundum Scripturas, quanto magis ex hominibus lege divina directis, et quanto majus idem bonum procedet ?

A οη'. Ὁδηγεῖ δὲ ὁ αὐτὸς καὶ κόρακας εἰς χορηγίαν τροφῆς τῶν οὕτω θεραπευόντων αὐτὸν, οὕστινας δὴ τούτους λογιστέον κόρακας · τὸ μὲν προφαινόμενον καὶ ἱστορούμενον, τοὺς ἀερίους διὰ τὸ πτητικόν· ἤδη δὲ καὶ τοὺς περιγείους · εἴ γε πολλοὺς τῶν ἀσκουμένων οἱ πειραταὶ θεόθεν ὑποκινούμενοι τρέφουσιν, ὡσεὶ καὶ λύκοι διὰ ἁρπαγῆς ἀρνίων · καί που καὶ πρηκτῆρες, οὓς ἡ ἁρπακτικὴ βορότης ἐγγράφει ὡς εἰς κόρακας, Θεοῦ καὶ τοῦτο οἰκονομοῦντος εἰς ἀγαθόν· ἵνα καὶ οἱ αὐτοὺς ἀσκηταὶ ἀπονόν καὶ ταύτην τροφὴν ἀγαθὴν ἔχοιεν, ὡς οἷα ἐξ ἀναξίων ἀξίαν ἐξαγομένην, καὶ οἱ μεταδιδόντες ἀγαθοπραγίαν ἐφ' ὁποσονοῦν, αὐτοί τε μεμνημένοι ἐλεημοσύνης· δι' ἣν ἔχοι ἂν θλῖψιν ὁ αὐτοὺς ὑποκινῶν δαίμων, βλέπων ἐν αὐτοῖς ἐμπύρευμα θερμότητος B ἀγαθῆς, καὶ αὐτοὶ δὲ μὴ παντελῶς ἐκλανθάνωνται τοῦ ὑπὸ Θεῷ εἶναι· καὶ ἵνα δὲ τῷ τρόπῳ τούτῳ καὶ ἄλλοι πρὸς ὅμοιον ἐκθερμαίνωνται ζῆλον τοῦ ἐλεεῖν. Εἰ γὰρ ἐκ τοιούτου ἤθους καὶ βίου θηριακοῦ ἐλεημοσύνη προεισιν, ὡς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἐσθοντος μέλι, τὸ γραφικόν· πόσῳ μάλιστα ἐκ τῶν λόγῳ θείῳ διοικουμένων, καὶ ποσαπλοῦν τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν ἐξελεύσεται ;

79. Sic ergo Deo ducente et a corvis illustres Dei monachi enutriuntur. Si autem quem cibum domi parare volunt, parva cura de terra est illis (neque enim eam turbant, lautas epulas quærentes ; sicut qui a matre lactantur) ; sed herbas quæ sponte germinant, evangelicas locustas, fructus obvios arborum colligunt, naturæque beneficiis fruuntur.

οθ'. Καὶ οὕτω μὲν ὁδηγοῦντος Θεοῦ καὶ διὰ κοράκων οἱ τοῦ Θεοῦ μεγάλοι μοναχοὶ τρέφονται. Εἰ δέ τι τροφῆς οἴκοθεν ἐθέλουσι καὶ αὐτοὶ παρίζεσθαι, ὀλίγα τῆς γῆς μέλον αὐτοῖς (οὐ γὰρ παρενοχλοῦσιν αὐτῇ, ζητοῦντες τρυφερὰν δίαιταν, ὅσα καὶ ἀπὸ μητρὸς οἱ γαλακτοτροφούμενοι), ἀλλὰ βοτανῶν δρεπόμενοι, ὅσαι αὐτόματοι φύονται, καὶ ἀκρίδων εὐαγγελικῶν, καὶ ἀκροδρύων τῶν παρατυχόντων, ἀφοσιοῦνται τὴν θεραπείαν τῆς φύσεως.

80. Quæcunque autem homines boni in mundo in illos parent, se invicem in bonum incitantes, quid dicere expedit, cum sint omnibus nota, nec relatione indigeant ? Ab illis enim adeo replentur, ut alteros adjuvent, ut horrea sua in cæteros effundant, ex abundantia sine labore, a Deo comparata, nec cultis, nec consitis agris, sicut bonum istud manna pluens de cœlo, et omne delectamentum mensis afferens, quantum Deus benedicit, quantum satis et plus quam necesse est.

C π'. Οἷα δὲ καὶ οἱ κατὰ κόσμον ἀγαθοὶ ἄνθρωποι περὶ τοὺς τοιούτους τεχνῶνται, ἀλλήλοις ἐς τὸ καλὸν ἀμιλλώμενοι, τί χρὴ καὶ λέγειν, ἐγνωσμένα πᾶσιν ὄντα, καὶ ἱστορίας οὐδὲν δεόμενα; Οἱ περιουσιάζουσιν αὐτοὺς ἐς τοσοῦτον καὶ ἑτέρους ἐπωφελεῖν, καὶ ἐξερεύγεσθαι τὰ ἐκείνων ταμιεῖα ἐξ αὐτῶν εἰς ἄλλους λόγῳ περιουσιασμοῦ ἀπραγματεύτου καὶ αὐτοχρήμα θεοκτήτου, ἀσπαρτα καὶ ἀνήροτα, ὡς ἀληθῶς καλὰ ταῦτα μάννα βρεχόμενον ἄνωθεν, καὶ πολυειδεῖ μορφώσει τραπέζας ἐξαρτύον, ὁποίας εὐλογεῖ Θεὸς, καὶ εἰς αὐτάρκειαν τὴν αὐτίκα, καὶ εἰς περίσσευμα.

81. Ubi jam apud homines sic agentes vestigium malitiæ quam ejuraverunt, sicut ante dictum est? Quæ deest de his virtutibus, quas soli inter monachos prætulerunt, quibus hoc verbum *est* est significat, quique istud *non* suæ tonsuræ non fallunt? Apud eos, et apud solos eos habitat virtus, apud eos virtus Dei perfecte agit ; ipsi Christum invisibiliter astantem, sicut cum tonderentur, sic in posterum intuentur. Ipsi meminerunt ad quem accesserint, cui sint ascripti, quibus renuntiaverint. Horum, et horum modo proprium est finem magni habitus digne oratione ab Ecclesia super ipsos recitata, et irreprehensibiliter adimplere, atque pie et sancte se habere, dum sanctum Dei timorem in suis animabus nutri-

πα'. Ποῦ τοίνυν ἐν τοῖς οὕτω βιοῦσι κακίας ἴχνος, ἣν ἀπωμόσαντο, καθὰ προεκτέθειται; Ποῖα δὲ τῶν ἀρετῶν ἀπέσται, ἃς παρηγγέλθησαν οὗτοι καὶ μόνοι D ἐν μοναχοῖς; οἳ καὶ τὸ « ναὶ » συγκλείοντες εἰς τὸ ναί, » καὶ τὸ « οὔ » δὲ τῇ κουρᾷ μὴ ψευδόμενοι. Ἐν αὐτοῖς καὶ μόνοις ἡ ἀλήθεια κατοικεῖ· ἐν τούτοις ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐντελῶς ἐνεργεῖ· αὐτοὶ τὸν Χριστὸν ἀοράτως παρόντα, ὥσπερ ἔβλεπον ἐν τῷ κείρεσθαι, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἑφεξῆς. Αὐτοὶ μέμνηνται, τίνι μὲν προσῆλθον, τίνι δὲ συνταξάμενοι, τίσιν ἀπετάξαντο. Τούτων ἔστι καὶ μόνων τὸ ἀμέμπτως κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἐκκλησιαστικὴν εὐχὴν καὶ ἀκατακρίτως τὸν σκοπὸν ἐξανύειν τοῦ μεγάλου σχήματος, καὶ εὐλαβῶς ἔχειν καὶ σεμνῶς ἐν τῷ τρέφειν ἐν ψυχῇ τέλειον φόβον τοῦ Θεοῦ. Οἱ τοιοῦ-

τοι πάσης κοσμικῆς ἀπηλλάγησαν ἐπιθυμίας, καὶ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ἀνθρώπων δηλαδὴ καὶ παλῶν, οἷς οἱ ἐμπαθεῖς μικροῦ δεῖν καὶ συνουσιώμεθα κατὰ σύντηξιν τὴν ἐκ φαύλων συνηθειῶν. Αὐτοὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἀνεκαίνισαν, ἐνδυσάμενοι τῇ τοῦ παλαιοῦ ἀποθέσει τὸν νέον, ὃς ἐκτίσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ. A

πδ'. Τῷ τοιούτῳ μοναχῷ ἡ τῆς μετανοίας ἠνοίκται θύρα κατὰ τὴν ἀψευδῆ τῆς κουρᾶς ὑπόσχεσιν, καὶ ὁ χρηστὸς ζυγὸς ἦρθη, καὶ τὸ ἐλαφρὸν ἐβαστάχθη φορτίον. Ἐν τῷ οὕτω βιοῦντι καὶ ὁ ἀγιώτατος σταυρὸς ἐπ' ὤμων μὲν φερόμενος εἰς Κυρηναῖον ἂν Σίμωνα εἰκονίσοι τὸν αἴροντα· ἐκ γῆς δὲ αὐτὸν αἴρων, καὶ προσπατταλεύων τῷ τοῦ Θεοῦ πόθῳ, καὶ καθηλῶν ἐκ τοῦ φόβου αὐτοῦ τὰς σάρκας τοῦ ἁσκητοῦ, ὡς δοκεῖν σταυροῦσθαι τῇ νεκρώσει τῆς ἐμπαθείας, εἰς μιμητὴν αὐτὸν ἀνυψοῖ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὡς μετὰ τὴν σταύρωσιν ταύτην ταφέντα τῇ κατὰ Θεὸν ταπεινώσει ἐξαναστῆναι εἰς ζωὴν αἰωνίαν, καὶ ἐμφανῆ γενόμενον τοῖς αὐτὸν φιλοῦσι μαθηταῖς, καὶ τεράστια κατεργασάμενον, ἀναληφθῆναι εἰς τὸν ὕψιστον Πατέρα, καὶ κληρονομῆσαι τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν, καὶ ἀναδραμόντα εἰς εὐθὺ εὑρεῖν ἀνάπαυσιν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ, καθὰ ὁ κατὰ πνεῦμα χείρων αὐτὸν ἐπεύξατο. B

πγ'. Τῷ τοιούτῳ καὶ ὁ κούριμος, ὡς οὕτω φάναι, τῆς τελετῆς γάμος προέβη, καὶ ὁ ἀχειροποίητος ἐθεωρήθη νυμφών, καὶ ἡ ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ ὑφαντὴ ἐπετέθη στολή, καὶ τἆλλα πάντα προσήρμοσται θεοπρεπῆ μυστήρια· ὧν ἡ ἔκθεσις ταμιεύεται μὲν ἱερογραφικῶς βίβλοις Πατέρων ἁγιωτάτων, οἱ τὰ τοιαῦτα ἐξ ἀποκαλύψεων ἐνομοθέτησαν· ἐκλαλεῖται δὲ, ὅτε προσφέρονται τῷ Θεῷ οἱ κατὰ πνεῦμα παγκρατιασταὶ, καὶ ἐξακούεται τοῖς παρατυγχάνουσι. Καὶ συντηρούμενα μὲν βελτιοῦσιν εἰς κοινόν· μὴ φυλαττόμενα δὲ, τὸν ταξάμενον μὲν βλάπτουσι, τοὺς δὲ λοιποὺς σκανδαλίζουσι, καὶ τὸ σκάνδαλον οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλ' οἷον εἰς βλάβην κοινὴν ἀποτελευτᾷν, καυτηριάζουσαν καρδίας, ὡς οὐκ ἂν ὁ Θεὸς θεραπεύοιτο. C

πδ'. Καὶ τοιοῖδε μὲν οἱ τὴν θείαν κουρὰν τιμῶντες, καὶ ὑπ' αὐτῆς τιμώμενοι. Καὶ εἰσὶ τοιοῦτοι οἱ ἐν ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ῥωχμαῖς γῆς, καὶ στύλοις, καὶ ἐγκλεισμοῖς, καὶ ὅσοι ἄλλοι πολυειδῶς τὸν κόσμον κρύπτονται. Γέμει δὲ πολιτείας τοιαύτης καὶ ἡ τῷ ὄντι Μεγαλόπολις, τὸ τοῦ κόσμου κάλλος, ὁ τῆς γῆς καλὸς καὶ γλυκὺς ὀφθαλμός· ὅπου καὶ λόγοι ἀρετῶντες, καὶ ἔλλογοι ἀραταί· ἦν εἴ τις ἐξέλοι τοῦ κόσμου, μήποτε οὐκ ἂν ἔτι οὐδὲ κόσμον αὐτὸν εἶναι ἀφήσοι. Ταύτης τρόφιμον ἅπαν ἀγαθόν· καὶ εἴ τι δὲ ἄλλοθί που παραφαίνεται καλὸν, ἐκεῖθεν ἐκπέπτωτε. Παράδεισός τις αὐτὴ, οὐ τέσσαρσιν ἐκβλύζουσα ποταμοῖς μεγάλοις, ἀλλὰ μυρίοις ὅσοις, ἄλλοτε ἄλλοις ἀναστομευμένοις εἰς ἀπόῤῥυτα χεύματα, καὶ γλυκέα, καὶ πλήσμια. Ταύτης καὶ τὸ κύτος μὲν, ὅσον ἐμβαδὸν, μεμέστωται μεγαλοσχήμων ἀνδρῶν, οἳ φωτὸς ἐκφαίνονται στῦλοι, κάτωθεν μὲν ἐκλάμποντες, οὐρανομήκεις δὲ ταῖς ἐκφάνσεσι τοῦ κατὰ D

unt. Ipsi a qualibet mundana concupiscentia se elongaverunt, et a cognatis secundum carnem, ab hominibus scilicet et passionibus, quibus obnoxii fere consubstantiales sumus, propter commistionem e prava conversatione consecutam. Hi hominem Dei renovarunt, deposito veteri et novo induto, qui ad imaginem Dei creatus est.

82. Huic monacho aperta est pœnitentiæ janua, secundum veracem tonsuræ constitutionem; jugum suave sublatum est, et bajulatum onus leve. Hominem sic viventem crux sanctissima humeris imposita assumentem similem Simoni illi Cyrenæo efficit; et cum eum e terra elevatum configit Dei desiderio, et ejus carnes timore Domini percutit, ita ut morte compatienti crucifixus videatur, eumdem ad imitationem Salvatoris nostri Jesu Christi erigit. Et post hanc immolationem sepultus divina humilitate resurget in vitam æternam; visusque discipulis eum diligentibus, clarusque miraculis quæ operatus est, assumetur ad Patrem excelsum, bona ejus accipiet, vitaque evolans requiem animæ suæ inveniet, quam eum tondens spiritualiter spoponderat.

83. Huic et convivium nuptiale tonsuræ, ut ita dicam, opponitur; huic ostensum est nuptiale cubiculum non manu factum, atque de alto, e cœlo vestis textilis allata est, ac cætera pulcherrima mysteria accommodata sunt, quorum explanatio tradita servatur in libris sanctorum Patrum qui ea ex revelatione constituerunt; et profertur, cum spirituales athletæ Deo offeruntur, et ab astantibus auditur. Quæ observata meliorem reddunt communitatem; et non custodita instituentem vulnerant, reliquos autem scandalizant non quocunque scandalo, sed vertente in ruinam multorum, in cordis indurationem ipsi Deo insanabilem.

84. Tales sunt qui divinam tonsuram honestant, et ab ea honestantur. Tales sunt qui in montibus, in antris, in fissuris terræ, in columnis, super clunstris, et quicunque mundum mille modis diversis effugiunt. Hac vivendi ratione plena est civitas revera Megalopolis, pulchritudo mundi, pulcher et dulcis terræ oculus, ubi virtus est rationi, et ratio virtuti; quam si quis de mundo avelleret, ipse mundus amplius non existeret. Huic cibus omne bonum; si quid pulchrum alicubi videtur, inde derivatur. Ipsa quidam paradisus non jam quatuor magnis fluminibus irrigatus, sed mille qui alia alibi exeunt in fluvios emanantes, dulces et plenos. Hujus viscera, quæ habitabilia sunt, magnos viros portant, qui videntur columnæ lucis, infra elucent, et ad cœlum pertingunt exemplo vitæ sanctæ et sole clarioris. Hanc circumdant ut circulo major circulus, vel etiam sicut polus

cœli, vicina monasteria, loca varia et vita pia diversa. Quibus objacet Propontidis fretum, ab ingressu usque ad molem Euxini. Quibus bonis ditantur et insulæ quas illa habet Propontis.

85. Plena sunt ista monasteria ovium sacrarum gregibus innumeris, ut ait Scriptura, aliarum aliis modis tonsarum. Omnes vero ad dexteram Dei pastoris pastorum pertinent. Non enim inter eos hædi, ad sinistram reservati, lasciviunt. Ipsa monasteria, licet oves alio sensu, alio tamen leones includunt, quibus nullus lupus insultare audet. In his archimandritæ omnes milites egregii sunt egregiaque arma ferunt. Qua ergo ratione? Adversus sæculares, quando mundana a seipsis et a mundi fautoribus avertere conantur; et plerumque propter ipsum mundum quem ex inordinato ad ordinatum statum, ad decentem et proximum vitæ perfectæ, quantum fieri potest, reducunt. In ipsis materia jam non reperitur, nisi Deo, capiti ignito, idonea, sicut scriptum est; qua qui materiale caput inclinant, et evangelice tondentur, benedicuntur et perfecte sanctificantur.

86. Alteram materiam hi habent, non tam verendam, subjectam vero carnis passionibus; vel ut loquar rectius, eam pridem habebant, qua recenter cremata et deposito hoc materiali, usque in immateriales substantias resoluti, Deo addicuntur; istamque materiam ponunt cibum ignis et flammæ spiritualis, veluti vaporem ad exardescendum facilem; siquidem sanctum Spiritum sapientia divina in Scripturis confert vapori fumi, vapori, inquam, thuri ante conspectum Dei oblato congruo, cum aliquis orans recta via ad Deum tollitur.

87. Hanc materiam, e qua accenditur ignis a Patre luminum ex similitudine ad eum, significatam cereis lampadibus magni ascetæ tonsurati indicant; quas, si de eis rursum est investigandum, nuptiales aliquis dicet, comprehensis nuptiis a sacerdote antea benedictis. Hujus enim ignis et luminis signa sunt cerei qui tunc accenduntur, quique supra omnem flammam refulgent. Tædæ enim et cætera ligna quæ proferet aliquis, et bitumen, et adeps et omnis generis materia, e qua ignis accenditur et sive facile, absque tempore, dicet aliquis, sive perdiu, lucem non tam fulgentem emittunt, qualem cera ostendit. Cætera enim luci festæ triste aliquid jungunt: sensus odore afflingunt, et vapore mordaci, corporum nitorem fumo squalido fœdant, ut diceret poeta. Cera enim accensa non nisi lucem maxime innocuam præbet; et qui ceram accendit, usurpata veteri cantorum sententia: « Absque fumo Musis sacrificandum » esse, et ipse dicere potest se accendere ignem fumo carentem atque omnino innoxium. Vere enim puram lucem emittit cera, quæ Athenis sacro igni et perpetuo

A Θεὸν ἡλιοβολοῦντος βίου. Περιθέουσι δὲ αὐτὴν, καθὰ καί τις κύκλος ἐπὶ κύκλῳ, καὶ αὐτὸς μέγας, ὡσεὶ καί τις οὐράνιος πόλος, τὰ πέριξ ἐξωτερικὰ σεμνεῖα, τὰ καὶ πολύτοπα τῇ θέσει, καὶ τῷ κατὰ Θεὸν βίῳ πολύτροπα. Προβέβληται δὲ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς Προποντίδος αὐλὼν, πρὸς κουρῶν μέχρι καὶ εἰς τὰς Εὐξείνου προβολὰς, καί που καὶ ἐφεξῆς. Πλουτοῦσι δὲ καλοῖς τοιούτοις καὶ νῆσοι, ὅσας ἡ Προποντὶς αὐτὴ κλύζει.

πε'. Καὶ γέμουσιν αἱ τοιαῦται μάνδραι ποιμνίων ἱερῶν γραφικῆς ἀγέλης μυρίας, κεχαρμένης ἄλλης ἀλλαχοῦ. Τῆς δεξιᾶς πάντες οὗτοι μερίδος τοῦ ἀρχιποίμενος Θεοῦ. Ἐρίφια γὰρ ἐν αὐτοῖς, τῇ ἀριστερᾷ πρέποντα, οὐκ ἔχουσι κατασκιρτᾷν. Μάνδραι καὶ αὗται, εἰ καὶ ἄλλως προβάτων, ἀλλὰ τρόπον ἕτερον λεόντων, ὧν οὐδεὶς λύκος ἔχει καταχαυχήσασθαι. Οἱ δὲ ἐν αὐτοῖς ἀρχιμανδρῖται ὁπλῖται πάντες ἔνθεοι καὶ τὰ ὅπλα. Πῶς μέν; Κατὰ τῶν ἐν βίῳ, οἷς τὰ B κοσμικὰ πειρῶνται ἀπάγειν ἀπό τε σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν κοσμοπαθῶν· τὰ πλείω δὲ ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ὃν ἐξ ἀκοσμίας ἐπανάγουσιν εἰς τὸ κοσμικώτατον, καὶ εὔσχημον, καὶ ἐγγίζον, ὡς οἷόν τέ ἐστι, βίῳ μεγαλοσχήμονι. Οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς εὑρεῖν ὕλην, ὅτι μὴ μόνην τὴν τιμίαν Θεῷ, τῇ πυρίνῳ κεφαλῇ, καθὰ γέγραπται· ᾗ τὰς ὑλαίας κλίνοντες κεφαλὰς οἱ εὐαγγελικῶς κειρόμενοι εὐλογοῦνται καὶ ἁγιάζονται εἰς ἐντελέστατον.

πς'. Ἔχουσι καὶ ἑτέραν ὕλην αὐτοὶ, οὐχ οὕτω τιμίαν, τὴν κατὰ σάρκινον πάθος· εἰπεῖν δὲ ἀκριβέστερον, φθάσαντες ἤδη ἔσχον αὐτὴν, ἣν καὶ νοερῶς κατεμπρήσαντες, καὶ τὸ ὑλαῖον οὕτως ἐκεῖνο ἀποθέμενοι καὶ ὡς εἰς ἀΰλιαν ἀπολεπτυνάμενοι, πρὸς τῷ C Θεῷ γίνονται, τὴν τοιαύτην ὕλην ἔξαμμα ποιησάμενοι πυρὸς καὶ φωτὸς νοητοῦ, ὅσα καὶ ἀτμίδα εὐέξαπτον· ἐπεί τοι καὶ ἀτμίδι καπνοῦ ἡ θειοτάτη σοφία τὸ ἅγιον Πνεῦμα συμβολογραφεῖ θεωρητικῶς, ὁποία τις ἀτμὶς καὶ τῷ θυμιάματι ἐπιπρέπει τῷ κατευθυνομένῳ ἐνώπιον Θεοῦ, ὅτε τις προσευχόμενος ἰθυτενῶς ἀνωφορεῖται πρὸς αὐτόν.

πζ'. Ταύτην τὴν ὕλην, δι' ἧς ἀνάπτεται φῶς ἀπαλλόμενον ἐκ τοῦ τῶν φώτων Πατρὸς τῇ πρὸς ἐκεῖνον ἀφομοιώσει, καὶ ἐν ταῖς διὰ κηροῦ λαμπάσιν οἱ χειρόμενοι μεγάλοι ἀσκηταὶ σημειοῦνται· ἃς εἴ τι χρὴ καὶ πάλιν λεπτολογῆσαι τὰ κατ' αὐτὰς, ὡς οἷον γαμηλίους ἐρεῖ τις, τὸν ἀνωτέρω τελούμενον ἱερῶς γάμον ἐνθυμούμενος. Σύμβολα γὰρ τοιούτου πυρὸς καὶ φωτὸς οἱ ἀναπτόμενοι τηνικαῦτα κηροὶ, D ὧν τὸ σεμνὸν ὑπὲρ πάντα τὰ ἐκκαιόμενα. Ἀξίδες μὲν γὰρ καὶ λοιπὰ ξύλα, ὁποῖά τις ἂν εἴποι, καὶ νάρθα, καὶ πιμελὴ, καὶ λοιπὴ δὲ παντοία ὕλη, δι' ἧς ἀνάπτεται πῦρ, εἴτε ῥᾷον, καὶ ὡς εἰπεῖν ἀχρόνως, εἴτε καὶ παρατατικῶς, οὐχ οὕτω κατὰ πολλὴν σεμνότητα φῶς ἐξάπτουσιν ὁπωσοῦν, ὡς ὁ κηρὸς αὐτὸ δεξιοῦται. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῇ τοῦ φωτὸς παρόδῳ παραπήγνυσι καί τι σκυθρωπόν· αἰσθήσεις τε γὰρ λυποῦσιν ὀδμαῖς καὶ ἀτμῷ δάκνοντι, καὶ σωμάτων στιλπνότητας καταικίζουσι, καπνῷ μεμορυγμένας, εἴποι ἂν ποιητής· κηροῦ δὲ ἔξαμμα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ φῶς ἄλυπον ἀκραιφνές· καὶ ἔχει παλαιὰν παροιμίαν παραξέσας ὁ τὸν κηρὸν ἀνάπτων, καθ' ἣν τοῖς Μούσαις ἄκαπνα θύουσιν οἱ ἀοιδοὶ, λέγειν καὶ αὐτὸς

ὅτι πῦρ ἐκκαίει ἅκαπνον, καὶ μὴν καὶ ἄλυπον ἐς τὸ πᾶν. Ἔστι γὰρ ἀληθῶς φωτὸς καθαροῦ ὄχημα ὁ κηρὸς, ὃ καὶ τῷ πρυτανευομένῳ μυστικῷ πυρὶ Ἀθήνησι καθυπουργεῖν ποτε εἰς ἐνδελεχὲς λέγεται. Σεμνὸν δὲ τοῦ κηροῦ καὶ ὅτι ἐκ μυρίων καλῶν ἀνθολογεῖται· ὧν τῷ κεράσματι σκευωρούμενος εἰς δοχεῖα σεμνὰ φύσει διὰ τὸ κατ' αὐτὰ τῶν συρίγγων ἐξάγωνον, καὶ οὕτως αἰνιγματίζων τὴν τελειότητα (ἐπειδὴ καὶ πρῶτος ἐν ἀριθμοῖς τελείοις πεφιλοσόφηται ὁ ἓξ ἀριθμὸς), ἐναποτίθεσθαι δίδωσι τὸ καλὸν μέλι ταῖς παρ' αὐτῷ σήραγξι· καὶ ἐπειδὰν αὐτὸ πιεσθὲν ἐκφορηθῇ, βασιλεῦσι προσφορὰ εἰς ὑγίειαν καὶ πένησιν, ὡς παγκόσμιον καλόν.

A Prytanei (9) inservire dicitur. Ceræ est etiam proprium quod e multis bonis componitur quibus colligendis in receptacula miræ naturæ propter alveolos sex lateribus compositos, inservit, et sic perfectionis signum est (cum primus in perfectis numeris senarius judicetur a philosophis); et pulchrum mel dat repositum in suis alveolis; quod deinde expressum et eductum regibus et pauperibus dat sanitatem, fitque omnium bonum.

πη'. Εἶτα καὶ ἡ ἀποθήκη, ὁ κηρὸς, εἰς ἀγαθὸν μέγα συντελεῖ (τὴν ἔκφανσίν φημι τοῦ φωτὸς), ἵνα τῷ μὲν κειμηλιωθέντι μέλιτι τὰ ἐντὸς οἱ χρώμενοι παρηγορώμεθα, τοῖς δὲ τοῦ μέλιτος ἀγγείοις τῷ κηρῷ μυρίαν τὴν ἐντὸς ψυχαγωγίαν ἔχοιμεν, εὐξίας τε παντοδαπῆς φάρμακον αὐτὸν ἐξευρίσκοντες, καὶ B ἡλίῳ δὲ ἀντίμιμον κατὰ σκότους παντοίου· ἅπερ ἀγαθὰ οὐδενὶ τῶν κάτω σωμάτων ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς ἀπέταξε. Πολλαὶ μὲν γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἄλλαι γλυκύτητες· πολλὰ δὲ καὶ φῶτα, τὰ μὲν αὐτόματα κατά τι αἰωνίζον διεκφαινόμενα, τὰ δὲ καὶ πρός τινα καιρόν. Τοιοῦτον δέ τι οὐδὲν πέφηνε δύασμα, ὁποῖον τῷ μελισσείῳ κηρίῳ ἐντεθεώρηται. Μέλιτός τε γὰρ γλυκύτητα τίς ἀναγγελεῖ; καὶ κηροῦ δὲ φῶς τίς ἂν ἀξίως ἀποσεμνυνεῖ; Ἔνθα καὶ μυστήριον μέγα τοῖς κατὰ Θεὸν βιοῦσιν ἐνδομυχεῖ. Κηρός τε γὰρ ἀναπτόμενος εἰς φῶς ὁ ὅλος ἀναλύεται, οὐδέν τι σημεῖον ἐγκαταλεῖπον ἑαυτοῦ μετὰ τὴν σβέσιν· οὔτε γὰρ τέφραν, οὔτε τι κάπνισμα σὺν τῷ μηδέ τι δύσοδμον ἀποφέρειν. Καὶ ἄνθρωπος δὲ τὴν πνευματικὴν κουρὰν τέλειος, καθὰ ἐκύρωσεν, εἰς φῶς ἑαυτὸν ἀνάπτει, ὀξείᾳ φορᾷ πρὸς Θεὸν ἀνατεινόμενος, καὶ τῷ πρώτῳ φωτὶ φιλονεικῶν ἐγγίσαι, καὶ ὡς εἰπεῖν συναφθῆναι, καὶ μηδέν τι ἐν τοῖς κάτω λείψανον ὀλαῖον ἀφεῖναι, δι' οὗ καὶ δύσοδμόν τι ἐκφήνῃ, ἀλλ' εἰς ὁσμὴν εὐωδίας λογισθῆναι τῷ Θεῷ, οἷς ἐκ τῶν κάτω κηλίδων ἄσπιλος εἰς τὸν ὑπερκάθαρον καὶ ὑπεράγιον Θεὸν ἀναβέβηκεν.

88. Deinde receptaculum, sive cera, magnam offert utilitatem (nempe luminis ostensionem), ut qui utimur melle intus collecto lætemur; atque ex vasibus mellis, cera, multam curationem intus habeamus, sic invento sanitatis universæ remedio, et sole altero adversus omnis generis tenebras, quæ bona nulli inferiorum corporum Creator naturæ concessit. Multa enim alia dulcia in mundo sunt, multa etiam lumina, altera spontaneam perpetuamque lucem emittentia, altera ad tempus fulgentia. Simile aliud duplex commodum nullum est, sicut in cera mellea invenitur. Mellis enim dulcedinem quid æquat? Lumen ceræ quis digne æmulatur? Ibi latet etiam mysterium magnum iis qui secundum Deum vivunt. Cera enim accensa ad lucendum tota consumitur, nullumque sui vestigium post crematione relinquit, neque cineres, neque fumum, neque aliquem fetorem reponit. Eodem modo homo spiritualis tonsura consecratus, sicut promisit, seipsum ad lucendum accendit, volatu celeri ad Deum tendens, primo lumini cupiens appropinquare, et, ut ita dicam, conjungi; nullumque materiæ vestigium emittens fetidum odorem relinquere, sed magis in odorem suavitatis a Deo reputari, neque a terrena conceptione fetus immaculatus, ad ter aurum et ter sanctum Deum elevatur

πθ'. Οὕτω φιλοσοφοῦσι τοὺς, ὡς ἐρρέθη, γαμηλίους κηροὺς οἱ Μεγαλοπολῖται εὐσχήμονες. Οὕτω φωτίζουσι τοὺς ἢ τὴν ὄψιν ἐστενοχωρημένους, ἢ εἰς τὸ πᾶν τυφλώττοντας. Οὕτω παιδεύουσι τοὺς ὅσα καὶ ἀπὸ σκότους καὶ ἐρέβους καὶ ζόφου, ἃ δὴ καὶ ὅσα τοιαῦτα ὁ κάτω βίος ἐπικέκληται, εἰς τὸ τῆς μοναχικῆς πολιτείας προϊόντας φῶς, ὅσα καὶ ἀπὸ γῆς εἰς D τὸν ἀνέφελον αἰθέρα· οὗπερ οἱ μὴ ἐπιστρεφόμενοι ἵστωσαν, ὡς ἀεὶ ἐν σκότῳ διάγουσιν ἀλαμπεῖ, καὶ αὐτῷ οὐ κατὰ τοὺς Κιμμερίους, οἷς καὶ ἥλιος ἐλλάμπειν λέγεταί ποτε, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἐν σκιᾷ θανάτου, τῇ καὶ ὑπὲρ σκότος ταρτάριον. Οἱ δ' αὖτοὶ Μεγαλοπολῖται, οἱ τὴν πνευματικὴν πολιτείαν μεγάλοι, καὶ τὸ μοναχικὸν μέλαν τὸ κατὰ τὴν ἔνδυσιν καὶ τὰ; λοιπὰς δὲ ἱερὰς ἀμπεχόνας πολυειδῶς ἀνάγουσι, καὶ φωτεινὴν θεωρίαν τῇ τοιαύτῃ μελανίᾳ ἐναυγάζουσι.

89. Eo modo ceras nuptiales, ut dictum est, nobiles Megalopolitæ judicant. Sic illuminant homines visu debilitatos, aut omnino cæcos. Sic docent homines a tenebris, erebo, caligine, vel quocunque pari nomine vocetur vita inferior, qui progrediuntur ad lumen monachicæ vitæ, velut de terra ad æthera sine nebula; cui non attendentes sistunt, et in tenebris caliginosis videntur vitam agere, non sicut Cimmerii, quos aliquando illuminare sol dicitur, sed sicut sepulti in umbra mortis obscuriore tartareis tenebris. Ipsi autem Megalopolitæ, vita spirituali magni, nigrum monachorum colorem suis indumentis, et reliquis vestibus diverse ostentant, istaque nigritie splendorem lucis suæ augent. Intelligunt enim nec obliviscuntur (quod absit!) non propter colorem

(9) Prytaneum locus erat Athenis, ubi civibus jus dicebatur, et publicis sumptibus nutriebantur quicunque de re publica bene meriti erant. In eo altare positum erat igni sacro et perpetuo in honorem Vestæ destinatum, cujus cura viduis mulieribus, Prytanitidum nomine, non virginibus demandata erat.

eximium, propter pulchritudinem a patribus electam fuisse vestimentorum nigritiem, eo quod vilitas de pulchritudine excusationem non haberet : sed sane propter symbolum vitæ sanctæ congruum electa est.

90. Monachos decent indumenta nigra, ut per ea, velut per noctem, videantur astra virtutis lucentia in eis. Sicut enim nocte astra libere scintillant, sic sub nigris sacris indumentis elucere debet virtus vere lucida. Aliud præterea significat ista nigrities, scilicet absconditum esse debere ascetam ad pietatem seipsum exercentem, non videri velle, ut revera, non specie tenus, justus ante Deum possit palam dicere : « In noctibus extollo ego manus meas ad sancta [16], » idque psallere ob actus secretos et absconditos. Insuper jubet vestis omnino nigra monachum cœlestem esse virtutibus suis, sicque super cœlos Deo appropinquare. Cæruleus enim videtur color cœlorum, juxta veraces philosophos, qui hanc causam asserunt, hoc locum habere ad bonum oculorum intuentium, propter medietatem conjunctione extremorum optime efformatam, ita ut neque perfecta albedine fulgeat, neque spissa nigritia abscondatur, sicque nostri corporis oculos lædat.

91. Audisne, magne monache, quale cœlum te effici jubeat sermo verus? Lædis lædentes, et te ipsum in primis, quando intueris eos qui ad te accedunt, sive sis omnino niger, sive splendide fulgens. Tua enim sisti in medio oportet, et ideo cum virtute, siquidem in medio stat quælibet virtus. Teipsum igitur recte judica, ut sis niger, quantum necesse est, atque etiam albus; illud quidem ut virtus tua abscondatur, et adducatur umbra salutaris, non mortis, et mens demergatur in profundas sententias, et sit nocti similis, quando malos feres moleste et eis irasceris : sic diabolo absconderis, ab eo aufugere conaberis atque in vanum laborare desines. Hoc enim symbolice innuit monachi indumentum, nocti congruum, id quod nox quoque, quæ sensibus soporem impertit, sortita est.

92. Talis cum sit nigrities tua, canatur de te ista sententia : « Nigra sum, sed formosa [17]. » Aliter enim pulchrum non est, quod mere nigrum est, siquidem mortis indicium est in infirmitatibus corporeis. Aliquando tamen pulchrum videtur, si quod ornamentum additur. Lanis nigris anteponuntur nigræ corvi plumæ, non simpliciter, sed quando juxta altera nigra conferuntur. Hoc ergo modo, hac mensura, niger esto. Similiter sis albus, virtute elucens, lumen veritatis emittens, rupta densa hypocrisis nebula; sic

[16] Psal. cxxxiii, 2. [17] Cant. i, 4.

A Νοοῦσι γὰρ, καὶ οὐ δήπου παρανοοῦσι (μὴ γένοιτο), οὐ κατά τι χρωματικὸν ἐξαίρετον ἐπιλεγῆναι τοῖς πατράσι τὸ τοῦ φορήματος μέλαν τά γε εἰς κάλλος, ὅτι μηδ' ἂν ἔχοι συντυχίαν ἐπὶ κάλλει τὸ εὐτελές. Οὐκοῦν ἐπεκρίθη ἐπὶ συμβόλοις βίῳ θείῳ πρέπουσιν.

ϟ. Ἐπιπρέπει γὰρ τὸ τῶν ἀμφίων μέλαν τοῖς μοναχοῖς εἰς τὸ δι' αὐτοῦ ὅσα καί τινος νυκτὸς ἐκφαίνεσθαι τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀστέρας ἐν αὐτοῖς προλάμποντας. Ὡς γὰρ ἐν νυκτὶ παῤῥησιάζονται ἀστέρες εἰς φαῦσιν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς μελαμφόροις ὀφείλεται παμφαίνειν ἡ πρὸς ἀλήθειαν φωτοειδὴς ἀρετή. Καὶ ἄλλως δὲ σύμβολον τὸ τοιοῦτον μέλασμα τοῦ δεῖν εἶναι κρύπτεσθαι ἀρετῶντα τὸν ἀσκητὴν, καὶ μὴ φανητιᾷν· ἵνα τῷ ὄντι, καὶ μὴ πρὸς φαντασίαν, ὅσιος ὢν τῷ Θεῷ, ἔχῃ οὕτω καὶ αὐτὸς αὐχεῖν, B ὅτι ἐν ταῖς νυξὶν ἐπαίρει τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὰ ἅγια, ψάλλων αὐτὸ διὰ τὸ τῶν πράξεων ἀφανὲς καὶ ἀπαναγώριστον. Ἔτι βούλεται τὸ δι' ὅλου μέλαν ἅμφιον καὶ ἄλλως οὐράνιον ταῖς ἀρεταῖς εἶναι τὸν μονάζοντα, καὶ οὕτω Θεῷ τῷ ὑπερουρανίῳ πελάζοντα. Καὶ γάρ τοι κατὰ τοὺς ὀρθὰ φιλοσοφοῦντας κυάνεον καὶ τὸ οὐράνιον διαφαίνεται χρῶμα· οἱ καὶ αἰτιολογοῦσι προσπίπτειν αὐτὸ τοιοῦτον ταῖς τῶν βλεπόντων ὄψεσιν ἐπ' ὠφελείᾳ διὰ τὴν κατ' αὐτὸ μεσότητα, εἰ μάλα κεκραμένην τῇ τῶν ἄκρων συνελεύσει· ὡς μήτε διακρίνειν τῇ ἀκράτῳ λευκότητι, μήτε συγκρίνειν τῇ κατάκρας μελανίᾳ, καὶ οὕτω βλάπτειν τὸ ἐν ἡμῖν ὀπτικὸν τὸ κατά γε σῶμα.

κα'. Ἀκούεις, ὦ μέγα μοναχὲ, ὁποῖόν τινα οὐρανὸν καὶ σὲ ὁ ὀρθὸς λόγος εἶναι βούλεται; Βλάπτεις τοὺς βλάπτοντας· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ σεαυτὸν, ὀπηνίκα ἐντρανίσεις τοῖς κατὰ σὲ, εἴτε πρὸς ἄκρον μεμελάνωσαι, εἴτε προλάμπεις ἄκρατα. Χρὴ γὰρ διατεθεῖσθαι τὰ ἐν σοὶ μέσως καὶ οὕτως ἐναρίτως, εἴγε μεσότης ἀρετὴ πᾶσα. Κατακίρνα τοίνυν σεαυτὸν θεαρέστως· καὶ μελαινόμενος, ἐφ' ὅσον χρεὼν, καὶ αὖ πάλιν διαλευκαινόμενος, τὸ μὲν ποίει, κρύπτων τὴν ἐν σοὶ ἀρετὴν, καὶ σκιὰν ἐκτείνων σωτήριον, οὐ μὴν θανάτου· καὶ ἐμβαθύνων θειοτάτοις νοήμασι, καὶ νυκτὶ ἐοικὼς τὰ ὑπόπτια, ὅτε δυσκολαίνων ἀγριαίνεις κατὰ κακίας· καὶ κρυπτόμενος δὲ τὸν δαίμονα, καὶ οὕτω λανθάνειν αὐτὸν πειρώμενος, καὶ μὴν καὶ ἀναπαυόμενος τοῦ περὶ τὰ κενὰ μογθεῖν. Ἀπονεύει γάρ D τοι καὶ εἰς αὐτὸ συμβολικῶς τὸ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος νύκτερον, ὃ καὶ ἡ πρὸς αἴσθησιν ἀναπαύσιμος νὺξ κεκλήρωται.

κβ'. Τοιαύτης οὔσης ἐν σοὶ μελάνσεως, ᾄδέτω ἡ κατὰ σὲ διαρτία τὸ « Μέλαινα εἶναι καὶ καλή. » Ἄλλως γὰρ οὐ καλὸν τὸ μέλαν ἁπλῶς, εἴγε καὶ νεκρώσεώς ἐστι σύμβολον ἐν καχεξίαις σωματικαῖς. Ἔστι μέντοι καὶ αὐτὸ καλὸν εἶναι φαίνεται, εἴ που ἔχει τι ἐπικόσμημα. Σεμνύνονται γοῦν καὶ ἐν ἀρίοις μελαυγέσι τὰ κοραξὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ παραθέσει εἰ πρὸς ἑτεροῖα μέλανα. Καὶ οὕτω μὲν καὶ ἐς τοσοῦτον γίνου τοῦ μέλανος. Διαλευκαίνου δὲ, λάμπων ἀρετῇ, καὶ ἀληθείας ἀποδισκεύων φῶς, καὶ τὸ τῆς ὑποκρίσεως βαθὺ νέφος ῥηγνὺς, καὶ οὕτω λαμπρὸς ἐκφάν-

ἐκκύπτων, καὶ αἰθριάζων τοῖς βλέπουσι, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν ἐγγίζων τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, οὗπερ ὁ πέλας γενόμενος οὐκ ἔσθ' ὅπως ἐν σκότῳ μένει, οὐδὲ σκοτοφορεῖ, κἂν ὁ πάντων εἴη μελάντατος.

A lucidus esto, intuentibus manifestus, et, si omne dicendum est, proximus vero lumini, ad quod qui accesserit, in tenebris remanere non poterit, neque ferre tenebras, licet sit omnium nigerrimus.

ιγ'. Ἔτι διανοοῦ καὶ ὅτι τὸ προφαινόμενον ἐν σοὶ μέλαν καὶ ὡς εἰς θανάτου σύμβολόν σοι προκέκριται· ὥστε νεκροῦσθαι μὲν ἐμφαίνεις τῷ σώματι, τῷ δὲ πνεύματι καὶ ζῇν, καὶ ὑπεραναβαίνειν τὴν γῆν, καὶ κατ' αὐτὴν πάντα, ὅσα πολλοῦ τιμᾶται τοῖς πεδινοῖς. Πένθιμος γὰρ βίος ὁ κατὰ σὲ, ὡς οὐκ ἂν ἔχοις ἀντειπεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο χαρᾶς ἁπάσας καὶ ἡδονᾶς, ὅσαι κατὰ βίον, καὶ διαχύσεσιν ἀμιγῆς, ἀπήνθησας, ὅτε τὴν κόμην πνευματικῶς ἀπεθρίξω· εἶγε καὶ ἀνθεῖν λέγεται κεφαλὴ ἐν τῷ κομᾷν. Ἐνθυμοῦ τοίνυν, ὅτι τε καρποῦ καιρίου δόσιν ὑπέσχου μετὰ τὴν ἄνθην, οὗ πρόδρομος ἦν ἐκείνη· καὶ ὡς οὐκ ἔστι σοι ἐξανθεῖν κοσμικώτερον μετὰ τὴν θείαν κουράν. Καὶ τούτου αἴνιγμα καὶ ἡ τῶν ἀνθηρῶν ἀμφιασμάτων ἀπόθεσις, καὶ ὅσοις ἄλλοις φλεγμαίνει τρυφῶν βίος, συνεκβαλλομένων τοῖς βαθυτέροις βιωτικοῖς καὶ τῶν ἐξεπιπολῆς.

B 93. Considera etiam nigritiem in te ostensam electam esse in signum mortis, ita ut corpore videaris mortuus esse, sed vivere spiritu, et ascendere super terram et omnia terrena, a terrenis magni æstimata. Amara enim vita tua, quod negare non potes. Ideo gaudiis omnibus et voluptatibus vitæ, et exsultationi non nisus renuntiasti, cum comam spiritualiter deposuisti: caput enim florere dicitur suis capillis. Recordare ergo te esse daturum fructum in tempore promisisse post flores, cujus hi nuntii sunt; tibique fas non esse capillis florescere post sanctam tonsuram. Hoc etiam indicant, depositæ vestes floridæ, et quæcunque alia ostentat deliciose vivens, projectis cum rebus internis iis etiam quæ sunt ad superficiem.

ιδ'. Μὴ γὰρ οἷον μηδὲ ἀναβαινέτω λογισμὸς εἰς τὴν καρδίαν σου, εἶναί τι ὅλως ἢ μοναχοῦ ἀγαθοῦ γνώρισμα, ἢ λαϊκοῦ εὐχρήστου παρὰ σοὶ ἐκ μόνου τοῦ μελαμφορεῖν, ὅτι μὴ μόνον τὸ κατάγειν τὸ μέγα σχῆμα τῷ κατ' ἀρετὴν σχηματισμῷ εἰς μεγάλην ὑπόκρισιν, εἶτ' οὖν τὸ καλὸν πρόσωπον εἰς προσωπεῖον ὑποκριτικὸν, καὶ φεναπίζειν τῷ προφαινομένῳ τοὺς ἁπλουστέρους, καὶ μήπω πεπειραμένους τῆς σῆς διαθέσεως. Ὅ καὶ λῃστὴς ποτε καὶ κλέπτης μιμησάμενος ὑποκρίναιτο ἂν τὸν καλόγερον ἐπὶ ἐξαπάτῃ, καὶ μᾶλλον, ὅτε τὰς τρίχας ἐκεῖνος ἀπάγει τῆς κεφαλῆς, ἐν χρῷ φιλωθείς· ὡς ἂν μήτε τὸν ἐκεῖθεν ἑλκυσμὸν πάσχοι, καὶ ἐν εὐσχήμονι θέᾳ μονάζοντος ῥᾳδιουργῇ λανθάνων, καὶ οὕτω μὴ κωλυόμενος ἐν ἡμέρᾳ κακοπραγεῖν. Νύκτωρ γὰρ ἔχουσιν οἱ τοιοῦτοι ἀποκρυβῆς πρόβλημα τὸ βαθὺ τῆς νυκτός· εἰς ἅπερ ἀφομοιοῦται καὶ ὁ προβεβλημένος μὲν τὸ θεῖον μέλαν τοῦ σχήματος, κλέπτων δὲ τοὺς πολλοὺς δι' αὐτοῦ· καὶ τῇ φενάκῃ ἀπάγων εἰς ὄλεθρον, ἴσως μὲν καὶ σωματικὸν, μάλιστα δὲ τὸν κατὰ ψυχήν· ἣν λῃστεύει τὸ καθ' ὑπόκρισιν βάθιστον σκότος, τὸ μὴ Χριστιανικὸν, ἀλλὰ δαιμόνιον· ὃ φευκτέον τὸν ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον.

C 94. Ne arbitreris enim, nec in cor tuum ascendat ista cogitatio, pium monachum, seu beneficum laicum dignosci ex solis vestibus nigris; imo vero magnum istud indumentum virtutis indicium mutari in magnam hypocrisin, pulchram faciem in larvam comœdi, atque ex apparentiis decipi simplices, eosque qui tuum sensum nondum cognoverunt. Quod imitantes latrones et fures reverendum senem forsan simulando alios decipiunt, et maxime cum capillos capitis sui deponunt, et cutis depilatur, ut deinde capillis non abripiantur, atque sub aspectu verendi monachi absconditi facilius operentur, sicque non impediantur meridie mala perpetrare, nocte enim densis tenebris proteguntur et velantur. Istos æmulatur qui augustam indumentorum nigritiem profert, per eam decipit, et deceptione ducit ad interitum, nonnunquam corporum, sed maxime animarum, quas furatur caliginosæ hypocrisis obscuritas non Christiana, sed magis diabolica, quæque vero homini Dei fugienda est.

ιε'. Εἰ γὰρ καί τι νυκτὸς ὁμοίωμα, ἡ μοναχικὴ μελανία καθυπογράφει. Ἀλλὰ καὶ φῶς ἔχειν ἀπαιτεῖται πρὸς μίμησιν τῆς κατὰ κόσμον αἰθριαζούσης νυκτός· μάλιστα μὲν οὖν ὑπὲρ μίμησιν· ἵνα τις ἔχῃ λέγειν καὶ ἐπὶ τοιούτου μελανειμονος, οὗπερ ἡ κατὰ πνεῦμα νὺξ ἡμεροφαὴς θείῳ κράματι, τό· « Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα θεωρητικῶς, » καθὰ ζῶφ λογικῷ πρέπει καὶ νοερῶς λαλητῷ, εἶποι ἂν ὁ Ἰώβ· ἀκολούθως δὲ καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν, ἣν τῷ σχολαστικῷ ἀνδρὶ οὐ θεωρία μόνον, ἀλλὰ καὶ πρᾶξις περιποιεῖται σχολάζοντι, καὶ οὕτω γινώσκοντι τὸν Θεόν.

D 95. Si quæ est enim noctis similitudo, hanc refert monachica nigrities. Et aliunde lumen habere jubetur, ad imitandas lucidas mundi noctes, et ad perfecte imitandas, ut de hoc homine nigris indute, cujus nox spiritualis divino concentu diem indicat, dici possit: « Dies diei eructat verbum » sicut decet animal rationale, et rationabilia loquens, dicit Job, et deinde « Nox nocti indicat scientiam [18], » quam homini scholastico non modo theoria, sed etiam practica acquirit, inquirenti et invenienti Deum.

ις'. Τῇ δὲ, ὡς ἐῤῥέθη, κεκραμένῃ νυκτὶ ἐπιφω-

96. De nocte autem temperata apte diceretur:

[18] Psal. XVIII. 3.

« Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus [19], id est, quale profundum et secretum mysticum, talis spiritualis albedo, ut non sit obscura, atque ignaros a recta via declinans. Et utinam velut columna ignis fulgeat nox monachica ad salvandos eos qui de intellectuali Ægypto ad terram promissionis migrabunt. Simili modo nubem induere cogitans ille magnus revera monachus, ne appareat neve videatur ab hominibus, non simpliciter nubes procellosa erit et noxia, sed lucida nubes, ut scribitur. Qua absconditus sol virtutis non extemplo irradiat, sed quasi inhabitans ibi, tempore opportuno, fulgidum caput inclinat, « tanquam sponsus illustris procedens de thalamo suo [20], » de quo imber defluit ad dandam vitam idoneus, ut talis monachus e plebe et proceribus consecratus possit imitari venturum « super nubes cum potestate magna et majestate [21]. »

97. Illa nube, seu potius nebula sancta, Virgo figurabatur, modo quidem utique altissimo, sed gradatim præformanti verum monachum ad similitudinem Deo acceptam. Sic, et etiam melius, in urbe magni Constantini incolæ amplis vestibus induti, ob easdem rationes, et plures et meliores alias, nigro colore ornantur, nigrum hoc spirituale induunt, sacra illa obscuritate pro refugio sibi comparata. Qui, o monache apud nos magne, et ut teipsum libenter nominas, magna persona, cum increpatione te plura et sapientiora docerent, scilicet te nubem futurum æthereis tenebris circumfusam; si vero non lucidam et abscondentem lumen, si non fulgurantem, saltem aquas parturientem quibus irrigatur terra non modo sensibilis, sed etiam intellectualis, homo scilicet, ut in te impleatur theoria aquæ in æthereis nebulis caliginosæ. Poteris enim et tu terram madefacere, ut Thesbites, pro Deo qui in cœlo et in terra omnia fecit, quæcunque vult, et dat suis fidelibus eadem peragere.

98. Te docebunt etiam Megalopolitani non mente occulta, dissimulante, intus abdita et abstrusa, ideoque tenebrosa, invisibili et incomprehensibili, te nebulæ fuisse comparatum; sane vero virtute quæ plausus non requirit, et non apparet; lux vera esse debes, et circum te tali modo absconderis, instar Dei, quem circumdant nebulæ et tempestates. Non ergo simpliciter occultus eris, sed te cingent aliquæ tenebræ, obtegentes lumen virtutis, quod dissimulatum prodibit tamen, aliterque apparebit, te invito, sicut incidis lampadibus contingit. Talia lumina diligit Pater luminum Deus, scilicet bona opera, quorum echo velut perercpens tonitru longe resonat; quorum fulgor videtur

A νοῖτο ἂν προσφυῶς καὶ τὸ· « Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς· » τουτέστιν, ὡς τὸ βαθὺ καὶ μυστικῶς κρύφιον, οὕτω καὶ τὸ νοερῶς διάλευκον· ἵνα μὴ νὺξ ἀφεγγὴς εἴη, καὶ οὕτω; ἀποπλανῶσα τῆς ὀρθῆς τοὺς μὴ εὐμαθῶς αὐτῆς ἐχοντας. Εἴθε δὲ εἴη καὶ στύλῳ πυρὸς τὴν μοναχικὴν φωτίζεσθαι νύκτα, ὡς περισώζειν τοὺς ἀπὸ Αἰγύπτου τῆς νοουμένης εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἐπαναστρέφοντας γῆν. Λόγῳ δὲ ὁμοίῳ καὶ νέφος ὑποδύεσθαι λογιζόμενος ὁ τῷ ὄντι μεγαλοσχήμων, ὡς ἐπὶ ἀφανείᾳ καὶ κρύψει τῇ κατὰ κόσμον; οὐχ ἁπλῶς ἔσται νέφος αἰγιδῶδες, καὶ οὕτω φθοροποιὸν, ἀλλὰ νεφέλη φαιδρὰ κατὰ τὸ γραφόμενον· ἐν ᾗ κρυπτόμενος ὁ κατ' ἀρετὴν ἥλιος οὐκ ἐξαφανίζεται, ἀλλ' ὡς οἷον οἰκουρήσας ἐκεῖ, ἐν καιρῷ λαμπρὸς προκύπτει, « ὁποῖα B ἔνδοξος νυμφίος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ· » καὶ δι' ἧς ὄμβρος ῥήγνυται, ζωογονεῖν δυνάμενος· ἵνα οὕτω καὶ δήμιος καὶ δυνατὸς ἀποτελούμενος ὁ τοιοῦτος μοναχὸς, ἔχοι μιμεῖσθαι τὸν ἐπὶ νεφέλης ἐλευσόμενον τεραστίως μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

Ιζ'. Τοιούτῳ νέφει, καιριώτερον δὲ νεφέλῃ φάναι, καὶ ἡ πάναγνος Παρθένος ἀπείκαστο· λόγῳ μὲν ἁλλως ὑψηλοτάτῳ, ῥυθμίζοντι δὲ τὸν ὄντως μοναχὸν εἰς ὁμοιότητα Θεῷ ἀρέσκουσαν. Οὕτω καὶ εἰσὶ βέλτιον οἱ τῆς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τρόφιμοι μεγαλοσχήμονες, καὶ ἐπὶ τοιούτοις λόγοις, καὶ ἔτι πλείοσι καὶ κρείττοσι, τῇ κατὰ μελανίαν χρώσει καλλύνονται, καὶ παράσημον αὐτὸ πνευματικὸν περίκεινται, καὶ οὕτω σκότος ἱερὸν τοῦτο ἀποκρυφὴν C ἑαυτοῖς τίθενται· ὑφ' ὧν τάχα ἂν ὀνειδιζόμενος, ὦ ἐν ἡμῖν μεγαλεῖε μοναχὲ, καὶ ὡς αὐτὸς χαίρεις ὀνομάζων σεαυτὸν, μέγα πρόσωπον, ἀκούσοις ἂν εἰς πλεῖω καὶ σαφεστέραν μάθησιν, ὅτι νεφέλη μὲν ἐξάπαντος εἰκονικῶς ἔσῃ περιβεβλημένη σκότος ἀέριον· ἐὰν δὲ μὴ φαιδρὰ, καὶ φῶς κρύπτουσα, καὶ ἐκτινάσσουσα εἰς λάμψιν, τέως γοῦν ὕδωρ ὠδίνουσα, δι' οὗ πιαίνεται γῆ, οὐ μόνον ἡ αἰσθητὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ νοουμένη κατ' ἄνθρωπον· ὡς ἂν παρακολουθῇ καὶ σοὶ θεωρία σκοτεινοῦ ὕδατος ἐν νεφέλαις ἀέριον. Ἔσται γὰρ καὶ σοὶ καταβρέξαι ὑετῷ τὴν γῆν κατὰ τὸν Θεσβίτην λόγῳ Θεοῦ, ὃς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ποιῶν πάντα, ὅσα ἐθέλει, δίδωσι καὶ τοῖς αὐτοῦ θεραπευταῖς ποιεῖν ὁμοια.

Ιη'. Ἔτι διδάξουσί σε οἱ Μεγαλοπολῖται καὶ ὅτι D οὐ κατὰ τὸ κρύφιον τῆς ψυχῆς, καὶ βυσσοδομευτικὸν, καὶ ἐνδόμυχον, καὶ ὕπουλον, καὶ οὕτω σκοτεινὸν, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀκατανόητον ἐξομοιωθήσῃ πρὸς νεφέλην, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀθριάμβευτον, καὶ οὕτως ἀνέκφαντον τῆς ἐν σοὶ ἀρετῆς· ὥστε σὺ μὲν φῶς αὐτόχρημα ὀφθήσεις εἶναι, περὶ δέ σε κρύψις τοιαύτη ἔσται μιμήσει Θεοῦ· οὗ κύκλῳ νεφέλη καὶ γνόφος. Οὐκοῦν οὐ σκοτεινὸς ἔσῃ ἁπλῶς, ἀλλὰ κυκλώσει σε τὸ ζοφῶδες, ἐπικρύπτοντα τὸ κατ' ἀρετὴν φῶς· ὃ καὶ κρυπτόμενον ὅμως ἐκδραμεῖται, ἄλλως φαῖνον, καὶ σοῦ μὴ θέλοντος· ὁποῖόν τι καὶ περὶ τὰ λαμπρὰ φανία γίνεται. Τοιαῦτα φῶτα φιλεῖ ὁ πατὴρ τῶν φώτων Θεὸς, ἀγαθὰ ὁηλονότι ἔργα· ὧν ὁ ἦχος ὅσα

[19] Psal. cxxxviii, 12. [20] Psal. xviii, 6. [21] Luc. xxi, 27.

καὶ βροντὴ τρανεστάτη μακρὰν ἐξηγεῖται· ὧν ἡ ἀστραπὴ φαίνει τῇ οἰκουμένῃ, λάμπουσα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὧν ἡ ὀδμὴ οὐ θείου ὄζει, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν αὐτὸν εὐώδης ἀναβαίνει. A

ιθ'. Τοιούτῳ γοῦν λάμπε φωτί. Καὶ δραμοῦνται πάντες ἐπὶ σὲ, καὶ ἀνάψουσι καὶ αὐτοὶ μεταλήψει τῇ ἀπὸ σοῦ φῶτα ὅμοια. Καί πως ἀμιλλώμενοι λαμπάδων ἀγῶνα τοῦτον τελέσουσι διὰ σοῦ, τῷ παντὶ σεμνότερον τοῦ ἐν τοῖς πάλαι ἱστορουμένου. Ἤδη δὲ καὶ ὑπὲρ τὰ τῶν Νικομηδέων φῶτα ἐν ἀκαρεῖ πολλαχοῦ γῆς τὴν ἐν σοὶ δείξεις φωτοφάνειαν. Λάμπων μέντοι σύστειλε τὸ ἴγριον πυρῶδες, δι' οὗπερ αἱ φαῦλαι νεφέλαι, οἱ δεινοὶ μοναχοὶ, τὸ παραπίπτον καταφλέγουσιν, ὡς ἄγρωστις ξηρὰ βρωθήσεται κατὰ τὸν ἅγιον Ἡσαΐαν ὑπὸ πυρός· ἴσο δὲ ταμιεύων αὐτὸ ὕλαις ἀξίαις καύσεως ἐπιτιμητικῆς, ὁποίας πολλὰς ὁ ὑλαῖος ἀναφύει βίος. B

ρ'. Συνελεῖν γὰρ τὸ πᾶν ἐν βραχυτάτῳ· νεφέλῃ φωτὸς ὀφείλεις εἰκάζεσθαι, οὐ μὴν ἐκπυρηνιζούσῃ κεραυνοὺς, ὁποῖόν τι κεραυνοβόλον φαίνεται νέφος, καὶ ὁ μὴ Δαυϊτικῶς ἐναβολεσχῶν ἐν τοῖς τοῦ Κυρίου δικαιώμασιν, ἀλλὰ καταφλυαρῶν βλασφήμως καὶ διαβόλως, ὧν ἂν βούλοιτο, καὶ οὕτως ἀφιεὶς χάλαζαν καὶ πυρὸς ἄνθρακας, ψαλμικῶς εἰπεῖν δι' ὧν τὸ τοῦ πυρόεντος θυμοῦ σκιαγραφεῖται νεκροπομπόν. Οὕτως ἡ ἐμὴ πάλαι πόλις τὴν μοναχικὴν μελαμφορίαν σεμνυνεῖ φιλενδεικτικώτερον. Ἄλλως μέντοι οὐκ ἀπηκρίβωται τὸ μέλαν χρῶμα προκαθῆσθαι τῶν ἄλλων ὑπερφυῶς, εἰ τὸ τοῦ ἀποστολικοῦ ἤθους ἐπάγγελμα, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ὁμοιότητα, καὶ τὴν θεόθεν ἔλλαμψιν ἀφέληταί τις τοῦ μοναχοῦ· καθ' ἣν ἐν τῇ δῆθεν σκοτίᾳ τῆς μελαμφορίας φῶς θειότερον τοῖς ὀρθὰ πολιτευομένοις ἐκφλέγεται καὶ προλάμπει ἔμπροσθεν τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, εἰ καὶ ὁ κατὰ σῶμα κρύπτειν αὐτὸ πειρᾶται μόδιος· ὡς, εἴ γε τὸ τοιοῦτον οὐράνιον φῶς, τὸ ἡλιῶδες, εἰπεῖν δὲ ἀληθῶς, ὑπὲρ ἥλιον, τῆς μοναχικῆς μελανίας ἀπαγάγοι τις, ὅμοιόν τε γίνεται τηνικαῦτα, ὡς εἰ καὶ ἄνθραξ πῦρ φλόγεον στέγων, εἶτα σβεσθεὶς καὶ ἀμαυρωθεὶς εἰς μελάντερον, ἤδη πίσσα, οὐκέτι τὸ πρεσβεῖον τοῦ χρηστοῦ ἄνθρακος, ἀλλὰ μελάσματι μόνῳ ἀπομνημόνευμα ἐκείνου περισώζει τοῖς βλέπουσιν. C

ρα'. Εἴη δὲ ἂν καὶ θεωρητικώτερον μιᾷ μὲν ταύτῃ χροιᾷ, τῇ κατὰ τὸν μονάζοντα, νομίζειν χαίρειν τὸν παμβασιλέα Κύριον, οὗ καλὰ τὰ πάντα ποιήματα· ἐξουθενοῦν δὲ τὰ λοιπὰ χρώματα, ὡς μηδὲ ἑνὸς αὐτῶν ἀφιέντος τὸν αὐτὰ περιβεβλημένον ἀξιοῦσθαι τῆς εἰς τὸν παράδεισον εἰσελεύσεως· ὃν οὐκ ἂν εἴποιμι, ἀλλ' οὐδὲ ἐνθυμηθείην, μελανδρύοις μὲν τεθηλέναι καὶ ἐβένοις, καὶ ὅσοις ἄλλοις οὐ μόνον ἡ καρδία τὸ μέλαν φέρει, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁλότης τοιούτῳ πυκάζεται χρώματι· δένδροις δὲ μὴ ἐνευθηνεῖσθαι καὶ καρποῖς, ὧν καὶ ἄνθη πάντως ἀνάλογα προβέβληνται, οἷς λάμπει φανότης λευκότητος, φίλη τοῖς τοῦ φωτὸς ἀγγέλοις. Εἰ δέ τις τῶν ἐριστικωτέρων πρὸς λίαν πάνυ μέγα σέμνωμα τῆς μελαμφορίας τὸ οὐράνιον ἀντιπροφέρει κυάνεον, καὶ τὸ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μέλαν (μέλαινα γὰρ καὶ ἐκείνη καὶ A in terra, coram hominibus refulgens; quorumque odor non sulphur olet, sed cum fragrantia ad cœlum ipsum ascendit.

99. Hac igitur luce refulge. Tunc omnes ad te concurrent, similiaque lumina abs te mutuantes accendent, et, quasi agmine facto, illam lampadum pugnam altera antiquitus tradita illustriorem per te conficient. Mox super Nicomediensia lumina, in ictu oculi, ubique terrarum lucem tuam patefacies. Attamen cum fulgebis, sævum ignem comprime quo nubes vacuæ, metuendi monachi quidquid occurrit incendunt, et igne comburitur gramen siccum secundum sanctum Isaiam. Hunc ignem fove materia condemnatione et crematione digna, qualem multam affert vita materialis. B

100. Jam vero brevissime rem concludamus. Lucidæ nubi debes assimilari, non autem fulmini coruscanti, ut apparent nubes fulmen jacientes, et homo qui non dicit cum Davide justificationes Domini, sed blasphemias et calumnias, utcunque volnerit, multiplicat, sicque grandinem et carbones ignis emittit, ut dicam cum Psalmista, quibus describitur plaga mortalis accensæ iræ: Sic mea vetus civitas nigras monachorum vestes magnificat et ostentat. Non tamen verum est nigrum colorem cæteris coloribus mire præstare, si morum apostolicorum indicium, evangelicam similitudinem, atque divinam claritatem a monacho quis dempserit, quibus rebus in hac nigri indumenti obscuritate, lux cœlestis apud rectos homines elucet, et fulget in conspectu hominum, licet eam modius corporis obumbrare conetur. Si quis enim hanc lucem cœlestem solarem, magis autem plusquam solarem, e nigris monachi vestibus auferat, tum accidit, quasi carbo ignem ardentem emittens, et mox exstinctus, redactusque ad nigritiem, ut pix jam carbonis utilis titulum amisit, et sola nigritie memoriam hujus servat videntibus. C

101. Et forsan esset nimis temerarium hoc uno colore, monachico nempe, gaudere Regem regum Dominum arbitrari, cujus opera omnia bona sunt, et reliquos ita despicere colores ut, uno eorum deficiente, homo eis circumscriptus non dignus inveniatur qui introducatur in paradisum. Qui paradisus nec dicendus, nec cogitandus quidem est consitus nigris querenbus, et ebeno, et quacunque alia arbore et cor nigrum intus habens, et universa materia hoc colore inficitur; et non abundare arboribus, et fructibus, et floribus similibus productis, in quibus refulget nimia albedo angelis Dei accepta. Et si quis sophista, ad augendam magnam et sublimem nigri indumenti dignitatem, conferat cæruleum cœlum, terram et mare nigrum (sunt enim nigra hæc et istud), et mox omissis maximis elementis, D

ad minima descendat, inter quæ sunt pulchra specula, dulcium oculorum pupilla, et omnia alia similia a Deo nigro colore mire exornata, qui recte cogitantibus contradicens, recte hic censeretur vel sensu privari, vel pœnam quærere; qui vero consentiret, bono judicio præditus judicaretur.

A αὐτῃ), εἶτα τῶν στοιχειακῶς μεγίστων ἀφέμενος, τῶν σμικροτάτων γένηται, ὧν μέρος καὶ τὰ καλὰ ἔνοπτρα, καὶ αἱ κατὰ τοὺς γλυκεῖς ὀφθαλμοὺς κόραι, καὶ ὅσα τοιαῦτα σεμνῶς ἐκ Θεοῦ τῇ μελανίᾳ κοσμοῦνται, ὁ μὲν ἀντιλέγων τοῖς ὀρθῶς οὕτω νοοῦσιν εἴη ἂν ἢ αἰσθήσεως χρῄζων, ἢ κόλασιν ἐθέλων· ὁ δὲ κατατιθέμενος, ἀλλ' αὐτὸς λογίζοιτο ἂν οὐκ ἄμοιρος λογισμοῦ ἀγαθοῦ.

102. Equidem porro recte judicans, sciensque ad similitudinem harum rerum nigrarum monachum depictum esse symbolice, in ipso videre cupio dotes eorum corporum nigrorum, (scilicet cœlestis, terreni, marini, oculi et speculi), ut verus monachus videatur referre imaginem horum bonorum eis inditorum (et multorum et diversorum, naturalium et additorum, mundi et individui animalis, eorum quæ ad decentiam, aut ad egregiam pulchritudinem addendam, aut ad cæteras utilitates sunt idonea, quibus natura perficitur, et ars naturæ imitatrix cooperari videtur). Cœlum quidem propter millia bonorum in ipso, et per ipsum Dei æmulatorem et cœlestem efficientia; terra, non quidem incompta ac informis, sed egregie fecunda, et rore cœlesti frugifera; mare, quod multa commoda affert hominibus, quod omne necessarium continet, cujus est nutrire animalia magna quidem ex parte nostri, propter magnum animum nostrum, et parva propter animi simplicitatem; et oculus, quia Deum contemplatur; et speculum, quia verba Dei recipit. Talis nisi monachus appareat, sed solummodo nigris vestimentis induatur, superbit de hoc indumento.

B

C

ρβ'. Καὶ τοίνυν οὕτω φρονῶν καὶ ἐγὼ πρὸς ὀρθότητα, εἰδὼς δὲ καὶ ὡς πρὸς τοιαῦτα μελάσματα καὶ μοναχὸς ἅπας κέχρωσται συμβολικώτερον, ἐπιθυμῶ βλέπειν ἐν αὐτῷ τὰ σεμνὰ τῶν τοιούτων μελάνων σωμάτων (τοῦ οὐρανίου, τοῦ γηΐνου, τοῦ θαλαττίου, τοῦ τῆς κόρης, καὶ τοῦ κατ' ἔνοπτρον)· ἵνα πρὸς ὁμοιότητα τῶν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγαθῶν (τῶν πολλῶν, τῶν πολυειδῶν, τῶν ζωογόνων, τῶν συστατικῶν καὶ κόσμου παντὸς καὶ ζωῆς τῆς καθ' ἕκαστον, τῶν εἰς εὐπρέπειαν, τῶν εἰς ἐπιποίησιν κάλλους ἐπαινετοῦ, τῶν εἰς λοιπὰς ἐνεργείας, δι' ὧν καὶ φύσις ἀποσεμνύνεται, καὶ ἡ ταύτην ἐκμιμουμένη τέχνη συνδιατιθέμενος ἐκφαίνεται) καὶ ὁ ἀληθὴς μεγαλομόναχος καὶ θεωροῖτο καὶ αὐτός· οὐρανὸς μὲν κατὰ τὰ μυρία ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ καλά, δι' ὧν οὐράνιος γένοιτ' ἂν ζήλῳ θείῳ· γῆ δὲ οὐ τὸ ἀόρατον καὶ ἀκατασκεύαστον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐναρέτως κάρπιμον, καὶ θείᾳ δρόσῳ πάμφορον· θάλασσα δὲ κατὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ πολυωφελὲς ἐν ἀνθρώποις, καὶ παντὸς ἐνδέοντος ἀναπληρωτικόν, οὗ μέρος καὶ τὸ τρέφειν ζῶα· καὶ μεγάλα ἐν ἡμῖν διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς μεγαλόνουν· καὶ μικρὰ διὰ τὴν κατὰ νοῦν ἀφέλειαν· ὀφθαλμὸς δὲ τῷ κατὰ θεοπτίαν διορατικῷ· καὶ ἔνοπτρον τῷ δεκτικῷ τῶν θείων ἐμφάσεων· ὡς, εἴγε μὴ τοιοῦτος ὁ μεγαλοσχήμων ἐκφαίνεται, ἀλλὰ μόνον μελαμφορῶν, βρενθύεται τῇ τοιαύτῃ στολῇ.

103. Mihi in aliquid simile non donetur nigrum sacrum indumentum, non ut æquiparetur chao, nec erebo, nec alicui inferorum proprietati, quibus nihil nigrius est (jocari est enim ista conferre); sed ut tenebras exteriores effugiam. Et timeat supradictus monachus ne adversus se crocitent objurgationes multaque isto modo nigra nuntient, neque ullum bonum magno monacho congruum significantia.

ργ'. Ἔμοιγ' οὖν μὴ ἀποκληρωθείη τὸ κατ' ἐμὲ ἱερὸν μέλαν ἄμφιον εἰς τοιοῦτόν τι, οὐχ ἵνα μὴ πρὸς χάος ἀπεικάζηται καὶ πρὸς ἔρεβος, ἢ καὶ πρὸς ἕτερόν ἅδου φόρημα· οὗπερ οὐδέν τι μελάντερον (παίζειν γάρ ἐστι τὸ οὕτω παραβάλλεσθαι)· ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ σκότος ἐκεῖ λάχῳ τὸ ἐξώτερον. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πεφρασμένος μοναχὸς δεδιέτω, μήποτε κατακρώξωσιν αὐτοῦ ψόγοι, πολλὰ παράγοντες, μελαινόμενα μὲν εἰς ὅμοιον, ἀγαθὸν δὲ οὐδὲν ἐπισυρόμενα πρέπον τῷ μεγαλοσχήμονι.

D

104. Sed jam valeant quæcunque de coloribus circa nigritiem disseruerunt homines hujus rei periti; ad alia procedamus. Et primum inter vilia non est ponenda albedo, et aliis de causis, et propter angelum aspectus fulgurantis in resurrectione Salvatoris mundi, vesteque alba refulgentem, cujus imitator est quilibet monachus, licet nigris vestimentis indutus; atque etiam propter eum, qui lucem pro vestimento operitur, secundum quem conformari idem elegit; denique propter divinam claritatem in Thabore, si non super lucem, saltem supra solem coruscantem. Quid ergo super lucem? Qui dicit: «Ego sum lux mundi [11]»:

[11] Joan. VIII, 12.

ρδ'. Ἵνα γὰρ ἀποκεῖσθαι ἀφέμενος, ὅσα περὶ χρωμάτων ἐφιλοσόφησαν τῶν παρά γε τὸ μέλαν οἱ καὶ τὰ τοιαῦτα σοφοί, τῶν προχείρων γένωμαι· πρῶτα μὲν τὸ λευκὸν οὐκ ἐν σμικρῷ τίθεται λόγου, τά τε ἄλλα, καὶ διὰ τὸν ἐν τῇ κοσμοσωτηρίῳ ἀναστάσει ἐξαστράπτοντα τῇ μορφῇ ἄγγελον, καὶ στολῇ λευκῇ διαλάμποντα· οὗ μιμητὴς ἅπας μοναχός, εἰ καὶ μελαμφορεῖ· ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν ἀναβαλλόμενον φῶς ὡς ἱμάτιον, πρὸς ὃν ὁ αὐτὸς τυποῦσθαι προέθετο· ναὶ μὴν καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ Θαβὼρ θειοτάτην λάμψιν, τὴν εἰ καὶ μὴ ὑπέρφωτον, ἀλλ' οὖν ὑπὲρ ἥλιον. Τί δὲ τὸ ὑπέρφωτον; Ὁ εἰπών· « Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, » ὁ Πατὴρ τῶν φώτων, ἡ ἀρχὶ-

φωτος οὐσία, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ ἅπας ἐν ἡμῖν φωτι- A Pater luminum, subsistens ante lucem, ex quo et
σμὸς, ὅ τε πρὸς αἴσθησιν, καὶ ὁ κατὰ νοῦν· πρὸς per quem omnis nostra illuminatio, sive sensuum,
ὅπερ φῶς ἀπεικονιζόμενος, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν, sive intellectus; ad quam lucem compositus, quan-
κατὰ μίμησιν ὁ μελαμφόρος μέγας ἀσκητὴς διαυγάζει τὴν κατ' αὐτὸν μελανίαν τῇ ἐκεῖθεν φωταγωγίᾳ tum homini possibile est, quam imitatus magnus asceta nigri indumenti, suam nigritiam illuminat luce inde abducta et reflexa. Aliter enim quemadmodum solis radii, qui vultum nigrum faciunt, non possunt extemplo in Æthiopem, aut in falsum Æthiopem aliquem transmutare; sic neque sola vestis nigra veros monachos efficit, sed apparentes et falsos. Hi monachicam simplicitatem pro vita magis opima accipientes, hoc lucrantur, pauca ad arquirendum erogant, multaque in abyssum ventris ingurgitant. Quæ res aliter dicenda est. Albæ
καὶ φωσφορίᾳ. Ἄλλως γὰρ, ὥσπερ ἡλίου ἔκκαυσις, μελαίνουσα πρόσωπον, οὐκ ἔχει χρώζειν τοὺς οὕτω πάσχοντας εἰς αὐτόχρημα Αἰθίοπας, ἄλλως εἰπεῖν, εἰς Ψευδαιθίοπας. Οὕτως οὐδὲ μέλαν μόνον φόρημα τοὺς ἀληθεῖς ἐκτελεῖ μοναχοὺς, ἀλλὰ τοὺς δοκήτας, καὶ δι' αὐτὸ ψευδομονάχους· οἳ τὴν μοναχικὴν εὐτέλειαν ὑποκρινάμενοι πορισμὸν βίου καὶ τοῦτο προσεξευρίσκουσιν, ὀλίγα μὲν δαπανῶντες εἰς τὴν ἐπιπολὴν, τὰ πλείω δὲ εἰς χάος γαστρὸς κατασπῶντες. Καὶ ἑτέρως δὲ φράσαι τὴν τοιαύτην ἔννοιαν· λευκὰ μὲν φῦλα Γερμανῶν ἱστορεῖται, οὐκ ἤδη δέ B traduntur tribus Germanorum, neque similes iis qui
που τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐψιμμιθιωμένοι. Τὸν ὅμοιον δὴ λόγον οὐδὲ μέλαν φόρημα ἀκριβολογεῖ τὸν μοναστηριακόν. Ἦ γὰρ ἂν ἦσαν μοναστηρίου ἄνδρες καὶ τὸ ἔθνος οἱ Μελάγχλαινοι. Ζωπυρητέον οὖν φλόγεόν τι καὶ φωτεινὸν, πρὸς δὲ καὶ θερμὸν τοὺς ἐν τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ· ἵνα ὡς εἰς ἄνθρακας ἀναπτόμενοι Θεοῦ, χρηματίζωσι καὶ εἰς ἀναφορὰν εὐωδίας θειοτάτης, χρήσιμοι θυτηρίῳ προσήκοντες. Ἄλλως γὰρ ψεύδονται τὸν ἐνεργὸν ἄνθρακα.

ρε'. Καὶ οὕτω μὲν τοῖς πλείοσι φιλητὸν τὸ ἀπραγμόνως λευκὸν ὡς μάλιστα, ὅτι καὶ τὸ ὁρᾶν, ὃ διὰ φωτὸς περαίνεται. Σεμνύνεται δὲ μετά γε τὸ λευκὸν χρῶμα καὶ φαεσφόρον τὸ ἐρυθρὸν, εἴτ' οὖν κόκκινον· οὐδὲν δὲ ἧττον, ὅτι μὴ καὶ εἰς πλέον, καὶ τὸ ἁλουργὸν, ὅτι συμβολογραφεῖ βασιλείαν, ὅση τε περὶ γῆν καὶ τὴν ὑπερουράνιον· καὶ μᾶλλον, ὅτε τὴν Ἶριν πρὸς ἀπειροκαλίαν χρώζει, μηδέν τι σκυθρωπάζουσαν τῇ μελανίᾳ, εἰ καὶ ἄλλως στυγνὸν εἶναι τὸ τῆς ἁλουργίδος ἄνθος ἐρρητόρευται. Διὸ καὶ εἰς ἱερὰν ἐπιπρέπει στολὴν τοῖς μὴ πανηγυρίζουσι τελεταρχικῶς. Καὶ τοίνυν, ὅτε τις ὄνθρωπος ὢν κόσμου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν τύρβης, ἀρεταῖς ἐπιπρέπει, καὶ κατὰ παθῶν οὕτω βασιλεύει, τοιούτοις ἂν πρέποι κοσμεῖσθαι χρώμασιν· οὐ μὴν τῷ ἁπλῶς μέλανι. Ὁ δ' αὐτὸς ὁμοίῳ λόγῳ καὶ ὡς εἰς φλόγα πυρὸς ἀγγελικῶς προλάμπει, Θεῷ λειτουργῶν, ἐπεί τοι ἐρυθροῦ χρώματος εἴδός τι καὶ τὸ φλόγεον.

ρς'. Τίς οὖν αὐτὸς λογισθείης πρὸς ἐκεῖνον τὸν λαϊκὸν, ὦ μοναστηριῶτα, ἥκων διὰ μελανίας ὀκράτου, καὶ μηδέν τι πυρράζον ἔχων, καὶ οὕτω λαμπρόν; Καὶ μὴν ὁ τοιοῦτος ἐρυθροφόρος καὶ εἰς πατέρα ἐγγραφήσεται τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταρτιζομένων εἰς ἀρετὴν, καὶ μιμητὴς Θεοῦ, τοῦ πρὸ πάντων πατρὸς, λογισθήσεται· δι' αὐτὸ δὲ οὐδὲ ἀσχημάτιστος κατὰ τοὺς χύδην λαϊκούς. Διὸ καὶ ἀββᾶς ὁ αὐτὸς (ὃ δὴ καὶ σὺ ἐπικέκλησαι), ἤδη δὲ καὶ μοναχὸς, οἷα μονῆς θείας ἄνθρωπος, ὁποίας πολλὰς ὁ σωτὴρ Χριστὸς Θεὸς ἡμῶν εὐηγγελίσατο. Ἦ γὰρ οὐχ ὑπομένει τὸν Κύριον καὶ ὁ τοιοῦτος, φυλάσσων τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ; Καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι τῇ πασῶν κρείττονι κατοικίζεται, καὶ οὕτω κατακληρονομεῖ γῆν ἑκατέραν, τήν τε ὑπερηνφιχισμένην, καὶ ἣν ἡμεῖς πατοῦμεν. Ἆρα δὲ οὐχ ὑπομένων ὑπομένει,

luce perficitur. Post album vero et lucidum colorem miramur rubrum, sive coccineum, nec minus, sed magis purC pureum, qui regni, sive in terris, sive super cœlum insigne est, et maxime cum Irin rudius pingit, nihil triste nigritia præferentem, licet aliter flos purpuræ odibilis esse narretur. Idcirco ille in vestem sacram his qui ecclesiæ non prosunt, potest aptari. Sic igitur cum aliquis de mundo, et inter mundanum tumultum, virtutibus coruscat, et imperat passionibus, his coloribus convenienter insignitur, non tamen simpliciter nigro. Et ipse eadem ratione, cum Deo sacrificat, quasi flamma ignis, ut angelus, refulget, quia rubro colori proxima est flamma.

106. Quis ergo judicaberis, ad hunc laicum colD latus, o monache, qui venis cum sola veste nigra, nihilque ignitum, nil lucidum habes? Hic quidam rubris vestibus indutus, pater habebitur eorum quos ad virtutem informat, imitator Dei Patris omnium reputabitur, et ob hanc rationem indumento non fraudabitur inter vulgus laicum. Ideo abbas et ipse, ut tu vocaris, insuper et monachus, utpote vir sanctæ mansionis, ut Christus Salvator Dominus noster sæpe evangelizavit. Nonne enim Dominum exspectat is qui custodit vias ejus? Seorsim habitat optima spe innixus, et sic utramque terram a superis frequentatam et a nobis tritam possidet. Nunquid exspectans non exspectat, et Dominus ad eum in tantum inclinatur, ut per eum miracula operetur, qualia multa vidimus? Et si iste

rubra ferens indumenta eximiaque pulchritudine A erubescens, vult insuper oculos hominum effugere, sicque a fera homines devorante absconditur; tunc, ut arbitror, ob hanc causam, titulo monachi Deo proximi, nigris indumentis vestiti non carebit. Hic enim quasi nigro sepiæ (10) humore, colore obscuro circumdatur; ille autem instar loliginis liquore rubro, ut narrat naturalis historia, inimicum potest fugare.

καὶ ὁ Κύριος προσέχει αὐτῷ ἐς τοσοῦτον, ὡς καὶ θαύματα δι' αὐτοῦ ἐκτελεῖν, ὁποῖα πολλὰ οἴδαμεν; Εἰ δὲ ὁ οὕτω φορῶν ἐρυθρὰ ἱμάτια, καὶ πρὸς κάλλος ἐνάρετον ἐρευθόμενος, ἐθέλει καὶ ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων λανθάνειν, καὶ οὕτω κρύπτεται τὸν ἀνθρωπόλεθρον θῆρα, οὐκ ἄν, οἶμαι, οὐδ' ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ κατὰ Θεὸν μελαμφοροῦντος παρελαθήσεται. Οὗτος μὲν γὰρ, ὅσα καὶ θολὸν σηπίας μέλανα, τὸ τῆς χρόας ἀμαυρὸν περίκειται· ὁ δὲ, ὅσα καὶ τευθὶς θολώματι ἐρυθρῷ κατὰ ζωϊκῆς ἱστορίας ἔμφασιν, ἐκφεύγειν τὸν ὀλοθρεύοντα δύναται.

107. Et quoniam albedine et luce ejus distrahor ad eam reflecto, ejusque gratia cupientibus audire memorabo quæ aliquando, cum maximam urbium perambularem, vidi ego, et sancta ibi ecclesia mecum et reliqua turba quam maxima. Tempus erat cum Megalopoli, in matre nostrarum Ecclesiarum, magno ejus pontifici assistebat Pater patrum in Alexandria usque hodie, sanctus Eleutherius. Circa eum alii Alexandrini diversi coloris stabant, inter quos erant seniores monachi, pulchris vestibus ut apud nos ornati. Erat quidam in albis indumentis, erecta statura, niger aspectu, sed augustus et dignus quem intuerentur. Huic pro pallio tunica linea, resplendens sicut lux; in sinu densa et lata vestis, more nostro, ad humerum sinistrum linea recta contrahitur. Caput tegebat opertorium ex longa tenui et alba tela circumvolutum, iterum sicut in gente. Hominem mirabantur qui videbant. Vere enim ab humero et sursum eminebat supra astantes. Et ego illum admiratus, a quodam homine istius magni pontificis quærebam quisnam esset hic vir præcelsus et albis indutus. Audivi esse eum archidiaconum catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ, plurimique a patriarcha æstimari. Quid ergo? Istum e sacra congregatione proliciam, o gloriosissime monache, eo quod non habuerit, sicut ego, et sicut tu, nigram vestem, sed nive candidiorem? Minime, sed orationem ejus admitterem ut apostolici viri, licet tu forte id reformides. Hic enim, ut loquar evangelice, ut lilium vestitus erat, sive ut fulgida margarita.

ρζ'. Ἀλλ' ἐπειδή με τὸ λευκὸν ἔτι περιέλκειν ἐθέλει διὰ τὸ κατ' αὐτὸ φωτεινὸν, ἀναβλέπω πάλιν εἰς ἐκεῖνο, καὶ χάριν αὐτοῦ συγγράφομαι τοῖς φιλακροάμοσιν, ὃ καὶ ἐγώ ποτε εἶδον, ὅτε περιεπόλουν τὴν μεγίστην τῶν πόλεων, καὶ σὺν ἐμοὶ λογὰς ἱερωτάτη ἐκεῖσε, καὶ λοιπὸς δὲ μυρίος ὅσος ὅμιλος. Εἶχεν ἡ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν μήτηρ ἔν τινι καιρῷ συμπαρεδρεύοντα τῷ κατ' αὐτὴν μεγίστῳ ἀρχιερεῖ καὶ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μέχρι καὶ εἰς ἄρτι πατέρων πατέρα, τὸν ἡγιασμένον Ἐλευθέριον· καὶ περίστανto ἐκεῖνον ἄλλοι τε τῶν Ἀλεξανδρέων πολύχρωμοι, ἐν οἷς καὶ μονάζοντες γεραροὶ, ἀμπισχόμενοι κοσμίως κατὰ τοὺς ἐν ἡμῖν. Καί τις δὲ λευκοφόρος, ὑψηλὸς ἐκεῖνος τὸ ἀνάστημα, μελάγγρους μὲν ἰδεῖν, εὖ δὲ χαρακτῆρος ἔχων, καὶ θέας ἄξιος· καὶ ἡ ἀναβολὴ αὐτῷ λίνεος χιτὼν, λάμπων, ὅσα καὶ φῶς· οὗ τὸ καθ' ἡμᾶς βαθὺ καὶ πλατὺ προκόλπιον ἀπεστένωτο περὶ τὸν ἀριστερὸν ὦμον ἰθαγενεῖ τρόπῳ· καὶ τὸ κάλυμμα δὲ αὐτῷ τῆς κεφαλῆς, ἐξ ὀθόνης μακρᾶς καὶ λεπτῆς καὶ λευκῆς εἱλιγμένον, ἔσκεπεν αὐτὴν, ἐθνικῶς καὶ αὐτό. Καὶ ἐθαύμαζον οἱ ὁρῶντες τὸν ἄνθρωπον. Ἦν γὰρ ἀληθῶς ὡμίας ἐν τοῖς ἐκεῖ, καὶ ὑπεράνω. Τεθηπὼς οὖν καὶ ἐγὼ τὸν ἄνδρα, ἠρόμην τῶν τινα τοῦ καλοῦ ἐκείνου ἀρχιερέως, ὅστις ποτ' ἂν εἴη ὁ προέχων ἐκεῖνος λευχείμων. Καὶ ἐμαθον, ὅτι πρωτοδιάκονος ἦν τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὡς πολλοῦ τιμᾶται ὁ πατριάρχη. Τί οὖν; ἐξουδενώσω ἐκείνου τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως, ὦ κύδιστε μοναχὲ, ὅτι μὴ κατ' ἐμὲ καὶ κατὰ σὲ μελάγχιμον εἶχε στολὴν, ἀλλὰ λευκὴν ὑπὲρ χιόνα; Οὔμενουν· ἀλλὰ ἐχοιμι τὴν ἐκείνου εὐχὴν, ὡς ἀποστολικοῦ ἀνδρὸς, εἰ καὶ σὺ τυχὸν ὀκνεῖς αὐτό. Ἐνεδέδυτο γὰρ κατά τι κρίνον καὶ αὐτὸς, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν· ἦδη δὲ καὶ κατὰ λευκοφαῆ μάργαρον.

108. Quod nobis semel apparuit, forsan simile est pulchræ stolæ Jacob, qua eum a patre benedicendum mater Rebecca induerat. Tu autem nulla re alia ac nigris indumentis conspicuus, cur cum divina peragis et Deo propinquas, circumdaris lana rubra, et alba ex maxima parte, sanctumque torquem fers floridum, auro insignitum, et in longas fimbrias desinentem? Et quod majus est, cum in hierarchicam sublimitatem ascendisti, quam multo cum ardore persequebaris, quam ob causam stolam sacram induis fulgidam et splendentem margaritis et lapidibus pretiosis quam con-

ρη. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐσάπαξ ἡμῖν τότε κατεφάνη, παρεοικὸς ἴσως τῇ καλῇ στολῇ τοῦ Ἰακὼβ, ἣν ἡ μήτηρ αὐτὸν Ῥεβέκκα περιέδυσεν, εὐλογησόμενον ὑπὸ τοῦ πατρός· σὺ δὲ ὁ μηδὲν ἄλλο σεμνὸς ἢ τὴν μελανίαν, τί δή ποτε, ὅτε τὰ θεῖα λειτουργεῖς, ὁμιλῶν τῷ Θεῷ, ἐρίαν ἐρυθρὰν περιβάλλῃ, καὶ λευκὴν δὲ τὰ πλείω, καὶ τὸ περιτραχήλιον ἅγιον ἄνθινον περίκεισαι, καί που χρυσῷ καταπεπασμένον, καὶ εἰς χρυσωτοὺς ἀπολῆγον περιβλέπτους; Τὸ δὲ δὴ μεῖζον· ὅτε καὶ σὺ προσαναβήσῃ ἐς ὕψος ἀρχιερατικὸν, ὃ πολλαχοῦ πραγματεύῃ κατὰ σπουδὴν πολλὴν, διατί ἐπενδύῃ λαμπρὰν στολὴν ἱερὰν, καὶ οἵαν

(10) Sepia (*la sèche*) est quædam polyporum species, quæ humorem nigrum de corpore emittit. Loligo est altera eorumdem polyporum species quæ exagitata rubro puro aquas tingit, neque a persequentibus aufugit.

διὰ τὸ περιμάργαρον καὶ κατάλιθον ἀποβλέπεσθαι; Ἦν ὁ ὀρθὸς κανὼν ἐνδέδωκε, προκαλύπτων αἰσθητοῖς τούτοις παραπετάσμασι μυστήρια κρύφια, συνεπιλαμβανομένης τι κἀνταῦθα τῆς κορυφαίας λευκότητος ἐν σοὶ, καθ' ἣν τηνικαῦτα καινοπραγεῖς, ἐλλαμπόμενος ἀνθηρῶς. Πολλοὶ γὰρ τῶν κατὰ σὲ θεωροῦνται ἀνεπισφαλῶς, ἅμα ἐπίσκοποι καὶ ἅμα λευκοὶ, τὴν σκέπην τῆς κεφαλῆς. Ὅτε καὶ ἔστιν εἰπεῖν τὸ τοιοῦτον ὡς οἷον πρέμνῳ μέλανι προσπεφυκυῖαν ἐμβολάδα λευκήν. Καὶ τότε δὴ ἀγαπᾷς ἂν τὸν πρὶν μισητὸν παπᾶν, καθὰ καὶ σαυτὸν (μήπου δὲ καὶ εἰς πλέον), εἴγε τὸ κατ' αὐτὸν ὕστερον σύμβολον ὑπερθεν τῆς κεφαλῆς θέμενος, ὑποδιδάζεις τὸ προηγησάμενον μέλαν.

ρθ'. Προσεπιτούτοις ἀναβαίνω ἐπελευστικῷ λόγῳ καὶ εἰς τὰ τῆς θείας ἐκείνης σκηνῆς τυπώματα, οἷς δίχα γε τοῦ ἀρχιερατικοῦ πολυτελῶς ποικιλτοῦ περιβλήματος καὶ τὸ ἐρυθρόδανον συνεβάλλετό τι καλλωπισμοῦ, καὶ ὁπόσα δὲ ἄλλα τὸν ἱερὸν συνεκρότει κόσμον, χροιαὶ διαφόροις προφαίνοντα· ἐν οἷς ἀναθεωρῶ καὶ τιμίους λίθους πολυχρόους ἐκείνους, ὧν οὐκ οἶδα εἴ τις ἦν μελαναυγὴς ἢ ἄκρατον. Ἀκούεις, ἤδη δὲ καὶ οἶδας, ὡς ἐν βίῳ στρεφόμενος, λίθον ἄνθρακα, ὃς τῇ πρὸς ἐμφέρειαν ὁμωνυμίᾳ οὐ ψεύδεται. Τοὔνομα ἔγνως. Καὶ σάπφειρον, οὐδ' αὐτὸν ἀμαυροῦ χρώματος ὄντα, οὐκ ἀγνοεῖς· οὐδὲ τὸ λιγύριον, ἡδὺ μὲν οἷον προσμειδιῶν τοῖς ὁρῶσιν, ἀπαναινόμενον δὲ τὴν μελανίαν καὶ αὐτό. Ἐν καλῷ κεῖται λόγου τοῖς ἁγίοις γράψασι καὶ ὁ πρασίζων λίθος, ὃς δι' αὐτὸ καὶ χλοάζειν λέγοιτ' ἄν. Ἀγαθοὶ τὴν χρόαν καὶ οἱ καθαροὶ διδινοὶ λίθοι, οὓς ὁ ἑλληνίζων εἰς οἰνοχρόους μεταλαμβάνει. Βέβαπται ὁ χρυσὸς πρὸς ὠχρίαν, λάμπει δὲ ἄλλως καὶ εἰς ἡλιώδη θέαν ἀνάγεται· καὶ σεμνύνεται οὕτως ὁ ὦχρος, πρὸς ὃν σεμνῶς καὶ τὸ ἀρσενικὸν κέχρωσται μέταλλον, καὶ ἅπαν δὲ χρῶμα κιρρὸν, ἤδη δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην πλάσιν ξανθίζον τῆς χολῆς. Εἰ δὲ καὶ τὸ μέλαν αὐτῆς ἡ καθ' ἡμᾶς πλάσις οἶδεν, ἰδοὺ φύσις ἐπιταχθεῖσα παρήγαγε μὲν καὶ αὐτό· οὐκ ἂν δὲ δήπου, ὡς καὶ καταχαυχᾶσθαι τῶν ὁμοειδῶν· εἰ μὴ ἄρα καί τι μέμψεως ἔχει πλέον εἰς καιρὸν, εἰ κτεναιδεύσεται τοῦ πλάσματος.

ρι'. Εἰσὶ καὶ ἐν τοῖς περὶ οὐρανὸν πυρράζουσά τινα νέφη, καὶ ἕτερα λευκὴν χρόαν προβεβλημένα, οὐχ οὕτω δὲ πολὺν φόβον αὐτὰ προΐσχοντα, ὡς ὅτε νέφος μέλαν πυκνωθὲν ἐκνεφίαν ὠδῖνι φθοροποιόν. Ὧ δὴ νέφει μὴ γένοιτό σε παρεοικέναι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μέγα μοναχὲ, ἀλλ' ἔχοις νοῦν ἐκ Θεοῦ κρείττονα, ἢπερ ὅτε ἀναστρέφου ἐν βίῳ· καὶ ἀγαπῶν τὸ ἐν σοὶ μέλαν, καθὰ ἔοικε, πλουτοίης πλεῖον αὐτοῦ τὸ φωτεινόν· καὶ ὡς ἐκ σιδήρου, μέλανος πάντως καὶ αὐτοῦ, ἐν παρατρίψει βίου τραχέος, ὅσα καὶ πυρίτιδος λίθου πυρεκβολοίης ἐκπυρηνίζων σπινθῆρας, δι' ὧν ἐξανάπτεται φλὸξ θεῷ ἀρέσκουσα εἰς ἀποτέλεσμα θυσίας ἑσπερινῆς· θυσίας ἀναφερουμένης διὰ τῶν ἐν σοὶ κατὰ σάρκα ἐνεργειῶν, ὅτε νεκροῦσαι τῷ κόσμῳ, εἰς τὸν Ὕψιστον ἑσπερινῆς διὰ τὸ ἐκ βίου κρυπτοῦ καὶ οὕτω νυκτέρου τρόπον τινὰ καὶ ἑσπέρου προϊέναι φωτοφανῶς.

ρια'. Σὺ δὲ ἀλλὰ τὸ τῆς ἀμφιάσεως μέλαν καὶ εἰς ἀπαρρησιάστου ζωῆς ἐκδίχου σύμβολον, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐπικρύψεως. Μέμνησαι γὰρ, οἶμαι, ὅτι κειcessit jus canonicum, his velis materialibus secreta mysteria obumbrans, et hanc albedinem tuo capiti superaddis tunc primo usurpatam, et jucunde refulges? Multi enim sine dubio videntur juxta te simul episcopi et albi, quoad capitis opertorium. Istud simile albo surculo in radice nigra insito dici posset. Tunc forte patrem antea odibilem diligeres sicut teipsum (imo magis quam te), siquidem impositio capiti signo subjecti, nigrum detrudis quod primas partes habebat.

109. Præterea festino sermone devenio ad ea scenæ sanctæ indumenta, quibus ut omittam vestem hierarchicam et magnifice distinctam, rubrum etiam aliquod decus addebat, atque ad reliqua cultum sacrum conficientia, et coloribus variis insignita. Inter ea lapides aspicio pretiosos et multicolores, qui an perfecta nigritie resplendeant nescio. Audis et nosti etiam, quasi vivens in sæculo, lapidem carbunculum, cujus nomen ex similitudine ductum non fallit. Nomen cognovisti. Saphirum etiam obscuro colore non vestitum non ignoras; neque ligurium lapidem, qui intuentibus dulce subridet, et nigritiem abscondit. Pulchra a sacris auctoribus de lapide porreaceo, qui ob hanc causam virescere recte creditur. Egregio colore puri lapides divini, quos Græci in vinarium colorem transmutant. Aurum in ochram tingitur, aliter vero lucet, et fulget sicut sol: sic ochram demiramur, ad quam ipsum auri pigmentum pingimus, ac omnem flavum colorem, imo et bilem flavam in homine creatam. Si nigram eam creatio in nobis efformavit, eam mutat natura lapsa; non ideo contemnenda sunt similia, nisi aliquam vituperationem meretur ad tempus, si creationem minoris facit.

110. Videre est in cœlis quasdam nubes rubescentes, et alias album colorem præferentes, quæ tantum timorem non injiciunt, quantum nubes nigræ et condensæ, quæ procellam et nivem parturiunt. Quibus nebulis ne fias similis, o homo Dei, magne monache, sed animum habeas ex Deo meliorem quam cum in mundo conversareris; tuam nigritiem sic dilige, ut decet; sed luce ejus magis ditcris, et instar aciei nigræ, tu inter collisiones sæculi asperi, sicut lapidis igniferi, emitte scintillas quibus accendatur flamma grata Deo ad conficiendum sacrificium vespertinum, sacrificium, inquam, in alta ascendens, per virtutem tuæ carnis peccato mortuæ; et vespertinum, quia ex vita abscondita, et proinde aliquo modo nocturna, et vespertina exit ad lucem.

111. Aliunde nigram vestem accipe in signum vitæ modestæ et absconditæ. Meministi enim, ut arbitror, te in tonsura loquacitati valedixisse,

sicut jam diximus, ut repudiata ista sæculari, divinam invenias. Abscondere ergo plerumque, et exstingue animum jactabundum, ut in terris accepta mercede gloriæ, alibi non incidas in tenebras obscuras. Considera etiam nigram intus videri quamcunque magnam speluncam, quia non illuminatur aer interior, non attingentibus, nec permeantibus, nec transeuntibus solis radiis. Et iterum scito simile aliquid esse mundum cum nigris indumentis inter fratres. Iis enim indutus magnus monachus jam non facile videri debet in mundana conversatione. Absconditus es igitur in sacra nigritie, velut in spelunca. Et quid in spelunca, in solitudine, in habitatione teipsum ostendis mundo, quasi domum bajulans? Ut quid triumpharis, quasi qui arroganter incedit? Ita agis, quasi aliquid pretiosum sub supellectili sit absconditum, ne videatur, et deinde manifestetur contra prius consilium. Vel quid opus erat te abscondi in principio, si isto modo in oculos cadere volebas?

112. Squama quædam est tua exterior nigrities; intra eam te habitare oportet, ut talem hominem decet. Ipsa est quasi concha circa te: ne cogites igitur bonum esse te solum videri, sed magis ea abscondi secundum verum hominem. Cortici similis est; cura ergo de fructu maxime necessario, cujus gratia cortex factus est. Te ipsum velasti, cum proposuisti abscondi. Cur appares? Existi de mundo: cur videris importune? Te indicet virtus, sicque non apparebis libenter. Alio modo enim manifestatus, non differs ab eis qui vendenda in compitis jactitant. Ardorem mundanum velut sub cinere abscondisti, cum Deo devotus es; serva igitur eum tempore opportuno excitandum: ama igitur liber esse. Crucifixus es, sicut a principio in tonsura spopondisti. Ubi ergo negotia, aut homines ad te clamant: « Descende nunc de cruce, »[11] » ne descendas, e contra expecta donec soluto spiritu non descendas, sed ascendas, ne evadas horrendorum scandalorum reus. Noli ancipitem vitam ducere, qui unicam vovisti.

113. Monachica vita ut mundi condemnatio tradita est, non ut facultas utendi; exitur ab eo, non vaditur ad eum; vita est quiescentis, non mercatoris. Tibi autem mundo renuntiare, est addici licentiæ; tuum « etiam » quod in tonsura protulisti, perfectum non evasit; tuumque « non » negationem mentitur: omnia permutantur quasi quadam antiphrasi, aliud pro alio ponitur. Interrogatus enim in sacro limine, utrum consentires in mundanis vanitatibus jam non versari, quas referebat interrogans, dicto *etiam*, promisisti modo sane affirmativo. Hoc erat recte loquentibus negare. Exinde enim, quantum

[11] Matth. XXVII, 40.

A ρόμενος ἀπελέξω καὶ τὴν παῤῥησίαν, ὡς καὶ φθάσαντες εἴπομεν· ἵνα ἐν τῷ τούτην βιωτικῶς παραιτήσασθαι τὴν πρὸς Θεὸν εὑρήσεις. Οὐκοῦν κρύπτου τὰ πλείω, τὴν θρυαλλίδα τοῦ φανητιασμοῦ συστέλλων, ἵνα μὴ τὸν μισθὸν τῆς λάμψεως ἀποσχὼν ἐνταῦθα, εἰς ἀλαμπὲς ἐκεῖ σκότος ἀποκληρωθῇς. Ἔτι φιλοσόφει, καὶ ὅτι μέλαν προφαίνεται ὅπαν μέγα σπήλαιον τὰ ἐντὸς διὰ τὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀέρος, ἀφώτιστον. Οὐ γὰρ διικνεῖται τῇ θίξει καὶ εἰς αὐτὸ ἀκτινοβολία ἡλίου φωτίζοντος. Αὐτίκα δὲ συμφιλοσόφει καὶ ὅτι τοιοῦτόν τι καὶ ὁ διὰ μέλανος ἱματισμοῦ κόσμος ἐν τοῖς κατὰ σέ. Ὑποδὺς γὰρ αὐτὸν ὁ μέγας μοναχὸς, οὐκέτι ῥᾴδιον ὀφεῖλει καθορᾶσθαι πρὸς κοσμικὴν συνήθειαν. Οὐκοῦν ἐκρύβης καὶ αὐτὸς, ὡς ἐν σπηλαίῳ, τῷ θείῳ μέλανι. Τί γοῦν αὐτῷ
B σπηλαίῳ, αὐτῇ καταχρύψει, αὐτῇ ἐνοικήσει σεαυτὸν ἐκφαίνεις τῷ κόσμῳ, ὡς οἷα φερέοικος, καὶ θριαμβεύεις, ὡς λαμπρυνόμενος; ὅμοιόν τι ποιῶν, ὡς εἴ καί τι τῶν τιμαλφεστέρων κρυβὲν ὑπό τι σκεῦος, ὡς καὶ λανθάνειν, εἶτα δημοσιεύεται παρὰ τὴν ἐξαρχῆς πρόθεσιν. Ἦ τί ποτε καὶ κρύπτεσθαί σε τὴν ἀρχὴν ἐχρῆν, εἰ οὕτως ἤθελες περιβλέπεσθαι;

ριβ'. Κέλυφος οἷον τὸ ἐν σοὶ προφαινόμενον μέλαν, καὶ χρὴ ἐντὸς αὐτοῦ κατακεῖσθαί σε, ὡς ἀνθρώπῳ πρέπον τοιούτῳ. Λέπυρον ὥσπερ αὐτὸ περὶ σέ· ὅθεν οὐ χρὴ περινοεῖν σε τὸ καλὸν ἐν τῷ προφαινομένῳ καὶ μόνῳ, ἀλλὰ μᾶλιστα ἐν τῷ κρυπτομένῳ δι' αὐτοῦ κατ' ἄνθρωπον τὸν ὄντως. Περικαρπίῳ ἔοικεν. Ἐπιμελοῦ τοίνυν τοῦ καρποῦ τοῦ ἀναγ-
C καιοτάτου καὶ οὗ χάριν τὸ περικάρπιον. Ἠφάνισας σεαυτὸν τῇ προθέσει τοῦ κρύπτεσθαι. Τί δὴ φανητιᾷς; Ἔδυς ἐκ τοῦ κόσμου. Τί γοῦν ἐκφαίνῃ παρὰ καιρόν; Καταμηνύέτω σε ἡ ἀρετή· καὶ οὕτως οὐχ ἑκὼν ἐκφαίνου. Ἄλλος γὰρ προαγόμενος, οὐδέν τι διαφέρεις τῶν, ὅσοι κατὰ τὰς ἀγυιὰς πομπεύουσι τὰ ἐμπολώμενα. Ὡς ὑπὸ σποδιᾷ τινι τὸ ἐν σοὶ κοσμικὸν θερμὸν ἐκρυψας, ἀναθέμενος τῷ Θεῷ. Φύλαττε οὖν αὐτὸ εἰς ἄναψιν εὔκαιρον· ἀγάπα τοίνυν ἠλευθερωμένος. Ἐσταυρώθης, καθὰ τὴν ἀρχὴν ἐτάξω χειρόμενος. Εἰ τοίνυν ἡ πράγματα ἢ ἄνθρωποι βοῶσι πρὸς σέ· « Κατάβα νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· » μὴ κατάβαινε, ἀλλὰ πρόσμενε τὴν διὰ πνευματικῆς ἀποκαθηλώσεως οὐ κατάβασιν, ἀλλ' ὄντως ἀνάβασιν· ἵνα μὴ σκανδάλων αἴτιος ἀποβαίης δεινῶν. Μὴ θέλε
D ἀμφίβιος εἶναι, ὁ κυρώσας εἶναι μονόβιος.

ριγ'. Ἡ μοναχικὴ πολιτεία κόσμου κατάγνωσις εἶναι δέδοται, οὐ μὴν ἔφεσις· ἀναχώρησις ἐξ αὐτοῦ, οὐ προσχώρησις ἐπ' αὐτόν· ἀπραγμάτευτος βίος, οὐ πραγματευτικός. Σοὶ δὲ ἡ τοῦ κόσμου ἀπόταξις ἀκοσμίας ἐστὶν ἐπίταξις· καὶ οὔτε τὸ ἐν σοὶ « ναὶ » τὸ τῆς κουρᾶς εἰς ἀκριβὲς ἀπεκδέδηκεν, ὡς εἶναι αὐτόχρημα « ναί· » καὶ τὸ « οὔ » δὲ ψεύδεται τὴν ἄρνησιν· ὡς ἀντιμεταχωρεῖν αὐτὰ λόγῳ οἷον ἀντιπεριστάσεως, καὶ οὕτως ἀντὶ ἀλλήλων παρά γέ σοι τίθεσθαι. Ἠρωτημένος γὰρ ἐπὶ τοῦ θειοτάτου βήματος, εἰ ὁμολογεῖς, μὴ ἐν κοσμικαῖς εἶναι φαυλότησιν, ἃς ὁ ἐρωτῶν ἐξετίθετο, κατεῦθυ

φάμενος; « ναί, » ὁμολογητικῶς δηλαδή. Τὸ δ' ἦν, ὡς ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἀπαναίνεσθαι. Προστέτηκας γὰρ, ὅσα γε ἡμᾶς βλέπειν, τῷ κόσμῳ ἐπιπλέον ἕκτοτε· καὶ εἰς τὸ « οὔ » δὲ καταστρέψας τὴν ἀπόκρισιν καθ' ἑτέρας ἐρωτήσεις, ἐν αἷς ἀπώμνυες, ποιεῖς οὐκ αὐτὸ, ἀλλὰ ἐνεργεῖς τὰ ἀπειρημένα, ὡς εἴπερ ὠμολόγησας « ναί. » Καὶ οὕτω μεταποιεῖς τήν τε ἄρσιν, τήν τε θέσιν, ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς, οἶμαι, ῥᾳδιουργεῖν ἐπιβαλόμενος, καὶ μετὰ τῆς ὀρθολεκτικῆς φράσεως καὶ τὴν ὀρθὴν πολιτείαν φαύλης ἀπάτης λόγῳ ἀποπροσποιησάμενος.

ριδ'. Ἦν οὖν ἄρα κάλλιον, ὦ οὗτος, λαϊκὸν μένοντά σε φυλάττειν τὸ κοινὸν ἐκ γενετῆς θεῖον ἐπάγγελμα, ἧπερ ἰδιάσαι μὲν καὶ τάξασθαι καταμόνας ἐπίταξιν βίου κρείττονος, μὴ φυλάξασθαι δὲ τὴν κατιδίαν ἀρέσαν, εἶτα καὶ ἐνώπιον τῶν θειοτάτων ἀγγέλων καὶ αὐτοῦ Θεοῦ τυπωθέν. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ τὸ ἀρχῆθεν, τὸ μετὰ τὴν γένεσιν, μηδὲν τῶν βρεφῶν εἰδότων, ἄλλως κεχώρωτο, ἡνίκα τῷ θείῳ ἐσημειοῦντο βαπτίσματι· τὰ δὲ τῶν ἐπαναιρουμένων μονάζειν καταθετικὰ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων, εὖ εἰδότων, τῷ Θεῷ ἀνατίθενται· ᾧ ψεύσασθαι τίς ἂν τολμήσῃ; Εἴη ἂν δὲ τοίνυν ὁτιὼτερος τῷ Θεῷ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ ὁ φυλάττων, ἅπερ ἔτι ὄντος αὐτοῦ ἀτελεστάτου συντέθειτο, οὐδὲ λαλιὰν διαρθροῦντος, μὴ ὅτι γε ἠὐξημένου τὴν φρόνησιν, ἧπερ ὁ αὐτὸς τυπώσας, αὐτὸς κυρώσας, αὐτὸς νοήσας, αὐτὸς λαλήσας, εἶτα παραβὰς, καὶ κατανωτισάμενος, ἃ κατέθετο, ἀγγέλοις ὁμόσκηνος ἐπαγγειλάμενος εἶναι καὶ ἰσοστάσιος.

ριε'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν σὺ καὶ ἐκεῖνος καὶ ἄλλος τις, οἱ χωρικῷ μὲν λόγῳ διὰ τὸ ἔντοπον ἐμοὶ, τῇ δὲ διαθέσει οὔτε ἐμοὶ, οὔτε τῶν κατ' ἐμὲ διὰ τὸ τῆς γνώμης ἄτοπον· ὡς οἵ γε ἀληθῶς ἐμοὶ, καὶ ὡς ἂν ἰδιωτεύσας εἴπω, οἱ ἰδικοί μου (ἀκούοις δέ μου τῆς ἀληθείας, ὦ ἀγιώτατε ἰσαπόστολε βασιλεῦ) κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ὑμῶν ἀπέχουσι, προσθετέον δὲ καὶ τὸ, ὡς ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, οὐράνιοι ἐκεῖνοι ταῖς ἀγαθοπραξίαις, ἥλιοι ταῖς ἀρεταῖς, παραδείσου πολῖται, φωτὶ θείῳ περιουσιαζόμενοι, ἀχρημοσύνην πλουτοῦντες τὴν κατιδίαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἀκτημοσύνην ἄκραν, δι' ἣν Θεὸν αὐτὸν κτῶνται· ὑμεῖς δὲ γῆς ἄνθρωποι, καὶ αὐτῆς ὅλης ἠκανθωμένης, οἷς μερίμναις διηνεκῶς κεντεῖσθαι περὶ τῶν οὐδενὸς ἀξίων λόγου. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν πραγματεύονται τὸ ἀειλαμπὲς, ἐναγκάζοντες τῷ κατ' αὐτοὺς φωτὶ, ἐν τῷ πραγματεύσασθαι πάντοτε τὴν ἀνατολὴν ταῖς ἐκ τῶν ὑφειμένων ἀγαθῶν ἀναβάσεσιν ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα· ὅτε δὲ καὶ μεσημβριάσουσιν (ἀνάγκη γὰρ καὶ τοῖς τοιούτοις ἡλίοις αὐτὸ γίνεσθαι), ὀκνοῦσι τὴν κατάβασιν, μὴ καὶ εἰς δύσιν ἐμπεσοῦνται. Καὶ δὴ κατορθοῦσιν αὐτὸ, Θεοῦ ἐπιτάσσοντος, τοῦ καὶ τὸν κατ' αἴσθησιν ἥλιον ἐν Γαβαὼ στήσαντος τὸ παλαιὸν διὰ τοῦ ἁγίου στρατηγοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐν τοῖς ὕστερον δὲ διά τινος μεγάλου Πατρὸς ἐν τῷ τοῦ μεγίστου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀνόματι· οὗ ἡ κλῆσις καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐκεῖνον ἐπὶ ὁμοίῳ τεραστίῳ ἐσέμνυνε.

A nos videmus, mundo amplius adhæsisti; atque cum in partem negativam versus es, cum cæteris quæstionibus responderes, et cum juramento negares, hoc non perficis, sed renuntiata adimples, quasi affirmative respondisses: sicque supra (11) et infra permutas, meditatus a principio, ut suspicor, liberius agere, et quantum rectam loquitionem, tantum rectam agendi rationem, viri usus fallacia, contemnis.

B 114. Melius erat, o homo, te laicum in communi lege divina post nativitatem sistere, quam separari et vitam perfectiorem privatim servandam promittere, neque servare quod privatim promisisti, in conspectu sanctorum angelorum et Dei. Hoc enim principium ab ortu aliter confirmatum est, nihil conscii infantibus, cum sacro baptismate insignirentur. Qui autem vitam monasticam amplectuntur, haud inviti id faciunt, prole sibi conscii, et Deo consecrantur, cui mentiri quis auderet? Profecto magis acceptus Deo foret homo vulgi qui retinet promissa dum adhuc imperfecte ageret, non distincte loqueretur, neque a fortiori intellectum evolvisset, quam qui ipse cogitavit, ipse firmavit, ipse concepit, ipse expressit, ipse transgressus est, ipse promissorum oblitus est, cum conversari inter angelos, et eis æquiparari spoponderat.

C 115. Ista agis tu, et ille, et aliquis alius, omnes propter locum communem mei, sed neque mei, neque meorum quoad mentis habitum et animum errantem. Etenim qui vere mei sunt, et ut enucleatius dicam, privati mei (et me vera dicentem audies, o sancte rex, apostolis æquiparande), a vobis tantum distant, quantum a terra cœli sublimitas, et etiam quantum oriens ab occidente. Hi quidem cœlestes sunt bonis operibus, virtute soli æquales, incolæ paradisi, luce divina refulgentes, divites sine propria fortuna, multi cum extrema etiam indigentia, ob quam Deum ipsum possident. Vos autem homines terræ, istiusque spinis hirsutæ, curisque perpetuis propter res nullius pretii angimini. Hi laborant ut semper luceant, sua luce accensi, qui oriri semper nituntur, et ex inferioribus in superna ascendunt. Cum in diem medium pervenerint (istis solibus hoc accidere necesse est), timent ne occidant, ne in profundum mergantur. Qui renovant, annuente Deo solem visibilem in Gabao sistente, antiquum miraculum Josue judicis, et instauratum in novissimis temporibus per quemdam Patrem magnum, invocato nomine Jesu Christi maximi apud nos, cujus invocatio et hunc Josue simili prodigio illustravit.

D

(11) Ἄρσιν musici vocant, cum attollitur manus aut baculum ejus qui cantum numerosque moderatur; θέσιν vero, cum deprimitur.

116. Sic orientem solem imitantur, dum Deo appropinquant, quantum concessum est, magni mei monachi, utriusque civitatis incolæ, ejus quæ infra magna est, et illius quæ in superis maxima, super sermonem et super intellectum. Vos autem utrum orismini non vidi ego; sed ex quo tempore vobiscum sum, terram altero circulo præter descriptum circuitum permeantes, semper in occidentis partibus versamini; ignoratis solis ortum quam practica et theoria, optimum par, norunt attollere, et quo in cœlum homo Dei evolat. Practica (12) omnino diversa a vestra regula, et tota alia theoria atque nostra. Quæ enim vos agitis, et quæ cogitatis, homines vulgares haud imitarentur. Cum enim omnis monachica actio ad imitandum Deum qui semper agens nunc et perpetuo operatur, concurrat, aliter vos agitis, negotia operantes, a quibus nomen ducunt exactor et negotiator, non autem vir practicus, ut superius diximus. Nam solitudini tantum adhæsistis, quantum tentoriis vinitores, et cellæ fructuariæ ille cui cura est de cucumere. Quod sane est multum. Plerumque autem ut nomades vivere satagitis, loca pro locis frequenter mutare, ubi purum aera hauriatis, et longam vitam eo modo vivatis.

τεύσθε, καὶ συχνὰ τόπους τόπων ἀμείβειν, ἵνθα περιγενήσεται.

117. Sanctam Ecclesiam, ut arbitror, concupiscitis, ut servi Christi, et conservi nostri; sed a concupito elongamini operibus quibus sæpissime agitamini; perfectum opus linquitis, et indulgetis vanitati; nihil scitis spirituale quo liceat angelis annumerari, et inter pinguia et gravia versamini quibus mens devota Deo in terram deprimitur et ascendere desinit. Ideo discipulus vester pro dignitate, intelligentia, decentia, et bona disciplina, abit nihil ab ascesi consecutus, præter quamdam sæcularem scientiam, eamque totam vulgarem, non nobilem; verbi gratia, ut pauca ex multis eligam, quomodo et quantum frumentum servent, quo tempore et quanto pretio illud vendant; undenam aliud dignum, seu vilis pretii, inveniant, redire faciant, sicque de eo aliquid lucrentur; quomodo etiam de vino fructum capiant. Servandi sunt vinacei acini eleemosynam poscentibus, magis etiam furfur e talibus enim tempore famis bona sunt ista ad nutriendum. Proximi domus bonis terræ repletur: inhabitanti gravia tributa sunt imponenda. Intus autem sunt divites homines ex variis negotiationibus, et aliunde: his claustra augenda sunt. Quidam e patribus agellum excolens in suspicionem venit inde lucrifaciendi; mutandus est caule, ne solus comedat. Extemplo famulus ad reddendam rationem cogitur; et sive nihil habet condemnatur ut imperitus, ut simplex, ut insanus, sive autem in manifesta possessione deprehensus,

(12) *Practica* erat administratio rerum materialium, cibi et redituum; duplex distinguitur, una bona, mala altera, quæ id unum intendebat, ut divitias cumularet. *Theoria* de rebus spiritualibus aut intellectualibus curabat, litteras docebat, etc.

A ρις'. Καὶ οὕτω μὲν ἡλιακὴν ἀνατολὴν μιμοῦνται Θεῷ παρεξισούμενοι κατά γε τὸ ἐγχωροῦν οἱ ἐμοὶ ἐκεῖνοι μεγαλοσχήμονες, οἱ πόλεων ἑκατέρων πολῖται, τῆς τε κάτω μεγάλης καὶ τῆς ἄνω ὑπερμεγέθους, ὅτι καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν ἅπαντα. Ἀλλ' ὑμεῖς εἰ μέν ποτε ἀνετείλατε, οὐκ εἶδον ἐγώ· ἐξότου δὲ ὑμῖν ἐνετράνισα, κυκλοῦντες κυκλοῦτε τὴν γῆν ἄλλως παρὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ἐστὲ ἀεὶ τῶν δυσμῶν· ἀγνοοῦντες ἀνατολικὴν ἀνάβασιν, ἣν πρᾶξις καὶ θεωρία οἶδεν ἀνάγειν, ἡ καλὴ ξυνωρίς· δι' ἧς εἰς οὐρανὸν ἀνατρέχει Θεοῦ ἄνθρωπος. Πρᾶξις ἄλλη παντελῶς παρὰ τὴν ἐν ὑμῖν πολιτευομένην· θεωρία ἑτεροία πάντη, πάντως καὶ αὐτὴ παρὰ τὴν καθ' ἡμᾶς. Οἷα γὰρ πράττετε ὑμεῖς, καὶ ὁποία θεωρεῖτε, οὐδ' ἂν ἀγελαῖοι ἄνδρες μιμήσαιντο.

B Πράξεως γὰρ μοναχικῆς ἁπάσης πρὸς μίμησιν ἀπευθυνομένης Θεοῦ, ὃς ἀεὶ ἐνεργὸς ὤν, ἕως καὶ ἄρτι ἐργάζεται, ὑμεῖς ἄλλως ἐνεργεῖτε, πραχτεία ἐργαζόμενοι, ἐξ ὧν ὁ πράχτωρ καὶ ὁ πραγματευτικὸς ὀνομάζονται, οὐ μὴν καὶ ὁ πραχτικὸς ἄνθρωπος, καθὰ καὶ φθάσαντες διεγραψάμεθα. Τῇ μὲν γὰρ μονῇ τοσοῦτον προστετήκατε, εἰς ὅσον καὶ σκηναῖς οἱ ἀμπελουργοί, καὶ ὁπωροφυλακίοις οἱ περὶ τὰ σικυήλατα. Καὶ ἔστι καὶ τοῦτο πολύ. Τὰ πλείω γὰρ κατὰ τοὺς Ἀμαξοβίους διαζῇν πραγμα-

καθαρὸν ἀέρα σπάσητε, δι' οὗ τὸ μακρόβιον ὑμῖν

C ριζ'. Τῆς τε ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐπιθυμεῖτε μὲν, οἶμαι, ὡς δοῦλοι Χριστοῦ καὶ ἡμῖν σύνδουλοι· ἀπάγεσθε δὲ τοῦ ἐφετοῦ διὰ τὸ ἐργατικὸν, οὗ χάριν βέμβεσθε τὰ πολλὰ τὸ μὲν ἀκριβῶς ἔργον ἀφιέντες, τοῖς δὲ παρέργοις ἐντριβόμενοι· καὶ λεπτὸν μὲν εἰδότες οὐδὲν, δι' οὗ ἀγγέλοις ἔστι συνάπτεσθαι, τῶν δὲ παχέων καὶ οὕτω βαρέων μεταποιούμενοι, δι' ὧν κατασπᾶται ὁ θεόδοτος νοῦς εἰς γῆν, τοῦ ἀνωφορεῖσθαι παραλυόμενος. Κἀντεῦθεν ὁ παρ' ὑμᾶς φοιτῶν ἀντὶ σεμνότητος, καὶ συννοίας, καὶ εὐπρεπείας, καὶ μαθήσεως ἀγαθῆς, ἅπεισι, μηδὲν ἀπονάμενος τῶν ἀσκητῶν, ἢ μόνην εἴδησιν βιωτικὴν, καὶ αὐτὴν οὐκ εὐγενῆ, ἀλλ' εἰς τὸ πᾶν χυδαίαν οἷον, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγιστα φάναι, πῶς ἂν καὶ ἐπὶ πόσον φυλάξωνται τὸ σιτάριον, καὶ πηνίκα κα-

D ροῦ πολλοῦ τιμήματος ἀποδῶνται αὐτό· πόθεν δὲ καὶ εὑρηκότες ἄλλο ἄξιον, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, εὔωνον, εἰσοδιάσωσι, καὶ οὕτω κερδήσωσι καὶ δι' αὐτοῦ· πῶς δ' ἂν καὶ ἐπὶ τῷ οἴνῳ ταυτὰ διάθωνται. Τὰ γίγαρτα φυλακτέον εἴς τινα ἐλεημοσύνην τοῖς ἀπαιτοῦσι, καὶ εἰς πλέον τὰ πίτυρα· καλὰ γὰρ τοῖς τοιούτοις καὶ αὐτὰ ἐν ἡμέραις λιμοῦ εἰς χόρτασμα. Ἡ παροικία ἐνευθηνεῖται τοῖς ἐκ γῆς ἀγαθοῖς· φορολογητέον ἄρα τοὺς ἐν αὐτῇ βαρύτερον. Ἡ ἐνοικία πλουτοῦντας ἔχει ἄνδρας ἔκ τε ἐμπορίων παντοδαπῶν καὶ ἄλλοθεν· ἐπαυξητέον οὖν αὐτοῖς τὸ στεγανόμιον. Ἀδελφὸς ὁ δεῖλα τὸ τῆς μονῆς κτησείδιον ἀμφιπονούμενος ὑπόνοιαν πίμπει, κερδαίνειν ἐκεῖθεν· μεταλευστέον οὖν αὐτὸν δεξιῶς, μὴ καὶ μονο-

φαγῇ. Καὶ αὐτίκα λογοπρατεῖται πρὸς βίαν ὁ διακονητὴς· καὶ ἢ μηδὲν ἔχων καταγινώσκεται, ὡς ἀφελὴς, καὶ εὐήθης, ἢ καὶ ἠλίθιος· ἢ ἀλλὰ παφωραμένος ἔχειν, καὶ τυχὸν μὴ διδοὺς ἐν τῷ ἀπαιτεῖσθαι, καταπατεῖται, καὶ οὕτω διαφορεῖται πρὸς τοῦ πρωτοστατήσαντος τὸ διαχωρηθὲν, ἀλλὰ τῷ μεγάλῳ Πατρὶ, καὶ μοναχῶν.

A forte non reddit quod requiritur, contemnitur, et violenter conteritur; non quod œconomis cedat incrementum, sane vero magno Patri, et ejus comitatui, et, ut aiunt, monachorum prælatis.

ριη'. Τούτου δὲ οὕτως ἀποχειροτονηθέντος τοῦ προνοεῖσθαι, ἀναψηλαφᾶται πρακτικὸς ἕτερος, ὃς οὐκ ἂν κριματίσοι δῆθεν τὴν κεφαλὴν, καὶ τὴν λοιπὴν λογάδα θυμομαχεῖν ἀναγκάζων, καὶ μελαγχολᾶν, καὶ οὕτω ψεύδεσθαι τὸ φιλάδελφον. Καὶ δὴ καὶ εὑρίσκεται ὁ ποθούμενος ἀδελφὸς (οὐ γὰρ ἂν αὐτοὺς ἐπιλείψοι ποτὲ τοιοῦτος ἄνθρωπος)· καὶ κατιδίαν παραληφθεὶς, καταρτίζεται εἰς προσοχὴν, καὶ ὑπακοὴν, καὶ ἀφιλοχρηματίαν· καὶ παιδεύεται παρὰ τοῦ πατρὸς, ἄλλως μὲν ζῆν, καθαρίως, καὶ ὡς πρέπει τῷ ἐπέχοντι κεφαλῆς λόγον ἐν τοῖς ἔξω· ἅπαν δὲ τὸ ὑπερχόμενον κέρδος ἀπὸ Θεοῦ (φείδεσθαι γὰρ, φησὶ, χρὴ οὐδὲ τοῦ τυχόντος ἐν τοῖς καθήκουσι) παρακομιστέον τῇ γερουσίᾳ, καὶ θετέον αὐτὸ πρὸ τῶν πατρικῶν ποδῶν, καὶ μηδὲ ψευστέον, μηδὲ ἄχρι γοῦν ὀβολοῦ· ἵνα, εἰ μὴ καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν μέγα κακὸν πείσεται, ἀλλὰ γοῦν μὴ καταπατηθείη καὶ αὐτὸς, ὅσα καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ εἰς ἐκφόρησιν.

118. Hoc igitur amoto a villicatione, tentatur alius aliquis practicus, qui nempe caput et reliquam catervam non condemnet, nec cogat ad irascendum, ad mœrendum, et ad evacuandam charitatem. Invenitur optatus frater (illis enim deesse nequit talis homo), qui seorsim abductus eruditur ad attendendum, ad obediendum, ad deponendum pecuniæ amorem; dein edocetur a patre nunc vitam innocentem dignamque legato prælati in exterioribus degere; omne lucrum a Deo emergens (parce enim utendum est, inquit, non fortuitis bonis inter propria) offerendum esse senatui, et deponendum ante pedes Patrum, mentiendum non esse, non de obolo quidem, ut, etsi Ananiæ et Sapphiræ malum effugiat, saltem non conteratur ipse, sicut antecessor propter concussionem.

ριθ'. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ παραινέται, ὧν κατάρχει ὁ μέγας Πατήρ. Ὁ δὲ μύστης ἐπινεύσας καὶ καταχρύψας κοσμίως εἰς ὑπακοὴν ἀνομοίαν τῇ πνευματικῶς ὀφειλομένῃ, ἀποτρέχει, καὶ ποιῶν, ὁπόσα εἰκὸς ποιεῖν τὸν τοιοῦτον, ἐπανέρχεται ἐν καιρῷ, ἐν ᾧ καὶ δίδωσι τὸν σαπρὸν καρπὸν αὐτοῦ, οἷς ἐτάξατο· καὶ οὕτως εὑρίσκει ἀγαθὰ τῇ αὐτοῦ ψυχῇ. Οὔτε γὰρ συμπατεῖται, καὶ εἰς φίλτατον παῖδα ἐγγράφεται. Καὶ μερίτης δὲ γενόμενος τοῦ καὶ κλέμματος καὶ ἁρπάγματος, ἔπειτα τῆς μεθόδου ταύτης· κατὰ τὸ πάλιν καὶ αὐτὸ συχνάκις γενόμενος, ἐκβαίνει βαρύπλουτος. Μικρὸν, καὶ ζηλοῖ αὐτὸν ἕτερος, εὖ πεφυκὼς ἐπὶ ὁμοίᾳ μαθήσει. Καὶ συχνάσαν τὸ διδασκάλιον τοῦτο, ἐπλήθυνε τοὺς οὐκ ἀφυεῖς τοῦ πατρὸς μαθητάς. Καὶ οὕτως ἐξόλλυνται καὶ αὐτὸς καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ τῆς μονῆς.

119. Hæc quidem consiliarii, quorum primus Pater magnus. Initiatus vero assentiens, et caute inclinatus ad obedientiam spiritualis et necessariæ obedientiæ dissimilem, vadit; et postquam peregit quæ enim peragere justum est, revertitur in tempore, et putidum fructum suum quibus promiserat tradit, sicque bona animæ sua invenit. Non enim ronculeatur, sed magis in charissimum filium assumitur. Et ipse factus particeps furti et latrocinii, atque hanc viam deinceps secutus iterum et sæpius, locupletatur divitiis. Mox enim æmulatur alius huic disciplinæ aptissimus. Et frequenter repetita ista doctrina discipulos patris non degeneres replevit. Et sic intereunt ipse, et alii, et res monasterii.

ρκ'. Ἔτι καὶ ἐκεῖνο εἰς ὁμοίαν μοῖραν πράξεως μοναχικῆς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀποτέτακται. Πλουτεῖ, φησὶν, ὁ δεῖνα· ἐλλάμπεται ἀγροῖς, οἰκήμασι, ζώοις, ἑτέροις, δι' ὧν οἱ κατὰ κόσμον εὐδαιμονεῖν δοκοῦσι. Μεταχειριστέον δὴ τὸν τοιοῦτον θεραπείαις, αἷς θέλγονται οἱ κοσμικώτεροι. Καὶ γίνεται τοῦτο. Καὶ δελεάζοντες οἱ πολλαπλοῖ μοναχοὶ τοὺς ἁπλουστέρους ἐφέλκονται· καὶ θερμοῖς προκαθάραντες λουτροῖς, ὃ δὴ περιῤῥαντηρίου δίκην προτέλεσμά τι μυστικὸν αὐτοῖ, ἐπαγωγὸν εἰς εὔνοιαν ἐξεύρηται, παρατιθέασι μὲν ἐκείνοις τὰ τέρποντα καὶ βρώματα καὶ πόματα· τὸ δὲ ἦν ἄλλως, οὐχ ὡς ἄν τις

119. Illud iterum apud nos in partem similem praxis monachicæ deputatum est. Dives inquiunt, iste est: abundat agris, domibus, pecoribus et cæteris rebus in quibus consistere felicitatem mundani arbitrantur. Alliciendus est ergo iis officiis, quibus mulcentur mundani. Et fit ita. Simpliciorem dolosi monachi deliniunt, et alliciunt; postquam eum purificaverunt balneis calidis quæ, ritu aspersionis pro initiatione mystica in benevolentiam adducente, inventa sunt, huic apponunt cibos et pocula jucunda. Erat non, ut dicet aliquis, Patrocli causa ficitia, ut aiunt (13), sed nutricis fallacia. Plera-

(13) Proverbium apud Græcos frequens, desumptum ex Homero, *Iliad.*, 19. Viso Patroclis cadavere, Briseis Achillis amasia et aliæ virgines captivæ lamentantur: sed speciosis et fictitiis in Patroclum editis questibus, suam propriam sortem lugent. Unde nata vox: Patroclis causa speciosa et fictitia; ut apud Plutarchum de laude propria: p. 546: Μὴ δοκῶμεν Πατρόκλου πρόφασιν, σφᾶς δ' αὐτοὺς δι' ἐκείνου ἐπαινεῖν.

que enim a compulsis undique convivis gratias efflagitant. Quos postquam quocumque modo restaurarunt, deinde spiritualia insuper ad allicicndum proferunt, suam temperantiam, qui nihil ab aliis differunt; virtutem a cibo et potu abstinentem, qui repleti sunt; nocles insomnes, propter stomachum vacuum, quorum stomachus cibo gravis somnum fugat; et graviter animadvertiunt gravatum ventrem sicut ad currendum, ita ad dormiendum aptum non esse. Gloriabundi afferunt etiam visiones, extases, atque etiam miracula, et alia similia quibus mens pia et divinorum cultrix erigitur, fitque cœlestium particeps. Sunt autem somniantium inventa, qualia e januis eburneis evolant.

A ἴσως ἐρεῖ, Πάτροκλος πρόφασις, ὃ δὴ λέγεται· ἀλλὰ γοητεία τιτθευτική. Τὰ πλεῖω γὰρ αὐτοὶ κατασπῶντες, ἀπαιτοῦσι τοὺς δαιτυμόνας ὄφλειν αὐτοῖς χάριτας. Καὶ ὅμως ὀπωσοῦν ἐκείνους θεραπεύσαντες, εἶτα καὶ τὰ πνευματικὰ περιηγοῦνται εἰς δέλεαρ, τὴν κατὰ σφᾶς ἐγκράτειαν οἱ ἀδιάφοροι· τὸ κατ' ἀρετὴν ἄλιμόν τε καὶ ἄδυφον οἱ κατάκοροι· τὸ ἐντεῦθεν ἄγρυπνον διὰ τὸ ἀνερμάτιστόν φασι τῆς σαρκός· φιλοσοφοῦντες ἀγίως, καὶ ὅτι βαρουμένη γαστὴρ, ὥσπερ οὐ πρὸς δρόμον, οὕτως οὐδὲ πρὸς ὕπνον ἐπιτηδεία. Προφέρουσι δὲ εἰς εὐχημα καὶ ὁράσεις, καὶ θεοπτίας, καί που καὶ θαυματουργίας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δι' ὧν εὐλαβέστερος νοῦς καὶ τῶν θείων ἐραστὴς ἀναπτερύσσεται, καὶ τῶν ἄνω ἐφίεται θεοφιλῶς. Τὰ δέ εἰσιν ἀναπλάσματα ὕπνου, ὁποῖα τὰ τῶν ἐλεφαντίνων πυλῶν ἐκπετανύμενα.

121. Mox allectum discipulum blandimentis spiritualis persuasionis ad tonsuram attrahunt. Ipse difficultates vitæ monasticæ objicit, et ait ob eas tonsuram formidare. Quo tempore alias illecebras afferunt, quibus anxium de ingressu permulcent: huic promittunt sanctitatem absque labore, salutem sine sudoribus, cum Deo vicinitatem immediatam, januam paradisi, e qua abest gladius flammeus, virtutem ad quam pervenire potest non obrutus sudoreo flumine: æstatem qua non seminatur, nec aratur, vindemiam spontaneam, navigationem periculo carentem, lucro autem fecundam, et quodcumque aliud lenocinium. Et cum hominem adduxerint edocentes et suadentes laboribus non acquirendam sublimitatem, deceptum intra sua retia venabuntur eum ipsa abundantia, possessionibus et divitiis; tuncque quali scientia sint aperiunt, et qualia et quanta sophismata ex ea hauriant. Neophyti enim sinu exhausto impletisque suis passionibus, eum libere pascentem, neque signum virtutis, ut aiunt, telo appetentem, relinquunt, ne eos fallaces esse, cum ipse probus sit, convincat, sed cum sui similibus confundatur. Ei autem forte et qualicunque modo querenti, statim frequenter objicitur: « Quis es, o homo? quæ est tua virtus? quænam abs te utilitas? » eumque minantur se despoliaturos bonis quibus fruitur; atque regulam et augustam speciem prætendunt, qua ad pauperiem quisque fratrum mittitur ab iis qui justo ditiores sunt.

B ρκα'. Ἐπειδὰν δὲ κατεπάδοντες τὸν ἀκροατὴν, εἰς κουρὰν ἐφελκύσωνται πνευματικῆς πειθοῦς ἴυγξι, καὶ αὐτὸς προβαλεῖται τὸ σκληρὸν τῆς μοναχικῆς ἀγωγῆς, καὶ ὀκνεῖν τὴν κουρὰν δι' αὐτό εἴπῃ· τότε δὴ σειρῆνας ἑτεροίας προβάλλονται, δι' ὧν θέλγοντες τὸν μελετώμενον εἰσάγεσθαι, ὑπισχνοῦνται ἁγιωσύνην ἄπονον, σωτηρίαν τὴν ἄνευ ἱδρώτων, ἐγγύτητα πρὸς Θεὸν ἀμεσίτευτον, εἴσοδον παραδείσου, ἧς ἀπίστατι ῥομφαία φλογίνη· ἀρετὴν, εἰς ἣν οὐκ ἀναγκαῖον ἐλθεῖν τινα, λουσάμενον ἱδρώτων ποταμοῖς· θέρος ἄσπαρτον καὶ ἀνήροτον· τρυγητὸν αὐτοφυῆ· πλοῦν πρὸς τῷ ἀκινδύνῳ καὶ κερδαλέον, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐπαγωγόν. Καὶ ὅτε ὑπαγάγωνται τὸν ἄνθρωπον, διδάξαντες καὶ πείσαντες μὴ πόνοις κτᾶσθαι τὴν C ἀκρότητα, καὶ τὸν ἀπατηθέντα δικτύων ἔσω θηράσονται αὐτῇ πάσῃ περιουσίᾳ καὶ κτήμασι καὶ χρήμασι, τότε διαδείκνύουσιν, ὁποῖοί τινες τὴν ἐπιστήμην εἰσὶ, καὶ οἷα καὶ ὅσα σοφίζονται δι' αὐτῆς. Ἐκκενώσαντες γὰρ τὸ τοῦ νεήλυδος προκόλπιον, καὶ τὸ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιθυμητικὸν ἀποπλήσαντες, ἀφιᾶσι νέμεσθαι ἄνετον ἐκεῖνον, οὐδὲ ἰκταρ, ὅ φασιν, ἀρετῆς βάλλοντα· ἵνα μὴ καὶ ἐλέγχοι τούτους φαύλως ἔχοντας, αὐτὸς ἀγαθὸς ὤν, ἀλλὰ ὁμοίοις ὅμοιος συναναφύροιτο. Εἰ δέ που τυχὸν ὀπωσοῦν ὑπογρύζει, τηνικαῦτα πολὺ κατ' αὐτοῦ τό· « Καὶ τίς εἶ σὺ ἄνθρωπος, καὶ τίς ἡ ἐν σοὶ δύναμις καὶ, τί τὸ ἐκ σοῦ ὄφελος; » καὶ ἀπειλοῦσι προσαποστερήσειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὧν ἀφειμένος ἔχει κοινῇ συνθήκῃ· καὶ προβάλλονται τὸν κανόνα καὶ τὸ σεμνὸν τυπικὸν, δι' οὗ πρὸς ἀκτημοσύνην ἕκαστος τῶν ἀδελφῶν ἀποχαθίσταται παρ' αὐτοῖς, τοῖς, ὡς μὴ ἔχῃν, βαρυκτήμοσιν.

122. Qui omnibus rebus congregatis in sinu denudatus, et modo agitatus aliis relictis ut æquum non erat, et ut ita dicam capillis retentus (impedit enim tonsura ne tam facile possit effugere raptores, qui eum quasi capillis humi prostraverunt), remanet, atque de cætero malitiam colligit universam. Qui se ita male habens intus, sinitur a sanctissimo Patre, suis passionibus indulgere, et politica in vita solitaria palam exercere. Iste enim metit, vindemiat, molit, prelumque calcat, horrea erigit, et alia denuo amplificat; equis de-

D ρκβ'. Ὁ δὲ τῶν μὲν ἄλλων διεκπεσὼν, ὅσα γε ὑπὸ κόλπῳ ἔφερεν· ἐν μόνοις δὲ τοῖς, ὡς μὴ ὤφελε, περιλελειμμένοις αὐτῷ σαλεύων, καὶ τῶν τριχῶν, ὡς εἰπεῖν, κατεχόμενος (οὐ δύναται γὰρ διὰ τὴν κουρὰν οὕτω ῥᾳδίως διεκφυγεῖν τοὺς ἁλόντας, καὶ ὡς οἷον κουρὶξ αὐτὸν ἐν δαπέδῳ βαλόντας), μένει, κακίαν ἅπασαν τοῦ λοιποῦ ἀθροίζων. Καὶ κακεκτῶν οὕτω τὰ ἐντὸς, ἀφίεται πρὸς τοῦ ἁγιωτάτου Πατρὸς καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγμάτων πορεύεσθαι κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ μονήρει βίῳ καταπράττεσθαι ἀνυποστόλως τὰ πολιτικά. Θερίζει τε

γὰρ ἐκεῖνος, καὶ τρυγᾷ, καὶ ἀλοᾷ, καὶ ληνὸν πατεῖ μονώτατος· καὶ ἀποθήκας τὰς μὲν συνιστᾷ, τὰς δὲ καθαιρῶν μεγεθύνει· καὶ ἵπποις ἐναλίοις, ψευδέσι μὲν εἰς σωτηρίαν, χρηστοῖς δὲ εἰς ἐμπορίαν. Ἐμπρέπει δὲ καὶ ὄνοις, ὧν τοὺς μὲν ἀνίησιν εἰς ἐπιγονὴν, τοῖς δέ γε πλείοσιν εἰς ξυλοφορίαν χρῆται· οἱ πρὸς κέρδους φορτηγοῦσι τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπὶ ἐξάψει πυρὸς, διακονοῦντος τοῖς ὧδε, τῷ δὲ δεσπότῃ πρὸς φλόγωσιν αἰωνίζουσαν τὴν ἐκεῖ. Πλουτεῖ δὲ καὶ ἡμιόνοις, ἐν οἷς ἔχει φαντάζεσθαι προσφυῶς τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐκ πάντη ἀνομοίων σύνθετον. Ἐκεῖνοί τε γὰρ τὸ εὐγενὲς ἀχρειοῦσι ζωϊκὸν τῇ συναναχράσει τοῦ δυσγενοῦς, καὶ αὐτὸς τὸ ἐνάρετον σχῆμα τῷ κοσμικῷ. Καὶ βόας δὲ ἀκολούθως ἐκτρέφει, ὧν μοῖρα μέν τις ἀποδοθεῖσα χρυσίνους καὶ ἀργύρια ἐκπορίσει, ἕτερα δὲ εἰς γεωργικὰ συντελέσει. Ἔτι ὁ αὐτὸς ἐπιμελεῖται καὶ λοιπῆς ἁπάσης προβάσεως, καὶ τῷ βοσκηματώδει πληθυσμῷ ψευδεπιγραφεῖ τὸ τοῦ βίου ἄλογον ἑαυτῷ. Καὶ μὴν αὐχεῖ καὶ παῖδας γεωργικοὺς ποριζόμενος. Καὶ τοῦτο μὲν κτηματικόν. Ἵνατί δὲ καὶ παιδίσκας, καὶ αὐτὰς ἀσυμμέτρους τῷ τῶν παίδων ἀριθμῷ, ὡς ὑπερεκπίπτειν τῷ πληθυσμῷ; Ταῦτά τε οὖν ὁ οὕτως εἰς ἁμαρτίαν ἐκδεδομένος πλημμελεῖ, καὶ λοιπὰ δὲ καθ' εἱρμὸν ἄλλα, ὁπόσοις ὁ κοσμικὸς ἐντρίβεται ἄνθρωπος· ἀσκούμενος καὶ τοκογλυφεῖν ὁ ἐλεεινὸς κοινοβιακὸς, καὶ παντοίως μεθοδευόμενος εἰς περιουσιασμόν· ἵνα θανών ποτε ἐν φρονιστηρίῳ παραθῆσαι τὰς ἀκανονίστους ἐπικτήσεις, βροχθισομένας ἐς μαχαίραν, τὴν παροιμιακὴν δήπουθεν· οὐ γὰρ δηλαδὴ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ· ὃς ἀπέλθοι ἂν ἴσως ἄθλιος, ὑπὸ τοῦ τιμίου πατρὸς κατηρτισμένος, ὡς οὐκ ἐχρῆν.

ρκγ'. Καὶ οὕτω μὲν οἱ ἐν ἡμῖν σοφοὶ πρακτικοὶ βόσκουσι τὸν ἐν αὐτοῖς πλούσιον εἰσαγωγικόν. Πένητα δὲ ἀπολαβόντες, καὶ αὐτὸν ὡς τὰ πολλὰ οὕτι ἐκόντα, μετὰ πολλῆς δὲ ὀτιμάλα πραγματείας, εἰ μόνον οἴκημα καλυβίῳ παρεσικὸς ὑπεσιν ἐκείνῳ, ἐν καιρίῳ τόπου κείμενον, ὦ οἷα τεκταίνονται καὶ ἐν ἐκείνῳ καὶ δι' ἐκείνου· ἐν ἐκείνῳ μὲν, ὅτι οὐκ ἀφιᾶσι διὰ βίου τὸν ἄνθρωπον ἀναπαύεσθαι παρ' αὐτοῖς, εὐτελιζόμενον, ἐξουθενούμενον, παραβλεπόμενον, τἄλλα πάσχοντα, ὧν πειρῶνται καλυβῖται ἄνθρωποι καὶ ἀσυντελεῖς ὑπὸ δεσποτῶν, οὓς ἡ τρυφὴ καταφέρει τῶν τοιούτων εἰς περιφρόνησιν· δι' ἐκείνου δὲ, ὅτι ἐνεδρεύουσι παρακαθήμενοι, πότε τοῦ πλησιάζοντος τῇ πτωχικῇ καλύβῃ ἀμπελίου, ἢ ἀγριδίου, εἴτε οἰκήματος, εἴτε ληΐου καιρὸν λάβωσιν εὔθετον ἐπιδράξασθαι· ἢ ἄγξαντες τοὺς ἐκ γειτόνων, ἢ καὶ ὑποποιησάμενοι. Καὶ οὕτω πυρὸς δίκην ἐπινεμομένου τοῖς παρακειμένοις ἐπεισφροῦσιν, οὐχ ὅτι χρείαν ἔχουσιν, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ ἀνεξέλεγκτον, ἐφ' οἷς πλημμελοῦσιν, ἔχωσι τῇ ἐρημίᾳ τῶν πλησιαζόντων, καὶ πρὸς τῇ πολυκτημοσύνῃ καὶ φοβεροὶ δόξωσι, καὶ πάντας ὡς γῶνται.

ρκδ'. Τοιαύτη καὶ αὕτη πρακτικὴ παρ' αὐτοῖς. Τὴν δὲ λοιπὴν, ὅση δημοτικωτέρα, καὶ παχυτέρῳ κεχρωσμένη τῷ ῥύπῳ, στηλιτευτικὸς ἀνὴρ ἐπιλέξηται ἂν εἰς ὕλην γραφῆς, οὗπερ μαχροὶς ὁρίοις ἡμεῖς ἀφεστήκαμεν, οἱ μὴ πρὸς ἀγανάκτησιν ἄρτι

A cipitur ad salutem fallacibus, sed utilibus ad negotiandum. Asinis quoque operam dat, quorum nonnullos ad generandum destinat, et plerisque utitur ad onera ferenda; hique pro lucro modico sarcinas ferunt ad alios ad accendendum ignem hic utilem, et ad dominum ad flammam æternam illic. Et mulis abundat quibus satis apte repræsentatus suus habitus e rebus totaliter dissimilibus compositus: illi enim nobile animal vili conjunctum deprimunt, ipse autem sublimem habitum cum mundano. Boves etiam nutrit, quorum pars alia vendita aurum et argentum affert, et alia inservit ad arandum. Aliorum armentorum etiam curam habet, istaque pecorum multitudine rationabilem vitam suam perdit. Clarus est etiam a pueris agricolis quos emit,
B nam et istud res est. Sed quam ob causam et puellas, easque plures pro numero puerorum, ita ut nimium abundent, acquirere? Hæc igitur curat iste peccato addictus, et quæcunque alia consequuntur, quibusque homo mundanus implicatur. Usuræ studet hic cœnobita, abundantiam omni ratione quærit, ita ut moriens aliquando inimico salutis nostræ animam, et monasterio relinquat vetitas possessiones consumendas in deliciis proverbialibus scilicet, non profecto in deliciis fratris qui abiit infelix, et a venerabili patre reconciliatus est, contra fas.

τῷ μὲν ἐχθρῷ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὴν ψυχὴν, τῷ δὲ φροντιστηρίῳ παραθήσει τὰς ἀκανονίστους ἐπικτήσεις, βροχθισομένας ἐς μαχαίραν, τὴν παροιμιακὴν δήπουθεν· οὐ γὰρ δηλαδὴ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ· ὃς ἀπέλθοι ἂν ἴσως ἄθλιος, ὑπὸ τοῦ τιμίου πατρὸς κατηρτισμένος, ὡς οὐκ ἐχρῆν.

C 123. Isto modo sapientes practici apud nos novitium ex ipsis divitem tractant. Pauperem vero plerumque minime volentem, et quam maxime reluctantem accipiunt, modo habitaculum tugurio simile possideat, in loco idoneo situm, cheu quanta mala in eum, et per eum machinantur! In eum quidem, eo quod hunc hominem tranquillam vitam agere apud se non permittunt, sed contemnunt, nihili faciunt, despiciunt, aliaque ingerunt qualia patiuntur homines pauperes et idiotæ a dominis in contemptum superbia adductis. Per eum etiam cum adhærentes insidiantur, quomodo tempus aptum inveniant ad usurpandam vineam tugurio proximam, sive agellum, sive habitaculum, sive fruges, vicinis aut suffocatis aut subjectis
D instar incendii devorantis, insidiantur, non ut utilitatem inde capiant, sed ut de sceleribus suis non redarguantur, facta vicinorum solitudine; et ut videantur non modo ditiores, sed etiam terribiles, omnesque alios in servitutem si, possibile est, redigant.

εἰς δουλείαν ἐλαττώσαντες, εἰ δυνατὸν, ὑπαγά-

124. Tales sunt apud eos practici. Reliquos vero, nempe vulgus, et quosquos sordes crassior obiegit, in materiam tabulæ detractos forte acciperet, a cujus indole nos longe sumus; ad iram solummodo non loquimur, magis vero ad nostros corri-

gendos, si quidem eos corrigi possibile est. Talis ergo quasi typis describatur, horum magnorum monachorum vulgarium practica, nempe quæ poetas, cantores, et numerum odit, quæ nullam habet venustatem; quam prævidentes, ut videtur, antiqui et beati reges introducendam in monasteria a se ædificata, nisi aliquid sapienter providerent, ut æquum erat, consilium inierunt istam illegitimam practicam, vitæ monachicæ noxiam, qua monachi se ipsos meliores non reddunt, et detrahentes seu aliter insidiantes lædunt, cum ignominia procul a monasterio repellendam esse; atque addiscendam eam, quæ Deo grata est, omnibus utilis, nomenque non frustratur. Hoc perfecit regia providentia. Præpositi sunt in magnis monasteriis præfecti de mundo assumpti, ut ascetæ sanctis operibus seorsim instarent, et præfecti turbarentur erga plurima; et, quasi quidam aggeres, fluctibus mundanis oppositi eos contererent, deviatos retro reflecterent, atque monasterium fluctibus inaccessum, si ita res ferret, saltem inconcussum servarent.

A λαλοῦντες, ἀλλὰ πρὸς ἐξόρθωσιν τῶν παρ' ἡμῖν, εἴ τί που καὶ ἔστιν ἐν τοῖς νῦν διορθώσασθαι. Καὶ τοιάδε μὲν, ὡς τύπῳ καθυποδεῖξαι, ἡ τῶν ἐξωτερικῶν μεγάλων τούτων μοναχῶν πρακτική, ἡ καὶ παράμουσος, καὶ ἀπῳδὸς, καὶ ἀῤῥύθμιστος, καὶ πρὸς οὐδεμίαν ἡρμοσμένη ἐμμέλειαν· ἣν ὡς ἔοικε προορώμενοι καὶ οἱ πάλαι ποτὲ μακαριστοὶ βασιλεῖς ἐμπολιτευσομένην, οἷς αὐτοὶ φροντιστηρίοις ἡρμόσαντο, εἰ μὴ προμηθεύσονταί τι σοφὸν, καθὰ οἷόν τε ἦν, ἔθεντο βουλὴν, δι' ἧς ἡ μὲν νόθος πρακτικὴ καὶ τῷ μοναχικῷ βίῳ ἐπίβουλος, καθ' ἣν οἱ μονάζοντες οὔτε σφᾶς αὐτοὺς βελτιοῦσι, καὶ τοὺς παραβάλλοντας δὲ ἢ ἄλλως πειρωμένους βλάπτουσιν, ἐξωθοῖτο ἂν σκορακιζομένη μακρὰν τῆς μονῆς, ἀντεισάγηται δὲ ἡ θεοφιλὴς, καὶ κοινωφελὴς, καὶ μὴ πλαττομένη τὸ ἔνθεον ὄνομα. Καὶ ἦν τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκείνης προμηθείας τέλος ἐπιστασία ἐν τοῖς μεγάλοις σεμνείοις ἀρχόντων ἐκ τῶν ἐν κόσμῳ, ἵνα οἱ μὲν ἀσκηταὶ τῶν θείων εἶεν ἔργων καταμόνας, οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτοὶ τυρβάζοιεν περὶ πολλὰ, καὶ ὡς οἷά τινες πρόβολοι κατὰ κυμάτων βωτικῶν ἀνιστάμενοι, θραύοιεν ἐκεῖνα καὶ ἀποστρέφοιεν πλα-

B

ζόμενα εἰσοπίσω, τὸ δὲ σεμνεῖον φυλάττοιεν ἀκύμαντον μὲν, εἴ γε οὕτω φύσεως ἔχει τὸ πρᾶγμα· τὰ πλείω δὲ ἀκατάπειστον.

125. Seipsos homines horum monasteriorum libenter submiserunt alicui multa Deo grata potenti, eumque relinquunt in primo ordine diuturnum, omnia agentem et patientem quæ ad leges et judices attinent; et ipsi tranquillitate servata de animabus curant, unique operi, mandatis scilicet implendis instant. Tales sunt ipsi, et quotquot eis similes sunt. Qui autem ad nostram probationem exinde veniunt magni ascetæ, duces mundani, spiritus exagitati, ipsi nihil nisi externa, materiam, carnem, et uno verbo mundum sapientes; ipsi bonis externis repleti et vacui internis remanent; qui nonnullos fratres e multis vix recipientes, atque sanctæ Ecclesiæ eos quasi claves inserentes, ipsi velut tentorii pali alii alibi figuntur: quorum in manibus pro psalterio et aliis libris sacris machinationes noxiæ, et argumenta cornuta. Horum digiti apti sunt ad suppositiones et sophismata, quibus simplices decipiunt. In hoc sita est omnis theoria, cum supradicta practica congruens. Non enim possibile est ibi hanc privatim reponere, et illam alibi privatim; sed conjunctim commistæ sunt, rebus vilibus ad practicam addictis, et scientia de his ad theoriam eamque minime ingeniosam.

ρκε'. Εἰσὶ δὲ, οἳ τῶν ἐν τοῖς τοιούτοις φροντιστηρίοις; καὶ αὐτοὶ ἐκόντες ὑπό τινι μεγάλα θεοφιλῶς δυναμένῳ τάξαντες ἑαυτοὺς, ἐκείνῳ μὲν ἐφῆκαν προμάχεσθαι, καὶ πάντα ποιεῖν, καὶ πάσχειν, ὅσα πρὸς νόμου καὶ δίκης· αὐτοὶ δὲ μένοντες ἡσυχοι, ψυχῶν ἐπιμέλονται, πρὸς ἑνὶ τυγχάνοντες ἔργῳ, τῇ ἐκπληρώσει τῶν συνταγῶν. Καὶ τοιοῦτοι μὲν αὐτοὶ, καὶ ὅσοι κατ' αὐτούς. Οἱ δὲ διὰ πείρας ἡμῖν ἥκοντες ἐνθάδε μεγάλοι ἀσκηταὶ, αὐτοὶ ἄρχοντες; κοσμικοὶ, αὐτοὶ τυρβασταὶ πνευματικοὶ, αὐτοὶ τὰ ἔξω πάντα, καὶ ὑλώδη, καὶ σαρκικὰ, καὶ τὸ ξύλον εἰπεῖν κοσμικὰ, διὸ καὶ τῶν ἐκτὸς πεπληρωμένοι, ὑπόκενοι τῶν ἐντὸς ἀπολαβόντες, καὶ τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ὅσα καί τινας ἥλους προσπήξαντες, αὐτοὶ καθὰ καὶ πάσσαλοι σκηνῶν ἄλλοι ἀλλαχοῦ μεταπήγνυνται. Καὶ ἀντὶ ψαλτηρίου καὶ λοιπῆς ἁπάσης ἱερᾶς βίβλου ἀνὰ χεῖρας αὐτοῖς οἱ ζυγοὶ τοῦ ἀδικεῖν, καὶ τὰ παραλογιστικὰ κεράτια. Καὶ οἱ δάκτυλοι τούτοις ἁρμόττονται πρὸς ἐκλογισμοὺς καὶ παραλογισμοὺς, δι' ὧν καὶ σοφίζονται τοὺς χωριτικούς. Καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῖς ἡ πᾶσα θεωρία, ἐχομένη τῆς ἀνόπιν εἰρημένης πραγματικῆς. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐνταῦθα ἰδίᾳ μὲν ταύτην θέσθαι, ἰδίᾳ δὲ αὖθις ἐκείνην· ἀλλ' ἀναμὶξ πέφυρται ταῦτα, τῶν μὲν φαύλων εἰς πρᾶξιν ὁποτεθειμένων, τῶν δὲ ἐπ' αὐτοῖς μεθόδων εἰς θεωρίαν ὁποτεταγμένων, καὶ αὐτὴν πάντων οὐκ ἔλλογον.

C

D

126. Et ut alia taceam, scientiam odit hoc genus. Ideo quemvis alium hominem ad tonsuram accedentem recipiunt; quum vero doctus aliquis, litterarum alumnus, sapientia imbutus, et bonis inde manantibus plenus ad limina eorum accedit, et hoc isti audierunt, extemplo totis viribus irascuntur. Qui iram pro armis accipientes, cum vo-

ρκζ'. Πρὸς γὰρ αὖ τοῖς ἄλλοις καὶ μισολόγον τὸ τοιοῦτον φῦλόν ἐστιν. Οἱ δι' αὐτὸ πάντα μὲν ἄλλον ἄνθρωπον καταδέχονται, προσεληλυθότα εἰς κουράν· ὅτε δὲ καί τις ἐλλόγιμος, καὶ γραμμάτων τρόφιμος, καὶ σοφίᾳ κατακώχιμος, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἀγωγίμοις ἔμφορτος, πρὸς τῷ κατ' αὐτοὺς λιμένι γένηται, καὶ αὐτοὶ μάθοιεν τοῦτο, αὐτίκα πανθυμαδὸν

ἐκριώντει. Καὶ ὀργὰς ἀναλαβόμενοι, ὅσα καὶ ὅπλα, ἐπεὶ μὴ δύνανται Λαιστρυγόνων δίκην τὸν τοιοῦτον θοινήσασθαι, ὅμως ἐξωθοῦσι τοῦ λιμένος, λοιδορίαις ἀντὶ λίθων βάλλοντες. Καὶ δύσχρηστον αὐτοῖς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἀποφηνάμενοι (μηδὲ γὰρ δέεσθαι τὸ φροντιστήριον γραμματικῶν ἀνδρῶν), ἀνοίγουσι πλατείας θύρας τῇ ἀγροικίᾳ, καὶ ἀφιᾶσιν αὐτὴν ἐμπολιτεύεσθαι τῇ κατ' αὐτοὺς ἀγιότητι, πόρρω ποιούμενοι τοὺς γραμματεῖς τοῦ Θεοῦ· οἱ μαθητευθέντες εὐαγγελικῶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, χορηγοῦσι κτενά τε καὶ παλιά. Οὐ γὰρ ἐνθυμοῦνται οἱ τῶν ἐργαστηρίων, οἱ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, οἱ τῆς χειρομάχου πληθύος, οἱ χύδην προκείμενοι, οἱ ψωμοῦ ἀποδόμενοι τὴν τρίχα, οἱ τῶν ἀμμάτων, οἱ τῶν ῥαμμάτων, πόλιν γραμμάτων ἐκείνην πολύκλυτον, ἣ καὶ αὐτὴ παραδίδοται ἡμῖν· ἣν δέον ζηλοῦν αὐτοὺς, καὶ ἐν αὐτῇ πολιτογραφεῖσθαι θείας χάριν σοφίας, δι' ἧς τά τε θεῖα φιλοσοφούσης καὶ τὰ κατ' ἀνθρώπους, ἑνοῦνται τῷ Θεῷ οἱ ἀρθῶς καὶ ἐντελῶς αὐτῷ προσανέχοντες, ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ἀγράμματον προαιροῦνται, καὶ παντελῶς ἰδιωτικόν· τάχα μὲν ἐνθυμούμενοι καὶ τό· « Ἐπεὶ οὐκ ἔγνων γραμματείας, εἰσελεύσομαι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου. » Καὶ ἀθλίως παρανοοῦντες τὸ Δαυϊτικὸν, προφέροντες δὲ τὰ πλείω ἐπὶ γλώττης καὶ ἐκ τῶν ἐσύστερον ψαλλομένων τό· « Τοὺς ἀγραμμάτους μαθητάς. « μὴ προσεπισυνείροντες δὲ αὐτίκα καὶ τό· « Παιδευτὰς ἀνέδειξας, Χριστὲ, ὁ Θεός »

A rare eum non possunt, more Læstrygonum (14), tamen a limine repellunt: et injuriis lapidum loco impetunt. Et cum inutilem sibi fore hunc hominem cognoverunt (hominum enim litteratorum non indigere monasterium), latas januas aperiunt inurbanis, eosque intra sanctas ædes sinunt habitare, procul missis discipulis Domini qui docti evangelio in regnum cœlorum nova et vetera afferrent. Non enim homines ergastulorum, agrorum, non turbæ quæ pugnis dimicat, quæ passim vagatur, quæ capillos frustulo panis vendit, homines filii (15) et acus eam egregiam civitatem litterarum concupiscunt, quæ nobis aperta est: eam quærere debebant, et in ea jus civitatis acquirere propter sapientiam qua docente humana et divina Deo uniuntur homines recte et perfecte ei adhærentes: sed ignorantiam et veram insaniam ipsi præponunt, forsitan intendentes in illud: « Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini [94]; » et verbum Davidis male intelligentes, sæpe etiam ex versiculis sequentibus istud labiis pronuntiantes: « Discipulos indoctos: » neque statim illud adjicientes: « Doctos fecisti » Christe Deus. »

B

ρκζ'. Εἰπέ μοι, ὦ θεωρητικὲ μοναχὲ, ἀγράμματος ὢν ἐς τὸ πᾶν (τί δέ μοι ἐπὶ σὲ ἀποτείνειν τὸν λόγον εἰς κενόν;), ἀλλὰ γοῦν ὀλιγογράμματος (πρὸς σὲ γὰρ ἔστι τις λόγος)· πρὸς δὲ καὶ ζῶν βιοτὴν, ὁποίαν τρίβεις, ὡς ἐξεθέμεθα· τίνα παιδεύειν ἀποστολικῶς δύνασαι εἰς ἀγαθόν; Ἢ πάντως διδάξεις μὲν, πλὴν ὡς οὐκ ἀγαπᾷ ὁ Θεός· παιδεύσεις πάντως τὰ ἄλλα πάντα, πλὴν τοῦ μονάζειν· καταρτίζεις τὸν μαθητὴν ἀναπατεῖν συχνὰ παρὰ τὰς λεωφόρους, προκύπτειν ἔσω θυρῶν, ὁπόσαι διαπέτανται εἰς θεωρίαν ἑτοίμην, φιλοῦσθαι παρατυγχάνουσι λαϊκοῖς εἰς ἐπιξένωμα· ἀκριβοῦσθαι τὰ τῆς ἀγορᾶς· ἐνεθίζεσθαι λοετροῖς, οἷς πρὶν οὐκ ἐθάμιζε· διακρίνειν οἴνου, τίς μὲν εὐπρόσιτος εἰς γεῦσιν, τίς δὲ οὐ χρηστός· καὶ αὐτὸ τὰ πολλὰ οὐδὲ εἰς ἀπόλαυσιν τὴν ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα ὁ πρὶν μὴ πεπειραμένος οἴνου μηδὲ ἄχρι τοῦν ὀδμῆς νῦν ἀρτιμαθὴς αὐτοῦ γένηται πρὸς θεραπείαν σου, τοῦ μεγάλου Πατρός· προσεπιδιδάξεις δὲ αὐτὸν, καὶ ἀτενὲς βλέπειν, καὶ τραχὺς λαλεῖν, καὶ ἀντιλαλεῖν, καί που καὶ θρασύνεσθαι, καὶ κατηφάλλειν ὕβρεσιν, ἀπεναντίας ταῦτα πάντα, οἷς αὐτὸς ἐτάξω. Ἐφήσεις δὲ καὶ χεῖρας αἴρειν εἰς οὐδὲν ἅγιον· καὶ βακτηρίᾳ μὲν, οὐκοῦν ῥάβδῳ δὲ σιδηρᾷ κεχρῆσθαι, οὐχ ὡς εἰς ποίμνησιν πατρικὴν, ἀλλ' ὡς εἰς πημονὴν ληστρικήν.

C

127. Dic mihi, theorice monache, qui omnino illitteratus es (sed quid mihi sermonem in vanum extendere?), saltem qui pauca cognovisti (in te enim aliqua est scientia), qui insuper vitam agis, ut diximus, quem hominem poteris bonum apostolice edocere? Aut plane docebis, sed non quomodo amat Deus; cum omnia cætera docebis, non autem monasterium servandum. Discipulum erudis frequenter errare per vias, inspicere intra portas quæ apertæ sunt, et paratæ intuentibus, conjungi cuilibet laico in hospitalitatem, negotia forensia perfecte noscere, assuescere balneis quæ prius non frequentabat: vina degustare, quænam sint gustu suavia, quænam injucunda: idque sæpe non ad fruendum simpliciter, sed ut qui hactenus ignarus vini odorisque ejus remanserat, illud nunc cognoscat ad ministrandum tibi magno Patri: illum præterea edoces oculos in rem defigere, fiducialiter loqui, contradicere, procacem esse, injuriis dimicare, ea omnia contraria ac promisisti. Permittis manum attollere ad nihil sanctum, et baculo, vel magis ferrea virga uti non ad paternum ducatum, sed ad latrocinii malum

D

ρκη'. Τοιαῦτα σὺ ἀντιδιδάξεις, ὁ ἀγράμματος μοναχὸς, ἑτερόια μόνα, πρὸς ἅπερ αὐτὸς παρηγγελ-

128. Hæc docebis, o monache illitterate, contraria eis quæ pollicitus es et spopondisti servare.

[94] Psal. LXX, 16.

(14) *Læstrygones*, populus Campaniæ moribus ferinis infamis; carnem humanam edebant (Homerus, Ovidius, et Horatius).

(15) Homines filii et acus: hic Eustathius ludit in vocibus, ἀμμάτων ῥαμμάτων et γραμμάτων. Duæ primæ sæpe copulantur, significantque proprie nodum et suturam.

Qui practicus non es (divina enim vox, nihilque tibi congruum), sed negotiator et mercator; sive qui es, non dicam theoricus, sed spectator forensis sæpissime, siquidem naturam neque oris, neque rei curas, neque tractas de theologia, neque indolis mores reformas, omnes libros projicis quocumque inciderint, ut maneant pro te solitarii et silentes, et non sint intuentibus impedimento; sensus tuos distrahis, quo prohibent Dei sermones, quos ideo arbitror claudi et repelli ne vox ex eis mire audita acta tua eis contraria arguat. Et quid dico, repellit? Vendis, et hoc bonum in lucrum permutas, quasi audito maligno ad te clamante: « Vende quos habes libros, eisque sicut volueris distributis, veni, sequere me [88]. » Hac disciplina judaizare videris, qui hoc Verbum Dei substantiale et supersubstantiale vendere non valens, verba ejus tradis negotiatoribus pretio minime congruo, imo exiguo; quemadmodum mancipia et fures timore perculsi pretiosas et magni pretii personas et divitias parvi æstimant. Hei mihi! Bibliothecam monasterii, o illitterate, cur tuæ intelligentiæ æquasti? Qui litteras non nosti, cur eam instrumentis ad docendum aptis vacuasti? Sine pretiosa in ea colligi: veniet aliquis post te, sive litteras edoctus, sive discendi cupidus, qui tempus in ea consumens sapientior erit a primo principio; et alter integram ignorantiam veritus, desiderata in librorum promptuario inveniet. Et tu quam ob causam hoc non tentas? et ingressus plane rudis, studiis incumbere non cupis? Et cum occultam scientiam gustaveris, et, dicet aliquis, invisibilem, quia nondum fulget, illam in lucem adducis, et teipsum effecis pro indigno dignum, pro insano sapientem, pro mero homine rationabilem hominem, sive alio modo ratione præditum? Disce, o homo; et deinde aut scribe, aut loquere; ut de scriptis tibi congratulentur, cum liber tuus in bonam memoriam procedet, ut sermonis tui vel sententiosi, vel interpretativi recordentur homines. De te etiam dicatur: Loquere, senex, et laudetur per te qui dat sapientiam et intellectum, Deus. Quod bonum si in te non apparet, neque praxis egregia, superest ut moriens juxta vulgarem laicum jaceas, minime autem juxta eum qui nec Deo astitit conventione quam tu promisisti, nec inter monachos sicut tu scriptus est.

129. Agnosce etiam indutum sanctis pannis, quibus verus monachus exornatur, agentem autem non secundum hunc, sed magis occupatum circa lucrifera, et vilia consequenter, carnalia, laica, et uno verbo mundana, non spiritualem monachum

[88] Matth. XIX. 21.

A μένος ὡμολόγησας τὴν αὐτῶν φυλακήν· ὁ πρακτικὸς μὲν οὖκουν (θεία γὰρ αὕτη λέξις, καὶ οὐδέν σοι προσήκουσα), πραγματικὸς μέντοι καὶ ἐμπορικός· καὶ θεωρητικὸς μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, θεωρικὸς δὲ καὶ ἀγοραῖος ὡς τὰ πολλά, οἷα μήτε φύσιν πολυπραγμονῶν ἢ προσώπων ἢ πραγμάτων, μήτε θεολογίαν ἰσχνολογῶν, μήτε ἁρμονίαν ἤθους ῥυθμιζόμενος· καὶ βίβλον μὲν ἅπασαν παραδύων, ὅποι τύχῃ, ὡς ἀντὶ σοῦ μονάζειν αὐτὴν ἡσυχάζουσαν, καὶ μὴ παρέχουσαν πράγματα τοῖς μετιοῦσιν· ἀπασχολῶν δὲ τὰς ἐν σοὶ αἰσθήσεις, ἵνθα μὴ ἐπιτάσσουσιν οἱ ἱεροὶ λόγοι· οὓς οἶμαι καὶ δι' αὐτὸ κατακλείεις καὶ ἐγκλείεις ἵνα μήποθεν ἐξ αὐτῶν ἀπηχουμένη φωνή κατά τι τεράστιον ἐξελέγχῃ τὰς σὰς ἐργασίας ἀντιπραττούσας αὐτοῖς. Καὶ τί λέγω, ἐγκλείεις; Ἀπεμπολεῖς μὲν οὖν, καπηλεύων καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθόν, καὶ πως ὑπακούων τῷ πονηρῷ ὑποφωνοῦντί σοι· « Πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι ταυτὶ βιβλία· καὶ δαπανήσας, ἵνθα βούλει, δεῦρο ἀκολούθει μοι. » Σὺ δὲ καὶ ἰουδαΐζειν δοκεῖς τῇ ἐνταῦθα μαθητείᾳ, τὸν μὲν τοῦ Θεοῦ λόγον αὐτὸν ἐκεῖνον, τὸν ἐνούσιον καὶ ὑπερούσιον, οὐκ ἔχων διαπιπράσκειν· τοὺς δὲ αὐτοῦ λόγους ἐκδιδοὺς τοῖς ἀγοράζουσι, καὶ οὐδὲ ἀξίου γοῦν τιμήματος, ἀλλὰ τοῦ παρυβριπτομένου· καθά που καὶ ἀνδραποδίσται καὶ κλέπται, τροχαζόμενοι φόβῳ, βραχέων τιμῶνται τὰ εὐγενῆ καὶ πολλοῦ τιμώμενα πρόσωπά τε καὶ χρήματα. Ἀλλ' ὦ μοι! τί δήποτε, ὦ ἀγράμματε, τὴν μοναστηριακὴν βιβλιοθήκην τῇ σῇ παρεξισάσεις ψυχῇ; καὶ ὅτι μὴ σὺ κατέχεις γράμματα, ἐκκενοῖς καὶ αὐτὴν τῶν γραμματοφόρων σκευῶν; Ἄφες αὐτὴν στέγειν τὰ τίμια. Ἐλεύσεταί τις μετὰ σὲ, ἢ γράμματα μαθών, ἢ ἁλλὰ φιλογράμματος. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐνδιατρίβων αὐταῖς ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρώην, ἔσται σοφώτερος· ὁ δὲ δεύτερος, αἰδεσθεὶς τὸ παντελῶς ἀγράμματον, εὑρήσει διὰ τῆς βιβλιακῆς διδασκαλίαν τὸ ποθούμενον. Τί δὲ μὴ καὶ σὺ τὸ αὐτὸ μεταχειρίζῃ καλόν; καὶ ἀναλφάβητος μὲν, ὅ φασιν, ἀπεκδὰς, ἐντρίβεσθαι τῇ ἀναγνώσει σπουδάζεις· γευσάμενος δὲ ἀναγνώσεως ἀμυδρᾶς, καὶ ὡς ἂν τις ἐρεῖ, ἀφανοῦς διὰ τὸ κατ' αὐτὴν ἀλαμπὲς, διαφωτίζεις αὐτὴν, καὶ σεαυτὸν ἀποτελεῖς ἀντὶ ἀναξίου ἄξιον, καὶ ἀντὶ ἀνοήτου νοερὸν, καὶ ἀντὶ ἁπλῶς ἀνθρώπου λόγιον ἄνθρωπον, ἢ γοῦν ἁλλὰ ἔλλογον; Μάθε, ὦ οὗτος· εἶσα ἢ γράψον, ἢ ἁλλὰ εἰπέ· ἵνα γράψας μὲν μακαρίζῃ, προχειριζομένης τῆς κατά σε βίβλου εἰς ἀγαθὴν μνήμην· εἰπὼν δὲ ἀπομνημονεύῃ τοῦ ἢ ἀποφθέγματος ἢ ἑρμηνεύματος. Λεγέσθω καὶ περὶ σοῦ τό· « Εἶπε γέρων· » καὶ ἀνυμνείσθω εὐθὺς καὶ διὰ σὲ ὁ τῆς σοφίας καὶ τῆς συνέσεως δοτὴρ, Θεός. Εἰ δὲ μήτε τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἐν σοὶ διεκφαίνεται, μήτε τὸ κατὰ πρᾶξιν ἐνάρετον, λείπεταί σοι θανόντι κεῖσθαι κατὰ τὸν τῆς τύρβης λαϊκόν· μήποτε δὲ οὐδὲ κατ' ἐκεῖνον, ὅς γε οὔτε Θεῷ παρίστη πρὸς ὁμολογίαν, οἵαν σὺ ἔθου, οὔτε μοναχοῖς ἐνεγράφη κατὰ σέ.

ρκβ'. Γίνωσκε δὲ καὶ ὅτι περικείμενος μὲν τὰ θεῖα ῥάκη, δι' ὧν ὁ κυρίως μοναχὸς κοσμεῖται, πράττων δὲ μὴ κατ' ἐκεῖνον, ἀλλὰ περὶ τὰ κερδαλέα, κἀντεῦθεν χυδαῖα, καὶ σαρκικὰ, καὶ λαϊκὰ, καὶ εἰς τὸ πᾶν κοσμικὰ τριβόμενος, οὐ μονάζεις πνευματικῶς,

ἀλλὰ τεχνικῶς ἰδιάζεις, σαφῶς δὲ εἰπεῖν, ἐργατικῶς μοχθεῖς, σαφέστερον δὲ φάναι, τεχνίτου βαναύσου δίκην κοπιᾷς· ὃς ἐν τοῖς ἀγεννέσιν ἔργοις, δι' ὧν ἡ ῥυπαίνεται ἢ κατατρίβεται τὸ καλὸν ἄμφιον, ῥακενδυτεῖ, καὶ οὕτω κερδαλεώτερον τὴν τέχνην διαχειρίζεται. Θεώρησον, ταπεινὲ ὑψηλέ· τί δή ποτέ ἐστιν ὁ μοναχός; Καὶ ἐπειδὴ οὔτε σὺ αὐτομαθῶς τὸν τοιοῦτον οἶδας, οὔτε μὴν ἐκ βιβλίου ἔχεις μαθὼν (πῶς γάρ, ὅπερ μισῶν κἂν ἀνοιγόμενον ἴδῃς, χάος δοκεῖς βλέπειν κατὰ σοῦ χαῖνον), ἄκουσον ἀπὸ λαλιᾶς οὐκ ἀσυμφώνου ταῖς ἱεραῖς διφθέραις.

ρλ'. Μοναχός ἐστι πολίτης οὐρανοῦ· μὴ γὰρ γῆς, εἰ καὶ περὶ γῆν εἵλεῖται. Αἰθέριος τὴν πολιτείαν ἄνθρωπος· ἀεροβάμων, οἷς τὰ κατὰ γῆν ὑπερπέτεται· γῆς ἁπάσης βασιλεὺς διὰ τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ, ὃ πᾶς μὲν ἄνθρωπος φυλάττειν τέτακται, αὐτὸς δὲ πρὸς τῷ κοινῷ χρέει καὶ ἰδικῶς ἐποφείλει, μεμνημένος, ὅτι, ὁπηνίκα ἡ κουρὰ τῷ Θεῷ αὐτὸν παρεστήσατο, καὶ αὐτὸ ἀπῃτήθη, ὡς δηλαδὴ ἀπαλιφὲν βιωτικοῖς ὑγροῖς τὸ κατ' αὐτὸν ἀρχέτυπον εἰκόνισμα εἰσαῦθις ἀνανεώσων πολιτείᾳ μοναχικῇ. Ἔτι μοναχός ἐστί ζωγράφος ἀρετῆς ἀπηκριβωμένης, πρὸς ἣν αἱ τῶν βλεπόντων ψυχαὶ γράφοιντο ἄν. Γράφοι δὲ ἂν ὁ τοιοῦτος αὐτὰς πρὸς ἀκρίβειαν, ἐὰν σοφὸς τέλειος γένηται τὴν γραφικὴν ταύτην, ὡς καὶ τρίβειν πνευματικὰ χρώματα, καὶ συγκιρνᾷν καὶ ἐμμελῶς παρατιθέναι πρὸς ἄλληλα, καὶ μετρεῖν, ὡς οἶδε ζωγράφος τεχνᾶσθαι τὴν κατ' αὐτὰ συμμετρίαν. Τοιοῦτος δὲ πάντως ἢ ὁ ἐξ ἀναγνώσεως, ἢ ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως, τῆς διὰ πρακτικῆς· ὧν τὸ μὲν ἔχει διὰ σοφίαν ὁ μονάζων, τὸ δὲ διὰ τῆς ὄντως πράξεως, δι' ἧς καὶ αὐτῆς ἀποκαλύπτονται Δαυϊτικῶς ὀφθαλμοὶ εἰς τὸ κατανοεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια· ἐν οἷς καὶ τὰ τῆς ἐκείνου σοφίας ἄδηλα καὶ κρύφια. Δυοῖν δὲ τούτων, πράξεως καὶ θεωρίας, ὁ μέγας μοναχὸς ἀποστερημένος, οὔτε ζωγράφος ἂν εἴη Θεῷ πρέπων, οὔτε ἀληθεύσοι τὸν μοναχόν.

ρλα'. Ἔτι κριτὴς ὁ μοναχὸς, δικάζων ἀντιπάλοις· καὶ ἡ κρίσις διχασμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ὡσεὶ καὶ θανεῖν ἐκρίθη τὸ ἐν ἀνθρώπῳ σύνθετον. Τὴ δὲ οὕτω διχάζειν φιλοσοφίας ἔργον παραδέδοται εἶναι, ἧς τὸ τέλος ἐνταῦθα ἡνωμένος διακρίνειν ψυχὴν σώματος, καὶ αὖ πάλιν διακεκριμένως ἑνοῦν, ἢ καὶ (ἄλλως εἰπεῖν) νεκροῦν μὲν τὸ ζῶν μὴ ἐναρμονίως, ζωογονεῖν δὲ τὸ νενεκρωμένον. Ταῦτα δὲ μοναχὸς, ἰδιώτης εἶναι αὐχῶν ἐν τῷ μὴ μέλεσθαι γραμμάτων, καὶ μηδὲ ἀριστοπραξίας ἐλλαμπόμενος χάριτι, οὐκ οἶδα εἴπερ ἀνύσει, ὡς μὴ ψεύδεσθαι τὸν φιλοσόφως θεῖον δικαστὴν, ὃς οὐ κατὰ νόμους τοὺς χαμαὶ συρομένους κρίνει, ἀλλὰ τοὺς δακτύλῳ Θεοῦ γραφομένους εἰς καρδίαν σαρκίνην, εὐεικτον Θεῷ τῷ γράφοντι· Ἀλλ' ἐνταῦθα – ὦ οἷον κρίμα πάσχει ὁ καθ' ἡμᾶς κριτικὸς ὅμιλος! Ἀκούσαντες γὰρ, οὐ μὴν καὶ μεμαθηκότες, κριταὶ εἶναι, καὶ σπεύδοντες, τοῦ λοιποῦ μὴ ὑπὸ κριταῖς εἶναι, οἱ ἄλλως ὑποκριταὶ, μετάγουσιν ἑαυτοὺς καὶ εἰς (εἴ τι χρὴ οὕτως ὀνομάσαι) καταχριτάς. Οὔκουν ὀκνοῦσι καταχρίνειν οὐκ ἐσθ' ὁντινα οὗ, παραζηλοῦντες ἐνταῦθα τοὺς ἠξιωμένους κρῖναι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.

A te esse, sed de industria secessisse, et, ut recte loquar, operibus vilibus, seu melius, ut fabrum fatigari, qui inter vilia opera quibus sordesceret aut contereretur pulchrum indumentum, pannis indultur, et sic magis lucriferam artem exercet. Viden', o magne et humilis, quid sit monachus? Et quoniam eum non novisti, neque experientia propria, neque ex libro (quomodo enim, siquidem eum, ubi videris apertum, odisti, et arbitraris abyssum ante te hiantem inspicere); audi ergo ex sermone sanctis tympanis non dissimili.

150. Monachus civis est cœli, non terræ, licet habitet in ea. Æthereus est homo agendi ratione; per aerem incedit terrestri volatu, rex universæ terræ, qui est ad imaginem Dei Regis B regum, quam servare debent universi homines, et ipse plus quam cæteri et amplius tenetur, recordatus se, quando tonsura consecratus fuit, ad hoc esse invitatum, ut fœdatam sudoribus mundanis similitudinem suam ad Deum rursus renovaturus esset operibus monasticis. Monachus pictor est etiam virtutis perfectæ, ad quam informandæ sunt animæ intuentium. Quas ad perfectionem iste depinget, si hanc artem perfecte edoctus est, si didicit spirituales colores terere, miscere, distinguere, curate conferre, et mensurare, sicut novit pictor eas scite componere. Talis est homo doctrinæ, aut inventionis per practicam; quarum unam per sapientiam, et alteC ram per veram praxim monachus obtinet, per quam aperiuntur oculi (ut Davidi accidit) ad intelligenda mirabilia Dei, et ex quibus sunt sapientiæ ejus mysteria incomprehensibilia. Quibus duabus rebus, nempe theoria et praxi sine quibus magnus monachus neque pictor esset Deo gratus, neque verus monachus.

131. Judex etiam monachus, qui jus dicit partibus adversis; et judicium separatio est animæ et corporis sicut mori judicatum est quod in homine compositum est. Quæ separatio habita est opus philosophiæ: cujus scopus tunc erat corpus et animam unita dividere, et iterum divisa conjungere; seu, quod idem est, interficere quod non D recte vivebat, et occisum revivificare. Ista monachus, qui de simplicitate gloriatus eo quod litteras non curet, neque merito rerum egregie factarum refulgeat, nescio utrum perficiet, ita ut sit judex sapiens et sanctus, non judicans secundum leges humi repentes, sed secundum scriptas digito Dei in corde carnali, et simili Deo scribenti. Tunc autem — quale judicium proferet multitudo judicum apud nos! Qui cum audissent, non didicerunt se judices esse, et nitentes sub judicibus non esse amplius, ipsi aliter hypocritæ, seipsos in condemnatores (si ita vocare licet) permutant. Quemlibet condemnare non verentur, ad exemplar eorum qui digni habiti sunt ut duodecim tribus Israel judicent.

132. Sed hoc melius ostendent verba sequentia. Nos autem rursus proposita regula monachica, de mundo esse monachum dicimus, et ideo supra mundum. Si autem rebus mundanis proprie assimilatur, quo modo vere supra mundum dicetur? Et qua ratione qui supra mundum est, et mundo adhuc indiget, ipse ludibrio non erit? Tale est ad corripiendum ubi mundo mundanus indiget, quasi sal sale infatuato indigens. Monachum autem, ut omnem hominem, ratio exornat; quærenda est ergo tibi ratio, o magnificentissime ex magno habitu, ut per eam fias ornatior. Quemodmodum enim alia quædam aliis corporibus et rebus, sic ordo viris veris, inter quos est verus monachus, nihil aliud est atque ratio cum virtute activa, e qua qui excidisti a principio, qui litteras et actionem ignoras, ama secundo loco homines tibi dissimiles. Et sic esto aliquo modo ipse sapiens (quædam sapientia est enim sapientes diligere), eosque nimium et impudenter ne contemnas, pro maxima injuria nomine litterati accepto. Tu vero si homo peritus non es, neque tales amas, sic nec gloriam ex actibus accepisti: cogita quonam in loco inter homines ordinatus sis. Non profecto inter laudabiles (ne quid acerbius dicam), hoc autem non novum est omnino hominem nihili superbire propter amorem sui ipsius, quem plerisque hominum natura indidit.

133. Credere porro ac persuasum habere nullum alium tibi præstare, sed tibi primo nullum secundum esse, istud arrogantiæ cui insaniæ attribuam? Vir enim nauta solummodo, ordinationem exercitus non præsumit, et vir armorum nauticus dici veretur; qui agris excolendis est addictus, artem ædificandi non jactat; quique ædificat, ignarum agriculturæ se profitetur. Et quis unquam se magistrum jactitat earum rerum quas non didicit? Non faber, non pictor, non citharœdus, non quivis alius. Neque hoc satis est; sed artifices consimiles sui mirantur hi homines, ubi tempus est, licet non plane studiosos in magnis rebus. Tu autem, nec operibus, nec sermonibus conspicuus, omnibus anteponi vis; tu agere eligis, id vero non vales, ex hoc totaliter lapsus, jam sermonem nihili facis, imo eum a vita tua, velut stercora e domo splendida ejicis. Idcirco omnes litteratos repellens, et ipsam sapientiam, tanquam superbam et arrogantem, contemnens, ipsos summos pontifices repellis. Vix tonsura insignitus, ut ovis Dei dexteræ parti add cta, non juxta hædos, mox cornibus in eos insurgis jam non ovinis cornibus uteris, sed quasi elephas nigra pelle niteris ante omnia vanam victoriam reportare de superiori hominum ordine, ut uno saltu absque labore, cæteris antecedas. Nec cessas arma ferre in summi pontificatus ministerium, scilicet qui Deo similem facit, qui omnes in Deo sanctificat, qui in Deo est, qui statim post Deum maximus est in mundo. Non enim ignoras salutis nostræ pontificem

ρλβ'. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ λόγος ὑποκαταβὰς ἐκφανεῖ σαφέστερον· ἡμεῖς δὲ τοῦ μοναχικοῦ γενόμενοι πάλιν ὅρου, φαμὲν καὶ ὅτι κόσμου ἐστὶν ὁ μοναχός· διὸ καὶ ὑπερκόσμιος. Εἰ δὲ τοῖς τοῦ κόσμου συναναχρώνυνται ἰδιωτικῶς, πῶς ἂν τὸ ὑπερκόσμιον ἐπιλεληθεύσοι αὐτῷ; Πῶς δὲ ὁ ὑπὲρ τὸν κόσμον διεστημένος κόσμου καὶ αὐτὸς οὐκ ἂν ὀφλήσῃ γέλωτα; Ὅμοιον γάρ τι πρὸς μέμψιν, εἰ κόσμου προσδέεται ὁ κόσμιος, ὡς εἰ καὶ τὸ ἅλας νοστίμου ἅλατος. Κοσμεῖ δὲ μοναχὸν, ὥσπερ καὶ πάντα ἄνθρωπον, ὁ λόγος. Μετελευστέον σοι ἄρα τὸν λόγον, ὦ διὰ τὸ μεγαλόσχημον εὐσχημονέστατε, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐπὶ πλέον εἴῃς κοσμικώτερος. Κόσμος γὰρ ὥσπερ ἄλλοις τῶν σωμάτων καὶ τῶν πραγμάτων ἄλλα τινὰ, οὕτω καὶ ἀνθρώπῳ τῷ κυρίως, οὗ μέρος καὶ ὁ κατ' ἀλήθειαν μοναχὸς, οὐδὲν ἄλλο ἢ λόγος, ὁ μετὰ ἀμπράκτου ἀρετῆς· οὗπερ ἐκπίπτων σὺ τὴν ἀρχὴν, ὁ καὶ ἀγράμματος καὶ οὐδὲ πρακτικὸς, ἀγάπα δευτέρῳ λόγῳ τοὺς μὴ κατὰ σέ. Καὶ οὕτω γίνου τρόπον τινὰ σοφὸς καὶ αὐτός (σοφία γάρ τις καὶ τὸ φιλεῖν τοὺς σοφοὺς), καὶ μὴ ἐξουθένει ἀνέδην καὶ ἀπαραιτήτως, ἐν ὕβρει μεγίστῃ τιθεὶς τὸ « γραμματικέ. » Εἰ δὲ μήτε σὺ ἐρμαϊκὸς ἄνθρωπος εἶ, μήτε ἀγαπᾷς τοὺς τοιούτους, καὶ οὐδὲ τὸ ἐκ τῶν πράξεων ἔχεις ἐπικόσμημα· σὺ αὐτὸς λόγισαι, ποίας τάξεως ἐν ἀνθρώποις εἶναι τετύχηκας. Ὅτι δηλαδὴ οὐ τῆς ἐπαινουμένης (ἵνα μή τι τραχύτερον εἴπω), ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ λίαν πάνυ καινὸν, εἰ μηδὲν ὢν ἀλαζονεύῃ διὰ τὸ φλαυτον, ὃ τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων παραπέφυκε.

ρλγ'. Τὸ δὲ καὶ μὴ νομίζειν, ἀλλὰ κρίνειν ὡς ἐν πληροφορίᾳ, ὅτι οὐδεὶς ἕτερος ὑπὲρ σὲ, ἀλλὰ συμπρωτεύων οὐδὲ τὸν δευτερεύοντα ἔχεις, τὸ παράδοξον ποῦ ποτε παρανοίας θήσομαι; Ὁ καταμόνας ναυτικὸς ἀπαρνεῖται τὰ τακτικά· ὁ περὶ τὰ ὅπλα ὀκνεῖ θαλαττουργὸς ἐπιλέγεσθαι· ὁ παρεβεβλημένος τέχνῃ γεωργικῇ οὐχ ὑπισχνεῖται τὴν τεκτονικήν· ὁ τέκτων ἀφυῶς; ἔχειν τοῦ γεωργεῖν ὁμολογεῖ. Τίς δ' ἂν ἕκαστος τῶν ἄλλων ἐπιστήμων ὑπόσχηται εἶναι, ὧν οὐκ οἶδεν; Οὐ χαλκεὺς, οὐ ζωγράφος, οὐ λυρικὸς, οὐκ ἄλλος οὐδείς. Καὶ οὐκ αὐτὸ μόνον· ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ τὰ σφίσιν ὅμοια τεχνίτας οἱ τοιοῦτοι θαυμάζουσιν, εἴ ποὺ καιρὸς, καὶ ταῦτα μηδὲ ἐς λίαν σπουδαίους ὄντας ἐπὶ μεγάλοις καθ' ὑπεροχήν. Σὺ δὲ οὔτε ἔργοις, οὔτε λόγοις ἀξίωμα πλουτῶν, ἀποτολμᾷς ὑπεραίρεσθαι πάντων· καὶ τὴν πρᾶξιν ἐπιλεγόμενος, καὶ οὐδὲ αὐτῆς εὐστοχῶν, ἀλλ' εἰς τὸ παράπαν διεκπίπτων αὐτῆς, οὐ μόνον ἐν οὐδενὶ οὐδὲ τὸν λόγον τίθῃς, ἀλλὰ καὶ ἐκβάλλεις αὐτὸν τοῦ κατὰ σὲ βίου, ὅσα καὶ σορφετὸν οἶκου λαμπροῦ. Διὸ καὶ πάντας ἐκτρεπόμενος τοὺς ἔσω λόγου, καὶ τὴν λογιότητα παρωθούμενος διὰ τῦφον καὶ ἀλαζονείαν ὑπερβάλλουσαν, ἀποπροσποιῇ καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς· ἅμα χειράμενος, οἷα Θεοῦ πρόβατον δεξιᾷ ἐπικηρυχθὲν στάσει, οὐ μὴν τῇ κατὰ ἵριφον, αὐτίκα κερασφορήσας ἐπ' αὐτοῖς, καὶ κυρίττων οὐκέτι κατὰ πρόβατον, ἀλλὰ κελαινορρίνου δίκην ἐλέφαντος, καὶ ἐν πρώτοις φιλονεικῶν, κατὰ τοῦ μείζονος ἐν ἀνθρώποις βαθμοῦ νίκην φαύλην στήσεσθαι, ἵνα καθ' ἓν ἅλμα τοῖς ἄλλοι; προεκπιδαίνῃς ἀμογητί. Οὐ

παύῃ οὖν ἐξοπλιζόμενος εἰς ἀρχιερωσύνης πόλεμον, τῆς θεομιμήτου. τῆς πάντων ἁγιαστικῆς ἐν Θεῷ, τῆς ἐνθέου, τῆς εὐθὺς μετὰ Θεὸν ἴν γε τοῖς κατὰ κόσμον. Οὐ δήπουθεν γὰρ ἀγνοεῖς, ὅτι ἀρχιερεὺς μὲν τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ Θεὸς ἀξιοῖ λέγεσθαι, ὁ καὶ ἐπισκοπῇ γραφικῶς ἐπισκεπτόμενος τοὺς αὐτῷ αἱρετούς· καλόγερος δὲ οὔκουν, οὐ μὴν οὐδὲ μοναχὸς ὁποιοσοῦν.

A Dei nomine non confundi, qui de episcopatu, ut ita dicam, electos suos observat; minime autem venerandum senem, nec etiam qualemcunque monachum.

ριδ'. Ἀνάβλεψον εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην, εἴ που καὶ δύνασαι· ἢ καὶ καταστὰς ἐπί τινος φυλακῆς περιόπτου, ἀποσκόπευσον, καὶ κατάμαθε τὸν ἀρχιερέα, ὅ τί ποτέ ἐστιν. Ἐξ ἀρχιερέως καὶ σὺ ἔχεις, ἅπερ ἂν καὶ ἔχῃς. Ἐκεῖθέν σοι καὶ τὸ ἱερῶς διακονεῖν ἐν τῷ λειτουργεῖν τῷ Θεῷ. Ἐξαίρετος ἡ ἐκείνου ἐνέργεια παρὰ τὴν ἐν σοί. Ἔχει ἐκεῖνος ἀνάγκην φυλάττειν καὶ τὰ ἐπὶ σοὶ ἐκπεφωνημένα καλά. Ὅσα γὰρ εὐαγγελικῶς λαλεῖται, ἅπασι λαλεῖται, ὡς γέγραπται. Ἔχει δὲ καὶ πολλὰ, ὧν σὺ ἀποκεκώλυσαι χειράμενος. Χρίει ἐκεῖνος πνευματικῶς· τελειοῖ θεοπρεπῶς· περιοδευτής ἐστι ἀποστολικός· πολιτεύεται ἀπαρακαλύπτως πολιτείαν παντοδαπὴν, ὀρθῷ κανόνι ἀπευθυνόμενος· περίεισιν ἐξευρίσκων τοὺς διδαχθησομένους, καὶ ποιεῖ αὐτὸ ἠναγκασμένως. Σὺ δὲ μένειν ἄλλως ἐτάχθης, καὶ στηρίζειν, ὡς ἐπὶ ἑνός. Δικάζειν ἐκεῖνος ὥρισται, καί που δι' αὐτὸ καὶ τυρβάζει, ἐπιστατῶν πραγματικαῖς ὀχλήσεσι καὶ ἀριθείαις. Τί δὲ μὴ καὶ σὺ θρασυνάμενος ἐρεῖς ἐξεῖναί σοι αὐτό; Ἐκδικεῖν τέτακται, παῤῥησιάζεται, ἀσχολός ἐστι κατά τι ἐργῶδες, ἐν καιρῷ διορθούμενος, εἴ τί που καὶ κατ' ἀγορὰν στρεβλοῦται τοῖς ἐν τῷ βίῳ. Τὸ πᾶν εἰπεῖν, φαῦλος ἐπίσκοπος, ὃς ἐγκλείσας ἑαυτὸν, καὶ οὕτω μονάσας καθεδεῖται, μηδενὸς τῶν ἐν τῷ κοινῷ ἐπιστρεφόμενος. Αὐτίκα γὰρ ἀκούει πρὸς πάντων τό· « Καὶ τί δήποτε ἀρχιερατεύει, καὶ οὐκ ἐγγωνιάζει μοναχικῶς; »

B 134. Suspice ergo in pontificatum, si potes, vel stans in aliquo loco excelso, considera et disce quid sit pontifex. A pontifice accepisti quæcumque habes. Exinde tibi licet in sacra liturgia Deo ministrare. Egregia potestas illius præ tua. Necessitatem habes bona tibi data ei servare : quæ enim evangelica virtute dicuntur, omnibus dicuntur, ut scriptum est. Multa etiam habet, quibus tu eges qui tonsuratus es. Ille ungit spiritualiter, Deo consecrat, præco est apostolicus, multiplicem gubernationem jure canonico instructus agit aporte; circuit quærens quos doceat, idque perficere cogitur. Tu autem aliter manere, et velut uni negotio incumbere jussus es. Hic ad judicandum ordinatus est, et ideo multa sustinet, dum præest tumultui rerum et machinationibus. Tu autem quid tibi permissum non potes fiducialiter dicere? Hic ad jus vindicandum positus est, clamat, nullam habet requiem velut operarius; in ictu oculi erigitur si quid aliquo modo in foro homines sæculares pervertant. Uno verbo, vanus episcopus qui seipsum recludit, seorsim quiescit, et nihil de communitate curat. Mox enim C ab omnibus audis : Ad quid ergo exercet pontificatum et non absconditur velut monachi?

ριε'. Κεῖται δὲ ἄρα ἐνταῦθα παρόραμά τι μοναχικόν. Εἰς ταῦτα γὰρ, οἶμαι, ἀποβλέποντες οἱ τὰ ἀρχιερατικὰ παραθεωροῦντες μοναχοὶ, καὶ ἀναλύοντες αὐτὰ ὡς εἰς δόξαν καὶ φανητισμὸν καὶ βίου λαμπρότητα, πραγματεύονται καὶ τὸ ἀρχιεράτευμα κραταιῶς, ὡς ἂν τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς κατὰ πνεῦμα ὀπῆς, ἣν οἱ Μωσαϊκῶς θεόπται φιλοῦσι, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν φωλεοῦ ἐξερπύσαντες, τῶν λεωφόρων εὐθαρσέστερον γένωνται, καὶ ἐπανακάμψωσιν ἀδεῶς εἰς τὰ πρότερον, οὐ προκληθέντες, οὐδὲ ἄλλως ἀνερευνηθέντες, ὅπῃ κρύπτονται. Οἱ πλείους γὰρ οὐδὲ πρὸς ὄνομα γινώσκονται, ἀλλ' αὐτοὶ προπηδήσαντες, καὶ τὴν ἐντυχίαν ταύτην ἁρπάσαντες, οὐχ ἵνα τοῖς πρώην μοναχοῖς καλοῖς τὸ ἀρχιερατικὸν προσεπιτιθέντες, πολλαπλασιάσωσι τὴν ἀρετήν· ἀλλ' ἵνα ἢ καὶ τῶν προτέρων ἀγαθῶν ὀφέλωνται διὰ τὸ ἐπίπονον, εἴπερ τι καὶ ἔσχον πλέον τῆς κοσμικότητος· ἢ ἀλλὰ τῇ ἀφορμῇ τῆς ἐπισκοπῆς ἀποζουκολήσωσι τὸ ἀκριβὲς, ὡς μὴ ἐξὸν δῆθεν ὃν τῶν ἐν μέσῳ πραγμάτων τετυχηκότα ἐπίστροφον εἶναι τῆς πρὸς ἀκρίβειαν ἀρετῆς.

133. Hic manifestus est error monachorum. Ad ista enim oculos flectentes, ut arbitror, qui sacras dignitates considerant monachi, et in eis nihil nisi gloriam, apparatum, et magnificentiam vitæ invenientes, pontificatum acriter prosequuntur, ut via ista emergant e spirituali foramine petræ, dilecto ab eis qui Deum ut Moyses contemplantur; et exeuntes e caverna proxima in viis ambulant audacter; ad priora absque pudore revertantur, neque evocati, neque inventi ubi prius abscondebantur. Plerique enim ne nomine quidem cognoscuntur, sed uno saltu, obviam fortunam arripiunt, non ut priscis monachicis bonis superaddito pontificatu virtutem multiplicent, sed ut veteribus bonis ut pote gravioribus subducantur, si quid supra mundum habebant; vel ut causa episcopatus opima abducant, quasi non sit possibile hominem rebus communibus manus admoventem perfectam virtutem sectari.

ριϛ'. Καὶ τότε δὴ ἔστι βλέπειν τὸ γελοιότατον ἐν αὐτοῖς. Οἱ γὰρ ἐκ τῆς πρώην χαλιᾶς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ στενοχωρίας κατὰ τῶν ἐπισκόπων τοξαζόμενοι, τότε κατὰ τῶν ὁμοχρόων μοναχῶν θωρακισάμενοι, οὐ μόνον ἀντιβάλλουσιν ἀκροβολιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ

136. Tunc in iis maxime ridenda cernere poteris. Qui enim prius e domo lignea atque e solitudine vicina, contra episcopos tela jaciebant, modo contra monachos ejusdem coloris armantur; nec solum a longe sagittant, sed morte

quidem afficiunt, vel e monasterio expellunt; juxta canones non agunt, sed episcopali dignitate sævius et ferocius abutuntur. Et qui in monachico habitu principes adulabantur, jam non patiuntur esse quod erant, amaro furore feruntur: extrinsecus monachos magni indumenti, et quotquot inter minores reverendi sunt, verbis dulcibus alloquuntur, corde autem aversantur. Tunc potest videri vel dici virtutem virtuti obsistere, si qua virtus in eis residua est: simileque simili non gaudere. Apud eos frequens interrogatio ista: Quid cum sis senex mollis, gravis similibus tui incumbis? Atque ex altera parte hoc responsum: Episcopus sum ego. Tunc solum sicut in brevi recogitatione judicant pontificatum monachicæ vitæ præstare, se ipsam injustitiam antea fefellisse. Tunc sanctus dupliciter, episcopus scilicet et monachus, oblitus quæ prius cogitabat nunc clamat: Quid nobis et episcopo commune? contendit omnia esse episcopum, et inter monachos, et inter cæteros omnes: et episcopi nomen jactitans, illud Deo omnia inspicienti, videnti, et examinanti solemniter consecrat, ostendens sibi ipsi malitiam plerumque nocivam esse.

137. Nunc autem, o humilis monache, antequam in pontificatus apicem ascendas, quanam de causa pontificem omnium consensu tibi præfectum aversaris? Cur eum aufugis? Unde eum reformidas? Mite tibi est jugum ejus. Cur ergo illud projicis collo indomito impositum? Si grave est, patiens esto. Ubi est patientia tua, quam astantibus Deo et angelis ejus spopondisti, eamque usque ad mortem? Sed verbis asperis me offendit: noli « calcitrare contra stimulum [36], » sicut tibi suadet proverbium. Recto itinere progredere. Quid ergo? tibi sæpius incumbit? fer ergo, et dic toties pro cantilena istud translatum: « Me omnes conterunt, et nemo conteritur [37]: » cui sententiæ vas Anaxarchi refertur: sicque sortitus labores, invenies et beatitudinem. Tibi ipse esto stimulus carnis missus a Deo, ut fuit apostolus. Et si vis, junge quod sequitur. Cum enim desperaveris, illud omnino audies: « Sufficit tibi gratia mea, » ex quacumque parte illud audieris. Insimulaberis, si ex arrogantia, absque divino mandato stimulum tuum contriveris: seu, ut loquar rectius, tibi licebit aliter, per patientiam, cum gratia Dei, talem stimulum conterere. Quis enim pontificem non lapidibus obruet contra homines Dei sævientem? Quis in imperio, quis in potestate? Quid ergo? rex in caput illius

[36] Act. IX, 5. [37] II Cor. XII, 9.

ἢ θανατοῦσιν, ἢ τοῦ φρυντιστηρίου ὑπεξάγουσιν, οὐ κανονίζοντες ὀρθῶς, ἀλλὰ τῇ ἐπισκοπικῇ ἀξίᾳ παραχρώμενοι δεινότερόν τε καὶ ἐμβριθέστερον. Καὶ οἱ σχήματι μοναχικῷ θέλγοντες τὰς ἀρχάς, τότε οὐκ ἔτι στέγοντες εἶναι, ὅπερ ἦσαν, πρὸς πικρίαν ἐκμαίνονται, τῷ μὲν προσωπείῳ γλυκαίνοντες τοὺς τε μεγαλοσχήμονας καὶ τοὺς, ὅσοι μικρῷ ἔτι σεμνύνονται σχήματι, τῷ δὲ αὐτοπροσώπῳ πικράζοντες. Καὶ ἔστιν ἐνταῦθα ἰδεῖν, εἴτε εἰπεῖν, ἀρετὴν ἀρετῇ μαχομένην, εἴ τίς που καὶ ἔστιν ἀρετὴ ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ οὐδὲ τῷ ὁμοίῳ χαῖρον τὸ ὅμοιον. Συχνὴν δὲ ἀπορητικῶς ἐν τούτοις καὶ τό· « Τί δήποτε καλόγερως καὶ αὐτὸς ὤν, βαρὺς ἐπίκεισαι τοῖς ὁμοίοις; » Ἐτέρωθεν δὲ λυτικῶς τό· « Ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοπός εἰμι. » Κἀνταῦθα μόνον ὡς ἐν ἐπινοίᾳ λεπτῇ διαφαίνεται ὑπερέχειν τὸ ἀρχιερατικὸν τοῦ μοναχικοῦ, ὡς τά γε πρὸ τούτου ἐψεύδετο ἡ ἀδικία ἑαυτήν· ὅτε καὶ ἐκλαθόμενος ὁ διπλοῦς ἅγιος, ὁ καὶ μοναχὸς καὶ ἐπίσκοπος, ὧν πρώην ἐφρόνει, ἀναχράζων τὸ « Τί μετέχει ἐν ἡμῖν ὁ ἐπίσκοπος; » φιλοσοφεῖ, τὸ πᾶν εἶναι τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἐν μοναχοῖς καὶ ἐν ἅπασι· καὶ ἀποσεμνύνων τὴν τοῦ ἐπισκόπου κλῆσιν, τῷ Θεῷ αὐτὴν ἀφοσιοῖ τελεταρχικῶς, τῷ παντεφόρῳ, τῷ παντεπόπτῃ, τῷ πάντα ἐπισκοποῦντι, δεικνὺς, περιπετῆ ἑαυτῇ τὴν κακίαν εἶναι ὡς τὰ πολλά.

ριζ'. Τέως γε μὴν, ὦ ἔτι ταπεινὲ μοναχὲ, πρὶν ἢ καὶ ἀναβῆναι εἰς ἀρχιερωσύνης ὕψος, τί ποτε φρονῶν ἀπαπροσποιῇ τὸν δίχα πάσης ἀντιλογίας ὑπερκαθήμενόν σου ἀρχιερέα; Ἵνατί ἐκφεύγεις αὐτόν; Τίς ὁ ἀπ' ἐκείνου φόβος ἐν σοι; Ἐλαφρός σοί ἐστιν ὁ ἐξ ἐκείνου ζυγός. Καὶ τί καταβριπτεῖς αὐτὸν, σκληρὸν ὑπέχων τράχηλον; Ἀλλὰ βαρύς· καὶ ὑπόμενε. Ἡ ποῦ ἡ ὑπομονή, ἣν ἐτάξω, Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἀγγέλων παρόντων, καὶ αὐτὴ ἡ μέχρι θανάτου; Ἀλλὰ κεντρίζει λόγοις αὐστηροτέροις, καὶ μὴ λάκτιζε πρὸς κέντρα, ἡ προειμία σοι ἐγκελεύεται. Πορεύου δὲ ὀρθὸς εἰς ὁδόν. Τί δέ; ἀλλ' ἐγκειταί σοι πολλάκις· καὶ φέρε σὺ, τοσαυτάκις ἐπιλέγων ἐπῳδοῦ δίκην ἐκ παραποιήσεως τό· « Θλίβουσί με πάντες, θλίβεται δὲ οὐδείς· » (ἧς ἐννοίας καὶ ὁ κατὰ τὸν Ἀνάξαρχον ἐξήρτηται θύλακος)· ἵνα κληρωσάμενος τὸ φερέπονον, εὑρήσεις μακαρισμόν. Ἔστω σοι καὶ αὐτὸς τῇ σαρκὶ σκόλοψ ἐκ Θεοῦ κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Εἰ δὲ βούλει, πρόσθες καὶ τὸ ἑξῆς. Ἀποδυσπετῶν γὰρ ἀκούσεις πάντως καὶ σὺ τό· « Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, » ὅθεν ἂν καὶ ἀκούσῃς, αὐτό. Καί που καὶ αἰτιαθήσῃ, καταχλῶν ἀγερωχίας νόμῳ δίχα θείας κελεύσεως τὸν κατὰ σοῦ σκόλοπα. Εἰπεῖν δὲ ἀκριβέστερον· ἐξέσται σοι ἄλλως ἐν ὑπομονῇ καταχλᾷν τὸν τοιοῦτον σκόλοπα διὰ τοῦ χαριτώσαντός σε Θεοῦ. Τίς γὰρ οὐ λιθολευστήσει ἀρχι-

(16) Anaxarchus, inter Alexandri comites, magna loquendi libertate utebatur, multorumque inimicitias in se converterat. Cum mortuo Alexandro, a Nicocreonte captus esset, atque missus in mortarium contereretur, respondit philosophus posse tortores conterere vas in quo Anaxarchus includebatur (et vas suum corpus dicebat), Anaxarchum autem inde detrimentum non capere. Et cum linguæ sectionem minarentur, ipse eam dentibus resectam in os tyranni exspuit.

ρέα, ἐπηρεάζοντα Θεοῦ ἀνθρώποις; ποῖος ἄρχων; ποῖος δυνάστης; Τί δέ; ἀλλὰ ὁ βασιλεὺς ἀπονυστάξει, ἐφ' οἷς θλιβερῶς ἔχεις. Τὸ πάντων μεῖζον, συνεκπολεμήσει μετὰ σοῦ ἡ κτίσις κατὰ τοῦ ἀδικοῦντός σε· βρεχθήσεται πῦρ ἐπ' ἐκεῖνον· κατακλυσθήσεται ὑετοῖς· ἀγανακτήσει κατ' αὐτοῦ θαλάσσης ὕδωρ· πᾶν κακὸν ἐλεύσεται ἐπ' αὐτόν.

ρλη'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγένοντο ἂν σοι, ἐὰν ἐπ' ἀληθείας καλῶς ἔπασχες ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ ἐπισκέπτεσθαι· εἰσὶ δέ σοι πάντα κεναὶ προφάσεις, καὶ μοχθηριῶν ψυχικῶν ἐπικρύψεις, καὶ φενάκαι ἀκοῆς. Πρὸς δὲ ἀλήθειαν, φθόνου καὶ τύφου ὑποκινοῦντος, καταγίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων ἐθέλεις. Ἔχεις ὕβριν οὐ φορητήν, ἀκοῦσαι ἀμαθέστερος εἶναι τοῦ ἀρχιερέως· οὐ φέρεις ἐπαινούμενον ἀκούειν ὑπὲρ σέ· οὐκ ἀνέχῃ εὐφήμως αὐτὸν προάγεσθαι μετὰ τοὺς βασιλεῖς· κρίνεις εἰς ὕβριν κλίναι κεφαλὴν ἀρχιερεῖ· ἀφόρητον λογίζῃ προποδίσαι εἰς ὑπαντήν, εἴπερ ἔρχεται ἐπὶ σέ· ἀτιμοῦσθαι φαντάζῃ, ἐὰν καθέδρας αὐτῷ ὑπεξαναστῇς· κἂν ὑφιζήσῃς, θνήσκεις ὑπὸ χολῆς. Δέδιας, μήποτε ἁμαρτὼν ἢ λογοπραγηθῇς, ἢ ἀλλὰ πέσῃς ὑπὸ παραίνεσιν· ὅθεν καὶ παροιστρεῖς ἀλλοκότως· καὶ σπεύδεις αὐτὸν μὲν ἀφιέναι, ἀντεπιλέγεσθαι δὲ, ὃν ἂν προέλῃ· καὶ οὕτως εἰς ἀοριστίαν ἐκκλίνας, κασαλβαδικῶς οἷον ἐρωτιᾷς, ἢ καὶ ὕλης τῆς ἀρχεγόνου δίκην τόνδε μὲν παραδέχῃ πρὸς ἐπισκόπευσιν, ἐκεῖνον δὲ ἀποπτύων μικρὸν ὅσον, εἰσδέχῃ ἕτερον, στέργων καὶ ἀποστέργων, οὓς ἂν κυρώσῃ τὸ ἐν σοὶ τῆς ψυχῆς προαιροῦμενον, καὶ πατέρας οὕτω πολλοὺς οὔτε φύσεως ἀκολουθίᾳ, οὔτε πνευματικῇ τιθέμενος.

ρλθ'. Ἐρωτῶ σε, ὦ σοφὲ μοναχὲ, εἰ οὕτως ἀπαρίσκῃ τῷ ἀγχιτέρμονι καὶ συνόρῳ ἀρχιερεῖ, ὃν ὁ κανονικὸς ἀνέβασμος ἔθετο· τί ἔσται ἕτερος ὁ καταρτίζων σε πνευματικῶς; Ἆρα ὃν σὺ ἐπιλέξῃ; Καὶ τί πλέον ἕξει ὁ ἀρχιερεύς; Εἰ παραιτεῖται, εἴπερ ἐθέλει, ὁ δι' ἐξομολογήσεως εἰς παῖδά σοι ποιούμενος. Εἰ δὲ καὶ σὺ τὸν ἀρχιερέα σου, τί ἄρα ἐκείνῳ πρός σε τὸ διάφορον; Υἱὸς πατρὶ δίκαια λέγων πρὸς ἀντιλαλιὰν, ἐπιτιμᾶται δικαίως. Παραιτεῖσθαι μέντοι αὐτὸν οὐκ ἂν οὐδὲ διὰ στόματος θαρρήσοι προενεγκεῖν. Εὖ δὲ ὁ μικρὸς πατὴρ ἀπαρνῇ τὸν, καλῶς ἂν εἴποιμι, πρωτοπάτορα. Ἤδη δὲ καὶ Μελχισεδὲκ λογίζεσθαι βούλει, ἀπάτωρ εἶναι πραγματευόμενος. Οὐαί σοι, πατραλοία μοναχὲ, ἀποίμαντε μόναρχε!

ρμ'. Ἀλλὰ σὲ μὲν ἀφίημι χαίρειν, καὶ τὴν πνευματικὴν ἀποστέλλεσθαι ζεύγλην, καὶ πραγματεύεσθαι τὴν ποθουμένην σὲ πλάνην διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτον, ὡς ὁ μέγας φιλόσοφος Σολομών. Ποῖον σέ; τὸν οἰηματίαν, τὸν κενότροπον, τὸν διὰ τὸ περιὸν τῶν πταισμάτων φιλοτιμούμενον τὸ ἀνεπιτίμητον· τὸν ὑπὲρ πάντων μὲν, καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν, ὀφείλοντα εὔχεσθαι, μόνῳ δὲ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τὴν δι' ἀναφορᾶς μνήμην ἐκκλείοντα, καὶ μηδὲ ἐγγράφοντα τοῦτο εἰς μνησικακίαν· τὸν ἀφύλακτον τὴν γλῶσσαν· τὸν ἀπεριμέριμνον τὰ εἰς λαλιὰν, καὶ οὐδὲ ἐχέφρονα, εἴ χρὴ τοῖς ἐναγχός που ῥήμασι τεκμήρασθαι καὶ τὰ πρὸ τούτων. Μελετῶν γὰρ κορακικῶς τὰ καθ' ἡμῶν, καὶ ἄλλα μὲν ἔκρωξας, ἐν δὲ τοῖς καὶ ὅτι Ἄπειμι,

A recidere faciet ea quibus afflgeris. Et quod majus est, contra eum qui te injuste opprimit pugnabit tecum omnis creatio: ignis contra illum excitabitur, diluvio submergetur: contra illum irrascentur fluctus maris, omne malum eum invadet.

138. Hæc omnia tibi evenirent, si propter veritatem solemniter observatam mala passus esses. Apud te autem vana sunt prætexta, mentis malæ involucra, et aurium illusiones. Re vera moventibus livore et superbia, episcopis annumerari præsumis. Pro injuria non ferenda habes, ubi audis te minus notum quam pontificem: non sustines eum plus quam te laudari: non toleras eum celebrari et poni post reges: opprobrium arbitraris caput pontifici inclinare, judicas intolerabile si ei venienti ad te obviandum est: dedecus censes si tibi ante eum e cathedra assurgendum est: posthabitus, ira moreris. Times ne de peccatis judicium exerceatur, vel aliter in condamnationem incidas: et ideo miro modo insanis, studes eum projicere, et electum a te ei substituere: sic in incertum devenis, quasi meretricum amore agitaris: vel quasi de materia primaria istum in episcopatum accipis, et illum tantisper contemnens alterum admittis: amas, et odisti prout voluerit consilium animæ tuæ: et exinde multos patres neque naturales neque spirituales statuis.

B

C

139. Quære abs te, monache sapiens, cum isto modo agens contra episcopum proximum et vicinum, quem posuit canonum delimitatio, quid erit de altero te spiritualiter corripiente? Aut quem tibi eliges? Quid amplius erit pontifici? Te renegat, si vult, qui ex adoptione pro filio tibi assumptus est. Si autem tu pontificem tuum, quænam differentia inter te et illum? Qui filius patri jus dicit, et contendit cum eo, merito increpatur. Illum autem renegare ne ore quidem quisquam audebit. Tu autem pater minimus avum recte dictum negas. Ut Melchisedech reputari desideras, sine patre esse concupiscis; væ tibi, parricida monache, rex non pascens.

D

140. Te autem dimitto abjicientem jugum spirituale, atque sectantem errores a te dilectos, quia reprehendi nequeunt, ut ait magnus Salomon. Et qualem ergo? Præsumentem, vana cogitantem, per facinora præclara quærentem non condemnari, oraturum pro omnibus, et inimicis, sed soli pontifici memoriam intra oblationem recusantem, nec tamen odio istud ascribentem; lingua effrenem, nihil sollicitum de procacia, non temperantem, si referenda sunt verba superius dicta, vel alia prius. Cum enim more corvorum nos observares, alia quidem clamasti, et inter ea illud: Ecce abeam, ut contra metropolitanum deponeres. Vomitorem confessus es in dialogo

:æcum incepto, et hoc verbum sit tibi in manifestam condemnationem. Te autem dimitto, relinquo tuo vomitui, ita ut palam sit te ad veterem vomitum regressum esse, quod in tonsura declaratum fuerat.

141. Rursus autem sermonem ad monachos reflecto. Ante omnia præco sacer est monachus. Quid autem bonum et Deo dignum annuntiabit homo illiteratus, de quo sermo nuper habitus est? Nisi hoc solum : « Lava pater, » aut illud : « Benedic calidum. » Et iterum verus monachus est, qui formans, seu reformans seorsum animam suam, intelligit omnia opera Domini. Quæ intelligentia monachicam theoriam et practicam amplectitur. Theoriam enim manifestat intelligentia, quæ est facultas rationabilis, et tendit ad idem atque sapientia. Et aliunde in hoc verbo, Opera omnia, ostenditur practica, siquidem operarius est qui virtutem habet practicam. Apud nos igitur eum quæro, qui sive litteratus, sive illitteratus cum sit, animam suam disponit ad hanc intelligentiam, et ad opera ejus; quique meminit non posse res divinas intelligere hominem nisi didicerit vel discat legendo aut servando divina mandata (id enim ratio quædam discendi est); neque practicam habere virtutem quæ accipitur ut cognitio quædam a Deo inspirata, et ab ipsa sapientia, a Deo immissa iis qui eum operibus colunt, quosque licet simplices ipse novit facere sapientes.

142. Dato etiam quod monachica conversio sit ars artium, scientia scientiarum, in quo sistit philosophia, nihilominus revera philosophus est qui habitat in solitudine spe Dei videndi et possidendi. Philosophum autem esse quomodo possibile erit ei qui neque litteras satis novit, neque in gloriam spiritualis operationis respexit? Et quod majus est, Deo proximus est monachus proprie dictus, ideoque quietus. Quod si proximus est, et intuetur, secundum istud : « Vacate et videte[33], » Deum scilicet. Deum autem qua ratione cognoscet homo ambobus oculis orbatus, quorum unus practicam, et alter theoriam dirigit; quos inter breve intervallum et minus capillo tenui? Profecto enim non est scientia perfecta, quæ cum operibus non concurrit; et quæ opera non illuminat cæcitate capta est. Et plerumque illuminat ex Scripturis, in quibus reperiuntur sacra dogmata, verborum obscurorum interpretationes, sacræ historiæ; hæc sunt lumina divina, signa decoris, imagines institutionis, lux bonorum operum, et rectitudinis stimuli.

143. Quos ego optabam colligere profanas historias, sententias et proverbia, ex quibus mendi-

[33] Psal. XLV, 11.

A ἐξεράσων τὰ κατὰ τοῦ μητροπολίτου. Ὡμολόγησας; ἆρα ἐν συλλόγῳ τῷ κατὰ σὲ ἐξεραστὴς εἶναι· καὶ κείσθω σοι τοῦνομα εἰς λαμπρὸν ἐπώνυμον. Ἀλλὰ σὲ μὲν οὕτως ἀφίημι, παραῤῥιπτῶν τῷ σῷ ἐξιράματι· ὡς ἂν καὶ οὕτω δῆλον εἴη, ὡς ἐπανέκαμψας εἰς τὸν παλαιὸν ἔμετον, οὗπερ ἐχρῆν ἀπέχθεσθαί σε, ὡς ἡ κουρὰ παρήγγειλεν.

ρμα'. Ἀναβαίνω δὲ πάλιν τῷ λόγῳ εἰς τὸν μοναχικὸν ὁρισμόν. Ὁ μοναχὸς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ θεοκῆρυξ ἐστίν. Τί δὲ ἂν κηρύξῃ ἀγαθὸν καὶ Θεῷ πρέπον ἀγράμματος ἄνθρωπος, ὃν δὴ πρὸ βραχέων ὁ λόγος ἐσκέπτετο; εἰ μὴ ἄρα ἐκεῖνο καὶ μόνον τό· « Ἀπόνιψαι, πάτερ· » καὶ τό· « Εὐλόγησον τὸ θερμόν. » Ἔτι μοναχὸς ὁ κυρίως ἐστίν, ὃς πλάσας, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, ἀνακλάσας καταμόνας τὴν καρδίαν B αὐτοῦ συνίησιν εἰς πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ τοιαύτη σύνεσις τὸ μοναχικὸν θεωρητικὸν ἅμα καὶ πρακτικὸν ἐμφαίνει. Θεωρίας μὲν γὰρ ἔνδειξις ἡ σύνεσις, λογικὴ ἀρετὴ οὖσα, καὶ εἰς ταυτόν τι ἐρχομένη τῇ σοφίᾳ· τὸ δὲ « πάντα ἔργα » τὴν πρακτικὴν παραδείκνυσιν. Ἐργατικὸς γάρ τις καὶ ὁ κατ' ἀρετὴν πρακτικός. Ζητῶ γοῦν τὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς εἴτε γραμματέα, εἴτε ἀγράμματον, ὃς τὴν καρδίαν διατίθεται κατὰ σύνεσιν τοιαύτην, καὶ ἔργα τὰ κατ' αὐτήν· ὑπομιμνήσκων καὶ ὡς οὐκ ἂν δύναιτό συνιέναι τὰ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος μήτε μαθὼν, μήτε μανθάνων ἐν τῷ ὅλως ἀναγινώσκειν, ἢ θείας ἀκροάσεις περιεργάζεσθαι (ὃ καὶ αὐτὸ μαθήσεώς ἐστιν εἶδος)· μηδὲ μὴν πρακτικὴν ἔχειν ἀρετὴν, ἣ καὶ C αὐτὴ γνώσεως ἰδέα καθυποβάλλεται θεοδιδάκτου, ὁποίαν ἡ αὐτοσοφία, ὁ Θεὸς, ἐλλάμπει τοῖς καὶ πρακτικῶς αὐτὸν θεραπεύουσιν· οὓς καὶ ἰδιώτας ὄντας οἶδε σοφίζειν αὐτός.

ρμβ'. Ἔτι δεδομένου τοῦ τὴν μοναχικὴν μετέλευσιν τέχνην εἶναι τεχνῶν καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν, ὃ δὴ καὶ φιλοσοφίας ὅρος ἐστὶν, εἴη ἂν καὶ ὁ καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι τῇ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν θεωρίαν κατῳκισμένος, φιλόσοφος ὄντως. Φιλοσοφεῖν δὲ πῶς περιέσται τινὶ, μήτε γραμμάτων ἄλις ἔχοντι, μήτε εἰς τὴν κατὰ πνεῦμα πρακτικὴν ἐλλαμψιν παρακύψαντι; Ἔτι τὸ πάντων ὑπερθεν, παραστάτης Θεοῦ ὁ πρὸς κυριωνυμίαν μοναχὸς καὶ δι' αὐτὸ σχολαστικός. Εἰ δὲ παραστατεῖ, καὶ θεωρεῖ D ἆρα ἐκεῖνον κατὰ τό· « Σχολάσατε, καὶ γνῶτε, » τὸν Θεὸν δηλαδή. Θεὸν δὲ πῶς ἂν γνοίη τις πεπηρωμένος ἑκατέρους ὀφθαλμούς; ὧν ὁ μὲν τὰ κατὰ πρᾶξιν, ὁ δὲ τὰ κατὰ θεωρίαν διέξεισιν, ὧν ὀλίγου τὸ μεταξὺ, καὶ ὅσον οὐδὲ λεπτότης τριχός. Θεωρία τε γὰρ ἡ ἐντελὴς οὐκ ἂν εἴη τῇ πράξει ἀσύντροχος, καὶ πρᾶξιν δὲ μὴ θεωροῦσα τετύφλωται. Θεωρεῖ δὲ τὰ πολλὰ διὰ βίβλων, αἷς καὶ δόγματα ἱερὰ ἐμπεριέχεται, καὶ γραφῶν ἀπορρήτων ἀνάπτυξις, καὶ ἱεραὶ ἱστορίαι· φάκτα θεῖα ἐκεῖναι, εἰκόνες παιδεύσεως, φῶτα πράξεων ἀγαθῶν, χαρακτῆρες εὐσχημοσύνης, ὀρθότητος προκεντήματα.

ρμγ'. Ἐγὼ δὲ ἤθελον τοὺς τοιούτους καὶ ἱστορίας ἐξωτερικὰς ἀνθολογεῖν, καὶ γνώμας καὶ ἀποφθέγ-

ματα, ἐξ ὧν καὶ οἱ πάλαι ἁγιώτατοι Πατέρες ἐρανισάμενοι ἐμελετούργησαν, συμβλοποιησάμενοι τὰ γλυκέα ἐκεῖνα βιβλία, οἷς ἐνέθεντο τὰ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον λόγια, καὶ οὕτως ἀρεσκόντως τῷ Θεῷ ἐλειτούργησαν. Καὶ ἐπεθύμουν μὲν αὐτὸς τοιούσδε καὶ παρ' ἡμῖν εἶναι τοὺς προφαινομένους μοναχούς· ὅτι δὲ αὐτοὶ πρὸς ταῖς ἔξω βίβλοις ἐξαθερίζουσι καὶ τὰς ἡμετέρας, ὁπόσαι καὶ μᾶλλον ἐμβαθύνουσι τοῖς εἰς Θεὸν καὶ τὰ θεῖα, εὔχομαι λογισμὸν αὐτοῖς ἐντεθῆναι μὴ καὶ εἰσέτι οὕτως ἀφραίνειν.

A cantes antiqui sancti Patres mel conficiebant, et, constructis ut alvearibus his libris, sermones « dulciores super mel et favum" » ibi includebant. Tales cupiebam esse apud nos qui in primo ordine videntur esse monachi. Sed quia non profanos libros solum, sed et nostros, quibus Deus et divina altius cognoscuntur, parvi faciunt, volo cum eis rationem ponere ne amplius sic insipiant.

ρμδ'. Οἷον γάρ, ὦ γῆ καὶ οὐρανέ, λόγον ἐξ ἀνδρὸς τοιούτου φθάσας ἤκουσα· Ἔμαθον κατακεῖσθαί που βίβλον ἱερὰν, ἣν ἐπονήσατο Γρηγόριος, ὁ καὶ Θεολόγος, πῦρ πνεύσας καὶ καλλιλογίᾳ ἐλλαμψάμενος. Καὶ ἡ βίβλος εἶχε πολὺ τὸ παράσημον, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν κλέος ἐξηγεῖτο εἰς πολλοὺς, καὶ ἐφέλκετο τοὺς ἀκροατὰς οὕτως ἐκείνη, καὶ ἐθεῶντο αὐτὴν πρὸς θαῦμα· καὶ ἦν ἐντρυφᾷν τοὺς βλέποντας τοῖς τε ἐντὸς καὶ τῷ προφαινομένῳ εἰς ἀγαλλίαμα καὶ ψυχῆς καὶ ὄψεως. Θέμενος οὖν καὶ ἐγὼ σπουδὴν ἐντυχεῖν τῷ καλῷ Γρηγορίῳ τούτῳ, οὐκ εὐστόχησα· μετετέθη γάρ πως τά γε εἰς ἐμέ. Ἀμέλει καὶ λελυπημένος ἐπυθόμην τοῦ καθηγουμένου (ἦν δὲ ἐνάρετος ὁ ἀνὴρ, καὶ γραμμάτων δὲ ἴδμων), ποῖ ποτε τόπου τὸ καλὸν βιβλίον ἐστίν; Ὁ δὲ τὸν τῆς δεξιᾶς λιχανὸν κατασείσας ὡς εἰς κύκλον, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Ἐμοῦ δὲ ἐγκειμένου, καὶ ἱλαρῶς ἐπανερωτῶντος, ἀπεμποληθῆναι εἶπε τὴν βίβλον. Τίς γὰρ, φησὶ, καὶ χρεία ἦν ἡμῖν αὐτῆς; Ἐνταῦθα ἐμοῦ θυμὸν ἐνδόμυχον ὑπανάψαντος, ἤδη δὲ καὶ προφήναντος ῥῆμα, ἐπῆγαγε καὶ αἰτίαν ἐκεῖνος ὁ σεμνὸς μοναχὸς διάλευκον τό· « Εἰς τί γὰρ καὶ δεόμεθα βαβιλῶν τοιούτων ἡμεῖς; » Ὡς δ' ἐγὼ τὸν θυμὸν μεταβαλὼν εἰς βαρὺν γέλωτα, ἐξωνείδισα, ὑπειπών· « Τίνος γὰρ καὶ δεήσεσθε οἱ λόγου ἄξιοι μοναχοὶ, ἐὰν τὰ τοιαῦτα βιβλία παρ' οὐδὲν ποιῆσθε; » παρῆλθέ με ὁ ἄνθρωπος ἐντραπεὶς, καὶ οὐκέτι διὰ βίου εἰς ὄψιν ἦλθέ μοι, βαρυνθεὶς οἶμαι, τὸ ἐν ἐμοὶ οὕτω φιλόβιβλον.

B 144. Qualia verba, o cœlum et terra, antea ab homine istius modi audivi! Acceperam alicubi esse quemdam librum sacrum, quem Gregorius Theologus, ignem spirans, egregia sermonis elegantia, conscripserat. Multum decoris ille liber habebat; fama illius apud multos narrabatur, sicque quicumque audiebant alliciebantur, et cum stupore intuebantur; cumque viderentur internam et externam speciem, deliciæ erant et admiratio mentis et oculorum. Cum igitur desiderium concepissem illius egregii Gregorii operis videndi, ad rem non perveni: reconditus erat, saltem pro me. Statim et tristis quæsivi a præposito, homine scilicet conspicuo, et litterarum perito, quonam in loco esset liber famosus. Qui, digito dexteræ quasi in circulum agitato, nihil respondit. Et cum rursus instarem, et rursus cum hilaritate interrogarem, librum venditum esse dixit. Quæ enim, inquit, utilitas illius? Et cum ira intus accenderetur, et paulatim ostenderetur, causam protulit insignis ille monachus, sicque exposuit: Ad quid talium librorum egemus nos? Postquam autem iram in cachinnum convertissem, et exprobravissem dicens: Cujusnam rei indigebitis, monachi fama digni, si tales libros nihili facitis? me reliquit iste homo retro conversus, nec amplius mihi ante oculos affuit, tantum librorum amorem meum ægre ferens, ut arbitror.

C

ρμε'. Ὦ δὴ τιτοῦτοι μοναχοὶ, οὕτως ἐξουθενοῦν ἐθέλετε τοὺς θεολόγους, ἤδη δὲ πάντως καὶ τοὺς, ὅσοι κατ' αὐτούς; Οὕτως ἄχρηστοι παρ' ὑμῖν οἱ θεόφθογγοι; Ὦ Φαῦστε, ὦ Δαλμᾶτε, ὦ Στουδιῶτα Θεόδωρε, ὦ Κύπρου Ἐπιφάνιε, ὦ μυρίοι τοιοῦτοι ἅγιοι μοναχοί· οὕτως ὑμεῖς ἐζῆτε, οὕτω τὰς θεολόγους δέλτους ὡσεὶ οὐθὲν ἐλογίζεσθε σκοραπίζοντες; Ὦ Ἐφραὶμ ἁγιώτατε, τί δή ποτε τοσαύτης ἐνεφορήθης φιλοσοφίας ὑπὲρ κόρον, ὡς καὶ ποτνιᾶσθαι καὶ θεοκλυτεῖν ἀνιέναι τὸν Θεὸν τὸ ὑπεράγαν ἐν σοὶ τῆς γνώσεως;

145. Vos, o monachi, repellere vultis theologos et quotquot eis similes sunt? Sic vobis inutiles sunt qui de rebus divinis tractarunt? O Fauste, o Dalmate, o Theodore Studita, o Epiphani Cypriota, o vos omnes pares mille sancti monachi! Sicine vos vivebatis! siccine sanctas tabulas ut nihilum reputabatis, et ante corvos projiciebatis! O sancte Epiphani, ad quid ergo tanta philosophia usque ad satietatem repletus es, ita ut Deum exorares, et suppliciter peteres nimiam tuam scientiam relaxare?

D

ρμς'. Μοναχὲ χωρητικὲ, εἰ δέ ποθεν ἀνακύψει καὶ νῦν ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν ἐμβριθὲς, ἀμφίμαχον, καὶ πρέπει ἀγωνίζεσθαι τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας, ὧν μέλος καὶ μέρος οὐ τὸ τυχὸν καὶ οἱ κατὰ σέ· τί ἂν τηνικαῦτα ποιήσῃς αὐτός; Πῶς ἂν λαλήσῃς, ἀπαγαγὼν σεαυτοῦ, καὶ τρόπον τινὰ ἐκτεμὼν τὴν τε γλῶσσαν, τά τε χεῖλη, τὰ θεολογικὰ δηλαδὴ νοή-

146. Eia age, ample monache, si alibunde assurgit aliquod dubium ecclesiasticum, difficile, circa quod pugnandum est, et si decet decertare sanctos homines quorum membrum et pars sunt fratres tui, quid tunc facies? Quomodo loqueris, cum amoveris a te, et quasi secaveris linguam, labia, scilicet sententias theologicas, quibus universæ

[19] Psal. xviii. 11.

solvuntur, quæstiones depravatæ, atque in sensum rectum revocatæ? Ad quid tunc tibi proderunt tua negotia? Quibus, quanto tempore præoccupatus remisisti studium bibliorum, atque cognitiones altiores, sublimiores, Deo proximas; non modo istius boni amorem non conceperas, sed unus eras ex persequentibus illud, hanc unam trinitatem noveras perfecte, et extollebas, adorationem in templo, cellulam tuam, et mensam, oblitus non satis esse ista vero monacho ad virtutem perfectam, et huic necessariam esse magnam scientiam; nec solam divinam dico, sed etiam excerptam ex historiis, ut dictum est, et alias maxime varias quibus cuicumque inservire posset.

147. Et undenam sancti illi egregii sapientiam didicerunt? Numquid dum versarentur in vicis et in civitatibus, dum vias et semitas peragrarent, dum metas et rhedas currerent? Numquid cum secederent et omni studio indulgerent? Et quomodo homines qui a principio talibus laboribus non institerunt, postea sunt repleti sapientia digna apostolis Dei, et vocem ediderunt tonitru similem, auditam usque ad extremum terræ? Numquid errantes circa compita, libere circumeuntes, forensibus insultantes, oculis et labiis annuentes, quosque non oportebat, inspicientes? Nonne potius libris legendis intenti doctrinam auribus concipientes artes manuales exercendo? Hæc omnia odio habentes pigri homines, non solum quasi super spinas in via vitæ ambulant, secundum eum qui dixit: « Iter pigrorum quasi sepes spinarum [30]; » sed etiam rationem manifeste deponunt; id unum fere didicerunt, et bene norunt demittere fere ad os operiorum sui capitis, in platea ad acquirendam gloriam hominis abscondentis se; et si quæ nugæ offendant, mox attollere et elevare velum nigrum supra frontem, et usque ad verticem ut ore aperto insolescant, et vultum quasi meretricis habeant. Et tunc iste qui oculos demissos figebat, eosdem magnificat ignem spirantes, terribilis videtur, eos accendit, turbat rationem, omniaque agit quibus qui assuefactus est vias non veretur et eas diligit.

148. Quem ergo te vocabimus, o monache? urbanum vel solitarium? hominem spiritualis solitudinis vel tumultus compitorum? habitantem in vicis aut in deserto? Nempe isto nomine, ut reor, siquidem civitatem a te frequentatam bono exemplo evacuasti. Ad extra debebas esse terrenus, et cœlestis in abscondito, quod diligit Pater omnium, Deus: « qui videt in abscondito, et reddit manifesto [31]. » Tu autem assurgis, quasi sidus, et ad terram inclinaris; deprimeris quasi mandragora, aut alia arbor ex-

[30] Prov. xv, 19. [31] Matth. vi 4.

A ματα, δι' ὧν ὡς ἐπίπαν αἱ στρεβλούμεναι συζητήσεις λύονται, ἀποκαθιστάμεναι εἰς ὀρθόν; Εἰς τί σοι χρησιμεύουσι τότε τὰ σὰ πραγματικά; οἷς ὅσαι ὧραι πρισταλαιπωρῶν, ἀφῆς τὴν βιβλιακὴν τριβήν, καὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνάγνωσιν, καὶ ὑπερανερχισμένην, καὶ Θεοῦ ἀπτομένην· οὐ μόνον οὐδὲ ἀναλαμβάνων ἔφεσιν τοῦ τοιούτου καλοῦ, ἀλλὰ καὶ καταγινόμενος τῶν μετερχομένων αὐτό· ἐκείνην μόνην ἀκριβωσάμενος τριάδα κατὰ τὴν σὴν αὔχησιν, τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκύνησιν, καὶ τὸ κελλίον σου, καὶ τὴν τράπεζαν· καὶ οὐκ εἰδὼς, μὴ ἀρκεῖν ταῦτα τῷ κυρίως μοναχῷ εἰς ἀρετῆς ἐντέλειαν, ἀλλὰ προσδεῖσθαι αὐτὸν λίαν πάνυ καὶ γνώσεως. Καὶ οὐ
B λέγω, μόνης τῆς θειοτάτης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπὸ ἱστοριῶν, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ ἑτερόιας δὲ πολυειδοῦς, δι' ἧς ἔχοι ἂν χρηστὸς εἶναι τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

ρμζ'. Ἡ πόθεν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἅγιοι ἐσοφίσθησαν; Ἆρά γε ἀναστρεφόμενοι ἐν κώμαις καὶ πόλεσι, καὶ ἀναμετροῦντες ῥυμοτομίας καὶ στενωποὺς, καὶ τόρμας καὶ ῥεγιῶσιν ἐνδιατρίβοντες; Ἢ ἐγγωνιάζοντες, καὶ παντοίαις συγγινόμενοι ἀναγνώσεσι; Πῶς δὲ οἱ μὴ τὴν ἀρχὴν τοιούτοις ἐπιβεβληκότες ὅλως πονήμασι σοφίας ὕστερον ἐνεπλήσθησαν, πρεπούσης ἀποστόλοις Θεοῦ καὶ ἐφθέγξαντο βροντόφωνα, ἐξικνούμενα ἕως περάτων γῆς; Ἆρά γε πλανώμενοι περὶ ἀμφόδους ἐκεῖνοι, καὶ ῥιμβόμενοι ἄνετα, καὶ διαλοιδορούμενοι τοῖς ἀγοραίοις, καὶ ὀφθαλμοῖς ἐννεύοντες, καὶ μύλλοντες, καὶ τὰς
C ὄψεις διδόντες, οἷς οὐ χρή; ἢ βιβλίοις αὐτὰς ἐπαφιέντες, ἢ γοῦν ἀλλὰ σὺν τῇ ἐξ ἀκροάσεως ὠφελείᾳ προστετηκότες καὶ ἐργοχείροις; Ἃ δὴ μισοῦντες οἱ ἀεργοὶ λογικοὶ, οὐ μόνον ὡς ἐπὶ ἀκανθῶν ἐν τῇ τοῦ βίου βαδίζουσι τρίβῳ, κατὰ τὸν φάμενον ἀκάνθαις ἐστρωμένας εἶναι τῶν ἀεργῶν ὁδοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐξαλογίζονται ἀντικρυς, ἓν μόνον τεχνασάμενοι καὶ εὖ εἰδότες, καθελκύσαι μέχρι καὶ αὐτὸ μικροῦ στόμα τὸ κάλυμμα τὸ τῆς κεφαλῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ δοκήσεως χάριν τῆς κατ' ἐπίκρυψιν· εἰ δέ που παρεμπέσοι φλυαρία βίου, ἀλλὰ τότε ταχὺ ἀναστεῖλαι ἀνασυραμένους τὸ μέλαν παραπέτασμα ὑπὲρ τὸ μέτωπον, ἕως καὶ εἰς αὐτὸν βρεχμόν· ἵνα τάχα γυμνῷ τῷ προσώπῳ θρασύνωνται, ὡς εἰ καὶ πόρνης ὄψιν εἶχον. Ὅτε καὶ ὁ τὰ πρὶν κατώ-
D βλεψ ἐκεῖνος ἀναπετάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥστε καὶ πυρπνόους, δεινὰ ποιεῖ, φλέγων θυμῷ, κυκῶν τὸν σύλλογον, πάντα ὁρῶν, δι' ὧν ἐντρέψας οὐ καταισχυνεῖ τὴν λεωφόρον, ἣν φιλεῖ.

ρμη'. Τί σε τηνικαῦτα προσεροῦμεν, ὦ μοναχέ; ἀστικὸν, ἢ ἐρημικόν; γωνίας ἄνθρωπον πνευματικῆς, ἢ ἀμφόδου πολιτικῆς; κωμοπολίτην, ἢ ἐρημοπολίτην; Ναὶ, οἶμαι, τοιοῦτον, ὡς ἐρημοῦντα τὴν ὑπὸ σοῦ τριβομένην πόλιν μιμήσεως ἀγαθῆς. Καὶ μὴν ὤφειλες ἐπίγειος μὲν εἶναι τὸ φαινόμενον, οὐράνιος δὲ τό γε κρύφιον, τὸ φίλον τῷ κοινῷ πατρὶ, Θεῷ· ὃς βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδίδωσιν ἐν τῷ φανερῷ. Σὺ δὲ ἀλλὰ ὀρθριάζεις μὲν τῷ σχήματι οὐρανοβάμονος δίκην, προσκίνυφας δὲ τῇ γῇ καὶ

προσπέφυκας, ὡσεὶ καὶ μανδραγόρας, ἢ ἄλλο τι δυσέκσπαστον. Ἢ «τῷ Θεῷ» φησιν, ἢ «τῷ μαμωνᾷ.» Ἢ γὰρ ἄλλως; Οὕτω δὲ καὶ ὁ πρὸς ἀλήθειαν μονάζων, ἢ τῷ κόσμῳ πάντως, ἢ τῷ φροντιστηρίῳ. Δυάζεσθαι γὰρ οὐκ ἔστι τὸν ἀληθῶς μονάζοντα.

ρμθ'. Σεμνὸν παρὰ τοῖς πάλαι σοφοῖς ἡ μονάς, διὰ τὸ εἰς ἑαυτὴν ἱστράφθαι, καὶ ἀδιαστάτως ἔχειν· καὶ ἀρχὴ μὲν ἀριθμοῦ τεθεῖσθαι καὶ πληθυσμοῦ αἰτία, μὴ μέντοι καὶ αὐτὴ πολύχροος εἶναι καὶ εὐσχιδής. Διὸ καὶ εἴς τι θεῖον ἐτάσσετο, καὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν συστοιχίας προεκάθητο ἐν τῇ φιλοσόφῳ καταγραφῇ. Καὶ οὕτω μὲν σεμνὸν ἡ μονάς. Ἡ δὲ δυὰς, πρώτη τῶν ἐφεξῆς ἀριθμῶν, διάστασιν μελετήσασα, καὶ οἷον ἀποσχισθεῖσα τῆς ἀρχῆς, καὶ πλήθους κατάρξασα, τόλμα ἐπεκλήθη, οὐ πάνυ σεμνῶς, ἀλλὰ σκωπτικώτερον. Καὶ τοίνυν ἀπ' αὐτῆς καὶ τὴν κακοπάθειαν οἱ τὰ τοιαῦτα σοφοὶ «δύην» ἐκάλεσαν, ὡς τὴν κατὰ σῶμα στοιχειώδη καθ' ἡμᾶς ἑνότητα δυάζουσαν κατά τε τὸ πάσχον καὶ τὸ ποιοῦν. Οὔκουν καὶ τοῖς ἔσω καὶ τοῖς ἔξω μεριστέος ὁ μοναχὸς, ὡς οὕτως ἀντὶ τοῦ ζῆν μονὰξ δυάζεσθαι (ὅπερ οὐκ ἐτάξατο), καὶ ἐντεῦθεν ἀφιλοσόφως διαχέεσθαι εἰς πληθυσμὸν οὐ θεοφιλῆ.

ρν'. Εἰ δ' ἴσως, ὦ μοναστηριακὲ, προφέρεις ἡμῖν εἰς ἀθώωσίν σου ἐκεῖνο τὸ μακαριστὸν, ὡς ἄρα, καθὰ ἡ εὐαγγελικὴ Μαρία, ἡ πρὸς τοῖς ποσὶν ἀεὶ τοῦ Ἰησοῦ, δέεται καὶ δευτέρας τῆς Μάρθας, τυρβαζούσης, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ περὶ πολλὰ οὕτω δυασθήσεται καὶ ἡ μοναχικὴ ἀδελφότης· δός μοι τὴν Μαρίαν ἐνταῦθα, τὴν ἐκλεξαμένην μερίδα, ἥτις ἀγαθὴ οὖσα, οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς· καὶ ἰδὼν αὐτὴν, συγγνώσομαι τῇ κατά σε Μάρθᾳ τῆς τύρβης· ἄλλως γὰρ οὐκ ἄμεμπτον Μάρθαν μόνην εἶναι τὸ φροντιστήριον. Οὕτω πως καὶ ὁ τοῦ Ζακχαίου οἶκος, καὶ ὁ τοῦ μεγάλου Ματθαίου. Ζακχαῖος μόνος ἦν ποτε, καὶ Ματθαῖος μόνος. Ἀλλ' ὕστερον ἀφέντες τὸ τοιοῦτον μονάζον, ἐπλήθυναν ἑαυτοὺς ἀρεταῖς· καὶ τοῦ κόσμου ἀπαναστάντες, ἐκόλλησαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὀπίσω τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔκτοτε πορευόμενοι, ἐπορεύοντο βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν ἐπ' ἀγαθῇ τέλει, ᾧ καὶ προσέσχον, χρυσοῦν θέρος δρεψάμενοι. Οὗ σὺ πῶς ἂν ἐπιδράξῃ, ὁ κατὰ κόσμον μὲν γλίσχρως πονησάμενος τῇ γαστρὶ, καὶ διὰ τοῦτο καταγνοὺς ἐκείνου, καὶ μεταβαλὼν εἰς τὸν κρείττονα βίον, πλεονάσας δὲ ἐκ τῆς τότε πονηρεύμασι; Τί κερδαίνεις μοναχὸς τῆς μετατάξεως, τῆς προτέρας ὢν τάξεως; Σύμφορόν σοι στραφῆναι εἰς τὸν πρώην ἔμετον, καὶ ὀλίγοις κακοῖς ὑπεύθυνον εἶναι, ἢπερ τῷ καθαρείῳ ἄσμηκτον.

ρνα'. Δός μοι τὸν ὠφελούμενον ἐκ τῶν σῶν μοχθηριῶν. Ἆρά γε τρέφεις ἀσκητὰς πατέρας; Καὶ ἁγίοις ἐκείνοις οὖσι μοχθεῖς, αὐτὸς χορηγῶν; Καὶ οὕτω μερίτης αὐτοῖς γίνῃ τοῦ καλοῦ, καθὰ καὶ ἡ ὑμνουμένη Μάρθα τῇ Μαρίᾳ; Καὶ μὴν ἐν τῷ κατά

A tractu difficilis. Aut Deo, inquiunt, aut mammonæ. Quid enim aliud? Eodem modo vere monachus vel mundo totaliter, vel monasterio. In duas partes enim scindi non potest verus monachus.

149. Sacrum aliquid apud veteres philosophos erat unitas, quia in se ipsa sistit, nec habet divisionem; ea principium numerorum ponitur, causa multitudinis, nec tamen multicolor est, aut divisibilis. Ideo habetur ut aliquid divinum, in serie bonorum primo statuitur a scriptoribus. Sic sacra erat unitas. Duo autem, primus subsequentium numerorum, divisionem significans, quasi separata a principio, multitudinis initium, audacia vocabatur, non plane serio, sed quasi ridendo. Exinde miseriam B philosophi dixerunt duplicem, quasi primæva corporis nostri unitas in duas partes scinderetur, in pati, et in agere. Neque ergo rerum externarum et internarum particeps esse debet monachus, ita ut pro vita unica duplicetur (quod non promiseram), et deinde in multitudinem Deo odiosam irrationabiliter diffundatur.

150. Si autem ut justificeris, o monache, hanc beatitudinem nobis profers, nempe Mariam illam evangelicam, quæ semper ad pedes Jesu sedebat, eguisse Martha secunda se turbante, non circa unum, sed «circa plurima»[33], et eodem modo in duas partes C dividendam esse monachorum fraternitatem; da mihi extemplo hanc Mariam, quæ partem elegerat bonam, non auferendam ab ea; quam cum videro, Marthæ tuæ turbationem condonabo: aliter enim Martha sola monasterium non erit absque vituperatione. Sic aliquomodo Zachæi domus, et magni Matthæi, solus erat aliquando Zachæus. Solus et Matthæus. Postea autem cum hanc solitudinem reliquissent, virtutibus seipsos repleverunt, et assurgentes e mundo animas suas Deo agglutinaverunt, extraque euntes ibant mittentes semina sua in finem optimum, quem consecuti sunt accepta messe aurea. Quem qua ratione tu obtinebis, qui in mundo vix ventri laborasti, eoque ob hanc cau- D sam condemnato, in meliorem vitam transiisti, quique exinde malis artibus major effectus es? quid monachus a conversione, a prima conditione lucraris? Melius tibi erat ad priscum vomitum reverti et parvis malis obnoxium esse quam accedentem ad vitam impollutam sordes non extersas trahere. βίῳ προσβάντι ῥύπον διὰ κακοπραξιῶν ἐπισύρασθαι

151. Da mihi hominem de tua malitia proficientem. Nutrisne patres ascetas? Et hi cum sint sancti, tu dux eorum malignus es? Sicrine bonorum eorum es particeps, ut Mariæ Martha prædicta? Vide ergo in torrente qui juxta te est; si quis

[33] Luc. x, 41.

sollicite fodiens metallicum pulverem lavat, paleas brevis auri aut argenti obscuri eligit, et reliquum metallum, particulas æreas vel aciei atoma non adducit ad lucem, omnia vero grana projiciuntur. Cur autem alia atque isti fratres non agis, et tuos labores inter indigentes non dividis? Et quam multis indigentibus facile et large dividis, qui non solum mendicos ad ditandum, sed etiam, ubi possibile est, rapis sub prætextu œconomiæ monasterii? Qui semper colligis, et nunquam dividis, ut imperat Deus monachis magnæ civitatis, solis, ut videtur, et quibusvis alibi eorum similibus. Huic enim loquenti vos non obtemperatis.

A σι χειμάρρῳ εἴ τις ἐπιμελῶς ἀνορύσσων ἀποπλύνῃ τὸν χοῦν μεταλλευτικῶς βραχύ τι ψῆγμα χρύσειον ἢ ἀσήμου ἀργύρου ἐκλέξεται· τὸ δὲ λοιπὸν τῆς μεταλλείας μήποτε οὐδὲ χάλκεα παραυγάζει ψηγμάτια ἢ σιδηρᾶς ἀτόμους· ἀλλὰ τὸ πᾶν ψαμμία εἰσὶν ἀπόβλητα. Τί δὲ ἄλλα τοιούτοις μὲν ἀδελφοῖς οὐ πονεῖς, μεταδίδως δὲ τῶν σῶν πονημάτων τοῖς ἐνδεέσι; Καὶ ποίοις ἐκείνοις ἀπραγματεύτως ἐνδαψιλεύῃ πένησιν, ὁ μὴ ὅτι γε μεταιτῶν τὰ εἰς πλουτισμὸν, ἀλλ' εἴ που δυνατὸν, καὶ ἁρπάζων προφάσει τῶν τῆς μονῆς; καὶ ἀεὶ τοῦ συνάγειν ὢν, οὐκέτι δὲ καὶ τοῦ σκορπίζειν, ὡς ἐπιτάσσει ὁ Θεὸς τοῖς μεγαλοπόλιταις μόνοις, ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς, ὅσοι ἄλλοθί που κατ' αὐτούς. Ὑμεῖς γὰρ αὐτῷ διαλαλοῦντι κωφεύετε.

152. Si tamen, o prælate, concedendum est monachos circa plurima turbari posse, et debere in mundo conversari; quam ob causam tu manu propria istum laborem suscipis, cum alios habes operarios? Cur ipse non instas iis rebus, quarum sollicitudo a Deo tuis credita est, et apostolos vulgo ministraturos non mittis? Sed frequenter cum eis egrederis, ut centurio; et monachis nonnullis ad sequendum in acie extrema ordinatis, aliis autem ad caput præpositis, ipse medius agis triumphum? et vias præteriens januas effringis? Si potentium, forte gloriosum esset, sed privatorum plerorumque, et minime procerum. Quarum cum velum externum reductum fuerit, multa juga in limine manentia ascetam intus esse indicant, spiritualiaque peragere. Num ignoras maxime invium esse quemlibet ascetam, et ideo turbæ invium, sed difficile obvium? Qui si quando exire cogitur, metuit maxime ne inter delicias triumphet, circuitum quibusdam tenebris involvit, ne a mundanis videatur, qui cœlestis esse præsumit. Cur ergo (ut loquar majora), cum magno Deo promiseris, similibus operibus non sanctificaris? et isto modo celebratus, et factus insignis, non trahis discipulos, allicisque magno fune, scilicet vinculo charitatis? ita ut necesse non sit te ad alios exire, sed ipsi ad te alliciantur ex admiratione, te invocent cum studio dicentes: « Quando veniam et apparebo ante conspectum [23] divi monachi? » ἄλλους φοιτᾷν, ἀλλ' ἐκείνους ἐπὶ σὲ ἥκειν ἁγιασμοῦ χάριν, καί που καὶ ποτνιᾶσθαι, λέγοντας ἐπιθυμητικῶς· « Πότε ἥξω, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ ἐνθέου μοναχοῦ; »

B χρῆναι τυρβάζειν τοὺς μοναχοὺς ἐπὶ πολλοῖς, καὶ κοσμικῶς ἀναστρέφεσθαι· τί δή ποτε σὺ αὐτόχειρ ἀναδέχῃ τὸν τοιοῦτον κάματον, ἄλλους ἔχων καματηρούς; Τί δὲ μὴ αὐτὸς μὲν προσέχεις, οἷς χρεὼν προσανέχειν τοὺς κατὰ σὲ θειότερον, ταῖς δὲ τύρβαις ἀποστόλους πέμπεις διακονήσοντας; ἀλλὰ συχνὰ προερχόμενος ἅμα ἐκείνοις, ὡς οἷα καὶ φαλαγγάρχης, καὶ τοὺς μὲν τῶν μοναχῶν οὐραγοὺς ἔπεσθαι τάξας, τοὺς δὲ ὡς εἰς στόμα προβαλλόμενος, μέσος αὐτὸς πομπεύεις; καὶ προφορούμενος τὰς ὁδοὺς, θύρας ἐκτρίβεις; Καλὸν μὲν ἴσως, ἐὰν δυναστευτικάς· πλὴν ἀλλὰ τὰς πλείους ἰδιωτικὰς, καὶ οὐδὲ ἐπισήμους· ὧν τῆς ἔσω αὐλαίας ἀποτεινουμένης, τὰ πλείω τῶν ὑποζυγίων θύραζε μένοντα καταμηνύουσιν ἔσω εἶναι τὸν ἀσκητὴν, καὶ καταρτίζειν τὰ πνευματικά. Οὐκ οἶδας, ὅτι ἀπρόσιτος ὡς ἐπιπολὺ ἅπας ἀσκητὴς, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἀπρόσιτος τοῖς πολλοῖς, ἢ δυσπρόσιτος; Εἰ δέ ποτε καὶ προΐεναι χρὴ τὸν τοιοῦτον, ὀκνεῖ πάντως ἐκεῖνος θριαμβεύειν ἀδρότερον, τιθέμενος τῇ ἐντροπῇ ἀποκρυφήν τινα, μὴ καὶ βλέποιτο τοῖς τοῦ κόσμου ὁ τὴν πρόθεσιν ὑπερκόσμιος. Διατί δὲ (ἵνα τι καὶ μεῖζον εἴπω), μεγάλα ὑπεσχημένος τῷ Θεῷ, οὐκ ἐνθεάζεις ταῖς πράξεσι κατ' ἐκεῖνα; καὶ οὕτω καταμηνυθεὶς καὶ ἐξάκουστος γεγονὼς, ἐφέλκῃ τοὺς μανθάνοντας ἐπισπώμενος ἐν σχοινίῳ μακρῷ, τῷ κατ' ἀρετὴν δηλονότι; ὡς ἐντεῦθεν μὴ ἀνάγκην εἶναί σε παρὰ τοῖς

C

153. Sed ad quid ista dicere hominibus quos esset utilius extra cœnobium degere, quam intra remanere? Exinde enim emissi licentiam nihil omnino agendi censentur habere. Aliquid tamen videntur agere, si non aliud, saltem nudantes pedes, atque sensibus late percipientes; in asceterio autem dum remanent, quasi manibus et pedibus careant, omnino otiosi usque ad mortem perseverant. Litteras quidem non noverunt, cum plerique ex officinis veniant, aut aliam artem exercuerint; et non dico de quibuscumque, sed et de peritioribus artificibus; multi compitorum etiam sunt incolæ, ita ut neque librorum casulas ad acquirenda spi-

D ρνγ'. Τί δ' ἄλλα ταῦτα λέγω ἀνθρώποις, οὓς μᾶλλον συμφέρον ἦν ἔξω τοῦ φροντιστηρίου διατρίβειν, ἢπερ ἔνδον μένειν; Προενηναγμένοι μὲν γὰρ ἐκεῖθεν, ἀδειάζειν δοκοῦσι τοῦ πάντη ἀργεῖν. Καί τι φαίνονται ποιεῖν, εἰ μηδὲν ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας γυμνάζοντες, καὶ ταῖς αἰσθήσεσιν εἰς πλατὺ ἐνεργοῦντες· τοῦ δὲ ἀσκητηρίου ὄντες, παντελῶς ἄπρακτοι ἀποκαρτεροῦσιν, ὡς εἰ καὶ ἄχειρες ἦσαν καὶ ἄποδες. Γράμματα μὲν γὰρ οὐκ οἶδασιν, ἐξ ἐργαστηρίων οἱ πλείους ἥκοντες, καὶ ἄλλως ὅτι χειρώνακτες ὄντες· καὶ οὐδὲ οἱ τυχόντες, ἀλλὰ ἐπιστήμονες βάναυσοι· πολλοὶ δὲ καὶ τριόδων τρίβωνες· ὥστε οὔτε περιβλεψις ἐν αὐτοῖς βιβλιακοῦ ἐδαφίου εἰς

[23] Psal. XLI, 3.

ἐμποριαν πνευματικὴν, οὔτε ἀκρόασις ἀναγνώσματος ἱεροῦ, πλὴν εἰ ἄρα ἐν καιρῷ κοινοβιακῆς ἑστιάσεως· ὃ καὶ φαίης ἂν ἐπιτραπέζιον εὑρίσκειν ἔδεσμα, ὡς οἷα τοὺς λόγους οὕτω τοῦ Θεοῦ ψωμιζόμενος.

A ritualia circumeant, neque audiant sanctam lectionem, nisi forte cœnæ communis tempore, quem cibum diceres mensis apponi, velut si verba Dei frusta resecentur.

ρνδ'. Καὶ ἔστι μὲν καλὸν καὶ αὐτὸ παρά γε τοῖς καὶ μανθάνειν ἐθέλουσι καὶ ἀναμιμνήσκεσθαι, ἵνα εἴη μεῖζον κἀνταῦθα τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον· σὺ δὲ ἀλλὰ παροιμιακόν τι ζῶον ἀκούεις λύρας ταύτης πνευματικῆς, ὑπερηχῶν τὴν ἡρεμαίαν ἀνάγνωσιν τῷ τε κόμπῳ τῶν μασημάτων, καὶ οἷς τὰ πολλὰ καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ βλοσφημεῖς, καὶ μάλισθ' ὅταν σπανίζῃ ἑταιρίας τὸ ἑστιατόριον. Φίλων γάρ τοι παρατετυχηκότων, βαθεῖα νηνεμία κοσμεῖ τὴν τράπεζαν, τῆς δεσποίνης ὑποκρίσεως διοικονομουμένης τουτὶ τὸ καλόν. Οὔτε τοίνυν, ὅπερ ἔφαμεν, ἀνάγνωσις ἐν τοῖς ἀνατεταγμένοις μοναχοῖς, οὔτε καλῶν ἔργων ἐπιβολὴ, ὧν ἀπέχουσι τὰς χεῖρας ὡσεὶ καί τινος μιάσματος· τάχα που καὶ εὐλαβῶς ἔχοντες ἀκκισμοῦ λόγῳ ἢ σικχασμοῦ, μὴ καὶ δυσγενὲς εἴη καὶ ἀτιμοποιὸν μοναχοῖς τὸ ἐν δέοντι χειρουργεῖν. Κἀντεῦθεν ἀργολογίαι πολιτεύονται παρ' αὐτοῖς, ὧν οὐδὲν κέρδος πνευματικόν. Καὶ τοῦτο μὲν ζωϊκώτερον, ἐπεὶ καὶ ζώοις ἀλόγοις τὰ τοιαῦτα ἐμπέφυκε. Καὶ αὐτὰ γὰρ μηδέν τι πεφυκότα διαπράττεσθαι, οὕτω πως διατίθενται. Ἄδουσι μὲν γὰρ, ὅσοι τῶν ὀρνίθων εὐφυῶς ἔχουσιν. Ὅσα μὴ τοιαῦτα, ἢ κλάζουσιν, ἢ κρώζουσιν, ἢ στρουθίζουσιν, ἢ ἄλλως ἠχοῦσι· βρυχῶνται δὲ ἕτερα, καὶ μυκῶνται ἄλλα. Τὰ πάντα δὲ διακινοῦνται πρὸς ὄρεξιν ἀργοφωνίας τινὸς, εἰ οὕτω χρὴ ὀνομάσαι. Οἷς ὁμοίως ἀργολογοῦντες καὶ οἱ ἀεργοὶ μοναχοὶ, μικρόν τι ποιοῦσι κακόν. Ἀλλ' ὅτε τις τῶν ἁπάντων τολμήσει μὴ ἐπαινεῖν τοὺς τοιούτους ὡς καὶ ἁγίους, καὶ λογίους, καὶ θαυματουργοὺς, μηδὲ κατατείνῃ ῥήσεις μακρὰς ἐγκωμίων ἐπ' αὐτοῖς — ὦ τῆς ἐνταῦθα λοιπῆς ἀργολογικῆς ἐπεξελεύσεως, ὦ τῶν θυμομαχιῶν, ὦ τῶν ἀντιλογιῶν! μᾶλλον μὲν οὖν, ὦ των πολέμων, ὦ τῶν συρραφῶν, ὦ τῶν καταγραφῶν! Οὐδ' ἂν βασιλεὺς βλασφημούμενος, οὕτως ἐπεξελεύσεται, οὐδ' ἂν Θεὸς αὐτός. Οὕτως ἐπειχεῖς οἱ μοναχοὶ, μοναχοὶ, ὡς ἐτάξαντο· οὕτως ἡσυχοι.

B Apud prædictos monachos, ut diximus, neque lectio, neque bonorum operum exercitatio, a quibus velut a sordidis rebus manus amovent; haud scio an timentes, quasi cum simulatione et fastidio, ne sit indecorum et monacho indignum ubi opus est manus admovere. Hinc vana sermocinatio, e qua nullum lucrum spirituale, apud eos frequentatur. Hoc autem et animalibus convenit, quibus ratione carentibus natura illud inditum est. Ea enim ad agendum nihil ordinata, isto modo disponuntur. Canunt aves, quæcunque ad id idoneæ sunt, dum omnia alienæ speciei animalia vel clangorem, vel crocitum, vel pipatum, aut aliam vocem edunt; alia fremunt, mugiunt alia; universa ad vanam quamdam garrulitatem excitantur, si hoc nomine utendum est. Ad quorum exemplum monachi otiosi C vana loquentes, malum quoddam parvum operantur. Ubi ergo nonnulli de turba istos de sanctitate, aut de intelligentia aut de miraculis audent non laudare, nec longos laudis sermones ad eos protendere: O vanam locutionem clamant, et ultionem! o bellum acre! o injurias! vel potius o prælia, o dolos, o detractiones! Neque rex conviciis appetitus, neque ipse Deus ulciscitur. Sic modesti monachi, monachi sicut destinaverunt, sic tranquilli.

ρνε'. Τί δὲ ἄρα καὶ βούλει, ὦ μοναχέ; Μακαρισθήσῃ εὐκαίρως; Ναὶ, φησί. Πατὴρ γάρ εἰμι· πατρὶ δὲ ἀντιλέγειν υἱοὺς οὐκ ἔξεστι. Καὶ μὴν, ὦ κατὰ σὲ πάτερ, δέδοται καὶ υἱῷ, εἰ μηδενὸς ἑτέρου κακουργήματος, παρανοίας γοῦν ἁλίσκειν τὸν γεινάμενον. Εἰ γοῦν καὶ σὺ παρὰ τὸν μοναχικὸν κανόνα πράττων παρανοεῖς, καὶ οὕτω παρανομεῖς, τί δυσχεραίνεις τὴν ἐπὶ παροινίας γραφήν; Ἔοικας δὲ ἄρα τοὺς αἰτιωμένους παρακρούεσθαι, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀρχιερέως μέμψιν ἐκφύγῃς, τοῦ μείζονος πατρὸς ἢ κατὰ σὲ, τοῦ εἰς τύπον Θεοῦ. Λέγω δή σοι τολμήσας, ὡς εἰ μὴ ὁ ἐπίσκοπος, τίς ἄρα ἕτερος θαρρήσει πρὸς σὲ λαλῆσαι; Ποῖος δὲ κανὼν ἀφίησί σε ἀδέσποτον, ἀκυρίευτον, ἄναρχον, ἀκέφαλον, ἀνεκλόγιστον, ἀλογοπράγητον; Οὐδὲν ἔθνος ἀβασίλευτον· οὐκοῦν οὐδέ τις λαὸς Θεῷ κεκληρωμένος ἄναρχός ἐστιν. « Ἐξ ἄρα δή τι ἔπειτα Θεὸς φρένας ὤλεσεν, » εἰ οὕτως ἀλλοφρονεῖς· ὃ; ἀξιῶν πάντοθεν ἀνεξέταστος εἶναι,

D 153. Quid vis igitur, o monache? Libenter magnificaberis? Utique, ait. Pater sum, et patri filios contradicere non licet. Sed, qui patrem te jactas, conceditur filio patrem de insania arguere, si non de alio quocunque vitio. Quoniam ergo contra monachicum canonem agens insanis, et sic peccas, quid accusationem insaniæ fers impatienter? Accusatores repellere videris, ut convicia pontificis magni patris, vel, juxta te, ejus qui locum Dei tenet, effugias. Ego autem tibi fidenter dico: Si non episcopus, quis alius tecum loqui audebit? Quodnam jus relinquit te sine magistro, sine domino, sine principio, sine capite, sine ratione, sine ordine agentem? Nulla gens rege caret; idcirco nec populus Deo consecratus sine duce erit. Ex hoc intellectum Deus abstulit, si isto modo mentem alienas, qui cum ex nulla parte velis observari, simile aliquid agis, quasi recusaret aurum cum

154. Istud etiam bonum est cupientibus discere et meminisse, licet opus secundarium primo majus sit. Tu autem vile quoddam animal bene notum, audis longe diversa ab ista lyra spirituali; lectionem modestam strepitu convivii opprimis, et frequentibus blasphemiis ad mensam, præsertim cum sodales e cœnaculo absunt. Amicis enim adstantibus, mensam decorat altum silentium, hoc bonum ministrante et docente hypocrisi magistra.

a-re mixtum, ideoque impurum, probationem per ignem. Hoc autem neque patriarchicum caput effugit ipsum; sed certo tempore ab eo pro quibus oportebat ratio poscitur. Et ipse Deus cum bonitate rationem reddens, homines sibi amicos sustinet interrogantes: Quare, Domine, hoc et istud agis? ut deinde convincat. Aliquando etiam misericorditer conversus ad eorum placita inclinatur.

A ὁμοιόν τι ποιεῖς, ὡς εἰ καὶ τι χρυσίον ὑπόχαλκον καὶ οὕτω κίβδηλον ἐθέλει παραιτεῖσθαι τὴν διὰ πυρὸς δοκιμήν. Καὶ μὴν αὐτὸ οὐδὲ πατριαρχική τις διαφυγγάνει κεφαλή, ἀλλ' ἐν καιρῷ λογιστεύεται καὶ αὐτή, δι' οὗ ἐχρῆν. Καὶ Θεὸς δὲ αὐτὸς ἀνέχεται ἄλλως, ἐπιεικῶς λογιστεύων, ἀνθρώπων θεοφιλῶν καὶ πυνθανομένων· « Τί ὅτι, Κύριε, τάδε καὶ τάδε ποιεῖς; » Καὶ οὕτως ὑπομένει ἐπανερωτῶντας δῆθεν εἰς ἔλεγχον. Καί ποτε κατακαμπτόμενος ἐλεημόνως, ποιεῖ τὰ εἰς παράτητα.

156. Tu autem vere maximus es, major omni ratione reddenda, et idcirco super Deum ipsum elevatus, qui plane remis apostolice observari. Talis cum sis, quid a principio cum in tonsura rationes, interrogationes et quæstiones audires, cor tuum valide non confirmasti, nec consilio potenti restitisti interrogantibus frequenter, ne simul progredientes te in retia ineluctabilia et molesta inducerent: sed tam facile subiisti, et nulla re objecta spopondisti? Quia ergo a principio humiliari concessisti, in posterum audi profutura licet invitus, convincere, esto sapiens, secundum consilium Salomonis. Ama te integrum esse, si non ut Prometheus (17), saltem quasi Epimetheus.

ρνς'. Πάνυ γοῦν σὺ μέγας οὕτω, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν λογοπραγίαν, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέρθεος, ἀποπροσποιούμενος πάντη πάντως τὸ ἐφορεύεσθαι ἀποστολικῶς. Εἰ δὴ τοιοῦτος ἦσθα, τί δὴ τὴν ἀρχὴν, ὅτε χειρόμενος λογοπραγίας εἶχες, καὶ ἐρωτήσεις, καὶ πύσματα, μὴ ἐσφιγξας τὴν καρδίαν σου στερρῶς, καὶ ἰσχυρογνωμονήσας ἀντέστης τοῖς πολυπράγμοσιν ἐρωτηματικοῖς, μὴ καὶ συνελαύνοντες καταχλείσωσι καὶ σὲ εἰς ἀπορίων λίνα δυσδιάφυκτα· ἀλλ' οὕτως ἀπραγμόνως ὑπεῖξας, καὶ κατέδου, ἀντιφωνήσας μηδέν; Ὅτι γοῦν ὑπέμεινας ταπεινωθῆναι τὰς ἀρχὰς, ἄκουε τοῦ λοιποῦ καὶ ἄκων τὰ συνοίσοντα, καὶ ἐλέγχου, καὶ γίνου σοφὸς, καθὰ ἡ Σολομώντειος ὑποθήκη βούλεται· καὶ ἀγάπα, οὕτω διορθούμενος, εἰ καὶ μὴ κατὰ Προμηθέα, δι' Ἐπιμηθέως γοῦν.

157. Memento ergo multa irrationabilia animalia clamoribus admonita, cum errant, corrigi. Quanto magis id homo cupiet, et quæret, et cum invenerit beatus erit! De hoc sexcenta exempla licet aliunde quoque colligere; satis erit quod sequitur. Ferunt Maurorum mulieres, cum leones circa pagum aliquem errant, viris absentibus (abundat enim istis feris Maurorum regio), injuriis et conviciis impetere solitas esse. Quid ergo leo regius, adeo egregius, non erubescit, ad personas non validas venire, quibus nec robur manuum, nec aliquid virile est? Quibus auditis dicunt leonem rubore affici, quasi inspirante natura rationabili, verecunde se convertere, atque ad propria reverti nihil mali inferentem. Cur ergo tu leo esse adversus mundanas passiones edoctus, non modo velum pudoris ori tuo non imponis, cum solitam modestiam relinquis, cum ad mundum transfugis, et ob hanc causam corriperis, sed etiam rugiens ut leo objurgantes proteris, et vis dilaniare? Didiceras tamen injurias injuriis non repellere, et mala patiens non minari.

ρνζ'. Ἐνθυμήθητι ἐν τούτοις καὶ, ὡς πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ζώων ἐγκροζόμενα, ὅτε σφάλλονται, ἀνορθοῦνται. Τῷ παντὶ δὴ πλέον ὁ ἄνθρωπος καὶ ποθήσει αὐτὸ, καὶ ζητήσει· καὶ εὑρὼν εὐφρανθήσεται. Καὶ ἦν μὲν ἐνταῦθα ἐπιλέξασθαι ἡμᾶς ὁμοιότητα μυρίαν πράγματος καὶ ἄλλοθεν· ἀρέσκει δὲ ὅμως τὸ προτεθησόμενον. Ἱστοροῦνται Μαυρούσιαι γυναῖκες, ἐπειδὰν περί τινα κώμην ἐκεῖ που ἐπιχωριάσωσι λέοντες, μὴ παρόντων ἀνδρῶν (πέπληθε δὲ θηρίων τοιούτων τὸ Μαυρούσιον χλίμα), ἐπιλαλεῖν αὐτοῖς ἐθάδι γλώσσῃ ὀνειδισμοὺς, καὶ τὸ ὀνειδος· « Τί δή ποτε ὁ βασιλεὺς λέων, ὁ οὕτως ἀξιωματικὸς, οὐκ ἐντρέπεται, παρὰ πρόσωπα ἥκων μὴ ἀξιόμαχα, οἷς οὔτε ῥώμη χειρῶν, οὔτε ἄλλο τι μετὸν ἀνδράσι; » Καὶ ὁ λέων ἀκούων, αἰδεῖται, φασὶ, καθ' ὑποβολήν τινα φύσεως ἐλλόγου, καὶ κατακύψας αἰδημόνως, ἐς τὰ οἰκεῖα ἦθη παλινοστεῖ, μηδέν τι δράσας δυσγενές. Τί οὖν μὴ καὶ σὺ, ὁ κατὰ παθῶν κοσμικῶν λέων εἶναι ἀποταχθεὶς, οὐ μόνον οὐ προΐσχῃ τοῦ προσώπου πρόβλημα αἰδοῦς, τῆς ἐθάδος ἡσυχίας ἀπανιστάμενος, καὶ διαβαίνων εἰς τὰ κοσμικὰ, καὶ ὀνειδιζόμενος δι' αὐτό; Ἀλλὰ καὶ βρυχώμενος ἐγκραγόντα σοι; Καὶ μὴν οὐ μόνον λοιδορούμενος λέοντείων ἐπεμπηδᾷς, καὶ διασπαράττειν βούλει τὸν τετύπωκας, οὐκ ἀντιλοιδορεῖν, ἀλλὰ καὶ πάσχων, μηδὲ γοῦν ἀπειλεῖσθαι.

158. Ecce librum regulæ: accipe, lege, et condemna teipsum. Cum absque pudore agis, o monache, cogita mortuum te impudentem esse. In tonsura enim mortuus es. Cum conviciaris, memento inter muta redactum blasphemias te proferre: non edoctus es sic loquacem esse. Desine igitur

ρνη'. Ἰδοὺ τὸ βιβλίον τῆς συνταγῆς, καὶ λαβὼν ἀνάγνωθι, καὶ κατάγνωθι σεαυτοῦ. Ὅτε ἀναισχυντεῖς, ὦ μοναχὲ, νόμιζε, ὅτι νεκρὸς ὢν ἀναιδεύῃ. Τέθνηκας γὰρ ἐν τῷ κείρεσθαι. Ὅτε καταλαλεῖς, ἐννόει, ὅτι ἐν ἀφώνοις τεταγμένος, διαρθροῖς βλασφημίαν. Οὐ γὰρ ἐτύπωσας οὕτω λάλος εἶναι. Διὸ

(17) Prometheus et Epimetheus, ambo Jovis filii. Ferebant Prometheum res ante eventum prævidere; Epimetheum non nisi præterita noscere; unde derivantur Græca nomina. Addebant etiam ab illo cautos et sapientes homines, insanos vero et imperitos ab hoc fuisse creatos.

ἄρε; τοιαῦτα τερατουργεῖν ἐπὶ σοὶ, μὴ καὶ παροργίσῃς τὸν ὡς ἀληθῶς ὕψιστον θαυματουργόν. Στέρνα τύπτειν τέταξαι τὰ σὰ ἐπὶ μετανοίᾳ, οὐ μὴν κατὰ καρδίας τύπτειν τοὺς μικρὰ ἢ οὐδὲν αἰτίους· δάκρυα καταῤῥέειν ἐπὶ μεταμέλῃ τῷ ἐφ' ἁμαρτίαις, οὐ μὴν τυραννεῖν εἰς δάκρυα· ψάλλειν, οὐ κατακράζειν· ὀρθοστάδην ἄϋπνος ἐντυγχάνειν Θεῷ, οὐ μὴν ἐπ' ἀμφοτέραις χωλεύειν ἰγνύαις ἁμαρτητικῶς· γόνυ κλίνειν ἐπὶ προσευχαῖς, οὐ κατακλᾶν σκέλη δίκην ἱματοῦ· ὁποῖα καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς βλέπομεν. Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου παρακλείτωσαν τοὺς ὑπὸ σὲ, καὶ λοιποὺς δὲ ἄλλους, ὅσους ἐξισχύεις· μὴ παρακλινέτωσαν δὲ τῆς ζωῆς φοβερώτερον. Ἀγκαλίζου χερσὶν εἰς πνευματικὴν χαρμονήν· μὴ σφίγγε εἰς πνιγμονήν.

ρνθ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κοινῶς πρός τε τοὺς μεγαλοσχήμονας καὶ τοὺς μὴ κατ' αὐτούς. Τοῦ λοιποῦ δὲ ἰδίᾳ καὶ τοῖς μήπω ἀπογραψαμένοις τὰ τελεώτατα ὁμιλητέον διὰ βραχέων εἰς μόνην ἀνάμνησιν· οὐ γὰρ οἶμαι ἀγνοεῖν οὐδ' αὐτοὺς, ἅπερ ἀκούσονται. Καὶ τέως παρεκθετέον τὴν τοῦ μοναχοῦ κλῆσιν, ὅ τί ποτε βούλεται. Ἤρεσε τῇ κατὰ σοφίαν ἀκριβείᾳ τὸ μόνον καὶ τὸν μόνον καὶ τὴν μόνην νοεῖσθαι μὲν καὶ ἄλλως ὁμωνυμίας νόμῳ, λέγεσθαι δέ ποτε καὶ πρὸς τὸ συζυγοῦν τῷ ἄρτῳ εἰς τροφῆς ἀρτίωσιν. Οὕτω καὶ μόνος χιτὼν τινι πρόσεστιν, ὅτε ἀσυνδύαστός ἐστιν ἑτεροίᾳ περιβολῇ, ἧς παρούσης ὡς ἓν τινι συζεύξει οὐκέτι μεράνωται ὁ χιτών. Τῷ δ' αὐτῷ λόγῳ καὶ μόνην ἔχειν λέγεταί τις χλαῖναν, ὅτε τῆς ἐπιλοίπου συζυγίας, εἴτ' οὖν συστοιχίας, αὐτὴ διέσταται. Τὸ δὲ ὅμοιον θεωρεῖται καὶ ἐπὶ μυρίων ὅσων ἑτέρων.

ρξ'. Οὗτος δὴ ὁ λόγος ὁ κατ' ἔννοιαν, ὦ μοναχὲ, ὅστις ποτ' ἂν καὶ εἶ, καὶ τῇ σῇ ταύτῃ κλήσει ἐγκάθηται. Τοιούτου τοίνυν οἷα καί τινος θεμελίου ὑποβεβλημένου σοι, ἀναμνήσομέν σε μετὰ βραχὺν λόγον, ὡς οὐ κατ' αὐτὸν οἰκοδομεῖς, ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ θεμέθλῳ ἀνακόλουθόν σοι τὸ παρύψωμα. Ὁ γὰρ ἀποστολικὸς μοναχὸς, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, μόνος, οὐδὲν ὀφεῖλει ἔχων ἄλλο ζῇν, εἰ μὴ ἑαυτὸν, δίχα δηλαδὴ συζυγοῦντος τῇ κατ' ἄνθρωπον ζωῇ ἅπαντος πράγματος, οἷον ἄτερ πήρας καὶ βαλαντίου, τῶν καὶ ἀχρειωδῶν καὶ μοχθηροτάτων· εἰ καὶ τοῖς ἀφελεστέροις ἐν σμικρῷ τίθεται ἡ τῆς τούτων ἀποχῆς παραγγελία. Τῷ βαλαντίῳ μὲν ἐνταῦθα ὁ θησαυρὸς συνεκβέβληται, τῇ πήρᾳ δὲ ὁ λοιπὸς χρηματισμός· σάκκος γάρ τις καὶ ἡ πήρα. Τῷ δὲ σακκίῳ δοχεῖον ἅπαν συνεπινοεῖται χρηματιστικόν. Ἐπίκειται οὖν καὶ σοὶ χρέος, ὦ εἰσαγωγικὲ μοναχὲ (ἀπὸ σοῦ γὰρ τό γε νῦν ἄρχομαι), γεγυμνῶσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ χρῆναι τὸν μοναχὸν ἑαυτὸν καὶ μόνον ἔχειν. Γεγυμνῶσθαι δέ φημι οὐ τὸ περιεστάλθαι μηδέν τι ἐς ἀναβολὴν, διατεθειμένον Βραχμᾶνος δίκην γυμνοσοφιστοῦ, κατὰ τὸν πεσόντα ἐκ κοιλίας ἄρτι πρώτως μητρικῆς (ἃ δή ποτε ἀγαθὸν καὶ ἡμετέροις ἁγίοις Πατράσι θαυμασίως ἐλέλαμψεν), ἀλλὰ τὸ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἀρκεῖσθαι, καὶ μηδέν τι περικεῖσθαι, λόγῳ δηλαδὴ περιττότητος. Τὸ δὲ οὕτω περιβεβλῆσθαι

A ista prodigia in te operari, ne ad iracundiam provoces excelsum miraculorum artificem. Pectus tuum per pœnitentiam percutere es informatus, non autem cor transfigere parva aut nulla delinquentium; lacrymas effundere ex peccatorum dolore, non opprimere usque ad lacrymas; psallere, non clamitare, rectum et vigilem Deo adstare, non ambobus cruribus claudicando incedere; genua flectere ad orandum, non crura, more latronis, rumpere; quæ omnia apud nos frequenter videmus. Virga tua et baculus tuus consolentur subditos tuos et alios quoscunque poteris, ut quiete vivant. Manibus amplectere ad manifestandam spiritualem lætitiam, non stringe ad suffocandum.

B 159. Hæc omnia in communi ad monachos magni indumenti, et ad alios non similes dicta sint. Reliqua autem iis qui perfectionem nondum spoponderunt, privatim, paucis verbis, ad solam recordationem proferenda sunt: eos enim dicenda ignorare non arbitror. Antea autem exponendum est nomen monachi quid significet. Placuit exquisita sapientibus has voces solummodo, solum, solitudinem pro diversis intelligi, quasi homonyma, et usurpari indifferenter, sicut panis pro conficiendo cibo. Eodem modo unica tunica est alicui, cum vestimento alteri non jungitur, quo admoto, veluti quadam in unione, unica jam non est tunica. Eadem ratione unicum pallium dicitur aliquis habere, cum a reliquis conjunctis et C proximis vestibus differt. Et similia de sexcentis aliis rebus dicenda sunt.

160. Hæc ratio interpretationis, o monache, aut quisquis tandem es, tuo proprio nomini adaptatur. Quo, ut fundamento, tibi supposito, te monebimus, post pauca verba, in eo non habitare; sed ei subtus jacenti adjiciendam esse aliam structuram. Apostolicus enim monachus, vel quod idem est, solitarius, vivere debet nihil aliud possidens quam seipsum, sine ulla re vitæ humanæ adhærere faciente, ut sunt pera et loculi, et quidem minimi, et miserrimi, dummodo apud simplices sit alicujus momenti admonitio de his rebus deponendis. Namque in loculis thesauri depositi sunt, et in pera reliquæ divitiæ. D Saccus enim est pera, et sacculo intelligitur quodcunque divitiarum receptaculum. Tibi igitur, o monache recipiende (a te enim incipiendum est), necesse est nudari. Hoc innuitur, cum dicitur monachum seipsum, et se solum esse possessurum. Nudari dico, non nihil induendum servare, non se habere instar Brachmanni gymnosophistæ, veluti aliquis nuperrime egressus de ventre matris (quod bonum apud nostros sanctos Patres mire enituit) sed rebus necessariis contentum esse, nihilque circumdare superfluum. Et indumentum hoc, aliquo modo nuditati non dissimile, quamlibet aliam vestem excludit, quia satis est, et quia relinenda est dicta solitudo monachis congrua.

γυμνώτεώς τινα λόγον ἔχον, ἐκβάλλει πᾶσαν ἄλλην περίθεσιν διὰ τὸ αὐταρκες, καὶ φυλάττειν σοι τὴν εἰρημένην μόνωσιν τὴν μοναχοῖς πρέπουσαν.

161. Vere maxime necessarium est panis frustum; et æque modicum vinum, similiter et obsonium modicum. Quæ cum habes, aliquo modo ut monachus non agis ante mundum (habes enim aliqua ratione conjuncta), sed alio modo verus monachus videris. Inutilia enim a te amovisti, et cætera quibus conjungi necesse non est hominem vitæ continentis cupidum, non passionibus deditum, nec necessitates naturales prætergredientem. Taliter vivere si potueris (et potes omnino), ut elegisti, in solitudine vivas deinceps post ingressum tuum. Si autem impossibile fore cognoveris, egredere. Ad hoc enim tibi a regula tempus recogitandi est concessum, ut confisus remaneas, et diffidens abeas. Sed considerasti, in limine sancto constitisti, inter sacra benedictus es, et vestem apostolicam induisti. Remane ergo quasi apostolicus, et mox evangelicus monachus. Et duplici modo remanebis, non circumvolans mente, potiori parte naturæ tuæ, nec usus corpore ad liberum arbitrium. Aliter enim jussus ministrare, exibis, et iterum redibis monachus. qualis exieras, impollutus mente et corpore. Et si quid redeunti referendum est, ad exemplum apis studiosæ id ages, nempe colliges et feres, ubi contigerit, aliquod bonum vel corporale donum christianum ex aliqua parte ad utilitatem monasterii, vel spirituale sive sanctis sermonibus auditis, sive piis desideriis in mentem acceptis. Sicque aliquid ab exterioribus lucratus, major evades propter egressionem. Absque jussu autem nec vilissimam lanuginem auferre licebit.

162. Sic ergo explicatum monachi nomen a nobis consideratum est, neque procul a recta ratione, ut arbitror. Sub alio respectu idem nomen licet inquirere. Apud plerosque solus quamdam excellentiam naturæ aut numeri proprie significat, et hanc modo laudabilem, eam tamen aliquando vituperandam esse nemo negabit. Invenitur ergo aliquis solus dictus apud veteres philosophos, et solus inter dicendi peritos, et eodem modo inter justos, aut alios fortitudine conspicuos. *Solum* iterum a quibusdam transfertur ad malitiam, cui pessimus diabolus præficitur. Qui ergo apud mundanos homines monachus proprie dicitur, quisquis est, solivagus, sicut et solitarius veraci nomine dicitur, et facile solus; non profecto propter malitiam quam fugiens exivit de vulgo, et de communitate, et elegit monasterium; sed manifestus propter virtutem. Et insuper monachus in divina sublimitate solus est, qui appropinquavit ad Deum vere solum bonitate, secundum illum formatus est, insignitus est, et in illo evangelice permanere edoctus est, ne extra eum vulneratus mala extrema patiatur. Propter

A ρξα'. Ἀναγκαιότατον ὁ ψωμὸς· εἰς ἴσον ἔρχεται καὶ μέτριος οἶνος· ὅμοιον καὶ τὸ σῶφρον ὄψον. Ταῦτα ἔχων, τρόπον μέν τινα οὐκ ἀναστρέφῃ μοναχὸς ἐν κόσμῳ (ἔχεις γάρ τι ὁπωσοῦν συζυγοῦν)· τρόπον δὲ ἄλλον ἀληθῆς πίφηνας μοναχός. Ἀπέζευξας γὰρ σεαυτοῦ τὰ περιττὰ, καὶ ὅσα μὴ ἀναγκαίως συνεζεῦχθαι τῷ ἐγκρατευτικῶς ζῆν πραγματευμένῳ, οὐχ ὑπερπαθῶς, ὡς ὑπερβαίνειν καὶ τὴν φυσικὴν ἀπαίτησιν. Εἰ μὲν οὖν δύνασαι ζῆν οὕτω (πάντως δὲ δύνασαι), καθὰ καὶ προεῖλου, ζῆθι· ἐν τῇ μονῇ τοῦ λοιποῦ μετὰ τὴν εἰσδρομήν· εἰ δὲ ἀναγινώσκεις μὴ ἂν δυνήσεσθαι, ἀπόδραμε. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ χρόνος κεκανόνισταί σοι σκέψεως, ἵνα ἢ θαῤῥῶν παραμείνῃς, ἢ μὴ πεποιθὼς ἀπέλθῃς. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἰσχέψω, καὶ κατέβου ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ B βήματος, καὶ εὐλογήθης ἱερῶς, καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἐνεδύσω στολήν. Παράμενε τοίνυν ὡς ἀποστολικὸς, αὐτίκα δὲ καὶ εὐαγγελικὸς μοναχός. Παραμενεῖς δὲ διχῶς, μήτε τῇ ψυχῇ ἔξω ῥεμβόμενος, τῷ κρείττονι πάντως μέρει τῆς κατὰ σὲ διαρτίας, μηδὲ μὴν τῷ σώματι καταχρώμενος εἰς αὐτεξούσιον. Ἄλλως γὰρ διακονεῖν ἐπιτεταγμένος, ἐξελεύσῃ· καὶ αὖθις εἰσελεύσῃ μοναχὸς, ὁποῖος καὶ ἐξῆλθες, καθαρὸς καὶ σῶμα καὶ ψυχήν. Εἴ τι δὲ καὶ συνεισαγαγεῖν δεήσει ἐν τῇ ἐπαναστροφῇ, κατὰ μίμησιν αὐτὸ φιλεργοῦ μελίσσης ποιήσεις, ἀνθολογήσας δηλαδὴ καὶ φέρων ἀγαθὸν, εἰ μὲν παραπέσῃ, καὶ σωματικὸν ἐκπολ. φιλοχρίστου δωρεᾶς εἰς ὠφέλειαν τῇ μονῇ· ἄλλως δέ γε νοερώτερον ἐν τῷ ἢ λόγους ἀγαθοὺς ἐνωτίσασθαι, ἢ ἐνθυμήσεις ἀγαθὰς εἰσοικίσασθαι ἐν ψυχῇ. C Καὶ οὕτω κέρδος τι ἔξωθεν πορισάμενος, ἔχοις ἂν οὕτω σεμνύνασθαι διὰ τῆς ἐξελεύσεως. Ἐκφορῆσαι δέ γε τῆς μονῆς δίχα κελεύσεως οὐδὲ ἀχνην λεπτάτην ἐξέσται σοι.

ρξβ'. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡμῖν ἡ τοῦ μοναχοῦ κλῆσις ἀνεπτυγμένη τεθεώρηται, οὐκ ἔξω, οἶμαι, ἀγαθοῦ λόγου. Ἔστι δὲ καὶ καθ' ἑτεροίαν ἐπιβολὴν τὸ αὐτὸ διαθέσθαι ὄνομα. Ὁ μόνος ἐν πολλοῖς ὑπεροχήν τινα ἰδιάζειν δοκεῖ οὐσίας, εἴτε ποιότητος· καὶ αὐτῆς ὁτὲ μὲν ἐπαινουμένης· οὐκ ἂν δὲ εἴποι τις ὡς μὴ καὶ ψεγομένης ἑτέρας ἐστὶν οὗ. Εὕρηται γοῦν τις ἀποτεταγμένος μόνος ἐν φιλοσόφοις τοῖς πάλαι, καὶ μόνος ἐν τοῖς ῥητορεύειν ἠσκημένοις· οὕτω δὲ καὶ ἐν δικαίοις, καὶ οἷς ἡ ἀνδρία προσέσχεν. Ἀπωνήκατο δέ τις ἄλλος τὸ μονῆρες καὶ ἐν κακίᾳ, ἧς πρ. κάθηται ὁ ἀρχέκακος δαίμων. Ὁ τοίνυν ἰδίως λεγόμενος μοναχὸς ἐν τοῖς κατὰ κόσμον ἀνθρώποις, ὅστις ποτ' ἂν καὶ εἴη, μονήρης ἐστὶ καὶ αὐτὸς φρονυμίας λόγῳ, καθότι καὶ μονάζων· εὐθὺς δὲ καὶ μόνος· καὶ οὐ δήπου τὴν κακίαν, ἣν φεύγων ἐξετοπίσθη μὲν τοῦ κοινοῦ καὶ πολλοῦ, εἵλετο δὲ τὸ μοναχικὸν, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν δήπουθεν. Καὶ ἔστι λοιπὸν ὁ μοναχὸς ἐν ἐξοχῇ θειότατος μόνος, ὡς οἷα Θεῷ προσχωρήσας, ᾧ ἀληθῶς μόνῳ τὴν ἀγαθότητα, καὶ πρὸς ἐκεῖνον τυπωθείς, καὶ χαρακτηρισθείς, καὶ μένειν εὐαγγελικῶς ἐν ἐκείνῳ ταχθείς· ἵνα μὴ ἔξω βληθείς, πάθοι τὰ πάνδεινα. Ὥστε κατ' ἐξαίρε-

τὸν ἀρετὴν ὑπεροχικῶς ὁ μοναχὸς ὠνόμασται, θειοτάτην ταύτην περιβυσάμενος μεγαλοπρέπειαν ὀνόματος.

ρξγ'. Αὕτη δευτέρα ἡμῖν ἔννοια ἑρμηνείας ἐπὶ τῷ μοναχῷ, τῷ ἀξυμβλήτῳ πρὸς τοὺς λοιποὺς, τῷ ἀσυγκρίτῳ, τῷ ἀσυνδυάστῳ, καὶ δι' αὐτὰ μονάζοντι κατ' ἐξοχὴν, ὡς ἐῤῥέθη, ἐνάρετον, οὐ μὴν τυραννιῶσαν· ὡς δοκεῖν τὸν κειράμενον μόνον οἰκεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, μήπου δὲ καὶ συνθλίβεσθαι, μὴ χωρούμενον ἐν αὐτῇ. Φάναι δὲ κατὰ τρίτην ἐπιβολὴν ἐτυμότητος, ὡς τῇ τοῦ μονοχοῦ κλήσει τὸ ἄχος ἔγκειται, εἰς ἔνδειξιν τοῦ καὶ μονοῦσθαι αὐτὸν, καὶ ὀφείλειν ἀγνυσθαι λόγῳ πενθίμου βίου τοῦ κατὰ τὴν κουρὰν ἐπιστρεπτικὸν μὲν ἐστι τοῦ μονάζοντος εἰς ταπείνωσιν, λογοπραγηθήσεται δὲ, γραφὲν τολμηρίας, παρά γε τοῖς καὶ τὰ τοιαῦτα κριτικοῖς.

ρξδ'. Ἐνταῦθα δὲ λόγου ἐλθὼν, ὦ ἀδελφὲ, πυνθάνομαί σου, εἰ πρὸς ἀκρίβειαν καθέσταταί μοι ταῦτα; δοκήσας δὲ ἀκοῦσαι, ὡς ἠκριβωσάμην τὸ λαληθὲν, προσεπερωτῶ σε, καὶ ποῖον ἂν ἔχοι τις ψόγον, καθαπτόμενος μοναχοῦ εἰσαγωγικοῦ, τοιούτου μὲν καὶ αὐτοῦ ἐποφείλοντος εἶναι, ἀλλοίου δὲ ἀπεκβαίνοντος εἰς τὸ παντελές; Δοκῶ μοι κἀνταῦθα ἐνηχεῖσθαι, ὡς ἐπαινετέος καὶ ὁ τὸν τοιοῦτον μοναχὸν ἐπισκώπτων, καὶ οὕτως ἀνακόπτων τῆς ἐπὶ τὰ φαῦλα ὁρμῆς· πλεῖῳ δὲ μάλιστα καὶ ὁ τὸν πολυχρόνιον. Καὶ ἐπὶ τούτοις ὁμολογῶ τοιοῦτος καὶ αὐτὸς εἶναι λίαν μάλα, ὡς καὶ εὖ εἰδὼς χρῆναι κατ' ἴχνη τῷ μεγαλοσχήμονι τοὺς μὴ τοιούτους ἐπακολουθεῖν, καὶ παρηγγελμένος ἐκ Θεοῦ παρακαλεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις πνευματικῶς, καὶ ἐλέγχειν, καὶ ἐπιτιμᾷν.

ρξε'. Ἤ τίς ἂν παρεστηκὼς θρόνῳ αἰσθήσεως, καὶ βλέπων τοὺς ἐν ἡμῖν φορτικοὺς πρωτοπείρους τοῦ μονάζειν, καὶ ἄλλως μικροσχήμονας, δυνήσεται ψυχὴν ἀθορύβητον ἔχειν, καὶ μὴ προσεπιμέμφεσθαι καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ὁπωσοῦν μέγαν, ὃς βλέπων τοὺς ἀτελῶς ἀρτιμαθεῖς ἐξοκέλλοντας εἰς ἀπώλειαν, οὔτε ἀναχαιτίζει φριμασσομένους, ἀλλὰ καὶ προστρεθίζει κεντρίζων, καὶ φιλοτιμεῖται τὸ κατ' ἐκείνους ἀστόμον καὶ δυσήνιον, ἐναγλαϊζόμενος αὐτὸς τῇ κατ' αὐτοὺς γενναίᾳ θρασύτητι· ὡς οὐδὲ στρατηγὸς ἐλλάμψεται μαχηταῖς ἀνδρικοῖς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένοις· καὶ τιθέμενος ἐν σπουδῇ περιουσιάζεσθαι τοιοῖσδε μαθηταῖς, ὅθεν καὶ τὴν ἀρχὴν μανθάνων φαυλεπιφαύλους εἶναι τοὺς, ὡς εἰπεῖν, προσηλύτους ἐπὶ σωτηρίᾳ κουρᾷ, οὔτε φυλοκρινεῖ τὰ κατ' αὐτοὺς ἤθη, οὔτε καταρτίζων ἀσφαλίζεται εἰς ἐπιστροφὴν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο στρατηλατικῶς ὑπειπὼν ὁ ψυχικὸς, ὁ τῆς εἰρήνης, ὁ τῆς ἀγάπης, ὁ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἡ μονὴ καὶ τοιούτων διακονητῶν δέεται, ὡσεὶ καὶ τύραννος, οἶμαι, δημίων, προσίεται τοὺς ἐξώλεις ὡς δηλαδὴ τοιούτους, καὶ σωμασκεῖ ἐπιμελῶς, οὓς ἐχρῆν διὰ βίου ἢ ἀκειρεκόμας μένειν, εἰ καὶ ἐδιάζοντο τὴν κουρὰν, ἢ ἀλλὰ κατὰ κακούργους κείρεσθαι· καὶ πρὸ προσώπου τίθεται, καὶ ἐκτρέφει ἀναλόγως, οἷς ἠθικεύονται· καὶ σωματοφύλακας ἐφιστᾷ ἑαυτῷ, εἰς ἀνδρίαν ἐξασκῶν.

[34] II Tim. IV, 20.

A insignem igitur virtutem monachus excellenter dictus est, atque istam divini nominis dignitatem obtinuit.

163. Talis est secunda nostra interpretatio de monacho, qui cum reliquis non potest comparari, non judicari, non conjungi; quique ideo solus est secundum excellentiam virtutis, non tyrannidis, ita ut videatur solus qui tonsura insignitus est habitare solus in terris, minime autem ea opprimi, siquidem in ea non ambulat. Tertia significationis conjectura quam damus asserit solitarii nomini dolorem addi (μόνος-ἄχος), ad ostendendum eum solum esse, mœstumque futurum esse ob mortificatam tonsurati vitam, hæc quidem monachum ad humilitatem flectit, sed
B judicabitur, et arguetur temeritatis apud hujus rei peritos.

164. Ad hunc sermonem cum venerim, o frater, quæro a te utrum ista bene definierim. Et postquam audire arbitratus sum dicta tibi approbari, rursus te interrogo quantas vituperationes incursurus sit homo occurrens monacho novitio, qui talis esse debebat, et omnino alius evasit. Et hoc responsum accipiendum reor, laudandum esse eum qui talem monachum irriserit, sicque a vanitate prosequenda averterit; multoque magis qui assuetum a longo tempore. De his confiteor me eadem sentire, qui optime novi dissimiles vestigiis magni monachi insistere debere, quippe qui edoctus sum istos spiri-
C tualiter « obsecrare, arguere, et increpare [34]. »

165. Quis, quæso, throno sensuum potitus, videnque contemptos nostro ævo monachos novitios, aut aliter minores, poterit spiritu non turbari, et non condemnare hominem inter eos aliquo modo magnum, qui cum viderit discipulos imperfectos in interitum ferri, indomitos non refrenat, sed magis aculeo excitat, laudat os eorum durum et asperum, et ipse fera eorum fortitudine extollitur. Neque enim dux exercitus e militibus indomitis sub se ordinatis gloriam adipiscitur. Et captus desiderio talium discipulorum multiplicandorum, etiamsi omni tempore audierit fallacissi-
D mos esse ut ita dicam, proselytos in tonsura salutifera, mores eorum tamen non dijudicat: neque disponit ad certiorem faciendam conversionem, sed ut dux militum, vir spiritualis, pacificus, vir charitatis, vir Dei ita respondet: talibus ministris monasterium indigere, quemadmodum tyrannum lictoribus, arbitror, et perditos homines ut tales admittit, studiose exercet, quos necesse erat per totam vitam intonsos remanere, etiamsi tonsuram postularent, aut etiam ut scelestos tonderi. Hos in fronte ponit, similiter nutrit, ut assueti erant, eosque ad ardorem majorem accendit.

166. Cum istiusmodi homines ad magistrum animarum accesserint, recipiuntur, et dicuntur operantes, studiosi, acres, periti, et, ut ipsi aiunt, vividi. Homines autem indolis contrariæ expelluntur quasi inutiles, ne velut otiosi crabrones in monasteriis enutriantur. Talem exercitum primi monachi cum conscripserint, atque aciem ordinatam instruxerint, hanc emittunt non modo adversus viriniores, sed etiam contra remotiores, atque per istam ordinationem, insidiis facile paratis, domini præeuntes victoriam reportant. Re enim vera cum gratum est peccatum, ut quidam dixit, densa et conferta acies adversus virtutem colligitur. Quod apud nos facientes exemplum vanæ discordiæ aliis monachis proximis dant, aliis ad alios imitationem tradentibus, per quam, quasi per incendium omnia circumsepta devorans, serpens malitia extrema mala perpetrat. Suscitata enim discordia inter prælatos, quorum nonnulli magnum habitum præ se ferunt, facis instar, ostendit circumstantibus monachos certantes de quodam loco contra vicinos, vel aliter distinctos, quos observant prælati, et adversus eos veluti ab arce bellum movent.

167. Interea ex hoc igne ista cogitatio menti sæpe occurrit : Si monachos tam strenuos enutrit Thessalonica, qui contra canones et leges agunt, pontificem contemnunt, neque eis ullus contradicit, cur nos otiosi remanemus quasi membris perculsi, neque manibus, neque ore utentes? Et mox excitata, si forte sopita erat, mente irascibili, ut miles metuendus, aut imperator (prout ratiocinatus est quidam), instructi omnibus armis quæ ipsi parare male norunt, exsurgunt ad bellum aliquod sacrum. Si qui deinceps inter eos magni monachi, et apti ad præeundum, eos in insidiis locant adversus homines minime injustos, et aggressionem exspectantes; reliquos in fronte aperta ordinant. Qui alicubi detecti, quasi in insidiis latentes exsurgunt ipsi, et stantes contra, aciemque ordinantes, minorem phalangem immittunt; atque per eam si non quæcunque voluissent propter auxilium a Deo et rege sanctoillatum, saltem quæcunque potuerint efficiunt. Non enim recedunt tales animæ, ntori paratæ. Nostra perdidit iste zelus malus, qui orsus a nobis, et traductus usque ad Myrtoum mare, et deinde usque ad Maliacum, et porro ad Jonium, sic partes occidentales circumcinxit; vel forsan exinde ad nos pervenit, ut malum quoddam pestilens, quale apud veteres narratur Æthiopicum.

168. O aciem monachorum nigro pallio indutorum! o phalangum varium dispositionem! Omitto enim leviter armatos pedites. O monachos equites, centaurorum fere similes, apud quos id unum mirabile quod qui super asinum nunquam ascenderunt post tonsuram equos indomitos dextere mode-

ρξς'. Καὶ τοιοῦτοι μὲν προσερχόμενοι τῷ τῶν ψυχῶν καθηγητῇ παραδίδονται, ἐνομαζόμενοι ἐνεργεῖς, καὶ σπουδαῖοι, καὶ ἐντρεχεῖς, καὶ πραγματικοί, καὶ, ὡς αὐτοί φασι, ζῶντες. Εἰ δὲ ἀνάπαλιν ἦσαν τοιούτου ἔχουσιν, ἐκδιώκονται ὡς ἀχρεῖοι· ἵνα μὴ κηφῆνες αὐτοὶ ἀργοὶ μοναστηριακοὶ ἐντρέφωνται αἱμβλοις. Καὶ δὴ στρατολογήσαντες τοιοῦτον στῖφος οἱ πρωτομόναχοι, καὶ τάξιν ἄτακτον φατριάσαντες, ἐναχμάζουσιν οὐ μόνον κατὰ τῶν γειτόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν, ὅσοι πορρώτερον· καὶ νικῶσι διὰ τῆς τοιαύτης ἐκτάξεως οἱ κύριοι καθηγούμενοι, βᾶον ἀπηρτικότες τὴν ἐπισύστασιν. Τῷ ὄντι γὰρ, ὅτ' ἂν εὐλογηθῇ ἡ ἁμαρτία εἴη, καθά τις ἔφη, πολλὴ καὶ λογὰς ἡ στρατολογία κατὰ τῆς ἀρετῆς ἐπισυνίσταται· ὃ δὴ καὶ οἱ παρ' ἡμῖν ποιοῦντες, ἀρχέτυπον καὶ ἄλλοις τῶν παρακειμένων μοναχῶν πρόκεινται κανόνα φαύλης ἔριδος, ἄλλων ἄλλοις διαπεμπομένων τὴν μίμησιν· δι' ἧς ἐμπρησμοῦ δίκην ἐπινεμόμενον τὸ κύκλῳ, ἡ κακία προϊοῦσα δεινὰ ποιεῖ. Ἔρις γὰρ ἐξαπτομένη ἐν τοῖς προάρχουσιν, ὧν ἔνιοι καὶ μεγαλοσχήμονες, πυρσοῦ δίκην καταμηνύει τοῖς ἑκαστοχοῦ τοὺς περὶ ἕνα τινὰ τόπον ἀνδριζομένους μοναχοὺς κατὰ τῶν ἢ γειτνιώντων, ἢ ἄλλως μὲν ἀρεστῶτων, περιβλεπομένων δὲ τοῖς ὑψηλοῖς, καθηγουμένοις ὡς ἀπὸ ακοπιᾶς.

ρξζ'. Καὶ συχνὸν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκ τοῦ πυρσεύματος νόημα ἡ ψυχὴ φωταγωγεῖ τό· « Εἰ δὲ Θεσσαλονίκη οὕτως ἀνδρείους ἐκτρέφει μοναχούς, οἳ καὶ κατὰ κανόνων καὶ νόμων ἀνδρίζονται, καὶ τὸν ἀρχιερέα περιφρονοῦσι, καὶ οὐδεὶς οὐδὲ λόγον ἀναίρει πρὸς αὐτούς· τί δή ποτε ἡμεῖς ἀνενοὶ καθήμεθα, ὡς οἷα καὶ ἐκπεπληγότες, καὶ μηδὲ χερσὶ καὶ στόμασι διοικούμενοι; Καὶ αὐτίκα τὸ τῆς ψυχῆς θυμούμενον εἴ που καὶ ἐκοιμᾶτο, ἀφυπνίσαντες, καὶ ὅσα δεινὸν ἁπλίτην ἢ στρατηγὸν (καθά τις ἐφιλοσόφησε) καταφράξαντες χορηγίᾳ παντευχίας, ὁπόταν αὐτοὶ μεθοδεύειν κακομηχάνως οἴδασιν, ἀποκαθίστανται εἰς ἱεροῦ τινος πολέμου στρατιάν. Καὶ ὅσον μὲν ἐν αὐτοῖς μεγαλόσχημον καὶ ἡγουμενικὸν, ἐλλοχῶσι κατὰ τῶν οὐδὲν μὲν αἰτίων, προσδοκωμένων δὲ ἀντιβήσεσθαι, εἰς ἔμφασιν προστησάμενοι τοὺς λοιπούς. Εἰ δέ που καὶ φωραθῶσι, λόχου δίκην ὑποκαθήμενοι, ἐκπηδῶσι καὶ αὐτοί· καὶ καταστάντες εἰς μέτωπον, καὶ τὴν τάξιν κοσμήσαντες, ἐπαφιᾶσι τὴν μικροσχήμονα φάλαγγα, καὶ ἀνύουσι δι' αὐτῶν, εἰ καὶ μὴ τὰ θελητὰ σφίσι διὰ τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ βασιλέως ἁγίου ἐπικουρίαν, ὅσα γοῦν δύνανται. Οὐ μὴ γὰρ φείσωνται ψυχαὶ τοιαῦται, εἰ μὴ καὶ θανατώσουσιν. Οὗτος ὁ ζῆλος ὁ εἰς κακὸν ἐξώλεσε τὰ ἐν ἡμῖν, εἴτε ἐντεῦθεν ἀρξάμενος, καὶ διαδοθεὶς ἕως καὶ εἰς Μυρτῷον αὐτὸν κόλπον, καὶ τὸν ἐπέκεινα Μαλειακὸν, καὶ τὸν ἔτι πορρωτέρω Ἰόνιον, καὶ οὕτω τὰ ἑσπέρια περιζώσας· ἢ τυχὸν ἐκεῖθεν διαβὰς ἐπὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡσεί τι λοιμώδες κακὸν, ὁποῖον καὶ τὸ πάλαι ποτὲ συγγεγραμμένον Αἰθιοπικόν.

ρξη'. Ὦ τοῦ τῶν μελαγχλαίνων τοῦδε φωσσάτου! Ὦ τῆς τῶν κεράτων ποικίλης διασκευῆς! Ἐῶ τοὺς ψιλοὺς καὶ πεζεταίρους. Ἀλλ' ὦ τῶν ἱππικωτάτων μοναχῶν! τῶν οὐ παραπολὺ Κενταύρων, ὧν ἐκεῖνο καὶ μόνον θαυμάζειν ἄξιον, ὡς οἱ μηδέποτε εἰς ὄνον γοῦν ἀναβεβληκότες, δεξιοὶ τὰς ἱππικὰς

ἐξελίξεις μετὰ τὴν κουρὰν ἀπεκδεδήκασι, δαιμονοφόρητον ἱππασίαν ταύτην δεδιδαγμένοι· οἷς ἀεὶ δι' ἐφέσεως ἡ πνευματικὴ μὲν οὐκουν ἀνάδοσις, ἡ δὲ παρ' αὐτὴν. Πρὸς γὰρ τοὺς ἄλλοις οὐδὲ ἡμιόνοις ἐθέλουσι χρᾶσθαι, ἀλλὰ δι' ἵππων εὐγενῶν κατορχεῖσθαι πραγματεύονται, καὶ αὐτῶν ὠκυπόδων καὶ δρομάδων, ὁπόταν νικηφόρους ἡ ἀντιπαρεξέτασις ἐπιλέγεται· ὡς ἐξανεμοῦσθαι εἰς τάχος, εἴ που δεήσει φεύγειν ἢ διώκειν. Βαρύνουσι δὲ καὶ τὴν δεξιὰν κορύναις, μήπου καὶ ἀνδραχθέσιν, οἱ βριαρόχειρες· καὶ εἴ τις αὐτοῖς ἐμπελάτει μισούμενος, καταφέρουσιν ἀφορήτους· καὶ συντρίβοντες τὸν πληγέντα, εἶτα καυχῶνται, ὡς γενναῖοι καὶ παλαμναῖοι πεπλασμένοι, αὐτοὶ πάντως τηνικαῦτα ὑπὸ τοῦ πολεμίου πληττόμενοι δαίμονος· ὃς ἀνδρίζεται κατ' αὐτῶν. A

ρξϐ'. Πολλοὶ δὲ τῶν τοιούτων καὶ τοξοφοροῦσι, καὶ ἀφιᾶσι βέλη· καὶ ἐπιτυχόντες ἀναχαχάζουσι. Γελῶνται δὲ ἄρα τότε αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ ἐξ ἀφανῶν βάλλοντος δεινοῦ τοξότου, ἤδη δὲ καὶ δυνατοῦ, εἰ καὶ ἄλλως ἀσθενῆ αὐτοῦ τὰ τόξα ἐπὶ τοῖς δυνατοῖς τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ τοῖς ἐπαγγειλαμένοις μονάζειν ἔπεισι, καὶ λαϊκοὺς ὁπλοφόρους ἔχειν ὑπασπιστὰς, ἔχοιεν ἂν ἴσως αὐτὸ ἀπόλογον τὸν ὡς ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῇ καθ' ὁδόν. Καθυλακτοῦσι δὲ τῆς τοιαύτης ἀπολογίας οἱ ἀπαδοὶ κύνες, οὓς ἐπισύρονται ἀγρεύοντες· κατακλάζουσι δὲ καὶ οἱ θηρατικοὶ ὄρνεις, οὓς ἐπὶ χειρῶν αἴρουσιν, ἵνα συνεπιλαμβάνωνται τῆς θήρας αὐτοῖς. Ὅτε καὶ πλατὺς αὐτῶν καταχέεται μῶμος πρὸς τῶν ὁρώντων αὐτοὺς οὕτω παροδεύοντας· εἴπερ ὁ μέν τις ἐκείνων ὁδοῦ σπουδαίας γίνεται, ὁ δὲ ἀρότρῳ σχίζων τὴν γῆν καταστάζεται ἱδρῶτι· ὁ δὲ σπέρμα μερίζων πονεῖται, ἢ σκάπτων ἄλλως ἐπὶ φυτείᾳ, καὶ τις λαχαίνων φυτὰ, καὶ δρυτομῶν ἄλλος, καὶ λοιποὶ τοιοῦτοι πενόμενοι πολυειδῶς, καὶ οὕτω τὴν σάρκα τήκοντες εἰς δέον, καὶ ὡς οὐκ ἂν οὔτε ἄνθρωπος ψέγοι, οὔτε Θεὸς ὀργίζοιτο· οἱ δὲ τῷ κόπῳ ἐστοιχημένοι, καὶ τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἱδρῶσιν ἀποκεκληρωμένοι, ὡς καὶ ὀφείλειν θνήσκειν, οὕτω περιᾶσιν ὡπλισμένοι κατά τε ἀνθρώπων, κατά τε θηρῶν, τῶν τε περὶ γῆν, καὶ ὅσοι δὲ ἀέριοι φέρονται. Ἡρακλέες αὐτοὶ ἄλλοι, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνον τὸν παλαιόν. Καὶ τοῦτο ἐπιψόγως. Ὁ μὲν γὰρ φαύλους ἀνθρώπους, καὶ ἀδικοῦντας θῆρας, καὶ πτηνὰ βλάπτοντα ἐκ μέσου ἀπῆγε μόχθῳ πάνυ πολλῷ, καὶ αὐτὰ οὐ δὲ ἑκών, ἀλλὰ ἀεχαζόμενος μὲν, μὴ ἔχων δὲ ἀντιβαίνειν τῷ ἐπιτάσσοντι· αὐτοὶ δὲ τρυφῆς ἀκαίρου χάριν ἑκούσιοι τὰ μηδὲν αἴτια καταβάλλουσιν, οἱ ὑπερκόσμιοι, καὶ αὐτοὶ τῇ κατ' ἀρχὴν πνευματικῇ προθέσει, (κοσμικοὶ γὰρ πῶς ἂν εἶεν οἱ διὰ κουρᾶς ἅγιοι τῷ Θεῷ;) οἱ ἐκλεκτοὶ (ὄφελον) τῷ Κυρίῳ, εἰ καὶ αὐτοὶ ἐθέλουσι τοῖς φαύλως ἡγουμένοις αὐτῶν. B C D

ρο'. Ἢ οὐκ οἶδας, ὦ εἰσαγωγικὲ μοναχὲ, ὅτι καὶ σὺ μετὰ τὴν ἐπίσημον μὲν, λειπτὴν δὲ καὶ ἀπερικάλλητον κουρὰν αὐτίκα τῷ Θεῷ καθωσιώθης; Διὸ καὶ προσφυῶς ψάλλοις ἂν τό· « Μηδὲ δώσεις τὸν

rantur, a diabolo istam equitationem edocti, quibus semper in rotis ascensio non spiritualis, sed contraria. Mulis enim alii quidem uti recusant, sed nobilibus equis, pedibus rapidis et celeribus, victoriamque in concursu reportantibus circumsagi cupiunt, et ventis promptiores feruntur, ubi fugere aut persequi oportet. Dexteram etiam clavis, ne hominibus quidem portabilibus, homines manu valida onerant, easque non ferendas injiciunt, quando odiosus aliquis obvius est. Et cum vulneratum contriverint, gloriantur quasi re bene gesta, et facti manu cruentati (18); ipsi autem eodem tempore a diabolo inimico vincuntur, qui pugnat adversus eos.

169. Inter eos multi arcus ferunt, et tela jaciunt; cum scopum attingunt, cachinnant. Ipsi autem deridentur a metuendo sagittario ex occultis feriente, et dominante, licet tela ejus imbellia decidant adversus potentes Dei. Si sequerentur homines qui promiserunt solitudinem se servaturos, et laicos armatos satellites habere spoponderunt, hanc excusationem de via tutanda haberent. Eam autem apologiam latratibus refellunt canes sequentes, quos venatores excitant, et clamoribus aves prædatrices, quas ferunt in manibus, ut de venationis earum sint participes. Et ideo graviter irridentur ab iis qui eos sic iter facientes aspiciunt, si quis citati itineris sumitur socius, et alter terram aratro secans sudoribus resolvitur: alius fatigatur semina jaciens, aut fodiens alius ad plantandum, et ille colens nemora aut purgans alio modo, et cæteri similes qui omnibus modis fatigantur, sicque, ut oportet, carnem macerant, de quibus nec homo quereretur, nec Deus irasceretur. Qui labori addicti sunt, qui ad sudores virtutis vocati sunt, usque ad mortem, ecce circumferuntur armati adversus homines et feras quæ sunt super terram, aut in aere volitant. Ipsi alii Hercules, imo antiquo majores. Et hoc non immerito. Ille enim malos homines, crudeles feras, et volucres noxias de medio multo cum labore sustulit; et ista non libens, sed invitus jubentique non valens resistere. Isti autem ob delicias indecoras, libenter aggrediuntur innocentes, qui a principio consilio spirituali super mundum elevati fuerunt, (quomodo enim mundani essent, qui tonsura Deo consecrati sunt?) ipsi electi Deo (o utinam!) licet suos duces malos anteponant.

170. Nonne cognovisti, o monache tiro, te post tonsuram, augustam quidem, sed humilem et non perimendam, statim Deo consecratum esse? Ideo apte canis: « Non dabis sanctum tuum videre

(18) Παλαμναῖος (*manu cruentatus*) erat Jovis cognomen, quia cruore inimicorum proprias manus tinxerat.

corruptionem [a]. » Ergo in servitutem libens, non coactus redactus es. Prolatus est cruxifixus omni honore dignus, quem adorando in ore ejus osculatus es. Neque deerant testes tuæ servitutis, quorum signum præterire non licet. Angeli in manibus chartam tuæ subjectionis ferunt. Noli enim arbitrari sancta tui ingressus mysteria non esse Deo et angelis ejus vestigabilia. Quare ergo placitæ servituti non instas, solus apud Dominum manens, sed frenum conteris? cur quasi oblitus tuæ servitutis, circumvagari et errare audes? Divitias pro solitudine reliquisti: sed gaude, quoniam solito ditiorem dominum invenisti, qui te inter suos annumerans non in pristinas divitias, terrenas scilicet, te redire patietur, sed ad regnum te manu trahet, nec ad qualecunque, sed ad simile sui. Ex pauperibus egressus es: gaude pariter: non enim te pauperem esse sinet Rex regum, sed regias divitias colligere faciet, si modo mansionem apud eum feceris. Ignotus advenisti: te illustrabit. Illustris: illustriorem reddet. Magnæ partes tuæ, o monache, ecce enim in ordinem regium adscitus es. Væ autem illi qui te inde deprimet et rapiet. Quis erit iste, nisi princeps tenebrarum, Satanas, si Deo firmiter non adhæres?

171. Ut cognoscas autem mundanum fieri jam non posse hominem tui similem, sanctum tuum pallium tenta deponere, operibusque disces millia tentantem te non posse secundum leges mundo restitui. Non est enim possibile, ut is qui sicut tu, Deo deditus est, apostatare audeat, nisi cum anathemate. Magistrum ergo relinque, quando peccata in ludibrium vertit. Non enim conscriptus es ut servus illius, sed frater et conservus, magis etiam discipulus. Et nullus discipulus, qui Christum novit magistro contraria sentienti obedit. Nec servus optimi domini, ipse non perversus cedit conservo suo suadenti ea quibus herus tristitia afficeretur. Et frater sapiens minime judicandus erit qui fratrem insanum contra patrem communem excitantem non auscultaverit. Sic et tu novitius, si Patrem nostrum qui est in cœlis amas, si jucundam servitutem non mentiris, maxime si magistro mentem apponis, audi magistrum recta jubentem sicut servus bonus, sicut ejusdem domini famulus, sicut mitem patrem diligens. Quod si te a dextra deducit, et adducit ad sinistram in viam justis ignotam, subsiste; et cum reverentia et libertate loquere, ista libertate, inquam, quam nemo repellit. Obsecra, et causam defende spiritualiter. Tuam libertatem, tuas obsecrationes, justuum reverebitur. Si dixerit te loqui libere esse inopportunum, responde aliam esse libertatem cui magnus monachus consecratus renuntiavit, ut antea est ostensum, et aliam tuam ergo eum. Illa enim audaciæ irrationalis indicium est, hæc autem ad malum præcavet.

[a] Psal. xv, 10.

ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. » Ἐνδουλώθης ἤδη οὐ πρὸς βίαν, ἀλλὰ ἑκών. Προτέταχται ὁ πάντιμος σταυρὸς, ὃν προσκυνητῶς ἐπ' αὐτοῦ προσώπου ἐχάραξας. Οὐκ ἀπελιμπάνοντο οὐδὲ ἀπὸ σοῦ οἱ ἐν τῇ δουλώσει μάρτυρες, ὧν οὐκ ἔστι καθικέσθαι παραγραφήν. Ἄγγελοι πρὸ χειρῶν, καὶ τὸ σὸν φέρουσι δουλόσυνον ἔγγραφον. Μὴ γὰρ νόμιζε μηδὲ τὰ κατὰ σὲ εἰσαγωγικὰ θεῖα μυστήρια εἶναι Θεῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγγέλοις ἀνεπισκόπητα. Τί γοῦν οὐ προστέτηκας τῇ εὐηρεστημένῃ σοι δουλείᾳ, καὶ προσμένεις τῷ δεσπότῃ μονάζων, ἀλλὰ ἀφηνιάζεις; Καὶ ὡς οἷον ἐκλαθόμενος δοῦλος εἶναι, τολμᾷς ῥέμβεσθαι καὶ πλάζεσθαι; Ἐκ πλούτου ἦκεις ἐπὶ τὴν μονήν· καὶ χαῖρε, ὅτι δεσπότην εὗρες ὑπέρπλουτον, ὃς ἐν τοῖς αὐτοῦ ἀποκαταστήσας καὶ σὲ, οὐκ εἰς τὸ πρώην καταδέξεται πλοῦτον ἐπαναγαγεῖν σε τὸν περιπέζιον, ἀλλ' εἰς βασιλέα προχειρίζεταί σε· καὶ οὐ τὸν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸν κατ' αὐτόν. Ἀλλ' ἐκ πενήτων προσῆλθες· καὶ χαῖρε καὶ οὕτως. Οὐ γὰρ ἀφήσει πτωχόν σε εἶναι ὁ παμβασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ προσβιάσεται βασιλικῶς πλουτῆσαι, εἰ ποιεῖς μονὴν παρ' αὐτῷ. Προσῆλθες ἄδοξος· καὶ δοξάσει σε. Ἀλλ' ἔνδοξος· καὶ ὑπερδοξάσει σε. Μέγα καὶ τὸ σὸν ἀξίωμα, ὦ εἰσαγωγικέ. Ἤδη γὰρ εἰς βασιλικὴν ἐνεγράφης ὑποταγήν. Καὶ τοίνυν οὐαὶ τῷ ἐκεῖθεν ἀποσπασομένῳ καὶ ἀπάξοντί σε. Τίς δὲ τοιοῦτος ἔσται, ὅτι ἐγκρατῶς τῷ Θεῷ προστέτηκας;

μὴ μόνος ὁ τοῦ σκότους ἄρχων, ὁ Σατανᾶς, εἰ μὴ ῥοᾶ'. Ἵνα δὲ γνῷς, ὡς οὐκέτι ἔστι τοῦ κόσμου ἄνθρωπον εἶναι οὐδὲ τὸν κατὰ σὲ, πειράθητι ἀπεκδύσασθαι τὸ ἱερὸν ἐν σοὶ ἄμφιον· καὶ μάθῃς ἂν ἐξ αὐτῶν ἔργων, ὅτι οὐδὲ μυρία σπουδάζων ἀποδοθῆναι τῷ κόσμῳ κατὰ κανόνα δύνασαι. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τὸν ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ κατὰ σὲ ἀποστασίαν τολμῆσαι, ὅτι μὴ μετὰ ἀναθέματος. Ἄφες τοίνυν τὸν ἡγούμενον, ὅτε σοι τὰ πρὸς ἁμαρτίαν κοσμικὰ ἐπιτέλλεται λαλεῖν ἁπλῶς. Οὐ γὰρ ἐτάχθης εἰς αὐτόχρημα δοῦλον ἐκείνου, ἀλλ' εἰς ἀδελφὸν καὶ σύνδουλον, μᾶλλον μὲν οὖν εἰς μαθητήν. Μαθητὴς δὲ οὐδεὶς, Χριστὸν εἰδὼς, ἀλλοτριόφρονι διδασκάλῳ πείθεται. Οὐδὲ μὴν ἀγαθοῦ δεσπότου δοῦλος μὴ πονηρὸς ὁμοδούλῳ ὑπείκει ἐπιτάσσοντι πράξεις, δι' ὧν ὁ δεσπότης λυπήσεται. Καὶ ἀδελφὸς δὲ συνετὸς εἴη ἂν μακρὰν κρίματος, μὴ ὑπακούων ἀδελφῷ ἄφρονι ἐρεθίζοντι κατὰ τοῦ κοινοῦ πατρός. Οὐκοῦν καὶ σὺ ὁ ὡς εἰσαγωγῆς, εἰ τὸν ἐν οὐρανοῖς ἡμῶν Πατέρα φιλεῖς, εἰ μὴ ψεύδῃ τὴν ἀπόνηρον δουλείαν, εἰ πρὸς τῷ μεγίστῳ διδασκάλῳ τὸν νοῦν ἔχεις, κανονίζοντι μὲν ὀρθῶς τῷ προηγουμένῳ ἐφίπου, ὅσα καὶ δοῦλος ἀγαθὸς, ἅμα καὶ ὡς ὑπὸ δεσπότῃ αὐτῷ ταττόμενος, καὶ ὡς πατέρα ἥπιον ὑπεραγαπῶν. Εἴτε δὲ τῆς δεξιᾶς ὁδοῦ ἀποπλανῶν, προσβιάζει σε εἰς ἐπαρίστερον, καὶ τοῖς ὀρθὰ φρονοῦσιν ἄτριπτον, κατάστηθι, παῤῥησίασαι μετ' εὐλαβείας· ἀλλὰ ταύτην παῤῥησίαν, ἣν οὐδεὶς ἀπαρνεῖται. Ἱκέτευσον, δικαιολογήθητι πνευματικῶς. Αἰδέσεταί σου ἢ τὸ παῤῥησιαστικὸν, ἢ τὸ ἱκέσιον, ἢ τὸ δικαιολόγημα. Ἐὰν δὲ εἴπῃ μὴ χρῆναι παῤῥησιάζεσθαί σε, ἀναδίδαξον ἐκεῖνον, ὡς ἄλλη μὲν ἡ παῤῥησία, ἣν αὐ-

τὸς μεγαλοσχήμων εἶναι λαχὼν ἀπίπατο, καθὰ προδεδήλωται· ἄλλη δὲ ἡ νῦν ἀπὸ σοῦ πρὸς ἐκεῖνον. Ἐκείνη μὲν γὰρ τόλμαν οὐκ ἔλλογον ἐξέφαινεν, αὕτη δὲ εἰς ἔκκλισιν ἀπονεύει κακοῦ. Ἐὰν δὲ αὖ πάλιν ἐκφοβῇ ἐκεῖνος, ἐπαγαγὼν τό· « Υἱὸς πατρὶ δίκαια λέγων τεθνάτω, » ἐθέλων πατραλοίαν ἀποκαθιστᾷν τὸν οὕτως αὐτῷ ἀντιτείνοντα, ἔασον παραλαλεῖν ὡς μηκέτι φρενήρη, ἀλλὰ παρανοοῦντα, ὅ τί ποτέ ἐστιν, ὃ λέγει. Οὔτε γὰρ τοιοῦτος πατὴρ αὐτὸς, ᾧ μὴ ἔξεστιν ὅλως υἱὸν ἀντιλέγειν· οὔτε οἱ σοὶ λόγοι κατὰ τὰς πρὸς πατέρα ἐκεῖνον ἀντιλογίας εἰσί. Καὶ οὐδὲ ὁ μέγιστος Πατὴρ ὀκνεῖ ἐπιτάσσων παραίτησιν ἀκούειν, οὐδὲ θανατοῖ, οὐδὲ μὴν ἀπωθεῖται· ἀλλὰ πείθει πρὸς ὑπακοὴν τὸν παραιτούμενον· καὶ ταῦτα, μηδὲ ἀκούων ἐξ ἐκείνου δίκαια. Μὴ τοίνυν ὑπάκουε, φαῦλος ἐμβιβαζόμενος ἔργοις, ἀλλὰ ἐλευθερίως ἀποδυσπέτει καὶ ἀληθῶς. Εἰ δὲ εἰσέτι ὁ πατὴρ ἔγκειται, ἀποπῆδησον ἐξ ἐκείνου ὡς ἀπὸ πυρὸς, φθάσας τὴν ἀποχήρυξιν. Καὶ ἐπαναστὰς πατρὶ τοιούτῳ, καὶ ἀπειπάμενος αὐτὸν, ὡς εἰ καὶ παρανοίας ἅλω, γενοῦ τοῦ πρώτου καὶ μόνου καὶ πρὸ πάντων Πατρὸς, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ποιήσει· ᾧ καὶ τὴν ἀρχὴν προσήνεγκας σεαυτὸν, τὰς κατὰ κόσμον ἐπιθυμίας ἀπολιπών· οὗ σύμβολον καὶ ἡ τῶν τριχῶν ἀπόθεσις, χρήματος ἅλως μὲν ὀλίγα συντελοῦντος, ἐπιθυμητοῦ δὲ λίαν πάνυ τοῖς ἐν βίῳ τρυφῶσι· διὸ καὶ ἀπολιποῦσαν τὴν κεφαλὴν ἐκείνας ἐπιποθοῦσι. Καὶ εἴ τις αὖθις αὐτὰς εὐτυχήσει ἀναλαβέσθαι, αὐτὸς μὲν χαίρει, ὡς εἰ καὶ ἑρμαίῳ πολυτιμήτῳ περιτύχοι· μοναχὸς δὲ ὁ κυρίως εἴπερ αὐτὸν οὕτω διατιθέμενον εὕροι, μέμφεται τῆς εἰς μάτην χαρᾶς.

ροδ'. Εἰ μὲν οὖν, ὦ τῆς ἀρχῆς μοναχὲ καὶ τῶν προτελείων, κατ' ἰσχὺν βαίνειν ἐθέλεις τῶν εἰς Θεὸν ὁδεύειν προθεμένων, καλῶς ἀπέθου τὴν κοσμικὴν τρίχα ἐπ' ἀγαθῷ συμβόλῳ· εἰ δὲ ἀπ' αὐτῆς εἰσόδου, ὡς οἷα παρὰ θύραν ἦκων ἐπλαγίασας, ἀφίμενος τῆς εὐθείας, μάτην ἐψιλώθης τῶν τριχῶν. Κρεῖττον γάρ σε βαρεῖσθαι ταύταις καὶ ὑπὲρ τοὺς χαιτήεντας ὁποιδήποτε γῆς καὶ καλλίτριχας, καὶ οὕτω παραγαίνειν τι σεμνὸν, ἢπερ τῇ πολιτείᾳ μὲν αἰσχύνειν τὴν ψυχὴν, τῇ δὲ τῶν τριχῶν ἀποθέσει τὴν κεφαλήν. Καὶ μὴν οἱ πλείους παρανομεῖτε κάνταῦθα, τρέφοντες κόμην καὶ ὑπὲρ τὰς κοσμικάς· τὴν ἀρχὴν μὲν Κουρῆτές τινες φαινόμενοι, μικρὸν δὲ ὅσον Ἀχαρνῆς ἀπεκβαίνοντες οἱ καθ' ἱστορίαν· καὶ αὐτὸ οὐχ ὡς μέχρι ποδῶν ἀφεῖναι καθερπύσαι τὰς τρίχας· ὃ δὴ πνευματικὴ περιφρόνησις κόμης ἀπετέλεσε παρὰ τοῖς πάλαι ἁγίοις· οἳ λαστιούμενοι ταῖς θριξὶν, εἰς σκέπην οἷον αὐτὰς περιεβέβλητο σώματος, αὐτοφυῆ τινα χιτῶνα τεχνασάμενοι τοῦτον, ἐκ τῶν ἄνω, εἰ καὶ μὴ ὑφαντὸν, ἀλλὰ καινῶς κάθετον ὡς εἰς ποδήρη. Οὐ τοίνυν κατὰ τοὺς τοιούτους ἄμνοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς κομῆται μοναχοὶ πυκνῷ οὕτω βρίθονται τῷ μαλλῷ, ἀλλ' ὥστε τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς μέλαν περίθεμα καλλύνειν ὠρικώτερον. Πολλοὶ γοῦν ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ στρεψίμαλλον δεξιῶς πραγματεύονται, σοφιζόμενοι οὕτως καὶ τὸ μὴ βαθεῖαν τὴν κόμην προφαίνεσθαι, καὶ καταγελᾶσθαι τοῖς βλέπουσιν. Ἔνθα τις ἔχοι ἂν ὀρθῶς ἀποφήνασθαι, ὅτι μοναχὸς μὴ τὸ περιττὸν ἀποτιθεὶς τῆς τριχὸς, σχολῇ γ' ἂν ἄλλο τι βιωτικὸν ἀποθήσεται.

vendum hortatur. Si ille te torqueat iterum dicens: « Filius qui cum patre contendit moriatur [20] », volens ut parricidam traducere eum qui sibi resistit, dimitte loquentem insanorum more, nec intelligentem quid est quod dicit. Non enim iste pater est cui contradicere filium non licet, neque sermones tui contentiones sunt adverses hunc patrem. Sed nec Pater maximus cum præcipit, renuit audire deprecationes, nec morte damnat, non repellit, sed deprecantem hortatur ad obediendum, idque etiam quando injusta audivit. Noli ergo obedire, nec violenter induci ad prava opera; libere autem et vere indignare. Si pater rursus institerit, exibis ab eo, sicut ab igne, et ejectionem vitabis. Et cum tali patri restiteris, et te ab eo elongaveris insaniæ reo, sis filius primi et solius ante cæteros Patris, et spera in eum. Et ipse adjuvabit te, cui te ab initio obtulisti relictis mundanis desideriis, cujus rei signum erat capillorum depositio, boni quidem ad pauca utilis, sed quam maxime desiderati iis qui in mundo deliciantur, quique eos e capite decidentes moleste patiuntur. Et si eos recipere contigerit, lætantur quasi thesaurum quemdam omni honore dignum invenerint. Verus autem monachus qui eos ita se habentes intuetur, de vana eorum lætitia tristatur.

172. Si igitur, o monache, qui incipis et nondum consecratus es, vestigiis progredientium ad Deum insistere optas, recte egisti deposita mundana cæsarie in bonum signum. Si autem ab ingressu, viæ limina prætergressus, declinasti, et alacritatem remisisti, in vanum capillis nudatus es. Melius tibi erat iis onerari, super quasdam gentes capillis longis et formosis conspicuas et sic aliquid verendum præferre, quam ruborem animæ agendi ratione injicere et capiti capillorum depositione. Exinde plerique comam male nutrientes plus quam mundani, a principio Curetæ visi sunt, et mox Acarnanes effecti, ut narrat historia; non ita tamen ut capillos usque ad pedes promittant, quod fuerat apud veteres mundi contemptus, cum velati capillis eos ut tegumentum corporis circumferebant, naturalem tunicam parabant, e parte superiori usque ad pedes decidentem, si non consutam. Non autem sicut hi agni Dei, nostri monachi, comæ amici, vellere tam gravi onerantur, sed ut nigram capitis marginem comptius exornent. Multi capillos calamistratos arte disponunt, providentes ne crassior coma appareat et risum intuentium moveat. Idcirco jure dicetur monachum nimiæ cæsariei non renuntiantem, neque aliud quid sæculare esse depositurum.

[20] Exod. xxi, 17.

175. Hæc tibi novitio, ut fratri, causa salutis postquam dixerim, ascendo ad altiorem te, ad eum qui jam non est, sicut tu, Dei miles, sed induit thoracem, et qui votum fecit Christo salvatori operibus bonis conformari, qui statim signatus est, cum in nomine sanctæ Trinitatis superfluos capillos deponeret, ad ostendendam pœnitentiam, atque mantellum sanctum pro thorace valida accepit, istoque modo medius inter Deum et homines factus est: Deum quidem qui excellenter est magni habitus, homines qui sunt infra propter initiationem, et laborant circa virtutis ascensiones. Qui positus in medio, et junctis extremis utramque partem attingens, multo magis quam tu inter novitios numeratus, presbyteratum magnificat, sed minor est perfecto, et quidem longo intervallo, et nihilominus eximium habet dignitatem. Qui enim simpliciter mantellatus est absque dubio medius est. Et fere dicam, quantum a maximo vincitur, tantum minor te est. Si apicem in quadam fraternitate attigerit, non ob id erit medius, una manu quasi excelsa attingens, et altera plane humilia ex initiatione accipiens; sed communne medium transcendit, ad altissimum venit et uno gradu cœlestibus minor est propter machinationes satis dolosas; et duabus veluti alis, mantello et imperio, proxime ad magnum monachum evolat. Et tunc huic licet de gloria et de dignitate cum illo contendere audenter, qui istas amat quæstiones et invenit argumenta probantia quibus æqualitatem obtineat, et quorum validissimum est præeminentia cum imperio, qua jugum grave quia negotiosum suscepit.

174. Hunc sublimem mantellatum præsatum, qui per aliam viam in cœlum ascendit, per magnum habitum, et res ipsa, et jus canonicum, et Dei exemplum egregium esse requirunt, paulo ab angelis minutum, qui recognoscuntur in magno monacho veluti in archetypo humano. Hunc enim canones secundum angelos efformaverunt. Talis videri qui debet monachus minor quique prælatus est scilicet, qui se habet secundum majorem, aut ad melius et rectius loquendum impressione divina informatus est, immensitate excepta, in celeberrima urbium, et in aliis locis quorum plerosque ex auctoribus, nonnullos vero oculis novimus, postulata adimplet, et post secundum cœlum seu perfectum monachum ipse secundus constituitur, quasi secundum terram non errantem ipse rotundetur.

τὸν παντέλειον μοναχὸν, δεύτερος αὐτὸς ἐκτέτακται, ὡς εἰ καὶ μετὰ τὴν ἀπλανῆ αὐτὸς ἀπεσφαίρωτο.

175. Apud nos autem non possum veraciter ex planare quisnam, et qualis in se sit. Jactatur enim eum super primum cœlum esse, sicut aquæ quæ supra firmamentum sunt, ipse primus omnium hominum esse arbitratur; probatur vero, instar

ρογ'. Ταῦτά σοι τῷ εἰσαγωγικῷ προσλαλήσας ἀδελφικῶς πρὸς ἀφέλειαν ἀναβαίνω πρὸς τὸν ὑψηλότερον, τὸν οὐκέτι κατὰ σὲ ψιλὸν ὁπλίτην Θεοῦ, ἀλλὰ ἤδη καὶ θωρακισθέντα, καὶ εὐχὴν δεξάμενον μορφωθῆναι δι' ἔργων ἀγαθῶν ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ αὐτίκα σημειωθέντα, οἷς εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος ἀπέθετο τὴν περιττὴν τρίχα ὡς ἐπὶ πίνθι, καὶ τὸν ἱερὸν μανδύαν ὅσα καὶ θώρακα στερρὸν περιθέμενον, καὶ οὕτω μέσον οἷον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενον· Θεοῦ, τοῦ ἐνθέου μεγαλοσχήμονος· ἀνθρώπων, τῶν ἔτι κατωτέρω διὰ εἰσαγωγικῆς, καὶ στρεφομένων περὶ τοὺς τῆς ἀρετῆς πρόποδας· ὃς τῷ τῆς μεσότητος λόγῳ κεκραμένος ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων μετοχῇ, καὶ σοῦ μὲν, τοῦ ἔτι ἐν εἰσαγωγαῖς, πολὺ πλέον τὸ πρεσβεῖον αὐχῶν, τῷ δὲ τελείῳ ὑποβεβηκὼς μακρῷ διαστήματι, ὅμως ἔχει θεωρίαν διαιρετικήν. Μανδυώτης μὲν γὰρ ἁπλῶς μένων, ἀκραιφνῶς ἐστι μέσος. Καὶ μικροῦ δεῖν εἰπεῖν, ὅσον αὐτὴ ἡλάττωται τοῦ μεγίστου, ἐς τόσον ὑποκάθηταί σου. Εἰ δὲ κορυφαῖος αὐτὸς γένηταί τινος ἀδελφότητος, τότε δὴ οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο μέσος ἔλαχεν εἶναι, μιᾷ μὲν οἷον χειρὶ τοῦ ἀνωτάτω δραττόμενος, ἑτέρᾳ δὲ τοῦ πάντη κάτω κατὰ εἰσαγωγὴν λαμβανόμενος· ἀλλ' ὑπεραναβὰς τὸ κοινῶς μέσον, προσχωρεῖ τῷ ὑψηλοτάτῳ, καὶ μικρᾷ τινι βαθμίδι καθυφίσταται τοῦ σχεδόν τι οὐρανίου διὰ τὸ ἱκανῶς περιλοσοφημένον ἐπάγγελμα· καὶ δυσὶν οἷον πτέρυξι, τῇ τε μανδυωτικῇ καὶ τῇ καθ' ἡγουμενείαν, ἐλαφρίζεται εἰς ἐγγύτητα μεγαλοσχήμονος. Καὶ ἔχει θαρρούντως ἐριζειν ἐκείνῳ τοῦ τε κλέους καὶ τοῦ ὄψους, φιλόνεικος μὲν ὢν τοῦτό γε, τόπους δὲ ἐξευρίσκων ἐπιχειρηματικοὺς, δι' ὧν ἀμιλλᾶται τὴν ἐξίσωσιν, ὧν κραταιότερος ὁ κατὰ τὴν ποιμαντικὴν προστασίαν· δι' ἣς βαρὺν ζυγὸν, ὅτι καὶ πραγματικὸν, ἀνεδέξατο.

ροδ'. Τοῦτον δὴ τὸν αἰθεροβάμονα μανδυώτην ἡγούμενον, ὃς καθ' ἑτέραν μετάβασιν εἰς οὐρανὸν αὐτὸν ἀναβαίνει διὰ τοῦ μεγάλου σχήματος, τὸ μὲν πρᾶγμα, καὶ ὀρθὸς κανών, καὶ ἡ κατὰ Θεὸν ἀκολουθία μέγαν ἀπαιτεῖ ἄνθρωπον εἶναι, καὶ οἷον οὐδὲ βραχύ τι ἀγγέλου ἠλαττῶσθαι, τοῦ ἐνθεωρουμένου, ὅσα καὶ ἀνθρωπίνῳ ἀρχετύπῳ, τῷ μεγαλοσχήμονι. Ἐκεῖνος γὰρ πρὸς αὐτὸν ἄγγελον κανονικῶς ἐκτετύπωται. Τοιοῦτος δὲ ἀπαιτούμενος καὶ φαίνεσθαι καὶ εἶναι ὁ μικροσχήμων μὲν, καθηγούμενος δὲ (ὃς καὶ αὐτὸς ἤδη κατὰ τὸν μέγαν ἐσχημάτισται, μάλιστα μὲν οὖν, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, μεμόρφωται χαρακτῆρι θείῳ, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐκείνου μεγαλειότητα), ἐν μὲν τῇ περιωνύμῳ τῶν πόλεων, καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, ὅσους τοὺς μὲν πλείω ἐξ ἱστοριῶν, ἐνίους δὲ καὶ κατ' ὄψιν ἐγνωμεν, ἐκπληροῖ τὴν ἀπαίτησιν· καὶ μετὰ δεύτερον οἷον οὐρανὸν, ροε'. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς οὐκ ἔχω διαλευκάναι πρὸς ἀλήθειαν, ὁποῖός τις ἐξήπλωται καὶ ποδαπός. Ἐπαγγέλλεται μὲν γὰρ, καὶ ὑπὲρ τὸν πρῶτον οὐρανὸν εἶναι πρὸς ὁμοιότητα ὑδάτων τῶν ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, πρωτεύειν αὐτὸς ἐν ἅπασιν ἀν-

θρωπος οἰόμενος· διεκφαίνεται δὲ κατά τινα παροιμιακὸν Αἰγινήτην (μᾶλλον μὲν οὖν Αἰγιέα) οὔτε δεύτερος, καὶ οὐδὲ τρίτος, ἢ ἄλλος πολλοστός. Ψεύδεται μὲν γὰρ ἐμφανῶς τὸν μεγαλοσχήμονα οὐκ οἶδα πότε, κατ' ἐκεῖνον ἀπὸ κατηχουμένου, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ γράφεται, εἰς νεοφώτιστον σχολαστὴν ἀποκαταστησόμενος, καὶ τῇ ἓν ἑπτὰ ἡμέραις ἐκ τῶν ἔργων σχολῇ ἀποτελευτήσων εἰς τὸν παντελῶς ἀναμάρτητον ἄνθρωπον· ὡς ἐκδυσόμενος μὲν τότε τὸν παλαιὸν, ἐνδυσόμενος δὲ τὸν νεώτατον, καὶ ἀναπλασθησόμενος εἰς τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Μήποτε δὲ ἡ ἐν αὐτῷ μοχθηρία οὐδέποτε ἀφήσει αὐτὸν ἀνανῆψαι τοῦ πολλοῦ κάρου, καὶ τοῦ παροίνου βίου, καὶ τῆς ἐκεῖθεν μέθης, καὶ ἀναφρόνῆσαι, ὥστε σωθῆναι τῇ μεταλήψει καὶ μορφώσει τοῦ μεγάλου σχήματος· εἰς ὃ καὶ μόνον, ὡς ἔοικεν, ἀναρτῶντες ἑαυτοὺς οἱ μικροσχήμονες, δρῶσι τὰ χείριστα, καχεξίαν ἀθρόζοντες κενωθησομένην ἐν τῷ τῆς μεγαλοσχημοσύνης καιρῷ· ἵνα ὁ τῆς ψυχικῆς ἐκείνης ἰατρείας ἐπιστημονάρχης Θεὸς χάριτας ὀφλήσῃ τῷ οὕτω καχέκτῃ ἐξαμαρτὼν, ὡς τεθαυμαστωμένος δι' αὐτοῦ. Καὶ πῶς οἱ τοιοῦτοι στέρησιν ἀγαθοῦ παντὸς περιποιησάμενοι, πραγματεύονται τὴν εἰσέπειτα ἕξιν διὰ τῆς μεγάλης κουρᾶς, ἀφιλόσοφα μεθοδεύοντες, καὶ μεταλαμβάνοντες οὐ καλῶς τὸ· « Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. » Ὅπερ ἐστὶν· Ἁμάρτωμεν ἀνυποστόλως· αὔριον γὰρ διὰ τοῦ ἀγχιθύρου σχήματος θανόντες τῷ καὶ φθαρτῷ καὶ φθαρτικῷ βίῳ καὶ κόσμῳ, παραστησόμεθα τῷ Θεῷ, οὐκέτι ἁμαρτωλοὶ, ἀλλὰ ἀγγέλοις ὅμοιοι.

A celebris Æginetici (aut maxime Ægei) neque secundus esse, nec tertius nec quivis alius. Aperte enim mentitur magnum monachum se esse (ubi, nescio), sicut ille, e catechumeno, sicut scriptum est, in neophytum scholarem transferendus, et quiescendo ab operibus intra septem dies mutandus in hominem omnino impeccabilem, quasi tunc deposuerit veterem hominem et novum induerit, atque reformandus ad imaginem Dei. Nunquam autem malitia cum sinet a somno gravi excitari, e vita vinosa, atque ex ebrietate inde consequente; ac ita recogitare ut salvetur per conversionem et magni habitus informationem. Ad quod solum accedentes minores monachi, perficiunt pessima et malitiam congerunt evacuandam tempore magni habitus, ut hujus spiritualis curationis auctor Deus isti scelesto de vitiis agat gratias eo quod per eum magis admirandus fuerit. Et postquam omni opere bono carere studuerunt, ea deinde per magnam tonsuram habere satagunt, irrationabiliter agentes, et non intelligentes istud : « Manducemus et bibamus, cras enim moriemur [37]. » Hoc est Peccemus fortiter, cras enim suscepto habitu sancto, mortui sæculo et mundo corrupto et corrumpenti, Deo adstabimus, peccatores amplius non futuri, sed similes angelis.

ρος'. Καὶ γένοιτο μὲν τυχεῖν τοὺς τοιούτους οὗ λέγουσι. Τίς δὲ οἶδε τὸν τῆς ἐπιούσης τόκον, εἰ μὴ ἐξαμβλωθήσεται ; Τέως γε μὴν ἐπαγγέλλεται, ὅπερ ἔφαμεν, τὸν οἷον μεγαλοσχήμονα ὁ μὴ εἰσέτι τοιοῦτος ἡγούμενος. Ψεύδεται δὲ, σεμνότητι μὲν προσώπου, καὶ ὀφρύων συνδέσει, καὶ νεφώσει τοῦ κατ' ὄψιν ἡλίου, καὶ βλέμματος ὑπουλότητι, καὶ κατακύψει τῇ εἰς γῆν, καὶ λαλιᾷς ἐμμελείᾳ, καὶ προσχήματι ταπεινώσεως, καὶ τῷ συχνῷ τοῦ « εὐλόγησον, » καὶ βαθεῖ προσκυνήματι, καὶ καταστήματι εὐλαβεῖ ἄχρι καὶ αὐτοῦ βαδίσματος τὸν πρώτιστον ἐν μοναχοῖς ὑπεμφαίνων· τὰ πολλὰ δὲ καὶ ὑπερβαίνειν ἐκεῖνον, πέμπων δόκησιν· ἄλλως δὲ ὑπέρφευ εἰς ὅσον ὑπεβαίνων καὶ ἐλαττούμενος. Τί δέ φημι « ἐλαττούμενος ἐκείνου ; » δέον εἰπεῖν πρὸς ἀλήθειαν, ὅτι οὐδὲ πρὸς τὸν τῆς εἰσαγωγῆς μοναχὸν ἀμιλλήσαιτο ἂν ὁ τοιοῦτος· ὅτε τις πρώτην ἀράξας βαλβῖδα τοῦ κατὰ Θεὸν σταδίου, ὀρθὸν ἐξανύειν ἀπάρξεται δρόμον ἐπὶ τὰ θεῖα. Ἐργοχείρων μὲν γὰρ μοναχικῶν ἅπτεσθαι τοσοῦτον ἀποδέει, ὅσον καὶ χειρῶν ἐνδεὴς ἄνθρωπος. Κάθηται γὰρ διόλου ἀεργός· καὶ δι' αὐτὸ ἐνθυμεῖται καὶ διαλογίζεται, ὡς εἰκὸς, παντοῖα, ὧν τὰ πλείω καὶ εἰς τινας ἐπιθυμίας ἐκνεύει, καὶ αὐτὰς ἴσως οὐκ ἀποβλεπούσας εἴς τι ἀγαθόν.

176. Et utinam quod dicunt obtineant isti. Verum quis novit utrum partus diei proximæ abortum non sit passurus? Hactenus quidem magnum, ut diximus, monachum commendat qui ipse ei par non est. Mentitur, qui primus esse inter monachos videtur, et vultu verendo, et junctis supercilliis, et velata nube oculorum scie, et intuitu perfido in terram defixo, et sermone compto, et humilitate ficta, et dicto sæpius : Benedicite, et magna reverentia, et religiosa in incessu etiam tranquillitate, se majorem esse etiam plerumque opinionem injicit; sed aliter, proh dolor! mirum quantum minor et inferior est. Veraciter dicendum est istum ne cum novitio quidem monacho conferendum esse, qui primo obstaculo divini stadii avulso, recta currere ad Deum incepit. Opera enim monachorum in tantum attingere recusat, quantum homo manibus carens. Continuo otiosus residet, et ideo concupiscit ac loquitur qualiacunque, ut par est, quorum pleraque ad passiones et eas non laudabiles vergunt.

ροζ'. Διττῆς γὰρ οὔσης τῆς ἐπιθυμίας, τῆς μὲν ἐπαινουμένης, καθ' ἣν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ ὁ διορατικώτατος εἴρηται Δανιὴλ· τῆς δὲ ἐπιλόγου (τοιαύτη δὲ ἡ τῶν ἀργούντων κατὰ τὸν ὀρθῶς εἰπόντα, « ἐν ἐπιθυμίαις εἶναι τὸν ἀεργόν· ») οὐκ ἀπεικὸς φαύλων ἐπιθυμιῶν κλύζεσθαι κύμασι τὸν καθηγούμε-

177. Duplicis generis cum sint passiones, alia quidem laudabiles, quibus Daniel peritissimus dictus est vir desideriorum; et alia vituperandæ (et tales sunt otiosorum, juxta recte dicentem : In desideriis esse pigrum [38]), verisimile est pravarum passionum fluctibus agitari præfectum,

[37] Isa. xxii, 13. [38] Prov. xxi, 25.

cum inclusus in cellula, et universa negotia externa relinquens, in otio remanet. Quo tempore ad eum ascendentes, eumque oppugnantes cogitationes cum dignum facient lamentatione adversus tales nihil agentes illata : « Væ soli, » inquit « quia cum ceciderit non habet sublevantem se[99]. » Et solitarius est profecto prælatus, qui degens in otio, neque aliis fratribus cadentibus auxilio est, nec eos sublevat, neque sibi quod expedit adinvenit, et quo lapsus resurgat, et ex fovea in quam inciderat emergat.

178. Isto modo vitam monachicam agit pater in otio. Sed cum fratres conveniunt, tunc videres hominem qualemcunque, et ut fert proverbium, nihil sanctum ; sive, ut aliter dicam, pulchrum caput mento valido impositum, quales monasteriis sæpius præficiuntur a nobis errantibus, et, ad sic dicendum, conjicientibus. Ideo qui victimam ridendam nihil aliud esse atque cornua aut barbam cerneret, posset concinnare cum parodia hædum inter eos præeuntem esse solummodo supercilium et barbam. Talibus tamen personis subscribitur magni monachi nomen. Et quod mirabilius est, cum habitu, non re magnum habitum præferunt, qui habitus magnus virtute dicitur, magnam hypocrisim, dicet aliquis, præferunt. Quando ergo, ut dictum est, fit fratrum conventus, tunc prælatus noster, qualiscunque sit (et revera non est magnus), opere manuum non incumbente ex necessitate (quomodo enim operari in conspectu multorum non vereretur, qui solus id odit?) sermocinari eligit. Quæ dicuntur autem, non quæstiones de Scripturis, non sanctarum obscuritatum solutiones, non loci sanctorum Patrum, non interpretatio divinorum verborum, non relatio sanctarum disciplinarum, non exhortatio de his quæ agere fratres oportet, ut sint spirituales operarii, et de his quæ præcavenda sunt, non aliqua ratio eligendi bona, et vitandi malum, nullus discursus, nulla descriptio quibus alii jam docti doctiores fiant circa principia prius tradita, et alii ignari incipiant et perficiant divinam scientiam. Nou ergo hujusmodi sunt prælati sermocinationes, sane vero sermones confusi de re quacunque. Exorsus a vineis, a messibus et tributis exigendis et aliis rebus sic proficuis, quia in reddenda ratione de personis non agunt feliciter seniores, et decidunt in olivas, et ficus, et fructus reliquos ; ratiocinatur quæ vinea bonum vinum afferat ; quænam terra melior sit ad plura producenda ; undenam majorem reditum fratres capiant ; quis idiota inter ministros ad abripiendum sit idoneus, et quid monachis præeuntibus manum claudat ; seipsum enim evidenter inserere sermoni veretur. De oliva docet non humorem ab ea expressum ad unctionem regalem et illuminantem consecrari ; non, prætermissa sanctitate, sanitatem multiplicem utentibus præbere,

[99] Eccle. IV, 10.

A νον, ὅτε συνάξας ἑαυτὸν ἔσω τοῦ κελλίου, καὶ τῶν ἔξω πάντων ἀφέμενος, ἐν ἀργίᾳ μένει. Ὅτε καὶ ἀναβαίνοντες εἰς αὐτὸν διαλογισμοὶ καὶ πολιορκοῦντες, ἀποχληροῦσιν αὐτὸν τῷ θρήνῳ τῷ ἐπὶ τοῖς οὕτως ἡσυχάζουσιν. « Οὐαὶ γὰρ, φησὶ, τῷ ἑνὶ, ὅτι, ἂν πέσῃ, οὐκ ἔχει τὸν ἐξεγείροντα. » Τοιοῦτος δὲ εἷς καὶ ὁ καθηγούμενος, ὃς ἐν ἀεργίᾳ διάγων, οὔτε τοῖς τῶν ἄλλων ἀδελφῶν πτώμασι βοηθεῖ, ἐξανιστῶν ἐκείνους· καὶ οὐδὲ ἑαυτῷ μηχανὰς ἐξευρίσκει, δι' ὧν πεσὼν ἀναστήσεται, μετεωρισθεὶς ἐκ τοῦ βοθρύματος, ᾧ περιπέπτωκε.

ροη'. Καὶ οὕτω μὲν μονάζει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ἀργεῖν. Ὅτε δὲ καὶ ὁμηγερίες οἱ ἀδελφοὶ γίνωνται, τότε ἂν ἴδοι τις ἐκεῖνον, ἄνθρωπον ὄντα τὸν τυχόντα, καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν οὐδὲν ἱερὸν, καὶ ἄλλως δὲ φάναι, B πρόσωπον σεμνοπρεπὲς ἀδροῦ γενείου ὑπερκαθήμενον, ὁποίους τὰ πλείω ἐφιστᾷ τοῖς φροντιστηρίοις ἡ καθ' ὑπόληψιν, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἐν ἡμῖν ἀπάτη. Ἐφ' ὧν ὁ ἐντεθυμημένος τὸ κωμικευόμενον ἱερεῖον, οὐδὲν ὂν ἀλλ' ἢ κέρατα καὶ γένειον, παρῳδήσει ἂν τὸν κατ' αὐτοὺς κτίλον καθηγούμενον σεμνὴν ὄρρυν εἶναι καὶ γένειον. Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις καθυπογράφεται μὲν καὶ τὸ μεγαλόσχημον. Καινότερον δέ· οὐ πράγματι γὰρ, ἀλλὰ σχήματι τὸ κατ' ἀρετὴν μεγαλεῖον προφαίνοντες μέγα σχῆμα, προῖσχονται, ὡς εἴ τις εἴποι, μεγάλην ὑπόκρισιν. Ὅτε τοίνυν ὁμήγυρις, ὡς ἐρρέθη, ἀδελφικὴ γένηται, τότε δὴ C καθ' ἡμᾶς ἡγούμενος, ὁποῖος ἂν καὶ εἴη (ἔστι δὲ ἀληθῶς οὐ μέγας), ἔργου ἐξ ἀνάγκης οὐχ ὑποκειμένου, (πῶς γὰρ ἐν πολλῶν ὄψεσιν οὐκ αἰδέσεται τὴν ἐργασίαν ὁ καταμόνας αὐτὴν μυσαττόμενος ;) γίνεται τοῦ λαλεῖν· καὶ ἡ λαλιὰ οὐ προβλήματα γραφικὰ· οὐ λύσεις ἱερῶν αἰνιγμάτων· οὐ διηγήματα Πατέρων ἁγίων· οὐκ ἀνάπτυξις θείων λογίων· οὐκ ἀφήγησις πολιτειῶν θεαρέστων· οὐ παραίνεσις (ὧν τε πράττειν χρὴ τὴν ἀδελφότητα, ὡς εἶναι αὐτὴν ἐντεῦθεν πρακτικὴν πνευματικῶς, καὶ ὧν χρὴ ἀπέχεσθαι)· οὐ μέθοδος ἡτισοῦν (ἐκλογῆς μὲν τῆς τῶν ἀγαθῶν, ἀποκλογῆς δὲ τῆς τῶν φαύλων)· οὐ περιέλευσις οὐδεμία γραφικὴ, δι' ἧς ὁ μὲν ἧττον μεμαθηκὼς ἐπὶ ἀφορμῇ προδεδομένῃ σοφώτερος γίνεται, ὁ δὲ μήπω μαθὼν ἐνάρχεται καὶ τελειοῦται τὰ εἰς θείαν ἐπίγνωσιν. Οὐχοῦν τοιαῦτά τινα τὰ λαλήματα τοῦ καθηγητοῦ, ἀλλὰ λόγοι παντοῖοι τυρβαστικοί. Ἀρξόμενος μὲν ἀπὸ ἀμπέλων, D καὶ ληΐων, καὶ εἰσπράξεων φορολογικῶν, καὶ ἑτέρων τοιούτων ἀδρομερῶν, ὅτε μὴ ἐνευκαιροῦσι λογοπραγίαις προσωπικαῖς οἱ γέροντες, καταλήγοντες δὲ εἰς ἐλαίαν καὶ ἰσχάδα καὶ λοιπὴν ὀπώραν, φιλοσοφεῖ γοῦν, ποία μὲν ἄμπελος οἶνον ἀγαθὸν δίδωσι· ποία δὲ γῆ ἐνάρετός ἐστιν εἰς πολλαπλάσιον καρποδοτεῖν· πόθεν δὲ τοῖς ἀδελφοῖς ἡ πλείων φορολογία· καὶ τίς μὲν τῶν διακονητῶν ἁπλοῦς τὴν δρᾶκα πέφυκεν εἶναι, τί δὲ τοῖς προκρίτοις τῶν μοναχῶν σφίγγει τὴν χεῖρα· ἑαυτὸν γὰρ ἐνδεῖται διαρρήδην παρεισκυκλῆσαι τῷ λόγῳ. Διδάσκει δὲ καὶ περὶ ἐλαίας μὲν τυχόν, οὐχ ὅτι τὸ αὐτῆς ἀπολειβόμενον ὑγρὸν βασιλικῷ καὶ φωτιστικῷ θειότερον ἀφίρωται χρίσματι, οὐδ' ὅτι

πρὸς τῷ ἀγιάζειν καὶ ὑγίειαν πολυειδῆ χορηγεῖ τοῖς A
χρῄζουσιν, οὐδ' ὅτι αὐτὴ μόνη τὸ ἀσυνδυάστως
καὶ ἀσυνθέτως ἔλαιον ἀποθλίβει (ἄλλο γάρ τι ἅπαν
ἔλαιον προσθήκῃ τινὶ συνδυάζεται· ἀμυγδάλινον
γάρ τι ἔλαιον, καὶ καρύϊνόν φαμεν, καὶ σησάμινον)·
οὐ μὴν ἐν ἁπλότητι ἔλαιον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ καὶ
μόνον ἡδὺ λίπασμα, καὶ πιότατον, καὶ οἷον χρησὸν
εἶναι τραπέζαις μοναχικαῖς. Περὶ δὲ ἰσχάδος ἰσχνολο-
γεῖ, οὐχ ὅτι χλωρόν τε ὂν τὸ σῦκον μέλιτός ἐστιν
ὑποκόρισμα, καὶ ξηρανθὲν δὲ οὐκ ἐξίσταται τῆς
γλυκύτητος· διὸ καὶ « γλυκερὰν » τὴν συκῆν οἱ σο-
φοὶ κατ' ἐξαίρετόν τί φασιν· οὐδὲ ὅτι καὶ τοῖς φύλ-
λοις τοῦδε τοῦ δένδρου χάριτας ὀφλομεν διὰ τοὺς
γενάρχας, οὓς αὐτὰ ἐσχίπασαν· οὐδ' ἄλλο τι σεμνὸν
καὶ ἐπαγωγὸν πρὸς χάριν· καὶ μὴν οὐδ' ὅτι φθεί-
ρας ἀπογεννᾷν οἶδε τὸ ξηρὸν σῦκον τῇ διὰ βίου B
παραχρήσει, ὃ δὴ πρὸς ἱστορίαν λεχθὲν πολυμάθειαν
ἐνέφηνεν ἂν τοῦ καθηγητοῦ· ἀλλ' ὅτι πρὸς ἡδονῆς
ἐμφαγεῖν σύκου, ὥσπερ χλωροῦ, οὕτω καὶ ἀπισχναν-
θέντος· καὶ ὅτι καλόν ἐστι καὶ αὐτὸ εἰς κερδα-
λέαν κτῆσιν· καὶ ὡς ἀγαθόν τι πέφηνε καὶ ἡ συ-
κομαγίς, ἐν ᾗ, πολλῶν ὁμοῦ συμπεφυρμένων, οὐκ
ἔστι τὸ μὲν ἐκλέγεσθαι, τὸ δ' ἀπεκλέγεσθαι ἀλλ'
ὁμοῦ πάντα συμμεμιγμένα καταθοινᾶσθαι εἰς κέρδος
τῷ κτησαμένῳ. Ἔτι παραδίδωσιν ὁ προκαθήμε-
νος τοῖς ὁμιληταῖς καὶ ὡς φυλάξει τις ἀπίους,
ἢ μέλιτι ἐμβυθίσας, ἢ λαχνίσας εὐθετον γῆν, καὶ
ἀπαιωρήσας αὐτοὺς, λέγων, ὡς μετεώρους εἶναι, καὶ
χοῦν ἐπιφροήσας ἐπὶ παραμονῇ. Σεμνύνει δὲ καὶ
τοὺς ἀγρίους ἀπίους, ὡς γνώμονας ἀγαθοῦ, Λατῖνος
ἂν εἴποι ἀνήρ, μούστου. Ἐπιπολάζοντες μὲν γὰρ C
ἐν αὐτῷ, ἀμιγὲς ὕδατι τὸ γλεῦκος εἶναι δηλοῦσι·
βυθισθέντες δὲ κατηγοροῦσι καπήλευμα. Εἴθε δὲ
ἦν τῷ γέροντι τούτῳ, τήν τε αἰτίαν συνειδέναι τοῦ
πράγματος, καὶ προσεπινοήσασθαι ὁμοιότητά τινα
ἐνταῦθα πρὸς τὸν περιῤῥόμενον Ῥῆνον, τὸν Κελτι-
κὸν ποταμόν. Νόθον γάρ τι κἀνταῦθα διακρίνεται τῷ
ἐπιπολασμῷ καὶ τῷ βυθισμῷ, εἰ καὶ τρόπον ἄλλον.
Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑγρῷ διακρίνονται τὰ γνήσια μὲν
τῶν βρεφῶν, ἐπιπολάζοντι· βυθιζόμενα δὲ, τὰ μὴ
ἀπὸ γάμου. Ἐνταῦθα δὲ ὑγρὸν γνήσιον καὶ μὴ τοι-
οῦτον τῇ τῶν ἀπίων καταδύσει καὶ τῷ ἀνάπλῳ
καταμηνύεται. Ἔτι μεθοδεύει ὁ οὕτω πολυμαθὴς
καθηγούμενος καὶ ὅποι τόπου εὐκράτου μῆλα με-
τεωριστέον, ἑτερολά τε καὶ κυδώνια, εἰς παράμο- D
νον. Ποῖ δὲ ἀέρος βοιὰ κρεμήσονται φυλαξόμενα·
καὶ ὡς οἷδε συντηρεῖν αὐτὰς παραμόνους καὶ τὸ
ἄχυρον. Αὐτίκα δὲ φιλοτιμούμενος προσεπιφιλοσο-
φεῖ καὶ ὡς φυλακτικόν τι χρῆμα ἐς τὸ πᾶν ἡ τοῦ
ἀχύρου φύσις. Θερμοῦ τε γὰρ ἐξανύει κατοχὴν, ἐμ-
βληθέντος εἰς αὐτό· καὶ ψυχρὸν δὲ ἐμπεπιστευμέ-
νον, οὗ μέρος καὶ ἡ χιὼν, ἐνακμάζειν δίδωσι τῇ
οἰκείᾳ φύσει. Εὐθὺς δὲ καὶ εἰς οἷόν τι πόρισμα γλα-
φυρώτερον ἐμβαθύνας, παροιμίαν ἐξευρίσκει αὐτὸς
ἰδίαν, αὐτὸ μὲν τὸ ἄχυρον εὐυπόληπτον ὀνομάζων,

non eam solam oleum sine mixtura et sine compositione exprimere (quodcunque enim aliud oleum cum aliquo additamento jungitur : oleum dicimus amygdaleum, nuceum, et sesaminum, non autem simpliciter oleum) ; sane vero istud solum adipem dare jucundam, et lautum, et dignum mensis monachicis apponi. De ficu multa etiam disserit : non viridem ficum aliquid melleum esse, siccatam dulcedine non privari, et ideo dulcem ficum pro re electa poni a sapientibus ; neque folii hujus arboris gratias nos debere, eo quod protoparentes texerint ; neque mirum aliud atque ad gratias agendas adducens ; neque etiam grossos e ficu sicca, ex vita nimia produci quoil in modum historiæ narratum multam prælati scientiam manifestavisset ; sed magis omissa voluptate in edendis ficis tam viridibus quam exsiccatis, insuper hanc acquisitionem quæstuosam esse, afferri utilitatem e placenta e ficis composita, in qua multis simul mixtis istud eligere et hoc respuere impossibile est, sed omnia simul, cum lucro domini devorantur. Socios prælatus docet insuper qua ratione pira custodiantur, vel melle intincta, vel suspensa in terra idonea et effossa, quasi meliora, et arena cooperta ut serventur. Laudat et pira agrestia eo quod bonum mustum, dicet aliquis Latine, indicem. Cum enim supernatant, aqua non mixtum vinum manifestant, cum immerguntur, fraudem patefaciunt. Et utinam causam hujus rei senior intelligat, atque ibi quamdam cum laudato Rheno Celtarum flumine similitudinem attendat. Ibi enim discernuntur notha, quæ supernatant aut immerguntur, sed modo diverso. Illic enim aqua discernuntur partus legitimi cum superferuntur, et nothi, quando immerguntur. Hic autem legitimum aut dissimile piris immersis aut natantibus aqua indicat. Explanat etiam eruditus prælatus quo loco temperato sint suspendenda poma alia et cydonia, ut serventur, in quonam aere granata sint librænda, ut custodiantur, qua etiam ratione ea duratura palea conservet. Et mox ardenter ratiocinatur naturam paleæ ad universa servanda aptam esse ; calidi enim corporis in ea involuti statum tenet, et frigidum aliquid, ut nix, in natura propria firmari permittit. Mox veluti in consequentiam alteriorem descendens, sententiam propriam ipse invenit, scilicet paleam inventu facilem esse, hominemque initiationis capacem faciliorem, siquidem, ali. palea depositum integrum studiose conserval. De granatis considerat adhuc, non sancta illa malogranata quæ ad exemplar eorum fabricata sunt ; neque Megabyzos (19) mirabiles, quos rex Persarum sibi circumdari optabat juxta numerum seminum mali granati quod eodem tempore manu ferebat ;

(19) Megabyzus dux erat exercitus Darii regis Persarum ; ipse multos hostes profligavit, multas provincias patriis finibus junxit. Ideo cum Darius quadam die malum granatum manu teneret, et Artaban, dux alius, a rege quæreret quid vellet tantum quantum grana granati multiplicari, respondit Darius tot Megabyzos esse sibi esse exoptandum.

neque dicit sapientem quemdam jucunda locutione humidos carbones vocasse quæ eduntur in granato; neque, præter similitudinem carbonis interiorem, ad extra granata ut flammæ plerumque relucere; sed magis dicit amborum succorum in eis repertorum acidum dulciore esse meliorem. Nam mulieribus parturientibus contra nausea utilis est, et ad manducandum dulcissimus. Eorumdem et corticem dicit utilem esse: ea enim crassius et nigrius fit atramentum, quemadmodum viridium nucum putamine. Utriusque amygdalæ etiam meritum iste exponere cum non possit, eas amare propter varietatem profitetur: quidam enim facetus cum unam aut duas amygdalas dulces gustassset, et dulcedine alliceretur, amaram radere deinde incepit, atque amaritudine risus adstantium excitavit. Idem arbuta cibum facilem præbentia excolit, et tentat discipulos suadere ut vino parce utentes, ebrietatem exinde quærant. Ea rubris limis solerter conferi, propter multa capitula in eis florentia. Item ea comparat Pydnæis fungis, ea tamen differentia, ut illæ plerumque magis tumeant, partem asperam habeant obscuram, nec perfecte conglobentur; arbuta vero aliter se habeant magnitudine, colore, et forma. Et de racemis Pater iste loquitur nugas, quæcunque ei sponte obviæ sunt (et plane occurrunt dignæ istis auditoribus). Et cum de reliquis frugibus quascunque celebraverit, quanta scientia et eloquentia potest, cum modum aliquem de oleribus colendis inseruerit, et postea de piscibus tractaverit, sicut novit tractare, tum fratrum conventum dimittit, in quo prædicationem non invidendam, quam convivæ diligerent et lanii, habuit, et officia sua, sicut novit, explanavit.

179. Si quando in conspectu sæcularium potentium loquendi tempus venerit, formas omnes induit homo iste. Et primo post breve silentium, sicut nec Pythagoras egisset, hoc habitu virtutem suam altam manifestat, se heros silentem esse ostendit, ut dicitur. Breve aliquid proferi postea, quasi noctua stridens, et clamore isto mirabilia de præcordiis depromat, vitam suam ordine evolvit, non quidem res ante tonsuram gestas (quas remanentes mysterio involutas vult silentio decorari), sed post depositos capillos, ut sic serviat sancto Patri, eumque laudat ad bonum proprium, et exinde facta commutatione sanctissimus ipse videatur, quasi sanctitatis particeps; qualiter eum continuo bene colat, volens obedientiam sibi isto modo parari; qualiter progressus sui, perfectio et laudes illo sene magistro affirmentur, et discipulus ad majora ob istam rationem vocetur; quomodo eo mortuo, ipse per eum visiones videat, et miracula perpetret.

ἀνδρα δὲ εἰδότα μυστηριάζεσθαι ἀχύρου εὐπολη-
πτότερον παροιμιαζόμενος· ἐπεί, φησί, καὶ τὸ ἄχυ-
ρον δεφενδεύει ταμιευτικῶς ἐν ἀκεραίῳ τὸ παρατι-
θέμενον. Προσεπιθεωρεῖ δὲ ὁ αὐτὸς ταῖς βοιοῖ-
οὐ τοὺς ἱερατικοὺς ἐκείνους ῥοῖσκους, οἱ πρὸς αὐτὰ
ἐτυποῦντο νοερώτερον, οὐδὲ τοὺς θαυμαστοὺς Μεγα-
βύζους, οὓς Περσικὸς βασιλεὺς περιεῖναί οἱ εὔξατο
κατὰ πλῆθος κόκκων μεγάλης βοιᾶς, ἣν ἐν καιρῷ
ἐκεῖνος κεχείριστο· οὐδ' ὅτι σοφός τις, γλυκὺς τὴν
φράσιν, ἐνύγρους ἀνθρακας ἐκαλλιγράφησε τὰ τῶν
βοιῶν βρώσιμα· οὐδ' ὅτι σὺν τῷ ἔνδον ἀνθρακοειδεῖ
φλόγωνος ὡς τὰ πολλὰ ἐκλάμπουσιν ἐκεῖναι καὶ τὰ
ἔξωθεν· ἀλλ' ὅτι δύο χυμῶν τῶν ἐν αὐταῖς καλλίων
τοῦ γλυκάζοντος ὁ ὀξίζων. Ταῖς κυούσαις τε γὰρ
πρόσφορός ἐστι τὰ ἐς κίσσαν, καὶ εἰς μαγειρείαν
ἥδιστος. Ὠφέλιμον δέ φησιν αὐταῖς καὶ τὸ λέπυρον.
Ζοφοῦνται γὰρ δι' αὐτοῦ τὸ γραφικὸν μέλαν εἰς βα-
θύτερον, καθὰ καὶ διὰ τοῦ χλωροῦ καρύνου λέμμα-
τος. Ἔτι ἐκεῖνος καὶ ἀμυγδάλου ἑκατέρου σεμνό-
τητα μὴ μαθὼν ξεχθέσθαι, φιλεῖν αὐτὸ λέγει τῆς
ἀστειότητος. Ὁ γὰρ δεξιὸς, φησί, τὰ εἰς εὐτραπε-
λίαν ἄνθρωπος, γεύσας τινὰ ἑνὸς ἢ δύο τῶν γλυ-
κέων ἀμυγδάλων, καὶ ἐπαγαγόμενος τῷ ἡδύσματι,
εἶτα πικρὸν ἐπιδοὺς εἰς ἔκβρωμα, ἐκίνησε τοὺς θεω-
μένους γέλωτα τῷ πικράσματι. Ἔτι περιεργάζεται
ὁ αὐτὸς καὶ μιμαικύλλων τὸ εὐανάδοτον μετὰ τρο-
φὴν, τεχνώμενος τοὺς ἀκροατὰς πείθειν, οἴνου φειδοῖ
τὴν ἐκεῖθεν μέθην σοφίζεσθαι. Ἀστεΐζεται δέ που
καὶ ἐρυθραῖς ῥίναις αὐτὰ ἐοικέναι διὰ τὰς ἐπανθού-
σας αὐτοῖς πυκνὰς κεγχραμίδας. Εἰκάζει δὲ αὐτοῖς
καὶ τὰ κατὰ Πύδναν ὄδνα· πλὴν ὅσον ἐκεῖνα μὲν,
φησὶ, καὶ εἰς πολὺ μεγέθους τὰ πλεῖω ἐξώγκωται,
καὶ ἀμαυρὰν ἔχουσι τὴν τραχύτητα, καὶ οὐδὲ εἰς
ἀκρίβειαν ἀπεσφαίρωνται· τοῖς δὲ μιμαικύλλοις
ἄλλως ἔχει καὶ τὰ τοῦ μεγέθους, καὶ τὰ τῆς χρώσεως, καὶ τὰ τοῦ σχήματος. Ἔτι λαμυρεύεται ὁ Πατὴρ
καὶ περὶ σταφυλῶν, ὁπόσα ἐκείνῳ ἐπέρχεται (ἐπέρχεται δὲ πάντως ἀκρατηρίου τοιούτου ἐπάξια)· καὶ
τῆς λοιπῆς δὲ ὀπώρας τὴν ἐπιλθοῦσαν καταῤῥητορεύσας, ὡς ἔχει ἐπιστήμης καὶ φράσεως, καί που πα-
ρενσπείρας καὶ ὀσπριώδη θεωρίαν τινά· μετὰ δὲ καὶ ἰχθυολογήσας, ὡς αὐτὸς χαίρει λαλῶν, λύει τὸν
τῆς ἀδελφότητος σύλλογον, ἐμφορήσας χρηστολογίας ἀζήλου, ἣν τραπεζονόμοι φιλοῖεν ἂν καὶ μάγειροι·
καὶ σοφίσας τὰ ὡς ἐκεῖνος οἶδε καθήκοντα.

ροθ'. Εἰ δέ ποτε καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀνδρῶν, μεγάλων
τά γε ἐν κόσμῳ, καιρὸς ἦλθοι λαλῆσαι αὐτὸν, ἀλλὰ
τότε παντοῖος ὁ ἀνὴρ γίνεται· καὶ τὰ πρῶτα ἐφ'
ἱκανὸν σιγήσας, ὡς οὐδ' ἂν Πυθαγόρας, καὶ ἐν
τοιούτῳ σχήματι τὸ βαθὺ τῆς ἀρετῆς ἐνδειξάμενος,
καὶ σιγηλὸν ἑαυτὸν παραφὴνας ἥρωα, ὅ δὴ λέγεται,
εἶτα καί τι λεπτὸν ὑπολαλῶν, ὡς εἰ καὶ νυκτερὶς
ἔτριζε, καὶ τὸ ἔνδον σεμνὸν ὑπογρύζων τῷ τοιούτῳ
τρισμῷ, ἀφηγεῖται τὰ καθ' ἑαυτὸν, καὶ αὐτὰ οὐ
πρὸ τῆς κουρᾶς (ἐκεῖνα γὰρ ὡς ἐν μυστηρίου λόγῳ
ἀνέκφορα μένοντα σιγῇ τιμᾶσθαι βούλεται), ἀλλὰ
μετὰ τὴν ἀπόθριξιν, ὡς δουλεύσοι μὲν ἁγίῳ Πατρὶ,
σεμνύνων ἐκεῖνον ἑαυτοῦ χάριν· ἵνα τῇ ἐκεῖθεν δό-
θεν μεταδόσει δοκοίη καὶ αὐτὸς ἁγιώτατος, οἷα
μέτοχος· ὡς θεραπεύσοι ἐκεῖνον ἰδίου καλῶς, ἐθέ-
λων οὕτως ἑαυτὸν συστῆσαι εἰς ὑπακοήν· ὡς ἀπο-
φοιβάσοι ἐκεῖνος ὁ διδάσκαλος γήρων προκοπὴν τού-
του καὶ τελειότητα καὶ τιμὴν, τήν τε ἐν κόσμῳ καὶ
τὴν κατὰ Θεὸν, προκαλούμενος τ'ν ἀκροατὴν καὶ

τῷ λόγῳ τούτῳ εἰς τὰ ὑπὲρ ἑαυτοῦ· ὡς θανόντος ἐκείνου καὶ ἀποκαλύψεις ἴδοι, καὶ θαύματα δι' ἐκείνου ποιήσοι αὐτός· εἰς τί καὶ ταῦτα παραλαλῶν; Εἰς ἔνδειξιν τῆς κατ' αὐτὸν θεωρητικῆς τε καὶ πρακτικῆς, ὁ, εἴ τι χρὴ οὕτως ὀνομάσαι, οὐδέτερος, οἷα καὶ λόγου παντὸς καὶ ἔργου σπουδαίου ἀπείρατος. Εἶτα προφέρει ὁ πάντιμος καὶ προσδρίας καὶ τιμὰς εἰς ἑαυτὸν βασιλικὰς, πατριαρχικὰς, ἀρχοντικὰς, φιλενδεικτῶν ἅμα ἐν τούτοις καὶ ἐκφοβῶν.

A Ad quid proferuntur ista? Ad manifestandam suam virtutem theoreticam ac practicam, qui neuter est, si isto nomine utendum est, utpote nullius scientiæ et operis capax est. Denique profert ille maxime honorandus dignitates, et honores ad se a regibus, patriarchis et ducibus cumulatos, ut de iis laudetur et timeatur.

ρπ'. Ὅτε δὲ ταῦτα ἐρεῖ πρὸς ἀδρότητα, καὶ νομίσει ἐφολκὸς εἶναι τῷ ἀκροωμένῳ, καὶ ὑπαγαγέσθαι ἤδη αὐτὸν, ἐκτίθησιν ἡ πτωχεία τῆς μονῆς ἐπὶ χρηματισμῷ ἐπαιτοῦντος δίκην, ἢ κατηγορίαν ἐπί τινι, ὡς ἀδικεῖν δοκοῦντι. Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐκεῖνος ἢ ἀρχιερεύς ἐστιν, ἀσώματα βλασφημούμενος τὰ πλείω, ἢ πλησιαστὴς ἐνσώματον μέμψιν πάσχων· ἐκεῖνος μὲν, ὅτι δύσχρηστός ἐστιν αὐτῷ, καὶ πολυπράγμων, καὶ ἐξεταστικὸς, καὶ ἐθέλων ἐκδικεῖν ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ, καὶ κανόνων ψηλαφητὴς, καὶ, τὸ πᾶν εἰπεῖν, οὐκ ἀφιεὶς αὐτὸν ποιεῖν ἀπραγμόνως, ὁπόσα βούλεται. Καὶ διὰ ταῦτα μὲν βλασφημεῖται ὁ ἀρχιερεύς. Ὁ δὲ πλησιάζων, ὅτι κτῆμά ἔχων παρακείμενον τοῖς μοναστηριακοῖς (λῆϊόν τι θετέον εἰπεῖν, ἢ ὅλον ἀγρίδιον ἢ παρρέον ὕδωρ, δι' οὗ καὶ κηπεύσει τις, καὶ ἀλετὸν ἀπαρτίσει), βαρύς ἐστι τῇ μονῇ πενομένῃ· καὶ οὔτε ἀποδόσθαι αὐτὸ ἐθέλει, τῷ παντὶ δὲ πλέον οὐδὲ ἀποχαρίσασθαι. Καὶ τοῖς ἀδελφοῖς δὲ φορτικὸς ἔγκειται εἴ τι λαλήσουσι πρὸς αὐτόν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, καί που εὑρὼν ἁπλοϊκὴν θεοφιλίαν, βλάπτει ἑκατέρους, τόν τε ἐλεεινὸν ἀρχιερέα, καὶ τὸν ταπεινὸν ἀγχιτέρμονα.

B eo quod durus sit ipsi, in exigendo nimius, curiosus, contendere volens de omnibus officiis, canonum scrutator, et, si universum dicendum est, non sinens eum quæcunque voluerit libere facere. De his pontifex insimulatur. Vicinus autem eo quod, bono quodam juxta monasterium possesso (aut frumentario agro, aut qualicunque, aut aqua decurrente, ad irrigandum vel molendum idonea), indigenti monasterio molestus sit, neque id vendere, aut, quod pejus est, donare velit. Fratribus insuper gravior est, si quid ei objiciunt. Quæ cum dixerit, et Deo gratus simpliciter sit habitus, lædit utrosque, et pontificem miserandum, et pauperem vicinum.

ρπα'. Καὶ τοῦτον μὲν ὅπως διατίθεται, περιττὸν, καὶ λέγειν διεξοδικῶς· ἐκεῖνο δὲ καὶ μόνον ἄρτι λογιστέον, ὅτι οὐδ' ἂν ἐθνικὴ καταδρομὴ τοῦ γειτνιῶντος τοσαῦτα καταπράξηται, ὁπόσα οἱ ἱεροὶ Πατέρες. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς — ἀλλὰ ποῖον μὲν αὐτὸς οὐ βλέπει βέλος ἡγουμενικὸν πετόμενον κατ' αὐτοῦ; ποῖον δὲ ὅπλον ἀγχέμαχον οὐχ ὑπομένει καταφερόμενόν; βέλος (τὴν διαβολὴν), φαρμάκῳ δεινῷ κεχρισμένον, τῇ πιθανότητι· ὅπλον πλῆττον ἐκ τῶν ἐγγύθεν, τὴν κατὰ πρόσωπον ἀναίδειαν, καθ' ἣν ὁ τὴν ἐχεμυθίαν πλατύνομενος, ὁ ἡσυχαστὴς, ὁ πυθαγορίζων ὁ σιγηλὸς, πρόσωπον ἅμα καὶ φωνὴν πόρνης ἀναλαβών, καὶ ὡς οἷον αὐλὸς δαίμονι ἐμπνευσθείς, καταψάλλει τὰ μὴ προσήκοντα, καὶ αὐτὰ οὐ λαϊκοῦ τινος ἐπισκοπικοῦ ἢ τοῦ τυχόντος ἱερεῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, φιλοτιμούμενος ἐνταῦθα καὶ τὸ εὐρύφωνον. Καὶ ὁ ἐπ' ἐκκλησίας βραγχιῶν λάρυγξ τηνικαῦτα σαλπίζει μὲν τὰς ἀρχὰς ὀξυφώνων. Ὅτε δὲ τὸ ὑγρὸν ἐπιπροσθήσει τῷ καθαρῷ τοῦ πνεύματος, εἰς τυμπάνου μεταπίπτει βοὴν, εἶτα ὑποβάσεως λόγῳ καὶ εἰς βαῦσμὸν, καὶ οὐκ ἀνήσιν, ἕως οὗ ἡ τῆς λαλιᾶς ὁδὸς ἀποφραγῇ.

C

181. Hic quomodo se habeat, ordine exponere hujus loci non est. Istud unum est animadvertendum, tanta passurum non esse proximum a barbarorum incursione, quanta a sanctis Patribus. Pontifex quodnam telum a prælato ad se volans non videt? Quem gladium eminus ferientem non metuit percussurum? Telum (seu calumnia) mortali veneno intinctum est, scilicet verisimilitudine; gladius eminus feriens est irreverentia ante oculos, qua homo ad silentium informatus, tranquillus, Pythagoræ discipulus, mutus, os et vocem meretricis suscipit, et quasi tibia a diabolo inflata, opprobria profert adversus non laicum aliquem episcopalem, non qualemcunque hominem sacrum, sed adversus ipsum episcopum, eodemque tempore voce magna superbit. In ecclesia subraucum guttur, tunc acutissimos clamores buccinat. Et cum sicco spiritui humidum addit, decidit in tympanum surdum aut inferius ad latratum: nec cessat, donec garrulitatis semita rescindatur.

ρπβ'. Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ τιμιώτατος, ὅτε κατὰ ἀνδρὸς μέμηνε μελαγχολῶν· εἰ δέ ποτε καὶ γυναικὶ πρὸς λοιδορίαν ἐγχάνοι, ἀλεξίκακε, τῆς κακοστομίας! ἀνεξίκακε, τῆς τῶν κακολογιῶν ἐπιχύσεως, τοῦ τῶν

182. Talis est noster laudatissimus, cum adversus hominem atrabilem furorem edit. Mulierem vero si quando injuriis impetit, o depulsor malorum (20), os pessimum! o patientia, diluvium malo-

(20) Ἀλεξίκακε. Depulsor malorum, pestium, calamitatum, quo nomine ab antiquis dii boni vocabantur: sic Athenis erat statua Apollonis ἀλεξικάκου. Ἀνεξίκακε, tolerans, patiens malorum. Non novi hoc nomine vocatos deos alios; Eustathius autem amat eas voces simul jungere.

rum verborum, abundantiam blasphemiarum! non nisi meretricis obscœnitas dicenda est, qua exercitatus homo causidicus non vult superari. Non sic luscinise aliæ aliis respondent, non sic hirundines clamitant. Quos clamores clamoribus ranarum conferre non par est, quarum vocem magnam unda ori circumfusa comprimit. Non confunditur qui formam egregiam hominis a Deo accepit, divinam imaginem, nempe os, in se inutile facere, et paradisum arboribus consitum in spinetum convertere. Assentire nolit dicenti Salomoni: « Sanitas linguæ lignum vitæ [40]; » ubi inquirendum et explorandum est hoc verbum: « Sanitas linguæ. » Vere enim pessimus morbus malum linguæ. Ubi autem sanatur, rursus lingua fit arbor vitæ, seu quod idem est, Dei, qui dixit: « Ego sum vita [41]; » qui prohibet etiam ne inutile verbum intempestive proferatur, de quo ad maledicum est sermocinandum.

183. Qualiter arbor pomifera, et pirus, et mespilus et cæteræ, taliter et lingua sana, quæ bona loquitur, erit arbor vitæ: cujus radices in anima, et lingua truncus ejus reputatur. Hujus fructus sunt vitæ: sive secundum theologiam, sive secundum moralem scientiam, et quæcunque aliæ; non autem mala verba quæ inde effluunt, inter quæ est abundantia naziraica (21) apud nos plurimi æstimata. Ista cum sic celebretur, si quis adstantium irridet, gravia aliter patietur, ascetamque ad indecentia convicia provocat. Si autem pontifex, testis oculatus sive auriculatus queritur, tunc sentiet quo modo se monachus defendat et debacchetur. Extemplo enim ad injurias se accingens, rugit, infremit, mugit, tripudiat, mussitat, de imis præcordiis dat gemitus, frequentem halitum e naribus emittit, quasi igneus vult videri, supercilia coarctat, et nebula obtegit; mox in pallorem delapsus, mox ut flamma accensus, quasi cinereus colore tantis mutationibus indicat et fervefacit iram et loquelam. Cum in cellulam se retrahit, quæ loquitur corde irato in se solum, et in similes sui vertuntur; quæ autem cogitata et meditata profert in lucem tali modo manifestantur.

184. A corporalibus spiritualis homo orditur. In vineas ecclesiæ animalia inducit quæ matres in fructibus devorent: in arbores exultas suos adulatores mittit, ut corvos, qui eos fructibus denudent. In arundineta et in reliqua dumeta flammam vorantem infert. Semitas agrestes, et reliquas vias sepit hominibus ecclesiæ; aliam viam novam jubet aperire homo novitatum amator et auctor. Eos a moletrinis arcet vere perversus visus. In aquas etiam, si quam utilitatem spiritualem homines episcopi inde

A βλασφημιῶν πλούτου! πόρνης εἴη ἂν καὶ μόνης ἐξονομάσαι τὴν αἰσχρορρήμοσύνην, ἣν ἐξησκημένος ὁ τῆς καθηγήσεως οὐκ ἐθέλει τὸ ἧττον ἀποφέρεσθαι· οὐδὲ ἀηδόνες ἂν εἰς ὅμοιον ἀλλήλαις ἀντᾴδοιεν· οὐ χελιδόνες οὕτως ἂν βατταρίζοιεν. Βατράχοι δέ γε εἰκάσαι τὴν τοιαύτην βοὴν ἀπροσφυές, οὗς τὸ ὕδωρ ἐπιστομίζον ἀνακόπτει τῆς μακρᾶς φωνῆς. Καὶ οὐκ αἰσχύνεται ὁ τὸν καλὸν ὑπεσχημένος ἄνθρωπον τῷ Θεῷ, ἀχρειῶν τὸ ἐν αὐτῷ θεῖον ὄργανον, τὸ στόμα, καὶ ἀντὶ παραδείσου δενδρήεντος εἰς ἀκανθεῶνα μεταποιῶν· οἷα μὴ ἐθέλων ἀκούειν Σολομῶντος εἰπόντος· « Ἴαμα γλώσσης δένδρον ζωῆς. » Ἔνθα θεωρητέον ἐν ἐπισημάνσει τὸ « ἴαμα γλώσσης. » Ἀληθῶς γὰρ δεινοτάτη νόσος καὶ ἡ γλωσσαλγία. Εἰ δέ που ἰατρευθῇ, ἀφίησι τὴν γλῶσσαν δένδρον εἶναι ζωῆς, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, Θεοῦ, τοῦ εἰπόντος· « Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή· » καὶ μηδὲ ἐθέλοντος, παραιρίον τι λαλεῖσθαι ἀργολογικῶς· ὑπὲρ οὗ λόγος ὀφλεται τῷ κακολογοῦντι.

ρπγ'. Ὥσπερ δέ ἐστι φοινίκων δένδρον, καὶ ἀπίων, καὶ μεσπίλων, καὶ λοιπῶν, οὕτω καὶ γλῶσσα ὑγιαίνουσα ἐν τῷ ἀγαθολογεῖν δένδρον ἔσται ζωῆς· οὗπερ ἐν ψυχῇ μὲν αἱ ῥίζαι, ἡ δὲ γλῶσσα ὡσεί τι πρέμνιον λογίζεται. Καρποὶ δὲ αὐτοῦ αἱ ζωαί· ἡ κατὰ θεολογίαν, ἡ κατὰ διδασκαλίαν ἠθικήν· καὶ ὅσαι ἄλλαι· οὐ μὴν αἱ ἐπίῤῥητοι κακολογίαι, ὧν μία καὶ ἡ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς φιλότιμος Ναζιραϊκὴ φλυαρία· ἧς οὕτω πανηγυριζομένης, ἄλλος μέν τις τῶν παρεστεκότων ἐπισκώψας, ἄλλως πάσχει τὰ βαρύ- C νοντα, εἰς ἀσέμνους ἀλληλοφωνίας ἐκτρέπων τὸν ἀσκητήν· εἰ δὲ ἀρχιερεὺς ἢ παρὼν ἢ ἀκοῇ παραλαβὼν μέμψεται, τότε ἂν καταμάθοι τις τὴν μοναχικὴν ἀμυντικὴν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἀργαλέον. Εὐθὺς μὲν γὰρ εἰς ἐμβρίθειαν ἑαυτὸν συνάξας βρυχᾶται, βρυμᾶται, μύζει, σφύζει, γογγύζει, βύθιον ὑποστενάζει, προπέμπει τῶν μυκτήρων ἄσθμα συχνὸν, ἐθέλων καὶ πυρπνόος εἶναι· συνάγει τὰς ὀφρῦς· νεφοποιεῖ τὸ πρόσωπον, νῦν εἰς ὠχρὸν βαπτόμενος, αὖθις φλογερὸν ἐρευθόμενος, πάσχων καί τι τεφρὸν εἰς χρῶσιν, καί πως οὕτω πρωτεΐζων ταῖς τοιαύταις μεταβολαῖς, καὶ τέως πνίγων τὸν προφανῆ καὶ θυμὸν καὶ λόγον. Γενόμενος δὲ τοῦ κελλίου, ἃ μὲν λέγει θυμομαχῶν, κατ' αὐτοῦ καὶ μόνου τράποιντο καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ· ἃ δὲ βυσσοδομεύσας καὶ μελετήσας εἰς φῶς προάγει, ἔν τισι θεωροῦνται τοιοῖσδε. D

ρπδ'. Ἄρχεται ἀπὸ τῶν σωματικωτέρων ὁ πνευματικός. Καὶ ἀμπέλοις μὲν ἐκκλησιαστικαῖς ἐπαφίησι ζῶα κατατρώγοντα τὰς μητέρας αὐτοῖς καρποῖς· δένδροις δὲ ἡμέροις ἐπιπέμπει τοὺς παρ' αὐτῷ φαυλοκόλακας, οἷα καί τινας κόρακας, οἳ φιλώσουσιν αὐτὰ τοῦ καρποῦ· ὕλαις δὲ φρυγάνων καὶ λοιπῶν θάμνων ἐπαποστέλλει φλόγα παμφάγον. Ἀποφράττει τὰς ἀγροτικὰς ἀμαξιτοὺς καὶ λοιποὺς λεωφόρους τοῖς τῆς ἐκκλησίας, ἄλλην τέμνειν καινὴν ὁδὸν ἐπιτελλόμενος ὁ καινότροπος, καὶ δι' αὐτὸ

[40] Prov. xv, 4. [41] Joan. xiv, 6.

(21) A Ναζιραῖος, quod Henricus Stephanus *Naziræus*, aut *monachus* vertit, eo quod Naziræorum vitam austeriorem monachi fuerint amplexi.

καινοτόμος. Ἐκκλείει αὐτοὺς καὶ τοῦ ἀλετοῦ ὁ προ- A
φῶς φάναι ἀλιτήριος. Κακουργεῖ καὶ εἰ; ὕδωρ, εἴ
τις ἐξ αὐτοῦ ψυχαγωγίαι τοῖς ἐπισκοπικοῖς, οὗ δεή-
σεται φλεγόμενός ποτε ἀκατάκαυστα. Ὀρογλυφεῖ ἐν
τοῖς ἔξω ὁ τὴν ἐξουσίαν πλατὺς, καὶ δυσπερι-
ριστος, καὶ οὐ ῥᾴον περίγραπτος.

Ἐν τῇ συνοικίᾳ περιεργάζεται κατοπτείας
ὁ περίβλεπτος μὲν τὰ ἐς μοχθηρίαν, ἄλλως δὲ ἀμυ-
δρᾶς θέας ἄξιος. Ἐπιτρέπει κλοπὰς, ἐκ τοῦ ἀξιω-
ματικῶς λογίου Ἑρμοῦ εἰς τὸν φῶρα κατενεχθείς.
Ἐνδίδωσι καὶ τὰ ἐς ὕβριν καὶ ἐς πληγὰς ὁ καὶ ἐμπλή-
γδην ζῶν καὶ ἐφύβριστος, πάντα ποιῶν καὶ ἀμιλ-
λώμενος, δι' ὧν ὑπερτερήσας ἔσται φοβερὸς
ρπε'. Καὶ ταῦτα μὲν σωματικώτερα. Αἱ δὲ κα-
τὰ πνεῦμα τερθρεῖαι, καὶ σκευωρίαι, καὶ μηχαναὶ,
ἄλλο κακὸν ἐκεῖναι, οὐκέτι κατὰ σωμάτων, ἀλλὰ
κατ' αὐτοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ὀκνοῦσι καὶ
αὐτὴν τὴν ἀρχιερατικὴν ἀναφοράν. Καὶ ἐκλαλου-
μένου τοῦ ἐπισκόπου ἐν τοῖς εὐαγεστάτοις μυστηρί-
οις, ἀκούουσι μὲν, (πῶς γὰρ ἂν οὔ;) τῶν θυρῶν
ἀνεῳγμένων τῇ ἀκοῇ, καὶ εἰσδεχομένων αὐτοφυῶς
τὸ λαλούμενον, ὅτε τις μὴ κωφεύει· ὅπως δὲ διάκειν-
ται περὶ τὸν ἀναφορικὸν λόγον, ὁ παρατυχὼν εἴσε-
ται. Τί δὲ εἴσεται; Ἀνθρώπους οὔτε τῷ στόματι
αὐτῶν ἐνδιακειμένως εὐλογοῦντας, καὶ τῇ καρδίᾳ δὲ
καταρωμένους, ὡς ἔοικεν. Οἱ δ' αὐτοὶ ἀπαρνοῦνται
καὶ τὴν διὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου χειροτονίαν. Διό-
περ ὁ μέγας, ἡ κεφαλὴ, ὁ Θεὸς, δεῆσαν προβιβασθῆ-
ναι αὐτὸν εἰς ὕψος ἱερέως, ὑποθεῖναι μὲν τὴν κε-
φαλὴν τῷ ἰθαγενεῖ ἀρχιερεῖ ἐξάγιστον οἴεται, ἀν-
θρώπῳ καὶ ταῦτα ὄντι, μεμαθηκότι τὴν τοῦ Πνεύ-
ματος δωρεὰν, καὶ κατορθοῦντι τὸ «Δωρεὰν ἐλάβε- C
τε, δωρεὰν δότε·» καὶ τὸ σιμωνίζειν εἰς τάρταρον
καθιέντι δι' ἀναθέματος· ἑτέρῳ δὲ ξενικῷ τά γε εἰς
ἐνορίαν πρόσεισι, καὶ αὐτῷ ἁπλουστέρῳ, καὶ εἰς
ἀφέλειαν πεπλασμένῳ καὶ οἷῳ μὴ ἐκβάλλειν ἔξω τὸν
ὁπωσοῦν αὐτῷ προσερχόμενον· ὀκνοῦντι δὲ καὶ πολυ-
πραγμονῆσαι τὸν πολὺν μοναχὸν, τίς ὢν, καὶ οἷος
καὶ πόθεν, καὶ διατί πρὸς αὐτὸν ἔρχεται; Καὶ προσ-
ελθὼν τῷ τοιούτῳ ἐπισκόπῳ παριστᾷ καὶ μαρτυ-
ρικοὺς ἄνδρας, τυχὸν μὲν καὶ ἐκεῖθεν ἀγνῶτας ἐπι-
σκοπικούς· οὐκ εἰδότας μὲν, ἐγγραφομένους δὲ δώ-
ρων τὰ ὑπὲρ τοῦ μαρτυρουμένου· ἴσως δὲ καὶ ἐκ
τῆς μονῆς, (ποίας μονῆς;) εἰς ἣν ἄλλοθεν ἀπὸ ξένης
ἥκων κουρᾶς ὁ ἡγούμενος, καὶ βραχύν τινα χρόνον
ἐπισχὼν, καὶ ἀκολούθως βραχυτάτην πεῖραν ἑαυτοῦ
δεδωκὼς τοῖς ἀδελφοῖς, μαρτυρεῖται παρὰ τῷ ἀλλο-
δαπῷ ἐπισκόπῳ ὑπὲρ τοῦ ἐκ γενετῆς ὅλου βίου· οὐ
μόνον ἑαυτὸν ψεύδων ὁ ἀδιάφορος, καὶ τὸν χειροτο-
νήσαντα, καὶ τὸν ἀμφ' αὐτῷ κλῆρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς
μάρτυρας μοναχοὺς ὑποβάλλων τῷ ἐκ Θεοῦ κρίματι.
Καὶ οὕτω τεχνασάμενος, καὶ τὴν ἱερατείαν κλέψας
ἅμα καὶ τυραννήσας, προσλαμβάνεται καὶ ἄλλους,
εἴ περ ἐθέλει, μετόχους ὁμοίας πράξεως, καὶ ἐπισυ-
ράμενος· αὐτίκα εἰς παράστασιν μοναχοὺς ἐκ τῆς
ἀνύσας αὐτῷ ἀρέσκοντα ἔργα, ἵνα μὴ καὶ κόπους

capiant, malitiam suam exercet, quibus opus erit quando flammas inextinguibiles patietur. In rebus externis limites assignat, qui facultatem latam habet, et qui, indefinitus cum sit, non facile circumscribitur.

In ædibus homo famosus et qui res obscuras videre mereatur, speculas construi, furta tolerat, ex eloquentissimo Mercurio in furem conversus. Sed injurias quoque et verbera permittit is qui in stupore ac contemptu vivit, et omnem lapidem movet, ut post victoriam formidandus et inaccessus evadat, καὶ ἀπρόσιτος.

185. Sed hæc ad corpus potius spectant. Spiritualia autem præstigia, doli et machinationes aliud mali genus non jam contra corpus, sed contra Spiritum sanctum agunt et jus pontificium aggrediuntur. Hi, dum pontificis nomen inter sacra mysteria citatur, audiunt quidem, idque necessario; januæ enim apertæ audientibus faciunt ut quisquis non plane surdus est, dicta audiat. Quid autem de sermone relativo sentiant, neminem fugit. Quid illud? Homines sine dubio videbit qui nec ore sincero nec corde bene de iis loquuntur. Illi ipsi autem manum ipsis a proprio episcopo imponi nolunt. Hanc ob causam pontifex magnus, caput, Deus, ubi ad sacerdotalem dignitatem eveliendus esset, caput pontifici legitimo submittere nefas habebat, qui hac in re homo erat, qui Spiritus sancti donum didicerat, qui comprehendebat illud: « Gratis accepistis, gratis date[a]; » qui simoniæ crimen anathematizans tartaro tradidit; qui externi episcopi diœcesin adit simplicis et candidi et qui ejusmodi advenas non tergiversatur; qui non vult monachum nimis curiosum inquirere quis aliquis sit, cujas, et quam ob rem ipsum adierit? Adiens autem illi episcopo testes producet episcopos qui eo in loco forsitan ignoti sunt sed nihilominus munera pro testimonio accipiunt; aut forte ex monasterio aliquo ab aliena tonsura advenit præfectus, qui post aliquantum temporis promptum sui cognoscendi fratribus specimen exhibet, testando apud extraneum episcopum de tota sua vita, fallens per indolentiam et se et electorem et omnem clerum, sed monachos testes judicio divino subjicit. Et sic quidem sacerdotio callide usurpato, alios quoque ad libitum criminis conscios assumit, exemplo monachos a grege suo sibi consociat et hoc modo temere efficit, ut fratrum collegio non alios labores ac sumptus causetur. Quæ accepit, tale reddit testimonium quibus voluerit; debitum adulterinum reddit et mutuum virtutis simulacrum exhibet. Sic fratres per falsum ludum alios post alios episcopo ob oculos adducunt.

κατ' αὐτὸν πολιμνῆς, καὶ μιᾷ ταύτῃ ὁδῷ πλείω ἐξ-

[a] Matth. x, 8.

τυρηθεὶς αὐτὸς ἀντιμαρτυρεῖ, οὓς ἂν αἱρεῖτο· ἀποδοὺς τὸ ἀνόσιον δρᾶμα, καὶ τὴν οὐκ ἐπαινουμένην διάλληλον τῆς ἀρετῆς δεῖξιν ἐνταῦθα μεθοδεύσας. Ἀληθῶς γὰρ δι' ἀλλήλων κατά τινα ἔμφασιν τῆς περιᾳδομένης κύκλῳ δείξεως ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ τῷ ἐπισκόπῳ συνέστησαν.

186. Et sic quidem manuum impositionem cauponali monasterium occupant homines non consecrati, ne dicam profani; sancti prius profani, antea in ecclesiam admissi, nunc extra omnem Ecclesiam. Attamen pastor sine imperio, sine lege, sine pascuis, qui sigillum regium contrivit, nunc tremendis mysteriis præest et sacrosancto sacrificio fungitur. Pro eo et cum eo cæteri preces faciunt persuasum habentes Deum ipsos exauditurum esse. Aliter autem res se habet si fides habenda Scripturis sacris, et omnino est habenda. Nam fiducialiter ea loca nomino quæ pontifex naturalis non inspicit, quem equidem legitimum, apostolicum, genuinum secundum antiquam traditionem dixerim, cum qua procemium congruit et quam nec Dominus ipse inspicit.

187. Monachorum deinde acerbum in antistitem odium inde venit quod vident rationem ipsi factorum non reddendam, quod mirum in modum affectant monachi; quietem ipsi invident qua ipsi libenter fuerentur, adde altos spiritus et diabolicam arrogantiam. Hæc enim apud se reputant quod, si pontifices non essent, ipsi mundum potentia sua replerent, et quod nulla ecclesia aliis nisi nigra cuculla indutis obediret. Tales igitur cum sint, et cum tanto præsulem odio persequantur, eoque odio non vulgari, sed quod, secundum Psalmistam, inimicitias creat, et cum idcireco miseros episcopos pertimescunt, mali homines eos quoque malignitatis accusant.

188. O sancte monache, si episcopus sub persecutione et in fuga injuriæ illatæ memor est, et tu, qui eum sine causa persequeris, et, ut cum Scriptura loquar, ut tenebræ et metus in eum ruis, quo tandem nomine vocaberis? Memor beneficiorum, si quidem nomen indendum est. Et ubi aliud bonum penes te erit, nisi quod tibi inprimis placet? Deum ipsum testem sumo quod si, quæ per totum annum mala mente contra episcopum tuum cogitasti, nunc ex bona mente pro animæ tuæ salute per unum duntaxat diem cogitares. Dei similimus fieres. Nunc autem pro unico, bene enim video, vitæ tuæ scopo habes episcopi resistere; unde fiet ut ex inimico episcopi episcopatum ipsum aboleas. Perge modo ut facis, et persevera usque ad finem ut quando operum tuorum fructus absorbueris, mala tua manduces. Loquere pro more tuo et contra quem voles; hujusmodi namque exercitio declamator evades. Pontificibus benedicite coram, ut et tibi benedictio obtingat. Sanctificationem quæ inde venit, longe repelle dicendo: Ego sanctificeo meipsum; et sit abundabit sanctificatio tua et in cæteros quoque redundabit qui eam desiderant. Præpara balneum jucundum et convoca reliquos amicos et prætereuntium quemque ut in tanta

A ρης'. Καὶ οὕτω χειροτονίαν ἐμπορευσάμενοι, ἀποκαθίστανται τῇ μονῇ οἱ ἔναγχος μὴ ἱερωμένοι, ἄλλον τρόπον ἀνίεροι· οἱ τὰ πρὸ τούτου ὅσιοι ἀληθῶς ἀνόσιοι· ἀντὶ ἐκκλησιαζόντων ἔξω ἐκκλησίας ἁπάντες. Καὶ ὅμως ὁ μὲν ἄναρχος ἀγελάρχης, ὁ ἀγελαῖος, ὁ ἄνιερος, ὁ ἀπόλυμαντος, ὁ τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα παραχαράξας, προΐσταται τῶν φρικτοτάτων εὐχῶν, καὶ τῆς ἐπ' αὐταῖς ἁγιωτάτης θυσίας· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπεύχονται, καὶ συνεύχονται, καὶ δοκοῦσι πρὸς αὐτοῖς εἶναι τὰς ἀκοὰς τοῦ Θεοῦ. Τὸ δ' ἔστιν ἄλλως ἔχον, εἴ τι προσεκτέον ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς· προσεκτέον δὲ πάντως. Λέγω γὰρ θαῤῥούντως, ὅτι τοὺς

B τόπους, οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ ἔμφυτος ἀρχιερεύς, ὃν ἔστιν εἰπεῖν καὶ ἀγκάθετον, καὶ ἀποστολικῶς αὐτοφυῆ, καὶ γνήσιον κατὰ τὴν ἀνέκαθεν παράδοσιν, ᾗ καὶ τὸ προοίμιον συνεισέρχεται, οὐδὲ ὁ Κύριος ἐπισκοπεῖ.

ρης'. Αἴτιον δὲ τοῦ κατὰ τῶν ἀρχιερέων τοιούτου μοναχικοῦ μίσους τὸ ἀνεκλόγιστον, οὗ θερμῶς οἱ μοναχοὶ ἐφίενται· τὸ ἀπολυπραγμόνητον, οὗ κρατιῶς ἀντέχονται· καὶ μὴν καὶ τὸ ἀλαζονικὸν, καὶ ἡ διαβολικὴ ἔπαρσις. Λογίζονται γὰρ δήπουθεν, εἰ μὴ ἀρχιερεῖς τινες ἦσαν, αὐτοὶ τὸ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι· καὶ μηδεμίαν ἐκκλησίαν ἄλλοις ὑποκεῖσθαι τισιν, ὅτι μὴ τοῖς δι' ὅλου τοῦ σώματος μελαμφόροις. Εἶτα τοιοῦτοι ὄντες, καὶ οὕτω μισοῦντες τὸ ἀρχιερατικὸν φῦλον, καὶ μῖσος οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ τὸ κατὰ

C μέγαν Ψαλμῳδὸν τέλειον, καὶ ἐχθροποιὸν, καὶ δι' αὐτὸ ἐκκλινόμενοι φόβῳ ὑπὲρ τῶν ἐλεεινῶν ἐπισκόπων, μνησικακίας αὐτοὺς γράφονται οἱ αὐτόκακοι.

ρπη'. Ὦ ἄγιε μοναχὲ, εἰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος δωκόμενος καὶ φεύγων μνησικακεῖ, σὺ ὁ ἀναιτίως αὐτὸν διώκων, καὶ (γραφικῶς εἰπεῖν) φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτων αὐτῷ, τί ποτε καὶ ὀνομασθήσῃ; Μνησίκαλος; εἴ τι χρὴ καὶ ὀνοματοτεθῆσαι. Καὶ ποῦ ποτε καλὸν παρὰ σοὶ ἕτερον ἢ μόνον τὸ αὐτονόμως ἀρέσκον σοι; Μαρτύρομαι τὸν Θεὸν αὐτόν· εἴπερ, ὁπόσα εἰς ἐνιαυτὸν ὅλον περιενοήσω κοπιῶν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου σου, ἐστρεψας εἰς ἀγαθὴν ἐπίνοιαν τὴν ὑπὲρ τῆς σῆς ψυχῆς μίαν γοῦν ἡμέραν,

D ἐγγυτάτω ἂν ἐγένου Θεοῦ. Νῦν δὲ ἔοικας αὐτὸ καὶ μόνον διὰ βίον θέσθαι σκοπὸν τὸ ἀντικαθίστασθαι τοῖς ἐπισκόποις, καὶ μένειν ἀντεπισκόπητος, αὐτίκα δὲ καὶ ἀνεπισκόπητος. Καὶ μένε τοιοῦτος, εἰ βούλει, καὶ διαχειρίζου τοιαῦτα διὰ τέλους, καὶ πράττε οὕτως· ἵνα ἐν καιρῷ φαγὼν, τοὺς τῶν οὕτως ἐργατικῶν καρπῶν σου πόνους, μόνος ἀντλήσῃς τὰ κακά σου. Λάλει, ὅσα καὶ οἷα λαλεῖς, καὶ καθ' ὧν ἂν λαλῇς· ἵνα ἐμμελετῶν τοῖς τοιούτοις ῥητορεύειν συνεθισθῇς. Εὐλόγει διαβολικῶς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ εἰς πρόσωπον, ἵνα εἴης εὐλογημένος. Ἀποδιοπόμπει τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμὸν, καὶ λέγε, ὅπως Ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτόν· καὶ οὕτω περισσεύσει ὁ ἐν σοὶ ἁγιασμὸς, ὡς καὶ εἰς ἄλλους διαβαίνειν, οἱ τοιούτου ἐπιθυμοῦσιν ἁγιασμοῦ. Ἔξαπτε τὸν ἐπαγωγὸν λουτρῶνα, καὶ

συγκαλοῦ εἰς λουμα καὶ ἀλοιφὴν τούς τε λοιποὺς φίλους, καὶ τοὺς παροδεύοντας, ἵνα ἐπὶ πολλῶν τοιούτων καταλούῃς τὸν ἀρχιερέα ὄβρεσι. Καὶ ἔσται σοι αὐτὸ καθάρσιον ψυχῆς τε καὶ σώματος λουμένῳ συχνὰ, ἵνα γένοιο καθαρός. Ἐξάρτυε λαμπρὰς τραπέζας, πολυανθρώπους· καὶ τοῖς ὄψοις παραμιγνύων κατέαθιε καὶ τὸν ἀρχιερέα. Καὶ μηδὲ κορέννυσο, ἵνα εἰς πολυήμεραν αὐτὸν ταμιεύῃ τροφὴν καὶ τρυφήν. Πανηγύριζε δαπανῶν κατ' αὐτοῦ. Τίς γάρ σοι τῶν τοῦ Θεοῦ φειδώ, ἐφ' οἷς δαιμονᾷς; Κήρυσσε αὐτὸν πανταχοῦ γῆς μιαρὸν, καὶ παμμίαρον κωμικῶς καὶ μιαρώτατον· ἵνα οὕτως ἀμίαντος αὐτὸς φυλάττοιο. Ψωμίζου τὰ κατ' αὐτοῦ, πίνων οἶνον. Ψάλλε εἰς αὐτόν. Κατάπτυε τοὺς ἐλαφροὺς κανόνας αὐτοῦ διὰ τὸν σὸν βαρὺν κανόνα. Περιφρόνει τὰς αὐτοῦ διδασκαλίας, ὧν οὐδὲ ἐπαΐειν δέδοταί σοι, οὐδ' ἂν δοθείη. Εὐθέτιζε τὸν βαθὺν πώγωνα εἰς εὐπρέπειαν, οὗ καὶ μόνου ἀπῄρηται τὸ κατὰ σὲ σεμνόν. Ἐμβάθυνε τῷ τῆς κεφαλῆς καλύμματι, καθιεμένῳ μέχρι μικροῦ καὶ εἰς ῥώθωνας· καὶ σὺ μὲν παρέμφαινε τῷ τρόπῳ τούτῳ τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοιότητα, λέγων τῷ ἐντρανίζοντι πρὸς σὲ, ὅτι « Τὸ πρόσωπόν μου ὀφθήσεταί σοι· » αὐτὸς δὲ ἀντείποι ἄν, εὐστόχως σου, καὶ ζήσεται. »

ρπϑ'. Ἐρωτῶ σε τολμῶν, ὦ κατὰ ἐπισκόπων μέγιστε, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς φοβερώτατε, εἰ εὑρεθήσονται ἐν τοῖς ὑπὸ σὲ καὶ κατὰ σὲ ἀδελφοῖς τοῖς τοσούτοις ἀγαθοὶ δέκα, τὸ Ἀβραμιαῖον πυθμενικόν· ἐὰν δὲ πέντε, ἐὰν δὲ τρεῖς ἅμα καὶ σοί. Ἀλλὰ τί οὕτως οὐκ ἀποκρίνῃ τῷ ἀρχιερεῖ ; Ἔγωγ' οὖν οὐδὲ ἕνα τοιοῦτον ἀριθμὸν πληρέστατον εἶναι οἶδα ἐν τοῖς ἡμετέροις, τοῖς τῷ ὄντι ἐξωτερικοῖς. Ἀγαπητὸς γὰρ εὑρημένος καὶ ὁ εἷς, καὶ οὕτω μόνος, καὶ μοναδικὸς, καὶ μοναχὸς, καὶ μονάζων, καὶ μοναστὴς καὶ ἐπώνυμος τῇ μονῇ, ὡς αὐτῇ παραμένιμος, εἰ καὶ ἐν τοῖς Μεγαλοπολίταις ἀνάπαλίν ἐστι καὶ ἐρωτῆσαι καὶ ἐξευρεῖν· παρ' οἷς πολλοστόν τι μέρος τὸ μὴ ἔκκριτον ἐν πολιτείᾳ μοναχινῇ· μήποτε δὲ οὐδέ τις εἰ; ἐκεῖθεν ζῇ παρεξηυλημένην βιοτὴν ὡς ἀπωλείας υἱός· ἵνα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀληθεύσῃ τό· « Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο. »

ρι'. Ἀλλὰ γὰρ ὄψέ ποτε, ὦ καλέ μου δέσποτα (πατέρα γὰρ προσειπεῖν ὀκνῶ, ἕως ἂν θεωρήσω σε καταληπτικῶς τοιαύτης προσφωνήσεως ἄξιον), διορθώθητι. Καὶ πρῶτα μὲν προσλαβόμενος τὸ ὑπὸ σὲ εἰσαγωγικὸν φῦλον, καὶ συνελθὼν εἰς ἀκρόασιν (εἰ μή που τὴν ἡμετέραν ἀπαξιοῖς λαλιάν), ἄκουσον, οἷα οὐ διδάξομεν ὑμᾶς ἴσως, ἀλλὰ ἀναμνήσομεν, ὡς εἰδότας, ὄντα ἐν τούτοις.

ριά'. Οὐδέν τι κωλύει, ὦ ἀδελφοὶ, καὶ τοὺς ἔτι μὴ ἐντελῶς ἐσχηματισμένους ἐξομοιοῦσθαι ταῖς ἀρεταῖς πρὸς τοὺς μεγαλοσχήμονας· καθότι καὶ ὅσοι ἀστέρες ὑπὸ τὴν ἀπλανῆ, πρὸς ἣν καὶ αὐτὸ ἐρρέθη τὸ μέγα σχῆμα ὀνομασθῆναι, πρὸς ἐκείνην στρέφοντες στροφὴν ἑκατέραν, ὡς ἐπετάχθησαν. Δύνανται μιμήσεως λόγῳ καὶ οἱ μικροσχήμονες, ὁ μέν τις ἡλίῳ παρεοικέναι, ὁ δὲ σελήνῃ ἀγωμοιῶσθαι. Καὶ συνόλως εἰπεῖν, πρὸς ἐπάδα θείαν ἔχουσιν εἰκονίζεσθαι, ἀντικειμένην τῇ νοητῷ, ἁπλανεῖ· οὐχ ὥστε μαχίμω, ἀντιφέρεσθαι ἀλλ' ἵνα ἐν τοῖς ἐπιγείοις ἀντιτάττωνται τοῖς ἐπουρανίοις.

multitudine injurias pontifici illatas expies. Hæc iterata lotio menti et corpori purificationem dabit. Mensas lautas multorumque convivarum capaces appone et cibis immistum pontificem comede, et uoli satiari ut per multos dies ex eo alimentum et delicias habeas. Encomium in eum multiplica. Quæ enim misericordiæ tibi in servos Dei, in quos dæmoniace inveheris? Ubique terrarum prædica ipsum scelestum, valde scelestum, ut cum comico loquar, omnium scelestissimum, ut tu purus manes. In frusta eum discerpe et vinum bibe. In eum dicito cantilenas. Propter grave tuum jugum leve ejus jugum floccifacito. Doctrinam ejus conspue, quam nunquam comprehendere poteris. Ut te vereantur barbam promitte, unde dignitas tua pendet. Immergere in capitis tegumento ad nares usque descendente, et sic ostende tuam cum Deo similitudinem, dicens ei qui appropinquat : Faciem meam videbis ; » ad quod ille tibi non absurde respondebit : « Non videbit homo faciem tuam, et vivet[43]. »

Dic mihi, quæso, magne episcoporum, inimice et maxime terribilis inter nos, utrum inter tot monachos sub te ac tecum degentes decem inveniantur justi, sicut Abrahami tempore, utrum quinque, utrum tres tibi similes? Cur ergo non respondes pontifici? Equidem istum numerum apud monachos nostros plenum inveniri nego. Gaudium enim est, si inventus est unus et adeo solus, unicus, solitarius, monachus, alia, a monasterio ubi manet adnominatus, etsi apud Megalopolitas rursus quæri possit, apud quos minima pars vitæ monasticæ ascripta est et nullus tamen vitam decrepitam vivit ut filius prodigus, ita ut de illis quoque impleatur quod dictum est : « Nemo ex iis periit[44]. »

190. Licet sero, domine (Patrem enim te appellare tædet usquedum te hoc nomine dignum judicavero), at erige te. Et primo quidem accipe populum abs te gubernatum, et præsto ad audiendum cum sis (dummodo vocem meam audire non fastidias), audi quæ forte non docebimus, sed in memoriam iis revocabimus qui rerum guari sunt.

191. Nihil impedit, fratres, quin ii qui perfectam formam nondum adepti sunt, magnos monachos virtutibus æquent, sicut astra quoque fixa, unde iis etiam nomen venit, duplicem evolutionem perficiunt, quæ ipsis præscripta est. Imitationis ergo minores monachi, unus quidem soli, alter lunæ assimilari possunt. Quid plura? Cum septenario cœlesti comparari possunt qui cœlo spirituali oppositus est, non ut prælium ineant, sed ut genera terrestres creaturas quibus ad salutem a Spi-

[43] Exod. xxxiii, 20. [44] Joan. xvii, 12.

ritu sancto dati sunt; et sic homines perfectæ virtutis, cujus symbolum septenarius, ut viri sapientes viderunt, eos qui in sæculo sunt, perfectos reddunt. Intelligendum igitur hinc est eos qui magnum sacerdotium nondum adepti sunt ad magnos monachos formari, sicut pecudum pastores qui in regione fertili pascua quærunt.

192. Adsint ergo isti mantellati cum Deo; qui autem eos sequuntur, lucent, si non inter prima, saltem inter minora astra (quod facere penes eos est) ut res monachicæ longe lateque resplendeant luce genuina ac conditionibus quibus par est cæteros alliciant suavi voce[44]: « Venite ad nos et illuminamini. » Si quis autem mantellatorum planeta dici veretur ne in Saturnum vertatur proli suæ inimicum, aut ne Marti æquiparetur præliorum præsidi; si Aphroditen metuit Lunæque vicissitudines, et si quædam alia, bono quidem augurio dicta, pertimescit et pro nugis habet, ei auctor sum ut soli similis fieri studeat, unde vitam suam omnibus perspicuam reddet, supremam æmuletur dignitatem et Mercurii imaginem exprimat, cujus beneficio Dei corpus et præco omnia cum ratione et sapientia faciet, etiamsi prima scientiæ elementa nunquam delibaverit.

193. Sic igitur nihil erit quod metuant qui solo mantello loricati incedunt. Lucentes enim luce solari, ratiocinantes sicut Mercurius, ubi necesse erit, semper autem sana mente philosophantes, et ubique causas rerum inquirentes, et Verbo quod principio caret ministrantes, nec ut Saturnus carne cruda vescentur, nec Martia bella gerent nec Veneri se dedent, neque aliter sæculi mores amplectentur; sed cum sancte et rationi convenienter ac modo numine divino conveniente, facient, in cæterorum oculis dii esse videbuntur, ut Barnabæ et Paulo accidit, quorum unum Mercurium, alterum Jovem esse crediderunt. Sic igitur, ut diximus, minores monachi lumina magna erunt quos sacrum vestit mantellum stricte alligatum, nec tamen demissum sicut pallium sacerdotale symbolice exornatum, quam rem exponendi hic locus non est. Tertius ordo est eorum qui non lorica, sed armis levibus instructi sunt, quos ut minora astra, consuetudo rotundos fecit; qui non est quod metuant, ne ad instar quorumdam astrorum minus bono omine nominatorum exemplum inter stellas fixas malis auspiciis positi sint. Prima quidem constellatio Draconem repræsentat; altera utrumque Ursum, altera Pegasum. Cancrum alia nomine parum laudabili refert; adde Sagittarium perniciosi nominis. Ideoque ipsa nomina odiosa visa sunt. Nec Capricornum ob nomen ominosum amant. Ab his

[44] Psal. xxxiii, 6.

σθαι, ἀλλὰ συζωογονεῖν τοὺς περιγείους, οἷς ἔταξεν ἐκείνους εἰς σωτηρίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὡς ἂν οὕτω; οἱ τέλειοι τὴν ἀρετὴν, οὗ σύμβολον ἡ ἑπτὰ, καθὰ τεθεώρηται τοῖς σοφοῖς, τελειοποιῶσι τοὺς ἐπὶ τοῦ βίου. Καὶ οὕτω μὲν ἔστι καταλαβέσθαι, ὅτι δύνανται καὶ οἱ μήπω τοῦ μεγάλου γενόμενοι σχήματος πρὸς τὸν μεγαλοσχήμονα τυποῦσθαι, καθὰ καὶ οἱ ζωογόνα, πλανώμενοι πρὸς τὴν φερέσβιον ἁπλανῆ.

ρλβ'. Καὶ ἔστωσαν οἱ μὲν μανδυῶται τοιοῦτοι σὺν Θεῷ· οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς ὑποδεδηκότες λαμπέτωσαν, εἰ μὴ κατ' ἐκείνους, ἀλλ' οὖν κατὰ τὰ μικρότερα τῶν ἀστρίων (οὐ δήπουθεν γὰρ οὐδ' αὐτοὶ ἀδυνατοῦσι τοῦτό γε), ἵνα οὕτως εἶεν τὰ μοναχικὰ πάντα πράγματα ἐν ἰλλάμψει, καὶ περιλάμψει, καὶ ζωογόνῳ καταστάσει, ἐπιστρεφούσῃ τοὺς βλέποντας· οἱ καὶ δοκοῖεν ἂν ἐκεῖθεν ἀκούειν τό· « Προσέλθετε πρὸς ἡμᾶς, καὶ φωτίσθητε. » Εἰ δέ τις τῶν μανδυωτῶν ὀκνεῖ πλανήτης εἶναι, μήποτε εἰς Κρόνον ἐντεῦθεν ἀναστραφείη, τὸν τοῖς τέκνοις ἐπιμαινόμενον· ἢ καὶ εἰς Ἄρην ἀποταχθείη, μάχαις ἐπιστατοῦντα· εὐλαβεῖται δὲ καὶ τὸ ἐπαφρόδιτον, καὶ τὸ κατὰ τὴν σελήνην πολύτροπον, καὶ εἴ τινα τοιαῦθ' ἕτερα — εὔλογα μὲν ὑποστέλλεσθαι δοκοίη ἄν, ὡς ἄνθρωπος· πεπληροφορημένος; δὲ, τερετίσματα, ὃ δὴ λέγεται, καὶ τὰ τοιαῦτα νοήματα εἶναι, ὅμως ἀπειδέτω ἑαυτὸν πρὸς ἡλιακὴν ὁμοιότητα, καθ' ἣν ἡμεροφαὴς ἔσται· τὴν πολιτείαν· ἐπιτεχνάσθω δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀρχικὸ διάσημα, καὶ τὴν ἔλλογον ἑρμαϊκὴν εἰκασίαν, δι' ἧς σῶμα ἔσται καὶ αὐτὸς Θεοῦ ἀποστολικῶς, καὶ οὕτω θεοχῆρυξ, καὶ πάντα κατὰ λόγον καὶ σοφίαν ποιῶν, κἂν τῶν πρώτων στοιχείων τῆς γραφικῆς ἐπιστήμης εἴη ἄγευστος.

ρλγ'. Καὶ ὧδε μὲν μὴ εὐλαβείσθωσαν οἱ τῷ μανδύᾳ μόνῳ πνευματικῶς τεθωρακισμένοι. Ἠλιῶδες γὰρ προλάμποντες, καὶ ἑρμαϊκῶς ἐλλογοῦντες, ὅτε χρὴ, καὶ αὖ πάλιν ἑτέρωθι λογιζόμενοι, καὶ ἑαυτοὺς ἄλλοτε λογοπραγοῦντες, καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος Λόγου ὄντες θεράποντες, οὔτε Κρονικῶς ἀγριοφαγήσουσιν, οὔτε Ἀρείκῶς ἐκπολεμώσονται, οὐδὲ τὰ εἰς Ἀφροδίτην θρύψονται, οὐδ' ἂν ἄλλο τι πείσονται αὐτόχρημα κοσμικόν· ἀλλὰ σεμνῶς πολιτευόμενοι καὶ ἐλλόγως, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν θεοπρεπῶς, πέμψουσι καὶ αὐτοὶ φαντασίαν τοῖς διορατικοῖς τοῦ εἶναι θεοὶ, ὁποία τις καὶ τοῖς μεγάλοις ἐπεγράφη, τῷ Βαρνάβᾳ καὶ τῷ Παύλῳ. Καὶ γάρ τοι καὶ ἐκεῖνοι τοιοῦτοι προφαινόμενοι, ὁ μὲν εἰς Δία ἐθεωρήθησαν, ὁ δὲ εἰς Ἑρμῆν. Καὶ οὕτω μὲν, ὡς ἔφαμεν, ἀστερειδεῖς μεγαλείως ἔσονται, ἡ ἐν μοναχοῖ; δευτέρα τάξις, οὓς ὁ ἱερὸς περιστέλλει μανδύας, σφιχτὸς αὐτὸς ὢν ἐγκομβώμασιν· οὐ μὴν κατὰ τὸν ἀρχιερατικὸν διαπεπταμένος, καὶ οὕτως ἄνετος εἴς τι σύμβολον· ὃ νῦν διεξελθεῖν ἄκαιρον. Τὸ δὲ τρίτον τάγμα, οἱ ὡς οἷον εἰπεῖν ἔτι ἀθωράκιστοι καὶ ψιλῖται, οὓς καὶ εἰς βραχυτέρους ἀστέρας ὁ λόγος ὑψώσας ἐσφαίρωσε, μηδ' αὐτοὶ ἐνταῦθα φόβου εἶησαν· ὡς, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἀπλανέσιν ὠνόμασταί τινα τῶν ἄστρων οὐκ εἰς εὔφημον, φευκτέα καὶ αὐτὰ εἶσι τὰ εἰς μίμησιν. Τὸ μὲν γάρ τι σύνθεμα εἰς Δράκοντα, φασὶν, ἐξεικάσθη· ἕτερον δὲ ἓν καὶ δεύτερον εἰς Ἄρκτους· ἄλλο δὲ εἰς Πήγασον. Τὸ δέ τι Καρκίνον παραφαίνει, ὃς οὐκ ἂν ἐπαινοῖτο

τῆς κλήσεως, ἢ Τοξότην φαυλωνυμούμενον. Διὸ μισοῦσι μὲν καὶ αὐτὰ τῶν ὀνομάτων. Οὐκ ἀγαπῶσι δὲ οὐδὲ τὸν Αἰγόκερων διὰ τὸ ἀγριώνυμον. Καί τινα δὲ λοιπὰ τοιαῦτα (πολλὰ δὲ ἐκεῖνα) προσενθυμούμενοι, ἀποπροσποιοῦνται τὸ ἀστεροειδές. Μὴ τοίνυν μηδ' αὐτοὶ ἐνταῦθα φοβείσθωσαν, οὗ φόβος οὐδείς. Ὁ γὰρ διανοούμενος οὕτως ἴστω πλανήτης τρόπον ἄλλον αὐτὸς εἶναι, οὐ μὴν ἀποπλανὴς κατά γε τὰ ἰδίως ἄστρα λεγόμενα. Πλανᾶται γὰρ ἀληθῶς, καὶ οὐδὲ πρὸς ἔπαινον, εἰ τὸ πραγματικὸν καίριον ἀφεὶς μιμεῖσθαι, τὸ ἐν τοῖς ἄστροις, περιεργάζεται φιλὰ ὀνόματα. Οὐδὲ μία γὰρ φαύλη κλῆσις ἔβλαψέ ποτε τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς μιμητὴν ἀνδρα, ὥσπερ οὐδὲ ἀγαθὴ ὠφέλησε τὸν, ἐφ' οἷς οὐ χρή, ζηλωτήν· αἱ δὲ κατὰ πρᾶγμα μιμήσεις ἢ ἔβλαψαν, ὅτε τις τὸ φαῦλον ζηλοῖ, ἢ ὠφέλησαν, ἄλλως γινόμεναι. Καὶ μὴν εἰ τοιαῦτά τινα δέδιεν ὁ εἰσαγωγικὸς, μήποτε διὰ τὸν ἐν τοῖς ἀστροθετήμασι Δράκοντα βορὸς αὐτὸς ἀποδαίη, καὶ διὰ τὰς Ἄρκτους παμφαγῆς, καὶ διὰ τὸν Πήγασον πρὸς λαγνείαν τρέφηται, καὶ τηνάλλως μετεωρίζηται, καὶ λοξὰ βαίνῃ καρκίνου δίκην, οὐκ ἔχων ὀρθὰ βαδίζειν, ὡς ἀνθρώπῳ πρέπει, ἀναγκάζηται δὲ καὶ ληστρικῶς βιοῦν ἐν τῷ κατατοξεύειν διὰ τὸν ἄνω Τοξότην, καὶ ἐξαγριοῦσθαι ὡς εἰς κέρας, ὅ φασι, διὰ τὸν Αἰγόκερων, δαιμονᾷ ὁ τοιοῦτος τοῦ φόβου, ἢ ἀλλὰ εἰς ὑποχόνδριον κακοπραγεῖ· εἰ μή τι ἄρα παίζειν ἄλλως ἐθέλει ἐν οἷς παίκτοις. Ἔστω δὲ ὅμως καὶ αὐτῷ εἰς θεραπείαν ἀστρώων ἑτέρων χρηστοτέρων ὀνομάτων (εἰ βούλοιτο) πρῶτα μὲν τὸ θυτήριον· δι' οὗ ἐναχθεὶς θύειν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ὁ τοιοῦτος μοναχὸς, καὶ εἰς θυσίαν ἀποτελεῖσθαι δεκτὴν, κληρονομήσει ἂν διὰ τῆς κατ' αὐτὸν πρακτικῆς ἀρετῆς οὐκέτι φαῦλον, ἀλλὰ πάντως ἀγαθὸν ἀστρῷον ὄνομα, θυτήριον θεῖον καλούμενος· καινότερον δὲ εἰπεῖν, θυμιαστήριον, ὡσιωμένον Θεῷ. Εἶτα πρὸς τῷ θυτηρίῳ ἐχέτω εἰς ἀγαθωνυμίας μίμησιν καὶ τοὺς ἡστροθετημένους Διδύμους, τὸ τῆς καθ' ἱστορίαν φιλαδελφίας παλαίτατον ὑπόμνημα, καθ' ἣν καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν ἀλλήλοις ὑπεξίστανται οἱ φιλόθεοι. Πρὸς τούτοις καὶ τὴν Παρθένον, τὸ καὶ κάλλιστον καὶ ἀγγέλοις φίλον ὄνομα· οὗ πρὸς μίμησιν ὁ τρέχων πραγματευτικῶς αὐτῷ Θεῷ ἐγγίζει, καὶ τῷ ἡγαπημένῳ θεολόγῳ συμπαραστατεῖ· ταύτῃ καὶ τὸν Ὑδρηχόον προσεννοούμενός τις, καὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ εἰς ἐγκράτειαν ἐξασκούμενος, καὶ τὴν ἐκ μέθης ἢ καὶ ἄλλως οἰνοφλυγίας κακὴν ἑαυτοῦ ἀπάγων, καὶ νηφάλιον ζωὴν παιδευόμενος, καὶ λοιπὰς δὲ τοιαύτας ἐκ τῶν ἄστρων κλήσεις ἐρανιζόμενος, καὶ πρὸς αὐτὰς διατιθέμενος ἐμπράκτως, ἐκθεραπεύσει τοὺς ἐν αὐτῷ φόβους ἐκείνους· τὸν τοῦ Δράκοντος, τὸν ἑκατέρας Ἄρκτου, τὸν ἐκ τοῦ Πηγάσου, τὸν τοῦ Καρκίνου, τὸν τοῦ Τοξότου, τὸν τοῦ Αἰγόκερω, τοὺς λοιποὺς ἅπαντας· καὶ μενεῖ διάλυτον ἄστρον θεῖον, ἀγαθοῖς ἐλλαμπόμενος ὀνόμασί τε καὶ πράγμασιν. Ἄνθρωπος γὰρ ἀνατεθειμένος Θεῷ διά τε τοῦ θυσία ἐκεῖνῳ γενέσθαι, διά τε φιλαδελφίας, ὁποίαν τὸ ἱερὸν παραδίδωσιν Εὐαγγέλιον καὶ ἡ παλαιὰ θειοτάτη Γραφὴ, καὶ καθαρότητα δὲ παρθενοπρεπῆ ζηλώσας, καὶ ἐγκρατείᾳ ἐγγυμναζόμενος, οὔτε Δράκοντός τι ἔχοι ἄν, οὔτε Ἄρκτου. Πῶς γὰρ ἂν ἴδν ἐνερεύξηται φθόνου, ἢ βλασφήμως ἀνθρωποφαγήσῃ,

A omnibus, sunt autem multa, astralem naturam auferunt. Absit igitur metui locus, ubi nihil metuendum est. Talia enim mente cogitans aciat quod ipse quoque, sed alia ratione planeta sit, non erratica autem, qualia astra vulgo dicuntur. Errat enim reapse, sed nullo decore, si cæterorum astrorum leges negligens, vanis nominibus inhæret. Nunquam enim iniqua denominatio viro virtutis speciatæ nocuit, ut nec gratiosa profuit viro peccaminoso. Imitationes econtra factis expressæ perniciosæ fuere ei qui male agit, aut proficuæ fuerunt vice versa. Si igitur novitius metuit ne propter Draconis signum sidereum ipse quoque vorax fiat, aut propter Ursos gulosus, aut propter Pegasum impudicus factus, subito sublimis feratur, aut caneri more obliquis B passibus incedat, cum hominum non possit; aut ne latronum instar vivat, aut tela conjiciat ut supernus Sagittarius, aut cornupeta sit, sicut Capricornus, hic a dæmone metus possidetur aut atra bile laborat, nisi forte nugari velit, ubi nugandum non est. Meminerit, si jucundiora astrorum nomina magis amat, ante omnia Aræ, super qua monachus seipsum Deo sacrificare et in victimam gratam conversus, a virtutibus nomen non pravum, sed vere sidereum mutuetur, Dei Ara nuncupatus, seu potius victima Deo consecrata. Secundum Aram gemellos fratres boni ominis nomine inter astra collocatos, antiquissimum fraterni amoris exemplum a scriptoribus memoratum habes, quo divi fratres vitam sacrificandi mutuo desiderio incendebantur. C Virginis deinde nomen pulcherrimum atque angelis gratum venit; cujus exemplum qui sincere factis imitatur, ad Deum ipsum appropinquat et Joanni theologo ab omnibus dilecto associatur. Adde Aquarium, cujus ipsa appellatio ad temperantiam hortatur, ita ut malitiam ex ebrietate et vino ortam devitet, et ad vitam sobriam assuefactus ex astrorum nominibus commoda percipiat, et ad ea facienda paratus, timorem intra se reprimet Draconis, utriusque Ursæ, Pegasi, Caneri, Sagittarii, Capricorni, omnium cæterorum, et profecto astrum cœleste manebit, bonis nominibus et factis resplendens. Homo enim qui Deo consecratur victima per charitatem, qualem sanctum Evangelium et Vetus Testamentum tradunt, qui castitatem virgine C dignam exercet et sobrietati studet, nihil a Draconе aut Urso in se habet. Quomodo enim invidiæ venenum eructet aut blasphemo ore proximum vorabit homo fratrum amans ac malas cupiditates domans? Hic sane hinnitum nunquam edet ferocem, nec vias Domini prætergrediens incurvabit sine necessitate, amorem fraternum simulando. Hanc igitur ob causam neque Sagittarii formam induet neque ut Capricornus cornibus feriens depingetur, ad quod designandum Chimæræ monstri nomen inventum est, ad quam nec serpens cornutus conferri poterit.

φιλάδελφος ἄνθρωπος, καὶ ἐπιθυμιῶν ἐφαμάρτων ἐγκρατής; Ἀκόλουθος; δὲ οὐδὲ φριμάξεται καταχρεμετίζων ἀλογίστως ὁ τηλικοῦτος ἄνθρωπος, οὐδὲ τὰς τοῦ Θεοῦ τρίβους λοξώσει πλαγιάζων, ἐφ' οἷς οἱ δεῖ, καὶ τὴν φιλαδελφίαν οὕτω ψευδόμενος. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο οὐδὲ εἰς τοξότην ἐγγεγράφεται, οὐδὲ μὴν εἰς αἶγα, κέρατι πλήττοντα· ὀπολόν τι κακὸν καὶ ἡ μεταληπτικῶς λογοποιουμένη Χίμαιρα, πρὸς ἣν οὐκ ἂν κεράστης Ὄφις παραβάλοιτο.

194. Sed quid astra in ore fero? Scilicet etsi eorum ope non inepte longiorem reddere sermonem possem, prudentius tamen disseram, ut secundi ac tertii ordinis monachi prætexere nequeant, boram salutis suæ nondum venisse; neve dicant, « Nunc quidem genio indulgendum; nunc paululum peccandum; parvi enim sumus et non maturi; talibus autem peccatum non imputatur, nec lex perfectionis nondum imponenda est. Castitas imperabitur quando majorum ordinum et morti proximi erimus; inpræsentiarum autem in deliciis vivendum. Salutem postea quæremus, ut vita hæc sensibilis mortem insensibilem præcedat. » Igitur, fratres, procedendum est ex iis, quæ superius constituimus, sicut veri monachi grandia luminaria ferentes; secundaria ii quibus sacrum duplex mantellum convenit; tertia lumina novitii; quartum locum probi laici occupabunt. Quod utinam ita esset, ne quando tres ordines superent homines laici, cæteris prohiores, ne summa imis misceantur, aut, aliis verbis, mundus quasi regeneretur. Magnum laicorum decus exopto magnopere, magis autem monachorum, ut secundum Evangelium omnes unum sint. Quod sane erit, si quando spiritus Christi intra nos bono ordine viget.

ἡρθ'. Ἀλλ' εἰς τί μοι τὰ ἀστρικὰ ταῦτα; Οἷς ἔχων οὐκ ἀπροσφυῶς, οὐδὲ μὴν ἀφυῶς, ἐμπλατύνασθαι εἰς πλέον, ὅμως ἐνταῦθα νουνεχέστερον καθιστῶ τὸν λόγον, ἵνα μάθοιεν καὶ οἱ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σχήματος μοναχοὶ μὴ ἔχειν προφασίζεσθαι, ὡς οὔπω ἥκει αὐτοῖς ἡ ὥρα τοῦ σεσῶσθαι· μηδὲ λέγοιεν, ὡς « Νῦν μὲν ὀλίγα ἐγκρατευτέον, καὶ δοτέον μερίδα καὶ ταῖς ἁμαρτητικαῖς διαθέσεσι· μικροὶ γὰρ ἔτι ἐσμὲν καὶ ἀτελεῖς· τοῖς δὲ τοιούτοις οὐ λογίζεται ἁμαρτία, καί πως οὐδὲ νόμος αὐτοῖς τελειοποιὸς ἔτι κεῖται. Καθαρευτέον δὲ εἰς ἀκριβές, ὅτε τοῦ μεγάλου γενώμεθα σχήματος· καὶ ἐπειδὴ θανάτῳ ἄγχιστα ἔοικεν ἡ κατὰ ἐκεῖνο διάθεσις, ζητητέον τό γε νῦν ἔχον τρυφερώτερον. Εἶτα ζητητέον καὶ τὸ σωτήριον, ἵνα ζωὴ αὕτη ἀμπαθὴς τοῦ ἀπαθοῦς ἐκείνου θανάτου προηγήσεται. » Ἰοὐκοῦν, ὦ ἀδελφοί, ποριστέον, ἐξ ὧν φθάσαντες ἀνεταξάμεθα, ὡς μεγάλα μὲν φῶτα οἱ ἀληθεῖς μεγαλοσχήμονες· δεύτερα δὲ φῶτα, οἷς ὁ ἱερώτατος διπλοῦς ἐπιπρέπει μανδύας· τρίτα δὲ φῶτα οἱ εἰσαχθέντες· τετάρτης δὲ φαύσεως οἱ ἀγαθοὶ λαϊκοί. Καὶ εἴη οὕτως εἶναι, μήποτε οἱ τοῦ λαοῦ ὑπερβῶσι καὶ τῶν τριῶν γίνωνται, ἀγαθοπραγοῦντες ὑπὲρ αὐτούς, καὶ γένηται οὕτω τὰ ἄνω κάτω· ἢ καὶ ἄλλως φάναι, ἀναλλα τὰ πάντα, ὡς οἷα κατὰ ἀναστοιχείωσιν. Καὶ ποθῶ μὲν ἐγὼ τὸ λαϊκὸν ὑπέρμεγα τῷ λόγῳ τούτῳ ἐν ὥσιν εὐαγγελικῶς. Αὐτὸ δὲ γενήσεται, εἰ τὸ Χριστιανικὸν καθῆκον πρόεισιν ἐν ἡμῖν καθ' εἰρμὸν, τρόπῳ τοιῷδε.

195. Omnis homo plane Dei est, quia est opus Dei, idque pulcherrimum, et optimum, et primum, cujus semen Deo acceptum ab Adam primo creato incepit. Has inter creaturas quicunque ovile Dominicum reliquerunt, sint extra illud, et extra sermonem nostrum. Sed inter homines Dei secundum Evangelium degentes, laici, quos natura a principio cognovit, universi ex æquo fidem regi regum acceptabilem servare debent: qui quod dicit, universis dicit. Sunt autem omnes eidem cultui addicti, ut constat. Et quicunque segregati sunt vitæ melioris desiderio, Deo aliter consecrati sunt, et quasi electi de omni grege sunt signati novo sigillo Dominico et regali post baptismum; hi præcisi sunt scilicet non more Pharisæorum, sed, si dicere fas est, secundum celebres Essæos quos tradit dulcis Hebræorum scriptor, et quibus melius comparabitur monachicum cœnobium. Horum inter sacra initiatorum alii tribum patriarchalem conficiunt, qui nuptiarum participes, et filiorum procreationi incumbentes, ad laicam vitam pertinent; alios autem ramus secundus divisionis complectitur. Hi sunt monachi, quibus iterum tripliciter divisis, subdivisio illa scinditur in monachos perfectissimos, in imperfectissimos, et in medios: vel, ut cum vulgo loquar, in monachos magni indu-

ρμὲ'. Ἅπας ἄνθρωπος Θεοῦ πάντως ἄνθρωπος, ὅτι καὶ Θεοῦ ποίημα, τὸ καὶ κάλλιστον, καὶ βέλτιστον, καὶ ἄριστον· οὗ κατῆρξεν ὅσα καὶ σπέρμα θεοπρεπὲς ὁ πρωτόθετος Ἀδάμ. Τούτου δὲ τοῦ ποιήματος ὅσοι μὲν τὴν κυριακὴν μάνδραν ἀπείπαντο, στηκέτωσαν ἔξω, καθάπερ ἐκείνης, οὕτω καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς τοῦδε λόγου· τῶν δὲ εὐαγγελικῶς ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ οἱ μὲν τοῦ λαοῦ, ὃν ἀρχῆθεν ἡ φύσις ἐγνώρισεν, ἐξίσης ἅπαντες ὀφειλέτας καθεστήκασι πίστεως, φιλουμένης τῷ παμβασιλεῖ· ὅς, ἅπερ λέγει, πᾶσι λέγει. Καί εἰσιν ἅπαντες τῆς αὐτοῦ θεραπείας, ὡς οὐκ ἂν ἀμφιλέξοι τις. Ὅσον δὲ φῦλον ἰδιάσαν πόθῳ βίου κρείττονος, ἄλλως τῷ Θεῷ ἀφώρισται, καὶ ὡς τοῦ λοιποῦ ποιμνίου ἀπόλεκτον ἐσημειώθη σφραγῖδι δεσποτικῇ βασιλικῇ δευτέρᾳ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἐκεῖνο ἀποκέκοπται δηλαδὴ, οὐ φαρισαϊκῶς μέντοι, ἀλλ' εἰ χρὴ οὕτω φάναι, κατὰ τοὺς περιῳδομένους Ἐσσαιούς, οὓς ὁ γλυκὺς Ἑβραῖος ῥήτωρ καθιστορεῖ· οἷς μᾶλλον ἀφομοιώσεται τὸ κοινοβιακὸν μοναχικόν. Τούτων δὲ τῶν ἱερῶς ἀποκεκομμένων οἱ μὲν τὴν πατριαρχικὴν συμπληροῦσι φυλὴν, εἰ τῷ καὶ γάμῳ κοινωνεῖν, καὶ ἐπιγονῆς ἐφάσθαι γεναρχικῆς, τῷ λαϊκῷ προσκυροῦσι βίῳ· οἱ δὲ τὸ ἕτερον σκέλος τῆς διαιρέσεως ἀπαρτίζουσι τῆσδε. Καὶ εἰσὶν αὐτοὶ οἱ μοναχοί· ὧν σχιζομένων αὖθις τριχῇ, διανενέμηται τὸ πᾶν· αὐτοὺς ὑποδιαίρεμα εἰς τοὺς παντελείους, καὶ εἰ; τοὺς πάντη ἀτελεῖς, καὶ

εἰς τοὺς μέσους· εἰπεῖν δὲ συνηθέστερον, εἰς τοὺς μεγαλοσχήμονας, καὶ εἰς τοὺς τοῦ μικροῦ σχήματος διὰ τὴν εἰσαγωγήν, καὶ εἰς τοὺς μέσους μανδυώτας. Καὶ ἔστιν, ὥσπερ ὁ γάμος κοινωνία λαϊκοῦ ἀνδρὸς καὶ παπᾶ, οὕτω συνδρομὴ μοναχοῦ πρὸς παπᾶν τὸ τοῦ ἐξεπιπολῆς φορήματος μέλαν καὶ πρός τινα διαφορὰν, καὶ τὸ (ἐλοσχερῶς εἰπεῖν) οὐ λαϊκὸν, ἀλλά πως Λευϊτικόν.

A menti, in minoris indumenti, qui novitii sunt, denique et in medios mantellatos. Et quemadmodum nuptiæ laicis et patribus communes sunt, sic monachum et patrem jungit nigrum indumentum externum, in aliquo diversum, indumentum non laicorum (ut nihil non dicatur) sed levitarum.

ριϛ'. Ἐκ τούτων δὲ δῆλον, ὡς θεραπευταὶ μὲν Θεοῦ πάντες κοινῶς οἱ Χριστιανοὶ, ἀποτεταγμένως δὲ οἱ παπάδες καὶ οἱ μοναχοί· τούτων δὲ εἰς πλέον οἱ μοναχοὶ, ὡς πάντα μὲν βίαν καταναυτιάσαντες, τόν τε λαϊκὸν, καὶ αὐτὸν τὸν παπαδικὸν· ἐκλεξάμενοι δὲ ἄλλο τι ἐπέκεινα, καὶ οὐ μόνον ἐκλεξάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιβαλόντες τῷ ἐπιλελεγμένῳ ἀγαθῷ, καὶ ἀνάγκην ἔχοντες ἀεὶ ἀναβαίνειν κατὰ τὴν πρόθεσιν, ἧς ἐγεύσαντο, καὶ ἐποδιδόναι τῷ Θεῷ, ἅπερ εὔξαντο ἐπὶ σωτηρίᾳ. Διὸ εἰ μὲν εὐθυποροῦσι, ποιοῦντες, ὡς ὑπέσχοντο. καὶ τοῦ παγκρατίου γενόμενοι, ἀγωνιῶσι. μὴ δεύτεροι ἐκπεσεῖν τοῦ χειρίστου ἀντιπάλου, ὀρθὴν ἀνύουσι τὴν προτεθειμένην ὁδόν. Καὶ ὄντες· οὕτω; ἀληθῶς μοναχοὶ διὰ τὸ ἀποκεχωρίσθαι τῶν ἄλλων πάντων ἀνθρώπων, ὅμως τρόπον ἄλλον οὐκ εἰσὶ μοναχοί. Ἐπισπῶνται γὰρ τὸ βιωτικὸν ἅπαν φῦλον εἰς ὁμοιότητι πρὸς αὐτούς. Καὶ οὕτω γίνονται πάντες τῇ μιμήσει καὶ τῷ ἐμπράκτῳ ζήλῳ ἓν· ὡς εἶναι οὕτω καὶ τοὺς μοναχοὺς λαϊκῶς ἀμωμήτους, καὶ αὖ πάλιν τοὺς τοῦ λαοῦ ἀπεκβαίνειν μονάζοντας· οὕτω δὲ καὶ τοὺς παπάδας ἑκάτερα εἶναι, καὶ ὅλως τῇ τῶν ἀναρέτων βίων εἰς ἀλλήλους ἀντιμεταχωρήσει πάντα ὁμοῦ χρήματα εἶναι, οὐ καθὰ πάλαι ποτὲ ἤρέσθησαν, ἀλλὰ θειότερον.

B progredi secundum institutum assumptum, et Deo quæ voverunt pro sua salute reddere. Idcireco si felicem navigationem complent, agentes ut promiserunt, et pugnæ immixti, præliantur ne pessimo adversario inferiores videantur, inceptam viam recte percurrunt. Isto modo vere solitarii sunt, quia a cunctis reliquis hominibus separati sunt; alio vero modo solitarii non sunt. Nam universum sæculare genus attrahunt ad se imitandos. Sic igitur unum fiunt omnes tum imitatione, tum activa æmulatione, ita ut, monachi sint vita laica irreprehensibiles, et aliunde laici fiant monachi, et sic patres utroque colligant, et vitis quæ virtutem sectantur optime ad invicem transmutatis omnia bona sint in communi, non sicut antiquis placuerat, sed divino quasi modo.

ριζ'. Εἰ μὲν οὖν, ὦ μοναχὲ, ὅστις ποτ' ἂν καὶ εἷης τῷ ἱερῷ σχήματι, οὕτω διάκεισαι, ὡς ὑπετυπωσάμεθα, καὶ οὐ ὀρθῶς ἑστηκας, καὶ ἄλλους ἐξανιστήσεις πίπτοντας· εἰ δὲ ἀποτυγχάνεις τῆς προθέσεως, οὐκ ἄρα εἰς ὄρθιον σεαυτὸν ἀγαλματίζεις τῷ Θεῷ, ἀλλὰ πλαγιάζεις ὡς εἰς πτῶμα συντριβὴν ἀπειλοῦν. Οὐκοῦν ὀρθώθητι, καὶ τὸ κατὰ Θεὸν οὕτως ἀσθενὲς ἀγάπησον. Ἄφες τὸ ἀγέρωχον· σκοράκισον τὸ φίλαρχον, καὶ δι' αὖθ' ἅναρχον· ἀπόδου τὴν οἴησιν. Οἴησιν δὲ λέγω οὐ τὴν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐπιγνωστικὴν, καθ' ἣν γινώσκων τις ἀγαθοπραγεῖν, οἴεται ἀγαθὸς εἶναι (δῆλον γὰρ, ὡς ὁ πρὸς ἀκρίβειαν εἰδὼς πολλῷ πρότερον οἴεται), ἀλλὰ τὴν δαιμονικήν. Ἔστι δὲ τοιαύτη, καθ' ἣν ὁ τὸ μηδὲν ὂν οἴεται εἶναι τὰ πάν. Τοιοῦτος ὁ τῆς ἱστορίας Βάττος, ἓν τυχὸν Ὀρφικὸς ᾖσεν εἶναι. Τοιοῦτος ὁ Θερσίτης, ὅτε τῷ καλῷ Ἀχιλλεῖ ἐρίζειν περὶ κάλλους ἐθέλοι. Τοιαύτη τις οἴησις καὶ τὸν παροιμιαζόμενον Θάμυριν, εἴτε Ἄμυριν, ὑπεξήγαγε τοῦ βλέπειν. Τί μὴ λέγω τὸ πάντων ὑπερθεν; Διὰ ταύτην καταδὺς ὁ ἑωσφόρος, τῷ σκότῳ κεκλήρωται. Τὴν τοιαύτην ἀπόδου οἴησιν, ὦ ἀδελφέ. Πάνυ γὰρ ἐξήσκησας οἰηματίαν.

C 197. Si ergo, o monache, qui sacra veste es indutus, ita te habes, ut descripsimus, tu rectus stetisti, et alios cadentes poteris sublevare. Si autem a proposito excidisti, non te velut statuam Deo erigis, sed in occasum cum ruinæ periculo inclinaris. Sta igitur, et quod tam infirmum est ante Deum dilige. Relinque fiduciam, amorem potestatis, sicque anarchiam projice abs te. Dimitte existimationem. Existimationem dico, non eam quæ est ex scientia, ut dixerit aliquis, qua quidam sciens se bona agere, existimat bonus esse (manifestum est enim eum qui omnia perfecte D scivit, multo prius existimavisse), sed diabolicam. Ea est qua quis, cum nihil sit, existimat se esse omnia. Talis erat famosus ille Battus (22) qui Orpheum se esse existimabat. Talis erat Thersites, quando cum pulchro Achille de forma certare volebat. Talis existimatio famosum Thamyrim aut Amyrim visu orbavit. Et quam ob causam maximum omnium non profero? Ob istam detrusus Lucifer in tenebras projectus est. Talem existimationem depone, mi frater. Didicisti enim præsumere, formam

(22) Battus, de quo Ovidius, poeta fuit, sed mediocris, qui singulos adibat recitans suos versiculos. Cum eadem sæpius diceret, ex ejus nomine orta est vox Battologia sive frequens rei repetitio. —Thamyris e Thracia oriundus erat. Cum musicam didicisset, ea adeo excelluit, ut tertius victoriam in Pythicis ludis obtinuerit. Dicunt autem eum cum Musis decertavisse, victumque oculis, voce et mente privatum fuisse.

quam a natura non accepisti jactare. Depone etiam nimium honoris amorem, aut saltem amorem gloriæ, fere dicerem vanam gloriam. Aliter enim amor honoris speciem virtutis habet. Quid vis videri plus quam oportet? Per tonsuram absconditus es, noli ergo apparere, nam simul jungi nequeunt apparere et abscondi. Asperam viam elegisti, cur ergo per facilem curris, ubi sua habet pericula via trita? Jampridem vitam duram elegeras, facillimam sequi non debes.

198. Quemadmodum in nocte, in mundo obscurus es, non autem in noctem tu mutatus es. Noli ergo tenebrosus esse, ne nox fias, in qua proxime prætergredientur silvæ bestiæ, et leunculi rugientes ad rapiendum, forsitan alios, sed te quam maxime. Hæ sunt feræ concupiscentiæ, in te agitatæ, et per te debacchantes. Si autem oportuerit te de nocte esse ob bonum domus, nox terminatur in diem a Deo concessam, in qua bestiarum passiones sopitæ sunt, nec possunt libere agere, atque homo veritatis exit ad opus suum. Noctes enim continuas in terris Cimmeriis antiqui auctores assignaverunt. Melius erat hoc verbum servare : « absconditor vivens, » ut accepisti a veteri et sapienti sententia. Abscondere non solum ab aliis obvelata vitæ tuæ virtute, sed etiam a teipso per defectum superbiæ, et per humilitatem, quibus homo præditus vivere non reputatur, illud est nox. « Luceat lux tua coram hominibus [49]. » Hæc vero est dies in qua nox terminatur, quæ sinit monachum libere agere, non simpliciter, fortuito et in vanum, in medio mundo, ut introductus in domos hominum, intra culinas, super mensas, in conviviis, compotationibus et epulis, ut lampas fulgeat ; sed magis illuminatus a Patre luminum et inde in flammam accensus luceat, vi deatur, uratur; et lux illius, si minus per omnem terram, ut apostolorum, saltem multa per loca diffundatur. Quod in accensis facibus solet fieri, quibus ex alto lucentibus, deteguntur insidiæ hostium, tuti portus indicantur, et vada periculosa, scopuli et rupes devitantur aliaque via tutior initur.

199. Nonne audisti magnum Magistrum dicentem : « Luceas coram hominibus? » qui scilicet in angiportubus, et in viis versaris, qui in procellis juxta terram commotis agitaris, ubi timendum est ne vehementiores venti condensati lucem tuam extinguant ; sed luceat lux tua ex alto oculos feriens sine nube, sine tenebris. Sic solis circulus non se ex alto projicit, sed in excelsis fertur, et vivificos radios emittit, non solum coram hominibus, sed ubique, sicut jussus est, cum majestate resplendet, et acies oculorum intuentium sursum attollit, undique circumspicitur. Sic lucet et luna solem æmu-

[49] Matth. v, 16.

A τίας εἶναι, μορφαζόμενος, ὅπερ οὐδὲ πέφυκας. Ἄφες καὶ τὸ ἄγαν φιλότιμον, μενοῦν γε τὸ φιλόδοξον· ἐγγὺς δὲ εἰπεῖν, καὶ κενόδοξον. Ἄλλως γὰρ ἡ φιλοτιμία εἶδός ἐστιν ἀρετῆς. Τί φιλενδειχτεῖς ὑπὲρ τὸ δέον; Ἐκρύβης διὰ τῆς κουρᾶς· μὴ τοίνυν προφαίνου. Ἀσύντροχον γὰρ τῇ κρύψει τὸ φανητιᾷν. Τὴν τραχεῖαν ὁδὸν εἵλου· τί γοῦν ἐπιτρέχεις τῇ λείᾳ, ἔνθα κινδυνώδης; καὶ ἡ ἀγχώμαλος; Προέκρινας ἤδη τὸ τοῦ βίου σκληρόν· οὐκουν ὀφείλεις τοῦ παναπάλου γίνεσθαι.

ρλη'. Ὡς νὺξ περὶ σὲ κέχυται τὸ κατὰ κόσμον ἀφανές· οὐ μὴν αὐτὸς εἰς νύκτα μεταπέπλασαι. Μὴ τοίνυν θέλε δέσθαι σκότος, ὡς γενέσθαι νύκτα· ἐν ᾗ διελεύσονται παρὰ σοὶ θηρία ἄρυμοῦ, καὶ σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάζειν, καὶ ἄλλους μὲν ἴσως, μάλιστα δὲ σεαυτόν. Ἐνέργειαι ταῦτα θηριώδεις, ἐν σοὶ πορευόμεναι, καὶ παῤῥησιαζόμεναι διὰ σοῦ. Ἀλλ' εἰ χρὴ καὶ νύκτερον εἶναί σε οἰκονομικῶς, ἀλλὰ ταχὺ ἀποτελευτᾷ τὴν νύκτα ταύτην εἰς ἡμέραν θεοπαράδοτον, ἐν ᾗ τὰ μὲν ἐμπαθῆ θηρία κοιτάζονται, μὴ ἔχοντα παῤῥησιάζεσθαι· ὁ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἐξέρχεται. Τὸ γὰρ ὑπὲρ γῆς ἀεὶ νύκτερον Κιμμερίοις ὁ παλαιὸς λόγος ἀφώρισε. Σαφέστερον δὲ διαθέσθαι τὸν λόγον· « Λάθε βιοὺς, » ὡς παρέλαβες ἐκ παλαιοῦ καὶ σοφοῦ ἀποφθέγματος. Καὶ λάθε μὴ μόνον τοὺς ἄλλους τῇ ἐπικρύψει τῆς ἐναρέτου βιοτῆς, ἀλλὰ καὶ σαυτὸν τῇ ἀτυφίᾳ καὶ τῷ ταπεινώματι· ἅπερ ὁ ἔχων οὐδὲ ζῆν λογίζεται. Τοῦτο ἡ νύξ. « Λαμψάτω τὸ φῶς σου ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. » Τοῦτο ἡ ἡμέρα, εἰς ἣν ἡ τοιαύτη νὺξ ἀποτελευτᾷ, παῤῥησιάζουσα τὸν μοναχὸν, οὐχ οὕτως ἁπλῶς, εἰκῇ καὶ μάτην ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα καθὰ καὶ λυχνοῦχος παραβεβλημένος οἴκοις ἀνθρώπων λάμπῃ ἐν ὀπτανείοις, ἐν τραπέζαις, ἐν συσσιτίοις, ἐν εἰλαπίναις, ἐν ἀράνοις· ἀλλ' ἵνα ἐμπυρσεύηται ἀπὸ τοῦ τῶν φώτων πατρὸς, καὶ ἐκεῖθεν εἰς φῶς ἐξαναπτόμενος ἐκλάμπῃ, καὶ φαίνῃ, καὶ πυρσεύῃ· ὡς διήκειν, εἰ καὶ μὴ παντεχοῦ ἀποστολικῶς, ἀλλ' οὖν πολλαχοῦ τῆς γῆς τὸ ἐν αὐτῷ φῶς. Ὃ δὴ καὶ ἐν ταῖς πυρσευομένοις φανοῖς εἴωθε γίνεσθαι, ὧν ἐκλαμπόντων ἄνωθέν ποθεν ἐφοδοί τε πολεμίων καταμηνύονται, καὶ λιμένες εὐάγκαλοι διερμηνεύονται, καὶ βράχεα κινδυνώδη καὶ ῥαχίαι καὶ σπιλάδες ἐκκλίνονται, καὶ ἕτερόϊα σωτηριώδη γίνεται.

ρλθ'. Οὐκ ἤκουσας ἐκ τοῦ μεγίστου διδασκάλου· « Λάμψον ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων; » αὐτὸς δηλαδὴ ἐν στενωποῖς καὶ λεωφόροις ἀναστρεφόμενος, καὶ ταῖς περὶ γῆν θυέλλαις ἐνειλούμενος, ἔνθα φόβος, μήποτε διαυλωνίζοντες ἀσύμμετροι ἄνεμοι ἀποσβέσωσι τὸ ἐν σοὶ φῶς· ἀλλὰ λαμψάτω τὸ φῶς σου, ἄνωθεν ἀκτινοβολούμενον, ἀνέφελον καὶ ἀνεπισκότητον. Οὕτω καὶ ἡλίου δίσκος οὐ καταῤῥίπτων ἑαυτὸν ἄνωθεν, ἀλλ' ὑψοῦ διῳρεύων, ἀκτῖνας ἀποπάλλει ζωογόνους· οὐ μόνον ἔμπροσθεν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πανταχῇ, ἔνθα κεκέλευσται, ἀξιωματικῶς παμφαίνων, καὶ τὰς τῶν βλεπόντων ὄψεις αὐτὸς ἑλκων ἄνω,

καὶ αὐτόθεν περίβλεπτος προφαινόμενος. Οὕτω καὶ σελήνη προλάμπει ζήλῳ, εἴποι ἄν τις, τῷ κατὰ τὸν ἥλιον· καὶ ὅσοι δὲ τῶν ἄλλων ἀστέρων θέας ἄξιοι. Ἴσθι γοῦν οὕτω καὶ σύ· καὶ λάμπων φύλαττε ὁμοίαν σεμνότητα, ἅπω τε μένων, καὶ κάτω λάμπων ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου, καὶ τοὺς ἐγρηγορότας φωτίζων, καὶ ἀρετῆς προκλήσει βοώσης· « Προσέλθετε, καὶ φωτίσθητε· » ἀναβλέπειν ἐκείνους εἰς σὲ ποιῶν, καὶ ἐργάζεσθαι τὰ σωτήρια· τὰ μὲν καὶ ἄλλως πολυτρόπως, ὡς οἴδασιν αὐτοὶ μαθόντες ἐκ φύσεως, τὰ δὲ καὶ ὑπὸ τῷ κατὰ σὲ φωτί.

σ'. Ἐὰν δέ ποτε δεήσῃ τὸ ἐν σοὶ φῶς τὸ θεοείμητον καί τινος ἐνθ' τόπου γενέσθαι, οἷον οἴκου, ἢ κώμης, ἢ ἀγορᾶς, ἢ ἑορτῆς, ἢ ἄλλης τινὸς διοικήσεως, λάμπε κυριακῶς καὶ ἐκεῖ, ἐπὶ ἀναψηλαφήσει μέντοι καὶ εὑρέσει δραχμῆς ἀπολωλυίας εὐαγγελικῆς· οὐ μὴν ὡς ἐμπλῆσαι καμψάκην πραγματευτικῶς δίχα προκλήσεως. Ἐπαιτοῦντος γὰρ ἀνθρώπου τοῦτό γε, καὶ πανδημίου, ὡς οὕτως εἰπεῖν, πτωχοῦ, ὃς δύναιτ' ἂν καὶ δίχα σχήματος ἀγγελικοῦ ῥωγαλέα περιδυθῆναι, καὶ πήραν ἐνάψασθαι, καὶ κνυζῶσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ σχηματίσασθαι παντοίως τὸν ἱκέτην, καὶ οὕτως ἔμφορτος γενέσθαι, ὧν αὐτὸς θέλει.

σα'. Φιλοσόφει ἐνταῦθα καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον, τὸν πρὸ ἡλίου, τὸν πρὸ αἰώνων, τὸν ἀεὶ καὶ ὄντα καὶ λάμποντα, τοιούτῳ λόγῳ κατελθυθότα εἰς γῆν, καὶ λάμψαντα ἐν ἡμῖν, καὶ ψηλαφήσαντα τοὺς ἀπολωλεκότας, καὶ εὑρηκότα, καὶ ἀναλαβόμενον, καὶ περισωσάμενον, καὶ ἀναγαγόντα, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἦν πάντοτε. Εἰ οὕτω καταβαίνειν καὶ αὐτὸς ἐθέλεις, ὡς καὶ αὐτὸς Θεὸς εἶναι θεοὺς, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐξομοιοῦν σοὶ αὐτῷ κατὰ ἐνθεασμὸν, κατάβαινε, καὶ συναναστρέφου ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις· ἄλλως δέ γε ἔρρε, ἐλέγχιστε ζωόντων· μήποτε ὁ κοινὸς δεσπότης δραπετεύοντά σε ἀναζητήσας, ἐπιθήσει ζημίαν τοῖς ἀναδεχομένοις σε. Ἐννοήθητι, ὅτι ἄγγελος φωτὸς εἶ, κἂν μελαμφορῇς, ὅτι φωτὶ τῷ ὄντως παραστατεῖν τέταξαι· ὅτι τοῦ οἰκείου, ὅ φασι, λόγου τυγχάνεις παρὰ τῷ Θεῷ· ὅτι ἀρετὰς ἐπηγγείλω παντοίας.

σβ'. Χρεωστεῖς καὶ μάλιστα σὺ, ὦ μεγαλοπρεπέστατε. Μὴ τοίνυν ἀναβίλλου τὴν τῆς ὀφειλῆς ἔκτισιν. Ἤυξω, καὶ ἀπόδος. Εἶπας, καὶ ποίησον. Ὑπέσχου, καὶ πληροφόρησον. Σπεῦσον μὴ ψεύσασθαι τῷ Θεῷ, ὃν σὺκ ἔστι διαλαθεῖν. Ζυγὸς ἐπετέθη σοι· μὴ οὖν γίνου σκληροτράχηλος. Βαρὺς μὲν γὰρ ὢν, κατατρίψει σε εἰς βαθεῖαν πληγήν· ἐλαφρὸς δὲ ἐπικείμενος, καὶ οὕτω χρηστὸς, ἀπελέγξει τὸ ἐν σοὶ ἀδάμαστον. Οὗ ἕνεκα καὶ κέντρου δεηθῆναι καὶ ἑτερόιας κακώσεως. Φύλαξ ἀμπέλου ἐτάχθης εὐλογημένης ἐν τῷ καιρῷ τῆς κουρᾶς· παράμενε οὖν, φυλάττων τὸν ἀμπελῶνα, καὶ τὴν ἀνάλογον μισθαποδοσίαν ἀπεκδεχόμενος. Μάλιστα μὲν οὖν εἰς ἄμπελον ἐμυστηριάσθης, πεφυτευμένην ὑπὸ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου· ἧς καὶ αἱ ἀναδενδράδες καὶ ἡ σκιὰ ἐν λόγῳ καλῷ κεῖνται παρὰ τῷ Ψαλμῳδῷ. Μένε τοίνυν, ὡς ὁ φυτεύσας ἐθέλει, καὶ θάλλε, καὶ καρποφόρει, δεδιὼς τὸ πῦρ, εἰς ὃ εὐαγγελικῶς βάλλονται τὰ τῆς θείας φυτείας ἔκθλητα κλήματα. Μισθωτὸς ἐτάζῳ

A lata, dixerit aliquis; et omnia alia sidera digna quæ aspiciantur. Sic age et tu; dum luces, continuum splendorem retine, manens in alto inferiora illumina, id est noctem nostri sæculi; eos qui excitati sunt illustra; atque exemplo virtutis clamantis: « Venite et illuminamini, » fac eos ad te suspicere et salutaria operari; quædam multis aliis modis, sicut sciunt, ipsa natura docente, quædam per lucem tuam.

B 200. Si quando necesse est lucem tuam divinæ similem in aliquo loco videri, exempli gratia, in domo, in pago, in foro, in festivitate, aut in alia occasione, ibidem luceas fideliter ad quærendam et inveniendam drachmam Evangelii perditam, non vero ad implendam mensuram bonis confertam, absque invitatione. Hoc enim esset hominis mendici, et, ut ita dicam, vilis pauperis, qui pro angelica veste posset lacerata sibi circumdare, peram assumere, oculos tegere, et mendicum omnino simulare, sicque omnibus molestum esse.

C 201. Considera etiam solem justitiæ ante solem, ante sæcula semper exsistentem et lucentem, eodem modo in terras descendisse, apud nos refulsisse, mortuos digito tetigisse, atque invenisse, suscepisse, salvavisse, et reduxisse, ubi erat ipse ab æterno. Ipse si eodem modo vis descendere, ita ut habearis ut Deus, alios tibi similes zelo accendas, descende et conversare apud nos homines. Sin aliter, vade, o pessime mortalium, ne forte Dominus omnium fugientem te persecutus, pœna afficiat eos qui te absconderunt. Cogita te esse angelum lucis, licet nigra veste indutus, te adfuturum luci veræ spopondisse, te apud Deum ore tuo judicandum, ut aiunt, qui virtutes omnis generis promisisti.

D 202. Tu in primis debitor es, magne monache, ne differas igitur debiti solutionem. Promisisti, solve. Dixisti, age. Spopondisti, adimple. Cave ne Deo mentiaris, quem effugere impossibile est. Jugum tibi impositum est, noli ultra calcitrare. Ipso graviter lato, profundum vulnus accipies; leviter autem, et jucunde, in aperto erit te indomitum non esse. Ob id opus erit aculeo, et alia pœna. Custos vineæ benedictæ es constitutus in tua tonsura: persevera ergo vinetum custodiens, et dignam mercedem invenies. Et præsertim consecratus es in vineam dextera Excelsi insitam, cujus rami et umbra a Psalmista plurimum laudantur. Remane igitur quemadmodum vult qui te plantavit; da flores et fructus; ignem time in quem inutiles rami vineæ Dominicæ, secundum Evangelium, projiciuntur. Mercedem a magno Patrefamilias recipere voluisti, igitur labora semper. Producere prandium non licet, ne otiosus tempore servitutis remaneas. Cœnare extra modum,

ad gravandum corpus non debes, ne crassior opus negligas. Neque per totam noctem dormire fas est, propter communem inimicum meridianum, qui neque nocte novit inducias. Abundat enim sagittis volantibus in die, et negotiis perambulantibus in tenebris. Ille malum semper operatur, te semper esse sobrium necesse est.

εἶναι μεγάλου Οἰκοδεσπότου· ἐργάζου τοίνυν ἀεί. Οὐκ ἔστι σοι δειπνεῖν ἐπὶ μακρὸν, ἵνα μὴ καταργῇς τὸν τῆς δουλείας καιρόν. Οὐκ ὀφείλεις ἀριστᾷν ὑπέρμετρα καὶ πρὸς βάρος, ἵνα μὴ ἔμφορτος ὢν ἀμελῇς τοῦ ἔργου. Οὐκ ἔστιν εὐδὲ ὁλονύκτιον ἀναπαύσασθαί σε διὰ τὸν μεσημβρινὸν κοινὸν ἐχθρὸν, ὃς οὐδὲ νύκτωρ σπένδεται. Πλουτεῖ γὰρ, ὥσπερ βέλεσι πετομένοις ἡμέρας, οὕτω καὶ πράγμασιν ἐν σκότει διαπορευομένοις. Ἀεὶ τὴν πονηρίαν ἐκεῖνος ἐργάζεται· ἀεὶ καὶ σὲ νήφειν ἀνάγκη.

203. Scio equidem, cum ista a me audis, te pati pessima arbitrari, et ignominia affici, qui, visus magister esse, ab aliis quæ agenda sint doceris. Ego autem nunquam tacerem, licet furore percitus rumpereris; non modo in gratiam tui, unius et superbi, aut duorum aliorum similium, quos percuntes dimitto; sed causa reliquorum fratrum quos dum decipere vis, regnum Dei perturbas.

γ'. Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι ταῦτα ἐξ ἡμῶν ἀκούων δεινὰ δοκεῖς πάσχειν, ὡς ἀτιμούμενος· εἴ γε διδάσκαλος εἶναι δοκῶν, εἶτα παρ' ἑτέρων ἀκούεις, ἃ ποιητέον. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν ποτε σιωπήσωμαι, εἰ καὶ διαῤῥαγείης· θυμούμενος· καὶ οὐ τοσοῦτον διὰ σὲ, τὸν ἕνα, τὸν ὑψηλὸν, ἢ διὰ τοὺς ὁμοίους δύο, οὓς φθινύθειν ἀφίημι, ἀλλὰ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς, οὓς φενακίζειν ἐθέλων, τὴ τοῦ Θεοῦ διαταράττεις οὕτω πολίτευμα.

204. Nunc tamen, hoc uno addito exemplo læto et idoneo ad docendum, finietur oratio. Scythæ olim Græcis infesti acriter in eos impressionem faciebant quæ ægre sustinebatur. Igitur qui lædebantur, tum ut periculum amoverent, tum ut auxilia pararent, inducias paciscuntur aliquanto tempore, diebus quas utriusque partis beneplacitum assignavit servandas. Cæterum Græci securitati se dederunt, fiduciam in solo fœderis jurejurando collocarunt, neque excubias egerunt, neque militum more vigilarunt. Scythæ autem ad dolum confugiunt. Intempesta ergo hora noctis, non cum solito clamore, subito irruentes, illos secure dormientes interfecerunt non paucos. Sicque periissent soli juramento confidentes, nisi Græcis animus adfuisset. Brevi enim prohibentes armaque induentes, vix quidem superiores evaserunt. Postea cum perjurii Scythæ arguerentur, in causam adducunt tantummodo dies, nullo modo noctes intellexisse dicentes, cum fœdus pepigerant. Itaque diebus solum allatis, injuste perjurii damnati fuissent, noctis tempora irruentes.

σὲ μὲν, ὅτι μὴ σφόδρα ἐπιθυμεῖς ἀκούειν τῶν ἐμῶν, ἐπιστάμενος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν ἀδελφῶν ἐμποδὼν γίνῃ, ἀναγκαῖον ἐμοὶ τὸν λόγον ἐπιτείνειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι μὲν ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἐμμένουσιν, ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ ἐκλελοίπασιν, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ ἐκλείψουσιν, ἐὰν μὴ τὸ ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ ἐμμένειν ἐπιμελῶς ἐπιδείξωνται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι μὲν ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἐμμένουσιν, ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ ἐκλελοίπασιν, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ ἐκλείψουσιν, ἐὰν μὴ τὸ ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ ἐμμένειν ἐπιμελῶς ἐπιδείξωνται.

205. Huic sermoni finem impone, eminentissime: quique rudem hanc historiam generose provocasti, ex illa fructum percipe, cum et tu et fraternitas, quæ apud te est, dolosos hostes quotidie obsidentes habeatis. Licet vos in die sobrios non percutiant, scilicet visibiliter, quasi fœdus mentientes, sed alio modo invisibiliter, quasi nocte irruentes mortalibus jaculis affligunt. Ita ut vobis semper sit vigilandum, maxime formidantibus animarum latronem, nescientibus qua hora dolosus venturus sit. Hoc autem facietis, apud vos alligati, imo et religati, sicque nec religionem nec religiosorum nomen mentientes. Cæterum vobis præparatis ut præparati estis, vigilantia non est revocanda. Unde quamvis per diem et noctem dormientes vos percutiant terribiles sagittarii, non

ε'. Κάτεχε καὶ τὸν λόγον τοῦτον, ὦ ὑψηλέ· καὶ τὴν ἀγριάδα ἱστορίαν εὐγενῶς ἐγκεντρίσας, κάρπωσαι καὶ δι' αὐτῆς, ὡς οὕτω καὶ σὺ καὶ ἡ κατὰ σὲ ἀδελφότης δολίους πολεμίους κύκλῳ περικαθημένους ἔχητε· οἳ κἂν ἐν ἡμέρᾳ νήφοντας ὑμᾶς οὐ βάλλωσιν, ἐξ ἐμφανοῦς δηλαδὴ, ὡς οἷα σοφιζόμενοι τὴν σπονδὴν, ἀλλὰ τρόπον ἄλλον ἀφανῶς, καὶ ὡς ἐν νυκτὶ ἐπιθέμενοι, καιρίαις ἀλγυνοῦσι βολαῖς. Ὥστε δεῖ ἐγρηγορέναι ὑμᾶς χρὴ, ὅτι μάλιστα εὐλαβουμένους τὸν ψυχοκλέπτην ἀγνοούμενον, ποίᾳ ὥρᾳ δόλιος ἐπελεύσεται. Ποιήσετε δὲ αὐτὸ, πρὸς ὑμῖν αὐτοῖς μένοντες· ὅτι δὲ καὶ ὑπομένοντες, καὶ οὕτω μήτε τὴν μονὴν, μήτε τὸ μοναχικὸν ὄνομα ψευδόμενοι. Ἄλλως δέ γε διακειμένοις, ὡς νῦν διάκεισθε, οὐκ ἔστιν ὑμῖν ἐνιδεῖν ἐγρήγορσιν. Ὀψὲ ὡς μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτα πᾶσαν ἀφυπνοῦντας ὑμᾶς βάλλοντες οἱ δεινοὶ τοξό-

ται, οὐκ ἂν μὲν ἐκκενώσωσιν ὅλων τὰς φαρέτρας αὐτῶν, οἱ τὴν κακίαν πλουτοῦσι, καὶ δι' αὐτὸ καθ' ἡμῶν πολυβελεῖς καὶ κακομήχανοι· οὐκ ἀνήσουσι δέ, ὡς εἰς θάνατον πλήττοντες. Ὃ μὴ γένοιτο διὰ τέλους, Θεὲ σῶτερ, ψυχοσῶστα, φιλάνθρωπε, διορθωτὰ, εὐλογητὲ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A exhaurient tamen pharetras suas, malitia omni divites, ideoque contra nos auctores et inventores malorum : non percutient autem quasi in mortem percutientes. Quod ne fiat continuo, Deus salvator, salvans animas, amator hominum, magister virtutis, benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM

DIALOGUS THEOPHILUS ET HIEROCLES.

Εὐσταθίου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἀλληλογραφία, προτεθειμένη πεῖσαι τοὺς θείους ἀδελφοὺς μὴ σκορακίζειν τὸν θεοφιλέστατον ἐρίσει τῆς τοῦ ἱερωτάτου κλήσεως. Ὑπόκειται δὲ ὁ διάλογος μέσον δυοῖν· ὧν ὁ μὲν παρὰ τὸ ἱερὸν ὠνόμασται Ἱεροκλῆς, ὁ δὲ παρὰ τὸ Θεῷ φίλον Θεόφιλος, οἰκείως αὐτὰ καὶ προσφυῶς τῷ προκειμένῳ ζητήματι. Προλογίζει δὲ ὁ Θεόφιλος.

B *Eustathii metropolitani Thessalonicensis dialogus, quo sanctis fratribus persuadere conatur ne Deo dilectissimum contumeliose sacerrimum appellent. Inter duos habetur dialogus, quorum unus a voce* ἱερὸν *(sacer) dictus est Hierocles, alter a* Θεῷ φίλον *(Deo dilectus) Theophilus nominatur, nominibus sic proprie et propositæ quæstioni congruenter datis. Prior verba facit Theophilus.*

α. *Θεόφιλος.* Πότερον, ὦ Ἱερόκλεις, ἔστι τις εὐτυχία καὶ ἐν ὀνόμασιν;

Ἱεροκλῆς. Ναὶ, ὦ Θεόφιλε.

Θεόφιλος. Καὶ πῶς ἄρα τοῦτο; Δοκεῖς γάρ μοι ἔξω τόπου ἀποκρίνασθαι.

Ἱεροκλῆς. Ὅπως; Ὧδί. Εὐτυχεῖ γάρ τις οὐ μόνον ἐν εὐκληρίᾳ βίου ἀναστρεφόμενος πραγματικῶς, C ἀλλὰ καὶ ὀνομαζόμενος, εἴτ' οὖν εὐωνυμούμενος, Πίνδαρος ἂν εἴπῃ, ὃς εὐωνύμους τοὺς περικλύτους καλεῖ, δριμέως φράζων ἐκεῖνος. Καὶ ἰδοὺ· εὐτυχία τις ἀνθρώπῳ αὕτη καὶ ἐν ὀνόμασιν, ἐκμένοις τοῖς πράγμασιν, ἐκπειδὴ καὶ σοφοῦ γνώμη, τὰ ἔργα τοὺς λόγους εὑρίσκεσθαι. Θεώρησαι δὲ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐν τοῖς ἀνάπαλιν· ἔστι καὶ δυσπραγεῖν ἐν ὀνόμασιν, ὅτε τις ἀγαθὸς ὢν ἀνὴρ, καὶ μηδέν τι πλέον τῶν κακιόνων φερόμενος, κακωνυμεῖται, οὔτε ἀβρὸν χλίος εὑρίσκων, οὔτε ἀμυδρὸν, οὐδὲ ἐκφαινόμενος χρηστῇ φήμῃ, ἀλλ' ὡς ὑπὸ ζόφῳ σβεννύμενος.

1. *Theophilus.* Estne, o Hierocles, etiam in nominibus aliquid fausti?

Hierocles. Utique, o Theophile.

Theophilus. Quomodo vero hoc? Videris enim mihi præter argumentum respondisse.

Hierocles. Quomodo? Ita. Felix enim est aliquis, non solum cum in prosperitate vitæ revera conversatur, sed etiam quum talis dicitur, scilicet quum fausti nominis habetur, ut dixerit Pindarus, qui fausti nominis viros illustres significanter vocat. Enimvero felicitas quædam est homini et in nominibus, quæ factis respondent, siquidem sapiens quis dixit verbis inesse facta. Illud vero et in contrariis considera. Namque malum omen esse potest in nominibus, quando scilicet vir bonus, nec quidquam pejus admittens, infaustum nomen habet, neque abundantem, neque subobscuram gloriam invenit, neque bona fama celebratur, sed quasi in tenebris perit.

β. *Θεόφιλος.* Σοφίζῃ, ὦ Ἱερόκλεις, καί με περιέρχῃ, οὐ κατ' εὐθὺ, ἀλλὰ τὸ τῆς ἐρωτήσεως ὁμωνυμοῦν λαβὴν ἐνδεδομένην σοι εὐρηκὼς, ἑλὼν ἄγχεις με. Ἠρώτησα δὲ αὐτὸς οὐκ, εἰ περ ἔστιν ἀνθρώποις εὐτυχεῖν καὶ ἐν τῷ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' εἰ περ οὐσιωδῶς εὐτυχία τις ἀποκεκλήρωται καὶ αὐταῖς δὴ καταμόνας ταῖς λέξεσιν; Αὐτὰς γὰρ ἐγὼ ἔφην ὀνόματα. Τί δὴ πρὸς τοῦτο μειδιᾷν σοι ἐπῆλθεν, ὦ Ἱερόκλεις; Μήτι καὶ ἄρτι τὴν ἐρώτησιν εἰς ὁμωνυμίαν σχίζεις;

2. *Theophilus.* Sophistice agis, o Hierocles, et me circumvenis, non per viam rectam, sed interrogationis ambiguitate, quasi præstita tibi ansa, inventa, captum urges me. Interrogavi autem ipse non an felices esse possint homines etiam propter nomen, sed an revera felicitas quædam obtigerit per se ipsis vocibus. Has enim ego dicebam nomina. Cur vero ad hæc subridere incepisti, o Hierocles? Num et nunc quæsitum ad ambiguitatem rescindis?

Hierocles. Non irrisio, o Philothee, risus iste. Purpureo autem colore hic perfunditur et exhilaratur vultus juxta benevolum mentis affectum. Sed bono animo sis, siquidem nunc interrogasti simpliciter et determinate.

Ἱεροκλῆς. Οὐ κατάγελως, ὦ φιλόθεε, τοῦτο μειδίαμα· πορφύρει δὲ ἱλαρὸν ἡ ὄψις ἐνταῦθα κατὰ ψυχῆς φίλιον κατάστημα. Θάῤῥει δέ, ὡς ἠρώτησας· τὸ δεύτερον μοναχῶς τε καὶ ἀσφαλῶς.

3. *Theophilus*. Quid igitur dicis ad hanc simplicem quæstionem?

γ'. Θεόφιλος. Καὶ τί δὴ λέγεις πρὸς τὸ ἀσχιδὲς τοῦτο πύσμα;

Hierocles. Quid aliud nisi me negare? Dico enim nihil aut prosperum aut infaustum inesse vocibus. Nulla enim vox substantialiter exsistit; felicitas autem aut infelicitas substantiis quibusdam attribuitur.

Ἱεροκλῆς. Τί ποτε ἄλλο, ἢ ἀποφάσκω; Φημὶ γὰρ, μήτε εὐτυχίαν, μήτε δυστυχίαν, ἐπλῃτίζεσθαι ταῖς φωναῖς. Φωνὴ μὲν γὰρ οὐδεμία οὐσιοῦται, εὐτυχεῖν δὲ καὶ δυστυχεῖν οὐσίαις τισὶν ἐπιλέγεται.

Theophilus. Quam recte dixisti, o Hierocles!

Θεόφιλος. Ὡς εὖ γε εἶπας, ὦ Ἱερόκλεις.

Hierocles. Quis porro, o Theophile, tibi scopus est talia problemata proponenti? Non enim sane frustra hoc proposuisti.

Ἱεροκλῆς. Τίς δὴ, ὦ Θεόφιλε, ὁ σκοπός σοι τοῦ οὕτω προβληματίσασθαι; Οὐ γὰρ δήπου τηνάλλως οὕτω προὔτεινας.

Theophilus. Detegam tibi reprehensionem quasdam incuso de admittendis vel rejiciendis nominibus.

Θεόφιλος. Ἀνακαλύψω σοι μέμψιν ἐμὴν, ἣν μέμφομαί τινας ἐπὶ ὀνομάτων ἐκλογῇ καὶ ἀπεκλογῇ.

Hierocles. De quibusnam?

Ἱεροκλῆς. Ποίᾳ ἐκείνῃ;

4. *Theophilus*. Circa plura alia nomina, sed præsertim circa voces: *sacer* et *Deo dilectus* (ἱεροῦ, Θεοφιλοῦς). Valde enim placuit nonnullis episcopis et aliis vocem ἱερόν et ejus excellentiam mirum in modum extollere, vocem autem Θεοφιλὲς et ejus extensionem omnino deprimere. Enimvero si quis se sacerrimum dici audiat, in cœlum ferri sibi videtur, si vero dicitur Θεοφιλὴς, Deo dilectus, sive Θεοφιλέστατος, Deo dilectissimus, non dubito quin pudore suffundatur, quasi insigni accepta contumelia. Ideoque ipse vocem Θεοφιλὸς expellere volens, ejus loco vocem ἱερὸν civitate dono et bene agere puto; et ipse quidem erubesco, si Theophili, non autem Hierothei, sive tali alio nomine appeller quod a pluribus admittitur, tibique invideo propter gloriam nominis ἱεροῦ quod geris, et illos beatos prædico qui te genuerunt, quoniam tali te celebraverunt appellatione. Porro quæro a te, qui tantum sortitus es nomen, quid tandem ego sentire debeam de nominibus illis. Forte enim una ex appellationibus, scilicet ea quæ sacrum sonat, felix est propterea que amatur, et conspicientiam majorem allicit; altera autem, licet splendide composita, et Dei amicitiam annuntians, non post se trahit amicos, sed contemnitur, tanquam deformis aliquis. Ego vero censeo multo magis venerandum et decorum esse Dei amici nomen quam sacri, saltem quoad apertam locutionem. Volo autem et tuum superaddi suffragium, ut ita consequar robur meæ sententiæ.

δ'. Θεόφιλος. Πολλαῖς μὲν καὶ ἄλλαις, ἐν δὲ ταῖς καὶ τῇ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ θεοφιλοῦς. Εὐηρίστηται γὰρ διαφόροις ἐπισκόποις τε καὶ λοιποῖς τὸ μὲν ἱερὸν ὄνομα καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπέρθεσιν ὑψοῦ καθίζειν, τὸ δὲ θεοφιλὲς καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπίτασιν ὑποβάθμιόν πάνυ τι καθιστᾷν. Ἀμέλει τοι καὶ ἱερώτατος μέν τις ἀκούσας, οὐράνιος εἶναι φαντάζεται· θεοφιλὴς δὲ, εἴτε θεοφιλέστατος, ἀλλ' αὐτὸς οὐκ οἶμαι ὡς οὐχὶ καὶ ἐγκαλύπτεται, οἷα περιυβριζόμενος. Διὸ καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἐξοστρακίζειν ἐθέλων τὸ θεοφιλὲς, πολιτογραφῶ ἀντ' αὐτοῦ τὸ ἱερὸν, καὶ λογίζομαι ἀγαθόν τι ποιεῖν· καί που καὶ ἐμαυτὸν αἰσχύνομαι, εἰ καλοίμην θεόφιλος, οὐ μὴν ἱερόθεος, ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐξειλεγμένον τοῖς πλείοσι· καὶ εἰ δὲ ζηλῶ τοῦ ἱεροῦ κλέος, ὃ προγράφεταί σοι, καὶ μακαρίζω τοὺς γειναμένους, ὅτι σε τοιαύτῃ παρωνυμίᾳ ἐκλέξαν. Πυνθάνομαι δή σου, ὦ κληρονομήσας ὀνόματος τηλικοῦδε, τί ποτε καταρτίσεις φρονεῖν με περὶ τούτων τῶν ὀνομάτων; Μήποτε γὰρ εὐτυχεῖ μὲν θατέρα λέξις ἡ κατὰ τὸν ἱερὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐρᾶται καὶ ἐπιθυμίαν ἐφέλκεται πλείονα· ἡ δὲ λοιπὴ, καὶ ταῦτα λαμπρῶς ἐσταλμένη, καὶ θεοῦ φιλίαν ἀγγέλλουσα, οὐκ ἐπισύρεται φίλους, ἀλλὰ παραβλέπεται ὡς οἷα καί τις δυσπρόσοπτος. Ἐγὼ μὲν οἶμαι πάνυ πολὺ σεμνότερον εἶναι καὶ κάσμιον τὸ θεοφιλὲς τά γε εἰς προφανῆ φράσιν ἢπερ τὸ ἱερόν· ἐθέλω δὲ καὶ τὴν σὴν ψῆφον προστιτιθῆναι, εἴ πως οὕτω κυρώσω κράτος οἷς λογίζομαι.

5. *Hierocles*. Penetro in profundum sacri (ἱεροῦ), et perspicio quiddam quod non in superficie volvitur, sed quod acumen aspectus exposit lat.

ε'. Ἱεροκλῆς. Ὅτι κατακύπτω εἰς τὸ βάθος τοῦ ἱεροῦ, καὶ διορῶμαί τι οὐκ ἐπιπολῆς φερόμενον, ἀλλ' οἷον ἐθέλειν ὀξύτητα βλέμματος.

Theophilus. Quidnam istud?

Θεόφιλος. Ποῖον δή τινα;

Hierocles. Hoc, o Theophile. Nomina, seu dictio-

Ἱεροκλῆς. Τοιαύτην, ὦ Θεόφιλε. Ὀνόματα, εἴτ'

οὖν λέξεις τινὰς, ἀφωσίουν ἀποπληρωτικῶς τοῖς θείοις πράγμασιν οἱ παλαιοί.

Θεόφιλος. Ποῖα ἐκεῖνα, ὦ Ἱερόκλεις;

ς'. *Ἱεροκλῆς.* Ὡς μάλα μυρία· πρὸς δὲ τὸ ἐνεστὼς ἐξ ὀλιγίστων ἐναγαγεῖν σε βούλομαι εἰς τὰ ὅλα. *Μυεῖν* ἐκεῖνοι ἔθεσαν οὐ τὸ ἁπλῶς *διδάσκειν*, ἀλλὰ τὸ ἐν *ἀποῤῥήτῳ παραδιδόναι, ἃ Θεῷ οἰκεῖα καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν ἐνθεάζουσι*· καὶ *μύστας* ὠνόμαζον, *ὅσοις ἐξεγένετο τοιαῦτα μαθεῖν διδασκάλια*, ὧν καὶ ἐκφερομένων εἰς ἀκοὰς βεβήλους, θάνατος ἐπεψήφιστο τοῖς ἐκλαλήσασι. Τό τε δὴ *μυεῖν* εὐαγὲς ἦν, καὶ τὸ *τελεῖν*, καὶ ἡ κατ' αὐτὸ *τελετὴ*, καὶ τὸ *εὐάζειν*, ᾧ συνομαρτεῖ καὶ ὁ *Εὔϊος*· εὐάγητον δὲ καὶ τὸ *ἐποπτεύειν*, καὶ τὸ *θύειν*, καὶ τὸ *εὔχεσθαι*, καὶ ὁ *ἀρητὴρ*, καὶ ἡ *ὀμφὴ*, καὶ ἡ *κληδὼν*, καὶ ἡ *δσσα*, ἥ δέ ποτε [*an* ἠδὲ ποτέ?] καὶ τὸ *ὀλολύζειν*. Τί οὖν, ὦ Θεόφιλε; ζητήσεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρατεθῆναι, ἢ ἀρκούντως ἐνήγαγέ σε ταῦτα, εἰς ὅπερ ἐχρῆν;

ζ'. *Θεόφιλος.* Ἔδαφα εἰς τὸ νόημα, ἐφ' ὅσον ἔδει, καὶ οὐκ ἐθέλω πλείω τοιαῦτα συνείρεσθαι. Ἀλλὰ τί μοι αὐτὰ πρὸς τὴν τοῦ *ἱεροῦ* ἔννοιαν καὶ τὴν κατ' αὐτὸ θείαν σεμνότητα;

Ἱεροκλῆς. Αὐτό σοι τοῦτο, ὦ Θεόφιλε, ὁ λόγος ἥκει δηλώσων, ὅτι θεῖον ὄνομα καὶ μυστικὸν οὐχ ἧττόν τι τῶν ἄλλων καὶ ὁ *ἱερὸς* καὶ ὅσα τούτῳ σύστοιχα, τὸ *ἱερᾶσθαι*, τὸ *ἱερατεύειν*, τὸ *ἱερεῖον*, καὶ εἴ τι ἄλλο συμφωνεῖ τούτοις.

Θεόφιλος. Ταχὺ οὖν, ὦ Ἱερόκλεις, ἀναπτύξας πέραινε τὸν τοῦ λόγου σκοπόν. Ἐγὼ γὰρ σφαδάζω ἀμφαγνοῶν, ὅπως ἂν καταστήσῃς, ὃ προέθου, καὶ οὐκ ἔχω διαβλέψαι τρανὲς εἰς τὸ τέλος.

η'. *Ἱεροκλῆς.* Ἄκουε, ὦ Θεόφιλε. Δύο ταῦτα ἐν τοῖς πάλαι ποτὲ σεμνὰ ἐπιφθέγματα παραδέδοται, γοργά τε καὶ καθαρὰ τὴν ἀπήχησιν, εἰ καὶ ἄλλως οὐ λάμποντα πρὸς σαφήνειαν, τὸ *Ἰε* καὶ τὸ *Ἰή*. Καὶ τὸ μὲν *Ἰε* δοκεῖ παρακελεύεσθαι, καθά που καὶ τὸ *ἄγει*, καὶ τὸ *φέρε*, καὶ τὸ *ἄγε*· καὶ ἔστιν αὐτοῦ σημασία τὸ *πέμπε*. Διὸ καὶ βασέως προσπνεῖται ἡ τῆς λέξεως ἀρχουσα. Τὸ δὲ *Ἰή* οὐ τοιοῦτόν ἐστι κατ' οὐδέν· οὔτε γὰρ κέλευσμά τι ἐμφαίνει, οὐδὲ μὴν βασὺ πνεῦμα ἔχει. Ἐπιλαλεῖται κατ' ἐνθουσιασμόν. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ὑπόδειξις ἐν τῷ *Ἰε*, *παῖ*, ὅπερ ἐστὶ *πέμπε*, ἢ βέλος δηλονότι ἐπίκουρον, ἢ ἄλλο τι βοηθητικόν· ἀφ' οὗπερ οὐ μόνον *Ἴλιος* ὁ οὕτως *Ἰελς*, εἰπεῖν δὲ ταυτὸν, *ἀφιελς* πρὸς βοήθειαν, ὡς εἴπερ ἦν *Ἰήϊος* ἐν τετράδι συλλαβῶν· ἀλλὰ καὶ *Ἴλαος*, ὁ *Ἰελς* δηλαδὴ βλέμμα θειότερον. Τοῦ ὁρᾶν γὰρ εἰς τὸ *λδειν* μετειλημμένου, εἴη ἂν *Ἴλαος*, πρῶτιστα μὲν Θεὸς, ὁ παντέφορος, ὃς καὶ *Ἰλήκοι* τοῖς τε ἀξίοις καὶ ἡμῖν, εἶτα καὶ ὁ πρὸς Θεὸν διορατικῶς ἐκτυπούμενος. Καὶ οὕτω μὲν ἐν ἰδαΐῳ ἀρχαίῳ τὸ *Ἰε* κείμενον παραδέδεικται. Τοῦ δὲ *Ἰή* πλατυτέρας οὔσης ἐν τοῖς παλαιοῖς προφορᾶς, *πρόχειρος* ἡ ἐν τῷ *Ἰή*, *παιὼν*, οὗ δήλωσις μεταληπτικὴ τὸ ὦ *θεραπευτὰ*, εἴ τις ἐνθυμοῖτο, *παιῶνα* τοῦτον λέγεσθαι τὸν ἰατρικῶς θεραπεύοντα· καὶ ἔοικεν *ἰασιν* ὑπεσχῆσθαι, ἢ προκα-

A nes quasdam exclusive divinis rebus antiqui devovebant.

Theophilus. Quænam sunt istæ, o Hierocles?

6. *Hierocles.* Prope infinitæ. Nunc autem ex paucissimis ad omnia adducere te volo. Connivere oculis (*μυεῖν*) illi dixerunt non docere simpliciter, sed in secreto tradere, quæ Deo sunt propria et iis qui ab illo afflantur; et mystas vocabant quibuscunque contigerat talia discere documenta; quæ si ad profanas aures delata essent, nex decernebatur adversus eos qui revelassent. Connivere oculis (*μυεῖν*) sacrum fuit sicut et initiare et initiatio, et clamare Evan in honorem Bacchi, unde et Evius. Sacrum quoque fuit inspicere (ad sacras spectandas admitti cæremonias), B et sacrificare, et precari, et sacerdos, et oraculum (*ὀμφή*) et augurium (*κληδὼν*) et præsagium (*δσσα*) et aliquando vociferari. Quid igitur, o Theophile? Quæresne ut alia similia tibi proponantur, an sufficienter induxerunt te hæc quo oportebat?

7. *Theophilus.* Perspexi rem, quantum opus est, nec jam similia continuari volo. At quid mihi illa ad *sacri* intelligentiam et illam quam præ se fert eximiam gravitatem?

Hierocles. Id ipsum, o Theophile, sermo demonstrare præsumit, non minus quam alia divinum et mysticum esse nomen *sacer* et quæcunque huic affinia sunt, sacrari, sacerdotio fungi, et si quid aliud consonat.

Theophilus. Sententiam cito explicans, o Hierocles, festina ad scopum sermonis. Ego enim inquietus et anxius sum, donec videam quomodo constitueris id quod proposuisti, neque valeo usque ad finem clare perspicere.

8. *Hierocles.* Audi, o Theophile. Duæ inter veteres venerandæ voces traditæ sunt, tenues et claræ quoad sonum, licet cæteroquin non satis perspicuæ, hic et ibi (*Ἰε*, *Ἰή*). Prior adhortari videtur, quemadmodum age, agedum, et illius significatio est *mitte*. Ideoque aspero notatur spiritu prima vocis littera. Vox autem *Ἰή* prorsus differt. Non enim adhortationem significat vel jussum, nec asperum habet spiritum: et divino instinctu profertur. Et prior quidem apparet in hac dictione: D *Ἰε*, *παῖ*, hoc est, mitte seu porrige, nimirum telum auxiliare aut aliud quid subsidiarium, unde derivatur non solum *Ἴλιος*, id est qui sic porrigit seu mittit ad auxilium, velut si esset *Ἰήϊος* vox quadrisyllaba, sed etiam *Ἴλαος*, hoc est qui vultu supernaturali aspicit. Cum enim ὁρᾶν (videre) in λδειν (aspicere) transmutas, tum erit *Ἴλαος* (clemens) primum Deus, omnia inspiciens, qui et dignis et nobis *Ἰλήκοι* (propitius sit), deinde etiam qui mentis acie Deo similis factus est. Et sic quidem vocem *Ἰε* in antiquo libro quodam usurpatam invenimus. Vocis autem *Ἰή* sensus latius patet apud veteres, et apparet in illo: *Ἰή*, *παιών*, hoc est, o tu qui curas, si quis velit illum *παιῶνα* (curatorem) dici qui medici more inservit; et vi-

detur hoc vocabulum sanationem cœlestem promittere aut invocare. Cum igitur hæ duæ voces, ἰᾶ et ἰᾷ, ita se habeant (nam velle te plura a nobis audire, vix crediderim, o Theophile), ab illa ἰᾶ (neque Patribus ipsis talis enucleatio displicet) originem sumere apparet vox ἱερὸν (sanctum) et omnia similia vocabula. Utrum putas nos recte loqui, an vis nos hic subsistere, ne risui nos exponamus?

9. *Theophilus.* Optime mihi persuades, o Hierocles; solummodo profundius in sensum inquirens et subtilius explicare studens adjiciam, ἱερὸν (sanctum) esse a quo mittitur bona valetudo.

Hierocles. Rem acu tetigisti, o Theophile, et ab initio ad finem recte pervenisti, uti proverbio dicitur. Et ut ingenue veritatem fateamur, tu altius quam nos vocabuli sensum pervestigasti. Nos enim putabamus, a voce ἰᾶ descendere illam ἱερὸς, quemadmodum ἱερὸς (vigens) et κρατερὸς (potens) et similia; tu autem, valetudinem vocabulo ἱερὸν adjiciens, penitius sensum penetrasti. Jam vero sic res se habeat, et pergas velim tali modo philosophari, quamvis de hac re offendantur, austeri scilicet et morosi et rerum verborumque terreatrium ac humilium contemptores, qui ne in summis quidem aristis ingredi volunt, sed veluti Pegasi volatiles in aere feruntur, nihili facientes grammaticam quæ vocabulis enucleandis operam navat. Plato quoque celeberrimus ille inter philosophos, adjuvabit te in hoc studio, qui et ipse explicandis verbis delectabatur in iisque veram etymologiam naturalem considerabat. Habes igitur, dum alia quidem didicisti, alia autem ipse invenisti, vocem ἱεροῦ divinæ naturæ convenientem, et jure meritoque quis dixerit, vocem ἱερὸς quæ cum rebus divinis et cum Deo ipso cohæret quasi innata et omnino propria, ab illis derivari, hincque sanctitatem transire ad sacerdotem, et ad ejus munus, et potissimum ad eum qui inter illos primum locum obtinet. Et nosti revera primum et magnum et omnium altissimum sacerdotem, qui totus clemens, totus salus est, qui nos sanctos sibi consecrat, et talis beneficii participes nos reddit et vocatione et actione. Perspectum habes, o Theophile, qualis sacerdos sit, qualis princeps sacerdos, et quæ cætera ejusmodi sunt verba.

10. *Theophilus.* Subtili ac sublimi ratione hæc exposuisti, Hierocles. Vocem quidem ἱερὸν (sanctum) Deo attribuisti eique soli concessisti et propriam esse voluisti, vocem autem θεοφιλὲς (Deo charum) velut scaturiginem illinc profluentem in amicos ejus defluere videris dixisse.

Hierocles. Ita est, o Theophile. Igitur sacerdos ille in sæcula et summus sacerdos pissime glorificatur; vox autem θεοφιλὲς nunc quidem nescio quanam ratione Deo competat. Videntur enim talia proprio sensu ei attribui, hominibus autem ei charis τὸ θεοφιλές.

λεῖσθαι θεόθεν τοῦνομα. Τοιούτοιν ὄντοιν τοῦ ἰᾶ καὶ τοῦ ἰᾷ (πολυῤῥημονεῖν γὰρ εἰς πλέον οὐκ ἂν ἐθέλῃς ἡμᾶς, ὦ Θεόφιλε), τοῦ ἰᾶ φαίνεται (καὶ οὐδὲ ἀπαρίσκει τοῖς Πατράσι τῶν τοιούτων μεθόδων) παρειλκύσθαι τὸ ἱερὸν καὶ τὴν κατ' αὐτὸ συστοιχίαν ἅπασαν. Νοεῖς ἡμᾶς λαλεῖν τι καλὸν, ἢ στησόμεθα τοῦ περαιτέρω λέγειν, μὴ καὶ γελώμεθα;

θ'. *Θεόφιλος.* Εὖ με προσβιβάζεις, ὦ Ἱεροκλεῖς· καὶ πως ἤδη λεπτυνάμενος εἰς νοῦν καὶ ἰσχνολογεῖν ἐπιπνευσθείς, ἐπιδάλλω, *ἱερὸν* εἶναι, ἀφ' οὗ ἔσται ῥῶσις.

Ἱεροκλῆς. Εὐστόχησας, ὦ Θεόφιλε, καὶ ἰσχὺν ἀρχὴν πέρας ἔσχες, ὁ δὴ παροιμιάζεται. Παῤῥησιάσασθαι δὲ τὸ ἀφθόνητον, καὶ τι βαθύτερον ἡμῶν διεώρακας. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐνενοοῦμεν, ὡς παρὰ τὸ *ἰᾶ ὁ ἱερὸς* πρὸς ὁμοιότητα τοῦ *διερὸς*, καὶ *κρατερὸς*, καὶ τῶν ὅσα τοιαῦτα· σὺ δὲ γλαφυρώτερον περιενοήσω, *ῥῶσιν* ἐμφαντασάμενος τῷ τοῦ *ἱερεῦ* ὀνόματι. Καὶ ἐχέτω οὕτως, καὶ γένοιτό σοι φιλοσοφεῖν καὶ τὸν τρόπον τοῦτον, εἰ καί τινες δυσαρεστοῦνται, στρυφνοί γε αὐτοὶ ὄντες καὶ δυσέντευκτοι καὶ ἀθιγεῖς τῶν κάτω καὶ χαμερπῶν ῥημάτων τε καὶ πραγμάτων· οἳ οὐ μόνον ἄκρων ἐπ' ἀνθερίκων ἐξανεμοῦνται θέειν, ἀλλὰ καὶ Πήγασοι ἀερσιπότητοι φέρονται, περιῤῥονοῦντες τὴν φυσιολόγον γραμματικήν. Συλλήψεταί σοι καὶ Πλάτων αὐτὸς τοῦ πονήματος, ὁ τὴν φιλοσοφίαν μετάρσιος· καὶ γάρ τοι καὶ αὐτὸς ἔχαιρεν ἀναπτύσσων ὀνόματα, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς θεώμενος ἐγκύκλιον φυσικὴν ἐτυμότητα. Ἔχεις δὴ οὖν, τὰ μὲν μαθὼν, τὰ δ' αὐτὸς ἐξευρὼν, θεῖα φύσει ἐπιπρέπουσαν τὴν τοῦ *ἱεροῦ* κλῆσιν· καὶ εἴποι τις ἂν θαῤῥούντως, τὸ μὲν *ἱερὸς* αὐτῶν ἐξῆφθαι, τῶν θείων καὶ Θεοῦ αὐτοῦ κολλώμενον, οἷον, ἢ ἐμφυόμενον, καὶ οὕτω πως οἰκειούμενον· ἐκεῖθεν δὲ μεταῤῥυῆσκεσθαι τὸ σεμνὸν καὶ ἐπὶ τὸν *ἱερέα*, καὶ ἐπὶ τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις προάρχοντα. Καὶ οἶδας πάντως τὸν καὶ πρῶτον καὶ μέγαν καὶ ὄντως ὕψιστον *ἀρχιερέα*, τὸν ὅλον *Ἰλαον*, τὸν ὅλον σωτηρίαν, ὃς ἡμᾶς ὁσίους αὐτῷ *καθιεροῖ*, καὶ τοῦ τοιούτου ἀγαθοῦ μεταδίδωσι καὶ κλήσει καὶ πράγματι. Κατέχεις ἤδη γνοὺς, οἶμαι, ὦ Θεόφιλε, οἷός τις ὁ *ἱερεὺς*, πηλίκος δὲ ὁ *ἀρχιερεὺς*, ὁποῖα δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ τοιούτου στοίχου.

ι'. *Θεόφιλος.* Πάνυ λίαν τὰ τοιαῦτα μετεώρισας, Ἱεροκλεῖς. Καὶ τὸ μὲν *ἱερὸν* παρίστησας τῷ Θεῷ, καὶ παρ' αὐτῷ ἀφῆκας μένειν, καὶ ὑπεῖλωσας εἰς ἐγγύτητα· τὸ δὲ *θεοφιλὲς* ἀπόῤῥοιαν ἀφῆκας ἐξ ἐκείνου, οἶμαι, εἰς τοὺς αὐτῷ φίλους ἐπισταλάξασθαι.

Ἱεροκλῆς. Οὕτως ἔχει, ὦ Θεόφιλε. Οὐκοῦν *ἱερεὺς* μὲν ἐκεῖνος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ *ἀρχιερεὺς* δὲ σεμνότατα δοξάζεται· τὸ δὲ *θεοφιλὲς*, οὐκ οἶδα τῷ τέως, ὁποίᾳ λόγου διαθέσει προσφυὲς τῷ Θεῷ ἔσται. Δοκεῖ γὰρ τὰ τοιαῦτα μὲν οἰκείως αὐτῷ ἐπιλέγεσθαι, ἀνθρώποις δὲ φίλοις αὐτῷ τὸ *θεοφιλές*.

Θεόφιλος. Μηκέτι, ὦ Ἱεροκλεῖς, πλείω πονεῖσθαι μελέτα. Ἤδη γὰρ κατελαβόμην ἱκανῶς, τὸν *ἱερὸν*, καὶ ἔτι πλέον τὸν *ἱερώτατον*, εὐαγὲς εἶναι ῥῆμα καὶ σεβάσμιον καὶ ἅγιον καὶ μονῆρες εἰς ἔννοιαν, ὡς μὴ ἂν ὑπεῖναί τι διπλόης ἔς γε τὸ μὴ *θεῖον*, καὶ *θεῷ φίλον* ὄνομα καὶ αὐτὸ εἶναι, μηδὲ μὴν σχίζεσθαι καὶ εἴ τι ἕτερον μὴ τοιοῦτον. Καὶ καλῶς γε ἄρα φιλοῦσιν ἄνθρωποι διὰ ταῦτα *ἱερωνυμεῖσθαι*.

ια'. *Ἱεροκλῆς.* Βλέπε, ὦ Θεόφιλε, τὴν ἀνεξέταστον κρίσιν, ὡς οὐ βέβαια ἐπιβάλλει ἀποφαίνεσθαι. Διὸ καλῶς ἀποπέφανται, ὡς οἱ ταχεῖς φρονεῖν οὐκ ἀσφαλεῖς ἀποβαίνουσιν. Οὕτω γοῦν καὶ αὐτὸς ἐπισχών με τοῦ περαιτέρω λαλῆσαι καὶ σκεψάμενον ἀκριβώσασθαι τὸ προκείμενον, καὶ ταχὺ νοήσας αὐτὸς, τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἐπιβέβληκας· ἓν δέ τι οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὡς προσίεται καὶ αὐτὸ ἡ λεκτικὴ ὀρθότης. Ἀσχιδὲς γὰρ εἶναι τὸ *ἱερὸν*, καὶ ὡς σὺ φῂς, μονῆρες κατὰ νοῦν θεῖον, οὐχ ὁμολόγηται, καί πως τύχῃ τινὶ, οὐκ ἂν εἴποιμι, αἰσίᾳ. Τήν τε ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς βαλβῖδος λόγου ἀπεπλάνησέ σε τῆς ὀρθῆς ἡ ὁμωνυμία ἐκείνη, τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης· καὶ νῦν δὲ εἰς τὴν τοῦ *ἱεροῦ* σημασίαν ὁμοίῳ δή τινι λόγῳ προσέκοψας.

Θεόφιλος. Πῶς πότε, ὦ Ἱεροκλεῖς;

Ἱεροκλῆς. Ὅτι καὶ τὸ *ἱερὸν* οὐδ' αὐτὸ στενοχωρεῖται εἰς νοῦν ἕνα, πλατύνεται δὲ, ὅσα καὶ τὰ ῥευμάτιον, εἰς ἀναλόγους κλῶνας, ὡς οἱ ὀνοματοθέται κυροῦσιν.

ιβ'. *Θεόφιλος.* Οὐκοῦν ἐπειδὴ, ὦ διδάσκαλε, οὕτω τεχνικῶς διοπτεύεις, ἐφ' οἷς ἐμοὶ οὐκ ἔστιν ἐξικνεῖσθαι τὴν ὄρασιν, λαβὼν χειραγώγει με καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ὁδοῦ.

Ἱεροκλῆς. Μετρήσω σοι, ὦ φίλος, ὡς ἐν συναιρέσει, ἐς ὅσα τὸ *ἱερὸν* ἐκνεύει, καὶ ὅσοις ἐπαναπαύεται, ὡς οὕτω φάναι, καταλύμασιν.

Θεόφιλος. Λέγε δὴ σπεύσας ἐκεῖνα· οὐ γάρ μοι σχολὴ, ὡς ἐνευκαιρεῖν καὶ εἰσέτι ἀκοῇ πλείονι.

Ἱεροκλῆς. Ἀλλ', ὦ ἀγαθὲ, μή με πνίγε, ἀλλὰ ἄφες, ἀνέτῳ πνεύματι διίξεσθαι τὸ κατὰ σκοπόν. Εἰ δὲ πάνυ ἀνθέλκει σε πραγματεία τις ἑτέρα, χαίρων ἀπότρεχε.

Θεόφιλος. Οὐκ ἀποδραμοῦμαι οὕτω ταχὺ, ἀλλ' ἀναμενῶ ἐξ ἀνάγκης, ἵνα μὴ τὴν ἕως ἄρτι ὥραν εἰκῇ δαπανήσας μεταμέλωμαι.

ιγ'. *Ἱεροκλῆς.* Ἄκουε δὴ παρὰ τοῦ *ἱεροῦ*, ὅτι πληθύνεται τῷ τῆς ὁμωνυμίας λόγῳ, καὶ τὴν κατ' αὐτὸ μίαν κεφαλὴν τὴν ὄντως παραφαίνει καὶ εἰς ἑτεροίας, προσπεφυκυίας μὲν, παρυγαζούσας δέ τι ἄλλως καὶ ἴδιον.

Θεόφιλος. Λέγε διευκρινῶν· ἐγὼ γὰρ ἤδη συγχέχυμαι τὸν νοῦν, οἷς παραδίδως.

Ἱεροκλῆς. Ἀκούεις, ὦ Θεόφιλε, *ἱερὸν ὀστοῦν*, ὃ μάλιστα σπουδαζόμενον ἦν ἐν τοῖς θυομένοις·

Θεόφιλος. Ναί, περιᾴδεται γάρ.

Ἱεροκλῆς. Τί δέ ἐστιν αὐτό; Μήτι κατὰ τὸν *ἱερὸν ἄνθρωπον*;

A *Theophilus.* Noli plura, o Hierocles, de hac re disserere. Jam enim satis percepi, vocem *sancti*, et *sanctissimi*, esse vocabulum augustum et venerandum et sacrum et unicum quoad sensum, ita ut ambigi nequeat, eamdem vocem etiam de Deo et Deo charis dici, neque in alium unquam findi sensum. Propterea homines a sancto denominari (ἱερωνυμεῖσθαι) cupiunt.

11. *Hierocles.* Vide, o Theophile, imperscrutatum judicium, quantopere firmitate careat. Quare eos qui celeres sunt ad judicandum, haud firmo gressu incedere patet. Sic tu quoque, cum me ulterius perorare et profundius rem perscrutari noluisti, celeri judicio usus, reliqua quidem optime adjecisti, unum autem vix dicere poteris, quomodo vocabuli significatio admittat. Sanctum (ἱερὸν) enim non findi posse et, uti dicis, unicum esse ad sensum divinum, non inter omnes constat; cur autem, haud facile dixerim. Ab initio enim, cum cœpissemus conversari, fefellit te homonymia illa in compositio, et nunc quoad acceptionem *sancti* (ἱερὸν) similiter errasti.

Theophilus. Quanam ratione, o Hierocles?

Hierocles. Quia etiam vox *sancti* ipsa non ita coarctatur in unam significationem, sed rivuli instar in plures ramos extenditur, uti grammatici dicere solent.

12. *Theophilus.* Cum igitur, o præceptor, tam bene perspicias ea quibus perspiciendis equidem impar sum, prehensa manu mea viam ulterius ineundam mihi ostende.

Hierocles. Breviter tibi, o amice, monstrabo, quatenus vox *sancti* (τὸ ἱερὸν) veluti exspatiatur, et quibus diversoriis, ut ita dicam, requiescit.

Theophilus. Explica hæc paulo citius; neque enim tempus mihi sufficit ut prolixiori orationi interesse possim.

Hierocles. Noli, o amicissime, me urgere, sed permitte ut tranquillo animo quæ necessaria sunt exponam. Si vero aliud negotium te avocat, non est quod te retineam.

Theophilus. Illud discedam tam cito, sed necessitate compulsus remanebo, ne temporis hucusque frustra consumpti me pœniteat.

13. *Hierocles.* Audi igitur de voce *sancti* (ἱεροῦ) quod multiplicatur homonymice, et primarium caput in varia extendit, similia quidem, sed cæteroquin etiam proprium quid indicantia.

Theophilus. Dilucidius loquere; jam enim quæ dicis, animum meum confundunt.

Hierocles. Scis, o Theophile, dici *os sacrum* quod in sacrificiis magni fiebat?

Theophilus. Scio utique, notissimum enim est.

Hierocles. Quid autem est illud? Num eodem dicitur sensu quo *sanctus homo*?

Theophilus. Nullo modo; insanirem, si hoc admitterem.

14. *Hierocles.* Porro audisti etiam *sanctum serpentem*, omnium pessimum?

Theophilus. Bone Deus! Odi animal istud, nonnisi fando cognitum habeo, et ad ipsum nomen horreo.

Hierocles. Concedesne, illud haud divinitus *sanctum* esse?

Theophilus. Concedo. Quidni enim?

Hierocles. Nosti præterea *sacrum morbum*?

Theophilus. Imo commemorationem ejus detestor.

Hierocles. Adde quod præter ista etiam de *sancto pisce* mentio fit, quod si negare volueris, argumentum in promptu est.

Theophilus. Negare vix ausim.

15. *Hierocles.* Poteritne igitur iste, o Theophile, conferri cum *sancto* de quo nobis sermo est?

Theophilus. Nequaquam.

Hierocles. Nosti fortasse ex historia illud Herodoti *sanctum*, deinde *sanctam arcem* in Periegetico memoratam, tum *sanctam* Cariæ *villam*, *sanctas* denique quæ circumferuntur *insulas* et *sanctas urbes* (ἱεραπόλεις)?

Theophilus. Novi, et hujus rei veniam peto.

Hierocles. Itaque causam habes, cum ab initio varias et similes *sancti* significationes nescires.

Theophilus. Novi, et veniam peto. Aveo autem præterea discere, qua licentia veneranda ista vox etiam bestiis reptilibus attributa sit, quales sunt serpens et piscis de quibus modo sermo fuit. Quod ad piscem igitur attinet, *sancti* epitheto ei abblandiri videntur homines quasi pulchro, quoniam magnus est et ad edendum aptus. Nam urbium quoque mœnia sancta dici memini, idque laudis gratia, quandoquidem qui intra illa degunt, eisdem defenduntur. Serpentem autem perniciosissimum *sancti* nomine insignitum vix habeo quomodo conciliem cum denominatione fausta, et *sacer* morbus cur et quomodo sic appelletur nequaquam intelligo.

16. *Hierocles.* Obliviscì mihi videris, o Theophile, homonymiarum naturam, quarum quælibet rei cuidam essentialiter et necessario attribuitur secundum ipsius naturam; quæ autem, licet diversa, eodem modo vocari volunt, nomen illud arripiunt, quamvis non eamdem significationem nanciscantur. Respice ad canem supra commemoratum et ad cæteros, et quid dicam intelliges.

Theophilus. Respiciens video similitudines quasdam omnibus proprias, ab illo cane ad cæteros propagatas. Canis marinus, audacia et feritate insignis, magis quam omnes bestiæ marinæ canis more vivit. Canis cœlestis ob indolem mortiferam æstivis mensibus, ut Homerus ait, conspicuam jure meritoque appellatur canis, siquidem hic omnino perniciosus est, imprimis autem quando rabie corripitur. Canis denique philosophans, alios

A Θεόφιλος. Οὔκουν· ἀλλοφρονοίην γὰρ, εἰ οὕτω φρονῶ.

ιδ'. Ἱεροκλῆς. Τί δὲ ἄλλα μεμάθηκας καὶ ὀχεῖδιον ἰερὸν, τὸ πάντων χείριστον;

Θεόφιλος. Ἀλεξήκακε. Μισῶ μὲν τὸ ζωΰδιον· εἰδὼς δὲ ἐξ ἱστορίας ἔχω, καὶ πίφρικα καὶ ἀκούων.

Ἱεροκλῆς. Ὁμολογήσεις, μηδ' αὐτὸ θείως ἱερὸν εἶναι;

Θεόφιλος. Ὁμολογῶ. Τί γὰρ μή;

Ἱεροκλῆς. Προσιστορεῖς δὲ καὶ νόσον ἱερὰν;

Θεόφιλος. Ἀποτρόπαιε καὶ αὐτῆς μνήμης.

Ἱεροκλῆς. Κατάθου πρὸς τούτοις, καὶ ἱερὸν παραδεδόσθαι ἰχθύν· εἰ δὲ ἀνανεύσεις, κατὰ στόμα B ὁ ἔλεγχος.

Θεόφιλος. Ὑκνῶ ἀρνήσασθαι.

ιε'. Ἱεροκλῆς. Δυνήσεται οὖν, ὦ Θεόφιλε, ὁ τοιοῦτος εἰς ἴσον ἐλθεῖν τῷ πολυπραγμονουμένῳ ὑφ' ἡμῶν ἱερῷ;

Θεόφιλος. Ἀποφάσκω κἀνταῦθα.

ιε'. Ἱεροκλῆς. Ἔτυχες δὲ παραλαβὼν ἐξ ἱστορίας τὸ Ἡροδότειον ἱερὸν, πρὸς δὲ καὶ τὴν Περιηγητικὴν ἱερὰν ἄκραν, καὶ τὴν παρὰ Πολυβίῳ Καρικὴν ἱερὰν κώμην, καὶ τὰς περιφερομένας ἱερὰς νήσους, καὶ τὰς Ἱερακώμας;

Θεόφιλος. Ἔχω καὶ παραιτοῦμαι συγγνώμην.

[Ἱεροκλῆς.] Οὐκοῦν αἰτίαν ἔχεις, μὴ καταγνοὺς οἰκοθεν τὸ ἐξ ὁμωνυμίας πολυμίριστον τοῦ ἱεροῦ.

C Θεόφιλος. Ἔχω, καὶ παραιτοῦμαι συγγνώμην. Ποτνιῶμαι δὲ συμμαθεῖν καὶ τὴν τόλμαν, καθ' ἣν τὸ οὕτως εὐαγέστατον ὄνομα καὶ ἁρπτοῖς προστρμόσθη ζώοις· τοιοῦτον γὰρ τὸ πρόσφατον ὀφείδιον καὶ ὁ ἰχθύς. Καὶ μὴν ἰχθὺς μὲν οὗτος ὁ κάλλιχθυς κολακεύεσθαι δοκεῖ τῇ τοῦ ἱεροῦ ἐπικλήσει, διὰ τὸ καὶ μέγας εἶναι καὶ νόστιμος. Ἐπεὶ καὶ ἱερὰ οἶδα τείχη πόλεων λέγεσθαι, προσπαθῶς ἐπὶ ἐπαίνῳ, οἷς περισώζονται, ὁπόσην ἐντὸς χώραν ζωννύουσιν. Ὄφιν δὲ ὀλεθριώτατον ἱερωνυμούμενον δυσκόλως ἔχω συμβιβάσαι τῷ σωτηρίῳ προσρήματι, καὶ ἱερὰ δὲ νόσος οὐ κατανοῶ οἵῳ λόγῳ καὶ τρόπῳ θεωνυμικῶς ἱερωθήσεται.

ις'. Ἱεροκλῆς. Ἐπιλελῆσθαί μοι δοκεῖς, ὦ Θεόφιλε, τῆς τῶν ὁμονυμιῶν φύσεως, ὧν ἓν μέν τι καὶ D μόνον πρόκειται ὡρισμένον καὶ οὐσιωμένον, ὡς ἔλαχε φύσεως· ὅσα δὲ ἄλλα ἑτεροφυῆ μετασχεῖν αὐτοῦ βούλονται, τοὔνομα μὲν ἀποσυλῶσιν ἐκείνου, λάγου δὲ οὐκ ἔχουσι τοῦ αὐτοῦ κληρονομεῖν. Ἔμβλεψον εἰς τὸν πρωτόθετον κύνα, εἶτα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς, καὶ νοήσεις, ὃ λέγω.

Θεόφιλος. Ἐμβλέπω καὶ θεωρῶ πάντων ὁμοιότητάς τινας, ἐκ τοῦ κυνὸς ἐκείνου διαβαινούσας ἐπὶ τοὺς μετ' αὐτὸν. Ὁ θαλάσσιος κύων θράσους γέμων καὶ ἀναιδείας, ὑπὲρ ἅπαν θαλάσσιον κυνίζει τοῦτό γε. Οὐράνιος διὰ τὸ κατ' αὐτὸν οὐλιον ἐν τοῖς καθ' Ὁμηρον ἐπιπνεῖν θερινοῖς φλέγμασιν οὐκ ἂν πάντη ἀπροσφυῶς καλοῖτο κύων, ὃς καὶ αὐτὸς ἄλλως τε, καὶ ὅτε δὲ λυσσητῆρ ἀποβαίη, οὐλιός ἐστιν. Ὁ φιλοσοφῶν δὲ κύων ἀλλ'

αὐτὸς τῇ κυνικῇ ἐπιστήμῃ τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων σαίνων εὐμενῶς, τοῖς δὲ δυσμενεστέροις, ὅσα καὶ κύνεος, εἰς πλέον ὠφελούμενος τῇ τοῦ κυνὸς κλήσει. Ὁ μὲν γὰρ μετέωρος ἐκεῖνος ἐς τόσον ἀφίσταται τοῦ κατὰ χέρσον τὰ εἰς τὴν ἄγαν ὁμοιότητα, εἰς ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης· ὁ δὲ ἐνάλιος οὐδ' αὐτὸς παρέρχεται πάνυ τὴν ἐγγύτητα. Ὁ γε μὴν φιλόσοφος παρίσταταί πως τῷ πρωτοτύπῳ κυνὶ, καὶ νοσφίζεταί τι πλέον ἐγγύτητος.

ιζ'. *Ἱεροκλῆς.* Εὖ γέ σοι καὶ ταῦτα, καὶ ἰτέον ὁμοίᾳ ἐφόδῳ καὶ ἐπὶ τὸν *ἱερὸν ἄνδρα*, οὗπερ ἐξώρμηται ὁ *ἱερώτατος* καὶ ὁ ἐπιτείνων *αὐτὸν παντελέστατος*, καὶ διασκοπητέον, ὅσα, καθὰ ἐρρέθη, περιστοιχίσαντα τοῦτον, τὸ μὲν κατ' αὐτὸν οἱονεὶ σῶμα τοὔνομα κληροῦνται, τῆς δὲ κατὰ λόγον ψυχῆς οὐ καθικνοῦνται εἰς τὸ πᾶν, ἀλλ' εἰς ὅσον ἀμυδρὰν παραφαίνειν ἴμφασιν. Καὶ *τείχη* μὲν *ἱερὰ* λέγειν οἰκείως ἔχει πρὸς τὸ πρῶτον διὰ τὸ σωστικὸν τῶν ἐνοικούντων καὶ φυλακτικὸν, θεῖον ὂν χρῆμα καὶ αὐτὸ, καθότι καὶ τοῖς *ἱεροῖς ναοῖς* τὸ τοιοῦτον ἄσυλον ἀπονενέμηται· καὶ τὸ τῆς Περιηγήσεως δὲ *ἱερὸν* καὶ ἡ *ἱερὰ* κατ' αὐτὴν *ἄκρα* καὶ αἱ *Ἱεραπόλεις* καὶ τἆλλα τοιαύτης ἐννοίας ἔχονται. Ὀστοῦν δὲ *ἱερὸν* οὐδέν τι τοιοῦτον ἔχει περιφανῶς· ἀλλ' οἱ μὲν θυτικῇ ἐννοίᾳ αἰτιολογοῦσιν αὐτὸ, ἕτεροι δὲ διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὀστεώσεως ὄνομα σχεῖν οὕτω σεμνὸν δοξάζουσι, καθὰ καὶ τὸν *ἱερὸν ἰχθύν*· εἰς ὅπερ ἐννοίας ἔβαψας ἤδη καὶ αὐτός. Ὄφις δὲ ὁ *ἱερὸς* εὐφήμως ἀντιφράζεται παρά γε τοῖς βουλομένοις ἐκθύεσθαι τὴν ἀπ' αὐτοῦ βλάβην· οὕτω δὲ καὶ *νόσος ἡ ἱερὰ* σεμνολογεῖται, ὡς εἰ καὶ θηρίον βορὸν καταφᾶται καὶ ποππύζεται, εἴ πως μὴ ἐμπηδῆσαν ἐμφυῇ καὶ βλάψῃ τὰ χείριστα. Ἔχοις οὖν, Θεόφιλε, κατάληψιν ἐντελῆ, ὅ τί ποτέ ἐστιν ὁ *ἱερὸς ἀνὴρ* καὶ ὁ κατ' αὐτὸν *ἱερώτατος*; Ἢ προσεπιβαλοῦμεν καὶ ἑτέροις νοήμασιν;

ιη'. *Θεόφιλος.* Κατελαβόμην εἰς ἀκριβειαν, καὶ φιλῶ τοὺς τοιούτους, καὶ ὑπερτίθημι τῶν τε *θεοφίλων* καὶ τῶν *θεοφιλεστάτων*.

Ἱεροκλῆς. Οὐδὲ πάλιν *κρίνω* ἠκριβωκέναι σε τὴν φράσιν, ὦ Θεόφιλε. Πρῶτα μὲν γὰρ ἔδει προσθεῖναι *ἱερῶν ἀνδρῶν*, καὶ τοιούτων δὲ *ἱερωτάτων*, ἵνα μὴ συμπέσῃ καὶ ὁμωνυμίαις ἑτεροφύλοις· εἶτα ἐχρῆν προσλογίσασθαί σε καὶ ὅτι ὁ *θεοφιλὴς* οὐκ ἂν ἀπάδοι τοῦ καὶ *ἱεροῦ* ἄδεσθαι. Ὃν γὰρ Θεὸς φιλεῖ, πῶς ἐκεῖνος οὐκ ἂν εἴη αὐτῷ *ἱερωμένος*, εἶτ' οὖν ὅσιος, κατὰ τὸν αἰτησάμενον φυλαχθῆναι ὑπὸ Κυρίου, ὅτι ὅσιος αὐτῷ ἐστι, καὶ δῆτα καὶ ἅγιος ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ, ᾧ θαυμαστοῖ ὁ Κύριος; τὰ οἰκεῖα θελήματα; Ἐν τοῖς τοιούτοις γοῦν πάντως καὶ μόνοις ὁ *θεοφιλὴς* καὶ ἅγιός ἐστι καὶ ὅσιος καὶ *ἱερός*. Ἄλλως δὲ τὸ πρᾶγμα συγκεφαλαιώσασθαι, κατ' ἐξαίρετον μὲν καὶ ἰδίως καὶ καταμόνας, οὐ κατά τι ἀναπόδεικτον αἴτημα, καὶ ἔννοιαν δὲ κοινὴν, *ἱερὸς* μὲν καὶ *ἱερώτατος* καὶ *ἱερεὺς* καὶ *ἀρχιερεὺς* ἰδίᾳ τῶν τοῦ κόσμου ἀποτεταγμένοι εἰσὶ, καὶ αὐτοῖς ἐπιτετράφαται τὰ μυστικῶς *θειότερα*, καὶ συνανατέλλει τῷ τοιούτῳ καλῷ ἀναγκαίως τὸ καὶ *θεοφιλεῖς* καὶ *θεοφιλίους* εἶναι τοὺς τοιού-

scientia cynica demulcens, aliis irascens, canum instar, magis etiam canis denominatione dignus est. Ille enim suspensus in aere, quoad similitudinem tantum distat a tellure, quantum cœlum a terra; marinus autem nec ipse valde propinquus dicatur. Philosophus autem prope adest primitivo cani et propius accedit.

17. *Hierocles.* Optime hæc percepisti, eademque via procedamus ad virum *sanctum*, a quo oritur *sanctissimus* et per gradationem *omnium sanctissimus*, et videamus, quomodo, uti dictum est, circumdantia eum, veluti corpus ejus, nomen adipiscantur, ad animam autem omnino non referantur, sed tantum obscuram imaginem innuant. Mœnia igitur *sancta* dicuntur, quia, quod revera divinum quid est, inhabitantes protegunt et conservant, quemadmodum etiam *sancta* templa tanquam asyla honorantur, et Periegeseos *sanctum* et *sancta* arx et *Hierapoles* (sanctæ urbes) et cætera eodem sensu gaudent. *Os* autem *sacrum* nihil ejusmodi significare apparet, sed nonnulli a sacrificiis sic vocatum asserunt, alia a mirabili ossium structura hoc venerabile nomen derivandum dicunt, quemadmodum *sancti* piscis appellatio, quem sensum tu jam prius perspexisti. Serpens autem per euphoniam vocatur sanctus ab iis qui, ne detrimenti quid capiant, sic eum conciliare conantur; eodem modo etiam morbus dicitur sanctus, et veluti fera bestia demulcetur et blande tractatur, ne forte impetu aggrediatur hominem et pessime afficiat. Cepistine jam, o Theophile, sensum integrum quo vir *sanctus* et *sanctissimus* nuncupetur, an oportebit etiam aliis exemplis rem enucleare?

18. *Theophilus.* Optime comprehendi, et diligo ejusmodi homines et præfero *Deo dilectis* (θεοφίλοις) et Deo dilectissimis (θεοφιλεστάτοις).

Hierocles. Iterum vocis sensum haud perfecte percepisse mihi videris, o Theophile. Ante omnia dicere debuisses sanctos viros et sanctissimos, ut ne synonyma diversa confunderes; deinde animadvertendum fuisset, virum Deo dilectum (θεοφιλῆ) perbene etiam *sancti* (ἱεροῦ) nomine insigniri. Quem enim Deus diligit, quomodo non erit apud eum *sanctificatus* (ἱερωμένος) sive consecratus, quemadmodum ille qui precatur ut a Domino custodiatur, quia ipse consecratus est, et proinde etiam in terra Dei sanctus, cui Dominus voluntatem suam admirandam reddit? In his igitur prorsus et unice *Deo dilectus* (θεοφιλὴς) et sacer est et consecratus et *sanctus* (ἱερός). Ut autem aliter rem complectar, sensu nimirum prægnanti et proprio et unico, non secundum rationem haud comprobatam, sed secundum sensum communem: vir sanctus et sanctissimus et sacerdos et archisacerdos specialiter rebus terrestribus exempti sunt et res divinas mystice contemplantur, ita ut, cum tali

virtute præcellant, necessario et *Deum diligentes* (θεοφιλεῖς) et *Deo dilecti* (θεόφιλοι) existant. E cæteris autem si quis fuerit *Deum diligens* (θεοφιλής), bene sic appellabitur, nil autem sancti in ejus nomen redundabit, nisi sancti nomen accipiat et nanciscatur a sanctis Dei amicis et sacerdotibus et archisacerdotibus, quantumvis inter homines excellat. Considera mihi venerandum illum inter imperatores et Apostolis æqualem, magnum Constantinum, qui in litteris ad eum datis Deo dilectissimus appellabatur, ipse autem, quando ad alios scribebat, se reverendum augustum dicebat, nec tamen unquam sancti nomen sibi arrogabat nec ab aliis unquam audiebat. Satis, ut opinor, o Theophile, dubia quæ mentem tuam offuscabant, dissolvimus, ita ut eis diutius inhærere vix opus sit.

19. *Theophilus.* Optime, o Hierocles, rei sensum percepi. Ecce enim in animæ recessibus hoc insculpsi, beatum esse hominem non solum qui vere sanctus et sanctissimus nominatur, sed etiam Deo dilectum et Deo amicissimum, etiamsi paululum discriminis adhuc relinquatur. Ridiculus igitur est archisacerdos (gravius enim eum notare vix ausim) qui nomen contemnit quo quis Deum diligere edocetur. Videtur enim talis nullo sancti amore teneri, si ea sancta habet quæ Deo non accepta sunt.

Hierocles. Gratulor tibi, o Theophile, quod rem bene comprehenderis. Jam vero, ut in votis fieri solet, colophonem addamus, et videamus quomodo sanctum præstet et latiori sensu accipiatur quam Deo dilectum (utinam sit Deo dilectum), siquidem id quod Deo dilectum est etiam sanctum jure meritoque dixeris, non autem omne sanctum etiam Deo dilectum, nisi solummodo natura, quemadmodum ante nos quidam accepit dicens: Hic homo sanctus *natura*, hoc est revera. Jam si res sic se habet et sanctus necessario consideratur tanquam Deo dilectus, vice versa dixerim, quod omnis Deo dilectus etiam sanctus est. Frustra igitur vivit qui non utroque eminere et ambobus nominibus insigniri cupit. Paribus enim pariter insistendum est aut abstinendum. Quivis ergo sana mente præditus ut utroque fiat dignus precetur. Qui enim non est Deo dilectus, neque sanctus revera erit neque tanta altitudine dignus, sed inde excidet uti Deo non dilectus, quemadmodum Lucifer quoque de cœlo in sanctum dejectus est nefandum, uti jam supra memoravimus. Serpens enim repet aut natabit tanquam sacer ille piscis, aut etiam aliter sacro nomine nuncupabitur, velut terribilis iste morbus. Haud enim in re tam gravi jocari licet aut dicere quod frustra ei qui Deo dilectus est, sancti nomen attribuatur, veluti accipitri (ἱέρακι) et sancto ad Aradum sinui et si quæ alia sunt ejus generis, quæ cum sanctitate nil commune habent. Namque imperator qui sacrorum divinorum peritissimus est, ideoque augustus, frustra Deo dilectissimus audiret, nisi huic nomini simul sanctitatis illustris omnitous. Τῶν δὲ λοιπῶν εἴ τις *θεοφιλὴς*, ἔσται μὲν τοῦτο ἀξίως ἐπιλεγόμενος, οὐδὲν δέ τι *ἱερωνυμούμενον* εἰς κλῆσιν προσεφελκύσεται· ἀλλὰ τοῦτο καὶ μόνον λαβὼν καὶ λαχὼν ἐκ τῶν Θεῷ φίλων *ἱερῶν* καὶ *ἱερέων* καὶ *ἀρχιερέων*, ἀφίξεται τοῦ κατ' ἐκείνους *ἱεροῦ* ὀνόματος, κἂν μέγιστον ἐν ἀνθρώποις προφαίνοιτο. Ἐνατένισον γοῦν εἰς τὸν ἐν οἰκουμενικοῖς βασιλεῦσι κύδιστον ἰσαπόστολον, τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, ὃς *θεοφίλιστος* προγεγράφθαι ἐν ταῖς ἄλλοθεν ἐπιστολαῖς, αὐτὸς δέ γε *θειότερον σεβαστὸν* ἑαυτὸν ἐπονομάζων, ὁπηνίκα ἑτέροις ἐπιστέλλοι, ὅμως οὐδαμοῦ *ἱερωνύμησεν* αὐτὸν, οὐδὲ μὴν τοιοῦτόν τί ποθεν ἤκουσεν. Οἶμαι, ἀρκούντως ὦ Θεόφιλε, διελευκάναμεν τὸ μέλαν τῆς ἐν σοὶ ἀπορίας, ὡς μηκέτι δέεσθαι τριβῆς λόγου πλείονος.

ιθ'. *Θεόφιλος.* Ἠκριβωσάμην, ὦ Ἱερόκλεις, τὴν γνῶσιν. Ἰδοὺ γὰρ ἐγγεγραφάμην ἐν τῇ κατὰ ψυχὴν δέλτῳ μακάριον εἶναι ἄνθρωπον μὴ μόνον τὸν ἠξιωμένον *ἱερὸν* καὶ *ἱερώτατον* ὀνομάζεσθαι πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὸν κατ' αὐτὸν *θεοφιλῆ* καὶ *θεοφίλιστον*, εἰ καί τι διαφορᾶς ἤδη λελεπτολόγηται ἐν αὐτοῖς. Γελοῖος οὖν *ἀρχιερεὺς* (εὐλαβοῦμαι γάρ τι χεῖρον σκῶψαι), ὃς ἀπαξιοῖ τὴν κλῆσιν, δι' ἧς φιλεῖν τινα ὁ Θεὸς παραδίδοται. Δοκῶ μοι γὰρ τὸν τοιοῦτον τῷ παντὶ πλέον μηδὲ τῷ *ἱερῷ* χαίρειν, εἰ φαντάσεται τὰ *ἱερὰ*, ὅσα μὴ φίλα Θεῷ.

Ἱεροκλῆς. Μακαρίζω σε τοῦ ἐντελοῦς φρονήματος, ὦ Θεόφιλε, καὶ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις κολοφῶν οἷον ταῖς ψήφοις ἡμῶν ἐπιβεβλήσθω, καὶ ὡς δοκεῖ πλεονεκτεῖν τὸ *ἱερὸν*, καὶ εἰς πλατύτερον διακεχύσθαι τοῦ *θεοφιλοῦς*, εἴθε *θεοφιλοῦς*· εἴγε *θεοφιλὲς* μὲν ἅπαν καὶ *ἱερὸν* εἶναι θαῤῥῶν ἄν τις ἀποφήναιτο, οὐχ ἥδη δὲ καὶ ἅπαν *ἱερὸν θεοφιλὲς*, ὅτι μὴ μόνον τὸ φύσει, καθὰ ἐθεώρησε πρὸ ἡμῶν καὶ ὁ φράσας τὸ, Ἄνθρωπος οὗτος *ἱερὸς φύσει*, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, Ἀληθῶς. Εἰ γοῦν τοιοῦτον τὸ πρᾶγμα καθέστηται, καὶ ὁ *ἱερὸς* ἀναγκαίως πάντως *θεοφιλὴς* θεωρεῖται, εἰποιμι δ' ἂν ἀνακάμψαι, ὡς καὶ ὁ *θεοφιλὴς ἱερός*. Τηνάλλως βιοῖ ὁ μὴ καὶ ἀμφοτέρους ἐμπρέπειν εὐχόμενος καὶ ἄμφω καλεῖσθαι. Τῶν γὰρ ἴσων ἐπίσης ἡ μεθεκτέον, ἢ ἀφεκτέον. Εὐχέσθω τοίνυν ἅπας ὁ λαχὼν φρονεῖν ἠξιῶσθαι καὶ ἀμφοῖν. Ὁ γάρ τοι μὴ *θεοφιλὴς* οὐδ' ἂν *ἱερὸς* εἴη φύσει, οὐδὲ τοῦ τοιούτου ὕψους ἐπάξιος· ἀλλὰ πεσεῖται ἀπ' αὐτοῦ οἷα μὴ *θεοφιλὴς*, ὡσεὶ καὶ ἑωσφόρος ἀπ' οὐρανοῦ εἰς *ἱερὸν* καταῤῥιφεὶς ἀπευκταῖον, ὁποῖά τινα ἤδη παραδίδοται. Ἢ γὰρ ὄφις ἕρψει ἢ νήξεται κατὰ *ἱερολογούμενον ἰχθύν*, ἢ καὶ ἄλλως *ἱερωνυμήσεται* κατὰ νόσον ἐκείνην φρικαλέαν. Οὐ γὰρ ἔστιν ὑποκρίσαι τὸ οὕτω τραχὺ σκῶμμα, φάμενον, ὡς μάτην ὁ *θεοφιλὴς* ἐναγλαΐσεται τῇ *ἱερωνυμίᾳ*, καθά που καὶ ὁ *ἱέραξ* καὶ ὁ πρὸς τῇ Ἀράδῳ *ἱερὸς κόλπος*, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν τοιούτων, ἐφ' ὧν οὐ ζηλοῦται τὸ *ἱερόν*. Ἢ γὰρ μάτην ὁ τῶν θειοτάτων *ἱερῶν* ἐπιστημονάρχης βασιλεὺς καὶ οὕτως ἅγιος ἀξιοῖ *θεοφίλιστος* ἀκούειν, εἰ μὴ καὶ τὸ ζηλωτὸν καὶ περιφόρητον *ἱερὸν* αὐτίκα τῇ κλήσει ταύτῃ συνεξηκούετο. Ἔγωγ' οὖν, εἰ καὶ θέσιν φυλάττειν αἰτιαθήσομαι, οὐκ ἂν συγκαταθεί-

μην τοῖς ἑτέρως δοξάζουσι. Προσίεταί σε ταῦτα, ὦ Θεόφιλε, ἢ οὔ;

κ'. *Θεόφιλος.* Καὶ πάντως· καὶ ἤδη τετελεσμένος οὕτως ἀναφρονῶ, καὶ φιλῶ ἐμαυτὸν, οἷς τῇ τοῦ *θεοφιλοῦ* κλήσει ἀγχιθυρῶ, ἀγαθῷ γείτονι, τῷ *θεοφιλεῖ*· χαίρω δὲ οὐδὲν ἧττον, καὶ ὅτι πρὸς τῇ πάλαι φιλίᾳ τῇ κατὰ βίον κοινωνῶ σοι καὶ τῆς κλήσεως ἐκ τινος περιόδου καὶ μεταλήψεως. Τέθειται γὰρ ἤδη καὶ εἴληπται, ἤδη δὲ καὶ δέδοται, εἰς ταυτὸν ἥκειν τό τε *ἱερὸν* τό τε *θεοφιλὲς*, ἑπομένως δὲ καὶ τὸ *ἱερώτατον* καὶ τὸ *θεοφιλέστατον*· ὧν τὸ μὲν ἐμὸν σίμνωμα, τὸ δὲ σοὶ ἐπιλάμπει φανότατα. Καὶ ἐπὶ τούτοις χάριτας ὁμολογῶν σοι ἄπειμι ἐς τὰ πάρεργα, τὴν σὴν ταύτην ἐντυχίαν πρὸ παντὸς ἔργου θέμενος.

Ἱεροκλῆς. Ἄπιθι, ὦ βέλτιστε ἑταῖρε, καὶ χαῖρε, καὶ μεμνημένος, ὧν ἐσχεδιάσαμεν, συγγνώμην ἡμῖν δίδου, εἴ τί που μὴ ἐντελῶς ἀποπέφανται.

A que studio sectandæ notio adhæreret. Equidem igitur uti argumentum propositum defendam, ita aliter sentientibus nunquam assentabor. Admittisne hæc, o Theophile, necne?

20. *Theophilus.* Admitto, et sic instructus adeo lætor et meipsum diligo, siquidem Theophili nomine ad bonam Dei dilecti vicinam accedo; præterea magnopere gaudeo quod præter amicitiam nostram multo abhinc tempore cultam etiam nominis affinitate, ex parte saltem et acceptione quadam, tibi cognatus sum. Non solum enim statuimus et supposuimus, sed etiam convenimus de eo, quod voces *sanctum* et *Deo dilectum*, et consequenter *sanctissimum* et *Deo dilectissimum* ad unum eumdemque sensum redeant; quibus ego quidem glorior, tu autem summopere excellis. De his igitur gratias tibi habens ad alia opera minus gravia jam discedo, hanc tuam conversationem omnibus aliis præferendam arbitratus.

B

Hierocles. Abi, o amice optime, et vale. Ubi autem eorum quæ nos rapide tractavimus, memoriam repetes, veniam, quæso, concedes nobis, si quæ minus dilucide exposita fuerint.

EJUSDEM

SUPPLICATIO MANUELI COMNENO IMPERATORI NOMINE CIVITATIS CONSTANTINOPOLEOS OBLATA, CUM SICCITATE LABORARET (1).

Τοῦ μακαριωτάτου Θεσσαλονίκης, ὅτε ἦν διακόνοις ἦν καὶ διδάσκαλος τῶν ῥητόρων, δέησις εἰς τὸν βασιλέα κύριον Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν, ὡς ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅτε αὐτὴν αὐχμὸς ἐπίεζεν.

C *Beatissimi metropolitæ Thessalonicæ, quando in diaconis erat et magister rhetorum, supplicatio Manueli Comneno imperatori nomine civitatis oblata, cum siccitate laboraret.*

α'. Τολμηρὸν ἡμῖν ἡ δέησις, καὶ περὶ μεγίστου τῷ ὄντι πράγματος. Καὶ τί γὰρ ἂν πάσχοι τις, πόλιν ὅλην ἰδὼν, τὴν ἁπασῶν μεγίστην, ἱκετηρίους ἀνασχεῖν χεῖρας τῇ βασιλείᾳ σου; Συγγνωστία πάντως ἡ τόλμα, καὶ πρὸ ἡμῶν τὰς ψήφους ποιεῖται, τὴν ἀνάγκην ὑπερήγορον ἔχουσα. Εἰ μὲν γὰρ ἐκείνῳ, ἢ τούτῳ, ἢ ἄλλῳ, οἱ πολλοὶ καὶ πραγμάτων ἐναντιότησιν ἀνθίστασθαι ἱκανοὶ, τὸ σὸν λάχος, ἡμᾶς τοὺς πολίτας, ἰθύνουσι, περιγενέσθαι ἦν τοῦ ἐν ἐλπίσι, μᾶλλον δὲ ἤδη ἐν προοιμίοις κακοῦ, εἰπεῖν δὲ ἀκριβέστερον, καὶ μεσοῦντος ἤδη καὶ ἀναγωνίως ἀκμάζοντος, τάχ' ἂν τι περιττόν τι πόλις ἐποίει, ταῖς ἄλλαις ἀναρίθμοις φροντίσι τε καὶ ὀχλήσεσιν, αἳ τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου ὅσαι ὧραι κυκλοῦσι, προσεπιτιθεῖσα καὶ αὐτὴ, καὶ τὸ πολύοχλον προσεπαύξουσα.

1. Audebimus te supplices exorare ea de re quæ momenti quam maximi est. Quis enim non compatiatur totam civitatem videns omnium maximam supplices ad tuam majestatem regiam manus erigentem? Condonabilis omnino audacia et nobis suffragia concilians quæ necessitatem habet patrocinantem. Nam si ab aliquo eorum, sive illo sive hoc, qui hæreditati tuæ, nobis scilicet, præsunt, quorum munus est in rebus adversis consulere, superari posset imminens seu potius jam sæviens malum, vel etiam, ut verius loquar, summam fere asperitatem jam assecutum, sane superfluum quid faceret civitas, innumeris aliis tricis quibus regalis tua sacra dignitas singulis horis circumdatur ipsam superaddendo et negotiorum adaugens multitu-

D

(1) Eustathius hanc orationem habuit, antequam Myrorum episcopus esset designatus; incertum quo anno. Qua enim hieme aquarum illa penuria Cpolitanis civibus acciderit, non constat. Fuit forsan calamitas reliquæ Europæ communis: unde medii ævi chronica Latina etc. aliquid forsan lucis afferent. Pro Cpoli supplicavit Eustathius, non pro Thessalonica, ut male habet Fabricius in *Bibl. Græca* (supra).

dinem. Sed jure talem arcet accusationem, cum omnis voluntas, omne studium arsque omnis excelsi et magnifici palatii potestatis tuæ deorsum jacet, nec quomodo ceciderit dici potest. Cum ergo non liceat aliam excogitare mali solutionem nisi per divinam et validissimam dexteram jugiter regnantis super omnia Dei, ad tuam potentissimam manum, qui cum illo regnas terrestris Deus, confugimus cum pura mente et cujuslibet vituperationis immunes, cum qui solus post Deum nos salvare potest, humiliter implorantes. Jam sunt nobis spei pignora, et persuasum habemus quoniam Deus, ad quem continuas pro tuo imperio preces fundimus quas ab ipso auditas confidimus, loquetur etiam nunc pro nobis bona in corde sacræ majestatis tuæ, ejusque expandet viscera jam aliunde commota in commiserationem communis exitii; qui etiam in depellendo malo toti sumus et ægerrime ferrenus si supplicatio nostra effectu careret postquam multa ad fidem faciendum idonea sine fuco protulimus.

2. Illa ergo civitas, semper quidem, verum nunc præsertim propter fortissimam potestatem tuam urbs vere magna clamat per nos, imperatorum maxime et divinissime. Omnes quidem urbes aliæ quarum numerum supputare nequicquam facile, quæ ab antiquissimo tempore Romanæ potestatis circulum exornant, et quas (quarum multitudinem mensura non attingit) divina virtus tua alias olim eversas iterum suscitavit, alias autem solo nomine cognitas, de cætero vero in profundum terræ demersas in lucem edidit, et ad priorem splendorem restituit, alteras etiam jam nullo modo suæ ruinæ superstites mirabiliter rursus produxit, omnes, inquam, urbes illæ bene habent, et in favore fortunæ permanent, et gaudent, ultra vitæ necessaria, tot et tantis, ut eorum qui ab illis migrarunt, ullus ne possit quidem ea enuntiare. Tua econtra civitas quæ ipsa quoque nullo laborabat incommodo, sed in paradiso voluptatis omnibus omnino fruebatur bonis, inter ipsam suam prosperitatem a brevi tempore affligitur. Siccitate enim laborat in ipsa hiemis tempestate. En hiemis asperitas, et terram quis dixerit æstivis ardere solibus qui Troglodytas urunt. Cum antea inter medias civitatis vias splendide aqua quasi ex itinere reversa emittebatur, omnes novitate rei stupebant intuentes, nunc etiam ipsi urbanarum cisternarum canales mugientes nutritorium humorem ad haurientes adducere non possunt. Et quinam canales, qui media æstate copiosum potum profluentem emittunt irrigantium multitudini superabundantem? Tale incommodum patitur etiam in hieme Ægyptus; sed ejus incolis speratur æstivus Nilus et nonnullis terræ roribus semetipsos reficientes, quando fulgebit æstas, pelagus conspiciunt tellurem suam. At nobis talis spes non illuxit qui tabescentes malum experti sumus. Nam defecit tuam

A ὅπου γε καὶ οὕτως ἐκφεύγειν εἶχε δικαίως τὰ τῆς αἰτιάσεως, εἴ γε πᾶσα καὶ βουλὴ καὶ σπουδὴ καὶ τέχνη ἔτης ὑψηλῆς βασιλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ θείου κράτους σου κάτω που κεῖται, καὶ οὐκ ἔστιν ὅσον εἰπεῖν ὑποπίπτωκεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλοθεν οὐδ' ἐπινοήσασθαι λύσιν τινὰ τοῦ κακοῦ, εἰ μὴ μετὰ τὴν θείαν καὶ παναλκῆ χεῖρα τοῦ ἀεὶ βασιλεύοντος καὶ ἐπὶ πάντων Θεοῦ ἐκ τῆς κρατίστης χειρός σου, τοῦ ἐκείνῳ συμβασιλεύοντος καὶ ἐπιγείου Θεοῦ, εὐλόγως ἂν ἔχω πάσης μέμψεως πίπτοιμιν, τῷ μόνῳ δυνατῷ σῶσαι μετὰ Θεὸν ἱκετικῶς ἐντυγχάνοντες. Ἔχομεν δὲ ἤδη καὶ τὰ τῆς ἐλπίδος αὐτόθεν ἐχέγγυα, καὶ πεποίθαμεν, ὡς ὁ Θεὸς, ᾧ τὰς ἐνδελεχεῖς ὑπὲρ τῆς βασιλείας σου εὐχὰς ἀναπέμποντες ἐντελεῖς αὐτὰς εὑρίσκομεν, λαλήσει καὶ νῦν

B ὑπὲρ ἡμῶν ἀγαθὰ εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἁγίας βασιλείας σου, ἀναπετάσει τὰ σπλάγχνα ταύτης, καὶ ἄλλως πεπλατυσμένα ὄντα, εἰς τὸν τοῦ κοινοῦ ἔλεον· οἱ καὶ ζηλοῦσι τρόπον τινὰ καὶ οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦνται μὴ οὐχὶ πρὸς πέρας ἀγαγεῖν καὶ τὰ τῆς παρούσης αἰτήσεως, πολλὰ καὶ γενναῖα καὶ πείθειν ἱκανὰ προϊσχόμενοι.

β'. Ἐκείνα δ' ἡ πόλις, ἡ ἄλλως μὲν, ἀλλὰ νῦν μάλιστα διὰ τὴν σὴν κρατίστην ἰσχὺν ἀληθῶς μεγαλόπολις, βοᾷ δι' ἡμῶν, βασιλέων μέγιστε καὶ θειότατε. Πᾶσαι μὲν ἄλλαι πόλεις, ἃς οὐδὲ εὐχερὲς καθυποβαλεῖν ἀριθμῷ, ὅσαι τε παλαιὸς ἀφ' οὗ χρόνος τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς κύκλον κοσμοῦσιν, καὶ ὅσας (πολλαὶ δὲ καὶ αὗται καὶ οὐ ῥᾳδίως μέτρῳ

C ληπταὶ) τὸ σὸν ἔνθεον κράτος τὰς μὲν πάλαι κατενεχθείσας εἰς γόνυ ἀνήγειρε, τὰς δὲ, ὀνόματι μόνῳ γνωριζομένας, τῷ δὲ λοιπῷ παντὶ κατὰ γῆς δεδυκυίας, εἰς φῶς ἤγαγε, καὶ τὸν πρώην κόσμον ἀπέδωκε, τὰς δὲ καὶ μηδαμῆ οὔσας εὐμηχάνως ἐκ καινῆς παρήγαγε· πᾶσαι δὴ οὖν αὗται πόλεις εὖ ἔχουσι, καὶ ἐν καλῷ τύχης μένουσι, καὶ ὑπεντρυφῶσι, μὴ ὅτι γε τοῖς ἀναγκαίοις καὶ μόνοις, ἀλλὰ καὶ ὧν οὐ πάνυ τις ἀπόντων μνήσεται κατὰ ἔφεσιν. Ἡ δὲ σὴ πόλις, καὶ αὐτὴ μηδὲν ὅτι ἔχουσα δυσχεραίνειν, ἀλλ'

D ὡς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς περιῤῥεομένη τοῖς πάντοθεν ἀγαθοῖς, περὶ αὐτὸ τὸ καίριον παρὰ βραχὺ δυστυχεῖ. Αὐχμὸς γὰρ αὐτὴν ἐν μέσῳ πιέζει χειμερίῳ καιρῷ. Ἀκμὴ χειμῶνος ἰδού, καὶ ἡ γῆ — ἀλλ' εἴποι τις ἂν αὐτὴν θερινοῖς ἡλίοις βάλλεσθαι, ὁποῖοι τοὺς Τρωγλοδύτας ἰθύνουσι. Καὶ ὅτι περὶ μέσας τὰς τῆς πόλεως ἀγυιὰς πομπικῶς τὸ ὕδωρ ὡς ἐξ ἀποδημίας ἐπιχωριάζον ἐστέλλετο, καὶ τοὺς θεωμένους ἐπέστρεφε τῷ θαυμασίῳ τοῦ πράγματος, τηνικαῦτα καὶ αὐταὶ τῶν κατὰ πόλιν φρεάτων αἱ φλέβες συμμεμυκυῖαι τὸ τρόφιμον ὑγρὸν τοῖς ἀρυομένοις ἐποχετεύειν οὐκ ἔχουσι. Καὶ ταῦτα ποῖαι φλέβες, αἳ καὶ μέσου θέρους πολὺ τὸ ποτὸν ἀναβάλλουσαι καὶ ὑπερβλύζουσαι, τῆς τῶν ἀρδευομένων πολυχειρίας ἦσαν ὑπέρτεραι; Πάσχει τουτὶ τὸ πάθος τάχα που χειμῶνος καὶ Αἴγυπτος· ἀλλ' ἐν ἐλπίσι τοῖς ἐκεῖ ὁ θερινὸς Νεῖλος, καὶ ὀλίγοις ἰδρῶσι γῆς ἀναψύχοντες ἑαυτοὺς, ὅτε θέρος ἀναλάμψει, πέλαγος ὁρῶσι τὴν ἑαυτῶν. Ἡμῖν δὲ τὰ τῆς τοιαύτης ἐλπίδος ἀπέσβη, οἷς φθάσαντες ἐπειράσαμεν τοῦ κακοῦ. Ἐπιλέλοιπε γὰρ

τὴν σὴν πόλιν ὁ ταύτης χειμέριος ἐκεῖνος Νεῖλος· καὶ ἔσται λοιπὸν ἐπὶ τὰ ἑξῆς τὸ θέρος αὐτῇ θέρος ἀληθῶς, εἴτουν *φλέγμα κακὸν*, κατὰ τὴν ποίησιν, καὶ θερμότης· πυρέσσα. Τὸ γὰρ ἀναψύχον ὕδωρ, τὸ ζωογόνον, τὸ παρήγορον ἐπιλέλοιπε. Ἡ εὔκρατος εἰς διακεκαυμένην κινδυνεύει διαπεσεῖν. *Πηγὴ ἀνέβαινε*, γραφικῶς εἶπεν, *καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον γῆς* τῆς μὲν, οὐχουν ἁπάσης, τῆς δὲ κατὰ γῆν ἅπασαν πρωτίστης ταύτης τῶν πόλεων. Νῦν δὲ ἀλλ' οὐκ οἴδαμεν τὰ τῆς τοιαύτης πηγῆς, ὅποι γῆς ἔδυ καὶ ὤχετο μικρὸν ὅσον, καὶ κατὰ τοὺς ἐν τῇ ἀνύδρῳ ἐσεῖται λυπρὰ καὶ αὐτὴ καὶ διψῶσα, καί που, εἰ τὸ κακὸν ἐπὶ μεῖζον ἀρθείη, καὶ ἔρημος· καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ οὐκ ἂν ὀκνήσοι τις μὴ καὶ αὐτοὺς διὰ τὸ ἐκλείπειν λέγειν *ἀλλβαντας*. Ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν κεῖται τὰ δεινὰ, καὶ οἵαν ἡ πόλις καταράσεται κάκωσιν τῶν πολιτῶν, ὅσοι μὲν εὖ ἔχουσι τὸ εἰς σῶμα, οὐκ ἴσθ' ὅπως ὑγιαίνειν συγχωρουμένων τῇ αὐχμηρότητι· τῶν δὲ κατὰ νόσον ἄλλως διακειμένων, τὴν ψυχαγωγίαν ἀπολωλεκότων, καὶ οὕτως ἐχόντων τὴν ὑγίειαν δυσανάκλητον.

A civitatem hiemalis ejus Nilus, et exinde æstas ventura vere erit æstus, sive *horrenda constrematio*, secundum poesim, et calor igneus. Defecit enim aqua reficiens spiritum, vitam generans animumque refocillans; et illa bene temperata in ultimo est discrimine ne plane exusta jaceat. *Fons ascendebat*, ut loquar secundum Scripturam, *et irrigabat universam faciem terræ*, non omnino quidem universæ, sed universam faciem hujus civitatis quæ cæteris omnibus antecellit. Nunc vero nescimus quomodo fons iste terram subiit, ita ut vena tenui tantum emanet, et civitas ad instar eorum qui in inaquoso degunt tristis sit et sitibunda, et aliquando, si malum in majus creverit, verum erit desertum, ejusque incolas utpote tabe consumptos quisque indubitanter mortuos appellabit. Jam ante oculos triste habemus spectaculum, urbaque[e] civium ærumnam maledicet quorum alii corpore bene valentes nequaquam sanitatem servare poterunt propter difficultatem temporum, alii autem laborantes morbo et omni refrigeratione carentes non nisi ægre sanitatem recuperabunt.

B

γ'. Διὰ ταῦτα ἐκχέομεν ἡ πᾶσα πόλις τὰ; καρδίας ἡμῶν ἐνώπιον τῆς βασιλικωτάτης φιλανθρωπίας σου, καὶ τὴν τοῦ σοῦ ἐφ' ἡμᾶς ἐλέου χύσιν αἰτούμεθα, ποτνιώμενοι καὶ θερμὰ προχέοντες δάκρυα. Ἔκτεινον τὴν θείαν χεῖρά σου, καὶ οὕτω κελεύσας ἀποκατάστησον τὸ ὕδωρ ἐπὶ χώραν, οὐ *πρὸς ἡμέραν*, ὡς τὰ τῆς Γραφῆς, ἀλλ' εἰς αἰῶνα ὅλον, ᾧ συνεπεκταθείη καὶ τὸ κράτος τῆς βασιλείας σου. *Οὐκ ἔστιν ὕδωρ τῷ λαῷ πιεῖν· δὸς ἡμῖν ὕδωρ, ἵνα πίωμεν.* Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἔλεγε πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ θεράποντα Μωϋσῆν γογγυστὴς λαὸς, σκληροτράχηλος, καὶ τῆς βρώσεως ἔτι οὔσης ἔσω στόματος τοῦ εὐεργέτου καταλαλῶν. Καὶ οὕτως ἔχων—ἀλλ' εἰσηκούετο. Ἡμεῖς δὲ, λαὸς εὐγνώμων, δοῦλοι εὖ μάλα ἠσκημένοι πρὸς πίστιν, λαὸς μνήμων εὐεργεσιῶν, εὐχάριστος, εἰδὼς ἀκριβῶς, τίς ὁ δεσπότης, τίς ὁ σώζων, τίς ὁ τρέφων, τίς ὁ ζῆν ποιῶν ἀσφαλῶς (ἢ γὰρ ἂν εἴημεν ἀλογώτεροι καὶ τῶν παρὰ τῷ προφήτῃ ζώων, ἃ τοὺς κυρίους οἶδε καὶ τοὺς κτησαμένους αὐτά)· δίκαιοι τοίνυν ἡμεῖς μὴ διεκπεσεῖν, οὗ ποθοῦντες αἰτούμεθα.

C

3. Propterea effundimus universa civitas corda nostra in conspectu regalissimæ benignitatis tuæ, et tuæ erga nos clementiæ effusionem poscimus cum fletu deprecantes, et calidas profundentes lacrymas. Divinam extende manum tuam, tuoque jussu educ aquam in terram, non quidem ad diem, ut dicit Scriptura, sed in totum sæculum, per quod permaneat imperii tui fortitudo. «Non est aqua populo ad bibendum; da nobis aquam ut bibamus.» Sed istud quidem dixit ad famulum Dei Moysem mussitator populus, duraque cervice, et dum adhuc esca esset in ore nutritori maledicens. Qui licet talis esset, non tamen minus exaudiebatur. Nos autem, docilis populus, servi ad fidem optime exerciti, populus beneficiorum memor, et gratissimus, penitus intelligentes quis dominus, quis salvator, quis nutritor (secus enim essemus stupidiores quam apud prophetam animalia quæ dominos noverunt et possessores), digni igitur nos ut non rejiciamur maximo imploramus desiderio.

δ'. Ἀντεπεξήγαγέ ποτε βριαρὰς χεῖρας ἡ κραταιὰ βασιλεία σου τῷ παλαμναίῳ ἐκείνῳ σεισμῷ, καὶ ὅσα καταπαλαίσας βαλεῖν εἰς γῆν αὐτὸς ἐφιλονείκησεν, αὐτὴ φιλοτίμως ἀνέστησε, καὶ καταῤῥυέντα συνέπηξε δαπάναις μυρίαις ὅσαις καὶ χρυσοῦ κενώσει, ὃς καὶ μέτρον πᾶν ὑπερπέπαικε. Καὶ ἵστανται στῆλαι, τὴν τοιαύτην φιλοτιμίαν ἀνάγραπτον φέρουσαι, τὰ πανταχοῦ γῆς θεῖα τεμένη, ὅσαπερ ἡ τοῦ φρικώδους ἐκείνου κακοῦ ἀνεμόχλευσε κατασείσασα τρίαινα.

D

4. Extendit olim validas manus potentissima majestas tua in funesto illo terræ motu, et quanta hic commota terra dejecit, tanta pietas tua magnifice erexit et ruentia confirmavit sumptibus innumeris et multa auri profusione, quod omnem superabat mensuram. Ideo stant columnæ tantam munificentiam inscriptam prædicantes, et ex omni terræ parte templa divina quæ funestæ cladis tridens concussa prostravit.

ε'. Γενοῦ τοίνυν, εὐεργετικώτατε βασιλέων, ὅπερ ἐκείνοις Πακτωλός τις χρυσορρόας πολὺν τὸν χρυσὸν εἰς δαπάνην προῤῥέων, οὕτω δὴ καὶ ἡμῖν Νεῖλος θερινοῦ παρήγορος καύσωνος· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἄμφω, χρυσὸν προβλύζων καὶ ὕδωρ οὕτως ἐποχε-

5. Sis ergo hodie, imperatorum beneficentissime, sicut illis fuisti Pactolus quidam aurifluus, auro multo in sumptus profluens, ita et nobis Nilus qui æstivum mitigat æstum, seu potius utrumque fias nobis, civitati tuæ aurum profundens et vivi-

ficam educens aquam. Ignis guttur vorax a brevi tempore in illam toto ore irruit, et fere deglutivit, et ubique grassatus ejus devastavit pulchritudinem. Nuper adhuc suum habebat decoramentum suumque varium et magnificum ornatum, quo vi ignis rursus ablato, tua concinnante dextera, vestita gaudeat.

6. Nunc quidem aqua laborat, non autem quia tumidis profluit fluctibus, nec quia mensura exundat. Ne fiat istud, neque iterum illud, christe regum, (quis enim eam sive per ignem sive per aquam perire cupiat?) sed ex aqua deficiente tandem nunc adesto, imperator a Deo coronate, solertissimus adjutor, et eum cum quo regnas Deum etiam nunc imitatus, educ non ventos frigidos, sed aquam quæ urbem totam vivificet ex thesauris tuis. Gedeoni quidem dixerat Deus : « Duc quosdam ex peritioribus belli, et ibi probabo eos tibi [1]. » Nos autem jam probavit Deus in conspectu majestatis tuæ, et omnes sumus manibus feries quas singulis diebus pro te ad Deum erigimus, et sic inimicis quantum possumus, obluctamur. Utinam ducamur nos ad aquam, non probationis quidem causa, sed refrigerii. Quam dolendum est alias quidem civitates jugibus aquis repleri et ex illa ditescere gloria Cydno, Thymbri qui urbes utrinque circumfluunt, aliosque fluvios civitatum amicos, tuam vero urbem magnam aquæ penuria tabescere!

7. Adsit ergo nobis illa regalis aqua in duas partes nostram dividens civitatem, a te magno rege majori jure cognominata quam Chosspes a rege Persarum, quem potum et aquam regales vetus dictum vere appellavit. Hoc enim tu concedes et pietatis tuæ abyssum profluere facies in sempiternum. Cæterum ille fluvius, o imperator, nomen accepit quod ejus aquam bibens gaudebat rex, ipse autem nihil de amne curavit. Ecce clamabimus et nos cum Elia ad majestatem tuam paululum immutantes : « Vivit Dominus si erit his annis aquæ guttula, nisi juxta verba oris tui [2]. » A quo verbum emitte, et, prout diceret David : « Fluent aquæ [3]. »

[1] Judic., VII, 4. [2] III Reg. XVII, 1. [3] Psal. CXLVII, 18.

τεύων ζωογόνον τῇ πόλει σου. Πυρὸς γνάθος ἀναιδὴς, οὐ μακρὸς οὗτος χρόνος, καὶ ἐπέχανε ταύτῃ, καὶ μικροῦ κατέσπασε, καὶ διανεμηθεῖσα τὸ κάλλος αὐτῇ ἀπηχρείωσεν. Ἀλλ' ἔχει καὶ πάλιν τὸ πρώην καλὸν, καὶ τὸν ποικίλον καὶ πολυτίμητον κόσμον, ὃν ἡ βύμη τοῦ πυρὸς ἀπήγαγεν, αὖθις, τῆς σῆς δεξιᾶς νυμφοστολούσης, ἀμφέθετο.

ς'. Δυστυχῶς ἔχει καὶ νῦν ἐξ ὕδατος οὐκ ἐπιπολάσαντος αὐθαδέστερον, οὐδ' ὑπερβραμόντος τὸ μέτριον. Μὴ γένοιτο μήτε τοῦτο, μήτε εἰσαῦθις ἐκεῖνο, χριστὲ βασιλέων· (τίς γὰρ ἂν οὕτω ταύτην διὰ πυρὸς ἐλθεῖν καὶ ὕδατος εὔξαιτο;) ἀλλ' ἐξ ὕδατος ἐπιλιπόντος τέλεον φάνηθι δὴ κἀνταῦθα, θεοστεφὲς βασιλεῦ, εὐμήχανος βοηθὸς, καὶ τὸν ᾧ συμβασιλεύεις Θεὸν κἀνταῦθα μιμούμενος, ἐξάγαγε οὐκ ἀνέμους ἀναψύχοντας, ἀλλ' ὕδωρ πόλιν ὅλην ζωογονοῦν ἐκ τῶν σῶν θησαυρῶν. Τῷ μὲν οὖν Γεδεὼν εἶπεν ὁ Θεός· *Κατάγαγε τοὺσδε τινὰς τῶν στρατιωτικωτέρων εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ δοκιμῶ αὐτούς σοι ἐκεῖ.* Ἡμᾶς δὲ ἤδη δεδοκίμακεν ἐνώπιον τῆς βασιλείας σου ὁ Θεὸς, καὶ ἐσμὲν πάντες ἑκανοὶ χεροὶ, ἃς ὑπὲρ αὐτῆς ὁσημέραι τῷ Θεῷ ἐκτείνομεν, καὶ οὕτω τοῖς πολεμίοις ὡς οἷόν τε ἀνθιστάμεθα. Λείπεται δὴ ἀγαγεῖν ἡμᾶς εἰς τὸ ὕδωρ, οὐ δοκιμῆς χάριν, ἀλλ' ἀναψύξεως. Ὡς ἔστι δεινὸν, ἄλλας μὲν τῶν πόλεων ὕδασιν ἀεννάοις πλημμύρεσθαι καὶ πλουτεῖν τὸ ἐντεῦθεν κῦδος, τὸν Κύδνον, τὸν Θύμβριν, τοὺς τὴν μέσην τῶν ποταμῶν ποιοῦντας, καὶ ἑτέρους δὲ φιλοπόλιδας ποταμούς· τὴν δὲ σὴν Μεγαλόπολιν ὕδατος πενίᾳ κατασμικρύνεσθαι.

ζ'. Γενέσθω καὶ παρ' ἡμῖν ὕδωρ τοῦτο βασιλικὸν, διάνδιχα τέμνων τὴν καθ' ἡμᾶς, καί σοι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ ἐπονομαζόμενον οἰκειότερον ἢπερ ὁ Χοάσπης τῷ τῶν Περσῶν, ὃ δὴ βασιλικὸν καὶ ποτὸν καὶ ὕδωρ ὁ παλαιὸς λόγος ἀληθῆ λέγων ὠνόμαζε. Τοῦτο μὲν γὰρ σὺ ποιήσεις, καὶ ἡ σοῦ ἔλεος ἄβυσσος ἀναστομώσει προρρεῖν αὐτὸ εἰς τὸ διηνεκές. Ἐκεῖνο δὲ ἄλλως, ὦ βασιλεῦ, ἐπιγράφετο οἷς ἔχαιρεν ἐκεῖνος τοιούτου πίνων ὕδατος, μηδὲν αὐτὸς τῷ ῥεύματι ξυμβαλλόμενος. Κράξομεν, ἰδοὺ, μετὰ Ἠλίου καὶ ἡμεῖς τῇ βασιλείᾳ σου, μικρὸν ὑπαλλάξαντες· *Ζῇ Κύριος, εἰ ἔσται τὰ ἔτη ταῦτα ὕδατος σταγών, εἰ μὴ διὰ λόγου στόματός σου.* Ἐκ τούτου λόγον ἐξαπόστειλον, καὶ (Δαβὶδ ἂν εἶπε) *ῥυήσεται ὕδατα.*

EJUSDEM

ALLOCUTIO

AD IMPERATOREM MANUELEM COMNENUM

Cum esset Myrorum metropolita electus (1).

Τοῦ ἀγιωτάτου Θεσσαλονίκης, κυρίου Εὐσταθίου, λόγος εἰς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον βασιλέα, κύριον Μανουήλ, ὅτι ἦν ἔτι τῆς ἁγιωτάτης τῶν Μύρων Ἐκκλησίας ὑπογήφιος.

α'. Μέχρι μὲν καὶ ἐς τόδε ἡμέρας, πυρσολαμπέστατε βασιλεῖς ἥλιε, διὰ τῶν Ἰορδάνου φωτοφόρων ναμάτων αἱ σαὶ μοι ἀκτῖνες προσέβαλον· καὶ ἦν μοι αὐτὸ τῶν σῶν λαμπηδόνων οἷον ἐναύγασμα, ὡσεὶ καὶ δι' ὕδατος καθαρωτάτου θέαν τις λαμπρὰν ἐνοπτρίζεται. Μᾶλλον μὲν οὖν ποταμὸς ἐκεῖνος ἱερὸς εἰς ἕτερον πολύρρουν ἡμᾶς διεπόρθμευε, τοῖς σοῖς πλήθουντα κατορθώμασιν, εἰπεῖν δὲ ταυτόν, εἰς Θεοῦ ποταμὸν, ὑδάτων θείων τῶν ἐκεῖθεν πληρούμενον. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς κάλπος ἐκεῖνον τὸν Ἰορδάνην φωτοφανῆς εἰς αὐτὸν ἑρευγόμενον ἠγκαλίζετο, καὶ τὸν Σωτῆρα Ἰησοῦν ἡμῖν ἐν αὐτῷ παρεδείκνυε, τὴν μνήμην ἀνακινῶν· ἡ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ῥητορείας διώρυξ ποταμὸν τοῦτον διωχέτευε τηνικαῦτα, ῥέοντα μὲν ἄλλως πλατὺ καὶ δι' ἔτους παντὸς καὶ οὐχ ἅπαξ που κατὰ τὸν Νεῖλον ἐπέτεια πελαγίζοντα, ἐμοὶ δὲ προσάπαξ εἰς πλοῦν στορεννύμενον, ἐν ᾧ σωτὴρ

A *Sanctissimi Thessalonicæ domini Eustathii allocutio ad potentem et sanctum imperatorem dominum Manuelem, cum nuper esset sanctissimæ Myrorum Ecclesiæ metropolita electus.*

1. Usque ad hanc diem, sol imperii fulgidissime, per Jordanis luciferos fluctus, tui radii me attigerunt, et talis mihi videbatur fulgor splendoris tui, quasi purissimis in undis nitidam quis spectaret imaginem. Sed insuper sacer ille fluvius nos conduxit ad aliud flumen tuis repletum beneficiis, id est, in flumen Dei divinis aquis inde ortis supereffluens. Et quidem fons baptismatis illum Jordanem in se manifeste effusum recepit et Salvatorem Jesum nobis in ipso ostendit, memoriam revocans. Nostræ autem orationis fluentum inde B adduxit illum fluvium late fluentem et quidem in quacunque anni tempestate, non autem semel sicut Nilus qui singulis annis naves semel tantum ferre potest, unoque anni tempore ad navigandum patet; ille vero non sic, in quo Salvator rex manifestatus est. Et istud fuit plausus ille fluminum,

(1) Hæc oratio eadem est cum illa quam Fabricius memorat hoc titulo : *Oratio ad Manuelem Comnenum imp.* Jam videamus de *tempore* quo habita fuit. Primo in diem inquiramus. Eustathius noster hanc homiliam sacram peroravit Cpoli coram Manuele imperatore, cum brevi ante Myrorum metropolita designatus esset, die S. Nicolai Myroblytæ, Myris admodum culti (Mich. Lequ. *Or. Chr.* vol. I, p. 967). De hoc die ipse Eustathius agit cap. 20 — 22 hujus orationis. Est autem VI Dec., coll. C Manuele Comneno imperatore in novella de feriis (Leunc. Jus Gr. Rom. lib. II, pag. 162). Jam videamus de anno. Is quoque ex hac oratione satis exputabitur; scilicet capite 9 Anconæ obsidionem Venetam Noster memorat. Ea autem in annum 1174 incidit, coll. Wilkenio in libro : *Rerum ab Alexio... gestarum*, etc., pag. 611 — 615. Manuelis victoriam Venetam Eustathius peculiari tum panegyrico prædicaverat (cap. 10). Ergo VI Decembris dies erit anni 1174 vel 1175 (alias Manuelis victorias post Venetam reportatas Eustathius non memorat). Eustathium brevi post Myrensem designationem in thronum Thessalonicensem translatum esse, Demetrii Chomateni locus docet : factum hoc puto initio anni 1175 vel 1176, coll. iis quæ modo exposui. — *Consilium* orationis magis in obscuro est. Plus semel agit de sacro unguento et aqua Jordanis (aqua baptismatis), quod utrumque in baptismate jungit Ecclesiæ orientalis ritus sacer D (Goari *Rituale Græcorum*, p. 353, 354). Num igitur Eustathiana oratio baptismati alicujus parvuli nobilioris prælusit, an officio sacri unguenti, cujus formulas habes apud eumdem Goarum l. c. p. 628 sqq.? Eustathii in thronum Myrensis metropoleos evectio ante hujus orationis editionem e solo Demetrio Chomateno nota erat, cujus verba e Leunclavii *Jure Græco Romano* lib. v, p. 347, apponam : Ἐρώτησις. Εἰ δεῖ τὸν ψηφισθέντα καὶ καταδεξάμενον καὶ ἀσπασάμενον μετατεθῆναι εἰς ἑτέραν ἐπισκοπήν; Ἀπόκρισις. Τοῦτο κανονικὸν μὲν οὐκ ἔστιν, οὔτε μὴν τῆς ἐγγράφου ἢ ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως· γίνεται δὲ πολλάκις, βασιλέως κελεύοντος, διά τινα οἰκονομίαν λυσιτελοῦσαν κοινῇ. Καὶ γέγονε τοῦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ καὶ πορφυρογεννήτου Κομνηνοῦ. Τοῦ γὰρ σοφωτάτου ἐκείνου Εὐσταθίου, τοῦ κατὰ Φλῶρον διακόνου ὄντος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ μαΐστορος τῶν ῥητόρων, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Αὐκίων Μυρέων (sic) ψηφισθέντος, καὶ καταδεξαμένου καὶ ἀσπασαμένου, καὶ ἤδη καὶ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἑτοιμασθέντος, πρόσταγμα τοῦ μακαρίτου βασιλέως ἐκείνου πρὸς τὴν σύνοδον καταπεφοίτηκε διακελευόμενον, δέξασθαι ταύτην παραιτούμενον τὸν Εὐστάθιον, προσαγαγεῖν δὲ τοῦτον τὴν περίκλυτον τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν, ὡς τηνικαῦτα χηρεύουσαν. Myrorum metropolita, cui successurus erat Eustathius, fuit puto Christophorus, de quo videatur Michael Lequienius in *Oriente Christiano*, vol. I, pag. 970; in throno Thessalonicensi excepit Constantinum I. (Mich. Lequ. ibidem vol. II, p. 48.)

ut secundum Psalmistam loquar, in quibus nos A lætati sumus propter Jordanem quidem festa agere, nec non propter abundantes tropæorum regalium diffusiones flumina plaudere manibus ad idem referri putavimus. Utique magis ex illis Davidis hauriam verbis : invocabat abyssus abyssum ; fluvius ille abyssi misericordiæ hanc illustrium abyssum facinorum invocabat in vocem non minus quam cataracta mugientem auribusque tonantem.

2. Et hæc quidem fuit mihi quondam et usque ad hanc diem lex semel jubens, sole singulis annis in eumdem locum redeunte, provolvi coram adytis gestorum imperatoris felicium, velut coram Deo sacerdotes legis veteris, ita et nos imperatorem divino Spiritu ductum alloecuturi. Nunc quidem Jordanis me prætersugit, alter autem me suscipit fluvius qui exsilit ex gratiis Dei quasi ex abyssi fontibus, unguentumque redolet tum re tum nomine. Refertus fuit prodigiis non minus quam fluctibus fluminum quæ ditantur rivulis, et ideo omnino necesse est me in hoc flumine immergi, ne undique ad hunc regalem fluvium confluant orationis rivuli. Quod semper quandiu vixero, pars sim imperialium tropæorum, nihil novum ; justumque esset me etiam mortuum talem manere, divino inspirante flamine ; sed cum hoc non sit in nostra potestate, saltem in præsenti per vitam loqui non desinam. Aliter enim nullius gratias facerem pretii, cum ipsæ læte me sic C aspexerint et dulciter mihi subriserint, mihique illarum erga imperatorem antiquarum festivitatum singulis annis recurrentium pretiosas mercedes largitæ sunt. Ego autem meipsum converto et ad exsequendam pigritiam suscipio sermonem, quando magis necesse est excitari et cum sobrietate loqui. Erubesco de hac amica nutricique eloquentia quæ me adhuc puerum, et lanugine nondum vestitum rhetorem regium proponebat, quando Deus nuper in illa sede te constituisset, et tunc fontem eloquentiæ aperuit, postea vehementiorem factum rursus manifestavit, an speciosior et coplosior sit illo fonte jam memorato, an pariter indivise tranquilleque emanet, an pariter recte ab exitu effluat et sine circuitu currat, ego quidem nescio. Verum hic ad me evangelicam imprecationem refero, et me non existimo dignum qui tuam majestatem, tuis benefactis auctam contempler, nisi conversus fiam ille puer temporis acti, quo te imperatorem laudativis sermonibus salutabam et in hac nobilitate remaneam per totam vitam, necnon sicut olim balbutiens eloquentiæ litteras indigno festivitatibus modo, ita et nunc senior tremula voce loquor. Nonne jure criminis ingratitudinis arguerer, si meam in ore meo concluderem linguam, vocemque attollere et sermonem habere recusarem? Etenim, rex benignissime, tu me ex rerum limo in splendorem lucis exvexisti vitamque humilem in Pactolum divitem commutasti et

βασιλεὺς διεδείκνυτο. Καὶ ἦν τοῦτο *κρότος τις ποταμῶν*, εἰπεῖν ψαλμικῶς, καὶ οἷς ἡμεῖς διεχέομεθα. Τὸ μὲν ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ ἑόρτια, τὸ δὲ ἐπὶ ταῖς πολυχεύμοσι τῶν βασιλικῶν τροπαίων προχεύσεσι ποταμοὺς κροτεῖν χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐδοξάζομεν. Καὶ ἵνα τοῦ Δαυϊτικοῦ ῥεύματος ἐπὶ πλέον ὀρύσσιμι, προεκαλεῖτο ἄβυσσος ἄβυσσον, ποταμὸς ἐκεῖνος ἀβύσσου ἁλίους ἄβυσσον ταύτην κατορθωμάτων εἰς φωνήν, οὐδὲν ἧττον καταράκτου βροντῶσαν εἰς ἀκοὴν καὶ ἐξάκουστον.

β'. Καὶ ταῦτα μέν μοι ἄχρι καὶ ἐσάρτι καὶ νόμος τις οὗτος ἔκειτο, ἅπαξ που θεμιστεύων, τῇς ἡλιακῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως εἰς τὰ τῶν βασιλικῶν προκύπτειν κατορθωμάτων ἄδυτα, καθὰ Θεῷ τοὺς τοῦ παλαιτάτου νόμου ἱερεῖς, οὕτω βασιλεῖ καὶ ἡμᾶς B ἐνθέῳ προσομιλήσοντας. Νῦν δὲ ὁ μὲν Ἰορδάνης παραβρυΐσκεταί με, ἄλλος δὲ ποταμὸς μετικδέχεται, ὃς χαρίτων μὲν Θεοῦ ἀναποδύει, ὅσα καὶ ἐξ ἀβύσσου πηγῶν· μύρου δὲ ὅλως πρὸς τὸ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Πέπλῃθε δὲ θαύμασιν οὐχ ἧττον ἢ νάμασιν τῶν ποταμῶν, οἳ πλουτοῦσι τοῖς ῥεύμασι· καὶ χρεὼν πάντως καὶ διὰ τοῦτο τῷ ποταμῷ ἐκείνῳ ἐμβάπτειν με, ἵνα μὴ πανταχόθεν ὁ βασιλικὸς οὗτος ποταμὸς εἴῃ τῶν τοῦ λόγου ῥευμάτων οἷον μισγάγκεια. Καὶ ἀεὶ λάχος τῶν βασιλικῶν τροπαίων γίνομαι, οὐ καινὸν οὐδὲν, ἐὰν ζῶν· ἦν δὲ ἂν δίκαιον, εἰ καὶ τεθνεὼς, ἐμπνεομένου ζωογόνου πνεύματος· ἐπὶ δὲ μὴ ἐκεῖνο, τὸ γοῦν παρὸν οὐκ ἂν παυσαίμην διὰ βίου λαλῶν. Ἢ γὰρ ἂν ἀδικοίην τὰς χάριτας, ἐὰν αὗται μὲν Πλάρον οὕτω προσέβλεψαν, καὶ γλυκύ μοι προσεμειδίασαν, καὶ τῶν πάλαι βασιλικῶν ἐκείνων ἐγκαινίων ἀμοιβὰς πολυτίμους ἐδαψιλεύσαντο· ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν ἀποστρέψω, καὶ εἰς ὄκνον καταβαρυνθῶ τοῦ λαλεῖν, ὅτε καὶ μᾶλλον ἐγρηγορέναι χρεὼν, καὶ νηφάλιος φθέγγεσθαι. Αἰσχυνῶ δ' ἂν καὶ τὴν φίλην θρέπτειραν ῥητορείαν, ἥτις ἔτι παῖδά με ὄντα, καὶ οὐδὲ εἰς ἴουλον ἀρτιφυῆ λασιούμενον, ῥήτορα βασιλικὸν παρεστήσατο, ἡνίκα Θεὸς τὰ πρῶτα ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ταύτης ἐκάθισέ σε περιωπῆς, καὶ τὴν φλέβα τοῦ ῥητορεύειν τότε μὲν ὑπήνοιξεν, εἶτα ἐπὶ μακρὸν συσταλεῖσαν αὖθις ἐξέφηνεν, οὐκ οἶδα μὲν, εἰ κάλλιον τοῦ πρωτοφανοῦς ἐκείνου καὶ ἀθρούστερον ῥεύματος, βλύζουσαν δὲ ὅμως ἀσχέδες καὶ ἀρρέμβαστον, καὶ ἰθυτενῶς τῶν ἐκβολῶν ἐμμενῆν, καὶ ἀπερικλάνητα θέουσαν. Ἐγὼ δὲ ἐνταῦθα καὶ τὴν εὐαγγελικὴν κατάραν ἐμαυτῷ ἐπικλῶ, καὶ ἀξιῶ ἐμαυτὸν οὐ μὴ βλέπειν τὴν σὴν βασιλείαν, ἣν ταῖς ἀνδραγαθίαις εὐράνωσας, εἰ μὴ στραφεὶς γένωμαι ὁ παῖς ἐκεῖνος ὁ πάλαι, ὅτε σε τὸν βασιλέα ἐγκαινίοις λόγων ἐδεξιωσάμην, καὶ μενῶ ἐν τῇ εὐγνωμοσύνῃ ταύτῃ διὰ βίου παντὸς εἰ καὶ ὥσπερ τότε τὰ εἰς ῥητορείαν ψελλίζων, καὶ οὐ πρὸς ἀξίαν τῆς ἑορτῆς, οὕτω καὶ νῦν τῷ γήρᾳ τρομαλέᾳ φθεγγόμενος. Ἢ ποίας οὐκ ἂν κριθείην ἀγνωμοσύνης, τὴν γλῶσσαν ἐγκλείσας τῷ ἐξανοίξαντί μοι τὸ στόμα, καὶ λαλεῖν καὶ φθέγγεσθαι ; Ναὶ γὰρ, ὦ βασιλέων εὐεργετικώτατε, σύ με καὶ ἀπὸ πηλοῦ πραγμάτων εἰς λάμπουσαν μετήνεγκας καθαρότητα, καὶ ἠμειψάς μοι τὸν τοῦ βίου πηλὸν εἰς πλουτοποιὸν Πακτωλὸν, καὶ τὴν ἀγοραίαν

στωμυλίαν εἰς εὐγενῆ λαμυρίαν μετέθηκας, καὶ γῆθεν λαλοῦντά με πρὸς μετέωρον ὕψωσας· καὶ τὸ ἐν ἐμοὶ χθόνιον τοῦ Ἑρμοῦ πτερώσας οἷον οὐράνωσας, καὶ γλῶσσάν μοι μογγιλάλον διήρθρωσας, μᾶλλον μὲν οὖν παντελῶς σιγῶσαν ἐτράνωσας· καὶ ἀντὶ ὀνόματος, οὗ μετέχειν ἀξιοῦνται καὶ μικρόν τι γραμμάτων γευόμενοι ἄνθρωποι, ὄνομα ἐκτίσω μοι τὸ τοῖς κατ' ἐμὲ ὑπὲρ ἅπαν χρινόμενον ὄνομα.

γ'. Καὶ οὕτω μὲν ἐμαυτὸν ἐδικαίωσα μὴ ἀπενιαυτίζειν τὰ; λαλιὰς, ἀλλὰ συχνότερον φθέγγεσθαι, καὶ τὰς βασιλικὰς ἀριστείας περιχροτεῖν. Τὸ δέ γε παρεστὼς, τί ἂν ἔχοι ῥήτωρ τὴν γραφίδα μὲν ὅσα καὶ βέλος, καὶ φαρμάξας μέλανι, καὶ τοῖς βαρβάροις ἐπαφιέναι καραδοκῶν, καὶ βάπτειν εἰς αἵματα, εἶτα δὲ βλέπων ἐκείνους ἠρέμα πτήσσοντας, καὶ οὐ προκαλουμένους τὸ βάλλεσθαι; Ἢ πάντως ἀγάγοι ἂν διὰ θαύματος τὴν βασιλικὴν εὐανδρίαν, δι' ἧς ταῦτα ἐγένετο· δι' ἣν σκάζει μὲν τοῖς πολεμίοις μηχανὴ πᾶσα εἰς ἄπρακτον, οὐ πολλὰ δὲ κάμνει οὐδὲ τὸ βασιλικὸν ἐκείνοις ἀντιπαλαμώμενον στράτευμα, καὶ τὸ ῥητορικὸν δὲ διὰ ταῦτα γραφεῖον, τό γε εἰς ἐκείνους ἧκον, ναρκοῖ.

δ'. Ὦ βασιλικῆς κραταιότητος, δι' ἧς ἡμῖν ἀγαθὸν καταπέπρακται. Ὦ παγγάληνον ἔαρ βασιλείας, ἐν ᾧ πᾶν ἀγαθὸν ἐξήνθησεν κάρπιμον (τὸ ἐξ ἀέρων· τὸ ἐκ θαλάσσης· τὰ ἐκ γῆς· καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν τὰ πάντοθεν), καὶ ὁ παμβασιλεὺς Ἰησοῦς κατὰ τοῦ παλαμναίου αἰωνίου θανάτου τὸ πάμμεγα τρόπαιον ἔστησε. Σὲ δὲ, ὦ σῶτερ βασιλεῦ, θαῤῥοῦντως; ἂν εἴποιμι ὁπλίσασθαι κατὰ τοῦ βροτολοιγοῦ πολέμου, καὶ τὸ θανάσιμον τοῦτο κακὸν κάτω βαλεῖν. Καὶ νῦν τὸ ὑπήκοον ἅπαν εὐζωεῖ, καὶ κατακροαίνει τοῦ πολέμου, ὅτι καὶ τῶν πολεμίων, καὶ εἰρηναῖον σκιρτᾷ. Καὶ ἡ μὲν φύσις ἄτερ ὄχλου ἄγει καὶ τελεσφορεῖ, καὶ τὸ πᾶν αὐξάνεται καὶ πληθύνεται· ὁ δὲ τοῦ ζῆν παρατρώγων πόλεμος οὐκ ἐντὸς ὀργῆς μένει, ἀλλ' εἴ που καὶ ἔστιν εἰπεῖν, ἐξωκεανίζεται, ταῖς Ἁρπυίαις δοθείς, καὶ οὐκ ἔτι τὸν τῆς φύσεως ῥοῦν ἀνακόπτειν παρεμπίπτων ὁποῖά τις λίθος τραχὺς καὶ ἀτίναχτος· ἀλλὰ παραράσσεται, μᾶλλον μὲν οὖν ἐκ μέσου πελάγους παραιρεῖται. Ἀργεῖ τὸ Σκυθικὸν τόξον, καὶ ἡ νευρὰ εἰς κενὸν τεινομένη κτυπεῖ, καὶ πρὸς μόνην ἀπόπειραν ῥυθμιζομένη (ποιητὴς ἂν εἴποι) χελιδόνι ἴκελον φθέγγεται. Εἰς ἄγαλμα καὶ μόνον τοῖς Ἰταλοῖς ἵππος φριμάσσεται, πρὸς γυμνασίαν φανταζόμενος. Εἰ δὲ κατ' ἀλλήλων ἐκεῖνοι πρὸς ὅπλα μαίνονται, ὁπλιζέσθωσαν· ἀντιπαλαμάσθωσαν, εἰ βούλοιντο, καὶ πεπτώκεσαν, ὡς ἡμῖν γε μέλον τῶν τοιούτων οὐδέν. Ἡ πρὸ ποδῶν ἤδη βασιλικῶν τὰ ὅπλα ἔῤῥιψαν, καὶ τὸς ψυχὰς ἐξέχεαν οἱ τῆς Ἄγαρ. Ἀλλὰ καὶ τούτοις ἡ θηριωδία ἐτιθασσεύθη· καὶ ἀντὶ τόξου μὲν ἄροτρον αὐτοῖς μετὰ χεῖρας, καὶ ἡ γῆ πρὸς αὔλακας σχίζεται· ἀντὶ δὲ ξίφους δρέπανον, καὶ τὸ λήϊον τέμνεται· ἀντὶ ἵππου πολεμιστηρίου ζεύξαντες βοῦν, τρίβουσιν ἁμαξιτὸν, καὶ ἅλωνος καθιππάζονται. Καὶ ἀφῆκε μὲν κατέχειν αὐτοὺς ὁ Ἄρης τὸ μαινόμενον κακὸν, τελοῦνται δὲ σωφρόνως τῇ Δήμητρι. Καὶ οἱ πάλαι τότε μέχρι καὶ

A pro forensi facundia aptasti mihi sermonis elegantiam, et me humiliter loquentem in altum extulisti; quod in me terrenum erat, super alas Mercurii exaltans, cœleste fecisti, et linguam tardam depolisti et vero infanti loquendi potestatem dedisti, et pro nomine de quo curare dignantur aliquantulum viri litteris studentes, nomen mihi protulisti super omne nomen ab eis qui me circumdant judicatum.

3. Ita memet judicavi debere non hoc anno tacere, sed copiosius alloqui regiaque divulgare facinora. In præsentiarum, quid faceret orator stylum manu quasi jaculum tenens, atramento pro veneno infectum, paratus ad injiciendum inimicis et in eorum cruore immergendum; qui modo illos obB stupentes cerneret, et non provocatos fugam capessere? Omnino stupendam redderet virtutem regiam per quam hæc facta sunt, per quam claudicat irritaque evadit omnis hostium solertia, regalis vero exercitus illis obluctans nullo modo laborat, et mox propterea ipse oratoris stylus, saltem prout contra adversarios vibratur, torpet.

4. O regalis virtus, per quam nobis bona patrata sunt! O serenissimum ver regiæ potestatis, in quo floruit bona omnis arbor fructifera (sive ex aere, sive ex mari, sive ex terra, seu uno verbo ex quacunque parte), et rex omnium Jesus adversus sanguineam æternamque mortem splendidum tropæum erexit! Te vero, o salutifer imperator, audacter dicerem contra illud bellum C mortalium flagellum dimicasse letiferumque hoc malum ad ima dejecisse. Et nunc docilis mundus feliciter vivit, et adversus bellum clamitat, ipsorumque bellatorum studium pacem appetit. Et quidem natura sine tumultu agit et perficit, et omne augetur necnon completur. Bellum autem vitam rodens non intra iram moratur; sed, si ita licet loqui, extra oceanum transmittitur, Harpyiis traditum, nec jam incumbit naturæ cursum interscindens, more lapidis gravis et immanis; sed frangitur seu potius e medio æquore eripitur. Quiescit arcus Scythicus, et nervus in vacuum tensus stridet, et nonnisi experimento inserD viens (diceret poeta), ad instar hirundinis personat. In oblectamentum solum Italis equus adhinnit ad exercitium exhibitus. Verum si illi de armis contra se invicem ferendis insaniunt, bellantor; perfida mutuo moliantur consilia, si voluerint, et dispereant, dummodo nulla sit nobis pars in rebus istis. Insuper jam coram regiis pedibus arma abjecerunt, animas fuderunt filii Agar. Sed et eorum feritas mansuefacta fuit, et pro arcu aratrum ipsis inter manus, terraque sulcis scinditur; pro ense falx, qua frumentum secatur; pro equo bellico bovi jugum imponunt, vias terunt, et aream equorum pedibus conculcant. Et cessavit apud illos commorari Mars, furens illa pestis, sed sapienter in honorem Cereris cedunt.

Et qui olim hericque etiam per mare Asianum late patebant, atque maritimum jactabant imperium, nunc non tantum se a vicinitate maris amoverunt, sed etiam plerique nesciunt, nisi voce sola, æquora, proximæ loco habitationis in remotas continentis terras fuga emigrantes, cum primo Alexius inter imperatores illustrissimus eos repulisset, malo procul ablegato, deinde Joannes tropæis mersus quem justum est inter imperatores eximium audire, eos longius compulsos de vicinis dejecisset possessionibus; tertio cum post illos potentissimus imperator, qui terram oceano facinorum cinxit, ipse validius excitatus in eos irruisset, ita ut mare ab ipsis jam conspici non possit. Et ex tribus istis quasi fluctibus alius quidem avertit a mari confusam Agar colluvionem; alius vero illud magis ablegavit; alter autem procul a visu repulit, et maris dominos in incolas continentis transposuit, ita ut arduum sit nostris navigantibus faciem Ismaelitæ noscere, illis vero rursus rarissimum esse maris spectaculum, nisi eis qui ad commercium peregrinantur et qui a campestribus emunt pascua, pro bestiis paciscentes. Et multos modo sermones exhauriret auribus jucundos vir Ismaelita, qui mare jam nescit. Tu quidem sic illis fluentum insolentiæ interrupisti, et sursum, seu, ut dicunt, adverso flumine ascendere coegisti; illos vero demuleet spes currendi, ut aiunt, adverso flumine, et desiderato potiendi. Non ita sane, sed sæpius alveos illis concludis, et versus ipsos fontes vi repellis. Nihil impediret quin hæc cito fiant nisi ab antiquo tempore fervens malum ab altis erupisset abyssis, et fluctus late diffusus totam occupasset terram, quam a solis ortibus cognominamus.

5. Verum hoc erit quando insufflaverit Deus qui replet omnes petitiones cordis tui, manuque valida arripuit fontes hujus fluminis quos jam refundere cœpisti, et recedere coegisti. Jam nunc illud contines fluentum, et refluere adigis, terræque secreta subire, mœnibus hostes arcens, vias solidis firmans munitionibus, et tuos illis insuperabili vallans aggere. Juvat cernere vias, prius Christianis impervias, nunc multis tritas, et ad accessum patentes non tantum viris, iisque armatis, sed et leviter ad iter expeditis, et viatorium ferrum vix et nonnisi decoris gratia succingitur. Jam mulieres ipsæ illas audent tentare vias, ipsæ etiam quæ delectationis causa peregrinantur, vel quas ex civitate divinum ardens locorum sanctorum desiderium illic viatrices facit. Si ergo vetus quidam rex fluvium insolentem et jumenta in profundum trahentem, virisque terribilem mulieri vadosum fecerat, illum innumeris minuendo incisionibus, alii vero hoc regium facinus venerati laudaverunt; ego quidem de istis dubito, et illud incisum flumen censeo devotum fuisse furiis, et mare flagellatum, quod olim passus est Helles-

Α ἐπὶ θάλασσαν τὴν Ἀσιανὴν πλατυνόμενοι, καὶ κράτος αὐχοῦντες ἀγχίαλον, νῦν οὐχ ὅπως τῆς αἰγιαλίτιδος μόνον ἀνήνεγκαν ἑαυτούς, ἀλλ' οὐδὲ οἴδασιν οἱ πολλοί, ὅτι μὴ λόγῳ μόνῳ, τὴν θάλασσαν, τῆς παραλίου κατοικίας βαθεῖαν ἠπειρον ἐκ φυγῆς ἀλλαξάμενοι, τὰ πρῶτα Ἀλεξίου τοῦ πάνυ ἐν βασιλεῦσιν ἐκκυμανθέντος αὐτοῖς, καὶ τὸ κακὸν παρασύραντος· εἶτα τοῦ πελαγίζοντος τοῖς τροπαίοις Ἰωάννου, ὃν θέμις ἐν βασιλεῦσιν ἀκούειν κάλλιστα, βαρύτερον ἑαυτὸν ἐπεξαγαγόντος, καὶ τὸ κατ' ἐκεῖνο ἐπὶ μᾶλλον ἀνασκευάσαντος· τρίτου δὲ ἐπ' ἐκείνοις τοῦ κρατίστου βασιλέως, ὃς τῇ οἰκουμένῃ ὠκεανὸν κατορθωμάτων ἐγύρωσε, κραταιότερον ἐντινάξαντος ἑαυτὸν καὶ ἀπαγαγόντος, ὡς μηκέτι αὐτοῖς ἐπόψιον τὴν θάλασσαν γίνεσθαι. Καὶ κυμάτων οἷον τούτων τριῶν

Β τὸ μὲν διέστησε τῆς θαλάσσης τὸν ἐκ τῆς Ἄγαρ ἀκριτόφυρτον συρφετόν· τὸ δὲ εἰς πλέον ἀφώρισε· τὸ δὲ καὶ ἠφάντωσε, καὶ ἀντὶ θαλαττίου εἰς ἠπειρώτας κατέστησεν, ὡς ἔργον εἶναι τοῖς καθ' ἡμᾶς θαλαττεύουσιν εἰδέναι ὄψιν Ἰσμαηλίτιδα, ἐκείνοις δὲ αὖθις σπανιώτατον εἶναι θεαμάτων τὴν θάλασσαν, πλὴν ὅσοι κατ' ἐμπορίαν που στέλλονται, καὶ ὅσοι τὰς ἐκ τῶν πεδιάδων ὠνοῦνται νομὰς, τοῖς ζώοις ὑπόσπονδοι. Καὶ πολλοὺς ἂν ἄρτι λόγους ἀναλώσῃ πρὸς τρυφὴν ἀκοῆς ἀνὴρ Ἰσμαηλίτης, ἀρτιμαθὴς θαλάσσης γενόμενος. Σὺ δὲ οὕτω μὲν αὐτοῖς τὸ ῥεῦμα τοῦ θράσους ἀνέκοψας, καὶ εἰς ἀνάῤῥουν ἔτρεψας, καὶ (ὃ δὴ λέγεται) ἄνω ποταμῶν· ὑποδάλπει δὲ τούτου; ἐλπὶς δραμεῖν, ὅ φασι, κατὰ ῥοῶν, καὶ συμμίξαι εἰς τὸ ποθούμενον. Οὔμενουν· ἀλλὰ συχνὰ τοὺς

C ὀχετοὺς ἐμφράττεις αὐτοῖς, καὶ βιάζῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πηγάς. Ἐκώλυε δὲ οὐδὲν καὶ ταχὺ τοῦτο γενέσθαι, εἰ μὴ μακρὸς ἀφότου χρόνος ἐκεῖνος ἐκ βαθείων ποθὲν τὸ κακὸν ἐξερράγη, καὶ ἐσκεδάσθη πελάγιον, καὶ τὴν γῆν πᾶσαν ἐπέσχεν, ἣν ταῖς τοῦ ἡλίου ἐπικαλοῦμεν ἀνατολαῖς.

ε'. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐσεῖται, ὅτε Θεὸς ἐπινεύσειεν, ὁ πληρῶν πάντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου, καὶ χειρὶ κραταιᾷ δραξάμενος τῶν πηγῶν τούτου τοῦ

D ῥεύματος, ἃς καὶ ἀναμοχλεύειν ἤδη ἀπήρξω, οὐκ ἀφῆσας οὐδὲ ἐξάλλεσθαι· τὰ νῦν δὲ ἄλλως ἐπέχεις· ἐκείνην τὴν σύῤῥοιαν, καὶ παλινοστεῖν ἀναγκάζεις, καὶ ἐν ἀφανεῖ καταχώννυσθαι, διατειχίζων τοὺς πολεμίους, καὶ τὰς ἐφόδους διείργων στερεμνίοις ἐπιτειχίσμασι, καὶ ἀνατειχίζων οὕτως αὐτοῖς τὸ ἀκάθεκτον. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὁδοὺς, ἀβάτους τὰ πρώην Χριστιανοῖς, ἄρτι λεωφόρους καὶ ἀναπεπταμένας εἰς βάσιμον· καὶ οὐ μόνον ἀνδράσι, καὶ τούτοις ὁπλοφοροῦσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς τὰ τῆς πορείας εὔζωνα· καὶ ὁ ἐνόδιος σίδηρος μόλις που καὶ εἰς παρηρτημένην πεπόρισται μάχαιραν. Ἤδη καὶ γυναῖκες τολμῶσι τὰς ὁδοὺς ἐκείνας, καὶ αὗται τῶν τρυφερευομένων καὶ τῶν ἐξ ἄστεος, ὅσας ὁ θεῖος πόθος ἀναθερμαίνων τόποις ἁγίοις ὅπου δήποτε τῆς ἐκεῖ γῆς ἐπιδήμους ποιεῖ. Εἰ μὲν οὖν παλαιός τις βασιλεὺς ποταμὸν ἀναιδευσάμενον, καὶ ὑποζύγια κατασύραντα, καὶ οὐδὲ ἀνδρῶν φεισάμενον, βατὸν πεποίηκε γυναιξὶ, πυκναῖς ἐκεῖνον λεπτουργήσας κατατομαῖς, ἄλλοι τὰ τῆς βασιλικῆς ἐκείνης σεμνυνέτωσαν πυάξεως· ὡς

ἐγὼ τοῦτο μὲν ὀκνῶ, καὶ εἰς ταυτὸν ἄγω, ποταμόν τε ποινηλατεῖσθαι τεμνόμενον, καὶ μαστίζεσθαι θάλασσαν, ὅπερ Ἑλλήσποντος πάθοι ποτέ· καλὸν δὲ ὄντως κρίνω καὶ βασιλικῆς μεγάλης ἰσχύος ἐπάξιον, γῆν μάλα μὲν πολλὴν, μάλα δὲ ἐν καιριωτάτῳ κειμένην, ἄλλως δὲ τοῖς προσβαίνειν ἐθέλουσι δυσέμβατον καὶ ἀνέκβατον, οὐ δι' ἐρημίαν, οὐ διότι θηριοτρόφος, ἢ ὅτι προβολαὶ πετρῶν αὐτὴν ἐξετράχυνον, ἢ καὶ ὕλη ἀμφιλαφὴς τοὺς ὁδοιπόρους ἐξέκλειεν· ἀλλ' ζτι σκάνδαλα τρίβων εἶχε πᾶσα, καὶ ὅπλοις Ἰσμαηλιτικοῖς λῃΐου δίκην ἐφριττε, καὶ (ὡς ἄν τις εἴποι) σιδηρέῳ τείχει διόλου πέφρακτο, καὶ ἡμᾶς ἀπετείχιζε, βάσιμον ποιῆσαι τοῖς διοδεύειν ἐθέλουσι, καὶ αὐτοῖς, ὅσοι δειλοὶ πρὸς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν. Τὸ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐνταῦθα ποῦ ποτε ὄψεσι τις θαύματος; βασιλέων ἀνδρικώτατε; Οἱ καὶ αὐτοὶ τῆς γῆς ταύτης ἤδη καταθαῤῥοῦμεν, ἄνθρωποι σιδήρου μηδὲν παραπτόμενοι, πλὴν εἴ που μαχαιρίδος τινὸς ἐνοχλούσης καλάμῳ καὶ παραποιούσης καὶ ἀποξεούσης εἰς γράμματα. Πεποίθαμεν ἢ μὴν, ἐὰν καὶ θεατὴς παριππεύσῃ ἀλλόκοτος, ἀποπέμψεσθαι τὸ κακὸν, ἀναβοησάμενον τὸ σὸν καὶ μόνον ὄνομα. Οὐδὲν ἡμῖν ἀπαίσιον συναντήσεται, οὐ φόβος νυκτερινὸς, οὐ βέλος ἡμέρας πετόμενον· αἰδέσονται τὸν κήρυκα οἱ τὸν κηρυσσόμενον φρίσσοντες. Ἔσται ἡμῖν ἀντὶ κηρυκίου τὸ βασιλικὸν ὄνομα. Διαβησόμεθα ὡς ἐπὶ πανήγυριν ἄσυλοι. Ἀναπετάσομεν ὀφθαλμοὺς καὶ ἀροῦμεν κύκλῳ, θαυμάζοντές σου τὰ ἔργα. Τοπογραφήσομέν σου τὰς ἀριστείας. Περιοδεύσομεν τόπους, ἐν οἷς οἱ σοὶ ὡραῖοι πόδες ἐπάτησαν, ὑπὲρ ἡμῶν πονοῦντες, καὶ οὐδὲ ἀκίνδυνα τρέχοντες. Καὶ ἔσται ἡμῖν ἡ τοιαύτη γῆ ἐν σεβάσματι δικαιότερον, ἤπερ οἱ Θρᾷκες ἐν Εὐρώπῃ γῇ ἐκείνην εἶχον διὰ τιμῆς, ἣν ἐπάτησε Περσῶν βασιλεὺς, καθ' Ἑλλάδος ἐκστρατευσάμενος. Οὕτω κἀνταῦθα ἡμῶν τὸ θλίβον ἡμῶν ἀπήλασας. Οὕτω φόβου παντὸς ἡμᾶς ἀπέλυσας, καὶ τὴν ἄλλως θηροτρόφον διὰ τοὺς θῆρας τοὺς ἐξ Ἰσμαὴλ ἀνθρώπων ἔπλησας. Εἶπεν ἄν τις λύκους ἐκείνους, πάλαι ποτὲ κατά τινι ποίμνῃ τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπεισπηδῶντας κληρονομίᾳ, καὶ τοῖς τῶν Χριστιανῶν αἵμασι χαίροντας, καὶ οὐκ εἰς μάτην χαίνοντας, ἀλλ' ἁρπάζοντας καὶ λαφύσσοντας. Νῦν δὲ οὐ μόνον ἀπεσφενδόνηνται, ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν οὐδέ εἰσιν ἔτι, οἱ δὲ τοῦ εἶναι λύκοι ἐξελάθοντο. Μάλιστα μὲν οὖν ἐκ λύκων αὐτοὺς εἰς ἀνθρώπους μετέστησας· καὶ ὅπερ ὁ τῆς Κίρκης κυκεὼν λογογραφεῖται ποιεῖν, τοῦτο ἐπ' ἀληθείας φόβος βασιλικὸς ἐξ ἀντιστρόφου νῦν κατεπράξατο, καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων εἰς θῆρας, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων εἰς τούτους μεταβιβάσας θειότατα. Καί τις μία καὶ αὕτη ποίμνη ὑπὸ καλῷ ποιμένι τῷ ἐνθέῳ συνάγεται βασιλεῖ, τῶν θηρίων οὐκ ἐνόντων. Οὐκ οὖν μερίδες αἱ μὲν ἡμῖν, αἱ δὲ τοῖς ἔθνεσι· ἀλλ' ἔστιν ἡμῶν τὰ πάντα. Καὶ σὺ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἐπὶ πάντας ἀήττητος· καὶ δέδεται νῦν ὁ πόλεμος διὰ σοῦ, οὐ χαλκέῳ κεράμῳ, κατὰ τὸν τοῦ παλαιοῦ λόγου Ἄρεα, ἐξ οὗ λυθείη ἂν ἐκεῖνος τρισκαιδεκάμηνος, ἀλλὰ δεσμῷ ἀῤῥήτῳ, ἀφύκτῳ, ἀλύτῳ· ἐφ' ὅσον ἂν οὐ μόνον τοῖς στρατιωτικοῖς ὄπλοις, τὸ τῆς παροιμίας, ἐνιστουργηθήσεται ἀρά-

A pontus. Vere autem pulchrum judico et magnæ regis virtutis dignum magnam quidem regionem sed in morte jacentem aliunde eis qui pergere volebant imperviam et inaccessibilem, non quia deserta, aut feris frequens, aut saxorum eminentibus aspera, nedum quia nemus ex utraque parte patescens viatores concludebat, sed quia scandala terrens habebat omnia, et quasi frumentum Ismaeliticis armis horribiliter secabatur, et, dixerit quispiam, ferreis mœnibus undique cingebatur, perviam fecisse ibi itinerari cupientibus et ipsis etiam qui trementes pugnam ferrumque intuentur. Sed quis unquam apud nos tantum proferet miraculum, o imperatorum generosissime? Nos ipsi qui istam regionem jam audemus aggredi,
B homines nullo succincti ferro nisi scalpro quo circumcidatur calamus, quo expuncta radatur scriptura. Ita sane persuasum habemus, si quis extraneus spectator illis in plagis equitaverit, hunc malum expulsurum, dummodo solum nomen tuum invocaverit. Nihil noxium nobis occurret, nec timor nocturnus, nec sagitta volans in die. Verebuntur præconem qui prædicatum horrent. Erit nobis pro prædicato imperatoris nomen. Transibimus intacti tanquam ad panegyrim. Aperiemus oculos et circumspiciendo tua miramur opera. Circuibimus loca in quibus speciosi pedes tui steterunt pro nobis laborantes nec sine periculo currentes. Et erit nobis terra ista magis veneratione digna quam Thraces in Europa terram illam
C in honore habebant per quam ambulavit rex Persarum adversus Græciam dimicaturus. Sic a nobis flagellum nostrum amovisti. Sic ab omni metu nos solvisti, et plagam antea feris id est Ismaelitis frequentem hominibus replevisti. Dixeris sane lupos illos olim in gregem, Romanam scilicet hæreditatem, irruentes et Christianorum sanguine gaudentes, et non inhiantes tantum, verum arripientes et deglutientes. Nunc vero alii armis expulsi sunt, alii esse desierunt, alii ferocitatem suam deposuerunt. Præsertim autem ex lupis eos in homines mutavisti; et quod Circæ potio fecisse perhibetur, hoc reipsa, sed e contrario, imperatoris timor modo perpetravit, non quidem homines in feras, sed istas in illos divi-
D nitus convertendo. Et unus quidam grex sub uno eximio pastore, divo scilicet imperatore, congregatur, feris nequaquam concurrentibus. Igitur non sunt partes aliæ quidem nobis, aliæ autem gentibus, sed nostra sunt omnia. Et tu propterea imperator super omnes invincibilis; et nunc per te constringitur bellum, non ferreo carcere, secundum vetus de Marte dictum, ex quo non nisi post tredecim menses solvendum esset, sed vinculo indicibili, ineluctabili, indissolubili, ita ut non tantum bellicis armis, ut dicit adagium, telam ordiatur arachnea, sed ipsum belli nomen aboleatur. Quidnam Græci jactabundi dicerent qui tantum Antalcidæ victoriam et secutam pacem attollebant, si nostram novissent? Ubinam tanta victoriæ bona ut

ubicunque terrarum pacem habeat concurrentem? Juvat quidem mare hiemem fugiens et ad vernam tranquillitatem expansum placidamque superficiem ad lucem explicans, istud autem ver tuum, et hiemalis pugnæ dissolutio, pacisque serenitas, nihil est jucunditatis quod nobis non præbeat. O bella et certamina in quibus hostem universum in fugam irrevocabilem convertisti! O procellas quas nobis in serenum convertisti! O commotiones bellicas quæ fundamenta Romanarum urbium concussa everterunt! Nunc autem nobis urbes in firma petra conduntur: quæ exciderunt, rursum pari numero eriguntur; quæ vero timebant ne caderent, firmiter munitæ corroborantur; sexcentæ vero, pro necessitate, turribus instruuntur. Præripis enim in istis res futuras oculo perspicaci. Sic hostibus gressus supplantas; sic ipsis terram metiris angustam; sic illis contrahis habitationes. Stimulis quidem ferreis hostium campos stravisse, ut illis pedes defixi fallerentur, et sale consevisse agros uberes, ut sterilitatem ipsis proferat terra prius fecunda, et foveas suffodisse in pedicas tam equorum quam virorum, et aquas veneno corrupisse, generosum nihil est in istis (quomodo enim generosum quod fraudulentum? quomodo virile quod dolosum est?) nec victimas laqueo interimi; tempus enim breve ista ad finem adduxit; sed Romana præsidia et urbes armigeris viris repletas per totam adversariorum terram disseminasse, hoc sane opus erat arte bellica dignum. Istud haud minus ac murices inimicis urbes munitas evertit. Fallit enim eis ad insolentiam gressus, quemadmodum salinæ in terra Barbarorum exercentur, ita ut non habeant illi solitas telluris fruges percipere, et altissimam suffodit foveam qua in interitum detrahuntur, tanquam lethale venenum impingit, vitam eorum periculis circumdando, et breves illis dies metiendo. Tantum te experti sunt bellatorem, semper victorem, solertissimum, multa arte præditum, urbium obsessorem, necnon defensorem, qui omnia potes confortante te Deo. Ideo superbiam deposuerunt, et in servitutem tibi redacti sunt. Sciunt præclara tua facinora, magna sciunt opera, quæ ipsi ante omnes experti sunt non ignorant gestorum egregia, et veterum more regum illos, ut ita dicam mutilantium, tu media illis corda percussisti. Experti sunt manus tuas invincibiles; te didicerunt et in consiliis admirabilem super filios hominum, et in bellis potentem necnon insuperabilem, animam fulminantem, dextera tonantem, promptum in consiliando, velocem in equitando armaque educendo, ita ut nemo tibi antecellat. Et hoc erat ordo optimus et sequela naturæ. Nam quem ipsi eximium videbant in primitiis viri, cum nondum gratia physici graminis enata floresceret, nec vultus pratum percurreret, qualem eum erant experturi, quando Deus illum in perfectionem viri provexit? Sane omnino

A χνειον ὕφασμα, ἀλλὰ καὶ ὄνομα πολέμου, οἶμαι, ἀπαλλαγήσεται. Τίνες ἂν ἦσαν οἱ μεγαλόφωνοι Ἕλληνες, τὴν ἐπὶ Ἀνταλκίδου νίκην καὶ τὴν ἐκεῖθεν εἰρήνην ὑψηγοροῦντες, εἰ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐωράκεισαν· ὅπου τοιαῦτα τὰ τῆς νίκης, ὡς πᾶσαν γῆν περιελθεῖν, καὶ τὴν εἰρήνην ἔχειν σύντροχον; Ἠδὺ μὲν καὶ θάλασσα φυγοῦσα χειμῶνα, καὶ πρὸς ἐαρινὴν ἁπλουμένη γαλήνην, καὶ τὴν ἐπιπολὴν ἀκύμαντον παραυγάζουσα· τὸ σὸν δὲ ἡμῖν ἔαρ τοῦτο, καὶ ἡ τῆς χειμερίου μάχης ἀπόλυσις, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης γαληναῖον οὐκ ἔστιν ὅ τι μέρος ἡδονῆς οὐ παρήλασεν. Ὦ πολέμων ἐκείνων, ἐν οἷς ἅπαν πολέμιον εἰς φυγὴν ἀμετάστρεπτον ἔτρεψας. Ὦ καταιγίδων, ἃς ἡμῖν εἰς αἰθρίαν ἔστρεψας. Ὦ πολεμικῶν ἐκείνων σεισμῶν, οἳ τοὺς θεμελίους τῶν Ῥωμαϊκῶν πό-

B λεων ἦν ὅτε ὑπονομεύσαντες ἀνερρήγνυον. Ἀλλὰ νῦν ἡμῖν ἐπ' ἀσφαλοῦς αἱ πόλεις ἵδρυνται, ὅσαι μὲν κατέπεσον, ἀναστᾶσαι εἰς ἀριθμόν· ὅσαι δὲ φόβον εἶχον τοῦ πεσεῖν, ἐρεισθεῖσαι καὶ καταστᾶσαι εἰς ἀσφαλές· μυρίαι δὲ καὶ ἐκ καινῆς πυργωθεῖσαι, ὅπου καίριον. Προαρπάζεις γὰρ κἀνταῦθα τὸ μέλλον ὄμματι διοράσεως. Οὕτω τοῖς ἐχθροῖς σφάλλεις τὰς βάσεις· οὕτω τὴν γῆν αὐτοῖς μετρεῖς εἰς βραχύ· οὕτω στενοχωρεῖς ἐκείνοις τὴν οἴκησιν. Τριβόλοις μὲν οὖν σιδηροῖς τὴν τῶν πολεμίων καταπάσαι πεδιάδα, ὡς ἂν εἴη ἐκείνοις ἐμπείρεσθαι καὶ τὰς βάσεις σφάλλεσθαι· καὶ ἅλατι κατασπεῖραι τὴν ἀρώσιμον, ὡς ἂν ἀκαρπίαν ἡ ζείδωρος ἐνέγκῃ αὐτοῖς· καὶ βοθύνους ὀπωρύξαι εἰς ποδάγρας ἵπποις τε καὶ

C ἀνδράσι· καὶ ὕδατα φαρμάκῳ δηλήσασθαι, οὔτε γενναῖον οὐδέν τι τούτων, (ποῦ γὰρ γενναῖον τὸ ὕπουλον, ποῦ δὲ ἀνδρεῖον τὸ δόλιον;) καὶ οὐδὲ πάνυ πρὸς ἀγχόνην σφίγγει τὸν ἐπιβουλευόμενον· χρόνος γὰρ ταῦτα βραχὺς ἀπήγαγε. Φρούρια δὲ Ῥωμαϊκὰ καὶ πόλεις ὁπλοφόρων ἀνδρῶν διὰ πάσης τῆς τῶν ὑπεναντίων γῆς διασπεῖραι, ἀλλὰ τοῦτο θεῖον, ὅποι τις βούλεται στρατηγικοῦ μηχανήματος. Τοῦτο καὶ κατὰ τριβόλους τὰς ἐπιτειχιζομένας πόλεις κατέστρωσε τοῖς ἐχθροῖς. Σφάλλει γὰρ ἐκείνους τὰ εἰς ἄνετον διαβήματα, καὶ ὡς οἷον ἀλοπήγια τῇ τῶν βαρβάρων πήγνυται γῇ, οἷς οὐκ ἔχουσιν ἐκεῖνοι τὰ σηνήθη γῆθεν καρπίζεσθαι. Ἀνοίγεται δὲ καὶ ὥσπερ εἰς βαθύτατον βόθυνον, ὅτι καὶ κατασπᾷ πρὸς

D ὄλεθρον. Φαρμάττεται δὲ καὶ ὡς εἰς ὀληθήριον, δι' ὧν περιστᾷ τὸν κίνδυνον εἰς τὸ ζῆν, καὶ εἰς βραχὺ μετρεῖ τὸν βίον αὐτοῖς. Τοιούτου πεπείρανταί σου μαχητοῦ, νικῶντος ἀεί, ἀῤῥηχάνου, πολυμηχάνου, πολιορκητοῦ, πολιούχου, πάντα ἰσχύοντος ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί σε Θεῷ. Ἀμέλει καὶ καθαιροῦνται τῆς ὀφύος, καὶ εἰς δουλείαν σοι καθυπάγονται. Οἴδασι μὲν οὖν αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα πρωτοπαθῶς· οἴδασι τὰς σὰς ἀριστείας, οἷς αὐτοὶ ἔπαθον. Οἴδασι τὰς μεγαλουργίας· οὐκ ἀγνοοῦσι τὰ τῶν ἔργων τεράστεια, καὶ ὡς, τῶν πάλαι βασιλέων ἀκρωτηριαζόντων οἷον αὐτοὺς, σὺ μέσας αὐτοῖς τὰς καρδίας ἐπάταξας. Ἐπειράθησάν σου τῶν ἀηττήτων χειρῶν. Ἔμαθόν σε, καὶ ἐν βουλαῖς θαυμαστὸν ὑπὲρ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ ἐν πολέμοις κραταιὸν καὶ ἀπρόσμαχον· πρηστήριον τὰς φρένας· κεραυνοβόλον τὰς

χεῖρας· ὀξὺν βουλεύσασθαι· ταχὺν ἐππάσασθαι, ὅπλα δὲ ἄρασθαι, οἷον οὐδεὶς ὑποστήσεται. Καὶ ἦν τοῦτο τάξις ἀρίστη καὶ ἀκολουθία φύσεως. Ὃν γὰρ αὐτοὶ ἀριστέα εἶδον ἐν προοιμίοις ἀνδρὸς, ὅτε μήπω μηδὲ χάρις χλόης φυσικῆς ἀνατέλλουσα ἥνθει, καὶ τὸν τοῦ προσώπου λειμῶνα περιέτρεχε, οἷον ἔμελλον τούτου πειράσασθαι, ὅτε Θεὸς αὐτὸν καὶ εἰς ἀνδρὸς ἐντέλειαν ἔστησεν; Ἢ πάντως τοιούτου. οἷον τὴν ἐκείνων ἅπασαν σωφρονίσαι μανίαν τραύμασιν. Οἴδασι μενοῦν ἐκεῖνοι ταῦτα, καὶ γῆ δὲ ἡ σύμπασα.

A talem qui cladibus omnem eorum castigavit insolentiam. Talia igitur sciunt illi terraque universa.

ς'. Ἐγὼ δὲ καὶ τὰ τῆς Εὐρώπης αὐτοῖς ἀναβήσομαι, οὐχ ὅτι μὴ καὶ ταῦτα οἴδασι. Πῶς γὰρ ἦν καὶ λαθεῖν, ἔνθα ἡ φήμη τῶν τροπαίων εἰς πᾶσαν γῆν περιήχηται, καὶ (τὸ ὑμνούμενον) ὤζεν ἡ οἰκουμένη τῶν ἐν Εὐρώπῃ πολεμίων νεκρῶν, καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐκείνων πτωμάτων ὁ τύπος περιῆλθε τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς, περιηχηθεὶς εἰς ἐξάκουστον; Ὅ δή τινος ἐπὶ σεισμοῦ ἐφαντάσαντο, ὑπονοοῦντες λόφων ὀφώματα κατενεχθέντα τῆς στάσεως, καὶ κατάρξαντα τινάσσειν μὲν τὴν προσεχῆ γῆν, κατασαλεύειν δὲ καὶ ὅσα ἐχόμενα. Οὕτω κἀνταῦθα, πλὴν εἰς ἀλήθειαν, ἔπιπτεν κατασειόμενον Εὐρωπαῖον ὀφρυόεν ἐθνικὸν ἐπανάστημα, καὶ ὁ φόβος εἰς Ἀσίαν διέβαινε, καὶ κατέσειε τὸ ἀλλόφυλον, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀμφοτέρας βλέμμα ὅσα καὶ Θεοῦ καὶ ταύτην κἀκείνην τρέμειν ἐποίει. Οὐκοῦν οὐδὲ τὰς δυσμικὰς ἀγνοοῦσιν ἀριστουργίας οἱ περὶ γῆν ἐκείνην, ἣν ἐφορᾷ ἥλιος πρωτοφαὴς ἀναπετάσας τὸ βλέφαρον. Καὶ ἦν μὲν οὐ πρὸς ἀνάγκης τὰ τοιαῦτα τοῖς μεμαθηκόσι λαλεῖν· τὴν δὲ ἐμὴν γλῶσσαν ἡ τῆς βασιλικῆς θερμότης πίστεως χαλκεῖον ἐχώνευσε λάλον καὶ σιωπᾷν οὐκ εἰδώς, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰδόσι φθεγγόμενον, καὶ οὐ δι' ὄχλου γινόμενον. Καὶ τίς γὰρ οὐκ ἂν διὰ βίου ἀνακυκλεῖσθαι τὰ τοιαῦτα βούλοιτο;

B

C

6. Ego vero in tota Europa ejus gesta ipsis pronuntiabo, non quasi illa nesciant. Nam quomodo ista eos laterent cum fama tropæorum per omnem terram diffusa sit et hymnis resonaverit tellus ex hostibus in Europa mortuis, et illarum Barbarorum cladium rumor circuivit fines universos, in omnium auribus celebratus? Non secus ac post terræ motum, sibi suspicati fingunt montium vertices ab altitudine demissos in terram proximam exsultare incepisse et aliquo modo exsiluisse, ita, præter quod erat verum, cecidit concussus omnium Europæ gentilium inflatus tumor, et timor per Asiam ambulavit, et alienas commovit regiones, et imperatoris sicut Dei oculus utrinque attentus tam istam quam illam tremefecit. Igitur nec præclara in occidente facinora ignorant qui illam habitant terram quam conspicit sol primo ortu, sublevatis oculis. Nihil quidem necessitatis erat talia jam edoctis præcipiendi, nostram autem linguam regiæ ardor fidelitatis æream conflavit loquacitatem, et jam silere nescit, sed et doctos alloquitur, nec unquam sibi satisfacit ipsi. Quis enim per vitam tanta secum revolvere nollet?

ζ'. Ἀναβοήσομαι τοίνυν τά τε ἄλλα τῶν βασιλικῶν Εὐρωπαίων ἀριστευμάτων, ὅσα ἐξ ἀμετρήτων ἀποτεμὼν ὁ καιρὸς καὶ οἷον ὑπαγορεύσας δώσει μοι ἀφηγήσασθαι· ναὶ μὴν καὶ τὰ τῶν Δαλματῶν, ὅτι τῆς παλαιτάτης αὐτονόμου καὶ αὐτοὶ θρασύτητος ἐκλαθόμενοι, τὸν δεσπότην ἐπίγνων, καὶ οὐκέτι ἐλεύθερον βλέπουσι. Μάλιστα μὲν οὖν ἐλεύθερον ἀναπετανύουσι βλέφαρον, καὶ τῶν φόβων αὐτοῖς λυθέντων (ἱλαροῦ γὰρ δεσπότου βασιλέως πεπείραντται), συνδέδενται μὲν εὐλαβείᾳ δούλοις πρεπούσῃ· ἀνίενται δὲ ἄλλως, καὶ ἔχουσι τὸ ἐν Εὐαγγελίοις εὖ διὰ τὸ τῆς δουλείας ἀγαθὸν καὶ πιστὸν, καὶ τῆς εὐχρηστίας ἀντιλαμβάνουσι τὸ φιλάνθρωπον.

7. Prædicabo tamen cætera imperatoris in Europa gesta illustria, quæ ex innumeris promens tempus velut inspirato mihi dabit enuntiare; sane prædicabo etiam ejus contra Dalmatas facinora, qui antiquissimæ libertatis necnon ferocitatis oblitidominum cognoverunt, nec jam libertatem aspiciunt. Attamen liberos aperiunt oculos, et solutis eorum cautionibus (hilarem enim dominum imperatorem experti sunt) illa vinciuntur pietate quæ servos decet, secus vero sunt liberi, et habent mercedem in Evangelio bono fidelique servo promissam, et pro officiis benignitatem accipiunt.

D

η'. Ἀναβοήσομαι πρὸς τούτοις καὶ τὰ τῶν Παιόνων, ἔθνους τούτου μεγίστου, καὶ τὴν πάλαι φήμην καὶ τοὺς ἀρχαίους ὅρους ὑπερελάσαντος. Ἀνακράξομαι, ὡς πάντας ἂν αὐτοὺς εἶναί τις ἄρτι στοχάσηται μᾶλλον ἢπερ τεχνίτας τάξεως καὶ πόλεμον εἰδότας καὶ ὅπλα μάχιμα. Οὕτω καὶ αὐτοὶ τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ ἀνταίρειν ὅπλων ἀπέμαθον, καὶ οἱ πρὶν ἀβέβαιοι τοῖς βουλεύμασι καὶ ἀστατοῦντες οὐχ ἧττον, ἢ ὁ παρρέων αὐτοὺς Ἴστρος, ὃν εἰς ἀσφάλειαν προεβάλλοντο, νῦν πεπήγασι καὶ τῷ δέει μὲν βασιλικῷ, ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν βουλὴν εὔφρονα στάσιμον. Ἡ δέ ἐστι τὸ μηκέτι κινδύνοις ἑαυτοὺς παραβάλλειν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ πεσεῖν ὑπὸ πόδας, καὶ

8. Insuper prædicabo triumphatos Pæones, gentem maximam et antiqua fama ultimos fines prætergressam. Non autem eos similiter dicam nunc esse ordinis opifices scientesque bellum et arma certaminum. Ita Romanorum principi armis resistere dedidicerunt, et qui prius consiliis incerti nec magis stabiles fuerant quam circumfluens Ister quem ut vallum ad securitatem præmittebant, nunc stant imperatoris metu confixi, et in unam prudentem stabilemque voluntatem quæ jubet non ut sese periculis objiciant, sed ad imperatoris pedes procidant, et post temporalem confusionem rursus erigantur, et propriæ terræ bona edant. Adhuc

ipsi clavas ferro fulgidas in capite erectas vident singuli per quas fuerunt contriti, adhuc ex illis vulnera ipsis impressa manent. Ideo terribilis illis clava solo etiam aspectu, solo etiam nomine. Et (res valde mira!) aliorum quidem armorum visum sustinentes ipsaque intuentes in loco manent nec quid insolitum ex aspectu patiuntur; clavam autem conspicientes contremiscunt. Et si quis Romanus vir peregrinetur apud Pæones ensem quidem ferens amicis clamoribus excipitur, et gladio accinctus videtur gratiosus, et invenit hospitium; neminem vero ille terret, si lanceam portet, sed in faciem prospicitur. Si autem clavam proferat ferro instructam, vel hominis solertia in mucronum aculeos ardescentem, illum horrent clavigerum Pæones nec in hospitem excipiunt; et torvis cernunt oculis, et telum respiciunt, et semetipsos avertunt in memoriam revocantes quoniam sicut spinæ nonnullæ transeuntes terunt, ita illi clava percussi, prostrati fuerunt, quando etsi omnis generis armis toto essent corpore obtecti, seu ut ita dicam viri ferrei, armis quidem vulnerari et sauciari non poterant, illis autem fustibus percussi ceciderunt, et ad instar conchæ contritione fuerunt contriti, quando grex ille non Jonus, diceret aliquis, a tua potestate tanquam Davidis rectus fuit virga ferrea.

A τέως μὲν εἰς δυσώπησιν, εἶτα καὶ ἀναστῆναι, καὶ τὰ τῆς οἰκείας γῆς φαγεῖν ἀγαθά. Ἔτι τὰς σιδηροκροτήτους αὐτοῖ κορύνας αἰρομένας ἕκαστος προορῶνται κατὰ κεφαλῆς, δι' ὧν συνετρίβησαν· ἔτι τὰ ἐξ ἐκείνων συντρίμματα τούτοις ἐγγέγλυπται. Διὸ καὶ ἀποτρόπαιον αὐτοῖς ἡ κορύνη μέχρι καὶ θέας, μέχρι καὶ αὐτοῦ ὀνόματος. Καὶ (τὸ τεράστιον) ὅπλων μὲν ἑτέρων ὄψιν ἀνέχοντες καὶ ὁρῶντες αὐτὰ, ἐπὶ χώρας μένουσι, καὶ οὐδέν τι πρὸς θέαν καινότερον πάσχουσι· κορύνην δὲ καὶ ἰδόντες ἀποτροπιάζονται. Κἂν τις Ῥωμαῖος ἀνὴρ ἐπιδημήσῃ τοῖς Παίοσι, ξίφος μὲν φέρων προσφωνεῖται, καὶ μάχαιραν ἠρτημένος ἀσπαστὸς δοκεῖ, καὶ καταλύει ξενιζόμενος· οὐκ ἐκπλήττει δέ τινα οὐδὲ δόρυ φέρων ἐκεῖνος, ἀλλὰ προσβλέπεται εἰς ὀρθόν. Εἰ δὲ κορύνην προβαλεῖται, B ἣν σίδηρος μὲν ἐχορήγησεν, ἀνδρὸς δὲ δεξιότης εἰς τριβόλων ὀξύτητας ἐξηκάνθωσεν, ἐκτρέπονται τὸν κορυνηφόρον ἐκεῖνον οἱ Παίονες, καὶ τὴν ξενίαν ἀπείπαντο, καὶ τοὺς τε ὀφθαλμοὺς ἐλόξωσαν, καὶ τὸ ὅπλον ἀπέπτυραν, καὶ ἑαυτοὺς ἀπέστρεψαν, μνήμην λαβόντες, ὅπως ὁποῖά τινες ἄκανθαι τοὺς ὁδοιπόρους θλίβουσαι τοιαύτην ῥαβδιζόμενοι κατεστρώννυντο, ὅτε κατάφρακτοι ὄντες καὶ οἷον ἐγκατψκοδομημένοι ταῖς πανοπλίαις, καὶ ὡς εἰπεῖν ἄνδρες σιδήρεοι, ὅπλοις μὲν ἦσαν ἄδηλοί τε καὶ ἄτρωτοι, ῥάβδοις δὲ ἐκείνοις θρασυνόμενοι ἔπιπτον, καὶ εἰς συντριβὴν ὀστράκου δίκην ἐξελεπτύνοντο· ἡνίκα τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐκεῖνο ποίμνιον εἶπεν ἄν τις ὑπὸ τοῦ σοῦ κράτους, τοῦ Δαβὶδ, σιδηρᾷ ῥάβδῳ ποιμαίνεσθαι.

9. Hæc igitur clamitare nunquam desinam. Proponam ad longiorem enumerationem quanta spumosa Adria anceps, utraque vivens sede serpens, rana limosa, quanta præsertim (ne ex infortunils videar nominasse viros), quanta Adriadum gens piratica, gens fraudulenta, gens malevola machinata est quidem, inani autem conatu permansit; et se quidem valde agitavit, perficere autem nihil potuit, sed incassum laboravit; molita quidem plurima fuit, sed non tantum ad finem non pervenit, verum etiam contra se conversas vidit suas machinationes quas omnes ex omni parte Ancon in ipsos vertit.

10. Quæ licet jam quandoque celebrantes explanavimus, illum tamen cetum magnum tacere nequeo, Typhœum novum, quomodo jamdiu vellet sese versare, fluctuumque fragorem producere et contra nos undam spumosam evomere, sed non valuit ista patrare. Verum imperatoris timor quasi spissa caligo prius serpenti incidens, sicut gravioribus etiam cetibus pati accidit, bestiam in suis sedibus manere coegit. Sed quando seu paulo antequam cogitaret se ab Occidente, duce insolenti audacia, commoveri præmisit maris bestia vilissimum qui prius æquor trajiceret pisciculum squamis nonnullis seu armis ad navalia certamina aptis hirsutum, qui dorsum ostentavit, capite audacius erecto, et præ gaudio frustra exsultavit coram urbe ponto nutrita, necnon in arrogantiam intumuit. Mox dux viæ audacia discessit; timiditatis caligo econtra advenit, et spissius incumbens recedere

θ. Ταῦτά τε οὖν οὐκ ἀνήσω βοῶν. Ἐκθήσομαι δὲ πρὸς πλατεῖαν ἀφήγησιν καὶ ὅσα ἡ Ἀδριανὴ πομφόλυξ, ὁ χέρσυδρος ὄφις, ὁ τελματίτης βάτραχος, μάλιστα μὲν οὖν (ἵνα μὴ ἐκ τῶν δυστυχημάτων προσονομάσω τοὺς ἄνδρας), ὅσα τὸ πειρατικὸν ἔθνος τὸ ἐξ Ἀδριάδος, τὸ ὕπουλον, τὸ κακόβουλον, ἐβουλεύσατο μὲν, ἔμεινε δὲ εἰς ἄπραχτον· καὶ ἐνεκυμόνησε μὲν, οὐκ ἐτελεσφόρησε δὲ, ἀλλ' εἰς κενὸν ὠδῖνε· καὶ ἐμηχανήσατο μὲν, οὐ μόνον δὲ εἰς τέλος ἐξεβίβασε, ἀλλὰ καὶ ἐπικαταστραφεῖσας αὐτῷ τὰς μηχανὰς ἐθεάσατο, τάς τε ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, καὶ ὅσας ὁ Ἀγκὼν αὐτοῖς ἀντανέστρεψε.

ι'. Ταῦτα δὴ, ἃ καὶ τότε πανηγυρίσαντες ἐκροτήσαμεν, οὐκ ἂν, οὐδὲ τὸ τοῦ μεγάλου κήτους σιγήσωμαι, τοῦ νέου Τυφῶνος, ὅπως ἤθελε μὲν ἐκ μακροῦ ἀνασαλευθῆναι, καὶ φλοίσβου θέσθαι, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς εἰς κλύδωνα κατερεύξεσθαι· οὐκ εἶχε δὲ τοῦτο ποιεῖν. Ἀλλ' ὁ βασιλικὸς φόβος, ὅσα καὶ σκότος βαθὺς, ἐπίπροσθεν πίπτων τῆς ὄψεως, ὁποῖον δή τι πάσχειν καὶ τοῖς βαρυτέροις κήτεσιν ἔπεισι, μένειν τὸν θῆρα ἐπὶ τῶν οἰκείων ἠθῶν κατηνάγκαζεν. Ἀλλ' ὅτε που ἐναγχος ἀνασαλευθείη ἐκ τῆς ἑσπέρας ὑπὸ ἀδηγῷ, τῇ ἀγεννεῖ θρασύτητι, καθά που καὶ ὁ θαλάσσιος θὴρ ἡγεμόνα προβάλλεται τοῦ πλέειν ἰχθύδιόν τι φαυλότατον, ἐπέφριξε μέν τινας φολίδας, προϊσχομένας ναυμαχικῶν ὅπλων προβλήματα, καί τι τῆς λοφιᾶς ἐξέφησεν, ἀνακύψας θρασύτερον, καὶ τῆς κυματοτρόφου κατεχόρευσεν εἰς κενὸν, καὶ που καὶ εἰς ἀλαζονείαν τινὰ ἐξεφύσησι. Μικρὸν δὲ ὅσον ὁ μὲν ἡγεμὼν τῆς ὁδοῦ, τὸ ποδηγοῦν θράσος,

ἀπῆλθεν· ὁ δὲ τῆς δειλίας σκότος ἀντεπεισῆλθε, καὶ βαθύτερον ἐπισκεδασθεὶς, ἀνακάμπτειν ἐκεῖνον πεποίηκεν, οὔτε ἄγρας προσαψάμενον, καὶ οὐδὲ ἀποκαταστάντα τοῖς οἰκείοις ἤθεσιν εἰς ὁλόκληρον, οἷς ἐνταῦθα κἀκεῖ προσαρασσόμενος ἐκολούετο. Τί δὴ, ὦ παρόντες, τὸ θηρίον ἐκεῖνο πάθοι ἄν, οὕτως ἐξ ἑαυτοῦ πάσχον κακῶς, οἷς δειλαίνεται, εἰ καὶ τὰ ἐξ ἡμῶν προσεπιτεθήσονται; Ἢ πάντως Αἴτνης ἑτέρας ἐγχωρίου δεήσειεν, ὑφ' ἣν τὸ Τυφώνιον τοῦτο πεσεῖται κακόν. Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ὅτι πείσεται, διδάξει καιρὸς, καὶ ἡμῖν ἀφορμὰς δώσει λόγου πολλοῦ τε καὶ καλοῦ.

ια'. Ἐγὼ δὲ προσεπιπλέξω τούτοις καὶ ἄλλο θαύματος ἄξιον, τὰς μακρὰς νῆας ἐκείνας, ἃς οὔπω παντελῶς πέρυσι καὶ λαμπρῶς ἐσταλμένας ὁ καθ' ἡμᾶς πορθμὸς ἐστολίσατο. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰς γαλήνην διακεχυμένος ὑπέστρωτο· αἱ δὲ πυρρίχην οἷον ἐπορχοῦντο, καὶ εἰς ῥόθιον ἑλαυνόμεναι μέγα ἐξήχουν, καὶ φόβους ἐκελάδουν, οἷς ἐν καιρῷ τοὺς πολεμίους ἀναχωρεύσουσι. Μετρήσω καὶ τὸ πλῆθος αὐταῖς ὡς ἀμύθητον, ἐν ἱππαγωγοῖς, ἐν δρόμωσιν, ἐν τριήρεσιν, ἐν ἄλλοις; ναυπηγίας εἴδεσι. Καὶ ἔσται μὲν αὐτοῖς καὶ ταῦτα ἐν θαύματι. Ὁ δὲ καιρὸς καὶ εἰς πλέον ἐκείνους ἐκπλήξει μαθόντας, ὡς χθὲς μὲν τὰς πολεμικὰς νῆας; ἐκείνας τόπος τεταγμένος εἰς ἀσφάλειαν ἠγκαλίζετο, κεναὶ; ὅπλων τῶν ἄλλων, καὶ ὅσα πρὸς δρόμον ἐπιταχύνουσι, καὶ οὐδὲ τὸ ναυτικὸν παραφαινούσας, οὔτε τὸ κατεπεῖγον εἰς πλοῦν, οὔτε τὸ μάχιμον. Καὶ οὕτω μὲν χθές. Ἑωθεν δὲ ἡμέρα ἐξέλαμπε, καὶ βασιλικὸν ἦν κέλευμα· ἐχρῆν γάρ. Καὶ ἐπληροῦντο μὲν ταῖς τριήρεσι τὰ κενώματα, ἐξεκενοῦτο δὲ τὰ νεώρια. Καὶ ἐστήκεσαν ψιλοὶ μὲν οἱ ναύσταθμοι, ἀχανεῖς δὲ οἱ βλέποντες. Ἡ δὲ Προποντὶς οὐκέτι οὐδὲ παρέφανέ τι τοῦ ὕδατος. Εἶπεν ἄν τις ἀμιλλᾶσθαι τῇ Μεγαλοπόλει τηνικαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, πεπυκνωμένην, ὥσπερ ἐκείνη τοῖς οἰκοδομήμασιν, οὕτω καὶ αὐτὴν τοῖς μεταφορητοῖς τούτοις οἰκήμασιν. Ἦν τηνικαῦτα σχῆμα ναυμαχίας μεγίστης. Βοὴ σαλπίγγων· εἰρεσία σύντονος· ἐξελιγμοὶ δρόμων· ἐμβοήσεις ναυάρχων· λαμπηδὼν ὅπλων· καὶ ὁ ἐκεῖθεν τοῖς ναυμάχοις; φρυαγμὸς οὐδὲν ἐνέλιπε μάχης, εἰ μὴ ὅτι ἐχθρὸς [adde οὐκ] ἀντιμέτωπος. Καὶ ἅπερ ἐκεῖνος πάθοι τραύματα, προσεπιθήσω τῇ διηγήσει ταύτῃ, καὶ ὡς οὐκ ἔκτοπος ἡ σύναξις αὕτη, οὐδὲ ἐξ ἀλλοδαπῆς ἡ σύνταξις, ἀλλὰ στρατὸς μὲν οὗτος ἰθαγενὴς πολλοστὸς ἐξ ἠπείρου, καὶ τοῖς μεγίστοις τῶν πόλεων τρόφιμος, καὶ αὐτὴν ἐπιλείπων οὐδέποτε· αἱ δὲ νῆες ἐκ τῆς ἐγγυτάτω περιχώρου, ἣν εἰς ὅλον ἡμερινὸν ταχὺ περιτροχάσει τις ἥλιον. Τοιαῦτα ἐγὼ μὲν εἶπω· οἱ δὲ ἀκούοντες ἐκπεπλήξονται, καὶ θαυμάσονται οὐ μόνον τὸ βασιλικὸν ἐνταῦθα προμηθὲς, ἀλλὰ καὶ τὸ πολυδύναμον· καὶ τῷ αὐτοσχεδίῳ τούτῳ βασιλικῷ θαυμασίῳ τὸ τῶν μελετωμένων συνενήσονται μεγαλούργημα, καὶ σκέψονται, εἰ τὰ ἐκ τοῦ παρατυχόντος τοιαῦτα, ὁποῖα τὰ τῆς χρονίου διασκευῆς. Τί δὲ οὐκ ἂν ποιήσῃ ὁ χειρὶ ταύτῃ μιᾷ καταπαλαίειν ἔχων τὸ ἀνθιστάμενον, εἰ καὶ εἰς ἑκατόγχειρα σκευασθήσεται; Εἰ δὲ καὶ κῦμα ἓν εἰς κατακλυσμὸν τοῖς ἐχθροῖς ἐπιῤῥυήσηται, τί

A illum coeit, nulla arrepta præda, nec omnino integrum suis reddidit sedibus, ad quas hic et illic allisus confractus est. Quid, o præsentes, pateretur hæc bestia ita a semetipsa vexata ex quo timore fuit occupata, si insuper ea quæ ex parte nostra sustulit adjiciamus? Sane altero Ætna monte prorsus opus erat cui Typhon iste subjugaretur. Sed quod patiatur docebit tempus et nobis occasionem dabit multi jucundique sermonis.

11. Ego vero istis adjiciam aliud etiam admiratione dignum, magnas illas naves quas nuper nondum perfectas hodie splendide instructas fretum nostrum comparavit. Portus quidem ad securitatem dilatatus et munitus est, illæ vero pyrrhicham reapse saltabant, et remorum resonantia concitatæ valde strepebant terroresque personabant quibus in tempore hostes arcent. Demetiar earum multitudinem utpote innumerabilem in myoparonibus, in velocibus, in triremibus aliisque navium instructarum speciebus. Et illis ista quoque erunt in miraculum. Tempus vero eos amplius etiam stupefaciet discentes quoniam heri quidem bellicas illas naves locus dispositus in securitatem amplectebatur, sed cæteris armis vacuas quæ cursus velociores faciunt, et nondum navali exercitu instructas nec illis quibus navis impellitur vel committitur pugna adornatas. Equidem ita heri. Mane autem fulsit dies, et imperatorium venit mandatum, idque ex necessitate. Refecti sunt triremium defectus; vacuata autem navalia; et expediti steterunt milites, multi vero spectatores. Propontis nihil subostendit æquoris. Diceret quis nostrum illud mare urbi magnæ esse simile, frequens sicut ista ædificiis, ita illud domibus mobilibus. Erat proinde imago maximæ naumachiæ. Sonat tuba, resonat et remigium, explicantur cursus, clamant navarchi, emicant arma, fremunt milites, uno verbo nihil pugnæ deficit nisi quod hostis non ex adverso stet. Quibus admodum prodigiosis explanans addam istas acies nequaquam esse alienas neque extraneas copias, sed iste exercitus indigena et majori parte continente exortus, urbium maximis enutritus, nec suam unquam dereliquerunt patriam, naves autem ex proximis vicinisque locis quos per unum diurnum solem circumiret viator. Talia quidem dico ego; audientes autem obstupescent et mirabuntur non tantum regiam in his providentiam, sed multam quoque potentiam, et ex hoc improviso principis miraculo excogitata intelligent opera egregia, necnon ex istis subitariis noscent res per longum tempus præparatas. Quid non faceret sic una dextera adversarios vincens si cum centimano comparetur? Si fluctus unus in hostes irruens eos submergat, quid non patiantur bellicis multis ex imperatore undis obruti? Hæc illi inferent et sibilis prorsus explodent gentem illam quæ tanto imperatori obluctari voluerit, qui simul annuit et

fecit, dixit et mandatum perfectum est. Irridendos ipsi judicabunt illos viros qui terram universam coram imperatoria potestate provolutam cernentes, attamen pontum audent aggredi, et parvis insulis dominari intendunt, perinde ac si nomen terræ nullo modo insulas sibi conciliet, ita ut ibi corruant, vel ab illo tam desiderato æquore repellantur, vel sua in abyssum jactent in quo ipsi quoque mergantur, adeo ut ex illa fluctibus undique irrigata insula nihil sit illis, ubi totius terræ post Deum rector noster imperator.

A ὃν πάθοιεν οἱ πολυκυμίαις ἐκ βασιλέως πολεμικαῖς ἐμπεσούμενοι; Ταῦτα ἐκεῖνοι ἐπιλογίσονται, καὶ πάντως οὐαὶ τῷ ἔθνει ἀναβήσονται, ὅπερ ἀντικαθίστασθαι βασιλεῖ τοιούτῳ βεβούληται, ὃς ἅμα ἐπένευσε, καὶ πεποίηκεν· ἐλάλησε, καὶ τὸ ἐπιταχθὲν τετέλεσται. Κρινοῦσι δὲ αὐτοὶ καὶ γελοίους ἀνθρώπους ἐκείνους, οἳ γῆν ἅπασαν τῷ βασιλικῷ κράτει βλέποντες ὑποκύπτουσαν, αὐτοὶ καταθαῤῥοῦσι θαλάσσης, καὶ νησιδίων κρατεῖν ἐπιβάλλονται, ὡσεἰπερ μὴ καὶ τὰς νήσους τὸ τῆς γῆς ὄνομα ᾠκειώσατο· ὡς ἐντεῦθεν λείπεσθαι, ἢ καὶ τῆς ποθουμένης

τούτους θαλάσσης ἀπάγεσθαι, ἢ ἀλλὰ καταδύεσθαι εἰς βυθὸν, ὃ καὶ πείσονται· ὡς μηδὲν ὂν αὐτοῖς μετὸν μηδὲ τῆς ἀμφικλύστου, τῆς νησιώτιδος, ἔνθα γῆς ἁπάσης μόναρχος μετά γε Θεὸν ὁ ἡμέτερος βασιλεύς.

12. Jam oratio mea pauca quædam dicet ad honorem regis qui ex Jerusalem ad nos accurrit, tam auditu quam gestis attonitus, mira imperatoris facinora penitus recognoscens, quibus decorem simul et plausus comparavit; vir denique quem hostes pavebant irruentem, et imperatoriæ dexteræ impetu ac vi altissima gentilibus sepulcra adaperientem omnibus qui vivificum sepulcrum audebant invisere. Qui cum cupivisset principem intueri ut inde corroboraretur adversus viros Deo inimica ineuntes consilia, nec itineris incommoda consideravit nec longitudinem, nec alti maris pericula in mentem adduxit, sed neutrum mente recogitans, dummodo adveniens eum in oratione posset adorare, statuit simul per mare adire, non quia illi via pedestri jucundius, (quis enim solidæ basi præferat inferni tormenta, et potius quam firmo pede procedere malit per velamen mortis transire?) sed ut eo citius charissimo frueretur aspectu. Et peragratis circuitibus quos Issicus circumvolvit sinus mareque vicinum, gyros autem resecaturus ex prosperitate navigationis, secundis ventis manibusque navim impellentibus, advenit, et inebriatus est colloquiorum nectare, conversationumque ambrosia, cæterisque imperatoris suavitatibus. Expertus est virilem illam virtutem, quæ etiam in pace quietissima bellatorem ostendat fortissimum in cursibus equorum aliisque exercitiis, seu qualis viros immanes, montium feras in tatibula repellat, ne frequenti turba irruentes regionem depopulentur. Quæ miratus, discessit præco imperatoriæ fortitudinis, et sic robur vulgavit, et omnes vicinos hostes terruit dicentes illi favere nostrum imperatorem. Et ista, me judice, mirabuntur filii Ismael memoriam revocantes. Nec enim illi malorum ex illo fuerunt expertes.

B ιβ'. Κείσεταί μοι μέρος ἐνταῦθα τῆς ἀφηγήσεως καὶ τὸ τοῦ ῥηγὸς μεγαλώνυμον, ὃς ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς ἡμᾶς ἔδραμε, ἀκοῇ τε καταπεπληγμένος καὶ ἔργοις, μακρόθεν τὸ τοῦ βασιλέως ἀξιοθαύμαστον ἐπεγνωκὼς, οἷς εὐηργέτητο, οἷς συγκεκρότητο· ἀνὴρ καὶ ἄλλως μὲν τοῖς ἐναντίοις ἐμπίπτων βαρὺς, διὰ δὲ τῆς βασιλικῆς χειρὸς καὶ συνάρσεως βαθυτάτους τάφους ὑπανοίγων τῷ ἔθνει, ὅσοι τοῦ ζωηφόρου τάφου κατατολμᾶν ἤθελον· ὃς καὶ ἐπιθυμήσας τῆς θέας γενέσθαι τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς ἂν ἐπιπλέον κρατυνθεὶς κατὰ τῶν ἐχθρὰ φρονούντων Θεῷ, οὔτε τὸ τῆς ὁδοῦ τραχὺ καὶ μάλα πολὺ ἐλογίσατο, οὔτε τὸ τῆς μακρᾶς θαλάσσης οὐκ ἔξω κινδύνου ἤγαγεν ἐπὶ νοῦν. Ἀλλὰ θέμενος εἰς οὐδὲν καὶ ἀμφότερα, εἰ μόνον ἐλθὼν τῆς ἐν εὐχῇ προσκυνήσεως γένοιτο, προτίθεται ὅμως τὴν διὰ θαλάσσης πορείαν, οὐχ ὅτι καλλίων αὐτὴ τοῦ πεζοφορεῖν, (τίς γὰρ τῆς στερεμνίου βάσεως ἂν ἕλοιτο Ἅιδου πέταυρον, καὶ τοῦ ἀσφαλῶς βαίνειν τὸ διὰ θανασίμου παραπετάσματος στέλλεσθαι;) ἀλλ' ἵνα ταχὺ τῆς φιλτάτης ὄψεως γένηται. Καὶ τοίνυν τῶν μὲν περιδρόμων ἀπαλλαγεὶς, οὓς ὁ Ἰσσικὸς ἐλίσσει κόλπος καὶ τὸ πέριξ ἐκείνου παράλιον, ἐπιτεμὼν δὲ τὴν κυκλοφορίαν τῷ ἰθαγενεῖ τοῦ στόλου ἀνέμοις τε πομπίμοις καὶ χερσὶν ἐπισπευδούσαις τὸν πλοῦν, ἦλθε, καὶ ἐνεφορήθη καὶ αὐτὸς τοῦ τῶν ὁμιλιῶν νέκταρος, τῆς ἐν διαλέξεσιν ἀμβροσίας, τῆς λοιπῆς βασιλικῆς γλυκύτητος. Ἐπειράθη καὶ τῆς ἀνδρικῆς ῥωμαλεότητος, ὅσα γε εἰκὸς ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ στρατιώτην βριαρὸν ἐπιδείξασθαι, ἐν ἱππασίαις γυμναστικαῖς ταῖς τε ἄλλαις, καὶ ὅσα τοὺς θῆρας ῥίπτουσι τοὺς ὀρειβάτας, τοὺς πελωρίους· οἳ μὴ συχνοὶ πίπτοντες τὸ παροικούμενον ἐρημώσουσι. Καὶ θαυμάσας ἐκεῖνο, ἀπῆλθε κῆρυξ τῆς βασιλικῆς κραταιότητος, καὶ οὕτω τὴν ἰσχὺν ἐπολυπλασίασε, καὶ τοῦ περικύκλου πάντας ἐχθροὺς ἐδειμάτωσε μαθόντας εὐμενῶς ἔχειν αὐτῷ τὸν ἡμέτερον αὐτοκράτορα. Καὶ θαυμάσονται μὲν, οἶδα, καὶ ταῦτα οἱ ἐξ Ἰσμαὴλ, τὴν μνήμην ἀνακινήσαντες. Οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ ἀπαθεῖς κακῶν τῶν ἐκεῖθεν γεγόνασι.

13. Miraculum adhuc istis miraculis mirabilius mihi referendum est, quia non tantum regulus iste ex meridiana plaga ad nos perrexit, sed etiam a nobis alius nuper ad boreales Pæonum partes profectus est, æqualis, ne dicam latioris princeps regionis; ut ipsi reges ad nos veniant eum qui omnibus imperat conspecturi, et suam ipsorum

D ιγ'. Θαῦμα δὲ μᾶλλον αὐτοῖς ἐπὶ θαύματι ἔσται, ὅτι οὐ μόνον ῥῆξ ἐκεῖνος ἐκ νότου πεφοίτηκεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἡμῶν ἔναγχος ἕτερος τοῖς βορείοις τῶν Παιόνων μέρεσιν ἔσταλται, οὐδὲν ἐλάττονος γῆς ἄρχων, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἀπείρονος· ἵνα καὶ βασιλεῖς ἐφ' ἡμᾶς στέλλοιντο, τὸν ἐπὶ πάντων ὑφ' ὁμένοι αὐτοκράτορα, καὶ τὸ κράτος αὐτοῖς ἐπι-

σφραγισόμενοι, καὶ βασιλεῖς αὖθις ἀφ' ἡμῶν θερα- A firmaturi potentiam, rursus reges a nobis constituendi, ita ut alii rectores illis subdantur, illo vero imperatori nostro regum Regi omnibusque dominanti obediant. Quod maximum et admodum eximium.

πεύειν ἐπιταττόμενοι· ὡς εἶναι τοὺς μὲν ἄλλους ἀρχηγοὺς ἐπὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῖς, τὸν δὲ ἡμέτερον αὐτοκράτορα βασιλέων βασιλέα καὶ παμβασιλέα ἐπ' ἐκείνους· ὃ δὴ μέγιστόν τε καὶ ἐξοχώτατον.

ιδ'. Ἀνέμνησα δὲ ἂν τοὺς ἐξ Ἰσμαὴλ ἀκροατὰς, καὶ ὅσους ἑτέρους ῥῆγας ἐκείνους ἡ καθ' ἡμᾶς εἶδε πόλις αὕτη, τῶν σῶν προπεσόντας ποδῶν, εἰ μὴ πρὸς ἀλαζονείαν τινὰ ἔμελλον αὐτοὶ ἐξογκώσεσθαι. Ναὶ γὰρ οἱ τῶν Ἰταλῶν ἀρχηγοὶ ἐκεῖνοι, οὐκ ἀγαθὰ φρονήσαντες, μεγάλα φρονεῖν διεδώκασι καθ' ἑαυτῶν τοὺς ἐχθρούς· οἳ, μέχρι μὲν τὴν σὴν εἶχον χεῖρα συνεφαπτομένην, καὶ φῶς αὐτοῖς ἐλπίδων ἀγαθῶν ὁποῖα στυλῶν θειοτάτου πυρὸς αἰθριάζουσαν, καὶ ὁ σὸς φέβος τοῖς ἐχθροῖς ἐνεσείετο ἐπαιγίζων ὡς νέφος B καὶ σκότος, τῆς τῶν διωκόντων ἐπίπροσθεν τιθέμενος ὄψεως, ἤγοντο ἀνδρικῶς, καὶ εἰς ἕδρην ἐχειραγωγοῦντο, καὶ διέβαινον ἀσφαλῶς. Ὅτε δὲ θαῤῥήσαντες ἑαυτοῖς ἐμόνασαν, καὶ ὁ τοῦ φωτὸς στῦλος οὐκ ἦν, καὶ ἡ νεφέλη ἀπῆν, οὐκέτι πορευόμενοι ἐπορεύοντο, ἀλλὰ (τὸ ἐξῆς τῆς ᾠδῆς) ἔκλαιον, καὶ (τὸ ἀνάπαλιν τῆς ᾠδῆς) βαλλόμενοι πτώμασι κατεστρώνυντο, καὶ τῆς σῆς ἔξω σκέπης γενόμενοι, αἰθριοι τοῖς κακοῖς ἐξέκειντο, καὶ ἐχαλαζοῦντο τοῖς βέλεσι, καὶ χύσεσιν αἱμάτων καταῤῥεόμενοι παρεσύραντο, περιοδόν τινα δυστυχῆ ταύτην οὐκ ἐξ ἀλλοτρίων, ἀλλὰ προσγενῆ δυσπραγήσαντες· ἧτις ποτὲ τοῖς προγόνοις Ἰταλοῖς συνέπεσεν ὅτε τὸ κράτος τῆς μέγας Ἀλέξιος.

14. Jam in memoriam revocabo quot Ismaelitas audientes, quot alios regulos nostra vidit civitas ad tuos pedes provolutos, nisi et ipsi quadam intumerent arrogantia. Etenim illi Italorum duces, non bona cogitantes sese inimicos animis elatos exhibuerunt; qui quandiu tuam conjunctam habuerunt dexteram et lucem spei bonæ ad instar columnæ ignis divinissimi serenantem, metusque tui inimicos commovit irruens tanquam nubes et caligo ante faciem persequentium objecta, fortiter procedebant, et in viam introducebantur, transibantque securi. Sed quando sibimetipsis confisi soli fuerunt relicti, nec jam erat lucis columna, aberatque nubes, procedentes non procedebant, sed usque ad finem lugebant; revertentes autem casibus jactati eversi sunt, tuoque orbati præsidio, malis jacebant obnoxii, telisque quasi grandine percussi et multo profuso sanguine repellebantur; quam calamitatum periodum non ab alienis, sed a suis passi sunt, non secus ac olim proavis acciderat Italis, quando terræ Romanorum robur, regum miraculum, accinctus est armis magnus Alexius.

ιε'. Ἀλλὰ τί μοι πρὸς τὸ τοῦ Ἀλεξίου ὄνομα τὰς C ἀκοὰς παραβάλλεις, ὦ πορφύρας βλαστὲ, ὀξεῖαν ἀκοὴν ἀνιστῶν πρὸς τὴν βασιλικὴν ταύτην φωνὴν, καὶ τῷ γνωρίμῳ χαίρων τῆς κλήσεως; Χαῖρε μὲν καὶ τούτῳ τῷ τε ὀνόματι τῷ τε πράγματι, καὶ εἰς παππῷαν ὁμοιότητα σεαυτὸν ἀναβίβαζε· τὸ δὲ πᾶν, ἐξεικονίζου πρὸς τὰς τοῦ βασιλέως πατρὸς ἀρετάς. Γλυκὺς ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἀλέξιος, καὶ ζήλου ἄξιος. Χαρίτων πλήρης ὁ ἀοίδιμος πάππος, ὁ ἐν βασιλεῦσι περίκλυτος, καὶ οἷος ζηλοῦσθαι τοῖς θέλουσι τυποῦσθαι πρὸς βασιλείας ἀκρίβειαν. Ἀλλ' ὁ πατὴρ ἄκρα γλυκύτης, χάρις αὐτόχρημα. Τί γοῦν σοι καὶ ἀνατρέχειν εἰς τὰ παλαιὰ, ἔνθα πρὸς μίμησιν τὸ νεώτατον ἀγαθὸν αὐταρκες καὶ πολυσύγκρατον, ἐκείνοις τε θάλλον τοῖς ἐκ πατέρων ὅσα καὶ κληρονομίαις καλαῖς, προσεπιπλουτοῦν δὲ καὶ τὰ οἰκοθεν; Ἀλλὰ D πρὸς σὲ μὲν, ὦ πορφύρας αὔγασμα, ἰδιάζων αὐτίκα μάλα ἔσται μοι τὸ προσφώνημα. Οὐκέτι γάρ σε τὸ τοῦ Θεοῦ μέγα ἔργον ἐν παρέργῳ λόγου θήσομαι.

15. Sed quid mihi ad istud Alexii nomen aures patefacis, fili purpuræ, arrectam præbens aurem ad hanc regiam vocem, et noto gaudens cognomine? Sed gaude et de re et de nomine isto et ad avi similitudinem temetipsum erige, uno verbo, imaginem patris regii virtutum in te ingenera. Gratus ille Alexius magnus, et invidia dignus. Gratiarum plenus, valde venerandus avus et talis cui æmulentur, ut regum celeberrimo, qui volunt informari secundum dignitatis regiæ perfectionem. Pater vero summa suavitas, seu potius ipsa gratia. Sed quare ad antiqua refugio, dum hic adest novissimum bonum valde eximium et potentissimum, paternis, quasi speciosis hæreditatibus, florens virtutibus, quibus abundat familia? Verum ad te, o splendor purpuræ, proprie spectat mea oratio. Non enim te, Dei magnum opus, secundo sermonis ponam loco.

ις'. Ἐγὼ δὲ, ὅπερ ἔλεγον, οὐκ ἂν τοῖς ἐξ Ἰσμαὴλ ἐκεῖνα εἰς ἀκοὴν ὠτίου ἀγάγοιμι, εὐλαβούμενος, μὴ καὶ τὰς ὀφρῦς ἐπ' ἐκείνοις μετεωρίσω αὐτοῖς. Ἀναμνήσω δὲ, ὅπως ὁ παρ' αὐτοῖς μέγα φέρων ὄνομα τὸ σουλτανικὸν (δότε γάρ μοι τὴν ἐγχώριον τοῖς ἀκροωμένοις φωνὴν) εἰς ἡμᾶς καὶ αὐτὸς διέβη, καὶ εἶδεν αὐτὸν ἡ Κωνσταντίνου πρέσβυν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καταλλαγὰς ἐκ τοῦ τῆς οἰκουμένης δεσπότου ποτνιώμενον, καὶ τὸ καλὸν αὐτὸν ἑαυτῷ ἐπισπεύδοντα ἐκ τῆς τοῦ αὐτοκράτορος γαληνότητος, καὶ οὐ δι' ἑτέρου καταπραττόμενον. Καὶ τί γὰρ ἕδει ἄνδρα

16. Ego vero, sicut jam dixi, ista non proferam ad aures Ismaelitarum ut non de se ipsis supercilium erigant. In memoriam autem revocabo quomodo apud nos magnum ferens nomen sultan (date enim mihi vocem audientibus accommodatam) ad nos ipse quoque transivit, et vidit eum Constantini civitas pro se legatione fungentem, pactumque a domino terræ humiliter deprecantem, et sui ipsius felicitatem ab imperatoris serenitate exoptantem, nec per alium eam exquirentem. Utquid enim vir sapiens regiam suavitatem alienis labiis gustaret?

Quibus ad mentem illorum revocatis, ego confundam barbaros humiliata eorum superbia, cum ita illustres agis triumphos, o imperator, adversus illos, virosque bellorum amicissimos tui solius metu coerces qui in plateis gloriabantur, et quod nemo usque ad præsentem generationem in maximis bellis fecerat, tu facilius patrasti et, ut ita dicam, sine labore.

17. Facilius dixi et sine labore, universitatis rerum oblitus. Primum laborasti; sæpe bellasti; pro nobis dimicasti; onustæ fuerunt armis manus. Pro nobis fuisti saucius; hostes sauciasti ita ut eos numerari nequaquam sit possibile. Vidit te sudorum flumen in ipso jucundius ablutum, quam Cydnus mersum in ipso Alexandrum. Ex adverso coruentes in servitutem redegisti; nullus hostis, nullus bellator quem tu non subjeceris. Propterea omnes coram te etiam ante congressum procidunt; (ut quid enim dimicent, cum nihil illos nisi interitus maneat?) et se tuæ subdunt dominationi, seque triumphali tuo currui alligant. Et propter quid aliud tot clari principes per omnem terram dispersi ad nos pergunt continuo, et nobiscum vivere satagunt, quorum non est labium unum, unaque lingua, sed prudenti concordia meditantes et inter se deliberantes probeque scientes, quem dominum post Deum unum solumque sibi eligent, ita semetipsos illustribus triumphis præbentes divinæque tuæ super omnes victoriæ testimonium exhibentes.

18. Absit ut illum Neeman hic taceam qui alibi claros mihi suppeditavit sermones, qui etsi procul distaret quasi proximus oculos meos astrinxit, vir non staturæ quam natura viris impertit, sed in magnitudinem elatus et aspectu conspicuus, prius quidem ad animum virilem exercitus, et obluctationis non ignarus et ad certamen exsultans, mox autem de bono tum metu tum vulneribus eductus, et nunc ipse quoque ad triumphum concurrens. Prius servus fugitivus, dominique ex conspectu abditus nunc mallet malum omne perpeti quam visu illius orbari. Equidem currit ut principem videat, quasi a tenebris ad solem, et benigne suscipitur, intratque gaudium domini sui. Cui prius non fas erat terram patriam conculcare, nunc vadit per reginam urbium gaudens eo quod desiderata imperatoris facie fruatur, suæque servitutis non alium, sed semetipsum vere sponsorem testis exhibet. Percurrit oculis varia illa ornamenta quæ præclara tua exprimunt facinora, quæ pictorum manus ad memoriam elaboraverunt, tum aliorum gesta, tum semetipsum gentem in qua degebat ad incrementum stimulantem, hic armatum et equitem, alibi ensem manu stringentem, sæpius exercitum loco manifesto disponentem copiasque constituentem, et denique devictum asperamque planitiem fuga conculcantem,

A νουνεχῆ βασιλικῆς γλυκύτητος ἀλλοτρίοις χείλεσι γεύεσθαι; Ταῦτα εἰς μνήμην ἐκείνοις ἀνακινήσας ἐγὼ καταιδέσω τοὺς βαρβάρους, καταβαλὼν τὴν ὀφρὺν αὐτοῖς, εἰ οὕτω λαμπροὺς ἄγεις θριάμβους, ὦ βασιλεῦ, κατ' αὐτῶν, καὶ τοὺς ἦν ὅτε πολεμιωτάτους φόβῳ καὶ μόνῳ προάγεις ἐπ' ἀγορᾶς καθ' ἑαυτῶν πομπεύοντας· καὶ ὃ μηδείς πω μέχρι καὶ γενεᾶς ταύτης πολέμοις μεγίστοις κατεπράξατο, αὐτὸς ῥᾳδίως οὕτω κατορθοῖς καὶ ὡς εἰπεῖν ἀπονώτατα.

ιζ'. Ἀλλὰ τὸ δήποτε τοῦτο τὸ μέρος ῥᾴδιον λέγω καὶ ἄπονον, τῆς τῶν πραγμάτων ὁλότητος ἐκλαθόμενος. Ἐπόνησας τὰ πρῶτα. Ἐξεστρατεύσω συχνά. Ἤθλησας δι' ἡμᾶς. Ἐτρίβησάν σου τοῖς ὅπλοις αἱ χεῖρες. Ἐτραυματίσθης ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐτραυμάτισας τοὺς ἐχθροὺς, ὅσα οὐδὲ εἰς ἀριθμὸν πεσεῖν δυνατόν. B Εἶδέ σε τῶν ἱδρώτων ποταμὸς ἀποδυόμενον εἰς αὐτὸν ἡδύτερον ἢπερ ὁ Κύδνος κολυμβῶντα δι' αὐτοῦ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐδουλώσω τοὺς ἀντιπίπτοντας. Παρεστῶσα πάντα ἐχθρὸν, πάντα πολέμιον. Καὶ διὰ ταῦτα πάντες καὶ πρὸ πείρας προσπίπτονταί σοι, (τί γὰρ ἂν καὶ μάχοιντο, ἔνθα μὴ οὐκ ἔστιν ἐκείνους πεσεῖν;) καὶ τῆς δεσποτείας σου γίνονται, καὶ θριαμβεύουσιν ἑαυτούς. Ἢ τί ποτε ἄλλο παθόντες οἱ πανταχοῦ γῆς διεσπαρμένοι περίκλυτοι ἀρχηγοὶ ἀεὶ στέλλονται παρ' ἡμᾶς, καὶ τὰς ἑαυτῶν διασπορὰς ἐνταῦθα συνάγουσι, χεῖλος μὲν ὄντες οὐκ ἓν, οὐδὲ γλῶσσα μία, συμπνοίᾳ δὲ νοερᾷ ταυτὸν ἐννοοῦντες καὶ φρονοῦντες ἀλλήλοις, καὶ εἰδότες, τίνα δεσπότην μετὰ Θεὸν ἕνα καὶ μόνον ἐπιγράψονται, καὶ οὕτω λαμπροῖς θριάμβοις ἑαυτοὺς διδόντες, καὶ C τὴν κατὰ πάντων καὶ ἔνθεον νίκην σοι ἐπιμαρτυρόμενοι;

ιη'. Οὐκ ἂν οὐδὲ τὸν Νεεμὰν ἐνταῦθα σιγήσομαι, ὃς ἄλλοτε μὲν λόγους μοι ἐχορήγει λαμπροὺς, ἄπτος ὤν, οὐ πρὸ μακροῦ δὲ καὶ τὴν θέαν μοι πρὸς θάμβος ἐφείλκετο· ἀνὴρ οὐ τῶν πήχεων, ἃς ἡ φύσις τοῖς ἀνδράσι μετρεῖ, ἀλλ' ἐξηρμένος εἰς μέγα, καὶ τὴν θέαν περίβλεπτος· τὰ μὲν πρὸ τούτου μελετήσας ἀνδρίζεσθαι, καὶ μαθὼν ἀνθίστασθαι, καὶ ἀνασκιρτήσας εἰς πόλεμον· ταχὺ δὲ μεταδιδαχθεὶς τὸ καλὸν, τὰ μὲν φόβος, τὰ δὲ πλείω τραύμασι, καὶ νῦν καὶ αὐτὸς εἰς θρίαμβον συντελῶν. Καὶ ὁ πρὶν φυγὰς δοῦλος, καὶ τὸν δεσπότην κρυπτόμενος, νῦν ἕλοιτο ἂν παθεῖν ἅπαν δεινὸν, ἢ τῆς θέας τούτου στέρεσθαι. Ἀμέλει καὶ τρέχει τὸν βασιλέα θεᾶσθαι, ὡς ἂν καί τις ἐκ σκότους εἰς ἥλιον, καὶ προσλαμβάνεται μετὰ πραΰτητος, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Καὶ ὁ πρὶν μηδὲ συνήθη γῆν πατεῖν ἐν ἀσφαλεῖ συγχωρούμενος ἄρτι προσβαίνει τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, χαίρων, ἐφ' οἷς τῆς ποθουμένης βασιλικῆς ὄψεως γίνεται, καὶ τῆς αὐτοῦ δουλείας οὐκ ἀφ' ἑστίας ἑτέρας, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἐχέγγυος αὐτῆς μάρτυς παρίσταται. Περιέρχεται τῇ θέᾳ καὶ ποικίλματα ἐκεῖνα, ὅσα τὰς σὰς ἀριστείας ἐνδάλλουσιν, ὅσα ζωγράφων χεῖρες εἰς μνήμην δαιδάλλουσι, τά τε ἄλλα, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν, ὅτε μὲν ἐρεθίζοντα τὸ περὶ αὐτὸν ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν, ἄλλοθι δὲ ὁπλίτην, ἱππότην, ἑτέρωθι δὲ τὴν χεῖρα ξίφους ἅψασθαι πλησιάζοντα, πολλα-

χοῦ δὲ καὶ στρατὸν ἐξ ἀμφανοῦς τάττοντα, καὶ λόχους καθίζοντα, καὶ τέλεσει νικώμενον, καὶ φυγῆς ἐμπιπλῶντα τήν τε πεδιάδα, καὶ ὅση ἀπόκροτός, καὶ ἐπὶ πᾶσι δουλούμενον. Καὶ ταῦτα γεγραμμένα θεώμενος ἐπινεύει πᾶσι, καὶ ὁμολογεῖ τῇ πανηγύρει τῆς ὄψεως. Ἔν ἐκείνῳ τοῦ ζωγράφου μέμφεται, ὅτι μὴ πανταχοῦ δοῦλον αὐτὸν ἐπικαλεῖ τοῖς τῶν τροπαίων τμήμασι, μηδὲ τῇ τοῦ Νεεμὰν προστήσει δι' ὅλου καὶ ὁ δοῦλος ὄνομα ἐπιγέγραπται. Ὦ ἀνδρίας βασιλικῆς, δι' ἧς ἔθνος καὶ τοῦτο μέγα καὶ ἐθνάρχης ἐκεῖνος λαμπρὸς εἰς τόσον τεταπείνωται, καὶ εἰς δουλείαν πεπάτακται. Ὦ πραότητος αὖθις, δι' ἧς οὔτε τὰ πάλαι πτώματα ὑφορῶνται οἱ βάρβαροι, οὔτε τὰ τραύματα, ποσὶ δὲ ὅλοις εἰς τὸν γαληνότατον δεσπότην τρέχουσι. Μάλιστα μενοῦν ὦ ἐλέους καὶ εὐεργεσιῶν, ἃς ἀντισταθμώμενοι τοῖς παθήμασι γίνονται τοῦ καλλίονος, καὶ βίου κινδυνώδους προτίθενται τὸ ἀκίνδυνον εὔγνωμον, καὶ κρίνουσιν εἰς ὀρθὸν, κρεῖττον εἶναι δεσπότου χερσὶ καταψᾶσθαι, ἢπερ μάστιξιν ἐπιτρίβεσθαι, ὅσῳ καὶ τὸ τῆς εὐεργεσίας καλὸν τῶν ἐκ πληγῆς δυσχερῶν παρώτερον.

A eumque post omnia in servitutem redactum. Quæ depicta intuitus omnibus annuit, totamque approbat effigiem. Illud vero unum pictoris vituperat, quia eum servum nullibi in omnibus tropæorum partibus nominat, minimeque in orationibus Neeman servi nomen inscribitur. O regalis animus per quem magna gens illa ejusque celebris princeps ita deprimuntur et in servitutem addicuntur! O regalis benignitas per quam nec veteres suas clades respiciunt barbari, nec vulnera, sed citato cursu ad dominum benignum approperant! Sed præsertim, o misericordia et beneficentia quibus ærumnas compensantes meliori sorte potiuntur vitæque discriminibus refertæ securam præferunt concordiam, et merito judicant melius esse domini manus tangere quam flagellis conteri, ita ut B beneficentiæ bonum longe superet malum exilii.

ιθ'. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις σύμφυλα μυρία μὲν τῷ πλήθει τῷ τε μεγαλείῳ ἐξηρμένα εἰς μέγιστον καὶ αὐτὸς μὲν ἀνακράζομαι, (πῶς γὰρ οὔ;) ὁ μὴ λάλος ἐν τοῖς τοιούτοις εἶναι μὴ εἰδὼς, καὶ ὅσοι δὲ τοῦ περὶ ἐμὲ λάχους γίνονται. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτοὶ μὴ οὐ συλλαλεῖν ἡμῖν ἀνέξονται, οὐ διὰ μόνον τὸ ἐξ ἡμῶν σύνθημα, Πνεύματος δὲ θείου καὶ μάλιστα συνεπηχοῦντος καὶ τὴν φωνὴν ἀναβάλλοντος εἰς ἐμμέλειαν. Ἔπρεπε δὲ ὄντως ἐνεργείας τῆς ἐκεῖθεν πεπλῆσθαι ξύμπαντας, καὶ γλώσσας διανεμῆσθαι πῦρ λόγου πνεούσας· ὡς ἂν, ὥσπερ τῶν σῶν κατορθωμάτων ἡ οἰκουμένη πεπλήρωται, οὕτω καὶ τῶν κηρυττόντων τὰ σὰ, καὶ οὐδὲν ἧττον ἢπερ τὰ τρόπαια, φθάνοι πανταχοῦ γῆς καὶ τὰ τῶν τροπαίων διακηρυκεύματα, καὶ ἡ σύμπασα γῆ τῆς σῆς πληροῖτο καθάπεο συνέσεως, οὕτω καὶ τῆς αἰνέσεως.

19. Ista et istis consentanea sexcenta tam multitudine quam magnitudine ad summum elata ego quidem recanto, (nam quomodo non recantem?) mutus in istis esse nesciens, et quotquot sorte mea potiuntur. Equidem ipsi quoque mecum non loqui non poterunt non tantum propter mandatum nostrum, sed in primis divino Spiritu consonante necnon in concordiam vocem accommodante. Decebat enim vires ex illa virtute repleri universas, et linguas illo sermonis igne æstuare, ita ut, haud secus ac tuis egregiis terra gestis referta C est, sic tua prædicantibus repleatur, et non minus quam tropæa, per omnem orbem exeant tropæorum præconia, universaque tellus repleatur sicut tua cognitione, ita et laude.

κ'. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἀμφὶ τούτοισιν εὖ σχήσει, καὶ ὡς ὁ λόγος διετυπώσατο. Ἐγὼ δὲ, ὅτι μεμέτρηται ὁ καιρὸς εἰς στενὸν καὶ συντέτμηται, σπουδῆς ἑτέρας θέλω γενέσθαι, εἴ πως βραχύ τι χρόνου ἐπιμετρηθὲν ἐνδιψιλευθείη μοι. Καὶ ὅτι ἐφέλκεταί μοι τὸ ἀκροατήριον ὁ Ἰορδάνης εἰς ἑαυτὸν, καὶ οἷον παρασύρων ἐφέλκει, καὶ πάντες ἐκείνου γίνονται, μηχανῶμαί τι σεμνὸν, δι' οὗ ἐπ' ὀλίγον κατάσχω D τὸν σύλλογον. Ἀντισταθμῶμαι τοίνυν τῷ καλῷ ἐκείνῳ καὶ βασιλικῷ ὕδατι καλὸν ἕτερον ὅμοιον, καὶ τούτῳ δεξιώσομαι τὴν πανήγυριν. Οἱ δὲ ἀκροαταὶ, οὕτω μεγάλῳ καὶ τούτῳ περιτυχόντες πράγματι, καὶ κερδαλέα συμφρονήσαντες, καὶ μαθόντες, ὡς διπλασιάζεται αὐτοῖς τὸ καλὸν, ἀναμενοῦσιν τέως· εἶτα δὴ καὶ τοῦ λοιποῦ γένωνται ἀγαθοῦ.

20. Sed ista me felicem diutius retinebunt quam proponebatur oratio. Ego vero, quia mihi tempus breve mensuratum fuit et exiguum, alias studere volo, si forte angustum temporis spatium mihi admensum tributumque fuerit. Et quia mihi audientes ad se attrahit Jordanis et quasi seducens astringit, omnesque ad eum currunt, moliar quid augustum, quo aliquandiu cœtum contineam. Opponamus ergo speciosæ illi regiæque undæ speciosam aliam aquam similem, et ita concilium occupemus. Auditores vero sic magno assistentes negotio et utiliter opinati discentesque sibi duplicari bonum, tamdiu permanebunt; post hæc reliquo bono potiantur.

κα'. Προβάλλομαι τοίνυν ὑμῖν, ὦ παρόντες ἀκούοντες, μύρον βασιλικὸν τίμιον, καὶ ἀξιῶ, τούτου μετασχηκότας, εἶτα δὴ καὶ τοῦ Ἰορδάνου γενήσεσθαι. Ἱερὰ καὶ ἄμφω ταῦτα, πολλοῦ τιμώμενα, εἰς ἁγιασμὸν συντελοῦντα, τό τοῦ Ἰορδάνου τε ῥεῖθρον, καὶ τὸ μύρον τῆς νῦν δεξιώσεως. Οὐδὲ ἀποκλύσεται τὸ δεύτερον τῷ προτέρῳ, ὅτι μηδὲ τῆς ἐπιπολῆς

21. Præmitto ergo vobis, o auditores hic præsentes, unguentum regale pretiosum, et judico hujus participes postea Jordane esse fruituros. Sancta ambo ista, et magni pendenda, in sanctificationem conspirantia, tum Jordanis fluvius, tum unguentum præsentis acceptionis. Priori posterius non debitur, quia non exteriora tantum

tangit, sed et in animam penetrat. Ego vero jure censeo me aliquid hujus unguenti feliciter habere, necnon a domo bonum mihi adesse, quoniam mihi ante manus magnum unguenti alabastrum. O nos beatos, sapientissimi auditores, nam myroblytam excogitastis quem Deus optime compositum in odorem suavitatis largitus est; omnibus appetibile, et (prout ait quidam) omnino amabile nomen quod ipse singulariter diligo, veneratus quidem manus illas victoris imperatoris, cui super omnia bona ornatus eximius, scilicet populus factus est opus victoriæ; veneratus autem eum qui istam imperatori victoriam suppeditavit, ipsam ferens in suiipsius nomine quod potest actu perficere, quod mente concipiens quilibet sanctificatur, in ore ferens melle repletur, vel solummodo pronuntians magnam protulit victoriam. Ex victoribus quidam exercituum duces cognomen acceperunt, hoc quidem magnam suguratur victoriam, illo bona significatur exercitus præfectio; magnum autem Nicolaum inani nomine vocandum esse, certe nemo est qui dicat.

22. Da ergo mihi, divinissime imperator, cujus aromatum phialæ, genæ scilicet nardi spiritus, unguentis adungi cœtus hujus antistitem, unguentis, inquam, non quidem guttatim stillantibus qualia Arabum viri in istis solertes ex calamis colligunt, sed tuis, vel quasi dicerem, divinis unguentis quibus tuis unctus tua adire dignus fiam, quando consecratus tuum suscitabo eximium, vereque fidele, cœleste et pretiosissimum unguentum, quo jam moto, si oportet me isti unguento immiscere quid exiernæ suavitatis, *in terram et cœlum diffundetur odor*; in cœlum quidem per altas in theologia notiones donaque inde emissa a Deo a quo omne donum perfectum; terram vero, quoniam ad nos perferetur et in omnes terræ diffundetur fines. Omnis enim anima tum ea quæ Græcis ministrat linguis quam barbarorum Dei non ignarorum, percepit hanc tuam suavitatem quam promiserunt scripturarum prata, quam egregia imperatoris natura collegit, et spiritus pondere æstimavit adjuvante magno patrefamilias optimoque horum rectore Deo, sapiens vero temperavit opifex, quo simul perfecta sunt omnia, et patris flamma in unam conjunxit temperiem, et in divinam comuiscuit suavitatem, quæ multiformis vereque multis composita unum est in theologia (illo sapientiæ flore), unum in contemplatione divinorum, unum in eis quæ naturam moresque spectant, unum, quid multa? in eis quæ de Deo fas est scrutari; quæ adhuc firmiter animæ inscripta non talis est ut deleatur aut lituram patiatur, neque potest diffluere, nec in pertusum Danaidum dolium delabi, verum in corde imprimitur ad instar tabularum Deo inscriptarum; quæ a terra quidem ad humanæ naturæ constitutionem accommodatur, cœlitus autem Dei digito disponitur inscripta, ita ut propterea anima tua

μόνης γίνεται, ἀλλὰ καὶ εἰς ψυχὴν παραδύεται. Δοκῶ δέ μοι καὶ πάνυ τι προσηκόντως ἔχειν μύρου καὶ αὐτὸς δεξιώσεσι, καὶ ἀφ' ἑστίας εἶναί μοι τὸ καλὸν, ὅτι μοι καὶ πρὸ χειρῶν ἦδη τὸ μέγα τοῦ μύρου ἀλάβαστρον. Καὶ εὖ γε ἡμῖν, σοφώτατον ἀκροατήριον, ὅτι τὸν μυροβλύτην ἐνενοήσασθε, ὃν Θεὸς τοῖς πένησιν εἰς ὀσμὴν καταρτίσας εὐωδίας ἐδαψιλεύσατο· τὸ πᾶσι ποθεινὸν καὶ (καθά τις ἔφη) παμφίλητον ὄνομα, ὃ καὶ αὐτὸς ὑπερβαλλόντως φιλῶ, σεβαζόμενος μὲν τὰς χεῖρας ταύτας νικητοῦ βασιλέως, ὕφαρ ἐφ' ἅπασιν ἀγαθοῖς κόσμος ἅπας, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, λαὸς νίκης ἔργον γίνεται· σεβόμενος δὲ καὶ τὴν ταμίαν τῆς νίκης ταύτης τῷ βασιλεῖ, καὶ ταύτην ἐν ἑαυτῷ πρός τε ὄνομα φέροντα, καὶ διανέμειν εἰς πρᾶγμα δυνάμενον, ὃ καὶ εἰς νοῦν λαβών τις ἡγίασται, καὶ διὰ στόματος ἐνεγκών, μέλιτος πέπλησται, καὶ μόνον μὲν ἐκφωνήσας νίκην μεγάλην προήνεγκεν. Ἐνίκων μέν τινες, καὶ ἡγησίστρατοι ἀναφωνηθέντες, ὁ μὲν οἰωνὸς ἐτίθη νίκης μεγάλης, ὁ δὲ ἀγαθὴν ἐσήμανεν ἡγεμονίαν στρατοῦ· ὁ δὲ μέγας Νικόλαος εἰς ἀσύμβολον ὄνομα λαληθήσεται, οὐκ ἂν εἴποι τις.

κβ'. Δὸς δή μοι, θειότατε βασιλεῦ, οὗ φιάλαι ἀρωμάτων, αἱ σιαγόνες δηλαδὴ τῶν τοῦ πνεύματος, μύροις δεξιώσασθαι τὸν κορυφαῖον τῆσδε τῆς πανηγύρεως· καὶ τούτοις οὔτε στακτοῖς, οὔτε ὁποῖα ἐξ Ἀράβων καρφολογεῖται τοῖς περὶ ταῦτα δεινοῖς, ἀλλὰ τοῖς σοῖς, εἰπεῖν δὲ ἴσον τοῖς ἐκ Θεοῦ, ἵνα ἐκ τῶν σῶν τὰ σὰ προσάγων δικαιοίμην, ὡς τὸ καλὸν ὁσιούμενος ἀνακινήσω σου τὸ ὄντως πιστικὸν μύρον, τὸ οὐράνιον, τὸ πολυτίμητον· οὗ κινουμένου, εἰ χρή με τῷ μύρῳ τούτῳ συνεισαγαγεῖν τι καὶ τῆς ἔξω μυρεψικῆς, *ἐς γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἵκετ' ἀὐτμή*· οὐρανὸν δὲ, διά τε τὸ ἐν θεολογίᾳ ὕψος καὶ τὸ θεόπεμπτον ἐκεῖθεν, ὅθεν καὶ πᾶν δώρημα τέλειον· γῆν διὰ τὸ εἰς ἡμᾶς διαπέμπεσθαι, καὶ περὶ τὰ τῆς γῆς διαδίδοσθαι πέρατα. Πᾶσα γὰρ ψυχὴ, ὅση τε διακονεῖται γλώσσαις Ἑλληνικαῖς, καὶ ὅση βαρβάρου Θεοῦ ἐπιγνώμιον βάρβαρος, ἤσθετό σου τῆς εὐωδίας ταύτης, ἣν λειμῶνες μὲν γραφῶν προεβάλλοντο, φύσις βασιλικὴ ἀκροφυὴς συνελέξατο, καὶ σταθμῷ πνεύματος διευκρίνησεν ὑπὸ τῷ μεγάλῳ οἰκοδεσπότῃ καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστημονάρχῃ Θεῷ· ἐργαστήριον δὲ νοερὸν πάνθ' ὁμοῦ ἄγαθὸν συνεκέρασε, καὶ πατρὸς ζέσις εἰς ἓν κρᾶμα συνέτηξε, καὶ πρὸς εὐωδίαν θείου συνέπεψε· καὶ ταύτην πολυειδῆ καὶ ἀληθῶς πολυσύνθετον, ἔν τε θεολογίᾳ (τῷ τῆς σοφίας ἄνθει), ἔν τε τῇ τῶν θείων θεωρίᾳ, ἔν τε τοῖς περὶ φύσιν καὶ ἦθος, καὶ ὅλως τοῖς περὶ γνῶσιν τῶν θείων, καὶ ὅσα κατ' ἄνθρωπον· καὶ ταύτην ἐγγεγραμμένην εἰς ἀσφαλὲς τῇ ψυχῇ, καὶ οἷαν μὴ ἂν ἀπογραφῆναί ποτε καὶ παθεῖν οἷον ἀπάλειψιν· οὐδὲ εἰσρυῆναι μὲν ταχὺ, ἀπορρυῆναι δὲ λαθοῦσαν αὖθις εἰς πίθον Δαναΐδων ἀντλούμενον, ἀλλ' ἐντυπωθῆναι τῇ καρδίᾳ εἰς πλάκα θεόγλυφον· ἐκ γῆς μὲν διηρτισμένην τῇ κατ' ἄνθρωπον πλάσει τῆς φύσεως, δακτύλῳ δὲ Θεοῦ κατηρτισμένην εἰς μνήμης ἐντύπωσιν· ὡς εἶναί σοι διὰ ταῦτα τὴν ψυχὴν καὶ κιβωτὸν θεοκρότητον, οὐ μόνον διά τε τὸ μάννα, τὸν γλυκὺν τροφία πάσης

σαρκὸς Θεὸν, τὸν ἐμπεριπατοῦντα καὶ ἐνοικοῦντά A
σοι διά τε τὸ μάννα, στάμνον τὴν τιμίαν, ἣν χρυσὸς ἀκίβδηλος συνεκρότησε, τὴν ἐν σοὶ γνῶσιν περί τε Θεοῦ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν θείων καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς· τὴν ἀκίβδηλον, τὴν στίλβουσαν, τὴν ἡλιῶσαν, τὴν κεκαθαρισμένην ἑπταπλασίως τοῖς θείοις ἑπταρίθμοις χαρίσμασιν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς θεοτυπώτους πλάκας, ἃς καὶ αὐτὰς ἔνδον ἡ σὴ κιβωτὸς ἐμπεριέληφε, γνῶσιν οὖσας καὶ αὐτὰς τῶν ὅσα μετὰ Θεὸν, ὁποῖα δή τινα τὰ περὶ ἡμᾶς, καὶ οἷς ἡ τῶν περιγείων κλῆσις ἀποκεκλήρωται. Ἃ καὶ αὐτὸς δάκτυλος Θεοῦ τυπώσας εἰς ἀκριβὲς καὶ εὐδιάρθρωτόν σοι ἐναπέθετο, εὖ μάλα διευκρινοῦντι καὶ τὰς τούτων φύσεις καὶ εἰς νοῦν αὐτὸν ἀληθείας ἐν ἅπασι βάπτοντι, καὶ τὴν θαυμασιότητα τῶν τοῦ Θεοῦ ἔργων οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ τὸν Δαβὶδ σφόδρα γινώσκοντι· ὅθεν αἱ πλάκες αὗται, ὡς μὲν περὶ φύσιν οὖσαι, καὶ μετὰ τὴν ἀνωτάτω θεολογίαν τεταγμέναι, καὶ ὑπόδασιν ἔχουσαι, καὶ πρὸς τὰ κάτω νεύουσαι, γῆινης οἷον διαφαίνονται πλάσεως· τῷ δέ γε ἀδιαπτώτῳ τῆς γνώσεως καὶ τῷ θείῳ τῆς θεωρίας Θεοῦ δακτύλῳ καταγράφεσθαι θεωροῦνται. B

κγ'. Οὕτως ἐγὼ τὸ ἐν σοὶ μάννα κατανοῶ, οὕτω τὴν στάμνον, οὕτω τὸ ἔμπλοκον σέμνωμα· καί σε διὰ ταῦτα εἰς κιβωτὸν διαθήκης θείας, τῷ λόγῳ σκευάμενος, τίθεμαι. Καὶ ἵνα τὸ πᾶν περιγράψαιμι νόημα ἐν στενῷ, καὶ εἰς βραχὺ σφίγμα καταλύσω ταύτην τὴν κιβωτόν· μαννοφορεῖ τὸν Θεὸν, καὶ ὅσα θειότατα, ἐν γνώσει λαμπρᾷ καὶ στεγανωτάτῃ, καὶ οἷαν ὑποβάλλει νοεῖν ὁ χρυσὸς, δι' οὗ φύσιν Θεοῦ πολλαχοῦ ἡμῖν ἐνοπτρίζει τὰ ἱεροπαράδοτα λόγια. Φέρει καὶ πλάκας τὴν λοιπὴν ἔνθεον γνῶσιν ἁπάντων τῶν ἐγκοσμίων καὶ περὶ ἡμᾶς· καὶ ταύτην οὐκ ἐν γραφῇ εὐεξαλείπτῳ καὶ ἐπιπολῆς ἐξανθούσῃ, ἀλλ' ἐν στερεᾷ καὶ εἰς βάθος ἐνδυομένῃ πολύ. Οὕτωσὶ τά τε θεῖα, τά τε ἀνθρώπινα ἐμπεριέληφας· τὰ μὲν, ὡς ἐν χρυσοῦ στεγανώματι, τὰ δὲ, ὡς ἐν στερεμνίῳ καὶ μονίμῳ γλύμματι· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, ἄμφω εἰς μνήμην, ἧς οὐκ οἶδε λήθη κατακαυχήσασθαι. C

κδ'. Ἤδη δὲ καὶ ἄλλως ἡ σὴ θεία κιβωτὸς αὕτη, ὁ νοῦς, μάννα στέγει καὶ χρυσὸν καὶ πλάκας· οὐ μόνον τοὺς περὶ τῆς ἀνωτάτω Τριάδος λόγους, ἧς τύπος ὁ τῶν ἀποθέτων κειμηλίων τούτων τριὰς, καὶ τὸ τοῦ μάννα οὐράνιον· ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου καταβάσεως ἐφ' ἡμᾶς, σάρκα προσλαβομένου τὴν ἐκ χοὸς, τὴν καθ' ἡμᾶς, ἔξω τοῦ ἁμαρτίας μολυσμὸν ἐπισύρεσθαι· οὗ σύμβολα ἡ τοῦ μάννα ὑψόθεν κατάβασις, καὶ τὸ ἀῤῥύπαρον τοῦ χρυσοῦ, καὶ τῶν πλακῶν τὸ χοϊκόπλαστον· οὓς δὴ ἑκατέρους λόγους, τούς τε περὶ Θεοῦ τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου, τούς τε περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ ἑνὸς τῆς Τριάδος, τοῦ ἐν ὀστρακίνῳ σκεύει σαρκὸς, ἡμετέρου θησαυροῦ, οὕτω μὲν περιέπεις καὶ φέρεις ταμιευόμενος ἀσφαλῶς ἐν ψυχῇ, ὡς οὐδ' ἂν οὐδεὶς, οὐδὲ πάνυ περὶ τὰς τιμιωτέρας τῶν ὑλῶν ἐπτοημένος, ἐπαγρυπνήσει φυλακῇ θησαυροῦ· οὕτω δὲ D

sit arca Deo exstructa, non tantum propter manna, jucundum nutritorem universæ carnis deum, qui in te per manna ambulans inhabitat, necnon propter pretiosum urceum quem composuit aurum misturæ expers, hoc est, cognitiones tuas tum de Deo, tum de divinis, de quæ eis quæ super nos versantur, cognitiones puras, claras, ardentes, septiformiter septenis charismatibus divinis expurgatas ; sed etiam propter tabulas a Deo inscriptas quas interius arca tua continuit, quæ sunt notitia rerum Deo inferiorum, tam de nostris quam de cæteris terrestrium appellationem sortitis. Quæ ipse Dei digitus perfecte insculpta intimeque conjuncta tibi ingenuit optime judicaturo, horumque naturas in mente omnibus veritatibus ornata infigenti, et mirabilia Dei opera non minus sed secundum David, penitus cognoscenti, unde istæ tabulæ utpote circa naturam versantes et post cœlestem theologiam ordinatæ, paulo submissæ et de terrenis tractantes ad modum terrenæ impressionis apparent, sed propter ullius erroris immunitatem divino Dei contemplationis digito insculpta judicantur.

23. Ita ego in te manna mente concipio, ita urceum, ita augustas tabulas, et te propterea in arcam tabernaculi Dei verbo effingens pono. Utque totam in brevi circumscribam cogitationem, arcam illam in angusto amplexu abscondam ; divinum fert manna seu quælibet divinissima in cognitione clara nulloque penetranda errore, qualem menti proponit aurum quo velut speculo Dei naturam ubique repræsentant sanctissimæ nobis traditæ litteræ. Fert etiam tabulas, id est cæterorum divinam notitiam, omnium terrestrium necnon eorum quæ circa nos versantur ; hæc autem notitia nec facile delenda nec leviter tantum scripta fuit, sed firmiter et admodum alte fuit insculpta. Ita tum divina tum humana mente concepisti, illa quidem velut in auro recondita, ista autem velut firmiter et permanenter insculpta, seu, ut aliter dicam, ambo in memoriam quæ oblivionem nescit indelibiter insta.

24. Jam alias dixi divinam arcam tuam, mentem, manna tegere et aurum et tabulas, non tantum cognitiones circa sublimissimam Trinitatem, cujus figura repositorum horum pretiosorum trinitas mannaque cœleste, sed etiam circa Dei Verbi ad nos descensum, carnem e limo assumentis, carnem nostræ similem, excepto peccato, ut sordes expurgaret ; cujus symbola tum manna cœlitus demissum, tum auri sinceritas, tum terrena tabularum plastice, quam utramque intelligentiam et circa Deum in Trinitate adoratum et circa Dei Verbum unum ex Trinitate, carnem ex lutosa materia factum, thesaurum nostrum, tanto studio colis et portas in anima tuto asservatam, ut nemo, etiam harum ex materiis maxime pretiosarum peritissimus, thesauri custodiæ melius invigilabit ; necnon ita memoriter habes et

si oporteat, sine ullo errore, profers ut nemo facilius proprium nomen proferat. Ideo ita doles magisque tristaris propter insidiantes veritati, ut nullius magis quam tua affligatur anima.

25. Hæc quidem novit unusquisque nostrum, proclamant etiam lapides quos magnum excelsissimæ sapientiæ fert templum, tabulæ sanctæ quibus theologica tua innititur scientia; qui lapides candore fulgent, et inde veritatis ostendunt albedinem, rubroque splendore emicantes sanguinis colorem perspicue exponunt, sicque hostis perversissimi vulnera et ruborem manifestant. In istis lapidibus pura rutilant theologiæ dogmata, necnon dirigitur de incarnatione Verbi doctrina e rubro Virginis sanguine carnem sibi immaculatam contrahentis; quorum illa quidem lapis dilucide splendens, hæc autem subostendit rubor sanguineum nitorem illuminans; ita ut, perinde ac olim purpurei sanguine digiti salutem nostram, ita et digitorum divina impressio, propter coloris similitudinem, clare nostrum præfigurabit salvatorem.

26. Talem ego te arcam conspicio, divinissime imperator, quam ducunt quidem boves, non secundum illam typicam, nec prout cernunt oculi, sed divinissimi boves, animas arantes apostoli, quibus primis jugum quo junguntur distantia, fuit impositum; quam etiam ferunt sacerdotes, illi superius defunctorum patres, quibus imponens mentis tuæ firmitatem hostibus occurrens vertis adversarios nobis, novo Israel, electæ Dei hæreditati, et absolvis rectum fidei tramitem, illosque dignaris appropinquare, et te tangendum eis offers. Indigno enim te non licet tangere sicut typicam olim arcam; nec tamen fas est te velut illam in servitutem redigere neque in extraneam auferre regionem. Verum tu inducis et ad Deum conducis alienos secundum fidem, ducisque distantes in dominium Dei, et Dei ovile ovibus reples quos magnus quidem pastor Deus habebat, nondum autem in ejus ovile intraverant.

27. Pontifex divinissime et sapientissime, tu quoque manus in istam arcam misisti quando tonabat bellum spiritualis discussionis, quando duo exercitus utrinque ordinabantur, et arca fuit allata, et te (ut dignum erat) eam ipse sustinuisti, et recte incedenti astitisti. Et suscitata sunt omnia, sapientiam Deo largiente imperatori super omnes ejus inimicos, prout alicubi canit David, et cecidit adversarius. Tunc etiam cum esses sapientiæ abyssus, ex singulari scientia res Dei simul loquebaris; in primis maximus imperator interpretationis fulgebat gratiis, seu præsertim (ut magis apte dicam) erat quasi os Dei: non tantum dignos fecit ex indignis secundum sacram Scripturam, sed etiam ori loquebatur sapientiam et meditationi cordis intelligentiam.

μνημόνως ἔχεις, καὶ δεῆσαν προάγεις ἀδιαπτώτως ἐπὶ στόματος, ὡς οὐδ' ἄν τις οἰκεῖον ἂν προαγάγοι ῥᾳδίως ὄνομα. Οὕτω δὲ ποθεῖς καὶ ὑπερτονεῖς ἐπιβουλευομένων, ὡς οὐκ ἄν τις οὐδὲ ψυχῆς ὑπερπαθοίη ἂν τῆς ἑαυτοῦ.

κε'. Καὶ ταῦτα οἶδε μὲν καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ἀνακράζουσι δὲ καὶ οἱ λίθοι, οὓς τὸ μέγα τῆς ἀνωτάτω σοφίας φέρει ἀνάκτορον, αἱ ἱεραὶ πλάκες, αἷς τὰ εἰς θεολογήματα ἔγκεινται· οἱ δὴ λίθοι τῷ τε διαλεύκῳ παμφαίνουσι, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἐντεῦθεν διαφαίνουσι πάλλευκον, καὶ κάλλει δὲ λάμποντες ἐρυθρῷ χροιὰν αἵματος παραυγάζονται, καὶ τὸν τραυματίαν ἐντεῦθεν καὶ τὴν αἰσχύνην τοῦ ἀρχεκάκου πολεμήτορος ὑπεμφαίνουσιν. Ἐν τούτοις τοῖς λίθοις καὶ τὸ τῆς θεολογίας καθαρὸν φωσφορεῖται, καὶ τὸ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου ὀρθοτομεῖται, ἐξ ἐρυθρῶν αἱμάτων παρθενικῶν σάρκα ἑαυτῷ πηξαμένου ὑπέραγνον· ὧν τὸ μὲν λίθος στιλβων εἰς φῶς, τὰ δ' ὑποφαίνει ἐρυθρότης ἄνθος αἱματηρὸν παραυγάζουσα· ὡς ἄν, ὥσπερ ποτὲ φοινιχθέντες αἵματι δάκτυλοι σωτηρίαν ἡμῶν, οὕτω καὶ νῦν δακτύλων τύπωσις θεοκίνητος, πρὸς ὁμοιότητα χρώματος βάπτουσα, καλλιγραφήσει τὰ σώζοντα.

κς'. Τοιαύτην ἐγώ σε θεωρῶ κιβωτὸν, θειότατε βασιλεῦ, ἣν φέρουσι μὲν βόες, οὐ κατ' ἐκείνην τὴν τυπικὴν, οὐ πρὸς αἴσθησιν· ἀλλὰ θειότατοι βόες, αἱ τὰς ψυχὰς ἀροῦντες ἀπόστολοι, οἷς πρώτοις ὁ τῶν διεστώτων συνεκτικὸς ἐπετέθη ζυγός. Φέρουσι δὲ καὶ ἱερεῖς οἱ τῶν μακαριστῶν πατέρες ἔξοχοι, οὓς ἐπαναπέμπων τὴν τοῦ σοῦ νοὸς ἐμβρίθειαν, καὶ τοῖς πολεμίοις ἀντεπεξαγόμενος, τρέπεις τοὺς ἀντιμάχους ἡμῖν, τῷ νέῳ Ἰσραὴλ, τῷ ἀπολέκτῳ κλήρῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνύεις ὀρθότατα τὴν ὁδοιπορίαν τῆς πίστεως, καὶ τοὺς τοιούτους καὶ ἐγγίζειν ἀξιοῖς, καὶ ὑπανέχειν σε, καὶ προσάπτεσθαι. Ἀναξίῳ δὲ οὐκ ἔστι προσψαῦσαι σοῦ, καθάπερ οὐδ' ἐκείνης τῆς ἐν τύπῳ κιβωτοῦ, αἰχμαλωτισθῆναι μέντοι κατ' ἐκείνην, καὶ ἀπαχθῆναι εἰς ἀλλοτρίου. Τοῦ παντὸς δὲ εἰσάγεις καὶ συνάγεις πρὸς Θεὸν τὸ τὴν πίστιν ἀλλότριον, καὶ ἄγεις τοὺς ἀφισταμένους εἰς Θεὸν οἰκειότητα, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ αὐλὴν πρόβατων πλήροις, ἅπερ εἶχε μὲν Θεὸς ὁ μέγας ποιμὴν, ἔσω δὲ τῆς ἐκείνου αὐλῆς οὔπω προέκυπτον.

κζ'. Ἀρχιερεῦ θειότατε καὶ σοφώτατε· ἦν ὅτε καὶ σὺ ταύτης συνεφήπτου τῆς κιβωτοῦ, ὁπηνίκα πόλεμος ἐκροτεῖτο πνευματικῆς συζητήσεως, καὶ ἦν ὁ ταττόμενος καὶ ἀντιπαρατατόμενος ἑτέρωθεν, καὶ ἡ κιβωτὸς ἐπεξήγετο, καὶ (καθάπερ ἦν δοκὼ) συνεπελαμβάνου καὶ αὐτὸς, καὶ ὀρθῶς βεβηκὼς συμπαρίστασο. Καὶ κατωρθοῦτο τὸ πᾶν, Θεοῦ σοφίζοντος τὸν αὐτοκράτορα ὑπὲρ τοὺς αὐτοῦ ἐχθροὺς, καθά που ψάλλει Δαβίδ· καὶ τὸ ἀντίμαχον ἔπιπτεν. Ὅτε καὶ σὺ μὲν σοφίας ἄβυσσος ὤν, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο λόγου διὰ τὸ τῆς ἐπιστήμης περιὸν ἐφθέγγου τὰ τοῦ Θεοῦ· οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ὁ μέγιστος βασιλεὺς Ἑρμαϊκαῖς ἐνέλαμπε χάρισι, μάλιστα δὲ (εἰπεῖν οἰκειότατον) ἦν ὡς στόμα Θεοῦ· οὐ μόνον οἷς ἀξίους ἐξῆγεν ἐξ ἀναξίων κατὰ τὸ Γράμμα τὸ μῦρον, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐλάλει σοφίαν τῷ στόματι, καὶ σύνεσιν μελέτῃ τῆς καρδίας.

κη'. Σὺ δὲ, ὦ θειότατε ἀρχιερεῦ, καὶ εἰσέτι νῦν ὑπανέχων οὐ παύῃ ταύτην τὴν κιβωτὸν καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπεξάγων αὐτὴν, οἷς ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς χεῖρας ὁρῶις εἰς Θεὸν, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἀπρόμαχον καθιστᾷς, καὶ κράζειν τοὺς ἀλλοφύλους ποιεῖς· Τίς ἡμᾶς ἐκ τούτου τοῦ φοβεροῦ καὶ ἐνθέου αὐτοκράτορος ῥύσεται; Ὁποίας δή τινας πάλαι καὶ ἡ κιβωτὸς ἐκείνη φωνὰς τοῖς ἑτεροφύλοις ὑπέβαλλεν.

κθ'. Ὦ κιβωτὸς αὕτη, Θεὸν καὶ τὰ θεῖα ἔνδον εἰς μνήμην ἀδιασκέδαστον στέγουσα! Ὦ κοσμοσώτειρα κιβωτὸς, τοὺς τῶν ὄντων λόγους ἐμπεριειλημφυῖα θειότατα, ἵνα τι καὶ τῆς ἑτέρας ἐνταῦθα φαντάσωμαι κιβωτοῦ, δι' ἧς ταύτης ἡμεῖς πολλάκις κλυδασμοῦ ψυχικοῦ διασεσώσμεθα κρείττονες! Ὦ κιβωτὸς, μνήμης ἀποθέτου ταμεῖον ἀνεπιβούλευτον! Τί δὲ ἡ ἱερὰ κιβωτὸς αὕτη; Τὰ μὲν ἐντὸς οὕτω· καὶ πλακῶν ἐμβρίθειαν στέγει τῶν θεοπλάστων, καὶ σταμνοδοχεῖ τὴν χρυσῆν, καὶ μαννοφορεῖ τὸ οὐράνιον. Τὰ δὲ ἐκτὸς οὐκ ἔχει τοῖς ἔνδον ὁμότροπα. Εἴη ἂν τοῦτο καὶ διανοήσασθαι μόνον ἀνδρὸς, οὔτε ἄλλως εἰς τελείαν φύσιν διοικουμένου, βεβλαμμένου δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκοάς. Ἀληθῶς γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἡ τοῦ βασιλικοῦ νοὸς ἀποθήκη τοῖς καρποῖς τοῦ Πνεύματος βέβριθεν, οἷς αὐτὴν οὐράνιος ἐμέστωσε γεωργὸς, καὶ τὸ ταύτης δὲ προσφαινόμενον ἅπαν τηλαυγὲς προφαίνει, καὶ οἷον τάς τε ὄψεις ἐπιστρέφειν τῇ χάριτι, καὶ ἀκοὰς δὲ χαίρειν ἀναπεταννυμένας πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ἀκούσματα.

λ'. Ὅσα μὲν οὖν ἡ φύσις, ἄριστε βασιλεῦ, ἀμφὶ σὲ φιλοτίμως ἠσχόληται, καὶ ὅσον αὐτῆς τὸ περὶ σὲ φιλοτέχνημα, ἔσται μοι καλλιγραφῆσαι καιρὸς ἕτερος. Οὐ γὰρ δήπου τὸ ἀπόδημον βαρβαρώσει τὰ κατ' ἐμὲ, ὡς πάντη ἐπιλιπεῖν τὰ τοῦ λόγου χρώματα, δι' ὧν ἔχοιμι ἂν καταγράψασθαι τὸ κάλλος τῶν ὀφθαλμῶν· τὸ τῆς θέας γαλήνιον· τὸ τοῦ προσώπου καὶ λάμπον καὶ ἡρωϊκόν· τὴν ὅλην εὐρυθμίαν τῆς τοῦ σώματος ἀκροπόλεως, ἣν ὁ ὕψιστος Θεὸς ἐπύργωσεν ἡμῖν εἰς ἀσφάλειαν· τὴν τῶν στέρνων καθαρεὶ καὶ λέοντος εὐρύτητα καὶ στερεμνιότητα· τὴν τῶν χειρῶν εὐτονίαν, ἃς οὐ μόνον ὡς Δαυϊτικὰς νοῶ βραχίονας τεθειμένας εἰς τόξον χαλκοῦν ἐκ Θεοῦ, ὅτε κατ' ἐχθρῶν τεινόμεναι θανάσιμα βάλλουσιν· ἀλλὰ προσεπιθεωρῶ αὐτὰς καὶ ὄργανα ποιούσας, καὶ δακτύλοις ἁρμοττούσας ψαλτήρια εὔλαλα ταῦτα, γλώσσας τῶν ὑπηκόων· οἷς αὐτὸς μὲν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν καμάτους καταρτίζεις τὰς χεῖρας, καὶ ὑπὸ δακτύλῳ Θεοῦ τοὺς σοὺς δακτύλους τεχνικῶς ἐπιμερίζεις ταῖς πράξεσι, καὶ εἰς ἁρμονίαν ἄγεις τὸ πᾶν· αὐτοὶ δὲ μελῳδοῦσι τὰ νικητήρια, τὰ χαριστήρια, καὶ ψαλτήρια γίνονται ἐμμέλειαν ἁρμοττόμενα.

λα'. Τούτων μὲν οὖν, ὅπερ καὶ φθάσας εἶπον, ἕτερός μοι πρὸς καλλιγραφίαν ἀναλητέος καιρὸς, δι' ὧν αἱ ὄψεις ἕλκονται τοῖς εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάμνημα ἐντρανίζουσιν, ἃ δὴ καὶ τοὺς ἐνωτιζομένους ἐπισπῶνται καὶ ἀναρτῶσιν οἷον τῆς ἀκοῆς. Ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθά μοι λαλητέον μακρὰ, ἔνθα τὸ ἀκροατήριον τοὺς λόγους ἁρπάζουσι, καὶ τοῦτό γε ἀδικοῦσι πανηγυρίζοντα ῥήτορα, εὖ μὲν ἄλλως ποιοῦντες, ὅτι τῷ εὐμουσίας ἀδρῷ καὶ πολυφθόγγῳ τὸν τῆς ἡμετέρας ὀλίγης ὑπερφωνοῦσι λεπτότατον δόνακα, ἀδικοῦντες δὲ ὅμως, ὅτι καὶ εἰς τὸ παντελὲς ἡμᾶς ἀποκρύπτουσιν.

28. Tu vero, o divinissime pontifex, nunquam cessas istam sustinere arcam et adversus hostes eam adducere, manus pro ipsa ad Deum erigens, necnon inimicis insuperabilem opponis et vociferari alienos facis : « Quis nos ab isto tremendo quem Deus adjuvat imperatore eruet? » Tales quondam arca illa clamores alienis gentibus objecit.

29. O arca illa Deum divinaque in memoriam indelebilem recondens! O arca mundi servatrix, rerum sermones divinitus continens, ut quid etiam de altera arca hic ostendam per quam sæpius spirituali diluvio intacti evasimus! O arca tuta repositi pignoris theca! Quid autem ipsa arca sancta? Interius contenta hæc sunt : tabularum a Deo scriptarum sanctitatem retegit, vas aureum, mannaque cœleste. Exteriora autem non habent internis similia. Illud homini vix datur excogitare qui a perfecta natura alienus, nec sanis auribus gaudet. Nam vere illa mentis regiæ arca Spiritus fructibus referta est, quibus eam cœlestis replevit agricola, et ipsius totum splendorem manifestum ostendit, ita ut gratia sua oculos ad se convertat, et aures gaudeant ad verba hinc prolata attentæ.

30. Quantum ergo natura, optime imperator, circa te munifice laboravit, quantum ejus in te dilectionis opus, erit mihi alio tempore grata enarrandi occasio. Nunquam enim distantia me ita barbarum efficiet ut omnino deseram eloquentiæ colores quibus depingam oculorum pulchritudinem, faciei placiditatem, vultus splendorem et heroicam gravitatem; totam turris corporis quam altissimus nobis Deus ad robur ædificavit, eximiam constitutionem, pectoris ad instar leonis latitudinem et dignitatem; manuum concinentiam quas non tantum velut Davidis cogito brachia a Deo in arcum æreum parata quando contra inimicos extenta mortem emittunt, sed etiam illas mente concipio organa pulsantes et digitis aptantes psalteria bene sonantia, linguas subditorum, quibus tu ipse manus ad labores pro nobis aggredi endos accommodas, et sub digito Dei digitos tuos operibus callide dispartiris et numerose agis omnia; ipsi vero modulantur victoriarum carmina, gratiarum actiones, et psalteria fiunt melodiæ concinentia.

31. Horum igitur, ut prius dixi, altera mihi erit ad depingendum exoptabilis occasio, quæ oculos quidem ad lucidam imperatoris memoriam trahunt, aures autem percipientium voluptarie pellectas detinent. Nunc vero mihi non diutius disserendum qui auditores rapiunt sermones simulque laudantem offendunt oratorem, recte quidem facientes quia concentus concordia et consonantia tenuissimum carminis nostri calamum superant; simul autem offendunt quia nos prorsus obscurant.

32. Sed ego vim adhibebo carmini, et unam tantum vocem breviter memorando, referam magnum illum cœtum ad regium ludi magistrum, quem prius jam multis modis miratus sum, sacrum appellans templum, quando eum videbam pallio indutum apostolico, omnibus quæ animas enutriunt inde coruscantem, bonis omnibus refertum, animæ nutritorem, vitæ datorem, felicitatis largitorem. Et manna mente concipiebam cœlitus demissum, pluensque non tantum isti vel illi ex gentibus, sed populis universis quibus Dei nota fit potentia: qui omnes manna hujus cibo potiti sunt, et alii aliunde accurrentes ad illud recolligendum laboraverunt et ad tradendum bonum fuerunt incitati. Inde non tantum in vas quoddam et arcam, suam ipsius animam, unusquisque illud immisit, sed etiam in memorialibus libris inscripserunt, ut non Salomon modo propter sapientiam laudaretur, verum etiam imperator noster, utque contra hostes visibiles ab ipso confirmati, ab ipso etiam robur contra spirituales accipiamus.

33. Ista quidem aliaque alio tempore tractare juvabit, ne talia recantantes, arguamur, velut apud Hesiodum, iterum consevisse. Nunc autem catechistam istum ego cum paradiso voluptatis confero in quo ponuntur fortitudo et alacritas ad virtutem impellentes, per quas rursus Adami vitam peccato anteriorem, seu prioris creationis suscipiamus, ponitur etiam in felicitate doctæ contemplationis, vita perfecta materque omnium in Deo viventium, illud augustum Evæ nomen, serpens vero nullus murmurans sibilansque ad perniciem. Sed in unum conveniunt operatio et contemplatio, et, duplicatis viribus, contra mendacem conspirant, et procul a paradiso ejiciunt insidiatorem. Ibi etiam ensis flammiger contra illos exacuitur fulgidus, igneus et omnino inaccessus; nobis vero patet regalium sermonum convivium. Ego etiam mensam solis aspicio, non qualem historia magica instruxit sensilibus onustam dapibus, sed eam, quam imperator, sol noster, spirituali cibo vescentibus apposuit. Ibi vidimus et audivimus ea ad quæ offenderunt qui illa ante nos evocaverant. Regnavit, sicut imperator super omnes gentes, ita et catechista super omnes litteratores. Ego illum ut ornatum aspiciebam regii diadematis cujus decorem non licet intueri. Coruscabant ejus de luminis fonte, Trinitate, sermones candidarum more gemmarum. Rutilabat fulgore carbonis ejus de divina Verbi incarnatione doctrina, quem figuram alteram Isaias carbonem conspexit. Altarum claritas cogitationum velut lumen enitebat quod noctem occupat, ejiciens ex altitudine splendorem. Humiliabas, imperator eximie, temetipsum, tuamque celsitudinem ad unum multitudinis deprimebas, et erat istud aureus fulgor, nitidum diadema. Nam aurum quod magis quam cæteræ pretiosæ materiæ ad ima tendit, nihilominus tamen in omnem splendorem coruscat. O dulcedo colloquiorum!

A λβ'. Ἀλλ' ἐγὼ διάσομαι τὴν ᾠδὴν, καὶ ἀκούσματος ἑνὸς γοῦν πρὸς βραχὺ μεμνήσομαι, καὶ ἀναμνήσω τὸν μέγαν τοῦτον σύλλογον τοῦ βασιλικοῦ κατηχητηρίου ἐκείνου, ὃν τὰ πρὸ τούτου μὲν πολυειδῶς ἐθαύμασα, τὸ ἱερὸν παραλαλήσας ἀνάκτορον, ὅτε καὶ ὀθόνην αὐτὸν ἀποστολικὴν ἐθεώρουν, ἔμφωτον πάντων, ὅσα τρέφει ψυχὰς, παντὸς ἀγαθοῦ πλήθουσαν, ψυχοτρόφον, βιόδωρον, ὀλβιόδωρον. Καὶ μάννα δὲ προσενενόουν οὐρανόθεν κατενεχθὲν, καὶ βρεχθὲν οὐ τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ τοῖ; ἁπανταχοῦ λαοῖς, οἷς Θεοῦ ἐγκύρισται δύναμις· οἱ τῆς τοῦ μάννα τούτου βροχῆς ὅλοι γεγόνασι, καὶ δραμόντες ἄλλος ἄλλοθεν ἔργον ἔθεντο τὴν τούτου συναγωγὴν, καὶ διαδοθῆναι τὸ καλὸν ἐπρεσβεύσαντο. Κἀντεῦθεν οὐ μόνον ὡς εἴς τινα στάμνον καὶ κιβωτὸν, τὴν B ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἕκαστος αὐτὸ ἐναπέθεντο, ἀλλὰ καὶ ἄλλως εἰς μνημοσύνους βίβλους ἐνέγραψαν· ἵνα μὴ μόνον Σολομῶν ἐπὶ σοφίᾳ πρεσβεύοιτο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεύς· καὶ οἱ κατὰ τῶν πρὸς αἴσθησιν ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ κραταιούμενοι ἔχοιμεν δι' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῶν ἀσάρκων ἀνδρίζεσθαι.

λγ'. Καὶ τοιαῦτα μέν μοι τὰ τότε καὶ ἄλλα οἶμαι πρὸς γλαφυρότατον, ἵνα μὴ ταυτὰ καὶ νῦν ἀναπλοῦντες τὴν παρ' Ἡσιόδῳ ἐπισπορίαν ὥσπερ ἐπεγκληθείημεν. Νῦν δὲ τὸν κατηχητήριον ἐκεῖνον ἐγὼ καὶ ὡς εἰς τρυφῆς παράδεισον τίθεμαι, ἐν ᾧ τίθεται μὲν καὶ τὸ ἐπ' ἀρετὴν προτρέπον ἀνδρῶδες· καὶ πρακτικὸν, δι' οὗ εἰς τὸν πρὸ τῆς ἁμαρτίας βίον ἀναδράμοιμεν ἂν τὸν Ἀδαμιαῖον, τὸν τῆς πρώτης πλάσεως· τίθεται δὲ καὶ ὅσον ἐν εὐζωΐᾳ φιλοσόφου C θεωρίας· ζωὴ ἄντικρυς καὶ μήτηρ τοῖς ἐν Θεῷ ζῶσι, τοῦτο δὴ τὸ τῆς Εὔας σεμνόν· ὅφις δὲ οὐδαμοῦ ψίθυρος, οὐδὲ συριγμὸς εἰς ὄλεθρον. Ἀλλ' εἰς ἓν ἥκουσι πρᾶξις καὶ θεωρία, [καὶ] δυαζόμεναι κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος συμπνέουσι, καὶ πόρρω τοῦ παραδείσου βάλλουσι τὸν ἐπίβουλον. Κἀντεῦθεν καὶ ἡ φλογίνη ῥομφαία κατ' ἐκείνους ἀκονᾶται στιλπνότατον καὶ φλογερὸν καὶ ἀπρόσιτον· ἡμῖν δὲ εἰς εὐπρόσιτον στρέφεται τὴν ἐν λόγοις βασιλικὴν ἐκείνην πανδαισίαν. Ἐγὼ καὶ ἡλίου τράπεζαν θεωρῶ, οὐχ οἵαν ἡ τῆς ἱστορίας ὀψαρτυσία παρατίθησιν, ἡλίου μὲν ἐπωνομασμένην, σεσαγμένην δὲ βρώμασι τοῖς πρὸς αἴσθησιν· ἀλλὰ τράπεζαν, ἣν βασιλεὺς ἥλιος ὁ ἡμέτερος τοῖς τὰ πνευματικὰ σιτουμένοις D προτέθεικεν. Εἴδομεν ἡμεῖς τηνικαῦτα καὶ ἠκούσαμεν, ἅπερ οἱ πρὸ ἡμῶν ἐν ἐφέσει στρέφοντες ἀπεληλύθασιν. Ἐβασίλευσεν, ὥσπερ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ πᾶν ἔθνος, οὕτω καὶ ὁ κατηχητήριος ἐκεῖνος ἐπὶ πάντας λόγους, οἷς ἀπονενέμηται. Ἐγὼ καὶ ὡς κόσμον αὐτὸν ἐθεώρουν βασιλικοῦ διαδήματος, οὗπερ οὐκ ἔστι θέσθαι τίμημα. Ἐφωτοφόρουν ἐν αὐτῷ οἱ περὶ τῆς ἀρχιφώτου Τριάδος λόγοι ὡς διάλευκοι μάργαροι. Ἐξέλαμπον ὡς εἰς πυραύγειαν ἄνθρακος τὰ τῆς θείας τοῦ Λόγου σαρκώσεως, ὃν τρόπον ἕτερον καὶ Ἡσαΐας ἄνθρακα ἐθεώρησε. Τὸ ἐν βάθει τῶν νοημάτων διαφανὲς ὡς λυχνίτης ὑπηύγαζεν, ὃς οἶδε κατεπιχειρεῖν τῆς νυκτὸς, πυρεκβολῶν ἐκ βάθους τὴν φωτοφάνειαν. Ἐταπείνους, βασιλέων ὑπέρτατε, σεαυτὸν, καὶ οὕτω τὸ σὸν ὕψιστον εἰς ἕνα τῶν πολ-

λῶν κατεβίβαζες· καὶ ἦν τοῦτο δὲ χρυσέα στιλβηδὼν, A ὡραΐζουσα τὸ διάδημα. Καὶ γάρ τοι καὶ ὁ χρυσὸς θέλει μὲν, εἴπερ τις ἑτέρα τῶν τιμίων ὑλῶν, κάτω φέρεσθαι, ἀναστίλβει δὲ ὅμως εἰς τὴν ἄγαν λαμπρότητα. Ὦ γλυκύτης ὁμιλίας! Ὦ πλοῦτος ἐπιχειρήσεων! Ὦ νοημάτων βυθὸς, τιθεμένων σκότους ἀποκρυφὴν τῷ βαθυτάτῳ τῆς γνώσεως! Ὦ ῥημάτων φῶς, διαυγάζον τὸ βάθος τῶν νοουμένων τῷ ἡλιώδει τῆς φράσεως! Ὦ γλῶσσα πυρίνη Πνεύματος, μεριζομένη μὲν ποικίλως, ἐκάσταις δὲ ψυχαῖς καθ' ἑλότητα ἐναρμόττουσα, ἔνθα καὶ πλέον ἔκειτο τὸ ξενίζον τοῦ πράγματος, καὶ πλεῖω τὰ τοῦ θαύματος διὰ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ κράματος! Οὐ γὰρ τοῖς περὶ λόγους μὲν ὁ λόγος ἐκεῖνος ἦν εὐπρόσιτος, ἐξέκλεισε δὲ τὴν ἰδιωτέραν ἀκρόασιν· αὖ πάλιν ἐφείλκετο μὲν τὸν ἁπλούστερον ἄνθρωπον, ὁ δὲ τοῦ λόγου B τρόφιμος μηδὲν ἐκεῖθεν ἔχων ἀπήρχετο· οὐδὲ τὸ μέν τι τοῦ λόγου τούτοις εἰς ὄφελος, τὸ δ' ἐκείνοις ἀπεμερίζετο. Ἀλλὰ καὶ τὸ καλὸν ὁμοτίμως παντὶ τῷ λόγῳ ἐνέλαμπε, καὶ ἅπας ἀκροώμενος ὅλου ἦν τοῦ καλοῦ. Ἔχομεν τοίνυν διὰ ταῦτα ὑπόδειγμα καὶ τοῦτο κράματος ἰδεῶν δυσκατεργάστου, τεθρυλλημένου τοῖς γράφουσιν, ὅπερ ἐστὶ τὸ συναγαγεῖν εἰς ἓν νοημάτων σεμνότητα καὶ λεπτότητα, καὶ τῷ τοῦ λόγου ἐξάρματι ἐγκαταμίξαι τὰς χάριτας. Εἰ γὰρ καὶ ἄλλως ἀσύμβατα, ὥσπερ βρυχᾶσθαι λεόντειον καὶ κελαδεῖν ὡς ἀηδόνειον, οὕτω καὶ σεμνοπροσωπεῖν ἅμα τοὺς λόγους καὶ εἰς χάριν διαγελᾷν (ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὄφους, τὸ δ' ἑτέρως ἔχον κρίνεται), ἀλλ' ἐνταῦθα τεχνικῶς τὰ δυσχερῆ κεράννυσθαι μέμικται.

λθ'. Τί δὴ περιλέλοιπας ἡμῖν, ὦ καὶ ἀνδρικώτατε καὶ σοφώτατε βασιλεῦ, τοῖ εἴτε ῥητορικῖς, εἴτε C καὶ (τὸ λαμπρότερον καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς εἰπεῖν) ῥήτορσιν, εἰ καὶ ἐνταῦθά σοι τὸ πρωτεῖον ἀπενέγκασθαι περιγίνεται, εἰς τε νοημάτων οὕτω μὲν ἔντεχνον, οὕτω δὲ ἄπονον εὕροιαν καὶ εἰς κάλλος φράσεως αὐτοσχέδιον, καὶ ἅπερ ἡμῖν μακρὰ πονουμένοις οὔκουν οὐδὲ εἰσάτι κατορθοῦν ἔπεισι, ταῦτα σὺ οὕτως ἀμογητὶ προβέβλησαι; Σὲ δὲ οὐ μόνον τοῦτο κοσμεῖ τὸ τοῦ λέγειν καλὸν, ἀλλὰ σοὶ καὶ ἄλλο προσέθετο Θεὸς ὑπερεκπερισσοῦ, καὶ ὡς εἰπεῖν ἐπικόσμημα, τὸ περίτρανον τῆς φωνῆς, τὸ γλυκὺ τῆς λαλιᾶς, τὸ στρογγύλον τῆς φράσεως. Καὶ οἷον μὲν ἂν τὸ τοῦ Ὁμηρικοῦ μεγάλου ῥήτορος ἦν λιγύφωνον, οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, οὐδ' ὅπερ ἀγορητὴς ἦν ἐκεῖνος λιγύς· εἰς σὲ δὲ ἀφορῶν, ἔχω καὶ ἐκεῖνον D συνεπινοεῖν τάχα ἂν τοιοῦτόν τινα ἐκβάντα πρὸς φύσεως. Καὶ μὲν (ἄλλως εἰπεῖν) τὸ μὲν λιγὺ πρὸς ὀξύτητα φωνῆς ἀνάγει τὸν νοῦν· αὐτὸ δὲ οὐ πάνυ τι εὐγενὲς ἐν φωναῖς, ἀλλὰ παιδίων μὲν ἡλικίᾳ σύμφυτον. Καὶ γέρων δὲ, ὃν εἰς δίπαιδα ὁ μακρὸς χρόνος κατήνεγκε, φωνῇ ἂν ποτε ὀξὺ καὶ αὐτός· οὐκ ἂν δὲ γυνὴ τῆς τοιαύτης λιγύτητος ἀπολείποιτο, δι' ἣν καὶ Μούσαις λιγείας ὁ λόγος τῆς ποιήσεως ἀνεπλάσατο. Οὔκουν εὐγενὲς ἐν λαλιαῖς τὸ λιγὺ τῆς φωνῆς. Ἀλλ' ἐγὼ τὸ τρανὲς ἐν εὐγενεῖ φωνήματι καὶ διαφορὰν λιγέος φημὶ καὶ τοροῦ. Καὶ τὸ μὲν ἐν ὑφέσει κρίνω· τὸ δ' ὑπερτίθημι. Καὶ ἐκεῖνο μὲν οὐκ ἀνδρώδους οὔτε ἡλικίας ἡγοῦμαι, οὔτε φύσεως· τοῦτο δὲ τελειότατόν τε καὶ ἀνδρικὸν (ὃ δὴ καὶ τῇ σῇ ἐπιπρέπει φωνῇ), οἷον δὴ βροντὴ πραεῖα οὐρανόθεν

o argumentorum copia! o altitudo cogitationum quasi tenebris abscondens rationes altissimas! o verborum lux cogitatorum altitudinem expressionis claritate illustrans! o ignea Spiritus lingua, varie quidem dispartita, sed singulis animis integre accommodata, ita ut ubi majus erat rei portentum, ibi majus miraculum propter singularem temperiem præbet. Etenim litteratis non licebat illos adire sermones; noviorem vero occludebant consessum; rursus rudem quidem alliciebant hominem, litteris autem enutritus quasi nihil inde adjutus recedebat, nec illis quidem ad utilitatem, verum istis detrahebatur oratio. Pari tamen honore gratia in omni verbo enitebat, singulique auditores tota fruebantur gratia. In quibus exemplum habemus illius tam difficilis tamque a scriptoribus laudatæ formarum temperationis, qua in unum congregantur cogitationum gravitas et subtilitas, et sermonis sublimitati conveniunt gratiæ. Ut enim aligna sunt quæ inter se pugnant, ita ut fieri non possit ut leonis rugitus cum lusciniæ cantu congruat, ita nec sermones simul esse gravitate severi et gratiis concinni (nam aliud quidem arrogantiæ, aliud autem humilitatis arguitur) esse poterunt, tamen ibi callide ista temperatu difficilia erant commista.

34. Quid ergo nobis reliquisti, generosissime ac sapientissime imperator, nobis sive rhetoribus, sive etiam (ut quid ad laudem nostram dicam) oratoribus, cum tibi in his nobilius debeatur præmium, tum propter cogitationum sagacitatem, tum propter facilem exuberantiam et jucundissimam elocutionis elegantiam, quæ nos, etsi diutius laborantes, consequi nondum potuimus, tu vero ita sine labore acquisivisti? Te autem non solum iste in orando decor adornat, sed tibi aliud Deus, ut ita dicam, ornamentum superindnit: vocem limpidam, suavem dictionem, phrasim rotundam. At quanta quidem oratoris illius ab Homero laudati vocis claritas fuerit, equidem asserere non possum, sed in te suspiciens super omnes a natura electum, illud infuisse statim discerno. Equidem (ut aliter dicam) limpiditas ad acutam vocem erigit mentem, hoc autem non est quid nobile inter voces, sed infantium ætati congenitum. Senex vero quem in novam longum tempus infantiam adduxit, acuta voce loquitur, sed mulier etiam nunquam illa vocis claritate carebit, propter quam Musas poesis effinxit argutas. Igitur nihil est in loquendo insigne liquidus vocis sonus. Verum mea sententia multum inter se differunt clara vox et acuta. Hanc quidem inferiorem judico, illam autem antepono. Illam nec virilem, nec perfectæ ætatis, nec naturalem duco; hanc vero perfectam atque virilem (quod sane tuam designat vocem), quale sonorum tonitru cœlitus graviter stridet, non quidem

feroci et nimium aspero sonitu, sed simplici et arguto sibilo jucunde audientem ad se convertens. Heroicum tonum similem tua emittit loquela. Tua quidem labia pro cogitationum dulcedine Musarum proferunt concinentiam; aer vero quasi tonitru percussus splendida quidem, sed horrisona increbuit resonantia. Et ex auditoribus alius quasi ambabus tua verba complexus: aure quidem vocem argutam, mente vero cogitationis sublimitatem, divinam credet se vocem audire, et angelum cœlitus loqui, alius autem in mentem non penetrans, sed in summo loquelæ celeritatem perstringens, dixerit pacificum ab excelsis se audire tonitruum. Stentora hic possemus adducere; ast ego hunc horreo hominem qui audiebatur reboans ut alii quinquaginta; timeo enim ne quinquaginta latens fabula suffodiat ora multisono Stentoris simulacro. Quid jurabit Alcibiadis meminisse, cujus suavis erat elocutio, quam autem depravabat vox balbutiens? Placuit mihi Alexandri sonum, regis illius maximi, in comparationem similitudinis inferre, qui quidem oblectabat etiam auditores, verum innatum habuit quoddam vitium. Hic vero vox omnibus excellens quos antiqua ratio propter loquelæ suavitatem designavit, Nam indigentiæ minime subjacet, ita ut necesse non sit bis proferri quod jam ad aures assistentium resonavit, nec in tumorem evanescit quo dissipantur verba utpote non distincta. Sed loquitur, et statim verba ad intelligentiam loquelæ circumsonant. Quid multa? Insignis tuus in vocibus sonus, et (sicut scriptum est) loquela tua speciosa, et (ut omne dicam) plane regalis. Ita etiam in minimis Deus te magnificavit, tuaque universa exaltavit, splendidum addens incrementum.

Οὕτω μέχρι καὶ τῶν σμικροτάτων ὁ Θεὸς ἐμεγάλυνέ σε, καὶ πάντα τὰ σὰ ὑπερύψωσε, προστιθεὶς λαμπρὰν τὴν ἐπαύξησιν.

33. Nunquam, o auditores, de magnis imperatoris dotibus dicendi finem faceremus, etiam contracto sermone, nisi suave Jordanis effluentis murmur meos superaret sermones, et necesse sit consignatam silentii foribus cohibere orationem. Sane licet me a loquendo Jordanes prohibeat, idque me invito faciat, tamen non absistam in illum defigere sermones, augustioribus eum vocans nominibus, sacerrimum, in fluminibus sanctissimum, item cognominans aquam ad salutem salientem, fluvium si non a paradiso sensibili prorumpentem, saltem ad paradisum conducentem. Quomodo autem sit etiam aqua regalis, alio dixi tempore. Nunc vero hæc addiderim quod Jordanes ex duobus fluviis tum re tum nomine conveniens decebat Deum hominem Emmanuel non quidem propter confusam missionem, (absit!) sed propter naturarum unionem.

36. Eia ergo, nos hic congregati, tam in sancto gradu sedentes quam cæteri, conjungamus et nos sermonis fluenta in unam supplicationis con-

Α σεμνῶς ῥήγνυται, οὐ πρὸς ἐμπρίθειαν, οὐδὲ ἄγαν τραχύτητα, ὅσον δὲ βοιζῆσαι ἡρέμα, καὶ ἱλαρῶς ἐπιστρέψαι τῷ περιτράνῳ τὸν ἀκροώμενον. Τοιοῦτον ἡρωϊκὸν ἦχον προβάλλεταί σοι τὰ τῆς λαλιᾶς. Καὶ τὰ μὲν εἰς γλυκύτητα νοημάτων Μουσῶν ἐμμέλειαν προάγουσί σοι τὰ χείλη· ὁ δὲ πληγεὶς ἀὴρ εἰς βροντὴν, τορὸν μὲν, εἰς φρικτὸν δὲ λαλοῦσαν, τὸν ἦχον ἀπεσχεδίασε. Καὶ τῶν ἀκροωμένων ὁ μὲν ἀμφοτέραις οἷον δραττόμενός σοι τοῦ λόγου, ἀκοῇ μὲν τῆς διατόρου φωνῆς, ψυχῇ δὲ τῆς ὑψηλολογίας τοῦ νοήματος, θείαν ἂν εἴποι ἀκούειν φωνὴν, καὶ ἄγγελον ὑψόθεν λαλεῖν· ὁ δὲ μὴ καὶ εἰς νοῦν ἐμβαθύνειν ἔχων, ἀλλ' ἐπιπολάζων τῷ τῆς λαλιᾶς ῥεύματι, βροντὴν ἂν εἴποι γαληναίαν ἐξ ὑψίστων ποθὲν ἐνωτίζεσθαι. Στέντορα μὲν οὖν ἐνταῦθα προάγειν, Β ἀλλ' ἐγὼ καὶ πέφρικα τὸν ἄνδρα, ὃς ἐξηκούετο βοῶν, ὅσον ἄλλοι πεντήκοντα· ὑφορῶμαι γὰρ, μήποτε καὶ πεντήκοντα λαθὼν ὁ μῦθος ὑποβοθρεύσῃ στόματα τῷ πολυφώνῳ Στεντορείῳ τέρατι. Ἀλκιβιάδου δὲ ἄλλα τί μοι μεμνῆσθαι, οὗ γλυκὺ μὲν ἦν τὸ φθέγμα, ὁποῖον δὲ ἂν καὶ ψελλισμὸς βρεφικὸς ὑποβάληται; Ἥρεσκε δέ μοι τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ καλοῦ βασιλέως, παραγαγεῖν εἰς συναγωγὴν ὁμοιότητος. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἐγλύκαινε μὲν ἀκρόασιν, εἶχε δέ τινα διαμαρτίαν φύσεως. Ἐνταῦθα δὲ ὑπὲρ πάντας τὸ φθέγμα, ὅσους ὁ παλαιὸς λόγος ἐπὶ γλυκύτητι λαλιᾶς ἀπεσήμυνεν. Οὔτε γὰρ εἰς ἔνδειαν ὑποκάθηται, ὡς ἀνάγκην εἶναι διττολογεῖν τὸ ὑπηχηθὲν πρὸς ἀκρόασιν· οὔτε εἰς στομφασμὸν πλατύνεται ἀνοιγόμενον, ὅθεν τὰ τῆς φωνῆς σκεδάζεται εἰς C ἀδιάρθρωτον. Ἀλλὰ χρὴ λαλῆσαι, καὶ τὸν λόγον εὐθὺς περιηχηθῆναι εἰς εὐμάθειαν φθέγματος. Τί μοι λέγειν πολλά; Διάσημον ἐν φωναῖς τὸ σὸν φθέγμα, καὶ (κατὰ τὸ γεγραμμένον) ἡ λαλιά σου ὡραία, καὶ (τὸ πᾶν εἰπεῖν) βασιλικὴ καὶ αὐτή σε, καὶ πάντα τὰ σὰ ὑπερύψωσε, προστιθεὶς λαμ-

λε'. Οὐκ ἂν, ὦ παρόντες, ἐπαυσάμην ἐπὶ τοῖς βασιλικοῖς μεγαλείοις καὶ εἰσέτι τῷ λόγῳ συνεξαιρόμενος, εἰ μὴ τὸ τοῦ Ἰορδάνου ῥεῦμα γλυκὺ κελαρύζον παρευδοκίμησέ μοι τοὺς λόγους, καὶ ἦν ἀνάγκη συστεῖλαι ἐπισφραγισάμενον κλείθροις σιγῆς τὴν διέξοδον. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐγὼ, εἰ καὶ τοῦ λέγειν ὁ Ἰορδάνης παράγει με, καὶ οὔ μοι φίλον τοῦτο ποιεῖ, D ὅμως οὐκ ἀνήσω εἰς αὐτὸν βάπτων τοὺς λόγους, καὶ τοῖς τε σεμνοτέροις αὐτὸν ἀγορεύων, τὸν ἱερώτατον, τὸν ἁγιώτατον ἐν ποταμοῖς, προσονομάζων δὲ αὐτὸν καὶ ὕδωρ εἰς σωτηρίαν ἁλλόμενον, καὶ ποταμὸν, εἰ καὶ μὴ παραδείσου τοῦ πρὸς αἴσθησιν ἐξορμῶμενον, παρθμεύοντα γοῦν εἰς παράδεισον. Εἰ δὲ καὶ τῷ ὄντι βασιλικὸν αὐτὸς ὕδωρ, ὑμνηται μέν μοι τοῦτο καὶ ἄλλοτε· νῦν δὲ καὶ ἐκεῖνο προστίθημι, ὡς ἄρα ἐκ δύο ποταμῶν ὁ Ἰορδάνης καὶ πρὸς ὄνομα καὶ πρὸς πρᾶγμα κιρνάμενος, ἔπρεπε τῷ θεανθρώπῳ Ἐμμανουὴλ, οὐ διὰ συγχυτικὴν ἀνάκρασιν (ἄπαγε), ἀλλὰ φύσεων ἕνωσιν.

λς'. Ἄγε δὴ, ὦ σύλλογος ἡμεῖς, ὅσος τε τοῦ σεπτοῦ βήματος, καὶ ὁ λοιπὸς, κοινωσώμεθα καὶ αὐτοὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ λόγου εἰς μίαν εὐχῆς σύρροιαν,

καὶ μιμησόμεθα τοῦτό γε ἀμφότεροι τὸν Ἰορδάνην, δ; ἐκ δυοῖν καὶ αὐτὸς ποταμῶν τὸ ῥεῖθρον καὶ τὴν κλῆσιν συμμίγνυσι· καὶ ἐπευξώμεθα τοῖς βασιλεῦσι τὰ τῆς ζωῆς λοιπῆς ἁπάσης ὑπερανῳχισμένα συντηρεῖσθαι καὶ πολυχρόνια. *)

A fluentem, et in hoc Jordanem imitemur qui et ipse e duobus fluminibus tum fluentum, tum nomen commiscet, et precemur ut imperatoribus per totam vitam futuram cœlestia necnon perennia conserventur bona.

EJUSDEM

MANUELIS COMNENI IMP. LAUDATIO FUNEBRIS.

Τοῦ αὐτοῦ τὸ γραφὲν εἰς τὸν δοξότατον ἐν ἁγίοις βασιλεῦσι κῦρι Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν. Ὅπερ ὅτι οὐ τυχόντως μεθώδευται, ὁ πεπαιδευμένος διακρινεῖ. Πολλῶν γὰρ ἄλλως γραψάντων, ἐστρυφνώθη πρὸς διαφορὰν ὁ παρὼν ἐπιτάφιος.

B *Ejusdem oratio in celebrem inter sanctos reges Dominum Manuelem Comnenum. Quod utrum minus methodice forte tractatum sit, litteratus discernet. Cum enim aliter scripsissent multi, rudiorem stylum fatetur præsens epitaphium.*

α'. Οὐκ ἦν μοι καραδοκοῦντι τετόλμηκέναι τινὰ μεγαλείῳ τοσούτῳ λόγου ἑαυτὸν παραβαλεῖν, ὡς οὕτω ταχὺ τὸν τηλικοῦτον ἐθελῆσαι βασιλέα κείμενον λόγῳ ἐξᾶραι, καὶ στεγανῶσαι μὲν καρτερικῶς τὸ δάκρυον, ἐφεῖναι δὲ τῇ γλώσσῃ λαλεῖν. Μικροῖς μὲν γὰρ χαρακτῆρσι τὸν μέγιστον ἐκτυπώσασθαι οὐ πάνυ τῆς ἀρίστης τίθεμαι γραφικῆς· ὑφῶσαι δὲ αὖ πάλιν πρὸς ἀξίαν λόγοις τὸν Ὀλύμπιον οὐ μικροῦ καιροῦ, ἔνθα καὶ μακρὰ σκεψάμενον οὐκ εὐθυβολῆσαι πρὸς τὰ τοῦ σκοποῦ κίνδυνος. Ἀλλ' ἐπείπερ ἡ ἐν δέοντι θερμότης εὖ ποιοῦσα ἐκνενίκηκε, καὶ τὸ ἐν λόγοις ἀνδρῶδες πεπαῤῥησίασται. Οὐ γὰρ ἂν ψυχὴ φιλόκαλος κατὰ τοὺς ἐν τραγῳδίᾳ ἐγκεκαλυμμένους ἐπὶ μήκιστον διατεθείη, μήτε προσώπῳ ἐκφαινομένη, μήτε λόγοις διαδεικνῦσα παρεῖναι τῷ ζῶντι. Καὶ εἰ τῆς ἀγαθῆς ἐπιθυμίας ἄνδρες, οἷς ὁ λόγος ἐλλάμπει, ἀνάπτουσιν ἄρτι, ὥσπερ τὰς πρὸς αἴσθησιν, οὕτω καὶ λόγου λαμπάδας τῷ κειμένῳ, κατά τινα καὶ αὐτοδεξίωσιν ὀφειλετικὴν καὶ ὁσίωσιν πρέπουσαν.

C 1. Mihi sollicite exspectanti permissum non est ad eloquentiæ coronam aspirare, et tantum imperatorem post mortem ita celebrare ut lacrymis repressis lingua non taceat, et exiguis quidem verbis imperatorem eximium designans contra styli regulas peccaret; pro dignitate autem virum vere Olympium qui dignis laudibus celebrare voluerit longo temporis spatio opus haberet, essetque metuendum ne propositum non, ut par est, attingeret. Sed sicut in officio implendo labor improbus omnia vincit, sic oratoris verba victoriam est ubi reportarunt. Nunquam enim animus pulchritudinis amans tragœdos imitabitur in concinnandis personis scenicis et colloquiis ad vivum exprimendis. Viri autem bonæ voluntatis et quibus ratiocinium clarum præsto est, viro defuncto faces eloquentiæ accendunt, gratulationis ac sanctificationis debitæ munere fungentes.

β'. Εἴη ἂν ἀγεννὴς, καὶ ἐν μὴ δέοντι ἐνεὸς, καὶ οὐκ εἰδὼς ἑαυτὸν μετρεῖν, ἔνθα μὲν σιγητέον, ἔνθα δὲ λαλητέον, ὁ μὴ τοῖς τοιούτοις πρὸς ὁμοιότητα συνδιεξαγόμενος. Μίμησιν γὰρ ἔχων ἅπας ἄνθρωπος διδάσκαλον, καὶ αὐτὴν, ὅπῃ βούλοιτο, εἴτε καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ τινος, εἴτε καὶ τῶν ὡς ἑτέρως ἐχόντων, σιωπώντων μὲν τῶν ἀλλογιμωτέρων, καὶ αὐτὸς ἂν λαλοῦσι δὲ τὸ σύμφωνον ἐναρμόσεται, καὶ μᾶλλον, εἴπερ καὶ ὁ φθάσας βίος τοιοῦτόν τινα ἔτρεφε, μὴ θέλοντά τινων ὑστερεῖν λαλιᾶς τῆς ἐπ' ἀγαθῷ, οἵους φημί τινας καὶ ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς τοῦ μακαριστοῦ βασιλέως ἀποδῆναι θαυμασίοις. Ὅποι γάρ ποτε παρήκοι; οὐδ' ἡμᾶς ὁ χρόνος εὗρεν ὀκνοῦντας τὰ δυνατὰ ἐγκώμια.

D 2. Ignavus sane est et stupidus, et sui impotens, qui nec tacere nec loqui opportuno loco didicit et qui his rebus tempus aptum accommodare nescit. Quilibet enim homo magistrum suum ut exemplum sequi potest in rebus pulchris et honestis, ita ut si alii dissentiunt et prudenter tacent, ipse quoque prudentium exemplum sequatur et eorum qui consona dicunt partes amplectatur, præsertim si anteacta vita virum nobis ostendit qui ubi de bonis rebus consilium habebatur, inter primos votum daret; cui similes erimus ubi beati imperatoris virtutes laudibus efferimus. Semper enim et ubique occasioni ipsum laudibus celebrandi præsto erimus.

γ'. Εἴη δὲ ἂν πάντων ἀτοπώτατον, περιόντος μὲν τῷ βίῳ μὴ διεκπίπτειν εἰσάγαν τοῦ ἐν λόγοις προθυμεῖσθαι, ἀπελθόντος δὲ, ὅπου τὰ κρείττονα, κατόπιν τῆς παλαιᾶς προθυμίας ἐλθεῖν, ἔνθα καὶ

3. Nihil porro absurdius quam videre hominem dum vivit minus ab oratoribus laudari, cujus mortui memoriam maximopere iidem celebrant. Vivorum certe laus suspecta est ob verecundiam quæ

nunquam deponenda est; de mortuis autem parentantes a sinceritate nunquam recedent.

4. Quæ cum ita sint, jam non silendum, sed loquendum est; in quo, pro more solito, artis rhetoricæ legibus non arcte obtemperabimus, siquidem prisci rhetores proprias interdum leges ac normas transgressi sunt ubi licebat; in scribendo vero divagari logicam offendere est. Igitur qui panegyrim astruit voces legitimas eliget et procedendi modum circumstantiis accommodabit, architecturam quæ his rebus præest sequendo; secundum quam nemo genus a principio ponet, nisi id tantum tractare vult. Non enim triplices hoc loco generationes supputare opus est; hic enim parum sui ipsius memor sermonem minime prolongatum ad finem perducet; septena vero perfectio regium illud genus ornat; cujus si dignitas periclitatur ipsa termino circumscribitur; verba autem laudativa in infinitum fluent, et nullum temporis spatium ultra id quod præfixum fuerit, adjicietur; inter loquendum enim vis et libertas consumuntur, quibus qui calamo scribit, non opus habet.

5. Itaque iis qui opportuno moderamine utuntur dicendum est quod viro laudato regnum non sine fundamento aut sine radice obtigit, siquidem firmis fundamentis, avorum gloria, stabilitur, et ut radicibus validis virescens germinavit arbor, cujus umbra labores eorum consolata est qui sudore madidi accurrerunt, et cujus fructus omnes indigenas alucrunt. Res igitur jucunda videtur quod aliquis dignus inventus fuerit qui regni fundamenta jacuerit et temporis felicis posteris semina tradiderit et coronæ regali initium posuerit quæ postea tot dignos merito ornavit et quæ subinde duplicem assecuta est honorem, primo propriam deinde quem historia imperatoribus antecessoribus attribuit, quamvis prior honor ad fundatorem spectet. Sed qui regni fundamenta jacuit non tamen pro futuro tempore fiduciam dat; qui autem fundatorem sequitur successionem firmat proprias virtutes antecessorum virtutibus addendo. Habet enim exempla ad firmandam mentem, zeloque ad imitationem incensus prædecessoribus inferior videri non vult.

6. Quid quod de genere magna non est cura habenda, cujus generis gesta heroïca novisse ejus est qui mentem scientia ornare vult; et quæ litteris jam dudum licet brevibus verbis tradita sunt. Huc accedit quod educationis normam ac regulas sequi

μάλιστα χρεὼν ταύτης. Ζώντων μὲν γὰρ ἐπιστρόφους εἶναι, ὕποπτος ἡ χάρις, διὰ τὴν ἐν ὀφθαλμοῖς αἰδώ· ἀπεληλυθότων δὲ, ἀλλὰ τότε τὸ εὔγνωμον εἰς ἀκριβὲς διεκφαίνεται.

δ'. Οὕτως οὖν καθεσταμένου τοῦ μηδὲ νῦν σιγᾷν χρῆναι, ἀλλά τι λαλῆσαι, ὧν ἐθάδες ἦμεν, νόμοις μὲν λογογραφίας ἕπεσθαι εἰς λεπτὸν οὐκ ἂν ἡμῖν ἀνάγκη ἐπικεῖσεται, εἴ γε καὶ οἱ τοῦ ῥητορικοῦ πατέρες νόμου πολλὰ παραποιοῦσι τῶν παρ' αὐτοῖς θεσμῶν, ὅτε καίριον· ἔκτοπα δὲ αὖθις πλάζεσθαι γράφοντας, ἀλλὰ τοῦτο παρανομεῖν ἐν τέχνῃ λόγων ἐστίν. Ἐπιλεκτέον οὖν τό τε ἔννομον ἐν ἀγκωμίοις, καὶ τὸ ἐν περιστάσεσιν εὐμέθοδον, κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονοῦσαν κἀν τοῖς τοιούτοις δεινότητα, καθ' ἣν γένος μὲν ἐνταῦθα κεφαλαιώσασθαι οὐδεὶς ἂν ὅστις ἐπιβαλεῖται, μὴ τοῦτο καὶ μόνον ἐλόμενος ἔργον θέσθαι· ὅς γε οὐδ' οὕτω κατευθυνεῖ τὴν τοῦ λόγου βολὴν ἐπίσκοπα. Οὐ γὰρ τριγόνους, ὅ φασι, γονὰς μετρήσασθαι κἀνταῦθα ἔστιν, ἐν αἷς ἀπασχολήσας τις ἑαυτὸν, οὐ πάνυ μακρὰν ἀνύσας καταλύσει τὸν λόγον εἰς ἀνάπαυλαν· ἑπταδικὴ δὲ τελειότης τὸ βασιλικὸν τοῦτο γένος κοσμεῖ. Κἂν δείσῃ τοῖς κατ' αὐτὴν ἐπεξελθεῖν σεμνώμασιν, αὐτὴ μὲν πέρατι περικλείεται· οἱ δὲ πρὸς τέχνην ἐπαινετήριοι ῥυήσονται ὡς εἰς ἀπέραντα, καὶ οὐκ ἐπιμετρηθήσεταί τι χρόνου τῷ κατὰ σκοπὸν, ἀναλωθείσης τῆς ἐν τῷ λέγειν καὶ ἰσχύος καὶ ἀδείας εἰς τὰ μὴ πρὸ ἔργου τῷ γράφοντι.

ε'. Ἐκεῖνο τοίνυν ἔστιν εἰπεῖν τοῖς ἐνταῦθα μετρουμένοις τὸ καίριον, ὡς οὐκ ἀθεμελίωτα τῷ ὑμνουμένῳ τὰ τοῦ βασιλεύειν, οὐδὲ, ὡς οἷον εἰπεῖν, ἄῤῥιζα· στερῥοῖς δὲ θεμελίοις ἐπῳκοδόμηται τῇ προϋποβεβλημένῃ τῶν προγόνων εὐκλείᾳ, καὶ, ὡς ἐπὶ ῥίζαις τοιαύταις, φυτὸν εὐθαλέστατον αὐτὸ ἀνέβλαστεν, οὗ καὶ ἡ σκιὰ κόπους ἀνέψυχε τοῖς ἐκ καμάτων βίου καυστηρῶν ὑποτρέχουσι, καὶ ὁ καρπὸς ἔτρεφεν, ὅσους βίου ἐλάπαξεν ἔνδεια. Σεμνὸν μὲν οὖν καὶ αὐτόν τινα ἠξιῶσθαι ἀρχὴν βασιλείας ἑαυτῷ προκαταβαλέσθαι, καὶ κατάρξαι τῷ εἰσέπειτα γένει τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῇ βασιλικῇ χρυσέᾳ σειρᾷ ἐνδοῦναι ἀρχήν· τῷ παντὶ δὲ κρεῖττον ἐκ διαδοχῆς ἐπικεχρίσθαι περιθέσθαι διάδημα. Τοῦτο μὲν γὰρ εἰς διπλοῦν ἥκει ἐπαίνου, τό τε κατ' αὐτὸν, καὶ ὅσον εἰς βασιλεῖς προγόνους ἀναπέμπει τὸν γράφοντα· ἐκεῖνο δὲ εἰς ἕνα περιέγραψε τὸ καλὸν, τὸν κατάρξαντα. Καὶ ἔτι ὁ μὲν ἀρχὴν βασιλικὴν ὑποστησάμενος οὐ πάνυ δίδωσι θαῤῥεῖν τὰ εἰσέπειτα· ὁ δὲ τοῖς ἄρξασιν ἐπιγενόμενος, καὶ ταῦτα τηλικούτοι, ἐγγυωμένην αὐχεῖ τὴν διαδοχὴν ἀγαθοῖς τοῖς φθάσασι προσεπιθεῖναι τὰ οἰκοθεν. Ἔχει γὰρ, ὅποι παραδείγματος ἰθαγενοῦς τὸν νοῦν ἀπερείσεται· καὶ ζήλῳ διαθερμανθεὶς πρὸς μίμησιν, οὐ φέρει τοῖς προγόνοις ἀφιέναι πρωτεύειν ἐν ἀγαθοῖς.

ς'. Τί δέ; Γένος μὲν οὐ πολυπραγμονητέον ἐνταῦθα, οὗπερ ὁ κατάλογος ὑπὲρ τὰ ἡρωϊκὰ, ὧν τὰ σεμνὰ ἔστι κατανοεῖν τῷ μαθήσεως εὖ ἥκοντι, ἐς ὅσον βραχύτητος περιγέγραπται· τροφὴ δὲ κανόνα διαχειριστέον, ὃ δὴ τῷ γένει συναναφαίνεται. Καὶ

τίς ἂν ἐπιμετρήσῃ χρόνον ἀρκοῦντα, ἔνθα τὸ ἀκροατήριον ὀλίγα μὲν ἔχει πρὸς τοῖς ὑφ' ἡμῶν λαλουμένοις, τὰ πλείω δὲ εἰς ἑαυτὸ στρέφεται, καὶ τῷ θαύματι πεπηγότες ἢ συστέλλουσι τὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἀκροᾶσθαι, ἢ ἀλλὰ τὰς ψυχικὰς παρανοιγνύντες δέλτους αὐτοὶ λογογραφοῦσιν ἑαυτοῖς, κατ' ἄλλος ἄλλον τρόπον τοῖς τοῦ κειμένου ἐπεξιόντες θαύμασιν; ἐν οἷς καὶ ὡς ἐκ σπαργάνων αὐτῶν καὶ ἐκ παιδὸς εἰς ἀκμαῖον δι' ἀρετῶν ἦκων προέκοπτε, τὰ μὲν ἑτέροις προγονικοῖς ἐμβαίνων ἴχνεσι, τὰ δὲ καὶ πατρικῶς ῥυθμιζόμενος, πλείω δὲ καὶ προευπορῶν, καὶ ἀρχαῖς ἀγαθαῖς προεξευρίσκων αὐτὸς, ὅσα καὶ αὐτὰ εἰς ἀρχὰς καὶ ἀγαθοπραξιῶν ἀρχέτυπα τοῖς ἐπιοῦσιν ἐγγράψεται.

ζ'. Ἦν γὰρ ἀληθῶς ἰδεῖν τὸν μὲν πατέρα βασιλέα διδασκαλιῶν τὰς ἀρίστας προβαλλόμενον, τοῦτον δὲ ῥᾷον ἀντιλαμβανόμενον, καὶ εἰς προβολὴν εὐθὺς ἐνεργείας τελείας ἐρεθιζόμενον· κἀκεῖνον ἔστιν οὗ καὶ ἐπέχοντα τῆς εἰσάγαν ῥύμης, ὑφορώμενον, μὴ καὶ σφαλείη ὁ παῖς βασιλεὺς τῷ ὑπερλίαν εὐεκτικῷ τοῦ μεγαλοφυοῦς. Καί ποτε πρὸ ὥρας ὑγραῖς ἔτι χερσὶ (καὶ τί γάρ;) ἡ παιδικαῖς ὁ μὲν κατεθάρρησε μάχης (ἦν οὐ πολλοί, οὐδὲ τῶν γενναιοτέρων), καὶ περιέκειτο νίκην· ὁ δὲ πατὴρ ἐντὸς μὲν ἔχαιρεν, ἐπαλείφων εἰς ἀρετὰς τὸν κατ' αὐτὰς δεξιώτατον, τοῖς δὲ ἐκτὸς ἐμβριθῶς ἐσχημάτιστο, καὶ ἤνυσεν ἐπὶ τῷ μαθητῇ βασιλεῖ, ὃ μὴ τὸ πολέμιον κατεπράξατο. Τοὺς μὲν γὰρ οὐδ' ὑπεστάλη ὁ νεανίας· ὁ δὲ πατὴρ βασιλεὺς, ἐμβριμησάμενος, αὐτὸ δ' εἰπεῖν, καὶ ἐπιπλήξας, εἰς φρίκην συνήγαγε μαθόντα μὴ χρῆναι θάλος οὕτω νέον ἀνέμοις ἑαυτὸ παραβάλλειν, οἳ ἐκστρέψαι τῆς εἰς ὀρθὸν στάσεως, καὶ ἐπὶ γαίης ἐκτανύσαι ἰσχύουσιν· ἀκούσαντά τε καὶ μηδένα φαῦλον ἄνδρα πολέμῳ αἱρεῖσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἀεὶ, οὓς κρατυνθέντας μὲν πάνυ στερρῶς καὶ ἄθλοις ἐντριβέντας μυρίοις τάχ' ἂν ποτε δυσωπηθείη ἡ δυσπρόσωπος μάχη, παναπάλοις δὲ οὖσι ταχὺ ἐγχαλεῖται, καὶ ἀπαγάγοι πρὸ ὥρας, μικρὸν ἢ οὐδὲν ὠφεληκότας τὸ βοηθούμενον· καὶ ἐπὶ πᾶσι παιδευθέντα, ῥᾳδίως τὸ ἐμπρακτον προϊσχεσθαι, καὶ βαθμιδοῦν προσαύξησιν, ἵνα τῷ τελείῳ προβὰς, εἴη τῷ κόσμῳ

η'. Ἀλλὰ τί μοι, κατ' ἀνάγκην λόγου καὶ τοιούτοις ἐπεξιόντι, οὔτε εἰς τὸ πᾶν ἐξικέσθαι, καὶ διεκπεσεῖν τοῦ τε καιροῦ τοῦ τε σκοποῦ, ὧν τέλος ἡ ἐν τοῖς ἐφεξῆς δυνατὴ συμμετρία εἰς ὅσον, μικρὰν γοῦν τινα τοῖς ἀκροαταῖς ἀνακινῆσαι μνήμην καὶ θαῦμα, τοὺς τῆς εὐγνωμοσύνης καρποὺς; Μεθοδευτέον οὖν ἡμῖν οὕτω τοὺς λόγους, καὶ ὡς ὑπὸ κλεψύδρᾳ, τῷ τοῦ καιροῦ μέτρῳ τὸ τοῦ λόγου μετρητέον ὕδωρ, μὴ καὶ ὁ ἀχὼν φθάσας λελύσεται.

θ'. Μή μοι δὲ μηδὲ συμβόλων ἐκείνων μνηστέον, ἃ τὴν βασιλικὴν προεδήλου καὶ ἀνάῤῥησιν καὶ λοιπὴν ὕψωσιν, μὴ καὶ πληθύνας ὁράσεις τῷ λόγῳ, καὶ ἀποκαλύψεσιν ἐμβαθύνας, ἐκστήσω τὸ ἀκροατήριον· ἐπεί τοι καὶ ἄλλως οὐ μακρὰ χρεία τοιούτων, ἔνθα τὰ ὑστερήσαντα λόγου πέφηνε κρείττονα. Οὐ γὰρ ἂν

A debemus, quibus generis splendor augetur. Quis autem tempus sufficiens dabit oratori ea lege ut audientibus verba prolata parum prosint, plurima vero in seipsum revertantur, et sic admiratione perculsi, et audiendi operationibus circumscripti libros philosophicos legunt et memoriæ mandant et mentem mirabilium studio replent? Ab incunabulis enim adolescens ad virtutum maturitatem procedendo majorum vestigiis insistit, et mores paternos imitando bonis auguriis vitam componens bonarum actionum exemplar ipse est et posteris ad imitandum proponetur

B 7. Revera autem patrem imperatorem optimas disciplinæ regulas proponere, filium autem confestim obedire et vitam ad illas componere vidimus. Ille namque nimiam filii impetuositatem refrenavit, ne indolis facilitate ultra quam fas est ferretur. Nonnunquam autem tempus manibus delicatis (quidni enim?) aut puerilibus hostem in pugna licet inferior numero et fortitudine agressus victor reversus est; de quo pater lætus filium ad virtutem aptissimum excitabat, externos autem flagellando instruebat, et sic de discipulo regio fecit quod hostium exemplum facere nequivisset. Dum vero adolescens illos nequaquam timebat, pater minitabundus et verbis increpans timorem C injecit alumno, ne se surculum in hac tenera ætate ventis exponeret qui e statu dejicere et humi prosternere solent; dum dicto audiens et cæteroquin non malus vir in pugna exaltatur; bonos autem et sexcentis pugnis corroboratos tristis pugna absterret et quantocius amovet quin auxilium ablatum ipsis profuerit. In omnibus autem discipulum monebat ut lento gradu ad agendum et virtutes exercendas progrederetur, ut perfectionem consecutus sæculo officia præstaret; quod et evenit.

οἷον τὴν ἐν ἀρεταῖς ἀνάβασιν κατὰ εὐτακτουμένην χρήσιμος· ὃ καὶ εἰς ἔργον ἐκβέβηκεν ὕστερον.

D 8. Quomodo autem fieri possit, ut cum necessitas loquendi me huc adduxit, non omnia perlustrem et ex proposito et opportuno temporis momento excidam, quorum finis est narratio accurata et apta ad memoriam et admirationem in audientium animis excitandam et ad fructus gratitudinis proferendos? Verba igitur nobis ita sunt disponenda ut tempus quasi clepsydra moderante metiamur, ut undarum more non justo celerius effluant.

9. Non igitur in mentem revocabo signa illa, quæ electionem imperatoris præsignificabant ne verborum prolixitatem et rerum abstrusarum narrationem auditores fastidiant. Sed his quidem opus non erit quæ sequuntur meliora sunt. Non enim oraculo opus est ubi, quamvis res magnæ lu-

turæ non divinitus sint prædictæ, eæ nihilominus evenerunt, non quod, ut ita dicam, ob symbolum symboli, sed quia in illo et ante illud secunda ratio.

10. Si pulchrum omne quidem proœmium, tamen zelo instigante, prolixitas in eo evitanda est; sic nec ea quæ symbolice præfigurantur, certamina nostra ne exerceant, etsi multa eaque nobilia sint, propter quæ imperator inter eos recenseatur qui juxta Dei promissa sanctificantur; quæ enim in talibus non prorsus antiqua aut cœtui nostro pio incongrua videntur, somniorum aut visionum nomine tractantur. Quæ et qualia autem Deus aviditati nostræ patefecit, ea exponere nostrum est.

11. Huic igitur jusso exsequendo operam daturi, quæcunque huc spectant totis viribus aggrediamur. Loquendi autem quam sortiti sumus, facultate ut nave oneraria ad verba in imperatoris honorem proferenda utemur. Ut enim mare findit navis, fluctus aliquot post se trahens, quod non impedit quo minus sexcentæ naves idem faciant, quin totum pelagus navigetur, sic nobis quoque vocum quantitas non sufficiet ad vastum virtutum imperatoriarum oceanum trajiciendum, ubi innumeræ naves se non extricarent, sicut navis centumremis apud poetas, quæ eloquentiæ elementis abundat.

12. Hæc cum ita sint, alii pro libito, secundo vento adjuti cursum teneant; nos autem imperatoris virtutum chorus restringit, quarum nobis utique ratio omnimoda habenda est. Hoc in loco primo gradu cur non honoremus in omnibus prudentiam omnia sale suo condientem, ornamentum universale quod humanis laboribus utilitatis sigillum imprimit? Ista prudentia si hominum præsidet operibus, homo in luce ambulat; ubi autem deest per verum agendarum obscuritatem currit operarius, et evitato lumine umbra cum eaque firmitatis jactura irruit.

13. Hanc imperator sapientissimus satis habuit, nec tantum retrictive, sed copiosissime. Nam sive facto sive dicto opus esset, nunquam sibi superiorem in agendo habuit. Cæterorum autem factis sua semper adjiciens, illorum opera obscurabat, ut stellarum fulgorem obscurat sol assurgens. Aliter dein animatus quam potest clarissime se monstrat, tum disciplina imbuens eos qui eadem cum ipso sentiebant, consilium sponte mutando, et aliis de rebus faciendis persuadendo, argumentando, ingenium persuasivum adhibendo, solo auxilio quo uti

A ἔχοι τις ἀνάγκην ἐνταῦθα τῶν θεοπροπίων πάνυ τι γίνεσθαι, ὅπου, κἂν εἰ μὴ ἐν συμβόλοις προδηλοῖτο τὰ μεγάλα μέλλοντα, οἷς ἐπινεύει Θεὸς, ὅμως αὐτὰ πρὸς τέλος οὐδὲν ἧττον ἐκβέβηκεν, ὅτι μηδὲ διὰ τὸ σύμβολον, οὗπερ τὸ σύμβολον, ἀλλ' ὅτι τὸ δεύτερον ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ σεμνύνεται.

ι'. Εἰ δὲ καὶ καλὸν ἅπαν προοίμιον, ἀλλ' ἔνθα κατεπείγει τὸ ἐναγώνιον, περιρατέον τὸ τοῦ προοιμίου πολύ· οὕτω δὲ καὶ τὸ συμβολικῶς φροιμιαζόμενον μὴ δαπανάτω τοὺς ἀγῶνας ἡμῖν, εἰ καὶ πολὺ τὸ εὐκλεὲς τρόπον ἄλλον ἐπισύρεται, οἷς τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τοὺς ἐν ἐπαγγελίαις ὠσωμένους τῷ Θεῷ διατίθεται. Τὰ μὲν γὰρ πάνυ ἐν τοῖς τοιούτοις παλαιὰ, καὶ μηδὲ τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ αὐλῇ τε καὶ ὁμηγύρεσι, ἐνυπνίων καὶ ὁραμάτων λόγοις φιλοσοφοῦνται· ταῦτα δὲ τὰ ἐν ἡμῖν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, Θεὸς τοῖς ἰχνευομένοις τὴν πρόγνωσιν ἀνεκάλυψε, καὶ τὸ προτεθειμένον εἰπεῖν ἐπηγγείλατο ἐν αὐτοῖς.

ια'. Ἀναθέμενοι οὖν οὕτω καὶ ταῦτα, καὶ εἰς τοσοῦτον ἐπιδραμόντες, ἐπιβαλοῦμεν τοῖς τούτων ἐχομένοις εἰς ὅσον δύναμις. Δύναμις δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς μεμετρημένοις τὸ λέγειν, καθ' ὁμοιότητα πελαγοστόλου νεὼς ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἀγαθοῖς διεξάγειν τοὺς λόγους. Ἐκείνη τε γὰρ ὡς οἷον γραμμικῶς εἴρνει τὸ πέλαγος, ὀλίγας τινὰς που ἕλικας περιάγουσα, ὡς ἐξεῖναι καὶ ἑτέρας μυρίας ὅσαις ναυσὶ τὸν ὅμοιον τρόπον διαθεῖναι, καὶ μηδὲ οὕτω τὸ πᾶν πέλαγος γενέσθαι πλεύσιμον· καὶ ἡμῖν δὲ οὐκ ἔστιν οὕτως ἱκανὸν τὸ τοῦ λογικοῦ φορτίου πνεύματος, ὡς ἐξαρκεῖν ἐμπλατυναμένοις πολλὴν εὐθυπλοῆσαι τοῦ C τῶν βασιλικῶν θαυμασίων ὠκεανοῦ, ὃν οὐδ' ἂν ἀναρίθμοι νῆες διεξέλθοιεν, ὁποία τις καὶ ἡ παρὰ τῇ ποιήσει ἑκατόζυγος, ἧς τὸ ἐν λόγοις ἄχθος πολύ.

ιβ'. Ἐν δὴ τοιούτοις καὶ τούτων ὄντων, οἱ μὲν ἄλλοι ἀναγόντων τε ἑαυτοὺς, ὅπως ἄρα καὶ βούλοιντο, καὶ διαπλεόντων οὐριοδρομοῦντες, ἔνθα προτεθυμῆσθαι δέον αὐτοῖς· ἡμᾶς δὲ βασιλικῶν ἀρετῶν περιστοιχίζει χορὸς, οὗ χρὴ γενέσθαι, εἰς ὅσον οἷόν τε ἡμῖν. Ἐνταῦθα δὲ πῶς ἂν ἔπειτα λαθοίμην πρωτεῖον τιμήσασθαι τὴν ἐπὶ πασῶν φρόνησιν, τὴν ἁπάσας ἀρτύουσαν ἀρετὰς, καὶ, ὡς οἷον εἰπεῖν, ἅλας, καὶ αὐτὴν παγκόσμιον, δι' οὗ ἅπασιν ἀνθρωπικοῖς ἔργοις τὸ νόστιμον; ἧς προϊσταμένης μὲν τῶν πράξεων, ἀνθρώπου ἔργα τὰ πραττόμενα, καὶ ὑπὸ φωτὶ ἐκεῖ- D νος βαίνει τῷ ὄντως· παρεωραμένης δὲ, ἄλλο τι ἐκείνα, καὶ ὡς οἷα κατὰ σκότον ἠλάσκει ὁ ἐργαζόμενος, καὶ ὡς παρεγκλίνας τὸ φῶς σκιᾷ τις ἄδοσει ἀπολωλεκυῖα τὸ στερέμνιον.

ιγ'. Ταύτης ὁ συνετώτατος αὐτοκράτωρ κατακόρως εἶχε, καὶ οὐ πρὸς σύγκρισιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀληθῶς ἀνυπέρβλητον. Πρᾶξαι γάρ τι δεῆσαν εἴτε καὶ εἰπεῖν, κατάρξας μὲν οὐκ εἶχε τὸν ἐπινοησόμενόν τι βέλτιον· ἑτέρᾳ δὲ καταρχῇ τὸ οἰκεῖον ἐπαγαγὼν, ἀπέκρυπτε τὰ τῶν ἄλλων, καθὰ καὶ ἀστέρων φαῦσιν ἀναφανεὶς ὁ ἥλιος. Ὑὸ δὲ καὶ ἄλλως διατιθέμενος, καὶ τὸ μὲν ἐκφαίνων ἑαυτὸν, οἷα κἀνταῦθα δύναται, τὰ δὲ καὶ γυμνάζων εἰς μάθησιν τοὺς τὸν νοῦν ἔχοντας πρὸς αὐτῷ, μετέφερέ ποτε τὴν γνώμην, ἐφ' ὅπερ οὐκ ἂν αὐτὸς ἔλοιτο, καὶ ἐπιβανολόγει τὸ

πρᾶγμα, καὶ προάγων ἐπιχειρήσεις, καὶ τὴν κατασκευὴν στρογγυλλόμενος, εἰ; πειθὼ τὸν λόγον κατέστρεφεν· καὶ οὕτω δέον (καὶ μὴ ἄλλως) τινὰ καταπράξασθαι. Ὡς δὲ ἐπινεύσοι τὸ ἀκροώμενον συμπεισθὲν, καὶ κατάθοιτο, καὶ ἡ μὲν βουλὴ πέρα τι συγκλεισθείη, καιρὸς δὲ τὴν χεῖρα ἐπεξεργάζεσθαι τὰ τοῦ βουλεύματος, τότε δὴ ἀναλαβὼν ἄλλως τὸ πρακτέον, ἀναποιῶν ἦν τὰ ἤδη κατεσκευασμένα· καὶ τὸ μὲν πιθανὸν ἀπέκρινε, τῆς δὲ τῷ ὄντι πειθανάγκης ἐγίνετο, καὶ τὸν τῆς διανοίας ἐξέφαινε θησαυρὸν, πολὺν σοφίας πλοῦτον στέγοντα, καὶ μεστὸν εἶναι συνέσεως διεδείκνυσε, οὐ κατὰ τὸ θρυλλούμενον ἐν τοῖς πάλαι διατεθειμένος ἀμφοτερόγλωττον, ἔνθα ἡ τοῦ νοουμένου πλάστιγξ ὡς τὰ πολλὰ ἰσόῤῥοπος· καὶ τὸ πρακτέον οὐκ εὐξύμβλητον, ἀλλὰ κατὰ τὴν φιλοσοφουμένην συστοιχίαν, τὴν ἐκλέγουσαν μὲν ἐν στοίχῳ τὰ ἀγαθὰ, ἰδίᾳ δὲ τὰ μὴ τοιαῦτα σκοραχίζουσαν, ἤδη δὲ καὶ κατὰ τὴν τοῦ μελῳδοῦ Τιμοθέου σοφίαν, ἄδοντος μὲν ἐπιστημόνως τοῖς μύσταις, ἄδοντος δὲ καὶ ὡς ἑτέρως, καὶ ἐπιλέγοντος, ὡς « Οὕτω μὲν ᾄδειν βουλοίμην ἂν τοὺς ἐμοὺς, οὕτω δὲ οὐκ ἂν ἀποδεχοίμην ᾄδοντας. »

A fas erat. Ut autem audientibus persuaderet et consilium captum primo in occulto lateret, manusque ei exsequendo imponendi tempus venerit, tunc factum reficiendo omnia restauravit et vi quâ pollebat persuasiva ingenii sui thesaurum adaperiit locupletissimi, vocis ambiguitate non ulens, ubi mentis cogitationes æqua plerumque lance stabant et quid faciendum esset in dubio erat, sed juxta philosophicam regulam quæ quod bonum est seligit, privatim autem quæ talia non sunt respuit, aut etiam secundum musici Timothei sapientiam docte coram initiatis canentis, altero vero etiam carmine, « Sic, dicentis, meos canere velim, sic autem approbarem canentes. »

ιδ'. Ἐντεῦθεν αἱ πανταχοῦ γῆς βασιλικαὶ πρόνοιαι πολυειδεῖς. Καὶ ἄνθρωπος εἷς οὗτος τοῖς μεγάλοις οἰκουμενικοῖς ἑαυτὸν μεγαλοφυῶς ἐπεμέριζε τμήμασιν εἰς τὸ ἐνεργὸν, προβαλλόμενος, ὅσα καὶ χεῖρας ἀμφιδεξίους, τὸ τῆς ἀνδρίας δραστήριον, καὶ τὸ τῆς συνέσεως ἐμπύριον, ὅσον τε ἐν τῇ λοιπῇ φρονήσει, καὶ ὁπόσον εἰς ἀγχίνοιαν. Ἦν μὲν γὰρ καὶ σκεπτικῶς ἔχων ἐν τοῖς μεγίστοις, καὶ ἐφιστάνων διανοητικῶς· τὰ πλείω δὲ ἄγχιστα τῇ νοήσει παρίστατο, καὶ ἀχρόνως οἷον τοῦ νοουμένου ἑδράττετο, καὶ τούτου βαθύτατα, καὶ οὐχ ὡς ἐπιπολάζειν κατὰ τοὺς ταχεῖς μὲν φρονεῖν, οὔτι δὲ καὶ ἀσφαλεῖς. Καὶ ἦν μὲν αὐτῷ λίαν καλὰ καὶ τὰ τῆς ἀνδρίας σεμνά· περιττότερα δέ γε τὰ τῆς φρονήσεως, ἧς καὶ καταμόνας εἰς μυρίον πλῆθος ὠνάμεθα.

B 14. Hinc ubique terrarum multiformia providentiæ imperatoriæ specimina. Et homo iste unus magnis regionibus magnifice in agendo, gubernando se ostendit, et ambas manus, activitatis instrumenta, et prudentiæ ardorem atque ingenii acumen monstravit. In maximis enim rebus dubium unacum perseverantia in medium tulit; plerumque autem apud eum opus cogitationem premebat; quæ autem faciebat iis mentis profunditatem addebat, minime contentus, ut plerique, qui prompti quidem ad cogitandum, in agendo minus probati inveniuntur. Solemne eidem erat fortitudinis specimina edere, nihil vero antiquius sapientiam in medium proferre, quam passim optimam auxiliatricem habuimus.

ιε'. Ἡ γοῦν Πυθαγορικὴ κατάρτυσις, εἴτ' οὖν ἀγάπησις, κατὰ τοὺς τὰ τοιαῦτα σοφοὺς εἰπεῖν, κἀνταῦθα παρεισδῦσα, καὶ τὴν ἐν βαρβάροις ἀγριότητα ἐξελαύνουσα, τὰς τῶν πολέμων ἀνοχὰς ἡμῖν κατώρθου, δι' ὧν κατεσιγάζετο τὸ ἀλλόφυλον. Καὶ μὴν αἰσθάνομαί τινων ψαλαττόντων ῥέμα, καὶ ὑποκρουομένων ἀπήχημα γλυκύ τε καὶ ἐναρμόνιον, δι' οὗ ἀνδρία καὶ τὴν εἰρηναίαν γαλήνην ἐν ἔθνεσιν ᾄδεται καταπράττεσθαι. Καὶ ἔχει οὕτως, ὦ οὗτοι· καὶ τοίνυν ἐντείνατε τὸ ᾆσμα τορώτερον, κἀγὼ τοῦ μέλους ὑμῖν συνεφάψομαι. Ἀδελφὰ γὰρ ἀληθῶς φρονεῖτον ἀνδρία τε καὶ σύνεσις, καὶ κοινοῦσθον τὸ ἔμπρακτον παρά γε τοῖς ἔμφροσιν.

C 15. Igitur dispositio Pythagorica, sive amor, ut more sapientium loquamur, penetrans et barbaros erudiens, bellorum inducias nobis parabat, quibus hostes ad otiositatem damnabantur. Equidem video quosdam levi modulamine dulce cantantes, quo fortitudo pacem et tranquillitatem in nationibus generavit. Ita enim est, amici, quare acutiorem incipite cantum, me obsecundante. Fortitudo enim ac prudentia meditantur et in prudentiorum manibus consociare amant.

ις'. Εὐπορῶ δὲ ὅμως εἰπεῖν, ἐφ' ὧν τὸ τῆς βασιλικῆς φρονήσεως καὶ μονῆρες ὁρίζεται, καὶ τέως (ἐκεῖνο τὸ ἐνταῦθα μέγα τοῦ λόγου κεφάλαιον) τὴν τῶν ἐκασταχόθεν ὑψηλῶν γενῶν τῷ βασιλείῳ γένει συνάφειαν, δι' ἧς ὅσα καὶ τινος πολυτιμήτου ὕλης τὴν τοῦ βασιλικοῦ στέμματος συγκρότησιν ἐτεχνήσατο, τὸν ἀρχικὸν καὶ οὕτω μεγεθύνων ὄγκον, καὶ χεῖρας ταύτας μεγαλοφυεῖς τῇ Ῥωμαϊκῇ ὁλομελείᾳ προσφύων, ἃς ἐκτενεῖ, ὅτε που πολυχειρίας δεήσειε. Τούτου ἡμῖν τοῦ καλοῦ φυτοῦ τῆς σοφίας καρπὸς

D 16. In promptu habeo etiam dicere in quo prudentiæ effectus cernuntur et quousque magnumsermonis caput magnorum undique generum generi imperatorio unionem dat, per quam ut per nobilissimam materiam imperatorii diadematis compositionem operatus est, præcipuam sic elevans dignitatem et has generosas manus Romanæ celsitudini adjungens, quas tendet quando manuum pluralitate opus fuerit. Hujus nobis egregii stolonis fructus et quæ ob oculos bona sunt, Deo juvante reginæ, quarum

una ad solis instar ex oriente oritur, etsi nunc quidem nube obscuratur, si nubes nigrum illud dici potest, in quo justitiæ sol, Deus clarius conspicitur; altera vera oceano occidentali immersa lucis splendorem affert.

καὶ τὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀγαθὰ αἱ σὺν Θεῷ βασίλισσαι, ὧν ἡ μὲν οἷα καὶ ἥλιος ἐξ ἑῴας ἔφανεν, εἰ καὶ νῦν ὑπὸ νέφει σκιάζεται, εἴ τι καὶ νέφος εἰπεῖν θαρρητέον τὸ τοιοῦτον μέλαν, ἐν ᾧ φανότερον ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, Θεὸς διοπτεύεται· ἡ δὲ ὡς ἄγχοθί που λελουμένος ὠκεανοῦ ἑσπερίου καὶ αὐτὴ φωτόρος ἐπηύγασεν.

47. Sed hæc hactenus, ne rhetorices oceanus erumpens faustam rumpat navigationem. Ut autem hostes invicem congressi sint resque nostras turbaverint et pacem nobis impertiverint, illa in causa fuit; quis igitur magis timendus? Illud porro artificium strategicum excogitavit, cui obedientes sine sanguinis effusione maxima tropæa erexit, hostes sibi ipsis adversarios usque ad belligerandum reddidit, quo factum est ut res nostræ amplificatæ, illorum minorarentur, utque Mars jam non communis esset nec alterutros nos illosque destrueret, solis autem hostibus pernicies illaberetur. Sic Persarum in Persas bellum a regibus instruebatur, et nos stamus. Sic multæ ex occidentalibus gentibus arrogantiæ morbo laborantes postquam resipuerant, sanatæ sunt. Sic populus Romanus obstupuit qui contra spem omnium belligerandi furore sanatus est. Draco autem insularis qui super crateres Ætnæos ignem ferociæ accendere volebat, in impetu suo ab ensibus imperatoris non parum impeditus est, plerumque cum hostibus domesticis congressus, quos imperatoris artes concitaverant, quasi bipennem sapientiam suam eminus jaculantis.

ιζ'. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐς τοσοῦτον, μὴ καὶ ὠκεανὸς ἐνταῦθά μοι ῥητορείας ἀναρρήγοις ἀνακόψῃ τοῦ εὐθυπλοεῖν. Συγκροῦσαι δὲ πολεμίους ἀλλήλοις, καὶ ἡμᾶς ἐν ἀταράχῳ καὶ οὕτω καταστῆσαι, καὶ τὸ ἐν εἰρήνῃ γαλήνιον καταπράξασθαι, τίς ἄρα κατ' ἐκεῖνον δεινότατος; Μέθοδον γὰρ καὶ ταύτην στρατηγικὴν ἐτέχνου, τὸ μὲν ὑπήκοον φυλάττειν ἀναίμακτον ἐπὶ μεγίσταις τροπαίων ἀναστάσεσι, προσαράσσειν δὲ τοὺς πολεμίους ἑαυτοῖς, καὶ ἐκπολεμοῦν τοῖς ἀλλοφύλοις τὸ σφίσιν αὐτοῖς ὁμόφυλον, ὡς καὶ ἐντεῦθεν αὔξεσθαι μὲν τὰ ἡμέτερα, μειονεκτεῖσθαι δὲ τὸ πολέμιον, καὶ τὸν Ἐνυάλιον μηκέτι ξυνὸν εἶναι, μηδ' ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν φθισήνορα, ἡμῖν τε καὶ τοῖς ὅσοι ἐξῆεσαν εἰς ἀντίπαλον, μόνοι; δὲ τοῖς πολεμίοις ἀπονενεμῆσθαι τὸν βροτολοιγόν. Οὕτω Πέρσαι Πέρσαις ἀντίμαχοι μεθόδοις βασιλικαῖς· καὶ ἡμεῖς εἰρηναῖον ἐπαιανίζομεν. Οὕτω Σκύθαι Σκύθας εἰς γῆν κατεστρώννυον· καὶ ἡμεῖς ὀρθιοι. Οὕτω πολλὰ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν, πλεονεξίαν νενοσηκότα, ὑγιοῦντο σωφρονιζόμενα· καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐξεθαμβεῖτο, ἐφ' οἷς, ὡς οὐκ ἂν αἰσθοιτό τις, τὸ τῇ ὁπλομανίᾳ ἐπλῆπτον τεθεράπευτο. Δράκων δὲ ὁ νησιωτικὸς, ὃς καὶ ὑπὲρ κρατῆρας Αἰτναίους τὸ τοῦ θυμοῦ πῦρ ἐκφυσᾶν ἤθελε, πολλὰ μὲν τοῦ κατ' αὐτὸν ὁλκοῦ καὶ βασιλικοῖς ἐκολούσθη ξίφεσι, τὰ πλείω δὲ οἰκειακοῖς ἐχθροῖς συγκρουόμενος, οὓς αἱ τοῦ αὐτοκράτορος μέθοδοι ἐπανίστων, διχαστικὴν ὁπόθά τινα μάχαιραν τὴν ἑαυτοῦ τομώτατα σοφίαν βάλλοντος.

48. Regiæ etiam prudentiæ erat non solum salvare dicto audientes, sed etiam quantum fieri posset eorumdem res augere; estque illud talenti evangelici incrementum non minus quam hæreditatis divinæ adauctio. Illud ergo, si quis alius ex iis qui prius regnarunt, noster præsertim perfecit bona multiplicando. Difficile enim fuerit exteram linguam citare quam non ad nostræ commodum verterit; nam alii quidem coloniæ nomine ad nos missi sibi quietem invenerunt; alii autem dona exspectantes quæ imperatoris largiebatur munificentia, sinus ditantis participes facti sunt, primatum mercedem reportantes. Quod autem divitiarum fluentum ipsis abundabat, domicilium alienum patriam facientes et patriam æstimantes omnem in qua ipsis bene erat. Antiqua historia servorum urbem quamdam memorat; ibique feliciter id contigit. Homines enim quos natura liberaliter vivere voluit nervisque firmis donavit et fortitudine omni induravit; vitæ autem vicissitudine in servitutem redacti in urbem Constantini induxerunt (frequentes enim illa hospites excipit, multosque per turmas, cohortes et acies constituit)

ιη'. Προμηθείας δὲ ἦν ἄρα βασιλικῆς μὴ μόνον περισώζεσθαι τοὺς ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ προσιπαύξειν αὐτοὺς, εἰς ὅσον χώρα γίνεται. Καὶ ἔστι καὶ τοῦτο ταλάντου εὐαγγελικοῦ προσεπαύξησις, ὅτι καὶ κληρονομίας θείας πρόσθεσις. Τοῦτο γοῦν, εἴπερ ἕτερός τις τῶν ἀνέκαθεν χρόνου βεβασιλευκότων, ὁ νῦν ἐπαινούμενος ἐκτετέλεκε, πληθύνων τὸ ἀγαθόν. Καὶ οὐκ ἔστι γλῶτταν εἰπεῖν ἔθνους, ἣν οὐ παρέμιξε τῇ καθ' ἡμᾶς εἰς χρήσιμον. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἐν λόγῳ μετοικίας τὴν εἰς ἡμᾶς ἐστέλλοντο· καὶ εὑρίσκοντες ἀνάπαυσιν ἑαυτοῖς, οἱ δὲ καὶ δώρων ἐπιβαλλόμενοι, ὅσα τὸ βασιλικὸν μεγαλόδωρον εἰς πλήσμιον ἐχορήγει, τοῦ πλουτοποιοῦ κάλπου ἐγίνοντο, μισθοφοροῦντες μὲν τὴν ἀρχήν· ὅτι δὲ εἰς ἐνδελεχὲς τὸ τοῦ πλούτου ῥεῦμα τούτοις ἐπλήμμυρεν, οἰκήσιμον καὶ αὐτοὶ τὴν ἀλλοδαπὴν ποιούμενοι, καὶ πατρίδα κρίνοντες εἶναι πᾶσαν, ἐν ᾗ εὐπαθεῖν περιγίνεται. Καὶ ἡ μὲν παλαιὰ ἱστορία καὶ δούλων πόλιν τινὰ προάγει πρὸς γνῶσιν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦτο πεπλήθυνται τὸ καλόν. Ἄνθρωποι γὰρ, οὓς φύσις μὲν ἐλευθέρια ζῆν ὥρισε, νεύροις δὲ στερρέοις ἐτόνωσε, καὶ ὅλως εἰς ἀνδρίαν ἐστόμωσε, βίου δὲ κύκλος ἐπὶ δουλείαν στρέψας, εἰς τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου περιήγαγε

(συχνοὺς δὲ καὶ τούτους αὐτὴ πανδοκεύει, καὶ οἷους κατὰ στίφη καὶ λόχους καὶ στίχας συντάξασθαι), ἐλύπουν μὲν (ἦν καιρὸς ἐκεῖνος) τὸ δεσποτικὸν, μεμνημένοι κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν ἵππον τῆς ἐν τροφῇ ἀκοστήσεως, καὶ νομῶν ἐκείνων βαρβάροις καλῶν, καὶ τῶν αὐτοφυῶν καὶ ἀπαραποιήτων λοετρῶν, ὅσα τοὺς βαρβαρικοὺς στρατιώτας πρὸς ἀμάλθακον καρτερίαν ὑγραίνουσιν. Ἦν δὲ αὐτοῖς θάτερος μὲν τοῖν ὀφθαλμοῖν οἶκοι· ὁ δὲ λοιπὸς εἰς φυγαδείαν ἔβλεπε. Καὶ χεὶρ ἡ μὲν διεπράττετο τὰ δουλικὰ, ἡ δὲ ξίφους ἤθελε δράττεσθαι, εἴ τίς που καὶ ὁριμύξεται, καὶ ἐγκόψει τὸ ἀκούσιον. Καὶ οἱ κύριοι ἐντεῦθεν οὐκ ἂν μὴ καὶ αὐτοὶ δοῦλοι, μενοῦνγε καὶ ὡς τολμῆσαι εἰπεῖν αἰχμάλωτοι, ἀγόμενοι μὲν καὶ φερόμενοι, ἀρώμενοι δὲ, ὅτι τοιούτοις κακοῖς ἔχονται, καὶ ποθοῦντες ἀπογενέσθαι τὸ δυστύχημα. Ἐξακούεται οὖν τὸ εὐκταῖον. Καὶ εὐθὺς ἔλεος· ἐκ βασιλέως ἐπὶ τοῖς ἀμφοτέροις, καὶ δεσπόζουσι, καὶ δουλεύουσι, καὶ θησαυροὶ βασιλικοὶ ἐκκενοῦνται· καὶ οἱ δεσπόται χαίρουσιν ἀποσκευαζόμενοι τὸ φαῦλον οἰκετικόν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν αὐτοὶ μὲν ἀντὶ μὲν δούλων ἦσαν τὸ φυσικὸν ἀντὶ δὲ ἀτίμων στρατιῶται, τὸ φῦλον ἐκείνοις· οὐκέτι δὲ τοῦ λοιποῦ, ὅσον τοιοῦτον ἀχθεῖη φῦλον, τὸ πᾶν ὑπὸ δεσπόταις ἦν. Ἀλλ' ὅσοι μὲν οὐκ εὐγενῶς ἐφρόνουν, ἔπασχον οὕτω, δουλείαν ἀτίμητον ἤπερ ζῆν πρὸς κλέος ἑλόμενοι, τάχα μὲν ἀγεννῶς, τάχα δὲ προμηθείᾳ τοῦ βιοῦν ἀσφαλῶς. Οἷς δὲ στρατεύεσθαι ἦν ἐπιθυμεῖν, εἰς ὅμοιον ἐκείνοις τοῖς ἐκ δούλων στρατιώταις ἦρχοντο, χρήμασι δημοσίοις λυόμενοι, καὶ ζώνῃ στρατείας κοσμούμενοι. Καὶ πόλεις ἐπλήρωσαν, καὶ εἰρμῷ συνεπλάκησαν βίου, καὶ δαδοχὰς ἐπλήθυναν, καὶ τὴν βασιλικὴν προσθήκην ἐθαυμάστωσαν, οὐ κατὰ τοὺς Σπαρτοὺς ἀναφύντες αὐτόματοι, ἀφ' ἧς δὲ ἐξεσπάσθησαν, μεταφυτευθέντες εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γῆν, καὶ καρπὸν ἐκδεδωκότες τρόφιμον.

A dolebant quidem idque tempore opportuno dominationem, memores equi Homerici instar, hordei et pascuorum, et balneorum naturalium, non artificialium, quibus Barbari ut laboribus perferendis assuefiant utuntur. Erat autem ipsis oculorum unus domi, alter fugam circumspiciebat; ex manibus una servilia faciebat, altera ensem volebat stringere contra recalcitrantem et resistentem. Huc adde quod domini, non servi, captivi huc illuc currentes et diris vocibus querentes quod tot malis vexarentur, quibus liberari desiderabant; quod votum deinde exauditur; et confestim miseratio utrisque, dominis ac servis, regiæque liberalitates affluebant, et domini gaudebant quod servis malis liberati essent. Itaque servitutis loco secundum B naturam erant ex hominibus vilibus facti milites, quod ipsis gratum erat, non amplius omnes in dominorum potestate languebant. Omnes autem qui non liberales se gerebant, ista patiebantur servitutem sine honore vitæ cum gloria præponentes forte indole prava ducti, forte quia aliter vivere posse desperabant. Qui autem castra sequi volebant, ut milites qui antea servi fuerant, obediebant, pecunia publica redempti et balteo militari accincti. Urbium igitur incolæ vitæ conditiones oblatas amplexi successores habebant auctoritati regiæ se submittebant, non sicut Sparti inter Græcos celeberrimi, quos fabula e terra progenitos dicit; sed avulsi a patria in nostram regionem transplantati, fructus tulerunt salutares.

ιθ'. Τὸ δὲ καινότερον, καὶ ἄνδρας τούτων ἔτι πλείους, ἐκ πρὶν ἀρχεκάκων μεταγαγὼν ἀμύνης λόγῳ ἐπὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ, τῷ ἐκείνων ἀγρίῳ τὸ καθ' ἡμᾶς ἥμερον ἐνεκέντρισεν, καὶ εἰς χρηστότητα μετεποίησεν, ἣν θεῖος ἂν παράδεισος οἰκειώσηται. Καὶ οὐ λέγω μόνους τοὺς ἐκ τῆς χέρσου, τοὺς τῆς Ἀγαρ, τὸ Σκυθικὸν, τὸ Παιονικὸν, τοὺς ὑπὲρ Ἴστρον, καὶ ὅσοις ἀκραιφνὴς βορρᾶς ἐπιπνεῖ· ἀλλὰ καὶ ὅσους ἐκ θαλάσσης πολυτρόπως ἠγκίστρευσε. Καὶ συντελοῦσι καὶ αὐτοὶ ταῖς ἡμετέραις πόλεσιν εἰς οἰκήτορας. Καὶ ἔστιν ἐνταῦθα πολλαπλοῦν τὸ σεμνὸν ἤπερ τὸ ἐπὶ Μάγνου Πομπηΐου καθιστορούμενον, ὃς ἐπιλεξάμενος πόλιν ἐῴαν, ἐκεῖσε τοὺς περισσοὺς τῶν πειρατῶν συνῴκισεν, ὅσους δεῖν, φασὶν, ἐγνω σωτηρίας ἠξιῶσθαι καὶ προνοίας τινός. Εἰ γοῦν ἱστορίας ἄξιον τὸ μιᾶς πόλεως ἀγαθὸν, τίς οὐκ ἂν συγγράψαιτο τὸ πολύχουν καὶ πολλαῖς ἐπιμερισθὲν πόλεσι; Τί μηκύνω τὸ μεῖζον, ὡς οὐδεμία τῶν τῆς οἰκουμένης πόλεων ἀνοργίαστος τοῦ τῆς Μεγαλοπόλεως ἐξέπιπτεν ἔρωτος, τοῦ καλοῦ βασιλέως ἐκείνου τὰς φιλητικὰς ἐπαφιέντος ἀπάσαις ἴυγγας; Καὶ ἦν ἑκάστῃ φίλτρον ἐγκαθήμενον ὑπερβάλλον, ποίαν ὁ αὐτοκράτωρ τῶν πόλεων στέρξας εἰς φιλουμένην ἐγγράψεται. Καὶ ὅσα καὶ μητροπόλεως περιοικίδες τῆς

C 19. Interjecto deinde tempore vivos plures ex iis qui prius hostes fuerant vindictæ causa contra Romæos duxit et eorum ferocitatem in eam quam nos exercemus, mansuetudinem commutavit, et sic terram nostram in paradisum transformavit. Et non solos continentis homines nomino, posteros Agar, Scythas, Ponti incolas, Istri accolas, et quibus Boreas frigidus spirat, sed omnes Oceani pisatores, qui paulatim urbes quoque nostras incolere cœperunt. Historia multa quidem, sed inter alia id quoque refert, Pompeium Magnum urbem Orientalem piratis quos eo beneficio dignos habuit, incolendam tradidisse. Quod si historia unius urbis bonam hanc fortunam memorare dignatur, quis non rem, quam multæ urbes participant, D relatu dignam putaverit? Addiderim etiam quod nulla terræ civitas non initiata magnæ urbis amorem perdidit sub regno imperatoris, blandissimi gubernatoris. Unaquæque amoris incentivum habebat, quam imperator ex cæteris urbibus sibi dilectam professus est; omnes autem, ut suburbium a magna civitate, cæteræ a nostra pendebant, ita tamen ut subsistant, nostra autem hodie destructa jaceat, et quorum nulla nunc vestigia remanent.

καθ' ἡμᾶς ἐξήρτηντο ἅπασαι. Καὶ στεργθῆναι δὲ ἀλλὰ τοῦτο ἀνασκευασθῆναι καὶ ἀφαντωθῆναι ἐκ γῆς.

20. In permultis quæ imperator convocavit conciliis, legatos videre poteras non denos, sed multitudinem undequaque huc accurrentium tanquam in regionem communem, ut systema doctrinæ cæteris proponerent. Vidit igitur magna hæc urbs hospites exteros, quorum nemo e nostris ne nomina quidem noverat; difficile namque erat virum bilinguem invenire, qui ex ipsorum lingua in nostram traduceret. Itineris et legationis eorum finis erat ut imperatoris vultum viderent, vocem audirent, in ludis gymnicis sese exercentem admirarentur, ut quædam de illo dicta colligerent. Sic et Salomonis sapientia plurimos attraxit, etsi non omnes in eo laudando convenerint. Sed in hoc nostro loco mira multa se offerunt. Ex legatis nostris alii profecti sunt ob metum ne quid paterentur, aut propter sollicitudinem auxilium reperiendi ubi necesse fuerit, aut egestate coacti, cujus ope proposita perfici possunt, aut ob sollicitam futuri temporis curam; quæ omnia indicant res magnas ac splendidas ab imperatore apud nos gestas exstare. Sed hæc externa sunt, nec unius substantiæ. Venisse autem e longinquo vires duram sortem subituros in itinere spectandi causa et fortunam mutandi ergo, hoc non est simpliciter magnum, sed stupore plenum. Patet enim magnum tonitru super præclare ab imperatore factis resonans, aliorum æmulationem excitavisse.

κ'. Ἦν οὖν ἐν μυρίαις τῶν συνόδων, ὅσας ἀγείρει τὸ βασίλειον, πρέσβεις ὁρᾷν οὐ κατὰ δεκάδας μετρίας τινὰς ἐκ τῶν ἑκασταχοῦ χωρῶν συῤῥέοντας ἐνταῦθα ὡς εἰς δεχάδα κοινὴν, καὶ σύστημα ποιοῦντας ἑαυτοὺς ἀλλόκοτον τοῖς γε πλείοσι. Καὶ ἐώρα ἡ μεγίστη πόλις αὕτη ἄνδρας ἀλλογνώτους ἀληθῶς, ὧν οὐδεὶς τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδ' εἰς ὄνομα πεπείρατο, ὡς καὶ πίπτειν ἐν δυσχερεῖ ἄνδρα εὑρέσθαι δίγλωττον, τὴν ἐν αὐτοῖς διάλεκτον εἰς τὸ ἡμέδαπον μεταβάλλοντα. Ἦν δὲ ἐκείνοις τῆς ὁδοῦ σκοπὸς καὶ τῆς πρεσβείας τὸ τελικώτατον, ἱστορῆσαί τε κατ' ὄψιν τὸν βασιλέα, καὶ ἀκουτισθῆναι, οἷα λαλεῖ, καὶ τίσι τῶν γυμναστικῶν ἔργων ἰδεῖν ἐπιπρέποντα, ἐρανίσασθαί δὲ καί τινα τῶν περὶ αὐτοῦ ἀκουσμάτων, καὶ ὡς ἔν τε πάντα εἰπεῖν θαῦμα συλλεξαμένους, κομίσασθαι τοῖς εἰς πρεσβείαν διαπεμφαμένοις. Οὕτω καὶ Σολομῶντος ἡ σοφία πολλοὺς ἐφείλκετο, καὶ εἰ μὴ τοσούτους, ἀλλ' οὖν ἐφ' ὁποσουοῦν. Καὶ ἔστιν ἐνταῦθα τὸ τοῦ θαυμασίου πολύ. Δέει μὲν γὰρ τοῦ μή τι παθεῖν πρεσβεύεσθαί τινας, ἢ μελέτῃ τοῦ φθάσαι ζήτησιν ἐπικουρίας, εἴ που καὶ παραπέσοι τις ἀνάγκη, ἢ καὶ χρημάτων ἐνδείᾳ, ὑφ' ὧν ἔσται καταπραχθῆναι τὸ διὰ σπουδῆς, ἢ ὅλως προμηθείᾳ τινὶ τοῦ μέλλοντος, λαμπρὸν μὲν εἰς ἱκανότητα τοῦ δεῖξαι μεγάλα καὶ ἀνενδεῆ καὶ πολύχρηστα τὰ καθ' ἡμᾶς διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἐξωτερικὰ δ' ὅμως ταῦτα, καὶ οὐ τῶν κατ' αὐτὸν, ὡς καὶ ἥκειν πρός τινα συνουσίωσιν. Ἐλθεῖν δὲ ἐξ ὑπερορίων ἀγνῶτας ἄνδρας, καὶ θελῆσαι δεινὰ παθεῖν, ὅσα τῇ τῆς ὁδοιπορίας μαχρῷ συνδήκει, καὶ ταῦτα πρὸς χάριν θέας, καὶ μόνον καὶ ἐντυχίας εὐκταίας, ἀλλὰ τοῦτο οὐκ εἰς ἁπλοῦν εἰπεῖν ἔστι μέγα, εἰς μυρία δὲ κατασχίσαι θαύματα. Δῆλον γὰρ, ὡς μέγας βροντῆς ἦχος ἐπὶ βασιλικοῖς ἀνδραγαθήμασιν εἰς τὸ κατὰ σπουδὴν ἐπέστρεψεν.

21. Sed cur legatos dico stemmate insignes, cum licet summos magistratus considerare ad nos missos, ut imperatori tributum afferrent, aut post negotia peracta, et postquam imperatoris majestatem oculis vidissent, aut oculorum curiositati satisfacerent, et civibus suis visa auditaque narrarent. Hujus ordinis sunt Persarum monarcha et Palæstinorum rex; Germanorum imperator, totius Germaniæ princeps, et alii, qui ad nos profecti sunt, dubio fortasse successu. Pæones enim et Gepidas et Scythas et tot alios nuncupare longum est, quos, ut summatim dicam, stupor, metus et auxilii sollicitatio ad nos perduxit. Stupor ob rumores promulgatos, metus ne imperatoris amicitia privati mala paterentur; tertio, ne, rege non auxiliante, male ab inimicis haberentur.

κα'. Ἀλλὰ τί μοι πρέσβεις λέγειν τοὺς ὑπὸ στέμμασιν, ἐξὸν θεωρῆσαι κορυφαίας ἀρχὰς ἑσταλμένας μέχρι καὶ εἰς ἡμᾶς, τὰς μὲν κατά τι ἔργον ἕτερον, οὗ μετὰ τὴν βασιλικὴν θέαν γένοιντ' ἂν, πορισόμενοι συμβολὴν ἱκανὴν, τὰς δὲ καὶ μόνον ἐντυχεῖν καὶ πρὸς θάμβος ἰθεάσασθαι; Τοῦ τοιούτου ὁρμαθοῦ ὁ τῶν κατὰ Πέρσας ἐθνάρχης, καὶ ὁ τῶν Παλαιστηνῶν ὑπερκαθήμενος ῥῆξ. Λοιπὸς δὲ ὁ ἐξ Ἀλαμανῶν ἐκεῖνος ὁ μέγας, καὶ ὁ τῆς Γερμανικῆς ἁπάσης ὑπερισταμένος γῆς, οἱ τὴν εἰς ἡμᾶς θαυμαστώσαντες ἐκείνην ὁδόν· ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν εὐμέθοδον ἐφ' ὅν. Τὸν γὰρ Παίονα καὶ τὸν Γήπαιδα καὶ τὸν Σκύθην καὶ συχνοὺς τοιούτους εἰπεῖν, μυρίος ὅσος κατάλογος ἕτερος, οὓς (τὸ πᾶν ἐν βραχεῖ συντελεῖν) θάμβος καὶ φόβος καὶ ζήτησις ἐπικουρίας συνέλεγον εἰς ἡμᾶς. Καὶ ἢ πάντα ταῦτα, εἴτε καὶ τούτων τινά. Θάμβος, ἐφ' οἷς μανθάνοντες καὶ ἐκπεπληγμένοι συνέῤῥεον εἰς τὴν ἀκοήν· φόβος, μήποτε συμβαίη ἄλλως, ἀναπεπτωκότας αὐτοὺς ἔξω τῶν βασιλικῶν σπλάγχνων ποιεῖν· τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τρίτον, εἴ τί που κακὸν ἐκείνοις ἐπήρτητό ποθεν, ὡς μὴ εὐπετὲς ὂν σκεδάσαι τὸ κακὸν ἑτέρως, μὴ συνεπιλαμβανομένης δεξιᾶς ταύτης βασιλικῆς.

22. Mirum itaque non erat, si isti nova edocti,

κβ'. Ἦν δὲ οὐκ ἐκεῖνο θαυμάζειν οὕτως, εἰ καινὰ

μαθόντες οἱ τοιοῦτοι, καὶ οἷα ἐπάγεσθαι τοὺς ἀκού- A quæ audientium aures movere possent, e locis remotis accurrerunt. Laxis enim alis fama velat, et raritas eorum quæ rumore sparguntur studiosorum animos attrahere solet. Quod autem ejus auctoritatem auxit hoc est. Ubi illi advenæ perscrutando aliquando veritatem adepti sunt, præcones fide pleni clamaverunt : sicut audivimus, ita vidimus; sed et miraculis confusi stuporem in animo perpetuum conservant, præsertim quando Imperatorem laudibus efferrent qui non intrinsecus solum, sed extrinsecus quoque splendescit.

ὀντας, κατόπιν τῆς ἀκοῆς ἐξ οὗτω πορρωτάτου εἵποντο. Ἥ τε γὰρ φήμη ἀνέτοις πτεροῖς διίπταται, καὶ ἡ παραδοξία τῶν φημιζομένων ἐπιστρέφειν οἶδε τοὺς φιλαχροάμονας. Ὃ δὲ τὴν τοῦ μεγαλείου αὔξην ἐκορύφου, τοῦτο ἦν. Ὡς ἐληλυθότες ἐκεῖνοι, καὶ οἷς ἔμαθον περιτετυχηκότες ἐκβαίνουσι πρὸς ἀλήθειαν, ἀπῆσαν διαπρύσιοι κήρυκες, ἀναβοώμενοι, ὅτι Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἴδομεν· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ γέμοντες θαύματος ἐπὶ μακρὸν, καὶ τῇ φαντασιώδει ἀναπολήσει τὸ ἐκπλῆττον παράμονον φέροντες, καὶ μᾶλλον, ὅτε τὸν ὅλον βασιλέα ἐν καρδίαις ἀνεβόαζον διαλογιζόμενοι, ὃς οὐ τοῖς ἐντὸς μόνον, καὶ ὅσα καίρια, καὶ τοῦ οὕτως ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιφαινομένοις προέλαμπε.

κγ'. Μεγέθους μὲν γὰρ ἐπέβη, ὅπερ εἴ τις ὑπεραναβαίη, ἐγγραφήσεται ὡς εἰς γίγαντα· καὶ ἡ φύσις ἄλλως αὐτὸν ἢ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἐστερέωσεν, εἰς ὀστέωσιν ἄρρην καὶ ὡς εἰπεῖν λεοντώδη ἀπευθύνασα ἐαυτήν· ὡς εἶναι, τοῖς ἀκρωτηρίοις ἐκεντρανίσαντά τινα τοιαῦτ' εἶναι ἀληθῶς ἀποφήνασθαι, τὰ κατὰ φυσικοὺς γνώμονας τὴν ἀνδρικὴν χαρακτηρίζοντα ῥωμαλεότητα· οἷς ἀνάλογα καὶ τὰ τῶν διαστάσεων. Ἐντεῦθεν οὐδὲ σαρκῶν αὐτὸν ἐβάρυνε περιουσία, ἐπιχθιζομένη πρὸς περιττότητα τῷ τε ἀεὶ γυμναστικῷ, ἀπερχομένου τοῦ πλεονάζοντος, καὶ ὅτι περὶ τὸν ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπον ἠσχόλητο τὰ τῆς φύσεως. Καὶ τὸ μὲν πελώριον φκειώσατο ἐπ' αὐτῷ· ἀπώσατο δὲ τὸ βουγάϊον. Οὐκοῦν ἀκολούθως οὐδὲ τὴν κόμην πρὸς τρυφερότητα ἤσκητο· ἀλλ' εἰς κεφαλὴν κόσμου τημελῶν ἑαυτὸν, καὶ τυγχάνων τοῦ ἀφετοῦ, εὐθετίζειν τρίχας ἐνέμφετο. Ἤδη δὲ καὶ ἡ θεόθεν C σοφία τῆς φύσεως τὸ ἐνταῦθα πολὺ τῆς ὕλης προσδαπανῶσα τοῖς κρείττοσιν, οὐκ ἤθελε τῇ κόμῃ χοϊνεργὸ τὸ ὑπέρπλεον, ἢ μηδὲ τὸν βασιλειώτατον λέοντα πυκνοῦσα τριχῶν λασιότητι.

23. Eam enim magnitudinem attigit, ut qui eam transcenderet gigas haberetur. Eum enim natura aliter quam cæteros formavit, ossa validissima ac fere leonina tribuens, membrorum etiam extremitates, ut rei physicæ expertes judicant, robur virile indicant; sed interpositæ quoque corporis partes idem confirmant. Huc accedit quod corpus obesitate non gravatur ejus qui sæpissime vires exercet ut crassities ab homine intellectuali superetur. Multæ quidem in ipso res miræ, portentosæ non fuerunt. Comam etiam non eleganter circinavit, sed simplici capitis ornamento contentus, capillos honestamento majori non dignos habebat. Cum enim sapientia divina naturæ indita creaturis insignioribus nobiliorem materiam impertivit, capilli parvam habuit curam, quæ nec leonem animalium regem horrida, plus quam par est, juba donavit.

κδ'. Τῇ δὲ τοιαύτῃ σεμνότητι καὶ τὸ τῆς χροιᾶς καλὸν συνδιῆκεν. Οὐ γὰρ θηλυπρεπὴς λευκότης τὸ πρόσωπον ἔγραφεν, ἀλλ' αὐφυῶς μιγνυμένη πρὸς τὸ ἀνδρῶδες ἐκέκρατο, καὶ (τὸ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας) κατὰ γυμνασίαν καὶ λοιποὺς πόνους, ἡλίοις καὶ μάλιστα. Οὐ γὰρ σκιατραφίαν ἐπραγματεύετο, ἐπεὶ μηδὲ βίον μαλθακὸν καὶ ἀργόν· αἰθερίαις [num αἰθρίαις?] δὲ παρεδάλλετο, ἀφ' ὧν πρὸς ἀνδρίας ἐζωγραφεῖτο χροιὰν, ὄφιν πεφιλοτιμημένος οὐ κατὰ τοὺς γυναικίας καὶ μαλθακοὺς, ἀλλ' ὁποία κοσμοῖη ἂν ἡρωϊκὴν στρυφνότητα. Οὐ γὰρ πρὸς ἑτοιμότητα διηυθέτισο γέλωτος, οὐδὲ μὴν ἄλλως τὸ λεοντῶδες ἠκρίβωτο. Κεκραμένη γὰρ δὴ χάριτιν ἐῤῥύθμιστο τῇ τοῦ κάλλους μαστότητι.

24. Hanc venustatem coloris pulchritudo augmentat. Non enim albedo, qualis feminam decet, ejus faciem colorat, sed virilitate temperatam (ut apud antiquos) certaminibus, alisque ludis gymnicis, maxime solis ardori exponit. Non enim in umbra educatus est, et vita ejus tantum abest ut voluptatibus pravisque cupiditatibus consecrata esset, ut laboriosa semper cum negotiis fuerit, sed sub sole vultus non speciem femininam ferebat, imo viro strenuo dignam, quia nec ad risum, ned ad alacritatem pronus erat, gratiis et venustate temperatam.

κε'. Καὶ δεῆσαν μὲν ἑαυτὸν καταστῆσαι, ὅποι χρεὼν, καὶ ἀνθολαγία κάλλους ποικίλη αὐτὸν ἠγάλλε. Σεμνότερος μὲν γὰρ προέλαμπεν, ὀφθαλμοὶ δὲ τῷ χαροπῷ Παρότητά τε προὔφαινον καὶ Ἀρεθὴν ἐμβρίθειαν· τῷ προσώπῳ δὲ βαθεῖα γαλήνη ἐνεχόρευε (καὶ ἦν κἀνταῦθα τὸ σύμμετρον) καὶ ἡ σύστοιχος εὐχροια, καὶ λειμῶνα συνεκρότουν ἀξιοθέατον, ἐξ οὗ ὀρέπεσθαι ἡδονὴν ὅσην ἐξῆν τοῖς φιλοθεάμοσι.

25. Ubi cum decore in publicum prodire oportebat, venustatis flos eum exornabat cum vultus gravitate et honestamento conspicuus esset; totus effulgebat, oculi hilares gravitatem Marte dignam emittebant; in vultu serenitas felicissima pratis amœni planitiem repræsentabat, unde harum rerum amantes voluptatem decerpere poterant.

26. Talis erat imperator, quando intus ab undis fervidis agitabatur, sicut mare quod Creator nobis implantavit. Quando autem, ut plerumque fit, aculeatum quid surgebat, et animam muniri et vindicari oportebat armorum auxilio, tum animus ebulliens ignem iræ spirabat; imperator autem sese continens et reprimens iram (severo enim tale imperium committere fas erat) jam non idem homo erat, sed indolem insitam delineans, prudentia doctorali lenitatem deposuit ad nihil tum utilem discipulis, et austeritate se accinxit, quam ipsi ignavia sua provocarunt, cauteria, non dulcia remedia affectantes.

A κς'. Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἀθέτως εἶχε πρός τι παρακινοῦν καὶ τὴν ἐντὸς ὑποκυμαίνον θάλασσαν, ἣν ἐν ἡμῖν ὁ πλάσας ἔθετο. Ὅτε δὲ, ὁποῖα πολλὰ, θυμοδακές τι παραφανθείη ἀνακύψαν ποθὲν, καὶ ἐχρῆν τῇ ψυχῇ τὸν αὐτῆς δορυφόρον παραστῆναι καὶ ἀμύνασθαι, τηνικαῦτα θυμὸς μὲν ἐξέζεεν, οὐδὲ καχλάζων ἀπήφριζε κατὰ τοὺς εἰς ὀργὴν πυρίνους· βιαζόμενος δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἑαυτὸν, καὶ διαζωγρ-ῶν εἰς θυμούμενον (ἦν γὰρ ἀνάγκη πᾶσα, ὅτι μηδὲ εἰς παιγνήμονα θεῖον τὴν οὕτω σεμνοτάτην ἀρχὴν), οὐκέτ' ἀνὴρ ὃδ' αὐτὸς ἦν, ἀλλὰ παρατυπῶν τὸ ἔμφυτον ζωγράφημα, ἐξένευεν εἰς ὅσα καὶ διδάσκαλος ἔμφρων, τὸν μὲν πρῶον ἀποτιθέμενος, οὗ μηκέτι μεταμφιεννύμενος, ὃν αὐτοὶ κατὰ τῆς ἀμαθίας καιρὸς τοῖς διδασκομένοις, τὸν δὲ ἐπιστρεπτικὸν προεκαλέσαντο, καυτῆρας, οὐκ ἤπια φάρμακα θέλοντες.

27. Aliud ibi videre erat pulchritudinis specimen. Hilaritas enim et sic non lusciosis effulsit; animi vero indoles vultus lineamenta coloravit, sicut intus fulgor recondit, ai non penitus oculorum obtutui detrahit. Qui autem coram spectaculo illo regio steterit, sibi timens quod res aliter fieri non poterat (nisi imperterritus aliquis ad leonem clausis supercilliis quiescentem accessit), et obscuro visu tantum speciem externam videt, non autem in intimam lucem penetrat (mens stupefacta timet perscrutari quod sæpe mentem fugit, et in superficie judicii manet) mori mallet quam regem sibi iratum habere, sicut neque Deum, cujus ira mortalibus gravis est, licet magno erga homines amore mitigetur. Nunquam antea tantus metus hominem invaserat, et humanitas imperatoris intervenientis labentem erexit et amaritudine edulcoratum sanasset, si sanabilis fuisset. In his enim rebus ineptum esset sensus animi intimos reprimere, et contrarium amplectentem humaniter secundare atque ita et se et multos alios in perniciem præcipitasse.

B κς'. Καὶ ἦν ἐνταῦθα βλέπειν ἄλλο κρᾶμα, κάλλους καὶ αὐτό. Τὸ μὲν γὰρ ἱλαρὸν καὶ οὕτω τοῖς οὐκ ἀμβλυωπῶσιν ἐξέλαμπε, τὸ δὲ θυμούμενον τῆς ψυχῆς ἔχρωζε καὶ ἄλλως τὸ προφαινόμενον, καθά που κρύπτει μὲν ἐντὸς τὸ φωταυγὲς, ἀφανίζει δὲ οὐκ εἰσάπαν. Καὶ ὁ τῷ βασιλικῷ περιτυχὼν ἐκείνῳ προσχήματι, φρίξας, ὅτι μηδὲ ἦν ἄλλως γενέσθαι (εἰ μὴ καὶ λέοντά τις ἠρέμα τὸ ἐπισκύνιον συνδήσαντα παρῆλθέ που ἄτρεστος), καὶ τὸ ὀπτικὸν συγχεθεὶς ἐκεῖνος, ὡς μόνον προορᾷν τὸ ἐπιπολῆς, μὴ ἐμβαθύνειν δὲ καὶ εἰς τὴν ἔνδον φαῦσιν (δεινὸν γὰρ λογισμὸς ὑποπτήξας μὴ ἐξακριβοῦν, ἀλλὰ τοῦ προφαινομένου γίνεσθαι), θανεῖν εὔξαιτο ἄν, ἢπερ βασιλέα ἔνθεον αὐτῷ ἐπισκύζεσθαι, καθὰ μηδὲ Θεὸν, οὗ καὶ αὐτοῦ ὁ θυμὸς βαρὺς τοῖς περὶ γῆν, εἰ καὶ ἄκρᾳ C φιλανθρωπίᾳ συγκέκραται. Οὕπω τοιοῦτον δέος ἔπαθεν ὁ συσταλείς, καὶ τὸ βασιλικὸν ἱλαρὸν προέτρεχε, καὶ ἀνελάμβανε καταπέπτοντα, καὶ μηδὲ παραψάμενον πικρασμοῦ ἐγλύκαζεν, εἰ μὴ ἄρα εἰς τὸ πάντη πάντως ἐξήνεκτο ἀθεράπευτον. Ἐν τοιούτοις γὰρ ἰλίθιος ἂν εἴη ὁ κατασιγάζων τὸ θυμικὸν, καὶ τῷ ἀντιστρόφῳ χώραν διδοὺς ἐκτραχηλίζειν κατὰ χρημνοῦ, καὶ συγκαταφέρειν τῇ μιμήσει πολλοὺς εἰ- ὄλεθρον.

28. Equidem talem animum laudo, siquidem lex normalis, quam si imperatores exercerent laudarentur quidem, abolentes autem totum modum tantum non subverterent. Homo autem noster ea indole et habitu corporis erat, quando in civitatis administratione agitatio quædam apud eum elucebat; bellum enim ei alium animi affectum creabat, cujus gesta in Annalibus a gravissimis auctoribus confecta perscripta sunt.

κη'. Ἐπαινῶ τὸν τοιοῦτον θυμὸν ἐγὼ, ἐπεὶ καὶ ὁ διορθωτὴς νόμος, ὃν οἱ αὐτοκρατοῦντες μετριάσαντες μὲν ἐπαινεῖντο ἄν, ἀπολείψαντες δὲ οὐκ ἂν φθάνοιεν τὴν τοῦ παντὸς τάξιν συγχέαντες. Καὶ ἦν μὲν D ὁ ἐπαινούμενος οὕτω χαρακτῆρος ἔχων καὶ καταστήματος τοῦ κατ' ὄψιν, ὅτε θυμικὴ παραδράμῃ τις περιπέτεια τά γε εἰς τὸ πολιτεύεσθαι. Ὁ πόλεμος γὰρ αὐτῷ ἑτεροίαν εἶχε θυμομαχίαν, ἣν αἱ πράξεις διαζωγραφοῦσιν, ἃς αἱ βιβλιακαὶ πτύχες ἀμφιέπουσι.

29. Eleganter conversandi tempus est. Nemo enim per totam vitam plane rudis est, etsi alter Timon esset; amicitia autem urbanitatem nunquam rejicit, ut nec gubernatio civilis. Fuit enim sæculum quo imperator mellifluus obviis quibuscunque esset. Itaque manna cœlitus pluit, quia a celsitudine regia non sic cadebant regii sermones, quibus et

κθ'. Καιρὸς δή τις καὶ ἀστείσασθαι. Οὐ γὰρ δυστράπελος διὰ βίου παντὸς ἐν ἀνθρώποις οὐδείς, εἴ γε καὶ Τίμων ἐφιλιάζετο· φιλία δὲ οὐδεμία τὸ ἀστεῖον ἀπείπατο, καθάπερ οὐδὲ ὁμιλία ἡ πολιτευτική. Καιρὸς δή τις καὶ τοιοῦτός ποτε, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπέρ- εε μέλιτος τοῖς ἐντυγχάνουσι. Μάλιστα μὲν οὖν ὡς ἐπ' οὐρανοῦ μάννα ἔβρεχεν, ὅτι τοῦ ἐν ὕψει μεγέθους

οὐδ' οὕτω κατέπιπτον οἱ βασιλικοὶ λόγοι, οἷς καὶ τὸ τοῦ προσώπου γαλήνιον συνδιατιθέμενον ἑτέρας ἔγευε γλυκύτητος. Μάννα δὲ, ὅτι περ εἰς πολυτροπίαν τὰ τῆς γλυκείας ὁμιλίας διέβαινε, καὶ πολυειδῶς ἐνεβρωματίζετο τῇ ἡδονῇ· ὁ πεινῶν τὸ φιλόκαλον. Καὶ ὁ μὲν ἄλλως ἡδὺς τοῦ προφαινομένου ἦν, εἰς γλυκεῖαν αὐτὸ βάπτων ἔννοιαν· ὁ δὲ λόγιος καὶ εἰς τὸ ἔνδον φιλοσοφούμενον ἐνεδάθυνεν, ἐκμυελίζων τὸ νόημα. Καὶ μὲν οὐδ' ἐξέπιπτέ τι τῶν ἐκείνου ἀργὸν, καὶ ὡς οἷον εἰς ὀστῶδές τι ἐκλογίζεσθαι· ἦρτυε δὲ τὸν λόγον ἅλατι μὲν διδόλου τῷ διὰ παντὸς νοστίμῳ τῆς μεταχειρίσεως, καὶ βαθείαις δὲ θεωρίαις, ταῖς μὲν, ὅσας οἱ ἀπόστολοι μαθηταὶ καὶ ὁ ἀποστείλας μέγιστος διδάσκαλος ἀνέπτυξαν, ταῖς δὲ, ὁποίαις οἱ ἐξωτερικοὶ σεμνύνονται.

A faciei constans serenitas aliam dulcedinem gustandam præbet: manna autem, quod conversationis delicias multiplicavit is qui pulchritudinem esurit multimoda voluptate fruebatur. Et hic quidem aliter quam per speciem jucundus erat, mentem suavem baptizans; qui vero rationis particeps erat in intimam penetrabat philosophiam, ingenii medullam hauriens: et nihil eorum quæ ex illo sunt in vanum cecidit, et quod, ut ita dicam, in osseam naturam abiit. Omnem enim sermonem sale condiebat usitato, et profunda indagando, ut apostoli discipuli et summus magister qui eos misit explicuere, deinde more vulgari.

λ'. Ἵνα γὰρ καὶ νῦν ὡς ἐν θριάμβῳ τούτῳ καὶ σεμνῷ καὶ λαμπρῷ τὸ ἐν ἐμοὶ τοῦ θαύματος οἰκουροῦν προαγαγὼν θεατρίσω, οὐκ ἦν ὑποκινηθῆναί ποτε λαλιάν, ἐν ᾗπερ ὁ αὐτοκράτωρ οὐκ ἐξελάλει τι καινὸν μὲν εἰς ἀκοὴν, θεόπεμπτον δὲ εἰς νόησιν. Ἐγὼ τοίνυν, ἀνὴρ οὔτε ἀμφιλαφὴς τὴν γνῶσιν, καὶ ὡς εἰπεῖν πολυδενθὴς, οὐ μὴν δὲ οὐδ' εἰσάγαν ἀβαθὴς καὶ ψιλὸς μαθήσεως, οὐκ ἂν αὐχήσαιμι παραβαλεῖν ποτε τὴν ἀκοὴν ἀκροᾶσι βασιλικῇ, ἐν ᾗ μή τι ξενίζον καὶ ἀρτιφανὲς ἔμοιγ' οὖν εἰς χρηστομάθειαν εἰσψκισάμην κατὰ νοῦν. Ἀττικοῖς ἀνδράσι τὸ τοιοῦτον φίλτατον, οἷς ἐπίσημον τὸ φιλόκαινον, ταυτὸν δὲ φάναι, ἀνθρώποις διεξεσμένοις· εἰς κάλλος λογιότητος, οἱ τοῖς παλαιοῖς προσεπιζητοῦσι καὶ τὰ καινότερα, λιχνευόμενοι τὴν ἀκρόασιν. Καὶ ἦν λέγειν καίριον τηνικαῦτα ἐκεῖνο τὸ τῆς ποιήσεως, ὡς ἄρα Θεὸς τῷ βασιλεῖ τὴν μορφὴν ἔπεσι στέφει, κάλλιστον τοῦτο προσεπισυνάπτων τῷ βασιλικῷ στέμματι.

B 30. Ut igitur nunc in illustri triumpho quantum in me est, rerum mirificarum eborum ducam; non introducendum erat colloquium, in quo imperator nihil novi audientibus, divina autem menti suggessit meditanda. Itaque ego qui nec doctrina abundo, neque dicendi peritus sum, imo alta scientia careo, non tamen id committerem ut regio sermoni obtemperarem, unde nil commodi in usum meum verlere possem. Illud quidem viris Atticis pergratum est quibus peculiare est nova semper discere, id est viris ad dictionis elegantiam expolitis, qui rebus antiquis nova adjicimus et sic semper audiendi avidi sunt. Et hoc quidem loco cum poeta dixerimus, quod Deus regi formam verborum gloria ornat, hanc pretiosam margaritam diademati C suo conjungens.

λα'. Καὶ οὕτω μὲν καλὸν τὸ ἐν ὁμιλίαις γλυκύ· τὸ δὲ καὶ ἑτέρως ἐχρημάτιζε κάλλιον. Τὸ γὰρ τῆς ἐννοίας ὄχημα, τὸ τοῦ προφερομένου βασιλικοῦ λόγου τορὸν καὶ τρανέστατον, ἄλλο τοῦτο γλυκύτητος ἄρτυμα ἐπαγωγὸν τοῖς ἀκούουσιν, οἷς καὶ ἐπήρχετο μερίζεσθαι εἴς τε τὸ νοούμενον ἄριστον ὄν, καὶ εἰς τὴν ἀπηχητικὴν προφορὰν, συνεπικοσμοῦσαν καὶ αὐτὴν τὸ νοούμενον. Καὶ ἐξύμνηται καὶ τοῦτο τὸ βασιλικὸν καλὸν, καὶ βίβλοις ἔγκειται. Τὸ δὲ ἐν ἀντιῤῥήσεσιν ἕτοιμον, τὸ δὲ ταχὺ μὲν προβαλέσθαι, ὀξὺ δὲ καταλαβέσθαι τὰ ἐν νοήμασιν, οὐκ ἔχει παραβολὴν D τάχους, εἰ μή τις εἰς βέλους ἐκνεύσει πετομένου ὠκύτητα, ἢ εἰς ἀστραπῆς ταχυτάτην ἐκπυρήνισιν, ἢ εἰς ὁμοιότητα πτεροῦ ῥοιζοῦντος εἰς πτῆσιν ἀέριον. Τὸ δὲ πυκνὸν ἐν διαλέξεσι καὶ πλουτοῦν ἐπιχειρηματικῶς, τοῦτο δὲ ἡ ποιητικὴ σεμνύνει Καλλιόπη, παρομοιοῦσα ἐς νιφάδων πύκνωσιν, καὶ μάλιστ' ὅτε καταφοράν τινα τοπικὴν ἢ καὶ ἄλλως βαρέως ἐκτραχυνομένην ἡ τοῦ λόγου προκαλεῖται ὕλη. Τότε γὰρ τὸ τῆς νιφάδος εἰκόνισμα καὶ μάλιστα καιριώτατον. Πυκνὸς γὰρ τηνικάδε καιροῦ ὁ καταφορικὸς λόγος, ὅσα καὶ νιφάδες τινές· ἔτι μὴν καὶ ψιχαλέος, καὶ οἷά τις ῥιγεδανός· καὶ τῷ τῆς σαφηνείας μὲν λευκῷ διαλάμπων, ὡς ἐξ ὕψους δὲ κατασκήπτων τῷ μεγαλείῳ τοῦ μεγέθους ἐξάρματι. Οὕτω πολὺ τὸ ἐν λόγοις τῷ βασιλεῖ πόριμον, οὗ πλέον καὶ μόνῃ διδάσκαλος. Ἐξιστορῆσαι γὰρ οὐκ ἂν εἴη, ἐς ὅσον καὶ χρή.

31. Sic in colloquio quidquid pulchrum, id jucundum est, sed vario modo. Mentis enim vehiculum, sermonis regii splendidissimum aliud dulcedinis condimentum auditoribus affert, quibus incepit dividi in cogitatum, quo nihil melius, et in enuntiationem oralem, quæ cogitationibus ornamento est. Hocce quoque de imperatore cum laudibus refertur ac litteris mandatum est, quod in reponendo et in proponendo ac concipiendo aliorum cogitata celeriter cum sagitta volante aut cum fulmine, aut cum volucri quæ aerem volatu findit. Quod porro in colloquiis strictum et in argumentando copiosum est, id Calliope poetria operatur, quæ sicut nix cadit, præsertim ubi sermonis materia vehementiam aut gravitatem postulat. Tunc quidem admodum quadrat cum nive comparatio; copiosus namque isto tempore sermo ut nix labitur, non sine horrore ac fremitu, et ex alto cum splendore ac magnitudine ad nos fertur. Sic imperatoris eloquentia experimentis fulta optimam se nobis magistram præbet, major autem est quam quæ memoriæ tradi possit.

32. Liber erat memorialis indelebilis, stylo perscriptus Dei ipsius, Spiritu sancto digitos regente. Historia quidem factorum conservatrix, et ante illam natura novit indolem humanam doctrinæ capacem, scientiam temere respuere ut canalis qui aquam accipit et repellit continuo, ita tamen ut homo cum repugnantia discat et audita sæpe oblivioni tradat minime curiosus, ut vas quod per os angustum liquorem recepit, difficulter reddit. Eæ igitur cum sint naturæ animus quem rebus utilibus instituis, obedit et item negligit. Sic oculus locis lustrandis aut oris lineamentis perscrutandis et aliis similibus operam dat, quorum imagines in mente deponere juvat. Et hæ quidem facile intrant, clavis autem depositi sigillum inaccessum conservat, donec tempus animi sensa explicandi venerit. Ubi vero janua reserata est, recordatio ex imaginatione renovata res adæquatas colligit, res minus essentiales menti occurrunt, et cognitio semel acquisita illustratur, et sic fideliter immanet. Ut enim sigillum divinum mentis repositorio ii apponebatur quæ puer didicit a juvene, loca puta, homines, tempus, conversatio, rerum qualitates et similia, quorum descriptio veterem notitiam renovat.

τῷ δὲ ἀποθέτῳ τῆς μνήμης εἰς μακρὸν οὕτω τι θησαυροῖς θειότερον· τὰ πολλὰ δὲ καὶ ἐκ παιδὸς μέχρι καὶ εἰς τὸ ὑπέρακμον διασώζετο· τόπος ἐκεῖνος, ἀνὴρ ἐκεῖνος, χρόνος ὅδε τις, ὁμιλία τοιάδε, ποιότητες πράξεων, καὶ τοιαῦτά τινα, ὧν ἡ ἀναζωγράφησις ἐκαινούργει τὴν παλαιτάτην ἐντύπωσιν τοῦ γνωστοῦ.

33. Altera porro e memoria insidebat quæ præ recentibus antiqua ac mira omittit, et quæ natura sua animi attentionem occupat. Dicendi enim non minus quam scribendi apprime peritus indefesso ac perseveranti studio cunctis quæ ei demandata fuerant negotiis incumbebat. Ubi igitur mentis regiæ fetus maturitatem attigisset, et jam ad partum appropinquaret, imperator sapiens (par est enim novisse qui sic ingenio ac virtutibus inter cæteros excellunt) sic facere satagebat talemque se monstrare vel iis qui ejus indolem cognitam habebant. Igitur propositi sui finem exponit integrum, dein a primis initiis argumentando, eo quo vult procedit, nihil quod ad rem facere potest omittendo (quis enim accusaret ea quæ levia videntur prætereuntem?) et aliud opus aggressurus fetum sub voluminis specie in lucem edidit et amicis perlegendum obtulit, et legentium animos delectabat, et metuendum non erat ne a manibus profanis alteraretur. Sic in omni re litteraria, de quo inter doctos constat, fieri deberet; at non fit. Bonum enim perraro et in paucissimis occurrit. Idem enim animus et in publico oratore qui uno tenore loquitur et in operis scripti auctore manifestus est. Ubique autem oblivio id incommodi habet ut posteriora prioribus contraria producantur, ita ut quæ secundo loco sunt iis quæ primum occuparunt, non respondeant. Bona autem memoria rerum eo servandarum ordinem mirum in modum observat. Nobis quidem id im-

A λβ'. Τὰ δὲ τῆς μνήμης βίβλος ἦν ἀνεπάλειπτος, γραφείῳ ἐγκεκολαμμένη θείῳ, κινουμένῳ δακτύλοις πνεύματος. Καὶ οἶδε μὲν ἡ τῆς ἱστορίας πολυπραγμοσύνη, πρὸ δὲ ταύτης ἡ φύσις, ἀνθρωπίνην πλάσιν, τὴν μὲν οἵαν ῥᾴονα μὲν καταλαβεῖν, ῥᾴονα δὲ καὶ ἀποβαλεῖν τὸ μανθανόμενον, ὁποῖόν τι καὶ σωλῆνος πάθος, εἰσρεῖ τε ἀπόνῳ ὑποκειμένου καὶ ἐκρεῖ· τὴν δὲ δύσπορον μὲν εἰσοικίσασθαι τὸ ἄκουσμα, λήθῃ δὲ ἀβυσσώπητον. Καὶ ὁμοιότης ἐν τούτῳ κατὰ τὸ ἐν ἀγγείοις σύστομον, οἷς τὸ δυσδιέξοδον διὰ τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ στεγανόν. Καὶ τοιαῦται μέν τινες φύσεις. Ἐνταῦθα δὲ καὶ δραμεῖν εἰς ψυχὴν πάνυ εὔοδον ταῖς εἰς αὐτὴν πρεπούσαις χρηστομαθείαις, καὶ ἐκδραμεῖν οὕτω; ἂν γένοιτο, καθὰ καὶ τοῖς ἐκ λαβυρίνθου φυγεῖν σπεύδουσιν. Ἐπέβαλεν ἡ ὄψις

B τοπογραφίᾳ, φέρε εἰπεῖν, ἢ θέᾳ προσώπων, ἢ καὶ τισιν ἑτέροις, ὧν ἔδει μνημοσύνην ἐντεθῆναι εἰς ψυχήν. Καὶ αὐτὰ μὲν εὐμαρῶς παρεδύοντο εἰς ἐντύπωσιν· κλεὶς δὲ συντηρήσεως ἐπιτεθεῖσα μνήμονος ἀνεπιβούλευτον ἐφύλαττε τὴν σφραγῖδα, ἕως ἦν ἀναπτυχθῆναι τὸ τῆς ψυχῆς ταμιεῖον καιρός. Τότε δὲ εὐπετῶς ἠνοίγετο· καὶ φαντασίας ἀνακινούσης ἐκαινουργεῖτο τῇ μνήμῃ σαφὴς ἡ ἀνάγνωσις, καὶ τὰ εἰκότα συνήγετο, καὶ ἡ περίστασις διήρθρωτο, καὶ ἡ γνῶσις ἠκρίβωτο, ἅπαξ μέν ποτε γνωρισθεῖσα, παραμείνασα. Ἐσφράγιστο γὰρ ἐν τοῖς ψυχικοῖς

C λγ'. Ἦν δὲ καὶ ἑτέρα τις παρ' αὐτῷ μνήμη, τῇ μὲν προσφάτῳ διεκφεύγειν δοκοῦσα τὸ τοῦ μεμνῆσθαι τεράστιον, τῷ δὲ καθ' εἱρμὸν συνεχεῖ καινοπρεπὴς οὐχ ἥκιστα καὶ ξενίζουσα. Ἦν μὲν ἐκεῖνος δεξιῶς, ὥσπερ λέγειν δημηγορῶν, οὕτω καὶ πρὸς λογογραφίαν λαλεῖν, καὶ ταύτην μικροῦ καὶ ἀπνευστὶ, καὶ πρὸς τῷ πυκνῷ τῶν νοημάτων καὶ ἀποτάδην ἡρμοσμένην. Ὡς δὲ εἶχε τέλος ὁ τοῦ βασιλικοῦ νοὸς εὐγενὴς τόκος, καὶ ἔδει πρὸς φῶς αὐτὸν ἐλθεῖν, ὁ σοφὸς βασιλεὺς (δεῖ γὰρ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς εἰδέναι τοιούτους ὄντας, καὶ τῷ σφετέρῳ καλῷ ἐλλάμπεσθαι) ἤθελε ποιεῖν οὕτω, καὶ ἑαυτὸν ἐκφαίνειν τοῖς οὐδὲ ἄλλως ἠγνοηκόσι. Καὶ προεκθέμενος ὁλοσχερῶς τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, εἶτα καὶ ἀρχῆς ἀπ'

D ἀκρης μέχρι καὶ περατῶσαι τοῖς ἐπιχειρήμασιν ἐπεξιὼν, καὶ πᾶσι τοῖς καιριωτάτοις ἐνδραμὼν, (τί δὲ, εἴπερ βραχείαις τισὶν ἐνέλιπε λέξεσιν;) αὐτ' ς μὲν ἑτέρου ἐγίνετο ἔργου, τὸν δὲ μηνυθέντα τόκον προῆγεν ἐσπαργανωμένον ὥσπερ τῷ τόμῳ. καὶ προφήνας τοῖς παρατυχοῦσιν ἐδίδου περιεργάζεσθαι, καὶ ἀνελιχθεὶς ἤρχετο εἰς περιέλευσιν, ἀκοῶν δ' ἀναγνώσεως. Καὶ ἦν ἐκεῖνος ὁ ἐκλαληθεὶς οὐδὲν ἑτεροιούμενος. Τοῦτο χρὴ μὲν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐφ' ἅπαντος λόγου γίνεσθαι (γίνεται δ' ἐπὶ πάντων οὐχ οὕτω)· σπάνιον δὲ καὶ ἐν ὀλιγίστοις τὸ ἀγαθόν. Νοῦς μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς ἐν ἑκατέροις τῷ τε εἰς ὄγλον ἐκλαλουμένῳ λόγῳ πρὸς ἄνετον χύμα, καὶ τῷ βίβλοις ἑαυτὸν ἀφιέντι ἐγκαταλείεσθαι. Λήθη δὲ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο κάνταῦθα μὴ καταχαυνῶσαι τῶν πλειό-

νων, ὡς μὴ τοῖς φθάσασιν ὁμολογεῖν τὰ δεύτερα. Καὶ τοῦτο μὲν εὐφυοῦς μνήμης εἱρμὸς οἷος θαυμάζεσθαι. Ἡμῖν δὲ πλείω τὰ τοῦ θαύματος· φαμὲν δ', ὅτι καὶ πᾶσιν ἄλλοις φιλοκαλοῦσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸ πρὸς τοῖς ἀξιεπαίνοις ἔχειν τὸν νοῦν· ὅτε καὶ βίβλον ὅλην, ἢ αὐτὸς ἀναπτύξας εἰς ἐπίγνωσιν, ἢ ἄλλ' ἑτέρου περιόντος, καὶ ἀκούεσθαι τὸν ἐν αὐτῇ νοῦν συχνὰ· ἡμέρας εἰς τὸ πᾶν συνεῖρεν ἀπρόσκοπα, ἐξάγων τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ αὐτὰ μὲν παλαιὰ, ἐκείνοις δὲ καινὰ, ὧν ὁ λόγος οὔτι που μακρὰν ἐμέμνητο.

A primis mirum videtur (omnes enim virtutis amici laude digna sectantur), quando aut ipse librum legendi ergo aperuit, aut alicui alta voce legenti aures præbuit brevi post, vel post non paucos dies omnia ista pro libito recitavit, et sic antiqua cum novis miscendo astantium animos in stuporem rapuit.

λδ'. Πρὸς γὰρ δὴ τοῖς ἄλλοις, ὅτε (συμπεσὸν οὕτω), μὴ τοῖς κοινοῖς ἐνασχολούμενος, μικρόν τι ἀδείας λάβοιτο, πόνοις παλαιῶν προσανεῖχεν, οἱ πρὸς λόγοις ἐγένοντο· καὶ οὐ λέγω τοπογραφικοῖς μόνον, καὶ οἱ χρόνου; ἀκριβοῦνται πράξεων, καὶ μεθόδους ταχτικὰς μηχανῶνται· οὐ μὴν οὐδὲ ὁπόσοι φύσιν λεπτολογοῦσι, καὶ ὅσοι πρὸ; συλλογιστικοὺς ἀπορθοῦνται κανόνας, καὶ οὕτω τὴν τε ἐν τοῖς οὖσιν ἀλήθειαν ἀκριβοῦσι, τήν τε ἐν τοῖς πρακτέοις εὐθύτητα· ἀλλὰ καὶ μάλιστα τὰς περί τε τῶν θείων καὶ αὐτοῦ Θεοῦ.

34. Præterea quando pro re nata publicis negotiis valedicens paululum otii capiebat, magnis antiquorum oratoribus tempus suum dabat, nec geographis tantum et chronologis et tacticis, ut dicunt, nec omissis iis qui naturam subtiliter indagant aut circa ratiocinia et normas se exercent et sic in veritatis studio et in negotiis capessendis præstare student, sed imprimis rebus divinis et Deo ipsi investigando operam navabat.

λε'. Καὶ ἦν αὐτῷ ἔρις χερσὶ μὲν καὶ βουλαῖς κατεργάζεσθαι τὸ ἄλλως πολέμιον, λόγου δὲ πειθανάγκαις ἐφέλκεσθαι τὸ τοῦ Θεοῦ ἀλλότριον. Καὶ εἶχεν ἡ ἱερὰ κολυμβήθρα συνεχῶς δι' αὐτοῦ πολὺ τὸ ἐνεργόν· καὶ τὸ προδρομικὸν ὁ θεῖος ζῆλος ἐν αὐτῷ πῦρ ἀνέκαιε, καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς σωτήριος Ἰορδάνης τοῖς βαπτιζομένοις ἔπληθε· καὶ τοῖς ἐθνικοῖς διδασκάλοις ὀλίγον τι τοῦ μοχθεῖν ἐλείπετο, τοῦ βασιλέως κάνταῦθα τὸ τοῦ πόνου πλεῖον ἑαυτῷ ἀπομερίζοντος. Λογισμὸς γὰρ καὶ αὐτῷ βασιλικὸς μὴ χρῆναι σωμάτων μὲν ἐγκρατῶς ἔχειν τὸν ἄρχοντα, ψυχῶν δὲ μὴ ἐς δέον περιγίνεσθαι. Σκέψαιτο γὰρ ἄν τις εὐθυβόλως, μήτε γῆς ὄφελο; εἶναι, ἧς καρπὸ; οὐδεὶς, οὔτε σώματος ἀνθρωπίνου, ᾧ μὴ ψυχὴ κάρπιμος ἀγαθοῦ τινος. Ἔστι δὲ καὶ ἀρίστου οἰκονόμου γῆν ἐρήμην οἰκεῖσθαι ποιῆσαι· καὶ διδασκάλου σοφοῦ κατὰ τὸν ἄρτι ὑμνούμενον, ἔνθα παντὸς ἀγαθοῦ ἐρημία, ἐκεῖ τὸν Θεὸν ἀγαγεῖν οἰκήσοντα, καὶ προνοητικῶς ἐμπεριπατήσοντα. Οἱ πλείους μὲν οὖν τὴν αὐτοῦ φωνὴν ἠκουτίζοντο, καὶ ἅμεσως αὐτόθεν εἶχον τὸ ἀγαθόν· πολλοὶ δὲ καὶ ἀποστολιμαῖα τὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ ἐπιστρέφοντο. Καὶ τῶν ἀποστόλων ἐκείνων οἱ μὲν ἐπανήρχοντο, κατισχύοντες τῆς παλαιᾶς φυλότητος τῶν μαθητευσαμένων ἐθνῶν· οἱ δὲ, τῷ μακρῷ τοῦ χρόνου καμόντες, ἐναπέμειναν τῇ ἐκδημίᾳ μεταταξάμενοι· μακάριοι μὲν τῆς ὁδοῦ, μακάριοι δὲ καὶ τῆς ἐξόδου, ὅτι ψυχὰς ὀνάμενοι τῆς ἐμπορίας κατέπαυσαν, συνεπιμερισάμενοι τὰ τοῦ κέρδους τῷ αὐτοκράτορι. Ἦν οὖν κατά τι θεῖον διὰ ταῦτα καὶ τὸ τῆς ἐσύστερον κλήσεως· καὶ τῷ θεωνυμουμένῳ πάνυ προσφυῶς καὶ τὸ τοῦ ὀνόματος ἀποστολικὸν προαήρμοσται, σταλέντι μὲν αὐτῷ θεόθεν διδάσκειν τὰ κρείττονα, στέλλοντι δὲ αὖθις μετὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος τοὺς ἐν ὁμοιότητι διδασκαλίας λάμψοντας. Ὃ δὴ καὶ ἄλλως ἐνήργει τὰ τῆς διδασκαλικῆς ἀποστολῆς, οὐ στόμασιν ἑτέρων ἐπιτρέπων διακονεῖσθαι τοῖς διδάγμασιν, ἐπιπέμπων δὲ τὴν οἰκείαν αὐτὸς φωνὴν ἐνεσημασμένην βίβλοις, ὅ; καὶ αὐτὸς νόμος ἀποστολικὸ;, ὁ καὶ Παῦλον σεμνύνα;, τὸν τῆς Ἐκκλησίας ῥήτορα.

B

C

D

And this is perhaps a memory of good quality, worthy of admiration. But more remarkable than this is the following. He, on his own account, or at the request of another, would devote to reading a whole book, and often for days on end would read without stopping, bringing out of his treasure-house the old things for himself, but for his hearers the new, the subject of which was not far off. And he would so enrapture the minds of his hearers that they would forget all else, not occupied with public affairs, but devoting himself to the labours of the ancients, whether he was engaged in topography, and not only in topography, but also in chronology, and in the devising of tactical manœuvres; nor yet those who study nature minutely, and those who are versed in logical canons, and who thus attain to the truth in existing things, and to rectitude in practical matters; but especially in those concerning divine things and God himself.

35. Mann et consiliis adversarios subigere, persuasione ad Deum reducere in mente propositum cum haberet, baptismus multum per eum invaluit, et zelus divinus ignem sanctum accendit, quare Jordanes noster salutaris baptizandis abundabat, et gentilium doctoribus parum laboris incumbebat, cujus rex ipse maximam partem assumebat, animo vere regali dictitans, regem haud decere in corpora dominari animarum dominio destitutum. Facillime sane senseris, quod nec terræ infrugiferæ nec corporis humani sine anima fertili ulla utilitas est. Boni porro administratoris est, terram desertam habitabilem reddere, et magistri sapientis sicut is de quo loquimur, Deum habitatorem perpetuum introducere in loca rebus bonis ac honestis vacua. Multos constat ejus dicto audientes fuisse, plures per mandata scripta ad ipsum conversos esse et missos ad gentes exteras, quas a morum pravitate ad virtutem revocarunt; alii post exantlatos labores peregre defuncti sunt, felices ob viam, felices ob exitum, quod post animas salvatas negotio valedixerunt et lucri una cum rege participes evaserunt. Sed et sortis futuræ indicia hic videris et cum nomine divino nomen apostoli mire congruit, siquidem a Deo ad meliora docendum missus est, ipse autem cum Spiritus sancti gratia misit ejusdem doctrinæ propagatores. Sed et aliter apostolatus munere functus est, non per alios dogmata propagando, imo suam ipsius vocem libris consignatam foras mittens, prout apostolica lex Paulum illustrem reddidit.

36 Ex parvo abhinc tempore lupus Orientalis, malum Assyricum, Babylonica garrulitate contra ovile divinum rugiit, vocem sinistram edens, et ut sine tropo dicam, peregrinus quidam, sapiens si per se spectetur, de nostris rebus ut ebrius blaterans, canum more divinissima quæque allatravit, ut equus recalcitrat, frendens contra dominum, quem non noverat, suum. Inania meditatus insulsa argumenta coacervavit, et dum retia texere videbatur, omnia confudit, et quasi per repudii libellum scientiam, quæ hominem cum Deo arcte jungit, alteram autem subintroducens pestiferam imperatori manu forti atque eloquentia præpollenti demonstrat quod contra sacram nostram religionem disserere posset; et sua, ut domum super arena, fundare, nostram autem, insanus, eruere tentavit, contra quæ portæ inferi non prævalebunt. Rex autem extemplo supervenions (talibus enim indormire non poterat) intellexit et Barbarorum procacitatem refrenaturus in controversias immiscuit dux bonus et sacer militibus qui et ipsi in talibus satis versati erant. Feliciter quidem tela in bestiam conjecerunt, inter quos et bene pharetratus imperator, multas alatas possidens sagittas; dum autem bestia in corde non vulnerabatur, ille medium cor transfodit; Deus autem hujus venationis præses more Psalmistæ eam celebrans lætatus est; et nunc egregium illud telum in honestis manibus inque oculis curiosis versatur et qui conjecit beatus dicitur. En testimonium quod ad philosophiam ejus universam spectat.

Θεὸς, καὶ μὲν καὶ ψαλμικῶς εὐλογῶν αὐτὴν, ἔχαιρε. γάλους, ἔν τε ὄψεσι φιλοθεάμοσι φέρεται, καὶ ὁ ςιλοσοφίᾳ ἐκείνου καὶ τοῦτο σύγκειται εἰς μαρτύριον.

37. Hujus sapientiæ pars non minima sunt pristina certamina ecclesiastica, in quibus regiæ cum Deo victoriæ et linguarum quæ Deo insultant, exstirpatio, quæ sacrificium pro mundi salute a magno sacrificatore oblatum rejiciebant, Deo impertientes, quasi scrupulo vexati ne oblatio Trinitati cœlesti displiceret, et hinc insipienter ad Patrem referentes et salutis universalis admittentes participem Filium, (eo pervenerunt) et Spiritum sanctum in nullitatis loco posuerunt. Ibidem opus regium perseverat, liber sacer, quem Ecclesia inter thesauros sacros asservat, regiam declarans sapientiam et pro Dei ecclesiis sollicitudinem.

38. Verbum omne illud dogmaticum nondum prolatum erat, cum malus dæmon invidissimus, dum Dei Ecclesia in unitatem conflata, discordia omni sublata in concordiam spiritualem coaluit, Patrem Filio majorem secundum Evangelium pronuntiat. Ex hinc offendicula et insolens commentum tum eorum qui minus religiose in via Evange-

A λς'. Καιρὸς οὖν οὐ μακρὸς, καὶ λύκος ἕῳος, κακὸν Ἀσσύριον, γλωσσαλγίᾳ Βαβυλωνίᾳ ὠρύετο κατὰ τοῦ θείου ποιμνίου, καὶ ςωνὴν ἀπόρημον ἠρεύξατο, καὶ τρόπου δίχα εἰπεῖν, ἀλλότριός τις ἀνὴρ, σοφὸς μὲν τὰ ἑαυτοῦ, τὰ δὲ ἡμέτερα ὡς ἐν μέθῃ λόγῳ παραλαλῶν, κυνηδὸν κατὰ τῶν θειοτάτων ὑλάκτησεν, εἴτε καὶ ὡς ἵππος ἐξελάκτισε, φριμασσόμενος κατὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ὃν οὐδὲ ἐπέγνω. Καὶ μελετήσας κενὰ, ξυνεφόρησεν ἀλλοκότους παραλογισμούς· καὶ δοκῶν πάγας πλέκειν, συνέχει καὶ βιβλίον οἷον συνθέμενος ἀποστασίου, ἐξέπεμπε μὲν τὴν συζευχθεῖσαν ἀνθρώπῳ παντὶ θεόθεν γνῶσιν, ἑτέραν δὲ, ἣν οὐκ ἐχρῆν, εἰσποιησάμενος, ἐδήλου τὴν ἄνοιαν τῷ καὶ χερσὶ δυνατῷ καὶ λόγοις κραταιῷ βασιλεῖ, ἐνδεικνύμενος δύνασθαί τι κατὰ τῆς ἐν ἡμῖν

B ἱερωτάτης θρησκείας λαλεῖν, καὶ τὰ μὲν ἑαυτοῦ ἀνιστᾷν ἐθέλων, ὡσεὶ καί τινα ἐξ ἄμμου οἰκοδομὴν, καταῤῥιπτεῖν δὲ πειρώμενος τὰ ἡμέδαπά νήπιος, ὧν οὐκ ἂν οὐδὲ πύλαι ᾅδου κατισχύσειεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταχὺ ἐπελθὼν (οὐ γὰρ ἦν ἐκείνου τοῖς τοιούτοις ἐπινυστάζειν), καὶ καταγνοὺς καὶ προβληματισάμενος ἑαυτῷ τὰ τὴν βαρβαρικὴν ἐρεσχελίαν κατασιγάσοντα, εἶτα καὶ τοῖς βουλομένοις ἐκδέδωκεν εἰς ἀντίῤῥησιν, στρατηγὸς ἀγαθός τε καὶ ἱερὸς, στρατιώταις ἱκανῶς καὶ αὐτοῖς ταῖς τοιαύταις μάχαις ἐνησκημένοις. Καὶ πάντες μὲν κατετοξάζοντο τοῦ θηρίου ἐπιτυχῶς, ἐν δὲ τοῖς καὶ ὁ εὐρυφαρέτρας, καὶ πολλοὺς πλουτῶν τοὺς κατὰ λόγον πτερόεντας βασιλεύς· καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις οὐ κατὰ καρδίας ὁ θὴρ ἐβάλλετο, αὐτὸς δ' ἀλλὰ τυγχάνει

C μέσης αὐτῆς. Καὶ ὁ τῆς θήρας ταύτης ἐπιστατῶν Καὶ νῦν τὸ ἐκλεκτὸν ἐκεῖνο βέλος ἔν τε χερσὶ φιλο ἐπαφεῖς εὐλογεῖται μακαριζόμενος. Καὶ τῇ λοιπῇ

λζ'. Ταύτης τῆς σοφίας μέρος οὐκουν ἐλάχιστον καὶ οἱ φθάσαντες ἐκκλησιαστικοὶ ἀγῶνες, ἐν οἷς καὶ αὐτοῖς βασιλικὰ σὺν Θεῷ ἐκνικήματα, καὶ θεομάχων γλωσσῶν ἐκρίζωσις, ὅσαι τὴν κοσμοσωτήριον προσφορὰν τοῦ μεγάλου καὶ θύτου καὶ θύματος ἀπενόσφιζον αὐτοῦ, ἰδιάζουσαι ταύτην τῷ Πατρὶ, ὡς εἴπερ εὐλαβοῦντο γλισχρότερον, μή ποτε τὰ τῆς προσαγωγῆς οὐκ εἴη τῇ ὑπερθέῳ Τριάδι ἁρέσκοντα, κἀντεῦθεν αὐτὴν ἀφρόνως εἰς τὸν Πατέρα μονάζουσαι, καὶ τοιούτου κεφαλαίου παγκοσμίου σωτηρίας

D ἀκοινώνητον τόν τε Υἱὸν ἀφιεῖσαι (τό γε εἰς αὐτὰς ἧκον) τό τε Πνεῦμα, ὡς μηδὲν ὄν, καὶ αὐτοῖς τούτου μετόν. Καὶ πρόκειται τὸ βασιλικὸν κἀνταῦθα πνεῦμα, ἡ ἱερὰ βίβλος, ἣν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀνάκτορον ἐντεθησαύριται, τὴν βασιλικὴν μηνύον φρόνησιν καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν μέριμναν.

λή. Οὔπω πᾶν εἴρητο ἔπος ἐκεῖνο τὸ δογματικὸν, καὶ ὁ αὐτοφθόνος δαίμων βασκήνας, εἴπερ ἡ τοῦ Θεο. Ἐκκλησία εἰς ἑνότητα ἥρμοσται, καὶ τὴν διχόνοιαν σχάσασα συνῆκται εἰς ἓν, καὶ πρὸς πνευματικὴν συνῆπται ὁμόνοιαν, περιγράζεται τὸ τοῦ Πατρὸς μεῖζον πρὸς τὸν Υἱὸν, τὸ εὐαγγελικῶς ἐκλαλούμενον. Καὶ προσκόμματα κἀνταῦθα, καὶ πολὺ

τοῖς πλείοσι τὸ ἀπερίσκεπτον, τῶν μὲν εἰκαίως ἐντρεχόντων τῇ εὐαγγελικῇ ὁδῷ, οὐχ ὥστε μὴ καὶ πάντῃ μέχρι πέρατος ἐκδραμεῖν τῆς ὀρθῆς, ἀλλ' εὐθέως ἔχειν ἐμβιβασθῆναί ποτε εἰς τὸ εὐθύτατον τῶν δὲ καὶ παντελῶς τῆς βασιλικῆς ἐκκλινάντων, καὶ εἰς ἀπωλείας καταπνιγέντων βάραθρον, ὡς καὶ ἐμπεσεῖν αὐτόθι ἐλέσθαι. Ὅτε καὶ οἱ μὲν τὸ τῶν ἐν τῷ Σωτῆρι θεανθρώπῳ φύσεων εὐκρινὲς συνέχεον, ὡς ἂν καὶ λάθοι τις οὕτως ἐξαμαρτάνων, οἱ δὲ τῇ ἀσυγχύτῳ ἑνώσει ἐπεβούλευον τῷ αὐθάδει τοῦ δόγματος. Καὶ ἦν αὖθις κἀντεῦθα ὁ σοφὸς βασιλεὺς ὁδοποιῶν τὴν εἰς Θεὸν τρίβον, καὶ διανοίγων Γραφὰς, καὶ εἰσάγων δι' αὐτῶν εἰς τὸν τῆς ἀληθείας παράδεισον. Καὶ οἷς μὲν ἐπῆλθε μὴ ὑπακοῦσαι τῷ εἰς σωτηρίαν καλοῦντι, ἀπωλείας υἱοὶ ἐκεῖνοι, καὶ ὤλοντο, πεισμονὴν παθόντες, ἣ καὶ συγκατεβλήθησαν· οἱ δὲ τῆς βασιλικῆς διδασκαλίας, εἰπεῖν δὲ ταὐτὸν ἐνθέου καὶ ἀποστολικῆς, ἐπιγνώμονες, καὶ παρεκνεύσαντες μὲν ἐπὶ βραχὺ ὅσον τῆς εἰς ὀρθὸν ὁδοῦ, ἣν Θεὸς ἐκυτῷ οἰκειοῖ, καὶ πρὸς ὄνομα, ἐπιστραφέντες δὲ πάλιν, καὶ ἀνὰ πόδα ἐπαινετῶς χωρήσαντες, ἀλλ' αὐτοὶ τὸ μεθ' ἡμῶν εἶναι καὶ τῆς ἀληθείας ἐκέρδαναν. Καὶ ἰδοὺ γέγραπται καὶ ταῦτα ἐν βίβλῳ βασιλειῶν ἑκατέρων, τῆς τε τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς πρὸς αἴσθησιν, καὶ τὸ πολυγραφεῖν ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐγκόπτεται.

A lica procedunt, non ideo ut usque ad finem rectum iter transgrediantur, sed ut paratissimi sint ad ingrediendum rectitudinaliter, ii vero qui omnino a via quem regis nomen honorat decesserunt, in ruinæ barathrum se præcipitarunt, ipsi casum accelerando. Hi quidem naturarum in Salvatore Deo incarnato distinctionem confundebant, ita ut nescii erraverint; illi puræ unioni bellum inferebant dualismum introducendo. Sed ibi etiam imperator sapiens semitam ad Deum ducentem patefecit, Scripturas aperiens, et per eas in veritatis paradisum inducens. Qui autem ad salutem vocanti obedire noluerunt, perditionis filii perierunt fiduciæ victimæ et credulitates; qui autem magisterii regii, utpote a Deo inspirati et apostolici sensu recto B fruebantur, paululum a recta via declinantes, quam Deus propriam sibi constituit, quoad nomen, rursus autem conversi et pedem prudenter referentes, hi, consortium nobiscum ineuntes, veritatem lucrati sunt. Et ecce hæc in libro utriusque regni conscripta sunt, regni Dei, inquam, et regni visibilis libro; quare non multa nobis hic referenda sunt.

λθ'. Ἵνα δὲ τοὺς λόγους τούτους ἐπισφραγίσωμαι κεφαλαιωσάμενος, οὕτω καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξήσκητο διαλεκτικὴν, ὡς πῦρ βαλεῖν ἐνθέου ζήλου ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ λέγειν ἐθέλειν, εἰ ἤδη ἐξανήφθη λαμπρῶς, καὶ ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἑνώσεως ἐκκαίεσθαι τῶν διερρωγότων ἐν τοῖς θείοις δόγμασιν. Ἐπεποίθει μὲν γὰρ καὶ τῇ λογαδικῇ τάξει, ὅση τε ὑπ' αὐτῷ ἀλείπτη εὖ μάλα τὰ θεῖα ἠσκήσατο, καὶ ὅσην ἡ παρ' ἄλλοις διδασκαλία πρὸς ἀγῶνας τοιούτους ἐθρέψατο. Οὐκ ἂν δέ τις τῶν ἀγαθὰ φρονεῖν εἰδότων ἀξιώσοι τὸν οὕτω σοφὸν αὐτοκράτορα μὴ ἑαυτὸν τοιοῦτον ὄντα εἰδέναι, εἰ μὴ καὶ στρατηγὸν κύδιστον, καὶ κυβερνήτην ἄριστον, καὶ ἰατρὸν ἐπιστήμονα, καὶ τὸν ὅλως ἐπαινετοῦ τινος εἰδήμονα νομοθετοίη μὴ τῆς καθ' ἑαυτὸν τυγχάνειν ἕξεως ἐπιγνώμονα, ὡς οὕτω κινδυνεύειν, ἀνεπιστημόνως τεχνοῦσθαι τὰ ἐπιστημονικὰ, καί πως κατὰ τὸ αὐτόματον εὐοδοῦσθαι τὰ τεχνικά. Οὐκοῦν ἑαυτὸν εὖ εἰδὼς ὁ αὐτοκράτωρ, ὥσπερ ἐν πρακτέοις, οὕτω καὶ ἐν σοφίᾳ μέγαν (οὐ γὰρ ζώοις μὲν τοῖς ἑτέροις δοτέον αἰσθάνεσθαι τῶν ἐν σφίσιν αὐτοῖς καλῶν, τοὺς δὲ καὶ λογικοὺς καὶ λογίους στερητέον τοῦ τοιούτου πλεονεκτήματος), μὴ καὶ λελῃθότως ἑαυτοῦ τὸ λογιστικὸν στερόμενον εἰς ἀλογίαν μεταπλάττηται, ἤδη δὲ καὶ ἀργία καταψηφισθείη, λόγου σοφοῦ παρεγγυωμένου γινώσκειν ἕκαστον ἑαυτὸν, ἐθάρρει, ὥσπερ τὴν ἐν χερσὶ συμπλοκὴν ὁ τὴν ἀνδρίαν δεξιώτατος, οὕτω καὶ τὴν ἐν λογομαχίαις ὁ τῆς σοφίας τρόφιμος. Καὶ ὅπου δίκην ἐπεποίθει συναγαγεῖν τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως διερρυη-

C

D

39. Ut verba summatim resumendo concludam, id dicam quod in dialectica sacra sic fuit eruditus, ut zelo divino ignem accenderet, ac in votis haberet igni consumi, si unitatem inter eos quos divina dogmata sciderunt restituere potuerit. Confidebat enim in institutione logica, quæ ab ipso institutore optime exercebatur, et quam aliorum doctrina ad ejusmodi exercitia fovebat. Nemo autem inter bene cordatos sapientissimum imperatorem volet se ut talem nescire, nisi et ducem illustrissimum et gubernatorem optimum, et medicum solertem, nemo, inquam, eum qui aliquo genere perfectus est, constituet qui non inveniat suæ agendi rationis consortem, ut sic exsequatur quæ scitu digna sunt, et sic forsitan rectam ingrediatur artium viam. Igitur se bene imperator magnum in rebus peragendis ut excogitandis esse persuasum habens (non enim decet cæteris animalibus bene sentiendi facultatem attribuere, denegare autem hoc privilegium rationis compotibus), ne clam ipsius ratiocinandi facultas in irrationabilitatem descendat, et etiam condamnetur, ubi illud præceptum omnibus datum : Nosce te ipsum, animum addidit, sicut in duello vir manu fortis, sic et in argumentando sapientiæ alumnus. Ubi ecclesiasticæ unionis ruptura publice causam agere invitabat, non per superbiam scientiæ injuriam fecit, quod multis accidit, quos jactantiæ spiritus supra terram tollit, sed inde divino quasi volatu in altum sublatus, et de se ipso philosophans et

animum secundum recti regulas librans et præter cæteros divinos bellatores spem in se deponere satagens, si forte se dederit occasio luctæ vocantis quemcunque pugnæ pro Deo peritum.

A κῆς, οὐχ ὑπεραιρόμενος οὐδ' ἐνταῦθα, ὡς τὴν γνῶσιν ἀποτελευτᾶν εἰς φυσίωσιν τὸ τῶν πολλῶν πάθος, οὓς ἀλαζονείας πνεῦμα φυσῶν ὑπεραίρει τῆς γῆς, ἀλλ' ὑπερθεν ἄρσεσι φερόμενος θειοτέραις, καὶ φιλοσοφῶν ἑαυτὸν, καὶ μετρῶν κανόσιν ὀρθότητος, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις θείοις ὁπλίταις καὶ ἑαυτῷ προσανέχειν ἐγνωκὼς, εἴ ποτε καιρὸς ἐνσταίη ἀγῶνος προκαλουμένου τὸν εὖ εἰδότα μάχης τῆς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ.

40. Et sic quidem hæc se habent. Quoniam vero divinus Paulus non solum elevatione in altum se celebrem reddidit, sed terrestria quoque eum humi gradientem et caput ad cœlum usque tollentem sustinebant; eodem modo imperator quæstionum subtilitate altum tenebat, sed ad ea quoque se conformabat quæ ad terram, ad hominem spectant, bonum hoc ei suppeditante sapientia. Naturæ enim profunda perscrutari, origines rerum investigare et creationis mysteria indagare neque Æsculapii potuerunt, nec quisquis alius eruditione mundus.

μ'. Καὶ οὕτω μὲν καὶ τὰ ἐν τοῖς τοιούτοις. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ οὐράνιος Παῦλος οὐ μόνον τῇ ὑψοῦ ἀσεμνύνετο ἄρσει, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ γῆν ποτε καὶ ταπεινὰ εἶχεν αὐτὸν, κάτω μὲν βαίνοντα, οὐρανῷ δὲ κάρη στηρίζοντα τῇ πρὸς τὸν Ὕψιστον ἐγγύτητι, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς τε ὑψηλοτάτοις ἐξήρτο φιλοσοφήμασιν, συνδιικνεῖτο δὲ μεγαλοπρεπῶς καὶ τοῖς, ὅσα περὶ γῆν καὶ κατ' ἄνθρωπον, σοφίας αὐτῷ καὶ τοῦτο καταπραττομένης τὸ ἀγαθόν. Φύσεως γοῦν κατασκέψασθαι βάθη, καὶ αἰτιολογῆσαι γένεσιν, καὶ ἀνακαλύψαι μυστήρια πλάσεως, οὔτ' ἂν Ἀσκληπιαδῶν λεπτότης εἶχεν εἰς σαφὲς οὕτως ἐκθέσθαι, οὔτε τις λοιπὴ ἐπιστήμη τοῦ φυσικεύεσθαι.

41. In rebus externis strenuus, in rebus indagandis perspicax, unus omnium idoneus ad res peragendas fuit. Nec in conjecturis stabat, sed in veritate omnia esse volebat, nec sustinuit id quod pronuntiatum erat, cadere irritum, ut verisimilitudine ductus alios judicaret, quos graves, ut ipse erat, sed probos esse voluit. Nec alius erat noster, siquidem dissimulatorem perscrutabatur, hominem vulgarem penitius judicabat, et sic deinceps omnis generis et conditionis homines. Unde quisquis viderit, renes et corda hominum eum perscrutari dixerit, quasi natura intus inclusa arcana sua ei operiret.

μα'. Ἦν δὲ δεινὸς, καὶ τοῖς ἐπιπολῆς καὶ κατ' ὄψιν προσβάλλων, τὰ ἐν βάθει κατοπτεύειν, καὶ ἐξακριβοῦσθαι σοφωτάτῳ φύσεως γνώμονι. Καὶ τὸ πρᾶγμα οὐκ ἦν στοχάζεσθαι, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἐν ἀληθείᾳ εἶναι, καὶ μὴ διεκπίπτειν τὸ λαληθὲν, ὡς καὶ εἰκοτολογίαν τινὰ συνελογίσατό τινα ἐμβριθῆ (καὶ ἦν τοιοῦτος ὁ νοηθείς), ἀλλὰ εὐήθη. Καὶ οὐκ ἦν ἕτερος ὁ γνωματευθείς· διώπτευε τὸν κρυψίνουν, τῷ παντὶ πλέον τὸν ἐπιπόλαιον, τοὺς τῶν λοιπῶν ἠθῶν ὁμοίως. Καὶ εἶπεν ἂν ἐνταῦθα ἰδὼν ἅπας ὁστισοῦν καρδίας αὐτὸν ἐμβαθεύειν ἀνθρώπων, ὡς τὴν φύσιν ἐνδοδέν ποθεν αὐτῷ ἐκλαλεῖν τὰ καθ' ἑαυτὴν ἀπόῤῥητα.

42. Novit quoque magistrum nostrum in eloquentia morbo latente affectum fuisse, cum sophistis præsset; quem qui videbat, non longum ei vitæ tempus prænuntiavit. Id indicium cæteros quidem latebat; ille autem majori oculorum acumine gaudens, cum aperias, quibus anima quasi exit portas vidisset, proximam hominis mortem prædixit. Abiit ille, prædictionis haud immemor. Morborum curationes eumdem ordinem servant. Non enim utilia et efficacia invenit remedia, id quod veteri Prometheo attribuerunt, quæ regia ab egentibus et sumptus suppeditantibus nuncupantur (subministrant autem sumptus publici præfecti pauperibus ut donum gratuitum); sed præter adinventiones illas recentes non negligebat antiquiores. Ii ægrotantes, ad quos imperatoris sacra persona accedere non poterat ut morbi naturam indagaret, et malum secundum artis regulas expelleret, de morbo suo ad imperatorem referri curabant, qui, ex relatis, de remediis

μβ'. Οἷόν ποτε καὶ τὸν ἐμὸν ἐν λόγοις καθηγητὴν ὑπουλόν τινα νόσον τρέφοντα, ὅτε τῶν σοφιστευόντων προῆδρευε· καὶ ἡ ὄψις ἐμήνυεν οὐ μακρὰν ζωὴν τῷ ἀνδρί. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἀπρόοπτον ἦν τὸ σημαινόμενον· ὁ δὲ νοερωτέραις ἐπιβολαῖς ὄψεως παρανοιγομένας οἷον θυρίδας ἐωρακὼς, ὅτ' ὤν οἷόν ψυχὴ ἀπέρχεσθαι, προέφη τὴν οὐ μετὰ μακρὸν ἔξοδον τοῦ ἀνδρός. Καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, οὐ παραπροθεσμήσας τὴν πρόγνωσιν. Νόσων δὲ ἀκέσεις τῆς αὐτῆς καὶ αὐταὶ σειρᾶς ἔχονται. Οὐ γὰρ χρησιμόνον ἐξεῦρε καὶ πιστὰ φάρμακα, ἃ δή τις ἐπιγράφει τῷ παλαιῷ Προμηθεῖ σεμνολόγημα, οἷς δὴ βασιλικοὶ ἔστιν ἐπιλέγεσθαι πρός τε τῶν χρωμένων, πρός τε τῶν χορηγούντων (χορηγοῦσι δὲ δημόσιοι ταμίαι δόσιν ἄφθονον αὐτὰ καὶ εἰς ὠρεὰν τοῖς χρῄζουσιν)· ἀλλὰ πρὸς τοῖς καινοῖς εὑρήμασι τούτοις καὶ τὰ πάλαι προϋπακείμενα θαυμασιώτερον ἐξειργάζετο. Οἷς γὰρ οὐκ ἐδίδου τὸ τῆς βασιλείας δοῦναι αὐτὸν ποιεῖναι τὸν θεραπευτὴν αὐτοκράτορα, ὡς καὶ πείρᾳ

γνῶναι τὴν κακουργίαν τοῦ ἀῤῥωστήματος, καὶ τῇ δυστροπίᾳ τῆς νόσου τεχνηέντως ἐπεξαγαγεῖν ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐνταῦθα ὑπούργει μὲν ἀκοῇ, νοῦς δὲ γνωματεύων τὴν θεραπείαν ἐξέστελλεν. Ἐλεπτολόγει δι' ἐρωτήσεως, τὰ τοῦ κειμένου ἐμάνθανε, διεγίνωσκεν, ἐπέτατε, καὶ ἐπηκολούθει τὰ τῆς ἰάσεως· τὰ πολλὰ δὲ καὶ πρὸς αὐτοῖς θανάτοις τε καὶ ἦν εἰπεῖν προσῳδὰς, ὡς μικροῦ ἐρωτῶν, καὶ ποῦ θάπτεται, ἀνίστα τῆς θανατηφόρου νόσου τὸν κάμνοντα. A adhibendis consilium dedit. De minimis enim interrogabat, ægroti vivendi genus perscrutatus dignoscebat, præcipiebat, morbi curandi cursum et regimen observabat. Moribundos parcius interrogabat de doloribus, de sepultura, quæ re factum est ut morbo lethali laborantibus aliquod solamen afferret.

μγ'. Ὃ δὲ καὶ εἰσέτι πλέον θαυμάζειν ἄξιον· κατειργάζετο μὲν αὐτὸν ἡ χείριστος νόσος, τὸν κοσμικὸν θεμέλιον ὑπονομεύουσα. Καὶ αὐτὴ μὲν δεινὰ ἐποίει, καθυποσπῶσα τὴν φύσιν, καὶ τὸν ἐκτὸς ἄνθρωπον βλάπτουσα· ὁ δὲ ἐντὸς αὐτοκράτωρ σωζόμενος, εἰς ὁλόκληρον τοῖς τε ἄλλοις ἐξήρκει καλοῖς. Καί τινα βλέψιν τῶν, ὅσοι πρὸς βασιλικὴν ἐξικνοῦντο θέαν, ὁμοίῳ πάθει προστετηκότα, μεθόδοις ἐνῆγε θεραπευτικαῖς· προμηθέστατα. Καὶ ἐμέμφετο μὲν τὸν ἄνθρωπον, οἷς ἑαυτοῦ ἀμελῆς ἐξέπιπτε· κατήρτιζε δὲ πρὸς ὑγίειαν. Εἰ δὲ οὕτω μὲν ἀπώνατο καὶ περίεστι, ὁ δὲ καθηγεμὼν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπελήλυθεν, ἕτερος ἂν τις θαυμάσειεν. Ἡμῖν γὰρ οὐχ οὕτω δοτέον μαίνεσθαι, ὡς τοιαῦτα νοεῖν. Ἀνδρίζεταί τις ἡρωϊκῶς, καὶ συχνοὺς ῥίπτει τῶν πολεμίων, πίπτει δέ ποτε καὶ αὐτός. Καὶ οὐκ ἤδη τὸ ἀνδρεῖον περιῴδεσθαι συγκαταπέπτωκε τῷ ἀνδρί. Μακρά τις κυβερνήσας, καὶ μυρίους ὅσους περισωσάμενος, εἶτα βαψάμενος ἐς ἁλμυρὸν βυθὸν, ἐξαπόλωλε. Καὶ οὐ συγκατέδυ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ τοῦ δεξιοῦ κυβερνήτου ὄνομα. Ἀσκληπιάδης κατὰ νόσων παγκρατιάζων, καὶ συχνὰ στεφανωσάμενος, οὐκ ἴσθ' ὅπως οὐ πεισθεὶς θανάτῳ. Καὶ οὐκ ἂν τις δικαίως τοὺς στεφάνους ἀφελεῖται τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ κληρονομήσει τῆς νικητικῆς διὰ παντὸς ἐκεῖνος κλήσεως. 43. Quod autem mirabilius est narrabo. Cum acerba morbus eum vexaret, corporis constitutionem consumens, et virus corrodendo interiorem interimeret hominem, mens tamen sana omnibus officiis vacare poterat. Sic aliquem videns simili morbo laborantem, curationem maxima cum diligentia instituit, et quem mortuum sane luxisset, ad sanitatem reduxit. Qui si nunc supersles vivit, alter autem, cui sanitatem debebat defunctus est, non minus mirum videtur; non item nobis, qui rem meliori mente contemplamur. Fortiter se gerendo aliquis in pugna multos cædit hostes, at postremo ipse quoque cadit, nec forte adhuc invenit eum qui ejus præclare facta hymnis celebret. Sic diu aliquis navem gubernavit, multos salvavit, tandem in mare profundum lapsus periit, nec tamen boni navitæ gloriam perdidit. Sic Æsculapius ipse ex tot morbis liberator, toties coronatus in hoc victoriæ genere, nequaquam morti non succumbere potest; nec tamen viri coronas sine injustitia auferet, per omne tempus victoris nomen habituri.

μδ'. Οὕτω δὴ καὶ ὁ ὑμνούμενος, ἐν οἷς αὐτὸς ἔπεσχε, τοῖς πειραζομένοις βοηθεῖν δυνάμενος, ὅμως καλούμενος πρὸς τοῦ κρείττονος, ἀπελήλυθεν, ἔχων σεμνύνεσθαι τῇ καὶ τῶν σμικροτάτων ἐπιστροφῇ διὰ τοὺς ἑκάστων ἀγγέλους, οἱ παρεστᾶσι Θεῷ. Οἷς μὲν οὖν τὸ Θεῖον σμικρολογεῖται, ἀλλ' ἐκείνοις εὐαρεστεῖται, μέχρι καὶ εἰς σελήνην ἐξ ὑψίσεων χαλᾶσθαι τὴν τῆς Προνοίας σειράν· ἐπὶ δέ γε τοῖς ἐκεῖθεν καὶ περὶ ἡμᾶς μὴ ἂν ἐθέλειν γλισχρεύεσθαι τὴν θειότητα συγκαταχερματιζομένην τοῖς οὕτω πολυσχιδέσι, καὶ ἀπασχολοῦσαν ἑαυτὴν, ἔνθα τὸ σμικραπρεπὲς ἐπιλέγεται. Θεὸς δὲ καὶ ἐνταῦθα ἕτερα βούλεται· καὶ οὐ φέρει παρ' ἡμῶν ἀτέγκτως σεμνύνεσθαι, καὶ προσχήματι μεγαλειότητος εὐμεθόδως κατασμικρύνεσθαι. Ἢ γὰρ οὐ τυραννεῖ Θεὸν ἀντίκρυς ὁ τοῖς μὲν ὑψοῦ ἐπιπρέπειν αὐτὸν ἀφιείς, τῶν δὲ περὶ ἡμᾶς οὐκ ἐντὸς εἶναι σοφιστευόμενος, καὶ τὰ κατ' ἄνθρωπον, ὃς δὴ βασιλεύειν τῶν ἐπὶ γῆς πέπλασται, ἀπάγων Θεοῦ; ὡς ἂν οὕτω τοῦ καὶ παμβασιλέα ἐκεῖνον εἶναι ὑπούλως ἀφέλοιτο καὶ μὴν θεῖον ἀληθῶς ἡ ἐν προνοίᾳ λεπτοτομία, καὶ τὸ ἐν τοῖς ἀδροτέροις ἀνελικτικόν τε καὶ ἀναλυτικόν· οὗ δὴ πρὸ πάντων ἀνάγκη μετέχειν τὸν 45. Sic Andronicus, quem defunctum celebramus, in quibus ipse passus est, contra ea patientibus opitulatus est, quantum posset, ipse ab Omnipotente appellatus excessit venerandus etiam conversatione cum singulorum, qui Deo astant, angelis. Dum enim alii tenuia de rebus divinis agitant, illi magni faciunt, Providentiæ catenam ex alto ad Inam usque promittentes: nos autem haud decet divinitatem attenuare, in plures partes scindendo, et dignitate sua exuendo. Deus autem hoc loco alia vult, nec a nobis tenuiter coli et sub glorificationis prætexiu maligne deprimi patitur. Nonne tyrannica impietate contra Deum se gerit, qui eum cœlitus regnantem admittit quidem, rebus autem nostris non interesse sophistico elencho asserit, hominem autem, qui supra omnia terrestria dominari vocatus est, a Deo alienat? Sic enim Deo majestate sua exuto universi gubernatio, in omnibus vel minimis providentia et circa mundum cura et sollicitudo detraberetur, quæ omnia tamen Deo, utpote soli sapienti competunt, qui non solum ad nos usque descendere non recusavit, sed humanitatem mire induit, et, ut nos, in carne vivit, se-

cundum Patris voluntatem agens. Non enim humilia et superficialia respicit, sed ad ima penetrans mundi viscera, renes et cor perscrutatur, et ad terræ radices usque verba benigna mittit.

A ἐπὶ πάντων Θεὸν, τὸν μόνον σοφόν· ὃς οὐ μόνον τὴν ἕως καὶ εἰς ἡμᾶς οὔτε ὤκνησε κάθοδον, ὁ καὶ σωματικῶς αὐτὴν (ὢ τοῦ θαύματος!) ποιησάμενος, οὔτε μὴν συγκαταβαίνων ὀκνεῖ, ἐργαζόμενος εἰσαεὶ κατὰ τὸν Πατέρα· καὶ οὐ μόνον τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ταῦτα δὴ τὰ ἐξεπιπολῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν μυχαιτάτων γινόμενος, καὶ ὥσπερ τοῦ ἐμψύχου κόσμου, ὅτε καρδίαις ἐμβατεύει καὶ διαλογισμοῖς, οὕτω καὶ τοῦ λοιποῦ, ὅτε μέχρι καὶ εἰς ῥίζας γῆς τοὺς προνοητικοὺς λόγους ἀφίησι.

45. Hujus exempli specimen præbens pius noster Imperator non tantum selectis et magnificis verbis utens, iis quoque qui ad ima descendebant sollicitudinem suam impertivit, non humiliter, sed, ut Deus, condescendendo. Illum in plena concione gravi et docta verbis sonantem audire poteras nunc singulos alloquentem, nunc singulorum quæstionibus respondentem, aut pro imperatoria auctoritate verba facientem. Hanc agendi rationem civitas nostra quasi cœlestis, et loca vicina sæpe experta sunt, ut non minus exercitus Romæus et tota christianitas; id experti sunt quotquot cum legum obedientia aut rebellium more vivebant; omnes autem ad statum bene ordinatum reductos aut vinculis aut humanitate refrenavit.

με'. Τούτου γινόμενος ὁ ἔνθεος ἐκεῖνος βασιλεὺς τοῦ ὑποδείγματος, οὐ μόνον τοῖς λογάσι καὶ μεγαλείοις τῶν ἐν ταῖς πράξεσι λόγων ἑαυτὸν ἐπιδίδου, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸ ὑποδεὲς πυθμενιζομένοις τὴν κηδεμονίαν ἐμέριζεν, οὐ καταβαίνων ταπεινῶς, ἀλλὰ συγκαταβαίνων τρόπον ἔνθεον. Καὶ ἦν βλέπειν ἐκεῖνον ἐν λαῷ βαρεῖ καὶ συλλόγῳ πλήθοντι οὐ μόνον εἰς κοινὸν βροντῶντα λόγοις, ὧν ἐχρῆν ἐπὶ ἴσου μετέχειν ἅπαντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατ' ἄνδρα διομιλοῦμενον, ἤτοι πρὸς ὅπερ ἂν ἕκαστος προβάλοιτο, ἢ ἔνθα τὸν αὐτοκράτορα ἡ κατ' ἄνθρωπον ἔννους περιπέτεια προκαλέσεται. Ταύτης τῆς μεθόδου ἡ καθ' ἡμᾶς ὡς ἐκάστοτε, ὡς ἂν εἴποι τις, οὐρανόπολις ἐπειράθη, ταύτης αἱ περιοικίδες ἅπασαι, ταύτης ἅπαν Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον, καὶ φῦλον ἅπαν Χριστιανικὸν, καὶ ὅσον δὲ παρ' αὐτό· τὸ μὲν ὑπήκοον, τὸ δὲ εἰ καὶ παρήκοον, οἷς αὐτονόμως ἤθελεν ἔχειν, ἀλλὰ τρόπον ἄλλον ὑπακοῦον καὶ αὐδῇ, οἷς ἤγχετο τὴν σιαγόνα, ὅσα καὶ χαλινοῖς καὶ κημοῖς ταῖς βασιλικαῖς ἀντιπράξεσι, καὶ τῆς ἀτάκτου φορᾶς εἰργόμενον. καὶ ὡς οἷον ἀναχειτιζόμενον. τῆς θρασύτητος ἀνεσειράζετο.

46. Sic igitur in omnibus imperatoris sollicitudo ad omnia penetrans a summo ad ima et in medio effusa sicut anima ubique adfuit; nihil parvi æstimans, omnia divina reputabat, ita ut qui hæc omnia viderit imperatorem nulla re egentem, sibi ipsi sufficientem pronuntiaverit; illi autem ab eo regi opus habebant eo regimine, quod illegitimitatem ac ferocitatem expellit, morum autem probitatem induci. Viros præcipuos eligere datur, mediocres seligere, post hos sexcentos, quibuscum ille collocutus est de rebus ad vitam quotidianam spectantibus, de scientia, de vivendi arte, de studiis litterarum.

μς'. Καὶ ἦν ἐπὶ πᾶσι τὸ βασιλικὸν τοῦτο προμηθὲς ἱκανὸν, καὶ συνδιῆκε τοῖς ὅλοις, καὶ ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἕως καὶ κάτω ἱκανούμενον, ἀνεχέτο καὶ εἰς τὰ κύκλῳ, καὶ ψυχῆς δίκην τοῖς τοῦ παντὸς ἐγκατέσπαρτο μέρεσι, καὶ σμικρολόγον εἶχεν οὐδὲν, ἀλλὰ τὰ πάντα θεῖα, καὶ ὁπόσα βλέπων τις ἀνενδεῆ βασιλέα τοῦτο εἶπε καὶ μόνον, καὶ ἑαυτῷ ἐπὶ πᾶσιν ἀρκοῦντα, καὶ μηδενὸς τῶν ἁπάντων ἐπιδεόμενον, εἰ μὴ ὅτι γε εἰς τοσοῦτον, εἰς ὅσον αὐτοὺς βασιλεύεσθαι, καὶ τὸ φύσει δουλευτικὸν ἐνδείκνυσθαι, δι' οὗ τὸ τοῦ βίου μὲν ἄνομον καὶ θηριῶδες μακρὰν ἀφορίζεται, τὸ δὲ πολιτικὸν καὶ νόμιμον εἰσοικίζεται. Ἔστιν ἀναλέξασθαι λογαδικοὺς ἄνδρας, ἔστιν ἀπολαβεῖν μέσους, ἔστιν ἀπαριθμήσασθαι τοὺς ὑπὸ τούτοις μυρίους ὅσους, οἷς ἐκεῖνος τὰς εἰσαεὶ ὁμιλίας διένεμε· τὰς μὲν ἐμπράκτους, ὅποι ἐχρῆν, ἔστι δὲ ἃς καὶ ἐν λόγοις, ὅσοις τε τὸ ζῆν κληροῦται, καὶ τοῖς ἐν γράμμασιν.

47. Equidem hoc loco solis exemplum sermoni adaptare non amo fulgentis et omnibus splendore suo pulchritudinem peculiarem emittentis; sapienti autem æquiparo magistro, cujus disciplina in bonum commune confertur, quo omnes indigent, et cujus officium unicuique provinciam attribuere, præsertim autem quod dictum ascriptum Deo est omnia omnibus facto, quod Paulus magnus apostolus imitando expressit, communi vitæ usui e Deo qui omnium animas ad salutem ducit.

μζ'. Ἐνταῦθα δὲ οὐ πάνυ φιλῶ τὸ κατὰ τὸν λιον ἢ ὑπόδειγμα προσαρμόσαι τῷ λόγῳ, λάμποντα καὶ πᾶσιν ἐπαφιέντα τοῖς καταλαμπομένοις τὸ ἑαυτοῦ καλόν· σοφῷ δὲ διδασκάλῳ ἐκεῖνο παραβάλλω, οὗπερ ἀγαθὸν πᾶσί τε κοινοῦσθαι τὸ διδασκάλιον, οὗ πάντες δέοιντο ἄν, καὶ αὖ πάλιν, οὗ χρεὼν, συνδιασχίζειν ἑκάστοις τὴν μέριμναν· μάλιστα μὲν οὖν, ὃ καὶ εἰπεῖν προσετέθη Θεῷ, τῷ πᾶσι τὰ πάντα, ὃ δὴ καὶ Παῦλος ὁ μέγας ἐκεῖθεν εἰς μίμησιν ἀνεμάξατο, τῷ καὶ κοινῇ, καὶ πρὸς μερίδας δὲ βίων, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ψυχὰς ἑκάστας διοικονομουμένῳ τὸ σύμφορον.

μή'. Καὶ ταύτης δὲ τῆς βασιλικῆς ἀρετῆς τὰ καθ' ἕκαστον αἱ συγγραφαὶ λαλείτωσαν. Ἡμεῖς γὰρ οὐκ εἰς ἀπέραντον ἐξαγαγεῖν τὰ τοῦ λόγου προτεθυμήμεθα, οἷς γε καὶ βραχία λαλεῖν οὔτε ἐν καλῷ καιροῦ κεῖται, ὅπου τοῖς παθαινομένοις οὐκ εὔπορος ἡ ἀκοή, οὔτε ἐν εὐχερεῖ, διὰ τὸ καὶ οὕτω πολυπληθὲς τῶν μνήμης ἀξίων· ἐν οἷς καὶ ὡς ἀγαθῶν ὑποῤῥεόντων ἦν καινιστής', ἀταξίας ἁρμοστὴς καιρικῆς, ἐπισκευαστὴς τῶν εἰς ἀρετὴν ἀφωρισμένων ἐνδιαιτήσεων, χρόνου φθορᾶς ἀντίπαλος. Ὁ μὲν γὰρ πάντα δαμάζειν ἐθέλων, βαθὺ ἔχασκε κατά τε θείων ναῶν· καὶ ὅσον αὐτοῖς εἴτε σύνναον, εἴτε καὶ ἄλλως οἰκειούμενον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ εἰς κενὸν, ὅ φασι, χαίνειν αὐτὸν ἀφεὶς ἐπεσκεύαζεν, ἐπεποιεῖτο, ἐξήγειρε τὰ καταπεπτωκότα, ἴατο τὰ πεπονηκότα, πάντα ἐποίει, ὅσα χρονικῷ ἀντιπίπτει στόματι ἀνοιγομένῳ εἰς φθορὰν τῶν ὅσα μὴ χρεὼν φθείρεσθαι.

A 48. Regiæ virtutis mentionem peculiarem facere auctorum est. Nobis enim perpetuo de hac re loqui non est propositum, quibus nec breviter sermocinari lubet ad auditores non plane attentos; nec in promptu est in tanta rerum memorabilium multitudine. Fuit autem ille status pristini renovator, regni turbati restaurator, luxuriei quæ a virtute alienat cœrcitor, temporis parens. Qui enim omnia domare voluit, ecclesiis divinis inhiabat aut si quæ alia ædificia obvia erant; imperator autem spem illius frustratus excitavit, ruinas restauravit, morbos curavit, omnia fecit ut os sæculi quod cuncta contra fas devorare gestit, clauderet.

B

μθ'. Σεισμοί ποτε ἀναταράττοντες, τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκμοχλεύειν ἔχοντες, καὶ ἡ γῆ τοὺς θεμελίου; ἀνέπτυε· καὶ ἡ βασιλικὴ χεὶρ ἀνίστα τὰ ἱερὰ πτώματα. Εἰ δὲ μὴ θεμελίοις ἐπεβούλευε τὸ κακὸν, ἀλλ' αὐτὰ μὲν ἀφεὶς κατευμεγεθεῖν τοῦ βλάπτεσθαι, τοῦ δ' ὑπερφαινομένου κατεπεχείρει, ἐνταῦθα μικρὸν ἐδόκει τῇ βασιλικῇ μεγαλοδωρεᾷ τὸ ἐνδέον ἀναπληρῶσαι τῆς οἰκοδομῆς, εἰ μὴ καὶ τὰ ἐντὸς ἀγαθοχυσίας ἐμπλήσει τοῖς ἐν ἀναθήμασιν ἱεροῖς. Καιροί τινες, καὶ ἀνήφθη πῦρ, ἢ αὐτόματον, ἢ καὶ ἄλλως ἐκ μηχανῆς ἐπίβουλον, καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἠναιδεύσατο, μήτε τῶν κοινῶν φειδόμενον, καταβοσκηθὲν δὲ καὶ πολλὰ, ὧν ἦν τὸ πολλοῖς ἄβατον. Καὶ πάλιν κἀνταῦθα τὸ βασιλικὸν προμηθὲς ἀντεπεξήγετο τοῖς κανονικοῖς, καὶ τὸ ἀπελθὸν καλὸν ἀποκαθίστατο. Καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν κακὸν οὕτω φιλονεικηθὲν ἐκκορυφωθῆναι εἰς μήκιστον, ὃ μὴ ταχὺ ἐξηφάνιστο.

C 49. Terræ motus olim grassabantur, omnia e loco moventes, et solum fundamenta rejecit, regis autem dextera quæ lapsa erant templa restauravit. Si fundamentis malum non incubuit, et omnia restaurationem exspectabant, imperator infra liberalitatem duxit suam ædificii damna reparasse, nisi sacris oblationibus intus quoque thesauros suos aperuisset. Quodam tempore ignis aut sponte aut malitia accensus, destructionem afferre sategit, ædificii molem consumens, et plurima depascens multitudini inaccessa. Sed tum quoque cura imperatoris canonicorum sollicitudinem præcessit, et quod consumptum fuerat templum, reædificatum est. Nec aliud, de quo construendo tot æmulati sunt, ut longum duraret, tam prompte interiit.

ν'. Καὶ οὐ περιεγράφετο ἐν μόνοις ἡμῖν οὐδὲ ταυτὶ τὰ ἀγαθά· τὰ πλείω δὲ οἱ τῆς ἑῴας λήξεως ἐκληροῦντο, καὶ τὸ Εὐρωπαῖον πλάτος, καὶ νῆσοι ἐγκαινιζόμεναι καὶ οὕτω προφητικῶς, οἷς ἐκ καινῆς τὸ ἀποιχόμενον ἐν ἱεροῖς κάλλος ἀνεκομίζοντο. Καὶ ὁ ἐνταῦθα κενούμενος πλοῦτος δόξειε μὲν ἂν ἐκ μέρους ἐστοχάσθαι τοῦ εὐεργετεῖν, οἷς ἐκερματίζετο· τὸ πλῆθος δέ τις καταλέξας τῶν ἐπιποιηθέντων καὶ σεμνείων καὶ θείων ναῶν, πάνυ πολλὰς ὁλότητας καὶ μεγίστας δαπάνης ἐκκορυφώσειε τῇ ἀδροτάτῳ τῆς ἐκχύσεως. Καὶ οἱ μὲν φθάσαντες τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοκρατόρων μίαν δήπουθεν, ἢ καὶ δευτέραν καλλονὴν θείαν φωτὶ δείξαντες, νεοτήσιον σεμνὸν καὶ μέγα τι ποιῆσαι κέχρινται, καὶ ἀληθῶς πεποιήκασιν· ὁ δὲ συννοησάμενος κρεῖττον εἶναι φυλάξαι τὸ εἶναι τοῖς οὖσι μὲν, κίνδυνον δὲ ὑπομένουσιν ἀπέναι, πρὸς τῷ ἔργῳ τούτῳ εἶχε τὸ πᾶν, φιλοτιμούμενος μηδέν τι τῶν ἱερῶν ἔργων ἀπογενέσθαι, ἀλλὰ τὸ πάλαι κτητορικὸν αὐτοῖς ἐναπομεῖναι μέχρι τέλους ἐκφώνημα πρὸς μνήμην τοῖς ἀνεγείρασιν. Ἐπηκολούθει δὲ ἄρα τῷ βασιλεῖ αὐτο-

D 50. Nec ad nos solos hæc commoda spectabant; pleraque enim regiones Orientis sortitæ sunt, et continens Europa et insulæ prophetice renovatæ, ad quas denuo cultum divinum labantem reduxerunt. Hic divitiæ absumptæ ex parte ab iis qui eas sortiti fuerant, ad stipem erogandam adhibitæ sunt. Multitudine vero enumerata monasteriorum, ecclesiarumque summas pecunia maximas quis largitionis loco profusas inveniet. Priores equidem imperatores nostri unam aut alteram pulchritudinem in lucem edentes rem grandem fecisse videntur, et reipsa fecerunt. Qui vero consideravit quod melius esset conditionem servasse existendi iis quidem qui sunt, a superstitibus vero periculum ejecisse, et præter opus illud universum esse habuit, omni ope curaque enitens, ut nihil de sacris operibus deficeret, sed quod antiquitus Dominica res erat ipsis remaneret usque ad finem, adhortationem illud habens ad memoriam illis qui memoriam suscitant. Regi exinde hanc præsertim hæreditasse gratiam pro re nata inhærebat. Et priori quidem qui pos-

sedit codicillorum memorialium nomina et titulos et quæ ad illum pertinebant, tempus delevit; secundus vero tempore veniens rex, illud denuo ad memoriam inscripsit priorem, et se ipsum inscripsit, quia non est cur lateat recens quod juventus fuerit, et celebritate antecessores vicerit et memoriæ secundam fuerit gloriam assecutus, ubi antiquum non firmitatem habuit, quando junior nondum natus erat.

51. Quando vero bonis absumptum imitationibus et ad perpetuitatem tendentem, perfectum exinde oportebat complementi in talibus esse participem, non sufficere æstimat talem actis additionem, sed opus complet divinum, nec ad vanum in conspectum veniendi amorem et arrogantem tumorem quod mirabitur qui ferocitate motus cogitat; et viro solitariam vitam fastidienti placendi studiosus (cum talibus enim sibi complacebat, magis quam quivis alius) monasterium construit, cujus secessus quidem in deserto solitariam cellam, pulchritudo vero adornat sermonis fulgens elogium. Gubernationis in eo norma valde convenienter diceretur angelis digna. Viris nunc repletur optima nota signatis, fere absque corpore viventibus, qui lucis angelum prope se habere et traduntur et creduntur, et ipsi sciunt, et divulgatur sermo illius ereber, quia vehementer desideravit sanctos ipsius hos viros omnes simili ratione viventes superare. Et desiderium effectum habuit. Ipse enim nullius antecessorum inferior evasit, quotquot talibus bonis splendidi fuerunt, et qui desiderii secundum ipsum, dixerim et secundum Deum, viri fuerint, qui debebant alios omnes superare. Igitur se tanto bono dant, in quantum energia deficere non licet, et decertant in virtutis studio vincere, quasi et contra athletas qui stare non prævalent. Et non est renuendi locus quod, Deo auxilium suppeditante, non excident a bono proposito.

52. Audite, quæso, illud: Gustate et videte, quando dulcedo divina volentibus gustare offertur. Simul divinorum cupidus audivit, et simul manducavit, et bibit vinum mistum, sicut novit Salomonis sapientia epulas parare; et insumptis his quæ recondita habebat, ad majora desideria provocat, nec divinis delicits saturari potest. Talis ille, reipsa beatus et magni invitatoris convivæ dilectus, comperit pulchrum esse ejusmodi laborem; et animæ in ipso virilis conditio non incernam exstinxit, cujus ad lucem incedit quivis in talis vitæ recta semita; secendit vero amplius divino Spiritu refovens et anima ad Deum aspirans; unde progressus efficiens se exercebat et cæteris similibus studebat operibus. Et loca in apto electa ex judicio, et

Α γυῶς ἐντεῦθεν, κληρονομεῖν αὐτὸν μάλιστα τῆς τοιᾶσδε κλήσεως. Καὶ τῷ μὲν πρώτῳ κτησαμένῳ ἤδη ἐπαλείφων ἦν ὁ χρόνος τοὔνομα τῆς μνημονικῆς δέλτου, τά γε εἰς αὐτὸν ἥκοντα· ὁ δὲ βασιλεὺς δεύτερος ἥκων τῷ χρόνῳ, ἐκεῖνόν τε αὖθις εἰς μνῆμην ἐνέγραψε τὴν πρότεραν, καὶ ἑαυτὸν προσενέγραφεν· ὅτι μηδὲ ἔστι τὸ νεάζον λαθεῖν, καὶ παρευδοκιμηθῆναι τῷ φθάσαντι, καὶ τὸ τῆς μνημοσύνης ἀπενέγκασθαι δ υτερεῖον, ἔνθα τὸ παλαιὸν οὐκ ἂν συνεστήκοι, μὴ τοῦ νεάζοντος ἐπιγεγονότος.

Β νά. Ἐπεὶ δὲ τὸν ἀγαθαῖς μιμήσεσιν ἀντηκόμενον, καὶ εἰς τὸ ἀεὶ προβαίνοντα, τέλειον ἐχρῆν κἀνταῦθα τῆς ἐν τοιούτοις καὶ αὐτὸν ὁλότητος εἶναι μέτοχον, οὐκ ἀρκοῦν ἡγεῖται τὴν τοιαύτην ἐπιποίησιν, ἀλλὰ ὁλοκληροῖ καὶ αὐτὸς θεῖον ἔργον, καὶ αὐτὸ οὐ πρὸς κενὸν φαντιασμὸν καὶ σοβαρὸν ὄγκωμα, ὡς ἂν δὲ θαυμάσειεν ὁ φρονῶν εἰς στρυφνότητα· καὶ χαρισάμενος ἀνδρὶ μονάδος βίου κατακόρως ἔχοντι (ἔχαιρε γὰρ τοῖς τοιούτοις, εἴπερ τινὶ τῶν ἑτέρων), ἀνιστᾷ φροντιστήριον, οὗ τὸ μὲν ἀναχωρητὸν ἐρήμου τμῆμα, τὸ δὲ κάλλος ἐξαρτύσοι ἂν λόγου λαμπρὰν πανήγυριν. Ἡ δὲ τῆς ἐν αὐτῷ πολιτείας διάταξις οἰκειότατα λεχθεῖη ἂν ἀγγέλοις πρέπουσα. Καὶ νῦν πέπληρεν ἀνδρῶν ἐκεῖνο ἀσκουμένων φιρωνύμως τῇ ἐπικλήσει, καὶ τὸ μικρὸν ἀσώματον βιαζομένων, οἷς ἄγγελον φωτὸς ἐφίστασθαι αὐτοῖς καὶ ὀνομάζονται καὶ πιστεύονται, καὶ αὐτοὶ οἴδασι, καὶ περιᾴδεται λόγος ἐκείνου ὑμνητός, ὡς ὅτι ἐπιC θυμίᾳ ἐπεθύμησε τοὺς ἑαυτοῦ ἱεροὺς τούτους ἄνδρας πάντων ὑπερεῖναι τῶν ὁμοσθένων. Καὶ ἦν ἡ ἐπιθυμία εἰς ἀνάλογον. Αὐτός τε γὰρ οὐδενὸς τῶν φθασάντων ἐξέπιπτε δεύτερος, ὅσοι τοιούτοις ἐνηγλαΐσθησαν ἀγαθοῖς, καὶ οἱ τῆς κατ' αὐτὸν, εἰπεῖν δὲ καὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἐπιθυμίας ἄνδρες, ὀφείλεται πάντων περιέμμεναι ἄλλων. Καὶ τοίνυν γίνονται τοῦ τοιούτου καλοῦ, εἰς ὅσον οὐκ ἔστιν ἐλλιπεῖν δυνάμεως, καὶ ἀμιλλῶνται τὸ τῆς ἀρετῆς κρατεῖν στάδιον, ὡσεὶ καὶ εἰς ἀπαραμίλλους καταστῆναι παγκρατιαστάς. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀπείπασθαι, ὡς Θεοῦ ἐπαλείφοντος οὐκ ἐκπεσοῦνται τῆς ἀγαθῆς προθέσεως.

D νβ'. Ἀλλὰ γὰρ οἷον τὸ ἀκοῦσαι, Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτε γλυκύτης θεία τοῖς βουλομένοις ἐμβρωματίζεσθαι πρόκειται. Ἅμα ὁ τὰ θεῖα λιχνευόμενος ἤκουσε, καὶ ἅμα ἔφαγε, καὶ ἔπιε τὸ κερασθὲν, ὡς οἶδεν ἡ Σολομώντειος δαιταλουργεῖν σοφία· καὶ δαπανήσας τὸ παρατεθὲν, ἐρεθίζεται εἰς πλείω ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς θείας οὐκ ἔχει τρυφῆς κορέννυσθαι. Τοιοῦτος καὶ ἐκεῖνος, ὁ τῷ ὄντι μακαριστὸς, καὶ τοῦ μεγάλου δειπνοκλήτορος δαιτυμὼν φίλος. Ἐγεύσατο, καλὸν εἶναι οὕτως ἐργάζεσθαι· καὶ ἡ ἐν αὐτῷ τῆς ψυχῆς ἀνδρεία κατάστασις οὐκ ἐσβέννυε τὴν λυχνίαν, δι' ἧς πεδηγεῖται τις εἰς τοιαύτην ὁρμὴν βίου τρίβον· ἐξανῆπτε δὲ εἰς πλέον ἀναρριπίζων θείῳ Πνεύματι, καὶ ἐπιποθῶν τῇ ψυχῇ πρὸς Θεὸν, ὅθεν προσβιβαζόμενος ἐμελέτα, καὶ ἑτέροις ὁμοίοις

ἐπιβάλλειν πράγμασι. Καὶ οἱ τόποι ἐν ἑτοίμῳ, ἐπιλεγέντες ἐξ ἐπικρίσεως, καὶ τὰ τῆς ὕλης ἠύτρεπιστο, καὶ τὸ τεχνικὸν φῦλον προκατείληπτο τοῖς μισθοῖς, τό τε ἀρχιτεκτονοῦν καὶ τὸ ὑπουργικόν· καὶ τούτων οἱ μὲν τοῖς Ναζιραίοις θέσθαι σκηνώματα, ἐγγὺς δὲ ἔστι φάναι καὶ Θεῷ, διά τε τὸ θεῖον τοῦ σκευάσματος, καὶ ὅτι τοῖς ἐν αὐτῷ καθαρεύουσι Θεὸς ἐνσκηνοῦν οἶδε καὶ ἐμπεριπατεῖν· οἱ δὲ σκευάσαι ξένοις ἀνάπαυλαν, καὶ αὐτοῖς τραυματίαις, ἢ καὶ ἑτέρως νόσοις ἐνωλισθήσασι. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τῇ θείᾳ ἐπιθυμίᾳ ἐκθερμανθείς, καιομένην εἶχε τὴν καρδίαν ἐν ἑαυτῷ, εἴ πως ἴδοι τὸ ἐπιθυμητόν. Ὡς δὲ τὸ χρεὼν ἤπειγεν, ἀπῆλθε, προσάγων Θεῷ τὴν ἕξιν καὶ τὴν εἰς τἀγαθὸν πρόθεσιν, ὡσεὶ καὶ ἔργον ἤδη τέλειαν, ἀφίμενος τῷ υἱῷ βασιλεῖ τελεσφορῆσαι τὸ ὅλαιμμα, καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν ἐνδοὺς αὐτὸς καὶ τοῦδε τοῦ ἀγαθοῦ, ἐκεῖνο δὲ φιλοτιμησάμενος τὸ παντέλειον.

νγ'. Ἦν δὲ τῆς αὐτῆς ἐπισκευῆς καὶ ἡ τῶν πόλεων καὶ φρουρίων, τῶν μὲν ἔγερσις ἐκ τοῦ πάλαι κεῖσθαι, τῶν δὲ ποίησις, καὶ εἰπεῖν καιριώτερον, κτίσις καινή. Καὶ Τιβερίῳ μὲν προνοίας προσεμαρτύρηται ἀγαθὸν, ὅτι πολλὰς πόλεις καταπεσθείσας ταῖς εὐεργεσίαις ἀνέλαβεν. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοσοῦτον, εἰς ὅσον οὐκ εἰπεῖν ἡμῖν εὐμαρὲς ἦν γε τῷ παρόντι, μὴ καὶ τὴν ἐπιμεμετρημένην ὥραν τοπικοῖς ὀνόμασι προσδαπανήσωμεν· ὅσας δὲ καὶ ἐκκαινὴς ἐν ἐπικαίροις χωρίοις ἀνέστησεν, ἀριθμὸς ἕτερος αὗται, οὐχ οἷος μὴ ἐπεξισοῦσθαι ταῖς λοιπαῖς. Οὐ γὰρ εἰς ἑκατὸν ἅπαξ, οὐδὲ εἰς διπλοῦν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὑπερίκεινα κορυφούμεναι ὑπερανίστανται, δι' ὧν ἀποτειχίζων τοὺς πολεμίους εἶργε τῆς ἐκδρομῆς, ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα τιθέμενος αὐτοῖς, καὶ προσδεῦσαι μὲν κωλύων, βιασαμένοις δὲ τὴν ὁδὸν φόβον θανάτου ἐπισείων ἐκ τῶν ὄπισθε, καὶ μένειν οὕτως οἴκοι βιαζόμενος, καὶ ἢ τὸν θυμὸν πάττειν, ἢ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς θυμομαχοῦντας ῥήγνυσθαι.

νδ'. Οὐχ ἧττον δέ τι καὶ ἐκεῖνο κτῖνδυ, ὅτι τοῖς πλείοσι τῶν τοιούτων ἔργων ἑαυτὸν ἀρχιτεκτονεῖν ἐφίστα, καὶ διευκρινεῖν τὰ, δι' ὧν ἀσφαλῶς ἑστήξονται, τὰ πολλὰ δὲ καὶ διακονεῖν καὶ χειρουργεῖν τοῖς πολίζουσι, καὶ παραφορεῖν ὅσον χρήσιμον. Καὶ χθὲς μὲν τὰς βασιλικὰς ἔτριδον χεῖρας, καὶ εἰσαύριον δὲ τρίψουσιν, ἢ σπάθη βαρυνομένη πολλῷ τῷ σιδήρῳ, καὶ ὅσον δίχα γε τοῦ τέμνειν οὐκ ἂν οὐδ' ἄλλως φέροι κατενεχθέντα πολέμιος ὅμιλος, ἀλλὰ συχνὸς τοῦ βίου ἐκθεριζόμενος, ὁραγμεύοιτο ἂν εἰς στοιβάς· ἢ κορύνη σιδηρέα, χάλκεον ὕπνον τῶν πληττομένων καταφέρουσα, ἢ βριθὺ δόρυ, καὶ ὅπερ εἴκασεν ἂν ποιητικὴ μεγαλοφωνία ὡς εἰς νηὸς ἱστὸν ἐεικοσόροις. Τοιοῦτον γὰρ ἡ βασιλικὴ παλάμη ἀνεῖχέ τε καὶ ἐχώρει. Καὶ ταῦτα μὲν χθές τε καὶ εἰσαύριον ἔργα τηνικαῦτα τῷ βασιλεῖ· μεταξὺ δὲ χάλικες ἐν χερσὶν ἁδροὶ καὶ ἀνδραχθεῖς, λίθοι προσκόμματος καὶ αὐτοὶ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ. Καὶ δήπου ἀγαπητὸν, εἰ μέχρι τούτων ὁ κάματος. Ὁ δὲ

A materialia conficiebantur et tribus artibus valens pretiis primas tenuerat, et constructiones faciens et adjumentum præstans. Horum eos quidem Nazirræis constituisse tabernacula, proximum autem est Deo colloqui, tum ob apparatum divinum, tum quia illis qui in divino apparatu se mundant Deus inhabitare vult et ambulare; hos vero advenis hospitium præbuisse, et vulneratis aut aliis morbis laborantibus. Qui quidem sic divino desiderio servidus fuit, ardens in se cor habuit si forte desideratum videret. Cum vero festinavit mors, decessit, Deo afferens desiderium et virtutis amorem, tanquam opus jam perfectum, reliquens illo regi ad bonum finem perducenda quæ relicta sunt, principium quidem faciens boni, illudque omni numero B consummatum æmulationis rationem præbens.

55. Ejusdem restaurationis erat urbium et arcium aliarum quidem renovata ab antiquo excidio ædificatio, aliarum autem constructio, et ut opportunius dicam, nova creatio. De Tiberio quidem providentiæ bonum testificatis sunt quod multas urbes subversas liberalitatibus restauravit. Ille vero hæc peregit in quantum non nobis in præsenti diem facile, nisi definitam horam locorum nominibus consummamus; quot vero et denuo in opportunis locis constituit, numerus alius illæ, nec qui reliquis inferior queat comparari. Non enim in centum semel, nec in duplicem hunc numerum, sed et supra hæc exstructæ sunt, quibus muniens hostem quemque repulit excursiones mollientem, continua viarum propugnacula statuens adversus hostes, et iter quidem pergere prohibens, viam vero violenter tenentibus mortis metum incutiens per ea quæ retro stabant; sic domi remanere cogens et sive ferocitatem minuere, sive contra invicem sævientes frangi.

54. Non minus illud mirum quod talium operum pleraque seipsum architectum statuebat et discrevit per quæ tutiora stabunt, multa vero ministravit manibus præstare ædificantium, et vebere quantum utile erat. Heri quidem regias fatigabant manus, cras vero fatigabunt aut instrumentum multo ferro oneratum, et quantum præter secandi naturam non alias gestaret ruens hostilis turba in fasces aut clava ferrea æreum somnum percussorum præcipitem agens, aut ponderosa hasta, quam repræsentavit poetica magniloquentia quasi navis viginti remis malum. Hoc regia manus sustinebat et portabat; hæc quidem heri et cras regis tunc opera; interea vero lapides in manibus multi et quales vebere potest homo, lapides scandali pro Dei inimicis; optimum, si hucusque labor cessit. Ad pura vero providebat, interdiu quidem hæc erant; noctem vero bellicis. Et imperator laboribus dabat et quietis horam ad incensi animi talem ardorem opportu-

nam faciebat, insomnis se dedens, nec genua flectens, et patientiæ columnam sibi erigens; quo certe optimis studuit documentis per vitam ad omnia patienter toleranda se macerans.

55. Nam cuncta ut dicamus, in plura divisa patientia: alia quidem quam circa corpus exercemus, quam laborum tolerantiam vocare consuevimus; alia in cupiditatum refrenatione, quæ est temperantia; alia in ægritudinis omnis mitigatione, sapientiæ sane et patientiæ est, quod adhuc etiam et mansuetudinis hæc victoria, non est circa quam propriam patientiæ non habuerit summam gloriam, rex ibi sui ipsius, quia nefas erat adeo magnum principem inferioribus parem esse. Sustinendis igitur perstabat in omnibus laboribus, frigus quidem tolerans quasi medii æstus urentis flatus recte compositi cupidinem inveniret, æstivis denuo caloribus expositus et patienter ferens quasi vitalibus auris refrigeraretur; sitim vero sicut nec illi Adipsi in historia memorati, sustinens; famem autem otioso viro utilem esse non absurde dicens, laborioso vero homini non congruam, quem noverunt nutrire sedula opera, quæ animæ lucis tionem renovant.

56. Compescuit et ventris cupiditates; sicut status quæ id tantum sibi infundi vult quantum ad implet ionem satis sit. Non enim ille ingurgitatum supercalcaret, nec invito stomacho cibos et liquida ultra quam fas est ingerere conaretur, sicut faciunt quorum Deus venter est. Ecce eadem amborum causa. Nam nec quod plenum est adhuc quod injicitur admittit, nec jam ore clausum ulteriora sinit intus penetrare.

57. Sic cupiditatem vehementissime nobismetipsis veniam dantem domabat. Cupiditatem enim tanquam rex legi obtemperans expellebat tyrannum. Stragulum ipsi ad terram asperrimum non a mediis tapetibus explicatum, adeo æstimaverat charum, ut ipsi in tempore esse res opportuna quia jam genio simul ac naturæ necessitatibus debitum solvere posset. Homericum quidem Jovem somnus quondam insidias tendens circumvenit invitum, et conjicitur ostendens sermo somni vim non solum in iis qui aliter vitam instituunt, sed et in iis qui late dominantur. Ipsi vero vocatus non paruit somnus: præstabat utilium sollicitudo, lususque cito assurgens et quodam modo adesse timens prope huic qui semper cum metu vivit, et immortalitate digno mortem quamdam operari sensuum pigritia, et operibus ferventibus obstaculum ponere mundanæ ordinationis artificem.

καὶ εἰσέτι πλέον ἐπετείνατο. Μεθ' ἡμέραν μὲν γὰρ τοιαῦτα ἦν· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ καὶ τὴν νύκτα πολεμικοῖς ἔργοις ἐδίδου, καὶ τὴν ὥραν τῆς ἀναπαύσεως καιρὸν ἐποιεῖτο τῆς εἰς τοιαύτην ζέσιν ἐκκαύσεως, διακαρτερῶν ἄϋπνος, καὶ μηδὲ γόνυ κάμπτων, καὶ στήλην οὕτω καρτερίας ἑαυτὸν ἀνιστῶν· ὃ δὴ εὖμα θῶς μεμελέτηκε διὰ βίου, εἰς τὸ παντοίως ὑπομενετικὸν ἑαυτὸν ἐκπονούμενος.

νε'. Ὅλως γὰρ εἰπεῖν, εἰς πλεῖω διῃρημένης τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς μὲν εἰς τὰ περὶ σῶμα ἐχούσης, ἣν φερεπονίαν ὀνομάζειν οἴδαμεν, τῆς δὲ εἰς ἐπιθυμιῶν συνοχήν, ὃ δὴ ἐστιν ἐγκράτεια, τῆς δὲ εἰς πάνυ λυπηροῦ κατακίρασμα, τοῦτο δὴ τὸ καὶ σωφροσύνης καὶ καρτερίας, ἔτι μὴν καὶ πραότητος ἔκνίκημα, οὐκ ἔστι, περὶ ἣν ἰδίαν ὑπομονῆς οὐκ εἶχεν ἄκρον τὸ εὐδόκιμον, βασιλεὺς κἀνταῦθα ὢν καὶ ἑαυτοῦ, ὅτι μηδὲ ἐχρῆν τὸν οὕτω μεγάλως ἄρχοντα εἶκειν τοῖς χείροσι. Διήρκει οὖν εἰς ἅπαν φερεπονῶν, ψῦχος μὲν ὑπομένων, ὡς ἐὰν καὶ μεσαιτάτου θέρους φρύγοντος φιλοτιμίαν εὐκράτου πνοῆς εὕρισκε, θερινῷ δὲ θάλπει αὖθις παραβαλλόμενος καὶ ἐγκαρτερῶν, ὡς εἰ καὶ ζωογόνοις αὔραις ἐψύχετο· δίψαν δέ, ὡς οὐδ' ἂν οἱ τῆς ἱστορίας Ἄδιψοι, ἀνεχόμενος· λιμὸν δὲ ἀεργῷ μὲν ἀνδρὶ σύμφορον εἶναι φιλοσόφων, ἐργατικῷ δὲ ἀνθρώπῳ ἀπροσάρμοστον, ὃν οἷδε τρέφειν τὰ σπουδαῖα ἔργα, ἑαυτοῖς ἀπασχολοῦντα τὸ τῆς ψυχῆς ἐναγώνιον.

νς'. Ἀμέλει καὶ ἐπεῖχε τὰ εἰς γαστρὸς θεραπείαν, ὅσα καί τις ἀνδριὰς, εἰς τοσοῦτον ἐθέλων τὴν ἔνθεσιν, εἰς ὅσον καὶ ὁ ὑπερπλησθείς· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ἐπισάττοι ἂν τὸ ὑπέρφορτον, οὔτ' αὖτὸς εἶχε τὴν καθάπαξ σφιγχθεῖσαν λόγῳ συστέλλοντι ἀνευρύναι εἰς βρῶσιν κατὰ τοὺς κολιοδαίμονας. Καὶ ἔστι ταυτὸν ἐπ' ἀμφοῖν τὸ αἴτιον. Οὔτε γὰρ τὸ πλῆρες ἔτι στέγει τὸ ἐμβαλλόμενον, οὔτε τὸ εἰσάγαν σύστομον ἀφῆσί τι τῶν ἐντιθεμένων προκύπτειν ἐντός.

νζ'. Οὕτω κατισχύων ἦν ἐπιθυμίας, τοῦ δεινοτάτου κόλακος. Θυμὸν γὰρ, ὅσα καὶ βασιλεὺς ἔννομος, ἐξώθει τύραννον. Στρωμνὴ δὲ αὐτῷ πρὸς γῆς τραχύτητα, στρώμασι μαλακοῖς ἀμεσολάβητος, οὕτω τι λελόγιστο φίλον, ὡς πραγματειῶδες αὐτῷ ἐν καιρῷ εἶναι, μηδὲ τῷ παντὶ τοῦ μεγέθους κατακλῖναι, ἀλλὰ καθῆσθαι ὀρθούμενον, καὶ οὕτως ἐκκλίνειν τὸν σοφὸν κατευναστὴν ὕπνον τῆς φύσεως. Τὸν μὲν οὖν Ὁμηρικὸν Δία ὕπνος ποτὲ περιεχύθη ἐπίβουλος οὐχ ἑκόντα, καὶ ὁ λόγος ὑπονοεῖται δηλοῦν τὸ τοῦ ὕπνου βίαιον, μὴ μόνον ἐν τοῖς ἄλλως ἔχουσι τοῦ βιοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πλατὺ ἄρχουσι. Τῷ δὲ καὶ προκαλούμενος ὕπνος οὐχ ὑπήκουε· τὸ γὰρ φροντιστικὸν τοῦ χρειώδους περιεγίνετο· καὶ ἐπιπετασθεὶς δὲ ταχὺ ἀπεπήδα, μετρῶν ἑαυτὸν, ὡς ὁ βασιλεὺς ἐπέταττε, καὶ τοῖς τῶν ἔργων καιροῖς ἐπιοῦσιν ὑπεξιστάμενος, καί πως ὀκνῶν, τῷ ἀεικινήτῳ παρεῖναι, καὶ τῷ ἀθανασίας ἐπαξίῳ θάνατον οἷον τεχνᾶσθαι τῇ ἀργίᾳ τῶν αἰσθήσεων, καὶ τῶν σπουδαίων ἔργων ἐγκόπτειν τὸν τῆς κοσμικῆς ἐργάτην συστάσεως.

νη'. Ὕδωρ μὲν αὐτῷ φίλον ποτὸν, δελεαζόμενον, A ζτι τρυφᾷν δέει πρός τινα σκευωρίαν ἡδονῆς σώφρονα, εἰς ἣν καὶ ὁ γλυκὺς συμβολήν τινα παραμίγνυσι κάλαμος· ἔτι γε μὴν καὶ ὁ στύφων χυλός· ἔστι δ' ὅπου καὶ ἠρέμα ὀξὺς ὁ κρίθινος. Εἰ δὲ καὶ οἴνῳ προσδεήσει χρήσασθαι, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀγλευκής· καὶ ὀξίνης ἐκίρνατο, καὶ τοῖς πλείοσιν ἀπρόσιτος. Καὶ ἦν τοῦτο βασιλικοῦ κρατῆρος ἐπίσημον, οὐχ οὕτω χαίροντος τοῦ βασιλέως τῷ πόματι (οὐ γὰρ ἡδὺ τὸ τῇ γεύσει μὴ πρῳηνὲς), ὅσον οἶμαι καταμηχανωμένου τῆς ἄγαν ὀρέξεως. Καὶ οἶδα πρὸς ἀκρίβειαν ἀσκητὰς ἄνδρας τοιοῦτον ἑαυτοῖς οἰνοχοοῦντας κέρασμα, ὡς ἂν κατευμεγεθῶσι καὶ αὐτοὶ τοῦ ἔνδον ἐχθροῦ.

νθ'. Στάσιν δὲ ὀρθίαν, ὃ δὴ καὶ ἐρρέθη, ὡσεὶ καὶ κίων ἐκπονησάμενος ἀστραβὴς καὶ ἀναστηλῶν ἑαυτὸν καὶ οὕτω πρὸς εὐκλείαν, οἷς ἀνεῖχεν ὑφοῦ τὰ B ἡμέτερα, γόνατα κάμπτειν αὖθις Θεῷ εὐχῆς λόγῳ, καὶ οὕτω πρεπόντως ἀφοσιοῦσθαι τὸ γουνάζεσθαι, ἀρχετύπῳ παράμιλλος ἦν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ δικαίῳ, ὑπὲρ οἱ τῶν γονάτων τύλοι τὸ συχνὰ γονυπετὲς ἠγόρευον. Καὶ οὕτω τὸ ἐν ἀριστεύμασιν ἀνάστημα πεπραγμάτευτο. Οὐδὲ γὰρ ἐχρῆν τὸν εἰς Θεὸν κατανεύοντα μὴ κατεξανίστασθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ τῶν ἐξ ὕψους οὕτω μακροῦ ἑαυτὸν ταπεινοῦντα μὴ θεόθεν ὑφοῦσθαι, καὶ τοῦ μέχρι καὶ εἰς γῆν ταπεινοποιοῦ ἀντιλαμβάνειν ὕψωμα εὐκλείας οὐράνιον.

ξ'. Τὸ δὲ βαδιστικὸν ἐντεῦθεν διαδεχόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καρτέρημα ἦν. Οὐ γὰρ ἀνέπαυε λιπαροὺς πόδας εἱλαπινάζων, οὐδὲ ἵππου κουφότητι αἱρομένου C πρὸς τάχος εἰσαεὶ τοὺς δρόμους ἐπίστευεν. Ἀλλὰ δεῖσαν τοὺς πεζοδρομεῖν ἐπιστημονικοὺς παρῆλαυνεν, οὐκ ἀπαξιῶν τὸ πεζὸν κατὰ τὸ πάλαι Περσικὸν ὑψηλόφρον, οἷς ἤρεσε νομοθετῆσαι δίχα τοῦ κατ' οἰκίαν περιπάτου λοιπὴν πορείαν ἐφ' ἵππου τίθεσθαι· ἀλλὰ ταῖς μὲν ἀνάγκαις, καὶ ὅτε δὲ θρίαμβοι, τὴν ἱππασίαν ἐγκρίνων, τοῦ δὲ λοιποῦ ποσὶ χρώμενος εἰς τὸ καρτερόν.

ξα'. Οὕτω τὰ τοὺς πολλοὺς λυποῦντα, καὶ τῷ ἑναγωνίῳ πικράζοντα, κατεκίρνα γλυκάσμασιν ἀρετῆς, ὑφ' ἧς καὶ τὸ ἀνεξίκακον ἐπορίζετο, νωθρευόμενος κατ' ὀρθὸν λόγον εἰς ἄμυναν, καὶ καιρὸν εἰς ἐπιστροφὴν ἐνδιδοὺς τοῖς ἑαυτοὺς ἀποστρέψασιν εἰς φαυλό- D τητα, τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἑαυτῷ κάνταῦθα προϊστῶν εἰς ἀρχέτυπον μιμήσεως, τὸν καὶ ἐπὶ πάντων ὄντα, καὶ πάντων προνοητικῶς ἀνεχόμενον· οὗ καὶ τὸ αὐτουργὸν ἐμιμεῖτο, καὶ τὸ ἐν ἔργοις αὐτοδιάκονον, καὶ μάλιστα τοῖς μεγίστοις. Οὐ γὰρ ἤθελε χερσὶ μὲν ἑτέραις ἐκπονεῖσθαι τὸ καλὸν, αὐτὸν δὲ τοῖς ἀνδραγαθήμασιν ἐπιγράφεσθαι, οὐδ' ἀκοὰς παραβάλλειν τοῖς βασιλικοῖς πρακτέοις, ὀφθαλμοὺς δ' ἐπιβάλλειν, καὶ χερσὶ καταβάλλειν τὸ ἀντικείμενον.

ξβ'. Ἀμέλει καὶ κινδύνοις ἑαυτὸν παρενετίθει, ἔνθα τῳ στρατῷ ἄλλως ἦν ἄφυκτον· καὶ διδοὺς ἑαυτὸν ἕως καὶ εἰς θάνατον, κατηλλάττετο τοῖς λοιποῖς τὸ σώζεσθαι. Ὅθεν καὶ ἐφιλοτιμεῖτο τοῖς διὰ παντὸς

58. Aqua ipsi gratus potus, seducens quia in deliciis vivere oportet ad quamdam voluptatis vigilantiam sapientem, cum qua dulcis compositionem quamdam miscet calamus; adhuc et astringens est succus; aliquando leviter acidum hordeum. Si vero vino uti egebat, illud acerbum sumpsit; et acescens mistum fuerat et plerisque ideirco repugnans. Regii autem illud poculi insigne erat, non tam gaudentis regis potu (non enim est gratum quod palato injucundum) quam, opinor, temperanter disponentis nimium appetitum. Novi ad severitatem se exercentes viros talem sibi infundere misturam, qua in interiorem hostem dominari possint.

59. Standi vero modum arrectum, quod dictum est, sicut columna retinens directa, sic ad nobilem habitum se componens in quantum in altum nostra sustinuit, deinde genua Deo flectere precationum gratia, et sic decenter consecrari modum suppliciter genua flectendo orandi, archetypo præcellens erat magno illo justo, cujus genuum callí testificabantur quod frequenter genua flectebat. Sic in optime gestis elevationem servare placebat. Non enim oportebat eum qui se ante Deum humiliabat non insurgere in hostes, nec eum qui post tantam elevationem humiliatus non ad Deum exaltatur, et pro virtute qua se usque ad terram abjiciebat remunerationem accipere exaltationem gloriæ cœlestem.

60. Quod vero bene incedebat, inde receptum non minus sapientis viri officium erat. Non enim cessavit pingues pedes ad apricum proferre, nec equo velociter currenti ob celeritatem semper decursiones præscripsit. Sed uti oportebat eos qui assueti erant pedibus currere prægrediebatur, non indignum iter pedestre reputans juxta veterem Persarum morem, quibus placuit domi quidem pedibus uti ad deambulandum, in cæteris autem itineribus equo semper vehi, sed in necessitatibus et quando triumphus equitationem admittebat, de cætero pedibus strenue uti.

61. Sic quæ multis ærumnosa sunt et ei qui certaminibus assuefactus est amara temperabat miscens virtutis dulcedinibus, qua ad sanationem perveniebat; languescens, juxta rectam rationem, ad vindictam et tempus ad conversionem dans iis qui in vilitatem declinaverunt, Salvatorem Christum sibi hic proponens imitationis exemplar, eum qui super omnes est et providentia sua omnes continet, cujus vitam laboriosam exprimebat ut hominis qui in operibus, præsertim in maximis a nomine juvari volebat. Noluit enim alienis quidem manibus pulchras actiones laboriose operari, seque autem ubique virum fortem præbere, nec auditum regiis operibus præstare, oculos vero injicere et manibus oppositum projicere.

62. Itaque periculis se objiciebat ubi exercitus aliter salvari non poterat, seque usque ad mortem exponens, reliquos salvari permittebat. Exinde inter dilecta et super omnia habebat corporis vulnera

supra diadematis fulgores, ac sigilla ferebat fortitudinem designantia. Regem quidem igitur contemplari illum, sed illud successionis, quam Deus ipsi extraordinarie constituit, confirmans regem eum qui inter fratres magnos et pulchros parvus quidem tunc erat, perpulchor vero, deinceps vero maximus. Ducem vero non invenires ubique quærens sicut regem illum. Nam rex quivis (non immerito dicimus) ducum dux est. Equitem sane optimum vidisse, et peditem et contra singulos dimicantem ad fortiter bellandum idoneum, et in prima fronte prælium tem et terribilem obsessorem et insidiarum peritum molitorem cæterisque omnibus prælii fortissime se immiscentem, hæc non in successionis catena complicantur, licet a genere usque ad eum protrahantur, bene vero frequenti oriuntur ex exercitatione et permanenti consuetudine, et organorum compositione, quam natura sub auctore Deo peregit.

63. Nimis vero repositis bellis non se immiscendum putavit rerum ab exordio et tempore quo cum suscitata, tum ambigua æstimata erant, unde autem necesse erat in medio adesse regem et fortitudinis opere verboque commilitones accendere et fervidos reddere. Non sane, licet discrevit (discrevit vero in omnibus animi ardor), alienus et contemptor remanebat ad sortes congregatas et ad reliqua. Sane exiens ab urbium regina, et illam quæ prope bellantes erat castris positis oppugnabat partim vero per medium imminens, prope mittebat legiones, et sic operabatur prout dabat Deus, qui una cum ipso res propitius suscipiebat. Et si non novum quid et magnum accidebat, non erat exinde redire regios emissarios quin omne loco idoneo constituissent. Nam simul cum ipsis consilia mandabat imperator, per quos quasi præsens ipse tropæa struebat. Non enim erat cujus bona proposita non successerint. Si vero vel exercitus culpa male succedebat pugna, aut si copias stipiendo frustrari conabantur duces, exitus iste et prælii alea non ad optima recidebant, aliunde quidem culpa, regis vero manus ab hac alienæ erant.

64. Sic quidem insolita gerebat exercitus. Nec vero cuivis in promptu esset pluribus talia enumerasse. Pleraque enim ipse talium operum aggrediebatur, non cæteris tam præclare committens et periculosa. Norunt id Cilices et Armeniæ tribus, et Assyriorum gentes et omnes qui orientalibus solis radiis illuminantur. Scytharum vero ferocitatem non solus virtutibus abundans pater cicuravit, sed et non minus noster. Ultra Istrum vero sic cucurrit ut si quis impune inhabitantium ferarum venator alias capit, aliis extremum metum incutit; nec illud semel. Nam Alexandri illud erat, vix tali transitu prævalentis, statim fugientis nec retro inspicientis; non enim locum munitum citaveris, quem, fortiter cum suis urgendo, non expugnaverit Alexandri præclara virtus, qui in quali-

τῶν σώματος τραύμασιν ἦτερ τις ἐν διαδήματι ἀγλαΐσμασι, καὶ σφραγῖδας ταύτας ἔφερεν, ἰσχὺν ἐγκειμένας τὰ ἀνδρικόν. Βασιλέα μὲν οὖν θεωρεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ τοῦτο διαδοχῆς, ἣν Θεὸς παραδόξως αὐτῷ διέθετο, ἐπικρίναι εἰς βασιλέα τὸν ἐν ἀδελφοῖς μεγάλοις τε καὶ καλοῖς μικρὸν μὲν τηνικαῦτα, κάλλιστον δὲ, εἰς δὲ τὸ ἔπειτα καὶ μέγιστον. Στρατηγὸν δὲ οὐκ ἂν εἴη πόρρω τοῦ καὶ οὕτω βασιλέα διασαίνεσθαι. Ἔστι γὰρ βασιλεὺς ἅπας (οὐκ ἔξω λόγου εἰπεῖν) στρατηγῶν στρατηγός. Ἱππότην μέντοι ἄριστον τεθεᾶσθαι, καὶ πεζομάχον, καὶ μονομάχον ῥώμην πνέοντα, καὶ πρόμαχον, καὶ πολιορκητὴν δεινότατον, καὶ λόχους καθίζειν ἐξίων, καὶ λοιπαῖς ἁπάσαις παρεῖναι μάχαις θερμότατον, ταῦτα δὲ οὐκέτι διαδοχῆς ἄλόσει συμπέπλεκται, εἰ καὶ ἐκ γένους καθῆκεν ἄχρι καὶ εἰς αὐτὸν, ἀσκήσεις δὲ ὁτιμάλα συχνῆς, καὶ τριβῆς διαρκοῦς, καὶ ὀργανώσεως, ἣν φύσις ἐφιλοτέχνησεν ὑπὸ Θεῷ ἀρχιτέκτονι.

ξγ'. Τοῖς μὲν οὖν ἄγαν ὑπερορίοις μάχαις οὔτε αὐτὸς ἔκρινε δὸν παρεῖναι, τοῦ ἀνέκαθεν χρόνου τὰ μεταξὺ τὰ μὲν ἐκπολεμώσαντος, τὰ δὲ ἐν ὑπόπτῳ θεμένου· ὅθεν καὶ ἦν ἀνάγκη, πρὸς τῷ μέσῳ εἶναι τὸν βασιλέα, καὶ καρδίας λόγῳ τὰ περὶς θάλπειν καὶ ζωογονεῖν. Οὔτ' ἂν, εἴπερ αὐτὸς ἔκρινεν (ἔκρινε δὲ ἐν ἅπασι τὸ τῆς ψυχῆς ζέον), ἀδυσώπητος ἔμενε πρός γε τοῦ συγκλήτου λάχους, καὶ τοῦ λοιποῦ. Ἀμέλει καὶ προελθὼν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους πῇ μὲν διχῇ τεμὼν τῷ στρατοπεδεύματι, πῇ δὲ καὶ ὑπερμεθώσας, ἐξίστελλεν ἐγγύθεν τὸ στρατιωτικὸν, καὶ κατεπράττετο, οἷα Θεὸς ἐδίδου, ὁ τῶν ἔργων αὐτῷ συνεπιλαμβανόμενος. Κἂν εἰ μὴ καινόν τι καὶ μέγα συνεπαπτώκει, οὐκ ἦν ἀναστρέψαι τοὺς βασιλικοὺς ἐκεῖθεν ἀποστόλους, μὴ τὰ πάν ἐν καλῷ καταστήσαντας. Συνεξέπεμπε γὰρ ἐκείνοις ὁ αὐτοκράτωρ βουλεύματα, δι' ὧν ὡς αὐτὸς παρὼν ἐνήργει τὰ τρόπαια. Οὐδὲ γὰρ ἦν βουλευσάμενον μὴ οὐκ ἐπιτυχεῖν. Εἰ δέ που ἡ στρατοῦ ἀτασθαλία ἔσφαλε τὰ τῆς μάχης, ἢ τὸ συμμαχικὸν οὐκ ἀπονήρως ἐμισθοφόρει, τυχὸν δὲ οὕτω καὶ κύβος μάχης οὐ πρὸς ἀγαθοῦ ἔρριπτο, τούτου μὲν ἄλλοθεν τὸ αἴτιον, τὸ βασιλικὸν δὲ ἔργον ἀναίτιον.

ξδ'. Καὶ οὕτω μὲν τὸ τῆς στρατείας διῳκονομεῖτο ἔκτοπον. Οὐκ ἂν δέ τινι ἐγγένοιτο συχνὰ τοιαῦτα ἐξαριθμήσασθαι. Τὰ πλείω γὰρ αὐτὸς καὶ τῶν τοιούτων ἔργων ἐπίβαινε, οὐκ ἔχων ἑτέρους τὰ οὕτω μέγιστα πιστεύειν καὶ ἐπικίνδυνα. Κίλικες οἴδασι ταῦτα, καὶ Ἀρμένια φῦλα, καὶ γένος Ἀσσύριον, καὶ λοιπὸν, ὅσον πρωτοφαέσι βολαῖς ἡλίου βάλλεται. Σκυθικὴν δὲ ἀγριότητα οὐ μόνος ὁ πολυαριστεὺς πατὴρ ἡμερώσατο, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπ' οὐδὲν ἧττον. Ἴστρου δὲ τὰ πέραν οὕτω κατέδραμεν, ὡς εἰ καὶ ἀδεῶς τις περιμηκολομημένα θηρία κυνηγετῶν, τὰ μὲν ἁλίσκει, τὰ δ' εἰς φόβον κινεῖ. Καὶ αὐτὸ οὐκ εἰσάπαξ. Ἀλεξάνδρου γὰρ τοῦτο πάθος, κατισχύσαντος μόγις τῆς τοιαύτης γενέσθαι περαίας, καὶ ἅμα πεφευγότος ἀμεταστρεπτί. Καὶ οὐκ ἦν ἀρυμνότητα χωρίου εἰπεῖν, ἧς μὴ ταχὺ περιεγίνετο αὐτὸς τοῖς

πραττομένοις ἐπιδεδημηκώς. Ἀλεξάνδρου τοῦτο μεγαλούργημα, ὃς (ἔστιν εἰπεῖν ὅπου) τὸ τοῦ Ἡρακλέους σεμνὸν ἀπήλεγχεν. Αὐτίκα γὰρ ὁ μὲν τὴν Ἄορνον (πέτρα δὲ αὕτη, τὸν Ἶνδὸν ποταμὸν ὑπερμένουσα ταῖς ῥίζαις προσαρασσόμενον) ἔλειν οὐκ ἔσχεν, εἰς τρὶς μὲν προσβολὰς, τοσαυτάκις δέ, φησὶν, ἀποκρουσθείς· Ἀλέξανδρος δὲ εἰσάπαξ προσθεόηκώς, εἶλεν ἐγκρατῶς.

ξε'. Εἰ μὲν οὖν πρὸς πολλαῖς τῶν πόλεων πόλλ' ἐμόγησεν ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς, πολιορκίᾳ τριβόμενος, πολέμου νόμος καὶ τοῦτο. Ἔχει δὲ ἡ συγγραφὴ, καὶ ἃς ἅμα τε εἶδε, καὶ τὰς μὲν κατέῤῥιψεν, ὅσας οὐκ ἐχρῆν ἱστασθαι, τὰς δὲ ἀφῆκεν ἑστάναι, ὅσαις τὸ συντελεῖν πρὸς ἡμῶν ἦν. Ἀριθμὸν δὲ τούτοις ἐπιστῆσαι συγγραφικῆς ἔργον λεπτολογίας καὶ ὅλης δέλτου βούλημα. Εἶδον ἡμέραι δύο ποτὲ πέντε πόλεις ἀνδραποδισάμενον τὸν πολὺν Ἀλέξανδρον. Καὶ τούτων σὰ μὲν τὰς τρεῖς ἐκεῖνος διέθετο, οὐκ ἀκριβοῦσιν οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοπονησάμενοι. Αἵ γε μὴν λοιπαὶ δύο τοὺς σφῶν πολίτας ἄρδην ἀνῃρημένους ἔκλαυσαν. Καὶ οὐκ οἶδα μὲν εἰπεῖν πρὸς ἀκρίβειαν, ἐφ' ὅτῳ κακῷ προὐπάρξαντι· οὐκ ἔχω δὲ μὴ ἀπόρως ἔχειν, τί ποτ' ἂν ἦν ἐκεῖνο μέγα, ὃ τοσούτοις ἀνδράσι βασιλείαν ἐζημίωκεν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὰ τρόπαια οὐδὲν ἐλάττω, καὶ τὸ ἁλισκόμενον ἐσώζετο, καὶ περιεποιεῖτο εἰς εὐχρηστούμενον· ἵνα καὶ οὕτω, καθὰ καὶ ἀνόπιν ὁ λόγος ὁρθῇ κρίσει ἐζυγοστάτει, τὸ θεῖον ἐπαύξηται τάλαντον. Οἵ πῶς οὐκ ἂν τοῦ λοιποῦ ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων γῆς πρόοιντο καὶ τὴν ζωὴν, ἀνθρώποι θανάτῳ μὲν περιτετυχηκότες, πεφιλοτιμημένοι δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς δὲ καὶ τοῖς εἰς βίον ἀρκοῦσι κατανελωμένοι δαψιλῶς; Οἵ καὶ ἄλλως ἀρκούν πρὸς μάχης ἐρεθισμὸν τὸ ἐν πολέμοις οὐ μόνον ἐκβοᾶσθαι πρὸς τοῦ βασιλέως τὰ εἰς τὸν Ἐνυάλιον διεγερτήρια, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν προθέειν τῶν ἄλλων εἰ; ἔργον, καὶ προαρπάζειν τὸν στέφανον.

ξς'. Ἦν γὰρ τῷ ὄντι παραθῆξαι μὲν εἰς μάχην λόγοις Τυρταίου ῥητορεία, ἢ Τιμοθέου πρὸς μέλος ἁρμοσις, ὧν ὁ μὲν ᾄδεται τοῖος εἶναι εἰς πόλεμον ὀτρῦναι, ὡς δεξιῶς ἔχειν ἐρεθίσαι εἰς θάνατον· Τιμόθεος δὲ τὸν πολὺν Ἀλέξανδρον ᾄδων ποτὲ εἰς θυμὸν ἐκρῆναι Ἀρείκὸν, καὶ πεῖσαι πρὸς ὅπλα δραμεῖν, ὡς εἰ καὶ πόλεμος ἐνίστατο· προθυμηθῆναι δὲ εἰς ἔργον, ἀστραπῆς ἔχων ἅλμα, ἔργου δὲ γενέσθαι πῦρ, ὕλης δραττόμενον. Καὶ ἔστι καὶ ταῦτα τῶν οὐκ οἶδ' οἷς ἀγνώστων. Ναὶ γὰρ εἰς ἀνδρίαν κραταιοῦσθαι τὸν ὑμνούμενον ἐκβολον, ὅσοις καὶ αὐτοκράτωρ ἐγνωστο[ὅσον γὰρ τῆς γῆς—ἦν δὲ τὸ ἅπαν τοῦ οἰκουμένου τμήματος — αὐτῆς, οἶδε θάτερον, οἶδε καὶ τὸ λοιπὸν), βασιλεὺς πανταχοῦ γῆς περιᾳδόμενος καὶ ἀνδρεῖος οὐκ ἔστιν ὅπου μὴ τῆς οἰκησίμου γῆς. Ἐνταῦθα τίς ἂν ἔχοι ἑαυτὸν ἀπασχολῆσαι τοῖς ἀνδραγαθήμασι, κσιρῷ βραχεῖ μετρούμενος; Βίβλοι ὅλαι καὶ ταῦτα. Βιβλιογραφεῖν δὲ νῦν τίς ἂν αἰτήσειεν ἢ ἀπαττήσειεν;

ξζ'. Ἀναμνηστέον τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολέμου, ἐν ᾧ μόνος ἁπάντων ὥσπερ βασιλεύων ὑπεστέγεν,

bet regione Herculis miracula confutavit. Nam hic quidem Avernum (scopulus hic Indum flumen colubeas radicibus allapsum) capere non valuit, tribus quidem vicibus motus, toties vero, ut aiunt, a proposito dejectus. Alexander autem semel accedens vi subegit.

65. Itaque quando in plurimis urbibus multum laborem insumpsit rex noster obsidere conans, belli ea sors est. Habent vero annales, et quas simul vidi, has quidem delevit quotquot stare non oportebat; has vero manere sivit ombes quæ nobis adjungendæ erant. Horum vero numerum texere annalium recensentium singulatim est et libri totius res. Viderunt dies duo olim quinque urbes in servitutem redactos a magno Alexandro. Quarum tres quidem quomodo tractarit, non præcise designant ii quos talia tradere videmus. Cæteræ duæ cives ad internecionem cæsos fleverunt. Nec quidem scio unde narrationem malorum inuipiam, sine nescio quodnam magnum discrimen tantos viros regno privarit. Ibi vero et tropæa non minora, et quod captum est servabatur et reservabatur ad meliorem sortem; idque quemadmodum antea sermo recta judicatione æstimabat ponderans, divinum augetur talentum. Qui quomodo non de cætero super Romanorum terram projecissent vitam, homines mortem quidem sortiti, qui animas vero ab imperatore habuerint, et large ea quæ ad vitam sufficiunt obtinuerint? Quibus et aliter sufficiebat, ad pugnæ provocationem bellica dos non solum auctore rege inclamandi voce Martis excitatoria, sed et pugnam præ aliis inchoandi et coronas reportandi.

66. Erat enim reipsa accensura quidem ad pugnam carminibus Tyrtæi eloquentia, aut Timothei carmen, quorum alter quidem memoratur in bellum animos inspirasse, et ad mortem provocassee feliciter; Timotheus vero magnum Alexandrum, cantans, quondam in furorem martium convertisse et suasisse ut ad arma curreret quasi prælium instaret; arvisse vero in opus, fulguris impetu citatum, operis vero fieri ignem, quo materia consumebatur. Hæc de istis nescio quibus ignotis. Nam certe fortitudine præpollere eum quem celebramus, evidens est omnibus qui imperatorem noverunt (quotquot enim super terram erant sulem omnes habitatæ partis in terra, noverunt unum, noverunt et alterum), rex ubique terrarum celebratus et fortis, ubique in terris habita is occurrebat. Ibi quis per modicum tempus oculos ab iis præclare gestis avertat? Libri cuncti his redundant; libros vero nunc scribere quis peteret vel deprecaretur?

67. Memorandum magnum bellum in quo omnium solus tanquam rex prævaluit, sic et optimi viri

mores gerens, se a tanto bellico tumultu salvans et reliquos in sinum suum recondens tanquam in salutis portum. Mercurio quidem similem videri eum qui apostolicis sermonibus effulgebat Salvatoris Christi discipulum feliciter accidit non propter miram quantam cum imagine similitudinem, sed quia nemo inter Græcos fuit in honorando apostolo studiosior, Barbarum vero genus tunc Græcam sapientiam superavit et diviniorem intra se effinxit intelligentiam, et angeli loco imperatorem erigebat, et adhuc altera meliori natura, quasi incongruum fuisset humanis operibus æquiparare facta portentosa.

68. Nec ibi magis nostrum est tempus consumere, sed satis sit saltem auditorum memoriam excitasse, non alias sopitam. Nemo enim tam somnolentus est ut in talibus somno non resistat; sed tunc quidem ætate viribusque florens erat, operaque maxima, a corpore vero hæc robusto et elementariæ temperantiæ bene obedienti; quæ vero deinceps extemplo, quibus Claudii vetus urbs pulchrior apparuit, mirandum aliud quia ducis opera illa non prospere firmeque constituti, sed cui merito tribuendum curari et curare seipsum et revocare quod sanitatis perierat, quando erat naturæ et studii lucta; illius dictitantis quod sibi parcere, hujus vero quod pro republica mori deberet. Hoc ultimum nimium postulavit, prævaluitque contra naturam studium. Lectus quidem in quo infirmitas illius curabatur, conspiciendus exponebatur inspicientibus; equus vero imperatorem vehebat non ad exercitia aptus, quo solo opus erat viro adeo fesso, sed ad prælium hinniens et ascensorem ad certamen commovens, et iterum præ cæteris currebat dux imperator virtutem spirans, quasi non a morbo, sed a longo otio procederet et cognito paucis catervis in turmarum decem millia viam aperire, amplius in ardorem processit in Deum erecta fortitudo; cui adjuncta bellica virtus onus nobis impositum simul portavit. Igitur primo concursu perfectum est quod nemini in mentem venisset fortium in pugnæ fronte casus, fuga illorum quotquot de vita magis providebant, multorum quidem millium numerum cumulantes, mutilati vero plerique ab exercitu.

69. Hæc in animo recogitantes et quam multa in hac serie collata, causa est cur diu lugeamus; tumulum circumdantes optimum virum includentem, incitamur ad lamentationes consolationem aliis allaturas. Deinde oh! inquimus, quo devenisti, bonorum nostrorum commune? Quo ad intelligendum circumscriptus es, qui mirandis omnia replesti, qui viriliter præclareque gestis abundasti, deinceps abundaturus? Donec sit Deus annuens sermonibus, optimus leonis progenies rex unguibus polleat, ut belluas quæ adversus nos sæviunt subigere valeat. Hucusque enim regio rugitu gubernabantur talis, et eximia firmaque spe futuri.

A οὕτω καὶ ἀνδραγαθιζόμενος, ἑαυτόν τε σώζων ἐξ οὕτω μεγάλου μαχίμου κλύδωνος, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς ἑαυτὸν καταλαμβάνων ὡς εἰς λιμένα σωτήριον. Ἑρμῇ μὲν οὖν εἰκάσαι τὸν ἀποστολικοῖς λόγοις ἐλλαμπόμενον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μαθητὴν ἐπιτυχῶς ἔσχεν, οὐ διὰ τὸ πάνυ μέγα τοῦ τῆς εἰκόνος ἀφομοιώματος, ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ ἐπὶ πλέον ὁ Ἕλλην εἶχεν ἐμβαθύνων σεμνύνειν τὸν ἀπόστολον. Τὸ δὲ βάρβαρον τότε τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν ὑπερανέβη, καὶ θειοτέραν ἰσχημάτιζε παρ' ἑαυτῷ ἔννοιαν, καὶ ἀγγέλου τόπῳ τὸν αὐτοκράτορα προσεβίβαζε, καὶ ἔτι ἑτέρᾳ κρείττονι φύσει, ὡς ἀσύμμετρον ὂν ἀνθρωπίνοις ἔργοις παραβαλεῖν τὰ φαινόμενα.

ξη'. Καὶ οὐδ' ἐνταῦθα πλεῖον ἡμῖν ἔστι διατρίβειν, ἀλλ' ἢ ἐς ὅσον ἀναχινῆσαι τοῖς ἀκροωμένοις B τὴν μνήμην, οὐδὲ ἄλλως καθεύδουσαν. Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ὑπνηλὸς, ὡς ἀπολέσαι τὴν ἐν τούτοις ἐγρήγορσιν. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀκμαῖος ἦν τὴν ῥώμην, καὶ ἔργα μέγιστα μὲν, ἀπὸ σώματος δ' ἐκεῖνα εὐτόνου καὶ τῆς στοιχειακῆς κράσεως εὖ ἔχοντος· τὰ δὲ εἰσέτι ἐναγχος, οἷς ἡ τοῦ Κλαυδίου γραῦς πόλις, ἐκαλλωπίσατο, ἄλλο τοῦτο θαῦμα, ὅτι καὶ στρατηγοῦ ἔργα ἐκεῖνα οὐκ εὐθηνουμένου εἰς εὐεξίαν, ἀλλ' οἷον ἀξίως ἔχειν τημελεῖσθαι καὶ νοσοκομεῖν ἑαυτὸν, καὶ ἀναλαβεῖσθαι τὸ τῆς ὑγιείας ἀπελθόν· ὅτε καὶ ἦν ἀγὼν φύσεώς τε καὶ σπουδῆς· τῆς μὲν οἷον ὀπολαλούσης φείδεσθαι ἑαυτοῦ, τῆς δὲ θνήσκειν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. Καὶ ἦν τὸ πλεῖον ἐνταῦθα, καὶ ἡ σπουδὴ ἐξένικα τὴν φύσιν. Καὶ ἡ μὲν νοσήλιος κλίνη ἀχίστο εἰς θαῦμα τοῖς βλέπουσιν, ἵππος δὲ τὸν αὐτοκράτορα C ἔφερεν οὐ γυμναστήριος, οὗ καὶ μόνου χρεία ἦν ἀνδρὶ οὕτω κατακόνῳ, ἀλλὰ μάχιμον φρυαττόμενος, καὶ διατινάσσων τὸν ἐπιβάτην εἰς ἀναγώνιον· καὶ προῆει τῶν λοιπῶν καὶ πάλιν ὁ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἀνδρίαν πνέων, ὡς εἴπερ οὐκ ἀπὸ νοσηλείας, ἀλλὰ μακρᾶς ἀναπαύσεως ἥλαυνε· καὶ μανθάνων χερσὶν ὀλίγαις πρὸς μυριόχειρας ἀρτύειν τὴν ἐφοδον, ἐπὶ μᾶλλον εἰς προθυμίαν προῄκοπτε, τὸ εἰς Θεὸν προδεδλημένος θάρσος· ᾧ συζυγοῦν καὶ τὸ μένος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν φόρτον συνδιέφερε. Καὶ τοίνυν ἥνυσται προσδολῇ πρώτῃ, ὅ τις οὐδὲ ἐπὶ νοῦν ἔλαβεν ἄν, πτῶσις τῶν θαῤῥησάντων τὸ τῆς μάχης ἀντιπρόσωπον, φυγὴ τῶν ὅσοι προμηθέστερον ἔσχον τοῦ ζῆν, εἰς πολλὰς μὲν χιλιοστύας κορυφούμενοι, κολοδωθέντες δὲ τῷ πλείονι τῆς στρατιᾶς. D

ξθ'. Ταῦτα εἰς διάνοιαν ἀνασκάλλοντες, καὶ ὅσα τῇ συστοιχίᾳ ταύτῃ σύνθετα, οὐκ ἔχομεν ὅπως οὐ διὰ μακροῦ πενθεῖν· καὶ τὸν τάφον περιστάμενοι, τὸν τοσοῦτου χαλυπτῆρα καλοῦ, ἐξαγόμεθα καὶ πρὸς εἱκτους οἱ παραμυθεῖσθαι καὶ ἑτέρους ὀφειλέται ὄντες. Καὶ ὦ, φαμὲν, ὅποι κατήντησας, τὸ κοινὸν ἡμῖν ἀγαθῶν; Ὅποι πρὸς αἴσθησιν περιγέγραψαι, ὁ καὶ πληρῶν τὰ πάντα θαύματος, οἷς ἠνδραγαθίζου, καὶ πληρώσων εἰσέπειτα; Ἕως εἴη δὲ θεὸς ἐπινεύων τοῖς λόγοις, ὁ καλὸς λεοντιδῆς βασιλεὺς κρατιαωθῇ τοὺς ὄνυχας, ὡς καὶ ἐμπείρειν ἔχειν τοῖς καθ' ἡμῶν ὀργῶσι θηρίοις. Τέως γὰρ βρυχηθμῷ διοικονομεῖτο τὰ τοιαῦτα βασιλικῷ καὶ σταθεραῖς ἐπαγγελίαις τοῦ μέλλοντος.

σ'. Καὶ μὴν ἡ κοινωνός σοι καὶ βίου καὶ βασι- A
λείας, καὶ συνέσεως ἄκρας μέτοχος, καὶ (τὸ πᾶν
συνελεῖν) βασιλεῖ οὕτω μεγάλῳ εἰς συμβίωσιν ἐπι-
πρέπουσα, καὶ συμπάρεστι τῷ υἱῷ αὐτοκράτορι,
καὶ πάντα οἶδεν, οἷς οἰκουμένη κατορθοῦται, τῆς
σῆς ἀπονεμήσεως καὶ μαθήσεως καὶ μιμήσεως· καὶ
τὰ διδασκάλια ἔργοις προϊσχομένη, οὐκ ἂν ἔχοι μὴ
οὐκ εἰς τὸ πᾶν κατευστοιχεῖν τοῦ κοινωφελοῦς. Ἀλλ'
ἡμεῖς καὶ νοῦν μὲν βασιλικὸν ἐθέλομεν καὶ τὰ ἐκεῖ-
θεν ἀγαθά· ποθοῦμεν δὲ καὶ ὁπλίτην κατὰ σὲ, καὶ
χεῖρας οὕτω γενναίας, καὶ Ἀρεϊκὸν ἀτένισμα πρὸς
τὸ ἀντίμαχον, καὶ ἀνδρώδες ἅλμα, καὶ χύσιν αἱ-
μάτων, οἷς ἀνοίγει τὸ ῥεῦμα σίδηρος, χερσὶ βασιλι-
καῖς εὐθυνόμενος.

οα'. Ἔδυς, ὦ μέγιστε βασιλεῦ ἥλιε. Καὶ νῦν μὲν
ἡ σὴ σελήνη φωτοφορεῖ τοῖς περὶ γῆν, μέλαινα μὲν B
τῷ τε πενθίμῳ ζόφῳ καὶ τῷ προφαινομένῳ δὲ, καλὸν
δὲ καὶ φεραυγὲς ἀπαστράπτουσα τοῖς βασιλείοις ἐν-
θέοις κάλλεσι. Καὶ φωσφορήσει δὲ οὐ κατὰ τοὺς
ὁρᾷ δύοντας, ἀλλ' εἰς ἄδυτον, εἴπερ ἔστιν εὔξασθαι.
Δοίη δὲ Θεὸς καὶ τὸν ἥλιον τοῦτον ἑλθεῖν εἰς ὅσον
μήκιστον, καὶ τὸ καλὸν ἡμῖν οὕτω πληθυνθῆναι, καὶ
ὑπὸ φωτὶ διάγειν ἑκατέρωθεν, ὃ διαδοχὴν οὐκουν
ἑτέραν οἶδεν ἢ τὴν εὐτακτουμένην ἐκ φύσεως.

οβ'. Ὦ τάφος, τὸ τῆς φύσεως ἀπάνθισμα κρύβας,
ὦ τὸ τῆς φρονήσεως πλάτος συστέλλας, ὦ συγκλεί-
σας τὸν ἀεικίνητον! οὐκ ἔδει τοιαύτην τῷ βασιλεῖ
ἀποτελευτῆσαι αὐτῶν μακρῶν πόνων ἀνάπαυλαν.
Ἔδει τοὺς μακροὺς καμάτους παύσαντα καθ' ἡσυ-
χίαν μεῖναι, καὶ τοὺς ἱδρῶτας ἀποψήσασθαι, καὶ C
βίον διατελέσαι ῥᾴονα, εἶτα καὶ εἰς τὴν ἔμφρονα
ῥαστώνην καὶ ἄλυπον μετατάξασθαι. Ὁ δὲ χθὲς που
τὰ πολέμια παγκρατιάζων, καὶ τοσοῦτον ἀνεθεὶς ἐφ'
ὅσον στεφανώσασθαι, ἀφῆκε μὲν τὰς περὶ γῆν στρα-
τιὰς καὶ δυνάμεις, τῶν δὲ ἀνωτάτω γέγονεν.

ογ'. Ὦ κράτιστε βασιλεῦ, ὦ κάλλιστε μὲν προφα-
νῆναι, ἄριστε δὲ πρᾶξαι, εἰπεῖν δὲ ἥδιστε· τί δή
ποτε ἀποκρυψάμενος, τοιαῦτα καλὰ συναπέκρυψας;
Σεπτὸς ὁ κατὰ σὲ τάφος, τοιοῦτον ἔσω κρύπτων
ἄνδρα, οὗ μηδὲ πᾶς ὁ καθ' ἡμᾶς κόσμος ἀντάξιος.
Πικρὸς ὁ τάφος οὗτος, τοιαύτην ἀπαγαγὼν ἐξ ἁπάν-
των γλυκύτητα. Ἤδη τις ἰδὼν ὡς ἐπὶ σίμβλον δρα-
μεῖται τοῦτον, τρυγήσων τοῦ ἔνδον μέλιτος· ἀπο- D
λεύσεται δὲ χολῆν σπάσας, πικρίας καὶ θλίψεως κέν-
τρῳ νυγείς· καὶ ψωμιεῖται δάκρυα. Τοῖς δ' αὐτοῖς
οὐκ ἐν μέτρῳ καὶ ποτιεῖ ἑαυτόν. Ὦ λίθος οὗτος τά-
φου, τὸν παντάρδην ἔσω λίθον κρυψάμενος!

οδ'. Ἦν γὰρ ἀληθῶς τοῖς ἐχθροῖς συντρέχον ἰδεῖν
ἅμα τοῦτον, καὶ ταρβῆσαι, καὶ τραπέσθαι εἰς φυγὴν,
ἐφιεμένην ἀεὶ τῶν ἔμπροσθεν· εἰ δὲ καὶ πίπτειν,
ἀλλὰ τοῦτο χειρὸς βασιλικῆς ἔργον, δρυοτομούσης,
ὡς ἐν ἀξίναις λόχμην, τὸ τῆς βαρβαρικῆς στρατιᾶς
ἐν πυκνότητι λάσιον· οἳ καὶ βραχύ τι ἀναψύχοντες
ἑαυτοὺς ἄρτι, καὶ βουλῶν καὶ τραυμάτων ἀπηλλα-
γμένοι, ὧν εἰς βάθος ἐντετηκυῖας τὰς οὐλὰς φέρου-
σιν, ὅμως οὔτι που διὰ τέλους χαίρουσι. Πεπαιρεῖται

70. Et certe communis tibi vitæ, regni et pru- A
dentiæ summæ particeps et (ut paucis dicam)
regi tanto societate convenientissima, pariter ju-
niori adstat imperatori, et cuncta novit quibus re-
gitur orbis, tua fruens instructione et imitatione;
et documenta ab operibus exhibens, non habere-
ret quo non in omnibus publici commodi lineam
sequi pergeret. Sed nos animum quidem regium
volumus, et bona quæ inde proflunt: cupimus ve-
ro bellatorem sicut te, tam fortes manus, martium
in hostem vultum, virilem impetum et sanguinis
effusionem, cujus cursum aperit ferrum manibus
regiis recte directum.

71. Occidisti, o maxime rex sol. Et nunc quidem B
luna tua iis qui sunt super terram, lucem spargit,
nigra quidem luctuosis et præfulgentibus tene-
bris, speciosis vero fulguráns luminibus, regias
divinasque emittens venustates. Coruscet non
secundum astra quæ sero occidunt, sed quæ occa-
sum nesciant, si sic precari licet. Det Deus et so-
lem istum in quam longissimum tempus progredi,
bonumque nobis sic multiplicare, et sub luce utra-
que traducere, quod successionem aliam nescit
quam recte a natura compositam.

72. O tumule, naturæ florem celans, o prudentiæ
latitudinem coarctans, eumque qui semper in actione
erat condens: non talem regi oportebat longorum
laborum requiem ac finem præberi. Longas fatiga-
tiones terminantem oportebat in tranquillitate re-
mansisse, sudores tersisse, vitam dulciorem de- C
gisse, deinde in sapiens ægritudineque omni vacans
otium mutatam sortem gustasse. Qui vero he-
ri forsitan e bellis victor prorediebat et tantum re-
laxationis obtinuerat, quantum coronari dignus
esset terrestres quidem exercitus potestatesque dere-
liquit, supernas vero adeptus est.

73. O validissime rex, o præcellens quidem qui
appares, optime qui agis, dicam etiam jucundissi-
me, cur absconditus tanta bona recondisti? Ve-
nerandus tumulus tantum intus tegens virum, cui
nec omnis terrarum orbis æquiparabilis. Amarus
tumulus iste talem ab omnibus auferens dulcedi-
nem. Jam videns aliquis quasi ad alveum curret,
internum mel collecturus; hausto vero tædio redi- D
bit amaritudinis et afflictionis aculeo punctus; et
lacrymas potabit. Lacrymis istis non in mensura
potum suum miscet. O tumuli sancte lapis, qui
intus lapidem sanctionem, omnibus formidinem af-
ferentem recondis!

74. Vere enim in hostes currentem simul vide-
re eum poteras, et confestim timuisse, et conversos
in fugam fuisse semper ad eos qui in fronte erant
tendentem. Si vero etiam caderet, illud manus opus
erat regiæ, quercus secantis, sicut in sectibus syl-
vam, barbarici exercitus densata agmina homi-
num, qui paululum de novo animati et consiliis immu-
tatis vulneribusque quorum in profundum altas ci-
catrices gestant, similiter nullatenus usque ad fi-

nem gaudent. Ab ipsis aufert exsultationis elationes magna turbatio ex admirando eventu proveniens, adhuc et archetypi discessus, ad cujus instar ipsi ethnarchas qui apud illos sunt depingi volebant. Singulis placuit sententiis uti. Quarum optima fuit, quod, si tantus ipsis præfuisset dux, non tanta mala passi essent, omne prælium victores commisissent et armis invicti recensiti fuissent. Nam considerabant quomodo non manibus parcens imperator et in incuriam delapsus rem publicam administrabat; plerumque autem periculis se objiciens, manuum validitatem monstrans et victoriarum socius præcellens. Sane sæpe voluit belli os et ipsi ad mortem hiare; et in eo quoque experientia docuit quod belli fortuna e viris optimum semper eligit et aufert. Pericula ergo in fluviis, pericula in viis, pericula in insidiis, in conserto prælio plura, non pauca in obsidionibus, ut uno verbo dicamus, periculorum decem millia, quorum eadem finis mors est.

75. Cum æquum non sit tali natura gloriari ferrum, non cecidisse sanguine imbutum, multum alienorum cruorem effundens, ne Barbarorum quis de novo opera hæc fieri invideret, secundum naturam cadit, nemini omnium adversus se dans gloriam perpetui triumphi, et dormit longum quietem, sed unde evigilatur, somnum; vita quidem nuper elapsa insignis, insignior adhuc consummatione, quia vitam in regno collocavit, cujus funestus fuisset non par exitus.

76. Quis vero non ibi mirandum habeat quod et vitam jam metiens pro morti addicta natura, licet tantum virum lege alligari non oportuerit, et pro supernæ vocationis divisionem patiens, siquidem corpus pro natura sua terræ est reddendum, anima vero ad Altissimum ascendere debet, timebat ne non egregie a vita solveretur, et ne in fine vile quid et præteritorum impar in se non admitteret. Immensa igitur quidem lucta omnis producebatur, nihil vero aliud inter omnia ad majorem laborem urgebat. Itaque belluas juveniles prostravit, Herculis decus illud, lepido nomine luctam illam designans sicut in exercitiis. Immituto vero pedum vigore, iterum hæc interpositis frequentibus intervallis agebat. Et morbus quidem ad tranquille sistendum incitabat; manus vero ab egregiis operibus non abstinebat. Et quodam modo habebat illum pudor ne ignavus in agendo videretur quoties stimulo externo opus habebat.

77. Itaque quod ab omnibus expetendum est quibus in promptu est juxta prudentiæ regulas vivere, sufficit usque ad consummationem exitus ad desideratum Deum, in omnibus perfectionis compos; legationes parans; mittens quo oportebat; cum undequaque legatis tractans; graviter concionans, quod quivis vocabit quasi a lecto regio, opportunius volens per proverbia significare, quam a scelo dicta; ad memoriam revocans et evolvens

A δ' αὐτοῖ; τὰ τοῦ χάρματος τὸ πολὺ καὶ ἐκπλῆττον τοῦ θαύματος, προσέτι μὴν καὶ ἡ τοῦ ἀρχετύπου ἀπέλευσις, πρὸς ὅπερ αὐτοὶ τοὺς ἐν ἀρίσιν αὐτοῖς ἐθνάρχας ἤθελον γράφεσθαι. Ἤρεσκε γὰρ ἑκάστοις γνωματεύειν. Καὶ καλῶς ἄρα εἶχε τὸ γνωμάτευμα, ὡς, εἴπερ τοιοῦτος αὐτοῖς ἀφίστατο στρατηγὸς, οὐκ ἂν ἔπασχον οὕτω τὰ πάνδεινα· πᾶσαν δὲ ἂν μάχην ἐκράτουν, καὶ τὸ ἀήττητον ἐπεγράφοντο. Συνενοοῦντο γάρ, ὡς οὐ συστέλλων ὁ αὐτοκράτωρ τὼ χεῖρε, καὶ εἰς τὸ ἀπράγμον καταλύων, διῳκεῖτο τὰ τῆς ἀρχῆς· τὰ πλείω δὲ κινδύνοις ἐπιτολμῶν, καὶ βριαρότητα προφαίνων χειρῶν, καὶ νίκαις παραπιζόμενος. Καὶ μὴν ἤθελε πολλάκις τὸ τοῦ πολέμου στόμα ἐγχανεῖν καὶ αὐτῷ πρὸς θάνατον· καὶ φιλόνεικος ἦν, ἐπαληθεῦσαι κάνταῦθα, ὡς ἄρα ὁ πόλεμος ἐν

B ἀνδράσι τὸ κρεῖττον ἀεὶ ἐπιλέγδην αἱρεῖται. Κίνδυνοι γοῦν ἐν ποταμοῖς, κίνδυνοι ἐν ἐφόδοις, κίνδυνοι ἐν λόχοις· πλείονες ἐν σταθερᾷ μάχῃ, οὐκ ὀλίγοι ἐν πολιορκίαις· καὶ ὡς ἐν συναιρέσει φάναι, μυριαχοῦ κίνδυνοι, εἰς ἐν τῷ θανάτῳ φρονοῦντες.

οα'. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπρεπε τοιαύτης φύσεως καταπαυχήσασθαι σίδηρον, μηδὲ πεσεῖν αἵματι πεφυρμένον τὸν πολλὰ τῶν ἀλλοφύλων χέαντα, ἵνα μή καί τις τῶν βαρβάρων ἄρτι τὰ ἔργα τάδε γενέσθαι σκώψειε, πίπτει κατὰ φύσιν, μηδενὶ τῶν ἁπάντων κατ' αὐτοῦ δρὺς ἐναβρύνασθαι ὁ εἰσαεὶ νικητὴς, καὶ ὑπνοῖ τὸν μακρὸν μὲν, μακαρίως δὲ αὖθις ἐγείρειμον· ἀοίδιμος μὲν τοῦ πρώην βίου, ἀοίδιμος δὲ εἰσέτι πλέον τοῦ πρὸς τῷ τέλει, ὅτι καὶ βασιλείας

C ἐκεῖνος αὐτὸν ἐπεβίβασεν, ἧς ἐξαίσιον τὸ ἀτελεύτητον.

οϛ'. Τίς δὲ οὐκ ἂν ἐνταῦθα χρινεῖ πρὸς θαύματος, ὅτι καὶ τὸν βίον ἤδη ἀπομετρῶν, καὶ πρός τε τῆς ἐν τῇ θνητότητι φύσεως, εἰ καὶ μήπω δέει τὸν τελιχοῦτον, πρός τε τῆς ἄνωθεν κλήσεως διχαζόμενος, καὶ τὸ σῶμα μὲν ἀνάγκην ἔχων παρατιθέναι τῇ γῇ, τῇ δὲ ψυχῇ ἀναβαίνειν πρὸς τὸν Ὕψιστον, ὤχνει μὴ εὐγενῶς ἀναλῦσαι, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ταπεινὸν καὶ τοῖς φθάσασιν ἀσύντροχόν τι παθεῖν; Μάχη μὲν οὖν ἅπασα ὑπερόριος ἐλήλατο· κατήπειγε δὲ οὐδ' ἄλλο οὐδὲν, ὅ τι τῶν ἁπάντων, εἰς πόνον μείζονα. Θῆρας τοίνυν νεανικοὺς ἔῤῥιπτε, τὸ τοῦ Ἡρακλέους τοῦτο σεμνὸν, ὑποχοριζόμενος μάχην ταύτην, ὡς ἂν γυμνάσματι. Τοῦ βαδιστικοῦ δὲ τόνου

D ὑπενδιδόντος, κατὰ συχνὰ, αὖθις ἀναπαύλας ἐγίνετο τοῦτο. Καὶ ἡ νόσος μὲν ἡσυχάζειν προὐτρέπετο, ἡ δὲ χεὶρ τῶν γενναίων ἔργων οὐκ ἀπεῖχετο· καί πως αἰδὼς αὐτὸν περιέρρεχεν, εὑρεθῆναι μὴ εἰς τὸ πᾶν ἐργηγορότα, ὅτε κληθῆναι δεήσειε.

οζ'. Καὶ τοίνυν τὸ τοῖς ἅπασιν εὐκταῖον, οἷς μέτεστι τοῦ πρὸς ὀρθρὸν [ἀπ ὀρθὸν ?] φρονήσεως Ἰστασθαι, ἐξήρκεσε μέχρι καὶ εἰς τέλος τοῦ ἀπαληλυθέναι εἰς τὸν πεποθημένον Θεὸν, ἑαυτοῦ ὢν εἰς τὸ πάντη τέλειον· στέλλων πρεσβείας· ἐπιστέλλων, ὅπου ἐχρῆν· χρηματίζων τοῖς μυριαχόθεν πρίσβεσι· δημηγορῶν ἐμβριθῶς, ἃ δή τις ὀνομάσοι ἂν, ἀπὸ κλίνης βασιλικῆς, καιριώτερον παροιμιάζεσθαι θέλων, ἤπερ τὰ ἀπὸ κηπαίας λεγόμενα· ἀπομνημονεύων

καὶ ἀνελίττων ἀποῤῥήτους πράξεις, τὰς μὲν, ἃς νοῦς βασιλικὸς ἐκείνου προεβάλετο, τὰς δὲ παλαιὰς, αἷς παραδειγματικῶς τὰς ἑαυτοῦ παρέβαλλε· διαιτῶν ὑποθέσεσι, δι' ὧν ἀπευθύνονται πόλεις· διδάσκων, ἅτε δὴ καὶ ἀνὴρ ἀποστολικὸς, εἴ που διδασκάλιόν τι ἀπορηθείη· ἐν δικαιώμασι Θεοῦ ἀδολεσχῶν μετὰ τοῦ Δαυὶδ· θεολογίαις ἐμβαθύνων λεπτῷ λογισμῷ καὶ θυμῷ, καὶ ὀλίγα μετέχοντι σώματος· τάσσων ἐμφρόνως τὰ κατ' αὐτόν· ἐπιτάσσων μεγαλοφυῶς τὰ μετ' αὐτόν· εἰς τέλος προάγων, ἃ μὴ φθάσας εὐεργετικῶς εἰσ, ἐντελὲς ἤγαγε· δημοσίᾳ τε καὶ κατ' ἄνδρας ἀξίαις ἐμβιβάζων· πλοῦτους ἐπιβρέχων τοῖς ὅσα καὶ γῆ διψῶσα ἐπιδεομένοις· χρυσᾶς ἐπιτιθεὶς κορωνίδας ἐκτετηρίοις γράμμασι, σφραγίζων, ἐπισφραγίζων τὰ μὲν ἐκ καινῆς, τὰ δ' εἰς πλεῖον στερέωμα, ἐν οἷς καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιῶν φροντὶς καὶ προμήθεια, ἣν ἀγχοῦ που ἡμερῶν ἡ τῶν ἐκκλησιῶν κορυφαία ἐκρότει περισαλπιχθεῖσαν ἐξάκουστα· τὸ πᾶν εἰπεῖν, θεμελίους ὑφιστῶν στερεοὺς τῷ τὴν οἰκουμενικὴν οἰκοδομὴν διαδεξομένῳ υἱῷ βασιλεῖ· ὃς ἅμα ἦν ὅτε σπαργάνοις περιειλίχθη, καὶ ἅμα διαδήματι περιελήφθη, καὶ στέμματι βρεφόθεν ὡραΐσθη βασιλικῷ, ἵνα διαπαντὸς ὢν βασιλεὺς, συνδεικνύμενον φέρῃ ταῖς ἡλικίαις ἁπάσαις τὸ τοῖς βασιλεῦσι πρέπον εὐεργετικὸν, καὶ συνεπαυξάνοι τὸ ἔνθεον, καὶ τὸν μέγαν βασιλέα καὶ παῖδα εἰς ἄνδρα τελειώσειε μέγιστον, βασιλεύτατον· ὅπερ καὶ εὐαγγελίζεται ἡμῖν τεκμήρια παραφαῖνον, οἷς οὐκ ἔστι λύεσθαι ἢ ἐκπίπτειν εἰς τὸ δυστέκμαρτον.

σή'. Ἀλλὰ ταῦτα μέν μοι ἡ ἐν λόγῳ θερμότης ἔξω τοῦ προκειμένου παρέθετο. Ἐκεῖνος δὲ ἄλλ' ἐπὶ πάντα πέρας αὐτῷ εὗρε τὰ κρείττω, καὶ εἰπεῖν ἔσχε καὶ αὐτὸς, ὡς ἤδη τετέλεσται, καὶ ἃ μὲν κατὰ σκοπὸν καὶ τὸ βιώσιμον δὴ, ἀπορρίπτει μὲν τὸ ἔμβιον, γίνεται δὲ τοῦ ἀβίου. Καὶ χρυσὸς μὲν ἡλίου ἀντίμιμος, καὶ μάργαρος ὑποχρινόμενος φῶς, καὶ λίθοι πυραυγεῖς, καὶ ὅσοι κάλλος ἅπαν ἀνθέων παρευδοκιμοῦσι, λογίζονται ὡσεὶ οὐδέν. Ἐπικρίνεται δὲ τὸ νύκτερον ἄμφιον, ὃ τὴν εἰσέπειτα ἡμέραν εὐαγγελίζεται, ἧς εἰ μὲν ὄρθρος προηγήσεται, λόγου ἂν ἔχοι· νυκτὸς δὲ οὐκ ἂν εἴη διαδοχή. Καὶ συμβόλῳ τοιούτῳ δεδωκὼς ἑαυτὸν, ἀπολέγεται μὲν τὴν ὀθηλὴν καὶ τρυφερὰν στιβάδα· λίπας δὲ ὑποστορεσθῆναι θελήσας, τυγχάνει τοῦ ἑφετοῦ. Καὶ στρωμνὴν ἐσχάτην ταύτην ἑαυτῷ τίθεται ὁ πολλάκις ὅμοια πεπονθὼς, οἷς ὑπὲρ ἡμῶν ἐνήθλει· καὶ καταβὰς τὴν ἐν ταπεινώσει ταύτην κατάβασιν, ἀναβέβηκεν, οὔπερ ἀνωτέρω οὐ θέμις ἀνελθεῖν ἀνθρώπων. Καὶ φιλοσοφήσας, ὅσα ψυχὴ καθαρὰ καὶ θεοειδὴς, μονάζουσα σώματος, καὶ ἐπιχνώμων γενόμενος τῆς ἀναλύσεως, καὶ εἰπὼν ἡσυχῇ, καὶ ἀκούσας πρὸς τῶν ἐγγιστα, ὅσα ἐχρῆν, ἀπελύθη τοῦ δεσμοῦ· μᾶλλον μὲν οὖν ἀληθῶς ἐκδεδήμηκε, συνταξάμενος, ὃ δὴ μακαριώτατον ἀληθῶς, καὶ ἀνθρώποις γε οὖσιν ἡμῖν ἅπασιν εὐκταιότατον. Κεῖσθαι μὲν γὰρ ἐμπνέοντα, καὶ σιωπῇ κατάσχετον, καὶ οὐδὲ φρονεῖν εἰδότα, τοῦτο θνήσκειν ἂν ῥηθείη ἀληθῶς· μεταστῆσαι δὲ λαλοῦντα, ὧν μεμνήσεταί τις εἰς ἀγαθὸν, καὶ σῶα φρονοῦντα,

A strenuas actiones, has quidem quas ejus regia mens proposuerat, illas vero veteres, quibus exempli causa suas æquiparabat; principia scite discernens quibus recte gubernantur civitates; docens sicut vir apostolicus, si forte documentum quoddam examinandum esset; in judiciis divinis procedens juxta David; divinis scientiis incumbens subtili ratiocinio et ardore, et parum corporis ope egenti; prudenter sua regens; magnanime quæ sunt circa ipsum dirigens; ad finem perducens, quæ non ab initio recte ad ultimum finem perduxerat; publicis et privatis dignitatibus perfunctus; divitias cumulans in eos qui indigebant sicut terra inaquosa; aureas apponens conclusiones supplicibus
B literis, sigillo signans, obfirmans, alia de novo, alia in ampliorem confirmationem, in quibus et ecclesiarum sollicitudo et providentia quam his ultimis diebus ecclesiarum fastigia resonabant tubarum sonitu; ut omnia dicamus, fundationes solidas stabiliens filio in ædificatione universali successuro regi, qui simul ac fascis involutus fuit, diademate cinctus vitiisque ab infantia regiis decoratus est, ut omnibus numeris absolutus rex proficiens omni ætati gestaret beneficium reges decens, augeret divine inspiratam dotem, et magnum regem et puerum in virum maximum regio omine dignissimum consummaret; quod et bonum nuntium et signum nobis afferens fulget, a quo non est quod solvamur et in infaustorum conjecturam decidamus.
C

78. Hæc quidem mihi sermonis ordo præter argumentum subjecit. Ille vero cum scopum sibi omnia invenit meliora, et dicere potuit et ipse quod jam consummatum est, quod secundum terminum et vitalitatem, rejicit quod vitale est et fit vitæ minime vitalis particeps. Et aurum solem imitans, et margarita lucem simulans et gemmæ igniculorae et quæ florum pulchritudinem omnem superant tanquam nihil æstimantur. Eligitur vero nocturnum indumentum quod diem posterum annuntiat; cujus si diluculum præcedet hinc consentanea erit, noctis vero nulla successio. Et ad signum tantum qui se dedit, rejicit quidem elatum et delicatum lectum deliciosum, cratis vero sterni
D volens, quod cupivit obtinet. Stratum illud ultimum sibi parat qui sæpe similia perpessus est, quibus pro nobis se exercebat, et descendens ad talem in humilitate depressionem, exaltatus est ad culmen quod superare genus hominum fas non est. Et philosophice meditatus est utpote anima munda et Deo similis, corpus relinquens et liberationem sciens, et audiens ab his qui astabant quantum oportebat, a vinculis solutus est: quin verius ultimam viam arripuit ordinatim incedens, illam quæ vere beatissima est et hominibus nobis omnibus maxime desiderabilis. Nam jacere quidem spirantem et in silentio præpeditum, nescientemque prudentiam, illud vere mori dicitur; immutari vero loquentem de iis quorum memineris

quivis in bonum et salutaria cogitantem illud potius transitus dicetur, et transitus felix. Si vero et mors, sed ea quæ nihil præterea spirituale superlucrata est, nec quid de vitæ tempore reservans, nec cogitationem in actionis impotentia concludens et ratiocinio dominationem servanti insidias tendens, decedentis vero inhabitationi tantum hærens et contra ipsum agens.

79. Sic quidem rex benedictione divina relicta reginæ conjugi, et regi filio et aliis quotquot sacrum tabernaculum circumdabant, adjunctus erat supernis agminibus, et regum Regi, Deo, proximus astiterat, ad cujus servitium regnum semper direxit. Civitatem vero non diceres hominum vocem habentium habitationem esse; sed cupiebant non amplius superesse. Et avulso fundamento ipsi quoque una jacuerunt; ac vitæ lumen qui perdiderant tenebras internas extrinsecus prodebant, se obtenebrantes et tam obscuræ nubi convenientem imbrem, plurimas lacrymas effundentes. Omnino oblivioni dederunt, qui fundamenti locum illum recenter præsentem non amplius videbant, reges nostros, divinissimum fastigium, qui dominationi domum nobis assurgere faciunt. Quos sit servans firmiter incedentes magnus domus ædificator Deus, qui non solum civitates ædificat, quas nisi custodierit ipse, frustra vigilat qui custodit; sed et limum plasmans in solidum opus, et domos sic ædificans, alias in hominibus, et præsertim maximas, quæ ad defensionem ab omni malo quod in mundo esse potest, in alto gradu ædificatæ sunt (reges autem dico in quibus fastigium consistit), qui reges secundum nos, quorum bene gestis jam ab exordio cursus imperatorii cumulati sumus : capiant quidem inde omnis rei exordium, adhuc vero amplius incrementum curanto similitudinis cum Deo per beneficentiæ talentum; quod ipsis illa tanquam bonis villicis proposuit, amplius diffundi volens bonum secundum divnam imitationem et plura esse beneficia recepta et collata.

80. Sermonem produxi, o beate rex, quantum permittebat tempus. Dixisse enim, quantum facultas, de hoc vero vituperatio ne in me cadat qui tempori parcendo in sermone meo decorum observari. Absit igitur nemesis.

A τοῦτο δὲ ἀποδημία λέγοιτ' ἂν μάλιστα, καὶ αὐτὴ μακαριστέα. Εἰ δὲ καὶ θάνατος, ἀλλ' οὗτος οὐδέν τι τοῦ νοεροῦ παραχειρώσας, οὐδὲ τοῦ τῆς ζωῆς καιροῦ νοσφισάμενος, οὔτε μὴν καταλείσας τὸ φρονοῦν εἰς ἄπρακτον, καὶ τῷ οἰκοδεσποτοῦντι λογισμῷ ἐπιβουλευσάμενος, ἀπελθόντος δὲ τῷ οἰκείσῳ καταμόνας ἐπιθέμενος, καὶ κατὰ ἑαυτοῦ δεδρακώς.

οθ'. Καὶ οὕτως ὁ μὲν βασιλεὺς εὐλογίαν τὴν ἐκ Θεοῦ λελοιπὼς τῇ τε ὁμοζύγῳ δεσποίνῃ, καὶ τῷ βασιλεῖ τέκνῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ὅσοι τὸ ἱερὸν περιέστωντο σκήνωμα, συνῆπτο τοῖς ἀνωτάτω τάγμασι, καὶ τῷ παμβασιλεῖ παρέστη Θεῷ, οὗ πρὸς θεραπείαν ἀεὶ τὴν βασιλείαν ἀπεύθυνεν. Ἡ δὲ πόλις οὐκ ἂν εἴπες οἴκησιν αὐτὴν ἀνθρώπων εἶναι φωνὴν ἐχόντων· ἀλλ' ἤθελον μηκέτ' εἶναι. Καὶ τοῦ θεμελίου ὑποσπασθέντος, καὶ αὐτοὶ συγκατέπιπτον· καὶ τὸ τοῦ βίου φῶς ἀπολωλεκότες, τὴν ἐντὸς ἐκτὸς ὑπέφαινον μέλανσιν, ζοφώσαντες ἑαυτοὺς, καὶ τῷ τοιούτῳ νέφει ὁμόλογον ὑετὸν, τὸ δακρύλλες δάκρυ, κατάγοντες. Κἂν ἐξέλιπον εἰς τὸ παντελὲς, εἰ μὴ τὸν τοῦ θεμελίου τόπον ἐκεῖνον ἀρτιωθέντα εἶδον, τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν, τὴν θειοτάτην κορυφὴν, οἳ τὴν τοῦ κράτους ὀροφὴν ἡμῖν ὑπανέχουσιν. Οὐ; καὶ εἴη συντηρῶν παγίως βεβηκότας ὁ μέγας οἰκοδόμος Θεὸς, ὁ μὴ μόνον πόλεις οἰκοδομῶν, ἃς εἰ μὴ φυλάξει αὐτὸς, εἰς μάτην ἀγρυπνηθήσεται ἡ φυλακή· ἀλλὰ καὶ πηλοποιῶν πλάττων εἰς τὸ στερέμνιον, καὶ οἴκους οὕτως οἰκοδομῶν, τούς τε ἄλλους τοὺς ἐν ἀνθρώποις, καὶ μάλιστα τοὺς μεγίστους, οἳ πρὸς ἀλεωρὴν παντὸς κακοῦ τοῦ ἐν κόσμῳ ἀνῳκοδόμηνται (τοὺς βασιλεῖς λέγω, ἐν οἷς τὸ κορυφαῖον), οἳ καθ' ἡμᾶς, ὧν τῆς εὐεργεσίας ἐξ αὐτῶν ἤδη βαλβίδων τοῦ τῆς αὐτοκρατορίας δρόμου ἀναπεπλάμεθα. Λαβόντων μὲν ἐκεῖθεν τὸ τοῦ παντὸς ἐνδόσιμον, προσεπαυξανόντων δὲ καὶ ἐπὶ πλέον τὸ ἐξομοιοῦν Θεῷ τῆς εὐεργεσίας τάλαντον· ὃ δὴ αὐτοῖς ἐκεῖνος ὡς ἀγαθοῖς οἰκονόμοις παρέθετο, θέλων ἐπὶ πλέον χεθῆναι τὸ ἀγαθὸν κατὰ θείαν μίμησιν, καὶ εἶναι πλείω τὰ εὐεργετούμενα, καί γε τὰ εὐεργετήματα.

π'. Ὡσιωσάμην τὸν λόγον, ὦ μακαριστὲ βασιλεῦ, εἰς ὅσον ἐπεμέτρει καιρός. Εἰπεῖν γὰρ, εἰς ὅσον καὶ δύναμις, οὐκ ἂν ἀληθὲς ἀπελεγχθείη μοι, ἐνδαψιλευσαμένῳ καὶ χρόνον ἐοικότα καὶ τὸ τῆς ἀδείας καλόν. Ἄπεστω δὲ νέμεσις.

B

C

D

EJUSDEM

EPISTOLA AD THESSALONICENSES.

1. Si ego primus hanc institutionem epistolarem, o fratres, ad vos misissem, novi quid agere fortasse accusarer. Cum autem non primus hac via procedam, sed perantiquam consuetudinem sequar

α'. Εἰ μὲν ἐγὼ πρῶτος διαπόμπιμον διδασκαλίαν, ὦ ἀδελφοὶ, ἐξέστειλα ταύτην, ἐνέτρεφεν ἂν τι; ἐμὲ τῆς καινοπραξίας ἴσως. Ὅτι δὲ οὐ προάγω ἀρχόμενος, ἀλλ' ἀκολουθῶ παλαιτάτῃ μεθόδῳ τοιαύτῃ,

καὶ ζήλῳ τῶν προηγησαμένων ἐνάγομαι εἰς ἔργον ὅμοιον, εὖ ἔχω πεποιθήσεως, εὑρέσθαι συγγνώμην τῆς μιμήσεως, τά τε ἄλλα, καὶ διότι λόγῳ καὶ νόμῳ τοιούτῳ καὶ οἱ ἄλλως ἐπιστολιμαῖοι λόγοι ἐξεύρηνται. Λαλητὸν γὰρ ζῶων ὄντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ δι' αὐτὸ φιλολόγον, καὶ οὕτω φιλάλληλον, συνόντες μὲν ὁμιλοῦσι τὰ σφίσι φίλα· ὅτε δὲ καὶ διαλείπει κατὰ τόπον, ἐσιοῦνται τὰ τῆς λαλιᾶς ἀποστόλοις, πῇ μὲν ζῶσιν ἐλλογίμως, πῇ δὲ ἀψύχοις μὲν, ἠσκημένοις δὲ εἰς προσφώνησιν γραμμαῖς τεχνικαῖς, ταῖς διὰ μέλανος γραφικοῦ. Καὶ τοίνυν ἐννόμως οὕτω διδάσκων ὑμᾶς, ὅσα καὶ πατὴρ θεῖος, τέκνα πνευματικὰ ἐκ διαστήματος τοῦδε, ὃ καὶ αὐτὸ Θεὸς ἡμῖν ὡς ἐφαμάρτους διώρισε, πρῶτα μὲν εὐχὰς αὐτός τε ποιοῦμαι, καὶ ἐξ ὑμῶν προκαλοῦμαι, μὴ εἰς κενὸν λαλῆσαι, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῷ παρεῖναι, οὕτω καὶ ἀπόντα χώραν εὑρεῖν με φίλης ἀκροάσεως παρ' ὑμῖν· εἶτα καὶ λαλῶ οὐκ ἀσύμφωνα, οἷς φθάσας βιβλιοφυλακεῖν ὑμῖν ἐν καρδίαις ἀφῆκα, ἐχόμενα δὲ πάντως ἐκείνων, καὶ στρεφόμενα ἐν τοῖς αὐτοῖς. Καὶ ἔστι τοῦτο Δαυϊτικῶς καὶ ἐν ἐμοὶ ἀδολέσχημα ἐν δικαιώμασι Κυρίου, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν, ἐν διδάγμασιν ἀρέσκουσι τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ ἄν τις δυσπραγοίη φόγον τινὰ, δικαιώματα Κυρίου καὶ νοῶν καὶ πρόφερων, τὰ ἐν τῷ καθόλου δικαιοῦντα καὶ τὸν διδάσκοντα καὶ τὸν διδασκόμενον· τὸν μὲν, ὡς τὰ τοῦ Θεοῦ λαλοῦντα, τὸν δὲ, ὡς μὴ παρήκοον. Καὶ οὕτω μὲν ἐγὼ λαλῶ ἄρτι πρὸς ὑμᾶς, οὐ κατ' ὄψιν ἀμέσως καθὰ πρὸ τούτων, ὡς ἐμὲ μὲν διδάσκειν, ὑμᾶς δὲ ἀκούειν ἐκ τοῦ παραχρῆμα, καὶ που ἔχειν αὐτίκα ἐρωτᾷν, εἴ τί που παραπέσοι ἀπορίας ἄξιον, καὶ τὴν λύσιν ἐξ ἡμῶν ζητεῖν, καὶ δίχεσθαι, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ νομοθέτημα διεξοδικῆς διδασκαλίας ἦν ποτε· ἀλλ' ἐξαποστέλλω τὸ διδασκάλιον ἀναγκαίως, καὶ ἡ ἀνάγκη αὕτη διπλῆ, πραγματευομένη καὶ τὰ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τὸ κατ' ἐμὲ, ἵνα σωζοίμεθα ἐξ ἴσου ἰσοταλάντῳ ῥοπῇ· ἐγὼ μὲν, ὡς διδάσκων τὸ ἀγαθὸν, ὑμεῖς δὲ, ὡς ὑπακούοντες, ὃ καὶ ἐν τοῖς πρώην ἐνιαυτοῖς εὐπραγούμενον ἐν ὑμῖν διεφαίνετο. Τίνα δέ μοι τὰ οὐκ ἀσύμφωνα τοῖς ἐφθακόσιν ἐμοῖς λόγοις διδασκάλια; Τὸ ὅλον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐδάφιον, ἐν ᾧ καὶ αὐτῷ δικαιοσύνη κεῖται, εἴθε μὴ κοιμωμένη ἐς ἄπρακτον, ἀλλ' ἐπαναπαυομένη, κατὰ νοῦν γραφικὸν, καὶ γρήγορος αὐτὴ προσφερομένη ἐγρηγορόσιν ὑμῖν.

A et exemplo majorum ad idem faciendum inducar, persuasissimum habeo fore ut hujus imitationis venia concedatur et omnino, et quia alia scripta epistolaria partim forma partim argumento eodem modo exarata sunt. Cum enim homines loquendi facultate præditi sint, quo fit ut lubenter colloquantur et sese diligant invicem, quando eodem loco degunt; de rebus sibi charis conversantur: quando autem locis separantur, conversatio transmittitur per nuntios, nunc vivos et diserte loquentes, nunc mortuos quidem, sed ad allocutionem aptos signis artificiosis atramento exaratis. Sic igitur legitime vos erudiens, uti pater divinus, infantes spirituales e longinquo, ad quod munus nos peccatores Deus destinavit, ante omnia B precor et ut mecum precemini exhortor, ne incassum verba faciam, sed ut, quemadmodum præsens, ita etiam absens libenter attenteque a vobis audiar, siquidem loquor non diversa ab iis quæ vobis in intimis cordium recessibus conservanda prius tradidi, sed quæ prorsus cum illis cohæreant et in eodem versentur argumento. Vertitur autem oratio mea, ut cum Davide loquar, in justificationibus Domini, hoc est in doctrinis quæ Deo placent. Neque enim vituperio dignus fuerit qui mente versat et verbis profert justificationes Domini, et magistrum et discipulum omnino justificantes, illum quidem ut qui quæ Dei sunt loquatur, hunc autem, ut qui non inobediens sit. Et sic ego nunc ad C vos loquar, non immediate e conspectu quemadmodum antea, cum ego docerem, vos autem auribus me exciperetis et, si quid esset minus clarum, illico me interrogare et solutionem ex me quærere et accipere possetis, quam conversationis nostræ legem illo tempore nobis statueramus: sed mitto vobis doctrinam necessitate coactus. Est autem necessitas hæc duplex, ut quæ et ad vos et ad me pertineat, ut pariter eadem ratione salutis participes fiamus: ego quidem ut bonum docens, vos autem ut morem gerentes, qua virtute annis præterlapsis insignem vobis gloriam peperistis. Quænam autem sunt præcepta mea a prioribus non diversa? Totum hujus epistolæ argumentum, in quo et ipso justitia versatur, quæ utinam haud torpore inefficaci cohibeatur, sed, ut Scriptura ait, aliquantulum requiescens, jam evigilata ad vos vigiles perferatur!

β'. Ἄγε δὴ, ὦ φιλτάτη τῷ Θεῷ ἀγάπη, ω κόσμου παντὸς σύστασις, ὦ πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν αἰτία, ὦ φύσεως τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπικόσμημα, ὦ μῆτερ καὶ εἰρήνης καὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας θεοφιλοῦς, ὦ τοῖς φιλοχάλοις καὶ φιλοθέοις ἀπραγμάτευτον καὶ εὐπόριστον ἀγαθὸν, δι' ἣν καὶ νόμοι τέθεινται, καὶ πολιτεῖαι ἐξεύρηνται, καὶ συναλλάγματα ἐπινενόηνται, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, δι' ἧς ὁ βίος ἅπας ἐῤῥύθμισται· ὦ τοίνυν ἀγάπη μελιτέσσα, ἣν ὁ μὴ ἔχων ἄνθρωπος εἰς θηρίον ἀποκέκριται, ἣν ὁ μὴ προφέρων διδάσκαλος μίσους ἐστὶ κατάξιος· πάρεσό μοι καὶ νῦν ἄρτυμα πνευματικὸν πανδαισίας ταύτης, ἣν δαιταλεῦσι φίλοις διαπέμπομαι. Εἰ δὲ

D 2. Age igitur, o charitas tantopere a Deo dilecta, o mundi universi compages, o omnium quæ hominibus eveniunt bonorum causa, o naturæ nostræ decus, o mater pacis et otii et quietis Deo gratæ, o bonum virtutis studiosis Deique amantibus sine magno labore comparabile, o charitas; per quam leges latæ, et civitates fundatæ, et fœdera inita sunt, per quam, ut uno verbo dicamus, universa vita ordinata est: o charitas dulcissima, sine qua homo ad bestiæ similitudinem deprimitur; sine qua magister odio se dignum reddit, ades mihi jam veluti condimentum spirituale harum epularum quas charis convivis transmitto. Si vero reliquus

quoque virtutum cœtus, ancillarum dilectarum dominam sectantium instar, te comitatur, assistant et ipsæ convivio et quæ decet perficiant, ut cibus hic spiritualis verum nobis bonum præbeat, omnino excellentius quam illius molarii Eunosti, quem vetus fabula magno honore dignum habuit.

3. Animum igitur, o fratres, advertite iis quæ dicturus sum. Et quoniam spiritualis hæc mensa a manibus charitatis dilectissimæ veluti a prudentibus coquis vobis apponitur, accumbite ad eam per Deum, cui assidet, et epulis fruimini, ut sinceræ genuinæque charitatis participes fiatis : nolite autem propterea quod sapientiæ libamen vobis non affertur, stomachari aut jocari. Etsi enim magister sapientiæ expers aut etiam injucundus est, attamen charitas, qua etiam imperiti præceptores ab iis qui edoceri cupiunt, frequentantur, hunc calicem dulcem reddet, hilaritatisque merum propinando quæ ad sapientiam hauriendam sufficiant, abunde suppeditabit, adeo ut quæ mundus evomit, omnino et vi careant et ignorentur, moderatio autem et temperantia animam evehant ad vitam angelicam.

4. Charitas, o fratres (nunquam enim ab ea desistam, imo, licet molestus sim, semper citabo), si quando in vobis largiter inhabitat, ante omnia requirit, ut qui vere homo vult esse, apud Deum sit et eos qui ipsi adstant, deinde apud regem. Num porro etiam episcopi diligi debeant a presbyteris, et diaconis Christianis et ab universo clero ac populo, vos nostis, qui e sacro suggestu in ecclesia hac de re edocti estis. Et sic consequenter charitas omnium etiam proximis debetur.

5. Quæ quidem cum ita se habeant (et vere sic se habent, quantumvis adversarii nugentur et in contrarias partes abeant), vos ipsi meditando facile intelligetis, vobis hæc omnia diligenter observantibus spem salutis certissimam inde enasci. Cæterum si forte in uno charitatis præcepto deliqueritis, nolite statim spem illam abjicere, sed per pœnitentiam corroborare denuo eamdem studete. Jam vero ejusmodi pœnitentia non simpliciter in eo consistit ut animi dolorem sentiatis, sed ut charitatis defectum compleatis, et quod vobis ad illam deest perficiatis, adeo ut quos amare debetis, non aliter ametis, quam uti Deus præcepit, in toto animo et ex toto animo, in toto corde et ex toto corde, in tota cogitatione et ex tota cogitatione. Sic nimirum diligere ab eo jubemur.

6. Animam autem dico illud quod prorsus intra nos est, animam non de terra natam, neque ideo ad terram reversuram, sed quæ orta est ex insufflatione Dei, ad quem etiam redit, si rectum fecerit ; animam, inquam, qua licet ad Dei naturam non prorsus accedente, tamen similitudinem divinam

καὶ λοιπὸς ὁρμαθὸς ἀρετῶν ἀμφιπέτωνται σε, ὅσα καὶ ὀπαδοὶ φίλαι θεράπαιναι, παρέστωσαν τῷ συσσιτίῳ καὶ αὐταὶ, συντελέσουσαι τὰ πρόσφορα, ὡς ἂν ἡμῖν οὕτω νόστιμον καλὸν ἡ πνευματικὴ αὕτη σχολὴ τροφὴ, τῷ παντὶ σεμνότερον τοῦ ἐπιμυλίου Εὐνόστου, ὃν λόγος παλαιὸς διὰ σεβάσματος ἦγαγε.

γ'. Προσέχετε δὴ, ὦ ἀδελφοὶ, τοῖς ῥηθησομένοις. Καὶ ἐπεὶ χεῖρες ἀγάπης τῆς παμφιλήτου τὴν λογικὴν ταύτην καὶ τράπεζαν καὶ τροφὴν ὅσα καὶ σώφρονες ὀψοποιοὶ καταρτίζουσι, γίγνεσθε πρὸς αὐτῇ διὰ τὸν Θεὸν, ᾧ παρεδρεύει· καὶ πρὸς ἀληθῆ καὶ ἀπαραχάραχτον ἀγάπησιν σιτίζεσθε τὰ προτεθησόμενα· καὶ μὴ, διότι σοφίας οὐ παρατέθειται κράμα ὑμῖν, σιχχάζεσθε ἀηδιζόμενοι. Εἰ γὰρ καὶ ἄσοφος ὁ διδάσκαλος, καὶ εἰς οὐδὲν γλυκὺς, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη, δι' ἣν καὶ ἰδιῶται διδάσκαλοι προσιτοὶ γίνονται τοῖς ἐφιεμένοις μαθεῖν, γλυκανεῖ τὸν κρατῆρα τοῦτον, καὶ Παρότητος μέθυ προβαλλομένη, ἐμβρωματίσει τε καὶ ποτιεῖ τὰ εἰς κόρον σώφρονα· δι' οὗ ὁ μὲν κατὰ κόσμον ἔμετος ἀπράκτει, ὡς μηδὲ γινώσκεσθαι, τὸ δὲ νηφάλιον δραξάμενον τῆς ψυχῆς ἀναφέρει αὐτὴν εἰς πολιτείαν ἀγγελικήν.

δ'. Ἡ ἀγάπη, ὦ ἀδελφοὶ (οὐ γὰρ ἐθέλω ἀποσχίσθαι ποτὲ αὐτῆς, ἀλλ' οἷον παρενοχλῶ, πρὸς βίαν αὐτὴν ἐπισπώμενος), εἴ πως ὑμῖν εἰς πλάτος ἐμπολιτεύοιτο, πάμπρωτα μὲν ἀπαιτεῖ, τὸν ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπον πρὸς τῷ Θεῷ εἶναι καὶ τοῖς αὐτῷ παρεστῶσιν, εἶτα καὶ πρὸς τῷ βασιλεῖ. Εἰ δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀγαπηθήσονται πρός τε τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, καὶ παντὸς τοῦ κλήρου, καὶ τοῦ λαοῦ, ὑμεῖς οἴδατε, μανθάνοντες αὐτὸ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀναστάθμου τοῦ κατὰ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἐξηχούμενον εἰς ὑμᾶς. Ἐποφείλεται δὲ ἀκολούθως ἀγάπη πρὸς πάντων καὶ τοῖς πλησίον.

ε'. Τούτων δὴ οὕτως ἐχόντων (ἔχουσι δὲ οὐκ ἄλλως, κἂν εἰ πολλά τις πτερυγίζῃ ἀντιφερόμενος καὶ ἀδολεσχῶν), ὑμῖν ἀφίημι διασκοπεῖσθαι καὶ λογιστεύειν τὰ καθ' ὑμᾶς αὐτοὺς, ὡς ἂν, εἰ μὲν αὐτὰ πάντα φυλάττεσθε εἰς ἀκριβὲς, εὐέλπιδες εἴητε σωθήσεσθαι· εἰ δέ τι σφάλλεσθε τοῦ κατὰ τὴν ἀγάπην ὅλου κανόνος, ἀπ' ἐλπίδος μὲν μηδὲ οὕτω γίνοισθε, σπεύδοιτέ δὲ πραγματεύεσθαι διὰ μετανοίας τὸ τῆς ἐλπίδος ταύτης ἀκαταίσχυντον. Θεωροῖτο δὲ ἂν ἡ τοιαύτη μετάνοια οὐκ ἐν τῷ ἁπλῶς μεταμέλεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀναπληροῦν τὸ τῆς ἀγάπης ἐν ὑμῖν ἐλλεῖπον, καὶ τελειοποιεῖν τὸ κατ' αὐτὴν ἐνδεές· ἵνα μὴ ἄλλως ἀγαπᾶτε, οὓς ἀγαπᾶν χρεωστεῖτε, ἀλλὰ ὡς ὁ Θεὸς ἐκανόνισε, διαταξάμενος, ἐν ὅλῃ ψυχῇ, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐν ὅλῃ διανοίᾳ, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας ἀγαπᾶν, οὓς φιλεῖν δι' αὐτοῦ ἐντετάλμεθα.

ς'. Λέγω δὲ ψυχὴν μὲν τὴν τὸ πᾶν ἐν ἡμῖν, τὴν μὴ ἐκ γῆς, διὸ μηδὲ παλινοστοῦσαν εἰς γῆν· ἀλλ' ἐξ ἐμφυσήματος Θεοῦ, εἰς ὃν καὶ καταλύει, ἂν ὀρθὰ πορεύηται· δι' ἧς, Θεοῦ μὲν μὴ οὔσης αὐτόχρημα, θειοτάτου δὲ χρήματος, ἀποθειούμεθα, εἴπερ ἐθέλομεν, καὶ υἱοὶ γινόμεθα Ὑψίστου πάντες· καὶ εἰ καὶ

θνήσκομεν, ἀλλ' ὡς τοιοῦτοι θνήσκομεν, ὡς δηλαδὴ προσειλημμένοι αὐτῷ εἰς υἱότητα· οὐ μὴν ὡς υἱοὶ ἀνθρώπων, οὐδὲ, ἀπολύτως εἰπεῖν, ὡς ἄνθρωποι ἀδίκου δηλονότι πλούτου, ἢ φαύλων ἐπιθυμιῶν, ἢ ὀργῆς, ἢ αἱμάτων, ἢ τοιοῦδέ τινος κακοῦ. *Καρδίαν* δέ γε φημι, ἐφ' ἣν διαλογισμοὶ εὐαγγελικῶς ἀναβαίνουσι, καὶ αὐτοὶ διάφοροι ἔστιν ὅτε, καὶ οὐδὲ εὐσύμβατοι· *διάνοιαν* δὲ, καθ' ἣν, εἴ μὲν σεσόφισταί τις θεόθεν, ἀγαθὰ συλλογίζεται, καὶ συμπεραίνει τοὺς λόγους πρὸς θείας ἀρχὰς τὰς ἐκεῖθεν· εἰ δὲ ἡμάρτηται, σοφίζεται καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀκροατὰς, καὶ οὕτως οὐ τῆς αὐτοσοφίας λογίζεται μαθητὴς, ἀλλὰ τοῦ σοφιστοῦ τῆς κακίας ὑποδρηστήρ.

A referente, ad deorum, si velimus, dignitatem evehimur et cuncti reddimur filii Altissimi, ita quidem ut, etiamsi morimur, tamen non tanquam tales moriamur, utpote jam antea in filiorum numerum adoptati, neque tanquam filii hominum, neque, ut breviter dicam, tanquam homines injustarum divitiarum, aut pravarum cupiditatum, aut iræ, aut sanguinum, aut similis improbitatis. Cor porro dico, in quo, ut cum Evangelio loquar, cogitationes exsurgunt diversæ interdum et illicitæ. Cogitationem denique, qua quis divinitus sapientia instructus de rebus bonis meditatur et disciplinam ab initio acceptam ad justum finem perducit et conservat; ubi vero peccatum est, se atque auditores edocet, neque propriæ sapientiæ discipulus, sed magistri perversitatis servus reputatur.

ζ'. Ἐμοὶ δὲ καὶ ἐνταῦθα λόγου τὸ *ἐν ὅλῃ* καὶ τὸ *ἐξ ὅλης* οὐκ ἀπροσφυῶς, οἶμαι, δοκεῖ μὴ συντρέχειν εἰς ἔννοιαν τὴν αὐτὴν, καὶ πάντη πάντως ἀνεξάλλακτον, ἀλλὰ προφαίνεσθαι μὲν διαφοράν τινα ἐν αὐτοῖς, οὐ μὴν ἀσύντροχον τῇ ὀρθότητι, οἷα ἐν διαφόρῳ λαλιᾷ ξυμβαίνουσαν εἰς ἓν ἀγαθόν· ὅμοιον ὡς καὶ εἴ τινες δύο πορευόμενοι ἐς ὀρθὸν ἐν ὁδῷ σχιζομένῃ διχῇ, ὅμως εὐθυδόλως εἰς ἓν πέρας ἀγαθὸν καταλύουσι.

B 7. Jam hic vero haud inopportunum videtur dicere, quod illa verba *in toto* et *ex toto* non prorsus ad eumdem redeant sensum, nec ullo modo discrepantem, sed discrimen quoddam eis inesse, non tale quidem quod rectæ fidei repugnet, sed quod diverso loquendi genere ad unum idemque bonum deducat, velut si duo via recta, licet bifariam divisa, proficiscentes, ad finem optatum feliciter perveniunt.

η'. Καί μοι ἀρέσκει τὸ μὲν *ἐν ὅλῃ* τὸ ἐνδόμυχον τῆς ἀγάπης ὑποσημαίνειν, τὸ καταμόνας ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ, τὸ τοὺς πολλοὺς λανθάνον εἰσέτι, τὸ μήπω ἐκπεφηνὸς, τὸ ἐνοικοῦν τῇ ψυχῇ, τὸ ἐν τῷ ἐντὸς κεκρυμμένον οἰκουρίας τινὸς δίκην, ὃ δὴ μὴν καὶ προφαινόμενον εἰς ἐνάργειαν. Ἔνθα προσεπινοεῖν ἐνάγομαι, καὶ ὡς ἐν τρισὶ τούτοις καλοῖς, τῇ *ψυχῇ*, τῇ *καρδίᾳ* καὶ τῇ *διανοίᾳ* τὸ ἐν ἡμῖν πᾶν ἐντὸς ἀγαθὸν ἐντελῶς ὑπογράφεται, οὐ μεμνῆσθαι καὶ τὸν μέγαν Δαυὶδ, ὅπου ἐθέλει πάντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ κινεῖσθαι εἰς τὸ εὐλογεῖν τὸ τοῦ Θεοῦ ἅγιον ὄνομα. Τούτοις γὰρ τοῖς ἐντὸς, τοῖς τρισὶν, ὑφ' ὧν ἡ ἀγάπη διαπλέκεται, εἴ τις λογισμοῦ εὖ ἔχοι, εὐλογεῖ τὸν τῆς ἀγάπης Κύριον, ὕμνον ἀναμέλπων ἐν τῷ πνευματικῶς ἡρμόσθαι κατὰ τὸ ἐν ἀγάπῃ σύμφωνον τοῦ τριμεροῦς τῆς ψυχῆς. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἐν ὅλῃ ψυχῇ τε καὶ *καρδίᾳ* καὶ *διανοίᾳ*, ὡς εἴρηται, ἀγαπᾷν.

C 8. Verba illa *in toto*, ut mihi quidem videtur, indicant reconditum charitatis, id quod solum intra animam est, quod multitudinem adhuc latet, quod nondum apparuit, quod animæ insidet, quod in interiori, velut in domo quadam absconditur nec dum ad activitatem processit. Jam hic animadverto, pulchra ista trinitate, anima nimirum et corde et cogitatione, omne bonum intra nos accurate designari, cujus rei etiam magnus David meminit, quando vult ut omnia quæ intra ipsum sunt ad benedicendum sancto Dei nomini permoveantur. His enim tribus interioribus, quibus charitas inhæret, si quis bene senserit, benedicit charitatis Dominum, dum hymnum, spiritualiter ad harmoniam illarum trium animæ partium in charitate compositum, modulatur. Et hoc est, in tota anima et corde et cogitatione amare, uti diximus.

θ'. Τὸ δὲ *ἐξ ὅλης* τῷ ἑτερολῳ τῆς φράσεως καὶ τὴν ἔννοιαν συνεξαλλάττειν δοκεῖ. Φαίνεται γὰρ δηλοῦν ἀγάπην ἡ φράσις αὕτη πρόοπτον, καὶ οὕτως ἐξωτερικὴν, ἐκπιδύουσαν τῶν ἐντὸς καὶ κατὰ ψυχὴν, ὅσα καὶ πηγῆς ἀγαθῆς, ῥεῦμά τι χρηστὸν ἔξω, καὶ ἐκκαλυπτομένην καὶ προφαινομένην ἐκ τοῦ ὡς εἰπεῖν δυνάμει κατὰ ἐνέργειαν· οἷον ὁ μὲν λογιζόμενος ἐν ψυχῇ, καὶ διανοούμενος, καὶ οὕτω συλλογιζόμενος ὀρθῶς τὰ ὑπὲρ ἀγαθοῦ φίλου, καὶ μεθοδεύων, καὶ ἑαυτὸν εὔθετον ποιῶν εἰς τὰ πρὸς χάριν ἐκείνου, καὶ βυσσοδομεύων καλὰ συνοίσοντα τῷ ἀγαπωμένῳ, ἐν ψυχῇ καὶ ἐν *καρδίᾳ* καὶ ἐν *διανοίᾳ* ὅλῃ, ἐκεῖνον *ἀγάπᾳ*, ἐντὸς μὲν φέρων αὐτὸν, οὐ παραυγάζων δὲ τὸ φίλιον καὶ ἐμφανῶς, οὐδὲ ἐξαστράπτων αὐτὸ ἔξω εἰς ἐναργές. Ὡς δὲ καιροῦ παραπεσόντος καὶ ἀπαιτοῦντος ἀγάπης ἐπίδειξιν ἐκπορίζει τῷ φίλῳ τὰ δέοντα, πράττων, εἴτε ὑπερλαλῶν, ἢ ἄλλο τι τεχνώμενος, δι' οὗ πανηγυρίζει, πομπικῶς

D 9. Illud autem *ex toto*, uti dictione, ita etiam sensu differre videtur. Ex mea enim sententia ista phrasis innuit charitatem manifestam, ad exteriora prorumpentem, ex intimis animi recessibus, tanquam e bono fonte, excellentis laticis instar ebullientem, apertam et ex potentialitate, ut ita dicam, ad activitatem alacriter prosilientem, dum contra is qui animo reputat et meditatur, et sic probe quæ amico utilia sint deliberat, et scrutatur et semet ad illi grata exhibenda præparat, et quæ dilecto prodesse possint, rimatur, is in anima et corde et cogitatione illum diligit, intus eum ferens, non autem manifesto revelans amicitiam, neque ad activitatem deducens. Qui autem, occasione oblata et tempore charitatis demonstrationem requirente, amico necessaria suppeditat, sive factis, sive verbis, sive re alia quacunque, et ita clare ostendit et coram omnibus aperte probat, quali

amicitiæ sensu erga amicum affectus sit, is ex tota anima et ex tota cogitatione diligit, promens nimirum quæ in animo latent, et factis demonstrans. Quare charitas interior, ubi erumpit comparanda est titioni alicubi sub cineribus latenti aut flammæ corpore aliquo superjecto oppressæ, ubi autem ad agendum parata proruperit, similis dicetur igni qui e loco abdito prosilit et in altum elatus clarissimo splendore omnia collustrat.

10. Cum igitur ita statutum sit de dilectione et charitate, quæ superne ab ipso Deo, agricolæ instar, hoc in mundo seminata est ut abundantes fructus divinis receptaculis convenientes proferat, vos quoque bonis debetis abundare fructibus et messem exhibere perfectam, ne hilum quidem abjicientes in escam avium grana devorantium, hoc est dæmonum qui arva divina circumvolitantes pro viribus contaminant, omnemque navant operam ut optimam istam ac fertilissimam charitatis plantam radicitus evellant, totoque adhibito studio funditus evertant, ejus loco odium firmissime implantantes; ad quod perficiendum ubi non ex voto pervenerint, saltem mutilare illam et ne integra perfectaque sit efficere conantur. Itaque olim dæmon revera pravus contra eam quæ in Deum exseritur charitatem rebellavit, eaque rebellio produxit hæresiarchas eorumque asseclas, quibus nimirum utpote exitio devotis auxilium Deus denegat suum, ne virtus sit coacta, ne pulchrum maneat sine præmio, neque sic omnino peccatum e necessitate quadam oriri asseratur. Eadem porro mali dæmonis astutia multos qui ab honesta ac morigera naturæ indole defecerant, contra Dei cultores exstimulavit et in furiosos impetus concitavit.

προσβολαῖς; ἐνθέοις ἀνθρώπλισεν, ἀπειπαμένους τὸ πρὸς ὀρθότητα φύσεως καθῆκον τίμιον καὶ εὐπειθές.

11. Atqui hæc non semper neque in multis perficere malus dæmon potest. Cum enim gravia scelera ab improbis haud facile committantur, et peccantes summum periculum incurrant, ille non omnino aut absolute iis insistit, sed imminuens ejusmodi pravas actiones et ad parvum numerum reducens, impavidos adoritur, et magna non solum, sed etiam minima derelinquit, quoniam fraudis retia adversus illos explicare nequit; adversus infirmiores autem, qui vel omni auxilio sunt destituti vel parum opis in sese habent, omnis generis casses tendit. Tales nimirum etiam nos sumus, ego qui hæc ad vos pronuntio, et vos qui auditis, homines imbecilli et omnino impotentes, in quibus haud pauci, sese viribus pollere autumantes, prorsus inermes deprehenduntur, licet nos vana fiducia elati infinita armorum copia instructi esse nobis videamur.

12. Contra tales igitur (sunt autem ubique terrarum permulti et, ut vere dicam, innumeri) insidians diabolus Deoque inimicus retia sua protendit, et quia charitatem luciferam in nobis

Θριαμβεύων καὶ παραδεικνὺς, ὁποῖός ἐστι τὰ εἰς εὐθυτάτην φιλίαν, ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας ὁ τοιοῦτος ἀγαπᾷ, ἐξάγων δηλαδὴ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ προκείμενα, καὶ προάγων καὶ ἐκφαίνων ἐναργῶς· ἵνα τὸ μὲν ἐντὸς καὶ ἐσωτερικὸν τῆς ἀγάπης ἀναλογῇ ζωπύρῳ ἔνδον που ὑποσμυχομένῳ, ἢ καὶ φλογὶ πνιγομένῃ ἔν τινι στεναγμῷ· τὸ δὲ κατ' ἔκφανσιν αὐτῆς ἐνεργητικὸν εἰκάζηται πρὸς φλόγα, ἔνδοθέν ποθεν ἐκκύψασαν ἔξω, καὶ ἀναπηδῶσαν καὶ ἐκλάμπουσαν φανότατα.

ι'. Οὕτως οὖν κεκανονισμένου τοῦ ἀγαπᾶν καὶ τῆς ἀγάπης, ἐκ τῶν ἄνω δι' αὐτοῦ ταῦ Θεοῦ οἷα καὶ γεωργοῦ κατεσπαρμένης ἀνέκαθεν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐπὶ εὐφορίᾳ καρποῦ θείαις ἀποθήκαις προσήκοντος χρὴ καρποτογεῖν καὶ ὑμᾶς εὐγενῶς, καὶ συγκομίζειν τὸ κάρπωμα ἐντελῶς, καὶ μὴ ἀφιέναι μηδὲ σμικρὸν γοῦν τι αὐτοῦ παραρριπτεῖσθαι εἰς ἀποτροφὴν σπερμολόγοις ὀρνέοις δαίμοσιν, οἳ τὰ τοῦ Θεοῦ περιερχόμενοι λήϊα λυμαίνονται εἰς ὅσον δύνανται, πραγματείαν μὲν τιθέμενοι, καὶ ἐκριζοῦν τὸ πάμφορον καὶ κάλλιστον φυτὸν τῆς ἀγάπης, καὶ καταῤῥιπτεῖν προθέλυμνον ἐπὶ φορᾷ παντελεῖ, μῖσος δὲ ἀντεμφυτεύειν βαθύῤῥιζον· εἰ δὲ μὴ εὐσθενῶς εἰς τὸ μέγα τοῦτο κακὸν ἔχοιεν, ἄλλως γοῦν αὐτὸ κολοβοῦντες ἐπί τι, καὶ τῆς ὁλότητος ἐφ' ὁποσοῦν παραλύοντες. Ἴσχυσεν οὖν ποτε ὁ τῷ ὄντι κακομήχανος καὶ κατὰ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης νεανιεύσασθαι· καὶ ἡ μηχανὴ αὕτη ἐξέφηνε τούς τε αἱρεσιαρχήσαντας καὶ τοὺς ἠκολουθηκότας αὐτοῖς, Θεοῦ συστείλαντος πάντως· ἐνταῦθα τοῖς ἀπολωλόσι τὸ αὐτοῦ ἀντιληπτικὸν, ἵνα μὴ τὸ ἐνάρετον ἀκουσιάζοιτο, καὶ γένοιτο ἐντεῦθεν ἀγέραστον τὸ καλὸν, καὶ οὕτως ὡς ἐξ ὑπαγωγῆς παῤῥησιασθείη ἐφ' ἅπασι τὸ ἐφάμαρτον. Ἡ δ' αὐτὴ μηχανὴ τοῦ κακοτέχνου δαίμονος παλαιὸς καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ θεραπευταῖς ἀντέστησε, καὶ

ια'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ εἰσαεί, οὐδὲ εἰς παμπληθὲς ἔχει ἐξανύειν ὁ πονηρός. Ἐπεὶ γὰρ τὰ κατὰ τῶν μεγάλων πτοσμάτων οὔτε ῥᾴδιον ἐκτελεῖται τοῖς ῥᾳδιουργοῦσι, καὶ κίνδυνος δὲ μέγας αὐτοῖς ἐγκλῆται διαμαρτάνουσιν, οὐδὲ ἐκεῖνος ἀπισχυρίζεται διόλου ἐπὶ τοιούτοις, ἀλλὰ σχάζων τὰς τοιαύτας κακοτεχνίας καὶ σπανίζων αὐταῖς, διαχειρίζεται τοὺς μὴ φοβεροὺς, καὶ ἀφίησι μὲν τὰ τε μίγιστα, καὶ ὅσα δὲ ἄλλως ἀρχοειδῆ, ὅτι μηδὲ δύνανται καταπετανύειν αὐτῶν τὰ τοῦ δόλου δίκτυα· καταρτίζει δὲ πάναγρα κατὰ τῶν ταπεινοτέρων, καὶ οὕτως ἢ παντελῶς ἀβοηθήτων, ἢ ὀλίγα δεδυνημένων ἑαυτοῖς ἐπικουρεῖν. Τοιοῦτοι δὲ δήπουθεν καὶ ἡμεῖς, ἐγώ τε δηλονότι ὁ ταῦτα κράξας, καὶ ὑμεῖς οἱ ἀκούοντες, ἄνθρωποι ἀσθενεῖς, καὶ οἱ μὲν πάντη ἀνίσχυροι, οὐκ ὀλίγοι δὲ, ὁκοῦντες μὲν ἰσχύειν, ἄλλως δὲ μικροῦ καὶ ἀχείρες, εἰ μὴ ταῖς κεναῖς καρδοκίαις πλάττομεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς ἐκατόγχειρας.

ιβ'. Τῶν γοῦν τοιούτων (πολλοὶ δέ εἰσι μυριαχοῦ τῆς γῆς καὶ ἀληθῶς ἀμύθητοι) καταπετάσας ὁ θεομίσητος Θηρατὴς διάβολος τὰ κατ' αὐτὸν λίνα, ἐπεὶ μὴ βλέπει τὴν φωσφόρον ἀγάπην ἐν ἡμῖν πολιτευο-

μένην, καὶ μεθοδεύουσαν ἀπάγειν αὐτὸν ἐξ ἡμῶν, ἀντεστάγει τὸ σκοτεινὸν μῖσος, καὶ παῤῥησιάζει καθ' ἡμῶν αὐτὸ, καὶ οὕτως ἐντρίβει πάντας τοὺς καθ' ἡμᾶς. Καὶ οἷα μὲν τοὺς ἄλλους διατίθεται, οἴδασιν οἱ πειρώμενοι· ἐμὲ δὲ φιλονεικεῖ καὶ θανάτῳ προπέμψαι· καὶ ἂν ἐξέπραξεν αὐτὸ πάλαι, εἰ μὴ φανερῶς πρὸς ἐμοῦ ὁ Θεὸς, ἀνεχόμενος καὶ εἰσέτι περιεῖναί με τῷ βίῳ, εἴ πως ἐμαυτοῦ γενόμενος ἐπιστραφείην εἰς αὐτὸν, οὗπερ ὁσημέραι ἀφορίζων ἐμαυτὸν οὐκ ἐντρέπομαι.

ιγ'. Ἰδοὺ οὖν σήμερον ξενηλατοῦμαι ὑπὸ τοῦ μίσους, καὶ αὐτοῦ εἶθε μὲν ἐκ πολλῶν τινων καὶ περιβλέπτων, ἵνα μαθὼν παμμίσητος εἶναι ἢ διωρθωσάμην, ἢ διεξέφυγον ἐκ μέσου λαθὼν, μήπου δὲ καὶ ἀμφαδόν. Νῦν δὲ ἄνθρωποι οὐδένες ἐπανίστανται ἐπ' ἐμὲ, καὶ λέγουσι τῇ ψυχῇ μου· Οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ, οὔτε ἐν τῷ βασιλεῖ. Ἀκούετε, ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου, οἷς ἐγὼ πέποιθα, τῷ μὲν κατὰ πρῶτον λόγον καὶ καθ' αὐτὸ καὶ φύσει, τῷ δὲ μετ' αὐτὸν καὶ δι' αὐτόν. Καὶ μήν, ὦ ἐχθροί μου, ὁ εἷς καὶ οἱ δύο, οἱ πρόοπτοι λαῖκοὶ, οἱ γεννάδαι, καὶ ἱεροὶ δὲ ἄνδρες, οἱ καὶ ῥᾴδιον ἀριθμητοὶ, καὶ οὐδὲ ἐν λόγῳ πολλῷ κείμενοι· παράλληλοι τεθέντες, ἐγώ τε καὶ ὑμεῖς, οὐκ ἂν εἰς ῥοπὴν ἴσην ταλαντευθησόμεθα.

ιδ'. Καὶ οὕτω μὲν ἐγὼ ξενηλατοῦμαι, ὡς οὐκ ἐχρῆν, διὰ μῖσος οὐκ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, τὰ μὲν εἰς ἀνθρωπικὴν διάθεσιν ἀγροίκων, σοφωτάτων δὲ τὰ εἰς θηριακὴν καὶ οἷαν φεύγεσθαι παρὰ τῶν κατ' ἐμὲ δειλῶν· ὃς καὶ ἄλλοτε καχχάρος τούτοις θηρίοις περιττετυχηκὼς, ἀπήλλαξα δυστυχῶς. Ὑμεῖς δὲ, ὦ ἀδελφοὶ, ἐπεὶ ἔξεστιν ὑμῖν ἀνθρώποις εἶναι, καὶ οὐ θηρίοις, καὶ φίλοις, οὐκουν δὲ ἐχθροῖς, καὶ Θεοῦ ἀγγέλοις, οὐ μὴν πονηροῖς, ἔχετε τὸν νοῦν πρὸς ὑμῖν αὐτοῖς, καὶ ἐκκλίνατε τὰς τρίβους αὐτῶν τρεχόντων εἰς κακίαν, καὶ μὴ εὐθυπορούντων, ἐσομένων δὲ τοιούτων καὶ εἰσαεὶ, ὡς ἔστι τεκμαίρεσθαι ἀκριβῶς. Οὓς γὰρ ἡ πολυετὴς διδασκαλία καὶ ἡ ἐπ' αὐτῇ πραγματικὴ μέθοδος οὐκ ἐνήγαγεν εἰς τὸ ποθούμενον ἡμῖν (ποθοῦμεν δὲ σὺν Θεῷ τὴν κατ' ἐκεῖνον ἀγάπην), τίς ἂν ἐγγυήσηται, ἀκαρῆ μεταβάλλεσθαι, ὡς τῆς πολυχρονίου κακίας ἀποστήσεσθαι, ἀνθρώπους αὐτοὺς ἐλλαμπομένους, εἰ κακοὶ προφαίνονται, καὶ εἰς βίου αὐτὸ ἀῤῥότητα ἐγγράφοντας· οἷς διὰ σπουδῆς ἀνυπερβλήτου γίνεται, καὶ ἑτέρους ἐπισπᾶσθαι πρὸς ἁμαρτητικὴν ὁμοιότητα· ἵνα συγκροτηθέντες ὡς εἰς λεγεῶνα, κατασταῖεν ἀπρόσμαχοι, φαῦλαι κεφαλαὶ, οὐκ ἀγαθοῖς ἐπιστησόμεναι σώμασι, φαλαγγάρχαι στρατιᾶς οὐ Θεῷ φίλης, οὐδ' αὐτοὶ ἀγαθοὶ, οἷς ὁ μὴ συντατόμενος ἄνθρωπός ἐστι τοῦ Θεοῦ. Διὸ φευκτέον καὶ ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς τοιούτου τάγματος, ὀφείλοντας εἰδέναι, ὡς δαιμονῶσιν οἱ κατὰ τῆς ἀγάπης ἀντίπαλοι. Μήποτε δὲ καὶ ὑπερπαίουσι τὴν δαιμόνιον κακίαν. Οὐ γὰρ κακὸς ἁπλῶς ὁ οὕτω κακὸς ἄνθρωπος, ἀλλά που καὶ ὑπὲρ αὐτὸν δαίμονα. Εὕρηνται οὖν λογισμοὶ πονηροὶ, οὓς δαίμων μὲν οὐκ ἔφθη προβαλέσθαι, ἄνθρωπος δὲ πονηρὸς προβάλετο ἄν.

habitantem eumque e nobis expellere satagentem non animadverti, tenebrosum odium conatur introducere, depraedicans istud tanquam acceptabile quid, et sic nobis omnibus negotia facessens. Jam quomodo alios adoriatur, sciunt il qui eum experti sunt. Me autem etiam morti tradere studet; et dudum jam hoc perfecisset, nisi apertæ causam meam defenderet Deus, qui hucusque me superstitem voluit, si forte mei conscius revertar ad ipsum quem quotidie deserere, proh dolor! non erubesco.

13. Ecce igitur hodie proscribor ab odio, et utinam ab odio multorum et illustrium! ut sciens me omnibus invisum esse, aut defenderem me, aut e medio digressus laterem nec alicubi apparerem. Nunc vero homines nullius frugi in me assurgunt et animæ meæ dicunt: Non est salus ei, neque in Deo ejus, neque in rege. Audite, mi Deus et mi rex, in quibus fiduciam collocavi, in illo quidem ab initio et per se et naturæ convenienter, in hoc autem post illum et propter illum. Vos autem, o inimici mei, qui vix binarium numerum excedilis, vos laici probi quos antea novi, et viri sacri facile numerandi nec magni faciendi, si nos coram constituemur, ego nimirum et vos, non pari lance trutinabimur.

14. Et sic equidem in exsilium mittor, ubi non decebat, per odium virorum haud bonorum, qui humanitatis prorsus expertes propendent in ferarum naturam, et quorum immanitatem amici mei timore perculsi fugiunt; ego, inquam, qui jam semel, cum in illas feras bestias incidissem, ægre eas effugi. Vos autem, o fratres, quandoquidem vobis licet homines esse, non feræ, amici, non inimici, angeli divini, non mali, vobismet ipsis attendite, et declinate a semita illorum qui versus malitiam tendunt nec recta via procedunt, qui erunt semper iidem, ut augurari licet. Quos enim diurna disciplina eique conformis institutio non perduxit ad id quod nos desideramus (desideramus autem cum Deo simul charitatem divinam), quis sponderit eos uno temporis momento ita immutatum iri, ut ab inveterata malignitate desistant, siquidem ubi mali apparent, sese excellere et gloriam inde adipisci opinantur? Sane maximo studio in hoc incumbunt, ut alios quoque in peccati societatem pelliciant, ut velut in legionem conglomerati invictos se exhibeant, mala capita, malis imposita corporibus, duces exercitus Deo non dilecti, et ipsi haud boni, utpote quibuscum homo Dei nil commune habet. Quare vos quoque omnem ejusmodi societatem aversari debetis, bene scientes, charitatis inimicos a diabolo obsessos teneri. Ac propemodum dæmonis malitiam superant. Homo enim sic malus non simpliciter malus est, sed pejor ipso dæmone. Sunt enim pravæ cogitationes quas, licet dæmon non protulerit pravus tamen homo proferre haud recusat.

15. Et hic meditanda quæ narrantur de beata Theodora, quæ se esse masculum simulavit et apud sanctos viros vixit, monasticaque in vita decessit. Ipsam enim et alias quotquot morem eumdem sequuntur (multæ autem illæ) iniquus homo faciliter avertendas a sancto agmine in mente habuit, si ab ista communi vita et virtutibus quæ ibi coluntur eas deterreret. Perverse enim compertum habens, mulieres quæ viri nomen præ se ferunt, apud solos versari ascetas, sicut et juvencæ in medio boum, in sanctas mulieres in ruinam vires sumpsit. Non enim qui mulieres quæ sic vixerunt post mortem laudaverunt, vivas permittere ausi sunt apud ipsos manere. Et talia quidem iniquus cogitavit. Malitia vero peritissimus iste inibi simile aliquid proficiendum non habuit. Attamen alia absque adinventione curavit somnium saltem venerabilissimorum ascetarum quidem supervenire, et improbe suggerere circa hanc et illam et aliam sanctam cogitationes, quemadmodum olim Pilati uxorem docuit, suggerens pessima, licet perficere hoc valuerit. Nec sic quod voluit, assecutus est, sed latuit, ut ita dicam, inter sanctas virgines illas electa ista, tum monachos qui una degebant, tum dæmonem malignum.

ιε'. Καὶ ἐνθυμητέον ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὴν μακαρίαν Θεοδώραν, τὴν ὑποκριναμένην τὸν ἄῤῥενα, καὶ ἀνδράσιν ἁγίοις συμβιοτεύσασαν, καὶ συντελειωθεῖσαν μοναχικῶς. Ἐκείνην γὰρ καὶ τὰς ἄλλας, ὅσαι κατ' αὐτὴν (πολλαὶ δὲ ἐκείναι), κακὸς μὲν ἄνθρωπος εἶχεν ἂν ῥᾳδίως ἀποστῆσαι τῆς ἱερᾶς ἀγέλης, εἰ τῆς μετ' ἐκείνων συμβιώσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀρετῆς αὐταῖς ἐνεκότει. Καταμηνύσας γὰρ δυσμενῶς, ὅτι γυναῖκες, ἀνδρὸς προβεβλημέναι ὄνομα, περὶ μόνους εἰλοῦνται τοὺς ἀσκητάς, ὡσεὶ καὶ δαμάλεις ἐν μέσῳ θατέρου γένους βοῶν, ἠρίστευσεν ἂν κατὰ τῶν ἁγίων γυναικῶν εἰς ἀπώλειαν. Οὐ γὰρ οἱ μετὰ θάνατον ἐκείνας ὑπερθαυμάσαντες οὕτω βεβιώκυίας, ἠνέσχοντο ἂν ζώσας ἀφεῖναι μένειν παρ' αὐτοῖς. Καὶ οὕτω μὲν πονηρός τις ἂν μεθώδευσεν· ὁ δὲ τὴν κακίαν ἐπιστημονικώτατος ἐνταῦθά γε οὐκ ἔσχε σοφίσασθαί τι τοιοῦτον. Καὶ μὴ εἶχε δίκα καταμηνύσεως ἑτεροίας ὀναρ γοῦν ἐπιστῆναι τῶν τινι σεμνοτέρων ἀσκητῶν, καὶ περιπονήρως ὑποβαλεῖν τὸ κατὰ τήνδε καὶ ἐκείνης καὶ ἄλλης τῆς ἁγίας νόημα, ὥσπερ ποτὲ καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Πιλάτου κατήχησε πονηρὰ βουλευσάμενος, εἰ καὶ μηδὲν ἴσχυσεν ἐμπρακτον. Ἐποίησε δὲ ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ ἔλαθεν, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἡ τῶν ἁγίων ἐκείνων γυναικῶν λογὰς, ὥσπερ τοὺς συμμονάζοντας, οὕτω καὶ τὸν τῆς κακίας ἐπάπτην δαίμονα.

16. Et exinde suspicari est, sicut ex aliis multis, quod iniquus homo aliquando et dæmonem ipsum superet in machinando, ita ut dicere possis in istis ab iniquo homine dæmonem superari. Quare ergo non vitandus sit qui istiusmodi est et de diabolo insultandum? « Tu, inquit, conteres caput, ejus[1] » id est serpentis, et ille, o homo, calcaneum tuum. Et iniquus homo, calcaneum sortitum quidem respicere sino, sed cujus ad caput vult tendere, ipsiusque elatæ divinis dictis laudibus, ut in ostentationem se componat. Fuerit ergo magnum illud caput sanum cerebrum non sortitum, nisi declinans ab iniquo isto serpente caveret; siquidem et constantes animo viri, quotquot experti sunt serpentes saltu primo quasi volantes sagittæ instar et in faciem irruentes, cum tale animal aerium vident ut pessime soleat volantem, excubias habent et pro facie et pro reliquo capite, nec manibus tantum, sed et districtis armis quibus et appropinquans bestia in frusta secatur. Et ista quidem ab integritate una in partes scinditur, qui autem vigilans fuit et salvus remanet et inter prudentes inscribitur, in salvato capite serpentis more lucratus salutare quoddam antidotum.

ιϛ'. Καὶ ἰδοὺ ἔστι κἀντεῦθεν, ὥσπερ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, ὑπονοήσασθαι, ὡς ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐνιαχοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτὸν δαίμονα ἐπιβάλλει τεχνᾶσθαι, ἵνα τις τολμήσας ἐρεῖ, ὡς ἐν τοῖς τοιούτοις βραχύ τι ὁ δαίμων τοῦ πονηροῦ ἀνθρώπου ἡλάττωται. Διατί οὖν μὴ φευκτέον τὸν οὕτω καὶ τοῦ διαβόλου ἔστιν ὧ κατακαυχώμενον; « Σὺ, » φησὶ, « τηρήσεις κεφαλὴν αὐτοῦ, » τοῦ ὄφεως δηλαδή. Ὁ δὲ, ὦ ἄνθρωπε, πτέρναν τὴν σήν. Ὁ δὲ κακὸς ἄνθρωπος, τὰς πτέρνας μὲν ἀφίημι καταβλέπειν, κεφαλῆς δέ τινος ἐθέλει καταστοχάζεσθαι, καὶ αὐτῆς ἠρμένης ὑψοῦ τιμαῖς θείαις, ἵνα οὕτω σεμνύνηται. Εἴη ἂν οὖν ἡ μεγάλη κεφαλὴ ἐκείνη μὴ πλουτοῦσα ἐγκέφαλον ὑγιᾶ, εἰ μὴ ἐκκλίνουσα φυλάττεται τοιοῦτον πονηρὸν ὄφιν· ἐπεί τοι καὶ τῶν ἀσφαλῶν ἀνδρῶν, ὅσοι πεπείρανται ὄφεων ἐκπετομένων τοῖς ἅλμασιν, ὁποῖα καὶ ὀϊστῶν, καὶ κατὰ πρόσωπον χωρούντων, ἐπειδὰν ἴδωσι τοιοῦτον ζῶον ἀέριον καταπετόμενον ἐπὶ κακῷ συνήθει, φυλάττονται τό τε πρόσωπον καὶ τὸ λοιπὸν τῆς κεφαλῆς, καὶ οὐ χερσὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ προβολαῖς ξιφῶν γεγυμνωμένων, οἷς καὶ ἐμπελάζον τὸ θηρίον κατακόπτεται. Καὶ αὐτὸ μὲν ἐκ μιᾶς ὁλότητος μερίδες γίνεται· ὁ δὲ φυλαξάμενος ἐκεῖνο καὶ ἐν ἀκεραιότητι μένει, καὶ φρονίμοις ἐγγράφεται, κερδήσας αὐτὸ ἐκ τοῦ τὴν κεφαλὴν φυλαττομένου ὄφεως, οἷα καί τινι σωτήριον ἀντίδοτον.

17. Hos ergo sic fugite, ut nunquam vestigiis insistatis illorum sive nullius sive mentientis amoris, et a diabolicis obtrectationibus cavete, quæ ut plurimum et gravissimæ sunt et multæ, quas nec oportebat nominari, eo quod talia nefanda sint. Quibus inutile fit organum Dei, pulchrum os,

ιζ'. Τούτοις τε οὖν οὕτω φεύγετε, ὡς μὴ κατ' ἴχνη βαίνειν τῆς αὐτῶν ἢ οὐδόλως ἀγάπης, ἢ ψευδαγαπήσεως, καὶ τῶν διαβόλων βλασφημιῶν ἀπέχεσθε τῶν ἐν τοῖς πλείοσι καὶ βαρυτάτων καὶ συχνῶν, ἃς ἐχρῆν ἀῤῥήτους εἶναι διὰ τὸ κατ' αὐτὰς ἐπίῤῥητον· δι' ὧν ἀχρειοῦται τὸ σοφὸν ὄργανον τοῦ Θεοῦ, τὸ

[1] Gen. III, 15.

καλὸν στόμα, ὁ τοῦ νοὸς ἐξάγγελος, δι' οὗ τὸ λαλητὸν ζῶον τοῦ Θεοῦ χαρακτηρίζεται. Χρὴ δὲ ἐνθυμεῖσθαι ὑμᾶς ἐνταῦθα, ὅτι τε βόρβορον δυσαπόφορον ἐγκλείει τῷ στόματι ὁ βλάσφημος ἄνθρωπος, καὶ ὅτι πικρίας μὲν οἰασοῦν γευσάμενός τις ὑγιῶς ἔχων τοῦ γεύεσθαι, καὶ μυσαχθεὶς τὸ πρᾶγμα, οὐ μόνον συχνὰ ἐκπτύει συνεκβάλλων τῷ σιέλῳ τὴν ἀηδίαν, ἀλλὰ καὶ ὕδατι καὶ χυμῶν γλυκύτητι ἐκπλύνει τὸ καλὸν δοχεῖον ἐκεῖνο.

ιη'. Τί δῆ, ὦ δαιμονοφόρητε ὑβριστά, παραδύεις τῷ στόματι βλασφήμους πικρίας, ὧν τὸ ἀηδὲς μανθάνεις μὲν ὕστερόν ποτε καὶ αὐτός; Ὅτε γὰρ βλασφημεῖς, οὐκ αἰσθάνῃ ὡς οἷον ἐξεστηκώς. Μάλιστα δὲ οἶδε τὴν ἐκεῖθεν πικρίαν ὁ βλασφημούμενος, εἴπερ μὴ ὀλιγώρως ταῖς ὕβρεσι προσφέρεται. Τί ἀναπτύσσεις τὰ χείλη, καὶ χαίνεις, οὐχ ὥστε ἢ φαγεῖν, ἢ λαλῆσαι ἁπλῶς, ἢ καὶ διδάξαι καὶ ὑμνῆσαι Θεὸν, καὶ οὕτως ἐξεμέσαι χυμοὺς, δι' ὧν θανατηφόρον ἡ ψυχὴ πληθώραν πάσχει· ἀλλ' ὥστε καταισχῦναι σεαυτὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ὡς Χριστιανὸν, διὰ τοῦ καὶ δάκνειν καὶ κατεσθίειν; οὐ λέγω τὸν σοι ὅμοιον, ἀλλ' ὑπερφερῶς καλλίονα; Ἄνοιξόν σου τὸ στόμα γραφικῶς, καὶ ἕλκυσον Πνεῦμα θεῖον πάντως, οὐ μὴν πονηρόν· τῷ γὰρ τοιούτῳ κλειστέον ἀκριβῶς πᾶσαν αἴσθησιν. « Ἠλάτυνον, » φησὶ, « τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό. » Οὐ δεήσομαι τριβῆς χρόνου τινὸς, οὐ μέλλησιν ἐνδείξομαι· αὐτίκα δὲ, ὥσπερ ἔτι λαλοῦντός σου τὰ ἀγαθὰ, παραγίνομαι. Οὕτω καὶ ἀνοίξαντος πληρώσω Πνεύματος, καὶ σοφίαν ψωμίσω διὰ βιβλίου, ὁποίῳ καὶ προφῆται μυστηριάζονται. Οὐ γὰρ οὔτε ὀκνῶ, οὔτε φθονῶ, οὔτε μελετῶν σκέπτομαι. Ἀλλὰ ἀνοίγεις ἅμα, καὶ εἰσέρχομαι. Οὕτω καὶ ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἀνοίγων θύραν προκαλοῦμαι καὶ σὲ καὶ πάντας εἰσελθεῖν. Ὧν μεριμνῶ, πῶς πληρώσω τὸ στόμα σου πλατυνθέν. Καὶ δηλοῦσιν αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλως ἐμοὶ μαθηταὶ, καὶ ὅσοι δὲ τυράννοις παραστάντες, οὐ διὰ χρόνου, ἀλλὰ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ λαμβάνουσι στόμα καὶ σοφίαν· οἷς οὐ δύναται ἀντειπεῖν οὐδεὶς ἀντικαθιστάμενος. Στόμα δὲ ἐνταῦθα καὶ σοφίαν ἀκούσας, μὴ ἀπερισκέπτως ἐπιβάλῃς τῇ ἀκοῇ, ἀλλ' ἐμβάθυνον· ὅτι ὁ μὴ κατὰ τοὺς λόγους τούτους διακείμενος θειότερον ἐν τῷ ἀναπνεῖν καὶ λαλεῖν οὔτε στόμα ἔχει, οὔτε σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ἄστομός ἐστι χειρόνως ἢπερ τῶν ἵππων ὅσοι λέγονται ἄστομοι, ναὶ μὴν καὶ ἄσοφος, μήπου δὲ καὶ ἄλογος.

ιθ'. Καὶ τοιαῦτα μέν σοι λέξει ὁ τὸ στόμα πλατύνειν ἐγκελευόμενος ἐπὶ πληρώσει παντὸς δηλαδὴ ἀγαθοῦ, δι' οὗ καὶ ἐμβρωματίζεται. Καὶ ἄλλως δὲ ζῇ ὁ πρὸς ὀλήθειαν ἄνθρωπος. Ὁ μέντοι τῷ Θεῷ ἀντικείμενος ἄλλως αὐτὸ πληροῖ, μεστὸν ποιῶν ἀπίστης φαυλότητος. Οὕτω πληροῖ τὰ τῶν αἱρετιζόντων στόματα, οὕτως ἐπλήρωσε τὰ τῶν σταυρωτῶν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὧν τὸ στόμα ἔγεμε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τοῦ « Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα· » καὶ, « Εἰ μὴ σταυρώσῃς αὐτὸν, ὦ Πιλάτε, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καί-

A mentis interpres, quo loquens animal Dei distinguitur. Nostrum est de hoc in mente habere quod lutum horridum in os recondit obtrectator, et quod amara quælibet degustans quisquis sano gustu valet et re fœdatus, non solum sputat cum saliva fœtorem ejiciens, sed etiam aqua suavibusque potionibus pulchrum hoc penetrale mundat.

18. Cur, o impudens a dæmone agitate, in os admittis obtrectationis amaritudines quarum molestiam ultimus noscis et ipse? Cum enim maledicentias profers, quasi mente captus non intelligis. Optime istarum amaritudinem novit qui tuis a maledicentiis impetitur, nisi contemptui B contumelias tuas habeat. Cur labia aperis et hias non ad manducandum, nec ad simpliciter loquendum, nec ad docendum aut laudes Deo persolvendum, et sic ad humores quibus lethifera plethora laborat anima evomendum; sed ita ut ignominia teipsum afficias, Dei hominem, utpote Christianum, eo quod iniquo dente mordes et laceras, non dico parem, sed tibi valde superiorem? Aperi os tuum secundum Scripturas, et Spiritum divinum hauri omnino, non vero malum, cui accurate claudenda tota mens. « Dilata, inquit, os tuum, et implebo illud [3]. » Non temporis dilatione opus est, moræ perfugio non utar; confestim, quasi adhuc loquente te bona, adsum. Sic et aperientem Spiritu replebo, et sapientiam escam dabo per librum sicut C et mystice dicunt prophetæ. Nam nec piger sum, nec invideo, nec cogitationibus immoror, sed aperis et intro. Sic et ego januam meam aperiens, te et omnes ut intretis invito. Non anxius sum, quomodo os tuum implebo dilatatum. Et id ostendunt etiam alio modo discipuli mei, et quotquot ante tyrannos ducti sunt; non in temporis intervallo, sed ipsa hora ore et sapientia valent quibus nullus contradicere potest adversarius. Os hic et sapientiam audiens ne inconsiderate vocem sonantem excipe, sed altius considera: quia ad illa verba qui non est animo diviniori dispositus, ad hauriendum spiritum et loquendum nec os habet nec sapientiam, sed etiam oris duri est infelicius D quam qui inter equos oris duri dicuntur, quin et insipiens et irrationabilis est.

19. Talia quidem tibi dicet qui os aperire jubet, scilicet ut omni bono repleamur, quo et alamur. Aliter vero vivit qui secundum veritatem vivit homo. Qui autem Deo adversarius manet, os aliter replet, refertum reddens omni pravitate, sic plena sunt hæresim amplectentium ora, sic repleta sunt ora crucifigentium magnum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum; quorum os redundans tunc effudit: « Non habemus regem nisi Cæsarem [4], » et, « Si non crucifixeris eum, non es amicus Cæsaris [5]; » et: « Tolle, tolle, crucifige

[3] Psal. LXXX, 11. [4] Joan. XIX, 15. [5] ibid. 12.

eum [a]. » Ibi consideranda duplicatio, tolle, tolle, qua a perverso domino et fœneratore dæmone commodatum perversus populus ille impurum crescere fecit talentum. Ille quidem semel istis suggessit ut noxii fierent Dominicæ in crucem exaltationis; isti vero talentum in terra non abscondentes ne pigri æstimarentur fœneratori multiplicatum præbuerunt, non semel dicentes: Tolle; sed redundanter vociferaverunt, Tolle, tolle, et sic fideles se ostenderunt servos servo pessimo qui a communi Domino apostatavit, ideoque illo ferventius ad malum proficientes. Exinde animam sortiti acutam in multis iniqui homines plus quam illorum magister dæmon, et prompte a doctore malitiæ accipientes ardorem, sapientiores fiunt, et ex modica potestate super majora constituti, seminis minimi fructum malitiæ centuplum reddunt. Sæpe autem istiusmodi homines, sicut in sermonis principio notificavimus, et plura quam iste animo non laudando excogitant; et, quæ iste nec cogitasset quidem, ipsi eo deveniunt ut inveniant, pessimis in eorum cordibus pullulantibus ratiocinationibus. Et in hoc nihil novum, siquidem nec perfecta, nec pura, nec accusata et articulatim composita dæmonibus cogitatio, nec perspicacia, nec reliqua natura, prout videre est in multis.

20. Ut hanc contumeliosam vilitatem et aliter objurgantes arguamus, non contumeliis cedentes ipsi, sed detractorum loco erubescentes et misericordia fracti horum, qui nedum more humano loquantur, ut de nobis ordinavit Deus, turpiter latratu fratres insequuntur, non secundum scientiam, sed secundum omnimodam adinventionem; documentum et aliter instituo. Ecce ad judicium interrogo aliquem e laudatis et propter hoc amatis a sensatis, et aliquem e vituperabilibus et ideo vitatis a recte sentientibus: num pulchra laudatio? Dicitis sane sic rem se habere; ergo malum contrarium exprobratio. Cur ergo pulchrum prætermittentes ad malum mentem applicamus? Quid adhuc? Pulchrum gratiarum actio? Animas vestras scrutor, beneque ad hoc ordinatas video, negantes e contra de ingrato animo quod sit pulchrum. Quare ergo non erubescunt ingrati animi, Judam imitantes qui tam vile nomen prout decebat hæreditavit? Sed obolo valebat gratia, inquies, o ingrate anime. Et tali pondere teipsum appende, non solum æqua lance tecum ponderatum pariter invenies, sed et gravi er præstantem obolum. Et sic non indigne fert, o homo (ita appretiande) nihili paris ponderis qui donum recepisti, præsertim si omnino divitem mundi dominum conspexeris Deum minutis duobus contentum et grate affectum, nec parvipendentem nec viduæ aversantem manum qua dona parva ipsi proposita sunt, non minuta æstimanti mulieris munusculum, sed simplicitatem et congruentiam ipsius benedicenti.

[a] Joan XIX, 6.

σχρος· » καὶ « Ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν. » Ἔνθα σκοπητέον τὸ δίπλασμα τοῦ « Ἆρον, ἆρον, » δι' οὗ τῷ πονηρῷ δεσπότῃ καὶ δανειστῇ δαίμονι ὁ πονηρὸς λαὸς ἐκεῖνος τὸ ἐκδανεισθὲν κίβδηλον ἐπηύξησε τάλαντον. Ὁ μὲν γὰρ καθάπαξ ἐκείνοις ὑπέβαλεν ἀξιωθῆναι τὴν Κυριακὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἄρσιν· οἱ δὲ μὴ καταχώσαντες τὸ δάνειον, μὴ καὶ ὀκνηροὶ νομισθῶσι, τῷ ἐκδανείσαντι ἐπολλαπλασίασαν, οὐκ εἰσάπαξ εἰπόντες ἆρον, ἀλλὰ περισσῶς κράξαντες· ἆρον, ἆρον, καὶ οὕτω πιστοὶ φανέντες οἰκέται πονηροτάτῳ δούλῳ, ἐκ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἀποστατήσαντι, καὶ δι' αὐτὸ θερμότεροι ἐκείνου ἀπεκδάντες πρὸς τὸ κακόν. Ἐπεὶ καὶ εὑρεῖς ἐν πολλοῖς οἱ κακοὶ ἄνθρωποι πλέον ἢπερ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν δαίμων, καὶ βραχείαν ἐκ τοῦ σοφιστοῦ τῆς κακίας λαβόντες ἀφορμήν, σοφώτεροι γίνονται, ἐξ ὀλιγίστης ἀρχῆς εἰς μέγιστα προαγόμενοι, καὶ σπέρματος ἀμυδροῦ καρπὸν κακίας πολύχουν ἀντιδιδόντες. Πολλαχοῦ δὲ οἱ τοιοῦτοι, καθὰ καὶ φθάσαντες ἀνόπιν λόγου ὑπεδηλώσαμεν, καὶ πλεῖόν τι ἐκείνου ἐπινοοῦνται κατὰ οὐκ ἐπαινετὴν περίνοιαν· καὶ ἅπερ ἐκεῖνος οὐκ ἐννοήσηται ἄν, αὐτοὶ περιεργάζονται, πονηρῶν λογισμῶν ἀναβαινόντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Καὶ καινόν τι τοῦτο οὐδέν, εἴ γε οὐκ ἐντελὴς, οὐδὲ ἀκραιφνὴς καὶ ἀκριβὴς καὶ διηρθρωμένη τοῖς δαίμοσιν ἡ νόησις, οὔτε ἡ διορατικὴ, οὔτε ἡ λοιπὴ, ὡς δῆλον πέφηνεν ἐκ πολλῶν.

κ'. Ἵνα δὲ τὴν ὑβριστικὴν φαυλοτομίαν καὶ ἄλλως παραδειγματίσαντες ἀπελέγξωμεν, οὐχ ὑβριοπαθοῦντες αὐτοὶ, ἀλλὰ τῶν ὑβριστῶν ὑπεραισχυνόμενοι, καὶ ἐλεοῦντες αὐτοὺς, εἴπερ ἀντὶ τοῦ λαλεῖν ἀνθρωπίνως, ὡς ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἔταξεν, εἶτα βαζουσι, καθυλακτοῦντες τῶν ἀδελφῶν, ὅσα μηδὲ οἴδασιν, ἀλλὰ πανούργως πλάττονται· μεθοδεύω τὴν διδασκαλίαν καὶ ἄλλως. Ἰδοὺ ἐρωτῶ πρὸς διάκρισίν τινα τῶν τε ἐπαινουμένων καὶ δι' αὐτὸ φιλουμένων τοῖς ἐχέφροσι, καὶ τῶν ψεκτέων καὶ διὰ τοῦτο φευγομένων τοῖς ὀρθὰ φρονοῦσιν· ἆρά γε καλὸν ὁ ἔπαινος; Ἐρεῖτε, πάντως οὕτως ἔχειν τὸ πρᾶγμα· καὶ τοίνυν κακὸν τὸ ἐναντίον ὁ ψόγος. Τί οὖν τὸ καλὸν ἀφιέντες, πρὸς τῷ κακῷ ἔχομεν τὸν νοῦν; Τί δέ; καλὸν ἡ εὐχαριστία; Παρακύπτω εἰς τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ βλέπω κατατιθεμένας αὐτὰς καὶ εἰς τοῦτο, ἀνανευούσας δὲ αὐτίκα εἰς τὸ τὴν ἀχαριστίαν εἶναι καλόν. Διατί τοίνυν οὐκ αἰδοῦνται οἱ ἀχάριστοι, τὸν Ἰούδαν ζηλοῦντες, ὃς ἐκληρονόμησε τοῦ τοιούτου φαύλου ὀνόματος κατ' ἐξαίρετον; Ἀλλὰ ὀβολοῦ ἦν ἀξία ἡ χάρις, φαίης ἄν, ὦ ἀχάριστε. Καὶ στάθμησον ἑαυτὸν ἐνταῦθα· καὶ ἴσως εὑρήσεις οὐκ ἀντισηκοῦντα μόνον ἐπὶ σοὶ, ἀλλὰ καὶ καθέλκοντα ῥοπῇ βαρείᾳ τὸν ὀβολόν. Καὶ οὕτως οὐκ ἂν δυσχεραν εἰς (θετέον οὕτως) ὀβολιαῖος, ἰσόρροπον ἔχων δωρεὰν, καὶ μᾶλλον, εἰ προσενθυμηθῇς τὸν παμπλούσιον κοσμοδεσπότην Θεὸν λεπτοῖς δυσὶν ἀρκεσθέντα, καὶ χαίροντα καὶ μὴ ἐξουδενώσαντα, μηδὲ τὴν τῆς χήρας ἀποστραφέντα χεῖρα, δι' ἣν δωρεὰ σμικρὰ προετίθη αὐτῷ, οὐ λεπτολογήσαντι τὸ σμικρολόγον τῆς γυναικὸς, ἀλλ' εὐλογήσαντι τὸ καὶ ἁπλοῦν ἐκείνης καὶ εὔγνωμον.

κα'. Ἔτι προσπερωτῶ· πότερον κάλλιον, ἀλη- A θεύειν, ἢ ψεύδεσθαι; Ἀλλ' ἐνταῦθα οὐκ ἀνέχεται ὁ Θεὸς, ἡ αὐτοαλήθεια, σκέψασθαι ὑμᾶς τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλ' οὐρανόθεν βοᾷ ἐξάκουστον· καὶ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ πιστεύετε τὴν ἀλήθειαν ἐπίπροσθεν εἶναι, ὥσπερ τοῦ δαίμονος, οὕτω καὶ τοῦ ἐκεῖθεν κακοῦ ἐκγόνου, τοῦ ψεύδεσθαι. Εἰ γοῦν ἀγαθὸν ἡ ἀλήθεια, τί τοῦ ψεύδους γινόμεθα, καὶ οὐ λέγω, τοῦ ἐν ῥήμασι μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν ἔργοις ὡς μάλιστα; Μὴ γάρ τις οἰέσθω, ἐν μόνοις λόγοις περιγεγράφθαι τὸ ψεῦδος· ἀλλ' ἐπιστήμην ἐχέτω οὐχ ἧκιστα καὶ ἔργοις τοῖς κατ' ἄνθρωπον ἐγκατεσπάρθαι τὸ ψεύδεσθαι. Καὶ ὥσπερ τις εὐτραπέλως καὶ δεξιῶς ἐθεώρησε, τὸν σόλοικον ἄνθρωπον οὐκ ἐν μόνῳ τῷ λαλεῖν ἢ γράφειν ἐνδείκνυσθαι τὸ κατ' αὐτὸν ἐφάμαρτον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐγκατανεύσεσι καὶ ἀνανεύσεσι καί τισι τοιούτοις· οὕτω καὶ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ψεύδους ἔστι νοεῖν μεριζομένην εἴς τε ψευδολογίαν, καὶ εἰς ὡς οὕτως εἰπεῖν ψευδοπραξίαν. Ὡς γὰρ ψεύδεται ὁ ἄλλα μὲν προφέρων χείλεσιν, ἄλλα δὲ βυσσοδομεύων κατὰ ψυχὴν, καὶ ἀσύμφωνον λαλιὰν προάγων τοῖς ἐνδομυχουμένοις νοήμασιν, οὗ δὴ φαυλοτάτου σπέρματος πρωτογέωργος ὁ τοῖς γενάρχαις ἡμῶν ἐπιβουλευσάμενος· οὕτω καὶ ὁ πράττων μὲν ἀγαθὰ ἐν προσχήματι, τεχνώμενος δὲ διὰ τῆς δοκούσης ἀριστοπραξίας τὰ ἐν ὑστέρῳ χείριστα.

κβ'. Καὶ προκατῆρξε μὲν κακοῦ τοιούτου ὁ φιλήσας μαθητής, εἶτα προδοὺς τὸν ὑπέρσοφον Διδάσκαλον. Μιμούμεθα δὲ φαυλοδιδάσκαλον ἐκεῖνον καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν ἐξομοιούμενοι ταῖς μιμήσεσι. Φιλεῖν γάρ C ποτε καὶ αὐτοὶ δοκοῦμεν, προσκυνοῦντες μὲν συναντῶντα, καὶ ἱλαρὸν προσμειδιῶντες, καὶ χειραγωγοῦντες, εἴ που δέῃσει, καὶ ποδηγοῦντες, καὶ ἐπιχορηγοῦντες τὰ ἐλλείποντα· μικρὸν δὲ ὅσον καὶ τούτων πάντων ἐκλανθανόμενοι, τὰ ἔργα ἐκεῖνα ψευδόμεθα, πανουργευσάμενοι τοὺς πιστεύσαντας, ὡσεὶ καὶ ὄρνιθας, οὓς οἱ θηραταὶ ἁλίσκουσι, θέλγητρα πρὸ τῶν παγίδων τιθέμενοι. Καὶ τοίνυν τῇ ἐντεῦθεν κακουργίᾳ τοὺς μὲν προσκυνουμένους ἐκείνους ἅραντες τῶν σκελῶν, καταῤῥιπτοῦμεν εἰς ὄλεθρον· τοὺς δὲ τέθαμβηκότας τῷ μειδιάματι ὡς οἷον καταγελαστοὺς διατιθέμεθα. Οὓς δὲ τῶν χειρῶν ἤγομεν, ὑπερίδοντες ἀποστρεβλοῦμεν, ἢ συνδέοντες αὐτὰς, ἢ ἄλλως ἐξαρθροῦντες. Τὴν δὲ ποδηγίαν εἰς πλάνην ἄτοπον μεταποιοῦμεν, παρεκνεύ- D οντες τῆς ὀρθῆς· τὸ δὲ χορηγεῖν τὰ ἐνδέοντα, εἰς ἀφαίρεσιν τῶν ὑπαρχόντων, ὥσπερ οἷόν τε ἦν, ἀλλοιοῦντες, μή που δὲ καὶ εἰς ζωῆς αὐτῆς ἀποστέρησιν. Οὕτως ἡμεῖς εἰς τὸ πᾶν ψευδόμεθα, οὔτε λόγοις εὐθυβολοῦντες, καὶ τοῖς ἔργοις δὲ σκαμβευόμενοι, ὡς ἂν ἔχοι καταφάσκεσθαι ἡμῶν τὸ Δαυϊτικὸν ἀληθέστατα, ὡς « Πάντες ἄνθρωποι ἐσμεν ψεῦσται. »

κγ'. Καὶ οἶδα μὲν πολλοὺς, μήποτε δὲ καὶ ἐμὲ αὐτὸν ὑπολαλοῦντας, ὡς, ἐπεὶ διορατικῶς ὁ Δαυῒδ προεφήτευσεν, ἀμήχανόν ἐστι διαπεσεῖν τὸ ἐκείνου

21. Adhuc interrogo, utrum pulchrius, veritatemne an mendacium dicere? Sed hic non sinit Deus, veritas ipsa, quærere vos responsum, sed de cœlo clamat clara voce : et vos auditis et creditis ob oculos vestros positam veritatem, et solius dæmonis esse pariterque ejus pravi filii mendacium dicere. Si ergo bonum veritas, cui mendacii filii simus, non dico tantum verbis, sed etiam præsertim operibus? Etenim ne quis putet in solis sermonibus circumscribi mendacium, sed compertum habeat, non minus et in operibus hominum conspersum inveniri mendacium. Et quemadmodum lepide quidam et recte consideravit, linquinate loquentem hominem non in solis verbis seu scriptis mendosa emittere, sed et nutibus approbantibus et negantibus et similibus, B sic et mendacii vitium sciendum quod locum et in falsa loquela habeat, et, ut ita dicam, in falsa actione. Quemadmodum enim mentitur qui alia labiis profert, alia vero intra animam excogitat, et dissonam loquelam a rebus quas anima molita est emittens, cujus perversissimi germinis primus cultor ille qui adversus primos parentes nostros machinatus est; sic et qui in specie bona operatur, molitur vero sub optimi operis apparentia pessima quælibet in posterum.

22. Et primus usus est mali hujus præceptis discipulus : primum osculatus est, deinde autem excellentem prodidit Magistrum. Perversum vero magistrum illum imitemur, similes illi simulationibus facti. Nam et aliquando amare videmur, et ante obvium quemcunque prosternimur et hilare subridentes, et manu dirigentes si opus sit, et ducatum præbentes, auxilium superaddentes de superfluis; et brevi post omnium istorum obliti operibus istis mentimur eos qui in nobis confidunt fallentes, sicut aves, quas venatores aucupant illecebram ante retia ponentes. Itaque improbitate ista quos quidem venerati sumus attollentes pedibus, præcipites in ruinam damus; eos vero qui arridentibus nobis confisi sunt, tanquam deridendos habemus. Quos manibus dirigebamus, contemnentes torquemus, sive ipsorum manibus ligatis sive aliter luxatis. Con- D ductum quem præbebamus in defectionem a recto cursu mutamus, a recta via deflectentes; et quibus auxilium addideramus in quo egebant immutati, hos in bonorum amissionem, summo cum impetu præcipitamus, forsitan et in vitæ ipsius amissionem. Sic per omnia mentimur non verbis ad rem ipsam tendentes et operibus flexuose agentes. Hinc verissime de nobis prædicanda David sententia [a], quod « Omnes homines sumus mendaces. »

23. Et novi quidem multos et forsitan memetipsum, qui dicti Davidici rigorem impugnant secundum quod nos omnes mendaces essemus. Ineptias

[a] Psal. CXV, 11.

æstimaturi talium cogitationes attendamus ad Jonam qui exitium Ninivitis prædixit, utpote pessimis, et cum eos invenisset pœnitentes et Deum propitium esse supplicantes et ad misericordiam, sollicitantes, licet exitus fefellerit prophetiam, nihil tamen hoc apud Deum erat. Quid enim si afflictus quidem fuerit sanctus, unus cum sit, salvata vero sint multa hominum millia et sic sanctitatem multiplicent? Omnino ergo gaudeat Dei progenitor David, quamvis erubescentibus nobis eo quod splendide mentiti sumus, mundatisque a tenebroso fuco quo mendacium inficit in angelice flammeam veritatem, falsitate arguatur et ipsius prophetia, et quoquo modo mendax et ipse ibi tanquam homo inveniatur. Vobis autem dico quod sic etiam de nobis vera dicens David clamare potest: Væ vobis de quibus verax fio.

24. Sed ad sermonem redeundum est a quo digressus sum, et objurgandi qui in omnibus mendaces sunt, quorum et motus et reverentiæ signa et oculorum nictus et respiratio ipsa fallunt, et etiam beneficentia, cujus mendacii nescio quis nostrum immunis sit. Etenim virtutum quidem in vita præcipua est egenis succurrere, auxiliari, consolari, et superflua tum aliis rationibus tum mutuo dando communicare. Læte ea facimus. Nec solum obvios fratres ad hujusmodi eleemosynam excipimus, sed etiam obscure egestatem ferentes quantum possumus indagare satagimus; inventos amplexamur et in ipsos sane misericordiam effundimus. Immisericors vero est illa strangulatio. Non enim eleemosyna sinimus frui istos, nec manducare et bibere datum ad vitæ necessitatem, sed dimittentes donec donum absorbuerint, mox ad evomendum vocamus eos qui manducaverunt, ita ut quod stomachum intraverat inde extrahamus. Hoc vocamus fenus, nomine honesto turpe negotium adornantes. Fitque talis alimentorum subministratio famis mater, et inde nutricatio evacuatio, et expletio coactum jejunium. Et nos fratrem videntes marcescentem quibus artibus eum fraudulenter nutrivimus, incrassati gaudemus quasi quid lucrati his quæ iste evomuit. Lethiferum auxilium istud, via in abyssos, perniciosum nutrimen, susceptio in ruinam vergens, hospitalitas latrocinium redolens, dura beneficentia, donum a dono alienum nec Deo charum qui amat eum qui pecuniam suam non dedit ad usuram, nec ab hominibus amatum.

25. Pereat ab orbe falso nomine beneficentia ista, adulterino titulo pulchrum, Deo odiosa probitas, hominum inimica societas, civitatibus exitiosa donorum acceptio, fraudulenta amicitia, dulce ab initio saccharum, in fine vero intoleranter amarum, in infernum ante tempus præmittens emplastrum, linimentum veneno imbutum, mellita stran-

A γνωμάτευμα, ὡς διὰ τοῦτο ἠναγκασμένως εἶναι ψεύστας ἡμᾶς. Ὅτι δὲ ληροῦμεν οἱ οὔτιο φρονοῦντες, προσεκτέον καὶ τοῖς κατὰ τὸν Ἰωνᾶν, ὃς τοῖς Νινευΐταις ἀποφηνάμενος ὄλεθρον ὡς πάνυ κακίστοις, καὶ εὑρηκὼς ἐκείνους μεταμεληθέντας, καὶ ἐξιλεωσαμένους τὸν Κύριον, καὶ προκαλεσαμένους εἰς ἔλεον, εἰ καὶ ἐψεύσατο τὴν ἠπειλημένην πανωλεθρίαν, ἀλλ' ἦν αὐτὸ οὐδὲν πρὸς τὸν Θεόν. Τί γὰρ, ἐὰν ἐλυπήθη μὲν ὁ ἅγιος, εἷς αὐτὸς ὤν, ἐσώθησαν δὲ μυριάδες ἀνδρῶν, καὶ οὕτω τὴν ἁγιωσύνην ἐπλήθυναν; Χαίροι οὖν πάντως ἂν καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαυὶδ, εἴπερ, ἡμῶν αἰδεσθέντων ἐφ' οἷς λαμπρῶς ψευδόμεθα, καὶ μεταβαφέντων ἀπὸ σκοτώδους χρώματος τοῦ κατὰ τὸ ψεῦδος εἰς τὸ ἀγγελικῶς φλόγεον ἀληθὲς, ἐλεγχθείη καὶ ἡ αὐτοῦ προφητεία, καὶ

B ψευσθείη πως καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα, οἷα καὶ ἄνθρωπος. Λέγω δὲ ὑμῖν καὶ ὅτι ὁ Δαυὶδ οὕτω καθ' ἡμῶν ἀληθεύων, δύναται εἰπεῖν, ὡς Οὐαὶ ὑμῖν, ἐφ' οἷς ἀληθὴς γίνομαι.

κδ'. Ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον, ὅθεν παρεξέπεσε, καὶ ἀνειδιστέον τοὺς διὰ πάντων ψευδεῖς, ὧν καὶ αἱ κινήσεις, καὶ αἱ προσκυνήσεις, καὶ αἱ τῶν ὀφθαλμῶν ἀναμύσεις, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἀναπνεῖν ψεύδονται καί γε τὸ εὐεργετεῖν, οὗ δὴ καὶ αὐτοῦ ψεύσματος οὐκ οἶδα τίνες ἀπηλλάγμεθα. Ἔστι μὲν γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν κατὰ βίον ἀγαθῶν τὸ βοηθεῖν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι, καὶ προσλιπαρεῖν αὐτοῖς, καὶ παραμυθεῖσθαι, καὶ τὰ ἐλλείποντα ἐπιδαψιλεύεσθαι ἄλλοις τε τρόποις, καὶ διὰ τοῦ ἐκδανείζειν. Καὶ ποιοῦμεν ἡδέως αὐτό. Καὶ οὐ μόνον προσιόντας τοὺς ἀδελφοὺς

C παραδεχόμεθα εἰς ἐλεημοσύνην τοιαύτην, ἀλλὰ καὶ κρυπτομένους ὡς οἷον διερευνώμεθα ἐξιχνιάζοντες· καὶ εὑρόντες ἀχαλιζόμεθα, καὶ ἐκχέομεν ἐπ' αὐτοὺς τὸν ὅθεν ἔλεον. Ἡ δέ ἐστιν ἀγχόνη ἀνηλεής. Οὐ γὰρ ἀφίεμεν ἀπολαύειν ἐλεημοσύνης αὐτοὺς, οὐδὲ ἐσθίειν καὶ πίνειν τὸ δεδομένον εἰς κέρδος τρόφιμον· ἀλλὰ συγχωρηθέντες καταβροχθίσαι τὴν δωρεὰν, εἶτα εἰς ἔμετον προκαλούμεθα τοὺς φαγόντας, ὡς καὶ αὐτὸ ἐξεράσαι τὸ ἐντεῦθεν,

D καί τι περιττὸν, καὶ τὸ πλέον. Τοῦτο καλοῦμεν τόκον, ὀνόματι σεμνῷ καλλύνοντες πρᾶγμα αἴσχιστον. Καὶ γίνεται ἡ τοιαύτη τροφὴ μήτηρ λιμοῦ, καὶ τὸ ἐντεῦθεν χόρτασμα κένωμα, καὶ ὁ κόρος νηστεία βιαία. Καὶ ἡμεῖς, ὁρῶντες τὸν ἀδελφὸν ἰσχνανόμενον, οἷς αὐτὸν ἐθρέψαμεν πανούργως, λιπάνοντες χαίρομεν, ὡς τι κερδήσαντες, ἀφ' ὧν ἐκεῖνος ἐξήμεσε. Θανατηρὸν βοήθημα τοῦτο, ποδηγία κατὰ βαράθρων, τροφὴ δηλητηριώδης, ὑπόληψις ῥιπτοῦσα εἰς ὄλεθρον, ξενία ληστεύουσα, ἐμπόνιμος εὐεργεσία, δῶρον ἄδωρον, οὔτε Θεῷ φίλον, ὃς ἀγαπᾷ τὸν μὴ ἐπὶ τόκῳ διδόντα τὸ αὐτοῦ ἀργύριον, οὐδὲ μὴν ἀνθρώποις ἀγαπητόν.

κε'. Ἀπόλοιτο ἐκ βίου ἡ ψευδώνυμος αὕτη ἀγαθοποιία, τὸ ψευδεπίγραπτον καλὸν, ἡ θεομισὴς χρηστότης, ἡ ἀπάνθρωπος κοινωνία, ἡ δυσπολίτευτος δοσοληψία, τὸ δόλιον φίλημα, τὸ γλυκὺ μὲν τὴν ἀρχὴν σάκχαρ, ἰσόστερον δὲ ἀπρόσιτον τῇ πικρίᾳ, ἡ προϊάπτουσα εἰς ᾅδην ἔμπλαστρος, τὸ φαρμάττον μοτάριον, ἡ μελιτίνη ἀγχόνη, ὁ ἐκούσιος ὄλεθρος.

πραγματειώδης θάνατος, ὁ ἀσπαστὸς κίνδυνος, μάλιστα μὲν οὖν ἡ ἀπροόρατος ἀπώλεια, τὸ λελησθὸς χάος, ἡ κεκρυμμένη παγὶς, τὸ πᾶν δὲ συνηρημένως φάναι, τὸ δύστοκον γέννημα, ἐπεὶ καὶ δαίμονος τόκος αὐτὸ, τοῦ καὶ σπείραντος καὶ συλλαβομένου καὶ ἀποκυήσαντος εἰς κοινὸν κακόν. A

κζ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ψεύσματα ἐν τοῖς οὐκ ἀγαθοῖς ἀνθρώποις, οἷς ὁ Θεὸς μὲν ἐπ' ἀγαθῷ δίδωσι περιουσιάζεσθαι, ἡ δὲ φαύλη προαίρεσις ἐμποδὼν κεῖται τῇ κατὰ βίον εὐθυπορίᾳ, τῇ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Φέρε δὲ καὶ ἄλλο κακὸν ὅμοιον ἐργῶδες ταῖς δαιμονῶσιν ἐκλαλήσω ὑμῖν, ὅπερ ὡς τὰ πολλὰ μὲν λόγοις καὶ αὐτὸ ἐνθεωρεῖται, ἀκολούθως δέ ποτε καὶ δι' ἔργων ἐκφαίνεται. Ἀρχιερέα ἔχειν λέγετε τὸν ἄρτι, ἐμὲ δηλαδή· καὶ καλῶς λέγετε. Εἰμὶ γὰρ ἔτι, κἂν μὴ ἐπιπρέπω τῷ ἀξιώματι. Καὶ ὅπως μὲν διέκεισθε περὶ τοὺς φθάσαντας, ἔμαθον μὲν ἐκεῖνοι, μέμνησθε δὲ ὑμεῖς· τὸν δὲ νῦν ζῶντα μὴ ἀφήσοι ὁ Θεὸς τοιοῦτον εἶναι, ὁποῖον ἢ νοοῦσιν ἢ παρανοοῦσιν οἱ ἐκ καινῆς διαιτηταὶ τῶν ἐμῶν, ὁ πτωχὸς, φημὶ, Λέων, ὡς αὐτὸς ἐπιγράφεται, ὃν εἰ μὴ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀλετὸς ἀπέτρεφε, λιμῷ ἂν ἀπώλετο· μυρμηκολέων, μὴ ἔχων τροφήν· πρὸς δὲ καὶ ὁ κατὰ σύμπνοιαν εἴτε θεόθεν δοτὸς αὐτῷ, εἴτε καὶ ἄλλοθεν· οἱ κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης ἀρχιερατεύουσι λογοπραγοῦντες, τὸν ἀνεκλόγιστον καὶ βίον αὐτοῦ καὶ λόγον καὶ νεῦμα καὶ κίνημα καὶ πᾶσαν διάθεσιν φυσικὴν λογιστεύοντες. Καὶ οὐχ οὕτως ἀκριβοῦνται τὰ κατ' οἴκους αὐτοί τε καὶ τὸ περὶ αὐτοὺς φρατορικὸν, ὡς τὴν τοῦ Εὐσταθίου τούτου πολιτείαν πολυπραγμόνως ἀνασκάλλουσι, πῶς μὲν ζῇ, φυλλοκρινοῦντες· οἷα δὲ λαλεῖ, ὅπως δὲ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ὁμιλεῖ, ὁποῖα δὲ κρίνει. Ἐθέλουσι δὲ, οἶμαι, εἴπερ, οἷόν τε, καὶ τὰ κατ' ὄναρ αὐτῷ συνδιοπτάνεσθαι, καὶ οἷα φαντασιοῦται. Καὶ τὸν θυμὸν δὲ αὐτῷ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀκριβολογοῦνται, εἰ πρὸς κανόνα ἢ καὶ ἄλλως ἑκάτερα διευθετεῖται. Καὶ ὅλως τὸν (θαῤῥοῦντως λέγω) κατὰ πνεῦμα πατέρα, εὐκταῖον μὲν, εἴπερ εἰς υἱὸν τίθενται· αὐτοὶ δὲ ἀλλ' ὡς εἰς δοῦλον, καὶ αὐτὸν ἐλάχιστον, τάττουσιν, αὐθεντῶς αὐτῷ προσφερόμενοι, ἐκλογισμοῖς ὑποβάλλοντες, ἀπαιτοῦντες τάδε καὶ ἐκεῖνα ποιεῖν, ὡς αὐτοῖς παρίσταται, ἀναγκάζειν ἐθέλοντες, περιυβρίζοντες, ἄγριον ἐμβλέποντες, ἀπειλούμενοι, ἐμβριμώμενοι, κάτω ἐδάφους, καὶ, ὅ φασι, κουρὶξ ἐν δαπέδῳ περιέλκειν ἐπιθυμοῦντες, πάντα ποιοῦντες δι' ὧν υἱὸς ὁ πατὴρ, καὶ παιδίσκος ὁ ἐλεύθερος, καὶ βάρβαρος ὁ Ἕλλην, αὐτῶν μεταπεποιηκότων, γένηται, καὶ ἀμαθὴς καὶ εὐμαθὴς, τὸ δὲ πάντων χεῖρον, κοινὸς ἀνθρωπος ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, καὶ λαϊκὸς ὁ τοῦ ἐνταῦθα λαοῦ, εἰ καὶ μὴ ὕπερθεν, ἀλλ' οὐδὲ ὕστατος. B C D

κζ'. Οὕτω κἀνταῦθα ψεύδονται οἱ ἄνθρωποι, ἀρχιερέα λέγοντες, ὃν εἰς ἀνοσίου μοῖραν ἀποτάττονται, καὶ ὃν εὐκτηριάζοντες οἶκοι εὐλογοῦσιν ὡς ἀρχιεπίσκοπον, ἐπὶ τῶν λεωφόρων ὑμνοῦσι φροιμίοις πολυρρόθοις κραγὸν, ὃ δὴ λέγεται, ἀνακράζοντες· ὅθεν καλῶς καὶ ὁ κόσμος, τὰ κατὰ γῆν δηλαδὴ καὶ θάλασ-

gulatio, voluntaria pernicies, elaborata mors, osculum dans periculum, præsertim autem improvidum exitium, latens chaos, laqueus absconsus, et si uno verbo omnia complectamur, partus infelix, quippe a dæmone genitus, a quo seminatus et conceptus et quasi partu editus est ad commune malum.

26. Sed talia mendacia in hominibus sint non bonis, quibus Deus bene faciendi facultatem dedit, perversa vero voluntas offendicula ponit ne bonum tramitem in vita secundum Dei beneplacitum servent. Agedum et aliud malum simile a dæmonibus præparatum vobis exponam, quod quidem maxime verbis effulget, consequenter vero per opera conspicitur. Pontificem vos impræsentiarum habere dicitis, nempe me, et bene dicitis; sum etenim, licet dignitati impar. Et quos in antecessores gessistis animos, noverunt quidem hi, meministis vero vos. Eum autem qui nunc vivit, faxit Deus non talem esse, qualem aut censent aut insipienter somniant isti de novo arbitri mei, scilicet pauper Leo, sicut ipse se inscribit, quem nisi Ecclesiæ molitura nutriret, fame interiisset, formicaleo, victum non habens, insuper qui secundum conspirationem sive a Deo datus est ipsi, sive aliunde; qui de Thessalonices pontificibus verbis negotia agunt, de quibus nulla ratio apud ipsos reposcenda est, scilicet vitam, sensum, agitationem, omnem physicam compositionem computantes. Nec ita accurate de domo sua se gerunt ipsi et de familia sua, ut de Eustathii illius administratione effodere satagant, vitam ipsius maligne indagantes: quænam verba loquitur, quomodo cum obviis conversatur, quænam sentit. Volunt, ut puto, si possibile est, et quæ somniat et quæ cogitat perscrutari. Et cor ipsi et desideria accurate perpendunt, si juxta canones aut hinc indeve bene ordinentur. Et penitus patrem (confidenter dico) secundum spiritum, optandum quidem, licet filium constituant, ipsi quasi in servum huncque quam minimum mutant, nimio imperio cum eo agentes, ratiunculis subjicientes, exigentes ut hæc et illa faciat prout ipsis complacet, cogere volentes, contumeliis afficientes, torve intuentes, minitantes, in eum fremente, ad terram, et ut aiunt, capillis ad solum ducere cupientes, omnia agentes quibus filii vices pater, et servi liber et, barbari Græcus gerit, mutantibus ipsis, sive ignari sive docti sint, et quod omnium pessimum, quibus tenuis hominis loco habetur magnus pontifex, et laici loco, vir populi qui hic exstat, si non eximio modo, attamen non ultimus.

27. Sic hujus loci mentiuntur homines de sacerdote summo loquentes quem in impii sortem reponunt, et quem in domo orationis benedicunt tanquam archiepiscopum, de eo celeberrimis in viis fragosa exordia cantant, clamore, ut aiunt, vociferantes, unde bene fit ut orbis, scilicet quæ in

terra et mari et aere, nos fallaces et deceptores fallat. Et in hoc, quod alias tempore opportuno et sermone et ore protulimus, sua non facit ordinata constitutio, sed vicissim tempora variantia aut faciunt, aut patiuntur, convertuntur, deinde ad odium pristinum redeunt, et sic nos spe inani de eorum in nos benevolentia fallunt. Sic et nos improbe alii erga alios animamur ut non decebat. Inibi dico *ut non decebat*, quoniam haud pauca mendaciorum non absque virtute componunt homines, consulto mendacium præstruentes. Itaque interdum laudantur quidam si cum benevolentia mentiti sint, et iterum vituperantur si perperam veritatem dixerint. Et huic ratiocinio testimonium reddit qui primus hocce præceptum tradidit : Quando oportet mendacium proferre, profer. Sed et rarum illud, et cogitationi et æquitati penitus repugnat.

28. Aliud summum exponam mendacium quod e mundo deleat Deus, nempe contra ipsum Deum mentiens. Pactionem enim facientes irrevocabilem quam ne liceat adulterare : « In nomine Patris, inquimus, et Filii et sancti Spiritus, » nec solum id dicimus, sed etiam horum in capite scriptorum crucis, mundi salutis, signum adorandum superaddimus, manibus propriis illud delineantes. Deinde cum oportuerit in opus deducere quod selectum fuerat, inibi et contra scrutamur, si lucrum sit quoddam aut aliud effugium, pactionem ludo vertentes, quæ tam venerando signo inscribitur, jurejurando firmamus, nec crucem insculpsisse, nec scripsisse pactionem, ultimo juramento solventes et præfiguratam crucem et venerandam illam juramento superadditam cogitationem. Inde mihi meditandi et reverendi causa, siquidem communis Dominus noster, quem in pactis adjuravimus, portare nos vult crucem illam crucifixumque sequi, et sic crucinegatores, si sic vocari licet, nos ostendimus et perimus. Homo Christiane, verbum simplex si dicis, non inutile reddere debes, et jurans mentiris ! « Juravi, ait, et statui [a]. » Et tu juras et quasi nihilum abjicis ! Ietis loco habes juramentum, sicut illicem id producis, per quod captare vis non solum simpliciores, sed et qui ad intimos scientiæ recessus penetrarunt. Et quid ultra facit diabolus mendacii pater? cujus sunt filii, ut ita dicam, qui jurant in dolo, quippe qui mendacium et ipsi diaboli instar pariunt, solis sermonibus affirmationes reservantes.

29. Sunt multi etiam inter hujus temporis homines gloriabundi et dicentes unusquisque quia Meus sermo vere sermo est. De quibus ego ridens volo meos gloriari unumquemque in Domino, quia Meus sermo non sermo simpliciter, sed

[a] Psal. cxviii, 106.

σαν καὶ ἀέρα, ψεύδουσι τοὺς φεύστας ἡμᾶς καὶ ἀπατεῶνας. Καὶ τοῦτο δή, ὃ καὶ ἄλλοτε καιροῦ πλατεῖ καὶ λόγῳ καὶ στόματι ἔφαμεν, οὐ ποιεῖ τὰ ἑαυτῆς ἡ στοιχειακὴ κατάστασις· ἀλλὰ ἐναλλὰξ τὰ ἀλλήλων οἱ καιροὶ ἀμείβοντες ἢ ποιοῦσιν ἢ πάσχουσιν, ἀναστραφέντες, εἶτ' οὖν ἀνατραπέντες εἰς τὸ παλίγκοτον, καὶ οὕτω ψεύδοντες ἡμᾶς τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐλπίδων πρὸς ὁμοιότητα τὴν ἐν ἡμῖν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς οὕτω κακῶς ἀλλήλους διατιθέμεθα, καθὰ οὐκ ἐχρῆν. Λέγω δὲ ἐνταῦθα τὸ *οὐκ ἐχρῆν*, διότι οὐκ ὀλίγα τῶν ψευσμάτων οὐκ ἔξω ἀρετῆς ἐπιτηδεύονται ἄνθρωποι, μεθοδεύοντες οἰκονομικῶς τὸ ψεύδεσθαι. Διὸ καὶ ἐπαινοῦνται μέν τινες ἔστιν ὅπου, εἰ ἐπ' ἀγαθῷ ψεύσονται· ψέγονται δὲ αὖ πάλιν, εἴ γε μὴ πρεπόντως ἐπαληθεύουσι. Καὶ μαρτύρεται τῷ λόγῳ τούτῳ καὶ ὁ γνωμοδοτήσας, ὡς Ἔνθα τι χρὴ ψεῦδος λεγέσθαι, λέγεσθω. Ἀλλ' αὐτὸ μὲν καὶ σπάνιον, καὶ δυσθεώρητον, καὶ οὐδὲ εὐδιάκριτον.

κη'. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλο κορυφαῖον ἐκθήσομαι ψεῦσμα, ὅπερ ἀπαλείψοι ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ κόσμου, ὡς καὶ κατ' αὐτοῦ ἐκείνου ψευδόμενον. Συναλλάττοντες γὰρ ἀσφαλῶς, ὡς μὴ ἐξεῖναι παραποιῆσαι τὴν συναλλαγὴν, « Ἐν ὀνόματι, φαμὲν, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· » καὶ οὐ μόνον λέγομεν αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ προτιθέμεν τῶν γραφέντων τούτων τοῦ κοσμοσωτηρίου σταυροῦ τύπον προσκυνητὸν, χερσὶν ἰδίαις αὐτὸν προχαράσσοντες. Εἶτα δεῆσαν ἐκβῆναι τὸ αἱρεθὲν καὶ εἰς ἔργον, ἀλλ' ἐνταῦθα ζητούμενοι δάνειον τυχὸν ἢ ἑτεροῖαν ὀφειλομένην ἀπόδασιν, τοῦ συμβολαίου κατορχούμενοι, οὗ τοιαῦτα φρικτὰ προγεγράφαται, ἐπομνύμεθα μήτε σταυρὸν προγράψαι, μήτε τυπώσασθαι συνάλλαγμα, ὅρκῳ τούτῳ ὑστέρῳ καταλύοντες καὶ τὸν προηγησάμενον σταυρὸν καὶ τὴν φρικτὴν ἐκείνην ἔνορκον ἔννοιαν. Κάνταῦθα ἔστιν ἔμοιγ' οὖν συννοεῖσθαι καὶ φρίττειν, εἴπερ ὁ μὲν κοινὸς Δεσπότης ἡμῶν, ὃν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὁρκωμοτοῦμεν, αἴρειν καὶ σταυρὸν τοῦτον ἡμᾶς ἐθέλει, καὶ ἀκολουθεῖν τῷ ἀντικειμένῳ, καὶ οὕτως ἀρνησίστυροι, ὡς οὕτως ὀνομάσαι, δεικνύμενοι ἀπολλύμεθα. Ἄνθρωπε Χριστιανὲ, λόγον ψιλὸν ἐὰν εἴπῃς, οὐκ ὀφείλεις ἀθετῆσαι αὐτόν· καὶ ὁμνύων ψευδολογεῖς; « Ὤμοσα, φησὶν, καὶ ἔστησα. » Καὶ σὺ ὁμνύεις καὶ καταῤῥιπτεῖς. Ἀντὶ παγίδος ἄρα ἔχεις τὸν ὅρκον, ὡς δέλεαρ αὐτὸν προβάλλῃ, καὶ ἁλίσκειν δι' αὐτοῦ ἐθέλεις, μὴ ὅτι γε τοὺς ἁπλουστέρους, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, ὅσοι ἐς βαθὺ νοήματος βάπτουσι. Καὶ τί πλεῖον ποιεῖ ὁ διάβολος, ὁ τοῦ ψεύδους πατὴρ; οὗ σύντεκνοι, ὡς οὕτως εἰπεῖν, καὶ οἱ ψεύδορκοι, καθότι ψεύδῃ καὶ αὐτοὶ κατ' ἐκείνον ἀποκυΐσκουσιν, ἐν μόνοις λόγοις περιιστῶντες τὰ τῶν καταθέσεων.

κθ'. Καὶ εἰσὶ μὲν πολλοὶ μέχρι καὶ ἐν τοῖς ἄρτι, αὐχοῦντες ἕκαστος ἐν τῷ λέγειν, ὅτι Ὁ ἐμὸς λόγος λόγος ἐστίν. Ἀλλ' ἐγὼ καταγελῶν τῶν τοιούτων, ἐθέλω τοὺς ἐμοὺς τὸν καθ' ἕνα καυχᾶσθαι ἐν Κυρίῳ, ὅτι Ὁ ἐμὸς λόγος οὐ λόγος ἁπλῶς, ἀλλ' ἔργον

ἐστὶ, πολλῷ δὴ πλέον, ὁ καὶ μετὰ ὅρκου. Λόγος μὲν γὰρ ἅπας ἀέρα πλήξας, καὶ οὕτως αὐτὸν ὀχλήσας, συγκατελύθη τῷ ἀκούσματι· ὁ δὲ καὶ ἔγγραφος οὐχ ἁπλῶς ἀέρος ἐστὶ διατιναγμὸς, ἀλλ' ἤδη σεσωμάτωται, καὶ ἀπὸ ἀκοῆς εἰς θέαν μετέβη, καὶ βλεπόμενος δημοσιεύεται, καὶ ὅσα καὶ στήλη ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ πινακίου ἐμφαίνεται· καὶ τὸν μὲν εὔορκον ἀποσεμνύνει, κατάπτυστον δὲ ἀποτελεῖ τὸν ἐπίορκον

λ'. Τί οὖν μὴ τῆς κρείττονος μερίδος γινόμεθα; Τί τὸν λόγον αἰσχύνομεν τὸν ἐν ἡμῖν, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ τὸν μέγαν καὶ πρώτιστον Λόγον παροργίζομεν, δι' οὗ τὸ καὶ ζῆν καὶ λαλεῖν καὶ νοεῖν ἰσχήκαμεν; ἔνθα κινδυνεύει τὸ μέγα ἐκεῖθεν ἀγαθὸν εἰς κακὸν ἡμῖν ἀποτελευτᾷν. Εἰ γὰρ λαλοῦντες μὴ καὶ νοῦν εἴχομεν, οὐκ ἂν ἡμῖν πταῖσμα ἦν οὐδὲν, καθὰ οὐδὲ τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων. Καί που ὁ μὴ ἐχέφρων κακολογήσει τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄριστον, τὸ νοερὸν, ὡς οἷα χείριστον.

λα'. Τὸ δὲ δὴ χεῖρον ἐν τοῖς τοιούτοις, ὅτι ψευσάμενοι μέν ποτε οὐ καθ' ἑκούσιον, αἰδούμεθα, καὶ μεταμελόμεθα, καὶ ἀπολογούμεθα ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ὁτιμᾶλα ἀπουδαίως, καὶ συγγνώμην ἐξαιτούμεθα, μὴ καὶ ἀλῶμεν τοῦ ψεύδεσθαι. Ἄλλως δὲ ψευδόμενοι κατ' ἐπίγνωσιν, καὶ τεχνώμενοι τὴν ψευδολογίαν, ὁποῖα καί τι λαμπρὸν ἐπιτήδευμα, κατὰ τῶν οὐδὲν αἰτίων ἀβρυνόμεθα, ὡς οὐδ' ἂν τρισαριστεὺς κατὰ ὁμοίου τινὸς, νίκης μέγα κῦδος ἀράμενος, καὶ οὐδ' ἂν ὁ μέγας Δαυὶδ οὕτως ἠγαλλιάσατο ἢ ἐκαυχήσατο, τὸν ἀλιτήριον Σαοὺλ καταῤῥίψας, ὡς ἡμεῖς μεγάλα φρονοῦμεν, ὅτε ἐκ περινοίας ὁρκωμοτικῆς περιεγενόμεθά τινος ἀδελφοῦ, ὅπου γε οὐδὲ ἀλλοτρίου τινὸς οὕτω καταστοχάζεσθαι χρὴ, μὴ ὅτι γε Χριστιανοῦ, ὁμοίου ἡμῖν.

λβ'. Ταῦτα δὴ πάντα, καὶ ὅσα τοιαῦτα χαρακτῆρα ψεύδους ὑπογράφει, ψευδεῖς εἶναι δείκνυσιν, εἰ καὶ μὴ πάντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ γοῦν ἡμᾶς τοὺς οὕτω διακειμένους περὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνο δὲ πῶς ἂν εἴη ἀνθρώπινον, ἢ μὴ ψευστικὸν ἀνθρωποπότητος, εἰ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων ἀφέμενοι, καθήμεθα μάτην οὕτω περὶ ζήτησιν τοῦ κατ' ἀλλήλους βίου πονούμενοι καὶ διερευνώμενοι, οὐ τίς ἀγαθὸς, τίς ἐνάρετος, τίς φιλόθεος, ἀλλὰ τίς ἐφάμαρτος; ἵνα τί ἐντεῦθεν χαρῶμεν; τὸ καταγράφειν, τὸ καταγελᾷν, τὸ σκώπτειν, τὸ διαβάλλειν, τὸ συκοφαντεῖν, καὶ διὰ πάντων τούτων ἀνθρωποφαγεῖν· οὗ τί ἂν εἴη μιαρώτερον καὶ θεομισέστερον;

λγ'. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως ἐπελευστέον τὰ τοῦ ψεύδους, ψευδόμεθα τὴν πορείαν, ὅταν οἱ πόδες ἡμῶν εἰς κακίαν τρέχωσιν. Οὐκ ἐπαληθεύεται ἡμῖν οὐδὲ ἡ στάσις, ὅτε ὑπενδιδόαμεν, τῆς σταθερότητος τὸ ἐν ἀγαθοῖς ἀπολεγόμενοι στάσιμον. Ψευδόμεθα τὰς ἡδονὰς, ὅτε παρεξηυλημέναι οὐκ εὐρύθμως· ἐν ἡμῖν ἁρμόττονται. Ψευδόμεθα τὰς λύπας, ἡνίκα ἐφ' οἷς οὐ χρὴ παθαινόμεθα. Ψευδόμεθα τὸ κλαίειν, ὅτε καὶ κροκοδειλίζομεν, ἐφ' αἷς μὴ ἔχομεν κατεσθίειν ὁλοκλήρως τοὺς ἀδελφούς. Καὶ γάρ τοι καὶ κροκόδειλος ποτάμιος ἀνθρώπου περιγενόμενος, καὶ τὸν ἕλεϊ κατασπάσας ἄχρι καὶ εἰς κεφαλὴν, εἶτα μαθὼν ἄσαρκον

opus est; a fortiori si sermo adhibeatur cum juramento. Nam sermo quidem omnis aerem verberat et sic agitatus statim ac auditus est evanuit. Qui vero est scriptus, non simpliciter est aeris commotio, sed jam corpus assumpsit, et ab auditu in spectaculum transit, et sic publicus fit, et tanquam columna in tabulæ basi apparet, et jusjurandum servantes laude dignos, contemptibiles vero perjuros reddit.

30. Quare ergo non optimam partem eligimus? quare sermonem in nobis fœdamus, et inde magnum et primum Verbum ad iram concitamus, per quod et vivere et loqui et cogitare habemus, quo periclitamur magnum bonum in malum nobis extinguere? Si enim loquentes intellectum non haberemus, nihil nobis casui esset, sicut nec in irrationabilibus animalibus. Et forte qui non est sensus compos mala dicet de optimo hominum dono, intelligentiâ, quasi pessima esset.

31. Quod præterea in talibus pejus est, cum forte post invitum mendacium, erubescimus, et nos pœnitet et quam diligentissime causam defendimus nostram atque veniam postulamus, ne mendacii convincamur. E contra si scienter mentiendo commenta machinati sumus, tunc quasi de agendi ratione meritissima, cum absolute innocentibus gloriamur, sicut nec gloriatur ter coronatus de similiter præclare facto, victoriæ magnum bravium referens; nec sic lætatus est magnus David aut se extulit cum hanc pestem Saul (Goliath) prostravit, sicut nos magna de nobis sentimus eo quod astutia juramento firmata fratrem circumvenimus, dum nec alienum quemquam appetere liceret, nedum Christianum nobis similem.

32. Hæc omnia et quæcunque tales mendacii notæ designant, mendaces esse ostendunt si non cunctos homines, saltem nos sic erga veritatem animatos. Illud vero quomodo humanum esset, aut non humanitatis mentiens, si, studio dignas operas prætermittentes, vane sedentes in aliorum vitæ indagationem solliciti et inquirentes simus non quis bonus, quis laudabilis, quis Deum diligens, sed quis peccator? Et quid lucri exinde reportabimus? accusare, irridere, acerbe cavillari, insimulare, calumniari, omnibusque istis rodere homines; quo quid scelestius, quid majori odio coram Deo?

33. Si et alunde mentio de mendacio habenda, vias nostras mentimur, quando pedes nostri veloces in malum currunt. Nec veritas est apud nos statio, quando retro cedimus, recedentes a stabilitate per stationem in bonis. Mentimur voluptates, quando exstinctæ non nobis concordant. Mentimur mœrores quando de quibus non oportet corde affligimur. Mentimur lacrymando, quando malitiose flemus crocodili more, eo quod nobis desit omnino fratres devorandi facultas. Sic enim et crocodilus fluviatilis arrepto homine, totoque vorato usque ad caput; deinde macilentum esse et

ad nutricationem inutile caput cogitans, lacrymare vult, non præ misericordia sed quia lucri parum erat in reliquo. Mentimur portam Dei in nobis claudentes, in quibus dissolutæ ostium magnum habent eunies et redeuntes sensationes. Aspicientes non aspicimus, nec novimus quidem. Dignos enim contemplari dedignamur. Hebetamur boni odoris incapaces in vitæ luto volutati, nec nos ipsos inclinantes ad Dei bonum odorem, ad altissima tendentem quasi thymiama. Auditu audimus et non intelligimus. Mentimur et gustum quando non gustamus adeo ut videamus quia suavis Dominus. Tactus porro peccatis ipse nou caret, quia omnibus sensibus arripimus quæ non oportet. Dico et novum aliquid pro multis: mentimur in amicitia et inimicitias, non ideo ut laudemur ob mali defectum, sed quia nec illud recta regula facimus, nec odio habemus eos qui nobis odio esse debent. Sunt enim, sunt quos odio Deo suavi odimus et implacabili, quos et David insipienter odientes detestatur odio supremo.

34. Sed inibi necessario finem impono præ horrore (exsecratus sum enim immanem hanc belluam, inimicitiam, tanquam et dæmonem ipsum qui illam intra septa continet), in ipsam arma sumam alio sermone, quo sagittas emittens prout sanctus diriget Spiritus qui adversus ejusmodi mala tela cudit, vos judices de tanto opere sumam. Interim auxilium mihi in molitione ista præbere incipite per preces et supplicationes ad Deum altissimum, quas erigentes ad Deum et vos communem hostem configetis. Assurgat ergo vobis intima spes, non longum evasurum tempus quin sermonem alium, Deo dante, doctrina plenum vobis protulerim, ita ut sic alii aliis concordes simus, licet locorum finibus circumscribamur, et disserentes de rebus Deo caris et exauditi, et sic delectati, gloriam dabimus Verbo qui ab initio et ante sæcula est, cujus gloria in sæculorum sæcula extenta, finem habere non potest unquam. Amen.

A αὐτὴν εἶναι καὶ ἀχρείαν εἰς βρῶσιν, κλαίειν ἐθέλει, οὐ πρὸς οἶκτον, ἀλλ' ὅτι μικρὰ κερδαίνει τοῦ ἐγκαταλείμματος. Ψευδόμεθα τὸ τεθυρῶσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν οἶκον, οἷς ἄνετοι διαχάσκουσιν αἱ κατ' αὐτὸν εἰσοδοέξοδοι, αἱ διὰ τῶν αἰσθήσεων. Βλέποντες οὐ βλέπομεν, οὐδ' οὐ μὴ ἴδωμεν. Παρορώμεθα γὰρ τοὺς ἀξίους προσβλέπεσθαι. Δυσαισθητοῦμεν τὰ εἰς ἀγαθὴν ὄσφραν, βορβόροις βίου ἐγκυλιόμενοι, καὶ οὐ σκευάζοντες ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς εὐωδίαν θείαν, κατευθυνομένην εἰς τὸν Ὕψιστον ὡς θυμίαμα. Ἀκοῇ ἀκούομεν, καὶ οὐ συνίεμεν. Ψευδόμεθα καὶ τὴν γεῦσιν, ὅτε μὴ γευόμεθα, ὥστε καὶ ἰδεῖν, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. Ἡ δὲ ἁφή, ἀλλ' αὐτὴ πολυαμάρτητος, ἐφ' οἷς δραττόμεθα κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν, ὧν μὴ χρή. Εἶπω καί τι ξενίζον τοὺς πολλούς. Ψευδόμεθα πρὸς

B τῇ φιλίᾳ καὶ αὐτὴν τὴν ἔχθραν, οὐχ ὥστε μὴν ἐπαινεῖσθαι διὰ τὴν τοῦ κακοῦ στέρησιν, ἀλλ' ὅτι μὴ ποιούμεθα μηδ' αὐτὸ ὀρθῷ κανόνι, οὐδὲ ἐχθραίνομεν, οἷς ἀπαιτούμεθα. Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν, οἷς θεοφιλῶς ἐχθρανοῦμεν ἀκατάλλακτα, οὓς καὶ ὁ Δαυὶδ ματαίως ἐχθραίνοντας μισεῖ μῖσος τέλειον.

λδ'. Ἀλλ' ἐνταῦθα καταστήσας ἀναγκαίως τὸν λόγον διὰ τὴν φρίκην (πέφρικα γὰρ τὸ κάρχαρον τοῦτο θηρίον, τὴν ἔχθραν, καθὰ καὶ αὐτὸν δαίμονα, ὃς αὐτὴν λεοντοκομεῖ), συσκευάσομαι κατ' αὐτῆς δι' ἑτέρου λόγου, ἐνῷ κατατοξασάμενος, ὡς τὸ ἅγιον Πνεῦμα χορηγήσει, ὃ βελοποιεῖ κατὰ τῶν τοιούτων κακῶν, παραλήψομαι ὑμᾶς ἐπιγνώμονας καὶ τοῦ τοιούτου ἔργου. Τῷ τέως δὲ ἄρξασθέ μοι συνεπιλαμβάνεσθαι τῆς ἐγχειρήσεως ἐκείνης διὰ χειρῶν ἱκετικῶν εἰς τὸν ὕψιστον

C Κύριον, ἃς ἀνατείνοντες εἰς ἐκεῖνον κατατοξεύσετε καὶ αὐτοὶ οὕτω τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Ὑποτρεφέσθω τοίνυν ὑμῖν ἐλπὶς, ὡς οὐ πολὺς παρελάσει χρόνος, καὶ λόγον ἕτερον, Θεοῦ δὲ δόντος διδασκαλικὸν, ὑμῖν ἐκφωνήσομεν, ἵνα καὶ οὕτω συνῶμεν ἀλλήλοις, εἰ καὶ κατὰ τόπον ἀφωρίσμεθα, καὶ ὁμιλοῦντες τὰ τῷ Θεῷ φίλα, καὶ εἰσακουόμενοι καὶ οὕτω τερπόμενοι, δόξαν ἀναπέμποιμεν τῷ ἐν ἀρχῇ πρὸ τῶν αἰώνων Λόγῳ, οὗπερ ἡ δόξα εἰς αἰῶνας αἰώνων παρεκτεινομένη πέρας οὐκ ἂν σχοίη ποτέ. Ἀμήν.

Alia Eustathii scripta tomus sequens complectitur.

INDEX

RERUM MEMORABILIUM

QUÆ IN ZONARÆ ANNALIBUS CONTINENTUR.

Littera b *secundum tomum editionis Regiæ denotat, qui in hac novissima incipit col.* 1097 *tomi prioris. Paginas ejusdem edit. Reg. typis grandioribus in textu Latino expressimus.*

A

Aaron sacerdos designatur, 39. Aaron vitulum aureum conflat, 37. Aaronis baculus reflorescit, 42. Aaronis obitus, 42 Aaron dux Arabum, b 116.

Abarum et Persarum grassationes sub Phoca, 80.

Abasgi castrari soliti, b 621. Abasgi seu Iberes, *ibid.* Abasgi ad Christianismum perducti, b 101. Abasgi victi a Basilio, b 227.

Abasgiacum fœdus, b 230.

Abasgiæ ducis Panerotii defectio, b 236.

Abdemago pro Azaria, 117.

Abdias Achabi œconomus, 91. Abdias 100 prophetas alit, *ibid.*

Abeddara hospes Armæ, 72.

Abella, 287.

Abelas, 17.

Abellus Hispanus Romanorum studiosus, 417.

Abenner Saulis dux, 62.

Abenerus cum ad Davidem defecisset, Joabi fraude perit, 71. Abenerus Davidi bellum infert, *ibid.*

Abennerigus Spaini valli rex, 248.

Abesa Joabi frater, 71. Abesa Davidem defendit, 79. Abesas per insidias a Joabo occiditur, 77.

Abgarus Osroenes Caracallæ perfidia captus, 613.

Abia Samuelis filius, 58. Abia Jeroboami filius moritur, 88.

Abiathar Abimelechi filius fuga elabitur, 67. Abiathar Davidi consilia Absalonis nuntiat, 77. Abiathar Adoniæ adjutor, 80. Abiathar a Salomone relegatur, 82.

Abias Arabs Izaten oppugnat, 249.

Abigail Nabale sublato, Davidi nubit, 68.

Abilius II Alexandrinus episcopus, 582.

Abimelech Arabum princeps, b 230.

Abimelechus, 55. Abimelechus Gedeonis 69 filiis occisis regnat, 52.

Abiron et Dathani dehiscit tellus, 41.

Abisag senis Davidis fotrix, 80.

Abius Jeroboamum vincit, 89.

Abominatio vastitatis, 136.

Aborigines Latii incolæ, 319.

Abraamus Hebræorum patriarcha, 22. Ob Dei prædicationem exsultatum abit, *ibid.*, Ægyptiis mathemata tradit, *ibid.* Abrahami filius promittitur a Deo, *ibid.* Abrahami filii 6 e Chetura, et obitus 175 annos nati, 25.

Abradates Susiorum rex, 115. Abradates ad Cyrum propter uxorem deficit, 136.

Abradatæ interitus, 161. Abradatæ votum, *ibid.* Abradatæ et Panthiæ sepultura, 165.

Absalon revocatus ab exsilio regnum affectat, 76. Absalon paternas concubinas stuprat, 77. Absalonis fuga et avus, 75. Absalonis interitus, 78.

Absit ut sol me videat hosti tergum obvertere, 209.

Abuletus pro commeatu 3000 talenta offert Alexandro, 193.

Acarnania domita a L. Flaminio, 447.

Accaron, 58.

Accaronia dea Musca, 96.

Accia Augusti mater, 494. Acciæ somnium de Aug. *ibid.*

Acerranorum excidium, 421.

Acerræ a Romanis captæ, 405.

Achabus Nabothi hæres, 93. Achabus VI Israelitarum rex, 89. Achabus mutato habitu fatum non mutat, 94. Solus a Syris peti jubetur, 95. Achabi humanitas erga Syrum supplicem, *ibid.* Achabi interitus, *ibid.* Achabi 70 filii a Jehu occisi, 103.

Achæi se cum Romanis conjungunt, 446.

Achaicum bellum, 470.

Achaps, b 140.

Achazi clades insignis, 109.

Achazus XIII Hierosolymorum rex idololatra, 108.

Achia Silonites Jeroboamo regnum prædicit, 87. Achia excidium Jeroboamo minatur, 88.

Achiatharus Tobiti cognatus, 142.

Achilles Pompeii interfector, 487.

Achinoa Davidis uxor, 70.

Achior Ammonitarum rex, Israelitarum Deum celebrat, 189. Achior Betuliæ dedit ur, 140. Achior Judaismum amplectitur, 142.

Achitophel ad Absalonem defecit, 77. Achitophel laqueo sibi consciscit necem, 78.

Achoris sacrilegium punitur, 47.

Achradina, 427.

Acie instructa ad hostilem urbem accedere, 154. Acies in periculo paulatim reducenda, 151. Acies tripartita, 161.

Ἀκληρονόμητοι, 578.

Acmes epistola, 257.

Acritas locus, b 136.

Acro Cæninensium dux, 317.

Actium, 525. Actiaca victoria monarchiæ Augusti initium, 526. Actiaci belli apparatus, 527.

Actius Tullius Volscorum concitator, 345. Actius Navius augur, 526.

Acuphis Judæorum legatus, 192.

Ada Lamechi uxor, 18.

Adamus, 16. Adamus obit annos natus 930, 18. Adami prædictio de mundi conflagratione et diluvio, *ibid.*

Adana urbs, b 201.

Adanarsis Persæ crudelitas, b 12.

Adarani contemnunt obsidionem Basilii, b 169.

Adar mensis 12 dystros apud Macedonas, 182.

Addo Caium vulnerat, 140.

Adelphus Albanorum rex, 478.

Ader Idumæus Israelitas infestat, 85. Aderis F. rex Syriæ, 93. Aderis F. clementer conservatus, sollius Achabi caput petit, 94.

Adiatene Syriæ prov. juxta Ninum et Gaugamela, 587.

Adiabenorum regina fit Judæa, 262

Admonemus scientes, 513.

Adoni, Dominus, 48.

Adonias Davidis filius regnum affectat, 80. Adonias ad aram confugit, 82. Adonias petita Abisaga vitam amittit, *ibid.* Adonias ob ætatis prærogativam, et populi consensum sibi regnum deberi censet, *ibid.*

Adonibezecus Israelitas oppugnat, 48.

Adolescentes a 17 usque ad 18 magistratibus inserviunt, 147. Adolescentes tres in camino ignis ob non adoratam statuam, 122. Adolescentibus ea obeunda, quæ celeritatem aut vires desiderant, 148. Adolescentum consilia temeraria, 86.

Adoptio publice confirmanda, 449.

Adoratio in gestu quodam corporis posita, non videtur divinus honos, 179.

Adrianopolitani dedunt Thomam, b 139.

Adrianopolis a Simeone Bulgaro capitur, b 181. Adrianopolis Orestias olim, b 251. Adrianopolis spoliata a Samuele Bulgaro, b 225.

Adrianus Comnenus πρωτοσέβαστος, b 297. Adriani imperium, 588. Morbus, 591. Responsum de Christianis, 592. Adriani studia, mores, et ratio administrandi imperii, 588. Adriani venationes, 589. Ejusdem obitus, anno ætatis 79, imperii vero 21, 592. Adrianus in alienum servum jus sibi non sumit, 591. Adrianus Judæis Judæa interdicit, 592. Adrianus reluctante Senatu in Deorum numerum relatus, 595.

Adulatorum voces, 281.

Adultera nuptura adultero, maritum luget scilicet, 74.

Adulterium et cædem graves pœnæ secuturæ, *ibid* Adulterio (cum) cædes conjungitur, *ibid.*

Ædificatio vicatim et oppidatim distributa, 178.
Ædilium institutio et munus, 343.
Æga Ciliciæ, b 26.
Ægilus, b 163.
Ægimurus capitur a Martio, 465.
Ægithalus, 397.
Ægroti lugendi, non mortui, 82. Ægrotos ab expeditionibus non abstinet, 220.

Ægyptiaca classis, b 220. Ægyptii Abrahami discipuli, 22. Ægyptii incantores miracula edunt, 35. Ægyptii arundineus baculus, 100. Ægyptii profligati a Babyloniis, 115. Ægyptius Cyrus parcit, 162. Ægyptiorum in mari Rubro interitus, 36. Ægyptiorum annus menstruus falsam antiquitatis opinionem illis affert, 323. Ægyptius Scieri equus, b 218. Ægyptus Mesrem, 21. Ægyptus per Josephum subjecta Pharaoni, 30 Ægyptus a Cyro subacta, 168. Ægyptus et Æthiopia versus Austrum, 126. Ægyptus ab Augusto vectigalis facta, 531. A Diocletiano sub jugum redacta, 640.

Ælia Capitolina pro Hierosolymis condita, 389.
Ælius Adrianus, *Vide* Adrianus.
Ælius Pætus consul cum Gallis pugnat, 446.
Ælius Gallus Ægypti præfectus Arabiam infeliciter tentat, 534.
Ænuatio seditionis occasio, 78.
Æmilia Syllæ privigna Pompeio nubit, 475.
Æmilianus Scythis cæsis, arreptoque imperio, a suis militibus occiditur, 628.
Æmilius L. contra Tarentinos missus, 368.
Æmilius Q. consul in Siciliam venit, 286.
Æmilius (M.) Pœnos vincit, 393. Insubres cædit, 401.
Æmilius (M.) Lepidus castra contra Antiochum defendit, 434.
Æmilius Scaurus propter Arteum fit Ajax, 531.
Æmilius Lætus præfectus Prætorio, 601.
Æneas victus a Rutilis, inter mortales esse desiit, 313.
Æneæ res gestæ in Italia, *ibid.* Æneadæ Romani, *ibid.*
Ænigmata attentum animum requirunt, 132. Ænigmata de imperatoribus, b 295. Ænigmatibus olim certatum inter reges, 85.

Æolenses, Alisæi, 21
Æqui M. Minutium vincunt, 346. Iidem sub jugum missi, *ibid.*
Æquum et Sabinum bellum, 347.
Ærarium non in potestate dictatoris, 338.
Æsar pro Cæsare, 545.
Æsculapii templi columnæ immobiles, b 26.
Æstus ingens sub Copronymo, b 110.
Æthiopem lavare, b 106.
Æthribum, 415.
Ætoli ad Antiochum deficiunt, 430. Ad Philippum defluunt, 436.
Ætius eunuchus, b 86.
Ætoli Romanorum socii, 42. Romanis victoriæ causa, 447. Ætolorum motus et pacificatio cum Romanis, 453.
Afer Adriani pater, 588.
Affinitate regum regna conciliantur, et invicem firmantur, 106. Affinitates potentium, obsidum instar habent, 515. Affinitas ignobilium et pauperum spernitur, 517. Affinitates veterum facile diremptæ, 212.
Affati numine amphibolliis decipiuntur, 219.
Afranius Armeniæ præficitur, 477.
Africa a Romanis oppugnata, 390. Africa dicta Libya Carthaginensis, 443.
Africanus scriptor, 623.
Africani cognomentum P. Scipioni domita Carthagine datum, 449. Africani obitus, 456.
Agagus Moabitarum rex, 61.
Agapeti papæ Romani legatio ad Justinianum, b 67. Agapeti obitus, 92.
Agarena classis a Sami duce profligata, b 228. Agarenæ classis interitus, b 90 inde.
Agareni senis de Adara prædictio, b 169. Agareni, b 56. A Romana classe profligati, b 256. Ad Edessam cæsi, b 238. Agareni Ægypti triginta annorum inducias cum Romanis pacisecuntur, b 259. Agareni Cretenses classes Michaelis profligant, b 140. Agareni ex Hispania in Cretam trajiciunt, b 139. Agareni Mesembriaci oram maritimam et insulas infestant, b 172. Agareni Romano pacem aspernanti armati occurrunt, b 271. Agareni Carthaginenses in Sicilia cæsi, b 238. Agareni per septem annos Byzantium vexant, b 90. Provincias vastant, b 178. Agareni Carthaginensium ductu Antiochiam oppugnant, b 209. Agarenicum diurnum tributum, b 81, 87. Fœdus cum Romanis, b 91. Agarenorum dissensio de principe, b 88. Grassationes sub Philippico, b 98. Agarenorum Tarsensium, Cretensium et Carthaginensium clades, b 172. Agarenorum inscitia, b 118. Agarenorum princeps Philosophiæ studiosus, b 160. Agarenorum Carthaginensium in Occidente grassationes, b 163. Item in Oriente, b 93.
Ἄγαρ, b 307.
Aggæus Templi instaurationem suadet, 173.
Agis Tarentinus, 369.
Ἀγορανόμοι, Ædiles, 343.
Agrariæ leges, 344.
Agricultura moderatos et pacatos facit, 325.
Agrigenti obsidio, 386.
Agrigentinorum calamitas, *ibid.*

Agrippa Aristobuli F. 272. Agrippa necem sibi consciscere in animo habet, 272. Agrippa ob Tiberium in vincula conjicitur, 275. Agrippæ a captivo quodam et regnum et interitus prædicitur, 275. Agrippa sex menses captivus, 275. Agrippa vinclis solutus a Caio rex appellatur, 276. Agrippa totius Judææ rex, 279. Agrippæ beneficentia, 281. Agrippæ ob superbiam interitus, *ibid.*

Agrippa Junior sacrorum curam a Claudio impetrat, 252. Agrippa Agrippæ filius, 282. Agrippa Junior Herodi succedit, 286. Agrippæ regnum et affinitates, 287. Agrippæ structura, 290.

Agrippa (M.) S. Pompeio opponitur, 511. Agrippa Methone occupata, classem Antonii infestat, 534. Agrippa Augusti sorore repudiata, filiam ducere cogitur, 535. Agrippa Agrippæ F. abdicatus ab Augusto, 541. Agrippa Junior occisus a Tiberio, 546. Agrippa deponendæ monarchiæ Augusto est auctor, 532. Agrippa curator urbis, et Augusti et gener, *ibid.* Agrippæ obitus et elogia, 537.

Agrippina, 288.
Agrippina Germanici uxor, Agrippæ et Juliæ filia, 546.
Agrippina Junior, 561. Agrippina Claudio nubit, 563. Eidem insidiatur, 566. Agrippina Neroni ambit imperium, *ibid.* Pro Nerone imperat, 568. Agrippina a Claudio Augusta appellatur, 562 Eadem a Nerone interfecta, 569. Agrippinæ avaritia et sævitia, 549. Interitus, 563.
Agrippina urbs, 631.
Agrippinus Alexandrinus episcopus, 598.
Ἀγρόνομος, 191.
Agron Sardianorum rex, 402.
Agronis vidua Romanos legatos cecidit, *ibid.*
Αἰτριον (το) τῆς σκηνῆς, 39.
Alæ celeritatem notant, 127. Alæ superbiæ nota, 126.
Ἀλαβαρχία, 286.
Alabarchus, 272.
Albani, sive Albani, b 100.
Alaricus Vandalus seu Gothus ab Honorio evocatus, b 40.
Albæ Longæ ædificatio, 313. Albæ quadrigæ a Camillo primum usurpatæ, 333.

Albana democratia 320. Albani, 491. Romam migrare cogunter, 524. Albani Massagetæ, 591. Albania subacta, b 92. Albanicum bellum, 320. Albanorum regum successio, 314 *inde.* Albanum regnum 500 annis duravit, 324. Albanus lacus, b 331. Albanus a Posthomo occisus, 632.

Albinus a Senatu dux creatus, 622.
Albinus Judææ præses, 290. Albini interitus, 607. Cædes, 622.
Albugo felle piscis pellitur, 143.
Albula, 314.
Alcimus Judam insectatur, 208. Alcimus seu Joachimus pontifex, 209. Alcimi interitus, 210.
Alectoromantia, b 33.
Alcinus Vespasiano insidiatur, 578.
Alem, seu Alimum, Mahometi sive gener sive affinis, b 88.
Alemannorum 60000 cæsa a Constantio, 612. Item 300000 profligata a Gallieno, 631.

Alexander Ægypto subacta Darium evertit, 131. Alexander Diogenem admiratur, *ibid.* Alexander Jovis filium se apud Barbaros gloriatur, 188. Alexander conditiones Darii aspernatur, 188. Alexander æque modestus et bellicosus, 189. Alexander frequentibus calumniis exasperatus, 191. Alexander Indos milites contra datam fidem occidit, 195. Alexander ex India vix quartam exercitus partem reducit, 194. Alexander immortalitatis opinionem submersione aucupaturus, 197. Alexander Deo immolat, 199. Alexander suis proventibus amicis donatis, spem sibi reservat, 155. Alexander Epiphanis filius, 215. Ptolemaidem occupat, 211. Alexander Jonathæ pontificatum offert, *ibid.* Alexander Jamnæos exteras nationes subigit, 221. Alexander Jamnæi prudens consilium mitigandi odia populi, *ibid.* Alexander Judæos male tractat, 191, 221. Alexander Philometori socero insidiatur, 213.
Alexander Aristobuli F. Judæa turbata a Gabinio com-

pescitur, 224. Alexander Aristobuli F. a Scipione securi feritur, 224.
Alexander ab Herode patre vincitur, 250.
Alexander et Aristobulus laqueo necantur, 253. Alexander et Aristobulus Beriti condemnantur, *ibid.*
Alexander Alabarchus, 272. Alexander Alabarchus Judææ procurator, 286.
Alexander et Aristobulus in vincula conjecti, 266.
Alexander Leonis frater, nugis quam imperio aptior, b 182.
Alexander Antonii F. 522.
Alexander Sol Cleopatræ filius, 531.
Alexander Romanus episcopus, 588, 592.
Alexander Hierosolymitanus episcopus, 612.
Alexander Severus ab Heliogabalo adoptatus, 618
Alexandra Aristobuli uxor, 219.
Alexandra fugam molitur, 234. Alexandra filiam Mariammen occidendam insectatur, 241. Alexandræ apud Herodem excusatio, 256. — Alexandræ cædes, 241.
Alexandri M. successores inter se digladiati, 127. Alexandri M. corpus, 183. Eruditio, 70. Alexandri Macedonis natales, 184. Alexandri pueri generosa indoles, *ibid.* Alexandri regni initia, 185. Alexandri et Philippi patris dissidium, *ibid.* Alexandri fiducia de medico, 186. Alexandri somnia de Tyro, 187. De Hierosolymis, 197. Alexandri successores pro gladiatoribus se gerunt, *ibid.* Alexandri summum imperium in quatuor regna divisum, *ibid.* Alexandri iter ad templum Ammonis, 188. Alexandri Granico superato excessus, et morbus in Cilicia, 189. Alexandri sitis in persequendo Dario, 190. Alexandri 20000 adolescentes, 191. Alexandri expeditio Indica, 193. Alexandri luctus ob Clitum interfectum, *ibid.* Item ob Hephestionem, 182. Alexandri obitum signa antegressa, 196. Alexandri (De) obitu controversiæ, 197. Alexandri somnium, 199. Alexandri M. nuptiæ cum Statira, 193. Alexandri M. imperium in quatuor regna divisum, 127. Alexandri M terrores et obitus, 198. Alexandri interitus, 212. Alexandri Zebinæ interitus, 217. Alexandri filii, 253. Alexandri manes cum Glaphyra expostulant, 265. Alexandri thorax, 556. Alexandri cædes anno imperio, 619, 621.
Alexandri Severi expeditio Persica et Germanica, 619.
Alexandri Hierosolymitani martyrium, 626.
Alexandri patriarchæ preces contra Arium, b 23.
Alexandri imperatoris interitus, b 185.
Alexandria Ciliciæ, b 280. Alexandriæ ædificatio, 188. Alexandrina Bibliotheca, 200. Alexandrinorum Judæorum seditio, 279. Cædes, 312. Alexandrinum castellum, 223.
Alexandrum nullum ignavum esse decet, 195.
Alexandrum aliud, aliud Parmenionem decet, 188.
Alexas Salomes maritus, 260.
Alexius Mosoles, b 117. Ex genero Theophili fit monachus, b 148. Alexii Mosolæ excæcatio, b 118.
Alexius patriarcha orphanotrophi insidias ingeniose discutit, b 238. Alexii patriarchæ 25 centenarii auri a Monomacho rapiuntur, b 251.
Alexius Comnenus Turcarum opera Busellum capit, b 288. Alexius Comnenus exactor acerbus imperator salutatur, b 294. Alexius effigie Christi signatur, b 304. Alexius a medicis et monachis vana spe vitæ diuturnioris lætatur, b 308. Alexius Comnenus dignitatibus ornatus rem bene gerit, b 627. Alexii Comneni liberi, b 299. Alexii affectus erga uxorem, b 302. Alexii in fratris liberos pietas, *ibid.* Alexii matris obitus, *ibid* Alexii Turciæ expeditiones, b 306. Alexii Comneni obitus, b 308. Alexii funus et elogia, b 46. Alexii migrationes, humanitas, disputationes cum Manichæis, b 304. Alexio animam agente filius regnum occupat, b 308.
Alienos etiam invitat ad studium religionis vir pius, 109.
Alim Abramus Mediam oppugnat, o 556.
Alinus Solapianus, 429.
Alisæi Æolenses, 21.
Alites carnivori in castris, 506.
Alius peccat, alius plectitur, 81.
Alpes (ad) progressi Romani, 405.
Alveus Romuli et Remi, 314, 316.
Amalechitæ profligantur ab Hæbreis, 37. Davidis uxores spoliant, 69.
Aman Mardochæo ob adorationem negatam infensus, 179. Aman Judæis exitium molitur, *ibid.* Aman crucem Mardochæo paratam suopte interitu nobilitat, 181, 182.
Amani suspendium et totius familiæ exitium, *ibid.*
Amanus mons, 514.
Amanus secundus Alexandrinus episcopus, 572.
Amandi seditio in Galliis compressa, 640.
Amantem iracundiæ cito pœnitet, 178.
Amantius eunuchus præpositus, b 376 Amantii somnium, b 58.
Amarei Joannis cæsi dant pœnas, 210.
Amaranus Mosis pater, 35.
Amari omni ornatu plus ornat, 166
Amathe Epiphania, 21.
Amator spretis blanditiis vim parat, 158. Amatori etiam pudica mulier ignoscit, 159. Amatorum ineptiæ ridiculæ, 157.
Amazones inter Albanos repertæ, 478.
Ambibuchus (M.), 267.
Ambitio bellis non necessariis motis dat pœnas, 107. Ambitio pro gloria dedecus aliquando reportat, 127. Ambitio etiam conjunctissimis successus invidet, 184.
Ambitus lex Augusti, 537.
Ambraciæ obsidio, 433.
Ambrosius Origenis Mœcenas, 620. Ambrosius (D.), b 31. Theodosium arguit, b 22. Ambrosii (D.) cum Theodosio contra Judæos disputatio, b 36.
Amer Agarenorum princeps ex locorum nominibus eadem divinat, b 159.
Amerus Esman, b 172, 216. Ameræ Mellitenæ blasphemia, b 169.
Amesas VIII Judex Israellitarum, 53.
Amesias X Hierosolymorum rex, 105. Amesias Idumæos et Amalechitas cædit, 106. Amesias successibus elatus, Joa lacessito capitur, *ibid.*
Amici in periculis diffugiunt, 113. Amici subornati petunt quod rex ultro cupit, 165. Amici ad rem bene gerendam idonei, regum summæ opes, 157. Amicis adhibitis cum amico expostulare, 253. Amicitiæ paternæ renovatio, 75. Amico gratum significare quibus egeas, 159. Amicorum culpa inimici incolumes, 66. Amicorum consilia animi ægritudinem levant, 178. Amicum deseri etiam hostis æquior improbat, 77.
Amida, b 20.
Aminadab hospes arcæ, 58.
Aminander a Glabrione pulsus, 450.
Aminsus urbs, 479.
Amor frustratus in capitale odium vertit, 28. Amor ex aspectu nascitur, 74. Amor incestus statim in nauseam conversus, 76. Amor et deos et homines vincit, 159. Ex amore morbus, 76. Amori condonatum supplicium, 75. Amoris ardori data venia, 269.
Amorium, b 107. Amorii crudele excidium, b 132. Amorii direptio, b 279.
Amorrhæorum cædes, 43. Amorrhæorum terram tribus Gadia, Rubenia et Manassæa occupant, 44.
Amosus XVI rex Hierosolymorum, 102.
Ammanitæ a Jephtha profligati, 55. Ammanitæ ob legatos Davidis violatos cæduntur, 73. Ammanitarum cædes, 60. Ammanitarum excidium, 73.
Ammon. *Vide* Hammon. Ammon Thamarem stuprat, *ibid.* Ammon Davidis filius, 71.
Ammonius insidiatur Philometori, 211.
Amphiboliæ et ænigmata divinationis fructum fere tolluut, 115.
Amphilochii artificium in pellendis Arionis, b 57.
Amphoræ, faces, cornua terrent hostem, 83.
Amulius primus Jovis imitator, 314. Amulius Numitorem regno spoliat, 315. Amulii cædes, 316.
Amynander Thessalus, 444.
Amyntas Macedo transfuga, 187.
Anabarza, b 87. Anabarzæ ruina, b 60.
Anacletus sive Ἀνέγκλητος, Romæ episcopus, 579.
Anael pontifex, 234.
Ἀναιαχίασθαι τὴν ἥττων, 213.
Ananias Sedrach appellatus, 118. Ananias Izates in Judaismo instituit, 283. Ananias pontifex, 286. Ananias pontifex Romam missus, 288.
Ananus dux, 287. Ananus pontifex, 290.
Ἀναρχία perniciosa populo, 49.
Anargyri (D.), b 70. Anargyri Paulini, b 138
Anastasii status, b 58.
Anastasii de Copronymo verba, b 107.
Anastasii patriarchæ ignominiosa traductio, b 108.
Anastasii Thomæ adoptivi interitus, b 159.
Anastasii sacellarii conjuratio contra Romanos, b 188.
Anastasii imperatoris duo somnia, 575. Obitus, b 57.
Anathoth Jeremiæ patria, 113.
Anatolius, b 44.
Anchiales, b 110.
Ἀγχομαλὲς τὸ χειρὸς μαχεσθαι, 317.
Anchus, rex Gethæ, 68.
Ancillæ dominabus pariunt liberos, 25.
Ancus Martius Numæ ex filia Pompilia nepos, 333. Anci res gestæ, 324.
Ancyra Galatiæ urbs, 617.

Andragathius a Theodosio occiditur, b 33. Andragathius Gratiani percussor, *ibid.*
Andreæ et Lucæ reliquiæ, b 21.
Andreas cubicularius, b 10.
Andreas Calybites, b 110.
Andreas dux Amram blasphemum cædit, b 169.
Andriscus Adramyttenus se pro Persei filio gerit, 466.
Andronicus dux Samonæ insidiis interit, b 179. Andronici perfidia, b 285.
Androsthenes ab Achæis victus Corintho excidit, 459.
Anemas, b 35. Anemæ Michaelis conjuratio, b 302.
Angeli primum conditi, 14. Angeli Josepho uxores ducunt, 18. Angeli nomen mirabile, 54. Angeli monent laudandum esse Deum, 146. Angeli non sponte, sed Deo mittente veniunt, *ibid.* Angelus Balaamo apparet, 43. Angelus specie adolescentis apparet Gedeoni, 51. Angelus per flammam in cœlum redit, 54. Angelus Sampsonis nativitatem nuntiat, 52. Angelus interfector, 78. Angelus Eliam pascit, 92. Angelus securitatem pollicetur, 96. Angelus nocte Assyrios cædit, 111. Ab angelo 185.000 una nocte cæsi, *ibid.* Angelus tres adolescentes reficit, 122. Angelus vesperi Danieli apparet, 133. Angelus Tobiæ se cognoscendum præbet, 143. Angelus subito evanescit, 146. Angelus novæ nuptiæ hospitium præparat, 145. Angelus Azariam se esse fingit, 144. Angelus audiendus, nulla dæmonii ratione habita, 145.
Angustiæ loci parvo exercitui prosunt, 186.
Anhelare Persis turpe, 148.
Anicetus Romanus episcopus, 504.
Anicetus Neronis libertus Agrippinam occidit, 569.
Anicius I, prætor gentium vincit, 460.
Animæ brutorum et hominum discrimen, 16.
Animalibus vesci jubetur Noa, 19. Animalium omnium una lingua, 17.
Animi magnitudo etiam hosti non barbaro grata, 188. Animum Deus intuetur, 63. Animus generosus peculiarem fortunam non postulat, nec communem recusat, 74. Animus territus nihil non in omen vertit, 197.
Anna Samuelis mater, 56.
Anna Tobiæ mater, 142.
Annæ Comnenæ eruditio, b 306.
Anna Pontifex, 267.
Anni 947 universalem Israelitis molestionem afferunt, 110. Anni 15 accessio vitæ, 111. Anni 30 Josepho felices, 29. Annis 514, Reges 22, 155. Anni 725 usque ad Augusti monarchiam, 532. Annorum varietas, 525. Annos 12 nata puella lege Augusta nubilis, 537. Annus magnus Josepho 600 annorum, 29. Annus septimus Judæis feriatus, 216. Annus a Numa duobus mensibus auctus, 525. Annus ætatis 42 imperio aptissimus, 514.
Annius Vinicianus, sive Munitianus, insidiator Claudii, 562.
Annonæ penuria in copiam subito mutata, 101.
Annuli solis senatoribus et equitibus concessi, 419. Annulorum modii ab Annibale Carthaginem missi, *ibid.* Annulorum jus, 502. Annulus dæmonia frigans, 84. Annulus aureus datus libertino medico, 533.
Ἀνοχὴ δαιμόνων, 412.
Anseres Capitolii custodes, 357.
Antagonista par quærendus, 184.
Anteros Romanus episcopus, 625.
Anthemii monasterium, b 148.
Anthimus, b 52.
Antichristus ex tribu Judaica oriturus, 128.
Antigenes ob simulatum æs alienum repudiatus, in gratiam recipitur, 195.
Antigonia insula, b 192.
Antigonus Asiam sibi vindicat, 127. Antigonus Asiam occupat, 199. Antigonus per calumniam ab Aristobulo occiditur, 219. Antigonus Aristobuli filius a Cæsare nihil impetrat, 223. Antigonus ab Herode Judæa pellitur, 228. Antigonus Parthorum ope Hierosolymis potitur, 230. Antigonus a Sossio Antigone appellatur, ab Antonio occiditur, 231. Antigonus de proditoribus, 518.
Antiochena clades ex terræmotu, 587. Antiochenorum scommata in Julianum, b 26. Antiochenorum multa ob Placillæ statuam violatam, b 36. Antiocheni seditiosi, 212. Antiochenorum Judæorum clades, 307. Antiocheni ep scopi, 647.
Antiochia a Saracenis occupata, b 91. Antiochia ad Orontem capta a Francis, b 500. Invito Nicephoro a M. Burze capitur, b 204. Antiochia Magna, b 280. Antiochia Syriaca a Baimundo capta, b 505. Antiochiæ forum quadratum, 307. Antiochiæ obsidio deserta a Nicephoro Phoca, b 281.
Antiochi Epiphanis interitus, 206.
Antiochus Eupator, *ibid.* Antiocho bellum Romani inferunt, 452.
Antiochus Epiphanes cornu magnum, 131. Antiochus Magnus, 201. Antiochus Epiphanes Ægyptum oppugnat, 204. Antiochus Epiphanes Hierosolymas grassatur, *ibid.* Antiochus Epiphanes sub Claudio, 287.
Antiochus Eupator Hierosolyma violat, 208.
Antiochus deus a Tryphone occiditur, 215.
Antiochus Cyzicenus, 217.
Antiochus Dionysius a Judæis occiditur victor, 221.
Antiochus Alexandri filius Tryphonis opera regno potitur, 214.
Antiochus Nicanor ab Arsace solutus Syriæ regnum recuperat, 216.
Antiochi Pii interitus, *ibid.*
Antiochus Judæus popularium suorum calumniator, 307.
Antiochus Grypus, 218.
Antiochus Soter, idemque Pius, 215, 216 Antiochus Soter Tryphonem occidit, *ibid.*
Antiochus eunuchus, b 40. Fit clericus, b 41.
Antiochus a Græcis contra Romanos concitatus, 447.
Antiochus Eubœam domat, 450.
Antiochus Comagenes rex, 519.
Antiochus frater Seleuco succedit, 453.
Antiochus in Asia victus a Scipionibus, 433, 434 *inde.*
Antiochus puer a Demetrio occisus, 462.
Antipas Herodis filius, 234.
Antipas Galilææ et Pereæ Tetrarcha, 260.
Antipas regno Judææ excidit, 261.
Antipæ reditus 200 talenta, 264.
Antipater Macedoniam obtinet, 127. Antipater suspectus de nece Alexandri, 197.
Antipater Idumæus concordiam Syreani et Aristobuli turbat, 218.
Antipater a Cæsare Judææ procurator constituitur, 226.
Antipater Herodis ex Doride filius natu maximus, 229.
Antipater Malchi insidiis veneno tollitur, 237. Antipater fratres apud patrem calumniatur, 246. Antipater in patris indignationem incurrit, 255. Antipater accusatur, 257. Antipater Archelaum et Philippum fratres calumniatur, *ibid.* Antipatri auctoritas apud Gabinium, 225. Antipatri Romana profectio, 234. Antipatri uxor Antigoni filia, 257. Antiphili litteræ ad Antipatrum, *ibid.* Antipatri interitus, 260. Antipatri liberi, 226. Antipatri et Pheroræ conspiratio, 254. Antipatri mater repudiatur, 256.
Antonius (M.) Verus a M. Aurelio Antonino adoptatus, 591.
Antonius Pius χυμινοκρίστης appellatus, 593. Suppellectilem Cæsaream vendit ne cives exactionibus vexet, 594.
Antonius Severi P., 609.
Antonius et patri et fratri insidiatur, 610.
Antonius Caracalla, 612.
Antonini Pii decretum pro Christianis, 594.
Antonini (M.) Philosophi sagati et togati acta, 595. M. Antonini obitus vicesimo quarto imperii anno, 594. M. Antonini Philosophi obitus, ejusdem Christiana legio, 595.
Antonia Drusi majoris uxor, 227.
Antonia avia a Caio occisa, 554.
Antonia Claudii filia, 564. Antonia castellum templo vicinum, 244. Antoniæ castitas, 274.
Antonianum bellum civile, 120. Cum Antonianis dissensiones, 510.
Antonii potentia populo gravis, 493. Antonii funebris oratio in Cæsarem, 494. Antonius cum S. Pompeio pacem facit, 511. Antonii licentia ex actis Cæsaris, 494. Antonii provinciæ post victoriam Philippicam, 510. Antonii clades bello Medico et Parthico, 529. Conspiratio cum Medo et insidiæ contra Augustum, 522 *inde.* Antonii statua sanguinem sudat, 521. Antonio testamenti recitatione conflatur odium, *ibid.* Antonii mors, 531. Ab Augusto deplorata, 528. Antonii legatio ab Augusto repudiata, *ibid.* Antonius Herodi et Hircano favet, 228. Antonius Mariammæ et Aristobuli formam miratur, 225. Antonius Herodi honorem habet, 233, 237. Antonius hostis judicatur, 496. Antonius Augusto infestus, 493. Eidem adversatur, 528. Antonii bello Mutinensi res gestæ, 497. Antonius cos. Cæsari diadema imponit, 499. Antonius crudelis, 502. Antonius Bruti cadaver honorifice sepelit, 508 Antonius Cleopatræ mancipium, 511, 524. Ejus amore fruitur, 511. Antonius Bacchatur in Græcia, 515. Antonius Venidio invidet, 520. Antonius Armenia dolo potitus in Ægyptum abit, 521. Antonius Cleopatram Octaviæ præfert, 521. Cleopatra deceptus sibi ipsi necem consciscit, 528. Antonius in Ægypto etiam vincitur a

Cæsare, 528. Antonius a Minerva conjuge 100000 aureorum dotis exigit, 647.
Antonius Cauleas patriarcha, b 177.
Antonius Musa libertinus medicus, 534.
Antyllus Antonii filius Augusti gener, 515. Antyllus Fulviæ et Antonii filius occiditur, 531.
Anubis Paulinam amare fingitur, 270.
Anulinus Diocletiani Dominus, 640.
Aorui Silvæ, 640.
Aothus Josepho Judæ, II Israelitarum judex, 50, 51.
Apastan, 256.
Apelles dux a Matalbia cæsus, 235.
Apelles tragœdus, 534.
Aper a Diocletiano occiditur, 640. Aper magicus Comneni. b 271.
Apes circa castra, 506.
Aphecca, 95.
Ἀφροδίσιον, Ἀφροδίτης ἱερόν, 96.
Apis ab Augusto contemptus, 531. — Aphthardocitæ hæretici, b 70.
Ἀποβατήριον, 29.
Apocapes Basilius, b 27.
Apocrisiarius, 44.
Apollo Romanorum socordiam castigat, 422. Apollinis statua, b 8.
Apollodori victima, 195. Apollodorus Siculus Cleopatræ minister, 488. Apollodorus ad Augustum deficit, 517.
Apollonia a Philippo obsessa. 424.
Apolloniates in Ionio sinu, 581.
Apollonii cædes 207.
Apollonium Africæ promontorium. 438.
Apollonius Danes Syriæ præfectus a Jonatha vincitur, 211.
Apollonius Thianæus Domitiani prædicit interitum, 582.
Apollonius martyr et philosophus, 602.
Ἀπόμαχοι, 407, 581.
Ἀπονοίᾳ μᾶλλον ἢ προνοίᾳ στρατηγούμενοι, 253
Ἀποκεφυκώς, 220.
Ἀποπροσκυισθαι, 401.
Ἄποπτον, 360.
Apotanes, 171.
Appiani Romani Historia. 576.
Appii Claudii ex Sabinis Romam migratio. 337. Appii Claudii intemperies et interitus, 27, 347, 348.
Appius Cæcus Pyrrho pacem negat, 375. Appius Claudius plebis inimicus, 346. Messanam occupat, 385.
Appion Alexandrinus Judæos accusat, 277.
Appollinaris psalterii paraphrasis, b. 33.
Appuli castra Pyrrhi diripiunt, 376.
Apsimari Tiberii imperium, b 95. Apsimari interitus, b 96.
Apulia Dauniorum, 417.
Apum examen in ore Leonis, 51.
Apustius (L.), Macedoniam vastat, 144.
Aqua in cruorem mutatur, 33, Aqua sterilis sale et precibus medicata, 97. Aqua per medios hostes petita Deo libatur a Davide, 81. Aqua ebulliens sub dormitante, 605. Aquæ conjectura ex situ, et plantis, 477. Aqua intercutis excantata Adriano, 591.
Aquila augurium imperii Martiano Philippico Bardani, item Basilio Macedoni, b 163. Aquila aurea ab Herode in templo dedicata. 259.
Aquila regni augurium, 323. Aquila panem Augusto raptum restituit, 495. Aquila Augusti, 500. Aquilæ pulsæ a vulturibus, 333. Aquilæ victæ malum augurium, 507.
Aquileia olim, Zonaræ Venetia. 622.
Aquilius (M.) proditor Sibyllinorum oraculorum, 531.
Ara ex Jordanis saxis, 29, 58. Ara Jordanis suspectas facit II tribus, 48. Ara contra tyrannum non defendit, 83. Ara Jeroboami rumpitur, 88.
Arabia subacta ab Herode, 258. Arabes a Cyro subacti, 164. Arabes ad Amanum, 478. Arabia Petræa, *ibid.*, Arabum quinque naves ex magna classe incolumes, b 102.
Aradia, 504. Aradii, 514.
Aramæi Syri. 22.
Araspes Panthiæ custos, 158. Araspes Panthiæ pudicitiam frustra tentat, 157. Araspes Assyriorum consilia explorat, 159. Araspes explorator honorifice excipitur, 160.
Araxis pons, b 253.
Arbela pugna Alexandri et Darii, 189.
Arbitrum æquum posse pati cædem bonæ signum, 149.
Arbor Nabuchodonosoris, 86. 122. Arbor hominem significat, 122. Arbor in cœlum usque porrecta succiditur, 123. Arbores et silvæ a Barbaris cultæ pro Diis, b 101.
Arca Noæ, 20. Arcæ Noæ reliquiæ ab Armeniis ostentatæ, *ibid.* Arca fœderis, Arca Silone collocata, 57. Arca capta a Palæstinis, 58. Arca a vaccis in Judæam revehitur, *ibid.* Arca felicitat hospitem, 75. Arca Hierosolyma transfertur, *ibid.* Arcæ inscriptio fatidica, b 115.
Arcadiopolis, b 59.
Arcadius Arsenii vitæ insidiatur, b 37. Arcadius veniam delicti ab Arsenio petit, b 39. Arcadii obitus, b 40.
Archelai in Armeniam impressio, 223. Archelai solertia in Herode reconciliando, 230. Archelai defensio et semissis paterni regni acceptus et 600 talenta reditus, 263, 264. Archelai somnium et relegatio, 264. Archelao regnum a Cæsare confirmatum, 281. Archelaus Cappadocum Rex Alexandri socer, 245. Archelaus Herodi se purgat, 231. Archelaus Herodis filius, 254. Archelaus Judææ rex, 260. Archelaus a Judæis accusatur, 262. Archelaus Glaphyram ducit, 264. Archelaus Mariammem repudiat, 266.
Archimedes Syracusarum defensor, 424. Ejus cædes, 525. Archimedes, b 56.
Archistrategi fanum, b 281.
Arcus pro Iride, 19.
Arcus cominus inutilis, 172.
Ardamanes Pesta, b 71.
Ardea, 315.
Ardeatæ Camilli adjutores, 337.
Ardebæ nautica solertia, 596.
Aretas Cœlesyriæ rex Judæos vincit, 231. Aretas Arab. Hyrcanum Hierosolyma reducit, 222. Aretas Pompeii jussu Hierosolymis recedit, 223. Aretas Arabs Herodem oppugnat ob desertam filiam, 271. Aretæ augurium de Tiberii obitu. 272.
Arethas, b 60. Æthiops, b 72.
Areobindi Templum, b 76.
Aretium Flaminii interitu nobile, 413.
Argæus collis, b 163.
Argenteæ drachmæ 380. Argenti libræ 10. a censoribus notatæ, 416. Argentum ære mistum, *ibid.* Argentum ære mollius, 119.
Ἀργυρίου μυριάδας δ', 179.
Argos Nabidi a Philippo traditum, 446.
Ariadna, b 53.
Ariana hæresis. b 9.
Ariarathes Cappadocum rex, 433. Ariarathi regnum a Romanis confirmatur, 461.
Ariebes, b 300.
Aridæus frater Alexandri Magni, 127.
Aries divitiarum nota, 130. Aries corniger Persicæ monarchiæ symbolum, *ibid.* Arietum ingens sonus, 240, 16.
Arii interitus, b 23.
Ariminum urbs Galliæ, 483.
Ariobarzanes a Cassio occisus. 304.
Aristander vates, 183. Aristander Alexandrum consolatur, 195.
Aristæ eminentes decussæ, 531.
Aristæus Hebræorum scripta convertenda esse monet, 200.
Aristarchus Tarentinus Romam confugit, 371.
Aristobuli et Antigoni sanguis commistus, 219. Aristobuli et Pompeii contentiones, 233. Aristobuli tres filii, et duæ puellæ, 253.
Aristobulus Alexandri Jannæi filius, 230.
Aristobulus Hyrcani filius Antiochum Cyzicenum vincit. 217.
Aristobulus II regnum occupat, 222. Denuo capitur, 224. Pontifex, 222, 231. Aristobulus cum quatuor liberis, captivus Romam ducitur, *ibid.* Aristobulus a Pompeio adjuvatur et oppugnatur, 225, Aristobulus a Pompeio vinctus, 225. Aristobulus a Cæsare in Judæam missus, veneno a Pompeianis tollitur, 226.
Aristobulus Agrippæ frater, 272. Aristobulus regnum Judæorum instaurat, ejusdemque crudelitas in matrem et fratrem, 219. Aristobuli pontificis interitus, 227.
Aristocratia cum oligarchia, 175.
Aristoteles Alexandri Magni præceptor, 185. Aristoteles suspectus de Alexandri obitu. 197.
Arithmetica ab Abrahamo tradita Ægyptiis, 22.
Ariustus pro Ariovisto, 481.
Arma aurea in templo, 59. Arma cremata, 155.
Armathai habitavit Samuel, 59.
Armatii proditoris cædes. b 53. Armatius, b 52.
Armenia, 23. Armenia munitionibus destituta, 180. Armenia Mediæ contermina, 149. Armenia subacta a Trajano, 587. Armeniaca seditio com-

press, b 118. Armeniaca stigmata, *ibid.* Armeniæ mons arcæ Noæ receptaculum, 20. Armeniæ vires, 8,000 equites, 40,000 pedites, argenti talenta 3,000, 150. Armeniæ rex Caracallæ perfidia captus, 605. Armeniæ montes gelu rigentes, 619. Armeniorum motus, 540. Armenianorum monasterium, b 176. Armeniorum et nautarum seditio, b 205.

Arphaxad Chaldæorum conditor, *ibid.* Arphaxad rex Medorum cæsus a Nabuchodonosore, 138.

Arria Cecinnæ uxor, 561

Arrogantia Diogenis infelix, b 134. Arrogantia militaris calamitosa, b 253 299.

Arsaces Parthorum rex Demetrium Nicanorem capit, 215.

Arsacides Parthici regni conditor, 619.

Arsacius, 39.

Arsenius Scetim abit in solitudinem, b 37. Arsenius Arcadii et Honorii præceptor, b 36. Eorumdem liberalitatem aspernatur, b 38.

Arsinoe soror Cleopatræ impulsu occisa, 234.

Artabanus ab Izate in Parthiam reducitur, 284. Artabanus Parthus filium Darium dat obsidem Tiberio, 271. Artabanus, 614. Postremus Parthorum rex, 619 Pseudo-Neronem Romam reducturus, 578.

Artabasdus Armenius. h, 21 Rex creatur. b 107. Artabasdi elogia, *ibid.*

Artagerses, 161.

Artagira, 540.

Artaxerxes Longimanus, 133. Artaxerxes uxoris suæ formam ostentare cupit, 178. Artaxerxes, qui et Cyrus, Xerxis filius, quintus rex Persarum, *ibid.*

Artaxerxes, vel Artaxares, Persa, 612. Artaxerxes Persarum rex, *ibid.* Ejusdem 400 legati ad Alexandrum Severum, 619.

Artaxes ab Antonio profligatus, 521.

Artemidorus Gnidius Cæsari insidias indicat, 491.

Artemius, qui et Anastasius imperator, b 98.

Artemius Alexandriæ dux et martyr, b 23. Artemii interitus, b 102.

Artorii somnium de Augusto, 506.

Arundineus baculus infirmum fulcrum, 110.

Aruntis et Bruti interitus, 536.

Aruspex Veiens, 312. Aruspicis Etr sci dolus, 332

Arx eversa, ne urbi ex ea periculum crearetur, 215.

Arxis vivi direptio, b 251.

Asa V. rex Judæorum, 89. Asa Æthiopes vincit, 90. Asa Turcas a Mediæ principe vincitur, b 256.

Asael Damasci regem sufficat, 102.

Asahel Joabi frater ab Abenero cæditur, 73. Asahel Syriæ rex ungitur ab Elisæo, 101.

Asamonæorum familiæ principatus duravit annos 168, 254.

Ascalon, 58.

Ascanius Rutulos profligat, 343.

Asclepiades, Antiochenus episcopus, 612.

Asclepiodotus, 641.

Asclepiadionis prædictio, 88.

Asdrubal in Italiam abit, 431.

Ἀσέβειαι εἰς αὐτοκράτορα, 571.

Aseneth uxor Josephi, 29.

Aser, 25.

Asini maxilla pro gladio et fonte, 54. Asini ungula Stygiam squam continet, 197.

Asmodeus dæmon, 145.

Aspar patricius Leonem imperatorem creat, b 49 Aspar et Ardaburii supplicium, b 50 *inde.* Asparis in restinguendo incendio diligentia, b 51.

Aspathines, 171. Aspathines vulneratur, 172.

Aspidis morsus lenissima mors, 550.

Aspis Libyæ urbs a Romanis occupatur, 390.

Asia superior Australis et Septentrionalis, b 26.

Asiatici cognomentum Scipioni tributum, 564. Asiaticus a Claudio interfectus, 564.

Assaron Mannæ cur collectus, 38.

Assiduitatis vis, 4.

Assuerus Cyaxares, 132.

Assyrii ab Assur, 22. — Assyrii Sodomitis cæsis ab Abrahamo cæduntur, *ibid.* Assyrii divinitus cæsi, 111. Assyrii regni evertendi occasio, 146. Assyrii in Lydiam profectio, 158. Assyriorum fuga, 150. Assyriorum copiæ, 160. Assyriorum potentia, 149 *inde.*

Assyrius Achazo auxilium ferens, Syros et Israelitas affligit, 109. Assyrius dum Medis insidiatur, seipsum evertit, 149.

Astrologi Italia pulsi, 563. Astrologorum de Constantis obitu prædictio, b 15. Astrorum utilitates, 16. Astronomi Vitellio diem interitus denuntiant, 574.

Astrum gladio simile, 302.

Astyages rex Medorum, 140.

Atellanorum migratio ad Hannibalem, 428.

Athamania Thessaliæ, 444.

Ἀθήναιον, 605.

Athanasius, b 9

Athenais dicta Eudocia, b 41.

Athenæ liberatæ a Lucio Apustio, 444.

Athenarum mœnia sub Valeriano instaurata, 630.

Athenarum inscriptio pro Pompeio, 477.

Athenienses Xerxis victores, 126. Athenienses pacem cum Alexandro iaciunt, 185. Athenienses Romanorum amici, 405. Athenienses Bruto et Cassio statuas decernunt, 503.

Athenodorus Gregorii Mirifici frater, 623.

Athenodori commentum ad exprimendam Augusti lasciviam, 544.

Athinganı, b 124. Athinganus Michaeli prædicit imperium, b 133.

Athypotheodorus, b 208.

Athyra, b 290.

Atlas mons, 608.

Atra urbs Arabiæ Soli dicata, 607.

Attalia Pamphyliæ urbs, 487. Attalus, 445. Eumenis frater, 461. Attali obitus. 447.

Atticus, b 40. Atticus Herodis Rhetoris pater thesauro ditatur, 584.

Attilius C, 396. Attilius Latinus, 888.

Avaritia, et consilii infirmitas, 201.

Aves ex aquis, 16. Aves rapaces malum significant, 252.

Augustus Herodi dat potestatem multandi filios, *ibid.*

Aufidus fluvius, 417.

Auctoris querela de tyrannide suorum temporum, b 7.

Augurium irritæ pacificationis, b 187.

Augusti Cæsaris obitus, et anni imperii vel 57 vel 43, ætatis 77, 267. Augusti calida cum Antonio et Lepido collusio, 499. Augusti consulatus, *ibid.* Augusti monarchiæ signa, 493 Augusti et Antonii bellum, pax rursus, 511. Augusti Ægyptiacus triumphus, 531. Augusti partitio provinciarum, et Decennia, 533. Augusti provinciæ post victoriam Philippicam, 510 Augusti ratio administrandi imperii, 534. Augusti morbus et testamentum, 534. Augusti appellatio, *ibid.* Augusti nepotes degeneres, 539. Eorumdem obitus, 540. Augusti moderatio et liberalitas, *ibid.* Augusti statua fulmine icta, 543. Augusti testamentum et libelli, 544. Augusti obitus, 544. Principio parum luctuosus, *ibid.* Augusto diuturnitas imperii profuit, 578. Augustus tribunatu ab Antonio dejectus, 495. Augustus clemens, 502. Augustus Antonium neque vincere neque vinci vult, 506. Augustus Dirrachii ægrotat, *ibid.* Augustus cum S. Pompeio redire in gratiam frustra cupit, 518, et 511. Augustus plebem primum facit suam, 495. Augustus militiam conscribit, 496. Augustus ob ludibria senatus ad Antonium defecit, et contra Cretenses cretizat, 498. Augustus Fulviæ gener, 500. Augustus Scriboniam ducit, 511. Augustus Pannonios domat, 521. Augustus Cleopatram simulatione amoris decipit, 528. Augustus Alexandri cadaver visit, 531. Augustus ab amicis admoneri se passus, 536. Augustus provincias invisit, *ibid.* Augustus Pollionis crudelitatem coercet, 537. Augustus Lucium et Caium Agrippæ filios adoptat, et imperii successores designat, *ibid.* Augustus obviam sibi procedi non vult, 536. Augustus importuni militis causam agit, 538. Augusti liberalitas deponendæ monarchiæ simulatio, 532. Augustus judicium violentum contra Cæsaris percussores exercet, 272.

Augustodunum, b 13.

Avitus Pseudantoninus Heliogabalus. *Vide* Heliogabalus, 616.

Aulici loco movent quem superiorem fore credunt, 119.

Aulus Plancius in Britannia, 562.

Aurargenteum vectigal, b 53. Aurea ornamenta et vasa olim honoris ergo concessa, 175.

Aurelia familia cum Commodo privata imperio, 601.

Aureliani responsum de Paulo Samosateno, 635. Aureliani triumphus, 657. Cædes, *ibid.* Aurelianus insidiarum contra Galienum particeps, 634. Aurelianus imperator, 636.

Aurelius cos. contra Gallos, 363. M. Aurelius Antoninus verus philosophus, 595. Imperator designatur, 591. Aurelius Liparam trajicit, 393. Aurelius Heliogabali maritus ab Hierocle enervatur, 620. Aurelius cum Posthumo colludit, 652.

Aureolus Geticus Ingenuum tyrannum profligat, 651 Item Macrianum et Macrianum, 652. Aureoli seditio contra Gallienum, 654. Interitus, 655.
Aureum Commodi sæculum, fortassis Aurelium, 600. Aureus nummus imperatoris imagine duntaxat insigniendus, b 92. Auri 1000 libræ Gallis promissæ, 358.
Aurum argento mollius, 119.
Aurum felicitatis signum, *ibid.*
Aurum et ferrum imperii nervi, 636.
Auribus mutilus rei venereæ deditus, 171 Auris altero reo integra servata, 191.
Auspicia tribunorum temeritati opposita, 346.
Austrinus aer insalubrior, b 307.
Auxentii (S.) collis, b 163.
Axanis sultani humanitas erga Diogenem captivum, b 284
Axius Bardarius, b 225.
Azarias propheta Asam ad pietatem hortatur, 91.
Azarias pontifex, 107.
Azarias XIII rex Israelitarum, *ibid.*
Azarias Abdenago appellatus, 118.
Azizus Emesorum rex, 288.
Azotus Palæstinæ urbs, 58.
Azymorum festum Pascha, 113.

B

Baalicus cultus Hierosolymis tollitur, 104. Baalici sacerdotes a Jehu interfecti, *ibid.*
Baalis statuas evertit Joramus, 96. Baalici sacerdotes Eliæ jussu occiduntur, 92.
Baanes Heptademon Armeniæ proditor, b 98.
Baanno victus a C. Scipione, 412.
Baar radix, dæmoniorum fugatrix, 308.
Baasas III rex Israelitarum, 89. Baasæ familia exstirpatur, 161.
Baaspracan olim Media, b 256.
Babylas Antiochenus episcopus, 623. Babylæ martyrium, 626.
Babylon septem annos rege caret, 123. Babylon hyberna Persicorum regum, 168. Babylon Alexandro fatalis, 196. Babylonem non videre, et captivum Babylonem perduci, 114. Babylonia captivitas ab Jeremia prædicitur, 113. Babylonium regnum a Medis et Persis evertendum, *ibid.* Babylonii Manassem capiunt, 111. Babylonii pueros captivos diligenter erudiunt, 118. Babylonii viginti annorum commeatu instructi, Cyri obsidionem rident, 161. Babyloniorum lingua Syriaca, 163. Babylonis structura, 21. Babylonis captivitas, 164.
Bachides in Judæa grassatur, 208. Bachides Judam cædit, 210.
Bactriani, 22.
Baculus fit serpens, 33. Baculus Aaronis reflorescit, 42.
Bæthel, 26. Bæthel capitur, 48.
Bagda urbs antiqua Babylon, b 145.
Bagoas dux copiarum Artaxerxis, Judæis infestus, 182.
Bagoas Herodis eunuchus, 254.
Baimundus simulata morte domum redit, b 303. Baimundus in Oriente ab Alexio deficit, et pacem cum eo facit. *ibid.*
Balbinus (P.) imperator, 622.
Balacus Madianitarum rex Israelitas devovere conatur, 43.
Balaamus Israelitis bene precatur, *ibid.* Balaami asina loquitur, *ibid.*
Baladan Babylonius Ezechiæ amicus, 111.
Balista Macrini præfectus equitum, 632. Balistæ interitus, 634.
Balla, 23.
Balsamum in Palæstina, 85.
Balthasar pro Daniele, 118. Balthasaris Babylonii regis cædes, 165. Balthasar postremus Assyriorum rex, 125. Eius luxus, profanatio sacrorum, et blasphemia, *ibid.* Balthassar Nabuchodonosoris deus, 122.
Banæas Salomonis carnifex, fit imperator, 82.
Banes palus, b 116.
Baptismate (E) susceptio impedimentum conjugii, b 200.
Bara dux ab Hormisda deficit, b 75.
Baracus IV Israelitarum judex, 51.
Barangorum motus, b 304.
Barbæ semiraæ ignominia, 44.
Barbari perfidi, 89. Barbari Dei potentiam ignorant, 124. Barbarica vestis offendit Macedones, 191. Barbarus cane deterior, 65. Barbari aliter tractandi quam Græci, 188. Barbari fidem imbecillioribus non servant, 114.
Bardanes Turcus, b 446.
Bardarius Axius, b 122.
Bardas Phocas bellum in Oriente gerit, b 196
Bardas Sclerus Rossos domum redire cogit, b 210. Bardas Sclerus Babylone aufugit, b 221. Bardas Sclerus cum Basilio redit in gratiam, b 222. Bardas Sclerus a Phoca Barda victus a Babylonio Chosroe in carcerem conjicitur, b 221, 218.
Bardæ potentia, et instauratio philosophiæ, b 160. Bardæ chlamys delapsa malum omen, b 166. Bardæ ingenius, b 162. Bardæ interitus, b 165. Bardæ Scleri cum Scytha monomachia, b 209. Bardæ Scleri defectio, b 216.
Baris urbs, b 169. Baris Asamonæorum in Antoniam mutata, 244.
Barnabazus insidiarum Artaxerxi structuram jubet, 179.
Baruchus Jeremiæ scriba, 114. Baruchus homo eloquens, 116.
Βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, 320.
Barzapharnanes, 230.
Basilius Alexandrinus hæreticus, 392.
Basilinarum excidium, 421.
Basilacius ob affectatum regnum occiditur, b 161. Basilacius capitur a Turcis, b 282.
Basilii Magni legatio ad Valentem, et miraculum, b 31.
Basilii mores et arrogantia, b 225. Basilii obitus, b 227. Basilii conjugium et imperatoria dignitas, b 166. Basilii Agarenicus triumphus, b 168. Basilii bellum Syriacum, b 168. Basilii liberi expeditio Agarenica, b 168. Basilii templorum ædificationes, b 172.
Basilii Macedonis natales, et augurium adipiscendi imperii, b 163. Basilii Macedonis interitus, b 176. Basilii Macedonis in fame liberalitas, b 207.
Basilii Porphyrogeniti prudens moderatio, b 216.
Basilii cubicularii calamitas et interitus, b 222. Basilii expeditio Iberica et Phœnicica, b 223. Basilii thesaurus, b 225. Basilii Bulgaricus triumphus, b 227. De Basilio somnium æditui S. Diomedis, b 164. Basilio prædictum imperium a Peloponnensi monacho, b 173.
Basilium (Contra) conjuratio vindicata, b 168.
Basilius a Peloponnensi vidua adoptatur, b 160.
Basilius Michaelem Theophili filium cædit, b 167.
Basilius Pectes insidiator Leonis, b 178.
Basilius Romani pueri filius, b 196. Basilius servatorem suum occidit, *ibid.*
Basilius cubicularius, b 199. Nicephori cognatos relegat, et exsules revocat, b 208. Basilius Contostephani fraude a Bulgaris profligitur, b 230. Basilius rebus gerendis intendit animum, b 222. Rebus secundis insolescit, b 221. Basilius Abasgos domat, b 227. Basilius Bulgaros ad Axium fugat, b 225, Bulgaria potitur, b 174. Basilius Maleta captus, b 288.
Basilius Bogomilorum hæresiarcha, 560.
Basilinus ex remige imperator, b 167.
Basiliscus imperio occupato Chalcedonense concilium abrogat, b 52.
Basilisci interitus, b 52.
Basiliscus locus, b 70.
Basolamasnos et calceos Caligulæ inventum, 538.
Bassianus Mammææ ab Heliogabalo adoptatur, 608.
Batistania, 431.
Bastus (L.) bellum Judaici reliquias conficit, 308.
Batazes cæcatur, b 253.
Bathylus Antipatri libertus veneni minister, 255.
Bebius (Cn,) victus ab Hamilcare et Gallis, 445.
Bebrices Narbonenses, 406.
Bel Deus Syriorum, 63.
Belescel, 39.
Belisarii triumphus Africanus, b 66. Belisarii et Narsetis dissidium, b 69. Belisarii expeditio Italica, b 68. Belisarius Africam recuperat, b 65. Belisarius in ordinem cogitur, b 70. Belisarius ob calumniam affectati regni ex Italia revocatur, b 69.
Bella non odio hominum, sed cupiditate imperatorum geruntur, 183. Belli tempore urbe exire suspectum et periculosum, 115. Belli inter Antonium et Augustum causæ, 522.
Bello elapsos murus opprimit, 94.
Bellum Deo auctore susceptum spem victoriæ bonam facit, 25. Bellum propter defectionis suspicionem illatum, Bellum non prius indictum quam illatum, 150.
Benefactores apud reges Persicos in Commentatios relati, 179.
Beneficentia rebus secundis crescere debet, 146.

Beneficia hostes in amicos mutant, 159. Beneficia petitionem haud facile repudiari sinunt, 200.
Benignitas impudentiores facit, 56.
Benjamin, 23. Benjamitæ Hierosolymis tributum imperant, 48. Benjamitica tribus apud Boboamum manet, 87. Benjamiticum bellum ob stupratam Levitæ uxorem, 48. Benjamitis raptus puellarum conceditur, 49.
Berenice nubit Aristobulo, 206. Berenice Agrippæ filia, 282. Berenice suspecta incestus cum fratre, 287.
Beroe Irenopolis appellatur. b 216.
Berosus meminit diluvii, 19.
Berrœa vastata, b 197. Berrœa dedita Basilio, b 225
Bersaba, 74.
Berytius Neronis pædagogus, 283.
Βέσβιον ὄρος, (Vesuvius), 287.
Besti supplicium, 191.
Bestia regnum significat, 129.
Besuræ obsidio, 213.
Bethsemesi arcam recipiunt, 58.
Bethuliæ obsidio, 139.
Bibere lambendo, 51.
Biblia aureis litteris descripta in membranis, 200.
Ἐπὶ ταῖς βίβλοις τῶν ἁγιώτατων τεταγμένος, 564.
Bibliothecæ Alexandrinæ 200 000 librorum, 200. Bibliothecæ Alexandrinæ conflagratio, 488.
Biduum pro uno die habitum in venatu, 147.
Bithiæ castellum expugnatum, 469.
Bithias Carthaginensibus frumentum mittit, *ibid.*
Bithys filius Goty redditus, 461.
Bizya oppidulum, b 139.
Blachernia ædes Deiparæ, b 46. Blachernii templi conflagratio, b 281.
Bladimurus Rossus, b 221.
Bladistlahi Joannis uxor Basilio deditionem facit cum duodecim liberis, b 226.
Bladisthlabus Joannes, b 154.
Blasphemiæ in Deum et regem atrocissima calumnia, 93.
Bodes Cn. Cornelium Carthaginem mittit, 387.
Bœotia a Flaminio et Attalo subacta, 461.
Bogas, b 186.
Bogomili, b 301.
Boii, 400. A Romanis subacti, 404. Agri parte multantur, 401. Posthumium Albinum cum exercitu cædunt, 423.
Boisaitzes Amorii proditor, b 152.
Boilas Romanus Monomacho callide insidiatur, b 260.
Boisthlabus Stephanus Scytha Illyrios vexat, b 248.
Boleti Claudii, 567.
Bologodes Hungarus, perfidus apostata a Francis in crucem sublatus, b 194.
Bombyces Constantinopolim allati, b 70.
Bonitas nimia opportuna inskiis, 116.
Bonus Patricius, b 84.
Bonus moritur, mali supersunt, 89.
Boozus, 53.
Borilus Botaniatæ servus, b 293.
Borises Bulgarus, b 199. Borises rex Bulgarorum a Zimisce liberatur, b 211. Borises magister declaratur, b 213, 401, 630.
Bos loci nomen, 81, 295. Bos Dianæ a Romano immolata, 328. Boves mas et femina juncti, 316. Bos agnam parit, Bos humana voce locutus, 409.
Boves pro anni qualitate, 29. Boves calamitatem significant et mutationem, 264. Boves cum facibus, 411.
Botaniatæ acta rescinduntur, b 27.
Botaniates Nicephorus, b 274. Botaniates Nicephorus imperator salutatur, b 289. Botaniates novas tabulas conficit, b 293. Botaniates Mariam vivente marito ducit, b *ibid.* Botaniates ob servorum improbitatem invisus, b 293. Botaniates ex imperatore fit monachus, b 296.
Braca b 126.
Brachia destruunt caput, 110. Brachia II, et humeri, *ibid.*
Bragadam (Ad) flumen, 391.
Brennus Gallorum dux, 355.
Bringas Josephus cubicularius, b 139.
Britannia, 609. A Claudio domita, 562. Britanniæ longitudo et latitudo, 609.
Britannicus Claudii filius, 287. Britannicus sive Cl. Tiberius Germanicus Cl. F. 563. Britannicus novercæ Agrippinæ insidiis negligitur, 563. Britannicus calumniis Agrippinæ fatuus habetur, 566. Britannicus a Nerone veneno tollitur, 659.
Britannicum bellum sub Commodo, 598.
Britannicum stratagema, 609, 610.
Britannionis ducis Illyrici defectio et reconciliatio cum Constantio, b 16.
Brochamli, b 281.
Brundusii expugnatio et portus, 380.
Bruti duo filii securi percussi, 334. Bruti et Arruntis interitus 335.
Brutus M. Bruti pater occisus a Pompejo, 474. Brutus (M.) Macedoniæ prætor, 498. Bruti clades et interitus, 507. Brutus a Cæsare conservatus, 486. Brutus Albinus, Cæsarem in Senatum pellicit, 491. Brutus (M.) contra Cæsarem incitatur, 491. Brutus (M.) ab Antonio et Augusto oppugnatur, 500. Bruti et Cassii apparatus contra Augustum et Antonium, 503. Brutus Cæsarianum cornu vincit, 506.
Bryennii Nicephori seditio, b 289. Bryennii potentia et eruditio, b 306. Bryennius Nicephorus, b 282.
Bryennius Joannes a Ruselio profligatur, b 291. Bryennius dum regnum quærit oculos amittit, b 292. Bryennius ab Opsara cæcatus ad imperatorem mittitur, b 291.
Bubo Agrippæ auspicium, 275.
Bucellariorum dux, b 118.
Bucoleon, b 187, 208.
Bucephalos equus, 184. Bucephalus raptus ab Hircanis, 191. Bucephali obitus et luctus ob eum, 194.
Budim, b 223.
Bulgaria tota subigitur a Basilio, b 226. Bulgari, b 56. Idem qui et Mysi, b 55. Bulgari incantationibus et præstigiis utuntur, b 57. Bulgari Thomam invadunt, b 138. Bulgari Christiani fiunt, b 135. Bulgari ob mutatam religionem seditionem movent, b 156. Bulgari agro a Theodora donantur, *ibid.* Bulgari ab Arabe quodam machinas bellicas fabricare edocti, b 162. Bulgari victi, b 186. Bulgarica pax, b 112. Bulgaricæ expeditiones et clades, b 185. Bulgarici regni motus, b 199. Bulgaricum fœdus, b 156. Bulgaricum bellum sub Leone Philosopho, b 177. Bulgaricum bellum sub Basilio Porphyrogenito, b 220. Bulgarorum victoria in Illyrico, b 57. Bulgarorum grassationes sub Philippico, b 98 Bulgarorum rebellio et recuperatio, b 169. Bulgarorum grassatio, b 188. Bulgarorum 20000 in carcerem conjecta, b 213. Bulgarorum 15000 cæcata a Basilio, b 226.
Bulla Felix, latro, 609.
Burrus magister Neronis, 568.
Busiridis urbis excidium, 640.
Byrsæ partis Carthaginis obsidio, 468.
Byrides, b 160.
Bysus Thrax Dynasta Audrisci proditor, 466.
Byzantium triennio a Severo obsessum, 606.
Byzantii mœnia, *ibid.*
Byzantium a Comnenianis diripitur, b 291. Byzantii veteris descriptio, b 7.

C

Caatus Levi filius, 33.
Cabala castellum, b 180.
Cæsar Joannes fit monachus, b 300.
Cadavera alitibus et feris objici miserabile objectum, 63. Cadaveribus principum barbarus hostis insultat, 70. Cadavera edunt Carthaginenses, 460.
Caddusii temeritatis suæ dant pœnas, 136. Caddusiorum ad Cyrum defectio, 134.
Caduceus cum hasta, 402.
Cæci et claudi urbis defensores, 71.
Cæci ius Bassus Sexti Cæsaris interfector, 237.
Cæcilius Metellus in Sicilia, 398. Andriscum cædit, 466. Hasdrubalem ad Panormum vincit, 394.
Cædes hominum interdicta, 19. Cædes per speciem arcani colloquii, 72. Cædes ulcisci cædibus, nisi propter exemplum esset necessarium, crudele et stultum videretur, 75. Cædes injusta caveri, tam magistratuum interest quam reorum, 119. Cædium expiatio, 319.
Cæninensium cædes, 317.
Cæsar (S.) a Cæcilio Basso occisus, 227. Cæsar de proditoribus, 31. Cæsar regnum affectat, 482. Tribunis potestatem abrogat, 491. Occiditur, 531. Cæsar Pompeio suffragatur, 476. Cæsar populum sibi conciliat, 481. Cæsar Italia 60 diebus potitur, 484. Cæsar Pompeii interfectores ulciscitur, 488. Cæsar post victum Catonem senatores occidit, 490. Cæsar dictator perpetuus, *ibid.* In Africa uno die tres exercitus vincit, *ibid.* Cæsar diadema recusat, 491. Cæsar 23 vulneribus confossus ad Pompeii statuam confugit, *ibid.* Cæsar Augustum instituit atque adoptat, 493.
Cæsari mutatio ab aruspice prædicitur, 483. Cæsari superbia odium et exsilium parat, 491. Cæsari ab assentatoribus decreti honores, 492. Cæsaris et Pompeii dissidium, 482. Cæsaris somnium de matre, 485. Cæsaris fortuna in navicula, tempestate et mediis hostibus, 484. Cæsaris navigatio temeraria, dictatura, consulatus, Hispaniarum oc-

cupatio, *ibid.* Cæsaris clades et periculum, *ibid.* Cæsaris ab Achilla periculum, 489. Cæsario Cleopatræ et Cæsaris filius, *ibid.* Cæsaris dictatura, *ibid* Cæsaris ambigua vox de Catone, 490. Cæsaris nomen, *ibid.* Cæsaris in Hispanis periculum, *ibid.* Cæsaris præclari conatus morte interrupti, *ibid.*

Cæsarea maritima Stratonis turris, 219. Cæsarea Cappadociæ 400000 hominum habitata, expugnata a Persis, 630.

Καισάριοι, 599. Cæsariensium in Agrippam defunctum petulantia, 282.

Cæsariensium Judæorum seditio, 289.

Cæso Fabius, 544

Caiaphas Josephus Pontifex, 267.

Cainan Arphaxadi filius, 22. Cainan vivit annos 916, 18.

Caii insolentia, 278. Caii nuptiæ, 551. Caii Caligulæ imperium 553. Caii expeditio contra Armeniam, et interitus, 540. Caii liberalitas, profusiones, libidines et importunitas, 533, 554. Caio Calpurnio Pisoni Cornelia Orestina raptur, 535.

Caius Caligula tertius Cæsar, 272.

Caius Herodis deliciæ, 41, 181.

Caius Tiberio gemello imperium præripit, 275.

Caius Petroni ominatur, et exoratus ab Agrippa statuæ collocationem omittit, 278.

Caius Agrippæ et Juliæ filius, 536.

Caius Cæsar. *Vide* Caligula.

Caius Germanici filius, 546.

Caius Tiberium suffocat, 551.

Caius a Tiberio destinatus imperio, *ibid.*

Cainus, 17.

Calabri et Siculi vexati a Leone œconomacho, b 106.

Calabria Graccho mandata, 424. Subacta a Romanis, 580.

Calabria locus Brienuio funestus, b 292.

Calamitas ad meliorem frugem perducit tyrannum, 12. Calamitosis insultare est pessimi atque etiam stultissimi hominis, 181. Calamitatum causæsuni peccata, 74.

Calaphates Cæsar appellatur, b 210 Calaphates avunculo Michaeli invisus, b 243. Calaphates Orphanotrophi opera potitur imperio : ejus natales et mores, 545. Calaphatæ ingratus animus in Orphanotrophum, b 245. Calaphates castrat cognatos, et Zoen relegat, b 244. Contra Calaphatem seditio, *ibid.* Calaphates et Constantinus excæcati relegantur, b 245.

Calcei militares clavati, 298. Calcei purpurei insigne imperii, b 167. Calceorum oscula 158. Calceorum discrimen, 328.

Calenus (Q.) de Antoniano bello, 196.

Caligulæ inconstantia et perversitas, 554. In multis delictis pauca recte facta, 555. Caligulæ sanguinarius animus, *ibid.* Caligula filius locupletum senum et anuum, 556. Caligula alienatis amicis, insidiatoribus fit opportunus, 557. Caligula Deorum omnium personas agit, 558 Caligulæ templa et divini honores, 559. Caligula Salmoneum imitatur, *ibid.* Se Deum facit, 574. Caligula unam cervicem habet, 560. Caligula quarto imperii anno occiditur, *ibid.* Caligulæ scrinia venenorum, 561.

Callinicus Syrus ignis Græci inventor. b 90

Callinicus patriarcha cæcatus relegatur, b 96.

Callirrhoenæ thermæ, 259.

Callistus Claudii libertus libellorum supplicum magister, 564. Callistus Romanus episcopus, 618. Callistus Persarum grassationes coercet, 630.

Calocyrus Chersonius, b 206. Calocyrus per Rossos regnum affectat, b 210.

Calor spiritum suavem facit, 185.

Calphurnia ab Agrippina vel acta in exsilium vel occisa, 565. Calphurniæ Cæsaris uxoris somnium, 491.

M. Calphurnii tribuni egregium facinus, 589. Calphurnius Crassus Nervæ insidiator, 584.

Calumnia innocentiam opprimit, 93. Calumniæ atque insidiæ tandem intelliguntur, 125. Calumniæ tela oblique emittuntur, *ibid.* Calumniator locupletatur, 77. In calumniatores dictum Juliani, b 25. Calumniatoribus subornatis partes defensoris suscipere, 246. Calumniatoris eadem pœna quæ sontis, 124. Calumniatorum pœna, 273.

Calidonii, 609.

Camarina infeliciter tentata a Romanis, 588.

Cambyses Ægyptum et Æthiopiam subegit, 126. Cambyses I, rex Persarum, 146. Cambyses anno septimo regni subacta Ægypto perit, 171. Cambysis de Smerdi somnium, 170.

Cameli binos sagittarios gestant, 159. Cameli 3000, 190. Cameli equis formidabiles, 163.

Camerini excidium, 338.

Camilli voluntarium exsilium, 336. Obitus. 360. Camillus Faliscos in deditionem accipit, 534. Romam a Gallis liberat, 337. Camillus tertium Dictator, 338. Item quartum et quintum, *ibid.*, 360. Camillus (L.) dictator Gallos vincit, 361.

Cammyzes Eustathius, b 306.

Campania fertilissima, 413. Campani adjuti a Tito, 579.

Camulianus, b 118.

Candor judicandi, b 46. Candor integritatis nota b 112.

Canicleum monasterium, b 153, 296.

Canis mirificus, b 64. Canis humana voce loquens, 333.

Canis mortuus non mordet, 487. Canibus perquisitæ latebræ, 402.

Canuæ, 417.

Capillus. *A primo capillo*, formula monastica, b 140.

Capilli mulierum pro funibus, 464, 606.

Capita 4 regni quadripartiti nota, 127.

Capitolii ædificatio, 332, 333. Capitolium a Sabinis captum, 317. A servis et exsulibus occupatur, 346.

Capnicum, b 123.

Cappadoces Mescheni, 21. Cappadoces Cyro subacti, 129. Cappadociæ status, 481.

Capræ cor pro omine, 63.

Captivæ obitus ab adolescente victore deplorari suspectum, 161. Captivam tueri pudicitiam magnum quiddam, 158. Captivarum mulierum, præsertim nobilium, pudicitiæ consulendum, *ibid.* Captivi populares gratis dimissi, 108. Captivi de industria dimissi, quo explorator pro transfuga habeatur, 160. Captivi ignominia notati, 575. In angustiis præmissi, 579. Inter se commissi, 410. Captivi Romanis insidiantur, 588. Captivorum permutatio, 598. Captivi pro desertoribus supplicio affecti, b 172. Captivi prostrati calcantur a victore sultano, b 284. Captivis tantum Domini mutatio imperata, 109. Captivorum cadavera in foro insepulta, abjecta, 144.

Capua urbs amplissima, 413. A Levino occupata, 573. Recepta a Romanis, 426. Capuani Hannibalem recipiunt. 420. Capuani Magistratus arte erepti furori populi, 420, Capuanorum multa, 427. Capuanus legatus pro salute patriæ se devovet, b 299.

Caput Posthumii Albini phiala Boiorum, 423. Caput pulvere conspersum in luctu, 76. Caput initii nota, 119.

Caracallæ ad milites et senatum oratio, 683. Ejusdem grassationes et fratricidium, 612. Caracallæ imperium, *ibid.* Morbi et furiæ, 613. Caracallæ necromantia, delatores, speculatores, *ibid.* Caracallæ Parthica expeditio, 614. Caracallæ vestimenti genus, *ibid.* Caracallæ cædes, *ibid.* Prædictus necis dies, *ibid.*

Carbo a Pompeio occisus, 473. Ejusdem tyrannis, *ibid.*

Carcer ab Albino Hierosolymis apertus, 290.

Cardamus Bulgarus, b 118.

Cares seditione laborantes Cyro se dedunt, 161. Caria a Gordiano tertio recuperata, 623.

Cariani ædes, b 158.

Caricini, 380.

Caricis defectio, b 298.

Carini insolentia et interitus, 639.

Carnium abstinentia ex luctu, b 200

Carmonium Cleopatræ ancilla, 530.

Caro in animæ sanguine non edenda, 20.

Carolus, rex Francorum, b 115.

Carolus Magnus Romanorum imperator a Leone appellatur, b 120, 121. Carolus Magnus Irenes nuptias ambit, *ibid.*

Carpocrates hæreticus, 592.

Carra, 25.

Carræ, 614.

Carthaginenses P. Scipionem timent, 538. Item Pyrrhum, 577. Carthaginenses bis victi Siciliam repetunt, 595. Carthaginenses insidiosam pacem aperto bello commutant, 440. Carthaginenses sociis suis malam gratiam reddunt, 592. Carthaginenses pacem a Romanis impetrant, 599. 443. Carthaginenses a Romanis hostes judicantur, 401. Carthaginenses ob reparatas copias bello petuntur a Romanis, 463. Carthaginenses male cogitantes coerciti, 402. Carthaginenses secundum bellum Punicum decernunt, 406. Carthaginenses cadaveribus vescuntur, 469. Carthaginensium potentia et rex, 582. Carthaginensium causæ contra Romanos, 582. Carthaginensium obsidum et servorum tumultus, 446. Carthaginensium et Masinissæ controversia, 450.

Carthago ex parte capta, 467. Nova condita, 403. A Scipione capta, 431. Carthago Romanorum facta colonia, 471. Carthaginis excidium, 469. Solum diris imprecationibus obstrictum, 470. Carthago captivos permutare recusat, L. Junium capit, 397.

Carta portus. b 130.

Carvilius (Sp.) Corsicam recuperat, 401. Samnites domat, 379

Carus imperator, 638. Ejus patria atque interitus, 639. Victoria Persica, 638.
Casca primus ferit Cæsarem, 491.
Caspium mare et Hyrcanum, 191.
Cassia sive Isacia, b 142. Cassianum bellum civile, 120.
Cassii Clementis apologia, 606.
Cassius in Judæa, 226.
Cassius C. in Syria pecuniam facit, 227.
Cassius (Q.) Liparam temere tentat, 393.
Cassius Syriæ prætor, 498. Cassius in Asia pecuniam et militem ad civile bellum cogit, 504. Cassius ab Antoniano cornu victus necem sibi consciscit, 507.
Cassius Chærea insidiator Caligulæ, 560. Cassius Parthos vincit, 595.
Cassius præstantissimus imperator mota seditione perit, 596.
Castella non dedita, nisi domini autographon juberet, 223. Castella 1000 capta a Pompeio, 480. Castella Judæorum quinquaginta eversa, 590.
Castigatio lenis delicti levioris, 190.
Castor Titum eludit, 294. Castor Severi servus, 610. Castor sive Evodus occisus a Caracalla, 615.
Castoria, b 298.
Castra undique custodienda, 153. Castris hostium captis, edictum, *ibid.*
Castratio a Nerva sublata, 584.
Catacalo Ambustus, b 289. Messanam conservat, b 258.
Cataquila, b 176.
Cataraci dictum de Romanorum avaritia, 565.
Cataractæ cœli, 20.
Catasyriæ locus, b 157.
Cathari hæretici, 627.
Catilius, 591.
Catizites magus, 171.
Cato (M.) pacem Carthaginensem contra Nasicam dissuadet, 465. M. Caro Carthaginensibus iniquus, 469. Cato Pompeii mutationem solus probat, 485. Pompeio adversatur, 480. Cato et Scipio victi in Africa a Cæsare, 489. Catonis interitus, 490 M. Catonis filii fortis interitus, 508.
Catuli somnium de Augusto, 495.
Catyllus Cyrenarum præses, 312.
Caucasiæ gentes, 478.
Caudinæ furculæ, 361.
Cedoctum, b 127.
Cegenes Pazinaca, b 257.
Celia direpta, 67.
Celadion Alexandrinus episcopus, 594.
Celeres Romuli satellites, 320.
Κέλητες ἵπποι, 334.
Celeris interitus, 288.
Celtiberi arte tractati a Catone, 447. Se cum Romanis conjungunt, 451.
Cenchrea capta a Romanis, 446.
Cendebæus Antiochi Soteris dux a Jonatha superatur, 215.
Censorum jusjurandum, 350. Censorum munus et potestas, *ibid.*
Censura Augusti, 536.
Censuræ institutio, 350.
Centenius (C.) ab Hannibale cæsus, 413.
Cento (Cl.) legatus Sulpicii Galbæ, 444.
Cerdo quartus Alexandrinus episcopus, 594. Cerdo Marcionitarum hæresiarcha, 594.
Cereris ædes conflagrat, 524.
Cæremonia in recusantem cognatæ matrimonium, 57.
Certamen benelicentiæ, in quo æquo animo vel vincare, vel vincas, 192.
Cetus Jonam post triduum revomit, 54. Cetus in Augusti portu captus sub Severo, 609.
Cerva cladis omen, 567. Cervus Basilii interfector, b 176.
Chæreæ interitus, 561.
Chærobachi, b 274.
Chagani septem liberi uno die mortui, b 78.
Chagani perfidia, b 83; Chaganus, Abarum dux, pontem in Danubio struit, b. 73. Chaganus Mauritio perfide insultat, b 74. Chaganus 1200 captivorum occidit, b 78. Chaganus Constantinopoli repellitur, b 84. Chaganus Chazarum princeps, f, 95. Chagano Romani tributum pendunt, b 74.
Chalcedonense oraculum, b 32. Chalcedonense quartum concilium, b 21. Chalcedonensis concilii decreta miraculo firmantur, b 46.
Chaleis erepta Agrippæ, 287. Chalcidis regnum, 280.
Chalcidis vastatio, 443
Chalcopratia locus Constantinopoli, b 36.
Chalcostegum, b 62.
Chaldæi Mathematum auctores, 22. Chaldæi ab Arphaxado, *ibid.* Chaldæi Armeniis finitimi, 150. Chaldæi Alexandro Babylonem cavendam monent, 195.
Chalebus, 41.
Chalep, b 197.
Chalepita pacem cum Romano revocat, b 250.
Chalepum Berrœa, b 204. Chalepum, b 279.
Chaliphas, b 257 Chaliphæ auctoritas, b 290.
Chamadus, b 197.
Chamus ob derisum patrem exsecrabilis, 20. Chamus Noæ filius, 18. Chami filiorum coloniæ, 21.
Chananæa olim Judæa, 21. Chananæi ignavos Israelitas contemnunt, 49. Chananæi ad Libanum domiti a Salomone, 80.
Chananæi rebellantes cladibus afficiuntur, 48.
Charissimorum carnificinam intueri, summa doloris acerbitas, 115.
Charristicum, b 123.
Charisianum, b 220.
Charitas et severitas haud facile conjunguntur, 75.
Charito Joviani uxor, b 29. Charito Tiberii filia Germano nubit, b 74.
Chartagurius, b 280.
Chartularius Equisonum magister, b 102.
Chataturius Diogeni fidelis, b 285.
Chaudax Cretæ metropolis, b 196.
Chazares populi, b 95.
Chebron. *Vide* Hebron. Chebron, 24. Chebron capta Chalebo assignatur, 48. Chebron regia Davidis, 71.
Chelcias pontifex, 113.
Chetima Cyprus, 21.
Chetura secunda Abrahami uxor, 25.
Cherson. B. 97. In Chersonitas grassatur, *ibid.*
Χιλίαρχοι plebeii consules. 349. Tribuni militum, 341.
Chiramus Tyrius ænigmata proponit Salomoni, 85.
Chismys delapsa malum omen, b 165.
Chliat, b 282.
Chlorus a pallore, 640.
Chorat torrens, 90.
Chonæa respublica, b 281.
Chorarches, b 132.
Choreb. sive Oreb mons, 92.
Χωριτικῶς ἐσταλμένοι, 607.
Χορολέκτης, b 132.
Chorolectes, b 132.
Chorosanes, b 257.
Chosroen pater Hormisda improbat, b 75. Chosroes patrem excruciatum necat, b 75. Chosroes profugus a Mauritio in regnum restituitur, b 75. Chosroes 6000 Persarum jaculis confici, *ibid.* Chosroes excidium Christianis minatur, b 82. Chosroæ ænigma de imperio Persico et Romano, b 76. Chosroæ in Christianos sævitia, b 84.
Chrabatæ Bulgaros vincunt, b 190.
Christianos nihil non posse, 595.
Christi secundus adventus, 150. Christi crucifixio unum peccatum inexpiabile Judæorum, 134. Christi epistola, b 252. Christi effigies, 201. Christi regnum in fine sæculorum revelandum, 582. De Christo oraculum, b 115. Christo Spiritus sanctus datur secundum humanitatem, 134. Christus Romanum imperium eversurus, 121. Christus in Scripturis lapis appellatur, 121. Christus e parvo magnus factus, 122. Christus peccatorum veniam donat credentibus, 151. Christus prophetiam et implevit et abolevit, 134. Christus Sanctus sanctorum, 134. Christus Princeps et Sanctus sanctorum, 133.
Christophorus Copronymi filius, b 112.
Christophorus Basilii affinis Cretenses Agarenos coercet, b 168.
Christophorus Romani filius, b 187.
Chronologia hebdomadum, 133. Chronologia Judaici imperii, 115.
Chrysargyrum tributum, b 25.
Chrysaphius, b 44. Chrysaphii relegatio, *ibid.*
Chrysochir, b 118. Chrysochir Manichæorum dux, b 168. Chrysochiris cædes, b 118.
Chrysopolis, b 107. Chrysopolis e regione Byzantii, b 221.
Chrysostomus ab exsilio revocatus, denuo propter παῤῥησίαν Comana relegatur, b 27. Chrysostomus Origenista, b 41. Chrysostomi Andriantes, b 36. Chrysostomi obitus, b 39. Chrysostomi corpus Constantinopolim reportatur, b 43. Chrysostomi Commentariorum conflagratio, b 118.
Chugargathaus Assyrius Israelitas domat, 50.
Chusæi Æthiopes, 21.
Chusus defectione simulata, Achitofelis consilia evertit, 77.

Chutæi Judæis infesti, 169. Chutæi Samariam et Israeliticam regionem occupant, 110. Chutæi a bestiis et peste affecti Hebræorum religionem amplectuntur, *ibid.* Chutæi a Græcis Samaritani appellantur, *ibid.* Chutæi gens Persica, 188.
Chutus locus, 110.
Cibi inanimes acuunt ingenia, 188.
Cicero Romanis ἀμνηστίαν suadet, 465. Cicero Antonii hostis judicandi auctor, 496 Ciceronis somnium de Augusto, 495. Ciceronis (Q.) filii pietas et interitus, 502. Ciceronis interitus, *ibid.*
Cidaris, 477.
Cilices Tarsenses, 21. Cilices tributarii sine satrapis, 168.
Ciliciæ dux a Machabæis occisus, 207. Ciliciæ portæ, 606.
Cinamomus Artabano regno cedit, 285
Cincinnatus (L. Q.) iterum dictator, 331. Cincinnati, 346.
Cinnæ interitus, 473.
Cinnyra, 64, 79.
Circumcisio Judæorum et Arabum, 24. Circumcisionis institutio et causa, 22.
Cirtha Syphacis regia, 439.
Cis, 59.
Cisternarum aquatio diuturnæ obsidioni non apta, 216.
Civile bellum a Cæsare, 483. Civilia bella, ascitis externis auxiliis utrique factioni perniciem afferunt, 109.
Civitas amplissima unius homuncionis concionibus movetur, 107. Civitatum dissensiones bestiæ comparantur. 119.
Classis 1500 navium, b 191.
Claudius v imperator, 167. Claudii edictum pro Judæis, 166. Claudii sententia de Judaicis controversiis, 287. Claudii Cæsaris interitus, 288. Claudii ingenium et mores, 560. Claudii quædam recte facta, 561. Claudio ob crudelitatem insidiæ struuntur, 565 Claudius C. tribunus Mamertinos Romanis adjungit, 285. Claudius Marcellus Insubres oppugnat, 405. Claudius Caligulæ in consulatu collega, 534. Claudius Agrippinæ licentia offensus veneno petitur, 556, 557. Moritur, *ibid.* Claudius Cæsar, 635. Claudius Imperator reddit quod magister equitum acceperat. 636. Ejusdem æquitas, 653. Claudius a militibus imperator salutatur, 560. Claudius libidinosus, vinosus et timidus, 561.
Cleandri sub Commodo licentia et interitus, 599.
Clemens tertius Romanus episcopus, 582.
Clemens Stromateus sub Commodo, 601.
Clementia in homines pestilentes improbatur a Deo, 94.
Cleodemus Athenienſis Scythas vincit, 635.
Cleopatra ultima ex stirpe Ptolemaica, 127. Cleopatra Antiochi filia nubit Ptolemæo Epiphani, 201. Cleopatra Antiocho soteri nubit, 215. Cleopatra Alexandro nubit, 211. Cleopatra duobus fratribus Demetrio et Antiocho nupta, 218. Cleopatra fratrem veneno tollit, Antonium veneficiis sibi devincit, 237. Cleopatra Herodi inimica, 236. Cleopatra Judææ et Arabiæ parte ab Antonio impetrata, Herodi per speciem amoris insidiatur, 237. Cleopatra ex Cæsare gravida Ægypti regina relinquitur, 489. Viva ad Cæsarem perducta necem sibi consciscit, 528. Cleopatræ fratres ab Antonio occisi, 511. Cleopatræ ab Actio fuga, 526. Legatio et munera ad Augustum, 527. Mors, 531. Cleopatra Ægypti regina, 511. Ad Augusti amorem propensa, 528. Antonium ab Actio in Ægyptum descendere jubet, 525. Cleopatra ab Antonio ornata et ditata, 522. Destituitur a suis, Antonium prodit, 528. Sepulcrum subit, *ibid.*
Cleopatra Livia Cleopatræ filia, 531.
Clepas tertius Hierosolymorum episcopus, 588.
Clerici raduntur, b 41.
Clinias Claudius, 400. Corsis deditus, 401.
Cliti cædes, 191.
Clusium a Gallis obsessum, 333.
Cœlum (Ad) extolli, expugnare religionem, 131. Cœlum ardens, 404, 511. Cœlum ardere visum quo die Nero est adoptatus a Claudio, 563.
Colchi, 478.
Collatinus cos. in Sicilia rem gerit, 393. Collatinus dictator, 397.
Collecta templum instauratur, b 101.
Colonia, b 263. Colonia Europæa, b 303.
Colossus Rhodius, b 88.
Columba sarmentum olivæ refert in arcam, 19. Columba nigella inauspicatum omen, b 284. Columbarum fimus pro cibo, 100.
Columbaria insula, 398.
Columnæ duæ de doctrina, 18. Columnæ quatuor orgyias crassæ 50 cubitos altæ ex uno saxo, 591.
Coma roboris Sampsoni causa, 53.
Comana, b 59. Comani, b 302.
Comessationes obsessis periculosæ, 161.
Cometa, b 57, 61. Cometa Pogonias, b 59. Cometa Xiphias, b 79. Cometa Varius, b 127. Cometa sub Duca Constantino, b 274. Cometa post Julii Cæsaris obitum, 496. Item sub Claudii obitum, 568. Cometæ per annum duratio, 505. Cometæ sanguineæ, 543.
Comitium, 318.
Comitopoli quatuor, b 191.
Commeatus inopia et pluviæ solvunt obsidionem Antiochiæ, b 202. Commeatus in primis curandus exercitui 153. Commeatus partim a nostris absumptus, partim ab hostibus interceptus, 157. Commeatu magis opus exercitui, quam pecunia, 196.
Commentiolus Mauritii dux Sclavinos profligat, b 74. Commentiolus exercitum Chagano prodit, b 304.
Commodi tonstrina, carnificina, popinæ, 601 Vecordia, pigritia, crudelitas, 598. Commodi statua mille pondo auri, 600. Commodi dracones, 601. Commodi interitus omina, *ibid.* Commodi honores abrogantur, 602. Commodi tituli insolentes, *ibid.*, 30. post interitum, 602. Commodiani menses, 600. Commodus (L.) ab Adriano Cæsar designatus, 591.
Comneni regnum affectant, b 291. Comneni stratagema contra Francos, b 298. Comneni Joannis cum matre dissensio, b 303.
Comnena familia dignitatibus ornatur, b 296.
Comnenorum mater rerum potitur, *ibid.*
Comnenorum profusiones rapinæ sequuntur, b 297. Comnenus Isaacius, b 263. Comnenus Manuel a Turcis capitis dimittitur, b 281. Comnenus conjurationem opprimit, b 298. Comnenus Joannes regnum occupat, b 308.
Compatriatus matrimonii obstaculum, b 200.
Compedum dissectio ignominiam captivitatis abolet, 576.
Compotatio cædis occasio, 76.
Concilium Copronymi contra imagines, b 108.
Conciones historicorum, 1.
Concordia plurium in magistratu difficilis, 342.
Concreti duo adolescentes, b 192.
Concubinas stuprare, signum irreconciliabilis odii, 77. Concubina ignara ejus cum quo dormit, 171. Concubinam paternam petere, et regnum petere, quasi vero idem sit, 83.
Conjector bonus, vates optimus, 158. Conjecturæ ex factis ambiguæ de consiliis, 137.
Conjugii illecebræ accubitus, 54. Conjugum desperatus congressus lætissimus, 159. Conjugium non sine parentum auctoritate contrahendum, 168.
Conjurati confiscatione bonorum multati, b 273. Conjuratio adolescentum nobilium contra Romam, 534 Conjurationis crimen insonti Abimelecho impingitur, 68.
Connivere aliquando præstat intempestivæ severitati, 184.
Conon, frater Zenonis, b 52.
Conscientia sontes quiescere non sinit, 172.
Consilium insidiatoris amico consilio prælatum, summam rerum evertit, 77. Consilium eventus dubii non propere enuntiandum, 140. Consilia humana sæpe in contrarium vertunt, 180. Consiliarii regum in concilis suum agunt negotium, *ibid.*
Consolari quos objurgare possis magnæ humanitatis est, 156. Consolatio in luctu, 73.
Constantinopolis ædificatio, 6. Constantinopoli 40000 in seditione cæsa, b 63. Constantinopolitana sedes Romana inferior, cæteris superior, b 37. Constantinopolitana bibliotheca, b 52. Constantinopolitanum concilium numero secundum, b 36. Concilium (Quintum), b 69. Concilium (Particulare), *ibid.* Concilium (Sextum) contra Monothelitas, b 91. Constantinopolitanum incendium, b 50. Constantinopolitanus patriarchatus, b 8.
Constans Monothelita, b 87. Constans Theodosium fratrem necat, b 89. Constans in Sicilia occiditur, *ibid.*, Constans nepos Heraclii, b 87. Constans pater et Constantinus Magnus filius duas sorores in matrimonio habuerunt, 645.
Constantis flagitiosa vita, b 14. Constantis somnium et clades Lycia, b 88.
Constans Chlorus Claudii imperatoris ex filia nepos, 636. Constantis Chlori obitus, 645.
Constantiæ uxoris obitus Gallo maturat exitium, b 20.
Constantiæ præmium periculo divinitus separato, 122.
Constantia castellum, b 213.
Constantii bellum cum Sapore Persa, b 12. Constantii anceps cura de bello Persico et Magnentiano, b 15. Constantii cruenta de Magnentio victoria, b 17. Constantii responsio Sapori data, b 20. Constantii litteræ ad Julianum, b 21. Constantii obitus et elogia, b 22. Constantii

trium rerum pœnitentia, 622. Constantii eruditio, b 33. Constantii Chlori mores, 643. Interitus, 591, 595. Constantius somnio ad puniendum Magnentium impellitur, b 16
Constantius comes imperator appellatus, b 40.
Constantius Chlorus eodem die et victus et victor, 641. Gener Maximiani Herculi, *ibid.*
Constantius Tiberii fil. Mauritio nubit, b 74.
Constantini Magni edictum pro Christianis, b 2.
Constantini II dicta, b 11. Constantini elogia, *ibid.*
Constantini Junioris interitus, b 12.
Constantini Heraclii fil. interitus, b 87.
Constantini patriarchæ excarnificatio, b 111.
Constantini pietas erga episcopos, 10.
Constantini Leonis filii alterum conjugium, b 118. Constantini Leonis Philosophi fil. tutores, b 183. Constantini Leonis filii elogia, b 194. Constantini fil. Leonis classis ab Agarenis superatur, b 195. Constantini fil. Leonis insidiæ contra Polyeuctum patriarcham, b 196.
Constantinus Leonis fil. miraculo vocem recuperat, b 135.
Constantinus Leonis fil. stercora Bulgaris pro auro mittit, b 119.
Constantinus Leonis filius imperator designatur, b 181.
Constantinus Leonis fil. duas conjurationes vindicat, b 191.
Constantinus Leonis fil. et amicis et inimicis gratiam refert, *ibid.*
Constantini fratris Basilii mores, conjugium, liberi, b 228.
Constantini obitus, b 11.
Constantini III filiorum regnorum divisio, *ibid.*
Constantinus divinus se adjuvari ex ostentis intelligit, b 3. Constantinus ægrotare mavult quam scelere curari, b 4. Constantinus Christianismum reliquit liberum, *ibid.* Constantinus Judæis audientiam non negat, b 5. Constantinus Sarmatas et Gothos vincit. b 6.
Constantinus Pogonatus fratres naribus truncat, b 90. Constantinus Pogonatus, *ibid.*
Constantinus pulsa matre Irene imperat, b 117.
Constantinus Charon a Barda Phoca occiditur. b 211.
Constantinus M. Leonem occidit, 376. Sarmatam vivum capit, *ibid.* Constantinus M. quare prælatus fratribus, *ibid.*
Constantinus M. insidiis Galerii Maximini petitus, 643.
Constantinus Chlorus imp., Occidentis et Africæ, 643.
Constantinus a Romanis contra Maxentium accersitus, b 2.
Constantinus solus rerum potitur, b 18.
Constantinus Copronymus imperator a patre salutatur, b 106
Constantinus Artaseras, b 118.
Constantinus Eunuchus, 181.
Constantinus dux imperium affectans, caput amittit, 183.
Constantinus cubicularius capitur b 188.
Constantinus dux Andronici fil. b 141.
Constantinus Diogenes Patzinacas profligat, b 229.
Constantinus Diogenes in vincula conjicitur, b 230.
Constantinus Diogenes se præcipitat, 232.
Constantinus Dalassenus negligit imperatorias nuptias, 230.
Constantinus Domesticus legionum orientis, b 237.
Constantinus Antiochiæ dux, *ibid.*
Constantinus monomachus Zoen ducit, b 247.
Constantinus Ducas Helenam ducit, b 289. Constantinus Ducas Alanæ fil. regni insignibus privatur, b 297. Constantinus Ducas ante nuptias obit, b 299.
Constantinus Basilii frater Orientem amittit, b 231.
Constantinus Ducas in carcerem conjicitur, b 236.
Consuetudo et religionis persuasio etiam mortis metum vincunt, 122. Consuetudinis veteris commonefactio ad persuadendum valet aliquid, 108.
Consulatus a L. Junio Bruto institutus, 333. Consulatus perpetuus Augusti, 536. Consulatus dignitas plebis potestate imminuta, 631. Consulum alter a plebe creatus, 344.
Contostephani perfidia, b 220.
Contumacia contra potentiorem periculosa, 178.
Contumeliis irritantur animi, 68.
Convivia gratissima hominibus, 165. Convivia per dies complures continuata, 178. Convivæ 9000 in nuptiis, totidem phialis aureis donati, 195. Ad convivium non invitari offensæ causa, 80.
Copia metu penuriæ asservanda, 29.
Coponius, 266.
Copronymi Bulgaricus triumphus, b 110. Copronymi contra monachos grassatio, b 111. Copronymi classis contra Bulgaros, b 110. Copronymi elogia, b 108. Jusjurandum, b 111. Obitus, b 113. Tres uxores et liberi, b 112. Copronymi Bulgarica clades, b 108. Copronymi sævitia in monachos et proceres, b 111.
Copronymus, b 102. Copronymus rogat, utrum Maria Christipara sit dicenda, b 110. Copronymus regnum recuperat, b 107. Copronymus reliquias martyrum exurit, monasteria destruit, b 113.
Copti urbis excidium, 640.
Cor hominis modestiæ nota, 126.
Corana seditio, 41.
Coras cum 200 viris conflagrat, 42.
Corcyra Romanis tradita. 390.
Coria macerata, cibus, 606.
Corinthi excidium, 470. Corinthii sub corona venditi, 472. Corinthus Romanorum facta colonia, 471.
Coriolanus cum Volscis Romam oppugnat, 343.
Coriolorum expugnatio, *ibid.*
Corium aridum in medio calcatum, 194.
Cornelia Orestina capta a Caio, 551. Corneliæ uxoris cum Pompeio congressus, 487.
Cornelius (Cn.) consul a Bode captus, 387. Cornelius (Cn.) in Sicilia rem gerit, 393.
Cornelius (P.) Sardiniam subigit, 401.
Cornelius (L.) Lentulus secundum bellum Punicum suadet, 408.
Cornelius Dolabella Siciliam defendit, 426.
Cornelius Lentulus prætor Carthaginenses obsides et servos opprimit, 448.
Cornelius Cethegus cos. contra Gallos, 416.
Cornelius Cinna Cæsari insidiatus, 494.
Cornelius Sabinus insidiator Caligulæ, 560.
Cornelius Faustus Sylla Messalinæ frater, 568.
Cornelius Antiochenus episcopus, 598.
Cornelius Romanus episcopus, 626.
Cornificius, 517.
Cornu familiæ nota, 130.
Cornu modo regem, modo regnum significat, 131.
Cornu undecimum non diu duraturum, 129. Cornu in medio oculorum, 131. Cornua decem, 121. Cornua duo regnum Persicum et Medicum, 131.
Corona Mauriciana Leoni Copronymo exitiosa, ob corvorum augurium, b 57. Corona Mauricii pretiosa, b 78 397. Corona talenti pondere cum gemma, 75. Corona aurea a regia virgine Cyro imposita, 168. Corona inversa sacrificanti allata, 506. Coronæ gestandæ honos, 196. Coronæ militares, 353.
Corporis habitus augustior, haud vulgaris commendatio, 315. Corpus bestiæ comburendum, 129.
Corsica, 387 et 402.
Corsura insula, 393.
Corvi Elisam nutriunt, 90. Corvi viæ duces, 188. Corvi ante Alexandrum concidunt, 195. Corvi duo Antonii et Lepidi significatores, ab aquila Augusti discerpti, 500.
Corvus in aream non revertitur, 19.
Corvus hians deluditur, 181.
Corvini cognomentum, 369.
Corvinum urbs Æquorum, 345.
Corus Atticos Medimnos tenet, 241.
Cos novacula discissa, 327.
Cosmas patriarcha, b 290. Cosmas patriarchatu abit, 629.
Cosmidium locus, b 189.
Costæ tres aut alæ tres orbis partes significant, 126.
Cothon poculi genus, 148. Cothonis, partis Carthaginis obsidio, 408.
Cottiæ Alpes, b 11. Cottiæ Alpes, 643.
Coturnius in castris Hebræorum, 36.
Cotys Thrax, 459.
Crabati, b 227. Crabati sive Servii Bulgariam frustra tentant, b 288.
Craniæ montes, 177.
Crassus Hierosolymitanum templum spoliat, 226. Crassi sacrilegi interitus, *ibid.* Crassi interitus, 482. Crassus optimatum studiosus, 475. Crassus et Pompeius a Cæsare reconciliati, 481. M. Crassus Getas et Mysos subigit, 551. Crassus Britanniæ dux occisus, 641.
Craterus regum amator, 191. Craterus male cum Agarenis pugnat, b 140.
Creationis causa, 25.
Credimus facile quod suspicamur, 171.
Creditorum severitas periculosa, 338 et 340.
Creta occupata ab Agarenis, b 139. Creæ et Cypri defectio compressa, b 298. Cretenses Perseum desituunt, 459. Cretensibus Romani dant veniam, 461.
Crinitæ, sive cirnitæ, b 148.
Crispi contra Heraclium superbia, b 83. Crispus Constantini filius fraude novercæ Faustæ a patre insons creditur, b 6. Crispus Cappadociæ præfectus, b 82. Crispus superbiæ suæ dat pœnas, b 84.
Crispina, Commodi uxor. 597. Ab eodem interfecta, 598.

Crispinus Francus, b 285.
Critolaus Achæorum dux, 117-33
Crœsi et Cyri pugna, 161. Crœsi et Cyri disputatio de conservanda pecunia, 136-166 Crœsus rex Lydorum, 149. Crœsus Assyriorum dux, 160. Crœsus capitur, 162.
Crotonis excidium 379. Recuperatio, 177.
Crumus Mesembriam oppugnat, b 126. Crumus Bulgarus Nicephori calva pro calice utitur, b 125.
Crux stellis expressa, visa Constantino, b 2.
Cryopega, b 282.
Ctesipho occupata a Trajano, 587.
Cucurbita silvestris κολόκη, 99.
Cucusus, b 39.
Culeo insui, patricidii pœna, 331.
Cumæ Opicorum, exilium Tarquinii, 336.
Cumanus Judæis terrorem incutit, 287. Cumanus Judææ procurator, *ibid.*
Cumparia naves Agarenorum, b 172.
Cunctator Fabius, 414.
Cuniculi tinnitu æris deprehensi, 455.
Cupiditatem non explere vinci putat Alexander, re una victus a sua cupiditate, 194.
Cupiditatibus pravis resistere viri fortis est, 133.
Curia clausa, in qua vota facienda, 543.
Curiatii tergemini, 324.
Curiones pro numero tribuum, 146.
Curmas Agarenos domat, b 191.
Currus 30000. Currus falcati, 158.
Currus incensi, 193. Currus et exercitus visi in nubibus, 302.
Curtius (M.) se diis Manibus devovet, 361.
Cuspius Fadus, Judææ procurator, 281.
Custodes impedimentorum prædæ participes, 70. Custodes viros auctoritate præstantes ingressu non prohibent, 172. Custodes a captivo abducti, b 305.
Cutlumus Persa cum Botaniata se conjungit, b 291. Cutlumus ab Arabibus victus Medos superat, b 236.
Cyaxares Assueri et Darius Medus, 132. Cyaxares, qui et Darius, 149. Cyaxares Cyro successet, 156. Cyaxares ad sui regni custodiam remanet, 160. Cyaxaris filia Cyro nubit, 168.
Cyclobium, sive Ciclorium locus, b 90.
Κύμοθρον, 269.
Cymbala, 79.
Cyneas Pyrrhi legatus, 369. Romanas matronas muneribus tentat, 375.
Cyprianl martyrium, 626.
Cypri et Cretæ defectio compressa, b 298.
Cyprii tributarii sine satrapis, 168.
Cyprus a Cypride olim Chetima, 21.
Cyprus Antipatri uxor, 226.
Cyprus a Nicephoro Phoca recuperata, b 202.
Cyrenensium Judæorum clades, 315.
Cyrenius quæstor, 263. Cyrus Orientem usque ad Hellespontum subegit, 118. Cyrus Medo-Persa, 119. Cyrus Persica disciplina eruditus in virum evasit fortissimum, modestissimum, prudentem et justissimum, 146. Cyrus cum 30000 Persarum Cyaxari fertopem, 149. Cyrus Medicam vestem aspernatur, 149. Cyrus Armeniam domat, 150. Cyrus in spoliorum divisione juris sui obliviscitur, 153. Cyrus Assyriorum regem provocat, *ibid.* Cyrus equitatum instituit, 153-156. Cyrus militibus metum adimit, 160. Cyrus capta Babylone pro rege se gerit. 165. Cyrus pecuniam negligit, et suis fidit, 164. Cyrus exsules demulcet suos, 165. Cyrus ministros suos castrat, *ibid.* Cyrus re bene gesta numinis non obliviscitur, 165, 166. Cyrus socios retinere studet, 167. Cyrus Judæis reditu concesso sacra vasa remittit, 169. Cyrus, qui et Artaxerxes, 178.
Cyri genus in Cambyse defecit, 130. Cyri æquitas erga victum Armenium, 150. Cyri in Assyriacam ditionem impressio, 154. In Persicam reditus, 180. In socios liberalitas, 166. Munificentia in omnes Persas, 168. Cyri magnæ turbæ consecutæ, *ibid.* Cyri cum Assyrio de summa rerum dimicaturi exercitus, 159. Cyri alacritas in defendendo benemerito, 156. Cyri erga Cadusios humanitas, *ibid.* Cyri periculum a prostrato, 161. Cyri thesauri amici, 166. Cyri satellites 10000. Cyri cultus in ornatu suorum positus, 167. Cyri supplicationes, 166. Testamentum et somnium, 268. Cyri sepulcri mira inscriptio, 195.
Cyrus Agrippæ uxor, 272.
Cyrus amplificata Constantinopoli, Theodosii invidia fit clericus, b 43 et 44.
Cyrus fatidicus monachus fit patriarcha, b 91.
Cyrilli xii capita, b 42.
Cyrillus Antiochenus episcopus, 633.
Cyrillus Gortynius Martyr, b 139.
Cyziceni ab Augusto domiti, 536. Cyziceni templi ex terræ motu ruina, 594. Cyziceni templi ruina et magnificentia, b 274.
Cyzicus, b 292. Agarenorum receptaculum, b 90.

D

Dacæ, seu Daci, 585. Dacia, olim Getica, 631.
Dacybiza, b 31.
Dæmones corde et epate piscis (quem lupum quidam putant) fugari, 144. Dæmonis noxæ homini ascribuntur, 145. Dæmonum incantationes, inventum Salomonis, 81.
Dagon Palæstinorum Deus arcam adorat, 38. Dagon castellum, 216.
Dalassenus in carcerem conjicitur, b 236. Dalassenus ob ferociam regiis nuptiis excidit, b 247.
Dalida Sampsonem tondet, 55.
Dalmatia, 521.
Dalmatiæ defectio, b 141.
Dalmaticum bellum, 462.
Damasceni paralleli, 288.
Damascenus Joannes, b 110.
Damascus, 18. Damascus capta, 73 et 188.
Damatrys, 419 b 97 et 250.
Damocranium, b 247.
Dan, 25.
Dan Tribus migratio, 52-49.
Daniel Balthasar appellatus, 118.
Daniel Desiderius, 135. Daniel utrum adorarit statuam, an ob beneficium ea necessitate liberatus fuerit, 122.
Daniel in medium translatus, leonibus objicitur, 224. Princeps Babylonis constituitur, 122. Daniel propheta regius et accuratus, 138. Danieli somnium Nabuchodonosoris divinitus revelatum, 118.
Danieli sacrificare jubet barbarus, 122.
Danielis somnia fatidica de Monarchiis, 123. Danielis visionum liber, 138. Danielis oraculis delectatur Alexander, *ibid.*
Δασυφωνηκέναι, 49.
Daphnæ Antiochiæ, 233. Daphne Antiochenum suburbium, b 26. Daphnei Apollinis conflagratio, *ibid.*
Dardani Macedoniam infestant, 444. Dardanii, 532.
Dare quam accipere jucundius est liberali, 166.
Darii genus usque ad excidium regni Persici propagatum, 130. Darii votum, 173-189. Darii epistola ad Syriæ satrapas, 173. Darii mater, uxor et filiæ captæ honorifice tractantur ab Alexandro, 187. Darii inanis fiducia, *ibid.* Darii jussu Hierosolyma instauruntur, 188. Darii uxoris ex partu obitus, 189. Darii interitus, et gratus animus, 191.
Darius ni rex Persarum, 171.
Darius pacis conditiones offert Alexandro, 188.
Darius I, 000. 000, ad Arbela adducit, 189.
Darius Hystaspis filius Scythas Nomades subegit, 126.
Darius Hystaspis filius, 171.
Darius Arsamis filius victus ab Alexandro, 133.
Darius Medus Cyaxares, 124.
David rufus et formosus rex a Samuele ungitur, 63. David in aulam Saulis asciscitur, *ibid.* David Gethæ insaniam simulat, 66. David Deo fretus pugnam init, 64. David armis Saulis baculum, fundam et quinque lapides anteponit, 64. David Palæstino bis cædit, 63. David apud Samuelem latet, 66. David Abimelechum adit. *ibid.* David Sauli in spelunca parcit, 67, 135. David prædam Ceilanam recuperat, 68. David jusjurandum contra Nabalem non exsequitur, *ibid.* David a Palæstinis dimissus, Amalechitas persequitur, 69. David Ancho contra patriam præsto est, *ibid.* David a tribu Judaica rex salutatur, 70. David nuntium Saulini interitus occidit, *ibid.* David rex Israelitarum declaratur, 72. David templum ædificare Domino prohibetur, 73. David Idumæam et Syriam subigit, *ibid.* David saltat ante aream, *ibid.* David arcam Hierosolyma transferi, *ibid.* David per incogitantiam seipsum capitis damnat, 74. David Uriam insontem perire mavult, quam Bersaben sontem. *ibid.* David Ammonis incestum non punit. 75. David Absaloni parci cupit, *ibid.* Ejus interitum luget, 78. Seditiosis ignoscit. *ibid.* David a filio Absalone pulsus, 77. David calumniatori Sibæ credit. *ibid.* David bellis liberatus musicam excolit. 79. David a militibus bello interesse prohibetur, *ibid.* David pœnas pro populo luere cupit, 80. David quibus propter tempora pepercit, eos post obitum suum tolli jubet, 82. Davidem 600 contra Absalonem comitantur, 77. 400 vel 600 ad Davidem confluunt, 70. 1800000 viri belli cæsi sub Davide, 80 Davidici Absalonios profligant, 73. Davidici seminis thronus æternus, 82. Davidici generis excidium, 104. Davidis et Goliæ pugna, 63. Davidis elogium, 82. Divitiæ. *ibid.* Davidis testamentum et obitus, 82. Davidis regnum per 21 successiones propagatum, 56. Davidis et Jonathæ fœdus, 66. Davidis crebræ fugæ, 67. Davidis crudelitas in

Ammonitas, 75. Davidis in Jonathæ filium liberalitas, 75. Davidis urbs, *ibid.* Davidis cum Bersabe adulterium, 74. Davidis musica, et viri fortes, 79. Davidis patientia, 77. Periculum, 79. Davidis sepulcrum pecuniosum, 82, 216. Davidis sepulcrum ab Herode spoliatum, 215. Davidis posteri a Domitiano occisi, 582.

David Heraclii filius, b 84.

Dębeltum, b 156.

Debitores in militia non appellandi, 338.

Debora vates, 51.

Decalogus, 39.

Decebalus victus a Trajano, 585. Deceballi perfidia et interitus, *ibid.* Deceballi thesauri, *ibid.* Decemviratus loco tribunatus, 347.

Decemvirorum exsilium et interitus, 348.

Decennii imperatorum solemnitas, 533. Decennium intervallum magistratuum, 362.

Decentius Magnentii frater, b 16. Decentii interitus, b 18.

Decilius Saxa contra Brutum et Cassium missus, 505.

Decimatio, 346 Opum omnium, 503.

Decius P. se pro salute reipublicæ devovet, 363, 367.

Decius Brutus Galliæ prætor, 496. Decius vates et imperator, 496. Decius imperator Christianos persequitur, 626. Decii interitus, 627.

Dedecus generoso animo morte acerbius, 160.

Deditio, urbis et civium incolumitate pacta, 114. Deditio voluntaria, una in fatalibus imperiorum ruinis salus, 115. Dedititii Romanorum non accepti, 382. Deditionis exitus, aut servitus, aut interitus, 139.

Defectio magnatum paratissimum exitium regnorum, 154. Defectio sub amicitiæ specie, et cum proditione, 155. Defectionis præmium duplum tributum, 150. Defectionum causæ quæ, 195.

Dejectionem gloria sequitur, 181.

Delatorum pœna, 211

Deliciæ privatæ in publica calamitate indecoræ, 74. Deliciæ serviles, 170.

Deliquium animi ex metu, 180.

Dellius, 253.

Delphinas, b 221.

Deus Samuelem ter vocat, 50. Deus libros aciorum cujusque tandem aperit, 91, 53. Deus non respondens offensus est, 62. Deus quemque pro justitia et fide sua remunerator, 69. Deus Samueli monstrat quem regem creari velit, 58. Deus vires suggerit, 61. Deus vivus, verus et magnus, 72. Deus iratus Davidis adulterio, 74. Deus in rebus desperatis invocandus, et omnis eventus illi permittendus, 77. Deus pœnitentia placatur, 80. Deus ita mihi sit propitius, obtestationis formula, 80. Deus minas cum promissionibus conjungit, 84. Deus pietatis majorum rationem habet, 85. Deus Salomoni regni dissipationem denuntiat, *ibid.* Deus ubique est, 87. Deus factum improbat, hominem tantum conservat, 89. Deus consulendus antequam rem aggrediaris arduam, 90. Deus simulat et dissimulat, *ibid.* Deus minas ob pœnitentiam hominis non exsequitur, 95. Deus servit tempori, *ibid.* Deus principes et prophetas mittit ad excidium impiorum, *ibid.* Deus per prophetas consulitur, 94. Deus in eo non locutus est cujus prædictionem frustratur eventus, 95. Deus pro Josaphato pugnat, 96. Deus se consuli et implorari vult, *ibid.* Deus Israelitarum unicus Deus, 100. Deus judex contra ingratum imploratur, 103. Deus etiam impii regis preces audit, 103, 112. Deus ob pœnitentiam mutat sententiam, 107. Deus regna restituit, 112. Deus contumaces deserit, 117. Deus innocentium miseretur, 119. Deus impia consilia evertit, 180. Deus solus Princeps et Dominus, 267. Deus ego vester animam ago, 281. Deus tyrannorum minas eludit, 283. Deus sola mente comprehendendus, 323.

Dei descripto, 11, 14. Dei liber, 58. Dei descensus in tabernaculum, 39. Dei posteriora videt Moses, 58. Dei in manus incidere tutissimum, 80 Dei promissiones sub conditione, 83. Dei præceptorum violatio est felicitatis eversio, 85. Dei in Salomonem liberalitas, 87. Dei militia non a quolibet cernitur, 100. Dei minæ precibus aversæ, 111. Dei verba non possunt esse irrita, *ibid.* Dei ultio propter pios differtur in impios, 112. Dei potentia cui sano dubia sit, De voluntate ejus in periculis dubitatur, 121. Dei auxilium invictos facit, 139. Dei magnificentia est admirabilis, 145. Dei metus insignibus beneficiis magis excitatur, 146. Dei providentia mirabiliter immutantur mortalium animi, 180.

Deo defensore vitantur insidiæ, et res bene geruntur, 65. Deo inconsulto nil gravius molitur David, 70. Deo peccat qui alterius conjugium aut vitam violat, 71. Deo auctore hostes peccatoribus insultant, 77. Deo adjutore pixum formidant Barbari, 95. Deo propitio minæ hostium sunt irritæ, 111. Deo soli notæ cogitationes et somnia hominum, 119. Deo connivente grassantur impii, 138. Deo placato restituitur Nabuchodonosori regnum, 120. Deo præfinire opis ferendæ tempus non decet, 140. Dei beneficia prædicanda, 146. Deorum auctoritas penes senatum Romanum, 196.

Deum pœnitet Saulem creasse regem, 62. Deum aliis locis plus minusve valere persuasum habent Barbari, 94. Deum velle fugere stultissimum consilium, 107. Deum quotidie ter adorat Daniel, 124. Deum vindicem invocari periculosum est tyrannis, 195.

Demarathus exsul Corinthius, 325.

Δήμαρχοι Tribuni plebis, 341.

Demetriani duces Jonatham fugiunt, 213.

Demetrianus Antiochenus episcopus, 631.

Demetrias Thessalica, 446.

Demetrii interitus, 211.

Demetrii Nicanoris interitus, 216, 217.

Demetrii munera a Romanis repudiata, 462.

Demetrius Phalereus Alexandrinæ bibliothecæ curator, 200.

Demetrius Seleuci filius Lysiam et imperatorem occidit, 208. Demetrius Jonathæ societatem expetit, 211. Demetrius ob sordes militibus invisus, 212. Demetrius Nicanor Ægypto insidians, elephantes capit, *ibid.* Demetrius Jonathæ ope Antiochenos domat, *ibid.* Demetrius a Parthis capitur, 214.

Demetrius Sardianus legatus, 402. A Romanis supplicio affectus, 405.

Demetrius Philippi filius obses, 447. Demetrius a patre Philippo occisus, 456. Demetrius Syriæ rex Oropherni adjutor, 461.

Demetrius Seleuci filius Syriam invadit, 462.

Demetrius Cassii servus transfuga, 507.

Demetrius Cæsaris libertus Labienum capit, 514.

Demochares, 516. Ejus interitus, 517.

Democritus Ætolorum dux insolens capitur, 432.

Demosthenis Cæsariensis virtus, 630.

Δημοσιῶν, 367.

Denderi fatuus Theophili, b 145.

Dentes ferrei exactionum nota, 127, 128.

Descriptiones historicorum, 2.

Desertor desertus et proditus, 133.

Desiderius Magnentii frater, b 18.

Desperatio audaces facit, 101.

Desperatis rebus ad divinam opem confugiendum, 110.

Devorari, malum significat, 29.

Devotionibus olim etiam pugnatum, 46. Devotionis an fit aliqua vis, 364. Devotionis elevatio, 375 Devotiones laminis plumbeis inscriptæ, 548.

Dextera fidei symbolum, 131. Dextera loco juri-jurandi, 134.

Diaconissæ templum, b 77.

Dianæ templum Romæ conditum, 328.

Diæus Achæorum dux, 470.

Dicorus unde, b 34.

Dictatura, 338. Dictatura Cæsaris, 339. Dictatura repudiata ab Augusto, 533. Dictatura senatusconsulto abrogata, 494.

Didii Juliani insolens in senatu oratio, 605.

Didius Julianus imperium emit, invisus populo, 603. Post irritos defensionis conatus occiditur, 605.

Dies pro anno, 134.

Digitus Dei, 35. Digitorum denum puer, 306.

Dignitatum gradus, 350.

Diluvium ab anno mundi 36, 19.

Dina, 25. Dinæ raptus, 26.

Diocletianus a militibus imperator appellatus, 639. Diocletianus imperator, *ibid.* Imperio se abdicat, 642. Diocletiani decretum contra Christianos, *ibid.* Persecutio Christianorum, 641. Diocletiani triumphus, 642.

Diogenes teporem solis Alexandri M. colloquio anteponit, 185.

Diogenes terrorem incutit Barbaris, b 278 Diogenes a Turcis capitur, b 384. Diogenis Romani natales, dignitas, condemnatio, conjugium, imperium, b 276. Diogenis expeditio ad Euphratem, b 220. Diogenis inauspirata expeditionis omina, b 282 Diogenis miserabilis interitus, b 298.

Diomedei campi, 417.

Diomedis (S.) ædes, b 164.

Dion Christianorum preces mago Ægyptio ascribit, 593.

Dionysii Alexandrini epistola pro lapsis recipiendis, 627. Dionysius Alexandrinus episcopus, 626, 631.

Dionysius Messenius in Alexandri solio sedet, 197.

Dionysius Romanus pontifex, 635.

Dioscorus, b 44.

Diræ ultrices Joabo imprecatur David, 71.

Dispensatores de munificentia dominorum aliquid subtrahunt, 518.

Disputatio de corruptibili et incorruptibili, b 59. Disputationes Historicorum, 3.
Dissensiones sunt evertendæ, aut saltem labefactandæ reipublicæ causa, 119.
Disserendi ratio ad captum auditoris accommodanda, 133.
Divina vis ictus ferarum sanguinarios constringit, 121. Divina potentia impiorum grassationes coercere et prohibere facile posset, 128. Divinas res efferre in profanum vulgus periculosum, 201. Divinæ ultionis exsecutoribus cedendum, 77. Divinæ Majestatis descriptio, 128. Divinæ res aliquando ambagibus involvuntur, 153. Divini cultus neminem pudere debet, 73. Divinum auxilium otiose exspectant Judæi, 96.
Divitem esse capitale crimen apud tyrannos, 557. Divites non propter culpam, sed propter pecuniam proscripti, 502 Divitum calamitas aliquando pauperum felicitas, 56.
Divitias comitatur arrogantia, 68. Divitiarum ostentatio periculosa, 111.
Divortium inter amantes conjuges difficile et molestum, 183.
Dius historicus, 83.
Dius Hierosolymitanus episcopus, 612.
Dobromerus, b 223.
Docia castellum, b 283.
Doeg proditor et interfector sacerdotum, 66.
Dolabella hostis judicatus, 498. Trebonium dolo occidit, 504. Dolabellæ Cassii metu necem sibi consciscit, 504.
Dolanius cæsatur, b 259.
Dolanius se Bulgarorum regem profitetur, b 210.
Dolio plumis incensis pleno repulsi hostes, 455.
Dolor sine ultione, 75.
Domenziolus, b 80.
Domestici equites, 610.
Domi res in tuto collocanda, si foris milites, 160.
Dominus liberabit nos, fallax oratio, 110.
Domitia, Domitiani uxor. Tito nupta, 580.
Domitiani expeditio Germanica, *ibid.* Domitiani imperium, 579. Ingenium, *ibid.* Crudelitas, 581. Domitiani insidiatores, 579. Cædes, 582. Domitianus Dominus et Deus noster, *ibid.* Domitianus Principum natales investigare solitus, 583. Domitianus patris vicarius, 573.
Domitianus præfectus prætorio, a Gallo occiditur, b 19, 20.
Domitianus, secundus tyrannus Christianorum, *ibid.*
Domitii Afri scomma, 569.
Domitius Agrippinæ filius, 288.
Domitius a Pompeio et Africa accisus, 473.
Domitius necem sibi consciturus a Cæsare conservatur, 484.
(Cn.) Domitius Ionium sinum obtinet, 510. Cn. Domitius ad Cæsarem deficit, 525.
Domitius Afer sævitiam tyranni eludit, 557. Domitius a Claudio gener et filius ascitus, 563. Domitius, b 8.
Domnentia Phocæ filia, b 81.
Domnus, b 44.
Domnus, Antiochenus episcopus, 638, 639.
Domorum mercedes exactæ a triumviris, 502.
Doris Herodis uxor et Antipatri mater, 228
Doritæ Judæos intersectati, 279.
Dorostolum seu Drisda, 177. Dorostolum seu Dristra expugnatur a Zimisce, b 211.
Dos quatuor regnorum, 201. Dos unicæ filiæ bonorum semissis 145.
Dositheus proditor Hircani, 239.
Dothaïs, 100.
Drepanum portus, 387.
Dristra seu Dorostolum, b 177.
Drizibium vel Drizium castellum, b 201.
Δρομοχήρυκες, 353, 451.
Drungarius Cibyrræotarum, b 95.
Drusilla Agrippæ fil., 282.
Drusilla Agrippæ soror Emesorum regi nubit, 287.
Drusillæ interitus, *ibid.*
Drusilla Cæli soror, 545.
Drusi obitus, 538.
Drusus Tiberii filius, 473. Ejus interitus, 549.
(Cl.) Drusus Nero Liviæ filius Tiberii frater, 514.
Drusus, 537. Germanici filius, 549.
Ducæ Constantini liberalitas periculum submersionis, b 273. Ducæ Constantini obitus et dicta, b 275.
Ducas Constantinus a Comneno imperator designatur, b 271. Ducas Constantinus ob regnum affectatum relegatur, b 293. Ducas Andronicus et Panterius et Constantius, b 273.
Duce superstite victis etiam spes est victoriæ, 78. Duce occiso trepidat exercitus, 142. Duces 300 Herodis lapidati, 253. Duces seu prætores olim loco consulum, 348. Ducis injussu excurrere periculosum, 136. Ducis est militibus metum adimere, 160. Ducis solertia magnum victoriæ momentum, 187.
Duo in somniis significant duo, 119. Duo adolescentes correti, b 192.
Duodenorum pugna, 71.
Dux ejusdem gentis populo gratior, 136.
Dyrrachium, 462. Dyrrachium seu Epidamnus b 25. Dyrrachium captum a Bulgaris, b 241.
Dysenteria multantur Palæstini ob arcam, 58.
Dystros, Adar, 182.

E

Eber, 22.
Ebesus, 436.
Ebrietas cum amore parum commode conjungitur, 141 Ebrii sunt expositi insidiis, *ibid.* Ebrio somnus aptio quam formosa mulier, *ibid.*
Ἑκάρος pro ἑκάτερος, 364.
Ecbatana Medorum regina, 99. Ecbatana æstiva regia Persicorum regnum, 168.
Echelat, 139.
Ecclesiæ fundi non augendi, 162.
Eclipsis lunæ a Synodo declarata, b 181. Eclipses lunæ duæ insolitæ, 575. Eclipsis solis sub Mauricio, b 76. Eclipsis solis universi, 545 Eclipsis lunæ Macedonibus minata excidium, 458. Eclipsis solis integra Carthaginis cladem antegressa, 580.
Edessa effigie Christi permunita, b 192. Edessa a Constantio defensa, b 238. Edessam dolo aggressi Agareni, *ibid.* Edessa, 614. Edessena inundatio, b 60.
Edom Idume, 28.
Educatio frugalis contemptum deliciarum parit, 153
Educationis loca amantur, 316.
Egion Moabita creditur ab Aotho, 80.
Elas quartus rex Israelitarum, 89.
Eleazar Mosis filius, 33
Eleazar pontifex, 200. Eleazar sacerdos ob patrium religionem defensam excruciatus, 203. Eleazar elephantum occidit, 207. Eleazar ἰσάτεν aperte Judaismum profiteri cogit, 283. Eleazar Sicariorum Masadæ dux, 311.
Eleazari in domum transferendum sacerdotium, 57. Eleazari Judæi annulus, 84. Eleazarus Aaroni patri succedit, 43. Eleazarus pontifex, 264.
Eleazarus Machæruntius, 309.
Electus cubicularius insidiatur Commodo, 601.
Elephantes viginti a Pyrrho primo ducti in Italiam, 370. Elephantus unus turbat cæteros, 372. Elephantes 120 a Romanis capti, 394. Elephantes facile occiduntur, 453. Elephantes quatuor triumphali currui juncti, 637. Elephantorum impetus aversus, 442.
Eleutherium locus, b 118.
Eleutherus Romanus episcopus, 598.
Elga Rossorum regina lit Christiana, b 195.
Eliacimus, sive Joachimus decimus nonus rex Hierosolymitanus, 114.
Elias Thesbites, 89. Elias triennii sicciatem inducit, 90. Elias a corvis nutritur, *ibid.*
Elias imbrem facit, 92. Jezabelem timet et mortem optat, *ibid.* Elias subsannat pseudoprophetas, *ibid.* Eliæ viduæ filium a mortuis resuscitat, *ibid.* Elias idololatras occidit, *ibid.* Eliæ fuga in montem Orebum, *ibid.* Eliæ sacrificium sine igne, *ibid.* Elias Achabo internecionem minatur, 93. Elias vellere aquam dividit, 96. Elias bis quinquagenos viros cremat, *ibid.* Elias Ochoziæ interitum prædicit, *ibid.* Elias igneo curru in cœlum rapitur, 98. Eliæ et Achabi congressus, 92.
Elioenus pontifex, 281.
Eliphatus, 39.
Elpidii defectio ad Siculos, b 116.
Elisæi cadavere resuscitatur mortuus, 105 Elisæus velius Eliæ principio frustratur, 84. Elisæus prophetæ fit ex arotore, 93. Elisæus aquas Hierichuntias medicatur, 97. Elisæus derisum puerorum non fert, *ibid.* Elisæus Josaphato aquam et victoriam pollicetur, *ibid.* Elisæus duplum Eliæ spiritum accipit, 98. Elisæus Samaritanæ oleum auget, 99. Elisæus venenum pellit, et cibum multiplicat, *ibid.* Elisæus Sunamitidis filium a mortuis resuscitat, *ibid.* Elysæus Syrorum insidias mirifice eludit, 100. Elisæus Joramo Judæo calamitates denuntiat, *ibid.* 102. Elisæus videt ut Asael in Israelitas grassaturus sit, 102. Elisæus hostes pro hospitibus tractat, 103.
Elius pontifex Sarsoni succedit, 55. Elii interitus, 57.
Elymæi Persæ, 22.
Elymais urbs Persiæ et Dianæ fanum, 206
Emaus colonia emeritorum, 283.
Emesorum rex, 228.
Emmor, 26.
Emungi Persis turpe, 118.

Engastrimythus, 69.
Enochus Jaredi filius, 18. Enochus translatus a Deo, natus annos 365, *ibid.*
Enossus Sethi Dei cultor, *ibid.* Enossus Caini filius, *ibid.* Enossus vivit annos 905, *ibid.*
Elpius, 458
Ensiferi imago arrogantiæ nota, b 269.
Epaphroditus Augusti libertus. 529.
Ἔπαρχος τῶν δορυφόρων, 587.
Ἐπιβασία, 444.
Ἐν περεῖ ἀσειγγέσθαι, 597.
Ephesina quarta pseudosynodus Eutychianam hæresim confirmat, b 44. Ephesini templi conflagratio, 181. Ephesino in concilio episcoporum dissensiones, b 117. Ephesino concilio numero ut condemnatur Nestorius, b 42. Ephesinum concilium Constantinopolim transfertur, b 42.
Ephrata, 27.
Ephraimitæ a Jephtha cæduntur, 52. Ephraimitæ Bethel obsidione capiunt, 48. Ephraim Josephi filius, 29.
Epidamnus seu Dyrrachium, b 303.
Epiphania Emathe, 22. Epiphania Heraclii filia, b 82. Episcoporum successiones, 646.
Equestris habitus et penulæ imperatore mortuo, 601.
Equi et muli tonsi in luctu, 196. Equi ademptio contumelia, 635. Equi Persarum cæsi, b 72. Equi Arabici, b 279. Equorum delectus in equabus, 175.
Equo non descenderunt imperatori occurrentes, 634. Equo imperatoris insidere, 606. Equorum nervi incisi, b 96. Equus hinniens regem declarat, 172. Equus imperatoris causa cladis, b 186.
Equitatio dictatori non nisi in bello permissa, 388. Equitatu vel ad victos persequendos est opus, 153.
Equites 10000, 47. Equites peditibus adjungendi, 149. Equites novitii equis excussi, 154. Equites Adriani Istrum equis transant, 589.
Eriklanus, 404,
Erius Potilius seditiosus arte circumvenit, 288.
Eros Antonium mori docet, 528. Eros Aureliano insidiatus, 657.
Eroticus Sclerum eludit. b 217. Erotici Theophili defectio compressa, b 251.
Eruditi non omnes quæstiones explicare possunt, 118.
Erycis excidium, 587.
Erythræum mare, *ibid.*
Esai et Jacobi permutatio, 28.
Esaus, 25. Esau Idumæorum princeps, 28.
Esdras a Xerxe satrapis commendatur, 175. Esdras divina sapientia præditus, *ibid.* Esdras legem Mosaicam revocat, 178.
Essæi, sive Esseni, 243, 265. Esseni Stoicis similes, 217.
Esthera nubit Artaxerxi, 179. Esthera simulata benevolentia Amani struit insidias, 180.
Evagrius Origenista, b 68.
Evamassar Assyriorum rex, 142.
Evander Cretensis a Perseo clam occisus, 459.
Evaristus quintus Romanus episcopus, 587.
Eubœa mollit Antiochum, 450.
Εὔσχιος, 591.
Euchania, seu Euchaita, Theodoropolis appellatur, b 214.
Eudocia Fabia, Heraclii uxor, b 81, 82. Eudociæ Fabiæ obitus et inferiæ, *ibid.*
Eudocia Theodosio juniori nubit, b 41.
Eudocia, Valentiniani filia, Hunerico nubit, b 49.
Eudocia Opticia, tertia Leonis Philosophi uxor, b 178.
Eudocia metu amittendi imperii, Diogeni Romano nubit b 273. Eudocia Diogenis arrogantia excruciatur, b 280. Eudociæ calliditas in recuperanda syngrapha sua, Diogeni nubit, b 277, 278.
Eudocia Michaelis concubina Basilio nubit, b 166.
Eudocia imperatrix secundas nuptias abjurat, b 275.
Eudociæ Leontii Philosophi Atheniensis filia, b 41. Eudociæ perjurium, profectio Hierosolymitana, eruditio, mors, b 45.
Eudoxia Arcadii uxor mala bestia Chrysostomo exsilii auctor, b 38. Eudoxiæ interitus, b 39.
Eudoxiæ Junioris, Theodosii filia, Valentiniani III uxor, b 49.
Eudocimus Leonis Copronymi frater, b 115.
Eventus prophetarum divinam sapientiam declarat, 115. Eventus stultis et miseris fidem facit, *ibid.*
Eugenia martyr, 625.
Eugenius a Theodosio occiditur, b 22, Eugenius regnum affectat, b 35.
Evilad Merodach Nabuchodonosoris successor, 125.
Evilat, 17.
Eumenes Attali filius, 447. Eumenes veniam a Romanis impetrat, 461.
Eumenes Alexandrinus episcopus, 594.
Eunuchi principum lenones, 141. Eunuchi tres se ob dominorum cædem jugulant, 164. Eunuchi internuntii satellitibus fideliores, 172. Eunuchi duo Artaxerxi insidiati, 179. Eunuchi grati Romanis, b 100. Eunucho omnes opes creditæ, 141. Eunucho non ut liberorum, ita et amicorum spes adempta, 153.
Evodius, primus Antiochenus episcopus, 584.
Evodus Tiberii libertus, 149.
Euphemia martyr Eutychem damnat, b 46. Euphemiæ relegatio, b 55. S. Euphemiæ corpus, b 113.
Euphemius Anastasio frenum injicit, b 84.
Euphemius Siciliam Agarenis prodit, b 140.
Euphrosyna Michaeli Balbo nubit, *ibid.* Euphrosyna in monasterium redit, b 142.
Euphrates, 7.
Εὐφρατησία χώρα, 631.
Euprepia Monomachi soror, b 231.
Euricles Lacedæmonius Herodis domum calumniis turbat, 230.
Euripidis versus de virtute, 508.
Euripus urbs, 499.
Eusebia Constantini uxor, b 24.
Eusebii eunuchi cædes, b 26. Eusebius eunuchus Gallum occidendum curat, b 20.
Eusebius Pamphili utrum Arianus fuerit, b 10.
Eusebius monarchiam Augusti longius repetit, 545.
Eustratius patriarcha, b 297.
Eutropii portus, b 79.
Eutychiana hæresis, b 44. Eutychianus Macrino adversatur, 222, 615. Eutychianus prætorio præfectus, 616.
Eutychii relegatio, b 70. Eutychius, b 68.
Eutychius Agaso, 526.
Euthymii Sardii martyrium, b 139.
Euthymii patriarchæ relegatio, b 182.
Euthymius Syncellus nuptias secundas, tertias et quartas permittit vetat, b 179.
Ἐξάδελφοι ἀναψιοί, 462.
Excantatio mali spiritus, 63.
Excensus, 19.
Excubiæ seu speculæ contra Agarenos, b 163.
Exercitu dimisso res nostræ imbecilliores, hostium meliores fiunt, 157. Exercitui non concedendum otium, cum rei gerendæ est occasio, 106, 52, 149. Exercitus metu consternatus in fugam vertitur, 107. Exercitus magnitudo non satis est ad victoriam, 186.
Experientia docet quæ res corporibus prosint aut obsint, 118.
Exploratores duodecim in Chananæam mittuntur, 40. Exploratores sub amicitiæ prætextu, 74. Exploratores per speciem legationis, 158. Exploratoris solertis magna est utilitas, 157.
Exprobratio ingrati animi et perfidiæ acerbissima, 115.
Exsilium portus periclitantium, 66. Exsilium patriæ prælatum, 169.
Exspuere turpe habitum Persis, 148.
Exsules in bellis adversus patriam gerendis suspecti, 69.
Exteris potissimum invidetur, 124.
Ezechiæ morbus et luctus, 111. Ezechias religionem instaurat, 55. Ezechias quartus decimus rex Hierosolymitanus, 108. Ezechias Barbaros oppugnat, 110. Ezechias offendit Deum ostentatione thesauri sui, 111.
Ezechias dux latronum ab Herode interfectus, 226.
Ezechiel Judæ excidium vaticinatus, 113. Ezechiel per litteras Hierosolymitanis vaticinatur, 114. Ezechielis et Jeremiæ in verbis dissensio, 114. Ezechiel Babylonem adducitur, *ibid.*

F

Fabeas qui et Himilco, 465.
Fabeæ ad Romanos defectio, *ibid.*
Fabii (Q.) prædia ab Hannibale non incensa, et moderatio adversus insolentiam magistri equitum, 416. Fabiorum 306 interitus, 345.
Fabius Herseianes Heraclii filius, b 84.
Fabius Maximus Rullus, 367. Filii pater delicta corrigit, 368.
Fabius (Q.) a Samnitibus victus 368. Fabius (Q.) Apolloniatibus deditus, 381. Fabius (Q.) Maximus Dictator contra Hannibalem dictus, 413. Lentulo adversatur, 408. Romanos consolatur, 419.
Fabius (M.) bellum Carthaginensibus in sinu offert, 409 Fabius Hannibalis insidias olfacit, 450.
Fabricii legati ad Pyrrhum præclara oratio, 374. Fabricius Pyrrhum veneno tollere non vult, 376.

Facilia et obvia contemnuntur, 133.
Facinora impia vindictam numinis non effugiunt, 219. Facinus facinore cumulatur, 74. Facinus unum universæ gestarum rerum gloriæ maculam dedecoris imprimit, 193. Facinorosos conjungit periculum, 172.
Facta declarant animos, 157.
Falco, 602.
Falcati currus et arma et corpora dissecant, 161
Faleri Faliscorum urbs diruta, 334, 400. Faliscorum deditio, 384. Faliscum bellum, *ibid.*, 400.
Falsus rumor luctum supervacuum parit, 75.
Fama de successore Mauricio, b 2. Fama vaticinatrix de interitu Nicephori, b 204. Fama auget omnia et atrociora facit, 75. Fama de Cenone Iconomacho, b 105 Fama de Nicephoro Phoca, b 197. Fama vaticinatrix inanis, b 231. Fama inanis de Alexii obitu, b 304. Fama victoriam Pauli Æmilii intra dies quatuor Romæ nuntiat, 460. Famæ non statim credendum, 51, 75.
Fames post Deboræ obitum, 31. Fames sub Elio, 53. Fames ob Gabaonitas immissa, 79. Fames Samaritana, 100. Fames seu pestis Bulgaris Christianismi occasio, b 153. Fames et hiems hostes invicti, 157. Fames sub Argyropolo, b 232. Sub Nicephoro, b 206. Sub Parapinacio, b 289. Sub Romano, b 189, 191. Fames hostis acerrimus, 487. Fames et pestis sub Augusto, 533.
Familia cum patrefamilias dat pœnas, 47. Familiæ 21 successiones, 115.
Famuli occidunt regem Joam, 106.
Farina venenum diluit Elisæo, 99.
Fata mirabiliter tyrannorum conatus frangunt, 67. Fata similitudine eludere conati Romani, 405. Fatalia facinora liberare crimine videntur auctores, seu ministros, 192, 196. Fatalis excidii ignoratio, causa est inanis defensionis et extremæ calamitatis, 115. Fatalis clades et animum et consilium eripit, 316. Fato frustra adversatur humana sapientia, 171. De fato dilemma, b 204. Fatum providentiam humanam superat, 32. Fatum præscitur, non vitatur, 96. Fatum esse declarant prædictiones ipso eventu comprobatæ, 132.
Fausta, Maximiani filia, Constantini Magni uxor, b 2. Fausta uxor a Constantino ob calumniam et lasciviam occiditur, b 6. Fausta, Maximiani Herculii filia, Constantini Magni uxor, 644.
Faustus Latini pater, 313.
Faustulus nutricius Romuli, 314.
Fax e Cæsaris castris in Pompeii delata, 483.
Ubique felicitas luxuriosa et ignava, 48.
Felicitas mater, calamitas filia superbiæ, 107. Felicitas odia minuit, 220.
Felix quem faciunt aliena pericula cautum, 123
Felix Trusillam ducit, 287. Felix Romanus episcopus, 647.
Femora divisionis nota, 119. Femur ferire luctus signum, 163.
Feneratores pauperibus utiles, 340.
Fera informis et horribilis, 127. Feræ pro regnis minoribus, 130. Feras infantem alere non probabile, 315. Ferina venationis præmium, 147.
Ferocia in periculis trepida, 69.
Ferrea regio, b 156. Ferrum senatum repræsentat, 119. Ferrum ære solidius, *ibid.* Ferrum et aurum imperii nervi, 636.
Festum hilariter celebrandum, 178.
Festus sicarios coercet, 290.
Ficulnum Adami præsidium, 17. Ficulno præsidio non nitendum, 110. Ficus in arbore insertæ, 344.
Fidelia monita contemnere perniciosum, 116.
Fidentia in periculo generosi animi testis, 315.
Fiducia virium injurios facit, 18.
Filia ob jusjurandum immolata, 52.
Filia pro amica supposita, 202. Filiæ hominum, 83. Filii Dei, 18. Filii 71 unius Gedeonis, 52. Filii degeneres, 59. Filii Samaritæ devorati a matribus, 100. Filii patris culpam non luunt, 106. Filii in deorum honorem cremati, 108. Filii hominis regnum amplissimum et æternum, 129. Filii unici cædes acerbissimus patris dolor, 153. Filii de matrum collis suspensi, 203. Filio cavendum ne mœrori sit patri, 145. Filiorum successio et felicitas parentibus jucundissima, 75. Filiorum obitus aliquando pœna peccati, 74. Filium patris interfectori succensere et insidiari probabile, 114. Filius ob matrem patri infensus, 49.
Finitimis dissidentibus et ferendum auxilium cui fit injuria, 149.
Firmamentum, 15.
Fisco (in) Romano 250,000 drachmæ, 602.
Flaccus Syriæ prætor, 259.
Flaccus (Q.) contra Gallos pugnat, 401. Flaccus a Campanis accusatus, 428. Flaccus Nasamones delet, 581.
Flaviani martyrium, 626. Flaviani interitus, b 44. Flavianus Theodosium Antiochenis placat, b 38. Flavianus columbæ augurio Romanus episcopus, 485.
Flaminius ad Aretium ab Hannibale cæsus, 413. Flaminius (L.), 446. Flaminius (T.) Philippum fugat, *ibid.* Flaminius victis Gallis contemnit haruspices, 408.
Flavianus Antiochenus episcopus, 626.
Florianus a militibus cæsus, 638.
Florus (C.) Hamilcarem reprimit, 387.
Flumen cruentum, 404.
Fluminum hostilium transitus periculosissimus, 186.
Fluvii multum commodant urbibus, 314.
Forma cum ingenii præstantia conjuncta, 118. Forma excellens obstupefacit amatores, 141. Forma imperii conciliatrix, 179, b 299. Formam homines intuentur, 65.
Formosarum consuetudo periculosa, 137. Formosi et proceri digni putantur imperio, 63. Formosissimi duntaxat in captivitatem abducti, 114.
Fortes viros etiam hostis magnanimus amat, 162. Fortibus viris sublatis victi rebellant, 83. Fortibus nihil expugnabile, 192.
Fortunæ utriusque societas postulatur, 78. Fortuna comes Alexandri in rebus asperrimis, 188. Fortunæ ludus, ut stultioris et deterioris major sit auctoritas et honos, 137. Fortunæ inconstantia etiam felicissimis timenda, 190. Fortunæ urbanæ simulacrum, b 57. Fortunæ in alienum locum traductio, 332.
Fortunati homines ea sibi fingunt quæ naturam humanam excedant, 126.
Forum liberum, 146.
Franci cum Gallieno pugnant, 631. Franci, b 103. Francis Galliæ a Justiniano primo concessæ, b 103. Francorum in Orientem expeditio, b 300. Ingressus in Italiam, b 120.
Francorum rex Italiam ab Agarenis defendit, b 170.
Fratres dissimillibus ingeniis, 221. Fratris caput 50 talentis redemptum, 233. Fratris filiam ducere Nerva vetuit, 584. Fratrum monomachia, 435. Fratrum filias Romanis ducere ante Claudium nefas, 526.
Frigidis lavationibus et potionibus conservatus Augustus, 534.
Frumenti pluvia in Probi castris, 638.
Fuga regis ira declinanda, 114. Fuga quærenda maturo salus, fatalibus urbium excidiis imminentibus, 146. Fugientes turbant etiam integram aciem, 189.
Fulgor lepram Osiæ immittit, 107.
Fuligo caminorum, 35.
Fulmen utero illapsum, 183.
Fulvia, Claudii vidua, Antonii uxor, 500. Fulviæ crudelitas, 502. Cum Augusto dissidium, 510. Obitus, 511.
Fulvius Plœtinus Pœnos vincit, 393.
Fulvius (M.) contra Ætolos missus, 455.
Fulvius pons pro Milvio, b 2.
Fungus e sepulcro Zoes enatus, b 261.
Funibus vincire capita, deditionis signum, 94.
Furius (L.) Gallos compescit, 445.
Furius (Sp.), 341.
Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiæ præses, necem sibi consciscit, 562.
Furor arrogantiam et superbiam sequitur, 123.
Furum venditio Judæis molesta, 244.
Furti calumnia, 30.
Fuscus ab Adriano occisus, 591.
Futura prævidere prudentiæ est, 212

G

Gabaonis excidium, 49.
Gabaonitæ fucum faciunt Israelitis, 47. Publici servi fiunt, *ibid.*
Gabatha urbs, 89.
Gabii, Sexti Tarquinii dolo capti, 330.
Gabinii rogatio pro Pompeio, 476. Gabinius magnis rebus gestis Romam redit, 224.
Gabras Theodorus, b 279.
Gabriel apparet Danieli, 132. Gabriel a Tobiæ decem talenta accipit, 142.
Gabryas Persa, 171.
Gad propheta, 66, 80.
Gadatas ad Cyrum deficit, 133. Gadatas Cyri interventu contra Assyrium defenditur, 136.
Gaddi desertum, 67.
Gades occupantur a Romanis, 436.
Gaidad, 18.
Gaisanditica occupata ab Israelitis, 43.
Galatæ Asiani, 451. Galliorum coloni, 353.
Galani cum Alexandro colloquium, 194.
Galæsus Camilli libertus, 562.
Galba imperator designatus, 570. Galbæ acta suscepti

principato, 572. Galbæ cædes, 291, 572, 573. Galbam imperaturum prædixit Tiberius, 349.
Galea per portam Plutonium elata, 601.
Galeagra Syracusanorum, 425.
Galgalia castra, 47.
Galieni interitus et mores, 633. Galieni uxor ab uno milite defensa, 634. Galieni frater et filius Romæ occisi, 636. Galienus Galieni filius a posthumo occiditur, 652. Galienus Valeriani filius, 629. Galienus imperator Alemannos et Herulos vincit, 633.
Galilæa subacta ab Herode, 93. Galilææ speluncæ, *ibid.* Galilæi Herodianos submergunt, 233. Galilæi a Cumano male tractati, 286. Galilæorum factio, 265.
Gallia secunda Theodosii uxor, b 33.
Gallerii Maximiani interitus, 616. Gallerius Maximinus imperator Orientis, 643. Persas vincit, 642.
Gallia Cæsari in quinquennium decreta, 481. Gallia Circumpadana, *ibid.* Galliæ ad Aureliano recuperatæ, 657. Galli Europæi partim ab Ryphæos montes, partim juxta Alpes consederunt, 353. Galli Romam invasuri coercentur, 446. Romam oppugnant, 353. Galli secundum profligati a Romanis, 360. Galli stipendiarii ab Hamilcare occisi, 386. Galli a Romanis conducti, 398. Galli duo in foro defossi, 403. Galli subacti, 447. Galli supra Rhenum, 595. Galli perfidia contra Decium, 627. Gallica pactio Camilli interventu dirimitur, 338. Gallorum mancipia non empta, 402. Gallorum jusjurandum de Capitolio, 404. Gallorum in Italiam irruptio, 455.
Gallus imperator Barbaris tributum promittit, Christianos persequitur, male perit, 628. Gallus se cum S. Pompeio conjungit, 517. Gallus, 529. Ad Augustum defecit, 317. Gallus aureis compedibus vinctus, 564.
Gallina alba in Liviæ sinum demissa, 515.
Γαμβρὸς ἐκ' ἀδελφῆς, 646.
Ganges Phison, 17. Gangis latitudo et profunditas, 194.
Garidas Joannes, b 187.
Garizinus mons, 183. Garizinium templum, asylum impiorum, 54. Jovi consecratur, 205.
Gastria monasterium, b 144.
Gaulanitis occupata ab Israelitis, 43.
Gausamela, 189.
Gaza, 58. Gaza Persica Damasci direpta, 188. Gazæ portæ ablatæ a Samsone, 54.
Gazophylacii opes, 302.
Gedeonis vocatio, prodigia, delectus, stratagema, somnium, 51.
Gedrosia recreat Alexandrum, 195.
Gelboe mons, 70.
Gelimer Hildericho occiso Vandalorum regnum in Africa occupat, b 65. Gelimeri in captivitate risus, b 66. Gelimeri petitio et deditio, *ibid.*
Genesius et Valerius, Eudociæ imperatricis fratres, b 41.
Gellæ populi, 491.
Generosa indoles imperium aspernatur, rationibus movetur, 183. Generosi animi tyrannorum impiis edictis non cedunt, 205.
Genius malus Bruti, 507.
Gens rebellis alio transfertur, 116. Gentis internecio divinitus mandata, 62.
Gentilium quinta in Africa seditio, 641. Gentius Scodrensis victus a Romanis, 460.
Geometria ab Abraamo tradita Ægyptiis, 22.
Geon Nilus, 17.
Georgius Maniaces Edessam capit, b 232.
Gerebus, 175.
Germani interitus, b 8. Germani oraculum de Anastasio, b 108. Germani Romanis formidabiles, 481. Germani Romanos cædunt, 541, 542. Germani victi a Maximino, 621.
Germani patriarchæ castratio, 410.
Germanicia recepta a Copronymo, b 108.
Germanici obitus, 548. Germanicus Drusi filius ab Augusto adoptatus, 541. Germanicus Tiberio formidabilis recusat imperium, 546.
Germanio Hierosolymitanus episcopus, 612.
Germanorum 80000 cæsa a Cæsare, 481.
Germanus Botaniatæ servus, b 27.
Germanus Tiberii gener, b 393.
Germanus patricius, socer Theodosii, Mauricii filius, b 78.
Gerson Mosis filius, 35.
Gessius Florus Judaicæ seditionis auctor, 267. Gessius Florus Albini successor, 289, 291.
Geta Severi filius, 217. Ejus cædes, 613. Getæ, 551.
Gethæ rex, Davidis socer, Absalonis avus, 75.
Getica olim, post Dacia, 631.
Giezis minister et discipulus Elisæi, 99. Giezis una cum muneribus etiam Neemanis lepram accipit, 100.
Γίνεται Ἀρχελάου ἀντὶ τοῦ γαμβροῦ, 265.
Gizerichus Vandalus ab Eudoxia accersitus, Romam diripit, b 49. Gizerichus Basiliscum vincit, b 51. Gizerichus, b 65.
Gladiatorii ludi a Nerva sublati, 384. Gladiatoriis ludis factus crudelior Claudius Cæsar, 562.
Gladius largitor consulatus, 483.
Gladius quæstor inexhaustus, 613.
Glaphyra ad patrem Archelaum remittitur, 253. Glaphyra Alexandro, Jubæ et Archelao nupta, 244, 264, 265. Glaphyra Salomæ infesta, 245.
Glebæ intra sulcum conjectæ, 316.
Gloriam antecedit dejectio, 180.
Gloriatio intempestiva alienat animos, 78.
Gobryas Assyrius ad Cyrum defecit, 153. Gobryas vel suo interitu libertatem redemptam cupit, 172.
Goeleon, b 187.
Golias, 63. Goliæ cædes, 63. Goliæ gladio utitur David, 66.
Gomares Galatæ, 21.
Gondaris, b 65.
Gondigisclus Vandalorum rex, *ibid.*
Gordiani obitus, et controversia de eo, ejusque filio, 622, 623. Gordiani III, victoria Persica et cædes, 624. Gordianus imperator creatur ab Africanis exercitibus, 621.
Gregorius Hierosolymitanus episcopus, 612.
Gothi Belisario regnum deferunt, b 69.
Gotholia Jorami uxor, Achabi filia, 102. Gotholia Davidicum genus exstirpat, 104. Gotholiæ cædes, *ibid.*
Gotholias Judææ præses, 116.
Gothoniel Judex Israelitarum, 49.
Gracchus in Lucania perit, 23.
Græcia sub Romanis felix, 471. Græci ab Jovan, 20. Græci ignis inventio, b 90. Græci duo in foro defossi, 425. Græcis libertas a Flaminio data, 447.
Grando, 35. Grando in hostes Israelitarum illata, 47. Grando et imber in Sisaram actus, 51.
Granicum (ad) pugna, 166.
Grati animi cura Persarum regibus, 180. Gratiæ et pecunia corruptelæ judicii, 97. Gratiam referre non posse, extrema calamitas, 191.
Gratianus, b 30. Gratianus per Andragathium occisus, b 33. Gratianus Valentinianum collegam asciscit, b 33. Gratiani pietas, *ibid.*
Gratus Sabino fert opem, 262.
Gregorii Magni poemata, b 25.
Gregorius Nazianzenus Constantinopolitana Ecclesia cedit, b 37.
Gregorius contra Macedonianos docet, b 36.
Gregorius qui et Tiberius, Sergii opera imperator salutatus occiditur, b 102.
Gregorius Leonem Iconomachum anathemate notat, b 103.
Gregorius papa cum Francis pacem facit, b 121.
Gregorius Thaumaturgus Origenis auditor, 634.
Gryphes duo aurei, b 158.
Guadamundus, b 65.
Gultiæ sanguineæ in vexillo satellitum, 525.
Gylas Hungarus Christianus, b 193.
Gymnesiæ insulæ, 436.
Gymnosophistæ, 194.
Gyres, 159.

Hæreditas in eadem tribu manet, 47. Hæreditates sunt expedita ditescendi ratio, 146.
Hæretici non rebaptizandi, 629.
Hagio Longobardiæ dux, b 177.
Hamilcar ad Lyparam classe victus, 390. Hamilcar Barchinus in Siciliam missus, 386. Hamilcar in Sicilia grassatur, 387. Hamilcar proditionem arte compescit, 396. Hamilcar Romanorum benignitate abutitur, 400. Hamilcaris interitus, 402. Hamilcaris Carthaginensis et Gallorum tumultus, 443. Hamilcaris (successor) novam Carthaginem condit, 402.
Hammon Jupiter falsus Alexandri Magni pater, 183
Hammonii prophetæ barbarismus, 188.
Hanaballianus, sive Hannibalianus, Constantini Magni frater, 644.
Hannibal Gisconis filius, 386. Classe a Cn. Duilio victus, causam dicit, 389. Ejus interitus, 390. Hannibal Hamilcaris filius secundi belli Punici auctor, 406. Hannibal captivos Romanos duntaxat occidit, 412. Captivos omnes occidit, 414. Hannibal suis diffidit, 412. Ubi victoria nescit, 419. Hannibal Campanicis deliciis enervatus, 425. Hannibal et Mago Italia excidunt, 439. Hannibal a Carthaginensibus accusatur, 443. Ab iisdem irrisus, 445. Hannibal in Africa a Scipione vincitur, 442. Masinissam vulnerat, 444.

Hannibal Carthagine profugus, 450. Hannibal ad Romam grassatur, 426. Antiochum contra Romanos concitat, 450. Hannibal Antiocho suspectus, *ibid.* Hannibal a Marcello victus, 425. Ad Prusiam profugus, 454. Hannibal crudelitate opes suas minuit, 354. Datam fidem parum curat, et omissa Roma in Campaniam contendit, 415. Hannibal annulo Marcelli abutitur, 432. Hannibal navali prælio juxta Pamphyliam a Romanis victus, 452. Hannibalis somnium, 409. Stratagema, 414. Transitus Alpium, 409. Transitus in Samnium, 414. Hannibalis contra M. Junium stratagema, 422. Hannibalis in captivos Romanos crudelitas, 420. Interitus, 458.

Hanno Messana pulsus, 385. Hannonis clades, 386. Hanno perfidus dici quam capi maluit, 390. Hanno captus ab Appio Pulchro, 397. Hanno Romanos rupti fœderis arguit, 385. Romanos vincit, 390. Hanno in crucem actus, 398. Hanno Hannibali adversatur, 409. Hanno Carthaginensibus post victoriam pacificationis auctor, 420. Hanno profligatus a Graccho, 424. Hanno Hasdrubalis Gisgonidæ filius, 458. Hasdrubali successor electus, 439.

Hasdrubal Neronem decipit, 360. Hasdrubal Hannibalis suffragator, 408. Hasdrubal postremus Carthaginensium dux, 461. Hasdrubal victus ab Hannibale, 391. Hasdrubal frater Hannibalis in Hispaniis, 412. Hasdrubal a Manlio Torquato captus, 424. Abrogato imperio privatis opibus Romanos oppugnat, 439 Hasdrubal capitis damnatus venenum haurit, 442. Hasdrubal in captivos et suos sævit, 468. Hasdrubal cum popularibus in Italia vitam agit, 470. Hasdrubalis interitus, 594. Hasdrubalis Gisgonis ad Syphacem navigatio, 434. Ergo Masinissam inconstantia, 456. Hasdrubalis deditio, 469. Hasdrubalis uxor et se et liberos interficit. *ibid.*

Hebdomades 70 ab Artaxerxe Longimano supputandæ, 133. Hebdomades 70 anni, 134. Hebdomadis semissis, 136. Hebdomadum divisio, 133.

Hebdomum Constantinopolis forus, b 41.

Hebræi ab Ebero, 22. Hebræi, *vide* Israelitæ. Hebræi duo bellum imaginibus inferunt, b 103. Hebraica, b 126. Hebræi lunarem annum sequuntur, 135.

Hebron. *Vide* Chebron.

Hegesippus de Davidis posteris, 582 Vixit sub Adriano, 593.

Helcana Samuelis pater, 56.

Helena Constantii vel uxor vel concubina, Constantini Magni mater, b 1. Helena Hierosolymis sanctam crucem reperit, b 6. Helena oppidum, b 15. Helena Constantii soror, Juliano nubit, b 20. Helenæ uxoris Juliani obitus, b 22. Helena, Romani Lacapeni filia, nubit Constantino Leonis filio, b 187. Helena Judæorum penuriam sublevat, 283.

Helias. *Vide* Elias.

Helias dux, b 97.

Heliogabali religio, 617. Heliogabali grassationes, 616, 617. Interitus, 618. Heliogabalus imperator dicitur, 615.

Heliopolis attributa Jacobo, 30.

Helisæus. *Vide* Elisæus.

Ἕλλην Θεὸν, 196.

Helvetii, 481.

Helvius Cinna discerptus a populo, 491.

Hephæstion Alexandri amator, 191. Hephæstionis ex intemperantia interitus, 193.

Heraclea olim Perinthus, b 139. Heraclea a Michaele capta, b 152. Heraclea a Glabrione expugnata, 452. Heracleensis episcopus patriarcham designare solitus, b. 195.

Heracles Alexandrinus episcopus, 611.

Heraclianus cædis Galieni insimulatus, 635.

Heraclii, Apaimari fratris, res contra Agarenos gestæ, b 95. Heraclii ducis interitus, b 96.

Heraclius pater, b 81. Heraclius Martinam, fratris filiam, ducit, b 82.

Heraclius minor, seu Junior Constantinus, *ibid.* Heraclius in Persia rem bene gerit, b 84.

Herculianum oppidum Vesuvii incendio oppressum, 579.

Herennii Graiani sententia de Christianis, 592. Herennius Capito Agrippam detinet, 272.

Hermogenes rhetor, 535.

Hermon Hierosolymitanus episcopus, 639.

Herodes. Contra Herodem conjuratio, 241. Herodes pro regno exsilium Lugdunense impetrat, 197. Herodes Galilææ procurator Ezechiam latronem cædit, 236. Herodes apud Brutum et Cassium in gratia, 227. Herodes violentus et audax accusatus a Judæis, ab Hyrcano absolvitur, 236 Herodes Coelesyriæ prætor Hyrcanum oppugnaturus, 227. Herodes Judæorum querelas largitionibus apud Antonium diluit, 229. Herodes et Phasaelus ab Antonio tetrarchæ appellantur, *ibid.* Herodes a Parthis pulsus, Romæ rex Judææ appellatur, 231. Herodes Hierosolyma recipit, 235. Herodes Hyrcanum ad dissimulandas insidias honorifice tractat, 234. Herodes regno firmato grassatur, *ibid.* Herodes totius Judææ rex declaratur, *ibid.* Herodes speciosa causa quæsita petitionem Antonii eludit, *ibid.* Herodes ab Antonio accersitus Mariammem occidi jubet, 237. Herodes liberalitate populorum erga se benevolentiam redimit, 241. Herodes a Cæsare filius recognitur, 246 (filiis), 247. Herodes Herodis et Cleopatræ filius, 254. Herodes a Judæis accusatur, 265. Herodes Agrippæ frater, Chalcidis rex, 267. — Herodes tetrarcha Tiberiadem condit, 267. Herodes Herodiadem ducit, 271. Herodiadis fides in maritum Herodem, 276. Herodias Aristobuli filia, 271. Herodi ab Augusto Cæsare regnum confirmatur, 239, 240. Herodis uxores Doris et Mariamme, 228. Herodis in balneo periculum, 233. Herodis novem uxores et liberi, 253. Herodis metus post Actiacam victoriam, 238. Herodis nuptiæ cum pontificis Simonis filia, 242. Herodis successus, magnificentia et filii Romam missi, *ibid.* Herodis tyrannica diligentia, 243. Herodis ex cupiditate gloriæ atque imperii crudelitas et injuria, 245. Herodis domus, bello civili similis, 246. Herodis filii in calumniam adducti, 248 Herodis tres eunuchi, *ibid.* Herodis conjugia et familia, 253. Herodis testamentum, 254. Herodis et Mariammes duæ filiæ, 254. Herodis ex contemptu et odio sui sævitia, 258. Herodis morbus, 260. Crudelitas, 241. Herodis Agrippæ fratris filii, 286.

Herodium castellum, 308.

Herodoti de Cyro narrationem improbat Zonaras, 169.

Hetruscum bellum, 315.

Heroes raro feliciter procreant liberos, 130.

Heroicum est inimico parcere, 67.

Heros Antiochenus episcopus, 582, 598.

Heruli gens Scythica et Gothica, 631.

Hexapla Origenis, 611.

Hiatus Romæ, 564.

Hiems et fames hostes invicti, 157. Hiems sæva, b 191. Sub Copronymo, b 110.

Hieremiæ ossa Alexandriam translata, 118. Hieremias frustra Pachimum monet, 17. Hieremias ob clades prædictas a Judæis in Ægypto lapidatur, 50. Hieremias propheta Judææ excidium vaticinatur, 112. Hieremias ob salutares admonitiones in puteum coenosum abjicitur. 115. Hieremias pro transfuga comprehensus ad supplicium asservatur, 115. Hieremias a Babyloniis honorifice tractatur, 116.

Hierichuntinæ aquæ sterilitatem indurare solitæ, 97.

Hierichuntis exploratio, obsidium, et excidium, 46.

Hiero Ægyptius meminit diluvii, 19.

Hierocles Heliogabali maritus, 617.

Hieron Siciliæ rex, 380. Pacem cum Romanis facit, 385. Ejus dona Romam missa, 416. Cum eodem pax perpetua, 379.

Hierosolyma ex semisse capta, 48. Hierosolyma post annos 70 instauranda, 115. Hierosolyma vicesimo anno Xerxis anno absoluta, 178. Hierosolyma ex agris migratum, ut urbs frequentaretur, 178. Hierosolyma augenturo religionem, 89. Hierosolyma a Saracenis occupata, b 91. Hierosolyma spoliata ab Azahele, 105. Hierosolyma Ægyptiis tributaria, 114. Hierosolyma Babylonio traditur, *ibid.* Hierosolyma a Parthis direpta, 230. Hierosolyma capta a Francis, b 300. Hierosolymitana arx complanata, 215. Hierosolymitana fames, 284. Hierosolymitana præda, 303. Hierosolymitani castelli obsidio, 255. Hierosolymitani regni duratio annorum 314, 115. Hierosolymitani episcopi ad Adrianum defectio, 592. Usque ad Commodum, 601. Hierosolymitani templi ædificatio divinitus impedita, b 26 Hierosolymitanum templum novi Jovis illustris Caii, 538. Hierosolymorum rex victus a Jesu, 47. Hierosolymorum secunda direptio a Babyloniis, 114. Hierosolymorum excidium, et populi migratio, 115. Hierosolymorum excidium, b 238. Hierosolymorum mœnia, 295. Hierosolymorum instauratio impedita usque ad annum secundum Darii, 169.

Hierusalem olim Solyma, 22.

Hildericus, b 49.

Himera capta a Romanis, 393.

Himerius Agarenos profligat, b 180.

Himilco Fabeas Carthaginensium magister equitum, 463.

Himilconis in Sicilia cum Marcello pugnæ, 425.

Hippo urbs, 467. A Romanis occupatur, 597.

Hippolytus Ostiensis episcopus, 630.

Hircius Antonium fugat, 634.

Hircus regnum Macedonum, 130.

Hispania administrata a Cæsare, 481. Hispania pro urbe Europæ Iberiæ, b 34. Hispaniæ situs, 406. Hispani domiti a M. Portio Catone, 447. Hispanici equi, b 21. Hispanorum igniti currus, 402. Indomita ferocia, 454, 455.

Dispanorum insidiæ divinitus Scipioni significatæ, 459.
Historiæ scriptio laboriosa libros postulat, 5. Historiorum supervacua, 168. Historicorum dissensio de imperatoribus Maximinum secutis, 623.
Hodegia ædes Deiparæ, b 165.
Hodie non imperavi, quia nemini benefeci, 579.
Holophernes Betuliam penuria commeatus domare instituit, 139. Holophernes a Judithæ occiditur, 142. Holophernis cædes, et Assyriorum profligatio, *ibid.*
Homerus archiitectus, 188. Homerus aureus, b 32. Homerici centones, b 45.
Homicidæ filius prophetam occisurus, 101. Homicidii supplicio affectis levata mala, 319.
Homines ignorant se fatorum ministros esse, 30. Hominis excellentia, 16. Hominis divisio in pueros, adolescentes, viros, senes, 146. Hominis excellentia, 561. Hominum voluntates et actiones arcano fatorum nutu moventur, 105. Hominum insidiæ non nocent iis quos Deus conservatos et ornatos vult, 180. Homo μικρόκοσμος, 13.
Honores inimicorum insidiosi, 65. Honores a magnatibus habiti non semper a benevolentia proficiscuntur, 180. Ubique honos inexspectatus pro contumelia accipitur, 181. Honos non habetur iis quorum opera supervacanea censetur, 184.
Honorius, b 65.
Honorii inhonoratus obitus, b 61.
Honorii nuptiæ, et migratio Ravennam, *ibid.*
Honorius Constantii comitis filius, b 40.
Horatii victoria, et sororis cædes, 324. Horatii ter gemini, *ibid.* M. Horatius decemviris opponitur, 348.
Hormisdæ Persarum regis interitus, b 75. Hormisdæ Persæ ad Romanos transfugium, b 13. Hormisdas Persa, b 72, 612.
Horror nocturnus cum Nero adoptaretur, 363.
Hospes beneficus a supplice occisus, 116. Hospitium offerre amicitiæ principium, 159.
Hosti mora, dum se parat, non concedenda, 52. Hosti aut resistendum aut parendum, 154. Hostilium consiliorum exploratio magnum victoriæ adjumentum, 78. Hostis constilium approbatum, 71. Hostis contemptus facilius nocet, 164. Hostium insultus ex ultione divina, 85. Hostium vires mature premendæ, 149. Hostium præsidia occupanda, et in usum nostrum vertenda, 157. Hostium 50,000 cæsa, suorum non 50 amissis, 490.
Hostæ (ab) frustra petitur quod illius obstat commodis, 110. Hostem in urbem admittere periculosum, 47. Hostem fallere et inopinato aggredi utile, 150.
Hostes dissipatos, indulgentes genio, subito opprimere artis est, 70. Hostes ira divina in sceleratos immittuntur, 107. Hostes etiam beneficiis et clementia deliniuntur, 190, 191.
Hostiensis portus a Claudio Cæsare factus, 363.
Hugo, Francorum rex, socer Romani Junioris, b 195.
Humores pravi luxu et otio cumulantur, 105, 148.
Hunericus, b 49.
Hungari Turci ad Istrum, b 152. Hungari seu Turci Christiani fiunt, b 194. Hungari Thraciam vastant, b 206.
Hunnorum regis perfidia et cædes, b 60.
Hyænæ urbes ingressæ, 591.
Hyassulæ insulæ, 436.
Hydarnes, 171.
Hydræ instar cæsi milites nascuntur, 573.
Hyginus Romanus episcopus, 594.
Hymenæus Hierosolymitanus episcopus, 631, 639.
Hypatii cædes, b 62, 65.
Hyrcani Assyriorum servi ad Cyrum deficiunt, 131. Hyrcani munera Ptolemæo oblata, 201. Hyrcani mater virago, 216. Hyrcani cædes, 239. Hyrcani interitus, 204, 216. Hyrcano Pompejus sacerdotium confirmat, 224. Hyrcanum mare, 23, 33. Hyrcanus Josephi filius. 203. Hyrcanus fratres insidiantes cædit, 204. Hyrcanus Joannes Simonis filius pontifex, 215, 216. Hyrcanus Syriæ et Idumææ urbes subigit, 216, 217. Hyrcanus Pharisæis invisus, 217. Hyrcanus pontifex, 221. Hyrcanus Malichi cædem probat, 228. Hyrcanus a Parthis captus, ab Antigono auribus mutilatur, 230. Hyrcanus Babylone honorifice tractatus, Hierosolyma revertitur, 234.
Hyrcanus ab Herode occisus, 136. Hyrcanus Antiocho Pio Hierosolyma dedit, 216. Hyrcanus ad Aretam confugit. 222
Hyses, 168.
Hystaspes, 164.

I

Iberes Thobeli, 21. Iberes, 478. Iberes, seu Abasgi, 86, b 227.
Iberia subacta, b 93.
Ibides infestæ serpentibus, 34.
Icasia sive Cassia frustrata Theophili nuptiis ut monacha, b 143, 145.
Icilius (L.), 347.
Iconium a Turcis vastatum, b 200.
Iconomachi coercentur a Rangabe, b 126.
Ide sub Anubidis nomine a Mundo decepta, 269.
Idololatria familiæ eversionem portendit, 88.
Idumæa Josaphato parult, 97. Idumæi Mosi formidabiles, 42. Idumæi Judaica instituta amplectuntur, 216.
Ignatius Antiochenus episcopus, 581. Ignatius objectus, 588. Ignatius patriarcha relegatus a Barda, 488, b 162. Ignatius patriarcha restituitur, b 168.
Ignaviæ crimen forti facinore diluitur, 156. Ignavis nihil tutum, 192.
Ignes, quibus adventus hostium significabatur, sublati a Michaele Theophili filio, b 165. Igni cœlesti conflagrant bis quinquageni viri contra Eliam missi, 96. Igni et aqua interdicti, 499 Ignis sponte ortus cremat victimas, 40. Ignis divinus victimas Salomonis consumit, 81. Ignis cœlestis Eliæ sacrificium cremat, 93. Ignis e mari emicans, 425.
Ignominiæ pœna violatorum patriæ institutorum, 148.
Ilia Romulum et Remum parit, 13. Ilia ut Vestalis et prægnans, 314.
Illiergitanorum excidium, 434.
Illi cædes, b 53. Illus, b 52.
Illyrici appellatio, 405.
Imagines Romæ sero admissæ, 325. Imaginum cultus sub Theodora restituitur, b 134. Imaginum cultus septimo concilio approbatur, b 117. Imago Dei, 16.
Imbelles contemnuntur, 49, 216.
Imber ingens sub Alexio, b 177.
Imbrael rex Agarenorum, b 148.
Imperativa verba aliquando non jubent, sed quid futurum sit prædicunt, 126.
Imperator aliena donare non potest, 391. Imperator syngraphum dat patriarchæ, b 120. Imperator cum senatu convivare solitus, b 176. Ab imperatore Anastasio syngrapha fidei data patriarchæ, b 180. Ab imperatore aliena non petenda, 541, 542.
Imperatori consilia sua celanda, 161. Imperatoris titulus decretus victo et ignavo, 498. Imperatoris appellatio, 552. Potestas, 557. Imperatorum honos olim consularis, 645.
Imperii cupiditas nec cognationis nec societatis rationem habet, 212. Imperii maximi conditor exigua terra conditur, 193. Imperium facile est in bonis, 192. Impius fit exemplum pietatis, 112.
Improbi hominis simulatio fide caret, 248. Improbitas nullis beneficiis flectitur, 116.
Inargus Persa, b 211.
Incendium sub Tiberio, 551. Incendium sub Romano, b 191. Incendium sub Alexio, b 206.
Incer, b 166.
Inconstantiæ rerum humanarum consideratio deprimit elatos animos, 195.
Incredibilia miraculis confirmantur, 111.
Incredulitatis pœna mors, 101.
Indiæ pars fertilitate Ægypto par, 192. Indi amicitiam Augusti expetunt, 536. Indica pecunia Cyro missa, 158. Indici legati Cyro navant operam, 159. Indorum legatio ad Cyaxarem, 149.
Indibilis a Scipione victus, 573.
Indicibus conjurationis servis civitas data, 338.
Indicta causa etiam maleficum occidere nefas, 226.
Indigenæ exteris præferuntur, 314.
Indoles generosa hominem evehit, 85. Indoles mature apparet, 372.
Indulgentia paterna facit ut filii ab aliis puniantur, 75.
Infantium (ex) dissectione captatum augurium, b 2.
Ingenii dotes etiam ab hoste honorantur. 118. Ingenium ignavum, regno ineptum et contemptui obnoxium, 223.
Ingenui tyranni interitus, 652.
Ingrati animi judex Deus, 105.
In hoc vince, b 2.
Inimici sine motu publico ulciscendi, 238. Inimicorum calumniæ pœna divinitus inflicta, 77. Inimicum summis ornare honoribus, 181.
Injurio homini ultio semper timenda, 75.
Innocentia non tuta est contra calumniam, 93. Innocentia etiam hostis confessionem elicit, 67. Innocentis persecutio scelus est et dementia, 69.
Insanus sellam Cæsaris occupat et coronam, 545.
Insidiæ hostium semper timendæ, 101. Insidiæ nisi

maturentur, facile deprehendantur, 172. Insidiæ Augusto factæ, 535. Insidiarum suspicio dirimit amicitias, 74.

Insidiator vitæ sit minister honoris, 180. Insidiatores compescendi ratio, 541: Insidiatores Caligulæ cæsi, 550. Insidiatori parcere est salutem suam prodere, 122.

Insolita, quamvis recta, vulgo stultitiæ arguuntur, 73.

Insubres Galli a Romanis victi, 403. Insubria subacta, 404.

Insula principis, b 122. Insula Prote, *ibid.* Insula Syracusanorum, 423. Insulæ Græciæ a Romanis occupatæ, 445.

Intaphernes, 311, 312.

Intemperantia morbum anget, 196.

Interregnum post Romuli obitum, 321.

Interprete (ab) utriusque linguæ exquisita cognitio requiritur, 200.

Invia virtuti nulla est via, 192.

Invidia una cum successibus crescit, 65. Invidiæ superiorum obnoxia virtus inferiorum, 450. Invidiam aulicorum effugere homo gratiosus non potest, 124.

Invitis (ab) res arcanæ haud facile bona fide impetrantur, 200.

Ioner a Jovam, 80.

Ira in ultionis occasionem dissimulata, 75. Iram tempus lenit, *ibid.*

Iracundiæ comes pœnitentia, 101. Iracundia muneribus et precibus placatur, 69. Iracundia beneficiorum memoriam excutit, 105. Per iracundiam nihil gravius vel dicendum vel agendum, 100.

Iras Cleopatræ ancilla, 550.

Irati in partem deteriorem interpretantur omnia, 181.

Iratus animus aliter judicat quam tranquillus, 76.

Irene, Chagani Scythæ filia, nubit Constantino Copronymo, b 106.

Irenæ abrogatur et restituitur imperium, b 118.

Irene templo restituitur, b 115. Irene insidias sibi lectas vindicat, *ibid.* Irene Constantinum filium male tractat, b 117.

Irene, Leonis Copronymi filii uxor, b 112. Contra Irenem conjuratio vindicata, b 115. Irenes Arabicæ victoria et pax, b 117. Ejusdem obitus, b 116.

Irene filio Constantino imperium et oculos eripit, b 119. Irene affines suos excæcat, b 121.

Irene, Alexii Comneni uxor, b 184.

Irenopolis pro Beroe, b 116.

Iride soi circumdatus, 495. Iris signum non timendi diluvii, 19.

Irrigii, 114.

Isauci risus, 22. Isaucus immolandus, 21. Isaucus obit annos natus 185, 260.

Isauci prædictio de Valentis interitu, b 33.

Isaacii Comneni imperium, b 269. Isaacii Comneni Hungarica et Scythica expeditio, b 270. Isaacius Comnenus in imperii successionem adoptatur, b 265 Isaacius Comnenus qua de causa deposuerit imperium, b 271. Isaacii Comneni elogia, *ibid.* Isaacius Comnenus a Turcis captus, b 287.

Iscbar, 23.

Isa as mortem Ezechiæ comminatus, vitam pollicetur, 110, 111. Isaias prædicit captivitatem Babylonicam, 111. Isaias annis 140 ante Hieremiam, excidium Hierosolymorum prædixit, 169.

Isamus Isaiæ, b 165.

Isdigerdes, rex Persarum, Theodosii Junioris tutor, b 43.

Isidis sacerdotes ministri libidinis D. Mundi occidunt, 288, 289.

Ismael Godoliam occidit, 116. Ismael præda amissa evadit, 117. Ismaelis carnificina, 116.

Ismael Fabii filius pontifex, 287, 289.

Isocasii quæstoris dictum et baptismus, b 50.

Israelis cognomentum, 26.

Israelitæ vexantur ab Ægyptiis, 32. Vincuntur a Chananæis, 41. Israelitæ 40 annis in deserto exulant, *ibid.* Israelitæ annos 215 in Ægypto morati, 36. Israelitæ spoliis Ægyptiorum armantur, *ibid.* Israelitæ reditum in Ægyptum meditantur, 40. Israelitæ a Madianitis, Amalecitis et Arabibus vexati, 51. Israelitæ regem flagitant, 59. Israelitæ Assyriis tributarii, 109. Israelitæ afflicti ab Azahele, 103. Israelitæ mercenarii Ameslæ, 106. Israelitæ Judæam incursant, *ibid.* Israelitæ ab Assyriis abducti, 108. Israelitæ prophetas ad religionem adhortantes occidunt, 109. Israelitæ in Assyriam transferuntur, 110. Israelitæ trans Euphratem ducti, 118. Israelitæ Deo propitio invicti, 139. Israelitarum exitus ex Ægypto 600,000, 33. Israelitarum decem tribus Jeroboamum regem creant, 37. Israelitarum collatio ad tabernaculum, 39. Israelitarum respublica, 60. Israelitarum intestinum bellum, 71. Israelitarum sub underim regibus intestina bella, 89. Israelitarum regnum annos 240 duravit, 110 Israelitarum infinitus numerus trans Euphratem, 178. Israelitæ tribus a Davide deficiunt, 79. Israelitici populi numerus, 40. Israelitici reges brevis ævi, 90.

Issa Ionii sinus insula, 402.

Issica pugna Darii et Alexandri, 131. Ad Issum pugna, 187.

Ister fluvius, 531.

Isthmi perfossio, et prodigia, 571. Isthmus muro intercisus contra Scythas, 630.

Istri pons, 585.

Istrum (ad) progressi Romani, 403.

Itabyrius mons, 225.

Izates Adiabenus Judaismum amplectitur, 22.

Izlith Arabs ab Hebræis deceptus, b 103.

J

Jabini Sauliorum cadavera sepeliunt, 70.

Jabis vastatio, 49. Jabis Galaaditicæ obsidio, 59.

Jacob supplantator, 24. Esau benedictionem interripit, 25, 26. Jacobi exsilium et scala, 25. Jacobi digamia et servitus, *ibid.* Jacobi fuga ex Mesopotamia, 26. Jacobi lucta cum angelo, *ibid.* Jacobi et Esau permutatio, 28. Jacobi in Manasse et Ephraimo decussatio, 32. Jacobus cum 75 hominibus in Ægyptum descendit, 31. Jacobus moriturus vaticinatur, 31, 32. Jacobus 147 annos natus obit, *ibid.* Jacobus Jesu Christi frater, 290. Jacobus frater Domini, primus Hierosolymitanus episcopus, 584.

Jacobitarum Catholicus Monothelitam facit, Heraclium, 85.

Jacta est alea, 631.

Jael virago, 51.

Jairus sextus judex Hebræorum, 52.

Jamblichi alectoramantis, b 55.

Janneus, seu Alexander, fratri Aristobulo succedit, et fratrem occidit, 219.

Japheti posteri et coloniæ, 21. Japhetus Noe filius, 18.

Jardeni saltus expugnatio, 510.

Jaredus vivit 962 annos, 18.

Jasita Constantinus, b 299.

Jason, pro Jesu, 201.

Jazyges, 595.

Jebosthes Saulis filius Abneri opera biennium regnat, 71. Jebosthis interitus, 72.

Jebus Hierosolyma, *ibid.* Jebusæi Hierosolyma incolunt, *ibid.*

Jecur sine capite, 196.

Jeho præmium crudelitatis in Arabbios regni duratio promittitur, 104. Jehus propheta, 89. Jehus propheta arguit Josaphatum, 96. Jehus grassatur in Achabicham familiam, 103. Jehus rex Israelitarum ungitur, *ibid.* Jehus aureos vitulos non colit, 104. Jehus in impietatem delabitur, 105.

Jejunium in luctu, 95. Jejunium triduanum ob periculosum conatum, 179.

Jephta septimus judex Israelitarum, 52. Jephtæ temerarium votum, *ibid.*

Jeremias. *Vide* Hieremias.

Jeroboam Nabathi filius regnum prophetæ impulsu affectat, 85. Decem tribuum rex declaratur, 87. Jeroboami manus arefacta restituitur, 88. Jeroboami familia exstirpatur, 89. Jeroboamus sacerdotia vendit, 88. Jeroboamus vitulos aureos in honorem Dei scilicet instituit, 87.

Jeroboamus II Syros vincit, 107.

Jessæus, 56.

Jesus. *Vide* Christus. Jesu Christi nativitas et doctrina, 288. Jesu Christi baptismus et supplicium, 532. Jesu Christi nativitas, 545.

Jesus Navis filius, 40. Jesus Mosis successor, 44. Jesu rerum gestarum catalogus, 47. Jesus urbibus munitis abstinet, 48. Jesus agros Israelitis distribuit, *ibid.* Jesus annos 110 natus obit, *ibid.*

Jesus Saulis filius, 62.

Jesus, Josedeci filius, Judææ instaurator, 173.

Jesus a fratre pontifice occiditur, 196.

Jesus Oniæ pontificis frater, 204.

Jesus Fabetis filius pontificatu pellitur, 212.

Jesus pontifex, 251.

Jesus pontifex Gamalielis filius, 290.

Jesus Manasses filius pontifex, *ibid.*

Jesus rusticus excidii vates, 302.

Jezabel Achabi uxor, 90. Jezabel prophetas occidit, 92. Jezabel falsis testibus subornatis occidit Nabothum, 93. Jezabelis interitus, 103.

Joabi solertia in reconciliando Davidi Absalone, 75. Joabus Davidis imperator, 65. Joabus Abnæum fraude occidit, 79. Joabus Adoniæ adjutor, 85, 81. Joabus ad

aram macta tur, 83. Joabus Absalonis cor tribus telis configit, 78. Joabus Davide prudentior jussa regis exsequi cogitur, 80.

Joacharus decimus rex Israelis, 103. Joacharus decimus octavus rex Hierosolymorum, 115. Joacharus ab Ægyptio capitur, 114.

Joachimus II vicesimus rex Hierosolymorum, 47. A Nabuchodonosore occiditur, 114.

Joachimus sive Eliachimus decimus nonus Hierosolymorum rex, *ibid.*

Joachimus, sive Jechonias, Babylone liberaliter tractatur, 123.

Joades Joam et populum jurejurando obstringit ad colendam religionem, 104.

Joades pontifex, 182. Joadis annos centum et triginta vivit, 103. Joadi divinum somnium, 197. Joadus pontifex ab Alexandro honorifice tractatur, *ibid.*

Joæ Hierosolymitani interitus, 106.

Joab armentarius, 78.

Joannes pontifex Jesum fratrem occidit in templo, 182.

Joannes Zelotarum princeps, 151.

Joannes tyrannus ad perpetuæ vinculæ damnatur, 186.

Joannes, Judæ frater, ab Amaræis occiditur, 210.

Joannes apostolus a Domitiano Patmon relegatus, 583. Ephesum revocatur, 584.

Joannes Calybites, b 50.

Joannes Talmisces, 199, 200.

Joannes Romæ tyrannus, b 40.

Joannes orphanotrophus patriarchatum ambit, b 238.

Joannes Syngelus legatus ad Arabes, b 145. Joannes Syngelus 200 plagas accipit ob violatam imaginem, b 151.

Joannes logotheta Dromi, b 261.

Joannes Sidensis metropolita, Michaelis vicarius, b 287.

Joannis Baptistæ cædes, 271. D. Joannis Præcursoris manus, 324, b 195.

Joannis Spadonis mores, b 235.

Joas rex declaratur, 101. Joas digamus, *ibid.* Joas secundus Israelitarum rex, 105. Joas Joade mortuo in impietatem delabitur, *ibid.* Joas Syros ter vincit, urbes amissas recuperat, *ibid.*

Joathamus duodecimus rex Hierosolymorum, 107. Joathamus Amanitas vincit, 108.

Joel Samuelis filius, 59.

Jonadabus gratulatur Jehu, 103.

Jonas Jeroboamo victoriam Syrorum prædicit, 107. Jonas veniam contumaciæ impetrat, *ibid.* Jonas a cete absorbetur, *ibid.*

Jonathæ modestia et amor fraternus, 133. Jonathas Palæstinos invadit, 61.

Jonathas Saulis filius, 62. Jonathas ob gustatum favum vitæ periculum adit, *ibid.*

Jonathas Judæ successor, 209.

Jonathas pontificatu illectus ad Demetrium deficit, 211.

Jonathas Davidis ex fratre nepos gigantem occidit, 79.

Jonathas Apollonium Daum profligat, 211. Davidem monet, 63. Davidem consolatur, 67. Demetrium pecunia placat, 212. Jonathas Nabathæam prædatur, et Hierosolyma instaurat, 213. Jonathas pontifex, 192. Insidiis Felicis occiditur, 289. Jonathæ fratris cædem ulciscuntur, 210. Jonathas et Simon in deserta degunt, 211. Jonathas et Bachides pacem faciunt, *ibid.* Jonathas textor seditiosus, 212. Jonathæ Romanum fœdus renovat, 213. Jonathas Tryphonis fraude occiditur, 214, 215.

Joppe ab Herode capta, 231.

Jorami Moabitica expeditio, 98. Jorami duo eodem tempore, 103. Jorami interitus, *ibid.*

Joramus octavus rex Israelitarum, 96.

Joramus septimus rex Hierosolymitanus, 97. Joramus Eliæum occisurus, 100. Joramus Judæorum rex fratres necat, 102.

Jordanis paludes, 210. Septena lavatio, 98. Transitus, 46. Jordanis vellere Eliæ divisus, 96.

Josabe Joam fratrem conservat, 104.

Josaphati religionis et justitiæ studium, et victoria Barbarorum, 96. Josaphati exercitus, spectator cædis mutuæ hostium, *ibid.* Josaphati obitus, 98. Josaphatus sextus rex Judæorum, 96. Josaphatus Achabo fert opem, 94. Josaphatus pene pro Achabo periit, 95. Josaphatus Joramo fert opem, spretis Jehi monitis, 97.

Josephi somnia, et gratia apud patrem, 28. Josephi conjugium et liberi, 29. Josephi fratres in Ægyptum frumentatum profecti, arte tractantur, *ibid.* Josephi obitus annos 110 nati, et testamentum, 32. Josephi pontificis conjugis, 202. Josephi patrui Herodis futilitas, causa odii Mariamnes in Herodem, 237. Josephum fratres mortuum fingunt, 28. Josephus de longævitate veterum, 19. Josephus, 26. Josephus ob sibilterii calumniam in carcerem conjicitur, 28. Josephus e puteo extractus in Ægyptum venditur, *ibid.* Josephus a fratribus agnoscitur, 31.

Josephus Onive ex fratre nepos, Ptolemæo Epiphane placato, Syriæ vectigalia redimit, 201, 202.

Josephus Antipatri filius, 282.

Josephus Herodis frater ab Antigono cæsus, 233.

Josephus de Christo, et contra Platonem, 208.

Josephus Cami frater pontifex, 282.

Josephus Decabitus pontifex, 290. Josephus capitur, 291.

Josephus ob prædictum Vespasiano imperium liberatus, 576.

Josephus Thessalonicensis, b 126.

Josiæ interitus, 115.

Josias idololatriam eversurus prædicitur, 88, 102.

Josias decimus septimus rex Hierosolymorum, 112.

Josapata, 291.

Josape filio Antonii despondenda, 522.

Jothor, qui et Raguel, 34. Jothor inter Israelitas agros accipit, 48.

Jovan, Ionum et Græcorum auctor, 21.

Joviani obitus, b 28. Joviani pax cum Persis necessaria magis quam honesta, *ibid.* Joviani elogia et imperii augurium, b 29.

Jozarus pontifex, 259.

Juba Libyæ rex, 268.

Jubal musicus, 18.

Judæa, olim Chananæa, 21.

Judæa per annos 70 deserta et inculta jacet, 118. Judæa Syriæ attributa, 265. Judæa latrocinüs infesta, 286. Judæa vendita, 311. Judæa a Pompeio subacta, 479. Judææ tributum 700 talenta, 227.

Judæi, *vide* Israelitæ, vel Hebræi. Judæi ex Ægypto Babylonem transferuntur, 117. Judæi sex annos et totidem menses vexati ab Epiphane, 132. Judæi Hierosolyma reversi, 169. Judæi gens rebellis et contumax, *ibid.* Judæi regum uti familiaritate qui potuerunt, si eos non adorarunt, 179. Judæi periculo liberati, crudeliter grassantur adversus inimicos, 182. Judæi nunc Antiochis, nunc Ptolemæis student, 201. Judæi Græcam impietatem amplectuntur, 205. Judæi pontificibus parere volunt, 223. Judæi absente Archelao tumultuantur, 261. Judæi imagines per Judæam ferri, nefas putant, 271. Judæi a latronibus et pseudoprophetis ad defectionem instigantur, 289. Judæi transfugæ partim pereunt, partim spe auri dissecantur, 297, 298. Judæi Tito insidiantur, 293. Judæi venales, 304. Judæi seditiosi a Trajano domiti, 587. Judæi 580,000 ab Adriano cæsi, 590. Judæi miraculo Sylvestri ad Christianismum conversi, b 6. Judæi 90,000 Christianorum occidunt, b 81. Judæi Antiocheni Christianos occidunt, b 80. Judæis finitimæ gentes semper infestæ, 178. Judæorum exsilium remigratio fuit in primam patriam, 116. Judæorum reliquiæ in Ægyptum fugiunt, 117. Judæorum erratum inexpiabile, 134. Judæorum commodis finitimæ gentes obstant, 169. Judæorum duæ tribus duntaxat Romanis paruerunt, 173. Judæorum respublica, 176. Judæorum 40,638,000 reversa Hierosolyma, vel potius 49,932, 175. Judæorum appellatio a traditu ex Babylone, 178. Judæorum pertinax legis observatio invisa exteris, 179. Judæorum præstantissima respublica, et religio vera, 182. Judæorum captivi 97,000, interfecti 110,000. 306. 100,000 Judæorum captiva in Ægypto, 200. Pro 100,000 Judæorum 460 talenta, *ibid.* Judæorum scripta et historiæ cur ignota Græcis, *ibid.* Judæorum vexationes sub Antiochis et Ptolemæis, 201. Judæorum tres sectæ, 217. Judæorum proceres Herodis testamento perimendi, 260. Judæorum seditio contra Archelaum, 261. Judæorum excusatio, 262. Judæorum legatio potendæ libertatis ergo, et Cæsaris responsum, 265. Judæorum constantia et religione movetur Pilatus, 267. Judæorum 20,000 in festo obtrita, 286. Judæorum 600,000 Hierosolymis fame mortui, 298. Judæorum 40,000 conservata, 304. Judæorum contumacia, 312. Judæorum cædes sub Ælio Adriano, *ibid.* Judæorum defectio sub Nerone, 570. Judæorum seditio contra Adrianum, et excidium, 590. Judæorum de Christo sententia, b 5. Judæorum disputatio cum Sylvestro coram Constantino, *ibid.* Judæorum synagoga Constantinopoli incensa, b 36 Judæus Paralyticus baptismo sanatus, b 41.

Judaica tribus Chananæos cædit, 48. Judaica tribus 300,000 virorum, 80. Judaicum tributum binæ drachmæ, 311.

Judas, 23. Judas Josephum vendit, 28.

Judas occumbere mavult, quam hosti regnum dare, 149. Judas et pontifex maximus, et cum Romanis fœdus ferit, 209. Judas ob auream aquilam revulsam crematus, 257, 258.

Judæ pugna cum Nicanore, 208.

Judæ fratricidium, 209.

Judæ Galilæi filii Simon et Jacob crucifixi, 286.

Judas Galilæus latronum princeps, 262.
Judas Gaulanites seditiosus, 268.
Judas Machabæus templum repurgat et instaurat, 206.
Judices divinæ legis periti, 175.
Judicium aliud est in nostra, aliud in aliena causa, 76.
Judicium cogi, est judicii tempus constitui, 128.
Judith virago, 111. Judithæ ad Olophernem oratio, 141.
Judithæ obitus, 142.
Jugum (sub) missio, 346.
Julia Cæsaris uxor, 258.
Julia Cæsaris filia, Pompeio nubit, 481. Julia Agrippæ nubit, 521. Julia ob lasciviam relegata, 510.
Julia junior, 561.
Julia Domitiani et soror et conjux, 580.
Julia Caracallæ mater, 613.
Juliæ in partu obitus, 482.
Juliæ amatores partim occisi, partim relegati, 510.
Juliæ interitus, 548.
Juliæ Severæ interitus, 614.
Juliani centurionis virtus, 298.
Juliani scomma in Constantinum, b 11. Juliani simulatio Christianismi, b 22. Juliani somnium de obitu Constantii, *ibid.* Juliani apparatus ad bellum civile contra Constantium, *ibid.* Juliani industria et frugalitas, b 25. Juliani moderatio post obitum Constantii, *ibid.* De Juliani christianismi abrogatio et persecutio, *ibid.* Juliani servitia in Christianos, b 26. Juliani Misopogon, *ibid.* De Juliani cæde controversia, b 27. Juliani epitaphium et elogia, b 27, 28 Juliani res in Persia gestæ, b 27. Juliani mortis præsagia, b 28. Juliani dictum de Joviano, b 29. De Juliano matris somnium et partus, b 20. Julianus a Constantio Cæsar appellatur, *ibid.* Julianus Germanos vincit, b 21. Julianus se Constantio purgat, *ibid.* Julianus a transfugis deceptus, b 27.
Julianus, Alexandrinus episcopus, 601.
Julius et Tatianus Marciani hospites, b 46.
Julii Proculi affirmatio de Romuli divinitate, 330.
Julii (C.) Cæsaris cædes, 227. Julii Cæsaris imago stellata, 493. Julii (C.) Cæsaris vita, 481. Julii Cæsaris lex de testamentis ab Antonino Pio abolita, 594. Julii (C.) Vindicis motus contra Neronem, et interitus, 570. Julius (C.) Cæsar. *Vide* Cæsar. Julius (C.) Cæsar Octavianus appellatus Augustus, 499.
Julius Antonius ob stuprum Juliæ occisus, 510.
Julius Gallicus causidicus in Tiberim conjectus, 566.
Julius Severus Adrianus, copiarum dux, Judæos delet, 590.
Julius Solon publicatis bonis in curiam relegatus, 590. Ejusdem interitus, 605.
Julius Crispus a Severo occisus, 607.
Jumentum unum atrocis pugnæ occasio, 458.
Junii Prisci cædes, 557.
Junius consul contra Samnites, 277.
Junius (L.) Brutus stulti sapientis imitator, 333. Junius (L.) Brutus primus consul, 334. Junius (L.) a Carthalone captus, 397.
Junius (C.) a Samnitibus victus, 363.
Junius (M.) dictator contra Hannibalem, 420. Junius (M.) dictator non impune simius est Hannibalis, 422.
Junius Virius, se cum sua factione veneno tollit, 477.
Junius victus ab Antonio, 498.
Junius (L.) Syllanus Claudii gener, 561.
Jupiter Capitolinus infanticidio lepram Constantini curari jubet, b 4.
Jurisjurandi præcipitis pœnitet, 49. Jurisjurandi elusio, 172. Jurisjurandi exsecutio demandata alteri, 159. Jusjurandum a populo exactum de observanda religione, 112. Jusjurandum violatum liberandæ patriæ causa, 123. Jusjurandum ab iracundia profectum, tranquillo animo fit nullius, 139. Jusjurandum non diutius quam commodum est servatur a regibus, 208. Jusjurandum per salutem imperatoris, b 75.
Jussa utilitati posthabita, 481.
Jussus Essæus fatidicus de Antigoni cæde, 219.
Justina, b 30. Justina mater Valentiniani Junioris, b 33.
Justini martyris apologia efficax apud Antoninum Pium, 594. Item scriptum contra Marcionem, *ibid.* Justini martyrium, 598.
Justinus martyr et philosophus de Simone Mago, 568.
Justinus martyr et philosophus sub Adriano, 592.
Justi humilis origo, b 38. Justini solertia contra perfidiam Hunnicam, b 60.
Justini II elogia et substructiones, b 70. Ejusdem præcepta de regno, b 73.
Justinianeum triclinium, b 93, 414.
Justiniani status, b 63.
Justiniani ædificia, b 63. Justiniani elogia, b 61. Justiniani obitus, b 70. Justiniani reparatio, b 91. Justiniani populus acquisitus, b 92. Justinianus imperator creatus b 61. Justinianus præmia datoribus eripit, b 63. Justinianus, Tiberii dux, profligat Persas, b 75. Justinianus Sclavicas gentes domat, b 92. Justinianus turpiter a Sarracenis profligatus, b 92, 93. Justinianus perfidiæ suæ dat Sarracenis pœnas, b 93. Justinianus præciso naso regno pellitur, b 94. Justinianus Rhinotmetus, b 92. A Bulgaris in regnum restituitur, b 96. A Bulgaris superatur, *ibid.*
Justiniani patricii cædes, b 90.
Justiniani Rhinotmeti sævitia in adversarios, *ibid.*
Justinus Anastasii pecunia emit imperium, b 88.
Justinus II severitate judiciorum comprimit injurias, b 71.
Justi in ærumnis ridentur, 143.
Justitia æterna adducenda, 155.
Justitiæ schola, 147. Justitiam æternam adducere, 156.
Justus quartus Hierosolymorum episcopus, 588. Justus Alexandrinus episcopus, 592.
Juvencius (P.) ab Andrisco cæsus, 466.

L.

Laban, 25. Jacobum persequitur, 26.
Labdon bonus Hebræorum judex, 58.
Laberius Maximus, 511.
Labienus Parthos concitat, 147. Labienus a Cæsare transit ad Pompeium, 484.
Labienus captus, 514.
Labor regalis, 190.
Lac ex ara Jovis, 512.
Lacus exundatio Amulium mergit, 514. Lacus exondatio aqua in mari non decurrente, capiendæ urbis obsessæ signum, 552.
Læsi ultionis occasiones aucupantur, 516.
Læti interitus, 605. Lætus insidiatur Commodo, 601. illius contra Pertinacem conciliat, 602.
Lætus quidam a Severo occisus, 608.
Læva insidiis magis opportuna, 166.
Laicus episcopus factus, b 122.
Lalacaon, b 159.
Lamechus vivit annos 753, 18. Lamechus bi. Methusalæ ζίγαμος καὶ πολύκαις, *ibid.* Lamechus Methusalæ filius, *ibid.*
Lamia a Philippo oppugnata, 452.
Lampadias Carthaginensium ciadem portendens, 368.
Lancenus, b 45.
Laodiceæ subjecta Antiochiæ, 36.
Lapides sine auctore contra Constantinum Leonis filium missi, b 136. Lapides sine ferro aræ admoti, 208. Lapidis sectio sine manibus, 120. Lapidis parvitas et incrementa, 121. Lapidum pluvia, 390. Lapis Christus, 120.
Largianus Domitiani cædem prædicit, 581.
Largitionibus regnum et procerum benevolentia redimitur, 202.
Largius dictator, 338.
Larissa, b 298.
Larthes Porsena, Clusinus rex, Romam oppugnat, 333.
Latini, 313. Latinos sibi conciliat Tarquinius, 13. Latinum bellum, 337, 358, 362. Latinus Fauni filius, 315.
Latium, 330.
Latrones seditionis fœtus, 280.
Lavacra mortuorum 568.
Lavinia, Lavinium, 313.
Laurentia Romuli nutrix, 314.
Laurentum, 313.
Lazari (S.) ædes, b 306.
Lazarus monachus pictor, b 471.
Lazi populi, 377.
Leæna Assyrios designat, 125.
Lectus aureus, 479.
Legati exploratores et belli pretextus, 450. Legati Persei regis statim dimissi, 457. Legatio in monte Sina, 37. Legatio formosæ et disertæ mulieris efficax, 69. Legatis ingerenda species majestatis, 149. Legatis concessa munera, 379. Legatis hostium extra urbem responsum, 394. Legatos non semper mittere licitum, 446.
Lex. Lege violata nihil opis divinæ sperandum, 141. Legibus plene obtemperandum, 58. Legis Mosaicæ promulgatio, 38. Legis violatio servitutis causa, 50. Legis observatio, misericordia et justitia conjungendæ, 146. Legis ignoratio peccatis multis ansam præbet, 178. Legis et lectorem et factorem esse oportet, 183. Legis violatores occisi, 207.
Lex Mosaica ignorata a Judæis, 112. Lex publice recitatur, 113. Lex divina tyrannico edicto præposita 239.

Lex discerpta a milite, 286.
Legio 5,000 peditum et 300 equitum, 317. Legio Cæsaris, 481.
Legio fulminatrix, 396.
Legionum Pannonicarum et Germanicarum tumultus, 546.
Lelius (C.) et Masinissa Syphaci opponuntur, 459.
Lemenus pro Alexandro cadit, 194.
Lentulus (L.) contra Gallos pugnat, 401.
Leo primus seu Magnus, b 50.
Leonis primi clementia, 81.
Leo II Ariadnes et Zenonis filius, *ibid.*
Leo occisus a Davide, 61. Leo manibus Sampsonis occisus, 54.
Leo qua occasione imagines oppugnare cœperit, b 103.
Leo papa Carolum Magnum imperatorem creat, b 180.
Leo prædicit uxori mala quæ a Michaele passura esset, b 133.
Leo philosophus sub Theophilo, b 160. Leo sive Michaelis sive Basilii filius, b 166. Leo philosophus Constantio Ducæ vaticinator exitium, b 181.
Leo Phocas a Bulgaris victus, b 186. Leo Phocas ob regnum affectatum oculos amittit, b 187. Leo Phocæ Bardæ filius, b 194. Leo Phocas Chalepitam vincit, b 197. Leo et Nicephorus ob literatam regni affectationem cæcantur, b 216.
Leo protovestiarius dictator a Sclero capitur, b 217.
Leo parasponsylus, b 263.
Leo protosyncellus milites alienat, b 265.
Leo Conon Theodosium Atramytienum imperio dejicit, 421. Leo Conon Germanum patriarcham relegat, *ibid.*
Leo Copronymus imperium ad posteros propagare conatur, 438. Leo Copronymi filius, 435. Leo Copronymus largitionibus et simulatione pietatis imperium constabilit, b 487.
Leo Armenius regnum occupat, 451. Leo Armenius Bulgaricæ cladis causa, b 451.
Leo Astii frater, 444.
Leo Abalantes, b 538.
Leo Helissenus, b 531.
Leonas quæstor Constantii, b 21.
Leones duo aurei, b 158.
Leonides Origenis pater martyr, 610.
Leonis Iconomachi tributum et obitus, b 106.
Leonis uxor fit monacha, et filii castrati relegantur, b 135. Leonis interitus præsagia, b 159. Leonis matris somnium, *ibid.*
Leonis Philosophi substructiones, b 178.
Leonis Phocæ sordes, b 207.
Leonis Cononis occasiones emergendi, b 422.
Leonis Copronymi sævitia in adoratores imaginum, et interitus, b 458.
Leonis Armenii elogia, b 458. Leonis Armenii cædes, b 483.
Leontia Phocæ uxor, b 79.
Leontius imperator salutatur, b 94. Leontius et hinc et regno excidit, b 95.
Leontii interitus, b 96.
Leontius philosophus Eudociæ filiæ fortunam pro dote re inquit, b 41.
Leontius Justiniani Rhinotmeti dux, b 92.
Leonum caves supplicii genus, 121.
Lepidi ignavia, 310. Interitus, 474. Lepidus Syllæ successor a Pompejo oppugnatur, *ibid.* Lepidus triumvir Romam et Italiam tenet, 500. Lepidus crudelis, 502. Invisus Augusto, 537. Lepidus a Cæsare in ordinem coactus, 518. Lepidus cum Augusto expostulat, 518.
Lepidus (M.) Caligulæ delicias, 557.
Leprosi extra urbes agere lege jussi, 101.
Leucates juxta Chrysopolim, b 184.
Levitæ sacris ministeriis destinantur, 40. Levitarum reditus, 42.
Levis, 42.
Lia, 25.
Libanii accolæ victi a Jesu, 47.
Libani Alectoromantia, b 35.
Liberalitatis certamen in religione instaurandæ, 103. Liberalitas in amicos thesaurus maximus, 165. Liberalitas una cum opibus crescit, 190. Liberalitas ex alieno utrum prosit, b 193.
Liberatio gratiarum actionem postulat, 111.
Liberi parentum ineptias ægre ferunt, 183. Liberorum hæredes parentes, 594.
Liberti Claudii tyrannidem exercent, 561.
Libidines cum idololatria conjunctæ, 85.
Libri pro recordatione, 48. Libros Scythæ Græcis ignaviæ causam credentes, ab iis cremandis abstinent, 633.
Libya Phuteæ, 21. Libys, *ibid.* Libyca auriga tio, 159. Libyes terra Hannibali fatalis, 456. Libya castellum in quo periit Hannibal, *ibid.*
Licinius ut potitus sit imperio, b 3. Licinius Constantini affinis et collega, *ibid.* Licinius ob persecutionem Christianorum regno pulsus et cæcus, *ibid.*
Licinius Siciio seditionis auctor, 560.
Licinius Varus Corsos domat, 401.
Licinius Crassus contra Persem mittitur, 457.
Licinius Sura Trajani amicus, 598.
Licinius Galerii Maximiani collega, 646.
Liciores securiferi regi astare soliti, 179. Liciores, 330.
Liguribus data pax, 448.
Ligusticum bellum, 400.
Lilybæi obsidio, 396.
Lingua rationalis communis animalium, 17.
Linguarum diversitas, 21.
Linus successor Petri, 570.
Lipara, seu Licandum, b 217. Lipara tentata a Cn. Cornelio, 387. Liparæ excidium, 393. Liparitæ Iberiæ ducis a Turcis redemptio, b 257.
Livia suspecta de nece nepotum Augusti, 510. Item de nece Augusti, 544. Livia nubit Augusto prægnans, 511. Obiit, annos 86 nata, 550. Livia ob insolentiam minus chara Tiberio, 548. Liviæ consilium contra insidiatores, 541. Liviæ Faunus, et apophthegmata, 550.
Livius (M.) Hasdrubali opponitur, 432.
Lobitum, b 270.
Loca non munita in bellis defendi non possunt, 133.
Locri a P. Scipione recepti, 446. Locrorum defectio, 378.
Locusta veneficæ, 567. Locustæ immissæ, 33. Locustæ sub Alexio, 500.
Logotheta Joannes ad fluvium deficit, b 293.
Lollia Paulina, 535. Ejus cædes, 562.
Lollius Samnis prædo, 580.
Longæ vitæ veterum causa, 19.
Longævus seu Antiquus dierum, 128.
Longiniana seditio, b 53.
Longitudo viri cubitorum sex et dodrantis, 65.
Lotus ab Abrahamo liberatus, 22.
Lucæ evangelistæ chronologia, 515. Lucæ et Andreæ reliquiæ, b 34.
Luci luctus, 75.
Lucilius pro Bruto se bestiis offert, 508.
Lucilla Commodi soror, 598.
Lucius Apustius classis contra Philippum præfectus, 444.
Lucius Agrippæ et Juliæ filius, 537.
Lucius Romanus episcopus, 629.
Lucretiæ stuprum, 629.
Lucretius consul, 535.
Lucretius (C.) classi præfectus contra Perseum, 457.
Lucullus Catulus Pœnos classe vincit, 398. Lucullus (Q.) Siciliam ordinat, 399. Luculli Catuli triumphus Africanus, *ibid.* Luctu nondum finito nubere legibus interdictum, 515. Luctum et invocationem Nomatis, et rei gerendæ studium conjungit David, 70. Luctus mortuorum est irritus, 73. Luctus ex consuetudine potius quam affectu, *ibid.* Luctus inanis est ejus quem temere occideris, 171. Luctus unius anni, 537. Luctus publicus ob funus imperatoris indici solitus, b 28.
Lucumo, 333.
Lucus, b 165.
Ludi, Lydi, 22.
Ludimagister proditor, 534.
Luentinus Numitorii et Amulii avus, 514.
Luminum festum, 206.
Luna matrem significat, 28. Luna a tergo, 478. Lunæ tres noctu visæ, 404. Lunæ et Caligulæ nuptiæ, 538. Lunatica prædicit Rangabi imperii amissionem, et Leoni adeptionem, b 151.
Lupæ meretrices, 315. Lupam se supere, 605. Lupus Romanis auspicatus, 567. Lupus Antonium terret, 514.
Lupi urbes ingressi, 591.
Lupicia Justini uxor Euphemia appellatur, b 19.
Lustratio et expiatio regionis ob violatam religionem, 110.
Lutum plebem repræsentat, 118.
Lux primi diei soli et lunæ indita, 16. Lux nocturna in templo, 502. Lux nocturna, 404.
Lycaonia a Cn. Manlio domita, 451.
Lycia a M. Bruto subacta, 505.
Lydi ludi, 22.

Lydorum thesauris potitur Cyrus, 162.
Lygii populi, 478.
Lysaniæ tetrarchia, 287.
Lysias excidium Judææ cogitans, a Juda Machabæo profligatur, 206. Lysias contra Romanos grassatur, *ibid.* Lysias a Demetrio occisus, 462.

M

Mannis desertum, 68.
Mabias Saracenorum princeps Constantem navali prælio vincit, b 88.
Maccabæi binomines, 69. Maccabæi martyres, 203.
Macedones luxum Persicum imitantur, 190. Macedones æmulantur 30,000 novi exercitus, 139. Matuli et infirmi honorifice domum remittuntur, 196. Macedonicum bellum, 445. Ejus exitus, et pacis conditiones 466, 539.
Macedoniana hæresis, b 56.
Macedonii relegatio, b 52.
Macedonius Pneumatomachus, b 25.
Macedonum III monarchia, 52.
Macennitis, 608.
Machærus castellum, 224.
Machæra Herodis auxiliator, 232.
Machinæ Romanorum a Judæis eversæ, 227. Machinæ Hannibalis, 407. Machinæ infenti pondere suos jaculantes, b 235. Machinæ Archimedis, 424.
Machometus secundus Armeniam recipit, b 98.
Macies malum significat, 29.
Macinus Megalia occupat, 467.
Macrini genus, mores et administratio imperii, 614. Macrini motus contra Gallienum, 632. Macrini et Macriani cædes, 633. Macrini (Q.) interitus, 634. Macrino a vate prædictum imperium, 614. Macrinus bis victus ab Artabano pacem emit, 615. Macrini cædes, *ibid.*
Madian, 34. Madianitarum cædes, 44. Madianitæ mulieres seducunt Israelitas, 43.
Mætæ, 609.
Mæcenas Augusto monarchiæ retinendæ fit auctor, 533. Mæcenas Augusti iracundiam mitigare solitus, 539. Mæcenatis de Agrippa judicium, 536.
Mæranius puteus amarus fit dulcis, 58.
Magi primitias diis immolant, 165. Magi Alexandrum Asiæ perniciosum fore vaticinantur, 184.
Magister, b 41. Magistri liberalium disciplinarum M. A. Philosophi stipendiis conducti, 596.
Magistratus patrum funguntur muneribus, 317. Magistratus violentiæ populi sæpe cedere cogitur, 140. Magistratus ex viris lecti, 148. Magistratus indignis mandari pessimum, 614. Magistratuum socordia in puniendis injuriis, facit ut homines privati grassentur, 75.
Magnanimi sibi ipsi manus afferre malunt, quam hostibus indebito esse, 70. Magnanimi libentius pereunt magnanimis quam supplicibus, 143. Magnanimi non facile ferunt imperium, 316. Magnanimus vir quos perdere potest conservatos mavult, 162.
Magnates se non magni fieri æque ferunt, 99.
Magnentii ingratus animus contra Constantem, b 12. Magnentii sævitia, cædes, furor et interitus, b 15. Magnentius regnum affectat, b 13. Magnentius proceres tollit, b 15. Magnentius repudiatis pacis conditionibus profligatur, b 17. Magnentius desperata venia Galle insidiatur, *ibid.*
Magni cognomentum Pompeio a Sylla tributum, 474.
Magnitudo pro superbia, 122.
Magnus Pompeius a Claudio interfectus, 561.
Magnus ager, b 136.
Mago Annibalis frater, 409. Mago Gades tenet, 433. Mago in Italiam remittitur, 442.
Magog Scythæ, 21.
Magorum est, non quod somniaris, sed quid portendat somnium exponere, 118. Magorum tyrannis, 130, 169.
Magorum cædes, 173.
Mahometus sedem ab Heraclio impetrat, b 86. Mahometi natales et impostura, *ibid.* Mahometus Romanis provincias populatur, b 87.
Majorica, 456.
Malchus Antipatri insidiator, 227. Malchus Arabs Herodem non recipit, 231.
Malefici corporis voluptatibus assiduis dediti, spiritus puerum experiri, cremandi a Deo, 125.
Maleleel filius Gaidadi, 18.
Malichi cædes, 224.
Malli Alexandrum pene confecerunt, 194.
Manisces vinctus Constantinopolim mittitur, b 238.
Mamas (S.), b 162.
Mamertini a Romanis defenduntur, 382. Mamertini Messanæ habitatores, 380.
Mammæa Moesæ filia, 615. Mammæa a filio Augusto appellata, 618. Filio uxorem eripit, *ibid.* Mammææ cædes et Christianismus, 620.
Manasimus Esæus de Herode vaticinatus, 243.
Manasimus tyrannus, 108.
Manassæ Josephi filius, 29.
Manasses quindecimus rex Hierosolymitanus, 111. Manassis captivitas et pœnitentia, 112.
Manasses pontifex, 201.
Mancipium Judæum a Philadelphio redemptum 120 drachmis, 200.
Mandane Astyagis filia, Cyri mater, 116.
Mandati violati pœna, 8.
Mandonius a Scipione victus, 435.
Mandragora, 25.
Mane, felicitatis nota, 132.
Manes Manichæorum princeps, 602.
Manna, 36.
Manna desinit, 46.
Manoes Sampsonis pater, 34.
Manubias militum esse statuit Cyrus, 161.
Manuel Theophili dux, b 148. Manuel Theophili servator, b 149. Manuelis fuga ad Agarenos, et solers reditus, *ibid.*
Manuel patricius rem male gerit in Sicilia, b 200.
Manus in pariete scribens, 125. Manus ferrea, 439. Manuum oscula, 558.
Mangania regis, b 262. Mangonis cyrographa dolo extorta per Isaacium Comnenum, b 270.
Mani, 123.
Manisces tyrannidi affectatæ occumbit, b 240.
Manichæi Pauliciani, b 157. Manichæi a Quado Persæ cæsi, b 60. Manichæi Romanas provincias ingressi, b 134. Manichæi ad Ismaelitas deficiunt, b 157. Manichæi Philippopolim traducti, b 209. Manichæi militia pulsi, b 300. Manichæorum et Alexii disputationes, b 305.
Manilia lex, 477.
Manipuli adorantes submissionis argumentum, 28.
Manium evocatio, 69.
Manius Etruscus aruspex, 586.
Manius Glabrio Antiochum Græcia pellit, 490.
Manlius (M.) Capitolinus de saxo Tarpeio præcipitatur, 339. M. Manlius in Africa bellum gerit, 390. M. Manlius Carthaginem oppugnat, 426. Carthaginensium amicitiam simulat, 458.
Manlius (L.) in Sicilia, 396.
Manlius (T.) Torquatus, 360. Filium victorem securi ferit, 365.
Manlius Torquatus consulatum repudiat, 426. Falliscos domat, 400. Siciliam recuperat, 434.
Manlius (Cn.) Antiocho plura imperat quam Scipiones, 451.
Manasses ob peregrinam uxorem sacris interdictus, novam religionem instituit, 182.
Mara amaritudo, 35.
Marcellinus, episcopus Romanus, 639.
Marcellus Annibalem ad Nolam vincit, 425. Oppugnat, 429. Syracusas oppugnat, 434. Marcellus exsul ob Annibale, 432.
Marcellus (M.) Augusti consobrinus Gallos spoliat, 456.
Marcellus Vespasiano insidiatus, 578.
Marci auguris divinatio de Romanorum cæde, 417.
Marci Evangelium, 568. Marcus Evangelista primus Alexandrinus episcopus, 572.
Marcomanni, 595.
Marcus Alexandrinus episcopus, 58[illegible]
Marcus monachus Leoni Philosopho decem annorum vitam prædicit, b 179.
Mardeitæ Arabibus infesti, b 92.
Mardochæi fiducia de conservatione Judæorum, 179. Mardochæus, 178. Mardochæus Estheræ nuntiat exitium, ni populoribus subvenerit, 179. Mardochæus per Estheram Artaxerxis vitæ consulit, *ibid.* Mardochæus Artaxerxis imperii particeps, 196. Mardochæus princeps Judæorum, 179.
Mare vitam humanam significat, 125. Mare pro insulis, 130. Mare Paxinicum equi transant, b 260. Maria congelata, b 120.
Maria Alana vivente marito Botaniate nubit, b 292.
Maria Alana fit monacha, b 291.
Maria (D.) vestis, b 51.
Mariamme Mosis soror, 32.
Mariamme Herodi ob periculum infensa, tandem occiditur, 240, 241.
Mariamme prior uxor Archelai, 268.
Mariamme Agrippæ filia, 282.
Mariammes obitus, 31.
Marinus, b 144
Marinus tyrannus occisus, 625.

Maris Chalcedonensis invectiva in Julianum, b 26.
Mariti absentia adulterii occasio, 74.
Marinis laxatæ nocturnæ excubiæ, 146.
Maritus maximum uxoris ornamentum, 160.
Mars homo non Deus filiam stuprat, 314.
Marsyas Agrippæ libertus, 272.
Martiani obitus, b 49. Martiano aquilæ umbra portendit imperium, b 46. Martianus hospites suos remunerator, *ibid.* Martianus Antonii filius, b 50.
Martinatius socer Leonis Philosophi, b 174.
Martina Heraclii secunda uxor, b 82. Martinæ supplicium, b 87.
Martinus patricius, b 72.
Martinus papa resistit Constanti Monothelitæ, b 87.
Martius (Cn.) Coriolanus, 345.
Martius Philippus consul contra Persæum missus, 457.
Martius (L.) Carthaginem oppugnat, 464.
Martyropolis, b 74.
Masada castellum Idumææ, 230. Masadæ expugnatio, 311.
Masadeni, 260. Sibi ipsi manus afferunt, *ibid.*
Massilmas et Solymas Arabes Thraciam et Byzantium invadunt, 101.
Masinissa Sophonisbam invitus amittit, 440. Masinissæ ad Romanos defectio, 456. Carthaginenses vincit, 465. Masinissæ obitus et regni divisio, 465.
Massagetæ Persiam vastant, b 16.
Matathias Asamonæi pronepos defensionem religionis suscipit, 205.
Matthias ob auream aquilam revulsam crematus, 258, 260.
Mater a filio fame necata, 156. Mater infantem devorat, 219.
Maternus affectas in liberorum periculis se legi non sinit, 83.
Mathusala vivit annos 969, 18. Mathusala Enochi filius *ibid.*
Mathusala filia Malebeelis, *ibid.*
Matrimoniorum leges Augusti, 531.
Matronæ et virgines Davidis victoriam celebrant, 65.
Matronarum privilegia, 318.
Matthias Theophili filius pontifex, 256.
Matthias pontifex, 280.
Matthias Theophilus pontifex, 290.
Mauri a Medis propagati, 631. Mauri montis castellum, b 204.
Mauricii stratagema contra Chaganum, b 77. Mauricii interitus præsagia, b 78.
Mauricii cum omni familia interitus, b 79. Mauricii fuga, *ibid.* Mauricius qui et Tiberius, b 74. Mauricius comes fœderatorum, Tiberii gener, *ibid.* Mauricius militum seditionem Commentioli proditione ulciscitur, b 78. Mauricius 1,200 captivorum 6,000 aureorum redimere recusat, *ibid.* Mauricius Philippicum genorum ob famam de Philippo suspectam habet, *ibid.* Mauricius milites captivos redimere non vult, *ibid.* Mauricius infantem suum ultro cædi offert, b 79. Mauricius mavult hic dare pœnas, *ibid.* Mauricius imperator declaratur, *ibid.*
Maxentii tyrannis, 645. Maxentius tyrannus, b 2. Maxentius a Constantino victus in Tiberi submergitur, *ibid.*
Maxentius Maximiani Herculii filius Romæ imperator, 645.
Maximi cognomen M. Valerio decretum, 389. Maximi cædes, 622.
Maximiani Herculii interitus, 644. Persecutio Christianorum, 640. Maximianus Herculius Diocletiani collega, *ibid.* Maximianus Herculius imperio se abdicat, 642.
Maximini avaritia, ignobilitas, crudelitas et Germanicus triumphus, 621. Maximini genus et savitia contra Christianos, *ibid.* Maximini cædes una cum filio, 622. Maximini cædes Taciti cædis occasio, 637. Maximinus a senatu duri creatus, 642.
Maximinus Antiochenus episcopus, 398.
Maximinus, Alexandrinus episcopus, 639.
Maximinus Gallerius gener Diocletiani, 616.
Maximus regno affectato a Theodosio occiditur, b 35.
Maximus Maximi nepos tyrannus Romæ, b 49.
Maximus et Martinus papa Constanti Monothelitæ resistunt, b 87.
Maxabanes, Hierosolymitanus episcopus, 625.
Meatus subterranei Hierosolymorum, 303.
Medi, seu Madæi, a Madai, 21.
Media Baaspracan, b 256.
Medicum bellum cum Turcis, *ibid.*
Medica aurigatio, 138.
Medici opera rex inimicus facile debellatur, 486. Medici regibus maxime timendi, *ibid.* Medicis immunitas data, 533. Medicus ob non sanatum ægrotum in crucem actus, 196.
Mediolanum captum a Romanis, 408.
Medorum et Persarum 11 monarchiæ, 119.
Medorum satrapæ leonibus objiciuntur, *ibid.*
Megabizus, 171.
Megacles pro Pyrrho occisus, 372.
Megalia castellum Carthaginense, 467.
Megar tertius Israelitarum judex, 408.
Megasthenes pro Metasthene, 51.
Mel ex ara Jovis, 363.
Melangia locus, qui et Malagina, b 160.
Melchisedecus, 22.
Melchisus, Saulis filius, 62.
Melchol Saulis filia, *ibid.* Melchol Davidem aliq liberat, 65. Melchol Davidi nubit, *ibid.* Melchol exsultante Davide alteri nupta, 71. Melchol Davidi remittitur, *ibid.* Melchol Davidem saltantem ridet, 73.
Meleleel vivit annos 895, 18.
Melisenus Nicephorus, b 44.
Melitine, b 108.
Melius (Sp.) regno affectato occiditur, 380.
Memoria beneficiorum supplicium mitigat, 83.
Memphibosthes Jonathæ filius, 73
Memphibosthis exercitatio, 78.
Menæ liberti perfidia, 314, 315.
Menander historicus, 85.
Menas, b 67.
Menas libertus Sexto Pompeio perfidiam suadet, 315.
Mendicus Armenius prodit Agareneorum insidias, b 258.
Menelaus pro Onia, 204. Menelai impii pontificis interitus, 208.
Menenius Agrippa, 337. Ejusdem apologus, 340.
Mens veri imperatoris erga subditos, 615.
Mensa aurea, 478.
Mepheni Cappadoces, 21.
Meroba Saulis filia, 62.
Meroe olim Saba, 35.
Mesembria, b 91.
Mesrem Ægyptus, 21.
Messalina Valeria Claudii conjux, mulier tyrannica et impudica, 486. Ejusdem interitus, 564. Messalina C. Silio nubere aggressa, *ibid.* Mnesterem adulterum edicto Claudii asciscit, *ibid.* Messalinæ liberi, 287.
Messana ab Hannone occupata, 383. Messanæ commoditas, 382.
Mesthici montes, 478.
Mesthus fluvius, 467.
Metella Syllæ uxor, 478.
Metellus magister equitum, 397.
Methodius a Michaele male tractatus, b 136. Methodii excarnificatio et relegatio, b 150. Methodius pro Joanne Syngelo fit patriarcha, b 153. Methodii de stupro calumnia, b 154. Methodio divinitus exstincta flamma fabricata, *ibid.* Methodius calumniatoribus parcit, b 155. Methodii Scythopolis, 70.
Metius, 334. Metius ob cosmographicam tabulam cæsus a Domitiano, 381.
Metrophanes, b 8.
Metus unius multis exitiabilis, 53. Metus periculi prophetæ auctoritate major, 117. Metus in præsentia et in futurum ademptus, 118. Metus per castra discurrens, 160. Metus avaritiæ prætexitur, 147. Metus defectionis causa, b 236.
Michael Cappadox Zoen stuprat, b 234. Michael Zoes consuetudine et publico abstinet, b 239. Michael factus imperator Zoen in ordinem cogit, b 253. Michael Calaphates a Zoe adoptatur, b 124.
Michael Rangabe declaratur imperator, b 125.
Michael Balbus Amoricus ob insidias in vincula conjectus, b 135. Michael perfide in pios grassatur, b 135, 136.
Michael Theophili filius, b 150. Michael Theophili filius a Basilio cæditur, b 167.
Michael Burses Antiochiam capit, b 204. Michael quamvis hydropicus Bulgaros domat, b 241, 242.
Michael Ducas imperio ineptus, b 286. Michael Ducas imperator designatur, b 284.
Michael Paphlago fit monachus, b 242. Michael patriarcha Isaacium Comnenum adjuvat. Idem ob insolentiam ab eodem pellitur, b 268, 269.
Michael Balbus ex carcere et compedibus ad imperium evehitur, b 133. Michaelis Balbi confusa religio, *ibid.* Michaeli Balbo intercessione imperatricis differtur supplicium, b 133. Michaelis Balbi opiniones, b 136. Michaelis Balbi secundæ nuptiæ, b 139. Michaelis Balbi obitus, b 141. Michaeli Balbo auguria imperii, b 129. Michael a Demetrio martyre opem frustra sperat, b 239.

Michael Paraplacius cognominatus, b 288.
Michaelis imperatoris ossium translatio, b 176. Michaelis Theophili filii profusiones et impietas in matrem et sorores, b 153. Michaelis Theophili filii duæ Arabicæ expeditiones, b 158. Michaelis Theophili filii aurigationes et negotia Reipublicæ, b 159. Michaelis Theophili filii inepta comitas, et lusus scelerati, b 163.
Michaelis Paphlagonis morbus ob perjurium, b 234.
Michaelis Ducæ imperatoris inepta studia, b 287.
Micheas vulnerari se jubet, et Achabum arguit, 94. Micheas Achabo exitium prædicit, *ibid.* Micheas in carcerem conjicitur, 95.
Micipsa Masinissæ filius, 465.
Militare stipendium, 580.
Miles prædatum educendus, ut et commeatus suppetat, et corpora labore firmentur, et disciplina militaris non exolescat, 157. Miles direptionem locupletis urbis diuturni laboris præmium exspectat, 162. Miles pene ostenso Judæis illudit, 286. Milites pauci, sed fortes et exercitati, etiam multis sunt formidabiles, 77. Milites 300,000, 47. Milites ducem bellicosum ignavo præferunt, 158. Milites in nullo belli metu negliguntur, 213. Milites Augusti litem Antonianam disceptant, 340. Milites censura ecclesiastica notati, b 303. Milites an martyres, *ibid.* Milites Aristobulum pacem certare non sinunt, 224. Militibus ante pugnam dimissis donatur merces, 196. Militum licentia coercita a Pompeio, 119. Militia neglecta imminebat Imperium, b 274.
Mille talentis redempta pax, b 108.
Milo Tarentinus arce Romanis cedit, 579.
Milo Pyrrhi dux, 473.
Milonia Cæsonia Caligulæ nubit, 357.
Milium locus Constantinopolis, b 63.
Minas, b 32, 57.
Mina Judaica librarum, 2 226
Minæ irritæ, 104.
Minerva desponsa Antonio, 513. Minervæ ædes, 605. Minister fidelis non omnia tyranni jussa exsequitur, 92. Ministri bene meriti indulgeri sibi volunt, 71. Ministri culpam domini ferunt, 96. Ministrorum regiorum in bellis intestinis fides lubrica, 71. Ministrorum laboribus fruuntur domini, 76.
Minorica, 456.
Minutius Rufus contra Gallos, 446. Q. Minutii Rufi temeritas, 415. M. Minutius ab Æquis vincitur, 546. M. Minutius magister equitum, 414. Minucius Augurinus, 550.
Miracula ad Sinam edita Mosi, 35. Miracula etiam tyrannorum sævitiam frangunt, 122. Miracula ab improbis eludantur, 124. Miraculis commissa religionis controversia, 92. Miraculis pietas erga Deum excitatur atque augetur, 124. Miraculum evangelici codicis non combusti, b 174.
Misac pro Missele, 118.
Misael Misac appellatus, *ibid.*
Misercrum nulli cognati, 205.
Mithridates Cypri gazophylax, 169. Mithridates a filio Pharnace occiditur, 225. Mithridates rex Parthorum, 250. Mithridates ad Euphratem a Pompeio profligatus, 417 Mithridates fugiendo quam pugnando hostis gravior, 479. Mithridatis interitus, *ibid.* Mithridaticum bellum, 477.
Mizizius tyrannus, b 90.
Mnaseas Damascenus meminit diluvii, 19.
Mnester saltator Messalinæ amasius, 564. Mnesteris interitus, 568.
Moabita primogenitum adolet, 98. Moabitæ ad internecionem cædi jubentur, 60. Moabitæ Achabo tributuri, 96. Moabitæ ex errore in manus hostium incidunt, 98. Moabitarum rex Davidis cognatis hospitium præbet, 66.
Moameti natales et imposturæ, b 66, b 178.
Mocilas, b 165.
Mocius (S.), b 506.
Modestia discitur a pueris exemplo modestorum senum, 147.
Mœnia transilire capitale, 316. Mœnia sacrosancta, *ibid.* Mœnia aratro designata, *ibid.*
Mœsa Juliæ Senecæ soror, 615.
Monachi ab Argyropulo locupletati, b 232. Monachi Michaelem venere abstinere jubent, b 259. Monachi Theodoræ longam ætatem pollicentur, b 155, 478. Monachorum cædes sub Copronymo, b 110. Monachus ensifer, b 78. Monachus et Mahometi suffragatur, b 83. Monachus fatidicus, b 429.
Monarchia ad bella et seditiones reprimendas utilis, 538. Monarchiæ gerendæ ratio, 532.
Monastica censura de historiis, 2.
Moneta mutata a Commeno, b 290.
Mongus Petrus, b 51.
Monitis spretis clades accipitur, 107.
Monitoris fidelis præmium calamitas, 139.
Monobares Bazeus Adiabenus, 262.
Monomachi consilium, negligentia et mollities, b 248. Monomachi profusiones, rapacitas et Orientis amissio, b 260. Monomachi insidiæ de Zoe et Alana concubina, b 260, 261. Monomachi morbus articularis et lateris dolor, b 261. Monomachi obitus, b 262. Monomachi Theodosii præsidis seditio, 264. Monomachus fit imperator, b 247.
Monschus Theodosius relegatur, b 281.
Monoxyla Rossorum navigia, b 255.
Monothelitæ, b 86.
Mons Judaica trium, 121.
Monstrum fœdum sub Mauricio natum, b 76. Monstrum Byzantii natum, b 289.
Montii quæstoris interitus, b 20.
Mopsi fons, 23.
Mopsuestiæ excidium, 201.
Mora supplici, damnatis aliquando salutaris, 118. Mora hostis, timiditatis suspicionem præbet, 186.
Morbus ex metu, ex morbo mors, 60. Morbus capitis in Arabia, 534.
Mori optare, non posse, 302. Mors ex animi agritudine, 85. Mors minus acerba iis qui facti sunt rerum compotes, 145. Mortis denuntiatio tristissimus nuntius, 11. Mortuis viventium negotia ne impedimto, 543. Mortuus resuscitatus ab Elia, 92. Mortuus fingitur qui occisus est, 215. Mortuus nuntius ad mortuum, 34.
Moriago Bulgarus, b 12.
Mos aqua, 33.
Mosaica instituta, cur ignota Græcis, 309. Mosaici libri diu amissi reperiuntur, 112.
Mosis natalitas et educatio, 32. Moses Ægyptium mammam aspernatus, matri suæ restituitur, 32 et 33. Moses diadema proculcat pedibus, 33. Moses expositus a Thermuti educatur, *ibid.* Moyses, id est, ex aqua servatus, *ibid.* Mosis expeditio Æthiopica, *ibid.* Mosis miracula apud Pharaonem, *ibid.* Moses ab Abrahamo septimus, 33. Moses miraculis confirmatus Pharaonem adit, 35. Moses in lapidationis periculo, 36. Moses Idumæos reformidat, 42. Moses Chananæam videt, sed non ingreditur, 45. Moses tabulas legis confringit et reparat, 58. De Mose et Aarone oraculum, 50. Mosis fuga et nuptiæ secundæ, 54. Mosis iracundia ob vitulum, 57. Mosis manus in situm elatæ victrices, *ibid.* Mosis obitus, 44.
Mosoch, 21.
Mosynopolis, b 224.
Muhumeti Ismaelis crudelitas et interitus, b 236. Muhumetus Ismaelis filius, b 255.
Muliebres illecebræ etiam sapientes in fraudem illiciunt, 85. Muliebris ἀσυνεσία, 69. Muliebrium ornamentorum controversia, 447.
Mulier adoptat filium, 33. Mulier gigantea, b 50. Mulier Sabea cædendi auctor, 79. Mulier formosa, fera cui resisti non potest, 158. Mulier formosa ab amante quidvis impetrat, 180, 182. Muliercula importune impetrat audientiam ab Adriano, 580. Mulierem formosam intactam dimittere Barbarus inhonestum censet, 100, 141. Mulieres ad viadictam proniores, 180. Mulieres Assyriorum aciem restituunt, 235. Mulieres armatæ, 395. Mulieres in Saporis exercitu, 603 Mulieri irato non fidendum, 183. Mulieribus non vis afferenda, sed persuadere licet auctore Cyro, 158. Mulieribus curru vehi concessum 353. Mulierum vis, 173.
Mulorum juga 10000, 190.
Multitudo paucitatem superatura creditur, 77. Multitudo delinquentium non facile sine publico malo coerceri potest, 183.
Munatius (T.) Plancus Antonianus a Ponto Aquila victus, 498.
Mundus κόσμος, 16.
Munera non tutum est accipere ab omnibus, 100. Munera pertuli repudiata, 135. Munera cuique pro dignitate tribuenda, 166.
Mures Palæstinam infligunt ob ærum, 58. Mures Sennacheribum Pelusio pellunt, 111.
Murus longus, b 58.
Musca Dea Accaronis, 98.
Muscæ saturæ minus molestæ, 272. Muscarum immissio, 33.
Musica profligat malos genios, 61.
Musonius philosophus, 577.
Mutatio ex malo in bonum, 112.
Mutia Pompeio absente adulterat, 478. Mutia S. Pompeii mater, 511.
Mutianus contra Vitellium a Vespasiano missus, 576. Mutianus Vespasiani Vicarius, 577.
Mutinæ Pœnus ad Romanos defici, 439.

Mutinensis obsidio, 497.
Mutistratum urbs Siciliæ, 388.
Mutius Cordus Scævola Porsennam occlusurus, 335.
Mutus pro moto, 228.
Myiæ, 516.
Myra capta ab Agarenis, b 236. Myrenses Brutō se dedunt, 305.
Myrsides 462 et 800, 178.
Mysia Europæa, 509. Mysi seu Bulgari, b 58. Mysi ad Olympum, 454. Mysi, 551.

N

Naas, Ammonitarum rex, Israelitis minatur, 59.
Naba mons, 45.
Nabal Carmelita, 68.
Nabat secundus rex Israelitarum, 89.
Nabathæi Arabes, 209
Nabiotha, 66.
Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, 446. Nabis ab Ætolis peremptus, 451. Domitus a Flaminio, 447.
Nabla, 79.
Nabothi vinea et cædes, 95.
Nabuchodonosor Hierosolymis captis regem occidit, 3000 captivorum abducit, 114. Nabuchodonosor Nechaum Ægyptium vincit, *ibid.* Nabuchodonosoris sævitia in Sedechiam, 115. Nabuchodonosoris secunda expeditio in Ægyptum, 117. Nabuchodonosor somnium suum a Magis sibi dici postulat, 118. Nabuchodonosoris somnium de statua, 119. Nabuchodonosor honorem habet Danieli, et Hebræorum Deum celebrat, 121. Nabuchodonosoris somnium de arbore, *ibid.* Nabuchodonosoris aurea statua, *ibid.* Nabuchodonosoris meminerunt Berosus, Megasthenes, Philocles et Philostratus, 125. Nabuchodonosor superbus et insolens, 122. Nabuchodonosor in furorem actus septem annos inter bestias degit, 123.
Nabuzardan Hierosolyma incendit, *ibid.*
Nachor, 22.
Nachordan, rex Assyriorum, 111.
Nachordan, Sennacheribi filius, 142.
Nadabi et Abii interitus, 40.
Naeman. *Vide* Neeman.
Nahumus excidium Israelitarum ante annos 115 prædicit, 108.
Nais capitur, 47.
Narbonenses olim Rebryces, 406.
Narcissus, libertus Claudii ab epistolis, 563. Ad Messalinæ tumulum occiditur, 566, 568.
Narcissus Commodum jugulat, 601.
Narcissus, Hierosolymitanus episcopus, miraculis clarus, 612.
Narses, Persarum rex, b 12. Narses Persa pacem cum Romanis facit, 642.
Narsetis et Bellisarii dissidium, b 69. Narsetis a Phoca defectio et interitus, b 80. Narsetis elogia, b 69.
Nasamonum excidium, 581.
Nasturtium Persarum obsonium, 147.
Natales regiorum filiorum largitionibus populorum honorati, 209.
Nataro nescio, duci et militi incommodum, 192.
Nathan propheta, 75. Nathan Davidem arguit, 74. Nathan Salomonis studiosus, 82.
Naturæ et exercitationis dona, eorum calamitatis, 230.
Navales pugnæ S. Pompeii et Augusti, 516, 517 passim.
Navis æneæ navigationis præsidium, b 37.
Naves onerariæ 400, triremes 700, a Juliano crematæ, b 27. Naves 300 captæ a Pompeio, 480. Naves 300 ad Actium captæ, 527. Navis hostilis prætextu legationis evadit, 459. Navis 10 remigiorum, 449.
Naupacti deditio, 453.
Nazoræus, 54.
Neapolis Thraciæ, b 271.
Neapolis tentata ab Hannibale, 491.
Neapolis Libyes a Pisone eversa, 467.
Nearchus ex Oceano Indico in Euphratem redit, 196.
Necessitas audaces facit, 102.
Nechaus Ægyptius Medos oppugnaturus, Josiam occidit, 113. Nechaus Ægyptius a Nabuchodonosore vincitur, 114.
Nectarius, b 37.
Neeman Syrus a lepra mundatur, 99.
Neemias instaurat Hierosolyma, 135. Neemias se contra Moabitas, Ammonitas et Samaritanos munit, 176. Neemias Xerxis pincerna instaurat Hierosolyma, *ibid.* Neemiæ arumnæ pro patria, *ibid.*
Negra, b 60.
Nemrodus primus gigas et tyrannus, 21.
Neocæsareæ excidium, b 279.
Nemezi gens Galliæ, forte Nemetes, b 294.
Nemesorum defectio, *ibid.*
Nephtalim, 25.
Nero pro Domitio, sextus Romæorum imperator, 288.
Nero 17 annos natus fit imperator, 430 Nero primus Christianos persecutus, 570. Neronis adolescentia luxuriosa, 568. Aurigationes et scenicæ exercitationes, 569. Nero post matricidium nocturnis terroribus exagitatur, *ibid.* Neronis consilia desperato imperio, fuga, interitus, 571, 572. Expeditio in Græciam, 570. Imperium, 568. Neronis utriusque sexus conduplicatæ nuptiæ, generis activi et passivi, 571. Neronis partus, 570. Cædes, 572. Neronis interitus, 292.
Nero (Cl.) Hasdrubalem cædit, 455. In Sicilia, 442. Nero (Cl.) cum Hannibale dimicat, 453.
Nero Germanici filius, 548.
Nerva astrologi mendacio servatus, 585. Trajanum adoptat, 584. Nervæ imperium, 582.
Nestorius hæreticus, b 41.
Nestoris defectio, b 288.
Nicæa a Sclero occupata, b 217. Nicæa capta a Francis, b 500. Nicæna prima synodus, b 9.
Nicænum Symbolum, b 10. Nicænum septimum concilium de imaginibus colendis, b 117.
Nicanor Judæ insidiatur, 268. Nicanoris interitus, *ibid.*
Nicephori Cæsaris et fratrum pœna, b 118. Nicephori sordes, rapacitas et exactiones, b 125. In Nicephorum scomma, b 207. Nicephori interitus publici justus solatium, b 125.
Nicephorus Phocas, b 177. Nicephorus Phocæ Bardæ filius, b 194. Nicephorus Phocas Cretam subigit, b 196. Nicephorus Phocas meta tyrannidis e Creta revocatur, b 197. Nicephorus Phocas in Syria bene pugnat, b 197. Nicephorus Phocas tyrannidis suspicionem callide a se amovet, b 198. Nicephorus Phocæ imperator declaratur, b 187. Nicephorus sacros reditus in militiam convertit, b 202. Nicephorus Phocas ad rem militarem refert omnia, b 203 Nicephorus Phocas ecclesiastica suffragia et reditus sibi vindicat, b 203. Nicephorus Phocas muro latum excludere studet, b 204 Nicephorus ex fame lucrum captat, b 206. Nicephorus Phocas invisus ob licentiam militum et avaritiam, b 215. Nicephori Phocæ expeditio Cilicica, b 200. Nicephori Phocæ coronatio e nuptiæ, *ibid.* Nicephori Phocæ nuptiæ secundæ a patriarcha impeditæ, *ibid.* Nicephori Phocæ defectio, b 227. Nicephoro (a) populi alienatio ob ludum militarem, b 230.
Nicephorus Uranus Bulgaros domat, b 224.
Nicephorus Comnenus, b 297.
Nicephorus Phorbeni Catacalonis filius, b 299.
Nicephorus insidiator dat pœnas, b 300.
Nicephorus Cepronymi filius, *ibid.*
Nicephorus generalis logotheta imperator appellatur, b 121. Nicephorus Irenen in exsilium mittit, b 122 Nicephorus imperator stricto gladio petitur, b 124. Nicephorus a Bulgaris occiditur, b 125.
Nicephorus patriarcha Leonis Armenii impietatem præsentit, b 130.
Nicephorizes eunuchus, b 287.
Nicephorizis logothetæ interitus, b 295.
Nicetas Cepronymi filius, *ibid.*
Nicetas, Gregoræ filius, honorifice ab Heraclio excipitur, b 84.
Nicetas eunuchus, Cepronymi patriarcha, b 111
Nicetas dux Antiochenos male tractat, b 236.
Nicetas Ooziphas, b 500.
Nicias Pyrrhi proditor supplicio afficitur, 376. Ejus cutis in lora sellæ cæsa, 379.
Nicius Cerealis insidiator Caligulæ, 537.
Nicocizas, b 225.
Nicolai patriarchæ relegatio, b 179. Ejus restitutio, b 182.
Nicolai Publicani de Constantino Duca prædictio, b 183.
Nicolaus Damascenus Herodis orator, 257.
Nicolaus grammaticus patriarcha, b 297.
Nicolaus Hiricæus, b 299.
Nicomedes, Bithyniæ rex, 467.
Nicopolis capta a Bulgaris, b 240.
Nicopolis, 510.
Nicon machina, 294.
Nigidius Figulus monarchiam Augusti prædicit, 495.
Nili fossæ et aggeres extructi a Judæis, 32.
Nili ortus et incrementa ex Dione, 608.
Nilus Geon, 17.
Ninivæ Deus excidium minatur, 107. Ninivitæ acta pœnitentia conservantur, *ibid.* Ninive capta a Nabuchodo-

nosore, 146. Ninives excidium etiam post pœnitentiam vaticinatur Tobitus, *ibid.*
Ninus urbs, 22.
Nisan Aprilis, 35.
Nisibis, b 15. Nisibis a Gordiano tertio recuperata, 624.
Nos Deum propitium habet, 18. Nos Lamechi filius, *ibid.* Nos rem divinam facit, 9. Nos vitisator, et Hebræorum Bacchus, *ibid.* Nos vixit annos 950, 19.
Nobilissimi honos, b 61.
Nobilitas apud exteros recepta non erat, 85. Nobilitas etiam apud hostes honorata, 118. Nobilitas animosos facit, 317. Nobilitati etiam ab hoste honos habetur, 103.
Noctes alterum duarum uxorum, 160.
Noemis, 85. Noemis felicitas, *ibid.*
Nola repulsus Hannibal, 81. Nolæ sontibus appensæ, 421.
Nomen gentis terra delendum, 59. Nomen cum re aliquando consentit, 69. Nomina captivis mutata, 118. Nomine mutato res eadem fertur, 538.
Nonacrina aqua, 197.
Norbanus (C.) contra Brutum et Cassium missus, 505.
Noricum, 521. A Philippo captum, 424.
Novæ tabulæ, 538.
Novatus Catharorum auctor, 627.
Novercæ privignis infestæ, 127.
Nox prælia dirimit, 189. Nox opportuna paucioribus ad hostes invadendos, 189.
Nubes, Dei descensum in templum Salomonis testari creditæ, 84.
Nucerini crudeliter tractati ab Hannibale, 421.
Nuditas simplicitatis symbolum, 17.
Numa invitus, nec nisi sacris rite peractis, regnum suscipit, 321. Numa Pompilius, secundus rex Romanorum, *ibid.* Ejus ætas et obitus, fiducia in Deum, instituta, pacatum regnum, *ibid.*
Numerianus imperator, ut perierit, incertum, 659.
Numerius Fabius, 598.
Numicius fluvius, 313.
Numinis neglectus clades parit, 80 Numini providentiæ Davidem, ne patriam oppugnet, conservat, 69.
Numitor regno a fratre spoliatur, 314.
Nuntius falsus cædis causa, 156. Nuntii falsi facile decipiunt, 72.
Nuptiæ per dies quatuordecim celebratæ, 145.
Nymphæum, b 50.

O

Oasis, b 42.
Obæratorum liberi in servitutem abrepti, 90.
Obedus, 56.
Obhiæ nihil agendum, 596.
Oblivisci injuriam difficilius est quam ignoscere, 77.
Obsessis aut gladii aut fames exitium metuendum, 113.
Obsides dati a quibus regno timebatur, 283.
Obsidio, fames, pestis conjunguntur, 115. Obsidionis solvendæ honesta causa quæsita, 211.
Obsignare, 134.
Occasionem qui suppeditat est culpæ auctor, 158.
Ochozias interitus, 105.
Ochozias, mali corvi malum ovum, 96.
Octacilius Crassus cos. in Siciliam venit, 584.
Octavia Neroni nubit, 287.
Octavia Augusti soror M. Agrippæ nubit, 552. Item Antonio, 515.
Octavia repudiatur a Nerone, atque occiditur, 669.
Octavia Claudii filia Domitio nubit, 565.
Octaviæ sororis Augusti obitus, 537.
Octavii somnium, 480.
Octavius Claudii filius, 287.
Octavius (C.) Cæsar Augustus. *Vide* Augustus. Octavius (C.) a Lysis occisus, 462.
Octavius (M.) Casii metu necem sibi consciscit, 504.
Oceanum Judæum ingressus Alexander, 194.
Octavia Servii Tullii mater, 327.
Oculi dextri effossio postulata ab hoste, 83. Oculi divinitus aperti vident arcana Dei, 100. Oculi precibus perstricti, et videntes non videant, *ibid.* Oculi nota calliditatis, 124. Oculi sapientiæ signum, 131. Oculorum effossio quietos reddit homines, b 228.
Odenati una cum filio interitus, 634.
Odenatus Palmyrenus Persas oppugnat, 631. Odenatus Balistam et Quintum occidit, 634. Odenatus Orientis dux a Gallieno creatur, 634.
Odium publicum ferre difficile est, 172. Odium crudelitate non mitigatur, sed exasperatur, 227.
Odoia spelunca, 66.
Œbares equiso Dario regnum concilist, 172.
Œcumenicus magister cum duodecim collegis a Leone ab cultum imaginum exsulat, b 105.
O fortem et fidelem animum, præclara laus, 165.
Ogus, 45.
Olbia Sardiniæ urbs, 588.
Olbianus, b 197.
Olda vates, Selumi uxor, 112.
Olei vino misti medicina, 551. Oleo sacro inaugurati reges, 82. Oleum in vasa transfusum multiplicatur, 99.
Olympi monasteria, b 275.
Olympiadis somnium, 185.
Olympias Aridæum privignum veneficio demorum facit, 127.
Olympias Alexandrum se ex Jove natum somniantem irridet, 183.
Olympias Herodis filia, 251.
Omen ex verbis petitum, 60. Omen malum in hostes vertatur, 122. Omen victoriæ Actiacæ, 537. Omen cladis verba Evangelii, b 67. Omina obitus Augusti, 543. Omina inauspicatæ expeditionis, 617, 282.
Omina cædes expiata malo frugum proventu, 223. Omina preces, *ibid.*
Onias pontifex, 138.
Onias Simonis Justi filius pontifex, 201.
Onias in Ægypto pontifex, 208. Onias imbrem precibus impetrat, 223. Onias ob pacis studium lapidatur, *ibid.*
Ophites olim dictus Orontes fluvius, b 18.
Ophnis Elii filius, 56.
Opinione hominum falsa ad nostram commoditatem abutendum, 158.
Opobalsamum, 223.
Oppius Metellus contra Sertorium, 474.
Opsaras Joannes, b 265.
Optimi cognomentum Trajano datum, 567.
Optio pestis, famis aut belli, 80
Opuntem Sulpitius occupat, 436.
Or Mariammes maritus, 57.
Oracula et picturæ de imperatoribus, b 155. Oracula verbis ambiguis deludunt homines, 171. Oracula de Cannensi clade, 417. Oracula amphibolis deludunt homines, 456. Oraculo proditum facinus, 47. Oraculum de explendo hiatu, 561. Oraculum de Christo, b 115. Oraculum de Scirto: Affliget miseris Scirti saltatio cives, b 116. Oraculum de Michaele Balbo, b 141. Oraculum Macrino datum, 616. Item Tarquinio, 335. Oraculum de orbis imperio a Josepho perperam intellectum, 576.
Oratio contumeliosa et arrogans, odiosa, 68. Orationes recitari de scripto solitæ, 347.
Orbis partes quatuor, 127.
Orbitas homini diviti mortem tristiorem facit, 111.
Orcus locus, b 266. Orcum Sulpitius occupat, 436.
Orebi montis miracula cum Elia, 92.
Orestias post Adrianopolis, b 251.
Organa aurea, b 138.
Origenes Cæsaream Palæstinæ docet, 625. Origenes martyrii cupidus, et reliqua ejus acta, 610 Martyrium refugit, 626. Origenicæ opiniones a Virgilio et Eutychio damnantur, b 68. Origenis absurdæ opiniones, *ibid.* Origenis castratio, 611. Origenis peculiares opiniones, 626.
Oriphas Agarenos coercet, b 140.
Orion Jebusæi area, 80.
Ornatus ridiculos facit insectes, 153.
Orodes, Parthorum rex, 511.
Orophernes Ariarathis filius adoptivus, 461.
Orpha, 55.
Orphanotropheum, b 70. Orphanotropheum ab Alexio instauratum, b 302.
Orphanotrophi fratres grassantur in subditos, b 259.
Orphanotrophum fallit consilium suum, b 240.
Orphanotrophus curator, b 251.
Orphanotrophus. *Vide* Joannes.
Orphanotrophus acerbus Quæstor, b 230.
Os magniloquum, 128.
Osculo cædes conjungitur, 79.
Oseas octavus decimus rex Israelitarum, 103.
Ossa præstantium virorum magni æstimata, 118. Ossa mortuorum sub limine, 346. Ossium Josephi translatio mandata, 32.
Ostenta Hierosolymorum interitum providentia, 302.
Otanis filia Magorum impostorem detegit, 171.
Otho, 291. Otho factione militum fit imperator, 572. Galbam occidendum curat, *ibid.* Otho reconciliatione Vitellii desperata se ipsum interficit, 573.
Othoniani bis victi a Vitellianis, *ibid.*
Otium malas cogitationes parit, 3.

Ozan ob contrectatam arcam perit, 75.
Ozias Deo quinque dies prædixit, 99.

P

Pacorus Parthus, 311. A Vendidio cæsus, 319.
Pachorus Parthus Antigonum Hierosolyma reducturus, 230.
Pacis causa bellum, 324.
Pæan hymnus bellicus, 161.
Pæones aliique Pannonii, 320.
Pagi 985. Judæorum eversi, 390.
Palæstina Philistiim, 21. Palæstinæ quinque urbes, Geta, Accaron, Ascalon, Gaza, Azotus, 38. Palæstini ab Israelitis profligati, 47. Palæstini victi a Jesu, *ibid.* Palæstini Israelitis annos 40 imperant, 55. Palæstini bis vincunt Israelitas, 57. Palæstini quinque podices et mures aureos cum arca mittunt, 58. Palæstini ferro interdicunt Israelitis, 60. Palæstini Israelitas cædunt, 70. Palæstini bis a Davide profligati, 73. Palæstinorum 60000 cæsa, 82.
Palmyreni victi ab Aureliano, 617.
Palmyrenus, 317. Habitatio Principis, 531. Palatium clausum, 603.
Pallas Felicis frater, 289. Pallas Claudii libertus Quæstor, 364.
Pamphylia a Cn. Manlio domita, 154.
Panis horrescens vitiatis nota, 51. Panis, nasturtium, aqua Persarum victus, 147. Panem sacrum ab inquinatis edi nefas, 66. Panes azymi cur, 39. Panes sacros edit David, 66.
Panicus terror, 101.
Panium a Michaele captum, b 139.
Pannonii, 541, 551.
Panormum a Romanis captum, 335.
Panormus insula, b 193.
Pantænus philosophus sub Commodo, 601.
Pantepopti monasterium, b 303.
Panthera velocitatis nota, 127. Panthera Macedonum monarchiam significat, *ibid.*
Panthia mulierum Asianarum formosissima, 154. Panthia Abradatem armat, 161. Panthia ob mariti cædem se jugulat, 163. Panthiæ insignis pudicitia, 157. Panthiæ ad Abradatem oratio, 160.
Papæ legati Iconomachis assentiuntur, b 162.
Papaverum capita decussa, 551.
Paphlagones Riphatæi, 21. Paphlagones tributarii sine satrapis, 168.
Paplanus forsane pro Papiniano, 610.
Papias, Michaelis Balbi custos, b 134.
Papirius (L.) Cursor, 361. Papirius Lucanos, Brutios et Tarentinos domat, 379.
Papirius (C.) Corsicam domat, 402.
Pappi cædes, 235.
Papylius mons, b 303.
Parabola Michææ Achabum arguit, 97. Parabola de rubo et cedro, 107. Parabolæ aptæ ad arguendos potentes et irascundos, 74. Parabolæ Salomonis, 85.
Paradisus, 17.
Paraphinacii cognomentum, b 288. Paraphinacii obitus, 233. Paraphinacius ex imperatore fit monachus, b 37.
Parcere subjectis et debellare superbos, 155.
Parcimonia insolita malum omen, b 282.
Parentum luctus et probrum liberos a flagitiis deterrere debet, 141.
Paris histrio, 580.
Parmenio Alexandri medicum calumniatur, 183. Parmenionis cædes 191.
Parricidio non regnum, sed exsilium quæsitum, 111.
Parthi bis victores duorum fratrum Antiochi et Demetrii, 217. Parthi Antigono opem ferunt, 230. Parthi a Medis victi vicissim Media et Armenia potiuntur, 322. Parthi victi a Trajano, 587. Parthorum motus post Philippicam pugnam, 511.
Pasar orbs, b 256.
Pascha, 85.
Pastoris boni et Regis eadem munera, 165.
Patares Bruto se dedunt, 503.
Pater cædis filii spectator et comes, 337. Paternam religionem evertit filius, 96. Patres peccantis, et filii capiti manus imponente, lapidandus filius, 240.
Patres 100 Sabini Romanis 100 patribus additi, 318. Patres 200 minorum gentium a L. Tarquinio in Senatum lecti, 336.
Patris impii filius pius, 89. Patris pii filius impius, 108.
Patria instituta contra tyranni imperium retinere magnæ constantiæ est, nec periculi minoris, 122. Pro patria quidvis et facere et pati paratus, 209. Patriæ liberatores chari Deo et felices, 81. Patriæ ruinæ amplissimæ Babylonis splendori prælatæ, 116. Patriæ calamitas justa doloris causa, 178. Patriæ amore peregrina instituta admissa, 216.
Patriarcha syngraphum ab imperatore postulat, b 233. Patriarchæ proclamatio, b 109. Patriarchæ Constantinopolitani titulus, b 191.
Patricidarum pœna, 332.
Patricii, 317. Tribuni plebeii facti, 343, 343.
Patricius Homericocentonum auctor, b 45.
Patrinatæ, seu Patrinacti, b 186.
Pauli apostoli cædes, 570.
Pauliciani Manichæi, b 157.
Paulina a Mundo stuprata, 268.
Paulinus insons in suspicione a Theodosio occisus, b 45.
Paulus Æmilius Moderatus, 429, 430. Paulus Æmilius contra Persæum mittitur, 458.
Paulus Astrologus Leontio prædicit imperium, b 93.
Paulus confessor, b 25.
Paulus, Cyprius patriarcha, fit monachus, b 116.
Paulus hæreticus, 611.
Paupertas cum justitia raro conjungitur, 145. Pauperias impulsrix scelerum, 325. Paupertas vera, 570. Paupertatis desperatio formidabilis, 330, et 340. Pauperias, 461.
Pausanias Philippi interfector, 185.
Pax esto vitæ meæ tempore, 104. Pax spreta belli clades parit, b 253.
Pazinaca, b 210 et 257. Pazinacæ provincias vastant, 236. Pazinacæ victi, Christiani fiunt, b 238. Pazinacæ Adrianopolim invadunt, b 230. Pazinacæ in Mogienen colonî mittuntur, b 399. Pazinacarum defectio, et 30 annorum induciæ, b 259. Pazinacarum XIII tribus, b 251.
Peccati comes est calamitas, 74. Peccatis alienis inexorabiles, nostris ignoscimus, 47. Peccatum remotum a Davide, 74. Peccatum causa cladis, 127. Peccatum consummari, perfici, obsignari, expiari, 133. Peccatum obsignari, 134.
Pecudes etiam lavisse Deo gentis tolli jubentur, 62. Pecudum interitus, 33.
Pecunia data ne recipiendi essent milites, 161, Pecunia equis proposita, 195.
Pecunia et obsidibus redemptum præsidium, 316. Pecunia regnum occupatur, 314. Pecuniæ a Michaele profusæ semissis fisco restituitur, b 167. Pecuniæ aut regni optio, 314. Pecuniam ad se afferri Augustus et Claudius vetuerunt, 561.
Pedes exercituum nota, 128. Pedibus hominis insistere nota depressionis, 126.
Pediculorum immissio, 38.
Pedius (Q.) Augusti collega, 633.
Pelagii cædes, b 53.
Pelagium locus, b 111.
Pellæus sepulcri Cyri effossor, 195.
Pelliceæ tunicæ caro crassior, 17.
Pelusium a Sennacheribo frustra obsessum, 111.
Pentadius, b 146.
Percussoria etiam reconciliati odiosa, 12.
Perdiccas Aridæi nomine regnum occupat, 187.
Peregrina instituta captivis ediscenda, 116.
Perenni præfecti prætorio cædes, 598.
Perfidi tenendi, tum demum cum opprimi possunt, 150. Perfidia infelix, b 200.
Periander Corinthius proceres tollit e medio, 331.
Periblepti monasterium, b 238.
Periclum aliis mandat, emolumentum sibi vindicat David, 73.
Perinthii Byzantiorum jus et agros adepti, 606.
Perinthus Heraclea, b 139.
Perire malle, quam ex suspicione violare supplicem, 116.
Perjurium votis placandum, 62.
Perpenna victus a Pompeio, 474.
Persæ semper aliquid regni retinuerunt, 114. Persæ Elimæi, 22. Persæ prodituri Theophilum, b 182. Persæ equites 10000, 164. Persæ omnium Barbarorum crudelissimi, 128. Persæ benefactores in commentarios retulerunt, 179. Persæ regnum Parthis adimunt, 618. Persarum et Avarum grassationes sub Phoca, b 80. Persarum et Medorum secunda monarchia, 126. Persarum duodecim tribus, 146. Persarum arma, thorax, scutum, gladii aut securis, *ibid.* Persarum rex sendens juventutis venatum educit, 147. Persarum frugalitas et mundities, 148. Persarum deliberatio de reipublicæ forma, 172. Persarum septem senatores, 178. Persarum regnum a Sarracenis eversum, b 221. Persarum sub Sapore excursiones, 630. Persas Cyrus stolis Medicis ornat, 166.
Persica disciplina, 146. Persica opulentia, 190. Persicæ

pacis renovatio, b 72. Persici imperii fines, 168. Persici Septemviri contra Magos conjurant, 171. Persicum Imperium a Medico separatum, 146. Persis tributum 500 pondo dari solitum, b 71.
Persennii Nigri interitus, 606.
Persepoli 40000 talenta reperta, 190.
Persei inventum contra elephantos, 457. Persei parcimonia socii alienantur, 457. Persei capiti abjectus animus, 461, 460. Persei filius fit scriba, 461. Perseus bellum Romanis infert, 457. A Paulo Æmilio vincitur et capitur, 458 et 459. Perseus viginti regibus ortus, 461.
Persthiaba magna, b 211. Persthiaba capta a Basilio, b 225.
Pertinacis interitus, 603. Pertinax insipientia monitis non emendatur, 89. Pertinax Commodo superstes, 598.
Pertinax imperator Afer ex Alba Pompeia, 602.
Pestilentia sub Parapinacio b 289. Pestilentia sine morbo 319. Pestilentia Vesuvii incendium consecuta, 579. Pestilentia sub Copronymo, b 108 Pestilentia universalis per annos quindecim 638.
Pestis ob numeratum a Davide populum, 81. Pestis et fames sub Augusto. 535.
Petauni, b 250.
Petephres Josephi dominus, 42.
Petra ebullit aqua, 36. Petra ignem edit, 51.
Petronæ Drungarii multa, b 145. Petronas Agarenos vincit, b 159.
Petronius a Nerone ad Galbam defecit, 571.
Petrus Mongus, b 54.
Petrus Mauricii frater, b 77.
Petri fratris Mauricii interitus, b 80.
Petrus summus apostolorum apex, 134. Petrus apostolus sub Claudio Romam profectus, 568. Ejus cædes, 570.
Petrus Alexandrinus episcopus et martyr, 639.
Petrus Bulgarus pacem et affinitatem cum Romano jungit, b 190.
Petrus eunuchus, b 204.
Petrus spado a Sclero profligatur, b 217.
Phaceas 102000 Judæorum occidit, 108.
Phacesias, 16.
Phaleg Eberi filius, 22.
Phanuel, 26.
Pharao Israelitarum infantes necari jubet, 32. Pharaonis somnia, 29.
Pharasmanes, b 80. Pharasmanes Albanos concitat, 391.
Phares, 123.
Pharisæi Peripateticis similes, 217. Pharisæi veteribus offensis vindicandis publicam tranquillitatem turbant, 222. Pharisæi Herodi non jurant, 254. Pharisæorum assentatio Pheroræ incommodat, 254. Pharisæorum cædes, *ibid.* Secta, 265. Opiniones et auctoritas, 218.
Pharmuti Aprilis, 35.
Pharnaces Mithridatem patrem occidit, 225. Pharnaces patricida Mithridatis, 479. Pharnaces superatus a Cæsare, 489.
Pharos insula quondam, 188.
Phasaelus captus a Parthis, caput saxo illidit, 250.
Phasaelus Hierosolymis præfectus, 226. Phasaelus Antipatri liber, *ibid.*
Phasselus Herodes ex Pallade fil. 254.
Phasena, 45.
Phedymia Otanis fil. magum prodit, 171.
Phelmuni quidam, 132.
Phesanna Helenæ altera uxor, 56.
Pheroræ divortium, amor ancillæ, et offensio Herodis, 246. Pheroras Antipatri filius, 226. Pheroras tetrarcha, 245. Pheroras ab Herode regno pellitur, 248. Pheroras Herodem reconciliat, 250. Pheroras mori maluit, quam uxorem deserere, 254. Pheroras in tetrarchiam suam abit, et obit, 255.
Philadelphia, 216.
Philadelphi donaria missa Hierosolyma, 200. Philadelphus, b 295. Philadelphus rex Paphlagoniæ 525.
Philaretus Constantini socer, b 116. Philaretus a Barbaris profligatus, b 280.
Philetus, Antiochenus episcopus, 635.
Philippus Persis Mesopotamia et Armenia cedit, 625.
Philippus Macedo Carthaginensibus favet, 353. Philippus a Romanis victus et vulneratus, 443. Item ad Cynoscephalas victus a Flaminio, 447. Pacem cum Flaminio facit. *ibid.*
Philippi Macedonis somnium, 183. Philippi filio Syriæ attributa, *ibid.* Philippi reditus 100 talenta, 264. Philippi cum Romanis reconciliatio, 437. Philippi corona Jovi capitolino missa, 432. Philippi regis Macedonum obitus, 456.
Philippi urbs belli civilis area, 506.
Philippi imperatoris interitus, 625.
Philippica acie cæsa ultra 210000, 507.
Philippici monasterium, b 77.
Philippici cædes, b 98. Philippici profusiones et insaniæ, b 98. Philippici somnium, b 98. Philippicus Nicephoricii sororius in Persia rem bene gerit, b 74. Philippicus fit clericus, b. 80. Philippicus in Cephalenia exsulat, b 93. Philippicus Bardanes a Chersonis imperator salutatur, b 97. Philippicus Bardanes sextam Synodum abrogat, *ibid.* Philippicum bellum, 443.
Philippopolis Manichæis referta, b 306. Philippopolis, 625.
Philippus Acarnan Alexandri medicus, 168.
Philippus Antiocho Eupatori bellum infert, 207. Philippus Herodis et Cleopatræ filius, 254.
Philippus Herodis frater, bonus princeps, 271.
Philippus Megalopolita a Gisbrione captus, 430.
Philippus Christianus, 635.
Philistiim Palæstina, 21.
Philo Judæorum legatus, Caio interitum minatur, 278
Philomilium, 432 b 139, 307.
Philopatium, b 503.
Philosophi (M. A.) clementia in eos qui defecerant, 536.
Philosophus (M. A.) vir melior quam felicior, 597.
Philosophi vulgo ridiculi, 183. Philosophi Roma pulsi, 577.
Philosophiæ neglectus, b 160.
Phinees Eli fil. 56.
Phineæ supplicium, 191.
Phinees Zambrem occidit, 45.
Phinees fit pontifex Maximus, 48.
Phocas impudenter Mauricium alloquitur, b 79.
Phocæ electio, *ibid.* Phocæ interitus, b 81. Phocæ tyrannis, b 80, 81.
Phocæ Bardæ et Sclori singulare certamen, b 218.
Phocas Bardas Sclero oppugnatur, b 218.
Phocas Bardas seditione militum imperator salutatur, b 220.
Phocas Bardas sublio exstinguitur, b 221.
Phocas Nicephorus, b 172.
Phœnicia judicibus Judæis subjecta, 175.
Phœnix Lyciæ portus, b 88.
Phœnix sub Tiberio visus, 551.
Pholles 24, accessio tributi, b 106.
Phorbenus, b 209.
Photinus eunuchus Pompeium occidendum curat, 487
Photini interitus, 489.
Photius Phocam solio deturbat, b 84.
Photius patriarcha, b 291. Photius patriarchatu excidit, b 167.
Photius Agarenus, b 172.
Phraates Parthorum rex, benigne habet Hyrcanum, 254.
Phraates Orodem patrem et fratres occidit, 5 9.
Phraas Assyrius 1000 talenta ab Israelitis exigit, 108.
Phuth Libya, 21.
Phryges a Cyro subacti, 184. Phryges Thorgammi, 21.
Physiologia Salomonis, 85.
Pietas impietatem sublatam cupit, 112.
Pilatus (P.) Judæos flagellis cædit, 267. Pilatus Romam accersitur, 269 Pilati interitus, 539.
Pincernæ Ægyptii somnium, 29.
Pinguedo bonum significat, 569.
Piratæ urbibus amplius 400 potiti, 473. Piraticum bellum Pompeio mandatur, *ibid.* Piraticum bellum tribus mensibus confectum, 477. Piratarum insolentia, 475. Piraticæ naves amplius mille, *ibid.*
Piscis devoraturus Tobiam, quomodo ab illo attrahitur, 144. Piscis Augustum maris fore dominum significat, 517.
Pisidia a Cn. Manlio domita, 454.
Piso cos. contra Carthagineenses missus, 467.
Piso (P.) 637. A Galba adoptatus occiditur, 572. Pisonis interitus, 548.
Pistoris Ægyptii somnium, 29.
Pitius, b 39.
Pittacis locus Constantinopoli, b 42.
Pius ergo Deum, et justus adversus homines, 142.
Pii cognomentum ex clementia, 595.
Pius vocatus Cæsar, 494. Pius Romanus episcopus. 594.
Pizigandes legatus ad Agarenos, b 91.
Placidia, Honorii soror, b 40.
Placidia, filia Valentiniani, b 138.
Placilla, Theodosii uxor, b 22.
Placotum forum, b 8.
Platanus aurea, b 158.
Plate insula, b 256.
Platilla Plautiani filia Caracallæ nubit, 609. Platilla occisa a Caracalla marito, 613.

Plato, Studii abbas, b 126. Platonis et Tarasii dissensio, b 119.
Plaustrum spente nutans facile impellitur, 72.
Plautiani potentia, crudelitas et interitus, 608, 609.
Plautius affinis a Caracalla occisus, 613.
Plautius Solepianus, 429.
Plautus Isthmionices, 403.
Plebeii consulatum sibi vindicant, 349.
Plebs luto comparatur, 121. Plebs obsidionis incommoda minus ferre solet, 159. Plebs rebus adversis facile frangitur, 178. Plebs nobilium opibus et honoribus invidet, 317.
Pliscoba capta a Basilio, b 225.
Plotina Adriani amica et adjutrix ad imperium, 588. Trajani uxor, 585.
Pluvia cinerea, b 81. Pluviæ nocturnæ duntaxat, 244. Pluvia cruenta, 319.
Pœna in filios dilata, 93.
Pœnitentia ob delicta ignorantiæ, 178. Pœnitere stultum et miserum, 93.
Pognati cognomentum, b 90.
Polemon a Berenice deseritur, 287.
Polemoniacus pontus, b 67.
Pollio ab Herode honoratur, 234. Pollionis murenæ et crystallina, 537.
Polypius adulter a Messallina occisus, 564.
Polycarpi martyrium, 597.
Polyeucti patriarchæ severitas in imperatorem, b 200.
Polyeuctus patriarcha, b 195.
Polygamia Judæis usitata, 235.
Polystratus Dario aquam offert, 191.
Pompeiano bello civili cæsa 1050000, 490. Pompeianum bellum civile, 129.
Pompeianus (Cl.) Commodi insidiator, 598. Pompeianus imperator, 622.
Pompeius Aristobulum defendit, 223. Pompeius Hierosolymam capit, 237. Pompeius Hierosolymam Romanis tributariam facit, 224. Pompeius adytum Hierosolymitanum adit, 224. Pompeius Mutiam repudiat, 479. Pompeius militibus charus, 475 Pompeius popularis, 474. Pompeius suspicionem regni affectati dimisso exercitu diluit, 476. Pompeius usque ad annum ætatis 40 felix, 480. Pompeius eques a censoribus honoratus, 475. Pompeius leges Cæsaris armis probat, 481. Pompeius Cæsari Galliam in quinquennium decernit, *ibid.* Pompeius dictaturam ambit, 482. Pompeius Siciliam recuperat, 473. Pompeius solus consul, 482. Pompeius anno ætatis 60 occisus, 487. Pompeii et Aristobuli contentiones, 235. Pompeii nuptiæ violentæ, 475. Pompeii res gestæ in Africa, *ibid.* Pompeii cum Sylla conjunctio, *ibid.* Pompeii cum Sertorio conflictus in Hispania, 474. Pompeii præda 20000 talenta, 480. Pompeio suis uti consiliis non licet, 482. Pompeii sepulcrum, 589. Triumphus, 474. Triumphus Mithridaticus, 480. Tres triumphi, et res frumentaria, *ibid.* Pompeii fuga in Græciam, clades in Ægypto, interitus, sepultura, 484. Pompeii mutatio, somnium et fuga, 485. Pompeius nescit uti victoria, *ibid.* Pompeii filius natu major cæsus, 490. Pompei cædes, b 65. Pompeio monarchia potius quam navarchia decreta, 476.
Pompeius (S.) classis præfectus, 498. Pompeius (S.) ab Augusto proscriptus, 499. Pompeius (S.) proscriptorum confugium, 502. Pompeius (S.) Siciliam et Sardiniam obtinet, 510. Pompeius (S.) datam fidem utilitate antiquiorem habet, 512, 513. Pompeii (S.) filia M. Marcello nubit, 515. Pompeii (S.) patrimonium, *ibid.* Pompeii (S.) cum Augusto pugnæ, 514, 515. Pompeii (S.) cladis et fugæ, 517. Pompeii (S.) classe victi consilia et interitus, 518, 519. Pompeio (S.) honorificæ conditiones propositæ ab Augusto et Antonio, 512. Pompeium (Contra S.) conspiratio triumvirorum, et pacificatio, 522.
Pompeii oppidum Vesuvii incendio oppressum, 579.
Pompeiopolis ruina, b 60.
Pompeius (Cn.) Magnus Claudii gener, 561.
Pompeius (M.) Sardiniam domat, 402.
Pomum cædis Paulini et odii Eudociæ Theodosio fit occasio, b 43.
Pontes dejecti Hannibalem Roma avertunt, 415.
Pontianus, Romanus episcopus, 635.
Pontifex jusjurandum de servanda religione postulat a rege, 104. Pontifex regis gener, *ibid.* Non pontifex, sed Deus adoratus, 198. Pontifices tres et octoginta ab Asrone usque ad Phinæem, 291. De pontificia vestis custodia controversia, 292. Pontificis cura, 104. Pontificis vigilantia facit ut religio floreat, 105. Pontificum responsum de nuptiis, 514. Pontificum dissidiis Hierosolyma prædæ sunt hostibus, 204.
Pontius Pilatus, 267.
Pontius Cominius Camill. nuntius, 357.
Pontius Aquila D. Bruti legatus, 498.
Popilius legatus Antiochum circumscribit, 461.
Popilii ejus abstinent Judæi, 27.
Poppæa, Neronis uxor, 290.
Populus futura non curat, 59. Populus regem iniquum jusjurandum servare non sinit, 62. Populus ducem auctoremque facile sequitur, 71. Populus regis sententiæ adversatus, 95. Populus indignus qui Deo vocetur, 134. Populus obsecundando fit mitior, 230. Populi diversa judicia, 59. Populo quæ gravia sunt prudenter mutanda, 104. Populum alienare facilius est, quam reconciliare, 86. Populum pervertere, 92. A populo minas hostiles audiri non expedit in obsidione, 110. Populares homines vulgi animos mitigare queunt, 220. Popularia, 317. Popularium suorum calamitas bono viro dolet, 152.
Porcius Festus Felicis successor, 289.
Porphirius cæstus ingens, b 69.
Porsenna. *Vide* Larles. Porsenna Romam obsidet, 333.
Porta templi a viris 20 aperienda, 302. Portæ Tarsi et Mopsibestiæ, b 201. Portæ non sanctæ, 316. Portarum apalia non arata, *ibid.*
Portenta regni amittendi a Tarquinio, 333.
Portiæ Bruti conjugis amor mariti, et interitus, 503. Portiæ ad Brutum oratio, *ibid.*
Portio duplex in cœna, honos, 31.
Portius (M.) Cato contra muliebria ornamenta, 447. Portius (M.) Cato Hispaniam recuperat, *ibid.*
Portus Carthaginensis a Scipione obstructus, 469.
Porus Indus regaliter ab Alexandro se tractari postulat, 193.
Posteris prodest majorum pietas, 88. Posteris delicta majorum luenda, 112.
Posthumius ob negatam militibus prædam occisus, 331.
Posthumius (Sp.) a Samnitibus sub jugum missus, 384.
Posthumius (L.) legatus a Tarentinis indebito habitus, 368.
Posthumius Albinus a Boiis cæsus, 423. Consul in Siciliam abit, 386. Liguriam domat, 401. Posthumius Galienum oppugnat, 632.
Potentior imbecilliorem subinde deprimit, 114. Potentiores formidantur, 149.
Potestas agendi quæ cogites, 173. Potestas impatiens consortis, 342. Potestas nimia iis affert exitium qui dederunt, 227.
Præda incensa, 192. Prædæ pollicitatio incolumitatis auctor, 116.
Prædictionum utilitas est cautio, 146.
Præfecti non mutati a Tiberio, 573. Præfecti prætorii ensis, 587.
Præneesti in ærarium inclusi, 371. Præposteræ Veneri diditi castrati a Justiniano, b 65.
Præputia Judæi ex hoste petunt, *ibid.* Præputium præsectum an restitui queat, 275.
Prærogativas aliorum ægre ferimus, 79.
Præsagia imperii Severi, 603.
Præsentia famam auget, 84.
Præses beneficus populo charissimus, 116. Præsides imperatoribus res novas scribunt, 532.
Prætores Alexandro absente sæviunt, 195. Prætores cum summo imperio, 347. Prætores seu duces olim loco consulum, 348.
Prætoriani milites, 613. Cujusmodi lecti fuerint, 603.
Prætorium carcer publicus, b 263.
Prandium imperatoris nongenta libris auri emptum, b 124.
Prasina factio, b 60.
Preces pervigiles a Deo exaudiæ, 118. Preces pro defunctis efficaces esse, b 153. Precibus a Deo rerum occultarum explicatio impetrata, 17. Precibus et cæsus et aperti oculi, 100.
Prexaspes cædis Smerdis minister, 170.
Primatiæ manubiarum consecrantur Deo, 47.
Primogeniti charissimi, 75. Primogenito et dii et homines regnum tradunt, 168. Primogenitorum interitus, 35. Primogenitus adoletur Deo in desperatione, 98.
Primus V Alexandrinus episcopus, 588.
Princeps senatus, 350, 352. Princeps nullius sine crimine, b 46. Principem solum relinqui periculosum, 141. Principi de laude benitatis certandum, 167. Principum reconciliato jucunda populo, *ibid.*
Principatus expetitio cædium et bellorum causa, 316.
Priscus Phocæ gener, b 81.
Privato triumphare non licitum, 353.
Privigno a noverca periculum, 80.
Probus prætor captus a Zenobia, 637.
Probus imperator, 638. Probus doctissimus, 638. Probus a satellitibus suis occiditur, 639.
Proceres aulicos nonadorare, capitale furious habet, r,

179. Proceri et formosi digni putantur imperio, 63. Procerum defectio regem everlit, 164.
Prorli machina mirabilis, b 56.
Proclus Constantinopolitanus episcopus, b 43.
Procopiana seditio, b 32.
Πρόκριτος τῆς Ἑσπερίας, 350.
Procu.eius, 529.
Procurator Phœniciæ, Syriæ, Samariæ unus, 178.
Prodigia Cæsaris obitum significantia, 491. Prodigia secundi belli Punici, 409. Prodigia ante Actiacum bellum 524. Ante pugnam Philippicam, 506. Prodigia inauspicati Neronis imperii, 565. Prodigia Judæorum excidium sub Adriano portendentia, 591. Prodigiis plus quam angelo credit Gedeon, 51.
Proditione munitissima quæque expugnantur, 162.
Proditiones gratæ, proditores invisi, 518.
Proditores æque ac cæteri male tractati, 208.
Profani ob sacra contrectata moriuntur, 58.
Prolixitas memoriæ inimica, 315.
Propheta Hierosolymitanus Jeroboami idololatriam arguit, 88. Propheta tyranni minas non expavescit, 90. Propheta cum rege pro imperio loquitur, 92. Propheta unus inter multos pseudoprophetas verum dicit, 94. Propheta Domini quærendus est, *ibid.* Propheta munus curationis recusat, 100. Propheta regis pater et præsidium, 105. Propheta victoriæ auctor, *ibid.* Propheta Deum fugere conatur, 107. Propheta populares captivos dimitti jubet, 108. Propheta Dei pacem exorare jubetur populo, 110. Propheta inimicorum libidini et crudelitati deditur, 115. Prophetæ Domini pauci, 29. Prophetæ scriptura exusta, 47. Prophetæ consulti de amissis rebus, 59. Prophetæ verba dare difficile est, 89. Prophetæ res futuras vident, 91. Prophetæ frustra quærunt Eliam, 97. Prophetæ non magni faciunt magnates, 99. Prophetæ diffidere periculosum, 101. Prophetæ rebus desperatis tandem subveniunt, *ibid.* Prophetæ cum muneribus adiri soliti, 102. Prophetæ frustra monent obstinatos, 105. Prophetæ in speciem dissentientes, reipsa congruunt, 114. Prophetæ non obsecutum leo devorat, 122. Prophetæ ab impietate et injuriis deterrentur, 118. Prophetæ mortui honoratiores quam viventes, 118. Prophetæ ex familia sacerdotali, *ibid.* Prophetarum minæ ridentur ab impiis, 48. Prophetarum contagio Saullios satellites prophetas facit, 66. Prophetarum prædictiones mirabiliter eveniunt, 103. Prophetarum præmium cædes, 109. Prophetarum concionibus saltem aliqui corrigantur, *ibid.* Prophetarum munus placare Deum, 112.
Prophetia post annos, 361. Eventu comprobata, *ibid.* Prophetiæ renumeratio est regum indignatio, 114. Prophetiæ obsignatio, 131. Prophetiæ sunt divinæ Providentiæ argumenta, 135. Prophetiarum amphibolias et ænigmata facile decipiunt ostentantes, 115.
Propinationes principum insidiosæ, 74.
Propugnacula urbibus detracta in luctu, 190.
Proscriptio trium virorum, 500.
A prostratus victori periculum, 161.
Prote insula, b 194.
Proteleon imperio frustra destinatus, b 261.
Proterius, b 46.
Protoctetus martyr, 631.
Protogenis gladius et pugio, 180. Interitus, 561.
Protopapa palatii, b 200.
Protopsaltes, b 132.
Protostratoris dignitas, b 161.
Protothronus ecclesiasticæ dignitatis nomen, b 176.
Prudentes etiam amore vincuntur, 137.
Prusiæ supplici vesta datur, 461.
Prusianus Bulgarus, b 237.
Prusianus cæcatus, b 230.
Psallendo elicitur spiritus, 97.
Psellus Diogeni imperatori infestus, b 265. Psellus ineptus imperatoris magister, b 287.
Pseudagrippa clemens, 548.
Pseudalexander ad Remos ablegatur, 264. Pseudalexander, 476.
Pseudo-Diogenis seditio et interitus, b 301.
Pseudo-Drusus, 571.
Pseudo-Philippus, 466.
Pseudoprophetæ prophetam seducit, 88. Pseudoprophetæ interfecti, 104. Pseudoprophetæ seditionis fœces, 289. Tyrannorum ministri, 302. Pseudoprophetarum propheta se jubet sepelliri, 88. Pseudoprophetarum cum Hieremia propheta altercatio, 115. Pseudonero, 575. Terentius maximus, 578.
Psittacus occasionem præbet liberationi Leonis, b 176.
Psylli, 331.
Ptolemæus, Lagi filius, Ægyptum occupat, 127. Cognomento Soter, 198. Syriam et Hierosolymam vexat, *ibid.*
Ptolemæus Philadelphus bibliothecam instruit, 200. Judæos liberaliter tractat, 199.
Ptolemæus Philometer, 204.
Ptolemæus Philometer Romanos timet, 212.
Ptolemæus Physcon, 204.
Ptolemæus Eupator, 209.
Ptolemæus Herodis scriba, 269.
Ptolemæi liberi ab Antiocho Antiochi fil. insidiis appetiti, 461.
Ptolemæorum regni divisio, 362.
Ptolemæus Simonem occidit, 218.
Ptolemæus Philadelphus Romanorum amicitiam expetit, 379.
Ptolemæus Jubæ filius a Caligula occisus, 557.
Ptolemæus Pentapoleos, 629.
Ptosis, b 159.
Publicolæ funus, 337.
Publicani Syriæ vectigalia redimuntur, 202. Publicani oppugnati, 514.
Publici boni causa et ignominiam et pericula subire magnum, 160.
Publicola. *Vide* M. Valerius. Publicola primus in consulatu triumphavit, 333. Suspectus populo ædes suas demolitur, 337.
Pudicitia vita charior, 645.
Puella cordata et formosa, 144.
Puer in aerem sublatus, b 48.
Pueri ducenti triginta duo fugunt Syros prophetæ jussu, 95. Pueri nobilissimi et formosissimi castrantur, 118. Pueri quatuor regii Babylone captivi, *ibid.* Puerilis providentiæ specimen, 54. Pueriles discipulus usque ad annum 17, 147. Pueris arcana non temere credenda, 516. Pueri pro factione Antoniana et Cæsariana Romæ inter se certantes, 534.
Pugionum inquisitio, 568.
Pugnæ unius eventus belli augurium, 310.
Pulcher (Cl.) Hannonem capit, 397.
Pulcheria Arcadii filia, b 40. Pulcheria Chrysaphii et Eudociæ impulsu aula pulsa revocatur, b 44. Pulcheriæ commentum ad coarguendam Theodosii ostentationem, b 43. Pulcheriæ obitus, b 49.
Pulex aliter ulciscendus quam leo, 364.
Punici belli initia, 382. Punicum bellum primum quot annos duravit, 399. Punicum bellum secundum Hannibale duce, 406. Quot annos duravit, 443. Punicum bellum tertium, 462.
Purpuræ honos, 56.
Pustulæ, 85.
In puteo occultatio, 78.
Puteolanus pons, 536.
Pyramides et urbium moles structa a Judæis, 32.
Pyrenæi montes, 406.
Pyrrhi cruenta victoria, 372. Naufragium, 370. Superbus ad Levinum litteræ, 371. Interitus, 379.
Pyrrhus patriarcha Monothelita, b 88.
Pyrrhus Romam oppugnare non audet, 373. Siciliam diu non tenet, 376. Tarenti pro domino se gerit, 370. Pyrrhus in Samnio denuo vincitur, 378. Pyrrhus, Epirotarum rex, a Tarentinis accersitus, 372. A Romanis victus, 376.
Pythagoras auspex, 196.
Pythagoras Neronis maritus, 569.
Pythia seu Soteropolis, b 11.

Q

Quadi miraculo victi a M. Antonio Philosopho, 585.
Quadratus Syriæ prætor, 287.
Quadus rex Persarum, b 60.
Quadraginta duo martyres, b 152.
Quartana triem annorum, 216.
Quartum conjugium excommunicatione punitum, b 178.
Quaternio alarum quatuor orbis partes notat, 127.
Quæ nocent docent, 112.
Quæstorum institutio, 337.
Quercus inopinata reims, b 271.
Qui crucifixus est pro nobis, clausula seditionis causa, b 56.
Quieta ingenia minus suspecta tyrannis, 219.
Quintas frugum Ægyptii regi pendunt, 51.
Quintilii Vari cladis in Germania, 541.
Quintilianus Claudii frater metu perit, 28.
Quintius (L.) Cincinnatus dictator, 316.
Quirinus ex Romulo, 330.
Quirites a curibus, 319.

R.

R., calceorum littera, 538.
Raab, 46.
Raasson Syrus Judæas urbes subigit, 108.
Rædestini, b 289.
Rachel simulacra patris furatur, 26.
Rachelis mors, 27.
Radix relicta instaurationis nota, 125.
Raga Mediæ, 102.
Ragab, 22.
Raguel, qui et Jothor, 34. Raguelis consilium de creandis magistratibus, 37.
Ragusium Basilii classe contra Agarenos defenditur, b 169.
Rama, 66.
Ramæ immissæ, 35.
Rangabes fit monachus, b 129. Rangabes nimium facilis, b 165. Rangabis expeditio Bulgarica, b 126. Rangabus benignitas, *ibid.*
Raphael archangelus Tobiam in Mediam comitatur, 143.
Raphidimia sitis Hebræorum, 36.
Rebecca Isaaco despondetur, 23. Rebeccæ dolus, 24.
Rebellio ex tributariis mancipia facit, 110.
Recordatio veteris excellentiæ dolorem afflictis auget, 173. Reemma urbs Syriæ, 94.
Regina plebeio cultu Prophetam consulit, 88. Regina procerum uxores convivio excipit, 178. Regina alteri ancillæ inuitur, altera vestem allevante, 179.
Regio ipsa peregrinam religionem aversata, 110. Regio sine munitionibus statim potentiori prædæ est, 150.
Regnum privato prædicere, insaniæ simile est, 105. Regnum sollicitudine plenum, 119. Regnum magnos sumptus postulat, b 239. Regnum Romuli et Tatii initio divisum, 318. Regnum pupillo restitutum, 403. Regnum divinitus firmandum, 434. Ferro et auro muniendum, 636. Regni affectati principia, arma, satellites, conciliatio multitudinis, 77. Regni ordinatio, 185. Regni trienspromissus conjectori, 123. Regni æmuli tollendi, 287. Regni optio sui pecuniæ, 314. Regni præstantia, 322. Regni amor Cæsari perniciosus, 490. Regni nomen quam servitus Romanis molestius, 534. Regno Christi fruentur, qui se illo dignos præbuerunt, 120. Regna turbata hostium insidiis opportuna, 83. Regnorum et urbium excidia quid significent, 110.
Regulus (M.) in Africa bellum gerit, 290. Successibus elatus capitur a Xanthippo, 291. Regulus (M.) ob dimissam redditionem captivorum crudeliter necatur, 301. Regulus ab Insubribus cæsus, 403.
Religio in colonias propagatur, 110. Ob scelera sacerdotum contemnitur. 182. Sub Jeroboamo neglecta, 89. Sub tyrannis obsolescit, 109. Religio uxorum et liberorum charitati anteposita, 173. Religione populo nihil esse debet antiquius, 109. Religioni ex animo vacandum, 323 Religionis prætextu regnum affectatur, 77. Religionis controversia ex miraculo dijudicata, 92. Religionis consensus obedientiæ vinculum, 87. Religionis violatio servitutis auctoramentum, 88. Religionis cura facile exolescit, 105. Religionis simulatione raptæ virgines, 317.
Remi ædes, 316.
Remus sive Romus capitur, 315.
Res accuratæ in primis explorandæ, 101. Res humanæ rotis curruum comparantur, b 170. Res scelere quæsita exitium familiæ accersit, 95. Rerum humanarum contemptio regno par, 185.
Reticulo madido suffocatus Damasci rex, 102.
Rex primus Israelitarum firma et proceritate commendatus, 59. Rex unctus Domini, 70. Rex pius erga Deum, et justus erga subditos, 107. Rex impius victor, Deo populi miserio, *ibid.* Rex adolescens, juris et æqui, atque omnis officii contemptor, 114. Rex pro salute civitatis se hosti dedit, *ibid.* Rex in rebus dubiis suos ministros colere necesse habet, 115. Rex in fuga a ducibus et amicis destitutus, *ibid.* Rex facilis et ad errata humana connivere solitus, 138. Rex custos felicitatis, 165. Rex convivio proceres excipit, 173. Rex satrapas convivio excipit, 178. Rex bono pastori comparatur, 185.
Regis cognatum vocari, honos eximius, 175.
Regis potentia, *ibid.*
Regis victoria obitu turbantur regna, 183.
Regis esse medicum, res plena periculi, 186 et 419.
Regis exemplum proceres et populus sequuntur, 102 et 105.
Regis filia Pontifici nupta, 104. Regi quomodocunque manus attulisse, capitale, 70. Regi non tutum increpare potentes ministros, 72. Regi triumphus ducis opera partus reservatur, 75. Regi et divinitus et a populo delecto adhærendum, 77. Regi summa rerum magis curanda quam corpus, 157. Regi ex manubiis oblata munera, *ibid.* Regi nubere cujus genus ignoretur, estne credendum? 179. Regi primo conscendere hostilia mœnia periculosum, 194. Regem in solio sedentem adire ultro, capitale, 179. Reges 30 ab Israelitis occisi, 47. Rege (A) alio concesso, ab alio negantur, 135. Rege cæso victor exercitus fugæ se mandat, 220. Reges inunguntur, 59. Reges quidquid delirant, plectuntur Achivi, 80. Reges suis etiam filiis suni contemptui, 81. Reges olim ingeniorum certamina usurparunt, 83. Reges tres cum exercitibus uni seni fiunt supplices, 97. Reges consiliis suis detectis, ministros suspectos habent, 100. Reges divinitus deliguntur ad mulctandos improbos, 105. Reges de successoribus solliciti, 119. Reges imposturis aulicorum et importunitati obnoxii, 124. Reges etiam multa inviti faciunt et ignari, 124. Reges sordido suorum cultu offenduntur, 149. Reges facile succensent, metuunt, suspicantur, 156. Reges a sycophantis impelluntur ad injuriam, 179. Regum pœnitet populum, 59. Regum duo munera, *ibid.* Regum injustorum successio regni eversionem antecedit, 108. Regum arcana celanda, 146. Regum injuriæ causa defectionis, 154. Regum Orientalium immodicæ pollicitationes ob levia officia, 173. Regum imperia nolenti volenti exsequenda, 181. Regum lituli cum eorum actionibus non semper consentiunt, 198. Regum bella dirimuntur affinitatibus, 201. Regum infida Judæis societas, 215. Regibus interitum prædicere periculosum, 125. Regalis tractatio complectitur omnem magnificentiam, 195. Regia stirps ægre superiorem patitur, 116. Regia in primis occupata, 164. Regia in regni medio collocanda, 194. Regiam lugubri habitu ingredi nefas, 179. Regii juvenes rem pecuariam curant, 75. Regii expugnatio, 580.
Rhapsaces oppugnat Hierosolymam, 110.
Rhapsacomati defectio, b 298.
Rheni pons factus a Cæsare, 481 et 482.
Rhodani præpositi supplicium, b 31. Rhodani transitus, 409.
Rhodii Romanorum amici, 413. Item socii, 461. Rhodii a Cassio victi, 505. Rhodiorum erga Romanos insolentia, 458.
Rhodus ab Agarenis capta, b 88.
Riphathæi Paphlagones, 21.
Roboam mitigationem pœnæ impetrat, 89. Roboamus asperitate alienat populum, 86.
Roberti Franci victoria et cædes, b 222.
Rogando cogit, qui rogat potentior, 93.
Roma præsidia Constantinopoli, b 8. Roma gallina dicta Honorio imperatori urbe charior, b 40. Roma a Romulo, 318. Roma annuo spatio instaurata, 568. Roma lateritia marmorea facta, 544. Romæ natalis, 316. Romæ deserendæ consilium, 338. Romana privatorum classis feliciter oppugnat Carthaginenses, 397. Romana seditio, 512. Romanæ historiæ summa, 313. Romanæ naves pecuniis plenæ captæ, 393. Romanæ reipublicæ morbus, 482. Romani fiunt Agarenis tributarii, b 88. Romani Bulgaris fiunt tributarii, b. 92. Romani imperii pedes partim ferrei, partim testacei, 119. Romani imperii vires tempore exoleverunt, 120. Romani sub Rangabe caduntur a Bulgaris b 128. Romani pueri interitus, b 198. Romani Epiphani Antiocho Ægypto interdicunt, 204. Romani ab Agarenis et Pazinacis infestantur, b 252. Romani 80 senes a Gallis cæsi, 356. Romani a Samnitibus sub jugum missi, 364. Romani a Corinthiis honorati, 403. Romani qui Hannibali fidem fregerant notati a censoribus, 420. Romani Italiam recipiunt, 423. Romani Antiochum timent, 450. Romani cum Perseo parum feliciter pugnant, 457. Romani Græcos a Crasso venditos ægre ferunt, *ibid.* Romani Carthaginensibus fraude spoliatis bellum inferunt, 463. Romani Christum in deorum numero non admittunt, 532. Romani multas manus habent, 560. Romani tutores Antiochi pueri, 462. Romani populi lamentatio de bellis intestinis, 667. Romani aliquot episcopi ignorantur a Zonara, 647. Romano concilio damnantur Monothelitæ, b 87. Romano concilio damnati Cathari, 627. Romanorum quarta monarchia, 119. Romanorum monarchia sævissima bestia, 127. Romanorum et Judæorum fœdus renovatur, 215. Romanorum ortus, 314. Romanorum contra Pyrrhum apparatus, 371. Romanorum cruenta de Judæis victoria, 590. Romanorum magniloquentia ad Pyrrhum, 376. Romanorum causæ contra Carthaginenses, 382. Romanorum transitus in Græciam, 402. Romanorum post cladem Cannensem apparatus, 420. Romanorum multæ cladis eodem tempore, 425. Romanorum clades ad Capuam, 426. Romanorum legati Græ-

ciam firmant contra Antiochum, 450. Romanorum de Scipione Æmiliano opinio, 467. Romanorum 5,020,000 census sub Pompeio, 490. Romanis mutatio ducum periculosa, 598. Romanos classium pœnitet, 593. Romanum imperium in gynecæum devolutum, b 247.

Romanus Lacapenus perjurium beneficentia redimere conatur, b 191. Ejusdem condemnatio, b 186 Romanus Lacapenus, *ibid.* Cæsar et imperator designatur, b 187. Romanus cum filiis regno pulsus relegatur, b 192.

Romanus Carcuas, b 199.

Romanus Bulgarus, *ibid.* Romanus Bulgarus eunuchus, b 220

Romanus Sceleri filius, b 221. Romanus Bulgarus Samuelis filius, b 224.

Romanus Argyropylus imperator designatur, 229. Romanus Argyropylus effetus ex anu prolem suscipere studet, b 233. Romani Argyropyli uxor dolo monacha fieri cogitur, b 230. Romani Argyropyli beniguitas, *ibid.* Romani Argyropyli expeditio Orientalis, b 231. Romani Argyropyli interitus, b 234.

Romanus Gabriel Bulgarus, b 226.

Romanus Argyropylus ab Agarenis profligatur, b 231.

Romanus acerbus quæstor, et ineptus ædificator, *ibid.*

Romanus Sclerus, b 250.

Rompertus sive Robertus Longobardiæ dux, b 289.

Romulus 18 annos natus urbem condit, 317. Romulus patribus invisus evanescit, 320. Romulus in deorum numerum relatus, 320 et 321.

Romuli Respublica, 317.

Romuli indoles, 316. Fastus, 320.

Romum Græci pro Remo dicunt, 315.

Rossi Thauroscythæ, b 85 et 253.

Rossi Theophili opera Christiani fiunt, b 175.

Rossi Bulgariam occupant, b 210.

Rossica classis a Monomacho profligata, b 253. Rossicæ classis 15,000 navium interitus, b 191. Rossorum expeditio, b 162. Rossus urbs, b 201.

Roxane Alexandro, nubit, 191. Roxane Alexandri commentum immortalitatis impedit, 197. Roxane Herodis et Phedræ fit., 254.

Ruben saluti Josephi consultum vult, 28.

Rubus ardens, 34. Rubus cedri affinitatem ambiens conculcatur a feris, 107.

Rufinus stratagemate Crotone et Locris potitur, 377. Rufinus a censoribus in ordinem coactus, 379.

Rufus Sabino fert opem, 262. Rufus Annius, 267 Rufus Eliezearum Machæruntium capit, 302. Rufus cum Galba se conjungit, 372.

Ruselius, b 282. Ruselius a Turcis capitur, b 288. Ruselius in carcerem conjicitur, *ibid.* Ruselius carcere eductus contra Bryennium mittitur, 230. Defectio, b 287. Fuga repentina, b 283. Mors, b 293.

Rusticus, b 51.

Ruta Machæruntia, 308.

Rutha Boozo nubit 53, 56.

Rutuli, 313. Rutuli Samnitis ossa disjecta, 364.

S

Saba Meroe, 34.

Sabbatius Agarenis Armeniam tradit, b 93.

Sabbatii et Georgii conjuratio vindicata, b 168.

Sabbatum Judæorum cædi opportunum, ob salutem violatum, 205.

Sabelliana hæresis, 629.

Sabeæ seditio contra Davidem, 78.

Sabeus pontifex Babylonem translatus, 116.

Sabina a Nerone occiditur, 569.

Sabina pax, 338. Sabinæ bellum maritorum et patrum dirimunt, 318. Sabinarum raptus, 317.

Sabini Lacedæmoniorum coloni, *ibid.* Sabini interitus et canis, 330 et 561.

Sabinum et æquum bellum, 347. Sabinorum clades, 337.

Sabinus prætor a Judæis obsidetur, 261.

Sabinus Syrus Antonium occupat, 298.

Sabus, Arabiæ rex, 334.

Sacarum ad Cyprum defectio, 155.

Saccus luctus signum, 28. Saccus in luctu, 93.

Saccundionis monasterium, b 119.

Sacellarius, b 93.

Sacer loculus, b 51.

Sacerdotes, 305 Saulis jussu interfecti, 67. Sacerdotes ob religionem sacrosancti, 68. Sacerdotes canis et cæremoniis hostes in mutuam cædem impelluntur, 96. Sacerdotes immunes, 125. Sacerdotis Ægyptii oraculum de puero Hebræo, 267. Sacerdotes Stratiotico pro imperio promittunt regnum æternum, b 268. Sacerdotes sero petita venia occiduntur, 304. Sacerdotes idolorum ignominiosi, 92. Sacerdotes integris membris esse decet, 230

Sacerdotes seditionem composituri pereunt, b 62.

Sacerdotia venalia, 136. Sacerdotii ex libamaria familia in Rhinocem transitus, 85. Sacerdotiorum cauponæ, 88.

Sacra vasa mutuo sumit Heraclius, b 84. Sacra in stratis ante pugnam, 306. Sacri, 341.

Sacrosancti tribuni, *ibid.*

Sacrificia cum epulis, 84.

Sacrificulorum seditio, 289.

Sacrificiis placatus Deus, 112.

Sacrilegium causa cladis, 47.

Sadducæi Epicureis similes, 218.

Sadducæorum secta, 266. Pharisæus, 126. Sacerdos, 218. Pontifex, 83.

Saet Apochaps, b 197.

Sagittæ viris fortibus funestæ, 112. Sagittarum numerus victoriarum omen, 105.

Sagittare et jaculari ante prandium, 147.

Sagunti excidium, 406 et 407. Saguntum civibus restitutum, 424.

Sanguis ex ara Jovis, 360.

Sal medetur aquæ, 97.

Sala Eberi pater, 22.

Salampso Herodis filia, 272.

Salapia Romanis tradita, 429.

Sallustii præfecti prætorii moderatio, b 29.

Salmanassar Samariam capit, 110.

Saloma Diocletiani patria, 612.

Salome quæ et Alexandra, Aristobuli uxor, 219. Salome Antipatri filia, 226.

Salome ab Herode regina pellitur, 248.

Salome Herodis et Elpidis filia, 254.

Salome Herodis soror, turbarum auctor, 237.

Salome Antipatro et Pherore insidiatur, 254.

Salome non pacifica sed bellona, *ibid.*

Salome Jamnea Azoto et Phasaelide potitur, 260.

Salomes Ascalonis regia, et 60 talenta reditus, 261.

Salomon rex declaratur, 82. Salomon levi de causa fratrem Adoniam cædit, 85. Salomonis regnum jugum servitutis, 86. Salomonis nativitas, 73. Conjugium, 83. Structuræ, *ibid.* Somnium, judicium, *ibid.* Dedicatio templi, 84. Alterum somnium, *ibid.* Ædificia, 85. Ænigmatum solutio, *ibid.*, 700 uxores, 300 concubinæ, *ibid.* Oblius, 86. Salomonis sepulcrum corruit, 591.

Salathiel Judææ instaurator, 175.

Salus publica privatæ incolumitati præferenda, 179.

Salvius (M.) Otho. *Vide* Otho.

Samæas propheta Roboamum a bello deterret, 87.

Samæas ab Herode honoratur, 254.

Samaria conditur, 90. Samaria triennio expugnata, 110. Samaria deleta ab Hyrcano, 189. Samariæ obsidio et fames, 100.

Samaritanæ et Herodis liberi, 254.

Samaritani ab Hebræis Chutæi appellantur, 110. Samaritani templi instaurationem impediunt, 175. Samaritani ab Alexandro rejiciuntur, 198. Samaritanorum et Hierosolymitanorum de templi auctoritate dissensio, 199.

Samaritanorum et Judæorum inimicitiæ, 286.

Samnites vicissim sub jugum missi, 325.

Samnites una cum Gallis profligati, 367.

Samniticum bellum, 364, 377.

Samonæ fuga, b 180. Samonas Agarenus spado, b 178. Samonas ob famosum libellum regia pellitur, b 181, 183.

Samosata ab Antonio obsessa, 228.

Samosatenus concilio damnatus, 633.

Samson decimus et ultimus Hebræorum judex, 83. Samsonis nativitas, conjugium, res gestæ, interitus, 81.

Samuel clades Elio imminentes divinitus edocetur, 56. Samuel Deoptatus, *ibid.* Samuel Israelitis recuperandæ libertatis fit auctor, 58. Samuel senio confectus, filiis mandat gubernationem, 59. Samuel invitus imperio excidit, *ibid.* Samuel cum populo expostulat, 60. Samuelis manes eliciuntur, 63. Samuelis obitus, 67. Samuel Bulgarus, b 220. Samuelis Bulgari interitus, b 226.

Sanctitas, modestia, clementia Cyri celebratur, 158.

Sancti titulus sublatus a Copronymo, b 111. Sanctis bellum inferendum, 128. Sanctorum quadraginta templum, b 76. Sanctorum reliquiæ crematæ a Copronymo, b 100. Sanctus sanctorum ungendus, 134.

Sangarii pons, b 64.

Sanguis anima brutorum, 16.

Santabareni pœna, b 177.

Sapientia cupiditatibus vincitur, 88.

Sapientiæ amorem probat Deus, 83.

Sapores rex Persarum, b 12. Sapores Nisibin frustra oppugnat, b 13. Sapores Orientem vastat, b 16.

Sapores Amidam capit, b 20. Sapores pontem ex captivorum cadaveribus struit, 619. Sapores rex Persarum maximi corporis, 625. Ejus crudelitas, 630. Saporis ad Constantium legatio, b 20.
Sara Raguelis filia, 143. Sara Tobiæ despondetur, 145. Saræ obitus, 23.
Saraceni Persarum regnum everterunt, b 221. Saracenorum discordia, b 253.
Sarbari ad Heraclium defectio, b 85 — Ab Heraclio, b 81.
Sardes Asianarum urbium post Babylonem opulentissima, 162. Sardium expugnatio, *ibid.*
Sardianus Hierosolymitanus episcopus, 631.
Sardica, b 178. Sardicæ dux, b 276. Sardinia, 387. Sardinia recepta, 401. Sardiniæ motus, 424. Sardorum defectio, 405.
Sarephtana vidua, 90.
Sarmatæ a Caro subacti, 659.
Sarus fluvius, b 201.
Satrapæ ad gentes subactas a Cyro missi, 168. Satrapa injussu regis nihil novare ausi, 175. Satrapam non mitti speciem quædam libertatis, 168.
Satellites impii regiis parcunt sacerdotibus, 67.
Satisfactio divinitus imperata, 79.
Satum semimodius, 101.
Saturninus Antiochenus hæreticus, 592. Probi insidiator, 638.
Saul dum asinas quærit, regnum invenit, 39. Saul ab aliis honoratur, ab aliis contemnitur, 39. Saul ob violatam religionem improbatur, 60. Saul a malo genio cruciatur, 65. Saul perjurus, 93. Saul Davidi invidet atque insidiatur, *ibid.* Saul nunquid et ipse inter prophetas, 66. Saul a persequendo Davide seu regni vastatione revocatur, 67. Saul fatetur, se Davidi facere injuriam, *ibid.* Saul Engastrimythum consulit, 69. Sauli ob violatum Dei mandatum divinitus regnum abrogatur, 62. Saulem hostes urgent desertum a Deo, 69. Saulis exspectatio, 62. Illustres victoriæ, *ibid.* Jusjurandum præceps et irritum, *ibid.* Liberi, *ibid.* Proceritas, 59. Saulis cum tribus filiis interitus, 70. Saulidæ familiæ septem viri dant pœnas facinoris a Saule perpetrati, 79. Sauliorum cadavera cremantur, ossa sepeliuntur, 70.
Savus fluvius, 831.
Saxa 25 pedes longa, 8 alta, 12 lata, 214.
Scævola *Vide* Mutius.
Scaurus, 225.
Scelera torum pœnas transeunt in eos qui illis peperce runt, 94.
Sceleribus incerta et mala præmia proposita, 72.
Scipio (L.) Sardiniam et Corsicam invadit, 387.
Scipio (Cn.) Insubres oppugnat, 405. Scipio (C.) in Hispaniam mittitur, 411. Ejus res gestæ in Hispaniis, 412.
Scipio (P.) in Hispaniam missus, 409, 428. Scipionis (P.) expeditio Africana, 430. Scipio (P.) fatidicos, 431. Hasdrubalem castris exuit, *ibid.* Scipio (P.) ex Hispaniis revocatur, 436 Scipio (P.) Punicæ calliditatis æmulator, 459 Rem in Africa gerit, *ibid.* Scipio (P.) a filio defensus, 411. Ambiguis verbis Hannibalem eludit, 442.
Scipio Nasica, 462 Carthaginensibus æquus, 469. Contra Andriscum mittitur, 466. Italiam custodit, 450.
Scipio (P.) Æmilianus cos. Carthaginem evertit, 467. Masinissæ regnum dividit, 465.
Scipio cos. Carbonis studiosus, 473.
Scipio in Macedonia, 486.
Scipio Metellus Pompeii socer, *ibid.*
Scipiones P. et L. contra Antiochum missi, 432. Scipiones rebus bene gestis multantur et exsulant, 451.
Scipionis (L.) et Hannibalis conflictus, 410. Scipionis in Hispaniis, nautica victoria, 416.
Scipionis (Cn.) filia publice elocata, 424.
Scipionis (P.) navigatio ad Syphacem, 454. Simulatio contra seditiosos milites, 455.
Scipionis (P.) filius ab Antiocho honorifice habitus, 453.
Scipionum abstinentia, 423. Scipionum in Hispania clades atque interitus, 714, 423.
Scirtus fluvius, b 60.
Sclavoni, b 74.
Sclaviæ gentes a Rhinolmeto subactæ, b 92.
Scleræna Monomachi amica, b 246.
Scomma in Nicephorum, b 207.
Scopia, b 223.
Scopus, 295.
Scribonius Proclus a senatu tyranni metu discerptus, 538.
Scribonius (L.) Libo S. Pompeii et Augusti socer, 643.
Scripturæ duntaxat nituntur Sadducæi, 218.
Scythæ Magogæ. 21. Scythæ Septentrionales. 126 Scythæ Europam atque Italiam pervagantur, 628. Istrum transgressi Romanas provincias vastant, 629. Scythæ a Claudio victi, 636. Athenas oppugnant, *ibid.* Scytharum in Thraciam irruptio et interitus, b 34. Scythæ profligati a Tacito, 637.
Scythopolis, olim Methoram, 70.
Sebastenorum petulantia, 282. Sebastus portus, 257.
Secessio populi, 340.
Sectio lapidis absque manibus, 121.
Securi subitis motibus opprimuntur, 212. Securis e Jordane emergit, 100.
Securitas perniciosa, 164.
Sedeciæ ad Ægyptios defectio, 114.
Sedecias vicesimus primus rex Hierosolymorum, *ibid.* Sedecias cæcatus Babylonem perducitur, 115. Sedecias pseudopropheta Michææ verberat, 94.
Seditio spem regni recuperandi affert, 77. Seditio compressa populi concordia dirempta, b 62. Seditio nexorum ob æs alienum, 339. Seditio postbumiana, 351. Seditio, et ejus sopitæ conditiones, 562. Seditio inter milites et populum, 618. Seditio militum contra Augustum, 518. Contra Scipionem, 431. Seditio absente Augusto, 533. Seditio contra Didium Julianum, 603. Seditionis repetitæ pœna capitalis, 83.
Seditiosi plerumque dant pœnas, 79. Seditiosi clam occisi, 346. Seditiosorum ad Constantinum Ducam pœna, b 184. Seditiosis celeritas prodest, 103.
Sedrach pro Anania, 118.
Segesta capta a Romanis, 383. Ab iisdem defensa, 387.
Sejanus Liviæ adulter, Drusi venefica, 349. Sejanus cum liberis interfectus, 331.
Sela Lamechi uxor, 18.
Seleucus Syria potitur, 127. Seleucus Antiochi filius, 433. Patri succedit, 455. Seleucus Trajanopolis, 387.
Sella aurea, 479. Sella imperatoria sedere, 606.
Selomi a Jesu collocatur tabernaculum, 41.
Seltes Pazinaca, b 270.
Selumus Oldæ maritus, 112. Selumus tyrannus, 108.
Selybrianus murus, b 58.
Semeis importunitas, 77. Interitus, *ibid.* Semeis veniam impetrat, 78.
Semi coloniæ, 22.
Sempronii Longi clades, 412. Sempronius Longus in Siciliam missus, 409.
Sempronius (C.) in Africa rem gerit, 393.
Sempronius Gracchus cum Liguribus pugnat, 400. Tiberius Sempronius Gracchus magister equitum, 420.
Semus Noæ filius, 18.
Senatorem animi constantia decet, 120.
Senatores centum, 317. Senatoria dignitas perpetua, 830. Senatus, 317. Senatus ab imperatore munera scripere solitus, b 202. Senatus sub rege parva auctoritas, 320. Senatusconsulto multa sublata, 315. A senatu populoque salutari, 603. Senatus insidiose Augustum traciat, 634.
Seneca Domitii præceptor, 563. Præfectus prætorio, 568.
Senectus delira præcocem sapientiam sequitur, 94.
Senex morti vicinus, 146. Senex exspectatione mortis factus audacior, 481. Senes fovendi a puellis, 82. Senes bis pueri, 202. Senum consilia moderata, 86.
Sennaar, campus, 20.
Sennacheribi interitus, 111. Sennacheribi litteræ blasphemæ in templo repositæ, *ibid.* Sennacheribus perfide oppugnat Hierosolymam, 110. Sennacheribus jusjurandum fraudulenter eludit, *ibid.* Sennacheribus a suis filiis occisus, 142. Sennacheribus Enamasaris filius, 142.
Sentire et loqui eadem, 134.
Seon, 43.
Sepelire mortuos, pium munus habitum, 142.
Sephora Mosis uxor, 34.
Septimius Pompeii percussor, 487.
Sexaginta decem interpretes utrum una, an seorsim sacra converterint, ambigitur, 201.
Sepulcra Judæorum pecuniosa, 82.
Sepultura honorifica, remuneratio regis, 72. Sepultura post solis occasum, 143.
Serapio, Antiochenus episcopus, 601. Serapioni lapso divinitus data venia, 627.
Serapis captivum in Alexandri solio collocat, 197.
Serbia, b 223.
Sergiana seditio in Sicilia, b 102.
Sericum in Europa factum, b 19.
Seriphes, b 257.
Sermonis inconstantia conscientiam arguit, 316.
Serpens draco intelligens, 17. Serpens convivium turbat, 333. Serpens 120 pedes longus, 391.
Serra urbs, b 220.

Sertorii in Hispania factio, 474. Interitus, *ibid.*
Servach, 22.
Servi de salute domini sui solliciti, 94. Servi Capitolium occupant, 338. Servi, b 218. Servi Uisiulorum, 381. Servis omnes bellorum clades imminent, 151.
Servilia capita a Bruto occisa, 507. Servilis ædes in proscriptione, 502. Servorum conjuratio oppressa, 416. Servus ultra dominum evehendus, vindicta numinis, 85. Servus domini interfector, 105. Servus insidiarum Cæsari paratarum index, 491.
Servii, sive Crabati, b 282. Servii cædes, 329, 330.
Servilii de Pompeio testimonium, 474. C. Servilius Sp. Melii interfector, 331. Servilius Cæpio in Africa bellum gerit, 393. Servilius Geminus classe Pœnos infestat, 416. M. Servilius Italiam custodit, 442.
Servitus inclemens justa odii causa, 151.
Servius Tullius sextus rex Romanorum, 327. Servius plebem facit suam, 328.
Servius Oppius decemvir, 347.
Sethus Adami filius, 18.
Severa, b 30.
Severiana persecutio Christianorum, 610.
Severiani ab Agapeto et Mena damnantur, b 67. Severianus ab Adriano occisus, 591. Severiani diræ contra Adrianum, *ibid.*
Severi Antiocheni cædes, b 39. Severi Parthica victoria, 607. Præsagia de imperio, 603. Satellites, *ibid.* Severi imperium vindicta Pertinacis inanes pollicitationes, 603. Severi curiositas, 608. Expeditio Britannica, 609. Expeditiones in Orientem ex ambitione, 606. Severi paræneses ad filios : Concordes estote, milites ditate, cæteros non negligite, 610. Severi vitæ ratio in pace, *ibid.* Severi obitus in Britannia, *ibid.* Severus Pertinaci defuncto honorem præbet, 606. Severus ad Antoninum filium insidiatorem, 610. Severus Albinum decipit, Pescennium Nigrum anteverti, 603. In somnis terret Caracallam, 614.
Severus Stilianus imperator, 625
Severitate contemptus reprimitur, 202.
Sextilis in Augustum mutatus, 538.
Sextus Baotius philosophus, 595.
Sextus Papinius insidiator Caligulæ, 537.
Siba servus Memphibosthis, 73. Sibæ in herum Memphibosthem calumniæ, 77.
Sicarii grassantur Hierosolymis, 289.
Sicelag incenditur, 69.
Sicci (L.) cædes, 347
Sicilia proditur Agarenis, b 140. Sicilia domita a Maniace, b 238. Sicilia amissa Stephani culpa, *ibid.* Sicilia Carbonis receptaculum a Pompeio recepta, 473. In Provinciæ formam redacta, 399. Palæstra Carthaginensium et Romanorum, 382. Siciliæ motus, 424.
Sicimitæ Sidonii, 198. Sicimitarum cædes, 27. Sicimorum excidium, 52.
Sicinius (Cn.) cos. contra Perseum mittitur, 437.
Sicius, 39.
Sida metropolis, b 287.
Sidon urbs, 21.
Sidonii Sicimitæ, 198.
Sidonii ab Augusto domiti, 536.
Sigillum Leonis utero impressum, 183.
Sigma locus, b 237, 246.
Signa cum fatis et eventibus consentiunt, 105. Signa testamenti recognita, 514. Signis confirmatur Sauli regnum, 39.
Signum reipublicæ in sinu pueri a Saturno positum, 520.
Silæ Agrippæ Magistri Equitum infelix licentia, 280, 281.
Silentiarius, b 51. Silentium, b 182. Silentium, 211.
Silius (C.) Messalinæ adulter, 561.
Silius Messala, 605.
Silani (M.) soceri Caligulæ interitus, 551.
Silianus 451. A Claudio occisus, 563.
Silo Herodis auxiliator, 231. Silo Ventidii legatus, 314.
Silvæ agitatio pugnæ auspicium, 73.
Silvester Constantinum curat, et Christianum facit, b 4.
Simon justus pontifex, 200. Simon Jonathæ fratri succedit, 215. Simon victo Cendebæo Ptolemei insidiis occiditur, *ibid.* Simon ob filiam pontifex creatur, 242.
Simon Boethi filius pontificatu pellitur, 256.
Simon servus Herodis rex appellatus occiditur, 262.
Simon Essæus Archelai somnium interpretatur, 261.
Simon Canuti filius pontifex, 267.
Simon Cantherus Pontifex, 273.
Simon calumniator Agrippæ, 281.
Simon extra urbem Judæis formidabilis. 295.
Simonis fortunatum imperium, 218.
Simulatione aliquando elicitur veritas, 83. Simulatione explorantur animi, 103. Simultatis simulatio non dissimulata, 234.
Sina mons, 54. Ad Sinam montem Hebræorum, 58.
Sion fons, 55.
Sirichana crux, b 179.
Sirmium, b 21, 237.
Siroes, Chosroe patre et fratribus cæsis, pacem facit cum Heraclio, b 85.
Sisaras a Jahele occiditur, 51.
Sisimius, b 41.
Sisinnancius, b 107.
Siti aut fame domare hostem quam armis præstat, 459.
Smerdis sive Tanaoxares Cambysis frater, 170.
Smerdis magus, 171.
Soba rex Ægypti Israelitis opem fert, 110.
Sobacus, 74.
Societas impiorum periculosa, 96, 111. Societatis petendæ causæ, aut pretextus, 149.
Socii fidissimi qui, 71. Socii non juvi, sed consulti, 156.
Soemi cædes, 240.
Sol per 17 dies non splendet, b 129. Solis cursus inhibitus, 47. Solis regressio, 111.
Sollicitudo de hominibus in rege admirabilior est quam liberalitas, 163.
Solum cum sola esse, periculosum, 75.
Solyma vetustissima urbs, 22.
Somni expers, etiam corporis expers, 121. Somnia pistoris et pincernæ a Josepho declarata, 35. Somnia Alexandri et Joadi, 97, 98. Somnia de imperiis ad reges pertinent, 119. Somnia conditioni hominis accommodata, 123. Somniis divinitus aliquando admittur, 180. Somnia de Alexandro Magno, 185. Somnia duo Alexandri de Tyro, 188. Quid somniarit aliquis, a Chaldæis expoui potuisse, probabile est, 118. Somnus cum expositione oblivio, *ibid.* Somniorum numeri, 29. Somniorum consensus cum eventu movet animos, 198. Somnium ambiguum fraternæ cædis causa, 169. Somnium de flagello imperatorio, b 217. Somnium de lunæ, 283. Somnus mortis frater, 141.
Sonte ejecto sedatur tempestas, 107. Sontes etiam insontibus exitio sunt, 175.
Sophiæ benignitas, b 70.
Sophius portus, *ibid.*
Sophronii synodus provincialis, b 86.
Sors Jonam sontem esse designat, 107. Sorte indagatus nocens, 19, 41. Sorte investigatus nocens, 47. Sorte Saul rex declaratur, 39. Sorte distributa in acie loca, 160.
Sossius Herodis auxiliator, 235.
Soteropolis seu Pythia, b 11.
Sozopetra patria Amermumnis, b 151.
Spartanorum et Judæorum fœdus, 215.
Spasinum vallum, 282.
Specula ignifera, b 6.
Speculator, 293. Speculatorum magnus in bellis usus, 160.
Speluncæ κατατόμαι, b 307.
Sperchius fluvius, b 224.
Sperandum est vivis, spes non est ulla sepultis, 75. Spes et metus inter se certant, 124.
Sphendosthlabus impetratis a Zimisce induciis, a Pazinacis occiditur, b 215.
Sphendosthlabus Joannes Bulgarus, b 220.
Sphendosthlabus Rossus, 206.
Spica annum significat, 17, 36, 163.
Spiritu sancto (de) quando disputatum, b 10. Spiritus Domini vates facit, 60. Spiritus divinus a Saule in Davidem transit, 65. Spiritus ab alio in alium translatitius, 97. Spiritus Domini raptos in montes dejicere putatur, *ibid.* Spiritus Dei sanctus in quo habitat, multa potest, 121.
Spolia dedicata Deo, 143.
Stare in parte, reliquias imperii significat, 126.
Statira Darii F. nubit Alexandro, 195.
Statua Nabuchodonosoris, 119, 122 Statua funesta homini perniciosa, b 190.
Stauracii vulnus et monachatus, b 125, 126. Stauracii monasterium, b 126.
Stauracius Nicephori F. Patricius, b 122.
Stellæ fratres significant, 28. Stellæ pro pietatis studiosis, 151.
Stephani monachi interitus, 433, b 111.
Stephani Lacapeni obitus, b 199.
Stephanus eunuchus Justiniano causa odii, b 93.
Stephanus imperatoris affinis, Siciliam amittit, 258.
Stilico socer Honorii, b 30.
Stipe collatitia refectum templum, 113.

Stolæ Medicæ distributæ a Cyro 166.
Straboromanus, b 291.
Stratioticus Michael imperator designatur, 54, b 262.
Stratioticus in togatos liberalis, in sagatos asper, b 263.
Stratioticus dum se Comneno focum facturum putat, imperio excidit, b 276.
Stratonis turris Cæsarea maritima, 219.
Strepitu bellici apparatus Syri profligati, 102.
Studia tranquilliorem reddunt animum, 5.
Studii monasterium, b 122.
Stultitia summa quæ, 85.
Styppiotes ab Agarenis profligatur, b 169.
Sua tueri quam hostem persequi magis necessarium, 67.
Suba, 62.
Successio ejusdem familiæ 21 regum, 115.
Successore novo pellitur omnis amor, 179.
Suffatio septena mortuo adhibita, 99.
Sultan Turcarum dux, b 256. Sultani grassationes, b 260. Sultanus Agarenus Francis dolo Capua et Benevento pulsis, liberatur, b 299. Sultanus Capuam et Beneventum frustra obsidet, *ibid.*
Summa sapientia cum summa stultitia conjuncta, 85.
Sunamitidis F. resuscitatus ab Elisæo, 99.
Superbia regnum decere creditur, 86. Superbiam Deus impunitam non sinit, 123.
Superstitionem pii ferre non possunt, 90.
Supplicem occidere crudele facinus, 116. Supplicibus parcere, regium, 94.
Supplicium quatuordecim dierum, 126.
Susa metropolis Persarum, 130. Susa verna regia Persicorum regum, 168. Susorum opulentia, 190.
Susacus Ægyptius Hierosolyma diripit, 89.
Sychem, 26.
Sycophantici vulneris cicatrix remanet, 78.
Sylva (Pl.) Judææ procurator, 311.
Sylvani defectio et cædes, b 20.
Sylvester bovem mortuum, Christo invocato, in vitam revocat, b 6.
Symbola inter maritum et uxorem, 158.
Symeonis et Levis dolus contra Sicimitas, 28.
Symeon, 25.
Symeon Bulgarus Romanis victis nasos præcidit, b 177. Symeon Bulgarus Constantinopolim venit, b 184. Symeon Bulgarus cum Romano pacem non facit, b 189. Symeon Bulgarus statua quadam truncata occiditur, b 190. Symeonis Bulgari perfidia, 177.
Symeonis tribus Cananæos cædit, 48.
Symmachus papa, b 55.
Synodus eclipsin lunæ mirabiliter declarat, b 191.
Synchyticorum secta, b 55.
Synodicus tomus, b 111.
Syntacteria oratio Gregorii Nazianzeni, b 37.
Syria judicibus Judæis subjecta, 175. Syria turbata, 227. Syriæ fluvii Jordane præstantiores, 99. Syriæ rex Elisæo et Joramo insidiatur, 100. Syriæ tria castella occupata a Cyro, 156.
Syri Aramæi, 22. Syri deditionem Davidi faciunt, 74. Syri Samariam obsident, 93. Syri ab Elisæo in medios hostes perducuntur, 100. Syri diversi ab Assyriis, 149. Syri Judaica instituta amplectuntur, 216.

T

Tabernaculi structura, 19.
Tabulæ, 347. XII Tabulæ, *ibid.*
Tacitus imperator, 637. Ejus cædes, *ibid.*
Talenta argenti 300, auri 30, tributum Hierosolymorum, 110. Talenta 40,000 Susis reperta, 190. Talenta 10,000, æris alieni pro militibus dissoluta, 195. Talenta dena et vicena, regi natalitium munus, 201.
Tamnis Zambris æmulus, 90.
Tanaoxares Cyri filius, 168.
Tangrolipix Mucaletus Turca Sarracenicum imperium everit, b 256. Tangrolipix sultan appellatus, b 256.
Taras cognomentum Caracallæ, 614.
Tarasius patriarcha, b 116. Tarasii (D.) apparitio, b 134.
Tarchaniatæ fuga, b 283.
Tarenti expugnatio, 379. Tarentina seditio, 379. Tarentini pacem impetrant, *ibid.* Tarentinorum adolescentium jocus, *ibid.* Tarentinum bellum, 368. Tarentum receptum a Romanis, 430.
Taronites Michael, b 297.
Tarpeia Capitolii proditrix, 317.
Tarquinii (L.) majestas, 326. Præclari mores, *ibid.* Cædes, 327. Tarquinius quintus, rex Romanorum, 326. Anci filiis regnum eripit, *ibid.*
Tarquinii Superbi crudelitas et tyrannidis confirmatio 330. Tarquinius superbus septimus et ultimus rex Romanorum, 330.
Tarquinio Collatino consulatus abrogatur, 334. Tarquinius Collatinus primus consul, 334. Tarquinius vicesimo quinto anno regni actus in exsilium, 334.
Tarsenses Cilices, 21.
Tarsi deditio facta Nicephoro Phocæ, b 201. Tarsus a Perseo condita, 21.
Tatia, Numæ uxor, 321.
Tatianus et Julius Martiani hospites, b 46.
Tatianus Adriani procurator, 588.
Tatius Sabinorum dux, 317. Tatius regni Romani particeps creditur, 319.
Tatus Pazinaca, b 160.
Taulantii Dalmatæ, 462.
Taurus Maurus, b 204.
Taurus locus, b 295.
Taurus Statilius, 343.
Taurus a cos. immolatus, 331.
Taxiles Alexandro deditionem facit, 192.
Telesphorus, Romanus episcopus, 592. Ejus martyrium, 594.
Teleuczes, Bulgarorum principes, b 110.
Telnichi Bulgari proditorum indagatio, b 112.
Temperantia cibi potusque docenda puaros, 148.
Tempestas ob postulatum ab Israelitis regem, 60. Tempestate terrentur Palæstini sacrificante Samuele, 59. Tempestate dirempta pugna Hannibalis ad Romam, 426.
Templa ingredi a religione alienos nefas habitum, b 18. Templi duratio annorum, 11, 21, 301. Templi materia relicta a Davide, 82. Templi ædificatio aliter in bibliis, aliter a Josepho descripta, 84. Templi instauratio sub Joa, 104. Sub Josia, 112. Templi porta sponte aperta, 163. Templi sacra vasa a Jesu sacerdote Tito tradita, 164. Templi per triennium profanatio, 206. Templi 2000 talenta, et 8000 talenta auri, 226. Templi conflagratio eadem et mense et die repetita, 301. Templi fundamenta effossa, 307. Templi Salomonii duratio annorum 470, 115. In templo cædes et pecudum et hominum, 224. Templum concedere, Davidi non conceditur, 80. Templum a Joachazo spoliatum et clausum, 108. Templum posterius Salomonio ignobilius, 175. Templum castelli instar exstructum septem annis absolutum, 175. Templum tertio mense expugnatum, 224. Templum Jovis pro templo Hierosolymitano, 590.
Tenebræ, 55.
Tentoria dejici cladis signum, 51.
Tephrica, b 168.
Terbelis Bulgarus Justinianum reducit in regnum, b 96.
Terebinthus insula, b 193.
Terentii Varonis temeritas, 417.
Terentius maximus, 578.
Tergeminorum matres gemellæ, 324. Tergeminorum pugna, *ibid.*
Teron ob libertatem orationis occisus, 253.
Terra tolli (E.), interitus nota, 126.
Terræmotus Byzantinus et Antiochenus, b 58. Terræmotus sub Alexio Comneno, b 293. Sub Argyropylo, *ibid.* Sub Constante, b 88. Sub Const. Duca, b 274. Sub Copronymo, b 108. Sub Leone Iconomacho, b 106. Sub Michaele Theophili, b 162. Sub Nicephoro, b 206. Terræmotus Judææ sub Herode, 238. Terræmotus cum Nero adoptaretur, 565. Terræmotus sub Antonio Pio, 594. Sub Trajano, 587.
Terroribus subitis non temere credendum, 240.
Tersanctus hymnus, b 20.
Tertullianus de Tiberii voluntate erga Christum, 552.
Testa ferro mista, 119.
Testamenta ad lites cavendas inventa, 168.
Testudinis militaris descriptio, 520.
Thamar stupratur ab Ammone, 75.
Tharba, 22.
Tharbe Æthiopissa Mosi nubit, 35.
Theagenes Timocleæ frater, 185.
Theatris (in) princeps consessus emeritis Macedonibus datus, 196.
Thebæ excisæ ab Alexandro, 183.
Thecel, 123.
Thegiatphalasar, Assyriorum rex, Israelitas abducit, 108.
Theocritianus, b 58
Theoctista, quæ et Florina, b 144.
Theoctistus Bardæ fraude occiditur, b 157.
Theodectis cæcitas ob Judæorum arcana, 201.
Theodericus, Africæ dux, assentatorem interficit, b 55.
Theodora et Fausta sorores Maximiani filiæ, altera

patri Constantio, altera filio Constantino nupta, b 2.
Theodora Chazaria Justiniani uxor, b 96. Theodora persecutionem imaginum compescit. b 133. Theodora callido commento iracundiam Theophili eludit, b 143. Theodora Bulgaros a rumpendis induciis deterret, b 155. Theodora cum filiabus monasterio includitur, b 158.
Theodora regina relegatur, b 230. Theodora imperatrix salutatur, b 245. Theodora Theophilo nubit, b 143. Theodora palatio cedit, b 158. Theodora imperium invito Monomacho occupat, b 261.
Theodora Maximiani Herculii filia, 641. Constantii Chlori uxor, 644. Theodoræ de Basilio præsagium, b 164.
Theodoræ uxoris Justiniani avaritia, b 187. Theodoræ auctoritas et felicitas, ac irrita longævitatis spes, b 262. Theodoræ obitus, b 69.
Theodoracani audacia, Rossica classis profligatur, b 253.
Theodoreti 12 capita, b 42.
Theodorocanus, b 255.
Theodorocanus captus a Bryennio, b 261.
Theodorus confessor, b 147.
Theodori et Theophani ad Methodium versiculi, b 150.
Theodorus Studiensis, b 126.
Theodorus Cupharas Bulgaros instituit, b 153.
Theodorus Monachus Zimiscæ imperium prædicit, b 209.
Theodorus Martyr Romanis auxiliatur, b 213.
Theodorus Spado a Comneno victus, b 266.
Theodorus Haliattes, b 285.
Theodorus Craterus Agarenum ambidextrum sternit, b 148.
Theodosii lex de 30 diebus capitalis sententiæ, b 22.
Theodosii crudelitas in Thessalonicenses, *ibid.*
Theodosii Junioris obitus atque elogia, b 45. Theodosius Parvus seu Junior, b 40.
Theodosii statua cedit, b 506.
Theodosius Scythis cæsis imperator Orientis appellatur, b 34, 35.
Theodosius filios suos ad modestiam assuefaciendos curat, b 37.
Theodosius diviso filiis imperio Mediolani obit, b 37.
Theodosius Mauricii filius, b 74.
Theodosius Atramyttenus per seditionem fit imperator, b 99.
Theodosius Atramyttenus tondetur in clericum, b 160.
Theodosiopolis, b 108.
Theodoti Melisseni commentum, et Cassiteræ cognomentum, patriarchatus et notitia cum Leone, b 130, 131.
Theodotus orator, Pompeii cædis suasor, male perit, 487.
Theonas, Alexandrinus episcopus, 639.
Theophanes confessor, b 146.
Theophanes magister, b 107.
Theophanis confessoris et Nicephori patriarchæ absentium mutuus conspectus, b 131.
Theophano a marito abducta Stauracio nubit, b 123. Theophano Romano Juniori nubit, b 195. Theophano marito insidias comparat, b 207. Theophano a Zimisce pellitur, b 209. Theophano ab exsilio revocatur, b 216.
Theophili quinque expeditiones Persicæ, b 148.
Theophili justitia et severitas, b 143. Theophili filiolæ, b 144. Theophili regia in Bryante, b 146. Theophili hospitium, *ibid.* Theophili crudelitas in adoratores imaginum, *ibid.* Theophili castitas et simulacrorum odium, *ibid.* Theophili obitus, b 153.
Theophili patriarchæ vita et obitus, b 195.
Theophilitzes Basilium in Michaelis Theophili familiaritatem insinuat, b 164.
Theophilo salus precibus impetratur, b 133.
Theophilus, Michaelis filius, b 138. Theophilus ex dolore Agarenicæ cladis obit, b 152. Theophilus Leonis percussores ulciscitur, b 141. Theophilus divitias suas ostentat Arabibus, b 145. Theophylus uxoris negotiationem igni ulciscitur, b 145. Theophilus opera Methodii utitur, b 151.
Theophilus pontifex, 272.
Theophilus, Antiochenus episcopus, 598.
Theophobi cædes, b 133. Theophobus Persa Theophili affinis, b 148. Theophobus a Persis imperator salutatur, b 151.
Theophylactus, Rangabis filius, b 126. Theophylactus, Romani filius, fit patriarcha, b 190.
Theopompi insania ob Hebræorum historias, 20.
Thermodon fluvius, 617.
Thermuthis Mosen adoptat, 33. Thermuthis Pharaonis, filia, 32.
Thersa urbs, 89.
Thesauri sub flumine, 586. Thesaurus Theodoræ 1090 centenarii auri, 3000 argenti, b 158.
Thessalonicensium 15000 cædantur a Theodosio, b 33.
Thessalonica a Scythis obsessa, 629.
Theudas impostor sub Claudio, 568. Theudas pseudopropheta, 286.
Theudatus Gothus Romam tenet, b 67.
Thiræ Thraces, 21.
Thobel faber ærarius, 18.
Thobeli liberes, 21.
Tholotum Anastasii, b 57.
Thomæ seditiosi natales, b 137.
Thomæ seditiosi crudelis interitus, b 139.
Thomæ tyranni successus, b 138.
Thomaitici trielinii conflagratio, b 118.
Thomas Byzantium frustra oppugnat, b 138. Thomas terra marique a Michaele vincitur, *ibid.* Thomæ seditio contra Michaelem Balbum, b 136. Thracesius scriptor, b 271.
Thorgamæi Phryges, *ibid.*
Thrasybuli Milesii consilium firmandæ tyrannidis, 331.
Thrasyllus, Tiberii mathematicus, 340.
Thrysus Augusti libertus, 328.
Tiberias ab Herode tetrarcha condita, 267.
Tiberinus fluvio nomen indit, 314. Tiberis fluvius, olim Albula, *ibid.* Tiberis deundatio, 537. Exundatio sub Tiberio, 551.
Tiberii clementia in Persas captivos, b 73. Tiberii ædificia, *ibid.* Tiberii lentæ maxillæ, 273. Tiberius gemellos Tiberii nepos, 275. Tiberii collegæ violenter perierunt, 549.
Tiberii crudelitas, *ibid.* Tiberii mortem antegressa prodigia, 551. Tiberii affectus erga Jesum Christum, 552. Tiberio senatus commendatur, 545. Tiberius socius gubernationis, et gener Augusti, 534. Tiberius imperator designatus ab Augusto, 538. Tiberius ab Augusto adoptatus et contra Gallos missus, 540. Tiberius Rhodum secedit, 539. Tiberius astrologus peritissimus, 540. Tiberius varia bella gerit, 541. Tiberius annos 77 natus interiit, 552.
Tiberius Agrippæ gener, et in matrimonio successor 537.
Tiberianus exercitus, b 75.
Tiberius excubitorum comes, b 72.
Tiberius Rhinotmeti filius, b 96.
Tiberius Calvinus a Samnitibus sub jugum missus, 564.
Tiberius Tiberii nepos, 551. A Caio loco mutatus et veneno sublatus, 555.
Tiberius Geneses Romanorum indagavit, 537.
Tiberius, Claudius, Nero, Drusus, Germanicus Cæsar pro Domitio, 560, 568.
Tibiæ finis rerum nota, 119.
Tichomerus Bulgarus Doliani dolo occiditur, b 240.
Tigranes Armenius, 290.
Tigranes rex, 477. Tigranis regna amissa et deditio, *ibid.* Tigranis Syriaca expeditio, 222.
Tigres primum Romæ visæ, 556.
Tigris, 17.
Tigurini, 481.
Timæus Antiochenus episcopus, 639.
Timoclea Thebana stupratorem ulciscitur, 183.
Titi deliberatio de templo, 300. Titi erga Antiochenos Judæos clementia, 308. Titi Cæsaris imperium, 578. Titi ludi, 579. Pœnitentia, *ibid.* Tito imperii brevitas profuit, *ibid.* Titus Vespasiani filius, 291. A militibus imperator salutatus, 303. Hierosolymam obsidet, 295. Miseratur Judæos, 297. Victoriam Deo fert acceptam, 305. Titus in Judæa relictus a patre, 277.
Titus (M.), 523.
Titius (M.) S. Pompeium comprehendit atque occidit, 519.
Tobias obit annos natus 127. 142. Tobiæ gratus animus, 143. Tobiæ profectio in Mediam, 144. Periculum a pisce, *ibid.* Tobiti genus et pietas, 142. Tobiti ob sepultos mortuos exsilium et restitutio, *ibid.* Tobiti exsecratio et paupertas, 143. Tobitus annos vivit 158, 146. Tobitus visum recipit, 145. Tobitus moriturus filium instruit, 146.
Torcular pro area, 31.
Tornicius Byzantium oppugnat, b 252. Tornicius exsecatur, b 24. Tornicius Leo tyrannidem affectat, b 251. Tornicius tondetur et fit clericus, b 252.
Torquis aurei honos, 125.
Tothomphanichus, 129.
Trabs aurea, 226.
Trachonitis, 22.
Trajaniana persecutio, 588. Trajani cruenta de Dacis

victoria, 583. Trajani obitus, 588. Trajanus imperium suscipit, 584. Trajanus vita, non litteris philosophatus, *ibid.*
Trajanopolis Selinus, 587.
Transfugæ Cannenses cum pegionibus, 419.
Transitu potentiorem prohibere periculosum, 113.
Trapezus, b 67.
Trasamundus, b 65.
Trebonius Bruti et Cassii adjutor, 503.
Trebonius Dolabella dolo occisus, 504.
Triadiza, b 220.
Triballi, 531.
Tribunatus decemviratu abrogatus, 347. Tribunatus restitutio, 348.
Tribuni Bruti appellati, 268. Tribuni diademata statuarum Cæsaris revellunt, *ibid.* Tribuni nunquam triumpharunt, 349, 350. Tribuni militares Consulari potestate desinunt, 360. Tribunorum plebis creatio, 340. Tribunorum multitudo Tribunatum evertit, 342. tribunorum potentia, *ibid.*
Tribunorum auspicia, 349.
Tributarii spem libertatis avide amplectuntur, 17.
Tributi negatio causa excidii, 114. Tributi simul et militiæ onus, 184 Tributis saginantur Reges, subditi extenuantur, 128. Tributo a populo exacto redempta pax, 108. Tributorum laxatio Regni firmandi auspicium, 571. Tributum instaurandæ religionis ergo, molestum, 104.
Triduana castitas in sacris, 37.
Tridui deliberatio, 86.
Tricus opum restituendus, 505.
Triphyllios, b 60.
Tripolis Syriæ, 462. Tripolitana classis devicta, b 189.
Triumphator respicere jussus, 334.
Triumphi celebritas qualis fuerit, 333. Triumphus spe consulatus Cæsare contemptus, 481. Triumphus unde dicatur, 643.
Triumviratus Antonii, Lepidi, Augusti, 500.
Triumviri militum ministri et præbitores, 502. Triumviri Romanum imperium dividunt, 510. Triumvirorum non hostes modo, sed amici etiam pereunt, 501. Triumvirorum altera partitio imperii, 511.
Trojanorum exsulum antiqua nobilitas, 515.
Troica aurigatio, 113.
Tryphon patriarcha, fraude Cæsariensis throno pellitur, b 191.
Tryphon Antiocho Alexandri filio regnum restituit, 158.
Tryphon ob sordes a militibus deseritur, 215.
Tryphon Jonatham per insidias occidit, *ibid.*
Tryphon tensor delationis suæ dat pœnas, 205.
Tubarum augurium, b 57.
Tullia sibi ipsi manum affert, 535.
Tulli Hostilli interitus, 524. Tullus Hostilius tertius rex Romanorum, 525.
Tullus bellator optimus fit superstitiosus, 524.
Tuphum, b 227.
Turbatæ res audacia et animi constantia restituuntur, 185.
Turbo præfectus prætorio, 591.
Turci Cruciferi, b 75. Turci, ad Istrum Hungari, b 177. Turci a Mediæ principe profligati, b 257. Turci negatis tributis Orientem occupant, *ibid.* Turci ad Cæsaream profligati a Diogene, b 280. Turci ab Armeniis spoliati, *ibid.*, Turci Orientem subigunt, b 287. Turci contra Ruselium implorati, b 287, 288. Turci insulis expulsi, b 298. Turcica pax cum Alexio, b 307. Turcorum origo, et vastatio Orientis, b 255. Turcus quidam ad Diogenem defecit, b 282.
Turnus, 513.
Turres ligneæ 50 cubitorum, 294.
Tyberina glacies, 540.
Tyndarium Siciliæ promontorium, 590.
Tyrach Parinacæ, b 257.
Tyranni Deo et populo chatos metuunt, 65. Tyranni aliud agunt, aliud simulant, 105. Tyranni conatus et minas mures infringunt, 111. Tyranni sunt causæ publicarum calamitatum, 112. Tyranni etiam ea flagitant quæ fieri non possunt, 118. Tyranni monitores ferre non possunt, 139. Tyranni cupiditatibus adversari capitale est, 251. Tyranni quandoque mulierum insidiis pereunt, 141. Tyranni odium vix morte aboletur. 220. Tyranni et civibus et amicis invisi, 316. Tyranni posteros eorum timent quibus nocuerunt, *ibid.* Tyrannicæ carnificinæ ministrum fuisse pœnitet, 172. Tyrannidis firmandæ rationes, 350. Tyrannorum impetum declinare prodest, 101. Tyrannorum consilia contra fatum nihil possunt, 104. Tyrannum metus liberalem facit, 125.
Tyrannus, Antiochenus episcopus, 639.
Tyropœum castellum, b 211, 285.
Tyridates Armenia pulsus, 628.
Tyrii ab Augusto domiti, 536.
Tyrus capta, 188.
Tyrrheni Tarquinium in regnum reducere conantur, 536.
Tzachas Turcus, 655.
Tzaibus, Lazorum dux, b 60.
Tzurulum castellum, b 76.

U

Ubii porta Susorum, 130.
Ubi sunt eleemosynæ et justitiæ tuæ? 145.
Ulpius (M.) Nerva Trajanus. *Vide* Trajanus.
Ulpius Marcellus Britanniam domat, 598
Ulsinii Tyrrheni a servis oppressi, a Romanis restituti, 381, 382.
Umbertopolis, b 300.
Unctio illegitima vi caret, ac divinæ gratiæ expers est, 136.
Ungri, fortassis Hungari. b 177.
Urbanus, Romanus episcopus, 618.
Uranus, b 265.
Urbe exacta turba inutilis, 216. Urbes expiatæ nihilominus capiuntur ab hostibus, 110. Urbes occupatæ ne hostium receptacula essent, 213. Urbes 900 captæ a Pompeio, 480. Urbium direptio militare præmium, 75. Urbs eadem sæpius excisa et instaurata, 138.
Urbicius, b 34.
Urias continentiam suam morte luit, 74.
Ursa Persarum monarchiam notat, 126.
Ursicinus Sylvani interfector, b 20.
Ursi ob derisum Elisæum 42 pueros devorant, 7. Ursus occisus a Davide, 64.
Usura 2500. drachmarum de 20000, 272.
Utendi imperitia res præclaras inutiles facit, 185.
Uxor prudens errata mariti corrigit, 63. Uxor supposititia, 25. Uxor calamitoso marito insultat, 145. Uxor peregrina causa excommunicationis, 182. Uxor maritum continentem odit, b 207. Uxorem fratris qui liberos suscepit ducere nefas, 264. Uxores alienigenæ una cum liberis repudiatæ, 173.
Uzi gens Scythica transeunt Istrum, b 274. Uzi peste et armis Pauzinacarum profligati, *ibid.* Uzorum defectio, b 283.

V

Vacca equum gignit, 425.
Valentinianus hæresiarcha, 594.
Valentiniani III flagitiosa vita et cædes, b 49.
Valentinianus Junior Arianus, b 55. Valentinianus Junior laqueo vitam finit, *ibid.*
Valentinianus Major, b 29.
Valentiniani digamia et liberi, b 69.
Valentis mathematici præsagium de Constantinopoli b 7.
Valens, b 30.
Valentis somnium de Almante, b 32. Valentis interitus, *ibid.* Valentis de ira dictum, b 35.
Valeria Corsicæ metropolis, 588.
Valeriæ insulæ, 458.
Valeria Diocletiani filia, 640.
Valerianus Decii collega, 626.
Valerii Levini animosa ad Pyrrhum litteræ, 371.
Valerii Asiatici votum, 560. Christianos persequitur, 629.
Valerianus imperator, *ibid.* Ex imperatore fit Saporis scabellum, 630.
Valerius et Genesius Eudociæ imperatricis fratres, b 41.
Valerius (M.) consul, 337. Valerius consul. in Sicilian abit, 383.
Valerius (M.) Corvinus, 461, Dictator, 339.
Valerius (L.) decemviris opponitur, 348. Valerius (L.) a Tarentinis submersus, 568.
Valerius Levinus cos. a Pyrrhi elephantis victus, 372.
Valerius (Q.) Flaccus Pœnos classe vincit, 398.
Valerius (P.) Gallos vincit, 400.
Valerius (M.) Lavinius contra Philippum mittitur, 424.
Valerius (P.) consul Philippum oppugnat, 446.
Valerius (L.) tribunus pro mulieribus ornamentis, 447.
Valerius Gratus, 467.
Vallum transire capitale, 316.
Vallium dii, 92.

Vandalorum regnum in Africa, b 65.
Vararanes Persa, 542.
Vardanes Parthus, 285.
Varronianus comes, b 28.
Varus (Q.) Syriæ prætor, 257. Judæorum seditionem comprimit, 263.
Vasa templi Salomonii Babyloniis diis dedicata, 116.
Vaste Artaxerxis uxor ob contumaciam repudiatur, 178.
Vates organa divinæ vocis, 43. Vates malorum odiosi, 94. Vates viro nupta, 113. Vates deceptus mori cupit, 21. Vatum dissensio fidem omnibus abrogat, 114.
Vectigalium venditio, 201.
Vectigalium 18500 myriades Pompeio auctore, 480.
Veiense bellum, 320, 351.
Vela in pugna resecta, 417.
Velitræ patria Augusti, 494.
Velleris injectio prophetam facit Elisæum, 93. Vellus Gedeonis, 51. Vellus mortificationis, b 245.
Venatio opportuna insidiis, 100 Venatio publica bellicæ exercitationi cognata, 147, 149. Venatio, locus, b 260.
Veneficio sana et mens corrumpitur, 127.
Venenum in cadavere apparet, 197.
Veneris ædes, 493.
Veneta factio, b 75.
Venetia, olim Aquileia, Zonara auctore, 622.
Venia et oblivio injuriæ conjungenda, 77.
Veni, vidi, vici, 489.
Venter et femora, 119.
Venter corporis ærarium, 140.
Ventidius Bassus Parthis victis ab Antigono pecuniam accipit, 251.
Ventidius (P.) Bassus Parthos vincit, 513, 519.
Venti perniciosi frugibus, b 206. Ventus magicus Comneni, b 271. Ventus sub Constante, 409. Ventus sub Alexio, b 306. Ventus Cannensis, 418.
Verba in altum loqui, 128.
Veredarii a Cyro instituti, 168.
Verina, b 50. Verinæ exsilium, b 52.
Veritas apud tyrannos interitum parit, 105. Veritatis excellentia, 173.
Verminas Syphacis fil. patrio regno donatur, 441.
Vermis impiorum. 268.
Verum, etsi molestum, tamen audiendum, 125.
Vespasiani privata et publica acta, 577. Vespasiani triumphus, avaritia, obitus, *ibid.*, 578. Vespasiano bellum Judaicum mandatur, 291. Vespasianus imperator salutatur, 293. Vespasianus luto maculatus, 533. Vespasianus contra Judæos a Nerone missus, 570. Vespasianus in Judæa imperator dictus, 575, 576. Vespasianus imperator pecuniam colligit, 577.
Vespera res molestas notat, 132.
Vestales perpetuo virgines, 514.
Vestis præcisæ ignominiæ, 74. Vestis muliebris ignominiæ nota, b 75. Vestis in 12 partes scissa, 86. Vestis explicatio et complicatio tessera, 317. Vestis peregrina vitio data, 534. Vestis calcata successionis nota, b 129. Vestium laceratio in luctu, 75.
Vesuvii incendium sub Tito, 287. Vesuvii montis incendium, 578. Vesuvii cinis latissime vagatus, 579.
Veturia Coriolani mater, 343.
Vexilla cum imaginibus Hierosolyma prolata, 267. Vexillum satellitum fulmine ictum, 568.
Vicinorum invidia et calumniæ cavendæ, 133.
Victima divinitus incensa, 54. Victimæ igni sponte orto crematæ, 40. Victimæ incruentæ, 523. Victimam Gedeonis ignis divinus cremat, 51.
Victis non temere instandum, 151. Victo injuriæ convicto mulcta dicenda, 150.
Victor, Romanus episcopus, 601.
Victoria firmatur principis auctoritas, 60. Victoria Dei munus, 62. Victoria allata nunc his nunc illis favet, 201. Victoriæ negata societas belli causa, 52. Victoriæ ignavi etiam socii esse volunt, 61, 62. Victoriæ non fuisse participem pudet, 156. Victoriæ lapsus, 506. Victoriam furari, 189.
Victorinus Commodo superstes, 598. Victorinus insidiatorem Probi occidit, 638.
Victorum discordia victis recuperandæ libertatis occasionem præbet, 127.
Victus tenuis lautitiis præfertur, 118.
Videre, ambiguæ significationis verbum, 114.
Vindicius servus conjurationis index, 334.
Vini vis, 173. Vini bonitas Gallorum in Italiam illecebræ, 333.
Vinicius ob recusatum adulterium sublatus a Messalina 564.
Virga porrecta vitæ condonatæ signum, 179.
Virgines raptæ, non mulieres, 317.
Virginiæ stuprum. 347.
Virginius (L.), *ibid.*
Virginum (E.)cœtu delecta conjux, 178.
Virgo a Magnentio immolata, b 17.
Viri ab anno 27 usque ad 52, 147. Viri præstantissimæ possessio civitatum, 361. In viro uno forti victoriæ momentum, 80.
Virtus peregrini insidiosa. 34. Virtus excellens regno digna creditur, 68. Virtutes principum et privatorum distinctæ, b 46. Virtutes, 574. Virtutis cultus Deo et Angelis acceptum facit, 133.
Viscera in cœlum elata, 494.
Visus Tobito post octo annos restitutus, 146.
Vita vilis est miseris, 101. Vita ex legis mandatis instituta, 142. Vitæ humanæ spatium anni 120, 18. Vitæ propagationem oratur Deus. 111.
Vitaliani Thracis seditio, b 56 Vitaliani potentia et cædes, b 59. Vitellianæ cœnæ 2150 centenis millibus drachmarum constiterunt, 574. Vitellii imperium, *ibid.* Interitus, 576. Vitellii liberalitas erga Judæos, 289. Vitellii (L.) prudens elusio tyrannici mendacii, 558. Vitellius, 293.
Vitis aurea 500 talentum, 225.
Vituli duo aurei, 87.
Vivat rex, solemnis acclamatio, 59.
Vivendum dum prosis aliis, 549.
Vologesus Parthus Izates frustra oppugnat, 205. Vologesus Parthus contra Romanos grassatur, 595.
Volsci ducem creant Coriolanum, 343.
Volscorum impressio, 589.
Volumnia Coriolani uxor, 343.
Volusianus, 628.
Voluntaria tributa libertatis, 104.
Vox ex adyto Hircano filiorum victoriam nuntiat, 217. Vox in templo audita, Migremus hinc, 502. Vox victoriæ nuntia, 333. Vox, Galli veniunt, 355. Vox fortuita longa oratione efficacior, 338.
Vulgus sanguinem inimicorum sitit, 67.
Vulpes 300 Palæstinorum segetem incendunt, 51.

X

Xaneti excidium, 505.
Xanthicus Aprilis, 35.
Xanthippus Lacedæmonius Carthaginenses recreat, 390.
Xerxes Europam frustra tentat, 126. Xerxes et proceres regii in templum liberales, 175. Xerxes quartus rex Persarum, *ibid.* Xerxis ad satrapas Esdræ commendatio, *ibid.*
Xilinitæ interitus, b 102.
Xiphiæ defectio, b 227.
Xiphilinus Joannes patriarcha, b 275.
Xystus Romanus episcopus, 592, 629.

Z

Zabdas, Hierosolymitanus episcopus, 639.
Zacharias propheta, Jodaïs filius, a Joa interficitur, 108. Zacharias templi instaurationem suadet, 175.
Ζαχόνθιοι Saguntini, 406.
Zagora, b 157.
Zamandes urbs, b 217.
Zambres Judæus bovem verbo necat, b 5.
Zambres quintus rex Israelitarum, 89. Samariam condit, 90. A Phineo occiditur, 43. Se cum regia cremat, 89.
Zantzes Stylianus, socer Leonis philosophi, b 176.
Zebinus, Antiochenus episcopus, 623.
Zenobia Ægypto potita, et victa ab Aureliano, 637. Zenobiæ ejusque filiæ interitus, *ibid.*
Zelotæ, 235.
Zelotypa uxor grave onus, 183.
Zelpha, 23.
Zeno Cotyla, Philadelphiæ tyrannus, 216. Zenonis elogia, b 51. Zenonis in regnum restitutio, b 52. Zenonis miserabilis interitus, b 55.
Zeuxippum balneæ Severi, b 62.
Zeuxis Antiochi dux, 454.
Zimiscæ et Theodotæ nuptiæ, b 211. Zimiscæ Rossica victoria, *ibid.* Triumphus Rossicus, b 214. Zimiscæ Orientalis victoria, b 215. Zimisces in Cilicia vincit Agarenos, b 200. Zimisces non prius coronatus quam patriarchæ satisfecisset, b 208. Zimisces Nicephorum interficit, *ibid.* Zimisces Bulgaris captivis parcit, b 211. Zimisces ob offensum eunuchum Rasilium veneno tollitur, b 216.
Zoe Zanthis filia Leoni nubit, b 177. Zoe sororem Theodoram tondet pro monacha, b 272. Zoe Michaelem Cappa-

dorum deperit, b 254. Zoe Orphanotrophi blandiliis circumveniter, b 279-245. Zoe alterius maritum ambit, b 247. Zoe Carbonopsina quarta Leonis philosophi uxor, b 178. Zoe Michaelem imperatorem facit, b 255. Zoes obitus, b 260.

Zonaræ prolixa enumeratio partium historiæ, 6. Zonaras cur historiam scripserit, 2. Zonaras videtur ab Alexio læsus, b 46. Zonaras ea quæ post Carthaginis excidium acciderant, omisit, 471.

Zorobabel satelles Darii, 175. Zorobabel Judææ instaurator, 175.

Ζώντοι ἔπαινοι, 551.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

JOANNES ZONARAS.

ANNALIUM CONTINUATIO.

Liber XVI. 9

Liber XVII. 155

Liber XVIII. 253

Epitome annorum ab Adam usque ad annum 6580; hoc est ad initium regni Alexii Comneni. 527

Argumenta rerum quæ in Zonaræ Annalibus tractantur. 533

De Hebdomo CP. Disquisitio topographica, auctore Du Cangio. 587

ALIA ZONARÆ SCRIPTA.

Canon in SS. Deiparam. 413

Expositio Canonum Anastasimorum Joannis Damasceni. 421

De matrimonio sobrinorum. 429

Commentarii in Canones Conciliorum et in Epistolas canonicas SS. Patrum. 437

Oratio ad eos qui naturalem seminis fluxum immunditiem existimabant. 457

Epistolæ. 457

GEORGIUS XIPHILINUS CP. PATRIARCHA.

Decretum de juribus territoriorum. 457

ISAACIUS ANGELUS IMP. CP.

Novellæ Constitutiones.

I. De electionibus pontificum. 459
II. Ut tondeantur electorum pontificum uxores. 449
III. Aurea bulla Venetis concessa. 451
IV. Aurea bulla de locis a Venetis Cpoli possidendis. 459
V. Pactio cum Venetis. 463
VI Pactum cum iisdem de damnis resarciendis. 469
VII. De metropoli Argeos. — 471
VIII. Aurea bulla Pisanis concessa. 471
IX. De ecclesiis ad altiorem locum promotis. 483
X. De metropoli Hyperorum. 483
XI. Aurea bulla Venetis concessa. 483

NEOPHYTUS PRESBYTER.

Notitia. 493

De calamitatibus Cypri imperantibus Latinis. 495

JOANNES CHILAS, EPHESI METROPOLITA.

Notitia, cui insunt fragmenta dogmatica. 501

De processione Spiritus sancti, ad imp. Andronicum seniorem. 506

NICOLAUS METHONENSIS IN PELOPONNESO METROPOLITA.

Notitia. 507

De corpore et sanguine Christi. 509

EUSTATHIUS THESSALONICENSIS METROPOLITA.

Notitia. 517

SCRIPTA.

Oratio in psalmum XLVIII. 519

Oratio ante suspicando habita. 539

Oratio I in S. Quadragesimam. 561
— II. — 583
— III. — 655
— IV. — 677

De emendanda vita monachica. 729

Dialogus *Theophilus et Hierocles* inscriptus. 909

Supplicatio Manueli Comneno imperatori nomine civitatis Constantinopoleos oblata, cum siccitate laboraret. 925

Allocutio ad imperatorem Manuelem Comnenum, cum esset Myrorum metropolita electus. 933

Laudatio funebris Manuelis Comneni. 973

Epistola ad Thessalonicenses. 1031

Index in Joannem Zonaram. 1061

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI QUINTI.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.